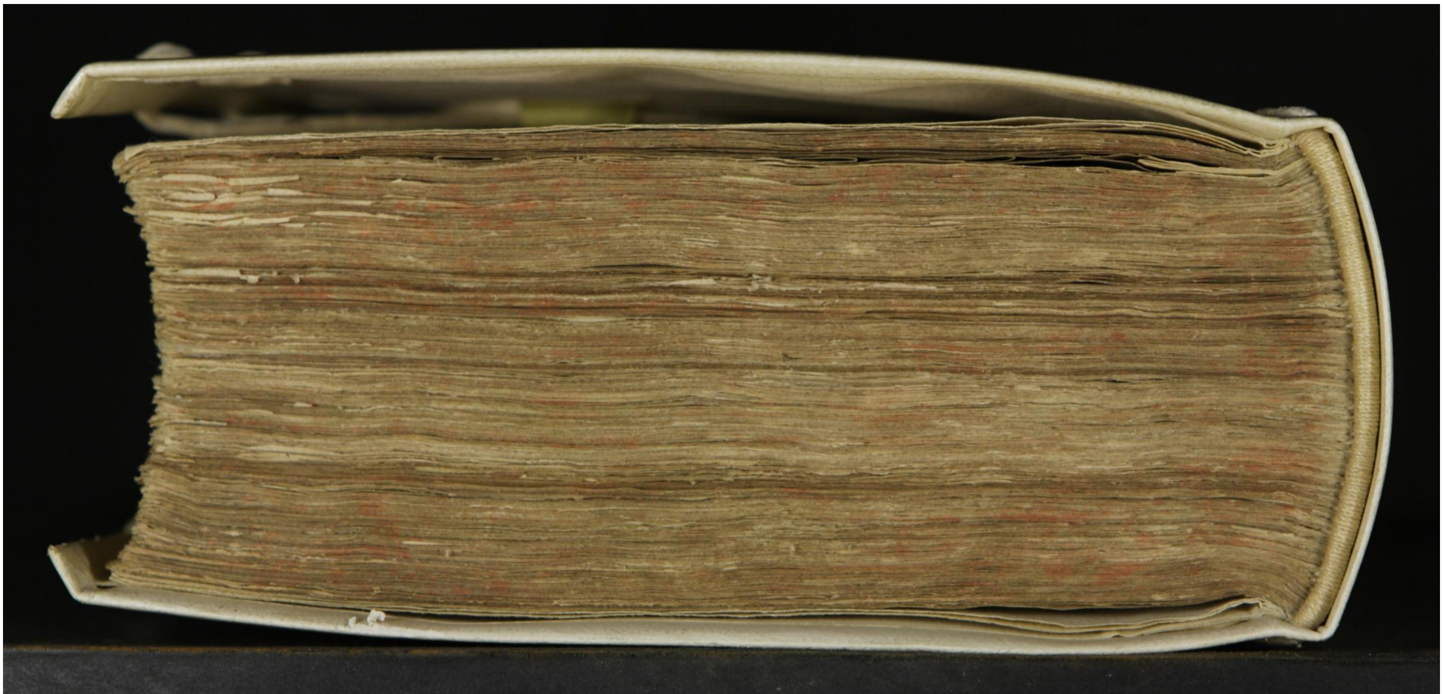
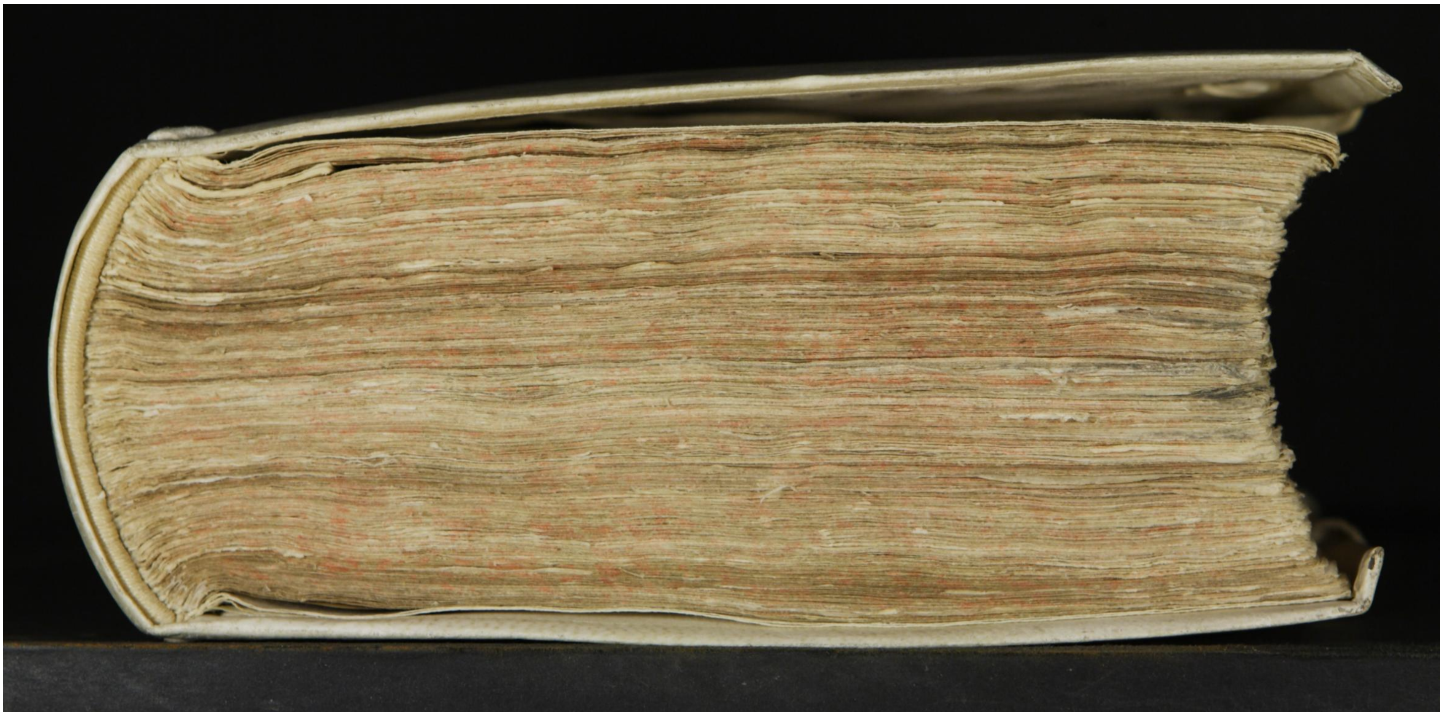
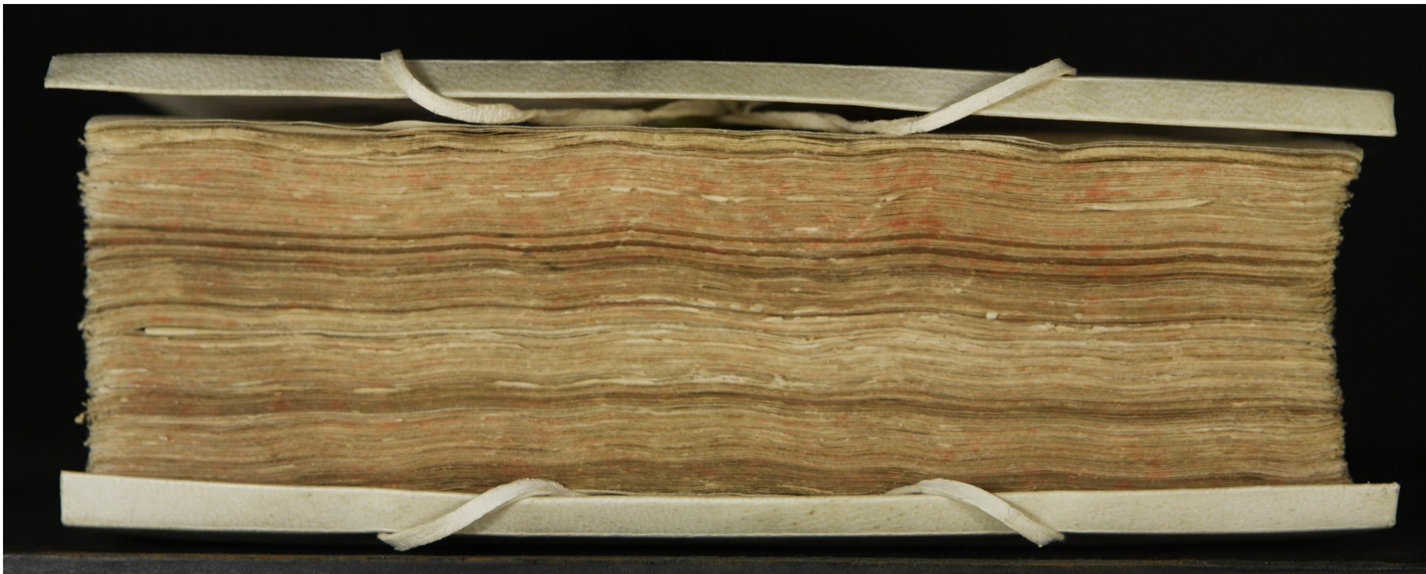

2
3
319

BOCH

A

2.3.319

4

SAMUELIS BOCHARTI
GEOGRAPHIA SACRA,
CUJUS PARS PRIOR
PHALEG
De Dispersione Gentium & terrarum divisione facta in ædificatione turris Babel;
PARS POSTERIOR
CHANAAN
De coloniis & sermone Phœnicum agit;

Cum tabulis Chorographicis & Indice sextuplici. I. Locorum S. Scripturæ quæ citantur vel explicantur. **II.** Fabularum quæ explicantur vel refelluntur. **III.** Vocum Phœnicarum, Græc. Rom. Gallic. German. & quæ ex Hebræa vel vicinis deducuntur. **IV.** Vocum Hebræarum, Syr. Chald. Arabic. quæ explicantur. **V.** Autorum qui citantur, laudantur, emendantur, illustrantur, notantur. **VI.** Denique rerum & verborum.

Revisum est hoc opus & ab infinitis σφάλμασι, *quibus exemplar, Cadomi impressum, refertum erat, purgatum;*

ACCESSERUNT IN FINE EJUSDEM AUCTORIS EPISTOLÆ duæ: 1. de quæst. Num Æneas unquam fuerit in Italia? 2. agit de Presbyteratu & Episcopatu; De Provocatione à Judiciis Ecclesiasticis: De jure & potestate Regum: cum Indicibus necessariis.

Excusum
FRANCOFURTI AD MOENUM,
Impensis JOHANNIS DAVIDIS ZUNNERI,
Typis BALTHASARIS CHRISTOPHORI WUSTII.

ANNO M DC LXXXI.

ἘΝΔΟΞΟΤΆΤΩ ΚΑῚ ἘΥΓΕΝΕΣΤΆΤΩ
ἀνδρὶ Σαμουήλι Βοχάρτῳ.

Κῦδος γραμματέων, περιφήμων δόξα Γαλατῶν,
Ἀγλαΐη κόσμου κάλλιμε κεινοφόρου.
Εὐκλεὲς φέγγος Μουσῶν, ᾧ Φοῖβος Ἀπόλλων
Καὶ Χάριτες πᾶσαι συμμαχέουσιν ὁμῶς.
Ἡμετέρη σοι Μοῦσα θύει, σέ τε Μοῦσα Βόχαρτον
Ὑμνεῖ ἡμετέρη, καὶ σεῦ ἔργον ὕδει.
Ἔργον παντοτελὲς, πατρὸς τέκος ἄξιον, ὅττι
Μηδεμίας σοφίας ἐστ' ἀποδευόμενον.
Ἔργον τῶν μυθῶν ἱέραξ, γελάον τε Προμηθῆ,
Καὶ κτίστην λιθίνου Δευκαλίωνα γένους.
Πεπνυμένη φλυάρων μάστιξ, τῇ πολλὰ παλαιὰ
Νώνυμα πόλλ' ἐστὶν, καινά τε πολλὰ κενά.
Ἔργον ἄναξ ἔργων, πολὺ εἶ ἀντάξιον ἄλλων.
Εἶ γὰρ πᾶσιν ὅρος, πᾶν δ' ἀόριστον ἔφυς.

Στέφανος Μοναχός.

ILLVSTRISSIMO VIRO

JACOBO TURGOTIO,

EQUITI, DOMINO DE S. CLAIR, DE MESNIL-GONDOVIN, DE S. HONORINE, DE BONS, de S. Croix, de Noron, de Bellou, de Sousmons &c. Sacri Consistorii Consiliario.

SAMUEL BOCHARTUS S. P. D.

VIR ILLVSTRISSIME,

CAdomum Neustriæ ocellum, quæ abhinc lustris aliquot nobis pro alterâ patria fuit, alii à situ commendant, alii ab aeris salubritate, alii ab arce & mœnibus, alii propter Academiam, quæ viros omni scientiarum genere cultissimos semper fovit in sinu suo. Nos miramur ob id maxime quod incolas habeat elegantissimi ingenii, & ad omnia ductilis: Quibus quicquid serio aggrediuntur ita succedit, ut ad id unum nati esse videantur. Pluribus exemplis id confirmare nobis esset obvium, si hæc res ageretur: Sed unus eris instar omnium, Vir Illustrissime, qui hic natus & educatus in nobilissimâ familiâ, post studiorum curriculum tam feliciter emensum ut in hoc stadio paucos habueris æquales, neminem superiorem, in juvenili fervore ætatis ad arma te convertisti, & cataphractorum equitum antesignanus non vulgaris fortitudinis exempla edidisti. Quâ contentus adoreâ, studia ad tempus intermissa majore nisu repetiisti, ita ut eum inter primos in foro emineres, consentientibus omnium votis & suffragiis in Rhotomagensi curia Senatorum

 albo

albo adscriptus sis. Sed quæ merita hanc dignitatem tibi conciliaverant, mox eandem eripuerunt, ut ad altiora provehereris. Nimirum excelsus ille animus diu celari & Neustriæ nostræ finibus cohiberi non potuit. Sublimiore theatro fuit opus, è quo virtutum tuarum splendor latius se diffunderet. Proinde ad urbem regni metropolim è patrio solo evocatus es, inter aulæ proceres deinceps habendus. Et post navatam aliquandiu Regi & regno fidelem operam in eorum illustri collegio per quos desideria supplicum principi innotescunt, tandem in eum ordinem receptus es, quo, non jam dico Gallia, sed universus orbis nullum novit augustiorem. Illorum ordinem intelligo qui ad clavum reipublicæ sedent, ut regni amplissimi curas cum Rege partiantur. In qua dignitate quanta cum laude verseris, quam in deliberando solertiam, quam in dicendo facundiam, quos in aggrediendo animos, quam in exequendo fidem & sedulitatem exhibeas, verbis exprimere nostrum non est. Nec præconio nostro egent hæ virtutes ubique notæ. At præterire non possum qua comitate me exceperis, imo cœperis, quoties te interpellare ausus sum: Et quô favore immerentem prosecutus sis, quandocunque me coegit ferro trabali vincta necessitas patrocinium tuum implorare atque exposcere. Hoc præcipuum quod fratrem tuum (virum amplissimum, doctissimum, integerrimum, in ea curia Præsidem in qua tu olim Senatoris egisti partes) ita mihi conciliasti, ut nunquam par sim futurus meritis utriusque vestrum erga me celebrandis. Itaq; quod unum possum, collata in me beneficia gratâ mente recolam, perpetuique cultûs & obsequii nexu vobis devinctus adhærescam dum spiritus hos reget artus. Cujus animi exiguum sed fidum pignus hoc quicquid est operis tibi consecro & offero. Tu benevole suscipe, & à claritate nominis tui tenui huic & obscuræ scriptioni splendoris nonnihil mutuare. Datum Cadomi, pridie Cal. Novemb. A. M DC XLVI.

IN

IN EXIMIUM OPUS SUMMI VIRI
SAMUELIS BOCHARTI,
DE
GEOGRAPHIA SACRA.

NUmine placato facies cum reddita terris
Prima fuit, solis octo superstitibus:
Queis prima emergens regio est habitata colonis,
Traxit & unde suos insula quæque viros.
Priscorum mendax commenta est fabula vatum,
Sincerumque nihil, nil sine labe fuit,
Sordibus ex istis densa & caligine lucem
Eruere, humanæ non fuit artis opus.
Desperata aliis unus tentare BOCHARTUS
Ausus, & ignotas primus inire vias.
Huic promunt Arabes, Phœnix, Chaldæus & Indus,
Quas proprio gazas continuere sinu.
Purior & sacris hauritur fontibus unda,
Divite quam vena nobile fundit opus.

CLAUDIUS SARRAVIUS, Senator
in suprema Curia Parisiensi.

EIDEM DEORUM GENTILIUM APANTHROPOSIS.

MAgna Deûm genitrix, quæ tot fœcunda nepotes
Ausa dedisse polo, Satanæ dum regna manebant,
Desine mœsta tuos ad sydera tollere vultus:
Expulit inde gregem natorum docta BOCHARTI
Pagina, cœlicolas quos credula finxerat olim
Simplicitas. Non astra regit, non fulmina torquet
Juppiter ille tuus, neque gentibus imperat ullis.
Quis fuerit quantusque docet, dum vita manebat,
Hic liber, & quali perfuncti munere fratres.
Quasque procul terras habitaverit impia proles.
Ut queat è superis tot numina pellere regnis,
Non cupit impositum conscendere Pelion Ossæ.
Sed velut ense potens divini janitor horti,
Solo Scripturæ gladio fugat agmina victor,
Gentilesque Deos toto procul arcet Olympo,
Postquam sydereis insignibus exuit omnes,
Et dedit esse homines mortali sanguine cretos.

Suum cuiq; Deo Sydus assignatum.

Sic ubi ridendas peragit comœdia partes,
Quem ſceptro & gemmis & majeſtate ſuperbum
Imperioque vides, hic mox ceſſante theatro
Fit miſer, & laceris errat per compita pannis.
O fortunatos quibus hæc in tempora naſci
Contigit, errores queîs diſſipat alta BOCHARTI
Mens agitata Deo! Quod ſi te priſca tuliſſent
Sæcula, non falſis extructa altaria Divis,
Non ut vera (nefas) coluiſſent numina quorum
Mortalis natura fuit. De faucibus Orci
Auxilio jam rapta tuo, quas ſolvere grates
Ethnica gens poterit ſolum nunc faſſa tonantem,
Qui Deus humanos pro nobis induit artus,
Divinamque homini peperit per funera vitam?
Scilicet ut Latio ſervati gloria civis
Querna corona fuit ſpectati roboris index,
Sic Erebi te victorem poſt fata beatum
Incorrupta manet cœlo plaudente corona.

Christi apanthropoſis. Fidelium apotheoſis.

PHIIPPVS LE SVEVR DE PETIVILLE,
Senator in ſupr. curia Rhotomag.

EIDEM.

DUm ſacræ explanans ignota volumina chartæ,
Docta hominum fictos pagina ridet avos.
Reſtituitque orbi veros veteresque colonos,
Et retegit cunctis quæ ſit origo viris.
Quam tibi conveniunt divini verba Poëtæ!
Quamque tuum pulchro carmine laudat opus!
Jam nova progenies cœlo demittitur alto,
Auctorem rurſus quæ ſuper aſtra feret.
Carmine nimirum fœlix BOCHARTE Maronis,
Quod te qui poſſet dicere ſolus erat.

JO. FRANCISCUS SARACENUS.

EIDEM. Ἐυχαρις[ικόν.

O Dignum cedro & victurum in ſæcula librum!
O Superis dignum quod mihi mittis opus!
Ditior in noſtris non ſurgit pagina terris,
Non ipſa Herois pagina Salmaſii.
Namque habet & vocum Veneres, & pondera rerum
Continet, & doctus quas capit orbis opes.
Quærebas quis erat vacuæ vetus incola terræ,
Quas habuit ſoboles, quas habuitque domos.

Nuntiat

Nuntiat hoc populis volitat quæ fama per orbem.
Nec mora gestit avos noscere quisque suos,
Gestit, & ut cuncti promisso munere gaudent,
Gratum opus exornant munere quisque suo.
Hûc fluit & Latiæ fœlix opulentia linguæ:
Musarumque parens Græcia tota fluit.
Contulit & gazas potat qui flumina Nili,
Contulit Eois proximus Indus equis,
Thesauros & Arabs, & reclusere Sabæi,
Et Chaldæus o pes donat, & Assyrius.
Non tibi divitias Batavus, non Teuto negavit,
Non Geta, non Celtæ, sit licet hostis, Iber.
At dedit ante alios Byrsæ pugnacis alumnus,
Atque opus ornavit, docte BOCHARTE, tuum.
Quas tibi, quas referam pro tali munere grates?
Credo equidem dignas nemo referre queat.
Sed quas non alius, quas non ego solvere possum,
Ne dubita, solvent postera sæcla tibi.

ÆGID. MENAGIUS.

Eidem.

SOl oculos pleno perstringit lumine fulgens,
Sic aciem mentis scripta BOCHARTE tua,
Configis cornicum oculos, doctique fatentur
Hactenus in tenebris se jacuisse meris.
Heli senex redivivo iterum à Samuele docetur. 1, Sam. 13, 17.
Et fit discipulus qui modo doctor erat.

JACOBUS BRIDOU Collega.

Eidem.

PRÆmia BOCHARTO quis digna rependere possit,
Qui nobis adeo nobile promit opus?
Obscura illustrat, pandit confusa, revelat
Arcana, & nulli cognita multa docet.
Infanda errorum pridem quæ monstra vetustas
Finxerat, Herculeâ conficit ille manu.
Orcus adoranda illuso quæ numina mundo
Suaserat, in Stygiis quam bene mersat aquis.
Factitios fugat ille Deos, illustrior inde
Emicet ut veri gloria celsa Dei.
Vis plura? ignotum reserat mortalibus orbem,
Et prius occultas monstrat in orbe vias.

Nomina tot retegit priscis incognita sæclis,
Tot loca, tot populos, tot monumenta virûm,
Ut merito dicas: *Hic orbem reddidit orbi,*
Hic mundum veteri fecit in orbe novum.

PETRUS DU BOSC Collega.

Eidem.

BOCHARTE, *antiquo generis qui stemmate fulges,*
Clariùs at propria nobilitate micas.
Hellados, & Latii, spoliisque Orientis onusto,
Artesque & linguas cui tot habere datum.
Quâ Genesis reseras mysteria, vivere cunctas
Per geneses dabit hæc pagina docta tibi.
Nam quod nemo prius (conantum & plurima turba est)
Unus tu profers abdita sensa palam.
Chartis quicquid habet terrarum legifer Heros,
Nunc pede inoffenso Lector obire potest.
Nosse coloratas vicino Hyperione gentes,
Et quæcunque Orbis machina vasta capit.
Et vatum commenta, & quicquid Græcia mendax
Ausa Deûm est vanâ fingere in historiâ.
Jamque datur sobolem patris agnovisse Noachi,
Mundum qui retro vidit & ante bifrons.
Atque vagis latè populos erroribus actos
Quos vatis codex principis enumerat.
Enumerat, sed erant cæcis hæc mersa latebris,
Quæ nunc BOCHARTI *post monumenta patent.*
Cedite vosque novi doctores, vosque vetusti:
In lucem vestris clarius exit opus.
Est primus scriptor Moses, Samuelque secundus:
Primus at interpres Mosis hic est Samuel.

N. N.

Eidem.

ABstulit hic Mosi quæ cornua cæca vetustas
Imposuit, lumen restituitque suum.

JACOBUS SAVARY.

Eidem.

I*N Chaos antiquum Babylone rediverat orbis,*
Nunc iterum ex tenebris lux rediviva micat.

JOHANNES LE MYERE.

GEO-

GEOGRAPHIÆ SACRÆ

PARS PRIOR

PHALEG,

De

Dispersione gentium & terrarum divisione facta in ædificatione Turris

Babel.

AD LECTOREM PRÆFATIO.

IN QVATVOR LIBROS PHALEG.

ANno proxime præterito rogatus ab amicis ut ſententiam meam ſcriberem de loco Paradiſi terreſtris, novam inſtiti viam, neque à quoquam tritam hactenus. Quod cum ipſa novitate illis diſplicere ſenſiſſem qui deceſſorum ſententiis hærent ita mordicus ut ne latum quidem unguem ab iis diſcedere fas putent: Operæ pretium me facturum putavi, ſi ut ex hominum animis hunc errorem revellerem, altero exemplo docerem, eoque perilluſtri Geographica Moſis vocabula nondum fuiſſe ſatis cognita. Conſilium igitur fuit tractatui de Paradiſo pro appendice ſubnectere brevem expoſitionem decimi capitis Geneſeos de humani generis propagatione ex ſtirpe Noæ. Ex qua non veteres modo ſed & novitios interpretes horum ignoratione à ſacri ſcriptoris ſcopo ſæpe aberraſſe pateret. Sed hoc meditanti mihi tam multa ſe obtulerunt ut quod unius capitis anguſtiis concludi poſſe ſperaveram ſub manum creverit in multos libros.

Itaque pro appendice ad libellum de Paradiſo propediem edendum ſi dederit Deus, en tibi Lector ſeparatum opus de diſperſione gentium è Babylonia facta, & diviſione terrarum inter Noæ poſteros. De quo argumento plurimi nonnulla ſtrictim & obiter, nemo accurate ſcripſit hactenus. Quod ſæpe mirari ſubiit, cum nobiliſſimum ſit argumentum, & res ſcitu perneceſſaria. Neque enim aliud quicquam ſupereſt unde priſcarum gentium origines exſculpamus. Nam Chaldæorum, Phœnicum & Ægyptiorum monumenta pridem conſumpſit ætas. Et Saiticus ille ſacerdos *Patenit* nomine de quo Proclus poſt Platonem in Timæo, Græcos merito aſſerebat ſemper eſſe pueros nec unquam ſenes, utpote veræ vetuſtatis prorſus ignaros. Proinde quoties de rebus vetuſtis ſermonem inſtituunt ad ridiculas fabulas devolvuntur. Atque alii ſe ex quercubus aut lapidibus, alii ex fungis, alii ex cicadis, alii ex formicis, alii ex draconis dentibus ſe fabulantur ortos. Quis porro gentium aliarum incunabula & primordia edoceri poſſe ſe putet ab iis qui de propria origine talia mentiuntur? Itaque hoc reſtat unicum, ut ad ſacram anchoram hoc eſt ad Scripturam confugiamus: Quæ non ſolum in genere docet omnes homines ex uno ſemine eſſe editos, nempe ex Adamo in creatione & poſt diluvium ex Noa & tribus filiis, ſed & recenſet Nepotes Noæ, & qui populi ex ſingulis ortum duxerint. Ita ut ex uno capite Moſis, ſi modo recte intelligatur, multo plura & certiora poſſint erui de populorum originibus, quam ex omnibus quotquot ſuperſunt vetuſtiſſimarum gentium monimentis.

Verum enimvero non eſt cujusvis hoc interpretari commode & ad ſcriptoris mentem. Neque enim pleraſque gentes iiſdem vocabulis Ebræi appellant quibus exotici ſcriptores. Peregrina illa nomina tanquam abſona & incondita Græci vel rejecere prorſus, vel ita interpolavere ut quæ manent veſtigia veteris appellationis ſæpe fugiant perſpicaciſſimos. Inde factum ut veteres in tam diverſa abierint

rint. Aliter enim hæc nomina Josephus interpretatur, aliter Africanus, quos sequuntur plerique patres, aliter Chaldæi paraphrastæ, aliter Arabs interpres Lutetiæ nuper editus, aliter denique Gorjonides & author libri Juchasim. Et in hac interpretationum varietate recentiores suspensi hærent, nec habent quod sequantur. Nos in hoc opere conati sumus his tenebris lucem inferre, partim ea tuendo novaque argumentorum accessione firmando quæ à veteribus recte dicta sunt, partim etiam ea oppugnando in quibus videntur errasse. Nec defuere rationes quibus utrumque præstaremus.

Prima, quæque est maxime obvia ducitur ex sono vocis. Nam ut veteribus Madai Medos significat, Javan Jones, Thiras Thraces, Pelistim Palæstinos, Sidon Sidonios, Arki Arcæos, Arvad Aradios, Elam Elymæos, Assur Assyrios, Lud Lydos propter soni vicinitatem. Ita nobis Mesech & Tubal sunt Moschi & Tibareni: Askenaz Phrygia minor, ubi Ascania regio & urbs, & Ascaniæ insulæ, & Bithynia, ubi Ascanius amnis, & in proximo Pontus Axenus: Togarma vel Torgama Cappadocia, ubi Trogmi populi: Elisa Peloponnesus, ubi Elis & Alisium: Tarsis Phœnicie *Tartis*, Hispania ubi Tartessis regio & Tartessus urbs & amnis: Rhodanim Gallia ubi Rhodanus, Rhodumna, Rhedones, &c. Chus Arabia Saracenica, unde geminatis radicalibus כשכשה est conversio ad Saracenismum: Et hujus colonia trans Tigrim Ebraice Chus & Chuth, Græce Cissia, Persice & Arabice Chuzestan appellatur. Chusi filii Seba, Chavila, Sabtha, Rhegma, Sabteca, Græcis Sabæi, Chaulotæi seu Chablasii, Saphtha, & Sophtha, Rhegma, Samydace: Nepotes Seba & Dedan, unde alii Sabæi, & Daden regio & urbs ad mare Persicum. Sic Babel est Babylon, Erec Arecca, Acchad vel Archad Sittace ad fluvium Argadem, Ninive Ninus cujus nomen plenum extat in Ptolemæo & Ammiano. Calach Calachenæ regioni nomen dedit. Pathros vel Phathures est Thebais ubi Paturis oppidum & nomus Phanturites: Rahab Ægypti Delta *Rib* hodieque dictum: Casluchim Colchi: Semari Simyra: Arpaxad Arrapachitis: Aram Arimi seu Syri; עוץ *Uts* vel *Guts* עוט *Gaut* vel עוטה *Gauta*, id est vallis circa Damascum. Mas seu Mesech Masiani ad montem Masium, unde Masca fluvius. Rursus Mesa vel Musa & Saphar ubi habitavit Jectan cum filiis loca sunt Arabiæ Fœlicis ex Plinio, Arriano & Ptolemæo notissima. Et à Jectane qui & Cahtan, Catanitæ dicuntur, & Baisat Jectan oppidum: Ab Almodad Allumæotæ: A Selepho Salapeni: Ab Hatsarmaveth, vel Hadhramauth ut scribunt Arabes Atramotæ: Ab Hadoramo Drimati: ab Uzale vel Auzale Ausara: Ab Obale vel Aubale Abalitæ: Ab Abimaele vel Abimâle Mali regio & Malitiæ vel Manitæ populi: A Seba Sabæi illi celebres ad mare Rubrum: A Chavila Chaulan: Ab Jobabo Jobabitæ qui Ptolemæo mendose Jobaritæ.

In hoc argumento plus est virium cum pro una aut altera allusione plures occurrunt. Exemplo sit nomen Thiras, quo non solum Θρᾷξ & Θρῆσσα, sed & Thuras alludit unum è Martis nominibus qui fuit Thracum Deus, Terus item & Therops Thracum Reges vetustissimi, Teres & Tiris Thracica nomina; Athyras, Tyras, Tearus, Tyrias amnes Thraciæ aut vicini, Tyristasis urbs Thrasum regio, Trausi populi.

Inte-

Interim hic cavendum ne plus nimio nobis indulgeamus, & vocum origines huc referamus quæ jam aliunde notæ ſunt. Ut Joſephus qui à Meſa deducit Meſenæos circa Paſini caſtrum: Cum ibi Μεσηνὴ dicatur ea regio quæ media eſt inter duo Tigridis oſtia. Et Græci qui Rhodanim volunt eſſe Rhodios; Cum Rhod Phœniciè dicatur, ut Græce Ophiuſa, à dracone quo occiſo Phorbas in cœlum translatus eſt ab aſtronomis & Ophiuchus dictus. Sic Cimmeriis nomen non fecit Gomer, ut volunt recentiores, ſed כמריר *cimrir* tenebrarum atror; Nec Pathros Petræis Arabibus, ſed Petra urbs metropolis: Nec Aram Armenis, ſed הרי מני *hare Mini* montana Mini vel Minyadis regionis vicinæ Ararat, cujus meminere Jeremias & Nicolaus Damaſcenus apud Joſephum: Nec Meſech Moſſynœcis, ſed μόσσυνες ſeu turres ligneæ quæ ſunt illis inſtar ædium: Nec à Chalne fit Calliniſum vel Callinicum, ſed à conditore Seleuco Callinico. Eos nihilo plus probo qui nimium remota conſectantur, ut qui ex Chavila deducit Babytacen & Sachalitas ex Sabteca. Et in ultimo Septentrione Opharitas & Sarmatas ab Ophir & Hatſarmaveth qui in extremo Auſtro ſiti ſunt.

Jer. 51, 27. Joſeph. Antiq. lib. 1. c. 4.

Profuit etiam attendere ad vocum ſignificationes quæ raro ſunt otioſæ. Itaque ut in filiis Chanaan Sidoniis à piſcatu nomen, Hetthæis à terrendo propter Anakeos admixtos ipſa ſtatura terribiles, Pherezæis à pagis, Sinæis à lutoſo, Guergueſæis ab argilloſo ſolo, Hevæis à ſerpentibus propter vitam Troglodyticam: Ita in Arabia Diklæi Minæorum pars à palmis dicti ſunt quibus fertiles illorum agri, Jerachæi à Lunæ cultu ut Arabice Alilæi, Jobabitæ ab eremo, Sabæi à captivitate, quia Regi ex palatio ſuo prodire vetitum fuit ſub pœna lapidationis. Et in Ægypto Delta *Rahab* ſeu *Rib* appellabatur à pyri forma. Pyrum enim *rib* Ægyptiis. Unde eſt quod *Athribin*, oppidi nomen in medio Delta, Orion καρδίαν ἀπίων *cor pyrorum* explicat. Thebæ quoque dictæ *No-Amon* vel *Amon-No* in Prophetis aliquoties, id eſt Ammonis fanum aut ſedes ibi impenſe culti. Et Nilus שחור *Sihor* vel *Siris* ut Græci ſcribunt à nigredine. Regio enim quam alluit eſt μελάγγειος, ut Plutarchus author eſt, & ejus atrore aqua inficitur. Ægyptus ipſa denique *Miſrajim* nominatur ab anguſtiis, aut etiam à ſitu loci quo nullus natura tutior. Nam Ebræa vox utrovis poteſt referri. Et circa Ægyptum Succhæi ſunt Troglodytæ, quia סכה *ſuccha* eſt antrum: Ludæi Æthiopes, ut לוד *lud* anfractus fluvii, quia Nilus in Æthiopia maxime ſinuoſus eſt: Lehabæi Libyægyptii Æthiopibus vicini, quia להבה *lehaba* eſt ardor Solis: Lubæi incolæ Xerolibyæ, quia לוב *lub* ſitim notat: Phutæi etiam iidem id eſt diſperſi appellantur, propter habitationes in Africa hinc inde ſparſas, ut maculas in pelle pardi: Ammonii ענמים *Anamim* vel *Ganamim*, propter paſtum ex carne & veſtitum ex pelle oviũ, quia ענם *ganam* eſt ovis, ut ea ſpecie taceam ab iis coli Deum Ammonem. Naphtuhæi in Marmaricæ maritimis ab Ægyptio νέφθυ quo litora montibus interciſa ſignificari ſcribit Plutarchus in Iſide: *Chub* locus circa Ægyptũ Ezech. 30, 5. Paliurus Marmaricæ urbs & lacus: quia Syris כוב *chub* paliurum ſonat. Itidem in Europa Galli *Rhodanim* dicti videntur à flavis crinibus, quia ראדני *rhadini* Arabice flavum aut croceum ſonat; Et Latium *Citthim*, quia כתים *cethim* eſt latens, ita ut tam

Citthim quam Latii vox ad latebras alludat. Et in Asiâ *Lud* Lydia vocata est à Mæandri flexibus, ut Æthiopia in Africâ, ubi authore Herodoto σκολιὸς καθάπερ ὁ Μαίανδρος ἐστὶ ὁ Νεῖλος *Mæandri instar sinuosus est Nilus*. Phrygiam etiam conjectamus Hebraice appellari *Gomer* à consumendo, ut Græce Φρυγίαν ἀπὸ τοῦ φρύγειν à torrendo, propter partem ejus κατακεκαυμένην, quæ videtur fulmine ambusta: Et *Tubal* Tibareniam ubi Chalybes, atque æris & ferri fodinæ, quia *tubal* est squama ferri & æris: Moschicam quoque *Mesech* à longo tractu montium: Et Sidenem vel Siden *Caphthor*, quia utrumque est malum Punicum. Atque ut *Aram Naharajim*, id est Syria duorum fluminum, Mesopotamia dicitur propter Tigrim & Euphratem illam ambitu suo complectentes, ita è duabus Mesopotamiæ partibus cultiori nomen *Paddan-Aram*, quia פדאן *Phaddan* Arabice est cultus ager. Sic *Assur* Assyria dicta est quasi beatum solum, quia *terra est frumenti & musti, terra panis & vinearum, terra olei & mellis* 2. Reg. 18, 20. Ut amomum & unguenta taceam & Assyrios odores. Et *Sinhar* terra est שנער quæ excussit incolas suos, ut *Babel* locus in quo בלבול confusio facta linguarū. Et *Ninive* נין נוה Nini sedes: Et *Erec* ארך à longitudine dicta est, ut quam Euphrates ter allueret: Et *Rehoboth* רחובות à plateis: Et Susa vel *Susan* שושן *à liliis* ἀπὸ τῶν κρίνων, non *à fontibus* ἀπὸ τῶν κρήνων, ut in Stephano perperam legit Aurogallus.

Hoc Græcos non prorsus latuit, qui quandoque pro Hebræis verbis alia adhibent ἰσοδυνάμα. Inde est quod *Sin* Πηλούσιον vocant nomine æque facto à luto, & Thebas Διόσπολιν pro Hebræo *No-Amon*, & Nilum Μέλανα pro Hebr שחור *Sihor* quod nigrum sonat. Sic in Vibicii Tacticis Galli vocantur τὰ ξανθὰ ἔθνη, quomodo Hebraice *Rhodanim* id est flavi. Tale est quod jam diximus Phrygiam & *Gomer*, Siden & *Caphthor*, Latium & *Citthim* idem sonare diversis linguis. Neque aliud causæ fuit cur Ezech. 27, 11. גמדים *Gammadim* Aquila Πυγμαίους *Pygmæos* redderet, quam quia גמד *gomed* est πυγμὴ mensura cubiti, & πυγμαῖος idem quod πηχυαῖος seu cubitalis. Atque id ipsum respexere qui primi Mæones pro Lydis usurparunt, & Mæoniam pro Lydia, & Mæandrum pro amne *Lud*, tanquam ἀπὸ τοῦ μαιεύεσθαι ab obstetricando, quia לדה est partus, & ילד obstetricari. Quanquam illos fugit ratio. Id enim verissimum quod supra est observatum, tam in Asiâ Lydiam quam in Africâ Æthiopiam Hebraice dici *Lud* à flexu amnium.

Nec frustra observari Scripturæ synonyma docent pauca hæc exempla. I. Assyrii leguntur Israëlitas deportasse *in Chalach*, *Chabor*, *Hara & amnem Gozan* 1. Par. 5, 26. Et *Hara* doctissimo Schikardo & aliis videtur esse Aria regio prope Paropamisum non procul ab orâ Indiæ. Nempe illos fugit *Hara* ibi esse pro *Madai* seu Mediâ, ut planum erit hunc locum conferenti cum 2. Reg. 17, 6. & 18, 11. Itaque *Hara* est Media, quæ & ipsa *Aria* dicta est, ut docet Pausanias in Corinthiacis. Unde est quod *Arios* pro Medis legere est in Herodoti Polyhymniâ. Sed & apud Ptolemæum in Assyriæ parte quæ Mediam attingit est mons *Chaboras*, nec procul inde *Calachene*; Et in ipsâ Mediâ *Ganzania* urbs dicta, ut verisimile est, de nomine vicini amnis, quem Persæ deinceps rerum potiti pro *Gozan* Cyrum appellarunt: Ita ut jam nulla supersit dubitandi materia. II. Reginam Saba non

fuisse

fuisse Æthiopissam, ut Josephus & alii statuunt, sed in Arabiâ regnasse Christus aperte clamat, cum pro Reginâ Saba nominat Reginam Austri. Hebræis enim & Syris & Arabibus regnum *Jeman*, id est Austri, est Arabiæ pars aromatifera. III. Ita Chus in Æthiopiâ non esse, ut volunt veteres, sed in aditu Arabiæ Fœlicis ad mare Rubrum ubi Madian ex eô patet quod Madian & Chus vel Chusan pro synonymis adhibentur Hab.3,7. Proinde Num. 12, 1. Chusitis appellatur Sephora uxor Mosis quæ Madianitis erat. Et juxta Chaldæam paraphrasim Cant.1, 5. filii Chus habitant in tentoriis Kedar, id est inter Cedreos Arabes quos circa eadem loca ponit Plinius lib.5.c.11. IV. Paddan Aram ex Arabismo me recte explicasse Mesopotamiæ cultam partem, colligere est ex Os.12, 13. ubi Propheta Jacobum fugisse scribit in שדה ארם *Sede-Aram.* Ita ut ibi *sede* id ipsum sit quod Mosi פדן *Paddan.* Porro, ex omnium consensu, שדה *sede* est cultus ager.

Nec oscitanter prætereunda quæ pertinent ad gentium κειτήεια & charactéres, in quibus sacris scriptoribus cum profanis mire convenit. Sic in his Prophetæ Habac. 3, 7. *In loco vano vidi tentoria Chusan, commota sunt aulæa terræ Madian*, clarum est agi de Saracenis, quos ob id ipsum Scenitas veteres appellarunt quod sub aulæis semper degerent. Nec minus in eosdem quadrant hæc Jeremiæ 13.v.23. *Nunquid mutabit Chusæus cutem suam.* Saracenis enim color est inter fulvum & nigrum, ut Vartomanus author est, qui Mecchæ diu habitavit. Quô faciunt hæc Chaldæi paraphrastæ Cant.1,5. *Nigræ fuerunt facies eorum ut filiorum Chus qui habitant in tentoriis Kedar.* Sabæi item ut Esa. 45, 14. describuntur אנשי מרה *viri mensuræ* id est proceri, ita in Agatharchide habent τὰ σώματα ἀξιολογώτερα *corpora spectabiliora.* Et Ezech.27,8. Tyriis adsunt pro remigibus incolæ Sidonis & Aruad, id est Sidonii & Aradii, quorum φιλοπονίαν πρὸς τὴν θαλαττουργίαν *rei navalis studium* Strabo multum extollit. At Jerem.46,9. Phutæos id est Libes clypei insigniunt. *Phutæi*, inquit, תפשי מגן *apprehendentes clypeum.* Nempe Libes teste Herodoto in Melpomene utebantur armis Ægyptiis. Porro Ægyptii pugnabant σὺν ἀσπίσι τοῖς ποδήρεσι instructi clypeis ad pedes usque porrectis, ut habetur in Xenophonte lib. 6. Cyrop. Unde est quod Maximus Tyrius sermone tertio meminit *Medici equitatus, curruum Persicorum & ἀσπίδων Αἰγυπτίων scutorum Ægyptiorum.* Rursus Ezech.38,15. in copiis Gog id est Scytharum omnes equitant, quomodo Scythæ describuntur ab Hippocrate ὑπὸ τῶν ἵππων ἀεὶ κοπτόμενοι *ab equitatione semper defessi.* Et Ezech. 39, 3. minatur Deus se excussurum illorum arcus & sagittas, quæ sunt Scytharum arma perpetua. Neque aliter instructi Persæ, Susii & Elymæi. Quo pertinet illud Prophetæ Es.22,6. *Elam sumpsit pharetram.* Et Jerem.49,35. *Confringam arcum Elam.* Leguntur tamen Æthiopes arcuum mole, crebrâ jaculatione, & sagittandi peritiâ mortales omnes longo intervallo superasse. Proinde Rex Macrobiorum Æthiopum arcum suum ad Cambysem mittens, illum monuit ut tum demum moveret bellum in suos *cum Persæ tam facile traherent arcus tantæ magnitudinis.* Herodoti verba sunt Musâ tertiâ. Merito igitur Ludæos id est Æthiopes describit Jeremias תפשי Jer.46,9. דרכי קשת *tractantes & tendentes arcum*, & Esaias משכי קשת *trahentes arcũ.* Sed Es.66,19.

& in Aruch Iudæi שאוכלין בני ארם *qui comedunt filios hominum* necessario sunt Æthiopes, quia extra Æthiopiam Africa nullos novit anthropophagos. Neque alii Iudæi illi quos Talmudici horâ quavis ruere in cibum dictitant. Diodorus enim lib. 3. id ipsum habet de Æthiopibus Ichthyophagis. Quanquam Ichthyophagorum proprium nomen est ציים *Sijim*, quod docent verba Psaltis Ps. 74,14. *Tu confregisti capita Leviathan, & dedisti in cibum populo Sijim*, id est Ichthyophagis qui è balænis in terram ejectis victum sibi comparabant, ut scribunt Agatharchides, Diodorus & Aben-Ezra.

De Sabbatho fol. 10. 1.

Hoc quoque valde observandum est quid ex singulis locis exportetur. Puta argentum, ferrum, stannum & plumbum ex Tarsis ad Tyrias nundinas Ezech. 27, 12. Ex quô argumento vel unico abunde patet Tarsis nec esse Ciliciæ Tarsum, nec Africam aut Carthaginem, ubi metalla nulla, quamvis aliter statuat Theodoretus in Jeremiam cap. 10. Lucanus de Africa lib. 9.

In nullas vitiatur opes, non ære nec auro
Excoquitur.

Sed Tarsis est Hispaniæ Tartessis, quæ his ipsis metallis fuit olim ita fœcunda, ut prisci Phœnices argenti vi maximâ inde collectâ immensas opes comparaverint, ut testatur Aristoteles in libris mirabilium, & Posidonius apud Diodorum lib. 5. Sic Ezech. 27, 6. buxus ad transtra navium petitur ex insulis Citthim id est Italicis, in quô numero est Corsica, ubi buxum esse crassissimam & pulcherrimam ex Plinio scimus & Diodoro & Theophrasto. Et versu sequente purpura ex insulis Elisa purpura est Laconica & Hermionica; Ex Cytheris item, & Gyaro, & Amorgo, & Co, & Nisyro, & Rhodo, & Carpatho, aliisque insulis circa Græciam, ubi purpuræ proventus fuit uberrimus. Et versu 13. mancipia ex Javan & Tubal, id est Jonica & Tabarenica seu Cappadocica, quia Tibarenia pars fuit Cappadociæ. Utraque apud veteres celeberrima. Sed Cappadocia vilissima, ut ex Plutarchi Lucullo constat, & Appiani Mithridaticis. Græca autem & Jonica tanti pretii ut ob id ipsum Darius bellum intulerit Græcis Atossæ uxoris impulsu, ut debellatâ Græciâ hujusmodi mancipiorum liberior esset optio. Ibidem æs ex Javan & Tubal, id est Euboicum quod Strabo & Mossynœcum quod Philosophus tam impense laudant. Quippe ad Tibareniam Mossynœci pertinent. Aut si Hebræâ voce נחשת chalybem intelligas, quomodo multi Hebræi, ibidem erant Chalybes à quibus chalybi nomen. Et in chalybis speciebus cum Chalybdico, Sinopico, & Lydio, Laconicum commendat Daimachus apud Stephanum & Eustathium in Catalogo pag. 222. Ejusdem capitis versu 14. Tyrii mulos & equos ex Togarma sibi comparant. Inde collige Togarma non esse Turcomanniam, nec ullam partem Scythiæ, ubi, Herodoto, Strabone & Æliano testibus, asini non sunt, ac proinde nec ulli muli. Sed in Cappadociâ mulos Heneticos Poëta laudat. Et equorum tanta fuit nobilitas ut eos Romani Cæsares sibi solis servari voluerint. Proinde ut Geographus author est Persis pro tributo annuo conferebat Cappadocia bis mille mulos & equos mille quingentos. Vinum *Chelbon* versu 18. defertur ex Damasco, Χαλυβώνιον *Chalybonium* Græci vocant. Ita Strabo, Athenæus, Hesychius

chius & Eustathius. Mendose scribitur in Suidâ χαλυδώνιος οἶνος per δ, & in Plutarcho de fortunâ Alexandri Καλυδώνιος per κ & δ. Hujus vini præstantiam ex eô collige quod Persarum Reges ut triticum ex Assô Æolidis, & aquam ex Eulæo petebant, ita οἶνον ἐκ Συρίας τὸν Χαλυβώνιον *vinum ex Syriâ Chalybonium*, ut asserit Strabo lib. 15. Nomen à Chalybone oppido Syriæ notissimo, metropoli Chalybonitidis. Multi putant esse חלב *Aleppum*, quæ aliis est Berrhœa veterum. Jam ne mireris apud Prophetam vinum Chalybonium non è Chalybone sed è Damasco Tyrum importari, observa hæc Athenæi l. 1. c. 22. ὁ Περσῶν βασιλεὺς τὸν Χαλυβώνιον μόνον οἶνον ἔπινεν, ὅν φησι Ποσειδώνιος κἀν Δαμασκῷ τῆς Συρίας γίνεσθαι, Περσῶν αὐτόθι καταφυτευσάντων τὰς ἀμπέλους *Persarum Rex non aliud quam Chalybonium vinum bibebat, quod etiam in Damasco Syriæ gigni tradit Posidonius, cum ibi Persæ vites sevissent*. Persæ id est Assyrii, quæ frequens est κατάχρησις. Nam quô tempore scripsit Ezechiel, nondum Persæ rerum potiebantur. Hæc ad Aquilonem Judææ maxime insignia.

At ex Austrinis regionibus aurum allatum, & margaritæ, & gemmæ, & aromata. Thuris ex Seba id est Sabæi meminere Esaias & Jeremias. Indidem balsami plantam in Judæam attulit Regina Saba, non ex Æthiopiæ Meroe, ut Josepho visum. Neque enim Æthiopicam sed Arabicam plantam esse balsamum sciunt quotquot legerunt Agatharchidem, Strabonem, Diodorum & Pausaniam in Bœoticis. Sed & in Æthiopiâ frustra quæritur *topazius Chus* de quo Job. 28, 19. Cum Topazos vel Chitis & Cytis unde eruitur Arabicæ sint insulæ in mari Rubro. Idem de Rhegma judicium Arabiæ oppido ad mare Persicum ex Stephano & Ptolemæo notissimum, unde aurum & aromata Ezech. 27, 22. Cavila quoque unde onyx & bdellium, vel ut alii melius beryllus & margaritæ, non rectè Indiæ assignatur, cum sit in Arabiæ parte quæ mare Persicum attingit, ut pluribus docuimus in libello de Paradiso. Ibidem & in hoc ipso opere actum de plerisque locis auriferis quorum in Scripturâ mentio, nempe Ophir, & Paz, & Uphaz, & Parvaim, & Seba, & Rhegma, & Chavila, quæ vel sunt Arabiæ Fœlicis vel Taprobanæ. In Arabiæ Gasandibus, qui Cassanitæ Ptolemæo, tantam auri fuisse vilitatem scribunt veteres, ut ferrum ibi duplo, æs triplo, argentum quadruplo auro veniret. Ab hâc opulentiâ loco factum nomen Ophir, quasi opulentum dixeris, quô deinde Taprobanæ portum Phœnices appellavere, ubi eadem fuit auri ubertas. Græci pro Ophir ἵππουρον *Hippuron* suâ linguâ scripserunt. Ea vox in Plinio legitur & in Solino. In eadem insulâ Πάσι κόλπω *Pasi sinum*, & Φάσιος ποταμοῦ ἐκβολὰς *Phasis fluvii ostia* describit Ptolemæus unde sumpta פז *Paz* & אופז *Uphaz*. Ut Taprobanæ nomen ex טף פרון *taph Parvan*. *Parvan* Syra flexione idem est quod *Parvajim*; & *taph Parvan* est littus Parvan seu Parvajim. Itaque aurum Parvajim idem est cum Taprobanensi. Rei firmandæ facit quod quicquid ex Ophir afferebatur, lapides & ligna pretiosa, ebur, simiæ, pavones, etiam in Taprobanâ reperire est, vel in Indiæ proximâ Chersonesô.

Es. 60, 6. Jerem. 6, 20. 2. Paral. 3, 6. 1. Reg 9, 26. & 10, 11, 22. 2. Par. 8, 18.

Excutienda insuper Prophetarum oracula, in quibus non pauca latent quæ ad hanc rem multum conferunt. Javan esse Græciam & Macedoniam colligitur

 ex

ex Daniele potissimum, qui Alexandri gesta describit capite octavo sub nomine Regis Javan. Idem ubi de Antiocho cap. 11. v. 29. & 30. prædicit fore ut is Ægyptum invasurus invitus regrediatur, quia supervenient naves Citthim, id est Romanorum Popilio duce, quorum metu discessit re infecta. Es. 20, 4. 5. Chusæis in captivitatem abductis Azotii timent & confunduntur à Chus expectatione sua. Hinc collige Azotios seu Philistæos Chusæis fuisse vicinos. Et vero id expresse legitur 2. Par. 21, 16. in Joramum insurrexisse Philistæos & Arabes qui sunt vicini Chusæis. Chusæi igitur non sunt Æthiopes, sed Saraceni ut diximus. Proinde cum Æthiopia Judææ respectu sit trans Ægyptum, Ægyptus ab Esaia & Sophonia describitur trans flumina Chus. Et Ezech. 30, 8. 9. ex Ægypto navigatur ad Chusæos, id est ad Saracenos per mare Rubrum. Nam contiguæ terræ sunt Æthiopia & Ægyptus, nec ullum est mare intermedium.

Es. 18, 1. Sophon. 3, 10.

Idem usus ex historiis. Sic terra Ararat in quo loco sit patet ex 2. Reg. 19, 37. ubi Senacheribi filii interfecto patre leguntur fugisse in terram Ararat, id est in Armeniam. Ita enim Josephus Antiq. lib. 10. cap. 2. hanc historiam ex Beroso referens. Ut eos falli necesse sit qui Ararat vel in Phrygia quærunt, vel circa Paropamisum. Sobæos ab una parte Syriam Damascenam attigisse colligitur ex 2. Sam. 8, 5. & 1. Reg. 11, 24. ab altera Euphratem ex 2. Sam. 8, 3. & 10, 16. Soba igitur nec est Sophene versus Euphratis fontes, ut Josephus interpretatur, nec Alep seu Berrhœa in Cyrrhestica, quæ Benjamini sententia est atque ipsorum Alepensium. Ex historia Jobi colligitur Ausitidem in qua habitavit Chaldæis & Sabæis fuisse vicinam, cum in illius greges utrique irruerint. Itaque Jobi Ausitis nec Damascena fuit, nec Idumæa de qua Lam. 4, 21. sed tertia prope Babyloniam, cujus incolæ pro Ausitis in Ptolemæo Aesitæ perperam appellantur. Primæ conditor fuit Uts filius Aram Gen. 10, 23. Secundæ Uts filius Disan Idumæus Gen. 36, 28. Tertiæ Uts filius Nachor fratris Abrahæ Gen. 22, 21. Cui vicini Sabæi non sunt è posteris Jectan, quorum sedes ad extremum Austrum Matth. 12, 42. sed Abrahæ nepotes ex Jocsan qui habitarunt ad Orientem Hebron Gen. 25, 3. 6. Hi sunt Sabæi quos Strabo cum Nabatæis in aditu Arabiæ Fœlicis habitasse testatur.

Strab. l. 16. p. 779. c.

Neque id frustra observaveris, quarum gentium Scriptura soleat conjunctim meminisse. Quippe vicinas esse credibile est quæ sæpe simul nominantur. Ut in Esaia & Jeremia *Madai* & *Elam*, id est Medi & Elymæi. In Daniele & Esther *Madai* & *Paras*, id est Medi & Persæ. In Nahumo *Chus* & *Misrajim*, id est Saraceni & Ægyptii. Sic 2. Reg. 17, 24. *Babel* & *Cuth* mihi sunt Babylonia & Cissia; Es. 66, 19. *Phul* & *Lud* Philæ in Ægypti finibus cum vicina Æthiopia. Ezech. 38, 2. *Magog* & *Ros* Iberia vel Albania & Armenia Araxene, Scytharum antiquissima sedes ut in Herodoto & Diodoro habetur. *Mesech* & *Tubal* Moschi & Tibareni, qui populi non modo vicini sunt sed & ita conjuncti ut in Herodoto bellum gerant sub iisdem ducibus & iisdem armis instructi. Ibidem versu 6. *Gomer* & *Togarma* sunt Phryges & Cappadoces, qui contigui erant ante Gallogræcorum in Phrygiam migrationem. Jerem. 46, 9. & Ezech. 30, 5. cum Ægypto nominantur

nantur *Chus, Put* & *Lud*, id eſt Saraceni, Libes & Æthiopes, qui tres populi Ægyptum cingunt.

Etiam ordo ſæpe obſervatur, ut in loco Ezechielis quem nuper citavimus, ubi *Magog, Rhos, Meſech*, & *Tubal*, id eſt Iberia vel Albania, Araxene, Moſchica & Tibarenia eo ordine nominantur quem in natura obtinent. Et ejusdem capitis verſu quinto *Chus*, id eſt Arabia, media ponitur inter *Paras* & *Put*, id eſt Perſidem & Libyam. Et in his Jeremiæ c. 44. v. 1. *Qui habitabant Migdol & Taphnes & Noph, & in terra Pathros* id eſt Magdoli, Daphnis Peluſiis, Memphi, & in Thebaide, fit progreſſus ab Aquilone in Meridiem. Ita etiam in his Rabſakæ Eſ. 37. v. 12. *An eripuerunt eas Dii gentium quas deſtruxerunt patres mei. Gozan & Charan & Reſeph, & filios Eden qui erant in Talaſſar?* Id eſt Meſopotamiæ Gauzanitidem, & Charras, & Rheſcipham, & Talatham, ut pluribus docuimus in noſtro Paradiſo. Qualibus locis mire adſtruitur regionum & urbium ſitus.

Huc quoque faciunt Scripturæ loca quibus docetur quam cœli plagam reſpectu Judææ obtineant ſingulæ gentes. Nam ad occaſum quædam deſcribuntur ut Philiſtæi Eſ. 9, 12. pro quo LXX. τοὺς Ἕλληνας *Græcos* habent. Quædam ad Auſtrum ut Idumæa Abd. 19. Ægyptus Dan. 11, 5. Sabæi Matth. 12, 42. Quædam ad ortum ut Perſis Eſ. 46, 11. Eden Gen. 2, 8. Auſitis Job. 1, 1. 3. Kedar Jerem. 49, 28. Moab Jud. 11, 18. Ammon Deut. 3, 16. 17. Agareni 1. Paral. 5, 10. Madian Jud. 6, 3. Et omnes Abrahæ filii quos habuit ex Ketura Gen. 25, 6. Quædam ad Aquilonem, ut Gomer & Togarma Ezech. 38, 6. Magog, Rhos, Tubal & Meſech Ezech. 39, 2. Media Jerem. 50, 3. 9. Aſſyria & Ninive Sophon. 2, 13. Quædam denique ſunt ambigui juris, & varie definiuntur. Sic regio Amalekitis ad Auſtrum ponitur Num. 13, 30. & ad ortum Jud. 6, 3. quia inter utrumque media. Syria item quæ media eſt inter Orientem & Aquilonem Orienti adſcribitur Eſ. 9, 11. & Aquiloni Dan. 11, 6. Idem de Meſopotamia judicium quæ pro Aquilonari habetur Jerem. 46, 2. 6. 10. & pro Orientali Gen. 29, 1. & Num. 23, 6. De Babylone itidem, quam Aquilonis nomine toties deſignat Jeremias. Tamen Ezech. 25, 4. 10. filii Orientis recte vocantur Babylonii, cum ad Orientem multo plus vergant. Itaque cum venturis Babyloniis Jeremias Judææ minatur ab Aquilone malum impendere, non tam reſpicit ſitum Babylonis quam iter quo Babylonii in Judæam erupturi erant. Quippe ut vitaretur eremi vaſtitas, iter illis fuit per Riblam & Hamatham, id eſt Antiochiam & Epiphaniam, quæ ſunt ad Aquilonem Judææ. Non poſſum non addere duo loca Eſaiæ, unum de vocatione gentium cap. 49. v. 12. alterum de miſſione Apoſtolorum cap. 66. v. 19. quibus quatuor mundi plagas verbis propheticis deſignat. Prior ſic habet: *Ecce iſti è longinquo venient, & ecce illi ab Aquilone & Occaſu, & iſti de terra Sinæorum.* Quod idem eſt ac ſi dixiſſet populos in Eccleſiam confluxuros ex quatuor orbis partibus. Fit enim expreſſa mentio Aquilonis & Occaſus. Et terra Sinæorum ſeu Peluſiotarum ad meridiem eſt. Ortum denique ſignificat, cum alios dicit è longinquo venturos. Ut cap. 46. verſ. 11. *Vocans ab Oriente volucrem, & è longinquo virum conſilii mei.* Atque ea phraſis ſubinnuit terræ molem verſus ortum eſſe profundiorem.

Jerem. 1, 13. 14. & 4, 6. & 6, 1. 22. & 10, 22. & 13, 20. & 25, 9. &c.

In

In altero loco Deus per Prophetam ita loquitur: *Mittam ex his qui evaserint* (id est ex reliquiis secundum electionem gratiæ factis) *ad gentes Tarsis, Phul & Lud trahentes arcum, Tubal & Javan, regiones remotissimas quæ non audiverant famam meam.* Gentes Tharsis sunt Indi ad ortum, Phul & Lud Æthiopes porrecti in Austrum, Tubal Tibareni & Moschi Aquilonem versus, & Javan Græci ad occasum. Sic Jerem. 2, 10. *Citthim* & *Kedar* leguntur pro occasu & ortu, quomodo Ps. 89, 13. *Tabor* & *Hermon*. Hinc eorum quæ dicta sunt multa firmari nemo non per se colliget.

Rom. 11, 5.

Cavendum interim ne ut simpliciter dicta sumantur quæ non dicuntur nisi κατά τι & certo quodam respectu. Ex quo errore factum est ut in extremo Oriente Paradisum multi quærerent, quia hortum legitur Deus in Oriente plantasse. Et filii Jectanis in Indiam ablegati sunt, quia dicuntur habitasse à Mesa vel Musa qua itur ad Saphar montem Orientis: Cum Saphar non vocetur mons Orientis nisi respectu Musæ. Alioqui enim hæc regio tota versus Austrum inclinat. Sic cum Babylonia tam sit orientalis quam Armenia, mirantur interpretes quorsum Gen. 11, 2. ex Oriente proficisci scribantur qui ex montibus Ararat veniunt in terram Sinhar, ignari Orientem dici in Assyriorum imperio quicquid trans Tigrim. Illud etiam multos torquet quorsum 4. Esdr. 1, 11. Deus in Oriente dissipasse se dicat populos Tyri & Sidonis, cum Tyrus & Sidon ad illud mare sitæ sint quod occidentale vocatur Deut. 15, 24. quia Judææ respectu est contra Solis occasum Jos. 1, 4. Sed vel ex hoc ipso apparet spurium illum Esdram quisquis fuit extra Judæam scripsisse in iis locis quæ sunt ad occasum Tyri & Sidonis, Romæ puta vel in Græcia.

Gen. 10, 19.

Notandum etiam intra quos fines quosque populos Scriptura coerceat. Chananæos illos quos Deus internecioni devoverat Moses habitasse scribit à Sidone ad Gazam & Lesam usque, id est Callirhoem ad ortum lacus Asphaltitis. Terræ Israëli, cum id solum significat quod Judæi occupabant, termini assignantur à Septentrione Dan, & à meridie Bersabea. At ratione populorum qui Judæis tributarii fuere, ejusdem fines multo plus patuere. Unde est quod Judæa nonnunquam à torrente Ægypti ad Hamath, aut ad magnum usque fluvium extenditur. Torrens Ægypti rivus est aut fluviolus per lacum Sirbonidem in mare se exonerans inter Casium montem & Rhinocoluram extremum Palæstinæ oppidum. Is שחור *Sichor* appellatur Jos. 13, 3. eodem nomine quo Nilus Jerem. 2, 18. & Es. 23, 3. quia creditur esse ramus ex Pelusiaco Nili alveo in Sirbonidem deductus, ut ex Brochardo & Leone Africano probat Fullerus Miscellan. lib. 2. cap. 8. Hamath est Epiphania, quæ ab incolis *Hama* hodieque nominatur. Vox in Arabum historiis est frequens, & in Nubiensi Geographo. Et magnus fluvius est Euphrates, quo usque David & Solomon regni sui terminos produxerunt. David enim profectus esse legitur להשיב *ad vertendum* vel להציב *ad constituendum manum suam super fluvium Euphratem* 2. Sam. 8, 3. & 1. Par. 18, 3. Et Solomon habuisse sub ditione sua *omnia regna à fluvio* usque ad *terram Philisthæorum* 1. Reg. 4, 21. Nempe ut sequitur versu 24. *dominabatur a Tiphsach usque ad Gazam.* Tiphsach est Tapsacus urbs, in qua fuisse τὴν διάβασιν & τὸ ζεῦγμα τοῦ Εὐφράτου *Euphratis trajectum*

Jud. 20, 1.
1. Sam. 3, 20.
2. Sam. 3, 10 & 24, 2. 15.
2. Par. 30, 5.
Amos. 6, 14
1. Reg. 8, 65.
1. Par. 7, 8.
1. Reg. 4, 21. 24. 2. Par. 9, 26.

vid. Theod. in c. 4 Jer.

jectum

jectum & pontem Strabo non ſemel teſtatur lib. 2. & 16. Atque id ſonat ipſum nomen: Ebræis enim פסח eſt transire. Et ſupra Tapſacum proxima erat חלים *Helam* Ptolemæo Ἀλαμάτα, ubi David percuſſit Meſopotamenos 2. Sam. 10, 16. 17. Hi regni Judaici fines etſi patuerunt longe lateque, tamen proferentur multo latius, ſi magiſtris creditur, quibus *Sarphath* eſt Gallia, & *Sepharad* Hiſpania Abdiæ verſu viceſimo ex eorum mente ita reddendo: *Et exules exercitus iſtius, nempe filiorum Iſrael*, hæreditabunt *quæ fuerant Chananæorum Sarphath usque; Et exules Jeroſolymitani* hæreditabunt *quæ in Sepharad, hæreditabunt*, inquam, *urbes Auſtri*. Porro *Sepharad* Hiſpaniam eſſe volunt, quia in Chaldæo interprete redditur אספמיא *Aſpamja*, & *Sarphath*, Galliam, quia ex Ebræis verbis ita redditis videtur ſequi *Sepharad* eſſe ad Auſtrum terræ *Sarphath*, quomodo Hiſpania eſt ad Auſtrum Galliæ. Sed in priore hemiſtichio *Sarphath* eſt Sarepta urbs inter Tyrum & Sidonem. Et poſterius ſic explicandum: *Et exules Hieroſolymitani qui ſunt in Sepharad hæreditabunt urbes Auſtri* ſupple Judææ. *Sepharad* eſt Babyloniæ pars in qua Judæi captivi erant. Incolas pro Sepharadæis Græci trajectis literis *Strophas* aut *Strophadas* vocarunt. Ptolemæus in deſcriptione Babyloniæ lib. 5. cap. 20. Περὶ δὲ τὰ ἕλη Ἀμορδακία, ὑπερκειμένους ἔχουσα τοὺς καλουμένους Στρόφας *Circa paludes Euphratis Amordacia ſubjectos habens Strophas*. Interpretes legerunt Στρόφαδας. Hinc in Ptolemei tabulis circa Apamiam quæ eſt ad Euphratis & Tigridis confluxum Strophades deſcribuntur. Itaque regio *Sepharad*, ubi Græcorum *Strophæ* aut *Strophades*, circa Apamiam fuit. Proinde pro *Sepharad* in Chaldæa paraphraſi ſcriptum fuerat אפמיא *Apamia*, unde corruptum אספמיא *Aſpamia*, quod recentiotes Hiſpaniam eſſe voluerunt. Huic ridiculo commento cætera ſuperſtructa. Græci interpretes nihilo rectius Sepharad *Ephratham* interpretantur, & Hieronymus *Boſphorum*, & Junius *finem dominatus*, tanquam voce compoſita ex סוף & רדה.

Cæteras gentes quod attinet, Ægyptum producit Ezechiel cap. 29. verſ. 10. *à turri Syenes usque ad terminos Chus*. Et Syenem in Ægypti & Æthiopiæ finibus omnes ſummo conſenſu ponunt: in his Strabo, Joſephus, Plinius & Solinus. Inde certa & invicta ratione colligitur Chus Ægypti terminum Syenæ oppoſitum non eſſe Æthiopiam ſed Arabiam. Regina Saba Matth. 12, 42. veniſſe dicitur ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς *ex terræ finibus*. Ergo regni ſedes non fuit Meroe in Mediterraneis, quæ Joſephi ſententia eſt, ſed Sabæorum regio ad Oceanum: Ibi enim ſunt terrarum ultimi fines. Iſmaëlitas ſcribit Moſes Gen. 25, 18. *habitaſſe à Chavila usque ad Sur è regione Ægypti*. Hæc Arabiæ loca ſunt ad meridiem Judææ, ut conſtat ex 1. Sam. 15, 7. *Sur* in Chaldæa paraphraſi Jonathanis exponitur חגרא *Hagra* ſeu Petra, in Jeroſolymitana חלוצה *Eluſa*, quod poteſt ferri, quamvis Sur eremi potius quam urbis nomen eſſe videatur. At pudendo errore Chavilam uterque interpres הנדקי *Indiam* reddit. Ac ſi ditio Iſmaëlitarum tam late patuerit quam Aſſyriorum imperiũ, quod in libro Eſther extenditur מהדו ועד כוש *ex Hoddu ad Chus*, id eſt ab Indo flumine ad ſinum Arabicum in provincias CXXVII. Nunquid in... probabili ratione colligitur has paraphraſes, quas pro vetu-

vetustissimis Judæi nobis obtrudunt, vel esse procuratas, vel his commentis conspurcatas, postquam Saracenorum imperium cœpit latius se diffundere.

Sed & summe necessarium est observare urbium, montium & fluviorum nomina in singulis regionibus. Sic in *Madai* seu Media præter *Chabor* & *Gozan* quæ jam dictæ sunt, describit Tobias Ebræus cap. 5. רגש ואגבתנים *Rhagas* & *Ecbatana* urbes, hanc in campo, illam in montibus, itinere bidui dissitas ab invicem. In *Elam* seu Elymaide Daniel cap. 8. vers. 2. *Susan* urbem ad fluvium *Vlai*, id est Susa ad Eulæum. In Assyria Moses *Ninivem* & *Calach* unde Calachene ad Lyci fontes, & in medio *Rhesen* quam Λάρισσαν vocat Xenophon. In terra *Sinhar* seu Babylonia, *Babel, Erec, Chalne* & *Accad*, id est Babylonem, Areccam Ctesiphontem caput Chalonitidis, & Sittacem ad Argadem. In provincia Eden concursum Euphratis & Tigridis Gen. 2,10. & Enoch urbem ad orientem Gen. 4,16.17. quæ Ptolemæo est Anuchtha. In Chaldæis *Vr*, sive Plinii Uram intelligas ad Euphratis divertigium, aut Ur Ammiani in via è Tigri Nisibim, quod puto verisimilius: In Paddan Aram id est Mesopotamiæ culta parte Charran seu Carrhas. Sic in Syria Sobæa Soba & Berothai 2. Sam. 8,3. 8. & Tadmor 2. Par. 8,3.4. Ptolemæo sunt Sabe, Barathena & Palmyra. Caput Aram id est Syriæ Damascenæ est Damascus Es. 7,8. Rabbath filiorum Ammon Deut. 3,11. est Ptolemæi Philadelphia. Stephanus in Φιλαδέλφεια: Τρίτη, τῆς Συρίας ἐπιφανὴς πόλις, ἡ πρότερον Ἀμμανα, εἶτ᾽ Ἀστάρτη, εἶτα Φιλαδέλφεια, ἀπὸ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου *Tertia Syriæ illustris urbs, quæ prius Ammana, deinde Astarte, & postmodum Philadelphia dicta est Ptolemæo Philadelpho.* Idem in Ῥαββατάμμανα urbem esse dicit montanæ Arabiæ; Ut Polybius lib. 5. τὰ Ῥαβατάμανα τῆς Ἀραβίας Et Theodoretus in Esaiam cap. 11. Ἡ μὲν νῦν Φιλαδέλφεια προσαγορευμένη, αὕτη ἐστὶ πόλις Ἀραβίας λαμπρὰ, Ἀμμὰν μέχρι καὶ τήμερον τῇ ἐπιχωρίῳ καλεῖται φωνῇ. Quod ipsum repetit in Ezech. cap. 21. & in Amos cap. 1. Nominis Moab vestigia apud Ptolemæum superessent in Arabiæ Petrææ duabus urbibus, si per corruptores licuisset. Prima scribitur Χαράκωμα in textu Græco, sed in tabulis rectius *Characmoba.* Ita enim legit Stephanus cujus verba sunt: Χαράκμωβα, πόλις τῆς νῦν τρίτης Παλαιστίνης, ἣν ἀναγράφει Πτολεμαῖος ἐν γεωγραφικοῖς ἐν πέμπτῳ βιβλίῳ, ἐν τοῖς Ἀραβικοῖς *Characmoba urbs tertiæ quæ nunc dicitur Palæstinæ, quam describit Ptolemæus l. 5. Geograph. in Arabicis.* Et Theodoretus in Esaiam cap. 15. de Moabitis: Μητρόπολιν δὲ εἶχον τὴν νῦν καλουμένην Χαράκμωβα *Pro metropoli olim habebant eam quæ nunc dicitur Characmoba.* Inde apud Glaucum Χαρακμωβηνοί. Dicitur & inversis vocibus Μωβουχάραξ. Altera in textu scribitur Ῥαβμάθμωμα, & in tabulis *Rabathmoma:* In Stephano item: Ῥαβάθμωμα, πόλις τρίτης Παλαιστίνης, ἡ νῦν Ἀρεόπολις. Sed utrobique legendum Ῥαβάθμωβα *Rabathmoba*, quo Ebraice esset רבת מואב *Rabbath Moab* magna urbs seu metropolis Moab, ut רבת עמון *Rabbath Ammon* dicebatur Ammonitarum metropolis. Hieronymus ex Eusebio: *Moab urbs Arabiæ quæ nunc Areopolis dicitur,* &c. *Appellatur autem Moab ex nomine urbis & regio. Porro ipsa civitas quasi proprium nomen possidet Rabbath Moab, id est grandis Moab.* Vetus nomen erat ער *Ar* Num. 21,28. *Flamma,* &c. *devoravit*

Ptol. l. 5. c. 17.

Ar

Ar Moab. Et Deut.2,29. *Moabitæ habitantes in Ar.* Et Es.16,1. *Vastata est Ar Moab.* Inde factum Areopolis. *Sela* סלע Hebræis petram sonat. Sela igitur Idumææ urbs 2. Reg.14,7. est Petra Arabiæ caput. Cujus aliud nomen *Rekem* vel *Rakim* pro Kades occurrit passim in paraphrasi Chaldaicâ & Arabicâ. Nempe à conditore Rekem uno è Madianitarum Regibus quos debellavit Moses Num.3,8. Ita Josephus Antiq.l.4.c.7. Hinc Epiphanius in hæresi Melchisedekianorum: ὁ μὲν γὰρ ἐν τῇ Ἀραβίᾳ τῇ Πετραίων Ῥοκὼμ τε καὶ Ἐδὼμ καλουμένη. Etiam in Idumæâ censentur Esiongaber & Eloth 1. Reg.9,26. id est Essia & Æla vel Elana urbs ad mare Rubrum de quibus nos plura deinceps. Elanis vicina est Pharan ut ex Ptolemæo constat. Et aliquanto infra Madian Mosis secessu nobilis Exod.2,15. In Ptolemæo Μοδιάνα est in littore, & intus Μαδιάμα. Incolæ Stephano Μαδρηνοὶ καὶ Μανδιανῖται, sed legendum Μαδιηνοὶ καὶ Μαδιανῖται, ut utrumq; sit à Madiane vel Madiene, nec nisi formâ nominis differant hæ duæ voces, ut addit continuo post ὅτι οἱ Ἄραβες τοῖς δυσὶ τύποις χρῶνται. Sequitur Arabia Fœlix, cujus multa ex Mose loca jam descripsimus. Et Ægyptus trans mare Rubrum, ad quam pertinent *Sihor* Nilus, *Pathros* Thebais, & *Rahab* Delta; Et in Thebaide & infra usque ad Delta *Phul* Philæ, *Sevene* Syene, *No-Amon* Thebæ seu Diospolis, & *Noph* vel *Moph* Memphis; & in Delta *Soan* Tanis & *Hanes* Anysis. Et trans Delta *Chub* Paliurus. Et inter Delta & Arabiam, *On* Heliopolis, *Pithom* Patumos, *Pibeseth* Bubastus, *Ramesses* & *Gosen* Heroum vel Heroopolis & Heroopolites nomus, *Taphnes* Daphnæ Pelusiæ, *Migdol* Magdolus & *Sin* Pelusium. Palæstinam, Phœnicem & Chananæam consulto præterimus, quia non sunt hujus loci,

Jam si veteres consulueris, reperies nos raro admodum à receptâ sententiâ discessisse, quin veterum aliquem habuerimus præeuntem. Sic Eusebius ante nos Tharsis fecerat patrem Hispanorum Θαρσεῖς, inquit, ἐξ οὗ Ἴβηρες. Et apud Græcum Scholiastem in Ezechiel sunt qui Thogarma pronunciant esse Καππαδόκας καὶ Γαλάτας. Et in Ezech.30,5. hoc veterum glossema Αἰθίοπες καὶ πᾶσα ἡ Ἀραβία, respondet Hebræis verbis לוד וכל ערב *Lud & omnis Arabia.* Quô eôdem pertinet quod pro Ludæis Jerosolymitanus paraphrastes habet ית מריוטאי *Mareotas.* Quippe pro Mareotis legendum esse ית מרוימאי Meroitas id est Æthiopes res ipsa monet. Atque ita sumpsit Elias qui hos populos esse vult ממדינת פריטיני *è regione Pretegiani.* Porro *Chus* quod Æthiopiam alii interpretantur, Jonathani est ערביא *Arabia.* Et eum ipsum Jectanem quem Scripturæ interpretes in Indiam cum filiis ablegant, cum ipsum inquam pro parente & conditore agnoscunt Homeritæ & Amanitæ in Arabiæ parte aromatifera. Quod, præter Theophanem, Anastasium & Euthymium, testantur Arabum scriptores non infimi Josephus Ben Abdillatif, & Mohammedes Ben Jacob Sirazita, & è Judæis Abraham Zacuth in libro Juchasin. Neque id patres prorsus latuit, è quô numero Eusebius, Epiphanius, Eustathius Antiochenus, author Chronici Alexandrini Arabum genus deducunt ex Asarmoth seu Hatsarmaveth filio Jectan.

Sed & Ethnici scriptores in multis Mosi concinunt. Ut rem repetamus paulo altius, diluvii fama quo paucis superstitibus reliqui homines perierint apud

omnes gentes increbuit. De eo Hierapolitani apud Lucianum de Deâ Syrâ longam historiam texunt ex archivis suis depromptam, narrationi Mosis per omnia similem, nisi quod Noæ substituitur Deucalion. Plutarchus columbæ meminit ex arca emissæ, & Abydenus avium quæ cum semel atque iterum ex immenso pelago in navigium statim se recepissent, non habentes ubi considerent, tertia vice talis lutulentis redierunt. Ex eodem discere est arcam in Armenia substitisse, ibique extare ejus reliquias quæ amuleti vim habeant. Quod ipsum docent Berosus & Polyhistor & Nicolaus Damascenus. Epiphanius quoque author est eas adhuc suo ævo in monte Cardyæorum ostensas. Et Benjamin scriptor Hebræus Omarem refert templum ex illis fabricasse in vicinâ Tigridis insulâ. Proinde mons quem diximus alio nomine vocatur mons *Themanim* id est τῶν ὀκτώ. Ita observant Elmacinus & Nubiensis uterque Arabs. Nimirum ab octo illis qui ex diluvio evaserant. Et in eodem monte κώμην Θαμανῶν memorat Agathias lib. 4. Quæ sequuntur de turre Babylone extructâ, & confusione linguarum, & conditoribus inde dispersis per varias terrarum oras ab Eupolemo & Abydeno disertis verbis referuntur apud Cyrillum & Eusebium. Et si de singulis agatur, Græci genus suum ad Japhetum seu Japetum non obscure referunt, cum illum esse perhibent hominum antiquissimum. Ita ut res cesserit in Proverbium, & *Japeto vetustior* dicatur pro valde sene. Jam quod ad Javan alludit Jonum nomen, ad Elisam Elis & Hellas & Æolus, Græcorum originem ab his esse repetendam aperte prodit. Eadem in reliquis filiis Japheth vel soni vel significationis convenientia jam observata; Si unum Magog excipias patrem Scytharum circa Caucasum, qui Græcorum fuit Prometheus. Id docet Japetus pater, & sedes in Caucaso, ignisque & metalla quæ volunt à Prometheo reperta, quia multa sunt in illis locis, & fabula de rosione cordis, quia *Magog* id significat: Et quod Magog alio nomine dicta est urbs Hierapolis, quam Promethei filius Deucalion Scytha condiderat ut à Luciano proditum. Chamum vel Hamum Afri sub Hammonis ut Noam sub Saturni nomine coluerunt. Inde Africa Hammonis & Hammonia dicta est; Et Ægyptus in Plutarcho *Chemia* pro Chamia id est terra Cham ut appellatur in Psalmis. Nomen Mesraim mansit in mense Μεσορὴ, & in urbe Babylone prope Memphim quam Ægyptii & Arabes מצר *Meser* vocant. Nomen Put in Pythone & Pythio Apolline. Nam Apollo Libycus Hammonis fuit filius ut habetur in Ampelio. Nomen Chanaan in Mercurio; Utrumque enim est à mercibus & mercaturâ: Et Mercurius servus ut Chanaan; & eloquentiæ pater, quia literæ sunt à Phœnicibus; & alatus, & viis præfectus propter longinquas eorumdem navigationes; & lac & mel illi libata quæ sunt deliciæ terræ Chanaan. Sed & ex Chanaan Χνᾶ *Chna* decurtatum, quod Phœnicis fuisse cognomen scribit Sanchoniathon. Unde Χνᾶ Phœnice regio & Χνᾶοι incolæ in Stephano. Sic Chusi filium Nimrod vel Nebrod esse Bacchum docent in veste νέβρίδες, & in curru נמרין *nimrin* id est tigrides, quibus ad nomen alluditur, & expeditiones in Orientem, & quod in Arabiâ dicitur esse natus: Denique quod Bacchus appellatur, id est בר כוש *Bar-chus* filius Chusi, & Ζαγρεὺς id est potens venator. Rursus è filiis Chanaan Hevæi circa

mon-

montem Hermonem habitabant, Jos. 11, 3. & Jud. 3, 3. qui est in Oriente terræ Chanaan Psal. 87, 13. Proinde *Cadmonim* id est orientales dicuntur Gen. 15, 19. & *Hermonijim* id est Hermonæi Ps. 42, 7. Græci igitur aperte docent ex hac potissimum tribu fuisse eos Phœnices qui Thebas condiderunt, cum coloniæ ducem Κάδμον appellant & ejus uxorem Harmoniam aut Hermionem. Hoc præcipuum quod utrumque fingunt in serpentem fuisse mutatum, quia Hevæorum nomen serpentes sonat. Inter Æthiopes & Ægyptios multa fuere communia, ut quod Reges pro Diis habuere, studium circa sepulchra, statuæ & literarum characteres ejusdem formæ, sacerdotum idem habitus. Hæc pluribus persequitur Diodorus lib. 3. unde cōcludit Æthiopes & Ægyptios cognatos esse populos & congeneres. Quibus hæc Mosis plane consona, *Mitsrajim genuit Ludim*, quæ significant Æthiopes Ægyptiorum esse colonos. Idem sequitur de Lehabæis, Anamæis, & Naphtuchæis, id est Libyægyptiis, Ammoniis & Adyrmachidis seu Marmaridis. Sic apud Herodotum Ammonii sunt Αἰγυπτίων τε ϗ Αἰθιόπων ἄποικοι *Ægyptiorum & Æthiopum coloni*, & Adyrmachidæ ab Ægyptiis solâ veste differunt. Et in Marmaricæ littore Aptuchi fanum habet Ptolemæus, qui videtur fuisse Naphtuchæorum pater. Casluchæos item seu Colchos ex Ægypto venisse docebat color ater, crispum capillitium, circumcisionis ritus, & quod eodem modo linum elaborabant, vita denique omnis & lingua similis. Ex quibus notis hos Ægyptii generis fuisse colligunt Herodotus, Scymnus, Diodorus, Dionysius Periegetes, Valerius Flaccus, Ammianus, Agathias, & plures alii quos suo loco citamus. Atq; ut Casluchæis vicini Caphthoræi, ita Sideni Colchis. Nempe Side idem quod Caphthor, hoc est malum Punicum. Itaque Caphthoræos veteres magno consensu in Cappadociâ ponunt, ubi Side prope Colchidem. Turbat quod ut Casluchæi & Caphthoræi ex Ægyptiis, ita ex Casluchæis & Caphthoræis Philistæi dicuntur orti. Porro parum credibile nonnullis videbitur ut coloni ex Ægyptô in Colchidem profecti alios colonos remiserint in Palæstinam, cum loca tam sint dissita. Sed utriusque itineris vestigia sunt in Poëtis qui Typhonem Ægyptium memorant ad Caucasum usque progressum, & post aliquot pugnas saucium pedem retulisse, & in Palæstinâ expirasse prope lacum Sirbonidem.

Ex hoc specimine lectori palam fiet nos omnem movisse lapidem, nec quicquam intactum præterivisse, ut veritatem in Democriti puteo latentem erueremus. In quô conatu si non fuit par ubique successus, tamen speramus fore ut nostram hanc qualemcunque opellam boni probent. Est aliquid prodire tenus, si non datur ultra. Non omnia possumus omnes. Nihil ignorare solius est Dei. Aliorum σφάλματα vidimus & correximus: Alius nostra videbit & emendabit. Quod æquô animô passuri sumus, modo id cum modestiâ fiat, atque amore veritatis, non obtrectandi studio. Quô vitiô passi sunt nonnulli tenebriones ita se transversos abripi, ut hoc opus calculo suo damnaverint antequam viderint. Nempe consilium ipsum illis displicet. Vellent homines nostri scilicet nominis studiosi ut bonas horas utilius collocaremus. Et nos ab instituto nostro valde alienum fecisse putant, qui tantum studium in his minutiis posuerimus. Neque

 enim,

enim, si illis creditur, nostra multum interest scire quam mundi partem occupaverint filii Joctan, nec utrum in Arabia aut Æthiopia Chus consederit.

At hi monitores, qui otii & negotii rationem à nobis tam severe exigunt, ipsi nobis exemplo suo præire debuerant, & re potius quam verbis docere quale sit illud pensum ad quod invitos revocant. Quippe haud quaquam ferendum est ut qui ipse nihil agat, & in turpi otio consenescat, id sibi sumat juris in alios ut eorum scripta vellicet & pede suo metiri velit. Interim qui hujusmodi labores ut inutiles carpunt, sciant Mosem per nostrum latus adeoque Deum ipsum peti. Idem enim est ac si dicant Deum hæc frustra dictasse Mosi, in quibus illustrandis operam nostram impendimus. Certe si non frustra scripta sunt, nec frustra est quod explicantur. Porro ut in natura nihil frustra fieri, ita in Scriptura nihil frustra dici verum & indubitatum est. Nempe libri sacri supra cæteros hac prærogativa eminent, quod nihil in iis est quod vel vacet vel deficiat. Itaque facilius est ut cœlum & terra prætereant quam ut unus apex è Lege cadat. Et tam iis qui verbo suo adimunt quam qui addunt Deus gravissima quæque interminatur. Ut enim Dei verbo quisquis addit illud perfectum esse negat, ita quisquis adimit idem accusat tacite, ac si quædam habeat otiosa & superflua, & vult haberi Deo sapientior, & Paulum arguit mendacii, cum dicit quæcunque scripta sunt ad nostram doctrinam esse scripta, omnemque adeo Scripturam esse utilem ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in justitia.

Sed ut pressius agamus, quod ajunt nostra nil referre quam mundi partem insederint Chusæi aut Jectanæi, vox est belluæ non hominis, nedum Christiani aut viri docti. Hæc asinina sunt axiomata, per quæ retroactis sæculis periit sensus bonarum rerum, & barbaries in mundum invecta est, & æternam timuerunt sæcula noctem. Nostrane igitur nihil refert ut sacræ historiæ & prophetarum oracula intelligantur? Hæc autem quis intelliget, dum ignorantur populi quibus hoc vel illud evenisse narratur, aut eventurum prædicitur? Certe Dei verbo quoad nos non constabit sua veritas, si de Æthiopibus id accipias quod refertur de Saracenis. Nec poterit sacra historia cum exotica conferri, nec eventus cum prædictione. Et Scripturæ interpres in devia feretur, ut qui de cepis respondent de alliis interrogati. Ac si quis in Cæsare Gallorum nomen ad Sarmatas referat, aut Britannorum ad Garamantas. Cujusmodi errores cum nemo ferat in Cæsaris interprete, cur his nihilo leviores patienter præteribimus in tractatore Scripturæ? Maxime si tales sunt ut ea sacris scriptoribus affingant quæ ridicula sint aut ἀσύςατα. Quales nonnulli occurrunt, ex quibus profani homines ansam arripuerunt multa in prophetas deblaterandi, ac si Geographiæ tam se prodant imperitos quam aut Aeschylus aliquis, aut Antonius Diogenes, aut scriptores Argonauticôn.

Quæ à me frustra non dici arguet hic ipse liber, in quo hujusmodi maculas à scriptoribus θεοπνεύςοις abstergere conati sumus; Et tractare Geographica ut Theologum decuit; Ad Dei gloriam omnia referentes, & Scripturæ illustrationem, cui non Arabes modo & Ebræos, sed & Rom. & Græc. scriptores mirum

in modum concinere toto opere passim docemus. Atque eo fine cum res postulat eorum testimonia congerere non dedignamur. Non quod talibus suffragiis Dei verbum in se fiat firmius, sed ut infirmitati hominum consulatur, & revincantur athei, qui nihil habent quod regerant, cum quæ in Scripturis nostris sunt maxime paradoxa in eorum scriptis legunt in quorum verba jurarunt.

In primo è quatuor libris cui titulum fecimus, *Divisionis gentium* προηγούμενα, docemus Noam & tres liberos & nonnullos è nepotibus sub aliis nominibus à Poëtis graphice describi; Et ubi terrarum arca fabricata sit, & quo in loco substiterit: Et cur ex Oriente profecti dicantur primi homines qui ex Armeniæ montibus in Babyloniam descenderunt, quæ recta est ad meridiem. Ibidem multa disquirimus de Babylonis amplitudine & situ, & mœnibus ex latere & bitumine, de altitudine turris Babylonicæ, de consilio structorum, de confusione linguarum, & gentium dispersione. Quæ ζητήματα sic à doctis ultro citroque agitata sunt, ut nondum exhausta fuerint, & supersint multa dicenda.

Agitur in secundo libro de Semo & Semi posteris, quem cæteris præposuimus ratione dignitatis. Hujus libri pars non infima versatur in stirpe Jectan, quam omnes Scripturæ interpretes Josephi vestigiis insistentes in Indiam ablegaverant, nos invictis rationibus Arabiæ parti asserimus ex qua thus & myrrha proveniunt & quicquid est aromatum.

Tertius est de Japhetho cujus filios in Asia Mediam, Iberiam, Moschicam, Tibareniam, Cappadociam, Paphlagoniam, Phrygiam, in Europa Thraciam, Græciam, Italiam, Galliam & Italiam occupasse probamus; Iis rejectis qui, ut illam intra limites angustiores coerceant, Rhodanim Rhodios esse volunt, & Cethim Cyprum ubi Citium, & Tharsis Ciliciam cujus Tarsus est metropolis.

In quarto agitur de Chami filiis: Et Chus dudum è patria exul in Arabiam suam postliminio revertitur, ut Æthiopiam cedat Ludæis, quos esse veros Æthiopes pluribus demonstramus. Et Phathrusæi Thebaidem occupant. Et Casluchi hactenus ignoti se Colchos esse profitentur. De Babylone item & Ninive & aliis urbibus à Nimrode conditis multa habentur nondum vulgata, & ut speramus profutura.

Errata typographica ii facilius condonabunt, qui scient quot incommodis in hujus libri editione conflictatus sim, & meliorum inopia eo necessitatis adactum ut illorum opera mihi fuerit utendum qui ἐν πίθῳ quod ajunt τὴν κεραμείαν ἐμάνθανον. Taceo me in emendatione nullum habuisse adjutorem, & iis negotiis sæpe urgeri per quæ ad hæc minutula non licet attendere quantum satis est. Sed & sculptori qui tabulas Geographicas edidit, defuit peritia, potissimum in Ebræorum characterum efformatione, in quibus quæcunque desunt ex ipso libro lector facile supplebit. Ex qua occasione sit factum ut huic tractatui alterum attexuerimus de Phœnicum sermone & coloniis dicetur in sequentibus.

Novæ hujus Editionis ad Lectorem Editor.

ISto Tibi, Benevole Lector *Magni Bocharti Geographiam sacram, redivivam quasi & è tenebris erutam, in quibus hactenus ob annonam ejus atque penuriam, emortua veluti delitescere visa est; Indignum namque judicans ego, latere solum Autorem tantum inter parietes privatos, publici eum juris, & ubique ut prostaret, facere decrevi, ne antiquum autem obtineret novus, quem meditabar, codex, de emendando illo (vitiosum enim esse Exemplar Cadomi impressum sæpius audiveram) quin augendo & ornando cogitavi; Inde Autoris Eruditißimi effigiem frontispicio apponere volui, ut cujus ingenium in scripto conspicis, ejusdem quoque vultum in tabula intueri valeres: In forma vero quarta, vulgo ut appellitant, excudere jußi cum hoc ipso Tibi & portanti & ementi consultum judicarem: Porro quo prodiret opus emendatius, Virum Clarißimum atque Doctißimum Dn.* David Clodium Hamb. *Professorem Gissensem, quem linguarum peritißimum fama celebrabat, rogavi susciperet in sese hoc onus & quæ corrigenda censeret, communicaret, cui petito meo annuens, benevole pariter atque studiose, quod rogavi vir laudatus præstitit, qua ratione vero & quomodo illud factum sit, subsequens Ejusdem Te docebit Epistola.*

Alii

Alii cuidam Viro Magno Tabulas Chorographicas revidendas commisi, qui illarum quoque curam habuit & sedulam & curiosam. Adjeci denique in fine Epistolas duas Auctoris nostri elegantes omnino & eruditas, ne seorsim excusæ intercciderent, Tuque eorum usu fructuoso careres. Atque his instructum & ornatum opus jam in lucem prodit, Tibique Lector benevole Tuisque usibus dico atque offero, emendatum profecto summa qua fieri potuit & cura & industria. Quod si quæ Tibi sphalmata occurrant, quæ tamen levia esse confido, cogites velim, inter tot ac tantos militares strepitus quibus hoc semestri patria turbata fuit, facile accentum *de loco nativo potuisse moveri, facile* spiritum *disparuisse, facile literam hanc alterius cujusdam occupasse locum, eaque ut benevole excuses atque corrigas, rogo humanissime. De cætero Autoris Nostri* Hierozoicon *quoque recudere meditor, cujus editionem nitidissimam & ab omnibus mendis accuratissime purgatam, proxime me daturum polliceor; Interea vale Lector Benevole & laboribus nostris fave.*

T.

J. D. ZUNNER.

Erudito

Erudito atque Benevolo Lectori.

S. & O.

SEx menses sunt & quod excurrit, *Benevole atque Erudite Lector*, cum Vir Eximius & de re litteraria bene meritus Dn. Zunnerus, mentem suam de recudenda *Geographia Sacra S. Bocharti*, per amicum explicaret, atque ut consilium operamque meam ipsi hac in re locarem, rogaret officiosissime, cujus ego petito ingenuo & honesto, licet publicum quo fungor, munus variam injicere videretur remoram, non potui tamen quin annuerem, quippe quod in usum atque commodum Reipublicæ Litterariæ vergere, haud obscure advertebam. Suscepi igitur hoc onus, & quod à publicis officii laboribus, residuum erat otii, illud omne in hoc opus emendandum vel ornandum vel augendum contuli, quo ipso an exspectationi tuæ satisfactum fuerit Tibi judicandum relinquere, quid autem in nova hac editione præstitum sit, paucis explicare, meum esse judicavi. Primo itaque omnium autor fui & suasor, ut eodem tenore paginarum, quo exemplar pristinum exstabat, excuderetur novum, quod & accurate satis factum est, ut citatus Noster apud alios, idem in hac qui in priori appareat editione. Dicta Biblica, quæ falso adducta erant ut plurimum, evolvi sedulo, & ut citarentur accuratius maxime curavi, in quo secutus sum Hebraicam atque Græcam veritatem, quippe qui in

versionibus sæpe maximam adverterim tam Capitum quam Versiculorum differentiam: Citata vero ex profanis evolvere, nec rogatum fuit Editoris, nec mei vel illius otii, ea ergo fidei Autoris relicta, intacta remanserunt: Reliqua σφάλματα, quorũ seges fuit uberrima, summa annotavi industria, schedulaq; peculiari, quæ statuæ instar Mercurialis Typothetæ esset, enumerata transmittere nõ subterfugi: Porro Indices utriusq; partis *Geographiæ* seorsum qui exstabant in unum congerere, ac infinitis augere locis, novos vero, tam Autorum, qui in Geographia citantur, emendantur vel castigantur, quam Dictorum S. Scripturæ, Autorumq; atq; Rerum quæ in additis Epistolis duabus occurrebant, concinnare volui, ut uno veluti intuitu quid Autor habeat, conspici posset. Est autem *Erudite Lector*, quod Te non ignorare mea pariter atque Tua interest, scil. quo modo in Autore emendando fuerim progressus. Quicquid igitur vel Dialecto aliquâ excusari poterat, vel perpetuo in Autore deprehendebatur, licet vitiosum vel mendosum videretur, absque omni nota correctoria me transiisse scias; sunt enim nonnulla in Autorum citatis, quæ dialectus aliqua excusabit inter Græcos, sunt etiam quæ propria veluti videntur, Autori ex peculiari aliqua absque dubio profecta ὑποθέσει, v.g. pronuntiatio τοῦ *sain* Hebræorum per z vel tz. *He* Arabici punctati superne punctulis duobus per nudum *He* & quæ ejus sunt farinæ alia, quæ cum in Autore sint perpetua, suo eorum Autori relinquenda censui; Præter ea vero si quæ in hoc novo Codice remanserunt menda, non meæ nec Typographi velim ascribas incuriæ, quippe cui sæpe ob tur-

bas militares serius quam debebant emendanda mea reddita fuerunt, leviora tamen, quæ visa hactenus quam ut Eruditum turbare possint, omnino visa sunt, quapropter ut excuses ea benevoleq; corrigas est quod rogamus perhumaniter. De reliquo cum Autoris *Hierozoicon* proxime promittat Editor, spem de illo opere bonam imo optimam concipere jubeo, Typos enim Arabicos, Hebr. Sam. Æthiop. & Syros, quibus in illius editione erit utendum, adeo elegantes & nitidos conquisivit, ut pares me vidisse dubitem, exemplar vero juxta quod excudi novum debet, ipse manu mea corrigo, quod si Deus ad finem perducere dederit accuratissimum fore atque nitidissimum polliceri habeo. Quibus Vale *Benevole Lector* & fave ei qui tuis commodis invigilare gaudet. Vale.

Dabam è Musæo An. M DC LXXIV. Calend. Aprilis

DAVID. CLODIUS Hamb.
Ling. Orient. Prof. Ord. Gissens.

INDEX CAPITUM.

LIBER PRIMUS.

Divisionis Προηγούμενα.

CAPUT I.

Historia de Noä & tribus filiis accurate confertur cum fabula de Saturno & Saturni tribus liberis. Pag. 1

CAP. II.

De nepotibus Noæ quorum mentio Gen. 10. Chanaan confertur cum Mercurio, Nimrod cum Baccho, Magog cum Prometheo: Plerosque alios non appellari veris nominibus, sed urbium aut gentium nominibus quas condiderunt. 11

CAP. III.

Arca Noæ quo loco substiterit 15

CAP. IV.

Ubi ante diluvium vixerit Noe, & arcam fabricaverit. 24

CAP. V.

De terra Senaar *vel* Sennaar *vel* Sinhar *vel* Singar, *in quam ex montibus Ararat profecti sunt primi homines* 27

CAP. VI.

De pallio Sinhar *Jos. 7, 21.* 28

CAP. VII.

Cur Gen. 11, 2, מקדם ex Kedem *vel ex Oriente profecti dicantur qui ex montibus Ararat venerunt in terram Sinhar* 34

CAP. VIII.

Babel seu Babylon ubi fuerit 36

CAP. IX.

Turris Babel ubi fuerit 40

CAP. X.

Quando & à quibus fuerit & extructa turris 42

CAP. XI.

Turrim & mœnia Babylonis ex latere & bitumine constitisse 43

CAP. XII.
De Babylonis amplitudine 49
CAP. XIII.
De altitudine turris Babylonicæ: De eadem fabulæ cum Mosis historia collatæ. 51
CAP. XIV.
Quo consilio primi homines tantam molem erexerint 53
CAP. XV.
De confusione linguarum. 56
CAP. XVI.
De gentium dispersione 70

LIBER SECUNDUS

De Semi posteris.

CAPUT I.
De Semo Pag. 73
CAP. II.
Elam עילם 78
CAP. III.
Assur אשור 81
CAP. IV.
Arphaxad ארפכשד 83
CAP. V.
Aram ארם 83
CAP. VI.
De locorum nominibus quibus vel præfigitur vel postponitur nomen Aram 85
CAP. VII.
Semi nepotes ex Aram 90
CAP. VIII.
Uts עוץ *Gen.* 10, 23 90
CAP. IX.
Hul חול 91
CAP. X.
Gether גתר 92
CAP. XI.
Mas מש *Gen.* 10, 23. *vel Mesech* משך 1. *Par.* 1, 17. 93
CAP. XII.
Lud לוד 94
CAP. XIII.
Sela שלח 100

CAP.

CAPUT XIV.
Eber, Phaleg, & reliqui Eberi filii usque ad Abrahamum 104
CAPUT XV.
Joctan vel Jectan יקטן 109
CAPUT XVI.
Almodad אלמדד *& Saleph* שלף 112
CAPUT XVII.
Hatsarmaveth חצרמות 113
CAPUT XVIII.
De loco Arabiæ unde thus advehebatur 117
CAPUT XIX.
Jarach ירח 124
CAPUT XX.
Hadoram הדורם 128
CAPUT XXI.
Uzal אוזל 130
CAPUT XXII.
Dicla דקלה 134
CAPUT XXIII.
Obal עובל 139
CAPUT XXIV.
Abimaël אבימאל 144
CAPUT XXV.
De homonymia nominis Seba & Sabæorum in Scriptura 146
CAPUT XXVI.
Seba שבא *filius Joctan Gen.* 10, 28 146
CAPUT XXVII.
Ophir אופיר 156
CAPUT XXVIII.
Chavila חוילה *Gen.* 10, 29 161
CAPUT XXIX.
Jobab יובב 163
CAPUT XXX.
De Mesa משה *& Saphar* ספר Gen. 10, 30 163

LIBER TERTIUS.

De Japheti posteris.

CAPUT I.
De Japheto *pag.* 167

INDEX CAPITUM.

CAPUT II.

Thiras תירס 172

CAPUT III.

Javan יון. 174

CAPUT IV.

Elisa אלישה 176

CAPUT V.

Chittim כתים 178

CAPUT VI.

Dodanim דודנים *sive Rhodanim* רודנים 183

CAPUT VII.

Tharsis תרשיש 188

CAPUT VIII.

Gomer גומר 194

CAPUT IX.

Askenaz אשכנז 196

CAPUT X.

Riphat רפת *vel Diphat* דפת 198

CAPUT XI.

Thogarma תוגרמה 200

CAPUT XII.

Tubal תובל *& Mesech* משך 204

CAPUT XIII.

Magog מגוג 212

CAPUT XIV.

Madai מדי 219

CAPUT XV.

Populi ex Japheti filiis oriundi juxta Josephum Ben Gorjon 225

LIBER QUARTUS.

De Chami posteris.

CAP. I.

De Chamo pag. 230

CAP. II.

Chus כוש 237

CAP. III.

Filii Chus 245

CAP. IV.

Sabtheca סבתכה 246

CAP.

INDEX CAPITUM.

CAP. V.

Rhegma רעמה 247

CAP. VI.

Dedan דדן 248

CAP. VII.

De Seba vel Saba שבא *filio Rhegma* 249

CAP. VIII.

De altero Seba filio Chus, Ebr. סבא *per* Samech 250

CAP. IX.

De שאא *Seba nepote Abrahami* 251

CAP. X.

Sabtha סבתה 252

CAP. XI.

Chavila חוילה *filius Chusi* 255

CAP. XII.

Nimrod נמרוד 256

CAP. XIII.

Descriptio Babylonis 261

CAP. XIV.

De conditore Babylonis 263

CAP. XV.

De excidio Babylonis 265

CAP. XVI.

Eresh vel Arach ארך 267

CAP. XVII.

Acchad אכד 269

CAP. XVIII.

Chalne כלנה 270

CAP. XIX.

Assur אשור 272

CAP. XX.

Ninive נינוה 280

CAP. XXI.

Rehoboth רחובות 289

CAP. XXII.

Calach כלח 290

CAP. XXIII.

Resen רסן 291

CAP. XXIV.

Misrajim מצרים 292

CAP. XXV.

Septem filii Misraim 297

CAP.

CAP. XXVI.

Ludæi לודים 299

CAP. XXVII.

Pathrusæi פתרוסים 311

CAP. XXVIII.

Lehabæi להבים 316

CAP. XXIX.

Naphthuhæi נפתוחים 317

CAP. XXX.

Anamæi ענמין 322

CAP. XXXI.

Casluchi כסלוחים 323

CAP. XXXII.

Caphthoræi כפתורים 329

CAP. XXXIII.

Put vel Phut פוט 333

CAP. XXXIV.

Chanaan כנען 335

CAP. XXXV.

Sidon צידון 342

CAP. XXXVI.

De decem reliquis filiis Chanaan. 344

CAP. XXXVII.

Fines Chananæorum. 349

CAP. XXXVIII.

Explicatio decimi capitis Geneseos de diuisione gentium ex Ebræo libro Juchasim *pag* 351.

Argumenta ſingulis capitibus præfixa docent explicatius quid in iis tractetur.

DESCRIPTIO
TERRARVM IN
QVAS DISPERSI SVNT
STRVCTORES TVRRIS
BABEL
Ad pag. 1.
AD LECTOREM
Hic supplere visum est
quæ propter locorum an=
gustias in tabulâ vniuersa=
li deseribi non potuerunt.
MESOPOTAMIA CVM PARTE BABYLONIÆ
SYRI ET ÆGYPTI Delta
SARMATIA ASIA= TICA
SCYT HIA INTRA IMAVM
MARE CASPIVM
Arab. Georgin & Dailem
& Chozar & Taberestan dictum
a regionibus adiacentibus
Mare Ascenaz
Gr. Pontus Axenus & Euxinus
MARE MEDITERRA=
NEVM Ebr. MAGNVM et
OCCIDENTIS
PARS CIS TRITONEM
AFRICÆ
Ebr. PHVT
SINVS PERSICVS
Arab. mare
Alachdar id est viride
MARE INDICVM
Arab. Mare Sin et
Hind et Sind ad la=
man et Hercand
ARABIA DESERTA
ARABIA PETRAEA
HISPANIA
GALLIA
ITALIA
ILLYRICVM
THIRAS
ÆTHIOPIA SVB ÆGYPTO
SINVS ARABICVS
CARMANIA DESERTA
PARTHIA
HYRCANIÆ pars
MARGIANA
OXIDRACE
OCEANVS Arab. Mare

tra pp. XIX–XX

(1)

AEGEI MARIS INSVLAE CVM PARTE GRÆCIÆ ET ASIÆ
SEPTENTRIO
MERIDIES
ORIENS
PONTVS EVXINVS
PAPHLAGONIA
GALATIÆ PARS
PROPONTIS
BITHYNIA
PHRYGIA MINOR
MYSIA
PHRYGIÆ MAIORIS PARS
CILICIA ASPERA
CILICIA PROPRIA
CARIA quæ et PHOENICE
LYCIA
LYCIVM mare
PAMPHYLIÆ pars
PISIDIA
PAMPHYLIVM mare
Megiste vel Magna insula
CRETICVM MARE
CARPATHIVM mare
PELOPONNESI pars
ATTICA
Saronicus sinus
Thermaicus sinus
LESBOS
CHIOS

PAPHLAGONIA
PONTVS
GALATIÆ PARS
Carambys pr.
Callistratia
Cimotis
Armene
Teuthrania
Abonitichos
Climax
Cromna
Amastris
Sesamum
Germanopolis
Tobata
Psyllium
Teium
Heraclea
Parthenius
Flauiopolis
Diospolis
Prusa
OCCI DENS
CHIOS Ins
Notium litus
Phanæ por.
Argenu pr.
Erythræ
Clazopolis
Nisyrus
Scandaria pr.
Co Ins
Coa
Drecanu
Stomalimne
Laterium
Scopias pr.
Collis specula
BIT

A.

LIBER PRIMUS.

DIVISIONIS ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

CAPUT I.

Historia de Noa & tribus filiis accuratè confertur cum fabula de Saturno & Saturni tribus liberis.

ID verum quodcunque primum; Scriptura antiquissima, ex quâ petitum aut detortum quicquid antiquum in gentibus, ut fabula de Saturno & liberis, quæ tota latet in Historia Noæ. B 1. Saturnus παγγενέτωρ. 2. Justitiæ præco. 3. Eo Rege omnia communia & indivisa. 4. Et homines in summâ pace degebant. 5. Et unius erant sermonis. 6. Ejus uxor Rhea seu tellus, quia Noe appellatur *vir terræ* 7. Idem agricola & vitisator. 8 Et ebrietatis præses. 9. Cur Saturnalibus servi dominorum loco. 10 Saturnus author legis quæ deos vetat videre nudos. 11 Idem cum uxore & suis ex Oceano emersit. 12 Navis ejus Symbolum *Capita aut navis*, Gall. *Croix ou pile.* 13. Saturnus prædicit diluvium. Columba Deucalionis. 14. Cur tradatur Saturnus vorasse omnes liberos præter tres πολυθρυλλήτους In scriptura Prophetæ dicuntur facere quod futurum prænuntiant. *Cham* seu *Ham*, id est Jupiter, Afris *Hammon*, Ægyptiis Αμμοῦν & Αμοῦν Tria loca scripturæ de Hammone quæ sumunt multo aliter interpretes. *Amon, Haman-No, No-Amon. Diospolis* non est *Alexandria* quæ nondum erat, sed ejus loco *Racotis*. Diospolis cur à Nahumo aquis circumdari dicatur. Diospolis prope Mendetem in mediis aquis. Magnam Diospolim, id est Thebas, aquam habere pro muro. Eadem phrasis in Isocrate & Heliodoro. Africæ & Arabiæ loca ab Ammone dicta Ipsa Africa *Ammonia* vel *Ammonis. Cham* vel *Ham* unde Ægyptus *Chamia, Chemia, terra Cham. Hermochymius*, hodie *Chemi* Cophtitis. *Chemia* Plutarcho nigredo oculi חום C *Chum* Hebr. nigrum, חם *Cham* fervidum ut Græcè Ζεὺς Cham ut Jupiter fratrum minimus, Quomodo cœli Dominus. Cur fingatur patrem execuisse. Verbum ויגד æquivocum Gen. 9, 22. Cur Corcyra Saturno odiosa. Gordiæi montes Corcyræi, Japhet Neptunus maris Deus. Ejus portio in insulis & peninsulis. Locus Euhemeri. Ποσειδῶν Pœnis פשיטן *Pesitan* à dilatando ut Japhet. Neptunus εὐρύστερνος. *Mare latum.* Neptunus à נפתח *Niphtha* vel à *Nephthy*. Non à nando vel nubendo. *Mosele* Ægyptiis. Sem idololatris exosus, ad inferos detrusus, pro Plutone habitus. Alludit ad שמה *samma* quod ἀφανίζειν Græci reddunt. Σμὺ Typhon Ægyptiis, qui & *Seth* & *Behon*. Utrumque explicatur.

TErtullianus adversus Praxeam rectè asserit *id esse verum quodcunque primum, id esse adulterum quodcunque posterius.* Necesse enim est ut veri- D tas sit prior mendacio, cum mendacium nihil aliud sit quàm corruptio veritatis. Itaque inter doctrinæ cœlestis characteres & κριτήρια, merito censetur antiquitas, adeoque dignitatis atque authoritatis apud homines multum illi inde accedit. Hæc porro doctrinæ antiquitas non aliunde melius potest adstrui, quàm si doceamus in gentibus quicquid fuit antiquissimum, id ex Scripturis nostris aut petitum esse aut detortum. Exemplo sit prisca fabula de Saturno & tribus liberis orbis imperium inter se partientibus: in quâ docti pridem viderunt latere Noam & tres filios à quibus terra divisa est. Sed ut res clarius elucescat, totam hanc fabulam libet conferre accuratius cum historiâ Mosis de Noa; quod non puto quenquam hactenus sufficienter præstitisse.

E Noam esse Saturnum tam multa docent ut vix sit dubitandi locus. 1. Omnium qui post diluvium vixerunt communis parens est Noe. Ita Saturnus in Orphei hymnis παγγενέτωρ & γενάρχης appellatur. Et ejus uxor Rhea,

Μήτηρ μέν τε θεῶν ἠδὲ θνητῶν ἀνθρώπων.

2. Noe non justus modò, sed & justitiæ præco sedulus, cum eo vixerit sæculo, quo hominum mores erant perditissimi, nihil non egit ut illos ad veræ pietatis normam verbo & exemplo reduceret. Saturnum itidem regem justissimum fuisse volunt, adeoque pro virili τοὺς καθ' ἑαυτὸν ἀνθρώπους ἐξ ἀγρίου διαίτης εἰς βίον ἥμερον μεταστῆσαι, καὶ διὰ τοῦτο ἀποδοχῆς μεγάλης τυχόντα, πολλοὺς ἐπελθεῖν τῆς οἰκουμένης τόπους, εἰσηγήσασθαι δ' αὐτὸν ἅπασι τήν τε δικαιοσύνην καὶ τὴν ἁπλότητα τῆς ψυχῆς; *homines sui temporis ex agresti vita ad humaniorem cultum transtulisse, & propterea magnos honores consecutum, multa orbis loca peragrasse, & omnes ad justitiam & animi simplicitatem induxisse*: Diodori verba sunt lib. 5. Bibliothecæ. Neque aliter Aurelius Victor in libro de origine gentis Romanæ: *Feros homines & rapto vivere assuetos ad compositam vitam traduxit.* Quibus hæc summi poetæ consona Æn. lib. 8.

Is genus indocile & dispersum montibus altis
Composuit, legesque dedit.

3. Inter diluvii tempus & Phalegi nativitatem anni centum intercesserunt, per quos, orbe nondum diviso, Noe in universum genus hominum, ut pater in liberos, naturale habuit imperium. Hæc est Poetarum ætas aurea sub regno Saturni, qua homines, ut fabulantur, omnia in commune possidebant: *Saturnus* (inquit Trogus apud Justinum lib. 43.) *tantæ justitiæ fuisse fertur, ut neque servierit sub illo quisquam, neque quicquam privatæ rei habuerit, sed omnia communia & indivisa omnibus fuerint, veluti unum cunctis patrimonium esset.* Et Virgil. 1. Georgic.

Nec signare quidem aut partiri limite campum
Fas erat.

Et Ovidius lib. 3. Amorum Eleg. 7.

Signabat nullo limite fossor humum.

Quod de eadem ætate habetur in Hesiodo,

Οἱ μὲν ἐπὶ Κρόνου ἦσαν, ὅτ' οὐρανῷ ἐμβασίλευεν,
Ὥστε θεοὶ ἔζωον; ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες,
Νόσφιν ἄτερ τε πόνων καὶ ὀϊζύος.
Cœlorum imperium dum Rex Saturnus habebat,
Diis similes summâ degebant pace, nec ullus
His labor aut ærumna fuit.

Id, inquam, videtur sumptum ex vaticinio Lamechi de Noâ Gen. 5, 29. *Iste consolabitur nos de labore nostro, & de dolore manuum nostrarum, de maledictione quâ dominus terræ maledixit*: Eodem pertinent hæc Feleclidis apud Athenæum lib. 6.

Εἰρήνη μὲν πρῶτον ἁπάντων ἦν ὥσπερ ὕδωρ κατὰ χειρός,
Ἡ γῆ δ' ἔφερ' οὐ δέος οὐδὲ νόσους &c.
Primum quidem omnibus pax fuit, ut manibus aqua,
Nec quæ metum afferrent nec quæ morbum terra genuit.

Et quæ de Saturno habet Martialis lib. 12. Epigr 63.

Antiqui Rex magne poli, mundique prioris,
Sub quô pigra quies nec labor ullus erat.

5. In eodem sæculo terra tota unius erat sermonis teste Prophetâ Gen. 11, 1. Quod fabularum consarcinatores extendunt usque ad bestias. Inde est quod sub Saturno volunt

A volunt communem aliquam fuisse linguam homini & brutis. Plato in Politico: οἱ τρόφιμοι τοῦ Κρόνου παρούσης αὐτοῖς οὕτω πολλῆς σχολῆς καὶ δυνάμεως, πρὸς τὸ μὴ μόνον ἀνθρώποις ἀλλὰ καὶ θηρίοις διὰ λόγων δύνασθαι συγγίγνεσθαι, κατεχρῶντο τούτοις σύμπασιν ἐπὶ φιλοσοφίαν: *Saturni alumni tanto otio & facultate non solum cum hominibus, sed & cum bestiis colloquendi, hisce omnibus ad Philosophiam utebantur.* 6. Noe Gen. 9. v. 20. appellatur איש האדמה *vir terræ*, id est agricola. Tale *vir belli*, pro milite Jos. 5,4. *vir brachii* pro robusto Job. 22, 8. *vir sanguinis*, pro sicario vel homicidâ, 2. Sam. 16,7. *vir pecoris*, pro opilione Gen. 46,32. *vir verborum*, pro diserto, Exod. 4, 10. *vir labiorum*, pro multiloquo, Job. 11,2. *vir linguæ*, pro maledico,
B Ps. 140,12. Nulla phrasis usitatior. Tamen de Noâ, *vir terræ*, sic fuit sumptum à Mythologis, ac si terram sive Tellurem Deam duxisset in uxorem: Tellus enim eadem quæ Rhea Saturni uxor. 7. Sed cum alios non lateret ad agricolæ & vinitoris descriptionem hæc pertinere, *Noe cœpit esse vir terræ, & plantavit vineam*, Saturno etiam agrorum & vitium cultus tribuerunt. Aurelius Victor ubi supra: *Isque primus agriculturam edocuit*. Plutarchus in Ῥωμαικοῖς quæst. 42. καρπῶν ἀρετῆς ἢ γεωργίας ἡγεμὼν ὁ θεός, ἢ γὰρ ἅρπη τοῦτο σημαίνει *fructuum virtuti aut agriculturæ Deus ille præest, hoc enim falx significat.* Et in ejusdem parallelis Saturnus Icarium docuisse legitur τρόπον τῆς τοῦ οἴνου πόσεως καὶ τῆς ἀμπέλου, *vini usum & vitis cultum.* Sic apud Macrobium Saturnal. lib. 1. cap. 6. *Huic Deo insertiones surculo-*
C *rum pomorumq; educationes, & omnium ejuscemodi fertilium tribuunt disciplinas.* Et Janus ibidem à Saturno *edoctus peritiam ruris*, ejus simulachro, *falcem insigne messis adjecit.* Ita de Jano Servius in 8. Æneid. *Quem cum docuisset Saturnus usum vinearum & falcis, &c.*

8. Quinetiam quia vir sanctus vino succubuit semel, fortasse nondum expertus ejus vires, in ejus facti memoriam Saturnalibus more receptum erat multo mero se ingurgitare, & Saturnus ebrietati præesse credebatur. Proinde in Luciano dicit Saturnus sibi curam esse commissam κρότου, καὶ ᾠδῆς, καὶ μέθης, *plausus, cantûs & ebrietatis:* Et Saturnalium septem diebus sibi non licere serium quicquam aggredi, πίνειν δὲ καὶ μεθύειν καὶ βοᾶν *sed inebriari & bibere & vociferari.* [In Epist. Saturn.]

D 9. Eodem Saturni festo, ut refert Athenæus lib. 14. Romanis in more fuit ἑστιᾶν τοὺς οἰκέτας, αὐτοὺς τὰς τῶν οἰκετῶν ἀναδεχομένους λειτουργίας, *ut servos convivio exciperent, & servilia ministeria ipsi obirent.* [In Saturn. Athen. l. 14.] Quod ipsum nō Romæ solùm & in Græciâ, sed & Babylone usurpatum docet ibidem Athenæus ex Beroso. Noe videlicet Chamum execratus prædixerat fore ut ejus posteri servi essent servorum: Atque id impletum in Chananæis, tum cum subire coacti sunt Israelitarum jugum qui Ægyptiis diu servierant. Sed Chami posteri, quos Græci postmodum & Romani imitati sunt, seriam maledictionem convertere conati sunt in rem ludicram, quasi oraculum impleturi, aut elusuri verius, hâc servitutis imagine.

10. Occasio anathematis à Noâ in Chamum contorti hæc fuit, quod vidisset
E את ערות אביו *patris sui verenda nuda*, atq; oculos suos hoc spectaculo pavisset. Fuit id ex parte notum Poetis, qui latam à Saturno legem esse fingunt, quâ sancitur ne quis Deos nudos impunè contempletur. Proinde in Callimachi hymnis

Minerva cum Tiresiam occæcasset, qui lavantem illam viderat, apud Tiresiæ matrem factum ita excusat. A

——— ἐγὼ δ' οὔτοι τέκνον ἔθηκ' ἀλαόν.
Οὐ γὰρ Ἀθαναίᾳ γλυκερὸν πέλει ὄμματα παίδων
 Ἁρπάζειν. Κρόνιοι δ' ὧδε λέγοντι νόμοι,
Ὅς κέ τιν' ἀθανάτων ὅκα μὴ θεὸς αὐτὸς ἕληται
 Ἀθρήσῃ, μισθῷ τοῦτον ἰδεῖν μεγάλῳ.
——— *non per me perdidit ille oculos.*
Nec mihi luminibus pueros orbare voluptas.
 Ast à falcigero lex sene lata jubet,
Ut pœnâ graviore luat temeraria quisquis
 Audet in invitos lumina ferre Deos. B

11. Etiam id notandum quod in Timæo Platonis, Κρόνος καὶ Ῥέα καὶ ὅσοι μετὰ τούτων *Saturnus & uxor Rhea, & qui cum illis fuerunt* ex Oceano & Thetide nati dicuntur, Noe scil. cum suis ex aquis diluvii tanquam ex matrice emersit. 12. Itaque navem prisci Romani Saturni symbolum esse voluerunt. Quò quidem recentiores navim illam significari statuunt quâ in Italiam scilicet advectus est. Ovid. lib. 1. Fastorum: *Et bona posteritas puppim signavit in ære,*
 Hospitis adventum testificata Dei.

Macrobius ubi de Jano: *Quum primus quoque æra signaret, servavit & in hoc Saturni reverentiam; ut quoniam ille navi fuerat advectus ex una quidem parte sui capitis effigies, ex alterâ verò navis exprimeretur: quo Saturni memoriam etiam in posteros propagaret. Æs ita fuisse signatum hodieque intelligitur in aleæ lusu, cum pueri denarios in sublime jactantes, capita aut navim* (Gall. croix ou pile) *lusu teste vetustatis exclamant.* Eadem legere est in Aurelii Victoris libello quem citavimus de origine gentis Romanæ. Plutarchus item in Ῥωμαϊκοῖς ad quæstionem cur nummi veteres ab unâ parte habuerint Ἰανοῦ διπρόσωπον εἰκόνα *Jani bifrontem imaginem*, ab alterâ πλοίου πρύμναν ἢ πρῷραν ἐγκεχαραγμένην *navigii puppim aut proram insculptam*, à plerisque asseri dicit id fieri ἐπὶ τιμῇ Κρόνου πλοίῳ διαπεράσαντος εἰς Ἰταλίαν *in Saturni honorem qui nave in Italiam trajecerit.* Quod tamen docet post modum à se non probari satis, quia cum multis aliis, Saturno commune id fuit: καὶ γὰρ Ἰανὸς, καὶ Εὔανδρος, καὶ Αἰνείας ἐκ θαλάττης προσεκομίσθησαν *quippe Janus etiam & Evander, & Æneas mari in Italiam appulerunt.* Itaque videntur veteres symbolo navis aliud significasse, nempe arcam Noe, quâ cum suis servatus est ab universali Cataclysmo. C D

13. Neque id Assyrios prorsus latuit, quamvis facti veritatem commentis suis obscuraverint, ut gloriæ uni Saturno, id est Noæ debitæ portionem aliquam Regi suo Xisuthro tribuerent. Sub illo nimirum narrat Alexander Polyhistor μέγαν γενέσθαι κατακλυσμὸν *magnum fuisse diluvium, &* σωθῆναι τὸν Ξίσουθρον προαγγείλαντος αὐτῷ τοῦ Κρόνου τὸ ἐσόμενον, καὶ ὅτι προσήκει ναυπηγήσασθαι λάρνακα, καὶ ὁμοῦ πτηνοῖς, ἑρπετοῖς τε καὶ κτήνεσι πλεῖν ἐν αὐτῇ, *servatum fuisse Xisuthrum, cum ei quid futurum erat Saturnus prædixisset, fabricandam ipsi arcam, & in eâ cum volucribus, reptilibus atque jumentis esse navigandum.* Ita etiam in Abydeno, Κρόνος προσημαίνει E

Apud Cyril. cont. Julian. l. 1.

μὲν

A μὲν ἔσεσθαι πλῆθος ὄμβρων. *Saturnus quidem præsignificat magnam imbrium vim futuram.* Sed Xisuthrus Rex ἐπ' Ἀρμενίης ἀνέπλωσε, καὶ παραυτῆς ἰὼν κατελάμβανε τὰ ἐκ θεοῦ: τρίτῃ δὲ ἡμέρᾳ ἐπείτε ὕων ἐκόπασε, μεθίει τῶν ὀρνίθων πεῖραν ποιεύμενος εἴ που γῆν ἴδοι τοῦ ὕδατος ἐκδῦσαν· αἱ δὲ ἐκδεχομένου σφέας πελάγεος, ἀχανέος, ἀπορεῦσαι ὅκη καθορμίσονται, παρὰ τὸν Ξίσουθρον ὀπίσω κομίζονται, καὶ ἐπὶ αὐτῇσιν ἕτεραι *in Armeniam navigavit, & cum eò contenderet, vera esse deprehendit quæ Deus prædixerat. Tertia autem die postquam remiserat tempestas, aves quasdam emisit, experimentum capturus, an eæ terræ aliquid visuræ essent ex mari èxtans: illæ verò ab immenso pelago exceptæ, cum deesset locus ubi considerent, ad Xisuthrum retro rediêre,*
B *& post eas aliæ.* Ita uterque scriptor diluvii vatem Saturnum ab eo distinguit qui implevit vaticinium, cum in Scripturâ idem Noe qui à Deo monitus diluvium prædixerat, etiam arcam fabricaverit. Sub Xisuthro verisimile est Tigrim & Euphratem in Babyloniâ aliquanto plus solito exundasse, atque huic inundationi ea tribuisse Assyrios quæ contigerant sub generali diluvio. Sic in particulari Thessaliæ diluvio Deucalionem etiam in arcâ evasisse, & ex eâ columbam emisisse tradunt Græci scriptores. In his ita Plutarchus Δευκαλίωνι φασὶ περιστερὰν ἐκ τῆς λάρνακος ἀφιεμένην δήλωμα γενέσθαι· χειμῶνος μὲν εἴσω πάλιν ἐνδυομένην, εὐδίας δὲ ἀποπτᾶσαν, *columbam ajunt ex arcâ emissam Deucalioni indicem fuisse, cum rediret tempestatis, cum avolaret sereni cœli.*

In lib. utra animal, &c.

C 14. Quod pænè omiseram ad diluvium id quoque pertinere puto, quod Saturnum Poetæ volunt devorasse omnes liberos præter tres illos πολυθρυλλήτους, Jovem inquam, Neptunum & Plutonem, qui soli superstites orbem universum inter se diviserunt. Noe quatenus Propheta & Pastor aliquomodo pater fuit etiam mundi prioris: Quem damnasse legitur Hebr. 11, 7. quia vaticinio suo diluvii pœnis addixit. Quippe ex Scripturæ phrasi Prophetæ dicuntur id facere quod futurum prænunciant. Sic Gen. 49, 7. *Divisi eos in Jacobo, & dispersi in Israele:* Divisi & dispersi, id est prædixi dividendos & dispergendos. Ezech. 43, 3. *Quando veni ad perdendum civitatem,* id est ad prænuntiandum perdendam, ut rectè Junius. Hinc Deus legitur *cadere per Prophetas* Os. 6, 5. & præfecisse Jeremiam
D gentibus & regnis *ad extirpandum, & destruendum & disperdendum, & dissipandum.* Eo sensu Noe consumpsit omnes homines, id est prædixit consumendos. Tres solum superfuere, nimirum Sem, Cham & Japhet, qui orbis imperium inter se distribuerunt. Hi sunt tres Saturni liberi quos habuit in regno successores, de quibus nunc agendum.

Cham seu Ham, vel quia fratrum minimus Gen. 9, 24. vel propter anathema à patre in illius caput contortũ, in Africæ steriles arenas ablegatus est, ubi per multa sæcula cultus est sub nomine Jovis *Ham* seu *Hammonis.* Ægyptii mollito sono dentæ aspirationis Ἀμμοῦν vel Ἀμοῦν dicebant. Herodotus in Euterpe, Ἀμμοῦν γὰρ Αἰγύπτιοι καλέουσι τὸν Δία *Ammoun enim Ægyptii Jovem vocant.* Plutarchus in Iside:
E ἔτι δὲ τῶν πολλῶν νομιζόντων ἴδιον παρ' Αἰγυπτίοις ὄνομα τοῦ Διὸς εἶναι τὸν Ἀμοῦν ὃ παράγοντες ἡμεῖς Ἄμμονα λέγομεν; *Insuper autem cum plerique sentiant proprium apud Ægyptios Jovis nomen esse Amoun quod Hammonem dicimus, vocabulo inde deducto,*

Ab Aristotele scribitur Αμμῦς. Hesychius: Αμμῦς, ὁ Ζεὺς, Αειςολέλης. Ab Hebræis אמון *Amon* & המון *Hamon*.

De illo *Amone* vel *Hamone* scriptura palam meminit tribus in locis quæ interpretes multò aliter accipiunt: Primus Jerem. cap. 46. vers. 25. *Dixit dominus exercituum, Deus Israelis: Ecce ego visito* אמון מנוא *Amon de No, & Pharaonem, & Ægyptum, & deos ejus, & Reges ejus. Amon de No*, id est Deum *Amon*, in cujus honorem consecratum fuit fanum in urbe *No*. Unde est quòd illa urbs composito nomine dicebatur *Amon-No*, vel *No-Amon*. Ezech. 30, 15. והכרתי את המון־נא *& succidam Hamon-No.* Et Nahum. 3, 8. התיטבי מנא אמון *An tu melior* es urbe *No-Amon?* Itaque non placet quod אמון vel המון his locis alii *tumultum*, alii *nutritium*, alii denique volunt nomen esse Regis Ægypti. Cum sit ipsissimū nomen Jovis ab Ægyptiis *Hamon* dicti vel *Amon*. Unde est quòd LXX. reddunt in Ezechielis loco quem citavimus, καὶ ἐν Διοσπόλει ἔσαι ἔκρηγμα *& in Diospoli erit scissio*. In Diospoli, id est in Jovis urbe in *Hamon-No*, quomodo habet Propheta. Nec erat cur posteriores interpretes, Chaldæus, Hieronymus, Hebræi, Drusius etiam, hâc interpretatione rejecta, pro Diospoli redderent Alexandriam. Nec enim verisimile est Ezechielem & Jeremiam imminentis excidii pœnam denunciasse urbi quæ nondum erat, quô sæculô illi scripserunt. Aut Nahumum Ninivem urbem ita compellasse: *Tu ne melior es*, (id est munitior) *Alexandriâ aliquando extruendâ ab Alexandro Magno*. Similitudines nihil docent, nisi sumantur ex rebus notis, qualis esse non potuit civitas nondum condita, nec nisi multo post condenda. Quid quòd Ezechielis & Jeremiæ minas Nahum scribit esse completas, & incolas urbis *No-Amon* abiisse in captivitatem, & parvulos ejus fuisse illisos in capitibus omnium vicorum: Atque eô exemplô terret Ninivem, tanquam pari supplicio brevi multandam. Omnino igitur non structura modò, sed & excidiū urbis *No-Amon* præcessit Nahumi scriptionem: Et verisimile est illum scripsisse quo tempore recens fuerat excisa à Rege Nabuchodonozoro, qui Hierosolymis & Tyro captis statim invasit Ægyptum. Fateor ante Alexandrum vicum vel oppidulum Racotim nomine in eo loco fuisse in quo condita est Alexandria. Strabo: Κατοικίαν δ᾽ αὐτοῖς ἔδοσαν τὴν προσαγορευομένην Ρακῶτιν, ἣ νῦν μὲν τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως ἐστὶ μέρος τὸ ὑπερκείμενον τῶν νεωρίων: τότε δὲ κώμη ὑπῆρχε, *habitandum ipsis dederunt locum nomine Racotim, qui nunc est Alexandriæ pars, navalibus imminens: tunc verò vicus erat.* Pausanias in Eliacis lib. 1. ubi de Alexandria; λέγεται δὲ καὶ πρότερον ἔτι πόλισμα Αἰγυπτίων ἐνταῦθα οὐ μέγα εἶναι Ρακῶτιν *Dicitur & ante non magnum Ægyptiorum oppidum Racotin ibi fuisse.* Sed vel vicum vel exiguum oppidum à Prophetis extolli verbis tam magnificis, & cum Ninive conferri, nemo prudens judicaverit. Et hoc ipsum quòd *Racotis* vocatur hoc qualecumque oppidum, docet Alexandriæ priscum nomen non fuisse *No*, vel *No-Amon*, ut volunt. *At eis qui No-Amon volunt esse Diospolim, adversatur* (inquit Drusius) *urbis situs inter duo maria, qualem describit Nahum his verbis cap. 3. v. 8. Nunquid melius tecum erit, quàm cum No-Amon quæ habitat in fluminibus? Aqua circum eam est, ejus antemurale est mare: à ma-*

ri

A *rimurus ejus. Diospolis enim procul à mari aberat: Quare non recedo à priore sententia.* Huic Drusii objectioni bifariam potest occurri: Primò si dicamus non intelligi magnam illam Diospolim, id est Thebas Ægyptias, quas à mari procul abfuisse Drusius rectè observat: sed alteram Diospolim propè Mendetem, & Leontopolim, & Busirim, quam præter Nili alveos Busiritem & Athribitem, varii lacus instar marium circumquaque cingebant. Strabo lib. 17. πλησίον δὲ Μένδητος Διόσπολις, καὶ αἱ περὶ αὐτὴν λίμναι, καὶ Λεοντόπολις; εἶτ' ἀποτέρω ἡ Βούσιρις πόλις ἐν τῷ Βουσιρίτῃ Νόμῳ: *Prope Mendetem est Diospolis, & lacus qui est circum eam* (en ipsissima Prophetæ verba) *& Leontopolis, deinde ulterius Busiris urbs in*

B *Busirite Nomo.* Et Suidas ubi de Demetrio Phalereo: ἐτάφη ἐν τῷ Βουσιρίτῃ Νόμῳ, πλησίον Διοσπόλεως τῆς ἐν τοῖς ἕλεσι: *sepultus est in Busirite Nomo, propè Diospolim, quæ est in paludibus.* Quibus ferè similia de eôdem habet Diogenes Laertius lib. 5. Obscura quidem fuit hæc Diospolis, nec conferenda cum Ninive: sed potuit esse celebrior antequam illam excidisset Nabuchodonosor, & situs ratione potius quam magnitudinis cum Ninive conferri. Præterea nil quicquam obstat quo minus ad magnam illam & celebrem Diospolim, id est Thebas Ægyptias, referantur Prophetæ verba. Quippe utut à mari Thebæ procul abfuerint, tamen illis & toti Ægypto duo maria, Rubrum inquam & Mediterraneum, &

C Nili septem alvei, quidni fuisse dicantur instar propugnaculi, cum prohibuerint quominus hostibus ad illas liber esset accessus, ut pluribus nos docebimus cum ventum erit ad Ægyptum? Interim ea ipsa locutio notanda est in Busiride Isocratis, ubi tradit Ægyptum esse ἀθανάτῳ τείχει τῷ Νείλῳ τετειχισμένην, *Nilo ut immortali muro munitam.* Et lib. 1. Heliodori in quô describuntur prædones circa Ægypti Bucolium: τῷ μὲν ὕδατι πάντες ὡς ἀντὶ τείχους χρώμενοι *aquâ omnes ut muro utentes.*

In Δημήτριος Φανοστράτου.

Nec in Ægypto solum, sed & in Arabiâ & Africâ universâ notum fuisse nomen Ammonis docent Arabiæ fluvius *Ammon, a Ammonium* promontorium *b Ammonii* populi. *c* In Africâ propriè dictâ *Ammonis* urbs *d* ad Cinyphum fluvium. In insulâ Meroe delubrum *Ammonis.* *e* In Marmaricâ *Ammonia f* urbs quæ

D vulgo Parætonium. Et *Ammoniaca g* regio, ubi *Ammonis* oraculum toto orbe celeberrimum. Quid quod Africa universa dicebatur *Ammonis* vel *Ammonia* ab *Ammonis* Dei nomine, teste Alexandro Polyhistore qui in Ægypto vixit sub Ptolemæo Lathyro. Stephanus. Λιβύη, χώρα πολυώνυμος, ὡς Πολυΐστωρ, γῆ Ὀλυμπία, Ὠκεανία, Ἐσχατία, Κορυφὴ, Ἑσπερία, Ὀρτυγία, Ἀμμωνὶς, *Africa regio multorum nominum, ut tradit Polyhistor: Terra Olympia, Oceania, Eschatia, Coryphe, Hesperia, Ortygia, Ammonis.* Item: Ἀμμωνία, ἡ μεσόγαιος Λιβύης, καὶ αὐτὴ δὲ πᾶσα ἡ Λιβύη οὕτως ἐκαλεῖτο ἀπὸ Ἄμμωνος, *Ammonia Africa mediterranea, sed & ipsa Africa universa sic ab Ammone vocabatur.* Hinc de Ammone Lucanus lib. 9.

a Plin. lib. 6. cap. 28.
b Ptol. lib. 6. cap. 7.
c Plin. ubi sup.
d Ptol. lib. 4. cap. 3.
e Plin. lib. 6. cap. 29.
f Strab. l. 17.
g Ptol. lib. 4. cap. 5.

E
Quamvis Æthiopum populis Arabumque beatis
Gentibus atque Indis unus sit Juppiter Ammon.

He-

Hebræum חם *Ham* mult Cham ſcribunt, aſpiratione densâ mutatâ in χ Græcum. Inde eſt quod à priſcis incolis Ægyptus vocabatur *Chamia* vel *Chemia*, id eſt *terra Cham*, quomodo illam appellat Pſaltes Pſal. 78.51. & 105. 23. 27. & 106.22. Plutarchus qui Ægyptios ignorabat à Chamo eſſe oriundos, à terræ nigredine putavit ita nominari, Ἔτι, inquit, τὴν Αἴγυπτον ἐν τοῖς μάλιστα μελάγγειον οὖσαν, ὥσπερ τὸ μέλαν τοῦ ὀφθαλμοῦ Χημία καλοῦσιν: *Adhuc Ægyptum, cujus ſolum maximè nigrum eſt, Chemiam Ægyptii vocant, ut nigrum illud, quod eſt in oculo.* Et verò Gen. 30. ubi de coloribus pecudum Labanis & Jacobi, חום *Chum* pro nigro quater occurrit. Tamen Χημία videtur potius ad Chamum pertinere, ut & apud Stephanum aliud Ægypti nomen compoſitum Ἑρμοχύμιος: & in Ægypto pagi vel urbes χέμμις, ψώχεμμις, ψιτάχεμμις &c. Obiter nota Cophtitas, qui vetuſta nomina pertinaciſſimè retinent, Ægyptum hodieque vocare *Chemi*, & Alexandriam *Rhacot*: vide Kircheri prodromum Coptum pag. 293.

Plut. in Iſide.

Steph. in Αἴγυπτος.

Ut Noam eſſe Saturnum multis argumentis conſtitit, ſic tres Noæ filios cum Saturni tribus filiis conferenti, Hamum vel Chamum eſſe Jovem probabunt hæ rationes. Primo ex nomine הם *Ham* factum Ægyptium Ἀμοῦν, & Africanum *Ammon* vel *Hammon*, quæ Jovis eſſe nomina nemo eſt qui neſciat. Secundò הם *Ham* fervidum ſonat, à radice חמם fervere, incaleſcere: ita Jupiter Græcè Ζεὺς videtur à fervendo dici, quod author Etymologici refert ad calorem aëris, quaſi Jovis nomine poetæ aërem intellexerint: Ζεὺς, inquit, παρὰ τὴν ζέσιν, θερμότατος γὰρ ὁ ἀὴρ, ἢ παρὰ τὸ ζέω, ὡς τρέω τρεὺς καὶ Ἀτρεὺς, *à fervore, aër enim eſt calidiſſimus, vel à verbo* ζέω *ferveo, ut treus vel Atreus à* τρέω *tremo.* Tertiò ut Cham filiorum Noe fuit הקטן natu minimus, Gen. 9, 24. ita Jupiter Saturni. Callimachus Hymno in Jovem.

Cyrillus Alexand. θερμασίαν exponit l. 2. Glaphytorum in Geneſim.

> τῷ τοι καὶ γνωτοὶ, προτερηγενέες περ ἐόντες,
> Οὐρανὸν οὐκ ἐμέγηραν ἔχειν, ἐπιδαίσιον οἶκον,
> *Nec tibi par fratrum, quamvis præcederet annis,*
> *Invidit, quæ ſorte tenes, cœleſtia templa.*

Quartò, Cham ſeu Jupiter fingitur eſſe Cœli Dominus, quia illi obtigit Africa, cujus magna pars, cum ſit inter Tropicos, ſolem habet & reliquos planetas ſupra verticem, unde eſt quod putatur eſſe cœlo proxima. Lucanus lib. 9.

> *Serrarum primam Libyem (nam proxima cœlo eſt,*
> *Ut probat ipſe calor) tetigit.*

Quintò, quod in Phornuto & aliis legitur Jupiter patrem Saturnum execuiſſe, ſumptum videtur ex his Gen. 9, 22. perperam intellectis: *Et vidit Cham pater Chanaan verenda patris ſui, & nunciavit &c.* Ibi enim *& nunciavit* Hebraicè eu ויגד *Vaiagged*, quod à ſerie orationis divulſum, tum cum vocalia puncta aberant, legi potuit *Vajagod & abſcidit*, tanquam à verbo גדד quod *excidere* ſignificat, maximè cum de carne agitur. Sic Deut. 14, 1. in Hithpael לא תתגדדו *non vos incidetis*, ubi Jonathan לא תגודון בישריכון *non incidetis carnes veſtras.* Et 1. Reg. 18, 28. ויתגדדו *Et incidebant ſe juxta ritum ſuum cultris & lanceolis.*

Vide

A Vide & Jerem. 16,6. & 41,5. & 47,5. & 48,37. Quin & locum admissi criminis per ambages poetæ designarunt. Arcam Noæ in Gordiæis montibus substitisse notum est: Hos alio nomine quidam Corcyræos vocant. Quorsum, dicetur deinceps. Alexander Polyhistor apud Eusebium in Chronico p. 8. τοῦ δὲ πλοίου τούτου καταχλιθέντος ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ, μέρος τι . . . . (suppleo ἔτι λέγεται) ἐν τοῖς Κορκυραίοις ὄρεσι τῆς Ἀρμενίας διαμένον, *Navigium autem illud cum in Armeniam declinasset, pars quædam illius esse dicitur hodieque in Armeniæ montibus Corcyræis.* Itaque in Gordiana, quæ & Corcyra vel Corcyræa dicebatur, Noam aliquandiu degisse verisimile est, & inibi à Chamo traductum. Hinc Poetæ nominis æquivo-
B catione delusi, in Phæacum insulâ Corcyrâ id contigisse volunt, quam & Harpen & Drepanen aut Drepanon aliter vocant, quod ibi servaretur scilicet falx quâ Jupiter exsecuit patrem. Lycophron in Cassandrâ versu. 76.

> νῆσον δ' εἰς Κρόνῳ στυγουμένην
> Ἅρπην περάσας μειζόνων κρεάνομον.
> *Adivit Harpen, insulam quam præ omnibus*
> *Saturnus odit, partis abscissæ memor.*

Harpen, id est Corcyram. Scholiastes: τὴν Φαιακίαν νῆσον τὴν Κόρκυραν, ἐν ᾗ κεχωσμένον τὸ δρέπανον ἐν ᾧ ὁ Ζεὺς Κρόνον ἐξέτεμψε. *Phæaciam insulam Corcyram in quâ*
C *defossa erat falx qua Saturnum abscidit Jupiter.* Proinde idem hanc falcem alibi vocat Κρονολόμον δρέπανον ad verba Lycophronis Ἅρπης Κρόνου πήδημα. Apollonius, ut & alii, Jovi Saturnum substituit, & Saturno Cœlum, quo loco de Corcyra hæc habet. Argonaut. lib. 4. ver. 984.

> Ἡ ὑπὸ δὴ κεῖσθαι δρέπανον φάτις (ἵλατε Μοῦσαι,
> Οὐκ ἐθέλων ἐνέπω προτέρων ἔπος) ᾧ ἀπὸ πατρὸς
> Μήδεα νηλειῶς ἔταμε Κρόνος.
> *Hic ubi Saturni falx abdita (parcite Musæ,*
> *Invitus refero quæ nos docuere priores)*
> *Quâ Patris abscidit genitalia.*

D Sed in Apollonii scholiis Timæus agnoscit ancipitem esse fabulam; Corcyram Drepanon vocari dicens ἐκ τοῦ δρεπάνου ᾧ ἐξέτεμψε τοῦ οὐρανοῦ τὰ αἰδοῖα ὁ Κρονὸς, ἢ ὁ Ζεὺς τὰ τοῦ Κρόνου; *a falce quâ exsecuit Cœli pudenda Saturnus, aut Saturni Jupiter.*

Japhet idem qui Neptunus, quem ideo mari præfecerunt, quia cum Chamo Africæ, Semo Asiæ ceciderint amplissima latifundia; portio quæ Japheto obtigit magnâ sui parte constat insulis & peninsulis. In insulis sunt Britannia, Hybernia, Thule, Creta, Sicilia, Sardinia, Corsica, Baleares &c. In peninsulis Hispania, Italia, Græcia, Asia minor, Taurica Chersonesus & Cimbrica, Scandia, Aremorica &c. *Neptuno*, inquit Lactantius, *maritima omnia cum insulis obvenerunt. Quomodo id probari potest? Nimirum veteres historiæ docent. Antiquus author Euhe-*
E *merus qui fuit ex civitate Messanâ, res gestas Jovis & cæterorum qui dii putantur, collegit, historiamque contexuit ex titulis & inscriptionibus sacris, quæ in antiquissimis templis habebantur &c. Hanc historiam interpretatus est Ennius & secutus;*

De falsa Relig. lib. 1. cap. 11.

cujus

cujus hæc verba ſunt ibi, Jupiter imperium Neptúno dat maris, ut inſulis omnibus, & quæ ſecundum mare loca ſunt omnibus regnaret. A dilatatione ſumptum eſt Japheti nomen. Quô ſic alludit Noe, Gen.9,27. יפת אלהים ליפת *Japht Elohim lejaphet*, id eſt, *dilatet Deus Japhetum*. Ita etiam Ποσειδῶν, Græcum Neptuni nomen, quod ex Græcâ linguâ explicare Grammatici fruſtra conantur, cum Africanum eſſe doceat Herodotus in Euterpe. Verba ſunt: οὐδαμῆ γὰρ ἀπ' ἀρχῆς Ποσειδέωνος οὔνομα ἐκτέαται, εἰ μὴ Λίβυες, καὶ τιμέωσι τὸν θεὸν τοῦτον ἀεί. *Poſidonis enim* (id eſt Neptuni) *nomen nulli ab initio uſurparunt niſi Libyes, qui hunc Deum ſemper in honore habent.* Nempe Ποσειδῶν aut Ποσειδὰν eſt Punicum פשיטן *Peſitan*, quod latum & expanſum ſonat. *Sçeua* primæ ſyllabæ eſt expreſſum per o breve, ut in Sodomâ & Salomone. T & D permutata ſunt, ut in Τῆτες & Τῆδες; κίταρις & κίδαρις ex Chaldæo כתרא *Cithra*. Occurrit in tractatu Talmudico de Sabbatho פשיטנא *Peſitana* pro עשב שאינו גס אלא רחב *herbâ quæ craſſa non eſt, ſed lata*, id eſt quæ late ſe diffundit ſuper terram. Radix פשט *peſat* eſt dilatare & expandere. Arabes בשט *baſata* ſcribunt. Non eſt ulla vox Syris & Arabibus notior. Itaque Ποσειδῶν & *Japhet* ſunt planè ſynonyma: utrumque à latitudine. Quod apprimè quadrat Neptuno maris Deo de quo Phornutus: εὐρύστερνος *lato pectore vocatur Neptunus ob maris latitudinem, quemadmodum dictum eſt* ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης *per lata dorſa maris*. Dicitur quoque eandem ob cauſam εὐρυκρείων καὶ εὐρύοπα *late imperans ac latiſonans*. Mare latum Chaldæis & Syris eſt ימא פתיא & latitudo maris פתיות ימא vocibus deflexis à verbo פתא, unde & Japheti nomen. Hinc in Chaldæâ Paraphraſi Pſ.104,25. ימא רבא ופתיא תחומין *mare magnum & latum terminis*. Et Job. 11, 9. de Dei ſapientiâ פתיא יתיר מני ים *lata eſt plusquam mare*. Quô ferè ſenſu dictum 1. Reg.4,29. Deum Solomoni dediſſe פתיות לבא *latitudinem cordis inſtar arenæ quæ eſt in littore maris*. Proinde cum Syris & Phœnicibus eſſet perſpectiſſimum quid ſignificaret Japheti nomen: id expreſſerunt alterâ voce ſynonyma *Peſitan*, quæ nonnihil inflexa tandem per Afros & Pœnos etiam Græcis innotuit. Ita ut tam de Neptuno quàm de Jove Theologiam ex Libyâ Græci hauſerint. Quibus tamen *Japhet*, vel ſi mavis *Japetus*, aliunde jam erat notus, tanquam gentis ſuæ primus conditor. Sed illos prorſus latuit Japetum cum Neptuno eundem eſſe. Quin Japetum Saturni pro filio fratrem faciunt.

Iliad.3.v.159

Non poſſum non addere eôdem poſſe referri Latinum *Neptuni* nomen, cum פתה unde Japhetus, in conjugatione Niphal, id eſt paſſivâ, habeat נפתה *niphta*. Niſi quis Neptunum deduci malit ab Ægyptio νέφθυν de quo Plutarchus in Iſide: νέφθυν δὲ καλοῦσι τῆς γῆς τὰ ἔσχατα καὶ παρόρια καὶ ψαύοντα τῆς θαλάττης *Nephthyn autem appellant terræ extrema & promontoria & quæ mare attingunt*. Id ſaltem vero propius quàm Neptunum à nando dici, vel à nubendo, prout Varroni viſum. Utut ſit, Neptunum Ægyptios multo aliter, nempe Μωσηλὲ *Moſele* vocaſſe ſcribit Tzetzes, id eſt θεὸν τῶν ὑδάτων, voce compoſitâ ex μως & Hebr. אל *el*. *Mos* vel *Moy* aquam Ægyptiâ Linguâ dici non pauci poſt Joſephum ſcribunt.

Supereſt de Semo agamus, quem ita compellat Noe, Gen.9,26. *Benedictus ſit Dominus Deus Semi*. Quia Dominus fuit Deus Semi peculiari ratione, quomodo

A Deus Abrahæ, propter fœdus cum illo initum. Ideo in Semi familiâ Deus sibi consecravit Ecclesiam, & è Semi posteris natus est Jesus Christus Dei filius: Nec dubito quin ipse Semus Dei cultui constanter adhæserit, & gliscentem idololatriam verbo & exemplo pro virili compescuerit. Quocirca cum Semi nomen Idololatris esset invisum, Deum quidem fecerunt, sed inferorum Deum. Atque ut in odium pietatis Saturnum id est Noam *tenebrosa in tartara missum* fuisse finxerunt; ita Semum etiam Ἅδου vel Plutonis nomine detruserunt in inferos.

Hûc facit allusio nominis שם *Sem* ad שמה *Samma* vel שממה *Semama*, quod vastitatem & desolationem sonat. Græci Bibliorum interpretes ἀφανισμὸν plerunque reddunt, & verbum שמם *Samam* ἀφανίζειν. Atque id fere est Ἅδης vel Ἀΐδης. Ἀΐδης enim quasi ἀειδὴς; Et ἀειδὴς, ὁ ἀφανὴς Suidæ. Phavorino item ἀΐδης ὀνομάζεται παρὰ τὸ μὴ ὁρᾶσθαι, ὃν οὐκ ἔστιν ἰδεῖν, ἢ διὰ τὸ ἀφανεῖς ποιεῖν τοὺς ὑπὸ γῆν γενομένους. Ἀφανεῖς ποιεῖν uno verbo est ἀφανίζειν שמם, unde voluerunt esse שֵׁם *sem*, quasi sit formæ יֵשֵׁן & חֵן.

Ita & Typhon ab Ægyptiis Σμὺ cognominabatur, non sine allusione manifestâ ad Semi nomen. Plutarchus in Iside: ὁ δὲ Τυφὼν (ὥσπερ εἴρηται) Σὴθ καὶ Βέβων καὶ Σμὺ ὀνομάζεται, βίαιόν τινα καὶ κωλυτικὴν ἐπίσχεσιν, ὑπεναντίωσιν ἢ ἀντιστροφὴν ἐμφαίνειν βουλομένων τῶν ὀνομάτων, *Typhon (ut dictum est) Seth & Bebon & Smy appellatur, quæ nomina designant violentam quandam inhibitionem, contrarietatem aut inversionem.* Scilicet, Typhonem alii Gigantem θεομάχον, alii apud Strabonem draconem fuisse volunt in Arimis fulmine ictum: inde à nonnullis *Bebon* dictus est pro חבאב *Hubabon*. Eâ voce Arabes non tantùm serpentem aut draconem, sed & diabolum significant. Idem ab aliis *Seth & Smy* appellatus, ut eorum memoriam sic traducerent qui præcipui fuerunt divini cultûs assertores, Sethi, inquam, & Semi. Nam ut ante diluvium alibi non fuit Ecclesia quàm in familiâ Sethi; sic à diluvio ad Christi adventum, nulli gentium se patefecit Deus præterquàm Semi posteris. Typhonis nomine Ægyptii intelligebant quicquid noxium. Plutarchus πᾶν ὅσον ἡ φύσις βλαβερὸν καὶ φθαρτικὸν ἔχει μόριον τοῦ Τυφῶνός ἐστιν, *natura quicquid habet noxium & damnosum, Typhonis est.* Hæc de tribus Noæ filiis.

Strab. lib. 16.

CAPUT II.

De Nepotibus Noe quorum mentio Gen. 10. Chanaan confertur cum Mercurio, Nimrod cum Baccho, Magog cum Prometheo; Plerosq; alios non appellari veris nominibus, sed urbium aut gentium nominibus quas condiderunt.

PUt Apollo Pythius, Africæ incola, Ammonis filius. Chanaan id est Mercurius. Cur à mercibus dictus, cur deorum minister, & Pœnis שומש *sumes*, & Etruscis *Camillus*. Viis præfectus Furum Deus. Eloquentiæ pater Lyræ inventor & Astronomiæ; patris amorum pararius. Cur illi veteres lacte & melle libaverint. Nimrod cur dicatur Bacchus: Quorsum illi tigres, & nebris, & Nebrodis nomen aut Zagrei. Cur in Arabiæ Nisa natus credatur, & præsidere vitibus, & expeditiones in orientem suscepisse. Magog, id est, Prometheum, Japeti esse filium; Caucaso affixum; ignem cœlo sustulisse; aquilam cor illi rodere; Hierapolis cur dicatur Magog. Gentium esse nomina *Citthim Dodanim, &c.* Locorum *Gomer, Mesec, Misraim, Put, Hauilam, Lud, Sidonem, Diklam, Ophir, Iobab.* Quo sensu Japhet dicatur genuisse *Gomer & Mesec, &c.*

JAm ſi libet etiam ad nepotes deſcendere; in familiâ Hami ſive Jovis Hammonis, *Put* eſt Apollo Pythius, quem in Africâ vixiſſe docet hiſtoria cæſi draconis: cum dracones magnæ molis vix alibi reperire ſit quam in Africâ, vel Indiâ, quæ primis illis poſt diluvium ſæculis videtur fuiſſe ignota. Proinde fuere è veteribus qui Apollinem Libycum eſſe ſcripſerunt, & hujus Hammonis filium. Lucius Ampelius in libro Memoriali capite *quot fuere Joves. Apollines quinque, &c. Quintus Ammonis filius in Libya natus.* A

Chanaan idem qui Mercurius: 1. uterque Jovis fuit filius id eſt Hami. 2. Utrique à mercibus & mercatura nomen. Hebræis כנען *Chanaan* mercatorem ſonat. 3. Et quomodo fratrum ſervus indigetatur Chanaan; ita Mercurium in cœlo Ethnici ſervilibus miniſteriis addixerunt; Unde tam acerba illius apud matrem expoſtulatio in uno è Luciani Dialogis, in quo ſunt colloquutores Mercurius & Maja: *Quid non dicam, ego qui ſolus tot negotia ſuſtineo quibus delaſſor* πρὸς τοσαύτας ὑπηρεσίας διασπώμενος *in tam multa miniſteria diſtractus: Me ſiquidem mane ſurgentem* σαίρειν τὸ συμπόσιον δεῖ *verrere oportet convivii cœnaculum. Et curiam* τὴν ἐκκλησίαν *ubi ſtravero, & ſingula compoſuero, Jovi eſt aſſiſtendum ad perferenda illius mandata, toto die ſurſum & deorſum curſitando.* Et paulo poſt cum aliorum Jovis filiorum ſorte ſuam conferens, *Hic quidem*, inquit, *Alcmenæ, ille Semeles filius, ambo miſeris mulieribus prognati, ſecurè epulantur; At ego Atlantide Maiâ progenitus* διακονοῦμαι αὐτοῖς *illis ſervio.* Denique ſe talem eſſe queritur, ὥσπερ οἱ ἐν γῇ κακῶς δουλεύοντες *quales ii qui duram in terris ſervitutem ſerviunt.* Hûc facit quod à Pœnis שומש *ſumes*, id eſt miniſter, & ab Etruſcis *Camillus* dicebatur, id eſt miniſter Deorum, ut docebimus ſuo loco. B C

4. Viis ideo præficitur, quia orti ab illo Chananæi ſeu Phœnices in remotiſſimas terras navigare primi auſi ſunt. Alæ ſunt vela navium, prout multi alas accipiunt, Eſ. 18, 1. 5. Ejuſdem furacitas Phœnicum in commerciis vafritiem exprimit, de quâ Poeta Odyſſ. ξ.

——— Φοῖνιξ ἦλθεν ἀνὴρ ἀπατήλια εἰδώς·
Τρώκτης.

Τρώκτης Suidæ eſt ὁ ἀπὸ παντὸς κερδαίνων, qui ex omni re lucrum captat, lucrio, quæſtuarius. D

6. Sed & idem eſſe fingitur eloquentiæ pater, quia literas in Græciam Phœnices invexerunt. Id ita explicat Sanchoniathon, qui Mercurium inveniſſe dicit τὴν τῶν πρώτων στοιχείων γραφήν. 7. Eidem lyra tribuitur, quam Phœnicum eſſe inventum docet ipſum nomen כנור κίνυρα.

8. Sed & à Manilio invocatur Mercurius ut Aſtronomiæ repertor.

Tu Princeps autorque ſacri Cyllenie tanti,
Per te jam cœlum interius, jam ſidera nota.

Quia ex ſyderum inſpectione Phœnices navigationes ſuas dirigebant, & ex iis Aſtronomia venit ad Græcos, ut lib. 16. docet Strabo. E

9 Inſuper quia cum Chamo patre creditur Chanaan obſcœno ſpectaculo ſe oblectaſſe, Mercurius fingitur eſſe Jovi laſciviæ miniſter, & amorum pararius. Et

A tanquam in admissi criminis memoriam pingebatur ὀρθὰ ἔχων τὰ αἰδοῖα, ut scribit Herodotus in Euterpe.

10. Adde Mercurio veteres ideo libasse lac & mel, quia illi obtigerat terra lacte & melle fluens. Antipater Anthol. lib. 1. cap. 38.

> Εὔκολος Ἑρμείας, ὦ ποιμένες, ἐνδὲ γάλακτι
> Χαίρων, καὶ δρυΐνῳ σπενδομένος μέλιτι.
> *Pastores, lac Mercurio & libamina mellis*
> *Cecropii facili munera ferte Deo.*

Jam quis non videt Nimrodum esse Bacchum? 1. Bacchus enim idem qui B בר כוש *bar-chus*, id est Chusi filius. Barchus & Bacchus idem sunt, ut דרמשק *Darmesek* & דמשק *Dammesek* pro Damasco. 2. Et Jovis, id est Chami, si non filius, saltem nepos fuit Nimrod. 3. Nomen alludit ad נמרא *Nimra*. Chaldæi Tigrim ita nominant. Inde tigres in curru Bacchi, & amictus è pelle Tigridis. 4. Alii ex nebride malunt, & Nebrodem Bacchum appellant.

> Νυκτέλιον, νομιὸν, νεβρώδεα, νεβειδόπεπλον,

Anthol. lib. 1 c. 38. Epig. 1.

Quasi vestitum pelle hinnuli, ignari hoc ipsissimum esse Nimrodi nomen apud Græcos. Vide LXX. Seniores, Josephum, & alios. 5. Quid quod in fabulis Bacchi nomen antiquissimum est Ζαγρεὺς, id est robustus venator, quô epithetô Nim- C rodem sive Nebrodem insignit Moses. 6. Sed & Bacchum in Arabiæ Nysâ natum fingunt,

> Τηλοῦ Φοινίκης σχεδὸν Αἰγύπτοιο ῥοάων.

Gen. 10, 9. Homer apud Diod. lib. 1.

Quia Chusæus fuit Nimrod, id est in eâ ipsâ Arabiæ parte natus quam Homerus hoc versu designavit, Ægypto propiorem quam Phœniciæ.

7. Neque immerito vitibus præsidere creditus qui Babylone primus imperavit, ubi vinum illud præstantissimum nectaris nomine celebratum apud veteres. Athenæus: Χαιρέας δὲ ἐν Βαβυλῶνι οἶνον φησὶ γίνεσθαι τὸν καλούμενον νέκταρ. *Chæreas autem vinum Babylone dicit esse quod nectar vocant*. 8. Bacchi porro expeditiones in Orientem & Indiam usque non gesta Nimrodi solius, sed & successorum D continent.

Videtur & Magog esse Prometheus. 1. Quia ut Japheti filius Magog, ita Prometheus Japeti. 2. & Caucaso Prometheus affixus fuisse fingitur, quia vel ipse, vel gens Scytharum ab illo oriunda in Caucaso fixit sedes. 3. & ignem è cœlo in terram detulisse, quia metallis omnigenis in Soanis & Colchide & Iberiâ effossis, artem metalla igne excoquendi aut invenit, aut à Tubalcaino inventam restituit. Id non latuit Æschylum, poetam vetustissimum, qui Prometheum inducit ita loquentem:

> χαλκὸν, σίδηρον, ἄργυρον, χρυσόν τε τίς
> E Φήσειεν ἂν πάροιθεν ἐξευρεῖν ἐμοῦ.
> *Argenti & auri, & ferri, & æris ante me*
> *Metalla quis se repperisse dixerit?*

4. Et tota fabula de Promethei corde vel hepate, quod ab aquilâ erosum contabescit, videtur niti nomine *Magog*. Fit enim nomen *Magog* ab Hebræo ver-

bo מוג *mug* vel מגג *magog*, cujus *Hithpael* התמגג *hithmagog*, quod de animâ & corde usurpatum dissolvi & contabescere significat, atque animo frangi & cruciari. Sic Psal. 107, 26. *anima eorum in malis* התמוגג *contabescit.* Et Ezech. 21. v. 15. למען למוג לב *ut contabescat cor*, Chaldaicè למתבר לבהון, & Græcè ὅπως θραυσθῇ ἡ καρδία αὐτῶν *ut frangatur*, vel *ut vulneretur cor eorum.* Qui ipsissimus est morbus quem Prometheo poetæ tribuunt. 5. Itaq; urbs Hierapolis, quæ teste Plinio à Syris Magog vocabatur, ab hoc eodẽ sive Magog, s. Prometheo videtur traxisse nomen, quia Promethei filius Deucalion Scytha putatur hanc condidisse, & in eâ consecrasse templum Deæ Syriæ. Lucianus de Deâ Syriâ: οἱ μὲν οὖν πολλοὶ Δευκαλίωνα τὸν Σκύθεα τὸ ἱερὸν εἵσασθαι λέγουσι, *plerique igitur Deucalionem Scytham templum consecrasse dicunt.* Proinde nomen Magog urbi inditum vel ab ipso conditore, vel à Syris in conditoris memoriam, qui filius fuisse Magog & è terrâ Magog in Syriam venisse credebatur.

Plin. l. 5. c. 23.

Hæc primævæ illius Antiquitatis rudera penitius scrutari jam non vacat. Nec est quod quis speret cætera omnia pari successu posse erui. Nam ut taceam gentium conditores plerosque Græcis fuisse prorsus ignotos, multos eorum ipse Moses non appellat vero nomine, sed nomine illius gentis vel regionis cujus sunt conditores. Exempli gratiâ, quotiescunque pluralis est terminatio, ut in filiis Javan, Citthim & Rodanim; Item in Misraimi filiis & Chanaanis, exceptô Sidone & Heth: hæc populorum esse nomina nemo non videt, non singularium hominum. Quædam rursus non tam hominum quam locorum sunt nomina: Sic in Joctanis filiis *Hatsar-maveth* loci nomen esse constat: Ad verbum enim *Hatsar-maveth* est mortis atrium seu regio: Et infra probabimus *Gomer* dici Phrygiam ab illius parte exustâ; *Mesec* Moschicam à longo tractu montium; *Mitsraim* Ægyptum ab angustiis; *Put* Africam, quia sparsim habitatur; *Havilam* Arabiæ partem ab arenis; *Lud* Æthiopiam & Lydiam, illam à Nili, hanc à Mæandri flexibus: *Sidonem* à piscatione; *Diklam* in Minæis à palmarum frequentiâ; *Ophir* in Cassanitis ab opulentia; *Jobab* circa Sachalitẽ sinum ab eremi vastitate. Hæ igitur prius locorum quam hominum vel populorum fuerunt appellationes. Proinde cum filii Japhet leguntur esse Gomer & Mesec: filii Javan, Cittim & Rodanim; filii Chus Mitsraim & Put &c. Intellige Japhetum Phrygiæ & Moschicæ, Javanem Italiæ & Galliæ, Chus Æpypti & Libyæ conditores progenuisse.

Hoc exemplo Salma dicitur pater esse Bethlehem, Hareph pater Bethgader, Sobal pater Kirjath-jearim. 1. Paral. 2, 51. 52. Et vers. 54. filii Salmæ Bethlehem, Netophatæi, Hathtroth, Beth-ioab. &c. Et cap. 4. v. 14. nominatur Joab pater vallis artificum. Ut scias in genealogiis etiam loca & populos in filiorum censum venire. Ac si quis Agenorem dicat genuisse Thebas, quia Cadmum genuit Thebarum conditorem.

CAPUT

A

CAPUT III.

Arca Noæ quo loco substiterit.

MOntes Ararat, Sibylla, Noæ nurus scilicet, in Phrygiâ ponit ad fontes Marsyæ, qui propè Celænas Celænæ etiam Celæne In Sibyll. carmine leg. Κελαίνης pro μελαίνης. Simile mendum in Polyæno. Sibyllarum versus spurii. Marsyæ nomen unde. Celænarum collis ad occasum Babylonis; Montes Ararat ad ortum. Fontes erroris. Prope Celænas aut eadem cum Celænis Apamia Cibotos. Ex sententia Gorionidis montes Ararat in Alanis. Communis sententia Ararat esse Armeniam. Quod probatur ex Beroso cum Esaiâ collato. Arcam in Armenia substitisse docetur ex Abydeno, Melone, Beroso, Eustathio, Chrysostomo, Isidoro, Haithone. Theophilus Antiochenus emendatur. Arabia usque ad Armeniam in Xenoph & Plin. Arca in quo Armeniæ loco substiterit. Hieronymus & Rubruquis stetisse volunt circa Araxenem. Alii super Gordyæos montes. Sic sentire Berosum & Polyhistorem (in quo Corcyræi dicuntur, quia קרקור *Korkur* Arab est navis) & Chald paraphrastas (ubi quædam spuria) & Arabem, & Epiphanium, & Elmacinum, & Nubiensem qui emendantur. De horum montium situ. Ibi arcæ reliquias diu super fuisse. Regio *Caron* in Josepho amomifera. Idem alii de Gordyene. Eadem *Minyas* Nicolao Damasceno, ut in Jeremia מני *Minni* vel *Mini*. Inde *Armenia*. Quid sit *Harmona* Amos 4, 3. Mons idem cur *Baris* dicatur. Græcè βαρὶς navigii genus. Armeniis Dea *Baris*. Hebr. ברית *berith* fœdus. Arab. ברוז *baruz* vel בריז *bariz* ἀποβατήριον, Armeni Syri, Arabes sermone & vitâ similes. Mons Ararat omnium altissimus.

B

DIluvii aquis paulatim subsidentibus, Arcam Noæ substitisse dicit Moses super montes Ararat. Quæritur ubi terrarum sint illi montes Ararat. In Sibyllinis oraculis res ita definitur.

C

> Ἔστι δέ τις Φρυγίης ἐπὶ ἠπείροιο μελαίνης
> Ἠλίβατον τανύμηκες ὄρος, Ἀραρὰτ δὲ καλεῖται.
> *Assurgit Phrygiæ mons quidam in finibus atræ,*
> *Arduus, alta petens, Ararat quem nomine dicunt.*

Itaque, si Sibyllæ fides, in Phrygia fuit mons Ararat. Quin ut præcisè scias in qua Phrygiæ parte fuerit situs, audi quod sequitur aliquanto post.

> Ἔνθα φλέβες μεγάλου ποταμοῦ Μαρσύου πέφυκαν.

Legendum, ut versus constet,

> Μαρσύου ἔνθα φλέβες μεγάλου ποταμοῖο πέφυκαν.
> *Marsya magnus ubi se prodit origine primâ.*

D Neve sit quod dubites, illa eadem Sibylla jactat se Noæ fuisse nurum, & cum socero & socru & viro suo & leviris & janitricibus è diluvio evasisse. Verba sunt.

> ——— ἔκφυγον αἰπὺν ὄλεθρον,
> Πολλὰ κλυδωνισθεῖσ' ἅμ' ἐμῷ πόσεϊ, ἠδ' δαέρεσσιν·
> Ἠδ' ἑκυρῷ θ' ἑκυρῇ, ὁμονυμφοισίν τε παθοῦσα.
> ——— *fugi discrimina mortis,*
> *Cum leviris jactata diu, & cum conjuge fido;*
> *Et socero, socruque & janitricibus almis.*

Porro Marsyæ fontes ubi sint non puto quemquam ignorare: cum magno E consensu scribant veteres Marsyam oriri circa Celænas, quo ferè loco Mæander. Xenophon lib. I. Anabas: quo loco Cyri regiam describit quæ erat Celænis Διὰ μέσου δὲ τοῦ παραδείσου ῥεῖ ὁ Μαίανδρος ποταμός. Αἱ δὲ πηγαὶ αὐτοῦ εἰσὶν ἐκ τῶν βασιλείων. Ῥεῖ δὲ καὶ διὰ τῆς Κελαινῶν πόλεως. Ἔστι δὲ καὶ μεγάλου βασιλέως βασίλεια ἐν Κελαιναῖς ἐρυ-

μνὰ ἐπὶ ταῖς πηγαῖς τοῦ Μαρσύου ποταμοῦ, ὑπὸ τῇ ἀκροπόλει. Ρεῖ δὲ καὶ οὗτος διὰ τῆς πόλεως, καὶ ἐμβάλλει εἰς τὸν Μαίανδρον. *Per medium* (Cyri) *vivarium fluit Mæander fluvius, ejusque fontes in ipsa regia sunt. Sed & Celænis sub arce magni regis* (Artaxerxis) *est regia munita* admodum) *ad Marsyæ amnis fontes, qui & ipse urbem præterlabitur, & in Mæandrum intrat.* Livius lib. 38. de Mæandro: *hujus amnis fontes Celænis oriuntur.* Et paulo post: *Et Marsyas amnis haud procul à Mæandri fontibus oriens in Mæandrum cadit.* Strabo lib. 12. ubi de Celænarum tumulo: ὑπέρκειται δὲ καὶ λίμνη φύουσα κάλαμον τὸν εἰς τὰς γλώττας τῶν αὐλῶν ἐπιτήδειον, ἐξ ἧς ὑπολείβεσθαί φασι τὰς πηγὰς ἀμφοτέρας, τήν τε τοῦ Μαρσύου καὶ τὴν τοῦ Μαιάνδρου; *superne est & palus calamum edens ad tibiarum linguas aptum, ex quô defluere ajunt tam Marsyæ quam Mæandri fontes.* Maximus Tyrius testis αὐτόπτης serm. 38. Φρύγες οἱ περὶ Κελαινὰς γενόμενοι τιμῶσι ποταμοὺς δύο, Μαρσύαν καὶ Μαίανδρον. Εἶδον τοὺς ποταμούς. Αφίησιν αὐτοὺς πηγὴ μία· *Phryges qui circa Celænas habitant, fluvios duos Marsyam & Mæandrum venerantur. Fluvios vidi: Illos edit fons unus.* Curtius lib. 3. *Ad urbem Celænas exercitum admovit* (Alexander) *Media illâ tempestate mœnia interfluebat Marsya amnis, fabulosis Græcorum carminibus inclytus. Fons ejus ex summo montis cacumine excurrens, in subjectam petram magno strepitu aquarum cadit.* Plinius lib. 31. cap. 2. *Theophrastus Marsyæ fontem* scribit *in Phrygiâ ad Celænarum oppidum saxa egerere.* Unde est quod Cataractem appellat Herodotus; à quô his verbis describitur lib. 7. Παραγενόμενος εἰς Κελαινάς, ἵνα πηγαὶ ἀναδιδοῦσι Μαιάνδρου ποταμοῦ, καὶ ἑτέρου οὐκ ἐλάσσονος ἢ Μαιάνδρου, τῷ οὔνομα τυγχάνει ἐὸν Καταρρήκτης, ὃς ἐξ αὐτῆς τῆς ἀγορῆς τῆς Κελαινέων ἀνατέλλων ἐς τὸν Μαίανδρον ἐκδιδοῖ; *Pervenerunt Celænas, ubi Mæandri amnis fontes erumpunt, & alterius fluvii Mæandro non minoris Cataractæ nomine, qui ex ipso Celænarum foro scaturiens in Mæandrum influit.* Vide & Plutarchum de fluviis, & Vibium Sequestrem, & doctissimi Casauboni notas in Strabonem lib. 12. ubi id ipsum multis probatur.

Proinde aut Sibyllæ oraculis fides est abjudicanda, aut agnoscendum arcam Noæ ad montem Celænis proximum substitisse, ex quo scaturiunt amnes notissimi Marsya & Mæander. Adeoque suspicor in versibus quos citavimus,

> Ἔστι δέ τις Φρυγίης ἐπὶ ἠπείροιο μελαίνης
> Ἠλίβατον τανύμηκες ὄρος, Ἀραρατ δὲ καλεῖται,

pro μελαίνης legendum esse Κελαίνης, ut sensus sit montem Ararat esse prope *Phrygiam Celænam.* Celænam id est Celænas per numeri enallagen: quomodo Maleam & Maleas, Athenam & Athenas, Theben & Thebas, Hierosolymam & Hierosolymas, Cyrenem & Cyrenas dicunt & Hesperidem & Hesperidas. Sic in Solino cap. 40. *Asiam excipit Phrygia in quâ Celæne.* In Marciano item lib. 6. Geometriæ: *In Phrygia Celæne &c.* Videtur igitur Sibyllinorum carminum author eôdem exemplo scripsisse Φρυγίης ἐπὶ ἠπείροιο Κελαίνης non μελαίνης. En in Polyæni Melantho simile mendum lib. 1. Stratagematum: ἐπολέμουν Μελαινῶν περί. Μελαιναί, χωρίον μεθόριον Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Legendum Κελαινῶν & Κελαιναί ut recte monet magnus Casaubonus. Neque enim *Melænæ* sed *Celænæ* erant in Bœotiæ & Atticæ confinio. Scholiastes Aristophanis Acharn. Act. 1. Scena 4. πόλεμος ἦν Ἀθηναίοις πρὸς Βοιωτοὺς περὶ Κελαινῶν, ὃ ἦν χωρίον ἐν μεθορίοις. Ita etiam Suidas & Pha-

Eustath. in Dionys. v. 66

A Phavorinus vocibus Ἀπατούρια & Κελαιναί. Non diffiteor tamen in Sibyllino carmine receptam lectionem Φρυγίης μελαίνης posse ferri, ut Phrygia nigra dicatur respectu partis illius quam Græci Κατακεκαυμένην, id est, exustam nominant. Illa enim est, Strabone teste lib. 18. μέλαινα ὡς ἐξ ἐπικαύσεως, *nigra tanquam exadustione*. Utut legas, mihi, & aliis quorum judicio multum tribuo, hæc Sibyllarum oracula multis nominibus pridem fuere suspecta, adeoque in hoc ipso argumento de quo agitur. Nam, ut cætera taceam, Sibylla Noæ σύγχρονος, quomodo meminit Marsyæ amnis, cum Marsyas, unde amni nomen, vixerit post Regem Midam à quo idem amnis ante Marsyam vocabatur Midæ fons, ut scribunt Plutarchus de B fluminibus, & Eustathius in Dionysium Periegetem.

2. Montem Ararat valde verisimile est unum esse è celsissimis, quia cum in eo substitisset arca septimi mensis die XVII. aquis ab illo tempore subinde decrescentibus, vicinorum montium vertices non apparuerunt ante mensem decimum. Gen. 8, 4. 5. Neque verò potest negari, quod Justini lib. 2. Scythæ asserunt, *si omnes quondam terræ summersæ profundo fuerunt, profecto editissimam quamque partem decurrentibus aquis prius detectam*. At locus prope Celænas unde Marsyas oritur, ne mons quidem est, sed collis aut tumulus. Λόφον Græci appellant, id est γῆς ἀνάστημα, terræ apicem & cristam. Strabo lib. 12. de Mæandro: Ἄρχεται C δὲ ἀπὸ Κελαινῶν λόφου τινὸς, ἐν ᾧ πόλις ἦν ὁμώνυμος τῷ λόφῳ, *incipit à Celænarum apice quodam, in quo urbs est apici cognominis*. Ita in Ptolemæo legitur: Κελαινὸς λόφος *Celænus apex*. Et in Stephano: τοῦ λόφου ἐν ᾧ ἐτάφη Μαρσύας, *apicis in quo sepultus Marsyas*. Id à monte quid differat, harum rerum periti sciunt. Proinde tumulum illum personata Sibylla describit tanquam ἠλίβατον τανύμηκες ὄρος *montem arduum & extensum*, non quod sit reverâ talis, sed ut scenæ subserviat. 3. Hoc præcipuum, quod totum iter è Phrygiâ in Babyloniam est ab occasu in ortum: At qui ex arcâ excesserant profecti leguntur ex oriente, ut irent in terram *Sennaar* seu Babyloniæ. Gen. 11, 2.

Ptol. lib. 5. cap 3.
Steph. in Πεσσινοῦς.

Sed bene est quod patent fontes erroris, quos lectori jam aperiam. Prope D Celænas vel à Seleuco vel ab Antiocho Sotere ad amnem Marsyam condita est urbs Apamia in quam Celænarum incolæ migraverunt. Strabo ubi de Celænis lib. 12. ἐντεῦθεν δ' ἀναστήσας τοὺς ἀνθρώπους ὁ Σωτὴρ Ἀντίοχος εἰς τὴν νῦν Ἀπάμειαν τῆς μητρὸς ἐπώνυμον τὴν πόλιν ἀπέδειξεν Ἀπάμας, *inde cum transtulisset homines Antiochus Soter in eam quæ nunc Apamia dicitur, urbem Apamæ matri cognominem constituit*. Livius lib. 38. *Migratum inde haud procul veteribus Celænis, novæq; urbi Apameæ nomen inditum ab Apameâ sorore Seleuci Regis*. Inde est quod nonnulli veterum promiscuè sumunt Apamiam & Celænas. Plinius lib. 5. cap. 29. *Tertius Apamiam vadit, ante appellatam Celænas*. Solinus cap. 40. *Asiam excipit* E *Phrygia, in quâ Celæne, quæ antiquato priori nomine in Apamiam transiit*. Marcianus lib. 6. *In Phrygia Celæne antea, in Apamiam commutatâ*. Huic porrò Apamiæ cognomen erat Κιβωτὸς, id est arca. Strabo Ἀπάμεια ἡ Κιβωτὸς λεγομένη, *Apamia quæ Cibotos dicitur*. Idem μέχρι Ἀπολλωνιάδος τῆς πρὸς Ἀπαμείᾳ τῇ Κιβωτῷ. Ptolemæus: Ἀπάμεια Κιβοτὸς lege Κιβωτός. Tabula Peutingeri:

Strab. l. 12.
Ptol. lib. 5.

tingeri: *Apamea Ciboto.* Plinius ubi ſupra: *Tertius Apameam vadit, ante appellatam Celænas, deinde Ciboton.* Itaque aut vehementer fallor, aut Κιβωτὸν id eſt arcam ibi locorum ſubſtitiſſe ex hoc cognomine collegit atque aliis perſuaderi voluit ſpurius ſcriptor, cujus verba ſunt.

> Ἔνθα φλέβες μεγάλου ποταμοῦ Μαρσύου πέφυκαν,
> Τοῦ δὲ Κιβωτὸς ἔμεινεν ἐν ὑψηλοῖο καρήνῳ.
> *Marſya magnus ubi ſe prodit origine primâ,*
> *Montis in excelſi ſummo capite arca reſedit.*

Sed fallacia hæc fuit à non cauſa ut cauſa. Neque enim neceſſe eſt ideo dictam Κιβωτὸν, quia ibi reſedit arca. Aliæ potuerunt ſubeſſe cauſæ. Claudebatur in arcæ modum à tribus fluviis illam ambientibus. Plinius: *Sita eſt in radice montis Signiæ circumfuſa Marſya, Obrima, Orga fluminibus in Mæandrum cadentibus.* Sic Alexandriæ portus ab ambiente ſinu dicebatur Κιβωτός. Aliud affert vir magnus in Solinum dictam fuiſſe *Ciboton*, quia Strabone teſte emporium erat proximæ poſt Epheſum dignitatis, & commune Italiæ & Græciæ ὑποδόχειον. Nomine montium Ararat Joſephus filius Gorjon videtur Iberiam intelligere, & Scythiæ quicquid eſt ab Armenia & Caucaſiis portis uſque ad Tanaim & Mæotides paludes, cum dicit l.6.c.96. ויהי עם אחד מעם ארץ הרי אררט נשם הגוי ההוא אלאן והם היו סגורים מסביב אחרי ההרים כי סגר עליהם אלכסנדרוס מוקדון דמלך הגדול בבריחי ברזל ובבנין חזק במבוא הרים המפיקים את ארצם. *Et è populis terræ montium Ararat, unus fuit Alanus nomine. Hi undequaque clauſi erant à tergo montium, quia illos concluſerat Alexander Macedo magnus ille Rex clauſtris ferreis, & arce munitiſſima in aditu montium qui terram illorum ambiunt.* Vides, lector, montes Ararat à Caucaſiis portis in Armeniæ & Iberię confiniis extendi uſque ad Alanos, quos verus Joſephus, unde hæc ſumpta ſunt, Scythas fuiſſe teſtatur, & habitaſſe περὶ τὸν Τάναϊν καὶ τὴν Μαιῶτιν λίμνην. Ita etiam Hegeſippus, *incolebant Scythicum Tanaim, finitimaque ejus & Mæotides paludes*, id eſt ex uſu Scripturæ terram Gog & Magog, non terram aut montes Ararat. Neque aliter Claudianus in Rufinum lib. 1.

> -------*patriumque bibens Mæotin Alanus.*

Communis ſententia hæc eſt, Ararat eſſe Armeniam. Itaque hoc ipſo loco Gen. 8, 4. pro montibus Ararat vulgatus interpres habet *montes Armeniæ.* Et in Jerem. 51, 28. Theodoretus Ararat vocari ſcribit Armeniam, Ἀραρὰτ τὴν Ἀρμενίαν καλεῖ. Et Eſa. 37, 38. Græci interpretes habent διεσώθησαν εἰς Ἀρμενίαν, ut vulgatus 4. Reg. 19, 37. *fugeruntque in terram Armeniorum*, pro Hebræis נמלטו ארץ אררט *effugerunt in terram Ararat.* Quam verſionem eſſe optimam apparebit conferenti locum Eſaiæ cum Beroſo, qui hic habet, εἰς τὴν Ἀρμενίαν ἀπῆραν, *in Armeniam profecti ſunt.* Utrobique agitur de Sennacheribi filiis, qui Sennacheribo patre interfecto coacti ſunt ſolum vertere. Beroſi ea de re fragmentum inſigne, & cum ſacra hiſtoria mirè conſonum lege apud Joſephum Antiquitatum lib. 10. cap. 2.

Itaque arcam in Armenia ſubſtitiſſe plerique volunt. Sic apud Abidenum

Plin. lib. 5. cap. 29.

Strab l. 17.

De bello Jud. lib. 7. c. 27.
De excid. Jeruſ. l. 5. c. 50.

v. Cyrill. in Julian. l. 1.

A B C D E

A Xisuthrus, id est Noe, ut diluvium effugeret, ex Assyriâ ἐπ᾽ Ἀρμενίους ἀνάπλεε *ad Armenios navigavit.* Et Melo vetus author qui scripsit τὴν συσκευὴν τῶν κατὰ Ἰουδαίων, inter cætera narrat μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἀπὸ τῆς Ἀρμενίας ἀπελθεῖν τὸν περιλειφθέντα ἄνθρωπον μετὰ τῶν υἱῶν, *post diluvium ex Armeniâ excessisse hominem qui cum filiis suis evaserat.* Et Berosum asserit Josephus scripsisse de arcâ in quâ Noe servatus est, προσενεχθείσης αὐτῆς τῇ ἀκρωρείαις τῶν Ἀρμενίων ὀρῶν, *cum ea appulisset ad Armeniorum montium juga.* Neque aliter sentiunt nostri scriptores: Eustathius Antiochenus: ἡ δὲ κιβωτὸς ἀνυψωθεῖσα ὑπὸ τοῦ ὕδατος εἰς ἄκραν τινὰ ὄρους τὴν κατὰ τὴν Ἀρμενίαν ἔστη, *arca ab aquis sublata stetit in summitate cujusdam*

Et Euseb. lib. 9. præpar.

B *montis qui est in Armeniâ.* Chrysostomus in orat. de perfectâ Charitate: οὐχὶ καὶ τὰ ὄρη μαρτυρεῖ τῆς Ἀρμενίας, ἔνθα ἡ κιβωτὸς ἱδρύθη, οὐχὶ καὶ τὰ λείψανα αὐτῆς ἕως νῦν ἐκεῖ σώζεται πρὸς ἡμετέραν ὑπόμνησιν; *Nunquid etiamnum* (de diluvio) *montes Armeniæ testantur ubi constitit arca, nonne hodieque ibi servantar ejus reliquiæ ad nostram commonefactionem.* Aratus lib. 4.

In Hexam. pag 49.

Armeniæ celsis instabat montibus arca.

Isidorus orig. lib. 14. cap. 8. *Ararat mons Armeniæ in quo arcam historiæ post diluvium resedisse testantur.* Haitho Armenus cap. 9. *In Armeniâ est altior mons quàm sit in toto orbe terrarum, qui Arath* (lege Ararat) *vulgariter nuncupatur:*

C *Et in cacumine illius montis arca Noæ post diluvium primò stetit.* Idem scribunt multo plures quos hic proferre longum esset. Et *Ariarathis* nomen in Armeniâ minori notissimum fuit: unde *Ariarathea* lacus salis apud Constantinum Porphyrog. Proinde cum in Theophilo Antiocheno leguntur arcæ reliquiæ hodieque superesse ἐν τοῖς Ἀραβικοῖς ὄρεσιν, *in Arabicis montibus*, forte legendum Ἀρμενιακοῖς vel Ἀρμενίοις; Quanquam non desint qui Arabiam usque ad vicina Armeniæ loca extendant. In his Xenophon qui Arabiæ Mesopotamiam accenset lib. 1. Anabaseos. Et Plinius qui Euphratem Arabiam læva dextraque Comagenem disterminare dicit. Arabiam, id est Mesopotamiæ partem Armeniæ pro-

Ad Autolycum lib. 3.

D ximam. Eum Plinii locum mihi indicavit vir doctissimus atque humanissimus Dn. de Grantemesnil, qui literas cum armis non credidit esse ἀσυστάτους, nec se abduci passus est communi nostrorum nobilium errore.

Plin. lib. 5. cap. 24.

Superest ut doceamus in quo Armeniæ loco steterit arca. Duæ sunt sententiæ, una Hieronymi qui stetisse vult circa Araxenam. *Ararat,* inquit, *regio in Armenia campestris est, per quam Araxes fluit, incredibilis ubertatis, ad radices Tauri montis qui usque illuc extenditur. Ergo & arca in quâ liberatus est Noe cum liberis suis, cessante diluvio, non ad montes generaliter Armeniæ delata est, quæ appellatur Ararat, sed ad montes Tauri altissimos qui Ararat imminent campis.* Id

E sequutus Guillelmus de Rubruquis cap. 49. Itinerarii Tartariæ quam S. Ludovici Galliarum regis mandato peragravit ante annos ferè quadringentos, asserit *Araxi & Naxuanæ* (urbi ad Araxem ex Ptolemæo notissimæ) *duos imminere montes Massis nomine, in quibus arca resedit; & Cemainum oppidum ab octo illis ibi conditum qui ex arcâ exiverunt, idque patere ex ipso nomine quo octo significantur.* Nempe *Cemainum* alludit ad Hebr. שמן *semen* octo.

Altera ſententia, cui accedo libentius, quia plures habet aſſertores, & in his quoſdam Hieronymo longè vetuſtiores, arcæ Noæ locum metatur in Gordyæorum montibus, qui iidem Carduchi dicuntur, Cardiei, Cordyæi, Cordueni, Gordi, Cordæi, Curdi &c. Ut & variè ſcribitur montis nomen *Kardu, Cardon, Kurud, Kardynus, Cordyæus &c.* Agmen ducit Beroſus, Beli ſacerdos, Alexandro magno æqualis, qui poſt enarratam diluvii hiſtoriam hæc ſubjungit: Λέγεται δὲ καὶ τοῦ πλοίου ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ πρὸς τῷ ὄρει τῶν Κορδυαίων ἔτι μέρος τι εἶναι, καὶ κομίζειν τινὰς τῆς ἀσφάλτου ἀφαιροῦντας. χρῶνται δὲ μάλιστα οἱ ἄνθρωποι τῷ κομιζομένῳ πρὸς ἀποτροπιασμούς. *Fertur autem etiam nunc navigii pars aliqua ſupereſſe in Armenia in monte Gordyæorum, & quoſdam inde auferre bitumine eraſo? Eo autem ablato utuntur homines pro amuleto.* Nec multo aliter Alexander Polyhiſtor, niſi quòd hos Armeniæ montes pro Gordyæis Corcyræos appellat: Quomodo vocaſſe credo locorum incolas, quorum lingua, Strabone teſte, partim erat Arabica, quia Arabicè קרקור *Korcur eſt navis prælonga, navis magna.* Vide Giggeium tom.3.p.1142. Ergo hinc Corcyræi merito dicti montes in quibus magna illa navis, id eſt, arca Noæ ſubſtitit. Polyhiſtoris verba ſunt: τοῦ δὲ πλοίου τούτου κατακλιθέντος ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ, μέρος τι* . . . . . . ἐν τοῖς Κορκυραίοις ὄρεσι τῆς Ἀρμενίας διαμένον, καί τινας ἀπὸ τοῦ πλοίου κομίζειν ἀποξύοντας ἄσφαλτον. χρᾶσθαι δὲ αὐτῇ πρὸς τοὺς ἀποτροπιασμούς.

Apud Joſeph Ant. lib. 1. c. 4

In Euſeb. Chron lib. 1. p. 8.

*forte ἔτι εἶναι λέγεται

Idem ſequitur è ſacri textus Paraphraſtis Chaldæus interpres vetuſtiſſimus Jonathan, cujus verba ſunt Gen. 8, 4. *Et quievit arca menſe ſeptimo, is fuit menſis Niſan, decima ſeptima die menſis* על טורי דקרדון *ſuper montes Kardon.* Hactenus verus Jonathan. Nam quod ſequitur de duobus montibus, *uno Kardaniâ nomine, altero Armeniâ, in quo condita ſit urbs Armenia ad terram Orientis,* nugæ ſunt nugaciſſimæ à futili aliquo magiſtello conſarcinatæ, qui paraphraſim alioqui nobilem & bonæ frugis commentis ſuis conſpurcavit. Ita etiam Onkelos: *Quievit arca &c.* על טורי קרדו *ſuper montes Kardu:* Et Arabs Herpenianus על גבאל ארקרוד *ſuper montes kurud,* id eſt Gordyæorum.

Sed & è Patrum choro id ipſum ſcribit Epiphanius adverſus hæreſes lib. 1. tom. 1. §. 4. Μετὰ δὲ τὸν κατακλυσμὸν ἐπιστάσης τῆς λάρνακος τοῦ Νῶε ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς Ἀραρὰτ ἀνάμεσον Ἀρμενίων καὶ Καρδυέων ἐν τῷ Λουβὰρ ὄρει καλουμένῳ: *Poſt diluvium cum arca Noæ conſtitiſſet in montibus Ararat inter Armenios & Cardyæos in monte Lubar dicto.* Et in Hæreſi 18. quæ eſt Nazaræorum: ἔτι καὶ δεῦρο τὰ λείψανα τῆς τοῦ Νῶε λάρνακος δείκνυνται ἐν τῇ Καρδυέων χώρᾳ. *hùc uſque reliquiæ arcæ Noæ oſtenduntur in Cardyæorum regione.*

Concinunt Arabum hiſtorici. Georgius Elmacinus hiſtoriæ Saracenicæ lib. 1. c. 1. *Heraclius deinde abiit* פי קריה תמינין *in pagum Thſemaninum* quem exſtruxit Noe, ſuper quem pax, poſtquam ex arca egreſſus eſt, & aſcendit* אלי גבל גודי *ad montem Gudi* (lege גרדי *Gordi*) *& vidit locum arcæ qui eminet ſupra omnem illam regionem, eſt enim valde excelſus.* Et Geographus Nubienſis ſexta parte Climatis quarti. *Mons* ימנין *Jemanim* (lege תמנין *Themanim*) *idem qui* אלגודי.

* Arabice תמאן octo. Itaque pago nomen ab octo illis qui ex arca exierunt.

A אלגודי *Algode* lege אלגרדי *Algordi* id est *Gordyæus) in quo requievit navis illa, navis Noæ cui pax.* Pagum *Themanin id est* τῶν ὀκτὼ ab illis octo qui ex arcâ exiverant etiam Græci memorant. Agathias edit. Vulcanii lib. 4. pag. 135. Ἀμφὶ τὰ Καρδούχια ὄρη εἰς κώμην Θαμανῶν *circa Carduchios montes ad pagum Thamanorum.*

Hi omnes in id consentiunt arcam Noæ quievisse super montes Gordyæorum. Sed de illorum montium situ non convenit inter scriptores. Ptolemæus Gordenen & Gordiæos montes ponit circa fontes Tigridis, & Carduchos circa Cyrum fluvium, inter Cadusios & Martianam paludem, tanquam populos B diversos à Gordiæis. Certum tamen est Carduchos ad Tigrim habitasse, non quidem ad fontes, sed in Armeniæ & Assyriæ vel Adiabenes confiniis, & ab his non distingui Cordyæos seu Gordiæos. Plinius lib. 6. cap. 13. *Adiabenis connectuntur Carduchi quondam dicti, nunc Cordueni præfluente Tigri*; Et cap. 27. *Tigris ex Armenia acceptis fluminibus claris* &c. *lustratis montibus Gordyæorum* &c. Xenophon qui loca peragravit lib. 4. Anabas. τὰ Καρδούχια ὄρη ἀπότομα ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ ἐκρέμματο, *Carduchi montes prærupti ipsi fluvio imminent*, nempe Pigreti seu Tigridi. Et rursus: ἤκουον γὰρ τῶν ἁλισκομένων, ὅτι εἰ διέλθοιεν τὰ Καρδούχια ὄρη, ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ τὰς πηγὰς τοῦ Πίγρητος ποταμοῦ, ἢ μὲν βούλωνται διαβήσονται: *à captivis enim audiverant, se Carduchiis montibus superatis in Armeniâ Pigretis* (Ti- C gridis) *fluvii fontes si vellent trajecturos.* Strab. lib. 16. de Tigri: ἐπὶ πολὺ δ᾽ ἐνεχθεὶς ἀφανὴς ἀνίσχει πάλιν οὐ πολὺ ἄπωθεν τῆς Γορδυαίας, *diu ita lapsus ut videri non possit, rursus exoritur non procul à Gordyæis.* Item: πρὸς δὲ τῷ Τίγρει τὰ τῶν Παρθυαίων χωρία, οὓς οἱ παλαιοὶ Καρδούχους ἔλεγον, *Ad Tigrin sunt Parthorum loca quos veteres Carduchos appellabant.* Hinc in Procopio *Ararat* (id est mons Gordyæus) *medius inter Armeniam & Parthiam excurrit versus Adiabenam.* Dion in Trajano eum narrat è Nisibi magno labore materiam convehi jussisse ad Tigrim fluvium, unde pontem strueret quo trajiceret in Adiabenem κατὰ τὸ Κάρδυνον ὄρος *prope montem Kardynon* seu Gordyæum.

Procop. in Genes.

D Hoc præcipuum quod in eo ipso loco quem Gordyæorum montibus assignant tot veterum testimonia, etiam arcæ reliquias fuisse docent Arabes & Hebræi scriptores; quod probare est in proclivi. Mosal est hodieque Mesopotamiæ urbs amplissima Tigri adjacens, è regione loci in quo sita erat Ninive. Ab hâc Geographus Arabs describens iter Amidam, oppidum ex Ammiano & Procopio notissimum, quod à Gordyæis Tigris dividit. *A Mosal*, inquit *ad urbem Balad sunt* XXI. *millia &c. Et à Balad ad insulam filii Omar* LXIX. *millia. Ea adjacet montibus Iemanin* (lege Thsemanin) *Et Masurin & Kilsabur. Ex quâ montium serie est mons Godi* (lege Gordi) *Amidæ imminens è regione propugna-* E *culorum. Quin mons Iemanin* (Thsemanin) *idem qui Godi* (Gordi) *in quo requievit navis illa, navis Noæ cui pax.* Ita Benjamin Judæus scribit se Nisibi profectũ biduo venisse לגזיר׳ בן עמר והיא בתוך נהר חדקל לרגלי הרי אררט מהלך ד׳ מילין למקום שנחה שם תבת נח *ad insulam filii Omar, quæ est in medio Tigride, ad radices montiũ Ararat: unde quatuor distat millibus locus in quo requievit arca*

Clim. 4. part. 6.

Itiner. pag. 61.

Noæ. Addit Omarem Alcitabi filium arcæ reliquias ex illo monte in insulam transtulisse, & fabricasse ex illis templum quoddam Mahumetanum.

Antiq. l. 20. cap. 2.

Video esse viros doctos qui ab his dissentire Josephum putant, cum arcæ reliquias ostendi dicit in regione Καρρῶν *Cæron*, quam Adiabenes Rex Monobazus dedit Izati filio: χώραν, inquit, δίδωσι Καρρῶν λεγομένην. Φέρειν δ' ἐν ἡ γῆ πλεῖστον τὸ ἄμωμον ἀγαθή. Ἔστι δὲ αὐτῇ καὶ τὰ λείψανα τῆς λάρνακος, ἣν Νῶχον ἐκ τῆς ἐπομβρίας διασεσῶσθαι λόγος ἔχει, καὶ μέχρι νῦν ταῦτα τοῖς ἰδεῖν βουλομένοις ἐπιδείκνυται, *Regionem dedit Cæron dictam: Ea autem est terra amomi feracissima. Ibi etiam sunt arcæ illius reliquiæ, in qua Noe diluvium evasisse fertur, & hodieque ostenduntur videre volentibus.* Sed mirum ni Josephi Καρρῶν corruptum sit ex Chaldæo קרדון *kordon* quo utitur Jonathan, unde Dionis Κάρδυον ὄρος. Idem certè solum describi docet Adiabenes vicinia, & amomi feracitas, cujus proventu Corduene potissimum insignis est. Strabo lib. 16. Ἔστι γὰρ εὔβοτος ἡ χώρα καὶ εὐεργής, ὥστε καὶ τὰ ἀειθαλῆ τρέφειν, καὶ ἄρωμα τὸ ἄμωμον, *regio pascuis læta est & germinibus, adeoque fert etiam quæ semper virent, & aroma amomum.* Philargyrius in hæc verba *Odor cœni gravis.* Georg. lib. 4. *Odor gravis, quia & levis dicitur, ut Sallustius: Apud Corduenos amomum, & alii leves odores gignuntur.* Inde est quod amomum modo Armenium dicitur, ut in Dioscoride, Plinio, Avicenna &c. modo Assyrium, ut in Virgilio,

Eclog. 4.

------- *Assyrium vulgo nascetur amomum.*

Sylv. l. 2. In Epiced. Pileti Ursi.

Et in Statio.

------- *Assyrio manantes gramine succos.*

Et Silii lib. 11.

Nec crinem Assyrio perfundere pugnet amomo.

Nempe inter Assyriam & Armeniam Corduene ita media est, ut modo huic modo illi adscribatur.

Jam quæri potest non immerito quod Minyadis nomine significatum voluerit Nicolaus Damascenus, cum arcæ locum definit in hæc verba: Ἔστιν ὑπὲρ τὴν Μινυάδα μέγα ὄρος κατὰ τὴν Ἀρμενίαν, Βάρις λεγόμενον, εἰς ὃ πολλοὺς συμφυγόντας ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ λόγος ἔχει περισωθῆναι. Καί τινα ἐπὶ λάρνακος ὀχούμενον, ἐπὶ τὴν ἀκρωρείαν ὀκεῖλαι, καὶ τὰ λείψανα τῶν ξύλων ἐπὶ πολὺ σωθῆναι. *Est super Minyadem ingens in Armenia mons Baris dictus, in quo fama est evasisse ex diluvio multos, unum verò in arca vectum ad verticem appulisse, & lignorum reliquias ibi diu servatas.* Fallor, an ibi *Minyas* est Hebræorum מני *Mini* vel *Minni* regio, quam cum Ararat, id est Corduene, nominat Jeremias cap. 51. vers. 27. ubi de Babylone: *Convocate*, inquit, *contra eam regna Ararat, Minni & Ascenaz.* Pro מני Chaldæus habet הרמיני *Armeniam*, hic & Micheæ 7, 12. Neque fortasse id male, saltem in Jeremia. Videtur enim Armeniæ vox conflata esse ex הר־מני *Harmini*, id est mons *Mini*, sive montana Minyadis. Quam Armeniæ partem fuisse suspicor Gordyænæ proximam, à qua deinceps tota Armenia appellationem traxerit. Hujus aut huic simillimæ compositionis vestigia veteres se deprehendisse putarunt in his verbis Amos 4, 3. והשלכתנה ההרמונה quæ Jonathã ita exponit, ויגלון יתהון להלאה מן

A מן טורי הרמיני *& deportabunt eos ultra montes Armeniæ*, quomodo & alii. Theodoretus: ἀποῤῥιφήσεσθε εἰς τὸ ὄρος τὸ Ἀρμανὰ &c. ὁ δὲ Σύμμαχος τὸ Ἀρμανὰ Ἀρμενίαν ἡρμήνευσεν. Ὁ δὲ Θεοδοτίων, ὑψηλὸν ὄρος. Hieronymus: *Et projiciemini, inquit, in locis Armeniæ quæ vocantur Armona. Denique Symmachus ita interpretatus est: Et projiciemini in Armeniâ. Pro quibus* LXX. *montem Remman: Aquila montem Armona; Theodotio montem Mona. Quinta autem editio excelsum montem transtulerunt.* Vides plerosque interpretes hanc vocem sic interpretari, quasi sit composita ex הר & רמן vel מונה. Quid si מונה *Mona* מני *Mini* & *Minyas* idem sint?

De cætero nos latet cur Baris vocetur ille mons in quo substitit arca. An à B Græcis inditum nomen, apud quos βᾶρις barbari navigii genus est? Aut ab Armeniis qui Deam coluerunt hujus nominis? Strabo lib. 11. in Armeniæ descriptione. Ὁ Ἄβος ἐγγὺς ἐστὶ ὁδοῦ τῆς εἰς Ἐκβάτανα φερούσης, παρὰ τὸν τῆς Βάριδος νεών, *Abus mons est prope viam quâ itur Ecbatana, præter Baridis deæ templum.* An deniq; *Baris* dictus est ab Hebræo deflexa voce? Quia in illo ipso monte Deus ברית *berith* id est fœdus contraxit, non tam cum Noâ quàm cum hominum genere universo, iride data in signum fœderis. Unde est quod in historiâ exitus Noæ ex arca vox *berith* seu fœderis septies repetitur. Est & quarta conjectura his fortasse vero propior. Ἀποβατήριον, inquit Josephus, τὸν τόπον τοῦτον Ἀρμένιοι καλοῦσι. Et Eu-

Gen. cap. 9. vers. 9. 11. 12. 13. 15. 16. 17.

C stathius Antiochenus: καὶ τὸν τόπον ἔτι καὶ νῦν ἐκεῖνον ἀποβατήριον οἱ ἐπιχώριοι προσαγορεύουσι. Idem ferè legitur in Eusebio de locis; Quod Hieronymus ita transtulit: *Nunc locum Armenii exitum vel egressum vocant*, nempe ex arca vel nave in qua Noe cum suis fuerat inclusus, quandiu duravit diluvium. Id enim propriè Græcis ἀποβατήριον. Quam vocem esse Armeniam viri docti qui scribunt toto cælo aberrant. Neque id voluit Josephus; sed Armenios sua lingua vocasse locum eo nomine quod Græce translatum ἀποβατήριον sonat. Armenium porro illud nomen videtur fuisse *baris* vel *bariz*, id est exitus. Sic ex Arabica lingua interpretor, qua ברז *baraza* est exire foras, & ברוז *baruz* vel בריז *bariz* exitus. Nihil D frequentius in Avicenna; occurrit & in Alcorano passim. Vide Abrahami Suratam & Avicennam Arab. p. 9. & 23. & 45. Arabes jam diximus ad Mesopotamiam usque penetrasse & Armeniis vicina loca: Quin scribit Strabo τὸ τῶν Ἀρμενίων ἔθνος, καὶ τὸ τῶν Σύρων καὶ τῶν Ἀράβων, πολλὴν ὁμοφυλίαν ἐμφαίνειν κατά τε τὴν διάλεκτον, καὶ τοὺς βίους, καὶ τῶν σωμάτων χαρακτῆρας. *Armeniorum, Syrorum & Arabum gentes multum præ se ferre cognationis, sermone, vita & corporum forma.* Inde est quod Polyæni libro 4. Eumenes ἐπιστολὴν προσεκόμισεν ὡς παρὰ Ὀρόντου σατράπου τῆς Ἀρμενίας γεγραμμένην Συρίοις γράμμασι, *epistolam protulit quasi ab Oronte Armeniæ satrapa Syriacis literis scriptam.* Armenis nempe & Syris, propter E linguæ viciniam, communes erant literæ. Quod ideo hic observo, ne quis Armenia vocabula ex Arabismo putet absurdè peti.

lib. 1 p. 41.

Si Fullero credimus ad *Barin* alludit *Lubar* ejusdem montis nomen apud Epiphanium: *Imbarus* item vel *Nibarus* in Strabone Armeniæ mons ab Abo monte ad Mediam usque protensus. Sed *Imbarus* vel *Nibarus* cum *Bari* vel *Lubari* mons idem esse non potest, quia repugnat situs.

Miscellan. 1. c. 4.

Theo-

Theodoretus Esaiæ locum exponens de urbe Babylonis, *Tu autem dixeras in mente tuâ, in cœlum conscendam.* Es. 14, 13. observat ad Aquilonem Assyriæ montem esse omnium in terris altissimum per quem speraverat ille rex se in cœlum esse ascensurum. ὄρος, inquit, ὑψηλὸν εἶναι λέγεται βοῤῥᾶθεν Ἀσσυρίων καὶ Μήδων, ἀπὸ τούτων τὰ Σκυθικὰ διορίζον ἔθνη, πάντων τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ὀρῶν ὑψηλότατον, δι' ἐκείνου πάντως ὑπέλαβες, ὡς εἰκὸς, τῆς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνόδου κατατολμήσειν. Ego in tanta locorum notitia vix crediderim Babyloniæ regem id habuisse in animo, nec puto tale quicquam ex scriptura posse elici. Tantum accipio quod habet Theodoretus omnium esse celsissimum montem quo Assyria terminatur ab Aquilone, id est montem Gordyæorum in quo substitit arca Noæ.

CAPUT IV.

Ubi ante diluvium vixerit Noe & arcam fabricaverit.

PRimi homines circa Babylonem, ubi Paradisus terrestris, & Assyriam ubi Ararat. Arca in Assyria fabricata, unde Oceanus à meridie erumpens, & venti Australes in Armeniam impulere. Chaldæos scriptores ita testari. Sippara unde dicantur. Lignum Gopher, ex quo arca, esse cupressum. Nullum lignum firmius. Ephesini templi valvæ è cupresso. Et eorum sarcophagi qui pro patria occubuerant. Et sceptrum Jovis. Ex eadem materia naves solere fabricari: in Babylonia maximè & Assyria, ubi nulla alia materies. Gopher forte locus idem qui Straboni ὁ Κυπαρισσών.

JAm videndum an aliqua conjectura possimus assequi in quibus terris ante diluvium vixerit Noe & arcam fabricaverit. In genere primos homines circa Babylonem & Assyriam habitasse tam ex paradisi descriptione colligitur, quàm ex eo, quod Moses disertè asserit arcam substitisse in montibus Ararat, id est Gordyæis propè Assyriam; unde sequitur eam alicubi in viciniâ fabricatam. Neque enim verisimile est machinam tantæ molis, formæ quadrangularis, neque ad motum comparatę, tam multis animalibus & cibariis gravem, facilè potuisse longum iter emetiri. Sed qualecunque illud iter, quod aquis crescentibus confecit arca, tendebat, ut quidem puto, Septentrionem versus: Cum quia Oceanus, cujus potissimum eruptione tam Assyria quam Gordyæa obrutæ & demersæ sunt, à meridie ingruebat; tum quia cœlo pluvio ab Austro flant plerumque venti. Quod in graphicâ illâ Cataclysmi descriptione Ovidius ita expressit.

Protinus Æoliis Aquilonem claudit in antris,
Et quæcunque fugant inductas flamina nubes,
Emittitque Notum: madidis Notus advolat alis.

Unde & νότος Græce dicitur, si Gellio credimus, *quoniam est nebulosus atque humectus, νοτὶς enim Græce humor nominatur.* Nec desunt qui Austrum quasi haustrum dici putant ab hauriendis aquis. Itaque valde credibile est illud navigium fabricasse Noam in locis Gordyænæ finitimis Austrum versus, in Assyria scilicet, quæ ad Austrum illi proxima est.

Gell. l. 2. c. 22.

Neque verò hæc sententia solis nititur conjecturis: cum ei vetustissi-

mi

A mi scriptores adstipulentur, Berosus scilicet, Abydenus, & Polyhistor, qui Xisuthrum vel Sisuthrum illum suum, quem substituunt pro Noâ, ex Assyriâ volunt in Armeniam navigâsse, publicis instrumentis Heliopoli depositis in Sipparis. Heliopolin in Sipparis Ptolemæus simpliciter vocat Σιπφάρα *Sipphara*. Mesopotamiæ est oppidum ad Euphratem in orâ Babylonis inter Naardem & Seleuciam. Nomen ex ספריא *Siphraja* factum, id est ex libris & monumentis quæ inibi servabantur. Sic in Chananæâ eandem urbem Hebræi appellant קרית־ספר *Kiriath-Sepher*, urbem librorum, & Chaldæi קרית־ארכי *Kiriath-arche*, urbem Archivorum Jos. 13, 15, 16. & Jud. 1, 11. 12.

V. Euseb. Gr. Chron. lib. 1. p. 8.

Jam quæ sequitur ratio non parum habet momenti. Arcam fabricare Noe jussus est ex lignis גפר *gopher*. Gen. 6, 14. Porro *gopher* esse cupressum Fullerus rectè B colligit ex ipsa voce. Græcè siquidem cupressus est κυπάρισσος: A quo nomine terminationem si demas κυπὰρ & *gopher* sonô parum discrepabunt. Præterea non aliam esse materiam cupressu firmiorem adversus cariem & tineas, fere convenit inter scriptores. Quo, præter Platonis & Plinii loca, quæ legere est apud Fullerum, mire faciunt hæc Martialis lib. 6. Epigr. 49.

Miscell. sacr. lib. 4. cap. 5.

> *Sed vivâ generata de cupresso;*
> *Quæ nec sæcula centies peracta,*
> *Nec longæ cariem timet senectæ.*

C Et Epigram. 73.

> ——*perpetuâ nunquam moritura cupresso.*

Adde ex libro secundo Thucydidis λάρνακας κυπαρισσίνας arcas è cupresso fuisse quibus Athenienses eorum ossa efferebant qui in bello pro patriâ occubuerant. Nempe, ut habet Scholiastes, διὰ τὸ ἄσηπτον εἶναι *quia est expers putredinis*. Pythagoræi tamen, Hermippo teste apud Laertium lib. 8. ἀπείχοντο σορῶ κυπαρισσίνης, διὰ τὸ τοῦ Διὸς σκῆπτρον ἐντεῦθεν πεποιῆσθαι, *abstinebant à sepulchro cyparissino, quia Jovis sceptrum ex hac arbore constat*. Quod ipsum non puto poëtas aliâ de caussa finxisse quam quia ligni perennitas videbatur significare Jovis imperium esse æternum. Nec omittendus Theophrasti locus insignis, quô post earum arborum seriem quæ vetustatem minimè sentiunt, hæc addit: τούτων δὲ D χρονιώτατα δοκεῖ τὰ κυπαρίττινα εἶναι. τὰ γοῦν ἐν Ἐφέσῳ ἐξ ὧν αἱ θύραι τοῦ νεὼ τεθησαυρισμέναι, τέτταρας ἐκεῖνο γένεας: *harum autem maximè diuturna videtur esse cupressina materies, ex quâ fabricatæ templi Ephesini valvæ per quatuor generationes incorruptæ durarunt.* Quod Plinius expressius: *valvas esse è cupresso, & jam quadringentis prope annis durare materiam omnem novæ similem.* Eôdem faciunt hæc Vitruvii lib. 2. cap. 9. de cupressu & pinu: *In vetustatem sine vitiis conservantur, quod is liquor qui inest penitus in corporibus earum habet amarum saporem, qui propter acritudinem non patitur penetrare cariem, neque eas bestiolas quæ sunt nocentes. Ideoque quæ ex his generibus opera constituuntur permanent* E *ad æternam diuturnitatem.* Proinde idem Vitruvius lib. 7. cap. 3. vult ut camerarum asseres sint maxime cupressini, *quod abiegni ab carie & ab vetustate celeriter vitiantur.* Itaque nihil proclivius quam ut cupressina fuisse dicatur arcæ

Hist. Plant. lib. 5. c. 5.

lib. 16. cap. 40.

materies, cujus reliquias superfuisse per plura annorum millia testantur ii quos citavimus, Berosus, Abydenus, Alexander Polyhistor, Nicolaus Damascenus, Josephus, Theophilus & Eustathius Antiocheni, Eusebius, Epiphanius, Hieronymus, Chrysostomus, Isidorus, Haitho Armenus, Georgius Elmacinus, Geographus Nubiensis, Benjamin Judæus &c.

A

Sed unum videtur deesse ad perfectam probationem; Hanc materiam ad navigia esse commodam nullo teste docet Fullerus, si unum verbulum excipias novi & obscuri scriptoris Petri Martyris ab Angleriâ, qui Cretæ scribit non tantum domorum trabes & contignationes, sed naves etiam è cupressu construi. Nempe virum doctum fugerat Plutarchi locus Sympos. lib. 1. Problem. 2. *Neque naupegus primo collocat Isthmicam pinum*, ἢ τὴν Κρητικὴν κυπάρισσον *aut Creticam cupressum*. Et Vegetii lib. 4. c. 34. *Ex cupresso ergo & pinu domesticâ sive sylvestri larice & abiete præcipue liburna contexitur.* Et Theodorici Gothorum regis epistola ad præfectum Abundantium, cui procurationem committens ad faciendos mille dromones quibus frumenta publica convehantur: *Per cunctam*, inquit, *Italiam directis artificibus apta operi ligna perquire. Et sicubi cupressos aut pinos repereris in vicinitate littoris, datô competenti pretiô dominis consulatur.* Hæc de Cretâ & Italia. Sic in Phœnice Diodorus ut probet materiam amplam suppetere ad fabricandas naves, Libanum ait circa Tripolim & Byblum & Sidonem refertum esse ξύλων κεδρείνων, καὶ πευκίνων, καὶ κυπαρισσίνων θαυμαστῶν τότε κάλλος καὶ μέγεθος, *lignis cedrinis, & lariceis, & cupressinis, specie & magnitudine mirandis.* Et à Platone lib. 4. legum, inter arbores τοῖς ναυπηγοῖς utiles, post abietem & laricem nominatur κυπάριττος *cupressus.* Eôdem faciunt hæc Theophanis in vitâ Anastasii: *Cum didicisset classem Saracenorum ab Alexandriâ in Phœnicem properare ad ligna cupressina incidenda, eademque ad usum navium comparanda.*

B

Cassiod. Var. lib. 5. Epist. 16.

Lib. 19. p. 702

C

V. Baron. ad A. 714.

Probavi hactenus arcam è cupressu fuisse fabricatam: Id porrò nullibi gentium præstari potuit commodius quàm in Assyriâ vel Babylonia, ubi nulla est alia materies unde fabricentur naves. Unde est quod classis ingens quam Babylone construxit Alexander constitit ex solâ cupresso. Arrianus in Alexandro lib. 7. pag. 161. λέγει δὲ ὅτι καὶ ἄλλος αὐτῷ ἐναυπηγεῖτο στόλος, τέμνοντι τὰς κυπαρίσσους τὰς ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ. τούτων γὰρ μόνων τῶν δένδρων εὐπορίαν εἶναι ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀσσυρίων, τῶν δὲ ἄλλων ὅσα ἐς ναυπηγίαν, ἀπόρως ἔχειν τὴν γῆν ταύτην. *Dicit autem* (Aristobulus Alexandri expeditionum comes) *aliam quoque classem Alexandrum construxisse, cæsis cupressis quæ erant in Babyloniâ. Harum enim solum arborum in Assyriorum regione copiam esse. Aliarum autem quæ conficiendis navibus aptæ sunt inopiâ hanc terram laborare.* Eadem habet Strabo lib. 16. pag. 741. & ex eodem fonte hausta.

D

Quid si *Gopher* Gen. 6, 14. sit loci nomen à cupressis ita dicti, ut à quercubus אלון *Elon*, à moris בכא *Baca*, à spinis Arabicis שטים *Sittim* vel *Setin*, à palmis תמר *Tamar* & דקלה *Dicla*, à malis punicis רמון *Rimmon*. Ligna *Gopher* erunt ligna τοῦ Κυπαρισσῶνος *Cupresseti* cujus locum in Assyriâ Strabo designat his ver-

E

A verbis: Περὶ Ἄρβηλα δέ ἐστι καὶ Δημητρείας πόλις, εἶθ' ἡ τῆς Νάφθα πηγὴ, καὶ τὰ Πυρὰ, καὶ τὸ τῆς Αναίας ἱερὸν, καὶ Σαδράκαι τῆς Δαρείου τοῦ Ὑστάσπου βασίλειον, καὶ ὁ Κυπαρισσὼν, καὶ ἡ τῆς Κάπρου διάβασις συνάπτουσα ἤδη Σελευκείᾳ καὶ Βαβυλῶνι. *Circa Arbela est urbs Demetrias: deinde Naphthæ fons, & ignes* (id est campus flagrans de quô Plinius, nisi quis malit intelligi τὰ πυραθεῖα: In qua sententia est doctissimus D. de Grantemesnil) *& templum Anææ* (aliis Anaitidis) *& Sadracæ Darii Hystaspis filii regia, & Cupressetum, & Capri trajectus jam ad Seleuciam & Babylonem pertinens.* Ex his constat Cupressetum in Adiabene fuisse, circa Capri trajectum, non procul ab ostio, ubi una portarum de quibus Nahumi 2. 7. ut suo loco pro-
B bamus. In hoc, inquam, Cupresseto cædi potuere ligna ex quibus arca fabricata est. Quod ut conjecturam affero; absit enim ut temere quicquam affirmem.

CAPUT V.

De terra Senaar *vel* Sennaar *vel* Sinhar *vel* Singar, *in quam ex montibus Ararat profecti sunt primi homines.*

Sinhar, Senaar, Sennaar, Gr. Βαβύλων & Βαβυλωνία, Arab. **Bagdad**, Chald. **Babel & Pontus.** Quomodo aliis *Ellasar.* Pontus fortè & Pontica terra pro Bottica dicta, Chaldææ veteri nomine, à Macedonibus ut videtur imposito. Sinhar circa Babylonem. Abydeni locus & Hestiæi. Ratio nominis *Sinhar* aliis *Singar*, unde **Singara & Singarena.**

C

Sinhar שנער, vel, ut scribunt veteres, *Senaar*, & *Sennaar*, in Græcâ versione redditur Βαβύλων. Zachar. 5, 11. & Βαβυλωνία Es. 11, 11. in Arabicâ Pentateuchi אלבעראד *Albagdad:* In Chaldaicâ Onkeli constanter בבל *Babel:* In Jonathane & Jerosolymitano interprete, modo בבל *Babel*, modo פונטוס *Pontus.* Quomodo redditur אלסר *Ellasar* Gen. 14, 1. à Symmacho & Hieronymo. Quod non capio: Nisi Pontum & Ponticam terram dici putemus pro Botticâ. Fuit id unum è Chaldææ seu Babyloniæ nominibus. Magnum Etymologicum: Βοττικὴ ἡ Χαλδαϊκὴ γῆ, καὶ θηλυκῶς λέγεται Βοττιαῖς, καὶ Βοττιαϊκὴ, κτητικόν. Macedones, ut videtur, ita nominaverant propter similitudinem quam habet cum
D Botticâ vel Bottiæâ Macedoniæ; ubi lacus & flumina quæ vel in lacum influebant, vel ex eodem emergebant. Strabonis Epitome de Pella: ἔχει δὲ λίμνην πρὸ αὐτῆς, ἐξ ἧς ὁ Λυδίας ποταμὸς ῥεῖ. τὴν δὲ λίμνην πληροῖ τοῦ Ἀξίου τι ποταμοῦ ἀπόσπασμα. εἶτα ὁ Ἀξιὸς διαιρῶν τήν τε Βοττιαίαν καὶ τὴν Ἀμφαξῖτιν γῆν, καὶ παραλαβὼν τὸν Ἐρίγονα ποταμὸν &c. *Habet autem lacum oppositum ex quo fluit amnis Ludias: Lacum autem implet Axii fluvii ramus: Deinde Axius dividens Bottiæam & Amphaxitin terram, & Erigonem fluvium assumens, &c.* Strab. lib. 7.

Utut sit, hoc certissimum terram Sinhar fuisse circa Babylonem. Nam Gen. 10. vers. 10. & cap. 11. vers. 2. 9. expresse dicitur *Babel*, id est Babylon, fuisse in terrâ *Sinhar.* Et Daniel cap. 1. vers. 2. Nebucadnetsar legitur vasa tem-
E pli deportasse in terram *Sinhar*, in fanum Dei sui, id est Beli, Babylone, ut expresè habet Abydenus apud Eusebium lib. 1. præparat. Αὐτὸς δὲ ἀπὸ τῶν ἐκ τοῦ πολέμου λαφύρων, τότε Βήλου ἱερὸν καὶ τὰ λοιπὰ κοσμήσας φιλοτι-

μας, *ipse vero* (Nabuchodonosorus confecto Syriaco bello) *de belli manubiis eum Beli templum atque alia magnificè ornasset.* Quin apud Josephum & Eusebium Histiæus Milesius rerum Phœniciarum vetustus scriptor, meminit Σενάαρ τῆς Βαβυλωνίας. Neque obscura est ratio nominis. נער *naar* est excutere. Eô verbo Deus utitur, cum dicit Job.38,13. *impios è terra excuti.* Merito igitur terra שנער *Senaar* vocatur terra quæ excutit, id est cujus incolæ justo Dei judicio in omnes mundi oras excussi sunt & dissipati, dum insanam illam Babylonicæ turris substructionem moliebantur.

Joseph. Antiq. lib. 1. cap. 5. Eusebius lib. 9. præp.

A

Sinhar שנער efferetur *Singar*, si litera *Aijn* mutetur in g, quomodo in צוער *Segor* עזה *Gaza* & עמרה *Gomorrha*. Unde multis persuasum *Sinhar* esse *Singaram* & *Singarenam*. Singaræ urbis in Mesopotamiâ meminere Plinius, Eutropius, Ptolemæus, Ammianus, Athanasius in epistolâ ad solitariam vitam agentes, Geographus Nubiensis sexta parte climatis quarti. Singarenæ regionis Sextus Rufus & Pomponius Lætus. Occurrit & mons Singaras in Ptolemæo. Singara urbs à Nubiensi describitur ad occidentem oppidi *Balad* ad milliare XXVII. Et Balad ad Tigrim XXI. M. pass. supra Masal; quæ item est ad Tigrim ex opposito Ninives. Itaque verisimile est ad Singarenam pertinuisse, præter Babylonis agrum, omnem oram Tigridis occidentalem usque ad montana Armeniæ. Quod non observo de nihilo, ut suo loco dicetur.

B

C

CAPUT VI.

De Pallio Sinhar Jos. 7,21.

Interpretationes Symmachi, Onkeli, Josephi, Aquilæ, Selomonis. Fabula Judaica omnes Reges palatia habuisse in terra Chanaan. Chald. מילתא *melata* non esse μηλώτην ut docti volunt, neque pelles quibus veteres incubabant ad captanda somnia, sed lanam mollissimam. Ex Mileto corrupta vox. Milesiæ lanæ præstantissimæ. LXX. ἔρια ἐκ Μιλήτου, Ezech. 27, 18. Ubi Chald *lana melat circumligata*, id est intecta ne inquinetur. Quod probatur ex Varrone, & Laertio, & Talmudicis. Non omnis melata ex Meleto, ut non omne cuprum è Cypro, &c. Saraballum aluminatum, in Talmude. Quid sit Saraballum. Aquæ aluminis usus in lixiviis. Alumen Babylonicum. Lapis amiantus cur dicatur alumen plumeum. Ex eo telæ & panni. An id sit צריף. ex eodem mantilia, & Brachmanum & Serum vestes, quæ in igne purgabantur. πυρὸς ξίφος; להט & להב tam acies quam flamma. Purpura Babylonica ubi. Coccineus & purpureus color promiscuè sumpti. Inde lux Evangelistis. Stola nuda. Stola varia. Varios colores intexere Babylone inventum. Præcipuus usus in peristromatis, quorum pretium immensum. Et in mulierum vestibus, sed & in virilibus. Purpura Babylonica varia. Aurum vestibus intextum multo ante Attalum.

D

Obiter docendum quod genus sit vestis אדרת שנער *pallium Sinhar* Jos. 7,21. Quô Jerichunte visô, ita libidine exarsit Achan ut manum injecerit in interdictum. Symmachus exponit ἔνδυμα Συνάρ *vestem Sinar*. Onkelos אצטלי בבלי *Stolam Babylonicam:* Aquila item, quem nonnulli eundem esse putant, στολὴν Βαβυλωνικήν. Quæ est interpretatio vocis: jam rei subsequitur.

Josephus mihi videtur sibi non parum indulgere, dum asserit fuisse χλαμύδα βασίλειον ἐκ χρυσοῦ μὲν πᾶσαν ὑφασμένην *paludamentum regium ex auro totum intextum.* Cui Judaico comento aliud multo putidius superstruens R. Selomo, nugatur ipsissimam fuisse stolam Regis Babyloniæ, quæ servabatur in palatio quod

Antiq. lib. 5. cap. 1.

E

Jeri-

A Jerichunte habebat, prout moris erat tum temporis ut omnes Reges palatium haberent in terrâ Iſrael; *Pallium*, inquit, *Sinar* eſt אצטילא דמילתא בבלי *ſtola ex lana molli Babylonicâ. Senſus eſt Regem omnem qui ſibi non comparaverat palatia in terrâ Iſrael* לא נתקררה דעתו במלכותו *non refrixiſſe mentem ejus in regno ſuo* (id eſt animo illius non fuiſſe ſatis) *quia dicitur Jerem.* 3, 19. *dabo tibi terram deſiderabilem, hæreditatem decoram exercituum gentium. Itaque palatia Regis Babyloniæ Jerichunte fuere, quô cum is ſe conferebat, illô palliô induebatur.* Credat Judæus Appella, non ego.

Interim id habemus, pallium illud ex mente Selomonis fuiſſe אצטילא B דמילתא *ſtolam ex melata*, id eſt ex lana molli. Quod ipſum Talmudici ſcribunt in tractatu Sanhedrin, ubi מילתא *melata* alii ſericum eſſe volunt, alii lanam puriſſimam & molliſſimam, quod veriſſimum. Nam eô ſignificatu paſſim occurrit in Paraphraſtis. Non probo tamen quod Munſterus, Boderianus, & uterque Buxtorphius, viri in iſtis literis ad miraculum usque docti, *melat* deducunt ex voce Græcâ μηλωτὴ. Quia μηλωτὴ plane eſt aliud, nempe προβάτειος δορὰ *ovina pellis*, ſine ullo reſpectu ad lanam. Quin & πᾶν δέρμα & πᾶσα βύρσα μηλωτὴ λέγεται, *omnis pellis vel omne corium melote dicitur*; Ita Heſychius & magnum Etymologicum. Neque vero quisquam dixerit precioſæ lanæ vellus fuiſſe Eliæ C μηλωτὴν, aut Eliſei, aut eorum quos Apoſtolus circumiviſſe dicit ἐν μηλωταῖς ingruente perſecutione. Quin apud ſcriptores Eccleſiaſticos *melota* non uſurpatur niſi de pelle aſperâ, quâ monachis in Ægypto amiciri moris erat. Sedulius in cap. II. epiſt. ad Ebræos: *Eſt autem melota pellis caprina ex uno latere dependens, quâ monachi utuntur Ægyptii.* Primaſius ibid. *Quidam dicunt ex pellibus taxi genus veſtimenti eſſe compoſitum: Eſt enim animal quod taxus vocatur ſolitus in cavernis terræ habitare, cujus pellis hiſpida eſſe fertur, à quo nomine derivatur vocabulum hujus veſtis, id eſt à melo melota.* Joannes 44. Epiſcopus Hieroſolymorum in libro de inſtitutione Monach. cap. 38. *Dicitur enim melota propriè à melo animali, quod etiam taxus appellatur, de cujus pilis vel pelle facta veſtis, quæ eſt valde hiſpida, melota proprie vocatur. Quanquam quælibet veſtis de pilis animalium* D *aſperis, aut de pellibus hiſpidis facta, melota vulgariter dicatur.* En quid proprie ſit *melota*. Quanquam illud de melo vel mele non agnoſcam, quia meles non eſt Græca vox. Nihilo magis placet quod viri doctiſſimi loca Paraphraſtarum in quibus agitur de lectis ex מילתא *melata*, id eſt ex lanâ molli, conferunt cum ritu Ethnico incubandi pellibus ad captanda ſomnia, ad Podalirii putâ vel Amphiarai ſepulchrum. Ad quem morem alludens poeta de Latino Fauni oraculum conſulturo, hæc habet.

> *Pellibus incubuit ſtratis, ſomnosque petivit,*
> *Multa modis ſimulachra videt volitantia miris,*
> *Et varias voces audit.*

E Neque enim iſtis pellibus commune quicquam fuit cum lectis ex מילתא, cum מילתא non ſignificet pelles, ſed lanam molliſſimam; ut illi ipſi agnoſcunt. Itaq; Paraphraſtæ lectorum ex מילתא non meminere, niſi cum de illis agitur qui

LXX. 3. Reg. 19. 13. 19. Et 4 Reg 2, 8. 13. 14. Hebr. 11, 37.

V. Eraſm. in Hebr. 11, 37. Et Pauſan. in Atticis. Lycophron. v. 1050. & Schol Æneid. lib 7.

molliter & delicatè vivunt. Sic in regali ſympoſiô Eſth. cap. 1. verſ. 6. Aſſuerus convivas collocat עלוי ערסן דמילתין דמתהן על דרגשין דנקלטיהון דדהב טב *ſuper ſtrata ex melatin*, id eſt ex lanis molliſſimis, *extenſa ſuper lectos quorum columnæ ſunt ex auro bono.* Et Lam. 2,20. infantes educati molliter ſic deſcribuntur עולמיא רגיגיא דהוו מלפפין בסדינין דמילתא *pueruli qui agitantur in cunis* (ita interpretor ex Arabiſmo) *qui involvuntur linteis ex melata.*

Arab. רג׳ג Cunæ, & רגג agitari in cunis.

מילת *melath* igitur non eſt μηλωτὴ, ſed aliud planè, nempe ſi modo rectè legatur ipſiſſimum *Mileti* nomen, urbis in Joniâ, è quâ lanæ præcipuæ deferebantur. Virgilius:

Georg. 3.

—— Quamvis Mileſia magno
Vellera mutentur Tyrios incocta rubores. B

in quem locum Servius: *lanæ precioſiſſimæ. Nam Miletus civitas eſt Aſiæ, ubi tinguntur lanæ optimæ. Ipſe in quarto, Mileſia vellera Nymphæ carpebant. Cicero in Verrem: Quid à Mileſiis lanæ ſuſtulerit.* Tertullianus de Pallio: *Nec de ovilibus dico Mileſiis, Selgicis & Altinis:* & de habitu fœminarum: *Age nunc ſi ab initio rerum & Mileſii oves tonderent, & Seres arbores nerent* &c. Unde eſt quod Sami tyrannus Polycrates exquirens undiquaque quicquid uſpiam eximium, coegit κυνάς μὲν ἐξ Ἠπείρου, αἶγας δὲ ἐκ Σκύρου, ἐκ δὲ Μιλήτου πρόβατα *canes quidem ex Epiro, capras autem ex Scyro, & oves ex Mileto.* Ita teſtantur Clitus in libro de Mileto, & Alexis in libris de Samiorum finibus apud Athenæum lib. 12. Mileſiis quidem lanis Columella Gallicas anteponit: *Generis*, inquit, *eximii* * *Mileſias, Calabras, Apulaſque noſtri exiſtimabant, earumque optimas Tarentinas. Nunc Gallicæ pretioſiores habentur earumque præcipue Altinates.* Et Plinius Apulis primas defert his verbis: *lana laudatiſſima Apula, & quæ in Italiâ Græci pecoris appellatur; alibi Italica: Tertium locum Mileſiæ oves obtinent.* At Sybaritis, qui in iis quæ ad mollitiem pertinent fuere acutiſſimi ſenſus, multo aliter viſum. Neglectâ enim Appulâ & Tarentinâ, quæ obviæ erant & in proximô, è Mileto remotiſſimâ lanam ſibi comparabant. Athenæus: Ἐφόρουν δ᾽ οἱ Συβαρῖται καὶ ἱμάτια ἐκ Μιλησίων ἐρίων πεποιημένα, *Ferebant autem Sybaritæ veſtes ex Mileſiis lanis factas.* C

lib. 8. c. 2.

* al. male *Calabras Apulaſque milites noſtri.*

lib. 8. c. 48.

lib. 12.

Hanc porro lanam eſſe quam מילת Chaldei vocant apparet imprimis ex Ezech. 27. v. 18. ubi pro Hebræis צמר צחר *lana candida*, Græci habent ἔρια ἐκ Μιλήτου *lanas è Mileto*, & Chaldæus עמר מילת כבינה *lana Mileti* vel *milat circumligata*, id eſt intecta; ut in Varrone; *Oves pellitæ propter lanæ bonitatem, ut ſunt Tarentinæ &* * *Altinates, pellibus integuntur, ne lana inquinetur.* Unde Laertii lib. 6. Diogenis Cynici jocus, qui ἐν Μεγαρεῦσιν ἰδὼν τὰ μὲν πρόβατα τοῖς δέρμασιν ἐσκεπασμένα, τοὺς δὲ παῖδας αὐτῶν γυμνοὺς, ἔφη. Λυσιτελέστερόν ἐστι Μεγαρέως εἶναι κριὸν ἢ υἱὸν *apud Megarenſes intuitus oves quidem pellibus tectas, illorum autem filos nudos, dixit: Præſtat Megarenſis arietem eſſe quam filium.* Quod ipſum in uſu fuiſſe apud Hebræos probat doctiſſimus Buxtorphius ex his Talmudis Schab. fol. 54. 1. מכבנין אותו למילת *circumligant eum propter melat*, id eſt, ut lana maneat puriſſima & tenerrima, denique ut verè ſit מילת, ut Mileſiam lanam æquet candore, puritate & mollitie. Nam è Mileto deducta vox apud Ebræos non Mileſiam ſolam ſignificat, ſed & quamvis aliam quæ cum Mileſiâ poſſit bonitate certare. Neque enim ſemper eſt è Cypro cuprum, aut chalybs D E

V. Hieron. in hunc locum.

De re ruſt. lib. 2.

* Al. Attaicæ malè.

Al. *Attica* male,

A lybs è Chalybum, aut sericum è Serum solo, aut è Cariâ caricæ, aut à Phasi phasianus, aut asturco ex Asturibus. In Petronio certè legas *Asturconem Macedonicum*. Sic lana מילתא dici queat etiam Babylonica, si modo Babylonica lana æque fuit in precio. Quod tamen cum nusquam legerim, non possum in animum inducere ut credam pallium שנער *Sinhar* à lanæ præstantia commendari.

In eôdem tractatu Sanhedrin alii *pallium Sinar* interpretantur סרבלא דצריפא *saraballum aluminatum*. סרבל *sarbel* σαράβαλλον *saraballum* exponimus cum Aquilâ, Theodotione & Hieronymo. Dan. 3, 21. Propriè femoralia significat, ut Arabicè סראויל *saravvilo*, & Græcè σαράβαρα. Tamen in usu est apud Judæos B pro pallio. Elias in Thisbi: *nos vocamus* למלבוש העליון *vestem superiorem* סרבל *sarbel quæ in linguâ Germanicâ & Italicâ appellatur* מנטיל *mantel*. Nempe radix סרבל est amicire. צריף *seriph* esse אלומי *alumen* didici ex Baal Aruc. Ergo *saraballum ex alumine* est pallium bene lotum aquâ aluminis quâ in lixiviis usus. Unde est quod pro בורית *smegmate* Jer. 2, 22. Thargum olim habuit צריפתא. Ita citatur in Aruc. Et סרבלא דצריפתא Rabbi Hananeel exponit טלית נקי לבן *pallium nitidum & album*. Et verò alumen non solum dealbat, sed & cuivis colori lumen & splendorem addit. Plinius de alumine, *Plura ejus genera. In Cypro candidum & nigrum, exiguâ coloris differentiâ, cum sit usûs magna: C quoniam inficiendis claro colore lanis candidum liquidumque utilissimum est, contraque fuscis aut obscuris nigrum.* Potuit aluminis in Babyloniâ hic esse usus, in quâ magnum optimi aluminis esse proventum ex Serapione scimus: *Melius alumen*, inquit, *est illud quod est novum, album, fortis albedinis, facilè se dividens, habens in se velut capillos albissimos, quos ventus rapit, & est acre multum & stipticum, non habens lapides. Defertur hoc tale ex Babyloniâ. Et secundum est rotundum, &c. naturaliter non artificialiter factum, cujus color est albus, &c. Est autem & hoc ex Babylone.* Obiter nota etiam in unionibus eos in pretio maxime fuisse qui summa candoris sui claritate alumen æmulabantur, unde *exaluminati* dicti sunt. Plinius lib. 9. cap. 35. *summa laus coloris est exaluminatos vocari.* Tamen si cuiquam videtur insolens quod pallium aluminis vel ex alumine D vocetur quod in aquâ aluminosa est ablutum: Ejus erit disquirere annon Hebræi veteres vocibus סרבלא דצריפתא aliud significaverint, nempe pallium factum ex lapide amianto, quem *alumen plumeum* officinæ vocant, quia alumini scissili est simillimus, & ex solo gustu deprehenditur. Dioscorides lib. 5. ubi de alumine scissili. Εὑρίσκεται δὲ καὶ λίθος ἐμφερὴς αὐτῇ ἄγαν· ὃν διαγνωστέον τῷ τῆς γεύσεως κριτηρίῳ μὴ στύφοντα, *invenitur etiam lapis illi simillimus, qui ex gustu dignoscendus qui non astringit.* Et in capite de amianto: λίθος ἀμίαντος γεννᾶται μὲν ἐν Κύπρῳ στυπτηρίᾳ σχιστῇ ἐοικώς, *lapis amiantus generatur quidem in Cypro alumini scissili similis.* Plinius item lib. 36. cap. 19. *Amiantus alumini similis.* Et Isidorus Orig. lib. 16. cap. 4. *Est scissi aluminis similis.* Hic porro lapis, cum sit E ἱμαντώδης πρὸς θέαν *in speciem flexilis instar lori*, ut habet Dioscorides, ita pectitur & texitur, ut ex eô telæ & panni fiant, qui in ignem conjecti non exuruntur, sed è flammis nitidiores evadunt. Quod præter Dioscoridem refe-

V. Hieron. Ep. 49. & in Dan. 3.

Aruch in צרף & in הפר

lib. 35. c. 15.

Strabo lib. 4. 0 Apollon. de mirab. Plut. de Orac. defectu. Vives in Aug. de civ. Dei, l. 21. cap. 6. Plin. lib. 19. c. 1.

referunt Strabo, Apollonius, Plutarchus, Isidorus, & qui videre nostro sæculo Podocottarus in rebus Cypriis, & Ludovicus Vives. Neque puto aliud fuisse linum illud asbestinum quod Plinius æquasse dicit precia excellentium margaritarum. Atque id ipsum voce צריפא significari à Talmudicis, potius quam verum alumen, inde est conjectura non levis quod verbum צרף ex quo nomen צריפא non est purgare simpliciter, sed in igne purgare, quomodo metalla solent. Res notior est quam ut probatione egeat. Proinde צריפא inde deductum videtur id esse propriè quod in igne purgatur, qualis amiantus. De quo etiam Hebræi in Midras in Cantica cap. 4. v. 11. צא ולמור מן אמיינטון הזה שאינו מתגהץ אלא כאור *Ito & disce ex hôc amianto qui non purgatur nisi per ignem.* Quæ conjectura si vera est, ut est valdè verisimilis, צריפא primò & propriè significabit amiantum; Et alumen secundariò propter similitudinem. Interim nulla est ratio cur pallium *Sinhar* seu Babylonicum credatur esse pallium ex amianto. Quia lapis amiantus in Cypro reperiebatur, aut Carysti Eubœæ, in Babyloniâ non item. Ut taceam texturam illam diu post tempora Josuæ esse repertam & in mantilium potius quam in vestium usum. Quamvis ex hujusmodi lino Brachmanum in Indiâ vestes confectas fuisse reperiam apud Hieroclem: Χρῶνται δὲ, inquit, ἐσθῆτι λινῇ τῇ ἐκ πετρῶν. Λίθων τὰ μηρύματα μαλακὰ καὶ δέρματα, ὃ δὴ συνυφαίνουσιν, ἐξ ὧν ὑψάσματα (lege ὑφάσματα) γίγνεται, μήτε πυρὶ καιόμενα, μήτε ὕδατι καθαιρόμενα, ἀλλ' ἐπειδὰν ῥύπου καὶ κηλῖδος ἐμπλησθῇ, ἐμβληθέντα εἰς φλόγα, λευκὰ καὶ διαφανῆ γίγνεται, *utuntur veste lineâ ex lapidibus. Quod quidem texunt mollia sunt lapidum stamina & membranæ ex quibus panni fiunt, qui neque igne exuruntur, neque aquâ expurgantur, sed cum sordes & macula contraxerunt, in flammam injecti albescunt & lucidi fiunt.* Et Geographus Anonymus sub Constantio à doctissimô Gothofredo editus Seribus idem tribuit. *Inlibata est vestis eorum, quæ neque insordidari potest: & si hoc contingat, per ignis gladium loturam expetunt.* Gladium ignis Syrus scriptor scripsit Syrorum phrasi, quibus להב & להט tam est ignis acies quam gladii. Hinc Gen. 3, 24. להט החרב pro acie gladii veteres reddunt τὴν φλογίνην ῥομφαίαν. Itaque gladius sive acies ignis est flamma.

V. Steph. in Βραχμᾶνες.

Quarta est sententia cujusdam R. Chaninæ, cui pallium *Sinhar* est pallium ex פרפרא בבלאה *purpurâ Babylonicâ*, id est ex Apologo Babyloniæ vel Susianæ portu, ad Euphratis ostium, prope Pasini regionem; unde πορφύρα καὶ ἱματισμὸς ἐντόπιος *purpura & vestes ibi confecta* in Arabiam & Indiam deferebantur, teste Arriano in Periplo maris Erythræi. Quod sequi videtur Hieronymus, qui hîc habet *pallium coccineum.* Nam utut purpureum colorem à coccineo differre Brodæus rectè observet Miscellan. lib. 1. cap. 8. tamen promiscuè sumi certum est, quia sunt vicini colores. Horatius serm. lib. 2. Sat. 6.

——rubro ubi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos.

Et tertio post versu.

Ergo ubi purpureâ porrectum in veste locavit.

Matth. 27. 28 Joh. 17. 2.

Unde est quod χλαμύδα κοκκίνην Matthæus, & ἱμάτιον πορφυροῦν Joannes

pro

A pro eodem ſumunt.

Tamen quia purpuræ Babylonicæ puto recens fuiſſe inventum, cum, præter Arrianum & Chaninam illum quem dixi, nemo alius meminerit quod quidem ſciam, & Babylonii veteres purpuram vel ex Tyro petierint, vel etiam ex Hermione, ut colligere eſt ex Plutarcho in vitâ Alexandri: Græcam verſionem maximè probo quæ hîc habet ϛολὴν ποικίλην, aut ut alii, ψιλὴν ποικίλην. Forte utrumque Græci ſcripſerant, ϛολὴν ψιλὴν ποικίλην *ſtolam nudam variam*. Ψιλὴν ſupple μαλλῶν aut τριχίων *villis aut pilis nudam*, ut diſtinguatur ab אדרת שער quæ illis μηλωτὴ & δέῤῥις τριχίνη. Et ποικίλην variam, id eſt variegatam & diverſis picturæ coloribus intextam & interſtinctam: cujus texturæ inventio Babyloniis debetur. Plinius: *Colores diverſos picturæ intexere Babylon maxime celebravit, &* B *nomen impoſuit.* Tertullianus: *Age nunc ſi ab initio rerum & Mileſii oves tonderent, & Seres arbores nerent, & Tyrii tingerent, & Phryges inſuerent, & Babylonii intexerent.* Martialis lib. 8. Epig. 28.

v. 3. Reg. 19. 13. & Zach. 13, 4.
Plinius lib. 8. cap. 48.
De habitu fœminarum cap. 1.

Non ego prætulerim Babylonica picta ſuperbe,
Texta Semiramiâ quæ variantur acu.

Et lib. 14. lemmate *cubicularia polymita.*

Hæc tibi Memphitis tellus dat munera; victa eſt
Pectine Niliaco jam Babylonis acus.

C Et de Pavone Publius Syrus in ſatyrico Petronii:

Plumato amictus aureo Babylonico.

Et Lucretius lib. 4.

Tunc Babylonica magnifico ſplendore rigantur.

Plurimus hujus texturæ uſus fuit in lectorum periſtromatis. Ælianus Var. lib. 8. cap. 7. ubi de ſolemnibus illis nuptiis quæ Suſis celebratæ ſunt ab Alexandro & amicis: κεκόσμηντο πᾶσαι (κλῖναι) ἁλουργοῖς καὶ ποικίλοις ἱματίοις ὑφῆς βαρβαρικῆς μεγατίμου *lecti omnes purpureis ſtragulis erant ornati & variâ veſte texturæ barbaricæ magni precii.* Textura Barbarica alibi Phrygia dicitur, hîc potius Babylonica. Plautus in Sticho;

Act. 2. ſcena 2.

Tum Babylonica periſtromata, conſutaque tapetia
D *Advexit nimium bonæ rei.*

Quorum immenſum fuiſſe precium docent hæc Pliniana: *Metellus Scipio tricliniaria Babylonica ſeſtertiûm octingentis millibus veniſſe jam tunc poſuit in Capitonis criminibus, quæ Neroni principi quadringenties ſeſtertiûm nuper ſtetere.* Ita lego cum Budæo, ex cujus ſupputatione Metelli Scipionis Babylonica æſtimantur viginti millibus aureorum monetæ noſtræ, & Babylonica Neronis decies centum millibus. Gallicè dixeris *millionem aureum.*

De Aſſe, l. 2.

Sed & eandem texturam & picturam Babylonii adhibuerunt in veſtium uſum, muliebrium maximè, ut colligere eſt ex eô quod habetur in Gemara Talmudis E tractatu Peſachim: *Scriptum eſt Deut. 16, 14. Et lætaberis in feſto tu & filius tuus &c. Ergo tenetur quisque exhilarare filium ſuum & reliquos domeſticos in die feſto. Quomodo exhilarabit illos? Vino. Rabbi Juda dixit: viros, eô quod*

conveniens est ipsis, mulieres eô quod illas decet. Quid convenit viris? vinum. Quid docet mulieres? Docuit Rabb. Joseph. בבבל בבגדים צבעונים בארץ ישראל בבגדים פשתן מגוהצין *in Babyloniâ ut* utantur *vestibus pictis, in terrâ Israelis vestibus lineis dealbatis.* Tamen etiam viros Babylonios describit Ezech. c.23. v. 15. סרוחי טבולים בראשיהם ad verbũ *luxuriantes tinctis* (supple *mitris*, vel *tiaris in capitibus suis*. Tinctis id est variis. Kimchius reddit הצבועים במיני צבועים *pictis variis coloribus*, ut in Ovidio describitur Vertumnus:

——*pictâ redimitus tempora mitrâ.*

Et in Nonni Dionysiacis lib. 18. Assyriorum Rex Staphylus Baccho donat

——ποικίλα πέπλα τάπερ παρὰ Τίγριδος ὕδωρ
Νήματι λεπταλέῳ τεχνήσατο Πέρσις Ἀράχνη.

In vita Catonis.

Et quod maximè ad rem facit, Catonem dicit Plutarchus ἐπίβλημα τῶν ποικίλων βαβυλώνιον ἐκ κληρονομίας κτησάμενον εὐθὺς ἀποδόσθαι *pallium ex variis Babylonium, quod ei ex hæreditate obtigerat, statim divendidisse.* Noluit nempe vir modestus & frugi tam superbè amiciri. Id ipsum videtur esse Hebræis אדרת שנער, & Græcis στολὴ ποικίλη. Nec puto aliud eos voluisse qui purpuram Babylonicam exponunt: Nam Babylonica purpura, purpura est variis picturæ coloribus intexta, qualis de quâ poeta:

Æn. l. 7.

——*Nec purpura Regem*
Picta juvat.

Hinc in libro *Jalkut* רקמה *Rekama*, id est, acupictum opus, explicatur פרפרא *purpura.* Locum sic citat Buxtorfius in voce סלמנדרא: *Quæsivit R. Elieser ex R. Simeone undenam fuerint vestiti Israelitæ in deserto per quadraginta illos annos. Respondit ei: Ex eô quô Angeli ministeriales vestiverunt eos, sicut dicitur* ואלבישך רקמה *& induam te recamâ.* Ezech. 16. *Quid est* רקמה *Recama?* פרפרא *purpura.*

Asin. Aur. lib. 4.

Denique eodem refero quod Josephus hîc habet χλαμύδα βασίλειον χρυσοῦ πᾶσαν ὑφασμένην, *chlamydem regiam ex auro totam intextam.* Cujusmodi texturæ in veterum scriptis multa mentio. Apulejus: *Prædas aureorum argenteorumque vasculorum, vestisque sericæ & intextæ filis aureis invehebant.* Cyprianus: *Vestibus aurum intexere, quasi pretio est vestes corrumpere*: Virgilius:

De bono pudic. Æn. lib. 3.

Fert picturatas auri sub tegmine vestes.

Neque verum est quod in Plinio habetur: *Aurum vestibus intexere in eâdem Asia invenit Attalus Rex.* Nam multo ante Attalum Solomonis sponsam describit Psaltes Psal. 45. במשבצות זהב לבושה *texturis auri vestitam.*

CAPUT VII.

Cur Gen. 11, 2. מקדם ex Kedem *vel ex Oriente profecti dicantur qui ex montibus Ararat venerunt in terram Sinhar.*

MOntes Ararat ad Aquilonem Babyloniæ; non ad Ortum Chaldæi מקדם reddunt à principio. Alii Orientem versus, ut Gen. 13, 11. Alii Orientis nomine Susianam intelligunt. Cappellus reddit ex Kedemo. קדם *Kedem* seu Orientem dici quicquid trans Tigrim, ut ערב *Ereb.* Occasus seu Arabia quicquid cis Tigrim. Quomodo Tigrim trajecerint.

In

A IN hoc loco explicando multum se fatigant interpretes, quia montes *Ararat*, id est Gordyæorum, non sunt ad Orientem sed ad Aquilonem Babyloniæ. Proinde non מקדם *ab ortu*, sed מצפון *ab Aquilone* profecti sunt qui ex *Ararat* venerunt in terram Sinhar. Frigidum videtur quod nonnulli מקדם reddunt *ab initio*, *ἀπ᾽ ἀρχῆς*. Chaldæus quidem Onkelos ita interpretatur בקדמיתא *in principio*. Sed & Hierosolymitanus מן מרויא *ab initio*. Et Hebræum מקדם etiam id significat: ut cum Propheta Habacuc Deum ita compellat cap. 1. v. 12. *Annon tu es* מקדם *à principio?* Denique ibi agitur de eo itinere quod merito dici queat *ab initio* fuisse confectum, quia post diluvium nullum aliud præcessit quod qui-B dem sciamus. Tamen si Prophetæ verba Gen. 11, 2. sic reddas. *Evenit autem cum ab initio profecti essent, ut invenirent vallem Sinhar in quâ consederunt*, patebit illud *ab initio* alienô locô poni, & מקדם multo rectius explicari *ab Oriente*, ut duo termini profectionis sibi mutuo opponantur, Oriens scilicet unde facta est profectio, & terra *Sinhar* ad quam deventum.

Sunt qui Babylonem observant ad meridiem montium Ararat ita esse sitam, ut ad Orientem nonnihil inclinet. Hi itaque מקדם plane contrario sensu exponunt *Orientem versus:* Quomodo Gen. 13, 11. Lotus è Bethele ad Jordanem & Sodomam iturus proficisci legitur מקדם *ab Oriente*, id est in eam terram quæ Betheli est Orientalis, vel si mavis in regionem *ab Oriente* sitam. Is enim erat Jorda-C nis & Sodomæ situs respectu Bethel. Itaque *ab Oriente* eô loco idem est quod ad Orientem. Sic 1. Sam. 14, 5. מצפון Hieronymus vertit *ad Aquilonem*, & מנגב *ad meridiem*.

V. Drus. comment. in Gen. c. 30. & in Jud. c. 1. pag. 170.

Alii primos homines è montibus Ararat primum descendisse conjectant in Assyriæ & Susianæ campos, atque inde demum in occasum id est in Babyloniam divertisse. Itaque ex horum mente Orientis nomine non intelligentur montes Ararat in quibus arca substiterat, sed Assyria & Susiana, quô usque fuisse progressos, antequam cogitarent de profectione in terram Sinhar, Propheta nobis divinandum reliquerit.

Jacobus Capellus ὁ μακαρίτης, affinis meus, quem honoris causâ nomino, D hunc nodum ita conatur exsolvere in notis ad Genesin nondum editis: *Noæ posteritas ab Armeniæ montibus progressa fuerat in eam regionem quæ postea dicta est* קדם *Kedem à Kedmâ novissimo Ismaelis filio Gen.* 25, 15. *Secundus Ismaelis filius est Kedar. Hos duos fratres vicinas habuisse sedes colligimus ex* Jerem. 49, 28. *Ascendite Kedar ut vastentur filii Kedem. Postea verò cum, inquit Moses Gen.* 11, 2. *egrederentur ex Kedemo, invenerunt vallem in terrâ Sennaaris. Sic locum hunc interpretandum censemus.* Hæc ille vir eximius & de me optime meritus.

His aliorum conjecturis si liceat meam addere, dicam hîc loqui sacrum scriptorem more recepto apud Assyrios, qui Orientales vocabant imperii sui partes quæ trans Tigrim erant sitæ, ut Occidentales quæ cis Tigrim; Orientis & Oc-E cidentis terminis ab eô flumine sumptis qui inter ortum & occasum medius fluens Assyriorum ditionem dividebat in duas partes fere æquales. Proinde ex hâc divisione rectè dicuntur montes Ararat ad Orientem pertinere, quia pars erant

ditionis transtigritanæ. Atque eo fortaſſe pertinet quod Arabiæ nomine veteres Meſopotamiam vocabant, & quicquid erat cis Tigrim. Nam ערב Hebræis tam occaſum quam Arabiam ſignificat. Itaque ex hac ſententia duæ fuerunt partes imperii Aſſyriorum: una trans Tigrim קדם *Kedem* dicta, id eſt Oriens: Altera cis Tigrim ערב *Ereb* nomine, id eſt vel *Arabia* vel *occaſus*. Plinius lib. 6. cap. 9. ubi de majore Armeniâ. *Initium Meſopotamiæ facit inter duos amnes ſitæ. Terræ quod intereſt ibi tenent Arabes Orei.* Idem cap. 26. in Meſopotamiâ plures Arabum gentes recenſet, Aroeos, Mardanos, Salmanos, Maſeos, &c. Et cap. 27. Tigrim aſſerit *Arabes, Aroeos, Adiabenosque diſterminare.*

Nihil attinet quærere quomodo Tigrim illi trajecerint, quibus nec peritia nec materia deerat ad fabricandas naves. Ne dicam circa Gordyæam, quæ non procul eſt à fontibus, etiam ſine cymbis & ſcaphis Tigrim potuiſſe trajici. Cum circa Ninum & Arbelam, ubi multis amnibus alveo ſuo receptis longe rapidior eſt, Alexander cum toto exercitu reperto vado tranſierit. Vide Diodorum lib. 17. & Curtium lib. 4. & Arrianum lib. 3. Narrat quidem Ammianus lib. 25. Gallos quingentos ex Joviani exercitu centeſimo lapide infra Corduenam Tigrim natatu trajeciſſe, cum aliter non liceret. Sed factum id circa canis exortum, quo tempore Tigris maximè tumet.

CAPUT VIII.

Babel ſeu Babylon ubi fuerit.

BAbylon aliis Suſa, aliis Ninive, aliis Bagdad ineptè. Bagdad potius Seleucia, quæ primo Babylonia διακριτικῶς, dein etiam Babylon dicta. Bagdad hodie trans Tigrim, olim cis Tigrim, fere quo loco Seleucia. אלפרך pro אלכרך *Alcorch* in Benjamine Judæo: *Corche, Colche*, aut *Coche* prope Cteſiphontem. Quinque Euphratis alvei in Nubi. Geographo, 1. in Tigrim influit è regione Bagdad, quem veteres per Seleuciam fluere dicunt. 2. Tſartſar. 3. *Almelic*, Ptolemæo *regius amnis*, Polybio *regia foſſa*, Chaldæo & Ammiano *Naarmalcha*, Iſidoro *Narmalcha*, Abydeno *Armacale*, Plinio *Armalchar*, Ezechieli *Chobar*, cum Tigri confluit circa Apamiam. 4. propriè Euphrates, in libro Baruch *Sud* pro *Sur*, apud quem Babylon & Sura ſeu Mahazia. 5. *Kupha*, Abydeno *Acracanus*, Plinio *Narragam*, Ptolemæo *Baarſares* aut *Maarſares*, Ammiano *Marſias*, quæ ſingula explicantur. Hæc flumina Babylonis ubi ſalices Pſ. 137, 1. Babylonia *vallis ſalicum* Eſ. 15, 7. Hilarius notatus.

QUi ex Oriente venerant in terram *Sinhar* conſilium iniverunt de ædificanda urbe & turri quæ in cœlum usque pertingeret. Urbs à Moſe vocatur Babel Gen. 11, 9. id eſt Babylon, ut omnes conſentiunt. Babylonem Bodinus & Sabellicus gravi errore eandem cum Suſis faciunt Suſianæ metropoli ad fluvium Eulæum. Non minus hallucinatur author anonymus apud Suidam, qui novâ Metamorphoſi Ninivem transformat in Babylonem, de Semiramide ſic agens: περιέθηκε δὲ καὶ τείχη πρώτη τῇ Νινευὶ, μετονομάσασα ταύτην Βαβυλῶνα *prima etiam Ninivem mœnibus cinxit, quam mutato nomine vocavit Babylonem.*

Eſ. 13, 10. & 14, 23. & 21. 9. Jerem. 50, 13. 26. 37. 62.

Aliis Babylon eſt *Bagdad* בעראד, in quo numero eſt Arabs interpres Gen. 10, 10. Chalcondylas, Curapalates, & plerique recentiorum, ignari ſe prophetas men-

A mendacii ſic arguere; qui Babylonis ultimam cladem prædixerant, & perpetuas deſolationes, ita ut nunquam deinceps habitaretur. Sed Bagdad cum Babylone perperam confundi ſitus manifeſtè docet. Babylon ad Euphratem erat, Bagdad ad Tigrim eſt ſita; Et videntur hodieque rudera Babylonis procul à Bagdad circiter XL. millibus, vel ut Teixeira definit teſtis αὐτόπτης, quantum itineris poſſet viator expeditus uno die conficere.

Interim quia hæc ſententia etiam apud doctos diu obtinuit Bagdad eſſe Babylonem; libet hîc aperire fontes erroris. Hujus ſententiæ primi authores de vetere Babylone nequaquam cogitabant: ſed de Seleuciâ, cujus vicinitate Babylonem exhauſtam Plinius dicit in ſolitudinem rediiſſe. Nec multo aliter Strabo lib. 16. *Babylonis partem Perſæ diruerunt, partem conſumpſit tempus, partem Macedonum negligentia, præſertim poſtquam Seleucus Nicanor Seleuciam ad Tigrim condidit ſtadiis tantum trecentis à Babylone diſſitam.* Itaque in Babylonis opes & nomen ſucceſſit Seleucia; quæ non ſolum Babylonia (ut apud Plinium & alios διακριτικῶς; quia non una fuit Seleucia) ſed & Babylon appellata eſt. Stephanus: Βαβυλὼν Περσικὴ πόλις μητρόπολις Σελευκία καλουμένη. En Babylonis ipſum nomen Seleuciæ tributum. Quo referenda hæc Sidonii carm. 9.

B — Plin. l. 6. c. 26.

Non coctam Babylona perſonabo,
Quæ largum fluvio patens alumno
Incluſum bibit hinc & inde Tigrim.

C Porro vel in eôdem quô Seleucia locô, vel certè in proximô *Bagdad* conditam fuiſſe oportet, cum utramque ad ripam Tigridis & fere in eâdem à veteri Babylone diſtantiâ deſcribant Geographi. Nam trecenta illa ſtadia quibus à Babylone Seleuciam diſtare ſcribit Strabo ſunt milliaria prope XXXVIII, id eſt diurnum illud iter inter Bagdadum & rudera Babylonis interjectum juxta Teixeiram.

Dices Bagdadum eſſe trans Tigrim in Suſiana, cum Seleucia fuerit cis Tigrim in Babylonia, ut ex Ptolemæo & Plinio conſtat, quia Seleuciam deſcribit in confluente Euphratis foſſâ perducti, atque Tigris. Sed & Bagdadum condiderat Abujafar Almanſor à parte Occidentali Tigris. Ita tradunt Geographus Arabs D Clim. 4. part. 6. & Emirchondus apud Teixeiram. Verum Abujafaris filius Almohedi ſi Geographo credimus, cum caſtra ſita transtuliſſet à parte Orientali, in locum quem hodieque vocant *Caſtra Almohedi*, evenit ut crebra ædificia erigerentur à *Corch* infra Bagdad usque ad *Hadith*. Hæc Arabs Geographus. Tamen Perſarum Hiſtoricus Emirchondus rem multo aliter narrat, nempe Bagdadum quo loco ab Almanſore fuerat condita perſtitiſſe per annos CCCXLII; Et anno demum Hegiræ CCCCLXXXVII, qui reſpondet anno Chriſti MXCV, ab Almuſtadiro Billa, in alteram fluvii partem ideo fuiſſe translatam, quia Tigris inundationibus frequentius infeſtabatur. Utut res ſe habeat, tamen id certum Bagdadum olim occidentalem fluminis partem occupaſſe. Itaque Benjamin E Judæus Tudelenſis, qui ſcripſit itinerarium diu poſt Almuſtadirum, nempe anno Chriſti MCLXXIII, Bagdadum adhuc appellat eam partem quæ cis Tigrim eſt. *Viginti octo ſunt*, inquit, *Judæorum Synagogæ tam Bagdadi quàm Alcorchæ quæ trans Tigrim eſt.*

Mutavi אלפרך *Alphorc* vel *Alpherec* vocem nihili in אלכרך id est *Alcorcham*, monitus ab Arabibus. Sic Geographus Nubiensis in loco nuper citato dicit, urbe trans Tigrim translata continuata fuisse ædificia *à Corch usque ad Hadith*, Et Elmacinus scriptor Arabs historiæ Saraceniæ lib. 3. cap. 7. Bagdadi partem esse scribit, quæ nominatur אלכרך *Alchorch*. Et in Giggeio *Corch* legitur esse castrum in viâ Babylonis. Suburbium intelligo vel vicum Bagdado vicinum. Dicerem esse Eutropii *Corchen*, & Festi *Colchen* & Orosii *Cochen*, si pateretur situs. Sed Cochen in altera parte fluminis, id est cis Tigrim, describit Gregorius Nazianzenus oppositam Ctesiphonti, illi tamen sic unitam ut utraque urbs, Ctesiphon inquam & Coche, pro una haberi possint, cum illas nihil dirimat præter flumen interjectum. Itaque aliud succurrit, duas nimirum urbes in unam coaluisse, & nomen *Coches* vel *Corches* utrique parti commune, tandem alterâ deletâ illius fuisse proprium quæ trans Tigrim sola fuit superstes. Hæc conjectura si quicquam valet, Arabum Corcha eadem erit cum Ctesiphonte. At Coche veterum erat Seleucia si Ammiano fides. Cui tamen vix assentior, quia Cochen probavimus è regione Ctesiphontis fuisse sitam, solo Tigri interjecto: cum Ctesiphontem ad tertium à Seleucia lapidem Parthos condidisse dicat Plinius.

Orat. 4 adversus Julianum.

Situm Babylonis quod attinet, ut res fiat clarior, necesse est aliquid dicere de diversis Euphratis alveis in agro Babylonico. Quod fuit hactenus tam intricatum ut neminem legerim qui mihi satisfecerit. Juxta Geographum Arabem dividitur Euphrates in quinque alveos, quorum unus in Tigrim influit è regione Bagdad, reliqui quatuor infra Rahabam (id est, Rehoboth Genes. 36, 37.) ex Euphrate derivati merguntur in varios lacus. Primus ab Oriente est fluvius *Tsartsar* naviger, cui adjacet urbs *Tsartsar* à Bagdado distans novem millibus. Secundus est fluvius *Almelic*, id est Regis, sex millibus à priore dissitus, ad quem est *Alcatsar*, id est castellum filii Hobaira. Tertius ad Suram tendit. Quartus ad Cufam, quas urbes ab invicem distare scribit Benjamin itinere sesquidiei.

Cl. 4. pag. 5. & 6.

Plerosque hos Euphratis alveos non multo aliter describunt Græci & Romani Scriptores, nisi quod de amne *Tsartsar* altum silent. Primus è quinque alveis, quem in Tigrim influere diximus è regione Bâgdad, is est qui Seleuciam prætermeabat. Plinius: *Scinditur Euphrates à Zeugmate* LXXXIIIM *passus circa vicum Massicen: Et parte lævâ in Mesopotamiam vadit per ipsam Seleuciam circa eam præfluenti infusus Tigri.* Ptolemæus: σχίζεται εἴς τε τὸν διὰ Βαβυλῶνος ῥέοντα, καὶ τὸν διὰ Σελευκείας, ὧν ὁ μεταξὺ καλεῖται Βασίλειος ποταμὸς, *scinditur in eum alveum qui per Babylonem fluit, & cum qui per Seleuciam, quorum medius vocatur Regius fluvius.* Medius ille fluvius, quem Βασίλειον ποταμὸν *Regium amnem* Ptolemæus, & Polyb. lib. 5. τὴν Βασιλικὴν διώρυχα *Regiam fossam* vocari scribunt, est Arâbum *Almelic*, & Chaldæorum נהרמלכא *Naarmalcha*. Ammianus lib. 24. *ventum est hinc ad fossile flumen Naarmalcha nomine, quod amnis regum interpretatur.* Eusebius ex Abydeno perperam scribit Αρμακάλλην pro Ναρμάλκην, & *Plinius Armalchar*. Abydeni verba sunt de Rege Nabuchodonozoro: τόν τε Αρμακάλλην ποταμὸν ἐξήγαγεν, ἔοντα κέρας Εὐφρήτεω *Armacalem etiam*

Plin. l. 5. c. 26.

Ptol. lib. 5. c. 18.

Euseb. lib. 9. præp.

A *iam fluvium, qui Euphratis eſt cornu, deduxit.* Inde flumen Regium, quia regiâ curâ effoſum. Iſidorus Characenus in ſtathmis Parthicis *Narmalchan* habet. Διαβάντων inquit τὸν Εὐφράτην καὶ Ναρμάλχαν ἐπὶ Σελεύκειαν τὴν πρὸς τῷ Τίγριδι. Eundem כבר χοβὰρ *Chobar* dici putant in Ezechiele paſſim, à Chobaris nomine huic operi præfecti. Plinius: *Sunt qui tradunt Euphratem Chobaris præfecti operâ deductum, ubi eum diximus findi, ne præcipiti curſu Babyloniam infeſtaret, ab Aſſyriis verò univerſis appellatum Armalchar* (lege Naarmalcha) *quod ſignificat regium flumen.* Mirum ab Ammiano ſcribi, qui locorum erat peritus, fluvium Naarmalcham Cteſiphonta prætermeare, cum Cteſiphon fuerit trans Tigrim, & B Naarmalcha ſeu Regius fluvius in Tigrim influat multo infra Cteſiphontem, nempe ad Apamiam. Ptolemæus: Ἀπάμεια ὑφ' ἣν ἡ τοῦ Βασιλείου ποταμοῦ πρὸς τὸν Τίγριν συμβολὴ, *Apamia ſub qua eſt Regii fluvii commixtio cum Tigri.* Apamia videtur eſſe Arabum *Alcatſar*, quam à Bagdad, id eſt à Cteſiphonte, diſtare dicunt tribus modicis ſtationibus, id eſt XLVM: Quod convenit ad amuſſim cum Ptolemæi deſcriptione.

Ezech. 1,3. & 3,15. 23. & 10,15.20.22. & 4,2.3.

Plin. lib. 6. cap. 26.

Ptol. l. 5. c. 18.

Nub. cl. 4. part 6.

Jam ſequitur alveus ad quem ex omnium conſenſu ſita fuit Babylon. Euphratem plerique vocant ſervato priſco nomine, quia creditur eſſe nativus Euphratis alveus, non ut alii, foſſilis & arte factus. Tantum in libro Baruch appellatur fluvius *Sud*; Quo loco ſe librum ſuum legiſſe dicit *in auribus* πάντων τῶν κατοικούντων C ἐν Βαβυλῶνι ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σοὺδ *omnium eorum qui Babylone habitant ad fluvium Sud.* At me Authore legendum eſt Σοὺρ *Sur.* Nam ex Hebræorum monumentis id ſumptum eſt, in quibus erat אל נהר סור *ad fluvium Sur.* Sed fefellit interpretem ſimilitudo literarum ר & ד, id eſt *Res* & *Daleth.* Is igitur legit סוד *Sud* pro סור *Sur.* *Sur* idem quod *Sura* vel *Sora*, urbs Babylonia notiſſima, ad hunc ipſum Euphratis alveum. Nubienſis Geographus: *Reliqua verò pars Euphratis fluens è Rahaba à tergo deſerti in varia dividitur brachia, quorum unum pergit ad Tſartſar, aliud ad Alcatſar, aliud etiam ad Sura, quartum denique ad Cuſam.* Et rurſus: *E caſtello Ebn-hobaira ibis ad urbem Sura appoſitam ad latus Euphratis.* Chronicon Salſeleth f. 33. נהרדעא וסורא תרוידהון על נהר פרת ונהרדעא D לעיל מסורא טפי מן כ׳ פרסין *Naardea* (Naarda Ptolemæo & Neerda Joſepho) *& Sura ſunt ambæ ſupra fluvium Euphratem: Naardea autem ſupra Suram eſt plusquam viginti paraſangis,* id eſt LXXXM. paſſ. *Sura* alio nomine מחוזיא *Mahaſia* dicta eſt, ut legitur in Benjamino; unde Proverbium apud Hebræos אקילקי דמתא מחוזיא ולא אפרני דפומבדיתא *Fimum urbis Mahaſiæ non palatia Pombedithæ:* Quo volunt illius ſterquilinia hujus palatiis eſſe præferenda. Quia habuerunt in utrâque Academiam, ſed Suræ multo celebriorem.

Baruch. c. 1, 4.

Cl 4 part. 5.

Ibid part. 6.

V. Buxtorf. commen. Maſor. cap. 6.

Supereſt Euphratis alveus maximè occidentalis ad Kulpam tendens, à qua Suram diſtaſſe ſcribit Benjamin itinere יום וחצי *die cum dimidio.* Sed puto vocibus tranſpoſitis legendum eſſe חצי יום *mediæ diei.* In hujus alvei nomine hiſtorici E veteres haud quaquam ſibi conſtant. Abydenus appellat Ἀκρακανὸν, Plinius *Narragam*, Ptolemæus *Baarſarem* vel *Maarſarem*, Ammianus, *Marſian.* In Abydeno

pro

pro τὸν Ἀκρακάνον legendum esse suspicor τὸν Νακρακάνον, id est נגראגם *Nagragam* fluvium stagni; Atq; id ipsum esse in Plinio *Narragam* pro נהראגם *Naar-agam*. Quo nomine videtur dictus, quia vel alluebat, vel permeabat stagnum quadratum ingens ad occasum Babylonis, cujus unumquodque latus erat decem parasangarum, vel, quod idem est, stadiorum CCCXX. Unum in Abydeno legitur, alterum in Herodoto. Diodorus ex hoc numero demit solum viginti stadia. De Maarsarâ & Marsiâ nihil succurrit, nisi statuas potius esse nomina præcedentis alvei qui ab urbe Maasiâ vel Surâ *Maasiâ* dictus sit & נהר סורא *Naar-sura*, fluvius Suræ, unde corruptores fecerint Marsian & Maarsarem.

Apud Euseb. lib. 9. præp. Herod. lib. 1. Diod. lib. 1.

B Hæc sunt נהרות בבל *flumina Babylonis* vel *Babyloniæ* potius de quibus Ps. 137, 1. Quorũ ripæ tam multis salicibus erant consitæ, ut Babylonia ideo vocetur נחל הערבים *vallis salicum* Es. 15, 7. Et Moabitarum opes dicantur in vallem salicum deportandæ, id est in Babyloniam. R. Selomo in hunc locum: *Hostes captivos adducent eos ad terram Babyloniæ, quæ est vallis salicum, unde dicitur Psal.* 137. *Ad salices quæ sunt in medio ejus suspendimus citharas nostras.* Hæc cum clara & aperta sint, mirum est Hilarium in hujus Psalmi explicatione ad allegorias confugere, tanquam ad sacram anchoram, ac si aliter verba Psaltis non possent intelligi. *Eos*, inquit, *qui secundum literam intelligenda omnia existimant, interrogare vellem quæ flumina Babyloniam prætermeant, ut illic captus populus consederit &c.* At in mediâ urbe non dixit Psaltes, sed in mediâ *Babel*, id est Babyloniâ, ut jam C ante monuimus. Quanquam eô descendere nihil necesse est, cum Babylonem ipsam in duas partes æquales diviserit Euphrates, cujus ripæ potuerunt vel in urbe mediâ salicibus esse consitæ.

CAPUT IX.

Turris Babel ubi fuerit.

EX Es. 10, 9. juxta Græcam editionem Basilio, Gregorio Naz. & aliis colligi turrim Babel Chalane esse ædificatam. Quod Hieronymus meritò notat. Fontes erroris. Hebræi ejusdem turris locum Borsippæ metantur, frigidis allusionibus freti. Borsippa cur illis odiosa. In Ptolemæo malè *Barsita*, & in Justino *Byrsia*. Situs ex Benjamine, *Vrbem & turrim* an sit figura D ἓν διὰ δυοῖν? Turrim Babylone fuisse probatur ex Mose, Abydeno, Eupolemo, Sibyllinis, & Arabe paraphraste, cui turris hic est אלקצר *alcasar* seu Babylonis Acropolis. Eam non fuisse statim subversam, sed diu stetisse post linguarum confusionem.

UNa è quatuor urbibus quas in terrâ *Sinhar* condidit Nimrod, Chalne dicitur vel Chalane, Gen. 10, 10. id est Ctesiphon quæ ad Tigrim erat, ut suo loco docebimus. Non satis scio quibus machinis turrim Babylonicam eô transtulerint ex Babylone Græci interpretes, apud quos ita loquitur Rex Assyrius Es. 10, 9. οὐκ ἔλαβον τὴν χώραν τὴν ἐπάνω Βαβυλῶνος καὶ Χαλάνης, οὗ ὁ πύργος ᾠκοδομήθη? *nonne cœpi regionem quæ est supra Babylonem & Chalanem, ubi turris ædificata est?* in quem locum Basilius: πύργον μὲν οὖν ἐκεῖνον λέγει τὸν ἀρχαῖον, ὃν ἐν τῷ πεδίῳ τῷ Σεναὰρ E ᾠκοδόμησαν, *veterem illam turrim dicit quam in campo Senaar ædificarunt.* Et Cyrillus: Χαλάνη οὗ ὁ πύργος ᾠκοδομήθη παρὰ τῶν ἀρχαιοτέρων, κεῖται μὲν ἐν ἐσχάτοις τρόπον

τινὰ

A τινὰ τ̃ ἑώας μέρεσιν, ἐπέκεινα δὲ τ̃ Βαβυλωνίων χώρας τε καὶ γῆς: *Chaiane ubi turris à priſcis hominibus ædificata eſt, in extremis quodammodo Orientis partibus, ultra regionem & terram Babyloniorum ſita eſt.* Hinc Gregorius Nazianzenus oratione 26. ὁ ἐν Χαλάνῃ πύργος, ὃς καλῶς τὰς γλώσσας ἐμέρισε, *turris qua in Chalone, quæ linguas pulchrè diviſit.* Et Conſtantinus Manaſſes in hiſtoricâ ſynopſi: οἰκοδομεῖν μὲν ἤρξαντο τὸν πύργον τ̃ Χαλάνης, *Chalanæ quidem turrim ædificare cœperunt.* Sed Hieronymus rectè monet LXX. interpretes hæc addidiſſe de ſuo: *Pro Charchamis,* inquit, LXX. *addentes de ſuo, regionem trans Babylônem interpretati ſunt, & Chalanem, ubi ædificata eſt turris.*

B Mihi originem exquirenti tam depravatæ interpretationis, aliud nihil ſuccurrit, quàm in illis verbis, *Annon Chalno ſicut Charchemis?* Græcos ex ככרכמיש, *ſicut Charchemis,* feciſſe, בה כרכם יש, *in eâ munitio fuit,* quod interpretati ſint de turri Babylonicâ. כרכם Græcum χαράκωμα eſt. Hujus plurale כרכומין pro Hebræo מצור legitur Deut. 20, 20. in Jonathanis paraphraſi. Alibi melius ſcribitur כרקום

Pari acumine Hebræi huic ipſi turri metantur locum non Babylone ſed Borſippæ, freti ſcilicet alluſione Chaldaici nominis בורסיף *Borſiph* ad Hebræum בור שאפי *Bor-ſaphe,* quaſi dixeris *ciſternam evacuatam.* Quia aer illius loci homines inducit in oblivionem omnium eorum quæ didicerunt. Unde factum ut

C linguæ ſuæ quiſque eſſet immemor. Alii pro *Borſiph* volunt dici בלשיף *Bolſiph,* quia ibi Deus בלל שפת *Balal-ſephath,* id eſt, *confudit linguam* totius terræ. Hæc in Lexico Talmudico doctiſſimus Buxtorfius, partim ex tractatu *Sanhedrin,* partim ex *Bereſith Rabba.* *Borſiph* Beroſo Βόρσιππος, Straboni & Stephano τὰ Βόρσιππα, Babyloniæ urbs fuit non incelebris, in quâ Rex Nabonidus à Cyro captus, teſte Beroſo apud Joſephum. Linificio clara fuit & veſpertilionibus ſolito majoribus qui ad eſum condiebantur. Ibidem templa Dianæ & Apollinis, & Chaldæorum ſecta quædam multi nominis, in cujus odium Hebræos puto hæc de turri comminiſci. Atque eodem pertinere Talmudicorum effatum: סימן רע לתורה בבל ובורסיף *Babel & Borſiph malum ſignum legi.* In Ptolemæo mendosè legitur

Cont. Apion lib. 1. Strab. lib. 16.

D Βάρσιτα pro Βόρσιππα. Juſtini lib. 12. Byrſia: *Omiſsâ,* inquit, *Babyloniâ in Byrſiam urbem trans Euphratem, deſertam olim* (Alexander) *conceſſit.* Benjamin in itinerario à Babylonis ruderibus לחילה Chilam quinque millia, & à Chilâ ad turrim quatuor millia paſſuum dinumerat.

Sunt qui *urbem & turrim* per figuram ἓν διὰ δυοῖν nihil aliud eſſe volunt quam urbem turritam, qualis fuit Babylon. Cteſias apud Diodorum: περιέβαλετο τεῖχος τῇ πόλει σταδίων τριακοσίων ἑξήκοντα διειλημμένων πύργοις πυκνοῖς καὶ μεγάλοις, *cinxit urbem muro ſtadiorum* CCCLX. *diſtincto turribus frequentibus & magnis.* Sed attentius legenti apparet turrim aliquam ſingularem deſignari: *Ædificemus nobis,* inquiunt verſ. 4. *urbem & turrim cujus caput ſit in cœlis.* Et verſ. 5. Deus de-

E ſcendiſſe legitur, ut videret את העיר ואת המגדל *urbem & turrim.*

Sed in urbe fuiſſe turrim, adeoque fuiſſe partem urbis, ex eô planum eſt quod poſt diſperſionem Moſes hoc ſolum dicit, illos ab urbe ædificandâ ceſſaviſſe, mentione turris omiſſa, ut pateat urbis nomine etiam turrim contineri. Proinde

F Aby-

Abydenus apertè asserit primos illos homines πύργον ἠλίβατον ἀείρειν, ἵνα νῦν Βαβυλών ἐστι, *turrim excelsam erexisse, ubi nunc est Babylon.* Atque id ipsum est in Eupolemo. Sed & Sibylla quædam apud Josephum & Eusebium turrim & urbem promiscuè sumens, ait urbi Babyloni ideo nomen esse, quia turris architectis Dii attribuerunt propriam unicuique linguam. Loca deinceps proferentur.

Itaque turrim designabant quæ in ipsa urbe esset instar Acropolis. *Alcaçar* Hispani dixerint, id est אלקצר, quâ ipsâ voce hîc utitur Arabs interpres. Hebræi turris nomen passim ita usurpant. Sic Judic. 8. & 9. *turris Penuel, turris Sichem, turris Thebes* sunt propugnacula totidem ad vim hostium propulsandam in mediis urbibus strui solita: Quod expressè dicitur de turri Thebes Jud. 9, 51. מגדלות appellantur hæ turres ab amplitudine, quâ multum superant privatas domos.

A plerisque creditum turrim illam Deum subvertisse, quô momentô confudit linguas. Sibylla: οἱ δὲ θεοὶ ἀνέμους ἐκπέμψαντες ἀνέτρεψαν τὸν πύργον, *Dii autem ventis immissis turrim everterunt.* Et de eâdem Eupolemus; πεσόντος δὲ τούτου ὑπὸ τῆς τοῦ θεοῦ ἐνεργείας, *quæ cum vi divinâ corruisset.* Abydenus etiam scribit τοὺς ἀνέμους θεοῖσι βωθέοντας ἀνατρέψαι τὸ μηχάνημα, *ventos Diis subvenientes opus subvertisse.* Et Benjamin ובתוכו נפלה אש מן השמים ובקעה אותם עד התהום *& in medio ejus* (turris) *cecidit ignis è cœlis qui diruit ipsos* (lateres) *usque ad fundamentum.* Sed cum Scriptura nil tale affirmet, credo hoc merum esse commentum, & eam turrim post dispersionem diu stetisse, adeoque illam esse turrim quæ Belo deinceps consecrata est, quam multis describit Herodotus lib. 1.

CAPUT X.

Quando & à quibus fuerit extructa turris.

Turris condita nascente Phaleg A. 101. post diluvium. (Sæculum aureum intercessit.) Itaque è conditorum numero excipiendi Phaleg, & Jectanidæ omnes. Sed & viri pii Noe Sem &c. cum conditores vocentur *filii hominum*, ut opponantur filiis Dei, id est piis Gen. 6, 2. Qui proinde à pœna fuere immunes. Nimrod tum puer, aut nondum natus.

Tempus quo turris condita & homines dispersi fuere, satis apertè designat Moses, cum dicit *Hebero natos esse duos filios, quorum uni nomen Phaleg, eò quòd in diebus ejus divisa est terra* Gen. 10, 25. Quod idem est ac si diceret terram fuisse divisam, quo tempore Phaleg natus est. Nascenti enim à patre nomen inditum. Phaleg autem natus est post diluvium anno centesimo primo, ut constat ex Gen. 11, 10. usque ad vers. 16. Itaque eô ipso anno disturbatum est opus fabricatorum Babel, & hominibus dispersis terra divisa. Sæculum quod intercessit ideo aureum Poetæ vocant, ut jam ante notavimus, quia terrâ nondum divisâ omnia in commune possidebantur. Et Noe, quem Saturnum indigitant, hominibus non imperabat ut Rex subditis, sed tanquam parens filiis, eos non tam metu quam amore coercens & paterni nominis reverentiâ.

Hinc collige verba Mosis Gen. 11, 2. 3. 4. *Et evenit cum ab Oriente proficiscerentur,*

A *rentur*, non referri ad eos omnes de quibus actum cap. 10. Neque enim è turris illius conditoribus potuit esse Phaleg, qui tum recens erat natus, neque Jectan Phalegi frater natu minor. Multo minus Jectanis filii tredecim post aliquot annos geniti. Sed neque Noam, aut Semum, aut Arphaxadum, aut Salam, aut Heberum, ad quos pertinebat fœdus, conspirasse verisimile est in tam insanæ substructionis fabricam. Quin videntur excipi, cum vers. 5. descendisse dicitur Deus, *ut videret civitatem & turrim quam ædificabant* בני הארם *filii hominum*. Nam Gen. 6, 2. filiabus hominum opponuntur filii Dei ut fideles infidelibus. Sic igitur insinuat Moses solos filios hominum, id est solos infideles, isti operi se B mancipasse. Unde factum ut ii omnes qui fœderls erant participes, id est, Abrahami proavi usque ad Noam, à pœnâ fuerint immunes quæ in cæteros est inflicta. Aliorum enim linguis confusis, hi propriam retinuerunt, id est, antiquissimam illam quæ ab Hebero Hebræa dicta est, quia sarta & tecta mansit apud Heberi posteros. Aliis item dispersis & disjectis in varias terrarum oras, hi à pristinis sedibus haudquaquam recesserunt. Saltem Ur Chaldæorum, ubi Abrahæ majores habitarunt, Gen. 11, 28. non procul erat à Corduenâ, in quâ substiterat arca Noæ. Res patet ex Ammiani lib. 5. Ibi enim Romani transmisso Tigri ad locum à Corduenâ centesimo lapide disparatum, viâ sex dierum emensâ *ad Ur nomine Persicum venere castellum*, unde profectis primò Thisalphata, deinde Ni- C sibin iter fuit. Itaq; Ur circa Nisibin, Tigri propior & Corduenæ duabus minimum stationibus.

Nimrod etiam non videtur ex illorum fuisse numero qui turrim exstruxerunt, sive tum puer fuerit, aut nondum natus. Alioqui cladem communem non evasisset, atque illi cum cæteris fuisset alio migrandum; nec diceretur Gen. 10, 10. principium regni ejus fuisse Babylon, quâ nondum extructâ conditores vi θεηλάτῳ dissipati sunt. Puto igitur post illam cladem terram Sinhar aliquot annis jacuisse desolatam, recenti memoriâ tantæ dissipationis omnes homines absterrente ab illa invadendâ. Donec Nimrod homo pervicax eô se conferre ausus est, cum Chusæorum magnâ manu, ut opus dudum interruptum continuaret & per- D duceret ad umbilicum: Atque eum ipsum locum in quô disjectum fuerat humanum genus & undiquaque dispersum voluit esse regni sui sacrarium & Metropolim. Quô forte illum invitabat incredibilis regionis ubertas atque amœnitas, de quâ prolixè egimus in descriptione Paradisi terrestris.

CAPUT XI.

Turrim & mœnia Babylonis ex latere & bitumine constitisse.

ITa habetur Gen. 11, 3 & lateritia fuisse multi scribunt. In his Benjamin, in quo explicatur vox לאגור *lagur*. At חמר *chemar* pro bitumine *lutum* aut *calcem* multi reddunt In quibus Diod. Tars. ac si bitumen ad ædificia sit inutile. Tamen *chemar* esse bitumen probatur ex Gen. 14, 10. & Exod. 2, 3. Bitumen & pix quam similia. Hinc bituminare & picare verba promiscua. Multos Hebræorum agnoscere *chemar* esse bitumen. Josephus Ben Gorion emendatur. Defi- E nitio τῦ *chemar* in Aben-Ezra. Bitumen esse limum, & rubri coloris vel purpurei. *Brasalendi* in Serapione corruptè pro *caphar Aliehudi* Rubrica Scythica Lacus Asphalt. cur vocetur Rubrum mare, Chemar è rubedine dici. Bituminis lenta natura. Lignum arcæ eo illitum quandiu duraverit. Ejus usus in amuletis, Diodorum refellit Theodoretus ex ἀυλοψίᾳ Strabo,

Dion, Suidas, Pollux de bituminis usu in ædificiis. Ejus ἀσφαλεία, unde Græcum nomen ἀσφάλτου. Mediæ & Susorum mœnia bitumine interlita. Babylonis itidem; Obiter quid sit *besalum*. Sulphur in Hygino & Cassiodoro pro bitumine sumi. Bituminis natura sulphurea. Beli templum ejusdem structuræ. Sub Nabonnide & Nabuchodonosoro nova Babylonis mœnia ex latere & bitumine. Berosus emendatus. Mœnia Mantiniæ ex crudo latere.

MOenia Babylonis partim ex latere cocto, partim ex bitumine facta. Ita tradit sacer scriptor Gen. 11,3. *Et dixerunt alter alteri: Agite faciamus lateres & perfectè excoquamus, & fuerunt illis lateres pro lapidibus*, והחמר *& chemar fuit eis* לחומר *pro chomer*, id est *bitumen pro cæmento*, ut habet vulgata rectè omnino. Nec multo aliter Septuaginta: Καὶ ἄσφαλτος ἦν αὐτοῖς ὁ πηλὸς *& bitumen erat illis lutum*, id est proluto vel cæmento.

De lateribus non dubitatur, quia vox Hebræa לבנה pro latere notissima est. Et Babylonis muros lateritios fuisse tradunt omnes summo consensu. Herodotus lib. 1. Ἑλκύσαντες δὲ πλίνθους ἱκανὰς, ὤπτησαν αὐτὰς ἐν καμίνοισι, *cum lateres satis multos offodissent, eos in fornacibus excoquebant, &c.* Justinus ex Trogo lib. 1. *Hæc Babylonem condidit, murumque urbis cocto latere circumdedit.* Sed & præter Historicos, qui id ex professo tractant, etiam apud Poetas res est tralatitia. Aristophanes in Avibus.

> Περιτειχίζειν μεγάλαις πλίνθοις ὀπταῖς, ὥσπερ Βαβυλῶνα,
> *Circummœnire magnis lateribus coctis, ut Babylonem.*

Propertius lib. 3. Eleg. 9.

> *Persarum statuit Babylona Semiramis urbem,*
> *Ut solidum cocto tolleret aggere opus.*

Ovidius lib. 4. Metam. fab. 4.

> ——— *ubi dicitur altam*
> *Coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.*

Martialis lib. 9. Epigr. 77.

> *Nec latere cocto quô Semiramis longam*
> *Babylona cinxit.*

Lucanus lib. 6.

> ——— *fragili circumdata testâ*
> *Mœnia mirentur refugi Babylonia Parthi.*

Benjamin de turre Babel, Itinerarii pag. 77. בנוי בלבנים הנקראים לאגור *lateribus quos lagonr vocant constructa est.* Ita doctissimus Interpres. Sed scribendum *agour* non *lagour*. Nam אגור *agour* pro lateribus vox est Arabibus frequens, quâque adeo Arabs interpres hôc ipsô locô utitur. Itaque in לאגור τὸ *Lamed* servile est. Nempe קרא verbum cum *Lamed* passim construi nemo nescit.

At multos video dubitare an vere חמר *chemar* sit bitumen. E Chaldæis Jonathan & Arabs Erpenianus טין, id est, lutum interpretantur. Ita etiam R. Selomo, & è recentioribus Pagninus, Vatablus, Oleaster, alii Hebræos sequuti. E quô grege Kimchius חמר *chemar* lutum esse dicit ex arenâ & calce constans: Aquinas etiam exponit טיט וסיד *lutum & calcem.* Et Græcus vetus Scholiastes in hunc locum:

A locum: ὁ Σύρος καὶ ὁ Ἑβραῖος ἄσβεςον φασὶν *Syrus & Hebræus asbeſton dicunt*, id eſt calcem vivam. Quin & Diodorus Tarſenſis, magnum olim Eccleſiæ lumen, Græcis interpretibus eô nomine dicam impingit, quod חמר bitumen pro calce reddiderint, hoc argumento fretus, quod ἄσφαλτος εἰς οἰκοδομὴν ἄχρηςος, ἄσβεςος δὲ ἐπιτηδειοτάτη *bitumen ad ædificandum eſt inutile, calx autem aptiſſima.*

Tamen hæc nihil me abſterrent quominus חמר *chemar* bitumen eſſe aſſeram, non calcem, nec lutum ex calce. Nam præter locum in quo verſamur, vox eadē rurſus occurrit Gen.14,10. ubi vallis Sodomitica dicitur fuiſſe plena בארות חמר *puteis chemar* id eſt *puteis bituminis.* Aliter explicare non poſſunt qui ex B Trogo, Diodoro, Joſepho, Tacito, Plinio, Solino, Galeno, Hieronymo & aliis didicerunt ibi eſſe lacum Aſphaltitem, ſic dictum à bituminis glebis, quas magna copia evomit.

V. Juſt. lib. 36. Diod. l. 19. Joſeph. Antiq. lib. 1. c. 10. Et belli Jud. l. 5. cap. 5. Tac. hiſt. l. 5. Plin. l. 5. c. 16. Et lib. 35. c. 15. Solin, c. 36. Galen. ſimpl. l. 4. c. 20 Hieron. in locis.

Sed & idem colligitur ex Exod. 2, 3. ubi Hebræa ſic habent de arcâ papyraceâ in qua Moſes à matre fuit expoſitus, ותחמרה בחמר ובזפת, quæ neceſſatio vertenda, *& bituminavit illam bitumine & pice.* Nam ſi nomen חמר *chemar* calcem explices, verbum חמר *chamar* inde deductum erit idem quod Græcè κονιᾶν vel τιτανοῦν *calce oblinere.* Et Hebræa Græcè reddita ſic ſonabunt ad verbum καὶ κεκονίακε αὐτὴν κονίᾳ καὶ πίσσῃ. Quod quam ſit abſurdum nemo non videt, quia ſic junguntur planè ἀσύγκλωςα: Et πισσῇ κονιᾶν non magis dicitur quam κονίᾳ πισσοῦν C *picare calce.* At pice bituminare, vel bitumine picare licet dicatur καταχρηςικῶς, tamen in ea locutione nihil inſolens, quia bitumen eſt pici ſimile. Ita definit Suidas in Ἀσφαλτῖτις: Ἄσφαλτος δὲ ξηρίον ἐςὶ πίττῃ ὅμοιον, *bitumen autem medicamentum eſt pici ſimile.* Unde paulò poſt: καὶ ἀσφάλτωσις ἡ πίσσωσις *& bituminatio eſt picatio.* Avicenna etiam lib. 2. bituminis virtutem ſcribit eſſe קריב מן קוה אלזפת *vicinam virtuti picis.* Itaq; Gen.6,14. pro Hebræis כפרת אותה בכפר *bitumine bituminabis eam*, Arabs habet תזפתהא באלזפת *pice picabis eam.* Atque eo ipſo in loco ἀσφαλτώσεις *bituminabis.* Heſychius exponit χρίσεις, πισσώσεις, *unges, picabis.*

Itaq; etiam è Judęis multi coguntur dare manus: In quô numetô ſunt qui apud D Kimchium חמר *chemar* ſtatuunt eſſe מין צפת *ſpeciem picis.* Et Joſephus Ben-Gorion qui lacum Aſphaltitem appellat אגם החמר *paudem chemar* id eſt bituminis. Ita legendum, non החומר *chomer*, cœmenti, ut habent noſtræ editiones. Sed & Aben-Ezra in Exodum חמר *chemar* cum deſcribit his verbis הוא טיט ארום מדובק ימצא בארץ ישראל *lutum eſt rubrum & glutinoſum, quod reperitur in terra Iſraelis*, nequaquam calcem ſed bitumen intelligit.

Vide edit. Venet c. 50. Et Baſil. l. 5. cap. 14.

Lutum ſeu limum vocat, quia ex aquis eruitur; neque aliter Plinius: *Et bituminis vicina eſt natura, alibi limus, alibi terra. Limus è Judaæ lacu, ut diximus, emergens, terra in Syriâ circa Sidonem.* Atque ib ipſum videntur ſignificaſſe Chaldæus & Arabs nomine טין id eſt *luti* vel *limi.* Calcem certè non intelligi ex eô pa- E lam eſt, quod lutum illud calci opponitur. Ita enim Chaldæus: *Lutum erat illis* לשיע id eſt *pro calce.*

Plin. lib. 35. cap. 15.

Et lutum illud Aben-Ezra merito rubrum eſſe aſſerit. Nam utut Aſphaltitem lacum Joſephus vomere ſcribat bituminis βώλους μέλανας *nigras glebas.* Et Taci-

De bello Jud. lib. 5. c. 5.

tus *atrum* esse *naturâ suâ liquorem*. Tamen plerique tradunt præstantissimum in Judæâ bitumen rubrum esse vel purpureum. Serapio: *Brafalendi* (lege ut in Avicenna קפר אליהודי *Kaphar aljehudi*) est *asphaltus vel bitumen Judaicum rubeum*. Dioscorides: Ἄσφαλτος διαφέρει ἡ Ἰουδαϊκὴ τῆς λοιπῆς. ἔστι δὲ καλὴ ἡ πορφυροειδῶς στίλβουσα, *Bitumen Judaicum omnium est præstantissimum: Probatur autem quod purpuræ modo splendet*. Avicenna: אגודה אלפרפורי *optimum illud est quod purpurascit*. Ab illo ipso colore pissasphaltus rubrica Scythica vocatur à Marcello Empirico. Neque alia occurrit causa cur Ἀσφαλτῖτις, id est Asphaltites lacus, ab Hesychio appelletur ἐρυθρὰ θάλασσα *rubrum mare*, quam bituminosus in eo color. Denique vocem Hebræam חמר *chemar* à rubedine sumi palam est, ut חמר *chemer* vinum, יחמור *Jachmur* rupicapra, &c. Nam חמר *chamar* est rubere Ps. 75,9.

Tac. Hist. l. 5.

Lib. aggreg. cap. 177.

Etiam ad bituminis descriptionem id pertinet quod מרבק glutinosum esse dicitur. Ita in Plinio: *Sequax ac lenta natura bituminis, ad omnem contactum adhærens*. Et in Solino: *adeo lentum mollitie glutinosa ut à se nequeat separari*. Et Josephus: ἀποκόπτειν οὐ ῥάδιον, ἀλλὰ δι' εὐτονίαν προσήρτηται τῷ μηρύματι τὸ σκάφος, *incidere non est facile, sed propter tenacitatem bituminis grumô adhæret scapha*. Proinde idem observat utile esse bitumen πρὸς ἁρμονίας νεῶν, id est *ad compages navium*, ut ab Isidoro redditur Orig. lib. 16. c. 2. In quem ipsum usum Deo monente Patriarcha Noe adhibuit Gen. 6, 14. Unde lignis cyparissinis, ex quibus arca fabricata erat, tanta diuturnitas ut incorrupta duraverint per plura annorum millia, ut jam antea probatum est. Hîc monuisse sufficiat à Beroso & Alexandro Polyhistore scribi nonnullos in Gordyæo monte ex arcæ reliquiis bitumen abrasisse quo uterentur πρὸς τοὺς ἀποτροπιασμοὺς *ad amuleta*. Noam imitata Jochebed mater Mosis bitumine illevit arculam illam in quâ filium exposuit ad Nili ripas, ne flumine intumescente ligna in aquis demersa noxium humorem combiberent.

Plin. l. 7. c. 15.

Belli Jud. l. 5. c. 5.

Jam ad Diodorum venio, qui bitumine mœnia Babylonis negat potuisse ferruminari, quia bitumen, si illi credimus, est εἰς οἰκοδομὴν ἄχρηστον *ad ædificandum inutile*. Huic pro me respondeat Theodoretus in Gen. quæst. 59. Τὴν ἄσφαλτον τινὲς τῶν διδασκάλων ἔφασαν ἄσβεστον εἶναι, οἱ ἀγνοοῦντες, ὡς εἰκὸς, τὰς ἐν Ἀσσυρίᾳ πηγὰς, ᾠήθησαν ἀσβέστῳ τὸν πύργον ᾠκοδομῆσθαι. Ἀκριβῶς δὲ παρὰ τῶν ἐκεῖθεν ἀφικομένων μεμάθηκα, ὡς εἰσὶ πηγαὶ ταύτην ἀναβλύζουσαι τὴν ὕλην μεθ' ὕδατος. Καὶ ὅτι ταύτην ταῖς οἰκοδομίαις συνυφαίνοντες, ἐπὶ ταύτης τὴν ὠπτημένην συνετίθησαν πλίνθον, οὕτω καὶ τὸν πύργον ᾠκοδομῆσθαι φασί. *Dixerunt quidam è magistris bitumen* (hoc loco) *esse calcem, qui ignorantes, ut verisimile est*, bituminis *fontes qui in Assyria sunt, putaverunt ex calce turrim ædificatam fuisse. Ego autem ab iis qui inde veniunt accurata inquisitione didici fontes esse qui materiam hanc cum aquâ evomunt, quam ædificiis attexentes coctilem cum ea laterem composuerunt, atque ita turrim ajunt fuisse constructam*. Addit illos id comperisse ex laterum fragmentis (ex Babylonis ruderibus ut videtur effosis) quibus apparebat bitumen fuisse substratum, & Assyrios eô adigi lapidum & calcis penuria.

Theodoreto adstipulantur quotquot scriptores ædificiorum usum bitumen

A mem Babylonicum commendant, de quo Strabo lib. 16. Ἐνταῦθα δὲ συνίστανται βῶλοι μεγάλαι πρὸς τὰς οἰκοδομὰς ἐπιτήδειαι, τὰς διὰ τῆς ὀπτῆς πλίνθου. *Ibi autem coeunt magnæ* (bituminis) *glebæ ad ædificia idoneæ, quæ fiunt ex cocto latere.* Et Dion in Trajano: Τοσαύτην γὰρ ἀσφάλειαν πλίνθοις ὀπταῖς ἢ καὶ λίθοις λεπτοῖς συμμιχθεῖσα παρέχεται, ὥστε καὶ πέτρας καὶ σιδήρου παντὸς ἰσχυρότερα αὐτὰ ποιεῖν, *tantam enim firmitatem coctis lateribus aut etiam lapidibus minusculis commixtum* (bitumen) *præstat, ut & saxis & ferro quovis validiores faciat.* Nec multo aliter Suidas: Τοσαύτην γὰρ ἀσφάλειαν ποιεῖ τοῖς κτίσμασιν ἡ ἄσφαλτος, ὥστε ταῖς ὀπταῖς πλίνθοις καὶ τοῖς λεπτοῖς λίθοις συμμιγεῖσα, ἰσχυρότερα γίνεται παντὸς σιδήρου. Proinde ab hac ἀσφαλείᾳ asphalto nomen esse nonnulli volunt. Et inter ædificiorum materias à Polluce censen- B tur πηλὸς, ἄσβεστος, τίτανος, ἄσφαλτος, *lutum, calx viva, calx, bitumen.* Et in Susiana Xenophon Medeæ oppidi murum structum fuisse scribit πλίνθοις ὀπταῖς ἐν ἀσφάλτῳ κειμέναις *lateribus coctis in bitumine stratis.*

Poll. lib. 7. c. 28.

Anabas. l. 2.

Sed quod ad rem maximè facit, οἱ ἔξωθεν fere quotquot sunt de Babylonis mœnibus plane idem scribunt quod Moses, nempe non calce sed bitumine fuisse ferruminata. E Græcis hi sufficient: Herodotus lib. 1. μετὰ δὲ τέλματι χρεώμενοι ἀσφάλτῳ θερμῇ, *postea verò pro luto utentes calido bitumine &c.* Et aliquanto post: ὁ Ἴς ποταμὸς ἅμα τῷ ὕδατι θρόμβους ἀσφάλτου ἀναδιδοῖ πολλοὺς, ἔνθεν ἡ ἄσφαλτος ἐς τὸ ἐν Βαβυλῶνι τεῖχος ἐκομίσθη: *Fluvius Is una cum aquâ plurimos reddit bituminis* C *grumos, unde bitumen ad murum Babylonis deportabatur.* Ctesias apud Diodorum lib. 2. τὰς δὲ πλίνθους εἰς ἄσφαλτον ἐνδησαμένη, τεῖχος κατεσκεύασε, *lateribus autem bitumine ferruminatis murum adornavit.* Theocritus Idill. 16.

——ὅππη πλατὺ τεῖχος
Ἀσφάλτῳ δήσασα Σεμίραμις ἐμβασίλευσεν.
——*ubi mœnia vastæ*
Dicitur asphalto firmasse Semiramis urbis.

Dion in Trajano: ἔνθα μέν τοι τήν τε ἄσφαλτον εἶδε Τραιανὸς ἐξ ἧς τὰ τείχη Βαβυλῶνος ᾠκοδόμητο *ibi etiam vidit Trajanus bitumen* (bituminis fontem) *ex quo Babylonis mœnia ædificata sunt.* Josephus: ᾠκοδόμητο δὲ ἐκ πλίνθου ὀπτῆς ἀσφάλτῳ συνδεδεμέ- D νης, *extructa autem fuit ex latere cocto bitumine ferruminato.* Scholiastes Aristophanis in Aves: φασὶ γὰρ τὴν Βαβυλῶνα ἀπὸ ὀπτῶν πλίνθων ᾠκοδομηθῆναι, καὶ ἀντὶ γύψου ἀσφάλτῳ συνδεθῆναι τὰς πλίνθους. Et Theocriti: ἀσφάλτῳ ἔδησεν ἡ Σεμίραμις τὸ τεῖχος ἀντὶ πηλοῦ: Et Dionysii Eustathius: Βαβυλῶνα ἐν τῷ πεδίῳ κτίζει ἐξ ὀπτῆς πλίνθου καὶ ἀσφάλτου. Et Tzetzes Chiliade nonâ Historiâ 175.

Τὸ Βαβυλῶνος κτίσμα γὰρ, ὑπῆρχεν ἐκ βησάλου,
Ἀντὶ δὲ ἀσβέστου ἄσφαλτον εἶχεν ἐγκεχρισμένην.
Babylonis enim extructio fuit ex besalo,
Pro calce verò bitumen habuit illitum.

Ex besalo, id est ex latere cocto, ut ipse ibidem explicat. Sumptum ex Latino E bessale: Bessalium laterum meminit Vitruvius, id est qui octo uncias habent longitudinis. Hoc me docuit magnus Salmasius in Solinum pag. 12, 31.

Hæc ex Græcis hactenus: Jam è Romanis: Trogus lib. 1. *Hæc Babyloniam con-*

condidit, murumque urbis cocto latere circumdedit, arenâ, pice, bitumine interſtrato, quæ materia in illis locis paſſim è terrâ exæſtuat. Curtius lib. 5. *Ad Memnium urbium pervenit: caverna ibi eſt ex quâ fons ingentem vim bituminis effundit adeo ut ſatis Babylonios muros ingentis operis hujus fontis bitumine interlitos eſſe.* Item: *Murus extructus laterculo coctili bitumine interlitus.* Plinius lib. 35. cap. 15. *Calcis quoque uſum præbuit* (bitumen) *ita ferruminatis Babylonis muris.* Vitruvius lib. 1. cap. 5. *Babylone abundantes liquido bitumine, pro calce & arenâ ex latere cocto factum habent murum.* Item lib. 8. cap. 3. *Babylone lacus eſt ampliſſima magnitudine, qui limne Aſphaltis appellatur, habens ſupra natans liquidum bitumen, quo bitumine & latere teſtaceo ſtructum murum Semiramis Babyloni circumdedit.* Ammianus lib. 23. *Babylon cujus mœnia bitumine Semiramis ſtruxit.* Servius in Eclog. 8. *Bitumen ex fulmine dicitur procreari: unde juxta Babyloniam quia frequentia cadunt fulmina, hac re lacus redundat adeo ut inde fabricaſſe muros Semiramis dicatur.* A B

Neque aliud volunt qui ſulphur habent pro bitumine. Hyginus fab. 223. *Murus in Babylonia quem fecit Semiramis Dercetûs filia, latere cocto, ſulphure &c.* Caſſiodorus variorum lib. 8. epiſt. 15. *Babyloniæ muri quos Semiramis regina latere cocto, ſulphure, ferroque conſtruxit.* Sulphure, id eſt ſulphureo limo, quale bitumen. Plinius ubi ſupra: *Fulmina & fulgura quoque ſulphuris odorem habent &c. Et bituminis vicina eſt natura.* C

Jam ut ſcias Beli templum in turre, quem diximus ejuſdem fuiſſe ſtructuræ, Arrianum audi lib. 7. ὁ γὰρ τοῦ Βήλου νεὼς ἐν μέσῃ τῇ πόλει ἦν τῶν Βαβυλωνίων, μεγέθει τε μέγιστος, καὶ ἐκ πλίνθου ὀπτῆς ἐν ἀσφάλτῳ ἡρμοσμένης, *Beli enim templum fuit in mediâ Babyloniorum urbe, immenſæ magnitudinis, ex cocto latere ſtructum bitumine ferruminatum.* Et de eôdem Diodorum lib. 2. pag. 69. τῆς δ' ὅλης οἰκοδομίας ἐξ ἀσφάλτου καὶ πλίνθου πεφιλοτεχνημένης πολυτελῶς *toto ædificio ex bitumine & latere ſumma arte atque impenſa extructo.*

Sed & bitumen adhibitum ab iis qui poſt primam illam ſubſtructionem muros Babylonis aut repararunt, aut ampliarunt. Ita ſub Nabonnide τὰ περὶ τὸν ποταμὸν τείχη τῆς Βαβυλωνίων πόλεως ἐξ ὀπτῆς πλίνθου καὶ ἀσφάλτου κατεκοσμήθη *mœnia Babylonicæ urbis quæ ſunt circa fluvium ex cocto latere & bitumine adornata ſunt.* Citat ex Ariſtæo Euſebius lib. 10. Præparat. Et apud Beroſum Nabuchodonoſor veritus ne hoſtis averſo flumine aliquid in urbem moliretur περιεβάλετο τρεῖς μὲν τῆς ἔνδον πόλεως περιβόλους, τρεῖς δὲ τῆς ἔξω τούτων, τοὺς μὲν ἐξ ὀπτῆς πλίνθου καὶ ἀσφάλτου, τοὺς δὲ ἐξ αὐτῆς πλίνθου, *ternis mœnibus urbem interiorem totidemque exteriorem circumdedit, partim ex cocto latere & bitumine, partim ex ſolo latere.* Quod non capio ſatis, & puto eſſe ἀσύστατον. Neque enim per ſe ſtare poteſt murus ex ſolo latere, abſque ullo ferrumine quo partes agglutinentur. Fortè pro αὐτῆς legendum ἀοπτῆς, vel ἀνοπτῆς, id eſt ὠμῆς: Et ἀπὸ τοῦ κοινοῦ repetendum καὶ ἀσφάλτου: Ut ſenſus ſit & hæc & illa mœnia bitumine fuiſſe ferruminata. Nulla alia differentia quam quod in his cocti eſſent lateres, in illis crudi. Quod ne videatur inſolens, de Mantineæ muro hæc leguntur apud Suidam in πλίνθος. *Agis &c. fluvium præterfluentem cum in murum avertiſſet, ipſum diſſolvit,* D E

V. Euſeb. l. 9. Præp. & Joſeph antiq. lib. 10. Et cont. Appion. l. 1.

τῆρ

A ἦν γὰρ ἐξ ὠμῆς πλίνθου *erat enim ex crudo latere*, qui *quidem adversus murales machinas cocto est firmior &c. Sed ab aquâ non minus dissolvitur quam à sole cera.* Potuit ergo Nabuchodonosor id habere in animo ut mœnia cocti lateris aquis, crudi hostibus opponeret. Sed hæc ideo cunctanter affero, quia licet ὀπτὸν pro cocto passim occurrat, tamen oppositum ἄνοπτον vel ἄοπτον nusquam reperi, nisi de eo quod visum fugit. Et ad vitandam homonymiam diceretur ἀοπτητὸς. Ὀπτὸν enim pro cocto contractum esse ex ὀπτηλὸν notat in Homerum Eustathius. Quod me monuit Nobilissimus D. de Grentemesnil. Itaque omnibus expensis huic illius conjecturæ accedo pro αὐτῆς rescribendum ὠμῆς.

B

CAPUT XII.

De Babylonis amplitudine.

Babylon magna urbs: non tamen cum Peloponneso conferenda ratione magnitudinis, ut velle videtur Aristoteles: Nec verum est quod ea capta scribit partem aliquam die tertio nondum scivisse. Locus de mendo suspectus. Diei partes, id est horæ. De ambitu Babylonis veteres dissentiunt. Tamen nemo minorem facit stadiis 360. præter Hyginum, in quo numerus corruptus. De murorum altitudine & crassitie par dissensus.

C Etsi Babylon appelletur jure merito *magna urbs*. Dan. 4,17.30. & Nabuchodonosori Regi Regum dederit materiam superbiendi: Non tamen est quod quis temerè Græculis fidem adhibeat, ex quorum relatione deceptus Aristoteles Babylonem sibi fingit portentosæ magnitudinis & Peloponneso pænè parem: Id sibi volunt hæc verba quibus contendit civitatem mœnibus non definiri: εἴη γὰρ ἂν Πελοποννήσῳ περιβαλεῖν ἓν τεῖχος. Τοιαύτη δὲ ἴσως ἐστὶ καὶ Βαβυλὼν, καὶ πᾶσα ἥτις ἔχει περιγραφὴν μᾶλλον ἔθνους ἢ πόλεως *liceret enim etiam totam Peloponnesum mœnibus circumscribere. Talis fortasse est Babylon, & urbs alia quæcunque gentis potius quam urbis habet circumscriptionem.* Sed fuit hoc τὸ πρῶτον ψεῦδος quod

Polit. lib. 3. cap. 3.

D addit continuo post: ἧς γέ φασιν ἑαλωκυίας τρίτην ἡμέραν οὐκ αἰσθέσθαί τι μέρος τῆς πόλεως *quâ captâ partem aliquam ferunt die tertiâ nondum sensisse.* Quod si semel concesseris, etiam id agnoscendum Babylonem non malè cum Peloponneso conferri, è cujus uno extremo ad aliud triduano cursu vix attingere possit expeditus eques. Fortè pro τρίτην ἡμέραν μέρος τὶ οὐκ αἰσθέσθαι scripserat aliquis τρίτον ἡμέρας μέρος τινὰς οὐκ αἰσθέσθαι, vel voce μέρος bis repetita τρίτον ἡμέρας μέρος, μέρος τὶ τῆς πόλεως &c. Hoc est diei parte tertiâ aliquam partem urbis nondum sensisse, cum aliquanto ante lucem capta fuisset. Neque enim in tanta urbe quæ capta est in die festo, plerisque somno vinoque sepultis & pridianam crapulam adhuc

E evomentibus, uno momento temporis, res potuit ubique sciri. Verè igitur scribit Herodotus: ὑπὸ δὲ μεγάθεος τῆς πόλιος, ὡς λέγεται ὑπὸ τῶν ταύτῃ οἰκημένων τῶν περὶ τὰ ἔσχατα τῆς πόλιος ἑαλωκότων, τοὺς τὸ μέσον οἰκέοντας Βαβυλωνίων οὐ μανθάνειν ἑαλωκότας, ἀλλὰ (τυχεῖν γάρ σφι ἐοῦσαν ὁρτὴν) χορεύειν τε τοῦτον τὸν χρόνον, καὶ ἐν εὐπαθείῃσι εἶναι *præ magnitudine urbis, ut ab incolis narratur, cum capti essent qui erant ad extrema urbis, eos Babylonios qui mediam incolunt nescivisse se esse captos, sed*

lib. 1. c. 191.

cum forte dies festus eis esset, in choreis & oblectationibus eo ipso tempore fuisse. Sed & Xenophon præsidiariis qui tuebantur arces rem innotuisse negat usque ad plenam lucem. Verba sunt: εἰ ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, καὶ ᾔσθοντο οἱ τὰς ἄκρας ἔχοντες, ἑαλωκυῖαν τέ τὴν πόλιν, καὶ τὸν βασιλέα τεθνηκότα. *Cum autem illuxit dies, senseruntque qui arces tenebant, & urbem esse captam & regem obiisse &c.* Itaque potuit fieri ut qui erant in extremis parte demum diei tertiâ urbem captam esse deprehenderint. Parte tertia id est hora tertia, post ortum Solis. Chaldaicè dixeris בשעה תליתא, ut Dan. 4.16. בשעה חרא *hora una.* Sed horæ nomen eo sensu nondum in usu erat aqud Græcos. Tantum diem per partes duodecim dividebant, idque à Babyloniis edocti. Herodotus: τὰ δυώδεκα μέρεα τῆς ἡμέρας παρὰ Βαβυλωνίων ἔμαθον Ἕλληνες *duodecim diei partes* (id est duodecim horas) *à Babyloniis Græci didicerunt.*

Lib 7. Cyrop
Lib. 2. c. 109.

Hoc ipsum si fidem superat apud eos qui Babylonem æstimant ex modulo nostrarum urbium; Sciant illi Hygino excepto, in quo mendum esse suspicor, veterum neminem esse qui Babylonis mœnibus in ambitu minus assignet stadiis CCCLX. quæ faciunt millia passuum XLV. Hæc est in Diodoro Ctesiæ definitio, quam puto sequutum Hyginum; Et pro stadiis 300. (ita hodie legitur) rescribendum 360. Alii omnes, quotquot videre contigit, ad hunc numerum aliquid addunt pro mantissa & auctario. Sic Clitarchus Babylonem amplexu suo continere scribit stadia CCCLXV. Curtius CCCLXVIII. Strabo CCCLXXXV. Dio Cassius CCCC. Orosius CCCCLXX. Herodotus & Apollonius CCCCLXXX. Plinius & Marcianus Capella, quod idem est millia passuum sexaginta. In hac veterum inconstantia, non facile est pedem uspiam tuto figere. Nisi quod tutius credi puto Ctesiæ & Clitarcho qui fuere oculati testes & Babylone diu egerunt.

Diod. l. 2. p. 68. Hygin. fab. 223.
Apud Diod. l. 2. Curt. l. 5. Strab. l. 16. Apud Tzetz. chil. 9 v. 568. Orof. l. 2. c. 6 Herod. l. 1. c. 279 Apollon l. 1. c. 18. Plin. l. 6. c. 26. Mart. lib 6.

Non minor authorum discordia, cum ad murorum altitudinem & latitudinem ventum est. Altitudo minima in Strabone & Diodoro est quinquaginta cubitorum. Curtius duplicato numero centum tribuit. Apollonius etiam, in quo tria semijugera, id est ἡμίπλεθρα nî fallor, nam Græca non sunt ad manum, præcisè sunt centum cubiti. At in Ctesia murorum Babylonis altitudo est πεντήκοντα ὀργυιῶν *quinquaginta orgyiarum,* quarum singulæ sunt cubitorum quatuor, vel quod idem est senûm pedum. Itaque eodem redit Herodoti descriptio, quam secutus est Orosius, ὕψος δὲ διηκοσίων πηχέων. Nisi quod hos cubitos regios esse asserit, tribus digitis majores vulgaribus. Plinius & Martianus ex cubitis fecerunt pedes.

Ejusdem muri crassities Straboni & Curtio est pedum XXXII. Marciano & Plinio pedum L. Herodoto & Orosio cubitorum totidem, Apollonio fere unius jugeri, id est pedum centum. Ctesias: τὸ πλάτος τῶν τειχῶν ἐξ ἅρμασιν ἱππάσιμον. At Strabo modestius: ἡ δὲ πάροδος ἐπὶ τοῦ τείχους, ὡς τέθριππα ἐναντιοδρομεῖν ἀλλήλοις ῥᾳδίως. Quomodo & Curtius: *quadrigæ inter se concurrentes sine periculo commeare dicuntur.* Cætera vide apud veteres quos citavimus. Nec enim libet his immorari.

CAPUT

CAPUT XIII.

De altitudine turris Babylonicæ, De eâdem fabulæ cum Mosis historia collata.

Turris descriptio ex Herodoto, Hieronymo & Adone. De eadem fabulæ Judaicæ in libro *Ialcut* & Itinerario Benjamini. Et Chaldaicæ ex Sibyllâ, Eupolemo & Abydeno, in quibus multa vestigia veritatis. Quomodo ex scripturâ petitum fuerit quod Babylonem scribunt condidisse Gigantes è terrâ editos, qui cum in Deos bella movissent, Dii ventis immissis totũ opus disturbaverunt. Græcos Chaldæis assentiri. Tamen Mosis narrationi nihil commune cum fabula de Aloidis, Juliani apostatæ objectiones refelluntur. *Vsque ad cœlum* pro valde sublimi.

De muris Babylonicis plura dicentur cum ventum erit ad Nimrodum, qui ab istis affectum opus atque inchoatum duntaxat perfecisse legitur & ad umbilicum perduxisse. Turrim sic describit Herodotus lib. I. ubi de templo Beli: ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ἱεροῦ πύργος στερεὸς οἰκοδόμηται, σταδίου καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ εὖρος, καὶ ἐπὶ τούτῳ τῷ πύργῳ ἄλλος πύργος ἐπιβέβηκε, καὶ ἕτερος μάλα ἐπὶ τούτῳ, μέχρις οὗ ὀκτὼ πύργων, id est ut vulgo redditur, *in medio templi turris solida extructa est, longa & alta stadium, cui alia rursus turris imposita est, & huic subinde alia ad octavam usque*, in quâ fuit νηὸς μέγας *fanum ingens* Belo sacrum. Proinde si singulæ turres eâdem proportione creverunt, totius ædificii altitudo fuit stadiorum octo, id est mille passuum. Quæ altitudo cum sit immensa, nec ullum aliud ædificium legatur vel ad quadrantem attigisse, divinare non possum cur hunc numerum Hieronymus in quadruplum augeat; *Arx*, inquit, *id est capitolium illius urbis est turris quæ ædificata post diluvium in altitudine quatuor millia dicitur tenere passuum.* Si *pedum* rescripseris loco *passuum*, spatium erit justo brevius, nam stadia octo sunt pedum quinque millia. Ado in Chronico, Ætate prima, pedes in passus mutasse non contentus, numero aliquid addit pro auctario: *Hujus*, inquit, *altitudo quinquies mille centum septuaginta quatuor dicitur tenere passuum, paulatim altioribus in angustias coarctatis, ut pondus imminens facilius sustentaret. Describunt ibi templa marmorea lapidibus pretiosis auroque distincta, & multa alia quæ videntur incredibilia.* Vereor ne & falsa. Quid quod hæc Herodoti, quibus nititur quicquid de Babylonicæ turris altitudine traditum est, σταδίου καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ εὖρος, vere notat D. de Grentemesnil reddi perperam *longa & alta stadium*, cum εὖρος latitudinem non altitudinem significet. Itaque hoc solum vult Herodotus, turris basim fuisse quadratam, & tam in latitudine quam in longitudine, id est undiquaque stadium patuisse. Sed de altitudine non est quod speres quicquam ex Herodoto posse elici, cum de illa altum sileat. Et in Strabone tantum est σταδιαία τὸ ὕψος; ut & σταδιαία ἑκάστη τῶν πλευρῶν. Judæi in libro *Jalcut* hanc ipsam turrim mendacio suo extollunt ad milliaria viginti septem. Benjamin fundamenti longitudinem extendit usque ad duo milliaria, quod fuerit valde superfluum, cum turris latitudinem finiri scribat ducentis quadraginta cubitis, id est pedibus CCCLX. & longitudinem centum cannis, id est pedibus DC.

In Ecl. 3.

Jos. cont. Appion. l. 1. Euseb. l. 9. præp.

Sed & de eâdem turri Ethnici Scriptores multa garriunt. Sibylla quædam apud Josephum & Eusebium: Πάντων ὁμοφώνων ὄντων τῶν ἀνθρώπων πύργον ᾠκοδόμησαν τινὲς ὑψηλότατον, ὡς ἐπὶ οὐρανὸν ἀναβησόμενοι δι' αὐτοῦ. οἱ δὲ θεοὶ ἀνέμους ἐκπέμψαντες ἀνέτρεψαν τὸν πύργον, καὶ ἰδίαν ἑκάστῳ φωνὴν ἔδωκαν, καὶ διὰ τοῦτο Βαβυλῶνα συνέβη κληθῆναι τὴν πόλιν. *Cum omnes homines unâ linguâ loquerentur, altissimam turrim quidam ædificarunt, tanquam in cœlum per eam ascensuri: Dii autem ventis immissis turrim everterunt, & propriam unicuique linguam attribuerunt, unde factum ut urbi Babyloni nomen esset.* Eupolemus itidem scribit πόλιν Βαβυλῶνα πρῶτον μὲν κτισθῆναι ὑπὸ τῶν διασωθέντων ἐκ τοῦ κατακλυσμοῦ, εἶναι δὲ αὐτοὺς γίγαντας, οἰκοδομεῖν δὲ τὸν ἱστορούμενον πύργον. Πεσόντος δὲ τούτου ὑπὸ τῆς τοῦ θεοῦ ἐνεργείας, τοὺς γίγαντας διασπαρῆναι καθ' ὅλην τὴν γῆν, *urbem Babylonem primum ab illis fuisse conditam qui à diluvio servati sunt. Eos autem fuisse gigantes, & celebrem illam turrim extruxisse, quâ vi divina prostratâ gigantes per universam terram fuisse dispersos.*

Euseb. ibid.

B

Et Abydenus apud Cyrillum & Eusebium: Ἐντεῦθεν δὲ οἱ λέγουσι τοὺς πρώτους ἐκ γῆς ἀνασχόντας ῥώμῃ τε καὶ μεγέθει χαυνωθέντας, καὶ δὴ θεῶν καταφρονήσαντας ἀμείνονας εἶναι, τύρσιν ἠλίβατον ἀείρειν ἵνα νῦν Βαβυλών ἐστι. ἤδη τε ἄσσον εἶναι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τοὺς ἀνέμους θεοῖσι βωθέοντας ἀνατρέψαι περὶ αὐτοῖσι τὸ μηχάνημα τοῦ δὴ τὰ ἐρείπια λέγεσθαι Βαβυλῶνα. Τέως δὲ ὄντας ὁμογλώσσους ἐκ θεῶν πολύθροον φωνὴν ἐνείκασθαι. Et paulo post: ὁ δὲ τόπος ἐν ᾧ πύργον ᾠκοδόμησαν νῦν Βαβυλὼν καλεῖται, διὰ τὴν σύγχυσιν τῆς περὶ τὴν διάλεκτον πρώτην ἐναργοῦς. Ἑβραῖοι γὰρ τὴν σύγχυσιν Βάβελ καλοῦσι. *Sunt qui dicunt primos è terra editos, cum virium & molis ratione superbirent, & Diis se præstantiores esse jactarent, turrim excelsam erexisse ubi nunc est Babylon, & cum ea jam esset cœlo proxima, ventos Diis subvenientes totum opus subvertisse: Ruinis autem Babyloniæ nomen fuisse impositum. Cum verò ad id temporis homines unius linguæ fuissent, linguam diversam ipsis à Diis esse immissam &c. Locus autem in quo turrim ædificarunt nunc vocatur Babylon propter confusionem perspicuitatis circa primum sermonem. Ebræi enim confusionem Babel appellant.*

Cyril. advers. Julian. Euseb lib. 9. præp. & Gr. Chron. p. 13.

C

Hæc ex Chaldæorum monumentis, quæ multa servant vestigia veritatis. Et si quid est superadditum, videtur id aliquo modo pendere ex sacro textu. 1. Babylonem conditam fuisse dicunt à Gigantibus, quia Nimrod conditorum unus גבור vocatur, id est gigas ut multi volunt, in his Græci interpretes. 2. Eosdem gigantes scribunt è terra fuisse editos, quia de Nimrode dicitur Genes. 10, 11. מן הארץ ההיא יצא *è terra illa prodiit*. 3. Et in Deos bella movisse, quia legitur fuisse ציר לפני יהוה *venator coram Domino*, id est ut nonnulli reddunt, *bellator contra dominum*. Quæ est interpretatio R. Selomonis & aliorum. 4. Addunt erexisse turrim *cœlo proximam* ἄσσον τοῦ οὐρανοῦ *tanquam in cœlum per eam ascensuros*. Quia de illa turri dicitur Gen. 11, 4. וראשו בשמים *& vertex ejus ad cœlum*. 5. Sequitur Deum ventis immissis tam ipsum opus quam opifices dissipasse. Sumptum id ex historiâ Chaldaicâ in qua legebatur facta fuisse hęc dissipatio בארבע הוחי שמיא *per quatuor ventos cœlorum*, id est in quatuor mundi plagas, vel *super faciem omnis terræ*, ut habetur Gen. 11, 8. 9. Sed inter-

D

E

terpretes sic acceperunt, ac si dissipatio facta fuisse diceretur ventorum ministerio. 6. Denique quia פוץ vel נפץ, quo verbo hîc utitur Moses, non dissipare solum sed & confringere significat, unde est quod fulmen vocatur נפץ Esa. 30, 30. Ajunt totum opus confractum & subversum fuisse. Nec multo aliter Benjamin. *ignis in medium turris cœlitus delapsus est* ובקעה אותם *& eos* lateres *diruit.*

Indidem origo Græcæ fabulæ de Gigantibus θεομάχοις è terra editis, qui cum aggestu montium in Cœlum sibi viam pararent, Jovis fulmine fracti & dissipati sunt.

Terra feros partus, immania monstra, Gigantes
Edidit, ausuros in Jovis ire domum.
Mille manus illis dedit, & pro cruribus angues,
Atque ait, in magnos bella movete Deos.
Extruere hi montes ad sidera summa parabant,
Et magnum bello sollicitare Jovem.
Fulmina de cœli jaculatus Juppiter arce,
Vertit in authores pondera vasta suos.

Ovid. l. 5. Fast.

Absit tamen à nobis ut cum impurissimo apostatâ Juliano credamus Mosis narrationem quicquam habere commune cum fabula de Aloidis,

———qui magnum manibus rescindere cœlum
Aggressi, superisque Jovem detrudere regnis.

Virg. Æn. 6. ex Hom. Odyss.

Aut tam fuisse vesanos Babylonicæ turris conditores ut eam crediderint ad cœlū usque posse evehi. Tantum phrasi Hebrææ profitentur se turrim erecturos, cujus caput cœlum attingat, id est in immensum attollatur. Quod ipsum de Chananæorum urbibus affirmatur Deut. 1, 28. & 9, 1. Sic in Homero ἐλάτη δ' ἦν οὐρανομήκης *abies autem erat in cœlum usque sublimis*, id est valde procera. In Aristophane: οὐράνιον γ' ὅσον, id est πολὺ καὶ μέγα. Proinde Juliano Cyrillus merito regerit Scripturam κατὰ τὸν κοινὸν δὴ τοῦτον καὶ καθ' ἡμᾶς λόγον ἀντὶ τοῦ ὕψους δέχεσθαι τὸ εἰς οὐρανὸν, *juxta receptum apud nos loquendi morem pro alto usurpare τὸ in cœlum:* Et hâc eâdem hyperbole à Psalte dici de iis qui à maris fluctibus agitantur: ἀναβαίνουσιν ἕως τῶν οὐρανῶν, καὶ καταβαίνουσιν ἕως τῶν ἀβύσσων, *ascendunt usque ad cœlos, & descendunt usque ad abyssos.*

Odyss. E. v. 239. Suid. in ἀνεβόησαν & in οὐράνιον. Cyr. in Julian. l. 4.

CAPUT XIV.

Quo consilio primi homines tantam molem erexerint.

Turrim non extruxerunt ut ad cœlum viam sibi facerent. Neque ut vel diluvii, vel futuri incendii metu de asylo sibi prospicerent; Sed 1 ut facerent sibi nomen Gen. 11, 4. id est ut famam sui nominis longe lateque propagarent, phrasi scripturę consueta. Itaque male ab Hebræis nomen hic sumitur pro Deo vel pro idolo. 2 ne dispergerentur: quo ipso malum in se accersunt, quod vitare erat animus. Quale fuerit illorum crimen, Quomodo mediis utendum.

Conditorum hujus turris consilium non fuit, ut ad cœlum sibi viam facerent, ut Abydenus & alii volunt. Verisimile non est tam solemnia insanivisse homines qui in hoc ipso molimine tam se probant industrios. Quamvis

lib. 7. Polyæni legerim quosdam Thracas eo usque credulitatis & dementiæ esse provectos, ut ducem suum Cosingam, quid idem erat Junonis Sacerdos, putaverint per scalas quas paraverat ascensurum in cœlos, ut eos accusaret & reos perageret apud Junonem. At apud istos recens erat diluvii memoria, quo sciebant arcam quindecim cubitis sublatam supra celsissimos montes cœlis nihilo fuisse propiorem. Maximè, si verum illud quod à Josepho traditur, Sethi nepotes jam ante diluvium Astrologiæ dedisse operam, & sua inventa columnis inscripsisse, quarum una sua ætate adhuc in Syria extabat; eos qui à diluvio evaserant non latuit immensitas spatii quo cœlum à terra distat. Denique nihil tam vastum & supra vires humanas eos sibi proposuisse Deus ipse docet his verbis Gen. 11, 6. *Non prohibebitur ab illis* (id est non denegabitur illis) *quicquam eorum quæ cogitaverunt facere*, vult eos nihil aggredi quod non potuerit succedere, si Deus opus non disturbasset.

Antiq. l. 1. c. 1.

A

B

Nihilo videtur verior Josephi sententia, Babylonicæ turris architectos id sibi proposuisse, ut turrim ædificarent ὑψηλότερον ἢ τὸ ὕδωρ ἀναβῆναι δυνηθείη *celsiorem quam ut aqua eo usque posset ascendere*, si diluvium rursus ingrueret. Illos enim ab hoc metu præstabat immunes solemnis Dei promissio, quamque adeo juramento firmaverat Esa. 54, 9. sacramento iridis addito in signum fœderis Gen. 9, 12. Cui promissioni si diffidebant, quorsum relictis montibus in plana descendebant, fixuri sedes inter duos amnes vastissimos Euphratem inquam & Tigrim quorum inundationibus Babylonia est obnoxia? Neque prudens fuisset consilium se lateritia turri munire contra vim aquarum, quarum impetum ne petræ quidem durissimæ possunt sustinere aut retundere. Denique prioris mundi exitium abundè illos docuerat contra Dei manum armatam inania esse hæc κρησφύγετα; *& non esse sapientiam, nec prudentiam, nec consilium contra Dominum* Prov. 21, 30.

C

Proinde neque id verisimile est quod video quosdam asserere, illos futuri incendii metu de asylo sibi prospexisse, memores scilicet

-----affore tempus
Quo mare, quo tellus, correptaque regia cœli
Ardeat, & mundi moles operosa laboret.

D

Quis enim in generali orbis incendio speret in turri se evasurum, aut in ejus cacumine se tutum iri ab igne cœlitus delapso, cum potius metu fulminis ima petantur & terræ specus. Denique in communi periculo nonnisi paucis admodum sic potuisset consuli.

Sed conjecturis nihil est opus cum Moses apertè asserat eos hanc turrim erexisse, ut famam sui nominis longe lateque propagarent: *Ædificemus*, inquiunt, *urbem & turrim cujus fastigium ad cœlum attingat, ut nobis faciamus nomen.* Hebræi quidem aliter accipiunt; volunt enim ibi *nomen* pro Deo sumi, ut Levit. 24, 11. *Blasphemavit* את השם *nomen*, id est blasphemavit Deum. Et Deut. 28, 58. *ut timeas nomen istud gloriosum & terribile*, id est *Dominum Deum tuum*, ut statim additur ἐπεξηγητικῶς. Itaque *faciamus nobis nomen* ex mente Hebræorum

E

hîc

A hîc significat, *faciamus nobis Deum*, id est idolum: ut cum populus Aaroni dixit, *Fac nobis Deos qui nos præcedant*, Exod. 32, 1. Et verò hæc ipsa turris Belo postmodum consecrata est. At Belus ille fuit Nimrod, qui tum vix erat natus, nec nisi post obitum cœpit coli. Itaque non struxere turrim, ut Belum in ea colerent, sed neque alium quemquam. Saltem quicquid Hebræi velint, assero verba conditorum, *faciamus nobis nomen*, non admittere hanc interpretationem. 1. Utut enim *nomen* sumatur in scriptura pro vero Deo; nusquam de idolo usurpatur. 2. Præterea quoties de Deo res est, non dicitur שם, sed השם τὸ ὄνομα articulo præfixo. At hi simpliciter dicunt נעשה לנו שם ποιήσωμεν ἑαυτοῖς ὄνομα, B sine articuli nota. 3. Denique Scripturæ phrasi notissima *facere sibi nomen* est famam extendere factis. Sic 2. Sam. 8, 13. *David fecit sibi nomen*. Esa. 63, 12. de Deo, *ut faceret sibi nomen æternum*. Et versu 14. *ut faceres tibi nomen gloriosum*. Et Jerem. 32, 20. & Dan. 9, 15. *Fecisti tibi nomen quale hodie*. Omnino igitur his verbis, *Faciamus nobis nomen*, apertè significant hoc tantæ molis μηχάνημα se in eum finem erigere, ut immortale sibi nomen comparent apud posteros. Atque id apertè clamabat ipsa ædificii moles, quæ tota erat ad pompam, non ad usum comparata.

Addunt, *ne dispergamur*, ac si animus malè sibi conscius præsagiisset mox futuram C dispersionem: Cui dum volunt ire obviam, de firma statione sibi prospicientes, eo ipso malum istud in se accersunt quod vitare erat animus. Tam malè subducunt calculos qui mediis humanis potius quam Deo fidunt. Ædificare quidem per se non malum; sed malum id sine Deo aggredi. Quippe *nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laborant qui ædificant eam*. Malum sacrificare reti suo, & adorare opus manuum suarum, ut hi qui ex successu operis non Deo gloriam quærunt, sed sibi famam. Istius criminis reus, ejusdem urbis restaurator, cujus hi conditores, dum hæc superbè jactaret: *Nonne hæc est Babylon magna quam ego ædificavi, &c.* ejectus est ab hominibus & relegatus inter bestias. De-D nique mediis uti licet, sed non licet iis fidere, ut hi qui dicunt; *Ædificemus urbem & turrim usque ad cœlum, ne dispergamur*. Piorum turris ipse dominus Prov. 18, 10. *Turris valida nomen domini, ad eam currit justus ut exaltetur*. Hæc obiter in eos qui Babylonis architectos à crimine defendunt, & pæne Deo dicam scribunt, quod illos, ut hanc temeritatem & audaciam reprimeret, disperserit in omnes terras.

Ps 127. Hab. 1, 16. Es. 2, 8.

Dan. 4, 27.

CAPUT XV.

E

De confusione linguarum.

TErra pro incolis; Labium pro sermone. Labium & verba an differant. Tum unicam fuisse linguam ex Abydeno & Sibylla probatur. Eam brutis fuisse communem Plato & alii fabulantur. Erat hæc Hebræa lingua, ut docent Chaldæi interpretes, R. Selomo, Aben Ezra & Cabalistæ per Gematriam & è Patribus Hieronymus & Augustinus. Linguæ Hebrææ antiquitas constat ex nominum etymologiis. Theodoretus & Maronitæ, qui Syram substituunt, refelluntur.

luntur. Ab Ebere Ebræa lingua & Ebræi dicti, non à trajectu Euphratis, ut volunt. Hebrææ linguæ veneres quas reliquæ non assequuntur Id agnoscunt Sirachides & Hieronymus. Quandiu floruerit, quando degeneraverit. Cur in Babylonia corrupta potius quam in Ægypto, ubi Hebræi hæserunt multo diutius. Babylon illi fatalis. Confusio linguarum solius Dei non Angelorum opus. Cyrilli locus eâ de re Eadem Dei virtus in creatione & in Ecclesię restauratione, & in vitâ futurâ Non tot linguæ fuerunt quot homines, sed quot hominum coloniæ Ex Hebræorum sententia linguæ LXX. Gentes & Angeli iisdem præfecti totidem Id probatur ex R. Menachem & Chald. paraphr. & Talmude, & ex Cant. 4, 10 per Gematriam. Græci LXXII. numerant. Ita Clemens, Eusebius, Epiphanius. Quod sequuntur è Latinis Augustinus, Prosper Aquit. Philastrius, alii. Christi discipuli totidem. Et Angelorum totidem Chiliades. Gentes secundum numerum Angelorum Dei Deut. 32, 8. Ægyptii idem asserunt, atque ideo Cynocephalum volunt esse mundi symbolum Euphorus linguas & gentes LXXV. numerat. Pacianus CXX. At verus linguarum numerus multo major In regno Mithridatis linguę XXII. In unam Colchidis urbem convenisse populos linguarum CCC. Ex numero τῶν κεφαλαιώτων Gen. 10. linguarum numerum male colligi. Ex Mose frustra objici divisas esse gentes secundum linguas suas. Ἀνακόλουθον quod affertur de discipulorum & Angelorum numero. Nec plus virium in loco Deuteron quem LXX. malè legerant. Quo sensu dicatur Deus constituisse terminos gentium juxta numerum filiorum Israelis. Procopius & Lyranus refelluntur; Et Chaldęus interpres. Non omnes linguas in illa confusione natas. Multas hodieque nasci. In Scripturis nominantur circiter XX. linguę pręter Hebręam Prima Chaldęa quâ scripsere Daniel, Esdras, Jeremias. Moses etiam alicubi. Hebraicæ ita vicina ut Judęi Syrè loquentes non intellexerint. Ab eâ vix differt Syra qua usi Christus & Apostoli. Hebręam vocant Evangelistę. Hujus voces & dialecti. Galilęorum dialectus impurior. Quam sit necessaria Theologis. Ubi sit vernacula. Secunda Arabica, cujus author *Hasarmaveth* vel *Joctan*. Arabismis scatere libros Scripturæ poeticos, Jobum imprimis. Eam cœpisse diffundi ab annis mille circiter, & orbis veteribus cogniti occupasse fere trientem. Ad Hebręę linguæ cognitionem quantum conferat. Medicis, item Geographis, Mathematicis, &c. Tertia lingua Phœnicia qua Mochus & Sanchoniathon scripsere ante Trojana tempora. Hęc Hebręę proxima, quę ideo lingua Chanaan. Quarta lingua Ægyptia quæ Hebræis barbara, tamen quędam habuit cum Hebraica communia. Ægypti *Delta* in Psalmis & Esaiâ *Raab*, Ægyptię *Rib*, id est pyrus; unde *Athribis* cor pyri. *Channa* planta Ps. 80. unde *Chenosiris*. *Tsaphnath Paaneach*, vel *Psonton Phanech* revelator secretorum Gen. 41. *Sohar* pro carcere Gen 39. *Pharao* Rex, vel ut alii crocodilus. *Moses* ut volunt ex aqua eductus; quamvis videatur mere Ebręum: Exod. 16 מן *man* pro Hebr. מה ma. *Totaphoth* pro frontalibus vox semięgyptia. *Rephan* Saturnus Ægyptiis hodieque, ut *Cijun* Persis & Arabibus. Unde lux loco Stephani Act 7, 43. Sapientia Ægyptiorum Act 7, 21. Quam multa scripserit Hermes. Linguam Ægyptiam Gręcę esse matricem & illi proximam. Kircheri somnium multis refellitur. Quando Gręca lingua in Ægyptum sit introducta. Quinta lingua Azotiorum, id est Philistęorum, media inter Ægyptiam & Hebręam. Hujus voces *Dagon, Baalzebub, Marnas, Saran, &c.* Sexta, Persica: Hujus voces ex Daniele, Nehemia & Esther. Sarabara, gaza, purim, ahasteranim, Cyrus, Darius, parasangę. Quarum quędam in usu hodieque apud Persas. Huic linguę nonnulla cum Germanica communia. Alię linguę de quibus in scriptura mentio. Vox Babel propriè quid sit. Falsę illius originationes.

ERat tota terra (inquit Moses Gen. 11, 2.) *labii unius & verborum eorundem*. *Tota terra*, id est omnes incolæ terræ. Sic 1. Reg. 10, 24. *Tota terra quærebant faciem Solomonis*, id est *omnes Reges terræ*, ut explicatur 2. Paral. 9, 23. *Labii unius*, id est sermonis unius; instrumentum pro effectu. Ideoque additur

ἐπη-

A ἐπεξηγητικῶς *& verborum eorumdem.* Sic labium pro ſermone ſumitur Pſ.12,4. & 140,4. & 1. Cor.14,21. Sunt qui ſubtilius quam ſolidius diſtinguunt labium à verbis, quaſi hæc ſermonem ſignificent, illud modum proferendi: ut ſenſus ſit non modo eandem omnium fuiſſe linguam, ſed & eandem phraſim aut pronunciationem etiam, quæ in eâdem linguâ ſæpe variat.

Unicam fuiſſe linguam, antequam conderetur turris Babel, etiam Ethnici agnoſcunt. Abydenus apud Euſebium & Cyrillum: τέως δ' ὄντας ὁμογλώσσους ἐκ θεῶν πολύθροον φωνὴν ἐνεῖκαι, *cum vero ad id tempus homines unius linguæ fuiſſent, linguam diverſam ipſis à Diis eſſe immiſſam.* Et in Joſepho Sibylla: ὁμοφώνων ὄντων τῶν ἀνθρώπων, πύργον ᾠκοδόμησαν, *&c. Cum homines unius linguæ eſſent turrim ædificarunt, &c.* Quin brutis etiam fabulantur linguam illam fuiſſe communem; B ut & homines cum brutis & bruta inter ſe conferre poſſent: Vide eâ de re locum Platonis in Politico quem jam ſupra citavimus: Et Philonem in libro de confuſione linguarum: λέγεται, inquit, ὡς ἄρα πάνθ' ὅσα ζῶα, χερσαῖα, καὶ ἔνυδρα, καὶ πτηνὰ τὸ παλαιὸν ὁμόφωνα ἦν, *narratur olim animantium omnium terreſtrium, aquatilium & volucrium eandem vocem fuiſſe.*

Communis illa omnium hominum lingua qualis fuerit his verbis docet Hieroſolymitanus interpres: והוון כל דרויא דארעא לישן חד וממלל חד ועצא חדא ארום בלישן קודשא הוו ממללין דבהא אתברי עלמא מן שרויא C *& omnes incolæ terræ linguæ unius erant, & ſermonis unius, & conſilii unius, quippe linguâ ſanctâ loquebantur, quâ eſt creatus mundus à principio:* Hoc eſt lingua Hebræâ quæ à creatione fuerat in uſu omnium. Id ipſum habet Jonathan in Paraphraſi verbis parum diverſis. Et R. Selomo Jarchi: *Labium unum eſt lingua ſancta.* Et Aben Ezra: *Labium unum ſignificat linguam unam quæ mihi videtur fuiſſe lingua ſancta.* Quin & Cabaliſtæ notant in Baal Hatturim שפה אחת id eſt *labium unum,* per Gematriam ſignificare לשון הקרש *linguam ſanctitatis,* id eſt Hebræam, quia numeri utrobique iidem ſunt. Tamen numerus vocum לשון הקרש excedit unitate. Sed apud illos unitas, in numerorum collatione Gematrica, non eſt ullius momenti.

D Sic Hieronymus in Sophoniæ cap.3. aſſerit *linguam Hebraicam omnium linguarum eſſe matricem.* Et Auguſtinus de civitate Dei lib.16. cap.11. *Non defuit,* inquit, *domus Heber, ubi ea quæ antea fuit omnium lingua remaneret.* Item, *Quia ergo in ejus familiâ remanſit hæc lingua, diviſis per alias linguas cæteris gentibus, quæ lingua prius humano generi non immerito creditur fuiſſe communis, ideo deinceps Hebræa eſt nuncupata.* Item, *Quando autem erat una, nihil aliud quam humana lingua, vel humana locutio vocabatur, quâ ſolâ univerſum genus humanum loquebatur.*

Linguam Hebræam omnium eſſe antiquiſſimam docent Etymologiæ nominum quotquot extant in hiſtoriâ Moſis, à mundi creatione usque ad diſperſionem gentium. Sic hortus עדן *Eden* Hebræis eſt hortus voluptatis ſive deliciarum. Terra נוד *Nod* terra exilii, quia ibi exulavit Cain. בבל *Babel* confuſio, quia linguæ inibi confuſæ ſunt. אדם *Adam* primus homo dictus eſt quia ex האדמה *Adamâ* ſeu terrâ factus. חוה *Eva* à vitâ prima mulier, quia mater omnium vi-
E

 ven-

ventium. קין *Cain* unus è filiis ab acquirendo, quia dixit mater, קניתי *acquisivi virum à Domino.* Alius שת *Seth* à ponendo; quia dixit; שת *posuit mihi Deus semen alterum.* חנוך *Enoch* à dedicando, quia natus in ipsâ dedicatione urbis quam ædificavit Cain. Alterius Enochi filius מתושלח *Methusela*, anno diluvii mortuus, id significabat ipsô nomine, quod illi à patre inditum prophetico spiritu. פלג *Phaleg* est à dividendo, quia in diebus ejus נפלגה divisa est terra. Taceo allusiones ex Hebræa lingua petitas, ut cum de Noâ dictum ינחמנו *consolabitur nos*; Et de Japheto יפת אלהים ליפת *Deus dilatet Japhetum.* A

Maronitæ qui Syram, vel quod idem est Chaldaicam linguam volunt omnium esse matricem, quod ipsum sensit Theodoretus, eâdem ratione utuntur. Quia vocabula quæ diximus tam sunt in usu Syrorum quàm Hebræorum. Sed nihil habent quod regerant, cum ventum est ad Adami verba Gen. 2, 23. *Vocabitur vira, quia ex viro sumpta est.* Hebraicè ut איש *is* pro viro, ita אשה *issa* pro muliere vox est usitatissima; cujus originem hoc loco aperit ὁ πρωτοπλάστης, cum mulierem dicit ideo אשה *issa* vocari, quia מאיש ex *is* id est ex viro sumpta est. Aliam esse linguam non puto quæ hanc allusionem assequatur. Chaldæis saltem & Syris scio aquam hîc hærere, & perire gratiam allusionis apud illorum paraphrastas, qui pro muliere habent אתא *ittha* vel אתתא *itthetha*, & pro viro גבר *gevar* aut בעל *baal*, voces plane dissonas, & nequaqnam illi alteri similes. Addo linguâ Syrâ linguam Hebræam multo esse puriorem. Quippe ex externis linguis nihil quicquam habet admixtum; cum Chaldæa & Syra peregrinas voces quamplurimas habeant. Syrorum denique & Chaldæorum dialectos quisquis cum Hebræâ linguâ conferet, palam videbit hanc esse antiquiorem, quia simplicissima est, & Chaldaica sæpe vocabula inter se diversissima ad unicam ex Hebræâ linguâ radicem revocantur. Quod mihi esset obvium multis exemplis probare, si tanti esset. B C

Ab Hebere lingua Hebræa ut & Hebræi dicti. Nam si verum id esset quod post Origenem alii multi scripserunt, Hebræum vocatum fuisse Abrahamum à trajectu Euphratis, quorsum propagatum fuisset hoc nomen in posteros. Præterea Gen. 10, 21. cum notat Moses Sem esse patrem omnium filiorum Heber, quid aliud significat quam esse Hebræorum patrem? Alioqui quorsum genealogiæ seriem abrumpit ut hoc observet? Itaque filii Heber iidem qui Hebræi, & vicissim Hebræi iidem qui filii Heber: Nisi quod in magnâ familiâ, quæ Jectaneos etiam & Ismaëlitas, & Idumæos, & Moabitas, & Ammonitas, & Madianitas, & Amalecitas complectitur, & nonnullos Aramæorum, ii soli in Scripturâ hoc elogio ornantur qui Heberi linguam ad posteros transmiserint incorruptam. D

Hebræam linguam suas habere veneres, maximè cum agitur de rebus sacris quas cæteræ linguæ non assequuntur, norunt eruditi omnes. Sed ii imprimis qui conati sunt aliquid ex Hebræo transferre. Hinc Sirachidis querela vetus: παρακέκλησθε, &c. συγγνώμην ἔχειν ἐφ' οἷς ἂν δοκῶμεν τῶν κατὰ τὴν ἑρμηνείαν πεφιλοπονημένων τισὶ τῶν λέξεων ἀδυναμεῖν. οὐ γὰρ ἰσοδυναμεῖ αὐτὰ ἐν ἑαυτοῖς Ἑβραϊστὶ λεγόμενα, καὶ ὅταν μεταχθῇ εἰς ἑτέραν γλῶσσαν; *Admoniti estote ut veniam detis, sicubi videbimur circa interpretationem laborando vim quorumdam verborum non assecuti;* E

A *cuti; non enim æque valent illa cum Hebraicè dicuntur, & cum in aliam linguam translata fuerint:* Et Hieronymus in Esaiam lib. 11. *Multaq; sunt nomina quæ ita leguntur in Græco ut in Hebræo posita sunt, propter interpretandi difficultatem & ad comparationem linguæ Hebraicæ tam Græci quam Latini sermonis pauperiem.*

Lingua hæc cum à creatione mundi usque ad captivitatem Babylonicam floruisset fere per annos ter mille quadringentos, desiit esse vulgaris aut saltem à priscâ puritate plurimum degeneravit. Judæi enim è captivitate reduces partim Chaldæi, partim Syri, partim Philistæi idiomatis admistione illam infecerunt:
B Quod quis miretur non immeritò, cum Ægypti captivitas, quæ multo fuit diuturnior, linguam illam non corruperit, aut ullo modo alteraverit. An quia ex Hebræâ linguâ in Ægyptiam non tam proclivis erat lapsus; quia Ægyptia ab Hebræâ multo plus differebat quam Syra aut Chaldæa, quæ Hebrææ linguæ sunt dialecti, ab eâ non remotiores quam à Latinâ nostra vulgaris. Aut quod erudite observat D. de Grentemesnil, quia Judæi in Ægypto conferti habitabant, in Babyloniâ dispersi, singuli apud Dominos suos quorum linguâ uti cogebantur. Utut sit eadem Babylon, ubi cæteræ linguæ natæ sunt, semper Hebraicæ fuit fatalis, semel in confusione linguarum, & rursus cum Judæi ibi captivi patrium sermonem dedidicerunt.

C Confusionem linguarum invexit solus Deus. Neque enim ad Angelos dirigitur hîc sermo, *descendamus & confundamus, &c.* Sed est oratio Patris ad Filium & Spiritum sanctum. Quippe si Deus Angelis diceret *descendamus*, sic loqueretur ac si esset unus ex illis, aut eôdem modô descenderet, nempe mutando locum vero & reali motu. Præterea linguam unicam uno momento vertere in multas, & inductâ priore alias statim in animum infundere, res est quæ longe superat Angelicam potestatem, nec ab alio proficisci potest quam ab eô cui velle & facere idem sunt. Cyrillus Glaphyr. lib. 2. αὐτὰς δὲ (lege αὐτὸς δὲ) συγχεῖ τὰς γλώσσας: τὰ γάρ τοι μόνης τῆς τοῦ δημιουργοῦ δεόμενα τέχνης ἐν μέν τοι καὶ ἐξουσίας, ἁρμόσειεν ἂν οὐχ ἑτέρῳ τῳ πόθεν, ἀλλ' αὐτῷ δὴ καὶ μόνῳ Γλώσσης δὲ μεταπλασμὸν, καὶ τὸ ἐξευρύ-
D νειν λόγον εἰς ἠχὼ τὴν διάφορον, ἀναθείη τις ἂν εἰκότως τῷ γε ἀληθῶς μόνῳ τε καὶ κατὰ φύσιν δημιουργῷ. *Ipse autem confundit linguas. Quæ enim solius creatoris arte & auctoritate egent nemini quam ipsi & quidem soli conveniunt, Linguæ porro transmutationem, & sermonis in diversum sonum amplificationem merito quis soli naturâ creatori vere tribuerit.* Hæc ille vere omnino.

Hæc eadem Dei virtus etiam aliâs emicuit. In creatione putâ, cum Adamo & Evæ inspiravit Hebrææ linguæ cognitionem primo momento quô conditi sunt; ut Dei se compellantis sermones intelligere, atque ipsi inter se possent mutuo alloquio frui. Similiter in Ecclesiæ nascentis instauratione, quæ altera creatio fuit, idem indultum Apostolis atque aliis è sanctorum choro ut non
E unâ atque alterâ, sed pluribus linguis efferrent τὰ μεγαλεῖα τοῦ θεοῦ. Denique in vitâ futurâ haud dubiè beatis est proprius aliquis sermo, fortè Angelicus ille de

quo Apoſtolus 1. Cor. 13, 1. qui eorum animis ſtatim poſt gloriam infunditur, A
ut communibus votis in Dei laudes prorumpant.

Sed his planè ſecus evenit, nempe ut pro communi linguâ quâ loquebantur omnes, Deus illorum ſingulis proprium idioma inſpiraverit, ne alii alios intelligerent, ut opus inceptum abrumperetur. Linguas tamen tot fuiſſe non puto quot homines. Sic enim periiſſet omnis hominum ſocietas, nec pater potuiſſet filium aut vir uxorem convenire, nec ulla coaluiſſet civitas, imo nec domus. Quod in certiſſimam humani generis perniciem ceſſiſſet. Itaque veriſimile eſt ſingulas familias linguam habuiſſe peculiarem: aut iis familiis communem fuiſſe dialectum quas in ſequuturâ diſperſione Deus voluit in unam coloniam coaleſcere. B

De cætero linguarum numerus quæ ex illâ confuſione natæ ſunt, haudquaquam poteſt definiri. Hebræorum hæc ſententia eſt ſeptuaginta eſſe gentes, & ſeptuaginta linguas, & Angelos totidem gentibus ſingulis præfectos. Hinc R. Menachem in Geneſ. 46, 27. ubi è familiâ Jacobi leguntur in Ægyptum veniſſe animæ ſeptuaginta. *Septuaginta animæ ſignificant ſeptuaginta Angelos qui circumſtant thronum gloriæ, & conſtituti ſunt ſuper gentes.* Jonathan in paraphraſi Gen. 11. v. 7. 8. Dixit Deus לשבעין מלאביא דקימין קדמוי LXX. *angelis qui ſtant coram eo, venite nunc & deſcendamus & miſceamus linguas eorum; ut non intelligat vir linguam ſocii ſui. Et apparuit verbum Domini ſuper urbem, & cum eâ* שובעין מלאביא כל קבל שובעין עממיא *ſeptuaginta angeli juxta ſeptuaginta gentes, quarum unaquaque linguam habet & ſcripturam propriam, & inde diſperſerunt eas ſuper facies omnis terræ* לשבעין לישנין *in L X X. linguas, ita ut unus non noſſet, quid diceret ſocius ſuus, & ſe mutuo interficerent.* Rurſus Cantic. 4, 10. pro Hebræis verbis *quam boni ſunt amores tui* מיין *præ vino*, Chaldæus interpres habet יתיר משובעין אומיא *præ ſeptuaginta gentibus.* Quia vox יין id eſt *vinum* per Gematriam ſeu ſupputationem cabaliſticam producit ſeptuaginta. Et Eſther 2, 22. his verbis quæ leguntur in ſacro textu: *Notum fuit verbum Mardochæo*, addit Chaldæus paraphraſtes, *quia tam doctus erat ut loqueretur* בשבעין לישנין *ſeptuaginta linguis.* Quin in tractatu Sanhedrin cap. 1. in Gemarâ legere eſt *non adſciſci* D *in Synedrium niſi viros proceros, ſapientes, formoſos, ſenes, magiæ non ignaros* וידעין בשבעין לישנין *& peritos LXX. linguarum.* Nititur hæc ſententia cap. 10. Gen. in quô numerantur trium filiorum Noe filii vel nepotes ſeptuaginta, nempe ex Japhetô quatuordecim, ex Chamo triginta, ex Semo viginti ſex.

י 10.
י 10.
ן 50.
70.

Græci patres ſeqtuaginta duos & totidem linguas numerant propter Eliſam & Kainanem in Græca verſione additos, illum in Japheti filiis, hunc in Semi nepotibus, vel alterutro omiſſo, tamen hunc numerum conſtare putant, quia in eo Philiſtæos cenſent qui è Chasluchæis egreſſi leguntur. Gen. 10. verſ. 14. Clemens Stromat. lib. 1. φαίνονται δὲ εἶναι καὶ κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον αἱ γενικαὶ διάλεκτοι δύο καὶ ἑβδομήκοντα, ὡς αἱ ἡμέτεραι παραδιδόασι γραφαί *videntur autem ex verâ* E *ratione linguæ generales eſſe ſeptuaginta duæ, ut noſtræ tradunt ſcripturæ.* Euſebius

in

A in Chronico lib. 1. pag. 11. Νῦν δὲ ἐπανέλθωμεν πάλιν ἐπὶ τὴν πυργοποιίαν καὶ τὴν σύγχυσιν τῶν οβ ἐθνῶν καὶ γλωσσῶν, *nunc autem redeamus ad turris ædificationem & confusionem* LXXII *gentium & linguarum.* Epiphanius adversus hæreses libri primi § 5. de turris conditoribus: διεσκέδασε γὰρ αὐτῶν τὰς γλώσσας καὶ ἀπὸ μιᾶς εἰς ἑβδομήκοντα δύο διένειμε κατὰ τὸν τότε ἀνδρῶν ἀριθμὸν εὑρεθέντα, ὅθεν καὶ μέροπες οὗτοι κέκληνται διὰ τὴν μεμερισμένην φωνὴν, *dissipavit (Deus) illorum linguas, & ex una distribuit in septuaginta duas pro hominum numero qui illo tempore repertus; unde & meropes dicti sunt propter divisam vocem.* Et Hæresi 39. quæ est Sethianorum: οἱ πάντες ἑβδομήκοντα δύο ἄνδρες τὸν ἀριθμὸν ἀρχηγοί τε καὶ κεφαλαιῶται. Et paulo

B post. Τῶν γλώσσαις διεσκεδάσθησαν συγχυθέντες. Item ἐξ ὧν περ καὶ μέχει καὶ δεῦρο ἡ σύστασις τῶν λαλιῶν ἐπέστηκεν, *qui omnes* LXXII. *viri stirpium authores & capita,* &c. *linguis confusis dispersi sunt,* &c. *Unde constat hodieque linguarum tota collectio.*

Neque alia mens Latinis Patribus. Utut enim Augustinus Philistæis in censu additis populos numeret septuaginta tres, de Civitate Dei lib. 16. cap. 3. tamen ne excedat solemnem illum numerum τῶν οβ, Phalegum excludit ex catalogo, quia ejusdem gentis & linguæ fuit cum patre Ebero. Unde est quod capite sexto hanc quæstionem ita concludit: *Ex illis igitur tribus hominibus Noe filiis septuaginta tres, vel potius ut ratio declarata est septuaginta duæ gentes totidemque linguæ per terras esse cœperunt.* Quod sequutus Augustino æqualis Prosper Aquitanus

C hæc habet de vocatione gentium lib. 2. cap. 4. *Omnem illorum populorum loquelam, notis sibi invicem significationibus consonantem, septuaginta & duarum linguarum varietate confudit.* Et author Mirab. Script. lib. 1. cap. 9. *Linguas autem illas* LXXII. *esse plurimi authores consentiunt, quia in ædificationem turris illius in terra Sennaar, quæ nunc est Babylon, tot patres congregatos fuisse dicunt.* Et author quæstionum ex utroque, quod opus ut & præcedens perperam Augustino tribuitur: *Tantæ ergo tunc linguæ intelliguntur extitisse quanti & homines fuerunt, qui dispersi locis in quibus habitarunt, unusquisque linguam suam instituit.* Tanti quanti id est tot quot. Et Philastrius Hæres. 63. *Quando & nomina provinciarum divisa sunt, veluti* LXXII. *linguarum.* Et Arnobius Rhetor qui Commentaria scri-

D psit in Psalmos, quamvis *mille generationes* de quibus Psalm. 104. (vel 105.) vers. 8. velit esse totidem præcise patrias, id est gentes, & earum censum instituat, tamen idem linguas plures esse negat septuaginta duabus: *Fiunt* (inquit) *omnes simul linguæ septuaginta duæ, patriæ autem generationum mille.* Arnobii locum exscribunt Beda & Ado in Chronico ætate primâ.

Nec desunt aliæ rationes quibus niti putatur hæc sententia. Sunt qui præter Hebræam & Chananæam linguam quæ Judæis erant vernaculæ, septuaginta linguas & nationes totidem in reliquo orbe esse colligunt, ex eô quod vocavit Christus septuaginta discipulos, ut unaquæque gens scilicet haberet doctorem suum. Pro septuaginta discipulis septuaginta duos numerat qui scripsit de mirabilib.

E scripturæ A. C. 627. Et præter LXX. seniores in quos spiritus Mosis distributus est, observat aliis duobus qui in castris resederant, ejusd. Spiritus Domini fuisse condonatum ex Num. 11, 25. 26. Alii volunt tot esse gentes quot Angelorum chi-

liades, ut singulis gentibus præsint singuli Angelorum Chiliarchæ. Angelorum porrò chiliades septuaginta duas eliciunt ex Christi verbis de duodecim Angelorum legionibus. Quia Romana legio erat sex mille peditum. In quam mentem citantur hæc Hieronymi in Matt. 26. *Una legio apud Veteres sex millibus complebatur hominum. Pro brevitate temporis numerum non occurrimus explicare: typum tantum dixisse sufficiat, septuaginta duo Angelorum in quot gentes hominum lingua divisa est, de duodecim legionibus fieri.* Atque huc pertinere creditur quod in versione Græca legitur Deut. 32, 8. ὅτε διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ *quando dividebat altissimus gentes, quando disseminabat filios Adam, constituit terminos gentium secundum numerum Angelorum Dei.* Quod multis persequitur Origenes Homilia II. in Num.

Quid quod etiam Ægyptii totum terrarum orbem dividi asserebant in gentes LXXII. Unde est quod cynocephalum volebant esse mundi symbolum, quia moriturum tabes absumit diebus septuaginta duobus. In quam rem insignis est Hori Apollinis locus Hieroglyphicon lib. I. cap. 14. οἰκουμένην δὲ (γράφοντες κυνοκέφαλον ζωγραφοῦσι) ἐπειδὴ ἑβδομήκοντα δύο χώρας τὰς ἀρχαίας φασὶ τῆς οἰκουμένης εἶναι. Τούτους δὲ τρεφομένους ἐν τοῖς ἱεροῖς καὶ ἐπιμελείας τυγχάνοντας, οὐ καθάπερ τὰ λοιπὰ ζῶα ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τελευτᾷ, οὕτω καὶ τούτους: ἀλλὰ μέρος αὐτῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν νεκρούμενον ὑπὲρ τῶν ἱερέων θάπτεσθαι, τοῦ λοιποῦ σώματος ἐν τῷ κατὰ φύσιν ὄντος. ἕως δ' ἂν αἱ ἑβδομήκοντα καὶ δύο πληρωθῶσιν ἡμέραι, τότε, ὅλως ἀποθνήσκει, *Terrarum autem orbem indicantes, Cynocephalum pingunt, quia septuaginta duas ferunt fuisse jam olim orbis habitati regiones. Hos porro si in templis cum cura nutriuntur, non ut cætera animalia uno die moriuntur, ita & ipsos mori. Sed eorum partem aliquam singulis diebus emorientem à sacerdotibus sepeliri, reliquo interim corpore in sua natura persistente, donec expleti sint dies* LXXII; *Tunc* enim *planè interit.*

Ab his parum recedunt qui gentes & linguas numerarunt LXXV. In quo numero fuit Euphorus. Ita asserit Clemens Stromaton l. I. Ἔφορος δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἱστορικῶν, καὶ ἔθνη, καὶ γλώσσας πέντε καὶ ἑβδομήκοντα λέγουσιν εἶναι, *Euphorus autem & alii plures Historici gentes & linguas esse referunt septuaginta quinque.* Quod videtur sumptum ex libro cui titulus erat τὰ εὑρήματα quem libro quarto citat Athenæus: Et idem Clemens alibi in hoc ipso libro.

Ex iis quæ diximus hactenus patet Scriptorum pæne omnium qui hoc argumentum tractarunt, communem esse hanc sententiam linguas in toto orbe septuaginta circiter reperiri vel paulo plures. Mihi certè nullus occurrit qui hunc numerum multum excedat, præter unicum Pacianum, Barcinonensem Episcopum, qui in opusculo contra Novatianos cujus meminit Hieronymus in Catalogo, epistola secunda, quæ est ad Sympronianum, linguas numerat centum viginti, quo fundamento fretus haudquaquam scio: *Hebrais*, inquit, *sua lingua est secundum copiam Domini, qui eam in centum viginti ora modulatus est.* Et paulò post: *Dic oro frater, Musa literas repererunt?* &c. *Præter illas centum & viginti linguas, fuit adhuc alia Musarum?*

A Nunc ut dicam quod res est, nullus dubito quin hodie extent adeoque olim extiterint idiomata plura. In uno regno Mithridatis, qui ne centesimæ quidem parti orbis terrarum imperavit, viginti duæ gentes linguis diversæ numerabantur. Quod ipsum leve est præ Dioscuriade Colchidis, in quam Timosthenes trecentas nationes quæ dissimilibus linguis utebantur, descendisse prodidit: & postea à Romanis centum triginta interpretibus negotia ibi gesta. Vide Plinium lib. 6.c.5. Ex illo specimine lector æstimet quam numerosa sit gentium atque idiomatum varietas in universo terrarum orbe.

Val. Max. lib. 8.c.7.

Tamen si in linguarum dinumeratione Mosem simpliciter sequimur, ne constabit quidem numerus quem veteres definiverunt. Nam ex censu τῶν κεφαλαιώτων, ex quo linguarum numerum colligi voluerunt, eximendi primò Elisa Japheti & Cainan Arphaxadi filii qui in Hebræo textu non habentur. 2. Dein Phalegi majores Arphaxad, Sale & Heber, quos utpote pios viros verisimile non est conspirasse cum reliquis in extructione turris Babel. Heber saltem qui linguam illam antiquissimam, Hebræam à se dictam, transmisit ad posteros, constat à pœna fuisse immunem. 3. Sed & Jectan excipiendus cum liberis tredecim qui nondum erant nati. 4. Præterea non omnes qui supersunt κεφαλαιῶται diversi fuere sermonis. In Chananæa lingua consenserunt plerique filii Chanaan. In Græca Javan & Elisa. In Ægyptia Misraim & Pathrusim qui sunt incolæ Thebaidis. In Arabica cum Jectanæis filii Chus plerique omnes. In Aramæa Aram & Hus Syriæ, Mas Mesopotamiæ, Nimrod Babyloniæ, Assur Assyriæ incolæ. Ita ut jam vix supersint in illo censu triginta linguæ.

Magnâ pompâ objicitur quod dicit Moses de Japheti filiis Gen. 10,5. *Ab his divisæ sunt regiones gentium per terras earum, cuique secundum linguam suam.* Et de Chami & Semi posteris v. 20. & 31. *Isti sunt filii Chami*, aut *isti sunt filii Semi secundum cognationes & linguas suas.* Ex quibus tamen verbis hoc solum sequitur unicuique populo suam fuisse linguam, sed non sequitur fuisse propriam & à cæteris distinctam. Sic cum in libro Esther c. 8. v. 9. legitur scriptas fuisse literas ex Assueri mandato ad præfectos provinciarum centum viginti septem secundum scripturam cujusque provinciæ, & secundum linguam cujusque populi: nemo inde collegerit totidem fuisse linguas imo & scribendi modos.

Nihilo magis ad rem proferuntur Christi discipuli septuaginta; nec enim ad singulas universi orbis gentes ii missi sunt, sed ad Judæos solos. Evangelii verba sunt Luc. 10,1. *Designavit Dominus etiam alios septuaginta* (vulgata *duos* addit) & misit illos *binos ante faciem suam, in omnem civitatem & locum, in quem erat ipse venturus.* Porro non erat iturus ad Garamantas & Indos, nec ultra Sauromatas & glacialem oceanum, sed ut ipse testatur Matth. 15,24. non missus est *nisi ad oves quæ perierant domûs Israel.* Itaque hi septuaginta non multo post officio suo functi cum gaudio ad Christum reversi sunt.

E Sed & valde incertum est & ἀναπόδεικτον quicquid affertur de numero Angelorum. Nec enim eorum numerum Christus præcisè definivit duodecim legionibus.

nibus. Quin esse plures apertè asserit, dicens fore ut si roget patrem, pater illi sistat *plusquam duodecim legiones Angelorum*. Matth. 26, 53. Nec satis scimus quid sit legio, quia Romanæ legionis numerus non erat constans. Denique utut concedamus Angelorum in cœlis chiliades esse septuaginta duas, non inde sequitur esse in terris septuaginta duas gentes aut linguas. Neque voluit Hieronymus id haberi pro argumento; Tantum in paribus numeris captavit allusionem.

Multo minus est virium in loco Deuteronomii juxta Græcam editionem; *Constituit terminos gentium juxta numerum Angelorum Dei.* Nam, ut cætera taceam, plane aliud est in textu Hebræo quem sequitur Hieronymus, nimirum *constituit terminos gentium juxta numerum* בני ישראל *filiorum Israëlis*. An Græci interpretes pro בני ישראל tribus literis omissis legerunt בני אל *filiorum Dei?* Ita videtur, quia Job. 1, 6. pro Hebræis בני האלהים *filii Dei* iidem habent οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ. Sed & Gen. 6, 2. ubi habetur filios Dei sibi in uxores accepisse è filiabus hominum quæcunque erant formosæ, in Græcorum multis codicibus pro *filiis Dei* legebatur οἱ ἄγγελοι, quod nonnullos veterum impulit in errorem.

Sed & ex hoc ipso quod habet textus Hebræus, *Constituit terminos gentium juxta numerum filiorum Israëlis*, quidam colligunt Deum constituisse tot gentes adeoque tot linguas quot erant Jacobi filii cum ingressus est in Ægyptum, septuaginta nimirum, ut habetur Gen. 46, 27. & Exod. 1, 5. & Deut. 10, 22. Ita Procopius & Lyranus: Sed & Chaldæus interpres Jonathan, qui sic habet ad verbum: *Cum divisit excelsus* Deus *mundum populis qui exierunt ex filiis Noe, cum principibus populorum cum quibus apparuit ad videndum urbem* Babel: *eo*, inquam, *tempore constituit terminos populorum secundum numerum septuaginta animarum Israelis quæ in Ægyptum descenderunt*. Nonnulli quinque addunt ex Græca editione in Genesi & Exodo, & oratione Stephani martyris Act. 7, 14. ubi pro septuaginta leguntur septuaginta quinque. Quod sequuti sunt illi quos citat Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromaton: ἔθνη καὶ γλώσσας πέντε καὶ ἑβδομήκοντα λέγουσιν εἶναι; ἐπακούσαντες τῆς φωνῆς Μωσέως λεγούσης: ἦσαν δὲ πᾶσαι αἱ ψυχαὶ ἐξ Ἰακὼβ πέντε καὶ ἑβδομήκοντα αἱ εἰς Αἴγυπτον κατελθοῦσαι, *gentes & linguas asserunt esse* LXXV. *cum audierint vocem Mosis dicentis: Erant autem omnes animæ ex Jacob* LXXV. *quæ descenderunt in Ægyptum.* Verum enimvero Prophetæ verba, *constituit terminos gentium secundum numerum filiorum Israelis*, longe aliud sonant, nempe Deum inter populos orbem ita distribuisse, ut Israëlitis olim nascituris tantum terrarum reservaverit, aut in consilio suo destinaverit, quantum requiri noverat genti numerosissimæ ad commodam habitationem.

Nec est quod quis miretur, cum hodie sermo hominum in plures linguarum centurias sit divisus, cur tam paucarum meminerit Moses: nec enim necesse habuit omnes omnino gentium aut linguarum conditores nominare. Satis illi fuit insigniorum meminisse; maximè in Judæorum viciniâ, in quorum gratiam scribebat. Præterea utut linguarum numerus hodie multum excedat, harum plerasq; certum est non esse primigenias. Ex Germanica quis nescit natam esse Belgicam,

An-

A Anglicam, Danicam, Norvegicam, &c. Ex Sclavonicâ Polonicam, Hungaricam, Bohemicam, Dalmaticam, Croaticam, &c. Ex Latinâ Gallicam, Italicam, Hispanicam? Et Latina ipsa magnâ sui parte facta est ex Æolica Græcæ dialecto. Neque enim momentanea fuit maledictio quam in homines inflixit Deus ex occasione turris Babylonicæ. Ea hodieque durat; & durabit in posterum usque ad mundi consummationem. Unde fit ut linguæ omnes, paucis exceptis quas ex communi illa clade immunes libri præstant, sint in perpetuo fluxu, & singulis prope sæculis magnâ sui parte mutentur atque alterentur. Usque adeo verum est quod à Poeta dictum:

B *Multa renascentur quæ nunc cecidere, cadentque*
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
Quem penes arbitrium est & vis & norma loquendi.

Itaque paucæ sunt linguæ de quarum antiquitate constet.

In Scripturis præter Hebræam viginti circiter memorantur. Prima est Chaldæa seu Syra quâ Daniel & Esdras multa scripserunt, & Jeremias unicum comma cap. 10, 11. In Scriptura vulgo vocatur Aramæa id est Syra, sed & לשון כשדים *lingua Chaldæorum* Dan. 1, 4. Hujus linguæ vestigium extat antiquissimum Gen. 31, 34. ubi locus idem à Labane Syriacè vocatur יגר סהדותא C *Jegar sahadutha*, id est tumulus testimonii, & à Jacobo Hebraicè גלעד *Galed*, vel ut vulgo *Galaad* eadem significatione. Hanc linguam, etsi Hebraicæ valde vicinam, Judæos ante captivitatem Babylonicam non intellexisse testatur Jeremias cap. 5. v. 15. Inde est quod Rabsaces Syrus Judaicè loqui coactus est ut intelligeretur à Jerosolymitana plebe 2. Reg. 18, 26. &c. Sed post captivitatem ex Hebraismi cum Chaldaismo mistione natus est tertius sermo, qui ad Hebræum ita accedit ut Chaldæo sit multo propior. Hebraicum tamen passim appellant Evangelistæ, quia Hebræorum erat sermo. Nos hodie Syrum vocamus. Hoc sermone Jesum Christum & Apostolos loquutos constat, quia *Talitha Kumi; Eloi, Eloi, lamma sabachthani, Bethesda, Gabbatha, Golgatha, Aceldema, &c.* denique quotquot vocabula ex lingua tum illis vernacula citant D Evangelistæ sunt mere Syriaca. In hac lingua varias fuisse dialectos ex eo colligere est quod ancilla dixit Petro: Καὶ γὰρ Γαλιλαῖος εἶ, καὶ ἡ λαλιά σου ὁμοιάζει: Nempe Galilæorum dialectus multo erat impurior, ut multis probat doctissimus Buxtorfius in Lexico Talmudico voce גליל. Hæc lingua Theologis est summè necessaria, quia Hebraicæ vicina est, & Apostoli non paucas locutiones ex illa mutuantur: Ut Chaldaicas veteris & Syriacas utriusque testamenti paraphrases taceam, quæ vetustæ sunt & magni usûs, ut quotidiè experimur. Syriaca lingua hodie nullibi est vernacula, præterquam in paucis vicis circa Libanum.

Dan 2, 4. usq; ad 8. Esd. 4, 7. usque ad 6, 15. & 7, 12. usque ad 26.

v. Joseph. antiq. l. 12. c. 2.

Joh. 5, 2. & 19. 13. 17. Act. 21, 40. & 22. 2. & 26. 14.

Marc. 14.

E Secundas do Arabicæ de qua agitur Act. 2, 11. Hujus originem Græci patres referunt ad *Asarmoth* de quo Gen. 10, 26. Ipsi Arabes ad *Jectanem* illius patrem; ut suo loco docebitur. Antiquitas ex eo patet quod Arabismis referti sunt Scripturæ libri poetici, Jobi maximè ut pridem observavit Hieronymus. *Hæc translatio*

latio, inquit in præfatione in Jobum, *nullum de veteribus sequitur interpretẽ, sed ex ipso Hebraico Arabicoque sermone & interdum Syro nunc verba, nunc sensus, nunc simul utrumque resonabit.* Unde est quod idem præfatione in Danielem asserit *Job cum Arabica lingua plurimam habere societatem:* Atque id si dederit Deus spero me quandoque palam facturum. Hæc fuit olim valde obscura, nec Arabiæ limites transgressa est per annos fere ter mille, donec crescente imperio Saracenorum abhinc annis mille circiter cœpit longe lateque propagari; ita ut hodiè occupet fere trientem orbis veteribus cogniti. Ad Hebrææ linguæ perfectam cognitionem multo plus confert quam creditum est hactenus. Quod Hebræorum in Scripturam commentaria docent, qui quoties hæret calculus ad hanc linguam confugiunt, tanquam ad sacram anchoram. Quamvis longe plura observassent ex Arabismo ad sacri textûs illustrationem, si illius linguæ fuissent peritiores. Ex eadem lingua scientiis omnibus, Medicinæ præsertim & Geographiæ & Mathesi multum lucis accederet, si ederentur libri Arabici qui passim in toto oriente habentur manuscripti. Notum enim est apud Arabes artes & scientias floruisse per annos fere sexcentos, cum regnaret apud nos fœda barbaries & literatura omnis esset prorsus extincta.

Strab. l.16. Euseb. Præp. l. 1.

Tertia sit lingua Chanaan, sive Phœnicum aut Punica, quæ ex Phœnice in Africam perlata est, & occupavit quicquid terrarum est à Cyrene usque ad Gades. Hâc linguâ Mochus Sidonius de Philosophia scripserat, & Phœnicum historiam Sanchoniathon, ante Trojani belli tempora. Et ut ex Hebræis ad Phœnices, ita ex Phœnicibus ad Græcos cum literis venerunt scientiæ. Sed hæc infra pluribus. Hîc observasse sufficiat Hebræam linguam ab Esaia vocari linguam Chanaan cap. 19. v. 18. non solum quia Judæi Chananæam occupaverunt, sed & quia lingua Chanaan Hebræis valde erat affinis. Proinde in libro de coloniis & sermone Phœnicum, si dederit Deus, non pauca Scripturæ loca ex ea illustrabimus.

Quarta esto lingua Ægyptia de qua Psal. 81, 6. *Cum exiret contra terram Ægypti, ubi sermonem ignotum audiebam.* Et Psal. 114, 1. *Cum exiret Israël ex Ægypto & domus Jacob ex populo* לעז *barbaro*, id est peregrini sermonis. Proinde vaticinatur Esaias, fore ut quinque urbes Ægyptiæ, pro Ægyptia lingua loquantur linguam Chanaan Es. 19, 18. Et Josephus Ægyptium se esse simulans fratres alloquebatur per interpretem. Itaque cum inter se loquerentur, putabant se non intelligi Gen. 42, 23.

Tamen quia Judæis vicini fuere Ægyptii, non dubito, quin Hebræus & Ægyptius sermo quædam habuerint cõmunia, ex quorum collatione posset emergere aliquid lucis. Exempli gratiâ quæritur cur Ægyptus vel Ægypti pars in Psalmis & in Esaia רהב *Raab* vocetur: Atque hîc interpretes multa comminiscuntur, ignari Hebræum *Raab* idem esse quod Ægyptium *Rib* vel *Riph*, quô nomine hodieque *Delta* seu pars Ægypti triquetra Nili ostiis comprehensa vocatur à pyri forma. Id enim propriè erat *Rib.* Unde est quod in ipso corde τοῦ Δέλτα Nomus medius *Athribis* appellabatur, id est cor pyri. Etymol. in Ἀθριβίτης ex Orione. Rursus hærent interpretes in voce כנה *channa* Ps. 80, 16. cujus reperio

versio-

A versiones septem minimum plerasque remotissimas. Ego φυτὸν plantam expono ex Ægyptio sermone quo hedera χενόσιεις dicebatur, id est φυτὸν Ὀσίειδος *planta Osiridis* teste Plutarcho in Iside ex Alexarcho. Cum paulo ante Psaltes Deum ex Ægypto vitem transtulisse dixisset, de eadem vite subjungit: *O Deus, &c. visita vitem hanc*, וכנה *vechanna*, id est *& plantam quam plantaverat dextera tua.* Ægyptiâ voce usus, quia de vite agitur ex Ægypto translata. Ex eadem lingua petitum est Josephi nomen quod illi imposuit Pharao צפנת פענח *Tsaphnath Paaneach* Genes. 41, 45. Septuaginta interpretes qui versionem suam in Ægypto ediderunt illud scribunt Ψονθομφανὲχ. *Salvatorem mundi* interpretatur Hie-
B ronymus. At alii, quos *defendit numerus junctæque umbone phalanges*, occultorum interpretem vel futurorum revelatorem. Consulendi ea de re viri undecunque docti Amama in Genesim, & Kircherus Prodromi Copti cap. 5. & Joh. Viccars in Decaplis Ps. 105. Etiam סהר *sohar* pro carcere Gen. 39, 20. Ægyptium esse verbum suspicatur Aben Ezra, propter interpretationem à Mose additam: *Et Josephi dominus*, inquit, *ipsum arreptum conjecit* אל בית הסהר *in domum Sohar, in locum ubi captivi regis detinebantur. Pharao* item est Ægyptia vox: Regem exponit Josephus, Lexicographi Arabes Crocodilum. Et Moses vel Moyses, si Philoni & Josepho credimus, & Clementi Alexandrino apud Ægyptios ex aquis
C servatum sonat, voce composita ex Μῶ aqua & ὕσης servatus. Sed huic commento non facilè assentietur quisquis hæc attente leget Exod. 2, 10. *Et vocavit nomen ejus* משה *Mosem, & dixit, quia ex aquis* משיתהו *eduxi eum.* Quæ Mosis nomen palam docent factum esse ex Hebræo verbo משה, quod nusquam usurpatur nisi de eductione ex aquis. Exempla vide 2. Sam. 22, 17. & Ps. 18, 17. & Es. 63, 11. Sic Exod. 16, 15. cum Hebræi mannam videntes dicebant מן הוא *man hu* quid hoc est? Hascuni מן *man* pro Hebræo מה *ma* dicit esse Ægyptium. Et Talmudici quos citat Kimchius in Lexico טטפות pro *frontalibus* vocem esse volunt semiægyptiam. Compositionis tamen ratio mihi haudquaquam probatur. Sed Ægyptium vocabulum *Rephan*, pro Saturno, ut *Moloch* pro Marte, ho-
D dieque in usu est inter Coptitas, quorum lingua partim ex Græca partim ex veteri Ægyptia conflata est. Unde certa lux Amosi verbis juxta Græcam editionem quam sequitur Martyr Stephanus Act. 7, 43. ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ Μολὸχ, καὶ τὸ ἄστρον τοῦ θεοῦ ὑμῶν Ῥαιφὰν, vel ut alii volunt Ῥεφὰν aut Ῥεμφὰν. In quibus explicandis aqua hæserat hactenus interpretibus, quos fugerat cur *Rephan* reddatur Hebræum כיון *Kijun*. Ita enim legitur in Amosi textu Hebræo cap. 5. vers. 26. Sed jam ratio est manifesta. כיון *Kijun* Aben Ezra testatur esse Saturnum, & hoc illi nomen esse etiam apud Persas & Ismaelitas. Unde persuasum fuit Ægyptiis Anubin, qui Cyon Græcè vocabatur, eundem esse cum Saturno, teste Plutar-
E cho in Iside. Sed & in Plauti Pœnulo Saturnum appellari *Ciun* probat Samuel Petit, ὁ μακαρίτης Miscellaneorum lib. 2. c. 2. Itaque כיון *Kijun* idipsum est quod Ægyptium *Rephan*, id est Saturnus. Atque ea voce Græci interpretes libentius usi sunt, quia in Ægypto scribebant. Moses Act. 7, 21. legitur fuisse eruditus *omni sapientiâ Ægyptiorum*, de qua vide Sixtum Senensem lib. 2. Bibliothe-

V. Kircher. Prodr. pag. 147. cap. 5.

 cæ.

cæ. Horum antiquissimus scriptor Hermes Trismegistus, in Jamblicho *de mysteriis Ægyptiorum* scripsisse legitur librorum plus triginta sex millia; Ego versus interpretor. Neque enim Mercurii libros plures quadraginta duobus numerat Clemens Alexandrinus, qui horum catalogum accuratè instituit lib. 6. Stromatum. Ex his Theologiam suam & quicquid habet περὶ τῆς κοσμοποιΐας se hausisse profitetur Sanchoniathon. In quibus quædam habentur Mosis scriptis valde consona. Linguam Ægyptiam veterem Græcæ fuisse matricem, imo Græcam antiquissimam, aut illi tam similem quam Latinæ est Italica Kircheri somnium est ex eburnea porta: Quod ex vetustis in Ægypto locorum nominibus facile est refellere; ex Herodoto item & Plutarcho, & Horo Apolline, & Jamblicho, & aliis; ubi vocum Ægyptiarum longam seriem reperias quæ Græcismum non plus sapiunt quam Illyricæ aut Germanicæ. Et verò si Ægyptia lingua fuit eadem cum Græca antiquissima, quorsum in fabulis Cecrops fingitur fuisse διφυὴς & δίμορφος *duplicis naturæ & formæ* διὰ τὸ δύο φωνὰς ἐπίςασθαι Αἰγυπτίαν καὶ Ἑλληνίδα, *quia duas noverat linguas Ægyptiam & Græcam?* Quorsum Archandri urbem in Ægypto Herodotus, à Græco homine conditam fuisse colligit, quia Ἄρχανδρος, οὐ μέντοι γε Αἰγύπτιον τὸ ὄνομα *Archander non est nomen Ægyptium*, sed Græcum? Cur necessè habuit Solon cum Ægyptia nomina non posset carminibus suis inserere, his alia Græca substituere ejusdem significationis, ut testatur Plato in Critia? Cur apud Heliodorum (qui licet fabulosus scriptor conatur tamen scribere vero quam simillima) miratur Calasiris quod Cnemon sit τὴν φωνὴν Ἕλλην ἐν Αἰγύπτῳ *sermone Græcus in Ægypto?* Cur ibidem Græcus Theagenes Ægyptii sermonis nonnihil addidicisse legitur ὑπὸ συνδιαιτήσεως μακρᾶς, longa consuetudine & convictu cum Ægyptiis. Denique hoc certum in Ægypto nullo extitisse Græci sermonis vestigia ad Psammetichum usque, sub quo Cares & Jones circiter triginta millia in Ægyptum appulerunt. His dedit Psammetichus loca habitanda circa Bubastin & Pelusium, & pueros Ægyptios commisit Græca lingua imbuendos. Ἀπὸ δὲ τούτων ἐκμαθόντων τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν, οἱ νῦν ἑρμηνέες ἐν Αἰγύπτῳ γεγόνασι. *Ab his autem linguam Græcam edoctis oriundi qui nunc in Ægypto sunt interpretes.* Ita Herodotus in Euterpe. Sed deinceps sub Ptolemæis Græcus sermo in Ægypto profundas egit radices, unde est quod hodie Coptorum dialectus multo plura habet Græca vocabula quàm Ægyptia.

Heliod lib. 2.
Id. l. 8.

Quinta sit lingua Azotiorum de qua Nehem. 13,24. *Filii eorum partim loquebantur Azoticè, nec sciebant loqui Judaicè.* Azoticè, id est lingua Philistæorū quorū pars Azotii. Huic potissimum convenire puto quod de lingua Chananitide dicit Hieron. in Esa. l. 7. *Inter Ægyptiam & Hebræam media est.* Quia Philistæi ex Ægypto venerant & occupabant partem terræ Chanaan. Azotiorum Deus Dagon habuit Hebræum nomen à דגן *dagan* factum, id est frumenro. Philo Byblius ex Sanchoniathone: ὁ δὲ Δαγὼν ἐπειδὴ εὗρε σῖτον καὶ ἄροτρον ἐκλήθη Ζεὺς Ἀρότριος. At Gazæorum Dei nomen *Marnas* מרנש merè Syrum est, & hominum Dominum sonat. Accaronitarum autem idoli Hebræa erat appellatio *Baalzebub* q. d. Dominum muscæ vel ἀπόμυιον θεόν. Et Ascalonitarum Urania Venus de qua Herodotus

Gen. 10, 14.
Sophon. 2, 5.
Jos. 13, 3.
Vid. Steph. in Γάζα.
Et Hieron. in vita Hilarion. & l. 7. in Es.

in

A in Clio, Hebraicè vocatur Astaroth, id est *Astarte* à cura gregum 1. Sam. 31, 10. *Saran* סרן quod pro Philistæo principe passim occurrit in libris Josuæ, Judicum & Samuëlis deduci videtur ex Hebræo שר *sar*. Et *Abimelec* commune nomen Regibus Philistæorum antiquissimis Gen. 20. & 21. & 26. nemo nō videt esse Hebraicum. Sed & urbium Palæstinæ nomina pleraque sunt palam Hebræa. Itaque verum est quod diximus, Azotiam vel quod idem est Philistæorum linguam Hebrææ fuisse affinem.

Sexta esto Persica, cujus linguæ multa sunt vocabula in libris Danielis, Esdræ & Esther, quia continent historias rerū sub Persis gestarum. En tibi pauca è multis. Dan. 3, 2. leguntur quinque dignitatum nomina merè Persica אחשדרפניא *ahasdarpenaja* satrapę אדרגזריא *adargazraja* drungarii, גדבריא *gadbaraja*, quæstores, דתבריא *dethabraja* consiliarii, תפתיא *thiphthaje* exactores tributorum. Sic ex conjectura interpretor; Nam primo & tertio exceptis, reliqua sunt valde incerta. Ejusdem capitis versu 21. בסרבליהון *cum saraballis suis*, Gręcè σὺν τοῖς σαραβάροις αὐτῶν. Sarabara vel Sarabella sunt Persica femoralia. Nehemiæ 2, 8. פרדס *paradisus* creditur esse Persicum, quamvis etiam in Canticis & Ecclesiaste reperiatur à Salomone usurpatum. Et Ester. 3, 9. גנזי *ginze*, vel ut veteres legerunt *ganze hammelec*, gazæ regiæ; sed radix est Hebræa. Persæ hodie dicunt כניז *ceniz*. Persicum item est פור *pur* pro sorte toties repetitum in libro Esther. Unde nomen habent פורים *Purim*, solemne festum inter Judæos. Rursus ejusdem libri c. 8, 10. muli voce Persica dicuntur אחשתרנים *ahastheranim*. Accedit hodierna אסתרהא *astherha*, quæ legitur in Tavasii paraphrasi Persica Gen. 36, 24. כורש *Cores*, in Esaia, Daniele & Esdra Cyri nomen est. Plutarchus post Ctesiam Solem exponit, quem כרשד *Corsad* nunc Persæ appellant. Iisdem דרוש *darues* est ἔρξις coercitio. Inde factum nomen דריוש *Darjaues*, id est Darii, quod proinde Herodotus rectè ἐρξείην interpretatur. Sic parasanga hodieque dicitur פרסך *pharsach* in Tavasio Gen. 35, 16. & 48. 7. Unde obiter colligere est, veterem Persarum linguam non periisse funditus, & manere hujus reliquias in hodierna Persarum. Hanc quod viri docti scribunt accedere ad Germanicam in tanta locorum intercapedine nemo sibi facile persuaderi sinat. Tamen rei probandæ tot exempla congerunt, ut ab invitis pæne fidem extorqueant. Vide Lipsium ep. 44. Centuriæ tertiæ ad Belgas. De lingua Persica quædam alia ex occasione observo lib. 4. cap. 10.

Scal. de emend. temp. lib. 6.

Præter linguas supra exhibitas nominantur Græca & Romana in titulo crucis; Et Act. 2. linguæ Parthorum, Medorum, Elamytarum, Cappadociæ, Ponti, Asiæ, Phrygiæ, Pamphyliæ, Libyæ Cirenicæ, Cretæ, &c. Et Act. 14, 11. lingua Lycaonica, de quarum singulis hic agere longum esset & superfluum.

A linguarum confusione locus dictus est בבל *Babel* pro בלבל *Balbel*, altero L extrito, ut in Syro גוגלתא *Gogoltha* pro גלגלתא *Golgoltha*, & Chaldæis קיקלתא *Kikaltha* pro קלקלתא *Kilkaltha*, & שושילתא *Sosiltha*, pro שלשילתא *Solsiltha*. Res clara in Onkelo qui habet Gen. 10, 9. *Ideo vocavit nomen ejus Babel*;

qui ibi בלבל *bibel*, id eſt *cõfudit Dominus ſermonẽ totius terræ.* Sic Arabicè in Giggeio תבלבלת.אלאלסן *linguæ confuſæ fuerunt.* Itaque בבל *Babel* non eſt vox compoſita ex בא בל *venit confuſio*, ut putavit Aben Ezra; ſed nec à Belo deducta, ut ſcribit Etymologus, aut à Beli filio Babylonis conditore, ut ab Erennio traditum apud Stephanum.

CAPUT XVI.

De gentium diſperſione.

EX confuſione linguarum ſequuta diſperſio. Refellitur Epiphanii ſententia de diviſione orbis per ſortes à Noæ filiis Rhinocoluræ jactas. Rhinocolura diu poſt condita. Fontes erroris. An terra Chanaan fuerit in Semi ſorte, & à Chanaane uſurpata, ut quidam veterum volunt. Rem aliter in ſcriptura definiri. Philaſtrium eos habuiſſe pro hæreticis qui Noam inter poſteros orbem diviſiſſe negant, ſed ab eodem alia multa numerari inter hæreſes quæ vere hæreſes non ſunt. Termini diſperſionis. Semi poſteris id fuit peculiare quod ex Aſia non exceſſerunt. Quod fortuitum reſpectu hominum, certa diſpenſatione factum reſpectu Dei, qui gentibus ſingulis aſſignavit habitationis terminos. Illud ipſum ædificium quod ſtruxerant homines metu diſperſionis, cauſa fuit cur diſpergerentur. Quod tamen illis deinceps ceſſit in bonum.

MOenium & turris Babylonicæ conditores quo uſque opus promoverint non ſatis ſcimus. Hoc ſolum conſtat illos confuſis linguis ſtatim ab opere deſtitiſſe. Quod vel ſcriptura tacente facile erat conjicere. Nam unionis inter illos vinculum erat communis ſermo. Quo ablato, non dubium quin linguarum confuſio plurimas pepererit contentiones, cum poſcenti lateres unus aquam alius bitumen porrigeret & ſic alter ab altero putaret ſe derideri. Ex jurgiis natum eſt odium atque averſatio mutua; ex qua factum ut initæ ſocietati non inviti renuntiaverint. Inde ſecuta diſperſio in omnes terras.

Hæreſ. 66. §. 83.

Non placet quod Epiphanius in Hæreſi Manichæorum vult illos jeciſſe ſortes de diviſione orbis in urbe Rhinocolura, & unumquemque in illam ſeceſſiſſe provinciam quæ ei ſorte aſſignata eſt. Crediderim potius factam fuiſſe ſeceſſionem impetu quodam θεηλάτῳ, illo ipſo Spiritu qui novas linguas inſpiraverat eoſdem agente arcano motu in orbis partes remotiſſimas. Neque enim veriſimile eſt in certum locum ex pacto conveniſſe, ut mundum ſorte dividerent, poſtquam linguarum diverſitas illos reddidit ſibi mutuo barbaros. Id ſaltem certo certius, non potuiſſe indici conventum Rhinocoluræ, quam multis deinceps ſæculis ab Æthiopiæ & Ægypti rege Actiſane fuiſſe conditam ex Diodoro diſcere eſt.

Lib. 1. c. 38.

Sed error ex errore natus. Septuaginta interpretes Eſ. 27, 12. *pro torrente Ægypti* (Hebr. נחל מצרים) *Rhinocoluram tranſtulerunt, non tam verba Scripturarum, quam ſenſum verborum exprimentes*, ut Hieronymus rectè obſervat. Inde colligit Epiphanius Rhinocoluram Hebraicè dici נחל *Neel* vel *Naal*, id eſt ſortem ſi illi credimus, eô quod ſortibus ibi jactis Noe terrarum orbem diviſerit inter filios.

Atqui Rhinocolura non vocatur נחל uſpiam. Aliud enim Rhinocolura oppidum

A pidum in Ægypti Palæstinæque confinio, aliud נחל מצרים *Ægypti torrens* illi proximus. Neque fors נחל *naal*, sed גורל *goral* Hebræâ linguâ dicitur. Fateor quidem κλῆρον à Græcis passim reddi Hebræum נחלה *naala*, sed נחלה *naala* & נחל *naal* multum differunt. Atque illud ipsum נחלה *naala*, cum propriè sit hæreditas, nusquam redditur κλῆρος, nisi quatenus κλῆρος pro κληρονομία sumitur.

Nihilo magis probo quod ibidem addit Epiphanius, & repetit in Ancorato cap. 116. Noam orbe terrarum inter tres filios diviso, & certa portione singulis assignata, ne qua discordiarum seges deinceps oboriretur, eos sacramento adegisse;
B ne quis in fratris sui sortem invaderet, extrema quæque interminatum illis qui violassent jurisjurandi fidem: Chanaanem nihilominus, relicta religione sua, quę ob immodicos calores videbatur minus commoda, in Semi sorte Palæstinam occupavisse, atq; ob illud ipsum crimen Chananæis ad internecionem deletis, Palæstinam seu Chananæam Judæis Semi posteris justo Dei judicio fuisse restitutam.

Scio Epiphanium habuisse quos sequeretur, & pleraque hæc etiam in Eusebio legi Chronici lib. 1. pag. 10. in capite cui titulus μερισμὸς γῆς *partitio terræ*, quod videtur ex Africano descripsisse; Atque in eadem esse sententia authorem sermonis 105. de tempore qui Augustino tribuitur. Sed vereor ne hæc non sint
C cum Scripturis satis consona, quæ docent terram Chanaan Deum gratis dedisse, non restituisse Judæis, & Chanaanem antequam divideretur orbis jam fuisse maledictum, atque aliis planè de causis ejus posteros excidisse jure quod habebant in terram Chanaan, nempe propter idololatriam Deut. 12, 30. & nefarios concubitus Levit. 18, 24. 25.

Sed neque id capio satis, quomodo potuerit Noe inter filios orbem dividere, cujus multo maxima pars nondum erat cognita. Dicis Noam fuisse Prophetam, & orbis singulas partes Dei revelatione sibi notas designasse filiis. Sed Scripturâ tacente nostrûm non est hæc divinare. Tamen huic sententiæ Philastrius Brixiensis hæsit ita mordicus, ut pro hæreticis habeat hac de re disputantes: *Sunt*, inquit, *quidam hæretici, qui de divisione orbis terræ & portione habita-*
D *tionis rectè non sentiunt: disputantes quod Græci cœperint, aut Ægyptii, aut Persæ describere orbem terræ universum, non beatus Noe suis filiis tribus post diluvium diviserit, dederit, ac definierit, & partierit ordine.* Sed ab eodem habentur pro hæreticis qui præter terram quam habitamus aliam negant esse terram matricem rerum omnium, de qua scilicet egerit Moses Gen. 1. Item qui naturæ adscribunt terræ motus, & stellas in cœlo asserunt esse infixas, aut unam fuisse linguam ante diluvium, aut corpus Adami ante animam esse factum: Item qui negant omnes Psalmos esse Davidis: Et qui verba Caino dicta, *tu illi dominaberis*, de fratre na-
E tu minore, id est Abele interpretantur. Itaque Bellarminus rectè observat *multa à Philastrio inter hæreses numerari quæ verè hæreses non sunt, proinde cum prudentia legendum esse.*

Hær. 7.

De scriptor. Eccles. ad an. 380.

Termini dispersionis à septentrione fuerunt Thracia ubi Thiras, & Caucasus ubi Magog. A meridie Libya ubi Phut, Æthiopia ubi Ludim, & Arabia aromatifera ubi Jectan cum liberis fixit sedes. Ab occasu Gallia ubi Rhodanim, &

Hispania

Hispania ubi Tharsis, ab Oriente Media ubi Madai, Persis & Elymais ubi Elam, & Carmania ubi Sabtheca. Nec enim iis assentior qui has colonias volunt in Indiam usque penetrasse. Quamvis hujus sententiæ Josephum primum authorem sequatur turba doctorum. A

Cum ex stirpe Cham multi Africam, ex stirpe Japhet multi Europam insederint, Semi posteris hoc fuit peculiare quod ex Asia non excesserunt. Quod certo consilio illos fecisse non puto, sed unumquemque occupasse terras quæ primæ se obtulerunt. Hûc fuit quod rerum Phœniciarum vetustus scriptor Histiæus Milesius, postquam eos qui è diluvio evaserant venisse dixit εἰς Σεναὰρ τῆς Βαβυλωνίας *in Senaar Babyloniæ*, addit continuo post: σκίδναντα δὴ τὸ λοιπὸν ἐντεῦθεν ὑπὸ τῆς ὁμογλωσσίας (lege πολυγλωσσίας) τὰς συνοικίας ποιησάμενοι πανταχοῦ. καὶ γῆν ἕκαστοι κατελάμβανον τὴν ἐντυχοῦσαν *De cætero inde dispersi propter linguarum varietatem habitarunt ubivis, & unusquisque terram occupavit in quam incidit.* B

Job. 9, 7. Sed si respectu hominum fortuitum id fuit, non fuit respectu Dei, qui ut stellis in Cœlo, ita populis in terra proprium metatur locum. Idem *qui mari apposuit*

Job. 38, 10, 11. *vectem & valvas, & dixit, usque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos*, idem, inquam, gentes singulas certis limitibus coercet, quos transgredi non possunt, nisi ipso volente. Quo pertinent hæc verba Mosis, Deuteron. 32, 8. *Quando dividebat Altissimus gentes, quando separabat filios Adam, constituit terminos populorum juxta numerum filiorum Israel*; Et Pauli Act. 17, 26. *Fecitque ex uno sanguine omne genus hominum, ut inhabitarent super universam faciem terræ, definiens statuta tempora*, καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν & *terminos habitationis eorum.* Proinde quamcunque terram occupamus, illam Deus se dedisse dicit, vult sibi acceptam ferri. Sic Deut. 2, 5. *In possessionem Esau dedi montem Seir*, & vers. 9. *Filiis Loti tradidi Ar in possessionem*, & 3, 18. *Dominus Deus vester dat vobis terram hanc in hæreditatem.* C

Ex hac dispersione apparet à Salomone vere dici Prov. 10, 24. *Quod timet impius, id evenit ei.* Metu dispersionis, urbem & turrim extruendam sibi proponunt, *Ædificemus*, inquiunt, *ne dispergamur.* At Deo sic disponente illud ipsum ædificium quod metu dispersionis magno molimine substruxerant causa fuit cur citius dispergerentur: atque ipsum mali remedium illis cessit in perniciem. Interim idem Deus, prout è malo bonum elicit, & *in commotione iræ misericordiæ recordatur*, fecit ut hæc dispersio generi humano esset utilis, & longe majus inde bonum emergeret quam quod sibi proposuerant. Erat illis animus in turris unius substructione inutiliter consenescere. At ideo dispersit Deus, ut gentes & urbes plurimas conderent in toto orbe terrarum, & fundamenta jacerent tot regnorum quæ hodieque florent. Id lectori palam facient tres libri sequentes. D E

Hab. 3, 2.

LIBER SECUNDUS.

DE SEMI POSTERIS.

CAPUT I.

De Semo.

DE primatu contentio inter filios Noæ. Sem à Deo prælatus, quamvis Japheto junior. Naturæ ordo non idem qui gratiæ. Res probatur exemplis. Non Semo εὐεργητήσαντι, sed Deo benedixit Noe, tanquam authori boni. Tamen laus debita bonis, quia Deo cooperantur. Si quis habet bonos liberos, soli Deo ferat acceptum. Sic Deo benedicit Noe, ut & filio benedicat. Quid sit esse Deum Semi. Quam multa bona lateant sub hac promissione. Prima Semi prærogativa, quod fuit pater filiorum Eber, id est Ebræorum. Secunda quod ex ipso oriturus erat Christus. Obiter de Semi nomine. Tertia, Chanaan illi serviturus. Quod tum impletum cum minimè expectabatur. Juxta Ebræos Sem idem qui Melchisedech. Contra Melchisedech ex alio genere, eoque ignoto, & sacerdos diversi ordinis, nec Levitas habuit in lumbis suis. Nec Abraham solvisset decimas Semo proavo, nec in illius solo habitasset ut peregrinus. Neque id tacuisset Moses. Priscis denique Judæis, ut Josepho & Philoni, aliter visum. Quod addit Epiphanius tempora non convenire, refellitur ab Hieronymo. Ordo Semi filiorum.

INter tres Noæ filios de primatu est contentio. Cham licet natu minimus, tamen fratribus præferetur, si Poetarum judicio stamus, qui ex Chamo fecerunt Jovem. Contra Japheto, qui fuit natu maximus, primas dabimus, si sequimur naturæ ordinem. At Semo si gratiæ: Quem fratribus prætulit Deus, non ex meritis, sed ex mera indulgentia.

Chamum filiorum Noæ fuisse natu minimum expresè habetur Gen. 19, 24. Et Semum non esse primogenitum liquet ex Gen. 11, 10. ubi *Sem centum annorum natus generat Arphaxadum biennio post diluvium*, id est anno ætatis Noæ 602. Diluvium enim contigerat anno Noæ sexcentesimo Gen. 7, 11. Sequitur Noam generasse Sem anno 502. cum biennio ante generasset primogenitum. Incœperat enim generare anno ætatis quingentesimo Gen. 5, 32. Itaque Sem biennio junior fuit fratre primogenito, hoc est Japheto, qui ideo major vocatur Gen. 10, 21.

Proinde cum Japhet esset trium fratrum primogenitus, Deus ille Semum prætulit, ut doceret in electione se non habere respectum ætatis. nec eundem esse gratiæ ordinem qui naturæ. Natura enim primogenitis multa indulsit privilegia. Et statim ab orbe condito Deus Abelem subjecit Caino primogenito, Cainum ita compellans, cum de fratre esset sermo: *sub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illi.* At in gratia idem Cainus Abeli postponitur, *Respexit enim Dominus ad Abelem & ad munera ejus: ad Cainum verò & ad munera illius non respexit.* Ita in Isaaci familia cum Jacob esset minor natu, tamen *Jacobum dilexit & Esavum odio habuit.* Et David fratrum minimus & abjectissimus, vir fuit juxta cor Dei.

Gen. 4, 7. Gen. 4, 4. 5. Rom. 9, 13. 1. Sam. 16, 11. Act 13, 22.

Semo Noe benedicturus, cum ejus nuditatem Sem palliô suô texisset, in hæc verba prorupit; *Benedictus sit Dominus Deus Semi.* Quibus verbis Noe videbitur

Gen. 9, 26.

zelô abreptus à ſcopo aberraſſe. Tum enim de Semo res erat, non de Deo. At pro Semo vir ſanctus Deo Semi benedixit: Et quod ſibi Sem expectabat, id Noe tranſtulit in Deum: Et cum Chamo vel Chanaani nominatim maledixiſſet, cum ad benedictiones ventum eſt, Semo non benedixit ſed Deo Semi: *Benedictus ſit*, inquit, *Dominus Deus Semi.* Abſit tamen ut putemus hoc illi temerè excidiſſe. Quin latet myſterium in hac perſonarum enallage. Reo enim in propria perſona maledixerat, propter admiſſum ſcelus, quia mali fomes & ſcaturigo eſt in ipſo homine. At Semi pietate delectatus, Deo maluit benedicere, quia Deum noverat, eſſe authorem hujus boni. Nam *a* ex nobis nihil poſſumus, nec cogitare quidem ſed ex Deo eſt ἡ ἱκανότης ἡμῶν. *b Deus eſt qui operatur in nobis & velle & perficere pro gratuita benevolentia ſua.* c *Omnia poſſum*, inquit Apoſtolus, *per Chriſtum qui me corroborat.* Et d *Gratiâ Dei ſum id quod ſum*; Item: e *non ego ſed gratia Dei quæ mecum eſt.* Proinde Propheta David: f *Non nobis, Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam.* Et Chriſtus: g *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona, & glorificent*, non vos, ſed *Patrem veſtrum qui in cœlis eſt.* Id omino præſtitit Noe. Sem fecerat bonum opus, & Noe benedixit non Semo ſed Deo Semi.

a 2. Cor. 3,5.
b Phil. 2, 13.
c Phil. 4, 13.
d 1 Cor. 15. 10
e Ibidem.
f Pſ. 115, 1.
g Matth. 5, 16.

Non quod bonis operibus nulla laus debeatur. Nam ob id ipſum boni ſunt laudabiles, quod cum Deo cooperantur, & ſequuntur ipſius motus, dum alii illis obſiſtunt, & gratiam oblatam reſpuunt. Sed aliter laudatur artifex, aliter inſtrumentum quod eſt in manu artificis. Et cavendum ne glorietur ſecuris contra cædentem ipſa, aut ſerra exaltetur ſupra eum à quo agitatur. Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, nec glorietur fortis in fortitudine ſua: ſed ſi quis gloriatur, glorietur in Domino, qui eſt pater luminum & author omnis bonæ donationis.

Eſa. 10, 15.
Jerem. 9, 23.
1. Cor. 1, 31.
Jac. 1, 17.

Imprimis ſi quis habet liberos bonæ indolis, quique rectam viam inſiſtant: Caveat ne ſacrificet reti ſuo, illud poetæ uſurpans:

Fortes creantur fortibus & bonis.

Quaſi generi debeatur hoc ferri acceptum, aut bonæ educationi, cum hæc omnia ſine Deo nihil poſſint. *Paulus plantavit, Apollos rigavit, ſed Deus dedit incrementum.* Proinde Deo ſic permittente ſæpe liberi ſunt degeneres, & ex juſto Noa naſcitur impius Cham, ex fideli Iſaaco profanns Eſau, ex pio Ezechia Manaſſe Idololatra, ut ſciamus pietatem non eſſe hæreditariam, nec deberi naturæ ſed gratiæ. Neque enim ſancti fimus beneficio generationis ſed regenerationis: Atque ut granum frumenti expurgatum producit aliud cum palea, & ut pater circumciſus generat filium cum præputio, ſic pater regeneratus filium generat extra gratiam. Quia non generamus ut fideles ſed ut homines, nec fidem in liberos ſed corruptionem transfundimus. In noſtris ergo liberis ſi quid eſt mali, dicendum: Hæc illi habent à nobis: hos in iniquitate formavimus, & in peccato generavimus. At ubi in illorum animis pietatis ſcintillæ emicant, & virtutum ſemina pullulant, ſoli Deo danda eſt gloria, ut cum Noa dicamus; *Benedictus ſit Dominus Deus Semi:* Laus ſit Deo qui vota mea exaudivit, & benedixit labori quem inſumpſi in eorum educationem.

Horat. l. 4. Od. 4.
1. Cor. 3, 6.

Inte-

A Interim hîc observanda est sancti Patriarchæ industria, qui Deo sic benedicit ut eâdē operâ etiam filio benedicat, & quibus verbis gratias agit pro acceptis beneficiis etiam imploret futura, & Dei benedictiones familiæ Semi añectat. Quippe cum Deum appellat Deum Semi, hoc tacitè insinuat fore ut Deus sit illi Deus modo peculiari. Quod ipsum privilegium deinceps Abrahæ est collatum ex Semi stirpe oriundo. Illum enim ex patria cum eduxisset Deus, & ex media cognatione, ut toto vitæ tempore in peregrino solo exularet inter barbaros, hâc promissione tanquam amplissimâ mercede servi sui fidem & obsequium remuneratus est: *Ero Deus tuus, & tui seminis post te.* Atque eadem promissio postmodum repetita est Isaaco & Jacobo, imo & Judæis omnibus, cum ex Ægypto exierunt. Adeoque ab his ipsis verbis incœpit Deus legis suæ promulgationem: *Ego sum Dominus Deus tuus.* Utut enim Deus sit Deus omnium populorum, quia creavit omnes, tamen hæc est Ecclesiæ specialis prærogativa, quod Deus est illius Deus. Quia multo aliter est Ecclesiæ Deus quam reliquarum gentium. Nam si omnium hominum est Deus jure creationis, Ecclesiæ Deus est jure redemptionis, & quia propriô sanguine illam sibi acquisivit, ut sit gens sancta λαὸς εἰς περιποίησιν, id est populus quem sibi ut proprium vindicat; Hæc nempe sunt correlata, ut si Deus sit Deus noster, nos simus illius populus. Unde in Osea dialogus inter Deum & Ecclesiam: *Dicam populo* olim *non meo, populus meus es tu, & ipse dicet, Deus meus es tu.*

Gen. 17, 5. & 26, 24. & 28, 13.

Exod. 20, 2.

1. Pet. 2, 9.

Os. 2, 23.

Itaque cum pollicetur Deus se fore Deum alicujus, sub hac promissione continentur omnia bona, sive præsentis sive futuri ævi. Sic quia Deus est Deus noster, ideo nobis suppeditat quæ ad hanc vitam necessaria sunt. Atque id sibi volunt Jacobi verba Gen. 29, 19. 20. *Si fuerit Deus mecum, & servaverit me in vita qua ego profecturus sum, & dederit mihi panem ad comedendum & vestimentum ad induendum, reversusque fuero prospere ad domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum,* id est eum solum vitæ, fortunæ & salutis meæ authorem esse agnoscam, atque ut talem toto animo colam & celebrabo. Rursus quia noster est Deus, nos ad se vocat, & se revelat nobis. *Indam*, inquit, *legem meam menti eorum, & cordi eorum illam inscribam, quia ero eis in Deum, & ipsi mihi erunt in populum.* Et spiritum regenerationis eadem de causa largitur, ut testantur hæc verba Psaltis Psalm. 143, 10. *Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu. Spiritus tuus bonus me deducat in terram planam.* Atque illâ ipsâ promissione nititur spes resurrectionis in gloriam: inde est quod concludit Christus fore ut olim resurgant Abraham, Isaac, & Jacob, quia Deus promisit se futurum illorum Deum; Deus autem *non est Deus mortuorum sed viventium.* Denique hæc scaturigo est unde fluit omnis omnino gaudii plenitudo: quod clamat vox magna è cœlo dicens: *Ipsi populus ejus erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus; Et absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors non erit amplius, neque luctus, neque clamor, neque dolor &c.* Quæ omnia regius Psaltes ita paucis complectitur: *Beata gens cujus Dominus est Deus.*

Jerem. 31, 33.

Matth. 22, 32.

Apoc. 21, 3. 4.

Psal. 133. 12.

Proinde cum Dominus hîc appellatur Deus Semi, idem est ac si Noe spem fecerit Semo & suis, fore ut cœli & terræ bona Deus illis impertiatur, & ex iis nascatur populus per quem verè & ex animo colatur, quemque adeo gratiæ suæ & gloriæ reddat compotem: non quod omnibus Semi posteris Deus hæc esset largiturus. A Semo enim orti sunt Syri, Assyrii, Lydi, Armeni, Persæ, Elymæi, & innumeri alii Dei cognitionis prorsus expertes. Tamen hæc Semi fuit prærogativa, quod ex illo descendit Abraham, & totus Israel, quem populum elegerat Deus cui se revelaret, & ubi nomen suum & sanctuarium stabiliret, dum reliquus orbis tenebris plusquam Cimmeriis erat immersus. Unde est quod Moses enarraturus Semi generationes, ita orditur Gen. 10, 21. *Hi de Semo nati sunt patre omnium filiorum Eber*, id est omnium Ebræorum: Insigni hoc elogio illum evehens supra fratres. Neque id temerè prætereundum; quod Semum Moses non aliunde commendat. Alius Semum observasset in vita quam post illum nemo æquavit, hoc est annorum sexcentorum, vidisse utrumque mundum: & Noę ex triente hæredem, quamvis Japheto natu minorem, tamen fuisse prælatum: Et totius orbis delicias, hoc est Asiam illi obtigisse, terram auro & gemmis & margaritis divitem, & aromatibus omnis generis: Et Regum seriem enumerasset ex illius lumbis ortorum, & gentes vel potentiâ vel scientiis celebres, Syros, Assyrios, Chaldæos, Persas, Lydos, &c. quæ illum pro parente colunt. Sed Mosi satis fuit in genealogiæ lemmate hoc observasse, Semum esse patrem Ebræorum. Quamvis Ebræi tum temporis in Ægypto servirent durissimam servitutem, & populorum omnium essent despectissimi. Itaque videri posset hoc cedere potius in Semi probrum, quod pater fuit tam vilis & abjectæ gentis, quæque habebatur ὡς περίψημα καὶ περικαθάρματα τοῦ κόσμου. Verumenimvero Hebræi utut viles eâ ætate, tamen generis humani pars erant longè nobilissima, quia illorum erat *adoptio, & gloria & fœdera, & legis constitutio, & cultus, & promissiones*. Proinde meritò Apostolus: τί τὸ περισσὸν τοῦ Ἰουδαίου, &c. πολὺ κατὰ πάντα τρόπον, *quænam est præstantia Judæi? magna per omnem modum*. Nam licet homines aliter judicent, Ecclesiâ nihil est melius; Ecclesia est arca Noæ, quæ è diluvio sola servatur, terra Gossen quæ sola fruitur beneficio lucis, Gedeonis vellus in agro arido solum uvidum & rore cœli madefactum, domus Rahab quæ ex ruinis Jerichuntis sola evadit.

Rom. 9, 4.
Rom. 3, 1.

Altera Semi prærogativa hæc fuit quod ex ipso oriturus erat Christus secundum carnem, *qui est super omnia Deus benedictus in secula. In quo pater benedixit nobis omni benedictione spirituali in cœlis.* Ita ut de Semo tam verè quam de Abrahamo dici queat fore ut in ipsius semine benedicantur omnes gentes; nempe quotquot beneficium à Deo sibi oblatum verâ fide sunt amplexuræ. Meritò igitur Sem dictus, id est celeber aut magni nominis, qui his privilegiis emicuit supra fratres, & ἐδοξάσθη ὑπὲρ πᾶν ἐν τῇ κτίσει Ἀδάμ, *gloriam adeptus est supra omnia in creatione Adam*, id est hominum, vel inter homines creatos, ut habetur in libro Sirach cap. 49. versu ultimo.

Rom. 9, 5.
Eph. 1, 3.

Addit Noe de Semo, fore ut Chanaan ipsi serviat. *Benedictus sit*, inquit, *Dominus Deus Semi, & Chanaan sit servus ejus.* Illi de servo prospiciens, postquam

A de domino prospexit. Quæ prophetia impleta est post annos demum octingentos, cum oriundi è Semo Israelitæ terram Chanaan invadentes, Chananæorum Reges plus triginta debellaverunt, & incolarum maxima parte deleta ad internecionem, reliquos servituti manciparunt, gravi tributo illis imposito. Et Gabaonitarum opera usi sunt ad ligna cædenda & aquas comportandas ad ministerium tabernaculi, usque ad Davidis tempora, qui mutato nomine נתינים *Nathinæos*, id est deditios appellavit, quod se sponte dedidissent. Esr. 8, 20.

Nihil simile expectabatur, cum in terra Chanaan Abraham habitabat ut peregrinus. Qui quidem erat valde potens, & pecore & servis dives, ita ut vernarum opera Lothum eripuerit è manu quatuor Regum qui captivum abduxerant. B Sed Sara uxor erat sterilis, & uterque provectæ ætatis. Quin Isaacus ille quem unicum in extrema senectute non sine miraculo genuerunt, duos solum habuit liberos, Esavum & Jacobum, quorum ille Deo exosus & ab eo fuit rejectus. Alter Jacobus nimirum, promissionum solus hæres, usque ad annum ætatis centesimum serviebat in domo Labanis. Tamen ex eodem Jacobo, post annos circiter trecentos, exiit populus stellis atque arena numerosior. Et populum illum, qui quasi rerum vice versa in Ægypto diu serviit Chami posteris, Deus tandem eduxit manu forti & brachio extenso, & sicco pede traduxit per medias abyssos, & C coram illo dejecit mœnia urbium ad cœlum usque sublata, & gigantum prostravit superbiam, & destruxit septem gentes Israelitis majores & robustiores, ut illos introduceret in terram lacte & melle fluentem, quam ante aliquot sæcula patribus promiserat.

Jndæi Melchisedechum putant cum Semo eundem esse, & Abrahamo benedixisse ut pronepoti suo, & hoc ipso inferiori. Hinc Jonathan in Chaldaica paraphrasi Gen. 14, 18. ומלכא צדיקא הוא שם בר נח מלכא דירושלם נפק לקדמות אברהם ואפיק ליה לחם וחמר: *Et Rex justus, nempe Sem filius Noe Rex Jerusalem, exiit in occursum Abrahæ, & obtulit ipse panem & vinum.* Et Hierosolimyta- D nus interpres ומלכיצדק מלכא דירושלם הוא שם רבא *Et Melchisedech Rex Jerusalem est Sem magnus.* Et Midras Agada quam hîc citat R. Selomo מלכיצדק הוא שם בן נח *Melchisedech est Sem Noe filius.* Et Cabalistæ in Baal hatturim ex vocibus מלך שלם *Rex Salem* eliciunt nomen שם *Semi* per ראשי תיבות. Nempe superbis hominibus non videtur ferendum ut Abrahamo conditori suę gentis præferatur alienigena, & ei benedicat & ab eo exigat decimas, tanquam sacerdos ordinis superioris. Sed 1. alienigenam fuisse Melchisedechum docent hæc Apostoli Heb. 7, 6. ὁ δὲ μὴ γενεαλογούμενος ἐξ αὐτῶν, *cujus autem generatio non annumeratur in eis.* 2. Neq; Sem, cujus genealogia nota est usque ad Adamum, diceretur ἀπάτωρ & ἀγενεαλόγητος. 3. Sacerdotiũ Melchisedechi fuit diversi ordinis à sacer- E dotio Lev: sacerdotiũ Semi non item, in cujus lumbis tam fuit Levi quam in lumbis Abrahami. Itaque tam dici posset Levi exegisse decimas quam solvisse, quia tam fuisset in lumbis exigentis quam solventis, atque ita rueret tota Apostoli argumentatio. 4. Addo parum esse verisimile ut à pronepote decimas acceperit proavus, qui idem Rex erat atque opibus affluens. *Reges terræ*, inquit Christus

Matth. 17, 24. *à quibus accipiunt tributum vel censum? à filiis suis an ab alienis?* A Et Paulus 2. Cor. 12, 14. *Non debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis.* 5. Sed neque id credibile est Semum regnavisse in terra Chanaan quæ erat in Chami sorte, & Chanaani cesserat fratris filio. 6. Nec Abraham habitasset in ea terra ut peregrinus, nec sibi & uxori sepulchrum comparasset, si habuisset in propinquo gentis suæ authorem in tanta dignitate collocatum. 7. Præterea si Sem est Melchisedec, nulla apparet ratio cur Moses hoc dissimulaverit, & Semum sub alio nomine latere voluerit. 8. Denique à priscis non fuisse id constanter creditum constat ex Philone & Josepho qui hanc historiam referunt sine ulla mentione Semi. Quin à Josepho Melchisedec appellatur Χαναναίων δυνάςης *Chananæorum dynasta*, belli Jud. l. 7. c. 18. B Addit Epiphanius in hæresi Melchisedechianorum Samaritanos refellens qui cum Judæis idem senserunt, tempora non convenire, quia Semus obierat antequam nasceretur Abraham. Quod probat ex annorum supputatione juxta Græcam editionem. Sed ex Hebræo textu apparet Semum non Abrahami modo sed & Isaaci attigisse tempora: Qua de re videndus Hieronymus in epist. 106. ad Evagrium. Itaque Abraham & Isaacus potuerunt videre Semum. Non tamen sequitur vidisse; ex Scriptura saltem haud quaquam constat. Ubi sit urbs נוארדה *Novada*, in qua Semi sepulchrum esse fabulantur Arabes, mihi non est satis compertum.

Semi filii notissimi sunt, sed nepotes non item. C Filios hoc ordine recenset Moses: *Elam, Assur, Arphaxad, Lud & Aram*, Genes. 10, 22. ab Oriente incipiens, & in Occidentem desiturus, nisi necesse habuisset Aram ultimo loco ponere, ut connecteret hunc versum cum sequente qui sic incipit: *Et filii Aram*, &c. jam de singulis agendum.

CAPUT II.

Elam. עילם

PRo Elamitis Syrus interpres perperam habet Elanitas Act. 2, 9 Elamitæ iidem qui Elymæi Medis vicini. Hinc in Scriptura *Elam & Madai.* Lucas medios ponit inter Mediam & Mesopotamiam. D Malè Polybius ad Septentrionem Mediæ. Truces fuere & bellicosi. Proprios habuerunt Reges. Arma sagittæ & arcus, ut & vicinis populis. Magiæ colligunt fuisse deditos ex Act. 13, 8. Sed ibi *Elymas* Arabica vox. Susii ab iis diversi. Tamen in Daniele iidem cum Elamitis. Ita etiam in Benjamine, & in Arabe paraphraste. Nempe Elymæorum nomen quandoque patet latius. Elymæorum metrop. Elymais. In qua templum illud opulentum quod expilare conatus est Antiochus. Ita legitur 1. Macchab. 6. 1. & in Josepho, Appiano, Polybio, Diodoro, Strabone, Hieronymo, Sulpitio. At pro Elymaide Persepolim habet Jason, quæ distabat inde plurimum, & multo ante Antiochum destructa fuerat ab Alexandro. Dignus vindice nodus.

Deut. 2, 8. 1. Reg. 9, 26.

ELam pater est Elamitarum de quibus Lucas Act. 2, 9. ubi Syrus interpres perperam habet אלניא *Elanitas*. Alii enim Elanitæ, alii Elamitæ. E Elanitæ sunt incolæ urbis *Elana* Hebr. *Elath* vel *Eloth* prope Esiongaber in mari Erythræo, ubi navale Salomonis. Elamitæ sunt in Elymaide. Elam scil. est Elymais, & Elamitæ sunt Elymæi. Ex descriptione res patet, *Susiæ*, inquit Strabo, *conjungitur Elymaitica, Elymaiticæ Media.* Inde est quod Elam & Madai, id est Elymæi & Medi

A Medi passim in Scriptura junguntur. Es. 21, 2. *Ascende Elam, obside Madai.* Jerem. 25, 25. *Cunctis regibus Elam & cunctis regibus Madai.* Act. 2, 9. *Parthi & Medi, & Elamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Judæamque & Cappadociam, Pontum, & Asiam.* In quo loco insuper id notandum, in horum populorum censu Lucam ab ortu in occasum semper progredi recto ordine. Itaque vel hinc colligas Elamitas fuisse medios inter Medos & Mesopotamenos, qui idem situs est Elymaidis. Nam Polybius qui Elymæos ad Septentrionem Mediæ ponit cum Ariaracis Caddusiis & Matianis, omnium Geographorum sententiæ palam obsistit. Mores etiam apprime conveniunt. Truces enim & bellicosos fuisse Elamitas ex Esaia & Jeremia discere est, & ex Ezechiele imprimis, qui dicit Elamitas perculisse terram viventium terrore sui nominis cap. 32. v. 24. Qui verus Elymæorum character est, quos Strabo & Nearchus scribunt ex rapto vixisse, & vicinarum gentium solos Parthis semper obstitisse, atque adeo ex Persarum regibus ausos tributum exigere. Illis semper fuere proprii reges, quorum præter Jeremiam etiam Strabo meminit ubi supra. Horum duo memorantur, unus Codorlahomer Gen. 14, 1. alter Arjoc Judith 1, 6. Ille Abrahamo æqualis, hic Nabuchodonosoro. Non possum non addere etiam à Prophetis eorum arma designari. Ita enim Esaias; *Elam sumpsit pharetram.* Et Jeremias: *confringam arcum Elam.* Nempe Strabone teste montana regio Elymaitidis στρατιώτας τρέφει, τοξότας τοὺς πλείστους, *milites nutrit quorum plerique sagittarii sunt.* Vicinis etiam Cossæis, Susianis & Persis eadem arma. Idem Strabo: Κοσσαῖοι μὲν οὖν εἰσὶ τοξόται τὸ πλέον *Cossæi fere sagittarii sunt.* Claudianus de bello Gildonico:

Polyb. l. 5.
Esa 21, 2. & 22, 6.
Strab. l. 11.
Jerem. 25, 25.
Esa. 22, 6.
Jer. 49, 35.

B

C

— nostræque premant pharetrata secures
Susa.

Propertius ad Cynthiam lib. 2.

Non tot Achæmeniis armantur Susa sagittis.

Et Polyænus Stratagem. lib. 7. Cyrum, in oppugnatione Sardium lignea simulachra constituisse scribit πώγωνας ἔχοντα καὶ Περσικὴν ἐσθῆτα καὶ φαρέτραν κατὰ νώτου καὶ τόξα κατὰ χεῖρας *barbas habentia & Persicam vestem, & pharetram à tergo & arcus* D *in manibus:* Qui Persarum erat habitus militaris. Tam Elymæos quam Persas & Chaldæos plerique volunt Magiæ fuisse deditos, atque inde esse quod Elymam Lucas magum interpretatur Act. 13, 8. At iis accedo potius qui ex Arabica lingua desumunt, qua עאלם *âlim* & עלים *alim* est magus. Illius plurale עלמא legitur pro Hebræo הרטומים in Herpeniano Pentateucho Exod. 7, 11. & passim in Saadia.

Susii & Elymæi vicini quidem erant, sed tamen diversi populi, inter quos bellum sæpenumero exarsisse refert ex Nearcho Strabo. Itaque etiam Esdras cap. 4. v. 9. in Persicarum gentium censu quæ Samariam translatæ sunt, Susanchæos & E Elymæos separatim nominat tanquam distinctas gentes. Tamen Danielis 8, 2. Susan Susiorum metropolis describitur in provincia Elam: Et in Itinerario Benjamini pag. 86. כוסתאן *Cuzestan,* id est Susiana censetur eadem esse provincia cum Elam, cujus Susan est metropolis. Sed & Arabs interpres Parisiis nuper

edi-

editus pro Elam Gen. 10,22. habet חורסתאן *Churestan*, quod idem est. Omnino igitur dicendum Elam aliquando sumi strictius pro sola Elymaide, aliquando sumi latius, ita ut vicinas aliquot provincias ad Eulæum amnem includat, Gabianam puta, Carbianam, Massabiticam, quas Elymæis attribuit Geographus. Susianam addo ex Daniele & Benjamino Tudelensi. Sed & infra Susianam, ad maris Persici sinum πηλώδη, non procul ab Eulæi ostiis Elymæos ponunt Plinius, Ptolomæus & Marcianus. In Ptolomæi tabulis Eldimæi perperam leguntur pro Elymæis. Nam in Græco textu ita habetur: ὑπὲρ μὲν τοὺς Ἐλυμαίους ἡ Κισσία. Non igitur est quod Danieli quis dicam scribat, quasi solus Elymaidem tam latè extenderet.

Plin. lib. 6. 25. 26. 27 34.

Elymaidis caput erat Elymais insignis urbs: In ea fuisse templum illud opulentissimum quod expilare conatus est Antiochus, tradit Author libri primi Machabæorum c. 6. v. 2. Et vero licet veteres rem aliter atque aliter referant, tamen de hujus templi sit convenit inter omnes: Josephus de Antiocho: Ἀκούει πόλιν ἐν τῇ Περσίδι πλούτῳ διαφέρουσαν Ἐλυμαΐδα λεγομένην, καὶ πολυτελὲς ἱερὸν Ἀρτέμιδος ἐν αὐτῇ *audivit urbem esse in Perside perdivitem, Elymaida nomine, & in ea Dianæ templum valde opulentum.* Appianus in Syriacis: τὸ τῆς Ἐλυμαίας Ἀφροδίτης ἱερὸν ἐσύλευσε *Elymææ Veneris templum deprædatus est.* Hieronymus in Danielem cap. 11. *Polybius & Diodorus narrant eum templum Dianæ in Elymaide, quod erat ditissimum, spoliare conatum.* Sulpicius hist. lib. 2. *Oppidum Elymum regionis illius opulentissimum fanumque ibi situm multo auro refertum decipere conatus.* Pæne Strabonem omiseram qui cum aliis hoc ipsum templum in Elymæis ponit. Itaque nullus capio cur pro Elymaide Persepolim habeat Jason cap. 9. v. 2. cum Elymais & Persepolis non modo fuerint diversæ urbes, sed remotissimæ. Elymais fuit circa Eulæum, Persepolis ad Araxem qui Ptolemæo Rhogomanes. Strabo de Alexandro l. 15. πρὸς αὐτῇ δὲ τῇ Περσαιπόλει τὸν Ἀράξην διέβη, *juxta Persepolim Araxem trajecit.* Diodorus lib. 17. ἐπὶ τὴν Περσέπολιν προάγων, &c. καὶ τὸν Ἀράξην ποταμὸν ζεύξας διεβίβασε τοὺς στρατιώτας, *ad Persepolin tendens, &c. Araxe ponte juncto trajecit milites.* Curtius lib. 5. de Persepoli: *Hujus vestigium non inveniretur, nisi Araxes amnis ostenderet; Haud procul mœnibus fluxerat.* Porro ab Eulæo distat Araxes, ubi invicem maximè accedunt, minimum ducentis millibus, atque Oroates fluvius ingens est interjectus. Taceo quod multo ante Antiochum Persepolis ab Alexandro diruta fuerat & incensa meretricis Thaidis instigatu. Expecto ut doctiores hunc nodum solvant, ingenuè professus aquam hîc mihi hærere.

Antiq. l. 12. cap. 13.

Strab. l. 16.

CAPUT

CAPUT III.

Assur אשור.

AB Assure Ἄσσυρες & Ἀσσύριοι. Tam late patuisse hoc nomen quam Assyriorum imperium. Assyrios & Syros promiscuè sumi. Tamen usum voluisse ut Syros ab Assyriis Euphrates aut Tigris distingueret. Assyria propriè regio circa Ninum, quæ deinceps Adiabene. Hebræis הדייב *Hadiab* in Gemara & Beresith Rabba & Chal. paraphr. malè scribi & חדייב & הדייב. Nominis origo ex Ammiano. Aliud Assyriæ nomen *Aturia* vel *Atyria* Chald אתוריא S & T transmutatis, ut Dion rectè observat. Ex eodem fonte Thuras Zamis filius, id est Athur filius B Semi. De eo Suidas, Joannes Antiochenus, & alius ἀνέκδοτος. *Almosal* cur pro Assure.

AB Assure primo Assyres mox Assyrii dicti sunt. Eustathius in Dionysium: Κατὰ τοὺς παλαιοὺς παρὰ τῷ Ἐρατοσθένει Ἄσσυρες οἱ Ἀσσύριοι λέγονται, ἀπὸ εὐθείας τῆς ὁ Ἄσσυρ. Tam latè patuit hoc nomen quam late patuit imperium. Sunt qui ad usq; Mediam & Persidem extendunt. Inde Assyria arbor eadem quæ Medica & Persica. Et apud Suidam Assyrios quidam dicunt esse Persas. Et in Virgilio Assyrium amomum est Medicum vel Armeniacum: Iis enim locis nascitur, non in Assyria propriè dicta. Assyriis accenset Strabo Babylonios, & Elymæos, & Parætacas, & Gor- C dyæos, & Mesopotamenos, & Arabes, & Syros, ab Ægypto usque ad Pontum, ubi Leucosyri habitant, qui Dionysio Assyrii. Nempe multi veterum Syros & Assyrios pro iisdem habent. De Assyriis Herodotus Musâ septimâ: οὗτοι δὲ ὑπὸ μὲν Ἑλλήνων ἐκαλέοντο Σύριοι, ὑπὸ δὲ τῶν βαρβάρων Ἀσσύριοι ἐκλήθησαν. Justinus l. 1. *Imperium Assyrii, qui postea Syri dicti sunt, annos* MCCC, *tenuere.* Inde Syrorum nomen cum Assyriis fuit commune: Strabo lib. 11. *Magna Media quondam imperavit toti Asiæ,* καταλύσασα τὴν τῶν Σύρων ἀρχὴν, *Syrorum imperio everso*, id est Assyriorum, quomodo ipse exponit lib. 16. his fere verbis: *Qui porro de Syrorum imperio scribunt, cum dicunt Medos quidem à Persis, Syros vero à Medis eversos, non alios Syros intelligunt,* ἀλλὰ τοὺς ἐν Βαβυλῶνι καὶ Νίνῳ κατασκευασαμένους τὸ βασίλειον, *quam eos* D *qui Babylone & Nini regiam constituerunt.* Vicissim, Assyrii sæpe sumuntur pro Syris, in Poetis maximè. In Bione Smyrnæo Venus describitur Ἀσσύριον βοόωσα πόσιν *Assyrium maritum inclamans*, id est Adonidem Syrium seu Phœnicium. In Oppiano Myrrha vocatur κούρης δάκρυον Ἀσσυρίης *puellæ Assyriæ lachryma*, id est Myrrhæ sororis Adonidis, quæ in arborem sui nominis conversa fuisse fingitur. In Nonno urbs Beroe, quæ est Berytus, Ἀσσυρίῳ Λιβάνῳ περιπέπλαται. In Virgilio *Assyrio fucatur lana veneno*, id est Tyrio seu Phœnicio. In Catullo Ptolemæus Evergetes: *Vastatum fines iverat Assyrios*, id est Cœlesyriam. Si hæc non essent plus satis, possent multo plura congeri, ex quibus constaret Syriæ & Assyriæ no- E men olim promiscuè sumptum. Sed usus tandem voluit ut Syros ab Assyriis Euphrates distingueret aut certè Tigris. Quod sequutus Hesychius dicit *Syriam dici terram quæ à Phœnice est Babylonem usque.* Neque multo aliter Strabo. Ita factum ut in duos populos divideretur imperium, Syros nimirum & Assyrios. Interim Assyria propriè dicta regio est circa Ninum, quæ deinceps Adiabene.

Bion in Epitaph. Adon.
Oppian. Cyneg. l. 3. v. 402.
Nonn. in Dion. l. 40. ℣ 19.
Virg. Geor. 2.
Catullus in coma Beren.
In Συρίοις κύβοις.

Plinius: *Ultra Armeniam Adiabene Assyria ante dicta.* Marcellinus lib. 23. *Juxta hunc circuitum Adiabena, Assyria priscis temporibus vocitata.* A

In Hebræorum libris Adiabene est הדייא *Hadiab.* In Gemara hoc nomen passim occurrit, & in Beresith Rabbâ, & in Thargum pro *Ascenaz* Jerem 51,27. & pro *Eden* Ezech. 27,23. Sed pro הדייב *Hadiab* plerisque locis scribitur חדייב *Chadiab*, vel הרייב *Hariab*. Rectum est הדייב *Hadiab*, vel *Haddiab*, ut Aruch & Elias scribunt. Græci sic dictam putarunt, quod propter fluviorum amplitudinem & frequentiam fere esset ἀδιάβατος. Sed hunc errorem Ammianus pridem correxit, Adiabenem dici monens à fluminibus Diavâ & Adiavâ. דיבא *deva* vel si mavis *diava* Chaldæis est lupus. Itaque flumen *Diava* idem qui Græcis *Lycus*; & articulo præfixo הדיב *Hadiab* est *Lycia* sive Lupina regio. B

In הדיב & הרמן

Aliud Assyriæ propriè dictæ priscum nomen est *Aturia* vel *Atyria*. Neque enim in Strabone probo quod Adiabenum distinguit ab *Aturia*, cum ex descriptione pateat *Aturiam* illi esse quæ reliquis Adiabene, nempe regionem in qua Ninus & Gaugamela & Lycus flumen. Tamen etiam in Trajano Dion Atyriam videtur ad Adiabene sic distinguere ut in Adiabene Ninum, in Atyria Arbelam ponat & Gaugamelam. Sed si Chaldæos paraphrastas consulas, videbis אתוריא *Aturiam* passim occurrere pro *Assur*, adeoque eandem esse vocem, nisi quod de more gentis ת & ש id est S & T sunt permutata. Atque id ex Dione notat Xiphilinus: *Assyriæ pars*, inquit, *Atyria vocitata est*, βαρβαρικῶς τοῦ σίγμα εἰς τὸ ταῦ μεταπεσόντων *Barbarorum more qui S in T transmutant.* Sed de his plura dicemus in Gen. 10, 11. C

Ex eodem fonte est *Thuras*, Rex Assyriorum antiquissimus, Zamis filius, qui Nino successisse legitur, & multa bella gessisse in Caucasum filium Japeti, & ab Assyriis pro Marte coli, & Belus vocari vel Baal. Suidas: Θούρας, οὗτος ἐβασίλευσε μετὰ Νῖνον Ἀσσυρίων, ὃν μετεκάλεσαν εἰς ὄνομα τοῦ Πλανήτου ἀστέρος Ἄρεα· ὃς ἦν δεινὸς σφόδρα, καὶ πολεμήσας Καυκάσῳ τυράννῳ ἐκ τῆς φυλῆς Ἰάφεθ καταγομένῳ, ἀνεῖλεν αὐτόν. τούτῳ προσεκύνησαν οἱ Ἀσσύριοι, ὡς θεῷ καὶ ὠνόμασαν αὐτὸν βάαλ, ὅ ἐστιν κατὰ τὴν αὐτῶν γλῶσσαν Ἄρης. *Thuras, ille post Ninum Rex fuit Assyriorum, quem postea Martem vocarunt de planetæ nomine. Fuit is vir acerrimus, & cum bellum intulisset Caucaso tyranno, qui genus ab Japheti tribu ducebat, ipsum sustulit. Hunc Assyrii ut Deum adorarunt, & ipsum vocarunt Baal, quod ipsorum linguâ Martem significat.* Joannes Antiochenus apud Cl. Salmasium in Solinum pag. 1235. Μετὰ Νῖνον ἐβασίλευσε Θούρας ὃν Ἄρεα ὠνόμαζον. ἦν δὲ σφόδρα δεινὸς καὶ πολεμικὸς, ὃς καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ Ἀσσύριοι ὡς θεῷ, ὀνομάσαντες αὐτὸν Βῆλον, ἤτοι Ἄρεα πολέμων θεόν. Ibidem alius ἀνέκδοτος ex Africano aut Eusebio, ut suspicatur vir maximus: Μετὰ δὲ Νῖνον ἐβασίλευσεν Ἀσσυρίων Θούρας ὅντινα μετεκαλέσατο ὁ τούτου πατὴρ Ζάμης, ὁ τῆς Ἥρας ἀδελφὸς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πλανήτου ἀστέρος Ἄρεα. Thuras per aphæresim idem qui אתור *Athur* vel אתורא *Athura*: Assurem ita vocant Chaldæi. Zamis dicitur esse filius, id est Semi, & Nino successisse, id est τῷ Nimrod, & Japheti filium Caucasum bello vicisse, id est Gogum vel Magogum filium Japhet. Itaque si D E

Lib. ἀρχαιολογίας.

his

A his ſcriptoribus fides, Belus Aſſyriorum non fuerit Nimrod ſed Aſſur. Eundem ex Gen.10,11.12. condidiſſe colligunt urbes Aſſyriæ antiquiſſimas Niniven, Rehoboth, Câlach, & Reſen. Sed loco ſuo docebimus locum illum aliud ſonare. Arabs interpres Pariſ. pro Aſſure hîc habet אלמוסל *Almoſal*; quia Moſal urbs ſucceſſit urbi Ninivæ quæ Aſſyriæ caput fuit.

CAPUT IV.

Arphaxad ארפכשר

B ARpaxitis, Ptolomæo Arrapachitis, pars Aſſyriæ. Male Arphaxadæos confundi cum Chaldæis, id eſt כשרים *Chaſdim*, quorum pater כשר *Cheſed* Gen. 22, 22. Unde *Vr Chaſdim* per prolepſim, id eſt vallis Chaldæorum. Ur pro valle in Eſaia.

ARphaxad Aſſyriæ parti Arphaxitidi, quæ Ptolemæo Arrapachitis, videtur indidiſſe nomen. Nam quod Joſephus & alii volunt Chaldæos olim ab eo dictos *Arphaxadæos* merum ſomnium eſt. In Scriptura Chaldæi perpetuò vocantur כשרים Chaſdim à patre ſuo כשר *Cheſed* vel *Chaſed* filio Nachor fratris Abrahæ Gen. 22, 22. Hieronymus traditionibus in Geneſim : *Chaſed quoque quartus eſt, à quo Chaſdim, id eſt Chaldæi poſtea vocati ſunt.* Unde & אור כשרים C Ur *Chaſdim*, id eſt Ura Chaldæorum, paſſim vocatur regio vel urbs in qua ſedes fixerant. Fateor quidem Chaſed nondum fuiſſe natum, quô tempore legitur Abram ex Ura Chaldæorum exceſſiſſe Gen.11,31. Sed Ura Chaldæorum per prolepſin vocatur illa urbs è qua deinceps Chaldæi erant orituri. Hâc figurâ in Scripturis nihil frequentius. *Ur* vallem ſignificat. Hinc Eſ.24,15. באוים שבחו יהוה *in vallibus celebrate Dominum.* Itaque Ur regio vel urbs videtur in valle fuiſſe. Eam in via è Tigri Naſibin fuiſſe ſitam probavimus ex Marcellino.

CAPUT V.

Aram. ארם

D ARam Nachoris ex Camuele nepos dicitur *pater Syrorum* in Græca & Vulg. verſione Gen. 22, 22. Id eſt tribus alicujus nomen in Syria. Nam gentis univerſæ pater Aram Semi filius multo eſt antiquior. Quomodo Aramæi dicantur Bathuel Laban & Jacob ex neutro prognati. Patria 1. nativitatis, 2 educationis, 3 converſationis. Chriſto patriæ tres : Jetheri duæ. *Arimi* in Homero, Heſiodo & Nonno ſunt Aramæi. Ita explicant Poſidonius & Strabo. Orontes cur olim Typhon. An Arimi Cilices. Plinius male Scythas cum Aramæis confundit, niſi legas Arimaſpos. Aramæus pro gentili & idololatra in Syra & Chald. paraphr. & Talmude, quia inde orta idololatria. Syri & Armeni ſimiles. *Aram* in Arab paraphraſi *Armenus*.

PRæter Aramum Semi filium alius fuit Aram multo junior, Nachoris ex Camuele nepos. Ad hunc Syros referunt Græci & vulgatus interpres, qui quô E locô Camuelem vocat Moſes *patrem Aram*, habent τὸν Καμουὴλ πατέρα Σύρων *Camuel patrem Syrorum* Gen.22,22. Quod verum eſſe poteſt de Syrorum aliqua tribu, non de gente univerſa. Neque enim Aramo Camuelis filio Syri debent originem, ſed Aramo Semi filio de quo Joſephus : Ἀραμαίους ἔσχεν, οὓς Ἕλλωας Σύρους

προσαγορεύουσι. Quippe ante Camuelem natum jam populosa erat Syria, & culta aliquot urbibus. Aramæi dicuntur Bathuel & Laban. Gen. 25,20. quamvis ex neutro prognati, non nomine gentis, sed nomine patriæ. Nati enim erant in Padan Aram. Quod ipse Moses ita explicat: *Duxit Isaacus Rebeccam filiam Bathuelis Aramæi de Padan-Aram*, quod additur ἐξηγητικῶς. Quin & Deut. 26,5. Israelitæ Jacobum patrem suum agnoscunt esse Aramæum, qui in eadem Aram cum Labane vixerat per annos 20. Uni scilicet homini variæ possunt esse patriæ, nativitatis, educationis & conversationis. Quomodo Christo tres patriæ adscribuntur Bethlehem, Nazareth, Capernaum. Et Davidis sororius idem Jether Ismaelita dicitur 1. Chron. 2,17. & Israelita 2. Sam. 17,25.

Aramæorum nomen non fuit Græcis prorsus ignotum. Homerus saltem qui Syros nusquam nominat, Arimorum ita meminit Iliad. β. v. 783.

Εἰν Ἀρίμοις ὅθι φασὶ Τυφωέος ἔμμεναι εὐνάς.

In Arimis ubi dicunt Typhœi esse cubilia.

Et Hesiodus Theogoniæ v. 304.

Ἡ δ' ἔρυτ' εἰν Ἀρίμοισιν ὑπὸ χθόνα λυγρὴ ἔχιδνα.

Tenebatur autem in Arimis sub terra tetra Echidna.

Et Nonnus Dionys. lib. 1. v. 140. de Cadmo Europam quærente,

Ἔλθε καὶ εἰς Ἀρίμων φόνιον σπέος.

Venit & in Arimorum cruentam speluncam.

Arimorum porro nomine multi Syros vel Aramæos intelligunt. Strabo l. 13. οἱ δὲ τοὺς Σύρους Ἀρίμους δέχονται, οὓς νῦν Ἀράμους λέγουσι *quidam Arimorum nomine Syros intelligunt, quos nunc Aramos vocant.* Et lib. 16. οἱ Ἕλληνες Ἀραμαίους ἐκάλουν ἢ Ἀρίμους *Syros Græci vocabant Aramæos aut Arimos.* Atque idem scribit Posidonius apud Strabonem lib. 13. Arima Syriam significare. Hûc facit quod Syriæ flumen Orontes Typhon olim appellabatur, tanquam à Typhone vel Typhœo ibi fulmine percusso. Tamen Arima Callisthenes Cilicibus adscribit: Et Typhœum Cilicem faciunt Pindarus & Æschylus. Sed & Cilicia Syriæ pars fuisse creditur, antequam Syros inde pepulissent Phrygiæ populi Cilices. Arimorum igitur nomen pro Syris apud Græcorũ scriptores vetustissimos videtur fuisse solum in usu, sed usurpari desiisse, postquam Assyrium imperium cœpit augeri in majus, atque in Syrorum & Assyriorum nomen paulatim concessisse. Unde factum ut Arimi vel Aramæi deinceps etiam doctissimis tam ignoti fuerint, ut turpi errore cum Scythis Aramæos confundat Plinius: *Persæ*, inquit, *illos Sacas in universum appellavere à proxima gente, antiqui Aramæos.* Sed forte Arimaspos scripserat Plinius non Aramæos. Utut sit Syri hodieque se vocant Aramæos. Quamvis etiam apud illos hoc nomen eviluisse ex eo constat quod in Syriaca versione novi Fœderis Aramæus passim sumitur pro Gentili. Sic Gal. 2,14. ארמאית חיא אנת *Tu vivis Aramaicè*, ubi Paulus ἐθνικῶς ζῇς *Gentiliũ more vivis*. Et Gal. 3,28. *Non est Judæos* ולא ארמיא *neque Aramæus*, ubi Paulus, *neque Græcus*, id est Gentilis. Ex Chaldæis sumpta hæc phrasis, apud quos Aramæus idem qui idololatra. Unde est quod in Gemara Babylon. codicis de idololatria f. 26. p. 2. Cuthęus seu Samaritanus medi-

est

Strab. l. 13. Pythion 1. in Prometh. v. 150.

Plin. lib. 6. cap. 17.

A est inter Judæũ & Aramæum, id est Ethnicũ idololatram. Sic in Onkeli Chaldaica paraphrasi Levit. 25, 47. *Si vendiderit se frater tuus* לארמאי מזרעית גיורא *Aramæo ex semine proselyti*, id est idololatræ. Idololatria nimirum ab Aramæis putatur orta, quia primi idololatræ, quorum in Scriptura fit mentio, Thare, Nachor & Laban Jos. 24, 2. & Gen. 31, 19. patriâ erant Aramæi: Proinde Thare patrem Abrahæ qui ex Ure Chaldæorum migravit in Padan Aram, Hebræi volunt primum fuisse statuarium; In qua eadem sententia video fuisse Epiphanium qui de Thare hæc habet lib. 1. adversus hæreses §. 6. ἐντεῦθεν γέγονεν ἀνδριαντοπλαστία ἀπὸ πηλουργίας καὶ κεραμευτικῆς ἐπιστήμης διὰ τοῦ Θάῤῥα τούτου τέχνης *Exinde cœperunt* B *fingi statuæ ex argilla & figulino opere per artem hujus Thare.* Neque aliter Suidas voce Σερούχ. ἦν γὰρ ἀγαλματοποιὸς ἀπὸ διαφόρων ὑλῶν εἰκόνας ἐργαζόμενος, καὶ λέγων τούτους εἶναι θεοὺς· καὶ ὀφείλειν προσκυνεῖσθαι ὡς αἰτίους τῶν ἀγαθῶν *Thare enim erat statuarius, qui ex varia materia fabricabat imagines, & has dicebat esse Deos, & adorari debere ut bonorum authores.*

> In Beresith Rabba C. 38.

Syros & Armenos Strabo l. 1. testatur πολλὴν ὁμοφυλίαν ἐμφαίνειν κατά τε τὴν διάλεκτον καὶ τοὺς βίους, καὶ τοὺς τῶν σωμάτων χαρακτῆρας *multum cognitionis præ se ferre sermone & vitâ & corporum formâ*, Unde factum ut ab Aram dici Armenos nonnulli putaverint. Adeoque Arami nomen Arabs interpres Parisinus ארמן red- C didit, id est *Armenum* vel *Armenium*. Tamen Armeniam aliunde appellatam esse esse jam docuimus.

CAPUT VI.

De locorum nominibus quibus vel præfigitur, vel postponitur nomen Aram.

Aram Naharajim Mesopotamia, Interamna, Medamna. *Padan Aram* aliud est, etsi reddatur *Mesopotamia Syriæ*, quod Augustino suspectum. Chaldæis *paddan* de bobus, par seu jugum. Id perperam huc referri; cum פדאן *phaddan* Arabice sit idem quod Hebr. שדה *sede*, ager sativus aut compascuus. Itaque *Padan Aram* id ipsum quod *Sede Aram* Os. 12, 13. id est D Mesopotamię culta pars, quæ desertæ opponitur. Utriusque descriptio ex Strabone, Xenophonte & Polybio. Culta pars, ad *Araxem* qui & *Chaboras* vel *Aboras*; Deserta ad *Mascam* qui & Saocoras, & circa Tigrim in aditu Babyloniæ. In Epiphanio Mesopotamia duplex, *Phadan* & *Susoba*, forte *Soba*. Ur Chaldæorum in Mesopotamia inter Tigrim & Nisibim, ubi *Ur* Ammiani. Ideo Stephano Act. 7, 3 4. idem Mesopotamia & terra Chaldæorum. Aliis *Ur* in Babylonia, ubi Ura Plinii, & Ptolomæi Auranitis. Prior sententia cur præferenda. *Aram Soba* habuit ab ortu Euphratem, ab occasu Damascenos. In ea sita Palmyra. *Soba* non est *Sophene* ut Josepho persuasum. Nec *Alep* est *Soba*, ut volunt. Sed in Ptolomęo *Sabe* & *Barathena* videntur esse *Soba* & *Berothai*. Fortè hi *Saba* Servii propè Libanum; & Plinii *Subei*, pro quo *Nubeos* scribunt. *Aram Dammesek*, *Damascena*, *Hoba*, *vallis Auen*, *Beth-eden*, *Hadrac* Κοῖλον πεδίον, *Algauta*, *Amyca*, ejusdem loci nomina. *Aram Maacha* est Epicęros, non Comagena ut volunt. E *Aram Beth-Rehob* prope Epiphaniam ad Aquilonem terræ Chanaan. Aliud oppidum Saul Rehoboth.

IN Scriptura sex loca sunt quibus vel præfigitur, vel postponitur nomen Aram; nempe *Aram-Naharajim*, *Paddan-Aram*, *Aram-Soba*, *Aram-Dammeseck*, *Aram-Bethrehob*, & *Aram-Maacha*. De singulis dicendum. *Aram-Naharajim* id est Syria duorum fluminum, Græce Μεσοποταμία, quia inter Tigrim & Euphratem media est. Latine melius dicatur *Interamna* quam *Medamna*, cum Prisciano, cujus verba sunt:

Indigenæ populi pro re dixere Medamnam. A

Plerique putant *Paddan-Aram* id ipſum eſſe, quia Græcè & in vulgata fere redditur *Meſopotamia Syriæ*, ſed Auguſtino videtur fruſtra dici Meſopotamia Syriæ, cum Meſopotamia non dicatur niſi Syriæ. Nam quod Stephanus voce Ἀείνθ• Meſopotamiam deſcribit in Oenotris puto eſſe ſine exemplo. Proinde ut idem Auguſtinus obſervat, nonnulli Syriæ vocem aſteriſco notarunt, tanquam aliunde adſcitam. *Quaſi*, inquit, *Meſopotamia dicatur niſi Syriæ, quamvis hoc ſeptuaginta habere non perhibentur Syriæ, ſed cum aſteriſco ſcriptum eſt.*

Locut. l. 1. in Gen. 28.

Chaldæis פדנא דתורין *paddana dethorin* eſt par boum ſeu jugum boum. Ita *Paddan-Aram* David Kimchius geminam Syriam dici aſſerit, nempe Meſopotamiam & Aram Soba. Verum enim vero vocis *Paddan*, vera ſignificatio ex Arabica lingua petenda eſt, quâ פדאן *Phaddan* idem eſſe quod Hebræis שדה *Sede* Joſephus, Kimchius, Aben-Ezra & Selomo rectè obſervant: Nempe שדה *Sede* eſt ager ſativus aut compaſcuus. Ita Kimchius in Joſ. 8, 24. Alii tantum ſativum volunt, ut שדה propriè ſit ἄρουρα *arvum*, quomodo veterũ interpretum nonnulli reddunt Gen. 27, 27. Atque id ipſum Arabicè eſt פדאן *phaddan*. Quod Giggeius cur tam cunctanter affirmet nullus capio, cum in omnium manibus verſentur adagia cum Lochmani fabulis ab Erpenio edita, quorum octavum ſic habet: *Quicquid plantaveris* פי אלפדאן *in alphaddan proderit tibi; at hominẽ ſi plantaveris, eradicabit te.* Ibi *alphaddan* id eſſe quod diximus nemo non videt, agrum ſcil. ſativum vel conſitum. Indidem פדאר *phedad* Arabibus eſt agricola & ruſticus. Sic in vita Tamerlanis pag. 4. וכאן הו ואבוה מן *Erat tam ipſe quam pater ejus* אלפדאדין ומן טאיפה אמסאב לא עקל להם ולא דין *è phedadinis* (ruſticis) *& ex eorũ fæce quibus neque eſt intellectus nec religio.* Rurſus פדנא Chaldęis & Syris, פדאן Arabibus aratrum ſonat. Itaque *Paddan-Aram* plane idem eſt quod שדה ארם *Sede-Aram*, ager ſativus vel conſitus Meſopotamiæ. Supplendum enim eſt נהרים *Naharajim*. Et verò, quod hujus vocis interpretes fugiſſe miror, propheta Oſeas ita exponit. Is enim c. 12. v. 13. Jacobum fugiſſe ſcribit in שדה ארם *Sede-Aram* pro eo quod habet Moſes illum iviſſe in *Paddan-Aram* Geneſ. 28, 2. Ut jam nemini ſit dubium quin פדן *Paddan* & שדה *Sede* ſint voces ἰσοδύναμοι. Porro *Paddan* vel *Sede-Aram*, id eſt Meſopotamiæ culta pars, alteri opponitur quæ deſerta & inculta eſt. Res ex Strabone clara, qui duas partes facit Meſopotamiæ, quarum una παρόρειος prope montes Armeniæ ſita, eſt εὐδαίμων ἱκανῶς καὶ εὔβοτος, καὶ εὐφυής, *fœlix ſatis, & paſcuis & germinibus læta:* altera meridiem verſus ubi loca ἄνυδρα καὶ λυπρὰ *inaquoſa & ſterilia* habitant Scenitæ Arabes, ex rapto vivere ſoliti, & more Nomadum divagari. Utriuſque deſcriptio egregia eſt in Xenophonte in primo ἀναβάσ. quo loco Cyrum narrat Euphrate trajecto prope Thapſacum, inde nonis caſtris, paraſangis quinquaginta, progreſſum per Syriam, (id eſt Paddan-Aram) ad Araxem amnem perveniſſe (is aliis eſt Chaboras, vel Aboras) ibi fuiſſe vicos complures frumento vinoque refertiſſimos. Illinc per Arabiam (id eſt Meſopotamiæ deſerta) Euphrate ad dextram relicto, quinis caſtris, para-

B

C

D

Strab. l. 16.

E

A parasangis XXXV. iter per deserta loca fecisse: in eo spatio campos absinthii plenos late patere in æquoris modum; esse & fruticeta quædam aromatum instar fragrantissimi odoris, sed arborem omnino nullam. Ibidem capras repertas atque onagros, struthiones item & otides. Exinde Masca transmisso (is est Ptolomæi Saocoras) castris XIII. parasangis XC. progressum, ad Arabiæ portas pervenisse (id est Mesopotamiæ fines, quâ Babyloniam attingit) in eo intervallo quam plurima jumenta fame periisse, οὐ γὰρ ἦν χόρτος, οὐδὲ ἄλλο δένδρον οὐδὲν, ἀλλὰ ψιλὴ ἦν ἅπασα χώρα, *neque enim ibi erat pabulum, neque arbor ulla, sed nuda erat tota regio:*

B Quod incommodum ut vitaret Antiochus, illi author fuit Zeuxis apud Polybium lib. 5. ut Tigrim trajiceret, quia nisi trajecisset, oportuisset milites διελθόντας ὁδὸν ἔρημον ἡμερῶν ἓξ παραγενέσθαι πρὸς τὴν βασιλικὴν διώρυχα καλουμένην *post habitum iter dierum sex per terram desertam ad regiam fossam devenire*, unum ex Euphratis alveis in aditu Babyloniæ. Hæc ex Strabone, Xenophonte & Polybio. Ex quibus abundè constat Mesopotamiæ duas fuisse partes, fertilem unam ab Armeniæ montibus usque ad amnem Chaboram, alteram incultam & asperam à Chabora Babyloniam usque. Prior à Mose vocatur *Paddan* & *Paddan-Aram*, ab Osea *Sede-Aram*, id est Mesopotamiæ culta pars, à Strabone Mesopotamia

C felix, à Xenophonte Syria, ut posterior Arabia, quia illam Syri tenebant, hanc Arabes, quod ipsum ex Strabone atque Ammiano constat. Hujus Mesopotamiæ divisionis videri possit Epiphanio aliquid suboluisse, cum scripserit: Ἰακὼβ δὲ ἀποδιδράσκει ἐπὶ τὴν Μεσοποταμίαν Φαδὰν, ἐπέκεινα τῆς Μεσοποταμίας Σουσωβὰ *Jacob in Mesopotamiam Phadan profugus concessit, ultra Mesopotamiæ partem alteram quæ Suseba nominatur.* Interim cum Geographi nullos Susobenos alibi notent quam in Scythia, id mihi valde suspectum est, quod in Susoba facit esse partem Mesopotamiæ. Nunquid pro *Susoba* legendum Soba, quam Mesopotamiæ partem fecerit Epiphanius, quia illam proximè attingit solo Euphrate interjecto? Unde est quod juxta Hebræos Aram Naharajim & Aram Soba continentur communi nomine Paddan, quod tamen illis nequaquam concesserim.

D Obiter in Scriptura nota Chaldæorum terræ nomine etiam intelligi Mesopotamiæ partem quæ Assyriæ propior est. Hinc toties Ur *Chaldæorum*. Nam ex Ammiano docuimus Ur in Mesopotamia fuisse in via è Tigri Nisibin. Proinde Martyri Stephano idem sunt *Mesopotamia* & *terra Chaldæorum*. Actor. 7, 2.3.4. *Deus*, inquit, *gloria apparuit patri nostro Abrahæ cum esset in Mesopotamia, priusquam moraretur in Charan, & dixit illi, exi de terra*, &c. *Tunc exivit de terra Chaldæorum, & habitavit in Charan.* Eupolemum qui scripsit de rebus Judaicis, rem aliter definire non ignoro. Is enim Uram unde Abraham, vel Uriam

Apud Euseb. lib. 9. præpar.

E ut appellat, ponit in Babylonia. Ἐν πόλει, inquit, τῆς Βαβυλωνίας Καμαρίνῃ, ἥν τινας λέγειν πόλιν Οὐρίην, *in urbe Babyloniæ Camarina quam quidam* Uriam *appellant.* Quod si quis malit sequi, non vehementer repugnabo. Sic enim Ur *Chaldæorum* erit Ura de qua Plinius lib. 5. cap. 24. *Ita fertur* (Euphrates) *usque* Uram *locum in quo conversus ad Orientem relinquit Syriæ Palmyrenas solitudines.* Quod putaverim Chaldæos אורן scripsisse, id est Uram vel *Auran*. Unde

apud

apud Ptolemæum in Babyloniæ deſcriptione: Παράκειται ᾽ τῷ μὲ Εὐφράτῃ ἡ Αὐρα-νῖτις χώρα, *Adjacet autem Euphrati Auranitis regio.* Interpretes male *Auchanites.* Saltem Auranitis ibi ſita eſt ubi Ura Plinii, nempe in divertigio Euphratis verſus Orientem. Nec mirum erit Babyloniæ partem à Stephano Martyre Meſopotamiæ adſcribi: cum nonnulli veterum Meſopotamiam extendant uſque ad mare Perſicum, ita ut Babylonia ejus cenſeatur eſſe pars. Plinius lib. 6. cap. 26. *Meſopotamia tota Aſſyriorum fuit vicatim diſperſa præter Babylona & Ninum.* Et aliquanto poſt: *Reliqua pars Meſopotamiæ Aſſyriæque Babylonia appellata eſt.* Tamen eſt cur natale ſolum Abrahæ videatur eſſe potius Ura Ammiani inter Niſibim & Tigrim Amnem. Primò inde in Judæam via recta eſt per Carrhas ſeu Charan, è Babylone non item. Itaque ſi Abraham in terram Chanaan iturus, è Babylonia profectus eſt, quæretur non immerito cur per Meſopotamiam & Carrhas iter fecerit: cum via eſſet multo compendioſior per Arabiæ deſerta. Si Abrahamum dixeris ipſa hæc deſerta vitaſſe, regeri poteſt iter Meſopotamiæ ſolitudines non minus fuiſſe incommodum; quod palam conſtat ex Xenophonte. Maximè cum illâc euntibus Euphrates vaſtus amnis tam numeroſæ familiæ multiſque armentis & gregibus gravi bis fuerit trajiciendus. Quid quod Joſue cap. 24. verſ. 2. Abrahæ patrem Tharam aſſerit trans flumen Euphratem habitaſſe מעולם *jam olim*, & ibi ſerviiſſe Diis alienis. At Babyloniæ pars quam diximus eſt cis Euphratem, itaque hoc diceretur tantum reſpectu Charan urbis, ubi Tharam Diis alienis poſt Dei vocationem ſerviiſſe non eſt veriſimile: ſed neque videtur fuiſſe diu ſuperſtes. Utut ſit Tharam certum eſt ibi non habitaſſe מעולם *jam olim*, vel ut habent Septuaginta ἀπ᾽ ἀρχῆς, & vulgatus *ab initio.* Eô enim ex Ura ſe contulit valde ſenex poſt mortem filii Charan, ut habetur Gen. 11, 28. 31. Præterea Ura Ammiani Cordyenæ multo eſt propior, ubi ſubſtiterat arca. Unde Abrahami majores non multum receſſiſſe par eſt: quia diſperſi non fuerant cum turris Babylonicę conditoribus. De cætero Chaldæos ætate Moſis ibi habitaſſe mirum non eſt, cum vicina Aſſyria jam per aliquot ſęcula fuiſſet ſub Chaldæorum imperio.

Aram Soba, vel Aram Suba, ut paſſim ſcribunt Græci interpretes, proxime Euphratem attingere, ex eo patet quod David profectus להשיב ידו *ut verteret manum ſuam*, vel להציב ידו *ut conſtitueret manum ſuam in fluvium Euphratem*, id eſt ut ad Euphratem uſque imperii ſui limites propagaret, percuſſit Adar-ezerem regem Soba 2. Sam. 8, 3. & 1. Paral. 18, 3. Eodem facit quod Adar-ezer auxiliares copias educit *è Syria quæ trans flumen eſt*, id eſt è Meſopotamia proxima 2. Sam. 10, 16. Pſ. 60, 2. Euphrates igitur Syriæ Soba limes fuit Orientalis, ut Occidentalis terra Chanaan & Syria Damaſcena. Quibus vicinam fuiſſe ſuadet quod Sobæis tam ſæpe res eſt cum Judæis & Damaſcenis. Ita Saul 1. Sam. 14, 47. David 2. Sam. 8, 3. & 10, 6. Solomon 2. Chron. 8, 3. bello Sobæos adoriuntur. Sed Damaſceni ſuccurrunt 2. Sam. 8, 5. Et Razon è Soba fugit Damaſcum 1. Reg. 11, 24. Hoc præcipuum quod Palmyra & vicinæ urbes quas in deſerto ædificavit Solomon

A mon 1. Reg. 9, 17. 18. leguntur sitæ fuisse in Hamath Soba 2. Paral. 8, 3. 4. ut jam Syriæ Soba situs non possit ignorari: Quo loco enim fuerint Palmyrenæ solitudines ex Plin. & Ptol. notissimum. Itaque hallucinatur Josephus qui Aram Soba statuit esse Sophenem, cum Sophene in Armeniâ sit trans Taurum & Euphratem. Sed & Alep, olim Beroëa, videtur esse remotior quam ut ibi commodè statuatur Aram Soba, quæ Benjamini sententia est, & Alepensium hodie teste Teixeirâ. Sobæorum post Solomonis tempora ideo rara mentio, quia eorum vires à Saule, Davide & Solomone ita fractæ & accisæ sunt ut deinceps in obscuro latuerint. Tamen in Josepho Gorjonide legitur Hircanus expeditionem suscepisse in Syriam Sobam. Verum is Soba de suo addit, cum Syriam simpliciter scripserit verus Josephus. At in Ptolemæo Sabe & Barathena, Arabiæ desertæ urbes in Palmyrenæ finibus, videntur esse Soba & Berothai Sobæorum oppida, quorum in Scripturâ mentio. Et Servius qui Sabæos Libano & Antilibano vicinos facit, Sabæis perperam tribuit quod de Sobæis alicubi legerat. Insuper quô loco legimus apud Plinium in media Syriæ ad Libanum penetrasse Nubeos Arabes, Plinius ut quidem puto, Sabeos vel Sobeos scripserat, non Nubeos qui nullibi sunt. Nombæi enim vel Nobæi quomodo legendum conjectat vir maximus, non Arabes sed Judæi erant, à Libano remotissimi, in viâ quâ itur Diospolim, Jerosolymis tam vicini ut ex eorum urbe Nobâ vel Nombâ Jerusalem posset conspici.

Edit. Basil. l. 4. c. 4.

Antiq. l. 13. c. 17.

2. Sam. 8, 8.

lib. 6. c. 26.

Hieron. in Es. 10.

C Jam quæ sequitur Aram Dammesek est Syria Damascena. Ita cum Plinio & Melâ vocamus Syriæ partem inter Libanum & Antilibanum comprehensam, cujus caput Damascus Esa. 7, 8. Fuit hæc vallis πολυώνυμος: Nam & הובה *Hoba* vocatur Gen. 14, 15. & בקעת־און *vallis Aven*, & בית־עדן *Beth-Eden* sedes voluptatis Amos 1, 5. & חדרך *Hadrac* Zach. 9, 1. Et à Strabone κοῖλον πεδίον. Et ab incolis אלעוטה *Alguta* Geographiæ Nubiensis clim. 3. part. 5. Et Polybii lib. 5. Ἀμύκη, id est אמיקא *Amica* profunda. Quorsum dicetur infra. Rigatur quinque fluminibus. Ex Hermone monte descendunt duo maximè insignes, Abana & Pharphar 2. Reg. 5, 12. quorum hic urbem alluit, ille mediam secat: Benjamin Itiner. pag. 55.

D Quæ supersunt Aram Maacha 1. Paral. 19, 6. & Aram-Beth-Rehob 2. Sam. 10, 6. Chananæorum fuere potius quam Syrorum oppida. Maacha est Ptolemæi Epicæros Palestinæ urbs trans Jordanem. Saltem Deut. 3, 14. & Jos. 12, 4. 5. & 13, 11. 13. pro Hebræo *Maacha* in Chaldæâ paraphrasi legitur אפיקירוס *Epicæros*. Neque repugnat situs. Rehob fuit in limite Aquilonari terræ Chanaan, non procul ab Emath quæ alio nomine dicitur Epiphania. Vide Num. 13, 21. Maacha tribui Manasse, Rehob tribui Aser obtigit Jos. 13, 11. & 19, 28. Sed utramque Chananæi Judæis invitis retinuerunt, Jos. 13, 13. & Jud. 1, 31. Hæc in Scripturâ cum aperta sint, plerique tamen Aram-Maacha volunt esse Comagenam, id est eam Syriæ partem quæ Tauro & Amano contigua est, cujus caput Samosata. Et E Aram-Beth-Rehob vir magnus confundit cum Saul-Rehoboth urbe ad Euphratem positâ Gen. 36, 37. Putaverunt nimirum ad Syriam proprie dictam pertinere Maacha & Rehob, propter nomen Aram præfixum. Sed nihil obstat

quo minus etiam iis commune fuerit hoc nomen qui cum verè Syri non essent, tamen Syrorum mores & naturam exprimebant. Tale est quod Marc. 7, 26. Syrophœnissa vocatur mulier quæ verè Syra non erat. Sed Chananæa Matth. 15, 22. A

CAPUT VII.

Semi nepotes ex Aram.

Qui Semi nepotes Gen. 10. filiis accensentur 1: Par. 1. Filius pro nepote passim. Aliter conciliat Capellus.

SEmi filiis accensentur Hus, & Hul, & Gether, & Mas, vel Mesech, 1. Paral. 1, 17. qui tamen propriè filii non erant, sed ex Aramo nepotes, ut habetur Genes. 10, 23. verum filii nomine sæpe intelligitur nepos. Tale est Laban filius Nachor Gen. 29. 5. id est nepos ex Bathuele, & Mephiboseth filius Saul 2. Sam. 19, 25. id est nepos ex Jonathane. Vir summus, meus olim præceptor, Ludovicus Cappellus, in præstanti opere nondum excusô, multo aliter solvit hunc nodum. Vult enim in Hebræo textu Paralipomenon capitis primi versu decimo-septimo post וארם suppleamus ex Genes. 10, 23. ובני ארם quæ omissa fuerint propter τὸ ὁμοιοτέλευτον. Aliorum esto judicium. B

CAPUT VIII.

עוץ *Vts Gen.* 10, 23.

UTs condidit Damascum. Ex עוץ factum Arabum עוטה *Gauta*, nomen Damascenæ vallis. צ & ט permutantur. עוטה etiam pro quavis valle. *Gauta & Algauta* in Arabica & Chald Paraphr. Ejus descriptio ex Nubiensi. Statio XXVM pass. *Amyca* Polybii. Alius *Vts* ex quo *Ausitis* Job 1. & *Ausita* male Aisitæ in Ptol. Tertius *Vts* è posteris Edom, unde Idumæa *terra Vts*. C

ARami filiorum quatuor *Vts* primogenitus creditur condidisse Damascum. Ita veteres docent summo consensu. Atque hûc facere videtur quod Damascena vallis hodieque ab Arabibus vocatur עוט *Gaut* & עוטה *Gauta*, & articulo præfixo אלעוטה *Algauta*, sono quidem diversissimo, sed iisdem fere literis. Nam *Vts* Hebraicè est עוץ: litera *aiin*: initialis sonat ut G in עזה *Gaza* & עמרה *Gomorrha*, & Arabicè quoties habet punctum adscriptum. Et *tsade* finale mutatur in *teth* ut in Tyro & Tani ex צור & צען. Quo exemplo in Syris vocibus טביא *capra* טיהרא *meridies*, עטלא *piger*, טריב *adustio*, טופר *unguis*, טלל *tegere*, *teth* est pro Hebræo *tsade*. Itaque mutatio τοῦ עוץ in τὸ עוט planè est analogica. Arabs paraphrastes Lutetiæ nuper editus pro עוץ Uts hîc habet אלעוטה *Algauta*. Si quis *Gaut* putet nomen esse appellativum non proprium, quia nonnunquam, licet rarò admodum, *gaut* & *gauta* dicitur etiam quævis alia vallis, atque hinc תעויט *taguit* profunditas: Respondeo sic appellari etiam alias valles ad exem- D E

plum

A plum Damascenæ, quæ vallis est celeberrima. Tale est Achelous pro quôvis amne, & Pontus pro quovis mari.

Pro *Gauta* & *Algauta* Jerosolymitanus interpres scribit עווּתא *Gautha* Gen. 14,15. & Jonathan אלגוותא *Algautha* Num. 34, 6. Quæ voces ne deinceps crucem figant interpretibus, en tibi, lector benevole, descriptionem *Algautæ* ex Arabe Geographo clim. 3. part. 5. *Damascus habet montes atque arva quæ vocantur Algauta, protenditurque Algauta spatio duarum stationum in longitudinem, & unius in latitudinem.* Itaque *Algauta* est πεδίον κοῖλον *campus concavus* Strabonis lib. 16. inter Libanum & Antilibanum, cujus latitudo ad mare est stadiorum B CC. longitudo autem à mari ad mediterranea dupla. Nam aliis verbis eadem *utrobique* mensura; cum justa statio sit XXV M. passuum, vel quod idem est ducentorum stadiorum. Κοῖλον Syris est עמיקא *amica*. Proinde idem campus vocatur Ἀμύκης πεδίον. Polybius de Oronte fluvio lib. 5. τὴν ἀρχὴν τοῦ ῥεύματος λαμβάνων ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν Λίβανον καὶ τὸν Ἀντιλίβανον τόπων, καὶ διανύσας τὸ καλούμενον Ἀμύκης πεδίον, ἐπ' αὐτὴν ἱκνεῖται τὴν Ἀντιόχειαν, *è proximis Libano & Antilibano locis primum ortus, per eam quam Amycæ* (עמיקא) *planiciem nominant, labens, Antiochiam petit.*

Præter hunc *Uts* filium Aram, alii duo fuere cognomines: unus filius Nachor fratris Abrahæ Genes. 22,21. cujus regio *Ausitis* Job. 1, 1. in Græcâ translatione, C & posteri *Ausitæ* Arabiæ desertæ populi in Ptolemæo. Sic enim legendum, non Αἰσῖται *Æsitæ*: Alter *Uts* fuit in posteris Edom Gen. 36, 28. à quo Idumæa nominatur *terra Uts* Lam. 4,21. Itaque à tribus illis tres fuere terræ *Uts*; prima circa Damascum, secunda in Arabiâ desertâ prope Chaldæam, tertia in Petræâ in finibus terræ Chanaan: quæ res regiones cum & locis plurimum distent, & habuerint conditores diversissimos, ab Hieronymo tamen & ab aliis passim sumuntur promiscuè, unde oritur mira confusio.

CAPUT IX.

חול *Hul* Gen. 10, 23.

D

Hul vel *Chul* Josepho *Otrus*: Fortè Otus, unde Otene. Ptolemæo male *Motene* vel *Totene*. A *Chul* dictæ *Cholobetene, Cholua, Choluata, Cholimma, &c.* Armenorum lingua partim Phrygia, partim Arabica; Scriptura Syriaca.

Filii Aram tres qui supersunt, *Hul, Gether* & *Mas*, quas sedes habuerint valde incertum. *Hul* plane diverso nomine Josephus Otrum appellat, & in Armeniâ vult habitasse. Suspicor Otum scripsisse, nomen in fabulis notissimum, ut inde Otenem deduceret quæ Armeniæ pars est inter Cyrum & Araxem. Plinius: *Atropatene ab Armenia Otene regione discreta Araxe.* Quadratus lib. 2. Parthic. περὶ δὲ Κύρον ποταμὸν Ὠβαρενοί τε καὶ Ὠτηνοὶ νέμονται μέγα μέρος Ἀρμενίας ὄντες. *Circa Cy-* E *rum fluvium Obareni & Oteni habitant, qui sunt Armeniæ magna pars.* Et lib. 3. Πάκορος ἐν τούτῳ περὶ Ἀρτάξατα καὶ τὴν Ὠτηνὴν τῆς Ἀρμενίας διάγων. *Pacorus interim circa Artaxata & Armeniæ Otenem degens.* In Ptolemæo perperam est Μωτήνη, &

Plin. l. 6. c. 13.

Apud Steph. in Ὠτηνή.

in Tabulis Totene. Sed sive Josephus *Otum* vel *Otrum* scripserit; quid his nominibus commune cum Hebræo חול *Hul* vel *Chul*? A

Si quis conjecturæ locus, חול videtur potius insedisse χολοβητήνην *Cholobetenen:* Ea fuit pars Armeniæ cujus Satrapa erat Tigranes. Stephanus: Χολοβητήνη, μοῖρα Ἀρμενίας: Ἀρριανὸς ἐν τῷ Παρθικῶν. Τιγράνης ἀρχόμενος, ἄρχειν σατράπης. ἡ δὲ χώρα ἧς ὑπῆρχεν Χολοβητήνη ὀνομάζεται. Cholobetene Armeniis erat חולבית *Cholbeth* Choli domus, vocibus transpositis ut in תגרן קרתא *Tigranocerta* pro urbe Tigranis. Quadratus apud Stephanum: Καὶ ᾤκησε τὰ Τιγρανόκερτα, τὸ δ' ἐστὶ τῇ Παρθυαίων φωνῇ Τιγρανούπολις. Sunt & ejusdem Armeniæ diversæ urbes in Ptolemæo, *Cholua*, *Choluata*, *Cholimma*, *Colsa*, *Colana*, quarum nomina videntur eodem alludere. B

Lib. 1.

Armenos dicit Stephanus Phryges esse genere, & linguam Phrygum in multis imitari, Ἀρμένιοι δὲ τὸ μὲν γένος ἐκ Φρυγίας, καὶ τῇ φωνῇ πολλὰ φρυγίζουσι. At Strabo multo aliter: τὸ γὰρ Ἀρμενίων ἔθνος, καὶ τὸ τῶν Σύρων, καὶ τῶν Ἀράβων, πολλὴν ὁμοφυλίαν ἐμφαίνει, κατά τε τὴν διάλεκτον, καὶ τοὺς βίους, καὶ τοὺς τῶν σωμάτων χαρακτῆρας, καὶ μάλιστα καθὸ πλησιόχωροι εἰσί. *Armeniorum, Syrorum & Arabum gentes multum præ se ferunt cognationis sermone, vitâ, corporum formâ, maximè ubi vicini sunt.* Verisimile est Armenos partim ex Syris partim ex Phrygibus coaluisse, & ex gentis utriusque linguâ tertiam conflavisse. Saltem Syriacè scripsisse videtur posse colligi ex his Polyæni de Eumene: ἐπιστολὴν προσένεγκεν ὡς παρὰ Ὀρόντου Σατράπου τῆς Ἀρμενίας γεγραμμένην Συριοῖς γράμμασι *Epistolam protulit Syriacis literis scriptam, tanquam ab Armeniæ satrapâ Oronte.* C

CAPUT X.

גתר *Gether* Genes. 10, 23.

GEther quo loco habitaverit incertum. *Gether* pro *Iatthir* in Vulgatâ. *Getara*, pro *Gagara* in Ptol tab. *Getharia* in Nub pro *Gerenta*, Mercerus notatur. Cares & Acarnanes Hieronymus, Bactros Josephus ex Gethere deducit. Bactri ex בגתרא *Begethera*; ut Bosphorus ex בספרד *Bisphorad*. Fortè à *Gethere Gethri* amnis, *Centrites* Xenophonti & Diodoro, inter Carduchos & Armenos. In Arab. paraphr. *Algerameka*. In Nubiensi *Algiormok*, in Paulo Veneto Ergimul regio muscho fœcunda.

GEther locum ne aut populum aliquem de suo nomine appellaverit haudquaquam scio. Mihi saltem nullus occurrit. Nam in Vulgatâ Gether 1. Regum est pro Hebræo יתר *Iatthir*. Et ubi *Getara* pingitur in Ptolemæi tabulis ad mare Caspium in Albaniâ, Græcus codex habet Γάγαρα *Gagara*. Denique in Peloponnesi descriptione apud Geographum Arabem Gethuria videtur esse Laconiæ Gerenia. D

Clim. 4. part. 4.

Ex Gethere descendisse scribit Mercerus *Acarnanes, Cares & Bactrianos vicinos inter se populos.* Quod viro alioqui impense docto excidisse mirum est. Cum nemo sit qui nesciat quantis locorum intervallis à se invicem dissiti sint Acarnanes in Græciâ prope Epirum, Cares in Asiâ Minore, è regione Rhodi insulæ, & Bactriani in intimâ Asiâ ultra mare Caspium. Sed errori ansam dederunt Josephus & Hieronymus, quorum ille Bactrianos, hic Cares & Acarnanes deducit ex Gethere. Fallor aut Syrus author aliquis scripserat Gether habi- E

A habitasse בגתרא *Begethera*, id est in Gethera urbe vel regione ubicunque tandem fuerit. Pro quo Josephus legit *Bagtra* vel Bactra, quasi de Bactris ageretur. Pari errore בספרד *Bispharad*, id est *in Sepharad* Abd. 20. Hieronymus *Bosphorum* reddit, ac si B præpositum pars esset vocabuli.

An à *Gethere* vel *Getere* גתרי *Getri* dictus est amnis inter Carduchos & Armenos medius quem Græci Centritem vocant? Xenophon lib. 4. Anabas. περὶ τὸν Κεντρίτην ποταμὸν, εὖρος ὡς δίπλεθρον, ὃ ὁρίζει τὴν Ἀρμενίαν, καὶ τὴν τῶν Καρδούχων χώραν. ἀπεῖχε δὲ τῶν ὀρέων ὁ ποταμὸς, ὡς ἓξ ἢ ἑπτὰ στάδια τῶν Καρδούχων, *ad Centritem fluvium latum passuum* CC, *qui Armeniam dividit à regione Carduchorum, à* B *quorum montibus abest stadia sex vel septem*. Diodorus lib. 1, 14. παραγενήθησαν πρὸς τὸν Κεντρίτην ποταμὸν, ὃν διαβάντες εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀρμενίαν, *Ad Centritem amnem accesserunt, quo trajecto in Armeniam ingressi sunt*. Quod me prope fugerat in Arabica paraphrasi quæ Lutetiæ nuper edita est, *Gether* est אלגראמקה *Algerameka*, id est גרמק *Giormok* vel אלגרמק *Algiormok*, ut habetur in Nubiensi nona parte climatis tertii. Pro quo Paulus Venetus lib. 1. cap. 62. corrupte scribit *Ergimul*. Sic appellatur Tartariæ regio & urbs circa Sinas muscho fœcunda.

CAPUT XI.

C מש *Mas* Gen. 10, 23. vel

משך *Mesech* 1. Paral. 1, 17.

MAs Gen. 10. *Mesech*. 1. Par. 1. *Masienorum* pater ad montem *Masium*, unde *Masca* fluvius Xenoph. Non procul Moscheni Plinii. A *Mas* Hieronymus deducit *Maones* qui sunt Lydi, Josephus Mesanæos, quorum nomen merè Græcum. Apamia unde dicatur.

MAs ultimus filiorum Aram videtur fuisse binomius : Idem enim vocatur *Mesech* 1. Paral. 1, 17. Occupavit is, ut quidem puto, Mesopotamiæ montem *Masium*, & ex eo profluentem fluvium *Saocoram* qui Μασκὰ vocatur à D Xenophonte lib. 1. Anabas. *Masii* משי nomen ex מש, *Mascæ* משכא ex משך factum. Masii montis incolæ Stephano sunt Μασιανοὶ *Masieni*, aut Μασιανοὶ *Masiani*. Ab ortu est נציבין *Nisibis*, ab occasu חרסה *Edessa* urbes celeberrimæ: Ad Meridiem fluvii duo inde in Euphratem se exonerantes, quorum nomina in Ptolemæo sunt *Chaboras* & *Saocoras*, in Xenophonte *Araxes* & *Masca*. Eodem forte pertinent etiam Plinii *Moscheni* l. 6. c. 9. circa Adiabenem & Armeniam Majorem.

Mas Mæonum esse patrem statuit Hieronymus, parum memor Mæones eosdem esse cum Lydis quos à Lud ipse deducit. Porro Lud non fuit filius sed frater Aram. Nihilo magis arridet Josephi sententia qui pro *Mas Mesan* scribit, ut ab eo E derivet Mesanæos populos prope Pasini castrum circa ostia Tigridis. Nempe ignorabat Mesanæos eosdem esse cum Mesenis seu incolis τῆς Μεσήνης. Græco vocabulo ita dicitur regio interamna. Stephanus : Σπασίνου χάραξ, πόλις ἐν τῇ μέ-

Plin.l.6.c.27.
Amm.l.23.

σὺν τῷ Τίγρητι Μεσλώη. Sic Apamia Meſenes ut in Plinio, vel Apamia Meſene ut in Ammiano legitur, urbs eſt quam Tigridis aquæ ambiunt. Stephanus: Ἀπαμεία ἐστὶ καὶ ἄλλη ἐν τῇ Μεσηνῶν γῇ τῷ Τίγρητι περιεχομένη. Plinius: *Tigris circumfunditur huic.* Obiter nota urbes hujus nominis fere quotquot ſunt aquis pariter circumfundi. Plinius de Apamia Phrygiæ: *Sita eſt in radice montis Signiæ circumfuſa Marſia.* Stephanus de Apamia Syriæ: ἐκλήθη καὶ Χερρόνησος ἀπὸ περιοχῆς τῶν ὑδάτων, *vocata eſt & Cherroneſus ab aquis quibus circumfunditur.* Ptolemæus de Apamia Babyloniæ, præter loca quæ jam citata ſunt: Ἀπάμεια ὑφ' ἣν ἡ τοῦ Βασιλείου ποταμοῦ πρὸς τὸν Τίγριν συμβολή, *Apamia ſub quâ Baſilii fluvii cum Tigri commixtio.* Itaque veriſſimum puto quod obſervavit vir maximus, Apamiam, nec à Seleuci nec ab Antiochi matre dici, ſed vocem eſſe Syram, quamvis illius originem non videatur plene aſſequi, quæ tota latet in Jonæ verbis cap. 2. v. 6. אפפוני מים (*aphaphuni majim*) *circumdederunt me aquæ.* Docti ſciunt quid velim.

Plin.l.5.c.29.

A

B

CAPUT XII.

Lud, לוד

LUd Joſepho & aliis Lydorum pater. At juxta Græcos ſcriptores Lydi olim *Maones* dicti à Mæone patre Cybeles, & Lydi poſtmodum à Lydo Atyis filio, & ab utroque *Attalyda* urbs. Contra *Lud* Phœnicibus flexuoſum eſſe ſignificat, ut לוז Hebr. & לוד Arab. Inde *Lud* dicta Regio prope Mæandrum, & Æthiopia ſub Ægypto ubi Nilus maximè tortuoſus eſt. Lydiam eſſe ad Mæandrum. Multa de Mæandri flexibus. *Lud* loci, non viri, nomen. *Lud* quaſi fiat à ילד quod Græci μαιοῦσθαι vertunt, Μαίων redditum, unde *Maones, Maonia, Maander, Maon* fluvius. Ad Lydos etiam referri Cares & Myſos. Lydi ludorum inventores לודיות Lydia fercula Talmudicis. Καρύκη Κάνδαυλος Lydorum edullia. Baccharis Lydorum unguentum. In cadorum ſpeciebus לודיות *Ludioth.* Lydi caupones. Lydorum antiquitas. Coloniæ. Fortitudo. Maris imperium. Res geſtæ Alyattis & Crœſi. Lydos ſagittandi peritiſſimos fuiſſe probant ex Eſaia & Jeremia. Tamen ibi res de aliis Lydis. Lydorum arma non ſunt ſagittæ, ſed haſtæ & jacula, & regum geſtamen Labris id eſt ſecuris. Unde Labradius Juppiter. Unus Polyænus eos τοξεύειν de ſuo ſcribit. Aſcalonem ab Aſcalo Lydo Tantali fratre eſſe conditam cur videatur fabuloſum: Lydorum mollities. Λυδιάζειν, Λυδοπαθεῖς, Λυδοφοίτης. Ladon pro Pactolo, & Hyde pro Sardibus.

C

AB iſto *Lud* Lydos deducunt Scriptores Eccleſiaſtici. Joſephus: οὓς δὲ Λύδους νῦν καλοῦσι, Λούδους δὲ τότε, Λούδας ἔκτισε, *quos autem Lydos nunc vocant, tum verò Ludos, condidit Ludas.* Euſtathius in Hexaemero. Λοὺδ ἀφ' οὗ Λουδαῖοι, οἱ νῦν Λυδοὶ, *Lud à quo Ludæi qui nunc Lydi:* Ita etiam Euſebius, Hieronymus, Iſidorus, alii.

D

At Græci hoc quicquid eſt multo aliter definiunt. Lydos enim olim aſſerunt Mæones vel Meones fuiſſe dictos, & Lydiam Mæoniam. Herodotus Muſâ primâ: ὁ δῆμος Λύδιος, &c. πρότερον Μήων καλεόμενος *populus Lydius qui prius Meon appellabatur.* Strabo lib. 13. τὸ δὲ Θήβης πεδίον Λυδοὶ οἱ τότε Μήονες *Thebes campum* (Trojani belli tempore) *Lydi* (occupabant) *qui tum dicebantur Meones.* Idem ibidem de Sardibus: Βασίλειον δ' ὑπῆρξε τῶν Λυδῶν, οὓς ὁ ποιητὴς καλεῖ Μήονας, οἱ δ' ὕστερον Μαίονας, *Lydorum fuit regia quos Poëta vocat Meonas, poſteriores autem Mæonas.* Dionyſius Halycarnaſſeus lib. 1. de Tyrrheno: τοῦτον δὲ Λυδὸν εἶναι τὸ γένος ἐκ τῆς πρότερον Μηϊονίας καλουμένης, *Eum autem genere Lydum fuiſſe tradunt è regione*

E

quæ

A *quæ olim Meionia vocabatur.* Plinius lib. 5. c. 29. *Lydia autem &c. Mæonia ante appellata.* Proinde Homerus sæpe Meonum & Meoniæ circa Tmolum & Gygæam paludem, at Lydorum & Lydiæ nusquam meminit.

Meones porro & Mæoniam à Mæone dici volunt Phrygiæ & Lydiæ prisco rege. Claudianus in Eutropium lib. 2.

— dicti post Mæona regem
Mæones.

Putatur is fuisse pater Cybeles matris Deorum. Diodorus lib. 3. οἱ γὰρ ἐγχώριοι μυθολογοῦσι τὸ παλαιὸν γενέσθαι βασιλέα Φρυγίας καὶ Λυδίας Μήονα. Γήμαντα δὲ Δινδύμην γεννῆσαι μὲν παιδίον θῆλυ &c. καὶ προσαγορεῦσαι Κυβέλην, *Fabulantur incolæ Phrygiæ quondam & Lydiæ regem fuisse Meonem, qui ex uxore Dindyme puellam genuerit &c. & Cybelem appellaverit.* Euseb. præparat. lib. 2. Φρύγες δ' ἔφασι Μήονα βασιλεύσαντα τῆς Φρυγίας παῖδα Κυβέλην κλήσασθαι *Meonem asserunt Phryges, cum in Phrygia regnaret, Cybelem genuisse.* (B)

Diu post hunc Meonem ibidem regnasse traditur Lydus Atyis filius à quo Lydia & Lydorum nomen factum postmodum. Herodotus ubi supra de iis qui ante Heraclidas Lydiæ regnum obtinuerant: ἦσαν ἀπόγονοι Λυδοῦ τοῦ Ἄτυος, ἀπ' ὅτευ ὁ δῆμος Λύδιος ἐκλήθη ὁ πᾶς οὗτος, πρότερον Μήων καλεόμενος, *erant oriundi à Lydo filio Atyis, à quo Lydius dictus populus ille universus, cum Meon ante diceretur.* Dionysius Halycarnasseus lib. 1. ἐκ δὲ Ἄτυος καὶ Καλλιθέας τῆς Χωραίου Λυδὸν φῦναι, καὶ Τυῤῥηνόν, καὶ τὸν μὲν Λυδὸν αὐτοῦ καταμείναντα, τὴν πατρῴαν ἀρχὴν καταλαβεῖν, καὶ ἀπ' αὐτοῦ Λυδίαν τὴν γῆν ὀνομασθῆναι *ex Atye verò & Callitheâ Chorai filiâ Lydum Tyrrhenum natos, & Lydum quidem qui ibi remanserat paternum regnum suscepisse, & ab eo Lydiam regionem esse dictam.* Tale est quod Lydiæ oppidum Attalydam compositum nomen habere volunt ex Attye & Lydo, quia à patre Attye incœptum opus filius Lydus absolvit. Stephanus Ἀττάλυδα πόλις Λυδίας κτισθεῖσα ἀπὸ Ἄττυος, καὶ μετὰ θάνατον αὐτοῦ ὑπὸ Λυδοῦ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ. Hæc si vera sunt, Lydiæ nomen multo est recentius quàm ut ad Ludum possit referri. Sed Mæonem & Lydum reges esse commentitios, & Lydorum nomen vetustissimum, atque in Mæonum vocabulo latere puto. (C, D)

Res ut intelligatur, dicendum est de nomine לוד *Lud* à quo Lydi dicti sunt. לוז *Luz* Hebræis est *declinare, obliquare, torquere.* Hinc Prov. 14, 2. pro Hebræis ונלוז דרכיו Septuaginta habent ὁ δὲ σκολιάζων ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ *qui tortuose incedit viis suis.* Et Prov. 2, 15. in iisdem legas καμπύλαι αἱ τροχίαι αὐτῶν *flexuosi cursus eorum,* ubi Hebræa נלוזים במעגלותם. Ibidem Chaldæus מפתלין *distorti:* R. Selomo עקומים *curvi,* & מתעקלים *flexuosi:* Aben-Ezra מעוקלים *tortuosi.* Idem in Es. 30, 12. dicit נלוז esse הפך הישר *contrarium recto.* Ex Hebræo לוז *Luz* Syri & Phœnices לוד fecerunt Z & D. de more permutatis, ut in דוב & דיבא & דבח & דחב & דכא & דחל &c. Arabes item quibus לוד id ipsum est quod Hebræis לוז Giggeius לוד *flexuosus fuit, sinuosus fuit,* לואד אלזארין *fluvii anfractus & flexus* ואדי אלמתלואדה *fluvius flexuosus.* (E)

Inde Phœnices à quibus Geographica vocabula pleraque mutuatus est Moses, *Lud* appellarunt duo loca quæ sunt ad fluvios maxime anfractuosos, Lydiam

scili-

scilicet quæ est ad Mæandrum, & Æthiopiam sub Ægypto ubi teste Herodoto σκολιὸς καθάπερ ὁ Μαίανδρος ἐστὶ ὁ Νεῖλος tortuosus est Nilus sicut *Mæander.* Sed de Æthiopia dicetur suo loco, cum docebimus, qui sint *Ludim* Gen. 10, 13. Nunc de Lydia. A

lib. 2. c. 29.

Lydiam ad Mæandrum sitam fuisse constat ex veterum scriptis. Scylax Caryandensis sic in periplo Lydiæ: παράπλους δὲ Μυσίας καὶ Λυδίας ἀπὸ Ἀστυρείων μέχρι Μαιάνδρου ποταμοῦ; *Præternavigatio autem Mysiæ & Lydiæ est ab Astyriis usque ad Mæandrum fluvium.* Plinius lib. 5. cap. 29. *Lydia autem perfusa flexuosi amnis Mæandri recursibus.* Maximus Tyrius Serm. 38. ὁ μὲν ἐπὶ Λυδίας ῥεῖ ὁ Μαίανδρος, *Mæander quidem in Lydiam profluit.* Latinus interpres perperam in *Lyciam.*) B Inde est quod in Mæonia sive Lydia πεδίον Μαιάνδρειον *Campum Mæandrium* ponit Dionysius Perieg v. 837. Strabo etiam apud quem Mæander διορίζει τὴν Καρίαν καὶ τὴν Λυδίαν κατὰ τὸ Μαιάνδρειον καλούμενον πεδίον *Cariam à Lydiâ disterminat ad campum qui Mæandrius dicitur.*

lib. 12.

Mæandrum item constat fluvium omnium maxime esse sinuosum. Μόνος γὰρ ἐκ πάντων τῶν ποταμῶν ἀπὸ τῶν ἰδίων ἀρχόμενος πηγῶν εἰς ἑαυτὸν παλινδρομεῖ *Solus enim ex omnibus fluviis ab ipsis fontibus incipiens, in se ipsum recurrit.* Ita Plutarchus in Libello de fluminibus. Et Ovidius Metam. lib. 8. Fab. 2.

Non secus ac liquidis Phrygius Mæander in undis
Ludit, & ambiguo lapsu refluitque fluitque, C
Occurrensque sibi venturas aspicit undas,
Et nunc ad fontes, nunc ad mare versus apertum
Incertas exercet aquas.

Et lib. 9. Fab. 11.

— *Mæandri toties redeuntis eodem.*

Et Silius lib. 7.

Cum sibi gurgitibus flexis revolutus oberrat.

Et Propertius lib. 2.

— *ut Phrygio fallax Mæandria campo*
— *Errat, & ipsa suas decipit unda vias.* D

Et Seneca in Hercule furente.

—— *qualis incertâ vagus*
Mæander undâ ludit & cedit sibi,
Instatque dubius littus an fontem petat.

Et Plinius: *Mæander, &c. crebris ita sinuosus flexibus ut sæpe credatur reverti.* Et Strabo: σκολιὸς ὢν εἰς ὑπερβολήν. ὥστε ἐξ ἐκείνου τὰς σκολιότητας ἁπάσας Μαιάνδρους καλεῖσθαι *obliquus supra modum, ita ut ab eo Mæandri appellentur omnes obliquitates.* Sic apud Hesychium: Μαίανδρος εἶδος ἱππασίας *Mæander genus ludi equestris,* quo equi multiplicibus flexibus & gyris agitantur,

—— *alternosque orbibus orbes* E
Impediunt.

Apud Festum *Mæandrum picturæ genus dictum à similitudine flexus amnis qui appellatur Mæandrus.* Unde Poëta 5. Æneid. — plu-

A

——plurima circum
Purpura Mæandro duplici Melibœa cucurrit.

Ubi Servius: *Erat in chlamyde flexuosa, & in se remeabilis purpura.* Sed & Mæandri dicuntur vafra & obliqua consilia. Tullius in Pisonem: *Quos tu Mæandros, &c. quæ diverticula flexionesque quæsisti?*

Itaque tam Mæandri quam Nili flexus, quos inter se confert Herodotus, Phœnices verisimile est לוד *Lud* appellasse, atque inde לודים *Ludos* seu *Lydos* utriusque accolas. Neque aliud sonat quod à Mose *Lud* accensetur filiis Semi. B Ludi enim nomine patrem illorum intelligit qui à situ locorum Ludi vel Lydi dicti sunt. Tale illud 1. Paral. 2, 54. *Filii Salmæ Bethlehem, &c.* Nam viri nomen esse Bethlehem nemo dixerit, cum Hebraicè Bethlehem significet domum panis. Est igitur loci nomen à fertilitate sic dicti. Tamen Salmæ filius dicitur esse Bethlehem, id est pater Bethlehemitarum. Ita Lud Semi filius, id est Lydiæ conditor.

Jam docebo hûc pertinere etiam Mæandri nomen & Mæonum & Mæoniæ. לודים *Ludim* & Lydos Hieronymus & alii *natos* explicant, id est ילודים *Jeludim* à verbo ילד quod in *cal* parere significat & in *piel* obstetricari. Septuaginta μαιοῦσθαι reddunt Ex. 1, 15. & מילדת μαῖαν, id est obstetricem Gen. 35, 17. & passim. C Unde est quod לוד *Lud* & לודים *Ludim* Græcorũ vetustissimi Μαίανδρον reddiderunt & Μαίονας & Μαιονίαν, vocibus tam ad μαῖαν & μαιοῦσθαι alludentibus quàm לוד & לודים ad ילד quô id ipsum significatur. Cui allusioni maxime favet quod Initiale *Jod* sæpe deficit. Sic à ילד fit לדה *leda* partus. Neque id veteres prorsus latuit Mæoniam non dici à rege sed à fluvio Mæone. Stephanus: Μαιονία, ἡ Λυδία, ἀπὸ Μαίονος ποταμοῦ *Mæonia Lydia à Mæone fluvio.* Mæon idem qui Mæander sive Lud Phœnicibus. Sed sequentia opus habent medica manu: ἀπὸ Μαίονος ποταμοῦ τοῦ περὶ τὴν Ἀχαΐδα γῆν ῥέοντος *à Mæone fluvio qui circa terram Achaicam fluit.* Scilicet. Imo περὶ τὴν Μαιονίδα γῆν *circa terram Mæonidem*, id est Lydiam.

Ludorum nomine Phœnices etiam Mysos intellexisse puto, & Cares qui D trans Mæandrum Australem Asiæ partem habitandam sibi sumpserant. Cares enim & Mysos ejusdem fuisse cum Lydis originis ex Herodoto discere est, qui de Caribus hæc habet lib. 1. ἀποδείκνυσι δὲ ἐν Μυλάσοισι Διὸς Καρίου ἱρὸν ἀρχαῖον, τοῦ Μυσοῖσι μὲν καὶ Λυδοῖσι μέτεστι, ὡς κασιγνήτοισι ἐοῦσι τοῖσι Καρσί. τὸν γὰρ Λυδὸν καὶ τὸν Μυσὸν λέγουσι εἶναι Καρὸς ἀδελφεούς; *In Mylassis Jovis Carii delubrum vetus ostenditur, quod Mysis etiam & Lydis commune est, ut qui sint Carum germani. Quippe Lydum & Mysum Caris fratres esse dictitant.*

Utut Græci *Lydos* appellent, tamen *Ludos* dici recte indicio sunt Romanæ voces *Ludus, Ludo, Ludio, &c.* inde deductæ. Ludorum enim inventores Lydi putantur. Herodotus lib. 1. Φασὶ δὲ αὐτοὶ Λυδοὶ καὶ τὰς παιγνίας τὰς νῦν σφίσι τε καὶ E Ἕλλησι κατεστεώσας ἑωυτῶν ἐξεύρημα γενέσθαι; *dicunt autem ipsi Lydi; eos se reperisse ludos qui ipsis cum Græcis communes sunt.* Hesychius: Λυδοὶ οὗτοι τὰς θέας εὑρεῖν, λέγονται ὅθεν καὶ Ῥωμαῖοι λούδους φασί; *Lydi ipsi spectacula invenisse dicuntur, unde & Romani ludos dicunt.* Tertullianus de spectaculis cap. 5. *Ab his origo ludorum*

lib. 2. p. 97.

ſic traditur. Lydos ex Aſiâ transvenas in Hetruriâ conſediſſe, &c. Inde Romani accerſitos artifices mutuantur, tempus, enunciationem, ut ludi à Lydis vocarentur. Dionyſius Halicarnaſſeus: καὶ εἰσὶν οὗτοι τῆς πομπῆς ἡγεμόνες καλούμενοι πρὸς αὐτῶν ἐπὶ τῆς παιδιᾶς τῆς ὑπὸ Λυδῶν ἐξευρῆσθαι δοκούσης Λυδίωνες. *Et pompæ illius duces à ludo cujus inventores Lydi crediti, ludiones vocantur.* Iſidorus: *Ludi à Lydiis vocati ſunt.*

Orig. l. 18. c. 16.
Aruch. in לד.

Talmudici לודיות *ludioth* vocant, id eſt Lydia fercula intriti aut placentæ genus ex amylo, nucibus & malis punicis. Ita Græcis καρύκη & κάνδυλος ſive κάνδαυλος ſunt edulia Lydorum propria, illud ex ſanguine, hoc ex amylo, caſeo, melle, pane, carne & caſeo conditum. Et Baccharis vocatur μύρον Λυδῶν *Lydorum unguentum.* Vide Æſchyli Schol. in Sept. ad Thebas. Etiam in cadorum ſpeciebus לודיות *Ludioth*, id eſt Lydios Talmudici jure recenſent, cum Lydi mortalium primi cauponariam exercuerint, unde Proverbio locus Λυδὸς καπηλεύς.

Athen. l. 12.
Gal. in Lex.
Plut. Sym. lib. 4. Jul. Poll. lib 6. &c.
Aruch. in לד
Herod.

Gentis antiquitas etiam ex fabulis patet. Nam Attis, Tantalus, Pelops, Niobe, Arachne Lydi fuerunt. Amplitudo ex coloniis quæ in Peloponneſum & Cariam migrarunt, ſed & in Etruriam ut volunt. Fortitudo ex rebus geſtis. Circa tempora Jephthe, annis ante Dominum circiter MCC. Lydi maris imperium Cretenſibus ereptum obtinuere per annos XCII. Euſeb. anno DCCCXL, ex libro veteri περὶ τῶν θαλασσοκρατούντων, cujus author Caſtor Rhodius apud Suidam: Λυδοί, οἱ καὶ Μαίονες ἐθαλασσοκράτουν ἔτη Gβ. Et rurſus anno MCCCXLI. *Poſt Caras mare obtinuerunt Lydi.* Aliquot poſt ſæculis Lydorum Rex Alyattes urbes vicinas invaſiſſe non contentus, etiam Cyaxari & Medis bellum intulit ultro, & Cimmerios ex Aſiâ exegit. Et Alyattis ſucceſſor Crœſus omnes Aſiæ populos qui ſunt intra Halym fluvium, ut Phrygas, Myſos, Bithynos, Paphlagones, Jones, Æoles, Dores, Cares, Pamphylos, Lycios, Cilices imperio ſubjecit. Ut merito Herodotus ætate illâ neget ullam in Aſiâ fuiſſe gentem bellicâ fortitudine cum Lydis conferendam. Proinde tam ad Aſiaticos quàm ad Africanos Ludos hæc Ezechielis referri queant, *Perſæ & Ludi & Phutæi fuerunt in exercitu tuo bellatores tui.* Niſi quis Africanos ideo malit intelligi, quia junguntur cum Phutæis.

Ezech. 27, 10.

Sunt qui Lydos τοξότας peritiſſimos fuiſſe colligunt ex his Jeremiæ 46, 9. *Lydi arripientes & jacientes ſagittas.* Et Eſa. 66, 19. juxta Vulgatum: *In Africam & Lydiam tendentes ſagittam.* In quem locum Hieronymus: *Lud autem Lydos vocant quorum coloni Hetruſci qui nunc Tuſci appellantur, quondam mittendarum ſagittarum peritiſſimi, & nunc dicuntur tendentes ſagittam.* Tamen in Herodoto Lydorum arma non ſunt ſagittæ, ſed haſtæ longæ quibus equites pugnabant: ἡ δὲ μάχη σφέων, inquit, ἦν ἀπ' ἵππων, δόρατά τε ἐφορέον μεγάλα, καὶ αὐτοὶ ἔσαν ἱππεύεσθαι ἀγαθοί. *Ex equis decertabant, haſtasque longas ferebant, & equitandi erant periti.* Et Polybii lib. 5. Lydi ſunt ἀκοντισταὶ *jaculatores*, qui à ſagittariis quid differant nemo eſt qui neſciat. Et apud Plutarchum in quæſtionibus Græcis Lydiæ regum ab Omphale usque ad Candaulem geſtamen erat ſecuris, quam Lydorum lingua λάβρυν *labryn* vocabant. Unde in Cariâ Labradenſis dictus Juppiter qui ſecurim geſtabat pro triſulco fulmine. Denique ſolus veterum

Herod. l 1. c. 79.
Polyb. l. 7.

Po-

A Polyænus, quod meminerim, Lydos videtur ſagittariis adſcribere, cum Cyrum iis interdixiſſe ſcribit μήτε τοξεύειν, μήτε ἱππεύειν ἔτι μανθάνειν *ne amplius ſagittare aut equitare diſcerent.* Sed illud τοξεύειν addit de ſuo. Herodotus enim hoc tantum: ἄπειπε μέν σφι πέμψας, ὅπλα ἀρήϊα μὴ ἐκτῆσθαι. Et Trogus lib. 1. *Victis arma & equi adempti.* De ſagittis aut arcubus ne gry quidem. Itaque Lydi illi ſagittarii de quibus Eſaias & Jeremias, Aſiatici Lydi non ſunt, ſed Africani ſupra Ægyptum, ut ſuo loco dicetur.

Herod. l. 1. c. 155.

Philiſtæorum urbs Aſcalon conditorem habuiſſe legitur Lydum Aſcalum, Ita refert in Lydiacis Xanthus apud Stephanum, ὅτι Τάνταλος καὶ Ἄσκαλος παῖδες B Ὑμεναίου. τὸν δὲ Ἄσκαλον ὑπὸ Ἀκιαμοῦ τοῦ Λυδῶν βασιλέως αἱρεθέντα στρατηγὸν εἰς Συρίαν στρατεῦσαι. κἀκεῖ παρθένου ἐρασθεὶς (lege ἐρασθέντα) πόλιν κτίσαι, ἣν ἀφ' ἑαυτοῦ οὕτως ὠνόμασε *Tantalum & Aſcalum Hymenæi fuiſſe filios; Aſcalum autem ducem electum à Lydorum Rege Aciamo in Syriâ militaſſe, & virginis amore captum urbem ibi à ſe conditam de ſuo nomine appellaſſe.* Addit idem haberi in Nicolao Damaſceno. Quod mihi tamen ſuſpectum, quia Aſcalon urbs fuit vetuſtiſſima, una è quinque Satrapiis Philiſtæorum in libris Joſuæ & Judicum memoratis.

Lydorum fortitudo concidit poſtquam ex Crœſi conſilio Cyrus juſſit eos armis abſtinere, ſinuoſas ferre tunicas, citharâ & tibiis ludere, Baccho & Veneri operam dare. Exinde Lydorum gens mollitie & luxu fuit infamis. Unde eſt C quod Λυδιάζειν & Λυδοπαθεῖν ii dicuntur qui ventri plus nimio indulgent & voluptatibus ſe immergunt. Et unguentarii eſt epithetum Λυδοφοίτης. Vide Athenæum lib. 15. cap. 12. & quid ibi Caſaubonus.

Neſcio an ad Lydos referam quod Pactolus Lydiæ fluvius aurifer à nonnullis Ladon dictus eſt. Varro in Hecatombe: *Ladon fluens ſub Sardibus flumen tulit aureum later:* Ladon id eſt Pactolus. Sed & in Homeri verſu quem citat Strabo,

Apud Non. in *Later.*

Τμώλῳ ὑπὸ νιφόεντι ὕδης ἐν πίονι δήμῳ.

Potuit ὕδη, Sardium nomen Lydiæ metropolis, fieri ex Λυδῆ initiali excisâ. Sic cæruleum pigmentum quoddam Perſæ & Arabes לאזורד *lazurd* vocant, Græci D recentiores λαζούριον, nos *azur* prima rejectâ. Quin & Græcis idem ſunt

εἴβειν & λείβειν, ἀπήνη & λαπήνη.

E

CAPUT XIII.

שלח *Sela* Gen. 10, 24.

Diluvium significant nomina Sela & Methusela, illud præteritum hoc futurum. Quia Methusela mortuus ipso diluvii anno, Sela natus biennio post Enoch vel חנוך *Chanoc*. Ethnicis ***Annacus*** & ***Cannacus***, corruptè *Nannacus* Enochi & Methusale historias ab iis permisceri. Enoch Astrologiæ inventor. Eupolemo idem qui Atlas. Enoch Arabibus *Idris*, & Pœnis Atlas *Duris*. Cur in Lucâ Cainan insertus inter Arphaxad & Sela. Refelluntur ii qui volunt Lucam sequi LXX. interpretes: Aut Cainan in Hebræo textu desiderari. Potius, ut rectè sentit Cornel. à Lapide, Cainan errore librariorum tam in sacrum Lucæ textum quam in Græcorum versionem irrepsisse multis probatur. Non inde sequi quod volunt actum esse de fide, aut in Scripturâ nil esse certi. Sela Susianorum pater & Cossæorum. Sela Susianæ urbs.

SEla שלח Hebræis *emissionem* significat nempe aquarum super terram, ut Job. 5, 10. שלח מים על פני חוצות *emittit aquas super faciem agrorum*. Itaque pater pius Arphaxad, qui natus erat biennio post diluvium Genes. 11, 10. primogenito suo videtur hoc nomen indidisse, ut tam horrendi judicii memoriam refricaret apud posteros. Ita Enoch Propheta summus cum prophetico spiritu prævidisset cladem illam filii mortem statim subsecuturam, vocavit illum מתושלח *Methusela*. Quô nomine significabat statim illo mortuo futuram emissionem sive aquarum inundationem in perniciem mundi totius.

Lector obiter monendus est id non latuisse prorsus Ethnicos, qui in eo solum peccant quod Enochi patris & Methusalæ filii historias permiscent & promiscuè sumunt. Stephanus in Ἰκόνιον, postquam Iconium Lycaoniæ urbem esse dixit ad Taurum, de Annaco, id est Enocho hæc addit: Φασὶ δὲ ὅτι ἦν τις (lege τοῦ) Ἀννακὸς, ὃς ἔζησεν ὑπὲρ τὰ τριακόσια ἔτη. τοὺς δὲ πέριξ μαντεύσασθαι, ἕως τίνος βιώσεται. Ἐδόθη δὲ χρησμὸς, ὅτι τούτου τελευτήσαντος πάντες διαφθαρήσονται, οἱ δὲ Φρύγες ἀκούσαντες ἐθρήνουν σφοδρῶς· ἀφ᾽ οὗ παροιμία, τὸ ἐπὶ Ἀννακοῦ κλαύσειν, ἐπὶ τῶν λίαν οἰκτιζομένων, γενομένου δὲ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐπὶ Δευκαλίωνος πάντες διεφθάρησαν. *Ajunt autem Iconium Annaci fuisse urbem, qui vixit supra trecentos annos, & loci incolas ab oraculo sciscitatos esse quamdudum viveret, datumque esse oraculum, fore ut cum obiisset omnes perirent. Quô auditô Phryges magnum luctum ediderunt: unde Proverbium, Annacum flere, de iis qui graviter lugent. Facto autem diluvio sub Deucalione omnes perierunt.* Annacus sive Enochus verè dicitur vixisse supra trecentos annos: Attigit enim annum CCCLXV. Sed reliqua de diluvio in ipsius morte falsa sunt, nisi de filio intelligantur. Alii Cannacum scribunt, propter aspirationem densam initio vocis חנוך, quam Græci passim per K efferunt. Erasmus in Adagiis, τὰ Καννάκου, *id est res aut mala Cannacæ. Bifariam hâc utebantur parœmiâ vel de rebus ob vetustatem admirandis, vel de lamentis, &c. Cannacas quispiam Phrygum Rex, quemadmodum narrat Hermogenes in Phrygiis, cum prævidisset eventurum diluvium, convocatis omnibus ad templa Deorum, multis lachrymis supplicabat Diis ut id malum averterent. Unde Herodes Jambographus inquit,* ἵνα τὰ Καννάκου κλαύσω, *id est ut Cannacæ more plorem.* Καννάκου vel Ἀννάκου id est

Chil 2. cent. 2. Adag. 19.

חנוך

A חנוך Chanochi vel Enochi, quem prævidisse diluvium, & inde nata occasione homines sui temporis ad pœnitentiam & luctum invitasse, tam ex filii nomine apparet quod ominabatur hoc malum, quàm ex terribili judicii futuri denunciatione quæ extat in epistola Judæ. In Suida pro Annaco vel Cannaco perperam scribitur Nannacus. Νάννακος, inquit, παλαιὸς ἀνὴρ πρὸ τοῦ Δευκαλίωνος: τοῦτον φασὶ βασιλέα γενέσθαι πρὸ τοῦ Δευκαλίωνος, ὃ προειδὼς τὸν μέλλοντα κατακλυσμὸν, συναγαγὼν πάντας εἰς τὸ ἱερὸν, μετὰ δακρύων ἱκέτευσε. Καὶ παροιμία ἀπὸ Ναννάκου, ἐπὶ τῶν σφόδρα παλαιῶν, καὶ ἀρχαίων. Non possum non addere quæ de eodem Enoch leguntur in Eusebio ex Eupolemo de Judæis. Ait is Abrahamum cum Astrologiam & alias

Euseb. l. 9. præparat.

B scientias doceret Heliopoli, affirmasse Babylonios τὴν εὕρεσιν αὐτῶν εἰς Ἐνὼχ ἀναπέμπειν, καὶ τοῦτον εὑρηκέναι πρῶτον τὴν ἀστρολογίαν *earum inventionem Enocho tribuisse, & illum Astrologiæ primum inventorem fuisse.* Sequitur non multo post, Ἕλληνας λέγειν τὸν Ἄτλαντα εὑρηκέναι ἀστρολογίαν, εἶναι καὶ τὸν αὐτὸν καὶ Ἐνὼχ, τοῦ δὲ Ἐνὼχ γενέσθαι υἱὸν Μαθουσάλαν, ὃν πάντα διὰ ἀγγέλων θεοῦ γνῶναι, καὶ ὑμᾶς οὕτως ἐπιγνῶναι: *Græcos Atlanti tribuere inventionem Astrologiæ; Eundem autem esse Atlantem cum Enocho, Enochi porro filium esse Methusalam, quo ab Angelis Dei omnia edocto, nos deinceps ita didicisse.* In quibus verbis notandum est Enochum & Atlantem pro eodem haberi. An inde factum quod ut Atlas à Pœnis *Duris & Dyris*, ita ab Arabibus Enoch vocatur אדריס *Idris.* Sed jam è diverticulo redeundum est in viam.

V. Plin. l. 5. c. 1. Et Strab. l. 17. V. Tarich. Schikardi p. 24 & Alcoran. passim.

C Cum hîc & 1. Paral. 1, 18. Arphaxad legatur genuisse τὸν Σαλά, adeoque Gen. 11. v. 12. designetur Arphaxadi annus quo natus est ab illo *Sela* trigesimus quintus scilicet (ita enim habet Moses, *Arphaxad vixit annos triginta quinque & genuit Sela.*) Nimirum à Luca inseri Cainan inter Arphaxad & Sala cap. 3, 36. ac sic Sala non fuerit Arphaxadi filius, sed nepos ex Cainan.

Sunt qui Lucam hîc sequi volunt LXX. Interpretes, apud quos itidem legas in loco in quo versamur: Καὶ Ἀρφαξὰδ ἐγέννησε τὸν Καϊνᾶν, καὶ Καϊνᾶν ἐγέννησε τὸν Σαλά; Et cap. sequenti: Καὶ ἔζησεν Ἀρφαξὰδ ἑκατὸν τριακονταπέντε ἔτη, καὶ ἐγέννησε τὸν Καϊνᾶν, &c. Καὶ ἔζησε Καϊνᾶν ἑκατὸν καὶ τριάκοντα ἔτη, καὶ ἐγέννησε τὸν Σαλά. Putant igitur Evangelistam in re non magni momenti, quæque ad fidem nihil pertinet, pia

D συγκαταβάσει maluisse errantes sequi, quam intempestivo dissensu scrupulum injicere, aut etiam Evangelii sui αὐθεντίαν in discrimen adducere apud infirmos vel pertinaces, quibus persuasum erat hos interpretes fuisse ἀναμαρτήτους. Sed in hac sententia, quod authorum pace dixero, non videtur quicquam esse sani. Neque enim verisimile est sacrum scriptorem minus habuisse curæ veritatis quàm famæ, cui ne sic quidem consuluisset: Quippe ut vitaret scandalum aliquot Hellenistarum qui Græcæ versioni plus nimio erant addicti, objecisset se cavillis Judæorum omnium qui Evangelium ipsius cum Hebræo textu contulissent, cujus multo potior ratio est habenda quam nudæ versionis, adeoque versionis quam vel temporum injuriâ, vel librariorum incuriâ, vel ipsorum etiam interpretum

E negligentiâ multis in locis esse corruptam viri docti agnoscunt. Neque exempla sunt longe petenda, cum hæc ipsa genealogia juxta Græcam editionem tota

ſcateat anachroniſmis; & tam à Vulgata verſione quàm ab Hebræo textu Moſis differat immenſum quantum. A

Fruſtra ſunt qui nomen Cainan in Hebræo textu deſiderari ſuſpicantur. 1. Quippe cum hæc genealogia ter repetatur, hîc & cap. ſeq. & cap. 1. lib. 1. Paralip. omnes Hebræi codices ubique conſtanter aſſerunt Arphaxad genuiſſe τ̃ Σαλά, absque ulla mentione τ̃ Kainan. 2. Atque id ipſum tradunt Philo, & Joſephus, & Chaldæi paraphraſtæ, & Perſæ, & Arabs uterque, & vulgatus interpres. 3. Quid quod apud ipſos Septuaginta Kainan non comparet, cap. 1. lib. 1. Par. in editione Romana & Pariſina quæ ſic habent. v. 17. υἱοὶ Σὴμ, Αἰλὰμ, καὶ Ἀσσοὺρ, καὶ Ἀρφαξὰδ, Σαλὰ, Ἔβερ, &c. 4. Apud Joſephum & Euſebium Beroſus Chaldæus Græcis interpretibus antiquior Abrahamum ita deſcribit: Μετὰ δὲ τ̃ κατακλυσμὸν δεκάτη γενεᾷ παρὰ Χαλδαίοις τις ἦν δίκαιος ἀνὴρ, μέγας, καὶ τὰ οὐράνια ἔμπειρος, *Poſt diluvium decima generatione, vir quidam extitit juſtus, eximius, & cœleſtium peritus*, &c. Quibus verbis Cainan ex hoc catalogo neceſſario excluditur. Nam ſi inſeratur Cainan, non vixerit Abraham decima poſt diluvium generatione, ſed undecima. 5. Libro primo Paralipomenon verſus 24. primi capitis habet tantum tres voces שׁם ארפכשׁד שׁלח *Sem, Arphacſad, Sela*, quæ ſingulæ habent ש S. Atq; id Maſorethæ in margine obſervant, hunc verſiculum eſſe ex eorum numero דאית בכל מליהון שׁין *in quorum dictionibus omnibus eſt Scin*. Quæ nota erit falſa ſi Cainan inſeras inter Arphacſad & Sela. 6. Inſerto Cainan ſtare non poteſt Judæorum veterum epilogiſmus, juxta quem in duratione mundi numerantur annorum ב׳ אלפי תהו *duo millia tohu* id eſt, ſine lege ab orbe condito ad Abrahamum & ב׳ אלפי תורה *duo millia legis*, id eſt, ſub lege ab Abrahamo nato usq; ad adventum Meſſiæ. 7. Quod pæne omiſeram, Samaritani codices, qui tam ab Hebræis quàm à Græcis multum differunt in ſupputatione annorum, in numero generationum ſunt Hebræis plane gemini. Utrobique enim habetur Arphaxad genuiſſe τὸν Σαλά. Patet id ex collatione quam inſtituit Euſebius inter τὸ παρὰ Ἰουδαίοις Ἑβραϊκὸν & τὸ Σαμαρειτικὸν, in Chronico edit. Scalig. pag. 9. & 10. B C

Joſ. Antiq. l. 1. c. 8.
Euſeb. l. 9. præp. Evang.
Talmud. Tract. *Sanhedrin*, c. *Helec*.

Itaque inter Lucam & Moſem concordiam aliter poſſe iniri non video, quam ſi accedamus ſententiæ Cornelii à Lapide Jeſuitæ non incelebris; qui errore librariorum putat nomen τ̃ Καϊνᾶν in ſacrum textum irrepſiſſe, atque adeo in editionem LXX. Interpretum. Et verò id ab illo temerè non aſſeri multa ſuadent, imo perſuadent. 1. Quod Philo & Joſephus, quos Græcam editionem in aliis ſequi palam eſt, hujus Cainan non meminerunt. 2. Quod doctorum veterum prope antiquiſſimus Theophilus Antiochenus, hanc genealogiam ita referens ut in numero annorum Græcos apertè ſequatur κατὰ πόδα, tamen expreſsè ſcribit Arphaxad genuiſſe Salam, Cainane prorſus omiſſo. Ἀρφαξὰδ, inquit, ἐτέκνωσε Σαλὰ ὢν ἐτῶν ρλε. 3. Addit idem à diluvio ἕως τεκνογονίας Ἀβραάμ, id eſt usque ad natum Iſaac, numerari ἔτη ͵αλϛ annos 1036, cum ex ſupputatione Græcorum addito Cainan anni numerandi ſint 1166. 4. Theophilo ſuppar Irenæus lib. 3. cap. 33. Lucam oſtendere refert Chriſti genealogiam *usque ad Adam ſeptuaginta duas* D E

Theoph. l. 3. ad Autol.

gene-

A *generationes habere.* At si Cainan inseratur, reperientur septuaginta tres. 5. Neque id aliter definivit historicus insignis Julius Africanus quem Eusebius in hæc verba citat in Græco Chronico p. 9. editionis Scalig. Γενεαλογία τοῦ Ἀβραὰμ κατὰ τὸν Ἀφρικανόν. Μετὰ δὲ τὸν κατακλυσμὸν Σὴμ ἐγέννησε τὸν Ἀρφαξάδ, Ἀρφαξὰδ δὲ γενόμενος ἐτῶν ρλε' γεννᾷ τὸν Σαλᾶ, *genealogia Abraami juxta Africanum. Post diluvium Sem generavit Arphaxad, Arphaxad autem cum esset annorum* 135. *genuit Sala.* Paulo post idem repetitur tanquam κατὰ τὴν τῶν ό ἑρμηνείαν *juxta Græcorum septuaginta versionem:* Ἀρφαξὰδ γενόμενος ἐτῶν ρλε' γεννᾷ τὸν Σαλᾶ. 6. Eodem pertinet quod Epiphanius in lib. de ponderibus & mensuris §. 22. numerari observat εἴκοσι δύο

B κεφάλαια ἀπὸ Ἀδὰμ ἄχρι τοῦ Ἰακώβ *viginti duo capita ab Adamo usque ad Jacobum;* Essent enim viginti tria, si Cainan insereretur. 7. Sed & idem Hæresi 55. quæ est Melchisedechianorum, disertè scribit Arphaxad genuisse Salam: Ἀρφαξὰδ δὲ ρλε ἐτῶν ὢν ἐγέννησε τὸν Σαλά; quamvis cætera mordicus hæreat Græcorum supputationi. 8. Hieronymus itidem, libro quæstionum in Genesim, in quo collatis Græcis & Hebræis exemplaribus, sic ubi differunt sedulo notat, scribit simpliciter Arphaxad genuisse Sale, nec ullam observat discrepantiam inter codices. 9. Denique vetustissimum illud N. T. exemplar quo Beza usus est, nihil habuit de Cainan, ut ipse testatur in Notis.

Proinde cum sit verisimile primis post Christum sæculis, saltem in plerisque

C Lucæ & LXX. Interpretum versionis exemplaribus non comparuisse nomen Cainan; si quæras unde factum sit ut in hæc & illa deinceps non irrepserit modo, sed & ita intrusum fuerit ut jam fere unanimi consensu recipiatur: Respondeo meum non esse divinare. Tamen si conjecturæ est locus, cum Lucæ cap. 3, 37. agatur de Cainan filio Enos, fortasse non videbor procul à scopo aberrasse, si dixero scribarum incuriâ vocum ordine perturbato, transferri potuisse voculam ex illo versu in præcedentem, id est in versum 36. Quo errore semel admisso, & in Lucæ aliquot exemplaria propagato audaculos homines id ipsum inseruisse in Græca Seniorum editione, ut quam corruptam esse putarent, propter dissensum à Luca. Argumento sit quod Gen. 11, 13. 14. 15. τῷ Καϊνᾶν & τῷ Σαλά iidem plane tribuun-

D tur anni tam generationis quàm vitæ post generationem actæ. Uterque enim anno ætatis 130. generasse & annis 330. superstes fuisse legitur. Unde valde verisimili ratione colligas id quod LXX Seniores de solo Salâ scripserant repetiisse scribas, ut commentitio Cainani eadem tribuerent.

Porro licet eandem scribis non tribuam ἀναμαρτησίαν quam scriptoribus sacris, non tamen inde sequitur quod nonnulli subinde oggerunt, actum esse de fide & doctrina salutis, & in ea nihil esse certi. Quis enim in aliis ferat sic argutantem? In Livii & Suetonii scripta quidam errores irrepserunt. Ergo in historia Romana nihil est certi, & in iis quæ de Hannibale, aut Julio, aut Augusto leguntur, nutat fides. Aristotelis Græci codices sunt alicubi mendosi; Ergo

E quid ille senserit de rebus Philosophicis certo scire haudquaquam possumus. Quamvis exemplum sit valde dispar: Nam multo aliter invigilat Dei providentia, ut sacros Scripturæ codices ab errore præstet immunes, saltem in iis quæ ad

fidem

fidem & salutem sunt absolutè necessaria. Unde est quod utut Hebræi & Græci codices varient in minutulis, & sacri textus interpretes sæpe in diversa abeant, tamen in fidei capitibus, & τῶ νόμε τοῖς βαρυτέροις, eadem ubique doctrina occurrit, non jam dico in αὐτογράφοις, sed & in versionibus corruptissimis. Sed de hoc argumento plura qui volet, legat accuratissimum scriptorem Fridericum Spanhemium in eximio opere d ubiis Evangelicis. Nos ad alia properamus.

Sela vel Sala Susianorum creditur esse conditor. Eustathius Antiochenus in Hexaemero: Σαλὰ ἀφ᾽ ὖ Συσιανοὶ. Eodem redit quod Eusebius ab eô deducit Cossæos. Cossæi enim sunt in Susiana. Ptolemæus lib. 6. c. 3. Κατέχουσι δὲ τῆς Συσιανῆς τὰ μὲν ἐπὶ θαλάσσῃ Ἐλδιμαῖοι (lege Ἐλυμαῖοι ut inferius τὰ δὲ πρὸς τῇ Ἀσσυρίᾳ Κοσσαῖοι *tenent autem Susianæ maritima Elymæi, quæ verò ad Assyriam Cossæi.* Huic sententiæ non parum inde accedit roboris quod una ex Susianæ præcipuis urbibus *Sela* vocatur, tanquam à Selâ conditore. Ammianus lib. 23. *His tractibus Susiani junguntur, apud quos non multa sunt oppida. Inter alia tamen eminet Susa, sæpe domicilium regum, & Arsiana* (alii *& Ariana*, lego ut in Ptolemæo *& Tariana*) *& Sela.* In Ptolemæo scribitur Σέλη. Illam πινακόγραφοι ad Eulæum amnem describunt infra Susa, quibus ab ubertate liliorum nomen esse alibi docebimus.

CAPUT XIV.

Heber, Peleg & reliqui Heberi filii usque ad Abrahamum.

HEbræorum nomen non esse ab Abrahamo, nec à trajectu Euphratis, sed ab Hebere. Hebræi tamen vocantur non omnes Heberi posteri, sed qui Heberi linguam, id est Hebræam servarunt incorruptam. Hos in remotas terras non fuisse dispersos. Arphaxad Arrapachitidi in Assyriâ, Sela Selæ in Susiana nomen dedit. An a Phaleg vicus *Phalga* ad Euphratem? *Phalga* potius à situ, quia inter duas Seleucias medius: פלגא *Phalga* signif. medium, ut rectè Arrianus non μετοπωρινὸν, ut Isidorus Charac. Sed legendum μεσώπορον. Hesychius, Suidas & Ptolemæus correcti. A Ragau Phalegi filio campus *Ragau* in lib. Judith, id est Nisæus prope Ragas in via ex Perside & Babylone ad Caspias portas. Ibi equi CLM vel CLXM. Aliæ urbes cognomines in Media sedes Thare & Nachor. Charan id est Carrhæ. Amnis ejusdem nominis. Locus ex Quadrati Parthicis emendatus. Carrhæi non sunt coloniæ Macedonum, Caræ urbs circa Macedoniam. Sarug urbs prope Carrhas à Sarug filio Ragau dicta. Epiphanii commentum, Phaleg & Ragau avos Abrahæ in Europam devenisse. Ortum Phalegi tria insigniunt. Dispersionem gentium factam illo nascente non moriente. Phalegi filius Jectan.

EX Selâ natus est עבר *Heber*, cujus filius פלג *Phaleg*, nepos רעו *Reu* vel *Ragau*; pronepos שרוג *Serug*, abnepos נחור *Nachor*, adnepos תרח *Thare*, trinepos אברהם *Abraham*. De singulis frustra quæratur quibus populis nomen fecerint, quia omnes Hebræi fuerunt. Hebræos voco posteros Heber nō omnes, sed eos duntaxat qui primitivæ linguæ, hoc est Hebrææ usum constanter retinuerunt. Hi autem sunt majores Abrahæ, qui Hebraicè loqui didicerat à patre, & is ab avo, & sic deinceps usque ad Heberum Abrahæ tritavum, cui tam lingua quam natio Hebræa nomen debet.

Scio scriptores exoticos Hebræorum nomen ab Abrahamo deduxisse. Ita enim

A enim apud Eusebium asserit Artapanus καλεῖσθαι αὐτοὺς Ἑβραίους ἀπὸ Ἀβραάμου *eos vocari Hebræos ab Abrahamo.* Et Charax apud Stephanum: Ἑβραῖοι, οὕτως Ἰουδαῖοι ἀπὸ Ἀβραμῶνος (sic legendum non Ἀβραβῶνος) *Hebræi, sic Judæi* appellantur *ab Abramone*, id est Abrahamo. In quam sententiam videtur propendisse Augustinus, qui de Civitate Dei lib. 16. cap. 3. postquam Hebræos ex Hebere deduxit, aliam addit posse esse opinionem, *ut ex Abraham tanquam Abrahæi dicti esse videantur.* Proinde alibi de Christo sic habet, *Nepos fuit Abrahæ, à quô gens cœpit Hebræorum.* Sed idem libro secundo Retractationum cap. 16. hunc locum retractavit: Atque id quidem meritò. Iis enim qui literas Hebræas in primo limine B salutarunt, notum est עברים *Hebræos* & אברהם *Abrahamum* diversissime scribi. Ut Hebræos taceam Abrahamo fuisse antiquiores vel ex eô constare, quod ipse Abraham עברי *Hebræus* vocatur Gen. 14, 13.

De consensu Evang. l. 1. c. 14.

Sunt & alii quibus Hebræi dicti videntur à particulâ עבר *eber*, id est πέρα *trans, ultra*, quasi περᾶται, quia eorum Patriarcha Abraham Trans-euphratensis fuit. Ita senserunt è veteribus Africanus, Origenes, Diodorus Tarsensis, Chrysostomus, Theodoretus, è recentioribus Scaliger & alii. Tamen in Scripturâ certum est Trans-euphratenses non dici עברים sed אנשי מעבר נהר. Vide 2. Sam. 10, 16. Esdr. 4, 10. 11. &c. Præterea Hebræi nomen Abrahæ fuisset peculiare, non commune cum posteris, quia solus fuit Trans-euphratensis. Denique Hebræo- C rum gens etiam vocatur *Heber* Num. 24, 24. & *filii Heber* Gen. 10, 21. ut ab Hebere tam deduci scias Hebræorum nomen quam Judæorum à Judâ. Frustra objicit Theodoretus Hebræos dici in Scripturâ solos Judæos, non omnes filios Heber, Jectanæos putà, Ismaelitas, Idumæos, Amalecitas, Moabitas, Ammonitas, Madianitas, &c. qui Hebræi nusquam vocantur, quamvis Heberem patrem agnoscant. Nam ratio est in promptu. Non vocabantur Hebræi, qui Hebraicâ linguâ neglectâ, populorum inter quos degebant sermonem æmulabantur. Sic Laban in Mesopotamiâ Syro sermoni assueverat, Ismaelitæ in Arabiâ Arabico, &c.

V. Euseb. Chron. p. 9. & caten. in Genes. 14. & Chrys. in Gen. Hom. 35. Et Theodor. in Gen. q. 60.

Itaque majorum Abrahæ fuit hæc prærogativa, quod Hebræum sermonem D servaverunt incorruptum, cum reliqui omnes etiam in Heberi familiâ, aut illum prorsus mutaverint, aut infecerint saltem cæterarum linguarum quasi contagione quâdam. Cui privilegio junctum fuit alterum: quod cum alii plerique statim post confusionem linguarum, in remotissimas terras disjecti sint & dissipati, his etsi non uni loco tanquam glebæ addictis, tamen liberum fuit manere in pristinis sedibus: Nec necesse habuerunt aliô divagari. Proinde non constat ullum ex Abrahæ majoribus in longinqua divertisse. Quin plerosque circa Assyriam, in cujus finibus arca substitit, habitasse, vel ex Scripturâ vel aliunde probari queat. Sic Arphaxad Semi filius Arrapachitidi dedit nomen, quæ pars est Assyriæ. Hujus filius Sela Selæ urbi in Susianâ. Videri possit etiam Phaleg, E vel è posteris aliquis in avi memoriam dedisse nomen vico Phalgæ ad Euphratem non procul à confluxu Chaboræ, ad quem Carrhas condidit Charan Abrahæ frater. Tamen Arriano assentior, cui Phalga ex eô nomen habet, quod ibi

medium eſt inter duas Seleucias, Pieriam & Babyloniam. Stephanus: Φάλγα, κώμη μέση Σελευκείας τῆς Πιερίας καὶ τῆς ἐν Μεσοποταμίᾳ: Ἀρριανὸς ἐν ι Παρθικῶν. ἡ δὲ Φάλγα γλώσσῃ τῇ ἐπιχωρίῳ τὸ μέσον δηλοῖ. Recte: Nam & פלגא *phalga* Syris medium ſonat: Et Phalgam inter duas Seleucias præciſe mediam fuiſſe conſtabit ſpatia dimetienti à Choboræ confluxu in Euphratem, ubi fuiſſe Phalgam ſcimus ex Iſidoro Characeno qui ſic habet in Stathmis Parthicis: *Inde* Φάλιγα *Phaliga* (Phalga) *vicus ad Euphratem qui Græcè dicitur* Μεσοπωρινὸν. Et paulo poſt: Adjacet autem τῇ Φαλίγᾳ *Phaligæ* (Phalgæ) *oppidum Nabagath quod alluit amnis* Ἀβούρας *Aburas* (Ammiano *Aboras*, Ptolemæo *Chaboras*, Nubienſi אלחבור *Alchabor*) qui in Euphratem influit. At quorſum quæ vox Arriano *medium* ſonat, ab Iſidoro μεσοπωρινὸν *Autumnale* redditur? nullus dubito quin Iſidorus ſcripſerit μεσόπορον id eſt *medium iter*. Heſychius: Μεσόπορον, μέσην ὁδεύων. Suidas: Μεσορῶν, μέσην ὁδεύων. Utrobique legendum: Μεσόπορον, μέσην ὁδὸν; vel; Μεσοπορῶν, μέσην ὁδεύων. Ptolemæus mutato nomine & ſitu pro *Phalga* ad confluxum Chaboræ, *Phargam* ad Euphratem deſcribit oſtio Saocoræ propiorem.

Fuit & circa Aſſyriam campus *Ragau*, dictus à *Ragau* Phalegi filio. De eo ſic liber Judith juxta Vulgatam cap. 1. v. 6. *Nabuchodonoſor Rex Aſſyriorum, qui regnabat in Ninive civitate magna, pugnavit contra Arphaxad* (regem Medorum ut conſtat ex verſu 1.) *& obtinuit eum* (id eſt vicit) *in campo magno qui appellatur Ragau, circa Euphratem & Tigrim.* Sed Græca paulo aliter: Καὶ ἐποίησε πόλεμον ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ὁ βασιλεὺς Ναβουχοδονόσορ πρὸς βασιλέα Ἀρφαξὰδ ἐν τῷ πεδίῳ τῷ μεγάλῳ, τοῦτό ἐστιν ἐν τοῖς ὁρίοις Ραγαῦ. Καὶ συνήντησαν πρὸς αὐτὸν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὸν Εὐφράτην καὶ τὸν Τίγριν. Summa eſt, bello inter Reges Aſſyriæ & Mediæ moto, ad campum Magnum in finibus Ragau, conveniſſe omnes montium vicinorum incolas & campeſtris regionis circa Euphratem & Tigrim. Itaque Niſæum campum ſignificari puto * quem in Mediæ & Armeniæ confiniis Strabo videtur deſcribere, cum illâc eos tranſire dicit οἱ ἐκ τῆς Περσίδος καὶ Βαβυλῶνος εἰς Κασπίους πύλας ὁδεύοντες *qui ex Perſide & Babylone ad Caſpias portas proficiſcuntur.* Herodotus etiam in Mediâ ponit: Ἔστι, inquit, πεδίον μέγα τῆς Μηδικῆς τῷ οὔνομά ἐστι Νίσαιον. Et Suidas idem habet voce Νίσαιον. Et verò magnum eſſe oportet campum in quo alebantur equorum πεντεκαίδεκα μυριάδες *centum quinquaginta millia*, ut habet Arrianus in Alexandro lib. 7. vel etiam ἑκκαίδεκα μυριάδες *centum ſexaginta millia*, juxta Diodorum lib. 17. pag. 621. Rectè me conjectaſſe ex eô colligere eſt quod in eodem tractu à Strabone deſcribuntur *Ragæ* vel *Ragia*, id eſt רעו *Ragau*. Verba ſunt: Εἰσὶ δὲ καὶ Ἑλληνίδες πόλεις κτίσματα τῶν Μακεδόνων ἐν τῇ Μηδίᾳ, ὧν Λαοδίκειά τε, καὶ Ἀπάμεια, καὶ ἡ πρὸς Ραγαῖς, αὐτὴ Ράγεια (vel Ράγα, ut Caſaubonus) τὸ τοῦ Νικάτορος κτίσμα, ὃ ἐκεῖνος μὲν Εὔρωπον ὠνόμασε, Πάρθοι δὲ Ἀρσακίαν, νοτιωτέραν οὖσαν τῶν Κασπίων πυλῶν πεντακοσίοις (manuſcripti ὀκτακοσίοις) που σταδίοις. *Sunt & Græcæ urbes in Mediâ à Macedonibus conditæ, in quibus Laodicea & Apamia, & apud Ragas, quæ eadem Ragia, à Nicatore conditæ* (id eſt reſtauratæ) *quam ipſe Europum vocavit, Parthi autem Arſaciam, quæ Caſpiis portis Auſtralior eſt quingentis* (alii *octingentis*) circiter ſtadiis, id eſt CM paſſ. Arrianus

Strab. l. 11.

Herod. l. 7. c. 4.

A nus l. 3. Ragas à Caſpiis portis unius diei itinere diſtare ſcribit, nempe equitis expediti. *Alexander*, inquit, *è Perſide* ἀφικνεῖται ἐς Ῥάγας ἑνδεκάτῃ ἡμέρᾳ, διέχει δὲ ὁ χῶρος οὗτος ἀπὸ τῶν Κασπίων πυλῶν ὁδὸν ἡμέρας μιᾶς ἐλαύνοντι ὡς Ἀλέξανδρος ἦγε. *Undecimâ die Rhagas pervenit. Diſtat hic locus unius diei itinere à Caſpiis portis urgenti quô modô Alexander*, qui tum Darium inſequebatur tantâ feſtinatione ut multi equi perierint. Pro Ῥάγεια Caſaubonus Ῥάγα legit ex Stephano: Ῥάγα πόλις ἐν Μηδίᾳ, &c. ἐκτισμένη ὑπὸ Σελεύκου τοῦ Νικάτορος. Ἐκαλεῖτο δὲ Εὐρωπὸς, μετωνομάσθη δὲ καὶ Ἀρσάκη ἀπὸ Ἀρσάκου βασιλέως Περσῶν. Apparet de eâdem agi. Ῥάγα in Stephano ſingulare eſt, aliis plurale, unde Tobias paſſim, ἐν Ῥάγοις τῆς Μηδίας.

B In Ptolemæo Rhagæa, Europus, & Arſacia ſunt tres diverſæ urbes, illa in Parthiâ, hæc in Mediâ, omnes in locis à Caſpiis portis remotiſſimis. Proinde commune nihil habent cum Ragâ de quâ in præſens. In Iſidoro Characeno Ῥαγαῦ *Ragau* Mediæ urbs eſt in Margianæ finibus. Sed eidem Ῥάγα καὶ Χάραξ *Raga & Charax* ſunt vicinæ urbes, quarum illa eſt μεγίστη τῶν κατὰ τὴν Μηδίαν *Medicarum maxima*; hæc ὑπὸ τὸ ὄρος ὃ καλεῖται Κάσπιος, ἀφ' οὗ Κάσπιαι πύλαι *ſub monte Caſpio à quô Caſpiæ portæ*.

Jam ex Scripturâ conſtat Tharam Abrahæ patrem habitaſſe in Chaldæorum oppidô Urâ, de cujus ſitu abundè dictum, atque inde migraviſſe *Charan*, urbem Meſopotamiæ, quam de filii Charan nomine ſic dici voluit, qui paulo ante fatis conceſſerat. Græci & Romani Scriptores Carrhas vocant, Craſſi clade nobile oppidum, ad fluvium cognominem, ſiquidem Stephano credimus, Κάῤῥαι, inquit, πόλις Μεσοποταμίας, ἀπὸ Καῤῥᾶ ποταμοῦ Συρίας *Carrhæ urbs Meſopotamiæ a Carrhâ Syriæ fluvio.* Idem alibi ex Quadrati Parthicis: Βόγχναι, ἔθνος τοῖς Καῤῥηνοῖς παρακείμενον, μέσον Εὐφράτου καὶ Κύρου ποταμοῦ *Bonchnæ gens Carrhenis adjacens inter Euphratem & Cyrum fluvium:* Lege ut prius Καῤῥᾶ ποταμοῦ *Carrham fluvium:* Forte eſt fluviolus aliquis in Chaboram influens. Tam urbi quam fluvio nomen à Charan fratre Abrahæ. Itaque Arabes hodieque חראן *Charan* vel *Charran* vocant. Vide Geographum Arabem ſextâ parte Climatis quarti. Proinde merito ſuſpectum quod Dionis lib. 37. Carrhæi leguntur eſſe Μακεδόνων

Gen. 11, 28. 31.

D ἄποικοι *Macedonum coloni*. Caræ quidem in Polyæno lib. 4. urbs eſt Macedonica vel Thracica niſi fallor, quam Philippus fruſtra obſedit. Sed hujus colonos eſſe Carrhæos Meſopotamiæ nemo ſcripſit quod quidem ſciam. Eadem *Nachor* vocatur Gen. 24, 10. de nomine alterius fratris Abrahæ.

Ragau filium habuit *Sarug*, à quo nepotum aliquis סרוג *Sarug* vocavit urbem Carrhis vicinam quam Arabs Geographus Charan ſeu Carrhas euntibus à Ponte Manbeg occurrere à ſiniſtris dicit, nec diſtare à Carrhis plusquam diei itinere. Pons Manbeg eſt ſuper Euphratem bidui itinere infra Samoſata. Puto eſſe Zeugma Ptolemæi & aliorum.

Clim. 4. p. 6.

Ex his cum conſtet plus ſatis Abrahæ majores & cognationem omnem

E primo in Aſſyriâ & vicinis locis, deinde Carrhis habitaſſe, mirum unde hauſerit Epiphanius Phaleg & Ragau, illum atavum hunc abavum Abrahæ in Europam deveniſſe, & cum Scythis ac Thracibus, quorum conditor eſt Thiras, in unum

corpus coaluisse. Hæc enim illius verba sunt, in epistola ad Acacium & Paulum: Φαλὲκ καὶ Ραγαῦ, οἵτινες, ἐπὶ τὸ τῆς Εὐρώπης κλῖμα νενευκότες, τὸ τῆς Σκυθίας μέρος, καὶ τοῖς αὐτῶν ἔθνεσι προσενεκείθησαν, ἀπὸ τῆς τοῦ Θήρας ἡλικίας, καὶ ἐπέκεινα, ἐξ οὗπερ οἱ Θρᾶκες γεγόνασι *Phaleg & Ragau, qui cum ad Europæ clima divertissent Scythiam versus, cum ipsarum gentibus coaluerunt inde ab ævo Thiras & deinceps, ex quo Thraces orti sunt.* Quin Phaleg & Ragau Hebræi fuere & Hebrææ linguæ puritatem transmiserunt ad posteros: nec procul recesserunt ab iis terris in quibus patres consenuerant. Proinde in Mediæ & Armeniæ confiniis diu fuit illustre nomen *Ragau* ut probavimus, & ejus nepotes Thare & Abraham Uræ degebant, quæ nec ipsa ab Armeniâ multum erat dissita, ut ex Ammiano constat. Inde itum Charras, & tandem in Chanaan. A B

Pelegi ortum tria insigniunt. 1. Ætatis hominum insigne decrementum. Cum enim avi ejus omnes vixerint supra quadringentos annos, nec ipse nec è posteris quisquam attigit annum CCXL. 2. Linguarum confusio de qua egimus. 3. Dispersio gentium in varias terrarum oras. Quod, cum Josepho & Augustino, illo nascente contigisse credimus; Atque hinc factum ut â patre Peleg vel Phaleg, id est divisio, nominaretur. Nam si gentium dispersionem ad Phalegi mortem cum Hebræis & Hieronymo rejeceris, incides in Nini tempora, & Tharæ patris Abrahami. Quô tempore est certo certius magnam partem τῆς οἰκουμένης dudum habitari cœpisse. Nec timendum ne centum annorum spatium quod intercessit inter diluvium & natum Peleg, sit brevius quam ut potuerint tam paucis annis tot gentium conditores è tribus Noæ filiis propagari. Nam si ponas singulis annis singulos generasse, & liberis sic nascentibus eandem tribuas fœcunditatem ab anno ætatis vicesimo, assero sæculo illo potuisse ex illis tribus nasci hominum plura millia, quod demonstrare sit facillimum, si tanti esset. C

Joseph. Antiq l. 1. c. 7. August. de civit. Dei l. 16. c. 16.

Jam quod superest excutiendum, Heber præter Phalegum, ex quô descendit Abraham, alterum genuit filium miræ fœcunditatis, Jectanem scilicet, cujus filios tredecim recenset Moses, totidem gentium conditores. Quarum nomina & situm cum accuratè designet sacer scriptor, mirum est hujus loci interpretes, quoscumque videre contigit, toto cælo aberrasse, & in clarâ luce cæcutivisse, quod in iis quæ sequentur spero me palàm facturum; non animo carpendi quenquam (hoc absit à moribus nostris) sed ut elucescat veritas. D

* Ingenuè agnoscimus nos in iis errasse, quæ de Caspiis portis & Nisæo campo diximus, quia cum nonnullis veterum, quos corrigit Plinius lib. 6. cap. 11. & 13. Caspias portas cum Caucasiis easdem esse putavimus, cum eæ distent ab invicem immensum quantum. Nam in Iberiâ sunt Caucasiæ & Caspiæ inter Mediam & Parthiam. Vide Ptolemæum & alios.

E

CA-

CAPUT XV.

Ioctan vel Iectan יקטן Gen. 10, 25. 26.

IN Josepho Joctan cum filiis tredecim habitasse legitur circa Cophenem Indiæ fluvium & vicinam *Syriam*. Eusebius legit *Seriam*; & Hieronymus *Ieriam*. Rescribendum *Ariam*, ubi Cophen vel Cophetes teste Plinio. At Jectanis & filiorum vestigia ibi nulla sunt. Nam Sabæ Dionysii ab aliis vocantur Sibæ. Et Ophir à Cophene plurimum distat. Cum veteres hic parum viderint, nec satis sibi constent; non debuisse recentiores eos hic sequi mordicus. Jectanen in Arabia aromatifera sedisse probatur ex testimonio Arabum, à quibus vocatur *Cahtan* & *Iectan*. Inde *Catanai* populi in Ptolemæo, & *Baisat Iactan* urbs Arabiæ. Homeritas seu Amanitas ad Jectanem referunt. Theophanes & Anastasius & Euthymius Homeritas Arabiæ πέζαν occupasse à mari Rubro ad mare Indicum. Eosdem Amanitas dici pro Jemanitis, quia *Ieman*, id est Australem Arabiæ partem obtinent.

JOctan cum filiis tredecim legitur in iis locis fixisse sedes per quæ à Mesa itur Sepharam montem Orientis Gen. 10, 30. id est, si Josepho credimus, ἀπὸ Κωφῆνος ποταμοῦ τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῆς πρὸς αὐτοῦ Συρίας τινὰ *à Cophene fluvio Indiæ & Syriæ quæ ad ipsum est loca quædam.*

Atqui utut Indiam cum nonnullis extendas usque ad Cophenem amnem, tamen ibi nulla Syria est. Loco Συρίας Eusebius habet Σηρίας in locis Hebraicis voce *Ophir*: Ὠφείρ, inquit οὗ τοὺς υἱοὺς ἀπὸ Κωφῆνος ποταμοῦ, ἕως τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῆς πρὸς αὐτῇ Σηρίας κατοικῆσαι Ἰώσηππος ἱστορεῖ. Ita etiam in Σωφειρά. At Hieronymus utrobiq; *Ieriam*, habet & *Ieiram* & in traditionibus Hebraicis: *Possederunt à Cophene fluvio omnem regionem quæ vocatur Jeria.* Sed hactenus nihil actum est, quia in India & vicinis locis tam frustra quæras *Seriam* aut *Jeriam* quam *Syriam*.

Itaque haud dubie Josephi locus in mendo cubat. Et pro Συρίας, vel ut legerunt Eusebius & Hieronymus Σηρίας aut Ἰερίας rescribendum est Ἀρίας, ut hæc sit mens Josephi, habitasse filios Jectan à Cophene fluvio Indiæ, καὶ τῆς πρὸς αὐτοῦ Ἀρίας τινὰ *& Ariæ quæ ad ipsum est loca quædam*. Aria nimirum Cophenem seu Cophetem amnem attingit, Aria inquam late sumpta, prout præter Arios propriè dictos, Gedrosos etiam & Arachotas, & Paropamisadas complectitur. Plinius: *Adjiciunt quatuor Satrapias, Gedrosos, Arachotas, Arios, Paropamisadas, ultimo fine Cophete fluvio, quæ omnia Ariorum esse aliis placet.*

Sed hæc Josephi sententia quo fundamento nitatur nemo facile dixerit: Cum is hoc nudè asserat, neque rem excutienti propius ulla ibi *Mesa* occurrat, aut locus ullus *Sephar* nomine, aut populus vel ipsi Jectan vel uni saltem filiorum ejus cognominis. Scio quid hîc docti afferant, saltem à Saba filio Jectan Sabas cô loco censeri à Dionysio Periegete, cujus verba sunt:

Τῶν δὲ μέσοι ναίουσι Σάβαι.

Horum autem fluminum *medii habitant Sabæ*, id est inter Acesinem, Hydaspem & Cophetem, de quibus proximè egerat. Sed ut taceam hos Sabas in Indiâ fuisse trans Cophetem non cis Cophetem in Ariâ, quam assignavit Josephus filiis Jectan: In Dionysio pro Σάβαι legendum Σίβαι rectè monet Salmasius ὁ μέγας.

Strab. l. 15. Diod. l. 17. Arian Ind. Nonn. Dionys. lib. 26. v. 218. Steph. in Σίβας.

Quippe in India Sabas nemo alius nominavit. Sed Sibarum meminere Strabo, Diodorus, Arrianus, Nonnus, Stephanus. Et Strabo quidem eos collocat inter Indum & Hydaspem, quo loco Sabas Dionysius. Itaque rectè omnino & ad mentem authoris, emendavit Dionysii locum vir magnus quem diximus. Sed & emendandus Curtius qui Sobeos appellat. Proinde nulli jam Sabæ, nec ulla posterorum Jectan in Ariâ aut Indiâ vestigia jam supersunt. A

Quid quod hoc loco Veteres nequaquam sibi constant, cum Ophir enim è filiis Jectan faciunt incolam insulæ Ophir ex quâ aurum afferebatur Solomoni. Ophir enim insula, ad quam appellebant classes Hirami & Solomonis, non potuit esse in Ariâ, nec ad Cophetem: cum Aria & Cophetes sint ad Paropamisi radices, & ab Oceano distent immensum quantum. B

Sed ut Lector semel & simul discat quam parum viderint in hoc negotio veteres: En de filiis Jectan Eustathii Antiocheni verba Commentario in Hexaemeron: Υἱοὶ δὲ ἐγένοντο τῷ Ἰεκτὰν Ἀλμωδὰδ, ἀφ' οὗ Ἰνδοί. Σαλὲφ, ἀφ' οὗ Βάκτροι. Ἀσαρμὼθ, ἀφ' οὗ Ἄραβες. Ἰαρὰχ, ἀφ' οὗ Καρμανοί. Ὀδορρὰ ἀφ' οὗ Μάρδοι. Ἰεζεὶλ, ἀφ' οὗ Ἀῤῥιανοί. Δεκλὰ, ἀφ' οὗ Κεδρούσιοι. Γέβαλ, ἀφ' οὗ Σκύθαι. Ἀβιμεὴλ, ἀφ' οὗ Ὑρκανοί. Σαβεὺ, ἀφ' οὗ Ἄραβες Εὐδαίμονες. Οὐφὶρ, ἀφ' οὗ Ἀρμένιοι. Εὐιλὰτ ἀφ' οὗ Γυμνοσοφισταί. Quibus in plerisque consonant Eusebius & author Chronici Alexandrini. Ita magna pars populorum Asiæ, Indi nimirum, Bactri, Arabes, Carmani, Mardi, Gedrosii, Scythæ, Armeni, &c. deducuntur ex filiis Jectan. Et in gentes diversissimas, & regiones ab invicem remotissimas distrahitur unius viri familia, quam conjunctim habitasse docent hæc Mosis Gen. 10, 30. *Et fuit habitatio eorum à Mesa qua venis Sephar montem Orientis.* Ut taceam ita recedi à sententia Josephi & Hieronymi qui Jectanis omnes filios volunt habitasse circa Cophenem. C

Itaque cum hac in parte sententia veterum nulla probatione firmetur, & secum ipsa pugnet: non possum satis mirari cur recentiores interpretes hîc eorum vestigiis hæreant ita mordicus, ut cum ad hujus loci explicationem ventum est, vix aliud quicquam afferant quam gentes à Jectanis posteris propagatas Indiæ loca insedisse à nostra cognitione tam remota ut nihil certi de iis sciri possit.

Imo ut rem certam assero Jectanem & Jectanis posteros neque Arianam insedisse, neque Indiam, sed Arabiæ Fœlicis intima, quod evincunt hæ rationes. Primò, nisi aliud obstet, unicuique genti natales suos referenti credi par est. Europæi pro conditore suo celebrant Japhetum seu Japetum, Africani Ham seu Hammonem, Ægyptii Mesrem, Syri Aram, Phœnices χνᾶ seu Chanaanem, &c. Ita pridem apud Arabes invaluit hæc opinio Jectanem sive קחטאן Cahtanem (is enim est apud illos binomius) esse Arabum parentem, & repertorem linguæ Arabicæ. Ita statuunt scriptores inter illos magni nominis Josephus Ben-Abdillatif in opere genealogico, & Mohammedes Ben Jacob Sirazita apud authorem Alcamus. Atque hîc quidem Jectanem sive Cahtanem designat filium Heber, filium Sale, filium Sem, filium Noe, ut scias eum ipsum Jectanem innui de quo Moses. Et pro Jectane קחטאן *Cahtan* habetur in Arabica paraphrasi Parisiis nuper edita. D E

V. Gabr. Sion. de Orient. c. 1.

Præ-

A Præterea ut à Cathane Καταν῀ιται *Catanitæ* populi Arabiæ Fœlicis leguntur in Ptolemæo, ita Jectanis nomen hodieque incorruptum superest in urbe territorii Mechensis בישת־יקטן *Baisath-jektan*, parva quidem, sed populosa, ædiumque structura, camporumque & fontium amœnitate nobili. Ita describitur ab Arabe Geographo secundi climatis parte quinta: Meridiem versus à Mecca septem abest stationibus & una statione à mari Rubro.

Quid quod ne quisquam hîc hæsitet, ignorans quæ pars Arabum in gente tam late diffusâ ex Jectane traxerit genus; Scriptores idonei non desunt qui gentes ex illo oriundas nominatim designant. Primus esto Theophanes, Chronographus non incelebris circa initia noni sæculi, qui de Jectanæis hæc habet: Εἰσὶ δὲ καὶ ἐνδότεροι αὐτῶν, μὴ ὄντες τῆς φυλῆς αὐτῶν, ἀλλὰ τοῦ Ἰεκτὰν, οἱ λεγόμενοι Ἀμανῖται, τοῦτ' ἔστιν Ὁμηρῖται. In præcedentibus agitur de Ismaëlitis & Madianitis, atque eâ parte Arabiæ in qua natus est Mahometh. Et sequitur continuo post alios esse Arabes in interiore Arabiâ ex tribu Jectan qui dicuntur Amanitæ aut Homeritæ. Eadem plane legere est in Chronico Anastasii qui Theophanem sequitur κατὰ πόδα: *Sunt autem* (inquit) *& his interiores, qui non sunt de tribu ipsorum, sed ex Jectan, videlicet hi qui vocantur Amanitæ, id est Homeritæ.* Quibus consona sunt hæc Euthymii in Maomethicis suis: Εἰσὶ δὲ καὶ ἐνδότεροι τούτων, οὐκ ἐκ τῆς φυλῆς αὐτῶν, ἀλλὰ ἐκ τοῦ Ἰεκτὰν, οἱ λεγόμενοι Ὁμηρῖται, τουτέστιν Ἀμανῖται.

Bibl. Pat. Græcolat. tom. 2 p. 283.

Ibid.

Ibid. p. 308.
Steph. in Ὁμηρῖται.

C Jam qui sint Homeritæ & Amanitæ non est obscurum. Homeritæ à Marciano accensentur Æthiopibus, quia sunt illis proximi, Rubro mari solum interjecto, quâ parte est angustissimum. Quô faciunt hæc Procopii Cæsariensis de bello Persico lib. 1. Ὁμηριτῶν δὲ ἀντικρὺ μάλιστα ἐν τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ Αἰθίοπες οἰκοῦσιν, οἱ Αὐξωμῖται καλοῦνται, *è regione autem Homeritarum in opposito continente Æthiopes habitant qui vocantur Auxumitæ.* Concinit alter Procopius, Gazensis scilicet in 1. Reg. Ὀνομάζουσι δὲ αὐτοὺς Ὁμηρίτας, κατ' ἀντικρὺ δὲ εἰσὶ τῶν Αὐξουμιτῶν. μέση δὲ τούτων κἀκείνων ἡ θάλασσα, *Eos vocant Homeritas. Sunt autem è regione Auxumitarum, mediumque inter hos & illos est mare.* Tertium addo Ptolemæum qui Homeritarum urbes ad Oceanum longo tractu describit initio facto propemodum ab ipsis Arabici sinûs faucibus. Sed cum à Sabæis Homeritas distinguant Plinius, Ptolemæus, Arrianus, alii: Tamen eos confundit & pro iisdem habet Procopius Gazensis quem diximus, & ante illum Philostorgius, qui libro secundo Sabæos asserit Σάβα μὲν πάλαι, ἀπὸ τῆς Σάβα μητροπόλεως, νῦν δὲ Ὁμηρίτας καλεῖσθαι *Saba quidem olim à metropoli Sabâ, nunc verò Homeritas vocari.* Unde est quod idem lib. tertio Constantium legationem misisse scribit πρὸς τοὺς πάλαι μὲν Σαβαίους, νῦν δὲ Ὁμηρίτας καλουμένους *ad eos qui olim quidem Sabæi, nunc verò Homeritæ vocantur.* Ita etiam vetus author apud Surium, quem Baronius citat ad annum 522. *Ditione tenebat Arabiam Fœlicem, quæ olim quidem Saba, nunc autem vocatur Homeritis, Dunaan Hebræus.* Neque verò est absimile quod contendit vir doctissimus, cui debemus Philostorgium, in Uranio legendum pro

Σαβ-

Stephan. in Χαλραμωτίτης.

Σαββαιοὶ καὶ Ὁμηεῖται, prout à Stephano citatur, Σαββαὶ οἱ καὶ Ὁμηεῖται *Sabbæ*, id est Sabæi, *qui & Homeritæ.* In qua ipsa sententia hodieque esse Arabes videtur posse colligi ex eô quod Nubiensis Geographus urbem *Mareb* habitatam fuisse tradit ab Arabibus אלהמיריה Humairitis, seu Homeritis, quos addit superbia superasse cæteras gentes. Quippe *Mareb* eadem quæ veterum *Mariaba* vel *Meriaba* Sabæorum metropolis, ut habetur in Strabone lib. 16. Et verum nomen erat, *Mareb*, unde est quod Plinius lib. 6. cap. 28. *dominos omnium* interpretatur, vel *dominium* si mavis; quia Arabicè רב est *dominus* & מרבה *dominium.* Homeritæ scilicet, cum essent Arabum numerosissimi Plinio teste ubi supra, in regiones conterminas tanta copia diffusi sunt, ut vicinarum gentium priscum nomen aboleverint.

Clim. 2. part. 6.

Iidem Amanitæ vocantur pro Jemanitis, quia Arabiæ pars intima ad meridiem ימן *Ieman* vocatur. Nempe ut Hebræis ita & Arabibus ימין *Iamin* vel *jemin* primo dexterum, deinde meridiem sonat, quia versis ad Orientem, ubi volunt esse mundi anteriora, ad dexteram partem est meridies. Amanitas pro Jemanitis dixerunt mediæ ætatis scriptores quos citavimus, quomodo Athribum pro Jathreb vel Jathrippa, quod fuit priscum nomen urbis Medinæ Pseudoprophetæ natalibus famosæ.

Uno verbo, cùm ad Jectanis genus hi scriptores referunt Homeritas & Amanitas, eos intelligunt populos qui Arabiæ Fœlicis πέζαν occupant Oceanum versus, ab Arabico sinu usque ad Persicum. Huc mirè facit locus Marciani Heracleotæ de Rubro mari: ἐν τούτῳ δὲ τῷ μέρει τῆς θαλάσσης καὶ τὸ τῶν Ὁμηειτῶν ἔθνος τυγχάνει τῶν Ἀράβων ἐπάρχων γῆς, μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἰνδικοῦ δῆθεν πελάγους, *in illa parte maris est gens Homeritarum quæ Arabum terræ imperat usque ad initia Indici maris.* Unde est quod in Philostorgio & Nonnoso apud Photium Romani Imperatores Constantius & Justinianus legatos ad Homeritas mittere non dedignantur. Et apud Surium & Metaphrastem Homeritarum Rex Dunaan in eô exercitu quo Negran urbem obsedit, conscripsisse legitur hominum centum & viginti millia. Hæc in genere de Jectane; nunc de filiis agendum quia à propheta recensentur.

CAPUT XVI.

Almodad אלמודד &

Saleph שלף *Gen.* 10, 26.

AB Almodad Almodæi, qui Græcis *Allumæotæ.* *Almodad* Chaldæo interpreti *Geometra*, & Saleph ὑδραγωγός. A quo *Salapeni* Ptolem. in tabulis perperam *Alapeni*.

TRedecim filiorum Jectan *Almodad* natu maximus, videtur dedisse nomen *Almodæis* populis qui Græcis *Allumæotæ.* Hos in Ptolemæi tabulis reperies pæne in medio Arabiæ Fœlicis, prope fontes fluvii *Lar*, qui in mare Persicum exit. In Græco textu Ptolemæi legitur Ἀλλουμαιῶται. In paraphrasi Chaldaica Jonathanis describitur *Almodad* tanquam inventor Geometriæ

A דמשח ית ארעא באשלין *qui mensuravit terram funibus.* Sed hoc commentum videtur ſolo niti nomine, quia Hebr. מודד *moded* eſt menſor. Sic qui ſequitur שלף *Saleph* שלף מוי דנהרותא *aquas eduxit è fluminibus.* Ita idem paraphraſtes ad nomen שלף *Saleph* palam alludens, quia שלף *Salaph* verbum eſt educere.

Is porro *Saleph* vel *Salep* pater fuit Salapenorum, qui à reliquis remotiores pæne usque ad Arabiæ αὐχένα receſſerunt non procul à fonte Betii amnis. Tabulæ Ptolemæi perperam *Alapenos* pro *Salapenis* ſcribunt. Nam in Ptolemæi textu vocantur Σαλαπηνοὶ non Ἀλαπηνοί. Duo populi quos diximus, *Alumæotæ* inquam & *Salapeni*, Græcis parum noti fuerunt, quia in Arabiæ Fœlicis mediterraneis habitarunt à mari valde remoti. B

CAPUT XVII.

Hatſarmaveth חצרמות *Gen.* 10, 26.

HOc nomen variè flecti propter ambiguum ſonum literarum ח & צ. Arabes dicunt *Hadramauth* vel *Chadramauth.* Patres *Aſarmoth, Sarmoth, Armoth.* Geographis regio *Adramytha. Chatramis, Chatramitis*; Incolæ *Athramotitæ, Chatramotitæ, Chatramotæ &c. Atramitæ* item & *Adramitæ* populi Arabum notiſſimi. Patres Arabum genus & linguam referre ad *Aſarmoth*, ut Arabes ad Jectanem. Tamen *Hadhramautica* dialectus rudior & incomptior. Regionis ſitus. Metropolis olim *Sabota, Sabbata, Saubata*, hodie *Sebam*, Ibi cultus Deus *Sabis*, id eſt *Samis* Sol. B & M in illis locis maximè permutabiles. Eſt hodieque urbs *Hadhramauth* regioni cognominis, unde aloe Hadhramitica. Atthobo cognomen regum quid ſignificet. Regionem eſſe thuriferam ſed inſalubrem & thurilegis ſæpe lethiferam. Inde dici חצרמות id eſt *atrium* vel *regionem mortis.* Alia loca ejusdem nominis. *Motho* Arabiæ locus in quo cæſus Antigonus ab Arabum rege *Rabilo* juxta Uranium. Sed pro Antigono legendum Alexandrum, & pro *Rabilo Zabilum* vel *Zabelum.* R & Z cur confundant Arabes. *Rabil* Arabicè latronem ſignificat, unde lux Trogo. In odoriferis locis acontiæ ſeu jaculi, ſerpentis genus de quô Eſaias. Quod interpretes latuit hactenus Adramitas Ptolemæus male diſtinguit à Chatrammitis. C

QUamvis Arabicè חצרמות ſcribatur iisdem literis, tamen pro *Hatſarmaveth*, apud Arabes ſonat *Hadhramauth* vel *Chadramauth*: apud Græcos in mille formas variatur hoc nomen propter ambiguum ſonum literarum ח & צ. Sciunt Hebraicè docti quid velim. In ſacrorum interpretum & Patrum ſcriptis vulgo legitur Ἀσαρμώθ, vel truncata voce Σαρμῶθ & Ἀρμώθ. Alicubi etiam Ἀτερμώθ. Regio Theophraſto Ἀδράμυτα, Dionyſio Periegeti *Chatramis*, Straboni *Chatramitis.* Incolæ Artemidoro *Atramotitæ*, Eratoſtheni & Plinio *Chatramotitæ*, Uranio *Chatramotæ.* Ptolemæo *Chatrimmitæ* & *Chatrimmititæ*, & in tabulis perperam *Chatramonitæ.* Nec ab his diverſi ſunt *Atramitæ* vel *Adramitæ*, quamvis diſtinguant Uranius, Plinius & Ptolemæus. D

Hos porro in Arabiâ fuiſſe ne patres quidem latuit; ita enim in Hexaemero Euſtathius Antiochenus, quo loco inſtituit cenſum filiorum Jectan: Ἀσαρμώθ ἀφ' οὗ Ἄραβες, & Chronicum Alexandrinum: Σαρμώθ ἐξ οὗ Ἄραβες. Et Euſebius in Chronico: Ἀραβώθ ἀφ' οὗ Ἄραβες. Quod corruptum ex Ἀσαρμώθ ut apparet ex ipſo ordine. Nam poſt Jectanem Araboth primus ſequitur. Neque hûc parum E

facit Epiphanii locus in hæresi Sethianorum, in quô ut doceat ex Geneseos cap. decimo posse colligi quis cujusque linguæ sit author, inter cætera hæc habet: ὡς Ἰωυὰν μὲν τὴν Ἑλληνίδα ἔσχεν &c. Μισρὲμ τὴν τῶν Αἰγυπτίων, Ψὺς (lege Χὺς) τὴν τῶν Ἀξωμίτων, Ἀρμὼτ (lege Ἀσαρμὼτ) τὴν τῶν Ἀράβων *ut Javan Græcam linguam usurpavit &c. ita Mesrem Ægyptiorum, Chus Axumitarum, Asarmot Arabum.* Itaque ex mente Epiphanii Jectanis filius *Asarmot* vel *Hatsarmaveth* inventor fuit sermonis Arabici. Tamen Arabes altius ascendunt uno gradu, & sermonis sui originem ad Jectanem usque referunt, ut ex Arabum scriptis probat vir doctissimus & mihi amicissimus Gabriel Sionita in aureo libello de Orientalium urbibus, religione & moribus. Et verò dialectus Hadhramautica hodie maximè contemnitur, & ut barbara rejicitur. Hinc in Giggeio חצרם *(Hadhrama) in sermone erravit. Extremas vocales malè vocibus apposuit.* טאער מחצרם *(sairon muhaddhrimon) poeta vocibus barbaris utens.* אלחצרמיה *(alhadhramiatho) barbaries linguæ, &c.*

Hadhramauth vel Chatramitis, regio est Arabum myrrhifera & thurifera, apud Ptolemæum à Climace monte pertingens usque ad Sachalitas. Metropolis Sabota Plinio, Sabbatha Arriano, Saubatha Ptolemæo, שבאם Sebam Arabi Geographo, urbs fuit mediterranea, bene munita, vasta, populosa, sexaginta templa muris includens, sita in monte celso ex cujus fastigio in subjectos campos patebat prospectus longe lateque.

Clim. 2. part. 6.

Sabotis colebatur Deus Sabis cui thuris decimæ solvebantur. Plinius: *Thus collectum Sabotam camelis convehitur &c. Ibi decimas Deo quem vocant Sabin, mensurâ non pondere sacerdotes capiunt.* Docti Sabam intelligunt Sabæorum conditorem, quia Plinio Atramitæ sunt Sabæorum pagus. Falluntur: Sabis est Sol. Id clarum erit cum Plinio conferenti Theophrastum qui sic habet: συνάγεται πανταχόθεν ἡ σμύρνα, καὶ ἡ λιβανωτὸς εἰς τὸ ἱερὸν τὸ τοῦ ἡλίου, *congerentur undiquaque myrrha & thus in templum Solis.* Itaque videtur Plinius id ex Græco scriptore habere, in quo librariorum errore qui β & μ sæpe permutant, Σάβις fuerit pro Σάμις, id est שמש vel שמס sol. Quamvis etiam Arabibus B & M sint literæ promiscuæ. Hinc locus ubi thus colligitur in Arabe Geographo vocatur מרבט *Merbat* & ברבט *Berbat*. Saracenorum metropolis מכה *Meccha* & בכה *Beccha*. Smaragdus זמרגד *zamargad* & זברגד *zabargad*. Tale in Chald. paraphrasi מתנן *Matnan* & בתנן *Batnan* pro Basan seu Batanæa, אמנא *Amana* Damasci fluvius pro אבנה *Abana* 2. Reg. 5, 12. Γομολῖται Stephano pro Idumæis qui aliis *Gobolitæ. Merodac & Berodac.* Sic amphisbæna Hesychio ἀμφίσμαινα *amphismæna*; & *promuscis* idem est quod *proboscis*.

Plin. l. 12. cap. 14.

Hist. Plant. lib. 9. cap. 4.

Notat Arabs Geographus clim. 1. part. 6. in terrâ *Hadhramauth urbem esse regioni cognominem, ab* ערן Aden quinque stationibus Orientem versus dissitam, unde affertur אלעבר אלחצרמי *Aloe Hadramitica*, cujus in Oriente multus usus est, quamvis bonitate cedat aloe אלסקטרי *Socotrina*, id est insulæ Socotræ seu juxta veteres Dioscoridis. Cætera pete ex Geographis.

Ut Abimelec Palæstinæ, Pharao Regum Ægypti, Cæsar Imperatorum proprium

A prium fuit nomen, ita אלתבע *Atthobo* Regum *Azarmauth* & *Hamir*, id est Chatramitidis & Homeritidis. Ita habetur apud Giggeium. Atthobo est assectator & discipulus: Quia pseudoprophetæ vestigiis insistere se profitetur.

Notandum nomen חצרמות *Hatsar-maveth* vel *Hadhramauth* aliquid habere infame. Id enim Hebræis *atrium mortis* & Arabibus *regionem mortis* sonat. Unde liber nominum qui Hieronymo tribuitur: *Asarmoth, atrium mortis.* Cujus nominis causam si roges, ecce tibi eam in promptu. Inter Arabiæ regiones thuriferas nominat Theophrastus Ἀδράμυτα, vel ut legendum contendit Cl. Salmasius Ἀδράμωτα, id est חצרמות. Ita enim Plinius lib. 12. cap. 14. *Thura præter* In Solin. p. 490.
B *Arabiam nullis, ac ne Arabiæ quidem universæ. In medio ejus ferè sunt Atramitæ pagus Sabæorum, capite regni Sabota in monte excelso, à quo octo mansionibus distat regio eorum thurifera.* Et apud Ptolemæum *Chatrammitis* quod idem est ab Oriente contigui sunt *Sachalitæ*, ubi *Sachalites* sinus, quem sic describit Arrianus in lib. 9. c. 7. periplo: Ἄλλος ἐκδέχεται βαθύτατος κόλπος ἐπὶ πολὺ παρεκτείνων, λεγόμενος Σαχαλίτης, καὶ χώρα λιβανωτοφόρος. ὀρεινὴ δὲ καὶ δύσβατος, ἀέρα παχὺν ἔχουσα καὶ ὁμιχλώδη καὶ τῶν δένδρων φερόμενον τὸ λίβανον. *Alius sequitur sinus profundissimus, longo tractu extensus, qui Sachalites nuncupatur; Et regio thurifera quæ montana est & aditu difficilis, aërem crassum habens atque nubilum, & thus super arbores crescens.* Et paulo post: Μεταχειρίζεται δὲ ὁ λίβανος ὑπὸ δούλων βασιλικῶν, καὶ τῶν ἐπὶ τιμωρίᾳ
C πεμπομένων. ἐπίνοσοι δὲ δεινῶς οἱ τόποι, καὶ τοῖς μὲν παραπλέουσι λοιμικοί: τοῖς δὲ ἐργαζομένοις πάντοτε θανατώδεις. *Colligitur autem thus à servis regiis, & ab iis qui supplicio addicti sunt: Loca scilicet valde sunt insalubria, adeoque illis etiam qui prætervehuntur contagiosa, illis autem operariis omnino mortifera.* Proinde thurifera regio meritô dicta est Arab. חצרמות *Hadramauth* regio mortis vel Hebraice חצר מות *Hatsar-maveth* atrium mortis. Quomodo loca quædam 1. Machab. 14, 15. Ἀσαρεμώθ חצרי מות id est *atria mortis* dici conjectat Drusius ob pestilentiam aeris. Et in Arabiâ desertâ *Motho* quasi lethifer dicitur ille pagus in quo fatô functus est Antigonus Macedo. Stephanus ex Uranio: Μωθὼ, κώμη Ἀραβίας ἐν ᾗ ἔθανεν Ἀντίγονος ὁ Μακεδὼν ὑπὸ Ῥαβίλου τοῦ βασιλέως τῶν Ἀραβίων (sub. ἀναιρεθεὶς) ὃ
D ἐστι τῇ Ἀράβων φωνῇ τόπος θανάτου; *Motho Arabiæ vicus in quô obiit Antigonus Macedo à rege Arabum Rabilo cæsus: Atque id Arabicâ linguâ designat locum mortis.*

Obiter nota vel Uranium, vel Stephanum, vel exscriptores hîc graviter hallucinari. Neque enim Antigonus Macedo, sed successorum unus Alexander ὁ Βαλᾶ vel ὁ Βάλλης in Arabiâ cæsus est. Nec cædis author Rabilus fuit, sed Zabelus vel Zabdiel. Historia habetur 1. Macchab. 11, 16. 17. Καὶ ἔφυγεν Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Ἀραβίαν, &c. Καὶ ἀφεῖλε Ζαβδιὴλ ὁ Ἄραψ τὴν κεφαλὴν Ἀλεξάνδρου, καὶ ἀπέστειλε τῷ Πτολεμαίῳ. *Et fugit Alexander in Arabiam, &c. Et tollens Zabdiel Arabs caput Alexandri misit Ptolemæo.* Et Josephi antiquit lib. 13. cap. 8. καὶ νικήσαντες εἰς
E φυγὴν ἐτρέψαντο τὸν Ἀλέξανδρον. οὗτος μὲν εἰς Ἀραβίαν φεύγει. *Et cum vicissent* (Ptolemæus & Demetrius) *ad fugam Alexandrum compulerunt. Is igitur in Arabiam fugit.* Et paulo post: τοῦ δὲ Ἀλεξάνδρου κεφαλὴν ὁ τῶν Ἀράβων δυνάστης ἀποτεμὼν

Ζάβηλος ἀπέστειλε Πτολεμαίῳ *Alexandri verò caput amputatum Arabum dynaſta Zabelus miſit ad Ptolemæum.* Sed nihil mirum pro Zabelo vel Zabilo Rabilum ſcribi, cum apud Arabes Z & R uno ſolum puncto differant. Itaque harum literarum frequens eſt παραγραμματισμός. Hinc in Arabe Geographo paſſim legas *Chureſtan* pro *Chuzeſtan.* Et in Pandectario Matthæi Sylvatici: *Reia, ſpelta, Galenus.* Reia id eſt ζειά. Item: *Rahaleb, muſcas.* Vera ſcriptura eſſet זהאלף *Zahaleph.* Pari ratione Rabilus ex Zabilo factus. Et ambigua ſcriptura alium errorem peperit; Nempe Alexandrum illum non ab Arabum dynaſtâ ſive rege, ſed à latronibus captum & cæſum, quia Arabicè רביל *rabil* eſt latro. Trogus lib. 37. de eodem Alexandro: *Cum in fugam eſſet verſus, magna vi tempeſtatis oppreſſus ac deſertus, à latronibus capitur, perductusque ad Gryphum interficitur.* Jam è diverticulo in viam.

Eſt & alia ratio nominis חצרמות. Præter thus myrrha etiam & aloe & caſia & cinnamomum naſcebatur in Chatramitis, ut ſuo loco dicetur. Porro in odoriferis illis locis frequentiſſimi ſunt ſerpentes, quorum morſus ſunt lethiferi. Agatharchides cap. 50. ubi de Sabæis & Arabiâ Fœlici: Περὶ δὲ τοὺς δρυμοὺς τῶν εὐωδῶν γένος ἐστὶν ὄφεων ἰδιώτατον πάντων οἱονεὶ φθονούσης τοῖς ἀδροῖς ἐπιτεύγμασι τῆς τύχης, καὶ παραπλεκούσης τἀγαθῷ τὸ βλαβερὸν *in ſaltibus rerum odoratarum ſerpentis eſt genus omnium inſolentiſſimum, quaſi fortuna invidens tam largis terræ commodis bono malum attexat.* Addit eſſe ſerpentem colore puniceo, longitudine ſpithamæ, δῆγμα δὲ ἀνίατον, ἂν τῆς λαγόνος ἀνώτερον αἱμάξῃ *& morſum eſſe inſanabilem ſi ſupra ilia ſauciavit.* Apparet deſcribi acontiam qui in viatores inſiliens lethale vulnus infligit. Itaque ut habetur in ſequentibus: τὴν πληγὴν δὲ δίδωσι παλλόμενον εἰς ὕψος, *plagam autem infert vibratus in altum*; pro παλλόμενον legi malim ἀλλόμενον. Quomodo habetur in Diodoro lib. 3. pag. 126. δήγματα δὲ ποιοῦνται παντελῶς ἀνίατα, δάκνουσι δὲ προσπηδῶντες, καὶ ἀλλόμενοι πρὸς ὕψος αἱμάττουσι τὴν χρῶτα. Et in Strabone lib. 16. pag. 678. Ὄφεις δὲ σπιθαμιαῖοι, φοινικοῖ τὴν χρόαν, προσαλλόμενοι καὶ μέχρι λαγόνος, τὸ δῆγμα ἔχοντες ἀνήκεστον. His ſerpentibus à ſaltu nomen Arabicum in Avicennâ קפאוה & Hebraicum קפוז Eſ. 34, 15. Quam Eſaiæ vocem ab interpretibus hactenus non intellectam explicavi pluribus in libro de animalibus. Pro jaculis ſeu acontiis ſerpentes ſubalatos iis in locis deſcribit Herodotus Muſâ tertiâ: τὰ γὰρ, inquit, δένδρεα ταῦτα τὰ λιβανωτοφόρα, ὄφιες ὑπόπτεροι μικροὶ τὰ μεγάθεα, ποικίλοι τὰ εἴδεα, φυλάσσουσι, πλῆθος πολλοὶ περὶ δένδρον ἕκαστον *Thuriferas enim illas arbores obſervant ſerpentes ſubalati, exiguâ ſtaturâ, verſicolori ſpecie, magno numero circa ſingulas arbores.* Etiam Plinius obiter meminit lib. 12. cap. 17. ubi ſtyracem Arabes urere tradit *ad ſerpentes fugandas in odoriferis ſylvis frequentiſſimas.* Itaque cum vel aeris ratione, qui eſt νοσώδης & θανατώδης, vel propter ſerpentum copiam, quorum morſus ſunt lethiferi, loca illa ſint parum tuta, & multis periculis obnoxia, non dubito quin nomen חצרמות *Hadhramauth*, id eſt regio mortis, ſit factum ex argumento. Atque id expreſsè habetur in libro cujuſdam Arabis de proprietatibus rerum quem Ariſtoteli tribuunt: Hadramot locum eſſe *ubi ventus*, id eſt aer peſtilens, *multos homines interficit.*

Quod

A Quod dixi Adramitas apud Ptolemæum & alios perperam distingui à Chatrammitis, patebit cum Ptolemæo conferenti Geographum Arabem in quo populi *Hadhramauth* soli occupant quicquid terrarum utrisque assignatur à Ptolemæo. Nempe ut idem fluvius Chaboras & Aboras, eadem regio Chosroene & Osroene, Chattenia item & Attene prope Gerrhæos, iidem populi Chalybes & Alybes apud Strabonem, ita iidem populi Chatramitæ & Atramitæ vel Adramitæ, eadem regio Chatramotis & Atramotis, prout Hebræa & Arabica aspiratio adscribitur vel negligitur. Ita pridem conjecerat Salmasius ὁ πανὺ in Solinum pag. 400. Ego ut rem certam assero iis quos dixi simul collatis. Atque id probare esset obvium, si tanti esset. Sed ad alia properamus. Tantum libet pauca addere de loco unde thus advehebatur, quia in ejus designatione parum sibi constant veteres.

CAPUT XVIII.

De loco Arabiæ unde thus advehebatur.

THus à candore dici Hebr. לבונה *lebona*, unde Græcè λίβανον. Arabicè כנדר *chonder* ex Græc. χόνδρος. Latinè thus quasi θύος, id est θυμίαμα. Thus neque ex Indiâ afferri, neq; ex Æthiopia, neque ex Panchaiâ, neque ex monte Libano, sed è Sabæis. Sacros & profanos scriptores ita testari. Quatuor Arabiæ loca aromatifera in Theophrasto. Loca thurifera Eratosthenem sinui Arabico, Ptolemæum Persico admovere. Thus ibi nasci ubi myrrha, nempe C in Chatramotite & vicinis locis. Cana thuriferæ emporium; Regio thurifera ad sinum Sachalitem, & Syagrum promontorium, unde thus Syagrum. *Moscha* portus. Regio Abasenorum prope Chatramotas apud Geographos Arabes. *Merbat* & *Segor* unde thus advehitur ubi sint An *Merbat* & *Asec* sint veterum *Maphat* & *Ascita*. Mare Indicum ibi esse mirè tranquillum probatur ex Avicenna. An huc pertineat Philostorgii locus, Ἐρυθρὰ ἐπὶ πλεῖστον μὴ κινουμένη. Legendum μηκυνομένη acutè observavit ampliss. D. Sarrau. Quod confirmatur ex Nicephoro. In eodem loco alia quædam explicantur. *Clisma* vel *Clysma* Ægyptii urbs ad mare Rubrum. De eâ loca in concilio Chalcedonico & Luciano & Antonino explicata & emendata. *Clysma* Arabibus *Calzem*. Ibi alveus è Nilo in mare Rubrum. Clysma veterum Arsinoe. Forte Κλεῖσμα verius. Ab eâ primo sinus Heroum, deinde totum mare Rubrum denominatum. *Seger* vel *Sagar* thuris locus. Forte mutato puncto Arabice legendum *Sachar*. Ibi *Sachalites* sinus *Churtan* & *Murtan*, aliis *Curia* & *Muria*. Atramitæ pagus Sabæorum. In iisdem locis *myrrha, aloe,* D *osson* & *cerpaton*. Osson est חצם, cerpaton קרפה id est xylocinnamomum. Imperii Semiramidis Australis terminus.

THus Hebraicè לבונה *lebona* dicitur à candore. Plinius: *Autumno legitur ex æstivo partu; hoc purissimum, candidum.* Et paulo post: *Creditur & novellæ arboris candidius, sed & veteris odoratius.* Quod habet ex Theophrasto. Dioscorides de Arabico thure & ex eo Aetius: πρωτεύει δὲ ὁ ἄῤῥην καλούμενος σταγόνιας, στρογγύλος φυσικῶς, ἔστι δὲ ὁ τοιοῦτος λευκός. *Primatum tenet masculum quod stagoniam vocant natura sua rotundum: Tale autem individuum est & album.* Avicenna in titulo de electione thuris: *optimum in speciebus ejus est* אלדכר אלאביץ אלמדהרג *masculum, albũ, rotundum* &c. Serapio: *Melius est masculũ,* E *quod est rotundum, album & non facile frangibile* &c. Hinc Statius l. 1. Thebaidos

— *incanaque glebis*

Thura, &c.

Ex Hebræô לבונה *lebona* factum Syrum לבונתא *lebonta*, Arabicum לבאן *loban*,

Plin. l. 12 c. 14. Theophr. l. 9. cap. 4. Diosc. l. 1. Aet. tetrab. 1 Serm. 2. c. 196. Avic lib. 2. cap. כנדר, Serap. aggreg. c. 168.

Græcum λίβανος & λιβανωτὸς, & barbarorum *Olibanum*. Nam quod λίβανον dici volunt παρὰ τὸ λείβειν, ἢ παρὰ τὸ λίαν βαίνειν, aut à Libano monte, meræ nugæ ſunt.

Arabicè in Avicenna & aliis thus alio nomine כנדר *chonder* vocatur, voce deducta ex Græca χόνδρος, id eſt granum (ſub. thuris) Lucianus in Chronoſolone: λιβανωτοῦ χόνδρους πεμπόντων *thuris grana mittunto*. Arrianus in periplo: κἂν χόνδρον τις ἄρῃ *& granum* (thuris) *ſi quis ſuſtulerit*. Aëtius lib. 9. cap. 37. λιβάνου χόνδρος κυαμιαῖος *thuris granum fabæ magnitudine*. Dioſcorides capite de Ammoniaco: λιβανωτίζων τοῖς χόνδροις *grana thuris referens*. Et in capite de thure: χόνδρῳ ἀναφθέντι ὑπὸ λύχνου *grano* (thuris) *lucerna accensô*. Inde ἔγχονδρος λίβανος eidem *thus grumoſum* ut Marcellus, non *cartilagineum* ut Hermolaus reddit perperam.

In Solin. pag. 500.

De nomine Latino ſic doctiſſimè Salmaſius ut ſolet: Θύος Græcè idem quod Θυμίαμα. Inde Latinum *thus*, ut πῦον *pus*: γλοιὸς vel γλυὸς *glus*. Veteres Græci θύειν non pro ſacrificare: ſed ἀντὶ θυμιᾶν ponebant. Æolicum φύω, unde Latinum *fuo* & *fio*, & compoſitum *ſuffio* & *ſuffimen*. A θύω θυμὸς, Æolice φυμὸς, unde *fumus* Latinum, & fumigare, ut à Græco θυμιᾶν. Heſychius: θυμὸς, πνοὴ, ἀνήρ. Sic θύος & θυμίαμα idem. Sed κατ' ἐξοχὴν Græci thus dixerunt θυμίαμα. Uranius in Arabicis apud Stephanum: ἡ χώρα τῶν Ἀβασηνῶν σμύρνην φέρει, καὶ ὄσσον, καὶ θυμίαμα: Ubi θυμίαμα pro thure poſuit. Recentiores Latinitatis auctores *incenſum* appellavere, hoc eſt θυμίαμα. Gloſſæ θυμίαμα *incenſum*. Inde vox noſtra quâ thus hodie appellamus. Hæc ille, vir eximius, quæ non piguit exſcribere.

Thuris ex Indiâ allati meminere Dioſcorides, Avicenna & Serapio. Et Philoſtratus Apollonii ſui lib. 3. cap. 1. locum accurate deſignat, nempe Caucaſi partem quæ reſpicit mare Rubrum, circa fontes Hyphaſis fluminis quo usque Alexander eſt progreſſus. Tamen in Indiâ thus provenire Garcias & alii diſerte negant. Sic regiones thuriferas in Æthiopia deſcribit Strabo lib. 16. circa Pytholai promontorium, & Iſidem, & Nilum, quarum alibi nulla mentio. Itaque hoc valde ſuſpectum. Nihilo plus fidei Diodoro Siculo, cum ſcribit Panchaiam inſulam φέρειν λιβανωτοῦ τοσοῦτο πλῆθος, ὥστε διαρκεῖν καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην πρὸς τὰς τῶν θεῶν τιμὰς *thus producere tantâ copiâ, ut ad Deorum cultum ſufficiat per totum orbem*. Panchaja enim illa inſula purum putum eſt Euhemeri figmentum, ut pridem obſervavit Plutarchus in tractatu de Iſide. Ridiculi ſunt imprimis qui propter nominis alluſionem λίβανον in monte Libano aut inter Libanum & Antilibanum naſci volunt, ut Servius & Iſidorus, & Græculi quos citat Cl. Salmaſius in Solinum pag. 1056.

Garc. l. 1. Aromat. Indic. c. 6.

Nihil de thuris natalibus poteſt afferri certius quam quod in Scriptura traditur, è Sabæorum ſolo ſcilicet exportari. Sic Eſaiæ cap. 60. verſ. 6. *Illi omnes* משבא *è Saba venient, aurum & thus afferent*. Et Jerem. 6, 20. *Quorſum mihi thus de Saba veniet, & calamus ſuave olens de terra longinqua*? Itaque ſacris ſcriptoribus hac in parte profani fere omnes adſtipulantur. Theophraſtus de monte thurifero Hiſtor. Plant. lib. 9. cap. 4. Τὸ δὲ ὄρος ἅπαν μεμερίσθαι τοῖς Σαβαίοις: τούτους γὰρ εἶναι κυρίους *Totum hunc montem diviſum eſſe Sabæis, hos enim eſſe loci dominos*,

A *nos.* Item: ἔφασαν ἀκούειν ὅτι συνάγεται πανταχόθεν ἡ σμύρνα καὶ ὁ λιβανωτὸς εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ ἡλίου, τοῦτο δ' εἶναι τῶν Σαβαίων *dixerunt audivisse se myrrham & thus collectum undiquaque ad templum Solis convehi, atque illud esse Sabæorum.* Agatharchides cap. 50. ubi de Sabæis agit: ἐπὶ δὲ τῆς μεσογείου δρυμοὶ συνεχεῖς στείχουσι καὶ μεγάλοι. δένδρα γὰρ ἠλίβατα σμύρνης τε καὶ λιβανωτοῦ, &c. καὶ τῶν ἄλλων ἀνεῖται τῶν τοιούτων; *In mediterraneis autem frequentes & magnæ sylvæ sese exporrigunt. Quippe exsurgunt præcelsæ arbores myrrhæ & thuris, &c. atque id genus aliorum.* Quæ eadem in Strabone & Diodoro legas. Inde Plinius: *Sabæi Arabum propter thura clarissimi.* Et rursus: *cibosque Sabæi coquunt thuris ligno, alii myrrhæ:* Et Virgilius,

Strab. lib. 16. p. 778. Diod. l. 3. p. 125. Plin. 6. 28. Et 12. 17. Virg. Æn. 4.

B

> —— *centumque Sabæo*
> *Thure calent aræ.*

Item,

> —— *molles sua thura Sabæi.*

Georg. 1.

Item,

> *Solis est thurea virga Sabæis.*

Georg. 2.

Et Valerius Flaccus,

> —— *thuriferos, fœlicia regna, Sabæos.*

Val. Argon. lib. 6.

In re tam manifestâ plura congerere sit superfluum.

Sed operæ pretium erit quærere ex quo loco Sabæorum thus sit advectum. C Quod Theophrastus ita definit: Γίνεται μὲν οὖν ὁ λίβανος, καὶ ἡ σμύρνα, καὶ ἡ κασία, καὶ ἔτι τὸ κιννάμωμον ἐν τῇ τῶν Ἀράβων χώρᾳ νήσῳ (Cl. Salmasius emendat χερρονήσῳ rectè omnino) περὶ τε Σάβα καὶ Ἀδράμυτα, καὶ Κιτίβαινα, καὶ Μάλι, *gignitur ergo thus, & myrrha, & casia, & cinnamomum in Arabum peninsula circa Saba & Adramyta, & Citibæna, & Mali.* Quibus verbis cum Theophrastus quatuor locis quatuor aromatum genera provenire scripserit, non satis liquet utrum omnia in omnibus, an singula voluerit singulis loci gigni. Itaque aliunde lux quærenda.

Juxta Eratosthenem apud Strabonem φέρει λιβανωτὸν μὲν ἡ Καταβανία, σμύρναν δὲ ἡ Χατραμωτῖτις; *thus quidem gignit Catabania, myrrham autem Chatramotitis.* Catabania Theophrasto Citibæna, & Chatramotitis Adramyta. In eâdem cum D Eratosthene sententia in speciem est Ptolemæus, apud quem sub Cattabenis est ἡ λιβανοφόρος, *regio thurifera.* Et παρὰ τοὺς Χατραμμιτίτας ἡ ἐκτὸς σμυρνοφόρος *apud Chatrammititas,* id est in Chatramotide, *exterior regio myrrhifera.* Tamen in eo valde differunt Eratosthenes & Ptolemæus, quod ille Καταβανεῖς Catabanes seu Ptolemæi Cattabenos, ubi regio thurifera, ponit πρὸς τὰ στενὰ καὶ τὴν διάβασιν τοῦ Ἀραβίου κόλπου *ad Arabici sinus angustias & transitum.* Eosdem autem Ptolemæus ad Omanitarum Orientem exporrigit μέχρι τῶν Ἀσαβῶν ὀρῶν, *usque ad montes Asabon* vel *Asabo,* qui sunt ad fretum sinûs Persici. Itaque ex mente Ptolemæi thus prope fretum sinûs Persici, parte maximè Orientali, at ex mente Eratosthenis prope Arabici sinûs fretum gignitur in Occidentali angulo ejusdem E Arabiæ.

Alii melius thus nasci volunt in eâ parte Arabiæ in qua myrrha gignitur, in Chatramotiti scilicet & finitimis regionibus. Plinius: *Myrrham in iisdem sylvis* per-

Plin. lib. 22. cap. 15.

permixtam (thuri) *arborem nasci tradiderunt aliqui.* Ex eô numero est Arrianus in Periplo. Is enim Canam urbem (quæ apud Ptolemæum Adramitarum est emporium) appellat emporium χώρας λιβανωτοφόρου *regionis thuriferæ* & quicquid in eâ thuris gignitur inde ferri tradit Sabatham urbem mediterraneam: Nec multo post meminit thuris inter ἐντόπια φορτία *merces locorum proprias.* Quibus hæc Plinii ferè consona lib. 12. cap. 13. *In medio ejus* (Arabiæ) *ferè sunt Atramitæ* (Adramitæ Ptolemæo) *pagus Sabæorum capite regni Sabota* (Arriano Sabbatha) *in monte excelso, à quô octo mansionibus distat regio eorum thurifera. Saba appellatur, quod significare Græci mysterium dicunt. Spectat ortus Solis æstivi, undique rupibus invia, & à dextra maris scopulis inaccessa.* Saba quidem appellat ex sententia veterum. Tamen ex situ apparet eundem locum describi quem ab Arriano supra. Quin & idem alibi Canam thuriferæ nominat: *Veniuntque*, inquit, *circiter tricesima die Ocelim Arabiæ aut Canam thuriferæ regionis.* Eodem pertinent quæ sequuntur apud Arrianum: μετὰ δὲ Κανὴ τῆς γῆς ἐπὶ πλεῖον ὑποχωρούσης, ἄλλος ἐκδέχεται βαθύτατος κόλπος ἐπὶ πολὺ παρεκτείνων ὁ λεγόμενος Σαχαλίτης, καὶ χώρα λιβανωτοφόρος *Canam, magno spatio mari retrocedente, alius profundissimus sequitur sinus longo tractu extensus, qui Sachalites dicitur, & regio thurifera.* Sequitur thureæ arboris descriptio, & morborum quibus obnoxii sunt qui ea loca frequentant. Atque ut scias Sachalitis sinûs eam partem designari quæ Adramitas attingit, addit in Syagro promontorio, quod à Sachalitis illos dividit, esse φρούριον τῆς χώρας καὶ λιμένα, καὶ ἀποθήκην τοῦ συναγομένου λιβάνου *regionis illius castrum, & portum, & collecti thuris apothecam.* Proinde in Dioscoride una species est thuris ἄτομος καὶ σύαγρος καλούμενος, *quod atomum aut Syagrum vocant,* nempe quod è promontorio Syagro advehitur. Addit Arrianus aliquanto post: Καὶ μετ' αὐτοὺς, ὅρμος ἀποδεδειγμένος τοῦ Σαχαλίτου λιβάνου πρὸς ἐμβολὴν Μόσχα λιμὴν λεγόμενος, εἰς ὃν ἀπὸ Κανὴ συνήθως πλοῖα πέμπεταί τινα, *Et post ipsos* (id est Syagrum promontorium & sinum Omanum huic proximum) *sequitur portus insignis ad thus Sachaliticum convehendum, qui Moscha portus dicitur, in quem à Canâ solent navigia quædam mitti.* At in Ptolemæo Μόσχα λιμὴν portus Adramitarum est, post quem sequitur Syagrus. Ex his apparet Arabiæ loca omnia thurifera ex Arriani sententia, quo nemo veterum hæc persequitur accuratius, aut in Adramitis fuisse, aut in Sachalitis proximis.

Plin. l. 6. c. 23.

V. Ptol. l. 6. c. 7.

Neque aliud sibi volunt Uranii verba in Stephano: ἡ χώρα τῶν Ἀβασηνῶν σμύρνην φέρει, καὶ ὄσον, καὶ θυμίαμα, *terra Abasenorum myrrham fert, & Osson, & thus.* Neque enim intelligit Africæ Abasenos vel Abissinos, sed Arabiæ, à quibus oriundi sunt Africani. Hi porro Abaseni Adramitis, vel, quod idem est, Chatramotis erant proximi. Idem Uranius: Μετὰ τοὺς Σαβαίους Χατραμῶται καὶ Ἀβασηνοί *Post Sabæos sunt Chatramotæ & Abaseni.*

Ut res firmetur eo magis, consule Geographum Arabem. Thus gigni reperies in Arabiæ duobus locis, nempe in montibus מרבאט *Merbat*, & in terra שגר *Seger* vel *Sagar*. De illis ita habetur 6. parte 1. climatis: גבאל מרנדיי מרבאט הנבת שגר אללבאן ומנהא יתגהז בה אלי גמיע אלמשארק ואלמעארב *Mõtes urbis Merbat producunt arborẽ thuris: Ex eâ autem distrahitur in omnes partes Orien-*

A *Orientis & Occidentis.* Ita etiam Avicenna lib. 2. cap. de כנדר *chonder*, id est de thure, ut diximus: יכון בבלאד יסמי אלמרבאט והדה אלבלד ואקע פי אלבחר *est in regione quæ vocatur Merbat, mari vicinâ.* Merbat Geographus Arabs distare dicit ab האסך *Hasec*, altero oppido maritimo versus ortum, quatuor stationibus itinere terrestri, vel maritimo duobus cursibus. Utrique porro opponi insulam aloes Socotram, id est insulam Dioscoridis, cujus parti Orientali opponuntur in Ptolemæo *Ascitæ*, Occidentali Μαιφὰθ κώμη Ἀδραμιτῶν. Itaque nisi ex Plinio, & Marciano, & Stephano didicissem Ascitas dici ἀπὸ τ̃ ἀσκὸν, quia in utribus navigant, Ascitas ab *Asec* crederem traxisse nomen, & *Mæphat* corruptum esse ex B Merbat.

Plin. lib. 6. cap. 29. Marc. in Perip. Steph. in Ἀσκῖται.

Obiter notandum ab Avicennâ mare Rubrum vel Indicum in iis locis describi mirè tranquillum. Arabica verba quæ omiserunt interpretes sic habent: *Thus provenit in regione Merbat nomine, mari vicinâ, ad quam qui navigant mercatores in viâ non agitantur, nec adversis ventis obluctantur, nec timent ne frangatur navis, aut obsistentium ventorum flatibus aliò propellatur, sed placidè ad locum illum appellunt, quem Merbat vocari diximus, unde thus evehitur multis navibus, quo negotiantur mercatores.* Apertum scilicet mare multo est placidius quàm in Arabici sinûs vel Persici angustiis.

Putaveram hûc pertinere quod in Philostorgiô legitur lib. 3. cap 6. ἡ μέντοι C Ἐρυθρὰ ἐπὶ πλεῖστον μὴ κινουμένη εἰς δύο τινὰς ἀπομερίζεται κόλπους. Ibi enim ut in Avicenna habetur mare Rubrum rarò agitari. Sed monuit me amplissimus, doctissimus, humanissimus, cuique plurimum debeo, D. Claudius Sarravius, in supremâ curiâ Parisiensi Senator dignissimus, ibi pro ἐπὶ πλεῖστον μὴ κινουμένη legendum ἐπὶ πλεῖστον μηκυνομένη, id est ἐπὶ πλεῖστον μήκους ἐκτεινομένη, ut explicat Nicephorus lib. 9. c. 18. Callistus qui Philostorgium sequitur κατὰ πόδα. Ibi nimirum de Oceano non agitur, sed de sinu Arabico, quem mare Rubrum plerique vocant. Porrò sinum illum ἐπὶ πλεῖστον μὴ κινεῖσθαι *rarò agitari* esset oppido falsum, cum illud mare sit valde inquietum. Itaque nihil certius quàm quòd conjectat vir amplissimus, scripsisse Philostorgium, ἡ μέντοι Ἐρυθρὰ ἐπὶ πλεῖστον μηκυνομένη *mare Rubrum multum* D *productum.* Atque id firmant quæ sequuntur, quæ cogor explicare, quia doctissimus interpres non intellexit: εἰς δύο τινὰς ἀπομερίζεται κόλπους, καὶ τὸ μὲν αὐτῆς ἐπ' Αἰγύπτου χωρεῖ κλίσμα (lege κλύσμα) καθ' ὃ τελευτᾷ, τὸ ἐπώνυμον φέρον: *in duos quosdam sinus dividitur, quorum unus quidem ad Ægypti urbem Clysma tendit, ubi desinit, inde denominationem sumens.* Κλύσμα lego cum Nicephoro ubi supra. Ea est Ægypti urbs in intimo sinu Arabico, cujus meminere Ptolemæus lib. 4. cap. 5. Epiphanius in hæresi Manichæorum: Et Ægyptii Episcopi in epistolâ ad Leonem Augustum Concilii Chalcedonensis parte tertiâ; Cui epistolæ inter alios subscribit *Poemen Episcopus Clysmatis*: Ita legendum, non *Elismatis*, ut habent editiones: Sed nec *Eleusinæ*, quæ conjectura est Ortelii. De eodem Clysmate E locum insignem reperi in Luciani Pseudomanti, cujus mentem non assequuntur qui Latinas versiones procurarunt: Ἀναπλεύσας ὁ νεανίσκος εἰς Αἴγυπτον ἄχρι τοῦ κλύσματος πλοίου ἀναγομένου, ἐπείγετο καὶ αὐτὸς εἰς Ἰνδίαν πλεῦσαι *cum adolescens adverso*

*Alii ad inundationem.

amne in Ægyptum navigaſſet, provectus * *ad Clyſma uſque navigio, perſuaſus etiam eſt ut in Indiam uſque navigaret.* Eſt & hujus oppidi nomen in itinerario Antonini corruptum, ubi pro *Clyſma* legitur *Liſmo*. Arabes rejectâ vocali quæ eſt in fine ſcribunt קלזם *Calzem* vel *Colzum*. Hanc urbem multa inſigniunt. Portus non incelebris; Navium fabricandarum ratio peculiaris, quam deſcribit pluribus Geographus Nubienſis quintâ parte climatis tertii: Alveus denique è Nilo ductus ibi in mare Rubrum exiens. Quem à Seſoſtri olim inchoatum, à Dario continuatum, & à Ptolemæis perfectum, deinde diu neglectum reſtituit Amrus mandato Omaris, ut legitur hiſt. Saracen. lib. cap. 3. & ponte junxit Abdulazizus, ibidem cap. 12. Unde colligo Clyſma eandem eſſe urbem cum Arſinoe ſeu Cleopatride veterum, & falli Ptolemæum, qui tanquam diverſas urbes deſcribit diverſis locis. Alveum enim è Nilo ductum ad Arſinoen, vel quod idem eſt Cleopatridem, in mare exiiſſe teſtatur Strabo. Indidem ſuſpicio non levis Κλίσμα vel Κλεῖσμα potius ſcribendum quàm Κλύσμα. Ut fiat ἀπὸ τοῦ κλείειν à claudendo. Nam in illo alveo Ptolemæi, ut docet idem Strabo, κλειστὸν ἐποίησαν τὸν εὔριπον, ὥστε ὅτε βούλοιντο ἐκπλεῖν ἀκωλύτως εἰς τὴν ἔξω θάλατταν, καὶ εἰσπλεῖν πάλιν, *clauſum Euripum fecerunt, ut quotieſcunque liberet ſine obſtaculo poſſent in exterius mare navigare, & poſtliminio regredi.* Porro ſinum intimum Rubri maris verſus Ægyptum, quem ab Heroum urbe Heroopoliticum nominat Plinius lib. 5. cap. 11. ſuo ævo teſtatur Philoſtorgius à Clyſmate denominatum. Unde factum ut Arabes non ſolum ſinum illum, ſed & totum mare Rubrum ejuſdem oppidi nomine hodieque appellent בחר אלקלזם *mare Kalzem*. Exemplis id probare ſit ſuperfluum, cum ita vocetur paſſim, non in hiſtoriis modo & Geographorum libris, ſed & in Arabicis ſacri textûs verſionibus; Pentateuchi putâ & pſalmorum & N. Teſtamenti, quod facilè poteſt quivis per ſe ſtatim deprehendere. Itaque hæc miſſa facio, veritus ne lectori tædioſa ſit tam longa digreſſio.

Strab. lib. 17. p. 804.

Strab Caſaub lib. 16 p. 780. & ubi ſupra.

Arabi Geographo thuris alter locus vocatur בלאד אלשגר *regio Seger* vel *Sagar*. Sed punctum exemerim lubens, quô *gim* Arabum differt à literâ *cha*, ut legatur *Sachar* pro *Sagar*. Ita maximè accederet ad vetus nomen *Sachal*, unde *Sachalites* ſinus & *Sachalitæ* populi. Id enim eſſe regionem *Sagar* vel *Sachar* multa evincunt. Primo ut verſus ortum Ptolemæus Chatrammitas extendit μέχρι τῶν Σαχαλιτῶν *uſque ad Sachalitas*, ſic apud Nubienſem *terræ Hadramaut ab Oriente contermina eſt terra Sagar*. Secundo idem inſulas חרתאן *Churtan* & מרתאן *Murtan*, vel ut mutatis punctis lego *Curian* & *Murian*, ponit *in ſinu* אלחשיש *herboſo*, quem profundiſſimum eſſe dicit, è regione terræ *Sagar*. Profundus porro ille ſinus non poteſt alius eſſe quam Sachalites. Denique ut apud Arrianum regio Sachalitis eſt thurifera, ſic apud Nubienſem legitur de terrâ *Sagar* פיהא מנאבת אללבאן *in eâ thus gignitur*: Itaque jam nulli non patet verum eſſe quod dixi in Chatramotiti gigni thus, & in vicinis Sachalitis.

Clim. 2. part. 6.

Ptol. l. 6 c. 7. Nub. clim. 2, part. 6.

Idem Clim. 1. part. 6.

Nondum tamen res eſt confecta. Quippe cum tam ex Scripturâ, adeoque illô ipsô locô Moſis in quô verſamur, quam ex profanis ſcriptoribus conſtet

שבא

A שבא *Sabæos* & חצרמות *Chatramotas* ſeu *Adramitas* diverſos eſſe populos, quomodo id verum erit, quod non Prophetæ ſoli ſed & vetuſtiores quotquot ſunt Agatharchides, Theophraſtus, Strabo, Diodorus, alii tanto conſenſu ſcribunt thus in Sabæis colligi? Reſponſio eſt in promptu, Sabæorum nomen ſumptum latius ad vicinos populos extendi. Hinc Plinius lib. 12. cap. 14. *In medio ejus* (Arabiæ) *ſunt Atramitæ pagus Sabæorum, capite regni Sabota.* Et paulo poſt: *Attingunt & Minæi pagus alius*, Sabæorum ſcilicet. De his plura qui volet videat lectiones Plinianas Cl. Salmaſii, quem ingenuè fateor in multis mihi præluxiſſe.

Jam probandum præter thus alia etiam aromata ibidem proveniſſe. Et de B myrrhâ quidem res clara ex veterum relatione. Strabo lib. 6. Σμύρναν δὲ φέρει ἡ Χατραμωτῖτις *myrrham autem fert Chatramotitis.* Ptolemæus lib. 6. cap. 7. περὶ μὲν τοὺς Χατραμιτίτας ἡ ἐκτὸς σμυρνοφόρος. *Apud Chatramititas quidem eſt regio exterior myrrhifera.* Sic opponit interiori quæ ſub Manitis erat, ut idem paulo ante ſcribit: ὑπὸ τοὺς Μανίτας ἡ ἐντὸς σμυρνοφόρος. Eôdem facit quod Plinius inter myrrhæ genera meminit Atramiticæ lib. 12. cap. 16. Addenda ex Theophraſto caſia & cinnamomum περί τε Σάβα καὶ Ἀδράμυτα: Et ex Arriano aloe quam gigni docet circa Canam emporium. Ἐξάγεται δὲ, inquit, ἐξ αὐτῆς ἐντόπια μὲν φορτία λίβανος καὶ ἀλόη. *Exportantur autem ex eâ merces loci propriæ thus & aloe.* Proinde Geographus Arabs ſexta parte primi climatis aloes meminit terræ Hadramauth C & terræ Sagar.

Sed & in Abaſenis qui ſunt prope Chatramotitas, nominat Uranius ignota quædam aromata *oſſon* ſcilicet, & *cerpathon*: ἡ χώρα, inquit τῶν Ἀβασηνῶν σμύρναν φέρει; καὶ ὄσσον, καὶ θυμίαμα καὶ κέρπαθον *regio Abaſenorum myrrham gignit, & oſſon, & thus, & cerpathon.* Forte *oſſon* eſt הצם, vel הַצָּם, aroma quod in certi unguenti confectione cum muſco & ben, id eſt balanô myrepſicâ, miſceri ajunt Arabum lexicographi. Et κέρπαθον eſt קַרְפָּה *kerphath* ξυλοκιννάμωμον. Ita appellat Avicenna lib. 2. voce à Græcis mutuatâ, qui κάρφη vocant fiſtucas cinnamomi. Herodotus lib. 3. τὰ δὲ κάρφεα ταῦτα ἃ ἡμεῖς ἀπὸ Φοινίκων μαθόντες καλέομεν κιννάμωμον *fiſtucas illas quas nos à Phœnicibus edocti cinnamomum appellamus.* Obiter D nota hæc loca diu ante Moſem ideo fuiſſe nota, quia Moſe multo antiquior Semiramis imperii ſui limites eô usque promoverat, ut quidem ipſa teſtatur his verbis in columnâ quâdam in illius honorem erectâ, ſi Polyæno credimus lib. 8. Stratag. Ἐγὼ Νίνου βασιλεύσασα, πρὸς ἕω μὲν ὥρισα ποταμὸν Ἰναμάμην, πρὸς δὲ μέσον ἡλίου τὴν φέρουσαν λιβανωτὸν καὶ σμύρναν *Regni in urbe Nino conſtituti terminum ad Orientem habui fluvium Inamanem* (Plinius *Jomanem.*) *At meridiem autem eam terram quæ thus & myrrham generat.*

E

A

CAPUT XIX.

Iarach ירח Gen. 10, 26.

INde Jerachæi quaſi Lunares dicti, Arabib. olim Ἀλιλαῖοι *Alilæi* & Caſandres, al. Gaſandes & Caſſanitæ. Ubi ſint ex Agatharchide, Strabone, Diodoro, Ptolemæo. Alilæis nomen à Deâ Alilat in Herodoto. Alilat, hodie Arab. *hilal* plur. *ahalil*, nova Luna ab Arabibus culta. Oratio ad Lunam ex Euthymio. Luna eadem quæ Venus. *Cubar* vel *Chabar* Luna. Anathematiſmus in Lunæ cultores. Lunulæ Iſmaelitarum Jud. 8, 21. Lunæ corniculatæ effigies in templorum faſtigiis Alilæi, Jerachæi, filii Hilal id eſt Lunæ in Nub. Geogr. iidem. Ἰεράχων inſula in Ptolemæo pro Ἰεράχων vel Ἰεραχαίων, *Ierachæorum*. Quomodo barbara nomina Græci emolliant. Caſſanitis vicini *Doſareni* Ptol (malè *Doreni* in tabulis) unde myrrha *Duſaritis*, ab Arabum Deo *Duſare*, de quo Tertullianus & Stephanus *Duſaris* Suidæ perperam Θευσάρης quaſi Deus Mars. *Duſares* Nabatæis Bacchus in Heſychio. A volutatione non dicitur ut Pamelius ſe collegiſſe putat ex Eſ. 19. Sed à דו אלשרי *Du ſſara* idoli nomine apud Arabes, quod variè explicatur. Alterum Bacchi nomen *Vrotal* quid ſignificet. Bacchus Arabum lapis quadratus informis. Probatur ex Clemente, Arnobio, Maximo, Suidâ. Sic hodie in Mecchæ אלכעבה *Alcaba* vel *Chabatha* colitur lapis niger ridiculâ de causâ. Cur vocetur *Brachtan*. Suſpicantur eſſe Venerem ſive Lunam.

B

JArach eſt terra ירחים *Jerachim*, id eſt *Jerachæorum*, qui ſunt Agatharchidis & Diodori Ἀλιλαῖοι Alilæi, populi ad mare Rubrum, Marciani & Ptolemæi Caſſanitis vicini, aut etiam iis permiſti. Horum reliquiæ hodieque circa Meccham בני הלאל *filii Hilal* (quaſi dicas filios Lunæ, quod ipſum ſignificat Hebræum ירח) memorantur à Nubienſi Geographo clim. 2. part. 5. Res eget explicatione.

C

Vetuſtiſſimus ſcriptor Agatarchides cap. 49. eos Arabiæ populos recenſens, qui Rubro mari adjacent inter Debebas & Carbos, quos ſequuntur Sabæi, ponit Ἀλιλαίους *Alilæos* & Κασανδρεῖς *Caſandres* populos συνοικοῦντας, quorum regio non frugibus ſolum, ſed & auro fertiliſſima eſt, quod per glebulas colligunt, modo olivarum oſſiculis, modo meſpylis & nucibus baſilicis craſſitudine pares. Eadem in Strabone & Diodoro legas; niſi quod Diodorus pro Caſandribus habet Gaſandes: Et Strabo utriuſque gentis nomina διὰ τὴν ἀδοξίαν, καὶ ἅμα ἀτοπίαν τῆς ἐκφορᾶς αὐτῶν, id eſt ut incelebria & diſſona prorſus omittit. Alii Geographi de Alilæis altum ſilent, & loco Caſandrium vel Gaſandium ſubſtituunt *Caſſanitas*. Stephanus ex Marciano: Κασανῖται, ἔθνος ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Sic Ptolemæus in orâ maris Rubri, inter Cinædocolpitas & Eliſaros qui Sabæis contigui ſunt, meminit Κασανιτῶν χώρας *regionis Caſſanitarum*, quorum oppida maritima recenſet *Badei regiam, & Amben, Mamalam & Adedum*. Itaq; Caſſanitæ, Gaſandes, Caſandres idem populus, quibus permixti Alilæi hoc cognomen conſecuti ſunt propter cultum Deæ *Alilæ* vel *Alilat* de quâ Herodotus lib. 3. Διόνυσον δὲ θεὸν μοῦνον καὶ τὴν Οὐρανίην ἡγέονται εἶναι, &c. ὀνομάζουσι δὲ τὸν μὲν Διόνυσον Οὐροτὰλ (ita lege Οὐροτάλτ, nam T acceſſit ex ſequenti voce) τὴν δὲ Οὐρανίην, Ἀλιλάτ. *Bacchum & Uraniam* (Arabes) *ſolos Deos eſſe arbitrantur, Bacchum autem appellant Vrotal, & Uraniam Alilat*. Multis probat Scaliger Uraniam ſive Alilat eſſe Lunam, quæ in noviluniis hodieq; vocatur הלאל *hilal* & in plurali אהליל *ahalil*, & ab

Strab. l. 16. pag. 277. Diod. lib. 3. pag. 125.

D

E

A &ab omni ævo apud Arabes fuit in tanto honore, ut vix, ac ne vix quidem ejus cultum excusserint Mahometismum professuri. Indicio sit oratio ab illis ad Lunam dirigi solita. Hujus hæc extat formula in Euthymii Moamethicis,& in Constantino Porphyrog. de administratione imperii c. 15. ἀλλὰ ἀλλὰ ὀυακουβὰρ ἀλλὰ, *Cubar* כבאר proprie magnus est, idem quod כביר, unde κάβειροι *Dii potentes*: sed illi Lunam ita vocant, quamquam alii Venerem interpretantur. Euthymius ibidem: τὸ γὰρ κουβὰρ μεγάλη, ἤτοι Σελήνη καὶ Ἀφροδίτη. Item: καὶ ἡ μεγάλη (εἴτουν ἡ Σελήνη καὶ Ἀφροδίτη) Θεός. Lunam & Venerem pro eadem habet, quomodo vetus Poëta Philochorus in Atthide apud Macrobium Saturnal. lib.3.cap. 7. Ita Phœnicum

B Astartem sive Uraniam PhiloByblius, Cicero,& alii Venerem interpretantur,& Herodianus Lunam. Inde explicare licet formulam anathematismi quo utuntur apud Nicetam qui è Moamedis perfidia ad Christi fidem convertuntur: Ἀναθεματίζω τοὺς τῷ πρωϊνῷ προσκυνοῦντας ἄστρῳ, ἤγουν τῷ ἑωσφόρῳ καὶ τῇ Ἀφροδίτῃ ἣν κατὰ τὴν Ἀράβων γλῶσσαν χαβὰρ ὀνομάζουσι τουτέστι μεγάλην. Eodem pertinere volunt quod ii Ismaëlitæ qui à Gedeone cæsi sunt שהרונים id est μηνίσκους *lunulas* in ornamentis habebant Jud.8,21. Ut taceam quod hodieque Mahumetani, quibus quicquam fingere vel pingere religio est, templorum tamen fastigiis Lunæ corniculatæ imaginem apponunt, ac si eorum animis hæreret adhuc aliquid veteris superstitionis. De hoc argumento plura qui volet, consulat aureum Seldeni li-

C bellum de Diis Syris,& Fulleri miscellanea lib. 1. cap. 13. Mihi sufficit paucis docuisse Arabum Deam Alilat vel Alilam fuisse Lunam, atque inde petendam originem nominis Alilæorum, qui forte illius cultui cæteris erant addictiores, aut superstitionem auxerant institutis novis ritibus, ita ut haberentur idololatrici agminis choragi velut & primipili.

Porro qua ratione Alilæi ab Arabibus, eâdem ab Hebræis ירחים *Jerachæi* id est Σεληνῖται dicti sunt, aut si mavis בני ירח *filii Jareach* ut Arabicè hodieque בני הלאל *filii Hilal*, id est Lunæ.

Hi paulum mutatis sedibus ad Orientem Mecchæ habitant, cum olim Austrum occuparent. Geographus Nubiensis parte quinta secundi climatis

D ואלעאלב עלי נואחי מכה ממה ילי אלמשרק בני הלאל *in partibus Mecchæ quæ Orientem respiciunt potissimi sunt filii Hilal.*

Quod probavimus hactenus Mosis ירחים *Jerachæos* seu *Jerachos* cum Ptolemæi Cassanitis mixtim habitasse non parum ex eô firmatur quod in eodem Ptolemæo littori Cassanitarũ objecta est Ἱεράκων νῆσος *Hieracon Insula*, ab accipitribus dicta, cum dicenda fuisset Ἱεράχων vel Ἱεραχαίων *Jerachæorum.* Phœnices qui hoc mare plurimum frequentabant jam inde à Solomonis ævo, ita vocarunt hanc insulam, quia adjacebat *Alilæis* quos sua lingua ירחים *Jerachos* vel *Jerachæos* appellabant. Sed ex Ἱεράχοις Ptolemæus facit Ἱέρακας. Nempe ut Josephus rectè observat, Græcis Scriptoribus id in more est ut peregrina & barbara nomina quan-

E tum licet ad Græcam formam emolliant. Sic illis *Ar* Moabitarum est Ἀρεόπολις, Antiq.lib.1. *Botsra* Βύζρα, *Akis* Ἀγγοῦς, *Astarte* Ἀστροάρχη, *torrens Kison* Χείμαῤῥος τῶν κίσσων, c.6. & 7. torrens *Cedron* Χείμαῤῥος τῶν κέδρων, & talia ὡσεὶ κόνις.

Insuper id observandum quod Cassanitis ad Orientem proximi sunt Δουσαρηνοί. A In Ptolemæi Græco textu ita legitur, non *Doreni*, ut in tabulis & Latina versione. Hinc *Myrrha Dusaritis* Plin. lib. 12. cap. 16. Porro ut ab Alilæ Deæ cultu Alilæi, ita Dosareni dicti à cultu Dei Dosaris vel Dusaris. Quippe etiam Deus Dusares in Arabica cultus est. Tertullianus Apolog. cap. 24. *Unicuique etiam provinciæ & civitati suus Deus est, ut Siriæ Astarte, ut Arabiæ Dysares, ut Noricis Belenus, ut Africæ Cœlestis*, &c. Stephanus Byzantius: Δυσάρη σκόπελος καὶ κορυφὴ ὑψηλοτάτη Ἀραβίας, εἴρηται δὲ ἀπὸ τοῦ Δυσάρου, θεὸς δὲ οὗτος παρὰ Ἄραψι καὶ Δαχαρηνοῖς τιμώμενος. *Dusare scopulus & locus editus in Arabia, sic à Dusare nuncupatus, is autem ut Deus colitur ab Arabibus & Dacharenis*, id est Nabatæis, ut ipse alibi interpretatur. B Pro Δυσάρης in Suidâ scribitur Θευσάρης, quasi sit Θεὸς Ἄρης *Deus Mars*, quem dicit in Arabiâ Petræâ maximè coli. Ridiculè: neque enim ex Græco sermone petendæ sunt Arabicarum vocum origines. Nihilo melius Pamelius ad Tertullianum: *Si quid divinare liceat, Liber ita ab eis est cognominatus. Nam* רשרש *Dasares Hebraicè & Chaldaicè*, &c. Is. 19. *significat eum qui volutatur ut ebrius*. Ita Pamelius ex Munstero, viro alioqui Hebraicè doctissimo, qui tamen hîc graviter lapsus est. *Dasares* enim monstrum est vocis omnibus linguis prorsus ignotum. Sed video fontem erroris. Es. 19. v. 14. pro Hebraicis verbis כהתעות שכור בקיאו *ut oberrat ebrius in vomitu suo*. Chaldæus interpres habet במא דטעי רויא ומדשדש בתיוביה *ut oberrat ebrius & provolvitur* (vel C conculcatur) *in vomitu suo*. Itaque ut דוש *dus* etiam Hebræis est calcare, ita דשדש *dasdes* est conculcari. Sed Munsterus legit רשרש *dasres* deceptus similitudine literarum *Res* & *Daleth*. Interim id verissimum est quod conjectat Pamelius Dusarem esse Bacchum. Ita enim Hesychius ex Isidoro: Δυσάρην τὸν Διόνυσον τὸν Ναβαταῖοι *Bacchum* appellant *Dusaren Nabatæi*. *Dusares* igitur idem est qui Herodoti *Urotal*. Utrumque fuit olim Bacchi nomen apud Arabes.

Et Dusares quidem Arabicè scribebatur דו אלשרי *Du-ssara*. Saltem in Arabum Lexicis apud Giggeium radice שרי reperio דו אלשרי *Du-ssara* dici quoddam idolum, sed ratio nominis non explicatur. Neque verò ea est obvia, cum in Arabica lingua nihil quicquam occurrat quod possit huc pertinere. Sed explicanda vox שרי ex vicinis linguis, Syrâ scilicet & Hebræâ. D Utraque nempe שרי vel שרה est solvere & dissolvere. Atque inde Hebræis משרת ענבים Num. 6, 3. est resolutio seu expressio uvarum; Et תשרי *Thisri* mensis September in quo fit vindemia. Et Syris שרי *liber*, שריא *solutio*, שרוי *convivium*, אשתרי *epulari*. Itaque Arabicâ phrasi, quamvis voce semi-Syra דו אלשרי *Du-ssara* dicitur Bacchus, tanquam *Dominus solutionis*, id est, Λυαῖος, Λυσιμέριμνος; Et *Dominus libertatis*, id est Liber pater, & *Dominus expressionis uvarum*, id est Ληναῖος, & *convivii Dominus*, id est Θιασώτης, κωμάστης, πολύκωμος, ἐγρεσίκωμος, quibus illum epithetis Poetæ passim insigniunt. E

Plus est difficultatis in altero Bacchi nomine apud Herodotum Οὐροτάλ *Urotal*, quod desiit esse in usu. Tamē alludunt ערטל *artal* obesus, & ערטויל *artavvil* juve-

A juvenis decorus, & ערטיל *artil* nudus, hoc Syrum, illa Arabica. Neque male Baccho conveniunt quem obesum pingunt, & nudum, quia

Quid non ebrietas designat? operta recludit.

Et florentis formæ juvenem.

---- tibi enim inconsumpta inventa est
Tu puer æternus, tu formosissimus alto
Conspiceris cælo.

Horat. ep. l. 1.
Ovid. 4. Metam.

Sed hæc descriptio Baccho Arabum parum videbitur convenire: Cujus statua B nihil erat quam lapis quadratus, cætera plane informis. Clemens in Protreptico: πάλαι μὲν οὖν οἱ Σκύθαι τὸν ἀκινάκην, οἱ Ἄραβες τὸν λίθον, οἱ Πέρσαι τὸν ποταμὸν προσεκύνουν. Quæ sic interpretatur Arnobius libro sexto: *Ridetis temporibus priscis Persas fluvios coluisse, memoralia ut indicant scripta, informem Arabes lapidem, acinacem Scythiæ nationes.* Maximus Tyrius Serm. 38. Ἀράβιοι σέβουσι μὲν, ὅντινα δὲ οὐκ οἶδα: τὸ δὲ ἄγαλμα ὃ εἶδον λίθος ἦν τετράγωνος. *Arabes Deum quidem colunt, qualem tamen minime novi: statua autem quam vidi erat quadratus lapis.* Suidas in Θευσάρης: τὸ δὲ ἄγαλμα λίθος ἐστὶ μέλας τετράγωνος, ἀτύπωτος, ὕψος ποδῶν δ΄. εὖρος δύο, ἀνάκειται δὲ ἐπὶ βάσεως χρυσηλάτου *Statua autem est lapis niger, quadratus, informis, altus pedes quatuor latus duos; innititur autem aureæ basi.* Sic hodieque C Mecchæ in *Alcahaba**, lapidem nigrum colunt Arabes, & *ob reverentiam osculantur.* Roderici Toletani verba sunt Historiæ Arabum c. 2. Et quidem hoc prætextu coli legitur in Nicetæ Saracenicis: ὡς ἐπάνωθεν αὐτῶν τῇ Ἄγαρ ὁμιλήσαντος τοῦ Ἀβραάμ, ἢ ὡς αὐτῷ τὴν κάμηλον προσδήσαντος, ὅτε τὸν Ἰσαὰκ ἔμελλε θύειν *quasi Abraham super eo cum Agare coiverit, aut ei camelum alligaverit, cum immolaturus erat Isaacum.* Quod ipsum Damasceno Saraceni respondent ad hanc illius quæstionem in libro de Hæresibus: πῶς οὖν ὑμεῖς λίθῳ προστρίβεσθε κατὰ τὸν Καβαθὰν ὑμῶν, καὶ φιλεῖτε τὸν λίθον ἀσπαζόμενοι. *Quomodo igitur vos lapidi affricamini, qui est in Chabathâ* vestrâ & illum salutantes osculamini?* Non erat tamen cur vir doctus suspicaretur hunc esse lapidem illum qui olim pro Baccho cultus est. Nam Bacchi D lapis erat informis & ἀτύπωτος, id est sine figura, ut ex Suida didicimus: Hic non itidem; φέρει γὰρ μέχρι καὶ νῦν τοῖς ἀκριβῶς κατασκοποῦσιν ἐκ γλυφίδος ἀποτύπωσιν κεφαλῆς, *nam hodieque refert, si quis inspectet accuratius, figuram capitis scalpro expressam.* Ita est in Euthymio, qui suspicatur esse Venerem sive Lunam de qua jam actum. Ibidem lapis ille vocatur Βραχθὰν, id est, ברקה *borcathon*, qua voce significatur apud Giggeium *lapis discolor.*

* Alcahaba & deinceps χαβαθὰ Arabicè אלכעבה est Mecchæ templum à quadrata forma sic dictum

* Vid. sup. אלכעבה.

Eaadem habet Damascenus ubi supra.

E

CAPUT

A

CAPUT XX.

Hadoram. הדורם

ADramitæ iidem qui Chatramitæ filii חצרמות. At ex Hadoramo *Drimati* Plinii ad fretum sinus Persici. Ubi Chatramis ponitur à nonnullis, & thurifera regio, quasi *Drimati* iidem sint qui Chatramitæ. Avienus & Dionysius emendati Myrrha Dianitis. Promontorium Chorodamum pro Hadoramo. H simplex apud Persas & Carmanos sonat ut χ vel *x*, ut in *Brachmanum* nomine, & *Cormesa* & *Dec*, & *Shac*, id est Rex, unde *Sacca* vel *Sacea* festum de quo Ctesias & Dio Chrysostomus: Et Vulg. *Shac mat.* Locus ex historiâ Saracenicâ explicatus. Ludus Schaccorum ex India sub Cosroe.

B

Plin. l. 6. c. 28. Steph. in Ἀβασηνοὶ & Ατραμῖται. Ptol. l. 6. c. 7.

CHatramotitas vel Chatramotas & Atramitas distinguunt, tanquam diversos populos Plinius & Uranius apud Stephanum. Et utrosque seorsim describit Ptolemæus, ita ut τὰ μεσόγεια Chatrammitis assignet, & Adramitis τὴν παραλίαν. His rationibus adductus, putavi olim Chatramotas & Adramitas distinctas fuisse gentes, & hos הדורם *Hadoram*, ut illos חצרמות *Hadhramaut* patrem habuisse. Sed re perpensa accuratiùs (cum Adramitas videam eosdem esse cum Chatramotis, & pro diversis frustra haberi) videtur potius Hadoram fixisse sedes in extremo Arabiæ angulo versus Orientem, ubi Plinii *Drimati* prope Macas, quos habitasse notum est ad fretum sinus Persici. *Mizi*, inquit, *majores & minores, Drimati, Macæ, Horum promontorium contra Carmaniam. Distat* LM. *pass.* Fallor aut ex Hadoramo his Drimatis nomen est factum. Quos cum Sachalites sinus, quantus quantus est, & varii populi dividerent à Chatramitis vel Adramitis filiis *Hadhramaut*, tamen fuere qui confunderent, populosque diversissimos pro iisdem haberent, nominum allusione ac similitudine decepti. In hoc numero ii sunt qui Chatramin vel Chatramitin ponunt prope Persidem & Macas. Dionysius Periegetes.

Plin. l. 6. c. 28.

C

——— οἷς ἐπὶ γαῖα

Χατραμὶς ἐνναίει κατεναντία Περσίδος αἴης.

Quæ Avienus ita reddidit

——— *& inde*

Chatramis est tellus, Camæ vicina fluento

Persidis accedit

D

Pro Camæ voce nihili, legendum Macæ vel Maci, promontorio Macarum quod appellatur *Maces* Ammiani lib. 23. Ita Macarum meminit hoc loco Priscianus, cujus verba sunt:

Chatramis atque Macæ contra sunt Persidis æquor.

Et forte in Dionysio legerant Χατραμὶς ἐν Μάκεσι vel ἐν Μάκαις. Saltem id verissimum quod vir magnus observavit, Græcè non posse dici γαῖα Χατραμὶς ἐνναίει *tellus Chatramis inhabitat*. Neque enim habitat regio sed habitatur. Et mirum esset de Mace vel de Macis meminisse utrumque interpretem præter mentem Dionysii. Ab his igitur credita est Chatramis Persidi & Macis imminere, ubi Drimatorum sedes; ac si iidem fuerint cum Chatramotis vel Adramitis.

E

Indidem eorum natus error qui thuris natalibus assignarunt hæc ipsa loca.

A Quos ſequutus Ptolemæus prope fretum Perſici maris poſuit τὴν λιβανοφόρον. Sic Arrianus in Indicis è promontorio Macetâ ſeu Macarum cinnamomum atque alia hujus generis aromata in Aſſyriam exportari tradit. Τῆς Ἀραβίας, inquit, ἔλεγον τὴν ἀνίσχουσαν ταύτην ἄκρην, καλέεσθαι δὲ Μάκετα, ἔνθεν τὰ κιννάμωμά τε καὶ ἄλλα τοιουτότροπα ἐς Ἀσυρίους ἀγινέεσθαι. Ut appareat Drimatis prope Macas hos illud tribuiſſe quod Adramitarum vel Chatramotarum erat proprium. Non tamen negaverim in iis locis eam creviſſe myrrhæ ſpeciem quam Dianitim nominat Plinius lib. 12. cap. 16. nempe πρὸς μαντεῖον Ἀρτέμιδος *circa Dianæ oraculum* quod à Ptolemæo deſcribitur in Sachalitarum littore prope λιβανοφόρον.

B Obiter nota extremum illud Arabiæ promontorium ubi regio λιβανοφόρος, vocari Κορόδαμον *Corodamum*, voce, ut videtur, deflexa ex *Hadoramo* trajectione literarum D & R. *Corodamum* vel *Codoramum* pro *Hadoramo*, ut in Paulo Veneto lib. 1. cap. 23. *Cormoza* pro חרמוז *Hormuz*. Perſis enim & Carmanis qui in viciniâ habitant ſolemne eſt ut literam ה *He* fortius efferant, quaſi eſſet χ vel k. Sic Brachmanum nomen Perſicum בראהמה ſcribitur per *He* ſimplex. Ut & דה *dec* id eſt *decem*, & שאה *ſhac* quod regem ſonat. Unde Σακέα *Sacea* feſtum, cujus apud Athenæum meminit Cteſias in Perſicis. Quô per ſingulas domos domini ſervum ἐνδεδυκότα στολὴν ὁμοίαν τῇ βασιλικῇ *veſte indutum regiæ ſimili*, familiæ præficiebant, & regis loco eſſe jubebant. Dio Chryſoſtomus oratione quartâ

C de regno, *Saccarum feſtum* nominat, & eo feſto ſcribit ſolere unum è vinctis mortis addictis in ſella regis collocari, & ornari veſte regiâ, fierique ei poteſtatem delicatè & molliter vivendi, regiisque pellicibus per eos dies utendi, neque illum quemquam impedire quominus quicquid voluerit faciat. Verba ſunt: οὐκ ἐννενόηκας τὴν τῶν Σακκῶν ἑορτὴν ἣν Πέρσαι ἄγουσιν, λαβόντες τῶν δεσμωτῶν ἕνα τῶν ἐπὶ θανάτῳ, καθίζουσι εἰς τὸν θρόνον, τοῦ βασιλέως, καὶ τὴν ἐσθῆτα διδόασιν αὐτῷ τὴν αὐτὴν καὶ τρυφᾷν καὶ ταῖς παλλακαῖς χρῆσθαι τὰς ἡμέρας ἐκείνας ταῖς βασιλέως, καὶ οὐδεὶς οὐδὲν κωλύει ποιεῖν ὧν βούλεται. Itaque propter ludicram illam regum imaginem, *Sacea* vel *Saceorum*, id eſt Regum feſtum vocabant à Perſico שאה *ſhac*, quod regem ſignificare diximus. Indidem nomen Shaccorum ludo, quem voce compoſitâ

D Perſæ שטרנג *ſhatrang* nominant, id eſt regis ludum, Hiſpani *axadrez*, & Græci recentiores ζατρίκιον. Et vulgare illud שאה מאת *ſhac mat* Perſicâ linguâ ſonat regem eſſe mortuum. Hinc hiſtoriæ Saracenicæ lib. 2. cap. 7. pag. 129. narratur Chalipham Alaminum, huic ludo ita deditum, ut propterea res ſuas negligeret, cum illi nuntiatum eſſet cum Cutero ludenti, regni metropolim Bagdad arctiſſimâ obſidione premi, reſpondiſſe, *ſine me, jam enim apparuit mihi* עלי כותר שאה מאת *contra Cuterum Shach mat.* Mirum id non vidiſſe doctiſſimum interpretem, in his literis ad miraculum usque doctum, qui tamen hæc verba nullo ſenſu reddidit, *Sine me, jam enim mihi apparuit contra Cuterum taurus ſylveſtris moriturus.* Fateor quidem Arabicè שאה etiam pro tauro ſumi. Sed cum de Shacco-

E rum ludo hîc agatur, nemo non videt illud שאה מאת *ſhac mat* ita reddendum. Teixeira in Hiſtoriâ Regum Perſiæ lib. 1. cap. 35. pag. 190. *En lugar de mate dizen Xamate, que en la miſma lingua quiere dezir, el Rey es muerto.* Id eſt, *pro*

Theocriti Schol. idyl. 6.
Achmes in onirocrit. c. 241.

noſtro vernaculo mate Perſæ dicunt Xamate, quod Perſica lingua ſignificat Regem eſſe mortuum: Ibidem docet Teixeira ſub regno Keſere Anuxiron (noſtri Coſroen appellant, Perſæ & Arabes נושין רואן *Nuſirravvan*) Indos hunc ludum à ſe excogitatum communicaſſe cum Perſis, ut in ludicrâ velitatione varii eventus illos admonerent bellorum fortuna quam eſſet anceps. Quod ideo obſervo, ne quis miretur ludi nomen eſſe Perſicum. Sed de his fortaſſe plus ſatis.

CAPUT XXI.

Vzal. אוזל

S*Anaa* metropolis regni Aljeman, Judæis *Vzal* teſte Abraham Zachuth. Aljeman Arabiæ pars Auſtralis. Urbis *Sanaa* deſcriptio ex Arabe Geographo, Vartomano & Giggeio. Situs ex Nubienſi. *Vzal* Arab. *Auzal*, Græcè Αὔσαρα, unde *myrrha Auſaritis* in Gebanitis. Horum portus urbs Ocila, metropolis *Thomna, Tamna* & *Thumna*. Inter utramque *Auzal* ſive *Sanaa*. Ibi aromata. *Gebanitæ*, aliis *Catabanes* vel *Catabeni*, non ſunt ad fauces Perſici ſinus, ut putavit Ptolemæus, ſed ad fauces ſinus Arabici. Utroque nomine gentis avaritiam ſuggillari. Gebanitas dici quaſi telonarios propter immenſas exactiones. Et Catabanes id eſt ſcribas ſeu notarios ob exactam ſcribarum in ſubnotandis mercibus diligentiam. Utrumque ex Plinio probatur. Locus Ezech. 27, 19 ſubobſcurus explicatur. Javanæi ex Uzal Inde Caſia & calamus. Variæ interpretationes conferuntur.

U*Zal* ubi ſit locorum adhuc quærerem, abſque Abraham Zachut eſſet, Salmanticenſi Judæo, ex cujus libro *Juchaſin* aliud agens Druſius hæc verba citat in Matth. 12, 42. *Aljeman vocatur regnum Saba. Quin hodieque Judæi qui illic ſunt vocant* צנעא *(Sanaa) metropolim regni* אוזל *Vzal.* Aljeman eſt Arabiæ Fœlicis dextra pars ſive Auſtralis. Id enim ſignificatur ipſo nomine: Quippe tam apud Arabes, quam apud Hebræos & Syros, dextra mundi eſt ad Auſtrum, & leva pars ad Aquilonem. *Sanaa* porro, quam Judæorum Chronologus nominat metropolim regni *Aljeman*, ornatur hoc elogio ab Arabe Geographo ſextâ parte primi climatis. *Vrbs* צנעא *Sanaa eſt opibus referta, & ædificiis frequens: Neque in totâ terrâ Jeman urbs ulla eſt iſtâ tempore vetuſtior, nec latior finibus, nec incolis numeroſior. Eſt autem initio primi climatis, cœli* tamen *temperie & ſoli fœcunditate inſignis; Caloris enim & frigoris perpetuo lætatur temperamento.* Fortaſſe ob aquarum copiam & ſitûs altitudinem. Eadem enim ſic deſcribitur à Ludovico Vartomano navigationum lib. 2. cap. 10. *Ad urbem quandam Sana nomine perveni. Ea in editiſſimo monte ſita eſt, arteque ac naturâ munitior. Hanc Sultanus* (Aden) *cum numeroſiſſimo exercitu utpote octuaginta millium hominum octonis menſibus oppugnavit, ſed nunquam expugnare quivit, &c. Mœnia conſtant ex humo congeſta altitudine cubitorum decem; lata verò brachia viginti*, id eſt orgyias vel ulnas totidem. Et paulo poſt: *Regio eſt compluriumferax fructuum, nec multum ab arvis noſtris* (Italiæ circa Romam) *differt, ſi copiam rerum omnium ſpectaveris, & cumprimis fontibus eſt irrigua.* Et rurſus: *Fert ager ejus urbis nonnulla aromata, eaque leguntur non longe ab urbe. Ambitu circiter quatuor millia ædium continentur: ædes eorum elegantiâ ac pulchritudine noſtris non concedunt:*

Vide plura ex eod. in fine lib. 4.

Adeo

A *Adeo urbs patescit ut intra mœnia visantur arva hortique, ac complura viridaria.* Regio vicina vocatur צנעא Sanâ. Illam cum Damascenâ regione propter fructuum ubertatem & fontium amœnitatem conferunt Arabum Lexicographi. Giggeius: אלצנעא *Regio quædam in Jaman multis arboribus & aquis referta, similis Damasco.*

Situm urbis Sanaæ ex Nubiensi colligere est, in quo Sanaa distat à *Mecchâ* viginti stationibus: Ab *Aden*, quæ Ptolemæo est Arabiæ emporium, millibus passuum CCIV. A Tdhiphare, quæ Ptolemæo est *Sapphar*, millibus LXXVI. A *Zebid* denique, emporio Rubri maris notissimo, CXXXII M. pass. Quod iter B sex stationibus à Vartomano confectum, ut unaquæque statio fuerit XXII. M. pass. Id notandum imprimis describi Sanaam פי צדר אלאקלים אלאול *initio primi climatis*, id est gradu decimo quarto, è regione Musæ Arabiæ portûs in mari Rubro in quô longissima dies est horarum XII. cum semisse, ut ex Ptolemæo constat. Neque temerè prætereundum quod nos docuit Abraham Zachuth, Judæos qui in illis terris longe lateque imperarunt, vetusti nominis memoriam obliterari non passos, *Uzal* hodieque vocare pro *Sanaa* quæ recens est appellatio. *Uzal* אוזל Arabibus erat *Auzal*. Neque enim fert linguæ genius ut initio vocis syllaba ex *elif* & *vau* apud illos aliter sonet. Ex *Auzal* Græci L & R permutatis fecerunt Αὔζαρα *Auzara* vel Αὔσαρα *Ausara*; unde *myrrha Ausaritis*. Scio C Ptolemæi *Ausara* esse ad sinum Sachalitem, unde *Sanaa* distat plurimum; nec defuturos qui putent inde dici *myrrham Ausaritin*, quia in viciniâ est ἡ ἔκτος σμυρνοφόρος *regio exterior myrrhifera*. Sed myrrha inde advecta *Atramitica* dicebatur, non *Ausaritis*. *Ausaritin* enim in Gebanitis nasci palam est ex his Plinii lib. 12. cap. 16. *Troglodytica sylvestrium prima; sequens Minæa, in quâ & Atramitica est, & Ausaritis Gebanitarum regno.* Omnino igitur alia fuit *Ausara* in Gebanitis quos ea loca tenuisse ubi *Uzal* vel *Auzal*, hodie *Sanaa*, ex eôdem Plinio constat; cui *Ocila* portus est, & *Tamna* vel *Thomna* caput Gebanitarum. *Ocila* est Ptolemæi *Ocelis*, emporium in Arabico sinu circa freti angustias. Et *Thomna* est ejusdem *Thumna*, quam in tabulis reperies inter Sabatha & Maraba vel Ma- D riaba metropoles. Patuit igitur regnum Gebanitarum ab Oceli Thumnam usque. In quo spatio fuisse *Uzal*, hodie *Sanaam* ex iis planissimum est quæ de ejus situ diximus. Itaque nihil obstat quominus *Uzal* vel *Auzal* sit *Ausara* Gebanitarum. Maxime cum illius agrum esse aromatiferum asserat Vartomannus testis αὐτόπτης. *Fert*, inquit, *ager ejus urbis nonnulla aromata, eaque leguntur non longe ab urbe.*

Ptol. lib. 1. cap. 7. & 8. tab. 6. V. Baron, Annal. ad A. 522.

Plin. l. 12. c. 19. Id. l. 6. c. 28. & lib. 12 cap. 14.

Quamvis apud Plinium Juba Catabanos & Gebanitas separatim nominet tanquam diversos populos; Tamen Gebanitarum descriptio Catabanis ita convenit ut appareat eandem esse gentem. Καταβανεῖς Eratosthenes ponit πρὸς τὰ στενὰ καὶ τὴν διάβασιν τοῦ Ἀραβίου κόλπου *ad Angustias & Arabici sinûs transitum*; E quo ipso loco fuit Ocila *portus Gebanitarum*, ut habetur apud Plinium. Addit Eratosthenes βασίλειον αὐτῶν Τάμνα καλεῖσθαι *Catabanum regiam Tamna vocari.* Ita Plinio Tamna vel Thomna urbs templorum LXV. est Gebanitarum caput.

Plin. l. 9. c. 28.

Plin. l. 12. c. 19.

Plin l.12. c.14.

Sequitur in Eratosthene φέρει δὲ λιβανωτὸν μὲν ἡ Καταβανία, *thus quidem gignit Catabania.* Plinius solum thus scribit evehi per Gebanitas. *Evehi*, inquit, *non potest nisi per Gebanitas. Itaque & eorum regi penditur vectigal.* Sed & ipsum imposuit veteribus, qui crediderunt thus in iis locis nasci per quæ efferebatur. Non capio cur Καταβανεῖς è sinûs Arabici faucibus deportaverit Ptolemæus μέχρι τῶν Ἀσαβῶν ὀρῶν *usque ad montes Asabo*, qui sunt ad fauces sinûs Persici, contra mentem veterum qui Catabenos docent ad mare Rubrum pertinuisse. Nam præter Eratosthenem de Catabenis, vel ut malè legunt Clitabenis, scribit Dionysius Periegetes. A

——— Ἐρυθραίης πλευρὸν ναίουσι θαλάσσης.

Et Priscianus. B

——— *maris prope Rubri littora vivunt.*

Nomina Catabanorum & Gebanitarum quod attinet, cum גבא *gaba* vel *geba* tributum exigere, & כתב *catab* vel *cetab* scribere significet, unde & כתבן *catban* scriba; Puto Syros mercatores gentis avaritiam his epithetis verius quam nominibus suggillasse, quod videretur modum excedere in aromatum quæ efferebantur descriptione & vectigalium exactione. Id colligere est ex his Plinii lib.12.c.14. *Evehi* (thus) *non potest nisi per Gebanitas. Itaque & horum Regi penditur vectigal; Sunt & quæ sacerdotibus dantur portiones, scribisque Regum certæ. Sed & præter hos & custodes satellitesque, & hostiarii, & ministri populantur. Jam quâcunque iter est, alibi pro aquâ, alibi pro pabulo, aut pro mansionibus variisque portoriis pendunt, &c.* Et cap. 15. ubi de myrrhâ: *Regi Gebanitarum quartas ejus partes pendunt.* Atramitæ in quorum solo thus & myrrha nascebantur, multo agebant humanius; nam myrrhæ nomine nihil exigebant, quia etiam alibi nascitur: & thuris solum decimas, idque sub obtentu pietatis, nempe ut esset quod Deo suo offerrent, & unde hospites sustentarent. Plinius lib. 12. cap. 14. *Ibi*, id est Sabotæ Atramitarum metropoli, *decimas Deo quem vocant Sabin mensurâ non pondere sacerdotes capiunt. Nec ante mercari licet. Inde impensæ publicæ tolerantur. Nam & benignè certo itinerum numero Deus hospites pascit.* Et cap. sequenti: *non dant ex myrrhâ portiones Deo, quoniam & apud alios nascitur.* Hæc Plinius de Atramitarum urbanitate, cui statim opponit Gebanitarum rapacitatem, utrôque locô quem diximus. Ut pateat Gebanitas seu telonarios appellari non immeritò, & quod eôdem redit, Catabanes כתבנים id est scribas seu notarios, propter exactam scribarum in subnotandis mercibus diligentiam, qui & ipsi jus suum pro inani insumptâ operâ rigidè exigebant. Plinius ubi supra: *Sunt & quæ sacerdotibus dantur portiones, scribisque regum certæ.* C D

Ezechielis 27,19. locus est subobscurus, qui si licuisset per Masorethas potuisset ita reddi: *Et Dan, & Javan* מאוזל *ex Uzal* (sub. veniens) *in nundinis tuis negotiati sunt.* Quasi velit Ezechiel ad Tyriorum nundinas confluxisse omnes populos, seu vicinos, putâ Danitas, seu remotissimos quosque, ut Javanæos ex Uzal; Nam præter Javanæos Græciæ vel Joniæ, qui censentur in filiis Japheth, alii sunt Javanæi ex *Javan* urbe *Jeman*, id est intimæ Arabiæ. Giggeius: יון (*Javan*) *oppidum Jeman*. Itaq; hi Javanæi rectè dicuntur venisse ex Uzal, quæ metro- E

A metropolis fuit terræ Jeman, si credimus Salmanticensi. Et id à Propheta potuit addi διακριτικῶς יון מאוזל *Javanæus ex Uzal* ne putaretur agi de Javanæis qui vulgo, id est Græcis vel Jonibus.

Huic interpretationi favet plurimum quod sequitur apud Prophetam: *Et Danita & Javanæus ex Uzal nundinis tuis negotiati sunt: ferrum nitidum, casia & calamus odoratus in commercio tuo fuit*: nempe Danitis ferrum, Javanæis casiam & calamum importantibus. Quod non potest intelligi de Javanæis Græciæ vel Joniæ, ubi nulla sunt aromata. Sed casia & calamus sunt Arabicæ merces. Agatharchides de Sabæis: παρὰ μὲν γὰρ αὐτὴν πέφυκε τὴν θάλασσαν τότε βάλσαμον πο-B λὺ, καὶ κασία *ad ipsum maris littus largum nascitur balsamum & casia*. Et paulo post: δένδρα γὰρ ἠλίβατα σμύρνης τε, &c. καὶ καλάμου, καὶ τῶν ἄλλων ἀνεῖται τῶν τοιούτων *celsa exsurgunt arbusta myrrhæ, &c. & calami, & id genus aliorum*. Quod ipsum tradunt Diodorus & Strabo & Arrianus in Alexandro lib. 7. Proinde Arabia Fœlix à Dionysio describitur odore fragrans,

——εὐόδμου καλάμοιο
Ἠδὲ κασίης.

Ubi Priscianus,

Et casia, nec non & cannæ dulcis odore.

Et Festus,

C ——*calami coma pullulat almi*,
Gignit humus casiam.

Scio non deesse qui negent calamum aromaticum alibi nasci quam in Indiâ. Quod vel si concessero, neque enim hanc litem facio meam, tamen in Arabum mercibus poterit computari, quia ex Indiâ per Arabes in Syriam convehebatur.

Nec ut nova rejici debet interpretatio quam diximus; Illius enim Aquila author est, valde accuratus interpres. Hieronymus in hunc locum: *Aquila verò pro Meozel posuit* de Uzal. *De quibus credendum est regionibus ferrum & stacten & calamum ad Tyri nundinas deportata.* Neque multum recedunt seniores qui pro מאוזל *Meuzal* habent ἐξ Ἀσὴλ *ex Asel*; sive *Uzal* intellexerint, aut oppidum D *Asel* nomine in insula Nili Medoe, cujus mentio apud Plinium lib. 6. cap. 30. Theodotion denique & Hieronymus *Meozel* invariatum retinuerunt, tanquam si sit proprium nomen.

Altera tamen interpretatio, quæ מאוזל appellative sumit, tanquam participium *piel* à verbo אזל *abire, proficisci*, adstipulatores habet, præter Chaldæum interpretem, & doctores Masorethas, & Hebræos recentiores, etiam è Græcis Symmachum, de quo sic Hieronymus: *Meozel quoque Symmachus transtulit deferens, ut sit sensus: Dan & Græcia detulerunt in nundinas tuas ferrum fabricatum*, &c. Proinde prudentis erit alterutram ita amplecti ut ne alteram exsibilet. Tantum in Symmacho non potest ferri quod Græcos Tyrum advexisse vult ca-E siam & calamum odoratum. Cum Ezechielis ævo Græci à Phœnicibus has sibi merces comparaverint, non Phœnices à Græcis. Melius igitur recentiores, qui Kimchium sequuti, hæc verba sic fere reddunt: *Et Dan & Javan vagus in*

nundinis tuis negotiati sunt: Ferrum nitidum, casia & calamus in commercio tuo fuere. In qua versione hoc incommodum est, quod contra morem Scripturæ duo hemistichia non cohærent. Sed præstat ea divellere quam ἀσύγκλωστα simul jungere.

CAPUT XXII.

Dicla דקלה.

D*ikla* Syris palma vel palmetum. Nobile palmetum in Arabiæ Fœlicis aditu multi describunt. (Ptolemæus obiter correctus) Hujus palmeti incolæ Scenitæ vel Saraceni. Alii Phœnicones. In Minæis palmæ frequentes. Probatur ex Aelio Gallo & Geographo Nub. multa ibi esse loca palmifera. Inde nomen habet Dikla. Minæi primi thuris fecere commercium. Ibid. myrrha præstantissima. *Aminæa* myrrha, non eadem quæ *Minæa*. Minæa etiamè vicinis locis. Stacte *Abirminæa* voce composita dicitur. Arabib. עאבר *abir*, ut Hebræis עובר *ober*, myrrhæ præstantis epithetum Cant. 5. Idem *myrrha gabirea*, litera ע expressa per g. Vocis significatio. *Myrrhæ* locus medius inter Minæos & Manitas. Minæorum metropolis *Carna* Eratostheni, hodie *Carno-lmanazili*, id est *cornu habitationum*, sive habitatio in cornu vel angulo bivii. Ejusdem phrasis multa exempla. Cur ita appelletur: Minæorum nomen à Minoe absurde peti. *Maon*, id est habitatio: plurale *Meonim* vel *Meunim*. Varia loca hujus nominis. Pro *Meunim* Græci interpretes *Mineos* habent. De his aliquot Scripturæ loca. Græca lectio Hebraicæ præfertur 2. Chron. 20, 1. *Meunim* idem Hebræis quod Arabib. *almanazilo*. *Karno-lmanazili* Phœnicibus cornu Meunim seu Minæorum.

CHaldæis & Syris דקלא *Dicla* palmam aut Palmetum sonat. Hoc sciunt quotquot Syriacè sunt mediocriter docti. A Syris igitur *Dikla* dicta est pars Arabiæ Fœlicis quæ palmis est maximè frequens. Plerique intelligi putabunt palmetum illud nobile in Arabiæ Fœlicis aditu ad mare Rubrum, quod ex Artemidoro Diodorus ita describit: Ἑξῆς δὲ τοῦ μυχοῦ τόπος ἐστὶ παραθαλάττιος ὁ τιμώμενος μάλιστα ὑπὸ τῶν ἐγχωρείων διαφερόντως πρὸς τὴν εὐχρηστίαν τὴν ἐξ αὐτοῦ. οὗτος δὲ ὀνομάζεται μὲν Φοινικών· ἔχει δὲ πλῆθος τούτου τοῦ φυτοῦ πολύκαρπον καθ' ὑπερβολὴν, καὶ πρὸς ἀπόλαυσιν καὶ διατροφὴν διάφορον *Proximè post* Arabicum *sinum intimum locus est maritimus quem incolæ propter usum maximè colunt: Phœnicon autem appellatur à palmarum ubertate, quæ tam ad oblectationem quam ad cibum plurimũ præstant.* Strabo etiam ibi testatur τὴν εὐκαρπίαν τῶν φοινίκων εἶναι θαυμαστὴν *miram esse palmarum fertilitatem.* Et Procopius asserit eo loco nihil provenire præter palmas: ἔνθα δὴ τοπαράπαν ἄλλο οὐδὲν ὅτι μὴ φοίνικες μόνοι φύονται. Ejusdem Phœniconis in Agatharchide mentio cap. 46. & apud Ptolemæum lib. 6. cap. 7. ubi pro φοινίκων κώμη, quod interpretes pessimè reddunt *Phœnicum oppidum*, legendum φοινικὼν, κώμη *Phœnicon, vicus*, ut monet rectè omnino Salmasius ὁ πάνυ.

l.16. p.123.

l.16. p.776.

Persic. l. 1.

Sed hujus Phœniconis incolæ Chusi posteri fuerunt, non Jectanis. Græci Scenitas appellant & Saracenos. Eratosthenes apud Strabonem ubi de palmifera regione in aditu Arabiæ Fœlicis: Σκηνῖται δὲ ἔχουσιν αὐτὴν Ἄραβες καμηλοβοσκοὶ *Eam habitant Scenitæ Arabes camelorum pastores.* Procopius ubi suprà: ταύτην δὲ τὴν ἠϊόνα εὐθὺς μὲν ὅρους τοῦ Παλαιστίνης ὑπερβάντι Σαρακηνοὶ ἔχουσιν, οἳ ἐν τῷ Φοινικῶνι ἐκ παλαιοῦ ἵδρυνται *Hoc porro littus, quamprimum Palæstinæ fines transgressus fueris, Saraceni obtinent qui ab antiquo in Phœnicone degunt.* Nonnosus apud Photium:

l.16. p.767.

τῶν

A τῶν Σαρακηνῶν οἱ πλεῖστοι, ὅτε ἐν τῷ φοινικῶνι, καὶ οἱ τοῦ φοινικῶνος, καὶ τῶν ὀνομαζομένων Ταυρηνῶν ὀρῶν ἐπέκεινα *Saracenorum plerique tam qui in Phœnicone, quam qui ultra Phœniconem & Taurenos quos vocant montes degunt.* Itaque in hoc Phœnicone habitabant Scenitæ seu Saraceni, quos cum Chusæis eosdem fuisse suo loco probabimus.

Fuere & alii Phœnicones, ut in insula Chio apud Eustathium, in Ægypto apud Antoninum, in Æthiopiæ Blemmyis apud Olympiodorum. At hîc Arabicum quærimus, & quidem in Arabiæ parte Australi, ubi sedes filiorum Jectan. Atque is commodum sese offert in Minæis, quorum agri palmarum proventu B fuere maximè feraces. Ita statuit Ælius Gallus eques Romanus Augusto æqualis, qui partem Arabiæ non minimam peragravit octo mensibus. *Cætera*, inquit Plinius, *explorata retulit, Nomades lacte & ferina carne vesci: Reliquos vinum ut Indos palmis exprimere, oleum esse sesama: Numerosissimos esse Homeritas: Minæis fertiles agros palmetis arbustisque.*

Strab. l. 16.
Plin. l. 6. c. 28.

Rem sic se habere comperiet quisquis Minæorum situm à Ptolemæo edoctus, leget in Geographo Arabe descriptionem itineris Mecchâ Sanaam sive Uzalem; de qua egimus capite præcedenti. Constat totum illud iter viginti stationibus, in quibus à quarta ad decimam tertiam occurrunt hæc loca palmis frequentia, *Caze, Rovaitha, Tabala, Baisat-Jactan, Niab, Cassa, Gioras & Negran.* Tum scilicet C iter est per Minæorum agros: quibus semel emensis in reliquo itinere rara est aut nulla palmarum mentio. Sed nec in reliqua Arabiâ quanta quanta est, tanta observatur uspiam palmarum fertilitas. Itaque ut in Judæa à palmis nomen habuit *Asasonthamar*, & Jericho appellatur *urbs palmarum* Chaldaicè קרתא דדקליא *kartha dediclaja.* Deut. 34, 3. quia agros habuit palmiferos: Sic in Arabia Fœlici דקלה *Dikla*, id est palma seu palmetum, dicebatur Minæorum regio; quæ palmarum ubertate omnium erat feracissima.

Cl. 2. part. 5.

Minæos plurimum nobilitavit thuris ex Atramitis advecti frequens cum Syris commercium. Plinius lib. 12. cap. 14. *Attingit* (Sabæos) *pagus alius per quos evehitur* (thus) *uno tramite angusto. Hi primi commercium thuris fecere, maxime-* D *que exercent, à quibus & Minæum dictum est.* Nempe ex quatuor populis Arabiæ aromatiferæ, hi primi se offerebant ex Syria venientibus. Nec aromatum mercatores ulterius penetrabant, tædio viæ longioris. Quin etiam ipsi Minæi thus & alia aromata ex locis remotioribus in Arabiam Petræam & Palæstinam usque vehebant. Agatharchides cap. 44. τὴν Πέτραν καλουμένην καὶ τὴν Παλαιστίνην εἰς ἣν Γερραῖοι καὶ Μιναῖοι, καὶ πάντες οἱ πλησίον ἔχοντες τὰς οἰκήσεις Ἄραβες τόν τε λιβανωτὸν, ὡς λόγος, καὶ τὰ φορτία τὰ πρὸς εὐωδίαν ἀνήκοντα ἀπὸ τῆς χώρας τῆς ἄνω κατάγουσιν. Atque id ipsum refert Strabo ex Artemidoro lib. 16 pag. 776.

Sed & in ipsâ Minæâ fœlix fuit myrrhæ proventus, quæ soli Troglodyticæ (de qua deinceps in Obal) bonitate cedebat. Plinius lib. 12. cap. 16. *Genera myrrhæ* E *complura. Troglodytica sylvestrium prima; sequens Minæa.* Quin hæc duo myrrhæ genera Galenus non exæquat modo, sed & promiscue sumit. Id saltem præ se ferunt hæc illius verba de antidotis lib. 1. c. 14. εἰδέναι δεῖ ἐπιτήδειον οὖσαν εἰς τὰς ἀντιδό-

τιθότυς τὴν Τρωγλοδύτιν λεγομένην σμύρναν. ἔνιοι δ᾽ αὐτὴν ὀνομάζουσι Μιναίαν ἀπὸ χωρίου, καθ᾽ ὃ γεννᾶσθαί φασι τὴν καλλίστην *Sciendum eſt ad antidota commodum eſſe myrrham quæ Troglodytis dicitur. Illam autem Minæam nonnulli appellant à loco in quo gigni aſſerunt præſtantiſſimam.* Itaque multum differunt myrrha Minæa & Aminnæa, quam atro carbone ſic notat Dioſcorides in capite de myrrha lib. I. καὶ ἡ Ἀμιννέα δὲ καλουμένη ἀποδόκιμος *improbatur etiam quæ vocatur Aminnæa.* Nec minus ſunt ἀποδόκιμοι qui Minæam hîc legi volunt pro Aminnea.

Nota myrrham Minæam dici etiam è vicinis locis. Plinius ubi ſupra: *Sequens Minæa, in qua & Atramitica eſt, & Auſaritis Gebanitarum regno.* Potuit igitur Minæa dici etiam circa Muſam portum Eliſarorum, qui à Minæis propius abeſt quam Atramitarum myrrhifera. Proinde docti videant an non huc pertineat quod ſtacte ſive myrrhæ pars liquidior circa Muſam, vocabatur Abirminæa. Arrianus in periplo: ἐξάγεται δὲ ἐξ αὐτῆς ἐντόπια μὲν, σμύρνα ἐκλεκτὴ, καὶ στάκτη ἀβειρμιναία *E Muſa autem exportantur aromata ibi nata, myrrha electa, & ſtacte Abirminæa.* Scio pro ἀβειρμιναία à multis reſcribi σμυρναία: ſed non debet mutari quicquam, libris reclamantibus, ſi ἀβειρμιναία poteſt ferri. Quidni porro ἀβειρμιναία dicatur eſſe compoſita vox ex ἀβεὶρ & μιναία. Ἀβεὶρ עאבר eſt Hebræum כובר *ober.* Ita enim mutant Arabes, quod nemo neſcit. Hebræum autem עובר *oper* eſt myrrhæ præſtantis epithetum. Cant. 5. v. 5. *manus meæ ſtillarunt myrrham, & digiti mei* מר עובר *myrrham ober.* Et v. 13. *Labia ejus lilia ſtillantia* מר עובר *myrrham ober.* Chald. interp. reddit מילא בחירא *myrrham electam.* Ita etiam Aquila σμύρναν ἐπιλεκτήν. LXX. σμύρναν πλήρη *myrrhā plenam.* Symmachus σμύρναν πρωτείαν. Vulgatus v. 5. *myrrham probatiſſimam.* Et v. 13. *myrrham primam.* Propriè מר עובר *mor ober* eſt *myrrha tranſiens*: Quidam eô ſenſu dici putant quo Gen. 23, 16. dicitur כסף עבר *pecunia tranſiens,* id eſt proba moneta & inter mercatores recepta. Gall. *argent qui a cours.* Selomoni *myrrha tranſiens* eſt myrrha cujus רוח עובר ומתפשט לכל צד *ſpiritus* (id eſt odor) *tranſit & diffunditur in omnes partes,* id eſt myrrha maximè fragrans. Utut ſic conſtat Arabibus עאבר *abir* id eſſe quod Hebræis עובר *ober.* Sic in Giggeio דרחם עאבר *Dirham abir* eſt moneta recepta, ut Hebraicè כסף עובר *ceſeph ober.* Pari ratione עאבר *abir* Arabicè dici debuit myrrhæ ſpecies quæ Hebraicè עובר *ober.* Nota porro literam ע *Ajin* ab initio vocis עאבר *abir* vel poſſe planè negligi, vel etiam exprimi per G. Sic enim eadem vox צער modò Ζόαρα ſcribitur, modò *Sogor & Segor*: ut פעור *Pheor & Phegor* עיבל *Ebal & Gebal*: עציון גבר *Aſiongaber* & *Gaſiongaber*; עזה *Aza & Gaza*; Stephanus: Γάζα, πόλις Φοινίκης, νῦν δὲ Παλαιστίνης πρὸ τῆς Αἰγύπτου, ἐκλήθη καὶ Ἄζα. Sic עאבר myrrhæ epitheton poteſt ſcribi *abir* vel *gabir.* Ex priore fit in Arriano *Abirminæa ſtacte,* ex poſteriore σμύρνα γαβιρέα *myrrha gabirea* in Dioſcoride, quæ præſtantiſſima eſt myrrhæ ſpecies: ἡ δέ τις γαβιρέα, inquit, λιπαρωτάτη, ἐν εὐγείοις καὶ λιπαροῖς τόποις γινομένη, ἣ δὲ πολλὴν ἀνίησι τὴν στακτὴν *Quædam autem in myrrhæ genere gabirea vocatur, pinguiſſima, lætis & pinguibus locis naſcens, quæque adeo copioſam reddit ſtacten.* Γαβιρέα id eſt עאבר *abir* vel *gabir.* Cujus vocis ſignificationem malim ex Arabica lingua petere, qua verbum עבר inter cætera eſt flere, & עברי de oculo *lachrymoſus,* & עבר apud

ana-

A anatomicos angulus oculi lachrymalis (ut ita dicam.) Ergò myrrha עאבר eſt myrrha lachrymans, ſeu lachrymoſa, id eſt quæ pinguiſſima eſt & ſtactes plurimum ſudat. Quæ ipſiſſima eſt myrrhæ ga bireæ deſcriptio apud Dioſcoridem. Atque hic lachrymarum & lachrymandi vocabulum eſt maximè proprium, cum in myrrhæ definitione à Medicis adhibeatur. Dioſcorides: Σμύρνα δάκρυόν ἐστι δένδρου γεννωμένου ἐν Ἀραβίᾳ *Myrrha lachryma eſt arboris in Arabia naſcentis.*

Minææ myrrhæ locus apud Ptolemæum medius eſt inter Minæos & Manitas, quorum regio *Mali* nominatur in Theophraſto, ut pluribus docebimus capite de Abimaele. Sed hi Manitæ videntur pars fuiſſe Minæorum, quos Ptolemæus appellat μέγα ἔθνος *magnam gentem.* Et Eratoſthenes recenſens τὰ μέγιστα τέτταρα ἔθνη quatuor maximas gentes in Arabiâ odoriferâ, Minæis dat primum locum. Itaque Minæorum nomen etiam vicinos populos complecti veriſimile eſt, & ſic patuiſſe eorum fines uſque ad loca vicina Mecchæ: quæ Ptolemæo eſt Μακόραβα *Macoraba.*

Id ipſum aliâ ratione ſic colligitur: Eratoſtheni apud Strabonem Minæorum πόλις ἡ μεγίστη Κάρνα *urbs maxima eſt Carna.* In Plinio *Carnon* appellatur, *Carna* in Ptolemæo, qui deſcribit valde alieno loco, nempe ad Macorabæ, id eſt Mecchæ ſeptentrionem, cum potius ad meridiem vergat. Hæc urbs extat hodieque, & vetus nomen ſervat: Nec ſupra duas ſtationes à Mecchâ diſtat, id eſt milliaria circiter quadraginta vel quinquaginta. A meridie nonnihil verſus ortum declinat. Ea *Carna* Mercatoris, & Geographi Arabis קרן אלמנאזל *Karno-lmanazili,* quam uno in loco dicit eſſe קריה כבירה *urbem magnam* & in alio חצן עאמר באהלה עלי קארעה אלטריק *Caſtrum populoſum in bivio.* Ibi enim concurrunt duæ viæ, quarum unâ Taiphum itur è Mecchâ Orientem verſus, alterâ Sanaam ad meridiem, unde eſt ratio nominis: Ad verbum enim *Carno-lmanazili* ſignificat *cornu habitationum*, id eſt habitationem in cornu vel angulo bivii. Nam in Oriente cornu pro angulo paſſim ſumitur. Sic in Syro interprete Act. 4, 11. ריש קרנא *caput cornu,* id eſt κεφαλὴ γωνίας *caput anguli.* Et in Chaldæâ paraphraſi Pſal. 69, 13. יתבי תרעא בית קרנא *ſedentes in portâ, in loco cornuum,* id eſt in trivio vel quadrivio. Periphraſis eſt hominum otioſorum, qui vulgo ab Hebræis dicuntur יושבי קרנות *ſedentes in cornibus*, id eſt in viarum compitis. Quod de ſitu Carnæ dixi conſtat ex his Geographi Nubienſis. *Ad Orientem Mecchæ ſexageſimo milliari eſt Taiph, quô iturus ab urbe Meccha* (primâ ſtatione) *proficiſcitur ad oppidum Badid-almortaphe &c. Deinde ad caſtrum Carn-almanazil &c. unde* (tertiâ ſtatione) *perveniet ad urbem Taiph.* Et rurſus aliquanto poſt: *Iter à Mecchâ Sanaam: Meccha primum ibis Serain-almortaphe &c, deinde Carn-almanazil urbem magnam.* Vides lector tam Taiphum quam Sanaam è Mecchâ profecturis viam eſſe per *Karn-almanazil*, unde aliis ad Ortum aliis ad meridiem eſt iter. Inde ratio certa nominis.

Clim. 2. part. 5.

Clim. 2. part. 5.

Obiter hîc docendum Minæi unde dicantur. Veteres à Minoe Cretæ tam verè deduxere, quam vicinos Minæis Rhammæos à Rhadamantho. Plinius lib. 6. cap. 28. *Minæi à Rege Cretæ Minoe ut exiſtimant originem trahentes.* Et

paulo post: *Rhammei, & horum origo Rhadamanthus putatur frater Minois.* Tale est quod Palęstinæ Gazam ab eodem Minoe scilicet Minoam dictam voluere: ἐκλήθη δὲ καὶ Μινῶα, ὅτι Μινῶς σὺν τοῖς ἀδελφοῖς Αἰακῷ καὶ Ῥαδαμάνθῳ ἰὼν ἐξ αὐτοῦ ταύτην ἐκάλεσεν. *Sed & Minoa vocata est, quia eô profectus Minos cum fratribus Æaco & Rhadamantho, inde illi fecit nomen.* Ita legitur apud Stephanum. Qui idem alius Minoæ in Arabiâ meminit à quâ Minoitæ populi: ἔστι, inquit, καὶ Ἀραβίας (Μινῶα) ἧς οἱ πολῖται Μινωῖται ἀπὸ Μίνωος *est & Arabiæ Minoa cujus cives à Minoe Minoitæ dicuntur.* Sed non dubito quin Minoæ & Minoitarum nomine Minæam & Minæos intelligat mythologos sequutus, quos inanis nominum allusio eò adegit insaniæ, ut à Cretensi regulo, qui postquam in insulâ suâ consenuisset, in Siciliâ fato functus esse dicitur, Arabiæ intimæ populos deducerent.

Steph. in Γάζα. Idem in Μινῶα.

Nos, his næniis valere jussis, ita rem aggredimur. Apud Hebræos מעון *maon*, cujus plurale מעונים *meonim* vel *meunim* habitaculum sonat. Vox est vel pueris nota. Sed & *Maon* loci nomen est, atque ut videtur non unius. Nam & in tribu Juda mentio fit oppidi *Maon* Jos. 15, 55. Et deserti *Maon* prope Jesçimon & Carmelum 1. Sam. 23, 24. & 25, 2. Et in Moabitis fuit *Bethmaon* vel *domus Maon*, cui minatur Jeremias cap. 48. vers. 23. Et Jud. 10, 12. *Maon* est gentis nomen cujus plurale מעונים *Meunim* occurrit 1. Chron. 4, 41. & 2. Chron. 26. v. 7. Græci interpretes τοὺς Μιναίους Minæos utrobique reddunt. Falluntur Hebræi qui Ammonitas putant per anagrammatismum significari. Nam Jud. 10, 11. 12. עמון *Ammon* & מעון *Maon* sunt diversi populi. Res patet legenti locum qui sic habet: *Nonne* populi *ex Ægypto, & Amorrhæis, & filiis* עמון *Ammon, & Philistæis, & Sidoniis, & Amalec,* ומעון *& Maon oppresserunt vos.* Diversi etiam מעונים & עמונים in his verbis de Rege Oziâ 2. Chron. 26, 6. 7. *Adjuvit eum Deus contra Philistæos & Arabas habitantes in Guibaal* ומעונים *& Meunæos* (vel ut Græci *Minæos*) *Et dederunt* העמונים *Ammonitæ manus Oziæ.* Nec probo recentiores qui 1. Chron. 4, 41. hæc Hebræa ויכו את אהליהם ואת המעונים אשר נמצאו שמה sic reddunt, *Et percusserunt tentoria eorum, & habitacula quæ ibi inventa sunt.* Nam si eo loco מעונים essent habitacula, dixisset sacer scriptor אהליהם ומעוניהם *tentoria eorum & habitacula eorum* eâdem verborum serie, non *habitacula quæ ibi reperta sunt*, quasi possint abesse. Itaq; ibi מעונים est omnino populi nomen, & Græci rectius: ἐπάταξαν τοὺς οἴκους αὐτῶν καὶ τοὺς Μιναίους οὓς εὕροσαν ἐκεῖ. *percusserunt domus eorum, & Minæos quos ibi invenerunt.* Quin Græcam lectionem audeo Hebraicæ præferre in loco qui habetur 2. Chron. 20, 1. ubi Gręci sic legunt ἦλθον οἱ υἱοὶ Μωὰβ, καὶ υἱοὶ Ἀμμὼν, καὶ μετ' αὐτῶν ἐκ τῶν Μιναίων; *Venerunt filii Moab, & filii Ammon, & cum ipsis ex Minæis:* Hebræi autem: *Venerunt filii Moab* ובני עמון ועמהם מהעמונים *& filii Ammon, & cum iis ex Ammonitis:* Nullo sensu, ut quidem puto, quia Ammonitæ iidem sunt qui filii Ammon. Itaque frustra se torquent interpretes in his explicandis, *filii Ammon, & cum iis ex Ammonitis.* Sed si pro מהעמונים Mem & Ajin transpositis, legatur מהמעונים,

prout

A prout legiſſe Græcos ex illorum verſione conſtat, tolletur omnis ſcrupulus. Pari anagrammatiſmo ſed impari ſucceſſu lectum ab iiſdem in Jobo צופר המענתי *Sophar Meunathites* pro צופר הנעמתי *Sophar Naamathites*. Inde in illorum verſione Σωφὰρ ὁ Μιναῖ, ϗ *Sophar Minæus*, & Σωφὰρ Μιναίων βασιλεὺς *Sophar Minæorum Rex*.

Job.2.11.& 11.1.& 20.1. & 42.9.16.

Dices hæc ad Minæos Arabiæ Fœlicis haud quaquam pertinere, qui in tantâ locorum intercapedine non poſſunt iidem eſſe populi. Alii enim in Arabiæ parte aromatiferâ, alii in deſertâ habitarunt, non procul ab Ammonitis & Moabitis, ut patet ex collatis Scripturæ locis. Præterea cum Minęos Arabiæ Fœlicis ad B Semi ſtirpem referamus, Minæi Arabiæ Deſertæ erant è ſtirpe Chami, ut habetur 1. Paral. 4, 41. 42. Ex quô ipsô obiter collige hos Minæos perperam ab Hebræis confundi cum Ammonitis Loti filiis Gen. 19, 38. Interim tam illos quam hos Minæos, Phœnices ut quidem puto מעונים *Meunim* appellarunt, hâc ratione moti. Minæorum urbs metropolis, quæque Phœnicum commerciis erat maximè obvia, quia propior, Arabicè vocatur hodieque קרן־אלמנאזל *Carno-lmanazili*, cornu habitaculorum. Quod à Phœnicibus redditum קרנא דמעונין *Karno demeunin*, quia ut Arabibus מנאזל, ita Phœnicibus מעוני habitacula dicebantur. Sed id à nonnullis ita acceptum ac ſi מעונין *Meunin* eſſet gens illi cognominis quæ in Arabiâ Deſertâ. Unde mos invaluit ut Carnæ urbis incolæ & reliqui C ejusdem gentis à Phœnicibus מעונים dicerentur, & à Græcis Μιναῖοι, æque ac illi alteri.

CAPUT XXIII.

Obal עובל

OBal, Arab. *Aubal* vel *Abal*, migravit in Arabiam Troglodyticam, & nomen fecit ſinui Abaliti vel Avaliti, ubi Avalites emporium. Unde exportatur ebur, teſtudo & myrrha omniũ præſtantiſſima, quę veteribus Troglodytica dicitur, in Serapione corruptè *Tarhalud & Tanchi*. Malè à Plinio vocari *ſordidam atque barbaram*, cum à natali ſolo à Græcis dicatur *Bar-* D *bara*. Urbs *Barbara* vel *Barbora* in Avalite ſinu. Zingiber ex Barbariâ. Macer ex Barbarâ, id eſt Troglodyticâ Ex iisdem locis mocrotum, caſia, thus peraticum, cinnamomum. Cur Moſylon dicatur. Hæc aromata hodie defeciſſe. Avalitæ populi quorum pars Nubæ. Ibi Pygmæi veterum, qui Heſychio Nobæ. Inde Homero Pygmæi ad Oceanum, Ariſtoteli ad Nili ſcaturiginem (id eſt Aſtaborę qui creditur eſſe Nili ramus.) Et Troglodytis accenſentur. Ibi reperit Nonnoſus breviſſimos homines. Alii Nubei à veris Nili fontibus ad Ægyptum usque extenſi. Equitum millia centum in illorum copiis. Inter Arabiam & Troglodytin fretum anguſtiſſimum. Cur vocetur *Almandab*, hodie *Bel-elmandel*. Ab oppoſitis littoribus internoſci homines. Non tamen credibile quod ſcribit Metaphraſtes, catenâ fuiſſe interclusum fretum illud. Abaſenos ex Arabiâ in Africam migraſſe. Inde Abaſeni Homeritæ, Syri appellantur Arabes, Obal, Eval unde Evaleni; & Gebala, & Gebana quid differant.

E OBal Arabicè eſſet *Aubal*, ſic enim ſtella Hebr. כוכב *cocab*, Arab. כוכב *caucab*; Lilium Hebr. שושן *ſoſan*, Arab. סוסן *ſauſan*, pipio Hebr. גוזל *gozal*, Arab. גוזל *gauzal*. Vel Arabes O in A mutant. Sic ſigillum Hebr. eſt חותם *chotam*, Arab. חאתם *chatam*. Et in participiis activis primæ conjugationis, Hebr. עובר *obed* ſerviens Arab. eſt עאבר *abid*, & עובר *ober* tranſiẽs עאבר *abir*, ut nuper

dicebamus. Itaque עובל *Obal* Arabibus vel fuit עובל *Aubal*, vel עאבל *Abal*. Videtur is ex Arabiâ Fœlici freto transmiſſo ad fauces Arabici ſinûs migraſſe in Arabiam Troglodyticam, & nomen feciſſe emporio & ſinui Abaliti vel Avaliti: Nam utroque modo ſcribunt veteres. Prius ſequitur Plinius lib. 6. cap. 29. *Ultra*, inquit, *ſinus Abalites, inſula Diodori &c.* Poſterius Stephanus, cujus verba ſunt: Ἀυαλίτης κόλπος ἐν δεξιοῖς μέρεσι τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης *Avalites ſinus in dextris partibus Rubri maris*. Ita etiam Ptolemæus lib. 4. cap. 7. Μετὰ τὰ στενὰ ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ Δήρη πόλις ἐν ἄκρᾳ: εἶτα ἐν τῷ Ἀυαλίτῃ κόλπῳ Ἀυαλίτης ἐμπόριον. *Poſt freti anguſtias in mari Rubro Dera* (al. Diræ) *urbs in promontorio; deinde in Avalite ſinu Avalites emporium*. In Arriano Abaliten legas, ἐπ᾽ ἀνατολὴν, inquit, ὁ Ἀραβικὸς κόλπος διατείνει, καὶ κατὰ τὸν Ἀβαλίτην μάλιστα στενοῦται. *Ad ortum Arabicus ſinus procurrit, & prope Abalitem ſinum maxime in anguſtum contrahitur.* Sed & paulo poſt *Avaliten*, cum addit in eo ſinu Τάπερ dici barbara quædam emporia & portus quorum primus eſt ὁ λεγόμενος Ἀυαλείτης, καθ᾽ ὃν καὶ στενότατός ἐστιν ἀπὸ τῆς Ἀραβικῆς εἰς τὸ πέραν διάπλους *qui vocatur Avalites, ad quem anguſtiſſimus eſt ex Arabiâ in ulteriorem regionem* (id eſt Troglodyticam) *trajectus*.

Avaliten emporium idem Arrianus ita deſcribit: μικρὸν ἐμπόριον ἐστὶν ὁ Ἀυαλείτης, σχεδίαις καὶ σκάφαις εἰς τὸ αὐτὸ προσερχομένων. Προχωρεῖ δὲ εἰς αὐτὴν ὑαλῆ λιθία σύμμικτος, καὶ Διοσπολιτικῆς ὄμφακοι, καὶ ἱμάτια βαρβαρικὰ σύμμικτα γεγναμμένα, καὶ σῖτος, καὶ οἶνος, καὶ κασσίτερος ὀλίγος. Φέρεται δ᾽ ἐξ αὐτοῦ ποτὲ καὶ τῶν βαρβάρων ἐπὶ σχεδίαις διαφερόντων εἰς τὴν ἄντικρυς Κῆλις (lege Ὄκηλις) καὶ Μοῦζα ἀρώματα, καὶ ἐλέφας ὀλίγος, καὶ χελώνη, καὶ σμύρνα ἐλαχίστη, διαφέρουσα δὲ τῆς ἄλλης. *Parvum emporium eſt Avalites, in quod ratibus & ſcaphis navigatur*, nempe ex Arabiæ oppoſito continente. *In illud autem importantur lapis vitreus varius, & acerborum fructuum ex Dioſpoli* nonnihil, *& veſtes barbaræ promiſcuæ interpolatæ, & frumentum, & vinum, & parum ſtanni. Inde viciſſim exportantur, Barbaris etiam ad oppoſitos Arabiæ portus Ocelim & Muſam per rates advehentibus, aromata & parum eboris, & teſtudo, & myrrha pauciſſima quidem, ſed omnium præſtantiſſima.* Sic è Malao & Mundo & Moſyllo emporiis in eôdem ſinu myrrha deferebatur, ut habet idem Arrianus. Atque hæc eſt myrrha Troglodytica apud Veteres tantopere celebrata. Dioſcorides lib. 1. cap. de myrrhâ: Πρωτεύει δὲ ἡ Τρωγλοδυτικὴ καλουμένη, ἀπὸ τῆς γεννώσης αὐτὴν χώρας, ὑπόχλωρος καὶ δηκτικὴ οὖσα, διαυγής. *Primas fert quæ Troglodytica vocatur, à regione in quâ naſcitur, ſubviridis, mordens ac ſplendens.* Aetius tetrab. 1. ſerm. 2. cap. 196. *Myrrha primaria eſt Troglodytica ſubviridis, pellucida, odorata, acris &c.* Hinc corrige Serapionem qui myrrham optimam ſcribit nominari *Tarhalud & Tanchi è terris unde defertur. Tarhalud & Tanchi* Arabicè erat תרעלוד ותנכי pro quo legendũ תרועלודותיכי *Troglodytica* punctis ſolum mutatis, ut conſtabit has voces Arabicis characteribus ſcribenti. De eâdem ita Plinius lib. 12. cap. 15. *Convehitur & ex ſylvis laudata, petuntque eam etiam ad Troglodytas Sabæi tranſitu maris.* Et cap. 16. *Troglodytica ſylveſtrium prima.* Et rurſus: *probatur Troglodytica pinguedine, & quod aſpectu aridior eſt, ſordidaque atque barbara, ſed acrior cæteris.* Ubi mirum *ſordidam atque barbaram* dici quæ Dioſcoridi eſt διαυγής, Aetio *pellucida*, Serapioni *clari colo-*

A *coloris*. Plinium id fefellit quod Barbara vocabatur myrrha Troglodytica. Is enim id ita accepit ac si barbara diceretur ratione squaloris & sordium adnatarum. Cùm à natali solo illi esset Barbaræ nomen. In Marciano quidem & Ptolemæo diversæ sunt regiones Barbaria & Troglodytica: Quarum illa Barbarico, hæc Arabico & Adulico & Avaliti sinui prætenta est. Sed alii Barbaris accensent etiam Arabici maris accolas. Sic Arrianus in Periplo locat Barbaros & Barbariam circa Berenicem, & Orinem, & Ptolemaida Theron, & Avaliten, &c. quæ loca sunt Troglodyticæ. Et Stephanus Barbariam scribit esse παρὰ τὸν Ἀράβιον κόλπον ubi Troglodytica. Arabs Geographus itidem clim. 1. part. 6. terram ברבר *Barbariæ* jacere dicit secus mare *Jamen*, id est Arabicum. Et in Avalite sinu

B urbem Barbarã vel Barborã cum insula cognomine describunt multi recentiores. In his Ludovicus Vartomanus & Odoardus Barbosa. Hinc igitur Barbara dicta est myrrha Troglodytica. Quo exemplo Zingiber ἀπὸ τῆς Βαρβαρίας exportari scripsit Galenus: id est è Troglodytica. Ita enim Dioscorides: Ζιγγίβερις ἴδιόν ἐστι φυτὸν, γεννώμενον ἐν τῇ Τρωγλοδυτικῇ Ἀραβίᾳ πλεῖστον *Zingiber planta est sui generis, quod plurimum in Arabia Troglodytica nascitur*. Rursus in Dioscoride: Μάκερ φλοιός ἐστι κομιζόμενος ἐκ τῆς Βαρβάρου *macer est cortex advectus è Barbara*, sub. terra, id est è Barbaria: At in Arriano ex Malao Troglodytices in Avalite sinu: ἐκφέρεται δὲ, inquit, ἀπὸ τῶν τόπων τούτων καὶ σμύρνα, καὶ λίβανος ὁ περατικὸς ὀλίγος, καὶ κασσία σκληροτέρα, καὶ δούακα, καὶ κάγκαμον, καὶ μάκειρ *ex illis locis affertur myrrha, &*

C *parum thuris peratici, & cassia durior, & duaca, & cancamum, & macir*. Itaque falluntur interpretes Dioscoridis qui nomine τῆς Βαρβάρου Indiam intelligunt.

Obiter nota quot aromatum genera ex illis locis Veteres exportaverint: Sic ab emporio Mundi, duobus inde cursibus, præter merces commemoratas, insuper evehebatur θυμίαμα τὸ λεγόμενον μοκρότου *thymiama mocroti appellatum*. Ex emporio Mosyllo, pari à Mundo distantia, κασσίας χρῆμα πλεῖστον, καὶ ἄλλα εὐώδια, καὶ ἀρώματα, &c. καὶ μοκρότου, καὶ λίβανος ὁ περατικὸς, &c. καὶ σμύρνα σπανίως, *casiæ magna vis, & alia odorifera, & aromata, & testudines paucæ, & mocroti thymiama, & thus peraticum, myrrhæ etiam aliquantum*. Adde cinnamomum ex Plinio: l. 6. c. 29.

D *Portus*, inquit, *Mossylicus quo cinnamomum devehitur*. Unde est quod vocatur Mosylum vel Musulum. Simeon Sethi de ciborum facultatibus ubi de cinnamomo: ἄριστον δὲ τὸ λεγόμενον Μόσυλον, ἤτοι τὸ ἀπὸ Μοσύλου πόλεως *optimum quod Musulum vocant, seu quod à Musulo urbe advectum*; Musulo id est Mosylo. Id videtur vero propius quam quod scribit Dioscorides, Mosylon vocari διὰ τὸ φέρειν πολλὴν ἐμφέρειαν πρὸς τὴν μοσυλῖτιν καλουμένην κασσίαν *quia cassiam cui Mosyliti cognomen est aliquo modo refert*. Utut sit, pleraque hæc aromata in illis locis tam defecisse quam in Cyrenaica silphium, velut fatiscente naturâ, testantur Lusitani mercatores, qui has regiones quotidie lustrant.

E In eodem Avalite sinu præter Avalitem emporium fuere & Avalitæ populi, quorum pars Nubæ: Ptolemæus lib. 4. cap. 8. ἐν ᾗ οἵ τε Ἀδουλῖται, καὶ οἱ Αὐαλῖται παρὰ τοὺς ὁμωνύμους κόλπους *in quâ* (Troglodytica) *sunt & Adulitæ & Avalitæ ad cognomines sinus*: Et paulo post: εἶτα Μολίβαι καὶ Μεγαβαρδοὶ καὶ Νοῦβαι δυσμικώτατοι

τῶν Ἀυαλιτῶν *deinde Molibæ, & Megabradi & Nubæ qui Avalitarum sunt maximè Occidentales.* Hos Nubas Troglodyticos ad Avalitem sinum esse Pygmæos veterum multa probant. 1. Pygmæi alio nomine dicuntur *Nubæ* vel *Nobæ.* Hesychius Νῶβαι Πυγμαῖοι. 2. Pygmæos ponit Homerus ad Oceanum ubi hi Nubæ, cum de gruibus dicit.

> Κλαγγῇ ταίγε πέτονται ἐπ' ὠκεανοῖο ῥοάων.
> Ἄνδρασι Πυγμαίοισι φόνον καὶ κῆρα φέρουσαι.
> *Oceanique petunt, rauco clangore strepentes,*
> *Littora, Pygmæis cædem mortemque ferentes.*

3. Philosophus hist. anim. lib. 8. cap. 12 eosdem habitare tradit circa paludes ex quibus Nilus oritur. Verba sunt: Μεταβάλλουσι γὰρ (αἱ γέρανοι) ἐκ τῶν Σκυθικῶν εἰς τὰ ἕλη τὰ ἄνω Αἰγύπτου, ὅθεν ὁ Νεῖλος ῥεῖ, ἔστι δὲ ὁ τόπος οὗτος, περὶ ὃν οἱ Πυγμαῖοι κατοικοῦσιν *Transeunt enim* (grues) *è Scythicis campis ad paludes quæ sunt supra Ægyptum, unde profluit Nilus: Est autem locus ille circa quem Pygmæi degunt.* Nili nomine Astaboram intellige, quem plerique veteres Nili ramum esse crediderunt. Mela lib. 1. cap. 9. ubi de Nilo: *In Æthiopiam diffunditur, alteraque ex parte Astaboras, altera Astapus dictus est.* Et Plinius l. 5. cap. 9. *Astaboras, lævo alveo dictus est, hoc est ramus aquæ venientis è tenebris.* Et Solinus cap. 32. *Dextero alveo Astusapes, lævo Astabores nominatur.* Inde factum ut Nilus oriri crederetur è locis circa Mosylen, & sinum Avaliten, unde oritur Astaboras. Æthicus: *Fluviumque Nilum qui de littore incipientis maris rubri videtur emergere, in loco qui dicitur Mossylon emporium.* Porro circa eadem loca Nubas statuit Ptolemæus. 4. Proinde Pygmæos Philosophus Troglodytis accenset, è quorum numero esse Nubas & Avalitas jam docuimus: οὐ γάρ ἐστι, inquit, τοῦτο μῦθος ἀλλ' ἔστι κατὰ τὴν ἀλήθειαν, γένος μικρὸν μὲν, ὥσπερ λέγεται καὶ αὐτοὶ, καὶ οἱ ἵπποι. Τρωγλοδύται δ' εἰσὶ τὸν βίον *Neque enim est fabula* (quod de Pygmæis traditur) *sed re vera ut asserunt, hominum & equorum genus pusillum est. Vitam autem quod attinet sunt Troglodytæ.* 5. Res ex Nonnoso confirmatur, cui, cum circa hæc loca navigaret ex Homeritis iturus ad Auxumitas, ἐπὶ τὴν ἐσχάτην τῶν νήσων κατηντηκότι τοιὸν δέ τι συνέβη, θαῦμα καὶ ἀκοῦσαι, ἐνέτυχε γάρ τισι μορφὴν μὲν καὶ ἰδέαν ἔχουσιν ἀνθρωπίνην, βραχυτάτοις δὲ τὸ μέγεθος, καὶ μέλασι τὴν χρόαν, ὑπὸ δὲ τριχῶν δεδασυμμένοις διὰ παντὸς τοῦ σώματος. εἵποντο δὲ τοῖς ἀνδράσι καὶ γυναῖκες παραπλήσιαι, καὶ παιδάρια ἔτι βραχύτερα *ad extremum insularum delato tale quid accidit vel ipso auditu mirandum. Incidit enim in quosdam forma quidem & figura humana, sed statura brevissimos, & colore nigros, & toto corpore pilosos. Sequebantur autem viros prope æquales fœminæ, & pueri adhuc breviores.* Ita habetur apud Photium. Credibile est hos pumiliones colonos fuisse Nubarum, qui ex continente transierant in vicinam insulam. Quos tamen absit ut putemus statura fuisse cubitali, prout Poetæ fingunt; qui omnia in majus augent. Tantum staturam his statuimus solita fuisse breviorem. Cave ne cum his Nubis confundas alios Nubas vel Nubæos quorum regio prope ab ipsis Nili fontibus usque ad Ægyptum patet duorum mensium iter, ut tradit Geographus Arabs in ea gente natus, parte quinta climatis primi. Ejusdem gentis

Vid. & Plin. l.6.c.30.

A gentis meminere Plinius, Ptolemæus, Stephanus, Suidas, & Georgius Elmacinus, hist. Sarac. l. 1. c. 17. ubi כריאקוס מלך אלנובה *Cyriacus Rex Nubiæ*, cum Christianos scivisset in Ægypto divexari, narratur eo cum centum millibus equitum contendisse, tamen Patriarchæ precibus exoratum rediisse ἀμαχητὶ. Nubæos idem addit Jacobitarum sectæ adhærere; unde liquet hos Nubæos eosdem esse cum Abasenis seu Abyssinis.

Ne porro quis miretur nos unum è Jectanis filiis ex Arabia Fœlice in Troglodyticam, id est ex Asiâ in Africam ablegasse; scire operæ pretium est quam angusto freto hæ terræ inter se dividantur, circa sinum Abalitem, qui ab ipso freto incipit. B Illi assignat Plinius passus quater mille quingentos, ubi de Berenice Epidires lib. 6. cap. 29. *Est sita*, inquit, *in cervice longe procurrente, ubi fauces Rubri maris* IV M D *passus ab Arabia distans.* Alii spatium hoc extendunt ad sexaginta stadia, id est milliaria septem & semi. Strabo τὰ δὲ κατὰ Δειρὴν στενὰ, συνάγεται εἰς σταδίους ἑξήκοντα *Angustiæ Diræ proximæ ad sexaginta stadia contrahuntur.* Arrianus ἤδη συνερχομένης τε τῆς Ἀραβικῆς ἠπείρου καὶ τῆς πέραν κατὰ τὴν Αὐαλίτην βαρβαρικῆς χώρας, αὐλὼν ἐστιν οὐ μακρὸς, ὁ συνάγων, καὶ εἰς στενὸν ἀποκλείων τὸ πέλαγος, οὗ τὸν μεταξὺ πόρον ἑξήκοντα σταδίων μεσολαβεῖ νῆσος ἡ Διοδώρου *Coeunte jam in unum continente Arabica & regione Barbarica ulteriore quæ est ad Avalitem sinum, fretum est non longum, quod pelagus contrahit & in angustum cogit, cujus freti transitum, qui sexaginta stadiorum est, medium intercipit insula Diodori.* C *Almandab* אלמנדב vocant Arabes, id est funestam, & freti ostium באב אלמנדב *Bab-almandab*, ostium funestum, propter brevia & syrtes in mari latentes. A recentioribus scribitur *Beb-elmandel.* Rhamusius eam insulam à continente distare scribit tribus millibus passuum: Andreas Corsalius ab Arabia duabus leucis, totidemque ab Æthiopia. At fretum ipsum Vartomanus testis αὐτόπτης patere negat plus IIIM pass. *Ubi*, inquit, *ad ostium pelagi perventum est, inter septa sive claustra quæpiam esse videbamur, ostio non plus ternis millibus passuum patente.* Et D Geographus Arabs mare in eô loco ita coarctari asserit ut ex terræ opposita parte ירי אלרגל צאחבה *socium suum quis* in altera *percipiat.* Non tamen citra hyperbolen de hoc freto sic scribit Metaphrastes apud Surium in actis Arethæ martyris: *Itaque considerans* (Rex Homeritarum Dunaan) *angustissimum esse fretum quod est inter Æthiopes & Homeritas, neque superare latitudinem duorum stadiorum*, &c. *cum gravem ferream construxisset catenam, & quæ posset ferre vim ventorum & undarum, & eam utrimque à terrâ alligasset*, &c. Utut sit fretum illud constat esse angustissimum, ut nullo negotio potuerint Arabes illo transmisso migrare in oppositam continentem. Atque id non semel factum docti sciunt. E Sic Abasenos vel Abissinos ex Arabia venisse fama est. Et Uranius Abasenos describit in Arabia aromatifera, prope Sabæos & Chatramotas. Itaque tam Arabicum est Abasenorum nomen quam Francorum Germanicum. Hûc facit quod pro Abasenis vel Abissinis quidam veterum Homeritas appellant de Arabicæ gentis nomine. Theophanes Byzantius apud Photium: ὁ Χοσρόης ἐπ' Αἰθίοπας φίλους ὄντας Ῥωμαίοις, τοὺς πάλαι μὲν Μακροβίους, νῦν δὲ Ὁμηρίτας καλουμένους, ἐστράτευσε,

l. 19. p. 769. In Periplo p. 8.

Geogr. Nub. clim. 1. part. 5 & 6.

Navig. l. 2. c. 3

Clim. 1 part. 6

Vid. Sur. in diem 24. Octob. Tom. 5. Et Baron. ad ann. 528.

τευσε, *Chosroes in Æthiopas Romanis amicos, olim quidem Macrobios, nunc verò Homeritas dictos, expeditionem suscepit.* Stephanus: Ὁμηρῖται, ἔθνος Αἰθιόπων, *Homeritæ gens Æthiopum.* Quin & apud Plinium Juba, *Nili accolas à Syene non Æthiopum populos, sed Arabum esse dicit usque Meroen.* Atque eodem referri queant verba Philostorgii: πρότεροι δὲ τούτων τῶν Αὐξουμιτῶν ἐπὶ τοῦ ἐξωτάτω πρὸς ἀνατολὰς κατήκοντες ὠκεανὸν παροικοῦσιν οἱ Σύροι *Ante hos Auxumitas Orientem versus siti ad exteriorem Oceanum Syri habitant.* Quippe ut ad Dionysium observat Eustathius, etiam Arabes à nonnullis Syri appellantur, διὰ τὴν ἐκ τοῦ ὁμορεῖν ἐπιμιξίαν αὐτῶν *quia propter viciniam alii aliis permisti sunt.* Addo linguæ & morum in multis similitudinem. Exterior porro ille Oceanus ad ortum Auxumitarum, ubi Syros, id est Arabes collocat Philostorgius, est sinus Abalites. עובל *Obal* in Græca versione redditur Εὐάλ *Eval*, in Eusebio Γεβάλ *Gebal*, & *Ebal* in Vulgata. *Eval* est Arabiæ locus incertæ positionis à quo Εὐαλῆνοὶ Evaleni populi apud Stephanum ex Uranio. Gebal vel Gebala Eusebio est Idumæa, facto nomine ex illo *Gebal* de quo Gen. 36, 23. Neque aliter sumit Stephanus, quamvis *Gebana* vir magnus intelligat. Ebal עיבל est mons Samariæ prope Sichem & Garizim, ex quo Levitæ maledictiones in populum intonabant. Ex his veteres patet legisse עיבל pro עובל, id est *Jod* pro *Vau*.

Plin l.6.c.29. l.3.c.9.

Deut. 11, 29. & 27.4.18. Jos. 8.30.33.

CAPUT XXIV.

Abimael אבימאל

ABimael Arabicè *Abumail* vel *Abumâl*, id est *pater Mali, seu Malitarum.* Tale *Abi-Madmena, Abi-Guibha, Abi-Etam* 1. Part. 2 & 4. *Mali* apud Theophrastum una è quatuor regionibus aromatiferis, pro quâ alii Minæos habent. A *Mali Malitæ* qui *Manitæ* Ptolemæo L. & N permutabiles. Ibi interior regio myrrhifera. *Mali* contractè. Multa exempla hujusmodi contractionum.

A*Bimael* si scribatur juxta formam Arabicam, legetur אבומאיל *Abumail*, ut אסמאיל *Ismail*, נתנאיל *Nathanail*, אסראיל *Israil*, &c. Sed si scribas ut Hebraicè, quomodo Paraphrastę Arabes, legendum erit אבימאל *Abimâl*, nec poterit aliud sonare. Abimâl est pater *Mali* seu Malitarum. Sic sæpe in genealogiis patres non aliter nominantur quàm à filiis quos genuerunt. Hinc 1. Chron. 2, 49. *Et peperit* (uxor) *Saaphi Abi-Madmena*, &c. *& Abi-Guibha*, id est patrem Madmenæ & patrem Guibhæ seu Gabaæ. Et 1. Chron. 4, 3. *Item hi ex Abi-Etam*, id est ex patre vel conditore Etam, quæ fuit urbs in tribu Judâ. Sic plane Abimâl est pater sive conditor Mali & Malitarum.

De *Mali* locus est insignis in Theophrasto, quo Arabiæ aromatiferæ quatuor seu metropoles seu provincias assignat, Saba nimirum, & Adramyta, & Citibæna, & Mali. Verba sunt: γίνεται μὲν οὖν ὁ λίβανος, καὶ ἡ σμύρνα, καὶ ἡ κασία, καὶ ἔτι τὸ κιννάμωμον ἐν τῇ τῶν Ἀράβων Χερρονήσῳ, περί τε Σάβα καὶ Ἀδράμυτα, καὶ Κιτίβαινα, καὶ Μάλι *nascitur igitur thus, & myrrha, & casia, adeoque & cinnamomum in Arabum peninsula circa Saba, & Adramyta, & Citibæna, & Mali.* Nempe illo ævo Arabia aromatifera dividebatur in quatuor gentes celeberrimas, ut Theophrasto

Hist Plant. l.9.c 4.

phrasto non multo recentior Eratosthenes his verbis testatur apud Strabonem: Κατοικεῖ δὲ τὰ μέγιστα τέτταρα ἔθνη τὴν ἐσχάτην λεχθεῖσαν χώραν. Μειναῖοι μὲν ἐν τῷ πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν μέρει &c. Ἐχόμενοι δὲ τούτων Σαβαῖοι, &c. Τρίτοι δὲ Καταβάνεις, &c. πρὸς ἕω δὲ μάλιστα Χατραμωτῖται, *Regionem Arabiæ ultimam de quâ dictum, incolunt quatuor maximi populi, Minæi quidem in eâ parte quæ vergit ad mare Rubrum, &c. His contigui Sabæi &c. Tertii Catabanes, &c. Ad Orientem sunt maxime Chatramotitæ.* Ita etiam Dionysius Periegetes.

--------γαῖα
Χατραμὶς ἐνναίει κατεναντία Περσίδος αἴης,
Αὐτὰρ Ἐρυθραίης πλευρὸν ναίουσι θαλάσσης.
Μινναῖοί τε, Σάβαι τε, καὶ ἀγχίγυοι Καταβῆνοι.
--------*terra*
Chatramis incolitur contra mare Persidis oræ,
Oppositique tenent latus æquoris ordine longo,
Minnæique, Sabæque & contigui Katabeni,

His quatuor gentibus necesse est ut respondeant loca quatuor à Theophrasto designata. Et Saba quidem nemo non videt Sabæorum esse regionem, Adramyta Adramytarum, vel quod idem est Chatramotitarum, Citibæna Catabanum vel Catabanorum. Relinquitur ut Mali sit Minæorum regio, aut Minæorum regionis pars aromatifera. N.mpe à Mali Malitæ dicti, qui Ptolemæo Manitæ, N & L permutatis, quâ μεταστοιχειώσει in illis linguis nil frequentius. Hinc Nabonidus idem qui Labonidus, נשכה & לשכה cubiculum, נתן & נתל dare. Sic Græcis idem νίτρον & λίτρον, ἀνδράχνη & ἀνδράχλη. Ita Manitas & Malitas statuimus eosdem esse populos. Apud quos cum myrrha gigneretur, tamen Minæa dicebatur, quia Malitæ sive Manitæ pars erant Minæorum. Ptolemæus: ὑπὸ τοὺς Μανίτας, ἡ ἐντὸς σμυρνοφόρος: εἶτα Μιναῖοι μέγα ἔθνος, *Sub Manitis est interior regio myrrhifera, deinde Minæi magna gens.* Itaque Minæorum regionis cum pars una sit palmifera, altera myrrhifera Mali nomine, cujus populi Malitæ vel Manitæ, illam tenuit *Dikla*, hanc *Abimal* vel *Abimael.*

Quid si *Mali* contractè dicatur pro *Abimali.* Notum enim est in locorum nominibus compositis apud Hebræos &c. priorem partem compendii causâ sæpe omitti. Tale *Sittim* Num 25,1. pro *Abel-Sittim* Num. 33, 49. *Baalmeon* Num. 32, 38. pro *Beth-baalmeon* Jos. 13,17. *Hermon* ut passim pro *Baal-Hermon* Jud. 3,3. *Tholad* 1. Par. 4,29. pro *El-tholad* Jos. 19,4. *Asan* Jos. 19, 7. pro *Bor-asan* vel *Bechorasan* 1. Sam. 30,30. *Nimrim* Es. 15,6. pro *Beth-nimrim* vel *Beth-nimra* Num. 32,36. *Ataroth* Jos. 16,5.7. pro *Archi-ataroth* Jos. 16,2. *Seba* pro *Beer-seba* Jos. 19,2. Ibi enim בארשבע ושבע *Beerseba* & *Seba* non sunt duæ urbes ut volunt, sed una binomia, quasi dixeris, *Beerseba quæ est Seba*; Alioqui numerus non constaret, & pro eô quod dicitur versu 6. tredecim fuisse urbes in tribu Simeonis, censeretur quatuordecim. His adde *Salem* pro *Jerusalem* Psal. 76,3. & ex Vulgato interprete *familiam Ezri* Jud. 6, 34. pro *Abiezri.* Et *Jemini* Esther 2, 5. pro *Benjemini*, & Ἄμμανα pro Ῥαββαθάμμανα apud Stephanum in Φιλαδέλφεια. Itaque

T nihil

nihil obstat quominus eodem exemplo *Mali* & *Malitæ* (unde *Manitæ*) dicti sint pro *Abimali* & *Abimalitis*. A

CAPUT XXV.

De Homonymiâ nominis Seba & Sabæorum in Scripturâ.

Quatuor populi Seba. 1. Chusi filius. 2. Nepos ex Rhegma. 3. Filius Joctan. 4 Nepos Abrahæ. Ex tertio Sabæi ad mare Rubrum ob thura clari, de quibus hoc loco.

SAbæorum gentem unicam Græci & Romani norunt in varia loca dispersam. At ex Scripturâ nos scimus quatuor esse populos Seba nomine; quia totidem gentium conditores hujus nominis recenset Moses. Primum Chusi filium. Secundum nepotem ex Rhegma Gen. 10, 7. Tertium filium Joctan Gen. 10, 28. B Quartum denique filium Joksan, nepotem Abrahæ Gen. 25, 3. Primi nomen per ס *Samech*, reliquorum per ש *Schin* scribitur. E primis tribus nati populi commerciis, & ex quarto latrociniis dediti. Primus & secundus è Chami stirpe, tertius & quartus è Semi posteris. Primus, secundus & quartus mari Persico, tertius Arabico propior fuit. Inde est quod Sabæos scribit Plinius ad utrumque mare habitare. *Sabæi*, inquit, *propter thura clarissimi, ad utraque maria porrectis gentibus.* Nam quatuor hi populi, quantumlibet diversi, sub uno tamen Sabæorum nomine continentur. Nos rem intentatam hactenus prout occasio se feret, singulis conabimur propriam assignare sedem, ex Geographorum veterum testimoniis C cum Scriptura collatis. Isto loco solum agimus de Sabæis filiis Joctan.

Plin. 5. 28.

CAPUT XXVI.

Seba שבא *filius Joctan.* Gen. 10, 28.

SAbæorum nomen quandoque complectitur totam Arabiam Aromatiferam. Hîc de Sabæis agitur propriè dictis, quorum pater Saba filius Joctan. Illorum sedes ad mare Rubrum inter Minæos & Catabanes Iidem Sabatæ dicti Horum oppida multa. In situ erravit Mela. Metropolis *Saba* vel *Sabas*. *Saba* non est in Adramitis, *Saba*, aliis *Sabe*, *Saba*, *Sabo*, id est שבא. Ejusdem urbis aliud nomen *Mariaba*, id est מרב, nomine ex dominatione facto, tèste Plinio. Aliæ Metropoles hujus nominis. *Baraba* idem sed corruptè. *Saba* alii mysterium explicant, alii σέβας alii αἰχμαλωσίαν. Sed eminere significat. Quomodo ad Sabam & Sabæos id quadret. Saba in D monte. Sabæi proceri, superbi, Arabum principes, beatissimi. Cæteræ gentes in aromatiferâ putantur esse Sabæorum pagi. Sabæorum opes partim aromata, quorum usus etiam in igne quotidiano; partim aurum & gemmæ. Nulla gens opulentior. Διαφορὰ in Agatharchide male redditur. In Diodoro mendum. Metalla & aromata non tam in Sabæis nasci quam afferri è vicinis locis Rex Sabæorum semper captivus, an ratione nominis שבא *Saba*? Sabæorum Dii Sol & Luna. Circumcisio octavo die ritu Judaico: Judæi illis permixti. Rex Dunaam gente Hebræus. Agger urbis Mareb cur *Arim* dictus. Ejus altitudo immensa. Illo rupto urbs subversa Incolæ Homeritæ. Inde Belkis regina Saba quæ convenit Solomonem Ibi arces duæ, una Solomonis, altera *Belkis*. Ita habet Nubiensis. Quod ex Philostorgio confirmatur, & ex Theodoreto. (Cur is Sabæos nominet Æthiopes Ejusdem σφάλμα μνημονικὸν) Idem Judæi sentiunt, ut author Juchasin & Aben-ezra. Regina Austri in Evang id est Regina *Alieman*, quomodo vocatur passim pars Australis Arabiæ Sabæis imperasse mulieres, probatur ex Aben Ezra, & Clau- E diano, & Chaldæo Jobi paraphraste. Saracenis itidem ex Ruffino & Geographo vet. anonymo. Mavvia & Jemama Reginæ Arabum. Regina Saba ex terræ finibus. Terræ fines cur in Sabæis. An quia ibi Oceanus? Pompeii votum in Plutarcho. Balsamum in Judæam à Regina

Saba

A Saba allatum. In Arabiâ provenire balsamum asserunt. Agatharchides, Artemidorus, Diodorus, Pausanias. Balsami in Ægypto meminit Dioscorides, sed eô recens allati. Josephi de reginâ Saba multiplex error. 1. Pro Nitocri scripsit Nicaulem. De Nitocri Ægyptiâ Herodotus, Manethon, Africanus, Eusebius. Nitocris id est *Minerva victrix*. Vox composita ex *Neith*, id est Minerva in Platone, & *kahr* Arab. victoria, unde *Cairo* nomen. Locus Elmacini de Cairo explicatur 2 Nitocris non imperavit Æthiopibus, ut vult Josephus, sed solis Ægyptiis Herodoti locus secus acceptus. 3. Solomonis ævo regnarunt in Ægypto Pharao & Sesac, non Nitocris. 4. Regina Ægypti non diceretur venisse è terræ finibus. 5. Meroe nunquam Saba dicta. 6. Nec à sorore Cambysis nominata, ut Josepho placet. 7. & 8. Tempora non convenire. 9. Ægypti Regum æra justo antiquior. 10. Pharaones post Solomonem. 11. Aliud nomen peculiare singulis. 12. Hyc Ægyptiis Regem sonat, Pharao Crocodilum, quô alludit Ezechiel. Josepho in exoticis non temerè credendum.

B

ETiam cum agitur de Sabæis filiis Joctan, Sabæorum vocabulum non caret homonymiâ. Sæpe enim sacri scriptores, & post Agatharchidem Diodorus & Artemidorus apud Strabonem atque alii veterum Sabæorum nomine quatuor illos populos complectuntur qui Arabiæ πέζαν occupaverunt; nempe præter Sabæos proprie dictos, Minæos insuper, & Catabanos, & Chatramotas. Id pluribus probatum est in capite de loco thuris. At nos hîc solum agimus de Sabæis propriè dictis, quorum pater fuit שבא Seba vel Saba filius Joctan.

De his Eratosthenes, qui primus veterum Sabæos distinguit à reliquis Arabiæ odoratæ gentibus: ἐχόμενοι δὲ τούτων Σαβαῖοι. Μητρόπολις δ' αὐτῶν Μαρίαβα. *horum contigui sunt Sabæi, quorum metropolis est Mariaba.* Locum inspicienti apparebit his verbis poni Sabæos ad mare Rubrum inter Minæos & Catabanes, qui Arabici sinûs fauces occupant. Quod planè sequitur Dionysius Periegetes in loco quem nuper citabamus.

C

Αὐτὰρ Ἐρυθραίης πλευρὸν ναίουσι θαλάσσης
Μινναῖοί τε, Σαβαί τε, καὶ ἀγχίγυοι Καταβηνοί.
Inde tenent Rubri latus æquoris ordine longo,
Minnæique, Sabæque, & contigui Catabeni.

D Priscianus itidem;

Minæique maris prope Rubri littora vivunt,
Atque Sabæ post hos, nec non habitant Catabeni.

Et Festus Avienus:

------rutili contermina Ponti,
Minæi, Sabatæque tenent superi; impiger ampla
Æquora dissulcat glebæ ditis Catabenus.

Rutili Ponti id est Rubri maris. Sabatæ id est Sabæi. Ampla æquora id est Oceanum, quo usque prorogari voluit fines Catabanorum. Sic etiam Agatharchides, & qui eum sequuntur Artemidorus, Diodorus & Strabo, post Casandrinos vel Gasandas, qui sunt Ptolemæi, Marciani, & Stephani Cassanitæ ad mare Rubrum, Sabæos ponunt, solis Carbis intermediis, id est Cerbanis Jubæ & Plinii. Sed & in Ptolemæo Sabæi pæne Minæos & Cassanitas attingunt, nec sunt procul ab Arabico sinu. Et in Plinio Sabæorum multa oppida Murane, Marma, Corolia, Sabatra sunt in Rubro littore. Et in Theodoreto & Procopio Gazensi in 3. Regum

E

l. 6. c. 28.

Sabæos ab Auxumitis dividit mare Rubrum. Et in Stephano: Σαβαὶ πόλις μεγάλη πλησίον τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, καὶ φρούριον *Sabæ urbs magna est & castrum in vicinia Rubri maris.* Itaque cum Pomponius Mela facit Carmanis proximam eam Arabiæ partem quam Sabæi tenent, aut toto cœlo aberravit, aut alios Sabæos voluit filios Rhegma de quibus suo loco egimus. A

Sabæorum metropolis à vetustissimis scriptoribus appellatur *Sabo* vel *Sabas.* Agatharchides cap.50. τὸ δὲ τῶν Σαβαίων ἄστυ τοῦ παντὸς ἔθνους προσηγορίαν δηλοῦν ἐπ' ὄρους ἐστὶν οὐ μεγάλου, πολὺ κάλλιστον τῶν κατὰ τὴν Ἀραβίαν, ὃ καλεῖται Σαβὰς, *Sabæorum autem urbs metropolis, Sabas nomine, omnium in Arabia pulcherrima, monti incumbit non magno:* Notatur in margine in quibusdam exemplaribus pro Σαβᾶς legi Σάβας & Σάββας. Sed in Diodoro quem palam est Agatharchidem sequi, melius legitur Σάβα. Verba sic habent: τοῦ δ' ἔθνους τούτου μητρόπολις ἐστὶν ἣν καλοῦσι Σάβα, ἐπ' ὄρους ᾠκισμένη *Gentis autem illius metropolis est quam vocant Saba monti inædificata.* Ita Philostorgius lib.3. Fœlicem Arabiam in quâ Sabæi, tradit καθήκειν ἐπὶ τὸν ἐξώτατον ὠκεανὸν, ἧς μητρόπολις ἡ Σάβα. Et cum Theophrastus aromata gigni scribit περί τε Σάβα καὶ Ἀδράμυτα *circa Saba & Adramyta,* intelligit nomine Saba Sabæorum metropolim & regionem ei cognominem: Nam præter Plinium quem fefellit hic ipse locus, nemo veterum tradidit *Saba* appellari thuriferam regionem in Adramytis. Itaque magno Salmasio id meritò fuit suspectum. Saba Ptolemæo est Σαβὴ, Stephano Σαβαὶ & Σάβω. Σαβαὶ, inquit, πόλις μεγάλη, πλησίον τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, καὶ φρούριον. τὸ ἐθνικὸν τῆς πόλεως καὶ τοῦ φρουρίου Σαβαῖοι *Saba urbs magna prope mare Rubrum, castrum item; Gentile nomen urbis & castri Sabæi.* Idem alibi: Σάβω, πόλις μεγάλη πέραν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, οἱ πολῖται Σαβαῖοι *Sabo magna urbs trans mare Rubrum, cujus cives Sabæi.* Apparet eandem urbem significari nominibus Sabæ & Sabo, quia utraque est ampla, & in eodem situ, & eosdem habet incolas. Sed sive *Saba,* aut *Sabas,* aut *Sabæ,* aut *Sabo* scribatur, totidem erunt nomina deflexa ex Hebræo שבא *Seba,* quod veteres *Saba* extulerunt, ut apparet ex versionibus. B C

Plin.l.12.c.14

Strab.l.16.

Ejusdem urbis aliud est nomen ab isto plane diversum *Mariaba* vel *Meriaba.* Eratosthenes de Sabæis. Μητρόπολις δ' αὐτῶν Μαριάβα *Metropolis autem ipsorum est Mariaba.* Artemidorus: ἡ δὲ πόλις τῶν Σαβαίων, ἡ Μεριάβα, κεῖται μὲν ἐπ' ὄρους, εὐδένδρου *Sabæorum autem urbs* (metropolis) *Meriaba sita est in monte arboribus consito.* Plinius postquam Sabæorum urbes reliquas recensuit: *Regia tamen,* vel ut alii, *Regina tamen omnium est Mariaba.* A Sabâ non esse diversam multa evincunt; Nam ut taceam quod describitur ut gentis metropolis, & in monte sita æque ac Saba; Artemidorus qui Agatharchidem sequitur κατὰ πόδα in descriptione Sabæorum, etiam de metropoli eadem habet, nisi quod nomen *Saba* mutat in Μερίαβα. Accedit authoritas Geographi Arabis qui id expressè affirmat clim.1.part.6. Verba sunt ומן מדן חצרמות מארב והי אלאן חראב וכאנת מדינה סבא *Etiam ex urbibus terræ Hadramauth erat Marab nunc diruta; Ea autem est urbs Saba.* Turbat tamen quod contra mentem veterum Marab seu Saba ponit in terrâ Hadramauth, adeoque inter Tdhaphar & Sebam, id est inter Saphar & Saubatha Ptolemæi. Ita enim habet clim.2.part.6. *A Tdhafar ad* D E

Ma-

A *Marab tres sunt stationes.* Et rursus: *A Marab ad Sebam tres stationes.* Itaque cum Saba vel Mariaba veterum videatur fuisse non procul à mari Rubro; hæc in Mediterraneis describitur à mari valde remota.

Nomen *Mariaba* Plinius *dominos omnium* interpretatur. Nempe à verbo רבא *rabba* quod dominari significat, formatur nomen מרב *Marab* pro loco vel tempore dominationis. Eam enim vim esse sciunt nominum hujus formæ quotquot Arabicas Musas vel in primo limine salutarunt. Itaque מרב *Marab* Arabicè est sedes dominantium, seu quod idem est urbs metropolis: Ex quo factum ut & aliæ in Arabia occurrant metropoles hujus nominis; quod doctos B fugisse miror. Tres certè describit Plinius in eodem capite. Prima Sabæorum est: *Regia* vel *Regina tamen omnium Mariaba.* Secunda Minæorum: *oppidum* XIIIIM *passuum Mariaba.* Tertia Calingiorum: *Calingii*, inquit, *quorum Mariaba oppidum significat dominos omnium.* Et paulo post: *Gallus diruit* &c. *supra dictam Mariabam* VIM *passuum.* Sic in Ptolemæo præter Saben, quæ Sabæorum est Mariaba, in Arabiâ odoriferâ recensentur Μαρίαμα & Βάραβα Μητρόπολις. Sed ibi legendum Μαρίαβα, hîc Μάραβα Μητρόπολις, ut in tabulis rectè habetur. Notum à librariis nihil permutari frequentius quam literas μ & β. Igitur quæ Saba propriè, *Marab*, vel ut Græci efferunt *Mariaba* dicta est ἐπιθετικῶς, quia Regum erat sedes & cæteris Sabæorum urbibus dominabatur.

Plin.l.6.c.28.

C Saba Græcorum alii mysterium explicant, ut in Plinio habetur, alii ridiculè deducunt ἀπὸ τοῦ σέβειν, eo quod in cultu Deorum præcipuus thuris usus est. Hesychius multo verius σαβὰ αἰχμαλωσία. Nam Hebraicè שבה Chald. & Syr. שבא & Arab. סבי est captivum ducere. Tamen *Saba* refero potius ad Arabicum שבא vel שבי quod eminere significat. Id enim in Sabæos apprimè quadrat, sive situm respicias urbis metropoleos quæ fuit in monte sita, sive staturam corporum de quibus Agatharchides τὰ σώματά ἐστι τῶν κατοικούντων ἀξιολογώτερα. *incolarum corpora sunt spectabiliora*; Ut Esaias de Sabæis per ס c.45,14. סבאים אנשי מרה *Sabæi viri proceri.* Præterea si mores spectes, urbis *Saba* seu *Marab* incolas Geographus Arabs ita describit clim.2.part.6. כאן להם מן אלתיה ואלעגב ואלכבר עלי

Plin.l.12.c.14

D סאיר אלאמם *Fastu, jactantia & superbia reliquos* (Arabiæ) *populos superabant.* Denique dignitate etiam & numero & potentia videntur cæteris præcelluisse. In Agatharchide τὸ τῶν Σαβαίων ἔθνος μέγιστον τῶν κατὰ τὴν Ἀραβίαν καὶ παντοίας κύριον εὐδαιμονίας *Sabæorum gens est omnium Arabicarum maxima, & iis omnibus affluens vitam quæ faciunt beatiorem.* In Strabone ἡ τῶν Σαβαίων εὐδαιμονεστάτη μεγίστου ἔθνους *Fœlicissima est Sabæorum terra gentis maximæ.* In Diodoro Sabæi sunt πολυανθρωπότατοι τῶν Ἀραβικῶν ἐθνῶν *Arabicarum gentium numerosissimi.*

Proinde aromatiferæ Arabiæ reliquæ gentes Minæi, Gebanitæ, Atramitæ censentur in Sabæorum pagis. Et illarum omnium regia fuit Mariaba. De-E nique Sabæorum nomen passim apud veteres totam Arabiæ πέζαν suo ambitu complectitur.

In Agatharchide, Strabone & Diodoro Sabæorum divitiæ partim balsamo & casia constant, & myrrha, & thure, & cinnamomo, & palma, & calamo odora-

to,& cæteris id genus, tanta ubertate ut in igne quotidiano non aliud lignum adhibeant quam ex casia & cinnamomo. Quod sequutus Plinius l.12.c.17. *non alia*, inquit, *ligni genera in usu sunt quam odorata. Cibosque Sabæi coquunt thuris ligno, alii myrrhæ.* A

Leguntur & Sabæorum opes auro, argento & gemmis constitisse, & preciosa supellectile. Narrat Agatharchides eos sumptus fecisse regios in toreumatis, & sculpturis, & poculorum varietate, & lectis, & tripodibus, & columnis argenteis, & phialis super fores & fastigia domorum, crebris gemmis & lapidibus pretiosis interstinctis. Nullam denique gentem his esse opulentiorem, qui dispensant πᾶν τὸ πίπτον εἰς διαφορᾶς λόγον, ubi interpres, *quicquid sub calculum transportationis cadit*: malim, *quicquid habetur pro sumptuoso* in Asia & Europa. Ut ibi διαφορὰ sit idem quod διάφορον impensa, sumptus. Nam pro transportatione nusquam reperi. Eadem legere est in Strabone & Diodoro, qui addit preciosa hęc cimelia affluere μάλιστα ἐν Σάβαις, ἐν ᾗ τὰ βασίλεια κεῖται *maximè in urbe Sabis in qua est regia.* Lego Σάβαις pro Σαγυαῖς vel Σάμαις vocibus nihili. Σάβαις est à recto Σάβαι, de quo in Stephano. Sic apud Plinium Sabæos describit Ælius Gallus *ditissimos sylvarum fertilitate odorifera, auri metallis, agrorum riguis, mellis ceræque proventu.* Tamen præter stactem & myrrham recentiores nullum aromatis genus observant in Sabæis propriè dictis. Sed nec ulla auri metalla: Itaque Sabæis hæc tribuuntur latius accepto nomine, ut jam monui. B C

Regia dignitas apud Sabæos species erat captivitatis. Regi enim semel inaugurato juxta vetus oraculum, vetitum fuit ex palatio prodire in publicum sub pœna lapidationis. An ex ipso nomine *Saba* nata est superstitio, quod à nonnullis αἰχμαλωσίαν *captivitatem* explicari diximus? Populi pars cum Rege inclusa vivebat in deliciis. Alii agrorum cultui, alii erant intenti mercaturæ, navibus coriaceis, in Æthiopiam navigantes, ut aromata indigena distraherent, & Æthiopica compararent. Hæc ex Agatharchide & aliis.

Sabæorum Dii qui fuerint Philostorgius his verbis docet: Θύουσιν ἡλίῳ, καὶ σελήνῃ, καὶ δαίμοσιν ἐπιχωρίοις *Sacrificant Soli & Lunæ, & dæmonibus indigenis*, Tamen Judæorum more circumcidebantur octavo die: Ibidem: ἐκπεριτέμνεται δὲ τὸ ἔθνος καὶ τὴν ὀγδόην περιτεμνόμενον ἡμέραν. Sive circumcidendi ritum ab illa Regina edocti quæ Solomonem adiit, aut à Judæis admixtis. Quippe οὐκ ὀλίγον πλῆθος Ἰουδαίων αὐτοῖς ἀναπέφυρται *Judæorum etiam non parvus numerus his admixtus est.* Quin sub Justino Imperatore ibi regnavit דונעם *Dunaam* (quasi Charisium dicas) homo Hebræus & Christianis infensissimus. Ita habetur in Metaphraste, cujus verba non pigebit exscribere, quia firmant hæc quæ diximus: *Ditione tenebat Arabiam Fœlicem (quæ olim quidem Saba, nunc autem vocatur Homeritis) Dunaan Hebræus vir impius &c. qui etiam omnes qui erant in sua potestate habebat circumcisos, partim quidem Judaicam sequentes superstitionem, partim planè Gentiles, Soli & Lunæ sacrificantes, & dæmonibus quos etiam more gentis honorabant fanis & columnis.* Itaque utut essent in ritu circumcisionis Judæorum D E

Apud Sur die 24. Oct. tom. 5. & Baron. ad A. 522.

rum

A rum æmuli, tamen pertinax ſuperſtitio retinuit avitos Deos, Solem ſcilicet & Lunam, de quibus actum in Atramitis & Jerachæis, vel quod idem eſt, Alilæis.

Geographus Nubienſis notat in urbe Marab, quæ & Saba, fuiſſe אלסד אלמסמי אבאל ערם *aggerem Arim nomine inter omnes gentes celebrem* Hebraicè ערמה *arema* eſt acervus, & נערם coacervari. Unde נערמו מים *coacervatæ ſunt aquæ* Exod. 15, 8. Sic Arabibus ערם *arem* vel *arim* terræ aggerem ſonat quo aquæ cohibentur & in acervum cumulantur. Giggeius: ערם אלואדי *clauſtrum in fluviis ad aquas cohibendas.* Is fuit uſus aggeris de quô Geographus, quem ait in media urbe montis inſtar fuiſſe, & aquas ejus opera intumuiſſe נחו אמן עשרין

B קאמה *fere ad viginti ſtaturas*, id eſt orgyias vel ulnas, ut ita in altum ſublatæ in vicinos agros undiquaque derivarentur. Sed illis dormientibus, Deum torrentem immiſiſſe qui alliſu ſuo ruperit aggerem, & urbem ſubverterit funditus, demerſis omnibus incolis. Erant hi אלהמיריה Humairitæ vel Homeritę, qui faſtu, inquit, cæteros Arabes ſuperabant, nec Deo gratos ſe præbebant ob collata beneficia. Ex quo factum ut illius in ſe juſtitiam provocarent cujus bonitatem ſpreverant. Tale fuit ante aliquot ſæcula fatum urbis celeberrimæ, quæque non multo poſt diluvium putatur conditorem habuiſſe שבא Saba Jectanis filium.

Docet idem Geographus ibi regnaſſe Reginam illam quæ venit ad Solo-

C monem. Verba ſunt ubi de *Marab* Clim. 1. part. 6. וכאנת מרינת סבא רמנהא בלקיס זוגה סלימאן *erat autem urbs Saba ex qua Belkis uxor Solomonis.* Et rurſus clim. 2. part. 6. *In ea fuit arx nomine* צרואח *Servach Solomonis filii David ſuper quem pax, cujus hodie nil quicquam ſupereſt præter deformes ruinas & divulſa rudera.* צרואח aliis צרוח & צרח eſt arx vel palatium; ut Hebr. צריח Jud. 9, 46. 49. in qua voce hæſiſſe video nonnullos interpretum. Hanc arcem condidiſſe dæmones fabulantur Arabum Lexicographi. Sequitur in Geographo: *Etiam in urbe Marab eſt arx* אלקשיב *alkaſib, quæ fuit palatium Belkis uxoris Solomonis ſuper quem pax.*

D Ita è veteribus Philoſtorgius ſcribit Sabæorum vel Homeritarum regionem μεγάλην τε Ἀραβίαν καλεῖσθαι, καὶ εὐδαίμονα πρὸς τῶν Ἑλλήνων. καθήκειν δὲ ἐπὶ τὸν ἐξώτατον ὠκεανόν, ἧς μητρόπολις ἡ Σάβα, δι' ἧς καὶ ἡ βασιλὶς κατὰ τὸν Σολομῶντα παραγεγόνει & *magnam & Fœlicem Arabiam à Græcis appellari: ad extimum Oceanum attingere; metropolim habere Saba: Per eam ad Solomonem reginam acceſſiſſe.* Huic adde Theodoretum, quem viri docti qui citant in contrariam ſententiam, docent ſe non ſatis attentè legiſſe. Is enim ita habet in 3. Reg. q. 33. Σαβὰ ποῖον ἐστὶν ἔθνος; Reſp. Αἰθιοπικόν· ἐντεῦθεν δὲ αὐτοὺς κεῖσθαι φασὶ τῆς θαλάσσης τῆς Ἰνδικῆς: ὀνομάζουσι δὲ αὐτοὺς Ὁμηρίτας. κατάντικρυ δέ εἰσι τῶν Αὐξουμιτῶν. Μέση δὲ τούτων κἀκείνων ἡ θάλασ-

E σα. τούτων ἐβασίλευσεν ἡ θαυμασία ἐκείνη γυνή, ἧς ἐπῄνεσε τὴν σπουδὴν ὁ δεσπότης Χριστός *Saba quisnam eſt populus? Reſp. Æthiopicus. Eos autem ajunt ad mare Indicum eſſe ſitos, & Homeritas nominant. Sunt autem è regione Auxumitarum, mari inter hos & illos intermedio. Iis imperavit admirabilis illa mulier cujus ſtudium laudavit Dominus Chriſtus.* Palam eſt Sabæos deſcribi, quia vocat Homeritas, & ad Indicum Oceanum ponit, & ab Auxumitis, id eſt Æthiopibus,

pibus, dividi docet altero mari, id est Erythræo. Tamen Æthiopes nominat, quia memoriæ lapsu sibi finxit ab Evangelista sic vocari. Quod his verbis disertè asserit q. 22. in Num. Σαβὰ ἔθνος Αἰθιοπικόν ἐστιν. Ὁ γὰρ Εὐαγγελιστής φησιν· βασίλισσα Αἰθιόπων ἀναστήσεται &c. *Saba gens est Æthiopica. Evangelista enim dicit: Regina Æthiopum surget*, &c. Cum in Evangelio legatur Βασίλισσα Νότου *Regina Austri* non *Regina Æthiopum*, nec ullius Æthiopum Reginæ Scriptura meminerit præter Candacem Act. 8, 27. Theodoreti verba descripsit Procopius Gazæus 1. Reg.

Vid. infra & in fine l. 4.

Idem Hebræi sentiunt: Salmanticensis lib. Juchasim. fol. 136. 1. *Regina Saba quæ Nicolaa vocabatur, venit ex regno Jeman ad audiendam sapientiam Solomonis.* Regnum Jeman est Arabia aromatifera, ut statim pluribus dicetur. Aben-Ezra in Dan. XI, 6. *Filia Regis Austri est Regina Saba: nempe hoc regnum vocatur lingua Ismaelitica* (id est Arabicâ) *Aljeman.*

Et verò è Sabæis Reginam illam esse profectam multo est verisimilius quam quod in Josepho legitur, eam ex Meroe venisse, quæ olim Saba dicta fuerit. Primò enim à Christo Jesu vocatur Βασίλισσα Νότου *Austri Regina*, id est Regina *Jeman* vel *Aljeman*. Quippe ut ימין *Jamin* Hebræis, ita Arabibus ימן *Jeman*, & cum articulo אלימן *Aljeman* Austrum sonat. Porro *Jeman* vel *Aljeman* Arabibus idem fere est quod Hebræis *Regnum Saba*, & Romanis scriptoribus Ἀραβία ἀρωματοφόρος *Arabia aromatifera*. Nubiensis clim. 1. part. 6. במדינה סבא טואיפה מן אהל אלימן *urbis Saba incolæ erant è gente Jeman*. Benjamin in Itinerario nuperę editionis pag. 73. *Omnes Ecclesiæ terræ Babyloniæ & Persidis & Chorasan* ושבא היא אלימן *& Saba quæ est Aljeman.* Et pag. 82. דרך מדבר ארץ שבא הנקרא ארץ אלימן *via deserti terra Saba quæ vocatur terra Aljeman.* Juchasin fol. 14. b. *Rex Jeman est Rex* מלכות תימן *regni Australis*. Et fol. 135. a. *Saba est ex Regno Jeman.* Et 139. 6. de Saracenis: *Quorum regnum extenditur usque ad Aljeman, quod vocatur Regnum Saba.* Aben-Ezra ubi supra de Saba: *Hoc regnum vocatur lingua Ismaelitica Aljeman.* Itaque si Reginam Sabæorum Christus appellavit Reginam *Jamin* vel *Jeman*, id est Austri, cum vulgo locutus est, & ita ut à quovis facile posset intelligi. At Austri nomine nemo est qui intelligat Æthiopiam: Utut ad Austrum Judææ tam sit Æthiopia quam terra Sabæorum, nusquam tamen ita vocatur. Non ignoro Ægypti Reges à Daniele passim appellari Reges Austri, quod æque inusitatum. Sed aliter loquuntur Prophetæ, quibus solemne est prædictiones suas verbis ænigmaticis involvere, aliter qui res gestas referunt, simplici stylo, quod hîc faciebat Christus.

Frustra, ex Act. 8. & Strabone, Plinio, & Dione, objicitur in Æthiopia regnasse fœminas: cum de Sabæis aliisque Arabum idem legatur. Aben-Ezra in loco ante citato de Sabæis in Aljeman: ועד היום הזה מולכת עליהם *Hodieque mulier illis imperat.* Claudianus in Eutropium lib. 1.

------ Medis levibusque Sabæis
Imperat hic sexus, Reginarumque sub armis
Barbariæ pars magna jacet.

Sic

A Sic cum Sabęi latrones in Jobi servos & greges irruerũt, fuit *dux fœmina facti*, sic credimus interpreti Chaldæo, qui hæc Hebræa verba ותפל שבא *Et irruerunt Sabæi*, sic παραφράζει ונפלת בתכיף לילית מלכת זמרגד ודברתנון *& derepente irruit Lilith regina Zmargad & Bartinnun.* Et cum ad Christi fidem Saraceni conversi sunt sub Valentiniano Imperatore, Reginam habebant Maüviam, quæ bellis frequentibus Palæstini & Arabici limitis provincias devastasse traditur, & Romanorum vires non parum attrivisse. Unde Geographus anonymus sub Constantino ante aliquot annos editus à doctissimo Gothofredo ex magni Salmasii Bibliotheca: *Prope hos degit Saracenorum gens, &c. Mulieres vero his im-*

Ruffin l. 2. cap. 6.

B *perare dicuntur.* Et Jemama pars Arabiæ ad mare Persicum è regione Mecchæ nomen habet à Jemama regina Arabum quæ imperavit in illis locis. Geographus: *Terra Oman ex parte Occidentali declinando ad Septentrionem confinis est terra Jemama, è cujus urbibus est Hagar* (Petra) *nunc diruta, in qua habitavit olim* אלימימה אלמלכה *regina Jemama.*

Clim. 2. part. 6.

Redeo ad Reginam Saba, quæ venisse legitur ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς è terræ finibus, quos insidere Sabæi multo verius dici possunt quam Meroitæ. Quia cum in Africa ultra Meroen sint regiones amplissimæ, Sabæi Arabiæ adeoque terrarum extima occupant ad Oceanum. Unde est quod Pompeius Syriâ perdomitâ

C tam impensè optabat διὰ τῆς Ἀραβίας, ἐπὶ τὴν Ἐρυθρὰν ἐλάσαι θάλασσαν, ὡς τῷ περιέχοντι τὴν οἰκουμένην πανταχόθεν ὠκεανῷ προσμίξειε νικῶν *per Arabiam ad mare Erythræum penetrare, ut victor perveniret ad Oceanum quo undiquaque terra cingitur.* Putabat nimirum sic futurum ut usque ad extremum orbem Romanorum arma promovisse diceretur.

Addo auri & aromatum, quibus Regina Saba camelos oneravit, multo plus esse in Sabæis quam in Æthiopum solo. Quid quod Josephus Judæos tradit balsami plantam illi reginæ ferre acceptam. Verba sunt: λέγουσι δ' ὅτι καὶ τὴν τοῦ ὀποβαλσάμου ῥίζαν, ἣν ἔτι νῦν ἡμῶν ἡ χώρα φέρει, δούσης ταύτης τῆς γυναικὸς ἔχομεν, *ajunt autem*

D *ex dono illius mulieris nos habere balsami radicem , cujus nostra regio hodieque est ferax.* Jam quis nescit balsamum Arabicam esse plantam , non Æthiopicam. Saltem nemo est , quod quidem sciam, qui balsami meminerit in Æthiopia nati. At de Sabæis scribit Agatharchides: παρὰ μὲν γὰρ αὐτὴν πέφυκε τὴν θάλασσαν τό τε βάλσαμον πολὺ καὶ κασία. *Etiam ad ipsum mare multum nascitur balsamum & casia.* Et Artemidorus apud Strabonem: παρ' οἷς καὶ σμύρνα, καὶ λίβανος, καὶ κιννάμωμον, ἐν δὲ τῇ παραλίᾳ καὶ βάλσαμον *apud quos & myrrha, & thus, & cinnamomum , in ora autem maritima etiam balsamum*, Et Diodorus: κατὰ μὲν γὰρ τὴν παράλιαν φύεται τὸ καλούμενον βάλσαμον *ad oram enim maritimam nascitur balsamum quod vocãt.*

E Et Pausanias in Bœoticis: ἐν δὲ τῇ χώρᾳ τῇ Ἀράβων ὅσοι τῶν ἔχεων περὶ τὰ δένδρα τὰ βάλσαμα οἰκοῦσι *in regione autem Arabum quotquot viperæ circa balsami arbores degunt.* Item: ἐπὰν οὖν συλλέγειν τοῦ βαλσάμου τὸν ὀπὸν ἀφίκηται τοῖς Ἄραψιν ὥρα *cum igitur venit Arabibus legendi opobalsami tempus.* Reginam Saba Balsamum dices ex Ægypto evexisse. Nec enim Æthiopiæ solum, sed si Josepho fides, etiam Ægypto imperabat, quam feracem esse balsami Dioscorides & alii testantur. Sed in

promptu est responsio, nec Herodotum, nec Strabonem, nec Diodorum qui de A Ægypto tam accuratè scripserunt, Ægyptii balsami uspiam meminisse; neque quenquam alium ante Dioscoridem. Quin & Plinium id latuit tam curiosum harum rerum indagatorem, Dioscoridi fere coævum. Unde haud dubie colligitur balsamum in Ægypto non fuisse plantam indigenam, sed aliunde recens advectam, quô ævô scripsit Dioscorides.

Taceo quod Arabiæ Saba multo est notior quam Æthiopiæ: Hæc enim unius Josephi testimonio nititur, quod lectori sæpe imponit: Quod vel ex hac historia colligere est, cujus fides in multis nutat. Summa est Reginam illam quæ Solomonem adiit, esse Herodoti Nicaulem quæ in Ægypto simul & Æthiopia regnavit: Vocari Reginam Saba de nomine urbis metropolis: Æthiopum enim B metropolim Saba fuisse dictam, antequam Cambyses Meroen appellasset de sororis suæ nomine: Ante Nicaulem à Minæo qui Memphim condidit, regnasse in Ægypto Reges CCCXXX. per annos plus mille trecentos: Hos ab Herodoto non nominari, quia commune fuit omnibus nomen Pharaonis, quod Ægyptiis Regem sonat; sed post Nicaulem desiisse sic appellari. Hæc è Josepho hactenus, quæ fabulosa esse prorsus statim animadvertet quisquis non est obesæ naris.

Antiq. l. 8. c. 2

1. Primo enim id falsum est Nicaulem in Ægypto regnasse: neque enim ab Herodoto Nicaule, sed Nitocris appellatur illa mulier quę sola in Ægypto regnavit. Nec est quod quis suspicetur vocem esse corruptam, & Josephum aliter le- C gisse. Asserit enim Herodotus eam Reginæ Babylonicæ Nitocri fuisse cognominem: τῇ δὲ γυναικὶ οὔνομα ἦν, ἥτις ἐβασίλευσε τόπερ τῇ Βαβυλωνίῃ Νίτωκρις. Nihil potuit scribi desertius. Et in dynastia Memphitarũ apud Africanum ex Manethone: Νίτωκρις γεννικωτάτη καὶ εὐμορφωτάτη τῶν κατ' αὐτὴν, γενομένη ξανθὴ τὴν χροιὰν, ἣ τὴν τρίτην ἤγειρε πυραμίδα, ἐβασίλευσεν ἔτη ιβ. *Nitocris generosissima & formosissima mulierũ suæ ætatis, flavi coloris, quæ tertiam pyramidem excitavit* (in Ægypto) *regnavit annis duodecim.* Et apud Eusebium lib. 1. Chron. pag. 21. Θηβαίων Αἰγυπτίων ἐβασίλευσεν ἔτη κβ Νίτωκρις γυνὴ ἀντὶ τοῦ ἀνδρὸς, ὅ ἐστιν Ἀθηνᾶ νικηφόρος. *In Thebanos Ægyptios regnavit annis XXII. Nitocris mulier pro viro, cujus nomen idem valet quod Minerva victrix.* Nempe Ægyptiis *Nit* vel *Neith* erat Minerva. Pla- D to in Timæo ubi de Nomò Saitico: τούτου δὲ τοῦ Νομοῦ μεγίστη πόλις Σαΐς, ὅθεν δὲ καὶ Ἄμασις ἦν ὁ βασιλεὺς, οὗ τῆς πόλεως θεὸς ἀρχηγός ἐστιν, Αἰγυπτιστὶ μὲν τοὔνομα Νηΐθ, Ἑλληνιστὶ δὲ ὡς ὁ ἐκείνων λόγος Ἀθηνᾶ. *Illius porro Nomi urbs maxima est Sais, unde oriundus erat Rex Amasis, ubi Dea urbis fundatrix, Ægyptiacè quidem vocatur Neith, Græcè autem ut illi asserunt* Ἀθηνᾶ *Minerva.* Rursus Arabicâ linguâ, quæ inter Ægyptiam & Hebræam media esse creditur, קהר *cahara* est vincere, & קהר *cahr* victoria. Unde nomen אלקאהרה *Alcahira* id est victrix, urbi Cairo, quia Muazzus illam ædificavit in horoscopo Martis והו קאהר אלפלך *qui vin-* E *cit orbem.* Ita reddenda erant Elmacini verba historiæ Saracenicæ pag. 228. quæ doctissimus interpres multo aliter accepit. Itaque ex *Neith* & *cahr* conflatam vocem *Nitocris* Minervam victricem veteres rectè interpretantur.

2. Falsum item est hanc mulierem Æthiopibus imperasse, ut à Josepho asseritur.

ritur. Saltem nihil tale est in Herodoto, quem Josephus sequi se profitetur. Herodoti quidem interpres alienigenam fuisse tradit, unde colligit non nemo eam in Æthiopia non in Ægypto natam. Sed in Herodoti Græco textu plane aliud habetur, nempe ex Ægypti Regibus CCCXXX. decem & octo fuisse Æthiopes, & mulierem unam indigenam, hoc est in Ægypto natam: ὀκτωκαίδεκα μὲν Αἰθίοπες ἦσαν, μία δὲ γυνὴ ἐπιχωρίη. Itaque merum somnium est quicquid affertur de muliere Æthiopica, quæ in Ægypto regnaverit.

3. Quid quod ex Scriptura patet Solomonis ævo regnasse in Ægypto Pharaonem illum cujus filiam duxit Solomon, & Sesacum qui continuo post obitum Solomonis Roboamum bello aggressus est; At de muliere quæ tum temporis in Ægypto regnaverit, altum ubique silentium. 4. Neque verò Regina Ægypti venisse diceretur ex extremis terræ finibus, cum Ægyptus sit Palæstinæ proxima.

5. Est & hoc ἀνιστόρητον urbis Meroes ante Cambysen priscum nomen fuisse Saba. Meroen quippe Cambyses condidisse legitur. Itaque ante Cambysen planè nulla fuit Meroe. Lucius Ampelius de Cambyse capite cui titulus *Reges Persarum. Æthiopiam profectus &c. urbem ibi condidit Meroem.* Diodorus: πόλις ἐστὶν ἀξιόλογος, ὁμώνυμος τῇ νήσῳ, κτίσαντος αὐτὴν Καμβύσου, καὶ θεμένου τὴν προσηγορίαν ἀπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μερόης *urbs insignis est insulæ cognominis, quam condidit Cambyses, & appellavit de nomine matris Meroes.* 6. Proinde etiam in eo peccat Josephus quod à sorore Cambysis, non à matre vult nominatam.

Diod. l. 1. pag. 20.

7. Nec Nitocrim dicit Herodotus post Reges CCCXXX. demum regnasse: Tantùm ex illo numero unam fuisse refert, nec indicat quota fuerit. Quin horum ultimum Mœrim nominat, cui non successit mulier, sed vir fortissimus Sesostris. Et ex Eusebio colligere est circa Patriarcharum tempora Nitocrim imperasse annis ante Solomonem minimum octingentis. 8. Finge tamen pro Mœri ultimam regnasse Nitocrin, ne sic quidem ratio constabit: Quia Mœreos successor Sesostris ex Herodoti sententia diu vixit ante bellum Trojanum, quô recentior fuit Solomon annis circiter CLXX. Itaque omnino necesse est ut Nitocris aliquot sæculis Solomonis tempora præverterit.

9. Jam quid absurdius fingi potuit quam quod ante Solomonem regnasse vult Ægypti Reges per annos plus mille trecentos; cum vel ex ipsius Josephi historia colligere sit diluvium Noachicum vix tanto ante præcessisse.

10. Neque verum est post Solomonem Ægypti reges repudiasse nomen Pharaonis, cum in Esaia, & Jeremia, & Ezechiele, & libris Regum multi recenseantur hujus nominis usque ad tempora captivitatis Babylonicæ, quam nemo nescit multis sæculis esse Solomone recentiorem.

11. De cætero Ægypti Reges qui regnarunt ante Sesostrim ideo præteriit Herodotus, quia in eorum gestis affirmabant Ægyptii οὐδὲν εἶναι λαμπρότητος *nihil esse splendoris*, non propter Pharaonum commune nomen, ut Josephus comminiscitur. Nam & aliud singulis nomen fuit peculiare, ut apud Herodotum & Eusebium videre est.

12. Sed & id mihi ſuſpectum eſt quod apud Joſephum ὁ Φαραὼν κατ' Αἰγυπτίους βασιλέα σημαίνει *Pharao Regem Ægyptiis ſonat.* Quia toties in Scriptura legitur *Rex Pharao*, quæ inanis eſſet ταυτολογία, ſi vox *Pharao* per ſe Regem ſonaret. Et ſacrâ ſaltem linguâ Ægyptiorum Rex vocabatur multo aliter vel ipſo teſte, qui lib.1. contra Appionem ὑκσὼς *hycſos* interpretatur βασιλεῖς ποιμένας *reges paſtores*, τὸ γὰρ ὑκ', inquit, καθ' ἱερὰν γλῶσσαν βασιλέα σημαίνει *hyc enim linguâ ſacrâ regem ſignificat.* Radix eſt Hebræum חק *hoc* quod legem ſonat, unde מחוקק propriè, legiſlator, à LXX. ſenioribus redditur ἡγούμενος, & βασιλεὺς, & ἄρχων. Apud Arabes, quorum dialectus Ægyptiaca vocabula multa habet admixta פרעון *Pharao* eſt crocodilus, quo Ezechielem alluſiſſe cap. 29. & 32. alibi docuimus. Tot Joſephi σφάλματα tam paucis verbis docent illi ſcriptori fidem non eſſe temerè adhibendam, cum verſatur in exoticis. Alioqui enim fatendum eſt nos illi plurimum eo nomine debere quod ſuæ gentis hiſtoriam ſummâ fide & ſedulitate ſcripſit.

CAPUT XXVII.

Ophir אופיר

OPhir Arabicè *Auphar*, id eſt opulentiſſimus. Fœm. *Vphre*, quomodo pro *Vrphe* legendum in Eupolemo. Terra Ophir duplex, una in Arabia, altera in India. Illa in Caſſanitis vel Gaſandis, quorum nomen à verbo חסן *chaſan*, id eſt theſauros recondere. *Gaza & Magazin* unde? Aurum ibi quam facile, quam purum, quantâ copiâ effodiatur, quam vili precio comparetur. Aurum apyrum, ἄπυρον. Obryzum unde dicatur. Auri glebulæ nucis & meſpili magnitudine. Meſpilum aronium, τρίκοκκον, *Zarur.* Ferro autem repenſum pari pondere, Æri triplum, ferro duplum, argento decuplum auri repenſum. Locus Agatharchidis perperam translatus. In Strabone fœdus error, Utrique medicina. Cur auri tanta vilitas in Caſſanitis. In Agatharchide ἄλλων pro ἁλιέων. Unde aurum Sabæis de quo Prophetæ & alii. Loca Scripturæ de Ophir Arabiæ. Alibi etiam aurum in Arabia Aliam fuiſſe Ophiram in India, nempe Ophiram Solomonis. De cujus ſitu variæ ſententiæ. Ea præfertur quæ Ophiram in Taprobana ponit. Ibi aurum, ebur, gemmæ, margaritæ, pavones, cercopitheci, *Paſis* ſinus & *Phaſis* amnis; unde aurum *Paz* & *Vphaz.* Aurum *Parvain* 2 Par 3. Phœnicibus *Parvain. Taph Parvan*, id eſt littus *Parvan*, inde *Taprobana* Ophiram cur Phœnices dixerint.

OPhir Arabicâ formâ legendum אופר *Auphar*, quod quid ſit jam dicemus. Arabibus ופר *Vvaphura* eſt εὐπορεύειν *abundare.* Giggeius ופר אלמאל *facultates amplæ fuerunt.* Avicenna cap. *de anatomia digitorũ:* ופרת לחום אלאנאמל *copioſæ ſunt pulpæ in extremis digitis.* Et in quinta conjugatione תופר multiplicari. 1. Pet. 2, 20. תתופר עליכם אלנעמה מן אללה *multiplicabitur ſuper vos gratia à Deo.* Ubi Syrus ירפא תשבוחתכון לות אלהא *multiplicabitur laus veſtra apud Deum.* Et nomen ſubſtant. ופר *vuaphr*, vel ופרה *vuaphra* in Giggeio eſt *copia, opulentia.* Adjectivum vel participium ואפר (*vuaphir*, *dives abundans*, cujus cōparat. & ſuperlat. אופר *auphar.* Sic in Avicenna capite *de anatomia oculi*, אופר מקדאר *auphar mikdar* eſt amplior vel uberior menſura. Inde locus auro affluens Arabicè dictus eſt *auphar*, quaſi uberrimum & opulentiſſimum dicas. In fœminino eſt ופרי *Vphre*, Itaque ארץ ופרי *ardh vuphre* terra eſt ditiſſima, גזירה ופרי *gezirath Uphre* inſula ditiſſima. Quomodo pro *Urphe* legendum in Eupo-

Lib. 1. fen. 1. doct. 5 ſum 1. cap. 23.

lib 3. fen. 3. tract. 1. cap. 1.

Apud Euſeb. l. 9. Præpar.

A Eupolemi loco insigni quo Davidem narrat πλοῖα ναυπηγήσασθαι ἐν Ἀχάνοις (lege Αἰλάνοις) πόλει τῆς Ἀραβίας, καὶ πέμψαι μεταλλευτὰς εἰς τὴν οὐρφῆ (lege οὐφρῆ) νῆσον, κειμένην ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, μέταλλα χρυσικὰ ἔχουσαν, καὶ τὸ χρυσίον ἐκεῖθεν μετακομίσαι τοὺς μεταλλευτὰς εἰς τὴν Ἰουδαίαν *naves fabricasse Ælanis urbe Arabiæ, & misisse metallicos ad insulam* Urphe, *in mari Rubro sitam, metallis auri fœcundam, & metallicos aurum inde in Judæam advexisse.* Quæ cum Scripturæ verbis plane consonant, nisi quod Davidi tribuit quod à filio Solomone demum præstitum est.

Terra Ophir duplex fuit, una in Arabia prope Sabæos, altera in India. Illa fuit in *Cassanitis* Ptolemæi & Stephani, quos Diodorus *Gasandes* vocat, & Agathar-B chides *Casandres*, facto nomine à verbo חסן *chasan*, quod in *cal* est possidere, in *niphal* recondere, unde יחסן *jeohasen* Es. 23. v. 18. לא איצר ולא יחסן *non reponetur in thesaurum, nec recondetur*: Indidem חוסן *chosen* thesaurus Prov. 15, 6. *in domo justi est* חסן רב *thesaurus magnus*. Ezech. 22, 25. חסן ויקר יקחו *opes & res pretiosas acceperunt*. Arabes per z חזן *chazan* scribunt, unde *gaza* vox per aphæresin, & מחזן *machzan* in plurali מחאזין *machazin*, nobis *magazin*, locus in quo reconduntur opes, Ch & G permutantur, ut in *galbanum* pro חלבנה χαλβάνη. Tale est quod iidem populi modo *Cassanitæ* vocantur & *Casandres*, mo-C do *Gasandæ*. Proinde ut ab opulentia locus dicebatur אופר *Ophir* vel *Auphar*, ita incolæ *Cassanitæ* vel *Gasandæ* dicti sunt à חסן vel חזן id est gazâ & thesauris quos possidebant, de quibus jam audi veteres.

Agatharchides: τὸν μέντοι χρυσὸν ὀρύσσοντες, ἐν τοῖς πλακώδεσι τῆς χώρας ὑπονόμοις εὑρίσκουσι πολύν *aurum qui effodiunt, reperiunt magnâ copiâ in latis terræ cuniculis*, quasi terrâ sponte dehiscente, ut latentes in visceribus suis thesauros metallariis retegat. Ideo cuniculos illos alii naturales vocant. Diodorus: τὸν δὲ χρυσὸν εὑρίσκοντες ἐν τοῖς φυσικοῖς ὑπονόμοις τῆς γῆς, συνάγουσι πολὺν *aurum autem in naturalibus ter-D ræ cuniculis inventum multum colligunt*. Hæc de effodiendi facilitate. Nunc dicendum quale sit aurum.

Agatharchides: οὐ τὸν συντηκόμενον μετ' ἐπιστήμης καὶ τέχνης ἐκ τοῦ ψήγματος, ἀλλὰ τὸν αὐτόματον, καλούμενον δὲ, διὰ τὸ συμβαῖνον, παρ' Ἕλλησιν, ἄπυρον *Non aurum ex ramentis cum scientia & arte liquefactum, sed sponte natum, quod ab eventu Græci apyron nominant*. Artemidorus apud Strabonem explicat βωλάρια χρυσοῦ καθάρσεως οὐ πολλῆς δεομένου *auri glebulas quod multa purgatione non eget*. Esa. 13, 12. pro Hebræo פז *paz* Græci interpretes habent τὸ χρυσίον τὸ ἄπυρον *aurum apyrum*. In quem locum Basilius: ἄπυρον δὲ χρυσίον τὸ μηδεμίαν ἀμφιβολίαν ὕλης ἀλλοτρίας ἔχον ἐν ἑαυτῷ, ἀλλ' ὁμοῦ τὸ φανῆναι πεῖθον τὴν ὄψιν τῶν ὁρώντων, ὅτι δοκιμόν ἐστι καὶ ἀμιγὲς χαλκοῦ ἤ τινος ἄλλης ἐπιπλοκῆς *aurum apyrum est quod nullam alienæ materiæ ambiguitatem in se habet, sed quam primū apparet, solo aspectu fidem facit se probum esse & ab omni æris aut alterius metalli cujuscunque permistione purum*. Eadem mens E Theodoreti: Ἄπυρον οὖν χρυσίον τὸ καὶ δίχα πυρὸς φαινόμενον δόκιμον, τουτέστιν ἄπεφθον, ὃ νῦν οἱ πολλοὶ εὔρυζον ὀνομάζουσι *Apyrum igitur aurum est quod etiam sine igne probū apparet, hoc est incoctum, quod multi nunc euryzum vocant*. Recte explicat per ἄπεφθον: ita enim vocatur aurum quod è fodina tam purum eruitur ut nulla co-

ctione ſit opus ad illud expurgandum. Itaque ἄπυρον & ἄπεφθον, planè idem ſunt. Sed aliud eſt ἔυρυζον vel ὄβρυζον, aurum ſcilicet ſæpius deſpumavit & excoctum eſt. Græcè enim βρύειν, βρύζειν, ὀβρύζειν, de illis rebus dicuntur quæ effervescendo ſpumam ejiciunt: unde & *obruſſa* Latinè eſt auri experimentum quod igne ſumitur. Vide Cl. Salmaſium in Solinum pag. 1080. Itaque falluntur qui putant aurum *obryzum* pro *Ophirizo* dici; Quamvis nonnulli interpretes in hac alluſione ſibi placeant. Ita Pſal. 45,10. pro *auro Ophir* Chaldæus habet אובריזן דמן אופר *obryzum quod eſt ex Ophir*: Et Arabs Rom. edit. אלדהב אלאברזין *aurum obryzum*: Et Eſ. 13,12. pro vulgatæ *obrizo* in Hebræo textu אופר *Ophir* ſcriptum eſt, ut obſervat Hieronymus.

Jam ſequitur auri glebarum craſſitudo. Diodorus: κατὰ δὲ τὸ μέγεθος ἐλάχιστον μὲν εὑρίσκεται παραπλήσιος πυρῆνι, μέγιστος δὲ οὐ πολὺ λειπόμενος βασιλικοῦ καρύου *magnitudinem quod attinet, minima* (auri glebula) *ad nucleum, maxima autem ad nucis baſilicæ magnitudinem accedit*. Strabo & Agatharchides medias eſſe ſcribunt magnitudine meſpili. Sed aronium puto intelligi ſive τρίκοκκον, Arab. זערור *zarur*. Nam noſtratis meſpili poma (σιτάνιον, vocant veteres) nucem baſilicam mole ſuperant.

Porro cum nullum auri uſum ſcirent extra torques & armillas tam divitis ſoli incolæ, illud vicinis populis, Minæis puta, Gebanitis & Sabæis cum ære & ferro permutabant. Diodorus: τούτου μὲν τοῦ γένους ἐπιπολάζοντος παρ' αὐτοῖς, χαλκοῦ δὲ καὶ σιδήρου σπανίζοντος, ἐπ' ἴσης ἀλλάττονται ταῦτα τὰ φορτία πρὸς τοὺς ἐμπόρους *Cum hoc genus* (id eſt aurum) *apud ipſos ſit copioſum, æris autem & ferri magna raritas, ex æquo has merces cum mercatoribus permutant*, nempe ita ut ferro aurum rependatur pari pondere. Quod utut ſuperet fidem; tamen leve eſt præ his Agatharchidis, quæ doctiſſimus interpres non ſatis intellexit: πρός τε τοὺς ἀστυγείτονας μετάγοντες, πωλοῦσιν εὐτελῶς. τὸν μὲν γὰρ χαλκὸν πρὸς τὸν χρυσὸν τρίσταθμον ἀλλάττονται, τὸν δὲ σίδηρον πρὸς διπλοῦν χρυσίον. ὁ δὲ ἄργυρος τοῦ χρυσοῦ δέκα δύναται μοίρας *Et ad vicinos translatum diſtrahunt precio vili admodum: æri enim triplum & ferro duplum auri rependunt; argentum autem decuplum auri valet*. Unde obiter ſupplendus locus in Strabone mutilus: πωλοῦσι δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἀστυγείτονας εὔωνον τὸν χρυσόν, τριπλάσιον ἀντιδόντες τοῦ χαλκοῦ, διπλάσιον δὲ τοῦ ἀργύρου *vili pretio vicinis ad aurum vendunt, æri triplum auri rependentes, argento autem duplum*. Ridiculè, quia cum illis æs & argentum æque deeſſent, nulla erat ratio cur æri argentum poſtponerent, & auri minus argento quam æri rependerent. Itaque ſic legundum ut Strabo ſibi conſtet nec differat ab Agatharchide: τριπλάσιον ἀντιδόντες τοῦ χαλκοῦ, διπλάσιον δὲ τοῦ σιδήρου, καὶ δεκαπλάσιον τοῦ ἀργύρου *æri triplum auri rependentes, ferro autem duplum, & argento decuplum*. Quia διπλάσιον & δεκαπλάσιον vocabula ſunt ὁμοιόπτωτα, alterum omiſerunt ſcribæ. Et interpres verba Strabonis reddit in ſenſum planè contrarium; *vendunt aurum æris triplo, argenti duplo*. Quod fugiſſe demiror magnum illum commentatorem.

Iliad. 3.

His ita explicatis apparet quanta fuerit in illis populis auri vilitas, qui non modo χρύσεα χαλκείων ut Homericus Diomeges, pari pondere permutabant, ſed &

æs

A æs triplo auro, ferrum duplo, argentum decuplo pensabant: Ut avorum nostrorum memoriâ novi orbis incolæ, quorum auro & margaritis nihil rependebatur pręter vitrea, & ahena, & fibulas, & cultellos, & securiculas, atque alia hujus generis crepundia & nugamenta. Nempe Gasandæ vel Cassanitæ hominum genus erant rude & imperitum, nec ullarum artium notitia imbutum, ita ut cum in solo feraci degerent, & pro ratione climatis bene riguo, tamen agrorum cultum negligerent piscatui solum intenti. Diodorus: ἥτε χώρα πάμφορός ἐστι καὶ διάφορος κατὰ τὴν ἀρετὴν, οὐ μέντοι τυγχάνει τῆς ἐνδεχομένης ἐπιμελείας, διὰ τὴν τῶν ἁλιέων ἀπειρίαν *Regio est omnium ferax, & soli bonitate præstans, sed solitæ culturæ est expers,*
B *propter piscatorum imperitiam.* In Agatharchide legitur τῶν ἄλλων ἀπειροτέρων ὄντων: ubi interpres, *ob cæterorum imperitiam*, sed legendum τῶν ἁλιέων, quasi diceres, ideo terram negligi, quia incolæ sunt piscatores rerum omnium imperiti. Cassanitas enim habitasse constat ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης *in ora maritima Rubri maris* ex Marciano & Stephano. Sed & ex Ptolemæo, à quo eorum oppida vel vici maritimi Βαδέου Βασίλειον, Ἄμβη πόλις, Μάμαλα κώμη, Ἀδήδου κώμη longo tractu describuntur. Addit Strabo coactos fuisse aurum tam vili pretio distrahere διά τε τὴν ἀπειρίαν τῆς ἐργασίας, καὶ τὴν σπάνιν τῶν ἀντιλαμβανομένων ὧν ἡ χρεία πρὸς τοὺς βίους ἀναγκαιοτέρα *cum propter imperitiam illud tractandi, tum quia*
C *iis carebant quæ pro auro rependuntur, quorum usus ad vitam magis est necessarius.*

Inde tanta fuit auri copia apud Sabæos, qui, si Straboni credimus, auriferæ huic regioni erant confines: Συνάπτει, inquit, ἡ τῶν Σαβαίων εὐδαιμονεστάτη (sub. γῆ) *his contigua est Sabæorum beatissima terra.* Agatharchides, & Diodorus Carbos vel Carbas medios interponunt, gentem obscuram, & unico portu notam, ad quem fontium amœnitas aquatores invitabat. At in Ptolemæo Saba Sabæorum metropolis prope attingit fines Cassanitarum. Atque huc referendum quod in Scriptura toties auri Sabæi fit mentio. Ut Ps. 72, 15. *Illi dabitur de auro Seba.* Esa. 60, 6. *Omnes è Seba venient, thus & aurum afferent.* Ezech. 27, 22. *Mercatores Seba* &c. *auro negotiabuntur in nundinis tuis.* 1. Reg. 10, 2. de regina
D Sabæorum: *Ingressa est Jerusalem cum exercitu numeroso, camelis ferentibus aromata, & aurum valde multum.* Et vers. 10. *Et dedit regi centum & viginti talenta auri.* Sed & cum apud Plinium Aelius Gallus Sabæos dicit esse ditissimos auri metallis, quia veteres nullas observant auri fodinas in Sabæis propriè dictis, aurum intelligi puto vicinorum Cassanitarum, qui vel erant sub Sabæorum jugo, vel aurum suum cum illorum quisquiliis permutabant.

Id autem ex proprio loci nomine vocatur aurum *Ophir.* Neque enim ad Indicum aurum pertinent omnia Scripturæ loca quibus agitur de auro Ophir. Sic in his Jobi cap. 22. vers. 24. *Pones aurum super pulverem, aurum*, inquam,
E *Ophir super rupes torrentium*; Et cap. 28, 16. *non confertur auro Ophir:* de Indica Ophir agi verisimile non est: Quia ætate Jobi qui Jacobo patriarchæ pæne fuit æqualis, ad terras illas tanta terrarum & marium intercapedine à Judæa dissitas nondum patuerat accessus. Sed nec Indicum aurum intelligo 1. Chron. 29, 4. ubi

ubi David obtuliſſe legitur mille talenta auri Ophir, quia in remotiorem illam Ophiram navigationem Solomon & Hiram primi inſtituerunt. Itaque cum in illis locis conſtet Ophir nomine terram ſignificari Judææ propiorem quam ſit India, hanc nemo cordatus alibi quæret quam quo loco diximus, ubi magna vis fuit auri præſtantiſſimi, quodque facilè eruebatur, & vili pretio diſtrahebatur. Fuit & alibi aurum etiam in Arabia: Sic ex Juba Plinius in ſinu Perſico deſcribit *littus Hammæum ubi auri metalla.* Et per Debas fluit amnis ψῆγμα χρυσοῦ καταφέρον *auri ramenta deferens*, cujus præter Strabonem Diodorus & Agatharchides meminerunt. Unde & Debæ dicti, quia דהב *deheb* Arabicè eſt aurum. In Arabia denique, ut teſtatur Dionyſius Periegetes.

Plin. 6, 26.

A

B

--- λιβάνῳ κομόωσιν ἄρουραι,
οὔρεα δ᾽ χρυσῷ
thure gloriantur arva & montes auro.

Sed, ut taceam nullibi à veteribus tam eximium aurum deſcribi, nec tantæ fœcunditatis, cum Ophir, id eſt incolæ terræ Ophir, fuerint è ſtirpe Jectan; non poteſt illis commodior ſedes aſſignari quam in ea parte Arabiæ in qua conſederunt cæteri fratres.

Interim non diffitendum aliam fuiſſe Ophiram remotiorem, nempe Salomonis Ophiram, in quam ſingulis trienniis ſemel navigabatur; unde præter magnam vim auri advehebantur ligna almugghim, ebur, ſimiæ, pavones, lapides pretioſi. Hanc Arabiæ non eſſe Ophiram quam in Caſſanitis poſuimus ad ſinum Arabicum prope Sabæos, multa docent, 1. Quod in hoc iter triennium inſumebatur. 2. Non potuit ebur ex Arabiâ afferri in qua elephanti nulli ſunt. Niſi quis ebur putet ex Adulitis eſſe allatum. 3. Conſenſus veterum qui Ophiram in India ſitam eſſe clamant.

C

1. Reg. 9, 26.
& 10. 11. 22.
2. Chron. 8. 18.

Tamen in qua parte Indiæ fuerit Ophira non ſatis conſtat. Quidam in Novo orbe quærunt, atque aurum *Parvaiim* 2. Par. 3, 6. volunt eſſe aurum Peruviæ, de ebore non ſolliciti, quod eo loci plane ignotum, nec de ratione itineris, quod ante uſum pyxidis magneticæ fuit prorſus ἀπρόσιτον. Alii Ophiram quærunt in regno Pegu: Alii ut Joſephus & pleriq; veterum in Aurea Cherſoneſo, quæ hodie Malaca dicitur: Alii in Afriæ regione Cephala vel Sophala Chaldæum interpretem ſequuti, qui claſſem in Ophiram profecturam ſemel atque iterum vocat ספינת אפריקא *navem* ſeu claſſem *Africanam.* Quo faciunt hęc Origenis in Job. 22, 24. Φασὶ δέ τινες τῶν ἑρμηνευτῶν τὴν Σωφεὶρ τὴν Ἀφρικὴν εἶναι *Ajunt interpretum nonnulli Sophir eſſe Africam.* Sophir id eſt Ophir: Ita legitur in Græca verſione, S repetito perperam ex τοῦ Ὀφείρ. Nec deſunt qui Ophiram in Taprobana inſula ponunt, ſive ea ſit Sumatra aut Zeilan.

D

2. Reg. 10, 11.
& 22, 49.

His ideo nos accedimus, quia Taprobanæ inſulæ, quam Zeilan eſſe, alibi probabo, omnia adamuſſim quadrant quæ de Ophira legere eſt in libris Regum & Paralipomenon. Ibi enim aurum & ebur gemmasque & margaritas magna copia naſci nemo eſt qui neſciat. Scatere etiam pavonibus ſcribit Steuckius in Arrianum. Et in Cherſoneſo proxima magni pretii cercopithecos memorat Ludovicus Vartomannus.

E

1. Reg. 9, 28.
& 10. 22. &
22. 49.
2. Paral. 3. 6.
& 8. 18. & 9.
10. 21.
Vartom. lib.
5. c. 21.

Ne-

A Neque hoc temerè prætereundum etiam *Paz* Cant. 5, 11. & *Uphaz* Dan. 10, 5. & Jerem 10, 9. nominari insulam Ophir. Quarum appellationum vestigia videre est in *Pasi* sinu, & *Phasi* amne Taprobanes à Ptolemæo memoratis. Appellatur & *Parvajim* 2. Chron. 3, 6. id est Syrâ & Phœniciâ flexione פרוין *Parvajin*, & mutato genere פרון *Parvan* vel *Provan*, quod vocabulum in Taprobane latere nemo non statim animadvertit. Itaque fallor, aut Taprobane vox coaluit ex duabus טף *taph* & פרון *Parvan* vel *Provan*. Arabicè טף *taph*, & geminatis radicalibus טפטף *taphtaph* est littus & ora maris, ἀκτὴ, παραλία, παραθαλάσσιον. Vide Giggeium in טפף. Hanc porro vocem apud Phœnices, Ægyptios & Æthiopes in usu B fuisse argumento sunt Phœnicum in Africa propria urbes maritimæ *Taphrura & Tabraca*, & promontorium *Taphitis*, in Ægypto *Taphium* vel *Tapium*, urbs ad primum Nili ostium versus Syriam, & duplex *Taphosiris* vel *Taposiris*, quarum una mari imminet, altera magnæ paludi quæ maris instar esse possit: Et ad sinum Abaliten in Arriano *Tapara* emporia: Ad Barbaricum *Tapatege*. Potuit igitur etiam insulæ *Parvan* vel *Provan* portuosum illud littus quô appellebant mercatores, à Phœnicibus vocari טף־פרון *Taph-parvan* vel *Taph-provan*, unde Græcum Taprobane.

Summa est primos Ophireos in Arabia fuisse cum ceteris filiis Jectan, & regio- C nem occupasse auro maximè fœcundam; quæ ex argumento אופר *Auphar* vel ופרי Uphre, id est opulenta dicta est, & *Cassanitis* propter הסנין id est thesauros in terra abditos. Sed cum quasi jure quodam id nominis sibi adsciscere viderentur auriferæ aliæ terræ Phœnicum navigationibus perviæ; Etiam Ophira dicta est altera terra remotior in India, è qua tantus auri proventus Hiramo & Solomoni. Phœnicibus scilicet solemne fuit ut loca nuper à se detecta vetustis nominibus cohonestarent. Hinc in mari Persico, alii Sidonii, alia insula Tyrus, & Aradus altera: Et in Hispania nova Carthago; Et in Boëtia alteræ Thebæ: Et in mari Cretico altera Byblus: Et Tharsis in utroque mari. Omnia enim hæc nomina imposuere Phœnices. Itaque verisimile est illos auriferæ terræ quam in India D detexerant, Arabicæ nomen indidisse.

CAPUT XXVIII.

Chavila חוילה Gen. 10, 29.

CHavilæ duo. Hujus sedes hodie *Chaulan*. Cujus situs ex Arabe Geographo accuratè describitur *Chaulanitæ* iidem qui *Carbi* Agatharchidis & Diodori; Et *Cerbani* Jubæ, pro quo perperam *Cembanos* habet Ælius Gallus; bellicosissimi Arabum: Ideo *Carbi* dicti. Chaulanitarum arx *Chond* ubi sit. Ptolemæi ὕελα vel ὑαίλα forte αὐιλα.

GEneseos cap. 10. memorantur duo Chavilæ; unus Chusi filius vers. 7. de quo agetur suo loco: Alter Jectanis vers. 29. in quo versamur. Hujus se- E des hodieque parum mutato nomine appellatur terra *Chaulan*, cujus metropolis *Du-Sohaim* vel *Chaulan-Du-Sohaim*. Hinc Geographus clim. 2. part. 5. *Via è Meccha* אלי די סחים מן הו לאן *ad Du-Sohaim è terra Chaulan &c.* Et aliquanto post חולאן די סחים הי קלעה חצינה *Chaulan-Du-Sohaim est arx*

valida

valida &c. Describitur in ea parte terræ תהאמה *Tehama* quæ terræ Jeman est confinis, ad stationem decimam tertiam à Meccha, quartam à portu Hali, secundam à *Baisat-jectan*, inter Moccham & Sanaam de qua in Uzal egimus, spatio ferè medio. Tehama porro est Arabiæ Fœlicis regio ad mare Rubrum extensa, longa duodecim stationes, lata quatuor, quam ad ortum montes terminant, mare ad Occasum, ad Aquilonem Meccha & Giodda, id est Ziden portus Mecchæ, ad meridiem ubi *Chaulan* terra Jaman seu Sabæorum. A

Ex hac descriptione tam accurata, qualis extat in Geographo, apparet terram Tehamam hodie Arabibus id ipsum esse quod Ptolemæo regio Cassanitarum, & Chaulan seu Chavilam fuisse in extremis Cassanitis prope Sabæos. Itaque Chaulanitę sunt Carbi, de quibus Agatharchides: τούτων δὲ τῶν ἀνδρῶν συνεχεῖς Κάρβοι κατέχουσι τὴν ἤπειρον, ἐκδεχομένου λιμένος ἀγχιβαθοῦς, ἐν ᾧ κρῆναι πλείους ἀναβάλλουσιν. Ἐφεξῆς δὲ τὸ Σαβαίων ἐπισυνάπτει γένος. *His autem* (id est Cassandribus vel Cassanitis) *contigui habitant Carbi in continente quam portus excipit profundus in quo plurimi erumpunt fontes: deinceps autem adhæret gens Sabæorum.* Et Diodorus: μετὰ δὲ τούτους ὑπάρχουσιν ὀνομαζόμενοι Κάρβοι, καὶ μετὰ τούτους Σαβαῖοι, *post hos sunt Carbi dicti, quos sequuntur Sabæi.* Pro Carbis Cerbanos vocat Juba rex apud Plinium: *Agrei*, inquit, *Cerbani, Sabæi Arabum propter thura clarissimi.* Et Ælius Gallus *Cembanos*, quô loco Arabiæ populos inter se conferens dicit, *numerosissimos esse Homeritas, Minæis fertiles agros palmetis arbustisque &c. Cembanos & Arios armis præstare.* Sed rescribendum *Cerbanos*, quibus Carborum vel Cerbanorum nomen videtur à Phœnicibus inditum ex argumento. Hebræis enim קרב *Kerab* est bellum, & קרב *Karab* confligere. Merito igitur Carbi vel Cerbani dicti sunt populi bellicosi, quosque inter cæteros armis præstare observat Ælius Gallus. Atque ex hac ipsa nota illos patet eosdem esse cum Chaulanitis, quorum virtutem Geographus ita cõmendat: Ubi de urbe *Chaulan-Du-Sahaim*: הי קלעה חצינה ולאהלהא מנעה ופיהם עזה *ea est arx valida, & populo ejus robur, & in eis est virtus*, quasi diceret gentem esse virtute bellicâ præstantissimam. Hæc ille climatis secundi parte quintâ: idem parte sextâ rursus meminit alterius castelli ejusdem gentis. Verba sunt: *A Nagia ad Chond* מן אלנגה אלי אלחנר *millia passuum XXVI. Chond autem est Castellum populosum quem incolit gens è terra Chaulan* קום מן אלחולאן. *In eo plures putei, super magno colle situm est. Distat à Sanaa millia passuum CXL.* Sanaam probavimus urbem esse Gebanitarum. Idem de Nagia scribit Plinius: *Gebanitæ pluribus oppidis sed maximis Nagiâ & Tamnâ templorum LXV.* Itaque hæc pars Chaulanitarum non procul fuit à Gebanitis. B C D

Plin. lib. 6. cap. 28.

Etiam ad Chavilæ vel Havilæ nomen alludit Ptolemæi ὕελα vel ὑαίλα, ut scribitur in exemplari Palatino. Malim αὔιλα, A & Y transpositis, ut sit ipsissimum Havilæ nomen. Fateor quidem inter *Chaulan* & Hyelam non parvum esse interstitium. Nam Ptolemæi Hyela versus Austrum multum recedit trans Sapharitas. At gens vaga, qualis Arabum, maximè in terra Tehamæ, quidni potuerit in varias colonias spargi & dissipari. Geographus Arabs: בארץ תהאמה סרחא אלערב מן E

A מן גמיע אלקבאיל: *In terra Tehama vagi sunt Arabes ex omni stirpe.* Plura de Havila vide in descriptione Paradisi terrestris.

CAPUT XXIX.

Iobab יובב Gen. 10, 29.

Prope Sachalitas in Ptolemæo *Iobaritæ*; legendum *Iobabitæ*. B & P Græcum sæpe confundi. Arabicè *Iebab* desertum. Ea regio valde deserta.

ULtimus filiorum Jectan est Jobab, pater Jobabitarum, qui Sachalitis fuere proximi. Ptolemæus: εἶτα πρὸς τοῖς Σαχαλίταις Ἰωβαβῖται *deinde juxta Sa-* B *chalitas Jobabitæ*. Sic legendum, non Ἰωβαρεῖται *Jobaritæ*. Notat doctissimus Salmasius & allatis exemplis probat B & P Latinum à libraris passim confundi, quia literæ sunt similes. Tam proclivis fuit lapsus in β & ρ majusculis, id est B & P, & tam facilè scribi potuit ΙΩΒΑΡΙΤΑΙ pro ΙΩΒΑΒΙΤΑΙ. Nec obscura est ratio nominis. Nam Arabicè יבאב *jebab* desertum sonat & ארץ אליבאב *ardo-ljebabi* terra deserti. Porro in Arabiæ parte quam Jobabitæ tenuerunt supra Sachalitem sinum, pleræque sunt solitudines. Itaque hanc plerique veterum securo saltu transmittunt. Et è recentioribus Belleforestus totum hoc latus desertum esse scribit, ita ut à Materqua sive Metaco (quod est initium sinûs Sachalitici) usque ad Covam (ubi desinit idem sinus) & promontorium Corodamum (olim, hodie Ra- C salgate nuncupatum) sexaginta fere leucarum spatio, nulla civitas reperiatur.

In Solin. pag. 277.

CAPUT XXX.

De Mesa משה *& Saphar* ספר Gen. 10, 30.

MEsa Mosi, aliis *Musa* vel *Muza*. Arabiæ aromatiferæ portus celeberrimus, unde iter ad Sapharitas. Probatur ex Ptolemæo, Plinio & Arriano qui habet *Aphar* pro *Saphar*. Quam pretiosæ ibi merces. Mons Climax. *Saphar* Mosi mons Orientis, Unde *Saphar* urbs metrop. & *Sapharitæ* populi. Urbes plurimæ vicinis montibus cognomines Climax in Ptolemæo quan- D tum extensus, & quot gentium terminus. Cur Arabia odorata per duo hæc loca designetur. *Saphar* recentioribus *Tapharon, Taphron, Tarpharon*. Arabibus *Tdaphar* טפאר. Unde colligere est veteres per *Sade* scripsisse, non per *Samech*. Sed *Samech* & *Sade* literæ promiscuæ. Nardus *Sampharitica* Dioscoridis, Avicennæ *Sapharitica*.

UT veritas eorum quæ hactenus docuimus magis ac magis confirmetur, operæ pretium erit ex ipso Mose discere ubi locorum habitaverint filii Jectan. Audi igitur divini scriptoris diserta verba ויהי מושבם ממשה בבאך ספרה הר הקדם *Et fuit habitatio eorum à Mesa, cum is Saphar montem Orientis:* His velut E intento digito designat Moses eam Arabiæ partem quam diximus. *Mesa* aliis *Musa* vel *Muza* portus fuit celeberrimus ad mare Rubrum, ad quem frequentes appellebant Ægyptii & Æthiopici mercatores, inde Orientem versus profecturi ad Sapharitas, à quibus thus & myrrham compararent, & quicquid est odorum

Arabicorum. Inspice Ptolemæi tabulas, ad sinum Arabicum gradu 14. Statim occurret Muza emporium. Græcè Μοῦσα scribitur. Et pæne rectà ad Orientem populi Sapharitæ, & Saphar metropolis prope ad radices montis Climacis. Sed & legendus Plinius lib. 6. cap. 23. ubi multis referuntur mercatorum annuæ navigationes ex Ægypto in Arabiam & Indiam. Summa est ab Alexandria per Nilum navigari Coptum usque. A Copto camelis iri Berenicem oppidum, ubi portus Rubri maris à Copto distat CCLXIIIM. pass. Inde eos qui Indiam petunt navigare Ocelin Arabiæ aut Canam thuriferæ regionis, portus utiles Indicæ navigationi. At quibus id consilium est ut ex Arabia merces rectâ in Ægyptum revehant, Muzam esse portum obvium ex quo ad Sapharitas & Sabæos iter est commodissimum. *Est*, inquit, *& tertius portus qui vocatur Muza, quem Indica navigatio non petit, nec nisi thuris odorumque Arabicorum mercatores. Intus oppida: regia ejus appellatur Saphar, aliudque Sabe.* Lege *Save* ut in Ptolemæo & Arriano, qui de Muza emporio & de metropoli Saphar agit multo pluribus, *Post hæc*, inquit, *in ultimo sinu sinistræ partis hujus pelagi* ἐμπόριον ἐστὶν νόμιμον παραθαλάσσιον Μοῦζα *emporium est legitimum maritimum Muza, quod à Berenice Austrum versus distat circiter duodecim millia stadiorum. Totum incolitur ab Arabibus nauticæ & maritimæ rei peritis. Plenum præterea est atque refertum advenis mercaturam facientibus. Nam præterquam quod transmarinis atque Barygazenis* *negotiationibus utuntur, suas proprias merces habent. Supra hanc trium dierum intervallo est urbs Σαυὴ *Save &c.* Καὶ μετ' ἄλλας ἐννέα ἡμέρας Ἀφὰρ ** (lege Σαφὰρ) μητρόπολις *& post alios dies novem Saphar metropolis, in qua sedem habet Charibael legitimus Homeritarum & qui hisce vicini sunt Sabaitarum* (id est Sabæorum) *Rex.* Hæc Arrianus de Muza emporio. Nunc ex eodem disce quam pretiosæ merces ibi venales prostiterint: *Merces*, inquit, *quæ in illud importantur, sunt purpura eximia & vulgaris, & vestes Arabicæ manicatæ & scutulatæ & inauratæ &c. Crocus, cyperus, othonium, abollæ, lodices, zonæ sciotæ, unguentum, vinum, frumentum &c. Inde exportantur quæ ibi nascuntur, myrrha electa, stacte abirminæa, lygdus, denique omnes illæ merces supra commemoratæ quæ ex Aduli efferuntur:* ebur scilicet, cornu rhinocerotis, testudo, nauplium &c.

* Barygaza est Indiæ portus non procul à Calicut.

** Periit S ex Saphar propter alterum S præcedens in ἡμέρας.

Ex his abunde patet quam frequens & quanti nominis fuerit Muza vel Musa emporium, unde iter erat ad Saphar regiam urbem & Sapharitas populos. Itaque ex loco tam nobili voluit Moses omnibus palam fieri in qua parte terrarum Jectanæi degerent. *Habitatio eorum*, inquit, *fuit à Mesa* (id est à Musa portu Sabæorum, quomodo posset legi si liceret per Masorethas, quamvis nihil sit necesse, quia in tanto lapsu temporis, nemo mirabitur Mesam in Musam fuisse mutatum) *cum is ad Saphar montem Orientis*, id est Orientalem. Non respectu Judææ, quæ Sabæos habet ad Austrum, inde est quod Reginam Austri Christus vocat reginam Saba: Sed respectu Mesæ vel Musæ urbis, ad cujus Orientem sunt Sapharitæ, & montium longa series quam Græci Κλίμακα nuncupant, at Moses *Saphar* de nomine vicinæ metropoleos. Sic *Nebo*, *Ziph*, *Hebron*, *Pharan*,

A *ran*, *Saron*, *Phogor*, *Gelboe*, *Gabaa*, *Galaad*, *Gamala*, *Somron*, *Modin* &c. non urbium ſolum, ſed & vicinorum montium ſunt nomina. Nihil enim eſt frequentius apud Hebræos & Arabes quam ut urbes vicinis montibus aut viciſſim montes vicinis urbibus ſint cognomines. Itaque hoc exemplo Saphartum dicebatur mons Climax ob viciniam urbis Saphar, vel urbs metropolis mutuata eſt nomen montis proximè imminentis. Atque hunc montem memorat Moſes ut tum temporis maximè notum. Is apud Ptolemæum longo tractu extenditur, & multarum gentium eſt terminus. Sic Σαβαῖοι καὶ Ἀγχῖται, ὑπὲρ τὸν Κλίμακα τὸ ὄρος *Sabæi & Anchitæ ſunt ſuper montem Climacem*; καὶ μέχρι τοῦ Κλίμακος Ῥαβανῖται *& uſque ad Climacem Rhabanitæ.* Et Χατραμῖται ἀπὸ τοῦ Κλίμακος μέχρι τῶν

B Σαχαλιτῶν *Chatrammitæ à Climace uſque ad Sachalitas.* Item Ἀπὸ δὲ μεσημβρείας τοῦ Κλίμακος Μασονῖται, εἶτα Σαρῖται, καὶ παρὰ τοὺς Ὁμηρίτας Σαπφαρῖται, καὶ Ῥαθηνοί *A meridie Climacis Maſonitæ, deinde Saritæ, & juxta Homeritas Sappharitæ & Rhathini.* Ibidem etiam fons Stygis: ἡ Κλίμαξ μεθ᾽ ὃ ἡ πηγὴ τὸ καλούμενον Στυγὸς ὕδωρ. Hæc omnia in Ptolemæo.

Proinde cum Moſes Jectanæos dicit habitare à Meſa vel Muſa qua via itur Sapharam; idem eſt ac ſi habitare ſcripſiſſet in Arabia odorata, in qua Ægyptii, & Æthiopes aromata comparaturi, hæc duo loca maximè noverant & frequentabant, Muſam portum in quem appellebant, & montana Sapharitarum ubi urbs erat regia. Et verò rem ſic ſe habere docuimus longâ inductione omnium filiorum Jectan, unico Obale excepto qui per Arabici freti anguſtias in Africam proximam migravit & in Abalitem ſinum. Sed potuit hæc migratio fieri poſt Moſis tempora. Utut ſe res habeat *μία χελιδὼν ἔαρ οὐ ποιεῖ.* Nec deſinit eſſe verum in Arabia Fœlici habitaſſe poſteros Jectan, etiam ſi illorum unus in vicinam regionem coloniam deduxerit.

C

A mediiævi ſcriptoribus *Saphar* vocatur *Tapharon.* Philoſtorgius ubi de Homeritis & Theophilo Indo: τῶν δὲ ἐκκλησιῶν μίαν ἐν αὐτῇ τῇ μητροπόλει τοῦ παντὸς ἔθνους Τάφαρον ὀνομαζομένῃ καθιδρύσατο *Eccleſiarum quidem unam in ipſa totius gentis metropoli, quæ Tapharon appellatur, excitavit.* Ammianus lib. 23. de Arabiâ:

D *Civitates habet eximias Geapolim, & Naſcum, & Baraba, itidemque & Nagara, & Mephran, & Taphron* &c. lege *Tapharon.* Stephanus inſerto R plurali numero habet *Tarphara.* Τάρφαρα, inquit, οὐδετέρως, πόλις τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας *Tarphara neutro genere urbs Arabiæ Fœlicis.* Geographus Arabs טפר *Tdaphar*, per T durum quod ſonat ut D, propter punctum adſcriptũ טפאר הי קצבה יחצב באנתו טפאר פימא סלף מן אלבלאד אלכבאר ואלמשהורה *Tdaphar eſt metropolis terræ Jachſeb, olim autem fuit Tdaphar è magnis & celebribus civitatibus.* Hinc colligas priſcos Arabes *Saphar* ſcripſiſſe per *Sad* vel *Sade*, nõ per *Sin* aut *Samech*, ut ספר *Saphar* Moſes. Omnino enim illud ט T d factum ex *tſade*, ut in טבי pro

E עבי : טל pro על : טמא pro צמא & ſimilibus. Sed quis neſcit *Sin* & *Sad*, vel ſi mavis *Samech* & *Sade* literas eſſe ſimilis ſoni & ſæpe promiſcuas, maximè apud Arabes. Sic origanum Arabicè ſcribitur צעתר & סעתר pharmacum quo provocatur ſternutatio צעוט & סעוט, negotium זעל & סעל, vitta ſanguine tincta quam

in capite gestant Arabicæ mulieres, cum inciderunt in grave aliquod infortuniũ **A**
& סקאב צקאב: platea סוק & צוק: latus סטר & צטר, quomodo & Syris. Pari ratione potuit scribi ספאר & צפאר per *Samech* vel *Sin*, ut ab Avicenna scribitur in capite de סנבל *Sunbal*, id est spica, nardi scilicet, נארדס ספאויטיקי ita enim legendum) pro eo quod in Dioscoride est νάρδος Σαμφαειτική *nardus Sampharitica*, seu ex Arabiæ urbe Saphar.

Non possum non addere in Arabica paraphrasi Lutetiana pro *Mesa* & *Saphar* haberi מכה *Meccham* & אלמדינה *Medinam*, ex quorũdam sentẽtia, qui primos **B** Arabes Jectanis filios circa hæc loca degisse volunt. Hinc author libri Juchasim, qui pluribus citatur in fine libri quarti ובני יקטן יג״ וכלם שכנו ממשא והיא הנקרא בלשון ערבי מכה *Jectanis autem* XIII. *filii fuere, qui omnes habitarunt à Mesa. Ea vocatur Arabum lingua Meccha.* Atque id quidem vero est propius quam quod sanxere veteres, Jectanis omnes posteros habitasse circa Cophetem in ora Indiæ. Tamen docebitur postmodum loca circa Meccham & Medinam tenuisse Chusæos, quibus Ismaëlitæ & Madianitæ mixti. At Jectanis plerosque filios in interiora Fœlicis Arabiæ secessisse ad regionem aromatiferam jam puto est luce clarius. Recte igitur Theophanes (postquam dixit de Ismaëlitis: οὗτοι πάντες ᾤκουν τὴν Μαδιανῖτιν ἔρημον, καὶ ἐν αὐτῇ ἐκτηνοτρόφουν ἐν σκηναῖς κατοικοῦντες *Hi omnes incolebant Madianitem eremum, & pecora in eo alebant in tabernaculis degentes*) de Jectanæis subjungit continuò post: εἰσὶ δὲ καὶ ἐνδότεροι αὐτῶν, μὴ ὄντες τῆς φυλῆς αὐτῶν, ἀλλὰ τοῦ Ἰεκτάν, οἱ λεγόμενοι Ἀμανῖται, τουτέστιν Ὁμηρῖται *sunt autem & his interiores, qui non sunt de tribu ipsorum, seu ex tribu Jectan, qui Amanitæ dicuntur seu Homeritæ.* Quod ipsum in Anastasio legere est, & in Euthymii Moamethicis. **C**

V Biblioth. Par. Græcol. tom. 2. p. 289.

V ibid & pag. 307. & 308.

Porro soli Jectanis posteri pro ערב עארבה id est genuinis Arabibus haberi volunt; Alios ערב מתערבה vel מסתערבה id est *Arabes factos* esse pertendunt. Quomodo in Judæis מתיהודים *Judæi facti* Esther. 8, 17. veris & natura Judæis opponuntur. Quô allusum à Christo Joh. 1, 48. & Apoc. 2, 9. & 3, 9. & à Paulo Rom. 2, 29. & Galat. 2, 15. Hactenus de Semi posteris. Jam ad Japhetum Europæorum patrem, quemque dilatavit Deus ut habitaret in tabernaculis Semi. **D**

Gen. 9, 27.

E

LIBER TERTIUS
DE IAPHETI POSTERIS.
CAPUT I.
De Iaphetho.

A JAphetho pars Asiæ & Europæ obtigit, magnarum terræ partium minima, ſed cultiſſima. Japheth Græcis Japetus. Decrepiti ſenes Japeti dicti per convitium. Japeto vetuſtior, adagium olim in uſu. Japeti bella in Jovem. Japheth idem qui Neptunus. Prometheus eſt Magog. Japheth fratrum natu maximus. Tamen illius benedictio tantum ſecundaria eſt, & quaſi B appendix ad Semi benedictionem; Et in nomine non Jehovæ ſed *Elohim*. *Iaphth* id eſt *dilatet Deus Iapheto* Paronomaſiæ quales in ſcriptura paſſim. Exempla multa. *Iaphth* veteribus *dilatet*; recentioribus *alliciat*. Prior interpretatio præfertur multis de cauſis. *Iaphth* alii *condecoret* tanquam à יפה. In Auguſtino *lætificet*, ſed legendum *latificet*. Alibi *lætatum* pro barbaro *latatum*, vel pro *lactatum* potius. Japheti portio ideo ampliſſima, quia in Septentrione major hominum fœcunditas: Hæc verba Noe, *& habitet in tabernaculis Semi*, quæ ad Deum aut ad Chriſti ἐνσάρκωσιν quidam referunt, potius ad Japhethum pertinere, cujus poſteri Græci & Romani Aſiæ portionem invaſerunt quæ Chamo obtigerat. Vocationem gentium iiſdem verbis contineri probatur etiam ex Chaldæo paraphraſte. Eccleſiam uſque ad Chriſtum fuiſſe in Semi tabernaculis. Japheti poſteros ad eam non pertinuiſſe. Hodie tamen conſtituere maximam partem Eccleſiæ gentium. Quinam è Japheth filiis in Europam ſe contulerint.

C PRæter Aſię partem non contemnendam Japheto Europa obtigit, magnarum mundi partium minima ſed cultiſſima, & longe populoſiſſima, & multis ab hinc ſæculis humanitatis ſedes, & politioris literaturæ, Græcorumque altrix & Romanorum, qui uſque ad Africæ & Aſiæ penitiſſima imperii ſui limites longe lateque promoverunt.

Japetum, id eſt Japhetum, Græci generis ſui authorem eſſe agnoſcunt, nec putant Japeto quicquam eſſe antiquius. Unde eſt quod decrepiti & deliri ſenes per convitium Japeti vocitabantur. Heſychius: Ἰαπετός, ἐπὶ διασυρμῷ πρεσβύτερος, ἀρχηγὸς (lege ἀρχαῖος) *Japetus, per deriſionem ſenex, antiquus*: Ἀρχαῖον ex D Suida reſcribo qui ſic habet: Ἰαπετὸς, ὄνομα κύριον, λῆρος, μωρὸς, ἀρχαῖος, *Japetus, nomen proprium, delirium* (id eſt delirus) *fatuus, antiquus*. Cujus locutionis en tibi illuſtre exemplum ex nubibus Ariſtophanis:

> Μήδ' ἀντειπεῖν τῷ πατρὶ μηδὲν, μηδ' Ἰαπετὸν καλέσαντα
> Μνησικακῆσαι τὴν ἡλικίαν.

Nec patri quicquam reſponſare, nec Japetum appellando ſenium ei exprobare. Itaque id ceſſit in proverbium *Japeto vetuſtior* pro valde ſene. Hinc apud Lucianum in Dialogo Cupidinis & Jovis, Cupidini pueritiam prætexenti, ut peccatum ex-E tenuaret, Jupiter infenſus regerit: Σὺ παιδίον, ὦ ἔρως, ὃς ἀρχαιότερος εἶ πολὺ τοῦ Ἰαπετοῦ *Tu ne puer ô Cupido, qui es Japeto longe vetuſtior*. Quod ſumptum ex Sympoſio Platonis in Agathonis oratione.

Fingitur Japetus Jovi, id eſt Chamo, bellum intentaſſe, propter diſſidia quæ inter illos peperit diſſimilitudo morum Gen. 9, 22. 23. Cur ex eodem Japheto Neptunum fecerint parum ſibi conſtantes mythologi, docuimus libro primo; Et Japheti filium Magog eundem eſſe cum Prometheo.

Japhetus non Chamo ſolum, qui fuit fratrum minimus Gen. 9, 24. ſed & Semo major fuit. Semum enim ex Gen. 11, 10. natum eſſe conſtat anno Patris Noæ DII. Qui cum Gen. 5, 32. anno ætatis D. generaſſe legatur: neque ſit Chamus aut Semus qui illo anno natus eſt, relinquitur ut ſit Japhetus. Omnino igitur Japhetus fratrum fuit natu maximus. Et verba Moſis Gen. 10, 21. LXX. recte reddunt τῷ Σὴμ &c. ἀδελφῷ Ἰάφεθ τοῦ μείζονος *Semo fratri Japheti majoris.* Ita ut Hebræum הגדול id eſt *magnus* vel *major* Japheti ſit epithetum, non Semi ut plerique volunt.

Sed utut ætate prior, tamen gratia poſterior Japhetus, nonniſi ſecundo loco benedictus eſt à patre Noa, atque illa benedictione quę fuit inſtar appēdicis ad benedictionem Semi, in cujus ſemine futurum erat ut benedicerentur omnes gentes. Nec temerè eſſe Judęi putant, quod in illa Noe Deum invocat ſolo nomine אלהים *Elohim*, id eſt Dei, inter gentes recepto, non tetragraminato יהוה *Jehova*, quod junxerat nomini *Elohim* in Semi benedictione. Sic ſcilicet innui putant Deum *Jehovam* nonniſi ſolis Semi poſteris, id eſt Judæis revelandum.

Benedictio Japheth ſic incipit: *Dilatet Deus Japhetho.* Dilatet Hebraicè eſt יפת *japhth.* Quo verbo ad Japhethi nomen alludi nemo non videt. Atque his paronomaſiis in Scriptura nil frequentius; ut cum de *Noach* dictum Gen. 5, 29. ינחמנו *(jenachamenu) conſolabitur nos.* Et de Juda in benedictione Gen. 49, 8. יודוך *(joducha) laudabunt te fratres tui.* Et de Dane v. 16. *Dan.* ידין *(jadin) judicabit populum ſuum:* Et de Gade v. 19. גד גדוד יגודנו *(Gadgedud jegudennu (Gad, turma populabitur eum, ſed ipſe alios* יגוד *(jagud) populabitur tandem.* Tale illud de Nabale 1. Sam. 25, 25. *Nabal eſt nomen ejus* ונבלה עמו *& (nebala) ſtultitia cum eo eſt.* Et de Gaza, vel quod idem eſt Aza Sophon. 2, 4. עזה עזובה תהיה *Aza (azuba) derelicta erit.* Et de Accarone eodem verſu ועקרון תעקר *Et Accaron (t he accer) eradicabitur*; ut in Pſeudoſibyllinis.

> Ἔςαι καὶ Σάμος ἄμμος, ἐσεῖται Δῆλος ἄδηλος,
> Καὶ Ῥώμη ῥύμη.
>
> *Erit & Samos arena, erit Delus ignota, & Roma vicus.*

Huc pertinet illud Jeremiæ cap. 1. verſ. 11. & 12. Et ad me factum eſt verbum Domini dicendo: *Quid tu vides Jeremia? Et dixi, virgam* שקד *(ſaked) amygdali video. Tunc mihi dixit dominus, bene vidiſti: Nam* שוקד *(ſoked) feſtino ego ſuper verbo meo, ut illud efficiam.* Ibi proponitur amygdalus tanquam ſymbolum feſtinationis propter alluſionem nominis שקד *ſaked* amygdali, ad feſtinandi verbum שקד *ſakad.* Neque inanis eſt alluſio. *Floret* enim *omnium prima amygdala menſe Januario, Martio vero pomum maturat.* Plinii verba ſunt lib. 16. cap. 25. Tale quid affectavit Græcus author adjectionum ad Danielem, quem uni ſeniorum qui ſe vidiſſe dixerat Suſannam ὑπὸ σχῖνον ſub lentiſco, reſpondentem inducit, *Angelus Dei* σχίσει σε μέσον, & alteri qui dixerat ὑπὸ πρῖνον *ſub ilice; Angelus Dei* πρίσει σε μέσον *ſecabit te medium* &c.

יפת *Japhth* eſt futurum *Hiphil* à פתה. Plenum eſſet יפתה *Japhtheh.* Sed litera *He* finalis per apocopen exciſa eſt, ut in ירד à רדה Eſ. 41, 2. & תשק à שקה Gen. 21, 19.

A 19. Porro פתה in *cal* est pellici, in *piel* pellicere. At in *hiphil* alibi nusquam occurrit, præterquam apud Chaldæos, quibus אפתי est dilatare. Hoc sequuti Chaldæus, Onkelos, Græci, Arabes &c. cum Hieronymo hîc reddunt; *Dilatet Deus Japhet*, pro eo quod recentiorum nonnulli ex Hebræorum usu: *Alliciat Deus Japhetum*. Quarum interpretationum cum utraque pia sit & erudita, prior tamen multis de causis videtur præferenda. Primò enim credibile non est Noam frustra mutasse conjugationem *piel* in *hiphil*, quâ in alliciendi significatione nemo unquam est usus: Secundò פתה verbum ita medium est ut tamen fere semper sumatur in malam partem. Cum enim in Scriptura frequentissimè occurrat, unô
B aut alterô locô exceptis, nihil aliud significat quam pellicere, & decipere, & seducere, & in errorem inducere. Græci ἀπατᾷν plerumque reddunt allusione manifesta, sed quæ verbi vim rectè exprimit. Tertio פתה cum in alliciendi significatione sumitur, semper regit accusativum: At hîc יפת Dativo jungitur. Dativi enim nota est *Lamed* litera voci *Japheth* præfixa, יפת אלהים ליפת: Itaque cum dici non possit; *Alliciat Deus Japhetho*, necessariò reddendum, *Dilatet Deus Japhetho*, supp. locum aut habitationem. Hebræi enim sic loqui amant. Ita Gen. 26, 22. הרחיב יהוה לנו *Dilatavit Dominus nobis*: Et Psal. 4, 2. *in tribulatione* הרחבתה לי *dilatasti mihi*: Et Prov. 18, 16. *Donum hominis* ירחיב לו *dila-*
C *tabit ipsi* supp. viam.

Non me latet tertiam esse interpretationem eorum qui יפת exponunt *condecoret*, quasi fiat à יפה. In qua sententia fuit Jonathan, qui sic habet in Chald. paraphrasi ישפר יי תחומיה דיפת *Condecoret Dominus terminos Japhethi*. Sed & Rabbi Mardochæus, qui, in Hebræis concordantiis quas vocant, hunc locum refert ad יפה. Quô pertinere volunt nonnulli recentiorum quod habet Augustinus ex vetusta illa versione Italica; *Lætificet Deus Japheth*. Sed hanc interpretationem, cum Grammaticæ legibus repugnet, Aben-Ezra his verbis jure merito suggillat, *Interpretatio quâ Japhth deducitur à verbo* יפה *(japha) decorum esse, non est interpretatio* יפה *(japhe) decora*. Neque hûc pertinet ut volunt τὸ *lætificet* in Augustino. Rescribendum enim *latificet*, quâ voce, barbarè quidem, sed significanter tamen, Græcum πλατύναι expresserat Italicæ versionis author. Et verò *latificet* legitur non *lætificet* in eodem Augustino contra Faustum Manichæum lib. 12. cap. 24. ubi citatur idem locus. Sic Job. 31, 27. ubi pro Hebræo יפת & Græco Symmachi ἐπλατώθη, Vulgatus habet *lætatum est*: *(lætatum est in abscondito cor meum)* suspicor *lætatum* factum ex barbaro *latatum* pro *dilatatum*. Nisi quis malit *lactatum* legi, quod non male responderet Græcæ voci ἠπατήθη, quâ hîc utuntur septuaginta seniores. Proinde pro Hebræo יפתה & Græco ἀπατήσει in Aquila & Theodotione, idem interpres *lactandi* voce utitur in his
E verbis Prov. 16, 29. *Vir iniquus lactat amicum suum*.

De civit. Dei l. 16. c. 1.

Sed redeo ad verba Noæ, quibus Japhetho benedixit. Quæ cum consensus veterum & similium locorum collatio doceat sic optimè reddi: *Dilatet Deus Japhetho* supple habitationem: iis omnino assentior qui per hæc verba volunt Japheth promitti fore ut in terræ divisione amplissimam illi portionem habitandam Deus assignet. Quod Deum abunde præstitisse statim agnoscet quisquis,

præter Europam quanta quanta eſt, ad Japhethi portionem pertinere cogitabit Aſiam minorem,& Mediam,& Armeniæ partem, & Iberiam, & Albaniam, & vaſtiſſimas illas regiones ad Boream, quas olim Scythæ, hodie Tartari obtinent. Ut de novo orbe taceam, in quem per fretum Anianis migraſſe Scythas vero non eſt abſimile. Nempe cum Japhethi poſteris Deus partem mundi aſſignaverit quæ vergit ad Septentriones; ubi vetus Gothorum ſcriptor Jornandes merito ſcribit eſſe *officinas gentium & velut vaginas nationum*; quia mira eſt in illis locis hominum fœcunditas: Regiones illorum habitationi deſtinatas vaſtiſſimas eſſe oportuit, ne Japheti familia præ cæteris ſoboleſcens nimis in arctum comprimeretur.

Jam quod ſequitur, *& habitet* vel *habitabit in tabernaculis Semi*, interpretes aliter atque aliter exponunt. Sunt qui Dei nomen volunt ex proximo repetendum, quaſi dicatur: *Dilatabit (quidem) Deus Japhetho, ſed habitabit* (idem Deus) *in tentoriis Semi*. Hoc eſt, Japhetho quidem largietur Deus ampliorem terræ portionem, ſed in Semi poſteris Eccleſiam ſibi eliget, in qua habitet ſempiternum. Quæ fere ſunt verba Pſaltis Pſal. 132, 13, 14. *Elegit Dominus Sionem, elegit eam pro habitatione ſua*, dicens: *hæc requies mea in ſæculum ſæculi, hic habitabo, quoniam elegi eam.* Quod toti Eccleſiæ ita convenit, ut peculiari ratione in Chriſto fuerit impletum, in quo *habitat* (κατοικεῖ) *omnis plenitudo Deitatis* Col. 2, 9. Is autem cum eſſet in terris, inter Semi poſteros, id eſt Judæos, habitavit, è quibus carnem ſumpſerat. Proinde Johannes de Chriſto cap. 1. v. 14. *Verbum caro factum eſt*, & (ἐσκήνωσεν) *habitavit in nobis*. Hanc expoſitionem multi perſequuntur è veteribus Theodoretus in Geneſ. quæſt. 58. & è recentioribus Fullerus Anglus Miſcellaneorum lib. 2. cap. 4. Præiverat è Chaldæis Onkelos qui ſic habet: *Dilatet Deus Japhetho, & habitet* שכינתו *majeſtas* (ad verbum *habitatio*) *ejus in tabernaculis Semi*. Hinc Arabs Erpenianus: *Et habitet* נורה *lux ejus*, id eſt Dei gloria ſeu majeſtas, *in tabernaculis Semi*.

Hæc interpretatio piam & magni momenti doctrinam in ſe continet, quam tamen aliunde puto melius probari quam ex hoc loco. Ubi illud *habitet* videtur pertinere potius ad Japhethum de quo dictum, *Dilatabit Deus Japhetho*, ut hæc ſit mens ſancti Patriarchæ, Deum aliquando Japhethi terminos ita dilataturum ut habitet etiam in Semi fratris tentoriis. Hunc locum ita accipiunt Hieronymus in traditionibus Hebraicis, Auguſtinus contra Fauſtum Manichæum lib. 12. cap. 24. & Chryſoſtomus in Geneſ. Homil. 29. Nempe cum verſus præcedens totus ad Semum pertineat, hic totus ad Jephethum videtur referendus. Legenti res patebit: *Dilatet Deus Japhetho, & habitet in tentoriis Semi, & Chanaan ſit ſervus ejus*, id eſt Japhethi, nam de Semo jam fuerat dictum: *Benedictus ſit Deus Semi, & Chanaan ſit ſervus ejus.* Itaque ſuperflue repeteretur, ſi de eodem Semo ageretur. Porro ſi ad Japhethum id referas: *Et Chanaan ſit ſervus ejus* etiam ad illum referendum quod proxime præcedit; *Et habitet in tentoriis Semi.* Hæc eſt Cajetani ratio, quæ non parum habet virium.

Super-

A Supereſt ut doceamus quomodo Japheth habitaverit in Semi tentoriis, aut Chananæis imperaverit: Atque utrumque valde eſt obvium. Nam idem Moſes, quô referente Noam ſcimus hoc prophetaſſe, aliud oraculum recitat Num.24, 24. quô prædicitur fore ut כתים Citthæi poſteri Japheth affligant Aſſur & Eber, id eſt Aſſyrios & Ebræos Semi poſteros. Et vel Scripturâ tacente, tamen hiſtoriæ nos docent Græcos & Romanos ex Japhethi ſtirpe oriundos Aſiæ portionem invaſiſſe quæ Semo & Chananæis obtigerat. Et ſicubi Chananæorum reliquiæ ſuperfuerant, puta Tyri à Sidoniis, & Thebis à Cadmo, & Carthagine à Didone conditis, id omne vel à Græcis vel à Romanis exciſum.

B Sed & vocationem gentium iisdem verbis contineri prævidit jam ante eventum Chaldæus interpres Jonathan, in cujus paraphraſi hæc verba ſunt valde notanda ישפר יי תחומיה דיפת ויתגיורון בניו וישרון במדרשא רשם *condecorabit Dominus terminos Japhethi, & proſelyti fient* (id eſt convertentur) *filii ejus, & habitabunt in ſchola*, id eſt templo vel Eccleſia, *Semi*. Nos ſcilicet qui ſumus Japetionidæ, aut in eadem Eccleſia habitamus cum Judæis qui crediderunt, aut incredulis ejectis, eorum locum occupamus. Id ſequuntur Hieronymus, Auguſtinus & Chryſoſtomus in locis ſupra citatis.

C Ex hac interpretatione tria emergunt non temere prætereunda. Primo Eccleſiam dici *tabernacula Semi*, quia uſque ad Chriſti adventum familiæ Semi fuit affixa. Ut per tabernacula taceam Eccleſię ſtatum in terris rectè exprimi, non modò quia Patriarchæ Abraham, Iſaac, & Jacob in tentoriis habitarunt ut peregrini, ut obſervat Apoſtolus Hebr.11,9. Sed & quia fidelium omnium in hac vita eadem eſt conditio. Hinc Petrus in ſecunda c.1.v.13. ἐφ' ὅσον εἰμὶ ἐν τούτῳ τῷ σκηνώματι *quandiu ſum in hoc tabernaculo*. Et Paulus 2.Cor.5,1. *Scimus enim quod ſi* ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνους καταλυθῇ *terreſtris noſtra domus tabernaculi diſſolvatur, ædificium ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cœlis.*

Secundo Japhethi poſteros olim non habitaſſe in tabernaculis Semi, id eſt ad Eccleſiam Dei nullo modo pertinuiſſe, nec ſortem habuiſſe in Jacob: Quod Apoſtolus docet his verbis Eph.2,2. *Eratis illo tempore ſine Chriſto, alienati à republica Iſraelis, extranei à pactis promiſſionis, ſpem non habentes, & Dei expertes in mundo.*

D Tertiò eosdem Japhethi poſteros hodie ita habitare in tabernaculis Semi ut pręcipuam partem conſtituant Eccleſiæ gentium. Quamvis enim neq; Semi neque Chami liberos ab Eccleſia excludat Deus, in qua nec Gręcus eſt, nec Judęus, aut Barbarus, aut Scytha, ſed Chriſtus omnia in omnibus: Tamen hoc certum Chriſti fidem jam inde ab ævo Apoſtolorum in Europa maximè viguiſſe, & Aſiæ partibus quæ in Japhethi ſortem ceciderunt. Quod longâ inductione demonſtrare ſit facillimum. Sed hæc ſunt alterius loci.

Col.3,13.

E Japhethi ſeptem filios recenſet Moſes, & nepotes totidem. De ſeptem filiis duo ſolum in noſtram Europam migrarunt, nempe Thiras & Javan: Quorum ille Thraciam & Myſiam obtinuit, atque Europæ fere quicquid eſt ad Septentrionem obverſum: Hic illas Europæ partes quæ ad meridiem vergunt, & Medi-

terraneo mari imminent, Græciam puta, & Italiam, & Galliam, & Hispaniam. Ab his initiô factô, videbimus quas Asiæ partes reliqui obtinuerint.

CAPUT II.

Thiras תירס Gen. 10, 2.

EX *Thiras Thrax*, ξ pro Samech in Alphabetho Phœnicio. Thracia Hebræis *Thrasia*, *Thressa* mulier, Θρᾷσσα, Θρῆσσα, Θρέϊσσα. Veteres è Thiras Thraces deducunt. Multa vestigia hujus nominis in Thracia & vicinis locis. *Athyras*, *Tyristasis*, *Thrasus*, *Trausi*, *Agathyrsi*, *Idathyrsus*, *Tyras*, *Tyris*, *Tearus*, *Tyriæ*, *Thuras*, *Thures*, *Thuros*, *Theritas*, *Thero*, *Tereus*, *Therops*, *Teres*, *Tiris*, Lucianus emendatus. Ortelius notatur. Thiras Arabi interpreti Persæ.

THiras putatur esse Θρᾳξ *Samech* & ξ permutatis, ut in Alphabeto quod Greci à Phœnicibus acceperunt, in quo litera ξ occupat locum literæ *Samech*. Inde est quod *Thrasia* תראסיה per *Samech* scribitur à nonnullis Hebræorum. Josephus filius Gorjon historiæ lib. 2, cap. 8. editionis Venetæ, Alexandrum Magnum inducit ita loquentē; *Audite me principes Macedoniæ* ותארסיה ותלאסיה (legendum ותראסיה ותסאליה) *& Thrasiæ, & Thessaliæ*. *Thrasiæ* id est *Thraciæ*. Neque aliter Abraham Zachut in libro Juchasin fol. 145. a. ותירס הם תראסיה *Et Thiras sunt populi Thrasiæ*. Quin & Græce mulier è Thracia Θρᾷσσα & Θρῆσσα & Θρέϊσσα dicitur, quæ ab Hebræo *Thiras* proximè absunt.

Joseph. antiq. l. c. 7. Euseb. in Chron. Eust. in Hexaem. Epiph. advers. Hæres. l. 1. § 7. Hieron. in tradit. Hebr. Isid. Orig. l. 9. c. 10.

E Thiras Thraces deducunt hi veterum quantum memini. Josephus, cujus verba sunt: Θείρης δὲ Θείρας μὲν ἐκάλεσεν ὧν ἦρξεν· Ἕλληνες δὲ Θρᾶκας αὐτοὺς μετωνόμασαν. *Thires autem Thiras vocavit eos quibus imperavit. Græci autem Thraces ipsos vocarunt.* Eusebius: Θηρὰς ἐξ οὗ Θρᾶκας *Theras* (id est Thiras) *ex quo Thraces*. Eustathius Antiochenus: Θείρας τοὺς Θείρας τοὺς νῦν Θρήκας. Epiphanius: Θρᾶκες ἀπὸ τοῦ Θήρας ἐπίκλην τοῦ ἐν τῇ πυργοποιίᾳ γεγενημένου καλῶνται. Hieronymus: *Thiras Thraces quorum non satis immutatum est vocabulum.* Ita etiam Isidorus & alii recentiores: Et è Chaldæis Jonathan & Jerosolymitanus interpres pro *Thiras* habent תרקי *Thraces*.

Quin apud Thraces & vicinos populos multa supersunt vestigia hujus nominis. *Athyras* portus & sinus, & fluvius circa Byzantium in Propontidem exiens, apud Plinium, Melam & Ptolemæum: *Tyristasis* vel *Tiristasis* urbs in Thraciæ Chersoneso apud Plinium & Demosthenem. Et *Thrasum* Θρᾶσον tractus Thraciȩ apud Procopium lib. 4. ædificiorum. Et *Trausi* Thraciæ populus ad Hæmum montem Herodoto 5. & Livio 38. & Hesychio. Stephanus à Græcis vocari scribit Ἀγαθύρσους *Agathyrsos* quod ipsum nomen ultimâ sui parte videtur alludere ad *Thyras*. Ut & Idathyrsus Regis Scytharum nomen ad Istri ostia, quem Darius bello est aggressus. Vide Plutarchi apophthegmata. Eôdem pertinet *Tyras* Mysiæ urbs ad amnem cognominem, cujus ostium non procul abest à Danubii ostiis. Vide Herodotum, Strabonem, Plinium, Ptolemæum. In Hesychio perperam scribitur Τυρὶς. His addendus Tearus amnis Thraciæ fontibus duode-

qua-

A quadraginta insignis hujus aqua scabiem & alios morbos curat. Vide Herodotum lib. 4. cap. 89. & 90. Et Plin. lib. 4. cap. 11. Et in proxima Bythynia Gallus, unde Galli Cybeles, dictus olim *Tyrias*, ut in Stephano habetur.

Sed & huc videntur alludere vetustissima Thracum nomina. Θοῦρας *Thuras* unum è nominibus Martis qui fuit Thracum Deus. Ab aliis scribitur Θοῦρις & Θοῦρος. Unde in Homero ἐπιθετικῶς Θοῦρος Ἄρης. Tamen à Dorotheo Poëta vetustissimo passim usurpari tanquam proprium Martis nomen observat doctissimus Salmasius in Solinum pag. 1235. Quin & *Theritam* cognominari de nomine *Therûs* nutricis tradit Pausanias in Laconicis: Θηρειτὰν δὲ ἐπονομάζουσιν ἀπὸ Θηροῦς. B ταύτην γὰρ τροφὸν εἶναι τοῦ Ἄρεως λέγουσι. Nec reticendus hîc *Tereus* Martis filius, primus Rex Thracum, quo in fabulis Poëtarum nemo decantatior. Nec *Therops* de quo Diodorus lib. 3. in eadem Thracia Rex à Baccho constitutus Lycurgi loco. Nec Odrysarum Rex *Teres* de quo Lucianus in Macrobiis ex Theopompo Hodie legitur Τήρης ὁ Δρυσῶν βασιλεὺς: Unde interpres *Teres Drysorum Rex* qui nullibi sunt. Itaque legendum Ὀδρύσων *Odrysarum* quæ Thraciæ gens est notissima. Miror Ortelium hoc non vidisse, qui Drysos suspicatur nomen esse gentile à *Drys*. At inde fierent Δρυεῖς vel Δρυσίδαι, non Δρυσοί. Stephanus Δρῦς πόλις Θράκης &c. ὁ πολίτης Δρυεὺς καὶ Δρυσίς. De cætero *Drys* non est regnum, sed C oppidulum, quod nunquam habuit proprios reges: At Odrysarum regnum in latitudinem patebat ab Abderis ad Istrum iter undecim dierum, & in longitudinem à Byzantio ad Leæos, vel ut apud Thucydidem legit Stephanus ad Lainos populos Pæonicos circa Strymonem iter tredecim dierum. Sed quod rei caput est, in eodem Thucydide legitur primus Teres Sitalcis pater, Odrysarum regnum amplificasse: Ὁ δὲ Τήρης οὗτος, inquit, ὁ τοῦ Σιτάλκου πατὴρ, πρῶτος Ὀδρύσαις τὴν μεγάλην βασιλείαν ἐπιπλέον τῆς ἄλλης Θράκης ἐποίησε| *Hic autem Teres Sitalcis pater primus Odrysarum regnum reliqua Thracia majus reddidit*. Et de eod. Plutarchus in libro Apophthegmatum: Τήρης ὁ Σιτάλκου πατὴρ ἔλεγεν, ὁπότε σχολάζοι καὶ μὴ στρατεύοιτο, τῶν ἱπποκόμων οἴεσθαι μηδὲν διαφέρειν. Sitalcis etiam filius fuit *Teres* no- D mine quem civitate donarunt Athenienses. Consule scholiastem Aristophanis in Acharn. Act. 1. Sc. 4. Est & *Tiris* Thracicum nomen. Polyænus Stratag. lib. 4. cap. de Antiocho Antiochi filio: ἔχων σὺν αὑτῷ Θρακῶν εὐπατρίδας πολλοὺς ὧν ἦρχον Τίρις καὶ Δρομιχαίτης *Multos secum habens nobiles Thraces quibus præerant Tiris & Dromychætes.* *Thiras* Arabs Paris. editionis פארס Persas interpretatur, quomodo & quidam Ebræi.

E

CAPUT III.

Iavan יון Gen. 10, 2.

IOnes non dici ab *Ione* Xuthi filio, sed ab alio antiquiore *Ione* qui Hebr. est *Iavan* filius *Iapheth.* *Iavan* in Gr. vers. Ἰωύαν. Iones Homero *Iaones*, al. *Iannes* & *Iades*. Jonum nomen præter Athenienses etiam Boeotos & Achæos complectitur & Macedonas. Mare Jonium. Jonum colonia in Asiam profecta, non fuit ex solis Atheniensibus. Jones è Thracia usque ad Isthmum. Alexander rex Javan Dan. 8. In columna Thesei quæ stetit usque ad Codrum, Jonia opponitur Peloponneso. Mancipia ex Javan Ezech. 27. id est Jonica & Græca, quæ maximé in pretio. Atossa Darium impulit ad bellum Græcis inferendum, ut ancillas ibi haberet. Aes ex Javan in Ezechiele, id est Euboicum, & ferrum ex Javan id est Macedonicum & Aonium vel Boeoticum.

QUominus Jonum nomen referatur ad Javan, quæ Josephi sententia est, adeoque veterum & recentiorum omnium, videtur obstare quod Græci scribunt de Jonum origine. Summa est Xuthum Hellenis filium Deucalionis nepotem è Phthiotide Athenas concessisse regnante Pandione, Creusam Pandionis sororem duxisse in conjugem, filium quem ex Apolline scilicet illa conceperat adoptasse, atque Jonem ideo vocasse quod ἰόντι eunti in Apollinis templum primus occurrisset. Hunc Jonem, bello in Eumolpum Thraciæ regulum fœliciter confecto, tantam consequutum esse gloriam, ut ab eo deinceps non Athenienses solum, sed & Atheniensium coloni omnes Jones dicti fuerint. Sed tota hæc narratio mihi quidem valde suspecta est: Neque enim verisimile est priscum nomen antiquasse Athenienses in bellici ducis gratiam. Hoc ad injuriam Erechthei pertinuisset, qui Athenis tum regnabat. Itaque Græcorum Historiographos puto invitos huc confugisse, quia nullum noverant Jonem antiquiorem. Sed is commodum hic sese offert, *Javan* scilicet vel *Jon* filius Japheth. Nam vocalibus ademptis Hebræum יון utroq; modo potest legi. Græci interpretes legerunt Ἰωύαν. Inde, inquam, *Jones* dicti qui Homero *Jaones*, aliis *Jannes* & *Jades*. Nempe Græcis id solemne est ut peregrina vocabula variè detorqueant. Interim Homeri *Jaon* maxime accedit ad *Javan*. Jonum porro nomine nolim solos Athenienses aut Atheniensium colonos intelligi. Quamvis ita accipiant Herodotus, Aristoteles, Heraclides, Strabo, Plutarchus & alii. Haud dubiè patuit olim hoc nomen multo latius. Nam Achæos etiam & Boeotos Jonum nomine contineri habetur in Hesychio. Quo refero quod à Strabone Jonicus campus ponitur in Boeotia. Et in Homeri hymno in Apollinem Jaones sunt Delii: Macedoniam etiam huc pertinuisse cum vicinis gentibus ad occasum docet quod Jonium appellatur mare illis obtentum. Proinde Chaldæi interpretes pro *Javan* hic habent Macedoniam. Neque verò ex solis Athenis educi potuit Jonum tam numerosa colonia quæ Androclo duce Codri filio in Asiam profecta duodecim urbes condidit, in his Ephesum, & Miletum, & Phocæam, urbes maximas, præter insulas Samum & Chium. Itaque Mileti, & Colophonis, & Prienes conditores Pylios aut Thebanos fuisse fatetur Strabo, non Athenienses. Atque ut scias coloniam hanc undecunque fuisse collectam, Asiaticos Jonas Herodotus ha-

Iliad. N. 685.
Hesych. in Ἰάννας. Harpocrat. in Ἀπόλλων πατρῷος.
Apud Harpocrat. in Ἀπόλλων πατρῷος.
V. 147. & 152.

A habuisse scribit τέσσαρας γλώσσης χαρακτῆρας *quatuor linguæ characteras*, id est idiomata, unum solùm habituros, si fuissent ex una civitate profecti. Uno verbo ad Jonas pertinuisse puto Macedones & plerosque Græcos. Quin juxta Scholiasten Aristophanis in Acharnan. πάντας τοὺς Ἕλληνας Ἴαονας οἱ βάρβαροι ἐκάλουν *omnes Græcos barbari Jaones appellabant*. Crediderim tamen usum sic voluisse ut ii potissimum Hebræis Javan vel Jones dicerentur qui è Thracia habitarunt usque ad Isthmum. Hinc est quod Alexandrum Daniel cap.8.v.21.appellat regem Javan. Confirmat id quod diximus columna olim à Theseo in ipso Isthmo erecta cum hac inscriptione, qua parte spectabat Megaram, τὰ δ' οὐχὶ Πελοπόννησος, ἀλλ' Ἰωνία *Hæc non sunt Peloponnesus, sed Jonia*, & qua parte Peloponnesum, τὰ δ' ἐστὶ Πελοπόννησος οὐκ Ἰωνία *Hæc sunt Peloponnesus, non Jonia*. Hujus columnæ mentio est apud Plutarchum & Strabonem, qui eam stetisse scribit usque ad Codri regnum, id est per annos circiter centum & quinquinta.

Plut. in Thes. Strab.l. 9.

B

Mancipia ex Javan id est Græca & Jonica venalia Tyri prostitisse scribit Ezechiel cap.27.v.13, ut quæ in toto Oriente maximè essent in pretio. Heliodorus lib. 7. συναπέστελλε δὲ καὶ ἀνδράποδα ὑπηρετησόμενα, κόρην μὲν τῇ Χαρικλείᾳ, παιδάριον δὲ τῷ Θεαγένει, τὸ μὲν γένος Ἰωνικὰ, τὴν δὲ ἡλικίαν ἥβης ἐντὸς *Misit etiam mancipia quæ illis servirent, Charicleæ quidem puellam, puerum vero Theageni, genere quidem Jonica, ætate vero intra pubertatis annos*. Et lib. 8. τὸ οἰνοχοοῦσαν τῇ Κυβέλῃ παιδισκάριον, ἣν δὲ τῶν Ἰωνικῶν ἅτερον *puella quæ erat à poculis Cybele, erat autem una ex Jonicis*. Hinc apud Ælianum de animalibus lib. 11, cap.27. cur Græcis bellum inferretur causa fuit Darii uxor Atossa Cyri filia ποθήσασα θεραπαίνας κτήσασθαι Ἀττικὰς καὶ Ἰάδας *cum ancillas Atticas & Jonicas possidere summe cuperet*. Itaque eadem in Thalia Herodoti, virum qui valde erat uxorius his fere verbis sollicitat. *Omisso bello in Scythas, qui quandocunque voles tui erunt, adversus Græciam expeditionem para*: ἐπιθυμέω γὰρ λόγῳ πυνθανομένη, Λακαίνας τέ μοι γενέσθαι θεραπαίνας, καὶ Ἀργείας, καὶ Ἀττικὰς, καὶ Κορινθίας *Lacænas enim & Argivas & Corinthias mihi ex fama cognitas servas habere exopto*. Ad quem locum Claudianus ita alludit lib. 2. in Eutropium:

C

D

> *Fœlices aliæ, quas debellata maritis*
> *Oppida, quas magnis quæsita viribus ornant*
> *Exuviæ; quibus Argivæ, pulchræque ministrant*
> *Thessalides, famulas & quæ meruere Lacænas.*

Martialis etiam lib. 4. Epig. 66. servos ex eadem gente ita commendat.

> *Nec tener Argolica missus de gente minister.*

Et lib. 7. Epig. 79.

> *Sed Mitylenæi roseus mangonis ephebus,*
> *Vel non cæsus adhuc matre jubente Lacon.*

E In eo ipso Ezechielis loco quem citavimus, commendatur æs ex Javan, id est Græcia. Euboicum æs intelligo de quo Strabo lib. 10. καὶ μέταλλον δ' ὑπῆρχε θαυμαστὸν χαλκοῦ καὶ σιδήρου κοινὸν, ὅπερ οὐχ ἱστοροῦσιν ἀλλαχοῦ συμβαῖνον *mirabile etiam metallum æris & ferri commune ibi fuit, quale negant alibi extitisse*. Et aliquanto post

post verſ. 19. agit idem Ezechiel de ferro ex Javan, id eſt Macedonia, ſi Javan idem ſignificatur qui ſupra. Geographus anonymus ſub Conſtantio cap. 34. de Macedonia: *Ejicit* (id eſt mittit) *ferrum & plumbum.* In quem locum multa obſervat de metallis Macedoniæ doctiſſimus Gothofredus qui Geographum illum primus edidit. Quibus addo ex edicto Pauli Æmilii apud Livium lib. 45. *Metalla quoque auri atque argenti in Macedonia non exerceri, ferri & æris permitti.* Et Boeoticum ferrum de quo Dionyſius Perieg. v. 476.

> Ἀονίῳ τμηθεῖσα πολυγλώχινι σιδήρῳ.
>
> *Aonium multâ quam ſcidit cuſpide ferrum.*

Aonium id eſt Boeoticum ut Euſtathius recte monet. Aones enim ἔθνος βάρβαρον οἰκῆσαν πότε ἐν Βοιωτίᾳ *gens barbara quæ in Boeotia quondam habitavit.* Sed cur ſuſpicer Javan de quo ibi Ezechiel eſſe in Arabia Fœlici, dixi cap. 21. lib. 2.

CAPUT IV.

Eliſa אלישה Gen. 10, 4.

ELiſa, aliis Hellas, Aeolis, Elyſii campi, Almeſiſa ſeu Mopſveſtia. Potius *Elis* & in genere Peloponneſus. In Ezechiele purpura ex inſulis Eliſæ, id eſt ex Peloponneſo & vicinis inſulis. Purpura Laconica, & in ſinu Corinthiaco, & Hermionica Suſis reperta, & Coa, & è Niſyro una Cycladum, & è Carpatho, & è Cytheris, & ex Gyaro, & ex Amorgo. Byſſus & purpura cur promiſcuè ſumpta. Byſſus in Elide, in Græcia nuſquam alibi.

JAvanis filii quatuor Eliſa, Tarſis, Kethim, Dodanim, à quibus provinciæ totidem denominatæ. Eliſa Chaldæis eſt אלס *Hellas*; Joſepho *Æoles*; Vilalpando *Elyſii campi* in Fortunatis inſulis; Arabi interpreti Pariſiis nuper edito אלמציצה *Almeſiſa*, id eſt Mopſueſtia Ciliciæ oppidum: Mihi Peloponneſus, in quo *Elis* vetuſtiſſima eſt & ampliſſima regio, cujus una pars ab Homero vocatur *Aliſium.* Proinde cum purpuræ meminit Ezechiel ex Eliſa allatæ cap. 27. verſ. 7. Eliſæ nomine Peloponneſum intelligo, in quo purpuræ piſcatio circa Eurotæ oſtia in veterum ſcriptis celeberrima. Plinius lib. 9. cap. 36. *Ros purpuræ præcipuus eſt Aſiæ, & in Laconica Europæ.* Pauſanias in Laconicis: Κόχλους δὲ ἐς βαφὴν πορφύρας παρέχεται τὰ ἐπιθαλάσσια τῆς Λακωνικῆς ἐπιτηδειοτάτας μετά γε τὴν Φοινίκων θάλασσαν *Conchas ad tincturam purpuræ maritimæ partes Laconicæ poſt Phœnicum mare aptiſſimas præbent.* Horat. lib. 2. Od. 18.

> --- *nec Laconicas mihi*
>
> *Trahunt honeſtæ purpuras clientæ.*

Statius lib. 1. Sylva 2.

> --- *quis purpura ſæpe*
>
> *Oebalis, & Tyrii moderator livet aheni.*

Val. Flaccus lib. 1.

> *Illic Tænario pariter tremit ignea ſucco*
>
> *Purpura.*

Etiam in Corinthiaco ſinu reperiebatur purpura, ſed in Phocide circa Anticyram cujus

A cujus plerosque incolas purpuræ fuisse piscatores testatur Pausanias in Phocicis. At in Peloponneso non procul à Mycenis fuit Hermione urbs ad Argolicum sinum purpuræ proventu nobilis, quæ à Plutarcho Hermionica dicitur, cum Susis ab Alexandro captis, ibi narrat πορφύρας Ἑρμιονικῆς εὑρεθῆναι τάλαντα πεντακισχίλια, συγκειμένης μετ' ἐξ ἐτῶν δέκα δεόντων διακοσίων, πρόσφατον δὲ τὸ ἄνθος ἔτι καὶ νεαρὸν φυλαττούσης *purpuræ Hermionicæ inventa fuisse talentorum quinque millia, annos servata decem minus ducentis, quæ florem recentem adhuc ac novitium retineret.* Itaque etiam de hac purpura potest accipi locus Ezechielis quem diximus de purpura ex insulis Elisæ. Adde Coam purpuram & conchylia Coa ex Ægei ma-

B ris insula Co prope Cariam. Juvenalis Sat. 8.

----- *Spartana chlamys, conchylia Coa.*

Horatius lib. 4. cap. 13.

Nec Coæ referant jam tibi purpuræ.

Ubi Acron: *Coæ pretiosæ à loco: in hac enim insula melior* (id est optima) *purpura tingitur.* Unde est quod insula Nisyrus, tam vicina Co ut crederetur ejus esse fragmentum, ἐκαλεῖτο καὶ Πορφυρὶς ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ πορφυρῶν *vocabatur etiam Porphyris à purpuris quæ in ea sunt.* Author Stephanus in Ethnicis. Ita etiam Carpathus olim dicta *Porphyris*, teste Eustathio, à purpurarum copia. Et Cythera

C Πορφυροῦσα, ut ab Aristotele scribitur, διὰ τὸ κάλλος τὸ παρὰ τῶν πορφυρῶν, vel ut habet Eustathius διὰ τὸ καλλίστας ἔχειν πορφύρας *quia eximias habet purpuras.* Rhodiæ quoque purpuræ meminit Vitruvius l. 7. c. 13. *Hoc rubrum*, inquit, *Rhodo etiam insula creatur.* Sed nec eâ caruisse Gyarum, Cycladum unam, quantumvis cætera inopem, colligere est ex Luciani Toxari, in quo Agathocles ut amico Diniæ in Gyarum relegato victum quæreret, παραδοὺς ἑαυτὸν τοῖς πορφυρεῦσι συγκατεδύετο *purpurariis operam suam locans, cum iis urinabatur.*

Et est è Cycladum numero *Amorgus* à qua Amorginæ vestes, id est purpureæ, si credimus Etymologo. Nec desunt qui ad Ἄμοργον & *Amorgina* alludere putent Hebræum nomen ארגמן *argaman* quo hîc utitur Ezechiel. Sed de his plura part. 2. lib. 1. cap. 14. p. 449.

D Aliud est quod intactum præterire sit religio, byssinas scilicet vel è bysso vestes, quod genus est lini tenuissimi, purpureum colorem non raro imbibisse. Unde in Scriptura toties *byssus & purpura*, vel *purpura & byssus* pro purpurea bysso per figuram ἓν διὰ δυοῖν. Atque inde factum ut byssus pro purpura sumeretur & byssinus pro purpureo. Hesychius: Βυσσὸς &c. χρῶμα ἀντὶ τῆς ὕσγης παραλαμβανόμενον *byssus color qui hysges*, id est cocci, *loco assumitur.* Idem: Βύσσινον, πορφυρόν. Item, Βυσσινᾶ, πορφυρᾶ. Suidas: Βύσσινον, βύσσῳ βεβαμμένον *byssinum, bysso tinctum.* Ut scias pro colore sumi. Et Arab. בוץ *sincero colore fuit.* Itaque cum purpuram & byssum promiscue sumi pateat: Fortasse in his Ezechielis, *hyacinthus &*

E *purpura de insulis Elisa fuit operimentum tuum*, purpuræ nomine byssus ex Elide intelligitur de qua Plinius ubi de asbestino lib. 19. cap. 1. *Proximus byssino mulierum maximè deliciis circa Elim in Achaia genito.* Et Pausanias in Eliacis l. 1. Θαυμάσαι δ' ἄν τις ἐν τῇ γῇ Ἠλείᾳ τήν τε βύσσον, ὅτι ἐνταῦθα μόνον, ἑτέρωθι δὲ οὐδαμοῦ

τῆς Ἑλλάδος φύεται *est & quod quis miretur Elei agri byssum, ibi solum nec alibi uspiam in tota Græcia nasci.* Et paulo post: Ἡ δὲ βύσσος ἡ ἐν τῇ Ἠλείᾳ λεπτότητος μὲν εἵνεκα οὐκ ἀποδεῖ τῆς Ἑβραίων, ἔστι δὲ οὐχ ὁμοίως ξανθή. *Byssus autem quæ in Elide est, tenuitate nõ cedit ei quam fert Hebræorũ terra, sed non est ita flava.* Et in Achaicis ubi de Patrensibus fœminis: Βίος δὲ αὐταῖς ταῖς πολλαῖς ἐστιν ἀπὸ τῆς βύσσου τῆς ἐν τῇ Ἤλιδι φυομένης. Κεκρυφάλους τε γὰρ ἐπ' αὐτῆς καὶ ἐσθῆτα ὑφαίνουσι τὴν ἄλλην *E bysso quæ in Elide crescit pleræque illarum victitant. Reticula enim ex ea & reliquas vestes contexunt.* Si sic purpuram accipias quo Ezechielis loco diximus, optime cohærebunt duo hemistichia. Nam in eodem versu proximè præcesserat: *E bysso variâ de Ægypto fuit carbasus tua ut esset tibi in velum.* B

CAPUT V.

Chittim כתים

CHittim Græci *Citios* reddunt, id est Cyprios, quia *Citium* in Cypro. Josepho χεθὶμ sunt insulares omnes. Inde מלכי החתים 2 Reg 7. reddit *Regem insularum*, ac si scribatur per *caph. Chittim* al *Chii*, al *Indi*, al. Cilicia ubi regio *Cetis*. Chaldæis אכזיא corruptè pro אכ״א *Achaja Chetim* lib. 1 Macchab. pro *Macedonia*. Cui versioni favere videtur Esaias cap 23 & allusio nominis *Chittim* vel *Chetim* ad *Macetiam* Tamen aliud *Chetim*, aliud *Iavan*. Et Prophetias de *Citthim* Dan. 11, 30 & Num. 24, 24 ad Romanos meritò referunt omnes interpretes; Chaldæi etiam qui Longobardorum circa Romam hîc meminere, unde obiter colligitur eos esse recentiores. Et Ezech. 27. buxei asseres ex insulis Chetim, id est è Corsica insula. Massoretha locum corruperunt. In Italia urbes *Cetia* & *Echetia* & *Cetus* amnis. Cocinthus in extrema Italia quasi חק כתים *Choq Citthim* terminus Cittæorum. Latini olim Cetii dicebantur. Latium à latendo Sic *Chetim* Arabicè est latens, *Chetema* latere, unde נכתמא Chald. *operculum*. Sed & Hebr נכתם *recondita est* Jerem. 2, 22. Quod probatur ex locis parallelis. כתים *Chittim* vel inde deduci, vel cô saltem alludere. Unde factum ut *Latium* redderetur. Illud Esaiæ de Tyro, *de terra Chittim revelabitur illis*, non pertinere ad Macedonas, sed ad Cittios vel Cissios prope Babyloniam multis probatur. Latii nomen vetustissimum *Camesene* etiam à latendo factum, נמום *camus* Hebræis latens reconditum. C

Dan 11, 30.
Es. 23, 1. 14.
Num. 24, 24.

CHittim כתים Græci interpretes Κιτίους reddunt & Κιτιεῖς & Κιτιαίους, id est Cyprios, si Josepho credimus; quia in Cypro insula *Citium* urbs est celeberrima, patria Zenonis Stoici, qui Κιτιεὺς inde appellatur. Addit idem omnes insulas, & loca maritima pleraque Hebraice vocari Χεθὶμ. Quo errore abductus Antiq. lib. 9. cap. 2. *Regem insularum* habet, τὸν (βασιλέα) τῶν νήσων pro Hebræo את מלכי החתים 2. Reg. 7, 6. Ac si חתים Chittim per ח *Cheth*, iidem essent qui כתים Chittim per כ *Caph*. Josephum sequuti Epiphanius in Hæresi Manichæorum, & Hieronymus in Genesim, & Eustathius in Hexaemero, & Victor presbyter in Jeremiam Cyprum itidem vel Cyprios interpretantur. Atque id ipsum sequitur Arabs interpres nuper editus qui hîc habet קברם *Cyprum*. Nec dubito quin Cittæorum nomine vel Cyprios vel Citiæos intelligat Menander, cum de Elulæo Tyri Rege scribit apud Josephum Antiquit. lib. 9. c. 14. οὗτος ἀποστάντων Κιτιαίων ἀναπλεύσας, προσηγάγετο αὐτοὺς πάλιν *hic ad Cittæos navigans qui defecerant, eos ad obsequium reduxit.* D E

Alii Χίους *Chios* malunt, alii Ἰνδῶν ἔθνη *Indorum gentes* apud Olympiodorum & Chry-

A Chryſoſtomum in catena Græcorum patrum in Jeremiæ caput ſecundum. Multi Ciliciam præferunt, cujus pars non minima *Cetis* regio apud Ptolemæum & Baſilium Seleucienſem libro primo de vita Theclæ.

In Chaldæis duobus pro Chittim occurrit אכזיא vox nihili. Sed legendum eſt אכייא *Achaia.* Author primi libri Macchabæorum, haudquaquam contemnendus ſcriptor, putavit haud dubiè *Chittim* eſſe Macedones. Quippe ſtatim initio libri narrat Alexandrum Macedonem egreſſum eſſe ex terra Chetim ἐκ τῆς γῆς χετιῦμ. Et cap. 8. v. 5. Perſeum illum Macedonem de quo Romani triumpharunt vocat Κιτιέων βασιλέα *Citieorum Regem.* Cui ſententiæ videtur non pa- B rum accedere roboris ex eo quod Eſaias c.23, 1. Tyriis excidium interminatus, addit fore *ut reveletur*, id eſt erumpat in illos hoc malum מארץ כתים *à terra Chittim*, quod referunt ad Macedonas qui Alexandro duce Tyrum oppugnarunt & devaſtarunt. Eôdem facit quod ad Cetthim videtur alludere Macedoniæ vetus nomen *Macettia*, vel *Macetia*, unde Macedones dicti *Macetæ.* Heſychius: Μακετία, ἡ Μακεδονία. Gellius lib. 9. c. 3. *Philippus Amyntæ terræ Macetiæ Rex, cujus virtute induſtriâque Macetæ locupletiſſimo imperio aucti &c.* Auſonius de claris urbibus cap. 2.

—— *Macetûmque attollite nomen.*

C Tamen eſt cur credam כתים *Chittim* potius eſſe Italos. Primum argumentum hoc eſto. Cum Daniel Alexandrum nominet Regem *Javan*, ſi dicatur idem Rex *Chittim*, confundentur *Javan & Chittim* quæ manifeſtè diſtinxit Moſes.

Præterea ejuſdem Prophetæ cap.11. v.29. & 30. de Chittæis ea dicuntur quæ merito ad Romanos referunt fere quotquot ſunt interpretes. *Conſtituto*, inquit, *tempore* Antiochus *rurſus invadet Auſtrum*, id eſt Ægyptum, *ſed poſterior primæ non erit ſimilis: ſupervenient enim naves Chittim, & invitus regredietur.* Naves *Chittim* haud dubiè ſunt naves Romanorum, Cajo Popilio duce, quorum metu Antiochus re infectâ diſceſſit. Itaque vulgato interprete pro *Chittim* Roma- D nos legas. Quam expoſitionem ſequuntur Græci & Latini patres, & ex Hebræis Joſephus Bengorjon, Selomo Jarchi, R. Saadias Gaon, Aben-Ezra, Joſephus Jachiades.

Liv. l. 4. & 5. Decad. 5. Polyb. in excerpt. Legat. c. 92.

Sic in Balaami vaticinio Num. 24, 24. *Naves* מיד כתים *à parte Chittim affligent & Aſſyrios & Hebræos*, verba מיד כתים *à parte Citthim* Hieronymus reddit *de Italia*, Onkelos מרומאי & Arabs interpres מן אלרומאנין *de Romanis*, & Jeroſolymitanus בלברדיא מן מדינתא רבא *in Lombardia ex urbe magna*, id eſt Româ. Et Jonathan מן למברדיא ומארע איטליא *ex Lombardia, & è terra Italiæ.* In utroque pro למברניא *Lombarniâ* vel לברניא *Libarniâ* legendum *Lom-* E *bardiam*, id eſt *Longobardiam*, ex Saadia didici qui צים hîc & Dan. 11, 30. exponit לונגיברדיים *Longobardos.* Unde obiter colligere eſt hos paraphraſtas multo eſſe recentiores, quam credit vulgus Hebræorum, & eô demum ævo ſcripſiſſe quo in Italia Longobardi rerum potiebantur, id eſt poſt annum Chriſti DLXX. aut ſaltem in iis quædam addidiſſe Judæos poſteriores.

Rurſus Ezech. 27, 6. Hebræa verba מאיי כתים *ex inſulis Chittim.* Chaldæus

reddit

reddit ממדינת אפוליא *è provincia Apuliæ*, & vulgatus interpres; *de Insulis Italiæ*. Quam versionem maxime probo. Agitur enim eo loco de Tyriorum navibus quorum transtra dicit Eyechiel ebore distincta fuisse בתאשורים *in buxis*, id est in asseribus buxeis allatis *ex insulis Chittim*, quasi dicat ex insulis circa Italiam. תאשורים buxum expono cum Græcis, *a* & Vulgato, *b* & Chaldæo *c* interprete, & plerisque Hebræorum. *d* Buxus porro nullibi crassior quam in Corsica insula Italiæ proxima. De hac Buxo sic Plinius: *Buxus Pyrenæis ac Cytoriis montibus, & Berecynthio tractu; crassissima in Corsica.* Et apud Theophrastum buxi arbores in Corsica insula (ἐν Κύρνῳ, non ἐν Κυρήνῃ, ut viri docti rectè corrigunt) leguntur esse μέγιστοι καὶ κάλλιστοι *maximæ & pulcherrimæ*, & εὐμήκεις *proceræ*, & πάχος ἔχουσαι πολὺ παρὰ τὰς ἄλλας *multo crassiores cæteris.* Et Diodorus lib. 5. Φύεται δὲ κατὰ τὴν νῆσον ταύτην καὶ πύξος πλείστη καὶ διάφορος *plurimum quoque buxi ejusque præstantissimi in illa insula nascitur.* Itaque in buxi speciebus nulla materies aptior ad transtra navium fabricanda, quæ ipsa latitudo commendat. Neque hæc insula Phœnicibus potuit esse inaccessa, quorum agnati Carthaginenses Sardiniam tenebant huic prope contiguam: sed & ipsi Corsicæ aliquandiu imperarunt. Proinde valde verisimile est agi de hac specie buxi in Ezechielis loco, cujus mentem Masorethæ cum non satis perciperent, vocem בתאשורים in duas perperam divulserunt, & alienis vocalibus appositis corruperunt, quod in avia traxit nuperos interpretes. Tamen Chaldeus recte reddidit דפין דאשברועין מכבשין בשן דפיל *asseres buxeos ebore obductos.* Et R. Selomo monet non posse aliter intelligi quam de arbore, ita ut legatur בתאשרים, ac si esset תבה אחת *una dictio*: Quo nihil esse verius experienti constabit.

a Esa. 41, 19.
b Ibid. & Esa. 60, 13.
c Ibid. & hoc ipso loco.
d R. Jona, Kimchi R. Selomo &c.
Plinius l. 16. c. 16.
Hist. l. 3. c. 15.

Jam si nominis *Chittim*, vel *Chetim*, ut veteres scribunt, vestigia quæras in Italia, occurret in ipso Latio urbs Κετία *Cetia* apud Halicarnasseum, una è septem urbibus à Cariolano captis, quas in ejus vita Plutarchus testatur fuisse μεγάλας καὶ πολυανθρώπους *magnas & populosas.* Occurret item Ἐχετία *Echetia* Italiæ urbs apud Stephanum, eadem ut videtur cum *Echetra* vel *Ecetra*, in Volscis clarissimâ, & inter Æquos & Hernicos loco valde commodo sitâ, cujus post Dionysium & Livium meminit idem Stephanus. Et circa Cumas Κετὸς *Cetus* fluvius in quo tradit Aristoteles plantas ἀπολιθοῦσθαι. Unde *Cetum* colligas eum esse fluvium quem alii Silarum vocant. Nam de Silaro Campaniæ amne id ipsum referunt Strabo, Plinius, Silius Italicus.

l. 8. p. 376.
Dionys. Halic. l. 4. 6. 8. 10. Liv. l. 2. & 3.
Arist. lib. de Mirab. Strabo in fine lib. 5. Plin. l. 11 c. 103 Sil. l. 8 v. 582.

Eodem refero quod *Cocinthum* quasi חק כתים *choq Citthim* terminum Cittæorum: veteres appellarunt extremum Italiæ promontorium, de quo Polybius lib. 2. τὸ προκείμενον ἀκρωτήριον τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν μεσημβρίαν ὃ προσαγορεύεται μὲν Κόκινθος. Videtur esse quod vocant hodie *Capo di Stilo*, quia Plinius medium ponit inter Lacinium & Leucopetram lib. 3. c. 5. Ibid. cap. 10. *Cocinthum esse longissimum Italiæ promontorium aliqui existimant.* Et in Antonino Cocinthum oppidum XXIIM. pass. distat à Scylace vel Scylacio hodie *Schilaci.* חוק *choq* pro termino reperitur Job. 26, 10. Prov. 8, 29. &c.

Nec desunt qui Romanos & Latinos asserunt è *Citiis* vel *Cetiis* traxisse originem

A nem, atque hanc illis fuisse priscam appellationem. Eusebius: Κίτιοι, ἐξ ὧν Λατῖνοι, οἱ καὶ Ῥωμαῖοι *Citii* populus *ex quo Latini qui & Romani.* Chronicon Alexandrinum: Κίτιοι ἐξ ὧν Ῥωμαῖοι οἱ καὶ Λατῖνοι. Ex Κίτιοι factum Ῥόδιοι per scribarum imperitiam. Cedrenus in Annalibus: τῆς δὲ Ἰταλίας ἐβασίλευσεν ὁ υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους ἀπὸ τῆς Αὔγης Τήλεφος, καὶ μετ᾽ αὐτὸν υἱὸς αὐτοῦ Λατῖνος ἔτη ιη. ὃς τοὺς Κιταίους ἐπονώμασε Λατίνους. Suidas: Λατῖνοι οἱ νῦν Ῥωμαῖοι. Τήλεφος γὰρ υἱὸς Ἡρακλέους ὁ ἐπικληθεὶς Λατῖνος μετωνόμασε τοὺς πάλαι Κιτίους λεγομένους νῦν Λατίνους *Latini qui nunc Romani.* *Telephus enim Herculis filius cognomento Latinus eos qui olim Cetii vocabantur,*
B *mutato nomine Latinos nominavit ut nunc vocantur.*

Quid si in ipsa voce *Chittim* Latinorum nomen lateat. Saltem à latendo dici Latinum plerique consentiunt. Sic Herodianus lib. 1. Saturnum narrat apud Janum κρυπτόμενον λαθεῖν ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα δοθῆναι τῷ χώρῳ τῆς Ἰταλίας *absconditum latuisse, unde & nomen Italiæ loco inditum,* nempe Latio ut statim additur. Eutropius lib. 1. *Hic Saturnus quia in Italia latuit, ab ejus latebra, Latium appellata est.* Ovidius in Fastis lib. 1.

Et dicta est Latium terra latente Deo.

Virgilius lib. 8. Æneidos:

—— Latiumque vocari
Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.

C Ad quem locum ita alludit Minucius in Octavio: *latebram suam, quod tuto latuisset nominari maluit Latium.* Et in eundem sic Servius: *Virgilius Latium vult dici, quod illic Saturnus latuit. Varro autem Latium dici putat, quod latet Italia inter præcipitia Alpium & Apennini.* His duabus sententiis quarum una fabulosa est, alteri cum situ locorum parum convenit, liceat tertiam addere, quam doctorum judicio submitto libens. Ea sic habet, Latii vocem, quæ à latendo deducitur, effictam fuisse ad instar Hebrææ כתים *Chittim.* Nam Arabica dialecto, quæ Hebrææ linguæ ramus est, כתם *chetema* est abscondere, & כתים *che-*
D *tim* occultus, latens. Hac voce nihil frequentius. Hinc in Proverbiis Abi-Ubeid. Pro. 60. מן כתם סרה *men chetema sirroho* qui abscondit secretum suum: Et rursus Pro. 155. מא כתמתה *non tegerem illum.* Et in Anonymi adagio 51. *Non est scientia nisi quæ est* מכתום *recondita in pectore.* Idem vocabulum extat Luc. 8, 17. pro Græco ἀπόκρυφον. Sic אנכתם ἐστὶ κεκαλυμμένον 2. Cor. 4, 3. Et אסתכתם ἐστὶ ἀφανὴς Hebr. 4, 13. Et כתמרת περιέκρυβεν Luc. 1, 24. Et לא אכתם *non abscondam* Psal. 40, 11. Inde נכתמא Chaldæis est operculum: pro quo corruptè legitur הנכתא in Jonathane Num. 31, 23. urt in margine notavit Hebræus scholiastes. Sed & apud Hebræos verbum כתם fuisse in usu liquet ex
E Jeremia, in quo Deus populum suum ita compellat, cap. 2. v. 22. נכתם עונך לפני *recondita est iniquitas tua coram me* Omnino ita vertendum. Neque enim ad rem facere quæ hic afferunt interpretes cordato lectori liquebit. Sed Arabicæ linguæ ignaros hæc latuisse nihil mirum est. Quanquam ex locis parallelis explicari potuisset hic locus. Qualis est ille Mosis Deut. 32. 33. 34. *Nonne illud est* כמוס *reconditum apud me,* חתום *obsignatum in thesauris meis? mea est ultio & retributio* &c. Et alter Jobi 21, 9. *Deus* יצפן *abscondet,* id est reponet *filiis iniquitatem*

tatem ejus. Tertius item Oseæ 13,12. צרור *Ligata est* (ut in marsupio nummi) *iniquitas Ephraim,* צפונה *absconditum est peccatum ejus,* id est coram Deo reconditum atque alta mente repostum. Quæ sunt ipsissima Jeremiæ verba, nisi quod utitur voce בכתם pro כמוס & צפן quarum illam usurpat Moses, hanc Jobus & Oseas. Itaque כתם *chatam* Jeremiæ plane idem est quod כמס & צפן recondere & abscondere. Ita ut כתים *Chittim* inde deductum per *Latium* rectè explicetur.

In Num. 24, 24.

Si *mem* finale dixeris notam esse pluralis numeri, nec ad radicem pertinere, hoc tibi probandum incumbet contra Aben-Ezram, cui *Chittim* שם יחיד *nomen singulare,* quamvis pluralium formam imitetur. Quod tamen mihi perinde est. Nam sola allusio vocum כתים *Chittim* & כתים *chetim*, quarum hæc latentem sonat, veteribus potuit ansam dedisse vertendi *Chittim* in Latium. Tale est quod אים Hieronymus Faunos explicat à quibus terrores Panici, quia אים est terribilis, quamvis ם in אים servile sit non radicale.

Es. 23,1.

Jam si objicias illud Esaiæ de Tyro, *de terra Chittim revelabitur illis*, ut probes Chittim esse Macedones à quibus excisa est Tyrus. Respondeo hæc perperam referri ad Macedones, quia in illo capite non agitur de postremo Tyri excidio, quod sub Alexandro contigit, sed de priore, cujus Author Nabuchodonosor. Itaque valde incertum est quorsum hic fiat mentio terræ Chittim; Atque in eo nodo solvendo non parum laborant interpretes. Divinat Moses Kimchius mercatores è terra Chittim Babyloniam profectos authores fuisse Chaldæis ut Tyrum obsiderent, & rem aggressuros consilio juvisse atque opibus, naves etiam aliquot iis accommodasse. Sed eruditi sciunt Europæos illo ævo nihil habuisse commercii cum Chaldæis. Neque enim Megastheni temerè credendum puto, referenti Nabuchodrosorum (is illi est Nabuchodonosor) usque ad columnas Herculis penetrasse, belloq; in Hispaniam illato Iberes inde ad oram Ponti dexteram deportasse, id est in Iberiam Asiaticam. Sola nominum similitudo ansam dedit huic commento, in quo si quid subesset veri, res non latuisset Græcos, quibus ante Alexandri tempora Nabuchodonosor ne de nomine quidem erat notus.

Apud Strab l. 15. & Euseb. in Chron. & l. 9. de præpar.

Nihilo verius est quod conjectat Selomo Jarchi, istis Esaiæ verbis, *de terra Chittim revelabitur*, significari Chittæos arcanum revelasse de Tyro obsidenda, ut Tyrii cladis futuræ conscii fuga sibi prospicerent. Neque enim Chittæis in Occidente quicquam subolere poterat de consilio Nabuchodonosoris quem ne fama quidem noverant. Sed aliud affert idem Selomo quod mihi maximè probatur, hoc loco scilicet nomine *Chittim* significari כותיים *Chutijim* id est Chutæos. Cui conjecturę plurimum favet, quod ejusdem capitis vers. 12. Esaias כתיים scribit geminato *jod*, διαχριτικῶς, ut scias non agi de *Chittim* quorum nomen nusquam ita scribitur, sed de *Chutæis*. Itaque non probo quod Masorethæ alterum *jod* suppresserunt, quod Isaias non frustra adhibet. Sed & iidem videntur *hiric* scripsisse pro *kibbuts*, id est כתים *Chittim* pro כתיים *Chutijim*. Nisi Chuttæos dixeris etiam vocari כתיים *Chittijim* quomodo Græcè Κιττίους vel Κισσίους. Chutæi enim iidem qui Cissii, nempe Susianæ incolæ ad ortum Babyloniæ, ut alibi nos

pro-

A probavimus. Quia voce sic exposita, nemo non videt cur Tyriis malum imminere dicatur è terra כתים vel כתיים id est Susiana, vel quod idem est, Babyloniâ, ex qua Nabuchodonosor. Jam lege sodes versus 12. & 13. apparebit luce clarius rem se habere ut diximus: *Virgo*, inquit, *filia Sidon* (id est Tyrea Sidoniis condita) *surge, transi* ad *Chitijim* (Chutæos vel Cittios) *etiam illic non erit tibi requies*. Quidni vero? causam habes versu proximo. *Ecce* etiam *terram Chaldæorum* (in quam deportabimini) *quam olim inhabitatam Assyrii fundaverant eremicolis* (id est ut in illam ii secederent qui antea in locis desertis habitabant) *& arces in ea erexerant, & palatia excitaverant*, eam inquam terram *Deus posuit in ruinam*, id est excidio destinavit. Quam Prophetiam implevit Cyrus aliquanto post capta & vastata Babylone. Merito igitur negat Esaias etiam in illa terra tutum fore Tyriis
B secessum.

Fuit & Latii vel Italiæ vetustissimum nomen *Camesene* vel Camisene jam inde à Jani temporibus, de cujus origine *Grammatici certant & adhuc sub judice lis est*. Ad Camisen quidem omnes referunt. Sed de Camise nihil certi. Hinc enim alii cum Macrobio & Hygino & Protarcho Tralliano, advenam & imperii consortem; alii Jani fratrem faciunt cum Catone in Originum libris: Alii denique Camisen asserunt sororem & conjugem fuisse Jani, ut Draco Corcyræus apud Athenæum lib. 15. Unde videtur desumptum quod Servius in lib. 8. Æneidos Tiberim vel Tiberinum *Jani & Camesenæ filium facit*. Quod si Camesen vel Camisenem dicamus id ipsum esse quod *Latium* & כתים *Cethim*, quia כמס *camas*
C Hebræis est abscondere. Hinc Moses Deut. 32, 34. *nonne illud est* כמוס *(camus) reconditum apud me?*

V. Macrob. Saturnal. l. 1. c. 6. al. 7.

CAPUT VI.

Dodanim דודנים *sive Rhodanim* רודנים

DOdanim Chaldæis Dardani. Esdras legit *Rhodanim*. Ita etiam Samaritanus codex. Et LXX qui *Rhodios* reddunt. Sed Rhodi nomen recens, & à rosis factum; & ipsa Rhodus serò nota: Et angustior quam ut suffecerit uni è filiis Javan Rhodi primi incolæ Heliadæ Mosi æ-
D quales Rhodanim sunt Rhodanenses qui Rhodano in Gallia fecere nomen. Rhodanus non est à *Rhoda* ut volunt; quia Rhodius diceretur; Et Rhoda est in Hispania ultra Pyrenæos. Sed à Rhodano *Rhodanusia* dicta Lugdunum, & incolæ *Rhodanenses* vel *Rhodanitæ*. Eodem alludunt *Rhodumna*, *Rhedones*, *Ruteni*. *Rhodani* Phœnicibus ut Arab. *Rhadini* flavum sonat. Galli olim tam natura quam studio & arte flavi. Britanni minus flavi licet Borealiores, & ob hoc ipsum Gallicæ originis esse crediti. Rutilus tam flavum quam rufum sonat, ut Græcè ξανθός. Indidem Celtarum nomen vel Galatarum, quia חלתא Chalta est crocus. Galli Ubicio τὰ ξανθὰ ἔθνη.

DOdanim דודנים Chaldæi *Dardanos*, recentiores *Dodonæos* interpretantur. Sed prisca lectio habuit רודנים *Rhodanim* per ר non per ד. Ita habetur in
E genealogiis Esdræ 1. Paral. 1. 7. Et in Pentateuchi versione Samaritana Parisiis nuper edita. Et utrobique Græci exponunt *Rhodios*, propter vocum allusionem. Quanquam id argumentum parum firmum est: Quia Mose recentius est Rhodi nomen. A Rhodo puella deducit Diodorus lib. 5. Grammatici παρὰ τὸ πολὺ ῥοῦν

ῥοῦν αὐτόθι δονεῖσθαι, πρὶν φανῆναι τὴν νῆσον. Alii ἀπὸ τῶν ῥόδων à rosis potius, quæ ibi magna copia succreverint, ut in Cariæ continente proximo, in qua Alabandicas rosas Plinius & alii laudant. Ut ab hortensi rosa Rhodus nominata sit, quomodo à sylvestri vicina insula Cynorrhodussa. Ita nonnulli veterum in Pindari scholiaste Olymp. 7. Τινὲς δέ φασι κληθῆναι οὕτω, διὰ τὸ σπουδαῖα ἔχειν ῥόδα *quidam Rhodum vocari ajunt, quia eximias habet rosas.* Vide & Isidor. Orig. lib. 14. cap. 6. Utut sit Rhodum olim multo aliter vocitatam fuisse veteres summo consensu scribunt. Heraclides: ἐκαλεῖτο δὲ Ὀφιοῦσα διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐνόντων ὄφεων. Strabo lib. 14. Ἐκαλεῖτο δ' ἡ Ῥόδος πρότερον Ὀφιοῦσα, καὶ Σταδία, εἶτα Τελχινίς. Stephanus: ἐκαλεῖτο Ὀφιοῦσα καὶ Αἰθραία. Eustathius Ἐκλήθη δέ ποτε, φασὶν Ὀφιοῦσσα, εἶτα Τελχινίς. Plinius: *Vocitata est antea Ophiusa, Asteria, Æthræa, Trinacria, Corymbia, Poeessa, Atabyria ab rege, deinde Macris, & Oloossa.* Quid quod insulam Rhodum è mari emersisse tradunt, haud dubiè quia non statim fuit nota. Ammianus lib. 17. *In Asia Delos emersit, & Hiera, & Anaphe, & Rhodus.* Plinius: *Claræ jampridem insulæ Delos & Rhodos memoria produntur enatæ.* Heraclides: Ῥόδον τὴν νῆσον τὸ παλαιὸν κεκρύφθαι λέγουσιν ὑπὸ τῆς θαλάσσης, ἀναφανῆναι δὲ ὕστερον ξηρανθεῖσαν *Rhodum insulam olim sub mari occultatā fuisse fama est, postea vero arefactam comparuisse.* Itaque affirmat Pindarus veterum sermonibus jactari, quo tempore Dii, id est filii & nepotes Noæ, terram inter se diviserunt, Rhodum nondum apparuisse, sed in fundo maris latuisse. Verba sunt Olymp. 7.

> Φαντὶ δ' ἀνθρώπων παλαιαὶ
> Ῥήσιες, οὔπω ὅτε
> Χθόνα δατέοντο Ζεύς τε καὶ ἀθάνατοι,
> Φανερὰν ἐν πελάγει
> Ῥόδον ἔμμεν ποντίῳ,
> Ἁλμυροῖς δ' ἐν βένθεσι νᾶσον κεκρύφθαι.

Vide & ea de re Philonis locum insignem in libello de mundo. Præterea Rhodus insula est angustior quam ut uni è quatuor Javanis filiis suffecerit, quibus Europæ magna pars in sortem obtigit. Rhodus quota Græciæ, aut Italiæ, aut verò Hispaniæ portio est, regionum amplissimarum, quas alii tres inter se diviserunt. Denique ex Zenone didici, quem libro 5. citat Diodorus, Rhodi primos incolas *Heliadas* floruisse circa tempora Cecropis, qui Mosi fuit æqualis. Proinde cum Mosis ævo demum Rhodus habitari cœperit, Rhodaniorum nomine Moses Rhodios non intellexit. Rhodanim igitur seu Rhodanitas, nam id populi nomen est, non in insulam Rhodum, sed in Galliam appulisse putamus, circa ostia Rhodani, quem de suo nomine nuncupaverint. Certe si de voce certetur, Rhodanim ad Rhodani nomen accedit propius quam Rhodi vel Rhodiorum. Præterea videtur Rhodus cum vicinis insulis in Elisæ sortem cecidisse ut jam antea monuimus.

Sed objectio in promptu est, Rhodanum non à Rhodanim sed à Rhoda oppido dici, quod à Rhodiis conditum postea Massiliensium fuit. Ita Plinius: *Agatha quondam Massiliensium, & regio Volcarum Tectosagum, atque ubi Rhoda Rhodiorum fuit, unde dictus multo Galliarum fortissimus amnis Rhodanus.* Et Hierony-

In Dionys. V. 505.

lib. 5. c. 31.

lib. 3. c. 4.

A B C D E

A ronymus in epistolam ad Galatas: *Oppidum Rhoda coloni Rhodiorum locaverunt, unde amnis Rhodanus nomen accepit.* Hæc Plinius & Hieronymus: At illorum sententiæ cur non accedam has habeo rationes. Primo amnis à Rhodâ non Rhodanus sed Rhodius dictus fuerit, cujus nominis fluvium in Troade Homerus & alii recensent. Præterea Rhodani nomen qui novitatis arguunt debuerant priscum indicare. Neq; enim ante Rhodiorum coloniam eò translatam, sine nomine fuit fluvius ingens, quem inter tres Europæ maximos computant Scylax & Solinus. Rhodanum certè constanter vocant non solum Apollonius, Timæus, Polybius, Artemidorus, alii sine numero, sed & his longe vetustiores Æschylus &
B Euripides apud Plinium. Et Euripide non multo junior Scylax Caryandensis. Hoc potissimum quod ut à Rhodâ nomen sortiretur Rhodanus, debuit esse Rhodæ vicinus. At à Rhodano Rhoda distat immensum quantum; ut quæ in Hispaniâ sit, non in Galliâ; procul à Rhodani ostiis terrestri itinere passuum millibus fere centum & quinquaginta. Strabo de Rhodiis: μέχρι Ἰβηρίας ἔπλευσαν, κἀκεῖ μὲν τὴν Ῥόδον (Ῥόδην legit Casaubonus) ἔκτισαν, ἣν ὕστερον Μασσαλιῶται κατέσχον *usque ad Hispaniam navigarunt, & ibi Rhodam ædificarunt quam Massilienses postmodum occuparunt.* Pomponius Mela capite de Hispaniâ: *Proxima est rupes quæ in altum Pyrenæum extrudit; dein Thicis flumen ad Rhodam.* Ptolemæus in descriptione Hispaniæ Tarraconensis: Ἐνδιγετῶν Ῥωδίπολις, vel ut est in
C emendatis exemplaribus Ῥώδη πόλις *Indigetorum est Rhode urbs.* Stephanus: Ῥόδη πόλις Ἰβηρίας *Rhode urbs Hispaniæ.* Livius: *Inde Rhodam ventum & præsidium Hispanorum &c. Ab Rhodâ Emporias perventum &c. Jam tum Emporiæ duo oppida erant muro divisa, unum Græci habebant à Phocæâ, unde & Massilienses oriundi, alterum Hispani &c.* Ex his abunde liquet illam ipsam Rhodam, quam condidere Rhodii & Massilienses tenuerunt, in Hispaniâ fuisse, non in Galliâ. Et verò ea ipsa urbs hodieque extat in Cataloniâ. *Roses* vocant incolæ. Jam quis in mediâ Galliâ fluvium credat traxisse nomen ab Hispanicâ urbe trans Pyrenæos. Sed quid viris magnis imposuerit puto mihi esse compertum. Ad Rhodanum fuit Rhodanusia Massiliensium urbs quam acceperunt pro Rhodâ. Marcianus
D Heracleota,

> Οἱ Μασσαλίαν κτίσαντες ἔσχον Φωκιεῖς
> Ἀγάθην, Ῥοδανουσίαν τε, Ῥοδανὸς ἣν μέγας
> Ποταμὸς παραρρέει.
> *Phocæa Massiliæ oppidi gens conditrix,*
> *Quam Rhodanus ingens alluit Rhodanusiam*
> *Habuit & Agatham.*

Stephanus: Ῥοδανουσία πόλις ἐν Μασσαλίᾳ *Rhodanusia, urbs in Massiliensi tractu.* Hujus ita meminit Sidonius Apollinaris: *Egresso mihi Rhodanusia nostra mœnibus.* Lugdunum videtur significare ut carmine quinto versu 578.

E *Obside præcepto nostræ de mœnibus urbis.*

Id est Lugduni, ut ipse explicat quarto post versu.

Præfat. l. 2.
Iliad. μ. 20.
Strab. l. 13.
Plin. l. 5. c. 30.
Argonaut. l. 4. ApudStrab. lib. 4.
Plin. l. 37. c. 3.
Arrian. In Periplo.
Scylax. c. Λίγυες.
lib. 14.
lib. 2. cap. 6.
lib. 2. c. 6.
lib. 34.
lib. 5. ep. 5.

Li.c.9. vid.& Epiphan.Hæresi 34.

Hinc & ipsa regio Rhodanusia vocatur, & incolæ Rhodanenses. Irenæus Lugdunensis Episcopus: Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς κλίμασι τῆς Ῥοδανουσίας, πολλὰς ἐξηπατήκασι γυναῖκας, ubi vetus interpres: *In iis quoque quæ sunt secundum nos regiones Rhodanenses, multas seduxerunt mulieres.* Sed in veteri inscriptione Rhodani accolæ *Rhodaniti* dicuntur. Itaque firmum hoc manet, nihil obstare quominus à *Rhodanim* nomen Rhodani deducatur. Atque côdem alludunt Rodumna Segusianorum urbs, hodie *Roane*; Rhedones & Ruteni Galliæ populi quorum metropoles hodie *Rennes* & *Rodes*. An & hinc Eridani nomen quem cum Rhodano confundunt scriptores vetustissimi?

Apollon. Argon. l.4.v. 627.

Jam lector monendus est *Rhodanim* ex terminatione videri nomen plurale, quomodo in Misraim posteris, *Ludim, Anamim, Lehabim &c.* Itaque gentilitia sunt hæc nomina, non hominum singularium. Ita ut hæc verba Mosis, *Misraim genuit Ludim, Anamim &c.* non ita sint accipienda, ac si quis *Mitsraim* nomine ex se immediatè genuerit filios his nominibus insignes. Minimè est hæc mens Prophetæ. Tantum vult ex *Mitsraim*, id est ex Ægyptiis oriundos esse *Ludæos, Anamæos &c.* quomodo ex Gallis orti sunt Galatæ seu Gallogræci, & Pœni ex Phœnicibus. Eodem exemplo Rhodanim id est Rhodanenses seu Gallos recenset inter filios Javan. Qua ipsa phrasi dixit Esdras 1. Paralip. cap. 2. v. 50. & 51. Sobalem, Salmam & Harephum patres esse totidem urbium; Et ibid. v. 54. Salmæ filios esse Bethlehem, Netophathæos &c. Et cap. 4. v. 14. Joab esse patrem vallis *charasim* seu artificum, id est incolarum illius vallis. Sed hoc jam ante est observatum.

Rhodanim igitur seu Rhodani ex Javane oriundi, cum in eam ipsam Galliæ oram appulissent, quam multis deinceps sæculis occuparunt Massilienses, fluvium quem insederunt de suo nomine *Rhodanum*, & oram adjacentem *Rhodanusiam* appellaverunt. Porro si quæras amplius de ratione nominis, mihi nihil quicquam occurrit vero propius quam si veteri Gallorum linguâ (quæ ut deinceps multis probo, fuit semi-Hebræa) *Rhodani* id ipsum fuisse dicas quod Arabibus ראדני *rhadini*, id est flavum & croceum; *Alcamus*, ראדין *rhadin crocus*, אחמר ראדני (*achmar rhadini*) *rubrum flavo commixtum, rubrum flavo distinctum.* Gallis, inquam, verisimile est hoc nomen fuisse inditum, propter colorem capillitii quod plerisque fuisse flavum aut croceum seu rutilum probant hæc loca veterum. Livius lib. 38. *Gallis promissæ & rutilatæ comæ.* Virgilius lib. 8. Æn. de Gallis,

Aurea cæsaries ollis, atque aurea vestis.

Lucanus lib. 10. de Cleopatræ ministris,

——pars tam flavos gerit altera crines,
Ut nullas Cæsar Rheni se dicat in arvis
Tam rutilas vidisse comas.

Silius lib. 3,

Jam puer auricomo performidate Batavo.

Et

A Et lib. 4. de Sarmente Gallo.

Occumbit Sarmens, flavam qui ponere victor
Cæsariem, crinemque tibi Gradive vovebat
Auro certantem, & rutilum sub vertice nodum.

Martialis lib. 5. Epigr. 38. de Erotio puellâ,

Quæ crine vincit Bætici gregis vellus,
Rhenique nodos, aureamque nitelam.

Et Epigr. 69. ad Lesbiam,

Arctoâ de gente comam tibi Lesbia misi,
B *Ut scires quantum sit tua flava magis.*

Claudianus in Rufinum lib. 2.

Inde truces flavo comitantur vertice Galli.

Et Stilich. Panegyrico secundo,

——*flava repexo Gallia crine ferox.*

Diodorus: οἱ δὲ Γαλάται τοῖς μὲν σώμασιν εἰσὶν εὐμήκεις, ταῖς δὲ σαρξὶ κάθυγροι καὶ λευκοὶ, ταῖς δὲ κόμαις οὐ μόνον ἐκ φύσεως ξανθοὶ, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς κατασκευῆς ἐπιτηδεύουσιν αὔξειν τὴν φυσικὴν τῆς χρόας ἰδιότητα. Τιτάνου γὰρ ἀποπλύμασι σμῶντες τὰς τρίχας συνεχῶς, καὶ ἀπὸ τῶν μετώπων ἐπὶ τὴν κορυφὴν καὶ τοὺς τένοντας ἀνασπῶσιν, ἵνα διαφανεῖς ὦσιν. ὥστε τὴν πρόσοψιν αὐτῶν φαίνεσθαι σατύροις καὶ πᾶσιν ἐοικυῖαν. παχύνονται γὰρ αἱ τρίχες C ἀπὸ τῆς κατεργασίας, ὥστε μηδὲν τῆς τῶν ἵππων χαίτης διαφέρειν. *Galli autem corpore quidem proceri sunt, carne autem humidi & candidi, capillis autem non solum naturâ flavi, sed & arte student augere naturalem coloris proprietatem, calcis enim ablutione crines assiduè purgantes, etiam à crine in verticem atque cervices retrahunt, ut pellucidi appareant. Ita ut Satyrorum & Panum speciem præ se ferant. Crassescunt enim assiduâ curâ capilli, ita ut à setis equinis nihil differant.* Totum hunc locum non piguit hîc describere, quia docet apertissimè, Gallos hunc colorem in comis aut à naturâ habuisse, aut summô studio affectasse. Ut Romanæ mulieres de quibus Martialis l. 8. Ep. 33.

Et mutat Latias spuma Batava comas.

D Id obiter tangit Plinius, quo loco saponem dicit Gallorum esse inventum rutilandis capillis ex sevo & cinere lib. 28. cap. 12. Itaque Britanni licet Gallis Borealiores, tamen minus erant flavi. Strabo de Britannis lib. 4. οἱ δὲ ἄνδρες εὐμηκέστεροι τῶν Κελτῶν εἰσι, καὶ ἧσσον ξανθότριχες *Viri autem Gallos proceritate superant, & comas habent minus flavas.* Atque ob hoc ipsum Britannos Gallicæ esse originis conjectat Jornandes historiæ Gothorum cap. 9. quod illis sunt *rutilæ comæ.* Rutilas dixit pro flavis, quomodo Ammianus lib. 15. *Candidi pæne Galli sunt omnes & rutili,* capillitii ratione scilicet. Nempe licet rutilus in capillis color Varroni sit idem qui rufus, qui mulieres valde rufas *rutilas* dici asserit, de linguâ Latinâ lib. 6. Tamen etiã pro flavo rutilũ sumi docet quod habetur in Samonico.

E *Ad rutilam speciem nigros flavescere crines.*

Ut & Lucani & Silii loca quæ nuper adduximus. Et Græca vox ξανθὸς ad utrumque pariter est homonyma; Qud putaverim Clementi imposuisse, qui pædagog. tertio Scytharum & Gallorum comis τὸ ξανθὸν ita tribuit, ut aperte doceat,

 rufum

rufum à se colorem non flavum intelligi: Nam sequitur continuo post συγγενές τι ἔχειν τὸ χρῶμα τῷ αἵματι. *colorem aliquid habere cognatum cum sanguine.* Nempe ut ξανθὸς Doricè flavum, ita Atticè πυῤῥὸν rufum sonat. At priore sensu Gallis tribui docet Diodori locus, quô ξανθοὺς fieri dicit τῇ τάνυ ἀποπλύματι. Neque enim rufedo crinibus sed flavedo conciliatur calcis ablutione. Hos proinde flavo vertice Claudianus, & aureâ Cæsarie describit Poeta summus. A quo colore Hebricè רודנים *Rhodanim*, vel Arabicè ראדניון *Rhadinium* id est *croceos* à veteribus suspicor fuisse dictos; Nam croceus color idem qui ξανθὸς. Unde est quod ξανθότριχα crocum à Poetis appellari observat cl. Salmasius in Solinum. Nec ab eô differt flavus, nisi quod paulo dilutior est. A. B.

Videtur id posse firmari ex eô quod in Talmudico tractatu *Nidda* חלת pro Croco sumitur, siquidem Hebræis fides, & viris undecumque doctis Boderiano & Buxtorfio. Nam ex חלת *Chalath* Galatarum, id est Gallorum nomen tam commode deduci queat quam ex חלבנה *chelbena* galbanum. Et idem חלת si libeat Chaldæo more inflectere, fiet חלתא *chalta* vel *chelta* vox proximè accedens ad Celtas. Ita croceis capillis Galli tam Celtarum & Galatarum quam Rhodaniorum nomen debebunt. Non possum non addere quod nuper me docuit præstantissimus juvenis & magnæ spei D. Isaacus Vossius in Urbicii Tacticis, quæ propediem editurus est, Gallos passim appellari τὰ ξανθὰ ἔθνη *flavas gentes*. Quod me pæne fugerat. Arabs interpres novæ editionis pro Dodanim vel Rhodanim habet ארנה *Adana*, cujus nominis urbs hodieque est in Ciliciâ notissima. C.

CAPUT VII.

Tarsis תרשיש.

TArsis al. Tarsus Ciliciæ, al. *Carthago* vel *Tunis*, Eusebio rectè Ἴβηρες id est Hispani. Hercules Phœnix in Hispaniam & Africæ partem oppositam navigavit Josuæ temporibus. Columnæ in Tingitana erectæ hujus expeditionis testes. Græco Herculi id falso tribui docet vetus templum Gaditanum, ubi colebatur Hercules Phœnicio ritu non Græco. Geryon à Græco Hercule victus non regnavit in Hispaniâ, sed circa Ambraciam. Hispania olim opulentissima. Ibi Homeri Elysii campi, circa Tartessum & Turdetaniam, ubi Phœnices Gadira, Malacam, Auderam & tandem Carthaginem novam condidere. Hinc nomina omnia Phœnicia. *Gadyra* est septum. *Malaca* vel Malacha ταριχεία. *Audera* propugnaculum. *Carthago* Solino *Carthada* nova civitas. Baleares σφενδονῆται. Hispania vel *Spania* quasi cuniculosa dicta à copiâ cuniculorum. *Iberia* id est extrema terra. Ibi maris & terræ terminus. Ultima terræ. Iberi primi & extremi eodem sensu dicti. Fabulæ de Sole ibi centuplo majore, & cum stridore occumbente, & nocte statim post occasum. Ultra Hispaniam loca ἄβατα, Chaos, tenebræ, pars Oceani inenarrabilis, deserta, mundi finis. Columnæ Herculis Indis proximæ ex sententia Aristotelis. Imperii Messiæ fines in Abdiâ *Sarphath* & *Sepharad*, id est Gallia & Hispania juxta Judæos. Nerium in Artabris *finis terræ*. Hispania olim omnis generis metallis fœcundissima. Ibyllæ prope Tartessum fodinæ auri & argenti. Ferrum, æs, plumbum, stannum magnâ copiâ effossum. Auri vicena millia pondo annis singulis, Argenti drachmarum XXV. millia singulis diebus prope novam Carthaginem effossa. Aletes pro Deo cultus propter inventas argenti fodinas. Phœnices in immensum locupletati ex Hispanici auri & argenti permutatione cum rebus vilissimis; Naves illorum argento onustæ, anchoræ etiam argenteæ. De his agit Ezech. 27, 12. Proinde Tarsis esse Tartessum. Mutatio analogica. Tarsis etiam Chrysolithus ex Hispaniâ. Tarseium pro Tartesso, in tabulis fœderis inter Romanos & Pœnos. Thersitæ pro Tartessiis in æneâ tabulâ ab Hannibale descriptâ. Alia Tarsis in Indiâ. Tarsis non est Carthago nec Africa. D. E.

Tarsis

A TArsis, Josepho & Chaldæis & Arabi interpreti quem nuper citavimus Ciliciæ *Tarsus* est, Græcis, vulgato interpreti, Hieronymo, Theodoreto *Carthago*, Arabi Geographo *Tunis*. Unus veterum mihi videtur rem acu tetigisse, Eusebius scilicet, cujus hæc verba: Θαρσεῖς ἐξ οὗ Ἴβηρες, *Tarsis ex quo Iberi seu Hispani.*

Ut probem id ab illo verissimè asseri, necesse habeo pauca præfari de Tyriorum & Phœnicum in Hispaniam navigationibus, quarum originem arcessunt ab Heroicis temporibus. Nempe Hercule Tyrio duce, quem multi faciunt Mosi σύγχρονον, Phœnices in Hispaniam & usque Gades navigasse creduntur. Fallor

B an id eâ ætate factum quâ Judæi facti compotes terræ Chanaan veteres incolas alio migrare coegerunt. Ita ut in Boeotiam pars una secesserit, altera in Africam & Hispaniam. Id certè palam clamitant binæ columnæ olim in Tingitana visendæ, cum Phœnicia inscriptione, quæ docebat fuisse erectas ab iis qui fugerant *à facie Josuæ prædonis filii Nave*, ut legere est apud Procopium Vandalicorum libro secundo. Ex eâ, inquam, inscriptione liquet loca Gadibus proxima jam tum frequentari cœpisse à Phœnicibus.

Nos non latet Græcos Poëtas hanc ipsam expeditionem Herculi suo tribuisse. Sed eos mendacii palam arguit templum vetus Gaditanum in quo colebatur Hercules Phœnicio ritu non Græco. Appianus in Ibericis: τότε τοῦ Ἡρακλέους

C ἱερὸν τὸ ἐν στήλαις Φοίνικές μοι δοκοῦσιν ἱδρύσασθαι, καὶ θρησκεύεται νῦν ἔτι Φοινικῶς. ὅτε θεὸς αὐτοῖς οὐχ ὁ Θηβαῖός ἐστιν, ἀλλ᾽ ὁ Τυρίων *Herculis fanum quod est apud columnas, Phœnices mihi videntur exstruxisse; colitur enim hodieque Phœnicio ritu; Et Deus ipsis Thebanus non est sed Tyrius.* Proinde scribit Diodorus hoc templum Phœnices condidisse & in eo instituisse θυσίας μεγαλοπρεπεῖς τοῖς τῶν Φοινίκων ἔθεσι διοικουμένας *sacrificia magnifica quæ Phœnicio ritu administrantur.* Ita etiam Arrianus lib. 2. ἀναβάσ. Τόνγε ἐν Ταρτησσῷ πρὸς Ἰβήρων τιμώμενον Ἡρακλέα (ἵνα καὶ στῆλαί τινες Ἡρακλέους ὠνομασμέναι εἰσὶ) δοκῶ ἐγὼ τὸν Τύριον εἶναι Ἡρακλέα. ὅτι Φοινίκων κτίσμα ἡ Ταρτησσὸς, καὶ τῷ Φοινίκων νόμῳ ὅτε νεὼς πεποίηται τῷ Ἡρακλεῖ τῷ ἐκεῖ καὶ θυσίαι θύονται. *Herculem illum qui Tartessi ab Iberis colitur (ubi etiam columnæ quædam sunt Her-*

D *culeæ dictæ.) puto ego Tyrium esse Herculem. Quia Tartessus à Phœnicibus condita est, & Phœnicum more templum eo loci Herculi structum est, & sacra fiunt.* Philostr. de vita Apollon. lib. 2. cap. 14. ait *non Thebanum Herculem sed Ægyptium ad Gades venisse, ibique terrarum terminos constituisse.* Pomponius etiam lib. 3. cap. 6. *Templum Ægyptii Herculis, conditoribus, religione, vetustate, opibus illustre Tyrii condidere. Cur sanctum sit ossa ejus ibi sita efficiunt.* In eâdem fuit sententia Hecatæus vetus historicus, ex quo didici tricorporem illum Geryonem à Græco Hercule devictum, non regnasse in Hispania circa Gades, sed in Græcia circa Ambraciam. De templo Gaditano qui plura volet legat Strabonem. Narrat is quo insulæ loco & qua occasione Tyrii templum illud condiderint ab oraculo moni-

E ti. Silius etiam de hoc eodem templo multa habet insignia, initio libri tertii, quæq; frustra alibi quæras. Sed piget me plura exscribere.

Arrian. ibid. Et Eustath. in Dionys. v. 561.

Sed & in Strabone multa legas de Hispaniæ opulentia, maximè circa Gades, de

qua cum Homerus aliquid inaudivisset ex indicio Phœnicum, campos Elysios ibi descripsit, & Beatorum insulas. Addit idem Strabo Phœnices pleraque Hispaniæ loca circa Tartessum & Turdetaniam tenuisse, & condidisse Gadira, & Malacam, & Auderam, & Carthaginem novam, & Gymnesiis insulis à se occupatis Balearidum fecisse nomen. A

Et vero locorum nomina merè Phœnicia sunt. Gadira septum vel sepem explicant Plinius, Solinus, Festus Avienus, Isidorus, Hesychius item: Γάδειρα, τὰ περιφράγματα, Φοίνικες. Atque id ipsum est Hebræis גדר *gader*, Syris & Arabibus גדיר *gadir*.

Malaca unde dicatur nulli erit ambiguum qui legerit hæc Strabonis: Ταριχείας δ' ἔχει μεγάλας *salsamentis autem abundat*. Nempe מלח *malach* Hebræis est ταριχεύειν sale condire; unde מלחא *Malacha* dictum Salsamentorum oppidum; Græcè scribitur Μάλακα aspiratione dempta. Hinc Τάριχος Γαδειρικὸν de quo Eupolis in Marica. Vide Stephanum in Γάδειρα. B

Audera Ptolemæo *Abdara*, & Stephano *Abdera*, ad instar Thracicæ Abderæ, Phœnicibus erat אודר *Audar* ד & ז permutatis. Nam Arabicè אוזר *Auzar* sunt munimenta, propugnacula. Unde *Auzara* urbs ad Euphratem in Arabia deserta, de qua Ptolemæus lib. 5. cap. 19.

Carthaginis etiam nomen Phœnicium fuit, sed à Romanis interpolatum. Phœnicio enim sermone scribebatur *Carthada*; à quo propius aberat Græcum Καρχηδὼν *Carthad* est καινὴ πόλις nova urbs, Chaldæis & Syris קרתא חדת *Kartha-hadath*, vel קרתא חדתא *Kartha-hadtha*. Ne quis putet nos hic quicquam de nostro comminisci, veteres audiendi sunt. Solinus de Africana Carthagine: *Carthadam dixit, quod Phœnicum ore exprimit novam civitatem*. Et de eadem Eustathius, Ἐκάλεσε τῇ Λιβύων φωνῇ Καινὴν πόλιν. Et Stephanus: Ἐκαλεῖτο δὲ καινὴ πόλις. Dein de Hispanica Carthagine sequitur apud eundem: ἔστι δὲ καὶ ἄλλη Καρχηδὼν πόλις Ἰβηρίας, ἐκαλεῖτο δὲ καὶ αὐτὴ καινὴ πόλις. Nempe καινὴ πόλις *nova civitas* Græco sermone idem erat quod Phœnicio *Carthago* aut *Carthada* verius. C

Sed & Gymnesiarum incolæ Phœnicio vocabulo dicti sunt *Baleares* quod Polybius & Stephanus rectè omnino σφενδονήτας *funditores* explicant. Nam Baleares (vel ut Hebraicè scriberetur בעלי הראה *baale harea*) significat ad verbum magistros projectionis, id est peritos artis projiciendi lapides. ראה *projectio* nomen est formæ צאה à verbo ירא pro ירה, quomodo scribitur 2. Paralip. 26, 15. quo ipso loco agitur de projectione lapidum. D

Quid quod alibi docuimus ipsum Hispaniæ nomen, vel *Spania* ut veteres scribunt, mere esse Hebraicum. Hebræis enim שפן *saphan* est cuniculus. Inde שפניה *Spanija* dicta cuniculosa regio; Quo epitheto partem Hispaniæ Celtiberiam insigniit Catullus. Sed Phœnices jure merito regionem universam, in qua cuniculi olim fuerunt ita frequentes, ut intactum nil relinquerent, nec radicibus solum & stirpibus & seminibus essent noxii, sed & oppida ipsa continuis suffossionibus subverterent. Quin & vicinis Balearibus tam infesta fuit hæc pestis, ut ab Augusto coacti sint milites deposcere, quibus se tuerentur adversus hæc animalcula. Unde est quod plerique veterum de cuniculo sic agunt, quasi esset animal Hispaniæ peculiare. E

Polyb. lib. 3 Steph. in Γυμνησίαι. Vide & Job. 38, 6. & Gen. 31, 31. Rom 15, 24. 28. Plut. de flum. in Nilo. Luc. Ampel. c. de orb. terr. Geograph. sub Const. c. 50. vide Voss. de Idol. l. 1. c. 33. p. 252. Varro de re rust. l. 3. c. 12. Plin. l. 8. c. 29. 55. & 58. Strab. lib. 3. Ælian. de anim. l. 13. c. 15. Gal. l. 3 alim.

A culiare. De his videndi è Romanis Varro & Plinius: E Græcis Strabo, Ælianus & Galenus, quorum loca nos citavimus in libro de animalibus.

Etiam Iberiæ vox ex Phœnicum lingua petenda. Nam Caucasios Iberos in Hispaniam venisse & regioni dedisse nomen meræ nugæ sunt. Quid igitur? Hebræis עבר *eber*, Chaldæis עברא *ebra* vel *ibra*, est transitus, & quicquid est ulterius. Inde plurale עברין *ebrin* vel *ibrin*, terminos & fines significat. In Evangelio Syro, & in versione Syra Psalmorum passim usurpatur hæc vox, ubi Græca habent πέρατα τῆς γῆς, & Hebræa אפסי ארץ *fines terræ*. Meritò igitur Iberi dicti qui ex Phœnicum sententia terrarum fines ultimos occuparunt; Hispani nempe quo- B rum urbem Calpen Tyrii putaverunt esse τέρμονας τῆς οἰκουμένης *terræ habitatæ terminos*, ut in Strabone habetur. Tale est quod Gaditanum templum Posidonius scribit esse καὶ γῆς καὶ θαλάττης τὸ πέρας *& maris & terræ terminum*. Et quod in Homero Proteus Menelaum ita compellat:

Matth. 12, 42. Luc. 11, 31. Ps. 2, 8. & 22. 28. & 59. 14. & 67. 8. & 72. 8. & 98. 3. lib. 3. p. 169. Ibid. p. 170.

> Ἀλλά σ' ἐς Ἠλύσιον πεδίον καὶ πείρατα γαίης
> Ἀθάνατοι πέμψουσιν.
> *Te sed ad Elysios campos atque ultima terræ*
> *Mittere diis libitum.*

Od. δ. 563.

Id est in Hispaniam, ut interpretatur Strabo. Quos sequutus Claudianus de Stili- C chone dicit; ---- *in extremos aciem mittebat Iberos.*

lib. 3 Panegyr.

Pro quo alibi primos vocat, sed eodem sensu lib. 1. in Rufinum:

——— *à primis Ganges horrebat Iberis.*

Et in Apollonio Philostratus lib. 2. cap. 14. *In ipso* (clypeo) *Hercules insculptus erat terminos terræ penes Gades collocans.* Et lib. 5. initio: *De columnis quas veluti terræ terminos posuisse Herculem ferunt.* Itaque in Pindaro nihil frequentius quam ultra Herculis columnas non posse navigari. Vide illum imprimis Olympia 3. in fine, ubi de his sermonem ita claudit:

> ——— Τὸ πόρσω
> δ' ἐστι σοφοῖς ἄβατον
> κἀσόφοις, οὐ μὴν διώξω, κεινὸς εἴην.

D *Quid ultra eas est sapientibus & insipientibus* æque *inaccessum. Itaque non prosequar, nam vanus essem.* In quem locum dicit scholiastes Herculem voluisse ulterius progredi. At inquit: χάος εὑρὼν καὶ ζόφον, ἔστησε στήλας, δι' ὧν ἐμήνυσε τὸ τέλος τῆς θαλάσσης, ὡς μηδὲν εἶναι περαιτέρω πλωτὸν *cum chaos & tenebras reperisset, columnas constituit, per quas significavit hunc esse finem maris, ita ut ulterius nihil sit navigabile.* Quibus consona hæc anonymi Geographi sub Constantino: *Inde Oceanum esse dicitur, & hujus partem quam nemo hominum narrare potest.* Deinde barbarus scriptor quasi cunctabundus addit: *Sed quid ibi esse potest? Est enim desertum, & sicut ajunt, est ibi finis mundi.* Plura vide apud Erasmum in adagio Ἡράκλειαι στῆλαι. Inde nugæ illæ olim creditæ apud Posidonium & Artemido- E rum Solem cum prope Gades occumbit videri ἑκατονταπλασίονα, id est centuplo majorem, quam alibi appareat, & in ipso Solis occasu stridorem edi, ὡσανεὶ σίζοντος τοῦ πελάγους κατὰ σβέσιν αὐτοῦ διὰ τὸ ἐμπίπτειν εἰς τὸν βυθὸν, *tanquam stridente pelago, cum extinguitur Sol, quia in abyssum demergitur*: Et statim ab occasu noctem ingruere,

cap. 50. Ubi de Hispania. Strab. l. 3. p. 138. Philostr. Apollon. l. 5. c. 1.

gruere, demerso scilicet & extincto Sole. Et quo tempore excrescens Oceani aqua regionem inundat, animas morientes n... deserere. Quales nugas referunt non Græci solum, sed & Romani scriptores. In his Florus cujus verba sunt lib. 2. c. 17. *Decimus Brutus aliquanto latius, Celticos Lusitanosque & omnes Callæciæ populos, formidatumque militibus flumen* OBLIVIONIS, *peragratoque victor Oceano, non prius signa convertit, quam cadentem in mare Solem, obrutumque aquis ignem, non sine quodam sacrilegii metu & horrore deprehendit.* Sed nec Aristoteli visum est incredibile quod nonnulli opinantur συνάπτειν τὸν περὶ τὰς Ἡρακλείους στήλας τόπον τῷ περὶ τὴν Ἰνδικὴν *locum qui est circa columnas Herculeas ei conjungi qui est circa Indicam.* Atq; eadem de causa terræ suæ terminos apud Abdiam צרפת *Sarphath* & ספרד *Sapharad* Judæi volunt esse Galliam & Hispaniam, quia Ps. 72, 8. Psaltes Christi imperium extendit usque ad fines terræ, quos Aben-Ezra in illum locum scribit esse בסוף מערב *in extremo occidente.* Denique ab Hispanis ipsis Nerium vel Celticum promontorium in Artabris vocatur *Finis terræ.*

[Margin: Abd. 20.]

Etiamsi verear ne Lectori tædiosa sit tam longa digressio de Phœnicum in Hispaniam navigationibus; illarum tamen finem & fructum non possum non addere, lucrum scilicet immensum ex metallorum effossione, quibus Hispania tum temporis erat maxime fœcunda. Strabo: οὐκ ἄργυρος, οὐδὲ δὴ χαλκός οὐδὲ σίδηρος οὐδαμοῦ τῆς γῆς, οὔτε τοσοῦτος, οὔθ' οὕτως ἀγαθὸς ἐξήτασαι γεννώμενος, μέχρι νῦν *neque argentum, neque æs, neque ferrum ullibi terrarum, neque tam multum, neque tam bonum gigni compertum est hactenus.* Stephanus: Ἴβυλλα πόλις Ταρτησσίας, τὸ ἐθνικὸν Ἰβυλλῖνος, παρ' οἷς μέταλλα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου *Ibylla urbs Tartesiæ* (Hispaniæ circa Tartessum) *gentile Ibyllinus ubi auri & argenti fodinæ.* Item: Ταρτησσὸς πόλις Ἰβηρίας, ἀπὸ ποταμοῦ τοῦ ἀπὸ τοῦ Ἀργυροῦ ὄρους ῥέοντος, ὅστις ποταμὸς καὶ κασσίτηρον ἐν Ταρτησσῷ καταφέρει *Tartessus urbs Iberiæ à fluvio dicta qui ex Argyro monte fluit, qui stannum etiam in Tartessum urbem defert.* Diodorus: αὕτη γὰρ ἡ χώρα σχεδόν τι πλεῖστον καὶ κάλλιστον ἔχει μεταλλευόμενον ἀργύρειον *Nam ea ipsa regio plurimum ferè & optimum habet argentum fossile.* Item: γίνεται δὲ καὶ κασσίτερος πολλοῖς τόποις τῆς Ἰβηρίας *gignitur autem etiam stannum in multis Iberiæ locis.* Item: ὑπεράνω γὰρ τῆς τῶν Λυσιτανῶν χώρας ἐστὶ μέταλλα πολλὰ τοῦ κασσιτέρου, κατὰ τὰς προκειμένας τῆς Ἰβηρίας ἐν τῷ ὠκεανῷ νησίδας, τὰς ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος Κασσιτερίδας ὠνομασμένας *Nam supra Lusitanorum regionem multæ sunt stanni fodinæ in insulis in Oceano Iberiæ oppositis, quæ ex argumento Cassiterides nominantur.* Mela: *Ferro, plumbo, ære, argento, auroque tam abundans, & adeo fertilis &c.* Plinius: *Metallis plumbi, ferri, æris, argenti, auri, tota ferme Hispania scatet.* Item: *Omnis dicta regio à Pyrenæo metallis referta auri, argenti, ferri, plumbi nigri albique,* id est stanni. Silius lib. I. v. 228.

[Margin: lib. 3. — lib. p. 5. 126. — Ibid. p. 217. — pag. 218. — lib. 2. c. 6. — lib. 3. c. 3.]

> ——— *hic omne metallum,*
> *Electri gemino pallent de semine venæ,*
> *Atque atros chalybis fœtus humus horrida nutrit,*
> *Sed scelerum causas operit Deus: Astur avarus*
> *Visceribus laceræ telluris mergitur imis,*
> *Et redit infœlix effosso concolor auro,*

Et

A Et lib. 15. verſ. 500.

Augebant animos argenti pondera & auri
Parta metalliferis longo diſcrimine terris.

Et lib. 16. verſ. 25.

——— jam terrâ cedit Iberâ,
Auriferis tandem Phœnix depulſus ab arvis.

De auro ex Hiſpania effoſſo ſic Plinius lib. 33. cap. 4. *Vicena millia pondo ad hunc modum annis ſingulis Aſturiam atque Gallæciam & Luſitaniam præſtare quidam tradiderunt, ita ut plurimum Aſturia gignat. Neque in aliâ parte terrarum tot ſæ-* B *culis hæc fertilitas.* Argenti fodinam prope novam Carthaginem tam fœcundam fuiſſe tradit Polybius, ut ex eâ drachmarum eruerentur in dies viginti quinque millia. Addit idem foſſile plumbum circa Caſtalonem atque aliis Hiſpaniæ locis habere aliquid argenti: Et montem ex quô profluit Bœtis ἀργυροῦν argenteum vocari διὰ τὰ ἀργυρεῖα τὰ ἐν αὐτῷ ob argenti fodinas quæ in eô ſunt: Hæc in Strabone Polybius. Idem lib. 10. ubi de Aletæ tumulo prope Carthaginem novam: δοκεῖ δ' οὗτος εὑρετὴς γενόμενος τῶν ἀργυρείων μετάλλων, ἰσοθέων τετευχέναι τιμῶν. *Illum fama eſt propter inventa argenti metalla Diis pares honores eſſe conſecutum.*

Inde factum ut Phœnices, genus hominum callidiſſimum & maximè inten- C tum in rem, ἀγοράζοντες τὸν ἄργυρον μικρᾶς τινος ἀντιδόσεως ἄλλων φορτίων *argenti magna vi ex Hiſpanis rerum vilium permutatione comparata*, brevi in tantum opum excreverint ut terrori fuerint omnibus populis, & colonias in Lybiam, Siciliam & Sardiniam deduxerint, adeoque in ipſam Hiſpaniam maximè circa Tarteſſum. Hæc ex Poſidonio multis refert Diodorus libro quinto Bibliothecæ pag. 216. Quibus conſona hæc Ariſtotelis in libris mirabilium: τοὺς πρώτους τῶν Φοινίκων ἐπὶ Ταρτησσὸν πλεύσαντας, λέγεται τοσοῦτον ἄργυρον ἀντιφορτίσασθαι, ἔλαιον καὶ ἄλλον ναυτικὸν ῥύπον εἰσαγαγόντας, ὥστε μὴ ἔτι ἔχειν δύνασθαι μήτε ὑποδέξασθαι τὸν ἄργυρον, ἀλλ' ἀναγκασθῆναι ἀποπλέοντας ἐκ τῶν τόπων, τά τε ἄλλα πάντα ἀργυρᾶ οἷς ἐχρῶντο κατασκευάσασθαι, καὶ δὴ καὶ τὰς ἀγκύρας πάσας. *Primos Phœnices ferunt, cum Tarteſſum navi-* D *gaſſent, tantam argenti vim oleo aliiſque nauticis ſordibus permutaviſſe, ut nec capere naves nec ferre poſſent, quocirca coactos ſub diſceſſum ex illis locis, tum cætera omnia quibus utebantur, tum etiam omnes anchoras ex argento conflare.*

His perlectis non puto quemquam eſſe qui non videat *Tarſis* vel eſſe Hiſpaniam, vel Hiſpaniæ partem quam Tyrii maximè frequentabant, Gades nimirum & Tarteſſum, in loco Ezechielis quo Tyrum ita compellat cap. 27. v. 12. *Tarſis negotiatrix tua præ copiâ omnium divitiarum: argento, ferro, ſtanno & plumbo negotiati ſunt in nundinis tuis.* Cum his ipſis metallis divitem fuiſſe Hiſpaniam, & hanc illecebram Tyrios eô terrarum pellexiſſe jam abunde probaverimus. Tarteſſus aliis eſt Carteia civitas prope Calpen unde initium freti Herculei, aliis E inſula Gades in Oceano, aliis denique inſula & urbs interamna inter duo Bætis oſtia, qui & ipſe Tarteſſus dicitur ab Ariſtotele, Strabone, Pauſaniâ & Avieno. Inde & Straboni Tarteſſis eſt regio circa Bætis oſtia. Circa hæc loca videtur fuiſſe *Tarſis*.

Quin & nomen Hebræum *Tarſis* potuit à Phœnicibus mutari in *Tarteſſum*

 vel

vel primâ geminatâ per pleonasmum, vel in תרשיש *Tarsis* alterô ש in ת mutatô, ut cum אתור *Aturia* dicitur pro אשור *Assyria*, & בתנן *Batanæa* pro בשן *Basan*. Sciunt φιλεβραῖοι quid velim. Atque indidem patet cur Chrysolithus Hebraicè dicatur תרשיש *Tarsis*, nempe à loco ex quo tum eruebatur. Plinius de Chrysolithis: *Bocchus author est & in Hispaniâ repertas, quô in locô crystallum dicit ad libramentum aquæ puteis effossis inde erutum.*

Exod. 28, 20. & 39, 11. Ezech. 1, 16. & 10, 9. & 28, 13. Plin. l. 37. c. 9.

Est & cur Phœnices suspicer in voce Tharsis nihil mutasse. Polybius lib. 3. pag. 179. recitat verba fœderis inter Romanos & Pœnos sanciti quô Μαςίας, Ταρσηίου μὴ λῃΐζεσθαι ἐπέκεινα Ῥωμαίους μηδὲ ἐμπορεύεσθαι, μηδὲ πόλιν κτίζειν. *Ultra Mastiam & Tarseium Romanis prædas agere non licet, neque ad mercaturam proficisci, neque urbes condere.* Ταρσήϊον porro Stephano est πόλις πρὸς ταῖς Ἡρακλείαις στήλαις *urbs ad Herculis columnas*, cujus gentile analogicè esset Ταρσηΐτης vel Ταρσειώτης, sed ex usu est Ταρσηϊός. Rursus in æneâ tabula ab ipso Hannibale descripta quam Lacinii se legisse testatur Polybius ejusdem lib. p. 187. & 188. inter populos quos ex Hispaniâ in Africam trajecit Hannibal, Thersitæ nominantur: ἦσαν δὲ, inquit, οἱ διαβάντες εἰς τὴν Λιβύην Θερσῖται, Μαςιανοὶ, πρὸς δὲ τούτοις Ὀρεῖται Ἴβηρες Ὀλκάδες. *Qui in Africam trajecerunt erant Thersitæ, Mastiani, item montani quidam Hispani Olcades nomine.* Ubi nota Mastianos cum Thersitis recenseri, quomodo supra Mastiam cum Tarseio. Unde colligo Thersitas eosdem esse quos Tarsenos vel Tarseitas, & utrumque deflecti ex Phœnicio תרשיש.

Alia fuit Tharsis in Oceano Indico ad quam contendebant naves profectæ ex Esiongaber 2. Chron. 20, 36. 37. Ophiræ, ut videtur, id est Taprobanæ proxima. Forte ad promontorium Cory quod Hispanicam Calpen utcumque refert; Quæ potuit esse causa cur eôdem nomine à Phœnicibus appellaretur; præterquam quod uterque locus fuit à Tyro valde remotus, & propter metalla quæsitus. Ex quo ipso colligere est falli LXX. interpretes, adeoque quotquot veterum volunt Tharsis esse Carthaginem aut Africam. Quamvis enim in multis Africæ partibus metalla abunde suppetant, tamen id veteres ita latuit ut hanc mundi partem putaverint nihil esse nisi terram, nec metalli pretiosioris quicquam in ea generari. Lucanus lib. 9. in Libyæ descriptione.

In nullas vitiatur opes; non ære nec auro
Excoquitur, nullo glebarum crimine, pura:
Sed penitus terra est.

CAPUT VIII.

Gomer גומר.

Gomer Chald. *Africa*, Josepho *Galatæ*; Ezechieli Gomer & Togarma ad aquilonem Judææ. Al. *Cimmerios* exponunt. Gomer est *Phrygia*; cujus pars Καζακεκαυμένη, id est exusta, dicitur: quia cinericia & nigra est tanquam ex adustione: Inde *Gomer*, quia *Gamar* Hebr. est consumere, & *Gumrin* Syris carbones. Ut Græcè φρύγειν torrere, unde Phrygia. Phryges cum sese jactitent omnium esse antiquissimos, malè deduci à Brygibus Macedoniæ. Eô posse referri Josephi sententiam qui Galatarum nomine Phrygiam intelligit quam occupabant Galatæ. Sed & Chaldæis אפריקי Phrygiam esse non Africam.

Jam ex Europâ in Asiam trajicientibus primo se offert *Gomer*, cum tribus filiis *Ascenaz, Riphat* & *Togarma*. Fieri non potest quod Chaldæi *Gomer* Africam expo-

exponunt; Sed neque quod *Gomer* Josephus Galatarum facit patrem, nisi Galatarum nomine Phrygas intellexerit, quorum sedem Galatæ invaserant. Nam multo antequam Galatæ è Galliâ profecti Asiam invasissent, Gomeritas Ezechiel ad Aquilonem Judææ posuit prope Togarma, quô nomine Cappadociam significari mox docebimus. Plerique hodie nomine *Gomer* Cimmerios intelligunt, qui ultra Pontum Euxinum versus Aquilonem tam remoti fuerunt, ut eorum famam vix putem ad Judæam usque emanasse.

Itaque omnibus expensis terra *Gomer* mihi videtur esse Phrygia, cujus portio est regio Κατακεκαυμένη, quam alii Mysiæ, alii Mæoniæ adscribunt, ut videre est apud Strabonem. Sed eandem Phrygiæ Hesychius attribuit vocabulo Εἰναρίμοις; Ἄριμα, inquit, τινὲς τὴν κατακεκαυμένην τῆς Φρυγίας χώραν *Arima quidam esse volunt Phrygiæ regionem Katakecaumenem*, Diodorus item quô locô fabulatur Ægidem belluam ignivomam à Pallade occisam τὸ μὲν πρῶτον φανῆναι περὶ τὴν Φρυγίαν, καὶ κατακαῦσαι τὴν χώραν, τὴν μέχρι τοῦ νῦν κατακεκαυμένην Φρυγίαν ὀνομαζομένην *primum apparuisse circa Phrygiam, & exussisse regionem quam hodieque Phrygiam catacecaumenem, id est combustam, nominant.* Tam verè quam quod alii apud Strabonem ἐκ κεραυνοβολιῶν καὶ πρηστήρων à fulminibus & ignium procellis hoc contigisse dicentes, eô referunt fabulam Typhonis, à Jove scilicet fulmine icti. Utut sit *Catacecaumene* dicitur Phrygiæ portio circa Caystrum & Mæandrum & urbem Philadelphiam de quâ Apoc. 3. 7. cujus campestris regio est τεφρώδης *cinericia*, montana autem & saxosa μέλαινα ὡς ἐξ ἐπικαύσεως *nigra tanquam ex adustione.* Terra denique tota est εὔθρυπτος, καὶ ψαθυρὰ *fragilis & friabilis*, πλήρης τε ἁλμυρίδων, καὶ εὐεκπύρωτος *& plena salsuginis, & facile inflammatur.*

> l. 12. & 13. v. & Steph. in Κατακεκαυμένη.
> l. 3. p. 142.
> Strab. l. 13.

Hæc ex Strabonis lib. 12. & 13. ideo hîc affero, ut constet ratio nominis *Gomer*, quam puto hinc posse colligi. Nempe terra *Gomer* Phrygia dicta est ratione partis illius quæ velut tacta fulmine aut igne cœlesti ambusta tota videtur in cineres & carbones resoluta. Nam Hebræum גמר *gamar* inter cætera est consumere. Chaldæi & Syri passim ita usurpant. Hinc Onkelos Job. 22, 20. גמרת אשתא *consumpsit ignis.* Et Syrus Psal. 37, 20. גמרין *consumuntur & sicut fumus pereunt*; unde & carbonem appellant גמרא *gumra* vel *gumro.*

Neq; alio referendum Φρυγίας *Phrygiæ* Græcum nomen. Nam Græcè Φρύγειν est torrere; unde & Φρυγία dictus locus quidam Oetæ montis, ἀπὸ τοῦ ἐκεῖ πεφρύχθαι τὸν Ἡρακλέα, *quia ibi Hercules ambustus est.* Ita Eustathius in Dionysium, & Stephanus in Φρυγία, & Callimachi Scholiastes hymno in Dianam vers. 159. Hinc Hesychio Φρυγία, ἡ Φρύγουσα.

Herodotus atque alii qui Phrygas deducunt è Brygibus Macedoniæ, injuriam faciunt vetustissimæ genti, quæ antiquitatem suam non jactasset tam plenis buccis, si Macedonas habuisset conditores. Itaque in hâc sententiâ sum, tam *Phrygiæ* quam *Gomer* nomen, cum olim fuisset proprium regionis Catacecaumenes, tandem universæ genti fuisse communicatum; adeoque *Gomer* Hebræis idem esse quod Græcis *Phrygiam.*

Neque est quod quis arguat novitatis hanc sententiam. Nam Josephum jam diximus Galatarum nomine intelligere Phrygiæ partem quam Galatæ occupaverant.

verant. Chaldæis item אפריקי non puto hîc esse *Africam*, sed *Phrygiam*; Et Aleph initiale ideo additum, quia Phrygiæ vox incipit à duplici consonante. Tamen liberum hîc esto Lectori judicium. Eusebius Cappadoces exponit qui sunt Phrygibus proximi. Arabs nuper editus אלתרך *Turcas*. Jam dicendum de filiis Gomer, quorum primus Ascenaz.

A.

CAPUT IX.

Askenaz אשכנז Gen. 10, 3.

AScenaz al. Asia, al. Adiabena, al. Rhegines, al. Mazices, al. Sclavi, al. melius Bithynia, ubi sinus Ascanius, Ascanius lacus & amnis. Ascania regio & urbs, Ascaniæ insulæ. Pontus olim Ascenaz, Græcè Ἄξενος quasi inhospitalis dictus. Contrà Scythas & cæteros Ponti accolas ab æquitate commendari. Abii, Sacæ, Galactophagi, Scythæ reliqui omnium hominum justissimi, Anacharsis, Abaris. Apud Sunitas virginum optio datur optimis. Jeremiæ Prophetia de convocandis Ascenazæis contra Babylonem quando impleta.

B.

AScenaz quid sit valde incertum: Chaldæi Asiam hîc explicant, in Jeremiâ הדייב *Adiabenam*: Josephus *Rhegines*, h. e. ignotum per ignotius: Chronicon Alexandrinum *Mazice* æque ignotos; Nisi sint Mazices Mauritaniæ, quô nihil potest fingi absurdius. Arabs interpres אלצקאלבה *Sclavos*. Non pauci hodie Bithyniam in quâ est sinus Ascanius, & Ascanius lacus & amnis; Et Troadem, & Phrygiam minorem, in quibus Ascania regio & urbs, & Ascaniæ insulæ. In horum sententiam concedo libens, quia antequam Thyni & Mysi ex Europâ in Asiam trajecissent, omnia illa loca tenebant Phryges. Itaque hoc maneat, è terrâ Gomer, id est Phrygiâ majore, colonos duce Ascenaz in minorem Troademq; deductos ad Pontum usque se diffudisse, qui cum ex accolarum nomine diceretur Ascenaz, à Græcis paulum deflexâ voce nominatus est Ἄξενος, *inhospitalis*; Et postmodum Εὔξεινος, in contrarium versâ significatione ad vitandam δυσφημίαν. Pyndarus Pythiâ 4. Σὺν Νότου δ' αὔραις ἐπ' Ἀξείνου στόμα πεμπόμενοι ἤλυθον. *Cum Noti flatibus ad Axinios missi venerunt*. Apollonius Argonaut. lib. 2.

C.

> Θῆκεν ἐπ' Ἀξείνοιο πόδας Θυνηΐδος ἀκτῆς.
>
> *Thynidis Axino vestigia littore fixit.*

D

Ubi Scholiastes Ἄξεινον τὸν Εὔξεινον πόντον φησὶν οἱονεὶ κακόξεινον. Diodorus lib. 4. ubi de Jasone & Argonautis: τὸν γὰρ πόντον κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους περιοικούμενον ὑπὸ ἐθνῶν βαρβάρων καὶ παντελῶς ἀγρίων ἄξενον προσαγορεύεσθαι, ξενοκτονούντων τῶν ἐγχωρίων τοὺς καταπλέοντας. *Pontum autem cum illis temporibus circumhabitaretur à gentibus barbaris & prorsus feris, & locorum incolæ trucidarent hospites adnavigantes, Axenum appellatum fuisse*. Apollodorus apud Strabonem lib. 7. dicit καλεῖσθαι Ἄξενον διὰ τὸ δυσχείμερον καὶ τὴν ἀγριότητα τῶν περιοικούντων ἐθνῶν, καὶ μάλιστα τῶν Σκυθῶν ξενοθυτούντων καὶ σαρκοφαγούντων, καὶ τοῖς κρανίοις ἐν πώμασι χρωμένων *Axenum appellatum ob nimium rigorem & sævitiam accolentium populorum, & Scytharum maximè hospitum immolatorum carnibus vescentium, ac calvariis poculorum loco utentium.* Similia legere est in Ovidii Tristibus lib. 4. Elegiâ quartâ; Et apud Plinium lib.

E.

sexti

A sexti statim initio: Et Melæ lib. 1. c. 19. Et apud Lucianum in Toxari. Sed ab hoc crimine veteres Scythas & cæteros Ponti accolas Homerus ita absolvit Iliad. v.

> Νόσφιν ἐφ' ἱπποπόλων Θρηκῶν καθορώμενος αἶαν,
> Μυσῶν τ' ἀγχεμάχων, καὶ ἀγαυῶν Ἱππημολγῶν
> Γλακτοφάγων, Ἀβίων τε δικαιοτάτων ἀνθρώπων.
> *Ad Boream conversus, ubi gens Martia Thraces,*
> *Pugnacesque Mysi, & clarum genus Hippemolgi,*
> *Lactivorique Abii, quis gens non justior ulla est.*

Æschylus item, cujus hæc verba,

B
> Ἀλλ' ἱππακῆς βρωτῆρες εὔνομοι Σκύθαι
> *Sed justi equino lacte qui vivunt Scythæ.*

Et Chœrilus qui sic habet in Xerxis Diabasi:

> Μηλονόμοι τε Σάκαι, γενεᾷ Σκύθαι αὐτὰρ ἔναιον
> Ἀσίδα πυροφόρον: Νομάδων γέ μεν ἦσαν ἄποικοι
> Ἀνθρώπων νομίμων.
> *Pastoresque Sacæ, Scythicum genus Asida terram*
> *Qui coluere, vaga Nomadum de gente coloni.*
> *Justitiæ cultorum hominum.*

Et Ephorus eosdem asserit τῇ δικαιοσύνῃ πάντων διαφέρειν *eos omnes homines justi-* C *tia superare:* διότι τοῖς διαίταις εὐτελεῖς ὄντες, καὶ οὐ χρηματισταὶ, πρὸς ἀλλήλους εὐνομοῦνται, *quia cum sint victu frugales, neque quæstui dediti, alii erga alios secundum leges se gerunt.* Exemplo sit Anacharsis Scytha quem idem scribit νομισθῆναι ἑπτὰ σοφῶν ἕνα, τελείᾳ σωφροσύνῃ καὶ συνέσει *perfectæ temperantiæ ac sapientiæ ratione unum de septem sapientibus esse habitum.* Strabo etiam Anacharsim & Abarin & alios Scythas apud Græcos vixisse refert in magna existimatione, ὅτι ἐθνικόν τινα χαρακτῆρα ἐπέφαινον εὐκολίας, καὶ τελειότητος, καὶ δικαιοσύνης, *quia gentilitium quendam comitatis, & integritatis, & justitiæ characterem præ se ferebant.* Quin affirmat de Scythis etiamnum id ipsum sentire Græcos, ἁπλουστάτους τε γὰρ, inquit, αὐτοὺς νομίζομεν, καὶ ἥκιστα κακεντρεχεῖς, εὐτελεστέρους τε πολὺ ἡμῶν, καὶ αὐταρκεστέρους *simplicissimos enim eos esse exi-* D *stimamus, & minime fraudulentos, tum nobis multo frugaliores, & paucioribus contentos.* Ita etiam Nicolaus Damascenus in libro de moribus gentium apud Stobæum serm. 5. ubi de Galactophagis: Εἰσὶ δὲ καὶ δικαιότατοι *sunt autem justissimi.* Et paulo post: παρὰ τούτοις οὐδὲ εἷς, οὔτε φθονῶν, ὥς φασιν, οὔτε μισῶν, οὔτε φοβούμενος ἱστορήθη, διὰ τὴν τοῦ βίου κοινότητα καὶ δικαιοσύνην. *Apud hos nullus est qui invidia vel odio vel metu moveri conspiciatur, propter vitæ communionem & justitiam.* Et serm. 42. de Sunitis quos Alanis vicinos esse constat ex Procopio: Παρὰ Σουνίταις κατ' ἔτος, οἵ τε ἠίθεοι κρίνονται δημοσίᾳ, καὶ αἱ παρθένοι. Ὁ δὲ κριθεὶς ἄριστος εἶναι λαμβάνει ἣν βούλεται, εἶθ' ὁ μετ' ἐκεῖνον δεύτερος, καὶ οὕτως ἐφεξῆς. *Apud Sunitas quotannis adolescentes & virgines publicè judicantur, & qui judicatur esse optimus* E *ducit virginem quamcumque vult, deinde post eum secundus, & sic deinceps.* Plura de hoc argumento vide in Luciani Toxari & Gymnasiis. Ex quibus cum Scythas pateat à Græcorum humanitate non tam fuisse alienos quam vulgo putant, aliam esse causam cur Pontus dicatur Axenus non immerito colligitur.

Absque hac genealogia, uno Scripturæ loco agitur de regno Aſcenaz, nempe Jerem 51,27. his verbis: *Convocate contra eam regna Ararat, Minni & Aſcenaz.* De Babylone agitur à Cyro Rege occupanda illorum auxiliis quorum regna ſubverterat. In his nominantur *regna Ararat, Minni & Aſcenaz.* De regnis Ararat & Minni erit alibi dicendi locus. Hic probaſſe ſufficiet incolas regni Aſcenaz, id eſt Phrygiæ minoris, in expeditione Babylonica Cyro adfuiſſe. Quod ex Xenophonte clarum, qui libro ſeptimo Cyrop. Cyrum narrat, Sardibus captis, & Caribus ſub jugum miſſis Hyſtaſpen cum exercitu miſiſſe ἐπὶ Φρυγίαν τὴν περὶ Ἑλλήσποντον *ad Phrygiam quæ eſt circa Helleſpontum*, id eſt minorem; Et Phrygiæ compotem Hyſtaſpem ex eâ abduxiſſe Φρυγῶν πολλοὺς ἱππέας καὶ πελταστὰς *multos Phrygum equites & ſcutatos*, quos Babylonem deduxit Cyrus, alios cum equis & armis, alios ſolis fundis inſtructos, prout eos in ſe noverat bene aut male affectos.

p. 128. & 129.

CAPUT X.

Riphat ריפת, vel *Diphat* דיפת.

Riphat al. Riphæi montes, al. Franci, al. Sauromatæ, al. Garamantes. Joſepho Paphlagones. Eſdras legit *Diphat*. Utcunque alludit *Tobata* urbs Paphlagoniæ. Et Paphlagonicum nomen *Tibius* à monte *Tibio*, quem nonnulli Phrygiæ adſcribunt, unde *Tibia* pro Phrygia. Ad *Riphat* alludit *Rhebas* Bithyniæ amnis, in Pontum exiens, al. *Rhebaus*, unde *Rhebai & Rhebantii* & *Rhebantia* regio.

Plerique Riphæos montes hic intelligunt qui nullibi ſunt; Chaldæus, ni fallor, Francos: Nam quid aliud ſit פרכוי nullus capio: Et Arabs nuper editus hic habet פרנגה *Franciam*: Euſebius *Sauromatas*, pro quo ſcriptum Γαράμαντες in Chronico Alexandrino. Malo ſequi Joſephum qui Paphlagones hic habet, populos Aſiæ Minoris ad Pontum Phrygibus vicinos.

Cæterum in voce ריפת *Riphat, Res & Daleth*, literas quam ſimillimas; ſcribarum incuriâ puto fuiſſe permutatas, quomodo in *Rhodanim* & *Dodanim* de quo antea. Nam pro *Riphat* in Eſdra ſcribitur דפת *Diphat*. A quo non abludit *Tobata* nomen urbis Paphlagonicæ in Ptolemæo: neque in Paphlagonia nomen receptum *Tibius*. Strabo: *Servis Attici nomina imponebant aut gentis unde fuerant allati, ut Lydum, Syrum,* ἢ τοῖς ἐπιπολάζουσιν ἐκεῖ ὀνόμασι προσηγόρευον, ὡς Μάνην ἢ Μίδαν τὸν Φρύγα, Τίβιον δὲ τὸν Παφλαγόνα *aut uſitatis ibi nominibus appellabant, Phrygem puta Manem vel Midam, & Paphlagonem Tibium.* Veriſimile eſt ſic dictos à loco Paphlagoniæ. Tamen Phrygiæ adſcribit Stephanus, quia Phrygia & Paphlagonia regiones erant vicinæ. Ejus verba ſic habent: Τίβειον, ὄρος Φρυγίας ἀπὸ Τιβείου τινὸς, ἐκ τούτου καὶ Τιβείους τοὺς δούλους καλοῦσι *Tibion, mons Phrygiæ à Tibio quodam, ex quo etiam ſervos Tibios vocant.* Quin & Suidæ *Tibia* eſt tota Phrygia: Τιβία, ὅλη ἡ Φρυγία οὕτω καλεῖται. Sed Straboni credo potius cui *Tibius* eſt Paphlagon, unde colligo *Tibiam* vel eſſe Paphlagoniam, vel Paphlagoniæ partem, ut ſit idem quod Hebræum דפת *Diphat* vel *Dipat*. Nihil neceſſe eſt monere literas D & T, & literas B & P eſſe homogeneas & facile permutabiles, quia ſunt ejusdem organi.

l. 7. p. 304.

Hæc

A Hæc de *Diphat* hactenus. Tamen si quis רפת *Riphat* malit, eo alludet *Rhebas* vel *Rhebæus* vel *Rhebanus* Bithyniæ amnis in Pontum exiens: non procul à Paphlagonia. Apollonius lib. 2. Argonaut. v. 791.

> Ἐς δ' ἐπὶ Ῥηβαίου προχοὰς σκόπελόν τε Κολώνης
> Παφλαγόνες τε.
> *Ad rapidi vada Rhebæi, scopulosque Colonæ*
> *Paphlagonesque.*

Orpheus Argonaut. vers. 711.

> Ῥηβανοῦ προχοαῖσι μέλαιν' ἐξικόμεθ' ἀκτήν
> B *Cæruleas petimus Rhebani fluminis undas.*

Forte Ῥηβαίου legendum ut supra. In aliis habetur *Rhebas*. Arrianus in periplo: ἀπὸ δὲ ἱεροῦ πλέοντι ἐν δεξιᾷ Ῥῆβας ποταμός. Plinius lib. 6. cap. 1. *A faucibus Bosphori est amnis Rhebas, quem aliqui Rhœsum dixerunt.* Sed & Apollonius lib. 5. vers. 349.

> Ῥήβαν ὠκυρόην ποταμὸν, ἀκτήν τε μέλαιναν.
> *Amne cito Rheban, & nigri littora Ponti.*

Et Dionysius in Perieg. vers. 794.

> Ῥήβας ἔνθ' ἐρατεινὸν ἐπὶ προΐησι ῥέεθρον,
> Ῥήβας ὃς Πόντοιο παρὰ στομάτεσσιν ὁδεύει,
> C Ῥήβας οὗ κάλλιστον ἐπὶ χθονὶ σύρεται ὕδωρ.
> *Obliquus Rhebas ubi fundit amabile flumen,*
> *Rhebas vicini qui fertur ad ostia Ponti,*
> *Rhebas qui vitrea per terram volvitur unda.*

Rhebas etiam regionis nomen, cujus populi Rhebæi. Stephanus: Ῥήβας, ποταμὸς παρὰ τῷ Πόντῳ, ἔστι καὶ χώρα, οὗ τὸ ἐθνικὸν Ῥηβαῖοι. Rhebas Rhebæ dicitur unde *Rhebæi*, vel Rhebas Rhebantis unde *Rhebantii* & *Rhebantia* terra. Eustathius in Dionysium: τὴν ἀπὸ Βοσπόρου γῆν ἕως ἐπὶ Ῥήβαντα Βιθυνοί ποτε κατέσχον *Terram à Bosphoro usque ad Rhebantem Bithyni aliquando tenuere.* Idem ex Arriani Bithynicis: γῆν λέγει Ῥηβαντίαν τὴν πρὸς τῷ Ψιλλίῳ ποταμῷ *Rhebantiam terram vocat quæ*
D *est ad Psillium amnem.* Itaque Rhebantia regio dicebatur non solum quæ circa Rhebantem. Nam à Rhebante distabat Psillius stadiis CCCCL, ut ex Periplo constat. Ibi si fuit *Riphat*, ad Bithyniam pertinet potius quam ad Paphlagoniam.

E

CAPUT

A

CAPUT XI.

Thogarma תוגרמה

THogarma Ezech. 38, 6. prope Gomer ad Aquilonem Judææ, & Ezech. 27, 14. inde equi & muli Tyrum adducti. Chald. Germaniam exponunt. Multi Turcomanniam, ubi nulli muli, nec asini, nec cum Tyriis commercium. Al. Borades, al. Georgianam, al. Barbariam, al. Phrygiam, al. Armeniam, al. Cappadoces & Galatas. Quod verum. Cappadocia equis nobilissimis fœcunda, quæ in Imperatorum usum servata, unde divina animalia dicta. Muli etiam Homero noti; & mulæ quæ pariunt: Unde tributum annuum Regi magno. Asini item in pretio. Togarma Græcis Torgama; inde Trogmi vel Trocmi Galatæ in parte Cappadociæ. Iidem Trocmeni & Trogmades. De Trocmo duce quod scribitur tam fabulosum quam quod de Tolistoboge. Veri Galatarum duces. Japheti posteri è Cappadocia in Ciliciam se diffudere, Anchiale, Cydnus, Parthenium seu Tarsus ab Japeti, id est Japheti, posteris dicti. B

THogarma est ultimus filius Gomer, id est ultima è tribus coloniis è Phrygiâ deductis quæ à Mose recensentur. Constat ex Ezechiele Thogarma regionem esse Judæis Aquilonarem, non remotam à terra Gomer, equorum & mulorum præstantiâ nobilem, quos ad Tyriorum nundinas Thogarmæi deducebant. Prophetæ verba sic habent cap. 38. v. 6. *Gomer & domus Thogarma latera Aquilonis*, & cap. 27. vers. 14. *De domo Thogarma equos, & equites, & mulos abduxerunt*, ô Tyre, *ad nundinas tuas*. Chaldæus interpres Ezechielis exponit Germaniam, quomodo & Thalmudici tractatu Joma. Multi hodie Turcomanniam in Tartaria & Scythia. Utramque remotiorem, quam ut inde quisquam venerit ad Tyriorum nundinas. Ut taceam in Scythia non esse mulos propter aëris intemperiem. Herodotus in Melpomene: οὐδὲ ἔστι ἐν τῇ Σκυθικῇ πάσῃ χώρῃ τὸ παράπαν, οὔτε ὄνος, οὔτε ἡμίονος διὰ τὰ ψύχεα *nullus omnino est in terra Scythica aut mulus, aut asinus propter frigora*. Strabo: ὄνους τε γὰρ οὐ τρέφουσι, δύσριγον γὰρ τὸ ζῶον *nam neque asinos alunt, est enim animal frigoris impatiens*. Ælianus apud Gesnerum: *Pontica & Scythica terra, & finitima asinis carent*. Tamen Βοράδες *Borados* hîc habet Chronicon Alexandrinum, etiam ipsos gentem Scythicam, Gothis vicinam, de qua hæc Gregorius Thaumaturgus in epistola canonica: ἵν' ἐπειδὰν αὐτοῖς Βοράδοι καὶ Γότθοι τὰ τοῦ πολέμου εἰργάσαντο, αὐτοὶ ἄλλοις Βοράδοι καὶ Γότθοι γένωνται, *ut quoniam Boradi* (iidem qui Borades) *& Gothi eis hostilia fecerunt, ipsi aliis Boradi & Gothi sint*. Suspicor dici *Borados* vel *Borades* potius, pro *Boreades*, ut apud Diodorum lib. 2. Βορεάδας in Hyperboreis ἀπογόνους Βορέου. Est & Scythiæ ad Caucasum portio ירגאן *Georgiana* seu Iberia, qua voce *Thogarma* redditur in Arabica paraphrasi citata jam aliquoties. Josephus explicat *Phrygiam*, & Jerosolymitanus ברבריא *Barbariam*, nisi fallor eâdem mente. Neq; enim hunc interpretem putaverim fuisse tam fungum, ut *Thogarma* regionem, quam Ezechiel ut diximus ponit ad Aquilonem, voluerit esse Barbariam Troglodyticam in extremo meridie. Itaque Barbariæ nomine Phrygiam intelligo, quam Barbariam dici non incommode patebit ex his Turnebi Adversar. lib. 9. cap. 18. *Cum ex antiquo Poëta affertur* (lib. 1. Tusculan.) *astante ope barbaricâ, barbaricum interpretor Phrygium, ut sit, stante Phrygum imperio. Sic apud Horatium lib. 1. ep. 2. Græcia Bar-*

l. 7. p. 307.

C D E

A *Barbariæ lento collisa duello, id est Phrygiæ. Et apud eundem epod. 9. Sonante mixtum tibiis carmen lyra. Hæc Lydium, illis Barbarum id est Phrygium. Et apud Maronem lib. 2. Æneidos, Barbarico postes auro spoliisque superbi, id est Phrygio.* Quibus adde ex eôdem Turnebo lib. 5. cap. 15. *In illo autem versu Lucretii lib. 2. Jam tibi Barbaricæ vestes, Melibœaque fulgens, Barbaricæ vestes Phrygiæ intelligendæ sunt: Unde & barbaricarii in jure civili* (id est Phrygiones) *Nam Barbarum pro Phryge dici est frequentissimum.*

Jam si alios consulas, *Thogarma* Eusebius *Armeniam* interpretatur: Et Græcus Scholiastes in Ezechiel. 38. κατὰ μέν τινας Ἀρμενίους καὶ Ἴβηρας, κατὰ δὲ ἑτέρους Καππαδόκας καὶ Γαλάτας *juxta quosdam quidem Armenos & Iberos, juxta alios autem Cappadoces & Galatas.* In quâ interpretatione nihil est quod meritò desideres: Cum & Cappadocia terræ Gomer, id est Phrygiæ, vicina sit, & Judææ respectu recta ad Aquilonem sita, equisque adeo & mulis nobilissimis tam fœcunda ut hac in parte cedat nulli terrarum. Solinus ubi de Cappadociâ: *Terra illa ante alias altrix equorum & proventui equino accommodatissima est.* Solinum sequutus Isidorus: *Terra ejus ante alias nutrix equorum.* Dionysius Periegetes vers. 973.

—— ἐπ' ἠπείροιο βαθείης
Καππαδόκαι ναίουσι, δαήμονες ἱπποσυνάων.
Campi tenet arva patentis
C *Cappadocum gens, cura rei quam tangit equestris.*

Oppianus Cyneg. lib. 1. vers. 197. de equis Cappadocicis.

Καππαδόκαι τε κλυτοὶ Ταύρου προπάροιθε νέμονται.
Inclyta Cappadocum prope Taurum armenta resident.

Item,

Κραιπνότεροι δὲ πέλουσιν ὅσῳ μάλα γηράσκουσι.
Quod mirere animos addit viresque senectus.

Claudianus in Rufinum lib. 2.

—— *jam pascua fumant*
Cappadocum, volucrumque parens Argeus equorum.

D Et in laudibus Serenæ,

—— *delectus equorum,*
Quos Phrygiæ matres Argæaque gramina pasta
Semine Cappadocum sacris præsepibus edunt.

Et de equo Arcadii.

Sive illum Armeniis aluerunt gramina campis,
Turbidus Argæâ seu nive lavit Halys.

Argæa gramina, & Argæâ nive id est Argæi montis in Cappadociâ altissimi ad quem sita Mazaca Cappadociæ metropolis, Unde dici putantur equi Μάζηκες in Oppiano lib. 1. vers. 170. Quomodo apud Arabes מסיך *Masik* est equi genus. Ita E statuit Ritterhusius in notis ad Oppianum. Tamen equos Mazeces & Cappadoces aperte distinguit Oppianus: cujus verba sunt:

Strab. l. 12.

-----Κρῆτες, Μάζηκες, Ἀχαιοὶ
Καππαδόκαι, Μαῦροι &c.

Lucan. l. 4. Claud. l. 1 in Stilich. Ammian. lib. 29.

Itaque Μάζηκες equi potius ex Africanâ gente Mazacum vel Mazicum de quâ Lucanus, Claudianus, Ammianus, alii. Nam & Mazacum equos ita commendat Nemesianus vers. 261.

Quemque coloratus Mazax deserta per arva
Pavit, & assiduos docuit tolerare labores.

Coloratus id est niger, ut apud Poëtam.

Usque coloratis amnis devexus ab Indis.

De Cappadocibus equis qui plura volet legat Philostorgium, Cappadocem historicum vetustissimum, quem abhinc biennio primus edidit vir doctissimus Jacobus Gothofredus cum accuratissimis dissertationibus, è quibus non piguit hæc exscribere, quia ad rem nostram maxime faciunt: *Tanta Cappadocum equorum nobilitas fuit, ut Imperatorum ferme usibus servarentur, unde & divina animalia in dictâ veteris orbis descriptione, id est Imperatoria, de quibus & Nemesianus Cynegetico, & Claudianus in laudem Serenæ. Ex his equis erant Palmati illi de quibus Nemesiani locus, Hesychii, lib. 1. Chronicorum in Glosis Nomicis, lex un. C. Theod. de grege Dominico: & lex. 1. eod. cod. de equis curulibus, tandem & itinerarium Hierosolymitanum, prout ejus verba restituimus. Hujuscemodi equis nonnullis nulli fas fuit uti, vel factionibus dividere præter Imperatorem, ne Consulibus quidem: Vide Capitolinum in Gordianis pag. 152. De quo accipio & quod infra dicitur lib. 11. cap. 6.* Nempe Eutropium ab Arcadio capite fuisse multatum, quod cum esset Consul βοσκήμασιν ἀπειρημένοις *animalibus præter fas usus esset*, quibus nulli alii præter Imperatorem uti licebat. Locus quem citat vir doctissimus ex veteri orbis descriptione ita habet cap. 21. ubi de Cappadociâ: *Ubique eam mittere ajunt leporinam vestem, & Babylonicum pellium, & illorum divinorum animalium formositatem:* Id est præstantissimos illos equos solius imperatoris usibus destinatos.

pag. 115.

Hæc de Cappadocum equis plus satis: Jam de mulis audi Homerum in catalogo.

Ἐξ Ἐνετῆς ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων,
Ex Henetâ urbe genus mulis agrestibus unde est.

Id est ex Amiso Cappadociæ urbe ad Pontum celeberrimâ, ut veteres interpretantur. Unde colligit Constantinus Porphyrogenneta them. 7. τὸ τῶν ἡμιόνων γένος ἐκεῖθεν πρῶτον ἐκφῦναι *mulorum genus inde primo esse ortum.* Et Plutarcho περὶ φιλοπλουτίας in divitum jumentis censentur ἡμίονοι Γαλατικαὶ, quia inter Galatas & Cappadocas medii sunt Heneti. De iisdem ita Plinius: *Theophrastus vulgo parere mulas in Cappadociâ tradit, sed esse id animal sui generis.* Et Strabo Cappadociam scribit Persis conferre quotannis tributi nomine ἵππους χιλίους καὶ πεντακοσίους, ἡμιόνους δὲ δισχιλίους, *equos mille quingentos, & mulos bis mille*, ut scias tam mulos quam equos affatim inde venisse, ut à Prophetâ observatum. Muli nimirum ex equâ procreantur & asino, in quo genere Cappadoces quam in pretio fuerint vel ex Apuleio discere est, qui sub asini scilicet figurâ latens fabulatur à præ-

lib. 8. c. 44.

lib. 11.

cone

A cone se pro Cappadociô venditatum. Verba sunt lib. 8. Metam. *Is* (emptor) *nimio præstinandi studio præconem rogat cuiatis essem? At ille Cappadocium me & satis forticulum denunciat*, vel ut alii legunt, *Cappadocum me satu & f. d.*

Pro *Thogarma* Græci interpretes constanter scribunt Θόργαμα vel Τόργαμα. Annon inde Trogmorum & Trocmorum nomen inditum διαλεκτικῶς Galatarum illis qui *Trogmam* aut *Torgamam*, id est Cappadociam insederunt? Strabo lib. 12. ἔχουσι δὲ οἱ μὲν Τρόκμοι τὰ πρὸς τῷ Πόντῳ καὶ τῇ Καππαδοκίᾳ *Trocmi Ponti & Cappadociæ confinia possident*. Imo in ipsâ Cappadociâ trans Halyn tenuere aliquot urbes, Androsium putâ, Caressam, Saralum, &c. ut ex Ptolemæo constat. Ideo B apud Polybium in excerptis c. 108. soli Galatarum Trocmi Cappadocum regi Ariarathi litem de finibus movent, quam ut componerent legati à Romanis missi sunt. *Trogmos* cum G. scribunt Cicero de divinatione lib. 2. & rerum Ponticarum scriptor vetustus Memnon apud Photium cap. 20. Sed & iidem apud Stephanum Τροκμῆνοι *Trocmeni* dicti, & *Trocmades* vel *Trogmades* in concilio Chalcedonensi in quô sæpe nominatur Κυριακὸς ἐπίσκοπος Τροκμάδων. Ortelius legit Τρογμάδων. Trocmeni porro dicti à *Trocmâ* & *Trogmades* à *Trogmade*, cujus rectus casus *Trogmas* plane videtur ex Torgamâ factus. Ne hilum quidem me movet quod scribit Strabo Trocmos dici à Trocmo duce. *Tria*, inquit, *Galatarum sunt genera, quorum duo* τῶν ἡγεμόνων ἐπώνυμα *ex ducibus nomina habent, Trocmi &* C *Tolistobogi, tertium verò à Celticâ gente Tectosages*. Nihil est tam obvium quam ducum nomina sibi fingere cum veræ rationes desunt. Tam falli potuit Strabo in Trocmis quam in Tolistobogis, quibus nomen ex duce non fuit, sed ex gente circa Tolosam, cujus meminit Florus. Et verò Gallorum in Asiam trajectionis duces ex Memnone notissimi sunt *Leonorius* & *Lutarius*, quorum illum nominat Strabo, Livius corruptè scribit *Lomnorium* & *Lutatium*. Ergo ex illorum nomine Galatæ dicendi fuerant *Leonorii* & *Lutarii*, non Trocmi & Tolistobogi. lib. 38.

Obiter nota Japheti posteros è Cappadociâ ut verisimile est, in vicinam Ciliciam se diffudisse. Japetum saltem Cilices pro conditore agnoscunt. Stephanus; Ἀγχιάλη, πόλις Κιλικίας παραθαλάσσια τῇ Ταρσῷ καὶ Ζεφυρίῳ. ἔστι δὲ κτίσμα Ἀγχιάλης τῆς D Ἰαπετοῦ θυγατρὸς, ὡς Ἀθηνόδωρος περὶ τῆς αὐτοῦ πατρίδος γράφων *Anchiale urbs Ciliciæ in eodem littore cum Tarso & Zephyrio. Est autem opus Anchiales Japeti filiæ, ut habet Athenodorus de suâ ipsius patriâ scribens*. Ibidem ex Diodoro Grammatico hæc citantur, tanquam iis consentanea quæ à Ptolemæo Rege scripta sunt (sive Lagum intelligas aut Evergetem. Uterque enim historias scripsit) γίνεται δὲ Ἰαπετοῦ θυγάτηρ Ἀγχιάλη, καὶ κτίζει πόλιν Ἀγχιάλην, Ἀγχιαλέα (lego πρὸς Ἀγχιαλέα) τὸν παρακείμενον ποταμὸν. γεννᾷ δ᾽ υἱὸν Κύδνον, ἀφ᾽ οὗ ποταμὸς Κύδνος ἐν Ταρσῷ. ὁ δὲ Κύδνος υἱὸν Παρθένιον ἀφ᾽ οὗ ἡ πόλις μετωνομάσθη Παρθενία; μεταπεσόντος δὲ τοῦ ὀνόματος Ταρσὸς ἐκλήθη *Japeti filia Anchiale ad adjacentem amnem Anchialem, Anchialem urbem condidit. Eadem Cydnum peperit, à quo Cydnus Tarsi fluvi-* E *us: Cydnus autem filium habuit Parthenium à quo Parthenium urbs, quæ mutato nomine Tarsus postmodum appellata est*. Idem habet Eustathius ad Dionysium

Strabo l. 14. Arrian. Alex l. 2. Athen. lib. 12. Suidas & Phavor. in Ἀγχιάλη. Eustath. in Dionys. Euseb. ad An. 1184.

Periegetem. Tamen Sardanapali sepulchro inscriptum fuit: Ἀγχιάλην ἔδειμε καὶ Ταρσὸν μιῇ ἡμέρῃ *Anchialem & Tarsum uno die condidit*, ut Strabo, Arrianus, Athenæus & alii scribunt. Sed is restaurare potuit urbes jam ante ab aliis conditas. A

CAPUT XII.

Tubal תובל *& Mesech* משך.

Tubal & Mesech semper in Scripturâ juncti, ut cognati populi; Chaldæi *Italiam & Ausoniam* explicant Josephus *Iberos & Cappadocas* Eusebius *Illyrios & Thessalos*, Arabs *Sinas & Chorasan* Chron. Alexandr. *Macuacos* Talmudici *Vniakos* quorum casei vetiti. Potius *Mesech* vel *Mosoch & Tubal* sunt *Moschi & Tibareni*. L. & R. sæpe permutari. Moschi non sunt iidem qui Mosynœci. Verus Moschorum situs. Moschici montes ubi Tibareni Moschos & Tibarenos vicinos fuisse populos. Ex Tubal & Mesech mancipia & vasa ærea Ezech. 27, 13. Mancipia multa in Ponticis regionibus; maximè in Cappadociâ cujus pars Tibarenia. Ibi servi venales 4. drachmis. Libertas Cappadocibus intolerabilis. Æs Mossynœcum splendidissimum. Æs Ibericum ubi Moschi optimum נחשת etiam chalybem significat. In Tibareniâ Chalybes ubi chalybs primo repertus, & omnium laudatissimus. Eudoxus emendatus. Daimachi locus de chalybis generibus. Χαλυβδικὸν vox Æolica. Tibarenis mixti Chalybes qui & Chaldæi. Mesech & Tubal terribiles Ezech 32, 26. quia populi fortissimi & immanissimi. Malè probari ex Psal. 120. *Mesech* esse in Arabiâ. *Mesech* ibi non esse loci nomen sed temporis, nec conqueri Psaltem, quod in *Mesech*, sed quod diu sit peregrinatus. Quam inepte Judæi nomine *Mesech* Christianos intelligant, ut Turcas nomine *Kedar*, *Mesech* Arab. pellis, ut μέσκος, Μασχάνη Scenitarum urbs unde dicta. Aben-Ezræ *Mesech* Tuscia; Et *equi bene pasti* משכים *maschim* Jerem. 5, 8. equi Tusci. Sed ibi *maschim* plane aliud Versiones conferuntur; Emendatur Chaldæa versio. Malè colligi ex Es. 66, 19 Moschos ab arcus tensione dici: neque enim arcus habuere sed hastilia in bello Moschum Sidonium huc non pertinere Sed Moschicam משך vocari à longo tractu montium. Gens Tubal transiit in nomen Tubal Caini qui primus tractavit ferrum: Arabicè ותובאל *Tubal* est squama ferri. B C

De Tubal & Mesech ideo conjunctim agemus, quia eos non solum Moses & Esdras, sed & Ezechiel ubique jungit tanquam cognatos populos. *Tubal*, inquit, *& Mesech, ipsi institores tui* cap. 27. vers. 13. Item: *Ibi Mesech & Tubal, & omnis multitudo ejus* cap 32. vers. 26. Item: *Principem capitis Mesech & Tubal* cap. 38. vers. 2. & 3. & cap. 39. v. 1. Chaldæi *Tubal* & *Mesech*, quantum licet colligere ex vestigiis vocum quæ valde corruptæ sunt, Italiam explicant & Ausoniam. Josephus Iberos & Cappadocas. Atque Iberorum nomine, non Colchidi vicinos populos (quæ Josephi mens fuit) sed Hispanos intelligit Hieronymus. Quin & Es. 66, 19. pro *Tubal* Italiam habet. Multo aliter Eusebius qui nomine Mosoch Illyrios & nomine Tubal vel Thobel Thessalos intelligit. Quod sequitur Epiphanius in hæresi Sethianorum. At pro *Tubal* & *Mesech* Arabs habet ארצין *Sinas* & חראסאן *Chorasan*. Pessime omnium author Chronici Alexandrini, qui nescio quos Μακουακοὺς *Macuacos* hîc sibi fingit qui nusquam sunt: Neque fortasse melius Talmudici qui Uniakos reddunt *Tubal*, inquiunt, זה בית אונייקי *est domus Uniacorum*. Quamvis aliquam esse gentem hujus nominis ex eô colligatur, quod in tractatu Jomâ prohibiti sunt גבינות בית אונייקי *casei domus Uniacorum*. Unnos intelligi suspicor, quorum casei Judæis ideo prohibiti quia ex equino lacte facti. Hippacen Græci vocant. D E

Mihi

A Mihi *Mesech* (vel ut veteres scribebant *Mosoch*) & *Tubal sunt Moschi & Tibareni*, qui apud Græcos scriptores eodem modo junguntur quo apud Hebræos *Mesech* & *Tubal*. Herodotus in Thalia cap. 49. *Moschis autem & Tibarenis*, &c. Μόσχοισι δὲ καὶ Τιβαρηνοῖσι *trecenta talenta imperata erant*. Et in Polymnia cap. 78. Τιβαρηνοὶ δὲ &c. κατάπερ Μόσχοι ἐσκευασμένοι ἐστρατεύοντο *Tibareni autem*, &c. *eodem ornatu militabant quo Moschi*. Item: τούτους δὲ συνέταττον ἄρχοντες οἵδε, Μόσχους μὲν καὶ Τιβαρηνοὺς Ἀριόμαρδος *hos verò regebant hi duces, Moschos quidem & Tibarenos Ariomardus*. Vides eadem arma, atque eosdem in bello duces; unde hos populos colligas arctissima inter se necessitudine fuisse junctos. Itaque cum B à *Mesech* vel à *Mosoch Moschos* rectè deducant non pauci recentiorum, est quod miretur lector nulli dum venisse in mentem *Tubal Tibarenos* condidisse ut *Mesech Moschos*. Neque enim si ex *Tubal* Græci fecerunt *Tibar* & Τιβαρηνὴν χώραν ut habet Diodorus, aut *Tibaros* ut Eusebius & Strabo libro 11. & crescente voce *Tibarenos*, mutatio hæc tanti fuit ut debuerit doctorum oculos configere: Cum Græcos sit notissimum scribere Φιχὼρ pro *Picol*, & Σαλὰδ pro *Saled*, & Βελιὰρ pro *Belial*. Tale est quod Uzal vel Auzal factum Ἀύζαρα, & ex *Chalmadda* Χαρμάνδη. Jam de singulis seorsim.

Diod. lib. 4. p 413. Euseb. de præpar. l. 1.

Moschos putat Stukius eosdem esse quos Mossynos vel Mossynoecos, sic dictos à turribus ligneis. Μόσυνας Græcè appellant. Tamen apud veteres omnes, C adeoque ipsum Herodotum Moschi habitant diversi à Mossynœcis. Moschi habitant montes Moschicos, qui Iberiam dividunt ab Armenia & utramque à Colchide. Unde est quod apud Strabonem Moschicæ partem Iberes tenent, partem Armenii, partem denique Colchi, in qua situm fuit Leucotheæ templum à Phryxo conditum. Pomponius Mela Moschos admovet Hyrcano mari; Plinius fonti Phasidis & Ibero amni in Cyrum defluenti; Hecatæus apud Stephanum Matienis vicinos facit, id est Mantienis montibus, unde oriuntur Gindes & Araxes fluvii. Soli Ptolemæus & Strabo Moschicos montes producunt longo tractu ab Iberiæ finibus usque ad Pontum Cappadocium. Tamen ne sic quidem Moschi Mossynoecos attingunt, quos Xenophon, Diodorus & Plinius ponunt inter Ce- D rasuntem & Cotyorum Ptolemæo Cyteorum urbes in ora Ponti notissimas.

Strab. l. 11.

Plin. l. 6. cap. 4 & 10.

Xen. lib. 5. Diod l. 14. Plin. l. 6. c. 4.

Inde difficultas non levis; In eo ipso intervallo, sed Cotyoro propiores fuere Tibareni. Nam euntibus occasum versus post Mossynoecos occurrebant Chalybes, post Chalybes Tibareni in quorum agro est Cotyorum. Ita testantur præter Xenophontem qui loca illa peragraverat, & Diodorum, & Plinium quos citavimus, Dionysius Periegetes, Mela, Marcellinus & tres scriptores Argonauticon Orpheus, Apollonius, & Valerius Flaccus. Uno verbo inter Moschos qui sunt ad Phasim & Tibarenos Cotyoro vicinos, hi ferè populi censentur, Biseres, Sapires, Bechyres, Macrones, Phylires, Mossynoeci, Chalybes, de quibus vide Stukium in periplum Ponti Euxini. Itaque non videntur Moschi potuisse cum E Tibarenis quicquam habere commercii, tot gentibus interjectis, iisque feris admodum. Tamen in copiis Xerxis, utrisque eadem fuere arma, iidem duces

Dion vers. 767. &c. Mela l. 1. c. 20 Amm. l. 22. Orph v. 739. Apoll. l. 2. Val Fl. l. 5.

Et in Ezechiele, Mose & Esdra semper junguntur Mesech & Thubal, id est Moschi & Tibareni tanquam vicini populi. [A]

Solvi poterit iste nodus, si dicamus alios fuisse Tibarenos prope Phasim & Moschicam, quomodo alios ibi Chalybes lib. 4. memorat Xenophon testis αὐτόπτης, quos distinctionis ergo Plinius Armenochalybes appellat. Et hi Tibareni erunt Iberi, si Josephum sequimur, cui Θόβηλοι, id est filii *Thobel* vel *Tubal*, ii sunt οἵτινες ἐν τοῖς νῦν Ἴβηρες καλοῦνται *qui nunc Iberi vocantur*. Iberi scilicet Moschis tam vicini sunt, ut Strabone teste, partem Moschicæ regionis teneant, eam nempe quam ponit Plinius ad Iberum fluvium, genti cognominem.

Sed & aliud potest regeri, Hebraica nimirum nomina *Mesech* & *Tubal* multo patere latius quam Græca Moschorum & Tibarenorum; Et vel omnes, vel plerosque populos interjectos sub iis contineri. Moschos igitur præter Moschicam propriè dictam putaverim occupasse quicquid est montium à Phasi usq; ad Pontum Cappadocicum, atque inde esse quod illi montes Moschicorum montium nomen eo usque integrum atque illibatum servant, ut videre est in Strabone & Ptolemæo. Atque eos statim excepisse Tibarenicas gentes ex Strabone colligitur, qui Tibareniam & Tibarenorum fines extendit usque ad Pharnaciam & Trapezuntem, Moschicosque & Colchicos montes: Ita ut medii fuerint inter Trapezuntios & Armeniæ minoris incolas. Hoc sibi volunt illa Strabonis lib. 7. [pag. 309.] ἐν δὲ τῇ ὀρεινῇ τῶν Ταύρων, καὶ τὸ ὄρος ἐστὶν ὁ Τραπεζοῦς ὁμώνυμον τῇ πόλει, τῇ περὶ Τιβαρηνίαν καὶ τὴν Κολχίδα *est & in montanis Taurorum mons Trapezus cognominis urbi quæ est circa Tibareniam & Colchidem*; Et lib. 11. de Caucaso: [pag. 527.] συνάπτων δὲ καὶ τοῖς Μοσχικοῖς ὄρεσι καὶ Κολχικοῖς μέχρι τῶν καλουμένων Τιβαρηνῶν *attingens etiam ad Moschicos & Colchicos montes usque ad eos qui vocantur Tibareni*. Et lib. 12. [pag. 548.] τῆς δὲ Τραπεζοῦντος ὑπέρκειται καὶ τῆς Φαρνακίας Τιβαρηνοί τε καὶ Χαλδαῖοι &c. καὶ ἡ μικρὰ Ἀρμενία, *supra Trapezuntem vero & Pharnaciam Tibareni & Chaldæi sunt, &c. & Armenia minor*. Et rursus [pag. 548.] ὑπὲρ μὲν καὶ τῶν περὶ Φαρνακίαν καὶ Τραπεζοῦντα τόπων οἱ Τιβαρηνοὶ καὶ Χαλδαῖοι μέχρι τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας *supra Pharnaciam & Trapezuntem sunt Tibareni & Chaldæi usque ad parvam Armeniam*. Addit continuo post eos Armeniis paruisse, ut Trapezuntem & Pharnaciam attigisse probet Armeniorum ditionem. [B] [C] [D]

Itaque jam exhaustum est quicquid erat difficultatis, & Moschorum montibus Tibarenos vicinos fuisse constat ex testimonio principis Geographorum, quem hic maximè fidem mereri fatebuntur omnes qui scient eum Amasiæ natum in Ponto Galatico, ita ut horum locorum fuerit apprime gnarus.

Nunc facile erit explicare Scripturæ loca de his populis. *Tubal & Mesech* (inquit Ezechiel cap. 27. vers. 13.) *institores tui fuerunt, mancipiis & vasis æreis negociantur in commercio tuo*. Mancipia enim duci solita è Ponti regionibus quarum incolæ plerique homines erant ad servitutem nati. Hinc Polybius lib. 4. Ponti regiones suppeditare τὸ τῶν εἰς τὰς δουλείας ἀγομένων σωμάτων πλῆθος *servilium corporum maximum numerum*. Et Philostratus lib. 8. *Ponticos &c. servos gregatim huc advectos invenire licet*. Sed ex omnibus Ponti regionibus Cappado- [E]

cia

A cia imprimis, cujus pars Tibarenia, hoc genere mangonii fuit celebris. Unde Cicero in oratione post reditum in Senatum: *Cappadocem modo abreptum de grege venalium diceres.* Et Horatius Epistol. 6. lib. 1.

Mancipiis dives eget æris Cappadocum rex.

Id est Turnebo interprete, mango & venalitiarius qui mancipiorum greges venalium habet, ut apud Persium Sat. 6. Adverf. l. 22. c. 8.

—— ne sit præstantior alter

Cappadoces rigida pingues pavisse catastâ.

B Id est ne sit ullus venalitiarius qui plures servos habeat. Et Martialis lib. 10. Epigr. 76. Id Adverf. l. 30. c. 7.

Nec de Cappadocis eques catastis.

Id est de servo Cappadoce eques Romanus factus. Et lib. 6. Epigr. 77.

Quid te Cappadocum sex onus esse juvat?

Inde mancipiorum ibi tanta vilitas ut Lucullo Cappadociam peragrante Romani venales servos reperirent quatuor drachmis. Appianus in Mithridaticis: τὸ μὲν ἀνδράποδον τετλάρων δραχμῶν αὐτίκα ἐγίγνετο. Et Plutarchus in Lucullo: εἰς τοσαύτην ἦλθεν εὐπορίαν, ὥστε τὸν μὲν βοῦν ἐν στρατοπέδῳ δραχμῆς, τὸ δὲ ἀνδράποδον τετλάρων ὤνιον εἶναι. l. 16. p. 504. Nempe Cappadocum ingenia tam erant servilia, ut cum illis Romani

C permisissent vivere suis legibus, libertatem deprecati sunt, οὐ γὰρ δύνασθαι φέρειν αὐτὴν ἔφασαν *ut quam esse sibi intolerabilem dicerent.* Hæc de suis concivibus refert Strabo ipse Cappadox.

Etiam id ad rem nostram est quod additur à Propheta *Tubal* & *Mesech vasis æreis negotiari.* Nam in Tibarenis sunt Mossynœci de quorum ære insignis est hic Aristotelis locus: φασὶ τὸν Μοσσύνοικον χαλκὸν λαμπρότατον καὶ λευκότατον εἶναι, οὐ παραμιγνυμένου αὐτῷ κασσιτέρου, ἀλλὰ γῆς τινος αὐτοῦ γινομένης καὶ συνεψομένης αὐτῷ. *Ajunt Mossynœcum æs splendidissimum & candidissimum esse, non admixto illi stanno, sed terra quadam ibi nascente, & simul cum eo cocta.* Sed & in Iberia cujus partem Moschi incolunt, creditur esse æs omnium præstantissimum. Unde est quod lib. 7. De mirabil. auscult.

D Chalcondylas æs Paphlagonicum ita commendat, ut asserat nulli cedere præterquam Iberico.

Verum enimvero ut plenius intelligatur Ezechiel, Lector hic monendus est vocem נחשת qua utitur, & æs significare ut vulgo, & chalybem ut Jud. 16, 21 & Lament. 3, 7. Unde est quod נחוש chalybeum Hebræi interpretantur Levit. 26, 19. Job. 6, 12. Et Es. 48, 4. Vide Kimchium in Lexico, & R. Levi in Jobum, & Jarchium in Threnos. Quo sensu si hic sumatur, quis nescit celeberrimos chalybis artifices in Tibarenia vixisse cum Mossynœcis; Chalybes, inquam, populos à quibus chalybi nomen, quomodo à gente *Tubal* squama ferri & æris Arabicè dicitur תובאל *Tubal* apud Avicennam & alios? Nempe Chalybes creduntur primi Vid. Avic. l. 2.

E tractasse ferrariam. Ammianus lib. 22. *Chalybes per quos erutum & domitum est primitus ferrum.* Arrianus in Alexandro: Χάλυβες πρῶτοι ἀνθρώπων αἰτίαν ἔχουσι χαλκεύσασθαι σίδηρον *Chalybibus crimini datur quod primi cuderint ferrum;* Puto illum respexisse, cum id scriberet, hos Callimachi versus: Apud Eustath. in Dionys. Apud Apollon. schol. l. 2.

—— Χαλύβων ὡς ἀπόλοιτο γένος,

* lege ἀντέλλοντι.

Τείοθεν * ἀντέλλοντα κακὸν φυτὸν οἳ μιν ἔφηναν

——— Chalybum gens malè dispercat,

Per quam invisa cavâ stirps è tellure revulsa est.

Quos ita reddidit Catullus in *de comâ Berenices*:

——— Chalybon omne genus pereat:

Et qui principio sub terra quærere venas

Institit, & ferri frangere duritiem.

Nempe ignorabant ante Chalybes vixisse Tubalcainum, quem Vulcanum esse multi putant. Interim fieri potest ut Chalybes post diluvium primi tractarint ferrariam, aut ferrum in chalybem durandi artem excogitaverint. Utut sit hoc certum chalybem à Chalybibus ideo dictum, quia chalybs nullibi præstantior est quam apud Chalybes populos. Eudoxus lib. I. ἐκ δὲ τῆς Χαλύβων χώρας ὁ σίδηρος ὁ περὶ τὰ στομώματα ἐπαινούμενος ἐξάγεται *ex Chalybum regione ferrum ad aciem indurandam laudatissimum advehitur.* In Stephano Χαλκοὺς legitur pro Χαλύβων nullo sensu. Præstantissimum illum chalybem Græci Χαλυβδικὸν vocant. Ita Daimachus in Poliorceticon insigni loco de chalybis generib. στομωμάτων γὰρ τὸ μὲν Χαλυβδικὸν, τὸ δὲ Σινωπικὸν, τὸ δὲ Λύδιον, τὸ δὲ Λακωνικόν. Καὶ ὅτι Σινωπικὸν καὶ Χαλυβδικὸν εἰς τὰ τεκτονικά: τὸ δὲ Λακωνικὸν εἰς ῥίνας καὶ σιδηροτρύπανα καὶ χαρακτῆρας, καὶ εἰς τὰ λιθουργικά: τὸ δὲ Λύδιον καὶ αὐτὸ εἰς ῥίνας καὶ μαχαίρας καὶ ξυρεῖα καὶ ξυστῆρας *Chalybis enim genus aliud Chalybdicum, aliud Synopicum, aliud Lydium, aliud Laconicum. Synopicum autem & Chalybdicum ad fabrilia adhibetur; Laconicum ad limas, & terebella, & characteres, & ferramenta lapidaria. Lydium autem & ipsum ad limas, & gladios, & novaculas, & scalpella.* Χαλυβδικὸν Æolice idem quod Χαλυβικὸν, ut monet Isacius in illud Lycophronis:

Χαλυβδικῷ κνώδοντι συντεθραυσμένη.

Mucrone ferri vulnerata Chalybdici.

Unde obiter colligere est non solum ad fabrilia sed & ad arma adhiberi ferrum Chalybum.

Nunc in rudiorum gratiam libet apponere loca veterum ex quibus pateat Chalybes promiscuè habitasse cum Mossynœcis & Tibarenis. Xenophon: Ἐπορεύθησαν ὀκτὼ σταθμοὺς, καὶ ἀφικνοῦνται εἰς Χάλυβας: οὗτοι ὀλίγοι ἦσαν, καὶ ὑπήκοοι τῶν Μοσσυνοίκων, καὶ ὁ βίος ἦν τοῖς πλείστοις αὐτῶν ἀπὸ σιδηρείας· ἐντεῦθεν ἀφικνοῦνται εἰς Τιβαρηνοὺς *octavis castris venerunt ad Chalybas, qui pauci erant & Mosynœcis subjecti, & victus plerisque erat ex ferraria; inde venerunt ad Tibarenos.* Orpheus Argonaut.

Cyri Min. l. 5.

vers. 739.

Καὶ Χάλυβες, Τιβαρηνά τ' ἔθνη, λαοί τ' ἐπίχειρες

Μίγδην σὺν Μοσσύνοισι πέδον περιναιετάουσι.

Et Chalybes sociæque manus, & proxima Moschis

Gens permixta solo Tibarenica degit eodem.

lib. I. c. 20.

Steph. Apud.

Pomponius Mela: *Tibareni Chalybas attingunt, quibus in risu lusuque summum bonum est.* Ex Ephoro, cujus verba: Τιβαρηνοὶ καὶ τὸ παίζειν, καὶ τὸ γελᾶν εἰσιν ἐζηλωκότες, καὶ μεγίστην εὐδαιμονίαν τοῦτο νομίζουσιν. Stephanus: Τιβαρηνία, χώρα πρὸς τῷ Πόντῳ πρόσοικος Χάλυψι καὶ Μοσσυνοίκοις *Tibarenia regio ad Pontum vicina Chalybibus*

A *& Mosynœcis.* Sic apud Strabonem Chalybes modò junguntur Mosynœcis, ut cum dicit *Chalybibus & Mosynœcis ademptam fuisse Parænetum*; modò junguntur Tibarenis, ut cum supra Trapezuntem & Pharnaciam ponit Tibarenos & Chaldæos, i.e. Chalybes: Addit n. non multo post: οἱ δὲ νῦν Χαλδαῖοι Χάλυβες τὸ παλαιὸν ὠνομάζοντο *qui autem nunc Chaldæi Chalybes olim vocabantur.* Eadem in Dionysio legas, & Apollonio, & Plinio, & Valerio Flacco, & Ammiano Marcellino.

lib. 11 p. 528. lib. 12. p. 548.

Dion. vers. 767.

Alter est locus de gentibus Mesech & Tubal Ezech. 32, 26. quô dicuntur in iis occubuisse plures qui olim terrorem incusserunt in terrâ viventium: Chaldæus intelligit de dominatione in terram Israel, cum terra viventium sit ubicumque B vivunt homines. Atque ut hos populos scias non immerito fuisse terrori, Xenophon dicit Chalybes fuisse ὧν διῆλθον ἀλκιμωτάτους, *omnium eorum, quos pertransierunt fortissimos*, & prælium iniisse cum cantu & tripudio. Et apud Apollonii Scholiastem Nymphodorus tam generosos esse Tibarenos, ut nonnisi indicto bello, ac ipsius prælii loco, tempore, ipsâque horâ prius denunciatâ manum conserere soliti sint. Et Mosynœcos scribit Strabo tres Pompeii cohortes interemisse, & Iberorum campestria tenere homines agriculturæ & pacis studiosos, sed montana, id est Moschicam, viros bellicosos qui vivunt more Scytharum.

Apoll. l. 2. Plin. l. 6. c. 4. Val. lib. 5. Argon. Marcell. l. 22. lib. 4. Cyri. Min.

Strab. l. 12. Ibid. l. 11.

Addo incussisse terrorem ratione immanitatis & belluinæ ferociæ. Æschylus de Chalybibus

C Ἀνήμεροι γὰρ οὐδὲ πρόσπλαστοι ξένοις.
Namque efferi sunt atque inaccessi advenis.

in Prometh. vinct. v. 690.

Eusebius de Tibarenis seu Tibaris: Τιβαροὶ δὲ ζῶντας κατεκρήμνιζον τοὺς ἐγγυτάτω γέροντας *Tibari autem vivos præcipitabant eos quibus imminebat senectus.* Xenophon de Mosynœcis: τούτους ἔλεγον οἱ στρατευσάμενοι βαρβαρωτάτους διελθεῖν, καὶ πλεῖστον τῶν Ἑλληνικῶν νόμων κεχωρισμένους *hos dicebant* nostri *commilitones omnium esse, per quorum fines transiissent, inhumanissimos, & à Græcorum moribus maxime alienos.* Denique Strabone teste ἅπαντες οἱ ὄρειοι τούτων ἄγριοι τελέως *quotquot illorum montes incolunt sunt plane feri.* Dicetur capite sequenti cur Ezech. 38. & 39. Gog in terrâ Magog dicatur esse *princeps capitis Mesech & Tubal.*

Præp. lib. 1. p. 9.

D Non est quod quemquam moveat objectio Beroaldi qui contendit terram Mesech esse in Arabiâ Kedarenâ, fretus hoc loco Psal. 120. v. 5. *Hei mihi quod peregrinatus sum* in *Mesech, habitavi in tabernaculis Kedar.* Neque enim ibi משך *mesech* loci nomen est, sed temporis. Et verba Hebræa גרתי משך non reddenda sunt *peregrinatus sum* in *Mesech*, sed *peregrinatus sum diu*, vel ut Aquila προσηλύτευσα ἐν μακρισμῷ *advena fui longo tempore.* Alius (nî fallor Symmachus) inversis verbis reddidit παροικῶν παρείλκυσα, id est גר משכתי *peregrinans protraxi* sub. tempus, pro גרתי משך. Rursus aliter LXX. ἡ παροικία μου ἐμακρώθη id est גרותי משך *incolatus meus prolongatus est*, ut habet vulgatus interpres, quos sequuntur Syrus & Arabs. Tamen idem sensus manet. Nempe verbum משך proprie est trahere. Unde ad tempus translatum est differre & prorogare, quô sensu Romane dixeris *trahere bellum* & *trahere comitia.* Sic Ezech. 12, 25. & 28. לא תמשך עוד *non trahetur amplius*, id est non differetur. Prov. 13, 12.

E

תוחלת ממשכה *spes tracta* id est quæ differtur. Neh.9,30. תמשוך עליהם שנים רבות *traxisti super eos annos multos*, id est ultionem distulisti. Es.13,22. ימה לא ימשכו *dies ejus non trahentur*, id est non prorogabuntur. Psal.85,6. תמשוך אפך לדר ודר *Trahes iram tuam*, id est prorogabis *è generatione in generationem*. Eôdem sensu legitur משך חסד trahere seu prorogare benignitatem Ps.36,11. & 109, 12. Proinde ex eô verbô nomen משך *mesech* est dilatatio, prorogatio, vel simpliciter spatium, longitudo, tractus temporis; ut cum Hebræi dicunt במשך י׳ שנים *intra spatium decem annorum*, & במשך הזמן *tractu temporis*. Ita plane in verbis Psaltis גרתי משך pro במשך *peregrinatus sum longo tempore*: Quomodo interpretatur ipse, cum statim addit versu sequente רבת שכנה לה נפשי *multum* (sub. temporis) *incola fuit anima mea*, LXX. πολλὰ παρῴκησεν.

Vid. Lex. Talmud. Buxtorf. pag. 1274.

A

B

Solus veterum Chaldæus interpres משך *Mesech* pro populo accepit. Quem avidè sequuti Hebræi posteriores, nomine משך *Mesech* Tusciam, id est Italiam & Romanorum imperium intelligunt, ut nomine קדר *Kedar* Saracenicum & Turcicum. Itaque his verbis agi volunt de captivitate suâ inter Christianos & Turcas. Ac si dixerit Propheta locutus sub personâ Judæorum, quos hodie miseræ servitutis jugum opprimit: Hei mihi quod peregrinatus sum in ditione Christianorum, & habitavi cum Ismaelitis, id est Turcis & Saracenis. Sed è Judæis Kimchium puduit hujus commenti; Is itaque משך ad temporis diuturnitatem referens verba Psaltis sic ὑπερφράζει, *Hei mihi* שנמשכה *quod protracta est captivitas mea valde*.

C

Tamen dato non concesso משך *Mesech* in verbis Davidis, proprium esse loci nomen, non statim sequetur locum eundem designari cum illo *Mesech* qui cum Tubal semper jungitur. Neque id probabit adversarius, nisi prius subverterit quæcunque à nobis disputata sunt de vero situ Tubal & Mesech. Potuit inter Arabes Kedarenos sive Scenitas locus aliquis vocari משך *Mesech*, non à Mesecho filio Japhet, sed à pellibus quibus tentoria obtegebantur. Chaldæis certè & Syris משך *mesach*, & Arabibus מסך *mesech* est pellis, unde Græcorum μέσκος, pro vellere vel pelle quâvis. Hesychius ex Nicandro: Μέσκος, κώδιον, δέρμα, Νίκανδρος. Atque eô alludit nomen *Maschanes* urbis Scenitarum Arabum, de quâ Quadratus in Parthicis. Stephanus: Μασκάνη πόλις πρὸς τῶν Σκηνιτῶν Ἀράβων. Κουάδρατος ὀγδόῳ Παρθικῶν. Nisi *Maschanen* quit malit esse Arabicum משכן *Maschan*, id est scena, tabernaculum; ut sit eadem cum Scenis urbe Scenitarum Arabum quam describit Strabo lib.16. Quæ ratio nominis סכות *Succoth* oppidi in tribu Judâ Gen.33,17. ubi LXX. Σκηναί. Sic in Ægypto *Scenæ Mandrorum*, *Scenæ Veteranorum*, *Scenæ Extrage*, vel ut alii *Scena Sexta Gerasa*, totidem urbium nomina.

D

Sunt & alia Scripturæ loca quæ ad hunc ipsum populum perperam referuntur. Sic de equis è terrâ Mesech tanquam præstantissimis agi putat Aben-Ezra in his Jeremiæ verbis סוסים מיזנים משכים היו, quæ ita interpretatur, *sunt ut equi Mesechæi bene pasti*, id est, inquit, *oriundi è Mesech*, *unde veniunt fortes equi qui fremunt & appetunt fœminam*. Mesech porro, si credimus, est Italiæ Tuscia. Sed ibi משכים plane aliud, nempe qui mane surgit, ut Os.6,4. טל משכים *ros matutinus*,

Kimch. in Lex. rad. משך Jerem.5,8.

E

A *nus*, non *ros Moſchorum*. Itaque Prophetæ verba ſic ſonant, *ut equi bene paſti cum mane ſurgunt, unusquisque ad uxorem proximi ſui adhinniunt*. Ita Selomo & Kimchius recte ex mente Prophetæ. In loco facili mirum eſt ceſpitaſſe tot interpretes. Tocem Hebræam משכים *maſchim* Septuaginta ſecurè prætereunt: Græcorum alii reddunt ἕλκοντες *trahentes* (ac ſi eſſet מושכים *moſechim*) *Ut oſtendatur*, inquit Hieronymus in hunc locum, *magnitudo genitalium*. Proinde explicat *emiſſarios*. Chaldæus אחרין *tardantes*, nullo ſenſu. Sic habent exemplaria quotquot videre mihi contigit. Sed nullus dubito quin legendum ſit שחרין id eſt mane quærentes, ut reſpondeat Hebræo משכים.

B Rurſus agitur de gente Meſech Eſaiæ 66, 19. ſi ſequimur Seniores qui habent Λοὺδ καὶ Μοσὸχ *Lud & Moſoch* pro Hebræis לוד משכי קשת *Ludæi trahentes arcum*, id eſt, *tendentes* דרכי ut explicat Jeremias cap. 46. v. 9. Ita 1. Regum 22, 34. ואיש משך בקשת *& vir traxit in arcu*, id eſt tetendit arcum, vel jaculatus eſt arcu. Quod cum palam ſit Ludæis non Moſchis tribui; ut ſuo loco pluribus explicabimus, tamen inde multi colligunt ab arcûs tenſione Moſchis fuiſſe nomen. At ex Herodoto diſcere eſt Moſchos pro armis arcus non habuiſſe, ſed ἀσπίδας καὶ αἰχμὰς σμικρὰς, λόγχαι δ' ἐπῆσαν μεγάλαι *ſcuta & haſtilia brevia, quibus inerant longi mucrones*. Sic in Xenophonte Chalybum his proximorum arma non arcus neque ſagittæ, ſed haſta longa cubitorum decem & quinque, & μαχαίριον gladiolus de zonâ pendens ὥσπερ ξυήλη Λακωνικὴ *ut harpe Laconica*. Probo vocabulorum origines quæ hiſtoriam aſtruunt, non quæ deſtruunt. Multo abſurdius Stukius in Arrianum Moſchorum originem ad Moſchum refert Sidonium Philoſophum quem de atomis diſputaſſe volunt Poſidonius & Strabo ante Trojani belli tempora. Quid quod Moſchum Sidonium è ſtirpe Chanaan eundem eſſe vult cum Moſoch filio Japhet? Ego ut dicam quod res eſt, non puto Meſech nomen eſſe ſingularis hominis, ſed populi vel terræ quæ משך dicta ſit à longo tractu montium. Sic Pſal. 126, 6. David dixit משך הזרע *tractum ſeminis* propter ſulci longitudinem in quem ſemen tractim ſpargitur, ut habetur Amos 9, 13. Huic conjecturæ facilius aſſentietur, qui in Ptolemæi tabulis inſpexerit quam longo tractu ferantur Moſchici montes ab intimâ Iberiâ usque ad Pontum Cappadocicum. Et fortaſſe non abſimili de cauſa Ægyptii vocantur גוי ממשך *gens tracta* vel in longum extenſa Eſa. 18, 2. Nam ſupra Delta Ægyptus tota in longitudinem patet usque ad Æthiopiæ fines.

lib. 7. c. 77.

Xenoph. Cyr. min. lib. 4.

Strab. l. 16.

C

D

Gentem Tubal nemo non videt in illius transiiſſe nomen cujus artem intermortuam prima poſt diluvium exſuſcitavit. Tubalkainum intelligo de quô Gen. 4, 22. Nec leve ſupereſt veſtigium vetuſtæ rei, in eo quod jam diximus, Arabes gentis illius priſcô nomine *Tubal* hodieq; vocare ſquamam ferri & æris. Avicenna lib. 2. capite חדיד id eſt de ferro ותובאל אלסאבורקאן קריב מן תובאל אלנחאס *& thubal aſſaburchan accedit ad thubal æris*, id eſt ſquama chalybis ferre ejuſdem eſt virtutis cujus eſt ſquama æris. *Saburchan* eſt chalybs naturalis, ut פולאר *phulad* chalybs artificialis. Hæc Avicennæ verba reſpondent his Dioſcoridis quæ Plinius non intellexit: Λεπίδος δὲ στομώματος δύναμίς ἐστιν αὐτὴ τῇ τοῦ χαλκοῦ λεπίδι. Vide Cl. Salmaſium in Solinum p. 1084.

E

CAPUT XIII.

A

Magog מגוג.

MAgog alii aliter, Josephus, Eustathius, Hieronymus & Theodoretus optimè Scythas reddunt, nempe qui sunt circa Caucasum. In loco Ezech. 38, 2. ראש *Rhos* vel appellativum est vel proprium. Si prius, Gog in terrâ Magog dicitur esse princeps capitis, id est initii Mesech & Tubal, vel terræ Scythiæ, quæ inde incipit unde desinit *Mesech* & *Tubal*. Hujus locutionis plura exempla. A Gog dici Καύκασον quasi *Goghasan* Gogi munimentum, & Armeniæ *Gogarenem*. At si *Rhos* sit proprium, ut Græci reddunt; sensus erit *Gog*, id est Scythas *incolas terræ Magog*, id est Scythiæ, insuper fuisse principes terrarum *Rhos*, *Mesech*, *&* *Tubal*. *Rhos* loci nomen negat esse Hieronymus, quia aliunde est ignotum. Sed multa alia habet locorum nomina idem Ezechiel æquè ignota. Arabibus *Rhos* est Araxes. De eo locus Nubiensis Geographi explicatus & emendatus. Et in Gorjonide *Rhossi* habitant circa Cyrum Araxi vicinum. Scythas olim & Sacas imperium suum eô usque promovisse; Et primum habitasse circa Araxem. A *Rhos* & *Mesech*, id est *Rhossis* & *Moschis* descendisse *Russos* *&* *Moscovitas*. *Rhos* appellari Tauricam Chersonesum. *Rhoxaluni* unde dicti. Eorum sedes. *Magyni* dicti à Magog. Equi & equites Gog & Magog Ezech. 38, 3. 4. 15. id est Scytharum qui semper in equis. Eorum arcus Ezech 39, 3. ἱπποτοξόται. Scythæ sagittarii. *Scutten* jaculari Germanicè. Arimaspi cur unoculi. Amazones unde dictæ. Mulieres Scythicæ quam bellicosæ. Duellum apud Sacas inter futuros conjuges. Equites Gog induti מכלל id est cataphracti. Scytharum equites αὐτοτελεῖς. Persarum equites cur *clibanarii* dicti. Κλίβανον pro thorace apud Græcos recentiores. Vocem esse Persicam & Chaldaicam. גלבא *galba* ferri squama Chaldaic. שרין גלבין *lorica squamata* Aruch & Elias notati. *Galba* vel *gliba* idem quod קלפא *kalpha* & קליפא *klipha*. Inde *glibanar* clibanarius. Clibanariorum loricæ hamatæ & ex squamis seu laminis ferreis. Vaticinium Ezechielis de excidio gentis Gog & Magog quando impletum non satis scimus. Ezech 39, 11. 15. 16. urbs & vallis ab iis dicta ad Orientem maris, nempe Scythopolis ad ortum lacus Tiberiadis; ita Chaldæus & Eusebii Chron. Hierapolis unde dicatur *Magog*. Magog est Prometheus, cujus filius Hierapolim condidit.

B

C

Ambros. de fide ad Grati. lib. 2. c. 4. Hieron. quæst in Gen. & præfat. lib. 11. in Ezech.

MAgog Ambrosio Gothorum, Eusebio Celtarum & Galatarum, authori Chronici Alexandrini Aquitanorum, Chaldæis Germanorum, Arabibus Tartarorum, Josepho, Eustathio, Hieronymo & Theodoreto Scytharum pater fuit; quod verissimum.

Colligitur id ex verbis Ezechielis cap. 38. v. 2. *Pone faciem tuam contra Gog in terrâ Magog* נשיא ראש משך ותובל *Principem capitis Mesech & Thubal*, vel *principem Rhos, Mesech & Thubal*. Utramque versionem verba Hebræa ferre possunt. Priorem sequuntur Chaldæus interpres, Aquila, Hieronymus. Posteriorem (ἄρχοντα Ῥὼς Μοσὸχ καὶ Θοβὲλ) Septuaginta interpretes, Symmachus, Theodotion & Proclus Episcopus apud Socratem histor lib. 7. cap. 43. Utramvis sequaris nostrâ nil refert. Quia ex utrâque videtur sequi terram Magog esse in Scythiâ.

D

Esa. 51, 20. Nah. 3, 10. Lam. 2, 19. Ez. 16, 25. 31. & 21, 24. & 42, 12. Jer. 22, 6.

Quippe si stamus priori interpretationi, verborum Ezechielis hic erit sensus, Gog incolam terræ Magog in illis imperare locis unde incipit terra Mesech & Tubal. Notum enim ראש *caput* passim apud Hebræos pro initio sumi. Sic 1. Paralip. 14, 15. cum audieris incessum בראשי הבכאים *in capitibus mororum*, id est in initiis, non in cacuminibus ut volunt. Neq; enim in mororum cacumine quisquam incedit. Et in Esaiâ & Nahumo בראש כל חוצות *in capite omnium platearum*, id est in principio. Et in ipso Ezechiele toties ראש דרך *caput viæ* est initium viæ. In Jeremiâ deniq; Galaad vocatur ראש הלבנון *caput Libani*, quia Libanus inde incipit unde desinit Galaad. Hieronymus de locis: *Galaad mons, &c.*

E

est

est ad tergum Phœnicis & Arabiæ, collibus Libani copulatus. Brocardus in descriptione terræ Sanctæ: *Ultra Jordanem sunt varii montes, nempe mons Seir, mons Hermon, mons Libani, & mons Galaad, qui tamen omnes sunt unus mons continuus, nisi quod in diversis locis diversa sortitur nomina.* Itaque ut mons Galaad vocatur Libani caput aut initium, quia Libanus ex eô incipit, pari ratione terra Gog, vel quod idem est, terra Magog poterit appellari ראש משך caput seu initium *Mesech*, quia terræ continuæ sunt, & terra *Mesech* incipit à terra Magog. Sic terra Gog vel Magog erit Scythiæ pars circa Caucasum, quam Colchi & Armeni, quorum dialectus erat semichaldæa, גוג חסן *Gog-hasan* vocaverint, id est Gogi munimentum, atque inde Græci Καύκασον, sono molliore, ut cum pro גמל *gamel* κάμηλον dicunt. Sed & ipsissimum nomen Gog integrum Græci servarunt in Γωγαρήνη *Gogarene* Iberiæ parte trans Cyrum quam Iberis Armeni ademerunt, ut testatur Strabo libro undecimo. In Stephano *Gogarene* est χωρίον μεταξὺ Κόλχων καὶ Ἰβήρων τῶν ἀνατολικῶν *locus inter Colchos & Iberos Orientales.*

Res eodem recidet, si cum LXX. senioribus ראש *Rhos* sumamus pro nomine populi vel regionis. Quod quidem negat Hieronymus, sed argumento non satis certo: *Nec in Genesi,* inquit, *nec in alio Scripturæ loco, nec in Josepho quidem, qui omnia Hebraicarum* (malim Hebraica) *gentium in primo antiquitatum libro exponit nomina, hanc gentem potuimus invenire. Ex quo manifestum est Rhos non gentem significare, sed caput.* Nempe vir tantus, cum hæc scripsit, non cogitabat in illo ipso Ezechiele multa locorum esse nomina quæ alibi nusquam occurrunt, puta a *Chebar*, b *Gammadim*, c *Chelmad*, d *Chub*, e *Chetlon*, f *Sibraim*, &c. Itaque etiamsi *Rhos* nec in Josepho, nec in aliis extet Scripturæ locis, tamen nihil obstat quo minus possit esse loci nomen. Et mihi quidem *Rhos* videtur esse Armeniæ fluvius Araxes & Araxene regio.

a Ezech. 1, 1. &c. b Ezech. 27, 11. c Ez. 27, 23. d Ez. 30, 5. e Ez. 47, 15. f Ez. 47, 16.

Arabicè saltem constat in Geogr. Nub. *Rhos* vocari Araxem: *In Armenia,* inquit, *duo sunt fluvii magni nominis, nempe* נהר אלרס ונהר אלכר *fluvius Rhos & fluvius Kor* (id est Araxes & Cyrus) *ambo ex occasu ad ortum labentes, & quidem fluvius Kor* (Cyrus) *qui magnus est & naviger, oritur prope montem* (Caucasum) *Et excurrens ad Tiflis* (Zallissam Ptolem.) *indeque tendens ad fines Hanua & סמכון Samcun* (uno puncto addito quo Arabicè N. & T. differunt, legerim *Samcut* potius, ut sit Ptolemæi Σαγγοῦτα *Sanguta*) *confluit cum flumine Rhos* (Araxe) *& exit in mare* אלחזר *Chozar* (Caspium) *Similiter flumen Rhos* (Araxes) *est magnum valde: Egreditur ex partibus* ארמניה אלדאחלה *Armeniæ interioris* (non *minoris*, ut habet Latina versio) *è Calicala* (Turcis Carachala, id est nigrum castellum) Cætera ibi vide & confer cum Itinerario Guillielmi de Rubruquis cap. 49.

Clim. l. 5. part. 6.

Ex his cum constet plus satis *Rhos* esse fluvium Araxem, est & cur putem accolas eodem nomine appellari. In Josepho Bengorjon hæc legere est capite primo Venetæ editionis: רוסי הונים על נהר בירא (lege כירא) השופך בים גורגאן *Rhossi habitant ad fluvium Cyrum qui defluit in mare Georgian, id est Caspium.* Cyrum pro Araxe dixit, quia sunt vicini amnes, quique adeo confluentes uno, &

eodem ostio in mare Caspium exeunt. Et ad utrumque Rhossi habitant in regione interamni quæ Græcorum est Araxene.

Ex ista interpretatione, verborum Ezechielis hæc erit paraphrasis: *pone faciem tuam contra Gog*, obfirma vultum tuum ad prophetandum contra Regem Scytharum, *in terra Magog*, qui regni sedem habet in Scythia prope Caucasum: *Principem Rhos, Mesech & Tubal*, principem Armeniæ Araxenæ, Moschicæ, & Tibareniæ, regionum contiguarum quæ tum erant Scythici juris. Scythas enim vel Sacas, quod idem est, imperii sui limites eo usque promovisse disertis verbis testatur Strabo lib. 11. Σάκαι, inquit, τῆς Ἀρμενίας κατεκτήσαντο τὴν ἀρίστην γῆν, ἣν καὶ ἐπώνυμον ἑαυτῶν κατέλιπον τὴν Σακασηνὴν, καὶ μέχρι Καππαδοκῶν, καὶ μάλιστα τῶν πρὸς Εὐξείνῳ, οὓς Ποντικοὺς νῦν καλοῦσι, προῆλθον *Sacæ optimam Armeniæ regionem occuparunt, quam à se Sacasenam denominarunt, & usque ad Cappadoces, eos maxime qui Pontici dicuntur, ad mare Euxinum progressi sunt*. Qnin Scythæ in Trogo leguntur juxta Thermodonta consedisse. Et Thermodon in Plutarcho de fluviis ποταμός ἐστι Σκυθίας *fluvius est Scythiæ*, in Philostrato Scytharum limes.

Justin l. 2.
D. vitâ Apollon. l. 7. c. 12.

Nec desunt qui Scytharum circa Araxem sedem antiquissimam fuisse volunt. Ita Habetur in Herodoto: Σκύθας τοὺς Νομάδας οἰκέοντας ἐν τῇ Ἀσίῃ πολέμῳ πιεσθέντας ὑπὸ Μασσαγετέων, οἴχεσθαι διαβάντας ποταμὸν Ἀράξεα ἐπὶ γῆν Κιμμερίην *Scythas Nomades qui Asiam incolunt, cum à Massagetis bello vexarentur, Araxe trajecto in Cimmeriam abiisse*. Cimmeriam id est Scythiam. Scythia enim dici cœpit postquam Cimmeris pulsis Scythæ illam occupaverunt. Id ipsum multo expressius docet Diodorus libro secundo: τὸ μὲν οὖν πρῶτον (οἱ Σκύθαι) παρὰ τὸν Ἀράξην ποταμὸν ὀλίγοι κατῴκουν παντελῶς καὶ διὰ τὴν ἀδοξίαν καταφρονούμενοι *Scythæ primum juxta Araxem amnem pauci habitarunt, & propter ignobilitatem despecti*. Sequitur montanos Scythas inde usque ad Caucasum esse progressos: Campestres verò usque ad Mæotidem paludem, & Tanaim, & Septentrionalem Oceanum.

Credibile est ex רֹאשׁ *Rhos* & מֶשֶׁךְ *Mesech*, id est Rhossis & Moschis, vicinis populis circa Araxem de quibus Ezechiel, descendisse Russos & Moscovitas, gentes in Europæa Scythia celeberrimas, quæque latissimè patent. Russi transmissô Araxe videntur primò occupasse Tauricam Chersonesum, & de suo nomine *Rhos* appellasse. Tauri enim sic nominantur apud Tzetzem, Cedrenum, Curopalatem. Tzetze nihil est expressius;

Chil. 11. histor, 393.

> Ταῦροι, τὸ γένος τῶν βοῶν οἱ ἄῤῥενες καλοῦνται.
> Ἔστι καὶ γένος Σκυθικὸν, ἐπεὶ δ' ἄδηλον τοῦτο
> Σαφέστερον ἐδήλωσα Ταύρους τοὺς Ῥῶς καλεῖσθαι.

Tauri generis boum masculi vocantur. Est & genus Scythicum. Quia autem hoc obscurum est, clarius indicavi, Tauros vocari gentes Rhos. Tzetzis ævo scilicet notius erat nomen *Rhos* quam Taurorum. Unde est quod ταυρογλυφὲς ibidem exponit Ῥωσογλυφὲς. Itaque in Scytharum censu ab eodem alibi ponuntur οἱ Ῥῶς: Et ex anonymo Poëta citatur hist. 396.

> Τέταρτον οὐ Ῥῶς ἀλλὰ τῷ γένει Μυσός.

Quar-

A *Quarto è Mysorum gentibus Rhos non erat.*

Geographi quidam veteres Tauros nusquam ita nominant. Tamen hoc nomen non esse hodie & heri natum docet vox composita *Rhoxalani* apud Plinium. *Hamaxobii*, inquit, *aut Aorsi, alias Scythæ degeneres & à servis orti, aut Troglodytæ, mox Alani & Rhoxalani.* Rhoxalanorum enim nomen conflatum esse nemo non videt ex ראש *Rhos* vel *Rhox* & *Alanis*. Tanquam ex utroque mixtis populis, quod vel ex situ patet. Nam inter Tauros & Alanos medii sunt Rhoxalani circa paludem Mæotidem. Ptolemæus lib. 3. cap. 5. Καὶ παρ' ὅλην τὴν πλευρὰν τῆς Μαιώτιδος, Ἰάζυγες, καὶ Ῥωξολανοί, καὶ ἐνδοτέρω τούτων οἵτε Ἀμαξόβιοι, καὶ οἱ Ἀλαυνοὶ Σκύθαι B *Et per totum Mæotidis latus, Jazyges & Rhoxolani* (Rhoxalani) *& iis interiores Hamaxobii & Alauni* (Alani) *Scythæ.* Plura de illorum situ vide apud Jornandem c. 36. A Rhoxalania Russiam dici asserit Matthias à Michou de Sarmatia Europæa lib. 2. cap. 1. Circa eadem loca Magynorum fuit sedes, quos inter Scythiæ populos versus Thraciam & Tanaim Tibullus ita recenset in Panegyrico ad Messalam:

> *Quaque Hebrus Tanaisque Getas rigat atque Magynos.*

Porro ut ex *Ros* & *Mesech Russi & Moscovitæ*. Ita *Magyni* à *Magog* videntur traxisse nomen.

Pergit Propheta vers. 3, & 4 ejusdem cap. 38. *Ecce me contra te ô Gog &c. E-* C *ducam te & omnes copias tuas, equos & equites* &c. Et vers. 15. *Nonne venies è loco tuo, à partibus Aquilonis, tu & populi multi tecum insidentes equis omnes &c.* Nempe Scythis etiam in plena pace id in more fuit ut semper equis vectarentur. Hippocrates libro de aquis & locis de Scythis ita loquitur: ὑπὸ τῶν ἵππων ἀεὶ κοπτόμενοι ἀσθενεῖς γίγνονται εἰς τὴν μῖξιν *ex equitatione semper defessi imbecilli fiunt ad coitum.* Item: ὑπὸ τῆς ἱππασίης αὐτέους κέδματα λαμβάνει, ἅτε ἀεὶ κρεμαμένων ἀπὸ τῶν ἵππων τοῖς ποσὶν *ab equitatione ipsos corripiunt articulorum dolores, quia pedes ipsorum semper ab equis propendent.*

Nec temere id prætereundum ex ejusdem Prophetæ cap. 39 vers. 3 *Excutiam arcum tuum è manu sinistra tua, & sagittas è dextra tua dejiciam.* Nam Scytha- D rum arma perpetua sagittæ & arcus. Ideo Scytharum equites vocantur ἱπποτοξόται *hippotoxotæ* ab Herodoto & Luciano. Nempe à teneris jaculari assueverant etiam κινούμενοι ἀφ' ἵππων *dum ab equis movebantur*: Idque tanta peritia, ut rarò à scopo aberrarent. Unde est quod in Plutarchi Symposio dicit Anacharsis animalia Dei motionibus non minus obsequi ἢ Σκύθαις τόξα, λύραι δὲ Ἕλλησι καὶ αὐλοὶ συμπαθοῦσιν *quam Scythis arcus, lyræque Græcis & tibiæ obsequuntur.* Et apud Herodotum Mediæ rex Cyaxares filium suum Scythis committit, ut ab iis addiscat τὴν τέχνην τῶν τόξων supp. χρωμένων *artem arcu jaculandi.* Et in Ctesiæ Persicis Darius & Scytharces, hic Scytharum rex, ille Persarum, ἀντέπεμπον ἀλλήλοις τόξα, ἐπικρατέστερον δ' ἦν τὸ τῶν Σκυθῶν *arcus sibi misere mutuo, sed Scythicus prævalebat,* E quod Darium ita perculit ut fuga sibi consuluerit. Eô Scytharum nomen multi revocant, quia Germanis *scutten* sunt jaculatores. Quomodo Scytharum pars Scythica voce Arimaspi, id est coclites vel unoculi dicuntur, διότι τοξιμώτατοι ὄντες ἐπι-

Plin. l. 4. c. 12.

Herod. l. 4. c. 47. Lucian in Toxari & in Hermor.

lib. 1. c. 30.

Eustath. in Dion. v. 3 Ex Herod. 3. 116. & 4. 27. Eustat. in Dionys. v. 828. Justin. l. 2.

ἐπιμύουσι τὸν ἕτερον ὀφθαλμὸν, διὰ τὸ πρὸς βολὴν εὔστοχον *quia cum sint jaculandi peritissimi, altero oculo connivent, ut colliment rectius.* Et Amazonum nomen tractum est ab alterius mammæ jactura: ἐπεκαίοντο γὰρ βρεφόθεν τὸν δεξιὸν μαζὸν, ὡς ἂν μὴ ἐπικωλύῃ τὴν τοξείαν *dexteram quippe mammam ab infantia inurebant, ne sagittarum jactum impediret.* Quod fabulosum non esse prorsus colligere est ex Platone cujus verba sunt de legibus lib. 7. οἶδα ὅτι μυριάδες ἀναρίθμητοι γυναικῶν εἰσι τῶν περὶ τὸν Πόντον, ἃς Σαυρομάτιδας καλοῦσιν, αἷς οὐχ' ἵππων μόνον, ἀλλὰ καὶ τόξων καὶ τῶν ἄλλων ὅπλων κοινωνία καὶ τοῖς ἀνδράσι ἴση προστεταγμένη, ἴσως ἀσκεῖται, *novi circa Pontum innumeras esse mulierum myriadas, Sauromatidas dictas, quibus non equorum, modo sed & arcuum & reliquorum armorum communis cum viris exercitatio sit instituta*: Sed & de iisdem hæc habet Hippocrates ubi supra: τουτέων αἱ γυναῖκες ἱππάζονταί τε καὶ τοξεύουσι, καὶ ἀκοντίζουσιν ἀπὸ τῶν ἵππων, καὶ μάχονται τοῖς πολεμίοις, ἕως ἂν παρθένοι ἔωσιν· οὐκ ἀποπαρθενεύονται δὲ, μέχρις ἂν τῶν πολεμίων τρεῖς ἀποκτείνωσι *horum autem mulieres equitant & arcu utuntur, & jaculantur ex equis, & cum hostibus congrediuntur; quandiu sunt virgines, neque viris copulantur, priusquam tres ex hostibus confecerint.* Et paulo post: τὸν δεξιὸν δὲ μαζὸν οὐκ ἔχουσιν, παιδίοις γὰρ ἐοῦσιν ἔτι νηπίοις, αἱ μητέρες χάλκεον τετεχνημένον ἐπ' αὐτῷ τουτέῳ διάπυρον ποιέουσαι, πρὸς τὸν μαζὸν τιθέασιν τὸν δεξιὸν, καὶ ἐπικαίεται *dexteram autem mammam non habent; Puellis enim adhuc infantibus matres æneum instrumentum in hunc usum paratum igne candefacientes, dextræ mammæ applicant, & exuritur.* Hæc Plato & Hippocrates in re seria de Scythis sui temporis. Neque aliter Nicolaus Damascenus in libro de moribus gentium, ubi de Galactophagis: Μάχιμοι δ' οὐχ' ἧττον αὐτῶν αἱ γυναῖκες ἢ οἱ ἄνδρες, καὶ συμπολεμοῦσιν αὐτοῖς ὅταν δέῃ *non minus pugnaces viris sunt eorum mulieres, & cum viris bellum ineunt si res postulat.* Et ubi de Sauromatis: Παρθένον δὲ οὐ πρότερον συνοικίζουσι πρὸς γάμον πρὶν ἂν πολέμιον ἄνδρα κτείνῃ *virginem ad nuptias non admittunt, antequam aliquem ex hostibus interfecerit.* Et Ælianus Var. lib. 12. cap. 38. Cum apud Sacas quis puellam ducturus est, μονομαχεῖ τῇ παιδίσκῃ, ut penes victorem sit imperium. Sed & apud Tzetzem chil. 13. hist. 451. Sacarum mulieres συμμάχονται τοῖς ἀνδράσιν. Et Massagetides.

Ap. Stob. Serm. 5.

Σὺν τοῖς ἀνδράσι τοῖς αὐτῶν τὰς μάχαις ἐκαρτέρουν

Et ut de Thomiri taceam, Turgataûs Mæotidis & Amages Sauromatidis ἀνδραγαθήματα nota sunt ex Polyæno lib. 8. Stratag. Mela etiam consulendus lib. 1. cap. 21. & lib. 3. cap. 4. ubi de Sarmatiâ.

Etiam id observandum in exercitu Magog censeri equites לבושי מכלל *indutos perfectione*, vel ut Chaldæus לבושי גמיר *vestitos penitus*. Kimchius interpretatur *instructos omni genere armorum.* LXX, ἐνδεδυμένους θώρακας; & vulgatus, *vestitos loricis.* Non malè: Nam intelligitur lorica cataphractorum, quæ à collo ad genua usque demittitur. Atque ita οὐ τὰ στέρνα μόνον, ἀλλὰ καὶ σῶμα τὸ ἄλλο ἅπαν τεθωράκισται, ut habetur in Heliodoro. An hi sunt Scytharum equites quos apud Lucianum Toxaris appellat ἱππέας αὐτοτελεῖς, ubi interpres vir doctissimus *equites adplenum instructos?* Non deerunt qui sic accipiant. Tamen iis accedo potius quibus equites αὐτοτελεῖς ii dicuntur qui suo sumptu vivunt, quales *voluntarii*

Æthiop. hist. lib. 9.

A *tarii* quos vocant, qui ſponte dant militiæ nomen nullo ſtipendio adſtricti.

Libet hîc docere obiter, quod doctiſſimos fugit hactenus, abſit invidia dicto, cur cataphracti Perſarum equites dicti ſint *clibanarii*. Sunt qui vocem peregrinam Romanâ civitate donant, ut author Gloſſarii nomici: Κλιβανάριοι, inquit, ὁλοσίδηροι· Κλίβανα γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τὰ σιδηρᾶ καλύμματα καλοῦσι *Clibanarii, plane ferrei: Romani enim clibana vocant ferrea integumenta.* Alii ex Græco ſermone *clibanarios* quaſi thoracatos dici volunt, quia κλίβανον vel κλιβάνιον apud Græcos recentiores pro thorace ſumitur. Sic in Achmete κλιβάνιον μονομερὲς *thorax ſimplex*, κλιβάνιον πολυμερὲς καὶ πολύτμητον *thorax multiplex & multifidus.* Et in Co- (Onirocrit. cap 156. cap. 5 §. 49.)

B dino de officiis aulæ Conſtantinop. Φοροῦντες καὶ ἐπάνω κλίβανα ἠεράνεα *ferentes etiam ſupernè loricas coloris aërii.* Et in Leonis Tacticis: Εἰ δύνατον δὲ καὶ θώρακας ἔχειν οἵ τινες καλοῦνται νῦν κλιβάνια. *Si fieri poteſt ut etiam thoracas habeant qui nunc vocantur clibania.* (cap. 6. §. 4.) Et quod maximè ad rem facit, his clibaniis veteres armaſſe dicit equitem cataphractum. Verba ſunt: ὥπλιζον τὸν μὲν κατάφρακτον καβαλλάριον πανταχόθεν, αὐτόν τε καὶ τὸν ἵππον αὐτοῦ, καὶ τὸν μὲν ἄνδρα λωρικίοις καὶ κλιβανίοις ἢ σιδηροῖς, ἢ ἐκ κεράτων ἐπιπλεγμένοις *armabant quidem equidem cataphractum undique, & ipſum & equum illius, & virum quidem loricis & clibaniis aut ferreis aut ex cornibus intextis.* (Ibid § 31.) Et paulo poſt: καὶ τοὺς τραχήλους τῶν ἵππων διὰ κλιβανίων, ἢ λωρικίων, ἢ ἄλλης ὕλης κατέσκεπον *& colla equorum clibaniis aut loricis, aut alia materia integebant.*

C Itaque ab illis clibanis vel clibaniis clibanarios dici cataphractos equites valde veriſimile eſt. Nondum tamen res eſt confecta: cum κλίβανον vel κλιβάνιον ſit vox barbara, quam ignorarunt Græci veteres. Itaque Romani agnoſcunt *clibanarii* vocabulum à Perſis ſe accepiſſe. Alexander Severus apud Lampridium: *Cataphractarios, quos Perſæ clibanarios vocant, decem millia in bello interemimus.* Ammianus lib. 16. *Sparſique cataphracti equites, quos clibanarios dictitant Perſæ.* Nempe Chaldæis qui tum erant ſub imperio Perſarum גלבא *galba* eſt ferri ſquama ſeu lamina. Hinc 1. Sam. 17, 5. ubi textus Hebræus habet שריון קשקשים Græci θώρακα ἁλυσιδωτὸν, Vulgatus *loricam ſquamatam*, legitur in verſione Chaldaicâ שרין גלבין *ſirjan galbin.* Baal Aruch & Elias perperâ legunt גלכין *galcin.* His im-

D poſuit ſimilitudo literarum ב *Beth* & כ *Caph.* Kimchius item in notis ait גלכין legi per *Caph*; ſed monet continuo poſt ſe reperiſſe גלבין *galbin* in quibuſdam exemplaribus. Quæ ſcriptura hodie obtinet, & haud dubiè vera eſt. Quia mutatis literis homogeneis גלבא *galba* idem eſt quod קלפא *kalpha*, quâ voce pro ſquamâ paſſim utuntur Chaldæi & Syri ſcriptores. (Vid. Chald. Lev. 11, 9 10. 12. Deut. 14, 9 10. & Syr. Act. 9, 18.) Unde magiſtris Hebræorum שריון קליפא *ſirjon kelipha* eſt lorica ſquamata. Ita citantur apud Kimchium. Itaque id ipſum ſignificabit שריון גליבה *ſirjon geliba* vel גלבנה *gilbana*; unde גלבנר *gilbanar* (formæ פיילר *phialar* vel סנדלר *ſandalar*) erit *clibanarius.* Nihil verius hâc conjecturâ. Veteres enim diſertè ſcribunt clibanariorum loricas fuiſſe ex ſquamis vel laminis conſertas, ne motus impediretur. Ammianus ubi ſupra: *Cataphracti*

E *equites quos clibanarios dictitant Perſæ, thoracum muniti tegminibus, & limbis ferreis cincti, ut Praxitelis manu polita crederes ſimulachra, non viros quos laminarum circuli tenues apti corporis flexibus ambiebant.* Nota hæc verba *laminarum*

circuli tenues, id est גלבין *galbin*. Sed Heliodorus multo expressius in elegantissimâ illâ descriptione Persarum cataphractorum : ἐργασία δὲ τοῦ θώρακος τοιάδε. σκυτάλας χαλκᾶς τε καὶ σιδηρᾶς ὅσον σπιθαμιαίας πάντοθεν εἰς σχῆμα τετράγωνον ἐλάσαντες, καὶ ἄλλην ἐπ' ἄλλην κατ' ἄκρα τῶν πλευρῶν ἐφαρμόζοντες (ὡς τῇ κατωτέρᾳ τὴν ὑπερκειμένην ἀεί, καὶ τῇ πλαγίᾳ τὴν παρακειμένην κατὰ τὸ συνεχὲς ἐπιβαίνειν) ῥαφαῖς ὑπὸ τὰς ἐπιπτυχὰς τὴν συμπλοκὴν ἀγκιστρώσαντες χιτῶνα τινὰ φολιδωτὸν ἀπεργάζονται. *Lorica autem opificium tale est: Laminas æreas & ferreas fere palmares undiquaque in quadrangulam formam ducentes, & aliam super aliam ad extrema laterum adaptantes (ita ut inferiorem superior, & transversam adjacens continuâ serie semper transcendat) & suturis subter commissuras texturam connectentes, tunicam quandam squamatam efficiunt. Squamatam* id est גליבה *geliba* vel גלבנה *gilbana*, unde clibanarius. Itaque has laminas Poeta *squamas* appellat Æn. lib. 11.

19 hist. Æthiop.

Spumantemque agitabat equum, quem pellis ahenis
In plumam squamis auroque inserta tegebat.

In quem locum Servius : *Cataphractum eum fuisse significat.* Et paulo post: *ahenas squamas, æneas laminas intelligimus.* Non possum non addere clibanariorum equitum insignem descriptioem ex lib. 2. Claudiani in Rufinum.

Quos operit formatque chalybs, conjuncta per artem
Flexilis inductis hamatur lamina membris
(Horribilis visu) credas simulachra moveri
Ferrea, cognatoque viros spirare metallo.
Par vestitus equis, ferrata fronte minantur,
Ferratosque movent securi vulneris armos.

Sed ut è diverticulo redeamus in viam ; cum vix ex historiis possit colligi quando impleta fuerint Ezechielis vaticinia de excidiô gentium Gog & Magog: Hâc omissâ disputatione, ne cogar divagari extra limites, solum id observabo, prædixisse Prophetam vers. 11. 15. & 16. capitis 39. fore ut copiis Gog ad orientem maris excisis, & multis Gogæorum seu Scytharum ibi sepultis, vallis & urbs proxima nomen ab illis sortiantur. Nunquid ea est Scythopolis, urbs in Aulone seu Scythopolitanâ valle nobilis ; ad orientem lacûs Tiberialis, quem Syri vocant *mare Ginnosar*. Huic certè conjecturæ plurimum favet Chaldæus interpres, qui sic habet vers. 11. *Dabo* לגוג *τοῖς Gog locum commodum in cœmeterium, in valle transeuntium, ad orientem maris Ginnosar.* Et cum Scythopoleos vetus nomen fuerit *Bethsan*, ut ex Josepho constat, non alia occurrit ratio cur prisco nomine antiquato novum istud sit substitutum. Nisi malis credere Scythas à Libero Patre eô fuisse deductos, ut ex Plinio perperam colligit Solinus. *Liber pater*, inquit, *condidit hoc oppidum &c. Incolæ deerant, è comitibus suis Scythas delegit.*

Antiq. l. 5. c. & lib. 6. c. 15. & l. 12. c. 12. & l. 13. c. 10. &c.

Me pæne fugerat Eusebii locus Græci Chron. lib. 1. pag. 40. qui videtur ad hanc rem maximè pertinere: Σκύθαι τὴν Παλαιστίνην κατέδραμον, καὶ τὴν Βασὰν (lege Βαισὰν) κατέσχον τὴν ἐξ αὐτῶν κληθεῖσαν Σκυθόπολιν *Scythæ Palæstinam percurrerunt & Baisan* (id est Bethsan) *occuparunt, quam de suo nomine vocarunt Scythopolim.* Sed unum hîc me malè habet, quod Scytharum excursio sub Cyaxare, de quâ ibi Eusebius, videtur Ezechielis vaticinium præcessisse aliquot annis.

Scy-

A Scytharum in Syriam expeditionis aliud vestigium id fuit, quod Syriæ urbem Bambycen vel Hierapolim (Alep hodie ut multi putant) Syri appellabant *Magog*. Plinius lib. 5. cap. 28. *Cœle habet Apamiam, &c. Bambycen, quæ alio nomine Hierapolis vocatur, Syris verò Magog.* Sed origo hujus nominis mihi quidem videtur altius repetenda; nempe ab illo ipso Magog filio Japheth à quo Scythæ sunt oriundi. Magog scilicet Hebræorum idem est qui Græcorum Prometheus, à cujus filio Deucalione consecratum fuisse Hierapolitanum templum docet Lucianus in libro de Deâ Syriâ. Proinde urbi nomen inditum vel ab ipso conditore, vel à Syris in conditoris memoriam, qui filius fuisse Magog, & è terra Magog in B Syriam venisse credebatur. Plura de hoc argumento habentur capite secundo libri primi, quæ non necesse est hîc repetere.

Urbis vel regionis *Magog* in Syriâ meminit etiam Rabbi Moses filius Maimon in *Halicoth therumoth* cap. 1. §. 9. ubi inter Syriæ loca memorantur דמשק ואחלב וחרן ומגבב. Legendum דמשק וחלב וחרן ומגוג, *Damascus & Alep & Haran* seu Carrhæ & *Magog*. Unde videtur colligi Magog seu Hierapolin & Alep esse diversa oppida.

CAPUT XIV.

Madai מדי Gen. 10, 2.

C MEdi non dicti sunt à Medo Medeæ filio, ut Græci fabulantur, sed à conditore ***Madai***, vel ab Arab. מדי quo significatur terminus. Media etiam urbis nomen, quæ est ***Medena***, & articulo præfixo ***Hammedena***, hodie ***Hamadan***. Ibi Judæorum quinquaginta millia, illorum reliquiæ quos in Mediam deportavit Salmanassar. ***Chalach*** est Ptolemæi Chalacena. ***Chabor*** ὁ Χαβώρας, ***Gozan Gauzania***; Et הרא ***Ara***. 1. Par. 5, 26. est ***Aria***. Unde Medi Arii dicti, aliis ***Ariania*** prope Cadusios, id est Mediæ pars montana. Fulleri conjectura Cadusios esse ex stirpe Judæorum cur parum verisimilis. De præstantia Mediæ Polybii locus insignis. Mediæ caput Ecbatana urbes omnes alias longe antecellit. Ambitus: Thesauri Sepulchra Regum. Templum Anaitidis. Murorum descriptio mirabilis in libro Judith. Polybio tamen urbs ἀτείχιστος. Sed arcem ambibant mœnia septem alia aliis altiora. Horum amplissimum æquabat Athenarum ambitum de quô obiter. Pinnæ gradatim prominentes quibus coloribus distinctæ. Inde D ***Ecbatana*** vel ***Agbatana*** dicta ab אעבת ***agbata*** quod significat vario colore distingui. Aliæ vocis origines à doctis allatæ hactenus. Regia magnificentia incredibilis ex Polybio & Aristotele. Ecbatanis dies æstivos, ut Susis hybernos agebat Rex Persarum. Ælianus notatus Susis quam immensus calor. Regiæ conditor Propheta Daniel creditus. Ideo ejus custodia Judæis semper commissa. Urbis varii conditores. Ævo Semiramidis jam extitisse. Regiam à Daniele conditam miratur Josephus suo ævo adhuc recentem apparuisse. Sed vetustam illam exciderat Tigranes. Et recentior alius reparaverat. In Isidoro Characeno quid sint Ἀδραπάναυα. Ecbatana in plano fuisse, non in monte ut vult Plinius: Et eô ipsô Rhagis opponi in Tobiâ Hebræô. De situ plura. Parthorum regia ex Ecbatanis Rhagas translata. Sarmatæ Medorum soboles. Sarmatæ Parthi & Medi gentes affines Sarmatæ quasi שאר מדי ***Sear madai*** Medorum reliquiæ.

E SI Arabem excipias, qui hîc habet מאהאת *Mahat*, quod non capio, Madai מדי Medorum esse gentem apud omnes in confesso est. Quippe pro Medis & Persis libri Danielis & Estheræ passim habent פרס ומדי *Paras & Madai*. De Mediæ

Dan. 5, 28 & 6, 9. 13. 16. & 8, 20. Esth. 1, 3. 14. 18. 19. & 10, 2.

A Mediæ ſitu dicere nihil neceſſe, quia res eſt notiſſima. Græci nugantur à Medo Medeæ filio nomen habuiſſe; Cum à conditore מדי dicti ſint, vel ab Arabico מדי terminum ſignificante, quia verſus Orientem Media fuit terminus terrarum quas poſſederunt filii Japheth. Nemo facile dixerit quod ſit hodie Mediæ nomen, quia non ſolum nomina, ſed & regionum priſci limites antiquati ſunt. ערק אלעגמי *Irak Alagemi*, id eſt Irak barbara ſeu Perſica latius patet; Et hujus portio אלגבאל *Algebal*, id eſt montana regio, anguſtior eſt quam fuit olim Media. Media etiam *Medena* dicta in Sexto Rufo, & 1. Eſdræ 6, 2. in verſione Vulgatâ, *Ecbatanis quod eſt caſtrum in Medenâ provinciâ*. Inde factum ut Media urbs provinciæ cognominis, de quâ Trogus lib. 42. & Iſidorus Orig. lib. 15. cap. 1. B *Medena* diceretur, & præfixo articulo Hebræo *Hammedena*. Hæc eſt illa המדאן *Hamadan* de quâ Geographus Arabs: *Dicimus ſub Algebal urbes contineri ditionesque perilluſtres, quarum maximæ ſunt Hamadan, Dainur, Asbahan, & Comm.* Et Benjamin Judæus. *Hæc eſt Madai magna illa urbs, in quâ ſunt Judæorum quinquaginta millia.* Reliquiæ, niſi fallor, Iſraelitarum quos in Mediam deportaverat Salmanaſſar. Nam ut hoc obiter afferam, nullus capio quorſum vel in Colchidem & Iberiam, vel in Armeniam minorem, vel in ultimam Scythiam ii relegentur quos Scriptura dicit expreſsè migraſſe in Aſſyriam & in Medorum urbes 2. Reg. 17, 6. & 18, 11. Maximè cum in Aſſyriâ vel Mediæ parte illi vicinâ reperiantur loca quorum ſacra hiſtoria meminit, nempe חלח *Chalach*, חבור *Chabor* C & גוזן *Gozan*. *Chalach* eſt Ptolemæi *Calachena* ad Aquilonem Aſſyriæ. *Chabor* eſt ejusdem Ptolemæi ὁ χαβώρας τὸ ὄρος *mons Chaboras* inter Mediam & Aſſyriam, ubi tabulæ perperam habent *Choatras*. A quô monte ad mare Caſpium euntibus, medio ferè ſpatio occurrit *Gauſania* urbs, id eſt גוזן *Gozan*, inter duos Cyri alveos; quam regioni & fluvio proximo nomen dediſſe veriſimile eſt, antequam ibi locorum Perſæ dominarentur, à quibus Cyrus dici cœpit iſte amnis, ut vicinus alter Cambyſes, in gratiam Cyri & Cambyſis. Pro Mediâ in Eſdrâ eſt הרא *Hara* 1. Paral. 5, 26. Neglectâ aſpiratione Hieronymus legit *Ara*. Nempe Media etiam à Græcis alio nomine *Aria*, & Medi *Arii* appellantur. Herodotus in Polymniâ: οἱ δὲ Μῆδοι ἄρχοντα παρείχοντο Τιγράνην, ἄνδρα Ἀχαιμενίδην. ἐκαλέοντο δὲ πάλαι πρὸς πάντων Ἄριοι D *Medi autem ducem habebant Tigranem Achæmenidem. Porrò quondam ab omnibus Arii appellabantur.* Pauſanias in Corinthiacis de Medeâ: Παραγενομένη δὲ ἐς τὴν λεγομένην τότε Ἀρίαν, τοῖς ἀνθρώποις ἔδωκε τὸ ὄνομα καλεῖσθαι Μήδους ἀπ' αὐτῆς *cum in eam regionem veniſſet quæ tum Aria dicebatur, incolis à ſe Medorum nomen dedit*. Eodem refer quod Apollodoro apud Stephanum Ἀριάνια eſt ἔθνος προσεχὲς τοῖς Καδουσίοις *gens vicina Caduſiis*. Ariania enim idem quod Aria; Et Xenophontis rerum Græc. lib. 2. Θαμνήριοι τῆς Μηδείας, ἐγγὺς Καδδουσίων *Thamnerii Mediæ prope Caduſios* ſunt Arii Meridionales, conflatâ voce ex Ariâ vel Ariis & תימן *Theman*, id eſt meridie. Porro Aria eſt הרא. Crediderim *Haræ* nomine propriè ſignificari Mediæ partem, Septentrionem verſus, E quam Arabes vocant אלגבאל *Algebal* propter montium continuam ſeriem. Quia הר *har* Hebræis id ipſum eſt quod Arabibus גבל *gebal*, mons nimirum & montana regio. In his porro Mediæ montanis pleroſque fuiſſe advenas

Clim. 4. part. 6.

Itiner. p. 96.

Ammian. lib. 23.

Herod. l. 7. cap 62.

Strabo

A Strabo disertè scribit: Verba sunt. ἡ δὲ προσάρκτιος ὀρεινὴ καὶ τραχεῖα καὶ ψυχρά, τῶν Καδουσίων κατοικία τῶν ὀρεινῶν καὶ Ἀμαρδῶν, καὶ Ταπύρων, καὶ Κυρτίων, καὶ ἄλλων τοιούτων, οἳ μετανάσται εἰσὶ *Mediæ pars Aquilonaris montana eſt, & aſpera, & frigida, Cadusiorum montanorum ſedes, & Amardorum, & Tapirorum, & Cyrtiorum, aliorumque id genus qui advenæ ſunt.* Et Amardos quidem & Cyrtios ex Armenia veniſſe in ſequentibus idem docet. Sed Caduſii & Tapyri unde migrarint nobis reliquit divinandum. De illis igitur quæri poſſit non immerito, an Iſraëlitarum ſint reliquiæ. Quæ Fulleri eſt ſententia, *qui Caduſios* dici vult, quaſi קדושים *Kedoſim* ſanctos ratione vocationis: Et *Gelas* apud Plinium à Chald. גלא *gela* quod B migrare eſt. Et in Feſto Avieno *Gerros*, id eſt גרים *gerim* advenas. Sed fallaci etymo non eſt nitendum. Caduſios & Tapyros non eſſe advenas patet ex vetuſtiſſimo ſcriptore Cteſiâ, qui utroſque Nino ſubjicit. Ἐκυρίευσε, inquit, τῆς τε Καδουσίων χώρας καὶ Ταπύρων *Imperavit Cadduſiorum regioni & Tapyrorum.* Narrat idem Cadduſiorum bellum ingens cum Artæo vel Arſæo Rege Medorum, quem cum octingentis hominum millibus in Caduſios irruentem vicit Parſodes. Inde inter Medos & Caduſios odia & bella perpetua uſque ad Cyrum. Quô imperante, cum Perſarum jugum volentes ſubiiſſent, & denuo rebellaſſent ſub Artaxerxe Longimano, is expeditionem in illos ſuſcipiens, trecentorum millium peditum & decem mille equitum exercitu inſtructus; re tamen infecta rediiſſet, niſi duos C Caduſiorum Reges dolo circumveniſſet Tiribazus. Vide Plutarchum in Artaxerxe.

Diod. l. 3. p. 64.

Ibid. p. 84.

Xenoph. Plutarch. in Artax. Appian. Parth.

De præſtantiâ Mediæ veteres multa recenſent: ſed nemo meliora Polybio, qui ut Molonem Mediæ Satrapam terribilem fuiſſe doceat διὰ τὸ μέγεθος τῆς δυναστείας *propter dominatus quem obtinebat magnitudinem*, hæc de Mediâ ſcribit hiſtoriarum lib. 5. τά τε γὰρ ἱπποφόρβια πάντα τὰ βασιλικὰ Μήδοις ἐγκεχείρισται. σίτου τε καὶ θρεμμάτων πλῆθος ἀναρίθμητον παρ' αὐτοῖς ἐστι. περί γε μὴν τῆς ὀχυρότητος, καὶ τοῦ μεγέθους τῆς χώρας, οὐδ' ἂν εἰπεῖν δύναιτ' ἀξίως οὐδείς. ἡ γὰρ Μήδεια κεῖται μὲν περὶ μέσην τὴν Ἀσίαν. διαφέρει δὲ καὶ κατὰ τὸ μέγεθος, καὶ τὴν εἰς ὕψος ἀνάτασιν, πάντων τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν τόπων ὡς πρὸς μέρος θεωρουμένη *equorum enim armenta regia omnia ſunt in* D *manu Medorum* (in Niſæo ſc. campo, in quo equorum quindecim vel ſedecim myriades paviſſe ferunt) *deinde frumenti & pecoris infinita quædam apud illos eſt copia. De munitione vero & magnitudine regionis pro argumenti dignitate nemo dixerit. Sita enim eſt Media in Aſiæ medutillio. Et ſi hanc partem cum cæteris contendas & amplitudine ſpatii, & altitudine montium quibus cingitur, omnibus Aſiæ locis eam præſtare deprehendes.* Similis eſt locus lib. 10. ἔστι τοίνυν ἡ Μηδία κατά τε τὸ μέγεθος τῆς χώρας ἀξιολογωτάτη τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν δυναστειῶν, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος, καὶ κατὰ τὰς ἀρετὰς τῶν ἀνδρῶν ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἵππων *Provinciarum Aſiæ opulentiſſima eſt Media, cum propter regionis magnitudinem, tum propter copiam & præſtantiam quâ virorum, quâ equorum.*

E Mediæ caput erant Ecbatana quæ eidem Polybio lib. 10. videntur πλούτῳ καὶ τῇ τῆς κατασκευῆς πολυτελείᾳ μέγα τι παρὰ τὰς ἄλλας διενηνοχέναι πόλεις *urbes omnes alias opibus & operum magnificentia longo ſuperaſſe intervallo.* Diodorus lib. 17. ambitum conſtare dicit ſtadiis CCL, & in eâ haberi θησαυροὺς πολλῶν χρημάτων

Ecbatanis scilicet fuit θησαυροφυλάκιον, ut author est Isidorus Characenus. Sed sepulchra Regum, & templum Anaitidis eandem urbem non parum nobilitarunt. A

Muri sic describuntur libri Judith cap. I. juxta Græcam editionem, à quâ vulgata differt nonnihil: ᾠκοδόμησεν ἐπ' Ἐκβατάνων κύκλῳ τείχη ἐκ λίθων λελαξευμένων εἰς πλάτος πηχῶν τριῶν, εἰς μῆκος πηχῶν ἕξ. Καὶ ἐποίησε τὸ ὕψος τοῦ τείχους πηχῶν ἑβδομήκοντα, καὶ τὸ πλάτος αὐτοῦ πηχῶν πεντήκοντα. Καὶ τοὺς πύργους αὐτοῦ ἔστησεν ἐπὶ ταῖς πύλαις αὐτῆς πηχῶν ἑκατόν. Καὶ τὸ πλάτος αὐτῆς ἐθεμελίωσεν εἰς πήχεις ἑξήκοντα, καὶ ἐποίησε τὰς πύλας αὐτῆς πύλας διεγειρομένας εἰς ὕψος πηχῶν ἑβδομήκοντα, καὶ τὸ πλάτος αὐτῶν πήχεις τεσσαράκοντα *ædificavit Ecbatanis circumquaque muros ex lapidibus cæsis in latitudinem cubitorum trium, & in longitudinem cubitorum sex. Muri item altitudinem fecit cubitorum* LXX, *& latitudinem cubitorum* L. *Et turres* C *cubitorum imposuit portis ejus. Et fundamenti latitudinem extendit usque ad cubitos* LX. *Et portas ejus erexit in altitudinem cubitorum* LXX, *& latitudinem cubitorum* XL. B

Tamen, si Polybio credimus, urbs ipsa erat ἀτείχιστος sine mœnibus. Sed arcem habuit manufactam θαυμασίως πρὸς ὀχυρότητα κατασκευασμένην *ad firmitatem ad miraculum usque munitam.* Illam scilicet ambibant muri septem sic constituti ut extimus esset humillimus, & supra illum secundus, & supra secundum tertius totis pinnis prominerent, atque ita gradatim reliqui usque ad septimum: Adjuvante ipso loci situ ut qui collis esset sensim assurgens: Horum murorum amplissimus teste Herodoto æquabat Athenarum ambitum, quem Thucydides definit stadiis CLXXVIII: Dion Chrysostomus stadiis CC: Aristides diei itinere; Dionysius Halicarnasseus cum Roma confert amplitudine, & Plutarchus cum Syracusis, quarum mœnia Stadiis CLXXX. patuisse testatur Strabo. Pinnæ murorum quas descripsimus gradatim prominentes coloribus distinguebantur. In extimo scilicet pinnarum color erat albus, in secundo niger; in tertio purpureus; in quarto cæsius; in quinto sandaracinus, qui rubor est intensissimus: Sandaracha enim illa maximè probatur quæ est καταπορὴς πυῤῥὰ καὶ κινναβαρίζουσα τὴν χρόαν *rubra ad satietatem & colore cinnabaris.* Sextus denique argento, & septimus auro fulgebant. C D

Herod. l. 1. cap. 98.

Thucid. lib. 2. Dion orat. 6. Aristid. in Panathen. Dion. Halic. l. 4. & 9. Plut. in Niciâ, Strab. l. 6. Dioscor. lib. 5.

Ab hâc colorum varietate putaverim *Ecbatana* dicta, quia Arabicè hodieque אעבת *agbatha* idipsum significat. Giggeius: אלאעבת *(alagbatha) vario colore distinctus fuit.* Hûc facit quod Ecbatana dicebantur ipsa mœnia tot coloribus interstincta. Herodotus ubi de conditore Dejoce: οἰκοδομέει τείχεα μεγάλα τε καὶ καρτερά, ταῦτα τὰ νῦν Ἐκβάτανα κέκληται *mœnia construxit ampla simul & valida, quæ nunc Ecbatana vocantur.* Quid quod Stephanus ex Herodoto pro Ecbatanis legit *Agbatana*, voce quæ merè est Arabica, quomodo & multi veteres. Idem Stephanus: Δημήτριος δέ φησιν Ἀγβάτανα δισσά, τὰ μὲν τῆς Μηδείας, τὰ δὲ τῆς Συρίας. Item: Κτησίας δὲ πανταχοῦ τῶν Περσικῶν τὰ παρὰ Μήδοις Ἀγβάτανα διὰ τοῦ γ γράφει. Item: Ἑλλάδιος ἐν τῷ α στοιχείῳ παρέθετο τὸ ἐθνικὸν Ἀγβατανηνός. Scaliger compositam vocem esse asserit ex ignoto אך *ac* vel אג *ag*, & Chaldaico ביתן *bithan*, quod *palatium* exponit, cum *interius* sonet potius ut plerique reddunt Esther. 1, 5. Alii Ecbatana E

A batana volunt à Chaldæis dici אחמתא *achmatha*, pro quô Hieronymus habet *Ecbatanis* Esdr. 6, 2. Et Græci Ἐϐατάνοις lib. 3. Esdræ. Tamen אחמתא est *scrinium*, quomodo & ibi sumitur. Taceo Fungeri somnium in Etymologico trilingui Ecbatana deduci ab עוג *coxit* & בירת *domo* & חנוד gratioso.

Prope arcem idem ambitus includebat τὰ βασιλήϊα regiam domum, quæ stadia habuit in circuitu septem. Hujus materia è cedro aut cupressu. Trabes, lacunaria aut columnæ in porticibus & peristyliis, laminis partim argenteis partim aureis erant circumamictæ; omnes item tegulæ fuere argenteæ. Laminarum B porro istarum pleræque in Alexandri & Macedonum adventu sunt detractæ, cæteræ cum Antigonus & Seleucus Nicanor rerum potiebantur. Adhuc tamen quô tempore eô profectus est Antiochus, fanum quod τῆς Ἄινης *Ænæ* indigitant (Malim Ἀναίας Anææ id est Anaitidis) columnas circa habuit deauratas: lateres quoque & tegulæ ex auro & argento ibi congestæ restabant, ex quibus pecunia conflata est ad talentorum ferè IVM summam accedens. Hæc omnia ex Polybio, quibus consonant hæc Aristotelis aut Nicolai Damasceni verius lib. de mundo, ubi de magno Rege: Αὐτὸς μὲν γὰρ, ὡς λόγος, ἵδρυτο ἐν Σούσοις ἢ Ἐκβατάνοις, παντὶ ἀόρατος, θαυμαστὸν ἔχων βασίλειον οἶκον, καὶ περίβολον χρυσῷ καὶ ἠλέκτρῳ, καὶ ἐλέφαντι ἀστράπτοντα, πυλῶνες δὲ πολλοὶ καὶ συνεχεῖς, πρόθυρά τε συχνοῖς εἰργόμενα σταδίοις ἀπ' ἀλλή- C λων, θύραις τε χαλκαῖς καὶ τείχεσι μεγάλοις ὠχύρωτο, id est Apuleiô interprete, qui vagatur paulo liberius: *Cum apud Susam & Ecbatanas, ut in fano quodam sacratus, nulli temere notitiam moris sui panderet, sed circumseptus admirabili regia, cujus tecta fulgerent eboris nive, argenti luce, flammis ex auro vel electri claritate. Limina verò alia præ aliis erant. Interiores fores, exteriores januæ imminebant, portæque ferratæ & muri adamantina firmitate.*

Junguntur Susa & Ecbatana, quia ut æstivos dies Ecbatanis, ita hybernos Susis agebat Rex Persarum. Ita Xenophon, Strabo, Plutarchus, Athenæus, Eustathius; alii. Ut vel falli necesse sit vel corruptum esse Ælianum, quo loco Regem Persarum describit θερίζοντα μὲν ἐν Σούσοις, χειμάζοντα δὲ ἐν Ἐκβατάνοις, repugnante D natura rerum. Ecbatanis enim æstate multo commodius degebatur, quia clima frigidius est quam Susis ubi aër æstivus est tam fervidus ut lacerti & angues, circa meridiem in viis intercepti ustulentur. Ita habetur apud Strabonem.

Xenophon. Cyrop. l. 8. Strab. l. 15. Plut. de exil. Athen. lib 12. Eustath in Dionys. Arist. in orat. de Rom. Ælian. de anim. l. 10. c. 6.

Ecbatanorum regiæ conditor fertur esse Daniel Propheta. Josephus antiq. lib. 10. cap. 12. ᾠκοδόμησεν ἐν Ἐκβατάνοις τοῖς Μηδικοῖς βάριν, εὐπρεπέστατόν τι κατασκεύασμα, καὶ θαυμασίως πεποιημένον, ἣ μέχρι δεῦρο μέν ἐστι καὶ σώζεται *ædificavit Ecbatanis Mediæ regiam, opus elegantissimum & mirabili arte constructum, quæ hodieque durat.* Tamen ædificii splendor & amplitudo videtur superasse opes privati hominis. Nec virum sanctum credibile est in tam insanæ molis structuram pecunias suas temerè profudisse. Addo Danielem Susis non Ecbatanis sepultum esse, ut ex Benjamine constat. Interim hanc de Daniele famam non esse E plane futilem suadet quod ad suam usque ætatem in more fuisse scribit Josephus ut regiæ illius custodia Judæo sacerdoti concrederetur. Ταύτην πεπιστευμένος Ἰουδαῖος ἐστὶν ἱερεύς, καὶ τοῦτο γίνεται μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας. Itaque Darium Medum,

cui

cui idem opus alii tribuunt, in operis œconomia & architectura crediderim Danielis opera & consilio usum. Quo munere cum vir magnus egregiè functus esset, Regem in gratitudinis monimentum hoc sanxisse ut Judæorum fidei regia deinceps committeretur. A

Plin. l. 6. c. 14. Scio alios Ecbatana recentiora facere. Nam juxta Plinium *Ecbatana caput Mediæ, Seleucus Rex condidit*. Vicissim alios vetustiora. Sic in libro Judith Arphaxad Medorum Rex Nabuchodonozori æqualis Ecbatana condidisse narratur. In Chronico Eusebii Δηϊόκης ὁ Μήδων βασιλεὺς ἔκτισεν Ἐκβάτανα τὴν μεγάλην καὶ περιβόητον, quod habetur ex Herodoto. Quin si Diodoro credimus qui Ctesiam se sequi profitetur, Ecbatana jam extabant ævo Semiramidis, quam Oronte monte perfosso, stadiis XII. ab urbe dissito, aquas ex magno lacu eô derivasse tradit. Unde factum ut urbs antea languens penuriâ aquarum egregiè esset irrigua. Sed in historiis tralatitium est ut urbes ii dicantur condidisse qui vel auxerunt vel instauraverunt. Proinde uni urbi varios conditores tribui nil mirum.

Euseb Chr. l. 1. p. 37. Herod l. 1. Diod. l. 1. p. 72. B

Miratur Josephus regiam tanto ante conditam tam videri recentem quam si nuper esset extructa, τοῖς γὰρ ὁρῶσι, inquit, δοκεῖ προσφάτως κατεσκευάσθαι, καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐκείνης ἧς ἕκαστος αὐτὴν ἡμέρας ἱστορεῖ γεγονέναι, οὕτως νεαρὸν αὐτῆς καὶ ἀκμαῖον τὸ κάλλος καὶ μηδαμοῦ γεγηρακὸς ὑπὸ τοσούτου χρόνου. *Spectantibus apparet recentis esse structuræ, & illa ipsa die esse absoluta qua quisque illam viderit, tanta est novitatis species, & formæ vigor integer, quem nullo modo consumpsit ætas tam longa*, Anni scilicet sexcenti minimum qui à Danielis obitu fluxerant. Sed Regiam Ecbatanorum, quæ Josephi ævo extabat, non puto fuisse tam vetustam, quia Isidori stathmis Parthicis memini me legere Tigranem Armenium excidisse Ἀδραπάναυτα βασίλεια τῶν ἐν Βατάνοις, id est, ἐν Ἐκβατάνοις. Ἀδραπάναυτα corruptum ex אהשדרפנותא *ahasdarpanuta*, quasi Σατράπειον dicas, vel palatium Satrapæ. Ita vocabatur regia, quia Rege absente, ut plerumque, ibi habitabat Mediæ Satrapa. Itaque veterem regiam à Tigrane subversam recentior aliquis erexerat & instauraverat. C

Superest de situ dicamus. Plinius lib. 6. cap. 26. Ecbatana oppidum translatum fuisse tradit à Dario Rege ad montes. Alii tamen in planis locant. Ammianus *sub Jasonio monte* in terris Syromedorum. Polybius ὑπὸ τὴν παρωρείαν τὴν παρὰ τὸ Ὄρον *sub montana regione quæ est ad Orum*. Pro Oro Orontem ibi habet Ptolemæus. Et Diodorus ex Ctesia, postquam descripsit Ἐκβάτανα πόλιν ἐν πεδίῳ κειμένην, subjungit aliquanto post: τῶν γὰρ Ἐκβατάνων ὡς δώδεκα σταδίους ἀπέχον ἐστὶν ὄρος ὃ καλεῖται μὲν Ὀρόντης *Ab Ecbatanis stadiis circiter XII distat mons Orontes nomine*. Hæc sunt apud Strabonem τὰ ὑπερκείμενα τῶν Ἐκβατάνων ὄρη. Itaque Ecbatana erant in plano fere ad radices montium, non in ipsis montibus. Quo ipso Ecbatana Rhagis opponit Tobias Hebræus, cap. 5. his verbis ורגש בהר ואגבתנים בשרה: *Ragæ sunt in montanis & Ecbatana in campo*. Ibidem Ecbatana distant à Ragis דרך שני ימים *iter bidui*. Et in Plinio Ecbatana DCCLM. pass. absunt à Seleucia magna, à portis Caspiis XXM, à Susis CCCCLM, totidem à Gazis Atropatenes quæ sunt *Gaza* Strabonis, scriptorum sacrorum *Gozan*, D E

Plin. l. 6. c. 13. & 14. & 27. Strab. l. 11.

Ptole-

A Ptolemæi *Ganzania.* Diodorus è Nisæo campo Alexandrum septem diebus Ecbatana venisse scribit. Quæ cum videantur ἀσύςατα, malo sequi Ptolemæum, dum lux aliunde affulgeat.

Diodor. l. 17. 2. Reg. 17, 6. & 18, 11. & 19, 2. 1. Par. 5, 26. Es. 37, 12.

Lector obiter monendus est sub Parthorum imperio Mediæ regiam ex Ecbatanis translatam fuisse Rhagas. Athenæus lib. 12. οἱ Πάρθων δὲ βασιλεῖς ἐαρίζουσι μὲν ἐν Ῥαγαῖς, χειμάζουσι δὲ ἐν Βαβυλῶνι *Parthorum autem reges ver traducunt Rhagis, & Babylone hyemem.* Et verò juxta Isidorum Characenum μεγίςη τῶν κατὰ τὴν Μηδίαν ἡ Ῥάγα *Mediæ urbium maxima est Rhaga.* Rhaga idem quod Rhagæ. De illius conditore & situ jam diximus.

B Sunt qui ad Medos revocant Sarmatarum originem. Plinius ubi de Mœoti lib. 6. cap. 7. *Incolunt Sarmatæ Medorum ut ferunt soboles, & ipsi in multa genera divisi.* Mela lib. 4. cap. 3 Sarmatæ *gens habitu armisque Parthicæ proxima.* De Parthis porro sic Trogus lib. 41. *Sermo his inter Scythicum Medumque medius ex utroque mistus. Vestis olim sui moris, posteaquam accessere opes, ut Medis perlucida ac fluida. Armorum patrius ac Scythicus mos.* Ex his videtur colligi Sarmatas, Parthos & Medos gentes fuisse affines. Et forte dicti Σαρμάται ex Chaldæo שאר־מדי *Sear* vel *Sar-Madai,* quasi *Medorum reliquias* dixeris. Æthicus Medos & Parthos pro iisdem habet populis: *Generaliter,* inquit, *Parthia dicitur, quamvis universæ Scripturæ sæpe Mediam vocant.* Legendum *universam.* Ita enim C est in Orosio quem hic sequitur κατὰ πόδα: *Generaliter Parthia dicitur, quamvis Scripturæ sanctæ universam sæpe Mediam vocant.*

Oros. lib. 2. cap. 2.

CAPUT XV.

Populi ex Iaphethi filiis oriundi juxta Iosephum Ben-Gorjon.

GOmer Franci. *Riphat* Britones. *Thogarma* populi decem, plerique Istri & Volgæ accolæ. *Iavan* Macedones. *Medi* Arzali & Corasan. *Thubal* circa Pisas, & *Mesech* Senis in Tusciâ. *Thiras* Russi, Posnani & Angli. *Elisa* Alemanni, Burgundi & Brabanti. *Tarsis* Cilices. *Citthim* Romani. D *Dodanim* Dani, Dalmatæ, Croatæ, Sclavi, Servi, Liburni, Carpathes, Bosni. In plerisque his Gorjonidem cæcutiisse.

CUm in his totus essem, incidit in manus meas historia Josephi Ben-Gorjon Venetiis edita An. 1544. in qua multa reperi quæ in Basiliensi editione desiderantur, in his delineationem prosapiæ Japhethi ex mente Judæorum. Quæ licet in multis vana sit & commentitia prorsus, tamen quia quædam habet quæ ad sacræ Geographiæ illustrationem aliquo modo pertinent, operæ pretium me facturum putavi si eam hîc exhiberem mendis si non omnibus saltem plerisque purgatam. Quod non ita fuit obvium; Neque enim memini legisse me quicquam E depravatius. Hebraica verba prout reperi exhibeo, & meas correctiones seu conjecturas verius appono ad marginem.

גומר

בני גומר הם a פרנקום הירשבים בארץ פרנצא
על נהר b פרנסא על נהר סינא:

a פרנקום
b פרנצא

Gomer.

Filii Gomer sunt Franci qui habitant in terrâ Franciæ, ad flumen Franciæ, id est ad flumen Seina. (Sequanam.)

A

Verus Josephus Galatas, id est Galatiæ vetustissimos incolas, qui Phryges erant, è Gomero deduxerat. At hic illius simia Galatarum nomine non Gallos modo, sed & Francos intelligit, adeoque Francos illos qui sunt in agro Parisino prope Sequanam.

ריפת

ריפת הם ברטונים היושבים בארץ ברטני'א
על נהר לירא ושופכים מי סינא ולירא בים
אוקיינום הוא הים הגדול:

Riphat.

Riphat sunt Britones qui habitant in terrâ Britanniæ, ad fluvium Lira (Ligegerim) *Aquæ autem Seina & Lira* (Sequanæ & Ligeris) *defluunt in mare Oceanum, quod est mare magnum.*

B

Putavit scilicet ex ריפת factum esse פרית *prith* per ἀναγραμματισμὸν; & Britonum nomen inde oriri. Cæterum in Gomeri filiis Askenaz hîc fuit omissus.

תוגרמה

תוגרמה הם עשר משפחות מהם כוזר ופצ'ינך
c ואליקנום ובולגר d ורגביג וטורקי ובוז
e וזבוך ואונגרי וטילמץ כל אלה הונים בצפון
ושמות ארצותם על שמותם והם הוגים על
נהרי היתל הוא f אטלאך אך אונגר ובולגר
g ופוציגך חונים על נהר הגדול הנקרא
h דובני:

c אנקיילום
d ורגוזה
e וזבולך
f אלטאך
g פצונך
h דנובי
vel דונבי

Thogarma.

Thogarmæ sunt decem familiæ, scilicet Chozar & Patzinac, & Anchialus, & Bulgari, & Ragbiga, & Turcæ, & Buz, & Zabuc, & Hungari, & Tilmats. Omnes illi in Aquilone degunt, & terras suas de nominibus suis appellarunt. Habitant autem ad fluvium Ethel qui est Elatach. Tamen Hungari & Bulgari & Patzinacæ habitant ad magnum fluvium Danubium.

C

Quia familiis Thogarmæ assignantur ירכתי צפון *latera Aquilonis* Ezech. 38, 6. Pseudo-Gorjonides ex iis deducit plerosque Aquilonares, Danubii maxime & Rha seu Volgæ accolas. Quem cum Arabibus appellat *Ethel* & *Etalach* aut *Elatach* verius, quomodo scribunt tabulæ Ismaelis Abulfedæ. Has porrò familias vult esse decem numero. Prima *Chozar*, Ortelio *Cunsar* perperam, est locus ad mare Caspium à quo vocatur *mare Chozar* à Geographo Nubiensi. Secunda *Patzinac*, est Dacia veterum. Suidas: Δάκες οἱ νῦν Πατζινακῖται *Patzinacas* habet Cedrenus. Tertia *Anchialus* (ita scribo pro *Alichanus*) est Thraciæ urbs ad Pontum. Quarta *Bulgaria* quam nota est, tam ignota est quinta *Ragbiga*, sed rescribendum רגוזה *Raguza*, id est Epidaurus. Sextam, id est *Turcas*, Mela & Plinius describunt ad paludes Mæotides. Septima *Buz*, aliis *Buza*, est Daciæ vetus oppidum, Ptolemæo *Napuca*. In octavâ pro *Zaboch* puto legendum *Zanolch* זבולך. Hæc Tartarorum est familia celebris prope Volgham. Nona id est Hungariâ nihil notius. Decima *Talmits* videtur esse Germaniæ Misnia, quæ olim *Dalemincia*.

Vid. Geogr. Nub. clim. 5. pag. 7.
Clim. 5 p. 7.

D

E

Javan.

A

Javan. — יון

Filii Javan sunt Jones (Græci) *qui habitant in terrâ Macedoniæ.*

בני יון הם יונים היושבים בארץ מקדוני׳אה:

Res ex Daniele conſtat qui Alexandrum Macedonem appellat regem Javan. De Magog ne gry quidem, qui in ſacro textu præcedit Javan.

Madai. — מדי

Medi ſunt Azrali qui habitant in terrâ Boraſan.

מדי הם a אזרלום היושבים בארץ b בורסן

a ארזלום
b כורסן

B

Quis hos capiat? Sed legendum *Arzali* & *Choraſan*. Arzali forte iidem qui Arzanii in Procopii Perſicis, unde Arzanene Ammiano regio Transtigritana. Choraſan propriè eſt Aria veterum. At hîc ſumit multo latius; quod & alii faciunt.

Thubal. — תובל

Thubal ſunt qui habitant in terrâ Tuſciæ ad fluvium Piſarum, id eſt Arnum.

תובל הם היושבים בארץ תושקי׳דה על נהר פישאה:

Sic Thubal Hieronymus Italiam exponit Eſa. 66, 19.

Meſech. — משך

C

Meſech ii ſunt qui habitant Senæ.

שיושבים בשני lege משך הם שיבשני:

Quæ & ipſa Tuſciæ oppidum eſt. Inde eſt quod Kimchius in Michlol radice משך ſcribit à Joſepho Ben-Gorjon Meſech exponi Tuſciam.

Thiras. — תירס

Thiras ſunt Ruſſi, Poſni (vel Poſnani in Poloniâ) *& Angli qui habitant ad mare magnum. Ruſſi habitant ad fluvium Cyrum qui defluit in mare Georgiam,* id eſt Caſpium.

תירס הם c רוסיש בושני ואנגלי׳סי יושבים על הים הגדול: רוסי חנים על נהר d בירא השופך כים גורגאן:

c רושים
d כירא

Credibile eſt ſcilicet Ruſſos, Poſnanos & Anglos eandem eſſe gentem.

Eliſa. — אלישה

D

Eliſa ſunt populi *Alemanniæ, qui habitant inter montes Jou & Septimo, ex quibus ſunt Lombardi, qui ſunt trans montes Jou & Septimo, & ſubegerunt terram Italiæ, quam hodieq; obtinent ad fluvios Ticinum & Padum, cujus aquæ defluunt in mare Veneticum. Burgundi item qui habitant ad magnum fluvium Rhodanum nomine, & Brabanti Rheni accolæ qui exit in mare magnum.*

אלישה הם אלמנ״יא היושבים בין הרי יוב ושבתמו ומהם לומברדי׳ אשר מעבר e לנהרי יוב ושיבתמו ויבבשו ארץ אי׳טלי׳אה וישבו בה עד היום על בהרי פואו ותישינו · ומי פואו שופכי בים בונדקי׳אה · בורגונ״יא היושבים על הנהר הגדול רודני ומהם f ברדי׳א היושבים על נהר רינוס חשופך בים הגדול:

e להרי
f ברבנדי׳א

E

His conſona quæ de Latino Rege capite tertio fabulatur זה לטינוס נלחם עם יושבי אלמניא ובורגוניא בני אלישה וישימם למס עובר *Iſte Latinus bellum intulit Alemanniæ & Burgundiæ incolis filiis Eliſa, & iis tributum impoſuit.*

Alemanniæ nomine hîc significat eas Galliæ & Italiæ partes quæ Germaniæ tum temporis erant annexæ; & Germanos imperatores pro Dominis agnoscebant. In his 1. Arelatense regnum inter montes *Jou & Septimo*; id est Juram & Septimanos. Nam Arelatense regnum complectebatur Provinciam, Delphinatum & Sabaudiam. 2. Lombardia quam dicit esse trans Juram; id est trans Alpes ad Padum & Ticinum. 3. Burgundia quæ est ad Ararim, non ad Rhodanum; Sed Ararim paulo infra Burgundiam excipit Rhodanus amnis. 4. Brabantia ברבנדיא quomodo legendum putamus pro ברדיא voce nihili. Et hoc nomine etiam reliquas intelligimus Belgii provincias, quæ ratione sitûs & commercii linguæ ad Germanos potius quam ad Gallos attinent.

תרשיש

תרשיש הם באו במקדוני׳א בדת אחת מהם טרסוס ויהי כאשר לכדו ישמעאלים את ארץ טנסוס ברחו יושביה בגבול בני יון הם נלחמו עם הישמעאלים אשר בטרסוס :

Tharsis.

Tharsis populi in eandem legem convenerunt cum populis Macedoniæ; Ex iis sunt Tarsenses, qui cum eorum terras invasissent Ismaelitæ, fugerunt ad Græcorum fines. Inde moverunt bellum contra Ismaëlitas qui Tarsi erant.

Ita verus Josephus & alii plures nomine Tharsis Tarsenses intelligunt.

כתים

כתים הם רומיים החונים בבקעת קנפבי״א על בהר תיבראו :

Citthim.

Citthim sunt Romani qui degunt in valle (agro) *Campaniæ ad fluvium Tiberim.*

Hæc verissima puto, nisi quod Campaniam ad Latium usque extendit perperam.

דודנים

דודנים הם עם דנישכי היושבים תוך ערי לשונות ים אוקיאנוס בארץ [a] דינא מכבא ובארדנא בהוך ים הגדול אשר נשבעו לבלתי יעברו לרומניים ויתחבאו בתוך גלי ים אוקיאנוס ולא יכלו כי הגיע שם ממשלת רומי עד אחרית אי״ הים [b] וגלי תציאו וקראווטי [c] וסלקיי [d] וליצפי׳ [e] ולוומי׳ [f] וכרכאר [g] וכיזרמין [h] ובזמין מבני דודנים יחשבו והם חונים בחוף הים מגבול בולגרי עד בונדקיאה ומשם מושכים עד הגבול עד הים הגדול חם הנקראים סקלבי ואומרים אחרים שהם מבני כנען אך הם מתיחסים לבני דודנים :

[a] דניא

* urbes ignotas. Mendum subesse suspicor.

[b] דלמציאה
[c] וסקלבי
[d] וצירפים
[e] וליוורני
[f] וכרפאת
[g] וכרכזין
[h] בזנין

Dodanim.

Dodanim sunt populus Daniscorum (Danorum) *qui occupant urbes sitas in mediis finibus maris Oceani in terrâ Daniæ, * Mecbam & Bardanam, in medio maris magni. Quia juraverant, nisi transirent ad Romanos, fore ut latitarent in medio fluctuum maris Oceani. Et alibi non potuerunt: quia jam pervenerat imperium Romanorum ad extremas insulas maris. Dalmatæ item & Croatæ, & Sclavi, & Servi, & Liburni, & Carpates* (circa montem cognominem) *& Cracz[*incolæ *Cracz* Stiriæ urbis ad Muram fluvium*] & Bosnii reputantur è filiis Dodanim. Habitant autem in sinu maris à finibus Bulgariæ usque*

usque ad Venetiam. Sclavi porro qui vocantur, inde sese extendunt usque ad terminos maris magni. Eos autem dicunt esse è filiis Chanaan. Revera tamen genus suum referunt ad filios Dodanim.

Hæc mire corrupta & depravata explicavi ut potui. Rectene an secus doctorum esto judicium. Utut sit plus satis constat Pseudogorjonidem in plerisque his cæcutiisse prorsus. Gomer, Tubal & Mesech, Ezechiel ad Aquilonem, iste ad occasum Judææ ponit in Gallia & Italia. Thogarma, unde Tyrii mulos & equos sibi comparant Ezech. 27, 14. ponit ad Volgam, ubi nec ulli muli, nec ullum fuit unquam cum Tyriis commercium. Elisam, ubi purpuræ piscatio Ezech. 27, 6. describit ad Rhenum, & Padum, & Rhodanum aut Ararim in mediterraneis. Tarsis unde afferuntur argenti, ferri, stanni & plumbi metalla Ezech. 27, 13. vult esse Ciliciæ Tarsum, ubi fodinæ nullæ. Itaque apparet Pseudojosephum hæc effutire sine judicio, & delirasse Judæos, qui in illius verba jurarunt.

A

LIBER QUARTUS.

DE CHAMI POSTERIS.

CAPUT I.

De Chamo.

CHami portio in divisione terræ. Arabes è Chami stirpe 1. Par. 4, 40. Ægyptus *terra Cham.* Ejusdem nominis alia vestigia in Ægypto & tota Africa. חם *Cham* calidus & חום *chum* niger. Chamo nomen iam conveniens non datum sine numine. Ἀμῶν Ægyptiis κρύψις & προσκλητικὴ φωνὴ. Utrumque ex Hebræo אלמוני *almoni* absorpto L. At Dei nomen *Ammon* ex חם *Ham* vel *Cham* dempta aspiratione, quam alias per χ exprimunt ut in χημία. Chamū Pseudoclemens vult esse Zoroastrem, & inventorem Magiæ. Ita etiam Cassianus. Noe à Chamo scil. devotatus & obligatus. Chami libri Magici. Contra Zoroastres Magus Chamo multo recentior, solum sexcentis annis ante Xerxem; Et perperam confunditur cum Bactrianorum Rege Zoroastre Nino æquali, quem Ctesias Oxyartem appellat non Zoroastrem, nec scribit fuisse magum. Magiæ inventores Angeli ante diluvium in libro Enoch apocrypho. Idem emendatus. Locus Agathiæ de ætate Zoroastris. Zoroastrem scriptorum vulgus exponit *astrum vivum.* At Dinon Persicorum nobilis author ἀςροθύτην. Malim ἀςροθεάτην astrorum contemplatorem, voce composita ex Hebr. & Persica שור Hebr. contemplari, & אסתר Persis astrum sonat. ש sæpe per Z exprimi. Chemiæ vel Alchymiæ nomen à Chamo nonnullos exsculpere. Multæ similes nugæ. Mosis, Mariæ, Hermetis Osthanis, Democriti, Ori Chymica. Jasonis vellus aureum, liber Chymicus. Chymici libri in Ægypto à Diocletiano conquisiti & exusti. Tubalcainus Chymiam ab Angelo edoctus. *Chema* liber Chymicus ab Angelis ante diluvium traditus. Contra, Alchymiæ nemo meminit ante Julium Firmicum; Et Arabicè חם *Cham* & כמיה *chemia* non scribuntur iisdem literis. Nomen est ab occultando: quia hæc ars studiosè cælatur, tanquam sacra & Divina; quamque non nemo Sacris Scripturis præferre ausus est. Ex Eusebii Chronico, de Alchymia locus suspectus.

B

C

Matth. 5, 45.

CHam licet maledictus, non tamen fuit exclusus à terrenis benedictionibus illius qui Sole suô illuminat bonos & malos, & pluviam ex æquo dimittit super justos & injustos. Quippe in mundi divisione, illi præter Ægyptum atque Africam universam, Syriæ magna pars obtigit atque Arabiæ, ut de Babylonia, & Susiana, & Assyriâ, & aliis terris taceam quas Semi filiis eripuit Nimrod Chami nepos.

D

Psal. 78. 51 & 105. 23. 27. & 106. 22. Plutarch. in Iside.

Inde est quod illi Arabes quorum pascua invadunt Simeonitæ 1. Paral. 4, 40. dicuntur esse מן חם *è Chami stirpe.* Et à Davide passim Ægyptus appellatur *terra Cham*; Et in Plutarcho χημία *Chemia*; Et in Stephano voce composita Ἑρμοχύμιος *Hermochymius.* Ægypti denique Nomorum vocabula *Chemmis*, *Psochemmis*, *Psittachemmis*, ad Chami nomen palam alludunt. Idem pro Chamo ab Ægyptiis & Afris Ἀμῶν dictus unde Amonia urbs in Marmaricæ littore, & Ammoniaca regio, ubi Ammonis oraculum & templum toto orbe celeberrimum, & Africa universa Ammonia, ut ex Alexandro Polyhistore probat Stephanus Byzantinus. Sed & Thebas Ægyptias, ut Græcè Διόσπολιν, ita Hebraicè à Prophetis appellari אמון־נא *Amon-No*, vel נא־אמון *No-Amon*, id est Hammonis ædem, quia Jovi Ammoni, id est Chamo, sacræ fuerunt, suo loco probavimus. Et totam de Saturno & Jove fabulam natam esse ex historia Noæ & Chami.

E

lib. 1. c. 1.

He-

Hebræis חם *cham* calidum, & חום *chum* nigrum ſonat: Itaque Chami nomen vel à calore vel à nigredine factum. Neque ut videtur ſine numine, cum quæ Chamo contigit Africa immodico æſtu laboret, ejusque poſteri fere omnes vicini ſideris ardore ſint exuſti, atque infuſcati. Quod ipſum pono in parte maledictionis; Quamvis in Africa loca ſint, quæ nulli parti terrarum fertilitate cedunt. Ægyptii, quos hujus vocis ſignificatio latuit, de Ammonis nomine multa comminiſcuntur. In Plutarchi Iſide Manethos Sebennita Ἀμοῦν interpretatur τὸ κεκρυμμένον καὶ τὴν κρύψιν, *occultum & occultationem*. Et Hecatæus Abderita hoc verbo Ægyptios uti ſcribit, ὅταν τινὰ προσκαλῶνται, προσκλητικὴν γὰρ εἶναι τὴν φωνὴν *cum aliquem accerſunt, vocem enim eſſe vocativam*. Nempe Ægyptii *Amon* dicebant pro Hebræo אלמוני *Almoni*, quod Septuaginta κρύφιον reddunt. At Aquila & Theodotion τὸν δεῖνα [Gallicè dixeris *un tel*] nomen eſt fictitium quo vocatur aut vir aut locus cujus nomen nos latet. Fit à radice עלם id eſt abſcondere, ע & א permutatis. Exempla ſunt Ruth 4.1. & 1. Sam 21,2. & 2. Reg. 6,8. Patet igitur Ægyptiis *Amon* id ipſum fuiſſe; cum alii occultum explicent; alii vocantis eſſe velint plane eâdem ἀμφιβολίᾳ. Itaque *Amon* ex *Almoni* factum, litera L aut abſorptâ inter pronunciandum, aut etiam prorſus inducta, ut in Gallicis vocibus *chaume* & *coutre* pro Latinis *culmus* & *culter*. At Dei nomen Ἀμοῦν vel *Ammon* plane aliud. Omnino enim factum eſt ex חם *Cham* vel *Ham* mollito ſono Hebrææ aſpirationis. Quam iidem alibi per χ exprimunt, ut in voce Χημία qua dicebatur Ægyptus. Atque ut illam Hebrææ חום *chum* ſynonymam fuiſſe ſcias, audi Plutarchum: Ἔτι, inquit, τὴν Αἴγυπτον ἐν τοῖς μάλιστα μελάγγειον οὖσαν, ὥσπερ τὸ μέλαν τοῦ ὀφθαλμοῦ Χημία καλοῦσιν *Adhuc Ægyptum, cujus ſolum maximè nigrum eſt, Chemiam Ægyptii vocant, ut nigrum illud quod eſt in oculo.* Non vacat addere Græcorum nugas de Ammone ἀπὸ τῆς ἄμμου.

Chamum eundem eſſe volunt cum Zoroaſtre Mago; Hujus ſententiæ primus author, quod quidem ſciam, eſt Pſeudoclemens, qui libro quarto recognitionum Magiam ſcribit, hominibus ante diluvium à mulieroſis illis Angelis traditam, Ægyptiorum conditorem Meſraimum didiciſſe à Chamo patre; Et Chamum à poſteris hujus artis admiratoribus Zoroaſtrem ſeu vivum aſtrum propterea fuiſſe dictum, & pro Deo habitum. Id ſequutus Caſſianus collationis octavæ cap. 21. *Quantum*, inquit, *antiquæ traditiones ferunt, Cham filius Noe, qui ſuperſtitionibus iſtis & ſacrilegis fuit artibus ac profanis infectus, ſciens nullum ſe poſſe ſuper his memorialem librum in arcam prorſus inferre, in quam erat cum patre juſto ac ſanctis fratribus ingreſſurus, ſceleſta ac profana commenta diverſorum metallorum laminis, quæ ſcilicet aquarum inundatione corrumpi non poſſent, & duriſſimis lapidibus inſculpſit. Quæ diluvio peracto eâdem qua celaverat curioſitate perquirens, ſacrilegiorum ac perpetuæ nequitiæ ſeminarium tranſmiſit in poſteros.* Inde invaluit hæc opinio Chamum fuiſſe Magum, & carmine magico patrem, dum dormiebat nudus, ita devoraſſe & obligaſſe, ut deinceps ad mulierem non potuerit affectari, & Magicos libros ſcripſiſſe, quorum partem combuſſerit Ninus, altera ſuperſtite. Nam hodieque extat impium opus continens elementa & praxim artis Necromanticæ ſub titulo *Scripturæ Chami filii Noæ.*

Vid. Beroſ. Ann. lib. 1. Hiſt. Scholaſt c.39. Biblioth. Sexti Sen. lib. 2.

Sed

Sed Chami memoriam fictitiis criminibus infamare nihil est opus, cum vera suppetant satis superque, quorum nomine constat à patre merito fuisse maledictum. Chamum quidem pravi contortique ingenii fuisse oportet, cum non modo ex pii patris dedecore voluptatem ceperit, sed & eum traduxerit apud fratres. At non sequitur fuisse Magum, aut eundem cum Zoroastre. Certe tempora non conveniunt; Chamo enim multis sæculis recentiorem esse constat Magum illum Zoroastrem, cujus oracula Græce edita cum Pselli & Plethonis Scholiis circumferuntur. Illum quidem Eudoxus apud Plinium sex millibus annorum ante Platonem vixisse prodidit, id est multo ante mundum conditum. Nec multo agunt modestius qui ibi citatur Hermippus, & Plutarchus in Iside, & Hermodorus Platonicus apud Laertium in prooemio, qui eundem faciunt quinque annorum millibus bello Trojano vetustiorem. Sed has annorum chiliadas mutavit in centurias totidem ignotus author apud Suidam. Et his omnibus vetustior Xanthus Lydius nonnisi sexcentos annos numerat à Zoroastre usque ad Xerxis transitum. Laertius ubi supra: Ξάνθος δὲ ὁ Λυδὸς εἰς τὴν Ξέρξου διάβασιν ἀπὸ τοῦ Ζωροάστρου ἑξηκοσία φησὶν ἔτη γεγονήναι. Quin Apuleii Floridorum lib. 2. legitur Pythagoras doctores habuisse *Persarum Magos ac præcipue Zoroastrem omnis divini arcani antistitem.* Ita vixerit Zoroastres diu post Trojana tempora. At plerique scriptores æquo faciunt antiquiorem, quia Magum illum confundunt, cum Bactrianorum Rege Zoroastre Nino æquali. Unde Trogus lib. 1. *Postremum illi* [Nino] *bellum cum Zoroastre Rege Bactrianorum fuit, qui primus dicitur artes Magicas invenisse.* Et Arnobius lib. 1. *Ut inter Assyrios & Bactrianos, Nino quondam Zoroastreque ductoribus, non tantum ferro dimicaretur & viribus, verum etiam magicis & Chaldæorum reconditis disciplinis.* Et de eodem Augustinus de civit. Dei lib. 21. cap. 14. *Magicarum artium fuisse perhibetur inventor.* Et paulo post: *A Nino Rege Assyriorum cum esset ipse Bactrianorum Rex bello superatus.* Orosius lib. 1. cap. 4. ubi de Nino: *Zoroastrem Bactrianorum Regem, eundemque Magicæ ut ferunt artis repertorem pugnâ oppressum interfecit.* Sed Ctesias, ex quo Diodorus, Bactrianorum Regem in quem dimicavit Ninus, Ὀξυάρτην *Oxyartem* appellat, non Zoroastrem, neque Magum fuisse dicit, aut viribus hostium magicas artes opposuisse, quamvis hoc bellum referat multo pluribus quam quisquam alius veterum. Pone tamen Bactris regnasse Magum Zoroastrem; Quid hoc ad Chamum Noæ filium, cui Bactriana non obtigit, sed Africa, & Asiæ portio in Africæ finibus à Bactris remotissima? Itaque ut à Zoroastre Oxyartes, ita Cham ab utroque plane fuit diversus. Et Magiam à Chamo tam falsum est post diluvium fuisse invectam, quam ab Angelis ante diluvium. Quod videtur sumpsisse spurius Clemens ex Enochi libro apocrypho, ubi in earum artium censu quas ab Angelis magistris edidicerunt antediluviani homines etiam Magiæ fit mẽtio in hęc verba: ὁ δὲ ια Φαρμαρὸς ἐδίδαξε φαρμακείας, ς, ἐπαοιδίας, σοφίας, καὶ ἐπαοιδῶν λυτήρια *undecimus autẽ* Angelus *Pharmarus nomine docuit veneficia incantationes* [Magorum] *artes, & incantatorum sacrificia expiatoria.* Credat Judæus Apella nõ ego. Φαρμαρὸς corruptum ex Φαρμακεὺς vel פרמקוס Φαρμακὸς qua voce à Græ-

Plin. l. 30. c. 1.

Diod. l. 2. p 66.

A Græcis mutuatâ Hebræi veneficum significant. Itaque sic dictus est Angelus qui docuisse putatur τὰς φαρμακείας.

Non possum non addere locum insignem de Zoroastre ex Agathiæ lib. 2. ubi de Persis: ἀλλοίοις δέ τισι καὶ οἷον νενοθευμένοις χρῶνται νομίμοις, ἐκ τῶν Ζωροάστρου τοῦ Ὀρμάσδεως διδαγμάτων κατακηληθέντες. Οὗτος δὲ ὁ Ζωρόαδος (lego Ζωρόαστρος) ἤτοι Ζαράδης (διττὴ γὰρ ἐπ' αὐτῷ ἡ ἐπωνυμία) ὁπηνίκα μὲν ἤκμασε τὴν ἀρχὴν, καὶ τοὺς νόμους ἔθετο, οὐκ ἔνεστι σαφῶς διαγνῶναι. Πέρσαι δὲ αὐτὸν οἱ νῦν Ὑστάσπεω, οὕπω δή τι ἁπλῶς φασὶ γεγονέναι, ὡς λίαν ἀμφιγνοεῖσθαι καὶ οὐκ ἔστι μαθεῖν, πότερον Δαρείου πατὴρ, εἴτε καὶ ἄλλος οὗτος ὑπῆρχεν Ὑστάσπης: ἐφ' ὅτῳ δ' ἂν ἤνθησε χρόνῳ, ὑφηγήτης αὐτοῖς ἐκεῖνος καὶ καθη-

B γεμὼν τῆς μαγικῆς γέγονεν ἀγιστείας. *Alienis verò ac veluti adulterinis institutis utuntur, Zoroastri Oromasdæ filii disciplina deliniti. Ille verò Zoroaster aut Zaradus (is enim fuit binomius) quando primum floruerit & leges condiderit liquido non constat. Persæ verò hujus ætatis sub Hystaspe simpliciter fuisse dicunt, ita ut valde ambigatur neque certò sciri possit, an Darii pater aut alius quispiam hic Hystaspes fuerit Quocunque verò tempore floruit, author eis & dux Magicæ religionis extitit.* In his de Zoroastris ætate Agathias ita dubitat, ut palam faciat se iis non assentiri qui volunt tam esse antiquum. Alioqui non poneret in incerto an ille Hystaspes, cui Zoroastres fuit æqualis, Darii fuerit pater qui Cambysi successit Cyri filio.

C Jam ut de nomine dicam nonnihil, Zoroastrem vulgus scriptorum *astrum vivum* exponit, tanqnam ex Pseudoclemente. Id Græculorum est somnium, quibus ζωρότερον Iliad. 1. idem est quod ζωτικώτερον, ac si fiat ἀπὸ τοῦ ζῆν πλεονασμῷ τοῦ ρ. Vide Homeri Scholiastem & magnum Etymologicum. At Dinon celebratus author, cuique nos plurimum de Persicis rebus credimus, μεθερμηνευόμενόν φησι τὸν Ζωροάστρην ἀστροθύτην εἶναι. Ita Laertius ubi supra, in quem locum magnus Scaliger: *Vult Zoroastrem linguâ Persicâ significare astrorum sacrificulum. Nos scimus de posteriore verbo verissimum esse Ster Persicè esse* ἄστρον aut ἀστέρα, *unde Esther dicta fuerit. De priore membro quærant peritiores linguæ Persicæ. Non enim sumus ii*

lib. 4. Recognit.

Vid. Plin. lib. 10. c. 44. & Cornel. Nep. in Con.

D *quos pudet non omnia scire.* Hæc ille. Nos suspicamur Græcam vocem esse corruptam, quia astrorum sacrificulus non diceretur ἀστροθύτης. Quin ἀστρηθύτης ad verbum esset qui astrum immolat, ut βουθύτης qui bovem. Sensu tam ridiculo quam quod legitur in Philone Byblio de Dea Phœnicum Astarte: εὗρεν ἀεροπετῆ ἀστέρα, ὃν καὶ ἀνελομένη ἐν Τύρῳ τῇ ἁγίᾳ νήσῳ ἀνιέρωσε *reperit astrum volans quod mactatum in Tyro sacrâ insulâ consecravit.* Cui obscurissimo loco cum bono Deo lucem deinceps inferemus. Itaque verbum ἀστροθύτην mutandū censeo in ἀστροθεάτην, id est *astrorum contemplatorem.* Ita Zoroastres scribetur שורואסתר *Zoroester,* literâ ש expressâ per z, ut in σιζὰ pro שישא in Græca versione 3. Reg. 4, 3. & ζόφος caligo pro שוף, & ζατρίκιον schaccorum ludus pro voce Persica שטרנג.

E Porro in שורואסתר nemo non statim agnoscit שור Hebræū, quod *contemplari* significat, etiã cum de cœlo agitur, ut Job. 35, 5., הבט שמים וראה ושור שחקים, ubi vulgata recte: *Suspice cælum & intuere, & contemplare æthera.* Ita etiam apud Arabes שורה *aspectum* sonat & שור in prima & decima aspicere, in secunda & quarta indicare. Videtur hæc vox ut ab Hebręis ad Arabes, ita ab Arabibus transi-

iſſe ad Perſas, ut aliæ de quibus ſupra. Sed me ſentio paulo longius eſſe provectum quam propoſiti argumenti ratio poſtulabat. A

Priori de Zoroaſtre commento ſimile aliud de *Alchimia*, cujus authorem faciunt Chamum, quaſi de nomine authoris pro *chamia* dicatur *chemia* & *chymia*, & Arabico articulo præfixo *alchymia*. Antiquitatis enim gloriam maximè affectant hujus artis ἐπόπλαι: Quos non pudet proferre Moſis Prophetæ χημευτικὴν σωντάξιν; Et Mariæ ſororis Moſis librum Alchymiſticum. Ut taceam Hermetis Triſmegiſti ſcilicet tabulam ſmaragdinam, & ejusdem Chymicos tractatus ſeptem, & opus de corporibus tranſmutandis: Et Oſthanis & Democriti & Ori χημευτικά; Et Jaſonis vellus aureum: τοῦτο γὰρ οὐχ ὡς ποιητικῶς φέρεται, ἀλλὰ βιβλίον ἦν ἐν δέρμασι γεγραμμένον, περιέχον ὅπως δεῖ γίνεσθαι διὰ χημείας χρυσόν. *Neque enim fuit vellus illud quale Poetæ fabulantur, ſed liber fuit in membranis ſcriptus, continens quomodo parandum ſit aurum per chemiam.* Ita nugatur ignotus ſcriptor apud Suidam in voce Δέρας. In eodem, voce χημεία, de Diocletiano hæc legere eſt: τὰ περὶ χημείας χρυσοῦ καὶ ἀργύρου τοῖς παλαιοῖς γεγραμμένα βιβλία διερευνησάμενος ἔκαυσε πρὸς τὸ μηκέτι πλοῦτον Αἰγυπτίοις ἐκ τῆς τοιαύτης προγίνεσθαι τέχνης, μηδὲ χρημάτων αὐτοὺς θαῤῥοῦντας περιουσίᾳ τοῦ λοιποῦ Ῥωμαίοις ἀνταίρειν *libros à veteribus de auri & argenti chemia conquiſitos cremavit, ne Ægyptii ex tali arte amplius ſibi opes compararent, neve pecuniarum copiâ freti, Romanis in poſterum obſiſterent.* Ac ſi tam fallaci arte potuerint tam copioſè diteſcere, ut Romanis inde fierent terribiles. B

Quin quaſi leve ſit chemiam ab authore Chamo acceſſere, non deſunt qui artibus ante diluvium repertis illam accenſeant, Tabalcainum è fabro tranſmutantes in Philoſophum Chymicum: Edoctum ſcilicet ab Angelo * Exael quem primum Enochi liber apocryphus homines docuiſſe ſcribit τὰ μέταλλα τῆς γῆς, καὶ τὸ χρυσίον πῶς ἐργάσωνται *quomodo metalla terræ & aurum elaborentur*. Unde Zoſimus Panopolites lib. 9. χημευτικῶν collegit eos Angelos, quos vult in mulierum amorem exarſiſſe, ante omnia Chemiam tradidiſſe: τοῦτο οὖν, inquit, ἔφασαν αἱ ἀρχαῖαι καὶ θεῖαι γραφαὶ, ὅτι ἄγγελοι ἐπεθύμησαν τῶν γυναικῶν, καὶ κατελθόντες ἐδίδαξαν αὐτὰς τὰ πάντα τὰ τῆς φύσεως ἔργα. Et paulo poſt: Ἔστιν οὖν αὐτῶν ἡ πρώτη παράδοσις χημᾶ περὶ τούτων τῶν τεχνῶν. Ἐκάλεσαν δὲ ταύτην τὴν βίβλον χημᾶ: Ἔνθεν καὶ ἡ τέχνη χημία καλεῖται. *Sacræ & divinæ Scripturæ Angelos dicunt mulieres concupiviſſe, & cum in terram deſcendiſſent, eas edocuiſſe omnia naturæ opera, &c. Prima igitur illorum traditio fuit Chema de his artibus. Vocaverunt ſcilicet hunc librum* Chema, *unde ars etiam* Chemia *vocatur*. C D

* Hebr. יצקאל quia יצק eſt fundere.

Interim Alchymiæ certum eſt novum eſſe inventum, nec illius quemquam meminiſſe ante Julium Firmicum Imperatori Conſtantino σύγχρονον, qui Matheſ. lib. 3. cap. 15. lunam ſcribit *in nono ab horoſcopo loco in nocturna genitura hominem ad ſcientiam Alchymiæ propenſum reddere.* Et commentum de Chamo refellunt Arabum ſcripta, qui hanc artem maximè excoluerunt. Ab iis enim Alchymia non ſcribitur, ut Chami nomen per *Cha*, ſed per *Cheph* אלכימיא vel אלכמיה. Unde patet origo nominis toties quæſita nec dum reperta. Arabicè nimirum כמי E

chema

A *chema* est occultare. Verbum eâ significatione in usu primâ, quartâ, & quintâ conjugatione. Inde igitur כְּמִיהָ *chemia* vel אַלְכְּמִיהָ *alchemia* est ars occculta. Quô non potuit dari nomen aptius, sive rem ipsam respicias, sive docendi modum. Ars enim ipsa tam est abdita, ut in ejus cognitione adipiscenda oleum & operam miserè perdant plerique mortalium. Et qui adeptos se putant, quasi cęteris hanc gloriam inviderent, tot verborum involucris atque ambagibus artis arcana obtegunt, ut videantur ideo solum scripsisse ut ne intelligerentur. Quin ipsi librorum tituli significant agi de re arcana. Exemplo sint Calidis filii Jaziach Judæi liber *secretorum Alchemiæ*; & Raimundi Lulli libri *de secretis naturæ*, seu *de quinta essentia*, & *de inventione secreti occulti*; Et *Secreta secretorum* quæ Aristoteli tribuunt, atque alia hujus farinæ Chymica scripta. Græci itidem ut profanos statim à limine arceant, ἱερὰν καὶ θείαν τέχνην *sacram & divinam artem appellant*. Et nostro sæculo Martinus Rulandus Cæsareus medicus, cætera vir doctus, & quem suo præconio Thuanus non judicavit indignum, artis illius mysteria ipsi Scripturæ præferre non erubuit: *Si Paulo*, inquit, *consentienter ratiocinari licebit, eminentior Dei notitia, ex hujus artis Alchymiæ praxi hauriri potest ipsis sacrarum literarum monimentis.* Hæc ille in dedicatione progymnasmaton Alchymiæ. Quod jam ante me notaverat Henricus Salmuth in Pancirollum lib. 2. tit. 7.

Histor. lib. 127.

Me prope fugerat Eusebii locus Græci Chronici lib. 1. pag. 43. quo eos puto niti potissimum qui Alchymiæ antiquitatem adstruunt. Is sic habet: Δημόκριτος Ἀβδηρείτης φυσικὸς φιλόσοφος ἤκμασεν ἐν Αἰγύπτῳ μυηθεὶς ὑπὸ Ὀστάνου τοῦ Μήδου σταλέντος ἐν Αἰγύπτῳ παρὰ τῶν τηνικαῦτα βασιλέων Περσῶν ἄρχειν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἱερῶν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Μέμφεως σὺν ἄλλοις ἱερεῦσι καὶ φιλοσόφοις, ἐν οἷς ἦν καὶ Μαρία τις ἑβραία σοφή. Καὶ Παμμένης συνέγραψε περὶ χρυσοῦ, καὶ ἀργύρου, καὶ λίθων, καὶ πορφύρας λοξῶς. Ὁμοίως δὲ καὶ Μαρία ἐπῃνέθησαν παρ' Ὀστάνου, ὡς πολλοῖς καὶ σοφοῖς αἰνίγμασι κρύψαντες τὴν τέχνην. *Tum floruit Democritus Abderita Physicus Philosophus in Ægypto initiatus ab Ostante Medo, eô missô ut Ægypti sacris præsideret in templo Memphitico cum aliis sacerdotibus & Philosophis. In quibus etiam erat Maria quædam Hebræa sapiens; Et Pammenes qui per ambages scripsit de auro & argento & lapidibus & purpurâ. Quomodo etiam Maria. Qui proinde ab Ostane laudati sunt quod per multa eaque docta ægnimata artem cælassent.* Sed quia Magus Ostanes diu ante Democritum vixit, nec unquam in Ægyptum se contulisse legitur, multo minus præsedisse sacris Ægyptiorum; Hæc magno Scaligero jure merito suspecta sunt, tanquam à Panodoro monacho in Eusebii textum intrusa. Utut sit vel hinc apparet Alchemiam Arabes ab occultando meritò nominasse, cum jam olim artis ἐπόπται illius præcepta tam studiosè celaverint.

Chamum alii pro Mago vel Chymico Prophetam fuisse statuunt. In his Basilidis filius & discipulus Isidorus, qui ἐν τοῖς τοῦ προφήτου Παρχὼρ ἐξηγητικοῖς *in commentariis prophetæ Parchor* prophetiæ Chami scilicet meminit in hæc verba: Καὶ γάρ μοι δοκεῖ τοὺς πρὸς ποιουμένους φιλοσοφεῖν, ἵνα μάθωσι τί ἐστιν ἡ ὑπόπτερος δρῦς, καὶ τὸ ἐπὶ αὐτῇ πεποικιλμένον φᾶρος, πάντα ὅσα Φερεκύδης ἀλληγορήσας λαβὼν ἀπὸ τῆς τοῦ Χὰμ προφητείας τὴν ὑπόθεσιν, ὡς πάλαι παρεσημειωσάμεθα. *Mihi enim videtur*

V. Clem. Alex. l. 7. Strom.

æquum ut ii qui Philosophorum nomen sibi vindicant, discant quid sit quercus alata, & varium super ea pallium, quæ omnia Pherecydes allegorice dixit è Chami prophetia sumptô argumentô. Pherecydem Syrium intellige, Pythagoræ, vel ut alii Thaletis, præceptorem, solutæ scriptionis inter Græcos ἀρχηγὸν, quem Assyrium Augustinus & Tzetzes, & Babylonium Eustathius perperam faciunt. Neque enim Syrius à Syria vel ab Assyria dictus est, sed ab insula Syro, unâ Cycladum, in qua Laertii ætate adhuc extabat ejus ἡλιοτρόπιον. Itaque viro magno assentior qui in Eustathio pro Φερεκύδης ὁ Βαβυλώνιος scribi vult ex Strabone Φερεκύδης ὁ Βάβυος, id est Pherecydes Babyis filius. Is porro Pherecydes solutâ quidem oratione sed poeticô stylô de natura & Diis librum scripserat perobscurum, & Heracliti scriptis similem qui ratione obscuritatis Σκοτεινὸς est appellatus. Hujus libri initium in Laertio tale est: Ζεὺς μὲν καὶ χρόνος (lege Κρόνος) εἰς ἀεὶ, καὶ χθὼν ἦν. Χθονίῃ δὲ ὄνομα ἐγένετο γῆ ἐπειδὴ αὐτῇ Ζεὺς γέρας διδοῖ. *Juppiter & Saturnus & Tellus semper fuerunt. Tellus autem ge dicta est, quia Juppiter illi geras id est honorem tribuit.* Hinc Christianus Philosophus Hermias in libro cui titulus διασυρμὸς τῶν ἔξω φιλοσόφων *gentilium Philosophorum derisio*: Φερεκύδης μὲν ἀρχὰς εἶναι λέγων Ζῆνα καὶ Χθονίην καὶ Κρόνον: Ζῆνα μὲν τὸν αἰθέρα, Χθονίην δὲ τὴν γῆν, Κρόνον δὲ τὸν Χρόνον. Ὁ μὲν αἰθὴρ τὸ ποιοῦν, ἡ δὲ γῆ τὸ πάσχον, ὁ δὲ χρόνος ἐν ᾧ τὰ γινόμενα. *Pherecydes principia esse dicit Jovem, & Tellurem, & Saturnum: Et Jovem quidem esse ætherem, Tellurem autem terram, Saturnum autem tempus; Quorum æther est agens, terra patiens, & tempus id in quo omnia fiunt.* Ex eodem libro hæc profert Clemens Alexandrinus lib. 6. Stromaton: Ζὰς (malim Ζεὺς) ποιεῖ φᾶρος μέγα τε καὶ καλὸν; καὶ ἐν αὐτῷ ποικίλλει γῆν καὶ Ὠγῆνον, καὶ τὰ Ὠγήνου δώματα. *Juppiter magnum facit pulchrumque pallium, quo cœlum & Ogenum* (id est Oceanum) *& Ogeni domos varie exornat.* Eodem pertinere videtur locus ab Isidoro allatus de vario pallio quô tegitur allata quercus, quamvis allegoriæ ratio non pateat satis. Ex hujusmodi nugis Theologiam suam consarcinaverat impurus Basilides, ὡς κατὰ ποιητικόν τινα ἐνθουσιασμὸν ἐμβροντηθεὶς *tanquam poetico quodam furore perculsus*, ut habet Epiphanius in hæresi Basilidianorum. Sed cum puderet Basilidianos veros dogmatum suorum authores agnoscere, finxerunt Ethnicos Philosophos hæc aliunde usurpasse, ut eo plus fidei commentis suis adstruerent. Hinc Isidorus Prophetæ scilicet Chamo tribuit, quod de allata quercu scripserat Pherecydes. Prout alibi dogma de geniis vel dæmonibus quos adesse volebant singulis hominibus, ne quis ab Aristotele illos hausisse objiciat, fingit Aristotelem ex Prophetis in suos libros transcripsisse. Ἀριστοτέλης, (inquit) δαίμοσι κεχρῆσθαι πάντας ἀνθρώπους λέγει, συνομαρτοῦσιν αὐτοῖς παρὰ τὸν χρόνον τῆς ἐνσωματώσεως: προφητικὸν τοῦτο μάθημα λαβὼν, καὶ καταθέμενος εἰς τὰ ἑαυτοῦ βιβλία. Et alibi rursus: Καὶ μή τις οἰέσθω, ὅ φαμεν ἴδιον εἶναι τῶν ἐκλεκτῶν, τοῦτο προειρημένον ὑπάρχειν ὑπό τινων φιλοσόφων. οὐ γὰρ ἐστιν αὐτῶν εὕρημα. Τῶν δὲ προφητῶν σφετερισάμενοι, προσέθηκαν τῷ μὴ (lege μὲν) ὑπάρχοντι κατ' αὐτοὺς σοφῷ. *Nec est quod quis putet, id quod dicimus electorum esse proprium, jam ante dictum à Philosophis. Neque enim eorum est inventum. Sed cum à Prophetis sumpsissent, id sapienti suo tribuerunt.* Sed apage fictitios vates nebulonis impurissimi, & vanissima commenta dare pondus idonea fumo.

Cic. 1. Tusc. Apul. lib. 2. Flor. Jamblich. in Pythag. Lact. Instit. l. 7. c. 8. Tzetz Chil. 2. hist. 55. Aug. epist. 3. Eustath. Odyss. o. Laert l. 1. Apul. ibid. Voss. de hist. Gr. l. 4. c. 4. Strab. lib. 1. Strab. 16. Apul. 16. Clem Alex. lib. 5. Strom. Laert. l. 1.

V. Clem. Alex. l. 6. Strom.

CAPUT II.

Chus כוש

EUpolemi locus restitutus in quo Chus *Chum* appellatur, & idem esse dicitur qui Græcorum Asbolus ab Hercule interfectus. Centaurus Asbolus vetus scriptor ante Homerum. Chus cæteri Aethiopiam, solus Jonathan Arabiam recte exponit. Chusan & Madian *ἰσοδύναμα* Hab. 3,7. Sephora Chusitis Num. 12,1. id est Madianitis. Aethiopiam in Arabia frustra quæri. *Σφάλμα μνημονικὸν* Theodoreti. Job 28,19. *topazius Chus*, id est Arabica. Aegyptus à Syene usque ad Chus Ezech. 29,10. Syene ubi Ezech. 30,9 naves ex Aegypto in Chus, id est in Arabiam per mare rubrum. Bella Regum Chus in Judæos. Philistæi & Arabes vicini Chusæis 2. Par. 21,16. Chusæis Azotii fidunt Es. 20,4. Aegyptus trans flumina Chus Sophon. 3,10. & Es 18,1. qui locus obiter explicatur; Aegyptus terra cymbali orarum seu marginati, id est sistri. Sistrum à vulgari cymbalo quid differat. Sistrum Isiacorum proprium. Aegyptus trans flumina Chus, id est Arabiæ, nempe flumina vel torrentes Besor, Rhinocoruræ, Trajanum & Coryn. Aegyptus in mare mittit imagines in vasis papyraceis super aquas, id est caput Osiridis quod navigio ex papyro facto diabolica vi ex Aegypto Byblum quotannis deferebatur. Testes Lucianus, Cyrillus, Procopius. Chusæi iidem qui Scenitæ & Saraceni. Horum situs ex Plinio. Eratosthene, Procopio & Marciano. Scenitas à recentioribus appellari Saracenos. Ratio utriusque nominis. Saraceni latrones. Saraca vicus Savyarakia. Madianitæ & Ismaelitæ Saraceni in paraphrasi Chald. & apud Augustinum. Cur Saracenorum regio hodie vocetur *Hegiaz*. Metropoles Medina & Meccha. Medina Arabibus *Iathrib*: veteribus Ἰαθρίππον & Ἰαθριππα. Theophanes, Euthymius, Ptolemæus in illo nomine correcti. *Egra* vel *Arga* urbs maritima prope Medinam, hodie *Algiar*. *Iathrib* unde dicatur. *Macoraba* Ptol. *Meccha rabba* id est magna. Betius fluvius Sapphiri. Meccha & Beccha. Baccha idolum. An Bacchus. Terminatio fœminina in Arab. masculinis. Chusæi gens valde potens, tamen despectissima. Chuthæ iidem qui Chusæi. Chusæorum vocatio, conversio ad fidem, & sequuta defectio. A nomine Chus fit אלכשכשה *alch-schasa*, id est migratio ad Arabismum. Cur dicatur Jerem. 13. *Nunquid mutabit Chusæus pellem suam?* Chusæi coloris subfusci. Judæi buxei. Chusæorum color Arab. *achdhar*. Nigri Arabes. *Ereb* vespera, *Oreb* corvus. *Erembi*. Kedareni à קדר Gall. *Haslé*. *Nigra ut tentoria Kedar*, id est ut Kedareni Scenitæ. Kedareni pro Chusæis. Chusæos seu Saracenos à multis scriptoribus vocari Mauros.

IN Eupolemo apud Eusebium lib. 9. præparationis superest insigne fragmentum generationum Chami ex Babyloniorum monimentis depromptum, sed in nonnullis depravatum, quæ canabor restituere. Verba sunt: Βαβυλωνίους λέγειν πρῶτον γενέσθαι Βῆλον, ὃν εἶναι Κρόνον· ἐκ τούτου δὲ γενέσθαι Βῆλον καὶ Χαναάν (lege καὶ Χάμ) τοῦτον δὲ τὸν Χαναὰν γεννῆσαι τὸν πατέρα τῶν Φοινίκων. Τούτου δὲ Χοὺμ (lege καὶ Χοὺμ) υἱὸν γενέσθαι, ὃν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων λέγεσθαι Ἄσβολον, πατέρα δὲ Αἰθιόπων, ἀδελφὸν δὲ τοῦ Μεστραεὶμ πατέρα (lege πατρὸς) Αἰγυπτίων *Babylonios dicere primum fuisse Belum, quem esse Saturnum* (id est Noam.) *Ex illo autem natos esse Belum & Chamum* (Belum id est Nimrodum, conditorem suæ gentis, quem ratione ὑπεροχῆς Noæ faciunt filium primogenitum cum fuerit tantum pronepos) *hunc autem* (Chamum) *genuisse Chanaanem patrem Phœnicum. Ejusdem etiam filium esse Chum* (Chus) *Æthiopum patrem, quem Græci Asbolon dicunt, & fratrem Metsraimi patris Ægyptiorum.*

Cur *Chus* in *Chum* mutaverit Eupolemus, aut eum velit Græcorum esse Asbolon, non satis capio. Suspicor tamen Χοὺμ ex Χοῦν factum, accusativo τοῦ Χοῦς (Peregrina enim nomina Græci solent sic declinare:) Et Χοὺμ exponi Ἄσβολον, quia ut

חום *chum* Hebræis atrum ſonat, ita Græcis ἄσβολος fuliginem. De cætero mihi nullus occurrit hujus nominis præter Centaurorum ducem Asbolum, quem in Centaurorum pugna interfectum Hercules crucifixiſſe legitur hoc aſcripto epigrammate. A

Tzetz. Chil. 5. c. 22.

> Ἄσβολος οὔτε θεῶν τρομέων ὄπιν, οὔτ' ἀνθρώπων,
> Ὑψικόμοιο κρεμαστὸς ἀπ' εὐλιπέος κατὰ πεύκης
> Σύγκειται, μέγα δεῖπνον ἀμετροβίοις κοράκεσσιν.
> *Divorum atque hominum qui ſpreverat Asbolus iras,*
> *Pendet in excelſæ ſuffixus ſtipite pinûs,*
> *Alitibus nigris convivia lauta daturus.*

B

An hic ille eſt Centaurus Asbolus quem Tatianus Aſſyrius in oratione contra Græcos, & ex illo Euſebius lib. 10. præparat. cenſent in catalogo ſcriptorum qui Homeri ætatem præceſſerunt? Nempe inter Centauros nonnulli docti fuere, ut Chiron tot heroum pędagogus, & in Ovidio Metam. l. 12. augur Aſtylus. Utut ſit, huic Asbolo commune nihil eſt cum Chuſo Chami filio.

Alia hîc ſeſe offert majoris momenti quæſtio, nimirum quæ ſit terra Chus de illius nomine dicta. Chus alii Æthiopiam, alii Arabiam explicant. Priorem interpretationem præter Hebræos fere quotquot ſunt, etiam Græci ſequuntur, & vulgatus interpres, & Philo, & Joſephus, & Euſebius, & Hieronymus, & Euſtathius in Hexaemeron, & author Chronici Alexandrini, & chorus patrum univerſus. Arabs etiam nuper editus qui hîc habet אלחבש Abaſenorum ſeu Abiſſinorum terram, id eſt Æthiopiam. Poſteriorem è veteribus, quod ſciam, ſolus Jonathan, in cujus paraphraſi Geneſ. 10, 6. pro Hebræo *Chus* eſt ערביא *Arabia*. Itaque ſi authoritate certatur, prior interpretatio haud dubiè obtinebit; Sed rationem ſi conſulimus, poſterior erit longe præferenda. Id temere à me non dici hæc argumenta palam evincunt. C

Num. 12, 1.

Primo *Chuſan* (idem quod *Chus*, niſi quod diminutivum eſt) & *Madian* Habac. 3, 7. ponuntur in vocabula ἰσοδύναμα. Prophetæ verba ſic habent: *In loco vano vidi tentoria Chuſan, commota ſunt aulæa terræ Madian.* Quale eſt quod Chuſitis appellatur Sephora uxor Moſis quæ Madianitis erat Exod. 2, 16. 21. Porro urbem Madian in Arabia fuiſſe in maris Rubri littore ex Joſepho, & Hieronymo, & Ptolomęo conſtat. Chuſitis igitur eô loco nõ eſt Æthiopiſſa mulier, ſed Arabica. Niſi quis aliam Æthiopiam in Arab. a ſibi fingat. Quod unum habent quod regerant Auguſtinus & Theodoretus in explicatione hujus loci. Sed Auguſtinus nititur aliis Scripturæ locis in quibus verſiones Æthiopiam habent pro Hebræo *Chus*: Et Theodoretus lapſu memoriæ putat Reginam Saba ſeu Sabæorum qui in Arabia ſunt, vocari Reginam Æthiopum in Luca vel Matthæo. Illorum enim verba ſic citat: Βασίλισσα Αἰθιόπων ἀναστήσεται, καὶ κατακρινεῖ τὴν γενεὰν ταύτην *regina Æthiopum ſurget* &c. contra omnium codicum fidem, in quibus conſtanter legitur βασίλισσα Νότου *regina Auſtri*, non βασίλισσα Αἰθιόπων *regina Æthiopum*. Atque id ipſum habent Syrus, & Arabs, & Æthiops, & interpretes quotquot ſunt. Denique nullam Æthiopum Reginam Scriptura memorat præter Candacen, cui cum Sabæa nihil commune. D E

Joseph. Antiq. l. 2. c. 5. Hiero. de loc. Hebr. Ptol. l. 6. c. 7.

Luc. 11, 31. Matt. 12, 42.

Secundo

A Secundo Job.28,19. פטדת כוש *pitdath Chus*, non est Æthiopica topazius, sed Arabica. Neque enim Æthiopicæ topazii meminit quisquam veterum. Sed Arabica notissima est in Chiti vel Topazo maris rubri insula. Plinius: *Egregia etiamnum topazio gloria est, suo virenti genere, & cum reperta est prælata omnibus. Id accidit in Arabiæ insula quæ Chitis vocatur* &c. Hujus insulæ præter Plinium meminerunt Agatharchides, Strabo, Diodorus, Isidorus, alii quos citavimus in libello de Scripturæ gemmis.

Agathar. c 42 Strab l. 16. Diod. l 2. p. 121. Isid. Orig. l. 16. c. 7.

Tertium argumentum hæc Dei verba suggerunt Ezech.29,20. *Desolabo terram Ægypti à turri Syenes usque ad terminum Chus.* His verbis designari palam

B est duos Ægypti terminos oppositos. Syenem autem omnes sciunt esse terminum Ægypti versus Æthiopiam. Strabo de Syene; ἡ μὲν ἐπὶ τῶν ὅρων τῆς Αἰθιοπίας καὶ τῆς Αἰγύπτου *Illa quidem urbs est in Æthiopiæ & Ægypti finibus.* Plinius: *Ditionis Ægyptiæ esse incipit a fine Æthiopiæ Syene.* Solinus: *Ditionis Ægyptiæ esse incipit à Syene in qua fines Æthiopum.* Hinc Josephus Ægyptum habere dicit à meridie τὴν διορίζουσαν ἀπὸ Αἰθιόπων τὴν Συήνην *Syenem qua ab Æthiopibus dirimitur.* Et in Stephano Syene est πόλις Αἰγύπτου καὶ Αἰθιοπίας *urbs Ægypti & Æthiopiæ*, quasi inter illas ambigua. Itaque *Chus* Ægypti terminus Syenæ oppositus non potest esse Æthiopia. Quin Arabiam intelligi plane necesse est qua terminatur Ægypti

lib. 7. p 817.

Plin lib. 5. c. 9 Sol c 35. De bello Jud. l. 5. c. 1.

C pars ab Æthiopia remotissima.

Capite sequenti Deus Ægypto & Ægyptiis multa interminatus ita loquitur: *Postquam immisero ignem in Ægyptum* &c. *In die illa prodibunt nuncii à facie mea navibus ad perterrendam Chus securam.* Hoc de Arabia commodè potest intelligi, in quam Ægyptii navibus per mare Rubrum sæpe commeant. De Æthiopia nequaquam, in quam ne per Nilum quidem adversum navigatur propter cataractas prope Syenem.

Ezech. 30, 8, 9

Hûc etiam non parum facit quod 2. Reg. 19,9. Sennacheribum obsidentem Libnam oppidum in tribu Judæ, Tirhaca Rex Chus ex improviso adortus est. Neque enim Æthiopiæ Rex eô se conferre potuisset, nisi subacta prius Ægypto quæ interjacet. Idem de Zera judicium altero Rege Chus qui in Azam Judææ Re-

D gem duxit decies centena millia militum 2. Par. 14,9.

Non minus in eo est virium quod 2. Paral. 21,16. legitur excitasse Dominus contra Joramum animum Philistæorum & Arabum qui finitimi sunt Chusæis. Palam enim est eo loco Chusæos non posse esse Æthiopes, quia nulli Arabes Æthiopibus finitimi sunt præter solos Troglodytas, quos à Judæis disterminat Ægyptus interposita. Taceo quod Troglodytas Scriptura non vocat Arabes sed Succhæos 2. Paral. 12,3. vel quia in סכות *Succhoth*, id est in tabernaculis degunt, vel ab oppido *Suchis* quod describit Plinius in media Troglodytica non procul ab Adulitis.

Plin. l. 6. c. 29.

E Sic Esaiæ 20,4.5. Chusæis & Ægyptiis in captivitatem abductis *timebunt Azotii & confundentur à Chus expectatione sua, & ab Ægypto gloriatione suâ.* Nempe Azotiis in Palæstina subsidio esse poterat Chusæi Arabes & Ægyptii, Æthiopes non item propter Ægyptum interjectam.

Hoc

Hoc potissimum quod Ægyptus describitur *trans flumina Chus* Sophon. 3. 10. & Es. 18, 1. quem locum quia obscurus est, & multum torquet interpretes, & ad hanc rem maximè facit, libet obiter explicare; *Væ*, inquit, *terræ cymbali orarum, quæ est trans flumina Chus, mittenti in mare imagines, idque in vasis papyraceis super aquas.* Significat Ægyptum αἰνιγματωδῶς pro more Prophetarum. כנפים alii alas, ego oras explico, quomodo כנף passim sumitur pro ora & extremitate cujusque rei, puta terræ, fluminis, vestis, ædificii. Ergo צלצל כנפים *cymbalum orarum* phrasi Hebræa cymbalum est, cujus in lateribus sunt oræ seu margines, id est sistrum. Nempe sistrum est cymbali species. Hesychius: Σῆστρα (id est σεῖστρα) κόσκινα ἢ κύμβαλα. Et merito vocatur צלצל id est *tinnulum instrumentum* à verbo צלל quod *tinnire* est. Sistrum enim non minus erat tinnulum quam vulgare cymbalum, Ovidius:

De ponto l. 1. Eleg. 1.

Jactantem Phariâ tinnulâ sistra manu.

Metaph. l. 11. Advers. l. 26. cap. 33.

Apuleius: *Aereis & argenteis, imo vero aureis etiam sistris argutum tinnitum constrepentes.* Sed in eo differt sistrum à vulgari cymbalo, quod cum rotundum fuerit cymbalum, in formam acetabuli, ut probat doctissimus Turnebus ex Scribonio Largo, qui herbam κοτυληδόνα scribit similia folia cymbalis habere, sistrum fuit ovali forma cum certis oris seu marginibus ex quibus appensa tintinnabula argutum strepitum concussu edebant. Vide Dempsteri paralipomena ad Rosini antiquitates Romanas cap. ult. libri secundi. Hebraicè ergo sistrum צלצל כנפים *cymbalum orarum*, id est *marginatum*, dicitur διακειτικῶς, propter oras quas diximus. Itaque *Væ terræ cymbali orarum*, id est *væ terræ sistri.* Ex pluribus κειτηείοις, quibus designatur Ægyptus, hoc primum est, adeoque notissimum. Nemo enim est qui sistrum nesciat esse proprium sacerdotum Isidis.

Sequitur κειτήειον alterum, *quæ est trans flumina Chus.* Id Ægypto quomodo competat si *Chus* sit Æthiopia? An Esaias in Judæa scribens Ægyptum trans Æthiopiam esse dixerit, cum plane contra Æthiopia Judææ respectu sit trans Ægyptum? Omnino igitur ibi *Chus* est terra media inter Judæam & Ægyptum, nempe Arabia Chusæa. Hujus flumina sunt *Besor* in mare Mediterraneum, *Rhinocoruræ torrens* in lacum Sirbonidem, & *Trajanus amnis* in mare Rubrum ad Heroum urbem influens; Et *Corys*, è quo Regem Arabum tres aquarum elices in viam deduxisse, quâ è Babylone in Ægyptum ivit Cambyses, testatur Herodotus in Thalia. Trans hæc flumina dicitur esse terra sistri, seu quæ sistro in sacris utitur, id est Ægyptus.

lib. 3. c. 9.

Tertium κειτήειον hoc est, quod *in mare mittit imagines*, idque *in vasis papyraceis super aquas.* צירים alii legatos, nos imagines vertimus, à verbo ציר quod est *formare.* Sic apud eundem Esaiam cap. 45. vers. 16. חרשי צירים sunt *fabri imaginum.* Quotannis nimirum caput Osiridis in mare injectum diabolica vi ex Ægypto Byblum deferebatur septem diebus. Rem ita se habere testatur Lucianus testis αὐτόπτης in *de Syria Dea.* Nec dissimilia habent Cyrillus & Procopius in Esaiam. *Vasa* porro *papyracea* sunt Ægyptiaca navigia quæ ex papyro fiebant. Theophrastus: αὐτὸς δὲ ὁ πάπυρος πρὸς πλεῖστα χρήσιμος, καὶ γὰρ πλοῖα

A πλοῖα ποιοῦσιν ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς βίβλου ἱστία πλέκουσι καὶ ψιάθους. Quæ Plinius ita reddidit: *Ex ipſo quidem papyro navigia texunt, & è libro vela tegetesque.*

Ex iis quæ hactenus à nobis diſputata ſunt, credo cõſtare luce clarius Chuſæos in iis locis habitaſſe quę ſupra indicavimus, nimirũ ſupra Ægyptum ad Rubri maris ſinum intimum, in parte Arabię Petręæ & Fœlicis. Unde colligere eſt Chuſęos eosdem eſſe cum veterum Scenitis & Saracenis recentiorum. De Scenitis enim ita Plinius; *Ultra Peluſiacum Arabia eſt ad Rubrum mare pertinens, & odoriferam* (lib. 5. c. 11.) B *illam ac divitem, & beatæ cognomine inclytam. Hæc &c. Scenitarum Arabum vocatur ſterilis, præterquam ubi Syriæ confinia contingit.* Et Eratoſthenes apud Strabonem: *Arabiam Fœlicem habent primi poſt Syros & Judæos homines agricolæ. Poſt illos autem terra eſt arenoſa & ſtirilis, palmas habens paucas, & ſpinam, & myricam, & aquas foſſiles ut Gedroſia; Eam autem obtinent Scenitæ Arabes camelorum paſtores.* Et de Saracenis Procopius: *Hoc autem littus* (ſinûs Arabici (l. 1. Perſic.) circa Elanam) *quamprimum Palæſtinæ fines tranſgreſſus eris, Saraceni obinent qui* ἐν τῷ Φοινικῶνι *in palmeto jam olim ſedes fixerunt.* Et Marcianus Heracleota: περὶ τὴν αὐχένα *circa cervicem Arabiæ Fœlicis poſt Arabiam Petræam habitant qui vocantur Saraceni, qui populi ſunt multorum nominum & multam terram deſertam occupant.* Eosdem addit Palæſtinæ, & Perſidi, id eſt Babyloniæ, & Arabiæ Pe- C træ & Deſertæ & Fœlici eſſe finitimos. Itaque ubi Scenitas Eratoſthenes, ibi Saracenos ponunt Procopius & Marcianus. Saraceni nimirum à Scenitis hoc ſolum differunt, quod Scenitarum nomen eſt vetuſtius. Ammianus lib. 22. *Scenitas prætenditur Arabes, quos Saracenos nunc appellamus.* Et lib. 23. *Scenitas Arabes quos Saracenos poſteritas appellavit.*] Ptolemæus tamen videtur diſtinguere, Scenitas ponens in ipſo aditu Arabiæ Fœlicis, & ad horum Auſtrum Saracenos. Sed idem alios Saracenos, ſaltem Saracenam regionem deſcribit prope Ægyptum, in Arabia Petræa, ubi ſunt Plinii Scenitæ.

Scenitæ Chuſæi dicti ſunt, quia in tabernaculis degebant, ut habetur Habac. D 3, 7. Et *Saraceni* à latrociniis. Nam Arabicè סרק *ſaraka* eſt latrocinari. Itaque horum hominum vitæ genus planè λῃστρικὸν graphicè exprimit hoc nomen. Qui ad Saram referunt nugas agunt. Sed nec à loco *Saraca* fuiſſe nominatos Stephano conceſſerim, cujus verba ſunt: Σάρακα, χώρα Ἀραβίας μετὰ τοὺς Ναβαταίους; οἱ οἰκοῦντες Σαρακηνοί. Neque enim fuit *Saraca* prope Nabatæos, ſed in Sabæis loco à Nabatæis remotiſſimo. Vide Ptolemæum lib. 6. c. 7. Scio hodieque in Arabia extare vicum סוארקיה *Savvarakiam* inter Meccham & Medinam, vel ut alii vo- (Vid. Gigg.) lunt, in via quâ itur Mecchâ Jeroſolymas. Sed vicus ille obſcurior eſt quam ut genti nomen fecerit. Neque ab eo *Saraceni* ſed *Savvarakieni* dicerentur. Hoc E potiſſimum quod Saracenos ipſi ſe nunquam appellant, ſed à vicinis populis per contemptum ſic vocitantur. Hieroſolymitana Paraphraſis Gen. 37, 25. pro Iſmaelitis habet סרקיין *Saracenos*, neque id malè. Apparet enim ex verſu 28. promiſcuè uſurpari Iſmaelitas & Madianitas quos Chuſæis accenſeri probavimus ex Numer. 12, 1. & Hab. 3, 7. Itaque Madianitas & Saracenos Auguſtinus pro iiſ-

dem habet. *In his*, inquit, *locis dicitur eos persequutus Israel, ubi Madianitæ habitant, qui nunc Saraceni appellantur*. Utut enim Chusæi, Madianitæ, Ismaelitæ fuerint diversi generis, tamen promiscuè habitarunt, & in unam Saracenorum nationem coaluerunt. A

In Num. q. 20.

Ea pars Arabiæ hodie vocatur חגאז *Hegiaz* à dividendo, quomodo in Avicenna diaphragma vocatur אלחגאב אלחאגז *velum dividens* : Ephes. 2, 14. חאטר חאגז *paries intergerinus*. Nimirum regio *Hegiaz* Petræam Arabiam à Fœlici dirimit, & propriè ad neutram pertinet. Nam ad Fœlicem Græci nullâ ratione referunt, cum nihil sit infœlicius. Hagiaz dividitur in tractum Medinensem & Mecchensem. Metropoles Medina & Meccha, infames natalibus & sepulchro Pseudoprophetæ. Medina per compendium dicitur pro מדינה אלנבי *Medinatholnabi*, id est civitas Prophetæ. Sed vetus nomen erat יתרב *Jathreæ* vel *Jathrib*. Geographus Nubiensis : *A Meccha ad Medinam, cujus nomen est Jathreb* יתרב *viâ rectâ decem fere sunt stationes*. Item : *Magnitudo urbis Jathreb æquat mediam partem Mecchæ*. Roder. Tolet. hist. Arabum c. 1. *In villa quæ Jathrib dicitur prope Maccham erat homo Ali nomine &c. Et uxor ejus Emina &c. quæ concepit & peperit filium quem vocavit Mahometh*. Et c. 2. *Eum à Meccha in Jathrib fugere compulerunt*. Multi Αἴθριβον scribunt. Theophanes in Moamethicis: ἐκράτησεν ἡ αἵρεσις αὐτοῦ τὰ μέρη τοῦ Αἰθρίβου. Et ex illo Anastasius Bibliothecarius : *Tenuit hæresis ejus partes Æthribi*. Et Euthymius Monachus de Heraclio Imperatore: μέλλοντος αὐτοῦ διελθεῖν τὴν Αἴθριβον, ἀπῄει πρὸς ὑπάντησιν αὐτοῦ ὁ θεομισὴς Μωάμεθ. *Cum per Æthribum transiturus esset, ivit illi oviam Deo exosus Moameth*. Sed rescribendum ubique Ἰάθριβον *Jathribum*, i.e. יתרב *Jathrib*. Veteres Ἰάθριππαν scripserunt. Stephanus de urbibus : Ἰάθριππα πόλις Ἀραβίας πλησίον τῆς Ἔγρας *Jathrippa urbs Arabiæ prope Egram*. Item : Ἔγρα πόλις Ἀραβίας, πρὸς τῷ Αἰλανίτῃ κόλπῳ. *Egra urbs Arabiæ ad Ælanitem sinum*. Egra est Arabum *Algiar* Medinæ portus ab ea distans itinere trium dierum. Geographus Nub. *Inter Medinam & mare interest spatium trium dierum, & Algiar est portus ipsius*. Egræ meminit Plinius in oppidorum censu quæ in Arabia diruit Ælius Gallus. In Ptolemæo Ἔγρα urbs est Mediterranea. Πινακόγραφοι perperam *Negran* scribunt; neque enim ibi fuit Negran, sed in Arabia interiore, At quæ Stephano est *Egra* & Arabibus *Algiar*, Ptolemæo est *Arga*. Illi nimirum *Arga* est urbs maritima è regione Jathrippæ, cujus nomen perperam scriptum *Lathrippa* & *Laorippa*. Itaque corrigendus hic error tam in Græco textu quam in Tabulis. *Jathrib* est urbs terrea, nomine facto ex תראב *thurab*, id est terra : Habet enim *mœnia & aggeres ex humo*, id est terreos, ut legere est in Vartomano. Ad Austrum Jathrippæ in Ptolemæo est *Macoraba*, id est מכה רבה *Mecca Rabba* seu *Mecca magna*, interjecto amne Betio qui hodie ואדי אלעקיק *VVadi-lakik* fluvius Sapphiri. Mecca magna dicitur vel absolutè, vel διακριτικῶς; *ut* חמת רבה *Emath magna*, id est *Antiochia*, propter alteram minorem, nempe Epiphaniam, ut censet Hieronymus. *Meccha* etiam בכה *Beccha* dicitur apud Giggeum & alios, vel permutatis literis labialibus ut sæpe fit, vel ab idolo *Beccha* vel *Baccha* ibi culto. Euthymius in Maomethicis cap. 8. τὸ Βακχὰ

B C D

Avic. 1. 22.

Clim. 2. par. 5

Ubi supra. lib. 6. c. 28.

Navig. l. 1. cap. 11.

Sic Merodac Es. 39, 1. Berodac 2. Reg. 20, 12. בתנן & מתנן

Ἴσμα-

A Ἰσμακὲχ καλέμενον εἴδωλον, ὅπερ αὐτὸς προσκύνημα παρατηρήματος ὀνομάζει, τοὺς ἀθλίους βαρβάρους προσκυνεῖν ἐκέλευσε. *Idolum Baccha Ismakech dictum quod ipse numen observationis appellat, miseros barbaros adorare jussit.* An Baccha idem qui Bacchus, Deus Arabum quem alii Οὐροτὰλ *Urotal*, alii Δουσαρῆ *Dusarem* appellarunt? Nil quicquam obstat in בַּכָּה *Baccha* fœminina terminatio. Nam & Hebræum קוהלת *koheleth*, id est Ecclesiastes, & Arabicum חַלִיפָה *chalipha*, i.e. imperator, sunt fœmininæ terminationis. Et Arabes asserunt id pertinere ad dignitatem. Quid quod Orpheus Hymno in Mysen Bacchum appellat.

Herod. Hesych.

------ ἄῤῥητον ἄνασσαν

Ἄῤῥενα καὶ θῆλυν, διφυῆ λύσειον Ἴακχον,

B Quia Bacchus credebatur esse utriusque sexûs.

Sed ut redeam ad *Chusæos* seu Saracenos, gentem jam olim fuisse præpotentem inde constat quod ex ea sub Rege Zarâ armatorum prodierint decies centena millia 2.Par. 14, 8. Ut de Tirhaka taceam qui Sennacheribi copias ultro lacessere ausus est 2.Reg. 10,9. Merito igitur Nahum. 3,9. כוש עצמה *Chus valida* deprædicatur. Tamen in summo contemptu fuisse apud pios probant hæc Amos 9, 7. *Nonne ut filii Chusæorum vos mihi estis, filii Israel, dicit Dominus?* id est vilissimi & abjectissimi, Unde est quod καὶ ἐξουθενισμὸν uxorem Mosis Maria & Aaron Chusitim potius quam Madianitidem vocant Num.12,1. Atque id ipsum Judæi sibi volunt, cum Cuthæorum nomine traducunt Samaritanos. Cuthæos enim probavimus eosdem esse cum Chusæis. Interim horum etiam vocatio disertis verbis

C prædicitur Psal.68,32. & 87,4. Atque id demum impletum est cum Saracenorum Regina Mauvia & Rex Alamundarus, illa Valentiniano, hic Anastasio imperantibus, cum magna parte gentis Christianam fidem amplexi sunt. Sed haud multo post, sub Heraclio, sequuta est horribilis defectio incentore Mahumetho.

Memoria nominis כוש *Chus* apud Arabes plane periit. Tamen hodieque usurpant nomen כַשְׁכָשָׁה *chaschasa* inde deductum geminatis radicalibus. Quomodo ex Hebræo חול *chul* derivatur הלחלה *chalcala*. Illis scilicet אלכשכשה *alchaschasa* est migratio ad Arabismum, quâ peregrinus in illam gentem inseritur & adoptatur. Ita explicatur in Giggeio. Itaque ut מתיהדים *Mithjehudim* seu

D οἱ Ἰουδαΐζοντες Esth.8,17. sunt qui ex Ethnicismo transeunt ad Judaismum; ita plane מתכשכשים sunt qui ex alia gente ad Arabum regionem & mores se transferũt.

Unum habent quod opponant qui volunt nomine כוש *Chus* Æthiopes significari, nempe Jeremiæ ἐπιφώνημα c.13.v.23. *Nunquid mutabit* כושי *Chusæus cutem suam, aut pardus maculas suas?* Quod conferunt cum adagiis veterum, Αἰθίοπα σμήχεις & Αἰθίοπα σμήχειν ἐπιχειρῶ, & Αἰθίοψ οὐ λευκαίνεται, ut probent de iisdem populis utrobique rẽ esse. Sed eô argumento parum nitetur quisquis veros Chusæos, id est Saracenos, de facie noverit. Utut enim Saraceni non sint omnino nigri, nigricantes tamen sunt & coloris subfusci. De Judæis dicitur in Glossa Misnæ tractatu Sanhedrin fol. 18. 1. הן כתאשור לא שחורים ולא לבנים *sunt ut buxus nec nigri nec albi.* Cujus coloris ratione ἐκωμῳδεῖτο Chærephon Phi-

 losophus,

losophus, & vocabatur πύξιν☉ *buxeus* propter faciem sublividam. Et Maximinæ vetulæ dentes buxeo concolores Martialis ita deridet: A

Et tres sunt tibi Maximina dentes
Sed plane piceique buxeique.

Schol. Ariſtoph. in Nub. Act. 1 Scen. 6. l. 2. epigr. 41.

Is si fuit color Judæis, Saracenos credibile est vicinioris syderis vaporem inficere multo magis. Sed nihil opus argumentis, cum habeamus testes αὐτόπτας. Ludovicus Vartomanus qui Mecchæ degit diu, illos describit his verbis: *Statura sunt despicabili parvâque, color est inter fulvum & nigrum.* Hunc colorem ipsi Arabes אחצר *achdhar* vocat, & nocti tribuunt. Giggeius: אחצר אלליל *nigra valde fuit nox vel obscura:* אלאחצר *Mauri Arabes* אלחצר *quidam Arabes nigri.* Hi sunt illi Arabes de quibus historia Saracenica lib. 1. c. 5. p. 41. ubi Abubecrus ex Ægypto ejecisse legitur חריתא Harithæos qui sunt מן אסוד אלערב *è Nigris Arabum.* Itaque non de nihilo est quod ערבי (*Arabi*) Arabs, ערב (*ereb*) vespera, & עורב (*oreb*) corvus sunt ab eadem radice. Nec desunt qui Arabes ab Homero Ἐρεμβοὺς dici volunt, quasi Ἐρεμνοὺς vel Ἐρεβεννοὺς id est nigros. Vide Strabonem & magnum Etymologicum. Tamen verosimilius est tam Erembos quam Arabes fieri ab Hebræo ערב id est *Arabia*, quod promiscuè legitur ערב *Arab* vel ערב *Ereb* ut patet conferenti loca 1. Reg. 10, 15. & 2. Chron. 9, 14. Ergo Arabes ab *Arab*; & ab *Ereb* Erembi dicti inserto μ epenthetico. Similis origo nominis קדר *Kedar*, à quo *Kedareni* Arabes, (*Cedrei* Plinio, & Uranio Κεδρανῖται) qui pars erãt Saracenorum. Nam Hebraicè verbum קדר significat obtenebrare, & nigrorem cõtrahere propriè à Sole. Unde Jobi querela c. 30. v. 28. קדר הלכתי בלא חמה *ater ambulavi* etiam *sine Sole*, id est etiam si Sol me non infuscaverit, tamen mœror quo conficior me totum decoloravit. *Kedar* igitur id ipsum quod Gallis *haslé*, qui Solis ardore perustus est atque infuscatus. Cujusmodi fuisse Kadarenos constat vel ex sponsæ verbis in Cantico Solomonis, *Nigra sum &c. ut tentoria Kedar*, id est juxta Chaldæum interpretem כבני דכוש רשרין במשכני קדר *ut filii Chus qui habitant in tentoriis Kedar.* Ubi rursus id notandum, filios Chus & Kedarenos promiscue usurpari. Ex his constat plus satis Saracenis apprimè convenire hæc Jeremiæ; *An mutabit Chusæus pellem suam?* Tamen ferri potest versio Gallica quæ habet; *Le More changera-il sa peau?* Quippe etiam Saracenis Maurorum nomen tribuunt Historici recentiores, imprimis qui scripserunt res à Saracenis gestas circa tempora Caroli Magni. Lucas Tudensis in Chronico apud Baronium: *Post hac Mauri* (Saraceni) *totam fere Hispaniam atque Provinciam Burgundiam & Pictavium ferrô flammâque attritas suo dominio manciparunt.* Item: *Froilanus Maurorum ducem Galleciam invadentem vicit gloriosa victoriâ, cæsis ex Saracenis quinquaginta quatuor milibus.* Item: *Aurelius infamem illam conditionem subire non renuit, ut numerum quendam Christianarum virginum loco tributi quotannis Maurorum regi solveret &c. & decretum ut nobiles Hispaniæ mulieres matrimonio jungerentur cum Saracenis.* Item Anonymus author sui temporis scribens Annales à quibus Regino & alii: *Hoc eodem anno adversus Mauros Caro-*

B C D E

Navigat. l. 1. cap. 8.

Plin. 5. 11. Apud Stephan.

Cant. 1, 5.

Ad A. 716. §. 15.

Ad A. 257. §. 10. Ad A. 770. §. 32.

Ad A. 807. §. 4.

Carolus duce Burchardo classe immissa in Sardinia atque Corsica adversus eos pugnavit, atque iterum profligavit, qui iidem Saraceni & aliis in locis pugnando tulere posteriores. Plura vide de Chusæis in Paradiso nostro.

CAPUT III.

Filii Chus.

Ex veterum sententia filii Chus in Africa. Josephi hallucinationes. Eorum situm Hieronymus profitetur se ignorare. Chaldæus etiam & Arabs interpretes in meris tenebris versantur. In utroque multa explicata. *Phacusa* unde dicta. Lentes Pelusiacæ. Omnes Chusi filios præter Nimrodum habitasse circa mare Persicum.

Chusi filii sex *Seba*, *Chavila*, *Sabta*, *Rhegma*, *Sabteca*, & *Nimrod*; & ex *Rhegma* nepotes duo *Sçeba* & *Dedan* à Mose recensentur. Horum plerisque veteres cum in Africa sedes quæsiverunt, toto cœlo aberrarunt. Ex utroque Sçeba Sabæos Josephus indiscriminatim deducit, id est Meroitanos; Quippe Meroës nomen vetus asserit fuisse Saba. Tamen de thurifera Sabæa intelligit Hieronymus. Cur iidem ex Chavila Getulos, & ex Sabatha Astabarros derivarint, non puto aliam habuisse rationem quam allusionem nominum, quæ tamen valde est remota. Pro Rhegma & Sabteca Josephus Rhomum & Sabactam scribit, & patres facit Rhomæorum & Sabactenorum qui populi nusquam sunt. Maluit Hieronymus ignorantiam ingenuè profiteri. *Rhegma*, inquit, *& Sabathaca paulatim antiqua vocabula perdidere, & quæ nunc pro veteribus habeant ignoratur.* Dedanis item posteros uterque locat in Occidentali plaga Æthiopiæ. Sed pro Dedane & Dedanæis Judam & Judæos perperam scripsit Josephus.

Arabs nuperæ editionis è nominibus filiorum *Chus* solum *Seba* & *Nimrod* invariata retinet, cætera mutat pro libidine. *Havila* in זוילה *Zavila* propter soni vicinitatem: *Sabta* in זגאוה *Zogava*: *Raama* aut *Rhegma* in אלפאקו *Alphacu*: *Sabtheca* in אלדמס *Addams* vel *Aldams*: *Sçeba* & *Dedan* in אלסנד *Assind* vel *Alsind* & אלהנד *Alhind*, id est Indiam & Sindiam quæ est in ora Indię. Reliqua vel sunt Ægypti, vel prope Ægyptum. *Zavila* & *Zogava* sunt Marmaricæ loca, Ptolemæo *Zagylis* & *Zygis*. De *Zavila* sæpe meminit Geographus Nubiensis clim. 2. & 3. part. 3. *Alphacu*, Giggeio Guill. Tyrio פאקוס *Phacus* Ptolemæo *Phacusa*, Straboni *Phaccusa*, Stephano *Phacussa*, Athanasio *Phacusæ*, urbs in Ægypto fuit Arabiæ Nomi metropolis, ad Bubasticum seu Pelusiacum Nili alveum, à qua fuit initium fossæ à Nilo ad mare Rubrum ductæ. *Aldams* Nubiensi Geographo דמסיס *Damasis* est Ægypti urbs in Delta ad præcipuum Nili alveū.

Obiter nota *Phacusæ* ad Pelusiacum Nili alveum nomen esse à lente, quæ Gręcis φακὸς aut φακῆ: Quia lens in iis locis copiosa & in precio. Virgilius lib. I. Georg.

Nec Pelusiacæ curam aspernabere lentis.

Ad quem locum Servius: *Pelusium, unum est de septem ostiis Nili, ubi optima lens nascitur, unde καὶ ἐξοχῶς locutus est.* Martialis lib. 13. ep. 9.

Accipe Niliacam Pelusia munera lentem.

Ausonius Idyl. 12.

Et Pelusiaco de semine plana teres lens.

Planam & teretem dicit, quia *duo genera ejus in Ægypto, alterum rotundum nigriusque, alterum sua figura*, Plin. lib. 18, cap. 12. Inde Alexandrini σύντροφοι τῷ φακίνῳ βρώματι *lente plurimum vescebantur*: Et tota urbs πλήρης φακίνων *plena lenteorum*, teste Cynulco apud Athenæum lib. 4.

E Chaldęis Jonathan Chavilę assignat הינדקי *Indiam*, Rhegmæ modò לובאו *Libes*, mopò מוריטנוס *Mauritanos*, Sabtecæ זינגאי *Zingitas*, Sçebæ זמרגד *Smaragdum* montem in Ichthyophagis, Dedani מזג *Mazaces* vel *Mazices* populos Mauritaniæ. Qui sint סינראי *Sinirai* pro Seba, & סבדאי *Sebdai* pro *Sabatha* divinare non possum. Nam de Armeniæ Sinera vel Sinoria, & Sibda oppido prope Halycarnassum illum non puto cogitasse. Sed quicquid habuerit in animo, nostra nil refert, cum appareat illum in meris tenebris hîc versari. Itaque his relictis, nos asserimus omnes Chusi filios, quos hîc nominat Moses, habitasse circa mare Persicum, præter Nimrodum quem Babylonem migrasse testatur Moses. Libet singula descibere initio facto à Sabtheca omnium remotissimo, ideoque minus noto.

CAPUT IV.

Sabtheca סבתכא

M & B in Oriente maximè permutabiles. Exempla multa. *Sabtheca* vel *Sabithace*. Gr. *Samydace* Carmaniæ urbs *Samydacus* Fl. Ptolemæus emendatus. Carmania quam ferax, præcipuè vitibus unde nomen. Ex Arabia in Carmaniam facilis navigatio. Fretum in medio quam sit angustum.

IN Arabia & vicinis locis literæ M & B sunt maximè permutabiles. Hinc in libris Regum idem vocatur *Merodac-Baladan*, & *Berodac Baladan*. In Chaldæo Paraphraste *Basan* redditur בתנן *Bathnan*, & מתנן *Mathnan*: Et אבנה *Abana* Damasci amnis exponitur אמנה *Amana*. Et Arabibus בעראד *Bagdad* & בעראה *Magdad*; מכה *Meccha* & בכה *Beccha*: מרבאט *Merbat* & ברבאט *Berbat* eædem urbes: Et Smaragdus modò זמרגד *Zamargiad* scribitur; modò זברגד *Zabargiad*. Et Græcis interpretibus *Libna* est *Lemna*; *Sobna*, *Somnai*. *Jabne*, *Jamnia*. Et genus serpentis ἀμφίσϐαινα *amphisbena* in Hesychio λέγεται καὶ διὰ τ Μ ἀμφίσμαινα *etiam per M dicitur amphismæna*, Hæc præfari necesse habui, ne cui videatur insolens quod *Sabtheca* vel *Sabithace* mutetur in Σαμυδάκην *Samydacen*. Samydace Stephano est urbs Carmanię cujus gentile Σαμυδακηνός. Eādem cum cognomine fluvio Samydaco describit Marcianus Heracleota ad sinum Paragonē in Carmanię Chelonophagis. Ubi & Ptolemęus, sed depravata scriptura. Nam in Græco textu pro urbe *Samydace* legitur *Samycade*, & *Samydocus* fluvius, vel *Samyraces* etiam pro *Samydaco*.

Marcian. pe- rieg. p. 31. Steph. in Σαμυδάκην. Ptol. l. 6. c. 8.

Carmaniæ pars una deserta est, altera ad quam Sabthecam putamus appulisse, ubi *Samydace* urbs & *Samydacus* fluvius, omnium arborū est ferax pręter oleam. Auro

A Auro etiam & argento dives esse traditur, & ære, & arsenico, & minio, & sale, & frugibus Persicarum æmulis. Sed Carmaniam nihil tantopere commendat quam portentosa vitium ubertas, quarum uvæ solent esse bicubitales, grandibus acinis ac densis. Ita habetur in Strabone: Γεώργια δ' ἔχει παραπλήσια τοῖς Περσικοῖς, τά τε ἄλλα καὶ ἄμπελον, ταύτης δ' ἡ Καρμανία λεγομένη παρ' ἡμῖν, καὶ δίπηχυν ἔχει πολλάκις τὸν βότρυν, πυκνόρραγά τε ὄντα καὶ μεγαλόρραγα ἣν εἰκὸς ἐκεῖ εὐερνεστέραν εἶναι. Et in Indicis Arriani: ὁρμίζονται δὲ ἐν Βαδειχώρῳ τῆς Καρμανίης οἰκουμένῳ, δένδρεά τε πολλὰ ἥμερα πεφυκότα ἔχοντι, πλὴν ἐλαίης, καὶ ἀμπέλους ἀγαθάς. Et Plinius lib. 6. cap. 3. ubi de Carmania: *Inde vineas coli & arva*, &c. Ab hac vitium copia & præstantia כרמאן

B *Carman* id est Carmania videtur dicta. Chaldæis enim & Syris כרמא *carma* est *vitis*. Arabes scribunt כרמה *carama*, Hebræi כרם *cerem*.

In Carmaniam ex Arabia, unde oriundus erat Sabtheca, navigatio est facillima; Persici enim maris intermedii *ostia adeo perhibentur esse angusta, ut ex Harmazonta Carmaniæ promontorio contra oppositum aliud promontorium, quod appellant incolæ Maces, sine impedimento cernatur*. Ita Ammianus lib. 23. Quibus consona hæc Eratosthenis de eodem mari apud Strabonem lib. 16. τὸ μὲν στόμα φησὶν εἶναι στενὸν οὕτως ὥστ' ἐξ Ἁρμόζοντος τῆς Καρμανίας ἀκρωτηρίου τὸ τῆς Ἀραβίας ἀφορᾶται τὸ ἐν Μάκαις. Tamen idem Strabo lib. 15. hoc ipsum ostium tradit esse μεῖζον διάρματος

C ἡμερησίου *majus quàm ut uno die transfretari possit*. Diei navigatio fere centum est milliarium.

CAPUT V.

Rhegma רעמה

Rhegma urbs & sinus Arab. in mari Persico. De quibus Ptolemæus, Stephanus, & Ezech. 27, 22. Veterum & recentiorum σφάλματα in illius situ.

INspice Ptolemæi tabulas: supra ostium Persici maris & sinum Ichthyophagorum, statim occurret urbs *Rhegama*. Sed rescribendum est *Rhegma*, ut in Græ- lib. 6, c. 7.

D co textu habetur: Εἶτα Ναρειτῶν Ῥέγμα πόλις *postea Naritarum Rhegma civitas*. Et in Stephano de urbibus: Ῥῆγμα πόλις &c. καὶ κόλπος Ῥῆγμα περὶ τὸν Περσικὸν κόλπον *Rhegma urbs* &c. *& Rhegma sinus circa Persicum sinum*. De hac urbe sic Ezechiel cap. 27. v. 22. *Mercatores Seba, & Rhegma mercatores tui fuerunt, præstantissimo quoque aromate, & omni lapide pretioso, & auro locupletarunt nundinas tuas*. Pro *Rhegma* רעמה in Hieronymo est *Raama*, in vulgata *Reema*, in Greca editione *Rhamma*, sed in Theodoreto melius Ῥεγμᾶ *Rhegma*. Nam conditoris nomen, quod Hebraicè scribitur iisdem plane literis Gen. 10, 7. veteres omnes constanter efferunt *Rhegma*. Itaque etiam in hoc nomine ut in Gaza & Gomorrha

E ע *Ajin* idem sonat quod G. *Rhegma* sive *Raama* fatetur Hieronymus se nescire quæ regio sit. Theodoretus putat gentem esse Indiæ vel Æthiopiæ. Vilalpandus Sabæorum esse epithetum, quo nihil alienius fingi potuit. Sed verus illius situs jam patet ex Ptolemæo & Stephano. De aromatibus & auro inde exportatis alibi dicetur.

CAPUT

A

CAPUT VI.

Dedan דדן

D*Edan* non procul à Rhegma, hodie *Daden*. Ejus situs Inde *Daden* regio. De ea Ezech. 27, 15. Alia *Dedan* urbs Idumææ quam condidit *Dedan* Abrahæ nepos. Ezechiel de utraque. Pro *Dedan* Græcos legisse *Rhodon* perperam. Et de re Vilalpandi error.

IN eodem littore prope Rhegmam ad Orientem fuit urbs *Dedan*, hodie *Daden*. Hanc describunt Ortelius & alii recentiores, medio fere spatio inter fretum Basoræ, id est ostium maris Persici, & Omanorum fluvium *Om*, qui *Lar* est Ptolemæi, & *Phalg* Geographi Nubiensis. Ab hac urbe, *Daden* dicitur etiam vicina regio. Odoardus Barboza in descriptione regni Ormuz: *Avanti nella detta costa è un altra terra nominata Dadena* &c. Ea videtur esse *Dedan* quam condidit Dedan Rhegmæ filius Gen. 10, 7. Quo pertinent hæc Ezechielis cap. 27. v. 15. *Filii Dedan institores tui, insulæ multæ negotiatio manus tuæ, cornua eboris & ebenum permutarunt pretio tuo.* Neque enim iis assentior quibus hæc Dedan eadem est cum Dedan urbe Idumeæ mediterranea de qua Jeremias cap. 25. v. 23. & c. 49. v. 8. cujus incolæ *Dedanim* Es. 21. 23. & conditor Dedan alius Abrahæ nepos Gen. 25, 3. Omnino agit Ezechiel de urbe maritima, quæ vicinas habuit multas insulas, unde in Indiam commoda fuit navigatio. In Indici~ quippe mercibus sunt ebur & ebenus, quas merces cum Tyriis precio commutasse dicit tam Dedanęos quam vicinos insulares. Dadenæ quam diximus omnia conveniunt. Illi enim adjacent multæ insulæ, & vicinum est ostium maris Persici à quo India proximè abest. Taceo Rhegmæ viciniam quam Rhegma condidit pater Dedan. Et Sçebam fratrem mox docebimus in propinquo habitasse. Proinde idem Propheta cap. 38. v. 13. Sçebam & Dedanem jungit ut loca non remota. *Sçeba*, inquit, *& Dedan, & mercatores Tharsis* &c. Hoc pręcipuum quod ne Dedan Persici maris cũ Idumaica confundatur, utramque memorat Ezechiel in eodem capite 27. Illam versu 15. quem citavimus, cujus merces ebur & ebenus: Alteram versu 20. quæ, pro nobilibus illis cimeliis, nihil aliud Tyrum mittebat quam *segestria.*

B

C

D

Pro filiis Dedan Græci habent υἱοὶ Ῥοδίων *filii Rhodiorum*, quia pro דדן legerunt רדן *Rhedan* vel *Rhodon*, ut rectè monet Hieronymus, qui frequentissimus est error propter similitudinem literarum *Res* & *Daleth*. Sic statim sequenti versu pro כדכד *Chodchod* legerunt Χορχὸρ *Chorchor*. Vilalpandus tamen ut Græcos ab hoc errore excuset, sibi fingit Rhodi priscum nomen fuisse Dedan, quod processu temporis in *Rhedan* vel *Rhodum* mutatum fuerit. Meræ nugæ. Nam ut cætera taceam, Tyrios nemo dixerit è Rhodiis comparasse ebur & ebenum, cum ad loca unde advehuntur Tyriis quam Rhodiis multo liberior fuerit accessus, quia Phœnices habuere portus ad mare Rubrum, unde in ultimam Africam & in Indiam navigabant.

E

CA-

CAPUT VII.

De שבא *Seba vel Saba filio Rhegma.*

SEba & Sabæi vox valde homonyma, Sabæi Melæ prope ostium maris Persici. Ibid. montes *Sabo*, *Asabo* vel *Pasabo*. In Carmania *Sabis* urbs & Fl. & *Sabæ* populi. Mahomet Dramku Sabæus ante A. fere 700. Armuzam condidit. Scripturæ loca de his Sabæis.

DE Homonymia nominis Seba vel Sabæorum libro secundo egimus, & de Sabæis ad mare Rubrum filiis Jactan, qui fuerunt omnium longè celeberrimi. Jam alii illi Sabæi ex stirpe Chusi, quorum hîc Scriptura meminit, ubi locorum sedes fixerint conabimur hîc aperire. Sabæos dicit Pomponius Arabiæ Fœlicis tenere *partem ostio* maris Persici *proximam & Carmanis*. Et in illo ipso ostio Carmanis proximo recenset Arrianus in Periplo ὄρη μέγιστα λεγόμενα Σαβῶ *montes maximos Sabo dictos*, tanquam à Saba. Ptolemæus scribit *Asabo*, & Marcianus *Pasabo*. Sed utrobique manent vestigia nominis Sabæ.

lib. 3. c. 8.

Hos Sabæos ut putem patrem habuisse שבא *Sabam* Rhegmæ filium & fratrem Dedanis, facit locorum vicinia. Nam urbs *Dedan*, hodie *Daden*, proximè abest ab illo freto, & prope Dedan erat Rhegma.

Eosdem verisimile est per freti angustias trajecisse in vicinam Carmaniam, in qua *Sabin* urbem describit Ptolemæus, Plinius *Sabin* fluvium, Dionysius Periegetes *Sabas* populos vicinos Pasargadis.

Πρῶτα Σάβαι, μετὰ τοὺς δὲ Πασαργάδαι.

Sic ante annos circiter sexcentos vel septingentos ex Sabæ Regum prosapiâ oriundus Mahomet Dramku in Carmaniæ continentem & adjacentes insulas traduxit magnam Sabæorum manum, & in insula Voroetha Armuzam urbem condidit: Illi Armuzæ cognominem quam in continente proximo describunt Geographi veteres. Ita refertur in Chronico Regum Armuziæ, quod Persica lingua scripsit Armuziæ Rex Torunxa, & Hispanica reddidit Petrus Teixeira.

Quod prope omiseram, de hoc שבא videtur agi in illis Scripturæ locis in quibus cum שבא *Seba* per *Sin* jungitur סבא *Seba* per *Samech*, aut *Rhegma*, aut *Dedan*, aut quis alius de stirpe Chus. Sic Psal. 72, 10. *Reges Seba* (per Sin) *& Seba* (per Samech) *donum offerent*; Et Ezech. 27, 22. *Mercatores Seba & Rhegma mercatores tui fuerunt*. Et Ezech. 38, 13. *Sçeba, & Dedan, & mercatores Tharsis*. Eodem & hæc refero Ezech. 27, 23. *Charan, & Canne, & Eden, mercatores Sçebæ, Assur & Chelmad negotiatrix tua*. Nam ibi de Sabæis agi Persici maris inde colligo, quod in unum fasciculum compinguntur cum Tigris & Euphratis accolis, qui in mare Persicum exeunt.

CAPUT VIII.

De altero Seba filio Chus.

Hebr. סבא per Samech.

OM, *Oman. Lar. Phalg.* Seba pater Jemamitarum. Horum regia *Hagiar* seu *Petra*, Plinio *Omanorum Petra Sabe*, non *Batrasabe*. Hi Sabæi proceri valde. Locus Esaiæ ex Agatharchide explicatus. Vir mensuræ, id est procerus. Chaldæus Esaiæ interpres hanc phrasim non intellexit. In horum nomen videntur concessisse Gerrhæi. Gerrhæorum opulentia. Nomen unde.

A

Clim. 1. par. 6.

OManitis, quorum sedes est circa *Om* amnem, qui *Lar* est Ptolemæi & *Phalg* Arabum, ad Caurum confines esse Jemamitas Nubiensis docet his verbis: *Terræ Oman ex parte Occidentali declinando ad Septentrionem confinis est terra Jemamæ.* Hi genus suum referunt ad Sebam Chusi filium, cujus nomen scriptum per Samech. Alcamus apud Giggeium: סבא *Seba vir quidam qui tribus Jemamiticas collegit*, id est qui gentem condidit. Jemamitæ tamen dicuntur pro Sabæis à Regina quadam Jemama in illis locis celeberrimâ. Horum urbs regia חגר *Hagiar*, id est *Petra*, dicebatur. Geographus ibidem: *Terræ Oman &c. confinis est terra Jemamæ, è cujus urbibus est Hagiar modo diruta, quam tamen antea Regina Jemama ætatis suæ tempore inhabitabat.* Hæc Petra fortè est *Omanorum Petra Sabe* de qua Plinius. Videtur enim ita legendum, non ut vulgo *Batrasabe*. Sic Petra dicatur ut Arabicè *Hagiar* à situ, & *Sabe* ex conditoris nomine, quomodo duæ Sabæorum urbes non procul à mari Rubro.

B

C

Plin. l. 6. c. 28

cap. 50.

Quod de Sabæis in genere dixit Agatharchides: τὰ σώματα ἐστὶ τῶν κατοικούντων ἀξιολογώτερα *corpora eorum qui terram illam incolunt sunt spectabiliora*, ad hos maximè pertinere docent hæc Esaiæ verba de Sabæis per *Samech*, quorum pater Chusi filius: סבאים אנשי מדה *Sabæi viri mensuræ*, id est proceri. LXX. rectè ἄνδρες ὑψηλοὶ, & Vulgata *viri sublimes*; Et R. Selomo viri גובהי קומה *elati statura*, & Kimchius, & Aben-Ezra, *viri mensuræ*, sub. *magnæ*. Quâ eâdem phrasi Chananæi dicuntur אנשי מדות *viri mensurarum* Num. 13, 32. Græcè ἄνδρες ὑπερμήκεις. Et Gettheus gigas איש מרון vel איש מדה *vir mensuræ*, Græcè ἀνὴρ ὑπερμεγέθης 2. Sam. 21, 20. & 1. Chron. 20, 6. & magna domus בית מדות *domus mensurarum* Jer. 22. 14. Ut mirum sit in hunc lapidem impegisse Chaldæum interpretem, qui in Esaiæ loco de Sabæis quem citavimus *viros mensuræ* accepit pro גברי דשחורא *viris negotiationis*, id est negotiatoribus. Quales quidem fuisse Sabæos non diffitemur. Sed Propheta aliud voluit.

Es. 45, 14.

D

Hi Sabei veteribus ideo parum noti, quia illorum nomen aboleverunt Γεῤῥαῖοι ex Babylonia advenæ, de quibus Strabo: ἐν βαθεῖ κόλπῳ κεῖται πόλις Γέῤῥα Χαλδαίων φυγάδων ἐκ Βαβυλῶνος *In profundo sinu jacet urbs Gerrha Chaldæorum è Babylone exulum.* Item: πεζέμποροι δ' εἰσὶν οἱ Γεῤῥαῖοι τὸ πλέον, τῶν Ἀραβίων φορτίων καὶ ἀρωματικῶν *Gerrhæi negotiatione fere terrestri distrahunt Arabum merces & aromata.* Item: Ἀριστόβουλος δὲ τοὐναντίον φησὶ, τοὺς Γεῤῥαίους τὰ πολλὰ σχεδίαις εἰς τὴν Βαβυλωνίαν ἐμπορεύεσθαι, ἐκεῖθεν δὲ τῷ Εὐφράτῃ τὰ φορτία ἀναπλεῖν εἰς Θάψακον, εἶτα πεζῇ κομίζεσθαι

l. 16. p. 766.

E

A ζιῶσαι πάντῃ. *Contra ait Aristobulus Gerrhæos frequentius ratibus in Babyloniam mercatum proficisci, atque inde per Euphratem merces Thapsacum navigare, postea quolibet itinere terrestri ferri.* Et Agatharchides: οὐδὲν γὰρ εὐπορώτερον Σαβαίων καὶ Γερραίων εἶναι δοκεῖ γένος. οὗτοι πολύχρυσον τὴν Πτολεμαίου Συρίαν πεποιήκασιν, οὗτοι τῇ Φοινίκων φιλεργίᾳ κατασκευάκασι λυσιτελεῖς ἐμπορείας. *Nullum hominum genus Sabæis & Gerrhæis opulentius esse videtur. Hi auro locupletarunt Ptolemæi Syriam. Hi Phœnicũ sedulitati lucrosissimas negotiationes dederunt.* Polybius apud Suidam: Κυρωθείσης δὲ τῆς ἐλευθερίας τοῖς Γεραίοις, ἐστεφάνωσαν παραχρῆμα τὸν Ἀντίοχον τὸν βασιλέα πεντακοσίοις ἀργυρίου ταλάντοις, χιλίοις δὲ λιβανωτοῦ, καὶ διακοσίοις τῆς λεγομένης στακτῆς. *Confirmatâ autem libertate Geræis, coronarunt* (remunerati sunt) *illicò Regem Antiochum quingentis argenti, mille thuris, & ducentis stactes quæ dicitur talentis.* De

B Gerrhæorum opulentia plura vide apud Agatharchidem, & Strabonem, & Diodorum qui Agatharchidis locum siccitat, ut solis Sabæis tribuat quidquid ille conjunctim Gerrhæis & Sabæis. Pro Gerrhæis Ptolemæus & Polybius simplici R *Gerhæos* scribunt, quod propius accedit ad Hebræum גרים *gerim* & Chaldaicum גריא *geraja*: Quomodo vocant advenas quales erant illi Geræi.

cap. 50.

In στακτῇ.

Agath. ubi supra Stra. l. 16 p 778. Diod. l 3. pag. 126.

CAPUT IX.

De סבא *Seba nepote Abrahami.*

C Seba nepos Abraham habitavit prope Nabatæos in ipso aditu Arabiæ Fœl. De eo locus Strabonis ab interprete perperam acceptus. Inde Sabæi in Jobi greges irruunt. Plura de illorum situ & latrociniis.

PRæter duos illos Sebas unum filium alterum nepotem Chusi, est & tertius Abrahami nepos, & quartus filius Joktan. Illius posteri habitarunt in ipso aditu Arabiæ Fœlicis non procul à Nabatæis. Strabo: Πρῶτοι δ' ὑπὲρ τῆς Συρίας Ναβαταῖοι καὶ Σαβαῖοι τὴν εὐδαίμονα Ἀραβίαν νέμονται, καὶ πολλάκις κατέτρεχον αὐτῆς, πρὶν ἢ Ῥωμαίων γενέσθαι. *Primi autem super Syriam Nabatæi & Sabæi Fœlicem Arabiam* D *incolunt, & sæpe in illam excurrerunt priusquam esset ditionis Romanorum.* Grandi flagitio interpres omisit illud Πρῶτοι, *Primi*, vocem maximi momenti, quæ docet præter Sabæos intimæ Arabiæ, quorum alii Rubro, alii Persico mari vicini erant, etiam alios fuisse in Arabiâ Fœlici quidẽ, sed Syriæ & Nabatæis proximos. Quod nos scire multum intererat. Quia aliter non potest intelligi quod in Scriptura legitur, in armenta & greges Jobi, qui Ausitidis erat incola, Sabæos irruisse. Neque enim verisimile est Sabæos ab ostio maris Persici vel Arabici in Arabiam Desertam excurrisse ut greges abigerent. Sed neque Sabæi Jemamæ prope Gerrhæos intelligendi; quia in Jobo legitur שבא non סבא. Quid igitur? Haud dubiè E significantur filii שבא Sçeba nepotis Abrahami, quos habitasse ad Orientem Hebron colligere est ex Gen. 25, 6. Atque ibidem Sabæos collocat Strabo in parte Arabiæ Fœlicis quæ Syriæ confinis est & Nabatæis, quibus hoc commune fuit

Vide Gen. 25.

cum Sabæis quos dicimus; quod utrique ad Abrahamum genus ſuum referebant. Nam ut Sçeba ex Jokſan, ita Nabatæorum pater Nebaiot Abrahami nepos fuit ex Iſmaele Gen. 25,13. Atque inde per Arabiæ deſerta facilis fuit excurſus in Auſitidem ἐπὶ τῶν ὁρίων τοῦ Εὐφράτου, ut habetur in fine Jobi, & Auſitas populos Ptolemæo non ignotos, niſi quod pro Αὐσῖται *Auſitæ* perperam legitur Αἰσῖται in noſtris exemplaribus. Inſuper id notandum hos Sabæos à Strabone ut graſſatores deſcribi: *Sæpe*, inquit, *excurrebant*, πολλάκις κατέτρεχον. Ut ſcias fuiſſe hominum genus latrociniis infame. Ut non multum laborare Satanam oportuerit in illis ad id impellendis quo ſponte ferebantur. De Sabæis, filiis Jectan lib. 2. diximus.

Ex Anglic. codice.

CAPUT X.

Sabtha סבתה.

S*Abtha* veteribus *Sabatha* & *Sabathes*, primò incola & conditor *Saphtha* Arab. urbis, dein navigaſſe videtur in *Saphtham* Perſicam inſulam, & in Perſidem poſtmodum; & Meſſabatenæ, id eſt Mediterraneæ Sabatenæ, nomen dediſſe. Alii Sabtæi in Perſidis & Carmaniæ confiniis per literarum trajectionem Stabæi dicti. Similes trajectiones Perſis frequentes. Tale Perſicum *Karda* pro *Kadra*, unde Cardaces. Et retiarii milites *Sagartii* dicti pro *Saragitis*. Σαργάνη Græcum unde. Ex *Adir* Hebr. *Ard* unde *Ardſchir*. *Arduvan*, *Artabanus*, *Artas* illuſtris, Ἀρτοξέρξης, Ἀρταῖοι. Item Οὐάζιζες pro Οὐάζιρες vulgo *Vezires*. Et *Paſargadæ* pro *Paraſgadæ*. Perſis nomen ab equitatu & equis, quibus Cyro Authore primùm aſſueverunt. Itaque Perſarum nomen tum primum natum. Perſis olim *Cuth* & Elam. *Cephenum* & *Artæorum* fabuloſa nomina. Perſæ cur à Scythis *Chorſaci* dicti.

SAbtha סבתה veteribus *Sabatha* & *Sabathes*, videtur primam regni ſedem conſtituiſſe in Arabiæ Fœlicis Leanitis ad mare Perſicum, ubi à mari paulo longius, in via è Gerrhæorum ſinu ad Arabiam Deſertam, Σαφθὰ urbs à Ptolemæo deſcribitur. Sed inde Sabthæorum vel Sabatæorum colonias mari tranſmiſſo in Perſidem migraviſſe argumento ſunt: Primò Σῶφθα *Sophthâ* Perſica inſula in eodem Ptolemæo (Marciano Σωφάθ) quam Ortelius putat eſſe Pharam Amiani lib. 23.

Secundò Meſſabatæ vel Maſſabathæ, à quibus Maſſabitica regio dicta, Plinio Meſobatene circa Mediæ Perſidis & Elymæorum confinia, voce ni fallor, ex Chaldæo מצע *meſa*, id eſt medio, & סבתה, ut Meſſabatæ dicantur quaſi Mediterranei Sabtæ: quia à mari longiſſime diſtant, verſus Eulæi & Orontis fontes ſiti. Ad Babylonis Septentrionem deſcribit Dionyſius Periegetes verſibus 1014. & 1015. Alii potius ad ortum. Strabo l. 16. Maſſabaticam Elymæis adſcribit, & per eam è Media & locis Zagro vicinis in Elyma idem patere iter aſſerit. Plinius Eulæum ait in Medis ortum, & per Meſobatanem lapſum circuire arcem Suſorum. Et Suſianis ab Oriente proximos eſſe Choſieos (aliis Coſſæos.) Et ſupra Choſieos ad Septentrionem Meſobatenem ſub monte Cambalido. Meſabatas Ptolemæus ponit in Perſide infra Mediam intermediâ Parætacene. Hæc Meſſabaticæ ſitum non patiuntur nos ignorare.

Tertio in eadem Perſide circa Carmaniæ confinia ſunt alii Sabtæi à mari parum diſſiti, quos unius literæ trajectione Stabæos appellat Ptolemæus. Sive is cor-

A corruperit vocem, aut ipsi Persæ, quibus hanc μετάθεσιν στοιχείων non esse infrequentem docent pauca hæc exempla è multis. Cardaces à Persis vocari militum genus post Strab. tradit Hesychius: Κάρδακας, inquit Strabo lib. 15. τὸ ἀνδρῶδες καὶ πολεμικὸν λέγεται *Carda enim dicitur quod virile & bellicosum est.* At Arabibus, à quibus Persæ vocem mutuati sunt, virtus non dicitur *karda*, sed קדרה *kadra*.

Rursus Persæ Sagartios appellant Nomadum genus, quos Persis Herodotus Ptolemæus Medis adscribit. Horum equites, ut in gladiatoriis Romanorum ludis retiarii, pugione instructi, σειρῇσι πεπλεγμένῃσι ἐξ ἱμάντων *restibus ex loris flexis*, ἐπεὰν συμμίσγωσι τοῖσι πολεμίοισι, βάλλουσι τὰς σειρὰς, ἐπ' ἄκρῳ βρόχους ἐχούσας,
B ὅτευ δ' ἂν τύχῃ, ἤν τε ἵππου, ἤν τε ἀνθρώπου, ἐπ' ἑωυτὸν ἕλκει. οἱ δὲ ἐν ἕρκεσι ἐμπαλασσόμενοι διαφθείρονται *Cum congrediuntur cum hoste, eas restes injiciunt in summo laqueos habentes, & sive in equum aut hominem inciderint, eum ad se trahunt; illi autem retibus impliciti conficiuntur.* Ab his equitum restibus & retibus populi Sagartii dicti sunt pro Saragtiis. Hebræis enim סרג vel שרג *sarag* est implicare, & idem verbum usurpant Syri, Chaldęi, Arabes. Atque inde Syris סריג *serig* & Grecis σαργάνη est rete; sportula item ex viminibus contextis ut Arabicè שרגה *sarga*; Quomodo sumit Paulus 2. Cor. 11, 33. Eâdem ratione ex Hebræo אדיר *adir*, id est illustri, magnifico, deducitur Persicum ארד *ard* ejusdem significationis, unde
C componitur ארדשיר *Ardschir* Artaxerxes, ארדואן *Ardvvan* Artabanus &c. Græci per T perperam scribunt, sed rectè magnum exponunt & illustrem. Hesychius: Ἀρτὰς μέγας καὶ λαμπρός. Herodotus Musa sexta: Ξέρξης, ἀρήϊος; Ἀρτοξέρξης, μέγας ἀρήϊος. Unde est quod veteres heroës *Artæi* dicebantur: Hesychius: Ἀρταῖοι, οἱ ἥρωες παρὰ Πέρσαις. Stephanus de urbibus in Ἀρταία. Ἀρταίους δὲ Πέρσαι ὥσπερ οἱ Ἕλληνες τοὺς παλαιοὺς ἀνθρώπους καλοῦσι. Tale est quod qui vulgo *Vezires* & Οὐϊζήελοι, etiam dicuntur Οὐάριζες, ut apud Procop. de bello Pers. lib. 1. καὶ στρατηγὸν ἄνδρα Πέρσην, Οὐαρίζην μὲν τὸ ἀξίωμα *& ducem virum Persam Varizem quidem dignitate.*

Sic etiam Pasargadas vel Passargadas dici constat pro Parasgadis, voce facta ex פרס־גד *Paras-gad*, id est Persicus exercitus. Passargadas enim in eo Persidis loco
D condidit Cyrus, in quo Astyagem & Medos profligavit, atque inde appellavit Passargadas, id est copias aut castra Persarum. Ita testantur apud Stephanum vetus scriptor Anaximenes Alexandri Magni comes, & ex illo Diotimus: τὰς δὲ Πασσαργάδας ἔκτισεν ὁ Κῦρος ἐφ' οὗ τόπου παραταξάμενος Ἀστυάγην ἐνίκησεν, ὀνομάζεται δὲ ἡ πόλις διερμηνευθεῖσα Περσῶν στρατόπεδον. Hæc de nomine Passargadarum Persidis urbe tam Astyagis clade quam Cyri sepulchro celeberrima.

At Persis ipsis (ut & hoc obiter addam) nomen fuit ab equitatu quo maximè valebant, equitare à teneris edocti. Herodotus: Παιδεύουσι δὲ τοὺς παῖδας ἀπὸ πενταέτεος ἀρξάμενοι, μέχρι εἰκοσαέτεος τρία μοῦνα, ἱππεύειν, καὶ τοξεύειν, καὶ ἀληθίζεσθαι
E *liberos suos à quinto anno incipientes usque ad vicesimum tria duntaxat edocent, equitare, sagittare, & vera loqui.* Quâ tamen disciplina primus illos imbuit Cyrus. Antea enim, ut tradit Xenophon lib. 1. Cyropædiæ, ἐν Πέρσαις διὰ τὸ χαλεπὸν εἶναι καὶ τρέφειν ἵππους, καὶ ἱππεύειν, ἐν ὀρεινῇ οὔσῃ τῇ χώρᾳ, καὶ ἰδεῖν ἵππον σπάνιον

νον *In Persis quia & equos alere & equitare difficile est, cum montosa sit regio, vel videre equum rarum erat.* At Cyro sic providente, ut narrat idem lib. 4. Persæ ex peditibus equites facti, equis deinceps ita assueverunt ut οὐδεὶς ἂν, inquit, τῶν καλῶν κἀγαθῶν ἑκὼν ὀφθείη Περσῶν οὐδαμοῦ πεζὸς ἰὼν *nemo Persarum vir bonus videatur ultro pedes ire uspiam.* Cyrus enim leges tulerat, ut turpe esset, si quis illorum quos equis instruxerat φανῇ πεζῇ πορευόμενος, ἐάν τε πολλὴν, ἐάν τε ὀλίγην ὁδὸν δέῃ διελθεῖν *videretur pedes incedens, sive multum aut parum itineris esset conficiendum.* Itaque ex tam repentina mutatione factum ut hæc regio פרס *Paras* & incolæ פרסאי *Persæ* dicerentur, id est equites. Arabicè enim פרס *pharas* est equus, & פארס *pharis* eques (ut Hebraicè פרש *paras.*) Porro vox eadem *pharis* etiam Persam significat. Inde est quod neque Moses, nec libri Regum, nec Esaias aut Jeremias, Persarum meminerunt, neque quisquam eorum, qui vixerunt ante Cyrum. At in Daniele & Ezechiele Cyro coævis, & in libris Paralipomenon, & Esdræ, & Nehemiæ, & Esther &c. qui post Cyrum scripti sunt, Persarum est frequens mentio. Antea verisimile est Hebræa nomina כות *Chut* & עילם *Elam* magnam Persidis partem inclusisse. In ea sententia fuit Josephus, qui Ἔλυμον & Ἐλυμαίους fuisse dicit Περσῶν ἀρχηγέτας *Persarum generis authores*; Et Cuthæos dici Samaritanos διὰ τὸ ἐκ τῆς Χουθᾶς καλουμένης χώρας μεταχθῆναι, αὕτη δ' ἐστὶν ἐν τῇ Περσίδι, καὶ ποταμὸς τοῦτ' ἔχων ὄνομα *quia è regione Cutha translati sunt, quæ est in Perside aut fluvio ejusdem nominis.* Atque id multo est certius quam quod habet Herodotus lib. 7. Persas olim à Græcis Cephenas dictos, & à se ipsis Artæos. Cephenum enim nomen à Cepheo non est verius quam Persarum à Perseo. Nec Artæi dicebantur nisi magnates aut heroës, ut dictum supra; Unde Artabazi nomen, & Artabani, & Artaphernis, & Artaxerxis, quod ipse Herodotus exponit μέγαν ἀρήιον. In Hellanico quidem legitur apud Stephanum: Ἀρταῖα περσικὴ χώρα, ἣν ἐπόλισε Περσεὺς, ὁ Περσέως καὶ Ἀνδρομέδας, οἱ οἰκοῦντες Ἀρταῖοι. Sed è fabulis petita hæc esse nemo non videt. Reperio & Chorsacos (ita legit doctissimus Salmasius) vetus esse Persarum nomen apud Plinium & Solinum; Sed à Scythis solum usurpatum, idque per retaliationem, si Solini mentem bene capio: *Scythas*, inquit, *Persæ linguâ suâ Sacas dicunt, & invicem Scythæ Persas Chorsacos nominant.* Voce, ut apparet, ad Sacas alludente, quasi Græce dixeris φυγοσάκας aut Σακοφόβους. Suspicor enim hanc vocem tale aliquid significasse: Cum Cyri in Scythia clades & Darii fuga Scythis justam causam subministrarint Persas his dicteriis & probris incessendi. De veteribus Persarum institutis vide Agathiam lib. 2.

Antiq l. 1. c. 7.
Et l. 9. c. 14.

Plin. l. 6 c 17.
Solin. c. 49.

CAPUT

A

CAPUT XI.

Chavila חוילה

PRo *Chavilæis Chaulothæos* ſcribi & *Chablaſios*, & *Chaulaſios* & *Chalbaſios*, in Plinio *Chancleos*, reſcribendum *Chaveleos*. Tam multiplex ejuſdem vocis depravatio unde orta ſit. Chaviſęi medii inter Nabatęos & Agręos. Agręi ſunt Agareni, de quibus 1. Paral. 5. & Pſ 83, 7. Ubi Syrus & Arabs perperam habent *Gadarenos* & Chaldęus *Hungaros*. Nabatęorum ſitum veteres non recte definiunt, ut neque Chavilęorum, Utriusque probatio.

B SAbthæ ſuccedit *Chavila* Ptolemæo prorſus ignota, ſed cæteris non item; quamvis nomine non deformato, ut pæne fugiat perſpicaciſſimos. Nam pro Chavilæis Eratoſthenes habet *Caulothæos*, Dionyſius *Chablaſios*, Feſtus Avienus *Chaulaſios*, Priſcianus *Chalbaſios*. Plinius omnium optime *Chaveleos* ſcripſerat, quod ſcribarum imperitia mutavit in Chancleos. Ex חוילת *Chavilat* in regimine, vel ex plurali חוילות *Chavilot* facti ſunt *Chaulotæi*; Ex *Chavila*, *Chaulas*, *Chablas* & *Chalbas*, unde *Chaulaſii*, *Chablaſii*, *Chalbaſii*. Hæc de nomine, jam de ſitu. Eratoſthenes apud Strabonem dicit Fœlici Arabiæ ab Heroum urbe Babylonem uſque adjacere Nabathæos, Chaulotæos & Agræos. In Dionyſio iidem populi à Libano ad mare Perſicum eodem ordine proponuntur, Nabatæi nimirum, & Chablaſii, & Agrees. De Nabatæis filiis Nebajot primogeniti Iſmaël Gen. 25, 13. alibi dicetur. Agrei vel Agrees ſunt Agareni, Iſmaëlitarum portio dicti ab Agar matre Iſmaël. Hebraicè vocantur הגרים vel הגריאים 1. Chron. 5. 10. 19. 20. & Pſ. 83. 7. Ubi Syrus & Arabs Riſianæ editionis perperam habent Gadarenos, ſed Chaldæus multo abſurdius *Hungaros*. Eſdras habitaſſe dicit ad Orientem Galaad, & pecore tam fuiſſe divites, ut iis cæſis Rubenitæ inde abegerint camelorum L millia, & ovium CCLM. 1. Par. 5, 10. &c. Inter hos Agræos & Nabatæos ab Eratoſthene & Dionyſio ſtatui videntur Chaulotęi vel Chablaſii, id eſt Chavilæi, ut diximus. Plinius itidem Scenitis, quos Agræos ſeu Iſmaëlitas eſſe jam docuimus, ab Oriente jungit Canchleos (Chaveleos) & Canchleis (Chaveleis) Nabatæos, quos in extremis ponit. Nempe veteri errore abductus, quo Nabatæam Petram creditum eſt verſus Babylonem eſſe. Ita ſtatuit Eratoſthenes: Cum Nabatæa Petra fuerit Ægypto multo propior inter Syriam & Ægyptum. Babyloniæ igitur proximi non erant Nabatæi, ſed Chavilæi. Atque id ex Scriptura conſtat in qua Sur deſertum prope Ægyptum, & Chavila opponuntur, tanquam Arabiæ termini ab invicem remotiſſimi. Sic. Gen. 25, 18. Iſmaelitæ leguntur habitaſſe à Chavila uſque ad Sur è regione Ægypti. Et 1. Sam. 15, 7. Saul percuſſiſſe dicitur Hamalekitas à Chavila donec venias ad deſertum Sçur quod eſt è regione Ægypti. Sed de Chavilæis jam actum in deſcriptione paradiſi terreſtris.

C D E

Apud Strab. l. 16. v. 656.

lib. 5. c. 11.

l. 16. p. 767.

CAPUT

CAPUT XII.

Nimrod נמרוד

NImrod Bacchus veterum. Ab illo ſumpſit initium Poetarum ætas ænea. De quatuor ætatibus: Poetæ cum Scriptura collati. Fabula de Saturno à Jove ex regno ejecto, unde ſumpſerit originem. Nimrodi nomen à rebellione. Ninus habuit Arabum exercitum, id eſt Chuſæorum, quibus indulta Suſiana, unde dicta *Chus* & *Chuth*, Gr. *Ciſſia*, Perſis *Chuzeſtan*. Fratres Nimrodi per ſaturam recenſiti, Nimrod ſeorſim & quorſum. Nimrod גבור *gibbor*, id eſt potens. Eadem vox gigantem ſignificat, ut Chald. *Gibbar*, & Arab. *gabbara*, unde Gigas ex Arabia Plinio *Gabbara*. Id ſequi Græcos interpretes perperam. גבור ציד *potens venatione. Coram Domino* pertinet ad αὔξησιν. Proverb. *ut Nimrod potens venator.* Quomodo Scripturæ veritas teſtimoniis humanis firmari poſſit. Nimrod venationum prætextu collegiſſe juvenum manum quos talibus exercitiis ad belli labores induravit. Ferarum venationes militiæ rudimentum & præludium. Cyrus, Mithridates & plerique Heroes ita inſtituti. Bellum à belluis. Stemmata nobilium urſi, tigres, leones. Venatio cur olim maxime neceſſaria. Venatio Nimrodo gradus ad monarchiam. Regni initium in terra Sinhar, ex qua in Aſſyriam egreſſus ædificavit Ninivem. Verba Moſis ſic explicanda contra quam plerique putant probatur ſex rationibus. אשור pro לאשור phraſis Hebrȩis frequens. Nimrod *egreſſus in Aſſyriam*, nempe ut bellum inferret. Hebræos ita loqui paſſim. Arabes item. Exempla ex Elmacino.

SUpra Chavilam eſt Babylonia, in qua regnavit Nimrod, etiam ipſe Chuſi filius. Libro primo probavimus eum fuiſſe Bacchum veterum. Ab eodem initium ſumpſit tertia illa ætas quam æneam Poëtæ vocant. In prima enim regnavit Saturnus, id eſt Noe, arvis nondum diviſis. Tibullus:

Tib. lib. Eleg. 3.

> ---- *non fixus in agris,*
> *Qui regeret certis finibus arva, lapis.*

Virgilius:

Georg. 1.

> *Nec ſignare quidem aut partiri limite campum*
> *Fas erat.*

Hæc fuit aurea ætas, id eſt centum anni qui fluxerunt à diluvio uſque ad Phalegum quo naſcente terra diviſa eſt.

Succeſſit argentea ætas, qua jam diviſis agris cœperunt homines terram colere, & de domibus ſibi proſpicere.

> *Tum primum ſubiere domos* &c.

Nempe eo ſæculo non modo privatæ domus ſtructæ, ſed & inſana illa moles turris Babylonicæ.

At tertia demum ætate Nimrod inſurgens, primo venator, mox bellator, vim ſuam à feris convertit in homines, & per tyrannidem imperium ſibi erexit. Hinc Virgilius:

Georg. 1.

> *Tam laqueis captare feras, & fallere viſco*
> *Inventum, & magnos canibus circundare ſaltus.*

Et Ovidius:

> *Tertia poſt illum ſucceſſit ahenea proles,*
> *Sævior ingeniis, & ad horrida promptior arma.*

Et Heſiodus:

> Ζεὺς δὲ πατὴρ τρίτον ἄλλο γένος μερόπων ἀνθρώπων
> Χάλκειον ποίησ᾽ οὐκ ἀργυρέῳ οὐδὲν ὁμοῖον,
> Ἐκμελιᾶν, δεινόν τε καὶ ὄμβριμον, οἷσιν Ἄρηος.

A *Ἔργ' ἔμελε στονόεντα δὲ ὕβριες.*
Tertia deinde ætas summi Jovis edita nutu,
Vilior argento, de duro constitit ære.
Fraxinea & vehemens robustaque, Martis amore
In pugnas & bella ruens.

Tertiam hanc ætatem excepit ætas ferrea; in quâ vivimus.

Ex eadem est origine fabula de Saturno à Jove ex regno ejecto: Nam Jovis nomine intelligitur Jovis sive Chami nepos Nimrod, qui Saturni, id est Noachi, jugo excusso, imperium in homines usurpavit. Atque ea rebellio significatur nomine Nimrod, seu propheticum sit nomen, seu post eventum inditum. Nam מרד
B unde est *Nimrod* est rebellare. Porro cum scriptores Ethnicos constet gesta Nimrodi patris referre ad Ninum filium, & illius uxorem Semiramidem; non temerè prætereundum est quod in Diodoro habetur, Ninum Arabum exercitum sibi comparasse, & ope Regis Arabiæ Babylonios subegisse. Nempe Nimrod erat Chusæus, id est Arabs, & concivium suorum ope ad imperium evectus est. Proinde in premium virtutis Chusæis suis indulsit Nimrod regionem Transtigritanam, quæ ex illorum nomine כוש *Chus* Hebræis, & כות *Chuth* Chaldæis, & Κισσία *Cissia* Græcis, & Persis חוזסתאן *Chuzestan* dicta est, id est provincia *Chus*.

lib. 2. p. 64.

Pertinet ad Nimrodi ὑπεροχὴν supra fratres quod postquam quasi per saturam
C recensuit Moses cæteros Chusi filios, de isto seorsim agens, *Et Chus*, inquit, *genuit Nimrodum*: quâ figurâ in titulo Psalmi 18. legitur David fuisse liberatus de manu omnium hostium, & de manu Saulis.

Quod additur, *Et Nimrod cœpit esse* גבור *potens in terra*, non probo quod ad staturam corporis Græci referentes ita reddunt: οὗτος ἤρξατο εἶναι γίγας ἐπὶ τῆς γῆς. *Hic cœpit esse gigas super terram*, quamvis ex Hebræis idem sentiant Onkelos & Baal Hatturim. Fateor quidem Hebræum גבור *gibbor* pro gigante posse sumi, ut Chaldaicum גבר *gibbar*, & Arabicum גבאר *gabbar*. Unde est quod *Gabbaram* vocabant gigantem illum Arabem de quo Plinius: *Procerissimum hominem*
D *ætas nostra Divo Claudio principe Gabbaram nomine ex Arabia advectum decem pedum & totidem unciarum vidit.* Sed Moses videtur aliquid majus Nimrodo tribuisse, qui res gessit maximas, non tam corporis quam animi viribus, quarum ratione Ninum Diodorus ita commendat: γενόμενος γὰρ φύσει πολεμικὸς καὶ ζηλωτὴς ἀρετῆς *cum esset naturâ bellicosus & virtutis sectator.* Neque verò dixisset Moses, si res esset de statura corporis, *hic cœpit esse gigas*, sed *hic primus fuit gigas*. Præterea nullus video quid sit *gigas in terra*, aut *gigas super terram*. Omnino igitur reddendum *potens in terra*. Sic in sequente versu גבור ציד non debuit reddi γίγας κυνηγὸς *gigas venator*, sed δυνατὸς, vel ἰσχυρὸς, vel ut habet scholiastes
E βίαιος κυνηγὸς *potens venator*, uno verbo Ζαγρεὺς, quomodo id expressisse notavimus fabularum architectos. Sic necessariò vertendum patet ex nomine ציד *tsajid*, quod cum *venationem* significet, *non venatorem*, non potest aliter cohęrere cum voce גבור *gibbor*, quam si גבור reddatur *potens*: Nam quis *potens venatione* rectè dicitur, *gigas venatione* non item. Πρὸς αὔξησιν additur *coram Domino.* Fuit

Plin. l. 6. c. 16.

potens venatione, id eſt potens venator: *coram Domino*, id eſt quam maximè potens. Ut *urbs magna Deo* Jonæ 3,3. eſt *urbs multo maxima*. Et Act. 7, 20. puer ἀστεῖος τῷ θεῷ *venuſtus Deo* is dicitur qui fuit maximè venuſtus & formâ elegans. Nam aliquid eſſe coram Deo dicitur, quod re vera tale eſt, quia Deus eſt homine longe perſpicacior, & rerum intima viſu ſuo penetrat, nec ejus judicium poteſt falli. Itaque cum Nimrod dicitur fuiſſe potens venator coram Domino, ſignificatur illum revera fuiſſe talem, & Deum ipſum quem nihil latet neminem in terra vidiſſe cum ipſo conferendum.

Unde factum ut res cederet in proverbium, & vulgo diceretur de viro forti, *Eſt ut Nimrod, potens venator coram Domino*. Hoc proverbium accepit Moſes ex uſu vulgi ad confirmandam veritatem ſuæ narrationis. Tale quid vide Num. 21,27. & 1. Sam. 10,12. ubi in eundem finem proferuntur adagia vulgo recepta. Non quod Dei loquentis in verbo ſuo veritas his egeat tibicinibus, quibus fulciatur & ſuſtentetur. Dei enim teſtimonium cum ſit omni exceptione majus, per ſe eſt ἀξιόπιστον. Deo nihil accedit ex numero ſuffragatorum. Solus eſt inſtar omnium: Tamen quia infirmi ſumus, ut omnem dubitandi anſam nobis præcidat, hominum teſtimonio quandoque uti non dedignatur. Itaque nobis ne ſit fraudi quod ea quæ tradit Moſes illuſtrare conamur teſtimoniis undecunque conquiſitis, etiam ex Poetis Ethnicis, qui vetuſtiſſimas hiſtorias fabularum ſuarum involucris ſæpe texerunt.

Nec fruſtra obſervat Moſes Nimrodum fuiſſe potentem venatorem. Sic enim docet quâ viâ gradum ſibi fecerit ad monarchiam. Nempe venationum prætextu collegit juvenum robuſtam manum quam talibus exercitiis ad belli labores induravit. Neque id prætermiſſum à Diodoro qui de Nino ſuo ſic habet: κατώπλισε τῶν νέων τοὺς κρατίστους, γυμνάσας δ' αὐτοὺς πλείονα χρόνον, συνήθεις ἐποίησε πάσῃ κακοπαθείᾳ, καὶ πολεμικοῖς κινδύνοις *armavit juvenum fortiſſimos, quos cum multo tempore exercuiſſet, aſſuefecit ad omnem laborum tolerantiam, & ad bellica pericula.* Quod Ninum illos juvenes diu exercuiſſe dicit, referendum ad venationem,

Horat. ep. lib. 1.

-----opus utile famæ,

Vitæque & membris,

Nam quiſquis pedes vel eques aſſuevit luſtrare ſaltus, ut cubilibus excutiat feras, & in iis inſequendis ſuperare immenſa montium juga, & horrentibus ſcopulis gradum inferre, ab hoſte perſequendo non facile deterretur iniquitate loci, nec fatiſcit labore victus; Et quâ induſtriâ, quô animô, quibus viribus aggreſſus eſt immanes feras, iisdem utitur cum res poſtulat ad debellandos homines. Itaque ab omni ævo creditum eſt militiæ rudimentum eſſe & quaſi præludium ferarum venationes. Xenophon de venatione: ἀληθεστάτη δοκεῖ αὕτη ἡ μελέτη τῶν πρὸς τὸν πόλεμον εἶναι, *videtur hæc eſſe veriſſima rerum bellicarum meditatio.* Cicero: *Immanes feras & belluas naniſcimur venando, ut & veſcamur iis, & exerceamur in venando ad ſimilitudinem bellicæ diſciplinæ.* Philo: τῷ μέλλοντι πολεμαρχεῖν καὶ στρατηγεῖν ἀναγκαιόταται αἱ περὶ τὰ κυνηγέσια μελέται *imperatori futuro neceſſaria ſunt venationum exercitia.* Athenæus: ἐπὶ κυνηγέσια ἐξίασιν οἱ νέοι πρὸς μελέτην τῶν

Cyrop. l. 1.
De Nat. Deor. l. 2.
De Joſepho p. 411.
Athenæus lib. 1. cap. 19

A τῶν πολεμικῶν κινδύνων *ad venationes procedunt juvenes, tanquam ad meditationem bellicorum periculorum.* Plinius in Panegyr. *His artibus futuri duces imbuebantur, certare cum fugacibus feris cursu, cum audacibus robore, cum callidis astu.* Julius Pollux: ἔστι πολεμικῆς τόλμης μελέτημα, πρὸς ἀνδρείαν φέρον, ῥωμαλέοντε εἶναι γυμνάζει, καὶ ποδώκην, καὶ ἱππικὸν, καὶ ἀγχινοῦν, καὶ φιλεργόν. *Est audaciæ militaris specimen, ad fortitudinem utile, & exercitatione reddit robustum, & celerem, & equitandi peritum, & solertem, & laboriosum.* Inde est quod Cyrus in Armenos moturus, belli gerendi rationem cum venatorum artibus longâ inductione confert. Et Persarum Reges Xenophon in primo Cyropediæ Persis præivisse testatur tam in venationibus quam in bellis ineundis; Adeoque idem docet statim initio Cy-

In præfat. lib. 5.

Cyrop. l. 2. in fine.

B negetici veteris ævi heroas plerosque omnes Nestorem, Theseum, Castorem, Pollucem, Ulyssem, Diomedem, Æneam, Achillem &c. fuisse μαθητὰς κυνηγεσιῶν *discipulos venationum*, Chirone illos venandi artem summâ curâ edocente, tanquam ad bellicam disciplinam non parum profuturam. Quin & bellum à belluis Grammatici dictum volunt, quia prima bella fuerunt in belluas. Ex quo ipso nobilitatem sæpe sumpsisse exordium docent in nobilium stemmatibus ursi, tigres, leones, feræ alicujus prostratæ monumenta. Non possum non addere de Mithridate locum insignem ex Justini lib. 36. *Diversis*, inquit, *montium regionibus pernoctabat, ignaris omnibus quibus esset locis, assuetus feras cursu aut fatigare aut*

C *prosequi, cum quibusdam etiam viribus congredi. Quibus rebus & insidias vitavit, & corpus ad omnem virtutis patientiam duravit.*

His de causis cum venationis studium in pretio semper fuerit, tamen credibile est illud fecisse multo pluris primos homines, qui cum pauci numero, vagique & palantes essent, sub dio plerunque degentes, aut in tabernaculis, sine vallo & mœnibus quibus se tuerentur ab insultibus ferarum, maxime in Austrinis regionibus, Arabiâ puta & Babylone, quæ his portentis plurimum scatent; Magnam apud illos gratiam iniit Nimrod, cum se opposuit malo longe lateque grassanti, & multorum animos suâ fortitudine sibi conciliavit. Quâ benevolentiâ fretus,

D & expeditâ manu juvenum quorum operâ usus fuerat ad ferarum venationes, ausus est majora moliri, & conversis viribus à feris in homines, imperium in vicinos populos usurpare, Babyloniam scilicet & Susianam, & Assyriam, quod posteri deinceps non parum ampliarunt.

Regni porro principium fuere Babylon, & Erech, & Chalne, & Acchad in terra Sinhar, ex qua in Assyriam egressus, ibi ædificavit Ninivem, & Rehoboth urbem, & Chalach, & Resen quæ est magna urbs inter Ninivem & Chalach.

Hæc est mens verborum Mosis versibus 10. 11. & 12. Quorum qui medius est à plerisque ita redditur: *Ex terra illa egressus est Assur* (Semi filius) *& ædifica-*

E *vit Ninivem*: Quod à Prophetæ mente cur putem esse plane alienum has habeo causas non contemnendas. Primò aliena esset hoc loco mentio Assuri filii Semi, quia hæc est genealogia filiorum Chami non Semi. 2. Nec patitur ordo historiæ ut Assuri gesta referat Moses versu 11. & nativitatem versu 22. & ex

 abru-

abrupto memoret urbes ab eo conditas quem antea ne nominaverat quidem. 3. Præterea non fuit peculiare Assuri Semi filio, quod egressus est ex terra Sçinhar, cum ex eadem prodierint pæne universi homines quos inde dispersit Deus in omnes terras Gen. 11, 8. Itaque nullus video quorsum velint hujus expositionis assertores Prophetam tam alieno loco de Assure id observasse quod illi fuit commune cum toto humano genere. 4. Addo hæc optimè cohærere & pæne necessario nexu; Principium regni Nimrodi fuit Babel &c. in terra Sçinhar; Et is inde egressus est in Assyriam &c. Nam ideo principium regni vocatur Babylon, quia priori illi regno aliud adjunxit Nimrod, nempe Assyriam. Quod si neges, hiulca erit & pendula oratio Mosis, nec poterit colligi ex sacro textu cur Babylon & terra Sçinhar dicantur fuisse principium regni Nimrod. 5. Nec leve est quod Assyria vocatur terra Nimrod in loco Michææ quô bis idem dicitur diversis verbis: *Et depascent terram Assyriæ gladio, & terram Nimrod lanceis ejus*, aut si mavis *in ostiis ejus*. *(Mich. 5, 5.)* 6. Denique historia exotica, quam non puto temere rejiciendam, receptæ interpretationi plane repugnat. Nam ex Ctesia Diodorus & alii docent Ninum & Babylonem statim ab initio eosdem habuisse dominos, & Belum illum qui Babylone colebatur fuisse Nini patrem à quo Ninive nomen habuit. 7. Itaque habeo persuasissimum Assur hîc hominis nomen non esse, sed loci, ut Gen. 2, 14. & passim; adeoque verba Hebræa יצא אשור ita reddenda. *Egressus est in Assyriam*, ut אשור sit pro לאשור quomodo בית 2. Sam. 6, 10. pro לבית 1. Chron. 13, 13. & ארץ 2. Sam. 10, 2. pro אל ארץ 1. Chron. 19, 2.

Nimrod porro dicitur egressus esse in Assur, nempe ad bellum inferendum. Id enim fert Hebræa phrasis. Sic 2. Sam. 11, 1. *Et fuit vertente anno, quô tempore egrediuntur Reges*, id est *eô tempore quô solent Reges ad bella procedere*; Quomodo interpretatur Hieronymus recte omnino, & ex Hebræis Selomo Jarchi, & R. Levi Ben Gersom. Sic Zachar. 14, 3. *Egressus est Dominus, pugnavit in gentes.* Es. 42, 13. *Dominus ut robustus miles egreditur*, Psal. 60, 12. *Non es egressus, ô Deus, cum exercitibus nostris.* Eadem locutio frequens est apud Arabes. Sic Elmacinus historiæ Saracenicæ pag. 16. *(lib. 1. cap. 2.)* *Egressus est* חרג *Abubecrus justus contra Abasenos & Dibanos.* Et pag. 22. *(Ibid cap. 3.)* *Egressus est Omar in Syriam.* Et pag. 63. *(Ibid. cap. 12.)* *Egressi sunt contra Hagagum*, nempe ad bellum. Ita egressus est Nimrod in Assyriam, quæ cum obtigisset Semi filiis, Nimrod è Chami stirpe nihil habebat in eam juris. Sed quod jure non poterat sibi arrogare, id per vim usurpavit.

CAPUT

CAPUT XIII.

Descriptio Babylonis.

BAbylonis figura, ſitus, muri, turres, portæ, foſſa, ambitus, conditores, domus, vici, crepidines; muri & portæ ad Euphratem: Lacus vicinus; pons lapideus: Regiæ duę: Πτερά: Acropolis: Horti penſiles: Beli templum & turris: Obeliſcus: Porticus in qua jus dicebatur: Suburbium Calliſtum, ubi Calanum ſe concremaſſe ſcribit Aelianus contra aliorum fidem. Babylonis quanta dignitas: de ea Scripturæ loca.

A BAbylon ראשית id eſt vel initium vel caput regni Nimrod, urbs fuit immenſi operis, quadrata, in campo ſita, Euphrate interfluo à quo dividebatur B in duas partes fere æquales. Murus latere coctili extructus, bitumine interlitus, quinquaginta cubitos altus, tam latus ut quadrigæ inter ſe concurrentes tuto commeare poſſent. Hinc Jeremiæ 51, 58. *Murus Babylonis ille latiſſimus.* In eo turres CCL. denis pedibus quam murus altiores; Æreæ portæ centum: Foſſa extrinſecus latè patens. Ambitus CCCLXV. ſtadia complectebatur. Hominum ducenta millia ſingulis diebus ſingula ſtadia perfeciſſe leguntur, atque ea ratione totum opus unico anno ad umbilicum perduxiſſe. Domus intrinſecus trium & quatuor contignationum, habitationes minaci proceritate mirabiles ſpatium duorum fere jugerum à muris abfuere. Vias rectas Euphrati parallelas tranſverſæ C ad angulos rectos ſecabant ab ortu & occaſu ad Euphratem deducentes, fluvium ſtadio latum, quem molis utrinque maximę crepidines coërcebant. His ſuperſtructa mœnia qualia in ambitu urbis, cum portis æneis totidem quot vici eô ferebantur.

Sed ominum operum magnitudinem ſuperabat lacus prope Sippara effoſſus, altus viginti ulnas, quadraginta paraſangas, ſeu quod idem eſt, ſtadia MCCLXXX ambitu ſuo complectens, ad accipiendum impetum fluminis, quod ibi appoſitæ crepidinis faſtigium exceſſerat, urbis tecta corripuiſſet, niſi fuiſſent ſpecus lacusque qui exciperent.

Flumini incumbebat pons lapideus, latus XXX. pedes, cedrinis & cypariſſinis trabibus, & palmarum truncis contextus. Hic quoque inter mirabilia Orientis D opera numeratus eſt. Quippe Euphrates altum limum vehit,

--- καὶ πολλὸν ἐφ' ὕδατι συρφετὸν ἕλκει.

Callimach. hymno in Apoll.

Quo penitus ad fundamenta jacienda egeſto, vix ſuffulciendo operi firmum reperiebatur ſolum. Arenæ igitur ſubinde cumulatæ, & ſaxis quibus pons ſuſtinetur annexæ, quæ morarentur amnem. Saxa ferreis repagulis ſunt colligata, liquefacto plumbo in commiſſuris infuſo.

Illo ponte jungebantur regiæ duæ in utraque fluminis ripa mirabili arte fabricatæ. Quarum una ad Orientem, ambitu triginta ſtadiorum, æneis Beli Ninique & Semiramidis ſtatuis valde inſignis. Altera ad Occidentem duplo vaſtior, tripli- E ci muro cincta, ſtupendę altitudinis, cum diverſis animalium & venationum figuris ex latere ad vivum expreſſis. Macedones Πτερὰ vocarunt. Stephanus; τινὲς ἢ Πτερὰ ὑδετέρως τὴν ἀκρόπολιν Βαβυλῶνος.

Ibidem erat hortus penſilis,quadratus,ſedecim jugerum,ſummam murorum altitudinem exæquans, multarumque arborum umbra & proceritate amœnus. Saxeæ pilæ tanto oneri pares erant extructæ. Et ſuper pilas lapide quadrato ſolum ſtratum, patiens terræ, quam altam injecere, & humoris quo terræ rigabantur, aqua antliis & tollenonibus aliisque organis pnevmaticis ex Euphrate hauſta. Adeoque validas arbores hæ moles ſuſtinebant ut ſtipites earum octo cubitorum ſpatium æquarent craſſitudine, & in quinquaginta pedum altitudinem eminerent, & tam eſſent frugiferæ ac in nativo ſolo. A

In urbis parte oppoſita fuit Beli templum æreis portis, figura quadrata, duorum undecunque ſtadiorum amplitudine; in cujus medio turris illa, quam libro primo deſcripſimus. In eodem templo ſtatuæ,& menſæ,& ſellæ,& carcheſia,& crateres ex ſolido auro fuere, quarum pretium ex Cteſiæ ſupputatione æquabat fere quatuor aureos *milliones* monetæ noſtræ. B

Nec cui locum eſſe voluerunt inter ſeptem orbis miracula, omittendus eſt obeliſcus in media platea erectus ad ſpectantium ſtuporem. Lapis fuit pyramidatus,in Armenia exciſus,& ſummo labore Babylonem advectus,pedum centum triginta longitudinis,& viginti quinque craſſitudinis.

Fuit & eximia porticus,in qua Rex jus dicere conſueverat. Hujus fornix in formã clypei fabricata, & ſapphiris tota obducta, Deorum appictis imaginibus, cœli faciem referebat. Et aureæ jynges ſeu motacillæ quatuor,quæ ex teſtudine pendebant Ἀδράςειαν ſignificantes,Regem admonebãt ne ſe ſupra hominem efferret. Ita habetur in Philoſtrato. Quod non capio ſatis: Niſi voluerit fortunæ vices atque inſtabilitatem hujus avis perpetua circumactione deſignari. Κάλλιςον Calliſtum prætereo ſuburbium Babylonis ab elegantia ſic appellatum, ubi Calanum Indum extructo pyra ſe concremaſſe ſcribit Ælianus in variis. Sed aliis accedo potius qui rem in Perſide geſtam referunt, quia moriturus Calanus Alexandro dixiſſe fertur illum ſe μετ' ὀλίγον χρόνον ἐν Βαβυλῶνι ὄψεσθαι. Ita Plutarchus, vel ὅτι ἐν Βαβυλῶνι αὐτῷ ἐντύχων ἀσπάσεται,ut habetur in Arriano; Quo ipſo ſignificatur Alexandrum Babylone tum abfuiſſe. C

Hæc breviter de figura urbis nobiliſſimæ,quæ Dan. 4.27. appellatur *urbs magna.* Eſ. 13,19, *decus regnorum,gloria ſuperbiæ Chaldæorum.* Eſ. 14, 4. *aurea.* Eſ. 47,3.7. *tenera & delicata,domina regnorum.* Jerem. 50, 23. *malleus univerſæ terræ.* Jerem. 51,20. *Flagellum & inſtrumenta bellica ad diſſipandas gentes & perdenda regna.* Qui plura volet Cteſiam,& Herodotum,& Beroſum. & Abydenum, & Curtium conſulat, & Philoſtratum, & è recentioribus Tzetzem. Nobis enim non vacat in his immorari diutius. D

E

A

CAPUT XIV.

De conditore Babylonis.

BAbylonem à Semiramide esse conditam docet vulgus scriptorum post Ctesiam. Illi tamen Herodotus nullum aliud opus tribuit præter aggeres circa Euphratem, & hoc commentum refellunt Berosus & Abydenus, in quibus Belus Babylonis est conditor. Et fatetur Curtius id à plerisque credi. Hunc Belum confundit perperam Dorotheus cum Tyrio Belo, quem Herennius, al. Byblius, Semiramide multo faciat antiquiorem, quæ Phœnicum est vanitas. Sunt qui cœptum opus à Belo, à Semiramide perfectum volunt. Sed his ambagibus nihil opus, cum historia de Babylone à Semiramide condita unius Ctesiæ fide nitatur, qui cum Beroso & Abydeno non conferendus. Belus idem qui Nimrod; Prius nomen à dominio, posterius à rebellione, proinde suppressum à Chaldæis. Nabuchodonozor quo sensu glorietur se Babylonem condidisse: Muri Babylonis ab eo reparati, & Babylon ita exculta ut gloriari potuerit se marmoream reliquisse quam lateritiam reperisset.

B

COnditæ Babylonis gloriam Semiramidi adstruunt Ctesias, Theocritus, Diodorus, Strabo, Dionysius Periegetes, Trogus, Mela, Ovidius, Hyginus, Cephalæon, Solinus, Cassiodorus, Lucius Ampelius, alii sine numero. Tamen his omnibus antiquior Herodotus nullum aliud opus Semiramidi tribuit præter χώματα, id est aggeres quibus Euphratem coërcuit antea frequentius restagnare solitum; Et Semiramidi Nitocrin præfert ut συνετωτέρην; Et apud Josephum Berosus μέμφεται Ἑλληνικοῖς συγγραφεῦσιν, ὡς μάτην οἰομένοις ὑπὸ Σεμιράμιδος τῆς Ἀσσυρίας κτισθῆναι τὴν Βαβυλῶνα, καὶ τὰ θαυμάσια κατασκευασθῆναι περὶ αὐτὴν ὑπ᾽ ἐκείνης ἔργα ψευδῶς γεγραφόσι *culpat Græcos scriptores, ut qui vanè existimaverint ab Assyria Semiramide Babylonem esse conditã, & miris fuisse ab eadem operibus exornatam falso scripserint.* Sic apud Eusebium Abydenus Belum asserit Βαβυλῶνα τείχει περιβαλεῖν *Babylonem muro cinxisse.* Et ingenuè fatetur Curtius lib. 5. ita credi à plerisque: *Semiramis*, inquit, *eam condiderat, vel ut plerique credidere Belus, cujus regia ostenditur.* Neque alia mens Dorothei Sidonii, vetusti Poëtæ, quem in hæc verba citat Julius Firmicus:

C — Joseph. l. 1. cont. Apion.

Euseb. l. 9. præpar.

D

Ἀρχαίη Βαβυλὼν Τυρίου Βήλοιο πόλισμα.

Urbs Babylon vetus, a Tyrio quæ condita Belo est.

Quamvis in eo fallatur quod Tyrio Belo tribuit opus ipsa Tyro multo antiquius. Nempe quæ Phœnicum erat ἀδολεσχία & vanitas, ut ad Belum suum referrent tam vetustæ urbis originem, finxerunt illum Semiramidem præcessisse multis sæculis. Stephanus MSS ex Herennio, quem cum Philone Bybliensi eundem esse probat magnus Salmasius: Βαβυλὼν &c. κτίσμα Βαβυλῶνος, ἀνδρὸς σοφοῦ παιδὸς Βήλου σοφωτάτου, οὐχ᾽ ὡς Ἡρόδοτος ὑπὸ Σεμιράμιδος. Ταύτης γὰρ ἦν ἀρχαιοτέρα ἔτεσι χιλίοις δύο *Babylon &c. opus Babylonis viri sapientis, filii Beli sapientissimi, non ut Herodotus a Semiramide condita; Quippe Babylon Semiramide antiquior fuit duobus annorum millibus.* Eustathius in Dionysium legit solum ἔτεσι χιλίοις ὀκτακοσίοις *annis mille octingentis*, utrumque falsissimum. Belo enim Tyrio (de quo Philonem ibi agere nullus dubito, ut gentem suam à vetustate commendet) multo vetustior fuit Assyrius, id est Nimrod, qui tamen Semiramidem paucis ante-

E

cessit

cessit annis, ut quam ejus filius Ninus in uxorem duxerit. Interim ex illorum testimonio id habemus, Babylonem Semiramidis opus non esse, sed Beli, quisquis ille sit. Unde Etymologus voce Βαβυλών: Ἔρηται δὲ ἀπὸ Βήλου. ὃς κτίσας αὐτὴν, ἀπ' αὐτοῦ προσηγόρευσε. Κάλα (lege Βάλα בערא) γὰρ καλεῖται τῇ Σύρων φωνῇ ὁ τῇ Ἑλληνίδι Βῆλος.

Sunt qui, ut hanc litem componant, volunt à Belo inceptum opus perfecisse aut reparasse Semiramidem, aut Belum solam Acropolim, Semiramidem Babylonis mœnia condidisse. Ammianus Marcellinus lib. 23. *Babylon, cujus mœnia bitumine Semiramis struxit, arcem enim antiquissimus Rex condidit Belus.* Orosius lib. 2. cap. 6. *Babyloniam à Nimrod gigante fundatam, à Nino vel Semiramide reparatam multi prodidere.* Hæc illi.

Sed nihil opus his ambagibus, cum historia de Babylone à Semiramide condita unius Ctesiæ fide nitatur. Neque enim Diodorus, & Trogus, & alii qui Ctesiæ suffragium addunt, ullum alium habuerunt à vetustioribus historicis quem sequerentur. Ac Ctesiæ fides doctis pridem cœpit esse suspecta. Illum saltem nemo dixerit cum Beroso conferendum, sacerdote Babylonio, viro magni nominis, cui statuam inaurata lingua in publico gymnasio Athenienses erexisse Plinius author est. Sed neque cum Abydeno, quem æque ac Berosum historiam suam hausisse constat ex vetustissimis Chaldæorum archivis & monumentis. Hi porro, & illos sequuti plurimi quos citavimus, rejectis Græculorũ de Semiramide commentis, nullum alium à Belo Babylonis conditorem agnoscunt: Mosi hac in parte concinentes, in quo Nimrodum eundem esse cum Belo Nini patre ratio temporum palam arguit. Nempe qui à rebellione quâ vel in superiores vel in pares insurrexerat, dictus fuerat נמרוד *Nimrod*, id est rebellis, idem à dominio בעל *baal* & בל *bel*, id est dominus, post stabilitum imperium vocari cœpit. Quarum appellationum sola posterior in Chaldæorum monimentis servata est, priore obliterata, ut quæ videbatur ad sui Regis contumeliam pertinere.

2. Par. 11. 6.
2. Reg. 14. 22

Nabuchodonozor quidem Dan. 4, 27. eo nomine gloriatur quod Babylonem condiderit. *Nonne*, inquit, *hæc est Babylon illa magna quam ego ædificavi?* Sed passim apud Hebræos urbem ædificare is dicitur qui desolatam restaurat. Quo sensu Hebronem Roboam, & Ailam Azarias leguntur ædificasse, id est novis ædificiis auxisse atque exornasse. Id ipsum Babyloni præstitit Nabuchodonosor, qui mœnia vetustate collapsa restituit, & urbis decori pristino multum adjecit.

Joseph. Antiq. l. 10 c. 1. Et in Apion. l. 1. Et Eus. l. 9. præpar.

Abydenus: λέγεται &c. Βῆλον Βαβυλῶνα τείχει περιβαλεῖν. τῷ χρόνῳ δὲ ἱκνευμένῳ ἀφανισθῆναι. Τειχίσαι δὲ αὖθις Ναβουχοδονόσορον *Fama est Babylonem Belum mœnibus cinxisse, quæ cum tempus abolevisset, nova mœnia struxisse Nabuchodonosorum.* Berosus: τήν τε ὑπάρχουσαν ἐξ ἀρχῆς πόλιν καὶ ἑτέραν ἔξωθεν προσχαρισάμενος καὶ ἀνακαινίσας *urbemque Babylonis, quæ jam erat, nova altera addita cum exornasset & restaurasset.* Itaque Nabuchodonozoro Babylon id ipsum debuit quod Augusto

Sueton. in Aug. c. 29.

Roma, quam excoluit adeo ut jure sit gloriatus, marmoream se relinquere quam lateritiam accepisset. Quod tamẽ refert Dion οὐ πρὸς τὸ τῶν οἰκοδομημάτων αὐτῆς ἀκριβὲς

A *βὶς, ἀλλὰ πρὸς τὸ τῆς ἀρχῆς ἰσχυρὸν non ad elegantiam ædificiorum, sed ad imperii firmitatem.* Utut sit Babyloni veteri novam alteram adjecit Nabuchodonozor, & muro triplici utramque cinxit, atque aggeribus ita obsepsit, ut ne posset hostis Euphratem in perniciem urbis avertere; Et hortos illos pensiles à Græcis tam decantatos fecit in uxoris gratiam, quæ cum Meda esset genere, montiumque & nemorum aspectu delectaretur, in campestribus locis virum compulit amœnitatem naturæ hoc artificio imitari. Hæc omnia legere est in Berosi loco quem citavimus. Sed & in Abydeno quædam habentur explicatius: Nempe *Narmalcam amnem, qui divergium est Euphratis, & Acracanum divertisse; Et in gratiam Sipparenorum fossam effecisse quæ in ambitu haberet parasangas quadraginta, in* B *altum viginti orgyias, & claustra apposuisse quibus apertis irrigaretur ager; Ea septa appellari ὀχετογνώμονας aquæductuum normas.* Hæc ideo protuli, cum ut intelligat Lector, quô nomine jactet Nabuchodonosor se Babylonem condidisse: tum ut pateat Ctesiæ vanitas, qui uni Semiramidi tribuit hoc quicquid est; Ac si quis ad Romulum aut Numam referat Romæ amphitheatra & thermas & palatia, quæ Cæsares ædificarunt.

CAPUT XV.

C

De excidio Babylonis.

Babylon jactitabat se regnaturam in æternum, nec videbatur posse destrui. Tamen impleri oportuit Prophetarum minas Psal. 137. Et Esaiæ & Jeremiæ. Ejus hodie nil superesse præter rudera, nec locum ullum esse in toto illo tractu minus frequentem probatur ex Eustathio, Benjamine & Teixeira. Partem Persæ diruere, partem tempus, partem Seleuciæ vicinia. Strabo & Pausanias cum Megalopoli conferunt. Muri tum superstites, & paucæ domus. Notatur obiter Curtius. Muris ævo Hieronymi includebantur regiæ venationes: Nulli alii incolæ præter paucos Judæos apud Theodoretum. Euphrates etiam alio derivatus. De Babylonis excidio Luciani vaticinium.

D Babylon quamdiu fuit in flore, videbatur esse æterna urbs, nec ulla vi posse aboleri. Atque id ipsa de se jactabat Es. 47,9. *Dixisti in sempiternum ero domina.* Et vers. 10. *Dicis in corde tuo, ego sum, & non est præter me amplius: non sedebo vidua, & ignorabo sterilitatem.* Nempe ut vere Orosius, illam *vel humano opere extrui potuisse, vel humanâ virtute destrui posse, utrumque pæne incredibile apud mortales erat.* Tamen eventus tandem docuit non frustra esse quod Prophetæ Babyloni toties minantur ultimam cladem: Psal. 137,8. *Filia Babel vastanda; Beatus qui tibi retribuet &c.* Es. 13,19. *Et erit Babylon &c. similis subversioni quâ Deus* E *subvertit Sodomam & Gomorrham. Non habitabitur in sæculum &c.* Vide & Es. 14. & 47. & Jerem. 50. & 51. ubi easdem minas Dei nomine gravissimis verbis sæpe ingeminant Esaias & Jeremias. Et verò tam vastæ urbis hodie nihil superest præter rudera. Eustathius in Dionysium: τὴν δὲ εἰρημένην Βαβυλῶνα μεγάλην ποτὲ γενομένην, ὕστερον ἐρημωθῆναί φασι *dictam autem Babylonem quæ magna olim fuit tandem desolatam esse dicunt.* Benjamin in itinerario p. 76. *Inde Babel unico itinere*

distat: Hæc est antiqua illa Babel. Jam החרבה *devastata, quæ plateis suis ad triginta milliaria extendebatur: Quin hodieque ibi visitur palatium Nabuchodonosoris* חרב *vastatum* שיש ויראים בני אדם לכנס בו מפני הנחשים והעקרבים בתוכו *eôque homines ingredi verentur, propter serpentes & scorpiones qui sunt in medio ejus.* Ita scilicet prædixerat Esaias cap. 13. v. 22. ותנים בהיכלי ענג *& dracones in* ejus *palatiis voluptariis.* Teixeira in descriptione itineris sui ab India in Italiam cap. 5. *Entramos per tierras de Mesopotamia &c. dexando à la derecha el lugar y sitio de la antiqua Babylonia à dos leguas de distantia de laqual se veen pocos vestigios, y es al lugar el menos frequentado de toda aquella region.* Id est: *In Mesopotamiæ terras ingressi sumus &c. relicto ad dexteram loco in quo sita fuit vetus Babylon, distante solum duabus leucis. Hujus nihil nisi pauca supersunt vestigia: Nec in tota regione locus ullus est minus frequens.* Et quod mirere magis, factum id absque externa vi. Nulla evidentior excidii causa Seleuciæ vicinitate. Plinius lib. 6. *In solitudinem rediit exhausta vicinitate Seleuciæ ob id conditæ à Nicatore intra nonagesimum* (lege quadragesimum) *lapidem.* Strabo lib. 16. κατήρειψαν τῆς πόλεως τὰ μὲν οἱ Πέρσαι, τὰ δ' ὁ χρόνος, καὶ ἡ τῶν Μακεδόνων ὀλιγωρία περὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ μάλιστα ἐπειδὰν τὴν Σελευκείαν ἐπὶ τῷ Τίγρητι πλησίον τῆς Βαβυλῶνος ἐν τριακοσίοις που σταδίοις ἐτείχισε Σέλευκος ὁ Νικάτωρ *partem urbis Persæ diruerunt, partem tempus consumpsit & Macedonum negligentia; maximè postquam Seleucus Nicator Seleuciam ad Tigrim condidit, stadiis tantùm trecentis à Babylone dissitam.* Hieronymus in Esaiæ cap. 13. *Non habitabitur in æternum. Pro illa enim Seleuciam & Ctesiphontem urbes Persarum inclitas fecerunt.* Tum tamen extabat adhuc, sed magna ex parte deserta. Strabo Babyloni suo tempore convenisse tradit quod de Arcadiæ Megalopoli dixit Poëta Comicus:

> Ἐρημία μεγάλη 'στὶν ἡ Μεγαλήπολις.
>
> *Est magna solitudo nunc Megalopolis.*

Sed & Pausanias in Arcadicis, postquam questus est Megalopolim veteribus ornamentis ac pristinis opibus amissis, magnâ jam ex parte inter ruinas & rudera jacere, ut magnarum urbium doceat hæc esse fata, etiam meminit Babylonis his verbis: Βαβυλῶνος δὲ ταύτης ἥντινα εἶδε πόλεων τῶν τότε μεγίστην ἥλιος, οὐδὲν ἔτι ἦν εἰ μὴ τεῖχος. *Illa autem Babylon, quas unquam Sol aspexit urbium maxima, jam præter muros nihil habet reliqui.* Curtius è trecentis sexaginta octo stadiis quæ totius operis ambitus ex ipsius descriptione complectitur, nonaginta solum habitari scribit, nec omnia contigua esse, quia tutius visum pluribus locis spargi, cætera seri colique, ut si extrema vis ingruat, obsessis alimenta ex ipsius urbis solo subministrent. Nempe ignorabat à paucis sæculis ita desolari cœpisse. Et certo conditorum consilio contigisse vult, quod ex mera necessitate factum. Maximus Tyrius, qui scripsit sub Commodo, describit jacentem. Κἂν τις (inquit Serm. 6.) αὐτόπτης γένηται Βαβυλῶνος κειμένης. *Et si quis propriis oculis Babylonem vidit jacentem.* Hieronymi ætate nihil erat Babylon quam vivarium aut septus locus in quo feræ pascebantur. *Didicimus* (inquit in Es. 13.) *à quodam fratre Elamita &c. venationes regis esse in Babylone, & omnis generis bestias murorum ejus tantum ambitu*

coerceri

coerceri. Et in Es. 14. *Exceptis muris coctilibus, qui propter bestias concludendas post annos plurimos instaurantur, omne in medio spatium solitudo est.* Theodoretus in idem caput dicit inibi habitasse paucos quosdam, eosque nec Assyrios, nec Chaldæos, sed Judæos: Νῦν αὐτὴν οἰκοῦσιν ὀλίγοι τινὲς, οὔτε Ἀσσύριοι, οὔτε Χαλδαῖοι, ἀλλὰ Ἰουδαῖοι; Et in Jer. 52. ὀλίγας γὰρ ἔχει νῦν οἰκίας, καὶ ταύτας ἐσκεδασμένας. Idem in cap. 50. Euphratem qui mediam alluebat alio divertisse scribit, nec nisi tenuissimum ejus incile per rudera ferri: ἐτέτραπτο, inquit, εἰς ἑτέραν ὁδὸν, σμικροτάτη δὲ διῶρυξ διὰ τῶν ἐρειπίων ὁδεύει. Per hos gradus tandem devenit Babylon ad extremam illam desolationem quam Prophetæ prædixerant. Atque id illi fatum imminere Lucianus in Charonte ita auguratur: ἡ Βαβυλὼν δέ σοι ἐκείνη ἐστὶν ἡ εὔπυργος, ἡ τὸν μέγαν περίβολον, οὐ μετὰ πολὺ καὶ αὐτὴ ζητηθησομένη ὥσπερ ἡ Νῖνος. *Babylon autem illa est multis turribus munita, magnoque ambitu mœnium septa, haud ita multo post desideranda & ipsa Nini instar.*

CAPUT XVI.

ארך *Erech* vel *Arach*.

Erech non videtur esse Edessa, ut volunt veteres, sed Arecca Ptolemæi, & Ammiani Arecha. Unde Areccæi campi Tibulli De iis locus insignis Cl. Salmasii Idem esse Herodoti Ardericam vel Andericam. Susa nimis à Tigri removit Ptolemæus, cum unius diei itinere abfuerint. Ard-Erica id est magna Erica vel Arecha. *Erech* Hebræis longitudinem sonat. Longissimam fuisse probatur. Hujus coloni Esd. 4, 9. ארכוי LXX. Ἀρχυαῖοι Vulg. *Erchuæi*.

In eadem terra שנער *Sinar* præter Babylonem metropolim, tres urbes extruxit Nimrod minus celebres. Eæ sunt *Erec, Acchad, & Chalne*. *Erec & Acchad* veteres putant esse Edessam & Nisibin, quod parum est verisimile, quia neque nomina conveniunt, neque situs. Nam Edessa & Nisibis sunt in ea Mesopotamiæ parte quæ versus Armeniam est à Babylone multum dissita. Sed *Erec* est Susianæ urbs ad Tigrim, *Arecca* Ptolemæo; Et Ammiano *Arecha. His tractibus*, inquit, *Susiani junguntur, apud quos non multa sunt oppida. Inter alia tamen eminet Susa sæpe domicilium Regum & Arsiana* (lege & Tarsiana) *& Sela, & Arecha*. Doctissimus Salmasius ad Solinum: *Ab illa Aracca vel Arecca Susidis* Areccæi campi *Tibullo, in quibus Naphtæ, hoc est liquidi bituminis fontes scaturiebant.*

lib. 23.

pag. 1194.

Ardet Areccæis aut unda perhospita campis.

Ita legendum, non Arectæis (prout legerat Scaliger ad hunc locum) *Aracca illa vel Arecca in confinio Susianæ & Babyloniæ; Sed ad Susianam pertinebat. In Susiana autem Naphtæ liquidæ fontes.* Strabo lib. 4. de liquido bitumine: ὅτι ἡ μὲν ὑγρὰ, ἣν καλοῦσι νάφθαν, γίνεται ἐν τῇ Σουσίδι, ἡ δὲ ξηρὰ δυναμένη πήττεσθαι ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ. *Unda perhospita Tibullo est naphta*, τὸ ἄγαν ξενίζον ὕδωρ, *ut pervesperi, paradulescens, perastutus, perinteger, pervirgo Ciceroni.* Plinius: *Naphta liquidi bituminis modo profluens circa Babyloniam. Arecca autẽ illa Arec dicitur* Gen. 8. Hæc à Salmasio hactenus; quæ non potui non exscribere, quia plena sunt eruditionis, & ad rem maxime faciunt. Unum addo Herodoti *Ardericam* vel *Andericam* idem

In Tibull. lib. 4.

videri oppidum cum *Erec* Mosis & Ptolemæi *Areccâ* vel Ammiani *Archâ*. De Arderica vel Anderica bis meminit Herodotus; semel libro primo cum Nitocrim dicit Euphratem effossis incilibus ita tortuosum reddidisse, ὥστε δὴ τρὶς ἐς τῶν τινα κωμέων, τῶν ἐν τῇ Ἀσσυρίῃ, ἀπικνέεται ῥέων. Τῇ δὲ κώμῃ οὔνομά ἐστι ἐς τὴν ἀπικνέεται ὁ Εὐφρήτης, Ἀρδέρικα. Καὶ νῦν οἳ ἂν κομίζωνται ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐς Βαβυλῶνα καταπλέοντες ἐς τὸν Εὐφρήτην ποταμὸν, τρίς τε ἐς τὴν αὐτὴν κώμην παραγίνονται, καὶ ἐν τρισὶ ἡμέρῃσι *ut ter influat quendam Assyriæ pagum, cui nomen est Arderica, & qui nunc è mari per Euphratem fluvium navigantes Babylonem versus subvehuntur, ter ad hunc eundem pagum applicent, idque tribus diebus.* Alter locus est libro sexto, in quo de Eretriensibus à Dario captis hæc habet: σφέας τῆς Κισσίης χώρης κατοίκισε ἐν σταθμῷ ἑωυτοῦ τῷ οὔνομά ἐστι Ἀνδέρικα, ἀπὸ μὲν Σούσων δέκα καὶ διηκοσίους σταδίους ἀπέχοντι, τεσσεράκοντα δὲ ἀπὸ τοῦ φρέατος, τὸ παρέχεται τριφασίας ἰδέας· καὶ γὰρ ἄσφαλτον καὶ ἅλας καὶ ἔλαιον ἀρρύσονται ἐξ αὐτοῦ. *Eos in suo Cissiæ regionis stathmo collocavit, cui nomen est Anderica: ducentis ac decem stadiis procul à Susis, quadraginta autem à puteo qui trifarias exhibet rerum species; Bitumen enim & salem & oleum ex eo hauriunt.* His locis inter se collatis apparet Ardericam vel Andericam 1. pagum esse celebrem in Assyriæ regione Cissiâ, quę cum Susiana eadem est 2. ad Euphratem positum, id est ad Tigrim cum Euphrate commixtum. Alioqui enim Euphrates Cissiam non alluit. 3. Idque infra Apamiam, quia illâc iter est navigantibus à mari Babylonem: Quæ notæ omnes Areccæ conveniunt apprimè. 4. Hoc potissimum quod in vicinia, nempe ad stadium quadragesimum seu milliare quintum est puteus liquidi bituminis & fœtentis olei quod Persæ ῥαδινάκην vocant, ut habetur in sequentibus, hoc est naphtæ & petrolei quô utebantur ad lucernas. Quod doctissimi Salmasii conjecturam mirè illustrat. Unum igitur obstare quod in Herodoto Anderica stadiis tantum ducentis decem à Susis distat, à quibus Areccam Ptolemæus semovet multo longius. Sed Susa Ptolemęus valde alieno loco describit, nempe à Tigri remotissima, quem unius diei itinere à Susis distasse scimus ex Diodoro, qui sic habet lib. 19. ὥρμησεν ἐπὶ τὸν Τίγριν ποταμὸν, ἀπέχοντα Σούσων ὁδὸν ἡμέρας. 5. Nomen quod attinet *Arderica* vel *Anderica*, posterius putamus ex priori restituendum, & Ardericæ nomen Persas conflasse ex ארר' *arâ* & ארך *Erec*. *Ard* Persicè magnum sonat ut probavimus in capite de *Sabtha*. Arderica & Anderica idem sunt; ut Nebucadrezar & Nebucadnetsar. *Erec* Hebræis & Syris longitudinem significat. Ita oppidum merito dictum, quod ad oram Tigridis tam longo tractu protendebatur ut qui è mari Babylonem navigabant eô ter appellerent tribus diebus continuis. Persæ ob hoc ipsum *Ard-Erec* dici voluerunt seu *magnam Erec*. Ex hoc oppido coloni Samariam deducti ארכוי *Archeuaje* Chaldaicè nominantur Esdr. 4, 9. in Græca versione Ἀρχυαῖοι, in Vulgata Erchuæi. Erech quorsum ab Arabe Paris. edit. reddatur אלברס *Albars* adhuc quæro.

pag. 680.

A B C D E

CAPUT

A

CAPUT XVII.

אכר *Acchad.*

LXX. Ἀρχὰδ pro *Acchad*. Tale *Darmeſek* pro Dammeſek, & multa ejusmodi. Hinc Ἀργάδη vel Ἀρχάδης fl. prope Sittacen. χ & γ permutabiles. Et Chald. ג & כ. *Archad* vel *Argad* & Sittace eadem urbs. Amnis & urbs cognomines. Ita in iisdem locis, *Chabora, Singa, Is, Sura, Tſartſar, Carrha*, vel *Carrha*, *Mygdonia, Suſa*; Idem in Sicilia frequens. Sittace vel Pſittace dicta à copia pſittaciorum. Diſtat à Tigri 15. ſtadiis. Ejus uberior deſcriptio. Babyloniæ pars trans Tygrim. *Artacena* Strabonis, potius *Arcatena*, id eſt *Arcadena*.

B PRo *Acchad* LXX ſcribunt Ἀρχὰδ *Archad*, ex Chaldæorum idiomate, qui ſolent punctum *Dagesh*, quo geminatur litera, reſolvere in literam R præfixam literæ *Dagheſſatæ*. Sic דרמשק *Darmeſek* Damaſcus occurrit pro דמשק *Dammeſek*, פרציד *parſid* rivus pro פציד *paſſid*, שרנק *ſarnek* ſtrangulare pro שנק *ſannek*, פרנק *parnek* oblectare pro פנק *pannek* ערגל *argel* volvere pro עגל *aggel*. Pari ratione pro אכר *Acchad* Chaldæi dixerunt ארכר *Archad*. Cujus nominis veſtigium manifeſtum in *Angade* fluvio Sittacenes apud Cteſiam. Ælianus de animalibus lib. 16. c. 42. Κτησίας γε μὴν ὁ Κνίδιος λέγει περὶ τὴν Περσικὴν Σιττάκην ποταμὸν εἶναι Ἀργάδην ὄνομα *Cteſias quidem Gnidius refert ad Perſicam Sittacem fluvium eſſe Argadem nomine.* X & γ literæ ſunt tam ſono vicinæ quam forma; unde eſt quod

C facile permutantur. Hinc pro *Chobare Gobares* in Plinio, & ex χαλβάνη fit *galbanum*, ex ἄγχω *ango*, unguis ἀπὸ τοῦ ὄνυχος. Quin & Chaldæis כ & ג literæ ſunt promiſcuæ, ut videre eſt in כיף *cheph* & גיף *geph* pro littore, כומצא *chumſa* & גומצא *gumſa* pro foſſa, כנפא *chanpha* & גנפא *ganpha* pro ala. Sic videntur idem eſſe *Archad* & *Argad*, unde nomen Argadi fluvio. Ita ut ab *Archad* vel *Argad* oppido dictus fuerit Argades fluvius, quomodo apud Ptolemæum à *Chabora* & *Singa* oppidis, nomen habent *Chaboras* & *Singas* fluvii qui in Euphratem exeunt. Et apud Herodotum: ἔστι ἄλλη πόλις ἀπέχουσα ὀκτὼ ἡμερέων ὁδὸν ἀπὸ Βαβυλῶνος. Ἲς οὔνομα αὐτῇ, ἔνθα ἐστὶ ποταμὸς οὐ μέγας. Ἲς καὶ τῷ ποταμῷ τὸ οὔνομα, ἐσβάλλει δὲ οὗτος ἐς τὸν Εὐ-

D φρήτην ποταμὸν τὸ ῥέεθρον *eſt alia urbs Is nomine, diſtans octo dierum itinere à Babylone. Ibi eſt fluvius non magnus ejusdem nominis, in Euphratem fluvium ſe devolvens.* Eum fluvium hodieque Arabes עיסי *Iſa* vocant. Sic Euphratis alveus qui *Suram* prætermeabat, dicebatur amnis סור *Sur*, pro quo סוד *Sud* legit perperam Græcus ſcriptor Baruch, 1, 4. Et *prope Bagdad*, inquit Geographus Nubienſis, *eſt flumen Tſartſar navigerum, cui adjacet urbs Tſartſar.* Et apud Stephanum, ex Quadrato niſi fallor, Κάρραι, πόλις Μεσοποταμίας, ἀπὸ Κάρρα ποταμοῦ Συρίας *Carrha urbs Meſopotamiæ à Carrha Syriæ fluvio.* Et Antiochiæ Mygdoniæ id eſt Niſibi Μυγδόνιος ποταμῶν κάλλιστος τὴν αὐτοῦ προστίθησι φήμην *Mygdonius fluvio-*

E *rum pulcherrimus ſuum nomen communicat.* Ita Julianus oratione ſecunda, quæ eſt de rebus geſtis Conſtantii Imperatoris. Suſa denique imminent *Suſæ fluvio*, ſi Iſidoro fides. Itaque quod de Siciliæ urbibus refert Duris apud Stephanum ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν Σικελῶν πόλεων ἐκ τῶν ποταμῶν ὀνομάζονται *urbes pleraſque Siculas à fluviis denominari*, etiam de Aſſyriis videtur poſſe dici; quod conjectu-

lib. 1. c. 179.

Geograph. Nub. part. 5. clim. 4. part. 6. cl. 4.

v. in Κάρραι & in Βόγχναι.

In Ἀκράγαντος.

ram nostram de Argade amne urbi Argad vel Archad cognomine non parum firmat. A

Eadem urbs *Sitace, Sittace* & *Psittace* potuit appellari deinceps à copia Psittaciorum, seu quod idem est pistaciorum. Ita scriptum à Demophilo. Stephanus: ψιτλακὴ, πόλις παρὰ τῷ τίγρει, ἐν ᾗ τὸ φυτὸν τῶν ψιτλακίων ὡς Δαμόφιλος. Ad Tigrim ponit Stephanus, sed Xenophon αὐτόπολις à Tigri distasse docet quindecim stadiis. Et Strabo à Babylone Susa euntibus transmisso Tigri, totum iter scribit esse per Sitacenam. Urbs magna fuit & populosa; Agri vicini arboribus omnis generis consiti. Ibidem nascitur ladanum, & loca sunt quæ semper flagrant. Et prope Argadem amnem angues nigro corpore, capite albo, longi sex pedes, quorum morsus est lethifer. B

Cyr. Min. l. 2. Strab. l. 16. Xenoph. ubi sup. Plin. l. 12. c. 17. Arist. Mirab. Aelian. lib. 16. c. 42.

Notandum est Sitacenam, etiamsi sit trans Tigrim, tamen Babyloniæ, id est terræ שנער Sinar adscribi à Strabone lib. 15. *Susidi*, inquit, *ea pars Babyloniæ proxima est quæ quondam Sitacena postea Apolloniatis est appellata.* Neque id omittendum regionem circa Arbelam, quæ aliis est Arbelitis, à Strabone dici Ἀρτακηνὴν *Artacenam*: Scaliger & Casaubonus Aractenam emendant, tanquam ab *Arac* vel *Erec* de quo diximus. Sed Arac, id est Arecca, ut docuimus, illinc distabat plurimum, & ab Arac fieret Aracena, non Aractena. Itaque si quid mutandum est, legi malim Ἀρκτηνὴν, ab ארכד *Arcad* id est Sittace, sono ד *Daleth* aliquantum emollito. Quippe etiam Arbelitim ad Sittacenam pertinuisse ex his Plinii colligere est: *Sittacene est eadem Arbelitis & Palæstine dicta.* C

Plin. 6. 26.

CAPUT XVIII.

כלנה *Chalne.*

CHalne, *Chalno & Channo*: confertur cum magnis urbibus Amos 6, 2. & Es. 10, 9. Non est Ammiani Callinisum ut volunt. Nam Callinisum mendosè scribitur pro Callinico urbe Osrhoenæ Græci nominis procul à Babylonia. Sed *Chalne*, ut rectè veteres, est Ctesiphon caput *Chalonitidis* Parthorum regia. De *Chalonitide* Plinius, Strabo, Polybius. Inde *Chalonitæ* Dionysio, Prisciano & Festo. Ctesiphontis priscum nomen *Chalone, Chalane* vel *Chalne*. Græcum indidit Pacorus. An ibi fuerit turris Babel. D

HUjus nomen variè scribitur; כלנה *Chalne* hic & Amos 6, 2. כלנו *Chalno* Es. 10, 9. כנה *Channe* Ezech. 27, 23. Et in Arabica paraphrasi nuper edita ה̇לני *Chalna* per *cha* loco *ceph*. Illam confert Amos Propheta cum magnis urbibus: *Transite*, inquit, *Chalnem & videte, & ite inde Hamath magnam* (Epiphaniam, alii Antiochiam) *& descendite in Gad Palæstinorum, an sint meliores regnis istis* &c. Et in Esaia Rex Assyriæ propter victorias suas superbè sese efferens, & insignes aliquot urbes à decessoribus suis sub jugum missas sub calculos revocans, ita loquitur: *Nonne ut Carcemis* (Cercusium) *est Chalne? Nonne ut Arphad* (Arphas Josepho, Arfa Isidoro, Arefa in lib. Notit.) *Chamath?* (Epiphania) *Nonne ut Damascus Samaria?* In Ezechiele *Channes*, id est *Chalnes*, fit mentio inter urbes versus Euphratem & Tigrim, quibus cum Tyro fuit commercium. *Charan*, inquit, E

A quit, id est Carræ) & *Channe* & *Eden*(Talatha) *Negotiatores Sabæorum, Assyria & Chelmad*(Charmande) *tecum negotiatæ sunt.* Hæc Scriptura de Chalne.

Callinisum ex Ammiano explicant viri immensè docti, quos mirum est non vidisse pro *Callinisо* rescribendum *Callinicum.* Quomodo in Procopio legitur, & in libro Notitiarum, & in Ambrosii Epistola ad Theodosium Imperatorem; & in vita Simeonis apud Theodoretum. Gallinicum Zosimus & Orosius scribunt, Eutropius corruptè *Gallicinum.* Vide theatrum Ortelii. Porro Callinicum ex Chalne deduci nemo dixerit, cum vox Græca sit notissima, qua pro cognomento usi sunt quidam è Seleucidis, ut Seleucus ὁ Καλλίνικος; A quo conditum esse B hoc oppidum, ut conjectat Dn. de Grentemesnil, vero non est absimile. Ut taceam Callinicum fuisse prope Carrhas in Osrhoena, quo usque nullus veterum produxit Babyloniam.

Itaque malo assentiri Chaldæis interpretibus, & Eusebio, & Hieronymo quibus Chalne קטיספון *Ctesiphon* vel oppidum vel pagus ad Tigrim celeberrimus, tertio milliari à Seleucia Babyloniæ, caput Chalonitidis & Parthorum. Strabo: lib. 16. Πάλαι μὲν οὖν ἡ Βαβυλὼν ἦν μητρόπολις τῆς Ἀσσυρίας, νῦν δὲ Σελεύκεια ἡ ἐπὶ τῷ Τίγρει λεγομένη μεγάλη. Πλησίον δ' ἐστὶ κώμη Κτησιφῶν λεγομένη μεγάλη. Ταύτην δ' ἐποιοῦντο χειμάδιον οἱ τῶν Παρθυαίων βασιλεῖς, φειδόμενοι τῶν Σελευκείων *Olim quidem erat Ba-* C *bylon Assyriæ metropolis, nunc autem Seleuciæ ad Tigrim quæ dicitur. Prope eam autem est pagus maximus nomine Ctesiphon, in quo hyemabant Parthorum Reges Seleuciæ parcentes.* Dion ubi de Parthis lib. 40. οἰκοῦσι δὲ ὑπὲρ Τίγριδος, τὸ μὲν πολὺ τείχη καὶ φρούρια, ἤδη δὲ καὶ πόλεις, ἄλλας τε καὶ Κτησιφῶντα, ἐν ᾗ καὶ βασίλεια ἔχουσι *Habitant autem trans Tigrim amnem plerumque in arcibus & castellis, sed & in urbibus cum aliis, tum Ctesiphonte, ubi & regiam habent.* Plinius: *In solitudinem rediit* lib. 6. c. 26. *Babylon* ex hausta *vicinitate Seleuciæ* &c. *Invicem ad hanc exhauriend[illegible] Ctesiphontem juxta tertium ab ea lapidem in Chalonitide condidere Parthi quod nunc est* lib. 6. c. 27. *caput regni.* Idem: *Jungitur Chalonitis cum Ctesiphonte, non palmetis modo, ve-* D *rum & olea, pomisque, aliisque arbustis nobilis.* Chalonitidis præter Plinium etiam alii meminere. Strabo lib. 11. *Tigris in voraginem incidens, longoque spatio infra terram labens* ἀνατέλλει κατὰ τὴν Χαλωνίτιν *ad Chalonitidem emergit.* Et lib. 16. *Babyloniæ pars est* &c. ἡ περὶ τὸ Ζάγρον ὄρος Χαωνῖτις *quæ ad Zagrum montem est Chaonitis.* Legendum Χαλωνῖτις *Chalonitis*, ut Casaubonus rectè monet. Polybius l. 5. διακομίσαντες εἰς τὴν Χαλωνίτιν πρὸς αὐταῖς ἀνεσταύρωσαν ταῖς εἰς τὸ Ζάγρον ἀναβολαῖς *Delatum* cadaver *in Chalonitidem ad ipsum Zagri montis ascensum crucifixerunt.* Chalonitidis populi Chalonitæ Dionysio Periegetæ.

E
> Αὐτὰρ ὑπὲρ Βαβυλῶνος, ἐπὶ πνοιὴν Βορέαο
> Κισσοί, Μεσαβάταί τε, Χαλωνῖταί τε νέμονται.

Priscianus:

> *At supra Babylona vides Aquilonis ad oras,*
> *Cissos, Messabatasque, Chalonitasque feroces.*

Chalonitidis nomen factum ex Chalone, id est Chalne, quod mutatum in Ctesiphontem à Pacoro Rege Persarum. Ammianus lib. 23. *Ctesiphon quam Var-*

Vardanes priſcis temporibus inſtituit, poſteaque Rex Pacorus incolarum viribus amplificatam & mœnibus, Græco indito nomine, Perſidis effecit ſpecimen ſummũ. In hac urbe turrim Babel extructam, & linguas fuiſſe confuſas Baſilius, Cyrillus, Gregorius Nazianzenus, Cõſtantinus Manaſſes, & Græcorũ alii collegerunt ex Eſ. 10, 9. ubi Græca verſio τὴν χώραν τὴν ἐπάνω Βαβυλῶνος καὶ Χαλάνης, οὗ ὁ πύργος ᾠκοδομήθη *Regionem quæ eſt ſupra Babylonem & Chalanem, ubi turris ædificata eſt.* Unde Euſtathius in lib. 1. Iliad. p. 37. Οἱ μέντοι τῆς ἡμετέρας θείας αὐλῆς μέροπας τοὺς ἀνθρώπους ἐπικληθῆναι φασὶν ἀπὸ τοῦ μερισμοῦ ἤτοι διαμερισμοῦ τῆς ὀπὸς ὃν ἔπαθον μετὰ τὸν τῆς Χαλάνης πύργον *Qui divinæ noſtræ aulæ ſunt cõſortes homines μέροπας cognominari dictitant, à ſermonis diviſione quam poſt Chalanes turrim paſſi ſunt.* Sed libro primo conati ſumus detegere fontem erroris.

CAPUT XIX.

אשור *Aſſur.*

Aſſur hîc non hominis ſed regionis nomen. Quibus rebus ſit fertilis. Aſſyria mala. Aſſyrium amomum. Aſſyrii odores. Aſſyrius lapis: Literæ Aſſyriæ: Aſſyriæ veſtes. Aſſyrii maximè beati. Ibi Eden quæſitus. Olim Ἄσυρες pro Ἀσσύριοι. Aſſyria etiam *Atyria* & *Aturia*; ut Chald אתור literis ש & ת permutatis ut paſſim: Quod à Dione obſervatum אורטיא in Aben Ezra pro אטוריא Aſſyria etiam Adiabene, non quod ſit ἀδιάβατος, ut volunt, propter flumina ambientia. Nam ab Aquilone patet acceſſus: Et ipſi amnes ſunt διάβατοι. Sed Adiabene factum ab הדייב *Adiab* quomodo Talmudici appellant & Chaldæi interpretes. Utrobique hæc vox corrupta. Chabor in Aſſyria. *Diava* & *Adiava* Aſſyriæ amnes. *Diava* eſt Lycus, malè Λευκὸς Ptolemæo. Xenophon vocat Ζάτην; Falli Fullerum cum *Zabatum* & Zaten diſtinguit tanquam diverſos amnes; nec harum vocum etyma aſſequi. *Adiavas* πολυώνυμος aliis *Phyſcus*, & *Caprus*, & *Bumadus*, & *Bumelus*, & *Bumello* & *Abſitris*, & *Gorgus*; quæ diverſis linguis idem ſonant, atque à rapido & præcipiti curſu ſumpta ſunt. Quædam obiter correcta. Aprorum proprium [illegible]γνυας. Cur hic rapidior altero. Apud recentiores pro *Diava & Adiava, Zaba* major & [illegible]or. Mirum cur Geographus Arabs eos dicat coaleſcere, cum oſtia ſint valde diſſita. *Zaba* & *Diava* ſola dialecto differunt. *Anzaba* id eſt ad Zabam. Quid ſint portæ fluminum Nahum. 2, 7. Locus ſimilis in Herodoto. In hoc tractu Arbela & Gaugamela. Arbela unde dicatur. *Arbelum* Aſſyriæ Regem fuiſſe colligunt ex Cyrilli loco corrupto, ubi factum Ἄρβηλος ex ἄρα Βῆλος ערבלא *arbela* Chald. populorum colluvies. *Gaugamela* cameli collis, non cameli domus ut volunt. Ibi mons Nicatorium. Vel גוי גמלא *Gave gamela*, quomodo in Plinio legit Barbarus, cameli tributa. Ratio nominis ex Plutarcho. Ibid. Sadracæ, & naphtæ fons & templum Aneæ vel Anaitidis. Clemens emendatus. Aſpaſia Anaitidis ſacerdos. Cur Anaitis aliis Venus, aliis Diana. Omanus id eſt Sol. Locus 2 Macchab. 1, 13. 15. reſtitutus. *Navaia* pro Ἀναία. Ibid. *Cupreſſetum* in quo Noe videtur arcam fabricaſſe. Ibid. *Aloni* populi unde dicti, & *Zerbis*. Et *Silices*, & *Sue. Claſſita* pro *Calachitæ*; & *Abſithris* pro *Abſyrto*. Adiabeni cur *Saccopodes* in Strabone. Conjectura viri magni. Forte legendum Σαυκρόποδες, id eſt ἁβρόποδες. Ex molli inceſſu vitæ mollitiem argui. Quid ſit טפוף Eſa. 3, 16 explicatur ex Arabiſmo. Ut & Chaldæum הטיתא de mollitie inceſſus Deut. 28, 56. Perſæ & Aſſyrii ἁβροβάται in Aeſchylo. Σαυκρὸς quid ſignificet. Hoc animi vitium Firmicus in aſtra rejicit.

Iam monuimus Aſſur Gen. 10, 11. non eſſe nomen hominis, ſed regionis, & verba ſacri textus ita eſſe reddenda: *Et è terra illa* (è Babylonia) *exiit* (Nimrod) *in Aſſur* (in Aſſyriam.) Huic vel à conditore nomen, vel à fœlicitate & ubertate ſoli. Nam אשור beatum ſonat. Aſſyria porrò *terra eſt frumenti & muſti, terra panis & vinearum, terra olei & mellis*, 2, Reg. 18, 32. Ab eadẽ citrei Aſſyria mala dicti

Et

A Et amomum in Statio Assyrium gramen; Et passim in Poetis unguenta quævis aromatica Assyrii odores; Et Assyrius lapis Jaspidis quædam species apud Dioscoridem: Et in Plinio literæ Assyriæ tanquam ibi primum repertæ: Et sericeæ vestes Assyriæ, quia ex Assyriâ bombyce. Proinde, si Josepho credimus Antiq. lib. 1. cap. 7. Assyrii omnium hominum μάλιστα εὐδαιμονίζων maximè beati fuere. Et multi hortum Edenis in Assyriâ quæsiverunt: In his Chaldæus interpres qui Ezech. 27,30. pro *Edene* habet הדיב id est Assyriam, ut deinceps docebimus. Notat Eustathius Eratosthenem veteres imitatum scripsisse Ἄσυρις pro Ἀσσύριοι, tanquam à recto Ἄσυς, quæ est ipsissima vox Hebræa אשור Gen. 10. &c.

B Assyria etiam *Atyria* dicitur apud Dionem in Trajano, & *Aturia* in Strabone lib. 16. & in Suidâ voce Νῖνος, ubi Æmilius Portus pro Ἀτυρία perperam rescribit Ἀσυρία. Sed *Assyria* & *Atyria* vel *Aturia* solâ dialecto differunt: uno deducto ex Hebræorum אשור *Assur*, altero ex Chaldæorum אתור *Atur*, quibus solemne est ש Hebræum in ת mutare. Inde בתן *Batan* (Batanæa) pro בשן *Basan*, כות *Cuth* pro כוש *Cus*, תור *tor* (taurus) pro שור *sor* & similia ὡσεὶ κόνις. Neque id latuit Dionem qui Assyriæ quicquid est circa Ninum, Arbela & Gaugamela Ἀτυρίαν vocari scribit βαρβαρισὶ τοῦ σίγμα εἰς τὸ ταῦ μεταπεσόντων *Barbarâ dialecto literis S & T mutatis*. Quod verissimum, nec in dubium revocari debuit à viro undecunque docto in notis ad Strabonem lib. 16. Mercerum, Drusium & alios

C fugit hactenus hinc esse corruptum אורטיא *Aurtia* in Aben-Esrâ, cum dicit in notis ad Jonam cap. 1. *Ninive regia fuit Assyriæ, quæ hodie desolata est: dicunt porro sapientes Israel qui in Græciâ sunt, eam* (terram) *vocari* אורטיא *Aurtia*. Legendum אטוריא *Aturia* literâ T ex quartâ sede in secundam restitutâ, qui verus est illius locus. Hoc terræ nomen, non urbis, ut docti volunt. Quorsum enim urbi quæ non est, novum nomen indidissent sapientes Israelis?

Aliud Assyriæ nomen *Adiabene* διὰ τὸ εἶναι πλείους ποταμοὺς ἐν αὐτῇ καὶ δυσχερεστέραν ποιεῖν τὴν διάβασιν *quia in ipsâ plures sunt fluvii qui difficilem aditum faciunt*. Ita Suidas, & multo ante Ammianus: *quod inter Oenam & Tigridem sita, navigeros fluvios, adiri vado nunquam potuit*. Quis sit Oena fluvius, cujus alius nemo

D meminit, divinare non possum. Hoc unum scio falsam esse hanc originationem. Nam ab Aquilone saltem nullo transmisso fluvio per montes Carduchios vel Gordyæos in Assyriam patet accessus. Quin & Assyriæ fluvios non esse plane ἀδιαβάτους docent expeditiones Xenophontis & Alexandri, quorum ille Lycum, hic Tigrim Assyriæ amnes longe maximos cum universis copiis vado trajecisse leguntur.

lib. 23. Vide & Eustath. in Dionys. p. 102.

Sed Adiabene nomen factũ est ad instar Chaldæi חדיב vel חדייב *Hadiab*, quomodo vocari Adiabenem à Talmudicis & Chaldæo interprete mirum est notasse neminem. Sic Jer. 51,27. pro Hebræis *regna Ararat, Minni, & Ascenaz* Chaldæus habet מלכות ארעא דקררו משרת תורמיני והדיב *regna terræ Kardu* (Gordyæ-

E orum) *copiæ Hurmine* (Armeniæ) *& Hadiab* (Adiabenes) Ezech. 27,23. Hebr. *Charan & Channe, & Eden* Chald. חרן נציבין והדיב *Carræ, Nisibis & Hadiab*. Ita legendum, non הריב *Hariab*, vocem nihili quam habent libri editi. Sic in tractatu

Talmudico Bava Bathra יעקוב הדייבא *Jacob Hadiava* (Adiabenus) & זוגא דמן הדייב *par* ſapientum *ex Hadiab*. Et in tractatu *Kidduſin* חבור זו חדייב *Chabor* 2.Reg.17,6. *eſt Hadiab* Adiabene. Ibi ſcribitur per ח *Cheth*, quomodo legit Baal Aruch Ezech.27,23. Sed reſcribo ה *He*.

In his locis הדיב *Hadiab* vel הדייבא *Hadiava* eſſe Adiabenam, præter ipſum ſonum vocis, docent loca vicina Carrhæ, Niſibis, Gordyene & Armenia, quæ ſimul nominantur: Atque illud imprimis quod *Chabor* dicitur pertinere ad *Hadiab*; Quod de Adiabene vel Aſſyriâ veriſſimum. Nam & Scriptura id teſtatur diſertis verbis 2.Reg.17,6. & 18,11. Et in Ptolemæo Χαβώρας eſt Aſſyriæ montoſa pars quæ Mediam attingit. Atque id maximè confirmat quod jam ante docuimus, Iſraelitas in ea loca fuiſſe translatos ab Aſſyriorum Rege Salmanaſſaro.

Ptol, l. 6. c. 1.

Porro unde ſit factum ut Aſſyria vocetur הדייבא *Hadiava* docet Ammianus his verbis: *Nos autem didicimus quod in his terris amnes ſunt duo perpetui, quos & tranſivimus Diavas & Adiavas juncti navalibus pontibus, ideoque intelligi Adiavenam cognominatam.* Res ut planior fiat, ſciendum eſt Aſſyriæ nobiliſſimam partem (in quâ olim Ninus civitas, & Arbela, & Gaugamela, Darii clade inſignes loci) duobus includi fluviis, qui è Gordyæorum montibus orti ambo in Tigrim exeunt. Horum unus altero major, quique à Tigri prior excipitur, ab Ammiano דיבא *Diava* vocatur, id eſt lupus vel lupinus. Chaldæis enim lupus eſt דיבא *Deva*. Inde eſt quod idem fluvius Græcè dicitur Λύκος *Lycus*. Ita habetur in Strabone, & Curtio, & Plinio, & Arriano. Ex quibus corrigendus Ptolemæus, in quo pro Λύκος eſt Λευκὸς *Leucus*. Pro Diavâ Xenophon Cyri minoris libro ſecundo Ζάβατον, & libro tertio Ζάταν nominat. Sed reſcribendum Ζάβατον ut in priore loco. Ζάβατος factum videtur ex conſtructo דייבת *Diabat*.

lib. 23.

Strab. l. 16
Curt. lib. 4.
Plin. lib. 6. cap. 26.
Arrian. lib. 3.

Nicolaus Fullerus (vir doctiſſimus & in his minutiis mirè perſpicax) Ζάταν & Ζάβατον in Xenophonte putavit eſſe diverſos amnes: Ζάταν eſſe majorem illum quem *Diavam* eſſe diximus, & Ζάβατον minorem alterum qui Marcellino eſt *Hadiava*. Adeoque Ζάταν mutat in Ζάβαν, & Ζάβατον in Ζάβκατον, ut ſic fiat Zabes minor, quia קטן *caton* Hebræis parvum ſonat. Sed quod illius pace dixerim, hæc utut ingenioſè conficta nihil habent ſolidi. Nam ut taceam קטון *caton* pro parvo Hebræam quidem eſſe vocem, ſed Chaldæis plane ignotam: Certum eſt Zaten fluvium Xenophontis libro tertio, eundem eſſe cum Zabato, de quo libro ſecundo egerat. Ibi enim narrat Græcos è Paryſatidis vicis cum exceſſiſſent, fluvium Zabaton attigiſſe, ad quem cum moras necterent, Clearchum Imperatorem ſuum & præcipuos pleroſque Duces Tiſſaphernis artibus in Perſarum caſtra pellectos inſigni proditione fuiſſe interemptos.

Hæc libro ſecundo Xenophon. Tertio deinde telam retexens inſtitutæ narrationis, refert Græcos hoc caſu, ut par erat, valde perculſos, & incertos quid agerent, tandem oratione ſuâ erectos & recreatos, animos reſumpſiſſe, atque in mortuorum locum alios ſuffeciſſe Duces. Quô factô demum *Zaten*, id eſt *Zabaton*, de quo prius, inſtructo agmine trajeciſſe. Zaten porro ſeu Zabaton eundem eſſe cum Lyco putet cum ex amplitudine; Nam deſcribitur latus quatuor

A tuor plethris, id est pedibus quadringentis: Tum quia illo trajecto nullus alius occurrit Græcis usque ad montes Carduchiorum præter torrentem sine nomine de quô dicetur infra.

Alter Adiabenes fluvius isto minor הדייבא *Adiavas* multis apud veteres inclaruit nominibus, quæ explicare non est cujusvis. Φύσκον Xenophon, Κάπρον Strabo & Ptolemæus, Βούμαδον & Βούμηλον Arrianus, *Beumello* Curtius, *Absitrim* Plinius, & Ammianus *Adiavam* appellat. Sed & in Ptolemæo *Gorgus* videtur idem esse cum *Capro*, & unus amnis diversis nominibus bis describi, quod ab illo non semel factum. Nam in illis locis alii nullum norunt fluvium alicujus nominis B præter duos quos diximus.

Cyr. Min. l. 2. Strab. l. 6. Ptol. l. 6. c. 1. Arrian. Alex. l. 3. & 6. Plin. l. 6. c. 26. Ammian. l. 23. Ptol. ub. supra.

Interim pleraque hæc nomina pæne eôdem recidunt. 1. *Physcus* in Xenophonte est Chaldæum פחיז *Phechiz* ad Græcam formam effictum. Nempe פחיז rapidum & præcipitem sonat, & de aquâ propriè dicitur. Sic Gen. 49. 4. פחז כמים *Præceps fuit ut aqua*. 2. In Arriano Βούμαδος libro tertio est vox nihili, sed ex libro sexto rescribendum Βούμηλος, cui vicinum *Boumello* apud Curtium. Quæ & ipsa corrupta sunt, sed facilè restituentur, si B & M transponantur, ut sic fiat Μούβηλος, id est מבהל *Mubel*, itidem à præcipiti cursu; Nam מבהל *Mebael*, idipsum sonat. 3. Sic הדייבא *Hadiaba* factum videtur ex Arabico הדיב *Hadib* ejusdem aut valdè vicinæ significationis. Giggeius הדב *(Hadaba) properavit:* C הדב אלשי *res fluxit*. אלאהדאב *(Alahdab) celeritas volatûs, celeritas cursûs.* 4. Neq; aliud est: Γοργός. Hesychius: Γοργὸς εὐκίνητος, ταχύς. Item: Γόργευσον, τάχυνον, σπεῦσον. 5. Jam in Plinio pro *Absitris* quis non videt rescribendum esse *Absyrtus*, id est Ἄψυρτος, cujus nominis fluvius fuit in Ponto Cappadocico, qui idem vocatur *Absarus* & *Apsorrhus*. *Apsorrhus* autem aut *refluum* significat aut *celeriter fluentem*, prout vox deducitur vel ab ἄψ vel ab ἅψαι. Scholiastes in Homerum Iliad. Σ ἀψόρρου εἰς τοὐπίσω ῥέοντος, ὑποχωροῦντος, ἢ τοῦ ταχέως ῥέοντος. Etymologicum: Ἀψόρρου, παρὰ τὸ ἄψ καὶ τὸ ῥόον, πλεονασμῷ τοῦ ο ἢ παρὰ τὸ ἅψαι ἄψορρος, ἀμφότερα γὰρ δύναται εἶναι. Eadem habet Eustathius in Odyss. υ. Itaque etiam nomen Apsorrhous, vel quod idem Absyrtus, à præcipiti cursu deducitur. 6. Hûc deD nique pertinet quod idem fluvius Κάπρος, id est Aper appellabatur, quod animal, quoties est accensa bilis, in venatores obvios multo cum impetu fertur:

pag. 317.

Et ruit oppositi nitens in vulnera ferri.

Ita de apro Ovidius in Halieut. & 8. Metam.

Hinc aper excitus medios violentus in hostes
Fertur, ut excussis elisus nubibus ignis.

Proinde suum & aprorum proprium est irrumpere συῤῥήγνυσθαι. Julius Pollux quo loco agit de cursu & pugnâ animalium lib. 5. cap. 15. Εἴποις δ' ἂν ἔλαφον θεῖν, λαγωὸν φύγειν σῦν καὶ κάπρον συῤῥήγνυσθαι. *Dices porro cervum currere, leporem fugere, suem & aprum irrumpere.*

E Hæc de priscis Adiavæ fluvii nominibus, qui videtur altero ideo fuisse rapidior, quia compressiore est alveo. Nam in pari longitudine latitudo dispar

lib. 2. Cyr. Min.

admodum, ut ex Xenophonte patet, in quô alter est τετράπλεθρος, hîc solùm πλεθριαῖος, id est quadruplo angustior. A

Cl. 4. part. 6.

Apud recentiores, puta Paulum Diaconum, Cedrenum, Callistum, authorem historiæ Miscellaneæ, Zabæ nomen utrique flumini commune est, Diavæ inquam & Adiavæ. Sed distinctionis ergo vocatur unus Zaba major & alter Zaba minor. Sic Arabs Geographus Senn & Haditham oppida describit ad Tigrim, illam ad Zab minoris, hanc ad majoris ostia, spatio millium XXXVI. superiorem. Unde docemur hi duo amnes quanto intervallo distent: saltem circa ostia. Itaque non satis capio quod ibidem additur: *Cæterum duo Zab sunt duo flumina magna, quæ quando in unum coalescunt æquant, imo superant dimidiam partem Tigris.* B Quomodo aut quando coalescunt duo amnes, si illorum ostia dissita sunt ab invicem passuum millibus XXXVI? An hoc voluit Tigrim utroque auctum esse duplo ampliorem? Zaba corruptum ex *Diava*, ut prius *Diava* vel דיבא *Deva* ex Hebraico זאב *Zeeb*. Itaque *Zaba* & *Diava* solâ dialecto differunt, & in Xenophonte *Zabatos* magis accedit ad *Zabam*. Quin & Ammianus lib. 18. pro *Diava* habet *Zabam*: *Postquam*, inquit, *Reges Nineve Adiabene ingenti civitate transmissâ in medio pontis Anzaba*; id est *pontis ad Zabam*. *An* est Arabicum ען quod nonnunquam sumitur pro על ut Hebr. 1, 3. ען ימין *ad dextram*. Itaque quô locô dicitur *transitis fluminibus Anzaba & Tigride*, puto delendum *An* perperam præfixum voci Zaba, quia particula ען *an* ibi loci plane est superflua.

Ponti Anzabæ seu super Zabam ex opposito respondet ἡ τοῦ Κάπρου διάβασις *Capri trajectus* apud Strabonem lib. 16. Nam διάβασιν docti sciunt passim pro C ponte sumi. Ad hos pontes, ut quidem puto, fuere portæ fluminum Ninives de quibus Nahum. 2, 7. *Portæ fluminum apertæ sunt* שערי הנהרות נפתחו *& propugnaculum est dissolutum*. Cui loco non parum lucis afferunt hæc Herodoti lib. 5. cap. 52. Ἐκδέχεται δὲ ἐκ τῆς Φρυγίας Ἅλυς ποταμὸς ἐπ᾽ ᾧ πύλαι τε ἔπεισι, τὰς διεξελάσαι πᾶσα ἀνάγκη, καὶ οὕτω διεκπεραᾶν τὸν ποταμόν. Καὶ φυλακτήριον μέγα ἐπ᾽ αὐτῷ. *Phrygiam accipit fluvius Halys, cui imminent portæ per quas transire omnino necesse est, atque ita fluvium trajicere; propugnaculum magnum ad illum fuit.* Hujusmodi portas cum vicino propugnaculo ad Assyriæ fluvios prope Ninivem D videtur describere Propheta Nahum.

Inter Diavam & Aniavam, id est Lycum & Caprum, præter Ninivem de quâ deinceps, Strabo & alii notant duo loca Darii & Alexandri prælio maxime illustria, nempe Arbela & Gaugamela, quorum Arbela est ad Caprum, Gaugamela inter duos amnes medio fere spatio prope montem Nicatorium quem ab eventu pugnæ Alexander ita vocavit. Ibi enim verus prælii locus, non ad Arbela ut multi volunt. Vide Strabonem, Plutarchum, Arrianum, Dionem, Marcellinum, &c.

Arbela Græci Scriptores nomen habere volunt à conditore Arbelo Athmonei filio. Alii recentiores ab Arbelo prisco Assyriæ Rege & Deo, ut quidem E ex Cyrillo contendunt lib. 3. contra Julianum. Sed fefellit illos Latina versio quæ fecit Arbelum ex ἄρα Βῆλος. Ita enim est in Græco textu: πρῶτος ἀνθρώπων, τῆς

Ἀσσυ-

A Ἀσσυρίων γῆς βεβασίλευκεν, ἀνὴρ ἀλαζὼν καὶ ὑπερόφρυς ἄρα Βῆλος; Quod & à novo interprete, viro doctissimo rectè redditum: *Primus hominum terræ Assyriorum dominatus est, vir arrogans & elati supercilii, Belus.* Sed ערבלא *Arbelæ* vocem Chaldæi usurpant pro populorum colluvie. Plurale ערבלאין *arbelain* reperitur in Chaldaica paraphrasi Cant. 1, 9. pro miscellaneis turbis. An hinc Arbelæ dicantur alii videant.

Gaugamela Strabo & Plutarchus perperam exponunt *Cameli domum.* Malim *Cameli collem*, id est גב־גמלא *Gab-gamela.* Nam ex Strabone liquet in proximo fuisse montem Nicatorium, qui fortè ante Alexandrum vocabatur *Cameli*

B *collis.* Quamvis aliud succurrat, quod puto esse verius. גבא *geva* Chaldæis est exigere, גבאי *gabbai* ὁ τελώνης tributi exactor, גבי *gavi* vel גביא *gevia* collecta, tributi exactio. Hinc igitur גבי גמלא *gave gamela* (quomodo distinctis vocibus se legisse scribit Hermolaus Barbarus in Plinii MSS. optimæ notæ) erunt Cameli tributa sive census. Nempe ut testatur Plutarchus, τῶν πάλαι τις βασιλέων ἐκφυγὼν πολεμίους ἐπὶ καμήλου δρομάδος ἐνταῦθα καθίδρυσεν αὐτὴν ἀποτάξας τινὰς κώμας καὶ προσόδους εἰς τὴν ἐπιμέλειαν *priscorum Regum aliquis qui hostes effugerat camelo dromade vectus, illum ibi collocavit certis vicis & vectigalibus in ejus curam attributis.* Illa vectigalia vocabantur גבי גמלא *gave gamela* vectigalia cameli, unde loco nomen factum. Priscum illum Regem Strabo Darium esse scribit

C Hystaspis filium cujus regia Sadrace prope Arbela Sadraci cognominis uni è tribus Danielis contubernalibus.

Circa eadem loca Strabo describit Naphtæ fontem, & ignis scatebras, καὶ τὸ τῆς Ἀναίας ἱερὸν *& Anaæ templum*, id est Anaitidis, de qua idem Strabo alibi passim, & Agathias lib. 2. & Pausanias in Laconicis, & Plutarchus in Artaxerxe. Ex quibus corrigendus Clementis locus in Protreptico de eodem Artaxerxe: ὃς πρῶτος τῆς Ἀφροδίτης Ταναΐδος τὸ ἄγαλμα ἀναστήσας ἐν Βαβυλῶνι, καὶ Σούσοις, καὶ Ἐκβατάνοις, καὶ Πέρσαις, καὶ Βάκτροις, καὶ Δαμασκῷ, καὶ Σάρδεσιν ὑπέδειξε σέβειν *qui primus erecta Veneris Tanaidis statua Babylone, & Susis, & Ecbatanis, & in Persis, & Bactris, & Damasci, & Sardibus Deam ostendit esse colendam.* Pro Ταναΐδος reponendum

D Ἀναΐτιδος. In qua emendatione non debuit hæsitare vir doctus. Nam præter Persicam illam Anaitidem, de qua præter Strabonem Agathias libro secundo etiam Ecbatanis Anaitidem fuisse cultam ex Plutarcho scimus, & Sysis, & in Lydia ubi Sardes ex Pausania. Et in illius cultum Artaxerxes quam fuerit propensus inde colligas, quod celebrem illam Aspasiam Cyri olim concubinam, cujus formam & reliquas dotes tam multis deprædicat Ælianus in variis initio lib. 12. creavit sacerdotem, ut præficeret templo Anaitidis Ecbatanenæ. Nec quenquam movere debet quod Anaitidem alii Venerem, alii Dianam explicant. Nam raro sibi constant prisci scriptores, cum peregrina numina Græcis nominibus efferunt. Anaitidem multi Dianam esse voluerunt, quia communi fano cum Deo חמן Omano,

E id est Sole colebatur; ut testatur Strabo lib. 15. Vicissim alii Venerem esse maluerunt, quia infami ritu virgines in illius templo prostabant, ut idem refert in fine libri undecimi. Cæterum ex loco Strabonis in quo versamur, in quo Ἀναία *Anaa*

Plut. in Artax.

vid. Scal. in Catul. p. 96.

vocatur quæ aliis Anaitis, restituenda sunt loca de eâdem Anaitide 2. Macchab. 1. v. 13. 15. In iis enim pro Ἀναία scriptum Ναναία. Nempe in his verbis περὶ τὴν Ναναίαν, N initio vocis assumptum ex fine præcedentis; inde ortus error latius se propagavit; Nam & eôdem versu legitur ἐν τῷ τῆς Ναναίας ἱερῷ, pro τῆς Ἀναίας, ut in Strabone: Et vers. 15. τοῦ Ναναίου, etiam sexu mutato.

Est & circa Arbelam & Caprum amnem ὁ Κυπαρισσών *Cupressetum*, ut notat Strabo. Quod non temerè prætereundum est. Nam, si conjecturæ locus est, in eô cupresseto Noe fabricavit arcam; Saltem id probare conati sumus libri primi cap. quarto, argumentis, ut putamus, non prorsus contemnendis.

De Assyriæ locis Plinius lib. 6. cap. 26. paucis verbis multa habet quæ nemo alius: *Gordyæis*, inquit, *juncti Aloni, per quos Zerbis fluvius in Tigrim cadit, Azones, Silices montani & Orontes. Quorum ad Occidentem oppidum Gaugamela. Item Sue in rupibus, supra Silici; Classitæ per quos Lycus ex Armenia fertur; Absitris ad hybernum exortum, Azochis oppidum.* Gordyæos jam diximus occupasse montes Ararat quos Chaldæus interpres appellat montes קרדו *Kardu*, & Xenophon Καρδούχια ὄρη, ubi Ptolemæi Niphates. His Gordyæis juncti *Aloni per quos Zerbis in Tigrim cadit.* Aloni nempe occuparunt campestrem vallem inter Gordyæos montes & Lyci ostia. Chaldaicè dicebantur הילון *Heluan*, quia חילא *hela* est vallis: Talmud in tractatu *Kiddusin* לחלח זו חילוון וחבור זו חדייב *in Halach id est Cheluan, & Chabor id est Hadiab* (Adiabene) Dicerem ab אלון *allon* vel *elon* dici *Alonos* si tam Chaldæi quam Hebræi pro valle usurparent. *Zerbis* per Alonos in Tigrim fluens videtur esse Xenophontis Χάραδρα *torrens*, quem transmisso amne Zabato Græci reperere secundis castris. Nomen à verbo זרב *zerab* vel *zarab* quo non Chaldæi solũ, sed & Hebræi utuntur & Arabes. Propriè significat effluere more torrentis. Inde Job. 6, 17. de torrentibus, בעת יזרבו *tempore quo effluunt.* Jam qui sequuntur *Silices montani* ex argumento sic dicti; Chaldæis enim סלק *selac* est ascendere, & סליקא *selica* ascensus. De Gaugamelis jam dictum. Huic proximum oppidum *Sue in rupibus* nomen habet merè Chaldæum; Nempe שוע *sua*, vel ut veteres *Sue*, rupem significat. Vox est Syris in multo usu, sed & Chaldæis Prov. 30, 19. על שועא *super petram.* Classitæ per quos Lycus ex Armenia fertur, melius dicerentur Calachitæ vel Calacheni à Calach כלח urbe quam condidit Nimrod Gen. 10, 12. Unde Calachene regio in eodem situ Straboni & Ptolemæo. Pro Absitri jam monuimus legendum esse Absyrtum, id est Caprum, cujus scaturigines Ptolemæus describit ad hybernum exortum Calachenes. Hæc obiter notare visum est in locum Plinii valde obscurum.

Cyr. Min. l. 4.

Vid. Aruch in הד״ב

Cyr. Min. l. 3.

Vid. Psal. Syr. 27, 5. & 40, 3. Et Apoc 6, 15, 16, &c.

Est & in Strabone locus de Adiabenis quem doctissimus Casaubonus præterivit intactum: καλοῦνται δ' οἱ Ἀδιαβηνοὶ καὶ Σακκόποδες, in quem vir maximus ad Solinum ita scribit: *Haud scio quare sic dicti, nisi sit quod suspicor. Græci Ἀδιαβηνοὺς putarunt nominatos, quasi τοῦ διαβαίνειν impotes, qui minime possent crura divaricare ad ambulandum, haud secus ac si pedes ambo intra saccum conditos haberent* καὶ συμβεβηκότας. Hæc ille quidem acutè ut solet. Tamen ego aliud suspicor, nem-

pe

A pe mendosè scribi Σακκόποδες pro Σαυκρόποδες; Et vocem ignotam librarios corrupisse. Σαυκρόποδες Hesychio sunt ἁβρόποδες, id est ἁβρὰ βαίνοντες, qui infracto gressu & suspenso mollitiem animi præ se ferunt. Hinc Suidæ ἁβρὰ βαίνων est θρυπτόμενος *deliciis fractus*; Et Hesychio ἁβρὰ βαίνων est τρυφερόβιος *qui molliter & delicatè vivit*. Nempe mollis incessus mollem & effœminatam vitam arguit: Estque id vitium frequens fœminis quæ liberalius educatæ sunt, & in lautiore fortuna. Sic in Medea Euripidis Glauca Creontis filia Regis Corinthiorum, — vers. 1163.

—— διέρχεται

B στέγας, ἁβρὸν βαίνουσα παλλεύκῳ ποδί.

—— *ambulat*

Per tecta, gradiens molliter pede candido.

Et Propertii Musa: — l. 2. vers. 409.

—digitos & lumina nigra puellæ,

Et canit ut soleant molliter ire pedes.

Sic filiæ Sion Es. 3, 16. ibant הלוך וטפוף, id est juxta Aben-Ezram מהלך טף incessu molli & tenero puerorum instar; Fortè etiam ab equis sumptum: nam Arabicè פרס טפאף est equus leniter incedens. Sic Propheta statim addit metaphora ab equis sumpta, וברגליהם תעכסנה *& pedibus suis* quasi *compeditæ erant*, C nempe ut equi qui tolutim incedere docentur. Hieronymus rectè reddit, *composito gradu incedebant*; Nisi quod versio ambigua est, & compositus gradus videtur potius cedere in laudem contra Prophetæ mentem. Sed compositum gradum multo aliter ab eo accipi docet nota hæc apposita: *Ut composito incedant gradu, non naturam sequuntur ducem, sed histriones redimunt præceptores*. Itaque compositus gradus ibi sumitur pro affectato. Muliebrem hanc mollitiem graphicè exprimunt verba Mosis Deut. 28, 56. quamvis non citra hyberbolem: *Mollis in te & delicata, quæ non tentavit plantam pedis sui figere super terram præ deliciis & præ mollitie*. Græci optimè ἡ ἁπαλὴ ἐν ὑμῖν καὶ ἡ τρυφερὰ, ἧς οὐχὶ πεῖραν ἔλαβεν ὁ ποὺς αὐτῆς βαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς διὰ τὴν τρυφερότητα καὶ διὰ τὴν ἁπαλότητα. Mollitem illam Chaldæi D duo interpretes Jonathan & Jerosolymitanus voce חטיתא vocant vel חיטוייא voce maximè propria. Nam חטי verbum apud Arabes propriè significat molli incessu progredi. Ita explicatur in Giggeio. Quod si ne in fœminis quidem ferenda est hæc mollities, in viris multo minus. Eleganter Cicero lib. 1. de officiis: *Cavendum autem ne tarditatibus utamur ingressu mollioribus, & pomparum ferculis similes esse videamur*. Quod imitatus Ambrosius ita scribit: *Sunt etiam qui sensim ambulando imitantur histrionicos gestus, & quasi quædam fercula pomparum & statuarum motus nutantium, ut quotiescunque gradum transferunt, modulos quosdam servare videantur*. Talis de quo Poëta vetus apud Suidam: — de offic. l. 1. cap. 18.

Ἐκεῖνος ὄντως ἁβρὰ βαίνων ἐδόκει.

Is ire molli pol videbatur gradu.

E Et Agag Rex Amalek qui venit ad Samuelem מעדנות *in deliciis*, delicatè incedens. Chaldæus habet מפנקא lasciviens, delicias agens, ἐντρυφῶν. Et Kimchius: בתענוג — 1. Sam. 15, 32.

in

In deliciis, quaſi dicat, & ſi eſſet morti proximus, tamen ivit ad eum אנאוה *cum faſtu.* In eo numero denique Perſæ & Aſſyrii, quos in Æſchyli Perſis Rex Xerxes ita compellat: Γοᾶθ' ἁβροβάται *gemite ô molli inceſſu viri.* Ἁβροβάται iidem qui Ἁβρόποδες & Σαυκρόποδες. Nam quomodo βάσις & πὺς, ita etiam ἁβρὸς & σαυκρὸς ſunt voces ſynonymæ. Heſychius σαυκρὸν exponit ἁβρὸν, ἐλαφρὸν, ἄκρον, τρυφερὸν, σεμνὸν, σοβαρὸν *mollem, levem, ſummis pedibus inſiſtentem, delicioſum, gravem* (id eſt oſtentabundum) *cum faſtu incedentem.* Ἄκρος propriè ſummus eſt; Nos hic ſumimus pro eo qui ἄκροις τοῖς ποσὶν ἐπιβαίνει, quod Græce eſt ἀκρίζειν, ἀκροβάζειν & ἀκροβατεῖν; Id autem ad faſtum & pompam pertinet; aut etiam ad delicias. Utroque vitio Aſſyrios laboraſſe non diffiteor. Tamen quisquis Ninyæ legerit & Sardanapali vitam, atque aliorum Aſſyriæ Regum, potius ad mollitiem & luxum referet hoc epithetum quam ad faſtum & ſuperbiam. Proinde Aſſyrios Cyrillus dicit κοσμεῖσθαι κοσμικῶς *ornari inſtar puellarum.* Et Ninivitas pro fœminis habet Nahum, Ninivem ita compellans: *Ecce populus tuus mulieres in medio tui.* Itaque Aſſyrios etiam in inceſſu mulierum mollitiem expreſſiſſe veriſimile eſt: atq; eodem ſenſu Σαυκρόποδας vulgi verbio dictos quo ab Æſchylo Ἁβροβάτας. Julius Firmicus hæc animi vitia perperam in aſtra rejicit, ſcribens eos qui Pleiades habent in horoſcopo *molliter ambulantes veſtigia ſuſpendere eosque pœnitere quod viri nati ſint.* Jam ad Ninivem.

verſ. 955.

Cyr. in Nahum 3,13.

CAPUT XX.

Ninive נינוה

NInive, vulgo *Ninus*, Ptolemæo Νινευὶ, Ammiano *Nineve*, à Nino vel à Ninya Nili filio. Terræ & urbes vocantur poſſeſſorum nominibus Gen. 4,17. Pſ. 49,12. Aſſyria terra Nimrod Mich 5,5. Lucianus Ninives locum negat poſſe indicari. Alii ad Euphratem, alii ad Tigrim deſcribunt. Et horum alii ad occaſum, alii ad ortum Tigridis, quorum rurſus pars ſupra & pars infra Lycum. Quin Herodotus, Diodorus & Ammianus modo Euphrati modo Tigri Ninum admovent. Probatur duplicem eſſe Ninum, unam ad Euphratem in Comagena, alteram in Aſſyria trans Tigrim. De priore Philoſtratus lib. 1 ex Dami inde oriundo, & Ammianus lib. 14. Et Suidas in Δάμις, quæ vocatur verus Ninus. Plinius poſteriorem ponit ad occaſum Tigridis, ubi hodie *Moſal*. Sed Nubienſis & Benjamin docent inter Moſal & Nini rudera Tigridem eſſe interjectum. Fullerus perperam negat Ninivem fuiſſe ad Tigrim, cum pæne omnes veteres diſertè id aſſerant; nec debuit Ptolemæo Strabonem opponere, cum de ſitu Ninives idem uterque ſtatuat, nempe Ninivem eſſe ſupra Lycum. Tamen ab Ammiano, & Diacono, & Benjamine ponitur infra Lycum. Forte Ninus quæ tum extabat, non fuit in eodem loco in quo vetus illa Ninus: Aut plane ignoratur locus Ninives juxta id quod prædixerat Nahum. 1, 8. & 3,17. Ninive urbs magna Deo Jon. 1, 2. ut Moſes ἀστεῖος τῷ θεῷ Act 7,20. *Itineris trium dierum*, nempe in ambitu, quod ſequuntur multi veteres. Ninus major Babylone, omnium urbium multo maxima. Longitudo, latitudo & ambitus. Murorum altitudo & latitudo; quot annis condita, conditorum numerus. Tumulus immenſi operis ibi excitatus à Semiramide. Ambitum ſtadiorum CCCCLXXX ſeu milliarium LX triduanum iter conficere. Diurnum iter ſunt XX millia, quod multis probatur. σταθμὸς *manſio* plerumque id ipſum. Duodecim infantes myriades Ninive. Seleuciæ hominum DCM Thebis Ægyptiis DCCM ætate militari. Romæ aliquando cenſa civium capita CCCCXXVIIIM. Athenis ſervorum CCCCM. Sybari armata hominum millia CCCM. Carthagine hominum DCCM. Agrigenti DCCCM ævo Empedoclis. In inſula Ægina CCCCLXXM. Hieroſolymis Paſchæ tempore tricies centena homi-

num

num millia. Ninive peregrinis jus civitatis indultum. Ninivitæ multiplicabantur ut bruchi Nahum 3,1. Cur *piscina aquarum*, Nahum. 2.9. *Aqua* pro populis. *Gloria* pro multitudine. Fossæ incisæ circa Ninivem. Ninive tam à Cyaxare, vel Assuero quam à Nabuchodonozoro subversa, & quo anno. Locus Drusii. Ninive diu jacuit. De ejus excidio multi scriptores. Herodotus corrigitur. Alia Ninive recentior, etiam ipsa exhausta vicinitate Mosal in parte opposità Tigridis.

NInive Græcis & Romanis scriptoribus est *Ninus*. Tamen illis nomen Nineves non fuit plane ignotum. Ita enim Ptolemæus lib. 8. ἡ μὲν Νῖνος, ἡ καὶ Νινευὶ: Et Ammianus lib. 18. *Postquam Reges Nineve Adiabenes ingenti civitate transmissa &c.* נינוה *Nineve* dici putatur quasi נין־נוה *Nin-nave*, id est Nini habitatio, vel à Nini filio Νινύα. Ut hîc sit illustre exemplum vanitatis illius quam notat Psaltes Ps. 49,12. קראו שמותם עלי ארמות *terras appellant nominibus suis.* In quem locum recte Selomo: *Terras id est domos quas ædificant, ut sui sint monumentum: Sic Gen. 4,17. Cain vocavit urbem nomine filii sui Enoch, ut Antiochus condidit Antiochiam, Seleucus Seleuciam.* Caini exemplum maxime est ad rem, quia Ninus Nimrodi filius ut Enoch Caini fuit: uterque autem urbem à se conditam appellavit non suo sed filii nomine: Sic Assyria universa vocatur terra Nimrod Mich. 5,5. Quod illi nomen inditum à Nimrode verisimile est. Sed Assyrii maluerunt patris sui nomine appellari.

Hæc de nomine: jam de situ. Lucianus in Dialogo cui titulus Ἐπισκοποῦντες, Ninum ita periisse scribit, ut nullum illius supersit vestigium, nec ejus locus possit indicari: ἡ Νῖνος μὲν ἀπόλωλεν ἤδη, καὶ οὐδὲν ἴχνος ἔτι λοιπὸν αὐτῆς, οὐδ᾽ ἂν εἴποις ὅπου ποτ᾽ ἦν. Et verò de loco Ninives

Historici certant, & adhuc sub judice lis est.

Et in eo indicando est quod miremur veterum levitatem pæne dixero desultoriam. Alii enim ad Euphratem describunt, ut Ctesias & Diodorus, alii ad Tigrim ut Arrianus & Eustathius. Atque hi rursus multifariam divisi. Ninum enim ad occasum Tigridis in Mesopotamiâ solus ponit Plinius, alii ad ortum; Sed pars supra Lycum ut Ptolemæus, pars infra Lycum versus Arbela ut Strabo & Ammianus, si quidem Fullero credimus. Quid quod horum singuli sibi non constant, & de situ ejusdem urbis scribunt plane ἀσύστατα. Herodotus lib. 1. cap. 185. obiter de Nino locutus, Euphratem amnem fluere scribit διὰ τῆς πόλιος μέσης *per mediam urbem.* Sed id recantat idem his verbis cap. 193. ejusdem libri τὸν Τίγριν παρ᾽ ὃν Νῖνος οἰκέαται *Tigrim ad quem Ninus habitatur.* Et rursus cap. 150. libri secundi: τὸν Τίγριν ποταμὸν παραρρέοντα τὴν Νῖνον *Tigrim fluvium Ninum præterfluentem.* Par inconstantia in Diodoro, qui cum libro secundo dicat Ninum fuisse conditam super Euphratem ἐπὶ τὸν Εὐφράτην ποταμόν. Tamen idem lib. 17. ait Darium *studuisse ut* περὶ τὴν Νῖνον *circa Ninum dimicaretur, quod latissimi ad eam campi explicandis commode ordinibus numerosi exercitus essent aptissimi: Et castra metatum esse* περὶ κώμην τὴν ὀνομαζομένην Ἄρβηλα *ad vicum nomine Arbela.* Quod idem est ac si Ninum in Adiabene prope Arbela esse scriberet, quô locô fuit conflictus Darii cum Alexandro. Ammianus videtur agi eôdem spiritu vertiginis. Ninum enim lib. 14. ponit circa Euphratem in Comagenâ prope Samosatam

Diod. l. 2. p. 65. Arrian. Indic. Eust. in Dionys.

Pag. 65.

Pag. 590.

ſatam & Hierapolim. *Comagena*, inquit, *nunc Euphratenſis clementer adſurgit, Hierapoli, vetere Nino, & Samoſatâ civitatibus amplis illuſtris,* Sed idem lib. 18. tanquam ſui oblitus Adiabenæ Ninum adſcribit his verbis: *Reges Ninive Adiabenes ingenti civitate transmiſſa.* Et rurſus lib. 22. *In hâc Adiabenâ Ninus eſt civitas, quæ olim Perſidis regna poſſederat.* Non video hæc aliter poſſe conciliari quam ſi dicatur duplex fuiſſe Ninus: Una ad Euphratem in Comagenâ, altera in Aſſyriâ trans Tigrim, quas licet diverſiſſimas, tamen promiſcuè ſumunt ſcriptores, paſſim Euphratenſi tribuentes quæ propria ſunt Transtigritanæ. Hæc conjectura firmatur ex Philoſtrato, in quo Apollonius, ex Antiochia in Meſopotamiam iturus, tranſit per antiquam Ninum. Philoſtrati verba ſic habent ex verſione Rhinuccini, nam Græca non ſunt ad manum. *Antiochiâ diſceſſit, duobus tantum famulis comitatus &c. Cum his profectus ad antiquam Ninum pervenit &c. Poſt hæc in Meſopotamiam venientes, ab eo qui ponti cuſtodiendo præfectus erat, quid mercium ſecum veherent interrogati ſunt.* Vides, lector, hanc Ninum in Syriâ fuiſſe cis Euphratem, illi attiguam & ponti junctam. Quæ deſcriptio non poteſt non eſſe vera, quia illam hauſit Philoſtratus ex Dami Apollonii diſcipulo & perpetuo peregrinationum ſocio, quique adeo ex hâc ipſâ Nino erat oriundus, ut Philoſtratus pluribus ibidem refert. Omnino igitur præter Ninum Aſſyriæ, alia in Syriâ fuit prope Euphratem, quæ illa ipſa eſt Ninus de quâ nuper Ammianus: *Comagena nunc Euphratenſis clementer aſſurgit, Hierapoli, vetere Nino, & Samoſata civitatibus amplis illuſtris.* Ubi notandum appellari *veterem Ninum*, quomodo etiam à Philoſtrato qui ſic de Apollonio: *Ad antiquam Ninum pervenit.* Et à Suidâ in *Damis*, Δάμις (inquit) ἀνὴρ οὐκ ἄσοφος, τὴν ἀρχαίαν οἰκῶν Νῖνον *Damis vir non indoctus, incola Nini veteris.* Nempe ſic appellabatur διαιρετικῶς, ut in Phœnice Palætyrus, & Palæbiblus: In Cypro Palæpaphus; in Cariâ Palæa Myndus; In Ioniâ Palægambrium; in Phrygiâ Παλαιὸν Βεῦδος; in Troade Palæpercote, in Theſſaliâ Palæpharſalus: in Campaniâ Palæpolis non procul à Neapoli. Sic ad Euphratem fuit *vetus Ninus* ab alterâ Nino diverſa. At cur vetus? An credibile eſt Euphratenſem illam Ninum vetuſtiorem fuiſſe Aſſyriacâ Nino quam condiderat Nimrod? Non puto; Sed è ſynonymis urbibus illi quæ erat obſcurior id potuit in ſolatium tribui ut antiquior diceretur. Utut res ſe habeat hoc credo jam clarè patere geminam eſſe Ninum; atque id ipſum veteres in errorem induxiſſe, qui Euphratenſem ita deſcribunt, ac ſi fuiſſet nobilis illa Ninus, imperii caput, urbium longè maxima.

Nos Euphratenſi valere juſſa, alterius verum ſitum indicare conabimur. Plinio ponenti Ninum ad Tigris occaſum, id eſt in Meſopotamiâ, multi hodie aſſentiuntur, quia ibi eſt *Moſal*, quam putant eſſe Ninum. Sed locorum periti monent inter Moſal & Nini rudera Tigrim eſſe interjectum. Geographus Nubienſis: *Mauſel eſt urbs ad occidentalem Tigris partem extructa, habetque tentoria ampla & provincias magnas, ac* præ cæteris רסתאק לינו *territorium Lino* (id eſt Nini) *urbis vetuſtiſſimæ, ſitæ ab Orientali latere Tigris è regione Mauſel.* Benjamin Judæus: *Hinc biduo profectus ſum* לאלמוצל: היא אשור הגדולה *Almozaiem quæ eſt Aſſur*

lib. 1. c. 13. & 14.

Clim. 4. part. 6.

p. 61. & 62.

A B C D E

Assur magna. Et paulo post: והיא יושבת על נהר הדקל ובינה ובין נינוה הגשר לבד *Sita autem est ad flumen Tigrim, & inter illam & Ninivem pons tantum intercedit.*

Hactenus res est manifesta. Sed ex quâ parte fuerit Lyci amnis qui exit in Tigrim, non usquequaque constat. Ptolemæum Fullerus *egregie falli* asserit, cum supra Lycum ponit ad Tigris ortum. *Neque enim*, inquit, *ad Tigrim extructa erat Ninus, sed ad Lycum amnem, &c. Neque verò cis Lycum ad Occasum, sed in regione ulteriore ortum versus, ut est apud Strabonem gravem & locupletem sane authorem.* Hæc vir egregiè doctus, quæ utut proferat tanquam ex tripode dicta, tamen sunt valde incerta, aut etiam aperte falsa. Certe non debuit negare Ninivem fuisse ad Tigrim; cum præter Plinium & Ptolemæum, Herodotus etiam id asserat disertis verbis libro primo & secundo, & Arrianus in Indicis, & Eustathius in Dionysium pag. 125. & Haitho Armenus in libro de Tartaris cap. 11. & Geographus Nubiensis climatis quarti parte sextâ, & Benjamin Judæus itinerarii sui pag. 62. Tanto veterum consensui se opponere parum tutum est, nisi invictæ rationes suppetant; At Fullerus nullas habet, ne verisimiles quidem, quod illius pace dixero. *Ad Tigrim*, inquit, *Ninus non erat, sed ad Lycum.* Hæc opponit ut ἀσύστατα, cum nihil pugnent. Potuit enim esse Ninus ad utriusque confluxum. Quod sequitur de Strabone, illum trans Lycum ortum versus Ninum describere, viro docto non excidisset, si Strabonem attente legisset, qui haud dubie Ninum ponit in eodem situ cum Ptolemæo, hoc est cis Lycum. Quod aperte colligitur ex illis ipsis verbis quæ ex Strabone profert Fullerus: *Trans Lycum verò Aturiæ campi Ninum circumjacent:* Ibi enim *trans Lycum* non dicitur esse Ninus respectu nostri, sed respectu Arbelorum, quæ Strabo & alii describunt ad Orientem Nini inter Lycum & Caprum. *Aturia*, inquit, *similis est iis locis quæ circa Arbela sunt, & Lycum flumen intermedium habet. Arbela enim ad Babyloniam pertinent & juxta eam sunt. Trans Lycum verò Aturiæ campi Ninum circumjacent.* Hoc vult Strabo Lycum dividere Babyloniam ab Aturiâ, adeoque Arbela & Arbelitem non pertinere ad Aturiam, sed ad Babyloniam, quia inter Arbelitim & Aturiam in quâ est Ninus, Lycus est intermedius. Nunquid hæc ipsissima est Ptolemæi sententia, in quo Lycus Arbelitim à Nino dividit, cum Fullerus tam Ninum quam Arbela includat inter Lycum & Caprum. Illi igitur Strabo non minus adversatur quam Ptolemæus.

Tamen certum est Ammianum & Paulum Diaconum Fullero consentire, cum ille Persarum Reges ex oriente venientes Ninive transmissâ scribat pontem Anzabæ transiisse; Hic Heraclium in orientem proficiscentem trajectô Zabâ castra metatum esse juxta Ninivem. Omninò igitur Zaba fluvius, qui cum Lyco plane idem est, ut multis probavimus, occidenralior est Nino. His Benjaminum addo qui à Ninive dicit Arbelam unâ parasangâ distare, i. e. passuum quatuor millibus.

Itaque hoc unum superest, vel ut Strabonem & Ptolemæum dicamus ignorasse verum Nini situm, vel ut Ninum urbem, quæ Ammiani ævo & deinceps per aliquot sæcula duravit, negemus in eodem loco fuisse in quo prisca Ninus quam Medi pridem exciderant. Res non est sine exemplo ut urbs mota sedibus suis retineat priscum nomen. In vicinâ regione, id Babyloni accidisse & Bagdado &

Corchæ jam probavimus. Proinde omnibus expensis, hoc unum scimus nos hâc in parte nihil scire certi, donec alicunde plus lucis affulgeat. Tantum hoc constat Ninum ad Tigrim fuisse versus ortum, nec procul à Lyco flumine. Sed ex quâ parte Lyci, an à dextris aut à sinistris res est adhuc in ambiguo. Ita compleri oportuit Prophetæ Nahumi de hâc urbe vaticinia cap. 1. v. 8. *consummationem faciet loci ejus*, id est Ninivem Deus ita delebit, ut ne locum quidem ejus quisquam agniturus sit. Et cap. 3. v. 17. *non agnitus est locus ejus* (Ninives) *ubi fuerint* (Ninivitæ) Quod ipsum est in Luciano: οὐδὲν ἴχνος ἔτι λοιπὸν αὐτῆς, οὐδ' ἂν εἴπης ὅπου ποτ' ἦν. Proinde puto doctos se fatigare frustra in loco Ninives præcisè definiẽdo.

Jon. 1, 2.

De magnitudine Ninives tria habentur in Jonâ non leviter prætereunda. Primo magnam esse urbem, & quidem *magnam Deo*. לאלהים LXX. rectè τῷ θεῷ: Quam vocem vulgatus interpres cur omiserit nullus capio, cum sit maximi momenti, nisi quod librarios perculit novitas locutionis. Liveleius post Hieronymum & Kimchium reddidit *urbs magna Dei*, id est divina. Ac si *Lamed* præfixum voci *elohim* eô locô genitivi sit nota non dativi, ut in מזמור לדוד. Sed obstat, nisi fallor, epithetum גדולה interjectum inter עיר & לאלהים. Illi optime interpretantur qui hanc locutionem conferunt cum alterâ huic plane geminâ de Mose Act. 7, 20. ἦν ἀστεῖος τῷ θεῷ *erat venustus Deo*, id est summe venustus. Et Ruth. 2, 20. ברוך הוא ליהוה *benedictus* sit *ille Domino*, id est summe benedictus. Ita hoc loco *urbs magna Deo*, est urbs multo maxima. Chaldæus interpres rectè ad sensum *urbs magna Deo*, est urbs multo maxima. Chaldæus interpres recte ad sensum *urbs magna* קדם יי *coram Domino*, quomodo Nimrod vocatur *magnus venator coram Domino*, id est revera magnus, & ex judicio Dei ipsius, qui res videt intrinsecus, & ex veritate æstimat.

Hæc ita reddita cum sequentibus rectissimè cohærent; *urbs erat magna Deo* (multo maxima) *itinere trium dierum*. Magnitudo urbis ex ambitu præsertim æstimatur, non ex solâ longitudine. Itaq; cum Ninive magna dicitur itinere trium dierum, recte monet Aben-Ezra intelligi סביב חמרינה *urbis ambitum*. Ita etiam Hieronymus: *Civitas magna & tanti ambitus, ut vix trium dierum posset itinere circumiri*. Et Cyrillus: Εὐρεῖαν οὖσαν τὴν πόλιν, καὶ εἰς τοῦτο μεγέθους ἐκτεινομένην, ὡς δεῖσθαι πορείας ἡμερῶν τριῶν εἴτις ἕλοιτο περινοστεῖν *cum esset vasta urbs, & eô magnitudinis extenderetur, ut si quis eam circuire vellet, triduo indigeret*. Et Theodoretus: Τινὲς μὲν περὶ τῆς χώρας ἐξειλήφασι τῆς ὑπὸ τὴν πόλιν τελούσης, ὡς τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν κατά τε τὸ μῆκος καὶ τὸ εὖρος ἐχούσης. Τινὲς δὲ ὡς τοῦ κηρύττοντος διὰ τριῶν ἡμερῶν ἅπασαν περινοστῆσαι δυναμένου τὴν πόλιν. *Quidam de regione acceperunt, quæ urbi subjecta erat, ut quæ trium dierum iter tam longitudine quam latitudine contineret. Quidam verò Prophetam prædicantem triduo potuisse totam urbem circuire intelligunt*. Hactenus Theodoretus, qui horum sententiæ profitetur se accedere; Ita tamen ut videatur illud suum περινοστεῖν multo latius extendere quam oporteat, ac si potuerit Jonas tam vastæ urbis ἀγορὰς, καὶ ἀγυίας καὶ ῥύμας fora & compita & vicos triduo obambulare. Quod quisquis serio perpendet quanta fuerit urbs Ninive, non facile illi concesserit.

lib. 16.

Strabo qui Babylonis ambitum definit stadiis CCCLXXXV. Ninum tamen asse-

A asserit multo fuisse ampliorem; Ἡ μὲν οὖν Νῖνος πόλις, &c. πολὺ μείζων ἦν τῆς Βαβυλῶνος. Addit Diodorus illius conditorem Ninum id sibi proposuisse *ut urbem extrueret tantæ magnitudinis* ὥστε μὴ μόνον αὐτὴν εἶναι μεγίστην τῶν τότε οὐσῶν κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, ἀλλὰ μηδὲ τῶν μεταγενεστέρων ἕτερον ἐπιβαλλόμενον ῥᾳδίως ἂν ὑπερθέσθαι *ut non solum urbium quæ tum temporis per totum orbem extabant esset maxima, sed neque posterorum ullus quicquam moliri majus facile aggrederetur.* Et paulò post: Τηλικαύτην πόλιν οὐδεὶς ὕστερον ἔκτισε κατά τε τὸ μέγεθος τῆς περιβόλου, καὶ τὴν περὶ τὸ τεῖχος μεγαλοπρέπειαν *talem urbem nemo condidit deinceps, neque magnitudine ambitus, neque mœnium magnificentia.* Res ex descriptione patebit, qua-

Diod. lib. 2. p. 65.

B lis ibidem extat. Longa erat CL. stadiis, lata XC; Mœnium ambitus stadiorum CCCCLXXX; Altitudo pedum centum, latitudo quam tres currus simul perambularent. Turres in mœnibus mille quingentæ altæ pedum ducentorum. Proinde Cyrillus in Nahum. 2. ἀπόρθητον τῇ πόλει τὸ τεῖχος τὸ ὑπὲρ λόγον μεγαλουργίαις εὖ μάλα πεποιημένον *murus urbi erat inexpugnabilis supra quam dici potest, magnificè constructus.* Et in cap. 3. pag. 511. ἀρρήκτοις τείχεσι πεπυργωμένην *muris qui dirui nequeunt munitam.* In eâ condenda laborarunt annis octo continuis centum & quadraginta hominum myriades. Ita habetur in Eustathio. In ipsa regia tumulum sibi & Nino extruxit Semiramis altum novem stadiis & latum decem, de quo sic Antipater Anthol. lib. 4. cap. 28.

Eustath. in Dionys. p. 125.

C

Τίς τόδε μουνόγληνος ἅπαν δωμήσατο Κύκλωψ
  Λάϊνον Ἀσσυρίης χῶμα Σεμιράμιος;
Ἢ ποῖοι χθονὸς υἷες ἀνυψώσαντο Γίγαντες
  Κείμενον ἑπτὰ πόρων ἀγχόθι Πληϊάδων;
Ἄκλινες, ἀστυφέλικτον, Ἀθωέος ἶσον ἐρίπνα
  Φυρηθὲν γαίης εὐρυπέδοιο βάρος.

Quem structorem habuit vasta de gente Cyclopum
  Assyriæ moles tanta Semiramidis?
Quive hunc terrigenæ tumulum erexere Gigantes,
  Tangentem pluvias vertice Pleiades?

D

Arduum & inconcussum ut Athos, immobile saxum,
  Jugera que immani pondere multa premens.

Sed hoc solum ad rem nostram est quod legitur Nini circuitus stadiorum fuisse CCCCLXXX, id est milliarium sexaginta; quæ triduanum iter facient, si singulorum dierum iter æstimes viginti milliaribus. Quomodo definierunt non Jurisconsulti solum, sed & Græcorum vetustissimi. Herodotus lib. 5. cap. 53. πεντήκοντα δὲ καὶ ἑκατὸν στάδια ἐπ' ἡμέρῃ ἑκάστῃ διεξιοῦσι *centum & quinquaginta stadia unoquoque die peragrantibus.* CL. stadia sunt viginti milliaria, ex Judæorum supputatione, quibus ריסים שבע וחצי ריס id est *stadia septem & semi* faciunt milliare. Uno verbo iter diei id ipsum est quod Romanis *mansio*, Græcis σταθμὸς, Hebræis מסע Chaldæis מטלן, Arabibus מרחל. Quod utut variè definiatur: tamen Græci σταθμῷ plerunq; quinque parasangas assignant, id est viginti passuum millia. Tale est quod Xenophon lib. 4. Anabaseos Græcos dicit progressos σταθμοὺς

E

 τρεῖς,

τρεῖς, παρασάγγας πεντεκαίδεκα *mansiones tres, parasangas quindecim ad Teleboam amnem venisse.* Et paulo post iterum: Ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν σταθμοὺς τρεῖς διὰ τοῦ πεδίου παρασάγγας πεντεκαίδεκα *Hinc per campos mansionibus tribus progressi sunt parasangas quindecim.* Et post aliquot paginas: ἦλθον σταθμοὺς τέτταρας, παρασάγγας εἴκοσι, πρὸς πόλιν μεγάλην *quatriduo parasangis viginti confectis venerunt ad magnam urbem.* Et in eodem libro iter parasangarum DCXX. dividit in stathmos CXXII; Ita ut solum decem parasangæ in toto numero superfluant; Et cum in Herodoti Terpsichore tres σταθμοὶ sint parasangæ quindecim cum dimidia, sola illa dimidia parasanga in tribus mansionibus exceditur numerus quem diximus. Qui plura de hoc argumento volet consulat in Benjamini itinerarium eruditam dissertationem Constantini l' Empereur, viri docti inter paucos, cuique literæ Hebrææ plurimum debent.

A

B

His ita explicatis non puto quenquam esse cui difficulter suadeatur in tanta urbe censeri potuisse duodecim infantium myriades, quibus dextram à sinistra internoscere per ætatem nondum licebat. Utut enim ponamus hanc descriptionem non pertinere nisi ad infantes infra bimatum, hi faciunt ut plurimum urbis partem minimum quintam. Eo posito Nini incolæ non fuerint plures sexcentis millibus. Qui fuit ævo Plinii numerus incolarum Seleuciæ: *Ferunt*, inquit, *ei plebis urbanæ* DCM *esse.* At Thebis Ægyptiis *habitasse quondam septingenta millia ætate militari* testabatur Ægyptiaca inscriptio Germanici ævo superstes de qua Tacitus lib. 2. Annalium. Neque fortasse pauciores habuit Roma, cum in eâ censa sunt civium capita CCCCXXVIIIM CCCXLII. Nam peregrinos & servos civium numerum multis partibus superasse nemo dubitat. Sic in Atheniensium censu quem instituit Demetrius Olympiadis CX anno primo, cum civium numerus viginti unum millia non excederet, reperta sunt advenarum decem & servorum quadringenta millia μυριάδες τεσσαράκοντα. Ita refett Ctesicles apud Athenæum lib. 6. Non absimili miraculo urbs Lucaniæ Sybaris, postmodum Thurium dicta, in bellum eduxisse legitur contra Crotoniatas trecenta hominum millia. Ira referunt scriptores minime vani Strabo lib. 6. & Diodorus lib. 12. Et initio tertii belli Punici Carthaginenses πόλεις μὲν εἶχον τριακοσίας ἐν τῇ Λιβύῃ, ἀνθρώπων δὲ ἐν τῇ πόλει μυριάδας ἑβδομήκοντα *urbes quidem in Libya trecentas habuere, & in urbe hominum septingenta millia.* Sed Agrigenti incolas, Siliciæ oppidi non ita magni nominis, ævo Empedoclis hunc numerum excessisse quis credat, urbisque insularis & mediterraneæ mœnibus inclusa fuisse hominum octingenta millia. Quod ex aliorum relatione asserit Laërtius lib. 8. exponens cur Agrigentum μέγα ἄστυ dicatur ab Empedocle: Μέγαν δὲ τὸν Ἀκράγαντα εἰπεῖν φησιν, ἐπεὶ μυριάδες αὐτὸν κατῴκουν ὀγδοήκοντα. Nec minus miror in Ægina insula saxosa & sterili cujus ambitum Strabo & Eustathius definiunt stadiis CLXXX, Plinius XXM pass. quondam habitasse Myrmidonum myriades quadraginta septem, id est quadringenta & septuaginta millia, Pindari Scholiastes in 8. Olymp. πλῆθειν γὰρ ἀνδρῶν οὕτω φασὶ τὴν Αἴγιναν, ὡς εἶναι ἐν αὐτῇ τεσσαράκοντα ἑπτὰ μυριάδας ἀνθρώπων. Sed utrobique suspicor mendosos esse numeros. Saltem Laërtium myriades scripsisse

lib. 7. c. 26.

C

Epitome Liv. Dec. 5. l. 4.

D

E

vigin-

A viginti non octoginta colligo ex his Diodori lib. 13. pag. 376. Ἀκραγαντῖνοι μὲν ἦσαν, πλείους τῶν δισμυρίων (lege δεκαπισμυρίων) τινὲς δὲ τοῖς κατοικοῦσι ξένοις οὐκ ἐλάττους τῶν εἴκοσι μυριάδων *Agrigentini quidem erant plures decem hominum myriadibus, & cum inquilinis advenis non minus viginti myriadibus.* Itaque quod sæpe accidit in literis numeralibus, π' pro κ' scriptum est in Laërtio. Jerosolymas taceo, in quibus quod narrat Josephus belli Judaici lib. 7. cap. 17. obsidionis tempore periisse hominum undecies centum millia, & nonaginta septem millia capta, posset pro fabuloso haberi, nisi sciremus plerosque non fuisse cives, sed advenas, qui undecumque in urbem confluxerant propter Paschale festum. Quo tem-

B pore tricies centena millia hominum Hierosolymis congregata fuisse legitur in Augustini de tempore sermone 204. Quod verum esse constat ex hostiarum enumeratione quæ sub Cestio facta est. Vide Josephum belli Jud. lib. 7. c. 17. Ninivem quod attinet, in tam numerosa multitudine, præter Assyrios credibile est multos eo se contulisse ex imperii partibus remotissimis urbis maximæ & populorum dominæ fama allectos. Quippe ut in eam amplitudinem citius excresceret jus civitatis non Assyriis solum, sed & peregrinis omnibus indulsit Ninus, quem sequentes Reges verisimile est hac in parte esse imitatos. Diodorus ex Ctesia: Κατῴκισε δ' εἰς αὐτὴν τῶν μὲν Ἀσσυρίων τοὺς πλείστους καὶ δυνατωτάτους, ἀπὸ δὲ τῶν ἄλλων ἐθνῶν τοὺς βουλομένους. Hoc respiciens Propheta Nahum Ninivitas dicit Nahum 3,15.

C התכבד כילק *multiplicari ut bruchum.* Item: *Ninive à diebus fuit sicut piscina* & 2,8. *aquarum*, id est jam olim populosa, & hominibus referta: Aquæ enim multæ multi sunt populi Apoc. 17,15. *Aquæ quas vidisti populi sunt & gentes.* Atq; eodem sensu dicit Esaias: *Ecce Dominus adducit contra eos aquas fluminis istius fortes & multas, videlicet Regem Assyriorum & omnem gloriam ipsius*, id est omnem multitudinem. Es. 8,7. Sic Es. 5,13. *Gloria ejus sunt homines famelici, & multitudo ejus aruit siti.* Tam כבוד *gloriam* quam המון *multitudinem* Græci πλῆθος interpretantur, quia ibi sunt synonyma.

Potest etiam Ninive ad literam conferri cum piscina aquarum propter aquas ambientes. Ante ultimum excidium Ninivitæ ut hostem à mœnibus arcerent

D εἰς πολλὰς καὶ μακρὰς ἀνέτεμον τάφρους τὰ περὶ τὸ ἄστυ χωρία καὶ δὴ καὶ δυσπόρευτον τοῖς ἐχθροῖς ἀπετέλουν, παροχετεύοντες ποταμοὺς, καὶ ὑδάτων ἐμπιπλῶντες, καὶ τελμάτων ἔμπλεω ποιοῦντες τὴν γῆν *spatia urbi circumjecta multis & longis fossis inciderunt, & deductis eo fluminibus, & fossis illis aqua repletis, & terra in paludes redacta, hostibus viam inviam reddiderunt.* Cyrillus in Nahum cap. 3. In Nahum c. 1.

De anno excidii Ninives hæc Drusii insignia sunt: *Ninum eversam scribunt alii à Cyaxare ut Eusebius & Herodotus, alii à Nabuchodonosore ut Hieronymus, & Ebræi ad unum omnes. Utrumque verum est. Nam hi duo Reges conjunctis viribus Ninum simul obsederunt, cœperunt, & deleverunt, Quæris unde hoc habeam? Ex historia sacra Tobiæ &c. In ea sic habetur:* Καὶ ἤκουσε πρὶν ἢ ἀποθανεῖν Tob. 14,32.

E αὐτὸν τὴν ἀπώλειαν Νινευῆ, ἣν ᾐχμαλώτισε Ναβουχοδονόσορ καὶ Ἀσύηρος. *Ecce ait abductam Ninivem à Nabuchodonosoro & Asvero. Nihil verius. Asverus enim iste est quem Eusebius & alii Cyaxarem vocant. Cu enim in lingua Persica Dynastam*

maſtam vel principem ſignificat. Axares autem ſive Oxyares id eſt Aſuerus &c. Annum excidii Euſebius conjicit in viceſimum ſecundum Cyaxaris. Rectè ſanè. Nam deleta fuit, ut Hebræi tradunt, anno primo Nabuchodonozoris magni. In Chronico Ebraico quod Seder olam rabba vocant בשנת ראשנה כבש נבוכדנצר את נינוה *anno primo ſubegit Nabuchodonozor Ninivem: Non dicit delevit Ninivem: ſed tamen deletam eo anno fuiſſe conſtat ex Chronico Euſebii. Ex eodem liquet hunc annum Cyaxaris incidere in annum primum Nabuchodonozoris, qui quartus erat Joachim Regis Judæorum, ut ex Jeremia diſcimus.* A

A Medis & Chaldæis exciſa Ninive diu jacuit: De ejus excidio Arrianus ſolum obiter in Indicis: περὶ πόλιν Νῖνον, πάλαι ποτὲ μεγάλην καὶ εὐδαίμονα; Et Plinius lib. 6. cap. 13. *Fuit & Ninus impoſita Tigri &c.* Et Herodotus in Clio: ἐς τὸν Τίγριν παρ᾽ ὃν πόλις οἴκητο *ad Tigrim ad quem Ninus urbs ſita erat.* Ita in margine ex MSS. In textu malè οἰκέαται *ſita eſt.* Sed idem alii expreſsè tradunt. Diodorus ex Cteſia lib. 2. τῆς Νίνου κατεσκαμμένης ὑπὸ Μήδων, ὅτε κατέλυσαν τὴν Ἀσσυρίων βασίλειαν *Nino à Medis diruta, cum Aſſyriorum imperium ſubverterunt.* Strabo lib. 16. ἡ μὲν οὖν Νῖνος πόλις, ἠφανίσθη παραχρῆμα μετὰ τὴν τῶν Σύρων κατάλυσιν *Ninus igitur urbs poſt ſubverſos Syros ſtatim deleta eſt.* Lucianus in dialogo *contemplantes*: ἡ Νῖνος μὲν ἀπόλωλεν ἤδη, καὶ οὐδὲν ἴχνος ἔτι λοιπὸν αὐτῆς *Ninus quidem ita periit ut nullum ejus veſtigium ſuperſit.* Cyrillus Alexandrinus in Nahum cap. 2. διόλωλεν ὁλοτρόπως &c. ὡς μηδὲ ὅποι ποτὲ γέγονεν ὁρᾶσθαι λοιπὸν *omnimodè perit, ita ut quo loco fuerit non appareat amplius.* Euſtathius in Dionyſium: *Dicunt etiam Ninum ad Tigrim, cum Babylone multo major eſſet* ἀφανισθῆναι καταλυθέντων τῶν Περσῶν *deletam eſſe cum Perſæ ſubverſi ſunt.* Perſas dicit pro Aſſyriis, ut Cyrillus qui de Ninive: Περσικὴ δὲ πόλις ἦν *Perſica autem urbs erat* in caput 1. Jonæ. B C

Floruit quidem Ninive Ammiani ævo & deinceps: ſed ut jam ante diximus, merito dubitatur an reſtaurata fuerit eô in locô in quo prius condita. Utut ſit, hæc ipſa Ninive pridem diruta & exhauſta eſt vicinitate Moſal oppidi in parte oppoſita fluminis, ſolo ponte intercedente. Benjamin: *Inter quam Almoſal & Ninivem pons tantum intercedit. Hæc devaſtata eſt, attamen multos pagos & vicos habet.* Haitho Armenus: *Iſta civitas* (Ninive) *ad præſens eſt totaliter devaſtata. Sed per ea quæ adhuc ſunt apparentia in eadem, firmiter credi poteſt quod fuerit una ex majoribus civitatibus hujus mundi.* D

pag. 62.

De Tartaris c. 11. p. 425.

E

CAPUT

A

CAPUT XXI.

Rehoboth רחובות

QUia רחבות *Rehoboth* plateas significat, quidam hîc רחובות עיר reddunt *plateas urbis*. Sed rectius reddi *Rehoboth urbem* probatur quatuor rationibus. Id sequuti sunt Græci, Onkelos & Arabs uterque. Alia urbs Rehoboth ad Euphratem. Unde Saul Idumææ Rex Gen 36,37. Arabibus *Rahabath melic*, id est regis, paulo infra Cercusium & confluxum Chaboræ. At hæc in Assyria, vel Assyriæ vicina. Quidam volunt esse Orobam. Sed Oroba est ערבא quasi πεδινὴν dixeris. Forte *Rehoboth* est *Birtha* Ptol quæ *Virta* Ammiano, Chald. ברתא plateæ ut *Rehoboth*.

B Explicatio Talmudicorum.

TRium urbium quas cum Ninive condidit Nimrod memoria deleta est simul cum ipsa Ninive. Itaque vix quicquam possumus hîc afferre præter conjecturas valde incertas. Conabimur tamen ea dicere quæ sunt verisimillima. רחבות עיר alii appellativè explicant *plateas civitatis*, alii propriè *Rehoboth urbem*, quod videtur esse verius. 1. quia plateæ urbis dicerentur רחובות העיר cum ה præfixo ante עיר. 2. Præterea quorsum dicatur Nimrod ædificasse Ninivem, & plateas urbis Ninives? Quis nescit in urbe vastâ non deesse plateas; atque eas ædificari simul cum ipsâ urbe? 3. Quamvis ædificandi vox hîc videatur minus propria, quia non tam ædificantur plateæ quam domus circa plateas. 4. Denique si ורחובות

C sit nomen urbis, Assyria tam fuerit τετϱάπολις quam terra *Sinar*, quod videtur vero propius. 5. Itaque ne ורחובות putaremus esse plateas, Moses signanter addidit רחובות עיר *Rehoboth urbem* ad vitandam homonymiam. Rectè igitur Græci τὴν Ῥοωβὼθ πόλιν; Et Onkelos ית רחובי קרתא; Et Arabs Erpenianus רחובות ארבבד id est *Rooboth*, vel *Rehobe*, vel *Rehobot urbem*; Et Arabs nuper editus קריה אלרחבה *urbem Rahaba* omnes eôdem sensu.

6. Hujus nominis oppidum ad Euphratem describitur Gen. 36,37. Saulis Idumææ Regis ortu nobile. Unde est quod illud Arabes *Rahabath-melic*, id est *Rahabath Regis* hodieque appellant. Est paulo infra Cercusium & ostia Chaboræ fluminis. Geographus Nubiensis clim. 4. part. 5. *Postea* Euphrates labitur *ad Cercusium, ibique cernitur ostium fluminis Alchabur, deinde ad Rahabat-Melic*. Quod

D de Cercusio dicit consonum est his Ammiani lib. 23. *Cercusium &c. est munimentum tutissimum & fabrepolitum, cujus mœnia Abora & Euphrates ambiunt flumina, velut spatium insulare fingentes*. Neque aliter Procopius lib. 2. Persic. *Est in alterâ* (Orientali) *fluminis* (Euphratis) *ripâ Romanorum oppidum munitum, quod Circesion vocatur, præruptum ex magnâ parte, ad quod Aborrhas fluvius ingens ostia emittens Euphrati miscetur*. *Abora* vel *Aborrhas*, Ptolemæo *Chaboras* est Arabum אלחבור *Alchabur*. Scribitur ἀδιαφόρως *Aboras* & *Chaboras* ut apud Strabonem lib. 12. *Alybe* vel *Chalybe*, prout aspiratio ח vel profertur vel omittitur. Cercusium viri docti putant esse כרכמיש *Carcemis*, urbem ad Euphratem de quâ

E 2. Paral. 35,20. & Es. 10,9. Sed hæc obiter.

Porro ut Rehoboth ad Euphratem infra Chaboræ confluxum sit illa eadem *Rehoboth* quam circa Ninivem condidit Nimrod non patitur locorum distantia.

Itaque aliud quærendum. Vir doctissimus *Orobam* exponit Assyriæ urbem ad Tigrim inter Lycum & Caprum, quô fere loco est Ammiani Ninus. Sed *Oroba* est ערבא, quasi diceres campestrem urbem, quia in eâ parte Assyriæ campi latissimè patent. Inde Strabo lib. 16. ἐν πεδίῳ τῆς Ἀτουρίας *in Aturiæ campo*. Item: τὰ τῆς Ἀτουρίας πεδία *Aturiæ campi*. Et Diodorus lib. 17. de Nino urbe: Εὐθετωτάτων ὄντων τῶν περὶ αὐτὴν πεδίων, καὶ πολλὴν εὐρυχωρίαν παρεχομένων *cum circa eam idonei sint campi, & latissimum spatium præbeant*. Sic Jos. 15, 6. & 18, 22. בית הערבה *Beth haaraba* id est campestris domus est nomen urbis in tribu Benjamin. Symmachus Πεδινὴν explicat, & Chaldæus בית מישרא. Ita Πεδιέας circa Phocidem urbs, Herodotus lib. 8. & Πεδιεῖς urbs in Cariâ Stephano, à latitudine camporum nomen habent. A B

Sed cum plateæ à quibus appellata est urbs Rehoboth, Chaldaicè dicantur ברית א: Forte urbs *Rehoboth* Gen. 10. eadem erit cum Ptolemæi Birthâ urbe ad Tigris occasum sitâ, supra ostium Lyci fluminis. Ammianus *Virtam* appellat lib. 20. & sic describit: *Virtam adoriri disposuit* Sapores, *munimentum valde vetustum &c. in extremo quidem Mesopotamiæ situm, sed muris velut sinuosis circumdatum & cornutis, instructioneque variâ inaccessum.*

Quorsum Talmudici tractatu *Joma* Rehoboth urbem Gen. 10, 11. exponant פרת דמישן & *Chalach* eodem versu פרת דבורסיף alii quærant. An פרת דמישן est regio Mesene ad ostia Tigridis, & פרת דבורסיף regio circa Borsippam, in quibus voluerint has urbes condidisse Nimrodum. Si hæc illorum mens fuit, ut verba ferunt, quomodo ad Assyriam pertinere dixit Moses, cum Borsippa & Mesene sint infra Babylonem? C

CAPUT XXII.

Calach כלח

CAlach caput Calachenes de quâ Strabo. Hæc Calacine Ptol. Incolæ Classitæ Plinio. Forte חלח *Chalach*, ubi deportavit Israelitas Salmanassar, idem quod כלח *Calach*. כ & ח quandoque permutari.

CAlach urbs caput fuit regionis Calachenes, circa fontes Lyci fluminis, de quâ Strabo aliquoties. Sic libro undecimo pag. 503. Ἕως Καλαχάνης καὶ Ἀδιαβανῆς; & pag. 530. ἕως τῆς Καλαχηνῆς καὶ τῆς Ἀδιαβανῆς ἔξω τῶν Ἀρμενιακῶν ὄρων *usque ad Calachenem & Adiabenem, extra Armeniæ limites*, aut ὄρων *montes*. Et initio lib. 16. Καλαχηνὴ, καὶ Χαζηνὴ, καὶ Ἀδιαβανὴ. In Ptolemæo Calacine legitur pro Calachene, & ponitur supra Adiabenem ad oram montis Niphatis ubi Carduchi vel Gordyæi veterum. Hinc Plinio *Classitæ* populi per quos Lycus ex Armeniâ fertur. *Classitæ* id est *Calachitæ* vel *Calacheni* potius. D

lib. 6. cap. 1.

lib. 6. c. 26.

Cum Rex Assyriæ 2. Reg. 17, 6. & 18, 11. legitur Israelitas *deportasse in Assyriam & collocasse in Chalach & in Chabor*, etiamsi חלח per *Cheth* scribatur non per *Caph*, tamen potest intelligi eadem Calachene. Nam hæ literæ, imo & ח E

&

A & ק nonnunquam permutantur. Sic Esth. 6,12. in Thargum secundo אתחסף *con-
fusus* fuit, est pro אתכסף. Et Arab. tam חנז quam כנז est recondere. Et Syris
אוחר accendere fit ab Hebræo אוקיד. Et in Arabicâ paraphrasi pro כלנה scri-
bi חלני jam monuimus. At *Calach* ibidem est אלאבלה *Obolla*, quæ est urbs cele-
berrima in intimo sinu Persico, circa ostium Euphratis & Tigridis. Vide Nubi-
ensem in prologo & cl. 3. part. 6. Apologum vocat Arrianus in periplo maris
Rubri, voce deflexâ ex *Obollach* prout אבלה Persæ efferunt.

CAPUT XXIII.

B

Rhesen רסן.

DUæ urbes ejusdem aut vicini nominis in Mesopot. Sed hæc inter Ninivem & Calach. Re-
sen esse Λάρισσαν Xenophontis. 1. Situs convenit. 2. Larissa magna urbs. 3 Voces alludunt.
Larissa Græcum nomen Sed fortè factum ad imitationem genitivi Chaldæi לרסן *leresen.* L
servile propriis nominibus præfixum sæpe sumi pro parte vocis. Exemplo sunt *Lahela*, *Lach-
lach*, *Lubæmath*.

IN Mesopotamiâ duæ urbes hujus aut vicini nominis apud Ptolemæum occur-
runt, una Ῥίσινα *Rhisina* inter Edessam & montem Masium, altera Ῥαισένα *Rhæ-
sena* inter Chaboram & Saocoram amnes, quarum hæc videtur esse Stephani Ῥέ-
C σινα πόλις περὶ τὸν Ἄβορον ποταμὸν *Rhesina urbs circa Aborum fluvium.* Et Ammiani Amm. l. 23.
Resaina Gordiani Imperatoris monumento nobilis. Sed neutra est illa *Rhesen* de
quâ Moses Gen. 10,11. quod ex situ manifestum est. Illa enim in Mesopotamiâ,
hæc in Assyriâ fuit inter Ninivem & Calach, ut expresse habet Moses. Tam præ-
cisa definitio nos non patitur longius evagari. Itaque nihil occurrit præter Xe-
nophontis Λάρισσαν, quam post Zaten vel Zabaton, id est Lycum trajectum, se-
cundis castris reperit ad Pigretem seu Tigrim amnem, ut verus illius situs non Anabas. l. 3.
possit ignorari. *Græci*, inquit, *quod ejus diei reliquum fuit tuto progressi ad Pigretem
amnem pervenerunt: ibi fuit urbs magna, sed deserta, Larissa nomine, quam olim
Medi tenuerant. Mœnium autem latitudo pedum erat XXV, altitudo centum, am-
D bitus duarum parasangarum, materia ex coctili laterculo. Crepido lapidea suberat
alta viginti pedes. Hanc obsessam Persarum Rex* (Cyrus) *cum Persæ Medos impe-
rio spoliarunt, nullo modo capere poterat. At cum Sol obtenta nube defecisset, op-
pidani animis conciderunt, & urbs capta est.* Hanc urbem ut suspicer esse Resen
multa me movent. Primò situs prorsus convenit, si verè Ninus fuit inter Lycum
& Caprum, ut hodie docti contendunt. Secundò Larissa magna urbs πόλις
μεγάλη, mœniumque latitudine & altitudine conspicua, ambitu etiam quem
Xenophon duabus parasangis definit, id est passuum octo millibus. Itaque si sta-
tuamus Resen esse Larissam, cum dicit Moses: *Ædificavit Ninivem, & Calach,
& Resen inter Ninivem & Calach, ea est magna urbs*, verba ultima ad longius an-
E tecedens, id est ad Ninivem referre nihil erit necesse, quod durum est & plane in-
solens, cum Larissa etiam magna fuerit. Fateor hanc magnitudinem cum ma-
gnitudine Ninives aut Babylonis non esse conferendam; sed neque illas confert

 Moses.

Moſes. Tantum, cum illi fuerit ſatis Babylonem & Ninivem ſolo nomine indicaſſe, quia notæ erant omnibus: Reſen ut minus notam voluit deſignare hôc *κριτηείῳ, ea eſt magna urbs.* Tertiô videtur Xenophon *Reſen* mutaſſe in *Λάρισσαν* propter vocum alluſionem. Saltem hoc certum Lariſſæ vocabulum planè eſſe Græcum, atque urbes hujus nominis in Græcia plures extitiſſe: Et ſi quæ alibi fuerunt extra Græciam, eas pro Græcis eſſe habitas. Plinius in deſcriptione Arabiæ Fœlicis: *Fuerunt & Græca oppida Arethuſa, Lariſſa, Chalcis, &c.* Appianus in Syriacis: *In Syriâ & iis qui ſupra incolunt barbaris, multa Græcorum, multa quoque Macedonum oppidorum inſunt nomina, Beroea, Edeſſa, Perinthus, Maronia, Callipolis, Achaja, Polla, Oropus, Amphipolis, Arethuſa, Aſtacus, Tegea, Chalcis, Lariſſa.* Lariſſa igitur Græcum nomen. Proinde Lariſſæ in Syriâ Syrum nomen aliud fuit *Sizara*. Stephanus: Λάρισσα, &c. ἔκλη Συρίας ἣν Σύροι Σίζαρα καλοῦσιν, &c. At in Aſſyriâ Græcæ urbes ævo Xenophontis, id eſt ante Alexandrum, nullæ fuere: Proinde nec ulla Lariſſa. Omnino igitur hujus urbis verum nomen interpolavit Xenophon, ut ad Græcam elegantiam accommodaret. Et veriſimile eſt Græcis rogantibus cujus urbis eſſent rudera, Aſſyrios reſpondiſſe לרסן *Lereſen* addito *le* ad genitivi notam, ut in מזמור לדוד; atque illud *Lereſen* mutatum eſſe in *Λάρισσαν*. Mendo plane ſimili, legitur in vulgato interprete 1. Paral. 5, 26. Rex Aſſur transtuliſſe Iſraelitas in *Lahela*, pro in *Hela* לחלח, ac ſi ל ſit pars nominis. Sed & Chaldæus interpres Cant. 5, 4. *Abduxit illos* בלחלח ובחבור *in Lachlach & in Chabor.* Quod ſequutus Benjamin habet ויגלם בלחלח *& abduxit eos in Lachlach*, imo לחלח vel בחלח id eſt in *Chalach*, ut apparet ex collatione 2. Reg. 17, 6. & 18, 11. cum 1. Paral. 5, 26. & Hieronymus de locis *Labœmath* ponit in locorum cenſu, ſumens in לבוא חמת L ſervile pro radicali, ut minus mirum ſit Græcos Hebraiſmi prorſus ignaros eodem errore peccaſſe, & Lariſſam feciſſe ex לרסן *Lereſen*.

Lib. 6. c. 28.

CAPUT XXIV.

Miſrajim מצריים.

Miſrajim duale, nomen non eſt hominis, ſed regionis, cujus metropolis *Meſer*, & primus menſis *Meſori*, *Miſrajim* à ſingul. מצור *major*. Ita vocatur Ægyptus in tribus Scripturæ locis. מצור eſt munitus locus, nomen Ægypto congruum, quia nulla regio naturali ſitu tutior. Quod probatur ex Diodoro & Strabone. Duale *Miſraim* docet duplicem eſſe Ægyptum. Una vocatur ſuperior, altera inferior. In ſuperiore terra *Fathros*, id eſt Thebais. Inferior *Delta*, in cujus medio pagus *Athribis* dictus, id eſt cor pyri. Ita Orion, *Ath* vel *Eth* cor Ægyptiis. *Rib* pyrum. Ita vocatur Delta à formâ pyri; & articulo præfixo hodie אלריב *errif*. Hebræis id ipſum רהב *Raab*. An רהב ſit Ægyptus vel Ægypti pars Job. 26, 11. An Ægyptus ſit *ποταμόχωσ*[?]. ut volunt. Quatuor rationes quibus videtur id probari. Contra Tanis ævo Moſis jam extabat; Et in hiſtoriâ Iſidis & Ori, &c. nominantur Nili Taniticum oſtium, Buſiris, Taphoſiris, Butus, Peluſium, &c. & Menelaus Canobum appulit. Itaque Ægyptus ſemper fuit in eodem ſitu; Neque à Pharo remotior quam nunc eſt, ut Homerus fabulatur. Vera Phari diſtantia ab Ægypto. Benjamin emendatus. Ægypti fontes non ſunt amari ut à Plutarcho traditum. Conchylia in montes non invexit Nilus, ſed generale diluvium, quod agnoſcit Theophraſtus. Simile exemplum in Numidiâ. De Nomis Ægypti multa.

Miſrajim non eſt nomen hominis. Id non patitur forma dualis. Itaque cum in Chami filiis ſecundus cenſetur Miſrajim, nomine Miſrajim intellige

patrem

A patrem incolarum terræ *Miſrajim*, id eſt Ægypti, cujus metropolim *Alcairo*, hodieque Arabes מצר *Meſer* vocant. Sed & apud Ægyptios primi menſium priſcum nomen erat Μεσωρὶ *Meſori*.

Miſrajim puto factum per compendium ex Meſorajim; nam ſingulare eſt מצור *Maſor*. Id in ſcriptura occurrit aliquoties. Sic 2. Reg. 19, 24. *Siccabo planta pedum meorum* כל יאור מצור *omnes rivos Maſor*, id eſt Ægypti. Et Eſ. 19, 6. וחרבו יארי מצור *Et ſiccabuntur fluvii Maſor*, ubi Kimchius, *Maſor idem quod Miſraim*. Rurſus Mich. 7, 12. ולמני מצור ועד נהר *Et à Maſor usque ad fluvium*, id eſt ab Ægypto usque ad Euphratem, qui ſunt termini terræ Chanaan.

B מצור *Maſor* eſt munitus locus. Nomen ex argumento ſumptum. Neq; enim ulla regio eſt naturali ſitu tutior. Ὀχυρότητι δὲ φυσικῇ, inquit Diodorus, οὐκ ὀλίγῳ δοκεῖ προέχειν τῶν εἰς βασιλείαν ἀφωρισμένων τόπων *munimento naturali non parum videtur antiſtare locis* reliquis *in regnum diſtinctis*. Atque id probat in ſequentibus longa inductione. Ab occaſu, ſcilicet, deſertum habet inacceſſum. A meridie Nili cataractas & montes Æthiopiæ. Ab ortu item eremum, & barathra, & paludē Serbonidis. Ab Aquilone mare prope importuoſum. Nam ab Joppe Phœniciæ usq; ad Parætonium Libyæ nullus eſt portus præter Pharum. Hæc poſtquā pluribus docuit Diodorus, ita concludit: ἡ μὲν οὖν Αἴγυπτος πανταχόθεν φυσικῶς ὠχύρωται. Hæc ille libro primo. Et lib. 15. de Ægypti Rege Nectanebi Perſis adventantibus: ἐθάῤῥει δὲ μάλιστα μὲν τῇ τῆς χώρας ὀχυρότητι, δυσπροσίτου παντελῶς οὔσης Αἰγύπτου *fidebat maxime regionis munitione, cum Ægyptus undiquaque ſit inacceſſa*. Ita etiam Strabo lib. 16. Jam inde ab initio Ægyptus valde fuit pacata διὰ τὸ αὔταρκες τῆς χώρας, καὶ τὸ δυσείσβολον τοῖς ἔξωθεν *quia regio eſt ſuis contenta bonis, & in quam exteris non obvius eſt ingreſſus*. Atque id probat deinceps iisdem argumentis quibus Diodorus.

lib. 1. pag. 18.

pag. 478.

C

pag. 819.

Sed & Ægyptus potuit dici מצור *Maſor* ab anguſtiis, quia צור coarctari, & צר anguſtum ſonat. Anguſta enim eſt Ægyptus, quod omnes ſciunt, & à mari Syenem usque tota patet in longitudinem. Unde eſt quod Ægyptios Eſaias appellat גוי ממשך gentem in longitudinem protractam vel extenſam cap. 18. v. 2.

D Vox dualis מצרים *Miſraim* docet duplicem eſſe Ægyptum, quarum una ſuperior appellatur Tob. 8, 3. altera inferior. In ſuperiore Nilus unico alveo fertur, in inferiore dividitur in plures alveos. Utriusque meminerunt Aethicus in Aſiæ deſcriptione, & Oroſius hiſt. lib. 1. cap. 2.

Superior diſtinguitur in Thebaidem, & huic ſubjectam Heptanomum, ita dictam à ſeptem nomis quos aliter atque aliter numerant Ptolemæus & Euſtathius in Dionyſium. Heptanomus apud Hebræos nomen peculiare non habuit, quod quidem ſciam. Sed Thebais eſt terra *Pathros* quam ab Ægypto diſtinguunt Eſaias & Jeremias, ut ſuo loco dicetur.

Eſ. 11, 11.
Jerem. 44, 1.

Inferiorem à Græcis *Delta* vocari propter formam triangularem, nemo eſt

E qui neſciat. At eandem quomodo Ægyptii & Hebræi appellaverint nondum eſt à quoquam obſervatum. Quod tamen ex Scriptura cum Græcorum atque Arabum monumentis collata poteſt non difficulter erui. Ptolemæi tabulas inſpicien-

ti statim apparet Athribitis Nomi metropolim Athribin præcisè esse in medio τοῦ Δέλτα. Inde dicta est Athribis, id est *cor pyri*, ut ex veteri Grammatico Ægyptio Orione docet author magni Etymologici: Ἄθριβιν προσηγόρευσαν, ὅπερ εἴ τις Ἑλληνιστὶ βούλοιτο φράζειν οὐκ ἄλλως ἔχοι λέξαι, πλὴν καρδίαν ἀπίων (ἀπίου) οὕτως Ὠρείων: *Athribin appellarunt, quod si quis Græcè vellet effari, non posset aliter dicere quam cor pyri: Ita Orion.* Nempe Ægyptiis ἀθ vel ἦθ est cor, ut scribit Horus Hieroglyphicôn lib. 1. cap. 7. & ῥίβ vel ῥιβί *pyrum*; inde *Athribis* cor pyri, quia in medio pyri, id est Ægypti partis quam à pyri forma Ægyptii *Rib*, id est pyrum vocabant. Quod nomen hodieq; servat post tot sæcula incorruptum. *Errif* scribit Leo Africanus, id est אלריב, præfixo articulo Arabum qui ante R non aliter sonat, ut norunt illius linguæ periti. Porro id ipsum Hebræis est רהב *Raab*, quoties pro Ægypto occurrit, ut Ps. 87, 4. *Memor ero Rahab & Babylonis*, &c. Et Ps. 89, 11. *Tu contrivisti Rahab tanquam confossum*. Et Es. 51, 9. *Nunquid non tu percussisti Rahab, vulnerasti draconem? Rahab* & *Rib* idem sunt, quomodo נחל *Nahal* & Nilus; aut נחש *nahas* & νεισί, quomodo pro μεισί legendum contendit magnus Scaliger in Hori Hieroglyphicis cap. 56. lib. 1. Ergo *Rahab*, ut *Rib* vel אלריב *Errif*, propriè significat Ægypti pyrum, seu partem illam cujus infima pyri instar paulatim dilatantur. Tamen in scriptura per synecdochen sumitur pro tota Ægypto. Sunt qui eodem referant hæc Jobi verba cap. 26 vers. 11. *Robore suo fidit mare, & intelligentia sua percussit* רהב *Rahab*. In his R. Selomo, qui de Ægyptiis vultagi Dei virtute contritis, tum cum Israelitæ ex Ægypto excesserunt. Sed videtur ibi רהב appellativè sumi pro elatione maris: quia Job vetustior est Mose.

Vid. Scal. Emend. temp. lib. 3. p. 194.

Ægyptum divisit Sesoosis vel Sesostris in *Nomos* triginta sex: Quorum decem Thebaidi; decem τῷ *Delta*, & reliqui sedecim regionibus intermediis attributi. Singulis *nomis* præfecti singuli *nomarchæ* qui quasi totidem reguli provinciæ præerant & regiis vectigalibus, inde est quod *nomos* Plinius *præfecturas*, & Esaias ממלכות *regna* interpretatur cap. 19. vers. 2. *Committam*, inquit, *Ægyptios cum Ægyptiis, ut quisque pugnet in fratrem suum, & quisque in amicum suum, civitas in civitatem*, ממלכה בממלכה *regnum in regnum*: id est, νομὸς ἐπὶ νομὸν *nomus in nomum*, ut rectè Septuaginta. Ita enim legendum, non νόμος ἐπὶ νόμον *lex in legem*, ut habent nostra exemplaria. Id pridem observaverat Cyrillus Alexandrinus in commentariis ad hunc locum: Ὥστε καὶ πόλιν (lege πόλιν ἐπὶ πόλιν) καὶ νομὸν ἐπὶ νομὸν ποιεῖσθαι τὰς ἐφόδους. Νομὸς δὲ λέγεται παρὰ τοῖς τῶν Αἰγυπτίων οἰκοῦσι χώραν ἑκάστη πόλις, καὶ αἱ περιοικίδες αὐτῆς καὶ αἱ ὑπ' αὐτῇ κῶμαι. Καὶ τέθριπται παρ' αὐτοῖς ἡ τοιάδε φωνή *Ita ut civitas in civitatem & nomus in nomum insurgat. Nomus autem dicitur Ægypti incolis unaquæque civitas, cum vicina regione, & pagis qui ei subsunt, voce apud eos pervulgata.* Sed & ante Cyrillum Epiphanius in hæresi Basilidianorum: Ὅπου γὰρ ἐν τῷ ἁγίῳ προφήτῃ Ἡσαΐᾳ εὕροις γεγραμμένον περὶ νομῶν πόλεως Αἰγυπτιακῶν, οἷον Τάνεως, ἢ Μέμφεως, ἢ νομοῦ τῆς Βουβάστου, Αἰγυπτιακῶς τὴν περίχωρον (al. περίμετρον) τῆς τυχούσης πόλεως σημαίνει *ubi enim apud sanctum Prophetam Esaiam de Ægyptiacis civitatis alicujus puta Taneos vel Memphis vel Bubasti nomis scriptum aliquid reperies, id Ægyptiace circumjacentem cujuscunque civitatis*

Diod. lib. 1. pag 35. Strab. l. 17. Aristot. Oecon. l. 2. Diod. l. 1. pag. 46. Hesych. Suid. Plut. l. 5. c. 9.

A *satis agrum significat.* Hoc imitatus author libri primi Macchabæorum cap. 10. v. 30. meminit νομῶν *nomorum* etiam in Samaritide & Galilæa, quod à Josepho redditur τοπαρχιῶν, & à vulgato interprete *civitatibus.* Pari κατὰ χρῆσιν Herodotus in Thalia *nomos* appellat Persarum Satrapias. *Nomos* Eustathius in Dionysium vult idem esse quod ἐνορείας, hoc est regiones iisdem finibus comprehensas. Et eodem teste τῆς Λιβυκῆς ἡ συνήθης φράσις εἶναι βούλεται. Sensus est ut quidem puto *nomos* proprie dici eas Ægypti partes quæ versus Libyam vergunt. Itaque ibidem observat omnes urbes *Heptanomi*, excepta Babylone esse à sinistra Nili, id est à parte Libyæ. Res est tamen omnino certa, non minus *nomos* dici Ægypti B partes quæ ad Arabiam quam quæ ad Libyam inclinant. Atque id constat plus satis ex iis quæ jam dicta sunt. Perperam igitur hinc colligunt *nomi* vocem esse Libycam. Quin iis assentior potius qui vel Græcam esse volunt, vel Ægyptiam. Quæ ipsa lis est adhuc sub judice. Casaubonus in Strabonem: *Quidam putant hanc vocem esse Ægyptiacam, quos falli & omnes sciunt qui aliquid Græce sciunt, & Diodorus diserte admonet.* Nempe lib. 1. pag. 46. ubi Ægypti partes *nomos* appellari asserit κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον *juxta Græcam dialectum.* Tamen Casauboni socer Henricus Stephanus, Græcis literis æque imbutus, in notis ad Diodorum pag. 830, *Ego* (νομὸν) *Græcam esse vocem vix mihi persuasero.* Et Casaubo-C nus ipse agnoscit νομὸν apud Græcos proprie dici locum ubi sunt αἱ νομαὶ pascua. Quo sensu ii non sumunt qui Ægyptum distingui scribunt in nomos triginta sex. Neque enim Ægypti ager est ubique compascuus. Denique quam vocem Diodorus Græcæ linguæ supra asseruit, eandem idem adscribit Ægyptiis, cum dicit de Sesoosi lib. 1. pag. 35. τὴν δὲ χώραν ἅπασαν εἰς ἓξ καὶ τριάκοντα μέρη διελὼν, ἃ καλοῦσιν Αἰγύπτιοι νομοὺς *Totam Ægypti regionem in triginta sex partes cum divisisset, quas Ægyptii nomos vocant.* Neque aliter Cyrillus supra: Νομὸς δὲ λέγεται παρὰ τοῖς τῶν Αἰγυπτίων οἰκοῦσι χώραν *Nomus dicitur ab Ægypti incolis.* Quod idem est ac si dixisset Ægyptiam esse vocem. Et Epiphanius disertissime: Αἰγυπτιακῶς τὴν περίχωρον τῆς τυχούσης πόλεως σημαίνει *Ægyptiacè significat cujuscunque civitatis regionem circumjacentem.* Fallor an ex Hebræo מנה *mana*, vel מנא *mono* ut Syri effe-D runt, factum est νομὸς vel ab Ægyptiis, vel à Græcis hac metathesi peregrinum vocabulum emollire conatis? Certè huc facit quod *nomum* Diodorus exponit μέρος id est partem seu portionem: Cum Syra voce מנא *mono* quam diximus, id ipsum designari sit notissimum. Eusebius itidem lib. 3. præparat. pag. 57. μέρος τι τῆς Αἰγύπτου ὃ καλοῦσι νομόν *Ægypti portio quadam, quam nomum vocant.*

Ægyptum plerique volunt Nili fluminis invectu paulatim esse aggestam. Proinde illam Ephorus appellat ποταμόχωστον, Herodotus ἐπίκτητον γῆν, & δῶρον τοῦ ποταμοῦ, Philosophus τοῦ ποταμοῦ ἔργον. Atque ex eo ipso Æthiopes sese Ægyptiis antiquiores esse probabant, quod cum Ægyptus olim fuisset mare, tandem τοῦ Νείλου κατὰ τὰς ἀναβάσεις τὴν ἐκ τῆς Αἰθιοπίας ἰλὺν καταφέροντος *Nilo per excessus suos* E *limum ex Æthiopia afferente*, facta esset terra continens. Cui rei probandæ multa afferunt. Primò quoties Nilus exundat limi alluvionibus cedere pelagus, & removeri nonnihil. 2. In Ægypti montibus conchylia reperiri. 3. Puteos

Antiq. l. 13. c. 5. Herod. l. 3. c. 90. &c.

Diod. l. 1. p. 25. Herod. l. 2. c. 5. Arist. Meteor. lib. 1. c. 14.

Diod. l. 3. p. 10.

&

Herod. lib. 2. c. 12. Plut. in Isid. p. 654. Plin. l. 2 c. 85. Aristid. Orat. Ægypt. Ammian. l. 22. Vide Brodæi Miscell. l. 3. c. 5.

A & fontes quotquot ſunt, ſalſam habere & amaram aquam; ac ſi reliquiæ maris in iis ſubſederint. 4. Denique Pharum inſulam, hodie ſolum ſeptem ſtadiis aut ad ſummum mille paſſibus ab Alexandria disparatam, Homeri ævo noctis & diei curſu ab Ægypto diſtaſſe; ut idem teſtatur Odyſſ. lib. 4. verſ. 356.

Conſtat tamen Ægyptum ſemper in eodem fuiſſe ſitu. Nam ut cætera taceam, Tanis Ægypti olim regia non procul à Tanitico Nili oſtio, jam extabat tempore Moſis, qui *mirabilia fecit in terra Ægypti in campo Taneos* Pſal. 78, 12. Quin antiquiſſima urbs Hebron, in qua decimus à diluvio Abraam diu vixit Gen. 13, 18. & 23, 2. nonniſi ſeptennio ante Tanim fuit condita Num. 13, 23. Itaque B fabularis hiſtoria Iſidis, & Ori, & Oſiridis, qua nihil antiquius habent Ægyptii, multorum meminit locorum in infima Ægypto; ut quæ illo ævo jam extiterint. Sic in Plutarcho de Iſide, Oſiridem legas arca incluſum in mare fuiſſe dejectum, διὰ τοῦ Τανιτικοῦ στόματος *per Nili oſtium Taniticum*, & poſtmodum Buſiride ſepultum, aut ut alii volunt Taphoſiride: Et Orum Buti educatum: Et Peluſium oppidum ab Iſide conditum. Sed & Trojanis temporibus creditur Menelaus Canobum appuliſſe; unde Pharus aberat ſolum centum & viginti ſtadiis. Itaque falſiſſimum eſt quod ab Homero traditur à Pharo in Ægyptum noctis & diei curſum fuiſſe, adeoque curſum navis.

Plut. in Iſid. Ariſtid. ubi ſup.

--- ἢ λιγὺς οὖρος ἐπιπνείησιν ὄπισθεν

---*ſtridens quam ventus pone ſequatur.*

C Navis enim integrum diem vento ſecundo procedens, eoque ſtridente & acri, iter emetitur decuplo longius, id eſt pro centum & viginti ſtadiis ſtadia mille & ducenta. Id lectorem malo docere Ariſtidis verbis in oratione Ægyptiaca: Κάνωβος Φάρου σταδίους εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἀπέχει, καίτοι ναῦς πανημερία θέουσα, ὑπ' ἀνέμου τὴν πρύμναν πνέοντος, προσθήσω δὲ καὶ λιγέως, οὐκ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν σταδίους ἀνύσει μάλιστα, ἀλλ' ἴσως μᾶλλον διακοσίους καὶ χιλίους. Sed nec Ægypto quicquam ex Nili alluvionibus accedere conceſſerim. Id enim quicquid eſt facile diſſipat continua maris agitatio. Proinde cum Alexandria ſtet ab annis fere bis mille, tamen ſemper eſt littorea, & quantum à Pharo diſtabat olim, tantum hodieque diſtat, nempe ſtadia ſeptem, aut ut alii mille paſſus. Ariſtides ubi ſupra: Καίτοι τὸ D μὲν ἠπείρου ἀπέχει Φάρος ἑπτὰ μάλιστα σταδίους. Ammianus lib. 22. *Inſula Pharos, ubi Protea, cum Phocarum gregibus diverſatum Homerus fabulatur inflatius, à civitatis littore mille paſſibus diſparata.* Hæc veteres. Jam è recentioribus ita Geographus Arabs parte tertia climatis tertii: ובין הדה אלמנארה ובין אלמדינה מיל פי אלבחר *inter hoc candelabrum* (πυρσὸν in turri Pharia) *& urbem intercedit milliare maritimi itineris.* Obiter Benjaminum hinc corrige, quo loco hanc turrim pro מנאר *Menar* candelabro מגאר *Megar* appellat, literis quam ſimillimis נ & ג permutatis. Nihilo magis credo quod habet Plutarchus in Iſide omnes Ægypti fontes & puteos eſſe amaros. Fontem Solis prope Heliopolim multi deſcribunt; Sed amarum eſſe nullus obſervat, ut ne- E que quenquam alium in Ægypto, quod quidem ſciam. Jam quod de conchyliis in ſummitate montium præter Plutarchum Herodotus etiam

A etiam tradit, malo referre ad signa generalis inundationis, quæ in diluvio contigit. Quo mire faciunt hæc Theophrasti apud Philonem de mundi perennitate: σημεῖα τὰ τῆς παλαιᾶς ἐναπολέλειφθαι θαλαττώσεως, ψηφῖδάς τε καὶ κόγχας, καὶ ὅσα ὁμοιότροπα πρὸς αἰγιαλοὺς εἰώθασιν ἀποβράττεσθαι. *pristinæ inundationis signa superesse calculos & conchas, & quæcunque hujus generis æstuante mari solent ad littus ejici.* Itaque etiam in Numidiâ Pomponius lib. 1. cap. 6. aliquid observat simile: *Interius,* inquit, *& longè satis à littore (si fidem res capit) mirum ad modum spinæ piscium, muricum ostreorumque fragmenta, saxa attrita (uti solent) fluctibus, & non differentia marinis, infixæ cautibus anchoræ. Alia & hujusmodi signa atque vestigia* B *effusi olim usque ad ea loca pelagi, in campis nihil alentibus esse invenirique narrantur.* Et Metam. lib. 14. Ovidius locorum suppresso nomine.

—— vidi factas ex æquore terras,
Et procul à pelago conchæ jacuere marinæ,
Et vetus inventa est in montibus anchora summis.

De Ægypto plura qui volet præter Geographos, Herodotum, Diodorum, Plutarchum, Aristidem, Heliodorum consulat, quorum scrinia compilare neque nostri moris est, nec instituti.

C

CAPUT XXV.

Septem filii Mesraim.

E Septem gentibus è Mesraim ortis fabulatur Josephus sex Æthiopico bello fuisse deletas. Sed illa destructio tam commentitia est quam bellum ipsum quô deletas fuisse scribit. Chaldæi duo & Junius eos magna ex parte sequutus, quomodo septem hæc nomina interpretentur. Arabs interpres multo aliter.

AB Ægypto septem populos deducit Moses, לודים *Ludæos,* ענמים *Anamæos,* להבים *Lehabæos,* נפתוחים *Naphthuchæos,* פתרוסים *Patrosæos,* כסלוחים D *Casluchæos,* ex quibus orti Philistæi, & כפתורים *Caphthoræos*: in quibus explicandis multum operæ frustra insumptum. Josephus maluit nodum secare quam solvere. Et cum in aliis aliquid conetur, hîc palam profitetur se uno solo excepto de iis populis nihil quicquam scire, nisi quod illorum urbes Æthiopico bello de quô deinceps acturus est, subversæ & deletæ sunt. Ita etiam Hieronymus Josephi vestigiis insistens: *Cæteræ sex gentes ignotæ sunt nobis: quia bello Æthiopico subversæ, usque ad oblivionem præteritorum nominum pervenere.* Bellum intelligit Mosis auspiciis confectum, quô Æthiopes tum temporis totius Ægypti domini non solum Ægypto pulsi, sed & Meroen usque fugati, eaque obsessa & capta, cum Regis filiâ Tharbi nomine, quam in uxorem duxit Moses. Hæc præter Scripturæ E fidem partim ex Artapano, partim ex Hellenistarum lacunis petita refert Josephus, mendacia putidissima, quæ refellere non est hujus loci. Tantum Lector id meminerit, sex gentium destructionem, cujus Josephus author est, tam esse

Antiq. lib. 1. cap. 6.

tradit in Gen. cap. 10.

Vid. Euseb. l. 9. præpar. Joseph. Antiq l. 2. c. 5.

commentitiam quam illud ipsum bellum quô vult esse deletas: Nec cujusquam industriam remorari debere tam futilem assertionem.

Chaldæorum unus Jonathan pro Ludæis habet ניווטאי *Neutæos*, id est incolas Nomi Νεῦτ de quô vide Ptolemæum; pro Anamæis מריוטאי *Mareotæos*, id est incolas Mareotidis; pro Lehabæis ליוקאי *Libycos*; id est Libyes; pro Naphthuchæis פנטסכינאי *Pentaschœnitas*, vel Pentaschœni incolas, de quibus Stephanus in Μαγδωλὸς & in Τάκομψος; Pentaschœnus vel Pentascinum, ut ab Antonino scribitur, pagus fuit inter Pelusium & Casium montem. Pro Pethrosæis idem habet נסיוטאי Νησιῶτας *insulares*; Sed ex collatione hujus paraphrasis cum Hierosolymitanâ colligo corruptam esse vocem & legendum פרוסיוטאי *Pelusiotas*. Pro Casluchæis idem habet פנטפוליטאי *Pentapolitanos* seu Cyrenæos, & pro Caphthoræis קפרוקאי *Cappadoces*.

Chaldæus alter, cui ab urbe nomen, Naphthuchæis omissis, reliquos ita recenset: *Misraim genuit Mareotas & Pentapolitanos* וית לוסטאי *& Lustæos* (legendum ליווסטאי Libystios, quomodo Libyes vocat Stephanus) *& Pelusios, & Pentaschœnitas, ex quibus orti sunt Philistæi, & Cappadoces.* Arabi nuperæ editionis *Ludæi* sunt תניסין *Thennesæi* ab urbe *Thenneso* prope Pelusium de quâ Cassianus collat. 11. cap. 1. & Nubiensis clim. 3 part. *Anamim* אלאסכנדראיין *Alexandrini*: *Lehabim* בהנסין *Bahnasæi* ab urbe *Bahnas*, id est Panos seu Panopoli de qua Nubiensis clim. 2. part. 4. & clim. 3. part. 3. *Napthuchæi* אלקרמנין *Carmani*: *Pethrosæi* אלימנין *Jemanæi* in Arabiâ Fœlici: *Chasluchæi* אלסעידין *Saidæi* in Ægypti Thebaide: *Caphthoræi* denique sunt אלדמיאטיין *Damiatæi* ab urbe Damiatâ, Pelusio vicinâ, quæ Stephano Ταμίαθις. Quæ eadem est Benjamini interpretatio.

Junio Naphthuchæi sunt illi Æthiopes quorum metropolis est Napata, Pethrosæi sunt Pharusii qui sunt ad mare Atlanticum, Casluchæi sunt Cassiotæ, & Caphthoræi Sethroitæ. In cæteris sequitur Junius Jerosolymitanum interpretem. Hæc simul & semel dicta volui, ne deinceps tempus pereat in proferendis aliorum conjecturis.

CAPUT

A

CAPUT XXVI.

Ludæi לודים.

HEbraicum Æthiopiæ nomen hactenus esse ignoratum. Decem argumenta quibus probatur *Lud* esse Æthiopiam & לודים *Ludæos* Æthiopes: I. Primum à nomine. Ut Hebr. לון ita Arab לוך tortuosum esse, maximè cum de flumine agitur. Inde לוד *Lud* Lydiam dictam propter Mæandrum, & Æthiopiam, quia Nilus ibi maxime anfractuosus est, quod ex Herodoto Agatharchide, Strabone, Diodoro, Lucano & Ptolemæo probatur: Obiter quid sint *Ancones* in Nilo II. Ludæi arcubus & sagittandi arte insignes Es. 66, 19. & Jerem. 46, 9. Nempe Æthiopum arma sagittæ & arcus. Persarum arcus prægrandes, tamen Æthiopum majores. Carduchorum arcus tricubitales Xenophon describit tanquam maximos: Sed Æthiopum arcus erant uno cubito majores, nempe quatuor cubitorum. Sed sagittæ brevissimæ quibus pro mucrone smyris (Herodotus emendatus) Æthiopes sagittas capiti radiorum instar circumligabant, quas creberrimas jaculabantur in nubis speciem; Idque certo ictu & destinato; Avium scilicet jaculationibus exercitati *Nisicastas* vocat Plinius: Potius *Misicastas*, à משך & קשתא id est à trahendo arcu. Etiam aversi jaculabantur. Et ex ictu sequebatur mors præsentissima, quia sagittas venenis imbuebant herbarum aut draconum; Qui alibi innoxii ibi mortiferi. Occidentales etiam Æthiopes iisdem armis instructi hodieque. III. Es. 66, 19. *Phul* & *Lud* junguntur tanquam vicina loca. *Phul* id est *Phila*, urbs & insula in Nilo ambigui juris inter Ægyptios & Æthiopes centum stadiis supra Syenem. Origo nominis fabulosa apud Servium ex Senecâ Philæ idem Ægyptiis quod Græcis Elephantine, quia פיל *Phil* est *Elephas*. Philæ & Elephantine diversæ urbes sed simillimæ, ideo promiscuè sumptæ *Phul* pro *Phil* scripsit Esaias permutatis *vav* & *jod*, quod apud Hebræos frequens. Viro docto *Phul* est Cyrene, quia ibi regnavit *Aphulas*, quomodo vult in Justino rescribi pro Ophellâ. Contra Ophellas in Cyrene regnavit post Esaiam annis 400. Nec invidendum Græcum nomen Græco homini, qui aliunde notissimus est. Probatur hunc Ophellam Macedonem fuisse, primò Alexandri, dein Ptolemæi comitem, & Athenis uxorem duxisse Eurydicem è stirpe Miltiadis, &c. IV. Esaiæ loco quem diximus, agi de vocatione Æthiopum ad fidem, quod impletum Act. 8, 27. ubi Candaces non est Eunuchi nomen ut putarunt quidam veteres, sed Reginæ. De Candace Plinius, Strabo, Dio. V. Ludæos seu Æthiopas Ægyptiorum esse colonos. Multa communia utrique genti. Reges pro diis. Studium circa sepulchra. Statuarum formæ. Literæ Hieroglyphicæ. Sacerdotum ordines & tonsura & vestes, Circumcisio. Iidem dii. Color prope similis. Capilli pariter crispi. De antiquitate certamen inter illos. Sed Æthiopes suam asserunt vanissimis rationibus. Æthiopes *Ægyptini* cur dicti. VI. in Jerosolymitana paraphrasi legitur Misrajim genuisse *Mareotas*. Legendum *Meroitas* à *Meroe*, quæ caput est Æthiopiæ. Simile mendum in Lucano eluit Cl. Salmasius. Rectè igitur Elias hoc collocat in regno Pretigiani, id est Abyssinorum. Sed in eo perperam *Maronitæ* pro *Meroitæ*. VII. Aliquem è Græcis interpretibus *Αἰθίοπες* hîc habuisse probatur ex glossemate quod in textum irrepsit in quibusdam editionibus. VIII. In Talmude Ludæi anthropophagi, quales in Africâ nulli extra Æthiopiam. De Æthiopiæ Anthropophagis Philostratus, Plinius, Solinus, Ptolemæus, Marcianus. IX. Hora prima in Talmude, id est hora prandii Ludæorum; Sic Æthiopum quosdam Diodorus edere dicit prout libido fert. X. Talmudicis *Lubdekis* asinus è terrâ Lud fortior cæteris, mediæ naturæ inter sylvestrem & mansuetum. Sic & alii Onagros in Æthiopiâ describunt maximos & magno numero *Zebra* animal. Pro *Lubdekis* alii *Levakerin* & *Labrekin*; Malim לודבריקין *Lud-brikin*. Africanos asinum *βριχὸν* vocare. Hinc Hisp. *borrico* & Arab. *Alboruc* אלבראק.

B

C

D

CHus non esse Æthiopiam ut veteres crediderunt, iis rationibus probavimus quas nemo facile eludet. Sed unum poterat objici, nullum aliud è Scripturâ edi nomen quô appelletur Æthiopia; Nec esse verisimile gentem celeberrimam & Ægyptiis conterminam, Judæis fuisse ignotam, aut de illâ prorsus tacuisse vates Hebræos, qui de populis remotissimis non pauca scriptis suis passim inserunt. Huic objectioni, quæ hactenus plane est intacta, uno verbo respondeo, Æthiopiâ

E

Hebraicè dici לוד *Lud*, & Æthiopes לודים *Ludim*, aut si mavis *Ludæos*. Id evincunt multa argumenta, quæ quia nova sunt & inaudita mihi necesse est multis persequi. A

I. Primum ducam ab ipso nomine. לוז *Luz*, Hebræis est *declinare, obliquare, torquere*. Inde Phœnices לוד *Lud* fecerunt, & Arabes לוד Z & D de more permutatis. Giggeius: לוד *flexuosus fuit, sinuosus fuit*, לואד אלואדי *fluvii anfractus & flexus*, ואדי מתלואדה *fluvius flexuosus*. Ex quô factum ut לוד *Lud* vocaretur Æthiopia quæ sub Ægypto, ubi Nilus est maximè anfractuosus. Herodotus de Nilo supra Elephantinem unde incipit Æthiopia: σκολιὸς γὰρ ταύτῃ, καθάπερ ὁ Μαίανδρός ἐστι ὁ Νεῖλος *tortuosus ibi est Nilus, sicut Mæander*. Agatharchides cap. 10. ubi ex Thebaide ventum est ad Æthiopiam, Νεῖλος ἐκεῖσε ἀποκάμπτει περιφανῶς καὶ ποιεῖται κατὰ τὴν δεξίαν ῥύσιν τῶν ἀγκώνων τὴν κλίσιν μεγάλην *Nilus insigniter illic curvatur, & facit ad dexterum Anconum tractum magnam illam declinationem*. Quod fugit interpretes, Ancones, id est cubitos, ibi propriè vocat Nili flexus: Sic Strabo lib. 17. *A sinistrâ cursus Nili Nubæ habitant in Lybiâ magna gens à Meroe incipiens* μέχρι τῶν Ἀγκώνων *usque ad Ancones*, id est usq; ad Nili flexus. Malè legunt Ἀγγόνων vocem nihili. Flexus illos ita describit Eratosthenes: Ῥυεὶς ἀπὸ Μερόης ἐπὶ τὰς ἄρκτους ὡς δισχιλίους καὶ ἑπτακοσίους σταδίους πάλιν ἀναστρέφει πρὸς μεσημβρίαν καὶ τὴν χειμερινὴν δύσιν, ὡς τρισχιλίους καὶ ἑπτακοσίους σταδίους, καὶ σχεδὸν ἀντάρας τοῖς κατὰ Μερόην τόποις, καὶ εἰς τὴν Λιβύην πολὺ προπεσών, καὶ τὴν ἑτέραν ἐπιστροφὴν ποιησάμενος, πρὸς τὰς ἄρκτους φέρεται πεντακισχιλίους μὲν καὶ τριακοσίους σταδίους ἐπὶ τὸν μέγαν καταράκτην παρεπιστρέφων μικρὸν πρὸς τὴν ἕω, χιλίους δὲ καὶ διακοσίους τοὺς ἐπὶ τὸν ἐλάττω τὸν κατὰ Συήνην, πεντακισχιλίους δὲ ἄλλους καὶ τριακοσίους ἐπὶ τὴν θάλατταν. *Postquam fluxit à Meroe Nilus versus septentrionem ad MMDCC stadia, rursus vertitur ad meridiem & hybernum occasum ad stadia MMMDCC prope obversus locis circa Meroem, & in Lybiam magno impetu ruens; Rursus alio flexu facto ad Septentrionem fertur* VMCCC *stadia ad magnum cataractem paululum in ortum inclinans, hinc stadia* MCC *ad minorem cataractem qui est prope Syenem, & alia rursus* VMCCC *usque ad mare*. Et Diodorus lib. 1. καμπὰς ποιεῖται μεγάλας, ποτὲ μὲν ἐπὶ τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν Ἀραβίαν ἐπιστρέφων, ποτὲ δὲ ἐπὶ τὴν δύσιν καὶ τὴν Λιβύην ἐκκλίνων. *Flexus facit magnos, quandoque ad ortum & Arabiam obversus, quandoq; rursus in occasum & Libyam inclinans*: Item: ποτὲ μὲν ἑλίσσεται πρὸς τὴν ἕω, ποτὲ δὲ πρὸς τὴν ἑσπέραν, ἔστι δ' ὅτε πρὸς τὴν μεσημβρίαν εἰς τοὔπισω λαμβάνων τὴν παλίρροιαν *nonnunquam ad ortum decurrit, nonnunquam ad occasum, sed & quandoq; ad meridiem fluxu in contrarium verso*. Et Lucanus lib. 10.

lib. 2. c. 29.

Strab. l. 17.

pag. 19.

B C D

Rursus in occasum flexus torquetur & ortus,
Nunc Arabum populis, Libycis nunc æquus arenis.

Proinde Nilum Æthiopicũ ab Ægyptio Strabo distinguit his verbis τὴν μὲν Αἰθιοπίαν οὔτε πᾶσαν διέξεισιν ὁ Νεῖλος, οὔτε μόνος οὔτ' ἐπ' εὐθείας, &c. τὴν δ' Αἴγυπτον καὶ μόνος, καὶ πᾶσαν, καὶ ἐπ' εὐθείας. *Æthiopiam quidem neque totam permeat Nilus, neque solus neque in rectum; Ægyptum verò & solus, & totam, & in rectum*. Atque id maximè patet ex Ptolemæi tabulis quæ sunt in omnium manibus. Merito igitur *Lud*, id est fluminis flexus, ea regio appellatur in quâ Nilus alibi rectus tam insigniter flectitur. E

Hanc conjecturam plurimum firmat quod eodem nomine לוד *Lud*, id est

Lydia,

A Lydia, dicitur regio quæ ad Mæandrum est. Plinius: *Lydia autem perfusa flexuosi amnis Mæandri recursibus.* Itaque etiam apud Mosem duplex *Lud:* Nam præter Ludæos illos filios Mesraim Gen. 10,13. alii nominantur eis cognomines vers. 22. inter Semi filios: *Filii Sem,* inquit, *Elam, Assur, Arphaxad, Lud & Aram.* Sed de his plura diximus suo loco. Hic sufficit id observasse idem nomen fuisse regionibus tam dissitis, quia utramque alluunt amnes maximè flexuosi; unde est quod Herodotus illos inter se conferens, de Nilo Æthiopico hæc habet: σκολιὸς δὲ ταύτῃ, καθάπερ ὁ Μαίανδρος ἐστὶ ὁ Νεῖλος *tortuosus ibi est Nilus sicut Mæander.*

lib 5. c. 29.

B II. Secundum argumentum quo Ludæos probamus esse Æthiopes, ducitur ex iis Scripturæ locis, quibus Ludæi describuntur tanquam arcubus potissimum insignes. Sic Esa. 66,19. פול ולוד משכי קשת *Phul & Lud trahentes arcum.* Et Jeremiæ 46,9. ולודים תפשי דרכי קשת *& Ludæi tractantes & tendentes arcum.* Chaldæus utrobique ולודאי דנגדין ומחן בקשתא *& Ludæi qui arcu jaculantur & feriunt*, nempe ictu certo & destinato. Non potuerunt Æthiopes ullo alio charactere melius insigniri. Primò id ex historia constat arcus & sagittas arma fuisse Æthiopum. Vetus author apud Suidam de Semiramide: Ἐπιβάτας δὲ ἐφ' ἑκάστην κάμηλον δύο ἔταξεν Αἰθίοπας τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν *& in singulas camelos duos imposuit Æthiopes qui sagittas & jacula mitterent.* Strabo de Maurusiis & Nigretibus

C lib. 17. τοξεύουσι καθάπερ οἱ Αἰθίοπες; *arcu utuntur instar Æthiopum.* Heliodorus lib. 9. πρός τινος τῶν Αἰθιόπων τόξῳ βληθεὶς *à quodam Æthiope arcu transfixus*; Neque illi arcus è vulgo fuêre, sed vasti admodum. Agatharchides: χρῶνται δὲ ἐπὶ τῶν κινδύνων τῶν πολεμικῶν Αἰθίοπες τοῖς μὲν τόξοις μεγάλοις *utuntur autem Æthiopes in bellicis periculis magnis arcubus.* Proinde licet etiam arcus Persici prægrandes fuerint, quod disertè scribit Xenophon lib. 3. anabas. μεγάλα δὲ καὶ τὰ τόξα τὰ Περσικά ἐστιν, tamen Æthiopum arcus Persicis erant majores. Unde est quod apud Herodotum Rex Æthiopum Macrobiorum arcuum suum Cambysis legatis ostentans, ipsique adeo Cambysi dono mittens; *Arcum hunc*, inquit, *illi offerentes hæc dicite: Rex Æthiopum Regi Persarum author est ut tum demum in Æ-*

De mari Rubro l. 1. c. 7.

D *thiopes Macrobios bellum moveat*, ἐπειδὰν οὕτω εὐπετέως ἕλκωσι τὰ τόξα Πέρσαι ἐόντα μεγάθεϊ τοσαῦτα *cum Persæ tam facile trahent arcus tantæ magnitudinis.* Nempe Carduchorum arcus quos Xenophon è Persis rediens describit tanquam maximos, trium ad summum fuerunt cubitorum: *Optimi*, inquit, *erant sagittarii; habebant autem* τόξα ἐγγὺς τριπήχη *arcus ferè tricubitales.* At Æthiopum arcus integro cubito longiores, id est quatuor cubitorum fuerunt. Ita veteres constanter tradunt. Herodotus lib. 7. τόξα δὲ εἶχον ἐκ φοίνικος σπάθης πεποιημένα μακρά, τετραπηχέων οὐκ ἐλάσσω *arcus ex palmarum spathis gerebant, quatuor non minus cubitis longos.* Strabo lib. 17. χρῶνται δὲ καὶ τόξοις Αἰθίοπες τετραπήχεσι ξυλίνοις πεπυρακτωμένοις *utuntur etiam Æthiopes quatuor cubitorum arcubus è ligno præ-*

E *usto.* Diodorus lib. 3. *Armantur, &c.* ξυλίνοις τόξοις τετραπήχεσιν, οἷς τοξεύουσι μὲν τῷ ποδὶ προσβαίνοντες *arcubus ligneis quadricubitalibus, quibus pede admotis jaculantur.* Contra sagittæ brevissimæ, quarum acumen non ex ferro, sed ex smyri la-

 pide.

pide. Herodotus: *Arcus habebant,&c. quatuor non minus cubitis longos* ἐπὶ δὲ καλαμίνους ὀϊστοὺς μίκρους (male legitur μακροὺς) ἀντὶ δὲ σιδήρου ἐπῆν λίθος ὀξὺς πεποιημένος, τῷ καὶ τὰς σφρηγῖδας γλύφουσι, *parvas item ex arundine sagittas, quibus pro ferro lapis erat acuminatus quo sigilla sculpunt.* Μακροὺς mutavi in μικροὺς, fretus Heliodori loco ex lib. 9. οἱ δὲ μικροῖς μὲν τοῖς βέλεσιν,&c. εἰστοξεύοντες *illi autem parvis sagittis jaculantes*; Et his ex Agatharchide: *utuntur Æthiopes magnis arcubus:* βραχέσι δὲ τοῖς ὀϊστοῖς *brevibus autem sagittis: In extrema porro arundine pro ferro funibus constrictus firmatur lapis forma oblongus, acutus supra modum.* Nec graves esse oportuit quas in pharetra non gerebant, sed tanquam radios in serto quo caput erat redimitum; Lucianus de saltatione: τὸ βέλος Αἰθίοψ ἀνὴρ ἀφελὼν τῆς κεφαλῆς, ταύτῃ γὰρ ἀντὶ φαρέτρας χρῶνται, περιδέοντες αὐτῇ ἀκτινηδὸν τὰ βέλη *Sagittam vir Æthiops à capite adimens, eô enim utuntur Æthiopes pro pharetra, sagittas capiti radiorum in morem circumligantes,&c.* Heliodorus: πλέγμα γάρ τι κυκλοτερὲς τῇ κεφαλῇ περιθέντες, καὶ τοῦτο βέλεσι κατὰ τὸν κύκλον περιπείραντες, τὸ μὲν ἐπτερωμένον τοῦ βέλους πρὸς τῇ κεφαλῇ περιτίθενται, τὰς δὲ ἀκίδας οἷον ἀκτίνας εἰς τὸ ἐκτὸς προβέβληνται *Textura enim quadam circulari capiti circumposita, & illi sagittis in orbem infixis, partem quidem sagittæ alatam ad caput convertunt, spicula autem tanquam radios extrorsum prominere sinunt.* Claudianus lib. 1. in Stilich.

Venerat & parvis redimitus Nuba sagittis.

Et in de Nuptiis Honorii & Mariæ:

— quantum crinita sagittis
Attulit extremo Meroe circumflua Nilo.

Et lib. 3. de consulatu Honorii,

— Meroe traxit de crine sagittas.

Et in de Nilo:

Et gens compositis crinem velata sagittis.

Atque has sagittas Æthiopes in medio conflictu tam crebras jaculabantur. ὥστε εἰς νέφους φαντασίαν τὴν πυκνότητα περιΐστασθαι *ut illarum densitas nubis speciem exhiberet*, ut in Heliodoro habetur. Et eæ quantumlibet breves tamen recta feriebant. Idem Heliodorus: ἀντετόξευον δὲ καὶ οἱ Αἰθίοπες,&c. εὐσκοπώτερα βάλλοντες *etiam ex adverso* Persarum *jaculabantur Æthiopes, certiori ictu petentes.* Cyrillus in Esaiam lib. 2. τὰ πρόσοικα τῇ Θηβαίων ἔθνη βάρβαρα, Βλέμμυες δὲ οὗτοι οἳ καί εἰσιν Αἰθίοπες, εὐτεχνήσαντα μὲν τὰς βελῶν ἀφέσεις ποιεῖσθαι μεμελετήκασι *Thebaidem attingunt gentes barbaræ, Blemmyes scilicet Æthiopes, sagittis magna arte mittendis exercitati.* Mutavi ἀφαιρέσεις in ἀφέσεις in Græco textu Cyrilli, authore nobilissimo D. D. de Grentemesnil quem jam aliquoties nominavi. Diodorus lib. 3. οὐκ ὀλίγοι δὲ αὐτῶν καὶ ταῖς τοξείαις συνηθληκότες τῶν πτηνῶν, εὐστόχως πολλὰ τοξεύουσι, δι' ὧν τῆς τῆς φύσεως ἔνδειαν ἀναπληροῦσιν *Illorum non pauci avium jaculationibus exercitati multas sine errore feriunt, atque inde victum sustentant:* Solinus cap. 30. *Maritimos Æthiopas quaternos oculos dicunt habere: sed fides alia est, illa denique quod & vident plurimum, & manifestissimè destinant ictus sagittarum.* Plinius lib. 6. cap. 30. *Regio supra Sirbitum ubi desinunt montes, traditur quibusdam maritimos habere*

Æthio-

A *Æthiopas Nisicastes Nisitas, quod significat ternûm & quaternorum oculorum viros; non quia sic sint, sed quia sagittis præcipua contemplatione utantur.* Fallor, aut aliquis Plinio imposuit, & *Nisicasta* corruptum est ex Syro vel Phœnicio משיך קשתא *Mesic-casta* tendens arcum. Quod est ipsissimum Æthiopum epithetum in Esaiæ loco in quo versamur ubi vocantur משכי קשת. Quin & Parthorum in morem fugientes & aversi feriebant. Heliodorus: καὶ ἀπεστραμμένοις εἰς τοὐπίσω τοῖς τόξοις, καὶ παρὰ τὴν φυγὴν βάλλοντες *& adversis in tergum arcubus etiam in fuga jaculantes.* Sed in Æthiopum jaculatione nihil fuit tam terribile quam quod mors ex vulnere præsentissima sequebatur; nempe acutus ille lapis, quod in

B sagitta præstabat ferri vices, erat φαρμάκοις θανασίμοις βεβαμμένος *venenis lethiferis tinctus.* Quod præter Agatharchidem & Theophrastum lib. 9. cap. 15. hist. plant. etiam Cyrillus refert his verbis ubi supra. φαρμάκῳ δὲ ταύτας ἐπιχρίοντες ὀλεθριωτάτῳ ἐπαφίασι τοῖς μαχομένοις, κἂν εἰ προσψαύσειαν, τεθνήξεται πάντως ὁ πληγείς, καὶ ὥσπερ τις ὀφιόδηκτος γεγονὼς παραχρῆμα πεσεῖται *veneno autem perniciosissimo eas* (sagittas) *inungentes, in hostes ejaculantur, atque eos si tetigerint, qui percussus est omnino moritur, & perinde ac qui morsus est à vipera repente concidit.* Hinc Claudianus Stilich. panegyr. I.

> —— *Æthiopum geminata venenis*
> *Vulnera.*

C Draconum scilicet venenum in eum usum adhibebatur. Heliodorus: μικροῖς μὲν τοῖς βέλεσιν, ἰῷ δὲ δρακόντων πεφραγμένοις εἰστοξεύοντες, ὀξὺν, καὶ ἀπότομον θάνατον ἐπέφερον *parvis quidem sagittis, sed veneno draconum infectis jaculantes, acerbum & praeceps mortis genus inferebant.* Plinius quidem, Aetius & alii draconem venenum habere negant. Unde est quod noxias herbas ideo leguntur edere ut morsu suo plus periculi creent. Homerus:

Plin. l. 29 c. 4.
Tetrab. 4. serm. 1. c. 34.

> Ὡς δὲ δράκων ἐπὶ χειῇ ὀρέστερος ἄνδρα μένῃσι
> Βεβρωκὼς κακὰ φάρμακα.

Iliad. χ. v. 93.

Ælianus: *cum homini aut feræ cuipiam moliuntur insidias* θανατηφόρους ῥίζας ἐσθίουσι *mortiferas radices edunt;* Sed utut de Græciæ draconibus ita scribatur, tamen

lib. 6. c. 3.

D Africæ draconibus virus inesse lethiferum scribit Leo Africanus: Proinde Moses in Cantico: *venenum draconum vinum eorum.* Et Poëta Lucanus eleganter ut solet:

lib. 9.

> *Vos quoque qui cunctis innoxia numina terris,*
> *Serpitis aurato nitidi fulgore dracones,*
> *Pestiferos ardens facit Africa.*

Sed & præter venenum draconum, radix quædam cujus nomen subticetur eosdem præstabat usus. Theophrastus ubi supra: ἐν Αἰθιοπίᾳ ἡ τοὺς ὀϊστοὺς χρίουσι ῥίζα τίς ἐστι θανατηφόρος *In Æthiopia qua sagittas inungunt, radix quædam mortifera est.* Unum addo non modo Æthiopes qui ad Nilum sunt sub Ægypto, sed & Oc-

E cidentales ad Oceanum ab arcubus insigniri. Scylax de Æthiopibus ad Occidentalem Oceanum pag. 52. εἰσὶ δὲ ἱππηλάται, καὶ ἀκοντισταὶ, καὶ τοξόται, καὶ χρῶνται τοῖς βέλεσιν πεπυρακτωμένοις *Etiam periti sunt equites, & jaculatores, & sagittarii, & sagittis utuntur ignitis.* Quæ eadem arma vicinis Mauris. Vulgatum illud Poëtæ:

Inte-

Integer vitæ scelerisque purus
Non eget Mauri jaculis, nec arcu,
Nec venenatis gravida sagittis
Tusce pharetra.

Quin hodieque id ipsum in usu. Nubiensis in prima parte primi climatis; ubi Mauri & Æthiopes occidentales: *Arma incolarum*, inquit, אלקסי ואלנשאב.ועליהא הרתהם *arcus & sagittæ in quibus impetus illorum.*

III. Ex illo ipso loco Esaiæ quem citavimus alterum emergit argumentum non contemnendum. Is enim ita habet: *Ad gentes Tarsis, Phul & Lud trahentes arcum, Tubal & Javan regiones longinquas.* Ibi ratio manifesta cur conjunctio *Et* inseratur inter Tubal & Javan; Nempe ex variis populis Javan nominatur ultimus, & claudit orationem. At quorsum eadem conjunctione potius junguntur *Phul* & *Lud* quam *Tarsis* & *Phul*, aut *Lud* & *Tubal*? *Tarsis*, inquit, *Phul* & *Lud*, *Tubal* &c. Uno verbo respondeo *Phul* & *Lud* loca esse vicina, cum reliqua sint à se invicem valde dissita. Nempe *Phul* id ipsum est quod Græcis *Philæ*, urbs ad Nilum fluvium centum stadiis supra Syenem, in insula non magna, ambigui juris inter Ægyptios & Æthiopes. Aristagoras Philiam vocat apud Stephanum in Takompso, Stephanus Philam, alii Philas. En ipsa verba veterum; Strabo lib. I. οἱ κατὰ Συήνην καὶ τὰς Φίλας, ὧν ἡ μὲν τῆς Αἰγύπτου ἐστὶν, αἱ δὲ Φίλαι κοινὴ κατοικία τῶν Αἰθιόπων καὶ τῶν Αἰγυπτίων *qui ad Syenem & Philas, quarum illa Ægypti est, Phile autem communis habitatio Æthiopum & Ægyptiorum.* Et lib. 17. τοῦ δὲ καταῤῥάκτου μικρὸν ἐπάνω, τὰς Φιλὰς εἶναι συμβαίνει κοινὴν κατοικίαν Αἰθιόπων τε καὶ Αἰγυπτίων *Paulo supra Catarracten Philas communem Æthiopibus & Ægyptiis habitationem esse contingit.* Et paulo post: Ἤλθομεν δ' εἰς Φιλὰς ἐκ Συήνης ἀπήνῃ δι' ὁμαλοῦ σφόδρα πεδίου σταδίους ὁμοῦ τι ἑκατὸν *Philas Syene plaustro venimus per campum valde planum stadiorum circiter centum.* Heliodorus lib. 8. Ἡ γὰρ πόλις αἱ Φίλαι, κεῖται μὲν ἐπὶ τῷ Νείλῳ, τῶν ἐλαττόνων καταῤῥακτῶν ἀνωτέρω μικρὸν. Συήνης δὲ καὶ Ἐλεφαντίνης ἑκατόν που τοῖς μεταξὺ σταδίοις διείργεται, ταύτην ποτὲ φυγάδες Αἰγύπτιοι καταλαβόντες καὶ ἐνοικήσαντες ἀμφίβολον Αἰθίοψί τε καὶ Αἰγυπτίοις κατέστησαν, τῶν μὲν τοῖς καταῤῥάκταις τὴν Αἰθιοπίαν ὁριζομένων. Αἰγυπτίων δὲ καὶ τὰς Φίλας κατὰ τὴν προενοίκησιν, τῶν παρ' ἑαυτοῖς φυγάδων, ὡς ἂν δορυαλώτοις ἑαυτοὺς προσνέμειν ἀξιούντων *urbs enim Philæ ad Nilum sita est paulo supra minores catarractas: A Syene autem & Elephantina centum circiter stadiis distat. Hanc exules Ægyptii quondã cum occupassent & inhabitassent, ambiguam fecerunt inter Æthiopes & Ægyptios, illis quidem Æthiopiæ fines ad catarractas promoventibus; Ægyptiis vero etiam Philas, ut quas sui exules incoluissent tanquam bello partas sibi vindicare volentibus.* Aristides in oratione Ægyptiaca: Φίλας γὰρ τὰς ὑπὲρ τῶν καταρακτῶν, μεθόριον Αἰγύπτου λέγω καὶ Αἰθιοπίας *Philas enim quæ sunt supra cataractas dico esse confiniũ Ægypti & Æthiopiæ.* Et aliquanto ante: ὑπερβὰς ἐπὶ τὸν ὅρμον ὅς ἐστι πρῶτος ὑπὲρ καταδούπων, εἰς Φίλας διέβαλον. ἔστι δ' αὕτη νῆσος μεθόριον Αἰγύπτου καὶ Αἰθιοπίας, τοσαύτη τὸ μέγεθος ὅσηπερ ἡ ἐν αὐτῇ πόλις, περιῤῥεῖ δ' αὐτὴν ὁ Νεῖλος, ἀκριβῶς μέσην ἑαυτῶν ποιῶν *conscenso portu qui primus est supra cataractas, in Philas trajeci, quæ insula Ægypti & Æthiopiæ confinis*

A *finis est, tantæ magnitudinis quantæ est ejus oppidum. Illam autem circumfluit Nilus, faciens sui præcise medium.* Aristagoras Ægyptiacorum primo: Τάκομψος, κώμη ἐν τοῖς ὁρίοις Αἰγυπτίων καὶ Αἰθιόπων πρὸς τῇ Φιλίᾳ νήσῳ *Tacompsus vicus est in finibus Ægyptiorum & Æthiopum ad Philiam insulam.* De Philis qui plura volet legat Diodorum, Strabonem, Plinium, Senecam, Lucanum, Ptolemæum, Antoninum, Servium, Procopium, Stephanum, Isacium, quorum loca exscribere mihi non vacat, sed nec puto esse necesse. Philarum nominis ratio fabulosa profertur à Senecâ libro quem citat Servius de situ & sacris Ægyptiorum: *Philas*, inquit, *hoc est Amicas vocant, ideo quod illic est placata ab Ægyptiis Isis, quibus irascebatur,*
B *quod membra mariti Osiridis non inveniebat, quem frater Typhon occiderat, quæ inventa &c.* Nugæ. Philarum nomen non est Græcum sed Ægyptium, vel etiam Æthiopicum. Atque idem sonare videtur quod Græcum *Elephantine*, quia Syris, Chaldæis, Arabibus, Æthiopibus פיל *phil* est elephas. Potuerunt vicinæ urbes commune nomen habere propter similitudinem; Strabo certè urbem Philas dicit esse κατεσκευασμένην ὥσπερ καὶ τὴν Ἐλεφαντίνην, καὶ τὸ μέγεθος ἴσην *structam instar Elephantines, & magnitudine parem.* Unde factum putaverim ut promiscuè sumantur. Id saltem à Plinio factum, qui Elephantinem pro Philis accepit, & Philas pro Elephantine, ut observat doctissimus Salmasius in Solinum. Sed & Ægyptius scriba qui Herodoto duos montes in acutum desinentes, unum *Crophi*, alterum
C *Mophi* nomine inter Syenem & Elephantinem descripsit, Elephantines nomine videtur Philas intellexisse. Cum ex testibus αὐτόπταις Strabone & Aristide constet inter Syenem & Elephantinem præter fluvium Nilum nihil fuisse interjectum.

Phul pro *Phil* scripsit Esaias permutatione literarum *Vav* & *Jod*, quâ nihil frequentius. Sic in variis Scripturæ locis *a* פעו *Paü* & *b* פעי *Paï* *c* תעו *Thoü* & *d* תעי *Thoï*, *e* פרודה *Peruda* & *f* פרידה *Perida* sunt idem nomen aliter atque aliter scriptum. Quidni pari exemplo *Phul* sit idem locus qui *Phil*? Itaque in Esaiâ *Phul & Lud* sunt Ægypti extrema cum contiguâ Æthiopiâ. Quod prope omiseram, pro *Phul* Chaldæus habet plurali numero פולאי *Phulae*, cui proximè accedit Φίλαι *Philæ*.

D Virum scio valde doctum & de his literis bene meritum *Phul* vel *Pulem*, ut ille scribit, multo aliter explicasse, nempe *Cyrenem sive Pentapolim & ulteriorem Africam, ubi*, inquit, *regnavit Aphulla ab Agathocle Siculo circumventus, corruptè Ophellas apud Justinum lib. 22.* Sed hæc conjectura tanti non est ut quenquam remoretur. Neque enim ullum esse puto qui sibi persuaderi sinat, Cyrenem ab Esaiâ *Phul* appellari, eô quod sive *Ophellas*, sive *Aphulla* regulus nullâ aliâ re quam clade suâ memorabilis, erat ibi regnaturus post quadringentos demum annos. Nam tot circiter anni fluxerunt ab Esaiæ usque ad Ophellæ tempora. Neque id ferendum quod vir doctus, ut scenæ subserviat, Justini *Ophellam* in *Aphullam* mutat. Fateor quidem veteres in hoc nomine variare nonnihil. Nam Aristoteles
E & Polyænus simplici L Ὀφέλαν scribunt, & Plutarchus Ὀφέλλαν. Tamen in Suidâ disertè legitur Ὀφέλλας, & in Osorio *Ophellas*; Et in ejusdem ævi scriptore Theophrasto

Diodor. l. 1. p. 13. Strab. l. 17. Plin. l. 5. c. 9. Senec nat. q. l. 4. c 2 Lucan. l 10. Ptol. l. 4. c. 5. Anton. Serv. in Æn. 6. Proc. Pers l. 8. Steph. in Φίλαι. Isac. in Lycophron. Pag. 44.

p. 437. Herod. lib. 2. cap. 27.

a Gen. 36, 39.
b 1. Chr. 1, 50.
c 1. Chron. 18, 9.
d 2. Sam. 8, 9.
e Esdr. 2, 54.
f Nehem. 7, 57.

Aristot. œconom. l. 2. Pol. Strat. l. 5. in Agathocle. In Demetrio. voce Ὀφέλλας. Hist. l. 4 c. 6. Diod. l. 20.

phrasto hist.plant.l.4. Τὸ οὖν Ὀφέλλου στρατόπεδον ἡνίκα ἐβάδιζεν εἰς Καρχηδόνα *Ophellæ igitur copiæ cum irent Carthaginem.* Sed & in Diodoro qui de eo plura refert quam quisquam alius, constanter scribitur Ὀφέλλας locis, nisi fallor, quatuordecim. Et Ophellas Græcum nomen est etiam in proverbiis receptum, ut cum dicunt, *venit ad nuptias ut Ophellas non invitatus.* Apollodorus Carystius: Καὶ νῦν γε φασὶ Χαιρεφῶντ' ἐν τοῖς γάμοις ἄκλητον ὡς τὸν Ὀφέλλαν εἰσδεδυκέναι. At *Aphullæ* nomen ne apud Barbaros quidem in usu, quod quidem sciam. Nec debuit vir doctus Græcum nomen invidere Græco homini, Ophellæ, inquam, Regi Cyrenes, qui fuit unus ex amicis Alexandri, & conjugem Athenis duxit Eurydicen vel Euthydicen è magni illius Miltiadis prosapiâ. Diodorus: οὗτος δὲ ἦν μὲν τῶν φίλων τῶν συνεστρατευμένων Ἀλεξάνδρῳ. Et paulo post: πρὸς μὲν Ἀθηναίους προσῆκε συμμαχίας διεπέμπετο, γεγαμηκὼς Εὐθυδίκην τὴν Μιλτιάδου θυγατέρα. Plutarchus: Εὐρυδίκην ἡ Μιλτιάδου μὲν ἦν ἀπόγονος τοῦ παλαιοῦ, συνοικήσασα δὲ Ὀφέλλᾳ τῷ Κυρήνης ἄρξαντι, μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν ἀφίκετο πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας. Hic est Ophellas Macedo de quo in Arriano de rebus post Alexandrum gestis apud Photium auth.92. Ὀφέλλας ἀνὴρ Μακεδὼν ὃς ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Λάγου ἐπὶ βοηθείᾳ τῶν Κυρηναίων ἐτύγχανε σταλεὶς *Ophellas vir Macedo qui à Ptolemæo Lago ad Cyrenensium auxilium missus est.* Vides igitur lector hæc talia non esse ut nos dimovere debeant à priore sententiâ, quâ Phul & Lud asserimus esse Philas & Æthiopiam, quæ sub Ægypto est.

Athen. l.6. pag 243.

Lib.20.p.753. In Demet. pag.1639.

IV. Imprimis id notandum in eô Esaiæ locô agi de vocatione gentium quos è Judæis פליטים (id est evasuri cladem quam universæ genti Deus erat interminatus, uno verbo Apostoli atque eorum discipuli) conversuri erant ad Christum. Quod impletum cum ex illâ gente Eunuchus à Philippo baptizatus Evangelium Æthiopibus prædicavit tanto successu, ut hodieque post tot sæcula in Christi fide jugiter perseverent. Is porrò Eunuchus Candaces appellatur à Lucâ genitivo casu non nominativo, ut putavit Gregorius Nazianzenus, cujus hæc verba in oratione de Bapt. Φίλιππος εἰμι, γινοῦ Κανδάκης *Philippus sum, esto Candaces.* Atque hunc sequuntur Euthymius & Anastasius Sinaita. Tamen in Græcis Lucæ verbis nulla est ambiguitas, ἰδοὺ ἀνὴρ Αἰθίοψ εὐνοῦχος, δυνάστης Κανδάκης τῆς βασιλίσσης Αἰθιόπων, *Ecce vir Æthiops Eunuchus dynasta Candaces Reginæ Æthiopum.* Nempe Candaces nomen tum temporis Æthiopum Reginis commune fuit. Plinius ubi de Meroe: *Regnare fœminam Candacem, quod nomen multis jam annis ad Reginas transiit.* Nec desunt qui ad hanc ipsam referant hæc verba Strabonis lib.17. Τούτων δ' ἦσαν καὶ οἱ τῆς βασιλίσσης στρατηγοὶ τῆς Κανδάκης, ἣ καθ' ἡμᾶς ἦρξε τῶν Αἰθιόπων, ἀνδρική τις γυνὴ πεπηρωμένη τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν. *Ex iis erant etiam duces Reginæ Candaces quæ nostro ævo Æthiopibus imperavit, virilis mulier quædam, altero oculo capta.* Et Dionis in Augusto ὑπὸ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν οἱ Αἰθίοπες οἱ ὑπὲρ Αἰγύπτου οἰκοῦντες, προσεχώρησαν ἄχρι τῆς χώρας τῆς Ἐλεφαντίνης ὠνομασμένης, πάντα τὰ ἐν ποσὶ πολιορκοῦντες, συμπαρούσης αὐτοῖς καὶ τῆς βασιλίσσης αὐτῶν Κανδάκης. *Eodem tempore Æthiopes qui supra Ægyptum incolunt, usque ad regionem quæ Elephantina dicitur progressi, omnia quæ se offerebant obsidentes, eos etiam Reginâ Candace præsentiâ suâ confirmante.*

Act.8,27.

Euthym. in Act. Anast. lib. 6. Hexaem.

lib.6.c.29.

v.& lib.54.

Ta-

A Tamen verisimile est has Reginas esse diversas, quia unum sub Augustino gestum, alterum sub Caligula.

V. Quintum argumentum ducetur è verbis Mosis Gen. 10, 13. ומצרים ילד את לודים *Et Misraim genuit Ludim*, quasi diceret Ægyptiorum colonos esse Æthiopas; nam cognatos fuisse populos ex Diodoro apparet qui multa commemorat utrique genti communia; puta, τὸ τοὺς βασιλεῖς θεοὺς νομίζειν *Reges pro Diis habere*, καὶ τὸ περὶ τὰς ταφὰς μάλιστα σπουδάζειν *& plurimum circa sepulchra studium adhibere*. Quibus addit insuper τάς τε τῶν ἀγαλμάτων ἰδέας *statuarum formas*, καὶ τοὺς τῶν γραμμάτων τύπους *& literarum characteres*. Hieroglyphicæ quippe
B literæ tam erant in Æthiopiâ quam in Ægypto receptæ, atque eâdem pingebantur utrobique figurâ. Sequitur τὰ συστήματα τῶν ἱερέων παραπλησίαν ἔχειν τάξιν παρ᾽ ἀμφοτέροις τοῖς ἔθνεσι. *Cœtus sacerdotum simillimum habere ordinem apud utramque gentem. Purè se gerere omnes qui ad Deorum cultum accedunt, & pariter tonderi, & similes ferre tunicas, ejusdemq; figuræ sceptrum in aratri formam, quô etiam utuntur Reges: & pileos oblongos in vertice umbilicum habentes, & serpentibus quos aspides appellant circumvolutos.* Hæc ex Diodoro hactenus, quibus ex Herodoto circumcisionem adde utrique genti communem, & ex Plinio delubrum Hammonis Æthiopibus religiosum, & ex Strabone Herculem, Panem, Isidem Meroe cultos, quæ fuerunt ipsissima Ægyptiorum numina. Quid quod tam Æ-
C gyptii quam Æthiopes describuntur μελάγχροες καὶ οὐλότριχες *atri coloris & crispi capilli* Herodoti Musâ secundâ.

Itaque nullum dubium quin utrique populo communis fuerit origo. Tantùm de antiquitate certamen fuit, cujus primas utrique sibi arrogarunt. Cum enim Ægyptii omnium hominum primos se esse contenderent, contra asserebant Æthiopes eos qui sub meridie habitant primos à terrâ ἐζωογονῆσθαι fuisse editos, quia ibi calor solis intensior efficacius operatur ad naturalium generationem; Quin & Ægypti terram volebant, cum prius esset æquor, paulatim fuisse aggestam multo limo ex Æthiopiâ advecto per Nili amnis inundationes. Quibus freti rationibus audebant sibi asserere primæ vetustatis gloriam, & in coloniis à se dedu-
D ctis Ægyptiorum gentem censere. Sed hanc litem decidit Moses, affirmans *Mesraim genuisse Ludæos*, seu Æthiopes. Et verò certum est primos homines ex Armeniæ montibus profectos, in quibus substiterat arca, ad Austri regiones devenisse paulatim, & per Assyriam, Babyloniam, Syriam & Ægyptum, tandem in Æthiopiam penetrasse. Itaque locorum situs postulat ut Ægyptus prior culta atque habitata fuerit. Ridiculum enim est quod Ægyptum asserunt in principio rerum non extitisse, & Nili exundationibus debere suam originem. Cum illas Ægypto nihil addere nos docuerit tot sæculorum experientia: Et Ægyptus sit hodieque in eodem situ quô fuit ætate Herodoti ante annos bis mille fato functi, quod supra jam attigimus. Sed multo id absurdius quod homines
E fungorum instar volunt è terrâ esse editos, cum hodie ne canis quidem eô modo generetur. Nec frustra est quod Æthiopes à veteribus *Ægyptini* dicti sunt. Festus:

Ægyptinos, *Æthiopas*; Ægyptinos quasi Ægyptios, ut quos Ægyptiæ crederent esse originis.

VI. Sextum argumentum nititur authoritate Jerosolymitani interpretis qui sic habet, *& Misraim genuit* ית מריוטאי *Mareotas*, id est si Junio & aliis credimus, Mareoticæ præfecturæ in Ægypto incolas. At ego nullus dubito quin *Jod* & *Vav* transpositis legendũ sit ית מרויטאי *Meroitas*, id est Meroes incolas, quæ insula est Æthiopica in medio Nilo, lata mille stadiis, triplo longior, elephantis, frumento, vino præstantissimo, palmis, hebeno, ferro, ære, argento, auro & gemmis ferax. Ejus uberior descriptio petenda ex Diodoro, Strabone & Heliodoro. Insulæ urbs cognominis Meroe caput fuit Æthiopiæ. Gentile apud Stephanum Μεροΐτης *Meroites*. Inde igitur מרויטאי *Meroitæ* Jerosolymitano interpreti iidem qui Ludæi seu Æthiopes. Huic plane simile mendum corrigit doctrinæ portentum Salmasius in hoc Lucani versu:

Diod lib. 1. pag. 201.
Strab. l. 17.
Heliod. lib. 12.
Salmas. in Solin. p. 387.
Luc. lib. 10.

——ebenus quamvis Mareotica vastos
Non operit postes,

Et pro *Mareotica* rectè monet legendum *Meroitica*, quia in Ægypti Mareotide non nascitur ebenus, sed in Meroe Æthiopiæ. Diodorus ubi de Meroe insula: πρὸς δὲ τούτοις (λέγουσι) ἔχειν πλῆθος ἐβένου *Præterea (dicunt) habere copiam ebeni.* Proinde idem Lucanus infra,

lib. 1. p. 20.

——nigris Meroe fœcunda colonis,
Læta comis ebeni.

Ita hic *Mareotas* in *Meroitas* asserimus esse mutandos. Huic conjecturæ plurimum favet Elias in Methurgeman, modo grave mendum eluas ex his illius verbis: *Ludæos Thargum Jerosolymitanum explicat* ית מריוטאי *Mareotas* (imo Meroitas) *illi mihi videntur esse populus qui hodie vocatur* מארוניטי *Maronitæ*; *Is autem est* ממדינת פריטייני *ex regione Pretegiani.* Quid audio? Maronitas, populos in monte Libano notissimos, esse *ex regione Pretegiani?* Nihil absurdius dici potuit. Sed ex voce מארוניטי si *nun* auferas pro Maronitæ legetur מארויטי *Meroitæ*. Atque erit id verissimum Meroitas populos esse in regione *Pretegiani*, id est Regis Abyssinorum, quem falso nomine vulgus historicorum ita nominat, cum in ultimis Asiæ finibus, non in Africâ, imperarit ante annos fere quadringentos Rex Christianus, qui Persico sermone appellabatur פרשה פרסתגאני *Padesha Prestigiani*, id est Rex Apostolicus. Sed in Eliâ ferendus error qui communis illi fuit cum tot aliis sui sæculi scriptoribus; Quos sequutus, cum hos populos regionis *Pretegiani* dixit esse incolas, non puto quenquam esse qui dubitet quin Æthiopes intellexerit. Atque hoc ipsum est quod nos volumus.

Vid. Scal. lib. 7. de emend. temp.

VII. Pro septimo argumento sit quod Ezech. 30,5. in Græcâ versione post καὶ Λίβυες, id est ופוט, in quibusdam exemplaribus addi notant, καὶ Αἰθίοπες καὶ πᾶσα ἡ Ἀραβία; quæ si cum Hebræo conferas, apparebit respondere Hebræis vocibus ולוד וכל הערב. Omnino igitur hoc glossema, quod ex veterum versionum unâ aliquâ excerptum & margini adscriptum, tandem in textum irrepsit, docet etiam è Græcis iuterpretibus aliquem, quisquis ille sit, nomine לוד *Lud* in eô loco Ezechielis *Æthiopes* intellexisse.

VIII.

A VIII. Octavum argumentum ſuggerunt hæc Hebræorum in Baal Aruch לוראי פרוש אומה שאוכלין בני אדם *Ludæi ſunt populus qui comedunt filios hominum*, uno verbo Anthropophagi. Quod idem eſt ac ſi Ludæos in Æthiopia poneret, cum extra Æthiopiam Africa nullos noverit Anthropophagos. At de Æthiopibus Anthropophagis ita Philoſtratus: Νασάμωνες δὲ, καὶ Ἀνδροφάγοι, καὶ Πυγμαῖοι, καὶ Σκιάποδες, ἔθνη μὲν Αἰθιόπων καὶ οἵδε· καθήκουσι δὲ εἰς τὸν Αἰθιόπα ὠκεανὸν *Naſamones verò & Anthropophagi, & Pygmæi, & Sciapodes, ſunt & ipſi gentes Æthiopum, pertinent autem ad Oceanum Æthiopicum.* Sic in Plinii loco de vario victu Æthiopum, poſt Agriophagos & Pamphagos, recenſentur *Anthropophagi humana carne veſcentes.* In Solino item: *Anthropophagi quorum mores vocamen*

lib. 6. c. 12. & in Phot. pag. 1015.

Plin. l. 6 c. 30.

Solin. c. 30.

B *ſonat.* Sed & Ptolomæus expreſsè, ubi de ſinu inter Africam & Menuthiam; (hodie S. Laurentis inſulam vel Madagaſcar) τούτων μὲν οὖν τὸν κόλπον περιοικοῦσιν Αἰθίοπες Ἀνθρωποφάγοι *hunc porro ſinum circumhabitant Æthiopes Anthropophagi.* Ita etiam Marcianus pag. 42.

lib. 4. cap. 9.

IX. Nono, Talmudici tractatu de Sabbatho legitimam prandii horam definientes, ſtatim prima Ludæos prandere ſcribunt, ſecunda latrones, tertia hæredes, quarta operarios, quinta vulgus hominum: Quod penitus excutere non eſt hujus loci. Solum obiter id obſervandum, cum de Ludæis ibi dicitur: שעה ראשונה מאכל לודים *hora prima* eſt hora *prandii Ludæorum*, eos ſuggillari ut gentē barbaram & moribus valde inconditis, ut quæ prandii ſtatum tempus nullum habeat, ſed primo quoque tempore in cibum ruat veluti pecora quæ natura prona atq; ventri obedientia finxit. Tale eſt quod de Æthiopibus Ichthyophagis aſſerit Diodorus: οὐ μὲν πρὸς μέτρον ἢ σταθμὸν ἐσθίοντες, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἰδίαν ἑκάστου βούλησιν τὴν φυσικὴν ὄρεξιν ἔχοντες τῆς ἀπολαύσεως περιγραφὴν ἀνεκλείπτως γὰρ καὶ διαπαντὸς ἑτοίμοις χρῶνται ταμιεύμασιν *non quidem ad menſuram aut pondus comedentes, ſed prout cujusque fert libido,* &c. *Nec aliam edendi legem habentes quam naturalem cibi appetitum, obſoniis ſemper paratis indeſinenter utuntur.*

vid. Buxt. in לוד

C

lib. 3. p. 107.

X. In eodem tractatu aliud habetur non temere prætereundum: יוצא הגמל באפסר ונאקה בחטם ולובדקים בפר ומביא *Egreditur* (licite die Sabbathi) *camelus* μετὰ ψαλίου *cum fræno, & dromas cum annulo in naribus, & lubdekis* μετὰ φορβείας *cum capiſtro.* Utor vocibus Græcis ex quibus Hebræi ſuas mutuati ſunt. *Lubdekis* Bartenoræ eſt *aſinus è terra Lud; Hi enim,* inquit, *fortiores ſunt & duriores, majorique cuſtodia opus habent quam aſini cæteri in terra habitabili.* Et Rabbi Moſi Maimonidi *Lubdekis* eſt *aſini ſpecies non manſuefacti, media inter aſinum ſylveſtrem & manſuetum.* Hi aſini è terra Lud ſunt aſini Æthiopici, vel onagri verius, quales ſecus viam Apollonium & ſocios plures vidiſſe ſcribit Philoſtratus, quamprimum è Nili catadupis in Æthiopiam iter fecerunt. *Viderunt*, inquit, *ſecus viam*, &c. *cervos & capreas, ſtruthionesque & aſinos ſylveſtres complures, & animalium diverſa genera.* Photius in excerptis ita habet: ἀγχοῦ τῆς ὁδοῦ &c. δορκάδες καὶ στρουθοὶ, καὶ ὄνοι, πολλὰ μὲν καὶ ταῦτα ἑωρᾶτο. Et Paulus Venetus in deſcriptione *Abaſiæ*, id eſt terræ Abyſſinorum quæ cum Æthiopia eadem eſt:

D

vide Buxtorf. Lex.

lib. 6. c. 12.

E

lib. 3. c. 45.

Leones, Leopardi, Onagri, &c. *in magna ibi nascuntur abundantia.* Hos asinos ita describit apud Philostorgium lib. 3. cap. 11. Theophilus Indus ex Æthiopia redux: Καὶ αὐτὴ δὲ χώρα, καὶ ὄνους ἀγρίους μεγίστους τῷ μεγέθει φέρει, καὶ τὴν δορὰν κατὰ τὸ ξενίζον πεποικιλμένους, λευκοῦ σφίσι καὶ μέλανος χρώματος, οὐ κατὰ μικρὸν συμποικιλλομένους. Ἀλλὰ ζῶναί τινες εἰσὶν ἀπὸ τῆς ῥάχεως ἐπὶ τὰς πλευρὰς καὶ τὴν κοιλίαν καθήκουσαι, καὶ ἐνταῦθα ἐπισχιζόμεναι, καὶ κατά τινας περιφέρειας ἀλλήλαις ἐνλιττόμεναι, θαυμαστήν τινα καὶ ξένην ἀπεργάζονται πλοκὴν καὶ ποικιλίαν, *Sed & hæc ipsa regio fert asinos agrestes multo maximos, & cute mirè varios, albo nigroque colore plurimum interstinctos: Quin & zonæ his quædam sunt à spina dorsi ad latera ventremque usque demissæ, indeq; divisæ & convolvulis quibusdam inter se implicatæ, mirum quendam & novum exhibent nexum & varietatem.* Cui loco illustrando hæc ad me nuper scripsit is quem jam citavi aliquoties nobilissimus Dn. de Grentemesnil: *Talis animalis pellem vidi Amsterodami, in cujusdam mercatoris* κειμηλιοθήκῃ. *Item ejus imaginem in aulæo depictam Parisiis. Id animal est frequens in montibus circa Guineam Africanam quos vocant Sierra Liona. Ab Hispanis Zebra vocatur, nec non à locorum incolis. Nescio an sit onager. Sed est animal ferum & ferox, nec facile cicuratur. Eo ad onera trahenda utuntur. Æthiopes in eodem aulæo depicti erant multis camelopardalibus sequentibus, clitellatis etiam & onera ferentibus.* Quo fere modo describitur à Petro du Jarric Indiarum lib. 3. cap. 6.

De cætero hæc sive asini sive onagri species cur appelletur *lubdekis* nemo facile dixerit, & vox videtur esse corrupta, quia pro *lubdekis* alii לובדקים *lubdekim* scribunt, alii לודין *ludin* vel *levadin*, alii denique לוקרין *levakerin* vel *lukerin* in Chaldæis paraphrasibus Jonathanis & Jerusalem Gen. 32, 15. & Elias לב רקין *labrekin* in meturgeman. Si quis conjecturæ est locus, suspicor legendum לודברקין *Ludbricin*, id est asinos è terra Lud. βεικὸς pro asino vox Africana est, quam è Libybus acceperunt Cyrenæi. Hesychius: Βεικὸν, ὄνον Κυρηναῖοι, βάρβαρον supp. ὄνομα, id est barbarum vocabulum & à vicinis barbaris sumptum. Ex quo ipso fonte haustum est Hispanorum *borrico*. Neque enim doctos id latet, ex Africa in Hispaniam mille monstra vocabulorum unà cum Mauris transfretasse. Atque eodem forte pertinet quod אלבראק *alborak* vocant Arabes jumentum sui Prophetæ, mediæ naturæ, ut quidem volunt, inter mulum & asinum. De eo quid fabulentur vide collationis Arabicæ Christiani cum Mahumetano Romæ excusæ pag. 46. & 47.

A

CAPUT XXVII.

Pathrusæi פתרוסים

JOnathanem sibi non constare cum *Pathrusæos* exponit נסיוטאי *νησιώτας insulares*, id est incolas τοῦ Δέλτα. Jerosolymitanum nihilo melius interpretari פלוסאי Pelusios. Nam *Pathros* & *Sin* diversa loca Ezech. 30, 14. Porro Sin est Pelusium. Utrumque nomen à luto. Ideo *Sin robur Ægypti* Ezech. 30, 14. quia ex illa parte Ægyptus maximè δυσείσβολος. Græci vocant Ægypti clavem & ostium. Pelusiotæ Sinæi dicti Es. 49, 12. Saadiæ vox in Kimchio corrupta. Pathrusæis nihil commune cum Pharusiis; Nec cum Petræis Arabiæ quibus à Petra urbe nomen non à *Pathros*. *Petra* Hebr. *Sela*, Arab. *Hagar* domus habet in Petra excisas: Eo allusum Gal.

B 4, 25. *Pathros* vel *Phatures* villa in Ægypto ad unum è Nili ostiis Brocardo & Adrichomio. At in Scriptura *Pathros* regio ab Ægypto ita diversa, ut incolas habeat Ægyptios. Pathros videtur esse Thebais, quam ab Ægypto multi distinguunt. Ægyptios prædicit Ezechiel 20, 14. reducendos in terram Pathros, id est in Thebaidem, quæ maximè fuit afflicta. *Honorati Noamon* Nah. 3, 8. id est Thebarum principes de quibus Mela. Locus corruptus ex Homero restituitur. Situs terræ Pathros utcunque colligitur ex Jerem. 44, 1, *Migdol* Magdolus ut *Pithom* Πάτουμος in Herod. *Taphnes* Δάφναις Πηλουσίαις *Noph* vel *Moph* Memphis. Gravis error viri docti. N & M Ægyptiis permutabiles. *Pathros* aliis *Phatures*. Inde Plinio *Phanturites nomus*; Et in Ptol. Παθυρίς. Sic legendum non Ταθυρίς. Thebaidis caput *Theba*, *No Amon*, *Amon. No*. *Diospolis*. In ea centum portæ: currus bellici XXM. DCCM hominum ætate militari. Cato numerat septingentas incolarum myriades. Sed in tota Ægypto Josephus tantum quinquaginta numerat supra septingentas. Ibid. fabulæ de longitudine. Verus ambitus ex Diodoro. Situs. Mœ-

C nia. Domus. Aulæ Porticus. Equilia. Quatuor præcipua templa. Templum Hammonis Donaria. Colossi. Obelisci. Sepulchra Regum XLVII. Sepulchrum Osimandyæ stadia decem patens. Hortus pensilis imo tota urbs. Memnonium ubi & Memnonis statua. Ejus prima vastatio sub Nabuchodonozoro de qua Nahum, Ezechiel, Jeremias, qui idem prædixit restaurandam. Secunda à Pœnis illata. Tertia à Cambyse. Quarta à Cornelio Gallo. Deinceps jacuit ad solum diruta, aut solum vicatim habitata est.

E Chaldæis Jonathan נסיוטאי *νησιώτας insulares* exponit, Jerosolymitanus פילוסאי *Pelusæos* id est Pelusiotas. Insulares sunt incolæ τῆς νησευομένης Αἰγύπτου, in Δέλτα, quæ Ægypti pars Hebræis non est *Pathros* sed *Raab*, ut jam ante probavimus; Nec est cur Jonathanem sequamur hac in parte, cum ipse sibi non constet. Idem enim pro Ludæis habet ניוטאי *Neütæos*, id est incolas nomi *Neüt*

Vid. Etymol. in Αθριβὶς.

D qui pars sunt insularium, ut ex Ptolemæo constat. Sic igitur Ludæi pars erunt Pathrusæorum, cum in Scriptura proponantur ut diversi populi. Proinde Jonathanem non puto scripsisse נסיוטאי νησιώτας, sed פלוסיוטאי *Pelusiotas*, ita ut in eadem fuerit sententia cum interprete Jerosolymitano.

Utut sit Pathrusæos esse Pelusiotas æque falsum est, cum ob alias causas; tum maximè quia Ezechielis cap. 30. v. 14. & 15. diversa loca sunt *Pathros* & *Sin*, id est *Pelusium*, ut recte interpretatur Hieronymus. Nam Pelusio nomen fecit πηλὸς *lutum*. Strabo: Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ Πηλούσιον κύκλῳ περικείμενα ἔχει ἕλη, ἅτινες βάραθρα καλοῦσι, καὶ τέλματα. *ipsum adeo Pelusium cinctum est lacubus quæ nonnulli Barathra vocant, & paludibus.* Et paulo post: ὠνόμασαι δ᾽ ἀπὸ τοῦ πηλοῦ *à luto autem nomen*

lib. 17. p. 802, 803.

E *habet.* Merito ergo Pelusium סין *Sin* appellatur à Syris, quibus סין id ipsum est quod Græcis πηλός; Sic Ps. 18, 43. Græci habent πηλὸς πλατειῶν lutum platearum & Chaldæus סין אשקקי, & Syrus סינא רשוקא. Rursus Ezechiel dicit *Sin* esse מעון מצרים *robur Ægypti*, quia ex illa parte Ægyptus est aditu maximè difficilis.

Strabo:

Ezech.30,15. Strab.l.17.p.803. Diod.l.15.p.478.

Strabo: ταύτῃ δὲ καὶ δυσείσβολός ἐστιν ἡ Αἴγυπτος. Et Diodorus: μάλιστα τὸ Πηλουσιακὸν στόμα κατεσκεύαζον, διὰ τὸ κεῖσθαι μὲν αὐτὸ πρῶτον πρὸς τοὺς ἀπὸ Συρίας πορευομένους: *Os Nili Pelusiacum maximè muniverunt, quia primum iis se offert qui ex Syria in Ægyptum proficiscuntur.* Suidas: Πηλούσιον &c. κλεὶς τῆς Αἰγύπτου καὶ εἰσόδου καὶ ἐξόδου, *Pelusium &c. clavis Ægypti tam in ingressu quam in exitu.* Polyænus l.7. Stratag. Καμβύσης Πηλούσιον ἐπολιόρκει, Αἰγύπτιοι κρατερῶς ἀνθίσταντο, ἀποκλείοντες τῆς Αἰγύπτου τὰς ἐμβολάς. *Cambyses Pelusium obsidebat, Ægyptii fortiter obstiterunt, clausis Ægypti ostiis.*

A nomine *Sin* סינים *Sinæi* Es.49,12. sunt Pelusiotæ; *Ecce inquit isti* מרחוק *è longinquo venient, & illi ex Aquilone, & ab occasu, & illi è terra Sinæorum.* Hieronymus *Sinæos* intelligit ex monte Sinai in quo nulli erant incolæ. Alii in ultimo oriente *Sinas*, qui tum ignoti prorsus; Græci Persas, quod non capio. Melius Aben-Ezra פארץ מצרים *regionem versus Ægyptum.* Optimè Saadias apud Kimchium אתרא פלסין *locum nomine Pelusium.* Sic legendum, non בלפין ut habent libri editi. Hieronymus & Hebræi rectè observant in hoc versu describi quatuor mundi plagas. Aquilo & Occasus expressè nominantur. *E longinquo* מרחוק id est ex Oriente, quia *terra Israelis ab Oriente remotior est & magis ad Occasum vergit.* Ita Kimchius. Denique *è terra Sinæorum id est* מארע דרומא *è terra Australi,* ut habent Jonathan & Hieronymus. Nempe Ægyptus & Pelusium sunt ad Austrum terræ Chanaan.

Plin.l.5.c.8. Ptol.l.4.c.6.

Vir quidem undecunque doctus *Pathrusæos* vult esse *Phaurusios* vel *Pharusios*, qui sunt in interiore Libya non procul ab Oceano Atlantico. Vide Plinium & Ptolemæum. Et quod mirere magis Jerem.44,1. & Ezech.29,14. & 30,14. terram *Pathros* Ægypti partem, vel Ægypto vicinam, in quam Judæi secesserant, vult illam ipsam esse de qua Gen.10,14. id est terram Phaurusiorum. Arias pariter deceptus allusione nominis, Petræos interpretatur, id est Arabiæ Petrææ incolas; cum Petræa dicatur non à *Pathros*, sed à metropoli *Petra*, cujus Hebræum nomen סלע *Sela* 2.Reg.14,7. & Es.16,1. & Arabicum חגר *Hagar* Geograph. Nub. clim.3. part.5. Hebr. סלע *Sela*, & Arabibus חגר *Hagar* id ipsum sunt quod Græcis Πέτρα; Atque hoc nomen urbi inditum, quia illi imminent saxosi montes, de quibus ita Geographus Arabs: *Hagar distat* מן ואדי אלקרי *à torrente Kora* (Cory fluvio Herodoti) *statione una, estque arx pulchre sita inter montes, in quibus commorabatur familia* תמוד *Thamud* (Θαμουδηνοὶ Agatharchidis, Diodori, Uranii; Thamudei Plinii; Θαμυδῖται Ptolemæi) ובהא ביות מנקורה פי אלצחר *suntque ibi domus excisæ in Petra.* Hos montes Arabica voce *Agar*, id est Petram, appellat Paulus Gal.4,25. tanquam urbi cognomines. Sed hæc obiter. Plerisque recentiorum Brocardo, Adrichomio, aliis, *Pathros* vel *Patures* villa est vel oppidulum prope mare, ad unum ex Nili ostiis, Pathmeticum, ut puto, vel, quod idem est, Busiriticum.

Herod.l.3.c.9. Agath.c.47. Diod.l.3.p.124. Steph. in Θαμουδὰ. Plin. lib.6.c.28. Ptol.l.6.c.7.

At in scriptura *Pathros* neque villa est neque oppidum, sed terræ nomen, seu provinciæ & regionis: Jerem.44,1. *Habitantes &c. in terra Pathros.* Ezech.29,14. *Reducam eos in terram Pathros.* Atq; hanc terram Esaias ab Ægypto distinguit:

Ab

A *Ab Assyria*, inquit, *& ab Ægypto, & à Pathros, & à Chus &c.* cap. 11. v. 11. Ita etiam Jeremias ubi supra; *habitantes in terrâ Ægypti &c. & in terrâ Pathros.* Itaque in his verbis v. 15. ejusdem capitis: *populus habitantium in terrâ Ægypti, in Pathros &c.* videtur & supplendum. Quamvis terram *Pathros* aliquô modo pertinere ad Ægyptum pateat ex Ezech. 29, 14. ubi prædicitur fore ut Ægyptii ex captivitate suâ reducantur in terram Pathros, terram commorationis suæ.

Ex his valde verisimili conjecturâ colligo terram Pathros esse Thebaidem, quæ modò Ægypto attribuitur ut plerumque, modò ab illâ distinguitur, ut in his Cassiani lib. 1. cap. 3. *Per universam Ægyptum & Thebaidem.* Et in his Plinii lib. B 18. cap. 18. *Excellentius Thebaidis regionis frumentum* (quàm Ægypti) *quoniam palustris Ægyptus.* Et cum veteres spinam & palmam Thebaicam ab Ægyptiâ distinguunt, ut pluribus docet clarissimus Salmasius in Solinum: Ita Hebræis *Pathros* ab Ægypto diversa. Proinde cum Ægypti tres partes ii numerent qui Thebaidem Ægypto accensent, ut Ptolemæus & Strabo; Ægyptum juxta Hebræos tantùm fuisse bipertitam docet ipsum nomen מצרים *Misrajim* quod Duale est. Nempe Thebaidem ab Ægypto plerunque distinguebant; ita ut duæ solum Ægypti partes superessent; una quæ superior Ægyptus vocatur Tob. 8, 3. & τοῖς ἔξωθεν Heptanomus & Arcadia; Altera inferior quæ Δέλτα Græcis, Hebræis רהב C *Raab*, & Ægyptiis *Rib* vel *Ribi*, ut jam ante monuimus.

Hûc faciunt verba Ezechielis nuper citata ex cap. 29. v. 14. *Reducam captivitatem* (captivam multitudinem) *Ægyptiorum, reducam*, inquam, *eos in terram Pathros, in terram commorationis eorum*, id est in Thebaidem quam præcipuè afflixerat *Nebucadnetsar*, in captivitatem abducens plerosque Thebarum incolas. Constat id ex Nahum. 3. 8. ubi hæc leguntur de urbe *No-Amon*, quam probavimus esse Diospolim seu Thebas: *Etiam hæc fuit deportata, abiit in captivitatem &c. de honoratis ipsius projecerunt sortem, & omnes magnates ejus vincti fuerunt ferreis catenis.* Magnates centum illi sunt de quibus ita Pomponius: *Thebæ utique* (ut Homero dictum est) *centum portas, sive* (*ut alii volunt*) *centum aulas* D *habent, totidem olim principum domos, solitasque singulas, ubi negotium exegerat, dena armatorum millia effundere.* Sic ex unâ urbe exiissent armatorum militum centum myriades (*un million*) quod omnino fidem superat. Sed Homerus pro myriade tantum habet διηκοσίους ducentos.

> Αἵθ' ἑκατόμπυλοί εἰσι, διηκόσιοι δ' ἀν' ἑκάστην
> Ἀνέρες ἐξοιχνεῦσι σὺν ἵπποισιν καὶ ὄχεσφιν.
> *His solido portæ sunt centum ex ære, virosque*
> *Curribus insignes & equis dat quæque ducenos.*

Iliad. I. ver. 183.

Ut summa sit tantum viginti millium. Itaque vel erravit Mela, vel qui Melam descripserunt.

Sed & situs terræ *Pathros* aliquô modô colligitur ex his Jeremiæ: *Verbum* E *quod fuit ad Jeremiam contra omnes Judæos habitantes in terrâ Ægypti, qui habitabant Migdol, & Taphnes, & Noph, & in terrâ Pathros*; in quibus Propheta ab iis locis incipiens quæ sunt Judææ proxima, paulatim ad ulteriora progreditur; id ex-

Jerem. 44, 1.

explicatione patebit: *Migdol* urbs quam primo loco censet Herodoto, Hecatæo, & Græcis interpretibus, rectè Μάγδωλος, Antonio *Magdolus*, fuit pæne in ingressu Ægypti ad milliare XII. à Pelusio, ut in Antonino habetur, non procul à mari Rubro Exod, 14, 2. Num. 33, 7. 8. Ex Migdol factum Μάγδωλος, ut ex פיתום *Pitom*, Exod. 1, 11. Πάτουμος Herodoti lib. 2. Quæ statim sequitur *Taphnes*. Herodoto Δάφναι Πηλούσιαι, Stephano Δάφνη πλησίον Πηλουσίου, aliquanto ulterius ad milliare XVI. à Pelusio sita. Post Taphnes succedit *Noph* alibi *Moph*, id est Memphis, urbs in Ægypto superiore, cujus situs est notissimus. Tamen & hîc graviter errat vir doctus quem diximus, cum in Esaiam cap. 14. v. 13. scribit Memphim oppidum fuisse *summum Æthiopiam versus*; Nam ab Æthiopiæ finibus distat Memphis fere quadringentis passuum millibus. מוף & נוף ut Νεισὶ & Μεισὶ, νέτωπον & μέτωπον ex Hebr. נטף vel Chald. נטופא Exod. 30, 33. Interim ex iis quæ dicta sunt videtur sequi terram *Pathros* esse supra Memphim, ubi Thebais.

lib 2. c. 159. apud Steph.

lib. 2. c. 30. Os. 9, 6.

A

B

Pathros Græcis interpretibus est Παθούρης vel Φαθώρης, Hieronymo *Phetros*, *Patures* vel *Phatures*. Inde Plinio *Phaturites* nomus in Thebaide; Sic legendum non *Phanturites*. Et in Ptolemæo *Pathyris* vicus mediterraneus prope Memnonem contra Thebas ex alterâ Nili parte. Sed pro Παθυρὶς *Pathyris* legitur Ταθυρὶς in nostris exemplaribus. Nempe in MSS. Π & Τ passim confundi docti observant. Vide Salmasium in Solinum pag. 389. & 394. &c. Itaque in Pathyri vico & Phaturite nomo Thebaidis remanent vestigia terræ Pathros & Pethrusæorum.

C

De Thebaidis capite Thebis jam libet paucis agere. Nomen Ægyptium & Hebræum *Amon No* vel *No-Amon* cui respondet Græcum Διόσπολις, supra explicavimus. Quam vasta fuerit urbs patet ex portarum numero, quarum singulas belli tempore ducenos fudisse currus ex Homero jam observatum. Cum earum vestigia invisit Germanicus, manebant adhuc structis molibus Ægyptiæ literæ, priorem opulentiam complexæ, jussusque è senioribus sacerdotum patrium sermonem interpretari referebat habitasse quondam septingenta hominum millia ætate militari. Apud Stephanum Byzantium refert Cato, priusquam à Persis destrueretur, ὅτι μυριάς τρισχιλίας κώμας εἶχε καὶ τριάκοντα, ἀνθρώπων δὲ μυριάδας ἑπτακοσίας, ἀρουρῶν δὲ τόπον μεμετρημένον τρισχιλίων καὶ ἑπτακοσίων, ἑκατὸν δὲ πύλας διακεκοσμένας, τετρακόσια στάδια τὸ μῆκος *habuisse tredecies mille & triginta pagos, hominum septuagies centena millia, agri dimensi jugera tria millia & septingenta, centum portas egregie instructas, & quadringenta stadia longitudinis*, quæ omnia in majus aucta. Neque enim credibile est in unâ urbe habitasse tot hominum myriades quot vix habuit tota Ægyptus. In Josepho saltem Ægyptus universa ab Æthiopibus & Indis usque ad Alexandriam solum habere legitur πεντήκοντα πρὸς ταῖς ἑπτακοσίαις μυριάδας ἀνθρώπων *quinquaginta supra septingentas hominum myriadas*. Sed & hoc fidem planè superat quadringenta stadia fuisse longam; Quamvis aliquanto plura scripserit Eustathius, nempe εἰς σταδίους κ᾽ καὶ τετρακοσίους ἐκτείνεσθαι *ad stadia CCCCXX. extendi*, quantum Babylon aut Ninive vix habuere in ambitu. Itaque verius Strabo lib. 17. Καὶ νῦν δείκνυται δ᾽ ἴχνη τοῦ μεγέθους αὐτῆς ἐπὶ ὀγδοήκοντα σταδίους τὸ μῆκος *ostenduntur hodieque magnitudinis illius vesti-*

Tacit. Annal. lib. 2.

Steph. in Διόσπολις.

D

De bello Jud. l. 2. c. 16.

E

A *vestigia ad LXXX. stadiorum longitudinem.* Quanquam hoc quoque sit nimium, si verè tradit Diodorus Regem Ægypti Busiridē ejus τὸ περίβολον ὑποστήσασθαι σαδίων ἑκατὸν καὶ τεσσαράκοντα *circuitum complexum esse stadiis centum & quadraginta.* Pars in Lybiâ, pars in Arabiâ fuit, mediam alluente Nilo. Mœnium structura ambitiosa, privatæ domus quatuor aut quinque contignationum. Centum illas Homeri portas alii volunt totidem esse aulas principum, alii προπύλαια τῶν ἱερῶν templorum porticus totidem, alii denique ἱππῶνας id est equilia centum juxta Nilum extructa, quorum singula cœperint ducenos equos. In templis eminebant quatuor potissimum, quorum maximum idemq; antiquissimum Jovis Ham-

B monis murus ambibat stadiorum XIII. altus XLV. cubitos, latus pedes XXXIV. Eadem urbs donariis ex auro & argento & ebore & colossis & obeliscis tot numero fuit insignis ut constet μηδεμίαν τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον οὕτω κεκοσμῆσθαι *nullam aliam sub sole tam fuisse exornatam.* Ibidem fuere sepulchra Regum XLVII. mirabilis operis. In his Osimandyæ stadia decem patens, porticibus, peristyliis, ambulacris, palatiis, lectisterniis, bibliothecis, statuis, sculpturis, inscriptionibus decorum. Uberior descriptio petenda ex Diodoro. Legitur & pensilis hortus, imo vero totum oppidum, exercitus armatos subter educere solitis Regibus, nullo oppidanorum sentiente. In Libycâ parte urbis fuit Memnonium, ubi Memnonis statua quotidiano Solis ortu contacta radiis crepare dicebatur, quod se

C audivisse testatur Strabo, scriptor minimè vanus.

Hæc urbs cum diu floruisset tandem experta est varias fortunæ vices. Primæ vastationis author fuit Nabuchodonozor, cujus graphicam descriptionem Ninivitis exhibet Nahum, ut virium suarum fiduciâ tumentes similis excidii metu perterreat: *Nunquid*, ait, *melius tecum erit quam cum No-Amon* (Diospoli seu Thebis) *quæ habitat in fluminibus, & aqua circum eam, cujus antemurale est mare, à mari murus ejus* (quæ ad Nilum sita est, & præter ejus septem alveos, mare Rubrum ac Mediterraneum habet pro vallo naturali) *Chus* (Arabia) *robur ejus, & Ægyptii infiniti* (septingentæ myriades) *Phut & Lubim* (Afri & Libyes) *fuerunt in auxilio ejus. Tamen hæc fuit deportata, abiit in captivitatem*

Nah. 3, 8.

D (ejus incolæ captivi abducti sunt) *parvuli ejus illisi sunt in capitibus vicorum* (ut fit in urbibus vi captis. Vid. 2. Reg. 8. 12. Psal. 137, 9. Es. 13, 16. Os. 14, 1.) *Et de honoratis ipsius projecerunt sortem* (cives nobilissimos sorte ut mancipia Babylonii inter se diviserunt) *& omnes magnates ejus vincti fuerunt ferreis catenis* manibus insertis ut Jerem. 40, 4. Ejusdem Thebarum excidii meminere Ezech. 30, 14. 15. 16. & Jerem. 46, 25. 26. Ne quis tamen Prophetas putet ultimam Diospolitanis cladem interminari; illos ibidem Jeremias solatur hâc spe, fore ut Diospolis *iterum habitetur ut diebus pristinis.* Quod & postea contigit.

Sed eadem deinceps triplici clade tandem obtrita est & solo prorsus afflicta. Primam intulere Pœni. Secundam Cambyses Cyri filius. Tertiam sub Augusto

E Cornelius Gallus. Quod Ammianus Marcellinus paucis ita describit lib. 17. *Hanc inter exordia pandentis se latè Carthaginis, improviso occursu duces oppressere Pœnorum: Posteaq; reparatam Persarum, Rex ille Cambyses, quoad vixerit alieni*

cupidus & immanis, Ægypto perruptâ aggressus est, ut opes exinde raperet invidendas, ne Deorum quidem donariis parcens, &c. Longe autem postea Cornelius Gallus, Octaviano res tenente Romanas, Ægypti procurator, exhausit civitatē plurimis interceptis. Hinc Hieronymus in Chron. ad A. Eusebianū MDCCCCLXXXIX. *Thebæ Ægyptiæ usque ad solum dirutæ.* Ita factum ut deinceps nonnisi vicatim habitarentur. Strabo qui non multo post scripsit: νυνὶ δὲ κωμηδὸν συνοικεῖται. Tacitus de Germanico: *mox visit veterum Thebarum magna vestigia*, Thebarum vestigia, non Thebas, quæ non extabant amplius. Juvenalis Sat. 15.

Atque vetus Thebe centum jacet obruta portis.

Pausanias in Arcadicis: τὰ δ' ὑπερηρκότα πλούτῳ τὸ ἀρχαῖον, Θῆβαί τε αἱ Αἰγύπτιοι καὶ ὁ Μινύης Ὀρχομενὸς, καὶ ἡ Δῆλος τὸ κοινὸν Ἑλλήνων ἐμπόριον, αἱ μὲν ἀνδρὸς ἰδιώτου μέσου δυνάμει χρημάτων καταδέουσιν ἐς εὐδαιμονίαν. *Quæ olim opibus eminebant Thebæ Ægyptiæ, & Minyarum Orchomenus, & Delos commune Græcorum emporium, illa quidem hodie ne mediocres quidem privati hominis fortunas adæquant, &c.* Inde est quod in scriptis Arabum de Thebis nil quicquam occurrit. Itaque Scaligero non possum assentiri qui Thebas post Cornelium Gallum integras stetisse asserit, & Hieronymum hallucinari cum ad solum scribit fuisse dirutas.

CAPUT XXVIII.

Lehabæi להבים.

Lehabæi non sunt Libyes in genere, ut volunt, sed Libyægyptii vel Libyes Ægyptii de quibus Mela, Plinius, Ptolemæus. Situs. Nomen ab æstu sumptum. Id enim Hebr. להבה *lehaba*, & Arab. articulo præfixo אללהבן *allahban.*

Vulgo *Lehabæi* putantur esse Libyes, vocabulo non abludente. Sed videtur obstare quod Libyæ nomen pertinet ad partem Africæ multo maximam. Neque enim verisimile est uni è septem filiis *Misraim* tantum obtigisse terrarum, aut tam diversos populos ab illô descendisse. Præterea Libyes in aliis Scripturæ locis appellantur פוט *Phut* vel לובים *Lubim*, ut suo loco dicetur. Porro *Phut* non fuit filius sed frater *Misraim.* Sed responsio est obvia, nempe *Lehabæos* non esse quosvis Libyes, sed λιβυαιγυπτίους *Libyægyptios* vel *Libyes Ægyptios*; Quomodo Mela, Plinius & Ptolemæus nuncupant quosdam Africæ populos Ægypto proximos recta ad occasum Thebaidis, qui in solo arenoso degunt & immodicis caloribus exusto & retorrido; unde factum est illis nomen Lehabæorum. Nam voce להבה *lehaba* non flammam solum sed & Hebræi æstum significant. Sic Joël 1,19. *flamma succendit omnes arbores agri*; Flamma להבה *lehaba*, id est æstus. Atque id ipsum est Arabibus להבאן *lahban.* Giggeius אללהבאן *æstus*, אללהבאן מן אליום *dies æstuans.*

Mela l. 1. c. 4. Plin. l. 5. c. 8. Ptol. l. 4. c. 5.

CAPUT

A

CAPUT XXIX.

Naphthuhæi נפתוחים.

NAphthuæi vel Nephthuæi sunt populi נפתוח *Nepthua*. Et *Nepthua* idem quod Νέφθυς quod Plutarchus exponit montium abrupta quæ mare attingunt. Tale *Iesua Iesus*, *Blimua* Βλέμυς. Unde nata fabula Blemyes esse sine capite. Naphthuæi Jonathani פנטסכנאי *Pentaschoenitæ*. Vel Naphthuæi fuerunt in Ichthyophagis & Troglodytis ad mare Rubrum, vel in Marmarica ad Mediterraneum. Sed Ichthyophagos, & Troglodytas Scriptura aliter nominat, nempe ציים & סכיים Vide 2. Chron. 12,3. ubi pro Hebr סכיים *Succhæi* Gr. Τρωγοδύται & Vulg. *Troglodytæ*. Rectè. Nam ut Troglodytæ dicuntur qui in cavernis vivunt, ita סכיים à סכה succha, id est caverna Ps. 10,9. Job. 38,40. Succhæorum *Sucha* urbs hodie *Suachen*. In libris

B antiquis Τρωγοδύται non Τρωγλοδύται. Τρώγαι *foramina*. תוכיים 1. Reg. 10,22. alii *parvos* reddunt, Josephus *Æthiopes*, quasi sit pro שוכיים. Fortè Meleagrides à patria sic appellantur. Insula Troglodytica Meleagridum ferax. Meleagrides hodie *gallopavi*. ציים pro Ichthyophagis Ps. 74,14. Leviathan in cibum populo *Sijim*, id est Ichthyophagorum. Ichthyophagos etiam ex carne Leviathan, id est cetorum victitasse probatur ex Agatharchide, Diodoro & Aben Ezra. Ps 72,9. *coram eo se incurvabunt* Sijim, id est Ichthyophagi. Quomodo id verum de Solomone; Quomodo de Christo. Ichthyophagi passim in extremis terrarum. Diodori locus insignis de recessu Rubri maris in Ichthyophagorum littore, ita ut fundum apparuerit. Fundum illum virere propter algam. Diodorus, Artemidorus, Agatharchides de algæ copia in mari Rubro. Unde Hebr. ים סוף *mare algosum*. Etiam ציים dici qui degunt in desertis & siticulosis locis. Αὐάσεις unde dicantur. חוא propriè domus Arabum in orbem digestæ, urbs & πόλις unde. Africa pardali similis. *Avases* quomodo definiat Strabo. *Oasis*, *Oeasita*. *Avasita*. Ichthyopha-

C gi & Troglodytæ Arabes non Ægyptii. Erembi ab ערב *ereb*, id est Arabia. Naphtuhæi in Marmarica. Ibi *Adyrmachidæ* ab Ægyptiis sola veste diversi. *Addermuch* vestis genus. Gigamæ Aptuchi fanum alludit ad נפתוחים. *Aptuchus* etiam *Autuchus*. Neptunus unde dictus.

N*Aphthuhim*, vel ut Hieronymus *Nephthuim*, id est *Naphthuhæi*, vel *Nephthuæi*, sunt populi נפתוח *Nephthuah*. Porro quid Ægyptiis sit *Nephthuah* Plutarchus his verbis docet in tractatu de Iside: Νέφθυν καλοῦσι τῆς γῆς τὰ ἔσχατα καὶ παρόρεια, καὶ ψαύοντα τῆς θαλάσσης *Nephthyn vocant terræ extrema, & montium abrupta quæ mare attingunt.* Νέφθυν *Nephthyn* est à recto νέφθυς *Nephthys*, quomodo scribit idem Plutarchus non multo post. *Nephthys* est pro *Nephthua*, quomodo Ἰησοῦς *Jesus* pro ישוע *Jesua*, *Blemys* pro בלי מוח *beli muah* sine cerebro. Un-

pag. 652.

D de nata est fabula *Blemyes*, vel Blemmyes esse sine capite. Plinius: *Blemmyis traduntur capita abesse, ore & oculis pectori affixis.* Ergo נפתוח *Nephthuah* idem quod Νέφθυς, ora nempe maritima montibus intercisa. Puto id respexisse Jonathanem qui נפתוחים reddidit פנטסכנאי *Pentaschœnitas*. Nam Πεντάσχοινον in Stephano, vel *Pentascinum* in Antonio maritimus est locus inter Pelusium & Cassium montem: Sed recentior, obscurior & angustior quam ut huc possit pertinere.

lib. 5. cap. 8.

Ego duos omnino locos in Ægypti vicinia puto Naphtuhæis posse assignari: Unum in Ichthyophagis & Troglodytis ad mare Rubrum, alterum in Marmarica versus occasum Ægyptii Δέλτα, in ora maris Mediterranei. Et in Ichthyophagis quidem à Ptolemæo describuntur ὄρειναὶ ῥάχεις *montosæ crepidines*, & ab Agathar-

Ptol. l. 4. c. 5.

E chide οἰκήσεις περὶ τὰς ῥαχίας quas putaverit aliquis esse Plutarchi παρόρεια & Ægyptiorum νέφθυας, unde *Nephthuæi* dicti. Sed causas habeo, cur *Nephthuæis* malim assignare Marmarica quam maris Rubri littora in Ichthyophagis & Troglodytis.

dytis. Quarum prima hæc eſto quod Ichthyophagos & Troglodytas Scriptura multo aliter appellat, nempe ציים & סכיים.

De his illuſtris eſt locus 2. Chron. 12, 3. ubi inter varios populos ex quibus Seſaci Regis Ægypti exercitus conſtitit, nominantur סכיים *Succhæi*, id eſt Τρωγλοδύται *Troglodytæ* juxta Græcos & vulgatum. Nempe utriusque nominis eadem eſt ratio. Troglodytas dici notum eſt, quia τρώγλας ſubeunt, id eſt terræ foramina & ſpecus. Plinius: *Troglodytæ ſpecus excavant*. Idem alibi: *Ariſtoteles in cavernis vivere Pygmæos tradit*: Ariſtotelis verba ſunt quo loco agit de Pygmæis: Τρωγλοδύται δ' εἰσὶ τὸν βίον. Itaque juxta Plinium οἱ Τρωγλοδύται τὸν βίον ſunt *qui in cavernis vivunt*. Atq; id ipſum ſunt Hebr. סכיים *Succhæi*, quia סכה *ſuccha* non ſolum eſt tabernaculum, ſed & ſpelunca. Hinc de leone dicitur Pſ. 10, 9. כאריה בסכה ubi Græci ὡς λέων ἐν τῇ μάνδρᾳ; Et Vulg. *quaſi leo in ſpelunca ſua*. Et Job. 38, 40. de leonibus itidem ישבו בסכה *ſedent in ſuccha*, Vulg. *in ſpecubus*. Ab his Succhæis nomen habet oppidum Troglodyticæ *Succhæ* in ora Rubri maris de quo Plin. lib. 6. c. 29. Hoc crediderim potius quam quod ex Strabone colligunt ideo Suchas dici quia Σούκου ἵδρυμα. Hodie *Suachen* vocant levi mutatione. Cæterum ne quis putet in Græca verſione mendosè ſcribi Τρωγοδύται pro Τρωγλοδύται, notanda ſunt hæc Turnebi Adverſar. lib. 24. cap. 42. *Trogodytas autem perpetuo in libris antiquis reperias, cum Troglodytas ſemper edant: Et tamen cum utrumq; æque Græcum ſit, ac Trogodytas etiam agnoſcat Heſychius, qui* Τρῶγας *foramina interpretatur: eo fretus defendam veteres membranas.*

lib. 5. cap. 8.
lib. 7. cap. 2.
Hiſt. anim. lib. 8. c. 12.

Dum in Troglodytis ſumus, quos ſcriptura vocat סוכיים non poſſum non addere in his Joſephi lib. 8. c. 2. de claſſe Solomonis: ἄργυρος, καὶ χρυσὸς ἐκομίζετο τῷ βασιλεῖ, καὶ πολὺς ἐλέφας, Αἰθίοπές τε καὶ πίθηκοι *argentum & aurum afferebatur regi, & multum ebur, Æthiopesque & ſimiæ*, Æthiopum vocem reſpondere Hebrææ תוכיים quam alii *pavos* exponunt 1. Reg. 10, 22. & 2. Par. 9, 21. Ac ſi תוכיים iidem ſint qui שוכיים permutatis ש & ת, ut in בתן, & כות, & אתור. Quid ſi תוכיים à patria dicantur Meleagrides? Saltem in ora Troglodyticæ inſulam deſcribunt veteres quæ his avibus plurimum ſcatet. Agatharchides cap. 42. ubi de Myoshormo Troglodytices portu celeberrimo: ἐν οἷς καὶ νῆσοι τρεῖς εἰσὶ προσκείμεναι, ὧν αἱ ἐλαΐαις πεπυκνῶνται, μία δὲ ἧττον μὲν δασεῖα, τῶν δὲ καλουμένων μελεαγρίδων ἐκτρέφουσα πλῆθος. *Qua parte etiam tres inſulæ adjacent, quarum duæ olivis ſcatent, una autem minus quidem eſt ſylvoſa, ſed Meleagridum quas vocant copiam nutrit.* Neque aliter Diodorus de hac eâdem inſula lib. 3. pag. 120. μία δὲ λειπομένη τῷ πλήθει τῶν προειρημένων δένδρων, πλῆθος δ' ἔχουσα τῶν ὀνομαζομένων Μελεαγρίδων. Et Artemidorus apud Strabonem lib. 16. pag. 769. μίαν δὲ ἧττον κατάσκιον, μελεαγρίδων μεστήν. Meleagrides hodie *gallopavos* multi appellant, quia pavonum in morem caudam in orbem explicant. Videndum an id ipſum voluerint veteres, quibus תוכיים ſunt pavi. Sed de his alibi pluribus.

Jam pro Ichthyophagis reperitur nomen ציים *Sijm* Pſ. 74, 14. *Tu confregiſti capita Leviathan, & dediſti in cibum* לעם לציים *populo Sijm* id eſt Ichthyophagorum: Nam agitur de Pharaone & Ægyptiis quos abſorpſit mare Rubrum prope littus Ichthyophagorum. Et his ipſis verbis alluditur ad victum apud

illos

A illos usitatum. Neque enim Ichthyophagi tantum vivebant ex minutis piscibus; sed & ex carne *Leviathan*, id est cetorum, sicubi se offerebat. Agatharchides c. 20. ἐκ τῶν ἐκριπτομένων εἰς τὴν χέρσον κητῶν ἀποζῶσι *e balænis in terram ejectis victum sibi comparant*. Et de iisdem Diodor. lib. 3. p. 110. Διατρέφονται γὰρ ἀπὸ τῶν ἐκπιπτόντων εἰς τὴν χέρσον κητῶν, ποτὲ μὲν δαψιλείαν τροφῆς ἔχοντες, διὰ τὰ μεγέθη τῶν εὑρισκομένων θηρίων &c. *Nutriuntur enim cetis in terram ejectis, quandoque cibos affatim habentes propter belluarum quas reperiunt magnitudinem.* Et rursus pag. 117. *Mulieres cum pueris minores pisces & littori propiores captos in terram projiciunt. At qui corporibus vigent, manus inferunt* τοῖς διὰ τὸ μέγεθος δυσκαταγωνίστοις *piscibus qui propter magni-*
B *tudinem difficulter expugnantur: A mari enim ejiciuntur non solùm* ὑπερμεγέθεις *immanes murenæ & scorpii, & canes, sed & phocæ, & multa talia piscium genera nomine & forma ignota.* Aben-Ezra: *Dixit R. Moses omnem piscem vasti corporis in mari natantem vocari Leviathan &c. Et Deum ipsum dedisse in cibum* לעם לציים *populo Siim, id est populo qui habitat* בציה כנגר הים *in solitudine ad littus maris, & nota esse loca in quibus eo vescuntur stato tempore.* Nempe ὅταν ἐκ πελάγους ἡ πλημμυρὶς ἐπὶ τὴν χέρσον φέροιτο (ὃ ποιεῖ δὶς ἑκάστης ἡμέρας πρὸς ὥραν ἐννάτην τε καὶ τρίτην) *cum ex mari æstus terræ se infert (quod facit bis in die hora tertia & nona)* ut est in Agatharchide. De eodem populo rursus agitur Ps. 72, 9. *Coram eo se incurvabunt* ציים *(Siim) Ichthyophagi.* Atque id optimè cohæret cum præce-
C dente versu; *dominabitur a mari usque ad mare, & à flumine usque ad fines terræ.* Nam si de Solomone intelligas: *Is a mari dominatus est ad mare*, id est à mari mediterraneo usque ad mare Rubrum, ubi statim Ichthyophagi, *& à flumine usque ad fines terræ Chanaan*, id est ab Euphrate usque ad Ægyptum. Aut si de Christo, significabuntur extrema terrarum & Oceani, ubi passim Ichthyophagos Geographi describunt. Pausanias in Atticis: Ἀνθρώπων δὲ τῶν ὑπὲρ Συήνης ἐπὶ θάλασσαν ἔσχατοι τὴν Ἐρυθρὰν κατοικοῦσιν οἱ Ἰχθυοφάγοι.

Obiter nota insignem locum de Ægyptiis Ichthyophagis ad mare Rubrum ex Diodori lib. 3. p. 122. Παρὰ δὲ τοῖς πλησίον κατοικοῦσιν Ἰχθυοφάγοις παραδέδοται λόγος,
D ἐκ προγόνων ἔχων φυλαττομένην τὴν φήμην, ὅτι μεγάλης τινὸς γενομένης ἀμπώτεως ἐγυμνώθη τοῦ κόλπου ξηρὸς πᾶς ὁ τόπος, ὁ τὴν χλωρὰν ἔχων τοῦ τόπου πρόσοψιν, μεταπεσούσης τῆς θαλάττης εἰς τἀναντία μέρη. Φανείσης δὲ τῆς ἐπὶ τῷ βυθῷ χέρσου, πάλιν ἐπανελθοῦσαν ἐξαίσιον πλήμμυραν ἀποκαταστῆσαι τὸν πόρον εἰς τὴν προϋπάρξασαν τάξιν *Apud vicinos Ichthyophagos veteri fama, quam à majoribus acceptam tradunt, fertur magno quodam maris recessu, omnibus locis ejus sinûs arefactis, & mari in oppositas partes relabente fundum coloris viridis apparuisse, & rursus immenso æstu mare refluum in priorem locum esse restitutum.* Quibus verbis nemo non videt describi miraculum ingens, de quo Moses Exod. 14, 21. cum

> *Pervia divisi patuerunt cærula Ponti,*
> *In geminum revoluta latus, nudataque tellus*
E > *Cognatis spoliatur aquis.*

Sedulius in Pasch.

Et locorum accolæ utut barbari, tamen rei tantæ memoriam perire non passi sunt, sed eam ad posteros studiose propagaverunt.

Fun-

Fundum maris virere dicunt propter algam adnatam. Idem Diodorus pag. 121. A de loco quodam Rubri maris: ἥτε θάλαττα τεναγώδης οὖσα, τὸ βάθος εὑρίσκεται οὐ πλεῖον τριῶν ὀργυιῶν, καὶ τῇ χρόᾳ παντελῶς ὑπάρχει χλωρά. τοῦτο δ' αὐτῇ φασι συμβαίνειν, οὐ διὰ τὸ τὴν τῶν ὑγρῶν φύσιν εἶναι τοιαύτην, ἀλλὰ διὰ τὸ πλῆθος τῶν διαφαινομένων καθ' ὕδατος μνίου καὶ φύκους *mare autem ibi limosum non est altius tribus ulnis, & colore prorsus viret; quod illi contingere ajunt, non quod talis sit aquæ natura, sed propter copiam musci & algæ super aquas extantis.* Sia Artemidorus apud Strabonem ποάζειν dicit τὴν ἐπιφάνειαν διαφαινομένου τοῦ μνίου καὶ τοῦ φύκους, ὅπερ πλεονάζει κατὰ τὸν πόρον *herbaceam esse superficiem, quia per aquas translucent muscus & alga quæ in illo freto abundat.* Quid quod in Ichthyophagis sunt qui degunt ὑπὸ τῶν τῶν ἰχθύων B πλευραῖς, φυκία ἐπιβάλοντες αὐτοῖς *sub piscium costis, quibus alga insternuntur.* Ita lib. 5. cap 17. habet Agatharchides: Nec desunt qui antra sibi excavant sub algæ & musci acervis propè littora montium instar congestis, ab omni ævo & continuo Solis ardore constipatis. Diodorus ubi supra p. 109. Ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος σεσώρευται τοῦ μνίου φόρτος ἄπλετος, ὄρει παρεμφερής. οὗτος ὑπὸ τοῦ συνεχοῦς τοῦ καύματος πληγῆς πεπιλημένος, τὴν φύσιν ἔχει στερέμνιον καὶ συμπεπιλημένην ἄμμῳ. ἐν τούτοις οὖν τοῖς ἀναστήμασιν ὑπονόμους ἀνδρομήκεις ὀρύττοντες, τὸν μὲν κατὰ κορυφὴν τόπον ἐῶσι στέγην, κάτωθεν δ' αὐλῶνας παραμήκεις καὶ πρὸς ἀλλήλους συντετρημένους κατασκευάζουσιν *Ab omni ævo montis instar aggestus est algæ acervus ingens, qui continua æstus verberatione constipatus naturam habet solidam & cum arena coactam. In his igitur acervis cuniculos ad ho- C minis mensuram suffodientes partem quidem supremam in tegminis usum relinquunt: At infra fossas oblongas & inter se perforatas instruunt.* Hinc obiter collige cur mare Rubrum seu sinum Arabicum Hebræi ים סוף id est mare algosum appellent: nempe ab algæ copia, cujus aggeres ad littora coacervati præbent accolis ædium usum. Græce πολυμνίαν dixeris. Hesychius: Πολυμνία, ἡ θάλασσα ἡ πολὺ φυκίον ἔχουσα *Polymnia, mare quod multam algam habet.*

Hoc quoque hic observandum Hebræo nomine ציים, præter Ichthyophagos, etiam eos omnes significari qui in locis desertis & siticulosis degunt', quia ציה est solitudo, γῆ ἄνυδρος, ut sæpe reddunt LXX. interpretes. Quo pertinet quod Αὐάσεις Ægypti vocant habitationes quæ sunt in medio deserto, voce com- D posita ex צי *si*, & חוא *hava*. צי desertum ut ציה, & חוה *havva* est *habitatio*, unde plurale חוות Num. 32, 41. Arabice חוי est *ambire* & חוא multæ domus Arabum tanquam in orbem digestæ, ut fit: Nam & urbs est ab *orbe*, & πόλις ἀπὸ τοῦ πολεῖν. Ergo חואצי Αὔασις propriè est ambitus domorum, id est villa vel oppidum in loco siticuloso, aut potius habitatio quam ambiunt loca siticulosa. Quomodo Græci definiverunt, quamvis vim vocis ignorarent. Strabo de Africa lib. 2. ἔοικυῖα παρδάλει, κατάστικτος γάρ ἐστι ταῖς οἰκήσεσι περιεχομέναις ἐρήμῳ καὶ ἀνύδρῳ γῇ. καλοῦσι δὲ τὰς τοιαύτας οἰκήσεις Αὐάσεις οἱ Αἰγύπτιοι *Pardali est similis: Interpuncta enim est habitationibus quæ circundantur terra deserta & siticulosa: Tales autem habitationes Ægyptii vocant Avases.* Et lib. 17. rursus: Αὐάσεις δ' οἱ Αἰγύπτιοι καλοῦσι τὰς οἰκουμένας E χώρας περιεχομένας κύκλῳ, μεγάλαις ἐρημίαις, ὡς ἂν νήσους πελαγίας. In Strabone legunt Ἀνάσεις, sed Αὐάσεις rescribit Casaubonus ex Stephano, in Αὔασις: Quam lectio-

A lectionem veram esse docet quod pro Avasi *Oasin* scribunt Herodotus, Ptolemæus & alii ad legem VII. D. de interdictis & relegatis §.5. Incolas Plinius *Oeasitas* appellat, Æthicus & Orosius *Avasitas*.

Herod. l. 3. Ptol. l. 4. c. 5. Plin. l. 5 c. 9. Æth. in c. alia tot. descr. Orosius l. 1. c. 2.

Jam ut è diverticulo redeamus in viam, Naphtuhæos παραθαλασσίους populos circa Ægyptum, ideo negavimus ad mare Rubrum pertinuisse, quia totum illum tractum occupabant populi duo, Ichthyophagi & Troglodytæ, quos aliter Hebræi vocant, ut jam probatum. Huic rationi alteram majoris momenti subjungimus; nempe Ichthyophagos & Troglodytas gentes fuisse barbaras, & ab Ægyptiorum genio & cultu plane alienas. Itaque quamvis Ægypto fuerint propiores, tamen Arabiæ illos attribuunt veteres omnes. Homerus etiam cui Ἐρεμβοὶ sunt Troglodytę, non ἀπὸ τοῦ εἰς ἔραν βαίνειν, ut volunt filii Grammaticorum, sed ab Hebræo ערב *Ereb*, quod idem est quod ערב *Arab*, nempe *Arabia*. Proinde ut ab *Arab* Arabes, ita ab *Ereb* Erembi dicti Rubri maris accolæ versus Ægyptum: Strabo l. 1. Ἐρεμβοὺς οὓς εἰκὸς λέγειν τοὺς Τρωγλοδύτας Ἄραβας.

Superest ut Naphtuhæis assignentur littora Mediterranei maris prope Ægyptum in Marmaricâ, ubi Herodotus posuit Adyrmachidas populos, quos Ægyptiis ait moribus fuisse similes, & sola veste diversos: πρῶτοι Ἀδυρμαχίδαι Λιβύων κατοίκηνται, οἳ νόμοισι μὲν τὰ πλέω Αἰγυπτίοις χρεώνται, ἐσθῆτα δὲ φορέουσι οἵην περ καὶ ἄλλοι Λίβυες. *Colunt Ægyptum versus Libyum primi Adyrmachidæ, qui iisdem fere quibus Ægyptii legibus utuntur; Sed vestem gestant qualem & alii Libyes.* Quæ potuit esse ratio nominis Adyrmachidarum; Nam Arabicè אלדרמוך *addermuch* est vestis genus. Addit iisdem uti legibus νόμοισι παραπλησίοισι Gigamas his contiguos, circa Aphrodisiadem, id est Veneris insulam A quâ non procul Απτούχου ἱερὸν *Aptuchi fanum* in Ptolemæo servat adhuc vestigia nominis נפתוחים *Naphthuchæorum*. *Aptuchus*, aliis *Aphtuchus* & *Autuchus*, in fabulis legitur esse Cyrenes filius & Aristæi frater. Apollonii Scholiastes de Aristęo: ἦν Κυρήνης τῆς Ὑψέως καὶ Ἀπόλλωνος, ἀδελφὸς δὲ Αὐτούχου: Ἀλλ' ὁ μὲν ἐν Λιβύῃ, Ἀριστ αῖος δὲ ἐν τῇ Κέῳ.

lib. 4. c. 168.

ibid. c. 169.

Suspicor & Neptuni nomen ab eadem esse origine. Certè non parum accedit ad Ægyptium Nephthyn, quo Plutarchus nos docuit significari littora maris. Et ex Herodoto Neptunum scimus Libycum fuisse Deum, cujus nomen ἀπ' ἀρχῆς *ab initio* nulli usurpaverunt nisi Libyes.

Herod. l. 2. c. 50.

A

CAPUT XXX.

Anamai ענמין

ענם Anam, fortè ovis olim Ægyptiis, ut Arab. עַנם iisdem literis. Hinc Anamæi à pastu ovium, & victu, & veste &c. Locus ubi templum Ammonis, patuit arietis indicio. Ammon κριοπρόσωπος Cur Anamæi dicti Ammonii. Ammonios esse Ægyptiæ originis; Nasamones unde dicantur, & Amantes, & Hammanientes, quorum domus ex sale, & Garamantes, & Achæmenes. Libyum AEgyptii mores usque ad Tritonidem paludem.

B

ענם *Anam* priscis Ægyptiis ovem vel pecudem fuisse puto; ut Arabibus עַנם *ganam*, iisdem literis, nisi quod *Ajin* litera propter punctum appositum ferè sonat ut nostrum G, quomodo in Hebræis vocibus עזה *Gaza* & עמרה *Gomorrha*. Atque hinc ענמים *Anamii* dicti videntur ii Nomades qui fuerunt circa Ammonem & in Nasomonitide. Causæ nominis plures; Prima, pastus ovium, Herod. lib. 4. cap. 186. Secunda, ex iisdem victus, cum ab esu vaccarum & suum abstinerent, Herodotus ibidem. Tertia, vestes ex pelle ovium: Mela lib. 1. cap. 8. *Primores sagis velantur, vulgus bestiarum pecudumque pellibus.* Diodorus: δοραῖς αἰγῶν σκεπάζουσι τὰ σώματα, *caprarum pellibus corpora tegunt.* Quarta, quod locus in quô erat templum Ammonis creditur arietis indicio patuisse primis incolis. Ita ex Hermippo Hyginus, & Germanicus in Aratum, & Athenagoras in quinto Amorum. Quinta denique, Dei Ammonis ibi cultum idolum κριοπρόσωπον. Unde factum putaverim ut pro Anamiis facili lapsu dicerentur Amonii vel Ammonii. Utut sit cum Ammonios deduco ex Ægyptiis, historiam sequor ducem. Eos enim Herodotus diserte scribit Ægyptiorum & Æthiopum fuisse colonos, & sermonem usurpasse partim ex Ægyptio partim ex Æthiopico conflatum. Herodoti verba sic habent: Ἀμμώνιοι ἐόντες Αἰγυπτίων τε καὶ Αἰθιόπων ἄποικοι, καὶ φωνὴν μεταξὺ ἀμφοτέρων νομίζοντες

13 p. 128.

C

Ejusdem esse originis crediderim vicinos *Nasamones*, quasi dicas נשיאמון *Nase-Amon* homines Amon; id est Ammonios, Solini item *Amantes*, & Plinii *Hammanientes*, populos ultra Syrtim majorem, qui ex sale domos extruunt; Et *Amantibus* proximos *Garamantes* ad fontes Cinyphi fluminis, quasi *Amantum* habitationem dixeris. Nam גר *gar* Hebræis &c. est habitare; Aut advenas seu colonos ex Amoniis vel Amantibus; nam גר *ger* advenam sonat. Et prope Tritonidem fluvium *Achæmenes* in Ptolemæo, quasi dixeris אחו־אמון *Achu-Amon* pascuum Amon vel Amoniorum. Saltem ex Herodoto constat plerosque Libyæ incolas ad Tritonidem usque amnem Ægyptiis usos moribus, cum multo aliter viverent qui trans Tritonidem degebant.

D

Herod. l. 4.

E

CA-

A

CAPUT XXXI.

Casluchi כסלוחים

CAsluchi id est Colchi. Probatur ex Poetis Colchos esse Ægyptię originis. Idem tradere historicos. Sed falsum est Ægyptios in Colchidem Sesostrim deduxisse. Colchi diu ante Sesostrim. Sesostris à Colchis victus. Colchi atri coloris & crispi capilli: κελαινωπεῖς & Æthiopes dicti, & Colchis Æthiopia. Sebastopoli urbe Colchicâ ccc nationes. Mauri populi Colchidis. Colchi circumcisi jam olim, non tamen statim à primâ migratione. Linum eodem modo elaborant quô Ægyptii. Vita omnis & lingua similis. Dii Colchorum Sol & Diana & Phasiana Dea quâ figurâ pingebatur mater Isidis. Isis fluvius infra Phasim. In Leucotheæ fano immolatur aries. Colchorum Reges ut Ægyptii & Æthiopes filii Solis. Vetus inscriptio de Rameste in Ammiano. Magia utrobique; Circe & Medea Colchæ, ut Ægyptii Janes & Jambres, de quibus ex Talmude quædam. Philosophia ut in Ægypto ita in Colchide floruit. Inde Marsyas Philosophus heroico ævo. Colchi Geographiæ studiosi. Colchos quidem Poetæ sed & Ægyptios describunt immanissimos; utrumque falso. Ut Busiridem absolvit Isocrates, ita Medeam Ælianus. Phasiani maximè hospitales. Extra Romanorum ditionem nulla gens cultior Colchis. Ut Ægyptia lingua, sic & Colchica quædam habuit communia cum Hebræâ. Colchi ex Casluchis *Phasidis* nomen Syrum. *Phasid* rivus. Regia Colchorum *Sybaris* unde dicta. *Pola* Colchorum coloniæ ab exilio nomen; id ab Hebr. פלה *pala* deduci. Lacus à Colchis dici maria. גזא Syrus gazam & vellus significat, שור murum & taurum, נחש æs & draconem. Ex his æquivocationibus natam esse fabulam de aureo vellere. Aurum absolutissimum Colchis ex ramentis fluminum. Salaucis & Esubopis regum Colchidis opes immensæ.

B

C

C*Asluchos* hîc dicit Moses Ægyptiorum esse ἀπογόνους, & Philistæorum προγόνους. Hos si *Colchos* esse dixero, qui ab Ægyptô & Palæstinâ tantâ terrarum sunt intercapedine dissiti, vix impetrabo fidem. Tamen habeo rationes quæ me non impellunt modò, sed & pæne invitum trahunt in hanc sententiam.

Primò Colchos esse Ægyptiæ originis constans fama est inter veteres, atq; eò deductos scilicet à Sesostri Rege Ægyptio. Apollonius Argonaut. l. 4. v. 277.

> Αἶα γε μὴν ἔτι νῦν μένει ἔμπεδον υἱωνοί τε
> Τῶνδ' ἀνδρῶν οὕς ὅγε καθίσσατο ναιέμεν Αἶαν
> *Æa tamen stat adhuc immobilis, atque nepotes*
> *Horum quos Pharius Rex degere jusserat Æa.*

D

Æa Colchidis est urbs vetustissima, in quam Ægyptios à Rege Sesonchoside, qui aliis est Sesostris & Sesoosis, translatos fuisse narrat in eum locum Scholiastes: τὴν Αἶάν φησιν ἀπὸ τῶν Σεσογχώσιδος χρόνων μέχρις αὐτοῦ μένειν ἄθραυστον, καὶ τοὺς ἐκείνων ἀπογόνους τοὺς ἀπὸ Σεσογχώσιδος κατοικισθέντας. Dionysius Periegetes v. 689.

> Πὰρ δὲ μυχὸν Πόντοιο μετὰ χθόνα Ταυδαριδάων
> Κόλχοι ναιετάουσι, μετήλυδες Αἰγύπτοιο

Priscianus:

> *Intima sed Ponti, post fines Tyndaridarum,*
> *Ægypto missi Colchi tenuere coloni.*

E

Festus Avienus:

> *Impiger hos propter Colchus colit. Iste feraci*
> *Exul ab Ægypto celsa ferit aspera rupis.*

 Vale-

Valerius Flaccus Argonauticon l.5.v.421. de Sesostri: A

---- ---ut clade suorum
Territus, hos Thebas patriumque reducat ad amnem,
Phasidis hos imponat agris, Colchosque vocari
Imperet.

l.2.c.104. l.1.p.35.

Neque id Poëtæ solùm sed & historici tradunt. Herodotus: φαίνονται μὲν γὰρ ἐόντες οἱ Κόλχοι Αἰγύπτιοι. *Nam id quidem apparet, Colchos esse Ægyptios.* Diodorus: φασὶ τῶν Αἰγυπτίων τινὰς καταλειφθέντας περὶ τὴν Μαιῶτιν λίμνην συστήσασθαι τὸ τῶν Κόλχων ἔθνος. *Ajunt quosdam Ægyptiorum circa Mæotidem paludem derelictos constituisse Colchorum gentem.* B Strabo etiam libro primo meminit Ægyptiorum in Colchos μεταστάσεως; Et Ammianus l.22. Colchos appellat *Ægyptiorum antiquam sobolem.* Et Agathias l.2. λέγεται δὲ τοὺς Κόλχους Αἰγυπτίων εἶναι ἀποίκους *dicuntur autem Colchi Ægyptiorum esse coloni.* Idem legere est in Eustathio ad Dionysium Periegetem: Et in Isacio ad Lycophronem: Et in Apollonii Scholiaste, qui testem citat Scymnum Chium, vetustum Geographum in Asiæ descriptione: ὅτι δὲ Κόλχοι Αἰγυπτίων ἄποικοι, ὡς φησιν Ἀπολλώνιος, καὶ Σκύμνος ἐν τοῖς περὶ Ἀσίας λέγει.

Joseph. Antiq. l.8.c.4.

Atque in illâ sententiâ palam falsum est Colchos iis debere originem qui à Sesostri in Colchidem ducti sunt. Nam si Josepho credimus, Sesostris est Sesac Roboami Regis Juda æqualis, cujus res gestæ narrantur 1. Reg.14,25. & 2. Chron. 12,2. C Multis porro sæculis præcesserat. Argonautarum expeditio in Colchos. Quid quod Sesostris non vicit Colchos, sed ab iis victus est. Plinius lib.33. cap.3. *Jam regnaverat in Colchis Salauces & Esubopes &c. illius aureæ cameræ & argenteæ trabes narrantur, & columnæ atque parastatæ, victo Sesostre Ægypti Rege tam superbo, ut prodatur annis quibusque sorte Reges singulos è subjectis jungere ad currum solitus, sicque triumphare.* Hinc supra Valerius Flaccus: *ut clade suorum Territus &c.* Victoris autem est non victi colonias in hosticum deducere.

Interim id manet Colchos esse sobolem Ægyptiorum; neque enim id Herodoto compertum fuit ex solâ famâ, quæ D

Tam ficti pravique tenax, quam conscia veri est.

Sed & ex iis indiciis, quæ nemo prudens rejecerit. Primò enim Colchos observat perinde atque Ægyptios fuisse μελάγχροας *atri coloris*, & οὐλότριχας *crispi capillitii.* Et jam ante Herodotum Pindarus appellaverat κελαινωποῖς nigros aspectu, id est facie. Verba sunt Pythiâ 4. v.376. ἔνθα κελαινώπεσσι Κόλχοισι βίαν μῖξαν *ubi nigris aspectu Colchis robur* suum *miscuerunt*: In quæ Scholiastes: ὅτι Αἰγυπτίων ἄποικοί εἰσιν οἱ Σκύθαι, διὰ τοῦτο καὶ μελανόχροας αὐτοὺς εἶναι λέγουσιν *quia Ægyptiorum coloni sunt Scythæ* (id est Colchi) *proinde etiam illos ajunt esse atri coloris.* Atque inde videtur id esse quòd Ecclesiastici scriptores Colchos Æthiopes appellant, & Colchidem Æthiopiam. E Hieronymus in Catalogo de Apostolo Matthiâ: *In alterâ Æthiopiâ, ubi est irruptio Apsari & Hyssi portus prædicavit Evangelium.* In alterâ Æthiopiâ, vel ut Sophronius habet ἐν τῇ δευτέρᾳ Αἰθιοπίᾳ, id est in Colchide. Ibi enim Apsarus amnis; Et Hyssi portus est in ipso terræ flexu ad Aquilonem paulo supra Trapezuntem; Vide Ptolemæum & Arrianum

in

in Periplo. Sis de Andrea Sophronius: ἐν Σεβαστοπόλει ἐκήρυξε τῇ μεγάλῃ, ὅπου ἐστὶν ἡ παρεμβολὴ Ἀψάρου, καὶ Φᾶσις ὁ ποταμός. Ἔνθα οἰκοῦσιν Αἰθίοπες οἱ ἐσώτεροι *magnæ Sebastopoli prædicavit ubi Apsari est irruptio & Phasis fluvius. Illic incolunt Æthiopes interiores.* Mallem οἱ ἕτεροι *alteri*, ut in Hieronymo. Ptolemæo Sebastopolis eadem quæ Dioscurias, Colchidis emporium olim adeo clarum, ut trecentæ in illud nationes quę dissimilibus linguis uterentur, mercaturæ gratia confluxerint. Ita ex Timosthene Plinius, qui addit à Romanis CXXX interpretibus negotia ibi gesta. Itaque hoc manet Colchis Æthiopum nomen inditum ab Hieronymo, & Sophronio. Tale est quod ab Orpheo, vel Onomacrito verius, Mauri vocantur populi in ingressu Colchidis, qui post emensos Chalybes & Tibarenos, & Mosynes seu Mosynœcos primi occurrunt in sinistram flexa navigatione, id est Aquilonem versus. Orphei versus sic habent:

Plin. l. 6. c. 5.

Argon. v. 741.

> Λαιὰ δ' ἐπιπλώσαντες ἐκέλσαμεν αἰγιαλοῖσι,
> Ἀγχί τε Μαῦροι ἔσαν Μαριανδύνοισιν ὅμουροι
> *Lævæ ubi reflexo cursu ratis appulit oræ,*
> *Gens Mariandurís successit proxima Mauri.*

Addit Herodotus circumcisionem tam fuisse in usu apud Colchos quam apud Ægyptios & Æthiopes, neque id ex recenti instituto, sed ἀπ' ἀρχῆς ab initio. Cujus locutionis vis vel ex Scriptura nota, quę dicit Satanam mendacem fuisse ἀπ' ἀρχῆς, id est, מקדם ab ipso mundi primordio. Absit tamen ut Ægyptios credamus jam cœpisse circumcidi, tum cum ex Ægypto in Colchidem Casluchi migraverunt. Nam ex Abrahamo ad Arabes, & ex Arabibus ad Ægyptios manavit circumcisionis ritus. At Casluchos & Caphthoreos ex Ægypto migrasse certum est ante Abrahami tempora, quia ex his orti Philistæi jam tum pulsis Avvæis Palæstina potiebantur, & Reges suos habebant, cum quibus fœdus contraxerunt Abraham & Isaac Gen. 20. & 26. Et hoc ipsum quod Philistæi non circumcidebantur, docet circumcidendi ritum nondum fuisse in usu inter Casluchæos & Caphthoræos, quo tempore ex iis excesserunt Philistæi. Sed credibile est Colchos qui Ægyptii generis sese esse non ignorabant, ut expresse habet Herodotus, aliquot post migrationem sæculis recepisse hunc ritum Ægyptiorum æmulatione, ut hac in parte patrissarent. Pæne omiseram Diodori de ea re locum insignem: ὅτι τοῦτο τὸ γένος Αἰγυπτιακόν ἐστι, σημεῖον εἶναι τὸ περιτέμνεσθαι τοὺς ἀνθρώπους παραπλησίως τοῖς κατ' Αἴγυπτον, διαμένοντος τοῦ νομίμου παρὰ τοῖς ἀποίκοις, καθάπερ καὶ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις *Ægyptium esse hoc genus argumento esse* (dicunt) *quod Ægyptiorum ritu incolæ circumciduntur, prisco illo more apud colonos manente, quomodo etiam apud Judæos.*

Præter illa quæ jam diximus aliud observat Herodotus, quod nimirum soli Colchi & Ægyptii *linum* ἐργάζονται κατὰ ταυτά *eodem modo elaborant*. Pindari Scholiastes Pythia quarta: Ἔχουσι καὶ λινουργοῦσι τὴν καλάμην ὥσπερ Αἰγύπτιοι. Καλλίμαχος; Κολχίδος ἐκ καλάμης *Habent arundinem ex qua linum conficiunt ut Ægyptii. Callimachus, Colchidis ex calamo.* Strabo etiam eos dicit qui volunt συγγένειάν τινα τοῖς Κόλχοις πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους ἐμφανίζειν *Colchorum cum Ægyptiis cognationem ali-*

l. 11. p. 498.

 quam

quam demonstrare, hoc argumento persuaderi. Et Eustathius in Dionysium A
Colchos æque ac Ægyptios asserit λινᾶς ἐσθῆτας ἀμπέχεσθαι *lineis vestibus indui.*
Argon.l.6. v.225. Unde est quod Valerius Flaccus Tagi Colcho tribuit

---*candentis carbasa lini.*

Sed nihil magis urget quàm quod ab Herodoto additur pro mantissa: καὶ ἡ ζόη πᾶσα, καὶ ἡ γλῶσσα ἐμφερής ἐστι ἀλλήλοισι *Vita etiam omnis & lingua est apud utrosque similis.* Quod vel Herodoto tacente res ipsa docet. Nam Ægyptiorum Dii Sol & Diana etiam à Colchis maximè culti. Et Phasim intrantibus in ipso ostio ad sinistram apparebat Phasianæ Deæ statua, habens in manu cymbalum & leones sub throno, qua figura pingebatur mater Isidis Rhea, ut Arrianus in Periplo observat. B Sed & ab Isidis nomine Isis fluvius ab eodem Arriano describitur infra Phasim stadiis CLXXX. Et Leucotheæ templum prope Phasim fuit in Moschicâ, ὅπου κριὸς οὐ θύεται *ubi aries non immolatur*, inquit Strabo lib.11. Quomodo idem l.17. ovem in Ægypto negat alibi immolari, quam in Nitriote Nomo. Verba sunt: παρὰ μόνοις τούτοις θύεται ἐν Αἰγύπτῳ πρόβατον.

Ammian.l.17 Etiam Ægyptium id fuit quod Colchorum Rex vetustissimus Æetes dicebatur esse Solis filius. Ita enim de Ramefte Ægypti Rege inscriptio vetus, quam ex Ægyptio sermone in Græcum interpretatus est Hermapion: Βασιλεὺς Ῥαμέστης, Ἡλίου παῖς αἰωνόβιος *Rex Ramestes, filius Solis in æternum victurus.* Sed & Æthio- C piæ Regibus, qui Ægyptii generis erant, idem persuasum. Unde est quod Regina Æthiopum ita loquitur l. 4. Heliodori: ἐπικεκλήσθω μάρτυς ὁ γενεάρχης ἡμῶν Ἥλιος *testis invocetur Sol nostri generis author.* Et rursus l. 10. Ἥλιε γενάρχα προγόνων ἡμῶν *Sol author generis majorum meorum.*

Præterea magicæ artes utrobique in multo usu. Colchæ erant Circe & Medea, & Ægyptii Janes & Jambres (aliis Mambres) qui Mosi obstiterunt, de quibus Talmudici: אמרי׳ ליה יוחנא וממרא למשה תבן אתה מכניס לעפרים *Mosi dixerunt Johane & Mamre: Stramen tu importas in Aphraim*, locum in quo multum fuit straminis. Ac si quis Latinè dicat, *in sylvam ligna ferre*, aut Græce γλαῦκας εἰς Ἀθήνας. Ita significabant Mosem operam ludere, cum in Ægypto si- D gna ederet quæ tota scatebat præstigiis. Sed clavum clavo trudit Moses, & huic adagio alterum opponit למתא דירקא ירקא שקיל *in urbem olerum olus importa.* Hæc in Tanchuma legere est sumpta ex Talmud. Babyl. tractatu *Menachoth* c. 9. Quæ ideo libentius attuli, quia aliquo modo illustrant Pauli locum 2. Tim. 1, 8.

vid. Buxtorf. Lex. Talm. קרן

Ex Ægypto venisse notum est Philosophos vetustissimos, & eo se contulisse Pythagoram, Thaletem, Solonem; & Græcorum alios, ut Philosophiæ præceptis imbuerentur. Ita heroico ævo è Colchide venisse fertur Marsyas Philosophus. Eusebius Græci Chron. l.1. p.32. Κατὰ τούτους δὲ χρόνους καὶ Μαρσύαν φιλόσοφον λέγουσι γένεσθαι. Et paulo post: ἀπὸ Κολχίδος δὲ οὗτος ὥρμητο *circa illa tempora fuisse ajunt Marsyam Philosophum, is autem è Colchide venerat.*

Item in Ægypto notum est floruisse imprimis Geographiæ studium, & ἱερογραμματεῖς, seu *sacros scribas*, quos vocabant περί τε τῆς κοσμογραφίας καὶ γεωγραφίας E

φίας

A φίας &c. Χωρογραφίας τε τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς τοῦ Νείλου διαγραφῆς accuratè fuisse edoctos, ut testatur Clemens Alexandrinus lib. 6. Stromatum. Atque id ipsum de Colchis in Apollonio legere est.

Οἳ δή τοι γραπτῦς πατέρων ἕθεν εἰρύονται
Κύρβιας, οἷς ἔνι πᾶσαι ὁδοὶ καὶ πείρατ' ἔασιν
Ὑγρῆς τε τραφερῆς τε πέριξ ἐπινεισομένοισιν

Descriptas servant tabulas, quas ordine longo
Transmisere patres: His index certa viarum,
Æquoris & terræ totius habetur imago.

B Utrumque ad Sesostrim refert Eustathius his verbis in epistola Dionysio præfixa. Καὶ Σέσωστρις δέ, φασίν, ὁ Αἰγύπτιος πολλὴν περιεληλυθὼς γῆν πίναξί τε δέδωκε τὴν περίοδον, καὶ τῆς τῶν πινάκων ἀναγραφῆς οὐκ Αἰγυπτίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ Σκύθαις εἰς θαῦμα μεταδοῦναι ἠξίωσεν *Sesostris autem Ægyptius, ut ajunt, cum multum terrarum peragrasset, tabulis descriptionem edidit mirabili arte quam non solum Ægyptiis sed &* * *Scythis impertiri dignatus est.*

*id en. Colchis

Poëtæ quidem multa narrant de Colchorum immanitate quæ ab Ægyptiorum moribus videntur per quam aliena. Sed & iidem in Ægyptios, quoties efferbuit bilis, non minus acerbè invehuntur:

Virg. l. 3. Georg.

C *---- Quis aut Euristhea durum*
Aut illaudati nescit Busiridis aras?

Et ut scias quanta sit illis mentiendi licentia, ut à ξενοκτονίᾳ Busiridem Isocrates, ita Medeam à crimine τεκνοκτονίας absolvit Ælianus, & fabulam ab Euripide confictam esse agnoscit in Corinthiorum gratiam, qui ipsi cædis erant authores καὶ ἐπικρατῆσαι τοῦ ἀληθοῦς τὸ ψεῦδος διὰ τὴν τοῦ ποιητοῦ ἀρετὴν *& veritati mendacium prævaluisse propter Poetæ præstantiam.* Et Heraclides de politiis, cui potior habenda fides quam Poëtis omnibus, Phasianos commendat ut quam maximè hospitales φιλόξενοι δ' εἰσὶν, inquit, ὥστε τοὺς ναυαγοὺς ἐφοδιάζειν, καὶ τρεῖς μνᾶς διδόντας ἀποπλεῖν

Var. l. 5. c. 21.

D (malim διδόναι ἀποπλεῦσι) *Hospitum ita sunt amantes ut naufragium passis viaticum præbeant, & abnavigantibus tres minas largiantur.* Et de iisdem sic Agathias l. 3. ἐν γὰρ τοῖς ἔθνεσι τοῖς ὅσα ὑφ' ἑτέραν βασιλείαν τετάχαται, οὐκ οἶδα ἔγωγε ἄλλο οὕτω κλεινόν που φῦλον καὶ εὔδαιμον, πλούτου τε ὑπερβολῇ καὶ πλήθει κατηκόων, τόπων τε εὐκαιρίᾳ καὶ ἀφθονίᾳ τῶν ἐπιτηδείων, καὶ τῇ τῶν ἠθῶν εὐκοσμίᾳ τε καὶ δεξιότητι *Inter nationes quæ sub alieno imperio constitutæ sunt* (id est extra Romanorum ditionem) *nullam equidem aliam vidi ita celebrem atque fœlicem tam opum excellentia quam multitudine subditorum, locorum etiam opportunitate abundantiaq; rerum necessariarum, ac morum elegantia & dexteritate.*

E Unum in Herodoto superest, Colchicam linguam Ægyptiæ fuisse similem, quod penitius scrutari nostrûm non est, cum hodie neutra extet. Tantum, ut Ægyptiam passim observamus communia quædam habuisse cum Syra & Hebræa, ita de Colchica non despero id ipsum posse probari. Primo ipsum Colchorum nomen factum videtur ex Hebræo & Ægyptio כסלוחים *Casluchim*, ablata litera S, quæ ante L difficilius sonat. Et Phasidis vocabulum pro rivo vel flumine merè Syrum est. Sic Psalmo Syro 42, 2. על פצידא דמויא *(al phaside demojo)* ad rivos aquarum.

quarum. Et veteris Colchorum regiæ Σύβαρις *Sybaris* nomen videtur compoſitum ex ignoto Συ & βάρις. Ita Græci efferunt Hebræum בירה *bira*, quod pro regia occurrit aliquoties in libris Eſdræ, Danielis & Eſtheræ. Sic Dan. 8, 2. ἐν Σούσοις τῇ βάρει ubi Hebræa בשושן הבירה. De regia Colchorum Sybari en tibi locum inſignem ex Diodori l. 4. p. 174. τὴν δὲ Μήδειαν ἱστοροῦσι καθηγήσασθαι τοῖς Ἀργοναύταις πρὸς τὸ τοῦ Ἄρεος τέμενος, ἀπέχον ἑβδομήκοντα σταδίους ἀπὸ τῆς πόλεως: ἣν καλεῖσθαι μὲν Σύβαριν, ἔχειν δὲ τὰ βασίλεια τῶν Κόλχων *Medeam ajunt Argonautas ad templum Martis deduxiſſe ſtadiis ſeptuaginta procul ab urbe Sybari Colchorum regia.* Fuit & in Iſtriæ & Italiæ confiniis *Pola* urbs à Colchis exulibus condita, quod ipſum Polæ nomen ſignificaſſe teſtantur hæc Callimachi apud Strabonem l. 1 & 5.

> Ἄστυρον ἐκτίσαντο τὸ μὲν Φυγάδων τις ἐνίσποι
> Γραικὸς, ἀτὰρ κείνων γλῶσσ᾽ ὀνόμηνε Πόλας.
> *Urbem extruxerunt, cui lamentabile fecit*
> *Nomen ab exilio Colchica lingua Polas.*

Nempe פלה *pala* in *Piel* Hebræis & Syris eſt ſeparare, auferre, amovere. Unde in Chaldæo Paraphraſte paſſim פלי מן ארעא *amovit à terra*, id eſt in exilium egit. Sic 1. Sam. 28, 9. *Saul* פלי *removit pythones & ariolos ex terra:* 1. Reg. 15, 12. ופלי *Et removit ſcorta ex terra:* Et. 22, 47. פלי *Removit illos ex terra.* Inde *Pola* Colchis exulem vel exilium ſonabat. Rurſus ut lacus ab Hebræis & Syris maria appellantur; Hinc mare Galilææ, mare Salis, mare Genezareth &c. Ita etiam apud Colchos. Ariſtoteles Meteor. lib. 1. c. 13. ἥ γε ὑπὸ τὸν Καύκασον λίμνη, ἣν καλοῦσιν οἱ ἐκεῖ θάλατταν *lacus ſub Caucaſo, quem incolæ vocant mare.* Apparet ex ſequentibus lacum illum fuiſſe circa Coraxos, quos inter Colchidis populos recenſent Mela, Plinius, Stephanus &c. Fuit & alius in Colchide lacus circa Phaſidis oſtia quod parvum mare dicebatur. Agathias lib. 3. τῆς γὰρ λίμνης, ἣν δὴ σμικρὰν θάλατταν ὀνομάζουσι, τὴν ἐς τὸν Εὔξεινον πόντον ἐκροὴν φερομένην. Quin & tota de aureo vellere fabula videtur ſumpſiſſe originem ex homonymia vocis Syræ גזא quæ & *gazam* & *vellus* ſignificat. Proinde vellus illud aureum nil quicquam fuit quam gaza ſeu theſaurus regius quem Argonautæ expilarunt. Tale eſt quod שור murum & taurum ſignificat, נחש æs & draconem. Qua homonymia abuſi, ut innuerent ærarium in arce ſervari muro duplici cincta, & aheneis portis obſerata, duos tauros finxerunt, & draconem velleris aurei cuſtodem eſſe.

Colchorum porro Regibus aurum fuit affatim ex fluminum ramentis, maxime apud Soanes de quibus Strabo l. 11. παρὰ τούτοις δὲ λέγεται καὶ χρυσὸν καταφέρειν τοὺς χειμάῤῥους *apud illos autem ajunt aurum etiam deferre torrentes.* Et Appianus in libro Mithridatico: χρυσοφοροῦσι δὲ ἐκ τοῦ Καυκάσου πολλαὶ πηγαὶ ψῆγμα ἀφανὲς *multi fontes è Caucaſo fluentes auri ramenta deferunt.* Et Euſtathius in Dionyſium: χρυσὸν παρ᾽ αὐτοῖς οἱ χείμαῤῥοι καταφέρουσιν *aurum apud illos torrentes deferunt.* Quo auro tradit Plinius nullum eſſe abſolutius, quia curſu ipſo trituque perpolitur. Quinetiam iisdem è locis auri fodinæ erutæ, ſi quidem his Plinii fides: *Jam regnaverat in Colchis Salauces & Eſubopes qui terram virginem nactus, plu-*

l. 33. c. 4.

l. 33. c. 3.

A *plurimum argenti aurique eruisse dicitur in Samnorum gente* (legi malim Soanorum vel Soanum, quomodo idem alibi Soanes vocat) *& alioquin velleribus aureis inclito regno. Sed & illius aureæ cameræ & argenteæ trabes narrantur, & columnæ atque parastatæ.* Hæc de Colchis sive Casluchis, quæ multo erunt firmiora, cum explicavero qui sint כפתרים Caphthoræi.

CAPUT XXXII.

Caphthorim כפתרים

B Caphthoræi vicini Casluchis. Philistæi ab utrisque orti. Caphthor omnes veteres statuunt esse Cappadociam. Intelligo Cappadociæ partem Colchis proximam, circa Trapezuntem, ubi *Side* & *Sidene*. *Side* Gr. idem quod Hebr. *Caphthor*, nempe malum Punicum. Ptolemæus emendatus, Sidenes populi. Flumen Sidenum. Opes Colchidis expeditionum in eam incentivum. Quomodo Ægyptiorum qui eo se contulerant pars regressa est in Palæstinam. Poetis de hâc expeditione aliquid suboluisse. Typhon Ægyptius, ad Colchidem & Caucasum usque progressus, retrocedere coactus, obiit in Palæstinâ prope lacum Sirbonidis. Testes Apollonius, Herodotus & Plutarchus Prope Sirbonidem Cassius mons unde dicatur Mons קצי *Cassi* id est *Terminalis*. In manu Cassii Jovis malum Punicum Caphthoræorum symbolum. Casluchi & Caphthoræi Chaldæo interpreti & Junio qui sint *Damiata* Ταμίαθις non Pelusium. Ezech 30. multæ urbes Ægyptiæ, Amos 9,6. *Syros è Kir* Chald. קרני vel קרינא *Kir* Gedrosiæ urbs. *Kagύva*, ad Amardum fl. *Cyrus* Iberiæ fl. etiam *Cyrnus*. *Kir* circa Elymæos Es. 22,6. Cassiotæ & Sethroitæ unde dicti, Sethronis oppidi cur videtur conditor Sethon. Cur pro Casluchis Chaldæorum unus habeat Pentapolitanos, alter Pentaschœnitas. Uterque refellitur.

Caphthoræi populi sunt à Casluchis ita diversi, ut vicinos esse pateat, quia Philistæi hic è Casluchis, alibi è Caphthoræis prodiisse leguntur. Jerem. 47, 4. *quia vastat Dominus Philistæos* שארית אי כפתור *residuum provinciæ Caphthor*; Amos 9, 7. *Annon Israelitas deduxi ex terrâ Ægypti, & Philistæos ex Caphthor?* Quin & ipse Moses narrat Deut. 2, 23. quomodo Auvæos circa Gazam habitantes Caphthoræi ex Caphthor egressi destruxerint & eorum sedes occupa-D verint. Quæ mihi non videntur aliter posse conciliari quam si Casluchos & Caphthoræos dicamus populos ita fuisse conjunctos ut in unum coaluerint. Ergo vel in ipsâ Colchide, vel in finitimis locis Caphthoræorum fuit sedes.

In hac dubitatione, si consulamus scripta veterum, omnes unanimi consensu respondebunt Caphthor esse Cappadociam & Caphthoræos Cappadoces. Ita Græci interpretes, & Vulgatus, & Eusebius, & Hieronymus, & Theodoretus, & Cyrillus, & Procopius, & veterum si qui alii sunt qui in ea Scripturæ loca inciderint, in quibus agitur de Caphthoræis. Neque aliter Chaldæi tres interpretes Onkelos, & Jonathan, & Jerosolymitanus, qui pro terrâ *Caphthor* habent E קפטוקיא & pro Caphthoræis קפתוקאי vel קפורקאי id est Cappadoces. Et in historia Josephi Ben Gorjon aliquoties pro Strabone Cappadoce legitur סטרבון הכפתור *Strabo Caphthoræus*.

c. 6. edit. Venet. &c.

Itaque hoc maneat Caphthoræos in Cappadociâ quidem fuisse, modo ne intelligatur universa Cappadocia, quam aliis jam ex parte assignavimus; Sed ea Cappadociæ pars quæ Colchis fuit proxima, nempe circa Trapezuntem ubi desi-

nebat Colchis. Strabo l. 12. τῆς Ἑρμωνάσσης πλησίον ἡ Τραπεζοῦς, εἶθ' ἡ Κόλχις *prope Hermonassam est Trapezus, deinde Colchis.* Arrianus in Periplo: Τραπεζουντίοις μὲν Κόλχοι ὅμοροι *Trapezuntiis quidem Colchi sunt finitimi,* Quin & Xenophon his antiquior Trapezuntem describit ἐν τῇ Κόλχων χώρᾳ *in regione Colchorum* Anabas. l. 4. sub finem.

Unum afferam ex quô constabit nos rectè conjectasse. Malum Punicum Hebræi *caphthor* vocant, & Græci σίδην *siden.* In iis porro locis urbs fuit Σίδη *Side,* à quâ Sidene regio dicta. Strabo l. 12. p. 548. Μετὰ δὲ τὴν Θεμίσκυραν ἔστιν ἡ Σιδηνὴ *post Themiscyram autem est Sidene.* Et paulo post: ταύτῃ Σίδην ἀφ' ἧς ὠνομάσθη Σιδηνὴ *Sidem urbem à quâ nomen habet Sidene.* Et rursus: Μετὰ δὲ τὴν Σιδηνὴν ἡ Φαρνακία ἐστὶν ἐρυμνὸν πόλισμα, καὶ μετὰ ταῦτα ἡ Τραπεζοῦς *post Sidenem autem est Pharnacia munitum oppidum, & postea Trapezus.* Et Ptolemæus lib. 5. cap. 6. in urbibus Ponti Cappadocici παρὰ τὴν Σιδηνὴν *juxta Sidenem* (ita legendum, non Σιδόνην Sidonem ut vulgo) urbes littoreas quinque recenset *Iscopolim, Cerasuntem, Pharnaciam, Hyssi portum, & Trapezuntem.* Inde Plinius lib. 6. cap. 4. *Sidenes* habet populos, *flumenque Sidenum quô alluitur oppidum Polemonium.* Ex quibus locis inter se collatis colligo Sidenes populos Ponti Polemoniaci & Cappadocici maritima tenuisse à Thermodoonte fluvio usque ad Trapezuntem & Colchidis fines, cum in mediterranea non liceret se diffundere, quia Chalybes & Tibareni occupabant montes proximos. Hi porro Sidenes à Side dicti, quæ est ipsissima urbs *Caphtor* velata nomine diversæ linguæ.

Neque est quod quisquam roget cur Casluchi & Caphthoræi è patrio solo egressi in tam remota secesserint. Multæ potuerunt subesse causæ tam longinquæ peregrinationis, quas divinare nostrûm non est. Tamen hæc Strabonis maxime est obvia: ὁ πλοῦτος τῆς ἐκεῖ χώρας ἐκ τῶν χρυσείων, καὶ ἀργυρείων, καὶ σιδηρείων, δικαίαν τινὰ ὑπαγορεύει πρόφασιν τῆς στρατείας *opes illius regionis ex aurei, argenti, ferriq; metallis justum expeditionis prætextum subministrant.* Atque id ipsum Phrixum impulit, & Jasonem, & Sesostrim, & Persas, & Medos postmodum, Saracenos denique ex intimâ Arabiâ ut in Colchidem excurrerent. Itaque cum famâ tenui veteres Ægyptii aliquid inaudivissent de regione auriferâ versus Bootem, verisimile est Casluchæos hâc illecebrâ pellectos ὥσπερ ἴυγγί τινι, id in animum induxisse ut colonias eo deducerent.

l. 1 p. 45.

Sed post exantlatas itineris tam tædiosi molestias, seu res famæ non responderet, sive hominibus in Ægypto natis frigus illorum locorum minus esset tolerabile; sive per Scythas, & Moschos, & Tibarenos qui vicinos locos tenebant, non liceret illis pacatè & in tuto degere, multos cœpit patriæ veteris desiderium; Unde factum ut pars illorum, cum decrevisset in patriam postliminio reverti, priscasque revisere sedes, devenerit Palæstinam usque, ubi hæsit pulsis Avvæis Deuter. 2, 23. Hæc sunt in re obscurâ quæ vero mihi videntur maxime esse consentanea.

De hâc expeditione videtur Græcis Poëtis aliquid suboluisse, quod illi more suo fabulis involverunt. Typhonem scilicet fingunt (gigantem Ægyptium fratrem

Plutarch. de Iside. Diod. l. 1 p. 12.

A trem Osiridis, ut ex Plutarcho & Diodoro constat) bellum in Superos moturum ad Caucasum usque penetrasse, & post multa prælia fulmine ictum à Jove, fugisse in Palæstinam, & ad lacum Serbonidis exspirasse, ubi hodieque jaceat. Non pigebit eâ de re Apollonii versus adscribere, quibus Colchici draconis natalem locum ita describit:

------ὅν αὐτὴ γαῖ ἀνέφυσεν l. 1. v. 1213.
Καυκάσου ἐν κνημοῖσι Τυφαονίῃ ὅθι πέτρῃ,
Ἔνθα Τυφάονά φασι Διὸς Κρονίδαο κεραυνῷ
Βλήμενον, ὁππότε οἱ στιβαρὰς ἐπορέξατο χεῖρας
B Θερμὸν ἀπὸ κρατὸς στάξαι φόνον, ἵκετο δ' αὕτως
Οὔρεα καὶ πεδίον Νυσήϊον, ἔνθ' ἔτι νῦν περ
Κεῖται ὑποβρύχιος Σερβωνίδος ὕδατι λίμνης.

Ii Latinè sic sonant:

------mater quem terra creavit,
Hic ubi Caucasio est in saltu petra Typhonis,
Fulmine ibi cæsum memorant atque igne Typhœum,
Impendens capiti fatum ut præverteret, ambas
Opposuisse manus telo Jovis, & juga Nysæ
C *Præcipiti petiisse fugâ, mersumque jacere*
Nunc etiam in torpente lacûs Serbonidis undâ.

Inde in Thaliâ Herodotus: ἀπὸ δὲ Σερβωνίδος λίμνης, ἐν τῇ δὴ λόγος τὸν Τυφῶ κεκρύφθαι *à Serbonidis lacu in quô Typho fertur occultus.* Et Plutarchus in Antonio Serbonidem lacum dicit ab Ægyptiis appellari Τυφῶνος ἐκπνοὰς *Typhonis exhalationes.* Hæc ideo affero, quia Typhon ille quisquis est, videtur fuisse dux expeditionis Ægyptiorum primum ex Ægypto in Colchidem, deinde ex Colchide in Palæstinam susceptæ. Quod non obscurè significant hæc fabularum involucra. Stephanus in Ἡρῶ Typhonem scribit Jovis fulmine percussum fuisse Heroopoli, quæ à Serbonidis lacu non longè distat.

D Dum in eô sumus, non omittendum prope lacum Serbonidem Cassium esse montem Syris קצי *Cassi*, id est Terminalem dictum, quia Ægyptum Syriamque disterminat. Herodotus lib. 3. ἀπὸ Κασίου ὄρεος τοῦ οὐρίζοντος Αἴγυπτόν τε καὶ Συρίην. In eo porro monte, & Pelusii quæ est urbs proxima, delubrum fuit Cassii Jovis, quem verius Deum Terminum dixeris. *Is pingebatur extensâ manu, malum Punicum ferens propter mysticam aliquam causam.* Achillis Tatii verba sunt lib. 3. προβέβληται δὲ τὴν χεῖρα, καὶ ἔχει ῥοιὰν ἐπ' αὐτῇ, τῆς δὲ ῥοιᾶς ὁ λόγος μυστικός. Sic nempe significabatur eum Deum terminos tueri Palæstinæ, cujus incolæ origine Caphthoræi habebant pro insigni כפתור *caphthor*, id est malum Punicum. Hæc vide-
E esse ratio mysterii latentis, de quo Tatius, τῆς δὲ ῥοιᾶς ὁ λόγος μυστικός.

Interpretatio quam attulimus non parum confirmatur ex aliarum incommodis. Pro Casluchis Jonathan habet Pentapolitanos seu Cyrenæos, Jerosolymitanus Pentaschœnitas Pelusio proximos, uterque Cappadocas pro Caphthoræis. Et Arabs *Damiatam*, & pro Casluchæis *Saidæos*, id est incolas Thebaidis in

extremâ Ægypto prope Æthiopiam. Hęc planè sunt ἀσύςατα. Sic enim Caphthoræi divelluntur à Casluchis, cum ex Scripturâ constet conjunctos fuisse populos, quia modò ad hos, modò ad illos refertur origo Philistæorum. Ne in hoc ἄτοπον incideret Junius, Casluchæos posuit in Cassiotide, & Capthoræos in Sethroite Nomo; ambos circa Pelusium. Nam ad Cassium montem est Cassiotis & Sethroites Nomus ad orientem Bubastici fluminis, ubi metropolis *Sethron*, quæ alio nomine dicitur Ἡρακλέυς μικρὰ πόλις *Herculis parva urbs*. Vide Strabonem, Ptolemæum, Plinium, Stephanum &c. Sed huic sententiæ primo opponitur veterum consensus unanimis, qui terram *Caphthor* in Cappadociâ ponunt. Unum excipio ex Hebræis Benjaminem, atque hunc sequutos Arabem interpretem nuperæ editionis, & authorem libri *Juchasim*, quibus כפתור est דמיט *Damiata*, id est Stephani Ταμίαθις, non *Pelusium* ut volunt. Nam *Damiata* est in *Delta* trans Bubasticum ad Taniticum ostium. Secundò cum toties incidant sacri scriptores in earum urbium nomina, quæ prope Palæstinam fuerunt, in ipso Ægypti aditu; Mirũ erit Casluchos & Caphthoræos, siquidem erant tam obvii, ne semel quidem nominari, cum de Ægypto res est. Maximè Ezech. 30. qui è vicinis urbibus meminit *Tsòan*, id est Taneos; Et *Sin*, id est Pelusii; Et *Aven*, id est Heliopoleos; Et *Pibeseth*, id est Bubasti; Et *Taphnes*, id est Daphnarum Pelusiarum. Tertiò si Casluchis & Caphthoræis sedes in Ægypto fuit, adeoq; in Ægypti parte quæ Palæstinam attingit, non satis video quorsũ Deus ita loquatur Amos. 9, 7. *Nonne Israelem eduxi è terrâ Ægypti, & Philistæos è Caphthor, & Syros è Kir.* In eô certè locô aut componuntur ἀσύγκλωςα, quod absit ut vel cogitemus, aut Philistæi tam advenæ fuerunt in terrâ Caphthor, quàm Israëlitæ in Ægypto, & Syri in Kir, quò abducti fuerant ab Assyrio Rege Tiglat-Pileser 2. Reg. 16, 9. Unde sequitur terram *Caphthor* fuisse extra Ægyptum. Neque enim Philistæi filii Mesraim potuerunt in Ægypto haberi pro advenis. Præterea *Kir* à Syriâ valde remota est, sive urbs intelligatur in provinciâ Mechran, id est Gedrosiâ, cujus meminit Geographus Arabs. Aut cum Chaldæo קרני vel קרינא id est Ptolemæi Κερήνα, interpretibus *Curna*, Mediæ urbs Mediterranea ad Mardum vel Amardum fluvium qui in mare Caspium exit; Nisi quis Iberiam intelligi malit & regionem ad *Cyrum* fluvium qui idem vocatur Κύρνος *Cyrnus* Dion. l. 36. Neque enim Africæ Cyrene potest hîc intelligi, quæ nondum erat condita, nec unquam fuit sub Assyriorum jugo. Addo circa Elymæos *Kir* fuisse colligi ex his Esaiæ 22, 6. *Elam gestavit pharetram &c. & Kir exprompsit clypeum.* Rursus iter Israelitarum ab Ægypto in terram Chanaan pro longo haberi potest, si respicias tempus insumptum in eâ expeditione, quadraginta scilicet annos, & viarũ ambages per quas illos circumduxit Deus in eremi solitudine. Itaq; Philistæos si fingas ex Sethroite Nomo aut ex vicinâ Cassiotide in Palæstinâ migrasse, non videtur potuisse conferri Philistæorum migratio è terrâ Caphthor cum eductione Syrorum è Kir, & Israelitarum ex Ægypto. Neq; doctum & pium virum puto quicquam movisse ut Caslachos haberet pro Cassiotis & Caphthoræos pro Sethroitis, quam nominum allusionem quandam, licet valde remotam. Sed hæc qualiscunque allusio in Hebraicâ Scripturâ nulla est. Neque enim

Strab. l. 17.
Ptol. l. 4. c. 5.
Steph. in Σίθρον.

p. 7 clim. 2.
l. 6. c. 2.

Ex. 16, 35.
& 13, 18.
Num 32, 13.

Cassio-

A Cassiotæ à Casluchis, sed à Cassio monte dicti, quem Syri קצי *Cassi*, quasi Terminalem vocabant, ut jam ante monuimus. Nec Sethoitæ à Caphthor, sed à Sethrone Metropoli; Et Sethron urbs inserto R à Sethone conditore, qui cum in iis locis Sennacheribum & Assyrios Pelusium obsidentes & reliquæ Ægypto imminentes magna clade affecisset, ut ex Herodoto & Josepho discere est, videtur eam urbem excitasse in victoriæ monumentum: Quo facit quod binomia fuit, nam & Sethron vocatur à conditore, ut quidem nos conjectamus, & Ἡρακλέους μικρὰ πόλις *Herculis parva urbs*, tanquam illi Deo consecrata cujus auspiciis Ægypti putabant se victoriam adeptos. Ex Sethone *Sethron* factum πλεονασμῷ τοῦ ρ, ut in σκῆπτρον & similibus.

Herod. l. 2. c. 141. Joseph. Antiq l. 10. c. 1.

B Jam hoc quoque aperiendum cur pro Casluchis è quibus egressi sunt Philistæi, Chaldæorum unus habeat Pentapolitanos, alter Pentaschœnitas. Notum est Philistæorum quinque fuisse præfecturas: his quinque præfecturis unus respondere putavit in Pentapoli quinque urbes, alter in Pentaschœno quinque schœnos. Utrumque valde absurde: Neque enim è Pentapoli potuerunt egredi Philistæi, quæ Palæstina recentior est annis minimum mille trecentis. Multo minus è Pentaschœno, Nomo ignobili inter Casium & Pelusium cui nomen fecit ambitus quinque schœnorum, id est milliarium XL.

C

CAPUT XXXIII.

פוט *Put* vel *Phut*.

PHut & *Misraim* Africam inter se diviserunt. Ab Ægypto ad Tritonidem usque paludem plerique Ægyptiis utuntur moribus. Πατεῖσθαι quid significet. Valla & Stephanus notati. Hesychius emendatus. *Putea* urbs. *Phut* flumen. *Phthia* portus. *Pythis* extrema, *Phthemphuti* Nomus, Pars Phutæorum Ægypto vicini. Ezech. 30, 5. *Chub* quis populus. An qui circa Paliurum. Phutæi clypeo insignes Jerem 46, 9. Ægyptiorum clypei ad pedes porrecti. Libyes ad Tritonidem usque eodem modo armati. *Phut* idem quod פוץ *phuts* sparsus. צ & ט permutantur. Afri dispersi & Nomades. Inde Africa pantheræ pelli similis. לוב *Lub Libya*, & *Lubai Libes* D in libris Paral. & Daniele & Nahum. *Lub* esse Ægyptum Hebræi quam ineptè probent. Libes non dicuntur à colore, sed à qualitate soli. לוב *Lub* Arab. sitis. תלאובות siticulosa loca Os. 13, 5. Deserta siti regio. *Xerolibya* Arab. לוביה *Lubia*. Avicenna emendatus, interpres notatus. Lilybæum Phœnices dixisse quasi ללובאי quia Libyam versus porrigitur. Europæ itidem & Asiæ nomina Phœnicia. *Europai* ab alba facie dicti, ut & Europa Cadmi soror. Asia quasi חציה *asija* media, quia Asia minor, cui primo competit hoc nomen, inter Europam & Africam media. *Lubai* id est Libes, *curribus & equitibus* 2. Par. 16. 8. LXX. malè legerunt. De Libyum equis & curribus multa. Equitandi ars à Neptuno Libyco Deo. In fabulis primus equus è petra natus cur *Scythius* dictus Syr. שקיף *sciph* petra.

E AFricam inter se diviserunt duo Chami filii *Put* vel *Phut* & *Misraim*. Huic Ægyptus obtigit & pleraque Africæ ad Tritonidem usque Paludem, quæ Africam dividit in duas partes pæne æquales. Illi quicquid trans Tritonidem usq; ad Oceanum Atlanticum. Argumento sit quod docet Herodotus Africæ plerosque incolas ad ortum Tritonidis Ægyptiis uti moribus, cum multo aliter vivant quotquot ad occasum degunt. Præstat audire ipsum Herodotum: μέχρι τῆς Τριτωνίδος λίμνης ἀπ' Αἰγύπτου νομάδες εἰσὶ κρεοφάγοι τε καὶ γαλακτοπόται Λίβυες, καὶ

l. 4. c. 186. & 187.

θηλέων τε βοῶν οὔτι γευόμενοι, διότιπερ οὐδ᾽ Αἰγύπτιοι, καὶ ὗς οὐ τρέφοντες. βοῶν μέν νυν θηλέων, οὐδ᾽ αἱ Κυρηναίων γυναῖκες δικαιεῦσι πατέεσθαι, διὰ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ Ἶσιν, ἀλλὰ καὶ νηστείας αὐτῇ καὶ ὁρτὰς ἐπιτελέουσι, αἱ δὲ τῶν Βαρκαίων γυναῖκες οὐδὲ ὑῶν προσῆσι βουσὶ γεύονται. ταῦτα μὲν δὲ οὕτω ἔχει. τὸ δὲ πρὸς ἑσπέρης, τῆς Τριτωνίδος λίμνης οὐκέτι Νόμαδές εἰσι Λίβυες, οὐδὲ νόμοισι τοῖσι αὐτοῖσι χρεώμενοι *Ab Ægypto usque ad Tritonidem lacum Nomades Libyes sunt qui carne & lacte vescuntur, sed ab esu vaccarum abstinent, sicut & Ægytii, suesque non alunt. Sed nec Cyreneæ fœminæ vaccas gustare legitimum putant, propter Isim quæ in Ægypto colitur, quin & jejunia & festos dies ipsi consecrant: Barcæorum autem mulieres, præter vaccas, etiam à suibus abstinent. Et hæc quidem ita se habent: At Libyes qui ad occasum lacus Tritonidis habitant, jam non sunt Nomades, nec iisdem utuntur legibus.* Lectorem obiter moneo, vocem πατέεσθαι in Herodoto, quam Valla non intellexit, non debuisse Stephanum habere pro suspecta. Nam Herodoto πατέεσθαι est *degustare*. Sic lib. 2. c. 6. κτείναντες μέντοι οὐ πατέονται *postquam occiderunt non gustant*. Hesychius: Πατέοντο, ἐγεύοντο. Sic legendum, non ἠγγίοντο.

Ptol l. 3. c. 1.
Plin. l. 5. c. 1.
Joseph. Antiq l. 1. c. 7.

Aliquod servabat vestigium prisci nominis *Put* vel *Phut* Africæ urbs *Putea* sub Adrumeto, & Mauritaniæ Tingitanæ amnis *Fut* qui in Oceanum influit. Illius meminit Ptolemæus, hujus Plinius & multi veterum. Josephus: ἔκτισε δὲ καὶ Φούτης τὴν Λιβύην. Φουτους ἀπ᾽ αὐτοῦ καλέσας τοὺς ἐπιχωρίους. Ἔστι δὲ καὶ ποταμὸς ἐν τῇ Μαύρων χώρᾳ τοῦτο ἔχων τὸ ὄνομα. Ὅθεν καὶ τοὺς πλείστους τῶν Ἑλληνικῶν ἱστοριογράφων ἔστιν ἰδεῖν μεμνημένους τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς παρακειμένης αὐτῷ χώρας Φούτης λεγομένης. Hieronymus: *Phut Libyæ: à quo & Mauritaniæ fluvius usque ad præsens Phut dicitur, omnisque circa cum regio Phutensis; Multi scriptores tam Græci quam Latini hujus rei testes sunt.* Idem habetur in Eusebio de locis, & in Eustathii Hexaemero, & Isidori originum lib. 9 cap. 2. Pro *Fut* vel *Phut* Ptolemæus Θοῦθ, & interpretes *Phthuth* scribunt.

Hieron. in tradit. Hebr.

l. 3. c. 1.

Ptol l. 4 c. 5.

Sed & in Marmarica huc videntur alludere, quamvis Græcam formam habeant, Φθία λιμὴν *Phthia portus*, & Πυθὶς ἄκρα *Pythis extrema*; Et in ipsa Ægypto, qua parte Libyæ contermina est, *Phthemphuti* vel *Phthembuthi* nomus. Ita variè scribitur in Ptolemæo; Et in Plinio *Phthemphu*. Neque enim *Phutæos* omnes trans Tritonidem ablegamus. Illorum nonnullos in Ægypti vicinia sedes habuisse ex eo patet quod Jerem. 46, 9. & Ezech. 30, 5. Ægyptiacis bellis implicantur cum Arabibus, & Chusæis, & Ludæis, & Chubæis, quos habitasse puto circa *Paliurum* oppidum in Marmarica, quia כוב *Chub* Syris est *Paliurus*. Sed & Nahumi 3, 9. præter Chusæos & Ægyptios etiam Phutæi censentur inter populos qui suppetias ferunt urbi *No-Amon*, id est Thebis adversus ingruentes Chaldæos.

Plin. l. 5. c. 9.

Ptol l. 4 c. 5. Antonino *Paniurus*.

Huc facit quod Phuthæos Jeremias describit tanquã clypeo potissimũ insignes: *Phutæi*, inquit, תפשי מגן *apprehendentes clypeum*, clypeum nempe inusitatæ magnitudinis, ut ex eo essent notabiles. Atque hæc ipsissima fuit Ægyptiorum armatura: Quos describit Xenophon Cyrop. lib. 6. σὺν ἀσπίσι τοῖς ποδήρεσι *cum clypeis ad pedes usque porrectis*. Cujusmodi clypeum ex Homero appellaveris ἀσπίδα ἀμφι-

Jerem 46, 9.

A ἀμφιβρότην, id est τὴν πανταχόθεν τοῦ βροτοῦ, ὅ ἐστι τὸν ἄνθρωπον περιέχουσαν καὶ σκέπουσαν clypeum *ambivirum* ut ita dicam, seu qui hominem ab omni parte ambit & circumtegit. Hos clypeos idem Xenophon lib. 7. cum Persarum thoracibus & gerrhis ita confert: αἵ τε ἀσπίδες πολὺ μᾶλλον τῶν θωράκων καὶ τῶν γέῤῥων, καὶ στέγουσι τὰ σώματα, καὶ πρὸς τὸ ὠθεῖσθαι συνεργάζονται, πρὸς τοῖς ὤμοις οὖσαι. συγκλείσαντες οὖν τὰς ἀσπίδας ἐχώρουν καὶ ὤθουν *& clypei multo magis corpora tegunt quam Persarum thoraces & gerrha* (cetræ vimineæ) *& ad urgendum juvant, cum ad humeros sint, consertis igitur clypeis Ægyptii procedebant & urgebant.* Hinc Maximus Tyrius sermone tertio: ἐπιόντος αὐτοῖς βαρβαρικοῦ στόλου, ἵππου Μηδικῆς, ἁρμάτων Περσικῶν, ἀσπίδων

B Αἰγυπτίων *irruente in ipsos barbarico exercitu, equitatu Medico, curribus Persicis, scutis Ægyptiis.* Et Heliodorus lib. 9. χρόνον μὲν οὖν τινα συνειστήκεισαν οἱ Αἰγύπτιοι, καὶ τῷ συνασπισμῷ πρὸς τὴν τοξείαν ἀντεῖχον *Ægyptii igitur aliquandiu servarunt ordines, & facta testudine jaculationi obstiterunt.* Id enim est propriè συνασπισμὸς, cum in conserto agmine testudinis in modum clypei conseruntur.

Iliad. v. 130.

> Φράξαντες δόρυ δουρὶ, σάκος σάκεϊ προθελύμνῳ,
> Ἀσπὶς δ' ἀσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ,
> *Hastamque hasta premit, parmam quoque proxima parma,*
> *Et clypeus clypeum, & galeam galea, atque virum vir.*

C Ad quem pugnæ modum ab Ægyptiis acceptum se conformasse Libyes ad Tritonidem usque paludem suspicatur Herodotus in Melpomene: Quin & τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ κράνος inde ad Græcos devenisse eodem in loco asserit. Τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ κράνος, id est מגן וכובע *clypeum & galeam*, quibus armis Phutæos instruit Ezech. 27. v. 10. & 38. v. 5.

Cæterum cur Phutæorum nomen inditum fuerit his populis nondum est à quoquam observatum. quod tamen est valde obvium. *Phut* plane idem est quod פוץ *phuts*, sparsus, dispersus, ט *teth*, & צ *tsade* permutatis, ut in Syris טבי pro צבי *caprea*, & טיהרין pro צהרים *meridies*, & טלל pro צלל *tegere*. Quotquot utramque linguam vel primoribus labris degustarunt, sciunt hac permutatione nihil esse frequentius. Phutæis ergo nomen est à dispersione, quia propter sterilitatem regionis in magna parte Africæ continuæ non sunt habitationes, sed huc illuc dispersæ. Pomponius de Africanis Nomadibus: *In familias passim & sine lege DISPERSI, nihil in commune consultant.* Strabo de ipsa Africa lib. 17. κατοικίαις δὲ κατάστικτός ἐστι μικραῖς, καὶ ΣΠΟΡΑΣΙ, καὶ Νομαδικαῖς ταῖς πλείσταις *habitationibus parvis & DISPERSIS, & magna ex parte Nomadicis est interpuncta.* Nomades vocari notum est qui sine tectis passim ac sedibus vagi habent potius terras quam habitant: cujus dispersionis ratione confertur Africa cum pelle pardi, ut quæ habitationibus tanquam maculis sit interpuncta. Idem Strabo lib. 2. Ἐστι δ', ὥσπερ οἵ τε ἄλλοι δηλοῦσι, καὶ δὴ καὶ Γναῖος Πείσων, ἡγεμὼν γενόμενος τῆς χώρας, διηγεῖτο ἡμῖν, ἐοικυῖα παρδαλεῖ. κατάστικτος γάρ ἐστι ταῖς οἰκήσεσι περιεχομέναις ἐρήμῳ καὶ ἀνύδρῳ γῇ *Est autem, ut & alii docent, & Cnæus Piso, qui ejus regionis prætor fuit, nobis narravit, pantheræ similis. Interpuncta enim est habitationibus quæ circundantur terra deserta & siticulosa.* Addit has habitationes ab Ægyptiis vocari Αὐάσεις *Avases*, de qua voce jam actum. Hanc Africæ

l. 1. c. 8.

D

E

fricæ cum panthera ſimilitudinem paulo aliter interpretatur Dionyſius Periegetes, pellis maculas referens non ut Strabo ad loca culta, ſed ad ſolitudines. Verba ſunt: A

Παρδαλέῃ δέ μιν ἄνδρες ἐπικλείουσιν ὁμοίην,
Ἡ γὰρ διψηρή τε καὶ αὐχμήεσσα τέτυκται
Τῇ καὶ τῇ κυανῇσι κατάστικτο φολίδεσσιν.
Pardalis hanc pelli ſimilem dixere priores,
Quam loca ſenta ſitu, loca fœta furentibus Auſtris
Huc illuc ſquamarum inſtar longo ordine ſignant. B

Aliud Africæ nomen לוב *Lub*, in eſt *Libya*, eſt in Hebræorum uſu; unde Libes לובים *Lubæi* in variis Scripturæ Locis. Sic 2. Chron. 12, 3. *Venerunt cum eo ex Ægypto* לובים *Lubæi, Suchæi, & Chuſæi*, id eſt Libyes, Troglodytæ & Scenitæ. Et ibidem 16, 8. והלובים *Et Lubæi fuerunt in exercitu numeroſo in curru & equitibus.* Et Dan. 11, 43. de Antiocho לובים *Lubæi & Chuſæi in greſſibus ejus*, id eſt Libyes & Scenitæ erunt pediſſequi illius, ſive illi ſubjecti. Et Nahum. 3, 9. *Phut* ולוב & *Lubæi* (Libyes) *fuerunt in auxilio tuo*, unde vir doctus perperam colligit Phutæos & Libyes diverſos eſſe; Ibi enim *& Libyes* additur ἐπεξηγητικῶς.

Buxtorf. in Lex Talm. in לוב Aruch. in לודק

Scribunt Lexicographi *Lub* Hebræis eſſe Ægyptum. Et Talmudici quidem ita aſſerunt, ſed putri fundamento nixi, hoc nimirum quod Ægyptia faba, cum eſt recens, לובי *Lubi* vocatur. Neque enim à loco habet illud nominis, ſed à λοβοῖς id eſt ſiliquis quibus eſt adhuc incluſa, voce à Græcis mutuata. Sic τοὺς δολιχοὺς phaſeolos Græci poſteriores λοβοὺ; vocarunt & Arabes לובא *luba* & לוביא *lubia*; quia τοῖς λαβοῖς continentur. Quomodo ἀςάχυας *ſpicas* appellant ὅλους τοὺς σιτηροὺς καρπούς *totum tritici fructum*, ut Galenus rectè obſervat. C

De facult. aliment. l. 1. c. 28

Λίβυας à colore dici affirmat vir undecunque doctus. *Etenim*, inquit, λίβυς *antiqua lingua Græca niger.* Malim ego Libyum nomen deducere ab Hebræo *Lub*, cujus diverſa ratio. Neque enim ab incolarum colore ſed à qualitate ſoli ſumptum eſt. Nempe לוב *lub* nomen Arabice eſt ſitis, & לוב verbum ſiti languere. Hinc אבל לוב cameli ſiti deficientes, & נחל לוב agmen apum ſiti languidum. Hebræis לאב *laab* id ipſum eſt quod לוב *lub*, quomodo לאט *laat* idem quod לוט *lut*. Et ex לאב factum nomen תלאובות ſignificat arida & ſiticuloſa loca. Sic Oſeæ c. 13. v. 5. *Ego te cognovi in deſerto* בארץ תלאובות *in terra ſiticuloſa.* Ita explicat R. Jonas ex lingua Arabica, atque eum ſequuntur Kimchius & Aben-Ezra. Itaque *Lub* eſt terra ſitiens: ut à Lucano appellatur, D

Vid. Giggeiũ.

lib 1.

------*per calidas Libyæ ſitientis arenas.*

Quod nomen ſic toti convenit, ut tamen ſpecialius videatur poſſe tribui illi Africæ parti quam Græci *Xerolibyen* ex argumento nuncuparunt. Servius in illud Virgilii Æneidos lib. 4. *Hinc deſerta ſiti regio. Dicit*, inquit, *Xerolibyam, id eſt partem Africæ quandam quæ eſt inter Tripolim & Pentapolim.* E

lib. 4. fen. 4. tract. 3. c. 38. hiſt. anim. l. 6. c. 51.

Lub vel *Lubiæ* nomen etiam Arabes pro Libya uſurpant. Sic Avicenna capite de dipſade: *Eſt in regione* לוביה *Lubia*, pro eo quod Ælianus, γίνονται καὶ ἄρα ἐν Λιβύῃ.

A Λιβύη. Et in capite de baſiliſco: *Hic ſerpens multiplicatur in terrâ* אלתרך ולוביה *Turciæ & Lubiæ*, id eſt Libyæ. Ælianus: οἱ τὴν Λιβύην ὁδοιποροῦντες τὴν τῶν τοιούτων τροφὴν *qui per Libyam iter faciunt horum nutricem*, id eſt baſiliſcorum. In Latino Avicenna priore loco pro *Lubiâ* vel Libyâ ineptè habetur *Lokiati*, in poſteriore *Nubiæ*. Sed & in Arabico mendosè ſcribitur אלתרך *Altorc*, id eſt *Turcia*, in qua nullibi baſiliſci, pro אלברך *Albarc*, id eſt Barcæorum vel Barcitarum regione, Cyrenaicæ parte in quâ creantur. Plinius: *Cyrenaica hunc* (baſiliſcum) *generat provincia*. Solinus: *Cyrenis &c. à tergo barbarorum variæ nationes, & ſolitudo inculta, ſquallens & inacceſſa quæ baſiliſcum creat.* Non potuit expreſſius deſignare Barcæorum ſolitudines, quæ ſunt à tergo Cyrenes & Pentapolis. Ptolemæus: Κατέχουσι δὲ τῆς χώρας, τὰ μὲν ὑπὸ τὴν Πεντάπολιν Βαρκῖται *regionem autem tenent ſub* Cyrenaicâ *quidem Pentapoli Barcitæ*. Omninò igitur in Avicennâ pro אלתרך *Altorc*, ſcribendum אלברך *Albarc, id eſt Barcæ ſolitudo, ut hodieque vocatur*. Facilis fuit lapſus, quia T & B Arabum ſolis punctis differunt,

Avic. ubi ſup. cap. 22. hiſt. anim. lib. 3. c. 31.
Plin. l. 8. c. 21.
Sol. cap. 30.

Dum verſamur in nomine *Lub*, hoc quoque eſt animadvertendum, è tribus Siciliæ promontoriis Lilybæum Africam verſus porrigi. Strabo: Ἔστι δὲ καὶ ἀπὸ Λιλυβαίου τουλάχιστον δίαρμα ἐπὶ Λιβύην. *Eſt & à Lilybæo breviſſimus in Libyam trajectus.* Diodorus lib. 13. κατέπλευσε τῆς Σικελίας ἐπὶ τὴν ἄκραν τὴν ἀπέναντι τῆς Λιβύης καλουμένην Λιλύβαιον. Mela: *Pachynum vocatur quod Græciam ſpectat, Lilybæum quod in Africam.* Plinius: *Pelorus vergens in Italiam, Pachynum in Græciam &c. Lilybæum in Africam.* Solinus: *Lilybæum in Africam extenditur.* Ptolemæus: Ἐν Ἀφρικῷ πελάγει Λιλύβαιον πόλις καὶ ἄκρα *in Libyco mari Lilybæum urbs & promontorium.* Silius lib. 14.

lib. 6. p. 267.
lib. 2. cap. 7.
Plin l. 3. c. 8.
Solin. cap. 5.
Ptol. l. 3. c. 4.

Hic contra Libyamque ſitum, Chaurosque furentes
Cernis devexas Lilybæum nobile chelas.

Polyb. lib. 1. τέτραπται μὲν εἰς αὐτὴν τὴν Λιβύην &c. προσαγορεύεται δὲ Λιλύβαιον *Libyæ quidem obverſum eſt, vocatur autem Lilybæum.* Inde origo certa nominis, quæ tam eſt obvia, ut eam mirer nondum à quoquam eſſe obſervatam. Hoc promontorium Phœnices, qui multis ſæculis hæc loca inſederunt, cum viderent in Libyam maximè vergere, ſuâ linguâ vocarunt promontorium ללוב *Lelub*, id eſt verſus Libyam, vel ללוביא *Lelubæ*, id eſt verſus Libas, ſupple vergens: Ut vel hinc conſtet etiam Phœnices ita nominaſſe Africam. Quos imitati Græci ex *Lub* Libyam fecere. Hæc vera ſunt incunabula vocis haud quaquam negligendæ, cum veteris orbis tertia pars ex illâ denominationem ſumpſerit,

Sic videntur Phœnicibus debere nomina Aſia atque Europa, de quâ fatetur Herodotus in Melpomene, neque ſciri ὁκόθεν τὸ οὔνομα ἔλαβε τοῦτο, οὔτε ὅς τίς οἱ ἦν ὁ θέμενος *unde hoc nomen ſumpſerit, neque quis impoſuerit.* Neque neſciebat à Pœnis Europam dici חור אפא *ur-appa*, quaſi terram λευκοπρόσωπον, quia Europæi Africanos candore faciei multum ſuperant. Unde & Europa dicta eſt Cadmi ſoror, quaſi *alba facie* virgo. Aſia porro cum proprie dicatur magna illa peninſula quæ inter Europam & Africam medium occupat locum, quis non videt Aſiam

dici à Phœnicio חצי *asi*, quod non solum dimidium, sed & medium sonat. Sic חצי השמים est *μεσουράνημα* medium cœli Jos. 10, 13. חצי הלילה *μεσονύκτιον* Jud. 16, 3. & passim. Itaque חציה *Asia*, id est media, cœpit vocari Asiæ pars illa quæ media est inter Africam & Europam. Asiam minorem vulgo appellant, de quâ Plinius in præfatione libri tertii. *Hinc*, id est à Gadibus, *intranti dextra Africa est, læva Europa. INTER HAS ASIA EST.* Et Mela de Asiâ lib. 1. cap. 2. *MEDIA nostris æquoribus excipitur.* Sed & alio respectu Asiam cum Europâ & Libyâ conferens Eustathius illam asserit *μέσην ἀμφοῖν ἔχειν διάθεσιν medium inter illas habere statum.* Videsis locum in Dionys. post vers. 270. A

Sed ut ad Lubæos redeam sive Libas, de illis hæc Esdræ notanda sunt 2. Paral. 16, 8. והלובים *Et Lubæi fuerunt in exercitu multo* לרכב ולפרשים *cum curribus & equitibus.* Pro לרכב *cum curribus* Septuaginta legerunt לרחב *εἰς θάρσος*; sed alii Græci rectè habent *εἰς ἅρματα* & Hieronymus *quadrigis.* Nempe jam olim Libes vel equites, vel de curru præliari soliti, ut qui equitatu multum valeant. Herodotus in Melpomene: *Τέσσερας ἵππους ζευγνύναι παρὰ Λιβύων οἱ Ἕλληνες μεμαθήκασι Quadrijugos equos jungere à Libybus Græci didicere.* Xenophon de Cyro lib. 6. Cyrop. *τὴν μὲν Τρωικὴν διφρείαν πρόσθεν οὖσαν, καὶ τὴν Κυρηναίων ἔτι νῦν οὖσαν ἁρματηλασίαν κατέλυσε. τὸ γὰρ πρόσθεν χρόνον, καὶ οἱ ἐν τῇ Μηδίᾳ, καὶ Συρίᾳ, καὶ Ἀραβίᾳ, καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ τοῖς ἅρμασιν οὕτως ἐχρῶντο ὥσπερ νῦν οἱ Κυρηναῖοι. Solvit Troum bigas olim in usu & Cyrenæorum currus quibus hodieque utuntur. Superiore enim tempore & Medi, & Syri, & Arabes, & Asiatici omnes ita utebantur curribus ut nunc Cyrenæi.* Idem infra meminit *τῆς Τρωικῆς καὶ Λιβυκῆς διφρείας.* Et apud Maximum Tyrium sermone sept. *τὰ Κυρηναϊκὰ (παιδεύματα) διφρεῖαι instituta Cyrenaica* sunt *aurigationes.* Ita & Dionysius Periegetes: B C

Vid. quid Strab. 837. B. ex Callimach.

> *Κυρήνη τ' εὔιππος, Ἀμυκλαίων γένος ἀνδρῶν.*
>
> *Et Spartana dehinc Cyrene mater equorum.*

Quod puto sumptum ex his Pindari in Pythiis Ode 4. statim initio.

> *Σάμερον μὲν χρή σε παρ' ἀνδρὶ φίλῳ*
>
> *Στάμεν εὐίππου βασιλῆϊ Κυράνας,*

Hodie quidem oportet te apud virum amicum sistere equestris Regem Cyrenes. In quæ verba Scholiastes *Cyrenen εὔιππον equestrem appellat, non ἐκ τοῦ παρατυχόντος ex præsenti occasione, sed quia Neptunus Libes docuit τὴν τῶν ἁρμάτων καταζεύξιν equos currui jungere, & equestrem Minervam in Libyâ ortam esse dicunt; Quin & nonnulli asserunt ὅτι ἡ ἱππικὴ ἐν τῇ Λιβύῃ εὑρέθη artem equestrem in Libya esse inventam.* Tale est quod ibidem Pindarus Cyrenas appellat *εὐάρματον πόλιν*, & Libyes *ἐλάσιππον ἔθνος.* Hinc Ephorus: *Ἀθηναῖοι περὶ τὴν ναυτικὴν δύναμιν, Θετταλοὶ περὶ τὴν ἱππικὴν ἐμπειρίαν, Βοιωτοὶ περὶ τὴν τῆς γυμνασίας ἐπιμέλειαν. Κυρηναῖοι δὲ περὶ τὴν διφρευτικὴν ἐπιστήμην ἠσχόληνται Athenienses quidem ad nauticam, Thessali ad equestrem, Bœoti ad gymnasticam, Cyrenæi autem ad curulem artem se applicant.* D

Steph. in Βοιωτία & in Βάρκη.

Et Pausanias in Eliacis: *Θεόχρηστον δὲ Κυρηναῖον, ἱπποτροφήσαντα κατὰ τὸ ἐπιχώριον Λίβυσι Theochrestum Cyrenæum equos Libyum more ad curulia certamina alentem.* Et in Æliani variis Anniceris Cyrenæus ut artis suæ specimen Platoni exhiberet, E

Var. l. 2. c. 27.

juncto

A juncto curru in Academiâ multos cursus circumegit οὕτως ἀκριβῶς φυλάττων τοῦ δρόμου τὸν στοῖχον, ὡς μὴ παραβαίνειν τὰς ἁρματοτροχίας, ἀλλ᾽ ἀεὶ κατ᾽ αὐτὸν εἶναι *tam accurate currus meatum servans ut non discederet ab orbitis, sed semper in eodem tramite permaneret.* Unde est quod apud Polyænum lib. 7. Stratag. Arsabes. Persa in Græcos dimicaturus à Barcæis petit τὴν τῶν ἁρμάτων βοήθειαν *curruum subsidium.* Plura pete ex doctissimo Casaubono in Athenæum lib. 3. cap. 21.

Hûc facit quod Neptunus Libycus Deus, cujusque adeo cultum à Libybus Græci profitentur se didicisse, equos junxisse primus creditur, & equitandi artem invenisse. Quin & equorum genus ad Neptunum Poëtæ referunt. Atque ut hanc B fabulam Libycam esse scias, & à Pœnis in Libyâ ortam, *Scyphius* vocari traditur primus ille equus qui natus est è Neptuni semine in saxo dormientis, atque ideo Petræi dicti. Pindari Scholiastes enarrans quorsum Petræus appelletur Neptunus in Pythia quarta: ἐπίθετον Ποσειδῶνος ὁ πετραῖος· φασὶ δὲ καὶ ἀγῶνα διατίθεσθαι τῷ πετραίῳ Ποσειδῶνι, ὅπου ἀπὸ τῆς πέτρας ἐξεπήδησεν ὁ πρῶτος ἵππος. *Petræus Neptuni epitheton; ajunt autem certamen institutum esse in honorem Petræi Neptuni, ubi ex petrâ exiliit primus equus.* Et paulo ante: ἐπί τινος πέτρας κοιμηθεὶς ἀπεσπερμάτισε, καὶ τὸν θορὸν δεξαμένη ἡ γῆ, ἀνέδωκεν ἵππον πρῶτον, ὃν ἐπεκάλεσαν Σκύφιον. *Super quadam petra consopitus semen emisit, quô accepto terra primum equum edidit, quem vocarunt Scyphium.* Nempe Pœnis שקיף *sciph* erat petra, quomodo C Chaldæis & Syris. Sic in Chaldæo paraphraste שקיף עורב *sciph oreb* est petra oreb Jud. 7, 25. & Es. 10, 26. & passim occurrit שקיפי כיפא *sciphe cepha*, id est scopuli petræ. Et in Syro interprete לעל לשקיפא *leel lisciphο* super rupem. Ex שקיף *sciph* שקיפי *sciphi*, unde σκύφιος, Pœnis & Libybus idem quod Græcis πετραῖος. Ita vocatus est equus juxta fabulam ex petrâ editus.

Adhuc quæro quorsum *Phut* ab Arabe reddatur תפת *Tapsta.*

Herod. l. 2. c. 50. Pausan. Arcad. Sophocl. Oedip. Colon.

v. & Isac. in Lycopag. 123.

Vid. 1. Sam. 13, 6. Es. 2, 21. & 7, 19 & 57, 5. Jer. 16, 16. Matth. 8, 32. Marc. 5, 13.

CAPUT XXXIV.

Chanaan כנען.

D Judaicam fabulam de viris quatuor, Adamo, Abrahamo, Isaaco, & Jacobo Hebrone sepultis quæ inde dicta sit *Kirjath-Arbe*, niti verbis Josuæ 14, 15. perperam intellectis. Aliud commentum de cedris circa Sodomam ex quibus arca Noæ. Item de urbibus in terrâ Chanaan conditis à tribus filiis Noæ. Phœnicum & Chananæorum nomen Græcos interpretes promiscuè usurpare. Quæ Chananæa Matthæo, Marco est Syrophœnissa. Locus Eupolemi de *Chanaan* à quô Phœnices. Et Philonis Byblii de *Chna* seu Phœnice. Veteres terram Chanaan χώραν τῶν φοινίκων à palmis dici putarunt. Falluntur qui Phœnices è Rubro mari venisse & à puniceo colore Rubri maris dici putant. Phœnicum nomine etiam Judæos intelligi. Cur Chananæorum nomen Phœnices abjecerint. Syri à צור *Sor* id est Tyro dicti; Et Assyrii pro הצורים. Sidonii pro Phœnicibus. Unde lux Jacobi vaticinio Gen. 49, 13. Populi undecim à Chanaane oriundi.

FAma est Chananæam statim ab orbe condito habitari cœpisse, Adamum à Paradiso exulem eô delatum, ejus sepulchrum esse Hebroni quæ *Kirjath-Arbe* E dicta fuerit, hoc est civitas τῶν τεσσάρων, quod ibi sepulti fuerint viri quatuor insignes Adam, Abraham, Isaac & Jacob, cum totidem mulieribus Evâ, Sarâ, Rebeccâ, Leâ. In libro Beresith Rabba sic fabulantur Judæi, quos ex parte sequitur

Hieronymus in Epitaphio Paulæ. Sed fabula tota nititur his Josuæ verbis perperam intellectis cap.14. vers. 15. *Nomen Hebronis antea fuit Kirjath-Arba* (id est civitas Arbæ) *Fuit is* Arba *homo magnus inter Anakim.* Quæ sic Judæi detorquent ac si legatur Hebronem dictam fuisse civitatem τῶν τεσσάρων virorum quatuor insignium, quorum unus fuerit Adam ibi situs inter Anacæos. Sed quam parum hæc quadrent cum ipso contextu verborum quisquis Hebraicè nescit discat ex Sixtino Amamâ, in censurâ super hunc locum. A

Nihilo certius est quod ex Jacobo Orrohaitâ præceptore Magni Ephrem excerpsit Moses Barcepha lib.1. de Paradiso cap. 14. Noam in terrâ Chanaan fixisse sedes, & in solo Sodomitarum plantasse cedros ex quibus construxit arcam. Quod tamen refellere nostra nihil interest. Solum observo cedros quæ in editis locis ut plurimum crescunt, verisimile non esse circa Sodomam provenisse. B

Alii sibi fingunt urbes in Chananæâ conditas à tribus Noæ filiis, nempe Salem à Semo qui sit idem cum Melchisedech, *a* & Hebronem à Chamo, *b* & Joppen à Japhetho *c*. Sed cum nihil horum probetur ex ullo teste idoneo, mihi gentis originem arcessere sufficiet à Chanaane Chami filio, quem sub Mercurii nomine coluisse veteres probavimus libri primi capite secundo.

a Isid. Orig. lib.15.cap.1. *b* R. Salomo in Jos. *c* Schindl. Pentagl. rad. יפה.

Porro ex Chananæis ortos esse Phœnices facilè animadvertet quisquis aut Phœniciæ nomen & situm, aut priscorum Phœnicum linguam, instituta, mores & artes accuratè perpenderit. Hinc est quod LXX. interpretes Phœnices & terræ Chanaan, Phœnicum item & Chananæorum nomen promiscuè usurpant. Sic idem Saul dicitur filius τῆς Φοινίσσης Exod 6,15. & τῆς Χαναναῖτιδος Gen. 46, 10. ut in Hebræo textu. Item Exod.16,35. ἔφαγοσαν τὸ μὰν, ἕως παρεγένοντο εἰς μέρος τῆς Φοινίκης; Et Jos. 5, 12. ἐκαρπίσαντο δὲ τὴν χώραν τῶν Φοινίκων. Pro Phœnice & regione Phœnicum utrobique est in Hebræo *terra Chanaan*. Rursus ejusdem capitis versu primo, οἱ βασιλεῖς τῆς Φοινίκης, id est *Reges Chanaan* vel *Chananæorum*. Ita enim Josue. Et Job.40,25. alii 30. ubi de Leviathan; μεριτεύονται αὐτὸν Φοινίκων ἔθνη, Hebr. *Chananæi* vel *mercatores*. Et Prov. cap.ult. vers. 24. Σινδόνας ἐποίησε καὶ ἀπέδοτο τοῖς Φοίνιξι, καὶ περιζώματα τοῖς Χαναναίοις, voces τοῖς Φοίνιξι desunt in plerisque exemplaribus, & verò sunt glossema, quod irrepsit in textum è margine, ubi pro τοῖς Χαναναίοις aliquis ex aliô interprete scripserat τοῖς Φοίνιξι. Hoc exemplo quam Chananæam Matthæus appellaverat, eam Matthæi fidus interpres Marcus Evangelista nominat Syrophœnissam. C D

Matth. 15, 22. Marc. 7, 26.

Et verò quamvis Chananæorum apud Græcos sit valde obscura mentio, tamen eos id non latuit prorsus Phœnices ex posteris Chanaan ortum duxisse. Habemus eâ de re insignem Eupolemi locum in libro de Judæorum Assyriâ, quamvis alioqui multis fabulis interspersô. Ibi nempe legitur ex Saturno Belum ortum & Chanaan, τοῦτον δὲ τὸν Κανάαν γεννῆσαι τὸν πατέρα τῶν Φοινίκων *hunc verò Chanaan genuisse Phœnicum patrem.* Ex Eupolemo citat Alexander Polyhistor, ex Alexandro Eusebius. Hûc facit quod in Philone Byblio Sanchoniatonis interprete, Phœnicii scriptoris longè vetustissimi, mentio fit cujusdam ΧΝΑ τοῦ πρώτου μετονομασθέντος Φοίνι- E

Præpar. l. 9. Vid Euseb. ibid. lib. I.

A Φοίνιξ CHNA *qui Phœnicis cognomine primus insignis fuerit.* Nemo enim est qui non videat nomen CHNA natum esse ex decurtato *Chanaan.* Itaque apud Stephanum Byzantinum in libro de urbibus Phœnice vocatur *CHNA* & Phœnices *CHNAI.* Verba sunt: ΧΝΑ, οὕτως ἡ Φοινίκη ἐκαλεῖτο. Et paulo post, τὸ ἐθνικὸν ταύτης Χνᾶος.

Ad hæc cum non attenderent Origenes & Augustinus putaverunt terram Chanaan dici Φοινίκην & χώραν τῶν Φοινίκων, eo quod esset palmis consita, cum vera causa nominis ea sit quam indicavimus, scilicet quod Phœnices à Chananæis orti sunt, & iidem qui Chananæi.

Homil. 6. in Jos. Sup. Exod. q. 83.

B Herodotum quidem scio, & Trogum, & Diodorum, & Dionysium Periegetem, & alios apud Strabonem de Phœnicum origine statuere multo aliter: Eos nempe fuisse olim Rubri maris accolas, sed terræ motu vexatos, Assyrium stagnum primò, mox maris Mediterranei littus incoluisse, inde vocari Phœnices à puniceo scilicet colore maris Rubri. Verum enimvero docti jam sciunt mare Rubrum vel Erythræum à colore non dici, sed ab Erythra Rege qui Hebræis est Edom, cujus posteri Phœnices non sunt, sed Erythræi vel Idumæi. Fateor etiam Phœnices habitasse ad mare Rubrum, sed ii fuere coloni Tyriorum, non illorum Tyrii. Tamen si qui Phœnices à mari Rubro venisse dicendi sunt, hi sunt Israëlitæ, qui mare Rubrum transgressi ex Ægypto venerunt in terram Chanaan Phœ-

Herod in Clio c 1. Instin. l 18. Diod. l. 16. Strab. l. 1. Vid Fuller. Miscellan. l. 4. c. 20.

C nicum enim nomine ab Herodoto etiam censeri Judæos, inde Josephus rectè colligit, quod is scribit in Palæstina circumcidi quosdam Phœnicum: cum ibi circumcisionem apud nullos populos in usu fuisse certum sit præterquam apud Judæos. Sed de his alibi pluribus.

Euterp. c. 104. Joseph Antiq. l 8. c. 4. & cont. Appion. l. 3. Vid. Gen. 34, 14 Jud. 14 3. & 15, 18. 1. Sam 14, 6. Jerem. 9, 26. Ezech. 28, 10. & 32, 23.

Jam si roges cur Phœnices, si vere sint posteri Chanaan, in Græcorum monumentis Chananæi nusquam vocentur: Respondebo Chananæos puduisse sui nominis, & desiisse sic appellari, propter anathema contortum in patrem suum Chanaan: Maxime cum viderent à Judæis se bello peti internecino, & magnis affligi cladibus, non alia de causa quam quod Chananæi essent. Itaque pro Chananæis *Syros, Assyrios, Sidonios, Phœnices, Syrophœnices* appellari se maluerunt. Et

D Syriorum quidem nomen illis commune deinceps cum circumfusis gentibus, puto olim fuisse proprium, cum deductum videatur à Phœnices metropoli Tyro; Eam enim צור *Sor* vel *Sur* Hebræi nominant, & incolas *Sorim* vel *Surim*, qui ipsissimi Σύροι sunt.

Jam si præfigatur articulus, ut 1. Paral. 22, 4. & Nehem. 13, 16. ex Sorim fient הצורים *Hassorim* vel Hassurim, id est Assyrii; quo nomine Tyrios & Phœnices designari sæpe videas. *Apud Assyrios sive Phœnicas* (ait Macrobius) *lugens inducitur Dea.* Et Virgilius:

Saturn. l. 1. c. 27. Geor. l 2.

Alba nec Assyrio fucatur lana veneno.

Assyrio veneno, id est purpura Tyria. Et in descriptione Beroës apud Non-

E num:

— Ἀσσυρίῳ Λιβάνῳ περιτέτριπται.

Dionys. l 41.

Assyrium Libanum pro Phœnicio appellat. Ab his Assyriis plane diversi sunt אשורים Assyrii filii Assur trans Euphratem & Tigrim, atque ipsa etiam Scri-

Herod. l. 9. c. 63.

ptura Hebraica multum discrepat. Cujus rei ignoratione Græci scriptores duos populos tanta locorum intercapedine à se mutuo dissitos in unam gentem sæpe compingunt. A

Porro quia Sidoni cum Tyro de primatu fuit contentio, ut à *Sur* quæ Tyrus est, Phœnices Σύροι Syri dicti sunt & Assyrii, sic à *Sidone Sidonii*. Hesychium id non latuit qui Σιδονίους interpretatur Φοινίκας. Itaq; LXX. seniores *Phœnicas* pro *Sidoniis* Deut. 3, 9. & pro *Sidone Phœnicen* habent Es. 23, 2. Quod non observo de nihilo. Nam inde lux Jacobi vaticinio quo prædixerat latus Zabulonis futurum ad *Sidonem* Gen. 49, 13. cum certum sit Zabulonios non superasse Carmelum, qui ab urbe Sidone distat millibus XL. minimum. Clarum ergo Sidonis nomen ibi pro urbe non sumi, sed pro regione Phœnicis quam attigere Zabulonii. De Phœnice & Syrophœnice dicetur libro sequenti. B

Populos undecim à Chanaane oriundos recenset Moses, Sidonios, Hetthæos, Jebusæos, Amorrhæos, Gergesæos, Hevæos, Arkæos, Sinæos, Arvadæos, Samaræos & Hamathæos. De singulis dicendum aliquid.

CAPUT XXXV.

Sidon צידון.

Sidon non est admiratio, ut putavit vir valde doctus. Potius à piscium ubertate sic appellatur, ut habetur in Trogo Sidon multo antiquior Tyro, & Poetis multo notior. Sidon magna Jos. 11, 8. & Diod. lib. 16. & Melæ. Tamen post Sidonem à Persis captam, Tyrus par Sidoni fuit aut etiam præferenda. Utriusque descriptio Sareptæ unde nomen. Quomodo Sidon πολύχαλκος. Incolarum industria, scientiæ, & artes. Sidonii πολυδαίδαλοι Quam pacatè diu vixerint. C

Boderian. in Lex. Chald.

QUod vir qui in his literis paucos habuit æquales *admirationem* explicat vocem צידון *Sidon*, non sine admiratione legi. In loco quem citat ex libro *Vaikra rabba* nihil tale habetur. Nec ibi explicatur צידון sed צרא vel הצרא ex Dan. 3, 14. idque voce Græca אונטוס ὄντως, id est, ἀληθῶς *verè*, ut Græci & Vulgatus habent. Itaque hæc οὐδὲν πρὸς ἔπος. Sed verum esse puto quod Sidonem scribit Trogus *à piscium ubertate* sic appellari. Nam *Said*, id est piscatio, hodieq; Sidon dicitur, ut Galilææ oppidum *Bethsaida* quasi domum piscationis dixeris. Nec Sidoni minus congruit, quam Hebræi nos docent esse ad mare piscosissimum. Itaque cum Gen. 10, 15. legitur Sidon fuisse Chanaanis primogenitus, per Sidonem intellige Sidoniorum patrem, vel Sidonis conditorem, quocunque fuerit nomine. D

Jonathan בַּ Deut. 33, 29. Kimchi & R. Selomo in Sophon. c. 1. v. 10. Æneid. l. 4. Mart. l. 9. Dion. v. 911.

Sidonem ex hoc loco discimus fuisse valde vetustam, ut quæ conditorem habuerit Chami nepotem, Noachi pronepotem. Itaque licet Tyrum Sidonis æmulam, antiquam, & Cadmæam, & Ogygiam Poëtæ passim appellent, & Tyrii Esaiæ 23, 7. & Herod. lib. 2. antiquitatis nomine plurimum sese efferant; Tamen Sidoni Tyrus cogitur submittere fasces & illam pro parente agnoscere. *Post multos deinde anno,* (inquit Trogus lib. 18.) *à Rege Ascaloniorum expugnati Sidonii, navibus appulsi, Tyrum urbem ante annum Trojanæ cladis condiderunt.* Id est, E

A est, Josepho interprete antiq. lib. 8. annis ducentis quadraginta antequam templi fundamenta jecisset Salomon. Proinde cum de Sidone agatur in libris Mosis, & Josuæ, & Judicum, & in vaticinio Jacobi Patriarchæ qui vixit diu ante Mosem, de Tyro nihil reperimus ante tempora Davidis, nisi quis מבצר צור Jos. 19, 29. putet esse *Palætyrum*. Itaque ut observat Strabo, οἱ μὲν οὖν ποιηταὶ τὴν Σιδόνα τεθρυλλήκασι μᾶλλον *Sidonem quidem Poetæ magis celebrant.* Et Homerus qui Sidonia & Sidoniorum meminit in tot locis, Tyrum ne nominat quidem. Jam si de magnitudine certamen instituatur, in libro Josue Sidon appellatur רבה *magna*, id est inter Phœnicias urbes maxima. Diodorus lib. 16. πλούτῳ τε καὶ ταῖς ἄλλαις χορηγίαις ἡ πόλις πολὺ προεῖχε τῶν κατὰ τὴν Φοινίκην πόλεων. τὸ δὲ μέγιστον, τριήρεις καὶ πεντήρεις εἶχε πλείους τῶν ἑκατὸν *opibus & aliis adminiculis longè superabat ea urbs reliquas Phœniciæ urbes, & quod maximum est triremes & quinqueremes habebat plures centum.* Pomponius: *Adhuc opulenta Sidon, antequam à Persis caperetur, maritimarum urbium maxima.* Sed Tyrus illi deinceps, si Straboni creditur, ἐνάμιλλος conferenda; si Curtio, præferenda. Is enim Tyrum affirmat & claritate & magnitudine ante omnes urbes Syriæ Phœnicesque fuisse memorabilem, quo tempore obsessa est ab Alexandro. Circuitus erat XIXM passuum intra Palætyro inclusa: Oppidum ipsum viginti duo stadia obtinebat. Domus amplæ, magnificæ, pluribus tabulatis & altiores quam Romæ. Eminebant potissimum templa ab Hiramo condita, Agenorium puta & Jovis Olympii, & Astartes, & Herculis Tyri maximè culti. In iis aureæ columnæ, & stantes è smaragdo cippi, & multorum Regum anathemata. Murs altus pedum CL, è saxis ingentibus inter se gypso commissis; Portus geminus, unus Sidoni objectus, alter Ægypto. Sidonis itidem Achilles Tatius, statim operis initio, duos describit portus angusto aditu & lato sinu, in quorum interiore naves hyeme se recipiunt, quia tutior est statio. Tyrus à Sidone distat stadiis fere ducentis. Ita habetur in Strabone. In medio Sarepta nomen habet ab æris & ferri fusione, cujus ibi magnum fuisse proventum Hebræi colligunt ex benedictione Aser horum locorum incolæ Deut. 33, 25. *Ferrum & æs sub calceo tuo.* Atque huc omnino pertinet illud Eumæi Sidonii apud Homerum antiquitatis sedulum indagatorem:

lib. 16.

lib. 1. c. 12.

Plin. l. 5. c. 19.

Strab. lib. 16.

B

C

D

> Ἐκ μὲν Σιδῶνος πολυχάλκου εὔχομαι εἶναι
>
> *Ærifera ex Sidone genus mihi glorior esse.*

Odyss. v. 425.

Nec erat cur interpretes Poëtæ verba traherent in alienum sensum, quasi circa Sidonem æris fodinæ nullæ fuissent.

Tyri & Sidonis incolis indulserat Deus ingenium acre, vividum, & ad omnia flexile. Arithmetica & Astronomia ab iis manarunt ad Græcos. Et ut taceam recentiores, Sidoni Mochus de atomis philosophari cœpit ante Trojani belli tempora. Et Abdemonus Tyrius quæstionibus propositis Regem Solomonem provocare ausus est. Sed præcipua celebritas ex mechanicis artibus. Tyri mixtura purpuræ, Sidoni vitraria & textura sindonum ex lino tenuissimo feruntur inventa primum. Et fabrorum peritiam impensè laudat Solomon his ad Hiramum Tyri Regem 1. Reg. 5, 6. *Nosti non esse quenquam inter nos qui sciat cædere ligna ut Sidonii.* Hinc est quod Homerus appellat πολυδαίδαλος, & si quid concinnum in vesti-

E

vestibus, aut in vasis affabre factum, aut ludicrum in crepundiis, id tribuere solet Sidoniorum industriæ. His artibus illorum opes in immensum brevi crevere, dum iis vacare licuit per longæ pacis otium. Nam pacate diu vixisse præ cæteris mortalibus vel hinc colligas quod libri Judicum cap. 18. Sidonii proponuntur in exemplum summæ securitatis; Ita enim habetur vers. 7. de Lais incolis: *Habitabant securè, pro more Sidoniorum, quiete & confidenter.*

Iliad. 23. 743. & 6. 289. Et Odyss. 15. 114. & 4. 54.

CAPUT XXXVI.

De decem reliquis filiis Chanaan.

HItthæorum situs. Quam fuerint terribiles? Hitthæi Arba & Anakim. Cur pro Hetthæis Regibus Reges insularum habeat Josephus. Jebusii Jerosolymis. David illorum sarcasmis irritatus quid regesserit. Gordonius notatus. Jebusiorum nomen manet in Ebuso vel Ibissa. Amorrhæi quo loco. Poetæ Chananæi carmen ἐπινίκιον à Mose citatum. Amorrhæorum robur & proceritas. Raphaim illis permixti. Og Rex Basan. Gergesæi circa Gerasa vel Gadara, non in Africa: Solo nomen ab argilla. Hevæi non erant Tripoli, sed in *Hermone* monte. Unde *Cadmonim* dicti Gen 15, 19. id est Orientales. Hinc Cadmus & Harmonia: Hevæorum coloniæ. Hevæi & Hauvæi quid differant. Arkæi in Libano Arkam tenuere, unde Venus Architis. Sinæi aliis prope Arcam. al. in monte Sina, al. in Cypro & Amathunte. Pelusii potius. Arvadæi vel Aradii in Arado & circa Aradum. De Arado multa Strabo. Ibi aqua dulcis ex alto maris per tubos trahitur. Curtius Thalassus Aradi cur vivus combustus cum Romanorum quatuor cohortibus. Aradiorum remiges Ezech. 27, 8. & studium rei navalis. Tripolis constabat ex Aradiis, Tyriis & Sidoniis. Aliæ Aradi. Samaræi à Samaritanis re & Scriptura diversi. Isidorus & Hieronymus emendati. Edessa & Emesa ubi sitæ. Simyra prope Orthosiam. Samaræi Orthositæ. Hamathi ab Hamath quæ aliis Antiochia, aliis Epiphania, quod verius. *Hama* hodie. Ibi terræ sanctæ terminus. Mendum in Epiphanio. Pherezæi in montanis. Chananæi ad mare & Jordanem speciali nomine sic dicti Cinæi & Cenizæi Gen. 15, 19. alioqui valdè obscuri. Eustathius emendatus.

HItthæi filii *Heth* habitarunt circa Hebronem & Bersabeam ad Austrum terræ Chanaan. Hi fuere vicinis tam terribiles, ut חתה *hittha* vox inde deducta pavorem significet & subitam consternationem. Qualis invasit Syros Samariam obsidentes, cum Hitthæos à Rege Israël adversus se conductos esse suspicarentur 2. Reg. 7, 6. Hitthæus erat nimirum is Arba de quo diximus, cujus filius *Anak*, nepotes *Achiman, Sesai* & *Thalmai*, reliquique posteri! *Anakim* vel *Enakim*, ex parentis nomine dicti, tanta mole fuerunt, ut præ illis Israëlitæ viderentur pumiliones & locustarum instar. Ex eo loco quem diximus 2. Reg. 7, 6. pro מלכי החתים id est *Regibus Hitthæorum* Josephus habet τ (βασιλέα) τῶν νήσων *regem insularum*, Antiq. lib. 9. c. 2. quasi חתים iidem essent qui כתים *Chet* & *Caph* permutatis. Idem enim lib. 1. c. 7. insulas omnes asserit dici כתים *Chetim*.

Jos. 15, 13, 14. Num. 13, 2. 3.

Jebusii virtute bellica non inferiores Hitthæis, Hierosolymam & Sionis arcem Judæis invitis tenuerunt usque ad tempora Davidis, qui cum eam obsessum iret, illi fiducia loci, & in Regis contumeliam, non alios quam cæcos & claudos custodes mœnibus apposuerunt, militari licentia hoc subinde ingerentes: *Non huc accedes quin te arceant cæci & claudi*, id est ignavissimi quique. Quibus David provocatus in hæc verba prorupit. *Quisquis Jebusæos percusserit primus, is*

Jos. 15, 62. Jud 1, 21. & 19, 10.

2. Sam. 5, 9. & 1. Chro. 11, 5.

A *erit dux & imperator*. Rursus: *Quisquis percusserit Jebusæos, is dejiciat in alveum* muro proximum, *tam cæcos quam claudos Davidi maxime exosos*. Quæ cum planissima sint, non erat cur viri undecunque docti in illorum expositione tantopere se fatigarent. Gordonium miror imprimis, qui dicam Judæis hîc impingit, quasi fontes Hebræos hoc loco corruperint. Jebusiorum nomen creditur manere in Ebuso, hodie Ibissa, insulâ prope Hispaniam, ubi una fuit ex Phœnicum coloniis.

Amorrhæi Judææ montanis insederant; sed plerique Jordanem transgressi bellum intulere Moabitis & Ammonitis, & occupaverunt Basan & Hesbon, & B quicquid terrarum est inter fluvios Jabok & Arnon: in cujus victoriæ memoriam Poëta Chananæus scripsit carmen ἐπινίκιον, quod Moses libris suis inserere dignatus est. Hos fuisse testatur Amos proceritate cedris, robore quercubus pares, quia gigantes Rephaim (quorum unus fuit, Og Rex Basanis) vel ex Amorrhæorum genere, vel Amorrhæis erant permixti.

Jos. 5, 1. Num 13, 30. Num. 21, 27. Amos 2, 9. Deut. 3, 11. & 2, 20.

Gergesæos hæsisse circa Gerasa vel Gadara trans Jordanem usque ad Christi tempora ex Evangelio discimus Matth. 8, 28. Contra quam Hebræi scribunt eos in Africam secessisse adveniente Josuâ. Gergesæos verisimile est ab argilloso solo dici; Hebræis enim גרגש *garges* argillam sonat. An hi Circesium condidere ad confluentem Euphratis & Aborrhæ?

Vid Marc. 5, 1. & Luc. 8, 26. Talmud. Jerosolym. tract. de juram. c. 6.

C Hevæorum habitatio non fuit circa Tripolim, ut putavit Jerosolymitanus interpres, qui pro Hevæis habet טרפולאי Tripolitanos, sed in Hermone monte. Qui cum ad Orientem terræ Chanaan maximè vergat, ut ex Psalmo 89. vers. 13. rectè colligit Chaldæus Paraphrastes, merito Hevæi *Cadmonim*, id est Orientales dicuntur Gen. 15, 19. Ex Hermone & Cadmonæis Cadmi nomen palam sumptum est & uxoris ejus Harmoniæ, quos fuisse Hevæos vel inde constat quod utrumque fabulantur in serpentem fuisse mutatum. Nempe Hevæorum nomen serpentes sonat: Hebræi sic dictos putant, quia Troglodytæ fuere, & serpentum instar subibant terræ cavernas, Hevæorum coloni Gabaonitæ & Sichemitæ fuere, quorum illi Jerosolymis hi Samariæ finitimi magis erant ad Occidentem.

Jos. 13, 3. Jud. 3, 8.

Jos. 11, 19. Gen. 34, 2.

D Cum Hevæis חוים Hawæos חעוים video confundi passim, etiam ab Hebræis, quod mihi minus probatur; nam neque nomen convenit, neque sedes fuit eadem. Illi enim Hermonem, ut diximus, hi Palæstinam incolebant Jos. 13, 3. Unde pulsi à Caphthoræis Deut. 2, 24. putantur Euphratem trajecisse, atque inde in Samariam ab Assyriis translati 2. Reg. 17, 31. Cæterum non videntur fuisse ex genere Chananæorum.

Moses Gerund. in Deut. 2, 23 R. Nachman in Jos. 13, 3.

Arkæi tenuere Arcam vel Arcen urbem in Libano sitam, cujus meminere Ptolemæus & Josephus ex Menandro. In eâ credo fuisse templum Veneris Architidis à Phœnicibus impensè cultæ, ut testatur Macrobius Saturnal. lib. 1. cap. 27. Venus Architis eadem cum Aphacite, ut suo loco dicemus.

Antiq. l. 1. cap. 7.

E Scribit Hieronymus non procul ab Arca fuisse *Sin* Sinæorum urbem, quæ postea vario eventu bellorum subversa nomen tantum loci pristinum reservaverit.

verit. Arabs Parif. edit. reddit אלטראבלסין *Tripolitanos.* Sunt qui Sinæos Sinæ montis accolas fuiſſe putent, quod vix patitur illius eremi vaſtitas in quô Sina mons. At pro Sinæis Jonathan & Onkelos habent אנתוסאי *Amathuſios,* Hieroſolymitanus כפרוסאי *Cyprios,* quaſi Sinæi navigantes in Cyprum Amathuntem condiderint; à quô Cyprum *Amathuſiam* appellavit Xenagoras, & Cyprium frumentum Hipponax Amathuſium. Verum enimvero ſi libet ex terrâ Chanaan Amathuſios arceſſere, quidni habitâ nominis aliqua ratione, eos potius derivabimus ex Amathæis cum Euſebio & authore Chronici Alexandrini. Ego Sinæorum nomine Peluſiotas intelligo, quorum urbs cur *Sin* à Syris dicatur & Πηλούσιον à Græcis jam diximus, ubi de Pathruſæis. De his Sinæis agitur Eſa. 49,12.

Plin. l. 5. c. 31. Strab. l. 8.

Ἀμαθεῖς ἐξ οὗ Ἀμαθούσιοι.

Qui ſequuntur Arvadæi vel Aradii, Aradum inſulam occupaverunt in ora Phœnices ad os Eleutheri fluminis, & partem vicinæ continentis, ubi Antaradus, Marathus, Laodicæa. Inde Hieroſolymitanus interpres pro Arvadæis habet אנטרדאי *Antaradus,* & Jonathan לוטסאי, corrupte pro לוטכאי id eſt Laodicenſes. De Aradiis alibi multa ſparſim, ſed in uno Strabone omnia: *Laodicea,* inquit, *propinqua ſunt oppidula Poſidium, Heraclium, Gabala,* (forte גבל *Gebal* Ez. 27,9.) εἶτ' ἤδη ἡ τῶν Ἀραδίων παραλία (lege παραλία) *Deinde Aradiorum maritima regio Paltus, Balanæa & Caranus Aradiorum navale, poſtea Enydra & Marathus antiqua Phœnicum urbs nunc diruta: Agrum ſorte diviſum Aradii tenent.* Et paulo poſt: *Ante jugum quoddam & importuoſum littus Aradus jacet, inter ſuum navale quod diximus & Marathum diſtans a terrâ ſtadiis viginti. Eſt autem ſaxum circumfluum, ſeptem fere ſtadiorum ambitu, habitationibus plenum; huc usque tam populoſum ut domos inhabitent multarum contignationum. Illud condidiſſe ajunt quosdam è Sidone exules.* Quod haud quaquam concеſſerim, quia ex Moſe apparet Sidonios & Aradios Phœnicum eſſe diverſas tribus. Addit in pace aquari partim ex ciſternis, partim ex oppoſitâ continente; in bello aquâ dulci per tubos petitâ ex imo freto. Ita etiam Plinius lib. 2. cap. 103. *Dulcis hauſtus in mari plurimis locis, ut ad Chelidonias inſulas & Aradum.* Et lib. 5. cap. 31. *Et jam dicta Arados inter quam & continentem quinquaginta cubita alto mari (ut author eſt Mutianus) è fonte dulci aqua tubo coriis facto usque à vado trahitur.* Aradiis olim proprii fuere Reges; Donec Perſarum, deinde Macedonum, & tandem Romanorum jugum ſubire coacti, priſtinæ tamen potentiæ aliquid retinuerunt, & oppoſitæ continentis partem non contemnendam ſub ditione ſuâ habuerunt. Quô imperio mirum videri queat illos à Romanis non fuiſſe ſpoliatos, cum ſub Auguſti initia *Curtius Thalaſſius* (al. Salaſſus) *in inſulâ Arado cum quatuor cohortibus vivus combuſtus eſt, quod tributa gravius exigeret,* ut habetur in Euſebii Chronico. Sed ex Dione diſcere eſt hiſtor. lib. 48. hæc perpetraſſe Aradios in Antonii odium, qui pleraque Syriæ oppida acerbiſſimis exactionibus per præfectos ſuos miſere divexabat: quod multis motibus præbuit occaſionem, ὥστε καὶ τοὺς Ἀραδίους τοὺς νησιώτας μήθ' ὑπακοῦσαι τε τοῖς ὑπ' αὐτοῦ πρὸς σφᾶς ἐπὶ χρήματα

μάτα πεμφθεῖσι καὶ προσέτι καὶ φθεῖραί τινας αὐτῶν ita ut Aradii inſulares iis qui ad ſe pecuniæ exigendæ cauſa miſſi fuerant, non modo non obtemperarent, ſed & eorum nonnullos interimerent. Aradios maximè commendavit rei navalis peritia. Strabo: προσέθεσαν δὲ τῇ εὐτυχίᾳ ταύτῃ καὶ πρόνοιαν, καὶ φιλοπονίαν πρὸς τὴν θαλαττουργίαν. *Huic verò fœlicitati etiam providentiam addiderunt, & ſtudium rei navalis.* Inde eſt quod ex Arado & Sidone remiges habuit Tyrus Ezech. 27, 8. *Habitatores Sidonis & Aradi fuerunt remiges tui.* Sed & eosdem bellicâ virtute polluiſſe docet quod habetur verſ. 11. *Aradii cum copiis tuis ſuper muros tuos circumquâque.* Phœnices urbs clara Tripolis partim ex Aradiis conſtabat, partim ex Tyriis & Sidoniis. Scylax in Periplo: αὕτη ἐστὶν Ἄραδος, καὶ Τύρος, καὶ Σιδών. ἐν τῷ αὐτῷ τρεῖς πόλεις, καὶ περίβολον ἑκάστη τὸ τεῖχος ἴδιον ἔχων. Strabo lib. 16. Τρίπολις ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος τὴν ἐπίκλησιν εἰληφυῖα. Τριῶν γάρ ἐστι πόλεων κλίσμα, Τύρου, Σιδόνος, Ἀράδου. Diodorus lib. 16. τρεῖς γὰρ εἰσὶν ἐν αὐτῇ πόλεις σταδιαῖον ἀπ᾽ ἀλλήλων ἔχουσαι διάστημα, ἐπικαλεῖται δὲ τούτων, ἡ μὲν Ἀραδίων, ἡ δὲ Σιδωνίων, ἡ δὲ Τυρίων. Plinius lib. 5. cap. 20. *Tripolis, quam Tyrii, & Sidonii, & Aradii obtinent.* Etiam Antiochiæ Pieriæ nomen vetus erat Aradus, ut & inſulæ cujusdam prope Cretam, & alterius inſulæ in mari Perſico; ut puto ab his Aradiis, quamvis Perſici Aradii Phœnicios jactitarent ſuos eſſe colonos.

Jam venio ad Samaræos, quos qui cum Samaritis ex monte Somron confundunt nihil aliud quam ſuam produnt in literis Hebraicis infantiam, cum ut cætera taceam צמריים Samaræorum nomen Hebræum multo aliter ſcribatur quam שומרונים Samaritanorum: Pro Samaræo Amaræum Iſidorum ſcripſiſſe non monerem, niſi gravius mendum ſubeſſet in his illius verbis: *Amaræus à quô Syriæ nobilis civitas quæ vocatur Cœlis.* Sed quod facilè corrigas ex Hieronymo qui ſic habet: *Samaræi quibus Edeſſa nobilis Syriæ Cœles civitas.* At Iſidorus Edeſſæ mentione omiſsâ ex Cœle-Syriâ fecit Cœlim Syriæ nobilem urbem. Sed & Hieronymi verba mihi de mendo ſuſpecta ſunt. Cum enim trans Euphratem Edeſſa ſit, & in Meſopotamiâ potius, ut habetur apud Strabonem, Euſebium, & Ptolemæum; quidni legamus Emeſam vel Emiſam pro Edeſsâ, præeunte paraphraſi Jonathanis & Jeruſalem in quibus pro Samaræis reperio חמצאי *Emeſenos?* Quod ipſum voluit Arabs nuperæ editionis, qui hîc habet אלחמציין. Emeſa certè fuit urbs Cœleſyriæ nobilis ad Orontem poſita, de cujus Regibus Sampſigerano (Sampſiceramum vocat Strabo) & Azizo, & Sohemo, & Jamblicho multa legere eſt apud Joſephum. Potuit & Semarajim urbs in tribu Benjamin *, & in littore Phœnices prope Orthoſiam Simyra, Semaræos habere conditores. Hûc facit quod Euſebius Orthoſitas deducit ex Samaræis: Σαμαραῖος, inquit, ἐξ οὗ Ὀρθωσῖται.

Hamathæi ſoli ſuperſunt, terræ Hamath incolæ, quorum metropolis Hamath *a* eſt Antiochia, ſi Olympiodoro *b* credimus & Paraphraſtis Jonathani & Jeruſalem *c* & Rabbino Selomoni. *d* Sed obſtat quod in Scripturâ toties *ad introitum Hamath* *e* Septentrionalis figitur terræ ſanctæ terminus, quam nemo

Orig. lib. 9. cap. 2.

* Antiq. lib. 19. c. 7. & l. 20. c. 5. Et belli Jud. lib. 7. cap. 27. Joſ. 18, 22.

a 2. Reg. 23, 22. & 25, 21. Jer. 39, 5. & 52, 9. 27.

b Olymp. in Jer. 52.

c in Gen. 10. v. 18.

d in Amos 6, 2.

e Num. 13, 22. & 34, 8. Joſ. 13, 5. Jud. 3, 3, &c.

locorum peritus Antiochiam attigisse dixerit. Huic dubio facile est occurrere ex Hieronymo qui *a* Hamath vel Hemath duplicem fuisse statuit, quarum una sit Græcorum Antiochia, altera Epiphania. Illam addit vocari *magnam* Amos 6,2. ad distinctionem minoris, Epiphaniæ scilicet. Idem Hieronymus post Josephum *b* sæpe asserit *c Hemath* usque hodie vocari Epiphaniam. Proximè accedit nomen Arabicum *Hama* in Nubiensi Geographo *d*. Igitur ut ut Judæorũ fines longe infra Antiochiam substitisse concedamus, tamen ab Epiphaniâ, quæ & ipsa vocatur *Hamath*, non erant valde dissiti. Cur in censu filiorum Chanaan pro Hamathæo Φιλιστιαῖον scripserit Epiphanius *e* aliis divinandum relinquo. Arabs Paris. recte habet אלחמאיין.

a In Amos lib. 3.
b Antiq. l. 1. cap. 7.
c Com. in Es. c. 10. & in Zach. c. 9. & de locis Hebr. & quæst. in Gen.
d Clim 4. part. 5.
e Hæres. 66. § 84.

Hi undecim populi originem debent undecim filiis Chanaan, qui quidem plures liberos habuisse non legitur. Itaque *Pherezæi* & *Chananæi* specialius sic dicti, quos inter posteros Chanaan ab Israelitis internecino bello delendos passim recenset Moses *f*, etiam hûc referendi sunt. Sed ad quam familiam pertinuerint horum undecim dicere non est obvium, cum altum eâ de re Scripturæ sit silentium. Id solum ex Scripturâ constat Pherezæos *g* habitasse in montanis & sylvestribus locis; Chananæos *h* partim ad mare, partim ad ripas Jordanis. Hinc agreste hominum genus Pherezæos fuisse colligas, qui cum procul ab urbibus in solis pagis degerent Pherezæi dicti sunt non immerito. Hebræi quippe pagos פרזות *pherazoth*, paganos פרזים *pherazim* vocant.

f Gen. 15, 20 Exod. 3, 8. 17. & 33, 2 & 34 11. &c.
g Jos. 11, 3. & 17, 15.
h Num. 13, 29 Deut. 1, 7. & 11, 30.

Fortè Chananæis etiam ab argumento nomen inditum; Hebraicè nimirum כנענים Chananæi sunt mercatores, quales eos fuisse par est qui mari magno & Jordani finitimi, terras coluere mercibus comportandis tam commodas. Nisi Chananæorum appellationem illis indultam fuisse putes speciali prærogativâ, eô quod inter Chanaanis posteros aliquando tenuerint principem locum.

His insuper addi possunt Cinæi & Cenizæi, quos in promissione Abrahamo factâ Gen. 15, 19. in unum fasciculum conjicit Deus, cum cæteris Chananæis ab Israele subjiciendis. Cæterum de his populis nihil quicquam reperi, præterquam in Eustathii Antiocheni Episcopi Hexaemero, ubi Cinæos asserit habitasse *circa Libanum & Amarum*, sed legendum est *Amanum*. Horum ego nomen deletum fuisse putaverim in eô temporis intervallo quod inter Abrahami & Mosis ævum intercessit. Id certè necesse est in obscuro latuisse tempore Josuæ, qui nec in divisione terræ, nec in censu gentium à se devictarum illorum meminit uspiam.

Κιναῖοι περὶ Λίβανον ᾤκησαν καὶ Ἄμαρον.

Hi sunt posteri Chanaan qui per annos septingentos plus minus occupavere terrarum quicquid est ab Idumæâ & Palæstinâ usque ad Orontis ostium. Scio terram Chanaan intra breviores limites à Mose coerceri Septentrionem versus. Sed Moses eam dumtaxat illius terræ portionem describendam sibi proponit quam Deus possidendam Israelitis indulserat.

A

CAPUT XXXVII.

Fines Chananæorum.

CUr Chanaan pro Chamo fuerit maledictus. Ratio Theodoreti petita ex libro Beresith Rabba. Cur ex undecim familiis quas diximus, solum quinque internecioni devotæ. Arcana Dei judicia sed justa. Sidon, id est Sidoniorum ager, terræ Chanaan limes septentrionalis. Gerata, Gaza. De Sodomæ excidio Strabo, Tacitus, Solinus. Lasa vel Lesa non est Lais, sed Callirhoe, ut reddunt Jonathan & Hieronymus. Ibi aquæ calidæ. Callirhoes verus situs. Solinus notatus. Fortè Lasa est Ptol. *Lysa* & Josephi *Lussa*. Aliud *Alus* & *Elusa* ubi Venus & Lucifer à B Saracenis culti: Chald. חלוצא Chananæi à Judæis pulsi quo secesserint & quas urbes condiderint.

OPerosè quæritur cur Chami maledictionem in caput filii Chanaan Noe contorserit. Respondet Theodoretus in Genes. quæst. 57. ab Hebræo quodam se didicisse primum Chanaan avi sui verenda animadvertisse, & patri ostentasse, tanquam de sene ridentem. Et verò tale quid legitur in Beresith Rabba sect. 37. qui liber scriptus fuit diu ante Theodoretum. Sed quæritur iterum cur ex posteris Chanaan in hos potius quam in illos contorta sit eadem maledictio. Siquidem ex Chananæorum familiis undecim, sex immunes præstitit Deus ab hoc anathemate; Sidonios nimirum & Arkæos & Sinæos & Aradios, & Samaræos, & Hamathæos; Cæteros arcano quidem judicio sed justissimo internecioni devovit. C

Horum fines ita describit Moses Gen. 10. 9. *Fuitque terminus Chananæorum à Sidone, qua venis Geraram Gazam usque. Et Gaza qua venis Sodomam & Gomorrham, & Admam, & Seboim, & Lesam usque.* Sidonis nomine intellige non urbem solum, sed regionem Sidoniorum, quæ ab urbe Orientem versus patebat prope ad Jordanis fines. Hic fuit terræ à Judæis mox occupandæ limes septentrionalis. Cætera ad meridionalem pertinent. Gerara & Gaza sunt Philistæorum urbes vicinæ, quarum Gaza est notissima. Gerara Abrahami & Isaaci peregrinationibus nobilis Gen. 20, & 26. & Chusæorum clade. Sodoma & Gomorrha suâ. Admam & Seboim ejusdem criminis reas idem consumpsit ignis. Hujus incendii meminere Strabo, Tacitus, Solinus. Superest de Lesa vel Lasa dicamus; Hebræis לשע. Sunt qui Cæsaream Philippi interpretantur, id est ליש *Lais*, quasi Laisa sit eadem cum Lasa, aut Eusebium sequuti cui Lasa est Chananæorum terminus circa Sidonem, cum fuerit in terræ Chanaan angulo plane opposito, ut verba Mosis palam arguunt. Itaque melius Jonathan pro Lasa habet קלרהי *Callirhoen*; in qua eâdem sententia est Hieronymus: *Lasa*, inquit, *ipsa est quæ nunc Callirhoe dicitur, ubi aquæ calidæ prorumpentes in mare Mortuum defluunt.* De his aquis ita Plinius lib. 5. cap. 16. *Eodem latere (à meridie Asphaltitis) est calidus fons medicæ salubritatis Callirhoe aquarum gloriam ipso nomine præferens.* D

Gen. 20 & 26.
2. Par. 14. 13.
Strab. lib. 16.
Tacit. hist. l. 5.
Solin. c. 36.

E Tamen Callirhoen Ptolemæus ab Oriente ponit; Quod his Josephi de Herode consonum: διαβὰς γοῦν τὸν Ἰορδάνην, τοῖς κατὰ Καλλιρόην θερμοῖς ἐχρῆτο, ταῦτα δ᾽ ἔξεισι μὲν εἰς τὴν Ἀσφαλτῖτιν λίμνην *Jordanem transgressus apud Callirhoen aquis calidis ute-*

De bello Jud. l. 1. c. 21. vid. & ant. l. 17. cap. 8.

utebatur quæ in lacum Asphaltitem exeunt. Solinus Hierosolymis proximam facit: *Callirohe*, inquit, *Hierosolymis proxima, fons calore medico probatissimus.* Sed ridiculè, ut solet. Neque enim potuit Jerosolymis esse proxima Callirhoe, quia trans Jordanem erat & lacum Asphaltitem Est & cur subdubitem an verè לשע *Lasa* sit Callirhoe. Lasa fuit in termino meridionali terræ Chanaan; Callirhoe non item. Cum Judæi ad Austrum illius non pauca possederint. Itaque si qui velint Judææ terminos Notum versus latius promoveri, eorum erit perpendere nunquid *Lasa* vel *Lesa* sit urbs Arabum Λύσα Lysa, quæ apud Ptolemæum medio fere spatio sita est inter mare Mortuum & Erythræum. Eadem est Josepho Λῦσα in censu earum urbium quas Judæorum Rex Alexander supra Arabes usurpaverat.

Antiq. l. 14. c. 2.

Aliud אלוש *Alus* deserti locus, ubi castra metati sunt Israelitæ Num. 33, 13. Aliud idem Ἔλουσα Ptolemæo Idumææ, Stephano olim Arabiæ, dein tertiæ Palæstinæ urbs, de qua Hieronymus in vita Hilarionis: *Vadens in desertum Cades, &c. pervenit Elusam eo forte die quo anniversaria solemnitas omnem oppidi populum in templum Veneris congregaverat: Colunt autem illam ob Luciferum, cujus cultui Saracenorum natio dedita est.* Cætera ibi vide. Eleusa id est חלוצה quomodo שור *Sur* redditur Gen. 16, 7. à Jerosolymitano interprete. Tamen pro Lesa in Arabica paraphrasi legitur חלוץ *Chalus* id est *Elusa*, diximus.

Hactenus de veteri Chananæorum habitatione, cujus mediterranea cedere Judæis coacti, cum in terram Chanaan illos introduxit Josue, in littoralem tæniam secesserunt, quæ à Syria Cassiotide longo tractu extenditur, usque in Palæstinam propriè dictam, id est Philistæorum Pentapolim. Ibi Palton, Balaneam, Aradum, Simyra, Orthosiam, Tripolim, Botryn, Sareptam, Tyrum, Sycaminon, Turrim Stratonis, & in Mediterraneis Marathum, Antaradum, Arcam, Gabalam, Capharzabam, Straboni Crocodilorum urbem de novo condiderunt. Et Gebal seu Byblum Cinyræ regiam, Berytum. Sidonem, Aczib seu Ecdippam, Acco seu Ptolemaidem, Doram, Japho seu Joppen, Jabneel seu Jamniam jam conditas multum auxerunt; Atque inde libero mari commeantes nova & externa domicilia armis sibi quæsiverunt & frequentes colonias pæne toto orbe diffuderunt; Quod libro sequenti plenius exequi libet.

CAPUT

CAPUT XXXVIII.

Explicatio decimi capitis Geneseos de divisione gentium ex Hebræo libro Juchasim.

J*Vchasim* id est genealogiæ. Libri quis author, quando scripserit, ubi excusus. Divisionis gentium πρωτογενεστέρα. Ararat est Armenia. Ibi arcæ reliquiæ pro medicina & theriaca. Inde ἀποπρεσβευτικοί. Cur longævi primi homines. Præter tres Noæ filios quartus Jonicus, Astrologiæ doctor & polemices. Hæc fabula in notis refellitur. Noe jam ætate provectior. Omnes homines è tribus filiis Noæ. Cur ætati illius non attexatur hæc clausula, *& genuit filios &c.* Saturni tres liberi. Orbis in tres partes divisus. Mosis silentium de quarto filio Noæ. Commenti authores quam nuperi & sublestæ fidei. Frustra citari Methodii Chronica, qui nulla scripsit. In verbis quæ Methodio tribuunt nihil sani. In supputatione annorum manifestus ἀναχρονισμός. Jonici nomen esse Græcum & κλητικόν. Terra Ethan ubi Jonicus, nullibi gentium. *Fluvii Ethan* Ps. 74, 15. *Ethan* in Josepho non est terra fluviis irrigua &c. ut putavit Isidorus Pelusiota; Sed Solomonis prædium prope Hierosolymam. Fluvii *ethan*, id est rapidi. Multos veteres ita reddere. Sic *torrens ethan* Amos 5. Et *maris ethan*, id est robur Exod. 14, 27. Nimrod gigas δεκάπηχυς in Pseudomethodio. Ibid. Nimrod è Semi stirpe contra Mosem & Esdram. Ibid. Daniel plagiarius. Ibid. pro Babyloniis Persæ & Græci primi regnant. Ibid. Græci è Semi stirpe. Ibid. Jonicus, vir scilicet θεόπνευστος, malorum incentor Nimrodo. Injurios esse in Methodium virum sanctum & benedoctum, qui has nugas illi tribuunt. Author *Iuchasin* LXXII familias deducit è tribus Noæ filiis; Hebræorum alii tantum LXX. Idem non satis extendit limites filiorum Japheth. Et confundit Portugalliam cum Promontorio finis terræ. Et Gomer & Magog habet pro eodem populo. *Halie* quid sit. Mediam male jungi Moscoviæ. Fluvius *Athel*, id est *Rha* seu *Volga*. Urbs *Athel*. Mare *Chozar*, id est Caspium. Terra *Chozar*. Media hodie *Servan*. Male ponitur ad occasum maris Caspii. *Thubal* cur velit esse *Sepharad* seu Hispaniam. *Mesech* Russia. *Moschimus* fl. id est *Moscou*. *Thubal* & *Mesech* esse vicinos populos. Thraciam non rectè poni inter Venetias & Hungaros. *Ascenaz* non est Germania. Bohemia cur caput Germaniæ. *Riphat* id est *Aquilejenses* & *Tarvisiani* qui circa Venetias. Cur ex Asia venisse dicantur & ex *Idingik*. Veneti ex Paphlagonia. *Thogarma* non est *Turchestan*. *Elisa* insulæ Archipelagi. Hellespontus quasi *Elisæ Pontus*. Constantinopolis quomodo Hebraicè & Arabicè scribatur. *Tarsis* id est Tarsus, *Citthim* Cyprus, *Dodanim* Rhodus, quæ singula refelluntur. Filii Chus in Æthiopia & Mauritania: imo sunt Saraceni. *Aljeman*, Australis pars Arabiæ Fœlicis. *Seba* & *Sceba* filii Chus non habitarunt in *Aljeman* sed *Sceba* Abrahæ filius. Phutæi in Libya. Terra & fl. Phut. Ninive *Mosal*. *Calach* Calacene vel Calachene. *Caphthor* an *Damiata*. Ægypti Regum à Misraimo usque ad tempora Mosis longa series deprompta ex historiis Arabum. *Kobtim* à quo *Cophtitæ*. Regni Ægypti translatio à Caphthoræis ad Cophtitas. *Tutis Pharao* Abrahæ æqualis. Mater ejus *Churia* ancillam Agar Saræ dedit. Aliis Agar filia Pharaonis. Pharao *Rian* Josepho, Pharao *Talma* Mosi σύγχρονος. Cur hæc suspecta. Amorrhæus non legitur habitasse prope Jerusalem. *Georgestan* ex Guirgasæis. Contra, Matth. 8, 28. Georgi populi. Hevæi ante Libanum in Hermone. *Arka* à Tripoli quantum distat. *Sinæi* non sunt Tripolitani sed Pelusiotæ. *Aradus* ubi. *Semaræi* tenent Emesam. *Amathæi Hamam*, id est Epiphaniam. Sem non esse Melchisedechum, nec ædificasse Jerusalem. Salem ubi fuerit. Semi filios non omnes habitasse ab Euphrate ad Indiam. Aramæi conditores Trachonitidis & Damasci. Ebræi ab Ebere dicti. *Mesa* non est *Meccha*, sed *Musa*. Meccha locus peregrinationis. Mahumeth ubi sepultus. *Medinath alnabi* quomodo aliter vocetur. Filii Jectan in *Aljeman*. Regnum Aljeman & Seba vel Sabæorum idem. *Sanaa* metropolis regni *Ieman*. *Uzal* Hebræis. *Hatsarmaveth* servavit nomen.

UT supra ex Josepho Ben-Gorjon; ita hic ex libro *Juchasim* sive genealogiarum, qui in manus nostras nuper incidit, visum est hic adjicere quicquid pertinet ad historiam divisionis gentium in qua versamur. Author Abraham Zachuth Judæus Salmanticensis qui scripsit A. Christi 1502. Constantinopoli excusus est A. 1556. & Cracoviæ A. 1580. Quam editionem nos hic sequimur,

DIVISIONIS GENTIUM προηγούμενα.
fol. 134. b.

אחכ" איש צדיק תמים זה ינחמנו נח שמר
ולתר" שנה לחייו היה המבול על הארץ הקב"ה
הצילו בתיב' א' ותנח תיבתו על הרי אררט
הנק' ארמניא ועד היום יש רושם שמה ובימים
הקדמונים היו מתרפאים מהם כמו התריאק
בזמנינו כך כתב בן גוריון בספרו הארוך עוד
כתב כי היו חיי הקדמונים ארוכים בהשגחה
אלהי' כדי שיוכל להשל' החכמות וכתוב
בתורה כי נח ושלוש בניו יצאו מהתיב' וכתבו
*בתאריכ' כי אחכ" נולד לו בן רביעי שמו
יוניקו ולמד בעולם חכמת התכונה ולמד
לנמרוד אופן המלחמה ומהג' בנים של נח
היו עב" משפחות מיפת טו" ומשם כה"
ומחם לב" :

* Arabice תאריה est æra, vel notatio temporis.

Postea fuit vir justus & integer, de quo scriptum est, *iste consolabitur nos, Noe nomine. Hujus ætatis anno sexcentesimo diluvium fuit super terram; sed servavit eum Deus benedictus in arcâ, quæ quievit super montibus Ararat, id est Armeniæ, ubi hodieque supersunt arcæ vestigia* (nempe reliquiæ ligni) *quibus superioribus sæculis pro medicinâ utebantur* a, *ut nos theriacâ hodie*b. *Ita scripsit in libro suo filius Gorjon. Addit Aruch longævos fuisse priscos homines Deo sic providente, ut scientiæ possent perfici. Porrò in Lege quidem habetur Noam cum tribus filiis ex arcâ exivisse*; Sed *in Chronicis* b historici *scripserunt, illi natum esse deinceps quartum filium Jonicum nomine, Astrologiæ inventorem, quique Nimrodum docuit rationem belli gerendi. E tribus autem Noæ filiis familiæ natæ sunt septuaginta duæ* c, *è Japhetho quindecim, è Semo viginti quinque, & è Chamo triginta duæ.*

a. Nempe hujus ligni particulis superstitione quâdam ducti locorum incolæ utebantur πρὸς τοὺς ἀποτροπιασμούς. Ita ex Beroso Josephus & Alexander Polyhistor. Quibus consona hæc Abydeni: τὸ δὲ πλοῖον ἐν Ἀρμενίῃ περίαπτα ξύλων ἀλεξιφάρμακα τοῖσι ἐπιχωρίοισι παρείχετο. *Navigium in Armeniâ locorum incolis ligna præbuit amuleti vim habentia.*

b. Quæ sequuntur de Jonico sunt planè commentitia. Noam enim post diluvium nullos generasse liberos multa sunt quæ non suadeant modo, sed & plane persuadeant. Primò ætas jam provectior. Jam enim superaverat annum sexcentesimum, cum ex arcâ est egressus; Et uxorem verisimile est illi fuisse pæne æquævam. 2. Addo à tribus illis quos generaverat ante diluvium propagatum esse totum genus humanum in universâ terrâ. Ita tradit expresè Moses Gen. 9, 19. Itaq; nullos alios habuit Noe, nisi ponas fuisse steriles, & priori commento commentum aliud superstruas. Nec leve momentum in eô est, quod summæ annorum vitæ Noæ Gen. 9, 29. non attexitur solennis illa clausula, *& genuit filios & filias*, quomodo iis qui Noam antecesserant Gen. 5, 4. &c. ne quis putaret illis nullos esse natos liberos quam quos Scriptura memorat. 4. Eôdem facit quod Saturno, quem esse Noam abunde probavimus, non nisi tres liberos Poetæ assignarunt. 5. Et orbis cogniti prisca divisio in tres partes, quarum Europa Japheto obtigit, Africa Chamo, & Semo magna pars Asiæ. 6. Denique solum Scripturæ silen-

A silentium id evincit. Nam si quos habuit liberos post diluvium Noe, & in his unum aliquem præ cæteris insignem, Astrologiæ inventorem & polemices; Quorsum id reticuisset Moses? Aut eo tacente quis alius Hebræis hoc revelavit? Hebræis inquam illis recentioribus hodie & heri natis, in quâ fæce est author libri *Juchasim*. Ajunt ita haberi בתאריכים in Chronicis aut Annaliū libris; Nempe in historiâ Scholasticâ, in Fasciculo temporum, in Vincentii speculo historiali, in Philippi Bergomatis supplemento supplementi, in Jo. Laziardi Cœlestini historiæ universalis epitome, in mari historiarum, in vasto opere de temporibus in sex ætates distributo, atque aliis hujus farinæ scriptoribus; quorum quidem B nonnulli citant B. Methodii Chronica: Sed B. Methodius nulla scripsit Chronica. Saltem qui Methodii scripta recensent Hieronymus & Suidas, hujus Chronicorum non meminere, nec veterum quisquam alius quod quidem sciam. Quin ille ipse locus quem ex Methodio citant nihil habet sani. Verba sunt: *Centesimo anno tertiæ Chiliadis genuit Noe filium ad similitudinem suam, quem appellavit Jonicum.* Ita genuerit Noe annis post mortem fere centum. Si Methodium sequi dicas Græcorum supputationem qui multos annos addiderunt, ne id quidem poterit stare. Nisi Jonicum illum natum esse dixeris multo ante diluvium, quod juxta Græcos contigit anno mundi 2242. At in diluvio saltem ex Scripturâ planè certum est, Noam nullos habuisse filios præter tres quos diximus. Non minus C absurdum est, quod Noam volunt Græcum Jonici nomen indidisse filio suo, adeoque nomen ἰωνικὸν, ac si quem vocari dixero Gallicum aut Italicum. Sed is fortasse Romano more Jonicus dictus est ab Joniâ triumphatâ. De eôdem sequitur. *Trecentesimo anno* (Noe) *largitus ei amplissima dona, misit eum in terram Ethan, quam ille pervasit usque ad mare Orientis.* Hoc unum probo, quod vir qui nunquam fuit, ablegatur in terram quæ nusquam est, id est in terram *Ethan* ad mare Orientis. Scio non deesse qui terram Ethan sibi fingant, fretos hoc loco Psal. 73. Hebr. 7, 15. *Tu siccasti fluvios Ethan*; & Isidorum Pelusiotam illam in Palæstinâ describere ποταμοῖς καταῤῥύτων, καὶ δένδροις, καὶ καρποῖς κατάκομον, lib. 2. ep. 66.
D ζώωντε πλῆθη (lege πλήθει) καὶ ἰχθύων εὔθηρον *fluviis irriguam, & fructiferis arboribus opacam, atque propter ferarum pisciumque multitudinem venationibus accommodam.* Sed Josephus quem testem advocat, nil nisi prædium Solomonis describit hujus nominis ad alterum ab urbe schœnum, ubi certum est nulla fuisse flumina, sed solum ναμάτων ἀποῤῥοὰς *laticum incilia.* Utut sit Ethan de quô ibi Joseph, à mari Orientis tantum distat, *quantum Hypanis Veneto distat ab Eridano.* Proinde docti pridem observarunt איתן *ethan* in loco Psalmi quem diximus, appellativum esse nomen non proprium; Et *fluvios ethan* Hebræâ phrasi dici *fluvios roboris*, id est rapidos & violentos. Quod sequuntur è veteribus Syrus, & Chaldæus, & Arabs, & Aquila, & Hieronymus. Ut Hebræos taceam Kimchium & Aben-Ezram. Tale Amos 5, 24. *ut volvatur &c.* כנחל איתן *ut torrens ethan,* E id est *ut torrens validus,* Vulg. *quasi torrens fortis.* Et Exod. 14, 27. Et reversum est mare &c. לאיתנו *juxta suum ethan*, id est robore & impetu suo. Ita Onkelos, Jonathan, & Arabs. Jam ad reliqua pergamus. *Hic Jonicus accepit*

Antiq. l. 8. cap. 2.

à Domino donum ſapientiæ, & invenit Aſtronomiam. Hic gigantem Nimrod decem cubitorum proceritate, & nepotem Sem ad ſe venientem erudivit, docuitque quibus in locis regnare deberet. Multa etiam prævidit ac prædixit. Imprimis autem de quatuor Monarchiarum ortu, ſucceſſione & occaſu, quam Prophetiam multis poſt ſæculis Daniel edidit. Prædixit autem ille primos omnium regnaturos de ſtirpe Sem Perſas & Græcos, poſtremos de genere Japheth Romanos. In his pæne tot monſtra quot verba. Sufficiet è multis pauca obſervaſſe. Nimrod ſtatuitur fuiſſe gigas ex Græca verſione, cui cum Hebræo textu hoc loco parum convenire docuimus lib. 4. cap. 12. Sed Pſeudo-Methodio debetur ſtatura illa δεκάπηχυς, quam attigiſſe nemo legitur. Eodem duce jam in Semi familiam inſerendus erit Nimrod, quem nos ſequuti Moſem & Esdram Chami ex Chuſo nepotem feceramus. Adeoque Daniel, cui credideramus hactenus, quæ noſtra eſt εὐήθεια, cum repetit toties ſe vidiſſe viſionem, aut ſibi Deum apparuiſſe, jam erit eximendus è Prophetarum numero, & pro plagiario habendus (abſit blaſphemia dicto) ut qui laborem alienum pro ſuo venditaverit. Quid quod non ſatis convenit inter exemplar & ἀπόγραφον? Prædixerat enim Jonicus *primos omnium regnaturos de ſtirpe Sem Perſas & Græcos.* At in Daniele de Chami ſtirpe Babylonii primi regnant, Græci tertio demum loco, neque illi de Semi ſed de Japheti ſtirpe. Quod ſatis apertè indicat Daniel, cum Græcorum regnum appellat regnum *Javan* qui fuit unus è filiis Japheti. Jam quid putidius illo figmento, Nimrodum qui quâ vi quâve injuriâ imperium per fas & nefas in æquales uſurpavit, virum θεόπνευστον habuiſſe pro conſultore & malorum incentore. Videbor fortaſſe tempus triviſſe fruſtra in his nugis refellendis, quas recitaſſe eſt refutaſſe. Sed cum præeunte Scripturâ totum orbem diviſerim in tres Noæ filios, pati non potui ut quartus ὑποβολιμαῖος in illorum ſortem invaderet. Ne dicam B. Methodio (ἀνδρὶ λογίῳ ὄντι καὶ σφόδρα περὶ τῆς ἀληθείας ἀγωνισαμένῳ *viro diſerto & veritatis acerrimo propugnatori,* ut de illo Epiphanius) hos βεβήλους καὶ γραώδεις μύθους non poſſe tribui ſine magnâ illius injuriâ. Quisquis in Photio legerit aut in Origenianis Epiphanii quæ Methodii ſuperſunt, illum reipſa comperiet ſerium fuiſſe ſcriptorem, & bene doctum, & ab his nugis quam maximè alienum.

Epiphan. Hær. 64. 1. Tim. 4, 7. Phot ab auth. 234 usque ad 238. Epiph. Hær. 64. à §. 40. usque ad 63.

c. Hîc diſcedit à communi Hebræorum ſententiâ, qui cum Hebræo textu ſolum numerant LXX. κεφαλαιώτας, 14. è ſtirpe Japheth, 30. è ſtirpe Cham, & 26. è ſtirpe Sem.

Poſteri Japheth.

ובני יפת ז׳ באי׳ אורופה שהוא שלישתעולם וישכנו * מחתלת מושקוף עד פורטוגאל הנקרא קצה הארץ ובספרים הקדמונים נקרא לושיתניא׳

* מתחלת, ו

Et filii Japheth ſeptem fuerunt in regione Europæ, quæ eſt orbis triens; & habitarunt ab initio Moſcoviæ, usque ad Portugalliam a *quæ vocatur finis terræ* b *& in veteribus libris Luſitania.*

a. Non rectè Japheti poſteris eosdem quos Europæ figit limites, cum ex iis non paucos in Aſiâ habitaſſe ſtatim agnoſcat. b. Portugallia nusquam vocatur *finis terræ*; Sed Artabrorum promontorium nautæ hodie ſic appellant, quia ad occaſum maxime vergit.

Gomer

A

Gomer & Magog.

Gomer & Magog sunt Gothi a *qui venerunt è locis Moscoviæ vicinis & Moscoviâ & Halic.*

גומר ומגוג הם הגודוש אשר באו מקרוב מושקוף והמושקוף והליך:

a. Gomer & Magog non sunt idem populus; Veteribus Magog sunt Scythæ & Gomer Phryges vel Galatæ qui Phrygiam occuparunt usque ad Halym fluvium. An inde sumptum est Halic? Alioqui quid sit nescio:

Madai vel *Medi.*

Medi autem ab unâ parte, attingunt regnum Moscoviæ, a *& magnum fl. Athel* b *nomine, qui è deserto Moscoviæ fertur ad mare Chozar* c. *Ad illud, inquam, mare à parte Occidentis* c *est Media quæ hodie Servan* d *dicitur cum vicinis omnibus regnis.*

B

ומדי" הם נוטים מצד אל מלכות מושקוף והנהר הגדול הנקרא * אהל בא ממדבר מושקוף אל ים כוזר אשר סביב זה הים לצדי מערב הוא מדי הנק׳ * שריבן וכל המלכות אשר סבובו:

* אתל

* שירבן

a. Nihil dici potuit absurdius. Media est in diverso climate, & à Moscovia immensum distat. b. אהל vocem nihili mutavi in אתל *Athel*, quomodo Arabicè vocatur fluvius *Rha*, aliis *Volga*. *Athel* vocatur à magna urbe cognomine; vide Geogr. Nub. clim. 5. part. 7. c. Mare *Chozar* est mare Caspium. Ita nominant Arabes à terra *Chozar* ad ostia fluminis *Athel*, cujus Athel est metropolis. Hæc pluribus in Nubiensi. c. Imo ab Australi parte. d. Ita scripsimus pro שריבן *Serivan*. Mediæ hodie magnam partem *Servan* vocari nemo est qui nesciat.

C

Javan, Thubal, Mesech & Thiras.

Terræ autem Javan a *nosti aditus & exitus. Et* Tubal *est Hispania* b; *Et* Mesech *vocatur regnum Russiæ* c, *quod regnum magnum est, situm supra mare Nigrum, unde est quod hodieque in eâ terrâ amnis est* Meschinus d *nomine.* Thiras *est Thracia, inde à Venetia usque ad Hungaros.* c

ויון ידעת מוצא׳ מובא״: ותובל היא ספרד: ומשך נקו׳ מלכות * הפירסיא מלכות גדול אשר למעלה על שפת הים השחור ועד היום בארצ׳ נהר נק׳ מישכינו: ותירס הם תראסידה מסביב ויניציא עד האונגרוש:

* הרוסיא

D

a. Id est nosti situm Græciæ. b. Hebr. est *Sepharad*, quomodo Hispaniam appellant ex Abd. 20. Thubal Josepho sunt Iberi ad mare Caspium non Hispaniæ. c. Hebr. *regnum Persiæ*. Sed apparet ex sequentibus hoc mendum esse typographicum, & rescribendum *regnum Russiæ*. Regnum Russiæ idem est regnum cum regno Moscoviæ quod jam assignaverat populis Gomer & Magog. Nec ferendum quod *Thubal* & *Mesech*, populos conjunctissimos, ut ex Ezechiele constat, deportat in terras ab invicem ita dissitas. Qui tamen illi communis est error cum plerisque veterum. d. Intellige *Moscovv* fluvium à quo Moscoviæ nomen est. e. Egregia scilicet Thraciæ descriptio. Inter Venetiam & Hungariam est Illyrici pars & Germaniæ. Thracia inde remotissima.

E

Filii Gomer.

Et filii Gomer Ascenaz a: *Regni caput est Bohemia* b. *Et Riphat Aquileienses* c *& Tarvisiani* d, *qui fuerunt*

ובני גומר אשכנז וראש מלכות בוהמיא: וריפת * אינגליזיש וטר ו״אגוס אשר היו באסיה מקום הנקרא היום * איידינגיק: ומשם נסעו ובנו

* אגוילידיש

* אילירק

עיר וינציא׃ ותוגרמה הם הטורקייא הנקו׳ בלשון טורקי טורקישתאן והם מלכות גדול נוטה אל צד פרס מצד א׳׃

in Asiâ e *in loco quem hodie vocant Idingik* f, *& inde profecti sunt & ædificarunt urbem Venetiam; Et Thogarma est Thurcia* g, *quæ linguâ Turcicâ vocatur Turkestan; Est autem regnum magnum ab una parte Persidem attingens.*

a Ascenaz in Hebræorum scriptis est Germania. Ridiculè; Nam ut alia taceam, populos regni Ascenaz in Babylonem convocat Deus Jerem. 51, 27. b. Bohemiæ Rex est primus Electorum. c. vocem nihili אינגליזיש *Inglizes* mutavimus in אגוילזיש *Aquilezes*. Aquileienses Hispani sic appellant. d. Aquileienses & Tarvisiani sunt populi circa Venetias. e. Ita plerique sentiunt Venetos è Paphlagoniâ venisse ubi Homeri Heneti. Porro Josepho Riphath sunt Paphlagones. f. *Idingik* est vox nihili; sed legendum est אילירִיק *Illyric*, cum Heneti legantur è Paphlagoniâ venisse in Illyricum, confudit ineptus scriptor profectionis terminos, & eos ex Illyrico venisse sibi finxit. g. Thogarma si sit Turkestan, quomodo equi & muli Tyrum inde deducuntur Ezech. 27, 14. Maxime cum in totâ Scythiâ, cujus pars est Turkestan, nec muli nec asini sint?

Filii Javan.

ובני יון אלישה הם א״י ארסיפלגו מקנדייא עד שיאו והאיים אשר סביבותיהם ועד היום להלאה מגאליפו * הקאשטיליוש נקרא אלישפונט׃ ותרשיש ראש מלכות גדול על שפת הים קרוב לאנטכיא נק׳ * שיצליא׃ כתים הם א׳ גיפרי ונוגה שליט עליהם׃ ודודנים הי׳א א׳ רודש כן נק׳ כדברי הימים רודנים׃

* הק סטנטיניאש׃
* שילקיא׃

Et è filiis Javan Elisa sunt insulæ Archipelagi, à Candiâ usq; ad Chion, cum vicinis insulis circumquaque. Proinde hodieq; mare quod à Gallipoli Constantinopolim b *usque extenditur, vocatur Elispont* c. *Tarsis* d *est metropolis regni ingentis ad oram maris prope Antiochiam, quod Ciliciam vocant. Cittim sunt incolæ insulæ Cypri, super quos dux dominatur. Et Dodanim est insula Rhodus, unde est quod vocantur Rhodanim in libris Paralipomenon.*

a. Hoc valdè est verisimile, quia Ezech. 27, 7. agitur de purpurâ ex insulis Elisæ, id est ex insulis Ægei & Cretici maris, ut suo loco docuimus. b. Pro Gallipoli, olim Callipoli, Hebr. est *Gallipo*. Et pro Constantinopoli *Castilias*, rescribo *Costantinas*. Benjamin scribit קושטנדינא *Kostandina* & Nubiensis קוסטנטינה *Kostantina*. c. Ita hodie vir magnus Hellespontum deducit ab Elisa. d. Tarsis vult esse Tarsum Ciliciæ metropolim, in qua sententiâ multi veteres; ut & Citthim esse Cyprum in quâ Citium: Et Rhodanim esse Rhodum. Sed si Tarsis est Cilicia; quomodo inde affertur argentum, ferrum, stannum & plumbum Ezech. 27, 12. Si Citthim est Cyprus; quando impletum est quod prædicitur Num. 24, 24. fore ut Citthæi affligant Assur & Eber; Et quænam erant illæ naves Citthim Dan. 11, 30. quarum adventu Antiochus, qui cogitabat Ægyptum invadere, cogitur regredi re infecta? ut Dodanim vel Rhodanim putentur esse Rhodii sola facit nominum similitudo. Sed aliunde dici Rhodios libro sequenti docebitur.

Filii Chami, Chus & Phut.

ובני הם כוש ומצרים ופוט וכנען׃ ובני כוש לא נודעו באמתתות מקומם אים רק ידענו בפ׳

Et filii Cham Chus & Misrajim & Phut & Chanaan, Et filiorum Chus loca non certò

A *certò novimus. Tantùm in genere scimus eos in Æthiopiæ regno & Mauritania degere quæ sunt regna Nigrorum & Abyssinorum* a. *Porrò Seba & Sçeba, quæ in hac sectione memorantur, non sunt regnum Aljeman* b, *sed ille Sçeba cujus mentio fit inter filios Keturæ Gen.* 25,3. *est Sçeba regni Aljeman* c. *Phutæi autem habitant in montibus Lub, Libyam vocant. Unde est quod hodieque Phuti vocatur terra eorum* d, *& magnus amnis illam ambiens.* B *Libya autem vocatur de nomine Lehabim* e *filii Misraim. Ninive est urbs Mosæl* f *prope Assyriam; Et Calach vocatur Calac* (id est Calacene.

שהם במלכות הכושי׳ במאוריטאני והם מלכות השחורים ואלחבש : וסבא ושבא הנזכרים בפסוק הזה אינם מלכות אלימן רק אותם שנז׳ בבני קטורה הוא שבא ממלכות ימן ופוט הם השוכני׳ בהרי לוב הנק׳ ליביה ועד היום בק׳ ארצם ונהר גדול מקיף אותה פוטי ונק׳ ליביא על שם להבים בן מצרי׳ ונינוה קרוב לאשור הנק׳ * מוצול וכלח נקראכלך :

* מוצל

a. In eo errore versantur omnes veteres, & plerique recentiorum. Cum in Scriptura Chusæi sint iidem qui Saraceni. b. *Aljeman* est Arabiæ Fœlicis pars maxime Australis, quod ipsum nomen indicat. c. Quin Sçeba vel Sabæi regni *Aljeman* sunt è filiis Jectan. d. Nullam terram novimus *Phuti*, nomine, sed fluvii *Phut* multi meminere. e. Libyæ nomen est à לוב, & significat terram siticulosam. f. *Mozal* quidem est prope Assyriam ad occasum Tigridis, sed Ninive fuit ad ortum in ipsa Assyria. g. Calacine vel Calachene Assyriæ pars est ad montes C Gordyæos ex Ptolemæo & Strabone nota. Hoc hemistichiũ sequebatur id quod statim habetur de Philistæis. Nos sua sede motum in verum locum restituimus.

Filii Misraim:

Et filii Misraim Pathros & Caphthor, id est Damiata a, *& Philistæi à Gaza usque ad Ægyptum; De reliquis ignotum est ubi habitaverint. Scriptum* b *autem est in historiis Regum Arabiæ primum Ægypti Regem fuisse Misraim filium Chami; secundum Kobtim, à* D *quo Cophtitæ originem ducunt; tertium Caphtorim; quartum Bodisir; quintum Adim; sextum Sadath; septimum Manchaum, octavum Menas, nonum Menachium; decimum Mercurium, undecimum Belatas; duodecimum Athib; decimum-tertium Calimon; decimum-quartum Carson; Sub quo translatum est regnum à filiis Caphtorim ad filios unius è filiis Kobtim; ex quo gene-* E *re primus vocabatur Saumbeni. Filii ejus Marcobis, secundus Absar, tertius Sa, quartus Therasar, quintus Malik,*

ובני מצרים * פתרום וכפתור הוא דמיאט והפלשתי׳ מעזה ועד מצרים והשאר לא נודע שם מקומם וכתבו בס׳ זכרון המלכים אשר לערבי׳ כי המלך הא׳ למצרי׳ נק׳ מצרים בן חם והב׳ קבטים אשר יוחסו אליו הקופטיי׳ והג׳ קפטורי׳ והד׳ בודישיר והה׳ עדים והו׳ שדאת והז׳ מנקאום והח׳ מנאוס והט׳ מנאקיום והי׳ מרקורא והי״א בלאטס והי״ב אתיב והי״ג קלימות והי״ד קרשון ונעתק המלכות מבני קפטורים אל בני בן קבטים אחד אשר נק׳ שמו שאומבני בניו מרקוביש והב׳ אבסר והג׳ סא והד הראדם והה׳ מאליק והו׳ כרבתא והז׳ כלבן והח׳ מליא והט׳ שוטים . וזה היה פרעה הראשון אשר היה בימי אברהם ומת ונשאר בנו קטון ומלכה במקום אמו נק׳ חוריא . והיא אשר נתנה שפחתה לשרה נק׳ הגר וזאת המלכה הבריחה מעליה קרובי המלכות אל ארץ אתרו והקימו עליהם מלך ואחכ״ הסיתיהו ולא נשאר מיורשי עצר רק בת אחת מזרע המלוכה נקר׳ דליפאבת מומם ואחכ״ מלך אימן ואחכ״ מלך ולידבן דומע וימלוך תחתיו בני ריאן בן וליד וזד

* פתרום

וזה נקׄ פרעה של יוסף: אחכ" מעדאן ונקׄ טלמא והוא פרעה של מושה רבינו עה" אשר צלל במצולו׳ כמו אבן:

sextus Charabtha; septimus Chalban, octavus Mali, nonus Tutis. Hic est Pharao primus qui fuit in diebus Abraham & mortuus est, ei superstite parvo filio: in cujus locum regnavit mater ejus Churia nomine; Ea nimirum quæ ancillam suam Agar Saræ dedit: Illa cognatorum Regis unumquemque dimisit ad locum suum, qui Regem à se electum aliquanto post interfecerunt. Neque è regni hæredibus ullus fuit superstes præter puellam unicam à regia prosapia Dalipham nomine filiam Momam. Postea regnavit Eman, post quem Valid filius Doma, cui successit filius Rian; Is est Pharao Josephi. Sequutus est Maadan, & qui vocatur Talma. Is est Pharao Mosis magistri nostri super quem pax, qui tanquam lapis in abyssos demersus est.

a. Hoc sumpsit ex Benjamine cui itidem *Damiata* est *Caphthor*. Sed suo loco docuimus terram Caphthor ubicumque sit, ab Ægypto & Philistæis non parum esse dissitam. Vide Amos 9, 7. b. Sequitur longa series Regum Ægypti à conditore Misraimo usque ad tempora Mosis, quam ex Arabum historiis profitetur se deprompsisse. Quam verè alii judicent. Solum observo hanc seriem nil quicquam habere simile cum Regum Ægypti Catalogis, quos vel in Herodoto vel in Diodoro habemus, vel in Africano ex Manethone; Et pleraq; hæc nomina plane abhorrere ab Ægyptiæ linguæ genio. Ut valde sit verisimile Hebræorum nugivendulos hæc de suo confinxisse. c. Alii fabulantur Agar filiam fuisse Pharaonis. Ita Chaldæus paraphrastes Jonathan Gen. 16, 1. *Illi (Saræ) erat ancilla Ægyptia, Agar nomine* ברת פרעה *filia Pharaonis, quam dedit ipsi in ancillam, quo tempore ea sublata percussus est per verbum Dei.* Addit R. Selomo in notis ad hunc locum Pharaonem cum vidisset signa quæ propter Saram facta sunt, dixisse Agaræ: *Filia mea, melius est ut in illa domo serva sis quam in alia domina.*

Filii Chanaan.

ובני׳ כנען צידון בכודו ועד היום נקׄ צידון והחתי והאמורי קרוב לירושלם והיבוסי בירוש׳ עצמו והגרגשי הניח ארצו לישראל והלך אל ארץ אשר עד היום נקׄ גורג יסטאן והחוי הי׳ יושבי׳ ההר אשר לפני הלבנון והערקי נקרא עד היום קרוב יום אחד לטריפול נקרא ערקא והסיני הם טריפול והארודי עד היום הי״א אי׳ אחד קרוב לאנטארטוש בגבולי טריפול נקרא ארוד: והצמרי הם המץ והחמתי הי״א חמא:

Et filii Chanaan, Sidon primogenitus ejus, cujus sedes hodieq; vocatur Sidon: Et Chittæus: Et Amorrhæus prope Jerusalem; Et Jebusæus in ipsa urbe Jerusalem: Et Guirgasæus, qui relicta Israëli terra sua se contulit in regionem quæ ad hunc usque diem appellatur Georgestan b. *Hevæi autem habitarunt in monte qui est ante Libanum* c, *Et Arkæi in urbe Arka, quæ à Tripoli distat unius diei* d *itinere; At Sinæi sunt Tripolitani* e: *Et Arvadæorum est hodieque insula Aradus* f *Antarado opposita in Tripolitanorum finibus, Et Semaræi tenent Emesam* g: *Et Amathæi Hamam.* h

a. Amorrhæos prope Jerusalem habitasse Scriptura non dicit uspiam. Plerique trans Jordanem sedes fixerant inter torrentes Jabok & Arnon Num. 21, 24. b. Quin usque ad Christi tempora Guirgasæos vel quod idem est Gergesenos hæsisse circa Gerasa trans Jordanem colligere est ex Matth. 8, 28. collato cum Marco 5. v. 1. & Luc. 8. v. 26. Georgestan regio est Georgorum. Circa Iberiam

&

A & Colchidem de quibus Mela & Plinius Georgianos hodie nominant. c. Mons ante Libanum in quo Hevæi vocatur Hermon Jos. 11, 3. & Jud 3. 3. d. In Ptolemæo Tripolis ab Arca non distat multo amplius. e. Sinæos fuisse potius ad meridiem terræ Chanaan colligere est ex Esaiæ 49, 12. nimirum *Pelusiotas*, quorum urbs à luto Syr. *Sin* appellatur Ezech. 30, 15. & Gr. Πηλούσιον. Tripolim Sidonii, Tyrii & Aradii condidere, unde dicta est Tripolis. Tamen id ipsum sensit Arabs interpres nuper editus Sinæos esse Tripolitanos. f. De Arado abunde diximus. g. Ex Chald. paraphr. Jonathanis & Jerusalem, qui pro Semaræis habent חמצאי Emisenos, neque aliter Arabs quem diximus. h. Epiphania Hebræis *Hamath* B & Arabibus *Hama*, quod hic sequitur Salmanticensis.

Filii Semi.

Dixerunt patres nostri beatæ memoriæ Sem esse Melchisedechum a qui ædificavit Jerusalem b. Porro Sem habuit quinque filios qui omnes habitaverunt in Asia ab Euphrate fluvio usque ad mare Indicum c. Primus Elam, à quo descendit quæ hodie vocatur Persis. Secundus Assur, à quo quæ C *nunc vocatur Mozal. Tertius Arphaxad, à quo qui nunc Chaldæi vocantur. Quartus Lud, à quo Lydi quos vocant. Quintus denique Aram, à quo Aramæi qui Græcè Syri vocantur. Unde Syriæ nomen. Hi condiderunt Trachonitidem* d, *& Damascum habuerunt pro regni metropoli.*

ואמרו זל״ כי שם הוא מלכיצדק ובנה ירושלם: ובני שם היו חמשה וכלם שכנו באסיא מנהר פרת עד ים אינדיא: הראשון עלם הנק׳ כעת פרס: והב׳ אשור הנקרא כעת* מוצול: והג׳ ארפכשד אשר נק׳ כעת כלדיים: והד׳ לוד אשר נק׳ כעת לידוש: והה״ נקו׳ ארם אשה נקר ארסיים ובלשון יון שירוש ומזה נקו׳ שוריא ובנו טרקונ׳טיא וראש מלכותם דמשק:

* מוצל

a. Hoc commentum refellimus ubi de Semo. b. Nec multo certius id quod sequitur, Melchisedechum ædificasse Jerusalem. Urbis *Salem*, cujus Rex Melchisedech, his verbis meminit Hieronymus: *Salem civitas Sicimorum &c. In octavo quoque lapide à Scythopoli in campo vicus Salumias appellatur.* c. Semi filios omnes ab Euphrate ad mare Indicum, id est ad Orientem Euphratis habitasse falsissimum est. Quippe Lud ex quo Lydi, & Aram ex quo Syri cis Euphratem fixisse sedes D nemo est qui nesciat. d. Hæc ex Josepho sumpta, τῶν δὲ Ἀράμου παίδων τεσσάρων ὄντων, Οὔσης μὲν κτίζει τὴν Τραχωνῖτιν καὶ Δαμασκόν *quatuor autem Arami filiorum Uses quidem Trachonitidem condidit & Damascum.* Condidit Trachonitidem, id est urbes in Trachonitide; Quamvis enim Græcè rectè dicatur κτίζειν τὴν Τραχωνῖτιν, tamen Latinè condere de regione non est in usu. Vide Scalig. in Animadvers. in Euseb. fol. 36. B. Par hic est catachresis in verbo Hebræo בנה. Quod sequitur Damascum Syriæ esse metropolim legitur Es. 7, 8.

Filii Arphaxad.

Et unus è filiis Arphaxad nomine Sela Eberum genuit, à quo Judæi Ebræorum nomen sumpserunt. E a. *Eber autem filios habuit Phalegum & Joctanem; Et in Phalegi diebus terra divisa est. Jectanis autem filii tredecim.*

ואחד מבני ארפכשד נק׳ שלח ושלח הוליד את עבר אשר היהודי׳ לקחו שם עברי מעבר ובני עבר פלג ויקטן ובימי פלג נפלג׳ הארץ ובני יקטן יג׳ וכולם שכנו ממשא והיא הנקרא בלשון ערבי מכה אשר היא מקום החוגה שלהם ושם בקרוב קבר מחמד גביאם במקום אשר נקרו מדינה

מדונה אלנבי והולך ומתפשט מלכותם עד אלימן ונקרא מלכות שבא ועד היום היהודים אשר שם קוראי׳ לצנעא אשר הי׳א ראש מלוכת ימן או זל וכן חצרמות נק׳ כן עד היום:

fuere, qui omnes habitarunt à Mesa. Ea vocatur Arabum lingua Meccha b, *& est locus peregrinationis* c *eorum. Nec procul inde* d *habent sepulchrum Mahumetis Prophetæ sui, in loco qui dicitur Medinath alnabi* e. *Illorum autem regnum extenditur usque ad Aljeman* f, *quod vocatur regnum Seba* g; *Et ad hunc diem Judæi qui illic sunt Sanaa* h *metropolim regni Jeman vocant Uzal: Ita etiam Hatsarmaveth* i *nomen hodieque servat.*

a. Hoc multo verisimilius, quam quod vulgo creditur, dici Ebræos ab Euphratis transitu, ut suo loco probatum. b. *Mesa* & *Meccha* sunt diversæ voces, nec invicem permutabiles. *Mesa* est *Musa* vel *Muza* portus in mari Rubro. At *Meccha* Saracenorum est Metropolis, qui iidem sunt cum Chusæis. Tamen Arabs quem citavimus pro *Mesa* & *Saphar* habet מכה *Meccham*, & אלמדינה *Medinam*. c. Peregrinatio hîc חוגה dicitur voce Arabicâ potius quàm Hebræâ. d. Mecca distat à Medina decem stationibus, milliaribus 270. In vastis arenarum molibus iter dirigit pyxis nautica, ut in medio mari. Vide Geogr. Nub. part. 5. clim. 2. & Ludov. Vartomannum navigat. 1. cap. 14. e. Urbis verum nomen est יתרב *Jathreb*. Stephano Ἰάθριππα, & Ptolemæo corruptè Λάθριππα. Sed *Medinath alnabi*, id est civitas Prophetæ, dicitur, quia impostor Mahometh ibi natus & sepultus est. f. *Aljeman* est Arabia odorata, vel Arabiæ Fœlicis pars maximè Australis, ut jam ante monuimus. g. *Seba* id est Sabæorum. Hos Sabæos supra dixerat esse Abrahami filios ex Keturâ. At hîc sui oblitus eosdem annumerat filiis Joctan, quod verissimum. h Hæc illa ipsa verba sunt quæ ex Drusii fide jam ante citaveram, & multis explicaveram lib. 2. cap. 21. i. *Hatsarmaveth* Arabicè sonat *Hadramauth*, unde Græcorum *Atramotæ, Chatramotæ Chatramotitæ, &c.* Vide lib. 2. cap. 17. Vel ob hunc locum non parum lætor me in hunc authorem incidisse; Qui quamlibet cætera ineptus, tamen de sede filiorum Jectan multo veriora scripsit quàm veteres quotquot extant. Illi enim Jectanis posteros in Indiam ablegaverant; Hic iisdem assignat sedes in Arabiâ Fœlici, in qua Jectanis filii *Seba* & *Uzal* & *Hatsarmaveth* nomen transmisere ad populos qui hodieque supersunt.

FINIS Tom. I.

GEOGRAPHIÆ SACRÆ

PARS POSTERIOR,

CHANAAN,

De

Coloniis & ſermone Phœnicum.

AMPLISSIMO VIRO

CLAUDIO SARRAV

IN

SUPREMA CURIA PARISIENSI

Senatori integerrimo

S. BOCHARTUS S. P. D.

VIR AMPLISSIME,

Aliud quidem opusculum σὺν θεῷ propediem in lucem emittendum tibi destinaveram. Sed hâc occasione oblatâ gratitudinis meæ tibi testificandæ post tot in me collata beneficia, non potui mihi temperare, nec silentio premere diutius quot modis me tibi devinctum sentiam: Qui post beatam illam diem qua tuæ dignitatis immemor amicitiam tuam nihil tale sperare auso mihi primus obtulisti, illam deinceps tam constanter excoluisti ut nullum officii genus prætermiseris quò significares me serio à te amari. Nempe ex illô tu mei & meorum patrocinium suscepisti. Tu mihi domum, scrinia, bibliothecam quam habes instructissimam, & quod majus est pectus ipsum aperuisti. Quin per te patuit accessus ad libros Thuanæos & bibliothecæ Regiæ: Et viri undecunque celebres, Bignonii, Puteani & Salmasii mihi sunt conciliati. Taceo frequens amicissimarum literarum commercium, ex quibus in hoc terrarum angulo jugiter edoceor quid rerum geratur toto orbe literario. In quô cum plerisq; doctis tam arcta tibi necessitudo intercedit ut illi nihil te cælent, neque id solum quod agunt sed & quicquid meditantur in numerato habeas. Hoc

potissimum quod & re & consilio studia mea subinde adjutas, & assiduus ἐργοδιώκτης *instas, ab hinc aliquot annis otii & negotii rationem amice quidem sed tam sedulo à me exigens ut votis tuis me puduerit nullâ ex parte satisfacere: Et timor idem qui me antea meæ tenuitatis probe conscium à scribendo deterruerat, tum demum ad scribendum impulerit, cum id à tali viro sensi non requiri modo, sed & obnixe efflagitari. Quin jacta semel aleâ, postquam schedulas meas & ipse perlegisti, & cum amicorum doctissimis communicasti, incredibile dictu est quantum me cunctantem adhuc & meis viribus merito diffidentem tua & illorum suffragia confirmaverint. Licet enim non sim nescius te amori aliquid dare, tamen in te perspecta morum probitas non vulgaris, doctrina eximia, judicium acre & vividum, & reliquæ virtutes quibus emines supra vulgus hominum, apud me tantum potuere, ut de meis laboribus tibi multo plus quam mihi ipsi crediderim. Itaque me totum tibi permisi, obsequi certus etiam cum famæ dispendio. Quamvis viris doctis & bonis non displicitura confidam quæ tuo tu calculo comprobaveris. Vtut erit, Vir Amplissime, quandoquidem ita vis, hoc quicquid est oneris in te depono, ut publici judicii aleam tu meo loco subeas, neque mea jam sed tua res agatur. Vides in quas Symplegadas imprudens te conjeceris, unde non liceat referre pedem. Plura dicturum cohibet animi mœror de tuo statu anxii, vir eximie, quem didici minus valentem, anni tempestate gravissimâ, longum iter suscepisse, & multis periculis obnoxium. Proinde ex intimis Deum rogo atque obtestor ut te salvum & sospitem ad tuos brevi reducat, & omni bonorum genere cumulatum, cum piissimâ conjuge, singularis exempli fœminâ, & suavissimis pignoribus, diu præstet incolumem. Interim opus cujus scribendi, atque in vulgus edendi, author, promotor atque instigator fuisti, patere ut tibi offeram, amoris & observantiæ tibi debitissimæ qualecunque pignus futurum. Datum Cadomi pridie Cal. Novemb.* A. M DC XLVI.

IN

IN LIBROS
DE COLONIIS
ET
SERMONE PHOENICUM.

AD LECTOREM PRÆFATIO.

HUmaniores literas & disciplinas Græcis debere plurimum nemo non sponte agnoscet, qui non sit idem ab omni humanitatis sensu alienissimus. Hi enim artes vel invenere, vel ab aliis inventas ita excoluere ut apud se natæ esse videantur. Atque ad Europæas maxime gentes pertinet hoc beneficium, quas obruit fœda barbaries, donec Græcos habuerint magistros scientiarum. Interim in illis hoc desidero, quod sunt recentiores quam ut de rerum origine possint quicquam accurate docere. Proinde si de naturâ disserunt, alius chaos sibi fingit, alius mundum æternum, alius concursum atomorum, quia de rerum omnium creatione ex nihilo ne fando quidem quicquam audiverant. Si de rerum inventoribus. Adamo & Caino qui agros primi coluerunt Cererem substituunt aut Triptolemum; Abeli pastorum principi Panem Arcadem; Jubali Musicæ repertori Mercurium aut Apollinem: Tubalcaino qui metallorum conflaturam excogitavit Curetes, aut Cyclopes, aut Vulcanum Lemnium: Noæ à quo vinum inventum Liberum patrem Cadmi nepotem, & alios hujus farinæ hodie & heri natos. Iidem si historiam scribunt, quoties ad antiquiora conantur assurgere, statim in fabulas devolvuntur. Et fatetur Thucydides statim initio præclari operis, ante bellum Peloponnesiacum, quod Artaxerxis & Nehemiæ ævo gestum est, se nihil potuisse σαφῶς εὑρεῖν διὰ χρόνου πλῆθος *liquido comperire propter longinquitatem temporis*. Ita ut Græca historia inde demum incipiat, unde sacra desinit.

In Geographicis id ipsum accidit, in quibus cum nihil sit quod vel audiamus libentius, vel majori studio disquiramus, quam quid sit antiquissimum in unaquaque gente, quosque habuerit conditores, & à quo nomen, & ex qua causa sit inditum; Græci ea de re consulti vel plane obmutescunt, vel puerilibus nugis lectori suo palam imponunt. Europa, inquiunt, ab Europa sorore Cadmi, Asia ab Asia Promethei matre, & à Libya Epaphi filia Libya dicta est; Spania item à Pane, & Lusitania à Luso Bacchi sociis; Et Baleares à Baleo comite Herculis: Ut Scythia, Galatia seu Gallia, Lydia, Cyrnus seu Corsica, Sardinia & Africa, à Scythe, Galata, Lydo, Cyrno, Sardo & Afro ejusdem Herculis filiis: Et Italia ab italo, id est vitulo seu bove Herculis qui in Siciliam transfretavit: Et Melite à nympha Melite ex qua Hyllum idem genuit. Quale est quod Armenos deducunt ab Armeno Jasonis socio, Medos à Medea Colcha, Persas à Perseo Argivo, Syros, Babylonios, Arabes & Garamantes ab Apollinis filiis Syro, Babylone, A-

rabo & Garamante. Tam vere quam quod iidem volunt Neptuni filios Dorum, Pelaſgum, Phæacem, Siculum, Sicanum & Læſtrygonem totidem generaſſe populos cognomines. Nec fabulæ deſunt quibus aſtruant tam futilia commenta. Cum hujusmodi næniis ſcateant libri Græcorum, aliis eget adminiculis quisquis ad veram & genuinam primævæ illius antiquitatis cognitionem aſpirat.

Hæc reputanti mihi duo ſe obtulerunt unde ſperavi nonnihil lucis his tenebris poſſe inferri. Primo loco ſunt ſcripta Moſis, qui licet Græcorum antiquiſſimos multis præceſſerit ſæculis, tamen vel ex lectione librorum ſui temporis, vel ex veterum traditione, vel ex eorum relatione, qui in longinquas oras profecti erant, vel quod potiſſimum eſt ex Dei revelatione, ſe Geographiæ præſtitit multo peritiorem quam vel Homerus, vel Heſiodus, vel vicinorum temporum apud Græcos quisquam alius. Nam & plures gentes memorat, & longe remotiores. Nec nominaſſe contentus, illarum origines aperit, qua ætate, & ex quo loco, & qua occaſione ſingulæ diſperſæ ſint in terras maxime diſſitas. Ita ut in uno capite, in quo hoc attingit obiter, & tanquam aliud agens, continuam populorum ſeriem reperias à mari Caſpio & Perſico usque ad extremos Gades: Quod abunde docuimus in quatuor libris qui præceſſerunt.

Nunc ſecundo loco ſe offerunt Phœnicum navigationes, qui paulo poſt ætatem Moſis à Joſua & Iſraelitis è patrio ſolo pulſi, primo in Phœnices littora, mox per totum mare Mediterraneum cœperunt ſe diffundere, & in multis Europæ, Aſiæ & Africæ locis colonias diſſeminare. Partem in Africam conceſſiſſe colligere eſt ex Procopii Vandalicis, ubi meminit columnarum in Africa Tingitana erectarum cum Phœnicia inſcriptione in hanc mentem: ΗΜΕΙΣ ΕΣΜΕΝ ΟΙ ΦΥΓΟΝΤΕΣ ΑΠΟ ΠΡΟΣΩΠΟΥ ΙΗΣΟΥ ΤΟΥ ΛΗΣΤΟΥ ΥΙΟΥ ΝΑΥΗ *Nos ii ſumus qui fugerunt à facie Joſuæ latronis filii Nave.* Concinit Euſebius qui de Chananæis hæc habet Græci chronici pag. 11. Οὗτοι ἔφυγον ἀπὸ προσώπου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ κατῴκησαν Τρίπολιν τῆς Ἀφρικῆς *Hi fugerunt à facie filiorum Iſraëlis, & Africæ Tripolim habitaverunt.* Idem ſub Joſua & Othoniele vixiſſe docet Cadmum & Phœnicem, vel fratres vel filios Agenoris Regis Phœnices, quorũ ille primum in Bœotia & poſtmodum in Illyrico, hic in Thracia & Bithynia ſedes fixit. Jam ſi mythologis credimus, ex eadem familia fuere Cilix qui Ciliciæ, & Thaſus qui Thaſo inſulæ nomen dedit. Et Cadmi cognatus Membliarus, qui regnavit in Thera circa Cretam. Et Phœnicis filius Archaleus, à quo Gades conditæ. Siciliam item & Sardiniam eodem impetu fuiſſe occupatas in Diodoro habetur. Cephaleniam taceo quam tenuiſſe Taphios à Cadmeis oriundos veteres diſerte docent. Et Cythera, & Melon, & Oliarum, & reliquas inſulas Ægei maris, quarum imperium ævo Minois, Cadmi ex ſorore nepotis penes Phœnices & Cares fuit. Ita aſſerit Thucydides. Nempe Cares & Phœnices tum erant conjunctiſſimi: Quia turma Phœnicum à Cadmo in Rhodo relicta Cariæ partem invaſerat. Unde eſt quod Caria Phœnice dicitur à Corinna & Bacchylide: Qua ratione Piſidiam aut Pamphyliam

Plu-

Plutarchus in Alexandro Phœnicem vocat, & Quintus Smyrnæus Φοίνικον ἕδος, propter Solymos ibi degentes, quos Phœnicii fuisse generis ex Chœrilo Poeta discimus. Nec recentem fuisse hanc coloniam docet bellum in Solymos à Bellerophonte gestum annis quinquaginta plus minus post Thebas à Cadmo conditas. Me pæne fugerat Cyprus insula, quam Trojani belli tempore tenebat Phœnices Rex Cinyras, imperio ut videtur à majoribus accepto. Eusebius saltem in Chronico num. DLXXXIX Paphon Phœniciam in Cypro urbem cum Melo; Thaso & Callistâ seu Therâ conditam fuisse observat, dum Cadmus regnabat Thebis.

Hæc sub Josuâ gesta aut deinceps. Sed & suspicio est non levis etiam ante Josuam colonias ex Phœnice in Africam fuisse emissas. Eusebius enim hæc habet ad numerum CCCCXCVIII qui fuit Mosis annus LXXIII: Ἡρακλέα τινές φασιν ἐν Φοινίκῃ γνωρίζεσθαι Διωδᾶν ἐπιλεγόμενον. Et ibidem Hieronymus: *Hercules cognomento Desanaus in Phœnice clarus habetur.* Porro Phœnix iste Hercules cognomento Diodas vel Desanaus omnino videtur idem fuisse cum primo Hercule qui numero CCCCXLII Antæum vicisse refertur, nempe in extremâ Libyâ circa Zilim & Tingim: Ibi enim regnabat Antæus. Unde sequatur ultimam Africam à Phœnicibus jam frequenter cœpisse. Eodem facit quod in libro mirabilium Aristotelis Phœnices leguntur Uticam in Africâ condidisse annis CCLXXXVII antequam Carthago conderetur. Carthago quippe in Appiano condita fuisse traditur annis quinquaginta ante Trojam excisam. Et in Eusebio Τροίας ἅλωσις refertur ad numerum DCCCXXXV. Itaque Uticæ κτίσις præcessit excidium Trojæ annis CCCXXXVII, & incidit in annum CCCCXCVIII numeri Eusebiani, qui præcise annus est quo Phœnicium Herculem celebrem evasisse nuper notavit Eusebius. Proinde verisimile est Uticam illo ipso anno conditam ab Hercule jam sene in iis terris in quibus Antæum juvenis devicerat, & Phœnicum imperium in Africâ eâ ratione stabilitum hoc illi nomen peperisse inter barbaros; Qui vel in antris hactenus degere soliti more ferarum, vel sub attegiis & mapalibus, ad novæ urbis encænia obstupuerint, mirati hominis industriam cum tantâ virtute conjunctam.

His Phœnicum expeditionibus Græci illi vetustiores quod opponant nil quicquam habent, sive tempus respicias, aut magnitudinem rerum gestarum. Nam Argonautarum expeditio in Colchidem, à quâ cœperunt inclarescere, nihil habet conferendum cum Phœnicii Herculis pugnâ in Antæum Regem in extremâ Libyâ, & annis plus trecentis posterior est. Itaque cum Cadmus & Phœnix primo illo Hercule non paulo sint juniores, tamen Phineum apud quem Argonautæ diversati sunt Græci septimum à Phœnice in Bithyniâ regnasse afferunt. Et in Stephano voce Θάσος Argonautarum unus Thebanus Hercules decimus censetur à Belo Cadmi vel patruo vel avo.

Apollon. Schol. l. 2.

Sequentibus porro sæculis Græci quocumque profecti sint fere semper habuerunt Phœnices præeuntes. Sic de Cinyrâ jam diximus Rege Phœniciæ & Cypri, à quo excepti sunt ii Græcorum qui in Cyprum primi migrarunt. Et de Solymis è Phœnice advenis qui vicina Lyciæ loca jam insederant, cum eo navi-

navigavit Bellerophon. Sed & ᾤκουν Φοίνικες περὶ πᾶσαν μὲν τὴν Σικελίαν, ἄκρας τε ἐπὶ τῇ θαλάσσῃ ἀπολαβόντες, καὶ τὰ ἐπικείμενα νησίδια *habitabant Phœnices circa omnem Siciliam occupatis extremis ad mare partibus, & adjacentibus insulis*, cum Græci primum illam invaserunt. Ita habetur in Thucydide. Idem de Sardiniâ judicium, in quam utut Thespienses demus & Jolaum ex Atticâ terrâ venisse ante Trojana tempora, tamen si Pausaniæ credimus πρῶτοι διαβῆναι λέγονται ναυσὶν ἐς τὴν νῆσον Λίβυες primi in eam insulam transmigrasse dicuntur Afri, id est Pœni seu Phœnices. De Libyâ dicere nihil est opus, cujus ne situm quidem Græci noverant usque ad Batti tempora qui Cyrenen condidit nongentis circiter annis post primum illum Herculem de quo supra. Tum enim, teste Herodoto in Melpomene, Theræi profecti Delphos ut Apollinem consulerent, & à Pythiâ jussi urbem in Libyâ condere, ἀλογίην εἶχον τοῦ χρηστηρίου, οὔτε Λιβύην εἰδότες ὅκου γῆς εἴη, οὔτε τολμῶντες ἐς ἀφανὲς χρῆμα ἀποστέλλειν ἀποικίην *oraculum neglexerunt, quia neque sciebant ubi terrarum esset Libya, neque coloniam audebant in incertum mittere*. Itaque res dilata in septennium, donec viæ ducem in Cretâ nacti sunt Corobium purpurarium, quem venti forte fortunâ in Libyam abripuerant. Simili casu Samii quidam eâ ipsâ tempestate in Ægyptum vela facientes, flante Subsolano delati extra columnas Herculis, Tartessum appulerunt, θείῃ πομπῇ χρεώμενοι deducente eos numine, ut refert ibidem Herodotus. Atque ex eâ occasione Græcis ignotus hactenus Oceanus patere cœpit. Ita tamen ut in ipso aditu diu substiterint, nec legantur, quod quidem sciam, per aliquot sæcula ulterius esse progressi. Quin putarunt ultra columnas mare esse prorsus inaccessum, & præter chaos & tenebras in eô nil quicquam occurrere, & Solem cum prope Gades occumbit videri centuplo majorem, & in abyssum Oceani cum stridore demergi, & illo ipso momento noctem ingruere densissimam, tanquam demerso & extincto Sole. Cujusmodi nugas præter Pindarum etiam Posidonius & Artemidorus referunt apud Strabonem & Cleomedes lib. 2. tanquam ex Epicuro. Atque id ipsum leve videbitur præ eo quod Herodotus lib. 2. & 4. plane negat ullum esse Oceanum, & geographos sui temporis arguit, quod ab Oceano terram ambiri sine probatione asserant. Nempe idem alibi profitetur de extremis Europæ partibus se nihil habere compertum, & ignorare loca unde affertur electrum & stannum, id est Germaniam & Britanniam. Et qui diu post Herodotum vixit Aristoteles tam male noverat quomodo extrema Europæ se habeant ad reliquas mundi partes ut suspicatus sit συνάπτειν τὸν περὶ τὰς Ἡρακλείους στήλας τόπον τῷ περὶ τὴν Ἰνδικὴν *Indiæ cohærere loca quæ sunt circa columnas Herculis*. Nec levius peccat Lycophron cum Auroræ cubilia ponit in insulâ Cerne quæ est ad occasum Africæ. Phœnicibus interim in Occidentali Oceano à Cerne ad Cassiterides & Thulem usque omnia pridem erant pervia, & partem ejus Septentrionalem Himilco descripserat, & Australem Hanno libello qui hodieque est superstes. Ut taceam de magnâ insulâ ab iisdem in extremo Occidente repertâ, quam Aristoteles & Diodorus ita describunt ut multi putent esse Americam.

Hæc

Hæc de occasu, jam ad ortum quis nescit mare Rubrum & Persicum & Oceani quicquid est clausa fuisse Græcis usque ad Alexandri tempora. Hinc Æschylus in Prometheo vincto Colchidem appellat γᾶς ἔσχατον πέδον *terrarum tractum ultimum*, & Plato in Phædone orbis habitati terminos non extendit latius quam μέχρις Ἡρακλείων στηλῶν ἀπὸ Φάσιδος *à Phaside ad columnas Herculis*. Quo errore imbuti Alexandri milites montem Paropamisum in Indiæ finibus voluerunt esse Caucasum vicinum Colchis. Quasi ad Alexandri gloriam hoc maxime pertineret ut Caucasum, hoc est ex eorum mente ultimos terrarum fines, attigisse diceretur. Similis imperitiæ illustre exemplum habemus in ipso Rege, cum scripsit ad matrem Olympiadem se in Indiâ reperisse Nili fontes. Nempe cum in Indo amne crocodilos vidisset, & ad ripas Acesinis qui in Indum cadit fabas Ægyptiis similes, inde collegit Indum ex Indiâ in Ægyptum ferri & eundem esse cum Nilo. Tale commentum de Nysâ Indiæ urbe Baccho sacra: Cum Nysa sit Arabiæ mons, quâ parte ad Ægyptum vergit. Homerus à Phœnicibus edoctus ita scripserat in Bacchi hymnô quem non unus veterum citat.

Arrian. de Alex. lib. 5. Diod. l. 17.

Arrian. l. 6.

> Ἔστι δέ τις Νύση ἄβατον ὄρος, ἀνθέον ὕλῃ,
> Τηλοῦ Φοινίκης, σχεδὸν Αἰγύπτοιο ῥοάων.
> *Mons jacet umbroso tollens se vertice Nysa,*
> *Ægypto propior, magis à Phœnice remotus.*

Nempe Nysa vel Nyssa est in Arabiâ mons prope Ægyptum in quô extabat hæc inscriptio à Mose exarata יהוה נסי *Jehovanissi*, id est Deus vexillum meum. Sed Phœnices *Deum Nyssæum* & Græci Διόνυσον interpretari maluerunt, tanquam à monte Nysâ facto nomine. Adeoque cum pro Arabico quidam hunc montem Indicum appellassent, prout Græcis tralatitium est Indiæ nomine nuncupare quicquid est trans mare internum, inde Alexandri militibus nata est occasio Nysam in Indiam transferendi.

Exod. 17. 15.

Cum igitur usque ad Alexandrum Asiæ remotiora Græci plane ignoraverint, Phœnices à temporibus Davidis & Solomonis, hoc est annis ante Alexandrum sexcentis aut septingentis, cœperant per mare Rubrum Asiæ littora lustrare, & in Indiam usque commercii causâ navigare, deductis Ælana coloniis, quod Arabici sinûs emporium est, & ad Tyrum & Aradum Persici sinûs insulas Phœniciis cognomines. Itaque horum operâ classem instruxit Solomon subinde mittendam in Ophir, id est in Taprobanam insulam, quæ Zeilan est recentiorum, ut suo loco probamus. Atque inde verisimile est in Asiæ extrema penetrasse usque ad orientalem Oceanum, & ex horum relatu summum Poëtam Solem orientem describere

> Ἐξ ἀκαλαρρείταο βαθυρρόου Ὠκεανοῖο
> *Qui placide fluit Oceani de gurgite vasto.*

Id est ex mari Pacifico quod Asiam ab ortu alluit. Nam eo pertinere videtur quod vocatur Oceanus ἀκαλαρρείτης id est pacatus & leni fluxu. Hesychiu: Ἀκαλαρρείταο, ἀκυμάντου, πράως ῥέοντος. Nec incommode referantur eodem Prophetæ verba Psal. 139. 9. *Si alas auroræ sumpsero, ut habitem* באחרית ים *in extremo mari*, ac si dixerit se frustra fugam moliturum in illud mare quod est in extremo Oriente.

Sed & sub Nerone Phœnices ex Ægypto & mari Rubro in occasum navigasse narrat Herodotus, ita ut Solem ad dextram haberent, & Africæ circuitu confecto per Gades in Ægyptum regrederentur. Quod cum hodie passim fiat, tamen plerisque Græcorum ita incredibile visum est ut Strabo pluribus neget Africam posse circumiri; Ptolemæus illam ab Austro cum Indiâ cohærere velit; Adeoque ipse Herodotus, cui debemus hanc historiam, rejiciat inter fabulas quod hi Phœnices asserebant, se Africam circumeuntes Solem ad dextram habuisse. Polybius etiam, qui ut Europam & Africam penitius cognosceret in Atlanticum navigaverat, de Æthiopiâ fatetur ignorari πότερον ἤπειρός ἐστι κατὰ τὸ συνεχὲς τὰ πρὸς τὴν μεσημβρίαν, ἢ θαλάττῃ περιέχεται *sit ne continens terra quæ inde versus meridiem se porrigit, an mari ambiatur.*

Ex iis quæ diximus liquido constat Græcos à Phœnicibus tam rei nauticæ quam Geographicæ peritia longo intervallo superari. Cum Phœnices diu ante Græcos orbem lustrare cœperint, & processerint multo longius. Nempe hoc pæne unicum genti studium ab ipsa statim origine innatum fuerat, ut quoquoversum in omnes partes terrarum orbis vela facerent, & colonias deducerent. Sive illos incitaverit gloriæ sitis, aut patriæ tædium, aut imperii cupido, aut naturæ arcanorum indagatrix curiositas, aut lucri aviditas inexplebilis, quæque ad nihil non cogit mortalia pectora auri sacra fames. Proinde qui primi apud illos ausi sunt fragilem truci committere pelago ratem tantæ fuere posteris admirationi ut ob id ipsum Diis adscripti sint. In hoc numero fuerant Saturnus & Astarte, quos describit Sanchoniathon terram circumeuntes: Et Hercules qui Antæo in ultimâ Africâ devicto Gadibus obiisse creditur. Quid quod sedula gens & industria in eo instituto per annos fere bis mille perseveravit? Neque enim pauciores fluxerunt à primo Hercule ad extrema Romani Imperii tempora, quibus ille navigandi ardor nondum deferbuerat. In quam rem expressa sunt hæc Hieronymi de Syris seu Phœnicibus in Ezech cap. 27. *Usque hodie permanet in Syris ingenitus negotiationis ardor, qui per totum mundum lucri cupiditate discurrunt.* Quibus Augustinus ita concinit lib. 2. de adulter. conjug. cap. ult. *Syræ quarum mariti negociandi quæstibus occupati, juvenes adulescentulas deserunt, & vix aliquando senes ad aniculas revertuntur.* Ut jam nemo miretur quod in Luciani Toxari scribitur de Phœnicibus illos navigare πανταχοῦ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ βαρβαρικῆς θαλάττης *per universum mare Græcum & barbarum.* Et rursus: ἅπασαν γὰρ οὗτοι ἀκτὴν καὶ πάντα αἰγιαλὸν ὡς εἰπεῖν διερευνησάμενοι καθ᾽ ἕκαστον ἔτος, ὀψὲ τοῦ μετοπώρου εἰς τὴν αὐτῶν ἐπανίασιν. *Hi siquidem scrutati quotannis ut ita dicam omnem oram & omne littus, extremo tandem Autumno in patriam revertuntur.*

Itaque si hodieque Phœnicum monumenta superessent, inde accederet magna lux historiæ sacræ & profanæ. Et repleretur hiatus qui est inter Mosem & Græcos. Nec pauca disceremus de veteribus terræ incolis, & gentium migrationibus. Et pateret cur vetustis nominibus antiquatis nova substituta sint. Sed cum illa maximo rei literariæ damno pridem consumpserit ætas, & ex historiâ Phœnicum nihil reliquum habeamus præter tenues lacinias in Græcorum & Romano-

rum

rum ſcriptis hinc inde ſparſas. Has quod unum potuimus tanquam è naufragio tabulas expiſcari undecumque & in unum corpus colligere viſum eſt. Ut iis inter ſe collatis planum eſſet quas terrarum oras priſcis illis temporibus maxime frequentaverint, & vernaculis nominibus appellaverint. Quâ disquiſitione factâ deprehendimus hanc gentem divagatam eſſe multo longius quam quisquam crediderit. Et præter regiones in Aſiæ, Africæ & Europæ continente celeberrimas quas occupaviſſe legitur, paucas eſſe in mari Mediterraneo quas non aliquando tenuerit. Atque ubicumque fixit pedem, non obſcura ſui monimenta reliquiſſe. In quibus hoc præcipuum quod quæ nomina locis impoſuit, quantumlibet barbara Græcis auribus, tamen poſt tot ſæcula vel inviolata manſerunt, vel tam leviter interpolata ut non difficulter ab iis agnoſci poſſint qui harum rerum aliquem guſtum habent. Proinde Græcos in illis ex ſuâ linguâ explicandis tam fruſtra laboraſſe, quam ſi Belga ex Belgicâ aut Britannus ex Britannicâ linguâ deducere ſtuderet nomina quæ Hiſpani indiderunt terris nuper à ſe detectis.

Græcorum igitur commentis valere juſſis, & Jove, Baccho, Neptuno, Hercule atque Apolline numeroſâ illâ prole orbatis quam mythologi iis affinxerunt, ne deeſſent à quibus terræ denominarentur, vetuſtiſſima Geographorum vocabula pleraque conati ſumus ex Phœniciâ linguâ interpretari. Nec inanis fuit ille conatus. Nam in iis vocabulis multæ res tanquam in myrotheciis incluſæ latent. Phœnices enim gens induſtria, & cujus interventu literæ & diſciplinæ humaniores ex Oriente in Græciam demigrarunt, has locis appellationes non impoſuere temere, nec niſi certâ ratione. Atque hîc potiſſimum illud obtinet quod ait Plato in Cratylo, nominum impoſitionem non fuiſſe φαύλων ἀνδρῶν, οὐδὲ τῶν ἐπιτυχόντων *imperitorum hominum, neque quorumvis.*

Nempe loca quædam à Diis aut ſacris ritibus nuncupata fuiſſe comperi, Berytum puta, Adonim, Idalium, Delum, Inopum, Naxum, Oncæas Thebarum portas, Adranum, Ameſtratum, Onobalam, Canthelen, Carteiam, Cordubam, Onobam, &c.

Quædam ab incolarum habitu, naturâ, moribus & artibus; Europam videlicet à candore faciei: Celticam à flavis crinibus: Corcyram à quiete; A nobilitate Phæaciam & Caſmenas; Cretam à ſagittariorum, & Baleares à funditorum peritiâ: A commerciis Scheriam & Teriam; A textrinis Coam & Amorgum; A piſcatione Sidonem; Ab agriculturâ Centuripas & Imachara; A vaticiniis Hyblam Galeotim; Ab incantamentis Latium & Telchinim; A feritate Læſtrygoniam; A libidine Aphaca, Selgam & Seſtrachum.

Nec deſunt quibus nomen fecerunt animalia: Nam ab elephantis Philæ dictæ ſunt; A leonibus Lixus; Ab hyſtricibus Cinyphus: Ab equis Caccabe: A pecudibus Bomo & Gyttæ: A gregibus Catria; Ab ovibus Caria & Caris: A vulpibus Selambina & Suel, ut in Judæa Hatſarſual: A leporibus Imbros; A cuniculis Spania vel Hiſpania; A muribus Gyarus; A chamæleonte Girba; A cancris Aſterium; A draconibus & ſerpentibus Rhodus, Chius, Pelinas, Tenus, Salamin & Neæ; A gallis Tanagra; A corvis Lugdunum: A piſcibus Tagus,

 Icarus,

Icarus, Hyccara, Curium, Cuarius; A salsamentis Malacha; A conchis Carpessus; Ab hippopotamis Bambotus vel Bamotus verius.

Porro à sylvis aut lucis nominati sunt Pyrenæi, Solymi, Anaphe, Ascra, Corsica, Tabraca; A pascuis Parnassus & Parnes; A desertis Oasis; Ab ariditate & sterilitate Libya, Bæturia; Cosyra, Myconus, Sicinus, Psyra, Jabesa, Sorbiodunum: A fertilitate Byzacium, Adrumetum, Arzuges, Chalcia: A præcoci maturitate Melos & Bochri: A fructibus Peparethum: A proventu hordei Jabadiu insula; Segetum Africa & Ebora; Vitium, uvarum & vini, Carmania, Chremetes, Sicilia, Inycus, Anapus, Aruisium, Arambys: Ficuum Ruspina & Ebusus: Olearum Zaita & Uzita: Amygdalarum Lusitania: Avellanarum Pontus: Terebinthorum Ælia & Patmos: Loti Pharidis insula: Cypri arbusti Cyprus insula: Apii Crimisus; Croci Corycus: Calamorum Lychnidus: Picis Calabria & Italia quæ olim fere nihil erat quam Brutiorum ager: Casei Cythnus: Mellis Calymna & Alabus; A certis lapidibus Carystus, Achates, Charidemi, promontorium; A metallis Britannicæ insulæ, Cassanitæ, Debæ, Dairi, Thasus, Odonis, Siphnus, Temese, Carcoma, Orospeda, Pasi sinus & Phasis fl. in insulâ Taprobanâ: A metallicis Cimolus & Minius: A luto aut argillâ Adramyttium, Thebæ, Tenedos, Camirus, Camarina.

Sic aquis copiosis nomen debent Tacape & Arelate: Circumfluis Apamia: Scaturientibus Epigranea, Permessus, Hippocrene: Deficientibus Menix & Amenas: Profundis Cephissus: Asperis mare Ægeum: Obstreperis Rhene, Castalia, Castulo: Rapidis Gargaphie, Zerbis, Physcus: Tardis Arar: Lacustribus Bætis, Bagradas, Drecanum, Perca, Percusa; Dulcibus Holmius: Amaris Himera: Frigidis Asines: Calidis aut tepentibus Emmaus & Helbessus: Fœtentibus Syraco & Syracusæ. Et à fontibus dictæ Cyrene, Enna, Enguium: Ab æstuariis Asta, Menesthei portus, Nebrissa, Onoba Listuria: A vadis Abara & Abrotonum: A littore Basti vel Bastitani: A sinu Hippo, Olisippo, Hyccara, Cacypara, Rabbotis, Cyclopes, Cicynethus: A trajectu Julia Joza: A statione seu portu Leptis & Lapethus: Ab aggeribus Bucra, Hirminius, Hermata: A naufragiis Caphareus, Scylla, Charybdis, Saso.

Rursus ab ignibus erumpentibus dicti Ætna, Epopos, Mosychlus, Lemnos, Liparæ: A calore Sulchi; Ab exustione Cea vel Ceos: A frigore Calaris: A vento Carbâ Carbasia: A meridie Lacter: Ab occasu Jammona: A tenebris Thule & Cimmerii: A numero Sanisera, Cephalenia, Lesbos, & Thamanorum pagus: A magnitudine Cibyra, Samatho, Symæthus, Cypara: A longitudine Motye: A latitudine Ampsaga: Ab angustiis Massicytus, Ieus, Ocha, Capsa: A terræ scissione Chalcis & Nisyrus: A flexu Lydia, Hexi, Camicus, Cephalœdis: A formâ angulosâ Cyrnus: Rotundâ Gaulus; Acuminatâ Drepanum & Lindus: Humani vestigii Sardo: Maxillæ Malea: Urnæ Calpe: Falcis Zancle: Tubi Assinarus.

A situ

A ſitu medio Aſia; Interiore Bithynia: In angulis Carna & Syme: In extremis Mauritania, Iberia, Hibernia, Cerne, Acabe, mons Caſſius: In petris & aſperis locis Tyrus, Cilicia, Celenderis, Cragus, A Telmeſſus, Ios, Scyrus, Seriphus, Prepeſinthus, Pholegandrus, Cythera, Cithæron, Ithaca, Solois, Dertoſſa, Caledonii: In montibus Abyla, Ilipa, Ilerda, Illiberis, Gebennæ, Allobroges, Elymi, Phocenſes, Maritima, Entella, Eryx, Alontium, Abacænum, Ineſſa, Hybla Heræa, Maro, Arne, Helicon, Samos, Zacynthus, Telus, Milyas: In locis planis & vallibus Hiſpalis, Amyca, Uſtica, Nantuates.

A firmitate, robore & munitione appellantur Amanus, Itanus, Butoe, Neetum, Herbita: Ab arcibus Byrſa, Cercina, Tarraco, Aceſta, Echetla, Acragas: A ſpeculâ Pachynus: A pharô Lampas vel Lampidoſa: A cavernis Parus, Herbeſſus, Marpeſſus: A muris terreis Jathrippa, & calicatis Melita: A ſepto Gades & Thoiar. A colore albo Libanos, Alpes, Avara: Cœruleo Dirce: Flavo Sirbos; Vario Ecbatana. Ab amœnitate Elyſii campi, Hypſa, Enna, Ichana, Aganippe, Ialyſus, Zuchabari. A caſu aliquo memorabili vel vi miraculoſâ Harma, Scolus, Melogonis, Trophonii antrum, Alæſus, Delli, Asbamæa. A vicinis locis Scandaria, Carpathus, Andrus, Naron, Arion, Lilybæum, Sicani, Marmarica. Ab antiquitate Utica; A novitate Carthada ſeu Carthago.

Hæc & alia hujus generis nos recte interpretari primo patet ex ſono vocum, quas Græcâ terminatione demptâ Phœnicius ſermo vel easdem exhibet, vel tam ſimiles ut quicquid eſt mutationis ſit prorſus analogicum. Secundo ex deſcriptione locorum quæ interpretationi noſtræ reperitur plane congrua. Accedunt quandoque veterum expreſſa teſtimonia: Ut cum Carthadam ſeu Carthaginem novam civitatem explicant, Caccaben, caput equi, Gades ſeptum, Abylam montem altum, Baleares funditores, Samatho magnam, Aphaca amplexum, Niſibin columnas, Zaitam oleum, Suſa lilium, Naarmalcha fluvium Regis, Thor bovem unde Thurim. Eodem facit quod Phœnicio nomini Græcum aut Romanum alterum ſynonymum ſæpe reſpondet. Sic Britannicæ inſulæ alio nomine dicebantur Caſſiterides, Joza Traducta, Carteja Heraclea, Oroſpeda mons Argenteus, Ereſus Pityuſa, Calabria Peucetia, Sardinia Ichnuſa, Læſtrygones Leontini, Hybla Heræa, Plaga Heræa, Carthago Cænepolis, Zuchabari collis Gratiarum, Thojar Gerra, Sirbos Xanthus, Caſus Achne, Rhodos & Tenos Ophiuſa, Icarus Ichthyuſa, Rhene Celaduſa, quæ vel ejusdem ſunt vel valde vicinæ ſignificationis. Sunt qui, ne locorum nomina cogantur è peregrinâ linguâ arceſſere, eas ſignificationes Græcis vocabulis affingunt, quæ ſunt mere Phœniciæ. Ut qui σάμον ſublimem explicant, & νάξαι immolare, unde dicantur Samos & Naxos, quarum notionem exempla extra Phœniciſmum fruſtra quæſieris.

Inſuper in Græcorum fabulis Phœnicia multa latent. Puta quod Latium volunt ſcatuiſſe veneficiis, quia לט *lat* φαρμακείαν ſonat. Cimmerios in te-

nebris perpetuo degisse, quia כמריר *cimrir* est tenebrarum atror. Æolum imperio premere luctantes ventos tempestatesque sonoras, quia עלעול *alol* vel עול *aol* est tempestas. Argo navem in puppe lignum habuisse loquax, id est clavum quo regebatur, quia דבר tam loqui quam regere significat. Columbas Jovi ferre ambrosiam, quia Arabicum אמאם *imam* id est sacerdos, cujus munus est Diis cibos subministrare, alludit ad חמאם *hemam* id est columbas. Quomodo קנים *kinnim* nidi ad קנמון *kinnamon* id est cinnamomum; Unde est quod cinnamomum ex avium nidis decuti fabulantur. Tale est quod Europam nave abvectam à tauro raptam fuisse fingunt, quia Phœnicium אלפא *alpha* vel *ilpha* ad utrumque est ambiguum. Et Cadmum pede suo altius in limum impresso Ismenum fluvium excitasse, qui inde dictus sit Cadmi pes, quia רגלא, prout variæ vocales apponuntur, vel pedem vel fluvium sonat. Itaque pro Cadmi fluvio Ismenus Cadmi pes appellatus est, atque inde fabula nata. Sic draco ex cujus dentibus satis orti milites, est fodina æris unde suos armavit Cadmus. Is enim in Græciâ primus æs reperisse legitur. Et נחש modo æs significat, modo serpentem. Et tria Chimæræ capita, leonis, capræ & draconis, sunt tres Solymorum duces quos debellavit Bellerophon. Unus enim Aryus, id est ארי *ari* leo dicebatur, unus Arsalus, id est ארזיל *urzil* hinnulus, tertius Trosibius vel Rosibius potius, id est ראש חויא *ros hivja* caput serpentis. At Neides in Samo feræ quas barritu suo terram diffidisse nugantur, sunt נדורת *nidoth* vel נידים *nidim*, id est terræ motus, quorum fragore & mugitu nonnunquam dissilit solum. Et in Rhodo boves ænei qui futura præsagiebant, nil quicquam erant quam augures. Nempe אלוף מנחש, prout aliter atq; aliter effertur, vel bovem æreum significat, vel doctorem augurem. Ita Pan & Faunus crediti terrores immittere, quia פון *pun* vel *phun* consternari, & פן *pan* consternatum sonat. Et Hercules ad Abilam & Calpen columnas constituisse, eo quod *Abila* non solum sylvam altam designat, vel montem altum ut reddit Festus, sed & columnam altam: Quâ æquivocatione ii abusi sunt qui primi columnas in illis locis erectas sibi finxerunt. Et quia עקלתון *akalaton*, modo diaboli modo anguis epithetum apud Ebræos; σκολιὸν tortuosum significat & sinuosum, fingitur Enceladus draconum capita centum habuisse, & multis viperarum spiris in quæ femora desinunt Jovem ipsum implicavisse.

Ex his & similibus, quæ suis locis passim observamus, veteres Phœnices apparet in vocibus ludentes sæpe Græcis imposuisse, & fabularum architectis latam portam aperuisse. Sed ipsi Græci multo plura de suo confinxerunt Phœnicismi ignoratione. Quale illud est Byrsam Carthaginis à corio dissecto dici. Drepanum à Saturni aut Cereris falce. Cyclopes ab oculo in fronte orbiculari. Palicos ἀπὸ τοῦ πάλιν ἱκέσθαι quod in terram prius mersi denuo inde reversi sint. Arethusam Alpheian ab Alpheo amne Elidis. Buthoen Illyrici & Thebas Bœotiæ urbem ἀπὸ τῆς θεύσεως τοῦ βοὸς. Hippocrenem ab equi ungulâ, quâ solô percussô fons exortus est. Delum & Anaphem insulas à subitâ emersione. Amanum ab Oreste ab insaniâ liberato. Acen, quæ Josuæ est עבו *Acco*, ἀπὸ τοῦ ἄκεος

à re-

à remedio, quia Hercules ibi sanatus est ab hydræ morsu. Samariam ἀπὸ τοῦ σήματος τοῦ Ἄρεως à sepulchro Martis, quod nimirum filio suo Ascalapho illum Samariæ erexisse testatur distichum vetus:

> Σῆμ' Ἄρεως ἔτυμον βεβοημένον Ἑλλάδι φήμῃ.
> Οὕνεκ Ἄρης ταύτῃ τέκνον ἔχωσε πόλει.

Eodem refer tot fictitios heroes à quibus gentium & locorum appellationes illos per summam impudentiam deduxisse jam docuimus.

Fabularum utrumque genus in hoc opere refellimus digitô in fontes intentô. Et vocabula quæ ansam dederunt tam futilibus commentis Phœnicia esse docemus, & multo aliter intelligenda, iis conjecturis freti quæ acerrimi judicii viros & in re literariâ magni nominis traxerunt in assensum. Non me latet ab imperitis id ipsum passim objici, quod in plerisque meris conjecturis nitimur. Quasi parum sit res hoc sæculo prorsus ignotas & vetustate collapsas saltem ex conjecturâ restituere. In densissimas tenebras quantulacumque lux inferatur non potest non esse jucunda. Scaliger literatorum sui ævi facile princeps quid aliud in Varronem quam conjectanea protulit, quæ tamen docti exceperunt magno applausu? Non tam bene nobiscum agitur ut de omnibus possimus texere seriem demonstrationum. Neque semper id necesse est, cum sæpe tam obviæ sint & tam fœlices conjecturæ ut demonstrationibus æquipolleant & pæne ab invitis fidem extorqueant. Conjecturæ igitur non sunt statim rejiciendæ, ne veritatis dispendio id fiat. Tantum in lance judicii serio perpendendum est quam recte stabiliantur, ut ne temere iis credamus.

De harum disquisitionum usu dicere nihil necesse est apud lectores æquos & pios, qui ad Scripturæ commendationem id vel maxime pertinere statim agnoscent, ut ejus linguæ quâ tradita est dignitas & antiquitas omnibus modis adstruantur: Quô in illius studium, quod toto orbe Christiano friget generosi animi accendantur magis ac magis. Porro id quoque fatebuntur, secundum Prophetarum scripta nihil esse unde plus majestatis & authoritatis Ebrææ linguæ concilietur, quam si doceatur ex eâ elici pæne quicquid uspiam fuit antiquissimum, etiam apud gentes à Judæorum commercio remotissimas; Et ad illius lucem Græcorum fabulas evanescere, ut orto Sole spectra & μορμολύκεια quæ in tenebris pueri sibi fingunt. Addo in his observationibus ex Phœnicismô quædam explicari obscura & intricata, quæ non parum conferunt ad sacri textûs illustrationem.

Phœnicium sermonem & Ebræum fere promiscue sumimus, quia Phœnicius est Ebræi dialectus à prototypô suô non multum dissimilis, ut pluribus probo peculiari libello, in quô magnâ curâ collegi, atque tam ex Ebræâ quam ex vicinis linguis explicare conatus sum pæne quicquid in veterum scriptis Phœnicismi superest: Ne Plautinis quidem exceptis, nec Africanis herbarum nominibus quæ in Apuleio habentur & in Auctario Dioscoridis, quæ doctissimis hactenus crucem fixerant.

Amici quidam interioris admissionis, quorum precibus non soleo quic-

quicquam denegare, à me obnixe rogaverant ut his aliquid adderem de scientiis & artibus quæ inter Phœnices illa ætate floruerunt quâ Græci vel erant barbari, vel supra barbaros parum exculti. Unde factum ut Græcorum Philosophorum vetustissimi Phœnices habuerint magistros, nec paucæ Phœnicum voces Philosophicæ & technicæ in Græcam linguam irrepserint. Sed cum hæc commentatio non possit in pauca contrahi, & curæ graviores alio me vocent, spero me missionem in præsens à benigno lectore non difficulter impetraturum.

VIRO ANTIQUÆ NOBILITATIS, PIETATIS EXIMIÆ, DOCTRINÆ SINGULARIS,

SAMUELI BOCHARTO,

In librum suum.

Prisca superstitio coluit cœloque locavit
Quos generis primos credidit esse patres.
Nec bene tota sui populis constabat origo,
Nec bene mortalis turba locata fuit.
BOCHARTUS Sol alter adest, instarque Gigantis
Exurgens tenebras discutit atque Deos.
Dedecus exemptum est cœlo, sua gloria terræ
Reddita: Sic Samuel præbet utrique suum.

Ps. 19. al. 18. v. 6.

DE BOUGY.

EIDEM.

Ergo novas aperis ævi quas prisca prioris
Sæcula non fuerant ausa aperire vias?
Ducis & ad primi gentes primordia mundi,
Omnibus ignota quæ latuere prius?
Scilicet hæc nova sunt, sed quæ tamen alma vetustas
Condiderat gremio non temeranda suo.
Soli quæque tibi servasse videtur, ut esset
Materies genio digna, BOCHARTE, tuo.

EIDEM.

Cedite nunc Gallis Romani, cedite Graii,
Majus enim vestris Gallia promit opus.

PETRUS DE CARDONNEL.

SYLLA-

SYLLABUS CAPITUM

LIBER PRIMUS.

De Phœnicum coloniis.

CAPUT I.

Scopus authoris, & de Phœnicum & Syrophœnicum nomine, pag. 361

CAP. II.

Phœnicum navigationes & coloniæ quam multæ. 367

CAP. III.

Phœnices in Cyprô. 369

CAP. IV.

Phœnices in Ægyptô. 374

CAP. V.

Phœnices in Ciliciâ. 375

CAP. VI.

Phœnices in Pisidiâ & Solymis. 378

CAP. VII.

Phœnices in Cariâ & Rhodô. 394

CAP. VIII.

Phœnices in insulâ Samô & in Adramytteno sinu. 406

CAP. IX.

Phœnices in Chiô, Lesbô, & Tenedô. 412

CAP. X.

Phœnices in Bithyniâ & Paphlagonia. 419

CAP. XI.

Phœnices in Thraciâ, & insulâ Thasô. 424

CAP. XII.

Phœnices in Samothraciâ, Imbro, Lemno & insulis circa Magnesiam Macedoniæ. 426

CAP. XIII.

Phœnices in Eubœa: Mare AEgeum unde dicatur. 434

CAP. XIV.

Phœnices in Cycladibus. 438

CAP. XV.

Phœnices in Cretâ & vicinis insulis 456

CAP. XVI.

Phœnices in Bœotiâ. 462

CAP. XVII.

Voces Bœotis propriæ à Phœnicibus desumptæ. 475

CAP. XVIII.

Phœnices Bacchi cultum cum toto ejus choragio ex Oriente in Græciam invexisse. 477

CAP. XIX.

Fabulæ de Cadmô & Harmoniâ & serpentis dentibus satis ex linguâ Phœniciâ explicantur. 486

CAP. XX.

Græcos accepisse literas à Phœnicibus & Cadmo. 488

CAP. XXI.

Phœnices Athenis. 496

CAP. XXII.

An Phœnices Spartam condiderint. Iidem in Cytheris. 498

CAP. XXIII.

Phœnices in Illyrico: Pauca de quibusdam insulis ad Illyricum Græciæ. 502

CAP.

CAP. XXIV.

Phœnices in Africæ parte quæ cis Gades. pag. 508

CAP. XXV.

De Africæ nomine & fertilitate, & locis in eâ feracissimis: Pauca de vicinis regionibus. 535

CAP. XXVI.

Phœnices in Melitâ & vicinis insulis. 547

CAP. XXVII.

Phœnices in Siciliæ parte Occidentali à Lilybæo ad Pelorum. 557

CAP. XXVIII.

Phœnicum vestigia in Siciliæ parte Orientali à Peloro ad Pachynum. 574

CAP. XXIX.

Phœnicum vestigia in Siciliæ parte meridionali ad Pachyno ad Lilybæum. 601

CAP. XXX.

De Siciliæ priscis incolis. 617

CAP. XXXI.

Phœnices in Sardiniâ. 630

CAP. XXXII.

An Phœnices Corsicam tenuerint. 638

CAP. XXXIII.

An Phœnices in Italiam colonias deduxerint. Homerum ab iis multa didicisse. 642

CAP. XXXIV.

Phœnices in Bæticâ Hispaniæ. 662

CAP. XXXV.

Phœnices in reliquâ Hispaniâ & Pityusis & Balearibus insulis. 686

CAP. XXXVI.

Phœnices in Oceano Occidentali. 707

CAP. XXXVII.

Phœnices in Africæ parte Occidentali ad Oceanum. 710

CAP. XXXVIII.

An Phœnices navigaverint in novum orbem, & habuerint usum magnetis? 716

CAP. XXXIX.

Phœnices in Britanniâ & Hiberniâ & Cassiteridibus insulis. 719

CAP. XL.

Phœnices in insulâ Thule. 726

CAP. XLI.

An Phœnices colonias deduxerint in Galliam? 729

CAP. XLII.

Gallicum sermonem priscum Phœnicio in multis fuisse similem. 734

CAP. XLIII.

An primi Phœnices è mari Rubro venerint? 759

CAP. XLIV.

An Phœnices colonias in mare Rubrum deduxerint, & in quæ loca? 761

CAP. XLV.

Phœnices in sinu Persico. 766

CAP. XLVI.

Phœnices in insula Ophir: Eam esse veterum Taprobanam, & Seilan recentiorum. 768

LIBER SECUNDUS

De lingua Phœnicia & Punica.

CAPUT I.

Phœnicium sermonem & Punicum Ebræo fuisse affinem. pag. 776

CAPUT II.

Phœnicia quædam ex Sanchoniathone scriptore vetustissimo. 782

CAPUT III.

Phœnicia ex Herodoto. 791

CAPUT IV.

Phœnicia ex Iosepho. 794

CAPUT V.

Phœnicia quædam ex aliis historicis, Polybio, Livio, Trogo, Strabone, Plutarcho, Solino, Herodiano, Iulio Capitolino & Eunapio. 796

CAPUT VI.

Punica ex Plauto. 800

CAPUT VII.

Athenæi Phœnicia. 805

CAPUT VIII.

Phœnicia quædam ex Quintiliano, Macrobio, & veteri inscriptione. 809

CAPUT IX.

Punica quædam ex Festo & Varrone. 812

CAPUT X.

Punica ex Servio. 815

CAPUT XI.

Punica quædam ex Hesychio. 817

CAPUT XII.

Phœnicia vel Punica ex Stephano Byzantio. 823

CAPUT XIII.

Punica ex Eustathio, & Pindari & Apollonii scholiastis & Tzetze. 828

CAPUT XIV.

Punica & Phœnicia ex Etymologico magno. 829

CAPUT XV.

Africana seu Punica herbarum nomina ex Auctario Dioscoridis & Apuleio. 834

CAPUT XVI.

Punica ex Hieronymo & Augustino; Tertulliani locus explicatus. 847

CAPUT XVII.

De Sanchoniathone. 855

AD LECTOREM ADMONITIO.

In tabulas sequentes.

VT quæ de singulis terris dicimus plenius & planius intelligantur, tabulas aliquot Geographicas adjicere visum est quæ rem ponerent ob oculos. Itaque ut in priore volumine peregrinationes posterorum Noæ de quibus Moses Gen. 10. unica Tabula complectimur, ita in isto conati sumus Phœnicum navigationes & colonias tribus tabulis exhibere. Quod non ita facile fuit, quia terræ quas adierunt huc illuc disjectæ sunt in loca ab invicem remotissima. Proinde ut tam paucis tabulis tota res conficeretur, quædam necesse habuimus quasi in unum fasciculum congerere & compingere, quæ alioqui nullo inter se naturali nexu cohærent.

Prima tabula quæ statim sequitur ex duabus constat, quarum una Phœnicium orbem uno intuitu exhibet, ab insula Ophir seu Taprobana usque ad ultimam Thulem. Hoc enim illis fuit quasi stadium assignatum, quod solitis navigationibus decurrerent. Nam si qui eorum totam Africam circumiverunt, alii in Orientalis Oceani extrema penetrarunt, alii denique Americæ partem attigerunt (quod vero consentaneum esse ex iis quæ dicentur multi colligunt) id extraordinarium fuit, nec nisi à paucis præstitum.

Ejusdem pars altera continet mare Ægeum, cum orientali Thraciæ, Macedoniæ & Græciæ, nec non occidentali Asiæ portione à Paphlagonia & Pamphylia. Ibi præter Rhodum, Carpathum, Melon, Cythera, & plerasque insulas maris Cretici & Ægæi, Phœnicii juris fuere in Græcia Thebæ & universa Boeotia, in Thracia mons Pangæus, Datus, Scaptensula & Phinopolis, in Bithynia Prænetum, in Paphlagonia Sesamum, in Caria pars Australis Rhodo adversa, in Pamphyliæ parte Pisidia ubi Solymi. In Asiæ parte interiori, in qua nil quicquam erat quod ad Phœnices pertineret, Cyprum insulam exhibemus partem regni Cinyræ

nyræ

nyræ Regis Phœnices, cum Ciliciæ parte opposita, quam à Cilice Cadmi fratre nomen habere fabulantur. Ibidem insulæ Cos & Chios (ut in alterius partis extremis Taprobana) paulo uberius describuntur quam in generali tabula.

Secunda tabula, etiam ipsa gemina, in una parte exhibet Italiæ partem & Illyrici, Siciliam, Corsicam, Sardiniam, Græciæ partem Occidentalem cum vicinis aliquot insulis; & his objectam Africam proprie dictam. In altera Hispaniam & Africæ partem Occidentalem. In qua parte terrarum sub Phœnicum aut Poenorum ditione fuerunt, præter insulas quas diximus, Illyrici pars inter Naronem & Drilonem amnes comprehensa, Africæ pleraque, & Hispania pæne universa: Sed Bætica diutius & constantius. Hanc ideo exhibemus peculiari tabella, qua obteguntur Africæ solitudines.

Tertiam tabulam reperies pag. 557. In illa Siciliam delineamus, cujus littora omnia tenuisse Phœnices, antequam Græci eo appellerent, author est Thucydides. Itaque Phœnicum ibi vestigia pæne tam multa occurrunt quam in ipsa Phœnice. Quod à me vere affirmari sequentia palam docebunt. In prioribus tabulis fere Ptolemæum sequimur: In ista maxime Cluverium, qui in descriptione Siciliæ decessorum diligentiam longo intervallo superavit. In descriptione locorum, vulgari & recepto nomini Phœnicum apponimus literis Ebræis scriptum, nisi cum per spatii angustias non licuit. Sed in Ebræa scriptura per sculptoris imperitiam in multis peccatum est, quæ ex ipso libro supplenda.

LIBER

A

LIBER PRIMUS,

DE PHOENICVM COLONIIS.

CAPUT I.

Scopus Authoris, & de Phœnicum & Syrophœnicum nomine.

IN tenuibus quas habemus Phœniciæ historiæ reliquiis latere quicquid uſpiam antiquiſſimum. Phœnices cum ſuis coloniis Hebraiſmum ubique diſſeminaſſe. Inde multa poſſe erui quæ Scripturæ lucem afferant. Phœnices nomen obſcuræ originis. Quidam à palmis deducunt, quidam à Rubri maris, alii à purpuræ colore, alii ἀπὸ τὸ φόνου, alii à Phœnice Tyrio; Quidam Hebraicè ſcribunt פנחם al. פנק al. פנג quæ ſingula explicantur. קוליא Chald. Ezech 27, 17. forte bellaria ex melle, ut κολλίκα in Heſych. Phœnicum nomen Hebr. ſed Græco habitu velatum. Multa exempla hujusmodi. Hebr. בני ענק *bene* vel *phene anak*. B & φ permutabilia לפני pro לבני Prov 4, 3. *phene anak* Neliſum ut in בת *bath* pro בנת *beneth* filia, & ברן *bedan* pro בנדן *bendan*. Chadre-Anak Chartago. Anakæi Phœnicum nobiliſſimi, robur, moles. Urbes præcipuæ *Hebron* & *Debir*, una belli arx, altera literarum ſedes. Ejus variæ appellationes. Arba unde dictus. Conjectura Cappelli. Alia veriſimilior. *Arba* pro *Abiarba*, ut *Ihezer* pro *Abihezer*. *Abi-Arba* ὁ πατὴρ τῶν τεσσάρων Ejus poſteri quatuor valde inſignes, *Anak* filius & nepotes. *Achiman, Seſai* & *Thalmai* Hæc nomina quid ſonent. Anakæi Judæis quam terribiles. Tamen à Joſuâ victi migrarunt ad Philiſtæos. Anacæi Gigantes & alii Gigantes eodem ævo Dicuntur quidem filii *Rapha*, ſed ibi *Rapha* eſt quivis gigas. Anakæorum urbes Gath, Gaza & Azotus. Aſcalon non item, quamvis ita ferat Græca verſio. Eorum oſſa Hebrone & Damaſci: In Aſteriâ inſulâ cadaver Aſterii longum decem cubitos cujus pater *Anax*, id eſt Anakæus. Ita Pauſanias. Ἄναξ nomen ſacrum & auguſtum Dioſcuri *Anaces*. Ut in Libyâ Libyphœnices, ſic in Syriâ Syrophœnices populi mixti, vel inter Phœnices & Syros medii. Damaſcus pars Syrophœnices. Syrophœniſſam Marc. 7, 16. Arabs deducit ex אלעור *Algaur*, id eſt ex Cœleſyria. *Algaur* quid ſit in Nub Geogr. Cœleſyria propriè circa Damaſcum inter Libanum & Antilybanum. Eadem עמיקא *amica* id eſt profunda dicta, Polybio Ἀμύκης πεδίον. Aliis Syrophœnices Syriæ, Africanis oppoſiti, id eſt Pœnis. Luciano Syrophœnix pro Tyrio. Ita ſumi in Marco, & Juvenal. Sat. 8. At Eunapio Syrophœnices ſunt Cœleſyri.

B C

STadio jam prope emenſo, metam interiore gyro ſtringere dum paramus, ecce alius naſcitur labor, & nova ſubinde occaſio nos ad carceres revocat, magnam partem orbis olim cogniti cum Phœnicibus decurſuros, quorum coloniæ diffuſæ ſunt pæne in remotiſſima terrarum. Neque hoc labore fruſtra fungimur. Quamvis enim de Phœnicum navigationibus & coloniis nonniſi pauca ſuperſint monimenta; quia pleraque tempus abſumpſit, & pæne quicquid ſcripſerant cum ipsâ gente funditus periit. Tamen in tenuibus illis Phœniciæ hiſtoriæ reliquiis latere prope dixero quicquid uſpiam antiquiſſimum non ſolum inter barbaros, ſed & in ipsâ Græciâ. Quod Lectoribus, ut quidem ſpero, ſequentia palam facient; Licet mihi fuerit ſatis ſingula obiter perſtringere, & uberiorem tractatum requirat hoc argumentum.

D

Hâc eâdem commentatione prodeſſe conatus ſum Hebrææ linguæ ſtudioſis; cujus cum lingua Phœnicia dialectus fuerit, Phœnices cum ſuis coloniis Hebraiſmum etiam ubique diſſeminârunt, neque illum ita corruptum, ut non ex ejus ruderibus multa poſſint erui, quæ obſcuris Scripturæ locis lucem afferant. Verum id ex profeſſo tractare, & accuratè perſequi mihi non fuit hîc propoſi-

E

tum. Tantum ubi se offert occasio, nonnulla sacri textus ex Phœniciis obiter expono vel illustro, ut viam aliis aperiam deinceps idem tentandi.

Phœnices jam probavimus Chananæorum esse sobolem. Phœnicum porro vel Phœniciæ nomen, sit licet pervulgatum, obscuræ tamen est originis & perincertæ. Sunt qui ἀπὸ τῶν φοινίκων à palmarum copiâ Phœniciam dictam volunt, alii à colore Rubri maris, unde scilicet in Syriæ littora migraverint primi Phœnices; alii à purpuræ colore puniceo, cujus Tyri magnus proventus; alii περὶ τὸ φόνος à cædibus quibus fuerint olim impensè dediti; alii à Phœnice Tyrio, cujus in Poetarum fabulis multa mentio.

Plerique recentiorum nomen Hebræum esse putant à Græcis interpolatum, quod quidem Scaliger פנחס *Pinchas*, Fullerus פנק *Panek*, alii פנג *Pannag* scribi volunt, nullis authoribus freti: Cum Hebræus scriptor vetustus nullus extet qui Phœniciam vel Phœnices his nominibus appellaverit. Tantùm in Scripturâ פנחס *Pinchas* (vel quod idem est *Phinees*) duorum sacerdotum nomen est, quorum unus Eleazari, alter Heli filius fuit. Et פנק *pannek* Syris est deliciari. Et פנג *pannag* Ezech. 27, 5. Septuaginta *casiam* reddunt, Hieronymus *balsamum*, Josephus filius Gorjon, quem sequitur Selomo Jarchi, אפרסמון *opobalsamum*. Malim hîc sequi Zoharem vetustum librum, in quô apparet לחם פנג esse aliquid dulciarii operis. Unde est quod Chaldæus pro *pannag* habet קוליא κολῖα Græcam vocem, quam interpretatur Hesychius τὰ ἐκ μέλιτος τραγάλια (legendum τρωγάλια) *bellaria ex melle*. Utut sit veterum nullus est qui פנג *pannag* Phœnicem esse dixerit.

Hist. l. 4. c. 22. Edit. Basil.

His igitur omissis, nos Phœnicum vocabulum Græcum esse non diffitemur, sed quomodo Græcæ sunt tot populorum, urbium, fluminum nomenclaturæ, quas ex Hebræâ linguâ desumptas Græci ad suæ typum sic effinxerunt, ut viderentur apud se natæ. Ita ex *Moph* fecere *Memphin*, ex *Bosrâ Byrsam*, ex *Pibeseth Bubastum*, ex *Taphnes Daphnas*, ex *Gibliis Byblios*, ex *Philistæis Allophylos*, ex *Horæis Heroum* urbem, ex *Ar* Moabitarum *Areopolim*, ex torrente *Jabok Jobacchum*, ex torrentibus *Kedron* & *Kison*, torrentes τῶν κέδρων & τῶν κισσῶν, id est cedrorum & picarum. Ex *Jabneel Jamniam*, ex *Diu-Socotora*, id est insulâ *Socotorâ*, insulam *Dioscoridis*.

Suidas in Ἰαβὶν.

Eâ plane ratione Phœnicum vocem à Græcis effictam fuisse puto ad instar Hebraicarum בני ענק *phene-Anak*; ac si *filios Anak*, vel *Anacæos* dixeris. Rectius quidem scripseris *Bene-Anak*. Sed Græci *Beth* Hebræum passim ita emolliunt, ut cum *Sophenem* dicit Josephus pro *Sobâ* parte Syriæ. Tale est φρέαρ *puteus* ex Hebræo באר *beer*, & φαλαίναι *balanæ* ex Syro בעלי נון *baale-nun*, quasi piscium dominos dixeris vel maxime eximios. Et apud Hesychium ἄρφα *arrhabo* pro Hebr. ערבה *araba*. Et Παωφὶ, Φαμενὼθ, Φαρμουθὶ, Ἐπιφὶ, pro באבה *Babe*, ברמהאת *Barmahath*, ברמודה *Barmude*, אביב *Abib*, totidē nominibus mensiū Ægyptiacorū. Et quod eadem nucis species Persis dicitur בסתק *bistak*, Syris פסתק *pistak*, Arabibus פסתק *phistak*. Quæ triplex diversitas etiam ab Athenæo his verbis observata est: ἃ δὴ νῦν πιστάκια οἱ Σύροι καλοῦσι, ὁ δὲ Νίκανδρος δασέως φιστάκια, Ποσειδώνιος δὲ βιστάκια *quæ nunc pistacia Syri vocant, Nicander autem cum spiritu phistacia, Posidonius vero bistacia*. Ut jam nemo miretur quod nos בני ענק *bene Anac*, &

Antiq. l. 5. c. 5. & l. 8. cap. 2.

Phœ-

A *Phœnices*, & *Punicos* vel *Pœnos* pro iisdem habeamus. Quid quod ipsi etiam Hebræi לפני *liphne* pro לבני *libne* scribi notant Prov. 4, 3. & in aliô locô simili, qui tamen mihi non occurrit quod sciam.

Unum videtur obstare quod in *ben anak* est N duplex: Sed prius excidit per Syncopen vel Apocopen in eâ voce familiarem Hebræis, qui observant בת *bath* filiam dici pro *beneth*, & Samsonem Danitam 1. Sam.12,11. vocari בדן *Bedan* pro בן דן *ben Dan*, filium Danis, literâ N elisâ. Quidni pari compendio etiam בענק *beanac* vel *pheanac* olim dictum fuerit pro בן־ענק *ben-Anak*. Maximè cum apud Hebræos in propriis nominibus sæpe aliquid elidatur. Tale *Abraham* pro pleno B *Ab-rab-hamon* & *Samuel* pro *Saul-meel*.

Summa est ex Chananæo nomine *Ben-Anak*, vel contracto *Beanak* Græcos primò *Pheanac*, mox *Phœnicem* fecisse, more suo καλλωπίσαντας τὰ ἔθνη τοῖς ὀνόμασι πρὸς τὸ συνετὸν αὐτοῖς *cohonestantes populos nominibus quæ facilius perciperent*, quod vere observat Josephus.

Antiq. l. 1. c. 6.

Et verò בני ענק *bene-Anak* filios Anacæorum se credi voluisse Phœnices inde colligas, quod Carthaginem à se conditam nominarunt *Chadre-Anak* הדרי־ענק sedem Anacæorum, ut legere est in Plauti Penulo. Quamvis enim Phœnicum paucos ex Anacæorum familiâ vere ortum duxisse non eam inficias, tamen gentis celebritas multis suadere potuit ut ab eâ natales suos conarentur arcessere. C Quid quod in singulis gentibus id fere tralatitium est, ut nomen sortiantur à parte sui nobilissimâ. Porro inter Chananæos hæc familia nulli omnium virtute cessit, neque splendore nominis. Robur erat humano majus, atque ea moles corporis, ut præ illis Israelitæ essent instar locustarum. Urbes præcipuæ duæ *Hebron* & *Debir*: Quarum antiquior etiam ante Tanim condita Pharaonis Regiam. Ea fuit arx belli, ut *Debir* literarum sedes, quæ proinde *Kirjath-Sepher* urbs librorum, & *Kirjath-Sanna* urbs doctrinæ vel legis appellatur à Josuâ, & ab interprete Chaldæo *Kirjath-Arche* קרית־ארכי *urbs Archivorum*. Etiam Hebroni cognomen *Kirjath-Arbæ*, id est *Arba* civitas, qui fuit conditor gentis Anakæorum. Jacobus Capellus ὁ μακαρίτης hunc Arbam quatuor cubitis procerum fuisse colligit ex D nomine. Hebræis enim ארבע *arba* significat quatuor: Et אמות cubitorum vox non rarò subauditur. Sed cum *Arba* legatur fuisse *magnus inter Anakæos*, id est Anakæorum maximus; quatuor cubitorum statura minor fuerit quam ut famæ respondeat, minor certe quam vel Goliathi, vel Ogis Regis Basan, cujus sponda ferrea Rabbathæ servabatur longa novem cubitos. Itaque *Arba* mihi potius per aphæresin sit אבי ארבע *Abiarba* ὁ πατὴρ τῶν τεσσάρων, quâ ratione *Ihezer* Num. 26,30. legitur pro *Abihezer* Jos.17,2. Nempe inter Arbe posteros quatuor Scriptura memorat qui virtute & robore cæteris præcelluerunt. Hi fuerunt *Anak* filius, & nepotes *Achiman, Sesai, & Thelmai*. ענק *Anak*, quasi *Torquatum* dicas, qualis fuit ille Gallus quem devicit Manlius ad Anienem, familiæ nomen fecit. E אחימן *Achiman* (ad verbum, *quis frater meus?*) ipso nomine significabat sibi neminem esse comparem. Idem potuit esse cognomen primi Regum Persiæ, quem Græci vocant *Achamenem*: Erat enim id elogium regio fastu dignum, &

Act. 5. Scena 2.
Num. 13, 33.
Jos. 11,21.
Num. 13, 22.
Jos. 15,15.49.
Jud. 1, 11. 12.
ex Arab. linguâ.
Deut. 3,11.
Jos. 15. 13. 14.

Persico supercilio. Talmudici אחימן *Achiman*, tanquam voce deducta ex אח & ימין exponunt מיומן שבאחיו τῶν ἀδελφῶν ὑπερδέξιον *dextrâ* seu manu *fratribus superiorem*. Fratrem ששי *Sesai* quasi *Sextium* nuncupatum verisimile est à staturâ sex cubitorum, qualis fuit Goliath, ut & *Thalmai* תלמי à תלם sulco, quod proceritate corporis sulci longitudinem exæquare videretur. Hi fuere gentis proceres, quorum sola species exploratores terræ Chanaan ita perculit, ut redeuntes ad suos, reliquorum Chananæorum mentione vix factâ, solos Anacæos semper creparent & in ore haberent. *Robustus est* (inquiebant) *populus qui habitat in eâ terrâ, & civitates munitæ valde; Etiam Anacæos ibi vidimus.* Rursus: *Populus omnis, quem in eâ vidimus, sunt homines proceri; Etiam ibi vidimus gigantes* בני ענק *(bene Anak) filios Anak.* Quâ figurâ dixit Homerus; Τρωάς τε καὶ Ἕκτορα; Et Lucas: *cum mulieribus & matre Jesu.* Et David aut quisquis est, in titulo Ps. 18. *Liberavit eum Deus à manu omnium hostium suorum, & à manu Saulis.* Unde in Judæorum castris trepidatio & murmur ingerentium subinde: *Quis stabit coram filiis Anak?* Hi tamen à Josuâ victi & fugati sunt, coactique solum vertere, & migrare ad Philistæos: Ubi eorum reliquias hæsisse verisimile est usq; ad tempora Davidis. Anacæos enim fuisse Goliath & Lachmi fratres, & Sippai, & Isbibenob, & Gigantem illum sedigitum à Jonathane occisum Hebræorum magistri inde colligunt, quod ii omnes nati legantur in urbe Gath, quæ fuit una earum urbium in quas secesserant Anacæi à Josuâ pulsi. Neque id obstat quod dicuntur patrem habuisse הרפא *Rapha*; quasi fuerint è posteris *Rephaim* seu *Raphæorum*, non autem Anacæorum. Nam ibi loci *Rapha* est appellativum, non proprium viri nomen, ut apparet ex articulo præfixo. Itaque *Rapha* est quivis gigas. Addo multos esse qui putent etiam Raphæos gigantes Anacæorum fuisse prolem. Præter Gath etiam Gazæ & Azoti habitarunt reliquiæ Anacæorum, alibi nusquam, ut expresse habetur Jos. 11, 22. Proinde mihi suspectum est quod habet Græca versio Jerem. 45, 5. ἀπερρίφη Ἀσκάλων καὶ τὰ λοιπὰ τῶν Ἐνακὶμ vel καὶ οἱ κατάλοιποι Ἐνακὶμ. Unde Theodoretus & alii colligunt Anakæos etiam Ascalone degisse. At malo sequi Hebræos qui non habent שארית ענקים *reliquiæ Anacæorum*, sed שארית עמקם *reliquiæ vallis eorum*, atque id sequitur Vulgatus interpres.

Etymol. Magnum αὖλαξ ἐπιμήκης τομή. αὐλὸς, ἡ ἐπιμήκης παράτασις, στάδιον.

Num. 13, 28. 33.

Deut 9, 2.

1. Chron 20, 4. Et 2. Sam. 22, 26.

Si quis plura desiderat Anacæorum monumenta, reperiet apud Josephum eorum ossa Hebrone suo ævo adhuc ostensa majora quam ut quis credat qui non viderit. Simile quid refert Benjamin Tudelensis, Anacæi cujusdam *Abcamazi* nomine qui regnaverit scilicet orbe toto, vidisse se Damasci costam pendentem in palatio, longam novem spithamas, latam duas. Neque aliò pertinet quod in Atticis scribit Pausanias, in Asteriâ prope Miletum insulâ repertum fuisse cadaver longum decem cubitos Asterii Herois, cujus pater fuit *Anax* terræ filius, id est Anacæus gigas. Ἀστερίου, inquit, τὴν ἑτέραν ὀνομάζουσι, καὶ τὸν Ἀστέριον ἐν αὐτῇ ταφῆναι λέγουσιν. εἶναι δὲ Ἀστέριον μὲν Ἄνακτος, Ἄνακτα δὲ γῆς παῖδα. Ἔχει δὲ οὖν ὁ νεκρὸς οὐδὲν τι μεῖον πηχῶν δέκα. Ab hoc Anacte Miletus olim *Anactoria* dicta est. Eustath. in Iliad. α. p. 16. Καὶ κύριον ὄνομα φέρεται Ἄναξ υἱὸς γῆς καὶ οὐρανοῦ, ἀφ' οὗ καὶ ἡ Μίλητος Ἀνακτορεία ἐκλήθη ποτέ.

Antiq lib. 5. cap. 2.

Itiner. p. 56

Stepha-

A Stephani epitomastes voce Μίλητος pro Ἄνακτος perperam habet Ἀνάκτωρ, cum de Mileto scribit: Ἀπὸ Ἀνάκτορος τῆς γῆς καὶ οὐρανοῦ ὠνομάσθη Ἀνακτορία. Indidem factum id esse putaverim, quod apud Poëtarum antiquissimos nomen Ἄναξ in honore est tanquam sacrum & augustum, Regibusque & heroibus peculiare. Etiam Dioscuros Ἄνακας ideo dictos esse consentaneum est, quod statura & Majestate cæteris mortalibus antestarent. Apparet ergo gigantum Anacæorum magnam fuisse celebritatem, neque potuisse Chananæos digniore virtutis elogio cohonestari, quam si se בני ענק filios Anacæorum prædicarent, unde sumpsit originem Phœnicum vocabulum quâ ratione diximus.

B Ut in Africa porro qui Carthagini & mari propiores erant *Phœnices* simpliciter, qui in interiorem Africam concesserant *Libyphœnices* vocabantur, utpote *mistum Afris Punicum genus*, ut in Livio habetur; ita hic Phœnicibus qui maritimam regionem incolebant oppositi *Syrophœnices* qui Syriæ proximi erant, & Syris ferè permixti. Syriam hic sumimus non ut Phœnicem includit, sed ut ei opponitur; qua ratione scribit Plinius *circunfundi Syria Phœnicen*, & Dionysius Periegetes:

Decad. 3. l. 1.

Οἱ μὲν ἐπ' ἠπείρῳ, τοίπερ Σύριοι καλέονται,
οἱ δ' ἁλὸς ἐγγὺς ἐόντες, ἐπωνυμίην Φοίνικες,
Interiora tenent alii, gens illa Syrorum est,
Littus habent alii, Phœnicum nomine dicti.

Plin. l. 5. c. 12.

C Inde adagium apud Suidam Σύροι πρὸς Φοίνικας *Syri contra Phœnices*, quo alii aliis opponuntur. Et Aelianus ibidem verbo ὑπόστασις: Ἀπέστη τὸ Σύρων, καὶ Φοινίκων τοὺς γείτονας προσέλαβεν, *defecit Syrorum gens & Phœnicum vicinos assumpsit*. Syrophœnices igitur medii inter hos duos populos occupabant regiones in utriusq; confinio sitas, Heliopolim puta, Chalcidem & Marsyæ tractum. Quibus accessere Damascus & Abyla Lysaniæ quas Cœlesyriæ adscribunt Ptolemæus & Strabo; Sed Eusebius & Hieronymus Phœniciæ, Tertullianum sequuti, qui *Damascum in Syrophœnicem transscriptum esse* asserit *ex distinctione Syriarum* à Romanis scilicet facta. Quod ipsum de Damasco jam ante scripserat Justinus Martyr; νῦν προσνενέμηται τῇ Συροφοινίκῃ λεγομένῃ *nunc attribuitur illi oræ quæ Syrophœnice* D *dicitur*.

lib. advers. Jud & cont. Marc. l. 3.
In dial. cum Tryph. Jud.

Confirmat id quod diximus Syrophœnicem esse Cœles Syriæ partem circa Damascum Marci interpres Arabs, vir quisquis fuerit doctissimus. Is enim hæc Evangelii verba ἦν δὲ ἡ γυνὴ Ἑλληνὶς Συροφοίνισσα τῷ γένει ad verbum ita reddidit, *& erat Græca Syra, & genus ei* מן ארעור *ex Algaur*, id est ex *Cœlesyria*. Nam *Algaur* id ipsum est quod Græcè κοιλὸν concavum. Unde & vitium illud oculi quod Græci κοίλωμα vocant, in Avicenna nominatur עוור ארעין *guvvur alaini*. Et cavernæ מעאראת *megarath* Arabicè à cavitate dicuntur, unde & Græcè μέγαρα Hesychio & Phavorino sunt κατάγεια οἰκήματα *subterraneæ domus*. Sed ne meris conjecturis videamur hic niti, præeuntem habemus Geographum Nubiensem, qui quinta parte climatis tertii docet quid sit *Algaur* his verbis: *Habitationes gentis Lot* (id est Moabitarum & Hammonitarum) *mare fœtidum* (id est mortuum) *& Zogar* (Segor) *usque ad Basan & Tiberiadem vocantur Algaur*:

Marc. 7, 26.

Dion. Perieg. לאנא בקעה בין גבלין *quia eſt planities inter duos montes.* Planum eſt deſcribi *Cavam Syriam.*

> Ἣν Κοίλην ἐνέπουσιν ὁμώνυμον, οὕνεκ' ἄρ αὐτὴν
> Μεσσὴν καὶ χθαμαλὴν ὀρέων δύο πρῶνας ἔχουσι,
> *Quam dixere Cavam, celſo quia vertice montes*
> *Hanc utramque premunt gemini, & ſubſidere cogunt*

Jam ſi *Algaur* Cœleſyria eſt, etiam eo pertinet regio circa Damaſcum inter Libanum & Antilibanum, quæ vel maxime proprie Cœleſyria dicitur. Strabo: *Omnis quæ ſupra Seleucidem eſt, & in Ægyptum & Arabiam usque recedit, Cœleſyria appellatur: Propriè verò quæ Libano & Antilibano definitur*, id eſt ager Damaſcenus. Nam Cœleſyriam illam propriè dictam Strabo latam eſſe dicit ſtadiis CC, hoc eſt XXV. millibus, & longiorem duplo. Et agro Damaſceno Geographus Arabs unam ſtationem latitudinis, & longitudinis duas tribuit; quarum ſingulas ſi juſtæ ſint recte definit vir doctiſſimus Gabriel Sionita ſpatio XXV millium. Itaque eadem eſt menſura.

Cœleſyria ut Arabibus *Algaur*, ita Hebræis עמוקה *Amuca*, & Syris עמיקא *Amyca*, id eſt profunda dicebatur. Unde Ἀμύκης πεδίον *Amycæ campus* in Polybio lib. 5. cum de Oronte amne ſic agit: τὴν ἀρχὴν τοῦ ῥεύματος λαμβάνων, ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν Λίβανον καὶ τὸν Ἀντιλίβανον τόπων, καὶ διανύσας τὸ καλούμενον Ἀμύκης πεδίον, ἐπ' αὐτὴν ἵχνεῖται τὴν Ἀντιόχειαν *è proximis Libano & Antilibano locis ortus, per eam quam Amycæ planitiem nominant labens, Antiochiam petit.*

Sunt qui Phœnices prope Syriam Syrophœnices dici putant διαςελικῶς, ut diſtinguantur ab Africanis Phœnicibus, id eſt Pœnis. Itaque ex horum ſententia Syrophœnix idem qui Phœnix. Quo ſenſu à Luciano uſurpari palam eſt in concilio Deorum; Ibi enim Bacchus legitur eſſe Συροφοίνικός τινος ἐμπόρου, τοῦ Κάδμου θυγατριδοῦς *Syrophœnicis cujusdam mercatoris, Cadmi* ſcilicet *nepos.* Syrophœnicis id eſt Phœnicis ſive Tyrii. Tyrus enim fuit Cadmus; unde & alibi vocatur ab eôdem Luciano Κάδμος ὁ νησιώτης, quia natus ex Tyro inſula. Potuit pari ratione Marcus Syrophœniſſæ nomine Tyriam intelligere vel Sidoniam. Eam enim ex illis partibus fuiſſe oriundam videtur poſſe colligi ex Marci collatione cum Matthæo qui ſic habet cap. 15. verſ. 21. *Et egreſſus inde Jeſus receſſit in partes Tyri & Sidonis; & ecce mulier Chananæa à finibus illis egreſſa*, &c. *Sic Juvenalis Satyra octava:*

> *Obvius aſſiduo Syrophœnix udus amomo.*

Syrophœnix id eſt Phœnix. Ita nominat unguentarium, quia unguenta in Phœnice laudatiſſima fuere. Dioſcorides ubi de Lilino unguento: δοκεῖ δὲ διαφέρειν τὸ ἐν Φοινίκῃ *præſtantiſſimum eſſe videtur quod in Phœnice conficitur.* Plinius de unguento lib. 13. c. 1. *Cyprinum in Cypro, deinde in Ægypto, ubi Mendeſium & Metopium ſubito gratius factum eſt. Mox hæc abſtulit Phœnice.* Item: *In Cyprinum addunt myrrham & panacem. Hoc optimum Sidone.*

Sunt & quibus Syrophœnices iidem ſunt cum Cœleſyris. Res patet ex his Eunapii de Libanio: ὃ πάντες οἱ Συροφοίνικες ἔχουσι κατὰ τὴν κοινὴν ἔντευξιν ἡδὺ καὶ κεχαρισμένον,

A νον τοῦτο παρ' ἐκείνου λαβεῖν μετὰ παιδείας ἔξεστιν *quod suave & jucundum habent in vulgari colloquio omnes Syrophœnices, hoc ab illo cum eruditione petere licet.* Syrophœnices id est Cœlesyri. Libanius enim Antiochiæ natus erat Cœlesyriæ metropoli. Idem Eunapius: Λιβάνιον δὲ Ἀντιόχεια μὲν ἤνεγκεν ἡ τῆς Κοίλης καλουμένης Συρίας πρώτη πόλεων *Libanum quidem produxit Antiochia Cœlesyriæ quam vocant metropolis.*

CAPUT II.

Phœnicum navigationes & coloniæ quam multæ.

B PHœnice colonias emisit fere per totum orbem. Variæ causæ migrationum. Quarum præcipua soli angustia, postquam Phœnices maximam partem occuparunt Israelitæ. Nulli mercatores Phœnicibus θειότεροι. Eorum coloniæ in Cypro, Ægypto, Cilicia, Pisidia, Cariâ, Rhodo, Bithynia, Thracia, Samothracia, & aliis Insulis Ægei & Cretici maris, Creta, Græcia, Illyrico, Sicilia, Sardinia, Hispania, Balearibus, Africa intra Gades & extra; Gallia, Cassiteridibus, Thule, Syria, Arabia, mari Persico &c.

PHœnice licet terrarum angustissima, tamen in orbem totum colonias emisit è suo sinu; incolarum aliis imperii cupidine sollicitatis, aliis novarum rerum avidis, aliis crebris terræ motibus fatigatis, aliis multitudinis domi minuendæ gratiâ nova & externa domicilia armis sibimet quærere coactis. Hæc partim ex C Curtio, partim ex Sallustio, in quibus id maximè probo quod ultimo loco allatum. Postquam enim terra Chanaan pæne universa occupata fuit à Judæis duce Josua, littoralis illa tænia quæ amplissimæ genti sola relicta est, cum tantæ multitudini non sufficeret, pars Phœnicum multo maxima è terra sua exules mari se commiserunt, alias quæsituri sedes. Quod facile fuit exequi, quia quicquid ad navigationem requiritur ipsis abunde suppetebat, mare apertum, portus commodi, multa ex Libano materies navibus fabricandis, juventus animosa & industria. Proinde, Tibullo teste,

Prima ratem ventis credere docta Tyrus.

Et Phœnices primi omnium longinquas profectiones susceperunt, & maris imperium diu tenuerunt, quia navigandi peritia reliquas gentes longo intervallo D superabant. Merito igitur Lucianus in Toxari nullos esse asserit θειοτέρους ἐμπόρους diviniores mercatores Phœnicibus; cum non in Pontum solùm aut Bosphorum usque navigent, sed quaqua versus Græcum & Barbarum mare percurrant, & omnia prope littora quotannis perscrutati, nonnisi extremo Autumno in patriam revertantur.

Illorum porro colonias dinumerare non est facile; neque vero id oneris in nos suscipimus: Tamen hæ præcipuæ sunt & ex historia notissimæ. In Cypro Citium & Lapethus à Belo, Carpasia à Pygmalione, Cinyreium à Cinyra conditæ, Cerynia item & Paphus & Amathus Cypri urbs vetustissima, in qua Rex Phœnicum E Adonis colebatur. In Ægypto castra Tyriorum prope Memphin, ubi peregrinæ Veneris fanũ (Thebas addunt sed fabulosè.) In Asia minore Cilicia, quam conditorem habuisse volunt Cilicem filium Agenoris; Et Cilicibus vicini Solymi qui

Γλοσ-

Γλῶσσαν μὲν Φοίνισσαν ἀπὸ στομάτων ἀφίεντες

ipso sermone satis prodebant se Phœniciæ esse originis. Quod & aliunde patet. Nec procul inde Caria Phœnice dicta à Corynna & Bacchylide apud Athenæum lib. 4. Et Rhodus in qua multa vestigia supersunt Phœnicum habitationis. Et Bithyniæ pars Mariandyna cum urbe Pronecto, quam vel Phœnices condidere, vel ipse Phœnix. Adde insulas Ægei & Cretici maris, Samothraciam, Imbron, Thasum, Samon, Oliarum, Theran, Cythera, Melon, Anaphem, hanc Membliarum, illam Byblida olim appellatam; Et Cretæ urbem Itanum; Et in Græcia Thebas; Et populum Atticæ Gephyræos. Spartam etiam, si Timagoræ credimus, qui eam deducit ἀπὸ τῶν μετὰ Κάδμου Σπαρτῶν; Et Thraciæ loca quædam circa Pangæum; Et Illyrici Butoen vel Butoam urbem, & populos Encheleas; Et in Sicilia Motyen & Lilybæum; Et in Sardinia Caralim & Sulcos; Et in Hispania Malacam, Auderam, Carteiam, Carthaginem Novam, & vicinas insulas Gades, Ebusum, Baleares; & in Africa cis Gades, præter celebrem illam Romani imperii æmulam, & terrarum orbis avidam Carthaginem, Ausatam ab Ithobalo illo conditam de quo 1. Reg 16, 31. Abrotonum, Tripolim, Leptim triplicem, Adrumetum, Tunetem, Uticam, Hipponem, Chalcem, Tingin; cum insulis Ægimuro, Cercinna, Gaulo, Lampade, Cossura, Eudipne, Istô, Melitâ; & extra Gades, Lixum, Thymiaterium, Caricum murum, Gytten, Acran, Melittan, Arambyn, Cernem ab Hannone conditas, qui triginta hominum millia eo deduxit in coloniam. Taceo trecentas urbes quas à Phœnicibus ad Oceanum extructas Nigretes & Pharusios excidisse scribit Eratosthenes; Et magnam in mari Atlantico insulam plurium dierum navigatione à Libya dissitam, quam à se occupatam Carthaginenses in asylum sibi destinabant, si suæ urbi quid accidisset secus. Et colonias quas in Galliam & Cassiterides & Thulem usque misisse mihi fit verisimile, ut suo loco dicam: Neque dum egi de Phœnicum coloniis vel in ipsa Phœnice, vel in vicina Syria, Tyro, Arado, Tripoli, Emisa ad Euphratem, nec de Arabiæ Elana ad mare Rubrum, neque de maris Persici insulis Tyro vel Tylo & Arado. Jam de singulis obiter, si modo aliquid occurrat nostra commentatione dignum.

CAPUT III.

Phœnices in Cypro.

CInyras Cypri Rex Adonim ex Myrrhâ genuit circa Trojana tempora. Tria nomina Phœnicia, Cyniras Musicæ artifex, Agamemnoni æqualis A Belo conditæ urbes Citium & Lapethus. Pygmalionis pater & Didus Belus vel Methres vel Matgenus, id est מתגאון. Alius Belus multo antiquior. Pygmalion פוג מעליון Παυσίθεος. Paphus successor [al. Epaphus & אביב] Paphum condidit. Elulæi expeditio in Citiæos. Citium forte כתים. De Citio quædam. *Carpasia* vel *Carbasia* urbs ad ventum *Carban* ad occasum brumalem, Chald. גרבית *garbith*, *Cerynia* vel *Cerinaum*, *&c.* fortè קרניים *Karnajim*. *Lapethus* vel *Lepethis* urbs i. e. statio, ab Arabico לבת *labatha* stare, ὁρμεῖν, ἑστάναι. *Vrania* cives in stellas. Inde *Vrania* dicta. Imo ab *Vraniæ* cultu. *Amathus* ab חמת *Amath*. Jonathan habet אנתוסאי *Amathusios* pro Sinæis. Amathusii reliquiæ Phœnicum. Amathunte cultus Adonis. Amathusa mater Cinyræ. Imo Pharnace פרנקא. Amathusii in boves, inde *Cerasta* Cyprus cur *Cerastis*. *Malica* Hercules. *Curium* & *Marium* à Cinyræ filiis conditæ. Curium & Curias & Marium unde dicantur. *Golgos* à *Golgo* scilicet Adonidis filio. Quin à גלגל *Golgol* deflexum. Multa de Golgo. *Idalium* non dicitur à Sole, sed ab *Idala* Jos. 19, 15. Ab Hieronymo scriptum *Iadela*, id est locus Deæ seu Veneri sacer. Cyprus à Cypro Cinyræ filio. Cyprus muliebre nomen Cyprus insula potius à Cypri flore, Arab. *alhenna* & Hebr. כופר *Copher* Cant. 1. Tremithus à terebinthis.

ANte Trojani belli tempora in Phœnice & Cypro regnabat Cinyras, qui ex Myrrhâ filiâ Veneris amasium Adonin genuit. Cinyras Phœnicibus erat כנור *Cinnor* vel *Cinor*, Myrrhâ, מור *Mor*, Adonis אדוני *Adoni*. כנור *Cinor* Græce κινύρα est Citharæ species à quâ Cinyræ nomen inditum. Causam habes apud Suidam: Κινύρα &c. Θείαντος παῖς βασιλέως Κύπρου, ζάπλουτος, ὅν φασιν ἁμιλλώμενον τῷ Ἀπόλλωνι ὡς οἷα μουσικῆς τεχνίτην ἀπολωλέναι. διὸ καὶ Κινύρας ἐκλήθη παρωνύμως τῇ κινύρᾳ *Cinyra filius Thiantis Regis Cypri, valde dives, quem ajunt ut Musices artificem cum Apolline certantem periisse. Quapropter etiam Cinyras vocatus est, quô nomine ad cinyram* (id est citharam) *alluditur*. Hic est ille Cinyras vel Cinyres à quô Agamemnon thorace donatus est. Homerus Iliad. λ. de Agamemnone,

> —— θώρηκα περὶ στήθεσσιν ἔδυνε
> Τόν ποτέ οἱ Κινύρης δῶκε ξεινήιον εἶναι:
> Πεύθετο γὰρ Κύπρονδε μέγα κλέος.
> —— *munit præcordia thorax.*
> *Pro xenio quem Rex Cinyras donaverat olim:*
> *Nam fuit usque Cyprum celeberrimus.*

Est & id petitum ex historiâ quod apud Poetam Æneæ dixit Dido in primo illo congressu,

> ——*genitor tum Belus opimam*
> *Vastabat Cyprum, & victor ditione tenebat.* Æn. lib. 1.

Belum enim hanc insulam tenuisse docent ab illo conditæ urbes Citium & Lapethus. Alexander Ephesius apud Stephanum in Λάπηθος:

> Βήλου δ᾽ αὖ Κίτιόν τε, καὶ ἱμερόεσσα Λάπηθος.
> *Præterea Beli Citium, & peramœna Lapethus.*

Neque verum est quod in Virgilii locum scripsit Servius, Cyprum à se subactum Belum Teucro concessisse ut in eâ collocaret imperium. Nam tempora non con-

conveniunt; Et Beli filium Pygmalionem post Belum in Cypro regnasse discimus ex Neanthe Cyziceno & ex commentariis Asclepiadis Cyprii περὶ Κύπρου καὶ Φοινίκης, quos citant Porphyrius Tyrius libro quarto περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων, & Hieronymus in Jovinianum lib. 2. cap. 9. ubi Eantem pro Neanthe perperam legi moneo. Belus pater Didonis alio nomine *Methres* dictus est, si Servio credimus, Sed in Phœnicum annalibus apud Menandrum, idem appellatur Μάτγηνος, id est מתגאון *Mitgaon* vir eximius. Regnavit annis 32. & Pygmalion annis 40. Cave ne Belum illum confundas cum prisco Belo primo Rege, de quo Poëta:

Implevitque mero pateram, qua Belus & omnes
A Belo soliti.

Pygmalion est פוגמעליון *Pugmeelion* quies ab altissimo Deo, uno verbo Παυσίθεος, פוג Hebræis est פוגה, & *Elion* Deus Phœnicum, ut ex Sanchoniathone constat. Melchisedech Rex Chananæus verum Deum hoc eodem nomine coluit Gen. 14, 18. 19. Pygmalioni successit Paphus qui Paphum in Cypro condidit. Ubi inclitum illud templum Paphiæ Veneris, de quô multa Tacitus (quæ alibi non reperias) lib. 2. histor. Eô loci primum appulisse fertur Venus è mari emergens. Alluit Παφίης νυμφήιον ὕδωρ Σέστραχος ἱμερόεις *Veneris sponsalis aqua Sestrachus amabilis*, in quo cum Adonide lavabatur. Ita habet Nonnus lib. 13. Itaque pro Σέστραχος legerim lubens Ἔστραχος. Id esset Syris libidinosus amnis, ut אשתרח *estarach* verbum *ardere libidine* Rom. 1, 27. & 1. Pet. 4, 4. Sic Aphacis prope Libanum nomen fuit ab amplexibus Veneris & Adonidis ut suo loco dicetur. Tamen in Lycophrone Σάτραχος vel Σέτραχος est Cypri amnis. Paphus pro Epapho dictus, & Epaphus Ægyptiis Ἄπφὶ est אביב *Abid*.

Pygmalione recentior Elulæus annis fere CL classe vectus in Cyprum Citiæos ab imperio Phœnicum cum defecissent ad obsequium reduxit. Menandri verba sunt, apud Josephum Antiquit. lib. 9. cap. 14 Καὶ Ἐλουλαῖος ὄνομα ἐβασίλευσεν ἔτη τριάκοντα ἕξ. Οὗτος ἀποστάντων Κιτταίων ἀναπλεύσας προσηγάγετο αὐτοὺς πάλιν. Rex Elulæus Salmanassari fuit σύγχρονος, à quô decem tribus abductæ. Nomen ut *Hilleli* ab הלול *hillul* id est à laude videtur ductum.

Josephus, Eusebius, Hieronymus & alii Citium adeoque Cyprum putant Hebraicè dici כתים *Cethim*, quod facile concessero, modo ne referatur ad priscum illum *Cethim* filium Javan, Gen. 10, 4. quem in Italiâ fixisse sedes pluribus supra docuimus. Citium urbs fuit nobilis, sed nulla re celebrior, quam ortu Zenonis Philosophi, & obitu Cimonis Atheniensis, quem post mortem Citienses ut Heroem coluerunt. Ævo Alexandri Citium Regem habebat proprium, qui Alexandro donavit μάχαιραν θαυμαστὴν βαφῇ καὶ κουφότητι ensem tincturâ & levitate mirabilem quâ deinceps semper usus est. Phœnices fuisse incolas scribunt Laërtius & Suidas in Zenone.

Vid. Diod. lib. 12. & Plut. in Cimone. Plut. in Alex.

Phœnicum item urbes in Cypro fuere *Carpasia*, *Cerynia*, & *Lepethis* vel *Lapethus*, de quâ jam ante. Scylax; Καρπασεια, Κερύνεια, Λήπηθις Φοινίκων. *Carpasia*, vel ut alii *Carbasia* unde dicatur nos docet ex Demetrio Salaminio Stephanus Byzantinus. Δημήτριος δ' ὁ Σαλαμίνιος Καρβασίαν φησὶν, ὅτι πρὸς τὸν καλούμενον Καρβᾶν ἄνεμον κεῖται

A κεῖσθαι δοκεῖ *Demetrius Salaminius Carbasiam dicit, quia ad ventum Carban dictum sita videtur*. Carbas à Vitruvio lib. 1. cap. 6. ponitur circa Solanum inter Aquilonem & Eurum, in quo situ est Cypri *Carpasia*. Itaque *Carbas* idem ventus qui Chaldæis גרבית *garbith*. Docti *Cæciam* exponunt & Boream. Frustra igitur Carban à Caribus dici somniant, aut à Carbanis populis qui nusquam sunt.

Cerynia Plinio *Corinæum*, Ptolemæo Κερωνία, & in tabulis *Ceraunia*, hodie *Cerines*, variante scripturâ ut fit in peregrinis nominibus. Phœnicibus forte קרנים *Karnajim*, cujus nominis in Phœnice plura oppida. A Cerynia diversa est Cinyria de quâ Plinius & Nonnus lib. 13. ubi legitur urbs esse ἐπώνυμος πετρῶν
B ἀρχεγόνου Κινύρᾳο *cognominis petris prisci Cinyræ*.

Lapethum vel Lepethim Strabo & Stephanus scribunt habuisse ὕφορμον καὶ νεώρια *navium stationem & navalia*. Unde origo certa nominis. Arabibus enim לַבַּת *labitha* est in aliquô locô stare, morari & desidere. Vide N. T. Arabicum Act. 9, 9. & 11, 26. & 18, 20. & in Alcorano Josephi Suratam versu 42. & Cebetis tabulam Arabicam pag. 14. & 54. Hinc Lapethus vel Labithus linguâ Phœnicum idem quod ὅρμος seu statio. De nave enim ὁρμεῖν est stare. Ita explicat Philosophus lib. de Poëtica cap. 21. τὸ ὁρμεῖν, inquit, ἐστὶν ἑστάναι τι. Proinde in Homero Odyss. α. Νηῦς δέ μοι ἥδ' ἕστηκεν *navis autem mihi stetit*, id est ὥρμησεν. Loco suo dicetur Africæ *Leptin* & Cypri *Lepethin* voces esse synonymas. Nonnus lib.
C 13. habet ἐκ τῶν Λαπήθων, tanquam à recto τὰ Λάπηθα.

Diodorus lib. 20. pag. 757. *Uraniæ* meminit tanquam urbis Carpasiæ vicinæ. Libri MSS. habent ἠρανίαν, editi οὐρανίαν rectius. Nam inter oppida Cypria recensetur à Nonno ubi supra,

——— οὐρανίης πέδον ἕδρης,
Αἰθερίου κενεῶνος ἐπώνυμον. ὅττι πολίτας
Ἔστρεφεν ἀστράπτοντας ἐπουρανίων τύπον ἄστρων.
——— *ager Uraniæ urbis,*
Cum celso commune polo quæ nomen adepta est,
Propter mutatos in lucida sydera cives.

D Cujus fabulæ vestigia alibi non reperi. Sed undecunque illam acceperit Nonnus, non dubito quin Urania urbs nomen habuerit ab Uraniâ Venere, cujus cultum ex Ascalone Phœnices in Cyprum esse translatum scribit in Clio Herodotus, atque id asserere ipsos Cyprios.

Amathus etiam Phœnices habuit conditores, vel ex familiâ חמת *Amath* filii Chanaan, vel ex Sinæis, si Jonathani credimus, qui Gen. 10, 17. pro Sinæis habet אנתוסאי *Anthusae*, id est *Amathusios*, ut Hierosolymitanus כפרוסאי *Caprosae*, id est Cyprios. Mirum est viros doctos potuisse hîc cespitare. Utut si Amathusios pro Phœnicibus esse habitos etiam ex Theopompo scimus, quem historiarum lib. 12. narrasse testatur Photius τίνα τρόπον Ἕλληνες οἱ σὺν Ἀγαμέ-
E μνονι τὴν Κύπρον κατέσχον, ἀπελάσαντες τοὺς μετὰ Κινύρου, ὧν εἰσὶν ὑπόλοιποι Ἀμαθούσιοι *quomodo Græci qui cum Agamemnone* (ad Trojam militaverant) *Cyprum obtinuerint, iis ejectis qui cum Cinnyrâ erant*, id est Phœnicibus, *è quibus reliqui sunt A-*

mathusii. Amathunte pro Deo colebatur Adonis, quem cum Ægyptio Osiride nonnulli confundentes Adonim Osiridem appellabant. Hinc Stephanus: Ἀμαθοῦς πόλις Κύπρου ἀρχαιοτάτη ἐν ᾗ Ἀδώνις Ὄσιρις ἐτιμᾶτο. Ὃν Αἰγύπτιον ὄντα, Κύπριοι καὶ Φοίνικες ἰδιοποιοῦνται. *Amathus, Cypri urbs vetustissima in quâ colebatur Adonis Osiris; quem licet Ægyptium Cyprii & Phœnices sibi vendicant.* Hæc tam vera quam quod sequitur vel ab Amathone Herculis filiâ dici Amathuntem; vel ab Amathusâ matre Cinyræ. Quin Hesychio *Pharnace* est Cinyræ mater. Κινύρας, Ἀπόλλωνος καὶ Φαρνάκης παῖς βασιλεὺς Κυπρίων: Neque id à vero est alienum; cum Phœnicium nomen sit פרנקא *Pharnace* quod delicias sonat. Amathusios ira Veneris propter hospites immolatos, mutavit in cornutos boves, *unde etiam nomen traxere Cerastæ*, si Ovidio credimus Metam. l. 10. fab: 6. Quin Cerastæ dicti sunt Cyprii omnes, quia ipsa insula *Cerastis*, à frequentibus promontoriis in cornuum modum prominentibus. Stephanus: ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Κεραστὶς ἀπὸ τοῦ πολλὰ ἄκρα ἔχειν. Hinc Nonnus lib. 13. & passim Κεραστίδος εἰς χθόνα Κύπρου. Male scribitur Κεραστάδος. Ab iisdem Amathusiis cultus Hercules *Malica*, id est מלכא *Malca* Rex. Hesychius Μάλικα, τὸν Ἡρακλέα, Ἀμαθούσιοι.

Curium etiam & *Marium* Cypri oppida condidisse putantur *Curieus* & *Marieus* Cinyræ filii. De priore sic Stephanus: Κούριον, πόλις Κύπρου, ἀπὸ Κουρέως τοῦ Κινύρου παιδός. Et de posteriore: Μάριον, πόλις Κύπρου ἡ μετονομασθεῖσα Ἀρσινόη, ἀπὸ Μαριέως. Et paulo post: ὁ Κινύρου Μαριεύς; Sed hi Cinyræ filii non sunt aliunde noti quod sciam. Itaque res mihi suspecta. Et Curium æque ac Curiadem vicinum promontorium in mare multum prominens putaverim ab ubertate piscium כורי *curi* vel *cauri*, id est εὔιχθυν piscosum appellasse Phœnices. Et *Marium*, hodie *Marin*, iisdem erat מרי *Mari*, quasi κυριακὸν dixeris vel βασιλικόν. Itaque Græcâ linguâ vulgari vicinus amnis hodieque vocatur *Vasili potamo* regium flumen. Prope Curium fuit sylva & templum Hylatæ Apollinis de quo Lycophron vers. 448. Ubi Scholiastes perperam scribit Κάριον pro Κούριον.

Fertur & *Golgon* à *Golgo* dici Veneris & Adonidis filio. Ita habet Theocriti Scholiastes in Adonia. Γολγός, πόλις Κύπρου, ὠνομασμένη ἀπὸ Γολγοῦ τινος Ἀδώνιδος καὶ Ἀφροδίτης. Quin *Golgon* deflexum nomen est à Phœnicio גלגל *Golgol*. Hebræi *Galgal* & *Gilgal* & *Gilgul* dixerint. Sed & *Golgol* legi voluit Hieronymus in locis. *Golgol* inquit, *quæ est Galgal.* Hujus nominis loca quædam habuit terra Chanaan à rotunditate sic dicta. Græci Γόλγον & Γόλγους dicunt, finali L abjecto, ut in Ἀννίβας & Ἀσδρούβας. Antequam Paphi Agapenor templum struxisset Veneri, ἡ θεὸς παρὰ Κυπρίων τιμὰς εἶχεν ἐν Γολγοῖς καλουμένῳ χωρίῳ. *à Cypriis dea colebatur in loco Golgis dicto.* Ita Pausanias in Arcadicis. Proinde Theocritus in Adonia.

> Δέσποιν' ἃ Γολγώς τε καὶ Ἰδάλιον ἐφίλασας
>
> *Golgon & Idalion quæ diligis, ô Venus alma.*

Et Lycophron in Alexandrâ.

> —— γαῖαν ἵξονται θεᾶς
>
> Γόλγων ἀνάσσης.

Venient in terram Deæ Golgorum Reginæ, id est in Cyprum, ubi Golgi, oppidum Veneri sacrum. Catullus de Venere:

In annal. Volus.

Quæque

A *Quæque Ancona, Cnidumque arundinosam,*
Colis, quæque Amathunta, quæque Golgos.

Inde apud Stephanum: Γολγία, ἡ Ἀφροδίτη *Golgia Venus*. Golgon Lacedæmoniorum coloniam è Therapne Praxandrum deduxisse author est Isacius in Lycophronem. Plinius in Cypro quindecim recenset urbes, quarum ultima Golgos. Hujus alioqui apud Geographos rara mentio.

Nec multo notius est Idalium, Cypri nemus & oppidum, unde Idalia Venus passim apud Poëtas. Grammatici volunt à Sole dictum, quia cum oraculum Chalcenori redditum illum jussisset urbem ibi condere ὅπου ἴδοι τὸν ἥλιον ἀνίσχοντα *ubi* B *videret Solem Orientem*, & unus è comitibus exclamasset, εἶδον βασιλεῦ τὸν ἄλιον ὁ *Rex Solem animadverti*, cum placuisset omen, urbs eo ipse loco condita vocata est *Idalium*. At ut cætera taceam, in Idalieum a breve est, quod in ἄλιον non potest non esse longum, quia est loco η. Proinde videtur Idalium Phœnicium esse ידאלה *Idala* vel *Idala*, cujus nominis oppidum in tribu Zabulon memoratur Jos. 19, 15. Hieronymus in locis scribit *Iadela*, tanquam conflata voce ex duabus יד *Iad* & אלה *ela*. *Iad-ela* ad verbum est *locus Deæ*, id est locus Veneri sacer. יד *Iad* sæpe locum sonat, ut Deut. 23, 13. & Es. 56, 5.

Steph. in Ἰδάλιον.

Quod me pœne fugerat, etiam ipsam insulam ajunt à Cypro Cinyræ filia nominari. Stephanus: Κύπρος, νῆσος μεγάλη ἐν τῷ Παμφυλίῳ κόλπῳ ἀπὸ Κύπρου τῆς C θυγατρὸς Κινύρου *Cyprus insula magna in Pamphylio sinu à Cypro Cinyræ filia*. Ita etiam Constantinus ex Philostephano περὶ νήσων & Istro ἐν ἀποικίαις Αἰγυπτίων. Melius quam Eustathius in Dionysium cui Cyprus est filius Cinyræ. Nam muliebre nomen est Κύπρος, quod in usu fuit apud Phœnices. Scaliger in Eusebium p. 149. Κύπρος *igitur vocabatur mater Herodis non* Κύπρις, *quod commentum est Eusebii. Unde turris quam is in honorem matris suæ constituit* Κύπρος *non* Κύπρις *vocabatur. Similiter Agrippæ Regis uxor non* Κύπρις *sed* Κύπρος *dicta fuit. Et Zonaras Josephum non Eusebium sequutus, tam matrem Herodis, quam Agrippæ uxorem* Κύπρον *vocat*. Item: *Sic Josepho* Κύπρος *vocatur ea quam Herodes præcipiebat fratri Pheroræ uxorem ducere. Itaque* Κύπρος *est nomen Judaicum*. Tamen quia Cy- D prus Cinyræ filia neque in fabulis neque in historia celebratur, quod sequitur apud Stephanum & Eustathium arridet magis, dici Cyprum insulam ἀπὸ ἐκεῖ φυομένου ἄνθους κύπρου *à Cypri flore qui ibi nascitur*. Cyprus est Arabum אלחנא *alhenna*, non ligustrum ut multi volunt. Hebr. dicitur כופר *copher* Cant. 1, 14. & 4, 12. Neque vero est absimile inde vocari Cyprum insulam, cum rara alioqui planta & eximia ibi plurima proveniat. Plin. lib. 12. cap. 24. ubi de Cypri generibus: *Optimum habetur è Canopica in ripis Nili nata: Secundum Ascalone Judææ; Tertium Cypro insula odoris suavitate*. Sic ejusdem Cypri oppidum *Tremithunta ex qua sanctus Spiridion* veteres dici observant ἀπὸ τῶν περὶ τὸν τόπον πεφυκυιῶν τερμίνθων, ἃς Κύπριοι τρεμίθους καλοῦσιν *à terebinthis quibus locus cingitur, quas Cyprii* E *tremithos appellant*.

Tamassum, ubi μέταλλα χαλκοῦ ἐστιν ἄφθονα *æris fodinæ copiosæ sunt*, Phœnices condidisse nemo scripsit. Nomen tamen est Syrum à metallorum fusione.

Strab. l. 14. Steph. in Ταμασσός.

Eustath & Vet. Schol. in Odyss. α. Tzet. in Lycophron.

Nam אתמסא *etmesa* verbum est liquescere. Sic Ezech. 22, 22, כאתמסאו כספא *sicut liquefit argentum*. Et תמס *temes* est Ebræis liquefactio. Dubitant interpretes utrum ad hanc Tamassum, an ad Brutiorum Temesam, quæ & ipsa ære abundat, pertineat illud Homeri Odiss. α. versu 184. Ἐς Τεμέσην μετὰ χαλκόν.

CAPUT IV.

Phœnices in Ægypto.

BElum, Phœnicem & Cadmum non esse Ægyptios sed Phœnices. Diu ante Cadmum Pastorum in Ægypto dynastiæ tres, quarum prima Phœnicum; Ægyptii *Hycsos* vocabant. Hi fuere immanissimi. Inde execrandi pastores Ægyptiis Gen 46, 34. Sex Regum nomina explicantur. Castra Tyriorum circa Memphim. Ibi Venus peregrina, forte Astarte. Pagus Syrus ubi & Syrorum oppidum in Geogr. Arabe.

APollodorus & alii fabularum consarcinatores Belum patrem Phœnicis, adeoque Phœnicem ipsum; & Cadmum Phœnicis filium qui Boëoticas Thebas condidit, ajunt in Ægypto esse natos. Hinc Eusebius Chron. lib. 2. A. DLXII. *Phœnix & Cadmus de Thebis Ægyptiorum in Syriam profecti apud Tyrum & Sidonem regnaverunt.* Sed hanc fabulam refellunt Beli, Phœnicis & Cadmi nomina, quæ Phœnicia sunt non Ægyptia: Ex vetusti Phœnicum Annales quorum author Sanchoniathon. Ibi enim Χνᾶ *Chna* qui Phœnicis cognomen primus habuisse legitur, ex Phœnicia est oriundus. Atque illud ipsum nomen *Chna* vel ex Chanaan, vel ex Chananæo contractum esse apparet. Phœnicum denique sacra & ritus sunt ab Ægyptiacis diversissima. Athanasius in Orat. contra gentes: Φοίνικες γοῦν, οὐκ ἴσασι τοὺς παρ᾽ Αἰγυπτίοις λεγομένους θεούς. Οὐδὲ Αἰγύπτιοι τὰ αὐτὰ τοῖς παρὰ Φοίνιξι προσκυνοῦσιν εἴδωλα *Phœnices quidem Ægyptios Deos non agnoscunt, nec Ægyptii vicissim eadem adorant idola cum Phœnicibus.* Tamen ex Manethonis Dynastiis, quarum excerpta sunt in Africano, didici pastores Phœnices sex in Ægypto regnasse diu ante Cadmum. Verba sunt: Πεντεκαιδεκάτη δυναστεία Ποιμένων. ἦσαν δὲ Φοίνικες ξένοι, βασιλεῖς ἕξ, οἱ Μέμφιν εἷλον, ὧν Α Σαΐτης ἐβασίλευσεν ἔτη ιθ, ἀφ᾽ οὗ καὶ ὁ Σαΐτης Νόμος. οἳ καὶ ἐν τῷ Σεθροΐτῃ Νόμῳ πόλιν ἔκτισαν, ἀφ᾽ ἧς ὁρμώμενοι Αἰγυπτίους ἐχειρώσαντο, Β Ἀνῶν ἔτη μδ, Γ Παχνᾶν ἔτη ξα, Δ Σταὰν ἔτη η, Ε Ἀρχλῆς ἔτη μθ, Ζ Ἀφῶβις ἔτη ξα; Ὁμοῦ ἔτη σμβ. *Decima quinta dynastia pastorum; Fuere autem Phœnices advenæ sex Reges qui Memphin cœperunt, quorum primus Saites* (malim Σαῒς *Sais*) *regnavit annis* 19. *A quo dictus Saites Nomus. Iidem in Sethroite Nomo urbem ædificarunt, ex qua erumpentes Ægyptum, subjecerunt. Secundus Anon regnavit annis* 44. *Tertius Pachnan annis* 61. *Quartus Staan an.* 8. *Quintus Archles an.* 49. *Sextus Aphobis an.* 61. *Summa est annorũ* 242. Pastorum item fuere duæ sequentes dynastiæ; Ægyptii uno verbo ὑκσῶς *hycsos* nominabant, id est βασιλεῖς ποιμένας: Hi leguntur apud Josephum lib. 1. contra Appionem Ægypti urbes incendisse, Deorum templa diruisse, Ægyptiorum alios peremisse, alios oppressisse jugo durissimæ servitutis, nullum denique immanitatis genus ab iis prætermissum. Inde תועבת מצרים כל רועה צאן *execrandus erat Ægyptiis omnis pastor ovium.* Ita fratribus asserit Patriarcha Josephus,

Gen. 46, 34.

cujus

A cujus ævo tot ſcelerum memoria erat recens. E tribus illis paſtorum dynaſtiis prima ſola fuit Phœnicum, quod ipſa Regum nomina palam docent. Primus *Sais*, à quo *Sais* urbs & *Saites* Nomus, à candore videtur dictus. Phœnicibus enim שיש *Sajis* marmor Parium vel candidum ſonat. Secundus Anon חנון, id eſt miſericos: Tertius *Pachnan*, id eſt פאה כנעני *Pea-Chanaani* dux Chananæus; *Chanaan* enim contractè *Chnan*. Quartus *Staan*, id eſt אשתען *Eſtaan* firmus. Quintus *Archles*, id eſt ערקל *arkel* celer. Hinc Ἀρχαλέα Græci vocant unum è Phœnicis filiis, à quô Gades conditæ. Claudius Jolaus in hiſtoriis Phœnices: Ἀρχαλεὺς υἱὸς Φοίνικος κτίσας πόλιν Γάδειρα ὠνόμασε τῇ Φοινίκων γραφῇ *Archaleus*
B *Phœnicis filius urbem Gades cum condidiſſet Phœnicio nomine vocavit.* Sextus *Aphobis*, id eſt חבוב *Abob* dilectus. Fortaſſe horum Phœnicum reliquiæ erant, qui circa Protei templum habitabant in urbe Memphi, de quibus ita Herodotus Musâ ſecundâ: περιοικέουσι δὲ τὸ τέμενος τοῦτο Φοίνικες Τύριοι. Καλέεται δὲ ὁ χῶρος οὗτος ὁ συνάπας Τυρίων στρατόπεδον *circa templum illud habitant Phœnices Tyrii: vocatur autem totus ille locus caſtra Tyriorum.* Sic caſtra Judæorum fuerunt circa Bubaſtum: caſtra Carum & Jonum circa oſtium Peluſiacum. In hoc Protei templo deſcribit idem Herodotus ἱρὸν τὸ καλέεται ξείνης Ἀφροδίτης *ſacellum quod Veneris peregrinæ vocatur*, quam ille Helenam interpretatur, ego Aſtartem vel Uraniam, Phœni-
C ciam Venerem in Ægypto pro peregrina habitam. An eodem pertinet quod prope Memphin ab Achille Tatio pagus deſcribitur *Syrus* nomine, ad quem Nili parvum cornu dividitur in tres alveos? Certè Syrus dici videtur à Syriis incolis qui iidem ſint cum Phœnicibus. Hûc facit quod eundem ni fallor pagum Geographus Arabs clim. 3. part. 3. appellat קריה אלשאמיין *oppidum Syrorum.* Ad Nili ripam Orientalem deſcribitur, aliquot millibus infra *Meſer* ſeu Babylonem, in viâ quâ itur Thenneſum & Damiatam.

CAPUT V.

Phœnices in Ciliciâ.

D

Cilix Cadmi frater. *Tarſus Tarſis* nonnullis, & *Cetis Cethim*. Sandocus צדוק Cinyræ pater Celenderim in Ciliciâ condidit. *Celenderis* גלדארץ *Gelederets* terra aſpera. Ciliciæ nomen primò inditum parti aſperæ. חלקים *Challekim* lapides, Χάλιξ, κάχληξ, Χόκλαξ, *Coclaca*. Mons Χελκά Joſ. 11, 17 id eſt lapidoſus. Aſpera Cilicia, Turcis *tas VVileieth* lapidoſa provincia. In *Amano* multæ feræ ut in *Amana* Cant. 4, 8. Tamen Amana mons alius, pars Libani, unde oritur Amana vel Abana fl. Amanus à firmitate dictus, non ab Oreſtis μανίᾳ, nec Acco ab ἄχος. Adrianopolis Oreſtias, Crocus & Corycus כרכם *carcom*.

E Phœnice vel è Cypro, quem ſtatim occuparunt Phœnices facilis fuit in Ciliciam trajectus, cujus partem aliquam illos tenuiſſe ſuadet quod mythologi tanto conſenſu Cilicem Cilicum patrem faciunt Cadmi fratrem. Nec deſunt qui-
E bus *Tarſus* Ciliciæ metropolis, Pauli Apoſtoli ortu nobilis, videtur eſſe תרשיש *Tarſis*, & *Cetis* כתים *Cethim*.

Cetidis in Cilicia regiunculæ præter Ptolemæum meminit Basilius Seleuciensis, qui lib. 1. de vita Theclæ, Isauricæ Seleuciæ vicinum amnem Calydnum oriri scribit ἀπὸ τῶν τῆς Κήτιδος μυχαιτάτων χωρίων *ab intimis Cetidis recessibus.* Unde apparet Basilii *Calidnum* eundem esse cum aliorum *Calicadno* vel *Calidno.* Merito igitur Stephanus in Hyria: ἔστιν Ὑρία καὶ κατὰ Ἰσαυρίαν Σελεύκειαν, ἣν παραρρεῖ ὁ Καλύκαδνος, ὃν Καλυδνόν τινες καλοῦσιν *Est & Hyria prope Seleuciam Isauricam, quam præterfluit Calycadnus à nonnullis Calydnus dictus.* Apollodorus lib. tertio Bibliothecæ Sandocum (id est צדוק *Sadoc*) Cinyræ patrem narrat è Syria profectum in Ciliciam Celenderim urbem condidisse. Celenderis est Cetidis in Ciliciâ portus celebris, de quo Strabo, Josephus, Tacitus, Lucanus, Ptolemæus. Unde apud Plinium *regio Celenderitis.* Celenderis Phœnicibus erat גלד־ארץ *geled-erets,* dura regio. Erat enim in Ciliciâ asperâ. Vox prior ex Arabicâ linguâ est notissima quâ גלד *geled* est terra dura, & גליד *gelid* στερέωμα firmamentum. Item crystallum & glacies ut Syris. Celenderim Artemidorus & alii apud Strabonem Ciliciæ principium fuisse volunt. Celenderim auxere Samii. Proinde Samiorum coloniis annumerat Pomponius lib. 1. c. 13. De situ non convenit satis. Celendrin enim vel Celendros Lucanus lib. 8. ad Selinuntem ponit. Verba sunt.

> ——*parvisque Celendris*
> *Quo portu mittitque rates recipitque Solinus.*

At in Strabone inter Selinuntem & Celenderim multa sunt interjecta.

Ciliciæ nomen quod attinet, videtur id à Phœnicibus primo & præcipuè inditum Ciliciæ parti asperæ; Ciliciæ enim ἡ μὲν λέγεται τραχεῖα, ἡ δὲ πεδιάς *pars aspera, altera campestris dicitur.* Prior etiam Τραχειῶτις & incolæ Τραχειῶται. Hi, inquam, primò Cilices dicti. Neque enim à fabuloso Cilice nomen sumptum, sed à חלקים *challekim* vel *challukim,* id est lapidibus, quia lapidosa est regio. Ex Hebræo חלק *challek* vel *challuk* Græci χάλικα fecerunt & κάχληκα vel χόκλακα ejusdem significationis. Sed & Romanis *Coclaca* sunt lapides in flumine rotundi. Vide Festum. Hinc Jos. 11, 17. מן ההר החלק ubi LXX. ἀπὸ ὄρους Χελκά, id est *à monte lapidoso,* vel præ lapidum copia glabro & lævi. Ita accipiunt Symmachus, Masius, Drusius &c. Notandum asperam Ciliciam à Turcis vocari hodieque טאס ולאיה *tas VVileieth* πετρώδη ἐπαρχίαν, טאס *tas* enim Turcicè est saxum, & ולאיה *VVileieth* ut Arabibus provincia. Vide Eusebiana Scaligeri pag. 275. Eodem referenda hæc Silii lib. 13. vers. 881.

> *Hinc Cilicis Tauri saxosa cacumina viset.*

Et hæc Nonni Dionys. lib. 34. vers. 195.

> Αὐχένα πετρήεντα Κίλιξ δοχμώσατο Ταῦρος
> *Colla petrosa Cilix Taurus demissa reclinat.*

De Ciliciæ monte Amano multi Solomonem egisse volunt cum dicit Cantic. 4, 8. *Mecum à Libano, sponsa, mecum à Libano venies, contemplaberis à vertice Amana, à vertice Senir & Hermon, è lustris leonum, è montibus pantherarum:* Quibus in speciem non parum favet quod mons Amanus abundat feris. Cervorum

Plin. 5. 27. Ptol. l. 5. c. 8. Amm. l. 14.

Steph. in τραχεῖα Eustat. in Dionys.

A B C D E

A rum è monte Amano Ælianus ita meminit lib.5.de animalibus, cap.56. οἱ ἐν Σύροις ἔλαφοι γίνονται μὲν ἐν ὄρεσι μεγίστοις, Ἀμάνῳ τε καὶ Λιβάνῳ, καὶ Καρμήλῳ. *Qui in Syriâ sunt cervi naſcuntur in celſiſſimis montibus Amano, Libano & Carmelo.* Et lib.3. Cyneget. Oppianus memorat lupi genus planè eximii, denſis pilis, labiis æneis, immenſo robore præditi, degentis ſuper nivoſa Tauri juga,

> Κιλικάς τε πάγους καὶ πρῶνας Ἀμανοῦ,
> *Et Cilicas colles & culmen Amani.*

Et Valerius Flaccus lib. 1. Argonaut. tigridum venationes circa montem Amanum ita deſcribit:

B
> ——*haud aliter ſaltus vaſtataque pernix*
> *Venator cum luſtra fugit, dominosque timentem*
> *Urget equum, teneras complexus pectore tigres,*
> *Quas aſtu rapuit pavido, dum ſæva relictis*
> *Mater in adverſo catulis venatur Amano.*

Proinde dum Ciliciam provinciam adminiſtrabat Cicero, à Cecilio Rhetore rogatus eſt ut ex Ciliciâ Romam ad ludos pantheras ad ſe mitteret. Ita habet Plutarchus in Cicerone: Κεκιλίου δὲ τοῦ ῥήτορος δεομένου παρδάλεις αὐτῷ πρός τινα θέαν εἰς Ῥώμην ἐκ Κιλικίας ἀποστεῖλαι. Sed Κοιλίου legendum pro Κεκιλίου. Ad Cœlium enim è Ciliciâ ſcribit Cicero lib.2.epiſt.11. *De pantheris per eos qui venari ſolent*

C *agitur mandato meo diligenter.* Et ſtatim ſequitur jocus, quem Plutarchus ibidem refert, de fugâ pantherarum è Ciliciâ in Cariam, querentium nihil cuiquam inſidiarum in Ciceronis provinciâ niſi ſibi fieri.

Tamen quô locô diximus, cum ſponſam rogat ſponſus ut ſecum è *Libano* veniat, & contempletur è vertice *Amana, Senir*, & *Hermon*; Amana non poteſt eſſe Ciliciæ Amanus. 1. Quia in Judæâ & vicinis locis eſt ſcena ſacri dramatis. 2. Quia *Libanus, Amana, Senir* & *Hermon* uſurpantur ut ſynonyma. Itaque ut *Hermon* & *Senir*, ita etiam *Amana* pars eſt Libani. Nempe ſi conjecturæ ſit locus, ea pars Libani montis, è quâ oritur fluvius cognominis *Amana*. Ut ſæpe montium unde

D ſcaturiunt nomina mutuantur amnes. Sic è monte Chabora oriebatur Chabor fluvius de quô 2.Reg.17,6.&18,11. è monte Cyre Cyre fons à quô Cyrene dicta. Et in Orientali Siciliâ ex Eryce amnis Eryces. Ita è monte *Amana* defluxiſſe veriſimile eſt fluvium ejusdem nominis, qui B & M permutatis etiam *Abana* dicitur in Hebræo textu 2. Reg. 5,12. Sed Chaldæus interpres habet אמנה *Amana*, Proinde in hoc ipſo loco idem habet נהר דאמנה *fluvium Amanæ*, quaſi de fluvio hîc agatur, cum montem palam deſignet Solomon.

Interim tam Ciliciæ mons *Amanus* quam Libani pars *Amana* à firmitate nomen habent; Id enim eſt Hebræis אמנה *Amana*. Nam quod Amanum dici volunt, quia Oreſtes ἐν τῷ τοιούτῳ ὄρει τῆς μανίας τὴν λῦσιν εὗρε *in hoc monte ab inſaniâ liberatus eſt*, tam ridiculum eſt quam quod Phœniciæ Ptolemaidis vetus nomen

E *Acen* (Hebr. עכו *Acco*) referunt ad Græcum ἄκος, id eſt remedium; Ac ſi Ἀκὴ dicta fuerit ἀπὸ τῆς ἰάσεως τοῦ γενομένου δήγματος Ἡρακλεῖ ὑπὸ ὄφεως *eô quod ibi ſanatus eſt Hercules ab hydræ morſu.* Alii Adrianopolis Thraciæ ideo dicebatur

Suidas in Ἄμανος Et Iſacius in Lycophron. pag. 200. Steph. in Ἀκὴ & in Πτολεμαΐς.

olim Orestias, quod Orestes ἐκεῖ λουθεὶς ποταμοῖς ἰάθη τῆς μανίας *fluviis ibi lotus ab insaniâ convaluit.* Vide Tzetz. Chil. 8. hist. 247. & Lampridium in Heliogabalo.

Ita cum *crocus* Hebraice כרכום *carcom* dicatur Cant. 4, 14. & Syriace כורכם *curcam* vel *corcam*, *Corcam* Phœnices inde appellasse verisimile est celeberrimum Ciliciæ montem in quô gignitur crocus omnium præstantissimus. Is Græcis est Κώρυκος *Corycus.*

CAPUT VI.

Phœnices in Pisidia & Solymis.

Pisidæ quondam Solymi, quorum sermo Phœnicius. Solymi montes prope lacum. Solymi prope Lycios. Josephus, Tacitus, Stephanus, Tzetzes ad Jerosolymitanos frustra referunt quæ in Homero de Solymis. Solymi τροχοκούραδες, quod Judæis prohibitum Levit. 19, 27. *Sisoe* ציצית κρώβυλος, cirrus, πλεξείδιον. Περιτροχηλάτην. Περίτροχον κείρεσθαι Francos ὑποτρόχαλα. Arabes sic tonderi ad instar Bacchi. De eo Herodotus, & Jerem. 9, 26. Saracenis idem in more. De Sisoe locus Hesychii ab Heinsio restitutus. Phaselitæ hanc vocem non mutuati sunt à Syris, sed à vicinis Solymis. Angustiæ circa Phaselidem Hebr. מצוקות *mesucot*, unde Μασίκυτος & mons *Massycites* Φοινικοῦς ἔδος prope Massicytum. Phœnice ibid זרב *zarab* fluere Job. 6, 17. זרב *zirb* decursus aquæ. Xanthus amnis olim *Sirbes* & *Sirbos*. זרבא *zirba* flavus ξάνθος Panyasis emendatus. Olba חלבא non Olbia, Solymorum urbs non Pamphyliæ. Solymorum regio *Cabalais*, id est montana. גבל *gabal* Arab. mons. Termissus vel Telmissus in saxo, unde תחלמית. Cibyræ ambitus centum stadiorum, כבירה *cebira* id est magna. *Milyæ* cur Solymi dicti. מוליא *mulia* tumulus. מולאי *mulae loca montosa.* *Selge* & ἀσελγεῖς unde dicantur. צלם *Selem* Hebr. umbra, tenebræ; unde ad picturam translata vox. *Salmon* mons umbrosus; ita *Solymi* propter sylvas. Solymorum nomen non plane intercidit ut veteres volunt. *Tzelymi* circa Lyciam. De Diis Solymorum Plutarchi locus insignis. Cur exosi Lyciis iidem dii quos Solymi coluere. Vir magnus notatus. Plutarchus ex Eusebio & Theodoreto emendatus. *Arsalus*, *Aryus*, *Trosibius* tres dii Solymorum ex quibus conflata chimæra. Chimæra quid significaverit. Variæ sententiæ. *Arsalus* Syr אורזיל *urzil* capreæ hinnulus, Aryus ארי *ari* leo, *Trosibius* vel *Rosibius* ראש חויא *ros hivia* caput serpentis. Ex his tribus Chimæra constitit. Bellerophon Solymis debellatis ideo dictus debellasse Chimæram. Pisidæ Manlii ætate fortissimi.

Ciliciæ vicina est Pisidia, montana regio, quam occupabant Pisidæ Solymorum soboles. Plinius lib. 5. c. 27. *Insident verticem Pisidæ, quondam Solymi appellati.* Stephanus in *Pisidia*: οἱ Πισίδαι, πρότερον Σόλυμοι. Solymos porro Phœnicum esse colonos sermo palam arguebat. Chœrilus apud Joseph. l. 1. cont. Apion.

> Τῷ δ' ὄπιθεν διέβαινε γένος θαυμαστὸν ἰδέσθαι,
> Γλῶσσαν μὲν Φοίνισσαν ἀπὸ στομάτων ἀφιέντες,
> Ὤκεε δ' ἐν Σολύμοις ὄρεσι, πλατέῃ ἐνὶ λίμνῃ.
> *Pone sequebatur genus admirabile visu,*
> *Barbara Phœnicum quod ab ore vocabula mittens.*
> *Montibus in Solymis lacui loca juncta tenebat.*

Nempe Strabone teste lib. 14. prope Phaselidem est λίμνη; ὑπέρκειται δ' αὐτῆς τὰ Σόλυμα ὄρος *lacus, cui Solymi montes imminent.* Ex horum vertice Neptunus apud Homerum Ulyssem ad Phæaces navigantem prospectat Odyss. E. vers. 282.

> Τὸν δ' ἐξ Αἰθιόπων ἀνιὼν κρείων ἐνοσίχθων
> Τηλόθεν ἐκ Σολύμων ὀρέων ἴδεν.
> *Æthiopum è regione redux Neptunus ut illum.*
> *Eminus è Solymis prospexit montibus.*

Et

A Et Iliad. ζ. verſ. 184. Lyciorum Dux Bellerophon.

— Σολύμοισι μαχέσατο κυδαλίμοισι,
Καρτίστην δὴ τήν γε μάχην φάτο δύμεναι ἀνδρῶν
— *Solymis pugnacibus intulit arma,*
Quô ſe certamen gravius pugnaſſe negabat.

Rurſus verſ. 204. Bellerophontis filium Iſandrum aut Piſandrum, ut legit Strabo:

Μαρνάμενον Σολύμοισι κατέκτανε
Pugnantem in Solymos morti dedit.

Unde Solymos colligere eſt Lyciis fuiſſe vicinos. At Joſephus, quem hæc late-
B bant, cum in Chœrilo legeret Phœnicii ſermonis homines in Solymis montibus prope lacum habitaſſe, putavit de Judæis agi, & Aſphaltite lacu, à quô non procul abſunt Solymi montes, id eſt Hieroſolymorum, ut quidem interpretatur. His ſimile quid in Tacito Hiſtor. lib. 5. *Clara alii Judæorum initia; Solymos carminibus Homeri celebratam gentem, conditæ urbi Hieroſolyma nomen è ſuo feciſſe.* Et in Stephano: Ἱεροσόλυμα, ἡ μητρόπολις τῆς Ἰουδαίας, ἣ Σόλυμα ἐκαλεῖτο ἀπὸ τῶν Σολύμων ὀρῶν *Jeroſolyma Judææ metropolis, Solyma vocabatur à Solymis montibus.* Et in Joſepho rurſus Antiq. lib. 7. cap. 3. poſtquam urbem Jeroſolymam *Solyma* nominari dixit, φασί τινες ὅτι καὶ Ὅμηρος ταῦτα ὠνόμασεν Σόλυμα *etiam Homerum ajunt nonnulli horum Solymorum meminiſſe.* Atque id ſequutus Tzetzes Chiliade
C 7. hiſt. 149.

—Σολύμους λέγει δὲ τυγχάνειν τοὺς Ἑβραίους,
Οὓς Ὅμηρος καὶ λέουσι ὡς ἀναιδεῖς εἰκάζει.

Solymos dicit eſſe Hebræos, quos leoni Homerus ut impudentes aſſimilat. Sed, ut alia taceam, obſtat quod iidem populi verſu ſtatim ſequente deſcribuntur τροχοκούραδες, id eſt vertice tonſo in orbem; Quod tonſuræ genus Judæis lege fuit interdictum Levit. 19,27. Verba ſunt: לא תקפו פאת ראשיכם *non radetis in orbem angulum* (id eſt angulos) *capitis veſtri.* Aquila habet, οὐ περικυκλώσεις: Theodotion: οὐ κυκλώσετε: Symmachus, οὐ περιξυρήσετε κύκλῳ: Hieronymus, *neque in rotundum attondebitis:* Arabs, לא תדורוא *non circuibitis* (novacula ſcil.) Chaldæi
D לא תקפון, quæ Moſis eſt vox ipſiſſima: Omnes in eundem ſenſum. Septuaginta. οὐ ποιήσετε σισόην ἐκ τῆς κόμης τῆς κεφαλῆς ὑμῶν *non facietis ſiſoen ex comâ capitis veſtri.* Siſoen id eſt ציצית *ſiſith* cincinnum qui ſolus in occipitio ſupererat, reliquâ capillitie in orbem circumtonsâ; Græcus Scholiaſtes κρώβυλον. Cyprianus *cirrum,* Suidas πλεξείδιον, doctiſſimus Heinſius περιτροχηλάτην interpretatur. Apud Græcorum Criticos ſic nominatur tonſura quæ fit σφαιρηδόν. Sunt qui malunt περίτροχον, ut Agathias de Francis lib. II. περίτροχον κείρονται. Eo modo ſe totondiſſe Arabes Bacchi æmulos Herodotus in Thaliâ author eſt: τῶν τριχῶν, inquit, τὴν κουρὴν κείρεσθαί φασι, καθάπερ αὐτὸν τὸν Διόνυσον κεκάρθαι. κείρονται δὲ ὑποτρόχαλα. *Eôdem modô quô tonſus eſt Bacchus tonderi ſe ajunt, porro in orbem tondentur.* Unde eſt
E quod Jerem. 9, 26. Idumæi, Ammonitæ. Moabitæ, cæterique Arabiæ deſertæ incolæ appellantur קצוצי פאה *circumciſi* ſeu *circumtonſi angulis,* nempe capitis. Et Græcus Scholiaſtes in Leviticum docet ad ſuum usque ævum Saracenos

Ariſtarch. cap. 4.

ita uſurpaſſe, & capitis ſui *ſiſoen*, id eſt κρώβυλον aut πλέγμα Saturno conſecraſſe. Proinde in Arabiâ mos ortus inde manavit ad Solymos. De *ſiſoe* locus eſt in Heſychio corruptiſſimus, Σισηκῦρα, ῥοιὰ Φασιλῖται, quem vir magnus miro acumine ſic reſtituit: Σισόη, κοῦρα ποιὰ, Φασηλῖται *Siſoe, tonſuræ ſpecies, vox Phaſelitarum.* Sed minus probo quod Phaſelitas hanc vocem à Syris ultra Ciliciam accepiſſe conjectat, cum Phœnicum linguam & ritus uſurpaſſe Solymos, adeoque fuiſſe τροχοκουράδας ex Chœrilo ſit notum. Hi porro Phaſelidi quam fuerint vicini docent hæc verba Strabonis quæ jam ex parte citavimus: Εἶτα Φασηλὶς, τρεῖς ἔχουσα λιμένας, πόλις ἀξιόλογος καὶ λίμνη ὑπέρκειται δ' αὐτῆς τὰ Σόλυμα ὄρος. *Deinde Phaſelis tres habens portus, urbs inſignis, & lacus cui imminent Solymi montes.* Proinde ex hâc viciniâ factum ut Phaſelitæ Phœniciæ linguæ nonnihil Græco ſermoni inſpergerent. Id à me fruſtra non dici aliô exemplô ſtatim patebit,

Sequitur apud Strabonem: Περὶ Φασηλίδα δ' ἐστὶ τὰ κατὰ θάλατταν στενὰ δι' ὧν Ἀλέξανδρος παρήγαγε τὴν στρατείαν: ἔστι δ' ὄρος Κλίμαξ καλούμενον; ἐπίκειται δὲ τῷ Παμφυλίῳ πελάγει, στενὴν ἀπολείπων πάροδον ἐπὶ τῷ αἰγιαλῷ *circa Phaſelidem ſunt ad mare anguſtiæ, per quas exercitum traduxit Alexander: mons autem vocatur Climax Pamphylio mari incumbens, & prope littus anguſtum relinquens tranſitum.* Eum ipſum montem Ptolemæus Μασίκυτον appellat, voce prorſus Phœniciâ, quæque palam alludit ad Hebræam מצוקות *meſucot*, id eſt anguſtias. Hâc conjecturâ nihil certius. Pro Maſicyto in Lyciæ deſcriptione apud Plinium juxta mare & Limyram amnem eſt mons *Maſſycites.* Et in Q. Smyrnæo Lycium Ducem Chlemum, Limyri fluvii accolam tanquam Regem venerantur,

Plin. l. 5. c. 18.

lib. 3. v. 233.

> Πάντες ὅσοι Φοίνικον ἔδος περὶ πάγχυ νέμονται,
> Αἰπύ τε Μασσικύτοιο ῥίον, βωμόν τε Χιμαίρης
> *Phœnicum quicunque ſolum, jugaque ardua montis*
> *Maſſicyti quicunque colunt, aramque Chimæræ.*

Ubi rurſus id notandum Φοίνικον ἔδος *Phœnicium ſolum* vocari loca Maſſicyto vicina propter Solymos ibi degentes. Eodem pertinet quod Alexandrum è Xantho Lyciæ urbe profectum ut oram maritimam pacaret Plutarchus veniſſe dicit μέχρι τῆς Φοινίκης καὶ Κιλικίας *usque ad Phœnicem & Ciliciam.*

Fuere & alia circa Solymos Hebraiſmi veſtigia. זרב *zarab* Hebræis & Arabibus eſt fluere Job. 6, 17. unde זרב *zirb* in Giggeio eſt *decurſus aquæ*, & *Zerbis* flumen in Aſſyriâ, ut jam notavimus. Eôdem refero quod Lyciæ amnis Xanthi priſcum nomen erat *Sirbes* Strabo lib. 14. εἶθ' ὁ Ξάνθος ποταμὸς ὃν Σίρβην ἐκάλουν οἱ πρότερον. Græci Ξάνθον reddiderunt, quia זרבי *zirba* flavum ſeu rubentem ſonat apud Arabes; vide Giggeium. Pro *Sirbe* alii *Sirbon* appellant. Panyaſis Poeta vetus Herodoti patruelis apud Stephanum in Τρεμίλη:

> Σίρβῳ ἐπ' ἀργυρέῳ ποταμῷ παρὰ δινήεντι.

Male legitur Σίβρῳ.

Olba aliis Olbia, Solymorum fuit oppidum. Stephanus in Ὄλβία. Τετάρτη Παμφυλίας, ὡς Φιλόξενος, οὐκ ἐστὶ δὲ Παμφυλίας, ἀλλὰ τῆς τῶν Σολύμων γῆς,

A καὶ οὐκ Ὀλβία ἀλλὰ Ὄλβα καλεῖται *quarta est Olbia Pamphyliæ juxta Philoxenum, quæ tamen Pamphyliæ non est, sed terræ Solymorum, neque vocatur Olbia, sed Olba.* Olba idem quod חלבא urbs Aseritarum Jud. 1, 31.

Ipsa Solymorum regio alio nomine vocatur à Strabone Καβαλαὶς *Cabalais,* id est *montana,* Arabicè id esset גבליה *gabalia.* Sed Græci g & c permutarunt ut in καμήλῳ & aliis. Hinc & Solymi Cabalenses. Strabo: Σολύμους δ' εἶναι φασὶ τοὺς Καβαλλεῖς.

Iidem eôdem authore lib. 13. *Termissenses* appellantur à Termesso promontorio, cui imminet Solymus: τῆς γοῦν Τερμησσέως ἄκρας, inquit, ὁ ὑπερκείμενος λόφος

B καλεῖται Σόλυμος, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Τερμησσεῖς Σόλυμοι καλοῦνται *tumulus qui supra Termessum promontorium jacet Solymus, & ipsi Termissenses Solymi appellantur;* Lege Telmissum & Telmissenses. Nam & pro Τερμησσέως libri scripti habent Τελμισσέως, ut obseruatum à Casaubono. Sic in his verbis lib. 14. Ὑπέρκειται δ' αὐτῆς τὰ Σόλυμα ὄρος, καὶ Τερμισσὸς Πισιδικὴ πόλις ἐπικειμένη τοῖς στενοῖς, *supra hanc sunt Solyma mons & Termissus Pisidica urbs angustiis incumbens,* male pro Telmisso legi Termissum ex Eustathio didici, qui hunc ipsum locum sic citat ubi de Phaselide: ταύτης ὑπέρκειται τὰ Σόλυμα: καὶ Τελμισσὸς, &c. Sed & Arrianus lib. 1. ἀναβασ. constanter scribit Τελμισσὸν & Τελμισσέας. Et Hesychio Τελμισσεῖς *Telmissenses* sunt ἔθνος περὶ Λυκίαν *gens circa Lyciam.* Et apud Ciceronem de Divinatione lib. 1. *Tel-*

C *messus in Caria est.* Suidas etiam habet Τελμισσεῖς ex Polemone & Dionysio Chalcidensi, qui scripsit urbium origines. Et verò Solymorum lingua Telmissus erat תחלמיש *Tahalmis.* Nempe חלמיש *halmis* Hebræis rupem sonat, & ad formam nominis pertinet ת præpositum: Quod à saxo deductum seu monte prærupto cui incumbebat: Arrianus: χωρίον δὲ οἰκοῦσιν ὑπερύψηλον, καὶ πάντη ἀπότομον *locum autem inhabitant valde excelsum, & omni ex parte præruptum.*

Telmesso vel Termesso Cibyra fuit proxima. Strabo: ἡ δὲ Τέρμησσός ἐστι Πισιδικὴ πόλις, ἡ μάλιστα καὶ ἐγγύστα ὑπερκειμένη τῆς Κιβύρας. Pars incolarum erant Solymi, aut Solymorum linguam usurpabant. Idem: τέτταρσι δὲ γλώτταις ἐχρῶντο οἱ Κιβυράται, τῇ Πισιδικῇ, τῇ Σολύμων, τῇ Ἑλληνίδι, τῇ Λυδῶν. Locum occupabant

lib. 13.

D εὐερκέστατον ἐν κύκλῳ σταδίων περὶ ἑκατὸν *munitissimum stadiorum fere centum in ambitu.* Inde in bellum armati prodibant millia peditum triginta, equitum duo, ut jure merito *Cibyra* כבירה id est magna, nuncupata sit voce Phœnicia prorsus.

Rursus Telmesso vel Termesso imminebant angustiæ montium per quas iter erat in montana Milyadis. Strabo lib. 14. *Termyssus Pisidica urbs angustiis imminens per quas itur in Milyada.* Et in fine lib. 13. *Milyas montana est regio quæ ab angustiis prope Termessum, &c. Sagalassum usque extenditur,* &c. Inde Milyæ Solymi dicti. Herod. l. 1. οἱ δὲ Μιλύαι τότε Σόλυμοι ἐκαλέοντο. Stephan. Μιλύαι, αἱ πρότερον Σόλυμοι ὡς Τιμαγένης &c. καὶ ἡ χώρα Μιλύας. Quod addit Milyada à quâdam Milye dici sorore Solymi & uxore, deinde etiam Cragi, merè fabulosum est. Phœnicibus

E מוליא *mulia* est tumulus; Et מולאי *mulae* dicuntur loca montosa. Talmudici in *Bava metsia: quia venitis* ממולאי *(de mulae) è locis celsis, loquimini verba* מולייתא *(mulietha) celsa* & grandia. Glossa, דברים גבנונים *verba eminentia, superciliosa.*

 Sed

Sed & Telmesso vicina Σέλγη *Selga* etiam ipsa Pisidica urbs, ὅπου κακῶς ἔζων οἱ ἄνθρωποι καὶ ἀλλήλοις ἐκοινώνουν *in qua homines intemperanter vivebant, & illicito coitu invicem se polluebant*; Unde impudici dicti ἀσελγεῖς cum *alpha* ἐπιτατικῷ. Ita Suidas & Etymologus: Ex quo fit ut *Selgam* suspicer per literarum metathesim nomen habere ab Ebræo שגל *sagal*, id est coire & constuprare, ut Græce σαλάγειν.

Jam ipsum Solymorum nomen unde dicatur docere est operæ pretium. צלם *selem* Hebræis umbram & tenebras sonat, ut Arabice ظلم. Hinc Ps. 39, 7. בצלם יתהלך איש *in umbra ambulat homo*, vel *in tenebris*. Ita sumunt ex Hebræis R. Donès & David Kimchi. Inde translatum nomen צלם ad imaginem, quia vetustissimi pictores hominem non aliter pingebant quam umbra ejus lineis circumducta, ut in Plinio habetur l. 35. c. 3. Ut taceam inter picturæ genera σκιὰν esse & ἀποσκίασμα *umbram* & *adumbrationem*. Atque id opponi vivæ & expressæ imagini etiam ab Apostolo Hebr. 10, 1. Ejusdem originis est צלמון *Salmon* montis nomen Ps. 68, 15. cujus verticem arborum densitas opacabat, ut constat ex Jud. 9, 48. Neque alia fuit ratio nominis Solymorum; Quippe id nomen complectitur Pisidiæ montana, de quibus Strabo lib. 12. κύκλῳ δ' ὑπέρκεινται δρυμοὶ ποικίλης ὕλης *supra in orbem sylvæ sunt diversæ materiæ*.

Apud Plinium lib. 5. cap. 30. *Ex Asia interiisse gentes tradit Eratosthenes Solymorum*: Nempe Solymorum nomen transierat in Pisidas, ut jam ante docuimus. Tamen Eratosthene tot sæculis posterior Eustathius testatur ævo suo non fuisse prorsus abolitum: Τόπος γάρ ἐστιν, inquit, ὀχυρώτατος περί που τὴν Λυκίαν οὗ οἱ ἐγχώριοι βαρβαρικώτερον τοῖς ἐκεῖ καλοῦνται Τζέλυμοι *Locus enim est munitissimus alicubi circa Lyciam, cujus incolæ ab illorum locorum hominibus barbare vocantur Tzelymi*.

De Solymorum Diis habetur insignis locus apud Plutarchum in libro de defectu Oraculorum, qui citatur ab Eusebio lib. 3. præpar. & à Theodoreto lib. 3. Therapeut. Σολύμους, inquit, πυνθάνομαι τοὺς Λυκίων προσοίκους ἐν τοῖς μάλιστα τιμᾶν τὸν Κρόνον *vicinos Lyciorum Solymos audio Saturnum imprimis colere*, id est olim coluisse, à majoribus suis ita edoctos. Saturnus enim apud Phœnices & Pœnos in maximo fuit cultu. Ἐπεὶ δὲ ἀποκτείνας τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν Ἄρσαλον καὶ Δρύον καὶ Τροσωβιόν, ἔφυγε καὶ μετεχώρησεν ὁπηδήποτε (τοῦτο γὰρ οὐκ ἔχουσιν εἰπεῖν)* ἐκείνους μὲν ἀμεληθῆναι *Postquam autem* Saturnus *principibus* (vel ducibus) *eorum interfectis Arsalo, Dryo, & Trosobio fugit, & quocunque terrarum concessit (neque enim id dicere habent) Saturnum illos neglexisse*, nempe ut Saturni loco colerent Arsalum, Drylum & Trosobium. Sequitur: τοὺς δὲ περὶ τὸν Ἄρσαλον σκληροὺς θεοὺς προσαγορεύοντες, καὶ τὰς κατάρας ἐπὶ τούτῳ (lege τούτων cum Eusebio & Theodoreto) ποιεῖσθαι δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ Λυκίους, hoc est Lycios, utpote Solymis infensissimos, quod vel ex Homero constat, hos ipsos Deos *duros* vocasse, & devovisse diris publicè & privatim. Hæc vir magnus cum non caperet, receptam lectionem perperam sollicitavit, & mutavit cum Eusebio σκληροὺς in σκιροὺς nullo sensu; quod illius pace dixerim. *Nihil est*, inquit, *minus verisimile quam* σκληροὺς *dixisse quos interemptos tantopere dolerent, & pro benefactis divinis afficere honoribus vellent*.

*lege ἐκεῖνον cum Euseb. & Theodor.

At

A At multo minus verisimile iisdem Diis publicè, & privatim maledixisse; Quod tamen à Plutarcho additur. Verum enimvero Solymi & Lycii vicini quidem erant, ut Plutarchus ante monuit, diversi tamen populi, alii aliis maxime exosi; ut Lyciorum ducum Bellerophontis & Isandri vel Pisandri bella in Solymos palam arguunt Iliad. lib. 7. Itaque nihil mirum est eosdem Deos execratos esse Lycios quos Solymi venerabantur.

Jam tria illa sive Ducum sive Deorum nomina explicare ideo non est obvium, quia scriptura est ambigua. Nam pro Δρύον καὶ Τροσωβιὸν Theodoretus habet Ἄρυον καὶ Τόσβιν; Et Eusebius Ἄρυβον καὶ Τόσιβιν. Unde Suidas: Τόσιβις, θεὸς τῶν . . . .

B . . . . Legendum τῶν Σολύμων *Tosibis Deus Solymorum.* Ex hac collatione colligo Plutarchum scripsisse Ἄρσαλον, καὶ Ἄρυον, καὶ Τρόσιβιν, atque ex his tribus conflatam fuisse chimæram de qua Hesiodus:

> Τῆς δ' ἦν τρεῖς κεφαλαί, μία μὲν χαροποῖο λέοντος
> Ἡ δὲ χιμαίρης, ἡ δ' ὄφιος κρατεροῖο δράκοντος,
> Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα.
> *Forma erat huic capitis triplex, trucis una leonis,*
> *Et levis una capræ, & torvi fuit una draconis,*
> *Ante leo, retroque draco, medioque capella.*

Aut capra si mavis, aut rupicapra; quia χίμαιραν Hesychius αἶγα ἀγρίαν *capram*

C *sylvestrem* exponit. Hoc monstro quod devicisse dicitur Bellerophon, ajunt tria hostium genera significari quibuscum illi res fuit, dum erat in Lycia, ut refert Homerus lib. 6. Iliad. Solymos nimirum, & Amazones, & Lycios. Solymos cum leone conferri propter fortitudinem, Amazones cum caprea διὰ τὸ κρημνοβατεῖν αὐτὰς δίκην αἰγῶν *quia caprarum instar prærupta loca gradiuntur*; Lycios denique cum dracone vel angue propter insidias quas Bellerophonti struxerant. Quæ utut videantur ingeniosè conficta, tamen ideo non admitto, quia durum videtur ut tres hostes diversissimi, quosque tribus præliis debellavit Bellerophon, Poëtæ in unum fasciculum compegisse dicantur, & latere voluisse sub unius monstri symbolo. Itaque Chimæra meo judicio solos Solymos significat, quorum tres

Vid. & Homer Iliad. 3. & Eust. & Isac. in Lycoph p. 6. & Jo. Tzetz. Chil. 7. hist. 149.

D Deos aut Duces tribus Chimeræ capitibus adumbrari docent ipsa nomina ex Phœnicio sermone exposita. *Arsalus* Phœnicibus *Arzal*, ut Syris אורזיל *urzil*, propriè est hinnulus capreæ: *Aryus* ארי *ari* vel אריה *arje* leo; *Trosibius* vel *Trosibis* ראש חויא *ros hiuja* serpentis caput. T initio vocis perperam addidere Græci. En tria Chimeræ capita; quæ in signis militaribus tanquam Deorum suorum symbola puto pinxisse Solymos. Quos cum fudisset Bellerophon, dictus est vicisse monstrum triceps, in quo.

Vid Chald. Cant. 4, 5. & 7, 3.

> Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα.

id est,

> *Ante Aryus, retro Trosibis, medio Arsalus ibat.*

E Vel ut agam pressius ארי *ari*, id est leo in signis militaribus pictus, in primo agmine Ducis Aryi symbolum præferebatur: Et in postremo *Trosibii* vel *Rosibii* potius symbolum ראש חויא *ros hiuja* caput serpentis: In medio denique *Arsali* symbolum *arzal* vel אורזיל *urzil*, id est hinnulus capreæ.

So-

Solymorum sobolem Pisidas famam bellicæ fortitudinis diu servasse probant haec Livii lib. 38. ubi de expeditione Manlii in Pisidiam & vicina loca. *Inde in agrum Sagalassenum uberem fertilemque omni genere frugum ventum est. Colunt Pisidæ longe optimi bello regionis ejus.*

CAPUT VII.

Phœnices in Caria & Rhodo.

CAria Phoenice vocatur. Phœnices prope Rhodum Mons & vicus Phœnix. Jalysi Phœnices & templum Neptuni à Cadmo conditum. Lindi lebes Minervæ ab eodem consecratus cum Phœnicia inscriptione. Heliadæ ex Rhodo pulsi à Phœnicibus, Phœnices à Caribus. Iphiclus quo stratagemate Phœnicum ducem Phalantum ex Achæa seu Jalyso ejecerit. Phalantus Hebr. פלט, Phacas פקח Phala Sidonius, dux classis Memnoniæ, cum suis substitit in Rhodi urbibus Camiro & Jalyso. Rhodus τρίπολις. Ptolemæus notatus. Lindus in australi mucrone Rhodi. Et appulit Danaus ex Ægypto fugiens. למדא *limda* mucro, aculeus Phœniciæ, unde Lindus. Acuendi verba Phœnices ad disciplinas cur transferant. *Ialysus* olim *Achaa*. Vetus nomen à mœrore sumptum, recens à lætitia. Sic Ἄξενος mutatum in Εὔξεινον *Maleventum* in *Beneventum*, *malacia* in *bonaciam*. Ἀργινόεντα Κάμειρον *argillosam Camirum* à חמר *chemer*, id est argilla, dictam. Rhodi mons *Atabyrus* ubi templum Jovis Atabyrii, in quo cur mugire dicantur æneæ boves cum calamitas imminet. Rhodus Atabyria Atabyris Thabor תבור, Appiano Ταβύριον. Montes ejusdem nominis in terra Chanaan & in Sicilia. Ἀταβύριον quid significet ex Hesychio & Hebræis, Rhodi nomen est Phœnicium. *Iarod* vel *rod* per aphæresim draco. Rhodus olim Ophiusa propter serpentum copiam. Phorbas his deletis & magno dracone occiso in cœlum translatus sub Ophiuchi nomine Hinc insula Jarod vel Rod, id est draconis, dicta. Minus recte scribi *jarud*. Hæc ævo Mosis gesta. Rhodus *Stadia* dicta id est צדיא *Tsadia* desolata. *Telchines* Magi, à Phœnicio תלחיש *Talchis*. *Telchis* & *Telchin* idem. *Ignetes* Rhodi indigenæ, forte iidem qui Telchines. Ζὰψ mare. Simmiæ Rhodii locus in Clemente restitutus. Ἄμμας mater. Insulis prope Cariam nomina esse Phœnicia. Carpathus quasi כרפאת *Carpath* Cariæ ora. Carpathum Isidorus unde deducat. Casus insula etiam Ἄχνη dicta id est stipula, ut Hebr. קש *cas*. unde Casus. שומא *suma* angulus, unde *Syme* insula in angulo Cariæ. *Telus* id est תל *tel* tumulus Error Plinii de telino unguento. Hesychius correctus. *Chalcia* vel Chalce חלקא ab agri fœcunditate. Calimna חלי מנח dulcis sedes ob mellis præstantiam; *Calydna* idem. Astypalæa ab Astypalæa Phœnicis filia Ancæi matre Astypalæa pars Sami. אשתפל se demittere. Nisyrus fragmentum insulæ Co. De eo fabula. Nisyrus unde dicatur juxta Eustathium. נסורת *nissoreth* fragmentum נסירו *nesiru* sectio. Inde Nisyrus נשר *nasar* serra secare. Mons *Prion*, id est serra, in parte Coæ unde Nisyrus abrupta. In insula Co bombycinæ vestes à mulieribus texi solitæ, non in Ceo ut volunt Varro, Plinius, & Solinus. Loca veterum de Cois vestibus, & de Coa bombyce. קו *cau*, Hebr. tenue filum, funiculus תקוה idem, & trama seu subtemen aut subtel. Jobi locus explicatus. Trama unde dicatur. Parcarum fabula unde. מקיה netum ex Ægppto subtilissimum. Vulgatus reddit *de Coâ* קוי *kovva* Arab funiculus. קוין *kavvin* Chald. fila aranearum. קוואי *kavvae* Talmud. textores. *Co* vel *Coa* insula unde dicta. Ibi urbs *Astypalaa*. Ib. promontorium *Scandaria*, id est שכן דארעא *saken dara* vicinum continenti. Et ad Meridiem *Eacter*, id est חלק טהיר *alak tair* pars Meridionalis, *Lycastris*, *Lyca*, *Leucolla*. *Drecanum* prope Stomalimnem seu lacum ad mare apertum, id est דיר-אגם *dir-agam* habitatio ad lacum *Lebinthus* à Syro לבינתא *lebentha*. Πλίνθος cur later Græcis. Caria & Cares unde Κὰρ Jonice ovis, Hebr. כר *Car* agnus vel aries. *Cos* non est ovis, ut volunt, sed vellus. *Cos* quorsum *Caris* dicta.

Athen. l. 4. cap. 23.

CAriam Phœnicē vocari diximus à Corinna & Bacchylide. Ita legitur in Athenæo: εἰ μὴ ἄρα καὶ ἡ Καρία Φοινίκη ἐκαλεῖτο, ὡς παρὰ Κορίννῃ καὶ Βακχυλίδῃ. Unde lux loco Steph. de Astyra alioqui valde obscuro: ἔστι καὶ πόλις Φοινίκης κατὰ Ῥόδον, ἐν ᾗ Ἀθηνᾶ *est & urbs Phœnices prope Rhodum, in qua colebatur Minerva.* Phœnices prope Rhodū, i.e. Cariæ, ubi mons *Phœnix* & vicus *Phœnix* de quo in Phœnice Steph. ἔστι

καὶ

A ὁ Φοῖνιξ οὐ πολὺ ἀπέχον Ῥόδου. Recte. nam ut apparet ex Ptolem. vicus *Phœnix* parvo sinu discretus est à Rhodi urbe Jasylo, clara imprimis Neptuni templo vetustissimo, cujus conditor fuit Cadmus. Diodorus l. 5. *paulo post Cadmus Agenoris filius à Rege missus ad quærendam Europam Rhodum navigavit. Et cum in ipsâ navigatione gravi tempestate jactatus vovisset se templum Neptuno structurũ, servatus in eâdem insulâ templum illi Deo condidit, ejusque curam demandavit quibusdam Phœnicibus ibi relictis, qui Jalysiis permisti remanserunt* συμπολιτευόμενοι τούτοις *unam cum illis urbem* (vel *unum reipublicæ corpus*) *constituentes.* Sequitur Minervæ Lindiæ Cadmum inter cætera dona æreum lebetem obtulisse veteri more fabrefa-B ctum, *cum inscriptione* Φοινικοῖς (lego Φοινικικοῖς) γράμμασιν *Phœniciis literis, quæ ex Phœnice in Græciam dicuntur esse primum allatæ & appellari Phœniciæ.* Sed & Phœnicum in Rhodum expeditionis meminit Conon his verbis narratione 47. τὴν δὲ Ῥόδον τὸ μὲν ἀρχαῖον λαὸς αὐτόχθων ἐνέμοντο, ὧν ἦρχε τὸ Ἰλιάδων γένος (corrige Ἡλιάδων ex Diodoro & Strabone) οὓς Φοίνικες ἀνέστησαν, καὶ τὴν νῆσον ἔσχον *Rhodum autem antiquitus populi indigenæ tenuerunt, quibus imperabant Heliadæ, quos Phœnices ejecerunt & insulam occuparunt.* Additur ibidem Cares expulsis Phœnicibus Rhodiis imperasse, quâ tempestate etiam alias maris Ægæi insulas tenuerunt. Φοινίκων δὲ ἐκπεσόντων Κᾶρες ἔσχον. ὅτε καὶ τὰς ἄλλας νήσους τὰς περὶ τὸ Αἰγαῖον ᾤκησαν, id est

Apud Phot. auth. 186.

C aliquanto post Trojani belli tempora. Diodorus lib. 5. de Lesbo: Μετὰ τοὺς Τρωικοὺς χρόνους κάτεσχον τὴν νῆσον Κᾶρες, καθ' ὃν καιρὸν ἐθαλαττοκράτουν. Apud Athenæum lib. 8. Ergeas Rhodius ἐν τοῖς περὶ πατρίδος προειπὼν τινὰ περὶ τῶν κατοικησάντων τὴν νῆσον Φοινίκων *in libris de patriâ suâ quædam præfatus de Phœnicibus qui in insulâ habitarunt*, pluribus narrat quo stratagemate Iphiclus Phalantum Phœnicum ducem ex Achæâ ejecerit Rhodi oppido munitissimo. Summa est Phalantum visis corvis dealbatis & pisciculis Larcæ cujusdam opera in craterem suum injectis ex urbe sponte excessisse, tanquam rebus conclamatis. Quia oraculo monitus fuerat fore ut è Rhodo ejiceretur, cum vidisset corvos albos & pisces in crateribus. In Polyzeli Rhodiacis non Larcas sed Dorcia Phacæ filia Iphicli amore incensa narratur in Phalanti poculum pisces injecisse, & corvos à se dealbatos emisisse.

D Phalantus Græcum nomen est: sed Phœnicium fuit פלת *Phaleth* vel פלט *Phalet.* Vide 1. Par. 2, 33. 47. & 12, 3. *Phacas* Hebr. est פקח vulgo *Phacee* 2. Reg. 15, 25. Hinc Hesychius: Φακεὶ, διάνοιξις, non male: Nam פקח verbum est aperire.

A Phalantho diversus Phala Sidonius, cui cum à Memnone fuisset commissa classis è Phœnice Trojam deducenda, milites occiso duce in Rhodi insulæ urbibus Camiro & Jalyso substiterunt. Rem ita narrat Dictys Cretensis lib. 4. *Reliquos neque numero inferiores, impositô Phalâ duce atque rectore mari misit* (Memnon.) *Qui appulsi Rhodum, ubi animadvertere insulam Græcis sociam, veriti ne re cognitâ incenderentur naves ibidem operiebantur. Ac mox divisi in Camiram* (Camirum) *& Galisam* (Jalysum) *urbes opulentas. Neque multo post Rhodii Phalam*

E *incusare, quod paulo ante eversâ ab Alexandro Sidone patriâ suâ, auxilium ei à quô læsus sit ferre cuperet. Quoque animos exercitus permoverent, confirmare haud dissimiles Barbarorum videri eos, qui tam indignũ facinus defenderent: Multa præterea quæ accensura vulgus, & quæ pro se factura essent differere. Quæ res haud frustra*

fuit. Phœnices namque, qui in eo exercitu aderant plurimi, permoti querelis Rhodiorum, dein cupidine diripiendarum rerum quas secum advexerant, Phalam lapidibus insecuti necant, distributique per supradictas urbes, aurum atque reliqua prædæ inter se dispertiunt. A

Phœnicum in Rhodo insulâ commorationis non aliud certius monumentum est, quam quod vetusta locorum nomina pæne omnia sunt Phœnicia. Pindarus Olympia 7. Rhodum appellat τρίπολιν νᾶσον, quia tres olim urbes habuit,

Iliad. ζ. v. 656. Λίνδον, Ἰηλυσόν τε, καὶ ἀργινόεντα Κάμειρον.

Lindon, Jalyssumque, argillosamque Camirum.

Ita nominat Homerus in Catalogo. Insula versus Austrum in longum mucronem extenditur, in quo Camirum ponit Ptolemæus, cum Lindum debuisset. Omnino enim in Austrino illo mucrone sita erat Lindus; quod constat ex his Strabonis lib. 14. Ἔστι δὲ πρώτη μὲν Λίνδος &c. πόλις ἐπὶ ὄρους ἱδρυμένη, πολὺ πρὸς μεσημβρίαν ἀνατείνουσα, καὶ πρὸς Ἀλεξάνδρειαν μάλιστα. *Prima quidem est Lindus &c. urbs monti imposita, plurimum versus meridiem vergens & Alexandriam maximè.* Unde est quod ex Ægypto Rhodum navigans Danaus, primò Lindum appulit, atque ibi Minervæ Lindiæ templum & statuam consecravit. Diodor. lib. 5. Κατὰ δὲ τοὺς τούς χρόνους Δαναὸς ἔφυγεν ἐξ Αἰγύπτου μετὰ τῶν θυγατέρων. Καταπλεύσας δὲ τῆς Ῥοδίας εἰς Λίνδον, καὶ προσδεχθεὶς ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ἱδρύσατο τὸ Ἀθηνᾶς ἱερὸν, καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς θεοῦ καθιέρωσεν. Τῶν δὲ τοῦ Δαναοῦ θυγατέρων τρεῖς ἐτελεύτησαν κατὰ τὴν ἐπιδημίαν τὴν ἐν τῇ Λίνδῳ. *Circa illa tempora Danaus cum filiabus ex Ægypto fugit, & cum appulisset Lindũ Rhodi oppidum, ab incolis susceptus, Minervæ templum extruxit, & Deæ statuam consecravit; Porro è Danai filiabus tres abstulit pestis quæ Lindi grassabatur.* B C Lindus igitur Phœnicio nomine למדא *Limda*, quasi mucro aut aculeus dicta est, quia in insulæ mucrone sita. Ab eadem radice Hebræum מלמד pro stimulo aut aculeo sumitur Jud. 3, 31. Nempe ut שנן ita & למד tam acuere quam docere significabat, & eleganti metaphorâ Phœnices acuendi verba transtulerant ad disciplinas, quia obtusum ingenium discendo fit acutius. Simili metaphora, ut דק *dak* tenue & minutum, ita דקדוק *dikduk* subtilem & acutam dissertationem sonat. Et חריף & מפלפל est acutus disputator. Prius ab acumine sumptum. Posterius à piperis acrimonia. Suidas in voce Ῥόδος totam insulam *Lindum* dici asserit. D

Jam quæ sequitur *Jalysus* olim *Achæa* dicebatur. Ergias Rhodius apud Athenæum lib. 8. οἱ περὶ Φάλανθον ἐν τῇ Ἰαλυσῷ πόλιν ἔχοντες ἰσχυροτάτην τὴν Ἀχαΐαν καλουμένην *Phalanthus* dux Phœnicum *in Jalyso urbem habens munitissimam Achæam nomine.* Diodorus lib. 5. de Heliadis: Κατῴκησαν ἐν τῇ Ἰαλυσίᾳ κτίσαντες πόλιν Ἀχαΐαν *habitarunt in Jalysiâ Achæâ urbe conditâ*; Sensus est Achæam urbem quam condiderant Heliadæ primi Rhodi incolæ, eandem esse quam Jalysum à quâ insulæ pars Jalysia dicta est. Nempe qui Heliadis successerunt Phœnices priscum Achææ nomen mutaverunt in Jalysum ad vitandam δυσφημίαν. *Achæa* enim tristitiam atque animi mœrorem sonat. Hesychius: Ἀχαίας, λύπας. Item: Ἀχαία, ἐπίθετον Δήμητρος ἀπὸ τοῦ περὶ τὴν κόρην ἄχους, ὅπερ ἐποιεῖτο ἀναζητοῦσα αὐτήν. Vult *Achæam* dici Cererem à mœrore quô confecta est, filiam Proserpinam quærens. Quod ipsum asserit E

asserit Aristophanis Scholiastes in Acharnanes Act.2. Sc. 6. Et qui scripsit in Nicandri theriaca, vers.484. Contrà, Phœnicium *Jalysus* (id est יעליץ *jaalits* vel יעלים *jaalis*) est à lætitiâ factum. Itaque eodem animo Achææ vocabulum mutatum à Phœnicibus in Jalysum, quô à Græcis Ἄξενος in Εὔξεινον, à Romanis *Maleventum* in *Beneventum*, & à nautis vulgari linguâ *malacia* in *bonaciam*.

Quæ superest *Camirus* Phœnicibus erat חמירה *Chamira*, quasi argillosam dixeris; Nam חמר *chomer* est argilla. ח in c mutatum ut in *Tapasco* ex תפסח & *Malaca* ex מלחה & *Calacene* ex כלח. Natum nomen ex argumento, quia Camirus erat in argilloso solo. Unde est quod Homerus, cujus epitheta raró sunt otiosa, vocat ἀργινόεντα Κάμειρον *argillosam Camirum*.

Fuit & Rhodi celeberrimus mons *Atabyris* vel *Atabyrium*, in cujus vertice templum habuit Juppiter *Atabyrius*. Strabo lib.14. ubi de Rhodo: εἶθ' ὁ Ἀτάβυρις, ὄρος τῶν ἐνταῦθα ὑψηλότατον, ἐν ᾧ ἱερὸν Διὸς Ἀταβυρίου. Rhianus apud Stephanum: Ἀτάβυρον ὄρος Ῥόδου, &c. ἐξ οὗ καὶ Ἀταβύριος Ζεύς. Apollodorus de Althemene: Προσίσχει τινὶ τόπῳ τῆς Ῥόδου &c ἀναβὰς δὲ ἐπὶ τὸ Ἀταβύριον καλούμενον ὄρος ἐθεάσατο τὰς πέριξ νήσους. *Appulit ad quendam Rhodi locum; Conscenso autem Atabyrio monte vicinas insulas circumspectavit.* De eodem Diodorus lib. 5. pag.228. ἐπὶ δὲ ὄρους Ἀταμύρου (lege Ἀταβύρου) Διὸς ἱερὸν ἱδρύσατο τοῦ προσαγορευομένου Ἀταμυρίου (lege Ἀταβυρίου) *super montem Atabyrum templum Jovis condidit, qui dicitur Atabyrius.* Pindarus Olympiâ septimâ: ὦ Ζεῦ πάτερ νώτοισιν Ἀταβυρίου μεδέων ô *Juppiter pater qui in Atabyrii juga dominaris.* In quem locum Scholiastes: ἐπάνω δὲ τοῦ ὄρους ἵδρυται ὁ Ζεὺς *in summo monte situs est Jupiter.* Jupiter id est Jovis templum. Et paulo post: εἰσὶ δὲ χαλκαῖ βόες ἐν αὐτῷ, αἵτινες ὅταν μέλλῃ ἄτοπόν τι γίνεσθαι μυκῶνται *in eô autem sunt æneæ boves quæ mugiunt, quoties aliqua calamitas imminet.* Quod ipsum habet Tzetzes Chiliade 5. hist. 138. Phœnicia hæc est fabula, cujus mens est, in eô templo fuisse augures qui imminentia mala præmonebant. Phœnicibus scilicet אלוף מנוחש voces ambiguæ sunt, quibus & *doctor augur* significatur, & *bos ex ære*. Quod posterius ideo amplexi sunt fabularum architecti, quia παραδοξότερον. Ab Atabyrio monte etiã ipsa insula dicta est *Atabyria*. Hesychius: Ἀταβυρία, ἡ ὀγδόος πάλαι; Rescribe, ἡ Ῥόδος πάλαι. Plinius: *Vocitata est antea Ophiusa, Asteria, &c. Atabyria ab Rege:* Imò à monte *Atabyri* vel *Atabyro* quem diximus. *Atabyris* vel *Atabyron* Phœnicibus erat תבור *Thabor*. Unde est quod in Appiani Mithridaticis sine *alpha* προσθετικῷ legitur Ταβυρίου Διὸς ἱερὸν *Jovis Tabyrii fanum*. Et paulo post: ἐκ τοῦ Ταβυρίου; Et rursus, τὸ ἐκ Ταβυρίου πυρσόν. Ejusdem nominis montem & oppidum in Phœnice ex Scripturâ notissimum Josephus, Aquila, Symmachus *Itaburium* nominant, & Polybius Ἀταβύριον histor. lib 5. Fuit & in Siciliâ circa Agrigentum Polybio teste lib. 9. ἱερὸν Διὸς Ἀταβυρίου, καθάπερ καὶ παρὰ Ῥοδίοις *templum Jovis Atabyrii sicut apud Rhodios*, Nempe ad montem cognominem de quo Pindari Scholiastes, & Stephanus ex Timæo: ἔστι καὶ Σικελίας Ἀταβύριον. Sed eam Siciliæ partem Punicis nominibus scatere nihil mirum est, cum illam Pœni diu tenuerint. De cætero quid vel *Thabor* vel *Atabyrion* significet non usquequa-

Jos. 19, 22. 34.
Jud. 4, 6. &c. & 8, 18.
1 Sam. 10, 3.
Ps. 89, 13. &c.
Olymp. 7.

que constat. Nisi quod Hesychius Ἀταβύριον interpretatur ὄρος ἔνθα θηρία συνάγονται *montem ubi feræ congregantur.* Neque fortasse id male: cum *Thabor* ad בר vel בור alludat. Syri sic vocant locum incultum feris pascendis destinatum. Unde חיות ברא fera agri Dan. 2,38.

Quid si nomen ipsum insulæ (quod supra cum scholiaste Pindari à rosis deducebamus, quia nil suppetebat melius) probavero esse Phœnicium. Res verò est apertissima. Syris & Chaldæis ירוד *jarod* est draco. Phœnices per aphæresim, cujus in sequentibus multa exempla proferemus, pro *jarod* רוד *rod* dixerunt. Ut אר *or* pro יאר *ieor* rivus Amos cap. 8. v. 8. Illis igitur גזירת רוד *gezirath rod*, unde Græci Ῥόδον fecerunt, erat *insula draconis.* Rhodi nimirum priscum nomen erat *Ophiusa.* Id testantur veteres magno consensu. Strabo: Ἐκαλεῖτο δὲ ἡ Ῥόδος πρότερον Ὀφιοῦσα *Rhodus antea vocabatur Ophiusa.* Stephanus: Ἐκαλεῖτο Ὀφιοῦσα καὶ Αἰθραία. Eustathius: Ἐκλήθη δέ ποτε φασὶ Ὀφιοῦσα. Plinius: *vocitata est antea Ophiusa.* Ammianus: *Rhodus Ophiusa & Pelagia prioribus sæculis dictitata.* Jam disce causam ex Heraclide: Ἐκαλεῖτο δὲ Ὀφιοῦσα διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐνόντων ὀφέων. *Vocabatur autem Ophiusa propter serpentum copiam quibus scatebat.* Et ex Hesychio, ubi pro Ὀφιοῦσα, ἡ Ῥόδος διὰ τὸ πλῆθος τῶν ὀφέων *Ophiusa, Rhodus propter copiam serpentum*, ridiculè legitur, Ὀφίους, Ἡρόδοτος &c. *Ophius, Herodotus, &c.* Rem Diodorus narrat pluribus lib. 5. pag. 228. Μετὰ δὲ ταῦτα τῆς Ῥοδίας γῆς ἀνείσης ὄφεις ὑπερμεγέθεις, συνέβη πολλοὺς τῶν ἐγχωρείων ὑπὸ τῶν ὄφεων διαφθαρῆναι. *Post hæc cum Rhodia terra serpentes produxisset multo maximos, plures incolarum à serpentibus interimi contigit.* Sequitur Rhodios misisse Delphos qui ab Apolline sciscitarentur quô pactô averteretur hoc malum; Respondisse Apollinem ut Phorbantem cum sociis in insulam accerserent. Quô factô, ὁ μὲν Φόρβας ἀνεῖλε τοὺς ὄφεις, καὶ τὴν νῆσον ἐλευθερώσας τοῦ φόβου, κατῴκησεν ἐν τῇ Ῥοδίᾳ. Γενόμενος δὲ καὶ τ' ἄλλα ἀνὴρ ἀγαθὸς, ἔσχε τιμὰς ἡρωϊκὰς μετὰ τὴν τελευτήν. *Phorbas quidem deletis serpentibus, & insulâ ab hoc metu liberatâ, habitavit in Rhodiâ; Et cum cætera vir esset bonus, heroicos post obitum honores consecutus est.* Hic ille est Phorbas quem *Ophiuchum* dictum Astrologi in cœlum transtulerunt. Hyginus lib. 2. in Ophiuchi asterismo: *Polizeius* (lege Polyzelus) *autem Rhodius hunc Phorbanta nomine demonstrat, qui Rhodiis auxilio maximo fuisse demonstratur. Nam cum eorum insulam serpentium multitudine occupatam, cives Ophiusam appellassent, & in eâ multitudine ferarum, draco fuisset ingenti magnitudine, qui plurimos eorum interfecisset, & patriâ denique desertâ carere coegisset; dicitur Phorbas Triopæ filius ex Hioclâ* Myrmidonis filiâ natus, eô tempestate delatus, omnes feras & eum draconem interfecisse. Qui cum maxime Apollini dilectus esset, locatus in cœlo interficiens draconem, laudis & memoriæ causâ videtur.* Itaque ut Ophiusam Græci propter serpentum copiam, ita Rhodum appellarunt Phœnices ab illo insigni dracone, quô cæsô Phorbas ab Astronomis cœlo est insertus. Obiter lector monendus est in plerisque Lexicis pro ירוד *jarod* scribi ירוד *jarud.* Tamen in Chaldæa paraphrasi fere per cholem scribitur. Sic Ps. 74,14. לירודי *lirode* draconibus. Jer. 2,4. כירודא *Cheiaroda* sicut draco. Jer. 9,11. & 10,22. מדור ירודין *medor jerodin* habitaculum draconum. Jer. 14,6.

* al. *Hicilla* & *Hiscilla.*

Es. 35,

A Es. 35, 7. & 43, 20. & Mich. 1, 8. *chirodin* sicut dracones. Sed neque id omittendum quicquid de Phorbante diximus contigisse Mose adhuc adolescente. Eusebius ad A. CCCCXL. qui fuit Mosis XV. *Hoc tempore Phorbas Rhodum obtinuit.* Cyprus etiam *Ophiusa* dicta est, si Ovidio credimus, apud quem propter Hospites ab Amathusiis in Cypro immolatos,

> *Ipsa suas urbes Ophiusiaque arva parabat.*
> *Deserere alma Venus,*

Metam. l. 10. fab. 16.

tanquam hanc Cypriorum immanitatem haud quaquam ferens. Sed vel memoria lapsus Poëta Rhodi nomen perperam Cypro tribuit, vel pro *Ophiusia* legendum *Amathusia*.

B Secundum Rhodi nomen apud Strabonem est *Stadia:* ἐκαλεῖτο δὲ inquit: ἡ Ῥόδος πρότερον Ὀφιοῦσα καὶ Στάδια *Rhodus autem initio dicta fuit Ophiusa & Stadia.* *Stadia* id est צדיא *tsadia* desolata. Sic Gen. 1, 2. in versione Onkeli: Et terra erat צדיא *(tsadia) desolata.* Græci, quibus T ante S in eadem syllaba nil quicquam sonat necessario scripserunt Στάδιαν pro *Tsadia.* Tale *Bostra* pro בצרה *Botsra, Mestrem* pro מצרים *Mitsraim, &c.* *Tsadia* igitur vel *Stadia* dicta est Rhodus, quandiu desolata fuit à serpentibus. Nam à Diodoro jam didicimus πολλοὺς τῶν ἐγχωρίων ἀπὸ τῶν ὄφεων διαφθαρῆναι *multos incolarum à serpentibus esse interemptos:* Et ab Hygino draconem quem confecit Phorbas, cum Rhodiorum plurimos interfecisset, reliquos *patriâ deserta carere coegisse.*

C In eodem Strabone tertio nomine dicta est Rhodus Τελχινίς, ἀπὸ τῶν οἰκησάντων Τελχίνων τὴν νῆσον *Telchinis à Telchinibus insulæ incolis.* Hos etiam ante Heliadas Rhodum invasisse nonnulli tradunt; Nec desunt qui diluvium præcessisse fabulentur apud Diodorum & alios. Et apud Eusebium & Orosium circa Isaaci Patriarchæ tempora Telchines à Phoroneo Rege Argivorum & Parrhasiis bello victi & patria pulsi in Rhodum insulam secedunt. Ratio nominis non satis constat, nisi quod plerique magos & veneficos explicant. Telchinas scilicet volunt malis artibus inclaruisse. Diodorus lib. 5. pag. 226. Λέγονται δ' οὗτοι καὶ γόητες γεγονέναι, καὶ παράγειν ὅτε βούλοιντο νέφη τε καὶ ὄμβρους καὶ χαλάζας, ὁμοίως δὲ καὶ χιόνα ἐφέλκεσθαι. Ταῦτα δὲ καθάπερ καὶ τοὺς μάγους ποιεῖν ἱστοροῦσιν. Ἀλλάττειν δὲ καὶ τὰς ἰδίας μορφάς, καὶ εἶναι φθονεροὺς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν τεχνῶν *Dicuntur etiam præstigiatores fuisse, nubesque & imbres & grandinem, nivem etiam pro libito induxisse: Atque hæc patrasse narrantur ritu magorum; Sed & proprias mutasse formas, & in artium doctrina fuisse invidi.* Sic apud Strabonem lib. 14. legere est Telchinas fuisse βασκάνους καὶ γόητας, θείῳ καταρραίνοντας τὸ τῆς Στυγὸς ὕδωρ ζώων τε καὶ φυτῶν ὀλέθρου χάριν *fascinatores & præstigiatores, qui sulphure admixtam Stygis aquam instillarent ad perdendum animalia & stirpes.* Et in Ovidio lib. 7. Metam. fab. 11.

Euseb. Num. 229. Oros. lib. 1. cap. 7.

D

> *Phœbeamque Rhodon, & Ialysios Telchinas,*
> *Quorum oculos ipso mutantes omnia visu,*
> *Juppiter exosus fraternis subdidit undis.*

E Hinc Suidas: Τελχῖνες πονηροὶ δαίμονες, ἢ ἄνθρωποι καὶ βασκανοὶ *Telchines, mali dæmones, aut homines invidi & fascinatores.* Et Hesychius: Τελχῖνες, βάσκανοι, γόη-

γόντες, φθονεροί, ἢ παρὰ τὴν τῆξιν, ἢ παρὰ τὸ θέλγειν *Telchines, fascinatores, incantatores, invidi, aut à tabe, aut à deliniendo dicti*; utrumque ridicule. Tamen posterius etymon etiam alii amplectuntur. Et pro recepto Τελχῖνες non Hesychius solum, sed & alius quem citat Eustathius in primum Odysseæ Θελγῖνες scribunt, tanquam à verbo θέλγω. Nempe Grammaticos latuit Phœnicum esse vocabulum, quibus לחש *lachas* incantare & תלחיש *talmid* erat incantator; quomodo למד *lamad* discere & תלמיד *talmid* discipulus. Inde Græcum *Telchis* & *Telchin*, quali mutatione non alia est usitatior. Tale δελφὶς & δελφὶν, Ἀτλὶς & Ἀτλὶν, Σαλαμὶς & Σαλαμὶν, Ἐλευσὶς & Ἐλευσὶν, θὶς & θὶν, ῥὶς & ῥὶν, ἀκτὶς & ἀκτὶν, Φορκὺς & Φορκύν. Itaq; jam constat unde factum sit ut Magi illi Telchines dicerentur.

Telchinibus Hesychius successisse tradit *Ignetes*: Ἴγνητες, inquit, οὕτως ὀνομάζονται οἱ μετὰ τοὺς Τελχῖνας ἐποικήσαντες τὴν Ῥόδον. Tamen *Ignetes* seu *Gnetes* iidem qui γνήσιοι seu ἰθαγενεῖς, id est indigenæ. Stephanus: Γνῆς, ἔθνος οἰκῆσαν τὴν Ῥόδον. ἔνθεν καὶ γνῆτες, οἱ ἰθαγενεῖς. λέγεται δὲ καὶ μετὰ τοῦ ι, Ἴγνητες. Itaque ante Ignetes nullos habuit incolas Rhodus. Fortasse Telchines & Ignetes idem populus. Utrisque saltem eadem origo. Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromaton, dum in eô est ut probet voce Ζὰψ apud veteres mare significari, postquam id probavit exemplis ex Euphorione & Dionysio Jambo & Cratino allatis, addit ex Simmia Rhodio Ἀμασιγνήτων καὶ Τελχίνων ἔφυ ἡ ἁλυκὴ Ζὰψ id est ut quidem volunt, *ex Amasignetis & Telchinibus nata est Zaps salsa*. Quod est perridiculum. Primo enim illud *ex* nusquam comparet. Deinde Amasignetæ nulli sunt: Denique juxta fabulatores, *Zaps* (id est mare) nata non est ex Telchinibus, sed Telchines ex Zabide, id est ex mari nati. Diodorus lib. 5. τὴν δὲ νῆσον τὴν ὀνομαζομένην Ῥόδον πρῶτοι κατῴκησαν οἱ προσαγορευόμενοι Τελχῖνες. οὗτοι δὲ ἦσαν υἱοὶ τῆς Θαλάσσης, ὡς ὁ μῦθος παραδέδωκε *Insulam Rhodum nomine primi habitarunt qui dicuntur Telchines: Illi autem erant maris filii ut fabulæ tradunt*. Itaque in Clemente legendum:

— ἄμμας
Ἰγνήτων καὶ Τελχίνων ἔφυ ἡ ἁλυκὴ Ζὰψ.
Telchinum Ignetumque parens Zaps salsa creata est.

Sic non modo constabit versus, sed & sensus erit commodus. Ἄμμας pro matre deductum ex Syro אמא *imma* vel *emmo*, quomodo ex אבא *abba* ἄππα pro patre in hymno Callimachi in Dianam. Etymologus: ἀμμὰ, ἡ τροφὸς καὶ ἡ μήτηρ κατὰ ὑποκόρισμα, καὶ ἡ Ῥέα. λέγεται καὶ ἀμμάς *Amma, nutrix & mater per blanditias; & Rhea* mater Deorum. *Dicitur etiam Ammas*. Mare autem dici potuit Ζὰψ ζαβὸς, quia spumosum: Arabicè enim זבד *zabd* est spuma.

E Rhodo verisimile est in vicinas Cariæ insulas demigrasse Phœnices. Saltem observo plerisque Phœnicia esse nomina. Res est tam manifesta ut nullo modo possit negari. *Carpathus* ab ipso situ כרפאת *Carpath* dicta est, quia est ad oram Cariæ. Ut enim Hebræis פאה *pea* vel פאת *peath*, ita Syris פאתא *patha* est latus, ora, plaga, regio. Quod in Isidoro legere est *Carpathon* vocatam *propter celerem fructuum maturitatem* tam futile est quam quod sequitur, ex hac insula dici Carpasias naves magnas & spaciosas.

Orig. l. 13. c. 6.

Casus

A *Casus* Phœnicibus erat קש *cas*, id eſt ſtipula vel minuta palea quam ventus rapit. Sic Pſal. 83, 14. כקש לפני רוח *ut cas* (ut ſtipula) *ante facies venti*. Et Jerem. 13, 24. *Et diſpergam eos* כקש *ut cas* (ut ſtipulam) *transeuntem ad ventum deſerti*. Cur inde dicatur insula *Casus* mihi non conſtat. Tantùm conſtat inde dici, quia Caſi aliud nomen eſt *Achne* Plinius lib. 5. cap. 31. *Rhodiorum inſulæ Carpathus quæ mari nomen dedit, Caſus olim Achne &c.* *Achne* ſcilicet Græcis id ipſum eſt quod Hebræis קש *cas* Heſychius: Ἄχνη, τὸ ἄχυρον: ὡς δ᾽ ἄνεμος ἄχνας φορέει *Achne, ſtipula*, ut in Homero Iliad. 5. v. 499 *Ut ventus achnas fert*, id eſt ſtipulas.

שומא *ſuma* Syris eſt angulus. Sic Levit. 19, 27. in Jonathanis paraphraſi: *Non*

B *tondebitis* ית שומת *angulum barbarum veſtrarum*. Inde Σύμη vocatur inſula quæ paulo infra Cnidum eſt, in ipſo anguli flexu à quo Cariæ littora excurrunt ab occaſu in Aquilonem.

Triopio ſeu Cnido *Telus* objacet, inſula μακρά, ὑψηλή, στενή, *longa, celſa, anguſta*. Ita deſcribit Strabo lib. 10. *Telus* Phœnicibus erat תל *tel*, id eſt agger ſive tumulus. LXX reddunt χῶμα & ὕψος & μετέωρον. Inde תלול celſi montis epithetum Ezech. 17, 22. Itaque ſic dicta eſt *Tolus*, quia ὑψηλή celſa: Unguento nobilem appellat Plinius magno errore: Quaſi à *Telo* dicatur Τήλινον μύρον; Cum *telinum unguentum* nomen habere conſtet, ἀπὸ τῆς τήλεως à fœno Græco quod in telini compoſitione præcipua res eſt. Vide Dioſcoridem, & Aëtium, adeoque ipſum

C Plinium lib. 13. c. 1. Telus alio nomine *Agathuſſa* vocabatur, teſte Plinio & Jaſone apud Stephanum. Mendoſè igitur Heſychius: Ἀγάθουσα, ἡ Δῆλος ἐκαλεῖτο πρότερον. Et pro Δῆλος legendum Τῆλος.

Herodot. l. 7.

Joſ. 8, 28.
Jer. 30, 18.
Ezech. 3, 15.
Plin. l. 4. c. 12.
Dioſc. l. 1.
Aet. tetrab. 1. Serm. 1.

In Strabone, *Chalcia* inſula diſtat à Telo ſtadiis LXXX, à Carpatho CCCC, ab Aſtypalæa DCCC. Pagum habet ejusdem nominis & fanum & portum. De eadem ita Theophraſtus hiſt. plant. lib 8. c. 3. ὑπερβάλλον δέ τι τούτου, καὶ πάντων θαυμασιώτερον, τὸ περὶ Χαλκίαν τὴν νῆσον τὴν Ῥοδίων γινόμενον. Ἐκεῖ γὰρ φασιν εἶναί τινα τόπον πρώϊον καὶ εὔφορον, ὡς σπαρεισῶν κριθῶν, ἅμα ταῖς ἄλλαις θερίσαντες ταύτας σπείρουσι πάλιν, εἶτα θερίζουσιν ἅμα τοῖς λοιποῖς: Quæ ita reddit Plinius lib. 17. cap. 4. *In*

D *Chalcia Rhodiorum inſula locus quidam eſt in tantum fœcundus, ut ſuo tempore ſatum demetant hordeum, ſublatumque protinus ſerant, & cum aliis frugibus metant.* Idem alibi *Chalcen* vocat ut & Thucydides lib. 8. חלקא *chalca* vel *chalce* Phœnicibus eſt ἄρουρα, & חלקיא *chalcia*, ἀρουραία. Inſula ſic nominatur ab agri fœcunditate. Plerumque ſcribitur חקלא *chacla*, quomodo paſſim occurrit in Chald. paraphraſi pro Hebr. שדה. Sed & חלקא *chalca* reperitur Prov. 23, 10. unde plur. חלקתהון *agros ipſorum* Mich. 2, 4.

Circa eadem loca ſita eſt inſula *Calymna*, de qua Ovidius Metam. lib 8.

—— *fœcundaque melle Calymna.*

Inde mel Calymnium, de quo Strabo in fine libri decimi: Ἅπαν μὲν οὖν τὸ νησιωτικὸν μέλι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀστεῖόν ἐστι, καὶ ἐνάμιλλον τῷ Ἀττικῷ. τὸ δ᾽ ἐν τ (lege ταύταις) νήσοις

E διαφερόντως; μάλιστα δὲ τὸ Καλύμνιον *Omne quidem mel inſulare plerumque eſt egregium, & cum Attico certat; maxime tamen excellit in iſtis inſulis, & Calymnium imprimis.* Itaque Calymna Phœnicibus erat חלי מנח *chali-mnah* dulcis ſedes

בנחת

מנה *mnah* ſedes eſt vel quietis locus Gen.8,9.Deut.28,65.Pſ.116,7.Juxta Venet. edit.Et חלי *chali* dulcis eſt mellis epithetum in Chald.&Syr.paraphraſi Jud.14,18. Pſ.19,11.& Ap.10,9.10,Alii *Calydnam* & *Calydnium* malunt,quod eſſet חלי טינע *Chali-tina* dulcis rupes,id eſt quæ melle fluit,ut Deut.32,13.& Pſal.81,17.

Sequitur *Aſtypalæa*,quam dictam volunt ab Aſtypalæa Ancæi matre.Stephanus: Ἀστυπάλαια νῆσος μία τῶν Κυκλάδων &c. Ἐκλήθη δὲ ἀπὸ Ἀστυπαλαίας τῆς Ἀγκαίου μητρός. Hanc porro Aſtypalæam Phœnicis fuiſſe filiam ſcribunt veteres. Pauſanias in Achaicis: Ἄσιος δὲ ὁ Ἀμφιπτολέμου Σάμιος ἐποίησεν ἐν τοῖς ἔπεσιν ὡς Φοίνικι ἐκ Περιμήδης τῆς Οἰνέως γένοιτο Ἀστυπαλαία καὶ Εὐρώπη. Ποσειδῶνος δὲ καὶ Ἀστυπαλαίας εἶναι παῖδα Ἀγκαῖον *Aſius Amphiptolemi filius Poëta Samius in epico carmine ſcripſit Phœnicem ex Oenei filia Perimede genuiſſe Aſtypalæam & Europam: Neptuni autem & Aſtypalææ filium eſſe Ancæum.* Apollonii Scholiaſtes lib. 1. ὁ μὲν Ἀγκαῖος υἱὸς Ἀστυπαλαίας ἦν τῆς Φοίνικος *Ancæus quidem filius erat Aſtypalææ Phœnicis filiæ.* Vox Græca quidem eſt Aſtypalæa notiſſimæ ſignificationis; Atque ut vult Themiſtagoras,ita dicta eſt Sami portio ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ἐκεῖσε ὄντος Ἄστεος *à veteri oppido ibi condito.* Sed cum Sami regnaverit Ancæus; ut pluribus docebimus cap. undecimo, tam Sami portionem quam inſulam de qua in præſens ab Ancæi matre putamus Aſtypalæam appellatam. Quo nomine ſi verè dicta eſt,aliam eſſe oportet vocis originem quam quæ prima fronte videtur. Phœniciam nimirum; Abſurdum enim eſt ut Græco nomine, eoque à vetuſtate oppidi ſumpto, vocetur Phœniſſa mulier. Itaque ſi divinare licet, Aſtypalææ verum nomen fuit אשתפלא *Aſtippela* ab humilitate dictum. Syris enim אשתפל *eſtappel* eſt ſede dejicere,& demittere.Ita uſurpat Chaldæus paraphraſtes 1.Sam.2,36.

Poſt Aſtypalæam eſt inſula Niſyrus molis & purpura celebris. Hanc ajunt ἀπόθραυσμα εἶναι τῆς Κῶ *Co inſulæ fragmentum eſſe*, à qua diſtat ſtadiis circiter ſexaginta. Fabula etiam addita, ὅτι Ποσειδῶν διώκων ἕνα τῶν Γιγάντων Πολυβώτην, ἀποθραύσας τῇ τριαίνῃ τρύφος τῆς Κῶ ἐπ' αὐτὸν βάλοι, καὶ γένοιτο νῆσος τὸ βληθὲν ἡ Νίσυρος *Neptunum cum quendam è Gigantibus Polyboten perſequeretur, fruſtum inſulæ Co tridente fractum in eum conjeciſſe, idque inſulam Niſyron eſſe factum.* Geographi verba ſunt circa finem libri decimi: Quibus conſona hæc Apollodori l. 1. Πολυβώτης δὲ διὰ τῆς θαλάσσης διωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος, ἧκεν εἰς Κῶ. Ποσειδῶν δὲ τῆς νήσου μέρος διαρρήξας, ἐπέρριψεν αὐτῷ τὸ λεγόμενον Νίσυρον. Neque multo aliter Stephanus de eodem Polybote: Ποσειδῶν δὲ ἐπ' αὐτὸν ἀφεὶς τὴν τρίαιναν τοῦ μὲν ἥμαρτε. γέγονε γὰρ (malim γέγονε δὲ) νῆσος τὸ βληθὲν Νίσυρος. Proinde Niſyri nomen deducit Euſtathius ἀπὸ τοῦ νέω καὶ τοῦ σύρω, διότι ἀποκοπεῖσα τῆς νήσου τῆς Κῶ τῇ Ποσειδῶνος τριαίνῃ ἐπεσύρη τῷ γίγαντι Πολυβώτῃ νέοντι *à natando & trahendo quia Neptuni tridente ab inſula Co abſciſſa, Niſyrus in Polybotem gigantem enatantem* (vel *abeuntem*) *attracta eſt.* Quæ ſunt nugæ nugaciſſimæ. Omnino enim Niſyrus Phœnicium nomen. Phœnicibus ſc.apud quos nata hæc fabula, נסורת *niſſoreth* eſt fragmentum, & נסירו *neſiru* vel נסירות *neſiruth* ſectio. Inde dicta Niſyrus quaſi fragmentum vel pars deciſa ex inſula Co. Radix Hebræis נשר *naſar* 1.Chron.20,3. Syris & Chaldæis נסר *neſar*

&

& Arabibus נשר *nasara*, propriè est πρίειν serrare; Unde משור est πρίων serra Es. 10, 15. Quod non observo de nihilo. Nam inde *Prion*, id est Serra dicebatur pars Coæ insulæ ex quâ Nisyrus credebatur abrupta. Plinius in Coæ descriptione: *Mons ibi Prion, & Nisyron abruptam illi putant.* Forte legendum *abruptam illic*, vel *abruptam illi*, id est *ab illo*.

Nunc operæ pretium erit docere Coa insula unde dicatur, quæ & *Co* & *Cos*, & *Cous*. Notum in illâ vestes sericas seu bombycinas ex bombyce vermiculo à mulieribus texi solitas. Id quidem de *Ceo* vel *Cia* insulâ Atticâ prope Euboëam post Varronem nonnulli tradunt. In his Plinius qui lib. 4. cap. 12. hæc habet in Cei de- B scriptione: *Ex hac profectam delicatiorem fœminis vestem author est Varro.* Et rursus lib. 11. cap. 22. de bombycibus: *Telas aranearum modo texunt ad vestem luxumque fœminarum quæ bombycina appellarunt. Prima eas redordiri rursusque texere invenit in Ceo mulier Pamphyla Latoi filia, non fraudanda gloriâ excogitatæ rationis ut denudet fœminas vestis.* Et Plinii simia Solinus: *Ceos quæ ut Varro testis est subtilioris vestis amicula arte lanificæ scientiæ prima in ornatum fœminarum dedit.* Sed docti pridem observarunt Pamphilam Latoi filiam quæ invenisse dicitur id genus texturæ subtilioris Coam fuisse non Ceam. Ita habet Aristoteles de hist. anim. lib. 5. c. 19. πρώτη ἢ λέγεται ὑφᾶναι ἐν Κῷ Παμφίλη Λατῴου θυγάτηρ *prima autem in Co texuisse legitur Pamphila Latoi filia.* Nimirū τὰ βομβύκια bombycina C de quibus eô loco res est. Et verò bombyces unde texuntur in Cô insula nasci vel ex Plinio constat, qui id refert pluribus lib. 11, c. 23. Unde est quod Coæ vestes passim celebrantur apud Poëtas: Ceæ nusquam quod quidē sciam. Tibul. l. 2. Eleg. 4.

Vid. Brodæi Miscell. lib. 2. c. 22. & Salmas. in Solin. p. 143.

—— Coa puellis
Vestis & è rubro lucida concha mari.

Et Eleg. 6.

Illa gerat vestes tenues, quas fœmina Coa
Texuit.

Propertius lib. 1. ad Cynthiam:

Et tenues Coâ veste movere sinus.

D Et lib. 2. ad Mecænatem,

Sive togis illam fulgentem incedere Cois,
Hoc totum è Coâ veste volumen erit.

Et lib. 4. in fabulâ Vertumni:

Indue me Cois, fiam non dura puella.

Et ad Lenam,

—— Coa textura Minervæ.

Item,

—— Coa dederit nec munera vestis.

Ovidius lib. 2. de arte:

Sive erit in Cois, Coa placere puta.

E Horatius Sat. 2.

—— Cois tibi pæne videre est
Ut nudam.

Ubi Acron: *Perlucidâ utitur veste, ut ita nuda conspici possit. Hæc enim vestis in Co insula conficitur, per cujus nimiam subtilitatem quæ sunt interiora translucent.* Ex utrâque sententiâ conflata sunt hæc Isidori Orig. lib. 14. cap. 6. *Coos insula adjacens provinciæ Atticæ, in quâ Hippocrates medicus natus est, quæ ut Varro testis est arte lanificii prima in ornamentum fœminarum inclaruit.* Plinium enim & Solinum videtur sequi, cum eam insulam facit vicinam Atticæ quasi de Ceo agatur. Sed ad insulam Caricam palam pertinet, quod ibi natus traditur Hippocrates. Is enim Cous fuit non Ceus. Proinde idem Isidorus *Coon* scribit non *Ceon*, idque tanquam ex Varrone. Neque aliter lib. 19. cap. 22. *Bombycina est à bombyce vermiculo, qui longissima ex se fila generat, quorum textura bombycinum dicitur, conficiturque in insula Coa.*

His ita observatis facile erit eruere Coi etymon. Hebræis קו *cau* tenue filum est vel funiculus. LXX. σπαρτίον exponunt, & Symmachus σχοινίον Job. 38, 5. Ex eâdem radice est תקוא, Unde Jos. 2, 21. תקוה השני *funiculus coccineus.* Et Job. 7, 6. *Dies mei velociores fuerunt radio* textoris, *& defecerunt.* באפס תקוה *in fine fili,* id est tramæ seu subteminis, cui & aliud nomen *subtel* à subtilitate. Quod ipsum respiciens Ennius *filum gracilentum* nominat:

Annal. l. 7.

Deducunt habiles radios filo gracilento.

De ling. Lat. lib. 4.

Sed & trama appellatur ut ait Varro, quod frigus eam trameat. Eadem quâ Job metaphorâ etiam Ezechias utitur in Esaiâ 38. v. 12. Neque Poetarum Parcis aliunde fuit origo quam ex tali modo loquendi. Rursus ex קו *cau* est מקוה netum vel opus subtilissimum ex Ægypto advectum 1. Reg. 10, 28. & 2. Chron. 1, 16. ubi vulgatus *de Coâ* quasi sit loci nomen: nec multo aliter Græci interpretes. Sed Kimchius rectè exponit מלאכת הפשתן ועבודתו הוא במצרים יותר משאר הארצות *opus ex lino*, id est ex bysso *textile, quod excellit in Ægypto plusquam ullibi terrarum.* Cui firmando citat loca ex Prov. 7, 16. & Es. 19, 9. & Ezech. 27, 7. Eodem refer Arabum קוי *kovva* pro funiculo; Et חבל קו *chablo kovuin* pro fune ex funiculis contexto apud Giggeium: Et Syrum קוין pro filis aranearum in Chaldæa paraphrasi Es. 59, 5. 6. Et Talmudicum קיואי *kevvae*, vel ut Aruch legit קוואי *kavvae* pro textoribus in tractatu de Sabbatho. Denique hûc pertinet quod קו *Co* vel קוה *Coa* vocata est à Phœnicibus insula texturæ delicatioris artificio nobilissima. Phœnices enim Coam aliquando tenuisse vel inde apparet, quod urbs insulæ cognominis olim dicta est Astypalæa. Strab. lib. 14. Ἡ δὲ τῶν Κώων πόλις ἐκαλεῖτο τὸ παλαιὸν Ἀστυπάλαια *Coorum autem urbs olim vocabatur Astypalæa.* Nempe ab illâ ipsâ Astypalæâ Phœnicis filiâ de quâ diximus. Hinc Stephanus: Ἀστυπάλαια νῆσος μία τῶν Κυκλάδων &c. δευτέρα πόλις ἐν Κῷ.

Jam si aliud requiris, Coam insulam constat nullâ sui parte continenti propiorem esse quam promontorio *Scandaria*, quod ab opposito Myndiorum promontorio *Termerio* solum distat quadraginta stadiis. Strabo in Cariæ descriptione lib. 14. Ἑξῆς δ' ἐστὶν ἄκρα Τερμέριον Μυνδίων, καθ' ἣν ἀντίκειται τῆς Κῴας ἄκρα Σκανδαρία, διέχουσα τῆς ἠπείρου σταδίους τετταράκοντα. Itaque *Scandaria* vel *Scandara* contractum ex Syro שכן דארעא *Sacen deara*, quasi continenti vicinum dicas.

Eadem

A Eadem insula ἔχει πρὸς Νότον μετὰ ἄκραν τὸ Λακτῆρα *ad meridiem habet Lactera promontorium.* Ita Strabo melius quam Λακκῆτρα, ut Plutarchus in Hellenicis quæst.58. *Lacter* enim contractum est ex Phœnicio חלק טהיר *alak tair*, id est *pars meridionalis.* Prima gutturalis facile omissa est in חלק *alak*, quia subest *hatephpatah*, id est a brevissimum, quod ita raptim efferebatur ut vix quicquam sonaret. Similis elisionis exempla multa occurrent in sequentibus. Fortasse pagus & fluviolus ibidem fuit ejusdem nominis; atque inde restituendæ in Vibio corruptæ voces: *Lycastris Coæ flumen, à quô Lyca civitas.* Legitur & Λεύκωλλα vel Λεύκωλα τῆς Κῶας Athen. lib. 5.

B Eodem Strabone teste Coa ad occasum habuit Δρέκανον, κώμην καλουμένην Στομαλίμνην *Drecanum & vicum Stomalimnem nomine.* Stomalimnas appellari τὰς εἰς θάλασσαν ἐςομωμένας λίμνας *lacus ad mare apertos*, id est qui in ipsum mare suo ore ingrediuntur, docet Theocriti scholiastes in 4. Idyll. Itaque Cos ad occasum hujusmodi lacum habet, à quo Stomalimne dictus etiam vicus adjacens. Neque aliô referendum Drecani nomen. Videtur enim *Drecan* detortum esse ex דיר־אגם *dir-agam*, quasi dixeris *habitationem lacus* vel ad lacum. Utraque vox Syris notissima; hæc etiam Hebræis. Obiter nota Berosum Chaldæum primam Astrologiæ scholam hîc aperuisse Græcis. Vitruvius lib. 9. cap. 7. *Primumq; Berosus insulâ & civitate Coo consedit, ibique aperuit disciplinam.*

C Circa eadem loca est *Lebinthus*, de quâ Mela in censu Sporadum lib. 2. cap. 7. *Nisyros, Lebinthos, Calydna.* Et Plinius lib. 4. cap. 17. *Corasiæ Lebinthus, Leros.* Et Strabo lib. 10. Ἐςὶ δὲ καὶ Ἀμοργὸς τῶν Σποράδων, Λέβινθος, καὶ Λεβία. Et Ovidius Metam. lib. 8. fab. 3. ubi de Dædalô & Icarô è Cretâ avolantibus,

> *— & jam Junonia lævâ*
> *Parte Samos fuerat, Delosque Parosque relictæ,*
> *Dextra Lebinthos erat, fœcundaque melle Calydna.*

Nomen est à lateribus, quâcunque tandem de causâ. Later enim Hebraice לבנה *lebena* dicitur, Chaldaice & Syriace לבינתא *lebentha* vel *lebentho*. Sic Onkelos Gen. 11, 3. *Fuit ipsis* לבינתא *(lebentha) later in lapides.* Inde Græcorum πλίνθος, quasi βλίνθος, B & L transpositis; Nam quod πλίνθον dici volunt παρὰ τὸ πήλινον θέσιν εἶναι sunt nugæ Grammaticorum.

D Denique ipsum Carum & Cariæ nomen Phœnicium est, & per Phœnices usque ad Cariæ vicinos Jones penetraverat. Hesychius: Καρ, πρόβατον παρὰ Καρσίν. Item: Κάρα, Ἴωνες τὰ πρόβατα. Ita Hebræis כר *car* est agnus, vel aries. Itaq; à gregum copiâ potuere dici Caria & Cares. Sed Eustathium falli puto cum Coi insulæ nomen eôdem refert, ac si Caricâ linguâ Cos ovem significet: Φασὶ δὲ, inquit, τοὺς Κᾶρας οὕτω καλεῖν τὰ πρόβατα, ὅθεν καὶ ἡ νῆσος Κῶς, ὡς πολυθρέμμων δὶ εὐβοσίαν. In Iliad. ξ. pag. 974. Quin Κῶς vel Κῴδιον, Græce non est ovis sed vellus. Hesychius: Κῶς, νῆσος, καὶ δέρμα. Item: Κώδιον, σκύλλον, ἢ δέρμα προβάτου χωρὶς σώματος. Neque videtur aliud si-

E gnificasse apud Caras, quos πλεῖςα Ἑλληνικὰ ὀνόματα ἔχειν καταμεμιγμένα *admixta habere Græca vocabula plurima* testatur apud Strabonem vetus Caricarum rerum scriptor Philippus è Cariæ urbe Theangelâ. Sed & Cares Græci sermonis jam

Strab. l. 14.
Athen. l. 6.

jam olim fuiſſe æmulos, licet non ſuccederet ſatis, vel ex eô colligere eſt quod eos appellat Homerus βαρβαροφώνους, id eſt Strabone interprete κακῶς ἑλληνίζοντας *Græce imperite loquentes*; ut in viciniâ Solenſes, ex quorum oppido Σόλοις, factum σολοικίζειν & σολοικισμός. Interim quod vult Euſtathius Coo nomen fuiſſe ab ovibus διὰ εὐβοσίαν, non eſt prorſus rejiciendum. Eo nempe pertinebat aliud Coi nomen Καρὶς in eodem Euſtathio ad lib. 2. Iliad. ἡ Κῶς Καρὶς ἐλέγετο κατὰ τὸν ἐπιλέκτην τῶν ἐθνικῶν *Cos Caris dicebatur juxta gentilium* nominum *collectorem*, id eſt Stephanum. In quô legitur de inſulâ *Co*: ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Καρία; Sed reſcribendum eſt Καρίς. Inſula *Caris*, id eſt כרין *Carin* agnorum ſeu ovium. De Criſami Coo πολυθρεμμάτου vide mirabilem hiſtoriolam in Heſychio & Suida.

Iliad. ε. 222.

CAPUT VIII.

Phœnices in inſulâ Samo & in Adramytteno ſinu.

ANcæus Phœnicis ex Aſtypalæa nepos, Argonautarum unus, Sami regnavit. Imbraſia Juno. Idem imperavit Lelegibus quorum plerique in Adramytteno ſinu. *Adramyttium* al. *Atramyttium* & *Thebæ Hypoplaciæ*. Utrumque nomen à luto. Sami nomen Phœnicium. Arab. סמא *ſama* eminere, unde שמיים *ſamajim* Hebr. *cæli*. Inde celſa loca Σάμοι. Talis Samothracia ubi mons Saoces altiſſimus. Et Samos Jonica ubi Ampelos. Tota inſula montoſa. Et Samos prope Ithacam quæ Homero παιπαλόεσσα; Et Samos Elidis ſuper montem. Samus diu deſerta propter Neides vel Neades feras quarum barritu ſolum diffindebatur. Suidas emendatus. Prov. μείζων βία τῶν Νεάδων. Oſſa earum oſtenſa. Eadem forte quæ Amazonum, à Baccho ſcilicet in Samô interemptarum. Nam & earum boatu terra dirupta, Terræ motus intelligi qui omnimodos emittunt ſonos. Sub terra ſonus ſimilis mugitibus aut clamori humano, aut fragori armorum. A ſono terræ motus dicuntur μυκηματίαι, ut ab hiatu χασματίαι & ῥῆκται. Multa exempla terræ motuum cum fragore & mugitu. Tale aliquid Sami: *Neides* unde dicantur, ניד *nid* Hebr. commotio נוד Hebr. de motu terræ Eſ. 24, 20. & verſ 19. in Chald. Terræ motum Sami futurum præſenſit Pherecydes. Laertius emendatus. Ancæus ſolus Argonautarum Aſtrologiæ peritus. Phœnices ex ſyderibus navigationem dirigebant Cynoſura Phœnice dicta. De Ancæo dictum: *Multa cadunt inter calicem, &c.* Icarus inſula non dicitur ab Icaro de quo fabulæ, ſed à Phœn. איכר *Icar* id eſt inſulâ paſcui, vel איכורי *Icaure* id eſt *Ichthyuſa* piſcoſa. *Hyccara* Siciliæ unde dicta. *Patmo* inſulæ nomen à terebintho quæ בטמא *batma* Syris. Terebinthi in Cycladibus. Inde nomen multis inſulis. Plinius emendatus.

POſt Caricas inſulas ſequitur Samus, Ionica inſula Junoni ſacra, ubi heroicis temporibus regnaſſe fertur Ancæus Phœnicis ex Aſtypalæâ nepos, unus Argonautarum. Apollonii ſcholiaſtes lib. 1. ὁ μὲν Ἀγκαῖος υἱὸς Ἀστυπαλαίας τῆς τοῦ Φοίνικος καὶ Ποσειδῶνος *Ancæus quidem ex Aſtypalæâ Phœnicis filiâ & Neptunô natus eſt.* In Samo regnaſſe ſcimus ex Apollonio, qui diſcedentem reliquiſſe ſcribit Ἰμβρασίης ἕδος ἥρης *Imbraſiæ ſedem Junonis*, id eſt Samiæ; In Samo enim amnis erat Imbraſus.

In Aſii Poetæ Samii epico carmine, quod citat Pauſanias in Achaicis, legitur idem Ancæus Lelegibus imperaſſe, quorum maxima pars ab Homero ponitur in Adramytteno ſinu. Strabo l. 13. ὁ Ἀδραμυττηνὸς κόλπος ἐκδέχεται, ἐν ᾧ τοὺς πλείους τῶν Λελέγων κατοικίζων ὁ ποιητὴς φαίνεται. In Adramytteno ſinu fuit urbs Adramyttium, aliis Atramyttium, cui vicinæ Thebæ Hypoplaciæ; quin eandem urbem multi faci-

A faciunt. Etymologici author. Θῆβαι, τὸ νῦν Ἀδραμύττειον καλούμενον. Ita etiam Joannes Lydus, & Phavorinus in Lexico, & Lydum sequutus Ortelius. Sed & Livio lib. 37. Atramytteum & Thebes campus idem sunt: *Atramytteum*, inquit, *hostiliter itinere facto petit, agrum opulentũ quem vocant Thebes campum, carmine Homeri nobilitatum:* Saltem Phœnicium utrumque nomen est & à luto sumptum. De Thebarum nomine dicetur in Bœotiâ. Adramyttium est חצרא־מורי *Atsramudi* regio lutosa. Phœnicium מור *mud* pro luto, de quo nos alibi rursus. Philo Byblius μῶτ scribit, & exponit ἰλὺν lutum, vel ὑδατώδους μίξεως σῆψιν *aquosæ mistionis putredinem*.

B Sed & Sami nomen tribus insulis & Elidis urbi commune merè Phœnicium est. Nemo nescit Hebraicè cœlos שמים *samaim* dici: Phœnices *samen* vel *semin* efferebant. Hinc illis ζωφασημὶν צופה שמין ὁ οὐρανοῦ κατόπτης, & σαμημροῦμος שמים רום ὁ ὑψουράνιος. Ita ex Sanchoniathone Philo Byblius. Radix Arabicè סמי *sama* eminere & excelsum esse sonat. Unde factum ut celsa loca Σάμοι dicerentur à Phœnicũ illis qui primi colonias in Græciam deduxerunt: Talis Thracia Samos, vel Samothrace; de qua Homerus Iliad. v. vers. 13.

> ὑψοῦ ἐπ' ἀκροτάτης κορυφῆς Σάμου ὑλήεσσης
> Θρηϊκίης.

Neptunum fingit è summo vertice montium Samothraces tanquam ex altissima specula Trojanos & Græcos observasse. Nempe Samothrace, teste Plinio, *attollitur monte Saoce immensæ altitudinis, à quo & Saocis olim dicta est.* Hesychius: Σαωκὶς, ἡ Σαμοθράκη, οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ πρότερον. Hinc Priscianus in vers. Dion.

Plin. l. 4. c. 12.

C

> — *Samothracia cernitur alta.*

Hac Samus Jonica nihilo fuit humilior. Strabo lib. 14. *Promontorium habet Samus quod Ampelos dicitur, obversum Drepano Icariæ. Eodemque nomine totus mons dicitur,* ὁ ποιεῖ τὴν ὅλην νῆσον ὀρεινὴν *quia totam insulam facit montosam.* Montem hunc Herodotus in Thalia, & Eustathius in Dionysium, celsum esse scribunt εἰς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ὀργυιὰς *ulnas centum & quinquaginta.* Tertia etiam Samos prope Ithacam ab Homero παιπαλόεσσα, id est prærupta vocatur, quia montibus est inæqualis. Et de Samo urbe Elidis ita Strabo lib. 8. Ἀχαιαὶ πέτραι ἀπότομοι τοῦ αὐτοῦ ὄρους ὑπὲρ ὧν ἡ Σάμος γέγονε πόλις *Achææ saxa montis ejus prærupta, super quæ fuit Samus urbs.* Itaq;, ne quis nos putet meris conjecturis niti, idem Strabo agnoscit ab altitudine sic dictam ἐπειδὰν σάμους ἐκάλουν τὰ ὕψη *quia loca excelsa samos appellabant.* Et Samothraciam Eustathius indidem appellari asserit: Σάμοι γὰρ, inquit, φασὶ τὰ ὕψη. Ita etiam Constantinus Porphyrogeneta Themate XV, ubi de Samo Jonica: Σάμος, ἀπὸ Ἀγγαίου (lege Ἀγκαίου) καὶ Σαμίας τῆς Μαιάνδρου τοῦ ποταμοῦ θυγατρὸς, ἡ διὰ τὸ ὑψηλὸν τῆς νήσου καὶ ἀπόκρημνον. οἱ γὰρ παλαιοὶ Ἕλληνες σάμον τὸν ὑψηλὸν ἐκάλουν τόπον *Samus nomen suum accepit ab Ægæo* (lege Ancæo) *& Samia Mæandri fluminis filia; vel à sublimi & prærupto situ.* Σάμον *enim sublimem locum appellabant Græci veteres.* Edocti nimirum à Phœnicibus. Alioqui enim Σάμος pro celso apud Græcos nusquam occurrit quod quidem sciam.

Odyss. δ. v. 671. & 844.

D

E

Monſtri inſtar eſt quod Samum narrant diu fuiſſe deſertam, quia feræ *Neides* vel *Neades* ibi ſtabulabantur, quarum barritu ſolum findebatur. Heraclides de politiis in republ. Samiorum: Σάμον τὸ μὲν ἐξ ἀρχῆς ἐρήμην οὖσαν λέγεται κατέχειν πλῆθος θηρίων μεγάλην φωνὴν ἀφιέντων, ἐκαλεῖτο δὲ τὰ θηρία Νηΐδες *Samum cum initio deſerta eſſet, inhabitaſſe legitur vis ferarum magnam vocem emittentium, quæ Neides appellabantur.* Ælianus de animalibus lib. 17. cap. 28. Εὐφορίων δὲ ἐν τοῖς ὑπομνήμασι λέγει τὴν Σάμον ἐν τοῖς παλαιοτάταις τῶν χρόνων ἐρήμην, γενέσθαι δὲ ἐν αὐτῇ θηρία μεγέθει μὲν μέγιστα, ἄγρια δὲ καὶ προσπελάσαι δεινά, καλεῖσθαι δὲ μὲν νηάδας, ἀπερῶν καὶ μόνῃ τῇ βοῇ ῥήγνυσθαι τὴν γῆν *Euphorion in commentariis refert temporibus antiquiſſimis in Samo, cum ea incolis eſſet vacua, fuiſſe feras maximæ molis, truces & obviis terribiles, Neades nomine, quarum ſola voce terra diſcederet.* Inde corrigendus Suidas, qui in voce Νηΐς ſic habet: Καὶ ἐν Σάμῳ δὲ θηρία γενέσθαι φασὶν ὧν φθεγγομένων ῥήγνυσθαι τὴν γῆν: ἐκαλεῖτο δὲ Νηΐα, ὡς ἐνταῖων; lege Νηΐδες ὡς Εὐφορίων. Hinc ortum Proverbium in uſu apud Samios: μείζων βίᾳ τῶν Νεάδων *Neadibus robore major.* In Æliano addit Euphorion ſua ætate adhuc oſtenſa fuiſſe earum oſſa. Eadem forte quæ Samiorum alii pro Amazonum oſſibus oſtentabant à Baccho, ſcilicet in Samo interemptarum. Nam & illarum boatu ferunt terram circa Phloeum eſſe diruptam. Plutarchus in Hellenicis quæſt. 56. Φεύγουσαι Διονύσιον (lege Διόνυσον) αἱ Ἀμάζονες ἐκ τῆς Ἐφεσίων χώρας εἰς Σάμον διέπευσαν. Ὁ δὲ ποιησάμενος πλοῖα, καὶ διαβὰς μάχην συνῆψε, καὶ πολλὰς αὐτῶν ἀπέκτεινε *Amazones ex Epheſia ditione Bacchum fugientes in Samum evaſerunt: Ille autem claſſe fabricata transfretavit, & conſerto prælio multas illarum interemit,* Et paulo poſt: τῶν δὲ φονευθέντων ἀποθανεῖν τινες δὲ λέγονται περὶ τὸ Φλοιόν, καὶ τὰ ὀστᾶ δείκνυται αὐτῶν. Τινὲς δὲ λέγουσι καὶ τὸ Φλοιὸν ἐπ' ἐκείνων ῥαγῆναι, φθεγγομένων μέγα τι καὶ διάτορον *Earum autem quæ occiſæ ſunt quædam circa Phloeum obiiſſe dicuntur, quarum etiam oſſa oſtenduntur. Nec deſunt qui Phloeum ab ipſis ruptum eſſe aſſerant, cum magna & contenta voce clamarent.*

Hæc ex fabulis hactenus, in quibus ſi quid veri latet, ajo *Neadum* vel *Neidum* nomine, quarum barritu terra diffindebatur, terræ motus intelligi, per quos quandoque dehiſcit diſſilitque terra cum multo fragore & murmure. Quo pertinet illud Poëtæ lib. 6. Æneid.

> *Sub pedibus mugire ſolum, & juga cœpta moveri.*

Et Luciani lib. 3.

> *Sæpe cavas motu terræ mugire cavernas.*

Et Lucret. lib. 6.

> *Speluncas inter magnas fremit ante tumultu.*

Sed & apud Philoſophum Meteor. lib. 2. cap. 8. *Aer agitatus in terræ motu* διὰ τὸ προσπίπτειν στερεοῖς ὄγκοις καὶ κοίλοις καὶ παντοδαποῖς σχήμασι παντοδαπὰς ἀφίησι φωνάς, ὥς ἐνίοτε δοκεῖν, ὥσπερ λέγουσι οἱ τερατολογοῦντες, μυκᾶσθαι τὴν γῆν *quia offendit ſolidas & concavas moles, & figuras omnimodas, omnimodos emittit ſonos, ita ut videatur aliquando mugire terra, prout loquuntur ii qui prodigia narrant.* Quod ipſum Plinius ita exaggerat, ubi de terræ motu lib. 2. cap. 80. *Præcedit vero comitatur-*

A *taturque terribilis sonus, alias murmur similis mugitibus aut clamori humano, armorumve pulsantium fragori pro qualitate materiæ excipientis, formaque vel cavernarum vel cuniculi per quem meat.* Et Seneca natur. lib. 6. cap. 13. *Antequam terra moveatur, solet mugitus audiri, ventis in abdito tumultuantibus.* Et Suidas in χθονίας βροντάς. Ὅτε γὰρ ἠχεῖ ἡ γῆ, ἀναπέμπει τὸν ἦχον εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ δοκοῦσιν οἱ ἄνθρωποι ἐξ οὐρανοῦ γίνεσθαι τὰς τοιαύτας βροντάς. Ab hoc mugitu terræ motus μυκητίαι dicuntur & μυκηματίαι, ut ab hiatu χασματίαι vel ῥῆκται. Aristoteles de mundo c. 4. οἱ δὲ συνιζήσεις ποιοῦντες εἰς τὰ κοῖλα, χασματίαι, οἱ δὲ χάσματα ἀνοίγοντες, καὶ γῆν ἀναῤῥηγνύντες ῥῆκται, id est Budæo interprete, *Qui labes terræ relinquunt in cava subsiden-*

B *tes chasmatiæ, qui vero hiatum eruptione facta patefaciunt rhectæ* (id est effractores) *dicuntur.* Et paulo post: γίνονται δὲ καὶ μυκητίαι σεισμοί, σείοντες τὴν γῆν μετὰ βρόμου *fiunt & myceticæ terræ motus terram quatientes cum fragore.* Ammianus lib. 17. *Fiunt autem terrarum motus modis quatuor; aut enim brasmatiæ sunt &c. aut clematiæ &c. aut chasmatiæ qui grandiore motu patefactis subito voratrinis terrarum partes absorbent &c. Inter hæc tria genera terræ motuum mycematiæ sonitu audiuntur minatorio, cum dissolutis elementa compagibus ultro adsiliunt vel relabuntur considentibus terris. Tunc enim necesse est velut taurinis reboare mugitibus fragores fremitusque terrenos.*

C Si quis exempla requirit, audiat Dionem in Trajano de motu terræ Antiochiæ: πρῶτον μὲν γὰρ μύκημα ἐξαπίνης μέγα ἐβρυχήσατο, ἔπειτα βρασμὸς ἐπ' αὐτῷ βιαιότατος ἐπεγίνετο, καὶ ἄνω μὲν ἡ γῆ πᾶσα ἀνεβάλλετο *primum enim repentinus quidam mugitus magno fragore intonabat, quem violentissima concussio sequebatur, & tota terra sursum attollebatur.* Et Trebellium Pollionem in Galieno: *Auditum præterea tonitruum terra mugiente non Jove tonante: Quo motu multæ fabricæ devoratæ sunt cum habitatoribus, multi terrore mortui.* Et Agathiam lib. 5. de terræ motu Constantinopoli sub Justiniano: ἦχός τις βαρὺς καὶ ἄγριος ὥσπερ χθονία βροντὴ ἐκ τῆς γῆς ἀναπεμπομένη, ἐπηκολούθει τῷ κλόνῳ καὶ ἐδιπλασίαζε τὰς ἐκπλήξεις *sonus quidam gravis atque immanis velut terrestre tonitru è terræ visceribus emissus succussionem subsequebatur, terroremque duplicabat.* Et Baronium ex Niceta ad A. 862. *Vox*

D *etiam & sonus inarticulatus è terra & mari emittebatur, qui cordibus hominum metum & horrorem injiciebat.* Et Bzovium ex scriptore anonymo ad A. 1202. *Hujus anni die 30. Maji fuit terræ motus* (in Phœnice) *quo vox etiam terribilis audita est incerto authore.* Meminit & Michaël Glycas Annal. 4. mugitus sub Arcadio Imp. per totos septem dies auditi maximo cum terræ motu.

Tale quid ævo rudiore in Samo contigisse reor, & solum in terræ motu disruptum cum fragore & mugitu; cujus causam prisci illi mortales cum non caperent, immania monstra sibi finxisse, quorum barritu scilicet terra diffinderetur. Utut sit, has fictitias feras Phœnices, quibus res erat perspectior, *neidas* appellarunt vero nomine: Omnino enim Phœnicibus *neid* vel ניד *nid* erat terræ motus, à verbo

E נוד *nud* quod in hoc argumento Hebræi & Syri passim adhibent. Sic Esa. 24, 20. *vacillando vacillabit terra ut ebrius* והתנודדה כמלונה *& commovebitur ut tugurium.* Et in Chaldæâ paraphrasi versu proxime antecedenti מנוד תנוד ארעא

mo-

movendo movebitur terra. Proinde in animalibus frustra quærantur *neides* quarum boatu terræ dissiliant & dissipentur, cum *neides* nihil sint aliud quam terræ motus. Itaque in Scriptura ניד *nid* נודה *nida* pro motu occurrit. Vide Job. 16, 5. Lam. 1, 8.

Terræ motum Sami futurum haustu aquæ è jugi puteo præsensisse ac prædixisse legitur vel Thaletis vel Pythagoræ præceptor Pherecydes Syrius. Rem referunt Cicero & Plinius suppresso loci nomine. Sed in Samo rem contigisse didici ex Maximo Tyrio, qui sermone tertio sic habet: Φερεκύδης σεισμὸν Σαμίοις προεμήνυσε *Pherecydes Samiis terræ motum prædixit.* Et ex Laërtio idem liquebit in vita Pherecydis, si modo Ψάμμῳ mutaveris in Σάμῳ, quomodo legendum probat doctissimus Casaubonus ex Porphyrio apud Eusebium.

Jam ad Ancæum redeo quem ex Argonautis omnibus solum Poëtæ commendant ab astrorum peritia. Orpheus:

> Ἀγκαῖος τ᾽ ἔμολε Πλευρώνιος, ὅς ῥα πορείας
> Οὐρανίας ἄστρων ἐδάη, κύκλους τε πλανήτας.
> *Venit & Ancæus cœli Pleuronius orbes*
> *Astrorumque vias animo indagare peritus.*

Illa scilicet tempestate Phœnicibus peculiare id fuit ut cursus suos dirigerent ex stellarum inspectione. Strabo lib. 16. *Sidonii cum multarum tum optimarum artium magistri perhibentur, adhac astronomiæ & arithmeticæ periti,* ἀπὸ τῆς λογιστικῆς ἀρξάμενοι καὶ τῆς νυκτιπλοΐας *ab arte calculatoria & nocturna navigatione facto initio.* Plinius lib. 5. c. 12. *Ipsa gens Phœnicum in gloria magna literarum inventionis & siderum, navaliumque ac bellicarum artium.* Propertius lib. 2. v. 989.

> *Quæritis & cœlo Phœnicum inventa sereno,*
> *Quæ sit stella homini commoda, quæque mala.*

Aratus de Cynosura in phænomenis:

> Τῇ δ᾽ ἄρα Φοίνικες πίσυνοι περόωσι θάλασσαν
> *Hac quoque Phœnices freti lata æquora sulcant.*

Germanicus in Aratum: *Arcturus minor à pluribus Phœnice &c. vocatur, quam Sidones aspicientes, continuo navigant.* Hyginus lib. 2. *Phœnices autem &c. observant, & hanc studiosius percipiendo diligentius navigare existimantur, & verè eam ab inventoris nomine Phœnicem appellant.* Lucianus in Icaromenippo: καθάπερ οἱ Φοίνικες, ἄστροις ἐτεκμαίρου τὴν ὁδὸν *Ut Phœnices ex stellis viam designabat?*

Unum addo de Ancæo, ab eo natum vulgatissimum proverbium:

> Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου.
> *Multa cadunt inter calicem supremaque labra.*

Quia jamjam potaturus ab apro interfectus est. Historiam ex Aristotele pluribus referunt Apollonii Scholiastes & Isacius in Lycophronem. Meminit & Heraclides in repub. Samiorum.

Samo proxima est *Icarus* vel *Icaria* insula, quæ Icario mari nomen dedit. Icarus id est איכר *Icar*; ad verbum *insula pascui.* Hæc etymologia quam quadret docebunt verba Strabonis lib. 10. ἡ μὲν οὖν Ἰκαρία ἔρημός ἐστι, νομὰς δ᾽ ἔχει

καὶ

A καὶ χρῶνται αὐταῖς Σάμιοι *Icaria quidem deserta est, sed pascua habet quibus utuntur Samii.* Tamen alia occurrit, quam huic merito præfero. *Icarus* olim *Ichthyusa* vel *Ichthyoessa* dicta est. Stephanus: ἐκαλεῖτο δὲ Μάκρις καὶ Δολίχη, καὶ Ἰχθυόεσσα. Plinius lib. 4. cap. 12. *Icaros ante vocata Doliche & Macris & Ichthyoessa.* Nempe propter piscium præstantiam & ubertatem. Ita asserunt multi veteres. Heraclides in politiis: Ἴκαρος ἡ νῆσος Ἰχθυοῦσσα ἐκαλεῖτο διὰ τὸ κάλλος τῶν ἐν αὐτῇ γινομένων ἰχθύων *Icarus Insula Ichthyusa vocabatur propter præstantiam piscium qui in ea sunt.* Athenæus lib. 1. cap. 24. Ἐκαλεῖτο δὲ ἡ Ἴκαρος πρότερον Ἰχθυόεσσα, διὰ τὸ ἐν αὐτῇ τῶν ἰχθύων πλῆθος *Vocabatur olim Icarus Ichthyoessa propter copiam piscium.* Eu-
B stathius in Boëoticâ pag. 131. Ἴκαρος γοῦν Ἰχθυόεσσα ἦν ὅτε ἐκαλεῖτο διὰ τοὺς ἐκεῖ πολυπληθεῖς ἰχθύας. *Fuit cùm Icarus Ichthyoessa diceretur, quia ibi pisces abundant.* Itaque ut Græce *Ichthyusa*, hoc est piscosa seu pisculenta à piscium ubertate; Ita Phœnice dicta est אי כורי *I-caure*, insula piscium; Unde Græcorum Ἴκαρος. Quomodo in Siciliâ ex חיק כורא *hec-caura*, id est sinus piscis seu piscosus, factum est *Hyccara.* Utrumvis etymon admiseris, repetito naufragio peribit fabulosus Icarus de quô Poëta,

Icarus Icariis nomina fecit aquis.

In Icario mari ad Austrum Icari *Patmus* est, quam, si nihil aliud, secessus certe D. Johannis qui scripsit Apocalypsin, non parum nobilitavit. Apoc. 1, 9. in Ara-
C bicâ paraphrasi per B scribitur בטמוס *Batmos.* Nomen habet à terebinthis. Syris enim terebinthus est בטמא *batmo*, ut Chaldæis בוטמא *butma*, ut Arabibus בטם *botmon.* Plurale est בטאם *botamo*, unde barbaris *bòtim* & *albotim.* Et ut Author est Dioscorides nascitur terebinthus in Judæâ, Syriâ, Cyprô, Libyâ, καὶ ἐν ταῖς Κυκλάσι νήσοις *& in Cycladibus insulis.* Quod sequutus Isidorus Orig. lib. 17. cap. 7. terebinthinam afferri asserit *ex Arabiæ partibus, atque Judæâ, & Syriâ, Cyprô, & Africâ, ex insulis quoque Cycladibus.* E quô numero est *Patmus* late sumpto vocabulo, quomodo illi sumunt. Sic terebinthorum in insulâ Co meminit Plinius lib. 11. cap. 23. Et alicubi in mari Ægeo describitur ab Antiphilo insula Τερεβινθώδης Anthol. lib. 1. cap. 58. Sed & circa Byzantium *Terebinthum* insulam memorant
D Nicetas, Zonaras, Curopalates & liber constitutionum: An eandem cum *Erebintho* Plinii in censu insularum Propontidis in fine lib. 6.?

E

CAPUT IX.

Phœnices in Chio, Lesbo & Tenedo.

MElicerta Palæmon in Tenedo cultus puerorum victimis. *Chios* non est *mastiche* Syris ut putat Isidorus. Lentiscus mastichem fundens, forte מציק *metsik* Phœnicibus Ἰξίνη spinæ g. unde mastiche, cur Arab *lama*. Mons *Pelinas* vel *Pilinæus* in Chio Multi scriptores emendati. *Pelinas* Phœnicibus mons פליא נחש *peli naas* stupendi serpentis propter draconem ibi latentem *Chia* vel *Chios* indidem, quia חויא *chiuja* est serpens Syris à longævitate. In Chio celebratur vinum *Aruisium* vel *Ariusium* ex promontorio cognomine, Ebr. הר ראש יין *mons capitis vini*, id est præstantissimi. *Psyra* id est בסירא *Bsira* despecta in vilitatis proverbium abiit. Lesbus in septem majoribus insulis semper censetur ultima. Inde השבוע *Esbu* septima Phœnicibus, & metropolis להשבוע *Lesbu*, à quâ tandem insula dicta. Cadmus in Lesbo id est Cadmilus. *Tenedos* non est Τένου ἕδος *Tenis sedes* ut volunt, sed insula טין אדום *tin edom* luti rubri ad figulinas. Tenedii olim *Asterii*. Cancri securigeri in Asterio vel Asserinâ promontorio id est הסרטן *Hassartan* cancri. Suidas emendatus. Vel Asterii ab הצתרי *Hassitri* id est origano. Tenedium origanum. Idem locus Antiphani tributus & Eubulo Zoili figmentum Alpheum è Tenedo fluere quô pertineat. Tenedia securis.

PHœnices in his insulis habitasse nusquam legimus. Sed tam obvias quis crediderit ab eâ gente neglectas quæ mare Ægeum toties pervagata est & in Bithyniam & Paphlagoniam usque per Hellespontum penetravit. Quid quod Cadmi nepos Inous Melicerta seu Palæmon jam inde ab heroum ævo in Tenedo tam impense colebatur, ut infando ritu pueri pro victimis illi offerrentur? Isacius in Lycophronem pag. 47. Ὁ Μελικέρτης ὁ τῆς Ἰνοῦς υἱὸς σφόδρα ἐτιμᾶτο ἐν τῇ Τενέδῳ ἔνθα καὶ βρέφη αὐτῷ ἐθυσίαζον. Quo hæc Cassandræ pertinent:

> Καὶ δὴ Παλαίμων δέρκεται βρεφοκτόνος
> Ζεύξαν αἰθύησι πλεκτάνοις ὅλοις
> Γραῖαν ξύνευνον Ὠγῆνος Τιτηνίδα.
> *Infanticida nunc Palæmon aspicit*
> *Fervere mergis funium implexu horridis*
> *Titane natam conjugem annosam Ogeni.*

Sensus est Palæmonem, qui puerorum victimis in Tenedo colebatur, videre Oceani conjugem (id est Thetidem seu mare) Græcorum navibus refertam ut magnâ mergorum catervâ. Denique Chios, Lesbos & Tenedos etiam in ipsis nominibus manifesta habent Phœnicismi vestigia.

De Chio res est confecta, si hæc Isidori vera sunt Orig. lib. 14. cap. 6. *Chios insula Syra lingua appellatur, eo quod ibi mastix gignitur: Syri enim mastichen chion vocant.* Sed Isidoro hac in parte haud quaquam assentior: Quia Chii nomen pro mastiche in Oriente tam est ignotum quam quod ignotissimum. Quin Hebræi & Arabes Græcam vocem usurpant. Sic Maimonides tractatu *Beracoth* cap. 9. 6. הוורד ומי הוורד והלבונה ומסטכי *rosa, & aqua rosaceæ, & thus, & mastiche.* Avicenna lib. 2. scribit מצטכי. Ita etiam Arabs Geographus Clim. 4. part. 4. ubi עלך אלמצטכי *gluten* seu *viscum mastiches* dicit in Samo colligi, Samû pro Chio usurpans. Mastichem è lentisco fundi notum est, vulnerato quotannis arboris trunco. Et legem Chiorum multi referunt, quâ jubetur abscissâ manu pœnas dare quis

A quisquis lentiscum *mastichem fundentem* exciderit. Proinde Phœnices putaverim lentiscum appellasse עץ מוציק *ets motsich* vel מציק *metsic*, id est *arborem fundentem*, atque inde factum nomen *mastices* ut scribit Plinius. Fuit & spinæ species, quam Theophrastus ἰξίνην vocat, è quâ stillabat mastiche. An eadem quæ *lama* Arabum de quâ Plinius lib. 12. cap. 17. *Ergo transit in masticen, quæ & ex aliâ spinâ fit in Indiâ, itemque in Arabiâ lamam vocant.* Saltem par ratio nominis. Nam ut Arabice לאם *lama* verbum est res divulsas agglutinare & facere ut coalescant. Ita ἰξίνη factum ab ἰξὸς, i. e. viscus aut gluten. Ἰξίνην docti putant esse chamæleonem de quô Dioscorides: ἰξίαν τοῦτον ἐκάλεσαν, διὰ τὸ ἔν τισι τόποις ἰξὸν

hist. plant. l. 7. c. 4. & l. 9. c. 1.

l. 3. c. 8. al. 10.

B εὑρίσκεσθαι πρὸς τὰς ῥίζας αὐτοῦ, ᾧ καὶ ἀντὶ μαστίχης χρῶνται αἱ γυναῖκες. Quod Plinius ita reddidit lib. 22. cap. 18. *Chamæleonem aliqui ixiam vocant, &c. Quibusdam in locis viscum gignit album sub alis foliorum &c. Hoc ut mastice utuntur mulieres.* An *Chion* & *ixian* propter soni vicinitatem promiscue sumpserit Isidorus non satis scio. Utut sit, Chion Syris esse mastichen, & Chion insulam inde appellari merum somnium est. At Chii nomen esse Syrum aliâ ratione docebo.

Chii mons altissimus *Pelinæus* est. Strabo lib. 14. Πελιναῖον ὄρος ὑψηλότατον τῶν ἐν τῇ νήσῳ *Pelinæus mons eorum qui in insulâ sunt altissimus.* Ælianus scribit Πελιναῖον de animal. lib. 16. cap. 39. Ita etiam Pindari Scholiastes Pyth. 10. Unde Πελιναῖος ὁ Ζεὺς ἐν Χίῳ *Pelinnæus Jupiter in Chio* apud Hesychium & Phavorinum.

C Stephanus igitur, ubi de *Pelinna* urbe Thessaliæ in Phthiotide à *Pelino* nominatâ, haud dubie scripserat: ἔστι δὲ καὶ Πελιναῖον vel Πελινναῖον ὄρος Χίου, non Πελληναῖον ut hodie legunt. Quid enim ad Pelinnam mons Pellenæus? Id vere observatum à magno Salmasio. Ut & in Dionysio Periegete, pro eô quod vulgo legitur,

Καὶ Χίος ἠλιβάτου Πελλιναίου ὑπὸ πέζαν,

rescribendum ἠλιβάτοιο Πελιναίου: Ita enim legisse Festum docet versio:

Tumque Chius patulæ prospectans arva Pelinnæ.

Eustathius in scholiis habet ὄρος τὸ Παλιναῖον, quod itidem pro Πελιναῖον. Et Lucius Ampelius *montem Chii Pelinnam.* Itaque etiam apud Plinium in Chii descriptione legendum: *Montem habet Pelinæum*, non *Pellenæum*. Sub hoc monte ve-

D tustissimæ Chiorum historiæ referunt quondam latuisse draconem portentosæ magnitudinis, qui insulares aliquandiu territavit sibilis suis, donec sylvâ circa latibulum accensâ absumeretur. Rem ita narrat Ælianus ubi supra: Λέγουσι γοῦν καὶ οἱ τὰς ὑπὲρ τῆς Χίου συγγράψαντες ἱστορίας, γενέσθαι ἐν τῇ νήσῳ περὶ τὸ ὄρος τὸ καλούμενον Πελιναῖον, ἐν αὐλῶνί τινι δασεῖ καὶ δένδρων ὑψηλῶν πεπληρωμένῳ, δράκοντα μεγέθει μέγιστον, οὗπερ καὶ τὸ σύριγμον ἐπεφρίκασιν οἱ τὴν Χίον κατοικοῦντες. Οὔκουν οὐδὲ ἐτόλμων τινὲς ἢ τῶν γεωργούντων ἢ τῶν νεμόντων πλησίον γενόμενοι καταγνῶναι τὸ μέγεθος, ἀλλὰ ἐκ μόνης τῆς σύριγγος πελώριόν τι καὶ ἐκπληκτικὸν τὸ θηρίον εἶναι ἐπίστευον. *Ajunt qui de Chiorum rebus historias conscripserunt, in eâ insulâ circa montem quem Pelinnæum vocant, in opaca quadam valle & proceris arboribus referta, draconem fuisse immen-*

E *sæ magnitudinis, cujus vel solum sibilum Chii perhorrescerent. Ita ut neque agricolæ neque pastores accedere auderent ut ejus magnitudinem propius intuerentur. Sed tantum ex sibilo conjectarent immanem quandam & terribilem esse belluam.*

 Sequi-

Sequitur arbores vento collisas ignem concepisse, quô intercepta bellua cum conflagrasset, solum caput & ossa quædam stupendæ molis ex incendio superfuisse, ex quorum indicio Chii deprehenderint quam vastum fuerit animal. A

A dracone tam immani Chii mons quem diximus, Phœnicio sermone vocatus est mons פליא נחש *Peli-naas*, id est *stupendi serpentis*. Unde primo Græce Πελίνας & Πελιναῖος, ut habetur apud Strabonem: Deinde duplicato N Πελίννας & Πελινναῖος, tanquam deducto nomine à Thessaliæ urbe *Pelinna* vel *Pelinnæo*, de quâ Pindarus Pythiâ decimâ. Ubi scholiastes, Πελινναῖον πόλις Θεσσαλίας ἡ πατρὶς τοῦ νικηφόρου, ἀφ' ἧς καὶ τὸ ἐν Χίῳ ὄρος ἐκλήθη *Pelinnæum, urbs Thessaliæ victoris patria, à qua etiam dictus est mons Chii.* Quanquam illa ipsa dici potuit *Pelina* vel Pelinæum, à conditore *Pelino*. Ita enim vocat Stephanus: Πέλιννα, inquit, πόλις Θεσσαλίας ἐν τῇ Φθιώτιδι, κέκληται ἀπὸ Πελίνου τοῦ Οἰχαλιέως *Pelinna, urbs Thessaliæ in Pthiotide, cui nomen est à Pelino Oechaliensi.* Livius *Pellinam* vocat. Utut sit, non video quid Thessaliæ urbs *Pelinna* vel *Pelina* commune habeat cum Chii monte *Pelinna* tam procul inde dissitô. Itaque montem ab urbe nomen duxisse merum figmentum, & nostra observatio verissima est. B

Quin ab hoc eodem serpente tota insula *Chia* vel *Chios*, dicta. Utrumque legitur in Plinio: *Chios*, inquit, *libera quam Æthalicam Ephorus prisco nomine appellat, Metrodorus & Cleobulus Chiam à Chione nympha, aliqui à nive.* Scilicet. Imo *Chia* est Syrum חויא *chivja* quod serpentem sonat. Itaque insula *Chia* est insula serpentis. Ex חויא *chivja* v consonum à Græcis est necessario omissum, ut in Ἰάω ex יהוה *Javo* Dei nomine tetragrammato. Serpentem à longævitate Syri sic vocant, quia senectutem quotannis exuere creditur, & vitam sic producere in multos annos. Horus Apollo lib. 1. cap. 2. Καθ' ἕκαστον γὰρ ἐνιαυτὸν τὸ γῆρας ἀφεὶς ἀποδύεται. Statius lib. 4. Thebaidos: C

> — *liber senio & squallentibus annis*
> *Exutus lætisque minax interviret herbis.*

Plura vide apud Aristotelem, Theophrastum, Plinium & alios.

In Chio celebratur vinum *Aruisium*. Plinius de vinis transmarinis lib. 14. cap. 7. *In summa gloria fuere Thasium Chiumque. Ex Chio quod Aruisium vocant.* Virgilius in Daphni: D

> *Vina novum fundam calathis Arvisia nectar.*

Silius lib. 7.

> *Tmolus, & ambrosiis Arvisia pocula succis.*

Græci Ἀρειούσιον appellant: Plutarchus in Epicurum: Λαΐδι συγχυθέντας, καὶ πιεῖν οἶνον Ἀρειούσιον *Laide frui & bibere vinum Ariusium.* Athenæus lib. 1. cap. 25. χαριέστερος δ' ἐστὶν ὁ Χῖος, καὶ τοῦ Χίου ὁ καλούμενος Ἀρειούσιος *Gratius est vinum Chium, & ex Chio quod Ariusium vocant.* Sed & regio Ἀρειουσία. Strabo lib. 13. in descriptione Chii: εἶθ' ἡ Ἀρειουσία χώρα, τραχεῖα καὶ ἀλίμενος, σταδίων ὅσον τριακοσίων (Steph. τριάκοντα) οἶνον ἄριστον φέρουσα τῶν Ἑλληνικῶν. *Deinde Ariusia regio, aspera & importuosa, trecentorum* (imo *triginta*) *circiter stadiorum, vinum ferens omnium Græcanicorum optimum.* Pro Ἀριουσία in Stephano male scribitur Ἀρσουσία *Arsysia*. Romani *Aruisiã* dixe- E

A dixerint. Servius: *Arvisia autem id est Chia, à promontorio Chii insulæ Arvisio.* Vibius: *Arvis* (lege *Arvisius*) mons *in insula Chio unde vinum Arvisium.* Arvisium vel Ἀρεισιον Phœnicibus erat הר ראש יין (*Har-ros-jain*) *mons capitis vini.* Caput vini Phœnicia phrasi est præstantissimum vinum. Tale ראשי בשמים *capita aromatum*, id est præstantissima aromata Cant. 4, 14. ראש מר *caput myrrhæ*, LXX. τὸ ἄνθος σμύρνης *flos myrrhæ* Exod. 30, 23. בראש כל בשם *capite omnis aromatis*, id est præstantissimo quoque aromate Ezech. 27, 22. שמן ראש *oleum capitis* id est præstantissimum Psal. 141, 5.

A Melæna Chii promontorio ad occasum stadiis L vel ut alii LXXX. distat B insula *Psyra* nomine, *quæ quoniam est perpusilla & ignobilis, in contemptum ac vilitatis proverbium abiit, ut quæ sordide parumque magnifice fierent Psyrice facta dicerentur.* Ita Erasmus. Et è veteribus Stephanus: Λαμβάνεται δὲ ὄνομα ἐπὶ εὐτελείᾳ, διὰ τὸ εὐτελέστατην εἶναι τὴν νῆσον *usurpatur ejus nomen cum de re vili agitur, quia vilissima est insula.* Suidas: λέλεκται δὲ ἐπὶ τῶν εὐτέλειαν σημαινόντων *etiam de iis dicitur quæ vilitatem significant.* Sic in Cratino, Ψυρᾷ τὸν Διόνυσον ἄγοντες *in Psyram Bacchum agentes.* Item: Ψυρᾶτε τὴν Σπάρτην ἄγεις *in Psyram Spartam agis.* Vide Stephanum & Suidam & Eustathium in lib. 3. Odyss. cui παρὰ Ψύρα τὸν Διόνυσον ἄγειν *ad Psyra Bacchum deducere* est ἐν οὐδενὶ τίθεσθαι τὸν Διόνυσον, *Bacchum nihili habere.* Psyra igitur vocem esse Phœniciam nemo negaverit qui sciet C בסירא *bsira* Chaldæis & Syris idem esse quod εὐτελῆ, vilem nempe & despicabilem. Sic in Abdia vers. 2. בסיר את לחדא (*bsir ath lachada*) *contemptus es valde.* Et Jerem. 22, 28. בסירא (*bsira*) *despectus* in Chald. paraphrasi respondet Hebræo נבזה. Radix בסר *bsar* est despicere. Nulla est vox usitatior.

Erasm. adag. 1994.

Jam ut eruatur *Lesbi* etymon, sciendum est veteres meminisse passim septem majorum insularum in mari mediterraneo: In quarum dimensione quamvis parum sibi constent, tamen in eo conveniunt quod Lesbon semper censent septimo loco. Scylax in Periplo, capite de magnitudine insularum: Μεγίστη Σαρδώ, δευτέρα Σικελία, τρίτη, Κρήτη, τετάρτη Κύπρος, πέμπτη Εὔβοια, ἕκτη Κύρνος, ἑβδόμη Λέσβος. *Maxima Sardinia, secunda Sicilia, tertia Creta, quarta Cyprus, quinta Eubœa,* D *sexta Corsica, septima Lesbus.* Et Poëta vetus anonymus in Eustathio. (Is est Alexius Comicus, ut ex Constantino Porphyrogeneta didici in Siciliæ themate.)

Τῶν ἑπτὰ νήσων ἃς ἔδειξεν ἡ φύσις
Θνητοῖς μεγίστας, Σικελία μὲν, ὡς λόγος,
Πρώτη μεγίστη, δευτέρα Σαρδὼ, τρίτη
Κύρνος, τετάρτη δ' ἡ Διὸς Κρήτη τροφὸς,
Εὔβοια πέμπτη στενοφυὴς, ἕκτη Κύπρος,
Λέσβος δὲ τάξιν ἑβδόμην λαχοῦσ' ἔχει.
Septem insularum quas haberi maximas
Natura voluit, Sicula magnitudine
E *Prima est, secunda Sardo, Cyrnus tertia,*
Et quarta magnum Creta quæ tulit Jovem,
Eubœa stricto limite in quinto ordine,
Cyprusque sexto est, atque Lesbus septimo.

Et Aristoteles aut ut alii Nicolaus Damascenus lib. de mundo cap. 3. ubi de majoribus insulis: Καὶ τούτων αἱ μὲν ἀξιόλογοι 1. Σικελία, 2. καὶ Σαρδὼ, 3. καὶ Κύρνος, 4. καὶ Κρήτη, 5. καὶ Εὔβοια, 6. καὶ Κύπρος, 7. καὶ Λέσβος. Quod sequutus Apuleius, nisi quod pro Cyrno vel Corsica perperam habet Peloponnesum: *Ipsarum verò insularum quæ sunt in nostro mari dignæ memoratu, 1. Trinacria est, 2. Eubœa, 3. Cyprus, atque 4. Sardinia, 5. Creta, 6. Peloponnesus, 7. Lesbus.* Ita Balearium alteram Timæus apud Strabonem lib. 14. maximam insularum esse asserit μετὰ τὰς ἑπτὰ, 1. Σαρδὼ, 2. Σικελίαν, 3. Κύπρον. 4. Κρήτην, 5. Εὔβοιαν, 6. Κύρνον, 7. Λέσβον. Quem sequutus Diodorus lib. 5. pag. 206. easdem insulas recenset hoc ipso ordine, nisi quod Sardiniæ suam Siciliam jure merito præponit. Inde, ut quidem conjectamus, Lesbus insula *Esbuith* & contractè *Esbu* id est septima dicta est à Phœnicibus, voce deflexa ex Ebræâ השביעית *hassebiith*, quomodo in Damascio, ap. Photium auth. 242. Phœnicium *esmun* vel ἐσμοῦνος octavus ex Ebræo השמיני *hassemini*. Ex quo factum ut præfixo *lamed* להשבוע *lesbus* diceretur urbs insulæ metropolis, id est *Ad septimam* supp. *insulam*: Qua nominum forma nihil frequentius àpud Pœnos. Sic *Ad septem aras, Ad septem fratres, Ad septimam, Ad decimam septimam, Ad tres insulas, Ad sex insulas*, vel Africæ vel Hispaniæ loca sunt. Ita *Lesbus* primo solum oppidi fuerit nomen, unde postmodum etiam insula fuerit appellata, quod his verbis asserit Stephanus: ἦν δὲ πεντάπολις ἡ Λέσβος μίαν ἔχουσα τῶν πέντε τὴν Λέσβον, ἀφ' ἧς ἡ ὅλη νῆσος Λέσβος ἐλέγετο *Lesbus in quinque urbibus unam habuit Lesbum nomine, à qua insula universa Lesbus appellata est.* Hinc Hesychius: Λέσβος, νῆσος καὶ πόλις *Lesbus, insula & urbs.*

Cadmum Phœnicium in Lesbo habitasse non nemo colligit ex his Lycophronis:

> Ὡς μήποτε Κάδμος ὤφελ' ἐν περιρρύτῳ
> Ἴσσῃ φυτεῦσαι δυσμενῶν ποδηγέτην.
> *Utinam futurum Cadmus hostium ducem*
> *Te nunquam in Issa procreasset insula.*

Ibi enim Issa est Lesbos quæ Issa dicitur de nomine unius quinque urbium. Hesychius, Ἴσσα, ἡ Λέσβος τὸ πρότερον. Sed Cadmus ille est Cadmilus seu Mercurius Cabirorum unus, de quo dicetur in Samothrace. Prylin is in Lesbo genuit qui Græcis Trojanorum consilia, & rationem capiendæ per equum Trojæ aperuit. Vide Isacii scholia.

Tenedos dici putatur, quasi Τένου ἕδος *Tenis sedes*, à Tene quodam quem Cycnus pater à noverca concitatus cum arca inclusum in mare projecisset, is ad insulam Leucophryn ejectus est, & ab incolis Rex creatus, & post obitum pro Deo cultus. Atque inde factum ut Insula pro Leucophry Tenedos appellaretur. Ita referunt Aristoteles & Heraclides in politiis, Strabo lib. 13. Diodorus lib. 5. Pausanias in Phocicis, Plutarchus in Hellenicis, Conon apud Photium, Servius in lib. 2. Æneidos, Eustathius in lib. 1. Iliad. Isacius in Lycophronem, Suidas in Τενέδιος ἄνθρωπος, Stephanus, Phavorinus, alii. Et Tenem à Tenediis relatum fuisse in Deos docent hæc Ciceronis lib. 3. de natura Deorum: *Jam vero in Græcia multos habent ex hominibus Deos, Alabandum Alabandi, Tenedi Tenem*, &c.

Et

A Et lib. 1. in Verrem: *Tenedo Tenem ipsum, qui apud Tenedios sanctissimus Deus habetur, qui urbem illam dicitur condidisse, cujus ex nomine Tenedus nominatur &c.* Et templi in ejus honorem erecti meminerunt Plutarchus & Heraclides, unde tibicines excludebantur propter Molpum tibicinem qui Tenem accusaverat. Nec fas erat in eo proferre, nomen Achillis, à quo fertur esse interemptus.

Tamen hanc fabulam non esse ex ultima vetustatis memoria repetitam ex eo colligere est quod de Tene nil quicquam habetur apud Poëtas vetustiores: Sed nec in Apollodoro, Hygino, Palæphato, & mythologorum aliis. Nec à Tene fieret Τένεδος sed Τενούεδος, ut Μοψουεστία, Ταυρόκερας, Κριουμέτωπον, Ἱππουκρήνη. Neque enim fert Græcæ linguæ genius ut aliter coalescant substantiva cum substantivis. Denique Τένεδος vel Τενούεδος neutrum esset non fœmininum. Sed fingenda fuit hæc fabula, quia pudebat Tenedios nescire suas origines, & rationem nominis sui.

At Phœnices si consuluissent, insulam suam didicissent *Tenedum* dici, quasi insulam טין אדום *Tin-edom*, id est *luti rubri*, cujus plurimus in figulinis usus. Quia in Tenedo celebres fuere figulinæ, unde Tenedia vasa in magno pretio apud veteres. Quod Plutarchus in libro de vitanda usura, & ex eo Aristophanis Scholiastes in Nubibus Act. 4. Scen. 3. his verbis docent: τὴν δὲ τράπεζαν ἡ καλὴ Αὐλὶς ἢ Τένεδος ἀντικοσμήσει τοῖς κεραμεοῖς καθαρωτέροις οὖσι τῶν ἀργυρῶν *At mensam* C *amœna Aulis vel Tenedos figulinis instruet vasis, quæ argenteis mundiora sunt.* אדום *adom* vel *edom* pro rubro sumi vel pueri sciunt. Et טין *tin* vel טינא *tina* pro luto figuli passim occurrit in paraphrastis. Vide Chaldæum Es. 29, 16. & Jer. 18, 4. 6. Syrum etiam & Arabem Rom. 9, 21. &c. Ex טין אדום *Tin-edom* factum *Tenedos*, quomodo λαὸς vel λεὼς populus ex לאום *leom*.

Tenedii olim *Asterii* dicti. Hesychius Ἀστέριοι, οἱ πρῶτοι τὴν Τένεδον κατοικήσαντες *Asterii, qui primi Tenedum incoluerunt.* Nempe ab *Asterio* Tenedi loco de quo Plutarchus, in libro de Pythiæ oraculis: Σελινούντιοι ποτὲ χρυσοῦν σέλινον ἀναθεῖναι λέγονται, καὶ Τενέδιοι τὴν πέλεκυν ἀπὸ τῶν καρκίνων τῶν γινομένων περὶ τὸ καλούμενον Ἀστέ- D ριον παρ' αὐτοῖς; μόνοι γὰρ, ὡς ἔοικεν, ἐν τῷ χελωνίῳ τύπον πελέκεως ἔχουσι *Selinuntii quondam aureum apium dedicasse dicuntur, Tenedii securim à cancris qui apud eos nascuntur ad locum cui Asterio nomen; Soli enim in testa formam securis expressam habent.* Suidas paulo aliter: Ἀστερεῖνα, τόπος ἐν Τενέδῳ, ἔνθα ποταμίσκος, ἐν ᾧ καρκῖνοι τὰ χελώνια διηρθρωμένα ἐπίπλοιον (lege ἐπίπλειον) ἔχοντες, καὶ πελέκει ἐμφερῆ διὸς ξυνήγορος. *Asserina, locus in Tenedo ubi fluviolus est, in quo sunt cancri qui testas habent ut plurimum ita formatas ut securim referant.* Ridicule vir doctus χελώνια *chelas* explicat, & ἐπίπλοιον *navem*: quod nos mutavimus in ἐπίπλειον, quia series orationis ita postulat. Sed & pro Ἀστερεῖνα legendum Ἀστέριον, ut ex Plutarcho colligimus. Rursus *Asterion* trajectis literis putaverim esse deflexum ex cancri nomine Phœnicio הסרטן *hassartan.* Nihil apud Græcos tam frequens E quam hujusmodi trajectiones in peregrinis nominibus. Nec fortasse displicebit quod olim conjectabamus tam *Asterios* pro Tenediis quam *Asterium* Tenedi locum dici ab Ebræo חצתרי *hassitri*, id est origano. Nam eos falli qui saturciam red-

Suid. in Τενέδος.

reddunt, abunde docent illi ipsi ad quos provocant, Baal Aruch scilicet, & glossator Talmudicus, quibus Ebræum צתרי *sitri* id ipsum est quod Arabicum צעתר *satar*. Arabice autem צעתר vel סעתר esse origanum constat ex Lexicographis & Avicennæ definitione lib. 2. Can. pag. 221. Tenedium porro origanum quam fuerit in pretio docent hæc Eustathii in Iliad. λ. pag. 814. Πεφάσται ἐν κρομμύοις τὸ Σαμοθρᾴκιον παρὰ Ἀντιφάνει, καθὰ καὶ τὸ Κύπριον νᾶπυ, καὶ τὸ Μιλήσιον κάρδαμον, καὶ ὁ Ὑμήττιος θύμος, καὶ τὸ Τενέδιον ὀρίγανον *Celebratur ab Antiphane in cepis Samothracia, ut & Cyprium sinapi, & Milesium nasturtium, & thymus Hymettius, & Tenedium origanum.* Ipsamet verba Antiphanis legere est in Athenæo lib. 1. cap. 22. & in Julio Polluce lib. 6. cap. 10. §. 2. Qui tamen, quod mirere, ea non citat ex Antiphane, sed ex Eubuli Glauco.

Strab. lib. 6.

Idem ille Zoilus qui Homerum suggillat ut μυθόγραφον, in Tenediorum encomio scripsit fabulam putidissimam, nempe Alpheum fluvium Elidis ἐκ Τενέδου ῥεῖν *è Tenedo fluere*. An quia Tenedi fluviolus quem diximus Alpheo erat cognominis? Nempe Ebræum חלף *halaph* inter cætera idem significat quod כרת amputare & succidere. Vide Job. 10, 17. & 11, 10. & Es. 2, 18. unde חליפה *halipha* excisio Job. 14, 14. מחלפים *mahalaphim* cultri Esdr. 1, 9. ut Talmudicis חלופות *hilluphoth*; & Arabice חלף *halph*, cultri acies, item securis, bipennis. Inde Phœnices Tenedi fluviolum חלפין *halphin*, vel חלפי *halphe* id est securium appellasse verisimile est propter cancros illos securigeros de quibus supra Plutarchus & Suidas: Atque id Græcos facili lapsu in Ἀλφειὸν mutasse. Indidem est ortus sermo de Tenediis securibus, quem cum non intelligerent alio detorserunt fabularum architecti; Ac si Τενέδιος πέλεκυς *Tenedia securis* dicatur ἐπὶ τῶν ἤτοι πικρῶς ἢ καὶ μᾶλλον συντόμως ἀποκοπτόντων τὰ ζητήματα *de iis qui rigide aut præcise nimis lites judicant*, propter Tenedi regulum qui legem de adulteris securi feriendis in proprium filium strinxit: Aut alium qui securim in ipso tribunali gestabat, qua reos statim feriret; Aut denique propter Tenem ipsum, qui patrem in hanc insulam appulsurum repulit, & navis ab arbore aut saxo religatæ funes securi præcidit. Eodem pertinuisse volunt securim in Tenediis numismatibus incisam, & quod Apollo Tenedius fuit bipennifer. Vide Pausaniam in Phocicis, & Suidam ubi supra, & Aristotelem apud Stephanum.

CAPUT X.

Phœnices in Bithyniâ & Paphlagoniâ.

PHœnix coloniam in Bithyniam deduxit, quæ prius Mariandyna. ***Bithynia*** vel à בטן vel à ביתן, interior regio, intra Propontidis angustias. Scaliger notatus. Bithyniam etiam Pontum dici. Phœnicie בטנא ***Botno***. בטנים ***botnim*** proprie pistacia Gen. 43, 11. primas in nucibus obtinent. Unde Persis ***bistacia***, quia Rex ***bistax***. Pistacium Syriæ pæne peculiare. ***Batna*** prope Berrhoeam inde dictæ. A ventre prominente בוטן ***boten*** pistacium. Amygdalis simile. Posidonius emendatus. Nicander notatus. Arbor pistacii terebintho similis est. Inde terebinthus pro pistacio, in Talmude & Græcis. Palladius emendatus. Et Arabs Mosis interpres. בטנים alii σφονδίλους, alii avellanas, alii pistacia exponunt. Pro avellanis quandoque sumi. Pontus inde terra בטנא ***Botno*** ab ubertate avellanarum, unde ***Pontica*** dicuntur, Ebr. פונדקין ***Pondekin***, Arab בנדק ***Bondok***. ***Heracleotica*** idem. A Phœnice septimus Bithyniæ Rex ***Phineus*** Argonautis æqualis. Pronectus Bithyniæ urbs à Phœnicibus condita ubi sita & unde dicta. A Phineo ***Phineum*** & ***Phinopolis***, quæ duplex ut quidam volunt, una in Thraciâ, altera in Asiâ. Phœnice insula in sinu Mariandynorum. Paphlagonia à ***Paphlago***, vel à Phalego potius, quasi פאת פלג Phalegi ditio. Sesamus urbs à Phineo condita. Eadem ***Damatris***. Imo ***Amastris*** ab ***Amastri*** Darii nepte. Sesami nomen unde. Cares cum Phœnicibus Sesamum condiderunt. Iidem in Tanais ostio. Carum portus & Carnia inter Istrum & Bosphorum.

IDem Phœnix Cadmi frater à quô Phœnicem dici volunt, colonos deduxisse legitur in Bithyniam. Eusebius Chron. lib. 1. pag. 28. Βιθυνία ἐκτίσθη ὑπὸ Φοίνικος, ἡ πρὶν Μαριανδυνή, id est interprete Hieronymo ad numerum Eusebianum DXCIV. *Bithynia condita est à Phœnice, quæ primum Mariandyna vocabatur.* In quem locum Scaliger miratur pro Mariandyna vocatam esse Bithyniam, ex quô ἐκτίσθη ὑπὸ Φοίνικος. *Hoc*, inquit, *ego crederem, siquidem ὁ κτίστης vocabatur* Βιθυνός. *Alioqui* ἀπὸ τοῦ κτίστου Φοινικία *potius quam* Βιθυνία *dicenda fuit.* A situ respondeo non à conditore dici. בטן *beten* Hebræis est venter: Et Arabice באטן *bátin* interius sonat. Sic Eph. 3, 17. פי בשרכם אלבאטן *in homine vestro interiore.* Psal. 50. al. 51. 7. *Docuisti me* בואטן *interna mysteriorum sapientiæ tuæ.* Id ipsum Phœnicibus fuit בטין *betin* ut conjectamus. Et inde בטיניא *Betinia*, vel ut Græci efferunt Βιθυνία dici potuit regio interior. Quid quod etiam Hebraice מבית intrinsecus significat, & ביתן *bithan* interius. Unde Esth. 1, 5. גנת ביתן à Chaldæo interprete redditur גנתא גואה *hortus interior*. Itaque Bithyniæ nomen tam commode potest inde deduci quam ex באטן *batin* de quô supra. Bithynos enim interiora occupasse veteres docent. Mela lib. 1. c. 19. *Interius Bithyni sunt & Mariandynei.* Plinius lib. 6. cap. 32. *Tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni.*

Bithynia etiam Πόντος *Pontus* dicitur, ut ex Ptolemæo & aliis constat, atque inde *Pontus* mare proximum & tandem mare quodvis. Πόντος id est Phœnicie בטנא *botno*. T & N à Græcis transposita sunt ut mollior esset sonus, ut S & R in Βύρσα pro *Bosra*. בטנא *botno* vel *botna*, Hebræis בטן *boten*, unde plurale בטנים *botnim* Gen. 43, 11. proprie est pistacium. Falluntur Scripturæ interpretes quotquot aliter reddunt. Ibi Jacobus jubet filios ut è Judæâ in Ægyptum ferant מזמרת ארץ fructus terræ laudatissimos, & in iis recenset בטנים *botnim*. Nempe in nucibus pistacia facile primas obtinent. Nihil esse jecori nihil stomacho amicius testantur

Ptol. l. 5. c. 1.

tur Medicorum filii: Et præcipuam esse vim contra venena & serpentum ictus. Sed & ratione saporis amygdalo præfert Theophrastus. Et inter ciborum delicias quas in jejuniis exquirebant monachi vitæ lautioris, pistaciorum meminit Hieronymus in epist. ad Nepotianum. Omnium denique fructuum optimum esse pistacium post R. Mosem asserit Arabs Pandectarius. Itaque ut *βασιλικὰ κάρυα* basilicæ sive regiæ nuces Græce dicuntur juglandes propter molem, ita has potiori jure Persæ ratione præstantiæ regias appellarunt. Id enim esse *bistacia* (quomodo scribunt Posidonius, Athenæus & Suidas) facile agnoscet, quisquis sciet à Persis Regem dici *bistaca*. Hesychius: βίσταξ ὁ βασιλεὺς παρὰ Πέρσαις. Præterea pistacium fructus est Judææ & Syriæ pæne dixero peculiaris: Posidonius Athenæi lib. 14. Φέρει ἡ Συρία τὸ καλούμενον βιστάκιον. *Fert Syria quod vocatur bistacium.* Dioscorides lib. 1. Πιστάκια τὰ μὲν ἐν Συρίᾳ γινόμενα *Pistacia quæ quidem in Syriâ generantur.* Plinius lib. 13. cap. 5. *Syria peculiares habet arbores, in nucum genere pistacia nota.* Galenus lib. 8. simpl. Πιστάκιον ἐν Συρίᾳ πλεῖστον γίνεται *Pistacium in Syriâ multum provenit.* Serapio: *Pistoch sunt fructus qui veniunt de Damasco.* Adde Geographum anonymum sub Constantio qui psittacium nominat inter Syriæ fructus eximios. Ideo à pistaciis dicta est urbs בטנים in tribu Gad Jos. 13, 26. ubi LXX. βοτανὶμ; Et בטן in tribu Aser Jos. 19, 25. Et *Batnæ* urbs prope Berrhoeam, quam tam pulchre describit Julianus apostata epist. 27. ad Libanium. Neque vero Galenum fugit pistacia uberrime provenire circa Syriæ Berhoeam: Γεννᾶται μὲν (inquit lib. 2. aliment.) κατὰ τὴν μεγάλην Ἀλεξάνδρειαν ταῦτα, πολὺ πλείω δὲ ἐν Βεῤῥοίᾳ τῆς Συρίας. Sed & hoc valde observandum est, pistacium Hebraice בטן *boten* à ventre dici, quasi fructum γαστρώδη seu ventriosum dixeris, quia Hebræis ut jam ante diximus בטן *beten* est venter. Proinde nomen aptius pistaciis indi non potuit, si formam consideremus. Illis enim ab unâ parte venter prominet, quod malo Dalechampii verbis describere quam meis: *Pistacia*, inquit, *nuces sunt figuræ oblongæ, acuminatæ supra, ab unâ parte tumidiore, & in angulum desinente, VENTRE PROTUBERANTES.* Hæc igitur est Hebræi nominis origo certissima. Etiam in eo aliquid momenti est, quod in Jacobi verbis, cum שקדים, id est amygdalis, junguntur בטנים *botnim*. Nam amygdala & pistacia sunt fructus congeneres: Itaque etiam Dioscorides de utrisque conjunctim egit. Et pistacium à Theophrasto describitur ὅμοιον ταῖς ἀμυγδάλαις hist. plant. lib. 4. cap. 5. Quô eodem referendum quod apud Athenæum ubi supra scribit Posidonius bistacion esse μάκρον, παρεμφερῆ τοῖς δακρύοις. Nam pro δακρύοις haud dubie legendum καρύοις id est amygdalis. Κάρυα enim sæpe esse amygdala alibi multis probo. Tamen pistacium amygdalo solo fructu est simile, non etiam arbore, ut vult Nicander. Sive is scripserit ut citat Athenæus,

Dalech. hist. plant. l. 3. c. 27.

Πιστάκια ἀκρεμόνεσσιν ἀμυγδαλέοισιν ὅμοια.

vel ut nos hodie legimus in theriacis vers. 891.

Πιστάκια ἀκρεμόνεσσιν ἀμυγδαλόεντα πέφανθαι.

Neque enim pistacii arbor amygdalum sed terebinthum refert. Dalechampius: *Tota arbor terebintho similis est.* Et Matthiolus qui profitetur se vidisse non semel

A in variis Italiæ locis: *Est hæc totâ facie terebintho similis*. Inde est quod apud Syros nomina sunt valde vicina. Nam בוטנא *botna* vel *butna* est pistacium, & בוטמא *butma* terebinthus. Quin promiscue usurpantur: ut in Talmudis Hierosolymitani tractatu *Cilaim* cap. 1. ארם נוטע לוזים ובוטמין מה נפק פסתקין *Si quis amygdalis terebinthos inserat, quid prodit ex illis? pistacia*. In his verbis est certo certius non posse intelligi veras terebinthos. Nam utut amygdalo terebinthus inseratur, tamen ex eô nil quicquam prodit quam terebinthi fructus, qui nux non est sed granum. Arabes vocant חַב חַצְרַא & Hebræi גרגיר ירוק *granum viride*. Quid igitur? Terebinthi quas amygdalis insitas Talmudici pistacia ferre asserunt

B sunt ipsæmet pistacii arbores quę terebinthi vocantur, quia terebintho sunt simillimæ. Has enim amygdalo inseri discimus ex Palladio, qui sic habet lib. 11. tit. 12. de pistacio: *Inseritur terebintho mense Februario vel Martio: At alii AMYGDALO INSERI posse firmarunt*. Et rursus in carmine de insitione:

> *Quin & amygdaleos subeunt pistacia ramos,*
> *Et meritum majus de brevitate petunt.*

Legebatur, *Et debitum majus*, nullo sensu, & versu repugnante: Id mutavi in *Et meritum*. Vult pistacium amygdalo insitum majoris fieri, etsi arbor sit minus procera. Nec mirum Hebræos בוטמין id est terebinthos pro pistaciis usurpare, cum Græci, quos omnes sciunt scribere multo accuratius, in eundem lapidem

C nonnunquam impegerint. Sic apud Athenæum Georgicorum authores anonymi: τὴν τέρμινθον. ἃ δὴ νῦν πιστάκια οἱ Σύροι καλοῦσιν *terebinthum, quæ quidem nunc* (id est cujus fructus) *Syri pistacia vocant*. Et Theophrastus hist. plant. lib. 4. c. 5. φασὶ δέ τινες εἶναι καὶ τέρμινθον. οἱ δὲ ὅμοιον τῇ τερμίνθῳ. ὃ τὸ μὲν φύλλον καὶ τοὺς κλῶνας καὶ τ' ἄλλα πάντα ὅμοια ἔχει τῇ τερμίνθῳ. τὸν δὲ καρπὸν διάφορον. ὅμοιον γὰρ τοῖς ἀμυγδάλαις. εἶναι γὰρ καὶ ἐν Βάκτροις τὴν τέρμινθον ταύτην καὶ κάρυα φέρειν ἡλίκα τὰ ἀμύγδαλα. *Ferunt etiam esse terebinthum, aut ut alii similem terebintho arborem, quæ folium quidem & ramos & reliqua omnia habet terebintho similia, fructum autem diversum, similem enim esse amygdalis: Et in Bactris etiam esse hanc terebinthum, & ferrre nuces amygdalis similes*. Hoc sequuti LXX. interqretes בטנים τερέβινθον explicant, id est te-

D rebinthum non veram, sed eam quæ fert pistacia. Nec ab hâc interpretatione alii multum recedunt. Arabs Erpenianus hîc habet מסתק *mistac*, quod *mastichen* quidam esse volunt, perperam, cum legendum sit פסתק *phistac* id est pistacia. Kimchius in Lexico Hispanice reddit פנייולי *pinoli*, id est στροβίλους seu pineos nucleos, quos ratione virtutis cum pistaciis conferunt Posidonius, Dioscorides, Plinius, Avicenna, Serapio & alii, ut qui cum pistaciis fere eosdem usus, & effectus habeant. Aben-Ezra exponit אגוזים *nuces*. R. Nathan & Pomarius Italice נוצלי *nocelle*, Elias Germanice האזילנוס *haselnuss*, Aquinas Hebraice אגוזים קטנים λεπτοκάρυα minutas nuces. Sed & in Hebræis fuere qui בטנים *botnim* pistacia esse agnoverunt. Kimchius ubi supra: בטנים *quidã exponunt fructũ qui Arabice dicitur*

Athen. l. Diosc. l. 1. c. 140. Plin. l. 23. c. 8. Avic. l. 2. Serap. in Pandect.

E פסתאק *phistac*. R. Selomo in hunc locum: *Nescio quid sint* בטנים *botnim. Sed in interpretationibus alphabeticis* (id est in Lexico) *Rabbi Macchir, vidi reddi* פישטקיאס *pistacias, quas puto esse* אפרסרים *Persicas*. Imo Persicę nuces à pistaciis

multum differunt. Interim hoc habemus ex sententiâ R. Macchir, qui inter veteres Hebræos doctor fuit magni nominis, בטנים esse pistacia. Ita etiam Maimonides in Talmudico tractatu *Sebiith* cap. 7. בטנה *botna* פסתק pistacium interpretatur. Itaq; etsi recentiores Bibliorum interpretes hoc omnino fugerit בטנים *botnim* esse pistacia, tamen hæc versio & pervetusta est, & certa ratione nixa, quod probavimus plus satis. Nolim tamen Ariæ, Mercero, Munstero, &c. dicam scribi, qui Nathanem & Eliam & Hebræorum alios sequuti בטנים reddunt *avellanas.* Certum enim est Hebræos בטנים *botnim* pro avellanis usurpare, ut & לוזים *luzim*, quæ vox proprie significat amygdala. Nempe Hebræa vocabula alia nulla suppetunt quibus dicantur avellanæ. Proinde coguntur uti verbis translatis. Quin & eâdem κατάχρησιν, Pontus à Phœnicibus dictus videtur terra בטנא *Botno*, & mare proximum mare *Botno*, propter nobilia illa Ponti nuceta de quibus Statius lib. 1. Sylvarum:

Quicquid nobile Ponticis nucetis.

Ubi avellanæ tam præstantes & tantâ ubertate crescunt ut inde Græci *Ponticas* vocent. Dioscorides lib. 1. τὰ δὲ Ποντικὰ ἅ ἔνιοι λεπτοκάρυα καλοῦσιν *Pontica autem quas nonnulli appellant minutas nuces.* Galenus lib. 7. simpl. Ἔστι δὲ ἕτερόν τι γένος καρύων μικροτέρων, ἃ δὴ Ποντικὰ προσαγορεύεται. *Est & aliud genus nucum minorum quæ Ponticæ nominantur.* Author Geoponicon, κάρυον δὲ ἐστὶ Ποντικὸν τὸ λεπτοκαρύον *Pontica autem est minuta nux* seu avellana. Causam nominis addit Plinius lib. 15. c. 22. *In Asiam Græciamque è Ponto venere, & ideo Ponticæ nuces vocantur.* Et apud Macrob. Servius lib. 3. Saturn. *Hanc autem nucem Græci Ponticam vocant, dum unaquæque natio indit huic nuci nomen ex loco, in quô nascitur copiosior.* Talmudici פונדקין *Pondekin* scribunt, & Arabes quandoque פנדק *phondok*, sed multo frequentius בנדק *bondok*. Vide Avicennam lib. 2. Can. capitibus בנדק *bondok* & רמה *roma*, quam definit אלבנדק אלהנדי *albondok alhindi*, id est avellanam Indicam. In Nasrio Oxonii MSS. lib. 2. sect. 22. c. 34. קוס אלבנדק *causolbondoki* est arcubalista. Ita vocatur propter astragalum (vernaculè *noix d'arbaleste.*) Nec desunt qui easdem nuces Heracleoticas appellent, quomodo semper Theophrastus, ab Heracleâ scilicet urbe Ponti metropoli.

pag 147. & 252.

Theophr hist l. 1. c. 5. & 16. & l. 3. c. 6. 7. 8. 9. & 15. & de caus. l. 2. c. 18. & l. 3. c. 2.

A Phœnice septimus in Bithyniâ regnabat פנחס *Phinees* vel *Phineus*, quô tempore Argonautæ expeditionem susceperunt in Colchidem. Inde Agenoridem Poëtæ vocant, quia Agenoris filius erat Phœnix. Apoll. lib. 2. Argonauticon:

Ἀντιπέρην γαίῃ Βιθυνίδι πείσματ' ἀνῆψαν
Ἔνθα δ' ἐπάκτιον οἶκον Ἀγηνορίδης ἔχε Φινεύς.
E terræ regione Bithynidis anchora jacta est,
Cretus ubi Tyrio regnabat Agenore Phineus.

Sunt qui hunc Phinea Agenoris filium esse volunt, quia ibidem ita loquitur:

— πατὴρ δέ μ' ἐγείνατ' Ἀγήνωρ.

Alii Phœnicis malunt, quem ajunt ex Cassiepeâ Arabi filiâ genuisse Cilicem, Phinea, & Dorychum. At quia inter illud tempus quô colonia in Bithyniam missa est, & Argonautarum profectionem intercedunt anni centum & sexa-

A ſexaginta, illis accedo potius, quibus cum veriſimile non fiat ut Phœnicis filius Phineus Argonautarum ætatem attigerit ἕτερον τοῦτον φασὶ τὸν Φινέα ἕβδομον ὄντα ἀπὸ Φοίνικος τοῦ Ἀγήνορος, πρὸς ὃν ἀπήντησαν οἱ ἥρωες *alium hunc Phinea eſſe dicunt ab Agenoris filio Phœnice, ſeptimum, quem Heroes convenerunt:* Ita Apollonii Scholiaſtes Scriptor eximiæ eruditionis.

Inter oppida quæ Phœnices in Bithynia condiderunt, Pronecti fit mentio. Stephanus: Πρόνεκτος, πόλις Βιθυνίας, πλήσιον τῆς Δρεπάνης, ἣν ἔκτισαν οἱ Φοίνικες *Pronectus urbs Bithyniæ prope Drepanem, quam extruxere Phœnices.* Drepane, aliis Drepanum & Hellenopolis, erat ad Nicomediæ ſinum ut à Nicephoro deſcribitur. Ibid.

B igitur Pronectus: Quod & alii teſtantur, quibus Prænetum vel Prenetum eſt Pronectus. Socrates lib. 6. c. 16. Καταλαμβάνει δὲ αὐτὸν ἐν Πρενέτῳ· ἐμπόριον γὰρ τοῦτο καταντικρὺ τῆς Νικομηδείας κείμενον *Deprehendit illum Preneti. Id enim* Bithyniæ *emporium eſt è regione Nicomediæ.* Πραίνετον vel Πραίνητον habent Cedrenus & conſtitutiones Pontificiæ Imperatorum Orientalium. Et Anthol. lib. 4. cap. 19. epigramma habetur εἰς λουτρὸν ἐν Πραινέτῳ *in balneum quod eſt Præneti.* Factum videtur nomen ex Syro בירנתא *biranta* vel *birneta*, quod pro caſtro vel palatio paſſim occurrit in paraphraſtis. Sed & Ebraice בירניות *birnajot* ſunt arces aut caſtella 2. Par. 17, 12.

A Phineo nomen habent Ponti loca Phineum & Phinopolis. Suidas: Φίνειον, ὄνομα τόπου ἐν Πόντῳ ἢ ὄρος. Stephanus: Φίνειον τόπος τοῦ Πόντου κλίσμα Φινέως. Item

C Φινόπολις, πόλις πρὸς τῷ Πόντῳ ἀπὸ Φινέως. In Plinio videtur duplex eſſe *Phinopolis*, una in Thracia lib. 4. cap. 11. Veteranorum Phinopolis, juxta quam Boſphorus. Hujus meminit Ptolemæus. Altera in Aſia, & ipſa circa Boſphorum lib. 5. cap. ultimo. *Inde* (Boſphori) *fauces primæ* VIIIMCCL *paſſ. ubi Phinopolis oppidum fuit. Tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni, is finis Aſiæ eſt.* Niſi quis malit hoc ipſo loco Europæam Phinopolim intelligi. Utut ſit in Europa Phineum habitaſſe multi volunt. Atque id videtur poſſe colligi ex Apollonii verſibus quos nuper citavimus. Proinde ibi Scholiaſtes: ὁ Φινεὺς (ὡς οἱ πλεῖστοι) ἐπὶ τοῦ Σαλμυδησσοῦ λέγεται ᾠκηκέναι, ὅς ἐστι τῆς Θρᾴκης, κατὰ τὰ ἀριστερὰ μέρη τοῦ Πόντον εἰσπλέοντι *Phineus juxta pleroſque dicitur Salmydeſſi habitaſſe, quæ Thraciæ urbs in Pontum na-*

D *vigantibus ad ſiniſtram occurrit.* Vide etiam Nonnum Dionyſiac. lib. 2. v. 686.

Nec omittenda Phœnice inſula de qua Herodotus lib. 4. ἀπὸ τοῦ Μαριανδυνῶν κόλπου τοῦ πρὸς Φοινίκην κειμένου, ut appellatum pateat ab iis Phœnicibus quos Mariandinam tenuiſſe docuimus. Phœnicem Sigeo littori adjacere tradit Plinius. Eandem Diogenes Cyzicenus apud Stephanum in Βέσβικος ponit in cenſu inſularum quæ ſunt circa Cyzicum

Sed & Paphlagonia, ſi Stephano credimus, dicta eſt ἀπὸ Παφλάγου τοῦ Φινέως παιδὸς *à Paphlago Phinei filio.* Ita etiam Conſtantinus Porphyrogenneta themat. 7. Paphlagones deducit ἀπὸ Φινέως τοῦ πρώτου τὴν Παφλαγονίαν οἰκήσαντος, ὃ; ἔσχεν υἱὸν Παφλαγόνα, ἐξ οὗ καὶ ἡ χώρα τὴν προσηγορίαν ἐκληρονόμησεν *à Phineo qui primus Paphlago-*

E *niam habitavit, qui filium habuit Paphlagonem à quo etiam regio denominationem accepit.* Fortaſſe Phinei filius pro Paphlago fuit *Phaleg*, unde Paphlagonia compoſito uomine פאת פלג dicta fuerit *plaga Phalegi.* Id enim propriè פאה *pea.*

Volunt & Paphlagoniæ priſcam urbem Seſamum, de qua Homerus Iliad. β. A

— καὶ Σήσαμον ἀμφινέμοντο,

conditorem habuiſſe Phineum. Stephanus: Σήσαμον, πόλις Παφλαγονίας, ἐν ᾗ ᾤκησεν ὁ πρῶτος Φινεὺς *Seſamum urbs Paphlagoniæ, in qua primus habitavit Phineus.* Hujus cognomen *Damatris* legitur in Apollonii ſcholiaſte lib. 2. τὸ δὲ Σήσαμον μετωνομάσθη Δάματρις ἀπὸ Δαρείου ἀδελφοῦ θυγατρὸς *Seſamum autem Damatris cognominatum eſt à Darii fratris filia.* Sed legendum Ἄμαστρις *Amaſtis.* Plinius lib. 6. c. 2. *Seſamum oppidum quod nunc Amaſtris.* Strabo lib. 12. ἡ Σήσαμος ἀκρόπολις τῆς Ἀμάστρεως λέγεται. Nempe ut ibidem narratur Amaſtris uxor Dionyſii tyranni Hecacleæ, filia Oxyatræ fratris illius quem Alexander debellavit, urbem è quatuor pagis compoſuit Seſamo, Cytoro, Cromna ac Teio, è quibus Seſamus arx Amaſtris dicitur. Seſami vetus nomen factum volunt à Seſamo id eſt שומשמא *ſumſema.* Scholiaſtes qui ſupra: ἐκλήθη δὲ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ σήσαμον λαβεῖν παρὰ Καρῶν, ἀντὶ τῆς χώρας βουλόμενον κτίσαι τὴν πόλιν. Malim legi ἀπὸ τοῦ σήσαμον λαβεῖν (ſupp. τοὺς ἐγχωρίους) ἀντὶ τῆς χώρας παρὰ Καρῶν βουλομένων κ. τ. π. *Initio Seſamum appellatum eſt ex eo quod* (incolæ) *ſeſamum pro urbis ſpatio acceperunt à Caribus illam ædificare volentibus.* Videntur hi Cares veniſſe cum Phœnicibus è Phœnice Cariæ de qua dictum eſt ſupra; atq; inde Mæotin usque navigaſſe, & locum oſtio Tanais vicinum occupaſſe. Plinius lib. 6. c. 7. *Oppidum in Tanais quoque oſtio fuit. Tenuere finitima primi Cares, dein Clazomenii & Mæones.* Arrianus in Periplo inter Boſphorum & Danubii oſtia habet Καρῶν λιμένα *Carum portum.* Et in Mela ibidem *eſt portus Caria.* Malim *Cariæ,* quia regio quæ circa portum eſt *Caria* appellatur. Arrianus: καὶ ἡ γῆ ἐν κύκλῳ τοῦ λιμένος Καρία καλεῖται.

Mel. l. 2. c. 2.

CAPUT XI.

Phœnices in Thracia & in inſulâ Thaſo.

PAngæus Thraciæ mons ubi auri metalla reperit Cadmus. Datus aurifera. Proverb. Δατὸς ἀγαθῶν. Item Θασὸς ἀγαθῶν. Thaſi & Scaptenſulæ proventus auri annuus. Thaſi nomen à טסי *thaſe,* id eſt auri bracteæ. Ibid. templum Herculis à Phœnice conditum. Thaſus cur olim *Chryſe* & *Odonis,* & incolæ Δαῖροι. *Dahira* Arab. theſaurus, vox frequens à Giggeio prætcrita. Thaſi obiit Cadmi mater. A quo ad Herculem decem generationes. An Phœnices tenuerint Byzantium & Chalcedonem. D

PAngæum in Thracia montem Dion deſcribit juxta Philippos. Ibi auri metalla reperit Cadmus. Plinius lib. 7. cap. 56. *Auri metalla* (invenit) *& conflaturam Cadmus Phœnix ad Pangæum montem.* Appiano lib. 4. Civilium datus urbs eadem quæ Philippi: οἱ δὲ Φίλιπποι, inquit, πόλις ἐστὶν, ἡ Δάτος ὠνομάζετο πάλαι. Tamen Strabo in epitome libri ſeptimi ut diverſas deſcribit, ſed utramque auriferam. A Dato Proverbium Δάτον vel Δατὸς ἀγαθῶν, cujus Strabo & Suidas meminere. Huic geminum adagium in Zenodoto Θάσος ἀγαθῶν ab inſula non minus auri fœcunda Thaſo, quæ à Philippis aberat centum ſtadiis, ut ab Appiano ſcribitur. Incolis ſcilicet tam ex Thaſi quam ex vicinæ Scaptenſulæ fodinis E

auri

A auri proventus annuus talentorum erat ducentorum, quandoque etiam trecentorum. Quin his multo admirabiliora ibi reperisse Phœnices qui Thasum urbem condiderunt refert Herodotus lib. 16. Proinde Thaso nomen fecisse autumo non fabulosum illum Thasum, quem ab Agenore cum fratre Cadmo missum ad Europam investigandam, ibi substitisse Poëtæ fingunt; sed auri bracteas, quæ indies inde efferebantur. Id enim Syris est טס *thas*. Cur teth per Θῆτα efferam jam monui. De Herculis templo à Phœnicibus Thasi condito Eustathius his verbis meminit: ἔχει δὲ ἱερὸν Ἡρακλέους ἡ Θάσος, ὑπὸ τῶν αὐτῶν Φοινίκων ἱδρυθὲν, οἱ πλεύσαντες κατὰ ζήτησιν τῆς Εὐρώπης, τὴν Θάσον ἔκτισαν *Habuit & Thasus templum Her-*
B *culis ab iis ipsis Phœnicibus extructum qui ad quærendam Europam profecti Thasum condidere.*

Vide Marcian. Perieget. & Apollod. l. 3. Et Euseb. A. 589. & Eustath. in Dionys. v. 523. & Nonn. Dionys. l. 2. v. 684

Ante Phœnicum adventum Thasi Græcum nomen erat Chryse propter metalla quæ diximus. Eustathius ex Arriano: ἐκαλεῖτό ποτε καὶ Χρυσῆ νῆσος διὰ τὰ χρυσᾶ μέταλλα. An eôdem referendum quod etiam *Odonis* dicta est? Hesychius: Ὀδωνὶς, ἡ Θάσος τὸ πάλαι: Tanquam ab Arabico עדן *adana*, unde addito servili M מעדן *madan* est fodina, ut Hispanis *almaden*. Jam incolæ quorsum Δάϊροι? Hesychius: Δάϊροι, Θάσιοι. An quia דאהר *dahir* Arabibus est ὁ θησαυρίζων, & דחירה *dahira* thesaurus? Mirum utrumque fugisse Giggeji diligentiam, cum ni-
C hil sit frequentius. Exempla reperies in N. T. Arabico Luc. 6, 45. & 12, 21. Rom. 2, 5. 2. Cor. 12, 14. Hebr. 11, 25. Et in Geographo clim. 1. part. 1. & in Tamerlani historia pag. 2. & passim. Thasi obiisse creditur Europæ mater Telephassa. Stephanus ex emendatione illustris Scaligeri: Θάσος, νῆσος πρὸς τῇ Θρᾴκῃ, ἔνθα Θηλέφασσα ἡ τῆς Εὐρώπης θνήσκει μήτηρ. Ibidem numerantur decem generationes à Cadmo Phœnicio usque ad Thebanum Herculem.

In Dionys. v. 528.

Collegerit aliquis Byzantium etiam & Chalcedonem olim tenuisse Phœnices ex his Eustathii ad Dionysium: Λέγονται δὲ μεγάλως ἰσχῦσαι καὶ οἱ Βυζάντιοι. πτοηθῆναι δέ ποτε τοὺς Φοίνικας ἐπιπλέοντας, καὶ ἀποφυγεῖν τὴν σφετέραν. φυγόντας δὲ εἰς τὸν Εὔξεινον μετὰ τῶν Καλχηδονίων οἰκῆσαι τὴν Μεσημβρείαν πόλιν *Dicuntur & Byzantii multum pol-*
D *luisse viribus, sed metu Phœnicum ad se navigantium sua urbe deserta in Pontum Euxinum cum Chalcedoniis fugisse, & Mesembriam urbem incoluisse.* Sed sumpta hæc sunt ex Herodoto lib. 6. c. 33. ubi de Phœnicibus agitur sub Dario militantibus.

E

CAPUT

A

CAPUT XII.

Phœnices in Samothracia, Imbro, Lemno & inſulis circa Magneſiam Macedoniæ.

CAdmi uxor Harmonia è Samothracia. Ibi myſteria *Cabirorum*. Cur iis imbuti plerique heroum, & Alexandri pater Philippus. Cabiri Dii Phœnicum. כביר *cabir* magnus. Cabirorum nomina Phœnicia. *Axieros* Ceres אחזי ארץ poſſeſſio mea terra *Axiokerſos* Pluto & *Axiokerſa* Proſerpina אחזי קרצא poſſeſſio mea mors. Sed diabolus habet imperium mortis Hebr. 2, 14. קרץ mors Jerem. 46, 20. *Caſmilus, Camillus. Cadmilus, Cadmelus,* חדמאל *Chadmel* miniſter Dei Mercurii nomen. Cabirorum ſimulachra ridicula Hebr. *ſamadracos* morio, quaſi Samothraces Deos geſtu imitetur. Chryſoſtomus ſcribit σαμάρδακον, Auguſtinus *ſamardacum*. Cabirorum ſacerdos κόης & κοίης, id eſt כהן *cohen*. N cur ablatum. Κοιᾶξ, ἱερᾶξ. Cabiris ſacra *Zerynthus*, ubi canes Hecatæ immolabantur. זהרתא *Zibartho* Luna ſeu Hecate Syris. זהרה *Zahrath* Venus Arabibus. *Zerynthia* Venus. Lingua Samothracum in ſacris. *Imbros*, Cabiris ſacra inſula, leporib mire ſcatet. Inde ארנבי *Irbeni dicta*, id eſt *Laguſa*. *Lemnon* adiit Philoctetes à ſerpente morſus propter Lemniam terram, cujus vi labra vulnerum coaleſcunt, maxime in venenato morſu. Id ſignificari Arab. vocib. לאם נהם *lam naas*. Tamen *Lemnos* potius לבנא *Libno*; ut Λεμνὰ pro *Libna* Joſ. 21, 13. Multa hujusmodi. *Lemnos* לבנא *Libno* à candore terræ Lemniæ vel ſaxorum, vel ignium è terra erumpentium; unde & *Aethalia*. לבן Ebr de candore ign s. Mons *Moſychlus* in quo Vulcani fornax unde dictus. Vulcanus cur Græce Ἥφαιστος. *Tubalcain*. *Nea* inſula prope Lemnum in qua Philoctetes morſus, unde dicta. *Scyrus* petroſa inſula, vel Græcum nomen vel Arabicum. צחור *ſuchur* Arab. petræ. *Sciathus* קשיתא *kſiatho*, quia dura & aſpera. *Peparethus* פפרתא à copia fructuum, etiam *Evœnus* dicta. Plinius emendatus. Icos עיקא id eſt anguſta *Cicynethus* inſula חיק עינות *chek ainoth* ſinus fontium; quia in Pagaſæo ſinu à fontibus ſic appellato, non ab Argo ibi compaginata.

B

C

THaſo vicina eſt Samothracia, unde oriundam eſſe fabulantur Cadmi uxorem Harmoniam vel Hermionem. Diodorus lib. 5. ubi de Samothracibus: Μετὰ δὲ ταῦτα Κάδμον τὸν Ἀγήνορος κατὰ ζήτησιν τῆς Εὐρώπης ἀφικέσθαι πρὸς αὐτούς, καὶ τῆς τελετῆς μεταχόντα γῆμαι τὴν ἀδελφὴν Ἰασίονος Ἁρμονίαν *Cadmum deinceps Agenoris filium, cum Europam quærens ad eos perveniſſet, perceptis myſteriis uxorem duxiſſe Harmoniam.* Myſteria Cabirorum intelligit Deorum Samothraciæ, tum temporis celeberrima. Credebantur enim iis imbuti juſtiores fieri & ſanctiores, & in quibuscumque periculis præſentiſſimos habere Deos, & à naufragio maxime eſſe prorſus immunes. Quo errore excæcati Jaſon, Orpheus, Hercules, Caſtor, Agamemnon, Ulyſſes & Pollux, & heroum plerique, ſed & Alexandri pater Philippus Samothraciæ ſacris voluerunt initiari. Vide Diodorum ubi ſupra, & Apollonii Scholiaſtem in primum Argonauticon, & Plutarchum in Alexandro, & Suidam in Σαμοθράκη.

D

Hæc porro ſacra eſſe Phœnicia docet ipſum Cabirorum nomen: Cabir enim vel Caberi ſunt Dii Phœnicum, qui Beryti maxime colebantur. Sanchoniathon apud Euſebium lib. 1. præparat. Καὶ ἐπὶ τούτοις ὁ Κρόνος Βύβλον μὲν τὴν πόλιν θεᾷ Βααλτίδι, τῇ καὶ Διώνῃ δίδωσι; Βηρυτὸν δὲ Ποσειδῶνι καὶ Καβήροις *Interea Saturnus Byblum quidem urbem Deæ Baaltidi, quæ & Dione, dono dedit; Berytum autem Neptuno & Caberis.* Damaſcius apud Photium: Ὁ ἐν Βηρυτῷ Ἀσκληπιὸς οὐκ ἔστιν Ἕλλην, οὐδὲ Αἰγύπτιος, ἀλλά τις ἐπιχώριος Φοῖνιξ. Σαδύκῳ γὰρ ἐγένοντο παῖδες οὓς Διοσκούρους ἑρμηνεύουσι καὶ Καβείρους. Ὄγδοος δὲ ἐγένετο ἐπὶ τούτοις ὁ Ἔσμουνος השמיני ὃν Ἀσκλήπιον

E

ἑρ-

ἑρμηνεύουσιν *Æſculapius qui Beryti colitur, non eſt Ægyptius, ſed Phœnix aliquis indigena. Sadyco enim filii fuere quos Dioſcuros & Cabiros interpretantur: Octavus autem illorum fuit Eſmunus quem Æſculapium exponunt.* כביר *cabir* Hebræis & Arabibus magnum & potentem ſonat. Hinc jam alii obſervarunt inde appellatos Cabiros, id eſt Divos potes, ut Varro & Tertullianus explicant, θεοὺς μεγάλους καὶ δυνατούς, Orpheo ἐνδυνάτους.

Vid. Varr. de ling Lat. lib. 4. Tertull. de ſpectac. c. 8. Orph. hymno in Curet.

Nunc rem intentatam hactenus, ſingulorum Samothraciæ Cabirorum nomina Phœnicia eſſe docebo. Ea ſic refert Apollonii Scholiaſtes lib. 1. ex Mnaſeâ: Τέσσαρές εἰσι τὸν ἀριθμὸν, Ἀξίερος, Ἀξιόκερσα, Ἀξιόκερσος. Ἀξίερος μὲν οὖν ἐστιν ἡ Δημήτηρ. Ἀξιόκερσα δὲ ἡ Περσεφόνη, Ἀξιόκερσος δὲ ὁ Ἅδης. Ὁ δὲ προστιθέμενος τέταρτος Κάσμιλος ὁ Ἑρμῆς ἐστιν, ὡς ἱστορεῖ Διονυσόδωρος. *Quatuor ſunt numero, Axieros, Axiokerſa, Axiokerſos. Axieros nimirum eſt Ceres, Axiokerſa autem Proſerpina, & Axiokerſos Pluto. Quartusque qui additur Caſmilus eſt Mercurius, ut narrat Dionyſodorus.* Idem referunt Phavorinus, & Etymologus in Κάβειροι.

Axieros pro Cerere Phœnicibus erat אחזי ארץ *Achazi-eres* poſſeſſio mea terra, ut *Achazias* poſſeſſio mea Deus. Ex *Achazi* factum *Axi* per ſyncopem, ut in Græcorum hiſtoriis Oxyares ex Perſico אחשורוש *Achaſueros*, vel ut alii *Aſſuerus*. Et in libro Enochi apocrypho Ἐξαὴλ Angeli nomen à viro magno exponitur אחז אל *Achaz-el* poſſeſſio Dei. Tamen legi malim יצקאל *Iſcael* à verbo יצק quod eſt metalla fundere, quia angelum illum docuiſſe ſcribit τὰ μέταλλα τῆς γῆς καὶ τὸ χρυσίον πῶς ἐργάσωνται *quomodo metalla terræ & aurum elaborentur.*

Axiokerſos & *Axiokerſa* pro Plutone & Proſerpina ſolum genere & terminatione differunt: Et utriusque vocis prima pars jam explicata eſt. *Axio* enim idem quod *axi* vel *achazi* poſſeſſio mea, o in fine additô, ac ſi eſſet ab ἄξιος. Quippe, ut jam ſæpe notatum, barbaras voces Græci quantum poſſunt in Græcas μετασχηματίζουσι. Quod ſupereſt *kerſa* vel *kerſos* fit ex Hebræô קרץ *keres*, quod pro excidio & morte ſumitur Jer. 46, 20. ut monent Hebræi omnes. Unde & Arabice in Giggeio קַרַץ *obiit, mortuus eſt*, אלאנקראץ *mors, conſummatio.* Omnino igitur אחזי־קרץ *Achazi-keres* vel *Axiokerſos* vocatur Pluto propter imperium in mortem & inferos. Nec diſſimili locutione diabolum dicit Paulus Hebr. 2, 14. τὸ κράτος ἔχειν τοῦ θανάτου *imperium habere mortis.* Ubi Syrus interprès דאחיד *qui poſſidet imperium mortis*, uſus illô ipsô verbô Syrô more inflexô ex quô componitur *Axiokerſos*, Syris enim אחד *achad* idem eſt quod Hebræis אחז *achaz*, *daleth* & *zain* de more permutatis. Alio nomine Pluto à Phœnicibus μοὺθ מות id eſt θάνατος mors dicebatur, ut teſtatur Philo Byblius.

His tribus Mnaſeæ Cabiris, quartum addit Dionyſodorus Caſmilum ſeu Mercurium: Quanquam illum plerique ponant in inferiori ordine, & pro miniſtro duntaxat habeant. Varro: *Caſmilus nominatur in Samothraces myſteriis Deus quidam adminiſter Diis magnis.* Plerique alii Camillum ſcribunt. Plutarchus in Numâ: Καὶ τὸν ὑπηρετοῦντα τῷ ἱερῷ τοῦ Διὸς ἀμφιθαλῆ παῖδα λέγεσθαι Κάμιλλον, ὡς καὶ τὸν Ἑρμῆν οὕτως ἔνιοι τῶν Ἑλλήνων Κάμιλλον ἀπὸ τῆς διακονίας προσηγόρευον *& miniſtrantem in æde Jovis puerum in flore ætatis dici Camillum, ut & Mercurium Græcorum*

nonnulli, ita Camillum à ministerio appellavere. Dionys. Halicarnasseus l. 2. ὑπηρέτουν τοῖς ἱερεῦσιν οἱ λεγόμενοι νῦν παρὰ Ῥωμαίων κάμιλλοι *serviebant sacerdotibus qui à Romanis nunc camilli dicuntur.* Sic Statius Tullianus ait *dixisse Callimachum Tuscos Camillum appellare Mercurium.* Tamen Varro Casmillum scribit tanquam ex Callimacho. Festus: *Flaminius Camillus puer dicebatur ingenuus patrimes & matrimes, qui Flamini Diali ad sacrificia præministrabat: Antiqui enim ministros camillos dicebant.* Macrobius Saturnal. lib. 3. *Romani quoque pueros puellasve nobiles & investes camillos & camillas appellant Flaminicarum & Flaminum præministros.* Pacuvius in Medeâ: *Cœlitum camilla expectata advenis.* Hinc Poëta Metabum dicit *Camillam* appellasse filiam, Dianæ scilicet præministram: Sed & idem *Casmillam* scribit.

Macrob. l. 3.

Æn. lib. 11.

——matrisque vocavit
Nomine Casmillam mutata parte Camillam.

Ubi Servius: *Camilla quasi ministra dicta est: ministros enim & ministras impuberes camillos & camillas in sacris vocabant. Unde & Mercurius Hetruscâ linguâ Camillus dicitur quasi minister Deorum.*

Sed Boëoti qui vocabulum à Phœnicibus didicere, neque *Camillum* scribebant, neque *Casmillum*, sed *Cadmilum.* Vetus author apud Phavorinum: Κάδμος οὐ κύριον μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἑρμοῦ ἐπίθετον, οὗ παράγωγον ὁ Κάδμιλος παρὰ Λυκόφρονι *Cadmus non tantum proprium nomen, sed & Mercurii epithetum, unde derivatur Cadmilus apud Lycophronem*; Nempe in Cassandrâ vers. 162.

Βουλαῖς ἀνάγνοις ἃς ὁ Καδμίλου γόνος
Ἤρτυσε, τὸν ὕστατον ἐκπιὼν σκύφον,
Φερωνύμους ἔδυψε Νηρέως τάφους.
Dolis scelestis Cadmili quos filius
Paravit hausto deinde supremo scypho,
Sepulchra subiit Nerei cognomina.

Myrtilum intelligit Cadmili Mercurii filium, qui Myrtoo mari nomen dedit, in quod illum dejecit præcipitem Pelops. Scholiastes in hunc locum: Κάδμιλος, ὁ Ἑρμῆς Βοιωτικῶς, ὁ καὶ Κλεοβούλου υἱὸς (lege οὗ καὶ Κλεοβούλης υἱὸς) ὁ Μυρτίλος ὁ Οἰνομάου ἡνίοχος *Cadmilus Mercurius Boëotice, cujus & Cleobulæ, filius fuit Myrtilus Oenomai auriga.* Mercurium igitur patet pro *Camillo* & *Casmillo* etiam dici *Cadmilum.* Quam scripturam merito suo reliquis longe præfero, cum quia in Boeotiâ nata est, ubi Phœnices diu hæserunt: tum maxime quia Arabice חדם *chadama* est ministrare. Nullum est verbum notius. Sic in Proverbiis Abi Ubid in ultimo secundæ centuriæ פחדמת אלבנת (*phechadamathi-lbintho*) *& ministravit filia.* Joh. 12, 26. חאדמי (*chadimi*) ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς *minister meus,* & מן יחדמני *men jachdamoni*) *qui ministrabit mihi* διακονῇ. Atque ut usurpari scias etiam de sacro ministerio Luc. 1, 5. pro sacerdotum ἐφημερίᾳ Arabs interpres habet חדמת *chadmath.* Et Jacob. 1, 27. eâdem voce redditur θρησκεία: Et Exod. 28, 4. de sacerdotibus dicitur אן יחדמוני (*inna jachdamuni*) *ut mihi ministrent,* pro Hebræis לכהנו לי εἰς τὸ ἱερατεύειν μοι. Omnino igitur *Cadmilum* Phœnices scripserunt חדמאל *Chadmel,* id est ministrum Dei, ministrum sacrum, quomodo Camillum

&

A & Caſmillum veteres ſummo conſenſu explicant. C factum ex ח *cheth* ut in Tapſaco ex תפסח *Thipſach* & *Malacâ* ex מלחא *Malacha*, & *Calacina* ex כלח *Calach*, & ſimilibus. Rurſus *Chadmel* mutatum in *Cadmilum*, quia Phœnicium אל *el* Græce ſcribebatur ἶλος. Hinc in Theologiâ Phœnicum apud Philonem ἶλος idem qui Κρόνος: Nempe Saturnus אל *el* id eſt Deus, κατ' ἐξοχὴν appellabatur. Ita legitur in Damaſcio. Quin & *Cadmelum* reperias apud Nonnum, qui de Mercurio ſic habet lib. 4. Dionyſiac.

> οὐδὲ μάτην Κάδμηλος ἀείδεται.
> *Cadmelumque hunc jure vocant.*

B *Cabirorum* ſimulachra erant ὁμοιατοῖσι τοῦ Ἡφαίςου *Vulcani ſimulachris ſimilia.* Ita Herodotus lib. 3. Forma nimirum & ſpecies utriſque ridicula. Proinde ut ibidem narratur, Cambyſes Memphiticum Vulcani templum ingreſſus πολλὰ τῷ ἀγάλματι κατεγέλασε *ſtatuam ejus excepit multo riſu.* Sed & Cabirorum fanum ſolis ſacerdotibus permiſſum cum adiiſſet, τὰ ἀγάλματα καὶ ἐνέπρησε πολλὰ κατασκώψας *ſimulachra concremavit multis in ea jocatus verbis.* An hinc in Hebræorum libris סמדרקוס *ſamadracos* pro morione ſumitur, quaſi Samothraces Deos, id eſt Cabiros, oris atque corporis habitu imitetur: Chryſoſtomus pro *ſamadraco* unius literæ trajectione σαμάρδακον eodem ſenſu uſurpat, ſic ſcribens homil. 17. in epiſt. ad Epheſios: Οὐχ ὁρᾷς τοὺς λεγομένους γελωτοποιοὺς σαμαρδάκους, οὗτοι εἰσὶ οἱ

v. Buxtorf. Lex. Talm.

C εὐτράπελοι. Non erat cur σαμαρδάκους mutarent in τοὺς κόρδακας qui nuperas editiones procurarunt. Omnino enim σαμάρδακος idem ibi qui סמדרקוס *ſamadracos.* Et videntur *ſamadracos* Phœnices & Hebræi deflexiſſe ex *Samothrace.* Eôdem refero Auguſtini *ſarmadacos* Academicorum lib. 3. cap. 15. *Ille autem,* inquit, *caſu planus erat de iis quos ſarmadacos jam vulgus vocat.* Pœnorum vulgus, niſi fallor, intelligit. Nam in Africa ſcripſit hos libros in Verecundi Grammatici villâ Caſſiacô, non procul à Tagaſte.

Cabirorum ſacerdos dicebatur κοίης vel κόης. Heſychius: Κοίης ἱερεὺς Καβείρων· καθαίρων φονέα, οἱ δὲ Κόης *Kœes ſacerdos Cabirorum homicidam luſtrans, aliis Coes. Coes* id eſt *cohen* Hebraice ſacerdos. Nempe ex Hebræis nominibus in N deſi-

D nentibus Græci formant accuſativos ſuos. Ut à Jonathan Ἰωνάθης Ἰωνάθην, à Chanaan Χνᾶ, Χνᾶν, ab *Eſion* in *Eſion-Gaber* Αἰσία Αἰσίαν: Sic à כהן *cohen* κόης κόην. Dicitur etiam κοίης additô *Jotâ*, ut aliquo modo suppleat defectum τοῦ ה. Unde verbum κοιᾶσθαι idem quod ἱερᾶσθαι *ſacerdotio fungi.* Heſychius: κοιᾶται, ἱερᾶται.

Cabiris Samothracum ſacra fuit ſpelunca quædam *Zerynthus* nomine, in quâ canes Hecatæ immolabantur. Lycophron verſu 77.

> Ζήρυνθον ἄντρον τῆς κυνοσφανοῦς (lege κυνοσφαγοῦς) θεᾶς
> *Zerynthon antrum immane canicidæ Deæ:*

Id eſt Hecates cui θύουσι κύνας, ὥς φησι Σώφρων ἐν μίμοις, ὅ γὰρ κυνῶν βαΰξας λύει τὰ φάσματα *canes immolant, ut ait Sophron in mimis, quia canis latratu ſpectra diſſol-*

E *vit.* Ita Scholiaſtes ad Lycophronem. Et Stephanus: Ζήρυνθος πόλις καὶ ἄντρον Ἑκάτης ἐν Θράκῃ *Zerynthus urbs & antrum Hecates in Thraciâ.* Imo ἐν Σαμοθράκῃ *in Samothraciâ.* Nicandri Scholiaſtes ad Theriaca verſ. 462. Τὸ Ζηρύνθιον ἄντρον ἐν

Σαμο-

Σαμοθράκῃ φασὶν εἶναι *Zerynthium antrum in Samothracia esse dicunt.* Ovidius Tristium lib. 1. Eleg. 9.

> *Inde levi vento Zerynthia littora nacta,*
> *Threiciam tetigit fessa carina Samon.*

Nonnus Dionysiac. lib. 13. vers. 400. in Samothraciæ descriptione.

> Καὶ ζαθέην Ζήρυνθον ἀκοιμήτων Κορυβάντων,
> Κτίσμα φαλιζομένης Περσηΐδος.
> *Quamque tenent vigiles Zerinthus sacra Cabiri,*
> *Grande celebris opus Perseidis,*

id est Hecates Persæ filiæ. Suidas in Ἀλλ' εἴ τις de Samothracia: ἦν δὲ ἐκεῖσε καὶ τὰ τῶν Κορυβάντων μυστήρια, καὶ τὰ τῆς Ἑκάτης, καὶ τὸ Ζήρυνθον ἄντρον, ἔνθα κύνας ἔθυον. *Illic etiam erant Corybantum* (id est Cabirorum) *& Hecates mysteria, & Zerynthum antrum, ubi canes immolabant.* Aristophanis Scholiastes in pace: οἱ ἐν κινδύνοις γινόμενοι ἐπεκαλοῦντο τούτους τοὺς δαίμονας τοὺς ἐν Σαμοθράκῃ, τούς τε Κορύβαντας καὶ τὴν Ἑκάτην. ἐξ ἧς καὶ διαβόητον ἦν τὸ Ζήρυνθον ἄντρον, ἔνθα ταύτῃ ὠργίαζον καὶ ἐλευθεροῦντο. *Qui versabantur in periculis Samothracios illos dæmones, & cum Hecate Corybantas invocabant: unde celebre illud anthrum Zerynthium, in quô in illius honorem orgia celebrabant & liberabantur.* Ἄντρον Ζήρυνθον, id est זהרתא *Ziartho* Lunæ, quam cum Hecate eandem esse vel pueri sciunt. Nempe Luna Syris זיהרא *Ziara* à splendore dicitur, ut à rotunditate סיהרא *Sihara*. Sic Deut. 4, 19. in Jonathane ודלמא תתלון עיניכון לצית שמיא ותחמין ית שמשא וית זיהרא *ne suspensos teneatis oculos vestros versus cœlos & contemplemini Solem & (Ziara) Lunam.* Ex absoluto *Ziara*, vel *Ziaro* ut Syri efferunt, fit emphaticum זיהרתא *Ziartho*, ex quô Græcum *Zerynthos*. At Arabibus זהרה *Zahra, Zahrath, Zahrathon* est Venus, quæ & ipsa cum Cabiris in eodem antro colebatur. Unde est quod Ζηρυνθίαν vocat Lycophron. Quomodo dici Venerem ab antro Zerintho testantur Suidas, Isacius, & author Etymologici.

p. 222. & 223. Ex hoc specimine apparet quorsum de Samothracibus scribat Diodorus lib. 5. Ἐσχήκασι δὲ παλαιὰν ἰδίαν διάλεκτον οἱ αὐτόχθονες, ἧς πολλὰ ἐν ταῖς θυσίαις μέχρι τοῦ νῦν τηρεῖται. *Habuerunt autem indigenæ linguam veterem sibi propriam cujus in sacrificiis hodieque multa servantur.* Lingua illa vetus erat Phœnicia, cujus vocabula sunt *Samos, Cabiri, Axieros, Axiokersos, Cadmilus, Coes, Zerynthus, &c.*

Prope Samothracem iisdem Cabiris & Mercurio sacra fuit Imbros Insula & oppidum. Stephanus: Ἴμβρος, νῆσος ἱερὰ Καβείρων καὶ Ἑρμοῦ, ὃν Ἴμβρον λέγουσι μάκαρες· ἔστι καὶ πόλις *Imbrus, insula sacra Cabiris & Mercurio, quem Imbrum Dii appellant: est & oppidum* in insula ejusdem nominis. Hæc insula leporibus mire scatet. Geographus anonymus sub Constantino: *Imbrus leporinam vestem multam ejicit* id est emittit. Addit horum animalium ibi esse multitudinem. Lepus Hebr. est ארנבת *arnebeth*, Arab. ארנב *arneb* vel *irneb*. Unde literis trajectis factum *Inbros* & *Imbros*, N mutato in M propter B sequens. Itaque *Imbros* idem est quod *Lagusa* Græcis, cujus nominis aliquot insulas habuit Ægeum mare, etiam circa Troadem. Vide Plinium lib. 5. cap. 31.

Est & cur Phœnices putem nomen imposuisse vicinæ Lemno. Trojani belli tem-

A tempore Philoctetes ab hydro vel cherſydro morſus, aut ut Sophocles, à vipera, in ea inſula relictus eſt, quia Vulcani ſacerdotes Lemnii ἐθεράπευον τοὺς ὀφιοδήκτους. Ita habet Euſtathius in lib. 2. Iliad. Fortaſſe ex Dicty Cretenſi qui idem refert lib. 2. Lemnum ſcilicet nobilitat imprimis terra Lemnia, cujus aſtrictoria vi labra vulnerum coaleſcunt & obducuntur, maxime in venenoſo morſu. Galenus cum in Lemnum ideo navigaſſet ut hujus terræ vires penitius cognoſceret, quendam refert ſe conveniſſe qui ἐπὶ τραυμάτων, καὶ παλαιῶν δυσεπουλώτων, ἐχιοδήκτων τε, καὶ ὅλως θηριοδήκτων, ἐπί τε τῶν θανασίμων φαρμάκων, οὐ προδιδοὺς μόνον, ἀλλὰ τε καὶ ἐπιδιδοὺς ἐχρῆτο τῇ σφραγῖδι *ad vulnera cum vetera, tum cicatrici obducendæ contumacia, & ad morſus viperæ, adeoque omnes venenoſos morſus lethalia venena, non ſolum* B *pro antidoto, ſed & poſt venenum ſumptum, ſigillo utebatur*, id eſt terra ſigillata ſive Lemnia. Similia de terræ Lemniæ viribus in Aëtio & Avicenna & Serapione legas. Fallor an inde pharmaco nomen, adeoque toti inſulæ? Cum Arabice לאם *lama*, cum de vulnere agitur, ſit id ipſum quod דמל *damila*, conſolidare, obſtringere, agglutinare. Unde eleganti metaphora ejuſdem verbi uſus eſt in conciliatione animorum, cum qui prius diffidebant redeunt in gratiam, & novo concordiæ vinculo inter ſe coaleſcunt. Videant igitur peritiores an fiat Lemnos vel ex ſimplici לאם *lama*, vel ex compoſitio לאם־נהש *lam-nahs*, q. d. συνουλωτικὸν φάρμακον τῆς δήξεως, pharmacum vulneris ex morſu obducendi vim habens. C Arabice enim נהש *nahs* eſt morſus.

Aët. tetrab. 1. ſermon. 2 c. 4. Avic. l. 2. Serap. c. 405.

Aut ſi quis putet hoc etymon nimis eſſe operoſum, quia in illis linguis hujuſmodi compoſitiones ſunt infrequentes, ecce aliud facilius, quodque adeo puto verius. Quamvis Galeni Lemnia rubricæ colorem habeat, tamen alia eſt Lemnia in alia parte inſulæ quæ vel alba eſt vel ſubalbida. Stephanus Albacarius teſtis αὐτόπτης in literis ad Busbequium è Lemno ſcriptis: *Quæ ibi effoditur terra majori ex parte candicat, aut pauliſper ſubrubet*. Itaque ut populus alba Græce λεύκη & Ebraice לבנה *libne* dicitur ab albedine, ita etiam hæc terra Phœnicie dici potuit *libno* vel *lebno*, quod Græci in *Lemnon* verterint ad vitandam κακοφωνίαν. Tale in Joſepho & aliis *Iamnia* urbs pro יבנה *Iabne*, & in Græca verſione Σομνᾶς D pro *Sobna*; Et pro לבנה *Libna* Λομνὰ *Lomna* 2. Par. 21, 10. & Λεμνὰ *Lemna*, Joſ. 21, 13. Et Λέμνα *Lemna* herba foliis albis in Orchomenio Boëotiæ lacu de qua nos infra. Aut לבנא *Libna* dicta eſt *Lemnos* ab albedine rupium; ut in vicinia Samothrace quam Ariſtoteles *Leucaſiam*, Heraclides *Leucaniam*, & Euſtathius in Iliade ω. *Leuconiam*, appellat; Nec procul inde Tenedos, cujus vetus nomen erat *Leucophrys*. *Libna* denique dici potuit, quod nemo non ſtatim agnoſcet, à candore ignium ex illa erumpentium. Nam ideo Vulcanus fingitur in eam è cœlo delapſus ὅτι πῦρ ἐκεῖ γῆθεν ἀνεδίδοτό ποτε αὐτόματον *quia olim ibi è terra erumpebat ſpontaneus ignis*. Ut ſcribit Euſtathius in lib. 1. Iliad. Itaque etiam Αἰθάλειαν *Æthaliam* veteres vocarunt, ut Polybius author eſt apud Stephanum, tanquam ἀπὸ E τοῦ αἴθειν *ab ardendo*. Hinc Lycophron in Alexandra

— τεφρώσας γυῖα Λημναίῳ πυρί
— *adurens igne membra Lemnio.*

Vid. Suid. in Λήμνιον πῦρ.

Et Seneca in Hercule Oetæo verſ. 1359. A

Quæ tanta nubes flamma Sicanias vomit?
Quæ Lemnos ardens?

Huc facit quod verbum לבן *laban*, unde לבנה *Libna*, in *Piel* & *Hiphil* ſignificat candefacere, quomodo in igne metalla. Sic in Miſna ליבן סכין באור *candefacit cultrum in igne:* Item ברזל שהלבינו באש *ferrum quod in igne candefaciunt*, id eſt accendunt & emolliunt ad fuſilia opera.

Ignis Lemni erumpebat maximè è monte *Moſychlo* de quo Heſychius & Nicander in Theriacis v. 472. Ad quem locum Scholiaſtes hæc citat ex Antimacho.

— Ἡφαίστου πυρὶ εἴκελον, * ἥν ῥα τιτύσκει B
Δαίμων ἀκροτάταις ὄρεος κορυφαῖσι Μοσύχλου.
— quales in ſumma rupe Moſychli
Mulciber accenſis fornacibus excitat ignes.

Et ex Eratoſthene,

— Φαίνεσκε Μοσυχλαίῃ φλογὶ ἶσον
— *elucet Moſychlæis ignibus æquum.*

Itaque *Moſychlus* vel מזלגא *Mazlego* ſplendens, ut in Syra paraphraſi Apoc. 21. v. 21. vel מזלק *Mazlec* ardens, unde זליק *zelic* Chald. ſcintilla. Et Vulcanus Græcè dicitur Ἥφαιστος, Doricè Ἄφαιστος, id eſt אב אשתא *af-eſto*, pater ſeu inventor ignis, quia ut Græci fabulantur ἀφεῦρε πῦρ, καὶ τέχνας ὅσαι ἐκ πυρὸς ὁπόσας C *invenit ignem & artes ex igne quotquot ſunt*. Nempe *Vulcanus* eſt *Tubalcain*, quod ipſum nomen indicat.

Tzetz. Chil. 10. hiſt. 335.
Gen. 4, 22.

Inter Lemnum & Helleſpontum *Neas* vocari tradunt inſulam ἐν ᾗ Φιλοκτήτης ἐδήχθη ὑπὸ ὕδρου *in qua Philoctetes ab hydra morſus eſt.* Stephanus & ex illo Suidas. Nempe נחש *nahas* Ebræis eſt ſerpens. Sed veteres dicebant *nees*. Tale *neel* pro נחל *nahal* in Epiphanio hæreſ. 66. & paſſim *beel* pro בעל *Baal* in nomine *Beelzebub*. Porro *Neæ* factum ex *Nees*, ut *Thebæ* ex תבץ *Thebes*, *Daphnæ* (Peluſiæ) ex תחפנס *Taphnes*, *Liparæ* ex נברש *Nibras* ut ſuo loco docemus.

Lemno ad Auſtrum ſubſunt inſulæ multæ ante Magnetes ſitæ, αἳ δ' ἐν ὀνόμαλι Σκίαθός τε, καὶ Πεπάρηθος, καὶ Ἴκὸς, Ἁλόννησός τε, καὶ Σκύρος, ὁμωνύμους ἔχουσαι πόλεις D *in quibus celebres Sciathus, & Peparethus, & Icus, & Haloneſus, & Scyrus cum oppidis ejusdem nominis.* Harum Haloneſus & Scyrus à Græcis, reliquæ à Phœnicibus nomen conſequutæ ſunt. Quanquam de *Scyro* non ſatis conſtat. Græce quidem σκύρος eſt λατύπη ut volunt, id eſt quod à lapidibus marmorarii abradunt: Et in Euſtathio σκυρώδης occurrit pro *petricoſo*, & in Heſychio σκυρωθῶσι pro λιθωθῶσι: Et in Pindaro Pythia. 5. σκυρωτὰν ὁδὸν Scholiaſtes λιθόστρωτον *lapidibus ſtratam*, Heſychius ὑπόκροτον *aſperam* interpretatur. Inde *Scyrus* dici putatur, quia petricoſa eſt inſula. Sed vox hæc Græcis quam eſt infrequens, tam familiaris eſt Arabica צחור *ſuchur* pro petris à qua Σκύρου nomen deduci potuit non incommode. Vide Arabicas paraphraſes Pſ. 103, 13. Matth. 27, 51. Apocal. 6. E verſ. 15. 16. &c. *Sciathus* per metatheſim deductum ex קשייתא *kſiatha*, quaſi dixeris duram & aſperam inſulam, facto nomine ex argumento. Quod planum

faci-

facient hæc Senecæ de conſolatione ad Helviam cap. 6. *Deſerta loca & aſperrimas inſulas Sciathum & Seriphum, Gyarum & Coſuram pete.*

Peparethum cum oppido quondam Evonum dictam ſcribit Plinius lib. 4. cap. 12. Sed pro *Evonum* ſcribendum *Evoenum*, id eſt εὔοινον *vino fertilem*. Erat enim inſula εὔοινος. Ita habetur in Heraclidis politiis, qui eam tam à vini quam à pomorum & frugum feracitate commendat: αὕτη ἡ νῆσος, inquit, εὔοινός ἐστι, καὶ εὔδενδρος, καὶ σῖτον φέρει *Hæc inſula vino & arboribus & frumento eſt ferax*. In Ovidio legitur Metam. lib. 7. fab. 15.

—— *nitidæque ferax Peparethos olivæ.*

Et in Philoctete Sophoclis v. 549. ἐς τὴν εὔβοτρυν Πεπάρηθον *in vitiferam Peparethum*. Itaque à verbo פרה *para*, quod feracem eſſe ſonat (duplicatis radicalibus ut in שעשעים ex שעה, & תעתעים ex תעה, & יפיפיתה ex יפה) primo פרפרת *Perpareth* factum, deinde פיפרת *Pepareth*, altero R pereunte, ut alterum L in Syris גוגלתא *gogoltha*, שושילתא *ſoſiltha*, קיקלתא *kikaltha*, & ſimilibus, pro plenis גלגולתא *golgoltha*, שולשילתא *ſolſiltha*, קלקלתא *kilkaltha*; Et alterum R in שישורא *ſiſura* catena pro שרשורא *ſirſura*.

Icos exigua eſt inſula Eubœæ propior, cujus præter Strabonem meminere Scylax, & Phanodemus apud Stephanum, & Livius lib. 31. & Appianus lib. 5. civilium, ſed & Antipater Sidonius, epitaphio in Homerum Anthol. lib. 3. c. 25. ubi βραχύβωλον appellat brevis glebæ inſulam, id eſt anguſtam & perpuſillam. Verba ſunt:

—— ἴσθ' ὅτι κεύθει
Καὶ Θέτιδος γαμέταν ἁ βραχύβωλος Ἴκος.
—— *inſula parvi*
Ceſpitis Æmonium Pelea condit Icus.

Nomen ab anguſtiis factum; Id enim Syris eſt עיקא *Ico*, à verbo עוק *uk*, id eſt coarctare, etiam Hebræis notiſſimo. Eo forte alluſit Antipater, Poëta Sidonius, cui Syra vox non potuit non eſſe nota.

Eſt & in ora Magneſiæ *Pagaſæus* vel *Pagaſicus* vel *Pagaſeticus* ſinus (Ptolemæo Pelasgicus) in quo inſula *Cicynethus*. Strabo lib. 9. ubi de ſinu Pagaſetico: ἐν δὲ τῷ κόλπῳ φησὶν εἶναι τὴν Κικύνηθον νῆσον, καὶ πολίχνην ὁμώνυμον *in illo autem ſinu aicit* (Artemidorus) *eſſe inſulam Cicynethum, & oppidum ejusdem nominis*. Scylax: ἐν δὲ τῷ Παγασητικῷ κόλπῳ ἐστὶ νῆσος Κικύνηθος καὶ πόλις *in ſinu autem Pagaſetico eſt inſula Cicynethus cum urbe*. Mela lib. 2. cap. 7. *Pagaſæus ſinus Sciathon proſpicit, Cicynethum amplectitur*. Plinius lib. 4. cap. 12. *Pagaſicus ſinus ante ſe habet Eutychiam, Cicynethum &c.* Quia ex eo ſinu Argonautæ profecti ſunt, urbem Pagaſas quæ nomen ſimul dedit, plerique dici volunt, ἀπὸ τοῦ ἐκεῖ πεπῆχθαι τὴν Ἀργώ *ab eo quod navis Argo ibi compacta & compaginata eſt*. Οἱ δὲ πιθανώτερον ἡγοῦνται τοὔνομα τῷ τόπῳ τεθῆναι τοῦτο ἀπὸ τῶν πηγῶν, αἳ πολλαί τε καὶ δαψιλεῖς ῥέουσι *At* (ex ſententia Strabonis) *probabilius alii ſtatuunt loco nomen eſſe à fontibus* (Dorice παγαῖς) *qui frequentes ibi largique fluunt*. Scepſius etiam apud Apollonii Scholiaſtem lib. 1. Pagaſas dici aſſerit ἀπὸ τοῦ πηγαῖς περιρρέεσθαι τοὺς τόπους *à fontibus qui hæc loca circumfluunt*. Hæc ideo notanda duxi, quia mihi videtur ex iis poſſe colligi

Cicy-

Cicynethus unde dicatur. Nempe quam urbem Græci *Pagaſas* ab ubertate fontium, eandem ſua linguâ Phœnices עינות *ajanoth*, vel ἀρχαϊκῶς *ainoth* aut *enoth*, id eſt fontes appellarunt; Et ſinum Pagaſæum חיק עינות *chek-ainoth*, id eſt ſinum fontium; & inſulam in medio ſinu, inſulam *chek-ainoth*: Quod Græci mutarunt in *Cicynethum*.

CAPUT XIII.

Phœnices in Eubœâ; Mare Ægeum unde dicatur.

BΩμῶ Heſychio Μάκρις, id eſt Eubœa, quæ *Macris* à longitudine dicitur, & *Bomo* בהמא à pecudibus, ut Gr. Εὔβοια & Ἀργιβόειος. Ibi multa paſcua. Arabes in Eubœâ. *Abantes* nec ab Abis dicti nec ab Abante heroe, ſed ab אבס *abas* ſaginare, *Ocha* vel עוקא *Oka* id eſt anguſta Eubœa dicta. Nugæ de Ocha. *Chalcis* in freti anguſtiis, id eſt חלקין à diviſione terrarum. *Caryſtus* חרשתי ab ardente tela. *Caphareus* כיפארוץ *cepharus* ſcopulus contritor. De mari Ægeo unde dicatur variæ ſententiæ. עז *az* aſperum maris epithetum. In Scriptura Rubri maris מים עזים *aqua aſpera*. Mare Ægeum nihilo eſſe clementius multis probatur. De eo proverbia. Hinc dictum eſt mare עז *az*, id eſt aſperum, quod redditum Ἀιγαῖον tanquam à capra, qui עז *ez*, id eſt capra, iisdem ſcribitur literis. Τράγος & αἶξ unde dicantur.

NUnc pauca de Eubœâ. Heſychius: Βωμῶ, οὕτως ἡ Μάκρις ὠνομάζετο *Bomo, ita Macris appellabatur*. Macris id eſt Eubœa. Idem Heſychius: Μάκρις, Εὔβοια ἡ νῆσος *Macris, Euboea inſula*. Sed & apud Plinium Ephorus, & Dionyſius Periegetes verſu 520. & Feſtus & Priſcianus, & Stephanus *Macrin* appellant. Non ut mythologi volunt à Macri vel Macride nutrice Bacchi de qua Apollonius lib. 4. verſ. 1134.

> Κείνη δὴ πάμπρωτα Διὸς Νυσήϊον υἷα
> Εὐβοίης ἔνδοθεν Ἀβαντίδος, ᾧ ἐνὶ κόλπῳ
> Δέξατο.
> *Naſcentem illa Jovis Nyſæ de vertice natum*
> *Excepit, fovitque ulnis in Abantidis antro*
> *Euboeæ.*

Sed ἀπὸ τῆς μακρότητος à longitudine, quia inſula eſt παραμήκης prælonga. Strabo: Διὰ δὲ τὴν στενότητα καὶ τὸ λεχθὲν μῆκος ὑπὸ τῶν παλαιῶν Μάκρις ὠνομάσθη *Ob anguſtias & quam diximus longitudinem à veteribus Macris fuit nominata*. Euſtathius: *Macris dicta eſt* διὰ τὸ τῆς θέσεως ἐπίμηκες *propter ſitus longitudinem*. Stephanus: *Euboea inſula, una è ſeptem majoribus*, παραμήκης, ἣ καὶ Μάκρις *prælonga, quæ & Macris*. Strepſiades apud Ariſtophanem in Nubibus Act. 1. Scena 2.

> ——ἡ δέ γ' Εὔβοι' ὡς ὁρᾷς
> Ἡδὶ, παρατέταται μακρὰ πόρρω πάνυ.
> ——*en tibi Euboeam ut vides,*
> *Quæ tota multam in longitudinem patet.*

Hæc de priſco Euboeæ nomine Macri, quo Heſychius alterum interpretatur multo ignotius, *Bomo* nempe de quo deinceps. בהם *bohmo* Arabice pecora vel pecudes ſonat, ut Ebraice בהמות *behemoth*. Itaque inſula *Bohmo* eſt inſula pecudum, quod Græco Euboeæ nomini à bubus ſumpto plane reſpondet. Eodem pertinet quod à Poëtis hæc eadem inſula dicitur Ἀργιβόειος tanquam à bubus albis apud Ælianum de animalibus lib. 12. cap. 36. Nempe jam ante Trojana tempora

boum

A boum paſcuis celebrem fuiſſe hanc inſulam vel ex fabulis colligere eſt de bobus ab Autolyco* ex Euboeâ abactis. Apollodorus lib. 2. κλαπεισῶν ἐξ Εὐβοίας ὑπὸ Αὐτολύκου βοῶν. Proinde initio belli Peloponneſiaci Athenienſes πρόβατα καὶ ὑποζύγια ἐς τὴν Εὔβοιαν διεπέμψαντο *oves & jumenta in Eubœam miſerunt*, ut habet Thucydides l.2. Nec mirum Arabico nomine *Bohmo* appellatam eſſe Euboeam, cum inter incolas illius vetuſtiſſimos à Strabone numerentur Ἄραβες οἱ Κάδμῳ συνδιαβάντες *Arabes qui cum Cadmo trajecerant.*

*De Autol. furtis v. Tzetz. Chil. 8. v. 443.

Indidem conſtabit quorſum *Abantes* appellentur Eubœenſes. Ita enim Poëta ſemper, quod Strabo pridem obſervavit. Et ipſa inſula dicta eſt *Abantis* vel *Abantias*. Id præter Dionyſium, Strabonem, Plinium, Stephanum, Euſtathium, atque alios recentiores, Heſiodus etiam his verbis aſſerit apud Stephanum:

Iliad. β 536. 541. 542. & δ 464.

B

> Τὴν πρὶν Ἀβαντίδα κίκλησκον θεοὶ αἰὲν ἐόντες,
> Τὴν τότ' ἐπώνυμον Εὔβοιαν βοὸς ὠνόμασεν Ζεύς.
> *Quam genus immortale Deûm appellarat Abantin,*
> *Hac tum Eubœa Jovi bovis eſt de nomine dicta.*

Hinc duplex ſententia de Abantibus, quos alii ab Abis urbe Phocidis cum Ariſtotele deducunt, alii ab Abante heroe. Fingitur enim ex Neptuno & Arethuſa natus Argivus, ex quô Abas Abantum pater. Ita apud Stephanum Ariſtocrates, & in Euſtathio Arrianus. Quale eſt quod *Macris* & *Eubœa* leguntur eſſe nutrices hæc Junonis illa Bacchi. Quin אבס *abas*, unde Abantes, Hebraice eſt ſaginare. Hinc שור אבוס Prov. 15, 17. Theodotion recte reddidit βοῦν σιτευτὸν, Vulgatus *vitulum ſaginatum*. Inde factum à Phœnicibus verbale nomen אבס *abas* pro pecudum ſaginatore. Cujus plurale Phœnicium eſſet אבסין *abaſin*, ſed Græcâ flexione eſt *Abantes*. Itaque ut à boum paſcuis inſula בהם *Bohmo* & *Eubœa*, ita incolæ מבסין *Abaſin* vel *Abantes* appellati ſunt à boum ſaginatione.

Strab. l. 10.

C

Sed & Phœnicium eſt *Ocha*, priſcum ejuſdem inſulæ nomen apud Strabonem, cujus veſtigia diu ſervata ſunt in monte ejuſdem nominis: Καὶ Ὄχη δ' ἐκαλεῖτο ἡ νῆσος. καὶ ἔστιν ὁμώνυμον αὐτῇ τὸ μέγιστον τῶν ἐνταῦθα ὀρῶν *Quin etiam Ocha vocabatur inſula, & illi cognominis eſt mons Euboicorum altiſſimus.* Eſt & apud Plinium *Ocha* una è vetuſtis Eubœæ urbibus. Nempe Caryſtus, ut ſuſpicor, quam deſcribunt Strabo lib. 10. & Stephanus (in Κάρυστος) ὑπὸ τῷ ὄρει Ὄχῃ *ſub Ocha monte*. Utut ſit *Ocha* vel עוקה *Oca* Pœnis anguſtam ſonat, quô nomine illos hanc inſulam appellaſſe veriſimile eſt διὰ τὴν στενότητα, ut Græcos *Macrin* à longitudine, Mela: *Eubœa &c. nuſquam lata, duum millium ſpatium habet ubi arctiſſima eſt.* Scylax: τὸ δὲ πλάτος, στενή ἐστιν Εὔβοια *Latitudine autem anguſta eſt Eubœa.* Alexius Comicus in cenſu ſeptem inſularum: Εὔβοια πέμπτη στενοφυὴς *Eubœa quinta natura anguſta.* Ex עוקה *Oca* factum Ὄχη aſpiratione additâ ut in *Ezechia, Ezechiele &c.* Valeant igitur nugæ Grammaticorum apud Stephanum & Euſtathium, Ocham dici ἀπὸ τῆς τῶν θεῶν μίξεως Διὸς καὶ Ἥρας, ἢ διὰ τὸ τὰ πρόβατα κυΐσκεσθαι, ὀχευόμενα ἐν τῷ τόπῳ *à congreſſu Jovis & Junonis, vel quia ſtatim concipiunt oves eô locô coëuntes*, vel ἀπὸ τῆς Ὄχης τῶν προβάτων *ab ovium paſtu*, vel ἀπὸ τῆς ἐξοχῆς *ab eminentiâ.*

D

E

Steph. in Χαλκίς.

Chalcis etiam, non solum urbis metropolis ad Euripum, sed & insulæ totius nomen apud Plinium ex Cleodemo, nec à fabulosâ Chalcide Asopi filiâ dicta videtur, nec à monte Chalcide, nec ab ære primum ibi reperto, quæ fama est valde incerta: Sed à Phœnicio חלקין *chalakin*, quasi *divisiones* dixeris: Quia putatur Eubœa continenti quondam hæsisse, & maris irrumpentis impetu esse abscissa, inter Eubœæ Chalcidem & Aulidem Boeotiæ, quæ tam angusto freto ab invicem divisæ sunt, ut intermedio ponte aliquando junctæ fuerint. Ephorus ubi de Boëotia: τὴν Εὔβοιαν τρόπον τινὰ μέρος αὐτῆς πεποίηκεν ὁ Εὔριπος, οὕτω στενὸς ὤν, καὶ γεφύρᾳ συνεζευγμένος πρὸς αὐτὴν διπλέθρῳ *Euboeam Boeoticæ partem aliquô modô facit Euripus, qui ita angustus est ut duorum jugerum ponte jungatur.* Strabo de eôdem Euripo: Ἔστι δ᾽ ἐπ᾽ αὐτῷ γέφυρα δίπλεθρος: πύργος δ᾽ ἑκατέρωθεν ἐφέστηκεν, ὁ μὲν ἐκ τῆς Καλχίδος, ὁ δ᾽ ἐκ τῆς Βοιωτίας. *Illi duorum jugerum pons instratus est, turris autem utrinque extat, una à Calchide, altera à Boeotiâ.* Plinius: *Euboea & ipsa avulsa Boeotiæ, tam modico interfluente Euripo ut ponte jungatur.* Itaque ut ad fretum Siculum Rhegium à rumpendo dictum est, quod est Græce ῥαγῆναι, quia ut volunt mare irrumpens,

Strab. lib. 9.

Hesperium Siculo latus abscidit.

Sic ad Euripum *Chalcis* חלקין *Chalakin* à Phœnicibus videtur à dividendo dicta, quia medium spatium inter Chalcidem & Boeotiam impetu maris divisum est, & per angustiam scissum.

In Eubœâ nil quicquam fuit lapide Carystio mirabilius, ex quô texebatur tela, quæ ubi sordes contraxerat in ignem injecta purgabatur. Vide Strabonem lib. 10. Apollonium in mirabilibus, Plutarchum de defectu oraculorum, & Stephanum in Κάρυστος. Ab hâc ardente telâ à lapide Carysti eruto dici potuit ipsa Carystus, quia Hebræis חרר *charar* vel חר *char* ardere & שתי *sti* telam significat.

In Orientali Eubœæ angulo naufragiis infamis scopulus est *Caphareus*, id est כיפא רוץ (*cepha-rus*) scopulus contritor, de quo capite sequenti plura, ubi de Andrô insulâ unâ Cycladum.

Locus monet ut aliquid de *Ægeo* mari dicamus, quod ab *Ægis* insulâ prope Euboeam Neptuno sacrâ dici asserit Epollonii scholiastes lib. 1. Et Conon ibidem ab *Ægeâ Carystia*, id est à Carysto Euboeæ, quæ & Ægæa dicebatur. Et Strabo lib. 8. ab Ægis ejusdem Euboeæ oppido. Tamen idem lib. 13. deducit ab *Ægâ* Æolidis promontorio: Et Plinius ab *Æge* scopulo inter Tenedum & Chium: Et Festus vel à crebris insulis, quæ procul aspicientibus videantur species αἰγῶν caprarum, vel ab *Ægeâ* Amazonum Reginâ quæ ibi perierit, vel ab *Ægeo* Thesei patre qui in Ægeum se dederit præcipitem. De quô longam fabulam texit Suidas, nisi fallor ex Nicocrate, quem refellit Apollonii scholiastes. Ubi rursus alii ad *Ægeum* referunt Neptuni nomen in Pherecyde, alii ad *Ægeonem* qui sit idem cum Briareo. Alii denique sic appellari volunt ἀπὸ τῆς περκανίας αἰγὸς *e percaniâ caprâ*, quod non capio. An legendum Ὠλενίας vel οὐρανίας? Ut significetur capra cœlestis, quâ exoriente (ut ait Suidas in

Αἶγες

A Αἶγες) venti vehementes ſpirant, unde ἐπαιγίζειν flare in modum turbinis, & Ægæum pelagus dicitur, quod maxime terribile eſt. Ita Suidas: At Iſacius in Lycophronem à terreſtri caprâ deducit, quia hoc mare δίκην αἰγὸς κυματοῦται *capræ inſtar agitatur*. Sed his relictis jam conabimur aliquid afferre vero propius.

Hebræum עז *az*, id eſt validum, durum & aſperum, quandoque maris eſt epithetum, ut Eſa. 43, 16. *Sic dixit Dominus qui dat in mari viam,* ובמים עזים *& in aquis aſperis ſemitam.* Et Nehem. 9, 11. *Et mare diviſiſti coram iis; & per medium mare ſicco pede transiverunt, & perſecutores eorum projeciſti in profunda, tanquam lapidem* במים עזים *in aquas aſperas.* Utrobique agitur de mari Rubro, quod B abſorpſit Ægyptios, & Hebræis fuit pervium: Et ejus aquæ merito appellantur מים עזים *aquæ aſperæ*, cum παραλίαν habeat τραχεῖαν, δυσπαράπλευστον, δύσορμον, ἀπρόσιτον, καὶ κατὰ πάντα φοβερὰν *aſperam, navigatu difficilem, importuoſam, inacceſſam atque omnino terribilem.* Ita de eo Agatharchides, & Strabo, & Diodorus, & Arrianus. Nec in Ægeo mari clementior eſt navigatio. Conſtantinus Porphyrogenneta themate XVII. Τὸ δὲ Αἰγαῖον πέλαγος βαρύπλουν ἐστὶ καὶ δυσπέρατον, καὶ κύματα μακρὰ καὶ ὄρεσιν ἐοικότα ἀνεγεῖρον τοῖς πλέουσιν: εἴτε διὰ τὸ πυκνὸν τῶν νήσων, εἴτε καὶ διὰ τὸ ῥεῦμα τοῦ πόντου τὸ καταβαῖνον εἰς Ἄβυδον καὶ προσαρασσόμενον ταῖς νήσοις μετὰ μεγάλου ῥοιζήματος. *Eſt verò Ægæum mare navigatu & trajectu perquam difficile. Ingentes enim fluctus volvit, qui navigantibus montium inſtar aſſurgunt, vel ob inſu-* C *larum frequentiam* (unde Poeta *crebris freta concita terris*) *vel propter Ponti in Abydum defluxum, qui magno impetu in has inſulas fertur, iisque illiditur.* Dionyſius Periegetes verſ. 133. de eodem Ægæo,

Agath. c. 47. Strab. l. 17. Diod. lib. 3. Arrian. Alex. l. 7.

> Οὐ γάρ τις κείνῳ ἐναλίγκια κύματ' ὀφέλλει,
> Ὑψόθι μορμύρων ἕτερος πόρος ἀμφιτρίτης.
> *Murmure non aliud tanto circumtonat æquor,*
> *Non aliud tantos extollit ad æthera fluctus.*

Valerius lib. 1. Argonaut. verſ. 630.

> — *quantus fremitu ſe ſuſtulit Ægon*

Et lib. 4. verſ. 714.

D

> — *tantas quamvis Tyrrhenus & Ægon*
> *Volvat aquas.*

Horatius lib. 1. Od. 14.

> *Interfuſa nitentes*
> *Vites æquora Cycladas.*

Heraclides Sinopenſis Epigr. lib. 3. cap. 22.

> Αἰγαίου τ' οἶδμα κακὸν πελάγους.
> *Ægæique unda tumens pelagi.*

Hinc τὸ Αἰγαῖον πλεῖν *Ægæum navigare* de iis dicitur qui in ſummo diſcrimine verſantur. Eraſmus hoc adagium citat ex Æliani epiſtolis; Et aliud non abſimile E ex Luciano de ſectis, ἐπὶ ῥιπὸς τὸ Αἰγαῖον διαπλεῦσαι *virgulto* (id eſt virgulteâ ſcaphâ) *Ægæum transmittere*: In eos qui rem ſupra modum arduam levi operâ conficere tentant. Quibus tertium addi queat ex Ciceronis lib. 3. de legibus: *Ex-*

 cita-

citabat fluctus in ſimpulo Gratidius, quos poſt filius ejus Marius in Ægeo excitavit mari. Itaque tam Ægeum quam Rubrum mare habet מים עזים *aquas aſperas*. Unde dici potuit, atque ut putamus dictum eſt à Phœnicibus mare עז *Az*, id eſt inclemens & aſperum. Quod cur *Ægeum* veteres reddiderint ſtatim patebit. Apud Hebræos עז *az* aſperum, & עז *ez* capra, non modo conjugata ſunt, ſed & iisdem ſcribuntur literis, & ſolum punctis differunt à Maſorethis nuper additis. Nempe ut hircus Græce τράγος dicitur παρὰ τὸ τραχὺ δέρμα ἔχειν, ut Grammatici obſervant, ita Hebraice עז *ez* capra nominata eſt ab aſperitate pilorum, quorum uſus in ciliciis veſte omnium aſperrimâ. Inde factum ut mare עז Αἰγαῖον diceretur tanquam à caprâ ſumptô nomine. Idque eô libentius quod αἶξ capra Græce unde Αἰγαῖον, alludit ad Hebræum עז *ez*, & videtur ex eô natum, quod jam alii obſervarunt. Quin & עז *az* vel עזא ἄζα Phœnicie capra dicta eſt. Vide Stephanum in Ἄζωτος. Itaque *mare* עז *az* reddi potuit *mare capræ*.

CAPUT XIV.

Phœnices in Cycladibus.

MAre Ægeum inſuloſum. Cyclades, omnes inſulæ maris Ægei, numero LIII. Sed proprie quæ Delum ambiunt. Ariſtæus in Ceâ, Bacchus in Naxo, Aſtypalæa à Phœnicis filiâ dicta. Oliarus, Jos, Melos à Phœnicibus cultæ, & pleræq; aliæ. *Delus* inſula דחל *Deel*, id eſt Dei Apollinis. *Inopus* עין אוב *Ain-ob* fons Pythonis. *Cynthus* חנטא *Chinta*, quia Apollo ibi editus. *Anius*, Hebr. עני *Ani*. Deli Rex & ſacerdos è Cadmi genere. Hujus filiæ *Oenotropæ*, Oeno, Spermo, & Elais, vinum, triticum & oleum procreabant. Tria hæc offerri lex jubet. *Cio* vel *Cia* nomen à כי *ci*, i. e. aduſtione Solis. Ceos cur à Sole aduſta. Ibid. Sacrificia quotannis ad Eteſias impetrandos. *Cythnus* pro *Cyphno* vel גובנא *Gufno* dicta propter caſei præſtantiam: θ & φ permutabiles. Ælianus emendatus. Geſnerus notatus. Cythnus culta jam olim. De eâ proverbia. *Rhene* רעמה à ſtrepitu undarum, unde & *Celaduſa*. *Andrus* עד־רוץ *Ad Rus*, quia vicinus *Caphareus* ſeu כיפא־רוץ *Cepha-Rus*, i. e. ſcopulus contritor. Alii ab Andro quodam Anii fratre aut filio. Stephanus correctus *Tenos* vel *Tanos* inſula תנות *thannoth* ſerpentum: Indidem *Ophiuſa* & *Hydruſa*: vipera *Tenia*. Alia de Teno. *Myconus* מוכן *Mucon* ab inopiâ dicta. De Myconiorum paupertate adagia. *Syrus* vel *Syra* contra dives & beata inſula, unde nomen. *Scyros* pro *Syro* perperam, & *Scyricum* pro *Syrico* Hebr. סירקון *ſircon*. Phœnices in Syro. *Arybas* in Homero *Azrubal*. Pherecydes Syrius reconditos Phœnicum libros ſibi comparavit. Idem heliotropium erexiſſe dicitur in inſulâ Syro. Tamen hoc heliotropium Homeri ævo jam extabat. De heliotropio Regis Achaz in quô receſſit umbra Solis. Refelluntur qui volunt Solem ipſum receſſiſſe. *Naxus* ἀπὸ τῦ νάξαι, i. e. ab immolando. Syrum hoc eſſe verbum non Græcum ut Grammatici volunt. Νάξαι Græcis aliud. Naxus quam opulenta *Parus* etiam *Zacynthus* dicta, i. e. זחות quia montoſa. Ibi marmor *lychnites* ex intimis terræ cavernis ad lucernas erutum *Paro* פרעא inde nomen, & *Marpeſſa* מערבצע. *Cabarni* in Paro Cereris ſacerdotes קרבנין. Suidas bis correctus. In *Siphno* auri & argenti metalla, unde opes immenſæ צפונים *ſephunim* theſauri Hebr. *Seriphus* Hebr. רציפה *Reſipha* q. ſtrata lapidibus, quia valde petroſa. Fabula de incolis in lapides converſis. *Amargon* dici volunt ad ארגמן *argaman*, i. e. purpura, quia ἀμόργη multis purpura. At aliis byſſi ſpecies, quod verius. *Amorgo* אם אורגין propter texturæ artificium. *Ios* Hebr. עיון *Ijon* quia lapidoſa. Ibi Homerus in ſaxo ſepultus. Prepeſinthus pro Treteſintho etiam à ſaxis dicta. *Gyarus* ab עכור *acuar*, i. e. muribus, qui fugatis incolis ferrum etiam rodebant. *Oliarus* forte *Ariel*. R & L ſæpe transponi. *Pholegandrus* ferrea inſula: Hebr. גונדרי *gundari* lapidoſus. *Sicinus* pauperrima, *ſiccen* indigere. *Melos* non dicitur à mali rotunditate, nec à Melo Phœnice; ſed ab Hebr. מלא *melo* pro repletione, quia terra effoſſa ſtatim repleri credita; vel pro maturitate frugũ Fruges ibi maturuiſſe intra triceſimum diem. Theophraſtus emendatus. Gaza notatus. *Melos*, *Mimallis*, *Memblis* & *Byblis* idem, M & B permutati. Cur ibi dicatur terra reple-

repleri, Sulphur ibid. & alumen, unde צריפיה *Zeriphia*. Gr. *Zephyria* tanquam à situ. Terra *Melia*: *Melinum* album, at *melinus* color luteus. *Cimolus* unde *cimolia* cretæ species. Cur נתר *nitrum* Jerem 2,22. Talmudici *cimoliam*, & בורית *borith*, id est herbam fullonum, אשלג *asleg* interpretantur. Quid sit *asleg*. Nugæ Gemaristarum. *Cimolia* ex *Siraph* urbe Persidis. *Cimolus*, i. e. גום אהלא *gum-ohala* fossa saponis. Cimolia terra saponaria. *Cyclas* Phœnicie ג׳גלא *Gigla* & *Sporas* פזירה *Pzira*.

MAre Ægæum Ammianus insulosum esse dixit, quia multis scatet insulis. Harum dicuntur Sporades quæ sparsim jacent, & Cyclades quæ circa Delum in orbem sitæ sunt. Scio Cycladum nomen etiam ad eas extendi quæ à Delo maxime distant. Stephanus enim in hoc numero Cariæ insulas censet Casum, Telum atque Nisyrum, & Joniæ Tragæam, Macedoniæ item Icon & Peparethum. Æthicus etiam & Orosius, quos Isidorus sequitur, pro Cycladibus habent omnes insulas Ægei maris, id est insulas LIII, quarum ab Oriente prima est Rhodus, à Septentrione Tenedus, à meridie Carpathus, & ab occasu Cythera. Tamen Cycladum nomine proprie intelligi quas diximus, præter testimonia veterum, ipsa vox aperte docet. Dionysius Periegetes:

> Δῆλον ἐκυκλώσαντο, καὶ οὔνομα Κυκλάδες εἰσί.
>
> *Delum circunstant, hinc Cyclades esse feruntur.*

Strabo: ἡ Δῆλος καὶ αἱ περὶ αὐτὴν Κυκλάδες *Delus, & quæ circa illam sunt Cyclades.* Mela: *Quia in orbem jacent Cyclades dictæ sunt.* Plinius: *Et à promontorio Geræsto circa Delum in orbem sitæ, unde & nomen traxere Cyclades.* Ammianus: *Cycladas ideo sic appellatas, quod omnes ambiunt Delum, patriam Deorum insignem.*

Itaque præter *Delum* quæ in centro est, pro Cycladibus à plerisque habentur *Cea* vel *Ceos* prope Atticam. *Cythnus, Rhene, Andrus, Tenus, Myconus, Syrus, Naxus, Parus, Siphnus, Seriphus.* Sed & nonnulli *Amorgon* & *Astypalæam* addunt, & *Gyarum*, & *Oliarum*, & *Prepesinthum*, & *Pholegandrum*, & *Sicinum*, & *Ion*, & *Melon*, & *Cimolum*.

In plerisque his insulis olim habitasse Phœnices pro comperto est. In *Ceâ* imperavit Aristæus Cadmi gener ducta Autonoe. *Naxum* tenuit Bacchus Cadmi nepos ex Semele. *Astypalææ* nomen est ab Astypalæa Phœnicis filia matre Ancæi, quem Samum tenuisse diximus. *Oliarus* est Σιδωνίων ἀποικία *Sidoniorum colonia*, teste Heraclide Pontico apud Stephanum. *Ios* etiam, ut docet *Phœnice* priscum nomen. Plinius: *Ios* &c. *antea Phœnice appellata.* Stephanus: ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Φοινίκη ἡ Ἴος. Et *Melos*, si Festo credimus, *dicta est à Melo, qui ex Phœnice ad eandem fuerat profectus.* Alii *Byblum* asserunt vetus fuisse nomen à Bybliis conditoribus. Stephanus: Φοίνικες οὖν οἰκῆσαι πρότερον, ὅθεν καὶ Βύβλος ἐκλήθη, ἀπὸ τῶν Βυβλίων Φοινίκων. *Hujus primi incolæ Phœnices, unde & Byblus appellata est à Bybliis Phœnicibus.* Denique Thucydide nihil est expressius, qui libro primo hæc habet de insulis circa Græciam: Καὶ οὐχ ἧσον λῃσαὶ ἦσαν οἱ νησιῶται; Κᾶρές τε ὄντες καὶ Φοίνικες: οὗτοι γὰρ δὴ τὰς πλείσας τῶν νήσων ᾤκησαν *Neque insulares minus latrocinabantur, Cares nimirum & Phœnices: Hi enim insularum plerasque incolebant.* Inde factum ut pleræque servent illa ipsa nomina quæ Phœnices imposuerant, quod palam fiet ex sequentibus.

Ab ipsa Delo sit initium, quam veterum fabulæ ex eo nomen habere volunt

quod Latona paritura κρυπτομένην αὐτὴν ἐν τῇ θαλάσσῃ ὁ Ζεὺς δήλην ἐποίησε *eam in mari latentem Juppiter fecit manifestam.* Quin *Delus* factum ex דהל *daal*, quomodo *Belus* ex בעל *Baal.* Syris דחל *daal* est timor, deinde Deus qui timetur, juxta illud Poëtæ:

Primus in orbe Deos fecit timor.

Plerumque in Paraphrastis usurpatur de Diis gentium. Ut Exod. 20,20. דחלן דכסף ודחלן דוהב *Dii argentei & Dii aurei.* Tamen Deut. 32,15. in Jerosolymitano, & ibid. vers. 18. in Onkelo & Jonathane verus Deus vocatur דחלא *(Daala)* vel דחלת *(Daalath) timor*, ut Ebraice Gen. 31, 42. 53. פחד יצחק *timor Isaaci*, & Psal. 76, 12. מורא *reverentia.* Delum igitur Phœnices appellarunt insulam דחל *Daal* vel ἀρχαϊκῶς *Deel* (ut נחל *neel*) id est insulam Dei Apollinis, vel plurali numero insulam דחלן *Daalan* aut *Deelan* Deorum propter Dianam & Apollinem, quorum natalibus erat celebris. Proinde *Inopus*, id est עין אוב *Ain-Ob* fons Pythonis, dictus rivulus in eadem insula per occultos terræ meatus è Nilo derivari creditus. Et *Cynthus* Deli mons in quo Latona edidit Apollinem, quia חנט *chanat* est in lucem edere. Sic Cant. 2, 13. *Ficus* חנטה *(chanta)* id est *edidit grossos suos.* Unde Ebræis חניטה *chanita* productio, generatio, emersio in lucem. Fallor an Phœnicibus id ipsum fuit חנטא *chinta* vel *chinto*, unde Græcorum Κύνθος *Cynthus, teth* expresso per *theta*, ut in alphabetho Cadmi, & *cheth* per *cappa* ut in *Tapsaco*, & *Carrhis*, & *Calacina*, & *Malaca*, & *Cadmilo* & similibus. Trojani belli tempore Deli regnabat *Rex Anius, Rex idem hominum Phœbique sacerdos.* Fuit is è Cadmi stirpe, matre Rhoeo nata ex Staphylo Bacchi filio. Anium vocavit Rhoeo ἀπὸ τῆς ἀνίας *à mœrore*, ut ait Etymologus, vel διὰ τὸ ἀνιαθῆναι δι᾽ αὐτὸν *quia ipsius causa divexata est*, ut scribit Isacius in Lycophronem pag. 96. Nam ex Apolline gravida ut fabulantur, & è paterna domo pulsa, eum post multos errores peperit in antro Eubœæ. Ἀνία Phœnicibus est עני *ani*, quomodo etiam *afflictum* vocant. Itaque Anii nomen tam Phœnicium est quam Græcum. Plura de Anio vide apud Diodorum lib. 5. p. 229. Nos ex fabulis hoc solum addimus hunc Anium ducta Dorippe genuisse tres Oenotropas, Oeno, Spermo & Elaidem, quibus Bacchus id impertivit, ut quotiescunque vellent pro nominum ratione vinum, semina & oleum consequerentur. Unde est quod fame Græcos circa Trojam multum urgente, illas ab Agamemnone per Palamedem accersitas ajunt exercitum diu sustentasse. Fabulæ dedit occasionem magna vini, frumenti & olei copia ab Anio sacerdote Apollinis in Græcorum castra submissa. Hæc enim ex oblationibus illi abunde suppetebant. Nempe ex omni terræ proventu à cultoribus suis tria hæc exigebat diabolus Dei simia. Ita enim in lege passim vinum, frumentum & oleum in decimas & primitias offerre jubetur Israël. Sic Deut. 18, 3. 4. *Dabunt sacerdoti, &c. primitias frumenti, vini & olei.* Et Num. 18, 12. *Omnem medullam olei & vini & frumenti, quicquid offerunt primitiarum Domino tibi dedi.* Et Deut. 14, 23. *Comedes in conspectu Domini, &c. decimam frumenti tui & vini & olei.* Itaque ad hæc verba Legis Levit. 27, 30. *Omnes decimæ terræ ex terræ semine aut fructu arborum sunt Domini*, notat R. Selomo per terræ semen דגן *frumentum*, & per fructum arborum תירוש ויצהר *vinum & oleum* intelligi.

Virg. l. 3. Æn.

Hesychius in Οἰνοτρόποι Lycophron. v. 573. Isacius p. 96. & 98. Dictys Cret. l. 1. in fine. Etymol. & Phavor. in Δωρίππη.

Ceos

A *Ceos* insula prope Atticam *Cos* contracte dicitur ab Heraclide & Diodoro; A Romanis scriptoribus Virgilio, Ovidio, Plinio, Sallustio apud Servium *Cea*; A Ptolemæo *Cia*; A Lysia apud Suidam & Æliano de animalibus *Cios*; A Philone & Mela *Cianos*; Vocabulis ita diversis ut ea constet omnia esse orta ex uno fonte. Nempe כוה *cava* Ebræis est exurere, ut Græcis καίειν vel καὐειν, & כי *ci* vel כויה *ceuija* exustio. Hoc de quavis exustione, illud proprie usurpatur de adustione Solis Es. 3, 24. Nomen insulæ cur eo referam statim patebit. Liber pater Cadmi nepos Icarium vel Icarum (id est אכר *iccar* agricolam) misit in Atticum agrum, ut vitium culturam Athenienses edoceret. Hunc vino poto rustici semiebrii, venenum se bibisse credentes, nefarie interfecerunt, & admissi criminis sibi conscii

B aufugerunt in Ceam insulam, in qua regnabat Aristæus Cadmi gener ut monuimus. Hyginus ex magni Salmasii emendatione lib. 2. Astronomicon cap. *Arctophylax*. *Interfectores ejus* (Icarii) *animi conscientia permoti statim se fugæ mandaverunt, & in insulam Ceum* (lege *Ceorum*) *pervenerunt, à quibus ut hospites recepti domicilia sibi constituerunt.* Aliquanto post ira numinis reos persequente, ut quidem volunt, *canicula exoriens æstu Ceorum loca & agros fructibus orbabat, & ipsos morbo affectos pœnas Icario cum dolore sufferre cogebat, quod latrones recepissent.* Quibus malis concitatus insulæ *Rex Aristæus Apollinis & Cyrenes filius &c. petiit à parente, quo pacto calamitate civitatem posset liberare. Quem Deus jubet*

C *multis hostiis expiare Icarii mortem, & ab Jove petere ut quo tempore Canicula exoriretur, dies quadraginta ventum daret, qui æstui Caniculæ mederetur. Quod jussum Aristæus confecit, & impetravit ut Etesiæ fierent.* Hæc ex Hygino hactenus, quibus similia referunt etiam alii antiquiores. Theophrastus de Etesiis: εἰ δέ ποτ' ἐξέλιπον, καὶ Ἀρισταῖος αὐτοὺς ἀνεκαλέσατο, θύσας τὰς ἐν Κέῳ θυσίας τῷ Διΐ, καθάπερ μυθολογοῦσι *Si quando defecerunt, & eos revocavit Aristæus sacrificiis in Ceo insula Jovi peractis, ut fabulantur.* Et apud Apollonium lib. 2. Argonaut. cum Syrius οὐρανόθεν Μινωΐδας ἔφλεγε νήσους *Minoidas* (id est Cycladas) *è cœlo torruit insulas*, monitu Apollinis Aristæus in Ceum se contulit,

lib. de ventis pag. 405.

D
> Καὶ βωμὸν ποίησε μέγαν Διὸς Ἰκμαίοιο,
> Ἱερά τ' εὖ ἔρρεξεν ἐν οὔρεσιν ἀστέρι κείνῳ
> Σειρίῳ, αὐτῷ τε Κρονίδῃ Διΐ; τοῖο δ' ἕκητι
> Γαῖαν ἐπιψύχουσιν ἐτήσιαι ἐκ Διὸς αὖραι
> Ἤματα τεσσαράκοντα; Κέῳ δ' ἔτι νῦν ἱερῆες
> Ἀντολέων προπάροιθε κυνὸς ῥέζουσι θυηλάς.
> *Icmæoque Jovi solemnem condidit aram*
> *Pacavitque sacris per montes rite peractis*
> *Sirion, iterumque Jovem, & desæviit ardor*
> *Syderis; Hinc recreant spirantes mollius auræ*
> *Rura quater denas luces, Ceusque sacerdos.*
> *Cum canis exoritur repetit nova sacra quotannis.*

E Plura vide apud Scholiastem, & in Heraclidis politiis, & Diodori lib. 4. & Ciceronis de Divinatione lib. 1. & in Germanici fragmento ad Arati phænomena capite *Aquarius*, qui omnes meminere hujus sacrificii ab Aristæo instituti, & à

Ceis

Ceis celebrari soliti ad Etesias impetrandos. Ad eundem Aristæum pertinent hæc Athenagoræ in legatione pro Christianis: Χῖοι Ἀρισταῖον τὸν αὐτὸν καὶ Δία καὶ Ἀπόλλω νομίζοντες. Sed legendum Κεῖοι Ἀρισταῖον &c. *Cei Aristæum eundem esse cum Jove & Apolline credentes.*

Cythno videri queat nomen fecisse קטנות *katnuth* parvitas, nam exigua est insula. Tamen aliud succurrit quod licet minus obvium, fortasse multo est verius. Κύθνιος τυρὸς *Cythnius caseus* fuit olim valde celebris. Ita observant Stephanus & Eustathius ubi de Cythno. Et à Polluce lib. 6. c. 10. τυρὸς Κύθνιός τε καὶ Σικελικὸς *caseus Cythnius & Siculus* censentur inter τὰ παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐδέσματα εὐδόκιμα *cibos apud veteres maxime probatos.* Quin & *Cythnius* dicebatur à vicina Ceo vel Cio caseus, quem ex Æschylidis libris de re rustica multis describit Ælianus de animalibus lib. 16. cap. 32. Summa est in solo sterili oves cytiso, ficus & oleæ foliis, siliquis, & spinis nutritas lac emittere ex quo fiat caseus præstantissimus, καλεῖσθαι δὲ αὐτὸν Κυώθιον (lege Κύθνιον) &c. καὶ τὸ τάλαντον αὐτοῦ πιπράσκεσθαι δραχμῶν ἑκατὸν καὶ ἐννενήκοντα *vocari autem Cythnium, ejusque talentum venire drachmis centum & nonaginta.* Κυώθιον vocem nihili mutat Gesnerus in ἀκάνθιον, quia partim ἐξ ἀκάνθων ex spinis nutriebantur oves quarum lac in hujusmodi caseum coagulabatur. Sed ex iis quæ de Cythnii casei præstantia diximus, constat scribendum esse Κύθνιον ut conjectamus. Utut enim Cythnius caseus proprie non dicatur qui è Cythno non est, tamen recepta καταχρήσει *Cythnius* dici potuit caseus à vicina Ceo, vel propter viciniam, vel quia fuit ejusdem saporis & dignitatis cum Cythnio. Itaque ut in Antonino *Cynthos* pro *Cythnos*, ita in Æliano Κυώθιον scribitur pro Κύθνιον. Porro propter casei dotes, Cythnus Phœnicie, ut suspicamur, dicta est insula גובנא *gubna* vel *guphno*, quomodo Syri hanc vocem efferunt, id est insula casei. Sic Græci pro Γύφνῳ Κύθνον scripserunt, id est Γ pro Κ ut in κάμηλος ex גמל *gamal*, & Θ pro Φ ut passim. Sic θύλλα & φύλλα *folia*, θῆρες & φῆρες *feræ*, θλίβω & φλίβω *affligo*, θλᾶν & φλᾶν *frangere*, θλαδιᾶν & φλαδιᾶν *contundere*, ψαθυρὸς & ψαφαρὸς *friabilis* sola dialecto differunt. Et Καφηρεὺς Eubocæ promontorium etiam Καθηρεὺς dicitur apud Stephanum. Hinc inebriari Græce σκυθίσαι dici volunt pro σκυφίσαι, συγγενὲς γὰρ εἶναι τῷ φ τὸ θ. Ita Hieronymus Rhodius apud Athenæum l. 11. Ibidem à Methymnæis ὁ σκύφος *scyphus* vocatur σκύθος *scythus.* Eodem exemplo *Cythnus* pro *Cyphno* dicta. Cythnum jam olim fuisse cultam docet historia vetus de Cythniis ab Amphitruone male multatis, quod cessit in proverbium. Hinc enim Κυθνώδεις συμφοραὶ *Cythniæ calamitates* dicuntur de gravissimis. Adagii meminit Suidas, & Zenodotus tanquam ex Aristotele. Helladius apud Photium scribi vult per L non per D. τὸ κυθνώλης, inquit, διὰ τοῦ λ γράφουσιν, ἀλλ᾽ οὐ διὰ τοῦ δ. Et in Hesychio Κυθνώλης est ἐξώλης, qui perditus est funditus, quomodo Cythnus ab Amphitruone plane excisa est & devastata: Addit enim πεποιῆσθαι τὴν λέξιν ἀπὸ Κύθνου τῆς νήσου, ἀπόλεσθαι γὰρ αὐτὴν ἀπὸ Ἀμφιτρύωνος. Ita legendum, non Κυθμώδης & Κύθμου per M ut habent libri editi.

Rhene etiam *Celadussa* dicta est. Plinius: *Proxima ei* (Delo) *Rhene, quam Anticlides Celadussam vocat,* nempe à strepitu undarum. Id enim proprie κελαδεῖν.

Unde

A Unde Poeta dixit ποταμὸν & πόντον κελάδοντα, id eſt *flumen* aut *mare ſtrepens & tumultuans*. Quod ipſum Hebræis eſt רעם *Rhaam*. Sic 1. Paral. 16, 32. & Pſal. 96, 11. & 98, 7. ירעם הים ומלאו *perſtrepet mare & plenitudo ejus*. Phœnicium igitur nomen non fuit *Rhena*, ſed רעמה *Rhaama* vel *Rheema* ἀρχαϊκῶς: & Græci, quod paſſim fit, M & N permutarunt.

Andrus Phœnicie עררוץ *Adrus* à ſitu dicta eſt. Nempe Auſtrali Eubœæ angulo eſt objecta, ubi duo promontoria, Geræſtus & Caphareus, quorum illud Andro propius, ſed hoc multo eſt notius ob crebra naufragia. Nam, ut cætera taceam, Græcorum è Trojano bello redeuntium claſſis univerſa ibi diſſipata eſt, & pleræque naves contritæ. Unde Poëta Æn. lib. 11.

B —— *Euboicæ cautes, ultorque Caphareus.*

Vide inſuper Euripidem in Helenâ, & Lycophronem in Caſſandrâ verſu 373. & Smyrnæum lib. 14. & Hyginum fab. 116. & Senecam in Agamemnone, & Hercule Oetæo & Baſſum Anthol. l. 1. c 55. Merito igitur כיפא רוץ *Cepha rus*, id eſt contritor ſcopulus à Phœnicibus eſt appellatus. Quippe ut כיפא *cepha* petram & ſcopulum, ita רוץ *rus* conterere & contritionẽ ſonat. Sic Jud. 9, 53. ותרץ את גלגלתו *& contrivit cranium ejus*. Proinde etiam inſula huic ſcopulo vicina ab iiſdem dicta eſt עד רוץ *Ad-Rus* id eſt *ad* ſcopulum *Rus* ſupple objecta. Sic *Ad Albulas, Ad Dracones, Ad Fratres, Ad Olivam, Ad Regias &c* loca ſunt Mauritaniæ: Stephanus multo aliter: Ἄνδρος, νῆσος, μία τῶν Κυκλάδων, ἐκλήθη ἀπὸ Ἄνδρου τοῦ Εὐρυμά-

C χου, ἢ τοῦ Ἀνανίου ἀδελφοῦ, τοῦ πατρὸς τῶν Οἰνοτρόπων. Τινὲς δέ φασιν Ἀνδρέα τοῦτον, καὶ Ἀνανίου παῖδα. *Andrus, inſula, una Cycladum, vocata eſt ab Andro Eurymachi aut Ananiæ fratris, patris Oenotroparum. Quidam Andrieum malunt & Ananiæ filium.* Sed hujus ſive Andri ſive Andrici memoria de cætero valde obſcura eſt. Nec Ἀνανίου legendum ſed Ἀνίου, cujus filiæ erant Oenotropæ, ut ex Pherecyde Iſacius in Lycophronem pag. 96. & 98. Dictys Cretenſis libro primo extremo, Heſychius in οἰνοτρόποι, Etymologus in Δωρεῖπαι, & plures alii docent. Itaque ſi Stephano credimus, Andrus, à quô inſula dicta eſt, Anii fuit frater aut filius, ac proinde è ſtirpe Cadmi: Anium enim probavimus è Cadmo eſſe oriundum.

Tenos, Dorice Τᾶνος, Phœnicie inſula תנות *thannoth*, id eſt draconum ſeu

D ſerpentum. Ariſtophanis Scholiaſtes in Plutum: Ἐν τῇ Τήνῳ μίᾳ τῶν Κυκλάδων νήσῳ ὄφεις καὶ σκορπίοι δεινοὶ ἐγίνοντο *in inſulâ Tenô Cycladum unâ ſerpentes & ſcorpii terribiles fuere*. Ibidem Ὀφιοέσση *Anguina* dicitur ab Antimacho. Quod & alii imitati ſunt. Atque eôdem refero quod à nonnullis *Hydruſſa* dicebatur. Nempe ab hydris facto nomine, non ab aquis ut veteres volunt. Euſtathius: ὕδατι καταῤῥυτος, διὸ καὶ Ὑδροῦσσα ἐκλήθη. Stephanus: ἐκλήθη δὲ Ὑδροῦσσα, διὰ τὸ κατάῤῥυτον εἶναι, καὶ Ὀφιοῦσα. Plinius: *Tenes cum oppido XV M. paſſ. porrecta, quam propter aquarum abundantiam Ariſtoteles Hydruſſam appellatam ait, aliqui Ophiuſſam.* Quin & vipera *Tenia* dicta eſt tanquam à Teno. Heſychius: Τηνία, ἔχιδνα: Quia Tenus fuit

E θηριώδης ut habet Scholiaſtes qui ſupra. Ariſtoteles in fine libri mirabilium narrat de ſerpente quodam in Teno urbe magicis cantibus exanimato. Sed Tenus illa in Theſſaliâ fuit, non in inſulâ Teno. Τηνίων σκορόδων *alliorum ex Teno* meminit

Ariſtophanes in Pluto, quæ volunt fuiſſe δριμύτατα *acerrima*. In Ariſtotele non reperio quod ex eô citat Stephanus, ibi φιάλων σύγκραμα εἶναι ἐξ οὗ πῦρ ἀνάπτουσι πάνυ ῥᾳδίως *aliquid in phialis eſſe dilutum, ex quo facillime ignem accendunt*. Nihilo fortaſſe verius quam quod aſſerit Athenæus lib. 1. ibidem eſſe fontem cujus aqua vino non miſcetur. Anthologiæ lib. 1. cap. 38. Antipater Tenum ita cum Delo confert:

> Νῦν μὲν σὺ μετὰ ζώεις, ἡ δ' οὐκ ἔτι, τίς κεν ἐώλπει
> Ὄψεσθαι Τήνου Δῆλον ἐρημοτέρην.
> *Tene viges Delo excisâ, & ſi credere fas eſt,*
> *Nunc Delus Teno eſt inſula culta minus.*

Unde colligitur Tenum inſulam eſſe non magnæ rei.

Myconus tamen multo vilior & deſpectior. Unde Statius lib. 1. Achil.

> ——*placet ire per altas*
> *Cycladas, hinc ſpretæ Myconos, humilisque Seriphos.*

Athenæus lib. 1. Myconios dicit διὰ τὸ πένεσθαι καὶ λυπρὰν νῆσον οἰκεῖν ἐπὶ γλισχρότητι καὶ πλεονεξίᾳ διαβάλλεσθαι *propter inopiam, & quia ſterilem inſulam habitant, tenacitatis & avaritiæ nomine traduci*. Unde illud Cratini in hominem ſordidum & avarum: Πῶς ἂν Ἰσχομάχου γεγονὼς Μυκωνίου φιλόδωρος ἂν εἴης. *Quomodo tu ab Iſchomacho Myconio genitus, munificus eſſes?* Et proverbia Μυκόνιος γείτων & Μυκονίων δίκην, in eos qui non vocati ad convivia ſe ingerebant. Videantur parœmiographi, & Euſtathius in Odyſſ. ρ. Proinde Μύκονος Phœnicibus erat מוך און *Muc-on*, quaſi dixeris *cenſu tenuem*. Quamvis citra compoſitionem מוך *muc* per ſe id ſignificet. Sic Lev. 25, 25. *cum frater tuus* ימוך *facultatibus attenuatus fuerit*: LXX. ἐὰν πένηται ὁ ἀδελφός σου. Itaque in Phœnicio *Mucon* N finale videtur potius pertinere ad formam nominis.

Syrus, Diogeni Laërtio, Heſychio Mileſio & Suidæ *Syra*, & Homero *Syrie*, tam beata fuit & dives quam miſera & inops Myconus. Quod planum facit hæc illius deſcriptio apud Poëtam Odyſſ. ο. v. 405.

> Εὔβοτος, εὔμηλος, οἰνοπληθής, πολύπυρος,
> Πείνη δ' οὔποτε δῆμον ἐσέρχεται, οὐδέ τις ἄλλη
> Νοῦσος ἐπὶ στυγερὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσιν.
> *Paſcua, læta ovibus, bona frugibus, apta Lyæo eſt.*
> *Nec populum premit ægra fames, nec peſtifer aër*
> *Pallida moroſis exercet corpora morbis.*

Itaque per aphæreſim Phœnicibus familiarem, quod alibi multis probavimus, vel שירה *Sira* pro עשירה *Aſira*, id eſt dives, vel שורה *Sura* pro אשורה *Aſura*, id eſt beata, dicta eſt. *Scyron* pro *Syro* perperam habent Scylax, Mela & Ptolemæus. Sed & in cenſu Cycladum apud Plinium *Scyros* eſt intruſa perperam, & libris repugnantibus, ut obſervatum eſt à magno Salmaſio. Tale eſt quod idem lib. 33. c. 12. inter ſilis ſpecies pro *Syrico ex Syrô*, *Scyricum* habet *ex inſulâ Scyro*. Sil proprie limus eſt rubri coloris quô inter pigmenta utuntur. Ita definit Plinius in loco quem citavimus. Tamen lib. 35. cap. 6. Syricum recenſet idem inter colores facti-

A factitios. Ut qui fiat ex ſinopide & ſandyce mixtis. Et in Neophyto *ſori*, *Syricum* & *ſandyx* pro eodem habentur. Σῶρι, inquit, καὶ τὸ Συρικὸν, ὃ καὶ σάνδυξ λέγεται, Utut ſit Syricum à Syro dici certum eſt, non Scyricum à Scyro. Itaque etiam hoc loco Plinium emendat Salmaſius ex MSS, quæ *Syricum* habent & *Syro*. Hinc apud Hebræos סירקון *ſircon* & סירקא *ſirca* vel סקרא *ſicra* per metatheſim pro minio ſæpe uſurpatur: & סרק *ſarac* vel סקר *ſacar* per methateſim eſt μιλτοῦν *miniare*.

Syron Phœnices frequentare cœperunt ab heroicis temporibus. Proinde in Homero Phœnices mercatores in hâc inſulâ per annum commorati, Cteſii Regis pellicem inde abducunt, quæ & ipſa Phœniſſa fuit Sidone nata ex *Arybante*. Ἀρύβας deflexum nomen ex עזרובעל *Azrubaal*, qui recentioribus Ἀσδρούβας, *zain* B Hebræo verſô in σδ, ut in Eſdræ nomine. Sed Poeta plane omiſit propter κακοφωνίαν. Cur *Aſdrubalem* Græci Κλειτόμαχον interpretentur in ſequenti libro dicetur.

Syron maxime illuſtrarunt natales Pherecydis, qui compilatis Phœnicum ſcriniis in magnum virum evaſit, & primus Philoſophiam docuit apud Græcos. Heſychius Mileſius in libro de iis qui eruditionis famâ claruere: Φερεκύδην τὸν Σύριον (ἔστι δὲ μία τῶν Κυκλάδων νήσων ἡ Σύρα) φασὶν οὐ σχεῖν διδάσκαλον, ἀλλ' ἑαυτὸν ἀσκῆσαι, κτησάμενον τὰ Φοινίκων ἀπόκρυφα βιβλία *Pherecydem Syrium ajunt (Syra autem una eſt è Cycladibus inſulis) nullo magiſtro uſum ſuo marte profeciſſe, poſtquam reconditos Phœnicum libros comparaſſet.* Ita etiam Suidas in verbo Pherecydes, & Eu- C ſtathius in Odyſſ. lib. 15. Hunc alii Pythagoræ, alii Thaletis præceptorem fuiſſe volunt. In Syro diu ſuperfuiſſe legitur ejus inſigne monumentum, heliotropium ſcilicet, id eſt machina ſciotherica, cujus ſtylus ἡλίου τροπὰς ſeu ſolſtitia per umbrarum incrementa & decrementa ſignificabat. Laertius in Pherecyde: Σώζεται δὲ καὶ ἡλιοτρόπιον ἐν Σύρᾳ τῇ νήσῳ *Servatur & ejus heliotropium in Syra inſulâ.* Tamen eſt cur hanc machinam ſuſpicer multo fuiſſe antiquiorem, & Homeri ævo jam extitiſſe. Nempe id ſuadent Poetæ verba Odyſſ. ο. verſ. 402.

Νῆσός τις Συρίη κικλήσκεται (εἴπου ἀκούεις)
Ὀρτυγίης καθύπερθεν, ὅθι τροπαὶ ἠελίοιο.
Trans Delum, ſi forte tuas pervenit ad aures,
D *Inſulâ in Ægeô eſt, ubi ſolſtitialia puncta,*

ſeu Solis converſiones, ſupple gnomone notantur in organo ſciotherico. Quid enim aliud ſint in eâ inſulâ τροπαὶ ἠελίοιο quam ἡλιοτρόπιον de quô ſupra? Euſtathius quippe fallitur, cum per ἡλίου τροπὰς occaſum vult intelligi, quaſi ſita ſit Syrus πρὸς τὰ δυτικὰ μέρη τῆς Ὀρτυγίας *ad occiduas partes Ortygiæ* ſeu Deli. Cum contra Deli ad ortum ſit Syrus, non ad occaſum. Ita deſcribunt Geographi. Et rem ſic ſe habere vel ex ipſo Homero patet, apud quem Eumæus in Ithacâ Συρίην aſſerit eſſe Ὀρτυγίης καθύπερθεν *trans Ortygiam*, id eſt trans Delum. Quô nihil dici potuit falſius, ſi Syrus ſit ad occaſum Deli ubi etiam Ithaca. Omnino igitur ἡλίου τροπὰς in Syro fieri dixit Poeta, quia ſignificabantur per heliotropium ibi E erectum. A quâ interpretatione non recedit vetus Scholiaſtes, qui ad hæc verba ſic habet: Ἔνθα φησὶν εἶναι τὸ ἡλίου σπήλαιον, δι' οὗ σημειοῦνται τὰς τοῦ ἡλίου τροπάς. *Ibi dicit eſſe Solis ſpelæum, per quod ſignificant Solis converſiones.* Phœnicum potuit eſſe

 hoc

hoc opus, quos Strabo & Plinius & alii commendant ab Astronomiæ peritiâ Saltem id constat Regem Achaz Ezechiæ patrem talem aliquam machinam Hierosolymis erexisse annis circiter ducentis ante tempora Pherecydis. In quâ per miraculum ingens, ad confirmandum Ezechiam in fide divinæ promissionis de vitæ prorogatione, umbra retrocessit decem gradibus per quos jam descenderat. Umbram ajo, non Solem ipsum, quia nihil in Scripturâ reperio quod nos cogat ut credamus Solem ipsum retrocessisse. In historia Regum de Sole nihil habetur. Solum umbra legitur reversa esse retrorsum. In Esaiâ etiam Deus pollicetur duntaxat se facturum ut umbra regrediatur decem gradibus, unde explicanda sequentia; *Et reversus est Sol decem gradibus*. Sol, id est umbra Solis, vel etiam lumen Solis, quod recedenti umbræ successit. Eo sensu Sol accedere dicitur, prout Solis lumen accedit aut recedit. Itaque miraculum fuit in heliotropio: non in ipso corpore Solis: Quod si tot gradibus retrocessisset, quicquid graduum nomine intellexeris, tam insigne prodigium ubicumque terrarum percelluisset homines. Neque id silerent libri veterum. Et nihil opus fuisset è Babylone in Judæam mitti legatos qui de portento interrogarent, quia rei gestæ fides mortalium neminem latuisset. Sed hæc obiter.

2. Reg 20, 9 10. 11. Es. 38, 8.

A B

Naxi vocabulum veteres dum conantur ad Græcam linguam revocare, vel cæcis palam faciunt Syram habere originem. *Naxus*, inquiunt, παρὰ τὸ νάξαι, ὅ ἐστι θύσαι, *à verbo* νάξαι *quod immolare est*. Ita Euphorion, Stephanus, Suidas, Phavorinus. Et causam addit Eustathius, Naxum scilicet ita vocatam, διὰ τὰς θυσίας ἐξαιρέτους τινὰς ἐκεῖ γινομένας *propter selecta sacrificia ibi celebrata*; Nempe Baccho, cui tam sacra erat Naxus quam Vulcano Lemnos, aut Delus Apollini. At in Græcorum scriptis νάξαι pro θύσαι nusquam occurrit. Quin Hesychio teste νάξαι est plane aliud, nempe σάξαι & βύσαι, id est farciendo & constipando implere. Homerus Odyss. φ, ἄμφι δὲ γαῖαν ἔναξε *circum autem terram constipavit*; ubi scholiastes, ἔναξε, συνεπόλωσεν, sed legendum συνεπίλησεν. Eustathius: τὸ δὲ ἔναξεν, ἀντὶ τοῦ ἐπίλησεν ἢ πατήσας, ἢ χερσὶ συμπιλήσας, *id est constipavit aut calcans, aut manibus subigens*. Josephus: πᾶσα οἰκία ὁπλιτῶν νένακτο *tota domus armatis erat constipata, id est referta*. Inde νακτὰ Hesychius exponit τοὺς πίλους καὶ τὰ ἐμπιλία *coactilia*. Et Suidas νακτὸν, πυκνὸν, πλῆρες, μεστὸν, μὴ ἔχον ὑπὸ κοῦφόν τι *densum, plenum, refertum, quod sub se nihil habet leve*. Panis vel placentæ est epithetum valde subactæ, apud Athenæum, Hesychium, Pollucem, & Etymologicum magnum. Sed Syris נכס *necas* est immolare, & נכסא *nicsa* sacrificium. Phœnices scripsere *nacsa*, quomodo *adan* salicem pro Syro אידן *idan*, & *nabla* nablium pro נבלא *nibla*. Ex *nacsa* factum *Naxus*. Recte igitur Naxi nomen à victimarum copiâ aut præstantiâ veteres deduxerunt. Et in eô solum error fuit quod ad Græcismum revocarunt vocem mere Phœniciam.

C D

Non possum non addere voce eadem נכסא *nicsa* vel *nacsa* etiam significari censum & opes, quod in Naxum & Naxios non male quadrat. De Naxo enim Herodotus lib. 5. ἡ Νάξος εὐδαιμονίῃ τῶν νήσων προέφερε *Naxus inter insulas opulentia præstabat*, Et Aristoteles in Naxiorum republ. apud Athen. lib. 8. τῶν παρὰ Ναξίοις εὐπόρων, οἱ μὲν πολλοὶ τὸ ἄστυ ᾤκουν, οἱ δὲ ἄλλοι διεσπαρμένοι κατὰ κώμας *Divitum*

E

apud

A *apud Naxios plerique in urbe habitabant, alii vicatim erant sparsi.* Et Eustathius in Dionysium: Νάξος μεγέθει μὲν οὐ μεγάλη ἐστὶν, ἄλλως δὲ καλή τε καὶ ἀγαθὴ, ἀγχοῦ τῆς Ἰωνίας χρήματα ἔχουσα πολλά *Naxos circa Joniam est, insula non magna, sed opulenta & fœcunda, & divitiis multis affluens.* Naxiis tribuit Herodotus ὀκτακισχιλίην ἀσπίδα καὶ πλοῖα μακρὰ πολλὰ *scutorum* (id est scutatorum) *octo millia, & naves longas plurimas.* Naves Naxias Græci vocant Ναξιουργεῖς κανθάρους. Vide Suidam, & Athenæum lib. 11. & Aristophanem in pace. Etiam *Strongyle* dicta est Naxus, quamvis non rotunda prorsus, sed folio vitis similis, ut habetur in Eustathio. Cur eadem à veteribus *Sicilia minor* appellata sit in Sicilia dicetur. De Naxo plura
B qui volet præter Geographos consulat Diodorum l. 5. & Nonn. l. 57.

Parus Nicanore teste apud Stephanum etiam *Zacynthus* dicta est. An quia זחות *zachuth* Phœnicibus erat sublimitas, ut infra docebimus, ubi de insula Zacyntho? Certe ut *Zacynthus*, ita *Parus* montosa fuit & inæqualis; Unde Ovidius Amorum lib. 1. c. 7.

> *Caduntur Pariis qualia saxa jugis.*

Et Dioscorides in Lycambidas Anthologiæ lib. 3. c. 12.

> Οὔτε Πάρον νήσων αἰπυτάτην ἱερῶν.
> *Nec qua celsior est insula nulla Paron.*

Parii porro montes profundis cuniculis scatent, & Soli tam inaccessis ut candi-
C dum marmor in iis latens non nisi ad lucernas possit erui; Unde factum ut *lychnites* seu lucernarius diceretur Parius lapis. Plinius lib. 36. cap. 2. loquutus de Chiis quibusdam sculptoribus magni nominis: *Omnes autem tantum candido marmore usi sunt è Paro insula, quem lapidem cœpere Lychnitem appellare, quoniam ad lucernas in cuniculis cæderetur, ut author est Varro.* Λίθον λυχνέα ob id ipsum appellat Callixenus Rhodius apud Athenæum lib. 5. ubi de thalamego Philopatoris: ἵδρυτο δ᾽ ἐν αὐτῷ τῆς τῶν βασιλέων συγγενείας ἀγάλματα εἰκονικὰ λίθου λυχνέως *In eo regiæ cognationis imagines erant collocatæ ex lapide Lychneo.* A cuniculis quos diximus nomen habere *Paron* insulam statim agnoscet, quisquis sciet Ebræis פרה *pera* ex Esa. 2, 20. & פרעא *paro* Syris esse terræ cuniculum. Hinc Hebr. 11, 38. pro
D Græcis καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς *& cuniculis* (seu cavernis) *terræ*, Syrus interpres habet. ובפרעיה דארעא

Pari mons è quo marmor eruebatur *Marpessa* dictus. Stephanus: Μάρπησσα, ὄρος Πάρου, ἀφ᾽ οὗ οἱ λίθοι ἐξαίρονται. *Marpessa* id est מער בצע *Maar betsa* caverna excisionis, voce מער *maar* contracta ex מערת *maarat* vel *mearat*. Alii *Marpessum* vel *Marpeson* scribunt: Vibius Sequester in montibus: *Marpessus in insula Paro.* Servius ad illud Poëtæ; *Quam si dura silex aut stet Marpesia cautes* lib. 6. Æn. *cautem Marpesiam lapidem dicit. Marpesos enim mons est Pariæ insulæ, habens durissimos lapides.*

Sacerdotes Cereris apud Parios Καβάρνοι *Cabarni* dicebantur. Hesychius: Κα-
E βάρνοι, οἱ τῆς Δήμητρος ἱερεῖς, ὡς Πάριοι Hinc Suidas in Ὀργεῶνες. ὁ γοῦν Ἀντίμαχος ἐν τῇ Λυδῇ (lege Λήδης) γεραρὰ καβάρνους θῆκεν ἀβακλέας (lege ἀγακλέας) ὀργεῶνας *Antimachus igitur in Ledæ genealogia Cabarnos posuit illustres sacerdotes.* Stephanus in Πάρος scribit post Nicanorem, etiam ipsam insulam dici Κάβαρνιν ἀπὸ Καβάρνου

σάρνου τοῦ μηνύσαντος τὴν ἁρπαγὴν τῇ Δήμητρι τῆς θυγατρὸς *Cabarnin à Cabarno, qui filiæ* (Proſerpinæ) *raptum Cereri indicavit.* Quod nihilo eſt verius quam quod ibidem habetur ex Callimacho, & in politiis Heraclidis, Parum dici à Paro Arcade Parrhaſii filio. Ut Pari vocabulum Phœnicium eſt, ita etiam Cabarnorum, quamvis trajectis literis. Phœnicie enim *Cabarni* eſſent קרבנין *Carbanin*, ut קרב *careb*, offerre, & קורבן *corban* oblatio. Quam vocem apud Tyrios in uſu fuiſſe docet ex Theophraſto Joſephus lib. 1. contra Apionem.

Siphnum cætera miſeram auri & argenti fodinæ in immenſum locupletarunt. Euſtathius: λέγονται δέ ποτε ἀκμάζειν τοῖς πράγμασιν οἱ Σίφνιοι, καὶ πλουτεῖν μάλιστα, διὰ τὸ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἐν τῇ νήσῳ εἶναι μέταλλα *Siphnii dicuntur olim rebus fuiſſe florentibus, & in magnas opes creviſſe, quia in inſula fuere auri & argenti fodinæ.* Ita etiam Herodotus Muſa tertia: Νησιωτέων μάλιστα ἐπλούτεον, ἅτε ἐόντων αὐτοῖσι ἐν τῇ νήσῳ χρυσέων καὶ ἀργυρέων μετάλλων οὕτω, ὥς τε ἀπὸ τῆς δεκάτης τῶν γινομένων αὐτόθεν χρημάτων θησαυρὸς ἐν Δελφοῖσι ἀνακέεται, ὅμοια (lege ὅμοιος) τοῖσι πλουσιωτάτοισι *Inſularium erant ditiſſimi, ut qui haberent aurea & argentea metalla; Ita ut ex decima pecuniarum quæ inde ſuppetebant, Delphis theſaurus reponeretur opulentiſſimo cuique par.* Et vetus author apud Suidam in Σίφνιοι: Οὗτοι πλουσιώτατοι ἐγένοντο οὐ μόνον τῶν νησιωτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἠπειρωτῶν εὖ μάλα συχνῶν, ἕως μὲν οὖν τὴν δεκάτην ἐς Δελφοὺς ἀπέστελλον εὐτάκτως, καὶ ἐπείθοντο τῷ χρησμῷ τῷ τοῦτο προστάξαντι, τὰ τοῦ πλούτου αὐτοῖς ἐπίδοσιν εἶχε, φανέντων ἀργυρείων μετάλλων *Iſti non ſolum inſularium ſed & aliorum plurimorum continentis incolarum ditiſſimi fuerunt. Quandiu nimirum decimas Delphos ritte mittebant, & oraculo parebant, quo ita facere jubebantur, eorum opes incrementum habuerunt, cum argenti fodinæ ipſis apparuiſſent.* Idem Suidas & Phavorinus: Ἰσοϋψεῖς οἰκίαι, καὶ παράλληλοι τῷ τείχει, ἐν σιφλῷ (lege Σίφνῳ) οὖσαι καταλύματα τοῖς ἐργαζομένοις τὰ χρύσεια μέταλλα *In Siphno domus erant paris altitudinis & muro parallelæ, in illorum diverſoria qui in auri fodinis operabantur.* Ab hac opulentia *Siphnus* Phœnicie dicta eſt צפנא *Siphna* vel *Siphno* per *ſade:* Quia צפן *ſaphan* eſt recondere. Græci reddunt θησαυρίζειν *theſaurizare* Prov. 1, 18. & 2. 7. & 13, 23. Et צפונים *ſephunim* ſunt theſauri reconditi, Symmacho ἀπόθετα Pſ. 17, 14. Quomodo Siphnii ex his opibus in ſummam inopiam inciderint diſcere eſt ex Herodoto & Suida.

Seriphum Ariſtophanis Scholiaſtes in Acharnanes dicit eſſe νῆσον εὐτελεστάτην *inſulam viliſſimam*; Seneca ad Helviam c. 6. deſertam & aſperrimam. *Deſerta inquit loca & aſperrimas inſulas Sciathum & Seriphum pete.* Et apud Plutarchum de exilio, Stratonicus eo delatus cum ab hoſpite didiciſſet τοὺς ῥᾳδιούργους *falſarios* in exilium mitti: τί οὖν (εἶπεν) οὐκ ἐρᾳδιούργηκας, ὅπως ἐκ τῆς στενοχωρίας ταύτης μεταστῇς *cur non igitur (inquit) falſi crimen admiſiſti, ut ex his anguſtiis migrares?* De eadem ſic agit Tacitus, ac ſi tota ſit ſaxum, de Caſſio Severo dicens lib. 4. Annalium: *Boniſq; exutus, interdicto igne & aqua, ſaxo Seriphio conſenuit.* Seriphus ſcilicet, Euſtathio referente poſt Geographum, οὕτω πετρώδης ἐστίν, ὥς τε κωμῳδεῖται ὑπὸ τῆς Γοργόνος τοῦτο παθεῖν, ὡς τοῦ Περσέως αὐτόθι τραφέντος, καὶ τὴν τῆς Γοργόνος δῆθεν ἐκεῖ κομίσαντος κεφαλὴν δι᾽ ἧς τοὺς ἐκεῖ ἀπελίθωσεν *ita ſaxoſa eſt ut fabulentur Comici hoc*

Strab. l. 10. vid. & Iſac. in Lycophr. p. 35. & 36.

illi.

A *illi accidisse à Gorgone: Ac si Perseus eo appulsus Gorgonis caput attulerit, per quod loci incolas in lapides converterit. Seriphus* igitur pro *Resipho* dicta videtur per metathesim, quia רציף *resiph* apud Phœnices lapidibus stratum sonabat. Hæ sunt Cyclades proprie dictæ quia Delo viciniores. Sequuntur insulæ quædam ambigui juris, quas alii Cycladibus alii Sporadibus adscribunt.

Sic *Amorgus, Astypalæa* & *Jos*, quas plerique Sporadas, Stephanus & Eustathius Cycladas esse statuunt. Sunt qui *Amorgon* insulam, ex qua ἀμόργη purpuræ genus, & ἀμόργινα ἱμάτια *amorgina vestes* seu purpureæ, per literarum inversionem fieri volunt ex Hebræo ארגמן *argaman*, quo purpuram significari nemo

B est qui nesciat. Favet quod in Etymologo, in voce ἀπομόρξαι, Ἀμόργινα ἱμάτια redduntur τὰ πορφυρᾶ, & ἀμόργη, εἶδος βοτάνης πορφυρᾶς. Sed & in Eustathio ἀμόργη est πορφύρα κατὰ γλῶσσαν. Et in Stephano ἀμόργινος χίτων, χρώματος ἴδιον. Et in Suida ἀμόργεια, χρῶματος εἶδος ἀπὸ νήσου Ἀμοργοῦ ὄντος. Aliis tamen placet vestes amorginas à materia dici, quia ἀμοργὶς aliquid est bysso simile vel carpaso (Gall. *crespe*) in vestium usum olim adhibitum. Suidas: Ἀμόργινον, ὅμοιον βύσσῳ καὶ πολυτελὲς *Amorginum, bysso simile & pretiosum*. Item: ἔστι δὲ ἡ ἀμοργὶς, ὅμοιον ἀλεπίστῳ λίνῳ. Περιλεπίζουσι δὲ αὐτὸ καὶ ἐργάζονται. Ἔστι δὲ σφόδρα λεπτὸν ὑπὸ (lege ὑπὲρ) τὴν βύσσον ἢ τὴν κάρπασον *Amorgis autem est quid simile lino decorticato, quod decorticant & elaborant. Estque id tenuissimum supra byssum aut carbasum.* Etymo-

C logus: Ἀμοργὶς δὲ τῆς καλάμης τῆς ἀνθήλης τὸ λεπτότατον μέρος ὅθεν ἀμόργη *Amorgis in lini calamo est pappi vel lanuginis pars tenuissima ex qua fit amorge.* In eadem sententia sunt Hesychius, Julius Pollux, Harpocration, Lexici Attici Author Pausanias, Phavorinus, alii. Atque id verum esse suadet quod in Æschine ἀμόργινα & ἔργα λεπτὰ sunt synonyma. Γυναῖκα, inquit, κατέλιπεν ἀμόργινα ἐπισταμένην ἐργάζεσθαι, καὶ ἔργα λεπτὰ εἰς ἀγορὰν ἐμφέρουσαν *mulierem reliquit quæ amorgina perite elaborabat, & opera tenuia deferebat in forum.* Nec minus lucis in Aristophanis loco ex Lysistrata, in quo mulierem tædet τῆς ἀμοργίδος ἣν ἄλοπον οἴκοι καταλέλοιπε *Amorgidis quam domi reliquit nondum decorticatam.* Adde ex μαλθακοῖς Cratini ἀμοργὸν βρυττίνην *amorgon* seu linum *bryttinum*, id est Hesychio interprete byssinum seu bombycinum uno verbo sericum. Omnino igitur ἀμοργὶς vel

Vide Salm. in Solin. p. 1125.

D ἀμοργὸς est lini genus in Amorgo insula nasci aut elaborari solitum. Julius Pollux: τὰ δὲ Ἀμόργινα γίγνεσθαι μὲν τὰ ἄριστα ἐν τῇ Ἀμόργῳ· λίνου δ' οὖν καὶ ταῦτα εἶναι λέγουσιν *Amorgina autem optima in Amorgo fieri dicunt, eaque etiam esse linea.* Tamen amorgen pro purpura, & amorgina pro purpureis ideo sumi suspicor, quia colore purpureo plerumque imbuebantur. Qua ipsa de causa byssus quoque pro purpura usurpatur, ut suo loco diximus. Interim *Amorgon* à Phœnicibus appellatam esse crediderim אם אורגין *em oregin* matrem textorum vel insulam אום *om* aut עם אורגין *am-oregin* gentis textorum, aut etiam הם אורגין *ham-oregin* copiæ textorum; voce הם *ham* ex המון *hamon* contracta, ut in אברהם *Abraham*

In Phaleg. lib. 3. c. 4.

E De Astypalæa jam dictum inter Caricas insulas.

Jos insula Homeri sepulchro veneranda, & matris Homeri natalibus, dicta putatur ἀπὸ Ἰώνων οἰκησάντων, *ab Jonibus incolis*, ut & à Lydis *Lydias*, & *Phœnice*

à Phœ-

à Phœnicibus. Quippe etiam his nominibus insignitur apud Stephanum. At cùm linguæ Græcæ ratio non ferat ut *Jos* dicatur ab Jonibus, *Jon* puto Phœnices עיון *Iion* expressisse. Cujus nominis urbs fuit in Judæorum tribu Nephthali, ab agro lapidoso, nisi fallor sic appellata. Hebræis enim עי *i*, plur. עיים *ijim* vel עיין *ijin*, est acervus lapidum, ut Chaldaice יגר *iegar*, & Græce λιθάριον in Aquila Psal. 79,2. Ita exponit Hieronymus epist. 135 ad Suniam & Fretellam. Hinc Aquila Mich. 3,12. καὶ Ἱερουσαλὴμ λιθολογηθήσεται *& Jerusalem in lapidum congeriem redigetur*, pro Ebræis עיין תהיה. *Jon* igitur insulam ex ipso nomine lapidosam fuisse colligo. Saxosam certe describunt multi eorum qui Homeri meminerunt ibi sepulti. Paulus silentiarius Anthol. lib. 3. cap. 25.

1. Reg. 15,20. 2. Reg 15,29. 2. Par. 16,4.

——θεῖον Ὅμηρον
Κλεινὸς ἐπ' αἰγιαλῷ τύμβος ἔχει σκοπέλῳ.
——*vatis Homeri*
Ossa sub æquorea rupe sepulta jacent.

Et de eodem Antipater Sidonius:

Ἀδ' ἔλαχεν νασῖτις Ἴου σπιλάς.
Saxo hic condit Jo circumflua.

Et Alcæus Messenius,

Καὶ νέκυν ἀκταίῃ θῆκαν ὑπὸ σπιλάδι.
Ossaque littorea composuere petra.

Homerus nimirum è Samo Athenas profecturus, ad hanc insulam appulit, & in saxoso littore morbo correptus interiit & sepultus est. In vertice rupis erat oppidum, è quo καταβαίνοντες αἰεί τινες τῶν ἐκ τῆς πόλιος, ἀπεσχόλαζον παρὰ τῷ Ὁμήρῳ *oppidanorum aliqui subinde descendentes ægrotanti Homero operam dabant*, Herodotus in vita Homeri.

Strabo dicam scribit Artemidoro quod *Prepesinthum*; *Gyarum* & *Oliarum* Cycladibus accenseat; Tamen de *Gyaro* Varro & Hyginus, & de *Oliaro* Plinius Stephanusque idem sentiunt. De *Prepesintho* præter Geographos, eosque numero paucissimos, non meminit ullus veterum quod quidem sciam. Nempe propter saxa aut arenas deserta fuit insula. Sed propter saxa potius, ut suspicamur. Nam *Prepesinthum* dici puto pro *Tretesintho*, (quomodo πίσυρες, pro τέσσαρες, πέμπε pro πέντε, Πίγρης pro Τίγρης, Περκώπη pro Περκώτη, *Palmyra* pro תדמור *Tadmor*, σπολὴ pro στολὴ, σπάδιον pro στάδιον &c.) Et *Tretesinthum* pro טרטישית *Tartisith*, quasi Saxosam dixeris. Syris enim & Phœnicibus טרשא *tarsa* & prima geminata טרטישא *tartisa* saxum aut rupem sonat.

Gyarus vel *Guarus* Γύαρος unde dicatur colligere est ex historia veteri quam ita attingit Plinius lib. 8. cap. 29. *M. Varro author est &c. ex Gyaro Cycladum insula incolas à muribus fugatos.* Et cap. 57. *Theophrastus author est in Gyaro insula, cum incolas fugassent, ferrum quoque rosisse eos.* Et Stephanus Byzantius, Ἀντίγονος δ' ὁ Καρύστιός φησιν, ὅτι ἐν ταύτῃ οἱ μύες διατρώγουσι σίδηρον *Antigonus Carystius mures in ea ferrum rodere asserit.* Quæ & apud Suidam legas in verbo Γύαρος. Phœnices igitur credibile est Γύαρον appellasse insulam עכור *acvar* vel כור *cuar*,

Phœ-

A Phœniciâ aphæresi quam ſæpe obſervavimus, id eſt inſulam muris. Mus Hebraice eſt עכבר *acbar*. Sed עכבר *acbar* & עבור *acvar* idem ſunt, quomodo פרבר *parbar* & פרור *parvar* loci pars exterior, סרבל *ſarbal* & סרול *ſirval* ſaraballum, תסבר *thisbar* & תסור *thiſvar* theſaurus, אבה *aba* & אוה *ava* avere, expetere, אברקסין *abracſin* & אורקסין *avracſin* braccæ. Ex *acuar* vel *cuar* factum Γύαρος *Guarus*, ut Ἄγβαρος *Agbarus* ex אכבר *acbar*, *Argo* navis ex ארכא *arco* & ſimilia.

Oliarum ex Heraclide jam probavimus Sidoniorum eſſe coloniam. Sed nos latet ratio nominis. An ut inſula *Membliarus* à conditore *Membliaro* dicta eſt, ita etiam *Oliarus* ac Oliaro, qui forte Hebræis אריאל *Ariel*, id eſt leo Dei? Fuit id virorum fortium cognomen apud Moabitas 2. Sam. 23, 20. & 1. Paral. 11, 22. In B *Oliaro* ex *Ariel*, R & L transpoſita ſunt, ut in *Calari* pro *Carali*, & *beryllo* ex בלור *belur*, & κλῆρος ex גורל *goral*, & *Siluribus* ex סרול *ſirval*, ut ſuo loco dicetur, & *calaſiri* ex קרסל *carſol*, id eſt talô. Ægyptiis enim *calaſiris* erat ποδήρες χιτώνιον *talaris toga*: & περὶ τὰ σκελέα crura ambiens, ut habetur in Herodoto.

Sequuntur ex Ptolemæo *Philocandrus* & *Sicinus*, quam etiam agnoſcit Mela. *Philocandrus*, aliis *Pholegandrus* ex Heſychio *Phlegandrus* eſt פלך גונדרי *phelecgundari* tractus lapidoſus. Qua notione vox גונדרי *gundari* uſurpatur à Talmudicis in tract. *Bava metſia*. Recte me conjectaſſe doceant hæc Strabonis lib. 10. quæ inde deſcripſit Stephanus: Φολέγανδρος ἣν Ἄρατος σιδηρείην ὀνομάζει διὰ τὴν τραχύτητα. *Pholegandrus quam Aratus ferream vocat propter aſperitatem.* Arati C verſus ſic habet;

> Ὦ Λητοῖ, σὺ μένεις γο σιδηρείῃ Φολεγάνδρῳ
>
> *O Latona tenet nunc ferrea te Pholegandrus.*

Male legitur μένεις μὲν, quod non patitur metri ratio.

Prope Pholegandrum eſt *Sicinus*, de quâ præter Melam & Ptolemæum meminit etiam Scylax, & Apollonius lib. 1. verſ. 624. & apud Scholiaſtem Theolytus, Xenagoras, Cleon Curienſis, & Aſclepiades Myrleanus. Quidam *Sicynum* & *Sicenum* vocant, & priſco nomine *Oenoën*. Plinius lib. 4. cap. 12. *Sicynus quæ antea Oenoë*. Strabo lib. 10. ἀπὸ δὲ τῆς Ἴου πρὸς ἑσπέραν ἰόντι Σίκηνος. *Ab Iô inſulâ verſus occaſum eunti eſt Sicenus*. Stephanus: Σίκηνος, νῆσος περὶ τὴν Κρήτην, ὡς Στράβων δεκάτῃ, αὐτὴ Οἰνόη πρότερον ἐκαλεῖτο *Sicenus inſula circa Cretam, ut ait Strabo lib.* 10. D *Ea ante vocabatur Oenoe*. Nempe διὰ τὸ εἶναι ἀμπελόφυτον *quia vitibus conſita eſt*, ut placet Etymologô & Apollonii Scholiaſti. Tamen Apollonius utrumque nomen è fabulis repetens Thoantem Lemni Regem in arca hûc delatum narrat ex *Oenoe* nymphâ *Sicinum* peperiſſe: unde factum ut inſula prius *Oenoe*, deinde *Sicinus* diceretur. Et apud Scholiaſtem, etiam Xenagoras Sicini nomen deducit ἀπὸ Σικίνου υἱοῦ Θόαντος καὶ Νηΐδος νύμφης, pro quo Etymologus ἀπὸ υἱοῦ Θόαντος Σικίνου καὶ νύμφης Οἰνοναΐδος. Utrobique legendum Οἰνηΐδος id eſt *à Sicino Thoantis filio & nympha Oeneidis*, quæ aliis eſt Oenoë. Mihi *Sicinus* tam fabuloſus quam *Oenoe* E vel *Oeneis*. Et *Sicinus* vel *Sicenus* inſula dicta videtur à paupertate: Quia סכן *ſiccen* Hebræis eſt indigere. Miſera enim erat inſula & ignobilis. Proinde apud Laertium Solon Pholegandrum & Sicinum tanquam inſulas obſcuri nominis & parvæ rei ita opponit Athenarum celebritati:

Εἴθε δή ποτ' ἐγὼ Φολεγάνδριος ἢ Σικινίτης,
Ἀντί γ' Ἀθηναίου πατρίδ' ἀμειψάμενος,
Pro terrâ mihi Cecropia Pholegandrus ut esset,
Aspera vel Sicinus patria terra velim.

Supersunt *Melus* & *Cimolus*, quas licet à Delo multum dissitas, & Cretæ longe propiores, tamen pro Cycladibus habent Artemidorus & Strabo. Ut de Plinio & Stephano taceam qui de Melo idem sentiunt. *Melos* insula fuit πολυώνυμος. Eadem enim dicta est *Mimallis* vel *Mimalis*, & *Memblis*, & *Byblis* aut *Byblos*. & *Zephyria*, & *Siphnus*, & *Acytus*, & *Lastus*. Quod probant hæc loca veterum. Solinus: *Melos, quam Callimachus Mimallida dixit*. Plinius: *Melos cum oppido quam Aristides Byblida appellat, Aristoteles Zephyriam, Callimachus Mimalida, Heraclides Siphnon & Acyon.* Hesychius: Μιμαλὶς, ἡ νῦν Μῆλος, *Mimalis quæ nunc Melos.* Idem: Μεμβλὶς, Μῆλος ἡ νῆσος *Memblis, Melos insula.* Item: Λάστος, ὁ Ἀκραγὰς τὸ παλαιὸν, καὶ ἡ Μῆλος *Lastus Acragas olim, & Melus.* Stephanus: Βύβλος ἐκλήθη ἀπὸ τῶν Βυβλίων Φοινίκων *Byblus appellata est à Bibliis Phœnicibus.* *Melon* à mali rotunditate plerique dici volunt, quia *Melos* Plinio authore *insularum rotundissima est.* Festus *à Melo qui ex Phœnice ad eandem fuerat profectus.*

Sed Hebraice מלא *melo* est plenitudo vel expletio. Itaque insula מלא *Melo* est insula plenitudinis, vel insula expletionis. Quod nomen quô pertineat jam disquiremus. Rem de hâc insulâ refert Philosophus in libro Mirabilium quæ superat omnem fidem: Φασὶ δὲ ἐν Μήλῳ τῇ νήσῳ ἐν τοῖς ἐξορυσσομένοις τόποις τῆς γῆς πάλιν ἀναπληρώματα γίγνεσθαι. *In Melo insulâ ferunt in effossis terræ locis, expletiones rursus fieri.* Vult in effossæ locum terram aliam ita succedere, ut fossa per se repleatur. Quod miraculum sive verum sive fictum, si modo fuit creditum, potuit dare nomen insulæ. Ita ut dicta sit insula מלא *melo*, seu quod idem est ἀναπληρώματος *repletionis*, id est in quâ fossæ excavatæ aggestâ terrâ per se replentur.

Præterea Hebræis מלא *melo* vel מלאה *melea*, id est plenitudo, cum de frugibus agitur, maturitatem sonat. Sic Exod. 22, 28. מלאתך *plenitudinem tuam &c. non tardabis reddere.* Plenitudinem, id est maturas fruges, quomodo reddunt Junius & Tremellius, Selomonẽ sequuti, qui hîc habet כשתתמלא תבואתך להתבשל *cum fructus tuus plene maturus erit.* Et Num. 18, 27. והמלאה מן היקב *& ut plenitudo è torculari* ab iisdem vertitur, *& sicut maturus liquor ex torcularis lacu.* Et à Jarchio similiter מלאה, לשון בישול תבואה שנתמלאת *plenitudo, id est, maturitas fructus quæ plena est.* Rursus Deut. 22, 9. המלאה *plenitudo*, in Junio est *fructus maturus.* Neque aliter reddit Kimchius in Lexico. Alii plenitudinẽ fructuum pro copiâ & ubertate sumunt, ut Deut. 33, 16. *de frugibus terræ, & de plenitudine ejus.* Utrovis sensu sumpseris in Melon insulam mire congruet, quæ & fructus tulit uberrimos, & tam mirâ ratione maturescentes ut jure merito potuerit inde denominari. Soli scilicet fuit tam portentosa feracitas, ut fruges intra tricesimum diem perfecte maturescerent, & sementis à multis fieret propemodum in ipsâ messe, nec agricolæ tam tardo quicquam inde decederet. Theophrastus de

de causis plantarum l. 4. c. 12. τὸ γὰρ αὖ περὶ Μῆλον συμβαῖνον τῆς τελειώσεως, ὥς τι τῶν ὕστατον σπείροντα θερίζειν ἅμα τοῖς πρώτοις ἐπὶ τὴν χώραν ἀνοιστέον ὡς εὔτροφον. *Quod enim in Melô accidit de maturitate frugum, ut qui serit novissimus una cum primis metat ad terram est referendum, ut quæ sit maxime ferax.* Idem multo expressius de hist. plant. lib. 8. cap. 3. Ἐν Μήλῳ δέ τι θαυμασιώτερον λέγουσιν. Ἐν γὰρ τριάκοντα ἡμέραις θερίζουσι. Διὸ καὶ λέγειν αὐτοὺς ὅτι μέχρι τούτου δεῖ σπείρειν, ἕως ἂν εἴδῃ τις δράγμα. Γίνεσθαι δὲ οὔτε ὄψιμα ταῦτα, οὔτε πολλὰ (lege φαῦλα) παρ' αὐτοῖς. Δεινὴν δέ τινα διαδοῦναι τὴν χώραν τροφήν. Καὶ γὰρ εἶναι σιτοφόρον μὲν καὶ ἐλαιοφόρον ἀγαθήν, ἀμπελοφόρον δὲ μετρίαν. *In Melo autem ajunt aliquid mirabilius contingere. Sata enim ibi metunt intra trigesimum diem. Proinde serendum esse dicunt, donec quis viderit manipulum. Et sic sata nec serotina, nec vitiosa esse apud ipsos. Totamque adeo regionem uberrimum ferre alimentum, cum triticum & oleas affatim vitesque etiam modice ferat.* Hæc vera est interpretatio loci quem usque adeo non intellexit Gaza ut reddiderit plane in contrarium sensum. Virum enim alioqui doctum turbavit vox πολλὰ quam in φαῦλα mutavimus, sic postulante sensu. Φαῦλα id est *vitiosa*, ut in eôdem capite δόλιχος φαῦλος καὶ ἐρυσιβώδης *phaselus vitiosus & æruginosus.* Itaque frumenta in Melo sata Theophrastus negavit esse φαῦλα vitiosa, etiamsi sero serantur. Non negavit esse πολλὰ multa: Neque enim id cohæreret cum sermonis totâ serie. Nec regio in quâ fruges propere quidem sed parce maturescerent diceretur esse εὔτροφος, & σιτοφόρος ἀγαθή, & δεινὴν τινα διαδοῦναι τροφήν. Nec præferretur Siciliæ Mylis, ubi terram dixerat reddere trigesimum fœnus. Itaque jam nulli obscurum *Melon potuisse* dici à Phœnicibus ארץ מלא *terram Melo*, id est plenitudinis, vel ubertatis nomine, vel maturitatis frugum; Item ארץ ממלא *terram memalle* vel ממליא *mamli*, quasi dicas terram complentem, id est ad plenam maturitatem brevi spatio perducentem. Atque ut ex *memalle Mimallis & Mimalis*, ita ex *mamli* deflexa *Memblis* & *Byblis*, M & B permutatis: Cujusmodi παραγράμμασι nihil frequentius apud Græcos. Talia τέρμινθος & τερέβινθος, μύρμηξ & βύρμηξ, μέλλειν & βέλλειν, μυρσίνη & βυρσίνη. Nec puto aliud esse causæ cur terram in Melo effossam statim repleri fabulentur, quam quod in sulcis vomere ductis semen statim progerminans & protuberans vulnus terræ inflictum aliquo modo sarciat, & cicatricem obducat. Huc facit quod ut docuimus Phœniciâ phrasi terra complere dicitur cum frugibus maturitatem affert. Unde & מלא *male* plena dicitur stipula cum est matura Nahum. 1, 10. Ita interpretantur Kimchius & Selomo. De cætero frugum in Melo tam præcox maturitas naturæ soli tribuenda quod calidum est & sulphureum. Dioscorides lib. 5. c. de sulphure: γεννᾶται δὲ πλεῖστον ἐν Μήλῳ καὶ Λιπάρᾳ *nascitur autem plurimum in Melo & Liparâ.* Plinius lib. 35. c. 13. *Nascitur in insulis Æoliis inter Siciliam & Italiam, quas ardere diximus, sed nobilissimum in Melo insulâ.*

Melos etiam *Zephyria* dicitur. Stephanus: Βύβλος ἐκλήθη ἀπὸ τῶν Βυβλίων Φοινίκων, ἀλλὰ καὶ Ζεφυρία *Byblus appellata est à Bybliis Phœnicibus, sed & Zephyria.* Plinius: *Aristides Byblida appellat, Aristoteles Zephyriam.* Quod nomen ita factum à situ, ut simul imitetur Phœnicium צרפיא *zeriphia*; Quasi aluminosam

vel aluminariam dixeris, propter alumen optimum in eâ nascens. Dioscorides lib. 5. postquam egit de Ægyptio alumine: Γεννᾶται δὲ καὶ ἐν ἄλλοις τισὶ τόποις, ἐν Μήλῳ, ἐν Μακεδονίᾳ &c. *Nascitur etiam in aliis locis, in Melo, in Macedoniâ, &c.* Plinius lib. 35. c. 15. *Laudatissimum* (alumen) *in Ægypto, proximum in Melo.* Et paulo post: *Optimum ex omnibus quod Melinum vocant, ab insula Melo ut diximus. Nulli vis major neque astringendi, neque denigrandi, neque indurandi. Nullum spissius.* Item: *Ad omnia quæ in cæteris generibus diximus, efficacius intelligitur ex Melo advectum. Melon* igitur *Zeriphiam* dictam fuisse conjectamus quia צריפה *Zeripha* est alumen. צ per z efferimus ut veteres in צור *Zor* & צוער *Zoar* & similibus. Sub Augusto plures Judæos in hâc insulâ habitasse planum est ex Josepho Antiq. lib. 17. cap. 14. & belli Jud. lib. 2. cap. 5.

Ut à *Cimolo Cimolia*, sic à *Melo* dicitur terra *Melia* vel *Melias*. Meminit Theophrastus in libro de lapidibus, ubi postquam recensuit quatuor terræ genera quæ olim in precio fuere, Meliam, Cimoliam, Samiam & Tymphaicam è quâ fit gypsum, de Meliâ hæc addit: χρῶνται δ᾽ οἱ γραφεῖς τῇ Μηλίᾳ δὴ μόνον, vel ut magnus Salmasius τῇ Μηλιάδι μόνον *Pictores autem nonnisi Meliâ* (vel *Meliade*) *utuntur.* Sunt qui cinerei coloris fuisse volunt. Dioscorides lib. 5. Ἡ δὲ μηλία τὴν μὲν χρόαν καὶ αὐτή ἐστιν ἐμφερὴς Ἐρετριάδι τῇ σποδοειδεῖ. *Melia autem & ipsa colore est similis Eretriadi cinereæ.* Melia tamen id ipsum est quod *melinum* de quô Plinius lib. 35. cap. 6. *Melinum candidum & ipsum est, optimum in Melo insulâ,* & cap. 7. *Quatuor coloribus solis immortalia illa opere fecere, ex albis melino, &c.* Sed *melia* duplex fuit, una medicorum quæ cinerea, altera pictorum quæ candida. Hæc Latine

Plaut. Mostell. Vitruv. lib. 7. c. 7. Paul. Pandect. lib. 31.

melinum dicitur in Plauto, Vitruvio, Plinio, & Paulo Jurisc. Rursus ab hoc melino diversum μήλινον χρῶμα. Qui color idem cum luteo, ut recte observat Salmasius. Neq; enim à Melo insulâ, sed ἀπὸ τῶν μήλων à malis, sumpsit denominationem.

Melo vicina est Cimolus, à quâ Cimolia terra est inter cretæ species. Plinius lib. 35. cap. 17. *Cretæ plura genera. Ex iis Cimoliæ duo ad medicos pertinentia, candidum & ad purpurissum inclinans.* Hinc Ovidius lib. 7. Metam.

— cretosaque rura Cimoli.

Ad medicinam quid conferat medicorum filii pluribus docent. Sed ejus usum in vestibus poliendis & desquamandis nullibi reperies uberius quam in Plinio. Ex cinere, nitrô & cimoliâ veteres fecerunt lixivii genus quô in balneis sordes eluebant. Aristophanes in Ranis,

Ὁ πονηρότατος βαλανεὺς, ὁπόσοι
Κρατοῦσι κυκησι τέφρου
Ψευδονίτρου τε κονίας
Καὶ Κιμωλίας γῆς.
Balneator omnium pessimus, quotquot
Tractant turbantem cineres
Falsoque nitro mixtum pulverem,
Et Cimoliam terram.

Ad quæ verba Scholiastes: ἡ Κιμωλία νιτροποιὸς γῆ ἐξ ἧς τὸ νίτρον *Cimolia terra nitri-*

A *nitrifica ex qua nitrum.* Hinc in Dionyſium Euſtathius: ἡ Κίμωλος περὶ Κρήτην, ἐξ ἧς ἡ Κιμωλία γῆ, ἐπιτηδεία εἰς νίτρου κατασκευήν *Cimolus circa Cretam, ex qua Cimolia terra, apta ad nitri præparationem.* Et Dioſcorides lib. 2. cap. de felle: σὺν νίτρῳ ἢ γῇ Κιμωλίᾳ σμῆγμα κράτιστον *cum nitro aut terra Cimolia ſmegma optimum.* Indo factum ut Talmudici hæc promiſcue ſumentes *nitrum* Jerem. 2, 22. per *Cimoliam* explicaverint. Locus Jeremiæ ſic habet: *Si laveris te* בנתר *nitro, & multiplicaveris tibi* ברית *borith*, id eſt herbam fullonum, puta, στρούθιον aut ſaponariam. Et ad illum Talmudici נתר ובורית קמוליא ואשלג לכבס בגד *nitrum & borith* id eſt *Cimolia & asleg ad lavandam veſtem parvam.* Abſurde, cum parvæ & magnæ ve-
B ſtes eodem modo laventur. Itaque pro בגד קטן *(beged caton) veſtem parvam,* legendum בגד כתום *(beged cathum) veſtem maculatam.* *Asleg* eſt Perſicum *aslengi.* Arabes vocant כנדס *condus*; Græci στρούθιον, unde στρουθίζειν, id eſt τῷ στρουθίῳ καθαίρειν, Romani *radiculam* & *herbam lanariam*, quia ut Plinius author eſt lavandis lanis ſuccum habet, mirum quantum conferens candori mollitiæque. Phœnices in auctario Dioſcoridis σουρὶς id eſt שורש *ſores* radicem, quomodo Romani *radiculam* & *radicem.* Columella:

Dalech. l. 7. c. 13. Avic. l. 2. Dioſcor. l. 2. Plin. 19. c. 3.

Col. lib. 11.

— à Syrioque venit quæ ſemine radix.

quoniam, teſte Plinio, *nihil fere excepta radice ſtruthion eſt.* Hæc Talmudici veteres non imperite. Sed ad utramque vocem Gemariſtæ ſunt ridiculi. In Gemarâ

Plin. l. 24. c. 11.

C enim *Cimolia* explicatur à R. Juda עשב שמיבשין אותו וטוחנין אותו ור ורחצין בו את ידיהם והוא מוציא את הזוהמא *herba qua arefacta & commolita lavant manus ut eluantur ſordes*, quod pertinebat ad *asleg.* At *asleg* vel שלגא *ſalga* R. Samuel, ab iis ſcilicet edoctus qui in mare deſcendunt, vult id eſſe quod reperitur בנוקבי דמרגניתא in foraminibus margaritarum, & inde educitur נרמצא דפרזלא ſtylo ferreo; Quo nihil fingi potuit ineptius. Cimoliam Avicenna poſt doctorem quendam חנין *Hanin* peti dicit è loco maritimo cui nomen eſt אלסיראף *Aſſiraph* vel *Alſiraph.* *Siraph* eſt urbs Perſidis notiſſima in littore maris Perſici ad gradum ab Æquatore XXIX. de quâ Nubienſis clim. 3. part. 6. & Geographorum alii. Sic Cimoliam Theſſalicam, & Lyciam, & Sardam, & Um-
D bricam laudat Plinius. Tamen proprie Cimolia dicitur quæ è Cimolo eſt. Adeoque cum Talmudicis & Chaldæo paraphraſti גומא *guma* ſit foſſa, & אהל *ahal* vel אוהל *ohal* inter genera ſmegmatum, fallor aut compoſita voce *Cimolos* à Phœnicibus גום־אהל *gum-ohal* dicebatur, id eſt foſſa ſmegmatis, propter terram ſaponariam quæ ex ea eruebatur. Cimolia enim paſſim definitur γῆ σμηκτὶς *terra ſmectis aut ſaponaria.* Sic in Hippocrate σμηκτίδα γῆν Galenus & Erotianus exponunt τὴν Κιμωλίαν. Et in Julio Polluce lib. 10. cap. 31. γῆ σμηκτρὶς juxta Nicocharim id ipſum eſt quod Ariſtophanis Κιμωλία γῆ.

Job. 9, 30. & 39, 27.

Cyclas, quod unum ſupereſt Phœnicibus, dicta eſt גיגלא *gigla* pro גלגלא *gilgla*, ex Ebr. גלגל *gilgal* quod circulum ſonat. Prius L eſt omiſſum, ut in קיקלא *kikla*
E ex קלקל *kilkal.* Itaque ex *gigla* κύκλος & Κυκλάς. G & C permutari paſſim jam ſæpe monuimus. At Sporas iiſdem erat פזורה *Pzura* vel פזירא *Pzira*, ut פזר *pazar* vel *pzar* σπείρειν ſpargere. Phœnicium PZ Græci mutarunt in SP propter ſoni inſolentiam ut CS in SC in *Sciatho* ex קשיתא *Cſiatho*, & TS. in ST in *Boſtra* ex

 כצרא

כצרא *Botsra* & *Mestrem* ex מצרים *Mitsraim*, & TN in NT in *Ponto* ex בטנא *Botno*, & SL in LS in ἄλσος ex אשלא *aslo*.

A

CAPUT XV.

Phœnices in Creta & vicinis insulis.

QUò appulerit Asterius Europâ raptâ Ejus frater *Atymnus* cultus à Gortyniis. *Atymnus* id est תימן *Theman*. *Europa.* חוראפא à candore faciei, Junonis pigmentum illi datum. Europa cur *Hellotia* dicta, & Europæ corona *Hellotis*, & *Hellotia* festum. An ab הלות *halloth*, id est epithalamium canere? Mos coronandi nuptas antiquissimus. Coronæ Europæ, Ariadnes, Proserpinæ. Ejusdem ritus in Scripturâ vestigia. *Itanus* urbs Cretæ à Phœnice *Itano* i. e. אתן *Ethan*. *Itamus* עיטם idem. *Creth* vel *Ceritha* vel *Creta* Palæstinæ regio cujus incolæ *Cerethii* & *Cretes*, Gaza *Minoa* dicta tanquam à *Minoe*; *Menois* urbs ibid. *Marnas* Gaza cultus pro Jove Cretensi. Cerethæi vel Palæstinæ Cretes sagittis maximè valuere. Eadem Cretensium arma perpetua. Quod alii à Minoe, alii ab Apolline arcessunt, aut Saturno & Curetibus. Strabo emendatus. Arcus Creticus. Calami Cretici. Sagittandi studium ad situm regionis referri. Inde *Cretes* dicti ut כרתי *Cretim* Sagittarii Palæstinæ. *Membliarus* vel *Membriareus* i. e. ממרא הראש *Mambre haros*. Dux Mambre Cadmi cognatus in Thera insula. Membliari pater *Poecilus* i. e. *Picol*. Theras à Cadmo octavus Theræ nomen dedit. Inde Battus qui Cyrenas condidit *Membliarus* insula prope Theram quæ & *Anaphe*. Stephanus emendatus. *Anaphe* unde dicta. Delo & Anaphæ multa communia. Philonis error. *Anaphe* ענפה i. e. *Anepha* ramosa, opaca. Ortelius notatus. Anaphæi sacra Apollinis cum convitiis celebrant. Iisdem periculum à perdicibus.

B

IN Cretæ urbe Gortyna ad Lethæum amnem, ad quem Europa rapta appulit Asterius, colebatur Europæ frater *Atymnus*. Solinus capite undecimo ex magni Salmasii emendatione: *Gortynam amnis Lethæus præterfluit, quo Europam tauri dorso Gortyni ferunt vectitatam. Iidem Gortyni & Atymnum colunt Europæ fratrem, ita enim memorant.* *Atymnus* id est תימן *Teman*, ut *Atabyrius* תבור *Tabor*. Polyb. l. 5. Et Europa est חור אפא λευκοπρόσωπος. Hujus scilicet formam quanti fecerint prisci mortales docet fabula de puella nomine Angelo Jovis & Junonis filia, quam ajunt κλέψαι τὸ τῆς Ἥρας μύρον, ᾧ τὸ πρόσωπον αὐτῆς αἶθον ἦν χριόμενον, καὶ δοῦναι Εὐρώπῃ τῇ Φοίνικος θυγατρὶ *Junonis pigmentum surripuisse, quo peruncta faciei splendorem conciliabat, & Europæ dedisse Phœnicis filiæ.* Hæc Theocriti Scholiastes Idyll. 2. Europam *Hellotiam* appellasse veteres scribit Etymologus, ὅτι οἱ Φοίνικες τὴν παρθένον Ἑλλωτίαν καλοῦσιν *quia Phœnices virginem Helloticam vocant.* Sed & in Hesychio Ἑλλώτις est Europa, & ἑλλώτης *Europæ corona textilis viginti cubitorum* & Ἑλλώτια Europæ festum in Creta. Et in Stephano, vel Hermolao si mavis, Gortyna urbs de Cretensi Europæ nomine dicebatur olim Ἑλλωτὶς. Ellotiæ porro nomine virginem significari, ut tradit Etymologus, mihi non fit verisimile. Quorsum enim à Cretensibus virgo dicta fuerit, quæ virgo non erat amplius, cum in Cretam appulit? Præterea lingua Phœnicum עלמא *alma* virgo dicebatur, non *Hellotis* nec *Hellotia*. Hieronymus in Esaiam: *Lingua Punica quæ de Hebræorum fontibus manare dicitur, proprie virgo ALMA appellatur.* Si tamen in his vocibus, ut in plerique Creticis, quod spero me docturum alias si dederit Deus, Phœnicium quid latet, putaverim esse referendas ad Hebræorum הלות *halloth*, quod & in genere *laudare est*, & in specie ὑμεναιοῦν *epithalamium canere*. Sic Psal. 78, 63. *virgines ejus* לא הללו *non fuerunt laudatæ:*

C

D

E

supp.

A ſupp.nuptiali carmine, id eſt innuptæ manſerunt: Antecedens pro conſequente. Ita accipiunt Hebræi omnes. Et in Thalmude paſſim הלול *laus* eſt nuptiale carmen vel feſtum: & בית־הלול *domus laudis*, domus in qua celebrantur nuptiæ: Et in Jonathanis paraphraſi Exod.2,1. גינונא דהלולא *thalamus laudis* ſumitur pro nuptiali thalamo. Itaque ab הלות *halloth* vel *helloth* Hellotia dici potuere à Cretenſibus Aſterii & Europæ feſta epithalamia, quæ renovabantur quotannis. Potuit & ex eadem cauſa Hellotis dici ipſa Europa, & Gortyna urbs pæne in umbilico Cretæ, in quam convenire mos erat feſtum illud celebraturos. Denique Ἑλλώτης ςέφανος dicta fuerit ob hoc ipſum Europæ corona nuptialis. Antiquiſſimi B enim eſſe moris quod ſponſæ coronantur, ut alia taceam, docet corona Ariadnes ex auro & Indicis gemmis ipſo die nuptiarum illi à Venere indulta, & deinceps in cœlum translata. Vide Aratum, & Germanicum, & Feſtum Avienum in phænomenis, & Hyginum lib.2. & Tertullianum de corona militis cap.7. & 13. Et Claudianum lib.2. de raptu, ubi agens de Proſerpina, quæ caput floribus redimiebat paulo ante raptum, ad hunc morem ita alludit,

—— ſeſeque ignara coronat,
Augurium fatale thori.

Proinde in ſacris ſcriptoribus multa reperire eſt veſtigia hujus moris. Ut Cantic.3,11. *Videte, filiæ Sion, Regem Solomonem, cum corona qua mater illum corona-* C *vit in die ſponſaliorum ejus.* Et Ezech.16,12. *Cum viderem te quod ecce tempus tuum eſſet,* (id eſt ætas nubilis) *convenit tecum in fœdus, ait Dominus Deus, ut nuberes mihi, Et poſui &c. coronam decoris in caput tuum.*

In Cretæ parte orientali *Itanum* urbem, de qua Herodotus, Ptolemæus, alii, condidiſſe fertur Itanus Phœnicius. Stephanus: Ἴτανος, πόλις ἐν Κρήτῃ ἀπὸ Ἰτανοῦ Φοίνικος. *Itanus*, id eſt איתן *Etan* vel *Ethan*, Phœnicium nomen ex Scriptura notiſſimum. In Ptolemæi tabulis legitur *Itamus* per M, id eſt עיטם *Etam*; Cujus nominis duæ ſunt urbes in terra Chanaan, una in tribu Juda, altera in tribu Simeon. Voces porro איתן *ethan*, & עיטם *etam* ſcriptura & origine multum differunt: Tamen utraque validum ſonat. Nam עיטם idem quod עצום.

1. Chron. 4, 32.

D Jam de Cretæ nomine. In Giggeio קריתא *Keritha* Arabibus eſt *Palæſtinæ regio*; Id ipſum erat כרית *Creth* Syris: Et incolæ Ebræis dicuntur כרתי *Crethi* vel כרתים *Crethim*, vox in ſcriptura frequens, quam vulgata reddit *Cerethi* vel *Cerethæos*, LXX nonnunquam Κρῆτας *Cretenſes*. Sic Ezech.25,16. pro Ebræa paronomaſiâ והכרתי את כרתים (*vehicratthi eth Crethim*) *& exſcindam Cerethæos*, LXX habent, καὶ ἐξολοθρεύσω Κρῆτας *& perdam Cretenſes*. Et Sophon.2,5. Πάροικοι Κρήτων *advenæ Cretenſium* pro Hebr. גוי כרתים (*goi Crethim*) *gens Cerethæorum.* Sed utrobique agi de Philiſtæis apparebit legenti loca. Prior enim ita habet: *Extendam manus meas contra Philiſtæos, & exſcindam Cerethæos, & perdam reliquias portuum maris*, quia Palæſtinæ regio ad mare tota patebat. Et poſterior in E Sophonia: *Væ iis qui habitant ad tractum maris, genti Cerethæorum: Verbum Domini contra vos. Chanaan eſt terra Philiſtæorum* (id eſt terra excidio & internecioni devota, ut olim terra Chanaan) *diſperdam te ita ut non ſit habitator.*

Jam

Jam in utroque loco clarum est Cerethæos & Philistæos pro uno sumi. Proinde l. 1. Sam. 30, 14. נגב הכרתי *meridies Crethi*, vel ut Chaldæus דרומא כרית *daroma Creth*, explicatur v. 16. per ארץ פלשתים *terram Philisteorum*. Neque puto LXX. interpretes in tanta luce cæcutivisse, & ad Cretenses è Creta insula voluisse referri loca Scripturæ, quæ pertinere ad Philistæos luce meridiana clarius est. Tantum sonum Ebrææ vocis exprimunt Græca simili. Sic Sophon. 2, 6. Ebræa נות כרת רעים *mansiones fossionum pastorum*, id est in antris effossæ à pastoribus τρωγλοδύταις, legerunt aliis vocalibus & mutato vocum ordine כרת נות רעים. unde nata est hæc versio, καὶ ἔσαι Κρήτη νομὴ ποιμένων *& erit Creta pascuum pastorum*. (Ποιμένων lego cum Complutensi, non ut alii ποιμνίων.) Non quasi de Creta insula res sit, sed quia Palæstinam vel Palæstinæ partem littoralem, ut à Syris כרית *Creth* vocabatur, ita Græce putaverunt Κρήτην *Cretam* posse appellari. Quo eodem refero quod Philistæorum Gaza metropolis Minoæ cognomen habuit, quasi Cretensium Rex vetustissimus Minos eo coloniam deduxerit. Stephanus ubi de Gaza: Ἐκλήθη δὲ καὶ Μινώα, ὅτι Μίνως σὺν τοῖς ἀδελφοῖς Αἰακῷ καὶ Ῥαδαμάνθῳ ἰὼν ἐξ αὐτοῦ ταύτην ἐκάλεσεν *Minoa etiam dicta est, quia Minos eo profectus cum fratribus Aeaco & Rhadamantho, illam vocavit de suo nomine*. Nempe cum nescirent quorsum Palæstina כרית *Creth*, & Philistæi כרתים *Crethim* dicerentur, fingenda fuit fabula quæ secaret hunc nodum. Huc accedit quod prope Gazam erat *Menois* vel *Minois* oppidum tanquam à *Minoe* dictum. Hieronymus in locis: *Medemana in tribu Juda cujus meminit Esaias, & nunc est in Menois oppidum juxta civitatem Gazam*. Quin qui Gazæ colebatur *Marnas* מרנש, de quo Hieronymus in Esaiam lib. 2. & in epistola ad Lætam, & in vita Hilarionis, credebatur esse Jupiter Cretensis. Stephanus ubi supra: ἔνθεν καὶ τὸ τοῦ Κρηταίου Διὸς παρ' αὐτοῖς εἶναι, ὃ καὶ καθ' ἡμᾶς ἐκάλουν Μάρναν, ἑρμηνευόμενον Κρηταγενῆ *Unde & apud eos* (Gazenses) *fanum esse* (ajunt) *Jovis Cretensis, qui à nobis vocatur Marnas, id est è Creta genitus*. Ridiculè, neq; enim id significat *Marnas*, sed dominum hominum. Interim hoc manet in Philistæorum metropoli *Marnan* pro Jove Cretensi esse habitum, quasi Philistæis aliquid esset commune cum Cretensibus. Sed & LXX seniores, tanquam recepto errore abrepti, in loco Sophoniæ quem citavimus Philistæos pro גוי כרתים *gente Cerethæorum* vel *Cretum* vocant παροίκους Κρητῶν *advenas Cretensium*, ac si è Creta putaverint illos migrasse in Palæstinam. Qui errores mihi videntur ex hoc uno fonte manasse, quod ככת *Creth* Palæstinæ, & כרתים *Crethim* Philistæorum nomen ad *Cretam* & *Cretenses* alludit.

At si alterum ab altero sit deducendum, cum Cretensibus antiquiores sint Philistæi, mihi fit verisimilius Cretenses à Philistæis quam Philistæos à Cretensibus id nominis esse mutuatos. Quin video quasi per nebulã qua ratione id sit factum. Præcipua Philistæorum arma erant sagittæ & arcus. In Gelboensi prælio, quod Sauli & filiis fatale fuit, his armis Philistæi se præstiterunt maxime terribiles. Ita habetur 1. Sam. 31, 3. *Ingravescente prælio in Saulem, assequuti sunt eum viri sagittarii. Is itaque valde timuit ab istis sagittariis*. Nec desunt qui in rei memoriam locum ubi Saul cæsus est dici volunt גבעת המורה *Gabaath hammore* vallem jacu-

A jaculatoris Jud. 7, 1. Proinde ne Judæi deinceps in ejusmodi discrimen inciderent, David *jussit ut docerentur filii Juda tractare arcum* 2. Sam. 1, 18. Et pace facta cum Philistæis, quosdam habere voluit ex illorum sagittariis ad custodiam corporis sui. Hi sunt Cerethæi, quorum in historiâ Davidis Scriptura meminit toties. Vid. 2. Sam. 8, 18. & 15, 17. & 20, 7. & 1. Reg. 1, 38. 44. & 1. Paral. 18, 17. Quibus locis Chaldæus interpres pro Hebræo כרתי *Crethi* semper habet קשתיא *sagittarios*.

Porro nemo est qui nesciat hæc eadem fuisse Cretensium arma perpetua. Lucanus lib. 3.

Creta vetus populis, Gnossasque agitare pharetras
B *Docta, nec Eois pejor Gortyna sagittis.*

Et lib. 7.

—— Creta Cydonas
Misit, Ituræis cursus fuit inde sagittis.

Virgilius in Ciri,

Attica Cretæâ sternebat rura sagittâ.

Maximus Tyrius ser. 7. παιδεύματα Κρητικὰ, θῆραι, ὀρειβασίαι, τοξεῖαι *Instituta Cretica venationes, montana itinera, sagittationes.* Et serm. 13. Ἐλεύθεροι Κρῆτές ποτε, ὅτε ὅπλα εἶχον, ὅτε ἐτόξευον. *Liberi olim fuere Cretes, cum armati erant, cum sagittabant.* Solinus ubi de Cretâ: *prima mari potuit remis & sagittis.* Inde est quod Isacius in C Lycophronem pag. 14. Herculem scribit didicisse τὴν τοξικὴν à Cretensi Rhadamantho. Et apud Strabonem Ephorus author est, inter vetustissimi νομοθέτου Minois leges unam fuisse quâ jubebantur Cretenses à puero ἀσκεῖν τοξικῇ *sagittatione exerceri.* Quin in Diodoro mythologi hoc institutum arcessunt multo longius. Undecim enim Curetas, è quorum numero fuit Saturnus, in Cretam ajunt τὰ περὶ τὴν τοξικὴν εἰσηγήσασθαι *sagittandi disciplinam introduxisse.* Quanquam alii malint id referre ad Apollinem, quem asserunt apud se natum, & εὑρετὴν τοῦ τόξου γενόμενον διδάξαι τοὺς ἐγχωρίους τὰ περὶ τὴν τοξείαν, ἀφ' ἧς αἰτίας μάλιστα παρὰ τοῖς Κρησὶν ἐζηλῶσθαι τὴν τοξικὴν, καὶ τὸ τόξον Σκυθικὸν (lege Κρητικὸν) ὀνομασθῆναι *& reperto arcu jaculandi artem loci incolas edocuisse. Quâ ex causâ Cretenses ja-* D *culatione maxime delectari, & arcum appellari Scythicum.* Imo *Creticum.* Audeo enim hîc Σκυθικὸν mutare in Κρητικὸν, ita postulante sensu. Quæ emendatio confirmatur ex his Pollucis lib. 1. cap. 10. §. 13. Εὐδόκιμα δὲ θώραξ Ἀττικουργὴς; κράνος Βοιωτουργὲς; πῖλος καὶ ἐγχειρίδιον Λακωνικά; ἀσπὶς Ἀργολικὴ, τόξον Κρητικόν. *Maximè probantur thorax Atticus; galea Boeotica; pileus & pugio Laconicus; scutum Argolicum; arcus Creticus.* Sic & in calamis sagittariis præcipua laus Cretico, qui apud Theophrastum ὀλιγογονατός τε, καὶ μάλιστα κάμψιν δεχόμενος, καὶ ὅλος ἄγεσθαι δυνάμενος ὡς ἂν θέλῃ τις θερμαινόμενος. Quod Plinius ita imitatur: *Suum genus sagittario calamo, sed Cretico longissimis internodiis, obsequiumque quo libeat flecti calefacto.* Hinc tam sæpe apud Poetas laudantur Cretææ & Cydoneæ sagittæ; E Arcus item Cydonii, Gnossiaci, Gortyniaci à Cretæ urbibus Cydone, Gnossô, Gortyniâ: Et Pindari Pythiâ quintâ Κρῆτες τοξοφόροι; Et in bellorum historiis nihil tam frequens quam τοξόται Κρῆτες *Cretenses sagittarii.* Atque idipsum refert

Strab. lib. 10.
Diod. lib. 5. pag. 231.
Hist. Plant. l. 4. cap. 12.
Plin. lib. 16. cap. 36.

Plato in primo de Legibus ad Cretæ insulæ situm, quæ cum montosa sit & inæqualis, ad pedestrem militiam aptior esse creditur. Ἐλαφρὰ δὴ τὰ ὅπλα ἀναγκαῖον ἐν τῷ τοιούτῳ κεκτῆσθαι, καὶ μὴ βάρος ἔχοντα θεῖν. τῶν δὲ τόξων καὶ τοξευμάτων ἡ κουφότης ἁρμόττειν δοκεῖ. *Quapropter*, inquit, *armaturam leviorem esse necesse est, ne pondere suo cursum impediat: cui rei arcuum & sagittarum levitas videtur apprime congruere.* Sic in Creta Julianus Orat. 7. vult primum esse repertos τοξότας καὶ τὰ κουφότερα τῶν ὅπλων *sagittarios & leviorem armaturam*, τῇ φύσει τῆς χώρας ἀκολουθούντων τῶν ἐπιτηδευμάτων *quia regionis naturam ipsa rerum studia consequuntur.* Itaque ut apud Phœnices כרתי *Crethi* vel *Creti* dicebatur sagittarius è Palæstinâ; Ita ab iisdem כרתים *Crethim*, id est *Cretes* dicti sunt ii Græcorum qui eandem artem maximè excoluerunt.

Creticas insulas quatuor Phœnices occupaverunt, Melon, Cimolon, Theram & Anaphen. De Melo & Cimolo jam actum in Cycladibus. Superest ut de Therâ & Anaphe dicamus. In Theram insulam Phœnicum coloniam deduxit Membliarus, qui sub cognato Cadmo stipendia meruit. Herodotus lib. 4. c. 147. *Erant autem in insula, quæ nunc Thera vocatur, quondam Callista* ἀπόγονοι Μεμβλιάρεω τοῦ Ποικιλέω, ἀνδρὸς Φοίνικος *posteri Membliari Pœcili filii viri Phœnicis. Cadmus enim Agenoris filius Europam quærens, in insulam quæ nunc Thera vocatur cum appulisset, sive regionis amore captus, seu quid aliud habuerit in animo, in ea reliquit* ἄλλους τε τῶν Φοινίκων καὶ δὴ καὶ τῶν ἑαυτοῦ συγγενέων Μεμβλίαρον *cum alios Phœnices, tum è consanguineis suis Membliarum.* Quidam pro Membliaro Membriareum scribunt, ut Pindari scholiastes Pyth. 4. ὑπέμειναν γὰρ ἐν Θήρᾳ μετὰ Μεμβειάρεω τοῦ Κάδμῳ συνεξορμήσαντος Φοίνισσαί τινες γυναῖκες. *In Thera enim substiterunt Phœnices quædam mulieres cum Membriareô qui eô cum Cadmô appulerat.* An *Membliarus* vel *Membriareus* Phœnicibus erat ממרא הראש *Mamre haros*, id est *dux Mamre* vel *Mambre* ut fere scribunt? Hujus nominis fuit unus Abrahæ commilitonum Gen. 14, 24. Et unus è Magis Ægyptiis qui Mosi obstiterunt 2. Tim. 3, 8. Membliarus patrem habuit *Pœcilum*, id est *Picol* פיכל. Vide Gen. 21, 22.

Herod. ibid.

Octavâ post Membliarum generatione Theras γένος ἐὼν Καδμεῖος *qui è Cadmi genere erat* Callisten insulam occupavit, & de suo nomine Theram dixit. Quidam Membliari posteros penes quos fuit insula, Theræ ultro cessisse volunt, quia Cadmæus erat, Membliarus autem è plebe. Pausanias in Laconicis: Τὴν δὲ ἀποικίαν ὁ Θήρας ἔστελλεν ἐς τὴν νῆσον τὴν τότε ὀνομαζομένην Καλλίστην, τοὺς ἀπογόνους οἱ τοῦ Μεμβλιάρου παραχωρήσεσθαι τῆς βασιλείας ἐλπίζων ἑκόντας. ὅπερ οὖν καὶ ἐποίησαν, λαβόντες λογισμὸν ὅτι Θήρᾳ μὲν ἐς αὐτὸν ἀνήκει Κάδμον τὸ γένος, οἱ δὲ ἦσαν ἀπόγονοι Μεμβλιάρου. Μεμβλίαρον δὲ ἄνδρα ὄντα τοῦ δήμου Κάδμος ἐν τῇ νήσῳ κατέλιπεν ἡγεμόνα εἶναι τῶν ἀποίκων. *Coloniam deduxit Theras in insulam quæ illis temporibus Calliste vocabatur; de cujus imperio Membliari posteros speravit ultro sibi decessuros: Quod & fecerunt, id apud se reputantes, Theræ genus ad ipsum Cadmum referri, cum ipsi à Membliaro descendissent, quam plebeia stirpe natum Cadmus in ea insula colonorum ducem reliquisset.* Tamen in Herodoto Membliarus plebeius non est, sed è Cadmi consanguineis. E Theræ posteris fuit Battus qui Cyrenas in Africa condidit.

A Mem-

A Membliaro *Membliarus* vel per aphæresim *Bliarus* dicta est insula prope Theram & Anaphem. Stephanus: Μεμβλίαρος, νῆσος πλησίον Θήρας καὶ Ἀνάφης, ἀπὸ Μεμβλιάρου τοῦ Θήραν οἰκήσαντος Φοίνικος, τῶν μετὰ Κάδμου ἑνός. Λέγεται καὶ κατ᾽ ἀφαίρεσιν Βλίαρος. Quin Membliarus eadem est insula cum Anaphe. Idem Stephanus: Ἀνάφη, νῆσος μία τῶν Σποράδων πλησίον Θήρας, ἥτις ἀπὸ Μεμβλίαρος (lege Μεμβλιάρου) τοῦ σὺν Κάδμῳ πλεύσαντος εἰς ἀναζήτησιν Εὐρώπης Μεμβλίαρος ἐκαλεῖτο. *Anaphe insula una Sporadum prope Theram, quæ olim Membliarus vocabatur à Membliaro qui cum Cadmo navigavit ad quærendam Europam.* Itaque in priore loco pro Μεμβλίαρος, νῆσος πλησίον Θήρας καὶ Ἀνάφη *Membliarus, insula prope Theram, quæ & Anaphe* dicitur. Porro *Anaphen* dici volunt, quia Argonautis maris agitatione divexatis ex mediâ caligine ἀνεφάνη apparuit. Idem Stephanus: τοῖς δὲ Ἀργοναύταις ἀπὸ χειμῶνος τρυχομένοις καὶ σκοτωμένῃ ἀναφανεῖσα, Ἀνάφη ἐπικέκληται, vel quia illis metu perculsis ibidem Sol illuxit. Apollonius lib. 4.

v. & Conon. hist. 49.

— Ἀνάφην δέ τε λισσάδα νῆσον
Ἴσκον, ὃ δὴ Φοῖβος μιν ἀτυζομένοις ἀνέφηνε.

— *Anaphe de nomine dicta est*
Insula, quod pavidis illuxerit æthereus Sol.

Alii ad Phanæum Apollinis cognomen allusum putant. Phornutus: *Deinde & Delium vocarunt, & Phanæum, eo quod res per ipsum in manifestum agantur, & mundus illuminetur. Ita ut etiam Anaphæ Apollini templum erexerint.*

Delo & Anaphæ multa communia; Quod utraque Apollini sacra: Phornutus: *Delum & Anaphen illi* (Apollini) *sacras fecerunt.* Utraque è mari subito emersisse credita. Plinius lib. 2. cap. 87. *Claræ jam pridem insulæ Delos & Rhodus memoriæ produntur enatæ. Postea minores, ultra Melon Anaphe.* Denique volunt utrumque nomen ex eâdem causâ factum, Deli ἀπὸ τοῦ δηλοῦν, & Anaphes ἐκ τοῦ ἀναφαίνειν: Et Apollinem ut ex unâ *Delium*, ita ex alterâ *Phanæum* dici. Id errandi ansam Philoni præbuit, qui Delon & Anaphen credidit unius insulæ diversa esse nomina: Τὴν γὰρ Δῆλον, inquit, καὶ Ἀνάφην ὠνόμασαν, δι᾽ ἀμφοτέρων ὀνομάτων πιστούμενοι λεγόμενον, ἐπειδὴ ἀναφανεῖσα δήλη ἐγένετο, ἀδηλουμένη καὶ ἀφανὴς οὖσα τὸ πάλαι. *Delum etiam Anaphem nominarunt, ut utroque nomine persuaderent id quod dicitur, quia subito apparens conspicua facta est, cum olim ignota fuisset, nec appareret.*

Philo de mundi perenni.

Sed τὸ πρῶτον ψεῦδος hoc fuit quod Anaphen ex eô dictam voluerunt, quod subito ἀνεφάνη: Cum *Anaphe* sit Phœnicium ענפה *Anepha.* ענפה *Anephà* id est ramosa & opaca. Ita sumitur Ezech. 19, 10. Recte me conjectasse ex Anaphes descriptione collige, quam habet Apollonius lib. 4. vars. 1714.

— τοὶ δ᾽ ἀγλαὸν Ἀπόλλωνι
Ἄλσεϊ ἐνὶ σκιερῷ τέμενος, σκιόεντά τε βωμὸν
Ποίεον.

— *in opaco nobile luco*
Templum erexerunt, & opacam frondibus aram
Latoidæ.

Anaphe igitur, id eſt opaca, merito eſt appellata ratione luci illius qui forte totam occupabat atque opacabat. Parvam enim fuiſſe his verbis docet idem Apollonius. A

> Τβῖσι δέ τις Σποράδων βαιὴ ἀπὸ τόφρ ἐφαάνθη
> Νῆσος ἰδεῖν.
> *Parvaq; tunc inter Sporades apparuit illis*
> *Inſula.*

Βαιὴ νῆσος *parva inſula*, id eſt Anaphe, ut patet ex ſequentibus. Unde Phavorinus; Βαιὴ νῆσος, ἡ Ἀνάφη κληθεῖσα πλησίον Θήρας: Quæ ſunt verba ſcholiaſtis. Itaque fallitur Ortelius qui ea ſic accepit, quaſi Βαιὴ *Baie* eſſet proprium hujus inſulæ nomen. *Baie*, inquit, *eadem vocatur in Phavorini Lexico.* Cur Ægletæ Apollini Anaphæi σὺν τωθασμῷ *cum deriſione* ſacrificaverint & κερτομοῦντες ἀλλήλους *ſibi invicem convitiantes*, ex Conone diſcat qui volet. Si Hegeſandro credimus, cum quidam Aſtypalæenſis duas perdices in hanc inſulam immiſiſſet, τοσοῦτον πλῆθος ἐγένετο περδίκων ἐν τῇ Ἀνάφῃ ὡς κινδυνεῦσαι ἀναστάτους γίνεσθαι τοὺς κατοικοῦντας *tanta in Anaphe perdicum copia eſt prognata, ut metuendum fuerit incolis ne cogerentur alio immigrare.* Ita Athenæus lib. 9. B

CAPUT XVI.

Phœnices in Bœotiâ.

THebas Phœnices תבץ *Thebes* appellarunt. Urbs ſic dicta Jud. 9, 50. pro quâ Joſephus Θῆβας. Thebarum nominis vanæ & falſæ originationes. *Thebes* à luto dicta. Habuit enim πηλὸν πολὺν, quia tota κάθυδρος Thebarum forma & amplitudo. *Cadmeam* condidit Cadmus. *Oncaa* portæ à Minervâ quæ Phœnicie *Onca*, *Onga*, vel *Ogga*, אגח *aggah* Syris movere bellum. *Iſmeno* nomen à pinguedine. Cur idem *Cadmi pes. Cuarius* à piſcibus. *Gephiſſus* ab alvei altitudine. *Dirce* id eſt cœrula vel pellucida. *Epigranea* & *Hippocrene* fontes ab erumpendo dicti. *Aganippe vel Enippe* à cratere viridi. *Arethuſa* Syr. ארית. *Gargaphie* ubi Dianam vidit Actæon, à præcipiti curſu per primæ geminationem. גרף quid Hebræis & Arabib. *Permeſſus* & *Holmius* rivi Heliconis, hic à dulcibus, ille ab uberibus aquis. באר *beer* puteus Hebraice pro fonte. Multi fontes Muſis ſacri. *Caſtalia* in Phocide ſons à murmure aquarum, in quo aliquid fatidicum. *Caſtalia* fons alius prope Daphnem Antiochiæ easdem habet vires, קסטלה *caſtala* Arab. aquæ murmur. Hæc vera origo nominis: Aliæ rejectæ. Caſtaliam Daphnenſem ab Adriano obſtructam recludere conatus eſt Julianus. Oribaſii legatio ad Apollinem. *Caſtalia* aliis *Daphne* vel *Daphnis*. An de eâ Moſes egerit Num. 34, 11. *Citharon* mons clade Penthei & Actæonis nobilis à petris dictus. *Helicon* ab ambulatione, vel à celſitudine potius Helicon Parnaſſo æqualis Παρνασσὸς pro magno. *Tilphuſius* à feracitate. *Meſſapius* à ſpeculâ. *Temmicus* ab altitudine. *Thurius* à bove qui תור *thor* Phœnicibus. *Parnaſſus* à paſcuis *Phicius* à *Phice* id eſt Sphinge, quam Φίκα Boeoti vocant. Hebr. פקח *pikkeah* apertus oculis, ſapiens, ſagax. Sphingis ſolertia. Sphinx in caſſide Minervæ פקה *phikh* Arab. jurisprudentia, & פקיה *phakith* Juriſconſultus. Et jam hoc pertinere ad Sphingem. Eadem fuit vates. *Pici* oraculum unde dictum. *Almon Arne* & *Aſcra*, Boeotiæ urbes, quomodo Phœniciæ appellatæ. *Alalcomena*, id eſt invictæ, quia ob Minervæ reverentiam ſemper intactæ. *Tanagra* nomen à gallis. Proximus mons *Colæphryx*, id eſt ὀρνιθοβοσκεῖον. *Chalcis* à diviſione ibi factâ. *Harma* ab execratione propter Amphiaraum hiatu terræ ibi abſorptum. *Scolus* ubi Pentheus diſcerptus ab infortunio. *Trophonii* antrum & oraculum à conſulentium conſternatione. *Hercyna* fons à cataractâ, quâ apertâ ſubito erupit. Cur Priene *Cadme* & Prienenſes *Cadmii* dicti. C D

JAm ſi è Creta in Bœotiam cum Cadmo trajiciamus, ſtatim ſe Thebæ offerent, Phœnicibus תבץ *Thebes* dictæ, ut urbs terræ Chanaan ad quam molæ fra- E

A fragmento percussus Abimelech interiit Jud. 9, 50. & 2. Sam. 11, 21. Itaque hanc historiam referens Josephus *Thebas* scribit: Ἤλαυνεν, inquit, ἐπὶ Θήβας *ad Thebas promovit agmen* de eodem Abimelecho Antiq. lib. 5. c. 9. Et rursus lib. 7. cap. 7. ὃς ἐπεὶ τὸν ἐν Θήβαις πύργον ἑλεῖν ἐβούλοντο (lege ἐβούλετο) *qui Thebis cum turrim vi capere conaretur*. Id docti si observassent, non scripsissent tam aliena de Thebarum nomine. Sunt qui vocis originem ab Ægypto accersunt, & Bœoticas Thebas volunt ab Ægyptiis nomen mutuari. At Varro de re rustica lib. 3. c. 1. *Thebas* vel sine afflatu *Tebas* ex Sabinorum lingua colles exponit. Alii Cadmum sibi fingunt urbem à se conditam à תבה *theba* nominasse, id est nave in formam arcæ

B qua in Bœotiam sit advectus. Pausanias à *Thebe* deducit, Asopi scilicet filia. Eustathius ἀπὸ τῆς θεύσεως ἤτοι δρόμου τοῦ βοὸς *à cursu bovis*, quem ducem itineris habuerit Cadmus. Quin si fides Etymologo & Isacio in Lycophronem pag. 180. Θήβα Σύροις λέγεται ἡ βοῦς *bos Syriace Theba dicitur*, Nugæ nugacissimæ. Thebis, ut jam diximus, Phœnicium nomen fuit תבץ *Thebes* formæ תבל *thebel* & תמס *themes*. Itaque ut à בלל confundere fit תבל confusio Levit. 20, 12. & à טסס liquefacere, תמס liquefactio Ps. 58, 9. Ita תבץ *Thebes* fieri palam est ex inusitato בצץ unde בץ vel בצה pro luto & cœno in Scriptura occurrit aliquoties. Sic Job. 8, 11. *An crescet juncus* בלא בצה *sine cœno?* Job. 40, 21. *in occulto arundinum* ובצה *& cœni*. Jerem. 38, 22. *Immersi sunt* בבץ *in cœno pedes tui*. Ezech. 47, 11.

C בצאתו וגבאיו *cœnosa ejus & palustria ejus*. Itaque urbi *Thebes* seu *Thebis* à luto nomen. Quod quam sit appositum te docebunt hæc Dicæarchi in libro cui titulus βίος Ἑλλάδος pag. 174. ubi de Thebis: Ἐγχειμάσαι οἷα χειρίστη, διὰ τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰ πνεύματα, καὶ γὰρ νίφεται, καὶ πηλὸν ἔχει πολύν *urbs est ad hyemandum valde incommoda propter amnes & ventos, nive enim obruitur, & cœnum habet plurimum.* Nempe ut idem dixerat pag. 172. tota est κάθυδρος *aquosa* &c. καὶ γὰρ ποταμοὶ ῥέουσι δι' αὐτῆς δύο, τὸ ὑποκείμενον τῇ πόλει πεδίον πᾶν ἀρδεύοντες *Etenim per eam fluunt amnes duo* (Asopus & Ismenus) *qui agrum omnem urbi subjectum irrigant.* Addit ex Cadmea, id est ex Acropoli, descendere ὕδωρ ἀφανές, διὰ σωλήνων ἀγόμενον, ὑπὸ Κάδμου τὸ παλαιόν, ὥς λέγουσι, κατεσκευασμένων *clam per tubos deductam aquam, olim*

D *à Cadmo ut ajunt fabrefactos.* Ex hac aquarum copia factum ut tota circumquaque regio hyeme esset valde lutosa. Thebæ forma erant rotunda, amplitudine stadiorum LXX. Cadmeam solam condiderat Cadmus, id est partem urbis superiorem. Cadmi posteri cum inferiorem addidissent. Cadmeam habuere pro Acropoli. Thebis captis Alexander civium occidit nonaginta millia, triginta millia vendidit.

Dicæarchus ubi sup. Pausan. in Lacon. & Bœot. Ælian. l. 13. c. 7.

E septem Thebarum portis Oncææ nomen habent ab Onca, id est Minerva juxta Phœnices, cui aram eo loci consecraverat Cadmus. Stephanus: Ὀγκαῖαι, πύλαι Θηβῶν &c. Ὄγκα, γὰρ ἡ Ἀθηνᾶ κατὰ Φοίνικας *Oncææ, portæ Thebarum, &c. Onca enim est Minerva Phœnicibus.* Nonnus Dionysiac. lib. 44.

E Λάϊνος Ὀγκαίης ἐλελίζετο βωμὸς Ἀθήνης,
Ὅν ποτε Κάδμος ἔδειμεν.

Marmorea Oncææ dejecta est ara Minervæ,
Nobile opus veteris Cadmi. A

Qui de *Onca* plura volet legat aureum Seldeni libellum de Diis Syris Syntagmat. 2. cap. 4. mihi monuisse sufficiet Deam bellorum præsidem Ὄγκαν vocasse Phœnices à verbo אגה *aggha* quod Syris est movere bellum. Proinde pro *Onca* nonnulli Ὄγγαν *Ongan* vel *Oggan* scribunt. Hesychius: Ὄγγα, Ἀθηνᾶ ἐν Θήβαις. Dubitatur an אגה conjugationis *aphel* pertineat ad נגה, id est ferire, cornupetere, vel ad גוה erumpere, luctari etiam παλαίειν, quomodo Aquila reddidit Job. 38, 8. Utrumvis eligas, mihi perinde est.

Sunt & alia Bœotiæ loca plurima, quæ utut pro Græcis habeantur, sapiunt tamen, ut quidem puto Phœniciam originem. Sic è fluviis *Ismenus* qui Thebas alluit, nomen habet ab impinguando (verbo detur venia.) Id enim Ebræis est השמין *hismin*, Fabulatur Plutarchus, in libello de fluviis, eundem appellasse veteres Κάδμου πόδα *Cadmi pedem*, quia cum Cadmus dracone cæso sitibundus aquas quæreret, & circa Corycium antrum dextrum pedem in limum altius defixisset, amnis Ismenus subito exortus est. Nempe apud Syros רגלא *riglo* pes, & רגלא *ragelo*, torrens aut amnis, iisdem scribuntur literis. Quin & Arabice רגלה *rigla* est decursus aquarum. Hinc factum ut pro torrente vel amne Cadmi, Cadmi pes appellaretur Ismenus, & fabula quam diximus indidem nata est. Ejusdem Bœotiæ fluvius *Cuarius* Syris כורי *cavari* piscosum sonat. *Cephissus*, Arabibus חפיז *chaphiz*, profundum: Est enim ἀγχιβαθὴς alti gurgitis teste Pausania in Bœoticis: Et in Melanis cum Cephiso confluxu βαθεῖαν λίμνην *profundum lacum* describit Theophrastus hist. plant. lib. 4. cap. 12. B C

v. Syr. Psalt. Ps. 18, 5. & 78. 20. & 123. 4. & Joh. 18, 1.

De fontibus ita Plinius l. 4. cap. 7. *Præterea fontes in Bœotia Oedipodia, Psammate, Dirce, Epigranea, Arethusa, Hippocrene, Aganippe, Gargaphie.* Horum *Dirce* propior Thebis, cujus nomen palam factum est ex Arabico זרקא *zirca* vel *zarca* permutatione literarum Z & D, ut in Syro דרק *derac* spargere pro Ebraico זרק *zarac*. Arabice scilicet זרקא *zarca* cœrulam sonat: Quod ipsissimum est *Dirces* epithetum in his Statii lib. 1. Thebaidos:

Cœrula cum rubuit Lernæo sanguine Dirce. D

Ajunt Arabes de fonte dici cujus aqua cœrula est & διαφανής. Hinc Giggeius: זרקת אלמא *aqua fuit pellucida*, מא אזרק *aqua pellucens.* Talis aqua Dircæi fontis. Hinc Ælianus in variis lib. 12. cap. 57. Δίρκη καθαρῷ τε ἡδεῖ ῥέουσα ὕδατι *Dirce pura & dulci aqua fluens.* Et in Euripidis Phœnissis eidem tribuitur καλλιπόταμος νοτὶς *pulchrifluus humor.* Hæc cum sit ratio nominis, valeant fabulæ veterum de Dirce Lyci uxore versa in hunc fontem, aut in eo demersa.

Epigranea fons à Phœnicibus פגרן *Pigran* dictus est ab erumpendo. Radix Arabice פגר *phagara* in prima, secunda & quarta conjugatione *fontem aperire*, in quinta & septima *fontem erumpere* significat. Sic Psal. 73. (Ebr. 74.) vers. 16. פגרת אל'עיון *aperuisti fontes.* Et Alcor. c. 2. אנפגרת *eruperunt ex eâ duodecim fontes.* Articulo præfixo ex פגרן *Pigran* factum הפגרן *Happigran* vel הפגרנא *Happigra-* E

A *pigrana*: unde Græcum Ἱππουκρήνη Hippocrene, tanquam ab equo deducta voce, & Persio *fons caballinus*. Hinc nata fabula de fonte è terra edito equi ungula percussa.

Aganippe est אגן אבא *Agan-ibba*, ad verbum crater viroris, id est viridis, quia fontis crater est

Margine gramineo patulos succinctus hiatus.

אגן *agan* proprie est κρατὴρ *crater*. Ita reddunt Græci interpretes Exod. 24, 6. & Cant. 7, 3. Sed qua metaphora Græce κρατῆρες, eadem Syre אגניא *aganaja* dicuntur in fossis & fontibus aquarum conceptacula. Sic in Chaldæo paraphraste Jud. 4, 11. מישר אגניא *vallis craterum*, interprete Kimchio, ager est in quo sunt lacunæ craterum instar aquis plenæ. *Aganippe* etiam *Enippe* dicta est, id est עין אבא
B *en-ibbe* fons viroris. Vibius Sequester qui perperam in montibus recenset: *Aganippe Bœotiæ ante Enippe dicta.*

In *Arethusa*, de qua pluribus cum ventum erit ad Siciliæ Arethusam, sola terminatio est Græca; Syris enim אריתא *arith* est rivus.

Gargaphie fons fuit Dianæ sacer in opacissimo luco circa Platæas ad radices Cithæronis. In eo fingitur Actæon Dianam vidisse nudam. Meminere præter Plinium Herodotus lib. 9. cap. 25. & 48. Hyginus fab. 181. Ovidius lib. 3. Metam. fab. 2. & Statius lib. 7. vers. 272. Ex quibus pro *Garga Eubœa*, repone in Vibio capite de fontibus, *Gargaphia Bœotiæ, ubi Actæon laceratus est à canibus*. Phœnicium nomen גרגפא *Gargapha* factum à verbo גרף *garaph* per primæ geminatio-
C nem, ut in טרטישא *tartisa* petra pro טרשא *tarsa*, & גרגרא *gargera*, ex גרר *garar*, & גלגלא *galgela* ex גלל *galal*: Nec dissimile βόλβιτον pro Attico βόλιτον. Porro גרף *garaph* de torrente dicitur qui per præceps lapsus omnia avehit. Sic Judic. 5, 21. in cantico Deboræ epinicio: *Torrens Kison*, גרפם (*garapham*) *avexit eos*. Alibi in Scriptura non extat. Sed apud Arabes passim occurrit, ut cum dicunt גרפתה אלסיל *avexit eum torrens*, סיל גרף *torrens omnia avehens*. אגרף אלמכאן *torrens rapidus locum occupavit*. Nempe גרף proprie præceps sonat ut Matth. 8, 32. עלי גרף κατὰ τοῦ κρημνοῦ *per præceps*: Et in tabula Cebetis גרף dicitur de ascensu præcipiti. Itaque *Gargaphien* torrentis in morem ferri per præceps ex ipso nomine conjectamus.

D Præter hactenus memoratos, *Permessum* & *Holmium* seu fontes seu fluviolos ex Helicone ortos & statim confluentes in Copaidem lacum prope Haliartum incidere Strabo lib. 9. author est. Holmium dici volunt ἀπὸ Ὁλμειοῦ τοῦ Σισύφου παιδὸς *ab Holmio Sisyphi filio*. Ego facili conjectura deduco ex Phœnicio חול מיא *holmaja*, quasi *dulcem aquis* dixeris. Quippe tam חול *hul* quam חלי *hali* Syris est dulcescere. Vide Chaldæum interpretem Proverb. 24. vers. 13. Et *Permessi* nomen apud Poëtas notissimum Phœnicibus erat באר מיצא *Beer-metso*. Ebraice id esset באר מוצא (*beer-motsa*) ad verbum puteus processus suppl. מים aquarum. Nempe puteus passim sumitur pro fonte quovis.
E Nihil est frequentius in Nubiensi Geographo. Quin & in Scriptura Cant. 4, 15. *fons hortorum*, & *puteus aquarum viventium* sunt synonyma. Et fons ille ad quem reperta est Agar Gen. 16, 7. באר puteus appellatur ejusdem capitis vers. 14. & Gen. 24, 62. & 25, 11. Itaque *puteus processus* (aquarum) Ebræa phrasi est fons

A

fons uberrimus, vel ex quo multæ aquæ procedunt. Sic Psal. 107, 33. *Redegit flumina in desertum,* ומוצאי מים לצמאון *& processus aquarum in siticulosum solum.* Et ibid. v. 35. *Mutat desertum in stagnum, & terram siccam* למוצאי מים *in processus aquarum,* id est in aquas uberrimas. Et Esa. 58, 11. *Et eris ut hortus irriguus,* וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו *& ut processus, cujus aquæ non deficiunt:* LXX ὡς πηγὴ; Hieronymus *ut fons aquarum,* Chaldæus כמבוע דמיין *ut scatebra aquarum,* quomodo & Junius: Arias *sicut scaturigo.* Qui plura hujus locutionis exempla desiderat videat 2. Reg. 2, 21. & 2. Paral. 32, 30. & Es. 41, 18. Vulgata מוצאי מים reddit *fontes & rivos & exitus aquarum.*

B

Permessus & Holmius, quia ex Helicone fluunt, sunt Musis sacri de quibus in Theogonia Hesiodus:

> Καί τε λοεσσάμεναι τέρενα χρόα Τερμησσοῖο (lege Περμησσοῖο)
> Ἢ Ἵππου κρήνης, ἢ Ὀλμειοῦ ζαθέοιο.
> *Quæque lavant tenerum corpus Permessidos undæ,*
> *Holmiive sacri, volucrisve in fonte caballi.*

Hinc Statius in Thebaide lib. 7. vers. 283.

> ——— *tuque ô Permesse canoris*
> *Et fœlix Holmie vadis*

Sunt & circa Heliconem Apollonii & Musis sacri fontes *Hippocrene* & *Aganippe*; Ut in Parnasso fons *Castasius*, Phœnicii & ipse nominis. Nam Arabice קסטלה *castala* est fluminis vel fontis murmur. Sunt qui fragorem reddunt. Giggeius: קסטלה אל נהר *fluvii murmur & fragor,* נהר קסטאל *fluvius fragorem edens.* Talis porro fons Castalius: Virgilius in Culice:

C

> *Castaliæque SONANS liquido pede labitur unda.*

Quin Castalii fontis murmur putabatur aliquid habere fatidicum. Unde est quod apud Nonnum Dionysiac. l. 4. Cadmo Apollinis oraculum consulente,

> ——— ὀμφήεντι ῥεέθρῳ
> Κασταλίης παφλάζε νοήμονος ἔνθεον ὕδωρ.
> ——— *vocalibus undis*
> *Castalii strepuere Deo vada plena liquoris.*

D

Et in Luciani Jove Tragœdo Apollo ad vaticinia deesse sibi queritur πηγὴν μαντικὴν, οἵα ἡ Κασταλία ἐστὶν *divinatorium fontem, qualis est Castalius.* Et Clemens in Protreptico: Σεσίγηται γοῦν ἡ Κασταλίας πηγὴ, καὶ Κολοφῶνος ἄλλη πηγὴ, καὶ τὰ ἄλλα ὁμοίως τέθνηκε νάματα μαντικά *Siletur jam fons Castalius, & alter Colophonis; Atque alia pariter periere divinatoria fluenta.* Quo palam alludens Gregorius Nazianz. orat. 4. Πάλιν, inquit, ἡ Κασταλία σεσίγηται καὶ σιγᾷ, καὶ ὕδωρ ἐστὶν οὐ μαντευόμενον ἀλλὰ γελώμενον *Castalia rursus siletur & silet, nec vaticinatur amplius illius aqua, sed ridetur.* Quale est quod idem scribit orat. 39. Κασταλίας μαντικὸν πόμα divinum Castaliæ laticem solum silentium suum vaticinari non potuisse. Quod quidem scholiastæ referunt ad Syriæ Castaliam prope Daphnem Antiochiæ: Sed ad hanc nostram Constantinus Porphyrog. themate *Nicopolis.* Nempe eadem virtute pollere fons uterq; creditus est. Sozomenus l. 5. c. 19. ubi de Daphne Antiochiæ: Ἐπιστεύετο δὲ παρὰ τοῖς τὰ δὲ πρεσβεύουσι, ῥεῖν ἐνταυτόθι καὶ ὕδωρ μαντικὸν ἀπὸ

E

Κασ-

A Κασαλίας τῆς πηγῆς* ὁμόιως τῆς ἐν Δελφοῖς ἐνεργείας τε καὶ προσηγορίας λαχούσης. *Credebatur autem ab iis qui talia venditant divinatricem ibi aquam è Castalio fonte fluere ejusdem virtutis & nominis cum Delphico.* Ita etiam Nicephorus Callistus hist.lib.10.cap.28. Proinde in Syrâ illâ Castaliâ ex aquarum motu & strepitu ὑδρομάντεις futura prædixisse constans fama est. Hinc Apollinem refert Suidas in Antiochiæ Κασαλίᾳ solitum χρησμολογεῖν, αὔρας καὶ πνοῆς ἐκ τοῦ ὕδατος ἀναδιδομένης *oracula edere, aura & flatu ex aquâ exspirante.* Et Nicephorus in scholiis ad Synesium pag.400. Ἐν τῇ ἐκροῇ τοῦ ὕδατος ἀνεδίδοτο πνεῦμα, ὅπερ ἄλλοτε ἄλλην καθίστα τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν, ἣν περισκοποῦντες οἱ μάντεις τὰ μέλλοντα προέλεγον. *In aqua defluxu*

B *flatus edebatur, à quo aliter atque aliter aqua agitabatur, quô observato vates futura prædicebant.* Ex eâ porro aquarum agitatione, fragor & murmur consequebatur. Quod & alii diserte scribunt. Græcus scholiastes in Gregorium ubi supra: Κασαλία, πηγὴ περὶ τὴν Ἀντιόχειαν, ἐν ᾗ καὶ ὁ Ἀπόλλων ἐφορεύει. Μαντεία οὖν τις ἐξεφέρετο κατὰ τὴν τοιάνδε πηγὴν, ἡ τοῦ νάματος, οὐ κατὰ φωνὴν, οὐ γὰρ φωνή τις ἐξηχεῖτο, ἀλλ' ἁπλῶς ἤχου τινὸς καὶ πνεύματος ἀναδιδομένη (lege ἀναδιδομένου) *Castalia, fons circa Antiochiam cui Apollo præsidet; Proinde divinatio quædam ad fontem illum edebatur ex defluxu, non per vocem; neque enim vox ulla resonabat, sed solum sono quodam & flatu edito.* Et ibidem Nicetas quem mihi Græce videre nondum contigit: *Ca-*

C *stalia, fons est Antiochiæ, qui cum stridore atque impetu & flatu labitur, ex quô qui bibebant, si strepitum audiissent, dæmonis afflatu futura prædicebant.* Vides, Lector, huic aquæ sonum, stridorem & strepitum tribui, id est קסטלה *castala*, unde *Castalia* dicta est, non à *Castalio* de quô Pausanias in Phocicis, nec ab Acheloi filiâ *Castaliâ* de quâ ibidem Panyasis, & Constantinus in Nicopoli, nec à Castaliâ nymphâ quæ metu insequentis Apollinis eô se præcipitem dejecerit, ut à Lutatio traditum. Quod privatum adhuc Adrianum in Castalia didicisse ajunt se futurum Imperatorem ex vaticinio lauri folio inscripto quod in hunc fontem immerserat, res est sine exemplo, quæque illum ita perculit, ut postquam ad imperium evectus est fontem obstruxerit ingenti mole saxorum, ne quis ad capessendam rempublicam eâdem ratione impelleretur. Sed multorum curiosior Julianus

D novam consilii viam ingressus est, quâ fontis venas fatidicas dudum obstructas & neglectas recluderet. Hæc partim ex Sozomeno & Nicephoro ubi supra, partim ex Ammiani lib. 22. At impuro apostatæ tam parum successit hic conatus, quam Oribasii legatio, qui ab eôdem missus ad Apollinem Delphicum, responsum hoc tulisse fertur:

> Εἴπατε τῷ βασιλῆι, χαμαὶ πέσε δαίδαλος αὐλά,
> Οὐκέτι Φοῖβος ἔχει καλύβαν, οὐ μαντίδα δάφνην,
> Οὐ παγὰν λαλέουσαν, ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ.
> *Diruta ubique jacent sacrata palatia Phœbo,*
> *Vaticini nec fontis aquæ, nec conscia fati*
> *Delphica laurus adest: Hæc Regi dicite vestro.*

E Tamen Castalii fontis prope Antiochiam Juliano multo posterior Agathias ita meminit, in Eustorgii Poëtæ epitaphio Anthol. lib.3. cap. 26.

*l. ὁμοίας.

Μηδὲν ἀπαγγείλας ἐς Ἀντιόχειαν ὁδῖτα,
Μὴ πάλιν οἰμώξῃ χεύματα Κασταλίης.
Civibus Antiochi ne nuntius esto viator,
Ne fluat in luctus Castalis unda novos.

Et Sozomenus, Nicephorus, Suidas & alii Castalium hunc fontem in amœnissimo illo Daphnes luco describunt; Ut videatur idem esse cum fonte *Daphne*, cujus aquis abundantissimis Antiochiam frui scribit Hieronymus in Ezech. c. 47. In quâ sententiâ fuisse video Willielmum Tyrium. A

Obiter nota veteres ad hunc fontem referre verba Mosis Numer. 34, 11. וירד הגבל משפם הרבלה מקרם לעין *Et descendet terminus Sephamâ Riblam, ab Oriente Ain*, id est fontis. Quæ sic exponit Vulgatus: *Et de Sephamâ descendent termini in Rebla contra fontem Daphnim* (vel *Daphnem.*) Idque ex mente Hieronymi, qui sic habet ubi supra: *A fine igitur Septentrionalis plagæ, hoc est atrio Enan, tendunt fines* (terræ Chanaan) *juxta Numerorum librum usque Sephama, quam Hebræi Apamiam nominant; & de Apamia descendunt termini in Reblam, quæ nunc Syriæ vocatur Antiochia. Et ut scias Reblam hanc significare urbem, quæ nunc in Syria Cœle nobilissima est, sequitur: Contra fontem: Quem perspicuum est significare Daphnem: De quo fonte supradicta urbs aquis abundantissimis fruitur.* Sequitur locum vocari Daphnem propter laurus quibus consitus est, ut de eô fonte agi scias, qui in Daphnensi luco scaturit. Sed & Chaldæi paraphrastæ duo Jonathan & Hierosolymitanus pro *Rebla* דפני *Daphnen* hic habent, & pro *Sephama* אפמיאה *Apamiam* vel אפמיס *Apamias*, quô respexisse videtur Hieronymus. Tamen termini terræ Israel, quam ibi definit Moses, nunquam tam late patuere. B C

In Bœotiæ montibus nobilissimus est *Citharon*, clade Penthei & Actæonis Cadmi nepotum, quorum illum Bacchæ hunc canes ibi decerpsisse narrantur. Nomen fecere קתרי *kethare* petræ, ut & *Cytheris* insulæ Laconicæ de quâ deinceps, quia Cithæron est vel maxime saxosus & confragosus. Unde est quod in eô Nonnus passim describit σκοπέλους, πέτρας, ἠλίβατας *scopulos, petras, rupes*, Dionysiac. lib. 5. & 45. Et apud Aristophanem in Bacchi orgiis,

Κιθαρῶνός τ' ἠχώ
Μελάμφυλλά τ' ὄρη δάσκια, νάπαι
Πετρώδεις βρέμονται.

Echo Citheronia, & nigris foliis opaci montes, & petrosi Citheronis *clivi fremunt.* Et in Bacchis Euripidis versu 38. Bacchæ per Cithæronem oberrantes ἀνορόφοις ἧνται πέτραις *sedent in excelsis petris.* Et versu 703 non sine allusione ad miraculum Mosis Num. 20, 11. D

Θύρσον δέ τις λαβοῦσ' ἔπαισεν εἰς πέτραν·
Ὅθεν δροσώδης ὕδατος ἐκπηδᾷ νοτίς.
Thyrsumque sumens una percussit petram,
Et inde aquarum roscidus fluxit latex. E

Et versu 989. Pentheum deprehendunt in insidiis λευρᾶς ἀπὸ πέτρας *à lævi petra.*

Et

A Et versu 1095. eum impetunt lapidibus ἀντίπυργον ἐπιβᾶσαι πέτραν *conscensâ rupe oppositâ*. Et versu 1135. discerptus jacet Pentheus ὑπὸ τυφλοῖς πέτραις *sub cacis saxis*. Sic apud Theocritum Idyll. 26.

> Πενθεὺς ἁλιβάτω πέτρας ὑπὸ πάντ᾽ ἐθεώρει.
> *Cuncta videt celsæ rupis de vertice Pentheus.*

Et Ovidii Metam. lib. 3. fab. 2. canes in Cithærone sequuntur Actæonem,

> *Per rupes, scopulosq́, aditusq́ carentia saxa.*

Et apud Senecam Oedipus ita loquitur Thebaidis pæne initio,

> *Ibo, Ibo quâ prærupta prætendit juga*
> B *Meus Cithæron, quâ peragrati celer*
> *Per saxa montis jacuit Actæon suis*
> *Nova præda canibus.*

Et Propertius lib. 3.

> *Saxa Citharonis Thebas agitata per artem,*
> *Sponte suâ ad muri membra coisse ferunt.*

Cithærone non est minus celebris mons *Helicon* Musis dicatus, cui, si magno Casaubono credimus, nomen fecit הליכה *halica* ambulatio, quia certos ibi conventus habuere veteres, in quibus de rebus seriis præsertim de rerum naturalium & divinarum cognitione agerent. Sed cum hujusmodi conventibus, si qui fue- C re, Heliconis nomen videatur esse antiquius, illud deduxerim potius ab Arabico *halic* vel *halica* quod montem sublimem sonat. Giggeius: אלחאלק *plur.* חאלקה *mons sublimis*, אלחא לקה *idem*; גא מן חאלק *ab alto loco venit*. חלק אלטאיר *avis in altum volatu se extulit*. Nempe Heliconis sublimitatem passim Poëtæ deprædicant. Sic Aratus in Phænomenis vers. 216. καθ᾽ ὑψηλοῦ Ἑλικῶνος *ad sublimem Heliconem*. Et Hesiodus, cum de Musis scribit statim initio Θεογονίας:

> Αἵ τ᾽ Ἑλικῶνος ἔχουσιν ὄρος μέγα τε ζάθεόν τε.
> *Quæque Helicona tenent montem magnumque sacrumque.*

Proinde Heliconem Strabo lib. 9. καλά τε ὕψος καὶ περίμετρον *altitudine & ambitu* scribit esse Parnasso ἐνάμιλλον *conferendum*: De quô Theophrastus hist. plant. D lib. 3. cap. 3. Ἔν γε τοῖς μεγάλοις ὄρεσιν, οἷον τὰ ἐν Παρνησῷ. *In magnis montibus, ut in Parnasso*. Et Ovidius lib. 1. Metam. fab. 7.

> *Mons ibi verticibus petit arduus astra duobus,*
> *Nomine Parnassus, superatque cacumine nubes.*

Unde Παρνασσῶν μεγέθη apud Aristophanem in Ranis, & ἄνθρακες Παρνάσιοι pro magnis in Acharnan.

De cætero *Tilphusius* à feracitate dictus est, quasi תל פוש *Tel-phus* mons ferax. *Messapius* est מצפה *Mispa* specula, ut mons de quo Os. 5, 1. ubi Græci Μασσηφᾶ. *Temmicus* Arab. טאמח *Tamich* vel טמאח *Timach* excelsum sonat. Inde dicti *Temmices* Bœotiæ populus antiquissimus, de quô præter Strabonem, Nonnum & E Stephanum, Lycophron in Cassandrâ vers. 644.

Strab. l. 7. & 9. Non. Dionys. lib. 15.

> Ἄρνης παλαιᾶς γέννα Τεμμίκων πρόμοι.
> *Arnes vetustæ ex stirpe Temmicum duces.*

Et ibi Scholiastes: Τεμμίκων, τῶν Βοιωτῶν ἀπὸ ὄρους Τεμμίκου *Temmicum, id est Bœotorum*

rum à monte Temmico. Sed & *Thurium* volunt à Phœnicio תור *thor* dici. Sic illi bovem nominant. Plutarchus in vitâ Syllæ: Οἱ δέ φασι τὴν Κάδμῳ δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Πυθίου καθηγεμόνα βοῦν, ἐκεῖ φανῆναι, καὶ τὸν τόπον ἀπ' αὐτῆς προσαγορευθῆναι. Θὼρ γὰρ οἱ Φοίνικες τὴν βοῦν καλοῦσι. *Quidam ajunt bovem quam Cadmo Pythius ducem dederat, ibi primum eſſe conſpectam, & locum ab eâ vocatum: Thor enim Phœnices bovem vocant.* Sic *Parnaſſus* Achaiæ mons de quô nuper, & Atticæ *Parnes* alludunt ad Syrum פרנס *parnes* paſcere, unde פרנוס *pirnus* paſcuum.

At nos prope fugerat *Phicion* vel *Phiceon*, Bœotiæ mons circa Oncheſtum, aut circa Anthedonem, quem Sphingem inſediſſe ſcribunt Apollodorus lib. 3. & Plutarchus in libro quod bruta ratione utuntur. Tzetzes item in Heſiodum & Lycophronem, à quô Sphinx vocatur Φίκειον τέρας *Phiceum monſtrum.* Porro nomen à Sphinge factum, quam Bœoti Φίκα *Phicem* vocabant. Heſiodus in Theogoniâ de Chimærâ:

in Caſſ 4, 1465.

> Ἡ δ' ἄρα Φῖκ' ὀλοὴν τέκε Καδμείοισιν ὄλεθρον.
>
> *Phicem ea Thebanis monſtrum fatale creavit.*

Et ibi Scholiaſtes: Τὴν Σφίγγα λέγει: αὕτη δὲ ἐστι θυγάτηρ Χιμαίρας καὶ Τυφῶνος. Ἀπ' αὐτῆς ἐκλήθη καὶ τὸ Φίκιον, ἔνθα διέτριβε. Φίκα γὰρ αὐτὴν οἱ Βοιωτοὶ ἔλεγον *Sphingem ſignificat Typhonis & Chimaræ filiam, à quâ etiam Phicium dictus locus in quô diverſabatur. Phicem ſcilicet illam Bœoti appellabant.* Et in ſcutum Herculis idem de monte Phicio: Ὠνομάσθη γὰρ ἐκ τῆς Σφιγγὸς ἣν Φίκα ἐκάλουν οἱ Βοιωτοί. *A Sphinge dictus eſt, quam Phicem Bœoti vocabant.* Et Feſtus lib. 13. *Picati appellantur quidam, quorum pedes formati ſunt in ſpeciem Sphingum, quod eas Dorii phicas vocant.* At Æoles *Picas* dixerunt, unde *Picati.* Nonnulli etiam *Bicas.* Heſychius: Βίκας, σφίγγας, Nempe Siculi aut Macedones, qui φ & β permutatis Βρύγες dicebant, & Βίλιππον, & Βερενίκην. Phœnicibus autem, unde hæc vox primo ad Bœotos, deinde ad reliquos Græcos manavit nonnihil immutata, Sphinx niſi fallor dicebatur פקחה *Picceha* vel ἀρχαϊκῶς *Phiccaa.* Maſculina vox פקח *picceah* primo apertum ſonat, nempe oculis vel auribus, id eſt oculatum vel auritum. Sed quia de oculis uſurpatur multo frequentius, פקח per ſe eſt is qui videt. Sic Exod. 4, 11. *Quis fecit mutum aut ſurdum,* פקח *apertum, aut cæcum?* Apertum, id eſt βλέποντα *videntem,* ut hîc habent veteres interpretes. Sed & quia *ſapientis oculi ſunt in capite* Eccleſ. 2, 14. פקח *picceah* etiam ſapientem ſonat. Ut Exod. 23, 8. *Nec munus accipies, quia munus excæcat* פקחים *(piccehim) apertos* ſeu *videntes*, id eſt חכימין σοφοὺς *ſapientes.* Ita Chaldæus, Onkelos & Aquila; Et Hieronymus *prudentes,* & Arabs ארחראק *ſagaces.* Cujus interpretationis author eſt ipſe Moſes, qui Deut. 16, 19. hanc legem repetit iiſdem verbis, niſi quod pro פקחים *apertos* habet חכמים *ſapientes.* Inde פיקח ab Hebræis paſſim ſumitur pro homine ſagace & induſtrio. Et Pſal. 146, 8. pro Hebræis *Dominus* פקח *aperit cæcos,* LXX. habent *Dominus* σοφοῖ *ſapientes facit,* & Arabs יפהם *intelligere facit.* Sphingem igitur Phœnices פקחה *Phiceaa,* & Bœoti Φίκα dixerunt propter ſagacitatem: quia mulier fuit acutiſſima, quæ per griphos & ænigmata ſolertiſſimorum ſui ævi ingenia exercebat. Apollodorus ubi ſupra: Μαθοῦσα γὰρ αἰνίγματα παρὰ Μουσῶν, ἐπὶ τὸ Φίκειον ὄρος ἐκαθίζετο. *Cum ænigmata didiciſſet à Muſis, ſuper Phicium montem habitabat.*

Plu-

Plutarchus robur ei tribuit cum sapientia conjunctum: Τὴν Σφίγγα ἐκείνην οὐκ ἂν ὤνησεν ἡ σοφία περὶ τὸ Φύκιον (lege Φίκιον) ἄνω καθεζομένην, αἰνίγματα καὶ γρίφους πλέκουσαν, εἰ μὴ ῥώμη καὶ ἀνδρεία πολὺ τῶν Καδμείων ἐπεκράτει. *Sphingem quoque illam Phicio monti insidentem, griphosque nectentem & ænigmata, nihil juvisset sapientia, nisi robore & fortitudine longe Thebanis antecelluisset.* Inde est quod apud Ægyptios Sphinx utriusque erat symbolum. Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromaton: Ἀλκῆς τε αὖ μετὰ συνέσεως ἡ Σφίγξ, τὸ μὲν σῶμα πᾶν λέοντος, τὸ πρόσωπον δὲ ἀνθρώπου ἔχουσα. *Roboris autem rursus cum ingenii solertia (symbolum erat) Sphinx, quæ totum quidem corpus habet leonis, faciem autem hominis.* Et Athenis in Parthenone Minerva, quæ tam sapientiæ quam fortitudinis erat Dea, Sphingem habebat in casside. Pausanias in Atticis: Αὐτὸ δὲ ἔκ τε ἐλέφαντος τὸ ἄγαλμα καὶ χρυσοῦ πεποίηται. Μέσῳ μὲν οὖν ἐπίκειταί οἱ τῷ κράνει Σφιγγὸς εἰκὼν *Ipsum autem Deæ signum ex auro & ebore factum est, & in media galea eminet Sphingis imago.* Arabice פקה *phakiha* per *he* loco *cheth* scire est in prima conjugatione, in secunda & quarta docere, & in tertia de doctrina cum alio contendere, in quinta pro docto vel sapiente se gerere. Inde פקה *phikh* φρόνησις intelligentia vel prudentia Ephes. 1, 8. passim pro Jurisprudentia sumitur, & פקיה *phakih* pro jurisperito & legis interprete apud Arabes & Turcas. Quo ipso sensu dixit Moses ubi supra, munus excæcare פקחים (*piccehim*) videntes seu sapientes: Agitur enim de judicibus qui acceptis muneribus jura pervertunt. Ita Sphinx פקחה *phicaa* dici potuit à Phœnicibus, quia judiciis præsidebat inter Bœotos, ut in Israële Debora Jud. 4, 4. 5. tanquam perita juris & legum, ac è regio sanguine orta. Sphinx enim, ut Pausanias author est, erat νόθη Λαΐου θυγάτηρ *spuria Laii filia*, qui Thebarum Rex fuit à Cadmo tertius. Et ex eôdem colligere est illam arbitram fuisse litium de successione regni, & eos qui causâ ceciderant morte multasse. Hæc tam atrox severitas Poëtarum odium illi conciliavit, qui Sphingis sapientiam ita prædicant ut feritatem execrentur. Unum addo Sphingem olim etiam pro vate habitam: Euripidis Scholiastes in Phœnissis: Σωκράτης δὲ ἐγχωρεῖαν αὐτήν φησι χρησμολόγον δύσγνωστα μαντευομένην, ἅπερ ἀγνοοῦντες οἱ Θηβαῖοι καὶ ἐναντίως αὐτοῖς χρώμενοι ἀπώλοντο *Socrates illam asserit vatem fuisse indigenam, obscura oracula edentem, quibus per ignorantiam secus acceptis Thebani usi sint in propriam perniciem.* Porro hoc ipso nomine פקחה Sphinx dici potuit, id est videns & aperta oculis. Quomodo Propheta Ebræis חוזה vel רואה *Videns*, & גלוי עינים *apertus oculis*. Vide Num. 24, 4. & 1. Sam. 9, 9. Apud Aborigines nihil fuit vetustius Pici Regis oraculo, quem in Romanis quæstionibus scribit Plutarchus ὑπὸ φαρμάκων τῆς γυναικὸς μεταβαλεῖν τὴν φύσιν καὶ γενόμενον δρυοκολάπτην ἀποφθέγγεσθαι λόγια, καὶ χρησμῳδεῖν τοῖς ἐρωτῶσιν *veneficiis uxoris transmutatum in picum avem oracula edidisse, & interrogantibus responsa dedisse.* Unde est quod picum illum cum Dodonæâ columbâ confert Dionysius Halicarnasseus, ut qui Aboriginibus id ipsum præstiterit quod columba Thesprotis. At Servius in Æn. l. 7. hoc ideo fingi interpretatur, *quia augur fuit Picus, & domi habuit picum per quem futura noscebat.* Ego picis valere jussis ajo פקה *piccea* esse videntem, id est Phœniciâ phrasi vatem; Inde *Picus* dictus est vir ob vaticinia celebris, ut Φὶξ apud Bœotos mulier fatidica.

Ex urbibus *Almon* in Stephano urbs Bœotiæ, (Hellanico perperam *Salmon*) A ut in Chananæa עלמון *Almon* Joſ. 21, 18. An à Syro & Chaldæo עלם roborari, muniri. Scribitur etiam per *aleph*, & Hebr. per *cheth*. *Arne*, eſt הר־נאה *Harnae* mons amœnus. Strabo ſitum eſſe dicit ἐν ὕψει *in ſublimi loco*. Homerus appellat πολυστάφυλον *uvis abundantem*. Et Nonnus Dionyſ. lib. 13.

Ἄρνην βοτρυόεσσαν ἀγαλλομένην Διονύσῳ.
Arnem vitiferam Lenæo præſide lætam.

Græcorum de ea nugas vide apud Suidam in Ἐς κόρακας, & in Scholiaſte Lycophronis pag. 106.

Quam amœna & fertilis Arne, tam miſera fuit *Aſcra* urbs, Heſiodi patria, ad B Heliconis radices in agro rerum omnium ſterili. Heſiod. in oper. & dieb.

—ἄγχ᾽ Ἑλικῶνος ὀϊζυρῇ ἐνὶ κώμῃ
Ἄσκρῃ, χεῖμα κακῇ, θέρει δ᾽ ἀργαλέῃ, οὐδέποτ᾽ ἐσθλῇ,
—*miſera prope lucum Heliconis in Aſcra,*
Dura hyeme, ac æſtate gravi, ſemperque moleſta.

Aſcra id eſt אשרה *aſcera*, lucus ubi ſteriles ſunt arbores. Heſychius: Ἄσκρα, δρῦς ἄκαρπος.

Iliad. δ. 8. & ε. 908 Pauſa. Bœot. Strab. l. 9.

Alalcomenas nobilitavit Minervæ templum: Unde Poëta Ἀλαλκομενηῒς Ἀθήνη: Nempe Minerva credebatur nata eſſe Alalcomenis, & ibi erat in ſum̃o cultu. Itaque parva cum eſſet & in plano extructa urbs, ſemper tamen ἀπόρθητος intacta C & inviolata manſit, quia ob Deæ reverentiam πάντες ἀπείχοντο πάσης βίας *ab omni vi omnes abſtinebant*. Ita habetur apud Strabonem. Putaverim igitur Alalcomenis factum nomen ab אלה אלקומה *ela alcuma*, id eſt Dea invicta, vel contra quam nemo inſurgit, ut מלך אלקום *melec alcum* eſt rex invictus Prov. 30, 31. Hinc Arabib. ערכום *alchum* validum ſonat permutatis homogeneis.

De re ruſt. lib. 3. c. 9. Plin. l. 10. c. 21.

Nemo paulo humanior eſt, qui non aliquid audiverit de Tanagræis gallis ad certamina natis. De illis ita Varro, *Sine dubio ſunt pulchri, & ad certandum inter ſe maxime idonei.* Et Plinius: *Quidam galli ad bella tantum & prælia aſſidua naſcuntur, quibus etiam patrias ſuas nobilitarunt Rhodum ac Tanagram.* Et Pauſanias in Bœoticis ubi de Tanagra: Ἔστι δὲ καὶ γένη δύο ἐνταῦθα ἀλεκτρυόνων, οἵτε μάχιμοι, καὶ οἱ κόσσυφοι καλούμενοι *Sunt et ibi gallorum genera duo, pugnaces & qui merulæ vocantur.* Cætera ibi vide. Columella lib. 9. cap. 2. *Tanagrici plerumq; Rhodiis ac Medicis amplitudine pares.* Item: *Deliaci quoniam procera corpora & animos ad prælia pertinaces requirebant, præcipue Tanagricum genus & Rhodium probabant.* Unde eſt quod proverbio jactabant veteres ἀλεκτρυόνα ἀθλητὴν Ταναγραῖον *gallum pugilem Tanagræum.* Hi galli Colœphryges dicti ſunt à monte cognomine prope Tanagram in quo alebantur. Heſychius: Κολοίφρυξ Ταναγραῖος ἀλεκτρυών, καὶ ὄρος Βοιωτίας, *Colœphryx, Tanagræus gallus, & mons Bœotiæ.* In Etymologico magno ſcriptum Κολόφρυξ: Sed in Phavorino Κολοίφρυξ; Et in Stephano Κολοίφρυγες pro loco Bœotiæ qui aliis Ἀντικονδυλεῖς. Ita Stephanus E ex Ariſtophanis libro de Bœotiæ limitibus. Porro utrumque vocabulum, *Tanagra*, inquam, & *Colœphryx*, ex Phœnicia lingua eſt inflexum. Gallus

Suid. in Ἀλεκτρυόνα, & in Ταναγραῖοι ἀλεκτορίσκοι.

enim

A enim Syris eſt תרנגל *tarnegal*. Græci L finali rejecto ut in Αὐλίδα & Ἀσδρούβα, ex *tarnega* unius literæ trajectione *Tanagram* fecerunt. Ita ut urbs *Tanagra* ſit urbs galli, id eſt gallorum; Quomodo Eſiongaber à Chaldæo interprete appellatur כרך תרנגלא (*crac tarnegola*) *arx galli*. Et mons vicinus *Colœphryx* dictus propter כלוא אפרוחים *Kelo-ephrochim* clauſtrum pullorum, id eſt nobile ὀρνιθοβοσκεῖον in eo conſtitutum. Talmudicis כלוא פרוחי *clauſtrum pullorum* eſt muliebre capitis integumentum, ita dictum, ut quidem puto, quia caveæ formam imitabatur. Sunt & quæ קוריא urbes vocantur ab urbis ſimilitudine. Vide Thargum Hieroſolymitanum Num. 31, 48. Ita Cybele mater Deûm cum turrita corona pingebatur.

B Bœotia ad Auſtrum habuit Drymum urbem de qua Suidas: Δρυμὸς, ἐν τῷ περὶ παραπρεσβείας Δημοσθένους πόλις ἐστὶ μεταξὺ Βοιωτίας καὶ Ἀττικῆς *Drymus in oratione Demoſthenis de falſa legatione urbs eſt inter Bœotiam & Atticam.* Panacto vicinam fuiſſe docent hæc Demoſthenis: Περὶ Δρυμὸν καὶ τὴν πρὸς Πανάκτῳ χώρας μεθ' ὅπλων ἐξερχόμεθα *Circa Drymum & Panacti regionem cum armis prodiimus.* Græce Δρυμὸς eſt ſylva. An inde dicta eſt *Drymus*, aut à Phœnicio דרום *darom* quod meridiem ſonat, quia Auſtrale erat oppidum?

Eubœam Bœotiæ jungebat olim anguſtus Iſthmus circa Chalcidem, quo à reciprocis Euripi fluctibus exciſo & dirupto, Eubœa à Bœotia avulſa eſt, & in inſulam facta, ut ex Jone lib. 1. probat Strabo. Quibus Procopius ita concinit lib.
C 4. de ædificiis Juſtiniani. *Eubœa in mari objecta eſt Græciæ, videtur autem olim abrupta eſſe. Quandoquidem prius una erat terra, quæ poſt freto eſt divulſa: Maris undoſo fluxu hic circa Chalcidem urbem continentem perrumpente, & quod à terrâ dejectum eſt in inſulam redigente.* Ab hac terrarum divulſione tam Chalcidi in Eubœâ quam Rhegio in Brutiis nomen factum. Phœnicibus quippe חלק *chalak* dividere eſt, & חלקה *chelka* diviſio. Phœnicum porro atque Arabum qui cum Cadmo venerant nonnullos hæſiſſe Chalcide teſtatur Strabo lib. 11.

Jam ſi libet cætera perſequi, *Harma* Bœotiæ locus erat columnis ſeptus propter vatem Amphiaraum hiatu terræ ibi abſorptum ita execrandus, ut fama ſit neque aves illis columnis inſediſſe, neque feras herbam attigiſſe in intercolumnio
D illo creſcentem. *Harma* igitur non à curru, ut volunt, ſed ab execratione dictus. Id enim eſt Phœnicium חרמה *Harma*. Sic Σκῶλος *Scolus* ſub Cithærone vicus pro infauſto habitus, eo quod ibi Pentheum à Baechis diſcerptum fabulantur, unde natum proverbium:

Strab. l. 9. Pauſan. in Bœot.

Strab. ibid.

Εἰς Σκῶλον μήτ' αὐτὸς ἴμεν, μήτ' ἄλλῳ ἕπεσθαι.

Nec tu Scolon eas, nec eo comiteris euntem.

Scolus eſt Phœnicium סקול *Scol*, quomodo Elias & Baal Aruch legerunt in verſione Jeroſolymitana Gen. 42, 4. & 38. pro Hebræo אסון quod *exitium* exponunt, vel lethale aliquod infortunium: Galli optimè *quelque encombrier mortel.* Sic
E in Jonathanis paraphraſi Levit. 10, 19. *& mihi accidit* סקול *ſcol in illis*, id eſt in duobus filiis meis quos conſumpſit ignis è Dei conſpectu exiens. Eſt expoſtulatio

tio Aaronis apud Mosem. Græcis σκῶλος aliud est, nempe spina, sudes præacutus & scandalum. Quanquam hoc ultimo sensu Hellenistæ usurpent, & ex iis Græci patres.

V. Hesych. & Suid. & LXX. Exod. 10, 7. Deut. 7, 16. Jud 11, 35. 2. Par. 18, 23. Es. 57, 14.

Fuit & in Bœotia Trophonii antrū, quo quisquis descenderat, oraculum consulturus multo terrore attonitus redibat, κάτοχος τῷ δείματι, ut testatur Pausanias ipse expertus. Unde apud Aristophanem in nubibus Strepsiades:

—— ὡς δέδοικ' ἐγὼ
Εἴσω καταβαίνων ὥσπερ ἐς Τροφωνίου
—— *quam totus tremens*
Descendo, sicut ad Trophonii specum.

In quem locum Scholiastes: *Qui eo descendit non ridet amplius* διὰ τὴν τῶν ὄφεων ἔκπληξιν *propter terrorem ex serpentibus.* Unde proverbium de morosis & tetricis, εἰς Τροφωνίου μεμάντευται *in Trophonii antro vaticinatus est.* Sed hæc vulgata: non item Trophonii nomen, factum à Syro טורפא *tauropho*, quod pro consternatione passim occurrit. Sic Psal. Syr. 61, 13. בטורפא דלבי *in consternatione cordis mei.* Radix טרף *teraph* est turbari & consternari. Hinc Jonathan & Onkelos Gen. 41, 8. מטרפא רוחיה *conturbatus est spiritus ejus.* Jer. 25, 16. יטרפון *Ittarephun* percelluntur. In ipso antri aditu est Hercyna fons vel amnis quem amoto lapide Proserpinam excitasse fabulantur. Pausanias: ῥυῆναί τε δὴ τὸ ὕδωρ ὅθεν ἀνείλετο ἡ Κόρη τὸν λίθον, καὶ ὀνομασθῆναι τὸν ποταμὸν ἐπὶ τούτῳ λέγουσιν Ἕρκυναν *aquam erupisse ajunt, quo loco Proserpina lapidem submoverat, & propterea fluvium dictum fuisse Hercynam.* Ab Hercyna scilicet Cereris filia, de qua ante. At ego Hercynam idem esse puto quod חרך־עין *Harac-ain* cataractam fontis, seu foramen ex quo fons ebulliit amoto illo lapide tanquam aperta cataracta. Cœlorum cataractas in diluvio apertas hoc eodem verbo significant Jonathan & Jerosolymitanus interpres.

vid. Suid. & Aristoph. in Nubib.

vid. & Ps. Syr. 42, 5. 6. & 75. 5. & 142, 4.

Notandum est Cadmi nomen è Bœotia in Joniam penetrasse, ubi Priene urbs *Cadme* dicta est, quia conditorem habuit Philotam Boeotium. Strabo lib. 14. Λέγεται δ' ὑπό τινων ἡ Πριήνη Κάδμη, ἐπειδὰν Φιλώτας ὁ ἐπικτίσας αὐτὴν Βοιώτιος ὑπῆρχεν. Proinde Prienenses *Cadmios* vocavit Hellanicus, quod hunc Geographi locum mire illustrat. Hesychius: Κάδμιοι, οἱ Πριηνεῖς, ὡς Ἑλλάνικος.

CAPUT

CAPUT XVII.

Voces Bœotis propriæ à Phœnicibus desumptæ.

Ἀχάνη mensura quædam Bœotis, Persis & *Aegyptiis* כנה *Chana* Talmudicis. Obiter de *artaba*. Πένταχος vasis genus Hebr. פתקא *pittecha*. Λέμνα Phœnicib. לבנה *libna*, herba quędam à Bœotiis sic dicta propter folii candorem, non à squamis ut volunt. Juppiter Ἐλιεὺς Thebis, id est אלה *eloa* vel עליון elion. Idem Καραιὸς forte כראי *carai* quasi κριοπρόσωπος, vel à καρὰ capite seu vertice quæ est Phœnicia vox Mercurius Cadmus & Cadmilus. Malum Punicum σίδα Arab. *sidra*. Λέσχη commune cœnaculum: לשכה *lischa*. Βάννα mulier, בנות *banoth* Hebr. pro mulieribus, Βαιδυμῆν ex βαιδύω colere terram, ut Hebr עבד *abad*. Ἔραχος manipulus ex פרכא *peracha* primâ abjectâ.

Ἀχάνη Bœotis est mensura frumenti, medimnus. Hesychius: Ἀχάνη, μέτρον σίτου ἐν Βοιωτίᾳ χωροῦν μέδιμνον ἕν. Id Talmudicis est כנא *chana*, & si præfigas articulum Hebræum erit הכנא *hacchana*. Sic כנא דפירי *chana fructuum*; כנא כנא בפר וטא *singulæ chanæ pro obolo*: באתרא דכיילי בכני *in loco ubi metiuntur chanis*. Hæc ex Talmude Baal Aruch, & doctissimus Buxtorfius Lexici Talmudici pag. 1023. Apud Persas hoc ipsum vocabulum fuit in usu. Idem Hesychius: Ἀχάνας, Περσικὰ μέτρα. Illud Ἀχάνας ex Aristophane sumptum, qui sic habet in Acharnensibus Act. 1. Scena 3. ἀχάνας ὅδί γε χρυσίου λέγει *auri modios ille dicit*, ubi Scholiastes: ἀχάνη μέτρον ἐστὶ Περσικὸν, ὥσπερ ἡ ἀρτάβη παρ' Αἰγυπτίοις; Sensus est Græcos achanen & Ægyptios artaben à Persis usurpasse. Artaba enim olim Persica fuit potius quam Ægyptia: Herodotus in Clio, ἡ δὲ ἀρτάβη μέτρον ἐστὶ Περσικόν. Hesychius & Suidas dicunt esse μέτρον Μηδικὸν σίτου *Medicam frumenti mensurã*. Sed postquam Ægyptum Persæ invaserunt, eadem mensura cœpit esse Ægyptia. Fannius.

> *Est etiam terris quas advena Nilus inundat*
> *Artaba, cui superat modii pars tertia post tres.*

Hieronymus in Es. 5, 10. pro triginta modiis &c. Septuaginta vertunt ἀρτάβας ἕξ *artabas sex, quæ mensura Ægyptia est, & facit modios viginti*. Proinde idem Aristophanis Scholiastes alibi de artaba: Περσικὸν δὲ καὶ Αἰγύπτιον τὸ ὄνομα.

Πένταχος vasis genus erat apud Bœotos. Hesychius τάλαρον exponit; πένταχος, inquit, τάλαρον, Βοιωτοί. Τάλαρον vulgo pro qualo sumitur, sed & Pollux τάλαρον recenset inter vasa quibus reponitur lac lib. 10, c. 9. Sic פתקא *pitteca*, unde πένταχος, ut quidem puto, vas magnum fuit continens quatuor aut quinque heminas. Ita definit author secundi Targum Esther cap. 1. v. 8. Erat in usu apud Persas.

Theophrastus ubi de plantis Orchomenii lacus in Bœotia: ὃ δὲ προσαγορεύουσι λέμνα τοῦτο πλεῖον τὸ καθ' ὕδατός ἐστι. *Nam quod à Bœotis lemna vocatur hoc altius aquæ immergitur*. Dalechampius historiæ plantarum lib. 9. cap. 11. & alii pro λέμνα scribunt λέμμα, ut squamam significet, quia hæc herba, ut inquiunt, quatuor habet foliola squamis piscium simillima. Sed in squamis hoc præcipuum quod incumbunt sibi invicem, ut in lorica laminæ, aut os quoddam circa tempora quod scribit Galenus λεπιδοειδεῖς ἔχειν ἐπιβολὰς *applicamenta habere squamatim incumbentia*, quale in hac herba nihil apparet. Solum in apice flosculus est quatuor

Theophr. hist. l. 4. c. 11.

tuor foliolis constans ita inter se connexis ut harum alteri nulla incumbat. Præterea herba à squamis λέμμα non diceretur, sed λεπὶς aut λεπίδιον: Neque enim λέμμα est squama, sed cortex aut cuticula. Λέμνα autem à Bœotis dicta est hæc herba, ut לבנא *lebna* à Phœnicibus à candore floris. Nam flore candido eam describunt medicorum filii. Et pro *Libna*, *Sobna* & *Jabne* Græci interpretes scribunt *Lemnam*, *Somnam* & *Jamniam*, ut notavimus in capite de Lemno insula.

Jovem Thebani vocabant Ἐλιέα. Hesychius: Ἐλιεὺς, Ζεὺς, ἐν Θήβαις; voce deflexâ vel ex Hebr. אלוה *eloa* Deus, vel ex Phœnicia עליון *elion* id est altissimus. Philo ex Sanchoniathone: Ἐλιοῦν καλούμενος ὕψιστος. Hunc genuisse ajunt cœlum & terram. Erat & aliud Jovis nomen Καραιὸς apud Bœotos. Idem Hesychius: Καραιὸς Ζεὺς παρὰ Βοιωτοῖς. Ita vocari volunt διὰ τὸ ὑψηλὸν εἶναι ἀπὸ τοῦ καρὰ quia celsus est à voce καρὰ, id est caput vel summitas. Quid si Καραιὸς sit Phœnicium כראי *carai*, arietinus, id est Hammon qui pingebatur κριοπρόσωπος. Cur ab iisdem Mercurius Cadmus dicatur & Cadmilus jam explicatum.

Malum Punicum Græcè ῥοιὰ, Bœoticè σίδα vocatur, ut Arabicè סדרה *sidra*. Athenæus lib. 14. Σίδας δὲ ὅτι τὰς ῥοιὰς καλοῦσι Βοιωτοὶ, Ἀγαθαρχίδης &c. γράφει. Sequitur historia de Epaminonda, agrum Sidam nomine à Punicorum copia sic appellatum, eô argumentô Bœotis asserente contra Atheniensium vindicias, quod σίδη Bœotis diceretur quæ Atheniensibus ῥοὰ; Σίδη est Arabum *sidra*. R abjectum ut in Talmudicis vocibus זוטא *zuta* parvus, pro זוטרא *zutra*; מוסא *musa* coagulum, pro מוסרא *musra*; גודא *guda* sepes, pro גודרא *gudra*; טינע *tina* petra, pro טינרא *tinra*, *Zama* pro זמרא *Zamra* fons in Africa canoras voces faciens.

Plin. l. 31. c. 2.

Hebræis לשכה *lischa* est conclave & cubiculum. Septuaginta παστοφόριον sæpe reddunt, & ἐξέδραν, & αὐλὼν &c. Sic Bœoti λέσχας *leschas* vocabant communia cœnacula. Etymologus: λέσχαι παρὰ Βοιωτοῖς, τὰ κοινὰ δειπνητήρια.

Βάννα Bœotis est mulier. Hesychius: Βάννα, γυνὴ ὑπὸ Βοιωτῶν. Sic Hebraicè בנות *banoth* propriè filias sonat, sed & in genere mulieres. Ut Gen. 30, 13. *beatam me prædicabunt* בנות *banoth* filiæ, id est mulieres. Itaque Græci hîc habent, μακαρίζουσί με αἱ γυναῖκες; Et vulgatus, *beatam me dicent mulieres*. Onkelos item: ישבחוני נשיא *laudabunt me mulieres*. Rursus Jud. 12, 9. בנות (*banoth*) *filias adduxit filiis suis*, id est γυναῖκας *uxores*, ut Græci habent & Hieronymus,

Βαιδυμῆν, ἀροτριᾷν, Βοιωτοί. Et Κειαδέμεν γεωργᾷν, Βοιωτία δὲ ἡ λέξις. Utrumque in Hesychio. Bœotica hæc duo ἀπαρέμφατα simul confero, quia sunt similis formæ, βαιδυμῆν vel βαιδύμεν potius est ex βαιδύω; ut κειαδέμεν ex κειαδέω. Porro βαιδύω est Hebr. עבד *abad*. Utrumque est colere terram.

Sed & Ἐραχὸς, δράγμα, id est manipulum Bœotis in Hesychio audeo referre ad Syrum פרכב *peracha* vel *perucha* ejusdem significationis. Neque enim sine exemplo est ut in derivationibus prima radicalis omittatur.

CAPUT

CAPUT XVIII.

Phœnices Bacchi cultum cum toto ejus choragio ex Oriente in Græciam invexisse.

CAdmus ideo Bacchi pater, quia ejus cultum ex Oriente invexit Bacchus Cadmo antiquior. In epitaphio Nini Baccharum mentio. Cadmus in Euripide Bacchi cultum ex antiquitate commendat. Tyrii Bacchum sibi vindicant. Fabula Tyria Græcæ similis de Baccho & Icaro. *Sanguis uvæ* pro vino, phrasis Tyria & Hebræa Gen 49, 11. Deut. 32, 14 Bacchus tam advena Tyri quam in Græcia. Bacchus Nimrod Indi Bacchum ab Assyriis ad se venisse dicunt. Κίσσα *pica* Baccho cur sacra, & κίσσος *hedera*. Bacchus *Cissius*, *Staphylus* Bacchi successor in Assyria. Nimrod seu Belus pro lurcone Deo habitus. *Thya* Babylone Dan 2, 27. Bacchus *Zagreus* & *Nebrodes*. Bacchus cur Διόνυσος. Inscriptio in Arabiæ monte *Iehova Nissi* Exod 17, 15. Ibi Nysa Mons Arabiæ. *Iehova Nissi* redditū Deus Nysęus & Διόνυσος. Bacchus etiam Ἰάω dictus, id est יהוה. *Iobacchus*, *Adoneus*, *Eleleus* nomina veri Dei. *Hyes* & *Attes* itidem. De Deo dictum *eshu* vel *hu es* ipse est ignis Deut. 4, 24. In *Attes* mutata persona *Atta es* tu es ignis. Bacchus πυριγενὴς & hostes igne feriens. Idem Taurus dictus, id est אביר *abbir*. *Evoë* unde *Evius* & *Evan*, sumptum ex Prov. 23, 29. *Cui* אבוי *evoe*? *Saboe* ex סבא *saba* inebriari. *Sabazius* idem qui *Methymnæus Phanace* à fremendo, ut *Bromius*. *Bassareus* à vindemia ut Προτρύγης *Thriambus*, *Lythirambus* & *Dithyrambus* idem sonant, διπάτορα scilicet, quia fingitur bis genitus. *Iacchus* Syris ינקא vel יקא *Iacco* est pater lactens, N latente in *Daghes*. Id proprie *Iacchus*: unde λίκνοι i. e. cunæ in ejus mysteriis. Cur è femore Jovis. *Femur* pro pudendo. Alii montem malunt *Femur montis* id est latus. *Brisæus* à melle. Bacchus *Licnophorus* cur in sphæra Lunæ, Mercurii *Silenus*, Veneris *Lysius* &c. Saturni *Pericionius*, quia כיון *Cijun* est Saturnus. *Dusares* & *Vrotal* Arabica Bacchi nomina. *Liber* Hebr. חור, Ita vocantur principes & nobiles. Heroes unde dicti. Sileni fabula sumpta ex prophetia de *Silo* horrendum in modum detorta. Id quasi per nebulam vidit Justinus Martyr; in quo ὄνον in οἶνον mutarunt Librarii. *Sirenes* ex שיר *Sir* canere. *Silenus* ex שיל *Sil* & *Silo* Athenæus emendatus. *Pan* cur dicatur terrores Panicos immittere. *Faunus* itidem פן *pan*. Hebr. attonitus, à verbo פון *pun* vel *phun* Psal 88, 16. Satyri hircorum specie שעיר & hircum & dœmonum significat. Hâc formâ Diabolus sibi placere creditus. Zabios ita credere. Τράγυ φάσμα. Cur Satyri salaces? Cur saltantes & ὀρχηστῆρες Hebræum nomen צותרא *Sutra* vel ציתורא *Saitura*. Satyrica vestis ζεύγη & τραγὴ. *Cobali* Bacchi dæmones impostores. κοβαλεία astus, impostura חבל *Chebel* proprie funis, laqueus, translatè techna Psal. 119, 61. Sic & Arab. E חאבל *chabil* magus, præstigiator. חבל *Chobl* dæmon. Mulieres in Bacchi copiis. Ita moris est in Oriente *Baccha* à luctu, *Thyades* à divagando. *Mimallonides* à loquacitate; vel à ממל *mamal* torculari: ut Ληναὶ. *Thyrsus* è pinu תרזה *thirza*. Θύσθλα vitis folia aut rami cum fructu appenso Syr. טוטלא *totla*. Phallus est מפלצת Malum Punicum ex Bacchi sanguine Σίδα pro Arab. *Sidra*. Orgia Chald. ארזיא *arazaia*. G & Z permutantur. Μάζωνες epulę Bacchi מזון *mazon* obsonium. In Bacchi fabula Vossius multa observat ex historia Mosis palam descripta: Tamen Bacchus non est Moses. Neque enim illum coluissent pro Deo benefico Phœnices & Aegyptii. Tantum ad Mosis historiam allusere Mythologi. Ad alias Scripturæ historias allusiones similes. Lycurgus & Scamgar Jud. 3, 31. stimulo boum armatus. Bacchus in lucta sponte cedit ut Angelus Jacobo. Eurypilo quid acciderit propter arcam Bacchi temere apertam. Athenienses in pudendis afflicti ob spreta Bacchi sacra, sanari non potuere, donec phallos erexissent. Cur plura Phœnices sumpserint ex historia Mosis.

JAm si probare contendam totam Bacchi fabulam ex eodem fonte manasse, videbor actum agere post Belgarum par eximium, Heinsium dico & Vossium, viros summos, qui eo argumento laborarunt tanto successu. Nobis tamen ne sit nefas illorum vestigiis sic insistere, ut non pauca de nostro addamus.

De veris Bacchi natalibus fuit inter veteres lis acerrima, tanto scilic. cive multis certatim gloriantibus. In his Græci fabulatores non alia de causa volunt Cadmum esse Semeles & Bacchi patrem, quam quia is Bacchi cultum ex Oriente al-

latum in Græciam primus invexit. De cætero Cadmo Bacchum esse multo antiquiorem ipsi Greci non obscurè innuunt. Apud Phœnicem Colophoniam Athenæi lib. 12. Baccharum fit mentio in epitaphio Nini qui Cadmi ævum antecessit annis minimum sexcentis. Et in Bacchis Euripidis ipse Cadmus id apertè significat, cum cultum illum Græcis ex antiquitate commendat, & ex patrum traditione tuetur. verba sunt:

> Πατρὸς παραδοχὰς, ἅς θ' ὁμήλικας χρόνῳ
> Κεκτήμεθ', οὐδεὶς αὐτὰ καταβάλλει λόγος.
> *Ævo coæva est quam tenemus a patre*
> *Traditio, & illam nulla ratio destruit.*

Nec minus Tyrii quam Græci Bacchum sibi vindicant. Achilles Tatius lib. 2. ex emendatione viri magni, qui eleganti scriptore à se nuper edito me donavit: ἦν γὰρ ἑορτὴ προτρυγαίου Διονύσου τότε: Καὶ γὰρ Διόνυσον Τύριοι νομίζουσιν; ἐπεὶ καὶ τὸν Κάδμου μῦθον ᾄδουσιν; καὶ τῆς ἑορτῆς διηγοῦνται πατέρα μῦθον; οἶνον οὐκ εἶναί ποτε παρ' ἀνθρώποις, οὔπω παρ' αὐτοῖς: οὐ τὸν μέλανα, οὐ τὸν ἀνθοσμίαν, οὐ τὸν τῆς Βιβλίας ἀμπέλου, οὐ τὸν Μάρωνος τὸν Θράκιον, οὐ Χῖον τὸν ἐκ Λακαίνης, οὐ τὸν Ἰκάρου τὸν νησιώτην, ἀλλὰ τούτους μὲν ἅπαντας ἀποίκους εἶναι Τυρίων ἀνθρώπων; τὴν δὲ πρώτην παρ' αὐτοῖς φῦναι τῶν οἴνων μητέρα. *Quippe tum erat festum Bacchi Protrygæi. Bacchum enim Tyrii suum esse existimant, adeoque Cadmi fabulam canunt, & de festi origine hæc referunt: olim nusquam fuisse vinum, cum nondum esset apud ipsos, non nigrum, non odoratum, non Biblinum, non Maronæum ex Thracia, non Chium ex Lacæna, non insulare ex Icaria, sed hæc omnia vini genera à se esse propagata, & primam ejus matrē apud se esse natam.* Sequitur fabella illi similis, quā de Icaro memorant Athenienses Bacchum à pastore quodam Tyrio lautè acceptum, illi propinasse vinum, quô haustô pastorem rogasse; πόθεν οὕτως εὗρες αἷμα γλυκὺ *unde tam dulcem sanguinem reperisti?* cui respondisse Bacchum τοῦτό ἐστιν αἷμα βοτρύων *hic est uvarū sanguis* (id est דם ענבים phrasi mere Phœniciâ quâ utuntur Jacob. Gen. 49, 11. & Moses Deut. 32, 14. ubi Græci αἷμα σαφυλῆς) & simul cum responso pastorem edocuisse vitis & vini usum. Hæc Tyrii hactenus.

Nos tam Tyri quam in Grecia Bacchum putamus Deum fuisse advenā, & ejus cultum arcessimus à Nimrodo Nini patre, quem cum Baccho eundem esse suo loco probavimus rationibus non contemnendis. (In Phaleg. lib. 1. cap. 2) Quâ in parte habemus Indos assentientes, qui Bacchum non è Græcia, sed *ab Assyriis ad se venisse perhibent.* Ita legitur in Philostrato lib. 2. cap. 4. Atque id ipsum Græci videntur tacitè innuere, cum ex avibus κίσσαν *picam,* & ex plantis κισσὸν *hederam* Baccho consecrant, quia Κίσσιος, id est *Cissius,* vel כושי *Chusæus,* erat Nimrod, & è Cissia prope Tigrim, & Cissiis Babylonis portis profectus in orientem. Quid quod in Grecorum fabulis Baccho pro successore datur Staphylus filius Assyriæ Rex; quod idem est ac si dicerent in Assyria regnasse Bacchum? (Nonn. l. 18 Et Etymol. in σαφυλή.) Taceo quod Belus seu Nimrod ab Assyriis pro lurcone Deō est habitus, ut qui duodecim similæ artabas, & oves quadraginta, & vini sex amphoras crederetur absumere in dies. (In adject. ad Dan.) Quô videntur alludere hæc Jeremiæ cap. 51. v. 44. *Animadvertam contra Belum Babylone, & ex ore ejus extraham quicquid deglutiit.* Proinde ut Bacchæ Thyades, sic Babylonii haruspices à Sym-

A à Symmacho vocantur Θυαὶ *Thyæ* Dan. 2, 27. Hieronymus: *Pro aruſpicibus, quod nos vertimus, in Hebræo* גזרין *habetur, quod ſolus Symmachus* Θυὰς *interpretatus eſt.* Puto igitur Bacchi cultum in Aſſyria natum, inde ad Syros & Phœnices, & per Phœnices ad Græcos dimanaſſe.

Ut jam nulli ſit obſcurum cur Greci tot voces barbaras uſurpaverint in Bacchi ſacris: Illas ſcilicet à magiſtris Phœnicibus edidicerant. Ut res palam fiat expende Bacchi nomina. Jam diximus quorſum Bacchus vocetur & Zagreus & Nebrodes. Διόνυσος vox eſt hybrida, facta ad inſtar Hebræarum יהוה נסי *Jehova niſſi*, id eſt *Dominus vexillum meum.* Amalekitis ab Iſraële victis, dum Moſes in monte B coram Deo proſtratus manus in cœlum attolleret, pro victoriæ monumento erectum eſt altare cum hac inſcriptione, *Jehova Niſſi.* Poſteri Deum Niſſæum vel Nyſæum interpretati, putarunt ibi eſſe Nyſam, & Bacchum pro Jehova Nyſæo Διόνυσον appellarunt, Jovem Jehovæ ſubſtituentes. Quamvis ipſum nomen *Jao* (quomodo Græci יהוה *Jehovam* efferebant) ad Bacchum referatur in oraculo Clarii Apollinis, quod in Macrobio legere eſt primo Saturnalium:

ſup. in Phaleg. l. 1. c. 2.

Exod. 17, 15.

> Χείματι μὲν τ' ἀΐδην, δία δ' εἴαρος ἀρχομένοιο,
> Ἠέλιον δὲ θέρευς, μετοπώρου δ' ἁβρὸν Ἰάω.
> *Pluto hyemi, veri præfectus Juppiter, & Sol*
> *Menſibus æſtivis, Autumno mollis Jao.*

C Sic ex יהוה *Jehova*, ut quidem volunt, factus *Jobacchus*, ex אדני *Adonai, Adoneus*, ex אל אלוה *El-eloah*, vel אל אלהי *El-eloe, Eleleus*, ſanctiſſimis Dei nominibus per inſignem blaſphemiam translatis in impuriſſimum Idolum. Eodem referendum quod vocatur *Hyes* & *Attes* in barbaro illo Bacchantium epiphonemate, Εὐοῖ, Σαβοῖ, Ὕης, Ἄττης, Ἄττης, Ὕης. *Hyes* vel *Hues* ſumptum ex הוא אש *Hu-es*, ipſe eſt ignis, quod de vero Deo dictum habetur Deut. 4, 24. Atque id ipſum eſt *Attes*, perſona ſolum mutata אתה אש *atta es*, tu es ignis. Nempe Bacchus, ut πυριγενὴς ex igne natus, ita credebatur eſſe ignitus, & in hoſtes depugnaturus in ignem transformari. Nonnus lib. 21. ex perſona Deriadis de Baccho:

vid. Gen. 33. 20. & 46, 3. Nu. 16, 22. Strab. l. 10. Demoſth. de corona Suid. in Ἄττης & in Ὕης.

D
> Καὶ πυρόεις σέο Βάκχος ἀκούεται, ὅττι τεκούσης
> Ἐκ λαγώνων ἀνέτελλε Διοβλήτοιο Θυώνης.
> *Igneus eſſe tuus fertur Deus, hunc quia mater*
> *Cum peperit, telo cecidit Jovis icta Thyone.*

Ita etiam lib. 36.

> Ἀλλὰ πάλιν μετάμειψε θεὸς δέμας, ὑψιφανὴς γὰρ
> Ἠέρα θερμαίνων ἐλελίζετο πυρσὸς ἀλήτης.
> *Mutavit rurſus ſpeciem Deus, aëre toto*
> *Flammiferam glomerans nubem, atque incendia dira.*

E Et lib. 48.

> αἴ που εἰ μάρνατο Βακχὸς ἐς ἠέρα δαλὸν ἰάλλων.
> *Atque hoſtes ferit igne facem Deus aëre vibrans.*

Idem Bacchus in Euripide deſcribitur ταυρόμορφος tauriformis. De eo enim ſic Pentheus in Bacchis verſ. 918.

Καὶ ταῦρος ἡμῖν πρόσθεν ἡγεῖσθαι δοκεῖς.
Et nos videris taurus antecedere.

Et paulo post:

Ἀλλ' ἦ ποτ' ἦσθα θήρ; τεταύρωσαι γὰρ οὖν.
Tune fera factus? tauri enim speciem geris.

Ita apud Lycophronem:

Ταύρῳ κρυφαίας χέρνιβας κατάρξεται.
Arcana Tauro is offeret libamina.

Plutarch. in Hellen. q. 36.

Tauro id est Baccho, ut interpretatur Scholiastes pag. 42. & 43. Et in Elide mulieres hunc hymnum Baccho accinebant: Ἐλθεῖν ἥρω Διόνυσε ἅλιον ἐς ναὸν ἁγνὸν σὺν χαρίτεσσιν ἐς ναὸν, τῷ βοέῳ ποδὶ θύων, ἄξιε ταῦρε, ἄξιε ταῦρε *Veni heros Bacche in sacrum fanum maritimum, cum Gratiis in templum bubulo pede ruens, digne taure, digne taure.* Quia verus in Scriptura Deus sæpe vocatur אביר *abbir* voce homonyma quæ & potentem significat taurum. Frustra se fatigant Plutarchus & Isacius in Lycophronem ut hujus appellationis alias causas comminiscantur.

Vid. Gen. 49. 26. & 60. 16. Ps. 132 2. Es. 49. 26. & 69. 16. Job. 34. 20.

Evoe quid sit non latebit legentes hæc Salomonis Prov. 23. 29, 30. *Cui va? cui* אבוי *Evoe? iis qui vino immorantur.* Nec male jungitur *Saboe*, cum סבא sit inebriari. Ab *Evoe Evius* & *Evan*: A *Saboe* dicuntur *Sabazia*, & *Sabazius*. Itaque *Sabazius* planè idem est quod Methymnæus. Sic à fremendi verbo פנך *phanac*, ejusdem Dei cognomen *Phanace* apud solos mystas in usu, non aliud significavit quam vulgatum *Bromius*. Et *Bassareus* recte explicetur per Æliani προτρύγην, cum בצר *bassar* Hebræis sit idem quod Græcis τρυγᾷν, vindemiare scilicet. Tsade per S S hic efferimus, ut LXX. passim.

Plutarch. Sympos. l. 3. q. 2. Auson. Aelian. Var. hist. l. 3. c. 41.

Thriambus, Lythirambus, & *Dithyrambus* non sunt diversa Bacchi nomina, ut creditum est hactenus, sed unicum variè inflexum. Nempe ut illum Græci Διμήτορα & Romani Bimatrem appellant, ita eundem Syri תרי אבהן *there-abhan*, vel præpositio lamed cum daleth לתרי־אבהן *lithere-abhan* & דתרי אבהן *dithere abhan*, id est διπάτορα nominarunt, quia fingitur bis fuisse genitus. Ex *there-abhan, lithere-abhan*, & *dithere-abhan* Græci fecere Θρίαμβον, Λυθίραμβον, & Διθύραμβον.

v. Nonn. Dionys. l. 9. v. 208.

Jacchus, Syr. ינקא *Janko* vel יקא *Jacco*, litera נ latente in Daghes. Tale הדו *Hoddu* pro הנדו *Hondu*, id est *Indus* vel *India*; אפו *appo* nasus ejus, pro אנפו *anpho*: אזגדין *izgaddin* vel *azgaddin* legati, pro אזגנדין *azgandin*, nam est Persicum *Asgandæ*: כלמד *Chilmad* Ezech. 27, 23. Syr כלמדא *Chalmadda* pro כלמנדא *Chalmanda*, Xenophonti *Charmande*: מדו *maddo* pallium ejus, pro מנדו *mando*, Pers. μανδύας: עזים *izzim* capræ pro ענזים *inzim*, חטה *chitta* triticum pro חנטה *chinta*: חכי *chicci* palatum meum, pro חנכי *chinci*, quod Arabica lingua nos docet. Porro Syrum *Janko* vel *Jacco* proprie est puer lactens: Quod ipsum sonat *Jacchus*. Suidas: Ἴακχος, Διόνυσος ἐπὶ τῷ μαστῷ *Jacchus, Bacchus ad mammam.* Lucretius lib. 3.

—— mammosa Ceres est ipsa ab Jaccho.

Inde Orpheus apud Clementem in Protreptico:

——παῖς δ' ἦεν Ἴακχος

puer

A *puer* vel *infans* potius erat *Jacchus*. Atque id aperte innuebat *mystica vannus Jacchi* de qua Poëta lib. 1. Georg. Vannus enim Græce est λίκνος, quæ vox non solum vannum significat sed & infantum cunas. Quod respexisse Bacchi mystas ex his Hesychii discere est: Λικνίτης, ἐπίθετον Διονύσου, ἀπὸ τῶν λίκνων ἐν οἷς τὰ παιδία κοιμῶνται *Licnites, Bacchi epithetum, à cunis in quibus infantes dormiunt*. Multi à Thebano diversum hunc Bacchum esse volunt, quia Thebanus Semeles, hic fuit Cereris filius. Arrianus in Alexandro lib. 2. Ἀθηναῖοι Διόνυσον τὸν Διὸς καὶ Κόρης σέβουσιν, ἄλλον τοῦτον Διόνυσον. Καὶ ὁ Ἴακχος ὁ μυστικὸς τούτῳ τῷ Διονύσῳ οὐχὶ τῷ Θηβαίῳ ἐπᾴδεται *Athenienses alium Bacchum colunt Jovis & Proserpinæ filium, cui mysticus Jacchus canitur, non Thebano*. Sed inter mythologos non est quod quisquam

B speret concordiam posse iniri.

Natus fingitur ex femore Jovis, quia Phœnices nominibus ירך & פחד quæ proprie femur significant, etiam verēda intelligunt. Unde tritum illud in Scriptura, egredi è femore patris Gen. 46, 26. Exod. 1. 5. Sunt quibus in historia natalium Bacchi Μηρὸς non est femur, sed montis nomen in quo putatur esse genitus. Quod potest ferri, modo commodè sumatur, non pro monte in India Meri nomine, sed pro latere montis: Nam & hoc Phœnicium est partes montis vocare ירכתין *femora*. Hinc Judic. 19, 1. ἐν μηροῖς ὄρους Ἐφραΐμ *in femoribus montis Ephraim* Hebr. בירכתי & 4. Reg. 19, 23. μηροὺς τοῦ Λιβάνου *femora Libani* Hebr. ירכתי לבנון. Ita Bacchus potuit nasci ἐν μηρῷ *in femore*, id est in latere montis, ut propterea nihil sit opus Meron montem in India sibi fingere. Tale Ἴδης ἐν κνημοῖσιν in Ho-

C mero & Nicandro *In Idæ montis cruribus*. Et πολύκνημον Ἐτεωνόν *Eteonum multis cruribus*, id est salebrosum & inæquale.

Stab. l. 15. Melal. 3. c. 7. Plin. 6, 21. & 16, 34.

Brisæum plerique dictum volunt à mellis usu. Nempe quasi Blisæum, quia βλίσαι Hesychio est ταπνίσαι μελίσσας, καὶ ἐξελάσαι τῶν σκηνῶν (leg. σμηνῶν) ὑπὲρ τοῦ μέλιτος; Alii à Brisis nimphis quæ primæ docuerint μελιττουργίαν. *Ita est in Etymologo. Alii denique à voce *Bris* quam jucundum explicant. Cornutus in Persium Sat. 1. *Est Briseus Liber pater cognominatus &c. à mellis usu, eoque quod ipse primum invenisse diciter mel, & ex favis exprimere. Bris enim jucundum dicimus*. Ita Grammatici nugantur, ut pote ignari Syri sermonis quo בריז רובשא

D *brez** vel *briz doubsa* est lacus mellis. Sic in Chaldæa paraphrasi 1. Sam. 14, 26. legitur Jonathan reperisse בריז רובשא *lacum mellis*. Idem Baccho cum accidisset, inde בריזאי *Brizæus* dictus est, vel quod idem est *Brisæus* & *Bressæus* etiam. Hesych: Βρησαῖος Διόνυσος.

*De Brisio vid Heraclidem in republ. Coorum vel Ceorum ut recte corrigit Salmas. in Solin. p. 144.

* Ital. *bresca* est favus.

Platonici qui Orphicam Theologiam penitius introspexerunt, illam observant Lunæ sphæræ præfecisse Bacchum Licnitem seu Licnophorum, Mercurii sphæræ Silenum, Veneris Lysium, Solis Trietericum, Martis Bassareum, Jovis Sabazium, Saturni Amphietem, octavæ sphæræ Pericionium, nonæ denique Eri-

E bromon. Quæ singula ratione aliqua mystica niti videntur: Lunæ puta cui corpora humida subsunt præficitur Bacchus Licnophorus propter cribrum quod manu gestat: Vanno scilicet & cribro commune nomen est λίκνον. Artium Deo Mercurio comes additur Silenus qui Bacchi fuit pædagogus. Veneri Lysius

Vid. Lil. Girald. Syntag. de Musis & Geofr. Linacr. in Mythol. Mus. c. 1.

propter

propter ſolutum aut diſſolutum etiam vitæ genus. Hæc & alia ſimilia poteſt quivis per ſe indagare. At cur octavæ ſphæræ præſit Bacchus *Pericionius* nemo dixerit abſque peritia linguæ Hebrææ, qua כיון *kijun* vel *kion* eſſe Saturnum alibi probavimus. Ergo Bacchus *Perikionius* in ea ſphæra merito locatur quæ ambit Saturni ſphæram. A

Sunt & in Bacchi nominibus *Duſares* & *Vrotal* ambo in uſu apud Arabes, de quorum utroque in Phaleg egimus ubi de Jerachæis lib. 2. c. 19. Liber, quod pene omiſeram, dicitur Bacchus Hebræa Phraſi qua חורים *horim* vocantur principes, id eſt liberi. Sic Eccleſ. 10, 17. *ô te beatam regionem, cujus Rex eſt filius* חירים *liberorum*, id eſt præclaris ortus parentibus & ab illis liberaliter inſtitutus. Atque B ita nominantur Babylonii Principes Eſa. 34. v. 12. ubi Chaldæus habet בני חירין *bene herin* filios liberorum ſeu heroum; Inde enim heroum nomen: Ut non immerito Nimrodum Methodius appellet ἀδελφὸν τῶν ἡρώων

Locus poſtulat ut de Bacchi comitibus Sileno, Pane, Satyris, Cobalis & Bacchis quædam addamus. Et Sileni quidem fabula unde ſumpſerit originem, nonniſi gravate refero, nempe ex Prophetia de Silo qui Chriſtus eſt, horrendum in modum detorta; Quod quaſi per nebulam cum viderit Juſtinus Martyr, hanc ipſam prophetiam ſcripſit Dæmones ad Bacchum retuliſſe, & in ejus myſteriis ὄνον aſinum recenſuiſſe: Hæc ille duobus locis, ſemel in poſteriore apologia pro C Chriſtianis, & rurſus in dialogo cum Tryphone Judæo, ubi mira metamorphoſi ὄνον in οἶνον Librarii mutarunt. Jam ut res expendatur accuratius. 1. ut שיר *ſir*, id eſt cantico, Phœnices שירן *Siran*, & Græci fecere *Sirenes*; ita ex שילה *ſilo* vel שיל *ſil* ab illis שילן *Silan*, ab his *Silenus* dictus. 2. Et quia de Silo dicitur: *illius erit* יקהת *doctrina populorum*, vel congregatio docendi cauſa, Silenum ajunt fuiſſe valde doctum, & Bacchi εἰσηγητὴν καὶ διδάσκαλον τῶν καλλίστων ἐπιτηδευμάτων; In Æliano Silenus de altero orbe mira narrat, in Plutarcho de morte, in Virgilio diſſerit de principiis rerum. 3. Additur ſive de Chriſto, ſive de Juda, ut quidam volunt: *ligans ad vitem aſellum ſuum, & ad generoſam vitem pullum aſinæ.* Inde Silenus eſt ἐπὶ ὄνου τὰ πολλὰ ὀχούμενος *aſino plerunque vectus*; Et Baccho Deo vi- D tium *comes indivulſus adhærens.* 4. Tale eſt quod calcandis uvis ideo Silenum addicunt, quia ſequitur; *lavat in vino veſtimentum ſuum, & in ſanguine uvarum operimentum ſuum*, inſtar calcantium in torculari, ut explicatur in Eſaia. 5. Sed nihil tam impium quam quod Silenum ſemper ebrium eſſe fingunt, &

Diod. l. 4. Aelian. nat. hiſt. l. 3. c. 18. Plut. de conſol. ad Apollon. Virg. Ecl. 6. Lucian. in concil. Deorum. Vid. Etymol. in Σειληνὸς vid. Eſ. 63, 2.

Inflatum heſterno venas ut ſemper Jaccho,

quia ſtatim additur, *rubent illi oculi ex vino*, ac ſi eodem id ſenſu dicatur quo à Solomone Prov. 23, 29. 30. *cui rubor oculorum? iis qui vino immorantur.* 6. Sileno denique pro cibo

Euryp. in Cyclop. v. 136.

Καὶ τυρὸς ὀπίας ἐστὶ, καὶ βοὸς γάλα.
Coagulatus caſeus eſt & lac bovis E

quia prophetia finitur hâc clauſulâ, *& dentes ex lacte albeſcent.* Nihil poterat diabolus fœdius comminiſci, ut ſanctiſſima religionis noſtræ myſteria profanaret, &

impiorum

A impiorum hominum cavillis exponeret. Obiter moneo in versu Euripidis nuper citato Athenæum lib. 14. & Eustathium in lib. 4. Odyss. pro βοὸς γάλα legisse διὸς γάλα *lac Jovis*, non *lac bovis*. Lac Jovis id est eximium, Jove dignum, ut διὸς ἐγκέφαλος *Jovis cerebrum* est cibus suavis & opiparus. Ita Erasmus in Adagiis, quem tamen refellit Casaubonus, priorem lectionem solum admittens.

Pan, unus è Bacchi ducibus, ideo terrores Panicos creditur immittere, quia totidem literis פן *pan* Hebraice is dicitur qui attonitus stupet. פן *pan* est Benoni verbi פון, à quo futurum אפונה *aphuna* in his Davidis Psal. 88, 16. נשאתי אימיך אפונה *portavi terrores tuos, ita ut obstupescam.* Vide Syrum interpretem & commentaria Kimchii & Aben Ezræ: Faunus Latinis idem Deus & ex eadem origine, quia פן aliis sonat *fun.* Dionysius Halycarnasseus de Fauno: τούτῳ γὰρ ἀνατιθέασι τῷ δαίμονι Ῥωμαῖοι τὰ πανικὰ, καὶ ὅσα φάσματα ἄλλοτε ἀλλοίας ἴσχοντα μορφὰς εἰς ὄψιν ἀνθρώπων ἔρχονται δείματα φέροντα. Ovidius in Phædra:

——Faunique bicornes
Numine contactus attonuere suo.

Polynæi Stratag. l. 1. Et Eurip. in Rhœso. Pausan. Phoc.

B

Satyris hircorum species ideo tribuitur, quia שעיר *sair* Hebræis, & hircum significat, & Dæmonẽ hircinâ formâ. Quam fuisse Dæmonum formam credidere צבים *Zabii*, ut author est Maimonides, quia diabolus eâ specie sæpe se præbet conspiciendum. Sic in Jamblichi Babylonicis apud Photium τράγου τὶ φάσμα ἐρᾷ Σινωνίδος *hirci spectrum quoddam deperit Sinonidem*, id est diabolus hirci specie. Et è recentioribus Bodinus & Delrius multa testimonia congerunt, quibus probent dæmonem in hac potissimum forma sibi placere. Neque id Hebræos latuit. Kimchius enim non semel scribit שעירים *sairim*, id est hircos vocari dæmones לפי שהם נראים כדמות השעירים למאמינים בהם *Quia credentibus in se hircorum specie conspiciendos se offerunt.* Quod ipsum legere est in Aben-Ezræ commentariis super hæc Levit. cap. 17. v. 7. *Et non sacrificabunt amplius sacrificia sua* לשעירים *hircis* (Satyris) *quibuscum fornicantur.* Unde videtur occasio nata illos describendi salaces, quamvis alia species fornicationis, idololatria nimirum ibi intelligatur. Neque pertinet minus ad Satyrorum characterem quod eos in eremis saltare dicit Esa. 13, 21. Ita enim Poëta passim. Virgilius:

Maimon. More Nebuc, lib. 3. c. 46.

C

Vid. Philostr. l. 6. c. 13. Et Pausan. Atticis.

D

Saltantes Satyros imitabitur Alphesibœus.

Et Nonnus lib. 14. Dionysiac.

Ἴδμονες ὀρχηστῆρες &c.

Nomen Hebrẹum Buxtorfius conjectat esse צותרא *Sutra*. Legitur in Midras seu commentario mystico in Jeremiæ Lament. cap. 1. vers. 5. Hebræorum alii fœdum & deformem explicant, alii aridum & macilentum. Pro צותרא *sutra* in Baal Aruch legitur צייתורא *saitura.* In ludis, ut Pollux author est, Satyrica vestis erat νεβρὶς αἰγῆ, ἣν καὶ ἴζανον ἐκάλουν καὶ τραγῆν *pellis hinnuli caprini, quam izanem vocabant & tragen.* Ut posterior est Græca vox, ita prior Syris debetur quibus capra est עזא *izza.*

lib. 4. c. 18.

E

Sunt & *Cobali* dæmones in comitatu Bacchi. Aristophanis Scholiastes in Plu-

tum: Κόβαλοι δαίμονές εἰσί τινες σκληροὶ περὶ τὸν Διόνυσον ἀπατεῶνες *Cobali sunt duri quidam dæmones circa Bacchum, impostores.* Proinde Bacchus ipse vocatur κόβαλος à Philochoro in Atthide. Vafrum & impostorem plerique reddunt. Atque hinc κοβαλεία est versutia & astus. Origo vocis est חבל *chebel*. Hebręi, Syri & Arabes funes & laqueos & pedicas sic vocant. Unde secundariâ significatione חבל est techna, machinatio, saltem apud Arabes. Sic Prov. 42. Abi Ubeid de meretricibus dicitur: *Ne cadas* פי אלחבאלהן *in technas earum.* Sed & Hebraicè Psal. 119, 61. *Funes impiorum circumplexi sunt me,* חבלי funes, id est doli. Et ex eadem radice תחבולות passim pro solertia sumitur. Rursus Arabicum אלחאבל *alchabilo* apud Giggeium est *magus, præstigiator, quasi pedicas injiciat.* Et אלחבל *alchoblo* cum puncto super *cha* est dæmon. Ut jam non sit obscurum Cobalos inde dici vafros & versutos dæmones qui finguntur adesse Baccho.

Cæterum in eodem exercitu tot mulieres Bacchum docent in Oriente gessisse bella. Ita enim moris erat apud Persas & Assyrios ut in bellicis expeditionibus uxores viris adessent: Sic Darius in Alexandrum dimicaturus uxorem, matremque, & aliarum fœminarum gregem circumducebat. Quin & Indicæ mulieres viris συστρατεύουσι *omni armorum genere instructæ.* Ita refertur à Megasthene apud Strabonem lib. 15. Hæ porrò in Bacchi copiis cur *Bacchæ*, & *Thyades*, & *Mimallonides* dictæ sint, multis docet nobilissimus scriptor in Nonnum. Summa est *Bacchas* à luctu dici, ut Hebraicè מבכות *mebacchoth* Ezech. 8, 14. quia Bacchi sacra multo cum fletu & ululatu celebrari solita; Et *Thyades* à תעה vel טעה id est vagari & oberrare, quia vino tactæ vel furore hûc illûc vagabantur. Et *Mimallonides* quasi ממללן *memallelan*, id est garrulas & loquaculas. Nisi quis à ממל *mamal* seu torculari deduci malit, ut *Mimallonides* eædem sint quæ Ληναί.

Rursus in Bacchi pompa eandem originem referunt *thyrsi*, *thystla*, *phallus* & *side*, & ipsa denique *orgia*. *Thyrsus*, inquit magnus author quem nuper citavimus, *manifestè est* תרזה *thirza, quæ vox pinum denotat; quam pampinis ac ferro induebant. Unde Hesychius* Θύρσοι, κλάδοι, λαμπάδες, λύχνοι. *Nam è pinu optimæ fiebant lampades ac tædæ. Quare & Baccho pinum, hoc est* πεύκην, *in sacris chorisque & ex ea tædam assignarunt, Euripidis Bacchabus:*

ὁ Βακχεὺς δ' ἔχων
Πυρσώδη φλόγα πεύκης.

Cætera ibi vide. Θύσθλα Iliad. lib. 6. 8. plerique *vitis folia* aut *ramos* exponunt, nempe cum fructu appenso; Qui à Syris טוטלא *totla* dicitur, vel *thothla*, si mavis. Unde plur. טוטלוותא pro racemis & uvis extat in Jonath. Deut. 4, 21. & in Thargum Jerusalem Lev. 19, 10. *Phallus* idem est quod מפלצת. Hieronymus Priapum reddit 1: Reg. 15, 13. & 2. Paral. 15, 16. Rabbi Joseph in tractatu Talmudico *avoda zara* dicit esse כמין זכרות, & David de Pomis צורת אבר מבוער *pudendi virilis imaginem.* Phallus & מפלצת cur à פלצות *phallasuth*, id est terrore dicantur malo lector aliunde discat. Est & in Bacchi supellectile quod ex illius sanguine germinasse volunt malum Punicum, cęteris Gręcis ῥοιά, sed Bœotis σίδα pro סדרה *sidra* quo-

Curt. lib. 5.

Clem. in Protrept. Agatarch. apud Athe. lib. 14.

A quomodo appellant Arabes. *Orgia* pro myſteriis Chaldæis ſunt ארזיא *arzaia*. Z & G permutantur, ut in Ital. *Rhezo* pro *Rhegio*, & vernaculô *orge* pro Italorum *orzo*. Sic in alphabeto Romano G eſt in loco Græci Z.

Quod me pæne fugerat Athenæus libro quarto *μάζονας mazonas* vocari aſſerit convivia Bacchica. Ἐν ἅπασι τοῖς δείπνοις, inquit, μάλιστα δὲ τοῖς λεγομένοις μάζωσι: τοῦτο γὰρ ἔτι καὶ νῦν ἡ Διονυσιακὴ σύνοδος ἔχει τοὔνομα. In quem locum doctiſſimus Caſaubonus apprimè notat מזון *mazon* Hebraice cibum & obſonium dici.

Voſſius vir mirabilis, & de quo merito dubites utrum majorem à doctrina & ingenio an è modeſtia laudem mereatur, in Bacchi fabula multa obſervat ex hi-B ſtoria Moſis palam deſcripta: Puta quod à nonnullis fingitur in Ægypto natus, & ſtatim arcæ incluſus, & aquis impoſitus, & διμήτωρ, & formâ præſtans, & in Arabia educatus, & bellis clarus, & fœminas habuiſſe in exercitu: Et quod Bacchum Orpheus Μίσην pro Moſe appellat, & θεσμοφόρον *legiferum*, & eidem tribuit δίπλακα θεσμὸν quaſi duplices legis tabulas. Addit vocari bicornem, quomodo pingitur Moſes ex loco Exod. 34, 29. perperam accepto; Et angues eſſe in Bacchi myſteriis, & canem illi ſocium, ut Moſi *Caleb*, cujus nomen Hebræis canem ſonat. Et in Euripide Bacchas aquam è petrâ thyrſo percuſſâ educere, & terram quâcumque illis eſt iter, lacte, vino & melle fluere; quomodo terra Chanaan, ad C quam Iſraelitas perduxit Moſes, non lacte ſolum & melle, ſed & vino erat affluens, ut patet ex nobili palmite cum uvâ ſuâ abſciſſô quem in vecte portabant viri duo Num. 13, 24. Hæc ille acute admodum; Quibus ſi addas ex Nonni Dionyſiacis Bacchum Orontem & Hydaſpem fluvios thyrſo tactos & exſiccatos trajeciſſe, & baculum hederaceum à Baccha in terram projectum draconis inſtar reptaſſe, & quercui ſe obvolviſſe, & Indos in tenebris fuiſſe dum Bacchæ luce fruebantur: Ex mirabili illo concentu vel cæcis apparebit priſcos fabularum architectos è ſcriptoribus ſacris multa eſſe mutuatos; Phœnicas potiſſimum qui primi Bacchum ex Oriente deductum in Græcorum ſcenam produxerunt.

Nonn. l. 23. & 25. & 35. & 45.

D Non tamen inde collegerim cum viro magno Moſem eſſe Phœnicum & Ægyptiorum Bacchum. Neque enim veriſimile eſt virum tam multis nominibus utriſque odioſum pro Deo benefico potuiſſe ab illis coli. Tantum puto fabulatores ad Moſis hiſtoriam ſic alluſiſſe, quomodo in Sileni fabula ad prophetiam de Silo. Et verò non Moſis ſolius, ſed & aliorum hiſtoriæ latent in Bacchi mythologicis. Dionyſiac. lib. 20. Lycurgus circa Carmelum fundit Bacchi copias (ut Sçamgar Philiſtæos Jud. 3, 31.) non aliis armis inſtructus quam βουπλῆγι, id eſt ſtimulo boum; atque id ex Homero ſumptum, qui Bacchas fugientes deſcribit,

---- ἀπ' ἀνδροφόνοιο Λυκούργου

Iliad. 6.

E θεινόμεναι βουπλῆγι.

ab homicida Lycurgo percuſſas boum ſtimulo. Et lib. 48. Bacchus in lucta contra Pallenem ſponte cedit, inſtar Angeli qui luctabatur contra Jacobum.

Καὶ θεὸς αὐτοκύλιστος ἑκούσιος ἤριπε γαίῃ
Οὐτιδανῇ παλάμῃ νικώμενος.

Scribit Pausanias in Achaicis Græcos Trojæ reperisse λάρνακα arcam Libero sacram, quam cum aperuisset Eurypilus, & in ea reconditam Bacchi statuam esset intuitus, αὐτίκα ἦν ἔκφρων μετὰ τὴν θέαν, *statim à spectaculo mentis impos factus est.* Sumptum id ex 1. Sam. 6, 19. ubi Betsemitas legitur Deus ideo percussisse, quod in arcam suam inspexissent. Tale est quod Bacchum fabulantur Atheniensibus iratum eô quod sua sacra sprevissent, nec cum pompa excepissent, cum è Bœotia in Atticam à Pegaso primum allata sunt, illos in pudendis afflixisse gravi morbo; A quo nulla fuerit salus, donec ab oraculo moniti, Deo se morigeros præbuissent, & phallos, hoc est imagines illarum partium quas afflixerat, in ejus honorem erexissent. Non ovum ovo similius quam hoc commentum historiæ de Philistæis, quibus cum propter arcam indignè habitam Deus immisisset hæmorrhoides, consulti divini responderunt, eos non posse aliter sanari, quàm si aureas hæmorrhoidum imagines Deo cõsecrarent. Hęc exempla docent plus satis in Bacchi fabulâ etiam ad reliquam Scripturam passim alludi. Ita tamen ut ex historia Mosis petantur multò plura, quia cum primum Phœnices Cadmo duce in Græciam appulerunt, recens erat adhuc memoria rerum à Mose gestarum. Cadmus enim sub Josua vixit, & eorum dux fuit qui ut imminenti exitio se proriperent, mari se commiserunt alias terras inquisituri.

Aristoph. Schol. in Acharn. Act. 2. Sc. 1.

CAPUT XIX.

Fabulæ de Cadmo & Harmonia & serpentis dentibus satis ex lingua Phœnicia explicantur.

Cadmus Regis Tyri vel Sidonis potius μάγειρος, id est שר טבחים ut Potiphar & Arjoc & Nebuzardan, qui vocantur ἀρχιμάγειροι, fuit קדמוני *Kadmoni*, id est à Cadmonæis de quibus Gen. 15, 19. Hevæi sic dicti, quia in oriente terræ Chanaan, circa Hermonem, unde Cadmi uxor Hermione vel Harmonia. Iidem in serpentes mutati, quia Hevæus Syr. חויא est serpens. Facere milites id est conscribere. Serpentis dentes שני נחש sunt cuspides vel hastæ æreæ. Cadmus repertor æris. Cur quinque solum חמש pro soni varietate vel *quinque* sonat vel militem expeditum, ut Exod. 13, 18. Aeris usus olim pro ferro.

Cadmum alii è Tyro, alii è Sidone arcessunt. Quibus habenda potior fides quia Cadmi ævo Tyrus nondum erat condita. Regis filium Græci faciunt ut suo honori consulant, quia regnavit in Græcia. Sed hoc commentum refellunt Sidonii apud Euhemerum Coum, Cadmum dicentes, cum sui Regis esset μάγειρος *coquus*, cum Harmonia tibicina aufugisse. Id videtur verisimilius; modo is coquus intelligatur qui Hebraicè dicitur שר טבחים quales fuere Potiphar, & Arjoc, & Nebuzardan. Josephus & Græci reddunt ἀρχιμάγειρον. At Chaldæi multò melius רב קטוליא *magistrum satellitum*, vel רב ספוקלטוריא *magistrum speculatorum*, & Arabs רייס אלסיאפין *ducem* τῶν ξιφοφόρων, & Hieronymus *magistrum militum & principem exercitûs*, quia טבח vulgò *coquere*, etiam *occidere* est Ps. 37, 14. & Lam. 2, 21. Familiam quod attinet, ex ipso nomine colligimus Κάδμον fuisse קדמוני *Cadmoni*, id est Cadmonæum, ex illis Cadmonęis, de quibus agit Moses Gen. 15, 19. Hi porro Cadmonæi cum Hevæis iidem erant. Neque

Athen. l. 14.

obscura

A obscura ratio cur Hevæi *Cadmonim* id est orientales dicti sunt, cum Jos. 11, 3. & Jud. 3, 3. legamus eos occupasse montem *Hermonem*, quæ pars erat terræ Chanaan maximè Orientalis. Unde est quod pro Oriente *Hermon*, ut pro occasu *Thabor* Psal. 89, 13. Cadmonæus igitur idem qui Hermonæus. Atque hinc factum ut Cadmi uxor vocetur *Harmonia* vel *Hermione*, nempe à monte *Hermone* ex quo erant oriundi. Nec jam obscurum cur in serpentes fingantur esse mutati. Hevæi enim erant, & חויא Hevæus Syris est serpens.

Libet dum in eo sumus, alius de Cadmo fabulæ ista non minus intricatæ rationem aperire. Ajunt ex serpentis dentibus à Cadmo disseminatis ortos fuisse B milites magno numero, quibus in mutuam perniciem ruentibus, solum quinque superstites universam Bœotiam imperio suo subjecisse. Hâc fabulâ nihil ineptius; Nihil magis vero absimile. Sed bene est quod in illa quicquid est reconditum Phœnicius sermo detegit. Rem paucis explicabimus. Primo Cadmus Hebræa phrasi dicitur fecisse milites quos conscripserat. Sic 1. Sam. 14, 48. ויעש חיל *& fecit copias*, id est cõscripsit. At quorsum ex serpentis dentibus? Phœnicia lingua, quæ partim fuit Syra, partim fuit Hebraica, שני נחש *dentes serpentis* etiam erant *areæ cuspides*, qualibus primus in Græcia Cadmus armavit milites suos. Is enim repertor æris. Hyginus cap. 274. *Cadmus Agenoris filius æs Thebis primus in-*C *ventum condidit*. Proinde lapis ærosus ex quo fit æs à Cadmo Cadmia dicitur hodieque. Jam ut conscripti milites ad numerum quinarium redigerentur fecit ambiguitas vocis חמש, quæ pro soni varietate aut *quinque* significat, aut eum qui ad bellum expeditus & accinctus est. Vide Exod. 33, 18. Ut rem in pauca conferam; de Cadmo verisimile est sua lingua Phœnices in hunc modum scripsisse עשה חיל חמש אנשים נושקים בשני נחש. Quæ verba sic reddita sunt, *fecit exercitum quinque virorum, armatorum ex dentibus serpentis*; cum reddi debuissent: *conscripsit exercitum expeditum virorum armatorum cuspidibus*, id est hastis *æreis*. Tales enim Græcorum hastæ. Homerus de Achille:

Plin. l. 34. c. 1. & 10.

D
> Στῆ δ' ἄρ ἐπὶ μελίης χαλκογλώχινος ἐρεισθείς.
>
> *Fraxineæ incumbens æratæ cuspidis hastæ.*

Ære scilicet pro ferro utebantur prisci mortales. Tzetzes in Hesiodi opera & dies: χαλκοῖς γὰρ τὸ παλαιὸν καὶ ὅπλοις, καὶ ξίφεσι, καὶ γεοργικοῖς ἐργαλείοις ἐχρῶντο βαφῇ τινὶ ταῦτα στομοῦντες *æreis olim armis & gladiis & rusticis instrumentis utebantur tinctura quadam illa indurantes*. Et Apollonii Scholiastes in lib. 1. Argon. Ἀπολλώνιός φησιν ἐν πρώτῳ τῶν ὑπομνημάτων τὸν σίδηρον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων χαλκὸν λέγεσθαι; ἀγνοῶν ὅτι μήπω εὑρεθέντος σιδήρου χαλκῷ ἐχρῶντο, ὡς καὶ Ἡσίοδός φησι,

> Χαλκῷ δ' εἰργάζοντο, μέλας δ' οὐκ ἔσκε σίδηρος.

E *Refert Apollonius in primo commentariorum ferrum à veteribus* χαλκὸν *æs nuncupari; tanquam veteres nesciens ære pro ferro esse usos, cum ferrum esset inventum, ut & Hesiodus author est,*

> *Dum ferro caruere, æs ferri præstitit usum.*

Et Lucretius lib. 5. v. 1286.

> *Et prior æris erat quam ferri cognitus usus.*

Et Iſidorus Orig. lib. 8. cap. 11. ubi de magnæ matris ſeu Telluris cymbalis æreis: *Ideo ære, quod terram antiqui colebant ære, priusquam ferrum eſſet inventum.* Porro Cadmo Græci debent inventionem æris, & primum armorum uſum. Vide Hyginum fab. 274.

CAPUT XX.

Græcos accepiſſe literas à Phœnicibus & Cadmo.

PHœniciæ & Cadmeæ literæ dictæ, quia Græci à Cadmo accepere & Phœnibus. Non tamen in Phœnice natæ ſunt, ſed à Syris, Aſſyriis & Hebræis ad Phœnices devenerunt. Refellitur Joſephus qui literarum uſum apud Græcos Cadmo adeoque Homero vult eſſe recentiorem. Contra, inſcriptiones Thebis literis Cadmæis ab Amphytrione ſcriptas ſe legiſſe refert Herodotus. Multi ſcriptores ante Homerum. At ex ſententia Tzetzis Græci habuere literas etiam ante Cadmum. Duo objicit futiliſſima; 1. oraculum ipſi Cadmo redditum, quod ſcribi neceſſe non fuit. 2. literas Bellerophonti datas. Fruſtrà, cum Cadmo poſterior ſit Bellerophon. Literas è Phœnice in Græciam veniſſe probat primò figura, ſi Jonicæ cum vetuſtis Phœnicum literis comparentur quibus utuntur Samaritani. 2. nomina quæ palam ſunt Ebræa & Phœnicia, quod agnoſcunt Græci ſcriptores. 3 Idem ordo, quod probatur ex collatione Græci alphabeti cum Hebraico; 4 poteſtas eadem aut leviter mutata, nec niſi certa de cauſa. Epiſema olim pro literis fuiſſe. Tamen antiquiſſimis temporibus ſolum ſedecim literæ in uſu. Irenæi Interpres notatus. Literæ Græcorum propriæ; quomodo Arabes & Æthiopes & Ruſſi & Cophtitæ ſuas habent. Literarum ſitus inverſus cum ipſa inſcriptione. Quæ mutatio facta eſt natura duce. Rationes ex Scaligero. Græcos olim ſiniſtrorſum ſcripſiſſe & βουστροφηδόν. Verſus inde dicti Solonis leges ſic ſcriptæ, & Olympiæ vetus inſcriptio. Tabula ignotis literis, effoſſa Thebis ex Alcmenæ ſepulchro: Chonuphis de ea conſultus. Proteus Phœnix.

IDem Cadmus aliud in Græcia reliquit ſui monimentum ære perennius, nempe literas, quas à Cadmo ſe accepiſſe Græci pæne omnes agnoſcunt. Herodotus: (lib. 5. c. 58.) οἱ δὲ Φοίνικες οὗτοι οἱ σὺν Κάδμῳ ἀπικόμενοι &c. ἐσήγαγον διδασκάλια ἐς τοὺς Ἕλληνας, καὶ δὴ καὶ γράμματα οὐκ ἐόντα πρὶν Ἕλλησι *Phœnices autem qui cum Cadmo venerant, cum alias doctrinas in Græciam introduxere, tum etiam literas quæ apud Græcos antea non fuerant.* Philoſtratus lib. 2. de vitis Sophiſtarum: Πάλιν ἐκ Φοινίκης γράμματα *Rurſus è Phœnice literæ.* Et in epiſtolis: Ξένα καὶ τὰ γράμματα: ἐκ Φοινίκης γὰρ ἦλθεν *peregrinæ ſunt etiam literæ, nam è Phœnicia venerunt.* Critias apud Athenæum lib. 1.

> Φοίνικες δ' εὗρον γράμματ' ἀλεξίλογα.
> *Subſidium vocis ſcripta reperta Tyri.*

Zenodotus de Zenone, in epigrammate apud Laërtium:

> Εἰ δὲ πάτρα Φοίνισσα, τίς ὁ φθόνος; ἦν καὶ ὁ Κάδμος
> Κεῖνος, ἀφ' οὗ γραπτὰν Ἑλλὰς ἔχει σελίδα.
> *Si patria es Phœnix, quid tum? Fuit hæc quoque Cadmo*
> *Patria, qui Græcis prima elementa dedit,*

Inde Φοινικήϊα & Καδμήϊα γράμματα Phœniciæ & Cadmeæ literæ dictæ, ut ibidem additur; Et in Timone Phliaſio apud Sextum Φοινικικὰ σήματα Κάδμου *Phœnicia ſigna Cadmi.* Et Plinii lib. 5. cap. 12. *Ipſa gens Phœnicum in gloria magna literarum inventionis.* Et Lucani lib. 3.

> *Phœnices primi, famæ ſi credimus, auſi*
> *Manſuram rudibus vocem ſignare figuris.*

A Et apud Hesychium ἐκφοινίξαι *phœnicissare* est ἀναγνῶσαι *legere*. Hinc mare advexisse dicit Plutarchus ex Φοινίκης γράμματα μνημόσυνα λήθης *ex Phœnice literas adversus oblivionem remedium*. Et Tacitus lib. 11. *Fama est Cadmum classe Phœnicum vectum rudibus adhuc Græcorum populis artis ejus authorem fuisse*. Et Mela de Phœnicibus lib. 1. c. 12. *Literas & literarum operas, aliasque etiam artes, maria navibus adire, classe confligere, imperitare gentibus, regnum præliumque commenti*. Et Curtius lib. 4. *Si famæ licet credere, hæc* (Tyriorum) *gens literas prima aut docuit aut didicit*. Et Clemens Alexandrinus l. 1. Stromatum. Κάδμος δὲ Φοίνιξ ἦν, ὁ τῶν γραμμάτων Ἕλλησιν εὑρετὴς, ὥς φησιν Εὔφορος (al. Ἔφορος) *Cadmus au-*

lib. de aqua & igne.

B *tem erat Phœnix, Græcis literarum inventor, ut ait Euphorus* (al. *Ephorus*.) Vide insuper Plutarchi Symposiaca lib. 9. q. 2. & 3. Victorinum lib. 1. cap. de orthographia. Isidorum Orig. lib. 1. cap. 3. Suidam in Γράμματα & Κάδμος & Φοινικήϊα γράμματα. Geographum anonymum sub Constantio cap. 18. Nonnum Dionysiacorum lib. 4. v. 260. & lib. 41. vers. 381. Et Athanasium contra gentes.

Literas tamen in ipsa Phœnice natas non crediderim, sed à Syris vel Assyriis ad Phœnices devenisse. Diodorus lib. 5. Σύροι μὲν εὑρεταὶ γραμμάτων εἰσί· παρὰ δὲ τούτων Φοίνικες μαθόντες τοῖς Ἕλλησι παραδεδώκασιν, οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ μετὰ Κάδμου πλεύσαντες εἰς τὴν Εὐρώπην *Syri quidem literas invenerunt: Ab iis autem edocti Phœnices Græcis tradiderunt; Hi nimirum qui cum Cadmo in Europam navigaverunt*.

C Plinius lib. 7. c. 56. *Literas semper arbitror Assyrias fuisse: sed alii apud Ægyptios à Mercurio, ut Gellius: alii apud Syros repertas volunt*. Utique (malim *utrique*) *in Græciam intulisse è Phœnice Cadmum*. Eusebius lib. 10. preparat: πρῶτος τοιγαροῦν ὁ τὰ κοινὰ γράμματα, αὐτὰ δὴ τὰ πρῶτα τῆς γραμματικῆς στοιχεῖα, Ἕλλησιν εἰσηγησάμενος Κάδμος, τὸ γένος Φοίνιξ ἦν, ὅθεν καὶ Φοινικήϊα τὰ γράμματά τινες τῶν παλαιῶν ἐπικεκλήκασιν. Εἰσὶ δὲ οἱ Σύρους γράμματα ἐπινοῆσαι λέγουσι πρώτους. Σύροι δ' ἂν εἶεν καὶ Ἑβραῖοι; *Primus qui communes literas, id est prima Grammaticæ elementa Græcis tradidit, Cadmus genere Phœnix erat, unde Phœnicias literas appellarunt quidam veterum. Sunt autem qui Syros literas primos reperisse asserunt. Syri porro sunt etiam Hebræi*.

D Josephus contra Apionem libro primo contendit literarum usum apud Græcos Cadmo esse multo recentiorem; οἱ γοῦν, inquit, ἀρχαιοτάτην αὐτῶν τὴν χρῆσιν εἶναι θέλοντες, παρὰ Φοινίκων καὶ Κάδμου σεμνύνονται μαθεῖν. οὐ μὴν οὐδ' ἐπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου δύναιτό τις ἂν δεῖξαι σωζομένην ἀναγραφὴν οὔτ' ἐν ἱεροῖς, οὔτ' ἐν δημοσίοις ἀναθήμασιν *Qui literarum usum antiquissimum esse volunt, a Phœnicibus & Cadmo gloriantur se didicisse. Sed neque illo tempore quisquam demonstrare possit servatam inscriptionem, neque in templis, neque in publicis anathematibus*. Addit post multam quæstionem tandem constitisse Græcos Trojani belli tempore adhuc ignorasse literas, atque id esse in confesso, nullum apud eos extare scriptorem Homero an-

E tiquiorem; nec deesse qui Homerum ipsum asserant poëmata sua non scriptis, sed recitantium memoriæ commisisse. Sed pleraque hæc palam falsa sunt. Neque enim in Græcia deerant inscriptiones, non Homero solum, sed & Trojano bello vetustiores. Talis illa Amphitryonis quam Thebis in Ismenii Apollinis templo literis Cadmeis in tripode incisam se legisse scribit Herodotus:

Ἀμ-

Ἀμφιτρύων μ' ἀνέθηκεν, ἑὼν ἀπὸ Τηλεβοάων.

Facta hæc ætate Laij qui Cadmum habuit proavum. Ibidem legere est duas alias inscriptiones pænè ejusdem ævi. Scriptores Græcos quod attinet, quamvis hodie nullus extet Homero vetustior, tamen olim multi extiterunt. In his celeberrimi sunt Lycus, Orpheus, Musæus, Amphion, Sibyllæ quædam; Et Oroebantius Troezenius; Et Lyrici carminis primus author Thaletas. Et Melesander de Lapitharum & Centaurorum pugna; Et Thamyris vel Thamyras Thrax, quintus aut alii octavus Poëta ante Homerum, qui cum Musis certasse fertur, & scripsisse κοσμογονίαν versuum quinque millibus; Et Trojani belli scriptores Syagrus, & Dares Phrygius, Et Teucri scriba Sisyphus Cous, ut Idomenei Dictys Cretensis, & Palamedis discipulus Corinnus Iliensis, qui scripsit Iliadem ἔτι τῶν Τρωϊκῶν συνισταμένων *Trojano bello adhuc durante.* Quid quod circa belli initia, cum Pedasum olim Moneiam, urbem agri Trojani munitissimam, aliquandiu obsedisset Achilles, & re infecta esset discessurus, virgo quædam in urbis mœnibus Achillis amore capta eum confirmasse legitur his fere verbis pomo inscriptis: Μὴ σπεῦδ' Ἀχιλλεῦ, πρὶν Μονηίαν (al. Μονηνίαν) ἕλῃς· ὕδωρ γὰρ οὐκ ἔνεστι, διψῶσι κακῶς *Ne propera Achilles, antequam Moneiam* (al. *Moneniam*) *cœperis: Aqua enim deest, misere sitiunt.* Ita vetus Scholiastes & Eustathius in lib. 6. Iliados; Et apud Plinium lib. 13. cap. 13. *Mutianus ter Consul prodidit nuper se legisse, cum præsideret Lyciæ, Sarpedonis è Troja scriptam in quodam templo epistolæ chartam.* Proinde scripturam apud Græcos in usu fuisse constat diu ante Homeri ævum.

Aelian. Var. l. 11. c. 2. & l. 14 c. 21. Tatien. orat. cont. Græc. Eus. l. 10. præp. Clem. Alex. l. 6. Strom. Eustath. præfat. in Iliad. Suid. in Θαλήτας, & Θάμυρις, & Κόριννος. Tzetz. Chil. 7. hist. 108.

Contrario errore Tzetzes probare nititur Græcos habuisse literas etiam ante Cadmum, duplici argumento; Priore, quod oraculum redditum fuit Cadmo:

Φράζεο δὴ τὸν μῦθον ἀγήνορος ἔκγονε Κάδμε,
Ἠοῦς ἐρχόμενος &c.

Altero argumento quod Bellerophon antiquior Cadmo scriptas tabellas de sua cæde attulit. *Sed utrumque argumentum futilissimum est,* inquit illustris Scaliger in Eusebium, *Nam utrumque gestum fictum est à Poëtis.* Potuit aliud regeri, nempe prius argumentum prorsus esse ἀνακόλουθον. Oraculum ipsi Cadmo in Græcia redditum est; Ergo literæ tum temporis erant in usu inter Græcos: Non sequitur. Multi populi ante literarum usum habuere suos vates. In posteriore argumento Tzetzes supponit rem falsissimam, nempe Bellerophontem antiquiorem esse Cadmo. Quin Bellerophontis avus Sisyphus & Cadmus erant σύγχρονοι. Sisyphus enim Ephyram, seu, quod idem est, Corinthum condidit triennio solùm antequam Cadmus conderet Thebas. Et Rex Argorum Proetus, qui hospiti suo Bellerophonti dedit σήματα λυγρὰ funestas literas in Lyciam ferendas ad Jobaten, regnare cœpit Argis annis quadraginta quinque post Thebas à Cadmo conditas. Vide Eusebium lib. 2. Chronicorum numeris DCVIII. DCXI & DCLVI.

Chil. 5. ver. 815 & 829. Et Chil. 10 v. 433. Et Chil. 12. v. 79. Oraculum hoc vide in Schol. Eurip. ad Phœniss. v. 641 & in Schol. Aristoph. Ranis Act 5. Sc. 1.

Denique res ipsa docet literas è Phœnicia in Græciam esse allatas, Primò si figuram spectes, Græcæ literæ, maximè antiquiores illæ, quarum exempla

A pla in Eusebianis profert doctissimus Scaliger, vetustis Phœnicum literis quibus hodie utuntur Samaritani, in plerisque tam sunt similes, ut nemini non pateat illas ex his esse expressas.

Secundo nomina pleraque sunt palam Phœnicia, aut Hebræa etiam. Quod manifestum imprimis in ἄλφα, βῆτα, δέλτα, εἶ, ἐπίσημον βαῦ, ἦτα, θῆτα, ἰῶτα, κάππα, λάμβδα, μῦ, νῦ, πῖ, ἐπίσημον κόππα, σὰν, ταῦ expressis ex Hebræis totidem, *aleph, beth, daleth, he, vau, heth, teth, jod, caph, lamed, mem, nun, pe, koph, sin, thau*. Neque id Grecos latuit, qui apud Varronem agnoscunt illa nomina non esse Greca. Cum enim Crates Philosophus quæstionem Grammaticam in Græcia agitaB ret, cur non diceretur ἄλφα ἄλφατος, ut γράμμα γράμματος, responderunt alii Græci; *Hæc non sunt vocabula nostra, sed barbara*, id est Phœnicia. Et Plutarchus in Symposiacis lib. 9. q. 2. Cadmum dicit τὸ ἄλφα πάντων προτάξαι, διὰ τὸ Φοίνικας οὕτω καλεῖν τὸν βοῦν *alpha omnibus præposuisse, quia Phœnices bovem sic vocant.*

Tertiò Græci in literis Phœnicum ordinem servant, quem esse vetustissimum docent Davidis & Jeremiæ versus acrostichi. Res constabit plenius ex hoc diagrammate, in quo Samaritamum seu Phœnicium, Hebraicum & Græcum alphabetum proponuntur, singula veteri ordine.

C

Alphabethum Samaritanum seu Phœnicium.	Alphabethum Hebraicum.		Alphabethum Græcum.	
ࠀ	א	*aleph*	α	ἄλφα
ࠁ	ב	*beth*	β	βῆτα
ࠂ	ג	*gimel*	γ	γάμμα
D ࠃ	ד	*daleth*	δ	δέλτα
ࠄ	ה	*he*	ε	εἶ vel ἐψιλὸν
ࠅ	ו	*vau*	ϛ	vel ἐπίσημον βαῦ
ࠆ	ז	*zain*	ζ	ζῆτα
ࠇ	ח	*heth*	η	ἦτα
E ࠈ	ט	*teth*	θ	θῆτα
ࠉ	י	*jod*	ι	ἰῶτα
ࠊ	כ	*caph*	κ	κάππα
ࠋ	ל	*lamed*	λ	λάμβδα

Sss *mem*

מ	*mem*	μ	μῦ
נ	*nun*	ν	νῦ
ס	*ſamech*	ξ	ξῖ
ע	*ajin*	ο	ὀμικρὸν
פ	*pe*	π	πῖ
צ	*ſade*	ϙ	ἐπίσημον κόππα
ק	*koph*	ϡ	ἐπίσημον σάντι
ר	*res*	ρ	ῥῶ
ש	*ſin*	σ	σίγμα vel σὰν
ת	*thau*	τ	ταῦ
		υ	ὐψιλὸν
		φ	φῖ
		χ	χῖ
		ψ	ψῖ
		ω	ὠμέγα

Ex hac collatione liquet Græcos eundem in literis ordinem ſervare quem Phœnices, & Hebræos, niſi quod ἐπίσημα duo κόππα & σάντι ſunt tranſpoſita; & hoc illius locum occupat. Nam κόππα debuit poſtponi, quia reſpondet Hebræo *koph*, & σάντι præponi, quia reſpondet Hebræo *ſade*. Hodie in vulgaribus Græcorum alphabetis ἐπίσημον βαῦ, & duo alia quæ modò diximus, κόππα & σάντι, planè omittuntur, quia nullum amplius in literis uſum habent, nec niſi numeris inſerviunt: Nempe ϛ pro ſenario ponitur, ϙ nonaginta ſignificat & ϡ noningenta.

Poteſtas literarum non ubique ſervata. *Aleph, he, heth & ajin* meros ſpiritus Græci in vocales mutarunt. *Jod* ex conſonante tranſiit in vocalem ι. Aſpiratæ & tenues videntur officia permutaſſe, cum Græcum *theta* ſit loco *thet*, & *tau* loco *thau*. Tamen Græci prius aſpirant, Hebræi poſterius. *Xi* tenet locum τȣ̃ *ſamech*, & *ſigma* τȣ̃ *ſçin*. Tamen *Xi* ſono propius accedit ad *ſçin*, & *ſigma* ad *ſamech*. *Caph* per *cappa* expreſſum, cum magis accedat ad *chi*. Et *pe* Hebræum

A bræum olim ſonabat ut *phi*. Denique jam monuimus ex veteri alphabetho tres literas tribu moveri, quia deſierunt eſſe in uſu. Taceo υ, φ, χ, ψ, ω, à Græcis addita poſtmodum, in alphabeti fine, & literarum ſitum inverſum, & quod maluerunt à ſiniſtra ſcribere ad dextram, cum Phœnices à dextra ad ſiniſtram ſcripſerint.

Sed pleraque hæc aut non tanti ſunt aut certâ ratione facta. Quatuor ſpirituum uſus mutatus, quia Græcis quorum lingua eſt mollior, tam multæ aſpirationes fuiſſent ſuperfluæ. Ex iis igitur vocales factæ quibus carebat ſcriptura Phœnicia. Ut A fieret ex *Aleph*, & E ex *He* ſuadebant ipſa nomina. *Jod* mu-B tatum in I vocalem propter analogiam: Supererat ut *Ajin* eſſet O; Nam U Romanum Græci non habent, & *Y* ſerò uſurpatum. *Heth* tandem in ἦτα mutatum; id eſt in E longius; ſed apud priſcos Jonas fuit ἐπίσημον fungens aſpirationis munere, ut hodieque Latinum H. *Teth, & thau*, & *ſamech*, & *ſçin*, potuerunt varie efferri pro diverſis dialectis. Sic Judic. 12, 6. Ephraimitæ dicebant *Sibboleth* pro *Sçibboleth*, id eſt *ſamech* pro *ſçin*. In quem locum ſcribit Kimchius Gallos eandem literam ita efferre ac ſi eſſet *thau Raphatum*. Et Chriſti ævo in illis locis unde creditur veniſſe Cadmus, in Phœnicia ſcilicet & vicina Galilæa, ſermo C erat horridus & inconditus, ut ex Talmude multis probat doctiſſimus Buxtorfius in locum Evangelii πολυθρύλλητον Marc. 14, 70. Γαλιλαῖος εἶ καὶ ἡ λαλιά σου ὁμοιάζει.

Epiſema quod attinet, hęc olim fuiſſe pro literis colligitur ex Romano alphabeto, in quo Epiſemon βαῦ tranſiit in F, & epiſemon *Koppa* in Q. Et prius illud Æoles uſurpaſſe pro V. conſonante nemo neſcit. Tamen antiquiſſimis temporibus è viginti duabus literis in alphabeto Cadmi, ſedecim tantum in uſu erant, nempe Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, reliqua ſex epiſema. Inde eſt quod plerique veteres ſedecim ſolum literas cenſent à Cadmo traditas. Plinius lib. 7. cap. 56. *Utrique in Græciam intuliſſe è Phœnice Cadmum ſedecim numero*. Plu-D tarchus in quæſtionibus Platon. ὡς ἐδήλωσαν οἱ παλαιοὶ διὰ τῶν ἑκκαίδεκα φράζοντες ἀποχρώντως καὶ γράφοντες *ut veteres ſignificarunt per ſedecim literas ſufficienter loquentes & ſcribentes*. Irenæus lib. 1. cap. 12. Ἕλληνες ὁμολογοῦσιν ἀπὸ Κάδμου πρῶτον ἓξ καὶ δέκα παρειληφέναι, *Græci fatentur à Cadmo* (non *ab æſtimatione* ἀπ' εἰκασμοῦ, ut habet vetus interpres) *primum ſedecim literas ſe accepiſſe*. Marius Victorinus: *Scripſeram autem vobis, quantum repeto & alia plura, inter quæ noſtros antea, ſicuti & Græcos quoque* XVI *literis uſos*. Caſſiodorus in Grammatica ſtatim initio ubi de literis: *Quas primus omnium Cadmus ſexdecim tantum legitur inveniſſe eaſque Græcis ſtudioſiſſimis tradidiſſe*. Euſeb. lib. 2. Chron. num. MDCXVII. *Athenienſes* XXIV *literis uti cœperunt, quum ante* XVI *tantum literas haberent*. In E quem locum conſule magnum illum Scaligerum qui multa hîc habet plena reconditæ eruditionis.

De Pythagoræ litera, & quatuor ſequentibus quas alphabeto Cadmi vel Palamedes addidit aut Simonides, aut Epicharmus, neque enim id ſatis conſtat, nihil attinet hîc dicere. Notum eôdem exemplô Arabes & Æthiopes, quorum

 idio-

idiomata sunt Hebraicæ dialecti, quasdam literas habere proprias. Russos item A
& Cophtitas alphabeto Græco sic uti, ut quosdam characteres præter Græcos commenti sint, *sine quibus*, inquit vir magnus, *claudicaret eorum scriptio*.

Quod postremo loco notaveram, Phœniciarum situm Græci inverterunt. Sic ex ꓭ factum B; ex ⅄, Γ; ex ꟻ, E; & sic de cæteris. Quia literarum situm cum ipsâ scriptione mutari necesse fuit, postquam dextrorsum scribi cœptum est, cum Phœnices & Æpyptii, teste Herodoto, scripserint sinistrorsum, ut hodieque Hebræi, Syri, Arabes, &c. Quæ mutatio facta est naturâ duce. Nam, ut rectè observat Julius Scaliger, motus naturalis extrorsum est; quies enim intus ad pectus & oculos in fœtu. Igitur primus motus extrorsum explicatur. Quare pugna B
quoque sic cietur extento brachio non retracto. Præterea nobis relinquitur sub oculis ad contemplandum quid quantumq; descriptum sit, quod illis calamo ac manu integitur, sæpe etiam recenti scripturâ inducitur. Illud verò argumentum invictum est, eos ipsos qui sinistrorsum scribunt, literarum ipsarum virgulas ac lineas directas aut transversas à sinistra inchoatas in dextram desinentes terminare. Quæ igitur partis ratio, eadem etiam sit totius: & quemadmodum linearum tractus, ita literarum quoque ordo servandus erit.

De causis linguæ Lat. lib. 1. c. 46.

Cæterum mos Hebræorum scribendi sinistrorsum Græcis non fuit planè ignotus: quorum vetustissimi eum ex parte æmulabantur. Postquam enim à sini- C
stra dextram versus stylum ducentes lineam absolverant, inde quia is locus primò se offerebat, sinistrorsum Hebræo more in scribendo recurrebant, postea rursus dextrorsum, & ita deinceps eodem ordine. Quod aptissimo vocabulo appellabant scribere βυςροφηδὸν, id est ita ut linearum ductus boum arantium sulcos imitarentur, qui secundum sulcum ducere inde incipiunt unde prior desiit. Hanc vocem Hesychius ita explicat: οὕτως ἔλεγον, ἐπὰν ὁμοίως τοῖς ἀροτριῶσι βουσὶ τὰς ἀντιστροφὰς ποιῇ τις. ἔλεγον ᾗ ἐπὶ τοῦ γράφειν τρόπῳ τοιούτῳ *ita appellabant quando instar arantium boum fit regressus, quod usurpatum, quia eô modô scribebatur.* Inde est quod lineæ vocantur *versus*, si Isidoro credimus Orig. lib. 6. cap. 13. *Versus*, inquit, *vulgo vocati; quia sic scribebant antiqui, sicut aratur terra. A sinistra enim ad* D
dexteram primum ducebant stylum: deinde convertebatur ab inferiore, & rursum ad dexteram versus; quos & hodie rustici versus vocant. Talis erat scriptura legum Solonis, quæ Axones & Cyrbes dicebantur, ut author est Euphorion, & ex eo Didymus, qui inter varias causas cur ὁ κάθωθεν νόμος dicatur à Demosthene hanc attulit: διὰ τὸ σχῆμα τῆς ἐν Ἄξοσι γραφῆς βουστροφηδὸν γεγραμμένης, τὸν ἀπὸ τῶν εὐωνύμων ἀρχόμενον νόμον, κάτωθεν ὀνομάζει ὁ Δημοσθένης: ὅτι γὰρ βουστροφηδὸν ἦσαν οἱ Ἄξονες καὶ οἱ Κύρβεις γεγραμμένοι δεδήλωκεν Εὐφορίων ἐν τῷ Ἀπολλοδώρῳ. *propter figuram scripturæ in Axonibus, quæ boum versuram imitabatur, legem cujus Scriptura incipit à sinistris inferiorem vocat Demosthenes. Axones enim & Cyrbes eô* E
modô fuisse scriptos quô convertuntur boves significavit Euphorion in Apollodoro. Hæc in Harpocratione & Suida leguntur in ὁ κάτωθεν νόμος. Sed & Olympiæ Cypselidarum extabat inscriptio γράμμασι τοῖς ἀρχαίοις *literis antiquis* βουστροφηδόν.

δὸν scriptis, in quibus Pausania teste in prioribus Eliacis ἀπὸ τοῦ πέρατος τῶν ἐπῶν ἐπιστρέφει τῶν ἐπῶν τὸ δεύτερον, ὥσπερ ἐν διαύλου δρόμῳ *a superioris versus fine fit conversio ad initium sequentis, ea ratione qua in diaulo curritur.* De his consule viros undecumque doctos Meursium Attic. lect. lib. 1. cap. 22. & Vossium Grammaticæ lib. 1. cap. 34.

In Plutarchi libello de dæmonio Socratis, narratur è sepulchro Alcmenæ Thebis, circa tempora Agesilai, effossam esse tabulam æream literis ignorabilibus scriptam, quæ ad Ægyptiarum typum videbantur esse efficta: Γράμματα, inquit, πολλὰ θαυμαστὰ ὡς παμπάλαια, γνῶναι γὰρ ἐξ αὐτῶν οὐδὲν παρεῖχε, καίπερ ἐκφανέντα τοῦ χαλκοῦ καταπλυθέντος, ἀλλ' ἴδιός τις ὁ τύπος καὶ βαρβαρικὸς τῶν χαρακτήρων ἐμφερέστατος Αἰγυπτίοις *literæ multæ erant mirabiles, ut videbantur pervetustæ, ex quibus nil quicquā poterat intelligi, etiamsi apparerent, postquam æs est ablutum; Sed proprius quidam erat & barbaricus characterum typus Ægyptios valde referens.* Prophetarum Ægyptiorum doctissimus Chonuphis de iis consultus, postquam Ægyptios libros de variis characterum generibus plurimos per triduum evolvisset, tandem respondit τοὺς τύπους εἶναι τῆς ἐπὶ Πρωτεῖ βασιλεύοντι γραμματικῆς. Ἡρακλέα δὲ τὸν Ἀμφιτρύωνος ἐκμαθεῖν *esse scripturæ Ægyptiæ typos, qualis erat in usu sub Rege Proteo, quam edidicerat Hercules Amphitryonis filius.* Nugæ. Hercules præceptorem habuit Linum, à quo vel Græcas vel Phœnicias literas edoctus est, non Ægyptias. Unde est quod Linum nonnulli putant primum è Phœnice literas in Græciam intulisse. Suidas: λέγεται δὲ πρῶτος οὗτος ἀπὸ Φοινίκης γράμματα εἰς Ἕλληνας ἀγαγεῖν, γενέσθαι δὲ καὶ Ἡρακλέους διδάσκαλος γραμματικῆς. Quod sumptum est ex Heraclisco Theocriti Idyll. 24. Sed & Phœniciam esse oportuit scripturam quæcumque reperta est in Alcmenæ tumulo, quia Phœnices habuit authores è stirpe Cadmi, qui tum Thebis imperabant. Itaque Chonuphis responsum commentitium esse oportet, nisi quis ævo Protei putet Ægyptios Phœnicum usurpasse characteres. Saltem id illis commune fuit quod tam Ægyptii quam Phœnices scribebant sinistrorsum. Quid quod Proteum nonnulli volunt Phœniciæ esse originis. Tzetzes Chil. 2. hist. 44.

> Πρωτεὺς Φοινίκης Φοίνικος παῖς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος,
> Περὶ τὴν Φάρον κατοικῶν τῆς νῦν Ἀλεξανδρείας.
>
> *Proteus Neptuni filius & Phœnicis filiæ,*
> *Circa Pharum habitans quæ nunc Alexandria.*

Hæc si veræ sunt potuerunt ævo Protei Phœnicum characteres apud Ægyptios esse in usu.

CAPUT XXI.

Phœnices Athenis.

Ariſtogiton & Harmodius Gephyræi vel Gephyres qui è Phœnice oriundi. Hi Tanagra pulſi à Bœotis Athenas diverterunt. Ibi jus civitatis certis conditionibus adepti templa ab aliis diverſa extruxerunt. In his Achææ Cereris quæ & Gephyræa dicitur. Gephyræi dicti qui pontem habebant ad Cephiſum per quem Eleuſin ibant myſtæ. In illo ponte deriſores, qui prætereuntes cavillis excipiebant, & ſcommata ſua ponti inſcribebant. Hinc γεφυρεὶς, γεφυρίζειν, γεφυριστὰι, γεφυρισμοὶ. Meurſius de Gephyræis negry quidem in Atticæ populis: Sed in Atticis lectionibus idem hoc abunde ſarciit. Phœnices genus quoddam Athenis. An iidem qui Gephyræi. Phalereorum diſceptatio contra Phœnices de Neptuni ſacerdotio. Bœoti vel Phœnices in Attica inſula Salamine. Arab. סלאם *ſalam* τὸ φιόδηκτος. *Salamis* inde dicta, quam olim obtinebat draco à Rege Cychreo cæſus. A nonnullis Cychreus ipſe pro dracone habitus.

Herodot. lib. 5. c. 55. 57. & 61.

Ariſtogiton & Harmodius qui Hipparcho interfecto Athenas tyrannide liberarunt, genere Gephyræi erant. Gephyræi autem, teſte Herodoto, ἔσαν Φοίνικες τῶν σὺν Κάδμῳ ἀπικομένων Φοινίκων ἐς γῆν τὴν νῦν Βοιωτίην καλουμένην *Phœnices erant ex iis qui cum Cadmo in terram quæ nunc Bœotia vocatur devenerunt.* Horum prima ſedes fuit Tanagræ; unde à Bœotis pulſi Athenas diverterunt, ubi jus civitatis certis conditionibus adepti, templa Athenis extruxerunt, τῶν οὐδὲν μετὰ τοῖσι λοιποῖσι Ἀθηναίοισι, ἀλλά τε κεχωρισμένα τῶν ἄλλων ἱρῶν *quæ cum aliis Atticæ templis nihil habebant commune, ſed ab iis erant diſtincta.* In his fuit Ἀχαιΐης Δήμητρος ἱρόν τε καὶ ὄργια *Achææ Cereris templum & orgia.* Hanc ſcilicet Phœnices ut Cabirorum unam peculiari cultu venerati ſunt. Hæc eſt Gephyræa Ceres de qua Etymologus: Γεφυρεῖς δῆμος Ἀττικὸς; ὅθεν καὶ Γεφυραία Δημήτηρ *Gephyres populus* (vel pagus) *Atticus, unde & Gephyræa Ceres*; Gephyres iidem qui Gephyræi. Indidem diſcere eſt, unde ſint dicti Gephyres vel Gephyræi: nempe ἀπὸ τοῦ ἔχειν γέφυραν, δι᾽ ἧς ἐπὶ Ἐλευσῖνα κάτεισιν οἱ μύσται *quia pontem habent per quem Eleuſinem myſtæ deſcendunt.* Pons erat ad Cephiſum amnem, à quo non procul Athenis Eleuſin euntibus occurrebat templum Cereris & Proſerpinæ, pæne in ipſo trajectu, ut videre eſt in Pauſania. Sed & Strabonis l. 9. ποταμοὶ δ᾽ εἰσὶν, ὁ μὲν Κηφισσὸς ἐκ Τρινεμέων τὰς ἀρχὰς ἔχων, ῥέων δὲ διὰ τοῦ πεδίου, ἐφ᾽ οὗ καὶ ἡ γέφυρα, καὶ οἱ γεφυρισμοὶ *Fluvii autem Atticæ ſunt, unus quidem Cephiſſus, qui apud Trinemeos ortus per planiciem defluit, ubi eſt pons & gephyriſmi.* In illo ponte ſtare ſolebat vel impura meretrix, vel perſonatus nebulo, à quibus nobiliſſimi cives ad Eleuſinia ſacra ituri ſe cavillis excipi, & convitiis proſcindi patiebantur. Heſychius: Γεφυρεὶς, πόρνη τὶς ἐπὶ γεφύρας ὡς Ἡρακλέων, ἄλλοι δὲ οὐ γυναῖκα, ἀλλὰ ἄνδρα ἐκεῖ καθεζόμενον τῶν ἐν Ἐλευσῖνι μυστηρίων συγκαλυπτόμενον ἐξ ὀνόματος σκώμματα λέγειν εἰς τοὺς ἐνδόξους πολίτας. Inde γεφυρίζειν in Plutarcho & Polybio cavillari, & γεφυριστὴς ſubſannatorem vel cavillatorem ſonat. Idem Heſychius qui ſupra: Γεφυρισταὶ, οἱ σκῶπται, ἐπεὶ ἐν Ἐλευσῖνι ἐπὶ τῆς γεφύρας τοῖς μυστηρίοις καθεζόμενοι ἔσκωπτον τοὺς παριόντας *Gephyriſtæ, deriſores, quia Eleuſine qui ad pontem myſteriis inſidebant, deridebant prætereuntes.* Quin & ſuas cavillationes ſtricta vel ſoluta oratione ipſi ponti inſcribebant. Ammonius de differ. voc. Γεφυριασμὸς δὲ (lege Γεφυρισμὸς) ἀπὸ τοῦ τοῖς ἀθλοῦσιν ἐπὶ τῆς γεφυρῶν ἐπιγράφειν, ἤτοι ἔμμετρα, ἢ καὶ δίχα-

μέτρων

μέτρων ἀποσυρμὺς (malim διασυρμὺς) τινῶν. In Æliano Γεφυρισμοὶ usurpari videntur pro ipso festo Eleusinorum, cum dicit lib. 4. de animal. cap. 43. κεκήρυκται δὲ Διονύσια, καὶ Λήναια, καὶ Χύτροι, καὶ Γεφυρισμοί. Hæc de Gephyræis Atticæ populo non incelebri ideo libentiùs attuli, quia doctissimus Meursius in accurato libello, in quo populos Atticæ magno labore collegit, de isto ne gry quidem habet.

Hæc cum scripsissem incidi in ejusdem Meursii lectiones Atticas, in quibus se [lib. 5. c. 31.] Gephyræos in populorum Atticæ catalogo consulto præteriisse asserit, quia minime fuere inter veteres verosque ejus regionis populos. Ibidem de Gephyræis multa observat insignia quæ malo ex ipso discat quisquis harum rerum curiosus est.

Idem in eodem opere in fine libri quinti notat apud Dionysium Halicarnasseum inter Dinarchi orationes publicas genuinas, unam inscriptam celebrari Διαδικασία Φαληρέων πρὸς Φοίνικας ὑπὲρ τῆς ἱερωσύνης τοῦ Ποσειδῶνος *Phalereorum disceptatio contra Phœnices de Neptuni sacerdotio.* Et Silburgium notat perperam hunc locum sollicitasse, quasi nomen Φοίνικας ibi non conveniat. Imo vero, inquit, rectum quoque est illud Φοίνικας. Nam Athenis familia quædam Φοίνικες dicta. Φοίνικες, γένος τὶ Ἀθήνησιν. Quod sumptum est ex Hesychio.

Sed & Phœnices, qui in Bœotia degebant circa Asopum in Salaminem Atticæ insulam se contulisse colligimus, ex eo quod veteres tanto consensu scribunt, huic Insulæ nomen esse ab Asopi fluminis filia Salamine eo à Neptuno translata, & ex ejus concubitu natum Cychreum vel Cenchreum, cum obiisset sine liberis, successorem habuisse Telamonem patrem Ajacis: Rejecta interim fabula de Salamine, nobis insula סלאמין *Salamin* est insula τῶν ὀφιοδήκτων: Arabice enim סלם *salama* de serpente est mordere, סלם *salm* morsus serpentis, סלים *salim* & סלאם *salam* ὀφιόδηκτος qui à serpente morsus est. Ratio nominis ex historia patet. *Cychreus* vel *Cenchreus* quem diximus, dum in ea insula regnaret, ἀπέκτεινεν ὄφιν ὑπερφυῆ τὸ μέγεθος, λυμαινόμενον τοὺς ἐγχωρίους *serpentem interfecit portentosæ magnitudinis, qui sæviebat in incolas.* Ita Diodorus l. 4. p. 190. Et de eodem Apollodorus lib. 3. Κτείνας δὲ ὄφιν οὗτος ἀδικοῦντα τὴν νῆσον, ἧς αὐτὸς ἐβασίλευε *Cum is serpentem interfecisset illi insulæ noxium in qua regnabat.* Inde *Salamin* à Lycophrone appellatur νῆσος δράκοντος *draconis insula*: In quem locum Scholiastes pag. 23. Τὴν Σαλαμῖνα πρώην δράκων κατεῖχεν *Salaminem olim draco obtinebat.* Et paulo post: Κυχρεὺς δὲ ὁ Ποσειδῶνος καὶ Σαλαμῖνος υἱὸς, ὥς φησιν Εὐφορίων, ἀνεῖλε τὸν δράκοντα, καὶ τὴν Σαλαμῖνος βασιλείαν κατέσχεν *Cychreus autem Neptuni & Salaminis filius, ut refert Euphorion, draconem interfecit, & Salaminis regnum obtinuit.* Et pag. 80. ὄφις ποτὲ ἐλυμαίνετο τὴν Σαλαμῖνα καὶ ἀοίκητον αὐτὴν ἐποίει, ὃν ὁ Κυχρεὺς ἀνεῖλεν, ὅθεν καὶ ἀνάξιφος ἐκλήθη *Salaminem olim affligebat & desolabat serpens, quem interfecit Cychreus, unde & Anaxiphus dictus est.* Nullo sensu, sed legendum ἄναξ ὄφις, *unde & Rex Ophis* id est serpens *dictus est.* Quod ipsum agnoscit Stephanus, quamvis alio transferat, cum de Cychreo scribit in Κυχρεῖος πάγος: Ὄφις ἐπεκλήθη διὰ τὴν τραχύτητα τῶν τρόπων *Ophis cognominatus est propter asperitatem morum.* Eustathius itidem, nisi quod Cychrei cognomen *Ophis* ibi

ibi ridiculè refertur ad τραχύτητος τόπου *asperitatem loci*; Sed scribendum τρόπων *morum*, ut in Stephano. Eodem pertinet quod legitur in Pausaniæ Atticis Atheniensibus in Medos navali pugna circa Salaminem decertaturis δράκοντα ἐν τῇ ναυσὶ φανῆναι *draconem in navibus apparuisse*, & Apollinem ea de re consultum respondisse Κυχρέα εἶναι τὸν ἥρωα hunc draconem *esse heroem Cychreum*. Quin juxta Stephanum & Eustathium, Salaminis vastator serpens non alius fuit quam ipse Cychreus, quem ab Eurylocho inde pulsum, Cereris ędituum volunt Eleusine egisse. Et in Hesiodo apud Strabonem serpens à Cychreo educatus in insulanorum perniciem ὑπὸ Εὐρύκλου (lege Εὐρυλόχου) ab Eurylocho pellitur. Rursus in Etymologo Asopus è Bœotia Salaminem profectus Regem Ὄφιν interfecit & pro eo regnavit.

CAPUT XXII.

An Phœnices Spartam condiderint.

SPartam vocari fabulantur ἀπὸ τῶν σπαρτῶν ἀνδρῶν à viris à Cadmo seminatis ex draconis dentibus Spartæ Heroum Cadmi Spartiatæ Judæorum fratres & ex Abrahami stirpe. Proverb. Φοινικὸν ψεῦδος de commento putidissimo propter fabulam de draconis dentibus Sparta potius à Sparto Phoronei filio, vel ab Eurotæ filia Sparta uxore Lacedæmonis Heroum Cadmo cur & à quibus Spartæ erectum Cadmi posterorum longa series. Theras à Cadmi stirpe primus Spartam migravit. Cur Rex Lacedæmonum Arius Spartiatas & Judæos fratres esse asserat. Fabula de Judæo Spartone in exercitu Bacchi qui potuit confundi cum altero Spartone vel Sparto Spartæ conditore. Oebalum Laconum Regem perperam confundi cum Obale vel Ebale de quo Gen 20,28 In Laconico sinu Phœnices Cythera occupant Uraniæ seu Veneris fanum ibi vetustissimum, quæ ut in Cypro armata pingebatur. *Cythera* ut *Citharon* à petris dicta. Eadem *Cranae* & *Porphyrusa*. Purpuræ petris gaudent Phœnicus portus *Malea* Phœnic. מתלעה *Matlea*, & Lycophroni γαμφηλαὶ ὄνου quorsum. *Tanarus* vel *Tanar* id est rupes. Inde via ad inferos.

EUstathius in primum Odysseæ Spartam vocari scribit ἀπὸ τῶν μυθευομένων μετὰ τοῦ Κάδμου σπαρτῶν ἀνδρῶν, οἳ κατὰ τὴν παλαιὰν ἱστορίαν ἐκεῖ ἐκπεσόντες Σπάρτην ἀφ' ἑαυτῶν τὴν πόλιν ὠνόμασαν *à viris Spartis* (id est è draconis dentibus satis) *ut fabulantur, qui juxta veterem historiam eo pulsi Spartam urbem à se nominarunt*. Historiam hanc ex Timagora citat Stephanus Byzantius in voce Σπάρτη. Hinc Epaminondę sepulchro clypeus impositus est cum dracone insculpto quo significabatur eum esse τοῦ γένους τῶν Σπαρτιακῶν *generis Spartiatarum*. Ita habet Suidas in voce Ἐπαμινώνδας. Eodem quidam referunt quod Spartæ in quadam λέσχῃ, fuit ἡρῷον Κάδμου τοῦ Ἀγήνορος *Heroum Cadmi filii Agenoris* Pausaniâ teste in Laconicis. Quin quia Strabonis lib. 10. legitur Cadmus præter Phœnices etiam Arabes habuisse in comitatu, quorum pars ex Abrahamo est oriunda; inde esse volunt quod Spartiatæ dicuntur esse ex Abrahami genere & Judæorum fratres 1. Macchab. 12, 21.

Suid. voce Φοινικόν.

Sed ipsi Ethnici agnoscunt quicquid narratur περὶ τῶν μετὰ Κάδμου σπαρτῶν commentum esse putidissimum. Adeo ut in proverbium cesserit Φοινικὸν ψεῦδος sumptum ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸν δράκοντα, καὶ τοὺς σπαρτοὺς, καὶ Κάδμον ψευδῶς λεγομένων. Et nos ope linguæ Hebrææ personatæ fabulæ larvam antea detraximus, atque id docuimus

multo

A multo aliter ſumendum. Itaque arundineo tibicine innituntur qui tam futili commento aliquid ſuperſtruunt. Quamvis utut verum eſſet Thebis ſatos homines coloniam deduxiſſe Lacedæmonem, Spartani non ideo Phœnices aut Arabes ſed Thebani eſſent origine.

Multo verius igitur quod alii volunt Spartam vel à Sparta dictam Eurotæ filia & uxore Lacedæmonis, vel à Sparto Phoronei, vel διὰ τὸ τοὺς πρώτους συνοικίσαντας τὴν πόλιν Λέλεγας διεσπαρμένους εἰς ταυτὸν συνελθεῖν καὶ μίαν οἴκησιν ποιήσασθαι *quia primi urbis incolæ Leleges, cum prius eſſent diſperſi, in unum convenere ut ſimul habitarent.* Neque vero draco inſculptus Epaminondæ titulo ſignificabat

Pauſan. Lacon. Euſeb. Chron. Gr. pag. 25.

B illum eſſe Spartiatam, ſed Thebanum. Quis enim unquam fando audiit Thebanum Epaminondam è Sparta genus duxiſſe? Proinde iis omnino aſſentior qui apud Suidam σπαρτῶν legunt pro Σπαρτιατῶν. Tam fruſtra eſt quod afferunt de Heroo Cadmo Spartæ conſecrato. Neque enim illud Heroum Cadmo tanquam conditori publico conſenſu civitatis erectum fuit, ſed privato affectu Męſis, Leæ, & Europæ tanquam patriarchæ ſuo. His nimirum pater Hyræus, Hyræo Ægeus, Ægeo Oeolycus, Oeolyco Theras, Theræ Auteſion, Auteſioni Tiſamenes, Tiſameni Therſander, Therſandro Polynices, Polynici Oedipus, Oedipo Laius, Laio Labdacus, Labdaco Polydorus, Polydoro Cadmus: Quorum primus omni-

C um Theras Lacedæmonem migravit, Spartæ Regum Euryſthenis & Proclis ſuorum ex ſorore nepotum tutor futurus. Atque iiſdem comitibus coloniam aliquanto poſt in Theram inſulam deduxit.

Quorſum igitur Rex Lacedæmonum Arius in literis ad Oniam hæc habet 1. Macchab. 12, 21. Εὑρέθη ἐν γραφῇ τινι περί τε τῶν Σπαρτιατῶν καὶ Ἰουδαίων ὅτι εἰσὶν ἀδελφοὶ, καὶ ὅτι εἰσὶν ἐκ γένους Ἀβραάμ; vel ut in Joſepho legitur ἐντύχοντες γραφῇ τινι, εὕρομεν ὡς ἐξ ἑνὸς εἶεν γένους Ἰουδαῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι, ἐκ τῆς πρὸς Ἀβραὰμ οἰκειότητος? Quorſum Lacedæmoniis tanquam fratribus ſcribit Jonathan Judęorum ſummus ſacerdos hujus ipſius Arii epiſtolę teſtimonio fretus 1. Macchab. 12, 6. 7. & Joſeph.

Antiq. l. 12.

D lib. 13. cap. 9.? Aliud non habeo quod regeram quam quod apud Stephanum Byzantium Claudius Iolaus Judæos fabuloſè deducit ἀπὸ Ἰουδαίου Σπάρτωνος ἐκ Θήβης μετὰ Διονύσου ἐστρατευκότος *à Judæo quodam Spartone qui Thebis cum Baccho in militiam profectus eſt.* Commentitius ille Sparton, author ſcilicet generis Judæorum, potuit confundi cum alio Spartone Phoronei filio, Spartæ conditore ut nonnullis viſum, quos tamen refellit Pauſanias in Laconicis. Ex tali aliqua fabula hauſit Arius Lacedæmones Judæis eſſe congeneres. Quod avidè arripuit Jonathan, ut hoc obtentu à Lacedemonibus auxilium cum eſſet opus Judæi liberius implorarent.

E Non poſſum non addere quæ de hoc argumento legi apud Scaligerum lib. 3. Canonum Iſagogicorum pag. 332. *Unde illa cognatio Judæis cum Lacedæmoniis? Quid magis mirum, quam Lacedæmonios ab Abraham prognatos eſſe. Quidam vaticinantur Oebalum patrem Tyndarei, avum Caſtorum & Helenæ, eum eſſe qui Ebal nominatur Gen. 10, 28. quod multis de cauſis futiliſſimum eſt. Primò, Eber ſuſcepit filios duos, Jektan & Phaleg. Ebal eſt filius Jektan, Abraham eſt ſextus à Phaleg.*

 Quo-

Quomodo igitur prognati Abrahamo possunt deduci ab Ebal, qui fuit frater Phaleg atavi Abraham? Deinde habitatio posteritatis Ebal fuit in partibus Orientis, in finibus Syriæ, unde profecto nullæ unquam coloniæ deductæ fuerunt in agrum Spartanum: Quod vel putare ridiculum est. Postremo Oebaldus fuit infra centum annos ante excidium Trojæ. Phaleg autem obiit anno mundi 1993. *annis plusquam* DCLXIIII *ante Oebalum.* A

Interim Laconia non videtur Phœnicibus fuisse prorsus inaccessa. Saltem eos constat Cythrea occupasse Laconici sinus insulam, inter Tænarum & Maleam promontoria. A qua Venerem ideo Cythercam dici volunt.

——. ὅτι προσέκυρσε Κυθήροις, B

Hesiod. in Theog.

quia è mari emergens ad Cythera primum appulit. Fabulæ dedit occasionem quod Phœnices eô appellentes לעשתרתא Astartæ Deæ suæ Græcis adhuc ignotæ templum ibi erexerunt. Astarte enim Græcis est Venus. Cicero lib. 3. de natura Deorum: *Quarta Venus Syria Tyroque concepta, quæ Astarte vocatur, quam Adonidi nupsisse traditum est.* Suidas Ἀστάρτη, Ἀφροδίτη. Uraniam appellat Pausanias in Laconicis, Herodotum sequutus. *A Scandeâ*, inquit, *ad ipsa Cytherorum mœnia ascenditur per stadia decem.* Τὸ δὲ ἱερὸν τῆς Οὐρανίας ἁγιώτατον, καὶ ἱερῶν ὁπόσα Ἀφροδίτης παρ' Ἕλλησίν ἐστι ἀρχαιότατον. *Est illic Uraniæ fanum sanctissimum, & omniũ quæ apud Græcos Veneri dicata sunt antiquissimum.* Idem in Atticis: Πρώτοις δὲ ἀνθρώπων Ἀσσυρίοις, κατέστη σέβεσθαι τὴν Οὐρανίαν: Μετὰ δὲ Ἀσσυρίους Κυπρίων Παφίοις, καὶ Φοινίκων τοῖς Ἀσκάλωνα ἔχουσιν ἐν τῇ Παλαιστίνῃ: Παρὰ δὲ Φοινίκων Κυθήρειοι μαθόντες σέβουσιν. *Primis hominum Assyriis Uraniam colere contigit, & post Assyrios Cypriorum Paphiis, & Phœnicum illis qui Ascalone in Palæstina degunt: A Phœnicibus autem edocti Cytherii eandem colunt.* Proinde tam in Cytheris quam in Cypro Venus erat armata. De Cytheria enim Venere sic Pausanias in Laconicis ubi supra: Αὐτὴ δὲ ἡ θεὸς ξόανον ὡπλισμένον. *Ipsa autem Dea statua est armata.* Et de Cypria Hesychius: Ἔγχειος, Ἀφροδίτη, Κύπριοι *Encheos, Venus, Cyprii.* Porro *Encheos* hastatam sonat. C

Cythera dici vult Stephanus ἀπὸ Κυθήρου τοῦ Φοίνικος *à Cythero Phœnice.* Sed Cytherus ille Phœnix, cum aliunde non sit notus, tam Cythera insulam, quam Citæronem Bœotię montem, Phœnices appellasse puto à קתרי *cethare* id est à petris. Chaldæus interpres de cuniculis Prov. 30, 26. *Faciunt sibi domicilium* בקתרי *in petris.* Nam ut Bœotiæ Cithæron de quo supra, ita Cythera insula scopulis scatet. Mercator in Cytheris: *Oppidum habet ejusdem nominis ac multos portus sed parum tutos, atque circa ipsam insulam sparsi sunt plures scopuli.* Proinde apud Eustathium in lib. 3. Iliad. Cythera quidam volunt eandem esse insulam cum *Granaë*, quia κραναὸς asperum sonat & confragosum. Et purpuræ quæ petrosis & calculosis locis maxime gaudent circa hanc insulam multæ fuere, unde & *Porphyris* vel *Porphyrusa* dicta est. Plinius lib. 14. cap. 15. *Cythera cum oppido, antea Porphyris appellata.* Aristoteles apud Stephanum: Ἐκαλεῖτο δὲ Πορφυροῦσσα διὰ τὸ κάλλος τὸ περὶ τῶν πορφυρῶν, id est Eustathio interprete διὰ τὸ καλλίστας ἔχειν πορφύρας *Porphyrusa vocabatur, quia pulcherrimas habet purpuras.* Quas quod scopulis aut calculis D E

pluri-

A plurimum gaudere diximus Plinius testatur his verbis lib.5.cap.1. *Ebori citroque sylvæ exquiruntur, omnes scopuli Getuli muricibus ac purpuris.* Et lib.9.cap.37. *Purpuræ calculosæ appellantur à calculo maris mire apto conchyliis.* Et Oppianus lib.1. Halieuticon vers.314.

Πολλὰ μὲν ἐν πέτρῃσι, τὰ δ' ἐν ψαμάθοισι νέμονται.

Multa quidem in petris, quædam pascuntur arenis.

A Phœnicum appulsu portus Phœnicus dicebatur: Xenophon. lib.4. Hellenicon: ὡρμίσθη τῆς Κυθηρείας εἰς Φοινικοῦντα *ad Cytheræ portum Phœnicuntem appulit:* Interpres ridiculè *Phœnicuntem adortus est.* Cythera caseo, ficubus, vino & B melle abundare scribit Heraclides in politiis, & avaros & laboriosos esse incolas.

Laconicum sinum, in quo Cythera, ab ortu claudit *Malea* promontorium, ab occasu *Tænarus* vel Ταίναρ *Tænar*, ut scribit Isacius in Lycophronem pag.20. utrumque Phœnicii nominis. *Malea* factum ex מתלעה *mathlaa* vel *mathlea*, quæ vox malam significat sive maxillam cum molaribus. Nempe hoc ipsum promontorium Lycophron in Cassandra versu 94. appellat γαμφηλὰς ὄνου id est τὰς σιαγόνας τοῦ ὄνου *maxillas asini*, διὰ τὸ ἐοικέναι σιαγόσιν ὄνου *quia maxillis asini simile est*, C ut ibi habet Scholiastes: vel quod puto vero propius ab undarum rauco strepitu, quasi asini ruditum imitentur. Statius lib.1. Achilleidos:

--- *undisonæ quos circuit umbo Maleæ.*

Et lib.7. Thebaidos:

--- *raucæ circumtonat ira Maleæ.*

Et Sidonius carmine undecimo:

Atque recurrentem ructatum ad rauca Maleam.

Strabo & Ptolemæus Ὀνουγνάθον *Onugnathon* id est maxillam asini circa eadem loca describunt, sed è Malea diversam. Phœnices etiam credibile est plene dixisse מתלעת החמור *Mathleath-hachamor maxillam asini*; Sed ultima vox rejecta à Græcis, & ex priore T excidit ad vitandam κακοφωνίαν. Qua ipsa de causa Maso-D rethæ pro plurali מתלעות *mathleoth* legi voluere *methalleoth* Job.29,17. Prov. 30,14. & Joel.1,6. contra analogiam, quia est inversum ex מלתעות *maltheoth* Psal.58,7.

Tænarus vel Ταίναρ est ipsissima vox Phœnicia טינר *tinar*, quæ pro rupe passim occurrit in Chaldæa paraphrasi. Vide Exod.17,6. Deut.8,15. Job.29,6. & 39. 21. &c. Syri trajectis literis scribunt טירן *tiran* & טרנא *tirno* Psal.78,15.20. & 195, 41. & 114,8. &c. Itaque *Tænar* est rupes. Et vero in Tænaro monte lapidicinas describit Strabo lib.8. Εἰσὶ δὲ, inquit, λατομίαι λίθου πολυτελοῦς, τοῦ μὲν Ταιναρίου ἐν Ταινάρῳ παλαιαί. *Sunt* in agro Laconico *lapidicinæ pretiosi lapidis, Tænarii* nempe *in* E *Tænaro veteres &c.* Fuit & circa Tænarum ut in Cytheris purpuræ piscatio. Valerius Flaccus lib.5.

Accipe Tænarii chlamydem de sanguine aheni,

id est chlamydem purpurâ Tænariâ imbutam. Sub hac rupe antrum est immane, unde viam ad Inferos Poëtæ patere volunt.

CAPUT XXIII. A

Phœnices in Illyrico: Pauca de quibusdam insulis ad Illyricum & ad occasum Græciæ.

CAdmei Bœotiâ pulsi ad Illyricum se conferunt ad *Encheleas*, inter Drilonem & Naronem flu. ubi *Butoen* condidere. *Cylices* locus in quo Cadmus & Harmonia conversi in angues. Fabulæ origo Κύλικες calices, id est גבעים quod potius colles reddendum. Heroes & viri magni in locis celsis conditi. Aaron. Josue, Eleazarus. Ita etiam Cadmus. Fictitium miraculum ad sepulchrum Cadmi. *Buthoë* vel *Butua* hodie *Budua*, nec à bovis celeritate, nec ab Aegypti *Buto*: בטוחא *Betua*, unde *Butua*, id est secura, tuta. Locorum incolæ חקליין *akeliin* rustici unde corrupte *Enchelii*. *Naron* נהר און *fluvius On* trans quem Onæi regio. Drilon al. Oriundes & Arion potius *Orion* vel אור־יון *Or Iavan* fluvius Javan, id est Macedoniæ quam attingit. Sclavos esse è filiis Chanaan. Illyricus Cadmi filius. Quæ pars Illyriorum Gallicæ sit origi- B nis. *Lychnadus* à Cadmo condita prope lacum, inde dicta. Germani sint ne Chananæi? Ex Aegypto coloniam in Germaniam penetrasse verisimile est. *Corcyra* & *Melita* prope Illyricū. Epirotica *Corcyra* à quiete cur dicta (Carcor קרקר pro quiete Jud. 8, 10.) Eadem *Scheria* propter negotiationes. Hesychius emendatus. *Cercurus* navis genus. *Phæaces*, id est eminentes, quorsum Corcyræi dicti. Insula *Saso*, id est excidii, quia vadosa. *Cephalenia* id est Διδύμη, quia bifariam divisa. Spelunca *Macpela*, *Capheltha*, *Dijotaron*. Cephaleniam tenuere *Taphii* seu Teleboæ, Phœniciæ originis, à rapinis nomen adepti. *Ithaca* à soli asperitate dicta, & *Zacynthus* à sublimi situ.

CAdmei ab Argivis Bœotiâ pulsi ad Encheleas Illyrici populos se contulerunt, inter Drilonem & Naronem amnes, ubi *Bushoën* vel *Butuam* urbem ædificarunt. In vicinia locus Κύλικες *Cylices* dictus, in quo Cadmum & Harmoniam fabulantur in angues fuisse conversos, quia ibi stabant lapidei angues duo à Phœnicibus in eorum honorem erecti. Quô symbolô significabant, ut jam ante monuimus, illos fuisse Hevæos; Quia חויא Syris tam serpentem significat quam Hevæum. Eô nomine dictos Hevæos Hebræi putant, quod serpentum in morem essent Troglodytæ, & in antris plerumque degerent. Loco nomen Κύλικες Calices, id est גבעים quod potius *colles* reddendum. Tum enim more receptum erat ut Heroes & viri magni conderentur in locis celsis. Sic Aaron & Josue, cui Cadmus pæne æqualis, in montibus sepulti sunt. Et Aaronis filius Eleazarus sepultus est בגבעת פנחס *in colle Phinees*. Ita Cadmo & Harmoniæ cenotaphium *in colle* Phœnices erexisse verisimile est. Sed pro *colle* posteri *calicem* interpretati sunt, æquivocâ voce decepti. Utut enim pro calice plenè scribatur גביע cum *jod* ante ultimam, tamen & sine Jod reperias שלשה גבעים *tres calices* Exod. 25, 33. Et verò ad Cadmi & Harmoniæ sepulchrum describuntur à Poëtis:

> Herod. l. 5. Nicander in Theriac. Dionys. Perieg. Scylax in Periplo Steph. in Βυτόη Athe. l. 11. Marc. Heracl. p. 18. Nonnus Dionysiac. l. 4 v. 418. & l. 44. v. 117. & l. 46. vers. 365. Num. 20, 28. Deut 10, 6. Jos. 24, 30. 33. Jud. 2, 9.

C D

--- δύο πέτραι
Αἴτ' ἄμφω συνίασι δονεύμεναι, εὖτέ τις ἀρχὴ
Γίγνεται ἐνναέτῃσι κυλινδομένοιο κάκοιο.
Quæ coëunt duo saxa gravi collisa fragore,
Infensa Illyriis quoties fortuna minatur.

> Dionys. vers. 395.

E

Hinc Tzetzes Chiliad. 4. hist. 139.

--- οἱ τάφοι τοῦ Κάδμου καὶ Ἁρμονίας
Κακοῦ τινος Ἰλλυριοῖς καὶ βλάβης γινομένης

Ἀλλή-

his finibus Phœnices se continuisse disertis verbis testentur Herodotus,

Ad pag. 502
HISPANIA ET Africæ pars Occidentalis.
OCEANVS olim Ωγlω à Phœnicio vt videtur quia ambit orbem terrarum
MAVRI AFRICÆ PARS
BÆTICÆ PARTIS Vberior descriptio
ORIENS
OCCIDENS
SEPTENTRIO
MERIDIES
IBERICVM Mare
ITALIÆ PARS Cum vicinis hinc inde Insulis & Africæ parte opposita
MARE THYRRHENVM
SINVS ADRIATICVS
MARE ADRIATICVM
MARE AFRICANVM
SICILIA
Sardinia olim Ichnusa
Corsica
EPIRVS
MACEDONIÆ pars
THESSALIÆ pars
AFRICA PROPRIA
DESERTA LIBYÆ INFERIORIS
Syrtis maior
Syrtis minor

502

502

A ἀλλήλοις κυλινδόμενοι πάταγον συνεκρότουν

Urbs proxima Sophocli Βουθόη, Scylaci & Philoni Βουθόη, Plinio *Butua*, Ptolemæo mendosè *Bulua*, hodie *Budua* vel *Budovo*. Quam apud Stephanum alii sic dictam volunt, ἀπὸ τὸ Κάδμον ἐπὶ ζεύγους βοῶν ὀχούμενον, ταχέως ἀνύσαι τὴν ἐς Ἰλλυριοὺς ὁδὸν *quia Cadmus jugo boum* (expeditissima scilicet vectura) *vectus viam in Illyricum celeriter confecit*. Alii Cadmum nominasse volunt ἀπὸ τῆς Ἀιγυπτίας Βούτους *ab Ægyptia Buto*. Sed verum nomen Phœnicium erat בטוחה *Betua*, id est secura, tuta; cujus incolæ habitabant לבטח *in tuto*, natura loci nimirum, aut vallis & mœnibus, aut propriis viribus freti. Ex *Betua* factum *Butua*, sçeva transeunte B ut passim in sonum sequentis vocalis. Tale *Sabaoth* & *Raphaim* pro *Sebaoth* & *Rephaim*; *Idithun* & *Phithigil* pro *Iedithun* & *Pethigil*: *Sodoma & Solomon* pro *Sedoma* & *Selomon* &c.

Locorum incolas Phœnices appellaruut חקליין *akeliin*, id est rusticos: Ut in Talmude בני חקילתא rustici urbanis opponi solent. Inde Græci corruptâ voce fecerunt *Enchelios* & *Enchelees*. Regio tota est inter Naronem & Drilonem fluvios ab invicem distantes unius diei navigatione. *Naron* id est נהר און (*Naaron*) *fluvius On*, quia trans illum in proximo fuit Onæi urbs & regio ut videre est in Ptolemæo. Hebræa vocalis duplex in נהר *naar* Græcè in longam coaluit. Nicander in Theriacis versu 607.

C

--- Δείλων καὶ Νάρονος ὄχθη
Σιδονίου Κάδμοιο θεμείλιον Ἁρμονίης τε
--- *Drilon & Naronis ora*
Sidonii Cadmi nota Harmoniæque sepulchro.

Scylax tam lati esse ostii Naronem scribit, ut per eum invehantur triremes aliaque navigia ad emporium quod à mari distat stadiis LXXX. Huic oppositus Drilon à Scylace constanter vocatur *Arion* quatuor locis, & à Livio *Oriundes*. *Ad Scodram*, inquit, *inde ventum est* &c. *duo cingunt eam flumina* &c. *Hi duo amnes confluentes incidunt Oriundi flumini; quod ortum ex monte Scodro, multis & aliis auctum aquis mari Adriatico infertur*. Nemo nō videt his verbis describi Drilonem amnem. Nempe præter vulgare Drilonis nomen à Nicandro, Metrodoro, Strabone, Plinio & Ptolemæo usurpatum, à quo hodiernum *Drino* parum recedit, alterum illi fuit nomen minus in usu; Oriundus scilicet, ut habet Livius, vel Arion ut Scylax. Id Phœnicibus fuit, nisi fallor, אר־יון *Or-Javan*, fluvius Javan. אר *Or* est fluvius ut יאר *jeor*. Ita occurrit Amos 8, 8. ubi de Nilo. Atque eodem sensu usurpaverat Sirachides Ecclesiast. 24, 35. ubi interpres perperam pro lumine accepit. Itaque אריון *Orjavan* est fluvius *Javan*, id est Macedoniæ, quæ post illum fluvium statim incipit. Res expressa in Strabone, qui de Drilone sic habet lib. 7. Συνάπτει δὲ τοῖς Μακεδονικοῖς ἔθνεσι *attingit autem gentes Macedonicas*. Igitur ut prior נהר־און *Naron* id est *fluvius On* dicitur propter vicinos Oneos; Ita iste אר־יון *Or-javan* propter vicinam Macedoniam. Ex *Orjavan* factum *Orion* vel *Arion*, quemodo ex Javan Jon vel Jona, & Jonium pelagus ad ejusdem amnis ostia.

D E

Livius l. 45.

Cum his finibus Phœnices se continuisse disertis verbis testentur Herodotus,

Scylax, Nicander, Dionysius, Athenæus, Marcianus, Heracleota. Iis assentiri non possum qui omnes Illyrios ex Phœnice deducunt. Josephus quidem Ben-Gorjon ubi de Sclavis, à nonnullis asseri tradit שהם מבני כנען *eos esse è filiis Chanaan.* Et Stephanus author est dici Illyricum & Illyrios ἀπὸ Ἰλλυριοῦ τοῦ Κάδμωνος παιδὸς *ab Illyrio Cadmonis filio*, i. e. Cadmi. Neque aliter Eustathius in Dionysium: Δεξιτερὴν δὲ κατὰ χεῖρα, ἡ Ἰλλυρὶς ἐστὶ γῆ οὕτω καλουμένη ἀπὸ Ἰλλυρίου υἱοῦ Κάδμου *ad dextram autem manum* (mare Jonium ingredienti) *est terra Illyris, sic appellata ab Illyrio Cadmi filio.* Et Apollodorus lib. 3. καὶ βασιλεύει Κάδμος Ἰλλυρίων, καὶ παῖς Ἰλλύριος αὐτῷ γίνεται *Et Illyriis imperat Cadmus, & Illyrius filius illi nascitur.* Sed nec Illyrii nomen Phœnicium est, neque in Illyriorum lingua aut moribus quicquam est quod Phœniciam originem redoleat. Proinde alii aliter statuunt. Sic Appianus in Illyricis Celtam Illyrium & Gallum Polyphemi Cyclopis & Galateæ filios Celtis & Gallis nomen dedisse asserit. Quæ utut fabulosa docent tamen quosdam veterum in ea fuisse sententia, Illyrios cum Gallis communem habuisse originem. At mihi quidem hæc sententia nihilo videtur verior priore illa de Phœnicibus. Tantum ut Phœnices duce Cadmo, ita Galli Brenno duce Illyrici partem insederunt, Boij puta, Scordisci & Taurisci, gentes Gallicæ originis, quas Illyricis accensent Posidonius & Strabo.

Phœnices tamen eam Illyrici partem quæ Macedoniæ confinis est ad intima usque penetrasse ex eo colligere est quod *Lychnadum* oppidum in Dassaretiis à mari valde dissitum condidisse scribitur Cadmus. Chrestodorus de Johanne Illyrici præfecto sub Imperatore Anastasio Anthol. lib. 3. c. 1.

Εἶχε δὲ ἀπ' εὐσεβέων προγόνων ἐϋκυδέα πάτρην,
Λύχνιδον, ἣν Φοῖνιξ Κάδμος ἔδειμε πόλιν.
Ἔνθεν λύχνος ἔην Ἑλικῶνος, οὕνεκα Κάδμος
Στοιχείων Δαναοῖς πρῶτος ἔδειξε τύπον.

Patria cui fuit à proavis veteri inclita fama
Lychnadus, à Cadmo urbs ædificata Syro.
Unde faces fulsere Heliconis & unde Pelasgis
Cadmus Agenorides prima elementa dedit.

Polyb. apud Strab. l. 7.
Strab ib.
Steph. in Λύχνιδος.
Liv. l. 27 & 43. & 44.

Allusionem Poëta quęsiit inter λύχνον & Λύχναδον, quasi *Lychnadus* λύχνου seu facis instar Græciæ præluxerit. Sed Λύχναδος vox peregrina est, quæque aliter atque aliter scribitur; à Polybio Λυχνίδιον, à Strabone Λυχνιδοῦς, à Stephano Λύχνιδος, à Livio constanter sine aspiratione *Licnidus*, ab Herodiano per T Λυχνιτος. Fallor an prisci Phœnices id extulere לקנות *Lecanoth*, vel contracte *Licnoth*, id est ad arundines vel arundinosas paludes: Nam hæc sumuntur promiscue. Sic Job. 40, 21. בסתר קנה ובצה *In latibulo arundinis & paludis.* Et Es. 35, 7. pro eodem usurpantur אגם *stagnum &* חציר לקנה וגומא *viror (lekane) arundinis & junci.* Itaque urbs לקנות *(Licnoth) ad arundines* dici potuit quę ad paludem erat sita. Quem hujus oppidi fuisse situm Strabo his verbis disertè tradit: Αἵ τε λίμναι εἰσὶν αἱ περὶ Λυχνιδοῦντα ταριχείας ἰχθύων αὐτάρκεις ἔχουσαι *Lacus autem qui sunt circa Lychniduntem ad salsamenta pisces abunde suppeditant.*

Hinc

A Hinc Diodorus lib. 16. p. 514. Πάντας τοὺς μέχρι τῆς Λυχνίτιδος καλουμένης λίμνης κατοικοῦντας *Omnes qui Lychnitidem nomine paludem accolunt.* Et Polybius l. 5. περὶ τὴν Λυχνιδίαν λίμνην *circa Lychnidium lacum.* Et Stephanus Byzantius: Λύχνιδος, πόλις Ἰλλυρίας ἀρσενικῶς λεγομένη, λίμνη θηλυκῶς *Lychnidus, Illyrici urbs cum est masculini generis, & palus cum fœminini.* Et paulo post: τὸ ἐθνικὸν Λυχνίδος καὶ Λυχνία λίμνη *Gentile Lychnidius & Lychnia palus.* Legerim Λυχνίδια. *Lychnidum* alii Illyriis, solus Ptolemæus Macedonibus adscribit. In utriusque confinio sitam fuisse liquet ev Polybio, Livio & Strabone.

Sunt qui ex Illyrico Phœnices in Germaniam penetrasse asserunt ex Hebreorum fide, quos Aben-Ezra in Abdiam tradere scribit B כי ארץ אלמנייא הכנ הכנענים שברחו מפני בני ישראל *terræ Alemaniæ incolas esse Chananæos qui fugerunt à facie filiorum Israël.* Sed Rabbinicum illud somnium ex eburnea porta nullam habet apud me fidem. Interim credibile est non quidem ex terra Chanaan, sed ex Ægypto proxima priscam aliquam coloniam ab Ægyptio Hercule eo deductam. Argumento sint sacra Isidis à Suevis usurpata. Tacitus in libello de moribus Germanorum. *Pars Suevorum & Isidi sacrificat. Unde causa & origo peregrino sacro parum comperi, nisi quod signum ipsum in modum liburnæ figuratum docet advectam religionem. Tuito* item & *Mannus*, quos pro conditoribus celebrant, videntur esse *thoth* & *menas. Thoth* Ægyptiis est Mercurius, & *Menas* C primus Regum. Sed & *fuisse apud eos Herculem memorant, primum omnium virorum fortium.* Ita Tacitus ubi supra.

Illyrici parti quam descripsimus adjacent Corcyra Nigra, & Melita seu Melitene. De hac dicetur, cum ventum erit ad Africanam Meliten. Illi nomen fecere Corcyræi è Corcyra vicina Epiro, qui cum Cnidiis eo commearunt, ut ex Strabone colligere est. Epirotica autem Corcyra unde dicatur non satis constat, nisi quod Arabibus קרקרה *carcara* terra est in qua tuto & pacate vivitur. Ita habetur apud Giggeium. Et verbum קר *carra* (unde קרקר *carcara*) quiescere & in tuto esse significat, maxime in decima conjugatione; Sic Psal. 106. (Hebr. 107.) 28. *fluctus maris* אסתקרת *quieverunt.* Proinde Jud. 8, 10. pro eo quod in D Ebræo est *Zeba & Salmana erant* בקרקר *in Carcor*, Hieronymus habet, *Zebee autem & Salmana requiescebant*, quasi *esse in Carcor* significet *esse in quiete*, vel quod idem est *requiescere.* An inde dicta est *Corcyra*, in qua Phæaces per multa sæcula tuto & pacate vixisse constat, tam loci situ quam propria virtute fretos? Hinc illa Nausicaæ Regis Phæacum filiæ jactatio apud Homerum Odyss. ζ.

Οὐκ ἔσθ' οὗτος ἀνὴρ διερὸς βροτὸς, οὐδὲ γένηται.
Ὅς κεν Φαιήκων ἀνδρῶν ἐς γαῖαν ἵκηται,
Δηϊοτῆτα φέρων, μάλα γὰρ φίλοι ἀθανάτοισιν,
Οἰκέομεν δ' ἀπάνευθε πολυκλύστῳ ἐνὶ πόντῳ
E Ἔσχατοι, οὐδέ τις ἄμμι βροτῶν ἐπιμίσγεται ἄλλος.
Non hic, quisquis is est, mortali aut semine cretus
Quisquam alius, terras Phæacum attingere classe.
Audeat hostili: Divûm nos cura tuetur,

Atque

Atque immota manet medio procul æquore sedse.
Nostra, nec est qui se nobis immisceat ullus.

Ejusdem insulæ aliud nomen Σχερίη, apud Homerum perpetuum, Phœnicibus erat סחרא *Schara*, quasi emporium dixeris, aut negotiationis insulam, quo sensu Es. 23, 3. *Sidon* vocatur סחר גוים *(schar gojim) negotiatio gentium*. Nempe Phœnicum instar Phæaces negotiandi causa in longinquas oras libenter se conferebant, utpote navigationis peritissimii. Quod Homerus non semel scribit. Sic Odyss. 3. v. 270.

Οὐ γὰρ Φαιήκεσσι μέλει βιὸς, οὐδὲ φαρέτρη,
Ἀλλ' ἱςοὶ καὶ ἐρετμὰ νεῶν, καὶ νῆες ἐΐσαι,
Ἧισιν ἀγαλλόμενοι, πολιὴν περόωσι θάλασσαν.
Non pharetra, aut habilis cura est Phæacibus arcus,
Sed mali, & lento luctantes marmore tonsæ,
Velivolæque rates, quibus impavidi æquora sulcant.

Et Odyss. 11. vers. 107.

Τόσσον Φαίηκες περὶ πάντων ἴδριες ἀνδρῶν
Νῆα θοὴν ἐνὶ πόντῳ ἐλαυνέμεν
Quantum alios homines Phæacum industria vincit,
Cum marium tentanda via est.

Obiter de Corcyra corrigendus est Hesychii locus in Σχερίη, qui sic habet: ἡ Σχερία, ἡ τῶν Φαιάκων χώρα, ἡ νῆσος, καὶ ἡ κυρὰ τὸ πρότερον οὕτως ἐκαλεῖτο *Scheria Phæacum regio & insula & tonsio sic olim appellabatur.* Imo Corcyræ, non tonsionis, *Scheria* fuit priscum nomen. Itaque pro καὶ ἡ κυρὰ rescribendum Κέρκυρα. Nam & *Cercura* dicitur, unde *Cercurus* Plauto & aliis navis Corcyræi genus. Scheriam dici fabulatur Aristoteles apud Stephanum ἀπὸ τῶν ποταμῶν ἐπισχεθέντων *à cohibitis fluminibus:* Quia Neptunus rogatu Cereris Epiri flumina coercuit, ne aggesta terra ex insula continens fieret.

Corcyræi olim Φαίακες *Phæaces* id est eminentes dicti. Ex Arabica lingua sic reddo, quâ פאיק *phaik* dicitur qui vel opibus, vel dignitate, vel virtutibus supra alios eminet. Phæacibus id belle congruit, quos propter opulentiam, industriam, & comitatem, & reliqua tam animi quam fortunæ bona Poëtæ pæne ad Deorum sortem evehunt. Unde est quod Poëta summus eos appellat ἀγχιθέους, id est εὐδαίμονας καὶ ἰσοθέους *beatos & Diis æquales*, ut recte interpretatur Hesychius post veteres scholiastas. Ex quo rerum successu factum ut tandem insolescerent, & nimio fastu turgerent, quod ex Aristotele colligit idem Hesychius in verbo Κερκυραῖα.

Supra Corcyram è Brundusio in Epirum navigantibus occurrit insula *Saso*, id est שצאה *(sesaa)* excidii, quia vadosa est, nec facilis appulsus. Lucanus l. 5. v. 650.

Non humilem Sasona vadis.

Silius lib. 7. 481.

Adriaci fugite infaustas Sassonis arenas.

Infra Corcyram Acarnaniæ objecta est *Cephalenia.* Nomen à verbo כפל *cephal*, quod Syris est duplicare, ut כפל *caphal* aqud Ebræos. Quia bifariam divisa

A divisa est, & videtur esse gemina insula, partibus Isthmo tam plano inter se cohærentibus, ὥσθ' ὑπερκλύζεσθαι πολλάκις ἐκ θαλάττας εἰς θάλατταν *ut sæpe ab uno mari ad aliud demergatur*. Ita Strabo. Indidem præfixo servili M. dici putatur Gen. 23, 9. *spelunca* מכפלה *Macpela*, quæ Onkelo est כפלתא *Caphelta*, & Jonathani כפילתא *Cepheltha*, & Græcis τὸ σπήλαιον τὸ διπλοῦν *caverna duplex*, & in Beresith Rabba sect. 62. דיוטרון *dijotaron*, quasi duplex antrum.

Cephaleniam insulam olim tenuere *Taphii* seu *Teleboæ*, à quibus *Taphus* dicta est una Echinadum ad Acheloi ostium. De his ita veteres in Etymologico & Phavorino, verbo Τάφιοι. Αὐτοὶ δὲ τὸ ἀνέκαθεν Φοίνικες τῶν μετὰ Κάδμου σταλέντων. *Ex*

B *illis Phœnicibus oriundi sunt qui cum Cadmo missi fuere.* Nec obscura ratio nominis. Latrociniis infamis fuit gens Taphiorum. Homerus Odyss. ο. 426.

> Ἀλλά μ' ἀνήρπαξαν Τάφιοι ληΐστορες ἄνδρες.
> *Sed Taphii me per plagium rapuere latrones.*

Et Odyss. π. 426.

> Οὕνεκα ληΐστῆρσιν ἐπισπόμενος Ταφίοισιν.
> *Dum fugitiva premit Taphiorum terga latronum.*

Apollonius lib. 1. Argonaut. vers. 749.

> Οἱ μὲν ἀμειβόμενοι, ἀτὰρ οἵγ' ἐθέλοντες ἀμέρσαι
> Ληϊσταὶ Τάφιοι.

C

> *Illi obsistentes, ast hi spoliare volentes*
> *Prædones Taphii.*

Ad quæ verba Scholiastes de Taphiis: Ἄνδρες λῃστρικώτατοι τὸν τρόπον *viri sunt latrociniis addictissimi*. Et Eustathius in lib. primum Odyss. Λῃσταὶ δὲ οἱ Τάφιοι κατὰ τοὺς παλαιούς. Ἐλέγοντο δὲ οἱ αὐτοὶ καὶ Τηλεβόαι. Juxta veteres latrones fuere Taphii, qui & Teleboæ dicti. Nempe ut ibidem additur διότι ληϊζόμενοι τῆλε τοὺς βόας ἀπῆγον *quia cum latrocinabantur boves procul abigebant*. Mycenis puta in Elidem ut videre est Apollodori lib. 2. Eodem *Taphi* nomen & *Taphiorum* pertinet per aphæresim ab חתף *hataph* id est à rapiendo deductum. De Phœnicia illa aphæresi alibi dictum.

D Cephaleniæ ad ortum proxima est עיתקא *Ithaca*, quasi duram dixeris & asperam insulam, Nam עתק *athac* Hebræis durum sonat. Sic 1. Sam. 2, 3. *ne exeat* עתק *durum* (supp. verbum) *ex ore vestro*. Et Psal. 31, 19. *loquuntur contra justum* עתק *durum* vel *dura* ut Hieronymus. Et Psal. 94, 4. *loquentur* עתק *durum*. Et Ps. 75, 6. בצואר עתק *in collo duro* id est refractario & renitente. Itaque si ad terram transferas, *Athaca* vel *Ithaca* dicetur quæ dura & intractabilis est, nec culturæ patiens. Qualem Ithacam veteres describunt summo consensu. Telemachus Odyss. 4. vers. 605.

E

> Ἐν δ' Ἰθάκῃ οὔτ' ἂρ δρόμοι εὐρέες, οὔτε τι λειμών
> Αἰγίβοτος, καὶ μᾶλλον ἐπήρατος ἱπποβότοιο.
> *Nec spatiosa locis Ithaca est, nec pascua capris*
> *Apta tenet, nec ubi acre genus pascatur equorum.*

Et Odyss. 1. vers. 242. Minerva latens sub persona pastoris Ithacensis.

Ἤτοι μὲν τρηχεῖα, καὶ οὐχ ἱππηλατός ἐστιν.

Aspera terra quidem est, & non equitabilis ora.

Et Plutarchus in libro quod bruta ratione utantur de eadem insula: μόλις ἀπ' ἔργων τε πολλῶν καὶ διὰ πόνων μεγάλων μίκρα καὶ γλίσχρα καὶ μηδενὸς ἄξια τοῖς γεωργοῦσιν ἀναδίδωσι *post multam impensam operam magnosque labores, parva quædam & tenuia, nec ullo precio digna cultoribus rependit.* Cicero lib. 1. de oratore; *Ithacam in asperrimis saxulis* (malim *scopulis*) *tanquam nidum affixam.* Multa plura possem addere, nisi hæc essent plus satis.

Zacynthus Homero ὑλήεσσα, Tirgilio *nemorosa*, aliis etiam *alta* dicitur. Ovidius in epistola Penelopes,

Dulichii, Samiique, & quos tulit alta Zacynthus.

Teixeira in itinerario Indico pag. 106. *Gira esta isla del Zante sesenta milas, y es quasi tota cercada entorno de altas montanas* (*Zacynthi insulæ ambitus est* LXM. *& tota cingitur celsis montibus.*) Sed præcipue assurgit Elato monte de quo Plinius lib. 4. cap. 12. *mons Elatus ibi nobilis.* Huic incumbit hodieque Zacynthus arx cum oppido à qua insula dicta. Zacynthus Phœnicibus erat זחות *Zachuth* sublimitas. Radix זוח *zuach* id est attolli. Inde זחות *zacuth* nomen est formæ רמות *ramuth*, טבות *tabuth*, זרות *zaruth &c.* Proinde Zacyntho nomen à situ. Et eadem de causa Parus etiam Zacynthus dicta est.

CAPUT XXIV.

Phœnices in Africæ parte quæ cis Gades.

Dido Byrsam condidit. Pœni Græce Phœnices. Libyphœnices. Carthaginenses Tyrio Herculi decimas exsolvebant. Navis ad eas ferendas magna cura delecta. Tyriorum consilium de pueris &c. Carthaginem deportandis. Annibal quomodo à Tyriis exceptus. Rustici Carthagine se Chananæos esse asserunt Chananæi in Tingitana & Tripoli. Cadmus in Africa centum urbes condidisse dicitur. Carthago Didone multo antiquior, quæ nil nisi Byrsam condidit. Phœnices quando extra columnas progressi sint. Virgilii anachronismus. *Zorus* & *Carchedon* non sunt conditorum nomina ut volunt sed urbium. *Zorus* Tyrus, *Carchedon* Carthago Verum nomen *Carthada*. Quomodo Καρχηδών & *Carthago* inde deflexa. Carthaginis tres partes 1. *Cothon*, id est portus factitius quale Adrumeti קטם *catam* Hebr. incidere, Tunetem usque Cothon productus. 2. *Byrsa*. Hujus descriptio è veteribus. Templum Æsculapii quam amplum. Fabula de corio unde? *Byrsa* pro *Bosra*. 3. *Magalia* vel *Magaria* vel *Megara*. Hebr. *magur* habitatio. Carthaginis ambitus, latitudo, muri; Numerus incolarum & subditarum urbium. *Caccabem* i. e. caput equi, conditores offendisse. Vox explicatur. *Origo* in Eusebio pro *virago* Didonis nomen quid significet. Variæ sententiæ. Hercules *Diodas* cur à procis invocatus. Carthago sub judicibus, qui *Suffetes* quorsum dicti. Minora etiam oppida habuisse suos *Suffetes*. *Vtica* Gr. Ἰτύκη Phœnicia urbs maxima & Carthagine vetustior q. עתיקא *Attica* id est vetusta. *Hipponem Diarrhytum* non condidere Græci equites, sed Phœnices. *Hippuacram* alii vocant & *Hippagreta*. Appianus notatus. *Zaritus* pro *Diarrhyto*. *Diarrhytus* unde dictus. Stagnum Hipponense. Regiæ in utroque Hippone. *Hippo* Phœnicie עבא *Vbbo* i. e. sinus & stagnum *Regius* Augustini sedes. *Tabraca* pro תורקא *Tavarca* i. e. Φυλλῶς Saltus in vicinia *Tingi* ab Antæo conditum. Ejus corpus LX cubitorum. Tingis uxor Antæi. Græcos eo esse translatos fabulosum Chananæorum seu Phœnicum soboles Tingitani. Quod probatur ex Procopio & Mela. Phœnices è Tingi translati in Hispaniæ urbem *Traductam*, quæ Straboni *Ioza*. Utriusque vocis origo. G Arabum mollius sonat. Explicantur fabulæ de Antæo ab Hercule victo & malis aureis Hesperidum *Tingis* Phœnicie Τίγγις תגר i. e. emporium. Quantum à Belone distet. *Abila* mons altus Phœnicii nominis una è columnis Herculis. *Adrumetum* vel *Adrume*, Phœnicum colonia, Byzacii metropolis, non habet à morte nomen ut docti volunt, sed à centesimæ

frugis

frugis incremento U pro O Phœnicib. Phœnices in *Tripoli*, cujus urbes *Oea Sabrata & Leptis.* Isidorus & Silius emendati. In Synodis è Tripoli unus Episcopus: Tripolis urbs eadem quæ Neapolis: Leptis diversa. *Oea* varie scribitur, Phœnicie חוא. & *Sabrata* צברת Utraque urbs magna Callimachus notatur. *Leptes* duæ, parva prope Adrumetum, magna in Tripoli. Eustathius & Mercator notati: Et Strabo. Leptem magnam alii ad Sidonios, alii ad Tyrios, omnes ad Phœnices referunt. Severus Leptitanus. Lepti sermo Punicus in Numidicum transiit. Leptis i. e. לבת statio. Leptis vectigal talentum in dies. Ibi regio fertilis *Emporia.* אמפורין *emporia* ἔμποροι. *Abrotonum* pro *Abaritano* ex עברא *Abara* id est vado ad vicinum lacum. Aliæ, *Abara* ad aquas. *Bethabara* Joh. 1, 28. *Auzam* vel *Auzatem* condidit Ithobalus Achabi socer 1. Reg. 16. *Vzita* dicta ab oleis. *Capsa* Numidiæ urbs, cujus conditor Hercules Phœnix. Non est eadem cum Ptolemæi *Capsa* Origo nominis. *Catamintha* Phœnicum urbs in colle. *Canthele*, i. e. Saturni prædium, ubi sita. *Chalce*, Phœnicium oppidum, inter Jol & Gades. Ibi æris fodina. *Carcoma* Ptol. id *Chalcea* Polyb. Carthaginensium ditio à Philęnorum aris usq; ad Gades mille leucarum *Ampsaga* Numidię fl. dictus à latitudine. *Zama* fons vel *Zamar* à cantu *Rubricatus & Sisara* palus à rubrica. *Bagradas*, al *Bacra & Bragadas* à stagno prope ostium. *Catada* vel *Carthada* de nomine urbis Carthadæ seu Carthaginis. *Libya* palus ab ardore. *Triton* à pascuis. *Cinyphus* ab hystricibus *Acabe* fons à situ in extrema Africa. *Collis Gratiarum* cur Pœnis *Zuchabari*.

PHœnicum in Africam navigationem veteres tanquam radio solis scripserunt. Nihil extat aut frequentius aut illustrius in historia; in qua nemo est tam infans qui Didonem è Tyro nesciat in Libyam navigasse, & condidisse Byrsam; & Pœnos Græce dici Phœnices; & in vicinia Carthaginis Libyphœnices esse mixtum Afris Punicum genus. Inde est quod Carthaginenses originis suæ memores Tyrio Herculi decimas quotannis exsolvebant. Quod cum aliquandiu intermisissent, ab Agathocle deinceps variè afflicti, putaverunt se dare pœnas contemptę religionis, & infestum scilicet numen ingentibus donis placare conati sunt. Neque cessatum deinceps, quandiu stetit Carthago. Saltem non multis annis ante ultimum ejus excidium, Demetrio Regi ex Italia in Phœnicem trajecturo conductam fuisse observat Polybius ἐν τῷ στόματι τοῦ Τιβέρεως ὁρμοῦσαν Καρχηδονίαν ναῦν ἱεραγωγὸν *Carthaginensem navem sacra ferentem, quæ ad ostium Tiberis appulerat.* Navem sacra ferentem, id est quâ primitiæ Carthagine Tyrum ad Herculem convehebantur. Sequitur enim continuo post: Συμβαίνει δὲ τὰ πλοῖα ταῦτα καὶ ἐκλογὴν λαμβάνειν ἐκ τῆς Καρχηδόνος, ἐφ' οἷς εἰς τὴν Τύρον ἐκπέμπουσιν οἱ Καρχηδόνιοι τὰς πατρίους ἀπαρχὰς τοῖς θεοῖς. *Solent autem cum cura hæ naves deligi ex omni numero navium quæ sunt Carthagine ad deferendas Tyrum primitias, quæ illuc Carthaginienses Diis patriis mittunt.* Proinde cum Tyrus obsessa est ab Alexandro, Tyrii maximè fiebant τοῖς ἀπογόνοις αὐτῶν Καρχηδονίοις *nepotibus suis Carthaginensibus.* Et τέκνα μὲν καὶ γυναῖκας καὶ τοὺς γεγηρακότας εἰς Καρχηδόνα διακομίζειν ἐψηφίσαντο *pueros fœminasque & senes Carthaginem deportare decreverunt.* Ita habetur in Diodoro lib. 17. Et cùm Annibal Tyrum adiit, *exceptus est*, inquit Livius lib. 34 *à conditoribus Carthaginis ut aliâ patriâ.* Quin & Chananæorum nomen videtur ibi diutius & constantius conservatum quam in ipsa Phœnice. Nam usque ad ævum Augustini, id est annis fere mille nongentis post primam Phœnicum in Libyam migrationem, si quis è vulgo rusticorum circa Hipponem aut Carthaginem interrogaretur quis esset, aut cuias esset, respondebat se esse כנעני *Chanani* Chananæum. Augustinus in expositione inchoata epistolæ ad Romanos: *Interrogati*

Liv. l. 21. Justin. l. 18.

Diod. l. 20. pag. 739.

Polyb. in excerpt. Legat. 114.

rustici nostri quid sint, Punicè respondentes Chanani, corruptâ scilicet voce, sicut in talibus solet, quid aliud respondent quam Chananæi? Neque verò corrupta erat vox, ut putavit vir tantus, sed purum putum Punicum, quod *Chanani* respondebant pro Chananæo. Quid quod Procopii ætate, qui sub Justiniano scripsit circa Annum Christi 540. in Africa Tingitanâ stabant adhuc columnæ duæ ab iis Chananæis erectæ qui fugerant à facie Josuæ, ut testabatur inscriptio. Et Eusebius in Chronico lib. 1. pag. 11. in Africæ Tripolim colonias deduxisse scribit illos ipsos Chananæos quos Israëlitæ fugaverant.

Procop. Vandal. l. 2.

A

Itaque illum ipsum Cadmum qui circa tempora Josuę Thebarum arcem condidit, post aliquot bella in Afros prospere gesta, urbes in Africa plurimas condidisse Græci asserunt. Nonnus Dionysiac. lib. 13.

B

vers. 333.

> Καὶ Λίβυες στρατόων (lege στρατόωντο) παρ' ἑσπέριον κλίμα γαίης,
> Ἀγχινεφῆ ναίοντες ἀλήμονος ἄστεα Κάδμου
> Κεῖθι γὰρ ἀντιπόρων ἀνέμων πεφορημένος αὔραις:
> Εἰς χρόνον ᾤκεε Κάδμος ἔχων Σιθωνίδα νύμφην.
> *Armantur Libes Occiduæ telluris in ora,*
> *Nubibus erronis Cadmi vicina tenentes*
> *Oppida; Cadmus enim hûc adversis flatibus actus,*
> *Ætatis partem egit habens Sithonida nympham.*

C

Id est uxorem Harmoniam è Samothracia adductam, formæ præstantis mulierem; cujus amore incensi Libes & Maurusii cum in bella prorupissent,

vers. 346.

> Ἁρμονίης πτολέμιζε προασπίζων παρακοίτης,
> Ἑσπερίων δ' ἐφόβησεν ὅλον γένος Αἰθιοπήων
> *Impiger Harmoniam dum Cadmus ab hoste tuetur,*
> *Extremis tremor Æthiopum per membra cucurrit.*

Atque hîs tandem pacatis,

vers. 349.

> Κεῖθι καὶ ὡς ἐνέπουσι παρὰ Τριτωνίδι λίμνῃ
> Ἁρμονίῃ παρέλεκτο ῥοδώπιδι Κάδμος ἀλήτης.
> *Hîc quoque Agenorides Cadmus Tritonis ad undam*
> *Dicitur Harmoniæ thalamos intrasse jugales.*

D

Nec multo post,

vers. 364.

> --- Λιβυστίδι Κάδμος ἀρούρῃ
> Δωμήσας πολίων ἑκατοντάδα, δῶκε δ' ἑκάστῃ
> Δύσβατα λαϊνέοις ὑψούμενα τείχεα πύργοις.
> --- *Libystide condidit ora*
> *Cadmus centum urbes, firmo quas aggere moles*
> *Saxorum immanes, turritaque mœnia cingunt.*

Proinde Bacchum Cadmi nepotem in expeditionibus bellicis multi ex Africa comitantur,

E

vers. 369.

> Τικτομένης (lege Αἰθομένης) ναίοντες ἐδέθλια γείτονα Μήνης,
> Καὶ Διὸς Ἀσβύσταο μεσημβρείζοντας ἐναύλους.
> *Qui lucenti habitant vicina magalia Menæ,*
> *Et fano Jovis Asbystæ in penetralibus Austri.*

Item:

A Item:

> Οἵ τε ῥόον Χρεμετάο, καὶ οἳ παρὰ Κίνυφος ὕδωρ
> Ὤκεον ἀζαλέης ψαμαθώδεα πέζαν ἀρούρης,
> Αὐχῆται, Βακαλῆες. — *vers. 174.*
>
> *Quique ad aquas Chremetæ, quique ad vada Cinyphis errant,*
> *Exusti calidis Libyæ sitientis arenis,*
> *Auchetæ, Bacalesque.*

Chremetæ amnis (quem ad Oceanum Atlanticum se exonerasse probamus infra ex Hannone, Aristotele, Basilio, adeoque ex ipso Nonno, mentio hic prorsus aliena est. B *Mena* autem, *Asbystæ, Cinyps, Auchetæ* & *Bacales* sunt circa Syrtes. *Menam* in lacu Tritonide multis describit Diodorus lib. 3. pag. 130. Sed ea cur à Nonno τικτομένη dicatur nullus video. Nugantur enim interpretes quibus τικτομένη Μήνη est *Luna nascens.* Proinde τικτομένης mutare audeo in αἰθομένης id est *ardentis* vel *lucentis.* Mena sic dici potuit propter πυρὸς ἐκφυσήματα μεγάλα *magnas ignis exhalationes* de quibus Diodorus, vel ardens etiam propter situm in interiore Libya. Asbystæ Herodoto & Dionysio Periegeti sunt in mediterraneis supra Cyrenem non procul ab Ammonia. Ἀβυσταῖοι vel Ἀβισταῖοι dicuntur Hesychio & Phavorino. His ad occasum proximi *Auchetæ* & *Bacales.* Herodoto *Auschisæ* & *Cacabales* vel *Bacales* variante scriptura. Porro *Cinyps* vel *Cinyphus* fluvius Africæ notissimus, inter utramque Syrtim fluit fere medius. C Afros qui ex his locis Bacchο comites se addiderunt è Cadmi centum urbibus venisse scribit Nonnus:

> Τόσος (inquit) λαὸς ἔην ἑκατόμπολις.
> *Tanta virûm seges è centum affuit urbibus.* — *vers. 378.*

Proinde, ex Græcorum sententia quos Nonnus hic sequutus est, ea Libyæ loca primum insederant Phœnices, jam ab ætate Cadmi. Unde obiter apparet falli scriptorum vulgus, qui ad Didûs tempora primam referunt Phœnicum in Africam excensionem. Neque verò sacerdotis vidua, clam è Tyro se subducens inscio Rege, in spem novæ coloniæ multos potuit abducere. Itaque Dido Phœni- D ces non tam eo deduxit quam adiit, neque tam Carthaginem condidit quam instauravit & auxit Byrsa adjecta. Quod non latuit Appianum, qui Didonem ait Tyro venisse Carthaginem à Phœnicibus jam multò ante conditam, nempe annis quinquaginta, ante Trojæ subversionem. Nec multo post bellum Trojanum iidem, Strabone teste, extra columnas progressi colonias eo deduxere. *lib. 1. p. 48.* Circa quæ tempora licet Didonem fingat Poëta summus Carthagine regnasse; Eam tamen annis minimum trecentis fuisse juniorem docent Phœnicum historiæ apud Josephum contra Apionem libro primo. Ut merito asserat Servius falsum esse & contra historiæ fidem confictum quicquid de Didone & Ænea refertur. *In Æn. l. 1. & 4.* *Constat* E *enim,* inquit, *Æneam ter centum quadraginta annis ante ædificationem Romæ venisse ad Italiam, cum Carthago nonnisi quadraginta annis ante ædificationem Romæ constructa sit,* id est à Didone reparata & aucta.

Post Philistum Naucratitam Appianus, Eusebius, & Hieronymus Carthaginem à *Zoro* & *Carchedone* conditam scribunt. Sed *Zorus* & *Carchedon* sunt

 urbium

urbium nomina, non conditorum. Nempe *Zorus* est idem quod צור *Tsor* Phœnicium Tyri nomen. Ita efferebant veteres. Liber nominum in Hieronymo cap. de Marco: *Tyrus quippe lingua Hebræa Zor dicitur.* Et Καρχηδὼν *Carchedon* est Carthago. Verum nomen erat *Carthada*, id est קרתא הדת *Kartha hadath*, vel קרתא חדתא *Kartha hadtha*, nova urbs. Solinus: *Elissa mulier extruxit & Carthadam dixit, quod Phœnicum ore exprimit civitatem novam.* Inde est quod utraque Carthago tam Libyca quam Iberica Græce dicta est Καινὴ πόλις. Vide Stephanum & Eustathium. Ex Carthada factum Καρχηδὼν χ & θ permutatis; Quod Siculorum est proprium, qui pro ὄρνιθες dicunt ὄρνιχες, ut recte notat doctissimus Salmasius in Solinum pag. 322. Et nomen Latinum Carthago ex eadem est origine, sed ab Hispanis interpolatum, quibus *gama* est dama, & *golphin* delphin, & *tortuga* testudo. Ita Carthago ex Carthada factum. Tale Gallis *manger* mandere, *ronger*, rodere &c.

Carthaginis tres erant partes; Κώθων, Μέγαρα & Βύρσα. Cothon varie definitur. A Strab. lib. 17. νησίον περιφερὲς Εὐρίπῳ περιεχόμενον ἔχοντι νεωσοίκους ἑκατέρωθεν κύκλῳ *insula parva, rotunda. Euripo circumdata, utrimque habente in orbem navalia.* Portum fuisse muro cinctum, cujus pars una rotunda fuit, altera quadrangula colligere est ex Appiano cujus verba sunt: Ἐπεχείρει τῷ λιμένων τῷ καλουμένῳ Κώθωνι *portum Cothonem nomine est aggressus.* Item: ἐνεπίμπρη μέρος τοῦ Κώθωνος τὸ τετράγωνον *incendit partem Cothonis quadrangulam.* Item: ἐπὶ θάτερα τοῦ Κώθωνος ἐς τὸ περιφερὲς αὐτοῦ μέρος ἀνελθὼν *ad alterum Cothonis latus*, nempe *ad partem ejus rotundam ascendens.* Et rursus: ληφθέντος δὲ τοῦ περὶ τὸν Κώθωνα τείχους *occupato muro qui Cothonem cingebat.* Diodorus lib. 3. pag. 124. de portu Charmutha in Arabum Thamudenis: ἐμφερέστατός ἐστι τῷ κατὰ τὴν Καρχηδόνα λιμένι, προσαγορευομένῳ δὲ Κώθωνι *simillimus est portui Carthaginis Cothoni nomine.* In margine ex libris scriptum Κάθωνι. Hirtii libro quinto nominatur aliquoties *Cothon*, non Carthaginis, sed Adrumeti urbis Africæ in hoc eodem littore notissimæ. *Varus*, inquit, *Adrumeto ex Cothone egressus.* Et paulo post: *Reliquæ naves* &c. *Adrumetum in Cothonem se universæ contulerunt.* Et rursus: *navibus onerariis quæ erant extra Cothonem incensis omnibusque reliquis aliis aut subductis, aut in Cothonem compulsis.* Festus scribit *Cothones appellari portus in mari interiores arte & manu factos.* Et in illud Poëtæ: *Hic portus alii effodiunt.* Servius: *id est Cothona faciunt. Cothona sunt portus in mari non naturales, sed arte & manu facti. Est autem & masculini & neutri generis. Nam & Cothon hujus Cothonis facit, & Cothonum hujus Cothoni.* Vocem Africanam aut Punicam esse oportet; cum neque apud Græcos, neque apud Romanos scriptores uspiam pro portu occurrat, nisi quibus locis agitur de Africanis urbibus. Radix קטם *katam*, vel Phœnicio more *katham* apud Talmudicos est incidere, unde קטום *kathum* incisus, & קטום *kitthum* vel קטימה *kethima* incisio. Ita etiam apud Arabes. Atque hinc in Geographo parte quinta Climatis secundi גבל אלמקטם *gebal almokattam* vel *almukattim* potius, mons concisus. Ita קטום *Kathum* vel *Katum* portus erat, ut jam dictum, non naturalis, sed arte humanâ excisus. Græcis qui nullam habent vocem desinen-

Appian. in Lib. p. 79.

AEn. lib. 1.

A desinentem in M, pro *Kathum* dictus est *Kathon* vel *Kothon*, & levicula hac mutatione factum ut barbara vox Græca civitate donaretur.

Cothonem Carthaginensem Afros Tunetem usque produxisse docent hæc Geographi Nubiẽsis de Tunete clim. 3. part. 2. הו עלי בחירה מחתפרה *Ea ad stagnum effossum*, id est ad Cothonem *sita est, latum magis quam longum: Nam longitudine* VI M. *pass. latitudine* VIII M. *pass. occupat, habetq; ostium per quod cum mari conjungitur, quod vocatur* פם אלואדי *(Phum alvvadi) os fluminis. Stagnum istud antea non erat, sed* חפר *effossum fuit per continentem, & Tunetem usque ductum. Ab ostio hujus stagni ad urbem Carthaginem habentur tria milliaria &*

B *semi.* Hæc ille. In Polybio lib. 1. & 14. Tunis à Carthagine distat stadia CXX.

Fuit & *Byrsa* pars Carthaginis veterum scriptis plurimum decantata. Eam sic describit: κατὰ μέσην δὲ τὴν πόλιν ἡ ἀκρόπολις, ἣν ἐκάλουν Βύρσαν, ὀφρὺς ἱκανῶς ὀρθία, κύκλῳ περιοικουμένη *Circa mediam urbem arx fuit quam Byrsam vocarunt: supercilium satis erectum circumquaque habitatum,* Ambitus, authore Servio, fuit stadiorum XXII, vel juxta Eutropium *paulo amplius quam duo millia passuum.* Sic fuit in medio urbis ut ad meridiem magis vergeret, & peninsulæ collum in quo sita erat Carthago. Eam cingebat murus triplex altus triginta cubitos, multis turribus interstinctus quatuor contignationum, in quarum infima elephanti trecenti, in secunda quatuor equorum millia stabulantur, in supremis militum

Vide Appian. Libyca. Et Strabon.

C præsidiariorum habitabant XXIV. millia. In Byrsæ vertice templum Æsculapii tantæ fuit capacitatis, ut Byrsa capta à Scipione, in eo delituerint per septem dies quinquaginta millia hominum. Fabellam de corio in tenuissimas partes dissecto, unde *Byrsa* factum sit nomen, docti pridem exploserunt, & monuerunt à Græcis βύρσαν dici pro בצרה *Bosra*, ad vitandam κακοφωνίαν; quia Græcæ linguæ genius non patitur ut S & R continuentur. Tale ἄλσος nemus pro אשלא *asla. Bosra* Hebræis est munimentum, à verbo בצר munire. Atque id ipsum erat *Byrsa*, Straboni Ἀκρόπολις, & Appiano τὸ ὀχυρώτατον τῆς πόλεως *locus urbis munitissimus*

Byrsam undiquaque cingebat tertia pars Carthaginis *Magalia* nomine. *Carthago antea speciem habuit duplicis oppidi, quasi aliud alterum amplecteretur, cu-*

D *jus interior pars Byrsa dicebatur, exterior Magalia.* Hæc ex Cornelio Nepote Servius; Qui idem pro *Magalia* dicendum asserit *Magaria, quia magar, non magal, Pœnorum lingua villam significat.* Ita etiam Isidorus: *Magalia dicta quasi magaria, quod magar Punici novam villam dicunt.* In Plauti Penulo in Prologo lectio est ambigua; Nam ubi vulgo legitur,

Servius in Aen. 1. & 4.

Orig. l. 15. c. 12.

Cum nutrice una periere à Magalibus,

optimæ editiones habent *à Megaribus.* Ultimum illud sequutus Appianus eam Carthaginis partem constanter appellat *Megara.* Ἀπεπείραζε, inquit, τῶν καλουμένων

E Μεγάρων νυκτὸς μιᾶς διχῇ λανθάνων *quæ vocantur Megara clam una nocte duobus locis aggressus est.* Et continuò post: χωρίον δ' ἐστὶν εὐμέγεθες ἐν τῇ πόλει τὰ Μέγαρα τῷ τείχει παρεζευγμένον *Megara autem sunt locus in urbe peramplus mœnibus contiguus.* Item: Ἐς τὰ τείχη διαδραμόντες, καθήλαντο ἐς τὰ Μέγαρα &c. καὶ φυγὴ ταχεῖα τῶν Καρχηδονίων ἐς τὴν Βύρσαν ἦν, ὡς τῆς ἄλλης πόλεως ἁλούσης *cum mœnia transcur-*

currissent, inde in Megara desilierunt &c. *Et subita fuit in Byrsam fuga Carthaginensium, tanquam reliqua urbe capta.* Ex his apparet quid sint *Megara*, vel *Magaria*, aut corrupte *Magalia*: nempe portu & arce demptis reliquum urbis civium habitationi destinatum. Res in Strabone manifesta, qui pro eo quod alii scribunt *Megara* aut *Magalia* fuisse vicina mœnibus, ita ut ambitu suo Byrsam complecterentur, hoc solum habet Byrsam fuisse ἐν κύκλῳ περιοικουμένην *circumquaque habitatam.* Ut jam origo vocis, in qua investiganda video magnos viros & undequaque doctos frustra se fatigasse, non possit esse obscura. Hebræis enim גור *gur* vel גר *gar* est habitare & diversari. מגור *magur* habitatio. Sic Psal. 55. 16. *Mala sunt* במגרם *(bemaguram) in eorum habitatione*, pro eo quod dictum est prius, *violentia & contentio in urbe*, ut Aben-Ezra recte observat. Et Job. 18, 19. *nullus erit superstes* במגוריו *(bimegurau) in habitationibus eorum.* Pœni variante dialecto pro מגור *magur* מגאר *magar* dixernut, quæ forma nominum est Arabica. Et notandũ hic illam vocem eo quadrare magis, quod in Africa Pœni erant גרים advenæ. Proinde illorum domus proprie *Megara* dictæ, id est habitationes in terra peregrina. Hæc enim est Hebræi מגור *magur* genuina significatio, quamvis sumatur latius pro quavis habitatione.

Hæc de Carthaginis partibus: Ambitus idem fuit qui Babylonis, id est stadiorum CCCLX, latitudo solùm XXV, saltem in Australi parte, duobus hinc inde Euripis eam in arctum comprimentibus. Murorum altitudinem quadraginta cubitis latitudinem viginti duobus definit Diodorus lib. 32. Nec multo aliter Eutropius lib. 4. Apud Suidam Carthago legitur fuisse μεγίστη τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην πόλεων καὶ δυναμικωτάτη *maxima totius orbis terrarum & potentissima urbs.* Initio belli Punici Carthago civium habuit septingenta millia, & in Africa trecentas urbes sub sua ditione. Plura pete ex Strabone & Appiano: Neque enim nostri est otii ab aliis dicta nude exscribere.

Apud Phot. auth. 244.

Carthaginis conditores, cum prima urbis fundamenta jacerent, ajunt è terra evenisse caput equi, quod postea in omen versum. Trogus lib. 18. *Ibi quoque caput equi repertum, bellicosum fortemque populum futurum significans, urbi auspicatam sedem dedit.* Virgilius:

Æneid. 1.

> *Effodere loco signum quod regia Juno*
> *Monstrarat, caput acris equi; Sic nam fore bello*
> *Egregiam & facilem victu per sæcula gentem.*

Silius Italicus:

Punic. l. 2.

> *Ostentant caput effossa tellure repertum*
> *Bellatoris equi, atque omen clamore salutant.*

Græci Carthaginem addunt ex eo dici *Caccaben* prisco nomine, quo caput equi significatur. Stephanus: ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Κακκάβη. τοῦτο δὲ κατὰ τὴν οἰκείαν αὐτῶν λέξιν ἵππου κεφαλὴν δηλοῦται. Eustathius in Dionysium: ἐκαλεῖτο δὲ Κακκάβη, ὅπερ τῇ ἐγχωρίῳ διαλέκτῳ ἵππου δηλοῖ κεφαλήν. Antonius Augustus dialogo sexto scribit se habere numisma Carthaginense argenteum, in cujus una parte est caput equi eleganter pictum cum quibusdam literis ad infimum collum, quæ putantur signifi-

care

A care *CACCABE*. Tamen & hic Græci videntur peregrinæ linguæ vocem ad ſuam accommodaſſe; ſed ita ut facili negotio poſſit reſtitui. Nempe ſi legatur *Carcabe*. Quamvis etiam apud Phœnices potuerint idem eſſe *Caccabe* & *Carcabe*, quomodo idem erant *Acchad* & *Archad*; *Acco* & *Arce*; *Dammeſec* & *Darmeſec*. In Carcabe vox eſt contracta ex כר *car* & רכבה *recaba*. In propriis nominibus receptæ ſunt hujusmodi contractiones. Exemplo ſint *Samuel* & *Abraham*. כר *Car* ut Hebraicè *ducem*, ita Punice caput videtur ſignificaſſe analogica ratione, & inde tranſiiſſe ad Græcos; Quorum antiquiſſimi, ut Homerus & Hippocrates, κὰρ pro capite uſurparunt. Tale eſt quod Phœnicium *alpha* pro capite ſumitur, ut Hebræum אלוף *alluph* pro duce. Heſychius: Ἄλφα βοῦς, κεφαλὴ, Φοίνικες. Ita legendum, non ut vulgo βοὸς κεφαλὴ. Supereſt nomen רכבה *recaba*, quod equum explico, ut Arabicum רכובה *recuba*, quia Hebræis etiam רכב *racab* eſt equitare, & רכב *raccab* eques, & מרכב *mercab* equitatus. Fortaſſe etiam *Caccabe* deflexum eſt ex ſimplici voce קרקף *karkaph* vel קרקפה *karkapha*, quæ pro capite paſſim occurrit in Hebræorum libris, unde & קרקפן *karkephan* eſt capitoſus. Quomodo ſumptum *Caccabe* non eſſet caput equi, ſed caput quodvis, & equi vocabulum eſſet ſupplendum. Hæc fortaſſe nimis multa, ſed de voce quam ex lingua Punica poſſe explicari docti deſperaverant.

C Scaligerum & alios plurimum torſit quod in Euſebii Græco Chronico Carthaginis vetus nomen videtur eſſe *Origo*, nuſquam alibi lectum. Verba ſunt: Καρχηδὼν ἐπεκτίσθη ὑπὸ Καρχηδόνος τοῦ Τυρίου, ὡς δὲ ἄλλοι, ὑπὸ Διδοῦς τῆς ἐκείνου θυγατρὸς μετὰ τὰ Τρωικὰ ἔτεσι ρλγ. ἐκαλεῖτο δὲ πρὸ τούτου Ὀριγώ. *Carthago condita eſt à Carchedone Tyrio, aut, ut alii volunt, ab ejus filia Didone annis* CXXXIII. *poſt Trojana tempora. Vocabatur aueem antea Origo*. Sed facile ſolvetur nodus, ſi poſtrema hæc verba, *vocabatur autem antea Origo*, ad Carthaginem male referri dixeris, cum ad Didonem pertineant. Didûs enim priſcum nomen fuit *Eliſſa* אלאשה id eſt *divina virago*, vel *virago* ſimpliciter, ſi Arabicus articulus אל *al* vel *el* fuit apud Pœnos in uſu. Romanum porro nomen *virago*, quod Græce ſcribendum βιραγώ, corruptum in Ὀριγώ. Id à Servio præpoſterè acceptum, à quo virago redditur non Eliſſæ nomen ſed Didûs. *Dido*, inquit, *id eſt virago, appellata eſt*. Item: *Didonem vocat, ut ſupra diximus, Pœnorum linguâ viraginem: Nam Eliſſa dicta eſt, ſed virago eſt appellata, cum ſe in ignem præcipitavit*. Tam abſurdè quam ſi pro Cepha Simonem petram eſſe dixeris. Errore huic plane geminô Didonem Euſtathius ἀνδροφόνον *viricidã* exponit. Διδὼ, ait, ἐκάλεσαν οἱ πλεονεκτηθέντες τὴν τοιαύτην γυναῖκα ἐπιχωρείῳ φωνῇ, ὡς ἂν εἴποι τις ἀνδροφόνον, διαβάλλοντες ἐκείνην ὡς δῆθεν αἰτίαν ἔχουσαν τοῦ ἀνδροφονῆσαι, διὰ τὸν ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ φόνον. *Vernaculâ voce Didonem, quaſi viricidam dixeris, appellarunt qui ab illa victi ſunt, mulierem ita traducentes, ut quæ* E *cauſa fuerit cur vir interficeretur, propter Sichæi cædem à fratre admiſſam*. Nugæ. Neque enim Didonis, ſed Eliſſę nomen eô tractum, quaſi ſcribatur חלאישה *helliſſa*, quia איש *is* virum ſonat, & חלל *halal* confodere.

Plus in iis eſt rationis, qui Didûs nomen volunt ab amore factum, ut Hebræa *David*, *Dodo*, *Dodai* &c. Et Phœnicium דיודא *Dioda*. Euſebius in Chronico

Euſ. Chron. lib. 1. p. 34.

Serv. in Aen.

Euſtath. in Dionyſ.

lib. 1. pag. 26. Ἡρακλέα τινές φασιν ἐν Φοινίκῃ γνωρίζεσθαι Διωδᾶν ἐπιλεγόμενον· ὡς καὶ μέχρι νῦν Καππαδόκων καὶ Ἰλίων καλεῖσθαι *Herculem quidam dicunt Diodan cognomine tum in Phœnice clarum fuiſſe, ut hodieque à Cappadocibus & Ilienſibus appellatur.* In Hieronymi verſione legitur *Deſanaus*; ſed è Græco textu cenſeo *Diodan* reſtituendum. Quod Herculi ſuo cognomen puto indidiſſe Phœnices, quia invocabatur à procis, & ex illius numine pendere putabatur fœlix ſucceſſus in amoribus. Unde eſt quod legitur in Nonni hymno ad Herculem Tyrium Dionyſiac. lib. 40. A

> Εἰ γάμον, ἢ σκιεροῖς ὃν Ἔρως ἔζωγραφεν ὀνείροις
> Μιμηλῆς τελέων ἀπατήλιον ἵμερον εὐνῆς.
> *Seu tibi conjugium, & quos fallit imagine ſomni*
> *Vanus amor, lubet optatas contingere metas.* B

Tamen iis accedo potius qui Didonem Πλανῆτιν, id eſt vagam exponunt ſeu erraticam: In iis eſt Etymologus, qui Didonem dicit, cum antea Eliſſa vocaretur, κληθῆναι ὕστερον τῇ Τυρίων φωνῇ Διδῶ διὰ τὸ πολλὰ πλανηθῆναι, ἀπὸ Φοινίκης ἀπαράσαν ἐπὶ Καρχηδόνα. Τῇ γὰρ Φοινίκων φωνῇ τὴν πλανῆτιν Διδὼ προσαγορεύουσι *appellatam eſſe poſtmodum Tyriorum linguâ Didonem, quia multum eſt divagata, cum è Phœnice Carthaginem proficiſceretur; Phœnicum enim ſermone erraticam Didonem appellari.* Rectè. Nam ab Hebræo נדד *nadad*, quod errare eſt & divagari, דיד *did* pro vagatione tam analogice deducatur quàm שיג *ſig* inſectatio à נשג *naſag*, & שיא *ſi* elatio à נשא *naſa*. C

Didone fato functâ regium Carthaginis regimen mutatum in populare, aut verò ariſtocraticum. Nam ſumma rerum erat penes paucos judices, quibus jus vitæ & necis ſummum fuit in univerſos cives. Livius lib. 33. *Judicum ordo Carthagine eâ tempeſtate dominabatur, eô maximè quod iidem perpetui judices erant: Res, fama, vitaque omnium in illorum poteſtate erat. Qui unum ejus ordinis, & omnes adverſos habebat. Nec accuſator apud Judices infenſos deerat.* Sic Iſraëlitæ à Joſua uſque ad Saulem ſuos Judices habuerunt. Et Tyri poſt tempora Nabuchodonoſoris δικασταὶ κατεστάθησαν καὶ ἐδίκασαν *Judices conſtituti ſunt & judicarunt.* Horum nomina & ſeriem vide apud Joſephum lib. 1. contra Apionem. Sed & D Athenis poſt Codrum aliquandiu fuere ἄρχοντες διὰ βίου. Carthagine ut nimiam Judicum potentiam retunderet Annibal, & in ordinem cogeret, legem promulgavit pertulitque Præturæ ſuæ tempore, ut in ſingulos annos Judices legerentur, ne quis biennium continuum Judex eſſet. Hi Judices, aut qui in illis principem locum obtinebant, à Romanis ſcriptoribus *Suffetes* appellantur. Livius lib. 28. *Suffetes eorum, qui ſummus Pœnis eſt Magiſtratus.* Et lib. 30. *Senatus itaque Suffetes, quod velut conſulare imperium apud eos erat, vocaverunt.* Et lib. 34. *Cum Suffetes ad jus dicendum conſediſſent.* Et Seneca de tranquillitate cap. 3. *Non vis enim niſi conſul aut prytanis aut ceryx aut ſufes adminiſtrare rempubl.* Et Calidius apud Feſtum & Paulum: *Senatus cenſuit referentibus Suffetis. Suffeti* vel *Suffetes, id eſt* שופטים *Sophetim.* Ita vocantur ab Hebræis ſummi Judices quos Judæorum rempublicam adminiſtraſſe diximus inde à morte Joſuæ uſque ad Reges electos. Unde libro Judicum Hebræis titulus שופטים *Sophetim.* Nemo non ſtatim agno- E

ſcet

A ſcet hoc eſſe veriſimilius quam quod contendit vir maximus in notis ad Feſtum *Suffetes* eſſe צופים *Sophim*, id eſt ἐφόρους, ἐπόπτας, ἐπισκόπους. Neque ſola Carthago ſuos habuit Suffetes. Quippe in Africanis inſcriptionibus quas mecum benignè communicavit vir doctiſſimus atque idem humaniſſimus D. Iſaacus Voſſius, video ſingulas Africæ civitates cum Romanis egiſſe per *Suffetem*. Sic pro civitate Themetrenſi cum C. Silio C. F. & Fab. Aviola *egerunt banno Himilis filius Suffes, Azdrubal &c.* Et pro Senatu populoque Timiligenſi *Azrubal Suffes Annibalis filius, Agdibil &c.* Et pro Senatu populoque Siagitano *Celer Imilconis Guiliſſæ F. Suffes*. Et pro civitate Apiſa diverſi legati, in quibus *Chiniſdo Suffes*.

Punicarum in Africa urbium, ſi Carthaginem demas, nulli ceſſit Utica Græcis
B Ἰτύκη. Appianus: Ἰτύκη δὲ, Λιβύης μεγίστη μετὰ Καρχηδόνα πόλις, λιμένας τε ἔχουσα εὐόρμους, καὶ στρατοπέδων καταγωγὰς δαψιλεῖς ἑξήκοντα σταδίους ἀπὸ Καρχηδόνος ἀφεστῶσα *Ityca* (Utica) *autem Libyæ maxima urbs poſt Carthaginem, portus habens commodos & ſpatioſos in quos claſſes appellerent, ſexaginta ſtadiis à Carthagine diſtans*, nempe verſus Occaſum: Stephanus eam ſcribit eſſe Τυρίων ἄποικον *Tyriorum coloniam*, Tyrii ſcilicet putantur Uticam condidiſſe, quamprimum in Africam appulerunt. Juſtinus lib. 18. *Cum & opibus & multitudine* Tyrii *abundarent, miſſâ in Africam juventute Uticam condidere*. Itaque de antiquitate gloriabatur non pa-
C rum; Quin & eo nomine Carthagini præferebatur. Silius Italicus lib. 3.

> *Proxima Sidoniis* Utica *eſt effuſa maniplis*
> *Priſca ſitu, veteriſque ante arces condita Byrſæ.*

Ariſtoteles in libro Mirabilium: Τῆς δὲ Λιβύης ἐν Ἰτύκῃ καλουμένῃ ἣ κεῖται μὲν, ὥς λέγουσιν, ἐν τῷ κόλπῳ τῷ μεταξὺ Ἑρμαίας καὶ τῆς Ἵππου ἄκρας, ἐπέκεινα δὲ Καρχηδόνος ὡς σταδίους διακοσίους; ἣ καὶ πρότερον κτισθῆναι λέγεται αὐτῆς τῆς Καρχηδόνος ἔτεσι διακοσίοις ὀγδοήκοντα ἑπτά, ὡς ἀναγέγραπται ἐν ταῖς Φοινικικαῖς ἱστορίαις. *In Libyæ* Utica *quam vocant, quam in ſinu ſitam eſſe ajunt inter Mercurii & Hippi promontoria, ultra Carthaginem ſtadiis ferè ducentis, atque annis* CCLXXXVII. *ante Carthaginem eſſe con-*
D *ditam, ut in Phœniciis hiſtoriis ſcriptum habetur:* Quæ verba Latinus interpres cur omiſerit nullus capio. Velleius Paterculus circa Codri tempora, qui Sauli fuit æqualis, Tyrios paucis annis poſt Gades, Uticam condidiſſe refert. Urbi igitur tam vetuſtæ nomen fecit ipſa antiquitas. Utica enim vel Ityca Punicè עתיקא *atica*, id eſt priſca, dicebatur.

Pergentibus ad Occaſum poſt promontorium Apollinis in magno ſinu occurrit *Hippo Diarrhytus*, & altero ſinu poſt Rubricatum amnem *Hippo Regius*. Solinus Græcos Equites utrumque condidiſſe vult, factâ ex nomine conjecturâ. Quod falſum eſt & ridiculum. Græcos enim colonias in eam Africæ partem de-
E duxiſſe nemo ſcripſit, ſed nec frequentaſſe ante Agathoclem. Nec deduci ſolent Equites in tranſmarinas colonias. Græci denique ſermonis aut ritus in illis locis veſtigium nullum apparet. Proinde Salluſtio potior fides, qui Hipponem accenſet Phœnicum urbibus. *Poſtea*, inquit, *Phœnices Hipponem, Adrumetum, Leptim, aliaſque urbes in ora maritima condidere*. Hipponem dixit ἑνικῶς, ut intelligatur,

Hippo antiquior, id est Hippo Diarrhytus, de quo in Scylace Geographorum quotquot extant longe vetustissimo hæc legere est: ἀπὸ Ἰτύκης εἰς Ἵππου ἄκραν Ἵππου πόλις, καὶ λίμνη ἐπ' αὐτῇ ἐστί. *Ab Utica ad Hippi promontorium Hippi urbs cui palus adjacet.* Hippi id est Hipponis Diarrhyti, quæ nec ab Utica longe distat, & vicinam habet paludem Hipponitim nomine. Notandum ab Hippi promontorio cui imminet, ipsam urbem Ἵππου ἄκραν appellari, ut in his Diodori de Agathocle lib. 20. p. 62. Φυλακὴν ἀπολιπὼν ἐπὶ τῆς πόλεως, ἐστρατοπέδευσεν ἐπὶ τὴν Ἵππου καλουμένην ἄκραν, ὠχυρωμένην φυσικῶς τῇ παρακειμένῃ λίμνῃ *Præsidio Uticæ relicto, castra admovit urbi quam Hippuacram vocant ex adjacente lacu naturaliter munitæ.* Et rursus pag. 763. de Eumacho uno ex Archagathi ducibus, qui Agathoclis fuit filius: Τὴν ὀνομαζομένην Ἄκραν Ἵππου (εἷλε) τὴν ὁμώνυμον τῇ χειρωθείσῃ κατὰ κράτος ὑπ' Ἀγαθοκλέους *urbem Hippuacran nomine cœpit* (hîc Hipponem Regium intelligo) *illi alteri cognominem quam per vim occupaverat Agathocles.* Hinc Stephanus: Ἱππούακρα, πόλις Λιβύης, ὁ πολίτης Ἱππακρείτης *Hippuacra, urbs Libyæ, cujus incolæ Hippacritæ.* Et Polybius lib. 1. Ἐπολιόρκουν τοὺς Ἰτυκαίους καὶ τοὺς Ἱππακρείτας. *Obsidebant Uticenses & Hippacritas.* Item: Ἡ τῶν Ἱππακρειτῶν καὶ τῶν Ἰτυκαίων ἀπέστη πόλις. *Hippacritarum & Uticensium civitates defecerunt.* Eandem *Hippagreta* dici in his Appiani liquet: Ἐς Ἱππάγρετα μετῆλθεν, ἣ μεγάλη τε ἦν, καὶ τείχεσι καὶ ἀκροπόλει καὶ λιμέσι, καὶ νεωρίοις ὑπ' Ἀγαθοκλέους τοῦ Σικελιωτῶν τυράννου κατεσκεύαστο καλῶς. *Ad Hippagreta transiit, urbem magnam, mœnibus, arce, portubus, navalibus ab Agathocle Siculorum tyranno egregie instructam.* Quamvis Hipponi haudquaquam conveniat quod statim sequitur: Μέση δ' οὖσα Καρχηδόνος καὶ Ἰτύκης *Cum inter Carthaginem & Uticam esset media.* Neque enim Hippo sed Utica medium situm obtinet. At docti pridem observarunt Appianum Geographiæ parum fuisse peritum. Adjecto epitheto *Hipponem Diarrhytum* veterum plerique appellant. Sed pro Diarrhyto *Zarytum* vel *Zaritum* scripsit media antiquitas, quomodo *zetam* pro diæta, & *zabulum* pro diabolo. Hinc *Hipzaritum* legas in Victore Uticensi, & in Africæ notitia *Marianus Hipzaritenus*, & in collatione Carthaginensi *Hippo Zaritorensis*, & in Concilio Carthaginensi sub Cypriano de baptizandis hæreticis: *Martyr Petrus ab Hippone Zarito.* Sed verum nomen Διάρρυτος id est κατάρρυτος irriguus. Vere igitur Plinius: *Hipponem Diarrutum vocant*, Διάρρυτον *à Græcis dictum propter aquarum irrigua.* Nempe in vicinia est λίμνη Ἱππωνῖτις palus aut stagnum Hipponense de quo præter Diodorum & Geographos ita Plinius alter ad Caninium lib. 9. Epist. *Est in Africa Hipponensis colonia, mari proxima: Adjacet navigabile stagnum: Ex hoc in modum fluminis æstuarium emergit, quod vice alternâ, prout æstus aut repressit aut impulit, nunc infertur mari, nunc redditur stagno. Omnis hic ætas piscandi, navigandi, atque etiam natandi studio tenetur.* Sequitur historia insignis de Delphino loci incolas dorso gestare solito. Ut ab hoc stagno *Hippo Diarrhytus*, ita *Regius* alter dictus est, quia sub Numidiæ Regum ditione. Addunt ibi fuisse regiam, ac proinde à Silio dici,

Sil. lib. 3.

— antiquis dilectus Regibus Hippo.

Sed

A Sed & alter regiam habuit, ſi vera ſunt hæc Strabonis: οἱ δύο Ἱππῶνες, ὁ μὲν πλησίον Ἰτύκης, ὁ δ᾽ ἀποτέρω, πρὸς τῇ Τειτῷ μᾶλλον, ἄμφω βασίλεια *Hippones duo, unus prope Uticam, alter remotior ad Tritum promontorium magis* vergens *ambæ regiæ*. Atque hæc quidem ſatis plana ſunt. At Ἱππῶνες *Hippones*, id eſt equilia, quorſum appellentur non item. An Numidæ aut Carthaginenſes, qui equitatu plurimum valebant, mandras equorum ibi habuere, quibus in bello uterentur, quomodo ארות סיסים *equilia* habuit Salomon בערי רכב *in urbibus curruum?* Veteres nihil tale referunt. Contra bellicos equos quater mille in ipſis Carthaginis mœnibus ſtabulaſſe ex Appiano ſcimus. Nec ab equis aut equilibus *Hipponem* Græco nomine Phœnices appellaſſent, ſed בית ארות *Beth-Uroth*, aut alio ſimili vocabulo. Proinde in Hippone ſuſpicor latere barbarum nomen à Græcis interpolatum. *Hippo* nempe à Phœnicibus *ubo* vel *ubbo* dici potuit, quia in ſinu latet. Sinus enim Syris eſt עובא *ubo*, vel עבא *ubbo etiam* ut multi ſcribunt. Et *Arabice* עב *ubbon* tam ſtagnum quam ſinum ſonat. Giggeius אלעב *(alubbo) ſinus, ſtagnum*. Quorum utrumque in Hipponem Diarrhytum mire quadrat, ſive ſitum reſpicias in Hipponenſi ſinu, ſive ſtagnum urbi proximum. Hanc conjeram non parum firmat, quod Ptolemæo deſcribitur, alia Ἵππου ἄκρα *Hippu acra*, in intima Syrti majore, Ἵππου *Hippu*, id eſt עבא *Ubbo* ſinus, ut interpretor, quia

C eſt in medio ſinu. Duorum Hipponum hodie Regius ſolus ſupereſt, B. Auguſtini ſedes. Victor Uticenſis lib. I. *Hippone Regiorum obſeſſa eſt civitas, quam omni laude dignus B. Auguſtinus, librorum multorum confector, pontifex gubernabat.*

Inter duos Hippones media fuit *Tabraca*, Tyriæ & ipſa originis in his Silii, niſi ſit mendum, ut dicam deinceps:

Tabraca tum Tyrium vulgus, Sarranaque Leptis.

Stephanus ex Polybio citat Τάβαθρα *Tabathra*; Sed vocum ordo docet ſcripturam eſſe corruptam. In Plinio ſcribitur *Tabracha*, & in Ptolemæo Θαβράκα *Tha-*

D *braca*. Et in Concilio Carthaginenſi ſub Cypriano: *Victoricus à Thabraca*, id eſt תורקא *Thavraca*, quaſi frondoſam dixeris propter ambientes ſylvas. Juvenalis Sat. decima.

Quales umbriferos ubi pandit Tabraca ſaltus.

Ad quæ verba vetus Scholiaſtes: *Opacas ſylvas eſſe in Africa Poëta dicit, in regione Tabracena.* Nempe ורק Syris eſt libri folium, & Arabibus etiam arboris, unde תוריק *thauric* φύλλωσις, φυλλοφοεία. Itaque תורקא *Thavraca* eſt Φυλλεὺς: cujus nominis in Theſſalia fuit oppidum, ubi templum Phyllæi Apollinis, & in vicinia mons Phylleus. Vide Strabonem, Stephanum, & Apollonium lib. I. Argonaut.

E *Thavraca* vel *Thauraca*, & *Tabraca* idem ſunt, ut *Tauriz* & תבריז *Thabriz*, quomodo ſcribunt Arabes: Et Joſephi Antiq. l. 15. c. 13. Αὐρανῖτις & Ἀβρανῖτις. Et in Chaldeis paraphraſtis *braccæ* vel ſunt אורקסין *avracſin* vel אברקסין *abracſin*. Nub. cl. 4. p. 6.

Ab Hippone & Tabraca ad uſque Gades Phœnicium nihil reperio præter *Tingi* vel *Tingim*, in ipſo freto inſigne oppidum, à quo Tingitana dicta eſt non contemnenda pars Mauritaniæ. In fabulis habetur hoc ab Antæo eſſe conditum. Solinus: *Tingi excipit, Mauritaniæ nunc colonia, cujus primus author Antæus eſt*

Plinius: *Tingi quondam ab Antæo conditum*: Et paulo post ubi de vicinis oppidis Zili & Lixo: *Ibi regia Antæi, certamenque cum Hercule & Hesperidum horti.* Inde Plutarchus in Sertorio ubi de Tingi ab illo capta: Ἐνταῦθα τὸν Ἀνταῖον οἱ Λίβυες ἱστοροῦσι κεῖσθαι· καὶ τὸν τάφον αὐτοῦ Σερτώριος διέσκαψεν, τοῖς βαρβάροις ἀπιστῶν διὰ μέγεθος· ἐντυχὼν δὲ τῷ σώματι, πηχῶν ἑξήκοντα μῆκος (ὥς φασι) κατεπλάγη *Antæum ibi jacere tradunt Libyes: Ejusque sepulchrum eruit Sertorius non habita barbaris fide ob magnitudinem: Et cum incidisset in corpus* LX. *cubitorum longitudinis, ut fama est, obstupuit.* Credat Judæus Apella, non ego. Et paulo post: Τιγγῖται δὲ μυθολογοῦσιν, Ἀνταίου τελευτήσαντος, τὴν γυναῖκα Τίγγην Ἡρακλεῖ συνελθεῖν. Σόφακα δ᾽ ἐξ αὐτῶν γενόμενον, βασιλεῦσαι τῆς χώρας, καὶ πόλιν ἐπώνυμον τῆς μητρὸς ἀποδεῖξαι *Fabulantur Tingitæ Antæo fato functo uxorem ejus Tingem concubuisse cũ Hercule, ex quibus editum Sophacem regioni imperasse, & oppido matris indidisse nomen.* Ibidem plura vide de Grecis ex Olbia & Mycenis ab Hercule eo translatis, quorũ ope Sophacis filius Diodorus late in Africa regnasse fertur. Quæ sunt aniles nugæ: Neque enim Græcus Hercules sed Phœnicius in ea loca se contulit. Quod pluribus probabimus in capite de Phœnicibus in Hispania. Proinde Tingitani non erant Græcæ originis sed Phœniciæ. In quam rem expressa sunt hæc Procopii Vandalicorum lib. 2. quo loco agit de Phœnicibus qui à Josua victi & fugati deserta Phœnice & Palæstina diffusi sunt per universam Africam: Ἐδείμαντο δὲ καὶ φρούριον ἐν Νουμιδίᾳ πόλει, οὗ νῦν πόλις Τίγισίς ἐστί τε καὶ ὀνομάζεται· Ἔνθα στῆλαι δύο ἐκ λίθων λευκῶν πεποιημέναι ἄγχι κρήνης εἰσὶ τῆς μεγάλης, γράμματα Φοινικικὰ ἐγκεκολαμμένα ἔχουσαι, τῇ Φοινίκων γλώσσῃ λέγοντα ὧδε· Ἡμεῖς ἐσμὲν οἱ φυγόντες ἀπὸ προσώπου Ἰησοῦ τοῦ λῃστοῦ υἱοῦ Ναυῆ *Ædificarunt autem castellum in civitate Numidica, ubi nunc urbs Tigisis* (Tingis) *est & appellatur. Ibi ex albis lapidibus constant columnæ duæ prope magnũ fontem erectæ, Phœnicios habentes characteres insculptos, qui Phœnicũ lingua sic sonant: Nos ii sumus qui fugerunt à facie Josuæ prædonis filii Nave.* Nec est cur cuiquam Procopii fides hac in parte suspecta sit, cum id ipsum, nempe Phœnices fuisse Tingitanos, constet ex testimonio Geographi insignis & in vicinia nati. Is est Pomponius Mela, qui lib. 2. cap. 6. Hispaniæ littora describens ad fretum Herculeum Tingitanis opposita, inter cætera hæc habet: *Carteia, ut quidam putant aliquando Tartessus: Et quam transvecti ex Africa Phœnices habitant, atque unde nos sumus Tingi altera; tum Mellaria & Belo.* Locum hunc varie corruptum mira εὐστοχίᾳ sic restituit magnus Salmasius in Solinum pag. 288. Is ut intelligatur, sciendum est Romanos è Tingi & Zeli vicina colonos in adversum Hispaniæ littus deduxisse. Ita asserit Strabo lib. 3. Ἦν δὲ καὶ Ζῆλις τῆς Τίγγιος ἀστυγείτων· ἀλλὰ μετῴκισαν ταύτην εἰς τὴν περαίαν Ῥωμαῖοι, καὶ ἐκ τῆς Τίγγιος προσλαβόντες τινάς *Fuit & Zelis Tingi vicina urbs, sed eam Romani in oppositum littus transvexerunt, nonnullis etiam ex Tingi assumptis.* Inde est quod colonia illa vocatur à Mela inde oriundo *Tingi altera. Quam transvecti,* inquit, *ex Africa Phœnices habitant, atque unde nos sumus Tingi altera.* Id est urbs nostra, quæ Tingi altera jure merito dici queat, cum ejus constet magna pars ex iis Phœnicibus qui ex Africa Tingitana adeoque ex urbe Tingi transdu-

A cti sunt in oppositum Hispaniæ littus. Unde & *Julia Traducta* vel *Transducta* appellata est. Τρανσδοῦκτα *Transducta* legitur in Ptolemæo & Marciano: Et *Julia Traducta* in his Plinii. *Tingi quondam ab Antæo conditum, postea à Claudio Cæsare, cum coloniam faceret, appellatum Julia Traducta.* Ita tamen ut coloniæ nomen in eam urbem perperam transferat unde colonia orta est, id est in Africæ Tingim: cum vel cæcis appareat *Traductam* appellandam & vero esse appellatam non ipsam Tingim, sed coloniam è Tingitana traductam in Hispaniam. Sed & geminato errore Claudio tribuit quod à Julio factum. Neque enim Strabo qui sub Augusto vixit potest meminisse rei Claudio imperante gestæ. Et *Claudia* B *Traducta* non *Julia Traducta* diceretur colonia quam transvexisset Claudius. Utrumque hoc Plinii mendum castigat rectè omninò vir summus quem diximus. Quod me pæne fugerat, etiam *Traductæ* meminit Gregorius Turon. lib. 2. his verbis: *Prosequentibus Alamannis, usque ad Traductam* (unde ex Hispania in Africam trajicitur) *transito mari Vandali per totam Africam ac Mauritaniam sunt dispersi.*

Jam quæri potest non immerito quorsum hanc eandem coloniam pro Julia Traducta *Juliam Jozam* nominet Strabo. Καὶ ὠνόμασαν, inquit, Ἰουλίαν Ἰόζαν τὴν πόλιν *Et urbem appellarunt Juliam Jozam.* Docti Τρανσδοῦκταν rescribunt, à quo C Ἰόζαν immensum distat. Ego nihil mutandum censeo: quia *Joza* vel גוזה *giuza* Punice id ipsum erat quod Latine *Transducta*, (literam g hic effero mollius Arabum more, apud quos g non aliud sonat quam j consonum aut g Gallicum ante e & j) Arabice certe גאוז *giavvaza* & גוז *guz* Syris est trajicere & transvehere. Hoc verbum passim occurrit in Arabum scriptis, & in Chaldæa paraphrasi, quoties agitur de fluvii aut maris trajectione. Rem omnibus notissimam exemplis probare sit superfluum. Hinc igitur *Transducta* voce plane synonyma גוזה *Joza* est appellata, non tamen à Romanis ut vult Strabo, sed à barbaris. Ut hic *Joza* pro *Giuza* scriptum, sic Arabum גוז *gianz* pro nuce barbari interpretes fere *jeuz* scri- D bunt, quod nemo nescit.

Ad Tingim redeo, & ad fabulas de Antæo & pomis aureis. Antæus gigas fuit terræ filius, LX. cubitorum, qui ab Hercule in lucta sæpe prostratus, quoties terram attigerat; toties redintegratis viribus resurgebat. Proinde sublimem in aëre præfocavit Hercules. Videtur id ad navale certamen pertinere. Longitudinem illam LX. cubitorum ad myoparonem refero quo mare habebat infestum. In eo sæpe victus & suis cæsis fugatus, semper è terra sua matre, id est è terra Libyca ex qua erat oriundus, novas vires recuperabat. Quod cum animadvertisset Hercules, præcidit illi hanc viam, ut in medio mari periret. In vicinia χρύσεα μῆλα aurea E mala quæ draco asservabat sunt opes vel ab eodem vel ab alio congestæ. Huc facit quod מאל *malon* vel *melon* Arabice opes sonat, ut Græce μῆλον vel μᾶλον malum. Sic mala aurea Phœnicibus fuerint opes ex auro multo.

Tingi hodie *Tangar* dici reperio apud Castaldum. Hinc suspicio non levis Phœnices hoc vocabulum scripsisse cum R in fine. Sic *Tingir* vel Τιγγὶρ *Tiggir* esset emporium, ut תגר *tagger* Syris negotiari, & תגר *taggar* negotiator. Tingi scili-

ſcilicet hujus Africæ partis celeberrimum fuit emporiū in quod è Bætica Belone mercatores ſæpe commeabant. Unde eſt quod trajectum illum Geographi veteres tam ſtudioſe notarunt. Strabo lib. 3. Βελὼν πόλις καὶ ποταμὸς. ἐντεῦθεν οἱ διάπλοι μάλιστά εἰσιν εἰς Τίγγιν τῆς Μαυρουσίας *Belo urbs & fluvius; Inde potiſſimum trajicitur ad Tingim Mauritaniæ.* Plinius lib. 5. cap. 1. ubi de Tingi: *Abeſt à Belone oppido Bæticæ proximo trajectu* XXX M. *paſſ.* Antoninus: *A Belone trajectus in Tingi Mauritanam ſtadia* CCXX. Tingis habet ad ortum *Abilam* עב עלאה montem Phœnicii nominis ſtatim initio freti è regione *Calpes*. Ibi fuere columnæ Herculis. Quin illi ipſi montes, *Abila* inquam & *Calpe* pro columnis habiti. Quod explicabimus pluribus libro ſequenti, cum ventum erit ad Punica ex Feſto & Varrone.

His Phœnicum coloniis à Carthagine ad Gades, ſi libet attexere reliquas Cyrenem verſus, ſtatim ſe offeret *Adrumetum* de quo Solinus: *Adrymeto atque Carthagini author eſt à Tyro populus.* Et Salluſtius in Jugurtha ubi de coloniis Phœnicum in Africa: *Adrumetum, Leptim, aliasque urbes in ora maritima condidere.* *Adrumetum* vel *Adrumetas* Straboni eſt Ἀδρύμη *Adryme*, & Stephano Ἀδρύμης *Adrymes*. A multis cum ſpiritu ſcribitur *Hadrumes, Hadrumetum* & *Hadrumentum*. Maritima urbs eſt non incelebris in Byzacio, Africæ regione fertiliſſima inter Carthaginem & Syrtes, Hieronymus in locis: *Hadrumetus, civitas in Byzacio regione Africæ.* Oroſius lib. 1. c. 2. *Byzacium ergo ubi Adrumetus civitas* &c. *habet ab Oriente Syrtes minores & lacum Salinarum.* Iſidorus Orig. lib. 14. cap. 5. *Bizanzena regio ex duabus nobiliſſimis urbibus nomen ſortita eſt, ex quibus una Adrumetus vocatur, altera Byzantium.* Æthicus in Africæ deſcriptione: *Byzantium eſt ubi ejus metropolis civitas Hadrumetus ſita eſt.* Et his antiquior Plinius lib. 5. cap. 4. ubi de Byzacio: *Hic oppida libera Leptis, Adrumetum, Ruſpina, Thapſus.* De Adrumeti cothone ſeu portu manu facto ſupra egimus. *Adrumeti* nomen Scaliger, & ex eo Druſius, Caſaubonus aliique viri in his literis primarii, ἔπαυλιν Πλούτωνος *atrium Plutonis* & *Acherontis oſtium* explicant, ac ſi *Adrumentum* ſit idem quod Ebræis חצרמות. Sed ex Ebræo חצרמות fierent *Adramota* non *Adrumetum*. Ut taceam nihil eſſe cauſæ cur *Adrumetum* appelletur חצרמות, id eſt *atrium* aut *regio mortis*. Neque enim Adrumetina regio importuoſa eſt, aut venenorum ferax, aut vel ſoli vel aquarum vel aëris vitio peſtilens & inſalubris. Quin *frugiferam* vocant veteres inſcriptiones, qualis una eſt apud Smetium in inſcriptionum volumine: COLONIA CONCORDIA ULPIA TRAJANA AUG. FRUGIFERA HADRUMETINA. Neque id immerito, cum Byzazenus ager, cujus Adrumetum eſt metropolis, ſit inter Africæ feraciſſimos. Plinius lib. 17. cap. 5. cum ait eſſe *centena & quinquagena fruge fertilem.* Et lib. 18. cap. 10. ex eo ipſo probat tritico nihil eſſe fertilius, *ut pote cum è medio, ſi ſit aptum ſolum, quale in Byzacio Africæ campo, centeni quinquagena modii reddantur.* Addit Auguſti procuratorem ei inde miſiſſe *ex uno grano (vix credibile dictu) quadringenta paucis minus germina.* Miſiſſe Neroni ſimiliter procuratorem CCCCLX. *ſtipulas ex uno*

Strab. l. 17.

A *uno grano*, extareque de ea re epiſtolas. Quæ fortaſſe non dicuntur citra hyperbolem. Interim quod Iſaaco ſemel accidit in terra Chanaan, ut ſementis מאה שערים *centum menſuras* i.e. centuplum redderet Gen. 26,12. quodq; adeo pro ſummæ fertilitatis argumento proponit Chriſtus, ut terra ferat καρπὸν ἑκατονταπλασίονα Luc. 8,8. hoc in illo agro conſuetum, quod teſtantur multi ſcriptores. Varro de re ruſtica lib. 1. cap. 44. *In Syria ad Garada* (lege *Gadara*) & *in Africa ad Byzatium item* (dicunt) *ex modio naſci centum*. Hannibal apud Silium Italicum lib. 8.

*---- ſeuſunt * Byzacia cordi*
Rura magis, centum Cereri fruticantia culmis.

*Male legunt *Buxentia*.

B Plinius ipſe lib. 5. cap. 4. *Libyphœnices vocantur qui Byzacium incolunt. Ita appellatur regio* CCLM. *paſſuum per circuitum, fertilitatis eximiæ, centeſima fruge agricolis fœnus reddente terrâ.* Solinus cap. 27. *Africam in agro Byzaceno eſſe glebis ita præpinguibus, ut jacta ſibi ſemina cum incremento centeſimæ frugis renaſcantur.* Quod ipſum ſequitur Iſidorus originum lib. 14. cap. 5. Porro cum Syris מאה *mea* centum, & מאתן *matan* centenos ſonet, Ἀδρύμη vel Ἀδρύμης & Ἀδρύμητον idem videtur eſſe quod חצר מאה vel חצר מאתן *regio centum* ſeu *centenarum*, ſupple שערים menſurarum; Regio centum menſurarum, eſt quæ pro unâ reddit centum; Quâ ellipſi de Iſaaco dixit Moſes Gen. 26, 12. *Et ſevit Iſaac in terra illa, & eodem anno conſequutus eſt centum menſuras.* Byzaceni nimirum agri tam portentoſa fœcunditas Phœnices ita perculit, ut eam ſignificari voluerint ipſo no-C mine urbis metropoleos. Quin ut preſſius agamus, non fruſtra per V ſcribitur *Adrume* חצרומאה vel *Adrumetum* חצרומאתן id eſt *ager ejus centum* vel *centuplum* ſupple reddit. Nam illud V Pœnis idem eſt quod Hebræis *vav cholem*. Tale *Azrubal* עזרובעל *auxilium ejus Belus*, pro Hebræo עזרבעל *Ezrobaal*. *Aſdrubal* Græce ſcribitur, quomodo *Eſdras* pro עזרא *Ezra*. Tale item *ſalus* in Auguſtino Punice *tres* pro Hebr. שלוש *ſalos*; Et in Plauti Pœnulo *alonuth* Deæ, & *bynuth* filiæ, pro Hebr. עליונות *eljonoth* & בנות *banoth*.

Eſt & alius Africæ locus fertiliſſimus Tripolis nomine, inter Syrtes circa Cinyphem amnem, quem Phœnices inſederunt. Euſebius Græci chronici lib. 1. ubi D de Chananæis: Οὗτοι ἔφυγον ἀπὸ προσώπου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ κατῴκησαν Τρίπολιν τῆς Ἀφρικῆς ὡς ἔσαν ἐν τῷ κλήρῳ τοῦ Χάμ. *Illi fugerunt à facie filiorum Iſrael, & Tripolim Africæ incoluerunt, ut quæ eſſet in ſorte Cham.* Procopius de ædificiis Juſtiniani lib. 6. *Tripoleos hîc promontoria ſunt, habitantque Mauruſii, barbara gens ex Phœnicibus oriunda.* Tripolis unde dicatur ex his Solini diſcere eſt: *Achæi Tripolim linguâ ſuâ ſignant, de trium urbium numero Oeæ, Sabratæ, Leptis magnæ.* Pro quo in Iſidoro perperam Orig. lib. 13. cap. 5. *Occæ, Tabracæ, Leptis magnæ.* Sed & *Tabraca* niſi fallor, factum ex *Sabrata*, ut Æa ex Oeâ in his Silii lib. 3.

E *Tabraca tum Tyrium vulgus, Sarranaque Leptis,*
Æaque Trinacrios Afris permiſta colonos.

Omnino enim Poëtæ id fuit in animo ut Tripoleos tres urbes una ſerie nominaret. Quæ quam conjunctæ fuerint vel ex eo apparet quod omnium nomine

unum Episcopum ad Synodos delegabant, qui pro absentibus ageret. Sic in Concilio de hæreticis baptizandis sub Cypriano habito cap. 139. *Natalis ab Oeâ dixit; Tam ego præsens quam Pomponius Sabratensis, quam etiam Dioga Leptimagnensis, qui mihi mandaverunt, corpore quidem absentes, sed spiritu præsentes, censemus quod collegæ nostri &c.* Quin Augustini ævo, aucto Episcoporum numero, ita ut pro tribus quinque essent, tamen idem ordo servatus; Adeoque canon secundus tertii concilii Carthaginensis id sancit, ut *Tripoli propter inopiam Episcoporum unus Episcopus veniat.* Quod ad τ' χώρας ἔνδειαν *regionis inopiam* minus commode refert Græcus interpres, cum regio sit uberrima. *Tripolis* igitur dicta est ex urbium numero, ut *Tetrapolis, Pentapolis, Hexapolis, Heptapolis, Decapolis &c.* Sed & urbis nomen est Tripolis tam in Africâ quam in Phœnice. Ptolemæus eandem facit cum Neapoli, versus ostia Cinyphi amnis: Νεάπολις, inquit, ἡ καὶ Τρίπολις, ubi interpretes, *Neapolis quæ & Leptis magna.* At in Arabe Geographo Tripolis media est inter Sabratam & Lebdam id est Leptim: Quarum illa ad Occasum distat XXXV M pass. hæc ad Ortum duplo magis.

Ex Tripoleos tribus urbibus *Oea* Callimacho Οἴη apud Stephanum in Ἀσβυστα, *Plinio civitas Oeensis*, Ptolemæo Ἑῶα *Eoa*, Silio *Æa*, Apuleio *Æaa* in Apologiâ pro se ipso, mendose *Ocea* in Antonino, & *Occa* in Isidoro, (unde in Tacito *Ophenses & populus Ophensis* histor. lib. 4.) Phœnicibus ut putamus erat חוה *Havva* vel *Hovva* unde plurale חוות *oppida villæ* Num. 32, 41. Et Ægyptium תראצי *Oasis* vel *Avvasis* villa aut oppidum in deserto. Vox est Arabicæ originis: Nam apud Arabes חוי verbum est colligere & circumdare; Proinde cum Arabum plura tentoria coëunt in pagi vel oppidi formam, id appellatur חוא *hovva* vel *hivva.* In vicina *Sabratâ* ferè par ratio nominis. Nam צבר *sabar* est colligere & congregare, unde צבור Ecclesia & Synagoga. Scribo per *sade* cum Nubiensi Geographo, cui *Sabrata* est צבורה, sed & alibi סברה per *samech.* Eadem Σαβάθρα *Sabathra* Ptolemæo qui in Mediterraneis describit, cum Oea vel Eoa & Leptis sint maritimæ. In Oeæ situ graviter erravit Callimachus, cum eam ad Tritonem amnem admovit his verbis:

Clim. 3. p. 2.

> Οἴη τε Τρίτωνος ἐφ' ὕδασιν Ἀσβυστάο.
>
> *Asbystæ Tritonis aquis perfunditur Oea.*

Quod in Africano Poeta minus ferendum. Tam *Oea* & *Sabrata* quam *Leptis* sunt magnæ urbes, si Isidoro credimus, qui Tripolitanam provinciam Græcos designare scribit de *numero trium magnarum urbium Occæ (Oeæ) Tabracæ (Sabratæ) Leptis magnæ.* Tamen Oea & Sabraca nihil ad Leptim. Proinde ut Tacitus author est discordiâ inter Ophenses (Oeenses) & Leptitanos obortâ, *populus Ophensis multitudine inferior Garamantas exciverat gentem indomitam &c.* Jam de Lepti seorsim.

In Africâ duæ sunt Leptes, una prope Adrumetum, altera inter Syrtes non procul ab ostio Cinyphi amnis. Illa in Ptolemæo Λέπτις μικρὰ *Leptis parva*, hæc in Plinio *Leptis magna* appellatur. *Inter duas Syrtes,* inquit, *oppida Neapolis, Taphra, Abrotonum, Leptis altera quæ cognominatur magna.* Et Æthicus in enumeratione urbium Oceani Meridiani, id est Africani maris: *Oea, Rabratam vel Sabratam,*

A *bratam, Leptis magnam.* Et paulo post: *Tapsos, Leptisminorem, Hadrumetum.* Idem rursus in Africæ situ & Orosius lib. 1. cap. 2. *Tripolis provincia, quæ est & Subventana vel regio Arzugum, ubi Leptis magna civitas.* Hinc apud Cyprianum ubi supra, inter Tripolitanos Episcopos censetur *Dioga Leptimagnensis*, id est Dioga Episcopus Leptis magna, ut qui ibidem memoratur *Demetrius à Leptiminus* minoris fuit Episcopus. Magno igitur errore ab Eustathio μικρὰ Λέπτις parva Leptis esse dicitur quæ media est inter Syrtes. Quod tamen sequutus ævi nostri Geographorum prope dixero doctissimus quicquid de hâc vel illâ Lepti scribunt veteres confundit, & quæ unius propria sunt in alteram imperite trans-B fert. Tripolitanam de qua nunc res est, alio nomine Strabo Neapolim vocat. Tamen in eo tractu Mela & Plinius Neapolim & Leptim separatim describunt, ut diversa oppida. Et in Ptolemæo Neapolis eadem quæ Tripolis. Sed putarunt interpretes Leptim magnam intelligi, quia Leptis magnæ descriptio ab eo plane est omissa. quamvis idem lib. 1. c. 8. semel atque iterum meminerit Λέπτεως τῆς μεγάλης. Leptis originem ad Sidonios refert Sallustius in Jugurtha: *Id oppidum*, inquit, *à Sidoniis conditum est.* Et paulo post: *Legum cultusque pleraque Sidonica.* Alii ad C Tyrios malunt. Plinius lib. 5. cap. 19. *Tyrus olim partu clara, urbibus genitis Lepti, Utica &c.* Silius lib. 3.

--- Sarranaque Leptis,

Sarrana id est Tyria. Sed sive Leptis à Tyriis aut à Sidoniis orta sit, eam saltem esse Phœniciam in consensu est omnium. Sic à Sallustio supra didicimus Phœnices Hipponem, Adrumetum, & Leptim in Africæ orâ maritimâ condidisse. Et in veteri oraculo:

Imperium mundi Pœnâ reget urbe profectus.

Id est Severus è Lepti Tripolitanus oriundus, ut exponit Spartianus in Pescennio Nigro. Proinde Statius lib. 4. Sylvarum Septimium Severum miratur Lepti D genitum, Punici sermonis aut habitûs nil quicquam habere: Verba sunt:

Tene in remotis Syrtibus avia
Leptis creavit?

Et aliquanto post:

Non sermo Pœnus, non habitus tibi,
Externa non mens.

Lepti enim ne magnates quidem qui cum curâ instituuntur, sermonis barbariem potuisse facile excutere illustri exemplo patet. Sororem Lepti habuit Severus Imperator de qua sic Spartianus: *Quum soror sua Leptitana ad eum venisset vix Latine loquens, ac de illâ multum Imperator erubesceret.* Tamen in Statio *sermo Pœnus* E dicitur καρχηδονικῶς pro Africano vel Numidico. Nam illo ævo Leptitanos pro Punicâ linguam Numidicam usurpasse docent hæc Sallustii ubi supra: *Ejus civitatis lingua modo conversa connubio Numidarum. Leptis* nomen Punicum לבת *Lapt* stationem significat. Inde in Cypro dicta *Lepethis* πόλις ὕφορμον ἔχουσα καὶ νεώρια *urbs stationem habens & navalia*, ut ex Scylace probatum supra. Ita etiam Africana Leptis suam habuit stationem unde dicta est. Lucanus lib. 9. vers. 951.

Proxima Leptis erat cujus statione quietâ
Exegere hyemem.

Quam opulenta fuerit Leptis collige ex his Livii lib. 34. *Ea singula in dies talenta vectigal Carthaginiensibus dedit.* Hæ Leptitanis opes cum aliunde suppetebant tum pręcipue ex ubertate regionis. *Emporia* veteres appellabant. Livius paulo ante: *Emporia vocant eam regionem. Ora est minoris Syrtis & agri uberis: Una civitas ejus Leptis.* Idem lib. 29. de Scipione: *Emporia ut peterent gubernatoribus edixit. Fertilissimus ager, eoque abundans, omnium copia rerum est regio.* Et rursus de Masinissa: *Ad minorem Syrtim pervenit: Ibi inter Punica Emporia gentemque Garamantum omne tempus consumpsit.* Ubi nota dici Punica propter Pœnos incolas. Polybius in excerptis legationum cap. 118. Θεωρῶν τὸ πλῆθος τῶν πόλεων τῶν περὶ τὴν μικρὰν Σύρτιν, καὶ τὸ κάλλος τῆς χώρας ἣν καλοῦσιν Ἐμπόρεια. *Cum animadvertisset quam multæ urbes circa minorem Syrtim essent conditæ, & quæ illius agri bonitas quam vocant Emporia.* Idem lib. 1. Carthaginenses dicit spes ferme omnes suas collocatas habuisse in eo commeatu qui advehebatur ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς καλουμένων Ἐμπορείων *ex loco quem ipsi vocabant Emporia.* Et lib. 3. noluisse ut Romani ultra Pulchrum Promontorium quod Carthagini præjacet navigarent, ne loca circa Byzacium cognoscerent, μήτε τοὺς κατὰ τὴν μικρὰν Σύρτιν τόπους, ἃ δὴ καλοῦσιν Ἐμπόρεια, διὰ τὴν ἀρετὴν τῆς χώρας *nec loca circa parvam Syrtim quæ emporia vocant, propter soli ubertatem.* Nempe Græcâ voce usurpatâ, quomodo in Chaldaica paraphrasi Jonathanis Genes. 25. 3. אמפורין *emporin* sunt ἔμποροι mercatores, & in Tanchuma אנפריות *enporioth* merces. Quid si in Gręco nomine allusionem quęsierint ad Hebræum אם פוריה *emporja* quasi *matrem fœcundam* dixeris? Quo epitheto insigniri jure merito potuit terra tot frugum parens.

Circa eadem loca inter Leptim & Syrtim minorem Strabo & Plinius describunt Ἀβρότονον *Abrotonum* oppidum de quo Stephanus: πόλις τῶν Λιβυφοινίκων, καλεῖται καὶ ἡ Νεάπολις, ὡς Ἔφορος. *Urbs est Libyphœnicum, quæ & Neapolis vocatur, ut vult Ephorus:* At in Strabone Neapolis est Leptis: Rursus in Mela & Plinio Neapolis, Abrotonum, & Leptis sunt tres diversæ urbes. Abrotonum herba est notissima quæ Arabice vocatur קיסום *caisum.* An ex ea nomen traxerit Abrotonum urbs quærant peritiores: Ego *Abrotonum* pro *Abaritano* oppido dici suspicor, quod ex *Abara* factum sit, ut ex *Membresa Membresitanum*, ex *Maxula, Maxulitanum*, ex *Achola Acholitanum*, ex *Tapso Tapsitanum*, ex *Mactaro Mactaritanum &c.* Nempe *Abara* עברא, id est trajectus aut vadum, dici potuit propter vada, ad vicinum lacum, de quo Strabo lib. 17. Εἶτ' ἄλλη λίμνη πολὺ ἐλάττων, καὶ μετὰ ταύτην Ἀβρότονον πόλις. *Hinc est alius lacus longe minor, post quem est Abrotonum urbs.* Sic in provincia proconsulari alia fuit *Abara* Carthagini propior, à qua in Africæ Notitiâ denominatur *Felix Abaritanus*, qui cum aliis Episcopis in exilium missus est anno sexto Regis Henrici. Indidem *Abaritana arundo* de qua Plinius lib. 16. cap. 36. *Aucupatoria arundo à Panhormo laudatissima, piscatoria Abaritana ex Africa.* Unde colligas etiam illam Abaram aquas habuisse vicinas. Sed & voce compositâ עבר אדר *Abar-Eder* vel *Abaradira*, id est traje-

ctus

A ctus gregis, dicta est Byzacenæ urbs, unde in Notitia *Præfectianus Abaradirensis*. Et prope Jordanem ביתעברא *Bethabara*, id est domus trajectus, dicebatur locus in quo Johannes baptizabat. Joh. 1, 28.

Reliquæ Phœnicum in Africa urbes sunt incertæ positionis. In his vetustissima fuit *Auza* vel *Auzate*, quam condidit אתבעל *Ethbaal* vel Ithobalus Achabi socer de quo 1. Reg. 16, 31. Author Menander cujus verba sunt apud Josephum lib. 1. contra Apionem: Οὗτος πόλιν Βότρυν ἔκλισε τὴν ἐπὶ Φοινίκῃ, καὶ Αὐζατὴν ἐν Λιβύῃ, vel disjunctis vocibus, καὶ Αὔζα τὴν ἐν Λιβύῃ *Hic* (Ithobalus) *Botryn urbem in Phœnice condidit & Auzaten in Africa, vel Auza quæ est in Africa*. Sed utrumvis B legeris, vel *Auza* vel *Auzaten*, utrobique hærebit calculus. *Auza* in Antonino Mauritaniæ Cæsariensis est oppidum, & *Auzea* Numidicum castellum de quo Tacitus lib. 4. Annal. *Nec multo post adfertur Numidas apud castellum semirutum, ab ipsis quondam incensum, cui nomen Auzea, positis mapalibus consedisse, fisos loco, quia vastis circum saltibus claudebatur.* Et *Uzan* in Ptolemæo est urbs Africæ propriæ non procul ab Utica. Sed mediterranea hæc oppida tot millibus à Phœnice dissita, non videntur quicquam habere commune cum Auza Ithobali. Jam si scribatur *Auzate*, propius accedet *Uzita* quam describit Ptolemæus sub Adrumeto & parva Lepti. Sed Uzitæ nomen est זית *zaith*, id est oliva vel oliveto. Hirtius enim prope Uzitam oliveti meminit. *Prius*, inquit, *necesse vallem oli-* C *vetumque transgredi.* Et huic vicinam Leptim Cæsar ibidem legitur triginta centenis millibus ponderis olei multasse in annos singulos: unde constat hæc loca oleo & olivis esse feracissima.

Sed nec satis notus Capsæ situs est, urbis in interiore Libya pervetustæ quam condidisse fertur Hercules Libycus aut Phœnix. Sallustius in Jugurtha: *Erat inter ingenteis solitudines oppidum magnum atque validum, nomine Capsa, cujus conditor Hercules Libys memorabatur.* Florus de Mario lib. 3. cap. 1. *Hic & urbem Herculi conditam Capsam in media Africa sitam, anguibus arenisque vallatam, mira quadam fœlicitate superavit.* Orosius lib. 5. cap. 15. *Marius urbem Capsam ab Hercule Phœnice (ut ferunt) conditam regiis tunc thesauris confertissimam dolo* D *circumvenit & cœpit.* Capsam quidem in interiore Africa sub Adrumeto describit Ptolemæus non procul à palude Tritonis: Quin & in Arabe Geographo in eodem fere situ ponitur urbs קפצה *Caphsa venusta, cincta mœnibus, cum alluente fluvio &c, & fonte in medio Tarmid nomine.* Sed hæc ipsa descriptio docet non agi de Capsa quam diximus, quæ nullum habuit vicinum amnem. Sallustius *Capsenses una modo, atque ea intra oppidum jugi aqua cætera pluvia utebantur.* Proinde Marius eam obsessurus, ne milites siti laborarent, utres plurimos in Thana flumine tridui iter inde dissito aqua jussit impleri. Idem Sallustius, *Cum ad flumen* (Thanam) *ventum est, maxima vis utrium effecta: Ibi castris levi muni-* E *mento positis, milites cibum capere, atque uti simul cum occasu Solis egrederētur paratos esse jubet, omnibus abjectis sarcinis, aqua modo seque & jumenta onerare. Dein postquam tempus visum castris egreditur: noctemque totam itinere acto consedit Idem proxima facit: Dein tertia multo ante lucis adventum pervenit in locum tu-*

mulosum, à Capsa non amplius duum millium intervallo. Præterea Jugurthæ re- A
gnum, cujus hæc Capsa pars fuit, erat in Numidia circa flumen Ampsagam, non versus Tritonem amnem ubi Capsa Ptolemæi. Denique Jugurthæ Capsam à Cæsare fuisse deletam author est Strabo. At altera illa fortasse hodieque durat. Ratio nominis non obscura est. Ebræis enim קפץ *caphas* est συσφίγγειν comprimere & constringere. Hinc merito קפצה Capsa dicitur, quam undequaque premebant, & in arctum cogebant vastissimæ solitudines. Florus: *Capsam in media Africa sitam, anguibus arenisque vallatam.* Sallustius de Capsensibus: *Muniti adversum hostes non mœnibus modo, & armis atque viris, verum etiam multo magis locorum asperitate: Nam præter oppida propinqua, alia omnia vasta inculta, egen- B
tia aquæ, infesta serpentibus.*

Addendæ ex Stephano Phœnicum aliquot urbes aliunde vix notæ: Καλαμένθη, ἥτις καὶ Καλαμίνθη, πόλις Λιβύης. Ἑκαταῖος περιηγήσει. Κρεῖττον οὖν Ἡρόδοτος, διὰ τοῦ ι, πόλις Φοινίκων *Calamenthe, quæ & Calaminthe, urbs Libyæ. Hecatæus in periegesi. Melius per i scribitur cum Herodoto. Urbs est Phœnicum.* Calaminthe id est גלמיתא *Galmitha*, urbs fuit in colle sita. Syris enim גלמתא *galmatha* & גלימתא *gelimatha* sunt colles. Vox est frequens in Chaldæis paraphrastis.

Ibidem ex Hecatæo rursus: Κανθήλη, πόλις Λιβοφοινίκων *Canthele urbs Libyphœnicum.* Fortasse eadem quæ paulo ante Κανθηλία, πόλις περὶ Καρχηδόνα *Canthelia C
urbs circa Carthaginem.* Canthele id est קנתאל *Canath-el* Saturni prædium. Nempe ut Phœnicie קנה *cana* emere & possidere; Ita אל *El* erat Saturnus ut infra probabitur ex Sanchoniathone & Damascio. Omnino igitur *Canthele* est *Saturni vicus* de quo Ponticus in vita Cypriani. *Curubitana*, inquit, *civitas dicitur Saturni inter Teneriam & Salariam.* Curubitana civitas Ptolemęo Κουροβὶς, Plinio & aliis *Curubis*, non procul à Carthagine fuit, maritima urbs inter Aspidem & Neapolim coloniam. Via Salaria è Carthagine ducebat ad proximas salinas; Veneria ad Aphrodisium, quæ Veneri fuit sacra urbs ad Occasum Adrumeti. Inter has vias in Curubitana ditione Canthele sita, quæ Romanis *Saturni vicus.* D

Ibidem: Χάλκη, πόλις Λιβύης, μετὰ δ' αὐτὴν πόλις Φοινίκων Χάλκη *Chalce urbs Libyæ, & post ipsam urbs Phœnicum Chalce.* Chalce Ebræis est חלקה *Chelca*, vel חלקת *Chelcath.* Hujus nominis fuit Levitarum urbs in tribu Aser Jos. 19, 25. & 21, 31. quæ eadem vocatur חוקק *Chucoc* 1. Par. 6, 60. quorum illud à lævigando, hoc à sculpendo. Inter *Jol* quæ deinceps Julia Cæsarea dicta est (hodie *Algezira & Alger*) & columnas Herculeas, multas urbes memorat Scylax quarum una est Χάλκα πόλις ἐν τῷ ποταμῷ *Chalca urbs in fluvio.* An hæc est Chalca Phœnicum? Aut *Chalca* dicta est Græco nomine propter vicina Χαλκωρυχία. Strabo l. 17. in Mauritaniæ descriptione: Ἔστι δέ που αὐτόθι καὶ ἀσφάλτου πηγὴ, καὶ Χαλκωρυχία E
Quin alicubi istic est bituminis fons, & æris fodinæ. Et aliquanto post: Ἦν δὲ ἐν τῇ παραλίᾳ ταύτῃ πόλις Ἰὼλ ὄνομα *In eadem ora fuit & urbs, Jol nomine.* Sic in Ptolemæo non procul à Julia Cæsarea versus Gades habetur maritima urbs Καρκώμη *Carcoma.* Syris porro כרכומא *Carcoma* est æs. Hinc Job. 20, 24. in Chaldæa paraphrasi

A raphrasi קשתא דכרכומא *arcus æreus.* Vide & Job.28,2. & 41, 18. & Psal. 18, 35. &c. Itaque *Chalca* & *Carcoma* idem sunt. Est & in Polyhistore Χαλκεῖα πόλις Λιβύης *Chalcea Libyca urbs.* Sed eum Polybius lib. 12. erroris arguit his verbis: Ἀγνοεῖ δὲ μεγάλως καὶ περὶ τῶν Χαλκείων. Οὔτε γὰρ πόλις ἐστὶν, ἀλλὰ χαλκουργεῖα *De Chalceis autem agens magnam inscitiam prodit; Neque enim urbis nomen est, sed officinarum æris.*

Hæ Phœnicum urbes quantum memini in Africa memorantur à veteribus. Sed multo plures fuisse certum est. Eos enim tenuisse constat universam Africam à magna Syrti & Philænorum aris, ubi fines Cyrenaicæ, usque ad Herculis colu- B mnas. Scylax: Ὅσα γέγραπται πολίσματα ἢ ἐμπόρια ἐν τῇ Λιβύῃ ἀπὸ τῆς Συρτίδος τῆς παρ' Ἑσπερίδας μέχρι Ἡρακλείων στηλῶν ἐν Λιβύῃ πάντα ἐστὶ Καρχηδονίων *Carthaginensium sunt quæcunque in Libya descripta sunt oppida & emporia à Syrti quæ ad Hesperidas usque ad Herculis columnas.* Et Polybius lib. 3. Καρχηδόνιοι γὰρ ἐν τούτοις τοῖς καιροῖς τῆς μὲν Λιβύης ἐκυρίευον πάντων τῶν ἐπὶ τὴν ἔσω θάλατταν νευόντων μερῶν ἀπὸ τῶν Φιλαίνου βωμῶν, οἳ κεῖνται κατὰ τὴν μεγάλην Σύρτιν, ἕως ἐφ' Ἡρακλείους στήλας *Illis temporibus Carthaginenses imperio suo subjectas habebant omnes Africæ provincias ad mare interius sitas à Philænorum aris quæ magnæ Syrti objacent, ad columnas usque Herculis.* Quod spatium patere ibidem addit ὑπὲρ τοὺς ἑξακισχιλίους καὶ μυρίους σταδίους ultra XVI M stadiorum, seu quod idem est mille leucas Gallicanas. Porro in toto illo C terrarum intervallo, fere quotquot sunt urbes alicujus nominis, Phœnicibus originem debent. Nam Africæ prisci incolæ, cum eo primum Phœnices appulerunt, ut vicatim habitabant, aut sine tectis passim ac sedibus vagi terras habebant potius quam habitabant. Proinde non solum urbium, sed & fluviorum nomina pleraque Phœnicia sunt. Libet id probare aliquot exemplis ex Ptolemæo petitis in descriptione Africæ proprie dictæ l. 4. c. 3.

In ipsis finibus ad Occasum est *Ampsaga*, quem alii Numidicum, Victor Uticensis lib. 2. *Cirtensem* vocat: *Sui*, inquit, *fratris uxorem ligato pondere lapidum in Ampsagam fluvium Cirtensem famosum jactando demersit.* Nimirum à *Cirtha Julia* Numidiæ metropoli & Manissæ regia sita prope ripas Ampsagæ. *Cirta* vel D *Cirtha*, ut habet Mela, Punicè קרתא *Cartha*, id est civitas. Vocem à Pœnis acceptam Numidæ detorserunt. Et *Ampsaga*, Arabicè אפסח *aphsach*, latum & amplum sonat.

Versus Ampsagæ fontes erat *Zama* urbs, Ptolemæo *Azama*, olim Jubæ regia, ubi *Zama* fons cognominis, cujus potu canoras fieri voces tradunt Plinius lib. 31. cap. 2. Et Vitruvius lib. 8. cap. 4. Utrique nomen à זמר *zamar*, quod canere significat in conjugat. Piel, R finali abjectô, ut in *vacca* ex בקר *bacar*, μοῦσα ex מוסר *musar*, ζώνη ex זנר *zonar*, *mappa* ex מפר *mappar* &c. Huc facit quod *Zama* urbs hodieque *Zamor* vocatur, ut Marmolius author est.

E Post Ampsagam unus sequitur Latini nominis *Rubricatus*, dictus, ut quidem suspicor, à celebri illa rubrica, quam veteres Africanam & Carthaginensem appellant. Dioscorides lib. 5. cap. de fabrili rubrica: Ἀρίστη δὲ ἡ Αἰγυπτία καὶ Καρχηδονική. Quod ipsum ita Plinius lib. 35. cap. 6. *Et reliquis rubricæ generibus fabris utilissima Ægyptia & Africana,* Eodem refer quod de Zygantibus,

vel

vel si mavis, Gyzantibus horum locorum incolis legitur in Herodoto: μελτοῦνται δ᾽ ὦν πάντες οὗτοι *Illi autem omnes rubrica inficiuntur*. A

Excipiunt junctæ paludes *Sisara* & *Hipponitis*: Huic ab Hippone Diarrhyto, illi, tam à Rubrica nomen quam Rubricato vicino amni. Pœnis enim ששר *sasar* vel *sisar* est rubrica. Sic Ezechiel 33, 14. *imagines Chaldæorum expressæ* בששר *rubrica*. Et Jerem. 22, 14. ומשוח בששר *& pictum rubrica*. LXX. μίλτῳ; vulgata *sinopide*: Selomo Jarchi Gallicè אנ שינופלא *en sinople*. David Kimchi Hispanicè מיני *mini*, id est minium, & Arabice זנגפר *zingiaphur*, vulgo *uzifur*, id est cinnabari. Vide Avicennam lib. 2. Chaldæus interpres סממנין *sammenin*, tanquam composita voce ex סם *sam*, id est *droga*, *species* (ita barbarè loquimur, quia Latina vox nulla suppetit) & מנין *minium*. An fuit circa hæc loca Μιλτίνη πόλις *Miltine* vel *Miniacea urbs* de qua Diodorus lib. 20? B

Succedit amnis *Bagradas*, cujus scriptura est valde inconstans, nam pro *Bagrada* Lucani, Statii, Pliniii, Ptolemæi, Procopii, Eutropii, Sidonii, Orosii & Æthici, legitur in Strabone *Bagadras*, in Pomponio, Silio & Floro *Bragada*, in Polybio *Macar* & *Macra*, vel *Bucara* ut legit Suidas voce Τενάγη: In Nubiensi Geographo נגרדה *Nagiarda*; quæ omnia sunt ex uno fonte deducta. Verum scilicet nomen erat ברכה *Braca*, vel emphatice ברכתא *Bractha* stagnum. Plerunque *breca* scribitur cum puncto tsere, sed & *braca* cum puncto *camets* Jud. 1, 15. unde plurale ברכות *bracoth* stagna, piscinæ, Psal. 84, 7. Et Græcum βραγὸς pro palude. Hesychius: βραγὸς, ἕλος. Ex eodem *Braca* natum Polybii *Bacar*, & *Bacra*, pro quo scriptum perperam in Suida *Bucara* & in vulgatis exemplaribus *Macar* & *Macra*, μ & β permutatis ut passim. Et ex emphatico *Bractha*, quale Syris in usu, nata sunt *Bragada*, *Bagrada*, *Bagadras*. Et Arabum *Bagiarda* quod librariorum facili lapsu mutatum est in *Nagiarda*, quia Arabica B & N nonnisi puncti situ differunt, quod in B subjicitur, in N superscribitur. C

Jam cum amnem illum ברכא *Braca* vel ברכתא *Bractha*, id est stagni nomine Pœni appellaverint, ratio non est obscura. Nam præterquam quod sita natura lentus est, & ex Africæ arenis vix eluctatur (Lucianus lib. 4.

--- *quo se*
Bagrada lentus agit, siccæ sulcator arenæ) D

Ex alveo suo excedens circa ostia, in paludis aut stagni morem, longe lateque diffunditur. Silius lib. 6.

Turbidus arentes lento pede sulcat arenas
Bragada, non ullo Libycis in finibus amne
Victus limosas extendere latius undas.
Et STAGNANTE VADO patulos involvere campos.

Ita accidere potissimum certa anni tempestate, qua ostio arena obstructo aquæ restagnant in campos adjacentes, nos docent hæc Polybii lib. 1. pag. 76. τοῦ προειρημένου ποταμοῦ κατὰ τὴν εἰς θάλατταν ἐκβολὴν συνθεωρήσας κατά τινας ἀνέμων στάσεις ἀποθινούμενον τὸ στόμα καὶ τεναγῶδη γινομένην τὴν παρ᾽ αὐτῷ τῷ στόματι πάροδον *cum observasset* (Amilcar) *quo tempore certi quidam venti obtinent, amnis de quo supra ostium* E

A *ostium sabulo oppleri circa ejus in mare exitum, tæniamque palustrem effici ad transeundum idoneam.* En tibi ex Geographo Nubiensi secundâ parte climatis tertii, hujus sive stagni sive lacûs descriptionem, ubi de urbe *Benezert* (hodie *Biserta*, olim U*tica*) *Ad latus ejus Orientale est* בחירתהא *lacus ipsius ab eâ denominatus,* XVIM *pass. in longitudinem.* & VIIIM. *pass. in latitudinem porrectus, qui ostio suo mare attingit, & quô mari propinquior, eô est arctior & tenuior.* Porro cum Bagrada sic se diffundens multas contrahat sordes, & in limosas paludes desinat, merito pulvereus & cœno gravis à Statio describitur lib. 4. Sylvarum, ubi Vulturnum Campaniæ amnem inducit sic loquentem:

B *Nec sordere sines, malumque late*
Derges sterilis soli putorem,
Ne me pulverem graveumque cœno
Tyrrheni sinus obruat profundi.
Qualis Cinyphius tacente ripa
Pœnos Bagrada serpit inter agros.

Ad Bagradæ ortum exit *Catada* in sinum Carthaginis, quam Solino authore Dido *Carthadam dixit, quod Phœnicum ore exprimit civitatem novam.* Itaque de urbis nomine amnis etiam *Carthada* dictus est, non *Catada*. *Carthada* quomodo Punicè scribatur jam docuimus.

C Sequitur ad Syrtim minorem Triton fluvius, in quô triplex palus, *Tritonis, Pallas* & *Libya*. Hæc à להבה *lehaba*, id est ab ardore dici videtur, quia versus fluminis fontes magis in Austrum porrigitur. A Tritone, si credimus, Tritonia vocatur Pallas passim apud Poetas, & in Homero toties Τριτογένεια. Quamvis Triton fons vel fluvius etiam in Cretâ fuerit, & in Arcadiâ, & in Bœotiâ. Unde Deam Græci nominis ortum duxisse multo verisimilius est quam ex Tritone Africæ. Neque verò Triton, sed תרעית *Tarit* dicebatur à Pœnis, nisi conjectura fallit. Amnis *Tarit*, id est τῆς νομῆς sive pascui. Ita Pœni appellabant, quia Nomadum pascuis initium erat à Tritone. Cum enim reliqua pars Africæ ut plurimum sit ara-

D bilis, à Tritone usque in Ægyptum plerique erant meri Nomades, carne solum & lacticiniis vesci soliti, cum carerent pane & frugibus. Herodotus Musâ quartâ: μέχρι τῆς Τριτωνίδος λίμνης, ἀπ' Αἰγύπτου Νομάδες εἰσὶ κρεοφάγοι τε καὶ γαλακτοπόται Λίβυες. *Ab Ægypto ad lacum Tritonidem Nomades sunt Libyes, quibus caro pecudum pro cibo est, & lac pro potu.* Et paulo post: τὸ δὲ πρὸς ἑσπέρης τῆς Τριτωνίδος λίμνης οὐκ ἔτι Νομάδες εἰσὶ Λίβυες. *At ad lacus Tritonidis occasum Nomades non sunt amplius.* Item: ἡ μὲν γὰρ δὴ πρὸς τὴν ἠῶ τῆς Λιβύης τὴν οἱ Νομάδες νέμουσι, ἐστι ταπεινή τε καὶ ψαμμώδης, μέχρι τοῦ Τρίτωνος ποταμοῦ; ἡ δὲ ἀπὸ τούτου τὸ πρὸς ἑσπέρην, ἡ τῶν ἀροτήρων ὀρεινή τε κάρτα, καὶ δασέα. καὶ θηριώδης *quæ Libyæ pars ad auroram respicit, quam Nomades ob-*

E *tinent usque ad Tritonem amnem, depressa est & arenosa; quæ vero est ad Occasum ubi aratores degunt, montosa valde est, & nemorosa, ferisque frequens.*

Unus superest amnis Κίνυφος *Cinyphus*, Herodoto Κίνυψ *Cinyps*, inter utrasque Syrtes. Videtur is dici *Cinyphus* pro Phœnicio קנפוד *Kinphod*, quomodo *Bogus* pro *Bogud*, à quô ut Plinius author est, *Bogudiana* nominabatur Mauritania Cæ-

ſarienſis. Amnis *Kinphod* eſt amnis hericii ſive hyſtricis. Nam ad utrumque animal *Kinphod* generale nomen eſt, ut multis probavimus in libro de Hebræis nominibus animalium. Hebræi *Kippod* ſcribunt, N latente in puncto Daghes, quomodo in מרו & חטה & עזים & עכביש & ſimilibus. Proinde expreſſo N Arabice ſcribitur קנפר *Kunphud*. Porro cur amnis *Kinphod* vel hyſtricis dicatur, colligere eſt ex Herodoto, qui poſtquam Libyam aratorum ſcripſit ſerpentes alere prægrandes, & leones, & elephantos, & urſos, & aſpides, & aſinos cornutos, & cynocephalos &c. Addit de Libya Nomadum, quam Cinyphus vel Cinyps mediam ſecat: Κατὰ τοὺς Νομάδας δέ ἐστι τούτων οὐδὲν, ἀλλὰ τάδε, πύγαργοι, καὶ ζορκάδες, καὶ βουβαλίδες &c. καὶ ὕστριχες *verum enimvero apud Nomades horum animalium nullum eſt, ſed pygargi: & capreæ, & bubali &c. & hyſtrices.* Hyſtrices id eſt קנפודים *Kinphodim*: unde non ſolùm amnis, ſed & regio *Cinyphus* vel *Cinyps* dicta. Herodotus: πλὴν Κίνυπος μούνης. τὸ γὰρ δὴ αὐτὸ οὔνομα ἡ γῆ τῷ ποταμῷ ἔχει *præter ſolam Cinypem: Terra enim idem habet cum amne nomen.* Plinius: *Cinyps fluvius ac regio.* De cætero hyſtricum Africæ etiam alii meminere. Plinius lib. 8. cap. 35. *Hyſtrices generat India & Africa ſpinâ contectas.* Ælianus de animalinus lib. 12. cap. 26. Αἱ δὲ ὕστριχες αἱ Λιβυκαὶ κεντοῦσί γε τοὺς ἁπτομένους πικρῶς *Hyſtrices Libycæ eos à quibus attinguntur acerbè pungunt.* Cætera ibi vide.

Apud Ptolemæum Cinyphus fluit è monte *Zuchabari*: Τὸ Ζουχάβαρι, inquit, ἀφ' οὗ ῥεῖ ὁ Κίνυφος ποταμὸς *Zuchabari* (mons) *è quô fluit Cinyphus fluvius.* Eundem ſive montem ſive collem Herodotus *tumulum gratiarum* appellat. Verba ſic habent: Διὰ δὲ αὐτῶν Κίνυψ ποταμὸς ῥέων ἐκ λόφου καλουμένου Χαρίτων ἐς θάλασσαν ἐκδιδοῖ *per ipſos Cinyps fluvius ex tumulo qui dicitur gratiarum exit in mare.* Pœnis igitur idem fuit *Zuchabari* quod Græcis λόφος χαρίτων *tumulus gratiarum*, id eſt venuſtus & amœnus collis. Nempe à Syro verbo זוח quod *tumere* ſignificat atque extolli, זוחא *zucha* nomen erat tumulus. Et בריא *bari* propriè *opimum* ſonat. Sed & in genere quicquid eſt eximium. Proinde Græci interpretes ἔκλεκτον *electum* reddunt Gen. 41, 2. ἀστεῖον *venuſtum* Jud. 13, 17. Ita Græcè λιπαρὸς *pinguis*, etiam pro formoſo & venuſto ſumitur. Quô ſenſu Atticam vocat Ariſtophanes in nubibus λιπαρὰν χθόνα Παλλάδος, id eſt εὐθαλῆ, τὴν πᾶσι κομῶσαν *florentem, & omni ſtirpium genere virentem*, ut ibi habet Scholiaſtes. Proinde Punicum זוחא בריא *zucha bari* Græci *collem gratiarum* non malè reddiderunt. Atque ut φερώνυμον collem fuiſſe ſcias, cum ſic deſcribit Herodotus: ὁ λόφος οὗτος ὁ Χαρίτων δασύς ἴδῃσι ἐστι, ἐούσης τῆς ἄλλης προκαταλεχθείσης Λιβύης ψιλῆς *Gratiarum ille tumulus nemoribus eſt frequens, cum nuda ſit reliqua Libya de quâ actum.* Inepte Græci Gratiarum collem à *Charite* dictum fabulantur, quæ ſit eadem cum Harmonia. Nonnus lib. 13.

Act. 1 Scen. 4

> Ἣν Χαρίτην ὀνόμηνε Λίβυς στρατὸς, Ἁβροτέρη γὰρ
> Βιστονὶ ἐβλάστησεν ἐπιχθονίη Χάρις ἄλλη:
> Τῆς ἄπο καὶ Λιβύης Χαρίτων λόφος.
> *Quam Chariten dixere Libes, quia Biſtonis illis*
> *Gratia viſa trium eſt decus exæquare ſororum:*
> *Hinc Charitum in Libyâ mons dicitur.*

At

A At à *Charite Charites* non *Charitum collis* diceretur.

Addo præter Cinyphum fluvium etiam *Acaben* fontem ex eo profluxiſſe in Nomadum campos ſubjectos. Ptolemæus ubi ſupra: τὸ Ζυχάβαρι ἀφ' οὗ ῥεῖ ὁ Κίνυφος ποταμὸς καὶ ἡ Ἀκάβη πηγὴ *Zuchabari ex quô fluit Cinyphus fluvius & Acabe fons:* Quæ omnia pertinent ad loci amœnitatem. *Acabe* עקבה id eſt extrema. Situs enim eſt fons *Acabe* in Africæ extremis, prope fines Cyrenaicæ. Tabulæ Ptolemæi perperam hahent *Chuzambari* & *Cabe* pro *Zuchabari* & *Acabe*.

CAPUT XXV.

De Africæ nomine & fertilitate, & locis in ea feraciſſimis.

B

Pauca de vicinis regionibus.

AFrica unde dicatur fruſtra quæſitum hactenus. Aliorum ſententiæ. Ex Syro aut Arabico ſpicæ nomine ***peruc*** vel ***feric***, factum ***Africa***, quæ mutatio analogica. Africa cur à ſpicis dicta. De Africæ fertilitate veterum teſtimonia Libycis ſpicis craſſior culmus. Africæ ſymbolum mulier ſpicigera &c. Romam ſuſtentabat Africa. Libycus campus prope Romam. Loca Africæ fertiliſſima ***Byzacium, Emporia, Tacape.*** ***Byzantes*** & ***Gyzantes*** vel ***Zygantes*** diverſi populi. Hi celebres propter ſimias & ceram quam ipſi conficiunt. ***Bugia*** cur Gallicè cereus, & Mauris ſimia. ***Gyzantes*** unde dicti. Ariſtoteles emendatus. ***Byzacitis*** regio duplex, una interior, altera maritima. Hujus ambitus. Libyphœnices in multis Africæ locis. Byzacium circa Adrumentum, Leptim &c. Mira ibi fertilitas; Cæſarem & Annibalem eo iviſſe frumentatum. Byzacii nomen à ביזא ***biza*** id eſt ubere. Mamma urbs in *Byzacio* Agrum circa Cinypem tercenteſimum fœnus C reddidiſſe. Cur hæc regio ***Subventana*** dicatur & ***Arzugum.*** ***Tacape*** non frugibus ſolum, ſed & pomis & oleribus ultra fidem fertilis. ***Tacape*** Pœnis cur טחב ***Tachab.*** B finale in P mutari. Quarum rerum ſit ferax inſula ***Cutarichias***, cujus plura nomina. Catarichias mutandum in κατὰ Ταριχείας. Ibi urbes duæ ***Gerra*** quæ & ***Thoiar***, id eſt Septa; Et ***Menix*** ab aquarum receſſu aut defectu dicta. ***Pharidis*** inſulam vocari vel à loto, vel à rupturâ terræ: ***Girbam*** à chamæleontibus, ***Cercinam*** vicinam inſulam à caſtro. Etiam hæc valde ferax. ***Mauri*** מוחרין, id eſt poſtremi. ***Cyre*** קורא fons unde Cyrene. ***Marmarica*** pro ***Bar Barca***, id eſt deſertum Barces. ***Barce*** non eſt ***Ptolemais.*** Utriusque ſitus. Barcæi quam late pateant. Barcæi currus.

IAm de Africæ nomine, cujus origo dudum quæſita, nec dum reperta eſt. Niſi quis cum Servio & Iſidoro *Africam* dici velit quaſi *Apricam*, quod ſit aperta D Soli: Aut Ἀφρίκην Græco nomine, quod ſit rigoris expers, Græcæ linguæ ſic aſſerens vocem priſcis Græcis plane ignotam. Aut Cleodemi ſomniis fidem habeat, à duobus filiis Abrahæ qui cum Hercule profecti ſunt adverſus Antæum Ἀφράτε καὶ Ἀφὲρ πόλιν τε Ἀφρὰν καὶ τὴν χώραν Ἀφρικὰν ὀνομασθῆναι *Afra & Afer tam urbem Afram quam regionem Africam cognominatam.* Quale Solini & Cedreni commentum de *Afro* ſive Herculis ſive Saturni filio. Et Arabum de Rege *Ifrico*. Et Suidæ de *Africa* Carthaginis priſco nomine. Sed neque id ſatisfacit, quod alii ab *Ophir* deducunt Africæ nomen, alii ab Hebræo אפר *epher*, id eſt à pulvere, quia eſt arenoſa regio. Leo denique ridiculus, qui divulſam interpretatur à verbo E פרק *ſeparare & divellere*, quia illam ab Aſia Nilus & ab Europa Gades dividunt. Neque enim Africa magis ab Europâ divisa eſt quam Europa ab Africa, aut ab utrisque Aſia.

Serv. in lib. 6. Æn. Iſid. Orig. lib. 14. c. 5.
Joſe. Antiq. lib. 1. c. 16.
Euſeb. lib. 9. præpar.
Suid. in Ἀφρικανὸς.

Itaque aliud ſuccurrit, quod docti, ut quidem ſpero, calculo ſuo comprobabunt. מלל *malal* apud Hebræos inter cætera fricare eſt, ut cum dicunt מוללין

Vid Buxtorff Le. Talmud. pag. 1213. & 1214.

את השבולין *confricant ſpicas.* Inde ſpicæ recentes מלילות *meliloth* dictæ Deut. 23,26. quia facile manibus confricantur. Sic Syriacè פרך *perac* fricare eſt, & פרוך *peruc* ſpica: Arabicè itidem פרך *pharaca* fricare, & פריך *pheric* ſpica. Proinde Luc. 6,1. ubi Apoſtoli leguntur ſpicas manibus confricaſſe, Græcum Ψώχοντες Syrus interpres קרכין reddit, Arabs יפרכון. Sed & Chald. פרוך *peruc* vel יפרוכא & Arabicum פריך *pheric* paſſim reperiuntur in paraphraſtis pro Hebræis כרמל *carmel* & מליכות *meliloth*, quæ voces ſynonymæ ſunt. Et pro menſe אביב *Abib*, id eſt ſpicarum, in Arabicâ paraphraſi ſemper legas menſem אלפריך *alpheric*.

Lev. 23,14
1. Reg. 18,42.
Deut. 23,26.

Porro ex כרוך *peruc* vel פריך *pheric*, aut *feric* ſi mavis, à Pœnis אפריכה *Africa* factum eâdem ſignificatione. Quæ mutatio non caret analogia. Sic enim רגע *rega* momentum etiam ארגיעה *argia* ſcribitur Prov. 12,19. Et eadem urbs modo vocatur כזיב *Cezib* Gen. 38,5. modo אכזיב *Aczib* vel אכזיבה *Acziba*, vulgo *Ecdipa* Joſ. 15,44. & 19,29. Et מניך *menic*, id eſt torques μανιάκης, Dan. 5,7. mutatur in המניכה *hamnica*, quod volunt eſſe pro אמניכה *amnica*. Et נזיק *nezik* id eſt damnum (unde titulus נזיקין *nezikin* uni è ſex Talmudis partibus) etiam ſcribitur אנזיקא *anziba*. Sic in Chald. paraphraſi Eſth. 7,4. באנזיקא במלכא *damno Regis*. Itaque ut ex *Cezib Acziba*, & ex *menic amnica* & ex *nezic anzica*, ita ex *feric Africa* pari ratione deductum. Non ovum ovo ſimilius. Et terra *Africa* ad verbum eſt terra ſpicæ vel ſpicarum. Phraſi merè Punicâ ſic appellatur γῆ εὔσταχυς vel σταχυώδης terra ſpicis fertilis. Qualem eſſe Africam propriè dictam, id eſt Libyæ partem Carthagini vicinam neminem latet, qui non ſit harum literarum plane rudis & imperitus.

Tamen in eorum gratiam quibus hæc ſunt minus cognita; aliquot loca veterum congerere quæ id probent non erit plane extra rem. In his ducant agmen Poetæ, è quô numero Pindarus Iſthmiâ quartâ verſ. 91. τὰν πυροφόρον Λιβύαν *Triticiferacem Africam* dixit; Et è Romanis vetuſtiſſimus Ennius Sat. 3.

Lati campi quos gerit Africa terra politos.

Politos id eſt bene cultos, ut multis probat Nonnius Marcellus in verbo *politiones*. Horatius Ode primâ:

Illum ſi proprio condidit horreo
Quicquid de Libycis verritur areis.

Et lib. 3. Od. 16.

Fulgentem imperio fertilis Africæ.

Et Satyrarum lib. 12. verſ. 309.

Frumenti quantum metit Africa.

Ovidius de Ponto lib. 4. Eleg. 15.

Africa quot ſegetes, quot Tmolia terra racemos,
Quot Sicyon baccas, quot parit Hybla favos.

Et de medicamine faciei

Hordea quæ Libyci ratibus miſere coloni,

Seneca in Thyeſte Act. 2.

Non quicquid Libycis terit
Fervens area meſſibus.

Martialis lib. 6. Epigramm. 86.

A *Possideat Libycas messes, Hermumque, Tagumque.*

Statius lib. 3. sylvarum in lachrymis Hetrusci,

--- quod messibus Afris

Verritur.

Petronius, aut quisquis author est Epigrammatii inter fragmenta Petronii.

Et quicquid Libyco secatur arvo,

Non una positum tenere cella.

Rutilius Itinerar. lib. 1.

Quin & fœcundas tibi conferat Africa messes.

B Claudianus in Stilichonem Panegyr. 3.

--- quod Pœnus arator

Intulerit.

Et de Consulatu Probini & Olybrii.

--- & quos arat Africa campos.

Sidonius carm. 5.

Arma Chalybs, frumenta Libes, Campanus Jacchum.

Et paulo infra Africam in luctu describens:

Procubuit lacerata genas, & cernua frontem,

C *Jam male fœcundas in vertice fregit aristas.*

Et carm. 17.

Non panes Libyca solitos flavescere Syrte.

Et carm. 22.

Huc veniet calidis quantum metit Africa terris.

Hæc Poëtę hactenus de Africæ feracitate, quæ alii scriptores plenis buccis intonant. Nam ut Herodotum, Varronem, Plinium, Solinum, Isidorum, & alios prætercam, qui Africam in certis locis, non centesimum modo, sed & ducentesimum, adeoque tercentesimum fœnus reddidisse asserunt: Polybius lib. 12. Africam in genere ornavit hoc elogio: τὴν μὲν τῆς χώρας ἀρετὴν πᾶς ἄν τις θαυμάσειε *præstantiam agri nemo est qui non miretur.* Et Sallustius in Jugurtha: *Ager frugum fertilis, bonus pecori, arbori infœcundus.* Et Columella in præfat. lib. 1. *In Africa & Numidia putres arenæ fœcunditate vel robustissimum solum vincunt.* Et lib. 4. c. 8. *Mysiam* (ubi Gargara) *Libyamque largis ajunt abundare frumentis.* Et Plinius l. 17. c. 4. *Est fertilis Thracia frugum rigore, æstibus Africa & Ægyptus.* Nec solum tritici ubertas in Africa, sed & virtus maxime placet: Theophrastus hist. plant. l. 8. c. 4. Τῶν πυρῶν οἱ μὲν ἐν κάλυκι πολὺν χρόνον οἱ δὲ ὀλίγον ἔχοντες, ὥσπερ ὁ Λιβυκός, καὶ κάλαμον οἱ μὲν λεπτὸν οἱ δὲ παχύν. καὶ τοῦτο ὁ Λιβυκὸς ἔχει *Frugum aliæ diu, aliæ parum in folliculo degunt, ut Libycæ: Rursus aliæ tenui sunt, aliæ crassiore culmo.*

E *Id quoque habent Libycæ.* Inde est quod lætum agrum exigunt, πολύτροφοι γάρ. σημεῖον δ' ὅτι κάλαμον ἔχουσι παχὺν *egent enim multo alimento, ut argumento est calamus quem crassum habent.* Quod idem observat lib. 3. de causis plant. cap. 26. Proinde in Notitia imperii symbolum est Africæ mulier binas utraque manu spicas ostentans, & sub pedibus duas habens naves frumento onustas, cum his literis su-

pernè inſcriptis PROCOS. AFRICÆ. Eidem coronam ſpiceam tribuit Sidonius in his quæ nuper citata ſunt: A

Jam malè fœcundas in vertice fregit ariſtas.

Unde eſt quod Romam magna ex parte ſuſtentabat Africæ fertilitas: Juvenalis Satyra 8. de Afris, ut ſequentia docent.

--- parce & meſſoribus illis
Qui ſaturant urbem circo ſcenæque vacantem.

Varro de re ruſtica lib. 2. *Relictis falce & aratro* &c. *frumentum locamus qui nobis advehat, qui ſaturi fiamus ex Africa & Sardinia.* Tacitus lib. 12. *Olim ex Italiæ regionibus longinquas in provincias commeatus portabant. Nec nunc infœcunditate laboratur, ſed Africam potius & Ægyptum exercemus, navibusque & caſibus vita populi Romani permiſſa eſt.* Columella in præfat. *Nunc ad haſtam locamus, ut nobis ex transmarinis provinciis advehatur frumentum.* Claudianus in Stilichonem Panegyrico ſecundo ex perſona Romæ, quam loquentem inducit, B

--- Africa per te,
Nec prius auditas Rhodanus jam donat ariſtas,
Ut mihi vel Maſſyla Ceres, vel Gallica proſit
Fertilitas, meſſesque ferat nunc humidus Auſter,
Nunc Aquilo, ut cunctis diteſcant horrea ventis. C

Et in laudem Serenæ:

--- & Punica meſſis
Caſtrorum devota cibo,

Prudentius contra Symmachum lib. 2. ſect. 8.

Reſpice num Libyci deſiſtat ruris arator
Frumentis onerare rates, & ad oſtia Tybris
Mittere triticeos in paſtum plebis acervos.

Lampridius in Commodo: *Claſſem Africanam inſtituit, quæ ſubſidio eſſet, ſi forte Alexandriæ frumenta ceſſarent.* Spartianus in Severo: *Ad Africam tamen legiones miſit, ne per Libyam & Ægyptum Niger Africam occuparet, ac Pop. Rom. penuria rei frumentariæ perurgeret.* Sozomenus lib. 9. cap. 8. Ἡρακλειανὸς ἀνελὼν τὸν Κώνσταντα, φύλακας ἐπέστησεν ἐν τοῖς λιμέσι, καὶ ταῖς ἀκταῖς τῆς Ἀφρικῆς, καὶ τὰ πλοῖα τῶν ἐμπόρων ἐκώλυσεν εἰς Ῥώμην ἀνάγεσθαι. λιμοῦ δὲ ἐντεῦθεν καταλαβόντος τοὺς Ῥωμαίους, πρεσβεύονται περὶ τούτου πρὸς Ἄτταλον. Ὁ δὲ πρὸς τὸ πρακτέον ἀμηχανῶν, ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην, ὡς μετὰ τῆς συγκλήτου συμβουλεύσασθαι. ἐπικρατήσαντος δὲ τοῦ λιμοῦ, ἐπὶ τοσοῦτον ὡς καστάνοις ἀντὶ σίτου κεχρῆσθαι. ὑπονοηθῆναι δέ τινας καὶ ἀνθρωπίνων ἐπιγεύσασθαι κρεῶν *Heraclianus interfecto Conſtante vigiles conſtituit in portubus & littoribus Africæ, & mercatorum naves Romam proficiſci vetuit. Ex quo cum fames Romanos invaderet, illi hac de re legatos mittunt ad Attalum. Ille verò conſilii inops Romam reverſus eſt, quaſi cum ſenatu de hac re deliberaturus: fame interim in tantum invaleſcente, ut caſtaneis pro frumento uterentur, & nonnullos etiam carnes humanas guſtaſſe ſuſpicio eſſet.* D E

Quid quod Romæ *Libycus campus in agro Argæo appellatus eſt, quod in eo primum*

A *mum fruges ex Libya allatæ sunt. Quam ob causam etiam Ceres ab Argæis Libyssa vocata est,* Hæc Festus de Argæo Romæ loco qui & *Libycus* & *vicus Tuscus* dictus est, ut ex Fabio Pictore scimus.

Loca Africæ fertilissima fuere *Byzacium* & *Emporia* de quibus jam obiter dictum, & inter utrumque *Tacapensis* ager circa Tritonis ostium. *Byzacium* Græce Βυζάντιον & populi Βύζαντες. An hi sunt Herodoti Γύζαντες vel Ζύγαντες, ut editi libri habent? Ita statuunt Stephanus & Eustathius, quod mihi minus probatur. Nam ut de nomine & situ taceam, Herodotus Gyzantum & Zygantum regionem non commendat à tritici copia, sed simiarum & mellis. Itaque videntur Zygantes eo loco habitasse in quo hodie *Bugia*, urbs & regnum utroque ferax, B præcipue circa *Gigel* vel Gigery castrum. Id est Ptolemæi *Igilgili* in sinu Numidico. De illius loci simiis hæc Petrus Danus in historia Barbariæ lib. 1. c. 6. *Enavigata Bugia caput Gigery superavimus satis celebre propter simiarum copiam quæ inde alio deportantur.* De cera itidem Joannes Baptista Gramaye Africæ illustratæ l. 7. c. 13. *Gigel burgus est hodie ob commercia Gallorum coria & ceras in littorali plaga comparantium sic satis frequentatus &c. medio inter Argelam & Bugiam itinere.* Inde est quod *bugias* vernacula voce appellamus cereos fasciculos in luminis usum comparatos. Sed & *bugiam* à Mauris simiam vocari observat Scali-C ger de subtilitate cap. 213. Atque eâ voce utitur Kimchius Judæus doctor, qui in Hispania floruit circa An. 1190. Gyzantes populos à גזין *gazin*, id est ab apibus dici alibi monemus. Quippe præterquam quod apes ibi sunt perplurimæ, etiam ipsi præstabant apum vicem, si Herodoto, Apollonio & Eustathio credimus. In libro Mirabilium testatur his verbis Philosophus idem in Lydia fieri. Φασὶ δὲ καὶ ἐν Λυδίᾳ ἀπὸ τῶν δένδρων τὸ μέλι γίγνεσθαι πολὺ, καὶ ποιεῖν ἀπ' αὐτοῦ τοὺς ἐνοικοῦντας ἄνευ κηροῦ τροχίσκους, καὶ ἀποτέμνοντας χρῆσθαι. *Ajunt in Lydia ex arboribus mella copiosa gigni, ex quibus pastillos absque cera indigenæ conficiunt, unde in usum suum decidant.* Sed cum alibi nihil simile de Lydia legatur, pro ἐν Λυδίᾳ censeo scribendum ἐν Λι-D βύῃ in Libya, & ad Gyzantes hæc pertinere.

In Lex Ebr. voce שממית

Jam Byzacii situm veteres aliter atque aliter definiunt. Apud Plinium *Libyphœnices vocantur qui Byzacium colunt.* Apud Marcianum itidem *Libyphœnices vocantur qui Byzantium colunt.* Et apud Ptolemæum post *Medenos sunt* οἱ κατὰ τὴν Καρχηδονίαν qui Carthaginensem agrum incolunt, ὑφ' οὓς οἱ Λιβυκοὶ Φοίνικες *sub quibus Libyci Phœnices:* τῶν δὲ Λιβοφοινίκων ἀπὸ μεσημβρίας ἐστὶν ἡ Βαζακῖτις (lego Βυζακῖτις) χώρα *& ab Austro Libyphœnicum est Byzacitis regio.* Itaque Byzacitis regio est in mediterraneis & à mari plurimum distat duobus populis interjectis, Libyphœnicibus scilicet & Carthaginensibns. Tamen apud Stephanum, ex emendatione magni Salmasii, Πολύβιος Βυζακίδα χώραν εἶναί φησι περὶ τὰς Σύρτεις ἐν δω-E δεκάτῳ *Polybius lib. 12. Byzacidem regionem dicit esse circa Syrtes.* Et Stephano respondeo duas in Africa fuisse regiones hujus nominis: Ἔστι δὲ, inquit, διμερὴς ἡ Βυζακία, Καρχηδόνος ἐνδοτέρω, καὶ δύο ἔθνη Βυζακηνῶν ὡς ἱστοροῦσι *Carthagine interior bipertita est Byzacia, & Byzacenorum duæ sunt gentes ut historici referunt.* Nempe una fuit interior de qua Ptolemæus, altera littorea de qua Polybius, quod patet ex descriptione. At Plinius & Marcianus utram designent non satis constat.

stat. *Libyphœnices*, inquiunt, *vocantur qui Byzantium*, vel *qui Byzacium colunt.* Inde colligas agi de mediterranea Byzacitide, cui Ptolemæus Libyphœnicas facit proximos. At in Marciano additur: *quæ regio ducentis quinquaginta millibus patet.* Et in Plinio: *Ita appellatur* CCLM. *pass. per circuitum.* Quod quadrat ad amussim cum Polybii descriptione. Stephanus: Πολύβιος Βυζακίδα χώραν εἶναί φησι περὶ τὰς Σύρτεις ἐν δωδεκάτῳ, σταδίων μὲν οὖσαν τὴν περίμετρον δισχιλίων, τῷ δὲ σχήματι περιφερῆ *Polybius lib.* 12. *Byzacidem regionem esse dicit circa Syrtes sitam stadiis bis mille in circuitu patentem, figura autem circularem.* Hæc Polybii bis mille stadia plane idem sunt, quod CCLM passuum Plinii & Marciani. Omnino igitur Plinii Byzacium & Marciani Byzantium eadem regio cum Polybii Byzacide. Sic apud Isidorum Originum lib. 14. cap. 5. *Bizanzena regio* &c. *est patens passuum ducenta vel amplius millia.* Sed præter Mediterraneos Libyphœnices quos describit Ptolemæus, potuerunt etiam alii esse Libyphœnices circa Syrtes. Saltem Diodori lib. 20. pag. 762. Libyphœnices tenuisse leguntur πολλὰς πόλεις ἐπιθαλαττίους *multas urbes maritimas.* Et in Stephano Abrotonum versus Tripolim est πόλις Λιβοφοινίκων *urbs Libyphœnicum.* Neque enim Libyphœnices uni loco erant affixi, & tanquam glebæ addicti. Sed Libyphœnices dicti sunt quotquot Afri cum Pœnis affinitatem per connubia contraxerunt. Inde Livius lib. 21. *Libyphœnices* definit *mistum Punicum Afris genus.* Ita etiam Diodorus ubi supra. Λιβοφοίνικες δὲ πολλὰς ἔχοντες πόλεις ἐπιθαλαττίους, καὶ κοινωνοῦντες τοῖς Καρχηδονίοις ἐπιγαμίας, οἷς ἀπὸ τῆς συμπεπλεγμένης συγγενείας συνέβη τυχεῖν ταύτης τῆς προσηγορίας *Libyphœnices autem maritimas urbes multas tenentes, & cum Carthaginensibus conjugia contrahentes, qui quia cognatione cum illis conjuncti & devincti erant, hanc appellationem sortiti sunt.* In hoc genere fuere Leptitani. De Lepti enim Sallustius in Jugurtha: *Ejus civitatis lingua* (olim Phœnicia) *modo conversa connubio Numidarũ; legum cultusque pleraque Sidonica.* Sed frustra disputamus, cum in Byzacio censeat Plinius lib. 5. cap. 4. *Leptin*, parvam scilicet, *Adrumetum, Ruspinam, Thapsum*, quæ maritima sunt oppida in medio fere spatio inter Carthaginem & Syrtim minorem. Ibi igitur fuit Plinii *Byzacium* & Polybii *Byzacitis.* Sic Orosius, Æthicus & Isidorus Adrumetum in Byzacio ponunt. Et in Africæ Notitia ad Byzacenam pertinent *Fortunatianus Leptiminensis & Vigilius Tapsitanus* Episcopi.

Byzacium agrum vel centena vel etiam centena & quinquagena fruge fertilem fuisse supra docuimus ex idoneis scriptoribus, & ex uno grano Neroni CCCCLX stipulas, Augusto CCCC paucis minus germina inde misisse procuratores. Unde est quod tantum frumenti numerum Cæsar ex iis locis congessisse legitur. Hirtius de bello Africano: *Ruspinam cum reliquis copiis convertit, ibique sarcinis exercitus relictis, ipse cum expedita manu proficiscitur circum villas frumentatum, oppidanisque imperat ut plaustra jumentaque omnia sequantur. Itaque magno frumenti invento numero Ruspinam redit.* Et rursus: *Est in Africa consuetudo incolarum, ut in agris & in omnibus fere villis sub terra specus condendi frumenti gratia clam habeant* &c. *Qua de re Cæsar certior per indicem factus, tertia vigilia legiones*

A *giones duas cum equitatu mittit à castris suis* (quæ tum erant prope Leptim) *millia passuum decem, atque inde magno numero frumenti onustos recepit in castra.* Sed & Annibal apud Appianum in Libycis ἐς Ἀδρυμητὸν Λιβύης κατήγετο πόλιν, καὶ σῖτον συνέλεγεν *ad Libyæ urbem Adrumetum appulit, & frumentum collegit.* Et rursus: Ἧκεν ἐς πόλιν ἐπὶ θαλάσσης Ἀδρυμητὸν, ἔνθα τὶ μέρος ἦν αὐτῷ στρατιᾶς σιτοφυλακοῦν *Adrumetum venit, urbem maritimam, ubi partem habebat copiarum ad frumenti custodiam.*

Byzacii nomen quod attinet, ut Αἴας & Ajax, πρίστις & *pistrix*, Μάξυς & *Mazux*, Idem sunt: Ita Βύζας, unde Βύζαντες & Βυζάντιον, & *Byzax*, unde *Byzacium* & *By-*
B *zaceni.* Quod recte observat vir mirabilis in Solinum. Et videtur utrumque natum ex Phœnicio ביזא *biza*, quæ vox pro mammâ vel ubere est frequens in Chaldæâ paraphrasi. Perelegante scilicet metaphorâ uber seu mamma dicebatur regio cujus inexhausta fœcunditas non solum incolis sed & regionibus longe dissitis alimenta tam abunde subministrabat. Quâ figurâ Poëta dixit lib. I. Æn.

Terra antiqua potens armis atque ubere glebæ.

Et Georg. lib. 2.

——— *& fertilis ubere campus.*

Homerum imitatus cui οὖθαρ ἀρούρης, *uber terræ*, est τὸ γονιμώτατον καὶ κάλλιστον τῆς γῆς
C καὶ κάρπιμον *pars regionis fœcundissima & pulcherrima & maxime fructuosa.* Ita habet vetus scholiastes ad lib. 9 Iliad. Porro ut gemina sunt ubera, ita geminum fuisse probavimus in Africâ Byzacium. Sed & in Byzacio fuit oppidum *Mamma* de quô ita Procopius lib. 2. Vandalic. *Salomon rebus prius ad Carthaginem dispositis, in Byzacium movit apud oppidum Mammæ.* Oppidum *Mamma*, id est ביזא *Biza*, unde *Byzacium*, Romanis Punicum nomen Latine sic efferentibus.

Inter Syrtim minorem & Cinypem vel Cinyphum amnem, Emporia Byzacio fertilitate non cedebant. Inde est quod agrum circa Cinypem veteres tam prolixe laudant. Scylax: Ἔξω τῆς Σύρτιδός ἐστι χωρίον καλὸν καὶ πόλις, ᾗ ὄνομα Κίνυψ. *Extra Syrtim bonus est ager & urbs Cinyps nomine.* Mela: *Ultra est Oea oppidum, & Cinyps fluvius per uberrima arva decidens.* Ovidius de Pontô lib. 2. Eleg. 7.
D
Cinyphiæ segetis citius numerabis aristas.

Claudianus lib. I. in Eutropium:

Cinyphiisque ferax Araris successit aristis.

Herodotus in Melpomene de terrâ circa Cinypem: Αὕτη δὲ, inquit, ὁμοίη τῇ ἀρίστῃ γαιῶν Δήμητρος καρπὸν ἐκφέρειν. *Hæc optimæ cuique telluri par est Cerealis fructus proventu.* Item: Τῶν δὲ ἐκφορείων τοῦ καρποῦ ταυτὰ μέτρα τῇ Βαβυλωνίων γῇ κατίσταται. *Ex proventibus fructuum tot mensuræ colliguntur quot è terrâ Babylonicâ:* Quam libro primo dixerat semper ad ducena reddere, & ad tricena etiam, ἐπεὰν δὲ ἀρίστα αὕτη ἑωϋτῆς ἐκείνη *cum bonitate se ipsam vincit.* Quod ipsum de Cinype hîc habet: Ἀγαθὴ δὲ γῆ καὶ τὴν Εὐεσπερῖται νέμονται. Ἐπ' ἑκατὸν γὰρ, ἐπεὰν αὐτὴ ἑωϋτῆς ἀρίστα, ἐκεί-
E νη ἐκφέρει: ἡ δὲ ἐν τῇ Κίνυπι, ἐπὶ τριακόσια. *Bonum & illud est solum quod Evesperitæ colunt* (populi Cyrenaicæ) *Nam quoties id se ipsum ubertate superat, centuplum reddit: At Cinypum solum usque ad trecenta.* Emporia & Tripolis quorsum

appellata ſit hæc regio jam indicavi, Eadem in Æthico & Oroſio *Subventana* dicitur *vel regio Arzupum*: Quorum prius à ſubventando, poſterius ab ארזק *arzac*; Id Arabice alere & ſuſtentare eſt; Et רזק *rizc*, in plur. ארזאק *arzâc*, annonam ſonat. Itaque regio Arzugum, niſi conjectura fallit, eſt annonaria regio.

Inter Byzacium & Emporia eſt Syrtis minor, in quam Triton amnis influit. Ab hujus oſtiis ad ortum non multum abeſt *Tacape* & Tacapenſis ager, non frugibus ſolum ſed & pomis & oleribus ultra omnem fidem fertilis. Plinius lib. 16. cap. 27. *M. Varro author eſt vitem fuiſſe Smyrnæ apud mare biferam, & malum in agro Conſentino. Hoc autem evenit perpetuo in Tacapenſi Africæ agro, de quo plura alias, ea eſt ſoli fertilitas.* Et lib. 18. cap. 22. *Palmæ ibi prægrandi ſubditur olea, huic ficus, fico punica, illi vitis, ſub vite ſeritur frumentum, mox legumen, demum olus, omnia eôdem annô.* Et paulo poſt: *Super omnia eſt biferam vitem bis anno vindemiare. Et niſi multiplici partu exinaniatur ubertas, pereunt luxuriâ ſinguli fructus. Nunc vero toto anno metitur aliquid: conſtatque fertilitati non occurrere homines.*

Pro *Tacape* Κάπη *Cape* legitur in Ptolemæi Græco exemplari, & in Procopio *Cape*, & in Arabe Geographo קאבס *Cabes*, ut *Capes* in recentioribus. Tamen *Tacape* verum nomen etiam in Victore extat; Et in Antonino *Tacape colonia* & *Tacapinæ aquæ*; Et in Africæ Notitiâ *Servilius Tacapitanus*. Pœnis *Tacape* erat טחב *Tachab*. *Cheth* per C expreſſum ut in *Tapſaco* & ſimilibus: Et B finale in P mutatum, ut in *Ecdippâ* ex אכזיב *Aczib*, *Jathrippâ* ex יתרב *Jathreb*, *Aleppô* ex חלב *Haleb*, *Jopâ* Æn. 1. ex איוב *Job*, *hyſſopô* ex אזוב *ezob*, *ſirupô* ex שרוב *ſerub*, *juleppô* ex גלאב *giuleb*. Adde Græciæ recentioris δουλάπιον, id eſt nentium rotulam (Gall. *roüet*) ex Arab. דולאב *dulab*. Porro טחב *Tachab* locum ſignificat humidũ & irriguum: ut cum Talmudici dicunt: אל תשתה צונן ואל תשכב בטחב *ne bibas frigidam, neque dormias in humido loco.* Ita citant ex *thorath cohanim* Baal Aruch in טחב, & Selomo Jarchi in Levit. 16, 1. Et Job. 37, 11. pro Hebræo רי quod irrigationem ſonat, Chaldæa paraphraſis editionis Venetæ habet טחבות *tachabuth*. Inde nomen Tacapes percommode deduci docebunt hæc Plinii ubi ſupra: *Civitas Africæ in mediis arenis, petentibus Syrtes Leptinque magnam, vocatur Tacape, fœlici ſuper omne miraculum RIGVO ſolo. Ternis fere M. paſſuum in omnem partem fons abundat, largus quidem, ſed certis horarum ſpatiis diſpenſatus inter incolas.*

Jam ſi è continente in Africanas inſulas divertimus, ſtatim occurret apud Scylacem inſula Καταριχίας *Catarichias* longa ſtadiorum CCC, aliquanto minus lata, diſtans à continente ſtadiis circiter tribus, loti duplici ſpecie, oleo, tritico & hordeo valde ferax. Sic ab illo deſcribitur inſula πολυώνυμος. Eadem enim ab Eratoſthene & Ptolemæo vocatur *Lotophagitis*, à Polybio, Strabone, Dionyſio, Melâ, Plinio, Silio, Solino, Plutarcho, Stephano, Euſtathio *Menix* vel *Meninx*; ab Antonino, Sexto, Aurelio Victore, & Arabe Geographo *Girba*, ut hodieque *Gerbi* & *Zerbi* (Hinc in Africæ Notitiâ: *Fauſtinus Girbitanus*) Ut Theophraſtum taceam, qui & *Pharidem* appellari ſcribit his verbis, ubi de loto hiſt. plant. lib. 4. cap.

A cap. 4. ἔστι δὲ ἐν τῇ νήσῳ τῇ Λωτοφαγίτῃ Φαρίδι καλουμένῃ πολὺς *multa lotus est in insulâ Lotophagiti, quam Pharidem vocant.*

Porro cur *Lotophagitis* appelletur neminem latet. At quorsum *Catarichias?* Numquid unius syllabæ geminatione in Scylace legendum κατὰ Ταριχίας vel Ταριχείας? Omnino videntur veteres insulam ita nominasse à vicinis Tarichiis, quia in Scylace statim sequitur: πλοῦς ἀπὸ Ταριχείων εἰς τὴν νῆσον ἡμέρας μιᾶς *navigatio à Tarichiis in hanc insulam diei unius.*

At *Meninx* nomen sumptum ab urbe metropoli. Strabo lib. 17. πλείους δ' εἰσὶν ἐν αὐτῇ πολίχναι, μία δ' ὁμώνυμος τῇ νήσῳ. *Plura in eâ sunt oppida, unum autem insulæ cognomen.* Plinius lib. 5. cap. 7. *Oppida habet duo, Meningem ab Africæ latere, & altero Thoiar.* Ptolemæus: Λωτοφαγίτις (malim Λωτοφαγῖτις) ἐν ᾗ πόλεις δύο, Γέρρα, Μῆνιγξ *Lotophagitis in quâ oppida duo Gerra & Meninx.* Eadem Plinii *Thoiar* quæ *Gerra* Ptolemæi. Nempe Græcis τὰ γέρρα sunt τὰ περιφράγματα *septa* vel οἱ περιφραγμένοι τόποι *obsepta loca.* Vox est Demosthenis, quam ita interpretantur Pausanias, Ælius Dionysius, Harpocration, Eustathius, alii. Neque aliud Punicum *Thoiar* vel *Toiar* deflexum ex Syro תירא *toiro*, quod pro αὐλῆ, id est caulâ seu septo, occurrit in Syrâ paraphrasi Joan. 10, 1. 16. Hinc in Talmudicis tract. Maccoth טירין קטנין *septa*, id est oppida, *parva.* Et pro חצר אדר *Septo Adar* Num. 34, 4. Jonathan habet טירית אדריא, & vers. 9. טירת עינותא pro חצר עינן *Septo Enan*, quæ oppidorum sunt nomina. Hæc plana de *Gerrhis* aut *Thoiar.* At *Meninx* quid sit minus obvium. Neque enim hûc referri potest quod Græcè μῆνιγξ est cerebri tunica. Et verò Polybii lib. 1. non legitur *Meninx*, sed *Menix*: παρεγίνοντο, inquit, πρὸς τὴν τῶν Λωτοφάγων νῆσον, ἣ καλεῖται Μῆνιξ *devenerunt ad Lotophagorum insulam quæ Menix dicitur.* Et in Strabonis exemplaribus MSS. libro secundo: Μῆνιξ τε καὶ Κέρκινα *Menix & Cercina.* Sed & in editis lib. 17. pag. 834. Κέρκιννα καὶ ἡ Μῆνιξ *Cercina & Menix.* Et in Dionysii Perieg. MSS.

Μῆνιξ καὶ Κέρκινα Λιβυστικὸν ὅρμον ἔχουσαι.

Fallor an *Menix* Punicè scribebatur מי נקץ *me-niks*, quasi dixeris aquas defectûs, id est deficientes, vel מי נכץ *me-nics*, quasi dixeris aquas recessûs, id est recedentes? Verba נקץ & נכץ, quâ significatione diximus, ex Arabismo sunt notissima. Porro Menicis vel Meningis oppidi situs hanc conjecturam plurimum firmat. Describunt enim Plinius & Ptolemæus hoc oppidum à parte Africæ. Africam autem ab insulâ nihil disjungit quam tenue & humile vadum, semel hyeme bis æstate accedere & recedere solitum, adeo ut plerunque IↃCIↃ passuum à mari deseratur. Eaque res Garsiam Toletanum Albæ Ducem, famosi illius ducis parentem, olim fefellit, qui in insulâ pleno vado exscensionem fecerat; sed mox incumbentibus Turcis recedente mari in sicco destitutus, & ad certandum præter voluntatem necessitate adactus, cum receptus non esset, magnum damnum accepit, & ipse in eô certamine vitam amisit. Ita narrat Thuanus histor. lib. 26.

E Pharidis nomen quod attinet, sive פריש *pharis* aut פריץ *Pharits*, aut verò פריד *pharid* scribatur in recto casu, res eôdem recidet. פרש enim & פרד *separare*, & פרץ est *frangere*. Itaque, ut Rhegium in Brutiis, ita insula *Pharis* aut *Pharid* dici

potuit à fracturâ & diviſione, ut quæ maris irruptione avulſa fuerit ab Africâ. Tamen aliud occurrit quod videtur vero propius. Plures eſſe loti ſpecies multis contendit, & vero probat vir magnus in Solinum pag. 1038. & 1039. Et in his loti lotophagicæ deſcriptionem, qualis habetur in Theophraſto, nulli arbori melius reſpondere quam rutilæ Zizypho. Hebraicè porro zizyphus dicitur פריד *parid* vel *pharid*. Hinc in Talmudico tractatu *gittin* חמשה בוני פרידא *quinque pugilli* (*parida* vel *pharida*) *zizyphi*, id eſt baccarum zizyphi arboris, non herbæ, ut perperam habet Lexicographorum doctiſſimus. Neque enim ulla eſt herba Zizyphus. Itaque inſula *pharid* eſt inſula zizyphi, ſeu quod idem eſt, inſula loti: Loti ſpeciem intellige à quâ eandem Græci nominarunt *Lotophagiten*.

Unum inſulæ nomen ſupereſt, *Girba* ſcilicet, cujus ratio me plane latet. Niſi cui videatur *Girba* factum ex חרבא *chirba*, quomodo *galbanum* ex חלבנה *chelbena* ſeu χαλβάνη, *ango* ex ἄγχω, *unguis* ex ὄνυχος. *Chirba* Arabibus eſt chamæleon, quod animalculi genus, alibi rarum, in eâ inſulâ eſt frequens. Thuanus ubi ſupra: *Capras habet præter noſtrarum morem grandibus auriculis, &c. lepores item multos, & chamæleontes, qui lacertæ magnitudine pares ſunt.*

Cercinæ vicinæ inſulæ deſcriptionem ex Diodoro, Plinio & Strabone pete. *Cercinnam* duplici N. Mela & Hirtius ſcribunt. Quomodo etiam Strabo lib. 17. & Dionyſius Perieg. verſ. 480, ſed Κέρκινα *Cercina* legitur in MSS. exemplaribus, & Strabonis lib. 2. & Diodori lib. 5. & Plinii lib. 5. cap. 7. & Solini cap. 29. & Ptol. lib. 4. cap. 3. & in Plutarchi Mario. Ita Polybius lib. 3. habet Κερκινητῶν νήσων. Nempe inſulæ nomen ab urbe factum quam Pœni appellabant כרכין *ceracin*, id eſt φρούρια, ὀχυρώματα. Hinc Plinius: *Cercina cum urbe ejusdem nominis.* Et Strabo: ἡ Κέρκιννα εὐμεγέθης, ἔχουσα ὁμώνυμον πόλιν. Et Diodorus: ἑξῆς δ' ἐστὶ Κέρκινα, πρὸς τὴν Λιβύην νενευκυῖα, πόλιν ἔχουσα σύμμετρον. In Strabone *Cercina* & *Menix* ſunt πάρισοι τοῖς μεγέθεσι *æquales magnitudine*. Sed in Plinio *Menix* longa eſt XXXV M paſſ. lata XXV. *Cercina* longa duntaxat XXV M paſſ. lata dimidium ejus ubi plurimum, ac in extremo non plus V M paſſ. Itaque Menix Cercinâ multo eſt amplior. At Cercina non minus ferax. Unde eſt quod apud Polybium ſuorum agrorum populationem à Cn. Servilio Cercinates magno redimunt. Et apud Hirtium Salluſtius prætor ab iiſdem receptus, *magno numero frumenti* Cercinæ *invento, naves onerarias, quarum ibi ſatis magna copia fuit complet, atque in caſtra ad Cæſarem mittit.*

Hæc de Africâ hactenus, quæ ad ortum habet Cyrenaicam & Marmaricam, ad Occaſum Mauritaniam. Unde & מוחרין *Mauri*, quaſi poſtremi vel Occidentales dicti, ab אחור quod & poſterius & *Occidentem* ſonat. Plene ſcriberetur *Mauharin*. Sed gutturales paſſim elidi nemo eſt qui neſciat.

Cyrenaicæ nomen à Cyrene oppido, & Cyrenæ rurſus ἀπὸ Κύρης πηγῆς ἐγχωρίας *à Cyre horum locorum fonte*. Ita Stephanus, melius quam Euſtathius ἀπὸ Κυρήνης πηγῆς ἐγχωρίου. Quippe etiam Callimachus in hymno in Apollinem, ubi Cyrenarum patriæ ſuæ originem exponit, meminit Cyres fontis ad quem Cyrenæ conditæ. Verba ſunt:

A Οἱ δ' οὔπω πηγῆς Κυρῆς ἐδύναντο πελάσσαι

Hi nondum poterant ad Cyrem accedere fontem,

Dores scilicet, donec Apollo ibi locum illis designasset urbi condendæ commodum. Atque ibi Scholiastes: Κυρῆς [Κρήνη ἐν Κυρήνῃ *Cyres*] *fons in Cyrene* urbe. Alii montem esse volunt è quo fons scaturiebat. Justinus lib. 13. *Cum venissent in Africam, pulsis accolis, montem Cyram & propter amœnitatem loci, & propter fontis ubertatem occupavere.* Utut sit à Phœnicio *Kur* (quod in Hiphil scaturire est. unde fons Hebræis מקור) vel fonti credibile est, vel monti etiam propter scatebras Κυρῆς nomen iditum.

B Marmarica barbarorum est regio circa Cyrenaicam. In Strabone lib. 17. Ægyptus ad Catabathmum usque pertinet: ἤδη δ' ἑξῆς ἐστι Κυρηναία, καὶ οἱ περιοικοῦντες βάρβαροι Μαρμαρίδαι *deinceps autem est Cyrenæa, & qui circumhabitant Barbari Marmaridæ.* Marmarica hodie *Barca* dicitur, vel *Bar-Barca*, id est desertum Barces. Frequens permutatio literarum B & M, cujus alibi multa exempla proferimus, facit ut Græcos ex *Bar-Barca* putem *Marmaricæ* vocem deflexisse. Quippe בר *bar* pro agro vel pro deserto tam inter Pœnos potuit esse in usu quam inter Syros & Arabes. Et *Barca* vel *Barce* urbis nomen est in Cyrenacia vetustissimæ, de qua multa Herodotus lib. 3. & 4. & Silius lib. 3.

— Barce sitientibus arida venis,

C *Nec non Cyrene.*

Et Claudianus de bello Gildonico.

Dissidet occiduis quod Gadibus arida Barce,

Et Sidonius carm. 7.

— rursusque revixit

Quæ captiva dedit quondam stipendia Barce,

Plerique eandem esse volunt cum Ptolemaide. Strabo lib. 17. εἶθ' ἡ Βάρκη πρότερον, νῦν δὲ Πτολεμαΐς. Plinius lib. 5. cap. 5. *Ptolemais antiquo nomine Bar-Barce.* Stephanus: Βάρκη, πόλις Λιβύης, ἥτις καὶ Πτολεμαΐς. Servius in lib. 4. Æneid. *Barce autem civitas est Pentapoleos, quæ hodie Ptolemais dicitur.* Suidas & Sophoclis

D Scholiastes in Electram: Βάρκη γὰρ πόλις Λιβύης, ἡ νῦν Πτολεμαΐς καλουμένη. Tamen in Ptol. l. 4. c. 4. *Ptolemais* & *Barce* sunt diversæ urbes, quarum illa littorea est, hæc in mediterraneis. Sed & apud Scylacem, ἡ πόλις ἡ Βαρκαίων ἀπὸ θαλάσσης ἀπέχει στάδια ρ' *Barcæorum urbs stadiis centum à mari distat*: Cum in littore Ptolemaidem etiam alii describant. Itaque Ptolemaidem Ptolemæi condidere, non quo loco erat urbs, sed quo loco erat portus Barces, de quo Scylax: ἐκ δὲ λιμένος τῆς Κυρήνης μέχρι λιμένος τοῦ κατὰ Βάρκην στάδια φ' *à portu Cyrenes ad portum Barces stadia* D. Et rursus: ἐκ δὲ λιμένος τοῦ κατὰ Βάρκην ἐφ' Ἑσπερίδας στάδια χκ' *à portu Barces ad Hesperidas stadia* DCXX. Utut sit Barcæorum nomen à Barce factum sumitur multo latius quam pro solis Barces civibus. Extenditur enim ad omnes bar-

E baros circumquaque diffusos. Proinde *late furentes* Poëta vocat lib. 4. Æneidos; Et ponit in censu populorum qui terrori erant Pœnis. Ibi enim Anna, ut Didonem circumjacentium hostium metu compellat ad conjugium cum Ænea contrahendum, hac utitur inductione:

Nec venit in mentem quorum conſederis arvis?
Hinc Getulæ urbes, genus inſuperabile bello:
Et Numidæ infreni cingunt, & inhoſpita Syrtis,
Hinc deſerta ſiti regio, lateque furentes
Barcæi.

Ad quem locum Servius: *Hi ſecundum Titianum in chorographia Phœnicem* (malim *Phœnices*) *navali quondam certamine ſuperavere.* Hieronymus in epiſtola 129. ad Dardanum, & in Eſaiam cap. 21. legit *lateque vagantes*, & *Barcæos* corrupto nomine ab Afris *Barcianos* vocari aſſerit, & pro locorum qualitatibus diverſis nominibus appellatos à Mauritania per Ægyptum, Africam, Palæſtinam, Phœnicem, Cœleſyriam, Oſrhoenem, Meſopotamiam, atque Perſidem ad Indiam usque tendere. Mihi non fit veriſimile unicam gentem tam latè fuiſſe diffuſam. Tantum ut Marmarica hodie dicitur deſertum *Barca*, ita Barcæos olim eosdem fuiſſe puto cum Libybus & Marmaridis qui erant circa Cyrenem. Huc facit quod Βάρκαιον Stephanus λίβυν exponit. Et Heſychius βαρκαίοις ὄχοις, Λιβυκοῖς· οὗτοι γὰρ ἐσπούδαζον περὶ ἱπποτροφίαν· φασὶ δὲ αὐτοὺς καὶ πρώτους ἅρμα ζεῦξαι, διδαχθέντας ὑπὸ Ποσειδῶνος· τὸ δὲ ἡνιοχεῖν ὑπὸ Ἀθηνᾶς, ὡς Μνασέας ἐν τοῖς περὶ Λιβύης *Barcæis curribus, id eſt Libycis. Libyes enim equis alendis ſtudebant, & primi dicuntur junxiſſe currum & agitaſſe, illud à Neptuno, hoc à Minerva edocti ut refert Mnaſeas in libris de Libya.* Hæc ille haud dubie ex Electra Sophoclis verſ. 728.

Μέτωπα συμπαίουσι Βαρκαίοις ὄχοις
Barcæa rectis frontibus feriunt juga.

Ubi Βαρκαῖοι ὄχοι *Barcæi currus* iidem ſunt, de quibus paulo ante dixerat,

Λίβυες ζυγωτῶν ἁρμάτων ἐπιστάται
Regunt habenas curruum aurigæ Libes.

A

CAPUT XXVI.

Phœnices in Melita & vicinis insulis.

MElita, Gaulus & Lampas, à Pœnis occupatæ. *Melita* unde nobilis: Phœnicum ibi colonia & sermo semipunicus aut Arabicus potius. Junonis ibidem & Herculis fanum, & inscriptiones Punicæ. Inter Phœnices & Græcos Melitæ imperium diu alternasse. *Melita* nec à *Melite* nympha dicitur nec ἀπὸ τοῦ μέλιτος, sed vel à מלישה *melita*, id est καταφυγή, vel à מלט *melet*, id est cæmentum ex calce, quod multis probatur. Melitensia lintea, id est gossipina. Catelli Melitenses. Melite duplex, Illyrica & Africana. Ad utram appulerit Paulus. Pro Illyrica objectiones. Pro Africana rationes. Objectiones refelluntur. Adriaticum mare à Sicilia & Melita in B Africam usque porrigi. *Gaulus* al. *Gaudus*, & *Glauconis*, & *Calypsus* insula. Situs, forma, nomen. De ea res mira, vel de vicina Galata. Ab hac diversa *Gaudos* circa Cretam, quæ & *Caudo* & *Claudos* vel *Claude* Act. 27, 16. Syrus interpres emendatus. *Lampas, Lopadusa*, &c. Phœnic. cur לפיד *Lappid.* Magnitudo & situs. *Cosyra* vel à parvitate, vel à sterilitate dicta. *Eudipne* forte *Vdenoe*, quæ & *Istos* & *kellararsath* Stephano, quæ vox emendatur & explicatur. *Cyranis* insula prope *Cyzantes* mellificos. Utraque vox exponitur. Aliæ Phœnicum insulæ. *Demonesus* non est Καρχηδονίων sed Χαλκηδονίων insula. Ibi cyanum, & Chrysocolla, & æs quod urinando extrahitur. Aristoteles, Stephanus, Ælianus, Tzetzes, Scholiastes Aristophanis emendati.

E Pelagiis Africæ insulis tres recensentur ad Orientem Hermæi promontorii, Melita, Gaulus & Lampas à Phœnicibus occupatæ. Scylax: ἀπὸ Ἑρμαίας C ἄκρας, πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα μικρὸν ἀπὸ Ἑρμαίας, εἰσὶ νῆσοι τρεῖς μικραὶ κατὰ τοῦτο ὑπὸ Καρχηδονίων οἰκούμεναι. Μελίτη πόλις καὶ λιμὴν, Γαῦλος πόλις, Λαμπάς. *Ultra Hermæum promontorium paululum versus Orientem, tres ei adjacent exiguæ Insulæ à Carthaginensibus habitatæ, Melita urbs cum portu, Gaulus urbs, Lampas.*

Melita Pauli Apostoli naufragio & Rhodiorum equitum militia nobilis est insula de qua sic Diodorus lib. 5. Ἔστι δὲ ἡ νῆσος αὕτη Φοινίκων ἄποικος, οἳ ταῖς ἐμπορείαις διατείνοντες μέχρι τοῦ κατὰ τὴν δύσιν ὠκεανοῦ, καταφυγὴν εἶχον ταύτην εὐλίμενον οὖσαν, καὶ κειμένην πελαγίαν. *Est autem illa insula Phœnicum colonia, qui cum mercaturæ gratia navigarent usque ad Occidentalem Oceanum, in ea perfugium habebant, quia & portubus commoda est, & in alto mari sita.* Et D Stephanus: ἔστι καὶ πόλις ἄποικος Καρχηδονίων *Est & urbs Carthaginensium colonia.* Inde est quod hodieque rusticorum Melitensium sermo fertur esse semi-Punicus. Johannes Quintinus Heduus in epistola ad Sophum scripta ex insula Melita An. 1533. *Nostra hæc Melita insula est millibus* LX, *mari satis periculoso, ab Sicilia disjuncta Africam versus. Punicæ quondam ditionis, quæ & ipsa adhuc Afrorum lingua utitur, & nonnullæ etiamnum Punicis literis inscriptæ stelæ lapideæ extant, quæ figura & appositis quibusdam punctulis prope accedunt ad Hebræas. Atque ut scias aut nihil, aut minimum differre à vetere quod nunc habet idioma, Hannonis cujusdam Pœni apud Plautum, Avicennæ, hujusque similium Punica verba plurima intelligunt Melitenses, tametsi sermo is sit qui literis Latinis exprimi bene non potest, multo minus ore aliquo enunciari nisi suæ gentis.* E *Ejusdem quoque sunt linguæ verba illa in Evangelio, Eloi, Epphatha, Kumi.* Hæc ille, quæ si vera sunt, optandum esset ut eo navigaret Hebraicè doctus, qui inter Punici sermonis reliquias ea expiscari conaretur quæ ad Hebrææ linguæ illustrationem

tionem pertinent. Sed vereor ne Melitenſes illi de quibus Quintinus, non tam Pœnorum quam Saracenorum & Arabum ſint reliquiæ, qui hanc inſulam non ita pridem tenuerunt. Hinc facit quod ab iis dicit intelligi multa Avicennæ, cujus dialectus à Punica plurimum diſtat. A

Præter Meliten urbem in Inſulæ umbilico ſitam, deſcribit in extremis Ptolemæus ab una parte Junonis, ab altera Herculis fanum, Phœnicium utrumque numen. In priore dentes eburnei fuere incredibili magnitudine, cum inſcriptione Punica Maſiniſſæ, de qua Valerius Maximus lib. 1. cap. 1. & Cicero Verrina quarta. Qui idem in quinta Melitenſe hoc Junonis fanum cum Samio confert his verbis: *Teque Juno Regina, cui duo fana, duabus in inſulis poſita ſociorum, Melitæ & Sami, ſanctiſſima & antiquiſſima.* Quin hodieque fani utriusque manent reliquiæ non contemnendæ; Et numiſmata eruuntur ex una parte Junonis effigiem exprimentia, ex altera remi palmulam, addita hac inſcriptione ΜΕΛΙΤΑΙΏΝ. Quæ quidem inſcriptio Græca eſt. Quia antequam Romani inſulam occupasſent, inter Phœnices & Græcos ſic alternavit imperium, ut modo hos modo illos penes eſſet ſumma rerum. Phalaris epiſtola 46. ad Aegeſtenſes dicit ſe Melitenſes in libertatem vindicaſſe. Et eosdem ut Græcos compellat epiſtolis 82. & 116. Tamen ævo Scylacis, qui Phalaride poſterior fuit annis circiter ducentis; Melite, Gaulos & Lampas erant ὑπὸ Καρχηδονίων οἰκούμεναι *à Carthaginenſibus habitatæ.* Et in Diodoro Melita eſt Φοινίκων ἄποικος *Phœnicum colonia.* Proinde primo bello Punico Romanus Conſul Atilius in navali expeditione contra Carthaginenſes, *Liparam Melitamque inſulas Siciliæ nobiles pervagatus evertit.* Ita Oroſius lib. 4. cap. 8. Et Punico bello ſecundo T. Sempronius *à Lilybæo in inſulam Melitam, quæ à Carthaginenſibus tenebatur trajecit. Advenienti Amilcar Gisgonis filius, præfectus præſidii, cum paulo minus duobus millibus militum, oppidumque cum inſula traditur.* Exinde Græcos plurimos è vicina Sicilia in Meliten inſulam ſe contuliſſe certum eſt. Quod & Nummi veteres, & Græcæ quædam inſcriptiones palam loquuntur. Ita Græcus haud dubiè fuit *Melitenſis ille Diodorus* de quo Cicero Verrina quarta. *Homo,* inquit, *& domi nobilis, & apud eos quô ſe contulit,* Lilybætanos ſcilicet, *propter virtutem ſplendidus & gratioſus.* Interim ruſticum vulgus fuiſſe Punici generis vel ex Luca colligere eſt, qui Melitenſes illos in quos incidit Paulus non appellaſſet *barbaros* Act. 28, 2. 4. ſi ſermone fuisſent aut origine Græci. B C D

Melita unde dicatur nondum indicavit quisquam, licet res videatur eſſe obvia. Nam fruſtra ſunt viri docti qui ad *Melitem* referunt, nympham Phæacen ſeu Corcyræam, ex qua Hyllum Illyrici Regem genuiſſe fertur Hercules. Apollonius lib. 4. Argonaut.

> Ὕλλον, ὃν εὐειδὴς Μελίτη τέκεν Ἡρακλῆϊ
> Δήμῳ Φαιήκων.
> *Candida quem Melite Phæacum in gentibus Hyllum*
> *Edidit Alcidi.* E

Utut enim huic fabulæ demus aliquid veri ſubeſſe; Tamen inde non deducetur nomen Africanæ Melites, ſed alterius ad Illyricum, ubi regnavit Hyllus.

Nihilo

A Nihilo verius eſt dici μελίτην ἀπὸ τοῦ μέλιτος, id eſt à proventu mellis. Quippe quod Meliten jam olim melle fertilem fuiſſe volunt, gratis dicitur & nullo teſte. Cluverius, qui hanc rem omnium accuratiſſimè proſecutus eſt, nihil habuit quod afferret præter hæc Ciceronis ex Verrinâ ſecundâ (tertiam enim per errorem citat) *Jam non quæro unde CCCC amphoras mellis habueris; unde tantum Melitenſium veſtium*. Et paulo poſt: *Mitto de melle; ſed tantumne Melitenſium?* In quibus quidem verbis agitur de veſtibus Melitenſibus, de Melitenſi melle non item. Quin aliquanto ante dicitur *Verres vim mellis maximam Syracuſis exportaſſe*. Vim maximam id eſt quadringentas amphoras, de quibus continuo poſt. B Quæ proinde non à Melitâ ſed Syracuſis exportatæ. Nempe ex Hyblâ Megaride, *qui locus eſt non longe à Syracuſis*, ut idem ſcribit Verrinâ quinta. Res igitur eſt de Hyblæo melle apud veteres tam decantato, non de Melitenſi, cujus ante Quintinum non puto quenquam meminiſſe.

Sed quiſquis Hebraicè ſcit facile eruet nomen *Melites* ex Diodoro, qui lib. 5. ſic habet: *Siciliæ verſus meridiem tres inſulæ medio in pelago objectæ ſunt, quarum unaquæque urbem habet* καὶ λιμένας δυναμένους τοῖς χειμαζομένοις σκάφεσι παρέχεσθαι τὴν ἀσφάλειαν. καὶ πρώτη μέν ἐστιν ἡ προσαγορευομένη Μελίτη *& portus qui tutos navibus tempeſtate jactatis receptus præbent. Harum prima eſt quæ vocatur Melita.* Et paulo poſt: *Eſt autem hæc Phœnicum colonia, qui cum negotiationes ſuas ad* C *Oceanum usque extenderent* ΚΑΤΑΦΥΓΗΝ εἶχον ταύτην εὐλίμενον οὖσαν καὶ κειμένην πελαγίαν *in REFUGIUM habebant hanc inſulam, eò quod & portubus commoda, & in medio mari ſit ſita. Addo* eſſe præciſè mediam inter Tyrum & Gades, & irriguam, nec infœcundam. Ovidius lib.3. Faſt.

Fertilis eſt Melite ſterili vicina Coſyræ.

Proinde Phœnices ſive Tyro Gades proficiſcerentur, ſive Gadibus Tyrum redirent, hîc ſtationem & καταφυγὴν habuere percommodam. Atque idipſum ſignificat *Melitæ* nomen. Pœnorum, inquam, ſermone מליטה *Melita* eſt refugium vel effugium. Radix מלט *malat* in *Piel* eſt liberare & eripere, & in *Niphal* liberari, eripi, evadere, fugere, denique & effugere: Quomodo paſſim reddidit Hie- D ronymus. Sic Jud.3,26. *Aod &c. effugit* נמלט. Et 1.Reg.18,40. *Ne unus quidem effugiat* ימלט. Et Job.1,16.19. *Effugi ego ſolus* אמלטה. Et Prov.19,5. *qui mendacia loquitur non effugiet* לא ימלט LXX. οὐ διαφεύξεται. Et Eccleſ.7,26. *Effugiet illam* ימלט ממנה. Et Eſ.20,6. *Quomodo effugere poterimus* איך נמלט. Et Jer.32, 4. *Non effugiet de manu Chaldæorum* לא ימלט. Et 34,3. & 38,18.23. *non effugies* לא תמלט. Et Ezech.17,15. *Nunquid effugiet* ונמלט. Symmachus etiam habet διαφεύξεται pro Hebr. נמלט. Job 22,30. Itaq; nomen inde deductum מליטה *Melita* (formæ נגינה *negina*, & יצירה *jetſira*, & שנינה *ſenina*; quâ nulla eſt vulgatior apud Hebræos) διαφυγὴν *effugium*, aut καταφυγὴν *refugium* & *perfugium* ſonat. Et inſula *Melites* eſt inſula καταφυγῆς ſeu *refugii*. Quo nomine jure merito E Phœnices appellarunt, qui ut Diodorus author eſt καταφυγὴν εἶχον ταύτην *pro refugio illam habebant*, in longo illo itinere è Tyro ad Gades, aut è Gadibus ad Tyrum usque; Præcipue commoto mari & ventis ſævientibus. Ita Paulo Apoſtolo poſt naufragium hæc inſula fuit מליטה *melita* & refugii locus. Ulyſſi etiam,

ſi eum Melitâ eadem eſt Ogygia Calypsûs inſula: ut multis contendit Cluverius. Sed & in Ovidii Faſtis lib.3. poſt Didonem fato functam, ſoror Anna Carthagine pulſa inſulam.

Hanc petit, hoſpitio Regis confiſa vetuſto.

Proinde huic etymo plane acquieſcerem, niſi aliud occurreret non minus veriſimile, quod me tenet ita ſuſpenſum, ut cogar rem relinquere doctorum judicio. Jerem. 43. 9. מלט *melet* eſt cæmentum ex arenâ & calce. Ita exponit Kimchius. Et Arabicè מלאט *milat* id ipſum ſignificat. Et verbum מלט *malata* eſt incruſtare κονιᾷν. Etiam apud Talmudicos מלטא *malata* pro incruſtatione occurrit, quod à Kimchio notatum. Et doctiſſimus Buxtorfius locum indicat. Quin & Syris circa Samoſatam *maltha* (vel מלטא *malta* potius) limi vel bituminis erat ſpecies, cujus naturam deſcribit Plinius lib. 2. cap. 104. Romanis quoque *maltha* compoſitio quædam eſt ex calce & aliis, quibus ferruminantur quæ fracta ſunt & rimam ducunt. Idem Plinius lib. 36. cap. 26. *Maltha è calce fit recenti. Gleba vino reſtinguitur, mox funditur cum adipe ſuillo & ficu duplici linamento: quæ res omnium tenaciſſima & duritiem lapidis antecedens.* Hoc unum malthæ genus eſt. Aliud deſcribit Palladius in capite *de ciſternis & maltha frigidaria*, in quô pici & axungiæ ſimul coctis & refrigeratis calx minutim ſuperadditur. Hujus uſus in ciſternarum lacunis reſarciendis, ut humor in exitum nitens poſſit includi. *Malthationem* rectè dixeris. Nam *malthandi* verbo utitur Plinius ubi ſupra. Et Juvenalis vetus interpres ad Satyram quintam: *vitrum*, inquit, *ſolidare, id eſt malthare.* Quin Italis hodieque cæmentum quodvis *malta* dicitur. Mirum hæc eos præteriiſſe, quibus id ſolum penſi fuit ut omnes linguas ab Hebræâ deducerent. Nos ideo hîc obſervamus, quia Diodorus lib. 5. Melitenſes habuiſſe refert τὰς οἰκίας ἀξιολόγους καὶ κατεσκευασμένας γείσοις καὶ κονιάμασι περιττότερον *domos ſplendidas, ſuggrundiisque & albario opere magnificè exornatas.* Albarium illud opus, ut Græcè κονίαμα. Ita Hebr. מלטא *melata*, cum dicatur, inſula מליטה *melita* ad verbum erit inſula κεκονιαμένη, id eſt cujus ædificia albario, vel quod idem eſt tectorio calcis opere ſunt inducta & illita. Uno verbo inſulam *calicatam* dixeris, quô vocabulo utitur Feſtus. Sic מליטא Syrum eſt participium à verbo מלט reſpondens Hebræo Paül.

De nomine *Melites*, Μελίτεα & *Melitenſia* veteres appellabant lintea quædam magni pretii, quia ſubtiliſſima & molliſſima. Heſychius: Μελίτεα, ὀθόνιά τινα διάφορα ἐκ Μελίτης τῆς νήσου *Melitenſia, lintea quædam eximia ex Melitâ inſulâ.* Lucretius lib. 4.

Et bene parta patrum fiunt anademata mitræ.
Interdum in pallam & Melitenſia Coaque vertunt.

Hinc Cicero Verrinâ ſecundâ meminit multoties *Melitenſium veſtium*, & Verrinâ quartâ Melitam oppidum Verri ait *textrinum per triennium ad muliebrem veſtem conficiendam fuiſſe.* Et inter Melitenſes artifices commendat imprimis Diodorus τοὺς ὀθόνια ποιοῦντας τῇ τε λεπτότητι καὶ τῇ μαλακότητι διαπρεπῆ *eos qui lintea inſigni ſubtilitate mollitieque texunt.* Lanea fuiſſe colligunt ex loco Silii lib. 14.

telâ-

A *—telâque superba*
Lanigerâ Melite.
Itaque tam ad Melitensem quam ad Milesiam lanam referri posse videbitur quicquid in Hebræorum libris legitur de lanâ מלת *Melat*, de quâ supra lib. 1. cap. 6. Verum enimvero lana Melitensis, nonnisi æquivocè lana dicitur. Neque enim ovium est lana, sed arborum; uno verbo ἐριόξυλον, id est gossipium, quod ibi hodieque nascitur præstantissimum. Quintinus ubi supra: *Huic insulæ pariter est cotonon familiare, unde magni proventus insulanis.* Et paulo post: *In Siciliâ, Calabriâ, Hispaniâ, & aliis pluribus locis seritur: verum Melitense maxime horum*
B *laudatur. Alterius enim nationis crassius est.*

Catellos Melitenses Μελιταῖα κυνάρια vel κυνίδια commendant plerique veterum. Aristoteles Problematum Sect. 10. cap. 14. nanos quosdam describit μικροὺς μὲν σφόδρα, συμμέτρους δὲ, ὥσπερ τὰ Μελιταῖα κυνίδια *parvos quidem admodum, sed partium proportione congruâ, ut catellos Melitenses.* Eidem ἴκτις seu viverra staturâ est ἡλίκον Μελιταῖον κυνίδιον *instar catelli Melitensis.* Ita phattagæ, quæ species est crocodili terrestris in Indiâ, Ælianus tribuit μέγεθος κυνιδίου Μελιταίου *magnitudinem catelli Melitensis.* Eodem authore cum Theodorum psaltem amici condiderunt, κυνίδιον Μελιταῖον ἑαυτὸ ἐνέβαλεν εἰς τὴν θήκην τοῦ νεκροῦ καὶ συνετάφη *Melitensis catellus se ipsum in mortui sarcophagum injiciens, cum illo sepultus est.* In

Arist. hist. anim. lib. 9. c. 6. Ælian. hist. animal. l. 16. cap. 6.

C Theophrasti characteribus ὁ μικροφιλότιμος, id est inepte ambitiosus catellæ monumento inscribi jubet, ΚΛΑΔΟΣ ΜΕΛΙΤΑΙΟΣ *Soboles Melitensis.* Timon Athenæi lib. 12. Sybaritas in deliciis habuisse tradit κυνάρια Μελιταῖα, ἅπερ αὐτοῖς καὶ ἕπεσθαι εἰς τὰ γυμνάσια *catellos Melitæos, quique adeo ad balnea euntes sequerentur.* Horum insuper meminerunt Ælianus Var. hist. lib. 13. cap. 42. Lucianus in Lapithis, Clemens Alexandrinus lib. 3. Pedagogi, Hesychius, Suidas, alii. Sed de natali non constat. Strabo ad hanc nostram referens lib. 6. Πρόκειται δὲ, inquit, τοῦ Παχύνου Μελίτη, ὅθεν τὰ κυνίδια, ἃ καλοῦσι Μελιταῖα. *Ante Pachynum jacet Melite, unde catelli Melitai.* At Callimachus, Plinius, Stephanus, Etymologus ad alteram Meliten referunt quæ pertinet ad Illyricum. Neque lis facilè potest de-
D cidi, cum hodie catelli similes in neutrâ reperiantur.

Sed altera hîc sese offert majoris momenti quæstio, ad utram appulerit Paulus. Sunt enim quibus videtur de Illyricâ egisse Lucas. In his Constantinus Porphyrogenneta, à quô ponitur in censu insularum Illyrici littoris νῆσος ἑτέρα μεγάλη τὰ Μέλετα, ἤτοι τὸ Μαλοζεᾶται. ἣν ἐν τῇ πράξεσι τῶν Ἀποστόλων ὁ ἅγιος Λουκᾶς μέμνηται, Μελίτην ταύτην προσαγορεύων. *Alia magna insula, quæ Meleta seu Malozeata vocatur, cujus in Actis Apostolorum meminit sanctus Lucas, Melitam eam nominans.* Cui sententiæ favere volunt 1. Quod in Adriâ jactatur Paulus antequam in Meliten appellat Actor. 27, 27. unde colligunt agi de insulâ sinûs Adriatici. 2. Quod Barbaros habuit incolas Actor. 28, 2. 4. Cum Africanam Meliten
E Græci pridem incolerent. 3. Quod in insula Melite nullius oppidi meminit Lucas, cum Africana urbem habuerit insulæ cognominem, quæ superstes hodieque est.

Sed hæ objectiunculæ tanti non ſunt, ut quemquam dimovere debeant à vulgari ſententiâ, quam firmiſſimæ rationes adſtruunt. Primo enim Actor. 27, 13. 14. circa Cretam cum navigaret Paulus, excitatur ἄνεμος τυφωνικὸς ὁ καλούμενος Εὐροκλύδων *ventus turbulentus, qui vocatur Euroclydon*, vel ut legit Vulgatus interpres Εὐροακύλων *Euroaquilo*: Quam lectionem ſi ſequaris, res eſt confecta; Neque enim *Euroaquilo* potuit è Cretâ navem in Illyricum impellere. Præſtitiſſet id Euronotus, non ſubcontrarius *Euroaquilo*, ut docet ſitus locorum. Sed quoquô modô legas, ventum illum Euroclydonē in Auſtrum inclinaſſe potius quam in Septentrionem inde palam eſt quod illo flante nautæ metuunt ne in Africæ Syrtim incidant Actor. 27, 17. Nihil tale formidaturi ſi ventus navem in Illyricum impuliſſet, quæ ora eſt Syrti & Africæ obverſa. 2. Actor. 27, 41. περιπεσόντες εἰς τόπον διθάλασσον ἐπώκειλαν τὴν ναῦν *cum incidiſſent in locum bimarem illiſerunt navem*. In locum bimarem id eſt in Iſthmum. Horatius Od. 7. lib. 1.

Aut Epheſum bimarisve Corinthi
Mœnia.

Ovid. Eleg. 10. lib. 1. Faſt.

Aut poſtquam bimarem curſu ſuperavimus Iſthmum.

Hîc Iſthmus ad inſulæ ortum æſtivum hodieque oſtenditur, & vocatur ab incolis *la cala di S. Paolo* S. Pauli adpulſus. 3. Actor. 28, 7. *Circa locum illum erant* χωρία τῷ πρώτῳ τῆς νήσου, ὀνόματι Ποπλίῳ *prædia primo inſulæ nomine Publio*. Eum intelligo quem inſulæ Romani præfecerant. Nam hujus inſulæ præfectos ita nominari ſolitos & ex hoc loco colligere eſt, & ex veteri epitaphio quod in marmore Græcis literis ſe Melitæ vidiſſe refert Quintinus: Λ. ΚΑ. ΥΙΟΣ. ΚΥΡ. ΙΠΠΕΥΣ ΡΩΜΑΙΩΝ, ΠΡΩΤΟΣ ΜΕΛΙΤΑΙΩΝ. *L. Ca. filius, Cyr. eques Romanorum, PRIMUS Melitenſium.* Nempe idem antea nominis fuerat præfectis Carthaginenſibus, qui Punicâ phraſi dicebantur הראשונים *primi*. Sic Dan. 10, 13. Michael eſt unus principum הראשונים *primorum*. Proinde ראש *caput, dux princeps*, & ראשון *primus*, ſunt conjugata. Atque hoc ipſo loco pro primo Syrus habet ריש & Arabs רייס *caput*. Eodem facit quod Arabicè ut אול *primus*, ita אאל eſt præficere, ſed & provinciam regere, quaſi πρωτεύειν dicas. 4. Tres menſes continuos in illâ inſulâ hæſit Paulus cum centurione & aliis Act. 28, 11. qui numerus hominum fuit CCLXXVI. Act. 27, 37. Quod vix quisquam crediderit de Illyricâ Melite: Quia cum nonniſi quatuor paſſuum millibus à continenti diſtet, & Epidaurum in conſpectu habeat, portum celeberrimum & hoſpitibus comodiſſimum; Centurio Romanus maluiſſet eô trajicere, quam totam hyemem in miſerâ inſulâ degere, in quâ tam multos advenas ſine gravibus incommodis diverſari fuiſſet nefas. 5. Jam quod iidem dicuntur Puteolos vecti fuiſſe in Alexandrinâ nave quæ in eâdem inſulâ hyemaverat Act. 28, 11. quis de Illyricâ Melitâ intellexerit. Cum ab Ægypto Puteolos contendentibus Africana Melite pæne invi-

A invitis ſeſe offerat. At quisquis Alexandria Puteolos iturus Illyricam Melitem petit, merito dici queat, ſin minus toto cœlo, ſaltem toto ſalo aberraſſe. 6. Hoc potiſſimum quod Lucas è Melite profectos addit primo Syracuſas, deinde Rhegium appuliſſe Act. 28, 12. 13. Quæ via quam eſt recta, ſi profectio fuit ex Africana Melita, tam flexuoſa fuerit & præpoſtera, ſi ex Illyrica diſceſſerunt, è qua potius per Rhegium Syracuſas iter eſt quam per Syracuſas Rhegium, quia Rhegium eſt vicinius. 7. Jam ſi authoritate certatur, Conſtantino Porphyrogenneta longe antiquior eſt Arator ſubdiaconus, qui ſic habet lib. 2. hiſtoriæ Apoſtolicæ:

Sicanio lateri remis vicina Melite.*

* lege *tellus*.

B Nec difficile eſt ſolvere quicquid contra objiciunt. Nam in Adria quidem jactari dicitur navis appulſura Melitam Act. 27, 27. non tamen in Adriatico ſinu, quo multo latius patet Adria, ſeu quod idem eſt Adriaticum mare. Sinus enim Adriaticus cum Illyrico deſinit. At mare Adriaticum idem eſt cum Jonio: Heſychius: Ἰόνιον, πέλαγος ὁ νῦν Ἀδρείας *Jonium, mare quod nunc Adria.* Juvenalis vetus Scholiaſtes: *Diu navigatura de Tyrrheno mari ad Adriacum.* Adriacum pro Jonio dixit. Ita enim Juvenalis:

Tyrrhenos igitur fluctus, lateque ſonantem
Pertulit Jonium.

Hinc Ptolemæus Siciliam ab ortu, Epirum & Achajam à meridie, & Peloponneſum adeoque Cretam ab occaſu definit Adriatico pelago. Et in Ovidio non ſemel Adriam ab Ægeo dividit Iſtmus Corinthiacus. Sic lib. 4. Faſtorum:

C

Adriacumque patens late bimaremque Corinthum.

Et lib. 1. Triſt. Eleg. 10.

Aut hæc me, gelido tremerem cum menſe Decembri,
Scribentem mediis Adria vidit aquis.
Aut poſtquam bimarem curſu ſuperavimus iſthmum,
Alteraque eſt noſtræ ſumpta carina fugæ.

Proinde Philoſtratus lib. 2. Imaginum in Palæmone, eum iſthmum ſcribit Αἰγαίου καὶ Ἀδρίου μέσον κεῖσθαι *medium eſſe inter mare Ægeum & Adriaticum.* Et in Apollonio ſuo lib. 4. cap. 8. Neronem idem tradit de hoc iſthmo ſcindendo cogitaſſe, ut Adriaticum Ægeô mari miſceret. Eodem facit quod Alpheus apud Suidam in Ἀλφειός, & rurſus in Ἀρέθουσα, è Peloponneſo in Siciliæ Arethuſam influere legitur δυόμενος διὰ τοῦ Ἀδριατικοῦ θαλάσσης *pelagus ſubiens per mare Adriaticum.* Hinc de Alpheo Pauſanias in Arcadicis: Ἔμελλε γὰρ ἄρα μηδὲ Ἀδρίας ἐπισχήσειν αὐτὸν τοῦ πρόσω *Neque illius curſum Adria cohibitura erat.* Cætera ibi vide. Quid quod Adriaticum mare ad Africam usque extenſum eſt, ſi Æthicum ſequimur & Oroſium, apud quos Tripolitana provincia, ubi Arzuges & Leptis magna, habet à Septentrione mare Adriaticum, & à meridie Creta finitur *mari Libyco, quod & Adriaticum vocant.* Nec aliter ſenſit Hieronymus in vitâ Hilarionis, ubi medium Adriam pertranseunt ab Ægypti Paratonio ad Siciliæ Pachynum appulſuri. Sed ad rem id maxime eſt, quod in Procopii Vandalicis *lib.* 1. inſulæ Gaulus & Melita Ἀδριατικὸν καὶ Τυρρηνικὸν πέλαγος διορίζουσιν *Adriaticum & Tuſcum pelagus*

D

E

disterminant. Scitè igitur ſacer Scriptor & ex Geographorum uſu è Creta Melitam delatos, vi ventorum ingruentium jactari dicit in Adria. Porro in eadẽ inſula barbarorum nomine Pœnos ab illo deſignari docuimus, quorum reliquiæ in agris hæſerant. Oppidi denique non meminit, quia nihil erat neceſſe. Ita Act. 21, 1. Paulus appuliſſe narratur in inſulas Coum & Rhodum absque mentione urbium, quas tamen utraque habuit inſulæ cognomines. A

Jam de Gaulo Diodorus ubi ſupra: Μετὰ δὲ ταύτην τὴν νῆσον ἐστὶν ἑτέρα τὴν μὲν προσηγορίαν ἔχουσα Γαῦλος, πελαγία δὲ καὶ λιμέσιν εὐκαίροις κεκοσμημένη Φοινίκων ἄποικος *Poſt hanc inſulam* (Melitam) *alia eſt, Gaulos nomine, in alto ſita, & commodis portubus exornata, Phœnicum colonia.* A Strabone vocatur Γαῦδος, & à Callimacho, qui eo nomine ab Apollodoro carpitur, quod Grammaticum ſe profeſſus τὴν Γαῦδον Καλυψοῦς νῆσον φησί *Gaudum Calypſus inſulam facit.* Deſcribitur etiam עודש *Gaudos* in Arabe Geographo inter Coſuram & Melitam, ad milliare centeſimum ab illa verſus ortum. Quo ferè loco *Glauconis* inſulam habent Ptolemæi tabulæ. Sed verius eſt *Gaulos*, quod præter Diodorum, etiam in Scylace & in Mela extat, & in Plinio, & in Solino, & in Martiano Capella, & in Stephano qui Hecatæum citat; Γαῦλος, inquit, νῆσος πρὸς τῇ Καρχηδόνι; Ἑκαταῖος περιηγήσει. Ita enim Procopius lib. 1. Vandalic. Γαύλῳ τε καὶ Μελίτῃ ταῖς νήσοις προσέσχον *Gaulum & Melitam inſulas appulerunt.* Et Silius lib. 14. *ſtrato Gaulum ſpectabile Ponto.* Unde in veteri inſcriptione: PLEBS GAULITANA. *Gaulos* Phœnicibus גול *Gol* στρογγύλην ſeu rotundam ſonat. Unde & Gaulos dicebatur Phœnicii navigii genus. Docent Phœnicium fuiſſe Heſychius & alii, rotundum Feſtus his verbis: *Gaulus genus navigii pæne rotundum.* De Gaulo inſula res mira traditur Solini cap. 29. al. 32. *Ex parte,* inquit, *qua Cercina eſt, accepimus Gaulon inſulam, in qua ſerpens neque naſcitur, neque vivit invecta, propterea jactus ex ea quocunque gentium pulvis arcet angues, ſcorpiones ſuper jactus illico perimit.* At Plinius quem ſolet ſequi, fere idem ſcribit non de Gaulo, ſed de vicina Galata: *Mox Gaulos & Galata, cujus terra ſcorpionem dirum animal Africæ necat.* Item: *Ex Galata inſula, & circa Clupeam Africæ,* (terra) *ſcorpiones necat.* B C

Plin. l. 5. c. 7. & l. 35. c. 19.

Viri magni gravi errore hanc ſive Gaulon, ſive Gaudon confundunt cum Cretica Gaudo de qua Mela lib. 2. cap. 7. *Juxta* (Cretam) *eſt Aſticla, Naumachos, Zephire, Criſe, Gaudos* (lege *Aſtypalæa, Naulochos, Zephyre, Chryſe, Gaudos*) Et Plinius lib. 4. cap. 12. *Contra* (Cretæ) *Hierapytnam, Chryſa, Gaudos eodem tractu.* Eadem aliis *Caudo:* Suidas; Καυδώ, νῆσος πλησίον Κρήτης, ἔνθα μέγιστοι ὄναγροι γίνονται *Caudo, inſula prope Cretam, in qua maximi naſcuntur onagri.* Et *Claudos.* Ptolemæus: Νῆσοι δὲ παράκεινται τῇ Κρήτῃ, ἥτε Κλαῦδος ἐν ᾗ πόλις *inſulæ Cretæ adjacent Claudius, in qua urbs,* &c. Et *Claude.* Lucas Act. 27, 16. Νησίον δέ τι ὑποδραμόντες καλούμενον Κλαύδην. Vulgata *Caudam* habet; Arabs אקלודא *Iclauda:* Syrus קורא *Kauro,* ſed legendum קודא *Kaudo.* D

Poſt Melitam & Gaulon ſequitur *Lampas,* hodie *Lampidoſa*, Athenæo * Λαπαδοῦσαι, Ptolemæo, Λοπαδοῦσσα, Plinio item *Lopaduſa*, Arabi Geographo לנברוסת E

* D. de Grentemeſnil recte emendat Λοπαδοῦσαι.

A לנבדוסה *Lanbedusa*, Phœnicibus ut suspicor לפיד *Lappid*, unde Lampidosa, & Lampas. Hebraicè enim לפיד est *Lampas*. Nempe turres aliquot habuit ea insula. Scylax: αὕτη πύργους ἔχει δύο ἢ τρεῖς. Ex iis turribus verisimile est, ut ex Pharo Alexandriæ, facem præluxisse nautis, atque inde factum insulæ nomen. Longa solum est sex mille passus, ut ex Plinio constat; Sed observat Arabs Geographus eam Africam versus portum habere tutissimum, nulli vento obnoxium, & quantævis magnarum navium classis capacem. Idem ab Africa distare scribit duos cursus, id est millia CC; At Plinius à Cercinna & Cercinniti insulis Africæ proximis tantum LM pass. inter Meliten & Africam describit Ptolemæus medio fere spatio.

quia Athenæus dici innuit ἀπὸ τῶν λοπάδων.

Plin. l. 3. c. 8. & l. 5. c. 7.

Nub. clim. 4. part. 2.

B Non debet hic *Cosyra* omitti, insula cum oppido media inter Siciliæ Lilybæum & Clupeam Africæ, à Melite distans stadiis D. nomen à brevitate sumptum, si Punice fuit קוצרה *Kosera*, quomodo apud Arabes. Breve hic idem quod parvum, ut cum Poëta dicit,

—— brevibus Gyaris & carcere dignum.

Ita brevis *Cosyra*, hoc est parva & angusta fuit: Sive de urbe acceperis quam Polybius lib. 3. πολισμάτιον *oppidulum* appellat: Sive etiam de tota insula, cujus ambitus Strabone teste non patet ultra stadia CL, id est sex aut septem leucas nostrates. Hinc Silius lib. 14.

C *Et bellare Tabas docilis, Cosyraque PARVA.*

Tamen cum *cheth* Hebræum passim à Græcis per *cappa* efferri videam, ut alibi multis probo, in id inclino magis ut *Cosyra* nomen deducatur ab Ebræo חוסר *choser*, id est inopia, quia insula est perquam sterilis. Ovidius lib. 3. Fastorum:

Fertilis est Melite, sterili vicina Cosyræ.

Seneca de consolatione ad Helviam cap. 6. *Deserta loca & asperrimas insulas Sciathum & Seriphum, Gyarum & Cosyram pete.* Tamen ideo habitatur, quia aquis est irrigua, & portum habet commodum, olivisque scatet & capris, ut testatur Arabs Geographus clim. 4. part. 2.

D Sunt & in eodem mari aliæ Phœnicum insulæ situs ignoti. In his *Eudipne*, de qua Stephanus: Εὐδείπνη, νῆσος Λιβύης, Φοινίκων; Ἑκαταῖος περιηγήσει Λιβύης. Forte *Eudipne* est Udenoe de qua in Ἰστὸς idem Stephanus: Ἰστὸς νῆσος Λιβύης, Οὐδενόη λεγομένη ὑπὸ Λιβύων, ὑπὸ δὲ Φοινίκων Κελλαραρσὰθ ὃ ἑρμηνεύεται Ἰστωνίς, νηῒ γὰρ ἐστι παραπλήσιος. *Istos insula Libyæ quæ Udenoe dicitur à Libybus, & à Phœnicibus Kellararsath, quod* Græcè *exponitur Istonis* (à malo navis deducto nomine) *Est enim navi similis*; navi scilicet malo erecto. Itaque pro Κελλαραρσὰθ legendum suspicor Κεβλαραφσὰθ, vel potius Χεβλαραφσὰδ חבלהרפסר id est *malum navis*. Hebraice diceretur חבל הרפסדה *Chibbel Haraphsoda*. חבל pro malo extat Prov. 23, 34. Et רפסדות pro σχεδίαις 2. Par. 2, 15. id est tumultuariæ navis genere, quarum prima inventio debetur Phœnicibus. Sanchoniathon: Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον, οἱ ἀπὸ τῶν Διοσκούρων σχεδίας καὶ πλοῖα συνθέντες ἔπλευσαν.

E Est & in hoc censu Cyranis de qua Herodotus Musa quarta post Zygantum descriptionem: Κατὰ τούτους δὲ λέγουσι Καρχηδόνιοι κέεσθαι νῆσον τῇ οὔνομα εἶναι Κύραυιν, μῆκος μὲν διηκοσίων σταδίων, πλάτος δὲ στεινήν, διαβατὸν ἐκ τῆς ἠπείρου, ἐλαιέων τε μεστὴν καὶ ἀμ-

ἀμπέλων *Juxta hos ajunt Carthaginenses sitam esse insulam nomine Cyranim ducentorum stadiorum longam, angustæ latitudinis, in quam è continenti facile transiri potest, oleis refertam ac vitibus.* Unde pro νῆσον Κύρανιν malim legi Κύραμιν, id est כרמין *Ceramin* vitium. Stephanus *Cyraunin* scribit, & *Gyzantas* pro *Zygantibus*. Κυραυνὶς, inquit, νῆσος καὶ Γύζαντας τοὺς ἐν Λιβύῃ. Quæ verior est lectio. Quippe etiam Γύζαντας habent Apollonius in Mirabilibus, & Eustathius in Dionysium. Et Gyzantum nomen videtur à mellificio factum. Talmudicis saltem גזין *gazin* sunt *apes*, & דבש הגזין *mel apum* in tractatu *Bechoroth*. Porro in Gyzantum regione μέλι μὲν πολλὸν μέλισσαι κατεργάζονται, πολλῷ δὲ ἔτι πλέον λέγεται δημιουργοὺς ἄνδρας ποιέειν *magnam quidem mellis vim apes conficiunt, multo plus tamen viri opifices conficere dicuntur*. Ita habetur in Herodoto quem sequitur Apollonius.

Prætereo Prosopon, & Terapsen, & Hydram, & Phœnicusas insulas ad Carthaginem apud Stephanum. Quibus Demonesum addit Mercator ex hoc loco Aristotelis in lib. Mirab. Δημόνησος, ἡ Καρχηδονίων νῆσος, ἀπὸ Δημονήσου τοῦ πρώτου ἐργασαμένου τὴν ἐπωνυμίαν εἴληφεν. ἔχει δὲ ὁ τόπος κυανοῦ τὸ μέταλλον καὶ χρυσοκόλλην. ταύτης δ' ἡ καλλίστη πρὸς χρυσίον, εὑρίσκεται τιμὴν· καὶ γὰρ φάρμακον ὀφθαλμῶν ἐστιν. ἔστι δὲ αὐτόθι χαλκὸς κολυμβητὴς, ἐν δυοῖν ὀργυαῖς τῆς θαλάσσης *Demonesus Carthaginensium insula à Demoneso primo cultore nomen traxit: habet autem locus ille cyanum metallum* (vulgo Azurum) *& chrysocollam; Hujus autem optima æqualis cum auro est pretii, quia ad oculorum remedia adhibetur. Ibidem etiam est æs in mari natans, usque ad duas orgyias.* Vel ut recte interpretatur doctissimus D. de Grentemesnil, *æs quod urinando effoditur è fundo maris ad duas orgyias alti.* Sed hæc ipsa descriptio docet agi de Propontidis Demoneso prope Chalcedonem de qua Stephanus: Δημόνησος περὶ Χαλκηδόνα νῆσος, ἀπὸ Δημονήσου τινός. ἔχει δ' ὁ τόπος κυανοῦ μέταλλον καὶ χρυσοκόλλου, καὶ χρυσίον εὑρίσκεται τίμιον, ὀφθαλμῶν τε φαρμακόν ἐστιν *Demonesus insula circa Chalcedonem à Demoneso quodam. Habet autem locus cyani fodinas & chrysocollæ. Sed & pretiosum aurum invenitur, & oculorum remedium est.* Hæc Aristotelicis simillima. Nisi quod Aristotelis Demonesus non habet chrysocollam & aurum preciosum, sed chrysocollam æqualis cum auro precii. Itaque verba Stephani: χρυσοκόλλου καὶ χρυσίον εὑρίσκεται τίμιον ita omnino legenda, χρυσοκόλλη κατὰ χρυσίου εὑρίσκεται τιμὴν *chrysocolla juxta pretium auri invenitur.* Vicissim in Aristotele mendosè scribitur Δημόνησος, ἡ Καρχηδονίων νῆσος & scribendum Χαλκηδονίων ex Stephano qui Demonesum circa Chalcedonem describit. Tale in Æliani variis lib. 13 cap. 31. Ξενοκράτης ὁ Καρχηδόνιος pro ὁ Χαλκηδόνιος, ut in Laërtio & Suida, & in ipso Æliano lib. 14. c. 9. Et in Tzetzis enarratione in Hesiodi opera & dies: Καρχηδόνιοι καὶ Βυζάντιοι διὰ πλοιαρίου σκαλμὸν διενεχθέντες, δεινῶς ἐναυμάχησαν ἐν τῷ Βοσπόρῳ (legendum Καλχηδόνιοι.) Neque enim Carthaginenses sed Chalcedonenses cum vicinis Byzantiis ob navigii scalmum in Bosphoro decertarunt. Quod affert Scholiastes ut confirmet illud Poëtæ, Πῆμα κακὸς γείτων. Rursus in Aristophanis Scholiaste in Equitib. Act. 4. sub finem Καρχηδὼν errore simili legitur esse πόλις Θράκης περὶ τὸ Βυζάντιον *urbs Thraciæ circa Byzantiū.* Si quis malit Stephanum ex Aristotele corrigere, legat Plinium qui Demonesum

recen-

SICILIA INSVLA
SEPTENTRIO
MARE THYRRENVM
siue
TVSCVM
ÆOLIÆ INSVLÆ
MARE LIBYCVM
siue
AFRICVM
MARE
SICVLVM
siue
ADRIATICVM
OCCIDENS
ORIENS
MERIDIES
Millia passuum
10 20 30 40
Ad pag. 557
SYRACVSÆ
MARE SICVLVM

38

A recenset inter insulas Propontidis circa finem libri quinti. Et Hesychium cui δύο εἰσὶ πρὸς τῷ Βυζαντίῳ νῆσοι κοινῇ μὲν Δημόννησοι λεγόμεναι, ἰδίᾳ δὲ διαλλάττουσαι, ἡ μὲν γὰρ Χαλκῖτις, ἡ δὲ Πιτυοῦσα *duæ sunt prope Byzantium insulæ quæ communi nomine Demonnesi dicuntur, sed una proprio Chalcitis, altera Pityusa.* Inde ibidem Δημοννήσιος χαλκὸς *Demonesium æs*, à quo & ipsa Chalcedon.

CAPUT XXVII.

Phœnices in Siciliæ parte Occidentali à Lilybæo ad Pelorum.

POeni è Carthagine, vel etiam è Tyro Phœnices Siciliæ littora diu tenuerunt. *Lilybæum*, id est ad Libyam. Strabonis cujusdam perspicacitas. *Lilybæum* Phœnicum urbs splendida & B munitissima, quando condita & aucta. Puteus *Lilybæus* cur dictus. Sibylla Cumæa cur credatur sepulta ibidem. Sepulchrum locus communis. *Motye* Phœnicium oppidum opulentum, cujus situs qualis Tyri. Ratio nominis. *Chek Lub* ubi Cyclopes. *Ægusa* insula qualis. Unde dicatur. *Catria. Hiera* cur *Maritima. Bucinna* seu *Phorbantia* cur *Iabesa. Drepanum* condidit Amilcar. Nec à Cereris aut Saturni falce, nec à curvo situ dicta est, sed à promontorii acumine. *Eryx* aliis *Elyma*; Utrumque nomen ab altitudine. Quid sint חרכסים Es. 40, 4. Templum Erycinæ Veneris à Phœnicibus impense cultæ. Eryx oppidum. *Egesta* vel *Acesta* ubi Xantus & Simois confluunt, non dictam ab Aceste Trojano, sed à Punico השקטה. Fons Egestanus calidarum aquarum, quorsum dictus *Helbesus*. *Ietas* fl. & urbs יטח. *Hyccara* כורא חיק *sinus piscosus*. Male ab hyccâ deduci. *Panormus* Phœnicum metropolis, quomodo Punice *Eleutherus* fl. cur *Orethus* appelletur. *Solus* vel *Solois* סלעים quia in rupe. Himera Græcâ urbe dirutâ Pœni Therma condidere ad calidas aquas heroum ævo jam notas. *Himera* unde dicatur. Usticæ insulæ nomen à depres- C sione factum. *Cephalœdis* vel *Cephalud*, i. e. rupes flexa. Alisa urbs & Alisa fons exultabundus, id est עליזה. *Mutistrata* vel *Amestratus* ab Astarte nomen adepta. Alontium עלות, quia in ascensu. *Agathurium* vel *Agathyrnum* super הקתרין id est petras. *Abacænum* à celso situ dictum. *Mylæ* ubi boves Solis, ab armentis appellatæ. Boves Solis quos occidere nefas esse boves aratores. *Lipara* & *Liparæ* olim *Meligunis* vel *Melogonis*. Liparas nec à pinguedine nec à Rege Liparo dici sed à Phœnicio נברס *Nibras*, quasi facem dixeris, quia facis instar noctu lucebat, L & N permutatis. *Melogonim* dici pro מנגנין *Menaggonin*, quia igne intus incluso sonus auditur tanquam tympanis aut cymbalis pulsantium ad multa stadia. Sirenas multi statuunt prope Pelorum, Illis à cantu Punicum nomen.

PHœnices ante Græcos omnia Siciliæ littora tenuisse docet hic locus Thucydidis lib. 6. Ὤικουν δὲ καὶ Φοίνικες περὶ πᾶσαν μὲν τὴν Σικελίαν ἄκρας τε ἐπὶ τῇ θαλάσσῃ D ἀπολαβόντες, καὶ τὰ ἐπικείμενα νησίδια, ἐμπορίας ἕνεκεν τῆς πρὸς τοὺς Σικελούς. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες πολλοὶ κατὰ θάλασσαν ἐπεισέπλεον, ἐκλιπόντες τὰ πλείω, Μοτύην, καὶ Σολόεντα, καὶ Πάνορμον ἐγγὺς τῶν Ἐλύμων συνοικίσαντες ἐνέμοντο, ξυμμαχίᾳ τε πίσυνοι τῇ τῶν Ἐλύμων, καὶ ὅτι ἐντεῦθεν ἐλάχιστον πλοῦν Καρχηδὼν Σικελίας ἀπέχει. *Habitabant etiam Phœnices circa omnem Siciliam, occupatis extremis ad mare partibus & adjacentibus insulis, ut cum Siculis negotiarentur. At postquam multi Græcorum in eam trajecerunt, Phœnices plerisque relictis, Motyem & Soluntem & Panormum, vicinas Elymis urbes, una cum iis incoluerunt: freti cum Elymæorum societate, tum eo quod exiguô inde à Siciliâ trajectu Carthago distat.* Apparet hæc à Thucydide dici de Carthaginis Phœnicibus, id est Pœnis. Quô eôdem pertinent hæc Pausaniæ in E Eliacis: οἱ δὲ Φοίνικες καὶ Λίβυες στόλῳ ἀφίκοντο κοινῷ, καὶ ἄποικοι Καρχηδονίων εἰσὶν *Phœnices atque Libyes communi classe in Siciliam venerunt, & Carthaginensium coloni sunt.* Nec alia mens Marciani, qui postquam recensuit urbes à Græcis ibi conditas, hæc addit continuo post:

τὰ δὲ λοιπὰ βάρβαρ' ἐπὶ τῶν πολισμάτων,
Καρχηδονίων ἐντειχισάντων τοὺς τόπους.
Et barbarorum quæ supersunt oppida.
Carthago dives cinxit altis mœnibus

Tamen Tyrii Phœnices non Carthaginis hanc insulam primi occuparunt, si Diodoro credimus, qui longam de Tyriorum in Hispaniam commerciis dissertationem ita claudit lib. 5. pag. 216. οἱ Φοίνικες διὰ τῆς τοιαύτης ἐμπορείας ἐπὶ πολὺ λαβόντες χρόνον αὔξησιν, ἀποικίας πολλὰς ἀπέστειλαν, τὰς μὲν εἰς Σικελίαν καὶ τὰς συνέγγυς ταύτῃ νήσους, τὰς δὲ εἰς τὴν Λιβύην καὶ Σαρδόνα καὶ τὴν Ἰβηρίαν *ex hac negotiatione Phœnices per multum temporis opulentiores facti, multas miserunt colonias, alias quidem in Siciliam & vicinas insulas, alias autem in Libyam & Sardiniam & Iberiam.* Utut sit, Phœnices constat antiquissimis illis temporibus quibus Africam occuparunt, Siciliam quoque invasisse, atque in eâ diu hæsisse. Itaque quamvis Græci his succedentes monimenta barbarorum summo studio aboleverint, tamen in priscis fabulis gentiumque & locorum nominibus multa Phœnicii sermonis vestigia superfuerunt, quæ hîc pro virili indagare neque erit inutile, neque ut spero injucundum. Lector statim in descriptione Siciliæ animadvertet, me Cluverium maximè sequi, qui de veteri Siciliâ omnium doctissimè & luculentissimè scripsit.

Facto igitur initio ab eâ Siciliæ parte quæ proxima est Africæ, quamque adeo Græcis insulam invadentibus Pœni solam sibi servarunt, primo se offert *Lilybe* vel *Lilybæum* promontorium, quod Punicè dictum est ללוב (*Lelub*) *ad Libyam*, vel ללובאי (*Lelubae*) *ad Libes*, quia ad Libyam & Libes erat obversum ut jam alibi docuimus. Strabo: Ἔστι δὲ καὶ ἀπὸ Λιλυβαίου τοὐλάχιστον δίαρμα ἐπὶ Λιβύην *est à Lilybæo brevissimus in Africam trajectus.* Diodorus lib. 13. κατέπλευσε τῆς Σικελίας ἐπὶ τὴν ἄκραν τὴν ἀπέναντι τῆς Λιβύης καλουμένην Λιλύβαιον *navigavit in Siciliæ promontorium Libyæ oppositum quod Lilybæum appellant.* Eunapius in Porphyrio: Συντείνας δὲ ἐπὶ Λιλύβαιον, τὸ δέ ἐστι τῶν τριῶν ἀκρωτηρίων τῆς Σικελίας τὸ πρὸς τὴν Λιβύην ἀνατεῖνον καὶ ὁρῶν. *Cum contendisset Lilybæum, quod unum est è tribus Siciliæ promontoriis Africam versus porrectum, eamque respiciens.* Silius lib. 14.

Hic contra Libyamque situm, Caurosque furentes,
Cernis devexas Lilybæum nobile Chelas.

Martianus Capella lib. 6. *Lilybæum Africæ fines videt.* Similes locos ex Melâ, Plinio, Solino, Ptolemæo citavi in *Phaleg* lib. 4. c. 33. Quibus ex Strabone, Valerio, Varrone, Æliano, Plinio & Solino addi queat historia de Strabone quodam, quem ajunt tam certâ oculorum acie usum esse, ut classes portu Carthaginensium egredientes è Lilybæo intueretur, & numerum navium diceret.

Strab. lib. 6. Val. Max. l. 1. cap. 8. Ælian. hist. l. 11. c 13 Plin. l 7 c. 21. Solin. c. 6.

Ad Lilybæum promontorium Phœnicia urbs erat *Lilybæum*, cujus quô locô diximus ideo non meminit Thucydides, quia cum Græci Siciliam invaserunt, nondum condita, aut saltem adhuc obscura erat. Diodorus lib. 22. eam emersisse scribit è ruinis vicinæ Motyes: Αὕτη γὰρ, inquit, ἡ πόλις ὑπὸ Καρχηδονίων ἐκτίσθη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Καρχηδονίων Μοτύης ὑπὸ Διονυσίου τοῦ Τυράννου, τοὺς γὰρ ἐκ ταύτης ὑπο-

A ἀπολειφθέντας ἀθροίσαντες, κατῴκισαν εἰς τὸ Λιλύβαιον. *Illa enim urbs à Carthaginensibus fuit condita post Motyen Carthaginensium à Dionysio tyranno expugnatam. Congregatos quippe quos ex illâ reliquos fecerat excidium, Lilybæi collocarunt.* Cui loco ftuſtra opponitur quod idem narrat libro undecimo, ἐπ᾽ ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἀρίστωνος, id eſt annis ante Motyes excidium plus minus quinquaginta, bellum inter Ægeſtanos & Lilybætanos eſſe exortum ſuper agro ad Mazaram fluvium ſito: unde ſequatur Lilybæum multo ante extitiſſe. Nam quæ extat urbs condi dicitur, cum augetur & reparatur. Extabat igitur Lilybæum etiam ante captam Motyen. Sed tum demum evaſit celebris novis colonis additis. Unde eſt quod Li-
B lybæum deinceps veteres multum extollunt. Cicero Verrinâ quintâ: *Teſtis ſplendidiſſima civitas Lilybætana.* Aurelius victor de viris illuſtribus in Attilio: *Ex maximis & munitiſſimis civitatibus, Ennâ, Drepanô, Lilybæo hoſtilia præſidia dejecit.* Diodorus lib. 36. de Athenione: ἐτόλμησε πόλιν ἀπόρθητον τὸ Λιλύβαιον πολιορκεῖν *Lilybæum urbem inexpugnabilem obſidere auſus eſt.* Proinde idem narrat lib. 24. Romanos poſt decennalem Lilybæi obſidionem tandem pace facta receſſiſſe.

v. Suid. in Πόῤῥος.

Urbi nomen ἀπὸ τοῦ φρέατος, ὃ καὶ ἐκείνους μετὰ τοὺς καιροὺς ὠνομάζετο Λιλύβαιον *à puteo quod illo ævo Lilybæum nominabatur.* Ita nugatur Diodorus lib. 13. Latuit enim Græcum hominem oppidum & promontorium ex eô nomen habere quod ad
C Libes eſſent obverſa. Interim puto me videre quid illi reſpexerint qui Diodoro impoſuerunt. Rota putei Arabice proprie דולאב *dulab* vocatur. Sed & ſcribitur לולאב *lulab* D & L permutatis, ut paſſim. Sic מרך *ſalire* Syris fit ex Hebr. מלח Unde eſt quod plurale לואליב *lavvalib* ex veteri Gloſſario Giggeius *rotas* exponit. Forte ex hâc voce putavit Pœnus aliquis derivari Lilybæum.

Ut Pachynum Hecubæ, & Pelorum navarchi Annibalis, ita Lilybæum Sibyllæ Cumææ ſepulchro veteres inſigniunt. Solinus Salmaſii cap. 5. *Lilybitano* (promontorio) *Lilybæum oppidum decus eſt, & Sibyllæ ſepulchrum*, nempe *Cumææ*, de quâ cap. ſecundo dixerat: *Hujus ſepulchrum in Siciliâ adhuc manet.* Et Iſidorus lib. 8. cap. 8. *Dicta autem Cumana à civitate Cumis quæ eſt in Campaniâ, cujus ſe-*
D *pulchrum in Siciliâ adhuc manet.* Sed hæc Sibylla tam fictitia eſt quam Hecuba, & Pelorus, de quibus deinceps. Fabula videtur ex eo nata quod ad Sibyllæ nomen alludit Hebræum זבול (*zebul*) *habitatio*, quod pro ſepulchro paſſim uſurpatur שהוא דר בו כל אחד *quia in illo quivis habitat*, ut ait Aben-Ezra ad Pſ. 49, 15. Quo pertinet illud Jobi cap. 30. v. 23. *Mors avocat me, & domus conſtituta omni viventi.* Id fortaſſe Pœni imitati alterâ voce Arabicâ ſepulchro ad Lilybæum inſcripſerant זבול גמאעה *zebul gumaa*) *habitatio univerſitatis* i. e communis omnium ſedes. Et ex *Zebul gumaa* factum *Sibylla Cumæa.* Sic paſſim veteres ſepulchra vel inferos *locos communes* appellant. Plautus in prologo Caſinæ. *Qui nunc abierunt hinc in communem locum.* Artemidorus lib. 1. c. 80. κοινὸς ὁ τόπος οὗ-
E τος καλεῖται ὁ τοὺς νεκροὺς δεχόμενος. Cicero 6. Verrinâ: *Dico nihil iſtum ejuſmodi rerum in Provinciâ reliquiſſe, &c. nihil in ædibus cujusquam, ne in oppidis quidem, nihil in locis communibus.* Juſtinianus Inſtit. lib. 2. tit. 1. *In communem autem locum purum invito ſocio inferrre non licet.*

A Lilybæo promontorio versus Aquilonem navigantibus statim occurrebat *Metye* Pœnorum colonia. Diodorus lib. 14. pag. 423. οὐ μακρὰν τοῦ λόφου τούτου Μοτύη πόλις ἦν ἄποικος Καρχηδονίων, ᾗ μάλιστα ἐχρῶντο κατὰ τῆς Σικελίας ὁρμητηρίῳ. *Non procul ab illo colle* (Eryce) *sita erat urbs Motye colonia Carthaginensium, quâ potissimum utebantur ut belli sede, unde in Siciliam erumperent.* Proinde Thucydides nuper de Phœnicibus: Μοτύην καὶ Σολόεντα καὶ Πάνορμον &c. ἐνέμοντο &c ὅτι ἐντεῦθεν ἐλάχιστον πλοῦν Καρχηδὼν Σικελίας ἀπέχει *Motyam, Soluntem & Panormum incoluerunt, &c. quia minimo inde in Carthaginem trajectu Sicilia distat:* Et Pausanias in Eliacis: Ἔστι δὲ κατὰ τὴν ἄκραν ἐν Σικελίᾳ τὴν τετραμμένην ἐπὶ Λιβύης καὶ Νότου, καλουμένην δὲ Πάχυνον (lege Λιλυβαῖον) Μοτύη πόλις· οἰκοῦσι δὲ Λίβυες ἐπ' αὐτῇ καὶ Φοίνικες. *Ad Pachynum* (imo ad Lilybæum) *Siciliæ promontorium quod in Africam & Austrum vergit, est Motye urbs quam tenent Afri & Pœni.* Motye in Diodoro legitur urbs fuisse valde insignis : τῷ δὲ πλήθει καὶ τῷ κάλλει τῶν οἰκιῶν εἰς ὑπερβολὴν πεφιλοτεχνημένη, διὰ τὴν εὐπορίαν τῶν κατοικούντων *& domorum copiâ & specie magnifice exornata propter incolarum divitias.* Situs prope qualis Tyri, nempe in insulâ quam isthmus manufactus stadiorum sex ita continenti junxerat , ut ex insulâ facta esset Chersonesus. Idem: αὕτη δὲ ἡ πόλις ἦν ἐπί τινος νήσου κειμένη, τῆς Σικελίας ἀπέχουσα σταδίους ἕξ. Et paulo post: εἶχε δὲ καὶ ὁδὸν στενὴν χειροποίητον, φέρουσαν ἐπὶ τὸν Σικελίας αἰγιαλόν. Dictam fabulatur Stephanus ἀπὸ Μοτύης γυναικὸς μηνυσάσης Ἡρακλεῖ τοὺς ἐλάσαντας τοὺς αὐτοῦ βοῦς *à muliere Motye quæ Herculi indicavit boum suorum abactores.* Ego dictam interpretor Punicâ מתוחה *Metuha*, id est protensam, propter Chersonesi longitudinem. Ad Aquilonem fuit Motyensium portus, quem multis describit Polyænus lib. 5. in Dionysio.

Inter Lilybæum & Motyen fuisse puto חיק ללוב *Chek lelub* sinum Lilybitanum, contracte חיק לוב *chek lub*, à quô dici *Cyclopes* postmodum docebimus; quia ibi habitaverunt, è regione Ægusæ insulæ quam Homerus multis describit lib. 8. Odyss.

Ægusa nomen est ἀπὸ τῶν αἰγῶν à capris, quibus illam insulam olim abundasse ex Homero colligere est. *Depresso ac plano est solo*, inquit Cluverius testis αὐτόπτης, *eoque agrorum fertilitate & aquarum copia præstat, cultuique maxime est idonea, sinusq; insuper habet seu portus tutissimos, numerosæq; classis capaces.* Quæ Ægusæ descriptio Homericæ tam est similis quam ovum ovo simile est. Media est inter Hieram & Phorbantiam. Hæ tres insulæ communi nomine Ægades appellantur: Et utut Siciliæ vicinæ, tamen Libycis insulis accensentur, quia sunt in mari Libyco, & è Drepanitano portu solventibus per eas in Africam iter est.

Polyb. l. 1. Flor. l. 12 c 2 Corn Nep. in vit. Hamilc & Lutat. Sil l 1. & 2. &c. Diod. lib. 24.

Ægades maxime insignivit Lutatius, qui ad illas Victo Hannone, navibusq; quinquaginta demersis, & septuaginta captis cum Pœnorum decem millibus , primo bello Punico finem imposuit.

Ægusæ Libycum nomen apud Stephanum est *Catria*: Αἴγουσα, inquit, νῆσος Λιβύης, κατὰ Λίβυας λεγομένη Κατρία *Ægusa insula Libyæ, juxta Libes Catria dicta.* Pro Κατρία Cluverius scribendum censet Καπραεία: Quasi pro Ægusâ

Libyes

A Libyes *Caprariam* Romana voce appellaverint. Sed utut Αἴγουσα & *Capraria* sint synonymæ voces, tamen à Romanis ipsis *Ægusa* dicitur, non *Capraria*. Vide Plinium lib. 3. c. 8. *Aponianam* vocat Hirtius de bello Africano, unde hodiernum *Favagnana*; Caprariam nemo quod sciam. Præterea non est credibile Pœnos à Romanis accepisse nomina insularum quas tenuerunt diu ante Romam conditam. *Catria* igitur, ut vult Stephanus, Punicum nomen est, sed à Græcis interpolatum. Nempe ע expresso per g, ut in *Gaza*, *Segor*, *Gomorrha*, & similibus עדר *geder* vel *gadar* est grex non solum ovium, sed & caprarum. Sic Cant. 4,1. & 6,5. כעדר העזים *ut grex caprarum*. Et Psal. 50,9. in Chald. paraphrasi מן עדרך
B ברחי *è grege tuo hircos*. Hinc in plur. emphatico עדריא *gedraja* vel *gadraja* sunt greges. Itaque *Insula Gadraja*, unde deflexum *Catria*, est *insula gregum*, caprinorum scilicet, id est *Ægusa*. Arabes vocant insulam אלראהב *Arrahib* anachoretæ sive monachi.

Ægusæ ad Africum vicina est *Hiera* vel *Hieronesus*, de qua Polybius, Diodorus, Plinius, Ptolemæus. *Maritimam* hodie vocant non nuper invento nomine. Ita enim habetur in Itinerario insulari: *A Lilybæo insula, quæ appellatur Maritima, stadia* CCC. Atque in Arabe Geographo id ipsum est מליטמה *Malitma* R & L permutatis. Cujus nominis ratio non est obvia. Nemo enim facile dixerit quorsum è tot maris insulis, quæ sunt omnes ex quo maritimæ, una aliqua
C vocetur *Maritima*, nisi vocem fatearis ex Punica esse detortam, quod verissimum. Ebræis enim מתרוממה *mitromema*, Chaldæis מתרמא *mitrama* & מתרימא *mitrima*, Syris מתתרימא *metterimo* elatam sonat. Vox Punica similis, T & R transpositis, mutata est in *Maritimam*. Elatam Pœni appellaverant propter situm. Cluverius: *Cum Hiera sive Maritima, & Phorbantia sive Bucinna aliis rupibus sint erecta, ac veluti prægmagni scopuli è mari emineant, media inter eas Aponiana sive Ægusa depresso ac plano est solo*, &c.

Ad Ægusæ Aquilonem è regione Drepani est Plinii *Bucinna*, quæ Ptolemæo *Phorbantia*. Utrumque nomen Græci indiderunt à pastu boum. Forte Pœnis יבשה *Jabesa*, id est arida, dicebatur, ut Arabibus אליאבסה *Aljabisa* vel *Aljabesa*,
D unde Italicum nomen *Levezo* & *Levenzo*. Nempe ליס בהא מא *non est in ea aqua*. Ita asserit Nubiensis Geographus cl. 4. part. 2.

Drepanum, aliis Drepana, portus erat Erycinorum, ubi oppidum primus extruxit & communivit Hamilcar Pœnus, eo translatis Erycinis. Diodorus l. 23. Ἀμίλκας δὲ ὁ Καρχηδόνιος τὸ Δρέπανον τειχίσας, καὶ πόλιν κατασκευάσας, μετῴκισε τοὺς Ἐρυκίνους καὶ τὸν Ἔρυκα κατέσκαψε. Quo facto brevi Drepanum ita crevit, ut inter nobilissimas Siciliæ urbes censeretur. Victor de Attilio: *Ex maximis & munitissimis civitatibus Enna, Drepano, Lilybæo hostilia præsidia dejecit.* Sexto id anno contigit postquam fuerat condita. Nempe propter loci opportunitatem & præstantiam portus, Drepanum semper magnifecere Carthaginenses. Polybius lib. 1.
E διὰ γὰρ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ τόπου, καὶ τὸ κάλλος τοῦ περὶ Δρέπανον λιμένος, ἀεὶ μεγάλην ἐποιοῦντο τὴν σπουδὴν οἱ Καρχηδόνιοι περὶ τὴν φυλακὴν αὐτοῦ.

De nominis origine Græci multa comminiscuntur. Alii dici Δρέπανον (id

est falcem) *à falce Cereris quam ibi cum filiam suam Pros[...]nam quæreret, amiserit.* Ita Servius in lib. 3. Æn. Alii ὅτι ἐκεῖ ἦν τὸ δρέπανον μεθ' οὗ τὸν οὐρανὸν ὁ Κρόνος ἐξέτεμε *quia ibi erat falx qua cœlum exsecuit Saturnus*, ut Corcyræ falx qua Saturnum Juppiter. Ita Isacius in Lycophronem. Aliis denique *dictum Drepanum est à curvo situ instar falcis.* Ita Pomponius Sabinus. Quem cur recentiores sequantur tanto consensu, non possum satis mirari. Cum in portu Drepanitano terra non curvetur sensim in falcis modum, sed plane in acumen desinat. Proinde Drepano videtur nomen fecisse Punicum דרבן *darban*, id est aculeus. Extat in Hebræo scripturæ textu 1 Sam. 13, 21. Et hujus plurale דרבנות *darbanoth* Eccles. 12, 11. Radix דרב (*daraba*) *acutum esse* in usu est apud Arabes. Unde דראב *durab* illis acumen.

Prope Drepanum est Eryx mons celsissimus & solo Ætna minor. Polybius l. 1. μεγέθει δὲ πολὺ διαφέρει τῶν κατὰ τὴν Σικελίαν ὀρῶν, πλὴν τῆς Αἴτνης *omnes Siciliæ montes præter Ætnam longe superat.* Solinus: *Eminet Sicilia montibus Ætna & Eryce.* Diodorus lib. 4. ascensum ad Erycem tradit esse triginta stadiorum, τῆς ἀναβάσεως οὔσης σταδίων λ. Inde Poëta lib. 12. Æn.

Quantus Athos, aut quantus Eryx.

Et Æneid. lib. 5.

At procul excelso miratus vertice montis
Adventum sociasque rates occurrit Acestes.

Excelso vertice montis, nempe Erycis, unde Trojanorum videbat naves Drepanum appellentes. Et Silius lib. 14.

Nec non altus Eryx.

Et Theocritus Idyll. 15.

Αἰπεινάν τε Ἔρυκα *sublimemque Erycem.*

Et Geographus Arabs (qui חאמד *Hamed* vocat cl. 4. part. 2.) הו גבל עטים שאמה אלדרוה עלי אלקנה *mons est magnus celsi verticis & sublimis fastigii*, bis idem repetens diversis vocibus ad majorem emphasim. Inde Pœnis עלים *alim* vel *elim*, quasi loca celsa dixeris. Quod Græci Ἔλυμα & Ἔλυμον scribunt. Vid. Dionys. Halicarnass. lib. 1. Sed & Ἔρυξ *Eryx* mere Punicum est. Quod Hebraicè scripseris הרוכס *Harucas* vel הרכס *Hareces*; unde plurale הרכסים *Harecasim* pro locis excelsis extat Es. 40, 4. Prophetæ verba sic habent: *Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons & collis deprimetur, & quod curvũ est erit in planum* והרכסים לבקעה *& loca celsa in convallem.* Kimchius in Lexico reddit ההרים הגבוהים *montes excelsos.* Ut Ps. 31, 21. מרוכסי איש *ab elationibus viri.* Nam paulo ante vers. 19. David querebatur impios obloqui justo בגאות ובוז *cum elatione & contemptu.* Rursus Exod. 28, 28. & 39, 21. ירכסו Arabs priore loco reddit ירפעון *attollent*, posteriore רפעוא *sustulerunt.* Rabbi Selomo הרכסים montium seriem interpretatur, qui invicem ita cohærent, ut clivi intermedii ardui sint, nec obliquentur, quo mollior sit ascensus & descensus. Contra Aben-Ezra מקום מעוות *locum obliquum*, Vulgata *aspera*, Græci τραχεῖα, Junius *salebrosa.* Sed his præferenda videtur interpretatio Kimchii; Quia הרכסים Esaias opponit לבקעה *valli.* Quæ oppositio nulla est, si הרכסים sunt loca obliqua, vel aspera, vel salebrosa. Cum etiam

A etiam in valle flexus ... lebræ sæpe occurrant. Sic Deut.24, 4. mentio fit *vallis asperæ*. Præterea pro elatione sumitur רכס in iis Scripturæ locis quæ citavimus, quibus solis occurrit. Et Chaldæus hic habet בירת גדורין *locum elationum*, id est sublimem & excelsum. Sic Talmudicum גדור in Aruch est גבשושית *eminentia*, & Arabice in Giggeio גראר est *collis*, גרד *via montium*. Denique הרכס & *Eryx* plane idem sunt. Quod fatebitur quisquis harum literarum aliquem gustum habet. Hæc obiter de voce in qua hærent interpretes.

In summo vertice Erycis templum fuit Veneris Erycinæ. Polybius lib. 1. Τούτου δ' ἐπ' αὐτῆς τῆς κορυφῆς, οὔσης ἐπιπέδου, κεῖται τὸ τῆς Ἀφροδίτης τῆς Ἐρυκίνης ἱερὸν, ὅπερ B ὁμολογουμένως ἐπιφανέστατόν ἐστι τῷ τε πλούτῳ καὶ τῇ λοιπῇ προστασίᾳ τῶν κατὰ τὴν Σικελίαν ἱερῶν *In hujus vertice, quod planum est, templum Erycinæ Veneris situm, omnium haud dubie quæ tota Sicilia sunt divitiis & reliquo cultu longe clarissimum.* Mela: *Montium* (Siciliæ) *Eryx maxime memoratur ob delubrum Veneris ab Ænea conditum.* Virgilius lib. 5. Æn.

> *Tum vicina astris Erycino in vertice sedes*
> *Fundatur Veneri Idaliæ.*

Hanc impensè coluisse Pœnos testatur Diodorus lib. 4. Καρχηδόνιοι, inquit, μέρους τῆς Σικελίας κυριεύσαντες, οὐ διέλιπον τιμῶντες τὴν θεὸν διαφερόντως *Carthaginenses* C *parte insulæ in ditionem redacta, eximio Deam cultu prosequi non destiterunt.* Nempe Venus est Phœnicum *Astarte*, cujus cultum ab illis Græci edidicerant. Notum enim est ex Pausania nullum in Græcia fuisse Veneris templum antiquius templo Cytheræ Veneris, quod in Cytheris Phœnices condiderant. Proinde etiam ædes Erycinæ Veneris videtur eosdem habuisse conditores, quicquid Græci de Ænea & Trojanis garriant, aut vero de Dædalo, quem ferunt saxum Erycis antea confragosum complanasse, muro per præcipitia ducto, ut latior esset area. Vide Diodor. lib. 4 & Pompon. Sabinum in lib. 5. Æn.

Sed & in Erycis vertice fuit urbs ejusdem cum monte nominis, de qua Polybius ubi supra: Ἡ δὲ πόλις ὑπ' αὐτὴν τὴν κορυφὴν τέτακται πάνυ μακρὰν ἔχουσα καὶ προσάντη πανταχόθεν τὴν ἀνάβασιν *urbs sub ipso vertice sita est, valde longum & arduum ascen-* D *sum habens.* Hanc condidisse fertur Eryz Veneris & Butæ, aut ut alii Neptuni filius, quem Hercules certamine victum principatu & vita exuit. Sed hæc merè fabulosa sunt. Agetur in sequentibus de alia Eryce urbe prope Palicos, quæ & ipsa in monte fuit. Unde confirmatur id quod diximus, Erycen à situ dici.

Egesta vel *Ægesta*, Romanis scriptoribus *Segesta præposita ei S litera* (inquit Festus) *ne obscœno nomine appellaretur*, à summo Poëta Acesta dicitur, tanquam ab Aceste conditore, quem alii Ægestum vocant. Locus est lib. 5. Æn.

> *Urbem appellabunt permisso nomine Acestam.*

Ubi Servius: *Ab Aceste scilicet. Dicta autem Acesta, deinde Segesta.* Ita etiam Silius:

> E ——*Trojanaque venit Acesta.*

Piget hic referre fabulas de Aceste, quem edidisse dicitur Sylvia Egesta Hippotæ Trojani filia, Troja metu belluæ relicta delata in Siciliam, ibique ab amne Cri-

Crimoso in canem mutato compressa. Ab hoc Aceste scilicet Acesta urbs, & Acestani populi. Et qui prope Acestam confluunt amnes Trojanis nominibus Scamander vel Xanthus & Simois dicti. Hinc Poëta lib. 5. Æn.

Hectoreos amnes Xanthum & Simoenta videbo.

Et Strabo lib. 13. *Quidam ajunt ad Ægestam Siciliæ trajecisse Æneam, cum Elymo Trojano, & occupasse Erycem Lilybæumque*, καὶ ποταμοὺς περὶ Αἴγεσταν προσαγορεῦσαι Σκάμανδρον καὶ Σιμόεντα *amnesque apud Ægestam denominasse Scamandrum & Simoenta.* Et Diodori lib. 20. Agathocles Ægestæis infensus *pauperrimum quemque ab urbe eductum* περὶ τὸν Σκάμανδρον ποταμὸν ἀπέσφαξε *ad Scamandrũ amnem mactavit.* Sed cum Scamandri & Simoentis ad Egestam nec Scylax, nec Thucydides, nec vetustiorum ullus meminerit, recentiora esse puto hæc nomina, & à Græcis tandem indita ut receptis de Aceste, & Ænea fabulis fidem facerent. Nec Acesta ab Aceste, sed à Punico הקשטה *hakkesta* videtur sumpsisse nomen, id est turris seu munitio. Syra flexione pro קשטא *kesta* scribitur קושטא *kusta*; unde in Chaldæo Paraphraste Psal. 61, 4. קושטא רעשונא *turris roboris*, Hebraicè מגדל עז.

Calidas aquas circa Egestam multi describunt. Strabo lib. 6. *Calidarum aquarum eruptiones multis locis habet insula; Quarum Selinuntiæ & Himerenses salsæ sunt*, τὰ δὲ Αἰγεσταῖα πότιμα *Ægestanæ autem potabiles.* Diodorus lib. 4. ubi de aquis quas Herculi Siciliam peragranti nymphæ aperuerunt; τούτων δὲ ὄντων διττῶν, τὰ μὲν Ἱμεραῖα, τὰ δὲ Ἐγεσταῖα προσαγορεύεται, τὴν ὀνομασίαν ἔχοντα ταύτην ἀπὸ τῶν τόπων *Binæ cum sint, alteræ Himerenses, alteræ Segestanæ, has appellationes à locis habent.* Plinius lib. 31. cap. 6. *Nec vero omnes quæ sint calidæ, medicatas esse credendum, sicut in Egesta Siciliæ.* Sed has aquas è veteribus unus Solinus nominavit: *Apud Segestanos, in*[illegible] *Helbesus in medio flumine subita exæstuatione fervet.* *Helbesus*, inquam, n[illegible]*erbessus*, ut contra librorum fidem reposuisse Delrium notat vir magnus in Solinum. *Helbessus* Pœnis erat חל פשור (*Hal-pasur*) lavacrum tepidum. Utraque vox ex Syris nota, quibus חלל est lavare. Sic in Chaldæa paraphrasi Ruth 3, 3. ותחלילי במיא *& lavabis te in aquis*, & passim. Et פשור *pasur* vel *pasor* tepidum sonat Eccles. 2, 8. & Apoc. 3, 16. Sic Arabibus פתר per ת est tepescere, ש & ת de more permutatis.

In Segestano sinu Cluverius ex Ptolemæo fluvium habet Græci nominis *Bathyn*, sed suspicatur legendum *Jatin*, quomodo hodieque vocant à monte & oppido *Jati* unde oritur. *Jati* Silio est *Celsus Jetas*, Philisto & Stephano Ἰεταί. Cives *Jetenses* Plinio, *Jetini* Tullio & Diodoro, qui sic habet lib. 23. Ἰετῖνοι ἐκβαλόντες τὴν τῶν Φοινίκων φρουρὰν τὴν πόλιν Ῥωμαίοις ἔδωκαν *Jetini ejecto Pœnorum præsidio Romanis urbem tradiderunt.* Sic in Judææ montanis fuit יוטה *Juta*, vulgato interpreti *Jota* & *Jeta*, Jos. 15, 54. & 21, 16. An à נטה id est inclinando, quod sit in montis parte declivi.

Inde Panormum pergentibus offert se Ὕκκαρα βαρβαρικὸν χωρίον *Hyccara barbaricum oppidum.* Ita Plutarch. in Nicia. Et Thucydides l. 6. πόλισμα Σικανικὸν μὲν, Ἐγεσταίοις δὲ πολέμιον *Sicanicum quidem oppidum, sed Egestæis infensum.* Itaque

non

A non placet quod apud Athen.lib.7. Timæus nominis originem ex Græcâ linguâ arcessens *Hyccara* dici vult παρὰ τὸ τοὺς πρώτους τῶν ἀνθρώπων ἐλθόντας ἐπὶ τὸν τόπον ἰχθῦς εὑρεῖν τοὺς καλουμένους ὕκκας *eò quod qui primi mortalium in eum locum venerunt, pisces repererint Hyccas nomine*. Hycca pro Erythrino pisce Cyrenæorum est vox, alibi raro in usu, præterquam apud Poëtas. Et ut ab Hycca fiat Hyccara non patitur analogia. Denique barbari oppidi vocabulum è Græco sermone repetitur minus commode. Proinde puto consultius ex Punica linguâ petere, quâ חיק־כורא *Hek-caura* est sinus piscis, id est piscosus. Qualem esse sinum Hyccaræ ex his Fazelli didici Dec.1.lib.7. de Hyccaris. *Ruinæ prorsus jacentes adhuc extant loco Garbolangi vocitato, ubi turris superstructa hodie est, thynnorumque captura,*

B (id est cetaria) *Perseverat autem prisci nominis id tantummodo vestigium, quod locus ille murus Carinis (muro di Carini* vel *d'Iccarini) appellatur*. Hyccara natum est ex Punico חיק כורא *hec-caura*; quomodo ex אי־כורא *I-caura*, id est insulâ piscosâ, Icari Græcum nomen. Quam veram esse Etymologiam docent hæc Athenæi lib. 1. cap. 24. ἐκαλεῖτο δὲ ἡ Ἴκαρος πρότερον Ἰχθυόεσσα διὰ τὸ ἐν αὐτῇ τῶν ἰχθύων πλῆθος *olim autem Icarus Ichthyusa vocabatur, propter piscium in eâ copiam*. Vir doctissimus in Athenæum crasso errore *Imacharenses* mutat in Hyccarenses, cum illi sint mediterranei, hi littorei.

C Post littoris flexum in Ortum duæ apparent urbes magni nominis Panormus & Solûs, quas cum Motyâ Pœnis illis antiquissimis attribuit Thucydides lib. 6. Μοτύην καὶ Σολόεντα καὶ Πάνορμον &c. ἐνέμοντο *Motyen & Soluntem & Panormum incolebant*. Harum Panormus, ut Polybius author est lib. 1. ἦν βαρυτάτη πόλις τῆς τῶν Καρχηδονίων ἐπαρχίας *erat potissima urbs ditionis Carthaginensium*. Et Diodorus lib.22. eandem habere asserit λιμένα κάλλιστον τῶν κατὰ τὴν Σικελίαν, ἀφ' οὗ καὶ τὴν πόλιν συμβέβηκε τετευχέναι ταύτης τῆς προσηγορίας *pulcherrimum totius Siciliæ portum, ex quo & appellationem istam urbs consecuta est*. Quod ipsum mirari subit, unde Græcum habuerit nomen urbs quam nec Græci condidisse, nec nisi sero admodum obtinuisse leguntur. Proinde verisimile est aliud Panormi nomen in usu fuisse apud Pœnos, puta לבתין *Leptin*, id est ὅρμον stationem.

D Sic Panormo vicinus amnis in Ptolemæo Græca voce Ἐλεύθερος *(Liber)* in Vibio Punicâ *Orethus* appellatur. Neque enim assentior Cluverio qui diversa facit flumina. Quippe ut Græcè Ἐλεύθερος, ita Punice in statu absoluto חורא *ora*, & in emphatico חורתא *oretha* liberum sonat. Itaque idem sunt *Eleutherus* & *Orethus*; Quamvis Ptolemæus, cui Sicilia parum fuit cognita, Eleutherum à Panormo plus justo removerit. Sed cum חורתא sit fœmininum, supplendum est עין fons, aut אריךז *rivus*, aut אמרה alveus, quæ Punice fœminina sunt.

Altera in hoc tractu Pœnorum urbs Σολόεις vel Σόλους nomen accepisse traditur ἀπὸ Σολοῦντος κακοξένου, ὃν ἀνεῖλεν Ἡρακλῆς *à Solunte viro in hospites inhumano, quem interemit Hercules*. Hæc fabulatores apud Stephanum. At vera nominis origo pa-

E tet ex situ, quem Fazellus ita describit Dec. 1. lib. 8. *Mons Gerbinus à Panormo passuum millia* XII *distans sequitur, quem mare adlambit, & mons alius undique præcisus ei contiguus. Ad cujus verticem Soloentum urbs vetustissima, hodie*

 pror-

prorsus jacens cernitur &c. Erat autem ambitus passuum supra mille, & naturali situ communita, unicum habens aditum, & ascensu perdifficilem. Urbs in loco tam prærupto & confragoso condita dicta est à Pœnis סלעים (*selaim*) *rupes*: unde Græcis Σολόεις *Solous*: Quæ mutatio prorsus est analogica. *Camets* expressum per O Syrorum more, ut in *Edom* & *Corbon*. Et *Sçeva* de more transiit in sonum subsequentis, ut in *Sodomâ* & *Phogor* & *Solomone*. Terminatio mutata ut in *Nisibis* ex נציבין *Nesibin*, *Sepphoris ex* צפורין *Sipporin* & similibus.

Quantum à Panormo Solûs tantum à Solunte distat *Himera* Græca urbs, sita ad occasum Himeræ fluvii, quem veteres per summum errorem putaverunt eundem esse & ex eodem fonte oriri cum altero Himerâ qui in meridiem fluit inter Gelam & Agrigentum. Vide Antigonum in mirandis, & Melam, & Solinum, & Vibium, & Vitruvium. Quin licet utriusque fontes ex Nebrode monte ebulliant, distant tamen ab invicem fere quadraginta millibus.

Himerenses soli Græcorum ætate Thucydidis ad mare Tyrrhenum habitabant. Urbem à Zanclæis conditam ad occasum Himeræ amnis, cum floruisset per annos CXL, Pœni duce Annibale solo æquarunt, annis ante Christum minimum quadringentis. Sed in alterâ parte fluminis, iidem biennio post, ut habet Diodorus lib. 13. καταλέξαντες τῶν πολιτῶν τινας, καὶ τῶν ἄλλων Λιβύων τοὺς βουλομένους, ἔκτισαν πρὸς αὐτοῖς τοῖς θέρμοις ὕδασι πόλιν, ὀνομάσαντες Θερμά *volonum ex civibus aliisque Afris delectu habito, novam ad ipsas calidas aquas urbem condiderunt, quam Thermas appellarunt.* Θέρμα id est חמים *Hammim* vel *Hemim*. Ita enim sonabat Thermarum Punicum nomen. Unde est quod Hieronymus vocem חימים Gen. 36, 24. (quam vocalibus nondum adscriptis videtur legisse *hemim*) nonnullos aquas calidas interpretari scribit *juxta Punicæ linguæ viciniam, quæ Hebrææ contermina est.*

Has porro aquas fabuloso heroum ævo jam innotuisse Græcis patet ex Diodoro, qui libro 4. narrat Herculem, cum Siciliæ littora peragraret, & è Peloro iret ad Erycem, τὰς νύμφας ἀνεῖναι θερμὰ λουτρὰ πρὸς τὴν ἀνάπαυσιν τῆς κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν γενομένης αὐτῷ κακοπαθείας. Τούτων δὲ ὄντων διττῶν, τὰ μὲν Ἱμεραῖα, τὰ δὲ Ἐγεσταῖα προσαγορεύεται, τὴν ὀνομασίαν ἔχοντα ταύτην ἀπὸ τῶν τόπων *Nymphas calida illa balnea excitasse, quibus contractam ex itinere lassitudinem allevaret. Quæ bina cum sint, illa Himerensia, hæc Egestana dici, nomine facto à locis.* Inde Pindarus Olymp. 12. Ergoteli Himerensi.

> Θερμὰ νυμφᾶν λουτρὰ βαστάζεις, ὁμιλέων παρ' οἰκείαις ἀρούραις.
>
> *Calida nympharum balnea extollis, versans apud domestica arva.*

Ubi Scholiastes: Τὰ ἐν τῇ Σικελίᾳ θερμὰ λουτρὰ τῆς Ἱμέρας πόλεως λέγεται Ἀθηνᾶν ἀναδοῦναι εἰς ἀνάπαυσιν Ἡρακλεῖ ἡνίκα ἐκεῖ ἐφάνη: τινὲς δὲ νυμφάς, ὡς καὶ Πίνδαρος. *Calida Himeræ urbis in Sicilia balnea Minervam ajunt aperuisse Herculi in laborum recreationem, cum illuc pervenisset. Alii autem nymphas, ut & Pindarus.* Ab his aquis Himeræ nomen. Res manifesta: cum Syris חמר *hamar* sit incalescere. Sic in Chald paraphraste Job. 30, 27. מעי חמרו (*meai hamaru*) *viscera mea incaluerunt*, vel ut alii *efferbuerunt*. In Hebræo est רתחו quod de aquis ferventibus usur-

A usurpatur Job. 41, 22. & Ezech. 24, 5. Alterius Himeræ nomen Pœni aliter scribebant, ut suo loco dicetur.

Post Thermas Himerenses proximè occurrit *Paropus* ex lib. 1. Polybii. Cui Plinius Usticam opponit. *A Solunte*, inquit, LXXV. *millia Osteodes; contraq́; Paropinos Ustica*. Arabs à Panormo distare scribit XLM pass. & ab insula Hericode totidem, & aquis esse irriguam, & portum habere commodum. Nomen hodieque retinet. Arabes per *koph* scribunt אשתקה. Sed Pœni olim ut putamus per *cheth* אשתחה, quæ vox depressionem & incurvationem sonat: quia insulæ maxima pars plana & depressa est. Horatius Od. 17.

B *Utcumq; dulci Tindari fistulâ*
Valles & Usticæ cubantis
Levia personuere saxa.

Nota *valles* & *cubantis*, id est depressæ. Acron: *Cubantis, depressæ, ut Megarosq́; sinus, Tapsumque jacentem.* Ad quem Virgilii locum Servius: *Tapsus insula non longe à Syracusis plana & pæne fluctibus par.* Itaque *Ustica* Pœnis idem quod Romanis *Planaria*; Cujus nominis insula habetur inter Iluam & Corsicam (*Pianosa* hodie) à specie dicta inquit Plinius & æqualis freto. אשתחה *Ustica* fit ex conjugat. *Ethpael* verbi שחה quod deprimere est. Sic Habac. 3, 6. שחו גבעות עולם *depressi sunt colles sæculi.* Unde & Hebræis השתחויה adoratio quæ fit in-

C clinato corpore.

Jam sequitur Κεφαλοιδὶς *Cephalœdis* vel Κεφαλοίδιον *Cephalœdium* oppidum de quô Diodorus lib. 13, 20. & 23. Strabo, Plinius, Ptolemæus; unde *Cephalœdia ora* Silio, & Cephalœditani Ciceroni in Verrinis, & Prisciano. In Arabe Geographo corruptè scribitur גלפודי *Gelaphudi* pro גפלודי *Gephaludi.* Hodie vocant *Cefalu* & *Cephalud.* Nomen utut Græcum videatur, tamen est mere Punicum. Pœnis enim כיפא לוד *Cepha-lud* est rupes flexa. *Cephalœdis* porro sita est in vertice rupis, pæne in ipso flexu promontorii quod multum in mare prominet. Constat id tam ex tabulis quam ex descriptione Fazelli, dum in eo est ut probet Græcum esse vocabulum. *Cephalœdos*, inquit, *urbs vetusta, nomen à* κεφαλὴ, *quod* (Dec. 1. lib. 8. cap. 3.)

D *caput est Latinis, nacta est, vel ob id quod ad verticem prærupta rupis, promontorii speciem habentis condita fuit, ubi adhuc arx est natura munitissima, & urbs ipsa jacens ambitu ferme mille passuum.* *Cephalud* composita vox ex duabus, quarum utraque notissima est. Prior ex Evangelio, in quô *Cephas* seu Petrus Simonis Apostoli cognomentum est: Posterior ex iis quæ diximus de nomine *Lud*, unde Lydi & Æthiopes. Pro Cephalude Κεφαλοιδὶς Doricum est, ut Ἀρέθοισα in Theocrito.

Inde sequitur Ἄλαισος *Alæsus* vel *Halesus* amnis, ubi *Alæsa, Alesæ*, vel *Halesa* urbs. Ita enim variè legitur. Describitur à Diodoro lib. 14. in colle octo stadiis à mari dissito. Tamen ad mare portum habuit, de quô Cicero Verrinâ tertiâ. Con-

E dita est annis circiter quadringentis ante Christum, vel ut nonnullis visum ab Archonide Herbitensium præfecto, vel ut alii à Pœnis. Diodorus lib. 14. τινὲς δὲ φασιν ὑπὸ Καρχηδονίων ἐκτίσθαι τὴν Ἄλεσαν, καθ' ὃν καιρὸν Ἀμίλκας τὴν πρὸς τὸν Διονύσιον εἰρήνην ἐποιήσατο. *Alii autem Alesam conditam fuisse dicunt à Carthaginen-*

nenſibus, quo tempore Amilcar cum Dionyſio pacem ſancivit. Cui ſententiæ Alæſini libentius acceſſerunt, quia cum Herbita cum Alæſa magnitudine & opibus haudquaquam eſſet conferenda, pudebat illos tam ſordidæ originis. Itaque οἱ Ἀλεσῖνοι τὴν τῶν Ἑρβιταίων συγγένειαν ἀπηρνήσαντο, αἰσχρὸν ἡγούμενοι καταδεεστέρας πόλεως ἑαυτοὺς νομίζεσθαι *Herbitenſium cognationem Aleſini abnegaverunt, quod turpe ſibi ducerent urbis inferioris colonos ſe profiteri.* Locum enim fuiſſe Aleſæ inter urbes Siciliæ clariſſimas Cicero non ſemel docet. Sic Epiſt. 32. lib. 13. *In Haleſinâ civitate tam lautâ quam nobili.* Et Verrinâ tertiâ: *Siciliæ civitates multæ ſunt, Judices, ornatæ atque honeſtæ, ex quibus imprimis numeranda eſt civitas Haleſina. Nullam enim reperietis aut officiis fideliorem aut copiis locupletiorem, aut authoritate graviorem.* An hinc עליסה *Aliſa*, vel quod idem eſt, עליזה *Aliza* id eſt *exultabunda* Punice nominata eſt, quo epitheto in ſcripturâ inſigniuntur urbes quæ divitiarum nomine gloriantur & inſoleſcunt? Sic Tyrus עליזה *aliza* dicitur Eſ. 23, 7. Et Ninive העיר העליזה *(hair haaliza) civitas exultabunda*, Sophon. 2. 15. Et Jeruſalem קריה עליזה *(Kirja aliza) urbs exultabunda*, Eſ. 22, 2. & 23, 7. ubi LXX. *πόλις πλουσία urbs opulenta*, metonymiâ cauſæ pro effectu. Huic conjecturæ eſſet locus, ſi Herbita ſemper tenuis, & Aleſa ſemper fuiſſet opulenta. At Herbitenſes à priſcâ opulentiâ nuper exciderant. Cicero Verrinâ tertiâ: *Videamus Herbitenſis civitas, honeſta & antea copioſa, quemadmodum ſpoliata ab iſto ac vexata ſit.* Et hos animos Aleſini non ita pridem ſumpſerant, quia divitiæ illis erant recentes. Diodorus ubi ſupra: ἐν δὲ τοῖς ὕστερον χρόνοις *poſtremis autem temporibus, poſtquam acceſſit urbi plurimum incrementi, cum propter maritimas negotiationes, tum propter immunitatem, à Romanis conceſſam, Herbitenſium cognationem Aleſini abnegarunt.*

Itaque veriſimile eſt עליזה *(Aliza) exultabundum* Punico vocabulo dictum eſſe fontem Aleſini agri de quo Solinus: *In Haleſinâ regione fons, alias quietus & tranquillus cum ſiletur: ſi inſonent tibiæ, EXULTABUNDUS ad cantus elevatur; Et quaſi miretur dulcedinem vocis ultra margines intumeſcit.* Et Priſcianus in verſione Dionyſii Periegetis:

> *Hic & Haleſinus fons eſt, mitiſſimus undis,*
> *Tibia quem extollit, cantu ſaltare putatur*
> *Muſicus, & ripis lætans excurrere plenis.*

Hic, inquam, fons Aleſini agri, ad cantum cum exultatione intumeſcere creditus, verene an ſecus noſtrâ nil refert, cum à Pœnis appellatus eſſet עין עליזה *(ain-Aliſa) fons exultabundus*; Inde regioni poſtmodum & urbi & amni vicinis inditum nomen.

Circa eundem amnem fuit oppidum binomium. Ad prius nomen pertinent Philiſti Μυτίστρατα, Polybii Μυτίστρατον, Zonaræ Μουτίστρατον, & Plinii *Mutiſtratini.* Ad poſterius Silii *Amaſtra*, Apollodori Ἀμήστρατος, & Ciceronis *Ameſtratini.* Stephanus ridicule deſcripſit περὶ Καρχηδόνα *circa Carthaginem*, idq; tanquam ex Polybio, cum Polybius & alii omnes Siciliæ adſcribant. Itaque non fuit circa Carthaginem, ſed Carthaginenſium in Siciliâ oppidum munitiſſimum, quod Romani per ſeptem menſes fruſtra obſeſſum, nec ſine magnis cladibus,

tertiâ

A tertia tandem obsidione ceperunt & solo æquarunt, civibus quotquot supererant sub corona venditis. Diodorus lib. 23. Nomen non intelligo satis. Nisi quod à templo Astartes Punicæ deæ dictum fuisse suspicor מת־עשתרא *mat-Astarta*, & עם־עשתרתא *Am-Astarta*, id est *urbem* vel *populum Astartes*. Nempe מתא est urbs Talmudicis, ut in vulgari proverbio למתא דירקא ירקא שקול *in urbem oleris olus importa*. Itaque *Matastarta*, unde Græcis Μυτίςρατα vel Μυτίςρατον, est urbs Astartes. Et עם־אשתרתא *Am-Astarta* vel *Amestratus* est populus Astartes. Tale עם־כמוש (*am Chemos*) *popule Chamos* pro Moabitis à quibus Chamos colebatur Num. 21, 29. & Jerem. 48, 46. Et עם אלהים *populus Dei* vel

B עם יהוה *populus Domini* pro Judæis. Vide 2. Sam. 14, 13. Jud. 5, 11. &c.

Sequuntur *Calacta* seu pulchrum littus, & post Calactam Ἀλόντιον *Alontium*, vel Ἀλούντιον *Aluntium*. Prius in Ptolemæo legitur, posterius in Phalaride, Cicerone, Dionysio, Diodoro, Plinio. *Alontium ex* עלות *aloth*, *Aluntium* ex עלות *aluth* factum. *Aloth* & *Aluth* idē sunt, nisi quod prius Ebræum, alterum est Phœnicium, Tale in Plauto *alonuth* deæ & *bynuth* filiæ. Adde *beruth* puteos, unde Βηρυτὸς apud Stephanum. עלות *Aluth* id est *celsa*, supp. מקומות *loca*. Itaque *Aluntio* nomen à situ. Erat enim in loco edito. Cicero Verrina quarta: *Quum Aluntium* (al. Haluntium) *venisset prætor laboriosus & diligens, ipse in oppidum accedere noluit, quod erat difficili ascensu*. Fazellus Dec. 1. lib. 9. c. 4. *In colle edi-*

C *to & mari prominenti nonnihil infra S. Philadelphi oppidum, Aluntium vetusta jacet urbs*. Rectè vetustam appellat, cum Trojanis temporibus putetur jam stetisse. Dionysius Halycarnass. lib. 1. ubi de Æneæ profectione in Italiam: Πάτρων δὲ πεισθεὶς ὑπ' Αἰνείου κοινωνεῖν τῆς ἀποικίας, καὶ σὺν αὐτῷ τινες τῶν φίλων, ὑπέμεινεν ἐν τῷ στόλῳ, οὓς ἔνιοί φασιν ἐν Ἀλουντίῳ κατοικῆσαι τῆς Σικελίας *Patron verò ab Æneâ persuasus, ut una iret in coloniam, & quidam ex ejus amicis manserunt in classe. Hos Aluntii Siciliæ habitasse nonnulli dicunt.*

Proximum est oppidum *Agathyrnum* vel *Agathyrna*, quod circa eadem tempora condidisse fertur *Agathyrnus* Æoli filius Regis ventorum. Æolo scilicet sex filii erant, quorum Ἀγάθυρνος βασιλεύσας τῆς νῦν ὀνομαζομένης Ἀγαθυρνίτιδος

D χώρας ἔκτισε πόλιν τὴν ἀπ' αὐτοῦ κληθεῖσαν Ἀγάθυρνον *Agathyrnus regioni quæ nunc Agathyrnis appellatur cum imperaret, oppidum sui nominis Agathyrnum condidit*. Ita Diodorus lib. 4. Græcis enim semper suppetit fabularum penu inexhaustum, unde urbium quamlibet vetustarum conditores depromant. At mihi Agathyrni nomen deflexum esse videtur ex Punico הקתרין *Hakketharin* vel *Hakkathorin*, quasi rupes dixeris. In Ptolemæo legitur ἀγαθούριον, *Agathurium*, id est הקתורי *Hakkathori* quod *petrosum* sonat. Nempe Agathyrnum probant Fazellus & Cluverius esse oppidum S. Marci, de quo ille Dec. 1. lib. 8. cap. 4. *In sublimi colle agro & mari ad passuum tria millia prominenti S. Marci incubat oppidum*. Et mox: *Ad ejus arcem in rupe sitam* &c. קתרי pro petris extat Prov. 30, 26. in Chald. para-

E phrasi.

Inde vetustum nihil occurrit usque ad mediterraneum oppidum *Abacænum* vel *Abacæna*, cujus meminere Diodorus l. 14, 18. & 22. Ptolemæus, Stephanus,

Suidas,&c. Hujus rudera ex Fazello & Bonfilio describit Cluverius prope Tripium oppidum *in edito & undiquaque prærupto monte*. Unde & אבכין *Abacin* dictum putamus Pœnorum lingua, quibus אבך *abac* est extollere. Extat Es. 9,17. in conjugatione Hithpael ויתאבכו גאות עשן *& extollent se elatione fumi*, id est sicut attollitur fumus. Aben-Ezra reddit יתרוממו *attollent se*. Kimchius יתגאו *efferent se*; quod confirmat nomen גאות sequens. Ab *Abacæno* gentile est *Abacænini*. Inde in Hesychio corrupta vox Ἀβακοάγκινοι pro Siciliæ vel Siculorum parte. Ἀβακοάγκινοι, inquit, Σικελῶν μοῖρά τις οὕτω καλουμένη *Abacoancini, Siculorum pars quædam ita dicta*.

Jam littora prosequentibus, offert se Zanclæorum oppidum *Mylæ* (hodie *Milazzo*) de quo præter Geographos Scylacem, Marcianum, Strabonem, Plinium, Ptolemæum, Stephanum, meminere etiam Hecatæus, Thucydides, Theophrastus, Diodorus, Silius, Paterculus, Suetonius, Appianus, Dio, & alii. Conditum id fuit in peninsula cognomine in qua solis boves pascebantur. Apollonii Scholiastes lib. 4. *Timæus ait* Θριναχίαν *Thrinaciam dictam fuisse Siciliam, quod tria habeat promontoria, &c.* Μύλας δὲ χερρόνησον Σικελίας, ἐν ᾗ αἱ τοῦ ἡλίου βόες ἐνέμοντο *Mylas autem esse peninsulam Siciliæ in qua Solis boves pascebantur*. Plinius lib. 2. cap. 98. *Circa Messanam & Mylas fimo similia exspuuntur in littus purgamenta, unde fabula Solis boves ibi stabulari.* Alii boum Solis pascua paulo ulterius ponunt circa Dianæ fanum. Appianus Civil. bell. lib. 5. ὁ Καῖσαρ κατέσχε Μυλῶν καὶ Ἀρτεμισίου, πολίχνης βραχυτάτης, ἐν ᾗ φασι τὰς Ἡλίου βοῦς γενέσθαι, καὶ τὸν ὕπνον Ὀδυσσεῖ *Cæsar Mylas occupavit & fanum Dianæ, oppidum per exiguum, apud quod Solis boves fuisse, somnumque Ulyssis tradunt.* Alii ad Melam amnem. Ovidius lib. 4. Fastorum:

Sacrarumque Melam pascua læta boum

Sed res fere eodem redit. *Mylæ* enim, *Dianæ fanum*, & *Melas* amnis loca sunt valde vicina. De cætero Plinio non assentior, qui vult maris ejectamenta fimo similia dedisse fabulæ occasionem, quamvis etiam in Senecâ Nat. quæst. lib. 3. cap. 26. aliquid tale habeatur. Quia multo verisimilius est hæc confinxisse veteres propter raram in illis locis pascuorum felicitatem. Theophrastus hist. plant. lib. 8. cap. 3. Λέγεται γὰρ καὶ ἐν Σικελίᾳ τῆς Μεσσηνίας (malim ἐν Μεσσηνίᾳ τῆς Σικελίας) ἐν ταῖς καλουμέναις Μύλαις ταχεῖάν τινα γίνεσθαι τὴν τελείωσιν τῶν ὀψίων. ἀγαθὴν δὲ διαφερόντως εἶναι τὴν χώραν, ὥστε τριάκοντα χόας ποιεῖν. ἔχειν δὲ καὶ νομὰς θαυμαστὰς ὅλην *Fertur etiam in Messanensi Siciliæ agro circa Mylas quæ vocantur, serotinos fructus celerrime maturescere, regionemque esse maxime fertilem, ita ut triginta choas* (pro singulis) *reddat, pascua item omnem habuere miranda.* Utut sit, Arabicè מאל *(mal) armentum* in plurali habet אמואל *amual per* V, quia radicales sunt MVL. Inde Punicè מולאי *Mulæ* vel *Mylæ* dici potuere loca armentorum, id est loca boum armentis pascendis destinata. Notandum insuper חרס *(Cheres) Solem* & חורש (chores) *aratorem*, vel חריש *(charis) arationem*, voces Ebræis vicini soni, potuisse Pœnis esse æquivocas, ita ut eodem vocabulo diceretur *bos Solis*, & *bos arator* vel *bos arationis*, atque inde sit factum, ut lex quæ vetabat mactare bovem aratorem transferretur ad boves Solis. De hac lege vide Ælian. Var. hist. l. 5.

cap.

A cap.14. Et Athenæum lib.9. ex Philochoro; Et Varronem de re rustica lib. 2. c.5.

Vicino littori oppositæ Æoliæ septem, in quibus regnabat Æolus Rex ventorum ante Trojana tempora: Harum maximam, hodie *Lipari*, olim *Liparam* vocabant, & *Meligunin* vel *Melogonin*. Strab. lib.6. Μεγίστη δ᾽ ἡ Λιπάρα &c. ἐκαλεῖτο δ᾽ πρότερον Μελιγουνίς. Plinius: *Lipara &c. antea Melogonis vocitata.* Stephanus: Λιπάρα, νῆσος μεγίστη τῶν ἑπτὰ τῶν Αἰόλου, ἡ Μελιγουνὶς ἐκαλεῖτο. Hesychius: Μελιγουνὶς οὕτως ἡ Λιπάρα ἐκαλεῖτο νῆσος. Pomponius Sabinus in lib.1. Æn. *Lipara ante dicebatur Longonis* (lege *Melogonis*) De eadem Eustathius in Dionysium: ὠνομάσθη δέ ποτε αὕτη καὶ Μελιγουνίς. Et his omnibus longe antiquior Callimachus

B hymno in Dianam,

—— τοὺς μὲν ἔτετμε
Νήσῳ ἐνὶ Λιπάρῃ (Λιπάρη νέον, ἀλλά τοτ᾽ ἔσκεν
Οὔνομά οἱ Μελιγουνίς)

—— *repperit illos*
In Lipare (*Lipare nunc dicitur insula, nomen*
Tum Meligunis erat.

Λιπάρη, vel mutato accentu λιπαρὴ pinguem sonat. Tamen à pinguedine dici non potuisse *Liparen* res ipsa clamat. Quia hæc insula solum habet sterile & infœcundum. Hinc Cicero tertia in Verrem: *Emit agri Liparensis miseri atque*

C *jejuni decimas.* Et paulo post de civitate Liparensi: *Hæc tam parva civitas &c. in insula inculta tenuique posita.* Proinde Liparum Regem comminisci necesse fuit, à quo deduceretur Liparæ nomen, cum aliud nihil succurreret. Hunc Æolo Plinius successisse vult. *Lipara*, inquit, *dicta à Liparo Rege qui successit Æolo.* At Diodoro teste post Æolum unus è sex illius filiis Ἀστύοχος τῆς Λιπάρας ἔσχε τὴν ἡγεμονίαν *Astyochus Liparæ principatum consecutus est*, atque eundem post se transmisit ad posterorum longam seriem. Itaque ex aliorum sententia Liparus Ausonis fuit filius, & regnavit ante Æolum. Ita statuunt Solinus, Stephanus, Isidorus, Eustathius, alii. Et de Liparo longam historiam refert Diodorus lib.5. quam sic in pauca contrahit Pomponius Sabinus ubi supra: *Lipara dicta est à Li-*

D *paro Ausonis filio, qui ejectus Italia à fratribus huc appulit. Ejus jam senis filiam Æolus Hippotæ filius duxit, & in imperio successit.* Sed si Ausonis Regis barbari filius fuit *Liparus*, unde habuerit Græcum Lipari nomen? Aliud comminiscitur Callimachi Scholiastes, quod non capio satis: Λέγεται δ᾽ ὅτι σίδηρα διάφορα θέντες ἐν αὐτῇ ναῦται, ἕωθεν εὑρήκασιν αὐτὰ ἐκ τῆς ἀναδόσεως τοῦ πυρὸς πεπαρθέντα: καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθη ἡ νῆσος Λιπάρα, διὰ τὸ αὐτὰ διάφορα ὄντα, ἓν γενέσθαι. *Ajunt, cum ferreas massas plurimas in ea nautæ posuissent, illas mane reperisse excoctas ex ignis eruptione. Quocirca insula Lipara dicta est, quia hæ massæ cum diversæ essent in unam coaluerunt.* Hæc ille in Dianæ hymnum, quibus nihil absurdius fingi potuit, cum

E Græce lipara nihil minus sonet quam quod è diversis massis in unum coaluit. Cæcus igitur est quisquis non videt hæc meliorum inopia finxisse Græcos. Proinde iis relictis, assero *Liparam* vel *Liparas* (Stephanus enim author est etiam dici πληθυντικῶς, & in Strabone legitur ἐν Λιπάραις, & in Julio Obsequente *ad insulam*

lam Liparas; Et Flori lib.2.c.2. *apud Liparas*) *Liparas*, inquam, assero nomen esse deflexum ex Phœnicio *Nibaras* vel *Nibras* mutatis homogeneis. נבראס *nibras* Arabicè est lucerna, lampas, tæda, fax. Syris idem נברשא *nebresa*; unde emphaticum נברשתא *nebrastha* Dan.5,5. vel *nibrastha* Soph.1,12. Rabbini dicunt נברשת *nibreseth*. Inde Liparis nomen Punicum, quia facis instar noctu lucebant. Aristoteles in mirandis: Καὶ τὸ ἐν τῇ Λιπάρᾳ πῦρ φανερὸν καὶ φλογῶδες, οὐ μὲν ἡμέρας ἀλλὰ νυκτὸς μόνον καίεσθαι λέγεται. *Et in Lipara quidem conspicuum ignem ajunt atque lucentem, non interdiu sed noctu tantum ardere.* Theocrit. Idyll. 2.

——Ἔρως δ' ἄρα καὶ Λιπαραίου
Πολλάκις Ἁφαίστοιο σέλας φλογερώτερον αἴθει.
—— *Sed quos amor excitat ignes*
Vulcani flammis Liparensibus acrius ardent.

Ad quem locum ita alludit Eustathius in Odyss. κ. Λιπάρα, ἐξ ἧς καὶ σέλας λέγεται παρὰ Θεοκρίτῳ Λιπαραῖον, διὰ τὰ ἐκεῖ ἀναφυσώμενα πυρά. *Lipara, ex qua & fulgor Liparensis à Theocrito dicitur, propter ignes ibi erumpentes.* Silius lib.14.

Nam Lipare vastis subter depasta caminis
Sulfureum vomit exeso de vertice fumum.

Strabo etiam ibi describit πυρὸς ἀναπνοὰς *ignis expirationes*. Et Paulus Silentiarius carmine de aquis Pythiis:

Καὶ Λιπάρᾳ τε νήσῳ	*Et in Lipara insula*
Ἀφεγγές ἐστιν ἆσθμα	*Est halitus caliginosus,*
Ὃ νυκτὶ περιπαμφαῖνον	*Qui noctu resplendens*
Πέμπει λίθους θειώδεις.	*Emittit saxa sulphurea.*

Ex *Nibras* vel *Nibaras* Græci fecere *Liparas*, ut mollirent vocem barbaram, & ad suæ linguæ typum effingerent. Neque in hac mutatione quicquam coactum, quia ut B & P, ita N & L sunt ejusdem organi, & sæpe permutantur. Hinc Ebraicè λέσχη לשכה *lischa* & נשכה *nischa* dicitur: Et Ebræa נחץ *properare*, נצה *rixari*, נקב *nominare*, נגף *plaga* Arabes scribunt per L initiale loco N. Græci etiam N & L sæpe confundunt, quod nemo nescit. Et nobis *lympha* est νύμφη, *lutra* ἐνύδρης, *pulmo*, πνεύμων.

Sed ne exempla petantur longius, etiam alterum Liparæ nomen *Meligunin* vel *Melogonin* haud dubiè per N in secunda syllaba Pœni scripsere מנגנין *Menaggenin*. Insula *Menaggenin* est insula eorum qui pulsant instrumenta musica, puta citharam, barbiton, nablium, cymbalum, tympanum &c. Jam hæc insula cur sic vocetur te doceant hæc Philosophi in libro Mirabilium: Ἐν μιᾷ τῶν ἑπτὰ νήσων τῶν Αἰόλου καλουμένων ἣ καλεῖται Λιπάρα, τάφον εἶναι μυθολογοῦσι περὶ οὗ καὶ ἄλλα μὲν πολλὰ καὶ τερατώδη λέγουσι &c. Ἐξακούεσθαι γὰρ τυμπάνων καὶ κυμβάλων ἦχον, γέλωτά τε μετὰ θορύβου καὶ κροτάλων ἐναργῶς. *In una septem Æoli insularum quam Liparam vocant, sepulchrum tradunt esse circa quod multa fiunt prodigiosa &c. Sonitum quippe tympanorum cymbalorumque & risum cum strepitu crepitaculisque manifesto audiri.* Fabulæ dedit occasionem inclusus ignis ex imis terræ cavernis erumpens atque exæstuans, non sine mugitu & murmure. Paulus Silentiarius ubi supra.

Πέμπει

A
> Πέμπει λίθους θειώδεις,
> Πολυψόφους, βροντώδεις.
> *Mittit lapides sulphureos,*
> *Qui tonitrus instar valde fremunt.*

Atque eôdem pertinet quod in insulâ Thermessâ, quæ & Therasia & Hiera, prope Liparam audiri fabulantur Cyclopum ictus cum ferrum cudunt super incudem. Virgilius lib. 8. Æn.

> *Insula Sicanium juxta latus, Æoliamq;*
> *Erigitur Liparen, fumantibus ardua saxis:*
> *Quam subter specus, & Cyclopum exesa caminis*
> *Antra Ætnæa tonant, validiq; incudibus ictus*
> *Auditi referunt gemitum, striduntque cavernis*
> *Strictura Chalybum, & fornacibus ignis anhelat;*
> *Vulcani domus, & Vulcania nomine tellus.*

B

Et ap. Apollonii Scholiasten c. 4. Callias: τηλικοῦτος βρόμος γίνεται, καθ' ὃν καιρὸν συμβαίνει ἐργάζεσθαι τὸν Ἥφαιστον, ὥστε ἐπὶ πεντακόσια στάδια ἀκούεσθαι τὸν ἦχον *tantus inde editur fragor, cum Vulcanus operi incumbit, ut sonus audiatur usque ad quingenta stadia.* Ibid. lib. 4. Θεόφραστος ἐν ἱστορικοῖς ὑπομνήμασί φησι τὸν βρόμον τοῦ πυρὸς ἀπὸ τῶν τῆς Αἰόλου νήσων ἀκούεσθαι ἕως χίλια στάδια. περὶ Ταυρομένιον οὖν ἀκούεσθαι βροντῇ παραπλήσιον ψόφον *Theophrastus in historicis commentariis refert fragorem ignis qui ex Æoli insulis editur, ad mille usque stadia audiri. Adeoque circa Tauromenium murmur intelligi tonitrui simile.* Ibid. ex Pytheâ: ἐν τῇ Λιπάρᾳ καὶ Στρογγύλῃ. (τῶν Αἰόλου δὲ νῆσοι αὗται) δοκεῖ ὁ Ἥφαιστος διατρίβειν. διὸ καὶ πυρὸς βρόμον ἀκούεσθαι καὶ ἦχον σφοδρόν. *In Liparâ & Strongyle, quæ sunt ex Æoli insulis, degere putatur Vulcanus, ideoque etiam ignis fragor illic audiri & sonitus vehemens.* Ubi nota Liparen ipsam censeri pro Vulcani insulâ. Quæ Theocriti sententia est Idyl. 2. ut & Callimachi hymno in Dianam, ubi describit in Lipara Cyclopes ἐπ' ἄκμοσιν Ἡφαίστοιο *super Vulcani incudibus* Neptuno cudentes Ἱππείην ποτίστρην *equestre aquarium.* Itaque etiam Callias οὐ τὴν Ἱερὰν φησιν ἀνακεῖσθαι Ἡφαίστῳ, ἀλλὰ τὴν Λιπάραν *non Hieram sed Liparam Vulcano sacram esse tradit.* Ita Apollonii Scholiastes lib. 3. Et in scholiis ad Callimachum in Liparâ describuntur τὰ χαλκεῖα Ἡφαίστου *ferraria Vulcani officina.* Quò referenda hæc Claudiani de raptu lib. 2.

C

D

> *Turbatur Liparis, stupuit fornace relictâ*
> *Mulciber.*

Et de tertio consulatu Honorii,

> *Festinat Steropes, nectit thoraca Pyracmon,*
> *Ignifluisq; gemit Lipare fumosa cavernis.*

Prope Pelorum fama est habitasse Sirenes. Servius in l. 5. Æn. *Sirenes secundum fabulam tres in parte virgines fuerunt, in parte volucres, Acheloi fluminis & Calliopes Musæ filiæ. Harum una voce, altera tibiis, altera lyrâ canebat. Et primò juxta Pelorum, post in Capreis insulâ habitarunt.* Unde est quod Sirenas recenset Ovidius inter Proserpinæ Siculæ Deæ comites Metam. lib. 5.

E

An quia cum legeret flores Proserpina vernos,
In comitum numero mixtæ Sirenes eratis?

Et apud Nonnum Dionysiac. lib. 13. vers. 313. Catanenses

Γείτονα Σειρήνων πόλιν ᾤκεον.
Vicinam Sirenibus urbem habitabant.

Et Statii Sylv. lib. 2. in epicædio Glauciæ,

--- *tergeminum Siculâ de virgine carmen,*

id est trium Sirenum cantus. Et Juvenalis Sat. 9.

Quæ Siculos cantus effugit remige surdo.

B Alii Sirenibus alias sedes assignant: Quæ quæstio nostrâ nil refert. Tantum asserimus Sirenum nomen esse merè Punicum. Pœnis enim שיר *sir* est canticum. Inde libro Solomonis titulus שיר השירים (*sir hassirim*) canticum canticorum. Itaque *Siren* שירן est canorum monstrũ, quale à Poëtis fingitur. Grammaticos nihil moror, qui deducunt ἀπὸ τοῦ σύρειν *à trahendo*, unde non dicerentur Σειρῆνες vel Συρῆνες.

CAPUT XXVIII.

Phœnicum vestigia in Siciliæ parte Orientali à Peloro ad Pachynum.

Pelori nomen cum sit Græcum & vetustissimum, quorsum dici putetur à Peloro gubernatore Annibalis illic sepulto *Scylla* & *Charybdis* unde dicantur. Charybdis non uno in loco. *Zancle* urbs longe vetustissima, Phœnice זלגא *Zalga*, quia littus est incurvum. מש׳ל׳א quid proprie. C Tauromenium in Tauro monte qui Pœnis טור *Tur*. Ad Onobalæ fl. ostium fanum Veneris & gerrhæ, i. e. pudenda pro fascino; ut in infantium collo, & curru triumphantium. Arab. quid ענבלה *onbala*. *Asines* id est הצין *frigidus*, nomen amnis frigidissimi. *Tissa* urbs, id est תרצה *Tirsa*. Callipolis cur *Bidus* dicta. *Ætna* אתונא *attuna* fornax vel אתרנא *etuna* caligo, quorsum. *Enceladus* Ætnæ suppositus, qui draconum & anguium spiris Jovem implicare conatus est, diabolus serpens עקלתון *acalathon* tortuosus Es. 27, 1. Idem *Typhon* vel *Typhœus* (quo alludit nomen *Topheth*) & *Briareus*, id est *Beliar* vel *Belial*. *Inessa* vel *Annesia* urbs in ascensu Ætnæ הנשאה *Hannissaa* id est *elata*. *Acis* fl. rapidissimus אחיש dictus à festinando. *Amenanus* vel *Amena* אמנע fl. cujus cursus per intervalla cohibetur. *Cantana* à parvitate dicta urbs. *Adranus* fl. ubi fanũ *Adrani* Dei, cui mille canes sacri fures discerpunt. Hujus *Palici* filii. Falluntur qui *Adranum* confundunt cum *Adriano* Adrani nomen est Syrum. *Hybla* tres. Hybla חבלא regio seu plaga. Ita explicat Antoninus. *Centuripa* קטרוב aratorum urbs. Hercules Βουζύγης *Cyamosorus* ab alvei angustiâ. D *Symæthus* Siciliæ fl. maximus, ut insula *Samatho*, dictus à magnitudine. *Mugil Symæthius*. Antiphanes, Pollux, Clemens Alexandrinus emendati. *Imachara* vel *Emichara* mater agricolarum. *Assorus* in colle ut חצור Jos. 11, 13 *Enna* in Siciliæ umbilico sacra Cereri עין נעם *Ennaam* propter fontes amœnissimos. Inde rapta Proserpina Mablatum in fine vocum. Terebinthus Manetis Præceptor cur Persis *Budas*. *Inna* fons ad quem Silenus à Midâ captus. *Pergus* vel *Percus* ברכה lacus prope Ennam. *Eryces* mons, urbs, fl. הרכם. *Palicorum* ædes, & lacus *Delli* perjuris quam graves. Ibi oraculum & asylus. *Palici*, id est פליחין σεμνοί, non ἀπὸ τοῦ πάλιν ἱκέσθαι. Crateres *Delli* dicti, quia perjurii indices, ut aquæ sanctæ Num. 5, 17. Et *Asbamææ*, id est aquæ juramenti juxta Tyana Cappadociæ. Fons Palicorum etiam Menais Ibid. urbs Palicæ quæ & Menæ & Menænum, id est מחנין Josephus emendatur. Explicatur locus 2. Sam 2, 8. *Terias* amnis ad Leontinos agrum insulæ fertilissimum, à negotiando cur dictus. *Pantagius* fl. qui Cereri quærenti filiam obstrepuit unde dictus. *Hybla Megaris*, unde mel Hyblæum, ad Alabum fl. à dulcedine dictum. Vibius & Plutarchus emendati. Dædali *Colymbethra*. Hybla Megaris etiam *Galeotis* à E vatibus *Galeis* seu *Galeotis*, qui Punice גליין. *Hybleta* vates. *Thapsus* peninsula pro insulâ habita, & Sporadum unâ. Ratio nominis, Syracusarum conditor, partes quatuor, portus duo, fontes, flumen, ambitus, opulentia, Syracusæ unde dicantur. Fullerus notatus, Palus *Syraco* à fœtore dicta,

ut

A ut Etruriæ *Gravisca*. Inde morbi frequentes. Oraculum de Crotone & Syracusis. *Anapus* ab uvis dictus. Ibi Cyclopes juxta Theocritum. *Herbessus* הר בצוע, id est mons excisus. *Cacirum*. i. e. ככר *planities*. Quid sit *Dascon* in magno portu. Prodigiosa commenta de *Alpheo* & *Arethusâ*. Origo fabulæ. Arethusa in Ortygiæ littore. Cur Europam rapuisse dicatur Juppiter ταυρόμορφος. *Arethusa* etiam *Cypara* dicta. Utrumque nomen Syrum Arethusa incredibili magnitudine. Stephanus emendatus. *Thymbris* mare in Theocrito Ζιγγιβερὶ unde dictum. *Guata* cur vocetur regio mediterranea; Et *Cacyparis* fl. in magnum sinum se effundens; Et *Orinus* Albus fons. *Assinarus*, Hebr. הצינור *Hassinor*, fluvius alti & præcipitis alvei. Νέηλον contractum ex נוא איתן Jerem. 49, 19. *Ichana* Pœnis יקנעם *Iocneam* propter structuræ amœnitatem.

PEloro promontorio nomen esse multi volunt à Peloro Pœno homine gu-B bernatore Annibalis ibi interempto & condito. Servius in 3. Æn. *Pelorum promontorium Siciliæ est, dictum à gubernatore Annibalis illic sepulto, qui fuerat occisus per Regis ignorantiam, cum se ejus dolo propter angustias freti crederet esse deceptum, veniens de Petiliâ.* Mela cap. 7. lib. 2. *Causa nominis Pelorus gubernator ab Annibale ibidem conditus: quem idem vir profugus ex Africâ, ac per ea loca Syriam petens, quia procul intuenti videbantur continua esse littora, & non pervium pelagus, proditum se arbitratus occiderat.* Isidorus Orig. lib. 14. cap. 7. *Pelorum promontorium Siciliæ respiciens ad Aquilonem secundum Sallustium dictum a gubernatore Hannibalis illic sepulto.* Quin si Valerio credimus lib. 8. cap. 8. ibidem statua erecta est in Pelori memoriam: *A Petiliâ*, inquit, *classe Africam repetens Anni-*C *bal, freto appulsus, dum tam parvo spatio Italiam Siciliamq; inter se divisas non credit, velut insidiosum cursus rectorem Pelorum interemit: Posteaque diligentius inspecta veritate tunc absolvit, cum ejus innocentiæ nihil ultra sepulchri honorem dari potuit. Igitur angusti atque æstuosi maris alto è tumulo speculatrix statua tam memoriæ Pelori quam Punicæ temeritatis ultra citraque navigantium oculis expositum indicium est.* Proinde etiam Strabo lib. 1. Afros memorat erexisse τὸ τοῦ Πελώρου μνῆμα, καὶ τούτου διαφθαρέντος κατὰ τὴν ὁμοίαν αἰτίαν *Pelori tumulum eandem ob causam interfecti*; ob quam scilicet Salganeus, quem Persæ interfecerant ad Euripum Chalcidicum, quod eos in has angustias perperam conjecisset. Hæc de Peloro veteres, quibus tamen haud quaquam assentior, quia Pelori nomen palam Græcum D est, & in usu fuit multo ante ætatem Annibalis. Quod vere observat Servius. Extat enim apud Scylacem, & Aristotelem in mirabilibus scriptores Annibale longe vetustiores. Et inde dictæ Peloriadis etiam Hesiodum meminisse videtur posse colligi, ex his Diodori lib. 14. Ἡσίοδος γὰρ ὁ ποιητής φησι, ἀναπεπταμένου τοῦ πελάγους, Ὠρίωνα προχῶσαι τὸ κατὰ Πελωριάδα κείμενον ἀκρωτήριον *Hesiodus Poëta ait, latius illic diffuso mari, Orionem, promontorium illud quod apud Peloriadem situm est, aggerum molibus produxisse.* Præterea quis credat Annibalem, qui tamdiu hæserat in Brutiis, ex Italiâ discedentem ignorasse freti Siculi angustias. Denique nec è Petiliâ in Africam, nec ex Africâ in Syriam per fretum Siculum iter est. Itaque totam illam de Peloro narrationem rejicimus inter fa-E bulas. Nisi quis hæc putet jactasse Pœnos, non de magno Annibale, sed de alio vetustiore. Utut sit, fabulæ originem lectori jam aperiam. Pelorus articulo addito Græcè vulgò dicitur ὁ Πέλωρος *ho Peloros*. Quod Pœni sic acceperunt quasi diceretur חובל הראש *hobel-haros* vel etiam *hobel-horos*. Nam apud Syros camets

ſonat o. Porro חובל הראש *hobel-horos* ad verbum eſt *gubernator* ſive *nauclerus ducis*. Utraque vox ex Hebræo ſermone eſt notiſſima. Et ראש *ros* pro duce etiam Pœnos uſurpaſſe docuimus in explicatione vocum *Membliaros* & *Roſibios*. Itaq; fingenda fuit fabula cur hoc promontorium, prout illi interpretabantur, nomen haberet à nauclero ſeu gubernatore ducis. Huic conjecturæ ſpero doctos ſuffragium ſuum addituros. A

In freto Siculo prope Pelorum,

> Ἔνθεν μὲν γὰρ Σκύλλ', ἑτέρωθι δὲ δῖα Χάρυβδις
> Δεινὸν ἀνερροίβδησε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ.
> *Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis*
> *Obtinet, alternos abſorbens gurgite fluctus.* B

Scylla Punicè סקול *Scol* eſt exitium. Ita legerunt pro Hebræo אסון Elias & Baal Aruch Gen. 42,4. & 38. in verſione Jeruſalem. Sic Aaron de filiis quos conſumpſerat ignis Lev. 10,19. *Et mihi accidit* סקול *ſcol in illis.* Ita habet Jonathanis Chaldaica paraphraſis. *Scol* eſt exitium & lethale infortunium. Quô ſenſu Græcum σκῶλος uſurpatur ab Helleniſtis. Scylla cur inde appelletur nemini non eſt obvium. Rurſus Charybdis eſt חור־אובדן *(chor-obdan) foramen perditionis.* Nempe ut ait Seneca in conſolatione ad Marciam cap. 17. *hiatu magno profundoq; ſorbet navigia.* Et Salluſtius apud Servium: *Inlata naufragia ſorbens gurgitibus occultis millia ſexaginta Tauromenitana ad littora trahit.* Charybdin definit Etymologus πᾶν τὸ εἰς χάος καὶ ὄλεθρον κατάγον, *quicquid in Chaos & perditionem deducit.* C Et præter Charybdin illam notiſſimam de quâ diximus, aliam deſcribit circa Gades, ubi ἡ ἀναπινομένη θάλασσα καὶ πάλιν ῥαγδαιοτέρως ἐπαναστρέφουσα *mare abſorptum majore cum impetu redit.* Meminit & Suidas iiſdem fere verbis. Et Strabo lib. 6. Charybdin vocat Syriæ locum inter Apamæam & Antiochiam in quô Orontes abſorptus poſt XL. ſtadia rurſus emergit.

In eodem freto eſt Meſſana urbs, olim Ζάγκλη *Zancle*, omnium Siciliæ urbium longe vetuſtiſſima, ſi Hieronymo credimus, qui ad A. CCLVI. Chronici Euſebiani de ſuo hoc inſeruit: *Hoc tempore in Siciliâ Meſſana, quæ & Mamertina, conditur.* Sic condita fuerit *Zancle* annis fere ſexcentis ante excidium Trojæ. Sed D & apud Diodor. lib. 4. Heſiodus Zancles meminit tanquam urbis antiquiſſimæ, in quâ Orion Zanclo Regi portum jactis molibus extruxerit. Sunt qui ab hoc Zanclo dictum volunt, alii à fonte Zancle, alii à Saturni falce ibi abſconditâ. Stephanus ex Hecatæo: οἱ μὲν ἀπὸ Ζάγκλου γηγενοῦς, ἢ ἀπὸ κρήνης Ζάγκλης, οἱ δὲ διὰ τὸ ἐκεῖ Κρόνον τὸ δρέπανον ἀποκρύψαι. Sed Thucydides multò verius lib. 6. ὄνομα δὲ τὸ μὲν πρῶτον Ζάγκλη ἦν ὑπὸ τῶν Σικελῶν κληθεῖσα, ὅτι δρεπανοειδὲς τὸ χωρίον τὴν ἰδέαν ἐστί, τὸ δὲ δρέπανον οἱ Σικελοὶ Ζάγκλον καλοῦσιν. *Primo autem à Siculis Zancle appellabatur, quia ſpeciem falcis locus habet; Falcem enim Siculi Zanclon appellant.* Unde apud Steph. Nicander de Siciliâ lib. 10.

> Καί τοι καὶ Ζάγκλης ἑδάν δρεπανήιδος ἄστυ, E
> *Quamvis falcatæ Zancles combuſſerit urbem.*

Et Ovidius lib. 4. Faſtorum:

> *Quique locus curvæ nomina falcis habet.*

De falce nihil habet Strabo; tantum *Zanclion* curvum esse dicit. Verba sunt Ζάγκλη πρότερον καλουμένη διὰ τὴν σκολιότητα τῶν τόπων. Ζάγκλιον γὰρ ἐκαλεῖτο τὸ σκολιὸν *Zancle antea dicta est à locorum curvitate. Curvum enim vocabatur Zanclion.* Nempe παρὰ τοῖς ἐκεῖ ab hominibus qui illic habitant, ut recte addit Eustathius hunc ipsum locum citans in lib. 12. Odyss. Itaque Ζάγκλη propriè curvam sonat. Quam vocem esse Siculam frustra contendunt, cum sit Punica זלגא *zalga* per metathesim G & L. Unde Hebraicè מזלג est κρεάγρα *uncinus extrahendæ carni ex olla*. Hinc Exod. 27, 3. pro ומזלגתיו Onkelos habet וצינוריתיה quod Hebræi explicant אונקליות כופין *uncinos recurvatos qui carnibus in olla infiguntur.* Jonathan & Jerosolymitanus habent משלייתיה, quam vocem Lexicographi male referunt vel ad radicem שלה vel ad radicem משל. Pertinet enim ad verbum נשל, quod extrahere est, quia talibus uncinis caro ex olla extrahitur. Proinde in Arabe paraphraste plene scribitur ומנאשלה. At Hebraicè מזלג uncinus à curvitate dicitur, ut Arabicè זלאג *zilag* uncinus quo fores claudunt. Et Ze & *tsad* permutatis צולגה vel צולגאן est harpago ligneus.

Tauromenium in arduo asperrimoque monte situm est, cui nomen erat *Taurus*, id est טור *tur* vel *taur*. Syri & Chaldæi quoslibet montes ita nominant. Sed generale nomen Siculi à Pœnis mutuati huic monti fecere propriũ. De eo monte Diodorus l. 13. *Himilco vero Magonem navarchum cum instructa classe misit,* προστάξας παραπλεῖν ἐπὶ τὸν λόφον τὸν καλούμενον Ταῦρον *collem qui Taurus vocatur præternavigare jubens: occupaverant hunc Siculi, magno quidem numero, sed absque certo duce. His pridem Naxiorum terram Dionysius concesserat. Sed tunc Himilconis adducti promissis, collem hunc insederant, quem quod natura munitus esset, non modo tunc temporis, sed etiam post bellum muro circumdatum incoluerunt:* καὶ τὴν πόλιν, διὰ τὸ μεῖναι τοὺς ἐπὶ τὸν Ταῦρον ἀθροισθέντας, Ταυρομένιον ὠνόμασαν *urbemque Tauromenium appellarunt, quia in ea habitabant qui super Taurum collecti fuerant.* At lib. 16. Tauromenium, duce Andromacho Timæi historici patre, condidisse leguntur pauci è Naxo superstites, quam exciderat Dionysius. Quod confirmat Plutarchus in vita Timoleontis.

Prope Tauromenium est amnis Tauromenius quem Appianus appellat *Onobalam.* Παρέπλει, inquit, τὸν ποταμὸν τὸν Ὀνοβάλαν, καὶ τὸ ἱερὸν τὸ Ἀφροδίσιον, καὶ ὡρμίσατο εἰς τὴν Ἀρχηγέτην, ἀξιῶν τὸν θεὸν ὡς χάρακα θησόμενος ἐνταῦθα, καὶ ἀποπειράσων τῶν Ταυρομενίων *præternavigavit* Cæsar *fluvium Onobalam, & Veneris fanum, & ad Archegetam appulit, precatus Deum, tanquam positis ibi castris oppugnaturus Tauromenium.* Veneris fanum intelligit, de quo in Vaticana Proverbiorum appendice ex emendatione Cluverii: Γέρρα Ναξιακά, Γέρρα Σικελοὶ λέγουσι τὰ ἀνδρεῖα καὶ γυναικεῖα αἰδοῖα· ἦν δὲ ἐν Σικελικῇ Νάξῳ τέμενος ἐπὶ θαλάσσιον Ἀφροδίτης, ἐν ᾧ μεγάλα αἰδοῖα ἀνέκειτο *Gerra Naxiaca, Siculi gerra vocabant virorum mulierumq; pudenda. Erat autem ad Siciliæ Naxum Veneris fanum in littore in quo magna pudenda dedicata.* Naxus hic idem est quod Tauromenium quam condiderunt qui è Naxiis erant reliqui. Unde Plinius: *Colonia Tauromenium quæ antea Naxos.* Et Solinus: *Colonia Tauromenia quam prisci Naxum vocabant.* Itaque in his Nonnii: *Et sunt gerræ fascini, qui sic in Naxo insula Veneris ab incolis appellantur.* Errore mani-

nifeſto Naxo inſulæ uni Cycladum id tribuitur quod Naxi Siculæ proprium erat. Nam præter Proverbiorum authorem quem citavimus, Heſychius etiam, & Suidas, & Phavorinus, & author Etymologici Γέρρα παρὰ Σικελοῖς *Gerra apud Siculos* dici ſcribunt τὰ γυναικεῖα καὶ ἀνδρεῖα αἰδοῖα; niſi quod Etymologus ſolum habet τὰ γυναικεῖα. Quod ipſum faſcinorum vocabulo intelligitur apud Nonnium. Ita enim vocabant veteres, quia de collo puerorum ſuſpendebantur, ne quid obeſſet, & *bonæ ſcævæ cauſſæ*, ut ait Varro l. 6. Quin & è curru triumphantium, Deum ſcilicet Faſcinum, ut eos ab invidia defenderet, illa ipſa forma pependiſſe videtur colligi ex his Plinii l. 28. c. 4. *Faſcinus imperatorum quoque non ſolum infantium cuſtos, qui Deus inter ſacra Romana à Veſtalibus colitur, & currus triumphantium ſub his pendens defendit medicus invidiæ.* Et apud Apuleium: *Ad res venereas ſumpta de mari faſcina* putantur eſſe conchylia quædam, quæ partes illas figura referunt. Ex iis quæ diximus hactenus colligere eſt cur Tauromenius amnis alio nomine vocetur *Onobalas*. Nempe propter αἰδοῖα & *faſcina* quæ pendebant è templo Veneris ad illius oſtium extructo. Arabicè enim hodieque עַנְבָּלָה *onbola* muliebre pudendum eſt, vel ut preſſius loquar id ipſum quod Samiis νύμφη, aliis κλειτορὶς & μύρτον.

Vid. Turneb. Adverſ. l. 9. c. 28. & l. 29. c. 13.

A Tauromenio vel Onobala uno milliari diſtat Ἀσίνης *Aſines*, amnis frigidiſſimus, quique ab inſigni frigiditate ab Arabibus appellatur אלואדי אלבארד *alvvadi albarid* fluvius frigidus, ut ab incolis, *fiume freddo*. Neque aliud ſonabat *Aſinis* vel *Aſinii* priſcum nomen apud Plinium & Vibium Sequeſtrem; pro quo Thucydides lib. 4. perperam habet τὸν Ἀκεσίνην ποταμὸν *Aceſinem fluvium*; Syris enim צין *ſin* eſt frigus. Inde amnis הצין *haſſin* eſt amnis frigoris, id eſt frigidus.

Circa Aſinis fontes erat oppidum *Tiſſa* vel *Tiſſe*, de quo Silius & Ptolemæus. *Tiſſæ* Philiſto apud Stephanum; unde Ciceroni *Tiſſenſes* & Plinio *Tiſſinenſes* *Tiſſa* Pœnis תרצה *Tirſa* vel *Thirſa*, quaſi amabilem urbem dixeris. *Tiſſa* idem quod *Tirſa*, quomodo פציד *paſſid* rivus idem quod פרציד *parſid*. Hujus nominis urbs fuit in terra Chanaan notiſſima, Jeroboami regia & ſucceſſorum usque ad Samariam conditam. Vide Joſ. 12, 24. 1. Reg. 14, 17. & 15, 21. 33. & 16. 6. 9. 15. 17. 23. &c. Hinc de ſponſa Cant. 6, 4. *Pulchra es amica mea* כתרצה *ut Tirſa*. Græci & Vulgatus multo aliter.

In Tauromenitano agro caſtellum erat Bidus vel Bidius nomine: Stephanus in voce Βίδος: ἔστι καὶ ἕτερον ἐν τῇ τῆς Ταυρομενίτης χώρᾳ Βίδος φρούριον. Hoc idem eſſe conjectat Cluverius cum Naxiorum Callipoli, de qua Herodotus, Strabo, Stephanus, Marcianus Heracleota. Nimirum ut Græcè Calliopolis, ita Punice *Bidius* vel *Bidi* dici potuit à murorum albedine, ut hodieque *Albeida* אלביצה in regno Valentiæ. Notiſſima vox ex Arabiſmo.

Ætna vel eſt אתונא *attuna* fornax, caminus, vel אתונא *ætuna* caligo, ut Hebræis אשון vel אישון Prov. 20, 20. Primæ originationi favent hæc Poëtarum loca. Lucretius lib. 6.

Flamma foras vaſtis Ætnæ fornacibus efflat.

Virgilius Georg. lib. 1.

Vidi-

A *Vidimus undantem ruptis fornacibus Ætnam.*

Et Æn. lib. 3.

——— *ingentemque insuper Ætnam,*
Impositum ruptis flammam expirare caminis.

Et lib. 8. Æn.

——— *Cyclopum exesa caminis*
Antra Ætnæa tonant.

Et paulo post:

——— *ruptis fornacibus ignis anhelat*

B Ovidius lib. 15. fab. 25.

——— *Sulphureis ardet fornacibus Ætna.*

Cornelius Severus in poëmate de Ætna:

Illis Cyclopas memorant fornacibus usos.

Aut si ab אתונא *atuna* vel caligine malis Ætnæ nomen deducere, eo facient hæc Lucretii lib. 6. in Ætnæ descriptione:

Funditque ardorem longe, longeque favillam,
Differt, & crassa volvit caligine fumum.

Et Virgilii lib. 3. Æ.

Interdumque atram prorumpit ad æthera nubem,
Turbine fumantem piceo & candente favilla.

C Et Claudiani lib. 1. de raptu:

Nunc vomit indigenas nimbos, piceaque gravatum,
Fœdat nube diem.

Et Silii lib. 14.

——— *Fonte & Phlegetontis ut atro*
Flammarum exundat torrens; piceâque procella
Semiambusta rotat liquefactis saxa cavernis.

Interdiu fumare Ætnam, noctu flammigare refert Gellius, post Pindarum, cujus verba sunt in carmine de Ætna:

Gell. l. 17. c. 10.

D
— ποταμοὶ*
Δ' ἀμέραισι μὲν προχέοντι ῥόον καπνοῦ
Αἴθων: ἀλλ' ἐν ὄρφναισι πέτρας
Φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθεῖ-
αν φέρει πόντου πλάκα σὺν πατάγῳ.

* Hinc Hesych. in Ἔτνος: Αἴτνη καὶ πῦρ ὥτεὶ ποταμὸς χεόμενον ἐν Σικελίᾳ.

Fluvii vero interdiu quidem effundunt amnem fumi ardentem. Sed per noctis tenebras saxa rutila volutat a flamma in profundum fert maris planiciem cum strepitu. Neque aliter Strabo lib. 6. νύκτωρ μὲν οὖν καὶ φέγγη φαίνεται λαμπρὰ ἐκ τῆς κορυφῆς μεθ' ἡμέραν δὲ καπνῷ καὶ ἀχλύϊ κατέχεται *noctu quidem clari etiam à vertice fulgores eduntur; interdiu vero fumo & caligine obtinetur.* Atque id ipsum referunt recentio-

E res. Petrus Bembus in Dialogo de Ætna: *Urbanus monachus refert se præsente eructasse montem magno strepitu incendia caliginosa.* Et Fazellus αὐτόπτης rerum Sicularum Dec. 1. lib. 2. c. 4. *Ex eo nebulosa incendia tanta exhalabant, ut ab inferiori aspectu impediremur.* Item: vel *ignis ipse, vel fumosa caligo afflatur.* Et rursus. *Quandoque flamma fumo caligineque obducta &c.*

Alii

Alii Ætnæ incendia ad Cyclopes referunt, de quibus suo loco: Alii ad *θεόμαχον gigantem Enceladum*, quem vel à Minerva, vel ab ipso Jove tam celsi montis injectu obrutum, ignem ore & naribus eructare fabulantur. Q. Smyrnæus l. 14.

vid. & Oppian. Cyneg. lib. 1. v. 273.

Εὖτε πάρος μεγάλοιο καθ' Ἐγκελάδοιο δαΐφρων
Πολλὰς ἀειραμένη Σικελὴν ἐπικάββαλε νῆσον
Ἥρ' ἔτι καίεται αἰὲν ὑπ' ἀκαμάτοιο γίγαντος
Ἀιθολόεν πνείοντος ἔσω χθονός.
Ut quondam armigeræ vi Palladis insula vastis
Trinacris Enceladi membris injecta Gigantis,
Qui superimpositi spirans per montis hiatus
Æternos vomit ore ignes.

Cornelius Severus in Ætna:

Gurgite Trinacrio morientem Juppiter Ætna
Obruit Enceladum, vasti qui pondere montis
Æstuat, & patulis exspirat faucibus ignes.

Virgilius lib. 3. Æn.

Fama est Enceladi semustum fulmine corpus
Urgeri mole hac, ingentemque insuper Ætnam
Impositam, ruptis flammam exspirare caminis.

Statius lib. 3. Thebaid.

—— aut ubi tentat,
Enceladus mutare latus, procul igneus antris
Mons tonat.

Claudianus lib. 1. de raptu.

In medio scopulis se porrigit Ætna perustis,
Enceladi bustum, qui saucia membra revinctus
Spirat inexhaustum flagranti pectore sulphur.

Proinde apud vetustissimum Poëtam Onomacritum, qui sub Orphei nomine scripsit Argonautica, versu 1249.

Τειγλώχινά τε νῆσον ἐπέχομεν Ἐγκελάδοιο.
Obviaque Enceladi nobis trifida insula facta est.

Enceladi trifida insula est Sicilia. Hanc fabulam à Phœnicibus ad Græcos devenisse prodit Enceladi nomen. Neque enim à strepitu, ut volunt, dicitur Ἐγκέλαδος. Quin quisquis harum rerum aliquem habet sensum, statim agnoscet Ἐγκέλαδον idem esse quod עקלתון *akalathon*, id est σκολιὸν *tortuosum*, serpentis imo diaboli epithetum in his Esaiæ verbis cap. 27. vers. 1. *in die illa animadvertet Dominus gladio suo duro, & grandi, & valido: in Leviathan serpentem oblongum, in Leviathan, inquam,* נחש עקלתון *(nahas akalaton) serpentem tortuosum, & occidet draconem qui est in mari.* Quomodo Græci fecerint Ἐγκέλαδον ex עקלתון *akalathon* nemo non videt. *Thau* Ebræum expressum per δ, ut in *cidari* ex כתר *cether*, & *koph* per γκ, ut in ἀγκύλος *curvus* ex עקול *akul*. Nec immerito Pœnos hoc monstrum *Akalathon*, id est in modum serpentis sinuosum & tortuosum appellasse, docet Enceladi, seu quod idem est, Siculi Typhonis descriptio, qualis habe-

A habetur Apollodori lib. 1. ἐξεῖχον, inquit, ἑκατὸν κεφαλαὶ δρακόντων. τὰ δὲ ἀπὸ μηρῶν σπείρας εἶχεν ὑπερμεγέθεις ἐχιδνῶν, ὧν ὁλκοὶ πρὸς αὐτὴν ἐκτεινόμενοι κορυφὴν, συριγμὸν πολὺν ἐξίεσαν *eminebant centum capita draconum, partes autem infra femora immensas habebant viperarum spiras, quæ voluminibus ad verticem usque protensis multum sibilum emittebant.* His voluminum spiris etiam ipsum Jovem complexus esse dicitur. Apollodorus ibidem: Τυφῶν δὲ ταῖς σπείραις περιπλεχθεὶς κατεῖχεν αὐτὸν *Typhon autem hunc* (Jovem) *spirarum voluminibus circumplexum detinuit.* Hæc ad literam. Jam si allegoriæ ratio habeatur, non dubium est quin gigas Enceladus, qui Jovis fulmine percussus est, quia in deos insurrexerat, & detrusus in B terræ abyssos ut sempiternis flammis ardeat, sit idem ille עקלתון *akalathon* seu sinuosus serpens quem Deus apud Esaiam gladio suo duro & magno & valido percussit & interemit, Satanas nempe, quem summus judex σειραῖς ζόφου ταρταρώσας παρέδωκεν εἰς κρίσιν τηρούμενον *catenis caliginis in tartarum detrusum tradidit ad damnationem servatum* 2.Pet.2,4.

Pro Encelado Typhon & Typhœus sæpe appellatur idem gigas. Pindarus Pythiâ primâ:

Ὅς τ' ἐν αἰνῷ ταρτάρῳ κεῖται θεῶν πολέμιος	*Quique in horrido tartaro jacet deorum hostis*
Τυφὼς ἑκατοντακάρανος	*Typhœus centiceps.*

C Et paulo post:

Σικελία τ' αὐτοῦ πιέζει	*Et Sicilia ejus premit*
Στέρνα λαχνάεντα· κίων	*Pectora hispida: Columna*
Δ' οὐρανία συνέχει	*Vero cœlestis cohibet*
Νιφόεσσ' Αἴτνα.	*Nivosa Ætna.*

Ovid. Fast lib. 4.

Alta jacet vasti super ora Typhœos Ætna,
Cujus anhelatis ignibus ardet humus.

Et lib. 5. Metam.

Degravat Ætna caput, sub quâ resupinus arenas
D *Ejectat, flammamque fero vomit ore Typhœus.*

Silius Italicus lib. 14.

Tum Catane ardenti nimium vicina Typhœo.

Val. Flaccus Argonaut. lib. 2.

—— *Siculâ pressus tellure Typhœus.*

Nonnus etiam ad Ætnam ponit Τυφαονίης σέλας εὐνῆς *Typhaonii splendorem cubilis* Dionys. lib. 13. v. 320. Ita & Apollodorus lib. 1. Γῆ μᾶλλον χολωθεῖσα μίγνυται Ταρτάρῳ καὶ γεννᾷ Τυφῶνα ἐν Σικελίᾳ μεμιγμένην ἔχοντα φύσιν ἀνδρὸς καὶ θηρίου. *Terra atrocius irritata Tartaro commiscetur, & Typhonem in Sicilia generat duplici natura constantem viri & serpentis.* Cætera ibi vide: Hyginus cap. 152. *Tartarus ex terra* E *procreavit Typhonem immani magnitudine, specieque portentosa, cui centum capita draconum ex humeris enata erant. Hic Jovem provocavit, si vellet secum de regno certare. Jovis* (id est Juppiter) *fulmine ardenti pectus ejus percussit, qui cum flagraret, montem Ætnam qui est in Sicilia super eum imposuit, qui ex eo adhuc ardere*

dicitur. Philostratus in vitâ Apollonii lib.5.c.6. Ἐκεῖνοι δὲ Τυφῶ τινα ἢ Ἐγκέλαδον δεδέσθαι φασὶν ὑπὸ τῷ ὄρει Αἴτνῃ. *Illi autem ajunt Typhonem quemdam seu Enceladum sub Ætna monte esse ligatum.* Typhonis cubilia etiam alibi quæri nemo est qui nesciat: Nempe ubicumque montium antra ignes continuos tanquam è Tartaro eructant. Quod pridem observavit Artemon historicus apud Pindari Scholiasten: πᾶν ὄρος ἔχον πυρὸς ἀναδόσεις ἐπὶ Τυφῶνι κεῖσθαι *montem omnem in quo sunt ignis eruptiones, Typhoni incumbere*, vel ὑπὸ Τυφῶνι καίεσθαι *sub Typhone comburi*, quomodo ex eôdem Artemone citat Isacius in Lycophronem p.38. Nempe Græce τύφειν est καίειν *urere*. Et Lev.6,21.al.14. תופיני *thuphine* vel *tuphine* sunt *coctiones* tam in Hebræo textu quam in Onkeli Chaldæâ paraphrasi. Et תופת *Thopheth* vel ut passim scribitur *Topheth* apud Hebræos est אש גיהנום *ignis gehennæ* vel inferorum; Quomodo sumi volunt Job.17,6.& Es.30,33. Translatione sumptâ ex valle *Topheth*, quæ & *Gehinnom*, in quâ in honorem idoli Moloch pueros vivos in ignem conjicere moris erat 2.Reg.23,10.Jer.7,31.32.& 19,5.

Tantum relligio potuit suadere malorum.

Quod jam ante Mosis tempora Phœnices usurpasse constat ex Lev.18,21.& Deut. 18,10. Et superstitionem impiam Pœnos usque ad ævum Annibalis constanter retinuisse colligere est ex his Silii lib.4.

Vid. Diod. lib.20. p.739. & 740.

Mos fuit in populis quos condidit advena Dido,
Poscere cæde deos veniam, ac flagrantibus aris
Infandum dictu parvos imponere natos.

Sequuntur planctus Imilces uxoris Annibalis, cujus filium sors poposcerat. Sed de his plura alias.

Tertium Enceladi nomen est Briareus, quod ex his Callimachi colligas Hymno in Delum v.141.

Ὡς δ᾽ ὁπότ᾽ Αἰτναίου ὄρεος πυρὶ τυφομένοιο
Σείονται μυχὰ πάντα, κατουδαίοιο γίγαντος
Εἰς ἑτέρην Βριαρῆος ἐπωμίδα κινυμένοιο.
Ceu quando horrisonis mons intonat Ætna cavernis,
Eructatque globos flammarum & saxa sub auras,
Cum mutare latus Briareus connititur ingens.

Ad quem locum Scholiastes: οἱ μὲν Βριάρεω, οἱ δὲ Τυφῶεως, οἱ δὲ Ἐγκελάδου *Alii quidem latus movente Briareo, alii Typhone, alii Encelado.* Nempe promiscue sumuntur Briareus, Typhon & Enceladus. Briareus, id est בליעל *Belial*, diaboli nomen apud Hebræos. Proinde pro Βελιὰλ 2.Cor.6,15. Syrus interpres habet סטנא, & Arabs אלשיטאן *Satanam.* Et Hesychio Βελίαρ est δράκων.

Commune habuit cum monte nomen Ætna oppidum impositum, dictum olim *Inessum.* Stephanus: Αἴτνη πόλις Σικελίας &c. ἐκαλεῖτο δὲ πρὶν Ἴνησσον *Ætna urbs Siciliæ &c. vocabatur autem antea Inessum.* Alii *Nessam* malunt ex lib.4. Thucydidis: ξυνεπολέμουν ἐπὶ Νῆσσαν τὸ Σικελικὸν πόλισμα *simul pugnabant adversus Nessam Siculum oppidum.* Sed legendum esse ἐπ᾽ Ἴνησσαν *adversus Inessam* Cluverius probat ex lib.6. ubi meminit τῶν Ἰνησσαίων. Eidem Diodoro est *Ennesia*, qui sic habet lib.

A lib. 11. τὴν νῦν οὖσαν Αἴτνην ἔκτισαν, τὴν πρὸ τούτου καλουμένην Ἐννησίαν *urbem nunc Ætnam prius Ennesiam vocitatam occupârunt*. Et Strabo habet Ἴννησαν *Innesam*. Quæ nomina palam deflexa sunt ex Hebræo הנשא *Hannissa* vel הנשאה *Hannissaa*, quasi sublimem aut elatam dixeris, quod collis est epithetum Es. 30, 25. nempe in sublimi erat sita, atque in ipso ascensu Ætnæ. Strabo lib. 6. Ἴννησαν καλουμένην τῆς Αἴτνης ὀρεινὴν ᾤκησαν, καὶ προσηγόρευσαν τὸ χωρίον Αἴτνην διέχον τῆς Κατάνης σταδίοις ὀγδοήκοντα *Innesam, quæ in montanis est Ætnæ, habitandam occuparunt, eique loco Ætnæ nomen imposuerunt, à Catanâ dissitô stadiis* LXXX. Et rursus: *Propinquum Centuripis est oppidum Ætna, paulo ante memoratum, excipiens & deducens eos qui* B *montem Ætnam conscendunt.* Ἐντεῦθεν γὰρ ἀρχὴ τῆς ἀκρωρείας. *Hinc enim mons incipit in altum sese attollere.*

Ex Ætnâ monte fluvii duo in mare decurrunt, *Acis* scilicet & *Amenanus*. Horum ille rapidissimus dictus videri possit à Syro אחיש *achis*, quod festinare vel cicitum esse significat, ut חוש *chus* & החיש *hechis* apud Hebræos. Eôdem redit quod ἀκὶς Græcis est sagittæ cuspis, cujus celeritatem cursu videtur imitari. Eustathius in lib. 16. Iliad. ὁ Ἄκις ὀξυῤῥόας, καὶ ἐκεῖνος ὁ ποταμὸς τὴν ἐκ τῆς οἰστευτικῆς ἀκίδος κλῆσιν ἔχει *Acis fluvius celeriter fluens, & ipse à sagittariâ cuspide nomen accepit.* Theocriti Scholiastes Idyll. 1. Ἄκις ποταμὸς Σικελίας: Ἄκις δὲ παρὰ τὸ ἀκίδι ἐοικέναι τὰ ῥεύματα *Acis Siciliæ fluvius sic dictus, quia fluenta ejus sagittæ cuspidi sunt similia.*

C *Amenanus* mirè est inconstans. Quippe cum Catanam urbem pleno alveo soleat interfluere, quandoque vel obturatis vel alio derivatis fontium venis per aliquot annos plane deficit atque evanescit. Hinc Ovidius lib. 16. Metam.

> *Nec non Sicanias volvens * Amenanus arenas*
> *Nunc fluit, interdum suppressis fontibus aret.*

* Male vulgo *Amisenus* & l. 4. Fast. *Anisenaque flumina*, pro *Amenanaque fl.*

Et Strabo lib. 5. postquam narravit quid simile de Fucino Marsorum lacu, de Amenano hæc subjungit: καθάπερ περὶ τοῦ Ἀμενανοῦ συμβαίνειν φασὶ, τοῦ διὰ τῆς Κατάνης ῥέοντος: ἐκλείπει γὰρ ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ πάλιν ῥεῖ *quod Amenano evenire perhibent per Catanam fluenti; Is enim per plures annos deficit & rursus fluit.* Proinde fallor, aut Amenano nomen fecere Phœnices à verbo מנע *mana*, quod coercere est & co- D hibere, etiam cum de amne agitur: ut Ezech. 31, 15. אמנע נהרותיה *cohibui flumina ejus.* Ita videtur occultâ vi per intervalla cohiberi Amenanus quominus fluat. Meritò igitur à *mana*, quod cohibere est, dictus est *Amenanus* vel *Amenas*, ut habetur apud Pindarum Pythiâ primâ: Ἀμένα παρ' ὕδωρ *Amenæ ad aquam*, id est Amenani. Græci posteriores ex Amenâ fecere Ἀμενηνὸν, & Doricè Ἀμενανὸν, quasi à debilitate sic diceretur. Quod tamen hujus amnis naturam non exprimit. Neque enim cum fluit est debilis, sed cum impetu erumpit, & mediam Catanam tam pleno alveo interfluit, ut nonnunquam inundationibus suis cladem non levem urbi inferat. Vide Cluverium lib. 1. cap. 8.

Ad Amenani ostium *Catana* קטנא parvam sonat. Nempe *Catana* erat oppi- E dulum, antequam Naxii illud auxissent, coloniâ eô deductâ Evarcho duce. Quos proinde Græci habuere pro Catanæ conditoribus. Vide Thucyd. lib. 6. & Marcianum Heracleensem. Ita *Cana* Galilææ Hebraicè scribitur קטנה *Catna*, & in

Syrâ paraphrasi קטנא *Cothne* Joh. 2, 1. in quem locum consulendus est Ludovicus de Dieu ὁ μακαρείτης.

Etiam ex Ætna fluit Adranus amnis, ad quem erat oppidum & fanum Adrani Dei in Siciliâ plurimum culti. Diodorus lib. 14. Διονύσιος δ' ἐν τῇ Σικελίᾳ πόλιν ἔκτισεν ὑπ' αὐτὸν τὸν τῆς Αἴτνης λόφον, καὶ ἀπό τινος ἐπιφανοῦς ἱεροῦ προσηγόρευσεν αὐτὴν Ἄδρανον *Dionysius in Sicilia oppidum sub ipsum Ætnæ montem condidit, quod ab illustri quodam delubro Adranum nuncupavit.* Plutarchus in Timoleonte: Ἀδρανῖται πόλιν μικρὰν μὲν, ἱερὰν δὲ οὖσαν Ἀδρανοῦ θεοῦ τινος, τιμωμένου διαφερόντως ἐν ὅλῃ Σικελίᾳ κατοικοῦντες *Adranitæ exiguum quidem, sed Deo cuidam Adrano, quem tota Sicilia maxime veneratur, sacrum oppidum incolentes.* Ælianus de animalibus lib. 11. cap. 20. Ἐν Σικελίᾳ Ἀδρανός ἐστι πόλις, ὡς λέγει Νυμφόδωρος, καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἀδρανοῦ νεὼς ἐπιχωρίου δαίμονος, πάνυ γὰρ ἐναργῆ φησιν εἶναι τοῦτον, καὶ τὰ ἄλλα μὲν ὅσα ὑπὲρ αὐτοῦ λέγει, καὶ ὅπως ἐμφανής ἐστι καὶ ἐς τὸ τῶν δεομένων προχείρως εὐμενής τε ἅμα καὶ ἵλεως εἰσόμεθα. *In Sicilia Adranus est civitas, ut dicit Nymphodorus, & in eâ Dei indigenæ templum, quod valde magnificum esse ait. Sed alia quæ de hoc Deo refert, quamque sit clarus & in supplices promptè facilis & propitius alibi videbimus.* Addit canes ei Dæmoni sacros fuisse non pauciores quam mille, qui quasi secretam à numine vim acceperint, cum indigenas & peregrinos templum de die ingredientes blande excipiant, noctuque etiam ebrios & titubantes, tanquam viæ duces & comites, suam quemque domum deducant, in protervos & petulantes acerbe insiliunt, vestesque eorum lacerant, quin & fures & prædones crudelissimè discerpunt. Idem cap. 3. ejusdem libri quid refert simile de canibus qui erant in æde Vulcani super Ætnam non procul ab Adrano. Hesychius voce Παλικοὶ Palicos Deos asserit hujus Adrani esse filios: Ἀδράνῳ, inquit, δύο γενῶνται υἱοὶ Παλικοὶ, οἱ νῦν τῆς Συρακουσίας εἰσὶ κρατῆρες οἱ καλούμενοι Παλικοί. *Ab Adrano nati sunt filii duo qui nunc sunt Syracusiæ regionis crateres, quos Palicos appellant.*

Ex his cum constet plus satis Adranum Deum jam olim in Siciliâ coli cœpisse, non sine gravi errore docti conjectant hunc Adranum eundem esse cum Adriano Imperatore, qui post mortem inter Divos relatus fuit circa annum Christi CXL. Quin videtur Adranus nomen esse Dei Syri vel Phœnicii; Quale compositum *Adra-melec* idolum Sepharvæorum 2. Reg. 17, 31. Hoc Hebræorum alii muli, alii pavonis effigie fuisse cultum asserunt. Quam verè haud quaquam scio. Utut sit *Adra-melech* Regem magnificum sonat; Quomodo describitur *Adranus* à Nymphodoro, ut ex Æliano didicimus. Ab hoc *Adrano* dictus amnis *Adranus*, & oppidum *Adranum*, ut de *Adranone* taceam, vico inter Hypsam & Isburum, cujus meminit Diodorus lib. 23. Hodie vocant *Adragno*.

Prope Adranum in agro Catanensi fuit Ὕβλα ἡ μείζων *Hybla major*, de quâ Thucydides lib. 6. Pausanias in Eliacis, Livius lib. 26. Stephanus &c. Præter quam alia duo ejusdem nominis oppida suis locis recensebimus, Hyblam nempe Megaridem, & Hyblam Heræam seu Junoniam. Pœnis חבלא *hibla* ut חבל *hebel* Hebraicè propriè funem sonat: Deinde portionem hæreditatis; Item tractum

seu

A ſeu regionem, quaſi fune menſorio diviſam. Sic Deut. 3, 4. חבל ארגוב *(Hebel Argob) funis ſeu tractus Argob*, fuit urbs & regio regni Baſçan, ſuper Jordanem ſita. Et Joſ. 19, 29. חבל אכזיבה *(Hebel Acziba)* eſt regio circa Ecdipam. Et Sophon. 2, 5. חבל הים *(Hebel hajam)* regio maritima. Id ipſum erat חבלא *Hibla* vel *Hybla* Punice. Sed vox appellativa tandem propria facta eſt tribus Siciliæ Hyblis ſive tractibus & oppidis quorum à nobis facta mentio. Inde Hyblæ nomen deductum non ab Hyblone Rege ut vult Stephanus. Hujus enim Hyblonis nemo eſt alius qui meminerit. Et *Hybla* in Antonino plaga explicatur, ut dicetur in Hybla Heræa.

B Adranus in Cyamoſorum influit, ad quem Centuripæ aratorum urbs; unde Cicero Verrina tertia: *Centuripini qui agri Ætnenſis multo maximam partem poſſident.* Et paulo poſt: *Ipſi aratores Centuripini, qui numerus eſt in Sicilia maximus.* Item: *Arant enim tota Sicilia fere Centuripini.* Hodie *Centorbe* dicitur; Forte à Punico קטרוב *Katrob*, quod Ebræi vel jugum explicant cui colla ſubjiciunt boves arantes, vel lorum quo ligatur jugum. Itaque Centuripini iidem erant qui Βουζύγεις vel Βουζυγαῖοι; Quomodo Athenis Βουζυγία familia quædam fuit à *Buzyge* heroe dicta, ὁ πρῶτος βοῦς ὑποζεύξας *qui primus boves aratro junxit*. Quidam Herculem interpretantur. Suidas: Βουζύγης, ὁ Ἡρακλῆς. Eſt & Βουζύγιον locus Athenis; Et Βουζυγαῖος mons Phthiotidis. Cyamoſorus id eſt גומא צרא *guma ſacra* vel ut Syri efferunt *gumo ſoro* foſſa anguſta, quia anguſti alvei eſt fluvius.

C De eo nil quicquam occurit præter hunc Polybii locum lib. 1. pag. 8. ubi de Hierone Rege: Ἀντιστρατοπεδεύσας δὲ περὶ Κεντόριπα, καὶ παραταξάμενος περὶ τὸν Κυαμόσωρον ποταμὸν *Cum prope Centuripam in conſpectu hoſtium caſtra poſuiſſet, atque aciem ad Cyamoſorum amnem inſtruxiſſet.*

Ut Adranus in Cyamoſorum, ita Cyamoſorus in Symæthum influit, amnem Siciliæ totius ampliſſimum, de quo ſic Cluverius lib. 1. cap. 10. *Symæthus igitur eſſe deprehenditur is qui non modo hoc Pelorum inter Pachynumque littore, ſed totius inſulæ maximus*, &c. Itaque tam à magnitudine ſumptum eſt Symæthi nomen quam inſulæ Samathûs de qua Stephanus: Μάγνα, νῆσος Λιβυκὴ, Ἀλέξανδρος ἐν

D τρίτῳ Λιβυκῶν, ἣ κατὰ τὴν Λιβύων φωνὴν Σαμαθὼ, ὅ ἐστι μεγάλη *Magna, inſula Libyca; Alexander Libycorum lib. 3. quæ Afrorum* (id eſt Pœnorum) *lingua Samatho dicitur, id eſt Magna.* Pro Symætho & Samatho Pœni dicebant עצומת *Aſumath* & עצמת *Aſamath*; vel etiam *Sumeth* & *Samath* per aphæreſin apud illos receptiſſimam, ut ſuo loco dicetur. Radix עצם *aſam* Hebræis numeroſum eſſe ſignificat. Sed verbum diſcretæ quantitatis translatum eſt ad continuam. Quo exemplo apud Arabes עטים *magnum* & עטמה ſignificat *magnitudinem.*

Τοὺς ἐν Συμαίθῳ κεστρέας, *in Symætho mugiles*, qui hodieque ſunt in pretio, commendat Athenæus lib. 1. dipnoſophiſton. Itaque in loco ex Cyclope Antipha-

E nis, quem libro ſeptimo idem citat, omnino legendum, ἔστω δ᾽ ὑμῖν κεστρεὺς Συμαίθιος, *ſit nobis mugil Symæthius*, non κεστρεὺς Ὑμήττιος, *mugil Hymettius* ut habent noſtri codices. Quis enim mugiles procreari dixerit in Atticæ monte Hymetto?

Sed neque mendo vacat quod in Polluce legere est, κεστρεὺς ἐκ Σκιάθου; Et in Clemente Alexandrino lib. 2. pædag. τοὺς ἐν Σκιάθῳ κεστρεῖς. Utrobique enim *Sciathus* est pro *Symætho*: Sed hæc obiter.

Versus Symæthi fontes à Cluverio describitur urbs *Imachara*; unde Plinio *Imacarenses*, & Ciceroni *Imacharensis* ager, quem Verrina tertia recenset inter agros frumentarios. Pœni forte scribebant אם־אכרים *(em-jecharim) matrem agricolarum*. In Ptolemæo legitur Ἰμιχάρα & Ἠμιχάρα.

Symæthus medius est inter Cyamosorum & Chrysam quem à meridie excipit. Ad hujus ripam Septentrionalem oppidum Assorus, hodie *Azaro*, in edito colle situm est. Ut Palæstinæ חצור *Hatsor* vel *Asor*, de qua sic vulgatus interpres Jos. 11, 13. *Absque urbibus quæ erant in collibus & in tumulis sitæ, cæteras succendit Israël: unam tantum Asor munitissimam flamma consumpsit.* Assori & Assorinorum meminerunt Cicero, Diodorus, Plinius, Ptolemæus, Stephanus.

Non procul ab opposita Chrysæ fluminis ripa, in ipso insulæ umbilico erat *Enna* urbs, sacra Cereri & Proserpinæ, quam ex eo loco abreptam fertur secum apportasse Pluto, & subito non longè à Syracusis penetrasse sub terras. Nulla est fabula tritior. Vide Aristotelem in mirandis, Diodorum lib. 1. 5. Ciceronem Verrina 4. & 5. Ovidium l. 4. Fastorum & l. 5. Metam. Columellam. 10. Arnobium. l. 5. & alios sine numero. Nobis indicasse sufficiet *Ennam* Punicè dici עין־נעם *Ennaam* vel *Ennam*, id est fontem amœnitatis; idque jure meritissimo. Cum fontibus irriguus fuerit locus, & insulæ totius cætera amœnissimus. Diodorus lib. 5. *Raptam fabulantur Proserpinam* ἐν τοῖς λειμῶσι τοῖς κατὰ τὴν Ἔνναν *in patris Ennæ vicinis, qui locus prope urbem est, violis aliisque florum generibus renidens, & spectatu dignus*. Et paulo post: ἔστι γὰρ ὁ προειρημένος λειμὼν ἄνωθεν μὲν ὁμαλὸς καὶ ΠΑΝΤΕΛΩΣ ΕΝΥΔΡΟΣ *est pratum id in summo dorso planum & PRORSUS IRRIGUUM, & undiquaque præruptum. In propinquo etiam lucos & prata habet, & paradisos, & lacus*, &c. Et Cicero Verrina quarta: *Enna, ubi ea gesta esse memorantur, est loco præcelso atque edito, quo in summo est æquata agri planities, & AQUÆ PERENNES. Tota verò urbs omni aditu circumcisa atque dirupta est: quam circa lacus lucique sunt plurimi, & lectissimi flores.* Ovidius de Sicilia lib. 4. Fast.

> *— multas ea possidet urbes,*
> *In quibus est culto fertilis Enna solo.*

Et paulo post:

> *Valle sub umbrosa locus est aspergine multa*
> *Uvidus, ex alto desilientis aquæ.*
> *Tot fuerant illic quot habet natura colores,*
> *Pictaque dissimili flore nitebat humus.*

Et Claudianus lib. 2. in descriptione ejusdem loci:

> *Forma loci superat flores: Curvata tumore*
> *Parvo planities, & mollibus edita clivis*
> *Creverat in collem, vivo de pumice FONTES*
> *Roscida mobilibus lambebant gramina rivis,*

A

> *Sylvaque torrentes ramorum frigore Soles*
> *Temperat, & modico brumam sibi vendicat æstu.*

Ibidem plura videsis, & apud alios Poëtas qui certatim describunt horum fontium amœnitatem. Ex עין־נעם *Ennaam* vel *Ennam* Græci, quibus nulla vox in M desinit, M finale ademerunt, ut in Abra, Maria, Gehenna, & similibus. Tale in eadem Sicilia urbis nomen Ἴχανα ex יקנעם *Jocneam* vel *Jechanam*, ut dicetur deinceps. Et in veterum scriptis *Buddas* & *Budas*, quomodo apud Persas pro *Terebintho* appellatur Præceptor impii Manetis, factum est ex Assyrio בוטם *Butam*; Sic enim dicitur terebinthus à Chaldæis & Assyriis. Cyrillus Catechesi 6. ὁ δὲ Τέρβινθος &c. ἐκέλευεν εἰς τὴν Περσίδα μετελθεῖν. ἵνα δὲ μὴ ἐκ τῆς προσηγορίας κἀκεῖ γνωρίζηται, Βουδᾶν ὠνόμασεν ἑαυτὸν *Terebinthus autem statuit in Persidem transire; Ne vero de nomine illic agnosceretur, Budan se ipsum nominavit.* Epiphanius hæresi LXVI. ἐκ Τερβίνθου τινὸς &c. μετονομασθέντος δὲ Βουδδᾶ κατὰ τὴν τῶν Ἀσσυρίων γλῶτταν *Terebintho quodam qui mutato nomine Assyriorum lingua Buddas dictus est.* Suidas in voce Μάνης. Διδάσκαλον δὲ ἔσχε Βουδδᾶν, τὸν πρώην καλούμενον Τερέβινθον *Præceptorem habuit Buddam, qui Terebinthus antea vocabatur.* Et rursus: Καὶ ὁ μὲν Βουδδᾶς οὗτος ὁ καὶ Τερέβινθος *Et quidem iste Buddas qui & Terebinthus.* Sed hæc obiter.

C Ad Ennam accedit Ἴννα *Inna*, nomen fontis Macedoniæ inter Pæonas & Mædos medii, ad quem Silenum ebrium à Mida captum fabulantur. Ita ex Bione Athenæus lib. 2. cap. 6. Ad quem locum magnus Casaubonus: *Ego alibi legere memini captum Silenum à Mida in hortis quos haberet amœnissimos in Macedonia.* Itaque etiam in hac fabula, quæ tota Phœnicia est, ut jam ante docui, *Inna* videtur esse עין־נעם *Ennaam* fons amœnitatis.

Ad Austrum in proximo fuit *Pergus* vel *Pergusa* lacus, de quo Claudianus ubi supra:

> *Haud procul inde lacus, Pergum dixere Sicani:*

Et Ovidius lib. 5. Metam.

> *Haud procul Ennæis lacus est à mœnibus altus*
> D *Nomine Pergusa.*

Pro Pergo vel Pergusa *Percum* habet Julius Firmicus, quod maximè accedit ad Phœnicium ברכה *berca* vel *bereca* pro lacu. Prius Arabicum est, posterius Syrum & Ebræum.

Post Symethum est Eryces fluvius nascens ex Eryce monte & urbe, de qua Callias apud Macrob. lib. 5. cap. 18. Ἡ δὲ Ἐρύκη τῆς μὲν Γελώας ὅσον ἐνενήκοντα στάδια διέστηκεν. Ἐπιεικῶς δὲ χέῤῥος ἐστὶν τότε ὄρος καὶ τὸ παλαιὸν γεγυμνωμένη πόλις, ὑφ' ᾗ καὶ τοὺς Δέλλους καλουμένους εἶναι συμβέβηκον *Eryce ab Gelensium finibus XC circiter stadia distat. Valde autem deserta atque inculta sunt cum mons, tum quod in eo quondam fuit Siculorum oppidum, sub quo & Delli siti sunt.* Mons hodie vocatur *Catalfano*, *ubi*, E inquit Fazellus Dec. 1. lib. 10. *ingentis urbis vetustæ, dirutæ, ac magnæ quoque arcis miræ spectantur ex quadratis lapidibus ruinæ.* Hæ sunt ruinæ oppidi Eryces, cui, si Stephano credimus, in voce Ἀκράγας, nomen dedit amnis *Eryces*. Sed utrique nomen à monte, qui Punicè dictus est הרוכס *Harucas* vel הרכס *Hareces*, & Græcè

Græcè Ἐρύκης vel Ἔρυξ, ut mons alius prope Drepanum, de quo abunde supra. A

Sequuntur Leontini campi ubi habitasse putantur Læstrygones. Hi cur Leontini dicantur suo loco docebimus.

In ejusdem oræ mediterraneis non procul ab urbe Eryce fuit Palicorum ædes, quam asserit Diodorus lib. 11. διαφέρειν τῶν ἄλλων ἀρχαιότητι καὶ σεβασμῷ *antiquitate & veneratione cæteris antecellere.* Quippe in vicinia lacus erant angusti quidem, sed in immensum profundi, continua scaturigine semper ebullientes, quos crateres & *Dellos* locorum incolæ vocabant, & habebant in cultu maximo. Præcipueque circa exigendum juxta eos jusjurandum præsens & efficax numen ostendi credebatur. Nam si subesset jurijurando mala conscientia, continuo pœna sequebatur. Silius lib. 14. B

Et qui præsenti domitant perjura Palici
Pectora supplicio.

Quamvis de supplicii genere parum constet inter scriptores. Macrobius falsum juratorem scribit in lacu vitam amittere; Polemo ἐμποδὼν τελευτᾶν *statim expirare.* Aristoteles & Stephanus πίμπρασθαι, id est arcano igne intus aduri. At perjuros alii scribunt oculis solum orbari. Diodorus ubi supra: τοῖς ἐπιορκήσασι συντόμως ἡ τοῦ δαιμονίου κόλασις ἀκολουθεῖ. τινὲς γὰρ τῆς ὁράσεως στερηθέντες τὴν ἐκ τοῦ τεμένους ἄφοδον ποιοῦνται *repentina numinis vindicta pejerantes sequitur, nonnulli enim oculis capti fano excedunt.* Quod sequutus Solinus, licet imperitè has aquas è Sicilia in Sardiniam transferat, ut recte observatum à Cl. Salmasio: *Quisquis*, inquit, *sacramento raptum negat, lumina aquis attrectat: ubi perjurium non est, cernit clarius: Si perfidia abnuit, detegitur facinus cæcitate, & captus oculis admissum tenebris fatetur.* Ita etiam Priscianus ubi de Sardiniæ fontibus, sed haud dubiè ex Solino: C

——pandunt damnantque nefando
Perjuros furto, quos tacto flumine cæcant.

Et Isidorus Orig. lib. 14. cap. 6. *Fontes habet Sardinia calidos, infirmis medelam præbentes, furibus cæcitatem, si sacramento dato oculos aquæ ejus tetigerint.* Palicorum venerationem auxit insuper quod cum in sterilitate Siculi heroi cuidam sacra fecissent προστάξαντος αὐτοῖς τοῦ ἐκ Παλίκων χρηστηρίου *ita jubente Palicorum oraculo,* rediit agrorum fertilitas, ut apud Macrobium author est Xenagoras. Proinde illo ipso teste, Palicorum fanum multis ditavit donariis stulta veterum superstitio. Atque illud describit Diodorus, tanquam magnifice extructum, στοαῖς etiam καὶ τῇ ἄλλῃ καταλύσει *porticibus & aliis diversoriis* splendide exornatum. Servosque addit à dominis eo confugientes, in eodem fano habuisse asylum inviolabile. D

Palicos vocari dicit Stephanus διὰ τὸ ἀποθανόντας πάλιν εἰς ἀνθρώπους ἱκέσθαι *quia cum mortui essent rursus ad homines redierunt.* Quibus Æschylus ita concinit:

Ἦ καὶ Παλίκων εὐλόγως μένει φάτις,
Πάλιν γὰρ ἵκουσ' ἐκ σκότους τόδ' ἐκ φάος. E
Meritoque nomen his Palicorum obtigit,

A *Cum de tenebris rursus in lucem iverint.*

Rem ita refert pluribus Macrobius lib. 5. Saturnal. *In Siciliâ Symethus fluvius est. Juxta hunc nympha Thalia compressu Jovis gravida, metu Junonis optavit ut sibi terra dehisceret. Factum est. Sed ubi venit tempus maturitatis infantum, quos alveo illa gestaverat; reclusa terra est, & duo infantes de alveo Thaliæ progressi emerserunt, adpellatique sunt Palici* ἀπὸ τοῦ πάλιν ἱκέσθαι, *quoniam prius in terram mersi, denuo inde reversi sunt.* Similia habet Servius in lib. 8. Æn.

Sed hæ sunt gerræ Siculæ, nugæque nugacissimæ, ab Æschylo & aliis non alia de causa confictæ, quam ut è Græcâ linguâ Palicorum nomen peterent, quod est B planè Punicum. Palici enim פליחין *Palichin* vel *Pelichin* à Pœnis nominati sunt, ut Athenis Σεμναὶ Θεαὶ, deducta voce à veneratione & cultu. Syris enim verbum פלח *pelach* colere est & venerari. Itaque פליחין colendos sonat. Quô ipsô epithetô Æschylus illos his verbis insignivit:

> Σεμνοὺς Παλικοὺς, Ζεὺς ἐφίεται καλεῖν.
> *Summus Palicos Juppiter venerabiles*
> *Voluit vocari.*

Et verò Palicos non Jovis sed Adrani esse filios jam didicimus ex his Hesychii: Ἀδράνῳ δύο γενομένων υἱοὶ Παλικοὶ *Adrano duo filii nati sunt Palici nomine.* Quod C multo est verisimilius; quia tam Palici quam Adranus sunt ἐντόπιοι θεοὶ extra Siciliam nullibi noti. Adrani porro vocabulum tam videtur esse Syrum quam Adramelechi, ut jam diximus. Nec frustra Palicorum crateres, quos & pro fratribus haberi voluerunt, *Delli* appellabantur. Callias ubi de Eryce urbe: ὑφ' ἣν ἐστι τοὺς Δέλλους καλουμένους εἶναι συμβέβηκεν: οὗτοι δὲ κρατῆρες δύο εἰσὶν, οὓς ἀδελφοὺς τῶν Παλίκων οἱ Σικελιῶται νομίζουσιν. *Sub quâ & Delli siti sunt. Hi crateres sunt duo, quos fratres Palicorum esse Siculi existimant.* Et Macrobius illum sequutus: *Nec longe inde lacus breves sunt &c. quos incolæ crateres vocant, & nomine Dellos appellant, fratresque eos Palicorum æstimant.* Delli scilicet Pœnis erant indices. Nam Arabicè דל (*dalla*) *indicare* & דליל (*delil*) *indicium* sonat. Itaque *Delli* dicti sunt, quod ex eorum indicio perjuria innotescerent, cum perjuri cæcitas aut subita mors dete-D gebat admissum scelus. Ut taceam quod ex Aristotele refert Stephanus: ὅτε γὰρ ὀμνύει τις εἰς πινάκιον γράψας, βάλλει αὐτὸ εἰς τὸ ὕδωρ: Ἐὰν μὲν οὖν εὐορκῇ ἐπιπολάζει, ἐὰν δὲ μὴ εὐορκῇ, τὸ μὲν πινάκιον ἀφανίζεται, *quisquis aliquid jurat, id tabellæ inscriptum in aquam immittit: Quod si bonâ fide juret tabella innatat; si vero pejeraverit tabella evanescit.* Depressa nempe pondere suo, & in aquis demersa: ut habet Aristoteles τὸ μὲν πινακίδιον βαρὺ γενόμενον ἀφανίζεσθαι. Quo altero documento res arcana palam fiebat. Quæ si vera sunt, diabolus etiam hâc in parte præstitit se Dei simiam. Eadem enim aut similis fuit virtus in aquis, quas sub œconomiâ legis bibere jubebatur mulier adulterii nomine viro suo suspecta Num. 5, 17.

Nec ab hac diversa vis fuit aquæ Asbamææ juxta Tyana Cappadociæ, si Phi-E lostrato credimus, cujus verba sunt Apollonii sui lib. 1. cap. 4. *Est autem circa Tyana, aqua Jovi (ut perhibent) sacra, quam Asbamæam vocant. Fons ejus frigidus sane scatet: Ebullit autem non secus atque igne calefactus lebes. Hanc puris*

& juramenti fidem servantibus aspectu placidam & gustu dulcem esse perhibent, perjuris vero & infidis palam adversari. Epota namque oculos, pedesque ac manus pejerantis invadit, ὑδέροις καὶ φθόαις *aquâ intercute & tabe totum corpus inquinans. Neque illinc discedendi facultas datur, sed ibidem permanentes coram aquâ ipsâ suam deplorant calamitatem, palam quod pejerarunt profitentes.* Rhinuccinus, quem hîc sequor, pro *Asbamæam* habet *extinguibilem* nullo sensu, quasi σβεστὸν ὕδωρ legerit pro Ἀσβαμαῖον. Neque id mutavit Jacotius. Tamen rectum est Ἀσβαμαῖον. Inde enim Suidas: Ἀσβαμαῖον, ὕδωρ οὕτω καλούμενον *Asbamæa, aqua sic vocata.* Et Ammianus lib. 23. *Apud Asbamæi quoque Jovis templum in Cappadociâ, ubi amplissimus ille Philosophus Apollonius traditur natus, apud oppidum Tyana, stagno effluens fons cernitur, qui magnitudine aquarum inflatus, seseque resorbens, nunquam extra margines intumescit.* Asbamæon Hebraice esset מי־שבע *Me-seba* vel מי־השבע *Me-hasseba*, aquæ juramenti: ut בארשבע *Beerseba* puteus juramenti. Sed Cappadoces quorum Syrismus erat impurissimus, mutato vocum ordine dicebant *Asbamai*, ut Armeni *Tigranocerta* pro civitate Tigranis, & *Cholobet* pro Choli domo. Cappadoces Syris accenseo non ratione originis, nam erant ex stirpe Gomer, sed ratione sermonis, qui à Syro non abhorrebat: Unde est quod Leucosyri dicebantur. Vide Stephanum in Σύροι. Sed ad Palicos jam redeo.

Fons Palicorum alio nomine vocatur *Menais Leontinorum, per quem cives ejus loci jurare timent.* Nempe à Menis urbe proximâ, quæ postea Palice dicta est propter vicinos Palicos. Stephanus ex Apollodoro: Μέναι πόλις Σικελίας ἐγγὺς Παλίκων *Menæ Siciliæ urbs prope Palicos.* Ita legendum, non Μένδαι, ut vere monet Cluverius. Qui idem τὰς Μένας faciens ex τὰς μὲν νέας in Diodori loco de Ducetio lib. 11. τὰς μὲν νέας, ἥτις ἦν αὐτοῦ πατρὶς, μετῴκισεν εἰς τὸ πεδίον, καὶ πλησίον τοῦ τεμένους τῶν ὀνομαζομένων Παλίκων ἔκτισε πόλιν ἀξιόλογον, ἣν ἀπὸ τῶν προειρημένων θεῶν ὠνόμασε Παλικὴν rectè interpretatur *Menas, quæ patria ejus erat, in apertum campum transtulit, & prope fanum Palicorum urbem præclaram extruxit, quàm à dictis diis Palicam nuncupavit.* Meminit & Ptolemæus in Siciliæ descriptione, ubi scribitur Μέναι. Quin eandem recentiores hodieque durare scribunt & appellari *Meneo.* Tamen à Menis cives non dicuntur *Menæi*, sed *Menenii* vel *Menanini*, tanquam à *Meneno* vel *Menano*. *Menenios* habet Cicero Verrinâ tertiâ, & *Menaninos* Plinius. Et in veteribus nummis utrumque reperire est. Unde pro *Menis* colligas *Menenum* etiam & *Menanum* esse appellatam. Quale quod *Menænum* vocat Diodorus, cum de eôdem Ducetio scribit: Μέναινον μὲν πόλιν ἔκτισε, καὶ τὴν σύνεγγυς χώραν τοῖς κατοικισθεῖσι διεμέρισε *Menænum quidem urbem condidit, colonisque eo deductis finitimum agrum distribuit.* Μέναι igitur & Μέναινον eadem urbs. Nempe Punicum nomen in absoluto fuit מחנין *Manain*, in regimine מחני *Mane*; quorum illud in Μέναινον, hoc in Μέναι deflexum. מחנין *Manain* vel ut Hebræi scribunt מחניים *Mahanajim* propriè castra significat. Sed & oppida ἀτείχιστα Hebr. vocantur מחניים ut Num. 13, 19. *Quales urbes in quibus habitat* הבמחנים אם במבצרים *utrum in Manaim, an in munitis locis?* Ubi LXX universo vocum ordine, εἰ ἐν τειχήρεσιν

χώρεσιν ἢ ἐν ἀτειχίστοις, & Vulgatus interpres: *muratæ an absque muris.* Fuit & Levitica urbs hujus nominis in tribu Gad de quâ Jos. 21, 38. & in Scripturâ passim. Veteres interpretes *Manaem*, *Manaim* & *Manain* scribunt. Josephus Μανάλιν Antiq. lib. 7. cap. 1. Βασίλειον δ᾽ ἐποίησεν αὐτῷ τὴν, κατὰ μὲν τὴν ἐπιχώριον γλῶτταν Μανάλιν, κατὰ δὲ τὴν Ἑλλήνων παρεμβολὰς λεγομένην *Regiam ei elegit* (Abnerus Jebostho) *ad locum quem vernaculâ linguâ Manalin, Græcâ* παρεμβολὰς *seu castra vocant.* Sed rescribendum Μανάιν vel Μανάιμ ex 2. Sam. 2, 8. ubi dubitant interpretes utrum מחנים propriè pro urbe *Manaim* sumatur, vel appellativè pro *castris.* Prius sequitur Chaldæus, posterius Theodotion & Vulgatus interpres: At Seniores ex utroque perperam conflatâ versione habent ἀνεβίβασεν αὐτὸν ἐκ τῆς παρεμβολῆς εἰς Μαναὲμ *traduxit eum è castris in Manaem urbem.* Imo *traduxit eum* vel *in castra* vel *in Manaem*; Horum alterutri standum: Et cur præstet de urbe sumi palam est ex versu 12. & ex situ locorum, & totâ serie contextûs: Sed hæc in præsens missa facimus.

Leontinorum amnis est *Terias* hodie *fiume di S. Leonardo.* Scylax: εἰς τοὺς Λεοντίνους δὲ κατὰ Τηρίαν ποταμὸν ἀνάπλους κ᾽ σταδίων, vel ut emendat Cluverius μ᾽ σταδίων. *Ad Leontinos per Teriam fluvium sursum navigatio quadraginta stadiorum.* Recte, nam & Geographus Arabs oppidum Leontinos à mari semovet עלי סתה אמיאל *ad sex milliaria*, id est stadia 42. Diodorus lib. 4. ἐπὶ Λεοντίνους ἀναζεύξας ἐγγὺς τῆς πόλεως κατεστρατοπέδευσε παρὰ τὸν Τηρίαν ποταμόν. *Adversus Leontinos ducens prope urbem ad Teriam amnem castra posuit.* Plinius: *Flumina Symethus, Terias: Intus Læstrygonii campi, oppida Leontini &c.* Amnis Terias id est טריא *Terija*, quasi commercii aut negociationis amnem dixeris, id est negotiatorum. Radix טרא Syris propriè *dare* significat, ut שקל *accipere.* Sed mercatorum fere verbum est, ut cum Talmudici dicunt שקיל וטרי *accepit & dedit*, id est negotiatus est. Et Chaldæus paraphrastes שקלן וטרן *accipiunt & dant*, id est negotiãtur Cant. 3, 8. & Ruth. 4, 7. Inde טרון *taron* (dator) est mercator, & טרייא (*terija*) datio est commercium. Cur inde dicatur *Terias* ex Cluverio didici, qui ex Thucydidis aliquot locis naves ultro citroque commeantium probat in eum Siciliæ amnem plerumque se recepisse. *Quia is in sinum sese effundit, quem ab ortu Solis hyberni efficit promontorium, cui nunc apud incolas vocabulum la cruce à forma est: Egregiamque navibus præbet stationem, ad quam hodieque Leontinorum est frumenti emporium.* Sed & Arabs Geographus notat usque ad Leontinos, quamvis sex milliaribus à mari distent, per illum amnem ascendere אלמראכב בארסאקתא *naves cum oneribus suis.* Quibus hæc Prudentii consona lib. 2. contra Symmachum:

> *Numne Leontini sulcator solvere campi.*
> *Cesset frugiferas Lilybæo ex littore cymbas?*

Clim. 4. part. 2.

Nempe cum Siciliam, Cereri sacram insulam ante omnia commendet frugum incredibilis feracitas, tamen nullibi fertilior est quam in agro Leontinorum: Polybius lib. 7. ἐπὶ τὰ Λεοντῖνα καλούμενα πεδία καὶ τὴν γεωργήσιμον χώραν *ad campos quos Leontinos vocant, & regionem quæ culturæ maxime apta est.* Cicero Verrinâ ter-

ertiâ: *Quod caput est rei frumentariæ, campus Leontinus sic erat deformis atque horridus, ut in uberrimâ Siciliæ parte Sicilia quæreremus.* Diodorus lib. 4. Διελθὼν ὁ Ἡρακλῆς τὸ Λεοντῖνον πεδίον τὸ μὲν κάλλος τῆς χώρας ἐθαύμασε *per Leontinum campum iter faciens Hercules, bonitatem agri demiratus est.* Idem de Dionysio lib. 19. *Mercenariis autem qui decies mille circiter erant, Leontinorum agrum & urbem in stipendium dedit* (Dionysius) *qui* διὰ τὸ κάλλος τῆς χώρας *propter agri bonitatem conditionem libenter acceperunt, & agro sorte diviso in Leontinis habitarunt.* Plinius lib. 18. cap. 10. *Cum centesimo quidem* grano *& Leontini Siciliæ campi fundunt.* Sidonius Carmine 22.

Quanta Leontino turgescit messis acervo.

Et Epist. 13. lib. 2. *Panis daretur è Leontinâ segete confectus.* Proinde mercatores, qui ut fruges compararent in Siciliam se conferebant, libentius appellebant ad Teriam amnem, qui Leontinorum agros ex utraque parte alluit.

Post Teriam est *Pantagias*, vulgo *Porcaro*, amnis quidem valde exiguus. Silius lib. 14.

— ac facilem superari gurgite parco
Pantagiam.

Sed rapidissimi cursûs, quique magno murmure per multa saxa in mare præceps devolvitur. Hunc mirâ vocum contractione Pantagiam dictum volunt, quasi πανταχοῦ παλαγίαν *ubique obstreperum.* Servius in lib. 3. Æn. *Hic fluvius Siciliæ cum plenus flueret, implebat sonitu pæne totam Siciliam; unde & Pantagias dictus, quasi ubique sonans. Hic postea cum Cereri quærenti filiam obstreperet, tacere jussus est numinis voluntate.* Et Vibius in fluminibus: *Pantagias Siciliæ ita dictus, quod sonitus ejus decurrentis per totam insulam auditus est, usque eo donec Ceres quærens filiam comprimeret eum.* At ut cætera taceam, *Pantaciam* appellarunt Græci veteres, non *Pantagiam.* Thucydides lib. 6. de Lamo quodam: ὑπὲρ Παντακίου τε ποταμοῦ Τρώτιλόν τι ὄνομα χωρίον οἰκίσας. *Super flumen Pantaciam oppidum quoddam Trotilum nomine cum condidisset.* In Ptolemæo legitur, Παντάχου ποταμοῦ ἐκβολαὶ *Pantachæ fluvii ostia*, quasi à recto Πάνταχας *Pantachas.* Fallor an Pœni פתק *pattak* vocabant à verbo Syro פתק *petak*, id est jaculari, projicere, & cum impetu propellere. Certe petitum inde nomen in Pantaciam maximè quadrat, qui ut Cluverius author est, *licet cursu sit brevissimus, ut qui sex circiter ab Leontinis oritur passuum millibus, tamen hyberno tempere Leontinorum collium torrentibus, imbribusque auctus, tanta vi devolvitur, uti magnam saxorum copiam secum trahat.* Unde Claudianus de raptu lib. 2.

— & saxa rotantem
Pantagiam.

Ad Alabi ostium, qui sequitur post Pantagiam, fuit *Hybla Megaris*; Et versus fontes Hyblæi colles, mellificio tam celebres, ut mel Hyblæum cum Hymettio Atticæ de bonitate certare audeat. Martialis lib. 11. Epigr. 43.

Mella jubes Hyblæa tibi vel Hymettia nasci.

Et lib. 33. Epigr. 105.

Quum

A *Quum dederis Siculos mediis de collibus Hyblæ,*
Cecropios dicas tu licet esse favos.

Silius lib. 14.

Tum quæ nectareis vocat ad certamen Hymettum
Audax Hybla favis.

Eos colles describit Cluverius florum vario genere, maximè verò thymo lætos, & melle fœcundissimos, quod hodieque æstimatur totius Siciliæ nobilissimum. Proinde Alabum amnem Hyblæ proximum dictum esse puto ab חלאוה *halava* seu dulcedine; voce Arabica quidem, sed à verbo חלי deducta, quod Syris etiam
B est γλυκάζειν dulcescere. Unde & nomen חלי mellis epithetum Ezech. 3, 3. & passim. Alabi præter Ptolemæum multi alii meminere. Sed pro Alabo Silio est *Alabis*, Hesychio Ἀλαβὼς, Diodoro & Stephano Ἀλαβὼν, corrupte Vibio *Alachis*, & Plutarcho Ἄβολος. Prope Megaridem seu Hyblam authore Diodoro lib. 4. Dædalus φιλοτέχνως ἐποίησε τὴν ὀνομαζομένην Κολυμβήθραν ἐξ ἧς μέγας ποταμὸς εἰς τὴν πλησίον θαλάττην ἐξερεύγεται, καλούμενος Ἀλαβὼν *mira ingenii solertia Colymbethram fecit quam vocant, ex qua magnus fluvius Alabo in proximum mare erumpit.* Hujus piscinæ vestigia hodieque extant prope Hyblæ rudera.

Notandum est à Stephano tria oppida Hyblæ nomine in Sicilia censeri. Quorum maxima fuit in Catanensi agro: Parva, de qua in præsens, ad ostium Alabi:
C Minima in Siciliæ parte Australi circa flumen Hirminium. Prima Hybla major dicitur, de qua egimus: Secunda *Megaris* & *Galeotis*. Tertia *Heræa*. Pro Galeoti *Geleatin* habet Thucydides lib. 6. & Pausanias in Eliacis *Gereatin*. Sed *Galeotin* præfero, quia cives à Stephano vocantur Γαλεῶται; Ducto, ut videtur, nomine à Siculis vatibus *Galeis* seu *Galeotis*. De quibus ita Archippus apud Athenæum:

Γαλεοίγε πάντων μάντεων σοφώτατοι
Galei Prophetarum omnium doctissimi.

Et Hesychius: Γαλεοὶ, μάντεις, οὗτοι κατὰ τὴν Σικελίαν ᾤκησαν, *Galei, vates, hi in Sicilia habitarunt.* Et Stephanus: Γαλεῶται, μάντεων εἶδος Σικελῶν *Galeotæ Siculorum vatum species.* Cic. de Divinat. lib. 1. *Huic interpretes portentorum, qui Ga-*
D *leotæ tum in Sicilia nominabantur, responderunt ut ait Philistus*, &c. Ælian. lib. 12. cap. 46. ἔφασαν οὖν οἱ Γαλεῶται πρὸς τὸν Διονύσιον ἐρόμενον ὑπὲρ τούτων, ὅτι ταῦτα μοναρχίαν δηλοῖ *Dionysio* (Siciliæ tyranno) *de his interroganti Galeotæ responderunt monarchiam illa significare.* Mythologi apud Stephanum à Galeote deducunt filio Apollinis & Themistûs. Nempe ad fabulas confugerunt, cum nescirent Phœnicium גלה *gala*, unde *Galei* & *Galeotæ* dicti, propheticum esse vocabulum. Sic Amos 3,7. *Non faciet Dominus Deus quicquam, nisi* גלה *(gala) revelaverit secretum suum suis Prophetis.* Et 1. Sam. 3,21. נגלה *revelatus fuit Dominus Samueli in Silo.* Galeus Phœnicibus erat גלוי *galui* ut Num. 24,4. vel גלי *gali:* Cujus plurale modo masculinæ terminationis גליים *gelajim*, modo fœmininæ גליות *gelajot*. Inde *Ga-*
E *lei* & *Galeotæ*. Sic ex ארי plur. אריים vel אריות: Multa sunt hujusmodi. Notandum est vates Græce etiam *Hybletas* dici. Hesychius: Ὑβλήτης μάντις *Hybletes, vates*, Nempe, ut quidem suspicor, Siculorum dialecto, ab ea Hybla facto nomine in

qua vates Galeotæ. De Mago quem è Galeotide in Cretam evocavit Minos, vide Suidam in Ἀκέσματα. A

Sequitur *Thapsus* oppidum vetus in peninsula situm, de quo sic Thucydides l. 6. Ἔστι δὲ χερσόνησος μὲν ἐν στενῷ ἰσθμῷ προέχουσα εἰς τὸ πέλαγος, τῆς δὲ Συρακουσίων πόλεως οὔτε ὁδὸν πολλὴν ἀπέχει *peninsula est angusto isthmo in mare procurrens, a Syracusis parum dissita.* Et Stephanus: Θάψος, πόλις Σικελίας, ἔστι καὶ Χερσόνησος ἐν τῷ στενῷ τοῦ ἰσθμοῦ *Thapsus urbs Siciliæ, est & Chersonesus in Isthmi angustiis.* Recte uterque ἐν στενῷ ἰσθμῷ vel ἐν τῷ στενῷ τοῦ ἰσθμοῦ. Revera enim tam angusta cervice continenti jungitur, ut eminus conspicientibus videatur esse insula. Nec desunt qui insulam appellent. Servius in 3. Æn. *Tapsus insula non longè à* Syracusis, *plana & pæne fluctibus par.* Itinerarium insulare: *Insula Tapsus distat ab oppido Megara, id est castello Syracusanorum stadia* XL. Neque alia mens Dioscoridis cum *Thapsiam* scribit ἐν Θάψῳ τῇ νήσῳ primum esse repertam. Neque enim terrarum uspiam ulla alia est insula Tapsus. Et fallitur Marcellus, cum vult unam esse Sporadum. Quamvis præeuntem habuerit Nicandri Scholiasten in Theriaca. v. 529. Quin eadem peninsula vocatur hodieque *l' Isola delli Manghisi.* Itaque. Thapsi nomen sumptum putaverim ex Phœnicio תפשיחא *Thapsiha*, quod pro abscissione sumitur in Ebræorum libris. Nempe Siciliæ Tapsus tam angusto collo cohæret, ut ab ea putetur esse divulsa & plane abscissa. B

Jam ventum ad *Syracusas*, non Sicularum modo sed & Græcarum urbium maximam & pulcherrimam, conditam ab Archia Corinthio annis ante Christum plus septingentis. Hujus partes quatuor, *Insulam*, *Acradinam*, *Tychen*, *& Neapolim* multis describit Cicero Verrina quarta. Alii quintam addunt *Epipolas*. Portus duplex: Major unus octoginta stadiorum, cujus fauces quingentis passibus patent, ad Ortygiam insulam Arethusa fonte insignem. Sed & vicinum agrum potant alii fontes, *Temenitis*, *Archidemia*, *Magæa*, *Cyane*, *Milichie*; Et nobile flumen *Anapus*. Murorum ambitus apud Strabonem erat ἑκατὸν καὶ ὀγδοήκοντα σταδίων *centum & octoginta stadiorum*, XXIVM passuum. Dicit Livius lib. 25. in Syracusis captis *prædæ tantum fuisse, quantum vix capta Carthagine fuisset.* Plutarchus etiam in Marcello: λέγεται οὐκ ἐλάττονα τούτων ἢ τοῦ ὕστερον ἀπὸ Καρχηδόνος διαφορηθέντα πλοῦτον γενέσθαι *Ajunt non minus hic opum captum, quam in ipsa postea Carthagine.* C D

Fullerus Miscellaneorum lib. 4. cap. 10. Syracusarum nomen Punice scribit צור־כוסיא *Sor-Cosja*, quasi *Tyrum latentem* dicas. Frustra, cum Syracusas non condiderint Phœnices, sed Græci Dorienses Archia duce; vide Thucydidem, Strabonem, & alios; Sed præcipuè Marcianum Heracleotam, qui simul nominis originem aperit hisce verbis:

> Τὸ δὲ Ζέφυρον τῆς Ἰταλίας οἱ Δωριεῖς
> Κατέχον. Ἀρχίας δὲ τούτους προσλαβὼν
> Ὁ Κορίνθιος μετὰ Δωριέων κατῴκισεν
> Ἀπὸ τῆς ὁμόρου λίμνης λαβούσας τοὔνομα
> Τὰς νῦν Συρακούσας παρ' αὐτοῖς καλουμένας.
> *Zephyrum tenebant Dorienses Italæ.*

E

Tellu-

A

Telluris. Illos Archias Corinthius
Ad se vocavit, & per illos condidit.
Urbem potentem, quam Syracusas vocant,
Sumpto è palude proxima vocabulo.

Paludem intellige *Syraco*, de qua Stephanus ubi de Syracusis: καὶ λίμνη, ἥτις καλεῖται Συρακὼ *palus etiam est quæ vocatur Syraco.* Melius quam *Tyraca*, quomodo scripsit Vibius in Catalogo paludum: *Tyraca Syracusis.* Nam à *Tyraca Tyracusæ* dictæ essent, non *Syracusæ.* Et *Syraco* vox Phœnicia, ut *Hanno*, *Gisco*, *Dido*, *Samatho.* Radix סרח *serach* vel *sarach* fœtere est. Vox apud Syros & Ebræos est in multo usu ex Jerem. 49, 7. *Cheth* expressum per *cappa*, quomodo in *Thapsaco*, & *Carrhis*, & *Calacina*, & *Malaca*, & similibus. Nec immerito ἀπὸ τῆς δυσωδίας *à fœtore* nomen paludi factum, cujus exhalationes morbos creabant plurimos; ut in eadem Sicilia Selinuntios olim invasit pestis διὰ τὰς ἀπὸ τοῦ παρακειμένου ποταμοῦ δυσωδίας *propter adjacentis amnis fœtores*, ut habet Laertius lib. 8. in Empedocle. Et in Etruria Graviscis nomen est factum à gravitate aëris propter paludem imminentem; unde Poëta lib. 10. Æn. *intempestæque Graviscæ*, id est pestilentes, ut ex Plinio & Catone interpretatur Servius: Et Rutilius in itinerario:

C

Inde Graviscearum fastigia rara videmus,
Quas premit æstivæ sæpe paludis odor.

Id ipsum Syracusani suo damno sæpe experti sunt, & fere quotquot hostes æstatis aut autumni mensibus Syracusas circumsederunt. Hinc illud Diodori lib. 13. de Atheniensibus hanc urbem obsidione prementibus: διὰ τὸ τὸν παρακείμενον τόπον ὑπάρχειν ἑλώδη, λοιμικῆς καταστάσεως εἰς τὸ στρατόπεδον ἐμπεσούσης, quæ Cluverius ita reddidit: *cum pestis exercitum ob circumjacentis paludis exhalationem corripuisset.* Et lib. 14. de Carthaginensibus quos ibidem per æstivos ardores gravis invaserat lues: ἔοικε δὲ καὶ ὁ τόπος αἴτιος γεγονέναι πρὸς τὴν ὑπερβολὴν τῆς συμφορᾶς. Καὶ γὰρ Ἀθηναῖοι πρότερον τὴν ἔχοντες παρεμβολὴν, πολλοὶ διεφθάρησαν ὑπὸ τῆς νόσου ἑλώδους ὄντος τοῦ τόπου καὶ κοίλου *locus etiam videtur fuisse in causa cur calamitas modum superaret.*

D

Nam & Athenienses plurimos iisdem antea castris fœda strage morbus absumpserat, propterea quod locus ille palustris est & concavus. Ita cum eidem urbi Marcellus immineret: *Accessit* (inquit Livius lib. 25.) *pestilentia commune malum.* Et paulo post: *temporis & loci vitio, & ægri erant & moriebantur.* Item: *Siculi ut primum videre ex gravitate loci vulgari morbos, in suas quisque propinquas urbes dilapsi sunt. At Carthaginenses, quibus nusquam receptus erat, cum ipsis ducibus Hippocrate atque Himilcone, ad internecionem omnes perierunt*: Causam ad conditorem referunt. Myscellus enim & Archias, cum Delphos se contulissent oraculum consulturi de loco condendæ urbis, ab Apolline rogati utrum mallent.

Πλοῦτον ἔχειν κλεινῶν, ἢ τερπνοτάτην ὑγίειαν,
Divitiis pollere, locosve habitare salubres,

E

Salubritatem Myscellus, & Archias divitias elegit. Proinde Myscello Croton, & Archiæ Syracusæ obtigerunt. Quarum urbium illa saluberrima, sed pauper fuit;

fuit; Hæc ditiſſima, ſed inſalubris. Hanc ſive hiſtoriam ſive fabulam referunt Strabo lib. 6. Et Stephanus in Συρακοῦσαι Et Ariſtophanis Scholiaſtes in Equit. ad verbum πλουτυγίειαν, quo Comicus tribuit Athenis Syracuſarum opes, & Crotonis ſalubritatem: Et Suidas verbo Ἀρχίας, & rurſus in Μύσκελλος.

Circa Syraco paludem exit *Anapus* amnis. Is, ſi credimus ſcholiis in Theocritum, dicitur ὡς ἄνευ πόσεως ὤν, καὶ βληχρὸν ἔχων ὕδωρ, ἢ παρὰ τὸ τοῖς ποσὶ μὴ διαβατὸς εἶναι *quia ſine potu eſt, & debilem habet aquam, aut quia pedibus trajici non poteſt.* Quæ cum falſa ſint & ἀσύστατα, videant peritiores annon ab ענב *anab*, id eſt ab uva deducatur Anapi nomen. Uvis certe fertiles agros fuiſſe Syracuſanos circa Anapum vel ex Theocrito colligere eſt, qui cum in Homero legiſſet terram Cyclopum ferre vinum ἐριστάφυλον *magnis uvis*, putavit agi de ſolo circa Anapum, quia utrobique par fertilitas. Unde eſt quod Idyll. 7. Polyphemo ad Anapum metatur ſedes. Verba ſunt:

> Ἆρα γέ πα τῆνον τὸν ποιμένα τὸν ποκ᾽ Ἀνάπῳ
> Τὸν κρατερὸν Πολυφάμον, ὃς ὤρεσι λᾶας ἔβαλλε.
> *Illene qui ad ripas paſtor Polyphemus Anapi,*
> *Saxa giganteis manibus prægrandia torſit?*

Ad Anapi fontes erat *Herbeſſus*, oppidum in monte ſitum, cui altiſſimi ſpecus ſuberant, ut & alteri *Herbeſſo* in Sicanis ſupra Agrigentum. Unde eſt quod ab Erebo nomen habuiſſe volunt Fazellus & Cluverius. Sed ut alia taceam, obſtat aſpiratio. Nam *Herbeſſenſes* ſcribit Plinius, non *Erbeſſenſes*. Neque vox mendi ſuſpecta, quia eſt in catalogo populorum Siciliæ quorum nomen incipit ab H. Itaque *Herbeſſus* potius videtur eſſe הר־בצוע *Harbetſua* mons exciſus vel excavatus, aut הר־בצע *Har-betſa* mons foveæ, id eſt ſuffoſſus. Nam ab Hebræo verbo בצע ſcindere vel concidere, בצע *betſa*, eſt fractura terræ, fovea, foſſa, lacuna. A qua ſignificatione parum recedit βῆσσα Græca vox inde nata.

Eſt & ad Anapum campeſtris urbs *Cacyrum* vel *Cacirum*, hodie *Caſſaro* ut volunt. Κάκυρον ſcribit Ptolemæus, ſed Plinius *Cacirinos* populos tanquam à Caciro. *Cacirum* permutato vocalium ordine factum videtur ex ככר *cicar*, quod nomen planitiem ſonat. Hinc Gen. 13, 10. ככר הירדן *planities Jordanis*. Et v. 12. בערי הככר *in urbibus planiciei.*

Anapus in Syracuſarum magnum portum ſe exonerat, cujus intima pars Δάσκων *Daſcon* vocatur à Thucydide lib. 6. & Diodoro lib. 13. & 14. An quia magnus portus Ortygiam inſulam habet in oſtium ſuum ita projectam, ut ſtagnum aut piſcinam figura imitetur, quod Arabicè eſſet דסק *daſacon* aut דיסק *daiſacon?* Vide Giggeium. Sic minor portus ejuſdem urbis Diodori lib. 14. Λάκκιος appellatur à figura τοῦ Λάκκου ſive ciſternæ. Et in ſinu Carthagin. *mare ſtagnum dicitur, quoniam objectu protentæ linguæ ſtrangulatur.* Eutropius lib. 4.

Jam pauca de Arethuſa Ortygiæ inſulæ fonte, quem Nemea prima Pindarus vocat ἄμπνευμα σεμνὸν Ἀλφεοῦ *reſpiramen venerandum Alphei*, quia creditur eſſe ἀπορρὼξ & quaſi oſtium Alphei amnis in Elide quadringentis paſſuum millibus inde diſſiti. Cui fabulæ ſtatuminandæ veteres multa confingunt prodigioſa com-

A commenta. Alpheum scilicet per occultos terræ meatus mare interjectum emetiri, & in Syracusano littore emergentem Arethusam fontem facere. Proinde aquas infici, cum Olympiæ in Elide boves immolantur: Et pateram in Alpheum prolapsam ad Arethusam esse delatam. Nec desunt quibus videtur Alpheus non subter sed super mare sinceris aquis ad Ortygiam usque ferri. Neque id Poëtæ solum & Grammatici, sed & Geographi asserunt Mela, Plinius, Solinus; Et ex historicis Timæus & Pausanias; Et è Philosophorum grege Seneca natural. quæst. lib.6. cap.8. *Quid*, inquit, *cum vides Alpheum celebratum Poëtis, in Achaia mergi, & in Sicilia rursus transjecto mari, effundere amœnissimum fontem Arethusam?*

B Tamen idem lib.3. cap.26. rei fidem sublevat, sed altero haud quaquam probabiliore commento. Verba sunt: *Quidam fontes certo tempore purgamenta ejectant, ut Arethusa in Sicilia, quintâ quaque ætate per Olympia. Inde opinio est Alpheon ex Achaiâ eò usque penetrare.* Itaque Straboni potior fides, qui rem totam rejicit inter fabulas & deliramenta veterum, variis rationibus, quas apud illum legere nemini non est obvium. His igitur omissis, nobis sufficiet hîc indicare unde nata sit hæc fabula. Pœnos suspicamur hunc fontem appellasse עין־חלפי *en-halphe* aut חלפיא *halphaja* fontem salicum, à salicibus ambientibus; vel עין־אלפי *en-alphe* aut אלפיא *alphaja* fontem navium, quia in extremâ Ortygiâ littori erat pro-

C ximus, nec procul ab ostio celeberrimi portûs. Strabo de Ortygiâ lib.6. κρήνην δ' ἔχει τὴν Ἀρέθουσαν ἐξιεῖσαν ποταμὸν εὐθὺς εἰς τὴν θάλατταν *fontem habet Arethusam qui fluvium statim in mare emittit.* Cicero Verrinâ quarta: *In hâc insulâ extremâ est fons aquæ dulcis, cui nomen Arethusa est, incredibili magnitudine, plenissimus piscium, qui fluctu totus operiretur, nisi munitione ac mole lapidum à mari disjunctus esset.* Sed & Geographus Arabs hunc fontem scaturire dicit מן גרף עלי חאשיה אלבחר *è tumulo ad littus maris.* Unde est quod veteres ad Arethusam referebant hæc Homerica lib.9. Odyss. vers.140.

Αὐτὰρ ἐπὶ κρατὸς λιμένος ῥέει ἀγλαὸν ὕδωρ
Κρήνη ὑπὸ σπείους
In portûs aditu nitidis argenteus undis
D *Fons fluit ex antro.*

Pro Syris חלפי *hilphe* & אלפי *ilphe*, Phœnicio more scribimus *halphe* & *alphe*. Tale Phœnicum *nabla*, unde *nablium* pro Syro נבלא *nibla*; *Naxa* sacrificium, unde *Naxus* insula, pro Syro נכסא *nicsa*. Et pro Talmudico אידן *idan*, quod salicis speciem sonat, Tyrii dixerunt *adan*, ut ex Hesychio constat. Tale fons *halphe* salicum pro Syro *hilphe*, aut *alphe* navium pro Syro *ilphe*. Et ob hoc ipsum Juppiter Cretæ Regulus, cum instructo myoparone rapuisset Europam, dictus est à Phœnicibus tum habuisse tauri formam, quia Phœnicium *alpha* tam bovem quam navem sonat. Proinde fabula nititur æquivocatione vocis; Et cum historia de raptu Europæ באלפא *in alpha* de nave esset intelligenda, maluerunt de tauro

E sumi, ut res esset θαυματωδέστερος. Græci itidem qui tum temporis in fabulas erant maximè proclives, cum ad Ortygiam insulam appellentes Arethusam à Barbaris appellari reperissent fontem *halphe* & *halphaja* (*salicum*) vel *alphe* & *alphaja*

(*navium*) id est ubi nautas adaquari moris erat, nec sibi facile in animum inducerent è tantillâ insulâ posse oriri tam largas aquas; ex indicio nominis collegerunt illas ab Alpheo derivari. Unde factum ut qui fons *Halphaja* vel *Alphaja* Punice appellabatur, Græce diceretur *Alpheias*, tanquam ab Alpheo Elidis. Ovidius lib. 5. Metam. A

Odyss. ν. vers. 408.

Tum caput Eleis Alpheias extulit undis.

Quid quod ipsum Arethusæ nomen (licet vetustissimum & commune multis fontibus in Græciâ, in cæteris uni in Ithacâ, cujus in Homero mentio est) tamen est Syræ originis. Grammaticorum enim somnium est quod ex Heracleonte refert Stephanus: Ἀρῶ ἐστι τὸ ποτίζω, οὗ τὸ ἄρδω παράγωγον; ἐκ τούτου ἀρέθω. Nam nec ἀρῶ nec ἀρέθω, unde volunt dici Arethusam, in rigandi significatione usquam occurrunt. Et ex ἄρδω fieret Ἄρδουσα non Ἀρέθουσα. Sed Græcâ flexione demptâ, statim constabit hanc vocem natam esse ex ארית *arith* Syra, quæ pro יאר *rivo*, & אגם *stagno* passim occurrit in Chald. paraphrasi. Arethusam igitur Phœnices videntur etiam ארית *Arith* appellasse, vel simpliciter, vel addito epitheto ארית כבירה *Arith Cabira*, id est rivum aut stagnum magnum. Unde duo fontis nomina *Arethusa* & *Cypara*, in usu apud Græcos. Hesychius: Κυπάρα, ἡ ἐν Σικελίᾳ κρήνη Ἀρέθουσα. *Cypara, Siciliæ fons Arethusa. Cypara* factum ex *Cabira*, transpositis vocalibus, ut in *Cacypari*, de quô mox, ex חיק כביר *chec cabir*, & in *Caciro* ex ככר *cicar*. Rivus aut stagnum magnum cur dicta fuerit Arethusa, patet ex descriptione. Cicero ubi supra: *In hâc insulâ extremâ est fons dulcis, cui nomen Arethusa est, incredibili magnitudine.* Diodorus lib. 5. ubi de Ortygiâ insula: Κατὰ τὴν νῆσον ταύτην ἀνεῖναι (φασὶ) τὰς νύμφας ταύτας, χαριζομένας τῇ Ἀρτέμιδι, μεγίστην πηγὴν τὴν ὀνομαζομένην Ἀρέθουσαν *Nymphas illas ajunt, in Dianæ gratiam, in eâ insulâ maximum excitasse fontem, quem Arethusam vocant.* Thomas Fazellus Siciliæ suæ Decad. 1. lib. 4. c. 1. *Incredibili olim erat magnitudine, vel eâ ratione quod plerique fontes, qui circumquâque emergunt &c. simul confluentes lacum efficiebant, qui uno ambitûs stadio à specu unde nunc exundat, ad fontem usque, qui ætate mea à Canalibus nomen habet protendebatur ut ex scruporum aquarumque vestigiis adhûc cernitur.* In Stephano Κύπαρα dici videtur Arethusa non Sicula sed Ithacensis. Ἀρέθουσα, inquit, κρήνη Σικελίας. ἔστι καὶ Ἰθάκης &c. Αὕτη Κύπαρα ἐλέγετο *Arethusa fons Siciliæ, est & Ithacæ fons &c. Is Cypara dicebatur.* Sed hæc verba, Αὕτη Κύπαρα ἐλέγετο, loco mota sunt, & legenda statim post Σικελίας. B C D

Dum in Arethusâ sumus, non erit extra rem quærere quid sit *Thymbris* in his Theocriti Idyll. 1.

—— χαῖρ' Ἀρέθοισα
Καὶ ποταμοὶ τοὶ χεῖτε καλὸν κατὰ Θύμβριδος ὕδωρ
—— *salve Arethusa*
Et fluvii pulchram in Thymbrim qui funditis undam.

Sunt qui fluvii nomen esse volunt, qui tamen in illo tractu nusquam comparet. Hesychius: Θύμβρις, ὄνομα ποταμοῦ. Aliis mare placet sic dici quâdam linguâ quam non nominant. Græcus Scholiastes: ποταμὸν Σικελίας εἶναί φασι καὶ τοῦτον. E

Ἄλλως

A ἄλλως. Θύμβρις κατά τινα γλῶσσαν ἡ θάλασσα. *Etiam hunc Siciliæ amnem esse ajunt. Aliter: Thymbris juxta quandam linguam est mare.* In quâ sententiâ fuisse videtur Asclepiades Myrleanus Grammaticus magni nominis, quem Suidas author est Romæ sub Pompeio docuisse. Sequitur enim: Ἀσκληπιάδης δὲ ὁ Μυρλεανὸς διὰ τοῦ Δ γράφει Δύμβρις, ἡ κατὰ γλῶσσαν θάλασσα. *Asclepiades Myrleanus per D scribit Dymbris, quæ* occultiore *lingua est mare.* Atque ea interpretatio cum Poëtæ verbis mirè congruit, cum Arethusa & fluvii omnes tandem in mare ferantur, ut observat divinus Scriptor Eccles. 1,7. Itaque *Thymbrin* vel *Thumbrin* Græcos deflexisse putaverim ex Phœniciis תהום בחר *tehum bahar* vel תהום בחרין *thehum*

B *baharin*, quasi *maris* aut mariũ abyssum dixeris. Cui opponuntur תהומות הארץ *abyssi terræ* ex Ps. 71,20. *Bahar* pro mari in usu est Arabum, à quibus Pœnos observo multa verba mutuari. Sic ζιγγίβερι *zingiber* dici putant ex *bahar* & *Zingi*, quia Dioscoride & Galeno testibus ex Barbariâ Troglodyticâ defertur, ubi est Zingis. Hinc Teixeira de Regibus Pers. lib. 1. cap. 6. *Zanguebar, que es mar de los Negros de Zanguy.* Tamen Arabes non scribunt זנגיבחר *zangibahar*, sed זנגבל *zangibel.*

Dioscor. l. 1. Gal. lib. 6. simpl. Ptol. lib. 4. c. 7.

Post Anapum describit Cluverius ex Plutarchi Dione τῆς Συρακουσίας τὴν καλουμένην Γύατα, πολλὴν καὶ ἀγαθὴν χώραν, ἀνήκουσαν ἀπὸ θαλάττης εἰς τὴν μεσόγειον *Syracusani agri regionem amplam & fertilem Gyata* (vel *Guata*) *nomine à mari in medi-*

C *terranea porrectam.* Punicè גותא *gavata* medium sonat. Itaque nonnisi τὰ μεσόγεια Pœni videntur hâc voce designasse.

Sequitur è Thucydidis lib. 7. amnis Κακύπαρις *Cacyparis*, ita dictus, ut quidem puto, à sinu magno in quem se effundit, prope Ptolemæi Μακρὰν ἄκραν *longum promontoriũ.* Punicè enim *Cacyparis* videtur esse חיק כביר *chec cabir* sinus magnus.

A Cacypari proximè distat Ptolemæi Ὄρεινος *Orinus*, qui Thucydidi est Ἐρινεὸς *Erineus.* Orinus vel חור־עין *Ur-Ain* est *Albus fons.* Tamen urbem seu stationem quam hodie appellant *Fontane bianche*, Cluverius ad Cacyparin describit, non ad Erineum, quasi sit Plinii Naustathmus.

Jam qui sequitur Diodoro lib. 13. & Plutarcho in Niciâ *Asinarus*, Thucydidi

D lib. 7. *Assinarus*, Punicè erat חצינור *hassinor.* Proprie צינור *sinnor* est tubus per quem aqua in declive fertur, puta ex monte vel ex tecto. Sic Psal. 42,8. *Abyssus abyssum invocat ad vocem* צנוריך (*sinnoreca*) *tuborum* vel *emissariorum tuorum.* LXX. τῶν καταῤῥακτῶν σου. Vulgata itidem *cataractarum tuarum.* Chaldæus זרלחי מרזביך *defluxionum canalium tuorum.* Kimchius in hunc locum: *Effusæ sunt super nos afflictiones, ut aquæ tecti defluunt ex* חצינור (*hassinor*) *tubo, & murmure suo obstrepunt.* Aben-Ezra: *Meminit* חצינורים (*hassinorim*) *tuborum, quia descendunt aquæ ex celsis montibus.* *Assinarus* igitur fluvius ita dictus est, quia profundo & confragoso alveo tanquam tubo inclusus, devolvitur in præceps. Ita describit Thucydides: οἱ Ἀθηναῖοι ἠπείγοντο πρὸς τὸν Ἀσίναρον ποταμὸν, &c. ὡς δὲ γίγνονται ἐπ'

E αὐτῷ, ἐσπίπτουσιν οὐδενὶ κόσμῳ ἔτι, ἀλλὰ πᾶς τέ τις διαβῆναι πρῶτος βουλόμενος. οἱ δὲ Συρακούσιοι, ἐς τὰ ἐπὶ θάτερά τε τοῦ ποταμοῦ παραστάντες (ἦν δὲ κρημνώδης) ἔβαλλον ἄνωθεν τοὺς Ἀθηναίους, ἐν σφίσιν αὐτοῖς ταρασσομένους *Athenienses ad Assinarum amnem festinabant, &c. Ut vero eo pervenere, nullo jam ordine in eum ruunt,*

pro se quisque primus omnium transire properantes. At ex utraque parte super stantes Syracusani (erat autem amnis præceps) desuper missilibus Athenienses conficiebant, in cavo fluminis alveo inter se perturbatos. Hæc describere non piguit, quia non parum conferunt ad explicationem vocis צנור, quæ bis solum occurrit in Scripturâ, nempe quô locô diximus, & 2. Sam. 5, 8. ubi Hieronymus exponit *domatum fistulas*, recte omnino: cum Chaldæus & Græci & plerique Hebræorum plane in diversa abeant.

Ad Assinari fontes est Νέητον oppidum ut Ptolemæus, vel *Netum* ut scribit Silius. Cives Νεαιτῖνοι Diodoro lib. 23. *Netini* Plinio & Ciceroni. Hodie *Noto* appellant, atque ex eô *Val de Noto* tertiam insulæ partem versus Pachynum. Νέητον haud dubie contractum est ex נוה איתן *neve etan*. Quo ipso ordine extant in Hebræo textu hæ voces Jer. 49, 19. & 50, 44. ubi recte nostra versio vernacula *l' habitacle du païs rude*. Omnino enim נוה איתן *neve etan* habitatio est aspera & cõfragosa, vel ipso Mose interprete, qui de Cenæo sic habet Num. 24, 21. איתן מושבך ושים בסלע קנך *Etan habitatio tua, & pone in petra nidum tuum*. Hoc porro nomen ad Νέητον quam recte quadret disce ex ipsa oppidi descriptione apud Fazellum Dec. 1. lib. 4. cap. 2. *Magno fluvii Asinari fonti moles quædam edita saxosa & aspera licet plana, veluti & tota adjacens regio, incubat instar peninsulæ, cujus isthmus Aquilonem respicit, satis undique fossis natura præcincta ac munita, asperrimisque rupibus mille quingentorum passuum ambitu circumsepta. In ea sita est urbs vetusta & ingens, &c. Neetum Ptolemæo, sed hodie Notum vulgo dicta. Habet duas duntaxat portas: Ad Isthmum unam, cui & arx inhæret, alteram qua flumen & mare petitur. Est ea parte accessu difficilis; quippe cujus ascensus passuum est mille, obliquus, peracclivis & arduus, maximaq; ex parte excavatis rupibus manufactus; quem vel paucissimi viri manu tueri possunt.*

Inter Neetum & Pachynum non procul à littore manent rudera vetustæ urbis, quæ à locorum accolis *Macharis* appellatur, & *Citatella*. De eâ sic Fazellus Dec. 1. lib. 4. cap. 2. *Erat ejus ambitus, prout clare ex vestigiis constat, passuum mille & quingentorum &c. visuntur tota urbe plurima ædificiorum tum privatorum, tum etiam publicorum vestigia semidiruta passim obvia, viæque ut latæ ita & proportione longæ. Templum est in ea orbiculare & testudinatum, prisco artificio ex quadratis lapidibus elaboratum, &c. Fanum item alterum est ejusdem formæ, sed vetustate collapsum. Balnea quoque antiquæ architecturæ sunt in ea, quæ ab imperitis templum fuisse censentur. In medio etiam urbis specus longissimæ, & pro tractus ratione latæ, viis & frequentibus utrimq; sepulchris distinctæ, non sine voluptate inspiciuntur, quod subterraneæ quasi civitatis speciem præ se ferant. Extra mœnia vero ad passus mille Occidentem versus specus sunt aliæ ingentes, & eodem pæne modo in rupe excavatæ, quæ ab accolis hodie Gruttæ Macharis appellantur, tumulorum frequentia insignes.* Ex Cluverii sententiâ hæc est *Ina* Ptolemæi & *Ichana* Stephani; unde Plinio *Ichanenses*. De ratione nominis Stephanus ita nugatur: Ἴχανα πολίχνιον τῆς Σικελίας, διὰ τὸ τῇ αὐτοῦ ἁλώσει πολλὰ προσλιπαρῆσαι τοὺς Συρακουσίους. Ἰχανᾶν γὰρ τὸ ἐπιθυμεῖν *Ichana Siciliæ oppidum, inde dictum quod in ejus expugnatione multam operam impenderint Syracusani. ἰχανᾶν scilicet concupiscere est.* Vides, lector,

ct or, criticum jecur. Quin Jchanam ajo idem esse nomen quod in vulgata *Jachanam* Jos. 12, 22. & *Jeconam* Jos. 19, 11. & *Jecnam* Jos. 21, 34. Quibus locis Hebræus textus constanter habet יקנעם *Jokneam*. Fuit id Phœnices oppidum ad Carmeli radices, ut volunt, & Belum amnem ab amœnitate sic dictum. Voce conflata ex קן & נעם, altero N in compositione absorpto. Jod initiale pertinet ad formam nominis. קן נעם est nidus amœnus. Nidus pro habitatione sumitur, ut Num. 24, 21. Pari ratione *Ichanam* vel *Jocneam* in Sicilia Pœnos recte nominasse propter structuræ amœnitatem patuit ex descriptione.

CAPUT XXIX.

Phœnicum vestigia in Siciliæ parte meridionali à Pachyno ad Lilybæum.

P*Achynus* בחון *bachun* à turri speculatoria, ut Pelorus hodie *capo di Faro*. Pausanias notatus. *Edissa* הדסה portus, id est myrtetum. Ὀδύσσεια ἄκρα. *Cacia* Cur *Hecubam* ibi sepultam esse fabulentur. *Motychanus* fl. *Motuca* vel *Motye*, id est מתוחה. *Casmenas* tenuere *Gamori*, pulsi è Syracusis. Qui proprie *Gamori*. An חשמנים *chasmanim* & inde *Casmenæ*? *Herminio* & *Bucræ* nomen ab aggeribus. Agger in Sabæis XX. orgyiarum. *Hybla Heræa*, id est montana. *Hybla* in Antonino redditur *plaga*, ut Ebr חבל *hebel*, פלך *plac* in Chald. paraphrasi. Ex *Camarina* eruitur חמר lutum ex quo lateres. *Hipparis* fl. עכר, quia Camarinam permeat, ut Jordanes lacum Tiberiadis. *Hyperia* in qua Cyclopes. *Oanus* fl. à carectis. In *Achate* fl. *achates* lapis. עקוד *akod* Ebr. de agno, cujus crura ambiunt fasciæ quædam, eæq; albæ potius. Idem in Achate περιλευκῳ. *Echetla* אחתילא, urbs egregie munita. *Vagedrusa* fl. וותר, id est uber. *Gela* urbs nec à *gelu*, nec à *Gelone* nec à risu dicitur, sed à *Gela* fl. qui Pœnis בלע *bela* propter vertices. Æoles B mutasse in G. *Himera* duo non oriuntur ex uno fonte ut creditum. Himera alius à tepore dicitur alius ab amaritudine, Solinus notatus. Amarum pro salso sæpe sumi. *Maro* mons מרום. *Agrigentum*, olim *Acragas* habuit octingenta, imo ducenta incolarum millia, Laertius emendatus. Nomen illi ab amne Acragante, amni ab arce vetustissima quæ הכרכא dicebatur *Hypsa* fl. à deliciis. Quam beata regio circa Agrigentum. Ibi Lothophagi nonnullis *Torus* collis, id est טור *Herbessus* Polyæno *Vessa*. Ratio utriusque nominis. Ortelius & Cluverius notati. *Camicum*, castrum nobile fato Minois, à Dædalo in rupe constructum, flexuoso aditu, unde nomen. *Halycus* fl. Heraclides emendatus. *Minoa* etiam מכרה *Macara* id est excisa dicta, propter horrea & stationem in rupe excisam. Gaza quorsum *Minoa Isburus* fl. אישבורא. *Calta bellota Adrano*. Alius *Hypsa* pueri imagine cultus. *Inycus* Cocali regia יניקות *Ienikoth*, id est vitium propagines eximiæ. *Crimisus* fl. ab apio dictus, ut Selinus proximus M. & P permutari. Timoleontis omen ex apio ad Crimisum. Ibidem vites uberrimæ, quo fortasse pertinet Crimisi vocabulum. *Entella* vel *Atalla* à situ in monte. Urbes in Judæa cognomines *Ietas* יטה. *Elcetium* חלקת. *Mazara* מצר terminus Punicæ ditionis. *Herai* montes הרים. Horum ubertas & amœnitas. Nympharum lucus, Daphnis. *Herbita* הרבטה. *Enguium* ubi Deæ matres cultæ, עין גו à fonte in media urbe.

AD Pachynum jam devenimus, de quo Fazellus Dec. 1. lib 5. c. 1. *Turrim habet speculam in mare prominentem*. Turris specula vel speculatoria Hebraicè dicitur בחון *bachon* & בחון *bachun*. Hinc בחוניו *bachunau* Es. 23, 13. Chaldæus reddit חזותהא *speculas ejus*. Et Jerem. 6, 27. בחון נתתיך id est *in exploratoria specula constitui te*, ut recte Junius & Tremellius. Itaq; promontorium בחון *Bachun* sive turris speculatoriæ, B & P permutatis, Græcè dictus est Πάχυνος ἄκρα. Simili exemplo Pelorus hodie vocatur *Capo di Faro*, à turri seu pharo quæ ad dirigendos navium cursus in eo excitata est. Strabo l. 3. οἱ Ῥηγῖνοι τὴν στηλίδα ἔθηκαν, τὴν ἐπὶ τῷ πορθμῷ κειμένην πυργίον τι, καὶ ὁ τοῦ Πελώρου λεγόμενος πύργος ἀντίκειται

τίκει ᾿ ταύτῃ τῇ στηλίδι *Rhegini columnæ loco ad fretum posuere turriculam quandam, cui opposita est quæ dicitur Pelori turris.* Sed & ἀπό τινος σκοπῆς, ut habet Strabo, vel ut Solinus è *Lilybætana specula* numerum navium denotabat ille ὀξυδερκὴς de quo diximus. Itaque Pelorus etiam & Lilybæum suas habuere speculas. Sed potuit esse vetustior בחון *bachun* sive speculatoria turris à qua Pachyno nomen. Frustra objeceris veteres illius non meminisse, nec quemquam alium præter Fazellum. Veteres enim ideo non meminere, quia nulla se obtulit occasio disserendi de re tantula. Lilybetanæ speculæ meminerunt solum propter τοῦ ὀξυδερκοῦς; Et Peloriadis una cum opposita specula in Rhegino promontorio, ut docerent columnas Herculis in Gaditano freto similes fuisse speculas.

In ipso Pachyno Motyen Phœnicum urbem Pausanias ita describit in Eliacis: Ἔστι δὲ κατὰ τὴν ἄκραν ἐν Σικελίᾳ τὴν τετραμμένην ἐπὶ Λιβύης καὶ Νότου, καλουμένην δὲ Πάχυνον Μοτύη πόλις, Οἰκοῦσι δὲ Λίβυες ἐπ' αὐτῇ καὶ Φοίνικες. *Est autem ad Siciliæ promontorium Libyæ & Austro obversum Pachynum nomine Motya urbs, quam Afri & Phœnices habitant.* Sed jam monuimus eo loco sive authoris sive scribarum imperitia Pachynum haberi pro Lilybæo, quod & Libyæ proximum est, & vicinam habuit Motyen. At pro Motye ad Pachynum fuit Pachyni portus, de quo Cicero Verrina quinta. Hodie *Marzameno.*

E Pachyno navigantibus Lilybæum versus, statim occurrebat *Edissa* portus de quo Cicero ubi supra: *Ecce autem repente nuntiatur piratarum naves esse in portu Edissæ: Nam ita is locus nominatur: Nostra autem classis erat in portu Pachyni.* *Edissa* Phœnicibus erat חדס *Hadas* vel הדסה *Hadassa*, id est myrtus vel myrtetum. Sic *Edessa* Syriæ הדס *Hadas* vocatur in Chaldæis paraphrasibus Jonathanis & Jerusalem Gen. 10, 10. Et quæ Persis erat Esther Assueri uxor, Ebræis erat *Hadassa.* Ita habetur Esther. 2, 7. *Et nutriebat* את הדסה *Hadassam quæ est Esther, filiam patrui sui.* Ubi Vulgatus interpres: *Qui fuit nutritius filiæ fratris sui Edissæ, quæ altero nomine vocabatur Esther*; pro Hadassa Edissam habens; quod fuit ipsissimum nomen portus de quo Tullius. Ibidem Chaldæus interpres: *vocabant illam Hadassam, propterea, quod erat justa, & propter justos* דמתלו לאסא *qui myrto comparantur*, nempe Es. 41, 19. & 55, 13. At *Edessa* & *Edissa* urbes tam dicuntur à myrtis quibus illarum ager erat consitus, quam *Myrtos* & *Myrtosion*, & *Myrtion*, & *Myrsinus*, & *Myrrhinus*, & similia apud Græcos: Quod cum illi nescirent, Edissam mutaverunt in Ὀδύσσειαν quasi ab Ulysse diceretur. Itaque hic Ptolemæus habet Ὀδύσσειαν ἄκραν *Odysseum* vel *Ulysseum promontorium.* Sed & Isacius in Lycophronem idem describit πλησίον Παχυνοῦ *prope Pachynum*, tanquam Ulysses à se appellaverit Κάκραν καλουμένην πρὶν *cum prius Cacra diceretur*, id est חקרא *chacra* arx, munitio. Hinc חקרא רציון (*chacra desion*) *arx Sionis* in Chaldæo paraphraste 2. Sam. 2, 7. & passim. Itaque *Cacra* vel *Chacra* dicebatur à Pœnis ab Edissæ castro proximo.

p. 162, & 177.

Neve putetur de nihilo Ulysses huc appulisse, en tibi causam suscepti hujus itineris apud eundem Isacium: ἔνθα κενοτάφιον Ὀδυσσεὺς ἱδρύσατο τῇ Ἑκάβῃ δειματούμενος ὑπ' αὐτῆς ἐν ταῖς νυξὶ, διὰ τὸ πρῶτον κατάρξαι αὐτὸν τοῦ καταλεύσματος τοῦ ὑφ' Ἑλλή-

γων

A τῶν εἰς αὐτὴν γεγονότος *ibi cenotaphium Hecubæ excitavit Ulysses, per noctes ab ipsa territatus, quia cum lapidibus à Græcis est obruta, primum lapidem in eam conjecerat.* Hæc eadem refert pluribus, aut saltem futura vaticinatur Cassandra Lycophronis salebrosis versibus, quorum initium est:

> Ψευδήριον δὲ νησιωτικὸς στόνυξ
> Πάχυνος ἕξει σεμνὸν ἐξ ὀνειράτων
> *Missis habebit somniis Pachynius*
> *Mucro insularis splendidum cenotaphium.*

Cætera ibi vide. Nobis observasse sufficit fabulam inde esse ortam, ut quidem B conjectamus, quod sepulchrum à Pœnis dicebatur בית עקב (*beth-hakeb*) *extrema* vel *suprema domus*, ut hodieque magistris Ebræorum בית עולם (*beth-olam*) *domus æterna* ex Eccles. 12, 5. Græci igitur cum circa Edissam nobile aliquod Mausoleum reperissent dici *beth-hakeb*: ut ex *Edissa* Ὀδυσσέα, ita ex *Haceb* fecerunt Ἑκάβην *Hecubam*, cui tam putri fundamento superstructa est tota fabula.

Sequitur apud Ptolemæum *Motychanus* amnis à *Motuca* urbe profluens, hodie *Modica* dicta. Unde Plinio *Mutyenses* vel *Motienses*; Et Ciceroni Verrina tertia *Muticensis* vel *Mutiensis ager*. Nam variant exemplaria. Nempe Punicum מתוחה *Metucha* vel מתיחא *Meticha* per cheth scribitur, quod modo plane omittitur, modo per X. effertur, aut etiam per K. Itaque *Motuca*, *Motycha*, unde C *Motychanus*, & *Motye* vel *Motie*, idem nomen, quod jam explicavimus, ubi de altera Motye prope Lilybæum.

Circa hæc loca *Casmena* vel *Casmenæ* urbs colonia fuit Syracusanorum, ut Thucydides author est lib. 6. Hanc tenuere aliquandiu Syracusanorum Gamori per seditionem ex urbe pulsi. Hesychio Γάμοροι sunt οἱ περὶ τὴν γῆν πονούμενοι, ἢ μοῖραν εἰληχότες τῆς γῆς, ἢ οἱ ἀπὸ τῶν ἐγγείων τιμημάτων τὰ κοινὰ διέποντες *qui terræ cultui navant operam, aut qui agri portionem acceperunt, aut qui agrarios reipublicæ census administrant.* Utut sit Doricum nomen est factum ab agri divisione. Unde *Gamaros* Syracusis eosdem fuisse putant quos Athenis κληρούχους & *agrarios* Romanis vel *agripetas*, qui sorte divisum agrum obtinebant. Sed & Athenis τῶν D γεωμόρων τὸ ὀφεῖλον τὰ ὅπλα κέκτησθαι καὶ πολεμεῖν ὑπὲρ τῆς πόλεως meminit Diodorus l. 1. p. 19. quod me monuit nobiliss. D. de Grentemesnil. De iisdem vide Pollucem lib. 8. c. 9. §. 31. At κληροῦχοι etiam activè dicebantur magistratus qui præerant herciscundis finibus, & quorum erat componere lites ea de re motas. Quo sensu Deum appellat Philo τὸν κληροῦχον τῆς ἀποικίας *Judæorum coloniæ cleruchum* lib. 1. de vita Mosis. Quæ potuit esse Syracusis Gamororum dignitas. Videbatur enim id nominis pertinere ad ὑπεροχὴν, quia *Gamoros* plebi & servis ita opponit Herodotus lib. 7. Τοὺς Γαμόρους καλεομένους τῶν Συρηκουσίων ἐκπεσόντας ὑπὸ τε τοῦ δήμου, καὶ τῶν σφετέρων δούλων, καλεομένων δὲ Κυλλυρίων, ὁ Γέλων καταγαγὼν τούτους ἐκ Κασμένης πόλιος ἐς τὰς Συρακούσας, ἔσχε καὶ ταύτας *Gelon quosdam Syracusanos quos Gamoros ap-* E *pellabant a plebe suisque servis Cyllyriis nomine ejectos ex Casmena urbe Syracusas reducens, etiam ipsis Syracusis potitus est.* Itaque Græci videri queant Casmenarum oppidi nomen, si tum recens fuit appellatio, mutuati à vicinis Pœnis, qui urbem

bem חשמנים *Chaſmanim*, id eſt nobilium, appellaverint, quod viri primarii Syracuſis à plebe pulſi in eam conceſſiſſent. Vox חשמנים *Chaſmanim* eo ſenſu extat Pſ. 68, 32. Sed hæc cunctanter affero, quia non conſtat tum primum nominatas fuiſſe Caſmenas; Nec videtur ſatis commodè Græcæ urbis nomen ex Punico arceſſi. Itaque quisquis aliud afferet veriſimilius, me non habebit repugnantem. A

Motychano flumini ſuccedit *Hirminium*, de quo Plinius. Forte legendum *Hyrminium*, ut ſit flumen ערמין *hurmin* vel ערמן *hurman* aggerum, vel cujus aquæ oppoſitis aggeribus coercentur. Eodem refero quod Ptolemæus Hormanum amnem deſcribit in Arabia Fœlici. Radix ערם *haram* eſt aggerere, coacervare. Inde Exod. 15, 8. de mari Rubro נערמו מים *coacervatæ ſunt aquæ*, tanquam objectis terræ molibus. Etiam Arabs habet תערמוא. Et Jonathan: *factæ ſunt aquæ* עורמן עורמן (*hurman hurman*) *acervi acervi*. ערם *harem* eſt agger quo cohibentur aquæ. Cujusmodi aggerem ſtructuræ mirabilis ad Sabæorum urbem Mariabam deſcribit Nubienſis Geographus, quo amnis proximi præcluſa aqua tollebatur ad XX orgyias. B

Etiam ab aggere nomen habet vicinum promontorium Βοῦκρα *Bucra* in Ptolemæo. Syris enim בוקרא *bucra* eſt agger. Ita uſurpant Talmudici in tractatu *bava metſia*.

Inter Hirminium & Bucram ſitus eſt Καύκανα λιμὴν *Caucana portus*, cujus præter Ptolemæum etiam Procopius meminit lib. 1. Vandalic. *Caucana*, vel ut veteres efferebant *Caſcana*, videtur eſſe חוף קנה *chof-cane*, portus arundinis, id eſt arundinoſus. C

In mediterraneis *Hybla Heræa*, de qua Stephanus in Antonino, variè ſcribitur *Plagereo ſive cymbæ*, *Plagareo ſive cymbæ*, *Plagero ſive cibæ*. Sed in exemplari Regio multo rectius *Plaga Hereo ſive Hible*. Lege *Plaga Heræa ſive Hybla*. Unde palam conſtabit verum id eſſe quod diximus, *Hyblam* Pœnis, ut Hebræis חבל, id ipſum fuiſſe quod nobis *plagam*. Proinde Ebræum חבל paſſim Chaldæi interpretes פלך *plac* interpretantur. *Plac* id eſt πλὰξ vel *plaga*. Sic Deut. 3. 4. pro חבל ארגוב *Hebel Argob*, Onkelos & Jonathan habent פלך טרכונא vel פלך תרגונא *plac Tarcona* vel *Targona*, id eſt plagam Trachonitidem. D

Heræa porro dicitur, vel ut in Stephano eſt *Hera* (ἣ ἐλάττων Ἥρα καλεῖται) non à Junone, ſed ut *Herbeſſus* & *Herbita* à monte cui incumbebat. Cluverius: *Hybla Heræa id eſſe deprehenditur oppidum quod vulgo nunc vocatur in edito colle Raguſa*. Itaque *Heræa* vel *Hera* dicta eſt διακριτικῶς, quia tam Hyblæ majoris quam Hyblæ Megaridis ſitus fuit in plano.

Jam *Camarinam* nos conferimus, urbem non infimi nominis, ſitam inter amnem *Oanum* & paludem *Camarinam*. Falluntur qui paludem volunt ab urbe vicina dictam. Neque enim ab urbe palus ſed urbs à vicina palude nomen traxit. Φησὶ γὰρ Δοῦρις, ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν Σικελικῶν πόλεων ἐκ τῶν ποταμῶν ὀνομάζονται Συρακούσας, Γέλαν, Ἱμέραν, Σελινοῦντα, καὶ Φοινικοῦντα, καὶ Ἐρύκην, Κάμικον, Ἀλύκοντε, καὶ Θέρμον, καὶ Καμαρίναν, *Ait quippe Duris pleraſque Sicularum urbium ab amnibus nomina accepiſſe, Syracuſas ſcilicet, Gelan, Himeram, Selinuntem, Phœnicuntem*, *Ery-* E

lege τὰς πλεί-στας &c ὀνο-μάζεσθαι.

A *Erycem, Camicum, Halycum, Thermum & Camarinam.* Ita Stephanus in Ἀκράγαντες. Camarina porro palus unde dicatur colligere est ex his Pindari Olym. 5. de Hippari amne qui in Camarinam influit:

Κολλᾷ τε σταδίων θαλάμων	*Agglutinaque stabilium cubiculorum*
ταχέως	*celeriter*
ὑψίγυιον ἄλσος.	*Altam sylvam.*

Quæ Scholiastes ita explicat ex mente Aristarchi Grammatici celeberrimi: θαλάμων κατασκευαστὴν Ἵππαριν τῇ Καμαρίνῃ παρέχειν. Φασὶ γὰρ ὅτι διὰ μέσης ῥέων τῆς Καμαρίνης τῇ πλημμυρείᾳ ἀναπλάσσει γῆν ἀφ' ἧς πλινθεύοντες οἱ Καμαριναῖοι οἰκοδομοῦσι τὰς οἰκίας *cubiculorum structorem Hipparin Camarinæ præbuit: Ajunt enim* B *illum per mediam Camarinam defluentem, accedente maris æstu formare terram ex quâ lateres conficiant Camarinenses ad domorum structuram.* Itaque *Camarinæ* nomen est à verbo חמר *chamar* lutosum esse, unde & חומר *chomer* est lutum ex quô fiunt lateres. Sic Exod. 1, 14. serviisse dicuntur Israelitæ servitute durâ בחומר ובלבנים *luto & lateribus*, id est lateribus ex luto conficiendis, per figuram ἓν διὰ δυοῖν, vel ut habet Philo lib. 1. de vitâ Mosis πηλὸν εἰς πλίνθον σχηματίζοντες *lutum in lateres formantes.* Cur Camarinæos Isacius in Lycophronem pag. 130. eosdem esse velit cum Lotophagis non capio.

C Indidem colligere est quorsum appelletur Hipparis (vel juxta Ptolemæum Hiporus) amnis de quô diximus; nimirum quia διὰ μέσης ῥεῖ τῆς Καμαρίνης *mediam Camarinam perfluit.* Hipparis enim Punice עבר *Hibbar*, & Hiporus, id est עיבור *Hibor*, fiunt ab Hebræo עבר *habar* quod *transire* est vel *pertransire.* LXX interpretes sæpe reddunt διοδεύειν. Et Act. 27, 1. pro Græco διοδεύσαντες Syrus habet עברו & Arabs עארא. Merito igitur *Hibbar* vel *Hibor* nominatur amnis עובר id est διοδεύων pertransiens paludem Camarinam. Quomodo lacum Tiberiadis Jordanus διοδεύει, ut habet Pausanias in Eliacis: Ἐν δὲ τῇ γῇ Ἑβραίων, inquit, ποταμὸν τινα καὶ αὐτὸς οἶδα Ἰόρδανον λίμνην Τιβερίδα ὀνομαζομένην διοδεύοντα. *In Hebræorum terra amnem ipse novi Jordanum, qui lacum pertransit Tiberiadem nomine.*

Vid. Gen. 12, 6. Jer. 2, 6. & 9, 11 &c.

D De Corcyræ Phæacibus ita Homerus lib. 6. Odyss.

> Οἳ πρὶν μέν ποτ' ἔναιον ἐν εὐρυχόρῳ Ὑπερείῃ
> Ἀγχοῦ Κυκλώπων ἀνδρῶν ὑπερηνορεόντων.
> *His fuerat sedes latis Hyperiæ plateis,*
> *Quam prope gens hominum degunt infanda Cyclopes.*

Hanc *Hyperiam* nonnulli Camarinam esse volunt. Didymus: Ὑπέρεια, οἱ μὲν ἐν Σικελίᾳ Καμαρίναν. Eustathius: τὴν δὲ Ὑπέρειαν πόλιν Σικελίας τινές φασι τὴν ὕστερον Καμαρίναν. Quibus accedo libentius, cum quia ad *Hipparin* alludit *Hyperia*, tum quia quicquid alii afferunt aperte falsum est.

Camarinam ut ab occasu Hipparis, ita Oanus ab ortu alluit, de quo Pindarus ubi supra:

E Ποταμόν τε Ὤανον ἐγχωρίαν τε λίμναν. *Flumenque Oanum patriamque paludem.* Et Scholiastes: Ποταμὸς ἐν Καμαρίνῃ Ὤανος *fluvius ad Camarinam Oanus.* Oanum Punicè à carectis puto appellari אהוונא *Ahuana.* Talmudicis *ahuana* crescente

voce id ipsum est quod Hebræis אחו *ahu*, nempe carectum, ulva, juncus, βέτομος. Sed de hâc voce plura alias.

Post Camarinæ fluvios Oanum & Hipparin, *Achaten* describit Cluverius, celebrem amnem *Achate* lapide ibi primum reperto. Theophrastus libro de gemmis: Καλὸς δ' ὁ λίθος καὶ ὁ Ἀχάτης, ὁ ἀπὸ τοῦ Ἀχάτου ποταμοῦ τοῦ ἐν Σικελίᾳ *Pulcher est lapis Achates qui ex Achate Siciliæ amne defertur.* Plinius lib.37.cap.10. *Achates &c. reperta primum in Siciliâ juxta flumen ejusdem nominis.* Solinus cap.5. *Achatem lapidem Sicilia primum dedit, in Achatæ fluminis ripâ repertum.* Vibius: *Achates Siciliæ, ubi pari nomine lapillos generat, unde gemmæ fiunt.* Vocula *ubi* superflua & delenda. Isidorus Origin.lib.6.cap.11. *Achates reperta primum in Siciliâ juxta flumen ejusdem nominis.*

Fallor aut primo lapis, deinde fluvius Punicè עקד *Acad* dictus est, propter maculas quibus *respersus est Achates*, עקוד *akod* vel *akud* Hebraicè pro vario & maculoso sumitur. Sæpe repetitur ea vox Gen. 30. & 31. ubi de maculosis gregibus Labanis & Jacobi. Sic Gen.30,35. *Et removit in die illi hircos* העקודים *maculosos*, LXX τοὺς ῥαντοὺς *sparsos* nempe variis coloribus: Alibi διαλεύκους *subalbidos*, Symmachus λευκόποδας *albis pedibus.* Onkelos רגוליא, & Jonathan eodem sensu רסימנא ברגליהון *qui σημεῖον notam habent in pedibus suis.* Et Arabs אלמחגלה à nomine חגל quod & compedes & periscelides sonat, & in Avicennâ Arab. pag. 80. ἀσκωλιασμὸν (*aller à clochepied*) quia ὁ ἀσκωλιάζων ita unô pede subsultat, quasi alterum haberet vinctum. Sed & חגל est fascia seu circulus naturalis in pecudis vel jumenti cruribus, ad compedis aut periscelidis formam. Inde igitur אלמחגלה quasi *fasciatos*, aut *compeditos* dixeris, nempe lineis diversi coloris circa crura. Atque id apprimè respondet Hebræo verbo עקד quod proprie est *vincire pedes pecudis.* Unde 2.Reg.10,12. בית עקד הרועים *domus ligationis pastorum*, ut interpretatur Kimchius ex sententia veterum Hebræorum, *est domus in quâ pastores tondebant greges, tempore tonsionis* קושרין אותם ברגליהם *ligantes ipsos pedibus suis.* Et hoc eodem verbo utitur Moses Gen.22,9. ut Isaacum significet manibus pedibusque fuisse constrictum more victimæ. Omnino igitur, ut Syre רגוליא & Arabicè מחגלה, ita Hebraicè עקודים, quasi compediti & πεδισκελισθέντες, ii dicuntur in gregibus quorum crura ambiunt & quasi devinciunt intercursantes lineæ. Atque ita sumunt Hebræi omnes. Unum addo, in Arabiâ & Syriâ, ubi oves nigræ sunt frequentius, has lineas albas describi. Hinc Giggeius ex Arabum lexicographis אלחגל *albedo, pedicæ, vincula pedum.* Item אלתחגיל *alba signa omnium pedum equi.* Item אלחגלא *ovis talo albo.* Proinde עקודים Septuaginta interpretes διαλεύκους plerumque exponunt, & Symmachus λευκόποδας, quod jam ante monuimus.

His ita observatis de propriâ significatione Hebrææ vocis עקוד non parum confirmatur suspicio nostra de Phœnicio nomine *Achatis.* Achates enim alio nomine dicitur περίλευκος, propter albos circulos quibus distinguitur, instar illarum ovium quas descripsimus. Epiphanius in libro de duodecim gemmis cap.8. Λίθος Ἀχάτης. οὗτος ὑπελήφθη εἶναι ὁ περίλευκος καλούμενος *lapis Achates; hic putatur*

tatur ille eſſe qui appellatur perileucos. Iſidorus ubi ſupra: *Achates reperta primum in Sicilià &c. Eſt autem nigra habens in medio circulos nigros & albos.* Non ignoro hanc deſcriptionem nimis eſſe anguſtam, nec poſſe pertinere ad omnes ſpecies Achatis. Cum nulla ſit gemmarum quæ maculis ſuis plures colores aut plures formas exprimat. Ut jure merito ſcripſerit vel Orpheus, vel quiſquis Orphei nomen mutuatur in libro περὶ λίθων:

> Καὶ πολυειδέα πῖνε μετ' ἀκρήτου βρομίοιο
> Μόρφην παντοίην ἐπιειμένον ἐσθλὸν Ἀχάτην.
> *Nobilis in vino bibitur qui mille colores,*
> *Atque omnes rerum formas imitatur Achates.*

Sed & Hebræum עקוד, quamvis proprie ſignificet id quod diximus, tamen potuit in genere pro maculoſo uſurpari. Quomodo Arabum מחגל latius ſumi ex eô apparet, quod חגאל appellant aulæa & διαστρώματα propter varios colores, perdices item חגלי quia pictæ ſunt. Martialis Epigr. 57. lib. 3.

> *Et picta perdix, Numidicaq; guttata.*

Itaque non ſolum Achatis illa ſpecies quam deſcripſimus ex Epiphanio & Iſidoro, ſed & quivis Achates, modo varius & maculoſus, quod Achati fere eſt proprium, potuit עקד *acad* appellari.

Circa fontes Achatis à Cluverio deſcribitur *Echetla* urbs olim munitiſſima, quæ primi belli Punici tempore ſita erat in confinio Syracuſanorum & Carthaginenſium. Hodie vocatur *Ochula* vel *Aquila*. De eâ præter Stephanum vide Polybium lib. 1. & Diod. lib. 20. *Echetla* literis trajectis factum videtur ex אתחילא *Etchela*, quaſi munitam dixeris. Diodorus de Agrigentinorum duce Xenodoco: Τὴν δ' Ἐχέτλαν χωρίον ὀχυρὸν ἐκπολιορκήσας, τοῖς μὲν πολίταις τὴν δημοκρατίαν ἀποκατέστησε, τοὺς δὲ Συρακουσίους κατεπλήξατο *expugnataque Echetla, quod oppidum erat probe munitum, popularem civibus reipublicæ adminiſtrationem reſtituit, Syracuſanos autem terruit.*

Poſt Achatem à Cluverio deſcribitur *Vagedruſa* fluvius ex his Silii lib. 14.

> *Et perlucentem ſplendenti gurgite Achatem:*
> *Qui fontes Vagedruſa tuos, &c.*

Vagedruſa, ut *Percuſa* & *Syracuſæ*, Græcam habet flexionem, ſed Phœniciam originem. Nempe ut à ברכה *berca Percuſa*, & à סרחה *ſeracha Syracuſæ*, ſic à וותרא *Vavthra* factum *Vagedruſa*. V conſonum ut paſſim in g mutatum, & th in d ut in cidari ex כתר *citthar*. וותר *vavther* וותרא *vavthra* & וותרן *vavthran* id eſt uber, abundans, affluens; à verbo יתר *jethar*, quod in Pael habet ותר *vatther jod* & *vav* permutatis, ut in ולד & aliis. Itaque Vagedruſa idem eſt quod πλημμυρός.

Inde ſequitur *Gela*, celebris & ipſa urbs ad amnem cognominem. Eam Rhodii Antiphemo & Cretenſes Entimo duce cōmuni operâ condiderunt annis XLV. poſt Syracuſas. De origine nominis Grammatici multa nugantur Hebraiſmi ignoratione, ut ſtatim apparebit. Stephanus & Suidas qui de *gelu* ut Romanâ voce aliquid inaudiverant, Siculum amnem ad Auſtrum obverſum *Gelan* appellari volunt, ὅτι πολλὴν πάχνην γεννᾷ· ταύτην γὰρ τῇ Ὀπικῶν φωνῇ καὶ Σικελῶν γέλαν λέγεσθαι *quia multam glaciem gignit, hanc enim Opicorum Siculorumq; linguâ*

Thucyd. l. 6.

Gelam dici. Aliis Gela dicitur ἀπὸ Γέλωνος τοῦ Αἴτνης καὶ Ὑμάρου à fabuloso *Gelone Ætnæ & Hymari filio.* In eâ sententiâ fuere Proxenus, qui περὶ πόρων Σικελικῶν *de Siciliæ itineribus* scripsit (non περὶ πόλεων de urbibus, ut legi voluit vir doctus.) Et Hellanicus credo Lesbius, quem Suidas scripsisse refert περίοδον γῆς καὶ ἱστορίας. Alii denique *Gelan* dici putant ἀπὸ τοῦ γελᾶν à ridendo, errore perridiculo. Tradit enim Aristænetus qui de Phaselide scripsit, Lacium & Antiphemum fratres, cum Delphos profecti essent ad consulendum oraculum, Pythiam nihil ad ea dicentem de quibus consulta fuerat, solum jussisse Lacium ut ad ortum navigaret, τοῦ δ' Ἀντιφήμου γελάσαντος, τὴν Πυθίαν εἰπεῖν πάλιν, ἀφ' ἡλίου δυσμῶν καὶ τὴν ἂν (lege καὶ Γέλαν) πόλιν οἰκήσῃ *Antiphemo autem in risum effuso, regessisse Pythiam; Etiam ab occasu Solis tu Gelam urbem condes.* Hæc hactenus apud Stephanum. Rem paulo aliter refert Etymologus, quem consule si tanti est. Nos enim jam tædet nugarum. Itaq; ut serio agamus, Gelam urbem Græcos hûc appellentes nuncupasse dicimus de nomine fluminis ad cujus ostium erat condita. Ita referunt præter Durim, quem supra testem adduximus, multi bonæ notæ scriptores. Thucydides lib. 6. τῇ μὲν πόλει ἀπὸ τοῦ Γέλα ποταμοῦ τοὔνομα ἐγένετο *urbi quidem nomen factum est ab amne Gelâ.* Virgilius ubi supra:

Immanisq; Gela fluvii cognomine dicta.

Silius lib. 14.

Venit ab amne trahens nomen Gela.

Claudianus de raptu lib. 2.

— Nomenque Gelan qui præbuit urbi.

Vibius in catalogo fluminum: *Gela Siciliæ, à quo oppidum.* Servius: *Gela civitas à fluvio nominata.* Stephanus, Suidas, Etymologus: Γέλα πόλις Σικελίας; καλεῖται δὲ ἀπὸ ποταμοῦ Γέλα, Gela porro vorticosus est amnis. Ovidius lib. 4. Fastorum:

Præterit & Cyanen, & fontes lenis Anapi,
Et te vorticibus non adeunde Gela.

Inde *Gela* Punice dictus est amnis בלע *Bela*, id est vorticis, seu vorticosus. Nam & Arabice בלע, *bela* est aquæ vortex quô naves absorbentur, à verbo notissimo בלע, quod non modo apud Arabes, sed & apud Syros & Hebræos *absorbere* est. Unde regius Psaltes Psal. 69,16. *Ne me demergat aquarum alveus, nec* תבלעני *absorbeat me profundum.* Gelæ autem urbis conditores Cretenses & Rhodii, quorum dialectus erat Dorica aut Æolica, B & G suo more permutatis, pro *Bela Gelam* dixerunt. Tale pro βάλανος γάλανος unde *glans*, γλέφαρον pro βλέφαρον, πρεσγὺς pro πρεσβὺς, φλίγω pro θλίβω unde *affligo*, γλήχων pro βλήχων *pulegium.* Itaque *Gelas* idem quod Græce βαρδίνης vel βαρυδίνης. Vide Suidam. Alius Gelam deducet ab Hebræo verbo גלל *(galal) volvere, volutare*, und גל *(gal) fluctus*, tanquam à volutatione. Alius item per aphæresim ab עקל *akkel* torquere, unde Talmudicis עיקול *ikkul* vortex aquarum. Sed verum est id quod diximus.

Polyb. in excerpt. Legat. c. 1. Liv. lib 24. Strab. l. 6.

Gelæ succedit amnis Himera, unus è Siciliæ maximis, à quo Siciliam dividi fere mediam tradunt Polybius, Livius, Strabo. Ejusdem nominis alter est fluvius ad Himeram urbem & Thermas Himerenses, influens in mare Thuscum, de

A quo nos supra. Hi cum diversos fontes habeant, & ab invicem valde dissitos, quadraginta scilicet millibus, tamen quia sunt ejusdem nominis, & ex eodem monte oriuntur, à veteribus crediti sunt nonnisi unum habere fontem. Silius l. 14.

—qua mergitur Himera ponto
Æolio, nam dividuas se scindit in oras,
Nec minus occasus petit incita quam petit ortus,
Nebrodes gemini nutrit divortia fontis.

Mela lib. 2. cap. 7. *De amnibus Himera referendus, quia in media admodum insula ortus, in diversa decurrit, scindensque eam utrinque alio ore in Libycum alio in Tu-* B *scum mare devenit.* Vibius: *Himera oppido Taurominitanorum* (lege cum Cluverio *Thermitanorum*) *dedit nomen Himeræ. Hoc flumen in duas scindi partes ait Stesichorus, una in Tyrrhenum mare, altera in Libycum decurrere.* Proinde cum Himera Tuscus, & Himera Libycus (sic enim liceat distinguere) diversi sint saporis, ille dulcis, hic salsi vel subamari, id inter miracula referunt, quod unus idemq; fluvius pro diversitate regionum aliter atque aliter sapiat. Antigonus in mirandis: περὶ δὲ ποταμῶν καὶ κρηνῶν, Λύκον μέν φησι λέγειν τὸν Ἱμέραν ἐκ μιᾶς πηγῆς σχιζόμενον, τὸ μὲν ἁλυκὸν τῶν ῥείθρων ἔχειν, τὸ δὲ πότιμον *De fluminibus & fontibus Lycum ait perhibere, Himeram ex uno fonte in duos scindi alveos, alterumque fluvium esse salsum, alterum potabilem.* Vitruvius lib. 8. cap. 3. *Uti in Sicilia flumen est Hi-* C *mera quod à fonte cum est progressum, dividitur in duas partes. Quæ pars profluit contra Ætnam, quod per terræ dulcem succum percurrit, est infinita dulcedine: altera pars quæ per eam terram currit unde sal foditur, salsum habet saporem.* Quæ pars profluit contra Ætnam, id est Himera Tuscus, qui revera est dulcissimus, cùm alter nullo modo sit potabilis, & hodieque *Salsi* dicatur ab insigni salsugine. Itaque inverso rerum ordine Solinus Tusco tribuens quod Libyci erat proprium: *Himeram*, inquit, *cœlestes mutant plagæ: Amarus denique est dum in Aquilonem fluit, dulcis ubi ad meridiem flectitur.*

Jam de nomine dicendum. Tusco à calore ut diximus; At Libyco nomen est ab amaritudine aquarum. Hebræis quippe verbum המר *hemar* est πικραίνειν ama- D rum reddere, amaritudine afficere, uno verbo *amaricare*, quo verbo utuntur Theologi post Vulgatum Interpretem Apoc. 10, 9. Sic Ruth. 1, 20. המר שדי לי (*hemar Saddai li*) *amaritudine me affecit omnipotens.* Job. 27, 2. המר נפשי (*hemar naphsi*) *amaritudine affecit animam meam.* Et intransitive Zach. 12, 10. המר עליו (*hamer alau*) *amaritudine affici de eo.* Hinc sumptum Himeræ nomen de quo Solinus: *Amarus denique est.* Alii quidem salsum esse scribunt, non amarum ut Solinus. Sed πικρὸν & ἁλμυρὸν *amarum* & *salsum* scriptores promiscue passim usurpant. Hinc mare, quod salsum est, quandoque amarum esse dicitur. Sic Odyss. lib. 5. Ulysses è mari emergens ἐξέπτυσεν ἅλμην πικρὴν *expuit amaram salsuginem.* Et in Virgilio *Doris amara* est mare, cum dicit Ecloga ul- E tima,

Doris amara suam non intermisceat undam.

Quin si credimus Isidoro Orig. lib. 13. cap. 14. *proprie mare est appellatum, eo quod*

quod aquæ ejus amaræ ſint. Græce viciſſim ἁλμυρὸν *ſalſum* pro amaro uſurpat Cynulcus lib. 3. Athenæi δεῖν λέγων ἁλμυροὺς λόγους γλυκέσιν ἀποκλύσεσθαι νάμασιν *dicens ſalſos ſermones* (id eſt amaros) *dulcibus fluentis eſſe diluendos*. Quale illud in Phædro Platonis ἐπιθυμῶ ποτίμῳ λόγῳ οἷον ἁλμυρὰν ἀκοὴν ἀποκλύσασθαι *cupio ſermonem ut ſalſum potabili oratione diluere*. Heſychio item : ἁλμυρὰ δάκρυα ſunt χαλεπὰ, πικρὰ *ſalſæ lachrymæ* ſunt *graves & amaræ lachrymæ* : Eodem facit quod in Euſtathio in l. 4. Odyſſ. παλαιός τις Ἅλμίων ἐπικαλούμενος, διὰ τὴν πικρὰν ἅλμην οὕτως ἐσκώπτετο. καθότι καὶ χολὴ ὁ αὐτὸς ἐπεκαλεῖτο *veterum aliquis Halmion cognominatus, ab amara ſalſugine ita ſugillabatur; unde eſt quod illi ipſi fellis cognomen eſt inditum*. Sed & in Jacobo τὸ πικρὸν *amarum* idem eſt quod τὸ ἁλυκὸν *ſalſum*, cum dicit c. 3. v. 11. & 12. *Nunquid fons de eodem foramine emanat* τὸ γλυκύ καὶ τὸ πικρὸν *dulce & amarum? Nunquid poteſt, fratres mei, ficus oleas edere, aut vitis ficus? Ita nullus fons poteſt* ἁλυκὸν καὶ γλυκὺ ποιῆσαι ὕδωρ *ſalſam & dulcem aquam edere*. Vides, lector, ἁλυκὸν id ipſum eſſe quod antea τὸ πικρὸν. Et vero vicini ſunt ſapores; Plato apud Suidam in Φαιὸν χρῶμα: Ἐγγὺς μὲν τοῦ πικροῦ τὸ ἅλμυρον *Amaro ſapori vicinum eſt ſalſum*. Ut jam nihil ſit mirum eundem amnem à Solino amarum dici quem alii ſalſum appellant: Eumque adeo Pœnos המר *Himeram* nuncupaſſe, ab amarore facto nomine. Interim prioris Himeræ nomen cum חמר ſcribatur per *heth*, hujus per *he* ſimplex , quæ aſpiratio minus eſt denſa, conſtat Punicas appellationes non fuiſſe æquivocas, ut apud Græcos. Sed hæc ſonorum diſcrimina Græci & Romani neſciunt. Niſi quod per χ paſſim exprimunt ſonum τοῦ *heth*, quia aliter non poſſunt.

Ultra Himeram ſeu ſalſum amnem longa eſt montium ſeries, hodie *Madunin* dicta, olim *Maro*. Plinius ubi de Ætna lib. 3. cap. 8. *Favilla Tauromenium & Catanam usque pervenit fervens: fragor vero ad Maronem & Gemellos colles*. Martyrologium Maurolyci: *Unum quoque ex meo cœnobio S. Mariæ à partu, quod ſub Marone monte Gemelliſque collibus poſitum eſt*. Maro Mons, Græce Μάρων dicebatur & Punice מרום *Marom*, id eſt excelſus locus. Hinc Eſ. 26, 5. יושבי מרום *Habitantes Marom*, id eſt excelſi loci. Et מרום הרים *altitudo montium* Eſ. 37. v. 24.

Poſt Himeræ oſtia ſtatim ſe offert Agrigentum, urbs olim celeberrima, quæque ſecundum Syracuſas Siciliæ fuit ampliſſima. In qua ſi Laertio credimus lib. 8. in vita Empedoclis, μυριάδες κατῴκουν ὀγδοήκοντα *habitabant hominum octingenta millia*; Octingenta, inquam, non octoginta, ut perperam habet Cluverius. Sed cum res plane ſuperet fidem, adeoque ſit falſiſſima, ajo mendum eſſe in numeris, qui cum per literas numerales compendioſe ſcriberentur, facilè potuerunt π & κ permutari; Qua ratione factum, ut pro viginti myriadibus octoginta ſcriberentur. Neq; enim habuiſſe Agrigentum ſupra viginti myriades, id eſt ducenta incolarum millia his verbis docet Diodor. l. 13. p. 376. Ἀκραγαντῖνοι μὲν ἦσαν πλείους τῶν δισμυρίων (leg. δεκακισμυρίων) σὺν δὲ τοῖς κατοικοῦσι ξένοις, οὐκ ἐλάττους τῶν εἴκοσι μυριάδων *Agrigentini quidē erant plures hominum decem myriadibus, & cum inquilinis advenis nō minus XX. myriadibus*. Agrigentum annis poſt Gelam conditam centū & octo, i. e. DC A. circiter ante Chriſtum, Gelenſes condiderunt ἀπὸ τοῦ Ἀκράγαντος ποτα-

A ποταμοῦ ὀνομάζοντες *ab Acragante fluvio denominantes.* Thucydidis verba sunt lib. 6. Neque aliter Stephanus: Ἀκράγας, πόλις Σικελίας, ἀπὸ ποταμοῦ παραῤῥέοντος *Acragas, urbs Siciliæ, à præfluente flumine dicta.* Et apud Pindari Scholiasten Olymp 2. Ἀρίσταρχος τὴν πόλιν οἴκημα ποταμοῦ προσηγορεῦσθαί φησι, διὰ τὸ ὁμώνυμον εἶναι τῷ ποταμῷ Ἀκράγαντι. Τὴν γὰρ ὀνομασίαν ἡ πόλις ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἔσχεν *Aristarchus ait urbem* à Pindaro *dici habitationem fluvii, quod ejusdem sit cum fluvio Acragante nominis, urbs enim denominationem à fluvio accepit.* Duris etiam apud Stephanum ponit Acragantem in censu urbium quæ ἐκ τῶν ποταμῶν ὀνομάζονται *à fluviis denominantur.* Igitur ut Gelam supra, sic Acragantem vel Agrigentum urbem

B cum constet ab amne dici, id superest disquirendum unde dicatur amnis *Acragas.* Quod ut intelligatur, notandum est Agrigenti duas fuisse partes; Quarum una Græcis Ἄκρα sive arx appellata, sic describitur lib. 8. Polybii: ἡ δ' ἄκρα τῆς πόλεως ὑπέρκειται κατ' αὐτὰς θερινὰς ἀνατολάς, κατὰ μὲν τὴν ἔξωθεν ἐπιφάνειαν ἀπροσίτῳ φάραγγι περιεχομένη, κατὰ δὲ τὴν ἐντὸς μίαν ἔχουσα πρόσοδον ἐκ τῆς πόλεως *Ad ortum solis æstivum Acra urbi imminet, quæ ab exteriore parte voragine circumdatur, intra vero muros venientes ab urbe uno aditu admittit.* Hanc Acran ipsa Agrigento volunt esse multo vetustiorem: Quin Cluverius asserit hanc esse Cocali regiam quam ἐν τῷ Καμίκῳ condiderat Dædalus ante Trojana tempora, ut refert Diodorus lib. 4. Cui tamen sententiæ cur non accedam dicam deinceps. Interim vetusta hæc Ἄκρα

C quæcunque tandem fuerit, Punicè כרך *Crac* dicebatur, & articulo præfixo הכרך *Haccrac* id est ἡ Ἄκρα, & proximus fluvius נהר הכרך *nahar haccrac*, fluvius Acræ seu acris. Unde deflexum *Acragas. Crac* & *Cracca* pro arce vel urbe munita passim occurrit in paraphrastis. Sic Gen. 25, 16. in Onkelo ובכרכיהון *& in arcibus eorum*, Hebr. ובטירותם. Radix כרך est munire Jerem. 51, 13. & passim.

Agrigentum ut ab ortu & Austro *Acragas*, sic ab occasu & Africo alluebat *Hypsa* fluvius. Polybius lib. 8. ῥεῖ γὰρ αὐτῆς παρὰ μὲν τὴν νότιον πλευρὰν ὁ συνώνυμος τῇ πόλει, παρὰ δὲ τὴν ἐπὶ τὰς δύσεις καὶ τὸν Λίβα τετραμμένην ὁ προσαγορευόμενος Ὕψας *Ut Austrinum latus amnis urbi cognominis, sic Occidentali Soli & Africo oppositum flumen alluit Hypsa nomine.* *Hypsa* Punice חפצא *Hiphsa*, ut Hebr. חפץ delicias

D sonat. Itaque amnis *Hypsa* est amnis deliciarum. Agrigentino scilicet agro, quem interfluebat Hypsa, tum nihil erat beatius: Καὶ γὰρ ἀμπελῶνες τοῖς μεγέθεσι καὶ τῷ κάλλει διαφέροντες καὶ τὸ πλεῖστον τῆς χώρας ἐλαίαις κατάφυτον *vineta enim illis erant amplitudine & amœnitate eximia, & agri maxima pars oleis erat consita.* Hæc & alia Diodorus lib. 13. Proinde fuere qui crederent ibi degisse Homeri Lotophagos: Eustathius in lib. 8. Odyss. Ἀλλὰ καὶ Λωτοφάγους παρὰ τῷ ποιητῇ φασιν εἶναι τοὺς νῦν Ἀκραγαντίνους *sed & Poetæ Lotophagos eos esse ajunt qui nunc dicuntur Agrigentini.*

Romanis Agrigentum obsidentibus Carthaginenses Hannone duce Heraclea profecti ἐπεστρατοπέδευσαν τοῖς Ῥωμαίοις, καταλαβόμενοι τὸν λόφον τὸν καλούμενον Τόρον, ὡς δέκα σταδίους ἀπέχοντες τῶν ὑπεναντίων *occupato colle quem Torum vocant, ibi*

E *castra locarunt Romanis imminentia, decem circiter stadiis ab iis dissiti.* Ita Polybius lib. 1. Unde Tori situm colligere est. Torus id est טור *tur* mons. De eo nihil apud Cluverium.

Supra

Supra Agrigentum in mediterraneis Sicanorum urbs fuit Herbesus, de qua Polybius lib. 1. & Diodorus lib. 20. & 23. hodie *Le Grotte* seu *Cryptæ* dicta propter cryptas subterraneas. Itaque Herbessus Pœnis erat חר־בצע *Har-bessa*, mons foveæ seu cryptæ, ut jam antea monuimus, ubi de altera Herbesso ad fontes Anapi fluminis. Proinde neglecta compositione hæc Sicanorum Herbessus etiam בצע *Bessa* vel *Vessa* dicta est. Quippe in his Polyæni verbis, quæ Cluverii diligentiam fugisse recte observat nobilissimus D. de Grentemesnil, Φάλαεις πρὸς Τεύτον ἄρχοντα Οὐέσσης, ἥπερ εὐδαιμονεστάτη καὶ μεγίστη Σικανῶν πόλις, ἔπεμψε *Phalaris misit ad Teutum Vessæ principem, quæ Sicanorum erat urbs florentissima & maxima*; Omnino *Vessa* est *Herbessus* Sicanorum urbs inclyta, non procul ab Agrigento, in qua regnabat Phalaris. Alioqui enim *Vessæ* nulla mentio apud veteres. Nec Ortelii conjectura, qui pro Vessa Inessam legit, ullo modo est probabilis. Quia sita erat Inessa circa Ætnam in tractu plane diverso; Neque unquam fuit magna urbs, sed πόλισμα oppidulum. Ita testantur Thucydides lib. 4. & 6. & Strabo lib. 6.

Jam littora relegentibus, post Acragantem & Hypsam, occurret *Camicus* amnis, cum castro & oppido ejusdem nominis. Cluverii somnium est, quod illius pace dixero, duas fuisse Camicos, unam Agrigenti partem, alteram quo loco dictum. Neque enim quicquam obstat quominus ad hanc pertineat quicquid de Camico legitur apud veteres. Dædalum quidem Diodorus Camicum condidisse scribit κατὰ τὴν νῦν Ἀκραγαντίνην ἐν τῷ Καμίκῳ λεγομένην *ad eam Agrigentinam quæ nunc in Camico dicitur*. Sed non debet id ita accipi ac si Camicus fuerit pars Agrigenti urbis. Tantum vult regionem illam in qua Camicus condita est, suo tempore fuisse dictam *Agrigentinam in Camico*, id est Agrigentini agri partem quæ ad Camicum amnem sita est. Camicum enim tenebant Agrigentini. Herodotus lib. 7. πόλιν Κάμικον, τὴν κατ' ἐμὲ Ἀκραγαντῖνοι ἐνέμοντο *urbem Camicum quam mea ætate Agrigentini incolebant*. Diodorus lib. 27. ὅτι Κάμικον ἦλθε φρούριον Ἀκραγαντίνων *Camicum venit castrum Agrigentinorum*. Hoc oppidum fato Minois, si fabulis credimus, à Sicanorum Rege Cocalo ibi per fraudem interempto apud veteres celeberrimum. Diodorus lib. 4. ita describit: Κατὰ γὰρ τὴν νῦν Ἀκραγαντίνην ἐν τῷ Καμίκῳ καλουμένην πόλιν ἐπὶ πέτρας οὖσαν πασῶν ὀχυρωτάτην κατεσκεύασε, καὶ παντελῶς ἐκ βίας ἀνάλωτον. στενὴν γὰρ καὶ σκολιὰν τὴν ἀνάβασιν αὐτῆς φιλοτεχνήσας, ἐποίησε δύνασθαι διὰ γ᾽ ἢ δ᾽ ἀνθρώπων φυλάττεσθαι *In Agrigentina quam nunc vocant ad Camicum regione urbem in rupe construxit Dædalus omnium munitissimam, & nulla vi expugnabilem. Tam arctum enim & flexuosum ejus fecit aditum, ut à trium aut quatuor hominum præsidio defendi posset*. A flexuoso illo aditu videntur *Camicum* Phœnices sua lingua vocasse עקמקם *Acamcum* aut *Camcum* per aphæresin illis familiarem, quod alibi passim docemus. Syris scilicet עקים *Akim* & Talmudicis עקום *akum* est σκολιὸς *obliquus, tortuosus*. Hinc Ebræorum Mathematicis קוים עקומים *lineæ obliquæ* vel *tortuosæ*. עקימות & עקמימות vel עקמומית *obliquitas, tortuositas*. Et duplicatis radicalibus significatio sæpe intenditur. Ut in חלקלקות & עקלקל & אספסוף & ארמרם & שחרחר & ירקרק & similibus. Itaque

Herod. l. 7.
Arist. Polit. l. 2. c. 10.
Strab. l. 6.
Diod. l. 4.
Pind. Schol. Pyth. 6.
Sil. l. 14.

que עקמקום *Acamcum*, & per aphæresim *camcum* valde flexuosum sonat. Hanc arcem per quinquennium Cretenses frustra obsedisse narrat Herodotus l. 7. A Camico castro dictus est amnis; non contra, ut volunt Duris & Vibius. Neque enim in amne apparet ulla insignis obliquitas.

Jam ad Halyci, id est salsi amnis ostia (quippe etiam iste salsus est) sequitur *Minoa* urbs, cujus primum nomen *Macara*. Heraclides de politiis: Μινώαν τὴν ἐν Σικελίᾳ, Μακάραν ἐκάλουν πρότερον *Minoam Siciliæ urbem Macaram antea vocabant*. A Minoe Cretensi deinceps, si credimus, Minoa dicta est. Idem: Ἔπειτα Μίνως ἀκούων Δαίδαλον ἐνταῦθα μετὰ στόλου παραγεγονέναι, καὶ ἀναβὰς ἐπὶ τὸν Λύκον (lege Ἅλυκον) ποταμὸν τῆς πόλεως ταύτης ἐκυρίευσε, καὶ νικήσας τοὺς βαρβάρους, ἀφ᾽ ἑαυτοῦ προσωνόμασεν αὐτὴν, νόμους Κρητικοὺς θεὶς αὐτῇ. *Postea Minos cum Dædalum audivisset illûc cum classe appulisse, ascendens fluvium Lycum* (lege Halycum) *eâ urbe potitus est, superatisque barbaris eam à se denominavit, Cretensibus legibus ipsi impositis.* Ita etiam Diodorus lib. 16. Αὕτη δὲ τὸ μὲν παλαιὸν ὑπὸ Μίνωος ἐκτίσθη, τοῦ βασιλέως Κρητῶν. Hæc *quondam à Minoe Rege Cretensium condita fuit.* Tamen idem lib. 4. non à Minoe Rege, sed post obitum Minois ab illis Cretensibus conditam tradit quos in Siciliam duxerat Minos. Tertium fuit ejusdem oppidi nomen Heraclea. Suidas: Ἡράκλεια, πόλις περὶ Σικελίαν, ἡ λεγομένη Μινώα *Heraclea Siciliæ urbs quæ Minoa dicitur.* Polybius lib. 1. *Carthaginenses cum* CCCL *navibus armatis in altum provecti, Lilybæum appulerunt*, ἐντεῦθεν δὲ πρὸς Ἡράκλειαν τὴν Μινώαν καθωρμίσθησαν *inde ad Heracleam Minoam classem in portu constituerunt.* Heracleæ nomen inditum à Lacedæmoniis, à quibus vel Dorieo, ut Diodorus, vel Euryleonte duce, ut statuit Herodotus, urbs instaurata, & subitis incrementis amplificata est. Donec οἱ Καρχηδόνιοι φθονήσαντες ἅμα καὶ φοβηθέντες μήποτε πλεῖον ἰσχύσασα τῆς Καρχηδόνος, ἀφέληται τῶν Φοινίκων τὴν ἡγεμονίαν, στρατεύσαντες ἐπ᾽ αὐτὴν μεγάλαις δυνάμεσι, καὶ κατὰ κράτος ἑλόντες κατέσκαψαν *Carthaginenses, invidentes simul & veriti ne quando supra Carthaginis potentiam evalescens, principatum Pœnis adimeret, magnis eam aggressi copiis, vi captam funditus diruerunt.* Ita Diodorus lib. 4. Qua occasione deinceps restaurata sit aliorum esto disquirere. Vetustissimum illud nomen *Macara* vel מכרה *Mecara* effossam aut excisam sonat. Ratio est in promptu. *Pro mœnibus*, inquit Fazellus Decad. 1. lib. 6. cap. 2. *complura in vivâ ipsâ rupe excisa adhuc granaria mari imminent. Sed & ad ipsum littus in subaquaneis scopulis stationem Heracleenses ferro exciderunt, quô tuto ad frumenta devehenda navigia littori adhærere possent.* *Macara* in Heraclide pro *Mecara* legitur ἀρχαϊκῶς. Tale *sabaoth* pro *sebaoth*, *Raphaim* pro *Rephaim*, *Sarug* pro *Serug &c.* De Minoe & Cretensibus quidquid afferunt valde incertum est, ut suo loco docebo. Itaque Minoæ nomen potuit aliunde deflecti: Putâ à *Manoâ* conditore, cujus nominis fuit pater Samsonis. Minæos etiam in Arabiâ, id est מעונים *Meunim*, docuimus à Minoe deduci; Et Gazam Palæstinæ urbem, quæ & ipsa Minoæ cognomen habuit. Stephanus in voce *Gaza*: ἐκλήθη δὲ καὶ Μινώα, ὅτι Μίνως σὺν τοῖς ἀδελφοῖς Αἰακῷ καὶ Ῥαδαμάνθυι ἰὼν, ἐξ ἑαυτοῦ ταύτην ἐκάλεσεν. *Etiam Minoa dicta est, quia Minos eô se conferens cum fratribus Æaco & Rhadamantho, eam à se nominavit.*

Diod. lib. 4.
Herod. l. 5.

navit. Quin *Minoa* dicta est pro *Madmenæa* vel *Menoide*. Nempe è duabus Gaza altera erat Madmenæ propior, quæ & Menois dicta est. Hieronymus in locis: *Medemana in tribu Judâ, cujus meminit Esaias. Et nunc est Menois oppidum juxta civitatem Gazam.*

Post Halycum *Isburo* amni nomen fecisse videtur altitudo alvei. Talmudici in tractatu Pesach שופכין במקום האש בורן *Fundunt in loco Esboren*. In Jalkut Levit. f. 149. 1. legitur אישבורא *Isbura*, & explicatur *locus profundus in quo cõgregantur aquæ*. Ita habet Buxtorfius. Quomodo etiã Aruch יש מקום עמוק שקוו בו המים. De Isburo amne vide Ptolemæum. Isburus Cluverio hodie *Fiume di Calta bellota*, id est *arcis quercuum*. Scribit enim Geographus Arabs קלעה אלבלנט.

Post Isburum in mediterraneis est *Adrano* vicus, de quô Diodorus lib. 23. hodie *Adragno*, an ab Adrano Siculo Deo de quô supra?

Non procul ab Adranone Hypsa fluvius ab Agrigentino Hypsa diversus cum Crimiso confluit. Hujus præter Plinium meminere Selinuntiorum nummi veteres, quibus insculptum est Hypsæ numen formosi pueri imagine, cum hâc inscriptione ΥΨΑΣ. Unde confirmatur id quod diximus Hypsæ nomen esse à deliciis. Nam & Ἀκραγαντῖνοι τὸν ἐπώνυμον τῆς πόλεως ποταμὸν παιδὶ ὡραίῳ εἰκάσαντες θύουσιν *Agrigentini cognominem urbi fluvium speciosi pueri formâ effingentes illi sacrificant*, ut agri sui delicias puerilis ætatis forma & vigor aliquô modô exprimeret. Vide Ælianum hist. lib. 2. cap. 33.

Ad Hypsæ ostium erat *Inycus* ubi ante Trojana tempora fertur Cocalus Rex Sicanorum regni sedem habuisse, quam alii ad Camicum statuunt. Stephanus: Κάμικος πόλις Σικελίας ἐν ᾗ Κώκαλος ἦρχεν ὁ Δαιδάλου, χάραξ δὲ Ἴνυκον ταύτην φησὶν *Camicus urbs Siciliæ in quâ regnavit*, id est regiam habuit *Cocalus Dædali* (supp. æqualis. Neque enim Dædali filius fuit Cocalus) *Charax autem illam* (supp. regiam Cocali sedem) *Inycum esse dicit*. A vini præstantiâ multum commendatur *Inycum*, vel ut alii Ἴνυκτον. Stephanus: Ἴνυκτον πόλις Σικελίας &c. ἀφ᾽ οὗ Ἰνυκτῖνος οἶνος *Inyctum urbs Siciliæ, à quâ vinum Inyctinum*. Hesychius: Ἰνυκῖνος οἶνος, ἀπὸ Ἰνύκου τῆς Σικελίας. Ἔστι δὲ πολίχνιον εὔοινον *Inycinum vinum ab Inyco Siciliæ. Est enim oppidum, cujus ager est boni vini ferax*. (Male legitur Ἰννυκῖνοι & Ἰνικοῦ.) Proinde Inyco nomen, nisi me fallit conjectura, à præstantia יניקות *jenikoth*, vel quod idem est יונקות *jonekoth* propaginum. Hac voce utitur Psaltes Psal. 80, 12. agens de vite allegoricâ, id est republicâ Judæorum, *quæ misit palmites suos ad mare, & ad flumen* יונקותיה *propagines suas*. Propago Pœnis dicebatur יניקא *jenika* & יניקתא *jenikta*. Inde oppidi nomen *Inycum* vel *Inyctum*. Plato in Hippiâ majore Inycinorum & Inyci meminit aliquoties, tanquam χωρίου πάνυ σμικροῦ.

In Hypsam influit *Crimisus*, cujus nomen variè scribitur. Hyginus habet *Crinisum*, Vibius *Crunison*, Æmilius Probus *Crinissum*. In Virgilio Servius:

Troja Crimniso conceptum flumine mater.

Tamen is præfert Crimisum: *Hesione*, inquit, *ad Siciliam delata à Crimiso fluvio, quem Crimnisum Virgilius Poeticâ licentiâ vocat, compressa, edidit Egestum.* Et Κειμισσὸν per μ habent Lycophron & Ælianus. Plutarchus in Timoleonte

Κει-

A Κειμησὸν, Diodorus lib. 18. ῥημιασὸν. Fortasse Pœnis dictus est כרמס *carmes* pro כרפס *carpes* vel *carphes* permutatis literis בומף *bumaph*, quod in his linguis est frequens. Hinc *liberare* Hebræis פלט *pillet* & מלט *millet*; conculcare רפס *raphas* & רמס *ramas*; *dissolvi & deficere* פוג *pug* & מוג *mug*, & Arabicè tenebræ dicuntur טרפסא *tirphasa* & טרמסא *tirmasa*. Et σαμψήρα Suidæ spathæ barbaricæ genus Chald. ספסרא *saphsera* dicitur & Perſ. in Tavasio שמשר *samser*. Ita Pœnos conjectamus apium appellasse כרמס *carmes* pro Syro כרפס *carpes* & Arabico כרפס *carphes*; Atque inde *Crimiso* nomen factum ab apii copiâ: Hûc facit quod in ostio Crimisi urbs Selinus, cum vicino ad Occidentem amniculo Seli-
B nunte, etiam ἀπὸ τοῦ σελίνου ab apio nomen habet. Fazellus Dec. 1. lib. 6. cap. 4. *urbi fluvioq; etiam illam ad Occidentem præterlabenti, Selinuntis veteris nomen indiderunt ab apio, quo circumpositus ager ætate etiam mea plurimum abundat.* Et ex Plutarcho notissima est historia de Timoleonte, cui cum copias raptim duceret πρὸς τὸν Κείμισον ποταμὸν *ad Crimisum fluvium*, occurrerunt ἡμίονοι σέλινα κομίζοντες *muli apium ferentes*, atque id in omen versum, quia bustis mos erat apium superinjici. Sed Timoleon ut milites superstitione solveret, coronam dixit ante victoriam ultro offerri. Corinthios enim in Isthmiis victores apio coronari. Et eos ita affatus, ex apio coronam primus capiti imposuit; Quod illius imitatione statim à reliquis præstitum. Idem narratur à Diodoro lib. 16.

C Potuit & *Crimisus* Punice dici כרם עסים *cerem asis*, vel ἀρχαϊκῶς *cremesis* כרם *cerem* est vitis, & עסים *asis*, vel *esis*, ita enim veteres, mustum vel uvæ succus quem torcular exprimit. Hinc כרם עסים *vitis succi* Hebræâ phrasi, est vitis quæ uvas habet multo succo uberes; Ut Es. 27,2. כרם חמר *vitis vini*, vitis est multo vino fertilis. Cui opponitur Os. 10,1. גפן בוקק *vitis vacua* vel evacuans. Ita igitur Crimisus dictus fuerit ab ubertate vinetorum. Nempe præter Inycum quam Hypsæ mixtus alluebat, ibi vicina erat Entella, de quâ Silius lib. 4.

—largoq; virens Entella Lyæo.

De cætero in Entellâ etiam Scriptura parum est constans. Tzetzes in Lycophronem Ἔνταλλαν scribit & Ἄταλλαν & Ἄταλαν; Et nomen habuisse vult ab Æge-
D sti uxore, quam modo Στύλλαν appellat, modo Αἴτυλλαν. Vibius ita habet in catalogo fluminum: *Crunisos Siciliæ, civitati Atilac*, quod Cluverius sic restituit: *Crimisos Siciliæ, civitati Atillæ.* Punicum erat תל *thel* vel תלה *thilla* tumulus: Et Hebræorum articulo præfixo התל *hatthel* התלה *hatthilla*. Ita dicebatur à situ. Fazellus Dec. 1. lib. 10. *Duorum hinc passuum millium spatio distat Entella, urbs vetustissima, in monte ejusdem nominis quam præcisæ undique & inaccessæ rupes, & unicus tantum aditus, parvi præsidii indigus, naturâ munitissimum reddunt.* In Scriptura quædam urbes à simili situ nomen habent, ut *Telmelach* Esdr. 2, 59. *Thelassar* 2. Reg. 19, 12. *Thelabib* Ezech. 3, 15. Et Jerem. 30, 18. prædicit sacer vates fore ut Jerusalem instauretur על תלה (*al thilla*) *super tumulum suum*, id est super eos-
E dem montes, de quibus Ps. 87,1. *Fundamenta ejus in montibus sanctis.* Josuæ denique cap. 11. v. 13. *urbes stantes* על תלם (*al thillam*) *super tumulum suum*, sunt urbes quæ conditæ sunt in eminentiore solo, atque eô ipso munitiores.

Eſt etiam ad Crimiſum Silii *celſus Jetas*, aliis *Jetæ*. hodie *Jato*. Pœnis יוטה à quo defluit Ptolemæi *Bathys*. Sed de eâ urbe jam actum. A

Trans Hypſam & Selinuntem ab apii ubertate dictum, Cluverius *Elcethium* deſcribit ex Ptolemæo; unde Plinii *Elcethienſes*, corrupte *Eceſtienſes*, Elcethium eſt חלקת *Elcath*, ut Joſ. 21, 31. *Elcath* eſt agri portio.

Jam ad Lilybæum usque, unde Siciliæ περιήγησιν exorſi ſumus, nihil Phœnicium ſupereſt præter amnem *Mazaram* vel *Mazarum*, de quô Ptolemæus: Μαζάρα ποταμοῦ ἐκβολαὶ *Mazaræ fluvii oſtium*. Et Diodorus lib. 11. *In Siciliâ inter Ægeſtanos & Lilybætanos bellum exortum eſt* περὶ χώρας τῆς πρὸς τῷ Μαζάρῳ ποταμῷ *de agro ad Mazarum fluvium*. Et lib. 13. de Annibale: *Caſtra à Lilybæo movet verſus Selinuntem iter faciens*, ὡς δ' ἐπὶ τὸν Μαζάραν ποταμὸν παρεγενήθη *ut autem ad Mazaram fluvium pervenit, emporium illic ſitum primo impetu cœpit*. Emporiũ nempe *Mazarum* vel *Mazaram* Stephano Φρούριον Σελινουντίων *Caſtellum Selinuntiorum*, ad oſtium amnis cognominis in Orientali ripâ conditum. A quô hodieque Siciliæ tertia pars vulgo *val di Mazara*, id eſt vallis Mazarenſis appellatur. Punicum amnis nomen מצר *mazar* pro limite paſſim occurrit in Hebræorum libris. Ideo Jeremiæ Lamentationum c. 1. v. 3. Hebræa verba בין המצרים Chaldæus interpres reddidit בין תחומיא *inter terminos*. Neque fortaſſe id male. Mazaro igitur inde fuit nomen, quod ad illum fuit terminus Punicæ ditionis: Poſtquam nimirum Græcorum plurimis in hanc inſulam navigantibus, Pœnis nihil relictum eſt præter Motyam & Soluntem ac Panormum, ut in Thucydide habetur. Græcorum igitur ultima urhs Mazara fuit ad Orientalem ripam Mazaræ amnis, ubi ſuperſtes hodieque eſt. Nam Occidentalem Pœni tenebant, quorum erat oppidulum ab occaſu proximum nomine Lilybæum. B C

V. Ælian. hiſt. lib. 10. c. 18. & anim. l. 11. cap. 10.

In mediâ Siciliâ deſcribuntur Ἡραῖα ὄρη *Heræi montes*. Hi longo dorſo protenduntur ab umbilico Siciliæ usque ad montem Chalcidicum, qui & Pelorus dicitur à Peloro proximo. Horum montium incredibilis eſt amœnitas & ubertas tam eximia, ut Carthaginenſium copiis fame laborantibus diu ſuffecerint, nec potuerint exhauriri. Ibidem Nympharum fuit lucus lauris conſitus, in quô Nympha ex Mercurio Daphnin peperit. Plura vide Diodori lib. 4. in fine. Dicitur & mons *Hereus*. Vibius in catalogo fluminum: *Chryſas Syracuſis ex monte Heræo*. Non à Junone, ut volunt, ſed ab Hebræâ voce הר *har* quæ montem ſonat, unde per *ſegol* הרה נסו (*hera naſu*) *in montem fugerunt* Gen. 14, 10. Indidem *Herbeſſus* & *Hybla Hera* vel *Heræa*, ut docuimus. D

Cicer. l. 2 3. & 5. in Verrem. Diod. lib. 12 & 14.
* Alludit ad Cicer. verba

Sed & in hoc ipſo monte *Herbita*, oppidum ex Cicerone, Diodoro, Plinio, Ptolemæo, & Stephano notiſſimum, eſt הר בטח *har-betah* vel הר־בטחה *harbeta* ὄρος ἀσφαλείας, id eſt ἀσφαλὲς, mons tutus & ſecurus. Situm ita deſcribit Aretius in Siciliâ ſuâ. *Nicoſiæ* vetus *nomen incertum eſſet, niſi conjectura, quam Herbitam antiquitus appellabant,* * *honeſtam & copioſam civitatem eſſe doceret. Alii à proximo loco, Caſalinis nomine, illûc eam translatam eſſe ajunt. A quâ haud procul Sperlinga arx in rupe ex una parte in excelſa altitudine exciſa. Oppidum ibi antiquitus* E

quitus

A *quitus fuiſſe, quod ruinæ atque antiquitatis adhuc viſuntur veſtigia, vicini populi teſtantur.* Proinde Dionyſius, Ætna & Leontinis & Enna occupatis, Herbitam fruſtra attentavit, & cum res non ſuccederet, pacem cum Herbitenſibus inire coactus eſt. Diod. lib. 14.

Verrina quinta; Herbitenſis Civitas, honeſta antea & copioſa.

In iisdem montibus erat Ἔγγυνον vel Ἔγγυϊον Diodoro, Plutarcho, Ptolemæo, Silio, Stephano memoratum. Cujus Cives *Enguini* Ciceroni & Plinio, tanquam ab Enguio dicti. Ibi magna veneratione colebantur Deæ matres, quarum præter Diodorum lib. 4. etiam Plutarchus meminit in Marcello. At Cicero Verrina quarta non matrum, ſed *matris magnæ* fanum deſcribit apud Enguinos. Quam B idem Verrina quinta *matrem Idæam* appellat, tanquam ab Ida Cretæ monte. Nempe conditores dicitur habuiſſe Cretenſes illos, qui cum Minoe Rege in Siciliam trajecerant. Diodorus ubi ſupra. Sed eſt cur Pœnos potius putem: Punicum ſcilicet Enguii nomen; Quod hæc ejusdem Diodori planum faciunt: ἔκτισαν πόλιν ἣν ἀπὸ τῆς ἐν τῇ πόλει ῥεούσης πηγῆς ὠνόμασαν Ἔγγυϊον *urbem ædificarunt cui à fluente in ea fonte Enguium nomen indiderunt.* Enguium id eſt עין־גו *(Engo) fons medii* ſupp. oppidi, vel עין גואי *Ain gauvai* fons medius, quia medium oppidum perfluebat. Jam ſupereſt ut pauca addamus de iis qui jam olim ante Phœnices & Græcos in hac inſula traduntur habitaſſe.

C

CAPUT XXX.

De Siciliæ priſcis incolis.

FAbulæ veterum de Siciliæ priſcis incolis apud Thucydidem & alios. Cyclopes, Læſtrygones, Sicani, Siculi, Phocenſes, Elymi gens eadem. In Sicilia tres linguæ & tres gentes, id eſt præter Punicam & Græcam una ſolum. *Cyclopes* indigenæ. Horum in Sicilia ſedes circa Lilybæum & Drepanum. Æneæ peregrinatio eadem quæ Ulyſſis. *Æguſa* inſula prope Cyclopes in Homero Cyclopum ſedes in חיקלוב *chek lub* i. e. in ſinu Libyco, vel Lilybitano. *Læſtrygones* iidem qui *Leontini. Læſtrygon* ליש טרקן *Lais tircan*, id eſt leo mordax. Læſtrygonum cum Cyclopibus & Sicanis cognatio. *Sicani* indigenæ *Sicanus* fl. in Hiſpania nullus. Sicanorum origo tota commentitia. *Siculorum* item quos volunt ex Italia transvectos In hac narratione multa ἀσύςατα. *Sicani* שכנים id eſt vicini ii dicti qui Phœnicibus erant in Sicilia propiores. Sicanos D Lilybæum verſus cum pœnis habitaſſe *Sicilia* inſula שכלול *ſiclul*, id eſt perfectionis, quia inſularum optima. *Eſcol* & *ſegul* botrus: Inde inſula סגוליא *ſegulaja*, id eſt botrorum. Carthaginenſes olim vina & uvas è Sicilia comparaſſe. Sicilia vitibus fœcunda deſcribitur ab Homero & aliis. Vina *Mamertina, Potalina, Taurominitana, Catanenſia, Murguentina, Syracuſana, Agrigentina, Tricalina, Inycina*, &c Naxus *Sicilia* dicta, nempe à vinearum ubertate. Multa de Naxo Baccho ſacra. *Elymi* non ſunt Trojani, ſed pars Sicanorum, quæ cum Pœnis iniit fœdus. Elymi, id eſt עלים, quia in excelſis locis degebant. Horum tres urbes Eryx, Egeſta & Entella in montibus adeoque Sicanorum oppida pæne omnia M & N ſervile tanquam radicale quandoque exprimi. *Elymi* etiam פוקנים *Phaucanim* à ſitu dicti, quod Græci *Phocenſes* interpretati ſunt.

DE Siciliæ priſcis incolis mira fabulantur veteres, quorum pleraque Thucydides lib. 6. in pauca confert his fere verbis: *Habitata antiquitus Sicilia* E *in hunc modum fuit, & hos populos in univerſum habuit. Antiquiſſimi feruntur partem quandam regionis tenuiſſe Cyclopes atque Læſtrygones, quorum ego neque genus, neque unde venerint, neque quo abierint, compertum habeo. Sufficiat quod à Poëtis*

 memo-

memoratum est, quodque apud se quisque de illis sentit. Post hos Sicani primi demonstrantur incoluisse; Quin, ut ipsi prædicant, præcesserunt, quia sunt indigenæ. Sed ut veritas comperitur, cum Iberi essent, à Sicano Iberiæ flumine Ligures eos ejecerunt. Et ab eis tunc dicta Sicania Insula, quæ prius Trinacria appellabatur. Incolunt vero etiam nunc loca Siciliæ ad occasum vergentia. Cæterum, capto Ilio, quidam Trojanorum, qui Achæos fugiebant, navibus in Siciliam applicuerunt: Et collatis juxta Sicanos sedibus, in universum Elymi appellati sunt; urbesque eorum fuere Eryx & Egesta. His alii coloni accesserunt Phocensium nonnulli, eorum scilicet qui â Troja tunc in Libyam primum tempestate delati, mox e Libya id Siciliam transmiserunt. Siculi autem ex Italia (hic enim habitavere) fugientes Opicos in eandem insulam trajecerunt, ut & credibile est & fama fertur, ratibus: Observato cum ventus posuisset freto; Forte etiam aliter transvecti. Sunt autem etiamnum in Italia Siculi: Ipsaque regio ab Italo quodam hoc habente nomen, sic est cognominata. Hi magno cum exercitu in Siciliam transgressi, victis prælio Sicanis, & in partes quæ meridiem occasumque spectant compulsis, effecerunt ut pro Sicania vocaretur insula Sicilia: Optimaque ejus quæque loca tenuerunt, ex quo eo transierunt, annis prope trecentis ante Græcorum in Siciliam adventum. Et nunc etiam mediterranea ejus atque ad septentriones vergentia obtinent. Phœnices præterea circa omnem habitarunt Siciliam, occupatis extremis ad mare partibus parvisque insulis eidem objacentibus, negotiandi cum Siculis gratia. At postquam permulti Græcorum illuc navibus trajecerunt, relictis plerisque Motyam & Soluntem ac Panormum finitima Elymis oppida, sedibus ibi positis, una incoluerunt; freti cum Elymorum societate, tum quia exiguo inde ad Carthaginem trajectu Sicilia distat. Tot igitur numero barbari, atque in hunc modum habitavere Siciliam. Hæc Thucydides hactenus, quibus fere consona reperias in Scylace, Diodoro, Strabone, Dionysio Halycarnasseo, Silio, Pausania, Servio, Constantino Porphyrogenneta atque aliis.

Mihi tamen est persuasissimum præter Phœnices & Græcos non habuisse Siciliam alios incolas quam indigenas, adeoque Cyclopes, Læstrygones, Sicanos, Elymos, Phocenses, Siculos, non tam esse diversas gentes, quam diversas in eadem gente factiones, aut diversa nomina, quæ ex Italia proxima, ut verisimile est, in hanc insulam migraverit paucis seculis post terrarum divisionem. Huc facit quod Apuleius Metam. lib. II. Siculos appellat *trilingues*; Quia præter Græcum & Punicum nonnisi Siculus sermo in Sicilia fuit in usu. In quem convenisse tot gentes tam diversæ originis nemo facile crediderit. Eodem pertinet Platonis insignis locus in epistola ad Dionis propinquos, in quo tres solum populi in Sicilia recensentur, Græci nimirum, Phœnices atque Opici, id est Siculi vel indigenæ vel ex Italia advenæ ubi Opici populi. Verba sic habent: Ἥξει δὲ, ἐάνπερ τῶν εἰκότων γίγνηταί τι καὶ ἀπευκτῶν, σχεδὸν εἰς ἐρημίαν τῆς Ἑλληνικῆς φωνῆς Σικελία πᾶσα Φοινίκων ἢ Ὀπικῶν μεταβαλοῦσα εἴς τινα δυναστείαν καὶ κράτος. *Si, quod absit, id fiat quod eventurum verisimile est, universa Sicilia in Græcæ linguæ oblivionem lapsura videtur, ad Phœnicum vel Opicorum devoluta potestatem & dominationem.* Præterea

quibus

A quibus sæculis barbaræ gentes tam multæ in Siciliam dicuntur confluxisse, apud plerasque nondum ullus erat usus rei nauticæ. Addo de singulis multa jactari palam falsa & ἀσύςατα. Nec opus fuisse in unam insulam ex terris tam dissitis tot accersi populos; Cum ex Punica lingua pateat quomodo in unos Siculos quadrent hæ appellationes quotquot sunt. Jam pauca de singulis, ut lector sciat nihil hic à me temere affirmari.

Cyclopes in Sicilia præter Poëtas Homerum, Hesiodum, Euripidem, Theocritum, Lycophronem, Virgilium, Ovidium, Silium, Nonnum, &c. etiam Historici & Geographi describunt, Thucydides puta & Strabo Græci, & è Romanis B scriptoribus Trogus, Mela, Plinius, Solinus, alii. Adeoque in hac fabula veri aliquid subesse probant gigantum ossa patrum nostrorum memoria in variis Siciliæ locis eruta, de quibus vide Fazellum Dec. 1. lib. 1. cap. 6. Hos porro esse indigenas patet ex consensu scriptorum, quorum ne unus quidem Cyclopes aliunde migrasse tradit. Quin fatetur Thucydides sese illorum ὔτε τὸ γένος ἔχειν εἰπεῖν, ὔτε ὁπόθεν εἰσῆλθον, ἢ ὅποι ἀπεχώρησαν *neque genus effari posse, neque unde venerint, aut quo locornm concesserint*. Et Homerus negat Cyclopibus ullum esse navium usum lib. 9. Odyss. quarum ope sedes mutaverunt.

> Οὐ γὰρ Κυκλώπεσσι νέες πάρα μιλτοπάρηοι,
> C Οὐδ' ἄνδρες νηῶν ἔνι τέκτονες
> *Naves quippe feris non sunt Cyclopibus ullæ,*
> *Nec faber ullus adest qui construat.*

Quem Siciliæ locum Cyclopes tenuerint primus ex Homero docuit Cluverius duplici ratione; Quarum prior ducitur ex accurata peregrinationum Æneæ & Ulyssis collatione, ex qua Æneam constat veteres (in his Dionysium Halycarnass. Tibullum, Virgilium & Ovidium) per eadem loca circumduxisse per quæ Homerus Ulyssem suum. Unde est quod Virgilium scribit Macrobius narrationem suam *Homericis filiis texuisse*. Sic Ulysses à Troja solvens ad Ciconum in Thracia littus appulit,

> Ἰλιόθεν με φέρων ἄνεμος Κικόνεσσι πέλασσε. Odyss. lib. 9.

D Quo fere loco Æneas Aenon condidisse fertur. Mela: *Eximia est Ænos, ab Ænea profugo condita, circa Hebrum Cicones.* Plinius: *Oppidum Ænos, Ciconum quondam regio.* Ulyssem inde abripit Boreas ad Lotophagos Africæ populos prope Syrtes. Ita Æneam *stridens Aquilone procella in brevia & syrtes urget*. Et in Libyam appulso pro loto fuit amor Didûs, quo ut loti esu delinitus atque inescatus parum abfuit quin Italiæ oblivisceretur. Porro ut è Lotophagis Ulysses ad Cyclopum terram, ita è Libya Æneas ad littora fraterna Erycis portusque Sicanos delatus est circa Drepanum & Lilybæum. Inde in Æolias insulas & Italiam uterque navigat. Nec desunt qui Ulyssem scribant eo cum Ænea delatum, aut illi saltem occurrisse. Vide Lycophronem & Dionysium Halic. lib. 1. & Victorem de E orig. gentis Rom. Itaque ex Homeri mente Cyclopes verisimile est non procul à Drepano & Lilybæo habitasse.

Altera ratio sumitur ex descriptione terræ Cyclopum quæ quadrat ad amussim Lilybætano & Drepanitano littori. Ibi enim Poëta de Cyclopibus:

Ἀλλ' οἵγ' ὑψηλῶν ὀρέων ναίουσι κάρηνα

Ἐν σπέεσι γλαφυροῖσι.

Sed celsis effossa tenent in montibus antra.

Quæ nempe hodieque extant sub Eryce & vicinis montibus prope Drepanum. Et è regione insula describitur, qualis circa Siciliam nulla plane est, præter Ægusam, aut insularum Ægadum unam quæ huic littori objacent, & à caprarum copia nomen habent. Verba sunt:

Νῆσος ἔπειτα λάχεια παρ' ἐκ λιμένος τετάνυσται

Γαίης Κυκλώπων, οὔτε σχεδὸν οὔτ' ἀποτηλοῦ

Ὑλήεσσ' ἐν δ' αἶγες ἀπειρέσιαι γεγάασιν.

Cyclopum brevis in terris videt insula portum

Oppositum, quæ nec vicina, nec inde remota est.

Sylvis densa, greges caprarum ubi mille vagantur.

Et paulo post:

Ἀνδρῶν χηρεύει, βόσκει δέ τε μηκάδας αἶγας.

Incola nemo, capræ solis pascuntur in agris.

Sequitur in eadem insula prata esse mollia & irrigua, solum fertile, portum commodum, fontes limpidos; quæ omnia in Ægusa insula se observasse refert Cluverius testis αὐτόπτης.

His observatis, non difficile est Cyclopum nominis originem è Punica lingua eruere. Græci Cyclopes dici fabulantur, eo quod unum oculum rotundum in fronte haberent,

Argolici clypei aut Phœbeæ lampadis instar.

Hesiodus in Theogonia:

Κύκλωπες δ' ὄνομ' ἦσαν ἐπώνυμον, οὕνεκ' ἄρα σφέων

Κυκλοτερὴς ὀφθαλμὸς ἐοῖς ἐνέκειτο μετώποις.

Orbiculare ingens, mediis in frontibus, ollis

Lumen erat; Cyclopum ideo sunt nomen adepti.

Quin Cyclopes dictos interpretor à Phœnicio חיק־לוב *chek-lub*, contracto ex חיק ללוב *chek lelub*, id est *sinus Lilybætanus*, vel *sinus ad Libyam*. Nam ut promontorium proximum Punicè ללוב *Lelub* seu *Lilybæum* dictum est, quia *Libyæ* est oppositum, ita sinus ille חיק ללוב *chek lelab* vel חיק־לוב *chek lub* nominabatur; Aut etiam חיק־לובים *chek lubim* sinus Libum, quia Φοίνικες καὶ Λίβυες *Phœnices & Libyes eo* delati στόλῳ ἀφίκοντο ἐς τὴν νῆσον κοινῷ *communi classe in insulam venerunt*, ut scribit Pausanias in Eliacis. Proinde veteres etiam locorum incolæ Punicè dicti sunt אנשי חיק־לוב homines *chek Lub* id est sinus Lilybætani, vel אנשי חיק־לובים homines *chek-Lubim* seu sinus Libum. Quod Græci καλλωπίζοντες suo more Κύκλωπας interpretati sunt, quasi sic appellarentur, quod unum haberent oculum, eumque orbicularem. Palæpharus quidem, ut videretur aliis plus sapere, hoc ipsum nomen retulit ad situm locorum, sed perabsurde. *Cyclopes*, inquit, *dicti sunt quod rotundam quandam insulam incolerent*, cum Cyclopum sedem Siciliam Τρινάκριαν esse & triquetram nemo nesciat. Sed fuit hoc τὸ πρῶτον ψεῦδος, quod ut alii Punicam vocem è Græcia peti voluit.

In alterâ parte insulæ circa Teriam amnem & Leontinos campos habitasse dicuntur Læstrygones, immane genus hominum, ferino more humanâ carne vesci solitum. Plinius lib.3.cap.8. *Flumina Symæthus, Terias. Intus Læstrygonii campi, oppidum Leontini.* Silius lib.14.

> *Prima Leontinos vastarunt prælia campos,*
> *Regnatam duro quondam Læstrygone terram.*

Didymus in Odyss.lib.10. Φασὶ δὲ τοὺς Λαιστρυγόνας κατεσχηκέναι τὴν τῶν Λεοντίνων περὶ Σικελίαν χώραν. *Ajunt autem Læstrygones Leontinorum in Siciliâ quondam tenuisse agros.* Quod ipsum sequitur Eustathius. Suidas in verbo Κενταυρικῶς. Τοὺς Λαιστρυγόνας τοὺς τὸ Λεοντῖνον πεδίον οἰκήσαντας *Læstrygones qui habitant in agro Leontino.* Isacius in Lycophronem: Λαιστρυγόνες δέ εἰσιν οἱ νῦν ἐν Σικελίᾳ Λεοντῖνοι *Læstrygones vero sunt qui nunc in Siciliâ Leontini dicuntur.* Item: Λαιστρυγόνες, οἱ νῦν Λεοντῖνοι. Εἰσὶ δὲ ἐν Σικελίᾳ, ὡς ληροῦσιν, ὑπάρχοντες ἀνθρωποφάγοι *Læstrygones, qui nunc Leontini. Sunt autem in Siciliâ, ut nugantur, qui vescuntur humanâ carne.* Nempe ut Græcè Λεοντῖνοι, ita Punice Læstrygones dicti sunt à leoninis moribus. Quippe Λαιστρύγων *Læstrygon* Phœnicibus erat ליש טרקן *(Lais tircan) leo mordax.* Itaque id verissimum est *Leontinos* eosdem esse quos *Læstrygones.* Et Læstrygonii campi Græce recte appellantur τὰ Λεοντῖνα πεδία, *Leontini* seu Leonini campi, apud Polybium & alios, ubi Ptolemæi *Leontinum*, vel ut alii *Leontini* urbs, Siculis hodie *Lentini*, quam alluit Lissus fluvius in Teriam influens, ut testatur Polybius lib. 7. *Lissus* id est ליש *Lais* vel *Laisch*; Quâ voce Pœnos leonem significasse jam docuimus. Sed & Terias hodie vocatus ab accolis *fiumi di Santo Leonardo*, Sancti Leonardi fluvius, quia Leonardi nomen ad leonem alludit. Et in eadem orâ erui nummos veteres cum leonis expressâ imagine scribit doctissimus Cluverius.

Læstrygones eandem esse gentem cum Cyclopibus docet similitudo morum, & quod utrique eadem ætate in Siciliâ vixerunt tanquam indigenæ. Ideo de utraque gente Thucydides: Παλαιότατοι μὲν λέγονται ἐν μέρει τινὶ τῆς χώρας Κύκλωπες καὶ Λαιστρυγόνες οἰκῆσαι. ὧν ἐγὼ οὔτε γένος ἔχω εἰπεῖν, οὔτε ὁπόθεν εἰσῆλθον, ἢ ὅποι ἀπεχώρησαν *Antiquissimi dicuntur in parte quâdam Siciliæ Cyclopes & Læstrygones habitasse, quorum ego neque genus, neque unde venerint, aut quò abierint compertum habeo.* Ab his descendisse Sicanos aut Sicanorum patrem Sicanum aperte docet vetustissimus scriptor Demetrius Calatianus. Theocriti Scholiastes in Idyllium primum. Δημήτριος ὁ Καλατιανός φησι τοῦ Βριάρεω, ἑνὸς τῶν Κυκλώπων παῖδας γενέσθαι Σικανὸν καὶ Αἴτνην *Demetrius Calatianus tradit Briarei Cyclopum unius filios fuisse Sicanum & Ætnam.* Proinde apud Diodorum lib. 5. τοὺς κατοικοῦντας αὐτὴν τὸ παλαιὸν Σικανοὺς, αὐτόχθονας εἶναι φασὶν οἱ νομιμώτατοι τῶν συγγραφέων *veteres Siciliæ incolas Sicanos indigenas esse tradunt scriptores accuratissimi.* Et in his, eodem authore, Timæus, scriptor Siculus qui sub Agathocle vixit, non simpliciter asserit, sed & ἀκριβῶς ἀποφαίνεται τούτους αὐτόχθονας εἶναι *accuratè demonstrat illos esse Aborigines*: Et Philistum cum Thucydide eos ab Hispaniæ amne Sicano deducentem ignorantiæ arguit. Adeoque Diodorus etiam ipse gente Siculus, & totius terrarum orbis, sed maximè patriæ suæ antiquitatum curiosus indagator,

rem putavit ita confectam, ut jam nihil opus esse dicat in hoc probando immorari. Thucydides denique, qui fabulam de Sicanorum ex Hispaniâ migratione primus omnium obtrusit Græcis, fatetur Sicanos ipsos in contrariâ fuisse sententiâ, & voluisse pro indigenis haberi.

Neque verò ulla unquam fuerunt in Hispaniâ vestigia Sicani illius amnis à quô Sicanos nomen habere volunt. Itaque posteriores pro Sicano Sicorim habent. Servius in lib. 8. Æn. *Sicani secundum nonnullos, populi sunt Hispaniæ, à fluvio Sicori dicti.* Quô pertinere videntur hæc Silii de Sicanis:

> *Pyrene misit populos, qui nomen ab amne*
> *Ascitum patrio terræ imposuere vacanti.*

Sicoris enim (hodie *Segre*) Cataloniæ fluvius est à Pyrenæo monte defluens. Sed à Sicori Sicorios, non Sicanos, se nominassent. Ejusdem farinæ est *Sicana* urbs in Hispaniâ uni Hecatæo nota, ut uni Stephano Δηρὰ, γῆς Ἰβηρίας, ἧς ὁ Σικανὸς ποταμὸς *Dera, Iberiæ terræ* regio, *in quâ Sicanus fluvius.* Et *Sicanus* coloniæ dux apud Solinum, Martianum & Isidorum.

Nihilo verius est quod in Thucydide sequitur, Sicanos illos ex Hispaniâ ejectos fuisse à Liguribus. Quamvis idem legatur in Dionysio Halycarnasseo. Neque enim sedes Ligurum in Hispaniâ fuit trans Pyrenæos, sed in Galliâ circa Rhodanum & Alpes.

Jam si quæratur quô itinere, terrestrine an maritimo, hæc Hispaniarum colonia in Siciliam se contulerit, res erit plena ambagum. Nam si terrestri dixeris, necesse erit gentem obscuram per Pyrenæos & Alpes Galliamque & Italiam quanta quanta est, in Siciliam deducere, post debellatos Ligures, Tyrrhenos, Umbros, Ausonas, Opicos, & Oenotros, populosque alios pugnacissimos in illo spatio interjectos. Nec dici potest Sicanos navibus ex Italiâ in Siciliam trajecisse, quia navium usus inter Hispanos multo fuit recentior.

Nec mihi magis probatur quod huic fabulæ pro corollario additur, Sicanos illos, cum olim totam insulam tenuissent, tandem à Siculis eô ex Italiâ transvectis prælio victos, coactos fuisse ad occasum & Meridiem secedere, id est Lilybæum versus. Quin re perpensâ accuratius, nego ex veterum scriptis certi quicquam posse elici de Siculorum ex Italiâ in Siciliam migratione. Id quidem præter Thucydidem etiam alii referunt scriptores gravissimi. In his Diodorus Siculus & Dionysius Halycarnasseus ex Hellanico Lesbio, Philisto item & Antiocho Syracusanis. Sed hujus migrationis historias quomodo illi referunt, inter se conferenti, statim constabit rem ita esse dubiam & intricatam, ut nusquam liceat pedem tuto figere.

In Thucydide Opici, in Antiocho Oenotri & Opici Siculos ex Italiâ exigunt. At in Hellanico pro Siculis Elymos & Ausonas Rege Siculo in Siciliam migrare cogunt Oenotri & Japyges. Rursus ex Philisti sententiâ ἔθνος τὸ διακομισθὲν ἐξ Ἰταλίας οὔτε Σικελῶν οὔτ' Αὐσόνων, οὔτ' Ἐλύμων, ἀλλὰ Λιγύων, ἄγοντος αὐτοὺς Σικελοῦ *gens ex Italiâ transvecta neque Siculorum erat, neque Ausonum, neque Elymorum, sed Ligurum ductore Siculo.* Quod secutus Silius lib. 14, ita habet:

A *Mox Ligurum pubes Siculo ductore novavit*
Possessis bello mutata vocabula regnis.

Idem *Siculus* Solino & Martiano *Neptuni filius* fuit; Isidoro *Itali frater*; Servio *dux Sicanorum*, Antiocho *Romanus exul*, quem Itali successor Morges hospitio suscepit. Proinde scribit Dionysius Siculos Latii gentem indigenam primos omnium Romam tenuisse, & iis pulsis successisse Aborigines. Quod plane est ἀνιςόρητον. Nemo enim est qui Romam nesciat eandem gentem quæ condidit, semper obtinuisse; & de Siculis nil quicquam extare in historia Romæ nascentis.

Jam si de tempore roges, hanc migrationem refert Hellanicus ad ætatem B tertiam, & Philistus, quod fere idem est, ad annum octogesimum ante Trojanum bellum. Thucydides ad annum fere trecentesimum ante Græcorum in Siciliam adventum: Quæ æra Trojano bello recentior est annis circiter centum & quinquaginta. Antiochus denique & Dionysius Siculos Româ deducunt, quæ condita est annis minimum quadringentis post Trojana tempora.

Post migrationem Siculos in Italiâ usque ad sua tempora superfuisse tradit Thucydides: εἰσὶ δὲ, inquit, καὶ νῦν ἔτι ἐν τῇ Ἰταλίᾳ Σικελοὶ *sunt autem etiam nunc in Italiâ Siculi.* Quod cum reliqui falsum esse sciant, nec ullum Siculi nominis vestigium totâ Italiâ reperiri; in Siciliam migrasse fingunt omnes Siculos nullo excepto. Diodorus: ἀπὸ τῶν Σικελῶν, τῶν ἐκ τῆς Ἰταλίας πανδημεὶ περαιωθέντων ὠνόμασται C Σικελία *à Siculis, quorum universa gens ex Italiâ trajecit, nominata est Sicilia.* Dionysius: Τὸ μὲν οὖν Σικελικὸν γένος οὕτως ἐξέλιπεν Ἰταλίαν *Siculum igitur genus ita reliquit Italiam.*

Siculi apud Thucydidem Sicanos prælio victos in remotiores insulæ partes compulerunt. At Diodorus, qui in patriis annalibus de hâc pugnâ nihil repererat, Sicanos Ætnæi incendii latius grassantis metu pridem versus Occasum recessisse fabulatur, & ante multas ætates desertas ab illis sedes Siculos occupasse. Vides, Lector esse verissimum quod probandum susceperam nihil hîc esse quod fidem faciat, cum in rei narratione scriptores tam parum sibi constent.

Proinde Sicanos à Siculis, ut quidem puto, neque gens neque sermo distin- D xit, sed situs, & variæ ut evenit in eadem gente factiones. Et Punicâ voce שכנים *Sicani* dicti, qui Siculorum Pœnis erant proximi, quasi vicinos dixeris. Hebræis enim & Syris שכן *saken*, cujus plur. שכנים *sekenim*, vicinum sonat. Inde שכנים *Sekenim* vel Sicani passim appellantur populi Judæis vicini. Sic Psal. 44, 14. *Posuisti nos in opprobrium* לשכנינו (*lisckenenu*) *vicinis nostris & in sannam & ludificationem iis qui nos circumstant.* Et Psal. 79, 12. *redde septuplum* לשכנינו *vicinis nostris,* ubi Chald. versio Venetæ editionis habet לשיכננא *lesecanana* vel *lesicanana,* quæ est ipsissima vox Sicanorum. Et Deut. 1, 7. *Venite ad montem Amorrhæorum & ad omnia* שכניו *vicina ejus.* LXX. καὶ πρὸς πάντας τοὺς περιοίκους. Alibi reddunt γείτονες.

E Nempe totius Siciliæ littora sic peragraverant Phœnices, ut tamen præcipua adeoque post Græcorum adventum sola illis sedes fuerit circa Lilybæum promontorium: In quô eôdem cum illis angulo Sicani habitabant, in partibus

quæ ad occaſum & meridiem ſunt obverſæ. Inde eſt quod Sicanos Thucydides migraſſe ſcribit πρὸς τὰ μεσημβρινὰ καὶ ἑσπέρια; Et Elymos deſcribit ὁμόρους τοῖς Σικανοῖς οἰκήσαντας *in iisdem finibus cum Sicanis habitantes.* Phœnices autem ἐγγὺς τῶν Ἐλύμων συνοικίσαντας *communibus prope Elymos ſedibus incolentes.* Sic de Elymis Dionyſius: ᾤκησαν περὶ ποταμὸν λεγόμενον Κριμισὸν ἐν γῇ Σικανῶν *habitabant circa Crimiſum fluvium in terrâ Sicanorum.* Et Caſſandra in Lycophrone ἐνοικήσουσι Σικανῶν χθόνα *Sicanorum terram incolent.* Et Diodorus Siculos cum Sicanis conferens: Ταύτης δὲ τῆς χώρας τὰ μὲν πρὸς ἕω κεκλιμένα μέρη κατῴκουν Σικελοὶ, τὰ δὲ πρὸς δυσμὰς Σικανοὶ. *Hujus regionis partes ad ortum Solis ſpectantes Siculi, ad occaſum Sicani incolebant.* Hûc refer quod in littorali Pœnorum tæniâ quam diximus, *Hyccara* vocatur à Thucydide πόλισμα Σικανικὸν *Sicanicum oppidum.* Et illud Poëtæ Æn. lib. 5.

— Nec littora longè
Fida reor fraterna Erycis, portusq; Sicanos.

Ubi per numeri enallagen, Sicani portus idem ſunt quod Erycinorum portus Drepanus.

Jam de Siculorum & Siciliæ nomine Phœnices conſulenti, mihi duo ſe obtulerunt. Unum Siciliam ab illis appellatam eſſe inſulam שכלול *Siclul*, id eſt perfectionis. Quia inter omnes inſulas, quæ notæ erant tum temporis, facile primas obtinet. Strabo lib. 2. αὕτη δὲ καὶ τῶν ἄλλων τῶν καθ' ἡμᾶς ἐστὶ μεγίστη καὶ ἀρίστη *hæc omnium in mari noſtro inſularum maxima eſt atque optima.* Diodorus in excerptis lib. 37. *Rhegium magnâ vi oppugnabant ſperantes, ſi eam obtinerent, ſe facile copias in Siciliam trajecturos* καὶ κρατήσειν τῆς εὐδαιμονεστάτης τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον νήσων *& omnium inſularum, quæ ſub Sole ſunt, beatiſſimam occupaturos.* Et de eâdem initio lib. 5. κρατίστη τῶν νήσων ἐστὶ *inſularum eſt præſtantiſſima.* Solinus c. 5. *Quicquid Sicilia gignit, ſive Solis ſive hominis ingenio, proximum eſt his quæ optima judicantur.* Nec deſunt apud Strabonem qui Siciliam in genere aſſerant οὐδὲν χείρω τῆς Ἰταλίας *Italiæ nullâ in parte cedere*, σίτῳ δὲ καὶ μέλιτι καὶ κρόκῳ, καὶ ἄλλοις τισὶ κἂν ἀμείνω *frumento autem & melle & croco & aliis nonnullis etiam eſſe præſtantiorem.* Itaque tam eximiam inſulam, & tot dotibus conſpicuam vero abſimile non eſt Phœnices appellaſſe inſulam *Siclul* perfectionis, id eſt conſummatiſſimam inſulam, & numeris omnibus abſolutiſſimam: Adeoque à verbo *Siclul* Siciliæ & Siculorum nomen eſſe detortum altero L rejecto.

Tamen aliud ſuccurrit, quod non veriſimilius modo, ſed & plane verum eſſe autumo. Nemo eſt qui neſciat in Scripturâ *Neel-eſcol*, id eſt torrentem aut vallem botri dici locum in quô exploratores à Moſe miſſi in terram Chanaan, decerpſerunt inſignem illam botrum. In quam rem expreſſa ſunt verba vulgati interpretis Num. 13, 25. *De malis quoque & de ficis loci illius tulerant, qui appellatus eſt Neel-eſcol id eſt torrens botri, eo quod botrum inde portaſſent filii Iſrael.* Nempe Hebræis אשכול *eſcol* eſt botrus, ut Syris סגול *ſegol* & סגול *ſegul*, mutatis homogeneis. Unde eſt quod Gramatici *ſegol* vocant à formâ botri vocale punctum è tribus punctis in triangulum ſic ∴ digeſtis. Et in Jeroſolymitanâ paraphraſi

Num. 13, 24 25 & 32, 9. Deut. 1, 25.

pro

A pro torrente botri legitur torrens סגולה *segula* : Et plurale סגוליא *segulaja* pro botris Gen. 40,10. Ea ipsa voce puto Phœnices Siciliam appellasse, quasi botrorum insulam. Sive per *caph* scripserint cum Hebræis, aut cum Syris per *gimel*, quod per *cappa* sit expressum, ut in voce κάμηλος *ex gamal*. Ratio nominis est manifesta. Prisca illa ætate cum Africa nondum ullis vitibus esset consita, vina & uvas Carthaginenses nonnisi è Sicilia habebant. Unde factum ut in Siciliæ parte quæ Africæ est opposita, hujusmodi fructuum commercio Agrigentini in tantas opes excreverint. Ita habetur in Diodoro dissertissimis verbis lib. 13. pag. 374. & 375. Κατ' ἐκείνους γὰρ τοὺς καιροὺς, τήν τε χώραν καὶ τὴν πόλιν τῶν Ἀκραγαντίνων συνέβαινεν εὐδαι-

B μονίας ὑπάρχειν πλήρη. περὶ ἧς οὐκ ἀνάρμοστόν μοι φαίνεται διελθεῖν. Καὶ γὰρ ἀμπελῶνας τοῖς μεγέθεσι καὶ τῷ κάλλει διαφέροντας καὶ τὸ πλεῖστον τῆς χώρας ἐλαίαις κατάφυτον, ἐξ ἧς παμπληθῆ νομιζόμενοι καρπὸν ἐπώλουν εἰς Καρχηδόνα. Οὔπω γὰρ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους τῆς Λιβύης πεφυτευμένης, οἱ τὴν Ἀγραγαντίνην νεμόμενοι τὰ ἐκ τῆς Λιβύης ἀντιφορτιζόμενοι πλοῦτον, οὐσίας ἀπίστους τοῖς μεγέθεσι ἐκέκτηντο. *circa illa tempora Agrigentinorum agrum & urbem contigit divitiis maximè affluere. De quibus disserere mihi non videtur esse extra rem. Vineta scilicet iis erant amplitudine & pulchritudine eximia. Quin & regionis magna pars oleis erat consita. Unde uberrimam fructuum copiam Carthaginem portabant distrahendam. Quippe cum illa ætate Africa nondum arboribus esset consita, Agrigentini agri cultores incredibiles è Libya opes hoc*

C *commercio lucrabantur*. Unde est quod Homerus, qui Cyclopum terram, id est Siciliam, vix aliter noverat quam ex Phœnicum relatione, eam semel atque iterum describit eximiis vitibus fœcundam. Primus locus sic habet Odyss. lib. 9. vers. 111.

> Ἀλλὰ τά γ' ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα πάντα φύονται
> Πυροὶ καὶ κείθαι, ἠδ' ἄμπελοι αἵτε φέρουσιν
> Οἶνον ἐριστάφυλον.
> *Hæc sine seminio tellus inarata ferebat,*
> *Hordea, frumenta & vites, quæ grandibus uvis*
> *Dulcia vina ferunt.*

Et alter ejusdem libri vers. 357.

D

> Καὶ γὰρ Κυκλώπεσσι φέρει ζείδωρος ἄρουρα
> Οἶνον ἐριστάφυλον.
> *Quippe ferax tellus vinum fert grandibus uvis*
> *Cyclopum generi.*

Hinc Cyclops Polyphemus ad Galateam, apud Theocritum Idyll. 11.

> — ἔντ' ἄμπελος ἀγλυκύκαρπος.
> — *hîc vitis dulcibus uvis.*

Quod ita imitatur Ovidius lib. 13. fab. 8. sub persona Polyphemi:

> *Sunt auro similes longis in vitibus uvæ.*
> *Sunt & purpureæ: tibi & has servamus & illas.*

E Et in eadem Siciliæ parte Acestes Æneæ & sociis largitur vini cados. Virgilius lib. 1. Æn.

> *Vina bonus quæ deinde cadis onerarat Acestes.*

Littore Trinacrio, dederatque abeuntibus heros. A

Hinc de Sicilia Silius lib. 14.

Multa solo virtus, jam reddere fœnus aratris,
Jam montes umbrare olea, dare nomina Baccho.

Et Galenus de antidotis lib. 1. cap. 3. Vina Aminæa Neapoli tenuia esse scribit, οὐχ ὥσπερ οἱ κατὰ τὴν Σικελίαν τε καὶ Βιθυνίαν Ἀμιναῖοι *non ut Aminæa in Sicilia & Bithynia.* Ubi nimirum, ut sequitur, ὀλίγος μὲν ὁ ὑδατώδης καὶ λεπτὸς οἶνος γίνεται *parum aquosi ac tenuis vini gignitur.*

Imprimis in precio fuere vina Mamertina Messanæ. Strabo lib. 6. εὐοινοῦσι σφόδρα τῆς χώρας οὔσης, οὐ Μεσσήνιον καλοῦσι τὸν οἶνον, ἀλλὰ Μαμερτῖνον, τοῖς ἀρίστοις ἐνάμιλλον ὄντα τῶν Ἰταλικῶν *& cum admodum ferax sit vini ager, vinum inde non Messanium, sed Mamertinum vocant, quod cum Italicorum optimo quoque certet.* Dioscorides lib. 5. πρὸς δὲ τὴν ἐν ὑγιείᾳ χρῆσιν εὔθετοι οἱ ἀθάλασσοι, αὐστηροὶ καὶ λευκοί. διαφέρουσι δὲ τούτων οἱ Ἰταλικοὶ &c. καὶ Σικελιωτικὸς ὁ Μαμερτῖνος καλούμενος *Quæ vina marinæ aquæ nihil habent admixtum, austera & alba, sanorum usui sunt aptissima. In his autem præstant Italica, &c. & Siculum, quod Mamertinum appellatur.* Athenæus lib. 1. ὁ δὲ Μαμερτῖνος ἔξω μὲν τῆς Ἰταλίας γίνεται; καὶ γινόμενος ἐν Σικελίᾳ καλεῖται Ποταλῖνος, ἡδὺς δ' ἐστι, κοῦφος, εὔτονος *Mamertinum extra Italiam provenit, nempe in Sicilia; Potalinumque appellatur. Est autem jucundum, leve, validum.* Plinius lib. 14. cap. 6. *Quartum curriculum publicis epulis obtinuere à Divo Julio, &c.* C *Mamertina circa Messanam in Sicilia genita. Ex iis Potulana ab authore dicta.* Martialis lib. 13. Epigram. 117.

Amphora Nestorea tibi Mamertina senecta
Si detur, quodvis nomen habere potest.

Id est Opimiana dici potest, vel Falerna, aut Cæcuba &c. & cum præstantissimo quoque vino de bonitate contendere.

Erat in eadem Sicilia, teste Plinio ubi supra, & *Taurominitanis honos lagenis pro Mamertino plerumque subditis.* Inde Eugenia vitis in Italia propagata. Idem cap. 2. l. 14. *Eugeniam Taurominitani colles cum generositatis cognomine misere Albano tantum agro, quoniam translata statim mutatur.* D

Sed & quoties Ætna exardescit, Strabo author est Catanensem agrum multo cinere oppleri, qui eum εὐάμπελον παρέχεται καὶ χρηστόκαρπον, τῆς ἄλλης οὐχ ὁμοίως οὔσης εὐοίνου *reddit vinetis lætum & optimis fructibus cum alibi vicinis agris vinum non ita præstet.*

Varro de re rust. cap. 25. Plin l. 14 c. 4. Id. Ibid. c. 2.

Si quis locus sit crassior aut nebulosus, ibi Cato, Varro, Plinius jubent *Aminæum majus aut Murgentinum seri.* Quorum hoc translatum fuerat è Siciliæ Murgentio prope Symæthum. Idem Plinius *Surrentinis efficacissima testis Vesuvio tenus. Ibi enim Murgentina è Sicilia potissima, quam Pompeianam aliqui vocant.*

De vitibus prope Anapum & Syracusas, & de Agrigentinis jam actum. Sequuntur *Triocala* vel *Tricala* castellum ad amnem Isburum ita vocatum διὰ τὸ τρία καλὰ ἔχειν *quod tria bona habeat.* In quibus censet Diodorus lib. 36. παρακειμένην χώραν ἀμπελόφυτόν τε καὶ ἐλαιόφυτον, καὶ γεωργεῖσθαι δυναμένην θαυμαστῶς E

regio-

A *regionem adjacentem vinearum ac olearum plantationi & frugum culturæ mire idoneam.*

Non procul inde Inyx vel Inyctum oppidum, ad Hypsæ & Crimisi ostia, ob vini præstantiam plurimum commendatur. Stephanus: Ἴνυκον πόλις Σικελίας, Ἡρόδοτος δὲ Ἰνυκτὸν αὐτήν φησιν, ἀπὸ τῆς Ἴνυξ, ἐφ' οὗ Ἰνυκτῖνος οἶνος *Inyctum urbs Siciliæ. Herodotus autem Inyctos eam dicit tanquam ab Inyx; unde vinum Inyctinum.* Hesychius: Ἰννύκινος (lege Ἰνύκινος) οἶνος ἀπὸ Ἰνυκοῦ τῆς Σικελίας; ἐστὶ δὲ πολίχνιον εὔοινον *Inycinum vinum ab Inyco Siciliæ; Est autem oppidum optimo vino ferax.*

B Etiam ad Crimisum erat Entella, de qua Silius:

——— *largoque virens Entella Lyæo.*

Inde Crimiso amni nomen factum suo loco probavimus.

His adde Halyntium mulsum de quo Plinius lib. 14. cap. 14. *Psythium & Melampsythium passi genera sunt suum saporem non vini referentia. Cisibilites vero mulsi in Galatia nascens & Halynthium in Sicilia.* Ab Halyntio & Aluntio vetustissimo Siciliæ oppido, in quo habitasse quosdam è comitatu Æneæ fabulatur Dionysius Halycarn. lib. 1.

Heræos etiam montes in media Sicilia haberi dicit Diodorus lib. 4. ἀμπέλους τε C πολλὰς φυομένας, καὶ μήλων ἀμύθητον πλῆθος *cum vites multas consitas tum malorum inenarrabilem ubertatem.* Et de Ætna Geographus anonymus sub Constantio; *Qui mons in gyrum vineta multa habens, generat vina præcipua.* Verum enimvero ex iis quæ allata sunt constat plus satis non defuisse causas cur insula סגוליא *segulaja* vel סכוליא *seculaja*, id est uvarum, Sicilia diceretur à Pœnis.

Tamen unum addam argumentum quo vel maxime id confirmatur. Naxon insulam Baccho fuisse sacram omnes norunt propter vini fertilitatem & præstantiam. Hinc Hesychius: Νάξος, ἱερὰ Διονύσου. Et Statius lib. 2. Achill.

Lemnos, & à tergo decrescit Bacchica Naxos.

Et Virgilius lib. 3. Æneidos.

Bacchatamque jugis Naxon.

D Id est interprete Servio *aut vitibus consitam, aut celebratam Bacchis, aut ubi Bacchus ex Indis egit triumphum.* Et Nonnus de Baccho Dionysiac. lib. 47.

Ἁβρὸς ἐς ἀμπελόεσσαν ἐκώμασεν ἄντυγα Νάξου.

Naxi vitiferam molli pede venit ad oram.

Et apud Etymologum verbo Βίβλινος οἶνος, Simus Biblinum (vel Bimblinum) vinum, de quo tam multa veteres, dici asserit à Naxi amne Bibline vel Bimbline. Et Athenæi lib. 1. Ἀρχίλοχος τὸν Νάξιον οἶνον τῷ νέκταρι παραβάλλει *Archilochus cum nectare Naxium vinum confert.* Et lib. 2. Eupolis:

Οἰνόν τε πίνειν Ναξίων ἀπ' ἀμπέλων.

Vinumque bibere Naxiis è vitibus.

E Et Diodorus lib. 5. pag. 225. Εἶναι δὲ καὶ περὶ τὸν οἶνον ἰδιότητα διάφορόν τι παρ' αὐτοῖς, καὶ μηνύον τὴν τοῦ θεοῦ πρὸς τὴν νῆσον οἰκειότητα *Ajunt etiam apud ipsos* (Naxios) *singularem quandam esse vini præstantiam, ex qua constet quam bene sit affectus* (Bacchus)

Deus

Deus erga insulam. Et Solinus: *Naxos Dionysia prius quam Naxos dicta, vel quod hospita Libero patri, vel quod fertilitate vitium vincat cæteras.* Quæ sic detorsit Isidorus Originum lib. 14. cap. 6, *Naxos insula à Dionysio dicta, quasi Dionaxos, quod fertilitate vitium vincat cæteras.* Taceo fabulas de Bacchi & Ariadnes amoribus à Theseo Naxi relictæ Nonni lib. 45. Et de navi Tyrrhenica quam eo animo conscendit Bacchus ut in Naxum deferretur, Hyg. fab. 134. & Ovid. Metam. lib. 3. Et de Naxo Baccho data à Pholo Centauro apud Theocriti Scholiastem in Idyll: 7. Item de Naxiarum partu octimestri illis concesso in Bacchi gratiam, qui & ipse sit editus octavo mense. De fonte denique quem ibi ajunt fluere vino prædulci, de quo vide Stephanum & Suidam & alios, Propertium imprimis qui sic habet lib. 4. in Elegia ad Bacchum.

Et tibi per mediam bene olentia flumina Naxum,
Unde tuum potant Naxia turba merum.

Taceo item quod apud Suidam in Λύσιοι τελεταὶ asserit Aristophanes Grammaticus, Διονύσου Λυσίου ἱερὸν Bacchi Lysii templum in Boeotia fuisse conditum, διὰ τὸ λυτρώσασθαι Θηβαίους παρὰ Ναξίων ἄμπελον *eo quod Thebani vitem à Naxiis redemissent.* Siciliæ porro nomen etiam Naxo commune fuisse discimus ex his Plinii lib. 4. cap. 12. *Naxus à Delo* XVIIIM. *cum oppido quam Strongylen, dein Diam, mox Dionysiada à vinearum fertilitate, alii SICILIAM minorem aut Callipolin appellarunt.* Nempe Phœnices utrique insulæ סכוליא vel Siciliæ nomen commune esse voluerunt, quia uvarum utrobique similis fuit fertilitas.

Jam ad Elymos venio Pœnorum socios, de quibus Thucydides: Μοτύην καὶ Σολόεντα καὶ Πάνορμον ἐγγὺς τῶν Ἐλύμων συνοικίσαντες ἐνέμοντο, ξυμμαχίᾳ τε πίσυνοι τῶν Ἐλύμων *Motyen & Soluntem & Panormum communi cum Elymis sede incolebant, eorum commilitio freti.* Hinc in Pausaniæ Phocicis, qui Pachynum pro Lilybæo jam semel usurpavit, Antiochus Syracusanus inter cætera de Cnidiis refert ὡς ἐπὶ Παχύνῳ τῇ ἄκρᾳ τῇ ἐν Σικελίᾳ κτίσαντες πόλιν, αὐτοὶ μὲν ἐκπίπτουσιν ὑπὸ Ἐλύμων καὶ Φοινίκων πολέμῳ πιεσθέντες *quomodo ab urbe quam ad Pachynum* (imo Lilybæum) *Siciliæ promontorium condiderant, bello pulsi sint ab Elymis & Phœnicibus.* Hos Elymos plerique volunt Trojanæ fuisse originis, & patrem habuisse Elymum Ægesti vel Acestæ socium de quo Poëta passim. Thucydides: Ἰλίου δὲ ἁλισκομένου τῶν Τρώων τινὲς, διαφυγόντες Ἀχαιοὺς, πλοίοις ἀφικνοῦνται πρὸς τὴν Σικελίαν, καὶ ὅμοροι τοῖς Σικανοῖς οἰκήσαντες, ξύμπαντες μὲν Ἔλυμοι ἐκλήθησαν *Ilio capto quidem Trojanorum Achæos fugientes, navibus in Siciliam delati sunt, & locatis juxta Sicanos sedibus, in universum Elymi appellati sunt.* Dionysius Halycarn. de Ænea & sociis: Κατάγονται τῆς νήσου περὶ τὰ καλούμενα Δρέπανα, ἔνθα περιτυγχάνουσι τοῖς σὺν Ἐλύμῳ, καὶ Αἰγέστῳ προσεξελθοῦσιν ἐκ τῆς Τροίας, οἳ ᾤκησαν περὶ ποταμὸν λεγόμενον Κριμισὸν *cum ad eam insulæ partem appulissent quam Drepana vocant, in eos inciderunt qui cum Elymo & Egesto priores Troja profecti erant, & circa fluvium Crimisum habitabant.* Addit aliquanto post ab Elymo dictos Elymos potius quam Ægestos ab Ægesto, quia propter regium genus, Elymi major erat dignatio. Silius lib. 14.

Miscue-

A *Miscuerunt Phrygiam prolem Trojanus Acestes,*
Trojanusque Elymus.

De Elymo Trojano, quem Anchisæ nonnulli volunt nothum fuisse filium, plura vide apud Strabonem, Servium, Isacium & alios. Tamen Elymos in Siciliâ Scylax distingui- à Trojanis. Et apud Dionysium Halycarnass. eosdem Elymos Hellanicus ex Italiâ deducit tertiâ ætate ante Trojanum bellum. Et Stephanus in Αἰανὴ Elymi cujusdam Regis Tyrrhenorum meminit, cujus filius Ænam urbem in Macedoniâ condidit. Summo denique Poëtæ Elymus, licet Trojani Acestæ comes & socius, Siculus tamen non Trojanus est.

B *Tum duo Trinacrii juvenes, Elymus, Panopesque,*
Assueti sylvis, comites senioris Acestæ.

Itaque Elymos putamus Sicanorum fuisse partem quæ cum pœnis iniit fœdus. Et Elymorum nomen sumptum ex Phœnicio עלים *alim* vel *elim* ἀρχαϊκῶς, quô vel excelsa loca, vel ii homines significentur qui in excelsis locis degunt. Ea enim est verbi vis. Et Elymi nullas urbes alibi habuerunt quam in montibus. Duas recenset Thucydides, Erycem & Ægestam: ξύμπαντες μὲν, inquit, Ἔλυμοι ἐκλήθησαν, πόλεις δ' αὐτῶν Ἔρυξ καὶ Ἔγεστα. Cui suffragium addit Dionysius Halycarnass. nisi quod Erycem urbem Phœnicio nomine vocat Ἔλυμα, id est עלים *elim*, Æneam incidisse dicens in Elymi & Ægesti socios, & iis condidisse πόλεις Αἴγεσταν καὶ Ἔλυμα *urbes Ægestam & Elyma*, id est Erycem. Quale est quod statim pro monte
C Eryce, ubi fanum Erycinæ Veneris, montem habet Elymum. *Æneæ*, inquit, *& Trojanorum in Siciliam adventus documenta multa alia sunt, sed hæc luculentissima,* ὁ Αἰνειάδος Ἀφροδίτης βωμὸς ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τοῦ Ἐλύμου ἱδρυμένος *Æneæ Veneris ara in Elymi vertice fundata.* Tertia Elymorum urbs Entella fuit, quam alii ab Elymo, alii ab Ægesto conditam volunt. Servius in lib. 5. Æn. *Elymus princeps Trojanorum, qui dicitur in Siciliâ condidisse civitates Ascam* (lege Erycem) *Entellam, Egestam.* Isacius in Lycophronem de Ægesto: Ἔκτισε τρεῖς πόλεις ἐν Σικελίᾳ, τὴν ἀφ' ἑαυτοῦ Αἰγέστην, καὶ Ἔρυκα καὶ Ἔντελλαν *tres in Siciliâ condidit urbes, unam Ægestam de suo nomine dictam, & Erycem, & Entellam.* Quod subinnuit Lycophron illum appellans

D *Τριστῶν συνοικιστῆρα καὶ κτίστην τόπων.*
Trium colonum conditoremque urbium.

Eôdem facit quod in Dionysio Elymus & Ægestus leguntur habitasse περὶ ποταμὸν λεγόμενον Κριμισσὸν *circa fluvium Crimisum nomine.* Ibi enim erat Entella. Et quod Trojano Acestæ, qui idem cum Ægesto, chara fuit Entella. Silius lib. 14.

Entella Hectoreo dilectum nomen Acestæ.

Itaque tria hæc fuerunt Elymorum oppida, Eryx vel Elyma, Ægesta quæ Romanis Segesta, & Entella. Porro Erycem & Entellam in editis fuisse locis, adeoque inde habuisse nomen, abunde jam probavimus. De Segestâ autem ita Fazellus
E Decad. 1. lib. 7. cap. 3. *Segesta urbs vetusta, in colle undique prærupto jacens.* Nempe veteribus Sicanis in more fuit, ut oppida sua in montibus aut collibus fere conderent. Diodorus lib. 5. οἱ δ' οὖν Σικανοὶ τὸ παλαιὸν κωμηδὸν ᾤκουν, ἐπὶ τῶν ὀχυρωτάτων

λόφων τὰς πόλεις κατασκευάζοντες διὰ τοὺς λῃστάς *Sicani olim vicatim habitabant, urbes in collibus, ut quisque naturâ munitissimus erat, sibi propter latrones extruentes.* Inde igitur עלים *Elim* à Pœnis appellati sunt, qui propter commercia libentius incolebant ad devexa littorum. Quamvis in עלים *Elim* M sit servile & pluralis numeri litera characteristica; Tamen in *Elymâ* & *Elymis* tanquam radicale est expressum, quomodo N servile vocum פלשתין & הגרין *in Palæstinâ, Philistinis* & *Agarenis.*

Jam non capio quid illud sit quod à Thucydide additur, unâ cum Elymis habitasse Phocenses è Trojâ primum in Libyam, mox in Siciliam delatos. Προσξυνῴκησαν αὐτοῖς καὶ Φωκέων τινὲς, τῶν ἀπὸ Τροίας τότε χειμῶνι εἰς Λιβύην πρῶτον, ἔπειτα εἰς Σικελίαν ἀπ᾽ αὐτῆς κατενεχθέντες. Æneam quidem post Elymum & Ægestum hûc appulisse fama est, & partem suorum in Siciliâ reliquisse, qui cum Elymis urbes conderent. Vide Dionysium lib. 1. & Strabonem lib. 13. & Virgilium lib. 5. Æneid. Sed in tam recenti Trojæ clade una cum Trojanis Elymis habitasse Græcos Phocenses, ne fando quidem auditum est. Fallor igitur, aut fabula ex eô nata est, quod ut Arabicè, ita Punicè פוק *phauc* sursum sonabat & פוקני *phaucani* celsum, sublimem. Quomodo cum Elymos Pœni appellarent, ab altitudine montium in quos se receperant, vocis allusione decepti Græci, Phocenses designari putaverunt. Atque eos collegerunt habitare una cum Elymis, ex eo quod eandem gentem Pœni à situ modo עלים *Elim* appellabant, modo פוקנים *Phocanim.* Hæc de Siciliæ priscis incolis vel vera esse puto, vel certè vero proxima.

CAPUT XXXI.

Phœnices in Sardiniâ.

Sardiniam à *Sardo* dici volunt Herculis Maceridis filio. *Maceridem* Afri Herculem cur appellent. Sic *Corsicam* à *Corso* Herculis itidem filio deduci, aut à *Corsâ* bubulci servâ in Liguriâ. De hac inepta fabula Sardinia à figurâ dicta olim *Ichnusa* & *Sandabiotis* & *Sandalope*; Et Pœnis צרעדו *Sarado* ex Hebr. צעד *saad*, id est vestigium, R inserto de more linguæ. *Aristæi* in Sardiniam fabulosa migratio quorsum conficta. *Norax* Hispanus *Noram* condidisse dicitur, cum *Nora* sit Punicum נערה Ptolemæus notatus. *Iolaenses* & *Ilienses* falso describi tanquam diversos populos, quorum illi ab Jolao hi ab Ilio duxerint originem. Utrosque ex Africa venisse, & עילאי dictos quia montes incolebant: Iidem *Balari* & *Corsi*, quia feri & sylvestres. Sardiniæ pars ad Aquilonem montosa & inaccessa quam hi tenebant, altera cultior quam Pœni: Quorum in Sardiniâ colonia vetustissima Urbes *Charmis*, *Sulchi* & *Caralis*. *Charmis* forte eadem quæ *Caralis*. *Sulchi* ab exustione, *Calaris* à refrigeratione dicta. Pauca de *Olbia* & *ogrylle* vel *Gorylle*. Sardi in universum Carthaginis coloni. Lingua ibidem Punica. Pœnorum clades. Omnes fructus extirpati. Sardinia an insularum maxima.

SArdinia Græcè Σαρδὼ vel Σαρδὼν, nomen habere putatur à Sardo Libyci Herculis filio cum magnâ multitudine è Libyâ hûc appulsi. Hæc fere apud Silium, & Solinum, & Capellam, & Isidorum. Sed aliquanto uberius Pausanias in Phocicis: Πρῶτοι δὲ διαβῆναι λέγονται ναυσὶν ἐς τὴν νῆσον Λίβυες. ἡγεμὼν δὲ τοῖς Λίβυσιν ἦν Σάρδος, ὁ Μακήρεως, Ἡρακλέους δὲ ἐπονομασθέντος ὑπὸ Αἰγυπτίων τε καὶ Λιβύων. Μακή-

A εἰσὶ μὲν δὴ αὐτῷ τὰ ἐπιφανέστατα ὁδὸς ἐγένετο ἡ εἰς Δελφούς. Σάρδῳ δὲ ἡγεμονία τε ὑπῆρξε τῶν Λιβύων, ἡ ἐς τὴν Ἰχνοῦσαν, καὶ τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ Σάρδου τούτου μετέβαλεν ἡ νῆσος. *Primi in Sardiniam navibus transmigrasse dicuntur Afri, duce Sardo filio Maceridis, cui apud Ægyptios & Afros Herculis cognomen fuit. Et de Maceride quidem nihil refertur illustrius quam ejus iter Delphos. Sardus vero coloniam Afrorum in Ichnusam deducendam suscepit. Unde mutato priore vocabulo de ejus nomine insula dicta est.* De isto *Maceride* alibi nihil quicquam legi. Potuit id esse Herculis cognomen apud Pœnos, quorum sermone מחריד *Macharid* est ὁ ἐκφοβῶν *qui exterret* seu *terribilis*. Sic Levit. 26, 6. *Et dabo pacem in terrâ, & dormietis, & non erit* מחריד

B *(macharid) qui exterreat.* Idem habes Deut. 28, 26. Job. 11, 19. Es. 17, 2. Jerem. 7, 33. & 30, 10. & 46, 27. Ezech. 34, 28. & 39, 26. Mich. 4, 4. Nahum. 2, 12. Sophon 3, 13. Voce igitur Hebræis tam usitata Pœnos suspicor Herculem suum *Macharid* cognominasse, atque inde Græcos Μακήριδα *Maceridem.* Utut sit, quicquid de Sardo dicitur mihi tam est suspectum quam quod à *Cyrno* Herculis itidem filio Corsicæ Græcum nomen Κύρνον deducunt Servius & Isidorus. Nihil tam est obvium quam conditores sibi fingere, unde ignota terrarum nomina deducantur. Interim cum jam olim notæ fuerint Corsica & Sardinia, adeoque Sardonii risus meminerit Homerus Odyss. Υ. vers. 302. De Cyrno & Sardo Herculis filiis silent Poëtæ, Historici & Geographi vetustiores. Tamen hæc tolera-

C bilia sunt præ eo quod Stephanus & Eustathius Corsidem seu Corsicam dici volunt ἀπὸ Κόρσης δούλης βουκόλου *à Corsa bubulci servâ.* Liguribus scilicet ita de nomine ducis insulam appellantibus. *Nam quædam Corsa nomine Ligus mulier, quum taurum ex grege, quem prope littora regebat, transnatare solitum, atque per intervalla corpore aucto remeare videret, cupiens scire incognita sibi pabula, taurum à cæteris digredientem usque ad insulam navigio prosequuta est. Cujus regressu insulæ fertilitatem cognoscentes Ligures, ratibus ibi profecti sunt; Eamque nomine mulieris auctoris & ducis appellaverunt,* Isidori Origin. lib. 14. cap. 6. legitur hæc fabella, quâ bos nullo duce fingitur è Liguriâ solitus natare in insulam quingentis circiter stadiis à continenti dissitam, indeque ad armentum regredi, & in tam sterili solo pin-

D guior evasisse quam in Liguriæ pascuis: Quæ quam sint ridicula nemo non videt. Mihi igitur ne sit fraudi quod conor his rejectis aliunde certiora elicere.

Sardinia olim à figurâ dicta est Ἰχνοῦσα & Σανδαλιῶτις vel Σανδαλιώτη. Aristoteles in Mirabilibus: Αὕτη δὲ ἡ νῆσος, ὡς ἔοικεν, ἐκαλεῖτο μὲν πρότερον Ἰχνοῦσα διὰ τὸ σχῆμα γίνεσθαι τῇ περιμέτρῳ ὁμοιότατα ἀνθρώπου ἴχνει. *Illa autem insula, ut videtur, Ichnusa primum appellata est, quia humanum vestigium ambitu suo maxime refert.* Plinius: *Sardiniam Timæus Sandaliotin appellavit ab effigie soleæ, Myrsilus Ichnusam à similitudine vestigii.* Solinus: *Sardiniam apud Timæum Sandalioten legimus, Ichnusam apud Priscum.* Martianus: *Sandaliotes est appellata & Ichnusa, quod utrumq; vestigii formam signat.* Stephanus: ἐκαλεῖτο δὲ Ἰχνοῦσα, διότι ἐοικυῖα ἦν ἀνθρώπου ἴχνει. Pausanias in Phocicis: Ἑλλήνων δὲ οἱ κατ' ἐμπορίαν ἐσπλέοντες Ἰχνοῦσαν

E ἐκάλεσαν ὅτι τὸ σχῆμα τῇ νήσῳ κατ' ἴχνος μάλιστά ἐστιν ἀνθρώπου. Hesychius: Σανδαλιώτη, ἡ Σαρδὼ πάλαι. Claudianus de bello Gildonico:

A

Humanæ speciem plantæ sinuosa figurat.

Silius lib. 14. *—terras*

Enormes cohibet nudæ sub imagine plantæ,
Inde Ichnusa prius Graiis memorata colonis.

Est cur Σαρδῶς vel Σαρδόνος id est Sardiniæ Punicum nomen eodem pertinuisse putem. Hebræis צער *saad* est gressus & vestigium. Sic Prov. 5, 5. צעריה Græci reddunt τὰ ἴχνη αὐτῆς. Et Lament. 4, 18. צעדינו Vulgatus *vestigia nostra.* Inde Σαρδὼ vel Σαρδὼν dicta videtur hæc insula, sive Græci R inseruerint, aut etiam ipsi Pœni, quâ epenthesi nil frequentius. Hinc ramus Hebraicè dicitur סעפה *seapha* & סרעפה *sarapha:* Damascus דמשק *Dammesek* & דרמשק *Darmesek:* rana Arab. צפדע *dhaphda*, Hebr. צפרדע *tsephardea:* sceptrum: Hebr. שבט *sebet* Syr. שרביט *sarbit:* thronus Hebr. כסא *cisse*, Syr. כורסי *curse:* cubitus Hebr. גמד *gomed*, Syr. גרמיד *garmid:* rivus Syr. פציד *passid* & פרציד *parsid:* puer דרדק *dardak* & parvus דעדק *dadak:* oblectare פנק *pannek* & פרנק *parnek:* volvere עגל *aggel*, & ערגל *argel:* strangulare שנק *sannek* & שרנק *sarnek.* Sic Arabicè rostrum פטיסה *phatisa* & פרטיסה *phartisa:* porcellus חנוץ *chanuts* & חרנוץ *charnuts:* Nasus חטם *chatam* & חרטום *chartum:* Stragulum Catiphense קטיפה *katipha* & קרטפה *kartapha:* Ταβάλα, id est tympani Parthici genus, de quô Hesychius & Plutarchus in Crasso, טבלה *tabla* & דרבלה *darbala:* contrahere קפע *kaphaa* & קרפע *karphaa:* talus ערקוב *arkub* ut Hebr. עקב *akeb:* locusta גרדם *gardam* ut

C

Hebr. גזם *gazam:* vulpes תרעל *tharal* ut Syr. תעל *thaal:* fovea קרמאץ *Kirmats*, ut Syr. קומץ *Kumats:* חרשב *charsab* procerus, ut Chald. חשבן *chasban:* שרגב *sargab* celsus ab Hebr. שגב *sagab:* זרנוק *zarnuk* rivus, fluxus, à Talmud. זנוק *zinnuk:* ברגד *burgad* vestis ab Hebr. בגד *beged:* חרמיס *charmis* iniquus ab Hebr. חמס *chamas:* ערצם *irtsam* fortis ab Hebr. עצום *atsum:* ערקל *arkala* pervertere, ut Heb. עקל *ikkel:* קרצב *kartsaba* amputare ut קצב *katsab:* פרשט *pharsata* extendere & קרמט *karmata* contrahere, ut Syr. פשט *pesat* & קמט *kemat:* קרמש *karmasa* colligere, ut Hebr. קמץ *kamats.* Multò plura possem addere; Sed lectori essem tædiosus: Et hujusmodi exempla quivis facile observabit inter legendum. Itaque Pœnos etiam צער *saad* & צרער *sarad* pro vestigio dixisse conjectamus, atque inde Σαρδὼ esse appellatam.

D

Post Sardum Aristæus Apollinis & Cyrenes filius, Penei Thessaliæ fluminis nepos, Cadmi gener, Bœotiæ adeoque toti Græciæ infensus propter Actæonis filii casum, secundus hûc migrasse fertur cum Græcorum manu. Fabulam Pausanias ita adornat. Nec multo aliter Silius lib. 12.

Fama est cum laceris Actæon flebile membris
Supplicium lueret spectatæ in fonte Dianæ,
Attonitum novitate mali fugisse parentem
Per freta Aristæum, & Sardoos isse recessus,
Cyrenen monstrasse ferunt nova littora matrem.

E

Et Sallustius apud Servium: *Hic post laniatum à canibus Actæonem Thebas reliquit & (eam insulam tenuit primo hominibus adhuc vacuam, post eâ relictâ cum Dædalo ad Sardiniam transitum fecit.* Solinus post Sardum & Noracem, de quô statim,

statim, *mox Aristæum*, ait, *regnando his proximum, in urbe Caralis quam condiderat ipse conjuncto populo utriusque sanguinis, sejuges usque ad se gentes ad unum morem conjugasse, imperium ex insolentia nihil aspernatas.* At Caralis Phœnicia urbs fuit, ut mox dicetur. Et Pausanias negat Græcos, qui cum Aristæo venerant, ullam urbem condidisse: πόλιν δὲ οὐκ οἰκίζουσιν οὐδεμίαν οὐδὲ οὗτοι, ὅτι ἀριθμῷ τε καὶ ἰσχύϊ ἐλάσσονες, ἐμοὶ δοκεῖν ἢ κατὰ πόλεων ἦσαν οἰκισμὸν *verum neque hæc manus urbem ullam condidit, quia numero & viribus mihi videtur fuisse minor, quam quantum satis esset ad novam urbem constituendam.* Aristoteles in mirabilibus primum omnium Aristæum in his locis imperasse tradit ὑπὸ μεγάλων ὀρνέων ἔμπροσθεν καὶ πολλῶν κατεχομένων *cum antea illa teneret magnarum avium, ingens numerus.* In qua fabula mihi videor Phœnicium quid agnoscere, quia Hebraice איים tam insulas significat quam ferales aves in insulis degentes. De cætero totam hanc Aristæi in Sardiniam migrationem mere fictitiam esse colligimus ex Pindaro his omnibus vetustiore; qui Aristæum de Cea insula Attica in Arcadiam migrasse canit, ibique vitam coluisse, & apud Arcades pro Jove cultum. Ita habetur apud Servium in lib. 4. Georg. Trogus etiam lib. 13. *Aristæum in Arcadia late regnasse* scribit. Et Apollonius lib. 2. Argonauticon de eodem Aristæo hæc habet:

> — ἐν δὲ Κέῳ κατενάσσατο λαὸν ἀγείρας
> Παῤῥάσιον.
> — *in Cæam jussit migrare colonos*
> *Parrhasios,*

Id est Arcades. Et apud Nonnum Dionysiacorum lib. 13. Arcadum copiis in exercitu Bacchi præest Aristæus; Et earum censum Poëta ita claudit,

> Τόσσον Ἀρισταῖος στρατὸν ὥπλισεν Ἀρκάδι λόγχῃ.
> *Agmen Aristæus tantum Arcade muniit hasta.*

Id est tam multos Arcades instruxit armis. Sed mellis inventor Aristæus in Sardiniam ideo migrasse fingitur, quia in insula Corsica, quæ Sardiniæ videtur esse appendix, maxima est mellis ubertas.

Tertia in Sardiniam migratio apud Pausaniam Hispanorum est: Μετὰ δὲ Ἀρισταῖον, inquit, Ἴβηρες ἐς τὴν Σαρδὼ διαβαίνουσιν ὑπὸ ἡγεμόνι τοῦ στόλου Νώρακι, καὶ ᾠκίσθη Νῶρα ὑπὸ αὐτῶν. Ταύτην πρώτην γενέσθαι πόλιν μνημονεύουσιν ἐν τῇ νήσῳ. παῖδα δὲ Ἐρυθείας τε τῆς Γηρυόνου καὶ Ἑρμοῦ λέγουσιν εἶναι τὸν Νώρακα *Post Aristæum Hispani transmiserunt in Sardiniam duce Norace, à quibus Nora condita est. Hanc primam in insula urbem fuisse narrant. Et Noracem Mercurii fuisse filium ex Erythea Geryonis filia.* At in Solino Arystæum præcessit Norax. Verba sunt: *Nihil attinet dicere, ut Sardus Hercule, & Norax Mercurio procreati, quum alter ab Libya, alter ab usque Tartesso Hispaniæ, in hosce fines permeassent, à Sardo terræ, à Norace oppido nomen datum. Mox Aristæum* &c. Sic in proximam Corsicam à Claudio relegatus Seneca Hispanicum in ea genus se agnovisse his verbis testatum facit: *Transierunt & Hispani, quod ex similitudine ritûs adparet. Eadem enim tegumenta capitum, idemque genus calceamenti quod Cantabris est, & verba quædam. Non totus sermo conversatione Græcorum Ligurumque à patrio descivit.* Sed factum id puto Pœnorum opera, qui Hispaniam diu tenuerunt. Alioqui enim Hispanis heroico illo ævo nullus

consol. ad Helu. c. 8.

 fuit

fuit navigationis usus. *Noræ* saltem nomen Punicum est, nempe נערה *Naara*, unde emphaticum נערתה *Naaratha*. Cujus nominis censetur oppidum in tribu Ephraim Jos. 16, 7. נערה *Naara* Pœnis sonabat *Nora*, ut מעכה *Maacha* Μωχὰ, quomodo LXX. efferunt 1. Par. 2, 48. & passim. Unde *Mochus* nomen Punicum. Et נעמה *Naama* iisdem erat *Noma*; Unde est quod Νωμὰν *Noman* reddunt LXX. seniores Jos. 15, 41. Sic נערן *Naaran* nomen alterius oppidi in eadem tribu Ephraim 1. Paral. 7, 28. Hieronymus scribit *Noran* & LXX. interpretes medio quodam sono Νοαρὰν. Sed inter N & R est *Ajin*, quod in O mutatum est in alphabeto Cadmi. Omnino igitur Νῶρα est נערה. In itinerario Antonini & in altero anonymi *Nura* scribitur; Sed Νῶρα *Nora* præter Solinum & Pausaniam etiam Stephanus & Ptolemæus habent, & *Norenses* Plinius. Quin hodieque locus vocatur *Nori*. N pertinet ad formam nominis: Et ערה est graminetum, unde plur. ערות Es. 19, 7. Et M servili præfixo idem est מערה Jud. 20, 34. Nempe in pascuo sita fuit *Nora*, non procul à ripa *Sæpri* amnis, hodie *Servi*, ut constat ex itinerariis. Itaque perperam à Ptolemæo *Nora* ponitur in Australi Sardiniæ littore inter Caralin & Sulcos; quod Cluverius vere observat.

Rursus apud Pausaniam: *Quarta advenarum manus Jolao duce in Sardiniam venit è Thespiensibus & Attica terra. Hi Olbiam condiderunt. Privatim vero Athenienses Ogryllem: vel servato alicujus de Atticis tribubus nomine, vel quod coloniæ pars fuit Gryllus. Atque hæc etiam mea ætate in Sardinia loca manent, quæ Jolaia vocantur, ab eorumque incolis honores Jolao habentur.* Hæc ante Trojana tempora. At *post Ilium eversum*, ut addit idem, *è Trojanis cum alii profugerunt, tum ii qui cum Ænea incolumes evaserunt. Horum pars acti tempestatibus in Sardiniam, Græcis qui ante inibi consederant permisti sunt.* Et paulo post: *Multis post annis Afri iterum majori classe in Sardiniam appulsi, Græcosque bello adorti, omnes ad internecionem exciderunt, aut certe quam paucissimos reliquos fecere. At Trojani* ἐς τῆς νήσου τὰ ὑψηλὰ ἀναφεύγουσι; καταλαβόντες δὲ ὄρη δύσβατα ὑπὸ σκολόπων τε καὶ κρημνῶν, Ἰλιεῖς μὲν ὄνομα καὶ ἐς ἐμὲ ἔχουσι. Λίβυσι μέντοι τὰς μορφὰς καὶ τῶν ὅπλων τὴν σκευὴν καὶ ἐς τὴν πᾶσαν δίαιταν ἐοίκοσιν *in loca insulæ celsiora confugerunt, ibique montibus, propter vallorum munitiones & præcipitia inaccessis, occupatis, Iliensium nomen adhuc retinent: facie illi quidem & armatura totaque victûs ratione Afris persimiles.* Hæc ille de Jolao & Trojanis. Ita de utrisque Solinus: *Sed ut hæc & Jolaum, qui ad id locorum agros ibi insedit, præterea & Ilienses & Locrenses transeam.* Et Silius:

> *Affluxere etiam & sedes posuere coactas*
> *Dispersi pelago post eruta Pergama, Teucri;*
> *Nec parvum decus advecto cum classe paterna*
> *Agmine Thespiadum terris Jolae dedisti.*

Reliqui omnes quantum memini, vel Jolaum, vel Ilienses prætereunt. Sic Mela & Plinius *Ilienses* memorant tanquam populos in Sardinia *antiquissimos* & *celeberrimos*. Livius item lib. 40. *Bellumque ab Iliensibus concitatum in Sardinia.* Et rursus: *Inde in Sardiniam exercitus ductus, & cum Iliensibus, gente ne nunc quidem omni parte pacata, secunda prælia facta.* Et lib. 41. *Exercitum in agrum Sardorum*

A *rum Iliensium induxit*. At iidem de Jolao & Jolaensibus ne gry quidem. Vicissim in Diodoro de Iliensibus nihil quicquam est, cum is de Jolaensibus multo plura habeat quam quisquam alius. Summa est incoli Sardiniam ὑπὸ βαρβάρων τῶν ὀνομαζομένων Ἰολαείων *à barbaris qui Jolaei nominantur* ab illis oriundis qui cum Jolao Herculis ex fratre nepote & Thespiadis eo se contulerunt. Ab his agros sorte divisos, & præclara oppida condita, gymnasia item & Deûm templa, quæ hodieque perdurant. Et Jolaea dici amœnissima insulæ loca. Eosdem addi carne pecudum & lacticiniis in montibus victitantes, nulla vi nec à Pœnis nec à Romanis potuisse subjici, oraculo libertatem illis æternam & inconcessam promittente. Strabo item Sardiniam continuò vastari dicit ὑπὸ ὀρείων, οἳ καλοῦνται Διαγήβρεις, Ἰολαεῖς πρότερον ὀνομαζόμενοι *à montanis populis qui Diagebrenses vocantur*, B *cum prius dicerentur Jolaenses, ferri enim Jolaum eo adduxisse quosdam filiorum Herculis*. Sed de Iliensibus altum silet. Quin palam est Jolaensibus à Strabone & Diodoro ea tribui, quæ Iliensibus à Pausania. Itaque Ilienses & Jolaenses idem populus, iique non è Troja, nec è Græcia, sed ex Africa advenæ. Quod Pausanias innuit satis, dum eos facie & armatura & tota victus ratione Afris scribit esse similes. Nomen vel Iliensium vel Jolaensium factum ex Pœno עילאי *Ilae*, quasi altos dixeris, id est montanos. Quia Pœnis insulam invadentibus in celsa loca se contulerant, quod & Pausanias & Strabo & Diodorus disertis verbis asserunt.

Præter Ilienses vel Jolaenses inter vetustissimos Sardiniæ populos memorantur C Balari & Corsi. Plinius: *Celeberrimi in ea populorum Balari & Corsi.* Livius lib. 41. *Ilienses adjunctis Balarorum auxiliis pacatam provinciam invaserant.* Item *Balarorum magna auxilia Iliensibus venerant.* Etiam Balaros recenset Strabo inter τῶν ὀρείων ἔθνη *montanorum hominum gentes.* Et Pausanias tam Corsos quam Balaros cum Iliensibus in montes se contulisse scribit; & illos quidem arcessit è vicina Corsica, hos ex Africa & Hispania. *Orta*, inquit, *super præda dissensione, Afri & Hispani ira accensi, cum à Carthaginensibus defecissent, & ipsi montium jugis occupatis seorsum consederunt.* Βαλαροὶ τὸ ὄνομά ἐστιν αὐτοῖς κατὰ γλῶσσαν τὴν Κυρνίων. Βαλαροὺς γὰρ τοὺς φυγάδας καλοῦσιν οἱ Κύρνιοι. *Ii Corsorum lingua Balari appellantur. Exules enim Balaros Corsi vocant.* At hi non erant exules nec Corsica lingua debuerunt, sed Sardinia denominari. Mihi *Ilienses, Corsi, Balari*, gens D eadem, quia idem situs & eadem victus ratio. Nempe *ut Ilienses* à montibus, ita חורשאי *Corsi* à sylvis, quod in Corsica explicabitur, & *Balari* à feritate dicti. Nam ut *Calaris* vel *Caralis* Græcè appellatur quæ Punice קררים *kararim*, ut mox dicetur: Ita Balari videntur iidem esse qui בררים *Barari*. Arabicè scilicet ברארי *barari* solitudinem, & ברי *barri* ferum & sylvestrem sonat. Et Chaldaicè חיות בר *(chevath-bar) bestia solitudinis* est fera.

Nempe Sardinia bipertita est. Pars quæ ad Austrum plana & fertilis, pars quæ Aquilonem respicit, montosa est & confragosis rupium anfractibus inæ- E qualis & prope invia. Claudianus de bello Gildonico:

—— quæ pars vicinior Afris
Plana solo, ratibus clemens; quæ respicit Arcton.

Immi-

Immitis, scopulosa, procax, subitisque sonora.
Fluctibus.

Silius:

Qua videt Italiam, saxoso torrida dorso
Exercet scopulis late freta, pallidaque intus
Arva coquit, nimium cancro fumantibus Austris,
Cætera propensa Cereris nutrita favore.

Pausanias in Phocicis: τῆς δὲ νήσου τὰ πρὸς τὴν Ἄρκτου καὶ ἠπείρου τῆς κατὰ Ἰταλίαν, ἔστιν ὄρη δύσβατα τὰ πέρατα συνάπτοντα ἀλλήλοις *Insulæ partis ad Septentrionem & Italiæ continentem obversæ sunt inaccessi montes, extremis oris invicem contigui.* In hos montes barbari secesserunt, tum cum Africæ partem oppositam occuparunt Carthaginenses. Pausanias: Καρχηδόνιοι δὲ ὅτε ναυτικῷ μάλιστα ἴσχυσαν, κατεστρέψαντο μὲν καὶ ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ Σαρδοῖ, πλὴν τῶν Ἰλιέων τε καὶ Κόρσων. Τούτοις δὲ μὴ εἰς δουλείαν ὑπαχθῆναι τὸ ἐχυρὸν ἤρκεσε τῶν ὀρῶν *Carthaginenses autem cum essent rebus maritimis præpollentes, omnes è Sardinia præter Ilienses & Corsos ejecerunt. Nam illos quominus potuerint in servitutem redigere obstiterunt prærupti ac muniti montes.* Diodorus: Καρχηδόνιοί τε γὰρ ὕστερον ἐπὶ πλεῖον ἰσχύσαντες, καὶ τῆς νήσου κρατήσαντες, οὐκ ἠδυνήθησαν τοὺς προκατασχόντας τὴν νῆσον καταδουλώσασθαι: ἀλλ' οἱ μὲν Ἰολάειοι καταφυγόντες εἰς τὴν ὀρεινὴν &c. *Carthaginenses enim quamvis in summo potentiæ suæ vigore hanc insulam occupaverint, priscos tamen ejus possessores ad servitutem redigere nequiverunt. Namque Iolaei ad montana confugientes, &c.*

Quando Carthaginenses Sardiniam occupaverint non constat satis. Nisi quod pervetustam fuisse hanc coloniam multa probant. 1. Nomen ipsum Sardiniæ, quod & Punicum esse & Homeri ævo jam obtinuisse supra probatum est. 2. Quod Ezech. 27, 6. Tyrii transtra navium fabricant è buxo allato ex insulis Citthim, id est ex Corsica Insula, Sardiniæ vicina; ut docuimus libri tertii capite quinto. 3. Prætera eo ipso tempore Phœnices in Sardiniam misisse colonias, quo in Africam, Siciliam & Hispaniam, videtur posse colligi ex his Diod. l. 5. *Phœnices*, inquit, *ex hac negotiatione* (cum Hispanis scilicet) *opulentiores facti, colonias non paucas miserunt,* τὰς μὲν εἰς Σικελίαν, καὶ τὰς συνεγγὺς ταύτῃ νήσους, τὰς δὲ εἰς Λιβύην, καὶ Σαρδόνα καὶ τὴν Ἰβηρείαν *alias quidem in Siciliam & vicinas ei insulas, alias autem in Libyam & Sardiniam & Iberiam.*

Phœnicum urbes in Sardinia memorantur *Caralis*, *Sulchi*, & *Charmis*, quarum hæc nota quod sciam soli Stephano, cujus verba sunt: Χάρμις, πόλις ἐν Σαρδοῖ, κτίσμα Καρχηδόνιον. At Caralis & Sulchi notissimæ. Strabo de Sardinia lib. 5. πόλεις δ' εἰσὶ μὲν πλείους, ἀξιόλογοι δὲ Κάραλις καὶ Σουλχοί. Pomponius lib. 2. cap. 7. *Sardiniæ urbium antiquissimæ Caralis & Sulchi.* Pausanias in Phocicis: ᾤκισαν δὲ ἐν τῇ νήσῳ καὶ αὐτοὶ πόλιν οἱ Καρχηδόνιοι Κάραλίν τε καὶ Σύλλους *urbes autem & ipsi Carthaginenses in insula condiderunt, Caralim & Sulchos.* Legendum enim πόλεις & Καραλίν τε καὶ Σύλχους. Caralin Florus lib. 2. cap. 6. appellat *urbem urbium*, quia jam tum ut hodieque metropolis erat insulæ. Eandem Claudianus ita describit in de bello Gildonico:

Urbs Libyam contra Tyrio fundata potenti
Tenditur in longum Calaris, tenuemque per undam.

Obviæ

A

B

C

D

E

A

Obvia demittit fracturum flamina collem.
Efficitur portus medium mare, tutaque ventis
Omnibus ingenti mansuescunt stagna recessu.

Idem de Sulchis paulo ante:

Pars adit antiquâ ductos Carthagine Sulchos.

Et Stephanus: Σύλχοι πόλις ἐν Σαρδοῖ, Καρχηδονίων κτίσμα. Inde *Sulcitani* Plinio & Hirtio, Σολκιτανοὶ Ptolemæo.

Charmis dicta videtur à conditore כרמי *Charmi*. Id enim Phœnicium nomen est. Sic *Charmi* filius Ruben Num. 26, 6. & 1. Paral. 5, 3. Et *Charmi* alius è tribu Juda Jos. 7, 1. Et ancillam habuit Cleopatra כרמיונא Καρμιονὼ *Charmiuno* nomine, quod Tzetzes Chiliade 6. hist. 44. non male interpretatur περιστερὰν οἰνάδα, tanquam compositâ voce ex כרם *vite* & יונא *columbâ*. Quamvis aliter hoc nomen scribant Plutarchus in Antonio, & Galenus de theriacâ, & Zenobius Proverb. 424. Sed vereor ne Stephani *Charmis* sit Pausaniæ Καρναλὶς, quia in Stephanô sequitur: Παυσανίας δέ φησι περὶ αὐτοῦ. Pausanias autem de Charmi nihil habet.

B

Sulchis nomen fecit Syrum צולקא vel שולקא (*Sulka*) *exustio*. Quia cum urbs sit in insulæ parte maxime Australi, Noto planè est exposita à quo Sardinia valde infestatur. Pausanias ubi supra: ὁ δὲ ἀὴρ ὁ ἐνταῦθα θολερός τε ὡς ἐπίπαν ἐστὶ καὶ νοσώδης; αἴτιοι δὲ οἵ τε ἅλες οἱ πηγνύμενοι, καὶ ὁ νότος βαρὺς καὶ βίαιος ἐγκείμενος *aer autem ibi plerumque est turbulentus & morbidus: In causâ est qui ibi figitur sal, & Auster prægravis & violenter incumbens.* Et Claudianus:

Ptolem. in descript. Sardin. μεσημβρινώτατοι Σολκιτανοὶ *maxime Australes sunt Sulcitani.*

C

—— Hinc pestifer aer
Sævit, & exclusis regnant Aquilonibus Austri.

Et Silius lib. 14.

—— pallidaque intus
Arva coquit nimium cancro fumantibus Austris.

Contra Calaris vel Caralis, Phœnicibus קררין *Cararin* vel קרירא *Karira*, à refrigeratione dicta propter collem illi vicinum quô ab Austro defenditur. Quod sibi volunt hæc Claudiani nuper citata:

Obvia demittit fracturum flamina collem.

D

Carthaginenses plura oppida his tribus in Sardiniâ condidisse nusquam legitur. Tamen in Australi parte, quam per tot sæcula tenuerunt, urbes vetustas vix putaverim alios habuisse conditores. Nam barbari qui præcesserant, non fuere tam industrii ut de urbibus condendis cogitarent. Et *Nora*, quam Hispanis adstruunt, ipso nomine se prodit esse Punicam. In Septentrionali Jolaeos Pausanias condidisse scribit Olbiam & Ogryllem. Sed in Solymis etiam, qui Phœnicum erant coloni, erat *Olbia* urbs, aliis *Olba*, id est חלבה *Elba*, cujus nominis fuit oppidum in tribu Aser Jud. 1, 31. Et *Ogrylle* in Sardiniâ, cum alibi nulla legatur, Ὀγρύλλην *Ogryllen* Cluverius mutavit in Γορύλλην *Gorylen*, recte omnino. Ut *Gorylle* sit eadem quæ Ptolemæi *Gurulis*. Duplex hæc fuit, vetus & nova, utraque in parte insulæ Aquilonari. Pausanias aut à Gryllo dici conjectat, aut ab aliquâ tribu Atticæ. Nos potius ab Hebræo גורל *goral*, id est sors vel agri portio quæ alicui sorte obtigit. Ita גורלות *goraloth* passim appellantur duodecim portiones in quas

E

divisa est terra Chanaan juxta numerum tribuum Israëlis. Hinc statim initio Judicum Juda Simeoni dicit, *Ascende mecum* בגורלי (*in gorali*) id est *in sortem meam*. Primo Punico bello L. Cornelius consul Olbiam oppidum cœpit, pro quo fortissime pugnans Hanno dux Carthaginiensium occiderat. Val. Max. lib. 5. c. 1. A

Quamvis Sardiniam universam Pœni non tenuerint, tamen vel à majori vel à nobiliori parte Sardi universi Pœnorum dicuntur esse coloni: Sic apud Zenobium Proverb. 483. οἱ τὴν Σαρδὼ κατοικοῦντες, Καρχηδονίων ὄντες ἄποικοι, *qui Sardiniam incolunt, cum coloni sint Carthaginensium.* Et Isacius in Lycophronem fol. 126. b. ἡ δὲ Σαρδὼ, νῆσος περὶ τὰς Ἡρακλείας στήλας. Ταύτης ἄποικοι καὶ οἱ Καρχηδόνιοι. *Sardinia autem insula est circa Herculeas columnas; Cujus Carthaginenses coloni sunt.* Et Sardos Athenagoras ἐρωτικῶν lib. 5. fol. 193. dicit cum Carthaginensibus fere communem habere linguam. B

Gravissimis tamen cladibus Pœnos in hâc insulâ constat esse sæpe mulctatos. Sic circa tempora Cyri Regis, cum in Siciliâ diu fœliciter dimicassent, translato in Sardiniam bello, amissâ majore exercitus parte, gravi prælio victi sunt. Propter quod ducem suum Machæum (id est מעכה) cujus auspiciis & Siciliæ partem domuerant, & adversus Afros magnas res gesserant, cum parte exercitus quæ superfuerat, exulare jusserunt. Vide Trogum lib. 18. & Oros. lib. 4. cap. 6. Rursus A. primo Olympiadis XCVII grassante peste tanta Carthaginensium strages facta est, ut vicinis essent despectui, & tam Sardi quam Afri occasione utentes ab eorum imperio deficerent. Sed utrique non multo post jugum subire coacti, pœnas dederunt tam improvisæ rebellionis. C

Parum est verisimile quod habetur in libro Mirabilium, Carthaginenses, dum eam insulam tenebant, omnes fructus extirpasse, & capitis pœnâ cavisse ne denuò sererentur. Sic enim colonis suis non minus quam priscis incolis perpetuam famem indixissent. Sed Sardiniam tum temporis Græcis parum fuisse notam vel ex eô constat, quod Scylax in capite de magnitudine insularum, Siciliâ majorem facit; Ita etiam apud Herodotum Bias & Histiæus. Contra quam Strabo lib. 2. μέγισται δὲ Σαρδὼ καὶ Κύρνος μετά γε τὴν Σικελίαν: Et Diodorus lib. 5. Σαρδὼ τῷ μὲν μεγέθει παραπλήσιος τῇ Σικελίᾳ. Et Marcianus Heracl. Σαρδὼ, μεγίστη λεγομένη μετὰ τὴν Σικελίαν νῆσος. D

CAPUT XXXII.

An Phœnices Corsicam tenuerint.

A*Lalia* vel *Aleria*, Phocensium urbs in Corsica, etiam Punice dicta *Caralis*; Ibid. *Aradis*, nisi sit mendum. Transtra navium Tyriis ex Corsicæ buxo. Ezech 27. *Cyrnus Phœnissa.* Omnes insulæ Sardoi maris pænes Phœnices; Phocenses è Corsicâ Pœni ejecerunt. Pœnos Scipio. *Corsica* Κύρνος quasi Κερασὶς dicta ob frequentia promontoria. In Lycophrone Κερνεᾶτις. *Corsis* חורשי quia sylvosa *Corsi* maxime feri. De Corsicæ animalibus: Timæus, Claudianus & Procopius notati.

DUbitatur an Phœnices Corsicam occupaverint. Neque enim id veteres satis expresse docent. Tamen cum Sardiniam tenuerint per tot sæcula, tam E

vicinæ

A vicinæ insulæ & tam facilis appulsus eos pepercisse vix crediderim. Et Phocensium in Corsicâ oppidum Ἀλαλίη *Alalia*, vel Ἀλερία *Aleria*, de quô Herodotus, Mela, Plinius, Ptolemæus, etiam *Calaris* dicitur, quomodo Sardiniæ urbs metropolis quam Pœni condiderant. Hinc Diodorus lib. 5. de Corsicâ: Ὑπάρχουσι δὲ ἐν αὐτῇ καὶ πόλεις ἀξιόλογοι δύο, καὶ τούτων ἡ μὲν Κάλαρις, ἡ δὲ Νικαία προσαγορεύεται. τούτων δὲ τὴν μὲν Κάλαριν Φωκεῖς ἔκτισαν, καὶ χρόνον τινὰ κατοικήσαντες, ὑπὸ Τυῤῥηνῶν ἐξεβλήθησαν ἐκ τῆς νήσου. *Duæ in eâ sunt urbes insignes, quarum una Calaris, altera Nicæa dicitur. Et Calarin quidem Phocenses condidere, cumque ad tempus insulam tenuissent, à Tyrrhenis inde ejecti sunt.* Quisquis hæc Diodori conferet cum iis quæ de *Alaliâ* habet Herodotus lib. 1. fatebitur Alaliam & Caralim idem esse oppidum. Nec est

B quod quis putet hanc vocem in Diodoro esse corruptam; Nam Florus etiam & Jornandes *Caralam* vocant, voce ex *Carali* deflexâ. Itaque urbs fuit binomia. Prius nomen à Phocensibus impositum est *Alalia*, quod Romani scriptores mutarunt in *Aleriam*, & Zonaras in Οὐαλερίαν *Valeriam*. Posterius *Caralis*, quod illi Pœni indidere, ut vicinæ insulæ Sardinia & Corsica metropoles haberent cognomines. Sed & ab Aradiis dici potuit *Aradis*, urbs insulæ munitissima, quam solam in expugnatione cœpit Menas Sexti Pompeii libertus, cum cæteræ se dedissent. Dion. lib. 48. Κατέσχε τὰ μὲν ἄλλα ὁμολογίᾳ, τὴν δὲ Ἄραδιν πολιορκίᾳ. Nisi *Aradis* sit *Caralis* vel *Aleria*. Quod potius suspicor, quia de *Aradi* in Corsicâ nulla

C est alibi mentio.

Eôdem facit nonnihil quod Tyrios transtra navium ex Corsicæ buxo fabricasse probavi ex Ezech. 27,6. Et quod *Phœnissa* nominatur eadem insula in Callimachi hymno in Delum.

> Ἡ δ' ὄπιθεν Φοίνισσα μετ' ἴχνια Κύρνος ὀπηδεῖ.
>
> *Pone sequens Phœnissa premit vestigia Cyrnus.*

Ubi Scholiastes perridicule: Κύρνος ἡ νῦν Τύρος καλουμένη, quasi Cyrnus sive Corsica sit eadem cum Tyro. Addo ex Polybii lib. 1. locum insignem, quo circa initia primi belli Punici Romanos scribit valde fuisse anxios, eô quod Pœnos viderent non Africæ regiones duntaxat & pleraque Hispaniæ sui juris fecisse, sed &

D τῶν νήσων ἁπασῶν ἐγκρατεῖς ὑπάρχοντας τῶν κατὰ τὸ Σαρδόνιον καὶ Τυῤῥηνικὸν πέλαγος *insulis Sardoi & Etrusci maris omnibus potitos*; è quô numerô Corsicam nemo prudens excluserit. Proinde cum apud Diodorum Phocenses è Corsicâ solum ὑπὸ Τυῤῥηνῶν *à Thyrrhenis* ejecti fuisse legantur; In Herodoto στρατεύονται ἐπὶ αὐτοὺς κοινῷ λόγῳ χρησάμενοι Τυῤῥηνοὶ καὶ Καρχηδόνιοι *communi Marte illos impetunt Tyrrheni & Carthaginenses*, Et Scipionem Pœnis Corsicam ademisse Florus docet his verbis lib. 2. cap. 2. *In Sardiniam annexamque Corsicam transiit, ubi & sic Caralæ urbis excidio incolas terruit, adeoque omnes terra & mari Pœnos expugnavit, ut jam victoriæ nihil nisi Africa ipsa restaret.* Quibus similia habent Livii epitome lib. 17. Jornandes in libro de regnorum successione; Eutropius lib. 2. Zo-

E naras Tom. 2. Et inscriptio vetus quam profert magnus Salmasius in Solinum pag. 29.

Diod. lib. 5.

Ideo Corsicæ utrumque nomen palam est Phœnicium. Primum Κύρνος *Cyrnus*,

* Vide Non. Dionysiac. lib. 5. v. 624. & lib. 13. v. 441. & lib. 29. v. 372.

nus, à קרן *cornutum* sonat. Nempe ut olim Cyprus Κεραστὶς *Cerastis* * quasi *cornuta* dicta est, ἀπὸ τοῦ πολλὰ ἄκρα ἔχειν *à frequentibus promontoriis*, ut in Stephano habetur: Ita Corsicam Phœnices appellarunt insulam קרנות *keranoth* cornuum seu angulorum, quia multis promontoriis est angulosa. Quod passim apud veteres legere est totidem verbis. Æthicus in cap. de insulis nostri maris: *Insula Corsica multis promontoriis angulosa est.* Orosius lib. 1. cap. 2. *Corsica insula multis promontoriis angulosa est.* Isidorus Origin. lib. 14. cap. 6. *Est autem multis promontoriis angulosa.* Geographus Arabs clim. 4. part. 2. גזירה קרסקה להא ארכאן והי אגואן *insula Corsica multos habet angulos, id est sinus.* Quô eodem pertinent hæc Poëtæ veteris: B

Barbara præruptis inclusa est Corsica saxis.

Et Senecæ ad Helviam cap. 6. *Quid tam nudum inveniri potest, quid tam abruptum quam hoc saxum?* Ex קרנות *keranoth* vel קרנתא *karnatha*, quorum illud Hebræum hoc Syrum est cornuum & angulorum nomen, hæc insula primo dicta est Κέρνος & Κερνεᾶτις, & tandem Κύρνος. Lycophron in Cassandrâ:

Οἱ δ᾽ ἂν Πελασγῶν ἀμφὶ Μέμβλητος ῥοάς,
Νῆσόν τε Κερνεᾶτιν, ἐκπεπλωκότες
Ὑπὲρ πόρον Τυρσηνόν.
Alii è Pelasgâ gente Membletis vada
Et Cerneatin insulam ad Tuscum mare C
Adnavigantes.

pag. 162.

Ad quæ verba Isacius: τὴν Κέρνου νῆσον, παράγωγον ἀντὶ τοῦ πρωτοτύπου Κερνεᾶτιν εἶπεν *Cerni insulam Cerneatin dixit, derivativum pro primitivo.*

Posterius insulæ nomen *Corsica* seu *Corsis* Punice scribitur חורשי *Chorsi*; quasi sylvosum locum dixeris, quia ex omnibus insulis non alia est sylvosior. Dionysius Periegetes vers. 458.

— ἀπείειτος ἐν ἁλὶ Κύρνος,
Ἥν ῥά τε Κορσίδα φῶτες ἐπιχθόνιοι καλέουσιν,
Ὕλῃ δ᾽ ἀμφιλαφὴς οὔτις τόσον ὅσον ἐκείνη.
— *mari latissima Cyrnus,* D
Indigenæ patrio quam Corsida nomine dicunt,
Insula quâ sylvis non est fœcundior ulla.

v. Plin. l. 13. c. 16. & lib. 25. c. 1.

Theophrastus histor. lib. 5. cap. 9. ubi de Corsicæ insulæ arboribus: πλεῦσαι γάρ ποτε τοὺς Ῥωμαίους βουλομένους κατασκευάσασθαι πλοῖον (lege πόλιν) ἐν τῇ νήσῳ πέντε καὶ εἴκοσι ναυσί, καὶ τηλικοῦτον εἶναι τὸ μέγεθος τῶν δένδρων, ὥστε τοὺς πλέοντας εἰς κόλπους τινὰς καὶ λιμένας * διαχιεῖσι τοις ἱστοῖς ἐπὶ τὸν πυκνόν. καὶ ὅλως πᾶσαν τὴν νῆσον δασεῖαν καὶ ὥσπερ ἠγριωμένην τῇ ὕλῃ: διὸ καὶ ἀποστῆναι τὴν πόλιν οἰκίζειν. Quæ in nonnullis corrupta Gaza ita reddidit: *Romanos enim aliquando condendi causâ oppidi in eam insulam navibus quinque & viginti profectos, tam vastis arboribus locus dicitur excepisse, ut navigantes per sinus quosdam & portus, nexus densaque malos proscinderent. Et omnino insula tota confertissima, & quasi efferata immani arborum turbâ spectaretur: Quamobrem Romanos a condendo oppido destitisse ajunt.* Diodor. lib. 5. E

A ἡ δὲ ὅλη νῆσος εὐμεγέθης οὖσα, πολλὴν τῆς χώρας ὀρεινὴν ἔχει, πεφυκασμένην δρυμοῖς συνεχέσι *tota insula cum ampla sit, maxima ex parte est montosa, & continuis sylvis opaca*, Polybius lib. 12. *Pastores pascentia pecora sequi nequeunt* διὰ τὸ σύνδενδρον καὶ κρημνώδη καὶ τραχεῖαν εἶναι τὴν νῆσον *quia est insula densis arboribus consita, quaeque multa habet prærupta loca & aspera.* Proinde Victor Uticensis author est Vandalorum Regem Hunnericum ex Africa in Corsicam multos relegasse, ut ligna profutura navibus dominicis inciderent. Ita habetur lib. 3. de persecut. Vandal. Ergo Corsi sunt חורשאי *Chorsai* sylvestres & feri homines, ut *Balari*, de quibus supra. Nempe Corsicæ montium incolas Strabo dicit ἀγριωτέρους εἶναι τῶν θηρίων *be-*
B *stiis esse inhumaniores*; Et servos inde *Romæ*, inquit, *videre licet* καὶ θαυμάζειν ὅσον ἐμφαίνεται τὸ θηριῶδες καὶ τὸ βοσκηματῶδες ἐν αὐτοῖς *& admirari quantum feritatis & belluinæ indolis in iis appareat.* Ab his Corsis alii Corsi deducti in montana Sardiniæ, de quibus Pausanias & Ptolemæus, nisi malis utrisque nomen à sylvis & feritate obtigisse. In Claudiano Stilichon. Panegyr. male fingitur.

Strab. lib. 5.

Cyrnæis Siculisque jugis venata virago
Nebrophone cervos.

Cum Polybio teste lib. 12. nullum sit in Corsica ferum animal πλὴν ἀλωπέκων καὶ κυνίκλων καὶ προβάτων ἀγρίων *præter vulpes, cuniculos & oves feras.* Sed Claudianus habuit quem sequeretur, Timæum scilicet, qui καθάπερ καὶ περὶ τῆς κατὰ Λιβύην ἀπε-
C σχεδίακεν, οὕτω καὶ περὶ τῆς κατὰ τὴν νῆσον τὴν προσαγορευομένην Κύρνον. καὶ γὰρ ὑπὲρ ἐκείνης μνημονεύων ἐν τῇ δευτέρᾳ βίβλῳ φησὶν αἶγας ἀγρίας καὶ πρόβατα καὶ βοῦς ἀγρίους ὑπάρχειν ἐν αὐτῇ πολλούς, ἔτι δ' ἐλάφους, καὶ λαγὼς καὶ λύκους, &c. καὶ τοὺς ἀνθρώπους περὶ ταῦτα διατρίβειν κυνηγετοῦντας *ut in rebus Africæ futilitatem suam prodidit, sic in iis quæ ad Corsicam spectant pari levitate est usus. Secundo enim libro historiarum suarum mentionem ejus faciens, ait capras feras, ovesque, item boves feros in ea multos reperiri, adhac cervos, lepores, lupos, &c. & eorum venationibus insulanos exerceri.* Hæc ex Timæo Polybius ubi supra. Quibus hæc Procopii longe παραδοξότερα, ex interpretatione Christophori Personæ vel Porsenæ Gothicorum lib. 3. *Corsicam veteres Cyrnum dixere. In ea simiæ ad humanam fere nascuntur effigiem,*
D *equorumque armenta passim vagantium, sed paulo supra oves hi magnitudine sunt.*

E

CAPUT XXXIII.

An Phœnices in Italiam colonias deduxerint? Homerum ab iis multa didicisse.

NOla à Tyriis condita juxta Solinum. Anna perenna Romæ culta & ad fontem Numicii, credita esse soror Didus. Bacchus Tyrrhenis legitur imperasse,& in ejus copiis censetur Faunus. Nonnus emendatus. Fulleri sententia Tyrrhenos esse Tyriæ originis. Probatur Italos cum Phœnicibus nihil habuisse commune. Nolam non condidere Tyrii, sed vel Thurii vel Thusci, ut in vicinia Capuam. Fabula de Annæ Tyriæ in Latium migratione refellitur. Variæ de hac Anna veterum sententiæ. Bacchus non imperavit Tyrrhenis, sed incidit in piratas Tyrrhenos. Faunus idem qui Pan Arcadum Deus, perpetuus Bacchi comes. Pinus utrique sacra; Ab utroq; φάσματα. Pan, Inuus & Faunus. Fauni cultum in Latium intulit Evander Arcas. Tusci gens indigena. Tuscum sermonem à Phœnicio multum differre. Utriusque linguæ multæ voces inter se collatæ. Sacra diversa. Illis dextra cœli pars quæ his sinistra. Artes in Etruriam unde invectæ. Tyrrhenos à Tyro non dici. Tyrrheni olim Τυρσηνοὶ, propter τύρσεις quas extruxerunt. *Tursio* delphini species eo alludit; hinc fabula de *Tyrsenis* in delphinos. Ulysses δελφινόσημος Tyrrheni Tyro antiquiores. Hos Romani *Tuscos* & *Etruscos*, ipsi se *Rhasenas* appellabant. Tyrrheni in Lemno & Imbro,&c. iidem cum Pelasgis. Hi cum Tyrrheniam occupassent, etiam Etrusci his admixti Tyrrheni dicti. Phœnices quidam naufragum Ulyssem circa Charybdim repertum in Cretam deduxerunt. Ex horum fide fabulas de Italia narrat Ulysses. Circeium Latii promontorium cur dicatur esse insula. Cur Circe venefica,& Latium scatere dicatur herbis veneficis. לטין *latin* Ebr. incantationes. *Aurunci* populi Italiæ vetustissimi, iidem qui *Ausones*. R & S permutari. In Auruncis Læstrygones. *Lamus* & *Lamia* ἀνθρωποφάγοι. Lamiæ fabula & nomen Libycum, ita & Lami Regis Læstrygonum. Origo vocis. Cur Læstrygonum, qui & Aurunci, regio compascua esse fingatur. Cur ibidem brevissimæ noctes. Cur contra Cimmerii circa Bajas versari legantur in perpetuis tenebris. Cur Circes insula navigationum Ulyssis terminus ad occasum dicatur esse ad ortum. Ibi tumulus Elpenoris. *Aenaria* ab Ænea non dicitur, nec Pithecusa à doliis, sed utrumque à simis qui propter simitatem *enares* dicti. Hinc *Arima* Homero dicta, quia חרים *harim* Syris est simus, ut Ebr. חרום *harum* Κολοβόρριν idem. Supercilia stibio illita. Mons Epopeus in Arimis sub quo Typhœus unde dictus. Teleboæ in Capreis à Phœnicibus oriundi. Ibid. Sirenes ex eadem gente, unde Surrentum & Sirenusæ. Temesen in Brutiis de qua Homerus Phocenses invaserunt circa Trojana tempora. Hujus nomen Phœnicium, Phœnices metallorum conflatores. Æolus cur Rex ventorum. *Italia* unde dicatur. Veterum sententiæ. Prisca Italia in Brutiis. Stephanus emendatus. Pix Brutia nobilissima Stephanus, Hesychius, Etymologicus emendati. Brutiorum origo,& unde dicti, *Brè, bruttare*. Brutiæ picis sylva ferax *Sila* vel *Syla*. *Narycia* pix, non *Neritia* nec *Naresia*. Phœnicie עיטריא *Itaria*, id est picearia regio; Hinc Italia dicta. L & R sæpe permutari. *Itar, Itra* & *Itran* idem. *Alquitran, cedrium, cedria, gou, dran*. Pix etiam קלב *calab*, unde *Calabria*, quæ Gr. *Peucetia* ἀπὸ τῶν πευκῶν à *piceis*. Tarentinæ nuces.

POst Siciliam occupatam, Sardiniamque & Corsicam, cum parte Illyrici, tam obvia Phœnicibus erat Italia ut vix credatur fuisse intacta. Hi igitur si Solino fides, Nolam in Campania condiderunt. *Constituta*, inquit, *ab Ascanio Longa Alba, Fidenæ, Antium. Nola à Tyriis.* Sic Annam quandam Perennam, quæ Romæ pro Dea colebatur,& ad fontem Numicii amnis, ubi Lavinium oppidum, Tyriam fuisse volunt Didûs sororem,& extincta Didone à Numidis ex Africa ejectam, post varios errores in Latium appulisse, exceptamque comiter ab Ænea ibi substitisse cum suis: Donec Laviniæ uxoris insidiis se appeti sentiens, & propediem opprimendam, eo desperationis adacta est ut in Numicium amnem se præcipitem conjecerit, ubi Deorum scilicet miseratione mutata sit in nympham loci

Ovid. lib. 3. Fast. & Sil. l 8.

A loci præsidem. Proinde illam Æneas uxori Laviniæ ita commendat l. 3. Fastorum:

Orta Tyro est, regnum Libyca possedit in ora.

Et apud Silium lib. 8. ipsa fingitur Annibalem sic compellare:

—— ego Oenotriis æternum numen in oris
Concelebror, vestri generata è sanguine Beli.

Sunt qui eodem referant quod Cadmi Tyrii nepos Bacchus Etruscis fertur imperasse, ut habet Aristides oratione in Bacchum: Ἰνδοὺς δὲ καὶ Τυῤῥηνοὺς λέγουσιν ὡς κατεστρέψατο *Indos autem & Tyrrhenos eum subjugasse ajunt*. Et Lucianus de Saltatione: ὁ Διόνυσος Τυῤῥηνοὺς καὶ Ἰνδοὺς, καὶ Λυδοὺς ἐχειρώσατο *Bacchus Tyrrhenos, Indos & Lydos sub jugum misit.* Et quod in ejusdem Bacchi copiis censetur Faunus, Rex B priscus Aboriginum. Nonnus Dionysiacorum lib. 13.

Τοῖς ἔπι Φαῦνος ἵκανε, πυρισφρήγιστον ἐάσας
Ἰταλίης τριλόφοιο πελώρια πέζαν ἐρίπνης.
Adfuit & Faunus signatos igne relinquens
Italiæ campos, trifidoque cacumine rupem.

Id est Phlegræos campos in Campania, & vicinum Vesuvium, qui tamen est biceps non triceps. Itaque legerim lubens διλόφοιο pro τριλόφοιο.

Proinde hoc ipso ævo vir doctissimus Etruscæ gentis natales è Tyro arcessere ausus est, Tyrrhenos pro צורין *Tsurin*, id est Tyriis, Græce dici asserens, quomodo *Palæstini* dicuntur pro פלשתין *Pelistin* seu *Philistæis* & Agareni pro הגרין C *Hagarin* seu *Agaræis*. *Atque hanc deductionem*, inquit, *non alienam judicabunt ii qui summum veteris Tyri splendorem apud historicos tum sacros tum profanos observarunt, memineruntque Phœnicas seu Tyrios non modo in Græciam & in universam Hispaniam pervenisse, sed etiam interjectam Italiam lustrasse, adeoque incoluisse.* Et rursus: *Ab his originem traxit gens Tyrrhena vel Etrusca. Eadem namque est cujus maxima potentia ipso rerum Trojanarum sæculo ab historicis celebrata, religionum cognitio, literarum artiumque peritia, respublica florentissima, magnificus & vere regius rerum omnium apparatus, nonnisi à Tyriis initio proficisci potuit.*

Fuller. Miscell. l. 1. c. 11.

Tamen ut dicam quod res est, non his facile assentior. Quia si qui populi in Italia fuissent Phœnicii generis, sexcenties id observassent Punici belli scriptores Polybius, Livius, Silius Italicus, Appianus, alii. Neque id latuisset Anni- D balem, qui eo ipso argumento Italos, tanquam populares suos, ad defectionem sollicitasset. Atque illi etiam qui Pœnorum jugum subire coacti sunt, hoc Annibali subinde oggessissent, mitiorem dominum experturi. Itaque vel in Italia nullæ fuere Phœnicum coloniæ, vel eæ fuerunt obscuræ admodum, & tam vetustæ ut longinquitas temporis rei oblivionem induxerit. Neque hilum me movet eorum authoritas qui in diversa sunt sententia, quia nil quicquam afferunt quod non possit facile dilui.

Nam ut à Nola ordiar, quam ex Solino probant à Tyriis esse constitutam, cum E Tyrios in Campania pedem fixisse non legatur uspiam, locus ille merito doctis de mendo suspectus est. Et Solinus pro Tyriis vel *Thurios* scripserat, quæ magni viri conjectura est; Vel quod suspicor potius *Tuscos*, quos ibi diu hæsisse constat. Polybius lib. 2, agens de regione circumpadanâ: Ταῦτά γε, inquit, τὰ πεδία.

Val. Max. l. 6. c. 5 *de Charonda Tyrio* pro *Thurio*.

διὰ τὸ παλαιὸν ἐνέμοντο Τυῤῥηνοὶ, καθ' οὓς χρόνους καὶ τὰ Φλέγραια ποτὲ καλούμενα τὰ περὶ Καπύην καὶ Νῶλαν πεδία *Illos quidem agros Tuſci olim occupabant, quo ipſo tempore Phlegræos etiam quondam dictos circa Capuam & Nolam* (ſuppl. *tenuerunt*) Quin in Velleio expreſſe habetur Tuſcos condidiſſe Nolam: *Quidam* (inquit) *hujus temporis tractu ajunt à Tuſcis Capuam Nolamque conditam ante annos fere* IↃCCCXXX, *quibus equidẽ aſſenſerim.* Et paulo poſt inter authores hujus ſententiæ citatur ſcriptor graviſſimus M. Cato, qui ante Punicũ bellum tertium Italicarum urbium origines accuratiſſime ſcripſerat. Quod ideo veriſimile, quia proximam Nolæ Capuam eosdem Tuſcos condidiſſe tradunt plures alii. Strabo lib. 5. Δώδεκα δὲ (Τυῤῥηνοὺς) πόλεις ἐγκατοικίσαντας τὴν οἷον κεφαλὴν ὀνομάσαι Καπύην *Tuſcos, cum inibi duodecim urbes condidiſſent, quæ earum quaſi caput eſſet appellaſſe Capuam.* Mela lib. 2. cap. 4. *Capua à Tuſcis condita.* Servius in lib. 10. Æneid. *Conſtat tamen eam à Tuſcis conditam, de viſo falconis augurio, qui Tuſca lingua capys dicitur.*

Vell. l. 1.

Quod ex Ovidio & Silio addunt Tyriæ Didûs ſororem Annam ad Æneam in Latium ſe contuliſſe, fabuloſum eſſe liquido conſtat. Nam ut cætera taceam, Æneas Didonis tempora tribus præceſſit ſæculis. Nec Ovidius ſibi conſtat ſatis, cum quam Tyriam eſſe vult introducit ita loquentem:

Amne perenne latens Anna Perenna vocor.

Neque enim, ſi Tyria fuit, Latinum habuit nomen ab amne deductum. Proinde aliis Anna eſt Luna, tanquam ab anno dicta, ut quæ menſes & annos ſuo motu impleat. Rurſus aliis hæc Anna eſt Themis, aliis Jo, aliis una Atlantidum, quam Jovi ubera præbuiſſe volunt. Ovidius ubi ſupra:

Sunt quibus hæc Luna eſt, quia menſibus impleat annum.
Pars Themin, Inachiam pars putat eſſe bovem.
Invenies qui te nymphen Atlantida dicant,
Teque Jovi priſcos Anna dediſſe cibos.

Sed & eodem teſte,

Orta ſuburbanis quædam fuit Anna Bovillis,
Pauper, ſed multæ ſedulitatis anus.

Hanc ruſtica liba quædam in Aventinum montem ad populum detuliſſe ferunt, cum à ſenatu facta ſeceſſione ibi commeatu deſtitueretur. Et in accepti beneficii memoriam plebem ſtatuiſſe ut Annæ Perennæ nomine in perpetuum coleretur. Tot veterum ſententiis quas Poëta recenſuit, unam addo ex Macrobio, quæ mihi maxime probatur. Quod ſcilicet menſe Martio, quem olim anni primum fuiſſe nemo neſcit, *publice & privatim ad Annam Perennam ſacrificatum itur, ut annare perennareque commode liceat.* Quicquid ſequaris, ex re tam incerta conſtabit nihil certum poſſe elici.

Saturnal. l. 1. c. 12.

Quod ſequitur ex Ariſtide Tyrrhenis Bacchum imperaſſe, ne Poëtæ quidem ſcripſerunt. Tantum poſt Homerum hymno in Bacchum & Aglaoſthenem in Naxicis fabulantur Hyginus, Ovidius, Lucianus, Oppianus, Nonnus, alii, Tyrrhenos nautas cum Bacchum captivum abducerent alicubi circa Naxum in delphinas fuiſſe verſos. Unde eſt quod à Poëtis delphin Tyrrhenus appellatur. Seneca in Agamemnone v. 447.

Hyg. fab. 134. & Aſtronom. lib. 2 in *delphino.*

Tyr-

A *Tyrrhenus omni piſcis exultat freto.*

Statius lib. 1. Achilleidos v. 35.

Armigeri Tritones eunt, ſcopuloſaque cete,
Tyrrhenique greges.

Quæ fabula quô pertineat dicetur in ſequentibus.

Neque aliâ de causâ Faunus fingitur ſub Baccho militaſſe, quam quia Faunus idem qui Pan, perpetuus Bacchi commilito. Proinde bicornis uterque fingitur & capripes. Atque ut de Pane Lucretius ita habet lib. 4. verſ. 587.

Ovid Metam. l. 3. f. 8. Lucian. in dial. Nept. & delph. Oppian. Halieut. l. 1. v. 649. Nonn. l. 44. Dionyſ. v. 240. & lib. 47. v. 630.

--- cum Pan

B *Pinea ſemiferi capitis velamina quaſſans.*

Et Silius lib. 13.

Cingit acuta comas, & opacat tempora pinus.

ta Ovidius de Fauno in epiſtolâ Oenones:

Cornigerumque caput pinu præcinctus acutâ.

Rurſus τὰ Πανικὰ ϗ ὅσα φάσματα *Panicos terrores & qualibet ſpectra*, ut Pani Græcos, ita Fauno Romanos adſcribere teſtatur Dionyſius Halicarnaſſ. lib. 5. Sed nihil opus eſt argumentis, cum in eam rem expreſſa ſint teſtimonia veterum. Sextus Aurelius Victor de origine gentis Romanæ: *Hunc Faunum plerique eundem Sylvanum à ſylvis & Inuum Deum, quidam etiam Pana eſſe dixerunt.* Servius C in lib. 6. Æn. *Inuus Latine appellatur, Græce Pan.* Et paulo poſt: *Idem Faunus.* Rutilius lib. 1. Itiner.

Hoc Inui caſtrum fama fuiſſe putat.
Seu Pan Tyrrhenis mutavit Mænala ſylvis,
Sive ſinus patrios incola Faunus init.

Et verò ex Arcadiâ, ubi Pan colebatur, Fauni cultum in Latium primus intulit Evander Arcas. Servius in lib. 1. Georg. *Cincius & Caſſius ajunt ab Evandro Faunum Deum appellatum.* Ovidius lib. 5. Faſtorum:

Exul ab Arcadiâ Latios Evander in agros
Venerat, impoſitos attuleratque Deos.
D *Sacraque multa quidem, ſed Fauni prima bicornis*
Has docuit gentes, alipedisque Dei.

Faunum igitur in Latio regnaſſe meræ nugæ ſunt ab iis confictæ quos latebat Faunum eſſe Panem Arcadem. Panem autem unum fuiſſe è Bacchi ducibus ex Polyæno, Luciano, Plutarcho, Nonno & aliis ſcimus.

Tuſcos quod attinet, vir doctus qui eos deduxit à Tyriis, tam graviter lapſus eſt quam plerique veterum qui è Lydiâ deducebant. Nos cum Dionyſio Halicarnaſſeo, acerrimi judicii viro, iis aſſentimur qui putant gentem eſſe indigenam: ἐπειδὴ ἀρχαῖόν τι πάνυ, ϗ οὐδενὶ ἄλλῳ γένει οὔτε ὁμόγλωσσον οὔτε ὁμοδίαιτον εὑρίσκεται *quandoquidem & pervetuſta eſt, nec cum ullâ aliâ gente eam linguâ aut moribus* E *convenire compertum eſt.* Tuſcum ſaltem ſermonem à Phœnicio vel Punico fuiſſe diſſimillimum conſtabit ex hoc ſpecimine.

Polyænus Strat. lib. 1. Lucian. in Baccho. Plut de fl. in Nilo. Nonn. Dionyſ. l. 14. &c.

Deus Pœnis erat *Alon* & Dii *Alonim*, ut ſuo loco probamus ex Plauto & Si-

ſennâ: Tuſcis autem Deus *Æſar* & Dii Αἴσοι *Æſi*. Suetonius in Auguſto cap. 97. *Æſar Etruſcâ linguâ Deus vocatur*. Heſychius: Αἴσοι, θεοὶ ὑπὸ Τυῤῥηνῶν.

Juno Punice *Aſtarte*, Tuſce *Cypra* vocabatur. Prius illud in Auguſtino habetur lib. 7. locutionum cap. 16. *Juno autem ſine dubitatione ab illis* (Pœnis) *Aſtarte vocatur.* Poſterius in Strabone lib. 5. Τὸ Κύπρας ἱερὸν Τυῤῥηνῶν ἵδρυμα καὶ κτίσμα. Τὴν δ' Ἥραν ἐκεῖνοι Κύπραν καλοῦσιν *Cypræ fanum ab Etruſcis conditum & dedicatum, qui Junonem Cypram appellant.*

Fortuna גד *Gad* Phœnicibus Gen. 30, 11. ubi LXX ἐν τύχῃ pro Hebr. בגר, Onkelos, אתא גד *venit Fortuna*, Jeroſolymitanus אתא גדא טבא *venit Fortuna bona*. Jonathan אתא מזלא טבא *venit ſydus bonum.* Et vulgatus *Fœliciter*. At Fortuna Tuſcis *Nyrtia*. Juvenalis Sat. 10. *Si Nyrtia Tuſco faviſſet.* Et ibi Scholiaſtes: *Fortunam vult intelligi Poeta &c.* Ita etiam Martianus Capella in libro de nuptiis Philologiæ. Etruſcam hanc fuiſſe Deam Volſinenſium & Sutrinorum ex Livio ſcimus lib. 7. & ex Tertulliano Apologetici cap. 24.

Pluto Phœnicibus *Muth* & *Axiokerſes*, ut docemus ſuis locis, Etruſcis erat *Mantus*. Servius in lib. 10. Æneidos: *Mantuam autem ideo nominatam, quod Etruſcâ linguâ Mantum Ditem patrem appellant, cui etiam cum cæteris urbibus & hanc conſecravit.*

Cœlum Phœnicie *ſamen*, unde Sanchoniathoni Sol dicitur *Balſamen*, quaſi cœli Dominus. At idem Etruſce *falando*. Feſtus: *Fala dicta ab altitudine, à falando, quod apud Etruſcos ſignificat cœlum.*

Boream Phœnices vocaſſe *carban* dictum eſt capite de Cypro. At Boreæ Tuſcum nomen eſt *Andas*: Heſychius: Ἄνδρας, Βορέας ὑπὸ Τυῤῥηνῶν.

Regem Phœnices *malchum* appellabant, ut habet Eunapius in Porphyrio, Etruſci *Lucumonem*. Servius in lib. 2. Æn. *Lucumones qui Reges ſunt linguâ Tuſcorum.* Et lib. 8. *Tuſcia duodecim lucumones habuit id eſt reges.* Alii præfectos & δυνάστας & ἡγεμόνας explicant, id eſt Punice *ſuffetes*. Sed & Δροῦνα *Druna* Tuſcis ἡ ἀρχὴ *principatus*, Heſychius.

Equus Punice *recabe* dictus. Unde κακκαβὴ *caccabe* pro *carcabe* caput equi. Ita interpretantur Stephanus in Καρχηδών, & Euſtathius in Dionyſium. At idem Tuſcis *damnus*. Heſychius: Δάμνος, ἵππος, Τυῤῥηνοί.

Capra Phœnicibus erat *aza*. Ita ſcribit Stephanus in Ἄζωτος. Tuſcis autem *capræ* nomen cum Romanis fuit commune. Heſychius: Κάπρα, αἶξ, Τυῤῥηνοί.

Puer Tuſcis erat *agalletor* (Heſychius: Ἀγαλλήτορα, παῖδα Τυῤῥηνοί) Phœnicibus *babion*. Damaſcus apud Photium: Βάβια γὰρ οἱ Σύροι, καὶ μάλιστα οἱ ἐν Δαμασκῷ τὰ νεογνὰ καλοῦσι παιδία: ἤδη γὰρ καὶ τὰ μειράκια ἀπὸ τῆς παρ' αὐτοῖς νομιζομένης Βαβίας θεοῦ. *Syri & maxime qui Damaſci habitant* (id eſt Syrophœnices) *pueros recens natos babia vocant, ſed & adoleſcentes, à Deâ Babia quæ apud illos putatur eſſe.* Sic Arabice באבוס *babus* eſt infans, & Angl. *babe* vel *babie*, & Ital. *bambino* & *bambolo*.

Sed ne ſim prolixior, en Tuſca vocabula plurima in faſcem congeſta prout occurrunt: Δέα *Dea*, Rhea Heſychius: Αὐκήλως *aucelos*, aurora, idem. *Verſe*, ignis. *Arſe verſe*, averte ignem, Feſtus. *Itis*, Idus; Macrobius Saturnal. lib. 1. cap. 15. *Hiſter*

vel

vel *histrio*, ludio; Livius lib. 7. Valer. Max. lib. 2. cap. 4. *Subulo* tibicen Varro de ling. Lat. lib. 6. Ἰταλὸς *Italus* taurus, Apollodorus lib. 2. & Isacius ad Lycophronem, & Tzetzes in Chiliadibus. Ἄριμοι *arimi* simiæ, Strabo lib. 13. Ἄνταρ *antar*, aquila, Hesychius Ἄρακος *aracos*, accipiter, id. Γνίς *gnis*, grus, id. *Capys* falco, Servius in lib. 10. Æn. *Mantissa*, additamentum. Festus. τύρσεις *tyrses*, ædificia muris clausa, Dionysius Halicarn. lib. 1. Ποπλώνιον *poplonium*, ferrum aut æs ex Æthaliâ, id est Iluâ, Etruscâ insulâ, Aristot. Mirab. Γάπος *gapus*, vehiculum. Hesychius, βυῤῥὸς *byrrhus*, cantharus, poculi genus, *bure* sermone vernaculo, idem. Ἀταισόν, *atæsum*, vitis arbustiva, idem. Νᾶνος *Nanus* id est πλανήτης, Ulyssis nomen apud Tyrrhenos, Isacius in Lycophronem pag. 185. Quæ vocabula plane à Phœniciæ vel quod idem est Hebrææ linguæ genio abhorrere statim animadvertet quisquis ad hæc sacra non est ἀμύητος. Nisi quis falconem *Capyn* appellatum esse putet à curvitate unguium, quia כף *caph* Hebræis est curvitas: Simiam item *arimum* ἀπὸ τῆς σιμότητος, quia simus Syris est חרים *harim*. Quibus addi queat ex Macrobio & Servio *Camillus* pro Mercurio Tuscis, id est Phœnicum חדמאל *Chadmel*. Sed una aut altera hirundo non facit ver.

De cætero, licet utraque gens jam olim potens atque opulenta fuerit & religionibus addictissima, bellique & pacis artibus clara; Non tamen inde sequitur duos populos cætera tam diversos communem habuisse originem, Quin contrarium evincunt religionum diversi ritus. Neque enim eadem utrobique sacra, aut Dii communes. Et Tuscorum inventum fuit haruspicina, & disciplina auguralis. Atque iisdem cœli sinistra pars erat meridies, quæ Phœnicibus dextra. Artes denique è Græciâ non è Phœnice in Etruriam invectæ: Strabo lib. 5. de Demarato Corinthio, & filio Lucumone in Etruriâ genito, qui Romæ regnum consecutus mutato nomine dictus est Tarquinius Priscus: Ἐκόσμησε δ᾽ οὖν τὴν Τυῤῥηνίαν καὶ αὐτὸς καὶ ὁ πατὴρ πρότερον, ὁ μὲν εὐπορίᾳ δημιουργῶν τῶν συνακολουθησάντων οἴκοθεν, ὁ δὲ ταῖς ἐκ τῆς Ῥώμης ἀφορμαῖς, *Exornarunt autem Etruriam, cum ipse tum antea pater, hic quod opificibus simul domo secum profectis abundaret, ille quod Roma ad eam rem facultates suppeditaret.* Similia in Floro legas lib. 1. cap. 5.

Imprimis id absurdum est quod contendit vir doctus Tyrrhenos à Tyro dici. Nam analogia repugnat. Et scriptores quotquot memini Polybio vetustiores, Homerus, Hesiodus, Euripides, Pindarus, Thucydides, Herodotus, Apollonius, Lycophron, pro Tyrrhenis & Tyrrheniâ Τυρσηνοὺς *Tyrsenos* scribunt & Τυρσηνίαν *Tyrseniam*. Nempe, si Dionysio credimus, ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων ἃ πρῶτοι τῶν τῇδε οἰκούντων κατεσκευάσαντο *à munitionibus quas accolarum primi extruxerunt.* Hæ enim munitiones eodem authore τύρσεις *tyrses* id est turres dicuntur tam Tusco sermone quam Græco. Quin, si credimus Isacio in Lycophronem, τύρσις est τὸ τεῖχος murus quilibet, & Τυρσηνοὶ πρῶτον ἐφεῦρον τὴν τειχοποιΐαν *artem extruendi muros Tyrseni primi invenerunt.*

Cui Scripturæ maxime favet fabula vetus quam diximus de Tyrsenis seu Tyrrhenis in delphines mutatis. Nam ea tota nititur allusione nominis *Tyrsenorum* ad *tursionem* vel *tyrsionem* ut multi scribunt. *Tursionem* Græci φώκαιναν, nos *mar-*

marsovin appellamus, quasi *maris suem* dixeris; ut *delphin* ex δέλφαξ porcellus sunt conjugatæ voces. Animal est delphino congener & simillimum, adeoque delphini speciem esse plerique volunt. Plinius lib. 9. cap. 9. *Delphinorum similitudinem habent qui vocantur tursiones.* Aristoteles de historiâ animal. lib. 6. cap. 12. Ὁμοίως δὲ τῷ δελφῖνι καὶ ἡ φώκαινα, καὶ γάρ ἐστιν ὅμοιον δελφῖνι μικρῷ. *Similiter & delphino phocæna* (tursio) *Nam delphino simile est animal.* Et paulo post: Πολλοὶ δελφίνων τὶ γένος εἶναι φασι φώκαιναν. *Multi phocænam* (tursionem) *delphini genus esse asserunt.* Itaque Tyrrhenos sive *Tyrsenos* verisimile est propter nominis vicinitatem, *tursionem* proræ appinxisse pro navis παρασήμῳ, atque id dedisse occasionem fabulæ de Tyrsenis in delphinos seu tursiones. Aut primi habuerunt naves δελφινοφόρους de quibus Thucydides lib. 7. & Aristophanes in Equitibus & Pollux, & Hesychius. Aut denique fuere δελφινόσημοι, quomodo Ulysses in Lycophrone quem Cassandra δελφινόσημον appellat propter delphinem clypeo adpictum. Eum enim Euphorion & Stesichorus tradunt habuisse in clypeo δελφῖνος τύπον *delphini imaginem.*

Ex eâdem fabulâ (si saltem id in eâ verum est Bacchum puerum in piratas Tyrrhenos incidisse) novum emergit argumentum, quo probetur Tyrrhenos à Tyro dici non posse. Sic enim Tyrrhenorum nomen ipsâ Tyro esset antiquius. Quia Bacchus Cadmi nepos ex ephebis excesserat minimum centum annis antequam Tyrus esset condita.

Quid quod sive Tyrsenorum sive Tyrrhenorum vocabulum nonnisi apud Græcos fuit receptum? Romani quippe *Tuscos* & *Etruscos*, quod omnes norunt, ipse se *Rhasenas* appellabant à quodam duce *Rhasenâ.* Dionysius Halicarnass. lib. 1. Αὐτοὶ μέν τοι σφᾶς αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἡγεμόνων τινὸς Ῥασένα τὸν αὐτὸν ἐκείνῳ τρόπον ὀνομάζουσιν. Nec est quod quis Tyrrhenos Græce vocatos sibi fingat pro Tyriis aut Tyrenis, cum hujus appellationis plane alia constet ratio, quam hîc obiter aperire non erit prorsus extra rem.

Tyrrhenos in Lemno & Imbro maris Ægæi insulis prope Thraciam memorant multi veteres. Apollonius de Euphemi filiis lib. 4. Argonaut.

> Οἱ πρὶν μέν ποτε δὴ Σιντηΐδα Λῆμνον ἔναιον,
> Λήμνου τ' ἐξελαθέντας ὑπ' ἀνδράσι Τυρσηνοῖσι.
> *Quæ gens Sintiadis fuerat prius incola Lemni,*
> *Hanc mutare locos pubes Tyrrhena coegit.*

Et ibidem Scholiastes: Λήμνιοι ἐκβληθέντες ὑπὸ Τυῤῥηνῶν ἐκ τῆς Λήμνου *Lemnii à Tyrrhenis è Lemno ejecti.* Et Plutarchus de virtutibus mulierum: Τυῤῥηνῶν τοίνυν τῶν Λῆμνον καὶ Ἴμβρον κατασχόντων *Tyrrhenorum Lemnum & Imbrum tenentium.* Et quæst. Græc. 21. Τυῤῥηνούς φασι &c. ὁπηνίκα Λῆμνον καὶ Ἴμβρον κατῴκουν *Tyrrhenos ajunt cum Lemnum & Imbrum incolebant.* Polyænus lib. 7. Stratag. Τυῤῥηνῶν οἱ Λῆμνον καὶ Ἴμβρον κατασχόντες *Tyrrhenorum illi qui Lemnum & Imbrum tenuerunt.* Et apud Porphyrium in vitâ Pythagoræ Mnesarchum Pythagoræ patrem dicit Aristoxenus Tyrrhenum fuisse genere, τῶν Λῆμνον καὶ Ἴμβρον καὶ Σκύρον κατοικησάντων Τυῤῥηνῶν *ex iis Tyrrhenis qui in Lemno, Imbro & Scyro habitarunt.* Potuit etiam addi Lesbos ex his Hellanici apud Stephanum: Μετάον, πόλις Λέσβου, ἣν Μέτας

Τυῤ-

A τυῤῥηνὸς ᾤκησεν *Metaum Lesbi urbs in qua habitavit Metas Tyrrhenus.* Et Cyzicus ex Conone apud Photium histor. 41. Et Æane Macedoniæ urbs quam condidisse fertur Æanus Elymi Tyrrhenorum Regis filius. Ita habetur apud Suidam.

Hi porro Tyrrheni Tusci nõ erant; sed Pelasgici generis. Ita testatur Thucydides lib. 4. ubi regionẽ describens Atho vicinam: τὸ δὲ πλεῖστον, inquit, Πελασγικὸν, τῶν καὶ Λῆμνόν ποτε καὶ Ἀθήνας Τυρσηνῶν οἰκησάντων *Plerique incolarum sunt Pelasgici generis ex iis Tyrrhenis qui Lemnum olim & Athenas incoluerunt.* Inde in Inacho Sophoclis chorus: Καὶ Τυῤῥηνοῖσι Πελασγοῖς *Et Tyrrhenis Pelasgis*, id est Tyrrhenis illis quibus genus est Pelasgicum. Itaq; οἱ αὐτοὶ Τυῤῥηνοὶ καὶ Πελασγοὶ *iidem erant*

B *Tyrrheni & Pelasgi*, ut ex utroque loco colligit Dionysius ubi supra.

Vid. & Val. Max. l. 4. c. 6. in fine.

Ab his Pelasgis dicta est *Tyrrhenia* pars Italiæ quam occuparunt. Hellanicus Lesbius apud Dionysium Halicarnass. ubi de Nana Rege Pelasgico: Ἐπὶ τούτου βασιλεύοντος οἱ Πελασγοὶ ὑφ᾽ Ἑλλήνων ἀνέστησαν, καὶ ἐπὶ Σπινῆτι ποταμῷ ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ τὰς νῆας καταλιπόντες, Κρότωνα πόλιν ἐν μεσογείῳ εἷλον. καὶ ἐντεῦθεν ὁρμώμενοι, τὴν νῦν καλουμένην Τυῤῥηνίαν ἔκτισαν *Eo regnante Pelasgi ab Hellenibus ejecti relictis in Spinete amne ad Ionium sinum navibus, Crotonem occuparunt urbem in mediterraneis, qua ut belli sede usi, Tyrrheniam quam nunc vocant regionem constituerunt.* Inde factum ut Etrusci his Pelasgis admixti etiam ipsi Tyrrheni dicerentur. Pelasgos enim & Tuscos, qui deinceps Tyrrheni dicti, promiscue habitasse his verbis do-

C cet Dionysius Periegetes:

> Τυῤῥηνοὶ μὲν πρῶτ᾽ ἐπὶ δέσφισι φῦλα Πελασγῶν
> Οἵ ποτε Κυλλήνηθεν ἐφ᾽ ἑσπερίην ἅλα βάντες,
> Αὐτόθι νηήσαντο σὺν ἀνδράσι Τυῤῥηνοῖσι.

Id est Prisciano interprete, aut ut alii Rhemnio Fannio.

> *Tyrrheni primum fortes, juxtaque Pelasgi,*
> *Cyllenes quondam propriâ qui sede relicta*
> *Tyrrhenis socias petierunt navibus arces.*

Quibus consona hæc Marciani Heracleotæ:

> Μετὰ τὴν Λιγυστικὴν Πελασγοὶ δ᾽ εἰσὶν, οἳ
> D Πρότερον κατοικίσαντες ἐκ τῆς Ἑλλάδος
> Κοινὴν δὲ Τυῤῥηνοῖσι χώραν νεμόμενοι.
> *Regione deinceps quæ Ligusticam excipit,*
> *Habitant Pelasgi, qui relicta Græcia*
> *Commune Tuscis gentibus solum obtinent.*

Itaque jam vel cæcis patet Tyrrhenorum appellationem non è Phœnice sed è Græcia esse arcessendam, adeoque quidquid affertur de Tyriorum in Italia coloniis nullum habere momentum.

Interim Italiæ littora Phœnicibus fuisse notissima vel ex Homero discere est, qui Italicas fabulas quascunque habet non videtur aliunde didicisse quam ex relatione Phœnicum, quorum nonnulli naufragum Ulyssem circa Charybdim nave

E sua exceptum in Cretam deduxisse leguntur. Priscus apud Suidam in Χάρυβδις: Παραπλέουσι δὲ τὴν Σικελίαν πρὸς τῇ Μεσσήνῃ κατὰ τὸν πορθμὸν τῆς Ἰταλίας, ἐν ᾧπερ ἡ Χά-

 ρυβδις

ρυβδις &c. Ἐκεῖσε Ὀδυσσεὺς πάντας τοὺς ἑταίρους μετὰ τῶν πλοίων ἀποβαλών, αὐτὸς μόνος περικαθίσας σανίδι ἐν τοῖς ῥεύμασι τῆς θαλάσσης ἐφέρετο. Τοῦτον ἑωρακότες Φοίνικές τινες ἐν τοῖς ὕδασι πλέοντα, ἀναλαβόντες ἤγαγον ἐν Κρήτῃ πρὸς Ἰδομένεα γυμνόν *Cum autem juxta Siciliæ Messanam in Italiæ freto navigarent, ubi Charybdis est &c. Illic Ulysses amissis sociis omnibus una cum ipsis navibus, asseri solus insidens maris fluctibus ferebatur. Hunc Phœnices quidam in aquis navigantem conspicati susceptum in Cretam nudum ad Idomeneum deduxerunt.* Dictys Cretensis lib. 6. de eodem Ulysse; *Inter Scyllam & Charybdin mare sævissimum, & illata sorbere solitum, plurimas navium cum sociis amiserit. Ita secum residuis in manus Phœnicum per maria prædantium incurrisse, atque ab his per misericordiam reservatum.* Ulysses igitur ad suos redux, non pauca ex Phœnicum fide de Italia narravit, quæ inter Græcos jactata deinceps suo carmini inseruit Homerus. Proinde Phœniciam originem redolent fabulæ illæ quotquot sunt, quod docere operæ pretium est.

Terminus navigationum Ulyssis versus occasum, Circeium fuit Latii promontorium, & Circæa vel Circeji urbs, ubi constat regnasse Circen, cum ex ipso nomine, tum ex consensu scriptorum. Homerus quidem in insula Circen habitasse asserit: Sed vere observat Procopius in Gothicis lib. 1. *Circeium haud modico tractu in mare porrectum, insulæ speciem fere, adeoque videri insulam tam prænavigantibus quam terrestri itinere prætereuntibus.* Quin l. 5. Strabonis describitur Κιρκαῖον ὄρος νησιάζον θαλάττῃ τε καὶ ἕλεσι *Circæus mons insulæ in modum mari paludibusque cinctus.* Nec multo aliter apud Servium ad lib. 3. Æn. *Qui nunc Circeius mons à Circe dicitur, aliquando ut Varro dicit insula fuit, nondum siccatis paludibus quæ eum dividebant à continente.* Sed & multo ante Theophrastus hist. plant. lib. 5. c. 8. postquam in Latino agro Circæum promontorium descripsit robore, myrto ac lauro consitum, addit λέγειν τοὺς ἐγχωρίους, ὡς ἐνταῦθα ἡ Κίρκη κατῴκει. Καὶ πρότερον μὲν οὖν νῆσον εἶναι τὸ Κιρκαῖον. νῦν δὲ ὑπὸ ποταμῶν τινῶν προσκεχῶσθαι, καὶ εἶναι ἠϊόνα. τῆς δὲ νήσου τὸ μέγεθος περὶ ὀγδοήκοντα σταδίους *dicere locorum incolas ibi habitasse Circen: Ac prius quidem fuisse insulam: Nunc autem à fluminibus quibusdam aggestam esse terram & continentem factam. Insulæ vero magnitudinem esse circiter LXXX. stadiorum*; Id est XM pass. qui verus est Circeji promontorii ambitus. Denique quod omnem dubitationem eximit, Homero non multo recentior Hesiodus, ut per fabularum involucra Circen in Latio regnasse doceat, in fine τῆς θεογονίας, eam ex Ulysse generasse fingit,

> Λατῖνον ἀμύμονά τε κρατερόν τε.
> *Insignem bello & pietate Latinum.*

Hinc jam faxo constet ratio cur sparsa sit hæc fama in Græciam, Circen fuisse veneficam, adeoque vicinas terras, Latium puta & Tyrrheniam scatere herbis veneficis: Nam id veteres constanter docent. Æschylus in Elegiis:

> Τυρρηνὸν γενεὰν φαρμακοποιὸν ἔθνος.
> *Gens Tyrrhena suis clara veneficiis.*

Theophrastus hist. plant. lib. 9. cap. 15. Φαρμακώδεις δὲ δοκοῦσιν εἶναι τόποι μάλιστα μὲν ἔξω τῆς Ἑλλάδος οἱ περὶ Τυρρηνίαν καὶ τὴν Λατίνην *Tractus extra Græciam herbis ad veneficia*

neficia maxime fertiles ajunt esse Tyrrheniam & Latium. Aristoteles in Mirabil. Λέγεται δὲ περὶ τὴν Ἰταλίαν ἐν τῷ Κιρκαίῳ ὄρει φάρμακόν τι φύεσθαι θανάσιμον &c. *In Italia monte Circæo lethale quoddam venenum esse traditur &c.* Apollonii Scholiastes ad lib. 3. Argon. Περὶ τὴν Ἰταλίαν ᾤκησεν ἡ Κίρκη, ὅθεν ὄρος Κιρκαῖον ἀπ᾽ αὐτῆς πολυφάρμακον *In Italia habitavit Circe, unde mons Circæus ab ea dictus herbis ad veneficia fertilis.* Strabo lib. 5. Φασὶ δὲ καὶ πολύῤῥιζον εἶναι τὸ Κιρκαῖον ὄρος *Montem Circæum ajunt radicibus abundare.* Iis nempe radicibus quorum in veneficiis usus est. Id enim tradidisse veteres suspicatur τῷ μύθῳ περὶ τῆς Κίρκης συνοικειοῦντας *ut fabulæ de Circe accommodarent.*

At mihi tam Circes fabula, quæ suis incantamentis fertur immutasse rerum species, quam quod φαρμακώδεις volunt fuisse Latinum solum, confictum videtur à Phœnicibus qui *Latium* & *Latinos* dici putaverint ἀπὸ τῶν φαρμακείων ab incantationibus. Quia Phœnicio sermone לט *lat*, cujus plurale לטים *latim* vel לטין *latin*, est incantatio. Hac voce Moses utitur aliquoties Exodi capitibus septimo & octavo, ubi leguntur Magi Ægyptii בלטיהם ταῖς φαρμακείαις αὐτῶν *incantationibus suis* miracula Mosis esse æmulati, quibus virgam mutavit in colubrum, & aquas in sanguinem, & pulverem in pediculos, & procreavit ranas. Semel pro בלטיהם inserto *he* scribitur בלהטיהם. Simile Græcorum commentum de Circe sepulta in una è Pharmacusis Atticæ insulis non procul à Salamine. Strab. lib. 9. Ἐνταῦθα δὲ καὶ αἱ Φαρμακοῦσαι, δύο νησία, ὧν ἐν τῷ μείζονι Κίρκης τάφος δείκνυται. Nempe aliud non succurrebat, cur Pharmacusæ dicerentur.

Exod. 7, 11. 22 & 8, 3. 14.

Ad Circæum & Anxurem seu Tarracinam terminos fuisse Latii veteris multis probat Cluverius, & successisse Auruncos à Circeio vel Tarracina ad Campaniæ Sinuessam. De his ita Servius ad 7. Æn. *Aurunci Italiæ populi antiquissimi fuerunt.* Et Favorinus Philosophus apud Gellium & Macrobium: *Neque Auruncorum &c. qui primi incoluisse Italiam dicuntur, sed ætatis suæ verbis loquuti sunt*: Ausonas Græci appellant. Servius ubi supra: *Aurunci Græcis Ausones nominantur.* Dio Cocceianus apud Isacium in Lycophronem: Αὐσονία δὲ κυρίως, ἡ τῶν Αὐρούνκων γῆ μόνη λέγεται, μέσω Καμπανῶν καὶ Οὐόλσκων παρὰ θάλασσαν κειμένη *Ausonia proprie Auruncorum appellatur terra, inter Campanos atque Volscos apud mare sita.* Joannes Ttetza in Chiliadib.

Gel. l. 1. c. 10. Macrob. Saturnal. l. 1. c. 5.

> Τοὺς δ᾽ Αὐρούνκους μόνους μοι Αὔσονας λέγειν νόει.
>
> *Auruncos autem solos mihi Ausones dicere cogita.*

Nempe ut in Festo habetur *R pro S* (imo S pro R) *litera sæpe antiqui posuerunt, ut majosibus, meliosibus, lasibus, fesiis, pro majoribus, melioribus, laribus, feriis*: Et eodem authore *aurum* Sabini *ausum* dicebant. Sic variante dialecto idem erat *Auson* & *Auron*, ex quo *Auronci* vel *Aurunci* syllabica adjectione quali in *Etruscorum* nomine ex Etruria: Et *Hernicorum* à saxis, quæ Marsi *herna* dicunt: Et *Opicorum* ab ope id est terra: Opici enim sunt Αὐτόχθονες.

In Auruncis fuere Cajeta & Formiæ, ubi Homerus lib. 10. Odyss. describit Lami regiam & Antiphatæ, & Læstrygones populos anthropophagos, quos alii referunt ad Siciliæ Leontinos. Hinc Cicero ad Atticum l. 2. Epist. 13. *Si vero in*

hanc

hanc τηλέπυλον *veneris* Λαιστρυγονίην (*Formias dico*) Et Plinius lib. 3. cap. 5. *Oppidum Formiæ, Hormiæ ante dictum, ut æstimavere, antiqua Læstrygonum sedes.* Et Solinus cap. 8. *Formiæ etiam Læstrygonibus habitatæ.* Et Marcianus lib. 6. *Formiæ etiam Læstrygonum habitatione famosæ.* Et Silius lib. 8.

> *Littora Cajetæ Læstrygoniosque recessus.*

Item

> —— *regnata Lamo Cajeta, domusque*
> *Antiphatæ.*

Et Horatius lib. 3. Ode 17. ad Ælium Lamiam.

> *Authore ab illo ducis originem,*
> *Qui Formiarum mœnia dicitur*
> *Princeps & innantem Maricæ*
> *Littoribus tenuisse Lirim.*

Id est à Lamo Rege Læstrygonum apud Homerum.

Ut Lamus Rex ἀνθρωπόφαγος, ita Lamia fingitur esse monstrum humanæ carnis avidum. Sic affirmat Apollonius apud Philostratum lib. 4. Lamias σαρκῶν καὶ μάλιστα ἀνθρωπείων ἐρᾶν *carnes appetere, easque humanas imprimis.* Hinc Horatius in Arte:

> *Neu pransæ Lamiæ vivum puerum extrahat alvo.*

Itaque Lamus & Lamia sunt voces ejusdem originis. Lamiæ porro nomen esse Punicum suadet quod Libyca est tota fabula. Lamia enim mulier Africana fuisse fertur. (Ita tradunt Hesychius & Δῶρις *Doris* vel Δοῦρις *Duris* potius apud Suidam) Βήλου καὶ Λιβύης θυγάτηρ *Beli & Libyæ filia*; Ut legere est in Schol. Aristophanis in Pace. Sed & his longe antiquior Euripides de Lamia sic habet:

> Τίς τοὔνομα τὸ ἐπονείδιστον βροτοῖς
> Οὐκ οἶδε Λαμίας τῆς Λιβυστικῆς γένος?
> *Quis Africanæ nesciat Lamiæ genus,*
> *Infame nomen & tetrum mortalibus?*

Et Diodori lib. 20. Ophellas Rex Cyrenarum ad Agathoclem se conferens, qui Carthaginensibus bellum in Africa moverat, reperisse legitur circa Automolas in profunda valle Ἄντρον εὐμέγεθες, κιττῷ καὶ σμίλακι συνηρεφές, ἐν ᾧ μυθεύουσι γεγονέναι βασίλισσαν Λαμίαν *vastum antrum hedera & taxo consitum in quo reginam Lamiam natam esse fabulantur.* Unde colligas etiam barbaris in intima Africa Lamiæ nomen non fuisse ignotum. Factum id, ut quidem suspicor, à Punico verbo להם *laham* vel *lahama*, quod vorare significat hodieque apud Arabes. Hinc להם *loham* & לאהם *lahim* helluo. Quidam לאחם per ח scribunt, quasi carnis avidum sonet, quia לחם *lahm* illis est caro. Sed & per ע cum ט in fine לעמוט *lamudh.* Et Chaldæis cum *samech* προσθετικῷ סלעם *salam* est deglutire. Sic Psal. 124, 3. *nos vivos* סלעמו (*salamu*) *deglutivissent.* Hæc de Lamo & Lamia.

Homerici Læstrygones, id est Aurunci ut notavimus, terram habuerunt expertem omnis culturæ:

> Ἔνθα μὲν οὔτε βοῶν οὔτ᾽ ἀνδρῶν φαίνετο ἔργα.

Non

A *Non illic videas hominumve boumve labores.*

Solum ager erat compascuus:

—— ὅθι ποιμένα ποιμὴν
Ἠπύει εἰσελάων, ὁ δέ τ' ἐξελάων ὑπακούει.
Ἔνθα κ' ἄϋπνος ἀνὴρ δοιοὺς ἐξήρατο μισθούς,
Τὸν μὲν βουκολέων, τὸν δ' ἄργυφα μῆλα νομεύων
Ἐγγὺς γὰρ νυκτός τε καὶ ἤματός εἰσι κέλευθοι.

—— pastorem ubi pastor
B *Evocat ingrediens, atque egressurus obaudit.*
Pastor & insomnis geminâ mercede locatur,
Pascendis datur una ovibus, datur altera bobus,
Noctis namque viæ lucis via juncta cohæret.

His versibus subobscuris significari plerique volunt noctes ibi esse brevissimas, quia noctis ingruentis tenebras dies statim excipit, ita ut nunquam sit concubia nox, & tanquam in luce perpetuâ quâvis horâ liceat armenta & greges è stabulis educere; Adeoque pastoribus ex agris redeuntibus bubulcos sic succedere, ut quisquis est pervigil utrique muneri par esse queat, atque ita duplicem laboris sui mercedem recipere. Inde Læstrygones collegit Crates habitare sub caudâ dra- C conis, ubi æstivæ noctes aut nullæ sunt aut brevissimæ, atque ut in Arato habetur.

Μίσγονται δύσιές τε καὶ ἀντολαὶ ἀλλήλῃσι.
Ortus & occasus Solis miscentur in unum.

Quæ quidem conveniunt cum rationibus Astronomicis, sed Geographicis plane adversantur. Ulysses enim ex Æoliis insulis discedens septimâ die appulit ad Læstrygonum littus, atque inde statim ad Circes insulam, id est ad Circeium promontorium Latii notissimum. At ex Æoliis insulis in terras caudæ draconis subjectas, putâ in ultimam Thulem, atque ex iis rursus in Latium ne septem quidem mensibus navigasset. Itaque hoc quicquid est mere fabulosum esse oportet. Odyss. l. 10. v. 80. 81.

Neque puto Phœniciam hanc terræ Auruncorum descriptionem ullo alio D fundamento niti quam frigidis vocum allusionibus. Auruncos pro Ausonibus dici docuimus, tanquam ab *Aurone* deducta voce, qui idem fuerit Auson. Alludunt Hebrææ voces אורות *averot* & אורות *uroth*, quarum illa caulas gregum hæc armentorum præsepia sonat 2. Par. 32, 28. Inde factum ut crederent totam illam terram ovium gregibus & boum armentis scatere. Alludit etiam Hebræum lucis nomen אור *or*, quod ut Auron & Aurunci Hebraice scribitur per A, U & R. Itaque sibi finxit gens in fabulas proclivis Auronas aut Auruncos inde esse nominatos, & in perpetua luce versari, aut brevissima saltem ibi esse noctis tempora.

Simile commentum de Cimmeriis, de quibus ita Odyss. lib. 11.

Ἔνθα δὲ Κιμμερίων ἀνδρῶν δῆμός τε πόλις τε,
Ἠέρι καὶ νεφέλῃ κεκαλυμμένοι, οὐδέ ποτ' αὐτοὺς
E Ἠέλιος φαέθων ἐπιδέρκεται ἀκτίνεσσιν.
Hic ad Cimmeriæ muros accessimus urbis,

Quæ gens perpetuâ est caligine mersa, nec unquam
Sol illam puro radiorum lumine lustrat.

Nec est quod quis agi putet de Cimmeriis Scythis circa Bosphorum, aut de populis qui habitant in extremo Septentrione, ubi longissimæ noctes, quæ Cratetis fuit sententia. Ulysses enim ex Circes insulâ mane discedens vento secundo, sub vesperam appulit ad Cimmeriorum oram. Itaque nihil vero propius quam quod plerique asserunt, hos Cimmerios in Campaniâ fuisse circa Baias & Cumas prope lacum Avernum. Ita Lycophron, Silius, Festus, Eustathius, & ex Geographis Ephorus, Strabo, Plinius, Marcianus, alii; quorum loca proferre longum esset & superfluum. De cætero quod Ephorus refert apud Strabonem, eos in subterraneis domibus degere quas *argillas* vocant, ac per cuniculos quosdam inter se commeare, nec unquam egredi è terræ cryptis, more accepto à majoribus, mere esse fabulosum deprehendit Cocceius acto ab Averno lacu Cumas usque cuniculo. Sed ut Auruncos à luce, ita Cimmerios à tenebris nomen habere Phœnices fabulati sunt. Quia כמר *camar* vel *cimmer* est nigrescere. Unde כמריר *cimrir* est tenebrarum atror. Sic Jobi cap. 3. v. 5. ubi vir sanctus tot malis incumbentibus natali suo maledicit: *Polluant*, inquit, *illum tenebræ & umbra mortis*; *Terreant eum* כמרירי יום (*cimrire jom*) *atrores diei*, id est tenebræ densissimæ. R geminatur ut in סגריר Prov. 27, 15.

Odyss. l. 11. v. 6.

Ejusdem farinæ est quod sequitur. Italiam Græci veteres à situ Hesperiam appellavere, vel quod idem est à stellâ Hespero quam intuentur eò profecturi. Et Italiæ littorum in quæ Homerus deduxit suum Ulyssem, Ææa Circes insula, id est Circeium promontorium maximè ad occasum vergit. Illam tamen ad Auroram & Solis ortus Poëta his verbis describit statim initio lib. 12.

Νῆσον ἐς Αἰαίην, ὅθι τ' Ἠοῦς ἠριγενείης
Οἰκία καὶ χοροί εἰσι, καὶ ἀντολαὶ ἠελίοιο.
Insulam in Ææan, Auroræ ubi lucida tecta,
Illustresque chori, & primo Sol nascitur ortu.

Odyss. l. 11. v. 75. & l. 12. v. 11.

Quorsum? unus è sociis Ulyssis Elpenor nomine in hâc insulâ sepultus fuerat πολιῆς ἐπὶ θινὶ θαλάσσης *in littore cani maris*, ὅθ' ἀκροτάτη προὔχ' ἀκτὴ *ubi summa acta prominebat*, id est in extremo promontorio. Proinde Elpenoris tumulus nautis fuit notissimus, & eum celebrant multi veteres. Theophrastus ubi de Circeio hist. plant. lib. 5. cap. 9. Λέγειν δὲ τοὺς ἐγχωρίους, ὡς ἐνταῦθα ἡ Κίρκη κατῴκει, καὶ δεικνύναι τὸν τοῦ Ἐλπήνορος τάφον *Incolas tradere (ajunt) Circen ibi habitasse, & ostendi tumulum Elpenoris.* Scylax: μέχρι τοῦ Κιρκαίου, καὶ τὸ τοῦ Ἐλπήνορος μνῆμά ἐστι Λατίνων *usque ad Circæum, Latinorum etiam est Elpenoris tumulus.* Plinius lib. 15. cap. 28. de myrto; *Primum Circeiis in Elpenoris tumulo visa traditur.* Ita Theophrastus ubi supra myrtos ibi provenire asserit, καθάπερ αἱ στεφανώτιδες *modo coronarii operis.* Et locum ipsum addit ὥστε εἰς ἀνδρὸς θέσιν *hominis figuram exprimere.* Itaque cum in Circeio constet locum fuisse conspicuum & in mare prominentem nominatum ab Elpenore; Credibile est Phœnices nugivendos, eodem morbo correptos quo Græcorum grammaticuli qui ad suam linguam

omnia

omnia referunt, voluisse hunc locum ita dici non à Græco Elpenore, sed eô quod citius ibi scilicet הלבין אור (*hilbin or*) albescit lux matutina. Matutina lux albescere dicitur cum primum oritur. Unde est quod *albam* vocant sermone vernaculo. אור *or* in genere lucem significat. Nos hîc pro matutinâ, id est pro aurorâ sumimus. Ut Nehem. 8, 3. מן האור עד מחצית היום *à luce usque ad meridiem.* A luce id est ab aurorâ LXX. reddunt, ἀπὸ τῆς ὥρας τοῦ διαφωτίσαι τὸν ἥλιον *ab horâ illuminationis Solis:* Vulg. *de mane.* R. Selomo, *à luce quæ est in principio diei.*

Campaniæ littori insulæ objectæ sunt Ænaria, Capreæ & Sirenusæ. *Ænaria,* inquit Plinius, *à statione navium Æneæ, Homero Inarime dicta, Græcis Pithecusa, non à simiarum multitudine, ut aliqui existimavere, sed à figlinis doliariorum.* Quæ omnia sunt perabsurda. Neque enim Homerus *Inarimen* dixit (licet id sequantur Virgilius, Ovidius, Lucanus, Statius, Silius, alii) sed distinctis vocibus ἐν Ἀρίμοις *In Arimis.* Et ab Æneâ non diceretur *Ænaria* sed *Ænearia* aut *Æneia* potius, & à doliis *Pithusa.* At à simiis est Pithecusa, ut in Africâ Pithecusæ de quibus Diodorus lib. 2. Ἐνέβαλεν εἰς χώραν ἔχουσαν πλῆθος πιθήκων, καὶ πόλεις τρεῖς τὰς ἀπὸ τούτων τῶν ζώων ὀνομαζομένας, εἰς τὸν Ἑλληνικὸν τρόπον τῆς διαλέκτου μεθερμηνευομένας Πιθηκούσας *Regionem invasit simiis scatentem, & tres urbes ab illis animalibus denominatas, quas Græcæ linguæ more Pithecusas interpreteris.* Sic Pithecusam insulam dici volunt à Cercopibus in simias à Jove mutatis, & deinceps eô translatis. Ita Lycophron in Cassandrâ. Ovidius fab. 3. lib. 14. Et Phavorinus in Κέρκωψι, & in Νῆσος γιγάντων, ubi usurpat ipsa verba Scholiastis in Lycophronem. Quin & *Ænariæ* & *Enariæ* potius nomen eôdem refert Servius in lib. 8. Æneidos à magno Salmasio sic emendatus: *Inarime nunc Enaria dicitur &c. quia in eam ad contumeliam simiæ missæ sunt, quas Graiorum linguâ* ἄῤῥινας *id est enares dicunt, ob quam causam Pithecusam etiam vocitant.* Nempe ut simius dicitur quia simus est, ita enaris quia sine naribus. Enaris, ut elumbis, elinguis, &c. Itaque ab enaribus id est simiis Ἠναρία Enaria scribendum, quomodo legere est in Plutarchi Mario. Neq; alio pertinet tertium hujus insulæ nomen Ἄριμα apud Homerum. Si vere Ἄριμος est πίθηκος simia, ut habetur in Hesychio. Quod sumptum ex his Strabonis lib. 13. Τοὺς πιθήκους φασὶ παρὰ τοῖς Τυῤῥηνοῖς ἀρίμους καλεῖσθαι *simias ab Etruscis ajunt arimos appellari.* Utut sit, verissimum est quod jam obiter monuimus vocabulum esse Phœnicum. Nam Hebraice חרום *harum* est simus Lev. 21, 18. Onkelos habet חרם *harem* vel חרים *harim*, nam variant editiones. Et Græca versio κολοβόῤῥιν, id est nasu mutilatus ut quidam volunt. Sed in Suidâ κολοβόῤῥιν est ὁ μικρόῤῥιν *qui parvo est naso*, & κολοβὸς, ὁ σιμὸς *simus.* Ibidem Jonathan in Chald. paraphrasi, דלקי בחוטמיה *qui percussus est naribus suis*, id est qui habet nares quasi ex percussione depressas. Et Pesichtha: *qui nasum habet depressum, clausum, contractum, &c.* Et glossa Solomonis שחוטמו שקוע בין שתי העינים שכוחל שתי עיניו כאחת *cujus nasus inter oculos ita depressus est, ut duorum oculorum stibium videatur esse unum.* Ita etiam Kimchius in Lexico tanquam ex veterum doctorum sententia. Per stibium oculorum supercilia intellige quæ solebant stibio illini. Vide 2. Reg. 9, 30. Jerem. 4, 30. Ezech. 23, 40. Quid quod Arabice

Plin. 3, 6.

Virg. Æn. l. 8. Ovid. Metam. l. 14. Lucan. l. 5. Stat. l. 2. carm. 2. Sil. lib. 8. & 12.

Homer. Iliad. β. v. 783.

חֹרם *harm* est simitas & חֹרם *harima* verbum in prima conjug. simum esse significat, in secundâ & quintâ simum reddere naso contuso vel decurtato. Hæc ideo notanda duxi, quia interpretum plerique alii in diversa abeunt. A

Homer. Iliad. β Virgil. l. 8. Æn. Lucan. lib. 5. Stat Syl. l. 2. Sil. l. 8.

Apud Homerum & alios Typhœus, & apud Silium Japetus in Arimis vel Inarime sub monte jacere fingitur, & flammas ore eructare, propter ignes è monte Epopo vel Epopeo subinde erumpentes. Pindari Scholiastes: Συμβαίνουσι γὰρ αὐτόθι &c. πυρὸς καταφλέξεις, καὶ μυθολογεῖται ὑπὸ αὐτῷ τὸν Τυφῶνα. *Ibi accidunt ignis deflagrationes, & Typhon subjectus esse fingitur.* Strabo scribit Eretrienses terræ motibus, ignisque & aquarum eruptione inde fuisse exturbatos: & id ipsum aliis accidisse, quos eô miserat Hiero tyrannus Syracusarum. Et apud Strabonem Timæus paulo ante suam ætatem τὸν Ἐπωπέα λόφον ἐν μέσῃ τῇ νήσῳ τιναχθέντα ὑπὸ σεισμῶν ἀναβαλεῖν πῦρ, καὶ τὸ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς θαλάσσης ἐξῶσαι πάλιν ἐπὶ τὸ πέλαγος *mediâ in insula Epopeum collem motu terræ concussum ignes evomuisse, & quicquid erat medium inter ipsum & mare rursus ad mare perpulisse.* Quod de ipso colle perperam accepit Plinius, qui sic habet: *Montem Epopon* (ferunt) *cum repente flamma ex eô emicuisset, campestri æquatum planitie.* Docti videant utrum huic monti Græcum sit nomen ἀπὸ τῆς ἐπόψεως, quia speculæ sunt in montibus, aut Phœnicium ab הבהוב *hibhub* vel *ibub*, id est assatione & exustione, propter flammarum eructationes quibus flagrat atque exardescit. B

Capreas Tiberii secessu nobiles ne an infames, tenuere Teleboæ. Virgilius lib. 7. Æn. C

— Teleboum Capreas cum regna teneret.

Statius lib. 3. Sylvarum, carm. 5.

Teleboumq; domos trepidis ubi dulcia nautis
Lumina noctivagæ tollit Pharus æmula Lunæ.

Pharum intelligit de quâ Suetonius in Tiberio cap. 74. *Turris Phari terræ motu Capreis concidit,* Porro Græci quidem erant hi Teleboæ. Tacitus lib. 4. Annalium: *Græcos ea tenuisse, Capreasque Telebois habitatas fama tradit.* Sed prisca origo erat Phœnicia. Author Etymologici in Τάφιοι λησ̃ῆρες. Τοὺς Ταφίους πρότερον Τηλεβόας φασὶ καλεῖσθαι &c. καὶ αὐτοὶ δὲ τὸ ἀνέκαθεν Φοίνικες τῶν μετὰ Κάδμου σταλέντων. *Taphios olim ajunt Teleboas fuisse dictos &c. Hi autem oriundi ab iis Phœnicibus qui cum Cadmo missi fuerant.* D

Apollon. l. 4. Ovid. l. 14. Hygin fab. 125. Apollod. l. 1. Serv. in l. 1. Æn.

Verisimile est Sirenes, id est nobiles meretrices quas in canora monstra mutavit veterum credulitas, ejusdem fuisse originis. Quippe id prodit ipsum nomen ab Hebræo שיר *sir* id est cantico factum, ut jam antea monuimus. Præterea Sirenas ajunt esse Acheloi filias, id est natas ad Acheloum, unde Teleboæ. Taphus enim insula, unde in Capreas Teleboæ migraverunt, est ad ostium Acheloi. Denique certum est Sirenes habitasse circa Capreas. Nam in proximo sunt Sirenusæ insulæ, & Surrentum urbs, & Surrentinum promontorium, ubi Sirenum templum fuit & prisca sedes. Strabo lib. 1. *A locis Surrento vicinis cubito similis quidam terræ flexus excurrit versus fretum quod est juxta Capreas. Ab uno hujus jugi latere est* τὸ Σειρήνων ἱερὸν *Sirenum templum. Ab altero, quod* E

Posi-

A *Posidoniatem sinum prospectat, tres exiguæ sunt insulæ desertæ atque saxosæ, quas Sirenusas vocant.* Sed & Aristoteles in libro mirabilium eundem Sirenusis situm assignat. Atque hi sunt Sirenum scopuli de quibus Virgilius, Ovidius, Mela, Hyginus, alii. Quin & Surrentum vel Σύρεντον ut Græci efferunt dici putatur à Sirenibus. Statius Sylv. lib. 2. carm. 2.

Virg. l. 5. Æn. Ovid. l. 14. Met. Mela l. 2. c. 4. Hyg. c. 14.

Est inter notos Sirenum nomine muros
Saxaque Tyrrhenæ templis onerata Minervæ,

Id est inter Surrentum urbem & promontorium Surrentinum, quod & Minervæ dicitur. Plinius lib. 3. cap. 5. *Surrentum cum promontorio Minervæ, Sirenum quondam sede.* Nec procul à Surrento ad occasum est Neapolis Parthenopes Sirenum unius monumento celeberrima. Vide Lycophronem, Dionysium Periegetem, Strabonem, Melam, Plinium, Silium, Stephanum, Eustathium, & alios Scholiastas. Quid quod in ipsis Capreis Sirenes degisse fama est. Servius in lib. 5. Æn. *Sirenes &c. primo juxta Pelorum, post in Capreis insula habitarunt.*

B

Libro primo Odysseæ Minerva latens sub persona Mentæ ducis Taphiorum Telemachum in Ithaca convenit, tanquam itura è Tapho ἐς Τεμέσην μετὰ χαλκόν *Temesen ut æs comparet.* Inde colligit Eustathius agi potius de Italica Temese in Brutiis quam de Cypria. Quia è Tapho in Italiæ Temesen iter est per Ithacam, in Cypriam non item. In qua eadem sunt sententia Strabo & Stephanus περὶ πόλεων.

C Et vero Trojano sæculo Italica Temese potuit esse nota Taphiis, cum Taphiis vicini Phocenses è Trojano bello reduces statim illam invaserint. Lycophron:

Νῶν Ναυβολείων δ' εἰς Τέμεσαν ἐκγόνων
Ναῦται καταβλώξουσιν, ἔνθα Λαμπέτης
Ἱππωνίου πρηῶνος εἰς Τηθὺν κέρας
Σκληρὸν νένευκεν.
Nautæ vetusti posterorum Nauboli
Venient Temessan, hic ubi mari imminet
Jugi petrosus Lampetes Hipponii
Sublime cornu.

D Phocenses intelligit qui ducibus suis Schedio & Epitropho Iphti Naubolidæ filiis in bello Trojano peremptis, in Italicam Temessan se contulerunt. Hanc enim intelligi docet Hipponii & Lampetis seu Lametis vicinia. Interim est quod mirere tam Italicam quam Cypriam Temesen aut Tamassum, de qua suo loco, ab ærariis officinis commendari apud veteres; Et quo fato factum sit ut in regionibus tam dissitis duo sint loci cognomines atque eodem metallo fœcundi. Hinc suspicio non levis utramque nomen debere Phœnicibus; quorum sermone תמס *themes* seu *temes* est fusio, liquefactio; & אתמסא *ithmesa* verbum usurpatur de fusione metallorum. Sic כאתמסאה בכספא *sicut liquefit argentum* Ezech. 22, 22. Huc facit quod statim initio Phœnices in metallorum conflaturam multum operæ impenderunt. Hyginus fab. 274. *Cadmus Agenoris filius æs Thebis primus inventum condidit.* Plinius lib. 7. cap. 56. *Auri metalla & conflaturam (invenit) Cadmus Phœnix ad Pangeum montem.*

Iliad. 516. & δ 306.

E

De Sylla & Charybdi jam actum, & de inſulis Æoliis. Tantum hic obiter addimus cur illarum Rex Æolus,

Luctantes ventos tempeſtateſque ſonoras
Imperio premat, ac vinclis & carcere frænet.

Homerus inter Græcos hujus fabulæ primus author ita didicerat à Phœnicibus, quibus עעול *aol* (ut Græce ἄελλα) erat procella, turbo, tempeſtas. Chaldæi paraphraſtæ plenè ſcribunt עלעול *alol* & עילעול *ilul*. Sed in hujusmodi geminatis primum L ſæpe excidit. Tale Chald. בבל *Babel* pro בלבל *Balbel*, שושילתא *ſoſiltha* catena pro שולשילתא *ſolſiltha*, & שישורא *ſiſura* pro שרשורא *ſirſura* vel *ſarſura*, גוגולתא *gogoltha* calvarium pro גלגולתא *golgoltha*, קיקלא *kikla* fimus pro קלקלא *kilkla*, & Syrum צצלא *tſetſolo* cymbalum pro צלצלא *tſeltſolo*. Eodem inquam exemplo עעול *aol* dictum pro pleno עלעול *alol*: Et Rex Æolus creditus eſt à Phœnicibus eſſe Rex עעולין *aolin* tempeſtatum.

Addam pro corollario rem diu fruſtra quaſitam, Italia unde appelletur. Niſi Græcorum nugas amplecti libeat, quorum alii dictam volunt ab *Italo*, id eſt tauro Herculis qui inde tranaverit in Siciliam: Alii ab italorum ſeu boum frequentia; quaſi vel Tyrrhenica vel Græca lingua veteri boves ἰταλοὶ dicti ſint. Alii à Rege, ſive is fuerit Siculus ut Thucydides, aut Oenotrus ut Antiochus Syracuſanus, aut Ulyſſis ex Telegono nepos ut Hyginus author eſt. Quæ inconſtantia palam facit Græcis hic hæſiſſe calculum, nec illos reperiſſe quicquam ubi pedem tuto figerent. Ne dicam pleraque hæc futilia eſſe, & ἀσύςατα, quod docere ſit facillimum ſi tanti eſſet. His igitur rejectis aſſero nomen Italiæ tam eſſe Phœnicium quam Africæ, Hiſpaniæ, Siciliæ, Sardiniæ, Corſicæ, &c. quæ ſingula ſuis locis explicavimus.

Porro res aperta fiet, ſi prius conſtet priſcam Italiam nihil fuiſſe quam Brutiorum agrum cum parte Lucaniæ. Id eſt Italiæ partem extimam ad fretum Siculum, inter ſinum Scylleticum & Lameticum vel Lametinum, hodie *golfo di S. quilacci è di S. Eufemia*, ubi regio coarctatur inter anguſtiſſimos fines, nec patet plus XXM. Ita aſſerit Philoſophus Polit. lib. 7. cap. 10. profeſſus ſe hac in parte ſequi τοὺς λογίους τῶν ἐκεῖ κατοικούντων *eorum qui illic habitant peritiſſimos*. Is inquam ibi aſſerit τὴν ἀκτὴν ταύτην τῆς Εὐρώπης Ἰταλίαν τοὔνομα λαβεῖν ὅση τετύχηκε ἐντὸς οὖσα τοῦ κόλπου τοῦ Σκυλλητικοῦ καὶ τοῦ Λαμητικοῦ. Ἀπέχειν γὰρ ταῦτα ἀπ' ἀλλήλων ὁδὸν ἡμισείας ἡμέρας *eam Europæ oram quæ ſinu Scylletico & Lametico continetur Italiæ nomen eſſe conſequutam, & ab invicem hæc loca ſolum diſtare iter dimidiæ diei.* Et apud Dionyſium Halicarnaſſ. id ipſum docet Ariſtotele vetuſtior Antiochus Syracuſanus τὴν γῆν ὅση ἐντὸς ἦν τῶν κόλπων τοῦ τε Ναπητίνου (lege Λαμητίνου) καὶ τοῦ Σκυλλητικοῦ &c. πρώτην κληθῆναι Ἰταλίαν *terram quæ inter ſinum Lametinum & Scylleticum patet primam Italiam eſſe dictam.* Et Strabo lib. 6. poſtquam Brutiorum regionem definivit, addit ab Antiocho ταύτην Ἰταλίαν κληθῆναι *Hanc Italiam appellari*. Nec multo poſt: Ὅριον δ' αὐτῆς ἀποφαίνει πρὸς μὲν τῷ Τυρρηνικῷ πελάγει, τὸ αὐτὸ ὅπερ καὶ τῆς Βρεττίας ἔφαμεν τὸν Λάον ποταμὸν *Terminum autem ei* (Italiæ) *conſtituit* (Antiochus) *ad mare quidem Tyrrhenum quem & nos Brutiis aſſignavimus Laum flumen.* Sequitur ad Siculum fretum Italiam habuiſſe pro termino Metapon-

A tapontium; Tarentinam regionem, quæ Metapontinæ vicina est, ab Italia fuisse exclusam, & Japygiæ adscriptam: Et apud vetustiores pro Oenotris atque Italis eos censeri solos qui intra Isthmum siti ad Siculum fretum vergunt. Quod ipsum voluit Stephanus, in quo legendum Ἀντίοχος δὲ τὴν Βρεττίαν φησὶ κληθῆναι Ἰταλίαν *Antiochus Brutiam terram dicit Italiæ nomen habuisse.* Neque enim dixit Antiochus quod ferunt nostri codices τὴν Ἰταλίαν κληθῆναι Βρεττίαν *Italiam Brutiæ nomine esse appellatam.* Itaque hoc ratum & fixum esto ex descriptione veterum priscæ Italiæ fines fuisse valde angustos neque hoc nomen agro Brutiorum patuisse multo latius. Nec satis scimus qua ratione ex eo angulo sit propagatum usque ad

Steph. in voce Βρέττος.

B Alpes. Nisi quod non displicet conjectura Strabonis statim initio libri quinti, εὐτυχήσαντας τοὺς πρώτους ὀνομασθέντας Ἰταλοὺς, μεταδοῦναι καὶ τοῖς πλησιοχώροις *eos qui primi Itali sunt appellati, cum res prospere gessissent, nomen cum finitimis communicasse.*

Jam ut scias quam quadret Italiæ nomen in Brutiorum agrum, hoc quoque est observandum picem Brutiam à veteribus plurimum commendari. Quo pertinent hæc Dioscoridis lib. 1. cap. de pice arida: Ἐστὶ δὲ καλλίστη ἡ καθαρὰ καὶ λιπαρὰ, εὐώδης τε καὶ ὑπόκιρρος καὶ ῥητινώδης. Τοιαύτη δ' ἐστὶν ἡ Λυκιακὴ καὶ Βρυττία δύο φύσεις ἐχομέναι, πίσσης ἅμα καὶ ῥητίνης *Probatur quæ pura pinguisque est, odorata, subrutila, & resinosa. Tales Lycia & Brutia, picis resinæque simul naturam habentes.* Et Plinii lib. 24. cap. 7. ubi de picis generibus: *Spissarum utilissima medicina est Brutia, quoniam pinguissima & resinosissima, utrasque præbet utilitates, ob id magis rutila quam cæteræ.* Et lib. 16. cap. 11. *Pix liquida in Europa coquitur navalibus muniendis.* Et paulo post; *Aceto spissatur, & coagulata Brutiæ cognomen accipit.* Et lib. 15. cap. 7. *E pice fit (oleum) quod picinum appellant &c. probatum maxime è Brutia.* Et lib. 14. cap. 22. *Pix in Italia ad vasa vitibus condienda maxime probatur Brutia.* Cui simile id Columellæ lib. 12. cap. 18. *Nec dubium quin si quinta pars picis Brutiæ in universam cocturam adjiciatur, utilissimum sit omni vindemiæ.* Et cap. 23. quo medicamen picis liquidæ musto condiendo præscribitur: *Addito picis Brutiæ, si minus alterius quam purissimæ quinque libras.* Eodem referenda hæc

C

D Stephani in Βρέττος: Καὶ ἡ χώρα Βρεττία, καὶ ἡ γλῶσσα, Ἀριστοφάνης:

Μέλαινα δεινὴ γλῶσσα Βρεττία παρῆν.

Locus enim est corruptus, & utrobique pro γλῶσσα nullus dubito quin sit legendum πίσσα, ut hæc sit mens verborum: *Brettia* seu Brutia *& de regione & de pice dicitur. Aristophanes:*

Pix nigra odore Brutia adfuit gravi.

Sed & πίσσα supplendũ in his Hesychii, Βρεττία, μέλαινα ἢ βάρβαρος ἀπὸ τῶν Βρεττίων ἔθνους, & verba sic restituenda: Βρεττία, μέλαινα πίσσα ἢ βάρβαρος, ἀπὸ τῶν Βρεττίων ἔθνους *Brutia, pix nigra aut barbara, à Brutiorum gente dicta.* Respexit enim Poëtæ locum qui habetur apud Stephanum. Et utramque emendationem confirmant hæc Phavorini, Βρεττία, μέλαινα πίσσα. Et Magni Etymologici, Βρεττία, μέλαινα πίσσα καὶ βάρβαρος, ἀπὸ τῶν Βρεττίων ἐθνικῶν; Quæ sumpta sunt ex Hesychio, & rescribenda ut diximus. De cætero lector monendus est versum quem citat

E

citat Stephanus non esse Aristophanis comici. Quia Brutiorum nomen illius ævo nondum extabat. Neque enim scripsit Aristophanes olympiade CXIV ut habetur in Suida, sed ab olympiade LXXXVIII usque ad XCVI. At olympiade demum CVI latronum & servorum in Lucania colluvies urbibus aliquot occupatis Brutiorum nomen accepit, quod Strabo ἀποστάτας *defectores*, & Diodorus lib.16. δραπέτας *fugitivos* interpretatur: Non sine allusione ad Ebræum ברחת *birhath*, id est *fuga*, quamvis sit Sabina vox. Proinde pro Aristophane in Stephano legendum suspicor Ἀριστοφῶν, qui novæ comœdiæ Poëta multo recentior fuit: Sæpe citatur in Athenæo. Sed hæc obiter. Brutiam seu Βρεττίαν picem hodie *brè* vocamus lingua vulgari, & Hispani *brea*, unde *brear navios* picare naves. Et *bruttare* Italis est inquinare (tanquam pice Brutia) Quia ὁ ἁπτόμενος πίσσης μολυνθήσεται ἐν αὐτῇ *qui tetigerit picem inquinabitur ab ea* Eccles.13, 1. Tamen Brutia pix *per accidens* ut loquuntur nitorem cuti conciliabat, quia veteres ea utebantur ad tollendos pilos. Juvenalis Sat.9. ex emendatione Cl. Salmasii,

> *-- nullus tota nitor in cute, qualem*
> *Brutia præstabat, calidi tibi fascia visci.*

Sylva Brutiæ picis ferax à Strabone sic describitur: ὁ δρυμὸς ὁ φέρων τὴν ἀρίστην πίτταν, ἣν Βρεττίαν καλοῦσιν, εὔδενδρος καὶ εὔυδρος, μῆκος ἑπτακοσίων σταδίων *sylva picem optimam ferens, quam Brutiam vocant, arboribus pulchre consita est, & aquis irrigua, longitudine IↃCC stadiorum.* Pro Βρεττίαν καλοῦσιν, quomodo restituit ex libris doctissimus Casaubonus, legitur in vulgatis exemplaribus Βρεττιάνιον Σίλαν καλοῦσιν, perperam inserto sylvæ nomine, quæ hodieque *Sila* vocatur, olim *Syla.* Vibius sequester cap. de nemoribus: *Syla Brutiorum.* Sallustius: *de fugitivis in sylva Syla fuerunt.* Virgilius lib.12. Æn.

> *Ac velut ingenti Syla, summove Taburno.*

Ubi Servius: *Syla mons & sylva est Lucaniæ.* Et ad ejusdem Poëtæ locum lib.3. Georg.

> *Pascitur in magna sylva formosa juvenca.*

Alii Sylâ legunt ut sit mons Lucaniæ. Nempe Lucania late sumpta etiam Brutios complectitur, ut ex Scylace & aliis constat.

Sed maxime ad rem pertinent hæc Poëtæ,

> *Et juvat undantem buxo spectare Cytorum,*
> *Naryciæque picis lucos.*

Georg. l.3.

Naryciæ enim id est Brutiæ, quia Brutiorum erat urbs Narycia vel Narycium. Meminere Cicero & Ovidius, & Virgilius ipse alibi:

Cic. ad Attic. l.3. ep.2. Ovid. Metam. l.15. fab.50.

> *Hic & Naricii posuerunt mœnia Locri.*

Virgil. l.3. Æn

Locri nempe Epizephyrii, Opuntiorum soboles, quorum urbs erat Naryx vel Narycus patria Ajacis Oilei. Vide Servium & magnum Salmasium in Plinianis pag 66. Itaque nugantur qui legunt *Neritiæque picis*, tanquam ab Ithacæ Nerito, vel repugnante metro *Naresiæ* à Liburniæ aut Dalmatiæ Naresiis. Plinius Naryciæ legit lib.14. cap.22. *Asia*, inquit, *picem Idæam maxime probat, Græcia Pieriam, Virgilius Naryciam.* Ita etiam Ausonius epist.4. Theoni:

Strabo l,9. Diod l.14. Steph. Plin. lib.4. cap.7.

Nari-

---*Naryciamque picem, scissamque papyrum.*

Quod multis probavi hactenus eximiæ picis in Brutiis uberrimam fuisse copiam, Phœnices in vicinâ Sicilia non latuit, quibus in picandis navibus pix erat maximi usûs. Illos igitur verisimile est eô passim se contulisse picem Brutiam comparaturos; Atque inde loco nomen indidisse עיטריא *Itaria*, quasi picceariam regionem dixeris: Quod Græci molliore sono Ἰταλίαν extulerint. Notum enim est R & L esse maxime permutabiles. Sic in Hispania *Tavila* Arabice est טבירה *Tabira*: In Corsica idem sunt *Alalia* & *Aleria*: In Sardinia *Caralis* & *Calaris*. In Bœotia *Aliartus* & *Ariarthus*: In Thracia *Salmydessus* & *Sarmidessus*: In Scythia *Aldescus* & *Ardescus*: In Caria vel in Lycia *Termera*, *Telmera*, & *Termyle*: In Pamphylia *Telmessus* & *Termessus*: Circa Lydiam ad Caystrum *Cilbiani* & *Cirbiani* vel *Cirbiai*: In Cappadocia *Thubal* & *Tibareni*: In Ægypto *Athribis* & *Athlibis*: In Judæa montes *Bether* & *Bethel* (in Vulgata promiscue Cant. 2, 17.) *Scandalium* item vel *Sandalium* pro Arabum אסכנדריה *Iscandaria*: In Assyria *Chilmad* & *Charmande*. Item *Tigris Tigridis* pro *Diglath* vel *Diglitho*: Circa mare Caspium *Derbices* & *Delbiccæ*: In Arabia Dioni *Athlula* urbs quæ Straboni *Athrulla*. Item *Uzal* vel *Auzal* & *Auzara*: In sinu Persico *Tyrus* & *Tylus* insula: In India *Zeilan* vel *Ceilan* quæ & Persis סרנדיב *Serandib* id est insula *Seran*.

Itaria עיטריא factum ab עיטר *itar*, cujus emphaticum עיטרא *itra* pro pice occurrit in tractatu Talmudico *Gittin* fol. 69. 1. in glossa. Vide Lexicon Talmud. Buxtorfii in כופרא. Alibi fere scribitur עטרן *Itran* cum N paragogico. Ut cum dicunt: *Non solent quicquam ferre Ismaëlitæ* אלא עורות ריח רע ועטרן *nisi pelles mali odoris & picem.* Item: *Die Sabbathi ob reverentiam diei* אין מדליקין בעטרן *non accendunt lucernas** *pice* seu resinâ. Itaq; ut agnus dicitur אימר *imar*, אמרא *imra*, & אמרן *imran*; Semen בזר *bizar*, בזרא *bizra*, & בזרן *bizran*: studium גירס *giras*, גרסא *girsa*, & גרסן *girsan*. Ita pix Talmudicis עיטר *itar*, עטרא *itra*, & עטרן *itran*. Arabes ע & ק de more permutatis pro עטרן *itran* scribunt קטראן *kitran*, & Hispani *Alquitran*, & nos vernacule *goudran*. Hoc videtur esse *cedrium* de quo Plinius lib. 16, cap. 11. *Pix liquida in Europa è tæda coquitur navalibus muniendis multosque alios ad usus. Lignum ejus concisum, furnis undique igni extra circumdato fervet: primus sudor aquæ modo fluit canali: Hoc in Syria cedrium vocatur.* At in Dioscoride, aliud est *cedria*, nempe liquor è cedro expressus. Κέδρος, inquit, δένδρον ἐστὶ μέγα, ἐξ οὗ ἡ λεγομένη κεδρεία συνάγεται *cedrus arbor est magna, ex qua elicitur quæ cedria dicitur.* Avicenna tamen rei & vocum vicinitate deceptus, pro eodem accepit *Alkitran* Arabum & *cedriam* Dioscoridis, ut apud illum videre est lib. 2. canonis capitibus שרבי & קטראן. Sed hæc plenius disquirere non est nostri otii.

* Virg. *Urit odoratam nocturna in lumina cedrum.*

Hebræis doctoribus pix alio nomine קלב *calab* aut קלבא dicitur. In *Bava Kama* R. Selomo resinam exponit שבחביות היין *quæ est in vini doliis*. Pice nimirum condiebantur, ut ex Plinio supra docuimus. Alii doctores explicant זפת של עץ *picem arboris*, ut à fossili distinguatur, quæ proprie *pissasphaltus*. An hinc vicinæ Brutiis *Calabriæ* nomen, quæ & ipsa pinu & piceâ aliisque arboribus piciferis

est

est valde ferax. Unde est quod è quatuor generibus pineæ nucis, unum à Calabriæ metropoli Tarento nomen habere scribit Plinius lib. 15. cap. 10. *Harum*, inquit, *genus alterum Tarentinum, digitis fragili putamine, aviumq; expositum furto in arbore.* Eôdem facit quod Calabria Græce Πευκετία *Peucetia* dicitur, tanquam ἀπὸ τῶν πευκῶν *à piceis arboribus.* A

CAPUT XXXIV.

Phœnices in Bætica Hispaniæ.

PHœnices in Hispania ἐκ πολλοῦ Hispaniæ tres partes. Betica (olim Tarteſſis vel Tarſis) à Beti fl. & Turditania ab incolis Turditanis ſeu Turdulis: Regio quam ſit beata. Turditanorum φάτναι ἀργυραῖ ſunt præſepia non laquearia. Bæticæ amnes & æſtuaria. Ibi campi Elyſii. Elyſius, Hebr. עלין lætus. In *Bætica* quot urbes. Pœni & Phœnices quando primum in Beticam appulerint. Turduli unde dicantur. Turduli docti jam olim. Nabuchodonozor an Hiſpaniam ſubjecerit. Betis olim Tarteſſus. Fontes in monte Ortoſpeda vel Oroſpeda. Oroſpeda, i. e. mons Argenteus quorſum dictus. Bætis circa Caſtulonem cum fragore fluit propter littora confragoſa. Inde dicta Caſtulo, non à Phocenſi Caſtalio. Ibid. argenti fodinæ. Bæcula. Corduba unde dicta קוטב *Koteb* trapetum. Trapeta & olivæ circa Cordubam. Corduba cum Venafro confertur. Calduba, Salduba, Sonoba, Onoba, Menoba, Oſſonoba unde dictæ. Corduba urbs vetus & celebris. Hiſpalis ætas, conditor, ſitus, puteus mirus, dies maxima quot horarum: quam ſpectaculis inaſſueta; nomen. *Sephela* campeſtris regio. Quid ſit *il* vel *ili* in Ilipa, Ilipula, Iliberi, Iliturgi, Ilurone & Ilerda. Tarteſſus inſula & urbs inter duo Bætis oſtia. Lacus ad Bætim. Æſtuaria Bætis. Clima Bahairæ. Lacus Libyſtinus & urbs Ligyſtina vel Libyſtina unde dicti. Avernus lacus. Tarteſſus & Tartarus. Lethe. Pelagus prope Cordubam. Bætis etiam *Perca* dictus. Utrumque nomen à ſtagno. Livius emendatus. Tarteſſus Hebr. Tarſis, urbs magna. Triplex Tarteſſus. Tarteſſum proprie dictam Phœnices non condidere. Tarteſſus non eſt Gaddir. Gaddir ſeu Gades inſula unde appellata. Gades extra orbem. Gadium ſitus. Urbs quam vetuſta. Archelaus ejus conditor. Quam populoſa & opulenta. Gaditanæ puellæ. Dii Caditani. Mors ibi culta, i. e. Pluto. Templum Herculis Phœnicii aut Ægyptii Gadibus. Ligna in eo ἄσηπτα, fatales columnæ, ſculpturæ, donaria, oſſa Herculis. Theronis naves exuſtæ. Ritus colendi Herculis. Fons mirus. Arbores Geryonis, Erythiæ Tyrii aborigines. Erythiæ ſitus: urbs ibid. Fabula de bobus in Erythia. Geryon ubi regnaverit. Larini boves. Oves in Erythia. De Erythiæ variis nominibus. Plinius emendatus. Onaba cur Liſturia. Nebriſſa non dicta eſt à nebride. Aſta & Meneſthei portus unde dicti. Junonis promontoriũ. Julia Traducta cur Joza. Ebura cur Cerealis. Calpe mons concavus in urcei modum. Κάλπη גלפא. Strabo emendatus. Carteia olim Heraclea. Hercules Phœnicib. Melcarthus, & Melicertes, & Malic. Carteia pro Melcarteia. Carteia cum Tarteſſo perperam confunditur. Carpeſſus à conchis dicta. Suel à vulpibus. Malacha à ſalſamentis. Hexi à flexu terræ. Sex, Sexi, Saxatina, colias Saxitanus de quo Talmudici. Selambinæ nomen Hebr. Græcæ verſionis locus explicatur. Abdara, Audera, Auzara. Charidemi promontorium, ubi lapis Achates, quomodo Phœnicie. Baria unde dicta. Baſtitani, Baſtuli, Blaſturi, Blaſtophœnices. B C D

QUamvis à Phœnice Hiſpania plurimum diſtet, intermedio toto mari mediterraneo, in illam tamen Phœnices ἐκ πολλοῦ, ut ait Appianus, ſe contuliſſe conſtat, duce Hercule Phœnicio, qui Græco multo eſt antiquior. Inde vetuſtiſſimum Herculis templum Gadibus, & celebres illæ columnæ de quibus plura deinceps. Nempe curioſa gens & induſtria ſemper ad ulteriora tendere non deſtitit, donec aperto Oceano credidit ſe perveniſſe ad mundi metas, atque ultimos terræ terminos. E

Hiſpaniam veteres in tres partes diviſerunt, Bæticam, Luſitaniam & Tarraconenſem: Quarum Bætica circa fretum Herculeum à Charidemi promontorio

patet

A patet usque ad ostium Anæ fluminis: Inde Lusitania usque ad Durium: Cætera sunt Tarraconensis.

Bætica *Tartessis* olim vel תרשיש *Tarsis* appellabatur à Tarsis filio Javan, de quô in Phaleg egimus lib.3. cap. 7. Bæticam nominarunt Phœnices ab amne Bęti qui mediam secat. Eadem alio nomine Turdetania dicitur à Turdetanis incolis, vel quod idem est Turdulis. De soli fœlicitate veteres mira prædicant. Strabo nulli terrarum cedere asserit ἀρετῇ χάειν, καὶ τῶν ἐκ γῆς καὶ θαλάττης ἀγαθῶν *ratione virtutis & terræ marisque bonorum.* Nec multo aliter Plinius lib.3.c.2. *Bætica &c. cunctas provinciarum divite cultu & quondam fertili ac peculiari nitore præcedit.* B Nempe authore Geographo, inde vini & frumenti plurimum exportatur, oleumque non multum modo sed & optimum: Cera item, & mel, & pix, & crocus, & minium Sinopicâ terrâ non deterius. Addit ibidem confici naves ex indigena materia, & haberi sales fossiles, & salsamenta copiosa. Sed & lanas eximias, & Saltiatarum tenuia texta commendat. Pecoris item & venationum ubertatem, in quibus præter cuniculos ipsa fœcunditate noxios, nullum est animal perniciosum. Subjungit maris opes certare cum terrestribus, ostreorumque & piscium copiâ & mole insignium longum instituit censum, quibus utrumque mare in illo tractu effluit. Et thynnos miratur imprimis porcorum instar quernâ glande pinguescere, C quæ toto littore passim nascitur. Quid quod metalla quæ alibi gigni moris est in locis infrugiferis in tam beato solo scribit tam affatim suppetivisse, ut non solum æs & ferrum sed & argentum & aurum nullibi tantâ cum copiâ tum bonitate reperiatur. Unde est quod Posidonius suo more grandiloquus ibi asserit τὸ πᾶν ὄρος καὶ πάντα βουνὸν ὕλην εἶναι νομίσματος *omnem montem & omnem collem nummorum esse materiam.* Item θησαυροὺς εἶναι φύσεως ἀεννάους, ἢ ταμεῖον ἡγεμονίας ἀνεκλείπτου *naturæ thesauros esse perennes, & perpetui principatus ærarium,* nec oram illam solum esse πλουσίαν sed & ὑπόπλουτον, & sub ea non degere τὸν Ἅδην sed ipsum Plutum. Proinde Carthaginenses duce Barcâ eò appellentes Turditanos deprehenderunt φάτναις ἀργυραῖς καὶ πίθοις χρωμένους *præsepibus & doliis argenteis uti.* D Quod magno Casaubono tam insolens visum est & supra omnem fidem, ut per φάτνας præsepia significari non putet, sed φατνώματα laquearia, ut alicubi in Diodoro. Præsepia tamen præfero, quia non dicimur uti laquearibus, cum laquear non sit ex eo genere rerum quæ quotidiano usu teruntur. Et laquearia cum doliis minus recte jungerentur; neque enim quicquam est simile. At præsepibus & doliis hoc saltem commune est, quod utraque locum habent in vilissima supellectili.

Nec Bæticæ opes parum auctæ sunt facili mercium exportatione. Nam præter Bætim & Anam magna flumina, quæ singula tum temporis duobus latissimis alveis in Oceanum exibant, à Sacro promontorio usque ad Columnas non pauca E sunt ęstuaria in multa stadia porrecta, per quæ vel ab Oceano ad mediterraneas urbes, vel ex iis rursus ad Oceanum, prout mare accedit aut recedit, tam commode navigatur quam per fluviorum alveos. Εἰσχύσεις appellant Ptolemæus & Philostratus lib.5. Strabo ἀναχύσεις & ἀναβάσεις, quod *æstuaria* reddit Plinius.

Itaque Homerum à Phœnicibus tum locorum dominis de regionis ubertate

atque opulentiâ edoctum ibi locasse campos Elysios Strabo pluribus probat. Et vero fabulam hanc esse Phœniciam patet ex ipso *Elysii* nomine quod ex Phœnicum linguâ desumptum. Hebraice enim עלז *alaz*, עלץ *alats* & עלס *alas* est lætari & exultare, & עליז *aliz* lætus, עליזות *alizuth* exultatio. Inde *Elysius* ἀρχαϊκῶς A & E permutatis, ut in *Enakim*, *Evila*, *Edessa*, *Emesa*, *Emmaus*, pro *Anakim*, *Avila*, *Adessa*, *Amasa*, *Ammaus*. Atque campus Elysius est lætitiæ locus & voluptatis. Quod divinasse dixeris vatem eximium, qui Elysios campos *læta arva* & *locos lætos* interpretatur lib. 6. Æn.

-- Exinde per amplum
Mittimur Elysium, & pauci læta arva tenemus.

Item:

Devenere locos lætos, & amœna vireta,
Fortunatorum nemorum sedesque beatas.

Inde factum ut Bætica olim tam esset populosa ut in ea numeret Geographus ducentas urbes, Plinius solum CLXXV, quia minora aliquot oppida exclusit ex hoc numero. Has urbes plerasque Pœni aut condiderant aut saltem occupaverant. Turditani enim Φοινίξιν, inquit Strabo, οὕτως ἐγένοντο ὑποχείριοι, ὥστε τὰς πλείους τῶν ἐν τῇ Τουρδιτανίᾳ πόλεων καὶ τῶν πλησίον τόπων ὑπ᾽ ἐκείνων νῦν οἰκεῖσθαι *Phœnicibus* (id est Pœnis) *ita erant subjecti ut pleræque Turditaniæ & vicinorum locorum urbes ab iis nunc habitentur*, Scylax: Ἀπὸ Ἡρακλείων στηλῶν τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἐμπόρια πολλὰ Καρχηδονίων *ultra Herculis columas quæ sunt in Europa, multa sunt emporia.* Avienus:

Ultra has columnas propter Europæ latus
Vicos & urbes incolæ Carthaginis
Tenuere quondam,

Idem de mediterraneo Bæticæ littore probabitur deinceps. Proinde de Bætica Plinius: *Oram eam universam originis Pœnorum existimavit M. Agrippa.* Cui tamen sententiæ haudquaquam accesserim; Quia Pœnos non multo ante Amilcarem patrem Annibalis Bæticam occupasse colligo ex his Trogi lib. 44. *Post regna deinde Hispaniæ primi Carthaginenses imperium provinciæ occupavere. Nam cum Gaditani à Tyro, unde & Carthaginensium origo est, sacra Herculis per quietem jussi in Hispaniam transtulissent, urbemque ibi condidissent, invidentibus incrementis novæ urbis finitimis Hispaniæ populis, ac propterea Gaditanos bello lacessentibus, auxilium consanguineis Carthaginenses miserunt. Ibi fœlici expeditione, & Gaditanos ab injuria vindicaverunt, & majorem partem provinciæ imperio suo adjecerunt. Postea quoque hortantibus primæ expeditionis auspiciis, Amilcarem imperatorem cum magna manu ad occupandam provinciam miserunt.* Hispaniam igitur Pœni nonnisi recenti memoriâ invaserant. At longe vetustior fuit Phœnicum migratio è Tyro in Hispaniam: Qui Hercule duce, ut ajunt, non solum Tartessum & Erythiam & Gades insulas, sed & in continente occuparunt loca freto vicina, & prope Calpen Carteiam ædificarunt, ut suo loco docebo. Hos proprie dici Turdulos ex Strabone colligo, qui Tartessidem insulam inter duo

A duo Bætis oſtia à Turdulis habitari dicit. *Turduli* Phœnicie טלטולים *Tultulim* à migratione dicti ſunt. Syris enim טלטול *tiltul* eſt migratio vel populi deportatio in oras longe diſſitas. Merito igitur hoc nomen tributum Phœnicibus, quos in ultima terrarum deportaverat Hercules. Pro *Tultulis* primo *Turtuli*, deinde *Turduli* dicti ſunt & *Turditani*. Hinc eſt quod Turditaniam Artemidorus apud Stephanum Τυρτυτανίαν *Turtytaniam* vocat, καὶ Τύρτυς (lego Τυρτύλους) τοὺς οἰκήτορας καὶ Τυρτυτανοὺς *& Turtulos incolas vel Turtudanos* pro Turdulis & Turditanis. Phœnices igitur è Tyro advecti ſunt Turdulorum vetuſtiſſimi. Et ab illis hoc nomen paulatim ad vicinos eſt propagatum: qui ob id ipſum ſupra

B cęteros in Hiſpania barbaros doctrina & cultu eminebãt, quia Phœnices habuerant magiſtros. Illorum interim ſapientiam ita commendat Geographus, ut & futilitatem prodat, atque inanem jactantiam. Σοφώτατοι, inquit, ἐξετάζονται τῶν Ἰβήρων οὗτοι, καὶ γραμματικῇ χρῶνται, καὶ τῆς παλαιᾶς μνήμης ἔχουσι τὰ συγγράμματα καὶ ποιήματα, καὶ νόμους ἐμμέτρους ἑξακισχιλίων ἐτῶν, ὥς φασι *Hiſpanorum omnium doctiſſimos eſſe conſtat, & uti Grammatica, & veteris memoriæ ſcripta habere, & poëmata, & leges metris contentas ab annorum, ut ajunt, ſex millibus.* Scilicet: At qua

C ætate ſcripſit Strabo, non niſi pauci anni ſupra quater mille fluxerant à mundi creatione, & à diluvio nondum bis mille quadringenti. Itaque hic annorum numerus mere eſt commentitius. Si chiliadum loco numeres totidem annorum centurias, in Nabuchodroſori tempus incides, qui Hiſpaniam ſub jugum miſiſſe fertur. Strabo lib. 15. ex Megaſthene: Ναβοκοδρόσορον δὲ τὸν παρὰ Χαλδαίοις εὐδοκιμήσαντα Ἡρακλέους μᾶλλον, καὶ ἕως Στηλῶν ἐλάσαι *Nabuchodroſorum autem, quem Chaldæi Herculi præferunt, uſque ad columnas perveniſſe.* Abydenus apud Euſebium Chronici pag. 41. & lib. 9. præparat. pag. 267. Μεγασθένης δέ φησι ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Ἰνδικῶν Ναβουκοδρόσορον Ἡρακλέως ἀλκιμώτερον γεγονότα, ἐπί τε Λιβύην καὶ Ἰβηρίην στρατεῦσαι, ταύτας δὲ χειρωσάμενον, ἀπόδασμον αὐτέων εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ

D πόντου κατοικίσαι *Megaſthenes Indicorum libro quarto author eſt Nabucodroſorum Hercule fortiorem fuiſſe, belloque uſque in Africam & Hiſpaniam illato, & utriuſque domitis, quos inde deportaverat collocaſſe ad dextram Ponti oram.* Turdulos igitur leges ante ſexcentos annos à Nabucodroſoro ſancitas jactitaſſe quis putaverit? Sed hanc ipſam Nabucodroſori in Hiſpaniam expeditionem cur inter fabulas rejiciam alibi dixi.

Bætis amnis à quo Bætica, etiam *Tarteſſus* dicitur ab Ariſtotele, Steſichoro, Strabone, Pauſania, Stephano & Avieno. Hodie appellant *Guadalquivir*, Arabice אלואדי אלכביר flumen magnum. Apud Ptolemęum oritur in regione Tarraconenſi ex monte cui nomen Ὀρτόσπεδα. Sed legendum Ὀρόσπεδα, ut paſſim

E apud Strabonem. Sic pag. 161. Καλεῖται δὲ Ὀρόσπεδα. Et pag. 162. Ὁ δὲ Βαῖτις ἐκ τῆς Ὀροσπέδας τὰς ἀρχὰς ἔχων. Et rurſus: Ὅσοι ἄλλοι τὴν Ὀροσπέδαν οἰκοῦσι: Et p. 163. Οἱ τὸ ὄρος οἰκοῦντες τὴν Ὀροσπέδαν. Porro ὄρος-Πέδα *mons-Peda* idem eſt quod ὄρος Ἀργυροῦν *mons Argenteus.* Arabice enim פִּץ *phed* vel פִּצָּה *phidda* eſt argentum. Ita interpretatur ipſe Strabo cum dicit pag. 148. Οὐ πολὺ δ᾽ ἀπωθεν τῆς Καστῶνος (lege Κασταλῶνος) ἐστὶ καὶ τὸ ὄρος ἐξ οὗ ῥεῖν φασι τὸν Βαῖτιν, ὃ καλοῦσιν Ἀργυροῦν *Non pro-*

cul à Castalone mons est ex quo Bætis oriri fertur, quem Argenteum appellant. Et A
Stephanus: Ταρτησσὸς, πόλις Ἰβηρίας ἀπὸ ποταμοῦ τοῦ ἀπὸ τοῦ Ἀργυροῦ ὄρους ῥέοντος. *Tartessus, Hispaniæ urbs* dicta *à fluvio* Tartesso *qui fluit ex monte Argenteo.* Et Avienus ubi de Tartessi amnis origine:

> *At mons paludum incumbit Argentarius.*

Ex his omnibus longe antiquior Stesichorus aqud Strabonem:

> Ταρτησσοῦ ποταμοῦ παρὰ πηγὰς ἀπείρονας ἀργυρορίζους.
> *Tartessi ad fontes quorum est argentea radix.*

Argenteum vocari scribit Strabo διὰ τὰ ἀργύρεια τὰ ἐν αὐτῷ *propter argenti fodinas quæ in eo sunt:* Avienus, quia latera montis stanno obducta sunt, quod argenti B
speciem habet. Verba sunt:

> *At mons paludem incumbit Argentarius,*
> *Sic à vetustis dictus à specie sui,*
> *Stanno iste namque latera plurimo nitet.*

Cui sententiæ favent hæc de Tartesso amne apud Stephanum: ὅς τις ποταμὸς καὶ κασσίτερον ἐν Ταρτησσῷ καταφέρει *qui fluvius stannū etiam defert in Tartessum urbem.*

Ad Bætin aliquot urbes fuere magni nominis: Prima versus fontes *Castulo,* Appiano Καστόλων, Straboni corruptè Κλάστων & Καστάων & Καίτυλον, Artemidoro, Polybio & Stephano Κασταλων, Oretanorum urbs maxima, Bæticæ finis versus Orientem; ubi Bætis ne scaphis quidem est pervius, propter confragosas cre- C
pidines, quibus utrimque obsidetur. Res expressa in Strabone, qui postquam Bætin stadiis fere quingentis Hispalin usque ὁλκάσιν ἀξιολόγοις onerariis grandioribus navigari docuit, & minoribus usque ad Ilipam, & Cordubam usque scaphis: Τὸ δ᾽ ἄνω, inquit, τὸ ἐπὶ Κλαστῶν (lege Κασταλῶνα) οὐκ ἔστι πλώϊμον; παράλληλοι δέ τινες ῥάχεις ὀρῶν παρατείνουσι τῷ ποταμῷ *Superiora autem ad Castulonem navigari non possunt: Sed dorsa quædam montium parallela* (id est sibi mutuo occursantia) *in fluvium eminent.* Ῥάχεις vel ῥαχίαι sunt rupes ad quas fluctus cum fragore alliduntur: unde proverbium in loquaces & obstreperos, ῥαχίας λαλίστερος ripæ aut littoris crepidine loquacior. Cum ad hujusmodi ῥάχεις sita fuerit Castulo, ut Geographus author est, ab aquarum fragore videtur esse appellata, D
quia קַסְטָלָה *castala* ab Arabibus est fluvii fragor. Hôc saltē vero similius quam quod Græci fabulantur, non alia ratione freti quam vocis sono, Castalium Castaliæ nymphæ filium, à qua prope Cyrrham & Parnassum fons Castalius dictus est, Castulonem in Hispania condidisse. Unde Silius lib. 3. de Imilce uxore Annibalis quæ Castulone nata erat ut ex Livio discere est:

> --- *Cyrrhæi sanguis Imilce*
> *Castalii, cui materno de nomine dicta*
> *Castulo.*

Et in censu copiarum Annibalis eodem libro: E

> *Fulget præcipuis Parnassia Castulo signis.*

Ad Castulonem meminit Strabo fodinæ plumbi, cui argenteum erat admixtum Sed & argenti fodinas in eodem agro memorat his verbis Polybius lib. 10. Ἐν τοῖς περὶ Κασταλῶνα τόποις, περὶ Βαικύλαν πόλιν, οὐ μακρὰν τῶν ἀργυρείων μετάλλων *In locis*

circa

A *Circa Castulonem, prope Bæculam urbem, non procul ab argenti fodinis.* Hæc Bæcula est Obulcum Ptolemæi, cui vicina fuit Castulo ad Bætim, non ad Anam, ubi describunt πινακόγραφοι. Sed in Castulonis situ fefellit illos numerus latitudinis qui in Ptolemæo corruptus est, ut Casaubonus rectè observat. De Castulone plura qui volet Livium legat l. 24. & 28.

Corduba Lucani patria, & utriusque Senecæ, Arabice dicitur קטבה *Corteba* inserto R, quod in capite de Sardinia tralatitium esse docuimus. Hæc fuit suspicio nostra, quia קיטבא *coteba* Syris trapetum est, seu mola olearia Baal Aruch משיטין עץ גדול וכבד על הזיתים שבבית הבד הנקרא קוטב ובראשו תלוי אבן גדול *Ponunt in torculari super olivas lignum magnum & grave quod coteb vocant cum grandi lapide ipsius capiti appenso.* Corduba hinc urbs קוטבא *coteba* vel inserto R קרטבא *Corteba* id est trapeti dici potuit, quia Cordubæ & in vicinis locis magna vis fuit trapetorum. Statius in Lucani genethliaco:

Quæ Tritonide fertiles Athenas
Unctis Bætica provocas trapetis

Bætica, id est ea pars Bæticæ potissimum quæ est circa Cordubam; Agitur enim de Lucani patria, qui Cordubensis erat. Nec alio referenda hæc Martialis lib. 7. Epigr. 27.

Nec Tartessiacis Pallas tua, Fusce, trapetis
C *Cedat.*

Idem enim de Corduba nominatim lib. 12. Epigr. 64.

Uncto Corduba lætior Venafro.

Cordubam cum Venafro conferens, Campaniæ oppido cujus ager est olei feracissimus. Strabo lib. 5. Εὐελαιός ἐστι καὶ πᾶσα ἡ περὶ τὸ Οὐέναφρον *Etiam olei ferax est totus Venafranus tractus.* Plinius lib 15. cap. 2. de oleo: *Principatum in hoc quoque bono obtinuit Italia toto orbe, maxime agro Venafrano.* Juvenalis Sat. 5.

Ipse Venafrano piscem perfundit.

Et Martialis ipse lib. 13. epigr. 101. cui titulus, *Oleum Venafranum.*

D *Hoc tibi Campani sudavit bacca Venafri;*
Unguentum quoties sumis & istud olet.

Sed vereor ne *Corduba* sit nomen ejusdem formæ cujus in eadem Bętica *Calduba, Salduba, Sonoba, Onoba, Mænoba*, & in Lusitania non procul ab Anæ ostio maritima urbs *Ossonoba*: Quæ composita videntur ex nomine בעל *Baal* suppresso finali L ut in Ἀγρίβα & Ἀσδρύβα. Sic *Chalduba* est קלטבעל *Caltobaal* refugium ejus Baal i.e. Juppiter, Salduba שלטובעל *Saltobaal* dominium ejus Baali, vel clypeus ejus Baal, *Sonoba* שענובעל *Saanobaal* fulcrum ejus Baal, *Mænoba* מ[illegible]בעל *Meniobaal* præfectus ejus Baal, *Onoba* אונובעל *Onobaal* robur ejus Baal, *Ossonoba* עושנובעל *Usanobaal*, vel חסנובעל *hasanobaal* idem. Sic *Corduba* esset
E חרדובעל *Chardobaal* tremor ejus Baal, vel קדרובעל *Kodrobaal* virtus ejus Baal. Nam Arabice קדרה *Kodra* est potentia & virtus. Strabo Cordubam recenset inter maxima emporia: Et ævo Annibalis jam erat celebris. Silius:

Nec decus aurifera cessavit Corduba terra.

Sed inclaruit maxime sub imperio Regum Arabum quorum regia erat Cordubę.

Infra

Infra Cordubam notissima est *Hispal*, quæ & *Hispalis* & *Spalis*, unde *Sabinus Spalensis* in concilio Eliberitano, Ἴσπολον Philostrato, Arabibus אשבילייה *Isbilia*, hodie *Sevilla*. Ex Silio colligere est floruisse jam olim: Ibi enim in copiis Annibalis

Fulget præcipuis Parnassia Castulo signis,
Et celebre Oceano atque alternis æstibus Hispal.

Cæsar igitur Hispalim non tam condidit quam instauravit. Sic accipe hæc Isidori Hispalensis lib. 15. cap. 1. *Hispalim Cæsar Julius condidit, quam ex suo nomine & Romæ urbis vocabulo Juliam Romulam nuncupavit.* De eadem ita Plinius: *A læva* per Bætim descendentibus *Hispalis colonia, cognomine Romulensis.* Et Strabo: Ἡ μὲν Ἴσπαλις ἐπιφανὴς, καὶ αὐτὴ ἄποικος Ῥωμαίων: νυνὶ δὲ τὸ μὲν ἐμπόριον συμμένει *Clara quidem est Hispalis Romanorum & ipsa colonia, in qua nunc etiam emporium manet.* Item: Μέχρι μὲν οὖν Ἰσπάλιος ὁλκάσιν ἀξιολόγοις ὁ ἀνάπλους ἐστὶν, ἐπὶ σταδίους οὐ πολὺ λείποντας τῶν πεντακοσίων *Hispalim usque sursum navigatur grandibus onerariis ad stadia fere quingenta.* Hispali puteum memorat Plinius, qui crescente æstu minuitur & augescit decedente. Apud Ptolemæum lib. 8. Ἡ μὲν Ἴσπαλις ἔχει τὴν μεγίστην ἡμέραν ὡρῶν ιδγ' *Hispalis maximam diem habet horarum 14. cum triente.* Hispalenses Neronis ævo adhuc tam rudes erant, & Romanorum spectaculis inassueti, ut cum apud ipsos histrio in tragico habitu alte gradiens cœpisset vocem intendere, omnes præ metu fugerint, tanquam conspecto spectro. Ita ex Damide narrat Philostratus lib. 5. cap. 3. Si Isidoro Hispalensi credimus, *Hispalis à situ cognominata est, eo quod in solo palustri suffixis profundo palis locata sit, ne lubrico atque instabili fundamento caderet.* Sed Hispalensis alius longe doctior, Arias inquam Montanus, hoc etymon merito rejicit, *Hispalim* vel *Spalim* docens nomen esse Phœnicium ex שפלה *spela* vel *sephela* deflexum quod planitiem significat, quia in campestri regione est Hispalis. Hinc LXX. interpretes in Abdia v. 10. οἱ ἐν τῇ Σεφηλᾶ, *qui sunt in Sephela* id est in campestri regione. Cyrillus: οἱ δὲ ἐν τῇ Σεφηλᾶ, τουτέστιν, οἱ ἐν τῇ πεδινῇ. Hieronymus: *In Sephela, id est in campestribus.* Eusebius in locis: *Sephela sicut scribit Esaias* (lege Abdias) *pro quo Aquila campestrem, Symmachus vallem interpretatur. Usque hodie omnis regio juxta Eleutheropolim campestris & plana, quæ vergit ad Aquilonem & Occidentem Sephela dicitur.*

Inter Cordubam & Hispalim, à mari stadiis DCC. ascendentibus sinistra fuit *Ilipa*, in montosa regione quæ multo argento ferax fuit. Vide Strabonem & Plinium. *Ilipa*, id est עילית פאה *Ilith-peah* celsa plaga. In Ptolemæo corrupte vocatur Λαῖπα μεγάλη *Lapa Magna*. In Plinio Ilipæ cognomen est *Italica*. Tamen Strabo *Ilipam* & Ptolemæus *Lapam* faciunt ab *Italica* diversas. Italicam maxime insigniit Silius Italicus inde oriundus. Ilipa hodie *Penaflor* dicitur, quia in rupe sita. In Hispaniæ antiquitatibus rem pluribus explicat Ambrosius Moralis. Idem in notis in Eulogii Memoriale lib. 2. c. 11. conjectat *Ili prisca Hispanorum lingua oppidum significavisse. Inde tot urbium sed in Bætica præsertim, nomina id in principio retinere, ut Iliturgim, Iliberim, Ilipam, Ilipulam.* Sed observare debuerat

Strab. l. 3. 141 142. 174. 175 Plin. l. 3. c. 1.

vir

vir qui in hoc negotio diu ſudavit, omnia illa loca fuiſſe in celſo ſitu. De *Ilipa* jam dictum. *Ilipula* non ſolum urbis ſed & montis nomen eſt in Ptolemæo. De *Iliberi* ipſe Ambroſius ubi ſupra: *Fuit urbs hæc non longe ab inclita urbe Granata, in colle qui nunc Elviræ mons appellatur.* Supereſt *Iliturgis* de qua Livius lib. 8. *Conſpexerunt editiſſimam partem urbis, quia rupe præaltâ tegebatur, neque opere ullo munitam, & ab defenſoribus vacuam, levium corporum homines, & multa exercitatione pernicium clavos ſecum ferreos portantes, qua per inæqualiter eminentia rupis poterant ſcandunt, ſicubi nimis arduum & læve ſaxum occurrebat, clavos per modica intervalla figentes, cum velut gradus feciſſent.* Sic Hiſpaniæ Tarraconenſis urbs *Iluro* ab Antonino deſcribitur in Pyrenæis montibus. Et de *Ilerda* Luc. lib 4.

> *Colle tumet modico, lenique excrevit in altum*
> *Pingue ſolum tumulo, ſuper hunc fundata vetuſtâ*
> *Surgit Ilerda manu.*

Omnino igitur illud *Ili* eſt Syrum עילי *ilai* vel עלי *illai* quod celſum ſonat.

Aliquot millibus infra Hiſpalim cadebat Bætis in magnum lacum Libyſtinum nomine, è quo ſubinde geminus exoriens duobus oſtiis aquas in Oceanum exonerabat, intermediâ Tarteſſo vel Tarteſſide magnâ inſulâ, ubi Tarteſſus urbs fuit. Mela l. 3. c. 1. *Poſt ubi non longe à mari (Bætis) grandem lacum fecit, quaſi ex uno fonte geminus exoritur, quantusque ſimplici alveo venerat, tantus ſingulis effluit.* Avienus in oris maritimis:

> *--- inſulam*
> *Tarteſſus amnis ex Libyſtino lacu*
> *Per operta lapſus undique ab lapſu ligat.*

Strabo lib. 3. p. 140. Εἶτ᾽ εὐθὺς αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Βαίτιος δίχη σχιζόμεναι. ἡ δὲ ἀπολαμβανομένη νῆσος ἀπὸ τῶν στομάτων ἑκατὸν, ὡς δ᾽ ἔνιοι καὶ πλειόνων σταδίων ἀφορίζει παραλίαν. *Tum bipartita Bætis oſtia: Inſula autem in oſtiorum medio comprehenſa oram maritimam continet centum, vel ut alii plurium etiam ſtadiorum.* Et pag. 148. Δυοῖν δὲ οὐσῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ, πόλιν ἐν τῷ μεταξὺ χωρίῳ κατοικεῖσθαι πρότερόν φασιν, ἣν καλεῖσθαι Ταρτησσὸν ὁμώνυμον τῷ ποταμῷ. καὶ τὴν χώραν Ταρτησσίδα καλεῖσθαι φασὶν, ἣν νῦν Τουρδοῦλοι νέμονται. *Cum Bætis amnis duobus oſtiis in mare exeat, ajunt olim in medio urbem fuiſſe habitatam Tarteſſum fluvio cognominem, regionemque appellatam fuiſſe Tarteſſidem quam nunc Turduli incolunt.* Pauſanias in Eliacis ſecundis: Ταρτήσσιον εἶναι ποταμὸν ἐν χώρᾳ τῇ Ἰβήρων λέγουσι, στόμασιν ἐς θάλασσαν κατερχόμενον δυσὶν, καὶ ὁμώνυμον αὐτῷ πόλιν ἐν μέσῳ τοῦ ποταμοῦ τῶν ἐκβολῶν κειμένην. *Tarteſſum fluvium eſſe ajunt in Hiſpanorum regione, oſtiis duobus in mare deſcendentem, & amni cognominem urbem inter utrumque alveum ſitam.* Ptolemæus etiam habet Βαίτιος τὸ ἀνατολικὸν στόμα *Bætis orientale oſtium*; Unde colligas aliud fuiſſe δυτικὸν *occidentale.* Sed ejus deſcriptio vel per authoris vel per ſcribarum incuriam eſt prætermiſſa.

Lacus ad Bœtim quem diximus etiam aliunde notus. Plinius: *Inter æſtuaria Bætis oppidum Nebriſſa.* Æſtuaria Bætis appellat lacum ad Bætim, quem mare augebat affluxu ſuo & refluxu minuebat. Seneca in Medeâ:

Nomenque terris qui dedit Bætis suis
Hesperia pulsans maria languenti vado.

Et ibi Martinus Delrio: *Languenti vado propter ampla spatia terrarum quæ tunc occupat, lacui ferme similior.* Sed & in Arabe Geographo Bæticæ pars quæ est ad Betis ostia vocatur אקלים אלבחירה *clima Bachaira*, i.e. provincia lacus vel stagni. *Libystinum* vocat Avienus deflexâ voce ex Phœnicio לביצן *Lebitsin*, quasi *Ad paludes* dixeris: Cujus nominis locum in Ægypto memorat Strabo, & alterum prope Romam Festus in *Caprilia*. Ad Libysthinum lacum cognominis urbs fuit, quam, pro לביצן (*Lebitsin*) *Ad paludes*, Λιγυστίνην *Ligustinam* Græci appellarunt, tanquam à Liguribus in Bætica scilicet. Stephanus ex MSS. Palatino à magno Salmasio emendatus: Λιγυστίνη, πόλις Λιγύων, τῆς δυτικῆς Ἰβηρίας ἐγγὺς καὶ τῆς Ταρτησσοῦ πλησίον *Ligustina, Ligurum urbs in Occidentali Iberiâ prope Tartessum.* Sic in Avieno pro *Libystino lacu*, quidam legunt *Ligustino*, alii etiam *Libystico*: Sed vera lectio est quam diximus. Etiam Ἄορνος Avernus dictus est idem lacus. Scholiastes Aristophanis in Ranas: Ἡ δὲ Τάρτησσος Ἰβηρικὴ πόλις περὶ τὴν Ἄορνον λίμνην *Tartessus est Hispanica urbs circa lacum Avernum.* Avernus Græce Ἄορνος; Punice fortasse ביצה אחרונה (*bitsa Aharona*) *lacus extremus* vel etiam *Occidentalis.* Sic Deut. 11, 24. הים האחרון *mare extremum*, id est ἐπὶ δυσμῶν *Occidentale*, ut habent LXX & vulgatus interpres. Bæticum lacum à situ Phœnices sic vocaverunt. Itaque ut Elysii campi ex sententia Strabonis, ita etiam Avernus lacus fuit in Bætica. Sed & ad Tartessum Tartari nomen alludere credidit Strabo: Εἰκάζοι ἄν τις, inquit, ἀκούων τὰ περὶ Ταρτησσοῦ, τὸν Τάρταρον ἐκεῖθεν παρονομάσαι τὸν ἔσχατον τῶν ὑποχθονίων τόπων. *Audiens aliquis de Tartesso, existimare possit Tartarum inde* ab Homero *nominatum extremum eorum qui infra terram sunt locum.* Bæticam addunt interlui è regione Gadium amne quem *Guadaleten* appellant quasi fluvium *Lethem.* Tamen priscorum ὁ τῆς Λήθης ποταμὸς *Oblivionis fluvius*, qui & Limæa vel Limius, in Bætica non fuit sed in Tarraconensi inter Durium & Minium. Vide Melam, Strabonem, Plinium, & Ptolemæum. Hic ille amnis est de quo Livius lib. 55. in epitome. *D. Junius Lusitaniam urbium expugnationibus usque ad Oceanum perdomuit; Et cum fluvium Oblivionem* (lege *Oblivionis*) *transire nollent, raptum signifero signum ipse transtulit, & sic ut transgrederentur milites persuasit.* Et Florus lib. 2. cap. 17. *Omnes Callaciæ populos, formidatumque militibus flumen Oblivionis &c.* Et Silius lib. 1.

Quique super Gravios lucentes volvit arenas
Inferna populis referens oblivia Lethes.

Sed ad Bætim jam redeundum, qui non solum circa ostia, sed & prope Cordubam latius diffunditur in stagni modum, in loco qui pelagus vocabatur ex argumento. Eulogius in Apologetico martyrum Cordubensium: *Sumebant* (Saraceni Cordubenses) *lapillos* Bætis *fluminis, qui cruore martyrum erant aspersi, & lymphis abluentes projiciebant in pelago.* Et Ambrosius Moralis in scholiis ad hunc locum: *Ea Bætis pars quæ a Solis portâ aut paulo superius ad pontem, aut paulo inferius, hoc est ad arcem, veteris urbis eo tractu urbis mœnia alluit peculiari nomine*

nomine nunc vocatur pelagus &c. Quia nimirum toto eo tractu flumen ipſius latius ſtagnat, & in pelagi formam protenditur. Denique in ipſo monte Argenteo lacus eſt ex quo Bætis oritur. Geographus Arabs: *Fluvius qui Cordubam alluit in eo monte oritur* מן מגתמע מיאה כאלעדיר טאהר פי נפס אלגבל *ex aquarum colluvie quæ in ipſo monte lacus habet ſpeciem.* Hinc Avienus ſupra:

At mons paludem incumbit Argentarius.

Tribus igitur in locis ſtagnat Bætis, primo ſtatim in ipſo fonte, ſecundo prope Cordubam, tertio verſus oſtia, ubi æſtuaria & lacus Avernus ſeu Libyſtinus. Atque ob id ipſum Punicè ביצי *Bitſi* id eſt paludoſus dictus eſt. *Tſade* Hebræum in T mutarunt Græci & Romani ſcriptores, ut in *Tyro* & *Tani* ex צור *Tſor* & צען *Tſòan.* Neque alio pertinet quod idem amnis ab accolis Πέρκη: id eſt *Perca* nominabatur. Stephanus: Βαῖτις, ποταμὸς κατ' Ἰβηρίαν, ὃς Πέρκης λέγεται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων. Nempe *Perca* factum ex בְּרֵכָה *berca*, id eſt à ſtagno; ut in Sicilia *Percuſa* vel *Perguſa* dicebatur lacus Ennæ vicinus ubi Proſerpina rapta eſt. *Percam* vel *Percem* in *Certem* aut *Certim* mutarunt ſcribæ imperiti in his Livii lib. 28. *Martius ſuperato Bæte amni, quem incolæ Certim appellant.*

Inter duo Bætis oſtia *Tarteſſis* inſula quam diximus & *Tarteſſus* urbs Hebraice vocatur תרשיש *Tarſis.* Inde *Tarteſſis* & *Tarteſſus*, vel S & T permutatis Syrorum more, ut in אתור *Atur* pro אשור *Aſſur*, vel primâ geminatâ, ut cum petra pro טרשא *tarſa* טרטישא *tartiſa* dicitur. In Avieno fuiſſe legitur *Multa & opulens civitas ævo vetuſto.* Et apud Heſychium in Γαλῆ: Ἡ Ταρτησσὸς ἔξω τῶν Ἡρακλείων στηλῶν ἧς Ἀργανθώνιος ἐβασίλευσεν, ἔστι δὲ ἡ πόλις αὕτη πρὸς τῷ ὠκεανῷ μεγάλη λίαν *Tarteſſus extra columnas Herculeas in qua regnavit Arganthonius: Urbs autem eſt ad Oceanum magna valde.* Eam condidiſſe Phœnices probat Euſtathius ex Arriano: Ἀῤῥιανὸς δὲ, inquit, καὶ τὴν Ταρτησσὸν Φοινίκων κτίσμα φησίν. Sed fruſtra: Nam Arriani locum legenti lib. 2. ἀναβασ. ſtatim patebit eum Tarteſſi nomine pro Gadibus cum Plinio abuti. Agit enim de eâ Tarteſſô in quâ colebatur Hercules. Verba ſunt: τόνγε ἐν Ταρτησσῷ πρὸς Ἰβήρων τιμώμενον Ἡρακλέα (ἵνα καὶ στῆλαί τινες Ἡρακλέους ὠνομασμέναι εἰσὶ) δοκῶ ἐγὼ τὸν Τύριον εἶναι Ἡρακλέα. ὅτι Φοινίκων κτίσμα ἡ Ταρτησσὸς *Herculem illum qui Tarteſſi colitur ab Iberis (ubi etiam columnæ quædam ſunt Herculeæ dictæ) puto ego Tyrium eſſe Herculem, quia Tarteſſus à Phœnicibus condita eſt.* Tarteſſus id eſt Gades: Nam in Gadibus fuit templum Herculis, non in Tarteſſo proprie dictâ. Sic Plinius ubi de Gadibus: *Noſtri Tartëſſum appellant, Pœni Gadir.* Sed & alia eſt Tarteſſus quam condidere Phœnices nempe Carteia prope Calpen & columnas initio freti, quæ & ipſa Tarteſſus dicitur à Strabone, Melâ, Plinio & Appiano. Uno verbo triplex eſt Tarteſſus apud veteres; una proprie dicta in inſula ad Bætis oſtia, qui & ipſe Tarteſſus de nomine urbis dictus eſt; duæ ſic dictæ καταχρηστικῶς, Carteia nimirum & Gades. Has condidere Phœnices: At primam illam jam conditam invenerunt. Unde in mirabilibus Philoſophus: Τοὺς πρώτους τῶν Φοινίκων ἐπὶ Ταρτησσὸν πλεύσαντας. *Primos Phœnices cum Tarteſſum navigaſſent.* Nota *primos Phœnices*, ut extitiſſe jam ſcias, quô tempore primi Phœnices eô ſe contulerunt Illam nempe condiderat ſtatim

à diſperſione gentium *Tarſis* filius Javan de quo Geneſ.10, 4. ut probavimus in noſtro Phaleg. lib. 3. cap. 7.

Itaque ut Ezech. 27, 12. Tarſis deſcribitur omnibus metallis dives, argento maxime, ferro, ſtanno & plumbo quæ comparabant Tyrii mercatores; Sic in Stephano Ταρτησσὸς eſt πόλις Ἰβηρίας, ἀπὸ ποταμοῦ τοῦ ἀπὸ τοῦ Ἀργυροῦ ὄρους ῥέοντος, ὅστις ποταμὸς καὶ κασσίτερον ἐν Ταρτησσῷ καταφέρει *Tarteſſus* eſt *Iberiæ urbs à fluvio dicta qui fluit ex Argenteo monte, & ſtannum etiam Tarteſſum defert.* Et de eodem amne Avienus:

> --*fluctibus ſtanni gravis*
> *Ramenta volvit, invehitque mœnibus*
> *Dives metallum.*

Et in Marciano Heracleotâ:

> Ἡ λεγομένη Ταρτησσὸς ἐπιφανὴς πόλις,
> Χρυσόν τε καὶ χαλκὸν φέρουσα πλείονα.
> *Tarteſſus urbs eſt nominis celeberrimi,*
> *Unde auri & æris fertur ingens copia.*

Et quod maxime ad rem eſt in Philoſopho primi Phœnices magna argenti vi inde allatâ ad immenſas opes brevi evecti ſunt: τοὺς πρώτους τῶν Φοινίκων, inquit, ἐπὶ Ταρτησσὸν πλεύσαντας, λέγεται τοσοῦτον ἀργύριον ἀντιφορτίσασθαι, ἔλαιον καὶ ἄλλον ναυτικὸν ῥύπον εἰσαγαγόντας, ὥς τε μηκέτι ἔχειν δύνασθαι μήτε ἐπιδέξασθαι τὸν ἄργυρον. *Primos Phœnices ajunt, cum Tarteſſum navigaſſent, tantam argenti vim oleo aliiſque nauticis ſordibus permutaviſſe, ut nec capere naves nec ferre poſſent.* Addit inde diſcedentes ex argento conflaſſe anchoras & reliquam ſupellectilem. Quibus ſimilia habet ex Poſidonio Diodorus pag. 216. Sic Colæum Samium, qui primus Græcorum Tarteſſum navigavit annis circiter ſexcentis ante Chriſtum, quæſtum ex mercibus maximum feciſſe narrat Herodotus lib. 4. Succeſſere Phocæi, qui eodem authore amicitiam contraxerunt cum Tartaſſi Rege Arganthonio, id eſt ארך ענתא *Arc-antho* Πολυχρονίῳ ſeu longi temporis. Hunc enim annos alii cxx, alii cxxx, alii cl. alii ccc. vixiſſe ferunt, & lxxx. regnaſſe.

In terreſtribus muſtelas, in aquatilibus murænas Tarteſſias veteres deprædicant. De muſtelis vide Heſychium in Γαλῆ Ταρτησσία, & Scholiaſtem Ariſtophanis in Ranis, ubi Ταρτησσίαν Γαλῆν *Tarteſſiam muſtelam* dici leges ἀντὶ τοῦ μεγάλην *pro magna*. Hinc Herodotus: εἰσὶ δὲ γαλαῖ ἐν τῷ σιλφίῳ γινόμεναι τῇσι Ταρτησσίῃσι ὁμοιόταται *Muſtelæ quæ in ſilphio naſcuntur Tarteſſiis ſunt ſimillimæ.* At murænam Tarteſſiam commendant Julius Pollux inter τὰ παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐδέσματα εὐδόκιμα, & Varro apud Gellium inter genera edulium omnibus aliis præſtantia, quæ profunda ingluvies inveſtigavit. Meminit etiam Ariſtophanes ubi ſupra. Et Strabo poſtquam egit de conchyliis quæ in freto ſunt circa Carteiam: ἐν δὲ τοῖς ἐξωτέροις τόποις, inquit, καὶ μείζονας ὀγδοηκοντα μνῶν τὴν σμύραιναν καὶ τὸν γόγγρον, ταλαντιαῖον δὲ τὸν πολύποδα, διπήχεις δὲ τὰς τευθίδας, καὶ τὰ παραπλήσια: πολὺς δὲ καὶ ὁ θύννος συνελαύνεται δεῦρο ἀπὸ τῆς ἄλλης τῆς ἔξωθεν παραλίας πίων καὶ παχύς. *In externis locis* (id eſt extra fretum circa Tarteſſum) *murænas & congros reperiri ajunt qui appendunt*

A *dunt* LXXX. *minas: polypos qui talentum; bicubitales teuthides* (ſpeciem lolliginis) *aliosque piſces id genus. Huc etiam plurimi thynni compelluntur à tepore externi littoris, pingues & craſſi.* Nam ut Philoſophus recte obſervat hiſt. animal. lib. 8. cap. 19. & ex eo Athenæus lib. 7. χαίρουσι δὲ οἱ θύννοι μάλιστα τῶν ἰχθύων τῇ ἀλέᾳ, καὶ πρὸς τὴν ἄμμον τὴν πρὸς τῇ γῇ προσχωροῦσι τῆς ἀλέας ἕνεκεν, ὅτι θερμαίνονται. *Omnium piſcium thynni maxime tepore gaudent, & teporis gratia littoream arenam adeunt ut incaleſcant.*

Ut Tarteſſi nomen Gadibus tribui docuimus, ita contrario errore Tarteſſus à nonnullis *Gaddir* dicitur. Author Salluſtius in fragmentis ex hiſtoriarum libro B ſecundo: *Tarteſſum Hiſpaniæ civitatem, quam nunc Tyrii mutato nomine Gaddir habent.* Et Avienus in oris maritimis:

Hic Gaddir urbs eſt dicta Tarteſſus prius.

Et rurſus:

-- Gaddir hic eſt oppidum:
Nam Punicorum lingua conſeptum locum
Gaddir vocabat: Ipſa Tarteſſus prius
C *Cognominata eſt: Multa & opulens civitas*
Ævo vetuſto, nunc egena, nunc brevis,
Nunc deſtituta, nunc ruinarum agger eſt.

Agi conſtat de vera Tarteſſo, quia eandem deſcribit paulo poſt in inſula, quam:

Tarteſſus amnis ex Libyſtino lacu
Per operta lapſus undique ab lapſu ligat.

Tamen ex Plinio & Solino ſcimus Pœnis *Gaddir* id ipſum fuiſſe quod Græcis Γάδειρα, Romanis *Gades*, Arabibus קאדס *Kades*, Hiſpanis *Cadis* aut *Calis*, inſulam nimirum Oceano circumfuſam, in via à freto Herculeo ad oſtium Bætis fluminis. Rationem nominis jam explicavit Avienus qui idem in Dionyſium:

Pœnus namque locum Gadir vocat undique ſeptum.

D Neque aliter Plinius: *Pœni Gadir, ita Punica lingua ſeptum ſignificante:* Et Solinus: *Pœni lingua ſua Gadir, id eſt ſepem nominarunt.* Et Iſidorus: *Quam Tyrii à Rubro mari profecti occupantes, in lingua ſua Gades* (lege *Gadir*) *id eſt ſeptam nominaverunt.* Et Heſychius: Γάδειρα, τὰ περιφράγματα, Φοίνικες. Ebræis, Syris & Arabibus hac voce nihil notius. Itaque ineptiunt Græculi qui γῆς δειρὴν explicant, aut λιθόστρωτον, aut ἐκ μικρῶν ᾠκοδομημένον. In una tribu Judæ multa erant oppida ejusdem aut vicini nominis, גדר *Gader*, Joſ. 12, 13. גדרה *Gedera* גדרותים *Gederothaim* גדור *Gedor* Joſ. 15, 36. 37. גדרות *Gaderoth* 2. Par. 28, 18. quæ omnia conſtat à ſepimento dicta. Gades Græce Κοτινοῦσα *Cotinuſa* picta eſt, ὡς πολλοὺς ἔχουσα κοτίνους *ut qua agreſtes oleas multas habeat.*

E Gades inſula Livio lib. 28. eſt *extra orbem terrarum.* Straboni: ἐσχάτη ἱδρυμένη τῆς γῆς, Solino *extremus noti orbis terminus.* A Calpe diſtare ſcribit Strabo ſtadia DCCL aut DCCC, ab oſtio freti Plinius LXXV M paſſ. A continente anguſto ſpacio & veluti flumine abſciſſam author eſt Mela. Hoc ſpacium Polybius, Plinius & Solinus pedibus DCC, Strabo ſtadio, Iſidorus definit CXX paſſibus: Nempe qua parte eſt proxima; Nam alicubi VII millibus à continente abeſſe

ſcribit Plinius. Longitudo in Polybio eſt XII millium, in Strabone centum ſtadiorum: Latitudo in illo IIIM. in hoc ubi minima unius ſtadii. Merito igitur à Stephano deſcribitur στενὴ καὶ περιμήκης *anguſta & prælonga. Quæ terris propior eſt,* inquit Mela, *pæne rectam ripam agit: Quæ Oceanum ſpectat duobus promontoriis evecta in altum, medium in littus abducit, & fert in altero cornu ejuſdem nominis urbem opulentam, in altero templum Ægyptii Herculis.*

Quâ occaſione Tyrii colonos eo deduxerint, & quoties rem tentaverint antequam ſuccederet, pluribus narrat Strabo. De tempore non ſatis conſtat, niſi quod hanc Phœnicum coloniam unam eſſe ex vetuſtiſſimis pro comperto habetur. Unde eſt quod τὰ ἀρχαῖα Γάδειρα *vetuſtas Gades* in Philoſtrato & aliis legas. Pomponius rem arceſſit *ab Italica tempeſtate.* In Velleio Paterculo circa Codri Regis tempora uno ſæculo juniore *Tyria claſſis plurimum pollens mari in ultimo Hiſpaniæ tractu, in extremo noſtri orbis termino inſulam circumfuſam Oceano perexiguo à continenti diviſam freto Gades condidit.* Sequitur eoſdem paucis poſt annis Uticam condidiſſe; Uticam autem Carthagine Philoſophus in libro Mirabilium antiquiorem eſſe teſtatur annis CCLXXXVII: Apud Etymologum voce Γάδειρα, ἐν τῇ Φοινίκης (lege Φοινικικαῖς) ἱστορίαις in Phœniciis hiſtoriis refert Claud. Julius (aliis Julus & Jolaus) ὅτι Ἀρχαλεὺς υἱὸς Φοίνικος, κτίσας πόλιν, ὠνόμασε τῇ Φοινίκων γραφῇ *Archaleum Phœnicis filium Gades urbem à ſe conditam Phœnicio vocabulo appellaſſe.* Id ſi verum eſſe conceſſeris, condita fuerit Gaditana urbs non multo poſt tempora Joſuæ.

Urbs in extrema fuit inſula verſus occaſum, qua parte à continente plurimum diſtat: Ævo Auguſti tam inſignis, authore Feſto, ut Juba Rex Maurorum

Illuſtriorem ſemet urbis iſtius
Duumviratu crederet.

Quam fuerit opulenta quingenti docent equites in ea cenſi, quot alibi nuſpiam, ſi Patavium excipias. Nempe Gades teſtatur Strabo πλήθει γε οὐδεμιᾶς ἂν ἀπολείπεσθαι τῶν ἔξω Ῥώμης πόλεων *multitudine civium nulli urbium extra Romam ceſſiſſe.* Quod valde mirum in exigua inſula in ultimo orbe nec ulla re fertili. Maxime cum incolas idem aſſerat in oppoſita continente non multum agri poſſediſſe. Sed eos locupletaverant maritima commercia, & amicitia Romanorum, quibus erant maxime addicti. Nec vetus urbs parum aucta eſt novæ acceſſione, à Cornelio Balbo Gaditano triumphali viro conditæ. Auguſtam Juliam Gaditanam vocat Plinius. Ex utraque facta Didyme viginti circiter ſtadiorum in ambitu.

Hæ opes invexere luxum & laſciviam; Itaque toto orbe Romano Gaditanæ puellæ in conviviis ideo admittebantur ut laſcivis ad lyram aut cymbalum cantibus & indecoris motibus Venerem concitarent. Juvenalis Sat. undecima:

Forſitan expectes ut Gaditana canoro
Incipiat prurire choro &c.

Et ibi vetus ſcholiaſtes: *Nunc, inquit, expectas apud me pantomimas aut Lyriſtrias de Gadibus, quod laſciviant.* Statius in Saturnalibus:

Illic cymbala, tinnulæque Gades.

Mar-

A Martialis lib. 5. epigr. 79. ad Turanium:

Nec de Gadibus improbis puellæ &c.

Et lib. 7. epigr. 71. de Thelesina.

Edere lascivos ad Bætica crusmata gestus,
Et Gaditanis ludere docta modis.

Et lib. 11. epigr. 17. ad lectores:

Nam mea Lampsacio lascivit pagina versu,
Et Tartessiaca concrepat æra manu.

Vide lib. 14. epigr. 203. de puella Gaditana. Inde *Jocosæ Gades* epigr. 62. libri B primi. Et epigr. 42. Cæcilius, qui scurriles jocos usurpans videri volebat urbanus, dicitur id esse,

Quod de Gadibus improbus magister.

Qui nempe saltatriculas & lyristrias Gaditanas circumducebat ad quæstum.

De cætero Gaditani erant περιττοὶ τὰ θεῖα in Deorum cultu superstitiosi, ut habetur in Philostrato: & quædam habuere numina vix uspiam alibi culta. Sic Æliano teste apud Eustathium, ἐν Γαδείροις βωμὸς ἐνιαυτῷ ἵδρυται, καὶ μηνὶ ἄλλος εἰς τιμὴν χρόνου βραχυτέρου τε καὶ μικροτέρου (legendum μακροτέρου) *Gadibus una fuit ara anno sacra, & altera mensi, in temporis tam brevioris quam longioris honorem.* Ibidem aras habuere πενία paupertas, τέχνη ars, γῆρας senectus. Et mors alibi negle-C cta, quia numen implacabile, in ea insula culta, ut quæ sit ἡ κοινὴ ἀνάπαυλα καὶ ὁ τελευταῖος ὅρμος *communis quies & ultimus portus.* Hinc Philostratus: τὸν θάνατον μόνοι ἀνθρώπων παιωνίζονται *Soli hominum festis cantibus mortem celebrant.* At mortis nomine potuit Pluto intelligi, quem מות *Muth*, id est *mortem* Phœnices appellasse ex Sanchoniathone scimus. Fuit & urbi contiguum Saturni delubrum de quo Strabo.

Sed in præcipuo cultu fuit Hercules; Dionysius in Gadium descriptione.

Ἔνθα τε Φοινίκων ἀνδρῶν γένος ἐνναίουσιν,
Ἀζόμενοι μεγάλοιο Διὸς γόνον Αἰγιόχοιο.

D *Phœnicum hic habitant homines de sanguine creti,*
Immortale Jovis nati qui numen adorant,

id est Herculem: Itaque pro Αἰγιόχοιο multi Ἡρακλῆα legunt. Hujus templum ab urbe fuit maxime dissitum, in altera parte insulæ versus ortum, qua continenti est proxima. Hercules ille non Græcus fuit, ut multi volunt, sed Phœnicius. Appianus in Ibericis: Τότε Ἡρακλέους ἱερὸν τὸ ἐν στήλαις Φοίνικές μοι δοκοῦσιν ἱδρύσασθαι, καὶ θρησκεύεται νῦν ἔτι * Φοινικῶς, ὅτε θεὸς αὐτοῖς οὐχ ὁ Θηβαῖός ἐστιν, ἀλλ' ὁ Τυρίων *Herculis templum quod est prope columnas Phœnices mihi videntur extruxisse: Quia nunc etiam Phœnicio ritu colitur: Nec Thebanus ipsis est Deus, sed Tyriorum.* Ar-E rianus in Alexandro lib. 2. Tartessi nomen ut diximus pro Gadibus usurpans: *Herculem illum qui Tartessi colitur ab Iberis (ubi etiam columnæ quædam sunt Herculeæ dictæ) puto ego Tyrium esse Herculem, quia Tartessus condita est à Phœnicibus,* καὶ τῷ Φοινίκων νόμῳ ὅ τε νεὼς πεποίηται τῷ Ἡρακλεῖ τῷ ἐκεῖ, καὶ θυσίαι θύονται, *& Phœnicio ritu templum inibi Herculi structum est & sacra fiunt.* Sic Diodorus l. 5. p. 208. Phœnices hoc idem delubrum condidisse asserit, & in eo instituisse θυσίας μεγαλοπρεπεῖς

* lege Φοινικικῶς.

λοπρεπεῖς τοῖς τῶν Φοινίκων ἔθεσι διοικουμένας. Mela vult esse templum Ægyptii Herculis, sed à Tyriis conditum. *Templum*, inquit, *Ægyptii Herculis cultoribus, religione, vetustate, opibus illustre Tyrii condidere*. Proinde verisimile est Ægyptium illi Herculem eundem esse cum Phœnicio. Nec alia mens Philostrati, qui, ut litem dirimat, in eo templo fingit τιμᾶσθαι μὲν ἄμφω τὼ Ἡρακλέε utrumque Herculem coli, Thebanum, inquam, & Ægyptium, illum propter boves Geryonis inde abactos, hunc sapientiæ nomine, & quia totum orbem dimensus est usque ad ultimos terrarum fines: Ita tamen ut Ægyptio gemina, Thebano una duntaxat ara consecrata sit.

Templum hoc hominibus stulto errore fascinatis non pauca commendabant seu vera seu fabulosa. 1. Ipse situs in orbe extremo, vel extra orbem terrarum, ut in Livio habetur. 2. Summa antiquitas. Mela: *Annorum queis manet numerus ab Iliaca tempestate principia sunt*. 3. Post tot sæcula materies ligni incorrupta. Silius lib. 3.

> *Vulgatum nec cassa fides ab origine fani*
> *Impositas durare trabes, solasque per ævum*
> *Condentum novisse manus, hic credere gaudent*
> *Consedisse Deum, seniumque repellere templis.*

4. Fatales columnæ ignotis literis inscriptæ, quibus constabat scilicet mundi compages, atque elementorum inter se nexus & concordia. Itaque de harum inscriptione consultus Apollonius: Γῆς, inquit, καὶ ὠκεανοῦ ξυνδεσμα αἱ στῆλαι εἰσίν. Ἐγράψατο δ' αὐτὰς ἐκεῖνος ἐν μοιρῶν οἴκῳ, ὡς μήτε νεῖκος τοῖς στοιχείοις ἐγένοιτο, μήτε ἀτιμάσειαν τὴν φιλότητα ἣν ἀλλήλων ἴσχουσιν *Terræ & Oceani vinculum sunt hæ columnæ, quas in domo Parcarum inscripsit Hercules, ne qua elementis contentio accidat, nec amicitiam disjungant qua invicem tenentur*. Has calumnas ex auro & argento conflatas describit Philostratus, at Strabo solum æreas, & quicquam in iis scriptum fuisse negat præter nummos in templi fabricam insumptos. Idem Posidonium refellit qui has putavit esse Herculis columnas πολυθρυλλήτους. 5. Eidem fano pretium addebant variæ sculpturæ & donaria, puta hydræ, Diomedis equi, duodecim Herculis labores in lapide incisi, aureus Teucri balteus & Pygmalionis oliva aurea cum baccis smaragdinis. De his consulendi Photius & Philostratus. 6. Præterea creditus ipse Hercules in eo templo esse conditus. Mela: *Cur sanctum sit ossa ejus ibi sita efficiunt*. Et præsentia numinis se ab omni periculo sartos tectos Gaditani putabant. Ex Macrobio nota est historia, aut fabella verius, de Therone Rege Hispaniæ citerioris, qui cum instructa classe venisset ad expugnandum Herculis templum, Gaditanis propugnantibus, subito in fugam versæ sunt regiæ naves, simulque improviso igne correptæ conflagraverunt. Cætera ibi vide. 7. Etiam in ipso cultu multi ritus alibi parum in usu: Silius ubi supra:

Philostr. l. 5. c. 1. Phot. auth. 241.

Saturnal. l. 1. c. 25.

> *Fœmineos prohibent gressus, ac limine curant*
> *Setigeros arcere sues, nec discolor ulli*
> *Ante aras cultus, velantur corpora lino*
> *Ex Pelusiaco præfulget stamine vertex.*

Discin-

A

Discinctis mos thura dare, atque è lege parentum
Sacrificam lato vestem distinguere clavo:
Pes nudus, tonsæque comæ, castumque cubile,
Irrestincta focis servant altaria flammæ,
Sed nulla effigies, simulacrave nota Deorum.

Quod ultimum mere Judaicum etiam in Philostrato legere est: Ἐν δὲ τῷ ἱερῷ τιμᾶσθαι μὲν ἄμφω τὼ Ἡρακλέε φασίν, ἀγάλματα δὲ αὐτοῖν οὐκ εἶναι. *In templo coli ajunt utrumque Herculem, statuas autem ipsis non esse.* Item: Βωμοὺς δὲ τοὺς μὲν Αἰγυπτίου δύο, χαλκοῦς καὶ ἀσήμους *Ægyptio quidem aras esse duas æreas & sine simulachro.* Cur ab B Herculis sacris fœminas etiam Romani excluserint docent Plutarchus in quæst. Rom. quæst. 60. & Macrob. lib. 1. Saturnal. 8. Nondum actum de mirabili fonte Gadibus in templo Herculis, quem ajunt ταῖς παλιρροίαις τῆς θαλάττης ἀντιπαθεῖν, καὶ κατὰ μὲν τὰς πλήμας ἐκλείπουσαν, κατὰ δὲ τὰς ἀμπώτεις πληρουμένην *ad æstus maris contrario modo affici, cum sub affluxum deficiat, & in refluxu impleatur.* Ita Polybius apud Strabonem. Sed Plinius paulo aliter lib. 2. cap. 97. *Gadibus qui est delubro Herculis proximus fons inclusus ad putei modum, alias simul cum Oceano augetur minuiturque alias vero utrumque contrariis motibus. Eodem in loco alter Oceani motibus consentit.* 9. Prætereo Philostrati nugas de arboribus Geryoniis, unde manabat sanguis. Quibus non puto verius quod in Isidoro habetur, ibidem nasci arborem C palmæ similem, cujus gummi infectum vitrum ceraunium gemmam reddit:

Inter Gades & Hispaniam altera fuit insula quam sic describit Plinius: *Ab eo latere quô Hispaniam spectat* (Gadis insula) *passibus fere centum, altera insula est longa* IIIM. *pass.* M. *lata, in qua prius oppidum Gadium fuit. Vocatur ab Ephoro & Philistide Erythia, à Timæo & Sileno Aphrodisias, ab indigenis Junonis. Erythia dicta est, quoniam Tyrii ab origine eorum orti ab Erythræo mari ferebantur.* Acute ut solet corrigit Cl. Salmasius; *Tyrii aborigines earum*, id est conditores Gadium & Erythiæ. Aborigines enim Halycarnasseus exponit γενάρχας ἢ πρωτογόνους. Phœnicia igitur fuit insula non Punica, quæ conditores habuit è Tyro, non è Carthagine, ut perperam Avienus:

D

-- hinc Erythia est insula
Diffusa glebam & juris olim P unici;
Habuere primò quippe eam Carthaginis
Prisci coloni.

De eadem Stephanus in Ἀφροδισιὰς quod nomen est ad multa loca ambiguum: τρίτη, νῆσος ἡ πρότερον Ἐρύθεια, μεταξὺ Ἰβηρίας καὶ Γαδείρων *Tertia* Aphrodisias, *insula quæ prius Erythia inter Hispaniam & Gades*. Et Strabo: Ἐρύθειαν δὲ τὰ Γάδειρα ἔοικε λέγειν ὁ Φερεκύδης &c. Ἄλλοι δὲ τὴν παραβεβλημένην ταύτῃ τῇ πόλει νῆσον, πορθμῷ σταδιαίῳ διειργομένην. *Videtur Gadibus Erythiæ nomen tribuisse Pherecy-* E *des: Alii autem* hoc nomine intelligunt *insulam urbi adsitam, unius stadii freto divisam.* Ex his facile colligitur quis Erythæi fuerit situs, quæ hodie nusquam comparet. Fuit nempe media inter Gades & continentem, urbi quæ ad occasum erat insulæ ita vicina ut fretum interjectum unius solum esset stadii ut refert Strabo, vel centum passuum ut Plinius: Qui prius oppidum Gadium asserit ibi

 fuisse.

fuisse. Quin & quosdam observat Strabo loci amœnitate captos condidisse ὥσπερ ἀντίπολιν τῇ Διδύμῃ tanquam antipolim id est oppositum oppidum urbi Didyme sive Gadium, sed à paucis habitatum, si cum illa conferatur. A

Hæc est illa Erythia apud Poëtas tam celebris, in qua regnasse volunt tricorporem illum Geryonē cujus boves Hercules abegerit. Fabulæ princeps in Theogoniâ Hesiodus, Poëta omnium qui extant uno Homero excepto longe vetustissimus. τρικέφαλον, inquit, Γηρυονῆα tricipitem Geryonem exarmavit Hercules:

-- περιῤῥύτῳ εἰν Ἐρυθείῃ,
Ἤματι τῷ, ὅτε περ βοῦς ἤλασεν εὐρυμετώπους
Τίρυνθ' εἰς ἱερὴν, διαβὰς πόρον Ὠκεανοῖο. B
--*in circumfusâ Erythiâ*
Oceanô quô ferre gradum Deus impiger ausus
Inde sacram Tirintha boves adduxit opimos.

Et in Poëtarum gratiam Erythiæ boves fingit Marcianus Ægyptiis & Epiroticis non cedere. Verba sic habent ex magni Salmasii emendatione:

Εἶτ' ἐχομένη 'στὶ νῆσος ἡ καλυμένη
Ἐρύθεια, μεγέθει μὲν βραχεία παντελῶς,
Βοῶν ἀγέλας ἔχουσα καὶ βοσκημάτων,
Προσεμφερεῖς ταύροις τε τοῖς Αἰγυπτίοις, C
Καὶ τοῖς κατὰ τὴν Ἤπειρον ἔτι Θεσπρωτίοις.
Vicina sequitur dicta nomine insula
Erythia prisco, quæ quidem haud multum patet,
Sed lætiora pascua & boves habet
Thesprotiorum bubus Epiroticis
Ægyptiisque mole & arvinâ pares.

Tamen in Iberia non regnavit Geryon nec circa Gades, sed Ambraciæ in Epiro. Ita pronunciat Arrianus post Hecatæum historicum antiquissimum lib. 2. ἀναβασ. *Geryonem,* ait, *adversus quem Hercules Argivus ab Eurystheo missus est, ut boves Geryonis abigeret, & Mycenas duceret,* οὐδέν τι προσήκειν τῇ γῇ τῇ Ἰβήρων Ἑκαταῖος ὁ λογοποιὸς λέγει *nihil ad Iberorum regionem pertinere dicit Hecatæus historicus, neque ad insulam ullam Erythiam in Oceano sitam missam fuisse: Sed continentis quæ circa Ambraciam & Amphilocum est Regem fuisse Geryonem, & ex illa continente Herculem boves abegisse.* Quod ipsum habet Eustathius in Dionysium Periegetem. Atque eodem pertinet quod in Epiro boves prægrandes Λαρινοὶ *Larini* credebantur ex illorum esse genere quos abegerat Hercules, & nomen habere à bubulco Larino Herculis abigeo. Hæc partim ex Athenæi lib. 9. partim ex Aristophanis Scholiaste in Aves, partim ex Suida qui veterem scriptorem citat Lycum Rheginum Poëtæ Lycophronis parentem. Et ex Herodoto colligere est Græcorum neminem navigasse Tartessum ante Colæum Samium, qui vi ventorum ingruentium invitus eô abreptus est, illô ipsô annô quô Cyrenas condidit Battus, id est annis circiter DC post Herculis apotheosim. Præterea in Erythiâ gramen erat siccius quam ut bobus saginandis par esset. Itaque nullos boves D E

in

in ea memorat Strabo, sed oves solum quæ mirum in modum pinguescebant. τῶν νεμομένων, inquit, αὐτόθι προβάτων τὸ γάλα ὀρὸν οὐ ποιεῖ. τυροποιοῦσι τε πολλῷ ὕδατι μίξαντες διὰ τὴν πιότητα: Ἐν τριάκοντά τε ἡμέραις πνίγεται τὸ ζῶον, εἰ μή τις ἀποσχάζει τι τοῦ αἵματος: ξηρὰ δέ ἐστιν ἣν νέμονται βοτάνην, ἀλλὰ πιαίνει σφόδρα. *Ibi pascentium ovium lac sero caret, nec nisi aquâ multâ infusâ in caseum cogunt propter pinguedinem; Et trigesimo die pecus suffocatur, nisi aliquid mittatur sanguinis: Nam quo pascuntur gramine, licet sicco, valde pinguescunt.* Hæc Strabo de ovibus in Erythiâ, dicturus etiam de bobus illis præpinguibus si qui fuissent, maxime cum ad Poetarum illustrationem hoc pertineat, in qua ubique multus est. Proinde Mela in Bætica natus non putavit prope Gades esse Geryonis Erythiam, sed contra Lusitaniam. In quâ eâdem sententiâ etiam alios fuisse ex Plinio & Solino constat. At mihi persuasissimum Hispaniam & Gades Græco Herculi ne famâ quidem fuisse notas: Et Poetas quibus

Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas,

ideo suum Herculem in Oceanum deduxisse, ne Phœnicio Herculi videretur inferior, quem ex longinquis itineribus non vulgarem sibi gloriam comparasse noverant.

Ab ovium frequentia Phœnices videntur Erythiam appellasse insulam עשתרות *Astaroth*, id est ovium; deinde etiam עשתורת *Astoreth* vel עשתרתא *Astarta* propter allusionem, tanquam ab Astarte Deâ. Quod ab aliis redditum Ἀφροδισιὰς *Aphrodisias* seu *Veneria*, ab aliis Ἥρας νῆσος *Junonis insula*: Quia Astarte modo pro Venere modo pro Junone sumitur, ut suô locô docemus. Et Græcorum antiquissimi, cum quid essent *astaroth* vel *Astoreth* plane nescirent, videntur divulsis vocibus inde fecisse ἄστυ Ἐρύθης, quasi sic diceretur oppidum in insula Ἐρύθη. Nam Ἐρύθην pro Ἐρυθεία occurrere docet Stephanus, quod dici putat κατὰ συναλοιφήν. Quin ut Καλλιόπη & Πηνελόπη prius dictum quam Καλλιόπεια & Πηνελόπεια, ita Ἐρύθη priusquam Ἐρύθεια. Hęc fortasse verbose nimis de tribus insulis, Tartessô, Gadibus & Erythiâ, quarũ nomina veteres tam promiscuè usurpant ut illas inter se distinguere non sit cujusvis. Maximè cum hodie de tribus nonnisi una supersit. Erythiam enim absorpsit mare. Et è duobus Bætis ostiis uno obstructô Tartessus continenti juncta est.

Jam si ex insulis redeamus ad Bætis æstuaria tria se offerrent oppida de quibus ita Plinius: *Inter æstuaria Bætis oppidum Nebrissa cognomine Veneria, & Colobona, colonia Asta quæ Regia dicitur.* Sed *Colobona* vox est nihili; Et nisi fallor Plinius ita scripserat: *Nebrissa cognomine Veneria col. Onoba colonia &c.* Veneria col. id est Veneria colonia. Ita scribitur per compendium. Ex *Col.* & *Onoba* factum est monstrum vocis *Colobona*. Ita Plinio conveniet cum Strabone & Ptolemæo, quorum ille sic habet ubi de Bæticæ æstuariis: πόλεις ἔκτισαν ἐπ' αὐτῶν καὶ ἄλλας κατοικίας καθάπερ ἐπὶ τῶν ποταμῶν. Τούτων δ' ἐστὶν ἥ τε Ἄστα, καὶ Νέβρισσα, καὶ Ὄνοβα. *Urbes ad illa condiderunt & alia domicilia, tanquam ad fluvios: In quo numero sunt Asta, & Nebrissa, & Onoba.* Sic in Ptolemæo *Asta & Nebrissa* sunt circa Bętis ostium Orientale: At *Onoba Listuria* vicina fuisse videtur æstuariis ostii Occidentalis ab illo

prætermissi, quo ab Orientali distabat plus centum stadiis, ut ex Strabone scimus. Atque inde *Listuriæ* cognomen. Nam לאסטוריא *Listuria* Pœnis, id est ad æstuaria. L præfixum respondet nostro *ad:* & אסטוריא *Isturia* deflexum ex Romano *æstuaria*. A

Nebrissam hodie à Bæti distare scribit octo millibus Antonius Nebrissensis, quia alterum Bætis ostium est oblimatum. Hujus, si credimus, conditor fuit Bacchus, quia ad Nebrissam alludit νεβρὶς, id est pellis hinnuli, Bacchi gestamen & & bacchantium. Silius lib. 3.

> *Ac Nebrissa Dionysæis conscia sacris,*
> *Quam Satyri coluere leves, redimitaque sacra*
> *Nebride.* B

Quin *Nebrissa* est נאה פריצע *Nae-pritsa*, habitatio eruptionis, supple fluvii aut aquarum. Hæc enim est verbi Hebræi vis. Sic Job. 28, 4. פרץ נחל *erupit torrens.* 2. Sam. 5, 20. כפרץ מים *ut eruptio aquarum.* Et Arabice פראץ אלנהר est ostium fluvii. Nebrissa ab incolis hodie *Lebrixa* dicitur, id est לפריצה *Lepritsa Ad aquarum eruptionem.*

Asta Pœnis ut putamus fuit אשדה *Asda* vel *Esda*, id est εἴχυσις vel ἀνάχυσις effusio. Sic Joh. 5, 2. *Beth-esda* בית־אשדה est domus effusionis, ut docti pridem observarunt. Cur inde dicta sit Asta, præter loca quæ jam allata sunt docebunt hæc Ptolemæi: Ἡ κτ̀ Ἄσταν εἴχυσις. *Quæ ad Astam est effusio:* Et Strabonis: Ἡ κτ̀ Ἄσταν ἀνάχυσις καὶ ἀνάβρασις. *Quæ ad Astam est effusio & æstuarium.* Et rursus: Ἐπὶ ᾗ τῶν ἀναχύσεσιν ἡ Ἄστα, εἰς ἣν οἱ Τερδιτανοὶ συνίασι. *Ad effusiones est Asta ad quam Turditani conveniunt.* Nempe ad Gades trajecturi quarum navale in opposita continente à Balbo conditum non nisi centum stadiis ab Asta urbe distabat. C

Fuit & æstuariis ad Astam vicinus Menesthei portus, Ptolemæus: Ἡ κτ̀ Ἄσταν εἴχυσις, Μενεσθέως λιμὴν. *Ad Astam æstuarium, Menesthei portus.* Et Strabo nuper citatus: Ἑξῆς δ' ἐστὶν ὁ Μενεσθέως καλούμενος λιμὴν, καὶ ἡ κατὰ Ἄσταν ἀνάχυσις. *Deinde est Menesthei portus, & quod ad Astam est æstuarium.* Menesthei scilicet portus Punice dicebatur מין־אשרא *Min-Asda* vel *Esda* per aphæresim pro למין אשרא *Lemin-Asda*, portus Astæ. Nam Græca vox λιμὴν pro portu est in Hebræorum usu. Et Talmudici למין *lemin* scribunt. Sed Arabes מין *min* vel מינא *mina*, vocabulo decurtato: Ita etiam Pœni olim ut conjectamus. Tale est quod *liburnis* Syris est בורני *burni*. Hæc Græci cum ignorarint, in *Min-Esda* latere voluerunt nomen Menesthei sui, quem in bello Trojano ducem fuisse Atheniensium Poeta scribit. Proinde Menestheum Athenas ex Ilio reversum fingunt pulsum à Thesidis in Hispaniam se contulisse. Adeoque non solum Menesthei portum, sed & oraculum circa hæc loca memorat Strabo. Ἐνταῦθα δέ π..., inquit, καὶ τὸ μαντεῖον τοῦ Μενεσθέως ἐστί. Et Gaditanos Philostratus Μενεσθεῖ τῷ Ἀθηναίων θύειν Menestheo Atheniensi sacrificare scr bit lib. 5. cap, 1. D E

Menesthei portum excipit Junonis promontorium. Ita appellant Plinius & Pomponius. Ratio nominis petenda ex his Ptolemæi: Τὸ ἀκρωτήριον, ἀφ' οὗ ὁ πορθμὸς ἐν ᾧ ναὸς Ἥρας *Promontorium à quo fretum, in quo Junonis templum.* Junonis id est עשתרתא Astartes ut jam diximus. Hoc promontorium est totius Bæticæ

caput

A caput & Gaditani freti finis, unde primum è faucibus angustis panditur Oceanus.

In medio freto *Transductam*, vel *Juliam Traductam*, Pomponii Melę patriam, quam eodem teste habitabant transvecti ex Africa Phœnices, Strabo vocat Ἰουλίαν Ἰόζαν *Juliam Jozam*, quia *Joza* Pœnis id ipsum fuit quod Romanis *Traducta*. Syris enim גוז est trajicere. *Joza* pro גוזא *Goza* scribitur, quomodo passim *jeuz* nux pro גוז *gauz* in Arabum interpretib us. Plura vide ibi de Tingi.

Intus non procul à littore est Ptolemæi Ἔβορα *Ebora*, quæ Plinio *Ebura Cerealis*, à Cereali fructu sic dicta. Quo eodem pertinet *Eburæ* Punicum nomen. Ebręis enim & Syris עבור *Ibur* vel עיבורא *Ibura* est annona & frugum proventus. In Chaldæa paraphrasi sæpe respondet Ebræo דגן *dagan* quod frumentum sonat.

B Plures in Hispania fuere urbes hujus nominis.

Initio freti sunt columnæ Herculis, id est, ut plerique volunt, oppositi montes *Calpe* & *Abila*, quorum uterque quidem sed Calpe magis & pæne totus in mare prominet. Is à Strabone definitur ὄρος τῇ περιοχῇ μὲν οὐ μέγα, τῷ δ' ὕψει μέγα καὶ ὄρθιον, ὥστε πόρρωθεν νησοειδὲς φαίνεσθαι *mons ambitu quidem non magnus, sed in altitudinem magnam erectus, ut eminus videntibus insulæ speciem objiciat.* Κάλπη Gręcis est urna, urceus, ut *calpar* in Festo vasis genus. Hesychius: κάλπη, στάμνος, ὑδρεία. Inde *Calpe* mons dictus. Avienus in oris maritimis ex magni viri emen-

C datione,

> *Calpeque rursum in Græcia species cavi*
> *Teretisque visu nuncupatur urcei.*

quia concavus est in urcei modum. Juvenalis Scholiastes Sat. 14. *Calpe urnæ similis mons, unde Calpe in extrema Spania.* Mela: *Is mirum in modum concavus, ab ea parte qua spectat occasum medium fere latus aperit, atque inge egressus totus admodum pervius, prope quantum patet sinus, & specus ultra est.* Rursus κάλπη deductum ex Phœnicio גרפא *galpha*, ejusdem significationis. Nam Arabice גרף *galph* est vas fictile, vel effracti vasis ima pars: Et גולפא *galpha* Tulmudicis urceus, ut in tractatu *Nedar* שקל גולפא על כתפיה *tulit urceum super humeros*

D *suos.* Itaque *Calpes* nomen tam Phœnicium fuit quam Græcum.

Ad montem Calpen *Calpe* urbs describitur in his Strabonis: Πρὸς αὐτὸ Κάλπη πόλις ἐν τετταράκοντα σταδίοις, ἀξιόλογος καὶ παλαιά, ναύσταθμόν ποτε γενομένη τῶν Ἰβήρων, ἔνιοι δὲ καὶ Ἡρακλέους κτίσμα λέγουσιν αὐτὴν, ὧν ἐστι καὶ Τιμοσθένης, ὥς φησι καὶ Ἡράκλειαν ὀνομάζεσθαι τὸ παλαιὸν, δείκνυσθαί τε μέγαν περίβολον καὶ νεωσοίκους *Ad Calpem montem in quadragesimo stadio eximia urbs est & vetusta, Hispanorum navibus olim statio. Hanc ab Hercule conditam esse nonnulli asserunt, inter quos est Timosthenes, qui eam antiquitus Heracleam appellatam fuisse refert, ostendique adhuc magnum*

E *murorum ambitum & navalia.* Sed cum de urbe Calpe in illis locis nulla sit alibi mentio, magnus Casaubonus recte conjicit pro κάλπη πόλις rescribendum Καρτηΐα πόλις, quam ad Calpen montem describunt Mela, Plinius Ptolemæus & Geographorum alii. Huc facit quod cum Carteiam toties infra nominet Strabo, nihil tamen de ejus situ alibi dixisse reperitur. Nec frustra Heraclea Carteiæ fuisse vetus nomen, tanquam ab Hercule conditore. Herculem enim suum

Phœnices Μέλκαρθον *Melcarthium* appellabant. Philo Byblius ex Sanchoniathone apud Eusebium l. 1. præpar. Τῷ δὲ Δημαροῦντι γίνεται Μέλκαρθος ὁ καὶ Ἡρακλῆς *Ex Demarunte autem natus est Melcarthus qui & Hercules.* Μέλκαρθος id est מלך קרתא *Melec Kartha* Rex urbis id est Tyri. Idem Græcis *Melicertes* sive *Palæmon* maris Deus, quem Cadmi nepotem esse fingunt. Hinc Hesychius: Παλαίμων, ὁ Ἡρακλῆς. Et Amathusiis in Cypro מליך *malic.* Hesychius rursus Μάλικα, τὸν Ἡρακλέα, Ἀμαθούσιοι. Omnino igitur ex *Melcartho* vel מלך קרתא *Melec cartha*, urbs quam ad Calpen condidit Hercules Phœnicius primo *Melcartheia* vocata est, hoc est מלך קרתיא *Melec-karthija*, quasi Ἡράκλειαν dixeris; deinde per aphæresim *Cartheia* vel *Carteia.* Apud Ebræos frequens est hæc aphæresis in nominibus locorum compositis. Tale *Sittim* pro *Abelsittim*, *Ataroth* pro *Archiataroth*, *Hermon* pro *Baalhermon*, *Seba* pro *Beerseba*, *Salem*, pro *Jerusalem*, *Nimrim* pro *Bethnimrim*, *Asan* pro *Borasan.* Vide in Phaleg lib. 2. cap. 24.

Carteiam ad Herculis columnas cum Tartesso ad Bætim potuisse confundi vix cuiquam est credibile, quod tamen multi faciunt. Strabo: Ἔνιοι δὲ Ταρτησσὸν τὴν νῦν Καρτηΐαν προσαγορεύουσι. Mela: *Carteia ut quidam putant aliquando Tartessos.* Plinius: *Carteia, Tartessos à Græcis dicta.* Pausanias in Eliacis posterioribus: Εἰσὶ δὲ οἱ Καρπίαν (lege Καρτηΐαν) Ἰβήρων πόλιν καλεῖσθαι νομίζουσι τὰ ἀρχαιότερα Ταρτησσὸν *Sunt etiam qui Carteiam Iberiæ urbem Tartessum olim vocatam existiment.* Silius lib. 3.

Arganthoniacos armat Cartheia nepotes.

Ac si Tartessi Rex Arganthonius Carteiæ regnaverit. Appianus in Ibericis: Ταρτησσός μοι δοκεῖ τότε εἶναι πόλις ἐπὶ θαλάσσης ἣ νῦν Καρπησσὸς ὀνομάζεται *Tartessus mihi videtur tum fuisse maritima urbs quæ nunc Carpessus appellatur.* Item: Διέδρασαν ἐς Καρπησσὸν, ἐπὶ θαλάσσῃ πόλιν ἣν ἐγὼ νομίζω πρὸς Ἑλλήνων πάλαι Ταρτησσὸν ὀνομάζεσθαι, καὶ Ἀργανθώνιον αὐτῆς βασιλεῦσαι *Carpessum profugerunt, urbem ad mare sitam, quam ego arbitror quondam à Græcis Tartessum nominatam, & in ea regnasse Regem Arganthonium.* Carpessum, id est Carteiam: Nam binomina fuit urbs; unum nomen Carteia, alterum fuit Carpessus: Quod ipsum putaverim errori ansam dedisse, quia ad Tartessum alludit Carpessi nomen. In scriptura tamen nihil simile. *Tartessus* enim Phœnicie scribebatur תרשיש *Tarsis* vel תרתיש *Tartis.* Et *Carpessus* קרפסה *Carphesa* vel קורפסה *Corphesa*, id est concha. Ita exponit Aruch ex libro *Jelammedenu.* Nempe à conchis dicta Carpessus, quæ Carteia veteribus, quia conchas habuit portentosæ magnitudinis. Strabo: Ἐν δὲ Καρτηΐᾳ κήρυκες δεκακοτύλους καὶ πορφύρας φασὶν *Apud Carteiam buccinæ & purpuræ inveniri dicuntur decem cotylas continentes.* In cotyla sunt sex cyathi.

Post Carteiam & Calpen est Σοὲλ *Suel.* Meminere Mela, Plinius, Ptolemæus, Antoninus, ubi corruptè *Sivel.* A vulpibus dici puto, quia Ebræis שועל *sual* est vulpes, & ex Bætica tam vulpium quam mustelarum pelles peti scribunt recentiores. Sic à vulpibus nomen habent in Mæotide *Alopeciæ*; In Hellesponte *Alopeconnesos.* Contra Smyrnam *Alopece*: In Bœotia mons *Alopecos*; In agro Attico *Alopecæ* vicus tribus Antiochidis ex quo Socrates oriundus; In Judæa *Saalim* vel

Sualim

A *Sualim* ut legi mavult Hieronymus 1. Sam. 9, 4. Et חצרשועל *Hatserſual* atrium vulpis Joſ. 19, 3. In Phrygia denique Ἐξουάνον *Exuanum* de quo Stephanus in Ἀζανοῖ. Inter Calpen & Malacham ubi *Suel* ſylvam deſcribit Strabo auro & aliis metallis valde fœcundam.

Sequuntur apud Strabonem *Malaca* & *Mænaca* Phocæorum urbs quæ Μαινόβα corrupte in Ptolemæo. Has urbes nonnulli confundunt & promiſcue uſurpant. In quibus Avienus:

Malacha flumen urbe cum cognomine,
Menace priori quæ vocata eſt ſæculo.

B Sed hos erroris arguit Strabo, quia Mænaca longius à Calpe diſtat, & ejus rudera Græcæ urbis veſtigia retinent, ἡ δὲ Μαλάκα καὶ πλησίον μᾶλλον, Φοινικικὴ τῷ σχήματι *Malaca autem & propior eſt, & ad Punicæ formam.* Idem à Calpe Malacam tantum diſtare aſſerit quantum Gades, id eſt ſtadiis DCCL aut ad ſummum DCCC. Ut à Strabone Μάλακα, ita Μαλάκη ſcribitur ab Artemidoro, Marciano & Stephano; Sed à Plinio & Avieno *Malacha* cum ſpiritu rectius. A Pœnis enim מלאחה *Malacha* propter ſalſamenta dicta eſt, quia מלח *malach* eſt ταριχεύειν ſale condire. Strabo: ταριχείας δ᾽ ἔχει μεγάλας *ſalſamenta* ſeu cetaria *habet plurima.*

Altera excipit urbs ταριχευτικὴ olim *Hexi* dicta. Mela: *Extra Abdera, Suel, Hexi*, inde *Hexitani*. Strabo: Ἐφεξῆς δ᾽ ἐστὶν ἡ τῶν Ἐξιτανῶν πόλις, ἐξ ἧς καὶ τὰ ταρίχη ἐπωνύμως λέγεται *Sequitur Hexitanorum urbs, à qua etiam ſalſamenta cognominantur.* Hodie *Motrel* appellant, ut Florianus author eſt. Nomen à flexu

C littoris qui eo loco inſignis eſt. Arabice enim עכס *acs* vel *hucs* flexum ſonat. Aſpiratione mutata in ſibilum poſteriores pro Hexis *Sex* & *Sexos* dicere. Illud in Ptolemæo legitur, hoc in Plinio. Unde Athenæus habet Σεξιτανίαν πόλιν, idque tanquam ex Strabone. Et Galenus in ſalſamentis τὰ Σαξάτινα καλούμενα *quæ Saxatina nominantur.* Et *colias*, lacerti marini ſpecies ſcombro ſimilis, ibi frequens, ab aliis *Saxitanus*, ab aliis *Saxetanus* dicitur aut *Saxitanus*. Athenæus ubi de colia: Κρείσσων δ᾽ ὁ Ἀμυκλανὸς καὶ Ἱσπανὸς ὁ Σεξιτανὸς λεγόμενος. λεπτότερος γὰρ

D καὶ γλυκύτερος *Præſtantior Amyclanus & Hiſpanus quem Sexitanum vocant, tenuior enim eſt & dulcior.* Plinius lib. 32. cap. 11. *Colias ſive Parianus ſive Saxitanus à patria Bætica, lacertorum minima.* Martialis lib. 7. epigr. 77.

Dum Saxetani ponatur cauda lacerti.

Hujus piſcis multa mentio in libris Talmudicis ubi vocatur קולייס האיספנין *colias Hiſpanorum.* Rambam & Bartenora notant piſcem eſſe רק הקליפה *tenues ſquamas habentem*, quod veriſſimum. Nam hoc ipſo colias à ſcombro differt quod ſquamis integitur parvis & tenuibus, ut Rondeletius & alii obſervant. Sed quod iidem addunt Arabice vocari שבוט *ſabot*, verumne ſit non ſatis ſcio.

E In Ptolemæo ſequitur Σηλάμβινα, id eſt שעלבין *Saalabbin*, cujus nominis oppidum fuit in tribu Dan, de quo Joſ. 19, 42. Idem mutatis vocalibus *Saalbim* ſcribitur Jud. 1, 35. ubi pro Ebræis בהר חרס באילון ובשלבים *In monte Cheres, in Ajalon.*

Ajalon, & in Saalbim, LXX habent ἐν τῷ ὄρει τῷ ὀστρακώδει, ἐν ᾧ οἱ ἄρκοι, καὶ ἐν ᾧ αἱ ἀλώπεκες ἐν τῷ μυρσινῶνι καὶ ἐν Θαλαβὶν *in monte testaceo in quo ursi, & in quo vulpes, in myrteto, & in Thelabin.* Quæ verba conflata sunt ex duplici versione: Quarum una נהר הרס reddidit *in monte testaceo*, quia חרש testam significat, altera *in myrteto*, quia alius interpres הרס id est myrtum legit pro חרס. Et באילון lectum באילין *in arietibus* aut *in agnis*, & redditum, ἐν ᾧ οἱ ἄρνοι, quod mutatum in ἄρκοι propter vocis insolentiam. Denique בשעלבים uterque interpres legit אתעלבים, hinc unus ἐν Θαλαβὶν alter ἐν ᾧ αἱ ἀλώπεκες, ex Arabica lingua qua vulpes dicitur תעלב *thalah*. Hæc obiter de loco Græcæ versionis, in quo doctis hæret calculus.

Post Selambinam in Ptolemæo est Ἄβδαρα, *Abdara*, hodie cum articulo Arabico *Aladra* pro *Alabdra*, Stephano Ἄβδηρα *Abdera*; & Straboni Αὔδηρα, Φοινίκων κτίσμα καὶ αὐτὴ *Audera, etiam ipsa Phœnicum opus*. Proxime accedit *Auzara*, nomen Arabicæ urbis ad Euphratem infra Thapsacum; Notum enim Z & D in aliis linguis solere permutari. *Auzar* אוזאר Arabice propugnacula & munimenta significat, & אזר *auzara* verbum munire, propugnare.

Inde Χαριδήμου ἀκρωτήριον *Charidemi promontorium*, hodie *Cabo de Gates*, corrupte pro *de Agatas*, ab Achate lapide qui in hoc promontorio effoditur, ut Florianus author est in Chronico Hispaniȩ. Ita *Charidemi* nomen defluxum esse putaverim ex Punico כר־ארם *Char-odem*, quod *caput sardij* sonat. כר *car* vel *char* Pœnis esse caput alibi probavimus. Et ארם *odm* rubri lapidis fuisse genus in Aaronis rationali ex ipso nomine constat. Veteres *sardium* explicant, ad cujus naturam una species achatis ita accedit, ut inde vocetur *sardachates*. Vide Plinium & Orpheum περὶ λίθων, ubi inter genera Achatum quædam referunt

Plin. l. 37. c. 10.

Σαρδιάθ' αἱματόεντα καὶ αἰγλήεντα μάραγδον.
Sardia sanguinea & viridi fulgore smaragdum.

Est & alius achates ibidem μιλτοπάρηος miniacei coloris, qui potuit à Pœnis ארם *odem* dici.

Superest Βαρεῖα *Baria* maritima urbs in extrema Bætica, ad Tarraconensis fines, ut ex Plinio & Ptolemæo constat; Unde & בריא *Baria* dicta, id est terminus & finis. Sic Prov. 30, 4. Hebræum אפסי ארץ *fines terræ* Chaldæus reddidit בריתא דארעא. *Baria* hodie *Veria* & *Vera* dicitur.

Notandum est totum hoc littus quod modo descripsimus tenuisse Bastitanos sive Bastulos. Strabo lib. 3. pag. 139. Ἐνταῦθα δ' ὄρος ἐστὶ τῶν Ἰβήρων τῶν καλουμένων Βαστητανῶν, οὓς καὶ Βαστούλους καλοῦσιν, ἡ Κάλπη *Ibi mons est eorum Hispanorum qui Bastitani vocantur & Bastuli, Calpe nomine.* Et pag. 141. Βαστιτανῶν οἱ μεταξὺ τῆς Κάλπης καὶ τῶν Γαδείρων στενὴν νεμόμενοι παραλίαν *Bastitanorum qui inter Calpen & Gades angustum accolunt littus.* Et p. 159. Φασὶ δ' ἀπὸ μὲν Κάλπης τῆς κατὰ στήλας ὄρους ἐπὶ Καρχηδόνα νέαν, δισχιλίους καὶ διακοσίους σταδίους. οἰκεῖσθαι δ' τὴν ἠιόνα ταύτην ἀπὸ Βαστητανῶν, οὓς καὶ Βαστούλους καλοῦσιν *A Calpe, qui mons est ad columnas ad Carthaginem Novam,*

numerari

A *numerari ajunt stadia bis mille ducenta: habitari autem hoc littus à Bastitanis qui & Bastuli dicuntur.* Ptolemæus: Βαστουλῶν τῶν καλουμένων Ποινῶν Μενραλία, Τρανσδοῦκτα, Βαρβήσολα, Καρτηΐα. Κάλπη *Bastulorum qui Pœni dicuntur Menralia* (al. Mellaria) *Transducta, Barbesula, Carteia, Calpe.* Item: κατέχουσι δὲ τὴν μετὰ ἀπὸ Μενραλίας μέχρι Βαρείας πόλεως παραλίαν οἱ εἰρημένοι Βαστοῦλοι *Littus à Menralia usque ad Bariam urbem obtinent Bastuli qui dicti sunt.* Ex *Bastitanis* aut *Bastis* facti *Bastuli* & corruptius *Blasturi* apud Marcianum lib. 2. peripli ubi meminit circa Carteiam Βλαστουρῶν τῶν καλουμένων Ποινῶν *Blasturorum qui Pœni vocantur.* Nempe respectu originis: Nam ad eos maxime pertinent hæc Plinii ut docet sermonis series: *Oram eam universam originis Pœnorum existimavit M. Agrippa.* Et Avieni

B similis locus:

—porro in isto littore
Stetere crebræ civitates antea,
Phœnixque multus habuit hos pridem locos.

Neque obscura est ratio nominis. Littus Arabice שאטי *sati* dicitur, & שט *sat*, plur. שטוט *setut* & שטאן *suttan*. Hinc *Bastitania* regio, & *Basti* vel *Bastitani* populi qui בשט *besat*, aut בסאטי *besati*, aut בשטוט *bistut*, aut בסטאן *besuttan* in littoribus. Potuit & præfixo L eadem regio לשט *lesat* aut לשאטי *lesati* dici, id

C est ad littus; Ex ex utroque mixtis, fieri Blastorum aut Blastôphœnicum nomen in Appiano. Ἐπολιορκει, inquit, Ῥωμαίων ὑπηκόους τοὺς λεγομένους Βλαστοφοίνικας, οἷς φασιν Ἀννίβαν τὸν Καρχηδόνιον ἐποικίσαι τινὰς ἐκ Λιβύης, καὶ παρὰ τοῦτο κληθῆναι Βλαστοφοίνικας *Romanorum subditos Blastophœnicas appellatos obsedit, ad quos Annibalem Carthaginensem quosdam ex Africâ colonos traduxisse ferunt, atque inde vocatos esse Blastophœnices.* Atque eodem pertinet quod in Marciano Blasturi leguntur pro Bastulis.

D

E

CAPUT XXXV.

Phœnices in reliqua Hispania & Balearibus & Pityusis insulis.

CArthago quæ & Cænepolis Punica urbs in Hispania. Ejus laudes. Cur dicta Cænepolis. Carthada Punice nova urbs. Eadem Spartaria à sparto de quo multa. Cur spartum Salaminium dicatur in Oppiano. Interpretes notati Teucer Salaminius Carthaginem condidisse creditur. Fabulæ origo. Græcæ fabulæ de populorum & urbium in Hispania origine. Carthaginis verus conditor. Appiani næniæ de Sagunto & Carthagine. Descriptio Carthaginis ex Polybio, Livio & Silio. Dii Punici ibi culti. Mercurius Teutates Aletes unde dictus. Argenti fodinæ. Spolia ex Carthagine quam multa. Setabis unde dicta. Telæ & sutaria Setaba. Saguntum. Massiliensium urbes in Hispania. Pœni circa Iberum. Cæsaraugusta olim Salduba. Carthago vetus. Dertossa. Tarraco טרכון, id est regia. Arx Tarracone. Tarraconis laudes, conditor, vina; ara & templum Augusto sacrum. Augusti jocus. Barcino. Iberia quæ pars Hispaniæ. Iberi unde dicti. Sol in Ibero mergitur. Fabulæ de Pyrene ab Hercule vitiatâ & de Pyrenæi saltus incendio. Auri purissimi fodinæ in Tarbellis. Pyrenes cacumen sylvis opacum, inde Punice *Purani* dictum. Minius fl. an à minio pigmento. Minium Punice *manin* vel *sammanin*, unde Græce ἀμήνιον. S initiale sæpe excidit. Durius à Doriensibus non Græcis sed Phœnicibus. Tagus à דג *dag* seu pisce dictus, quia piscosissimus. Anas an ענא Ana, id est oves? Oves in Bætica rutili velleris, sed propter Bætim. Anas vel חנאס *Hanas* quid sit Arabice. Diabolus cur *Hanas* dictus. Bæturia metallifera sed sterilis unde nomen. Lusitania non dicitur à *Luso* Bacchi comite, sed à Phœnicio לוז *luz*. Amygdalus cur שקד saked Hebræis. Probatur id ipsum esse *luz*. Κάρυον pro amygdalo. Loca Phœnices dicta ab amygdalis. Ita etiam Lusitania & quorsum. Cur Lusus fingatur esse Bacchi comes. Vino cum amygdalis optime convenire. Spania pro Hispania. Spaniam non dici à Pane sed à cuniculis, multis probatur. Cuniculi quantâ copiâ in Hispania & quam noxii. Cuniculus vox Hispanorum Λεβηρὶς Massiliensium, unde *laurix*. Gymnesiæ vel Baleares septem esse cur creditæ. Baleares nec Rhodiæ nec Bœoticæ originis. Balearium mores barbari. Quam fuerint periti funditores. Edocti nempe à Phœnicibus. Hæc ars in Phœnice pridem in usu. Κῶλον pro habena fundæ vox Phœnicia. Funda δίκωλος & μακρόκωλος. Suidas emendatus. Baleares nec à Baleo, nec ἀπὸ τοῦ βάλλειν dicti, sed à Punico בעל ירה. Quorsum iidem Gymnetes, & σισυρνοδῦται. Bochri, Jamno, Sanisera, Mago, Balearium oppida. Portus χοιραδώδεις. Animalia. Cur Limnesiæ pro Gymnesiis. Pityusæ. Ebusus Arabice *labesa* id est arida, fœcunda tamen insula vitibus, oleis, & ficubus præstantissimis quæ exsiccatæ inde exportabantur. Inde dicta Ebusos, id est insula יבושות *Iebusoth* siccarum sup. ficuum. Similes locutiones. Ruspinæ ficus & nomen. Ebusus cur & Pityusa. Resinæ pineæ ex Ebuso. ארז *erez* pro pinu. Ebusi & Ophiusæ seu Colubrariæ situs. Una fugat serpentes, altera parit. Ebusi montes è continente videri. Geographi Arabis locus perperam acceptus.

QUæ sequitur *Tarraconensis* licet Bæticâ longe amplior, multo pauciora habuit Phœnicum monimenta. Tamen in vicinia Bæticæ statim se offert Carthago seu Καινὴ πόλις *Cænepolis* (nova urbs) in cujus laudes veteres maxime profusi sunt. Polybius lib. 3. de Hannibale: Παραχειμάζων εἰς Καινὴν πόλιν, ἥτις ὡσανεὶ πρόσχημα καὶ βασίλειον ἦν ἐν τοῖς Καρχηδονίων κατὰ τὴν Ἰβηρίαν τόποις. *Ad hyberna Cænepolim se recipiens, quæ erat quasi gentis caput & regia in eâ Hispaniæ parte quæ Carthaginensibus parebat.* Et lib. 10. Λιμένας ἔχει στόλῳ καὶ ναυτικαῖς δυνάμεσι, μόνη σχεδὸν τῶν κατὰ τὴν Ἰβηρίαν, ἅμα δὲ καὶ διότι πρὸς τὸν ἀπὸ τῆς Λιβύης πλοῦν, καὶ πελάγιον διάρμα λίαν εὐφυῶς κεῖται τοῖς Καρχηδονίοις *urbium Hispaniæ una fere est quæ portus classi & copiis nauticis commodos habet; Adhæc Carthaginensibus est admodum opportuna sive navigare ex Africa sive mare trajicere volentibus.* Scipio in oratione ad milites apud Livium lib. 26. *In unâ urbe universam cœperitis Hispaniam.*

A *niam. Hic sunt obsides omnium nobilium, Regum populorumque &c. Hic pecunia omnis hostium &c. Hic tormenta, arma, armamenta, & omnis apparatus belli est &c. Potiemur præterea cum pulcherrima opulentissimaque urbe, tum opportunissimâ portu egregio, unde terra marique quæ belli usus poscunt suppeditentur &c. Hæc illis arx, hoc horreum, ærarium, armamentarium, hoc omnium rerũ receptaculum est: Hûc rectus ex Africa cursus est: Hæc una inter Pyrenæum & Gades statio: Hinc omnis Hispania imminet Africæ.* Strabo lib. 3. Κρατίστη πολὺ τῶν ταύτῃ πόλεων. Καὶ γὰρ ἐρυμνοτάτη, καὶ τείχει κατεσκευασμένῳ καλῶς, καὶ λιμέσι καὶ λίμνῃ κεκόσμηται, καὶ τοῖς τῶν ἀργυρείων μετάλλοις. Κἀνταῦθα δὲ καὶ ἐν τοῖς πλησίον τόποις πολλὴ ἡ ταριχεία. *Longe præstantissima est omnium ejus regionis urbium. Quippe & munitissima est, & muro*
B *præclare extructo, portubusque & lacu ornata est, & argenti fodinis, & cum ibi tum in vicinis locis multum est salsamentorum.*

Et Silius lib. 15. *— terris memorabile Iberis*

> *Hæc caput est, non ulla opibus certaverit auri,*
> *Non portu celsove situ, non dotibus arvi*
> *Uberis, aut agili fabricanda ad tela vigore.*

Ut Africana Carthago, ita hæc etiam dicta est, καινὴ πόλις *Nova urbs.* Polyb. lib. 2. Τήν τε παρὰ μέν τισι Καρχηδόνα, παρὰ δέ τισι Καινὴν πόλιν προσαγορευομένην. *Quã-*
C *que alii Carthaginem alii Novam urbem nuncupant.* Stephanus, Ἔστι δὲ καὶ ἄλλη Καρχηδὼν πόλις Ἰβηρίας: Ἐκαλεῖτο δὲ καὶ αὐτὴ Καινὴ πόλις. *Est & alia Carthago Hispaniæ urbs, quæ & ipsa Nova urbs appellata est.* Neque id novo nomine, sed ἐπεξηγητικῶς. Nam, ut ex Solino alibi docuimus, Carthaginis Punicum nomen erat *Carthada* seu קרת־חדתא *Karth hadtha*, id est nova urbs. Unde Καρχηδὼν Siculis, quibus ὄρνιθες erant ὄρνιχες, & *Carthago* Hispanis, quibus *dama* est *gama*, *delphin golphin*, *testudo tortuga.* Σπαρταγένην Appianus & *Spartariam* Antoninus appellant ἐπιθετικῶς propter τὸ καλούμενον Σπαρτάριον πεδίον *campum Spartarium nomine* urbi proximum è quo spartum legebatur. Fuit id junci species in arido solo nascens, cujus usus olim multiplex. Plinius lib. 21. c. 2. *Sparti quidem usus multa post* (Homerum)
D *sæcula cœptus est, nec ante Pœnorum arma, quæ primum Hispaniæ intulerunt. Herba & hæc sponte nascens, & quæ non queat seri, juncusque proprie aridi soli.* Inde Spartarium Strabo Σχοινοῦντα id est juncarium interpretatur. Isidorus fruticem esse dicit virgosum sine foliis, carici similem è quo funes conficiuntur. Candidum fuisse docet Græcum nomen λεύκαια in Glossis, vel λευκέα in Artemidoro & Hesychio, ut observavit vir maximus ad Spartianum. De usu sic Plinius: *Hinc strata rustica eorum, hinc ignes facesque, hinc calceamina & pastorum vestis: Animalibus noxium præterquam cacuminum teneritate.* Item: *Complectatur animo qui volet miraculum*
E *æstimare, quanto sit in usu omnibus terris navium armamentis, machinis ædificationum, aliisque desideriis vitæ.* De loco idem hæc habet: *In Africa exiguum & inutile gignitur. Carthaginensis Hispaniæ citerioris portio, nec hæc tota, quatenus parit, montes quoque sparto operit.* Et rursus: *Ad hos omnes usus quæ sufficiunt, minus* XXXM *pass. in latitudinem à littore Carthaginis novæ, minusque in longitudinem* C *reperientur*, ut ex Apuleio probat vir magnus quem diximus. Strabo inter Setabim & Castulonem Spartarium campum describit, & in eo montem Orospedam.

Halieut. l 3. v. 342. Cyneget. l. 4. v. 220.

Nassam piscatoriam alibi *σπάρτοισιν Ἰβηρίσιν Spartis Iberis*, alibi *σπάρτῳ Σαλαμινίδι sparto Salaminio* plecti dicit Oppianus: Atq; ibi hærent interpretes, nisi quod Brodæus & eum sequutus Rittershusius, viri in his literis primarii, legendum cōjiciunt Σαλμυκίδι ab Hispaniæ urbe Salmycâ prope Columnas. Quod ideo haud quaquam probo quia à Columnis longe abest Spartarius campus supra fontes fluminis Bætis: Et Salmyca urbs obscura est, nec aliunde nota quàm ex uno Stephani loco: A Salmyca denique Salmycenum dici notat Stephanus non Salmycidem. Sed nec opus mutare quicquam, cum Carthaginense spartum recte dicatur Salaminiū, à Teucro Salaminio, qui Carthaginis conditor esse narratur. Silius l. 3.

Dat Carthago viros Teucro fundata vetusto,

Et lib. 15.

Urbs colitur Teucro quondam fundata vetusto,
Nomen Carthago, Tyrius tenet incola muros.

Proinde Trogus lib. 44. Teucrum scribit, *cum ab Eurysace Ajacis filio patriæ Salaminis accessu prohiberetur, Hispaniæ littoribus appulsum, loca ubi nunc est Carthago nova occupasse.* Si divinare liceat, fuit hæc fabellæ origo. Carthago Spartaria magnum erat emporium, quod cum alii testantur, tum Strabo disertissime: καὶ ἔστι τοῦτο μεῖζον ἐμπορεῖον τῶν μὲν ἐκ θαλάττης τοῖς ἐν τῇ μεσογαίᾳ, τῶν δ' ἐκεῖθεν τοῖς ἔξω πᾶσιν. *Et magnum hoc est emporium, ubi & mediterranei maritimas & maritimi mediterraneas comparant merces.* Inde appellatam à Pœnis suspicamur Carthaginem תוגרא *Tugro* id est commercii, ut à mediterranea Carthagine distingueretur de qua deinceps. Quod Græci sic acceperint, quasi à Teucro conditore sortita esset id nominis. Nam hujusmodi fundamentis nituntur pleræque Græcorum fabulæ de populorum origine. Tale est quod ab Astyre Memnonis armigero dicti finguntur Astures, & his vicini Gravii vel Gruii à Graiis, & Tude vel Tyde oppidum ibidem à Diomede Tydei filio, Ulyssea item & Ulyssipon ab Ulysse, & à Lyso vel Luso Bacchi Lysii socio Lusitania, & à Nebride Nebrissa, & à Menestheo Men-Asta seu portus Astæ, & à Castalio Phocensi Castulo, & ab Arcade Pane Spania quæ & Hispania.

Interim nihil est certius quam Hispanicæ Carthaginis originem Pœnis deberi non *Græcis*. Itaque πόλιν Φοίνισσαν *Punicam urbem* appellat Polyænus lib. 8. Stratagematum. Et Solinus expresse: *Carthaginem apud Iberos, quæ mox colonia facta est, Pœni condiderunt.* Et Strabo: Ἡ Καρχηδὼν ἡ νέα, κτίσμα Ἀσδρούβα, τοῦ διαδεξαμένου Βάρκαν τὸν Ἀννίβα πατέρα *Carthago nova ab Asdrubale condita est, eo qui Barcæ Hannibalis patri successit.* Itaque de eodem Asdrubale Polybius illorum temporum scriptor accuratissimus, quique loca ipse lustravit τὴν τε παρὰ μέν τισι Καρχηδόνα, παρὰ δέ τισι Καινὴν πόλιν προσαγορευομένην κατασκευάσας, οὐ μικρὰ μεγάλα δὲ συνεβάλλετο Καρχηδονίοις εἰς πραγμάτων λόγον. *Cumque urbem condidisset, quam alii Carthaginem alii Novam urbem nuncupant, Carthaginensibus ad res gerendas non leve momentum attulit.* Fateor ab Appiano rem referri multo aliter. Neque enim is Carthaginem ab Asdrubale, sed ab Annibale demum conditam fuisse statuit post Saguntum excisam. Quin Carthago, si credimus, eadē cum Sagunto fuit. Verba sic habent, ubi de Sagunto ab Annibale excisâ: τὴν δὲ πόλιν

ὀρῶν

A ὁρῶν ἐπὶ θάλασσάν τε, καὶ Καρχηδόνος οὐ μακρὰν, καὶ χώρας ἄρχουσαν ἀγαθῆς, ᾤκισεν αὖθις, καὶ Καρχηδονίων ἄποικον ἀπέφαινεν. Ἣν νῦν οἶμαι Καρχηδόνα καλεῖσθαι τὴν Σπαρταγενὴν Saguntum *urbem* Annibal *cum videret & mari vicinam esse, & in loco fertili sitam, nec procul ab* Africana *Carthagine, novis repletam colonis Carthaginis coloniam esse voluit; Quam nunc arbitror Carthaginem vocari Spartatiam.* Proinde idem alibi Ἐν τῇ πρότερον μὲν Ζακάνθῃ, τότε δ' ἤδη Καρχηδόνι *In urbe quæ prius Saguntum, tunc Carthago erat.* Sed nihil dici potuit magis ἀγεωγράφητον, nihil magis ἀνιστόρητον. Neque enim maritima urbs sed mediterranea fuit Saguntum, à Carthagine non parum dissita, quatuor in Ptolemæo fluminibus intermediis. Neque

B ab Annibale sed à Romanis octavo post excidium anno instaurata est & cultoribus antiquis restituta, dum circa Tarentum & Brutios bellum gerebat Annibal. Liv. l. 34. & 25.

Carthaginis descriptionem accuratissimam habet Polybius lib. 10. quam sic in pauca contrahit Livius l. 26. *Sinus est maris media ferme Hispaniæ orâ, maxime Africo vento oppositus, & D passus introrsus retractus, paululo plus passuum in latitudinem patens. Hujus in ostio sinus parva insula objecta ab alto, portum ab omnibus ventis præterquam ab Africo tutum facit. Ab intimo sinu peninsula excurrit, tumulus is ipse in quo condita urbs est, ab ortu Solis & à meridie cincta mari. Ab occasu stagnum claudit, paulum etiam ad Septentrionem fusum, incertæ altitudninis, utcunque exæstuat aut deficit mare, continenti urbem jugum ducentos fere & quin-*

C *quaginta passus patens conjungit.* Hæc Polybianis simillima, nisi quod sinus qui pro portu est in Polybio multo est amplior. Patet enim in longitudinem ὡς εἴκοσι σταδίων *viginti fere stadia*, & in latitudinem ab ipso ostio ὡς δέκα *stadia circiter decem.* Viginti porro stadia sunt bis mille quingenti passus. Qui idem fuit murorum ambitus, non ut alii volunt quinque millium. Quod se non ex auditu pronunciare dicit Polybius, sed postquam loca ipsa lustravit & attente consideravit. Οὐ γὰρ, inquit, ἐξ ἀκοῆς ἡμεῖς, ἀλλ' αὐτόπται γεγονότες, μετ' ἐπιστάσεως ἀποφαινόμεθα. Utrumque sequutus Silius pleraque hæc carmine ita expressit l. 15.

> *Carthago impenso naturæ adjuta favore.*
> *Excelsos tollit pelago circumflua muros.*
> D *Arctatas ponti fauces modica insula claudit,*
> *Qua Titan ortu terras aspergit Eoô.*
> *At qua prospectat Phœbi juga sera cadentis,*
> *Pigram in planitiem stagnantes egerit undas:*
> *Quas auget veniens refluusque reciprocat æstus,*
> *Sed gelidas à fronte sedet sublimis ad Arctos*
> *Urbs imposta jugo, pronumque excurrit in æquor,*
> *Et tuta æterno defendit mœnia fluctu.*

Fallor an ob id ipsum Carthago dicta est, quia situ simillima Libycæ Carthagini,

E quæ & ipsa in sinu stagnum habuit vicinum, & mare circumfluum, & insulam sinui objectam.

In vicinis collibus ab ortu mari vicina fuit ædes Æsculapii: ab occasu regia Asdrubalis magnificum opus, qui ad monarchicum imperium viam affectabat. Septentrionale latus, trium colliculorum objectu claudebatur, quorum qui ver-

git ad Orientem Vulcani, proximus Aletæ, tertius Saturni dictus. Nec procul A fuit tumulus quem Mercurium Teutatem appellabant, è quo, ut Livius author est, Scipio Carthaginem oppugnans, advertit multis partibus nudata defensoribus mœnia esse. Horum numinum quædam fuere Punica, ut *Saturnus* & *Æsculapius* etiam in Africana Carthagine plurimum culti. Saturnus אל *el* id est Deus appellabatur κατ' ἐξοχὴν, & Æsculapius השמוני *Esmuni* quia Cabirorum octavus, ut ex Philone & Damascio constat. Et Vulcanus iisdem *Chrysaor*, imo חורש אור *Chores-ur* id est πυρειτεχνίτης. At *Mercurii Teutatis* cultum tam Hispani quam Galli videntur ab Ægyptiis accepisse, quibus *Thoth* vel *Theuth* erat Mercurius. B Philo Byblius Τάαυτον scribit. Qui solus superest Ἀλήτης *Aletes* topicus fuit Deus propter inventa argenti metalla Diis immortalibus pares honores consequutus. Polybius δοκεῖ δ' οὗτος εὑρετὴς γενόμενος τῶν ἀργυρείων μετάλλων, ἰσοθέων τετευχέναι τιμῶν. *Aletes* igitur Pœnis חלד *Haled* id est καταδύτης dictus, quia in καταδύσεσιν seu specubus subterraneis reconditas argenti venas rimabatur & scrutabatur. Quod propric חלד *halad* Syris, ut multis probat Fullerus in Miscellaneis lib. 3. cap. 14. Proinde חלד *heled* passim ab Aquila redditur κατάδυσις: Et חולד *boled* Ebraice est ἰκτὶς, mustelæ genus maxime καταδυτικὸν & φωλευτικόν. Et verba Pau- C li 2. Tim. 3, 6. οἱ ἐνδύνοντες εἰς τὰς οἰκίας Syrus interpres reddidit דמחלדין בית בתא Metalla argenti prope Carthaginem. Polybius apud Strabonem μέγιστα μὲν εἶναί φησι. διέχειν δὲ τῆς πόλεως ὅσον εἴκοσι (al. ὀκτὼ) σταδίους, περιειληφότα κύκλον τετρακοσίων σταδίων, ὅπου τέτταρας μυριάδας ἀνθρώπων μένειν τῶν ἐργαζομένων, ἀναφέροντας τότε τῷ δήμῳ τῶν Ῥωμαίων καθ' ἑκάστην ἡμέραν δισμυρίας καὶ πεντακισχιλίας δραχμάς *maxima quidem esse dicit, ab urbe ad viginti* (al. ad octo) *stadia dissita, circulo* CCCC *stadiorum contenta, ibi quadraginta hominum millia in labore versari, qui populo Romano tum temporis in dies reddiderint viginti quinque drachmarum millia.* Videntur hæ fodinæ pertinuisse ad montem Orospedam, vel Argentarium si mavis, cujus portionem Carthagini imminere ex Ptolemæo scimus.

Aq. Ps. 17. 14. & 39. 6. & 49. 2.

Urbe à Scipione capta reperta sunt post multas cædes liberorum capitum virilis sexus decem millia, opificum duo millia. Captæ item catapultæ maximæ ferme D CXX, minores CCLXXXI, balistæ majores XXXIII, minores LII. Scorpionum & armorum ingens numerus, signa militaria LXXIV, pateræ aureæ CCLXXVI librales ferme omnes pondo; argenti facti signatique decem & octo millia & CCC. pondo, vasorum argenteorum magnus numerus, tritici XL millia modiorum, hordei CCLXX: Naves onerariæ CXIII in portu expugnatæ captæque. Hæc enumerare visum est, ut è magnitudine spoliorū æstimetur urbis opulentia.

Inter Carthaginem & Saguntum fuit *Setabis* in celso situ. Silius lib. 16.

> *--excelso nutritum colle crearat*
> *Setabis.* E

In Strabone scribitur, Σέταβις, in Ptolemæo Σαίταβις, cum amne cognomine, & vicina Sætabicula. Nomen factum esse suspicor ex שתי בוץ *seti buts* id est stamine vel tela byssi quæ ibi texebatur. Silius lib. 3.

> *Setabis & telas Arabum sprevisse superbas,*
> *Et Pelusiaco filum componere Nilo.*

Catul-

A Catullus in Asinium:

Nam sudaria Setaba ex Iberis
Miserunt mihi muneri Fabullus
Et Verannius.

Setabis hodie *Xativa* & שאטבה *Xatiba* in Nubiensi qui tam venustã & munitam esse asserit ut res cesserit in proverbium. Addit idem אלכאער chartam concinnari, cui similis non reperiatur uspiam.

Post Setabim est Saguntum, Polybio & Appiano Ζάκανθα, passus mille ferme à mari, in προπόδι τῆς ὀρεινῆς, Zacynthiorum opus ut volunt. Inde usque ad Pyre-B-næum à Massiliensibus conditæ aliquot urbes, puta Ἀρτεμίσιον seu *Dianium*, in qua Diana Ephesia maxime colebatur, & *Emporiæ* & *Rhode* linificio celebres. In medio spatio est Iberus amnis ingens circa quem habitasse Pœnos non leves sunt conjecturæ. Prima est quod Hedetanorum vel Sedetanorum urbs ad Iberum *Cæsaraugusta*, olim ut Plinius author est appellabatur *Salduba*, id est שלטובעל ut jam ante docuimus. Secundo infra Cæsaraugustam à Ptolemæo describitur Hercaonum urbs Καρχηδὼν παλαιὰ *Carthago vetus*, ad quam hæc Plinii pertinent post Iberi descriptionem: *Colonia Tarraco Scipionum opus, sicut Carthago Pœnorum.* Tertio *Dertossa*, Straboni Δέρτισσα, hodie *Tortosa* dicta videtur à vicinis petris, quia טרטישא *tartisa* Syris est petra. Quarto *Tarraco* Straboni Ταῤῥακὼν *Ta-C-racon* maritima urbs inter Iberum & Rubricatum, à qua Hispania Tarraconensis, Syrum habet nomen טרכון *Tarcon*, quasi regiam aut palatium dixeris. Hinc Thargum sec. Esther. 1, 3. טרכונא דמלכא *(tarcona de malca) palatium Regis*; Et R. Selomo 2. Reg. 15, 25. כל טרכונין בלשון ארמי פלטין החשובין למלכות *omnes tarconin lingua Syra sunt ædes regiæ.* Tarraconi igitur nomen ab arce regia, de qua Martialis lib. 10. epigr. 104.

Hispanæ pete Tarraconis arces.

Et Ausonius in Emerita:

Corduba non, non arce potens tibi Tarraco certant.

D Et Prudentius in hymno Fructuosi Episcopi, & diaconorum Augurii ac Eulogii qui martyrium passi sunt Tarracone:

Fœlix Tarraco, Fructuose, vestris
Attollit caput ignibus coruscum,
Levitis geminis procul relucens.
Hispanos Deus aspicit benignus
Arcem quandoquidem potens Iberam
Trino martyre Trinitas coronat.

Geographus Arabs cl. 4. part. 1. להא סור רחאם *ipsi sunt muri rocham* id est mar-E-morei. Benjamin in itinerario היא היתה מבנין ענקים ויונים ולא נמצא כבנין ההוא בכל ארצות ספרד *Tarraco est ex Anacæorũ & Græcorũ ædificiis, nec ulla urbs similis structuræ reperitur in omnibus Hispaniæ terris.* Mela Tarraconem asserit esse *in his oris maritimarum opulentissimam.* Eadem à Strabone describitur ἀλίμενος μὲν, ἐν κόλπῳ δὲ ἱδρυμένη καὶ κατεσκευασμένη τοῖς ἄλλοις ἱκανῶς, καὶ οὐχ ἧττον εὐανδροῦσα νυνὶ τῆς Καρχηδόνος *portu quidem carens, sed in sinu condita, & rebus aliis satis instructa,*

neque

neque nunc paucioribus quam Carthago viris frequens. Tarraconem Scipiones condidisse scribit Solinus: Plinius itidem, *Tarraco Scipionum opus*, quia non parum auxerunt. Alioqui enim de Tarracone jam scripserat Eratosthenes, antequam Scipiones pedem in Hispania fixissent. Ideo populosam vult Strabo, quia πρὸς τὰς τῶν ἡγεμόνων ἐπιδημίας εὐφυῶς ἔχει *ad præfectorum in Hispania peregrinationes commode sita est.* Accedit soli ubertas & vini præstantia. Plinius lib. 14. cap. 16. *Hispaniarum Laletana* (vina) *copia nobilitantur, elegantia vero Tarraconensia.* Silius lib. 3.

--- dat Tarraco pubem
Vitifera & Latio tantum cessura Lyæo

Et Martialis lib. 13. epigr. 118. ad hunc ipsum versum alludens:

Tarraco, Campano tantum cessura Lyæo,
Hæc genuit Tuscis æmula vina cadis.

Augusto adhuc vivo Tarraconenses aram erexisse docet ipsius jocus apud Quintilianum lib. 6. *Augustus nunciantibus Tarraconensibus palmam in ara ejus enatam; apparet, inquit, quam sæpe accendatis.* Ita illos salse deridet, tanquam in cultu Cæsaris non satis diligentes. Eosdem tamen inter primos Augusto templum posuisse docet his verbis Tacitus Annali primo: *Templum ut in colonia Tarraconensi strueretur Augusto petentibus Hispanis permissum, datumque in omnes provincias exemplum.* Templum hoc vetustate collapsum ab Adriano est restitutum. Spartianus in Adriano: *Tarracone hyemavit ubi sumptu suo ædem Augusti restituit, omnibus Hispanis Tarraconem in conventum vocatis.* Idem in Severo testatur inter omnia futuri imperii hoc illi fuisse, quod *ad Hispaniam missus somniavit primo sibi dici ut templum Tarraconense Augusti, quod jam labebatur, restitueret.* A. Ch. CCLXIII. Germanis Hispanias obtinentibus Tarracon expugnata est. Ita Eusebius lib. 2. Chron. Germanis, id est Francis ut discere est ex Aur. Victore in Gallieno. Hanc Tarraconis cladem deflet Tarraconensis scriptor non infimæ notæ Paulus Orosius lib. 7. cap. 22.

Ultra Tarraconem Amilcar Barca pater Annibalis *Barcinonem* condidisse dicitur, conjectura facta ex nomine, quod nec probo nec rejicio. Tantum observo Barcinonem Punicam dici in his Ausonii Epist. 24. Paulino:

--- me Punica lædit
Barcino, me bimaris juga ninguida Pyrenæi.

Iberum quod attinet & *Iberos* & *Iberiam*, ex Polybio didici vetustiores Iberiæ nomine non totam Hispaniam significasse, sed eam solum Hispaniæ partem quæ ad mare internum obversa est, à Pyrenæis montibus usque ad Calpen & columnas. Τὸ δὲ λοιπὸν μέρος τῆς Εὐρώπης, inquit, ἀπὸ τῶν προειρημένων ὀρῶν τὸ συνάπτον πρός τε τὰς δύσεις καὶ πρὸς Ἡρακλείους στήλας περιέχεται μὲν ὑπό τε τῆς καθ' ἡμᾶς καὶ τῆς ἔξω θαλάσσης: Καλεῖται δὲ τὸ μὲν παρὰ τὴν καθ' ἡμᾶς παρῆκον, ἕως Ἡρακλείων στηλῶν, Ἰβηρία. Τὸ δὲ παρὰ τὴν ἔξω καὶ μεγάλην προσαγορευομένην κοινὴν μὲν ὀνομασίαν οὐκ ἔχει διὰ τὸ προσφάτως κατοπτεύεσθαι *Reliqua pars Europæ quæ à montibus quos diximus* (Pyrenæis) *ad occasum & columnas Herculeas pertinet, partim à nostro, partim ab externo mari ambitur. Quæ porrigitur secundum mare nostrum portio, ad columnas usq;*

Polyb. l. 3.

Her-

A *Herculis, Iberia nominatur: Quæ secundum mare externum, quod & magnum indigetant, communem appellationem nondum invenit, quia non diu est cum fuit explorata:* Porro cum in Hispaniæ parte quæ Oceano objecta est, quinque sint majora flumina Bætis, Anas, Tagus, Durius & Minius, ista nullum habet majorem amnem præter Iberum, qui ob id ipsum cum terrâ & incolis commune nomen est adeptus, quomodo in Ægypto Nilus quem Homerus Ægyptum vocat. Iberi autem à situ dicti quem in extremo mari obtinent, quia Syris עברין *ebrin* vel *ibrin* fines sonant. Unde in Psalterio Syro toties עבריה דארעא sunt fines terræ. Itaque in his Claudiani de Stilichone,

Ps. 2, 5. & 22, 28. & 59, 14. &c.

--- in extremos aciem mittebat Iberos,

B ab imprudente Poeta Iberorum nominis ratio tam est expressa quam Plemmyriæ & Hyadum à Virgilio cum *Plemmyrium undosum* dixit & *pluvias Hyadas*. Nec est quod quis Iberos extremos dici putet eorum respectu duntaxat qui ad Oceanum degunt. Quamvis enim hi sint magis extremi, veteres tamen certum est omnes in genere Hispanos pro extremis habuisse. Unde est quod Solem occumbentem non in Oceano solum sed & in Ibero flumine mergi Poetæ volunt, ac si ibi sit terræ terminus. Ovidius Metam. fab. 4.

lib. 3. Æn.

Ter juga Phœbus equis in Ibero flumine mersis
Demserat.

C Notandum interim Iberorum nomen ab Avieno plane aliter quam à Polybio sumi. Iberi enim Polybii sunt ad mare internum, ut diximus. At in Avieno Iberi prope oceanum degunt ad alterius Iberi occasum, qui Bæticæ fluviolus est medius inter Bætim & Anam (hodie *Rio Tinto* vel *de Azeche* ut volunt) De eo Ibero sic Avienus in oris maritimis:

Hiberus inde manat amnis & locos
Fœcundat nudâ: Plurimi ex ipso ferunt
Dictos Hiberos, non ab illo flumine
Quod inquietos Vasconas perlabitur.
D *Nam quicquid amni gentis hujus adjacet*
Occiduum ad axem Hiberiam cognominant.
Pars porro Eoa continet Tartesios
Et Celbicenos.

Itaque Festi Iberi vere Iberi id est extremi sunt etiam reliquæ Hispaniæ respectu.

De Pyrenæis duplex fabula jactatur apud Græcos: Una de *Pyrenes* nomine dictos, Bebrycis Regis filiæ, quæ ab Hercule illâc iter faciente vitiata, cum metu patris aufugisset in sylvas, à feris discerpta esse creditur. Hanc fabulam multis refert Silius lib. 3. Sed merito rejicit Plinius, cujus verba sunt lib. 3. c. 1. *Quæ de Hercule ac Pyrene vel Saturno traduntur, fabulosa imprimis arbitror.* Alii ex Pyrenęo E saltu incenso referunt argenti fluxisse rivos, unde maximas opes contraxerint Phœnices, cum illud vili pretio ab incolis comparassent. Hujus conflagrationis meminere Aristoteles in mirabilibus, & Posidonius apud Strabonem; Et Diodorus lib. 5. qui addit τὰ μὲν ὄρη διὰ τὸ συμβεβηκὸς κληθῆναι Πυρηναῖα *montes propter hunc casum Pyrenæos esse dictos*, tanquam ἀπὸ τοῦ πυρὸς συχνὰς ἡμέρας συνεχῶς ἐπιφλέ-

γοντος *ab igne qui per multos dies continue exarserit.* Quod utut inepte confictum tamen suadet jam olim à Phœnicibus hæc loca fuisse adita. Ut & de Hercule prior fabula, quæ, si quid habet veri, non potest aliô referri quam ad Phœnicium Herculem. Et vero certum est non argenti modo sed & auri purissimi fodinas olim fuisse in Tarbellis prope Pyrenem, quarum famâ Phœnices, lucri gens avidissima, eo potuere pellici. Strabo lib. 4. Ἔχουσι δὲ Ταρβέλλοι τὸν κόλπον, παρ' οἷς εἰσι τὰ χρύσεια σπουδαιότατα πάντων *Tarbelli hunc sinum tenent, apud quos sunt auri metalla omnium optima.* Addit in fossis non alte actis ibi inveniri auri laminas χειροπληθεῖς manum implentes, ramenta item & glebas quæ non multa egeant repurgatione. Unde est quod libro tertio, postquam Hispaniæ metalla pluribus commendavit ut omnium purissima, à Gallis asseri videtur τὰ παρ' ἑαυτοῖς εἶναι κρείττω μέταλλα, τά τε ἐν τῷ Κεμμένῳ ὄρει καὶ τὰ ὑπ' αὐτῇ κείμενα τῇ Πυρήνῃ *sua metalla esse præstantiora tam in Cemmeno monte quam sub ipsam Pyrenem.* Nomen quod attinet *Pyrenes* aut *Pyreneorum* montium, videtur id posse deduci non absurde ex Phœcio פארני *purani* pro ramoso & opaco. Nempe Hebræis פארה *pura* vel *pora* est ramus. Sic Es. 19,33.34. *Deus decerpet* פארה *(pura) ramum violenter &c. & succidet perplexa sylvæ.* Ex Ezech. 31,5. de cedro, *producti sunt* פארותו *rami ejus.* Porro ut ex רוחא *rucha* spiritus רוחני *ruchani* est spiritualis, ita ex פארא *pura* ramus פארני *purani* ramosum sonat, vel quod idem est opacum. Qualem fuisse Pyrenæum, saltem à parte Hispaniæ, veteres diserte docent. Strabo lib. 3. Αὐτῆς δὲ τῆς Πυρήνης τὸ μὲν Ἰβηρικὸν πλευρὸν εὔδενδρόν ἐστι παντοδαπῆς ὕλης καὶ ἀειθαλοεῖς. *Ipsius Pyrenes Hispanicum latus sylvam habet arborum omnis generis, quæque perpetuo viret.* Diodorus lib. 5. pag. 216. Πολλῶν δὲ ὄντων ἐν αὐτῇ δρυμῶν, καὶ πυκνῶν τοῖς δένδρεσι. *Cum inibi saltus multi sint, atque arboribus frequentes.* Silius lib. 3. versu 415.

Ac Pyrenæi frondosa cacumina montis.

Et versu 430. de Pyrene per Pyrenæos montes oberrante, postquam ab Hercule compressa est:

Et promissa viri sylvis narrabat opacis.

Et versu 240. de Annibale:

Jamque per & colles & densos abiete lucos
Bebryciæ Pœnus fines transcenderat aulæ.

Inde *Pyrenæi saltus* in Æmilio Probo, Orosio & Æthico, qui hodieque nomen retinent.

Quæ supersunt Hispaniȩ ad Occasum & Aquilonem minus accessa fuere Phœnicibus. Tamen majores amnes, Minius, Durius, Tagus & Anas, Phœniciarũ appellationum vestigia non pauca servant. Minium amnem à minio rubricæ genere dici vult Trogus: *Regio* (inquit, Gallecia) *cum æris & plumbi uberrima, tum minii, quod etiam vicino flumini nomen dedit.* Ita etiam Isidorus: *Minius fluvius Galliciæ nomen à colore pigmenti sumpsit, qui in eo plurimus invenitur.* Contra rubricȩ nomen ab amne, si his Vitruvii credimus lib. 7. c. 9. *Minium & Indicum nominibus ipsis indicant, quibus in locis procreentur.* Facile est hanc litem ex Phœnicia lingua decidere, quâ minium מנין *manin* dicitur, vel voce compositâ סממנין *sammanin*, id est pigmentum minii. Extat סממנין in Chaldȩa paraphrasi Jer. 22,14. & Ezech. 23,14.

A 23,14. pro Hebræa voce ששר, quam Græci *μίλτον* reddunt, vulgatus *sinopidem* Junius *Indicum*, Arias *minium*. A minio igitur à Phœnicibus ibi reperto, vel simplici voce מנין *manin* dictus est amnis, vel compositâ שממנין *Sammanin*, unde rejectô sibilo Dioscoridis ἀμήνιον. Ὑδράργυρος, inquit, σκευάζεται ἀπὸ τοῦ ἀμμινίου λεγομένου, καταχρηστικῶς δὲ καὶ τούτου κινναβάρεως λεγομένου *Argentum vivum fit ex amenio* (minio) *quod perperam dicitur cinnabaris*. Et paulo ante: Κιννάβαρι οἴονταί τινες ταυτὸν ὑπάρχειν τῷ καλουμένῳ ἀμμινίῳ (sic lege non ἀμμίῳ) πλανώμενοι. Τὸ μὲν γὰρ ἀμμίνιον (imo ἀμήνιον) σκευάζεται ἐν Ἰσπανίᾳ, ἐκ λίθου τινὸς μεμιγμένου τῇ ἀργυρείτιδι ψάμμῳ *Hallucinantur qui cum amenio putant eandem esse cinnabarim: Amenium enim in Hispania fit ex lapide quodam argentariæ arenæ mixto*. Itaque ut idem sunt *manin* &
B *sammanin*, ita *minium* & *amenium*. Et quomodo pigmenti, ita etiam amnis nomen variasse credibile est. Nec mirabitur S excidere ex initio vocis, qui sciet eosdem esse populos in Dionysio *Satricanos* & *Atricanos*, in Strabone *Sardiæos* & *Ardiæos*, in Ptolemæo *Selgovas* & *Elgovas*; Ut Stephano *Siton* & *Iton*, Antonino *Segelocum* & *Egelocum*, *Saccasena* item & *Accasena*, aliis *Segesta* & *Egesta* eadem urbs: Et amnis idem Tzetzæ *Sargentia* & *Argentia*; Et Ovidii *Sagaris* Ptolemæo est *Agarus*, & Ptolemæi *Sisar* Plinio *Usar*: Rursus in Ptolemæo mons idem *Susargala* & *Usargala*, ex quo scaturit amnis Bagradas. Ita Phœnicum
C *Sammanin* mutari potuit in Ἀμήνιον, unde *minium* per alteram aphæresim.

Si fides Isidoro, *Durius à Græcis quasi Doricus cognominatus*. Nempe fama est *Dorienses antiquiorem sequutos Herculem, Oceani locos inhabitasse confines*. Ita Ammianus lib. 15. ex Timagene quem quæ diu sunt ignorata collegisse asserit ex multiplicibus libris. Res tamen est commentitia; Vel si qui Dorienses antiquiorem Herculem id est Phœnicium ad Oceanum usque sequuti sunt, hi non sunt Græci Dorienses, qui tum temporis nondum erant, sed è Phœnice Dorienses, ita dicti ab urbe Dorâ prope Carmelum, ut deinceps docebo pluribus.

Sequitur *Tagus* Phœnice dictus amnis דג *Dag*, id est piscis, vel דגי *Dagi* id est piscosus. Ea laus à Trogo tribuitur in genere Hispaniȩ amnibus, qui sunt ut ait, *le-*
D *nes, & vineis campisque irrigui, æstuariisque Oceani affatim piscosi*. At alii solum Tagum à piscium ubertate commendant. Strabo: Πολύϊχθυς δὲ ὁ ποταμὸς (Τάγος) καὶ ὀστρέων πλήρης; *Fluvius (Tagus) piscium & ostreorum copiâ abundat*. Martial. l. 10. epigr. 78.

Piscosi calamo Tagi notata.

Et in elogio Lusitaniæ quod ex Polybio excerpsit Athenæus initio libri octavi, imprimis extolluntur pisces, non tamen fluviatiles sed marini: τὸ δὲ θαλάττιον ὄψον, inquit, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος, καὶ κατὰ τὴν χρηστότητα, καὶ κατὰ τὸ κάλλος, μεγάλην ἔχει διαφορὰν,
E πρὸς γινόμενον ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς θαλάττῃ *Marini pisces copiâ, bonitate & pulchritudine, iis longe præcellunt, quos mare nostrum suppeditat.*

Jam quæ ad Tagum est, Lusitaniæ hodie metropolis, *Olisippo*, frustra ab Ulysse deducitur, cum sit Phœnicium עליץ עבא *alis ubbo*, id est amœnus sinus. In sinu sitam esse Mela observat: *Sinus*, inquit, *intersunt, & est in proximo Salacia, in altero Ulyssippo & Tagi ostium*. Et sinum illum esse amœnissimum scribunt recentiores. Vide Mercatorem & alios.

Anas inter Tagum & Bętim medius Lusitaniam à Bætica dividit. *Ana* ענא Syris est ovis. Inde dici potuisse videbitur Anas fluvius, propter ovium frequentia pascua in utroque littore. Maxime cum Bæticæ oves, quam Anas ab Aquilone & occasu allutit, sint vellere nobiles. Plinius lib. 8.c.48. *Hispania nigri velleris* (lanas) *præcipuas habet; Polentia juxta; Alpes cani: Asia rutili quas Erythræas vocant, item Bætica.* Hinc Martialis de Erotio puella lib. 5. epigr, 38.

Quæ crine vincit Bætici gregis vellus.

Et lib. 14. epigr. 133. de lacernis Bæticis:

Non est lana mihi mendax, nec mutor aheno:
Sic placeant Tyriæ, me mea tinxit ovis.

Causa cur nativo colore tam eximio lanæ in Bætica fulgeant partim in gramine, partim in aquis, partim in constitutione aëris. Juvenalis Sat. 12.

--generosi graminis ipsum
Infecit natura pecus, sed & egregius fons
Viribus occultis & Bæticus adjuvat aër.

Tamen est cur à Bæticis ovibus Anam amnem dici non putem. Oves illæ rutili velleris ad Anam non pascebantur, sed circa Bætim & Cordubam. Martialis lib. 8. epigr. 28. de Parthenianâ togâ:

An Tartessiacus stabuli nutritor Iberi
Bætis in Hesperiâ te quoque lavit aqua?

Et lib. 9. epigr. 62. de platano Cordubensi:

In Tartessiacis domus est notissima terris
Quâ dives placidum Corduba Bætin amat:
Vellera nativo pallent ubi flava metallo,
Et linit Hesperium bractea viva pecus.

Et lib. 12. epigr, ad Cordubam:

Albi quæ superas oves Galesi,
Nullo murice nec cruore mendax,
Sed tinctis gregibus colore vivo.

Sed *Anas*, ut quidem reor, Punice חנאס *Hanas* dictus est. Significatio vocis ex Arabica lingua petenda, quâ חנס *hanasa* verbum est se subducere, se proripere & occultare: Ita tamen ut denuo te præsentem exhibeas. Arabes de diabolo usurpant, qui cum quis orat חנס *hanasa*, id est ita se subducit ut finitâ oratione statim regrediatur. Proinde ab iisdem dæmon ipse חנאס *hanas* vocatur. Et eodem pertinet quod חנוס אלנגום *hunuso-lnugiumi* sunt syderum occasus, qui non aliter occidunt quam in spem ortus sequuturi. Itaque etiam חנאס *Hanas* appellari potuit amnis qui in terram ita se condit ut ex ea rursus emergat. Plinius lib. 3. cap. 1. *Ortus hic Laminitano agro citerioris Hispaniæ, & modo se in stagna fundens, modo in angustias resorbens, aut in totum cuniculis condens, & sæpius nasci gaudens, in Atlanticum Oceanum effunditur.* Quô in Irenico suo nuper ita allusit elegantissimi ingenii vir Ægidius Menagius:

Et

A *Et sua plus solito flumina condit Anas.*

Quibus condatur locis & renascatur notant Geographi recentiores.

Circa Anam fuit *Bæturia*. Plinius lib. 3. cap. 1. *Quæ autem regio à Bæti ad fluvium Anam tendit extra prædicta, Bæturia appellatur.* Metallis fœcundam describit Strabo, sed cætera valde sterilem: τὰ μὲν οὖν τὰς μεταλλείας ἔχοντα χωρία, ἀνάγκη τραχέα τε εἶναι καὶ παράλυπρα &c. Τοιαύτη καὶ ἡ Βαιτουρία ξηρὰ ἔχουσα πεδία τὰ παρήκοντα τῷ Ἄνᾳ. *Loca in quibus metalla sint, necesse est aspera esse & sterilia. Talis ergo est etiam Bæturia, siccos habens campos juxta Anam porrectos.* Itaque Bæturiæ nomen fecisse videtur בצורת *betsoreth* id est siccitas, *tsade* expresso per t, ut in

B *Tyro, Tani & Bæti.*

Nec minus Phœnicium *Lusitaniæ* vocabulum quam Bæticæ aut Tarraconensis. *Lusum enim Liberi patris filium aut comitem, ac Lysam cum eo bacchantem nomen dedisse Lusitaniæ*, ut post Varronem asserit Plinius, meræ nugæ sunt. (Plin. l. 1. c. 3) Quin לוז *luz* Ebræis & Syris, & לוז *lauz* Arabibus est amygdalus vel amygdala. Ebræis quidem pro amygdalo notior est vox שקד *saked* à præcoci maturitate facta. Quia ut à Plinio recte observatum, *floret prima omnium amygdala mense Januario. Martio vero pomum maturat.* (Plin. l. 16. c. 25.) Unde est quod amygdalus ab ipso Deo proponitur pro maturationis symbolo Jerem. 1, 11. 12. Et eidem Theophrastus tribuit τὸ πρωϊκαρπον. (De caus. plant. l. 3. c. 15.) Et quæ ab insula Thaso *Thasia* dicuntur amygdala θάσια dici putavit

C Etymologus ἀπὸ τοῦ θᾶσσον τὸν καρπὸν φέρειν, πρώϊμα γὰρ ὑπὲρ τὰ λοιπὰ δένδρα εἰ *quod citius fructum emittunt, cum præ cæteris præcocia sint.* Sed & in Ebræo textu Mosis Gen. 30, 37. לוז *luz* omnino est amygdalus. Non capio cur corylum reddiderint recentiores. Cum in Avicenna sexcenties occurrat pro amygdalo: In Serapione itidem & Pandectario Arabe, & barbaris glossariis, ubi *lauz* & *leuz* ubique redditur amygdalus. Sed & in paraphraste Arabe & Chaldæis Jonathane, & Jerosolymitano interprete לוז *lauz* vel *luz* respondet Ebræo שקד *saked*. (V. Gen. 43, 10. & Num. 17. 8.) Et ille ipse Talmudis locus, ex quo לוז *luz* corylum esse colligit Lexicographorum doctissimus, plane contrarium evincit. Neque enim corylo sed amygdalo convenit quod *luz* ibi legitur gallinæ respondere, quia gallina excludit ova diebus 21. &

D *luz* diebus totidem post florem fructus suos maturat. Itaque in loco Geneseos Hieronymus habet *virgas amygdalinas*. Et in libro quæstionum; *Comprobatur*, inquit idem, *Bethel Luzam id est amygdalon ante vocitatam.* Neque aliter Philo quisquis est in nominibus de Jesu Nave, *Luza, amygdalon.* Nullis cedet rationibus is cui hæc non persuadebunt לוז *luz* esse amygdalum. Ebræos commentatores frustra objeceris, qui de corylo intelligunt. Nam fatentur ipsi à veterum interpretatione se discedere. Aben Ezra in hunc locum: *Gaon dicit luz esse amygdalum, quia sic vocatur lingua Arabica: Nam hæ duæ linguæ & Syra sunt ex una familia:* Et Kimchius: *Magister noster faustæ memoriæ Saadias interpretatur a-*

E *mygdala, quia sic vocantur lingua Ismaelitica. Et Jerosolymitanus interpres* שקדים *(sakedim) amygdala* לוזין *(luzin) exponit.* Fere eadem in Pomario & Aquinate reperies. At in Græca seniorum versione, inquiunt, pro virga *luz* ῥάβδον καρύϊνον legas. Fateor: sed κάρυον non magis avellanam sonat quam amygdala: Id generale nomen est ad πάντα τὰ ἀκρόδρυα, id est ad fructus omnes duri & lignosi

corticis. Quin καρύα vel κάρυον sæpe sumitur pro amygdalo. In Athenæo saltem ita Heracleon Ephesius: Κάρυα ἐκάλουν καὶ τὰς ἀμυγδάλας *etiam amygdalas κάρυα vocabant* supp. veteres. Unde Hesychius: Καρύαι, τὰς ἀμυγδάλους. Et Græcos interpretes ita hic usurpasse docet vetus scholiastes, qui ad vocem καρυΐνην habet ἀμυγδαλίνην. Atque id esse verissimum ex eo constat quod & שקדים (*sakedim*) *amygdala* iidem κάρυα exponunt Gen. 43. 11. & Num. 17, 8. & משקדים (quasi *amygdalatos* dixeris) ἐκτετυπωμένους καρυΐσκοις non semel in Exodo: Cum non ignoraverint שקד *saked* esse ἀμύγδαλον, quomodo ipsi reddunt Eccles. 12, 5.

Jam paucis dicam cur putem לוז *luz*, id est amygdalum, nomen fecisse Lusitaniæ. Primo id certum Phœnices à proventu fructuum sæpe loca nominasse. Sic Jericho urbs palmarum à palmis, Tapphua à malis, Rimmon à malis Punicis, Barnæ à pistaciis dictæ. Sed & ab amygdalis dicta *Luza* quæ & Bethel in tribu Benjamin Gen. 28, 19. & altera *Luza* in Hetthæis in tribu Ephraim Jud. 1, 26. Quidni etiam Lusitania, in qua præstantissima amygdala tanta copia proveniunt, ut hac in parte cedat nulli terrarum? Mercator in descriptione Portugalliæ, quæ est veterum Lusitania: *Abundat vino, oleo, malis aureis, citreis, amygdalis.* Ludovicus Roberti in libro cui titulus, *Mappa commercii*, Angelice Londini edito anno 1638. tom. 2. pag. 22. è Lusitania scribit tantam ab hinc aliquot annis olivarum, racemorum, ficuum, & amygdalorum Anglos exportasse copiam ut horum institores & institores derepente maximas opes comparasse sit observatum. Sed nil quicquam opus testibus: Cum amygdala Lusitanica celebret & commendet publicum totius Europæ præconium. Et in Lusitania hodieque multa loca sint quibus nomen ab amygdalis, ut ad ortum Bracaræ *Calmende* pro *Casalmende* domus amygdalarum; Et ad Coam fluviolum qui in Durium influit, *Castelmendo* pro *Castro almendro* Castrum amygdalæ, & pæne in ipso confluxu *Almendra*, id est amygdalum: Alia item: *Almendra* non procul ab Anæ ostiis, quæ quidem est in Bætica, sed confinis Lusitaniæ, Qui locorum periti sunt, plura observabunt hujusmodi.

Interim *Lusum* illum à quo Lusitania dicta, è comitatu Bacchi fuisse fabulam esse putaverim confictam à Phœnicibus, qua significaverit vino cum amygdalis optime convenire. Eupolis apud Athenæum lib. 2.

> Δίδου μασᾶσθαι Ναξίας ἀμυγδάλας,
> Οἰνόν τε πίνειν Ναξίων ἀπ' ἀμπέλων.
> *Mandenda præbe Naxiorum amygdala,*
> *Dein vina fundes Naxiis è vitibus.*

Quia amaræ amygdalæ adversus ebrietatem sunt potens antidotum. Ita tradunt magno consensu Medicorum filii. Dioscorides lib. 1. cap *de amygdalis*: Ἔστι δὲ καὶ ἀμέθυσα προσλαμβανόμενα ὅσον ε ἢ ζ' *Arcent ebrietatem quinque vel septem præsumpta.* Plinius libro 23. cap. 18. *Ajunt quinis ferè præsumptis ebrietatem non sentire potores.* Avicenna lib. 2. Canonis cap. לוז *lauz*: אלמר באלשראב גיד ללשרי: Pro ללשרי *lissari* lego ללסכר *lissacri*: *Amara amygdala in vino bona sunt ad ebrietatem*, supp. arcendam. Huc facit historia de Drusi Medico in Plutarchi Symposiacis l. 1. quæst. 6. qui τῶν πικρῶν ἀμυγδάλων πέντε ἢ ἓξ ἑκάστοτε προλαμβάνων,

ἕνεκα

A ἕνεκα τοῦ μὴ μεθύσκεσθαι *amara amygdala quinque vel sex præsumens, quotiescunque bibendum erat, ne in ebrietatem incideret*, compotores quoslibet longo intervallo superabat: At idem ab hoc φυλακτηρίῳ prohibitus vino succubuit statim. Eam ipsam historiam legere est in Athenæo: qui & hoc habet peculiare, quod ἐπακτικώτατα πρὸς πότον asserit esse τὰ ἀμύγδαλα προεσθιόμενα, hoc est amygdalorum esu potores non solum ab ebrietate defendi, sed & ad bibendum potenter incitari. Quid quod arbor ipsa cum vite creditur facillime conciliari: Unde est quod amygdalum, ut Theophrastus author est, φυτεύουσί τινες ἐν ταῖς ἀμπέλοις ὡς ἀσινέστατον, τροφῆς τε ἐλαφρᾶς δεομένην, καὶ ἅμα διὰ τὸ πρωΐκαρπον καὶ μὴ πολύσκιον ἥκιστα
B ἐνοχλοῦσαν *in vitibus quidam conserunt, ut maxime innoxiam, & levi cibo contentam, & quod mature fructus edat, nec umbram late spargat, minime gravem*. Phœnices, qui ad fabulas tam fuere proclives quam Græci aut Romani, has causas habuisse reor cur Bacchi comitibus לוז *luz* seu lusum accenserent. Ut Græci eundem Syces, & Staphyles, & Cissi, & Botri, & Ampeli amore exarsisse fingunt, qui postmodum mutati fuerint in poma aut arbores sui nominis.

Ut à Luso Lusitania, sic à Pane, qui & ipse fuit è Bacchi sociis, *Spania* dici fingitur. Plinius ex Varrone lib. 3. cap. 1. *Lusum enim Liberi patris, ac Lysam cum eo bacchantem, nomen dedisse Lusitaniæ, & Pana præfectum ejus universæ*. Sosthenes de Baccho Ibericorum lib. 13. Νικήσας δὲ καὶ Ἰβηρίαν, Πᾶνα κατέλιπεν ἐπιμελητὴν
C τῶν τόπων, ὃς τὴν χώραν ἀπ᾽ αὐτοῦ Πανίαν μετωνόμασεν, ἣν οἱ μεταγενέστεροι παραγωγῶς Σπανίαν προσηγόρευσαν *Devicta Iberia Panem locorum præsidem reliquit, qui regionem à se ipso Paniam nominavit: Unde per derivationem posteri Spaniam nominarunt*. Nec temere est quod pro Hispania Spaniam scribit. Ita enim Paulus Rom. 15, 24. 28. εἰς τὴν Σπανίαν. Et Theophylus ad Autolycum l. 2. τὰς καλουμένας Γαλλίας καὶ Σπανίας. Et Eusebius in Chronico pag. 13. Σπανογαλλία, Ἰβερία, Σπανία ἡ μεγάλη. Et Epiphanius hæresi LXVI. §. LXXXIII. ἕως διηνεκοῦς τῆς Σπανίας. Et in Ancorato cap. CXV. Λυσιτανοὶ, Οὐακαῖοι, &c. Σπάνοι. Et Pæanius de Adriano: Ἰταλικοῦ μὲν γένους, τεχθέντα δὲ ἐν Σπανίαις. Et Geographus anonymus sub Con-
D stantio: *Deinde ad Gallias Spania*. Et in subscriptionibus Concilii Constantinop. CL. Episcoporum: *Provinciæ Spaniæ Agrius Laminitanensis*. Et vetus Juvenalis scholiastes Sat. 14. *Calpe in extrema Spania*. Et de Tago & Pactolo ibidem: *Fluvii: unus Spaniæ, alter Asiæ*. Et Glossæ: Σπανία, *Hispania*. Sic in MSS. exemplaribus Curtii, Justini & Capellæ, Spaniam pro Hispania crebro occurrere author est doctissimus Vossius. Et in Marco Antonino Julii Capitolini Palatinum MSS habet *Municipio ex Spania*. MSS item Apuleji herbarium: *A littore Carthaginis novæ usque in Spaniam*. Utrumque didici ex Cl. Salmasio: Et ex Casaubono legi in antiquis Athenæi membranis initio libri octavi: Τῆς Ἰβηρίας ἣν
E νῦν Ῥωμαῖοι Σπανίαν ὀνομάζουσι. Et Chrysostomi MSS homilia quinta in Acta: κἂν εἰς Σπανίαν ἔλθῃς. Sic in Eulogii Memoriali non semel fuit scriptum *Ecclesia Spaniæ*, pro quo perperam *Hispaniæ* rescripsit Ambrosius Moralis. Hinc pullus color Nonio *Spanus*. Et in Galeno simplic. lib. 6. τὸ ἀπὸ τῆς Ἰβηρίας κομιζόμενον ἔλαιον, ὅπερ Σπανὸν ὀνομάζουσιν: Et *Spanicum argentum* pro Hispanico apud Anastasium

V. Plutarch. de fl. in Nilo.

De Idol. l. 1. cap. 33.

stasium in vitis Pontificum. Sed & *Espaniæ* nomen, quod vernaculæ linguæ usurpant, ex Spania palam deductum, non autem ex Hispania. A

Absit tamen ut putemus Spaniæ nomen dedisse Panem Arcadem. Quin quod alibi diximus est verissimũ, è Phœniciâ cuniculi appellatione שפן *saphan* שפניה *Sphanijam* vel *Spanijam* nominasse Phœnices, id est *cunicularium* vel *cuniculosam*. Quomodo & Catullus in epigrammate ad contubernales:

Tu præter omnes une de capillatis
Cuniculosæ Celtiberiæ fili.

Nempe in leporino genere cuniculus olim Hispaniꝗ fuit prope dixero peculiaris. Varro de re rustica l.3.cap.12.ubi de leporibus: *Tertii generis est quod in Hispania nascitur, simile nostro lepori ex quadam parte, sed humile, quem cuniculum appellant.* B Et rursus: *In Hispania annis fuisti ita multis ut inde te cuniculos persecutos credam.* Galenus de alimentis lib.3. Οὔκουν ἔτι δεήσομαι λόγων μακρῶν, εἰς τὸ τὰ καθ' ἕκαστον ἔθνος ἐπιχώρεια τῶν ζώων ἅπαντα διέρχεσθαι: Καθάπερ ἐν Ἰβηρίᾳ τὸ τοῖς λαγωοῖς ὅμοιον ζωΰφιον ὃ καλοῦσι κούνικλον *Non opus erit pluribus animalia omnia exequi quæ apud singulas gentes propria sunt & indigena, quale est in Hispania leporibus simile animalculum, quod cuniculum appellant.* Ælianus de animalibus lib.13. cap.15. Πέφυκε δὲ καὶ λαγὼς ἕτερος μικρὸς τὴν φύσιν, οὐδὲ αὔξεταί ποτε, κούνικλος ὄνομα αὐτῷ. Οὐκ εἰμὶ δὲ ποιήτης ὀνομάτων. ὅθεν καὶ ἐν τῇ συγγραφῇ φυλάττω τὴν ἐπωνυμίαν τὴν ἐξ ἀρχῆς, ἣν περοῦν Ἰβηρίων Ἑσπέριοι (malim Ἴβηροι οἱ Ἑσπέριοι) ἔθεντο, παρ' οἷς καὶ γίνεταί τε καὶ ἔστι πάμπολυ C *Aliud etiam leporis genus, natura parvum, quodque nunquam augetur. Cuniculus ei nomen est. Non is sum qui cudam nomina: Itaque in scriptura illam servo denominationem quam habuit ab initio, ab Iberis Hesperiis impositam, apud quos & nascitur, & maxime abundat.* Plinius lib.8. cap. 58. *In Ebuso cuniculi non sunt, scatent in Hispania Balearibusque*; Et lib.3.cap.5. *Nec cuniculos Ebusus gignit, populantes Balearium messes.* Rursus lib. 8. cap. 29. *M. Varro author est à cuniculis suffossum in Hispania oppidum.* Et cap. 55. *Leporum generis sunt & quos Hispania cuniculos appellat, fœcunditatis innumeræ, famemque Balearibus insulis, populatis messibus afferentes.* Et paulo post: *Certum est Balearicos adversus proventum eorum auxilium militare à D. Augusto petisse.* D Strabo lib.3. pag. 144. Τῶν δ' ὀλεθρίων σπάνις, πλὴν τῶν γαιωρύχων λαγιδέων, οὓς ἔνιοι λεβηρίδας προσαγορεύουσι. Λυμαίνονται γὰρ φυτὰ, καὶ σπέρματα ῥιζοφαγοῦντες Καὶ τοῦτο συμβαίνει καθ' ὅλην τὴν Ἰβηρίαν σχεδόν. Διατείνει δὲ καὶ μέχρι Μασσαλίας: Ὀχλεῖ δὲ καὶ τὰς νήσους. Οἱ τὰς Γυμνησίας οἰκοῦντες, λέγονται πρεσβεύσασθαί ποτε πρὸς Ῥωμαίους κατὰ χώρας αἴτησιν: Ἐκβάλλεσθαι γὰρ ὑπὸ τῶν ζώων τούτων, ἀντέχειν μὴ δυνάμενοι διὰ τὸ πλῆθος *Perniciosorum* in Hispania *animaliũ est* magna *raritas, præter lepusculos illos terrã defodientes, quos quidam leberidas appellant. Ii porro seminibus stirpibusque plurimum nocent, illas vorantes radicitus. Idque usu venit fere per totam Hispaniam* E *& ad Massyliam usque. Quin & insulas infestant. Adeoque Balearium incolæ dicuntur à Romanis terram habitandam petiisse, questi à sua se ejici per ista animalia, cum tantæ multitudini non possent obsistere.* Et pag.168. postquam negavit in Balearibus ullum animal esse obnoxium: Οὐδὲ γὰρ τοὺς λαγιδεῖς ἐπιχωρίους εἶναι φασὶν,

ἀλλὰ

A ἀλλὰ κομισθέντων ἐκ τῆς περαίας, ὑπό τινος ἄῤῥενος καὶ θηλείας γενέσθαι τὴν ἐπιγονὴν, ἣ τοσαύτη κατ' ἀρχὰς ὑπῆρχεν, ὥστε καὶ οἴκους ἀνατρέπειν ἐκ τῆς ὑπονομῆς καὶ δένδρα. Καὶ ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους, ὥσπερ εἶπον, ἀναγκασθῆναι καταφυγεῖν τοὺς ἀνθρώπους. *Nam lepusculos ajunt non esse indigenas, sed masculo & fœmina ex continente à quodam importatis, ibi fuisse procreatos, idque ab initio tanta copia ut actis cuniculis domos etiam atque arbores subverterint; & incolæ ut jam dixi ad Romanos confugere coacti sint.* Lectori ne sit molestum quod tot loca veterum αὐτολεξεὶ profero. Ita necesse habui, ut id esset manifestius quod probandum susceperam, justas nimirum Phœnicibus fuisse causas cur Hispaniam à cuniculis denominarent. Res porro jam nulli non B patet. Neque enim hoc animalculum in tam vastâ regione uni alicui parti tanquam glebæ fuit addictum, sed diffusum per universam, ad Massyliam usque & vicinas insulas: Idque agmine tam numeroso ut non solum arbores & domos sed & oppida integra subverterit. Nec aliter potuerit occurri grassanti malo quam Romanis legionibus in auxilium accitis. Quod videretur esse supra omnem fidem, nisi Plinius rem ut certam proderet, nec multo ante gestam. Hoc præcipuum quod alibi vix fuit notum animal. Græci saltem & Romani non aliunde noverant quam ex Hispania & vicinis locis. Unde est quod utrique coguntur nomen ab Hispanis mutuari, cùm Græcum aut Latinum nullum suppetat. Nam in Stra- C bone vox λαγιδεῖς, quam usurpat pro cuniculis, nil quicquam significat quam fœtus leporum seu lepusculos. Et λεβηρὶς vox fuit Massiliensium propria. Erotianus in lexico Hippocratis: Ῥωμαῖοι μὲν κουνίκλους καλοῦσι, Μασσαλιῶται δὲ λεβηρίδα. Alioqui λεβηρὶς, ut σύφαρ & τὸ γῆρας, serpentis exuvias sonat. Plinius *laurices* vocari dicit cuniculorum fœtus ventre exectos, vel uberibus ablatos, non repurgatis interaneis, quod in cibis tum gratissimum. Nempe ut *pistrix* factum ex πρίστις, ita *laurix* ex λεβηρὶς, ut in Solinianis vir maximus recte observat.

Plin. l. 8. c. 55.

Jam pauca de Gymnesiis & Pityusis quæ insulæ sunt Hispanicæ à Pœnis jam olim frequentatæ. Gymnesiæ seu Baleares duæ sunt, quarum quæ major est Majorica, quæ minor Minorica dicitur. Illam Timæus apud Strabonem lib. 14. & D Diodorus lib. 5. maximam esse scribunt post septem magnas. Quod nonnulli perfunctorie legentes sibi finxerunt septem esse Gymnesias. Hinc Eustathius in Dionysium: Ἑπτὰ δὲ εἰπόντων τινῶν εἶναι τὰς Γυμνησίας νήσους, ὁ γεωγράφος δύο αὐτὰς ἱστορεῖ. Balearium originem Græci conantur sibi asserere, aliis è Bœotia cum Lycophrone, aliis illos è Rhodo deducentibus. Sunt enim qui à Rhodiis κατὰ τὴν ἐκ Τροίας ἔφοδον τὰς Γυμνησίας νήσους κτισθῆναι λέγουσιν *post reditum è Troja Gymnesias insulas deductis coloniis excultas fuisse dicunt.* Ita Strabo lib. 14. Quod in his sequitur Silius lib. 3.

Jam cui Tlepolemus sator & cui Lindus origo,
Fervida bella ferens Balearis & alite plumbo.

E Nam in bello Trojano Rhodiorum dux fuit Tlepolemus. Nempe tam Bœotos quam Rhodios ad has insulas appulisse credibile est. Baleares tamen à neutris descendisse palam arguunt lingua & mores plane dissoni. Gens enim fuit aliena prorsus ab omni cultu. Domus illis antra fuere, vestes ut quidem ajunt æstate

nullæ, hyeme ex pellibus. Pro unguentis queis se ungerent, oleum lentiscinum cum adipe suillo. Ignotum argenti pondus & auri. Vini ultra modum avidi, quô tamen carebat regio, & ita mulierosi ut in nuptiarum solemnibus cognati & amici omnes cum sponsa concumberent, priusquam ea viro permitteretur. Itaque in bello pro stipendio nihil exigebant quam vinum & mulieres. Et pro mulieris captivæ λύτρῳ dabantur viri quatuor. Cadavera fustibus minutatim concerpta & in vasis recondita lapidibus obruebant. Unicum in bello telum fundæ tres è melancræna seu melancrani junci genere, quarum diversus usus. Aliæ enim propius, aliæ eminus feriebant. Una circa caput aut circa collum, altera circa ventrem & lumbos, tertia in manu fuit. Tam certi ictus & destinati ut raro aut nunquam à scopo aberrarent, & tam validi ut à balista viderentur aut catapultâ missi, frangerentque scuta & galeas, atque omne genus armorum. Nec quisquam alterius gentis unus tantum ea arte quantum inter alios omnes Baleares excellunt. Nempe id unum omnium erat ab infantia studium. Et cibum puer à matre non accipiebat, nisi quem ipsa monstrante percusserat. Hinc Virgilius lib. 1. Georg.

Vid Licophr. v. 636. & Schol. Diod. l. 5. Strab. l. 3. Liv. l 28. Flor. l. 3. c. 9.

Stuppea torquentem Balearis verbera fundæ.

Et Ovidius lib. 1. Metam.

Non secus exarsit quam cum Balearica plumbum
Funda jacit.

Dicuntur Phœnices habuisse doctores hujus artis. Strabo: Σφενδονῆται ἄριστοι λέγονται: τοῦτ᾽ ἤσκησαν, ὥς φασι, διαφερόντως, ἐξ ὅτου Φοίνικες κατέσχον τὰς νήσους. *Funditores optimi audiunt, & in eo se maxime exercuere, ut ajunt, ex quo Phœnices eas insulas occuparunt.* Quod vero non absimile. Nam ex Scriptura planum est hanc artem inter Phœnices & Hebræos pridem fuisse in usu. Sic Jud. 20, 16. leguntur DCC Benjamitæ fundis collimasse tam ἐπίσκοπα, ut ne à pilo quidem aberrarent. Quod ita est hyperbolicum, ut summam tamen artis illius peritiam in his fuisse ostendat. Iisdem armis instructus David prostravit gigantem Philistæum: Et creatus in Regem, inter custodes corporis habuit פלתים *Peletheos*, id est קלעיא *funditores*, si Chaldæo interpreti credimus. Atque ut à Phœnicibus hanc artem ad Græcos transiisse scias, ut Hebraicè קלע *kala* est fundâ jacere, קלע *kela* funda, קלע *kalia* & קולע *kolea* funditor; Ita Græcè κῶλον est fundæ ima pars quâ tortâ & extensâ lapis tanto impetu excutitur. Hebræi eleganti metaphora כף הקלע *volam fundæ* appellant 1. Sam. 25, 29. Romani *habenam*. Ita Silius lib. 5.

--- tortâ Balearis sævus habenâ.

E tatius Thebaid. lib. 10.

--- gravidas fundæ Balearis habenas.

κῶλον, inquam, id Græcè dici videas in his Antipatri Sidonii Anthol. lib. 3. c. 16.

Ῥινοῦ χερμαστῆρος ἐΰστροφα κῶλα τιταίνων.
Distendens tortas fundæ Balearis habenas.

Inde δίκωλοι σφενδόναι sunt fundæ duplici habenâ. Lycophron de Balearibus:

Τριπλαῖς δικώλοις σφενδόναις ὡπλισμένοι.
Fundis habena duplici armati tribus.

Et

Et apud Strabonem σφενδόνη μακρόκωλος & βραχύκωλος funda est longâ habenâ aut brevi; τὴν μὲν μακρόκωλον, inquit, πρὸς τὰς μακροβολίας, τὴν δὲ βραχύκωλον πρὸς τὰς ἐν βράχει βολάς. *Fundam Baleares habent macrocolon seu longa habena qua eminus feriant, & brachycolon seu brevi habena alteram ad ferienda propiora.* Hæc pridem docuisset Suidas, si per corruptores licuisset, qui ejus verba sic depravavarunt: Κῶλα, τὰ τῆς σφενδόνης ἑκάτερα μέρη, *Cola, funda utraque partes.* Sed is haud dubie scripserat, κατώτερα μέρη *ima partes.*

Jam ab hac arte *Baleares* vel Βαλιαρεῖς cur dicti sint non satis liquet. Constat quidem inde appellatos. Nam palam nugatur Isacius in Lycophronem, cum Balearidas insulas dici vult quasi βαλερείας ἤτοι ὑγιεινὰς *Valerias aut sanas.* Et jam pridem explosa est Livii fabula de Baleo Herculis comite ibi relicto, tunc cum Hercules ad Geryonem navigerat. Proinde ipse Livius: *Baleares à teli missu appellati.* Et Polybius lib. 3. Βαλιαρεῖς, οὓς κυρίως μὲν καλοῦσι σφενδονήτας. ἀπὸ δὲ τῆς χρείας ταύτης, συνωνύμως καὶ τὸ ἔθνος αὐτῶν προσαγορεύουσι καὶ τὴν νῆσον *Baleares, quos proprio nomine funditores appellant: Nam ab hac arte tam ipsa gens quam insula* Balearium *nomen adepta est.* Et Strabo lib. 14. Φασὶ δὲ τοὺς Γυμνητὰς ὑπὸ Φοινίκων Βαλεαρίδας λέγεσθαι, διότι τὰς γυμνασίας βαλεαρίδας λεχθῆναι. *Ajunt autem Gymnetas à Phœnicibus Balearides dici, quia exercitationes Balearides vocant.* Et Diodor. l. 5, ὑπὸ δὲ τῶν ἐγχωρίων καὶ τῶν Ῥωμαίων προσαγορεύονται βαλλιαρεῖς, ἀπὸ τοῦ βάλλειν ταῖς σφενδόναις λίθους μεγάλους κάλλιστα τῶν ἁπάντων ἀνθρώπων. *Ab incolis & Romanis Balleares nominantur, quia in magnis lapidibus funda jaciendis mortales omnes longe superant.* Et Stephanus: Ἐκλήθησαν δὲ καὶ Βαλιαρίδες, ἀφ᾽ οὗ Βαλιαρεῖς τὸ ἐθνικὸν, ὅ ἐστι σφενδονῖται *Baliarides etiam ha insula dicta sunt, unde Baleares gentilitium, id est funditores.* Et Eustathius: Βαλιαρεῖς λέγονται, ὅ ἐστι σφενδονῆται, κατὰ τὴν ἐγχώριον γλῶσσαν *Baleares dicuntur, quod illorum sermone vernaculô funditores significat.* Et Isidorus orig. lib. 14. c. 6. *In iis primum insulis inventa est funda, qua lapides emittuntur, unde & Baleares dicta:* Βάλλειν *enim Grace emittere dicitur. Unde & ballista, quasi missa & fundibulum.* Vides lector veteres in id convenire magno consensu ut Baleares ab usu fundæ velint esse nominatos. Quod tamen aliter atque aliter edisserunt. Nam alii ex Græca lingua Balearium nomen tanquam fidiculis extorquent, ut Isidorus post Diodorum, qui βαλλιαρεῖς ideo scribit per duplex L, ut deducat ἀπὸ τοῦ βάλλειν. Alii rem nude efferunt, nullâ explicatione additâ, ut Stephanus, & Livius, & Polybius. Alii denique ut Eustathius & Strabo vocem esse volunt vernaculę linguę vel Phœniciæ, quod verissimum. Omnino enim *Balearis* Βαλιαρεὺς est בעל ירה *Baal-jaro* magister jaculandi seu projiciendi lapides. Nam ירה *jara* jacere tam de lapidibus dicitur, quam de jaculis aut sagittis. Sic 2. Paral. 26, 15. לירוא בחצים ובאבנים *Ut mitterent sagittas & lapides*; Et Job. 38, 6. מי ירה אבן *Quis misit lapidem?* Et בעל ירה *Baal jare* vel *jaro* dicitur eleganter, quomodo Gen. 49, 23. בעלי חצים *(Baale chitsim)* magistri sagittarum, vel ut Græci interpretes κύριοι τοξευμάτων *domini sagittationum.* Eôdem pertinet quod Baleares Græce *Gymnetes* dicti sunt, & insulæ *Gymnesiæ*; Sive ad exercitationem cum Strabone referas, aut ad eorum nuditatem qui in bellum prodeunt solis instructi fundis, quô referenda hæc Hesychii: Γυμνῆτες, οἱ μὴ ἔχοντες ὅπλα, οἱ δὲ τοὺς σφενδο-

νιστὰς, οἱ δὲ τοὺς γυμνοὺς μαχομένους *Gymnetes, qui ſunt inermes* ; *Alii fundatores exponunt*; *Alii eos qui nudi pugnant*, id eſt levis armaturæ milites. Sunt qui *Gymnetas* dici volunt, quia æſtatem nudi exigunt. Ita Livius & Diodorus. Tamen à Lycophrone non deſcribuntur omnino nudi, ſed σισυρνοδύται *ſiſyrnâ induti*, id eſt tuninicâ villoſâ ex velleribus ἄχλαινοι *ſine læna*, & νήλιποι *diſcalceati*. Verba ſunt:

> Σισυρνοδύται καρκῖνοι πεπλευκότες,
> Ἄχλαινον ἀμπρεύσουσι νήλιπον βίον.
> *Tecti ſiſurnis abſque læna & calceis,*
> *Vitam inquietam in navibus cancri trahent.*

Itaque vereor ne veteres ob id ipſum æſtatem exigere nudos finxerint, quia non ſatis conſtabat, quorſum Gymnetes dicerentur. Ejusdem farinæ eſt fabula de Bœotis naufragio facto ad Gymneſias nudis enatantibus.

Balearis major apud Plinium lib. 3. cap. 5. *Oppida habet civium Romanorum Palmam & Pollentiam, Latina Cinium & Cunici: Et fœderatorum Bochri fuit*; Alii *Bocchorum fuit*. Quod quam ſit ſecus acceptum à Solino vide apud Salmaſium. *Bochri* ſeu *Bocchorum*, id eſt בחורים *Bachurim*, ut 2. Sam. 27, 18. pro quo in Joſepho Βοκχούρης Antiq. lib. 7. cap. 9. Sic in Marmarica fuit Βοκχυεὶς, in Luſitania *Boccori*. Nomen à fructu præcoci.

De minore vel Minorica idem Plinius: *Civitates habet Jamnonem, Saniſeram, Magonem.* Et Mela: *Caſtella ſunt in minoribus Jamno & Mago.* Et Ptolemæus: Ἐν δὲ τῇ ἐλάττονι πόλεις αἵδε, Ἴαμνα, Μαγὼ. Et Severus ejusdem inſulæ Epiſcopus in literis circularibus quas refert Baronius ad A. Ch. 418. *In hac itaque inſula quæ omnium terrarum parvitate, ariditate, aſperitate poſtrema eſt, duo parva oppida quibus à Pœnis indita nomina, è regione fundata ſunt. Jammona ad occaſum, Magona ad orientem ſpectat.* Jammona igitur à ſitu dicta, quia Phœnicibus ימא *Jamma* eſt occaſus. *Jammona* aliis *Jamna* & *Jamno*: Sed in Severo qui diu fuit hujus inſulę Epiſcopus, *Jammona* legitur aliquoties: & *Jammonenſis civitas*, & *Jammonenſis populus*. *Mago* vel eſt Hebræum מעון *Magon*, quaſi habitationem dixeris, vel ab eo Magone nomen habet de quo Livius lib. 28. *In minorem inde Balearium inſulam trajecerunt* (Mago & Pœnorum claſſis) *fertilem agro, viris armisque haud æque validam: Itaque egreſſi navibus ſupra portum loco munito caſtra locant; ac ſine certamine urbe agroque potiti, duobus millibus auxiliorum inde conſcriptis, miſſisque Carthaginem ad hybernandum, naves ſubduxerunt.* Saniſeræ meminit ſolus Plinius, quæ videtur ſita fuiſſe in inſulæ meditullio, ut *Jammona* & *Magona* in extremis. Inde *Saniſeræ* nomen. Nam שני צרח *Sani-ſerach* eſt ſecundum caſtellum. Quia ſive ab ortu aut ab occaſu inciperet numeratio, ſemper occurrebat ſecundo loco. צרח *ſerach* pro caſtello eſt Arabicum. Hebræi & Syri dicunt צריח *ſeriach*. Vide Jud. 9, 48.

Strab. l. 3. Diod. l. 5. Plin. l. 10. c. 48. & 49. & l. 11. c. 37.

Baleares licet εὐλίμενοι, inquit Strabo, tamen χοιραδώδεις εἰσὶ κατὰ τὰ στόματα *portuum aditus habent ſcopulis ſub aquâ latentibus obſitos.* Hos ſcopulos vocat Lycophron Χοιράδας Γυμνασίας. Solum eſt beatum & καρποφόρον. In jumentis muli ſtaturâ & ruditu inſignes. De cuniculis jam diximus. Buteo accipitrum

genus

A genus in honore mensarũ est. Palustres aves plurimæ, ut phalacrocorax, porphyrio, vipio seu minor grus, quæ & Balearica, cirros in capite habens. Inde factum ut pro Gymnesiis Λιμνῆσαι seu lacustres dicerentur. Quomodo in Dionysio nonnulli scribunt: Νῆσοι δ᾽ ἑξείης Λιμνήσιαι, pro Γυμνήσιαι. De Balearium rubrica vide Plinium & Vitruvium.

Pityusæ (vel Πιτυώδεις *Pityodes*, ut vocat Alcman apud Stephanum) duæ leguntur in Strabone, Plinio & Ptolemæo. Una major quæ Dionysio Βοῦσος:

Νῆσοι δ᾽ ἑξείης Γυμνήσιαι, ἄγχι δὲ Βοῦσος.

Ordine succedunt Balearides, & prope Busus.

B Sed legendum, ἄγχι δ᾽ Ἔβουσος *& prope Ebusus*. Ut in Dionysio, Festo, Mela, Plinio, Solino, Isidoro; Sed & in Silio:

Jamque Ebusus Phœnissa movet, movet Artabrus arma.

Ebusus hodie *Ibissa*, & Arabi Geographo יאבסה *Jabisa*, quasi arentem dixeris. Rigua tamen est insula, nec infœcundi soli. Mela: *Frumentis tantum non fæcunda, ad alia largior.* Diodorus: Κατὰ δὲ τὴν ἀρετὴν οὖσα μετρία, τὴν μὲν ἀμπελόφυτον χώραν ὀλίγην, τὰς δ᾽ ἐλαίας ἐμπεφυτευμένας ἐν τοῖς κοτίνοις *Fæcunda quantum sit satis, vitiferam regionem parvam habet, & oleas in oleastris insitas.* Ficus laudat Plinius ex Ebuso insula *præstantissimas amplissimasque*, quæ percoctæ & siccatæ Romam ferendæ condebantur, non orcis ut in Asia, nec cadis ut in Africa, sed capsis, ut incorruptæ servarentur. *Succus*, inquit, *maturescentibus lactis,* C *percoctis mellis. Senescunt in arbore, anusque distillant gummi modo lachrymam siccanturque. Honor laudatas servat in capsis, Ebuso insula præstantissimas amplissimasque, mox in Marrucinis. At ubi copia abundat, implentur orcæ in Asia, cadi autem Ruspina Africæ urbe.* Ficus ita exsiccatæ Caricæ & Cauneæ vel Caunæ appellabantur, quod propriè ficus sonat è Cauno Cariæ urbe advectas, sed & καταχρηστικῶς ficus siccas quaslibet undecunque sint. Itaque in Statii Saturnalibus pro eo quod legebatur nullo sensu:

Plin. l. 15. c. 19

Et quas præcoquit Ebosia cannas,

mira εὐστοχίᾳ rescribit vir maximus in Solinianis suis,

Et quas percoquit Ebosea caunas.

D *Ebosea* factum ex Ἔβουσος vel Ἔβοσος, ut *Cea* ex Κέως & *Coa* ex Κῶς, & *Rhodia* Plinio ex Ῥόδος. Ex his discet lector perspicax unde dicta sit *Ebusus*. Nempe Ἔβουσος est insula יבושה *Jebuso* vel ἀρχαϊκῶς *Ibuso*, id est exsiccatæ supple תאנה ficus. Nam in hujusmodi locutionibus substantiva fere supplentur. Sic quia צמק *tsamak* Ebræis & דבל *dabala* Arabibus est arescere, & exsiccare, passim in Scriptura צמוקים *tsimmukim* sunt σταφίδες uvæ passæ, & דבלים *debelim* ἰσχάδες siccatæ ficus, & דבלה *debela*, massa caricarum: Idem παλάθη Græcis inversa voce. Sed & צמוקין *tsimmukin* sunt siccæ ficus in Thargum Nahumi c. 3. v. 12. Porro E id ipsum יבושים *Jebusim* siccatæ vel יבשים *Jabesim* siccæ. Hinc Num. 6, 3. in Jonathane צמיקין dicuntur uvæ quæ in Ebræo textu יבשים & in Onkelo יבישין. Itaque à ficubus dicta est *Ebusus*, ut in Africa *Ruspina* quæ nisi fallor Punicè ראש־תינה *Ros-tina* dicebatur, id est caput seu promontorium ficus. Nam & quo

v. 1. Sam. 25, 18. & 30, 12. 2. Sam. 16, 1. 2. Reg. 20, 7. 1. Par. 12. 40.

loco ſita eſt, terra in mare multum prominet: Et de Ruſpinæ ficubus jam modo dixit Plinius: *At ubi copia abundat, implentur orcæ in Aſia, cadi autem in Ruſpina.* Ῥυσπίνα *Ruſpina* pro *Ros-tina* dictum, quomodo pro Tigri Πίγρης *Pigres*, & Παλμύρα pro תדמור *Tadmor*, & pro Carteia Καρπία in Pauſania.

Ebuſus *Phœniſſa* dicitur à Silio, quia urbem habuit à Phœnicibus conditam. Quidam urbem inſulæ faciunt cognominem. Mela: *Ebuſus eodem nomine urbem habet.* Alii *Ereſum* vocant. Diodorus πόλιν ἔχει τὴν ὀνομαζομένην Ἔρεσον, ἄποικον Καρχηδονίων. Ἔχει δὲ καὶ λιμένας ἀξιολόγους, καὶ τειχῶν κατασκευὰς εὐμεγέθεις, καὶ οἰκῶν πλῆθος εὐκατεσκευασμένων. Κατοικοῦσι δ' αὐτὴν βάρβαροι παντοδαποί, πλεῖστοι δὲ Φοίνικες. Ὁ δὲ ἀποικισμὸς αὐτῆς γέγονεν ὕστερον ἔτεσιν ἑκατὸν ἑξήκοντα τῆς κατὰ τὴν Καρχηδόνα κτίσεως *Urbem habet Ereſum Carthaginenſium coloniam, portu commodo inſtructam, & mœnibus bene magnis, domibusque quamplurimis elegantis ſtructura. Barbarorum in ea habitat colluvies, ſed maxima pars Phœnicum: Quorum colonia eo deducta eſt annis* CLXXX *poſt conditam Carthaginem.* Id in Romuli aut Numæ tempus incidit. Pro Ἔρεσον plerique Ἔβυσον reſcribi volunt. Sed rectum eſt Ἔρεσον id eſt ארז *Erez.* Atque id puto fuiſſe tam inſulæ quam urbis aliud nomen Phœnicium quod Græco *Pityuſæ* nomini reſponderit. Nam è duabus Pityuſis quæ major eſt, id eſt Ebuſus, *Pityuſa* κατ' ἐξοχὴν vocatur à Livio, Diodoro, Plutarcho & Dioſcoride. Neque factum eſt nomen *à frutice pineo* id eſt chamæpety, ut in Plinio, ſed *à ſylva pinea* ut in Marciano, vel ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἐν αὐτῇ φυομένων πιτύων *à copia pinorum quæ in ea naſcuntur*, ut in Diodoro habetur. Res clara ex Dioſcoride, qui de reſinis pineis ita habet in capite de reſinis lib. 1. Κομίζονται δὲ διάφοροι ἐκ Πιτυούσης τῆς νήσου ἥτις κεῖται κατὰ τὴν Ἰσπανίαν *Præſtantiſſimæ autem afferuntur ex inſula Pityuſa quæ Hiſpaniæ objacet.* Porro id ipſum ſonabat ארז *Erez* apud Phœnices. Proprie quidem ארז *erez* eſt cedrus. Sed & *erez* generale nomen eſt ad omnes arbores reſiniferas. Proinde cum Ebræorum alii ſeptem, alii decem, alii viginti quatuor numerent ſpecies *erez*, in eo cenſu ſemper eſt pinus. Et Arabes ארז *erez* vel *arz* pro cedro frequentius, ſed & pro pinu uſurpant, ut ex Giggeio conſtat. Et in Gemara Talmudis tractatu *Avoda Zara* ſeu de Idololatria, אסטרובילין *ſtrobylos* ſeu pineas nuces Rab Saphra definit פירי דארזא *fructus erez.* Pityuſa igitur ſive pinea inſula pari ratione dicta eſt inſula *Erez*, quod eo loco pinum ſonat; Et urbs cognominis Ἔρεσος à Diodoro recte appellatur.

Ebuſi Inſulæ ambitus eſt CCCC ſtadiorum. A Balearibus ſtadiis DCC, à Columnis trium dierum, à continente proximo diei unius itinere diſtat, id eſt, paſſuum centum millibus ut exponit Livius l. 28. Ab altera Ophiuſa XLIIX. paſſ. Hanc Græci Ὀφιοῦσαν Romani Colubrariam appellant quia ita ſcatet anguibus ut inde ſit inhabitabilis, & infeſta omnibus, niſi Ebuſi terram inferentibus; quæ ſerpentes tam fugat quam Colubraria parit. Balearium terræ Vitruvius eaſdem tribuit vires lib. 8. cap. 4. quia putavit Ebuſum ad Baleares pertinere. Plinius & Solinus Sucronem verſus Colubrariam deſcribunt. Sucro eſt Hiſpaniæ amnis quem hodie שקר *Xucar* vocant. Huic à meridie *Colira* ſeu *Cullera* caſtri magnum montem rotundum קאון *kaun* nomine imminere ſcribit Nubienſis, è cujus vertice

A tice apparent גבאל יאבסה *montes Jabesæ* id est Ebusi insulæ quam describit Diodorus, διειλημμένην πεδίοις ἀξιολόγοις καὶ γεωλόφοις campis egregiis & collibus distinctam. Pro Ebusi montibus doctissimus interpres non satis recte reddidit *aliquot montes aridos.*

CAPUT XXXVI.

Phœnices in Oceano Occidentali.

Silenus Midæ dixit Europam, Asiam & Libyam ab Oceano circumflui. Idem alii multi. Plinius rem asserit experimentis esse cognitam. Ecclesf. 1, 7. Chald. *Oceanus circumdat orbem ut annulus.* Terra ut omicron, & tanquam torno in orbem circinata juxta veteres. Oceanus Arab. *mare ambiens*, Græcis Amphitrite, Oceanus à Græcis sero navigatus. Tamen Homero utcunque notus, qui & Amphitriten vocat, & Solem fingit ex Orientali Oceano oriri & in Occidentali occumbere, & à Septentrionalis Oceani lavacris ursam excludi, & ad Australem volare grues ut cum Pygmæis bella gerant. Et in clypeo Achillis terram describit Oceano circumfusam. De terræ & maris situ edoctus à Phœnicibus qui circa Solomonis tempora cœperunt utriusque Oceani remotiora frequentare. Oceanus olim *Ogen* dictus עוג *Og* Hebr. ambire; verbum Cosmographicum. Quas Oceani partes Phœnices exploraverint. Himilco & Hanno profecti è Gadibus, ille ut Aquilonis, hic ut Austri littora exploraret. Gaditani navigii fragmenta in Orientali Oceano. Phœnices à Necone missi totam Africam circumnavigaverunt. In Occasum conversi Solem habuere ad dextram. Herodoto res paradoxa. quomodo Taprobanensibus Romam advectis Solem à læva oriri. Phœnicum Indicæ navigationes & in magnam insulam ultra Gades.

C Nihil vulgatius apud veteres quam ab Oceano terram ambiri. Theopompus apud Ælianum Var. l. 3. cap. 18. Ὁ Σιληνὸς ἔλεγε πρὸς τὸν Μίδαν τὴν μὲν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Λιβύην νήσους εἶναι ἃς περιῤῥεῖν κύκλῳ τὸν ὠκεανὸν *Silenus Midæ dixit Europam & Asiam & Libyam esse insulas quas circumfluit Oceanus.* Orpheus ἐν τῷ περὶ Διός καὶ Ἥρας:

> Τὸν κύκλον ἀκαμάτου καλλιῤῥόου Ὠκεανοῖο,
> Ὃς γαῖαν δίνῃσι πέριξ ἔχει ἀμφιελίξας.
> *Circulus Oceani pulchriflui & indefessi,*
> *Terram perpetuo qui circumvolvitur æstu.*

D Nicolaus Damascenus cap. 3. libri de mundo, quem Aristoteli falso tribuunt: ἡ σύμπασα (οἰκουμένη) μία νῆσός ἐστιν ὑπὸ τῆς Ἀτλαντικῆς καλουμένης θαλάσσης περιῤῥεομένη. Quod Apuleio interprete significat *terrenam immensitatem Atlantici maris ambitu coerceri, insulamque hanc unam esse.* Plutarchus de fortuna Romanorum: ὁ περιῤῥέων τὴν οἰκουμένην ὠκεανός. Posidonius apud Strabonem lib. 2. ἡ οἰκουμένη κύκλῳ περιῤῥεῖται τῷ ὠκεανῷ. Cicero in somnio Scipionis: *Omnis autem terra quæ colitur à vobis &c. circumfusa illo mari, quod Atlanticum, quod magnum, quod Oceanum appellatis.* Mela lib. 3. cap. 4. *Præter Physicos Homerumque qui universum orbem mari circumfusum esse dixerant, Cornelius Nepos ut recentior authoritate sic certior tradit.* Sequitur historia de Indis vi tempestatum in Germaniam

E abreptis & à Rege Suevorum Q. Metello oblatis. Chaldæus interpres Ecclesf. 1, 7. אוקיינוס דמסחר לעלמא כגושפנקא *Oceanus qui circumdat orbem ut annulus.* Hinc è veterum scriptis Tzetzes Chiliad. 8. hist. 219.

> Ὁ τῷ μικρῷ μὲν ἔοικεν ἡ θέσις οἰκουμένης.

Et

Et apud Herodotum lib. 4. illius ævi Geographi ὠκεανόν τε ῥέοντα γράφουσι πέριξ, τήν τε γῆν ἐοῦσαν κυκλοτερέα ὡς ἀπὸ τόρνου *& Oceanum circumfluentem describunt, & terram tanquam torno in orbem circinatam.* Quod sequuti Arabes Oceanum appellarunt אלבחר אלמהיט *mare ambiens.* Ut vetustissimi Græcorum Ἀμφιτρίτην, παρὰ τὸ ἀμφιτρίβειν *quod circumquaque terram fluctibus suis atterat.* Quamvis enim Oceanum nemo Græcorum attigerit ante Colæum Samium, qui in ipso ingressu substitit, nec navigavit ultra Tartessum. Tamen ex veteri fama Græcis compertum id fuit terram Oceano circumfundi. Homerum certe qui annis fere quadringentis Colæo fuit vetustior, id non latuisse docet ipsa vox Amphitrites quam in Odyssea sæpe usurpat: Et quod matutinum Solem oriri facit:

Herod. l. 4. c. 152.

Odyss. γ. 91. ε. 422. μ. 60. & 97.

A

B

Ilid. η. v. 422.

> Ἐξ ἀκαλαρρείταο βαθυρρόου Ὠκεανοῖο.
> *Qui lentè fluit Oceani de gurgite vasto.*

Et vespertinum in eodem occumbere:

Iliad. θ. v. 485.

> Ἐν δ᾽ ἔπεσ᾽ Ὠκεανῷ λαμπρὸν φάος ἠελίοιο.
> *Incidit Oceano rapidi fax fulgida Solis.*

Quod idem est ac si terram diceret ad primum ortum & extremum occasum ab Oceano allui. Sic ad Septentrionalem Oceanum pertinet quod de ursa scribit:

Iliad. σ. 489.

> Οἴη δ᾽ ἄμμορός ἐστι λοετρῶν Ὠκεανοῖο.
> *Dulcibus Oceani sola est exclusa lavacris.*

C

Et ad Australem, quod grues è Thracia volare refert:

Iliad. γ. 5.

> --ἐπ᾽ Ὠκεανοῖο ῥοάων
> Ἀνδράσι Πυγμαίοισι φόνον καὶ κῆρα φέρουσαι
> --*Oceani prope littora cædem*
> *Pygmæis brevibus funestaque fata ferentes.*

Proinde in clypeo Achillis in quo totum orbem finxit Vulcanus:

Iliad. σ. 483.

> Ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ᾽, ἐν δ᾽ οὐρανόν, ἐν δὲ θάλασσαν
> *Terram in eo, celsosque polos, atque æquora finxit.*

Depictus fuit Oceanus:

D

> Ἄντυγα πὰρ πυμάτην σάκεος πύκα ποιητοῖο
> *Nobilis extremam clypei diffusus ad oram.*

Nempe jam ante Homerum magnam partem habitati orbis circumiverant Phœnices, à quibus ille nonnulla de Oceano edidicerat & extremis terræ incolis. Strabo de Phœnicibus: τὰ ἔξω τῶν Ἡρακλείων στηλῶν ἐπῆλθον, καὶ πόλεις ἔκτισαν κἀκεῖ, καὶ περὶ τὰ μέσα τῆς Λιβύης παραλίας, μικρὸν τῶν Τρωϊκῶν ὕστερον *Extra columnas Herculis progressi sunt, & ibi urbes condidere, & in media Libyæ ora maritima paulo post Trojana tempora.* Sub Davidis scilicet & Solomonis regno, quo ævo natum esse Homerum plerique volunt, Phœnices non in occasum modo, sed & in ortum per mare Rubrum cœperunt latius se diffundere, & longinquis navigationibus utriusque Oceani remotiora frequentare. Et mare illud vastissimum quo terram circumquaque cingi deprehenderunt mare חוג *og* sua lingua vocaverunt, id est *mare ambitus.* Quomodo Arabice vocari diximus *mare ambiens.* Unde Græcis nata vox ὠγήν, quod Oceani fuit priscum nomen. Hesychius: Ὠγήν, Ὠκεανός. Sic in Alexandra Lycophronis:

lib. 1. p. 48.

E

Γραῖαν

A

Γραῖαν ξύνευνον Ὠγένου τιτήνιδα

Titane natam conjugem annosam Ogeni.

Et Pherecydes Syrius apud Clementem Alexandrinum lib. 6. Stromat. Ζὰς ποιεῖ φᾶρος μέγα τε καὶ καλὸν, καὶ ἐν αὐτῷ ποικίλλει γῆν καὶ Ὠγηνὸν καὶ Ὠγήνου δώματα Zas (id est Juppiter) *facit magnum pulchrumque pallium, & varie in eo describit terram & Ogenum, & domos Ogeni*, i.e. Oceani. Nempe Ὠγηνὸς idem qui Ὠγήν. Hanc doctissimi Vossii observationem ideo maxime probo, quia חוג *og* in Scriptura video verbum esse cosmographicum. Sic Esa. 40, 22. *qui sedet super* חוג *circulo terræ*. Prov. 8, 27. *Cum constitueret* חוג *circulum super faciem abyssi*. Job. 22, 14.

B וחוג *& circulum cœli perambulabit*. Ita etiam verbum חג Job. 26, 10. חג חק *Statutum circumscripsit super faciem aquarum*; id est decreto circinavit superficiem aquarum, vel mare circumduxit terræ, ut in Junio rectè habetur.

Interim Phœnices orbem circumnavigasse non constat. Tantum Oceani littora pleraque per partes exploraverunt. Ad extera Europæ noscenda missus Himilco penetravit in Britanniam & Cassiterides insulas. Et eodem tempore Hanno à Gadibus in Austrum longissimè provectus est. Plinio tamen non concesserim illum ad Arabiæ finem esse circumvectum, cum contrarium aperte clamet historia navigationis quam ipsemet scripto prodidit. Nec videtur multo verius quod ex Heraclide Pontico refert Strabo lib. 2. Eudoxum è mari Rubro in In-

C diam navigantem, à ventis ingruentibus supra Æthiopiam delatum in piscatoriæ navis fragmenta incidisse, quam ex proræ insignibus Gaditanam esse comperit. Neque enim est verisimile in mari tam aspero & concitato potuisse naviculam tantum iter emetiri. At in Herodoti Melpomene Phœnices à Necone missi, cum è mari Rubro solvissent, Africâ circumnavigatâ per Gades in Ægyptum regressi sunt anno tertio, *referentes*, inquit Herodotus, ἐμοὶ μὲν οὐ πιστὰ, ἄλλῳ δὲ δή τεῳ, ὡς περιπλώοντες τὴν Λιβύην τὸν ἥλιον ἔσχον ἐς τὰ δεξιά *quæ minime quidem apud me, sed forte apud aliquem alium fidem habebunt, se Africam circumeuntes Solem ad dextram habuisse..* Necesse nimirum id fuit ut Sol ipsis esset ad dextram post supe-

D ratum Capricorni Tropicum quem Africæ pars Australis excedit multis gradibus. Herodoto tamen res videtur paradoxa; Quomodo legatis Taprobanensibus sub Claudio Romam advectis maxime mirum erat *umbras suas in nostrum cœlum cadere non in suum: Solemque à læva oriri & in dextram occidere potius quam è diverso*. Plinius lib. 6. cap. 22. Phœnices etiam in Indiam ab Hiramo & Solomone missos suo loco probabimus. Ut taceam navigationes in magnam insulam trans Gades quam Aristoteles in mirabilibus, & Diodorus lib. 5. ita describunt ut multi suspicentur agi de parte Americæ jam illo seculo apertâ. Sed de his plura deinceps.

E

Fest. Avien in oris marit. p. 290. Plin. l. 2. c. 67. Mela l. 3. cap. 10.

CAPUT XXXVII.

Phœnices in Africæ parte Occidentali ad Oceanum.

De ætate quâ vixit Peripli author Hanno. Agathocli æqualem facit Vossius pater, multo vetustiorem Vossius filius, quod verissimum. Is triginta hominum millibus extra Gades in varia loca dispersis, Africæ periplum Punicè scripsit, cujus extat Græca versio. Prima urbs ab illo condita Θυμιατήριον, id est thuribulum, quorsum? An verum nomen *Dumathiria*, quasi *campestrem* dixeris *Dumathir* Arab. terra plana Nempe Thumiaterio suberat magnus campus; Ibid. *Adonis* ארוני & *Lixus* amnes. Lixus ליש *Lix* à Leonibus. Inde ventum ad *Soloenta*, cujus Hebræum nomen סלעים, id est rupes. Deinceps quinque urbes ab eodem conditæ. 1. *Karcion tichos*, id est קיר חרס *Kir chares* ut Es 16, 11. 2. Gitta à pecu, ut Gytta Philistæorum. Hebr. גת. 3. *Acra* חקרא arx, munitio Sic in Chald. *Acra de Sion* arx Sionis. 4. *Melita*, calicata urbs. Jer. 43, 9 *melet* cæmenti species, Arab. *milat*, & *malata* incrustare. *Arambyn* à situ Phœnices vocasse הר ענבין *ar anbin* montem uvarum. Vinum & vites ibi plurimę crassissimi caudicis; Racemi cubitales. *Lixus* alter Oriens ex terra θηριώδει, θὴρ pro leone sæpe. Inter cæteras merces leonum pelles. *Cerne* ex adverso Carthaginis. Hanno emendatus ex Cornelio Nepote. Cernes situs & ambitus. Gravi errore *Cerne* ponitur ad ortum, & cum Menuthiade confunditur Cerne חרנאה *Chernae* pro *achernae* postrema habitatio. א ex hac voce sæpe excidit. Ultra Cernem non crediderunt quicquam esse navigabile. Tamen Hanno ulterius navigavit ad Chreten usque fluvium; Lege Chremetem de quo Aristoteles, Basilius, Hesychius, Nonnus. A vitibus dictus Chremetes Ulterius *Bambotus*, crocodilis & hippopotamis refertus. Malim *Bamotus* Amnis *Bamot* seu *Behemot*, id est belluarum, aut etiam hippopotami. An is Gambræ st in quo solo hippopotamus. Quæ sequuntur fabulosa. Augusti ævo Phœnices adhuc erant in Emporico sinu, quem *Saguti* vocat Plinius pro *Saguri* id est mercatoris. Cotes promontorium in extremo freto, Græcis Ampelusia. Numquid *Cotef* Phœnicibus, id est τοῦ τρυγῶντος? Cotes etiam urbs & sinus. Ibi *hermata* id est saxa sub mari latentia, ab Hercule conjecta ut volunt, vel ad arcenda cete, vel ad sistendum Oceani irruentis impetum. Vocem esse Phœniciam, non Græcæ originis ut volunt.

Ultra columnas Herculeas in occidentali Africa urbes aliquot ad Oceanum condidisse Phœnices scimus ex Periplo Hannonis. Quem vir summus Gerardus Vossius putat illum ipsum esse Hannonem quem Carthaginenses adversus Agathoclem misere, ut Trogus narrat lib. 22. Quia Carthaginensium ducem vocat Plinius, & dicit vixisse florentissimis Carthaginensium rebus. At claruere illæ, inquit, quam maximè Agathoclis ac Hannonis ejus, qui adversus Agathoclem mittebatur, temporibus. Sed Isaacus Vossius magni patris magnus filius, meritò contendit hunc Hannonem multo esse antiquiorem. Quia Scylax, qui floruit sub Dario Notho, urbium meminit ab isto Hannone conditarum. Vide an non sit is Hanno qui pro Deo haberi voluit apud Ælianum variarum lib. 14. c. 30. Tantos illi animos facere potuit navigatio feliciter suscepta in loca remota & nondum cognita.

De hist. Gr. lib. 4.

In Scylac. præfat.

Utut se res habeat, is Carthaginensis Senatûs decreto jussus navigare extra columnas, καὶ πόλεις κτίζειν Λιβυφοινίκων *& Libyphœnicum urbes condere*, instructâ classe navium sexaginta triginta hominũ millia eô deducta in varia loca dispersit, ut urbes à se conditas habitarent; Et in patriam redux Africæ Periplum Punice scripsit, cujus Græcam versionem Basileæ edidit Sigismundus Gelenius A. 1533. Libet hic obiter observare quantum lucis huic opusculo ex Punica lingua possit afferri.

Dicit

A Dicit Hanno ſe delatum extra columnas Herculis poſt bidui navigationem primam urbem condidiſſe, & vocaſſe Θυμιατήριον. In Scylace Θυμιατηριάς, & in Stephano Θυμιατηρία ſcribitur. Notum Græce Θυμιατήριον eſſe acerram vel thuribulum; Quo nomine cur Phœnices urbem appellaverint nemo facile dixerit. Sed quod à Græcis paſſim fieri jam alibi notavimus, Hannonis Græcus interpres barbaram vocem ita mollivit, ne læderet aures Atticas. Nempe verum urbis nomen erat דמאתריה *Dumathiria*, quaſi πεδιάδα dixeris, id eſt campeſtrem urbem. Arabice ſaltem in Giggeio דמאתיר *dumathir* & דמתר *dumthor* eſt *terra plana*; unde petitum urbis nomen docent ipſa verba Hannonis: Ἐκτίσαμεν πρώτην πόλιν, ἣν τινα ὠνομάσαμεν Θυμιατήριον, πεδίον δ' αὐτῇ μέγα ὑπῆν *primam urbem condidimus, quam vocavimus Thymiaterium; illi quippe ſuberat magnus campus.* Δὲ pro γὰρ hoc loco ſumimus, ut paſſim apud Homerum; quia nulla apparet cauſa cur Hanno addiderit Thymiaterio magnum ſubeſſe campum, niſi ut ſciremus quorſum oppidum ita nominaverit.

B Inter fretum Herculis & Thymiaterium oppidum, in Periplo Scylacis, cenſetur ארוני Adonis fluvius ποταμὸς Ἀδώνιδος (ita emendat doctiſſimus Salmaſius corruptam vocem Ἄνιδος) Et poſt Adonim alius fluvius magnus Lixus nomine, & Phœnicum urbs Lixus Eratoſteni *Lizus*, quæ Ptolemæo Λίξα, Plinio *Liſſa*, &

C Λίγξ Stephano; ex Artemidoro, ni fallor, qui Eratoſthenem reprehendit quod Lizum pro Linge dixerit apud Strabon. l. 17. Fluvius item à Stephano *Linx* & à Ptolemæo *Lix* appellatur. Nomen Phœnicium erat ליש *Laix* vel *Lix*. ש per x efferunt ut Hiſpani ſolent. ליש Hebræis eſt leo: Quod genus in Mauritania frequens. Vide Philoſtratum initio lib. 5. & Strabonem lib. 17. ubi Linga perperam cum Tinge vel Tingi confundit, unde Mauritania Tingitana.

Inde ventum ad Σολόεντα Libycum promontorium λάσιον δένδρεσι *arboribus opacum*, in quo Neptuni templum ædificarunt. Hinc in Heſychio: Σολοῦντὶς, ἄκρα τῆς Λιβύης. Et in Ptolemæo: Σολοεντία ἄκρα, & Σολοέντιοι populi, quamvis utrumque ad meridiem removeat juſto longius. Apud Plinium Agrippa corrupte Surren-

D tiam appellat. Verum nomen erat Σολόεις Hebr. סלעים rupes. Vide ſupra c. 27.

Promontorium illud poſt iter ſemidiei excipit lacus ingens, unde diei navigatio ad quandam oram, in qua quinque urbes ſe condidiſſe refert Hanno, nempe Καρικὸν τεῖχος καὶ Γύττην, καὶ Ἄκραν, καὶ Μέλιτταν, καὶ Ἀράμβυν. Fallor an Καρικὸν τεῖχος *murus Caricus* Pœnis erat קיר חרס *Kirchares*, murus Solis; cujus nominis urbem in Moabitis memorat Eſa. c. 16. v. 11. Quidni enim *Cares* ex חרס fecerit Græcus interpres, quomodo alii *Carrhas* ex חרן *Charan* & *Malacam* ex מלחא *Malacha*, & *Tapſacum* ex תפסח *Tipſach*, Hebræà aſpiratione mutatâ in conſonam K? Aut ut ex hoc ipſo חרס factum eſt Perſicum כורש *cores* vel *Cyrus* pro Sole. Plutarchus in Artaxerxe ubi de Cyri nomine: ἀπὸ τοῦ ἡλίου γενέσθαι φασί:

E Κῦρον γὰρ καλεῖν Πέρσας τὸν ἥλιον.

Gytta nomen habet à pecu, ut Cretæ urbs Πολύῤῥην quam ſic appellari ſcribit Stephanus, ἀπὸ τοῦ πολλὰ ῥήνεα, τοῦτ' ἔστι πρόβατα ἔχειν. Nempe Syris גת *geth* eſt pe-

 cus,

cus, cujus plurale גתין *gitthin*. Sed veteres sine aspiratione scripserunt. Inde Gath Philistæorum à Polybio, Josepho & Stephano *Gitta* dicitur, & à Plinio *Getta*. Ejus nominis fuit etiam Samariæ vicus è quo Simon apud Justinum, Epiphanium & Zonaram. A

Polyb. l. 16. Joseph. l. 5. c. 2. & l. 6. c. 1 2. &c. Plin. l. 5. c. 9. Justin. Apol. 2. Epiph. hær. 21. Zonar. tom. 2.

Acra est חקרא *Hakra*, id est arx, munitio; Quam vocem, Græcis frustra repugnantibus, Syri sibi vindicant. Hinc in Jonathane קרוין חקרא *urbes Hakra*, id est, munitionis, sive munitæ Deut. 3, 5. & in Chaldæâ paraphrasi lib. 2. Samuelis c. 2. v. 7. חקרא דציון *Hakra de Sion* arx Sionis. Et c. 7. v. 6. *habitavit David* בחקרא *in hacra*, id est in arce. Græci *Acran* dixerunt neglectâ aspiratione. Sic 1. Macchab. 1, 35. *Et ædificaverunt civitatem David muro magno & firmo, & turribus firmis, & facta est illis* εἰς Ἄκραν *in Acran*. Tamen à civitate David Josephus Acran ita distinguit, ut in illa τὴν ἄνω πόλιν, in hac τὴν κάτω πόλιν sitam fuisse asserat. B

Vid. Festum in Calicatæ.

Melitta vel מליטא *Melita* proprie significat calicatam urbem, si verbo datur venia, id est in quâ condendâ multum calcis sit adhibitum vel in structuras, vel etiam in tectoria. Radix מלט *melet* reperitur Jerem. 43, 9. pro cæmento ex arena & calce. Sed de hac voce plura supra cap. 26.

Arambyn, quę sola superest, à situ puto vocasse Phœnices הר־ענבין *har-anbin*, montem uvarum, vel הר־ענבי *har-anbi*, montem racemiferum: *Vites enim uberiores sunt in montibus*, ut scribit Servius in illud magni Poëtæ: C

Bacchus amat colles.

Et vites fuisse in illis locis constat ex Periplo Scylacis, qui de vicinis Æthiopibus ita habet: οἶνον δὲ ποιοῦσι πολὺν ἀπὸ ἀμπέλων *vinum autem ex vitibus multum faciunt*. Quibus consona hæc Plinii lib. 5. c. 1. *Ibi fama existere certa vestigia habitati quondam soli, vinearum palmetorumque reliquias*. Sed Strabone nihil expressius, qui in Mauritania refert ex aliorum fide, ὅτι ἄμπελος φύεται δυσὶν ἀνδράσι τὸ πάχος δυσπερίληπτος, βότρυν πηχυαῖον πως ἀποδιδοῦσα, *nasci vitem tam crassi caudicis, ut eam duo homines vix amplectantur, racemos cubitales nonnunquam producentem.* D

lib. 17.

Post Arambyn sequitur alius à priore Lixus, quem itidem palam est nomen habere à leonibus. Eum enim oriri scribit Hanno ex Æthiopum terrâ θηριώδης, id est feris frequenti, vel leonibus etiam; Nam Θὴρ pro leone passim occurrit. Hesychius: Θήρ, Θηρίον, ὁ λέων ἀπὸ τοῦ θεῶς ὀρούειν. Item: Θηρός, λέοντος, item Θηρὶ, λέοντι. Nempe Iliad. ο. vers. 586. Et in insula Cerne, quæ à Lixo non multum abest, inter cæteras merces etiam δέρματα λεόντων *leonum pelles* à vicinis Æthiopibus comparasse Phœnices Scylax in Periplo scribit.

Quod à Lixo diximus parum abesse *Cernen* arguunt hæc Hannonis: *Interpretibus ab ipsis*, id est à Lixitis, *acceptis desertam oram ad meridiem biduo prænavigavimus, inde rursus ad Solem orientem iter diei, ubi in intimo recessu cujusdam sinûs parvam insulam invenimus*, κύκλον ἔχουσαν σταδίων πέντε, ἣν κατῳκήσαμεν Κέρνην ὀνομάσαντες *ambitu stadiorum quinque, in quam coloniam deduximus, imposito Cernes nomine.* Addit hanc insulam κατ' εὐθὺ κεῖσθαι Καρχηδόνος *ex adverso Carthaginis sitam esse*, quia tantum abest à freto Herculis quantum Carthago. Pro σταδίων πέντε in ambitu Cornelius Nepos legerat σταδίων δεκαπέντε, vel per literas E

ras numerales ιε pro ε; Is enim Hannonem exſcribens , ut apparebit legenti locum, apud Plinium lib.6. cap. 31. Cernes circuitum definit duobus millibus, id eſt quindecim ſtadiis. Idem à continente abeſſe ſcribit mille paſſus; Et Polybius octo ſtadia, in extrema Mauritania contra montem Atlantem. Quo fere loco deſcribit Ptolemæus. Nec ab his multum diverſi Scylax & Dionyſius Periegetes. Quæ plus ſatis ſufficiunt iis refellendis, qui Cernen ponunt ad Orientem Africæ. Imprimis id abſurdum quod νησίδιον , cujus ambitus vel quinque ſtadiorum eſt, vel ad ſummum quindecim, volunt eſſe Menuthiadem, id eſt Madagaſcar vel S. Laurentii inſulam, quæ locum habet intèr maximas. Cæterum ratio nominis non eſt obſcura. Cerne Phœnicibus erat הרנאה *Chernaa* poſtremum habitationis, id eſt ultima habitatio. Plene ſcriberetur אחרנאה *achernaa* ab Arabico אחר *acher* vel *achir*, quod reſpondet Ebræo אחרון *acharon*. Sed prima radicalis ſæpe excidit. Unde eſt quod *ultimum* Syre חרתא *charto* dicitur pro אחרתו *acharto*, & ex eadem radice *alius* חרנא & חורנא pro אחרנא. Nempe Phœnices ultra Cernem nullam deduxere coloniam, ut vel ex Hannone conſtat. Quin & nonnulli ultra Cernem non crediderunt mare poſſe navigari. Scylax: τῆς Κέρνης δὲ νήσου τὰ ἐπέκεινα οὐκ ἔτι ἐστὶ πλωτὰ διὰ βραχύτητα θαλάττης, καὶ πηλὸν, καὶ φῦκος *Quæ verò ſunt ultra Cernen non ſunt amplius navigabilia propter brevitatem maris, & cœnum, & algam.* Inde eſt quod πυμάτην ultimam appellant. Dionyſius Periegetes:

-- πυμάτης παρὰ τέμπεα Κέρνης.

Rufus Feſtus:

-- *Æthiopum populos alit ultima Cerne.*

Eodem faciunt hæc Priſciani:

Libyes ubi finit littore Cerne
Oceanum.

Ac ſi ad inſulam finis eſſet naturæ rerum, & nautarum meta ultima.

Nempe hic ſolebat eſſe terminus navigationis Phœnicum meridiem verſus, quamvis Hanno doceat ſe ulterius longè progreſſum. Ejus verba ſic habent. *Inde in lacum pervenimus*, διά τινος ποταμοῦ μεγάλου διαπλεύσαντες, Χρέτης (legendum puto; ὄνομα Χρεμέτης) *pernavigato magno quodam flumine Chremete nomine*. Muto χρέτης in Χρεμέτης, quia *Chretis* vel *Chretes* amnis plane eſt ignotus. At de Chremete Africæ fluvio ad Oceanum hæc Ariſtoteles Meteorologicon lib. 1. cap. 13. de maximis Libyæ fluviis agens: οἱ δὲ μέγιστοι τῶν διωνομασμένων ὅ, τε Χρεμέτης καλούμενος, ὃς εἰς τὴν ἔξω ῥεῖ θάλατταν, καὶ τοῦ Νείλου τὸ ῥεῦμα τὸ πρῶτον *Celebrium autem maximi ſunt, & is quem vocant Chremetem, qui in mare exterius*, id eſt in Oceanum, *influit, & primus Nili fluxus* &c. Et eum ſequutus Baſilius in Hexaemeron Homilia 3. ὁ καλούμενος Χρεμέτης, καὶ πρός γε ἔτι ὁ Νεῖλος. Et Heſychius: Χρεμετὶς, ὄνομα ποταμοῦ; Et Suidas: Χρεμέτης, ὄνομα ποταμοῦ. Et Nonnus Dionyſiac. lib. 13. verſ. 374.

Οἵ τε ῥόον Χρεμέταο, καὶ οἳ παρὰ Κίνυφος ὕδωρ.
Ad ripam Chremetis qui ſunt & Cinyphis undam.

Et lib. 31. vers. 103.

> Αὐτὴ δὲ Χρεμέταο μετήιεν ἕσπερον ὕδωρ
> Ἥρη μητιόωσα γέρων βαρὺς, ὁππόθι κάμνει
> Οὐρανίῃ στροφάλιγγι Λίβυς κυρτούμενος Ἄτλας.
> *Hesperias Chremetis trajecit fluminis undas*
> *Magna sancta Jovis conjux, ubi cœlifer Atlas*
> *Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.*

Fluvius Chremetis Punice dicebatur נהר כרמאת *naar cheremat*, id est fluvius vinearum; Nam Arabibus כרמאת *chermath* idem quod Hebræis כרמים *cheramim*. Confirmatur id ex Scylace, qui eos ipsos Æthiopes qui prope Cernen degunt, nempe ad amnem quem diximus, vinum asserit è vineis plurimum conficere. Verba sunt οἶνον δὲ ποιοῦσι πολὺν ἀπὸ ἀμπέλων. B

E Chremete navigarunt εἰς ἕτερον ποταμὸν μέγαν καὶ πλατὺν, γέμοντα κροκοδείλων καὶ ἵππων ποταμίων *ad alium amnem magnum & latum, crocodilis & hippopotamis refertum.* Hujus amnis nomen ab Hannone omissum ex Polybio supplet Plinius: *Flumen*, inquit, *Bambotum crocodilis & hippopotamis refertum.* Et Solinus Plinii simia: *Bambotum crocodilis & hippopotamis refertum.* Sed legendum *Bamothum*, nomine facto ex *Bamoth*. *Bamoth* seu בהמות *behemoth* esse hippopotamum Job. 40, 15. iis argumentis probavi in libro de animalibus, quæ viros undecunque doctos traxerunt in assensum. Ergo fluvius Bamoth seu Behemoth est fluvius hippopotami. An intelligitur Gambrę fluvius, unus ex Nigri brachiis, in quo solo Caballinum piscem, id est hippopotamum reperiri scribit Aloysius Cadamustus cap. 44. C

lib. 5. cap. 1.

Quæ sequuntur de navigatione ad Ἑσπέρου & Νότου κέρας, & montem igneum quem vocat Θεῶν ὄχημα, & de crebris ignibus qui solum noctu micant, & insulis tibiarum cantu tympanorumque & cymbalorum sonitu strepentibus, consulto prætereo; quia mere fabulosa sunt.

Fabulis etiam accenseo quod legitur Strabonis lib. 17. Tyrios infra Lingem itinere dierum triginta, urbes ad Oceanum trecentas extruxisse, quas Nigretes & Pharusii postmodum exciderint. Eratosthenis commentum hoc fuit, quod merito rejicit Artemidorus, quia illarum urbium nec memoria ulla nec vestigium extat. D

Strab. l. 17. p. 826. c. & 829. a.

Interim Augusti ætate degebant adhuc Phœnices in Emporico sinu infra Cotes & Lixum amnem. Strabo: Πρὸς νότον δὲ τῇ Λίξῳ καὶ τῇ Κώτεσι παράκειται κόλπος, Ἐμπορικὸς καλούμενος, ἔχων Φοινικικὰς ἐμπορικὰς κατοικίας *Lixo & Cotibus ad Austrum sinus adjacet Emporicus nomine, mercatoria habens Phœnicum diversoria.* Situs emporici sinus accuratius describitur à Ptolemæo. Sinum Saguti vocat Plinius lib. 5. c. 1. ex Agrippæ commentariis. *Agrippa*, inquit, *Lixum à Gaditano freto* CXIIM. *pass. abesse* (prodidit) *Inde sinum qui vocatur Saguti.* Legerim libens *Saguri*, id est סחור *Sachur* mercatoris, ut sit idem cum Emporico. Notum enim Ebræum *cheth* nonnunquam efferri per G, ut in Galbano ex חלבנה *chelbena*. E

Cotes

A *Cotes* Africæ promontorii nomen eſt in extremo freto ſiti, ut conſtat ex his Strabonis, poſtquam de freto actum: Ἐντεῦθεν δὲ πρόπους ἔκκειταί τις ὕστατος πρὸς δύσιν τῆς Μαυρουσίας, αἱ Κώτεις λεγόμεναι *Inde proceſſus quidam objacet, Mauritaniæ pars ad Occaſum extrema, Cotes vocant.* Proinde Ptolemæus ibidem habet Κώτης ἄκρον *Cotes promontorium.* Puto Pœnos ſcripſiſſe קוטף *Cotef,* id eſt τοῦ τρυγῶντος *vindemiantis,* quia Mela Ampeluſiam exponit. Verba ſunt: *Caput atque exordium* (Africæ) *eſt promontorium quod Græci Ampeluſiam, Afri aliter, ſed idem ſignificante vocabulo appellant.* Plinio quoque id promontorium Ampeluſia dicitur: ſed Cotes eſt vicinum oppidum. *Promontorium,* ait, *Oceani extimum Ampeluſia nominatur à Græcis.* B *Oppida fuere lixa, Cotes ultra columnas Herculis* &c. At in Scylace Κώτης eſt ſinus in ipſo freto inter Columnas & Ἑρμαίαν ἄκραν. Sic ille vocat Ampeluſiam propter ἕρματα μεγάλα *vaſta ermata* , quæ inde extendi tradit uſque ad Europæ Sacrum promontorium.

Hermata plerique ex Suida exponunt λίθους μεγάλους *magnos lapides*, aut ex Heſychio ὑφάλους πέτρας *ſaxa ſub mari latentia*, & τὸ πετρῶδες καὶ ἐπικυματιζόμενον, ὥς τε μὴ βλέπειν, τόπον τῆς θαλάσσης *locum ad mare ſaxoſum & fluctibus obrutum ita ut non appareat.* Quomodo ſumpſit Lucianus libro de ſcribenda hiſtoria, cum Ægypti Paratoniam tradit eſſe παγχάλεπον καὶ ἄφευκτον, εἴ τις ἐμπέσοι εἰς τὰ ἕρματα *perdifficilem & inextricabilem, ſi quis in hermata incidat.* Id eſt in ſcopulos latentes. Strabo χοιράδας appellat. Sic à Scylace ſumi ἕρματα ſatis conſtat, cum addit: οὐχ' ὑπερέχοντα τῆς θαλάσσης. Ἐπικλύζει δὲ τ' αὐτὰ ἐνιαχῆ *ſupra mare extantia non ſunt, ſed à fluctibus undique obruta.* Herculem his ſaxis in mare injectis freti fauces ex parte obſtruxiſſe nonnulli volunt ut Oceani cete arceret ab aditu maris interni. Vetus author apud Suidam: Ὁ δὲ Ἡρακλῆς ἕρματα μεγάλα ἔβαλεν εἰς τὸ στόμα τοῦ ὠκεανοῦ, ὡς ἂν ἐμπόδια εἴη τοῖς ἐπιφοιτῶσι θηρίοις *Hercules magna hermata in Oceani oſtium conjecit ut belluis accedentibus eſſent impedimento.* Eundem alii fabulantur his ſaxis in mari viam ſtraviſſe per quam Geryonis armenta ex Erythia abduceret. Avienus:

Strab. l. 17.

Aliique rurſus Herculis dicunt viam:
D *Straviſſe quippe maria fertur Hercules,*
Iter ut pateret facile captivo gregi.

At Arabes (qui Alexandro tribuunt hoc operis) ajunt רציף aggerem è lapidibus ex utraq; parte freti extructum ut irruentis Oceani impetus ſiſteretur. Phœnices veriſimile eſt idem de Hercule ſuo jactaſſe, & locum ideo ערמא *Herma* vocaſſe, unde vox manarit ad Græcos. Ut enim Ebræis ערם *aram* vel *haram* coacervare, de aquis uſurpatur Exod. 15,8. ſic Arabibus ערם *arem* vel *harem* eſt agger quo cohibentur aquæ, ut docuimus in Phaleg lib. 2. cap. 26. Ita proxime acceſſerit Heſychius ad genuinam vocis ſignificationem, cum ἕρματα exponit περιφρά- E γματα, id eſt ſepta & obices: Quo faciunt hæc Avieni:

Nub. cl. 4. p. 1.

Eſt herma porro ceſpitum munitio,
Interfluum quæ altrinſecus munit locum.

CAPUT

CAPUT XXXVIII.

A

An Phœnices navigaverint in novum orbem & habuerint usum magnetis.

EX Diodoro & Aristotele insulæ maximæ, uberrimæ & amœnissimæ descriptio multorum dierum navigatione à Libya dissitæ; cujus situm Carthaginenses summo studio celarunt, ut esset quo secederent si urbi suæ quid accidisset secus. Illam insulam aut esse fabulosam, aut partem aliquam Novi orbis; Quo tamen navigasse Phœnices pyxide nautica nondum reperta parum est verisimile. Refellitur Fullerus qui pyxidis usum antiquissimum esse asserit. Magnes Ἡράκλεια λίθος, non tamen ab Hercule Deo navigationum propter vim ἡγεμονικήν; illa enim tum erat prorsus ignota. Sed ab Heraclea Lydiæ in qua reperitur. Quod non solus Erasmus, B sed & Hesychius affirmat, & author Etymologici. Eodem pertinet quod Magnes dicitur & Lydius lapis. Heraclea enim Magnesiæ, & Magnesia Lydiæ pars. Dicitur enim Ἡρακλειῶτις quod necessario deducitur ab Heraclea. Dici posse Herculeum ab inventore, vel ob vim ferri domitricem. Versoria quid sit in Plauto; Sententia Turnebi & aliorum. Vela vertere. Ptolemæi locus de Heraclio lapide à Fullero planè corruptus. Επίκροι subscudes. Secundus Sophista cur dictus ἐπίκρος. Philostratus emendatus.

Lib. 5. p. 207.

MUltis describit Diodorus insulam amœnissimam & beatissimam, in mari Atlantico, à Libya distantem plurium dierum navigatione, in quam à tempestatibus acti, rem propalare noluerunt, ne aut alii occuparent, aut sui etiam amœnitate loci allecti Carthagine deserta eo se conferrent. Denique ut esset ignotus locus in quem secederent, si urbi suæ quid secus accidisset. Quibus hæc Aristotelis in libro Mirabil. si quidem is est verus author, sunt ex parte consona: *In mari quod est extra columnas Herculeas, ajunt à Carthaginensibus inventam fuisse insulam desertam, sylvas habentem omnis generis arborum, & fluvios navigabiles, & cæteris fructibus mirè fertilem, multorum dierum itinere* à Gadibus *remotam*, in quam *propter ubertatem cum sæpe commearent Carthaginenses, adeoque in illa nonnulli pedem figerent, Carthaginensium præsides sub pœna mortis cavisse ne quis eo navigaret, & omnes loci incolas è medio sustulisse, ne rem propalarent, & multitudo ad illos se conferens insulæ principatum consequeretur, & Carthaginensium fœlicitatem interturbaret.* Hæc veteres de Phœnicum insula ultra Gades ad extremum Occidentem; Quæ ideo mihi suspecta, quia nullum novi locum in quem cadat hæc descriptio. Neque enim hæc insula potest una esse ex Fortunatis, cum describatur ἀξιόλογος τῷ μεγέθει καὶ διαῤῥεομένη ποταμοῖς πλωτοῖς. Idem esto judicium de reliquis insulis quæ Libyæ ad Occasum objacent. Itaque vel nusquam est hæc insula, vel una est ex insulis Novi orbis, aut pars aliqua Brasiliæ, quam littoribus nondum satis peragratis Phœnices acceperunt pro insula.

Sed nautica pyxide nondum reperta parum est verisimile eo navigasse Phœnices, cum hæ terræ, Libya inquam & Brasilia, tanta locorum intercapedine sint abinvicem dissitæ, ut de Americanis insulis taceam, Hispaniola scilicet, Cuba, Jamaica, & aliis quæ multo sunt remotiores. Fullerum scio multa moliri ut Tyrios probet à Solomone edoctos, compertam habuisse vim magnetis ἡγεμονικὴν. Sed cordato lectori apparet virum doctum in hoc figmento plurimum sibi indulgere,

Miscellan. lib. 4. c. 19.

A gere, nec ulla ratione niti quæ sit alicujus momenti. Verissimum quidem est lapidem illum à Græcis Ἡράκλειον appellari; nec opus erat Ptolemæum hîc advocare testem in re omnium notissimâ. Nam utut Heraclium lapidem Theophrastus pro coticula usurpet, cujus in probando auro usus est; Tamen præter Ptolemæum, Platoni Comico etiam, & Luciano, & Helladio Bisantinoo, & Galeno, & Aetio, & Pisidæ (apud Suid.) & Hesychio, & Suidæ, & Phavorino Ἡράκλεια λίθος est magnes. Et Plinius agnoscit quosdam appellasse *Heraclion*. Sed non ideo sequitur, id quod contendit vir doctus, hunc lapidem traxisse nomen à Phœnicio Hercule, cujus numen nautæ invocaverint, propter vim ἡγεμονικὴν quâ pollet. Neque enim ignota virtus potuit lapidi nomen facere. Ignotam autem fuisse ex

Ptol. l. 7 c. 2.

In Iconibus apud Photiū auth. 279. ad Paternian. c. 161 vid. Hesych. Æt. Tetrab. 1 Serm. 1. c. 25. Plin. l. 36. c. 16.

B eo patet, quod illius in scriptis veterum nec vola nec vestigium est. Ait Fullerus Tyrios hoc studiose cælasse, & modis omnibus ἐν ἀπορρήτοις quam cautissimè continuisse. Ac si cælari potuerit res quæ semel inventa fuisset in omnium usu promiscuo. Aut Phœnix navicularius clavo assidens, & ex pyxide cursum dirigens, latere potuerit epibatas, qui sæpe Græci aut Romani erant. Certe hæc viri docti sententia ne umbram quidem habet veritatis. Præterea quis credat rem tam necessariam semel repertam potuisse sic aboleri, ut ne vestigium quidem illius superesset. Periit quidem ars plumaria, ut à Fullero notatum, & ars purpuram conficiendi, quæ Tyrum olim non parum nobilitavit; sed hæ artes ad luxum po-

C tius quam ad usum pertinent. Iis saltem carere possumus sine ullo insigni damno. Acu magneticâ non item, cujus adminiculo nobis patuere maria clausa hactenus, & in remotissima terrarum libera fuit navigatio. Quod videtur beneficium Deus in hac mundi senectâ generi humano concessisse, ut Evangelii doctrina citius & facilius per totum orbem promulgaretur. Unde igitur factum ut magnes vocetur lapis Heraclius? Erasmus in Adagiis deducit ab Heraclea Lydiæ urbe in qua reperitur. Sed objicit Fullerus id Grammaticam non posse pati, quia ex Heraclea non fieret Ἡράκλεια λίθος, sed Ἡρακλεώτις vel Ἡρακλεωτική. Erasmus tamen hanc originationem de suo non attulit. Quin illi adstipulantur Grammatici veteres,

D Hesychius: κέκληται δ' οὕτως ἀπὸ Ἡρακλείας τῆς ἐν Λυδίᾳ πόλεως. *Sic vocatur ab Heraclea Lydiæ civitate.* Author Etymologici: Ἡράκλεια δὲ, ἢ διὰ τὸ ἰσχυρὸν καὶ κρατερὸν τῆς ὁλκῆς, ἢ μᾶλλον διότι περὶ Ἡράκλειαν τὸ πρῶτον ἐφάνη: *Heraclea autem vocatur, aut propter vim & robur tractionis, aut potius quia circa Heracleam primùm apparuit.* Ita magnes lapis & Heraclius plane erunt synonyma; Id enim in confesso est Magnetem dici, quia nascitur in Magnesia. Lucretius:

Quem Magneta vocant patrio de nomine Graji,
Magnetum quia sit patriis de finibus ortus.

E Etymologus: Μαγνῆτις δὲ, ὅτι (ὥς φασιν) ἄνδρες λιθοφόροι Μάγνητες εὗρον αὐτῆς τὴν ἐνέργειαν *Magnes autem vocatur, quia illius vim invenerunt Magnetes qui lapides ferunt*, nempe in crepidis ut docent sequentia. Proinde Magnes ab Achille Tatio dicitur Μαγνησία λίθος, & à Callimacho Μάγνησσα. Porro Heraclea civitas pars erat Magnesiæ. Suidas: Ἡράκλειαν λίθον τινὲς τὴν Μαγνησίαν ἀπέδοσαν, διὰ τὸ τὴν Ἡράκλειαν τῆς Μαγνησίας εἶναι *Herculeum lapidem quidam Magnesiam reddiderunt, quia Heraclea pars est Magnesia.* Eôdem pertinet quod Lydium vocat Sopho-

 cles,

cles, quia Lydiæ pars est Magnesia, in qua Heraclea. Hesychius: διὸ καὶ Σοφοκλῆς Λυδίαν λίθον αὐτὴν καλεῖ. Et Lydicum vetus Poëta: Λυδικὴ λίθος σίδηρον, τηλόθεν προσηγάγε. Itaque tam à patria dicitur Heraclius quam Lydius aut Magnes. Et in Theophrasto de lapidibus λίθος Ἡράκλεια & ἡ Λυδὴ pro eodem sumuntur. Hæc cum tam bene cohæreant, analogia Grammaticæ frustra objicitur, quam derivata non semper servant. Quamvis non desint qui pro Ἡρακλεία scribant Ἡρακλεώτιν. Hesychius: οἱ δὲ σιδηρεῖτιν, οἱ δὲ Ἡρακλειῶτιν. Dato tamen non concesso Ἡράκλειαν λίθον dici ab Hercule, quorsum Hercules Phœnix potius quam Græcus intelligatur, qui de suo nomine potuit appellare lapidem à se repertum, dum in Lydia degeret apud Omphalem. Ut eos taceam qui Herculeum dici voluere ob vim ferri domitricem. B

Advers. l. 10. c. 4. Sunt qui Plauti *versoriam* pyxidem nauticam esse conjectant, quos Adriani Turnebi verbis refellere malo quam meis. *Versoria, inquit, est apud Comicum Plautum funis quo vertitur velum. Nam eos ferre non possum qui recentem illam pyxidiculam naviculatoriam atavorum memoriâ inventam explicant. Verba sunt Plauti in Mercatore scenâ Divûm atque hominum:*

Hic ventus nunc secundus est, cape modo versoriam.

Et in Trinummo Scena Stasime fac te:

Cape versoriam, recipe te ad herum. C

Meam confirmat sententiam quod ab eodem scriptum in Epidico Scena, Heus Adolescens.

*al. eximo. *Utcunque in alto ventus est, Epidice, * exin velum vertitur.*

Adde ex Solini cap. 10. *Nunc in Thraciam locus pergere, & ad validissimas Europæ gentes vela vertere.* In quem locum consule magnum Salmasium. Sunt quibus *capere versoriam* est παλινδρομίαν ἐλεῖν, ἀναστροφῆς εἰς τοὔμπαλιν ἔχεσθαι, uno verbo ἀναστρέφειν vel παλινδρόμειν: Quod aliis verbis Poëta dixit *dare lintea retro* Æn. l. 3.

Obiter monendus est lector Ptolemæi locum de Heracleo lapide pravâ interpretatione & emendatione à Fullero planè corrumpi. Ptolemæi verba sic habent lib. 7. cap. 2. (postquam actum de tribus Satyrorum insulis) φέρονται δὲ καὶ ἄλλαι συνεχεῖς δέκα, ἐν αἷς φασι τὰ σιδήρους ἔχοντα ἥλους πλοῖα κατέχεσθαι, μήποτε τῆς Ἡρακλείας λίθου περὶ αὐτὰς γενωμένης, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιούροις ναυπηγεῖσθαι, quæ ad verbum D sic reddere est: *Feruntur & aliæ esse continuæ decem insulæ, in quibus detineri ajunt navigia quæ ferreos habent clavos, fortasse quia lapis Heraclius circa ipsas gignitur, atque ea propter* ipsa navigia *subscudibus compaginari.* Ἐπίουροι sunt subscudes seu ἧλοι ξύλινοι *clavi lignei*, ut habetur in Hesychio, δρύοχοι apud Suidam. Unde est quod Secundus sophista Atheniensis ἐπίουρος dictus est, quia filius erat fabri (lignarii nimirum) Suidas: Σεκοῦνδος, Ἀθηναῖος σοφιστὴς, ὃς ἐχρημάτιζε Πλύνιος. Ἐπωνομάζετο δὲ ἐπίουρος, ὡς υἱὸς τέκτονος. Philostratus Sophist. lib. 1. in Secundo: Μνησθῶ Σεκούνδου τοῦ Ἀθηναίου ἀμνημονοῦμεν, ὃν ἐκάλουν ἐπίουρόν τινες, ὡς τέκτονος παῖδα. Ἐπίουρον pro ἐπίθουρον lego cum doctissimo Meursio. Pro *epiuris* Romani *epigros* dixerunt, ut *groppionem* Itali pro *uropygio*. Isidorus in glossis: *Epigri, clavi lignei sunt quibus lignum ligno adhæret.* Seneca de Caligula qui senatori porrexit pedem osculandum: *nisi in os senatoris ingessisset imperator epigros suos.* Ita E

docti

A docti emendant quod legitur *pigros suos*. Hujus vocis ignoratione vir doctus quē diximus multum se torquet, & pro ἐπιούροις ναυπηγείοις legendum contendit ἐπὶ οὔροις ναῦς πεδεῖσθαι id est *secundis à puppi prosequentibus ventis naves veluti compedibus vinctas inhiberi*. Quod ut alia taceam, à mente Ptolemæi plane est alienum.

CAPUT XXXIX.

Phœnices in Britannia & Hibernia & Cassiteridibus insulis.

CAssiterides olim solis Phœnicibus notæ Gentis opes, stannum, plumbum, coria. Quis inde plumbum primus apportaverit. E Britannia stannum ferebatur per Gallias ad Venetos aut Narbonenses. Cassiterides eædem cum Britannicis. Βρετανικὴ quasi ברת אנך *barat anac*, B id est *ager stanni* vel *plumbi*. אנך *anac* pro utroque vel alterutro Amos 7,7. & in Avicenna & Giggeio. Stannum veteribus plumbi species. Utroque Britannia fœcundissima. Britannus & Britannia ex Βρετανικὴ per apocopen, ut Pœnus ex Punico. Britannia Gr. Βρετάνια, & Britanni Βρετάνοι. אנך Theodotion reddit τηκόμενον fusum. Plumbum maximè fusile. Huic proxime accedit stannum. Celticum inprimis seu Britannicum. אנך Aquila reddit ἀλείφωτιν *stagnaturam*. Stagnare, firmare, στεγανῶσαι, *stangare* vel *stancare*. אנך in senioribus ἀδάμας. In Plinio quid *adamas Anachites*, & in Orpheo ἀνακλίτην ἀδάμαντα. Stannum ut Græce κασσίτερος, ita Chaldaice *kastira* & *kistara* Arab. *kazdir*, Talmud. *kastiterion* & *gasteron*. קוניא pro χωνεία. Insulæ cujusdam Britannicæ incolæ ritus Samothraçum à Phœnicibus edocti. Silures ex Iberia in Britanniam. Britanni braccati. שרוול *sirvval* bracca. Inde dicti Silures. Silura insula vel Silurum insulæ. Eædem Cassiterides, Hesperides & Oestrymnides. Nauclerus Phœnix maluit C navem in vada illidere quam Cassiterides aperire Romanis. Midacritus qui primus plumbum attulit ex Cassiteridibus insulis, potius Melicartus. Cassiterides ignotę Herodoto. Hesperidum incolæ Iberi in Dionysio ibid. tres urbes Festus de Pœnorum & Himilconis navigationibus ad Oestrymnides. Himilconis iter ab ipso descriptum.] Non esse cur illud iter Cādenus pro fabuloso habeat, & Britanniam velit, sero fuisse cognitam. Camdenus hîc non sibi constat. Frustra objici ex Polybio nihil esse notum supra Narbonem. Multa nota Pœnis, quæ Græcis & Romanis ignota. Ipsi Polybio multa nota supra Narbonem, ut Rhodani fontes, Corbilo ad Ligerim, adeoque ipsa Britannia, quam descripsit post antiquiores Geographos, Eratosthenem & Dicæarchum Aristotelis discipulum, & Pytheam qui ab utroque citatur. Quin ipse Camdenus Britanniam ab Orpheo describi asserit, qui verius Onomacritus. Polybius non simpliciter scripsit ignorari quicquid est supra Narbonem, sed an terras supra Narbonem & Tanaim ambiat mare. Hannibalem non adiisse Britannias, quamvis Hebræi ita asserant. Polybii locus explicatus. *Hibernia* D nomen Phœnicium עברנאה *Ibernae*, id est ultima habitatio.

IAm ex Australibus plagis in Boreales navigamus ad Cassiterides insulas, olim nemini pervias, præterquam solis Phœnicibus. Strabo lib. 3. Πρότερον μὲν οὖν Φοίνικες μόνοι τὴν ἐμπορείαν ἔστελλον ταύτην ἐκ τῶν Γαδείρων, κρύπτοντες ἅπασι τὸν πλοῦν *Primo quidem soli Phœnices eô negotiatum mittebant è Gadibus, celantes alios istam navigationem*. Gentis opes stannum, & plumbum, & coria, quæ sale, & fictilibus, & æramentis permutabant. Strabo: μέταλλα δ' ἔχοντες κασσιτέρου καὶ μολύβδου, κέραμον ἀντὶ τούτων καὶ τῶν δερμάτων διαλλάττονται, καὶ ἅλας, καὶ χαλκώματα πρὸς τοὺς ἐμπόρους. Plumbum ex illis insulis Græcis primum allatum. Plinius: *Plumbum ex Cassiteride insulâ primus apportavit Midacritus*. (lib. 7. c. 36.) Atque indidem stannum habuere. Herodotus: E οὔτε νήσους οἶδα Κασσιτερίδας ἐούσας ἐκ τῶν ὁ κασσίτερος ἡμῖν φοιτᾷ *nec Cassiterides novi insulas, unde ad nos venit stannum*. Non quod ipsimet Græci ad eas se conferrent. Neque enim illarum situm ignorasset Herodotus. Itaque stannum & plumbum comparabant vel à Phœnicibus, vel à Venetis aut Narbonensibus ad

pag. 209.

quos per Gallias ferebatur terrestri itinere triginta dierum, ut docet Diodorus lib. 5. Iis accedo qui Cassiterides insulas volunt esse Britannicas, quia quô locô describuntur, id est in Oceano trans Artabros ad Aquilonem, nullas alias novi insulas stanni & plumbi feraces. Quid quod ex ipso nomine res videtur posse colligi. Nam in libello de mundo quem Aristoteli tribuunt, νῆσοι Βρεττανικαὶ dicuntur Albion & Jerne. Et Britanniam Strabo passim appellat Βρεττανικὴν, & uno T Βρετανικὴν. Porro *Bretanica* mihi quidem nihil videtur esse aliud quam ברת־אנך *Barat-anac*, id est *ager*, seu terra *stanni & plumbi*. ברא *bara*, & in regimine ברת *barat* Syris agrum esse sciunt omnes, & ex Daniele abunde notum, in quo חיות ברא est *bestia agri* cap. 2. v. 38. & דתאא דברא *herba agri* cap. 4. v. 12. Et אנך *anac* stannum aut plumbum Hebræi explicant in Amos 7, 7. Nempe utrumque significat. Avicenna lib. 2. cap. 27. definit אלרצאץ אלאסוד *plumbum nigrum*. Sed Lexicographi Arabes docent utrique metallo, stanno inquam & plumbo nomen esse commune. Giggeius: אלאנך *(alanac) plumbum, plumbum subalbum seu stannum, plumbum purum, plumbum nigrum*. Ibidem אלאנכי *(alanaci) stanneum vel plumbeum*. Et paulo ante: אונך *Aunac apud Avicennæ interpretes est plumbum, sed significat stannum*. Sic Græcum κασσίτερος, unde Cassiterides, quod Græcis proprie stannum est. Mela plumbum reddidit: *quia plumbo abundant uno omnes nomine Cassiterides appellant*. Plinius item: *Cassiterides dictæ à Græcis à fertilitate plumbi*. Nempe ex Plinii sententia stannum & plumbi species. Et verò plumbum & stannum sunt metalla valde vicina. Et utroque Britannia est terrarum omnium fœcundissima. De stanno res notissima ex Diodoro, ut taceam recentiores. De plumbo Plinium audi: *Nigro plumbo ad fistulas laminasque utimur, laboriosius in Hispania eruto, totasque per Gallias: Sed in Britannia summo terræ corio adeo largè, ut lex ultro dicatur, ne plus certo modo fiat*. Stannum reperitur potissimum in Danmoniis (vulgò Cornuvvalliâ) & vicinis insulis, plumbum in Coritanis, Ordovicibus & Brigantibus. Quâ arte & quantâ copiâ eruantur videsis apud Camdenum. Mihi docuisse sufficit ab horum metallorum fœcunditate has insulas, ut à Græcis Cassiteridas, ita à Phœnicibus dictas fuisse ברת־אנך *barat-anac* agrum stanni & plumbi: Quod Phœnicium nomen deflexum in Βρεττανικὰς & Βρετανικάς. Si Βρετανικὴν dixeris nomen esse κελτικὸν & Βελτάνους prius dictos quam Βρεττανικὴν, eâdem operâ negaveris à Phœnice fieri Punicum & Pœnicum, quia Pœnus est simplicius. Res tamen est in confesso à Phœnice primo Phœnicum, & Punicum, & puniceum, deinde etiam Pœnum deductum per apocopen. Sed & *Africa, Marmarica, Messabatica* prius dictæ sunt quam *Afri, Marmaridæ, Messabatæ*. Quæ singula suis locis probavimus: Ita Βρετανικὴν asserimus prius dictam quam Βρετάνους, & ex ברת־אנך Græcos Βρετανικὴν primò fecisse, deinde voce decurtatâ Βρετάνους & Βρετανίαν. T plerunque Græci geminant, ut Latini N. Tamen simplici T Βρετάνους dixit Dionysius Periegetes, & Βρετανίαν Xiphilinus in Pompeio; Et Βρετανικὴν Strabo lib. 1. & 3. Et νήσους Βρετανικὰς author libri de mundo. Quam Scripturam ideo optimam & antiquissimam esse judico, quia ad Phœniciam maximè accedit.

cap. 3.

l. 1. p. 65. l. 3. in fine. Sic Dionysius vers. 284. ἔνθα Βρεττανοί.

l. 3. c. 6. Plin. lib. 4 c. 22. Vid. l. 34. c. 16 & 17.

Diod. lib. 5. pag. 209.

Cur

A Cur vel plumbum vel ſtannum Hebraicè dicatur אנך non ſatis liquet. Theodotion reddidit τηκόμενον *fuſum*; ac ſi verbum אנך metallici veteres in fundendi ſignificatione uſurpaverint; unde plumbo & ſtanno nomen eſſet aptiſſimum. Nam ex omnibus metallis plumbum eſt maximè fuſile. Et ad plumbi naturam hac in parte proxime accedit ſtannum, præcipue Celticum ſeu Britannicum, de quo Ariſtoteles in libro Mirabilium: τὸν κασσίτερον τὸν Κελτικὸν τήκεσθαί φασι πολὺ τάχιον μολύβδου· σημεῖον δὲ τῆς εὐτηξίας, ὅτι τήκεσθαι δοκεῖ καὶ ἐν τῷ ὕδατι *ſtannum ferunt Celticum multò citius quam plumbum liquefieri; ſignum autem eſſe facilis fuſionis, quod etiam in aquis videtur ſolvi.* Cætera ibi vide.

B Nec temerè prætereundum eſt quod אנך Aquila reddidit ἀλείφωσιν. Ibi enim ἀλείφωσις Hieronymo eſt *ſtagnatura*. Inde in commentariis: *Dominus ſtans ſupra murum ſtagnatum.* Item: *in manu ejus ſtagnatio.* Porro à ſtagnando dicitur ſtagnum vel ſtannum. Stagnare eſt firmare à Græco ϛεγανῶσαι. Juſtinus de Aſphaltite lib. 36. *Neque ventis movetur reſiſtente turbinibus bitumine, quo aqua omnis ſtagnatur.* Et lib. 17. de Mithridate: *ſe adverſus inſidias exquiſitis tutioribus remediis ſtagnavit.* Statius lib. 3. Sylv. in Propemptico Metii Celeris:

> *Cur vada deſudant, & ripa coerceat undas*
> *Cecropio ſtagnata luto.*

Recentior Latinitas *ſtangare* & *ſtancare* dixit. Sic apud Sammonicum, *ad ſanguinem ſtancandum*, Gallicè *pour eſtancher le ſang*. Plura de hoc argumento qui volet, legat obſervationes profundæ eruditionis Cl. Salmaſii in Solinum pag. 577.

C Ex eodem verbo אנך *anac* vel *anach* putat vir doctiſſimus LXX. ſeniores feciſſe adamantem; quia cenſetur anachites inter ſpecies adamantum. Plinius lib. 37. cap. 4. *Adamas & venena irrita facit & lymphationes abigit, metusque vanos expellit à mente, & ob id quidam eum anachitem vocavere.* Nempe ἄχος eſt animi dolor, & mœror acerbiſſimus, σύγχυσις ψυχῆς, λύπη ἐπιτεταμένη. Ita explicat alicubi Apollonii Scholiaſtes. Itaque *anachites* lapis ideo dictus adamas; quia putatur animum liberare his mœroribns, & in tranquillo ſtatu ponere. Eſt & Anactites adamas inter genera lapidum apud Orpheum, qui de galactite ſic habet in

D libro de lapidibus:

> Τόνγα παλαιγενέες μὲν ἀνακτίτην ἀδάμαντα
> Κλεῖον.
> *Hunc & anactitem veteres adamanta vocabant.*

Nempe παρὰ τὸ ἀνακλίζειν à recreando vel renovando. Sed hæc οὐδὲν πρὸς ἔπος, quia vox אנך *anac* non eſt Græca, ſed Hebraica.

Quin Græcum ſtanni nomen κασσίτερος, unde dictæ Caſſiterides, poſſit videri Phœniciæ eſſe originis, quia Chaldæi & Arabes ſtannum appellant vocabulis

E huic ſimillimis. Sic Num. 31, 22. pro Hebræo בדיל & Græco κασσιτέρου, Jonathan habet קסטירא *kaſtira*, & Jeroſolymitanus interpres קיסטרא *kiſtara*, & Arabs קזדיר *kaſdir*. Et in tractatu Talmudico Sanhedrin קסטיטרון *kaſterion* eſt ſtannum. Sed ipſa hæc diverſitas docet vocem eſſe peregrinam & à Græcis mutuatam. Ita גסטרון *gaſteron*, quod doctiſſimus Buxtorfius poſt Selomonem orichalcum

 exponit,

exponit, id ipsum est quod κασσίτερον. Et קוניא *konia* quod alii *plumbum*, alii *vitrum* reddunt, & Selomo חתוך אנך *fusionem plumbi* nihil est quam χωνεία, id est fornax vel officina in qua metalla conflantur. Innumerę hujusmodi voces Atticæ originis in Hebræorum libris latent nondum à quoquam animadversæ.

Nunc ne quis niti nos putet solis nominum Etymologiis, quod Phœnices in Britannicas insulas navigasse contendimus, etiam aliis argumentis adstruere conabimur. 1. Apud Strabonem lib. 4. asserit Artemidorus εἶναι νῆσον πρὸς τῇ Βρεττανικῇ, καθ᾽ ἣν ὅμοια τοῖς ἐν Σαμοθράκῃ περὶ τὴν Δήμητραν καὶ τὴν Κόρην ἱεροποιεῖται *Insulam esse prope Britanniam in qua Cereri & Proserpinæ sacra fiunt eodem ritu quo in Samothrace.* Nec est quod quis incolas putet Græcos habuisse doctores. Artemidori ætate, qui sub Ptolemæo Lathyro scripsit, neminem Gręcorum in Britanniam navigasse docti sat sciunt. Itaque superest ut iidem Phœnices, à quibus Cabirorum cultum Samothraces edidicerant, etiam hos instituerint in eadem disciplina.

pag. 198.

2. Inter Britanniæ populos, ut conjectat Tacitus in Agricola, *Silurum colorati vultus & torti plerumque crines, & positus contra Hispaniam, Iberos veteres trajecisse, easque sedes occupasse fidem faciunt.* Iberos nempe Tartessios qui Phœnicum erant coloni. His enim solis navigandi & colonias in remota loca deducendi animus & peritia fuit. Et Silurum nomen facile est ex Phœnicia lingua exsculpere. Britannos æque ac Gallos braccatos fuisse docti sciunt. Unde illud Martialis lib. 11. Epigr. 22.

Quam veteres braccæ Britonis pauperis.

Arabice porro bracca est סרול *sirvval*. Talmudici scribunt שרול; quod Aruch Aquinas & alii perperam בית יד *chirothecam* interpretantur. Id enim esse quod diximus patet ex usu Arabum. Sic Num. 6, 10. al. 5. ubi Hebræus habet מכנסי & Græci περισκελῆ; Et vulgatus *feminalia*, & Jonathan & Jerosolymitanus אורקסין vel אברקסין *braccas*; Arabs reddit סראויל; & alibi fœminina terminatione סראוילאת. Neq; aliter usurpat Geographus Nubiensis. Et Arabum Lexicographi id ipsum cōstanter asserunt. Ergo ex סרול *sirvval* סרוליין *sirvvaliin* braccatos significat; unde Romanis per metathesin *Silures* ij Phœnicum qui in Britannia sedes fixerūt vocati sunt διακριτικῶς, ut à reliquis Phœnicibus hac appellatione distinguerentur. Quomodo pars una Galliæ à braccarū usu braccata dicta est.

Exod. 28, 42. & 39, 28. Levit. 16, 4. Vid. Clim. 1 part. 2. &c.

3. Haud dubie ab his Siluribus nomen habet Silura insula, de qua Solinus: *Siluram quoque insulam ab ora quam gens Britanna Dumnonii tenent, turbidum fretum distinguit.* Alii malunt legere *Silurum quoque insulas*, quæ sint eædem cum Sillenis, in quas Maximus Augustus Priscilliani sectarios Instantium & Tiberianum deportari jussit. Angli hodie *Silly* vocant, & Belgæ *Sorlings.* Camdenus hoc nomine insigniri dicit insulas plus minus CXLV in orbem fere digestas octo circiter leucis ab extremo Cornvvalliæ promontorio. In his decem esse majores stanno maxime fertiles. Sed & quasdam è minoribus à fodinis traxisse nomen. Quæ illecebra Phœnices eo pellexit ex locis tanta terrarum intercapedine dissitis.

cap. 22.

Sulpitius Sever. lib.

4. Multis probat idem Camdenus has easdem esse insulas, quas à stanni copia Cassi-

A Cassiteridas, & à situ Hesperidas, & ab Artabrorum promontorio Oestrymni, cui sunt oppositæ, Oestrymnidas veteres appellarunt. Jam quis in historia tam rudis est, ut Phœnices nesciat ex iis insulis magnam advexisse stanni copiam? Strabo de Cassiteridibus: Πρότερον μὲν οὖν Φοίνικες μόνοι τὴν ἐμπορείαν ἔστελλον ἐκ τῶν Γαδείρων, κρύπτοντες ἅπασι τὸν πλοῦν *Primum quidem soli Phœnices eo ex Gadibus negotiatum ibant, celantes alios istam navigationem.* Sequitur historia singularis de Phœnicio nauclero qui ad Cassiterides navigans, cum aliquam Romanam navem suam sequi deprehendisset, maluit is naufragium facere propria nave in vada impulsa, quam rem aperire Romanis. Ex quo naufragio superstes precium

lib. 3. p. 175.

B amissarum mercium ex Carthaginensium ærario recepit.

Plinius lib. 7. cap. 56. *Plumbum ex Cassiteride insula primus apportavit Midacritus.* Legendum *Melicartus* vel *Melcarthus*, id est Phœnicius Hercules apud Sanchoniathonem, ad quem occiduas navigationes Phœnices referebant. Nam Midacritus Græcum nomen est. Grçcis porro de Cassiteridum insulis nihil compertum. Quod Herodotus ingenuè agnoscit: Οὔτε, inquit, νήσους οἶδα Κασσιτερίδας ἐούσας ἐκ τῶν ὁ κασσίτερος ἡμῖν φοιτᾷ *Neque Cassiterides insulas novi ex quibus ad nos affertur stannum.* Dionysius Periegetes de Hesperidibus:

Νήσους θ' Ἑσπερίδας, τόθι κασσιτέροιο γενέθλη,
Ἀφνειοὶ ναίουσιν ἀγαυῶν παῖδες Ἰβήρων.

C id est Prisciano interprete,

---sunt stanni pondere plenæ
Hesperides, populus tenuit quas fortis Iberi.

Iberorum nomine Silures intellige qui sedem ibi fixerant, vel Tartesios, Phœnices & Gaditanos, qui locorum erant domini. Hæc solum Dionysius; Tamen plura citat Tzetzes, qui Hesperidas perperam statuens esse ex Orcadum numero, narrationi de triginta Orcadibus, hæc de Hesperidum insulis attexit:

Ἐκ τούτων τῶν τριάκοντά εἰσιν αἱ Ἑσπερίδες.
Πρὸς μέρη γὰρ Ἑσπέρεια κεῖνται τῆς Βρετανίας.
Τριῶν δὲ Διονύσιος πόλεων πόνον λέγει.

hist. 218.

D Festum Avienum in oris maritimis Oestrymnidum nomine easdam insulas intelligere ex descriptione patet:

In quo insulæ sese exerunt Oestrymnides
Latè jacentes, & metallo divites
Stanni atque plumbi &c.

Idem porro de Phœnicum in eas navigationibus hæc habet valde expressa:

Tartesiisque in terminos Oestrymnidum
Negotiandi mos erat; Carthaginis
Etiam colonis (lege coloni) *& vulgus inter Herculis*
E *Agitans columnas hac adibant æquora:*
Quæ Himilco Pœnus mensibus vix quattuor,
Ut ipse semet rem probasse rettulit,
Enavigantem posse transmitti asserit.

Pœnus

Pœnus ille Himilco quem citat, eo missus à Senatu Carthaginensi ut occidua Europæ littora exploraret, hoc officio defunctus iter suum in commentaria retulit. Itaque eundem in occidui descriptione Festus profitetur se sequi. En ipsa authoris verba:

Hæc olim Himilco Pœnus Oceano super,
Spectasse semet & probasse rettulit,
Hæc nos ab imis Punicorum annalibus
Prolata longo tempore edidimus tibi.

Proinde non possum satis mirari quorsum Camdenus, vir alioqui impensè doctus, Britanniam suam velit non nisi sero fuisse cognitam, & somniasse eos qui Himilconem Pœnum eam aperuisse fide prodiga crediderunt, *cum nihil de hac navigatione sit in literas relatum præter unum & alterum apud Festum Avienum versiculum.* Imo totam navigationem ab ipso Himilcone descriptam in Punicorum annalibus, quibus nihil potuit citari certius, se legisse tradit Festus; Et nos hodieque legeremus, nisi hæc antiquitatis monumenta nobis tempus invidisset. Neque vero Phœnices latere potuit Britannia Cassiteridibus cognitis, quas Britannicas esse insulas ad extremum Cornuvvalliæ promontorium sitas non modo agnoscit Camdenus, sed & necessariis demonstrat rationibus. Quid quod idem Camdenus ex Cassiteridum insulis primum plumbum in Græciam allatum esse contendit? Unde sequatur ante Homerum notas fuisse Cassiterides. Homerus enim plumbi meminit, cum dicit de Iride Iliad. ω. vers. 30.

Ἡ δὲ μολυβδαίνῃ ἰκέλη ἐς βυσσὸν ὄρουσεν.
In fundum delapsa dea est, ut glandula plumbi.

Objicit Camdenus Polybio Historico, qui magni Scipionis socius magnam Europæ partem circa annum ante Christum natum 370. (lege 170.) perlustravit, hanc orbis terrarum plagam minimè innotuisse; id constare ex his Polybii verbis: *Quod inter Tanaim atque Narbonem ad Septentrionem vergit, usque in præsentem diem ignoratur, somniantque si qui de eo vel loquuntur aliquid, vel scribunt.* Regeri posset Phœnicibus, qui jam inde ab Heroicis temporibus colonias in Oceanum ultra Gades deduxerant, hæc longè notiora fuisse quam Græcis. Itaque multa potuisse illis esse perspecta de occidentalis oceani insulis quæ Polybius ignoraverit. Sed nihil opus huc descendere; Neque enim scripsit Polybius suo ævo ignorari quicquid est supra Narbonem; & somniare qui de eo quicquam loquuntur aut scribunt. Quin ipsi Rhodani fontes, & Corbilonem ad Ligerim, & multa alia Galliæ loca supra Narbonem accuratè descripsit. Et lib. 3. pollicetur se κατ' ἰδίαν scripturum περὶ τῆς ἔξω θαλάττης, καὶ τῶν ἐν ταύτῃ συμβαινόντων ἰδιωμάτων: Sed &, quod hic maximè notandum, περὶ τῶν Βρεττανικῶν νήσων καὶ τῆς κατττιτέρου κατασκευῆς *de Britannicis insulis & stanni confectione.* Cui voto illum satisfecisse in libris qui perierunt, colligimus ex libro secundo Strabonis p. 104. ubi Πολύβιος τὴν Εὐρώπην χωρογραφῶν *Europæ regiones describens*, & Pytheæ, Dicæarchi & Eratosthenis de Britanniæ magnitudine sententias inter se conferens & refellens inducitur. Ex quo loco non solum Polybium sed & tres alios Geographos Polybio vetustiores de Britannia scripsisse constat. Quorum Ἐρατοσθένη τὸν τελευταῖον

παραγμα-

A πραγματευσάμενον περὶ τῆς γεωγραφίας *Eratoſthenem, qui ultimus Geographiam tractavit*, ut ibidem habetur, natum eſſe ſcribit Suidas Olympiade 126. id eſt ſub Ptolemæo Philadelpho. At Dicæarchus apud Athenæum lib. 11. gloriatur ſe Ariſtotelem habuiſſe magiſtrum. Et utrumque præceſſiſſe oportet Pytheam qui ab utroque citatur. Hi tamen præ Orpheo recentes, vetuſtiſſimo Poëta, Argonautarum uno, à quô deſcribi Britanniam aſſerit idem Camdenus: *Solum*, inquit, *ab omni frugum genere ita beatum, ut Cereris ſedem fuiſſe dixerit Orpheus. Nam de hâc noſtrâ inſulâ intelligendum illud eſt,*

—— ἰδ' εὐρέα δώματ' ἀνάσσης
Δήμητρος.

Argonaut. verſ. 1187.

B Quâ in parte quidem meum illi ſuffragium non addiderim, ut qui didicerim ex Tatiano & Clemente Alexandrino, poematum quæ Orpheo perperam tribuuntur verum authorem eſſe Onomacritum, Poëtam Athenienſem, qui ſub Piſiſtratidis floruit Olympiade, ut illi volunt, quinquageſimâ, malim quinquageſimâ quintâ, annis ante Chriſtum DLX. Utut ſit, vel inde apparet non ſibi conſtare Camdenum, cum Græcis antiquioribus negat Britannos innotuiſſe.

Tat. Orat. cont. Græc. Clemens Strom. l. 1.

Jam ad Polybium redeo quem ita ignoraſſe vult quicquid eſt ſupra Narbonem, ut & ſomniare dixerit eos, qui de eo quicquam ſcripſerunt. Sed Polybii locus, quem in hanc mentem ex libro tertio citat Camdenus multo aliter explicandus; ut conſtabit totum legenti: Καθάπερ δὲ καὶ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Λιβύης, καθὸ συνάπτουσιν ἀλλήλαις περὶ τὴν Αἰθιοπίαν, οὐδεὶς ἔχει λέγειν ἀτρεκῶς ἕως τῶν καθ' ἡμᾶς καιρῶν πότερον ἤπειρός ἐστι κατὰ τὸ συνεχὲς τὰ πρὸς τὴν μεσημβρίαν, ἢ θαλάττῃ περιέχεται. Τὸν αὐτὸν τρόπον τὸ μεταξὺ Ταναΐδος καὶ Νάρβωνος εἰς τὰς ἄρκτους ἀνῆκον, ἄγνωστον ἡμῖν ἕως τοῦ νῦν ἐστιν. ἐὰν μή τι μετὰ ταῦτα πολυπραγμονοῦντες ἱστορήσωμεν. τοὺς δὲ λέγοντάς τι περὶ τούτων ἢ γράφοντας ἀγνοεῖν, καὶ μύθους διατιθέναι νομιστέον, id eſt doctiſſimo Caſaubono interprete: *Porro quemadmodum de Æthiopiâ, in quâ Aſia & Africa ſe contingunt, nemo ad hæc usque tempora affirmare habet ſit ne continens terra quæ inde verſus Meridiem ſe porrigit an mari ambiatur: Ita plane, quicquid inter Tanaim & Narbonem ad Septentriones vergit, hactenus nobis eſt ignotum; niſi quid poſthac curioſa inveſtigatione de eô tractu didicerimus. Qui de his locis aliter ſcribunt, pro imperitis & fabularum concinnatoribus ſunt habendi.* Nempe ut illo ævo ignorabatur an Africæ partes Auſtrales ambiret mare, ita ignorari dicit Polybius an partes Europæ Aquilonares quæ ſunt ſupra Narbonam circumfluat Oceanus. Quod hodieque non ſatis ſcimus in tantâ luce. Itaque Camdenus fallitur, dum quod κατά τι à Polybio dicitur, ſumit tanquam ſimpliciter dictum.

C pag. 192.

D Argumentis quæ allata ſunt, addat qui volet hæc Gorjonidis de Hannibale lib. 3. c. 15. ויכנע בריטניה היושבים באוקיינוס *Etiam Britannos ſubegit, qui habitant in mari Oceano.* Mihi vanitas ſcriptoris notior eſt quam ut vel jurato credam. Annibal, cujus geſta ex Polybio & Livio notiſſima ſunt, nunquam acceſſit ad Britanniam; tantum Galliarum partem attigit, quæ inter Pyrenæos & Alpes à Britanniâ remotiſſima eſt. Proinde Camdenus rectè obſervat in Polybii Eclogis ex lib. 11. mendosè legi συγκλειομένου τῆς Βρεττανίας εἰς πάνυ βραχεῖς τόπους Ἀν-

E

νίϐυ, & loco Βρεττανίας rescribendum Βρετλιανῆς. Casauboni editio habet Βρετλίας, id est *clauso Annibale in angulis agri Brutii*, non *in angulis Britanniæ*. Simile mendum occurrit in his Olympiodori. Ῥήγιον μητρόπολις ἐστι τῆς Βρεττανίας, ἐξ οὗ Ἀλάριχος ἐπὶ Σικελίαν βουλόμενος περαιωθῆναι ἐπεσχέθη *Rhegium est Britanniæ* (imo τῆς Βρετλίας *Brutiæ*) *metropolis, unde cum vellet Alarichus in Siciliam trajicere cohibitus est.*

pag. 628.

Verbum addo de Hiberniâ quam Phœnicibus non fuisse ignotam etiam ex nomine conjectura est quod plane videtur esse Phœnicium. Hibernia enim, nonnullis *Jerna, Juverna*, Βερνία Οὐερνία, Ἰουερνία, nihil aliud est quam עבר נאה *Ibernae* ultima habitatio, quia ultra Hiberniam versus occasum veteres nihil noverant quam vastum mare. Utraque pars nominis est notissima, & de priore pluribus diximus ubi de Iberia; Posterioris exempla sunt in nominibus insulæ Cernes, & Arnes oppidi Bœotiæ. Auctor actorum S. Patricii lib. 2. apud magnum illum Usherum pag. 813. ubi de Hiberniâ: *Ultra quam ad occasum nulla invenitur habitabilis terra, nisi miranda loca quæ vidit S. Brandanus in Oceano.* De Hiberniâ hæc Orpheus seu verius Onomacritus:

Παρ' δὴ ἄρα νῆσον ἀμείϐεν Ἰερνίδα.

Nempe edoctus à Phœnicibus. Græcis enim tum temporis hæc loca erant inaccessa.

CAPUT XL.

Phœnices in insula Thule.

THules descriptio triplex, una convenit Scandiæ, secunda Islandiæ, tertia Schetlandiæ. Quemque sic appellasse quod versus Aquilonem putavit esse extremum. Hanc famam à Phœnicibus ad Græcos dimanasse colligitur ex nomine. *Thule* טול *umbra seu tenebræ*. Cur huic insulæ nomen à tenebris. Penetralia Septentrionis ut tenebricosa describi. Fabula de Cimmeriis. In Homero ζόφος caligo pro Aquilone. Arabibus *mare* מטלם *tenebrosum*, id est Septentrionale. Tartarus id est aer tenebrosus sub polis. In Statio, *Vada caligantia Thules Nigra Thule & nigrans*, Ibid. Soles impuri; Noctes per hyemem obscuræ & perennes. Confusio quædam pulmoni marino similis. Hic mentiendi seges uberrima. Thulen alii à Sole dici volunt, alii à Thuli Ægypti Rege, qui nunquam fuit, al. ἀπὸ τηλοῦ vel Saxonico *tell*. Antonii Diogenis incredibilium de Thule libri 24. Tabulæ Cyparissinæ de Thule Tyri effossæ. Pytheas vanissimus scriptor.

lib. 2. Goth.

DE Thules insulæ situ tres sunt veterum sententiæ, una Procopii Thulem esse Scandiam, quæ insula non est sed peninsula, & ab iis locis remotissima, in quibus alii Thulen describunt. Secunda Pythiæ Massiliensis, Thulen sex dierum navigatione in Septentrionem à Britanniâ distare, habere Tropicum æstivum pro circulo Arctico, & solstitio nullas noctes, ut nullos contra per brumam dies; Quæ ad amussim Islandiæ quadrant. Eodem pertinent hæc Æthici. *Insula Tila* (lege *Thule*) *quæ per infinitum à cæteris patet longius secreta, in medio Oceani sita, vix paucis nota habetur.* Tertia sententia Marini est & Ptolemæi, quibus Thule insula est non magna, ad gradum LXIII, ubi maxima dies est horarum viginti, à Britanniâ vix bidui cursu remota: Quæ Schetlandiæ conveniunt uni Orcadum.

A Ex his tribus sententiis quarta emergit quæ nostra est; Græcos & Romanos
Scriptores cum ex incertâ famâ accepissent in ultimo Septentrione aliquam esse
insulam hujus nominis atque ea nusquam compareret, tamen quemque sic appel-
lasse quam putavit esse extremam. Hanc porrò famam à Phœnicibus ád Græcos
dimanasse duo videntur persuadere.

Primò ipsum nomen *Thule* טולי quod plane Phœnicium est. *Teth* expresso
per *theta*, ut in alphabetho Cadmi. טולי *thule* Syris proprie umbræ sunt. Hinc
טולי רמשא *thule ramsa* umbræ vespertinæ, Jer. 6, 4. in Chaldæo paraphraste.
Nec solùm in regimine, sed & in statu absoluto legas, ut cum Talmudici dicunt in
B tractatu *Pesach:* חמשה טולי קשי הוו *quinque umbræ sunt malæ, umbra palmæ so-
litariæ, umbra capparis, umbra sorbi, &c.* Hinc translatâ significatione טולי *thule*
pro tenebris passim sumitur. Sic טולי מותא *thule mota* umbræ mortis Es. 9, 2. in
paraphrasi, id est tenebræ lethales; Et Job. 3, 5. חשוכא וטולי מותא *tenebræ &
umbræ mortis*, ponuntur ut synonyma. Itaque Phœnicibus גזירת טולי *gezirat
Thule* erat *insula tenebrarum*, vel quod idem est *tenebricosa*. Quod nomen insulæ
ad extremum Septentrionem sitæ quam congruat nemo non videt. Quamvis
enim diversa mundi climata sapientia creatoris ita ordinaverit, ut nulla sit pars
terrarum, quæ non mediâ parte anni lucis usurâ fruatur, quia sicubi brumales no-
ctes sunt longiores, ibidem æstivi dies pari mensurâ rependuntur: Tamen vel
C ob idipsum quod in poli viciniâ noctes sunt longissimæ, vel quia in ipso die lux
maligna est & aër caliginosus, quia radii Solis tantum ex obliquô ferientes densas
& opacas nubes, quibus cœlum obducitur, nonnisi ex parte dissipant; Penetra-
lia Septentrionis veteres descripserunt tanquam loca tenebricosa & perpetua no-
cte damnata. Plinius de regione Scythiæ pterophoro lib. 4. cap. 12. *pars mundi
damnata à natura rerum, & densâ mersa caligine.* Et Solinus cap. 15. *Damnata pars
mundi & à rerum natura in nubem æternæ caliginis mersa.* Tibullus de zonâ frigidâ
in Panegyrico ad Messalam:

Illic & densâ tellus absconditur umbrâ.

Et apud Homerum Odyss. 1. vers. 25. πρὸς ζόφον, *ad caliginem*, idem est quod πρὸς
ἄρκτον *ad Septentrionem.* Ita interpretatur Strabo. Rursus: ὐ γδ' τ' ἴδμῶυ ὅπῃ ζό-
D φος, *neque enim scimus ubi sit caligo* Odyss. κ, versu 190. id est *nescimus ubi sit Se-
ptentrio*, eodem Strabone interprete, in quâ interpretatione præeuntem habuit
insignem illum Criticum Aristarchum, ut notat vetus Scholiastes ad primum ver-
sum Odyss. β. Tale est quod Arabes mare Septentrionale appellant *mare tenebro-
sum.* Geographus Nubiens. clim. 7. part. 1. Tota hæc prima pars climatis septi-
mi est בחר מטלם *mare tenebrosum.* Et nonâ parte ejusdem climatis: *continet
hæc pars nona climatis septimi portionem terræ Jagog & Magog interioris* (id est in-
timæ Tartariæ) *& portionem maris* אלזפתי *picei & quod etiam est* מטלם tene-
brosum. Nec desunt quibus Tartarus nihil aliud est quam aër crassus, frigidus &
E tenebrosus circa polos. Ita Crates apud Stephanum: Τάρταρος, Κράτης, τὸν ὑπὸ
τοῖς πόλοις ἀέρα παχύντε καὶ ψυχρόν τινα, καὶ ἀφώτιστον.

Strab. l. 1. p. 34. & l. 10. p. 454. & 455.

Jam ut pressius agamus de ipsâ Thule hæc legere est apud Statium lib. 3. Sylv.
ad Claudiam uxorem:

Vel super Hesperiæ vada caligantia Thules;

Et lib. 4. ad Marcellum:

— aut nigra littora Thules.

Et lib. 5. in Protreptico ad Crispinum.

— quantusq; nigrantem
Fluctibus occiduis fessoque Hyperione Thulen
Intrarit.

Et apud Strabonem lib. 4. ἥλιους οὐκ ἔχουσι καθαρούς *Soles non habent puros.* Et Melæ lib. 3. cap. 6. *noctes per hyemem obscuræ.* Et Plinii lib. 2. cap. 75. *nulli per brumam dies.* Et Solini cap. 25. al. 22. *brumali solstitio nulla dies, ut ortus junctus sit occasui.* Et Marciani Geomet. lib. 6. *brumali tempore nox perennis exigitur.* Et in veteri Scholiaste Juvenalis in Satyr. 15. *brumæ tempore dies nulli*; Et Isidori originum lib. 14. c. 6. *nullus ultra eam dies est*; Ac si ibi esset terminus naturæ rerum. Quin Pytheas, Polybio teste, nescio quod fatiscentis naturæ chaos in illis locis sibi fingit: ἐν οἷς οὔτε γῆ καθ' αὑτὸν ὑπῆρχεν ἔτι, οὔτε θάλαττα, οὔτ' ἀὴρ, ἀλλὰ σύγκριμά τι ἐκ τούτων πλεύμονι θαλαττίῳ ἐοικὸς *in quibus secundum illum neque terra erat adhuc, neque mare, neque aër, sed confusio quædam ex illis pulmoni marino similis.* Ita Polybius apud Strabonem. Nempe propter distantiam, ut recte Synesius epist. 147. ἡ Θούλη διδοῦσα τοῖς διαβᾶσιν αὐτὴν, ἀνεύθυνα καὶ ἀνέλεγκτα ψεύδεσθαι *Thule, iis qui ad illam navigarunt impunè ac citra reprehensionem mentiendi potestatem facit.* Itaq; mentiendi seges nullibi fuit uberior apud veteres quam in descriptione Thules. Unde est quod Eusebius lib. 3. in Hieroclem Philostrati de Apollonio nugas cum iis confert quæ de Thyle insulâ præter fidem narrantur. Sed ad hęc mendacia confugere nihil necesse est, cum id solum quod describitur in extremo Aquilone justa fuerit causa Phœnicibus cur à tenebris illi nomen inderent.

Orig. l. 14. c. 6. Cujus etymi veritas patebit manifestius ex illius collatione, cum reliquis quotquot hactenus ab aliis allata sunt. Isidorus Thulen à Sole nomen habere scribit, *quia in eâ æstivum solstitium Sol facit, & nullus ultra eam dies est*, quod recitasse est refutasse. Nihilo verius Suidas à Thule Ægypti Rege: Θοῦλις, inquit, οὗτος ἐβασίλευσε πάσης Αἰγύπτου, καὶ ἕως τοῦ Ὠκεανοῦ, καὶ μίαν τῶν ἐν αὐτῷ νήσων ἀπὸ τοῦ ἰδίου ὀνόματος ἐκάλεσε Θούλην: Monstrum fabulæ, cum neque Rex Ægyptius ullus legatur hujus nominis in Ægypti Regum catalogis quos habemus ex Manethone, & Herodoto, & Diodoro, & Africano; Neque eorum quisquam imperii fines ad Gades usque protulerit, multo minus ad Thulen insulam in extremo Septentrione. Pariter errant qui ἀπὸ τηλοῦ deducunt, unde diceretur τηλὴ non Θούλη; Et *Telle* à Saxonico *tell* quod limitem sonat. Itaque manet quod diximus *Thulen* appellasse Phœnices à tenebris quæ illis טולי *thule.*

Pergamus. Antiquissimus Scriptor Antonius Diogenes qui τῶν ὑπὲρ Θούλην ἀπίστων λόγους κδ´ *incredibilium de Thule insulâ, libros viginti quatuor* scripsit οὐ λίαν πόῤῥω τῶν χρόνων τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου *non ita diu post Alexandri tempora*, ut testatur Photius codice CLXVI, vel fabulam vel historiam suam profitetur se descripsisse ex cyparissinis tabulis Tyri effossis, cum urbs capta est ab Alexandro,

è Man-

A è Mantiniæ & Dercyllidis tumulis, qui è Tyro profecti post varios errores tandem in Thulen migrarunt, & ibi aliquandiu hæserunt. Unde Græcos liquido constat à Phœnicibus didicisse de Thule insula quicquid afferunt. Nam Massiliensis ille Philosophus Pytheas, qui gloriatur eo se profectum vidisse τὸ τῷ πλεύμονι ἐοικός, id est chaos de quo diximus, vanissimus fuit scriptor quem Polybius & Strabo mendacii in multis adeoque in hoc ipso accusant & reum peragunt. Strab. l. 2. & 3. & 4. & 7.

CAPUT XLI.

An Phœnices colonias deduxerint in Galliam.

B HErculis iter in Galliam post Geryonem victum. Alesia ab eo condita. Tauriscus tyrannus occisus. Nemausus condita ab uno è Herculis liberis. In Liguria, id est Galliæ Provincia, pugna Herculis contra Albionem & Bergionem. Lapideus campus *les Craux* inter Arelaten & Massyliam. *Craig* petra Britannis. Alpes ab Hercule superatæ. Quæ merè fabulosa si res sit de Græco Hercule. Geryon circa Ambraciam. Nemo Græcorum Tartessum navigavit ante Colæum Samium a. 600. post Herculis apotheosin. Itaque ad Phœnicium Herculem hæc referenda, qui in Hispania notissimus fuit, Gallis etiam à quibus *Ogmius* dictus. De eo Lucianus. Aræ in Alpibus Herculi sacræ. Herculis Monœci portus. Hercules Magusanus Phœnix Hercules Tartessi cultus. Idem invasit Gallias per mare Ligusticum. Ibi prælium acerrimum, cujus monimentum Asterismus hominis ἐν γόνασι qui Firmico *Ingeniculum*. Idem Hercules ad Oceanum *Dorienses* deduxit. De qua expeditione Timagenes Syrus: Qui fortasse pro Græcis *Doriensibus Dorienses* Phœnices intelligit ex urbe *Dora* Stephanus emendatus. C Eo alludunt amnium Hispaniæ & Aquitaniæ nomina *Dorius* vel *Durius*, *Duranus*, *Dordona*. Inter Gallos & Pœnos plurimum commercium. Pœnorum mercenarii milites è Gallia. Quod prohibuit Scipio. Hannibal Galliæ partem diu tenuit. Priscum sermonē Gallicum cum Phœnicio in multis convenire.

COnstans fama est Græcum Herculem post Geryonem victum ad Gades ex Hispania in Galliam, & è Gallia in Italiam transiisse per Pyrenæos & Alpes. Totum hoc iter pluribus persequuntur Diodorus Siculus libro quarto Bibliothecæ, & Dionysius Halicarnasseus in primo ἀρχαιολογίας. pag. 158. Quorum iste Herculem, antequam Alpes transmitteret, subegisse dicit Ἰβηρίαν καὶ τὰ μέχρι δυσμῶν ἡλίου *Iberiam & quacumque sunt ad Occasum Solis.* Alter eundem refert tota Gallia peragrata τὰς ξενοκτονίας sustulisse, & quicquid erat barbari moris; & magnam D urbem condidisse Alesiam dictam ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν στρατείαν ἄλης *ab erratione ad expeditiones bellicas*, quæ deinceps Galliæ fuerit regia & metropolis, & ab ætate Herculis semper libera manserit & ἀπόρθητος invicta, donec Cæsar summa vi expugnatam coegerit Romanum subire jugum. *Regionum autem incolæ* (inquit Ammianus lib. 15.) *id magis omnibus adseverant, quod etiam nos legimus in monimentis eorum incisum, Amphitruonis filium Herculem ad Geryonis & Taurisci sævorum tyrannorum perniciem festinasse, quorum alter Hispanias, alter Gallias infestabat: Superatisque ambobus coiisse cum generosis fœminis, suscepisseque liberos plures, & eos partes quibus imperitabant suis nominibus appellasse.* Nec desunt qui ab horum E uno Nemausum conditam referant. Stephanus ex Parthenio: Νέμαυσος πόλις Γαλλίας ἀπὸ Νεμαύσου Ἡρακλείδου. Ita etiam Suidas.

Fertur & in Liguria (Gallicana scilicet, de qua Aristoteles in Mirabilibus, & Plu-

Plutarchus in Mario, & Festus in locis maritimis, inter Alpes & Rhodani ostia) cum pugnaret contra Ligures, quorum duces Neptuni filii Albion & Bergion, aliis Alebion & Dercynus, & cum tela defecissent, lapidum imbre in Herculis gratiam de cœlo lapso, lapideos factos esse illos campos. Fabulæ meminerunt post Æschylum in Prometheo soluto, Strabo, Dionysius, Hyginus, Apollodorus, Mela, Plinius, Solinus, alii. Huic dedit occasionem lapideus campus centum circiter stadiorum inter Arelate & Massiliam, quem Celtica voce veteri incolæ *La crau* appellant. Celtis enim *craig* erat petra, ut Britannis hodieque. Vide Camdenum. Victis & fugatis hostibus Alpes inaccessas hactenus superavit Hercules. Silius Italicus lib. 3. B

Primus inexpertas adiit Tyrinthius Alpes.

Et de Annibale, cui idem iter fuit pervium lib. 11.

—— ut vicerit Alpes
Herculei socius decoris.

Item:

Cui patuere Alpes, saxa impellentia cœlum
Atque uni calcata Deo.

Et lib. 15.

Miratur domitas Alpes, ac pervia montis
Ardua & Herculeæ quærit vestigia plantæ. C

Et lib. 2.

—— pudet Hercule tritas.
Desperare vias.

Cornelius Nepos in Annibale: *Ad Alpes* &c. *quas nemo unquam cum exercitu ante eum præter Herculem Grajum transierat.* Plinius lib. 3. cap. 17. *Graiis* Alpibus *Herculem transiisse memorant,* & cap. 20. *Lepontios relictos ex comitatu Herculis interpretationem Græci nominis credunt.* Atque illi (Trogo teste lib. 24.) *ea res virtutis admirationem & immortalitatis fidem dedit.* Res tamen suspecta Livio, qui Alpes scribit, quo tempore illas transmisere Galli, *nulla dum via (quod quidem continens memoria sit, nisi de Hercule fabulis credere libet) superatas.* D

Atque ut dicamus quod res est, Hercules Græcus nihil unquam tale præstitit. Nam ille Geryon, cujus boves abegisse legitur, non regnavit in Iberia ut volunt nec circa Gades, sed Ambraciæ in Epiro ut à nobis supra probatum. Et ex Herodoto constat Græcorum neminem navigasse Tartessum ante Colæum Samium, qui annis circiter sexcentis Hercule fuit junior. An igitur fabulis est accensendum quicquid veteres tanto consensu tradunt de Herculis in Hispaniam & Galliam expeditione? Non puto; quia non Græcis solum, sed Gallis etiam & Hispanis Hercules fuit notissimus, & in maximo cultu. De Hispanico Hercule res notior est quam ut probatione egeat. De Gallico, quem illi vocabant Ogmium, habemus tractatum insignem in Luciano. Atque is putatur Alesiam in Gallia condidisse, & Nemausum unus è posteris, quod jam diximus. Fuerunt & in E

Graiis

A Graiis Alpibus, qua transiisse creditur, aræ illi consecratæ, de quibus ita Petronius:

Alpibus aereis ubi Graio nomine celsæ
Ascendunt rupes & se patiuntur adiri,
Est locus Herculeis aris sacer.

Nec procul ab Alpibus in Liguria superest hodieque Herculis Monœci portus, vulgo *Monaco*. Quod oppidum in Gallica jura nuper concessit, Principe ultro se dedente, ut Hispanorum jugo se eximeret. Ammianus de Hercule lib. 15. *Monœci similiter arcem & portum ad perennem sui memoriam consecravit.*

B Itaque in ea loca Herculem navigasse non negaverim, modò concedatur ille Hercules è Phœnicia venisse, non è Græcia. Nec obstat Μονοίκου Græcum cognomen, quod potuit esse recentius, & à Græcis nuper additum, ùt Ἀστροχίτωνος cognomen Tyrio Herculi. Vide Nonnum in Dionysiacis lib. 40. versu 413. &c. Id saltem in confesso est Phœnicem fuisse Herculem qui Tartessi colebatur. Ita habetur in Strabone, & Appiano, & Arriano, & Diodoro, & aliis quorum loca citavimus in capite de *Tarsis*. Unde est quod Trogus Pompeius, qui cum scriptorum vulgo Geryonem in Hispania regnasse sentit, ex Asia accersit Herculem illum qui Geryonis boves abegit. *Armenta*, inquit, *Geryonis, quæ illis temporibus solæ opes habebantur, tantæ famæ fuere, ut Herculem ex Asia præda magnitudine*

C *illexerint.* Et Gadium, Auderæ, Malacæ, Balearium &c. nomina jam probavimus merè esse Phœnicia. Proinde Hispanis Gaditanos bello lacessentibus, auxilium consanguineis miserunt Carthaginenses, inquit ibidem Trogus, utrisque enim origo à Tyro.

Idem porro Hercules qui in Hispaniam pedem fixit, videtur etiam Gallias invasisse, non quidem per Pyrenæos Hispania perdomita, quod fuisset opus arduum, & majoris abollæ, cujusque adeo plura extarent monumenta; Sed per mare Ligusticum, per quod Rhodaniis primum, deinde Phocæis Gallia fuit pervia. Indicio est acerrimum illud prælium inter Herculem & Ligures circa Rhodani ostia gestum, cujus præter Poëtas & Historicos quos citavimus, etiam A-

D stronomi meminere, nec meminere solum, sed & illius in cœlo voluerunt illustre esse monumentum. Ajunt enim signo hominis ἐν γόνασι (ingeniculum vocat Firmicus) Herculem exhiberi genu præ lassitudine flectentem in pugna contra Ligures. Ita refert Hyginus lib. 2. Astronomicon, Herculem cum Liguribus decretantem, *multitudine barbarorum & inopia armorum defessum se ingeniculasse, multis jam vulneribus acceptis &c. Itaque Jovem in similitudinem pugnantis inter sidera constituisse.* In ipso igitur excensu verisimile est pugnam fuisse commissam, cum ad Rhodani ostia appulisset Hercules, & è navibus in terram descenderet.

Potuit & è Gadibus Hercules per Oceanum in Galliam navigare. Atque id sibi

E volunt qui apud Timagenem affirmant *Dorienses, antiquiorem sequutos Herculem, Oceani locos habitasse confines.* Locus est in Marcellino, cujus apponam ipsa verba; quia maximè ad rem faciunt: *Ambigentes super origine prima Gallorum*

scri-

ſcriptores veteres, notitiam reliquere ſemiplenam: ſed poſtea Timagenes & diligentia Græcus & lingua, quæ diu ſunt ignorata collegit ex multiplicibus libris: Cujus fidem ſequuti obſcuritate dimota, eadem diſtinctè docebimus & apertè. Aborigines primos in his regionibus quidam viſos eſſe firmarunt, Celtas nomine Regis amabilis, & matris ejus vocabulo Galatas dictos: Ita enim Gallos ſermo Græcus appellat: Alii Dorienſes antiquiorem ſequutos Herculem Oceani locos habitaſſe confines. Timagenem hic intellige non Mileſium qui ſcripſit de Pontica Heraclea, nec Alexandrinum oratorem qui ſub Pompeio & I. Cæſare Romæ docuit, ſed Syrum quem de rebus Gallicis poſt Calliſthenem Sybaritam ſcripſiſſe teſtatur Plutarchus de fluminibus in Arari. Verba ſunt: καθὼς ἱστορεῖ Καλλισθένης ὁ Συβαρίτης ἐν ιγ Γαλατικῶν παρ' οὗ τὴν ὑπόθεσιν εἴληφεν Τιμαγένης ὁ Σύρος *ut refert Calliſthenes Sybarites Gallicarum rerum lib. 13. Ex quo argumentum ſumpſit Timagenes Syrus.* Sed ita ſumpſit, ut Marcellino teſte, non pauca de ſuo adderet, quæ diu fuerant ignorata, nempe à Romanis & Græcis; quæ illum hauſiſſe veriſimile eſt ex Phœnicum & Syrorum monumentis, quorum linguam non potuit ignorare, cum genere Syrus eſſet, quamvis cæteroquin ſermone & diligentia Græcus. In his potuit illud eſſe quod quidam Gallorum originem ad Dorienſes referunt, quos antiquior Hercules in Galliæ loca Oceano vicina deduxerit. Antiquior ille Hercules non poteſt alius eſſe quam Phœnicius, qui primus, imo ſolus, usque ad Gades & Oceanum penetravit. Saltem Græcus Hercules antiquior dici nequit, cum ſit omnium recentiſſimus. Nam & Tyrius & Ægyptius uterque Thebanum multis ſæculis præceſſerunt. At Phœnicius ſi ſit, inquies, quomodo Dorienſes deduxit in Galliam? Sane hæc videntur ἀσύστατα; Græcos enim nemo crediderit voluiſſe ſequi barbarum ducem. Taceo quod Phœnicii Herculis ævo nulli fuere Dorienſes. Nam Dorienſium pater Dorus & Phœnicius ille Hercules pares erant aut ſuppares.

Itaque non puto hæc aliter poſſe conciliari, quam ſi pro Græcis Dorienſibus Dorienſes è Phœnicia intelligas ex urbe maritima Dora vel Doro quæ fuit prope Carmelum, inter Ptolemaidem & Cæſaream Stratonis. Dorum ex libris Joſuæ & Judicum conſtat regiam fuiſſe urbem, & unam è Phœniciæ vetuſtiſſimis. Munitiſſimam etiam, ut quam Iſraëlitæ non potuerint occupare, cum in ſortem Manaſſis cecidiſſet. Sed & eandem fruſtra obſedit Antiochus Sidetes habens ſecum peditum CXXM, equitum XIIIM. A Dora vel Doro Gentile eſt Dorites & Dorienſis. Δῶρος, πόλις Φοινίκης, ὡς καὶ Ἰώσηπος καὶ ἄλλοι. τὸ ἐθνικὸν Δωρίτης. Παυσανίας δὲ Δωριεῖς αὐτοὺς φησιν *Dorus, urbs Phœnices, ut Joſephus & alii; gentile Dorites. Pauſanias autem Dorienſes illos appellat.* Ita Stephanus, in quibus verbis vel aliquid ſupplendum de Græcis Dorienſibus, ad quos hæc referantur: Παυσανίας δὲ Δωριεῖς αὐτοὺς φησιν. Neque enim Pauſanias ullos alios Dorienſes recenſet. Vel pro Παυσανίας legendum Πετρώνιος. Hujus enim in Joſepho extat epiſtola, in qua Doræ urbis incolæ pro Doritis dicuntur Dorienſes. Ita enim habet inſcriptio: Πούπλιος Πετρώνιος πρεσβεύτης Τιβερίου Κλαυδίου Καίσαρος Σεβαστοῦ

Joſ. 11, 2. & 12, 23. & 17, 11.
Jud. 1, 27.
1 Par. 7, 29.
Joſeph. vocat φρούριον δυσάλωτον. Antiq. l. 13 c. 12.
1. Macchab. 15, 11. 13. 25.
Antiq. l. 19. c. 6.

Γερ-

A Γερμανικοῦ Δοελέων τοῖς πρώτοις λέγει *Publius Petronius legatus Tiberii, Claudii Cæsaris, Augusti Germanici Doriensium primariis dicit.* An hi Dorienses Hispaniæ amni Dorio vel Durio, & Aquitaniæ Durano, hodie Dordonæ, nomen fecerint, videant peritiores. Ego de rebus tam vetustis malo ἐπέχειν.

Interim hoc certum Gallos, quamdiu Carthago floruit, non parum habuisse commercii cum Pœnis; Nam in plerisque bellis, in Siculo putâ & primo & secundo Punico Gallos sub illis stipendia meruisse constat ex Polybio, Livio & Appiano. Unde est quod Scipio victor pacem Carthaginensibus eâ lege concessit ut ne liceret illis amplius ξενολογεῖν ἀπὸ Κελτῶν ἢ Λιγύων *è Galliâ aut Liguriâ mercenarium militem conducere.* Quin & Aquitaniæ & Narbonensis Galliæ partem à se occupatam Hannibal diu tenuit. Pœnos etiam qui è Gadibus in Britanniam commeabant, verisimile non est intacta præteriisse Galliarum littora, quæ tam commodum se offerebant. Sed & ex mari Ligustico, in quô Corsicam aut Sardiniam saltem tenebant, brevis fuit in Liguriam trajectus. Et ante tempora Hannibalis potuere etiam alii Pyrenæo saltu transmisso conferre se in Aquitaniam.

Appian. in Libyc. p. 30.

B

Hæc frustra non observo. De Gallicâ linguâ veteri quæ fuerit & unde orta docti multa disputant. Et inter plerosque convenit sermonem Britannicum, qui hodieque in usu est apud Cambros in Britanniâ, & in Armoricano tractu Galliæ, illius linguæ esse reliquias quâ tam Britanni quam Galli veteres locuti sunt. In

C

eâ sententiâ fuere Beatus Rhenanus, Gesnerus, Hottomannus, & novissimè Camdenus, qui rem hactenus dubiam tot confirmavit rationibus, ut videatur litem decidisse. Sed Camdenum & alios fugit quod dicturus sum; nempe hunc sermonem cum Phœnicio convenire in tam multis, ut res non possit esse fortuita. Id me temere non affirmasse docebit caput sequens, quod si nonnullis tædiosum est, tamen ex doctorum numero spero non defuturos quibus hoc antiquitatis κειμήλιον non displiceat.

D

E

CAPUT XLII.

Gallicum sermonem priscum Phœnicio in multis fuisse similem.

ID probant 1. Deorum nomina. *Taramus*, Ζεὺς Βροντῶν, *Taram* à רעם id est tonare. *Teutates*, Mercurius, Τάαυτος Phœnicibus. *Hesus* Mars Syris Ἄζιζος. *Belenus* Apollo, ut Phœnicibus *Bel* Sol, qui & *Beelsamen*. *Onuana* Minerva, Phœnicibus *Onga*. Minerva *Belisama*. Potius Luna vel Urania. Hercules *Ogmius*, id est Barbarus vel peregrinus, Quia venerat ex Africâ & Gadibus. Ejus habitus peregrinus. Eloquentiæ magister. Galli tam eloquentiâ quam fortitudine clari. *Andraste* vel *Adraste* Britannis Dea Victoria. Forte Astarte, id est Venus quam ut armatā & belli præsidem coluere Phœnices. Venus Ἔγχειος, id est hastata Cypriis. Galli à Dite patre nati. Ibi Dis Juppiter vel Deus, *Divona* fons Deorum. *Diu* Deus. *Vonan* fons Cambris, *Ouy dea*, νὴ τὸν Δία. Dei genus sumus omnes. Rupes pro Deo. II. Dignitatum nomina. Brenni duo Gallis celebres. Fortasse Brennus imperatorum commune nomen. Camb. *Brenn* Rex. Britannis *Barn* judicare, *Barner* judex. *parnas* Syr. princeps, *farga* immutatio, *partum* summus præfectus: Hinc Ædui Vergobretum vocabant summum magistratum annuum. *Mar* Syr Dominus, unde *Candomarus*, *Viridomarus &c. Rik* Arab. *raik* primus, unde *Sinorix*, *Dumnorix &c. Vrich fras* forti brachio. *Chilpericbus* adjutor fortis. *Pateræ* sacerdotes Apollonis à *patar* interpretari, unde Josephus *poter*, quia somniorum interpres. *Paterius & Delphidius*. *Cohen* sacerdos, unde *Cœnæ* antistites novem in insulâ *Osismicâ*. *Bardi* Poetæ & cantores, quia *parat* est modulari Amos 6, 5. Druides ἀπὸ τῆς δρυός. *Deru* quercus Britannis. III. Militaria vocabula. *Ger*, *Warr*, *guerre* pro bello, unde *Germani* Hebr *gera* bellum gerere. *Alauda* legio, Gallice vox sonabat ut *Alafda*, Syr. *alafata* millenarius numerus, Caterva Syr. *Caterva* turma mistionis, quia constabat ex militibus omne genus. *Gessatæ* vel *Gesatæ* Gallorum milites mercenarii Syr. Arab. *gaiis* exercitus: *Vargi* latrones in Arvernis, *farka* rapina. *Crupellarii* Gallici gladiatores cataphracti, *cirbel* amicire, *carbela* paludamentum *Bagaudæ* in Gallia rebelles, Hebr. *boguedim*. *Bagauda* rebellio. Chald *galiar* lixa, calo, *Galiarii* calones è Gallis captis. Scaliger notatus. *Spatha* gladius Gallicus anceps, quasi *sbatha* à שבט id est baculus; ensis etiam Ps 2, 9. *Gessum* grave jaculum, hastile *gisa* Chald. *Sparum* teli Gallici genus Arab. שפר *lancea* λόγχη *romcha*. *Cateia* clava quæ impacta in hostem nihil non frāgit à כתת *catat*, id est hostiles copias perrumpere. *Matara*, *mataris*, *materis*, *matras*, *matrasser*; Arab. *matara* jaculari. Θυρεὸς Gall. clypeus. Vox ignota Græcis ante Polyb. Chald. *theres*, Arab. *thurs* (θύρα Germ. *thur*. Angl. *doore*, Pers *dare*, Syr תרע *thera*, ex Hebr. שער per metathesin) *Cetra* Καίτρεαι, Κυτρίαι Gall clypeos; Ex Phœn. כתרא *cetera* pro כשרא *cesera* Prov. 6, 11. *mange*, *mangana*, *mangonalia*, Chald *manganon*, Hebr. מחי *mechi Carnon* tuba Gallis, ut Syris *carno*. *Benna*, Gallici vehiculi genus, an à rotis, id est אפנים *ophannim*, ut *petoritum* (πέτορες quatuor Camb *peduuar*, Britan *pevar*.) *Carrus char*, *karon* idem Talmud *karar* auriga. *Covinus* Britan. *Covvain* vehere; Chald. *gosphan*. *Essedum*, *hassedun* idem. *Rheda* Chald. ררדא *rheda* idem. IV. Vestium nomina Rheno Gr. ῥινὸς Aliter in Scaligero Huc referunt ססרנון *lasrhenon* pro pelliceâ veste, sed legendum σίσυρνον. Sagum vestis mœroris ut Hebr. שק *sec*, quod *saccum & cilicium* reddunt. Læna & linna quid differant. *Linnæ* saga mollia, Arab לין *lin* mollities. *Gaunacum* vel *Gaunace* sagum majus amphimallon, aliis ἑτερόμαλλον, *gunca* Chald. *Gausapa* idem Talmudicis *gusbac*. *Bardiacus*, *Bardocucullus*, Talmud. *bardes*, Arab. *borda*. Quid sint agni כרודים Gen. 31, 12 *cucullus*, Britannis *cucul*. Hebr. *cucla*. Ut à *femore femoralia*, & à cruribus σκέλεα, sic *braccæ* à genibus, *berec* Hebr genu. *Maniacum* monile aut torquis מניכא non à *manu*, ut volunt. V. Animalium nomina. *Ramac* equa; Inde *mare* inversum. Gall equus & Britan. Pausaniæ locus assertus. Μάρκα τριμαρκίσια *march schalc*. *Rhaphius* animal insatiabile & famelicum, id est *rhaavi*. *Abranas* Gall Simias Arabibus *abrama*. *Baracaca* Gall. hircorum aut caprarum pelles, hircus Talm. *barcha* & *barchakarcha* *Taxea* pro larido ex דשן *daxen*. *Lug* corvus, Arab: לקחה *lukcha*. *Bardæa* vel *bardala* alauda, compositum ex בר *bar* ut avium alia nonnulla. *Clupæa* piscis qui cum luna mutatur, חלף *chalaph* mutari, forte *alausa*. *Man* homo, *Mannus* Tuitonis filius, *Menas* primus Ægypti Rex. Isis & Æstar (quasi Astarte) in Germania cultæ. Pascha Anglis *Easter time*. *Galba* pinguis ex *cheleb* pinguedo; ut galbanum ex *Chelbena*, *Cribel* crista galli Britan. ut Hebr. *cirbel*. VI. Herbarum nomina: Hedera *subites*. Hebr. *hasub*. Pulegium Gall. *albogon*, Mauris *alvegen* Melissophyllon Gall, *merimorion*, Arab. *marmahor*, Gnaphalium quo sedilia inferciuntur, Gall. *gelasonim*;

Arab,

A Arab. *gialasa* sedere. *Pempedula*, quinque folium, Britan. *pemp* quinque, *delis* vel *delion* folium. Cambr. *deilen*, Hebr. *dalioth* folia. *Eith* frumentum, *bara* panis, Hebr. *hitta* & *bar* frumentum. Syr. vinum *chamra zythum* Gall. *corma* & *curmi*. *Samolum* herba quam sinistra manu legunt, *semol* sinister. *Volema* grandia pyra, Arab. *pheilem* magnus. VII. Geographicæ voces. *Leuca* sonabat ut *lesca*; Id decurtatum ex *elef canim* mille cannæ, quæ fere est mensura leucæ. *Allobroges* ex *al* celsus & *bara* ager, regio, Britan. *bro*. *Broga* Gallis ager. Britannis *pen* vel *penn* caput, cacumen. Pœnicum jugum, *pinna* Hebr. fastigiũ montis. Alpes à nivis albedine, *alben* Phœnic. albescere. Indidem Libano nomen vel *Gebenna* vel *Cebenna*, *Les Cevennes*, Britann. *Keven* dorsum montis Syr. *gebina* supercilium montis; Hebr. *gab* dorsum, *gabnunim* gibbosi montes. *Dun* collis, unde *Laudunum*, *Iuliodunum*, &c. Arab. *tun* quod eminet. *Dan* Britan. inferius, unde *Danmonii* Angl. *dovvn*. Arab. *douna*. *Nant*. Britan. vallis, unde *Nantuates*, hodie *pais de Vaux*.

B Hebr. נטה inclinare. *Dole* Britan. planities, ut Arab. *daula Crag* vel *Careg* petra. *Cerigi Drudion* lapides Druidarum *La Crau* campus lapideus. In Moabitis Petra deserti nunc *Crac*. In Cilicia Κράγος πέτρα. *Kaled* durus Britan unde *Caledonii*. Hebr. *galad* durescere; Arab. *geledon* durities. *Majatæ* campestres, *Meath* planities, Arab. *mavvath* terra declivis vel expansa. *Camulodunum* regia Cynobellini, ad verbum Regis seu domini collis, Arab. *Kimâl* dominus gentis. Sarisberia in aridissimo colle sita, inde olim *Sorbiodunum* collis siccus Britan, Syr. *sorba* siccitas, ut Hebr. *sarab* Es. 35. 7. *Laith*, unde *Arelate*, Britan. humiditas ut Hebr. *Lauth*. *Telon* cithara Britan. unde *Tolonem* dici volunt ad Citharistem promontorium. Forte Phœnic. תלין *tillin* psalterium, ut Hebr. תלים Psalmi. *Aber* unde *Abravanus*, *haure*, locus ubi duo fluvii vel fluvius mari jungitur, Hebr. *habar* jungi, sociari. Divortium *guet* Chald. *Guith* Britan. inde *Vecta*, *Ara*, unde *Arar*, lentus, tardus, ut *aharai* Prov. 28, 23. *Garu* vel *garavv* rapidus, unde *Garumna garaph* Arab. idem & Hebr. Jud. 5, 21. *Ryd* vel *rit* vadum. unde *Augustoritum*, *Vagoritum*, &c. proprie descen-

C sus in aquam ab Hebr. ירד. *Magum*, unde *Rhotomagum*, *Neomagum*, &c. mansio, Hebr. *magon*. Britan. urbs *Caer* & *Dinas* & *Tre* unde? Gallis licet multa vocabula communia cum Pœnis, tamen linguæ erant diversæ.

GAllicum sermonem Phœnicio in multis fuisse similem probant primò Deorum, secundò dignitatum & officiorum nomina, tertiò quæ ad bellum pertinent. His addi possunt vestium, animalium, & plantarum appellationes. Geographica denique & chorographica vocabula.

I. Dii Gallorum fuere quantum memini, Taramis, Hesus, Teutates, Belenus qui & Abellio, Onvana & Hogmius. De Tarami Lucanus lib. 1.

Et Taramis Scythicæ non mitior ara Dianæ.

Taramis est Ζεὺς Βροντᾶος *Jupiter tonans*, cui templum consecravit Augustus. Vid. Camd. pag. 12.

D Nempe *taram* vel *taran* Cambricâ linguâ, hodieque est tonitru; Ut Germanicâ *donner* & veteri Suecicâ *thor*; unde Jovis dies Germanicè *donnersdag* & Suecicâ *Thorsdag*, Anglicâ *Thursday*. Adam Bremensis de Sueonibus sive Suecis: *Thor, inquiunt, præsidet in aëre, qui tonitrus & fulmina, ventos imbresq;, serena & fruges gubernat, &c.* Et paulo post: *Thor cum sceptro Jovem exprimere videtur.* Taram porro factum videtur ex Phœnicio תרעם *tarem* servili T præfixo ut in תשבץ, Radix רעם est *tonare*. Tarami à Lucano junguntur.

Teutates, horrensq; feris altaribus Hesus.

Quorum illum esse Mercurium Livius docet his verbis lib. 26. *Scipio in tumulum obversus quem Mercurium Teutatem appellant.* Teutates igitur Gallis idem qui

E Phœnicibus Τάαυτος & Ægyptiis *Thouth* vel *Theuth* & *Thoth*. Philo Byblius ex Sanchoniathone Phœnicio scriptore vetustissimo: Ἀπὸ Μισὼρ Τάαυτος, ὃς εὗρε τὴν τῶν πρώτων στοιχείων γραφὴν, ὃν Αἰγύπτιοι μὲν Θωὼρ (lege Θωὼτ) Ἀλεξανδρεῖς δὲ Θωὺθ, Ἕλληνες δὲ Ἑρμῆν ἐκάλεσαν. *E Misore natus est Taautus, qui primorum ele-*

mentorum scripturam invenit, quem Ægyptii Thoot, & Alexandrini Thouth, & Græci Hermen (Mercurium) *appellarunt.* Plato in Philæbo: φωνὴν ἄπειρον κατενόησεν, εἴτε τὶς θεὸς, εἴτε καὶ θεῖος ἄνθρωπος, ὡς λόγος ἐν Αἰγύπτῳ Θεῦθ τινα τοῦτον γενέσθαι. *Vocem infinitam excogitavit, sive quis Deus, sive divinus vir, quomodo fama est in Ægypto Theut talem quendam fuisse.* Idem πατὴρ γραμμάτων appellatur in Phædro, ubi Rex Ægypti Thamus multis cum illo differit de usu literarum. In Cicerone legitur *Thoyth* & *Theuth*; In Lactantio *Theutus* & *Thot*, ut in Græco Epigrammate:

De nat. Deorum l. 3. De falsa relig. l. 1. c. 6. Anthol. l. 1. c. 91.

Πρῶτος Θὼθ ἐδάη δρεπάνην ἐπὶ βότρυν ἐγείρειν.

Quomodocunque legas Gallicum Teutatis nomen inde apparet esse deflexum.

lib. 1. c. 29.

Hesus cur putetur esse Mars disce ex Gallorum veterum historiâ, quam ante aliquot annos edidit Antonius Gosselinus ὁ μακαρίτης in hâc ipsâ Academiâ professor eloquentiæ. *Hesus* propriè fortem sonat, ut Hebræis עזוז *hizzuz*, & Syris, Chaldæis, Arabibus עזיז *haziz*. Sic vers. 8. Ps. 24. ubi Deus dicitur esse *Dominus fortis & potens, Dominus potens in bello*; Dominus fortis Hebraicè est יהוה עזוז *Jehova Hizzuz*, & Arabice אלרב אלעזיז *arrabba-lhazizo.* Inde Marti factum est nomen etiam apud Phœnices. Quod ex Jamblicho docet Julianus apostata oratione in Solem. Verba sic habent: ἔτι μετριάσαι βούλομαι τῆς Φοινίκων θεολογίας, &c. οἱ τὴν Ἔδεσσαν οἰκοῦντες ἱερὸν ἐξ αἰῶνος ἡλίου χωρίον, Μόνιμον αὐτῷ καὶ Ἄζιζον συγκαθιδρύουσιν, αἰνίττεσθαί φησιν Ἰάμβλιχος, &c. ὡς ὁ Μόνιμος μὲν Ἑρμῆς εἴη, Ἄζιζος δὲ Ἄρης. *Volo adhuc è Phœnicum theologiâ nonnihil depromere, &c. Qui Edessam habitant locum ab omni ævo Soli sacrum, Monimum & Hazizum una cum Sole collocant, quod sic Jamblichus interpretatur, ut Monimus quidem sit Mercurius, Hazizus autem Mars.* Idem alibi in eâdem oratione: Ἄρης Ἄζιζος λεγόμενος ὑπὸ τῶν οἰκούντων τὴν Ἔδεσσαν Σύρων, ἡλίου προπομπεύει. *Mars Hazizus dictus à Syris, qui Edessam incolunt, Solis est anteambulo. Hazizus* id est עזיז *Haziz*, à quo עזוז *Hizzuz* & *Hesus*, solâ flexione differunt: nisi quod z mutatur in s literam homogeneam. Itaque nomen Martis Gallicum Phœnicio fuit simillimum.

Belenum esse Apollinem, præter Ausonii carmen vulgatissimum de Attio Paterâ in Burdigalensibus professoribus, docent Aquileienses inscriptiones APOLLINI BELENO apud Gruterum; Et hæc Julii Capitolini in Maximinis: *Dicens etiam Deum Belenum per aruspices spopondisse, Maximinum esse vincendum. Unde etiam postea Maximini milites jactasse dicuntur Apollinem contra se pugnasse.* Quibus concinit Herodianus l. 8. nisi quod Βέλιν habet pro Beleno: Βέλιν δὲ καλοῦσι τοῦτον σέβουσί τε ὑπερφυῶς, Ἀπόλλωνα εἶναι ἐθέλοντες. *Ipsum autem Belin vocant, & eximiè colunt, Apollinem esse volentes.* Inde herba ὑοσκύαμος, ut Latinè Apollinaris, ita Gallicè dicebatur *Belinuntia.* Et eandem Hispani hodieq; *Veleno* appellant. *Belenus* vel *Belin* idem qui *Belus.* Ita Phœnices Solem vocabant. Servius in primum Æneidos: *Apud Assyrios* (id est Tyrios) *Bel dicitur quâdam sacrorum ratione & Saturnus & Sol.* Quandoq; composito nomine vocabant בעלשמין *Beelsamen*, id est Dominum cœlorum. Philo Byblius de Sole ex Sanchoniathonis Theologicis: τοῦτον γὰρ, φησι, θεὸν ἐνόμιζον μόνον οὐρανοῦ κύριον, Βεελσάμην καλοῦν.

Auct Dioscorid. lib. 4. Apul. de herb. c. 4.

A λουῦτες, ὅ ἐστι κύριο Φοίνιξι κύειος ὀυρανοῦ *Hunc enim*, inquit, *Deum putabant solum esse cæli Dominum, Beelsamen vocantes, quod Phœnicum lingua significat cæli Dominum.* An indidem Laconum vox Βέλα pro Sole, & Cretica Ἀβέλιος? Hesychius: Βέλα, ἥλιος ἢ αὐγὴ ὑπὸ Λακώνων. Item: Ἀβέλιον, ἥλιον Κρῆτες. Omnino ita videtur, & cum Beleno Deo idem esse *Abellio*, cujus monumenta extant in Convenis Novempopulaniæ, ut observat Scaliger Ausonianarum lectionum lib. 1. cap. 9.

Ibidem Onvanæ meminit Deæ Gallorum, quam viri docti suspicantur esse Minervam. Nempe Minerva Phœnicibus *Onca* & *Onga* dicebatur: Euphorion apud Stephanum: Ὄγκα, ἡ Ἀθηνᾶ κατὰ Φοίνικας. Hesychius: Ὄγγα, Ἀθήνα ἐν Θήβαις.

B Ex *Onga* factum *Onua* & *Onuana*, G & V permutatis. ut in V vallis & V vallonibus pro Gallis, & in Anglico *vvaue* pro unda, cujus vocis secundam syllabam Germani, Galli & Belgæ per G scribunt.

Tamen in veteri saxo apud Conseranos in Novempopulania reperto extat inscriptio vetus MINERVÆ BELISAMÆ, unde Belisamam colligunt esse Minervæ Gallicum nomen. At cum *Belisama* Punicè significet *cæli Dominam*, videtur id potius vel ad Lunam vel ad Uraniam pertinere, quæ in Jeremia toties vocatur מלכת השמים *Regina cœlorum*. Luna eadem quæ Diana quam Galli plurimum coluerunt. Polyænus lib. 8. ubi de Camma: ἦν Ἀρτέμιδος ἱέρεια, ἣν μάλιστα Γαλάται σέβουσι. Quod sumptum ex Plutarchi libro de virtutibus mulierum.

C Deos quos diximus hactenus à Gallis fuisse cultos Cæsar his verbis docet: *Deum maxime Mercurium colunt*, &c. *Post hunc Apollinem, & Martem, & Jovem, & Minervam.* (lib. 6.)

Superest de Hercule dicamus; quem Galli vocabant, *Ogmion*. Lucianus: τὸν Ἡρακλέα οἱ Κελτοὶ Ὄγμιον ὀνομάζουσι φωνῇ τῇ ἐπιχωρίῳ. *Ogmion*, id est עגמי *agemion*. Barbaros & peregrinos Arabes ita nominant. Nempe vel ex Phœnice Hercules, vel ex Africa aut Gadibus ad Gallos se contulerat, post multos labores mari & terra exantlatos. Atque id ipsum Herculis pictura referebat. Quippe pingebatur γέρων ἐς τὸ ἔσχατον, ἀναφαλαντίας, πολιὸς ἀκριβῶς, ὅσαι λοιπαὶ τῶν τριχῶν, ῥυσὸς τὸ δέρμα, καὶ διακεκαυμένος ἐς τὸ μελάντατον, οἷοί εἰσιν οἱ θαλαττουργοὶ γέροντες (In Herc.) (Luc. ibid.)

D *decrepitus, recalvaster, reliquis capillis prorsus canis, cute rugosa & in aterrimum colorem exusta, quales sunt nautæ senes.* Imo quales Pœni & Phœnices quos vicinioris sideris fervor ita exurit, ut à Gallorum candore plurimum absint. Interim senex ille trahebat hominum ingentem multitudinem; omnes ab auribus revinctos. Pro vinculis autem erant catenulæ ex auro & electro confectæ, quarum ansæ Dei linguæ ita erant annexæ, ut hac illos ad se traheret. Quod eloquentiæ fuit symbolum. Phœnicius enim sermo, quo utebatur Hercules, cum Gallico permistus, cum ita expolivit & tanta verborum & rerum ubertate ditavit, ut Galli ultro agnoscerent Phœnicibus magistris se debere eloquentiam; quam deinceps summo studio semper excoluerunt. Porcius Cato in secundo originum: *Pleraque Gallia duas res industriosissime persecuta, rem militarem & argute loqui.* Cui loco plane geminus hic Hieronymi ad Vigilantium: *Gallia*, &c. *viris semper fortissimis & eloquentissimis abundavit.* (Apud Charisium l. 2.)

E

Jam quia Britannis & Gallis eadem fuiſſe ſacra ex Tacito & Cæſare ſcimus; A non erit extra rem hic quærere, quæ fuerit Andraſte Dea, quam Britannica Amazon Boodicia vel Bundovica invocaſſe legitur, antequam cum Romanis confligeret. Dion in Nerone: καὶ ἡ Βουνδουΐκα τὴν χεῖρα ἐς τὸν οὐρανὸν ἀνατείνασα εἶπε, χάριν τε σοὶ ἔχω, ὦ Ἀνδράστη, καὶ προσεπικαλοῦμαί σε γυνὴ γυναῖκα *& Bondovica manibus in cœlum extenſis dixit, gratias habeo tibi ô Andraſte, teque mulier mulierem invoco.* Et rurſus: ταῦτα πάντα θύοντές τε ἅμα καὶ ἑστιώμενοι, ὑβρίζοντες, ἔν τε τοῖς ἄλλοις σφῶν ἱεροῖς, καὶ ἐν τῷ τῆς Ἀνδάτης μάλιστα ἄλσει ἐποίουν, οὕτω γὰρ καὶ τὴν νίκην ὠνόμαζον καὶ ἔσεβον αὐτὴν περιττότατα. *Hæc omnia per contumeliam faciebant, dum ſacrificabant, atque epulabantur cum in aliis templis tum maximè in luco Andatæ. Sic enim* B *victoriam vocabant, & illam impenſe colebant.* Pro Ἀνδάτης reſcribendum ut ſupra Ἀνδράστης, vel etiam Ἀδράστης, quomodo legit Guillelmus Blancus Xiphilini interpres; Sic Adraſte eadem erit quæ Phœnicum *Aſtarte*, literis ut fit trajectis, & permutatis D & T quæ ſunt ejuſdem organi. Nec obſtat quod victoriam interpretatur Dion. Sed & Tacitus, cujus hæc verba lib. 14. ad eandem Deam pertinent: *Inter quæ nulla palam cauſa delapſum Camaloduni ſimulacrum victoriæ, ac retro converſum, quaſi cederet hoſtibus.* Aſtarte enim Venus quidem eſt, ut Cicero & alii volunt. Sed Venus armata & belli præſes. Quo habitu illam coluiſſe Cythe-

De nat. Deor. l. 3. in Attic. & Lacon.

ræos à Phœnicibus edoctos tradidit Pauſanias. Sed & iiſdem magiſtris Cyprii Venerem Ἔγχειον, id eſt haſtatam, effinxerant. Heſychius: Ἔγχειος, Ἀφροδίτη: C Κύπριοι. Spartæ etiam deſcribit Pauſanias in Laconicis Ἀφροδίτης ξόανον ὡπλισμένης *Veneris armatæ ſtatuam.* Unde Auſonius epigr. 14.

Armatam vidit Venerem Lacedæmone Pallas.

verſ. 501.

Itaque de Venere hæc habentur in Trachiniis Sophoclis: Μέγα τι σθένος ἁ Κύπρις, ἐκφέρεται νίκας ἀεὶ *Venus pollet magna quadam vi, & victorias ſemper reportat.* Et

lib. 8. cap. 7.

Romæ templum habuit Venus victrix. Plinius: *Dedicatione templi Veneris victricis, pugnavere in circo elephantes viginti.* Ejuſdem templi meminit Plutarchus in Pompeio, qui, inquit, ſe ſomniavit κοσμεῖν ἱερὰ Ἀφροδίτης νικηφόρου πολλοῖς λαφύροις *Veneris victricis templum multis ornare ſpoliis.* Quæ ideo notanda duxi, ne quis miretur Aſtartem, id eſt Phœniciam Venerem, à Britannis pro victoria cultam. D

Eſt cur miremur iu Diis Gallorum non cenſeri Plutonem, à quo ſe prognatos dicebant, ſiquidem Cæſari credimus: *Galli*, inquit, *ſe omnes ab Dite patre prognatos prædicant, idque ab Druidibus proditum dicunt.* Fallor an *Diſpater* Gallis idem fuit qui *Dieſpiter*, id eſt Juppiter, ſummus Deorum, nomine facto ex Græco Διὸς vel ex Hebr. די *dai.* Id videtur poſſe probari ex compoſito nomine *Divona* pro Dei fonte vel Divino fonte. Ita explicat Auſonius in hoc verſu,

Divona Celtarum lingua fons addite Divis.

Et hodieque apud Cambros *Diu* Deum ſignificat & *Vonan* fontem. Quo pertinet vernaculum *oüy dea* cum affirmamus, ſumptum ex Græco νὴ τὸν Δία. Hoc ſenſu Dis pater Gallorum, non quo putavit Cæſar. Nempe Διὸς κεχρήμεθα πάντες: τοῦ E γὰρ καὶ γένος ἐσμέν. Quod ex Arato Paulus ita citat ut palam probet Act. 17, 28. ad

verum

A verum Deum id referens quod de Jove dixerat Aratus. Tale illud Mosis in Cantico Deut.32,18. *Rupem quæ te genuit oblivioni mandavisti*, id est Θεὸν *Deum*, ut recte reddunt LXX & vulg.int.magis ad sensum quam ad verba attendentes. Sic Chaldæi pro rupe habent תקיפא דהלא *Deum fortem*, & Arabs אלהאלק *Creatorem.*

II. Dignitatum & officiorum nomina putantur hæc fuisse apud Gallos, Brennus, Vergobretus, Mar, Rix, Pateræ, Cenæ, Bardi, Druidæ, Saronides & Eubages.

Brenni duo celebres fuere apud Gallos, unus qui Romam, alter junior qui Delphicum templum expilavit. Ille pro Brenno Βρέννος *Bren* appellatur apud Suidam. B Sunt qui Imperatorum tum temporis putant commune fuisse nomen, quia Cambri hodie Regem *Brennin* appellant, teste Camdeno. Sed & apud nostrates Britannos *barner* judicem sonat, & *barn* est judicare. Accedit Syrum קרנס *parnas* pro principe & gubernatore. Sic Es.3,4. in Chald. paraphr. *Constituam pueros* פרנסיהון (*parnasehon*) *princeps ipsorum.* Prov.14,28. *In multitudine populi dignitas Regis, & in paucitate plebis atteritur* פרנסיה (*parnaseh*) Princeps ejus. Radix פרנס *parnes* est pascere; Ergo פרנס nomen proprie significat ποιμένα λαῶν.

pag. 24.

Vergobretus aut *Vergobretum* magistratus erat annuus apud Æduos, ut Romæ consulatus. Cæsar: *Divitiacus & Liscus summo magistratui præerant quem Vergobretum appellant Ædui, qui creatur annuus, & vitæ necisque in suos habet potestatem.* C Vox videtur composita ex Syris פרגא *farga* & פרתום *partum* vel פרתון *partun*, quarum illa mutationem, hæc summum præfectum & moderatorem sonat. Inde Galli *Vergobretum* vocant præfectum illum qui quidem summus erat, sed mutationi obnoxius.

Vid. Esth. 13, & 6. 9. & Dan. 1, 3.

Mar, hodie *Maur*, Britannis magnum sonat. Hinc composita Gallorum principum nomina *Condomarus, Civismarus, Combolomarus, Induciomarus, Viridomarus, Teutomarus &c.* Syris מר *mar* est dominus, unde מרן אתא μαραναθὰ dominus noster venit 1. Cor. 16,22.

Rix etiam multo in usu in magnatum nominibus. Exemplo sint *Sinorix, Dumnorix, Orgetorix, Ambiorix, Vercingetorix, Eporedorix.* Puto Gallos scripsisse D *rich*, ut Britones & Germani hodieque. *Rich* id est fortis & potens. Hinc in libro triadum Britannico, qui vetustissimus est; *Caradauc urich fras*, id est *Caratacus forti brachio.* Neque aliud fuit *rich* apud Germanos veteres. Fortunatus lib. 8.

Cadm p. 446

> *Chilperiche potens, si interpres barbarus adsit,*
> *Adjutor fortis hoc quoque nomen habet.*

Rich videtur esse ריק *rik* Arabum, in Giggeio ריק *rik* est *vis, robur*, & ראיק *raik prior primus*, ריוק idem.

Pateræ sunt sacerdotes Apollinis, oraculorum interpretes, à verbo פתר *patar*, id est interpretari. Unde Joseph פותר *poter* dicitur quia interpretabatur somnia Gen. 40. & 41. E Ausonius in Professoribus Burdigalensibus, ubi de Attio Patera vel Paterio:

> *Beleni sacratum ducis è templo genus,*
> *Et inde vobis nomina,*

Tibi

Tibi Pateræ, sic ministros nuncupant
Apollinares mystici.
Fratri patrique nomen à Phœbo datum,
Natoque de Delphis tuo.

De his ita Hieronymus epist. CL. ad Hedibiam: *Majores tui Paterius atque Delphidius: quorum alter, antequam ego nascerer, Rhetoricam Romæ docuit, alter, me jam adolescentulo, omnes Gallias prosa versuque suo illustravit ingenio.*

lib. 3. c. 6. Coenæ quæ sint Mela docet his verbis: *Sena in Britannico mari Osismicis adversa littoribus, Gallici numinis oraculo insignis est, cujus antistites perpetua virginitate sanctæ numero novem esse traduntur, Galli Genas vocant.* Lege *Coenas.* Hebraice כוהן *coen* est sacerdos. Hinc fœmininum כוהנה *coena.* Sena, hodie *Sayne*, insula est ad extremam Aremoricam.

Apud Athen. l. 6. Strab. l. 4. Diod. l. 5. p. 213. Bardi Gallorum erant Poëtæ & cantores. Posidonius: τὰ δὲ ἀκούσματα αὐτῶν εἰσὶν οἱ καλούμενοι Βάρδοι, ποιηταὶ δὲ οὗτοι τυγχάνουσι μετ' ᾠδῆς ἐπαίνους λέγοντες. Strabo: Βάρδοι μὲν ὑμνηταὶ καὶ ποιηταί. Diodorus: Εἰσὶ δὲ παρ' αὐτοῖς καὶ ποιηταὶ μελῶν οὓς Βάρδους ὀνομάζουσιν. Lucanus:

Plurima securi fudistis carmina Bardi.

Festus: *Bardus Gallice cantor appellatur, qui virorum fortium laudes canit.* Hesychius: Βαρδοὶ, αἱ ὁδοὶ παρὰ Γαλάταις pro αἱ ὁδοὶ rectè monuit vir doctissimus legendum esse ἀοιδοὶ cantatores vel Poëtæ. Bardus est ab Hebræo פרט *parat*, mutatis homogeneis: פרט est modulari: Sic Amos 6, 5. הפרטים על פי הנבל *modulantes super nablium.* Nablium erat Phœnicium organum lyræ vel citharæ simile

Antiq. l. 7. c. 10. כנור *cinyram* citharæ speciem, & נבל *nablium* Josephus ita inter se confert: ἡ μὲν κινύρα δέκα χορδαῖς ἐξημμένη τύπτεται πλήκτρῳ, ἡ δὲ νάβλα δώδεκα φθόγγους ἔχουσα τοῖς δακτύλοις κρούεται *cinyra quidem decem chordis instructa, plectro pulsatur, nablium autem duodecim sonos continens digitis carpitur.* Ita Bardis aliquod fuit organum

lib. 5. p. 213. lyræ simile quod inter canendum pulsabant. Diodorus de Bardis: οὗτοι δὲ μετ' ὀργάνων ταῖς λύραις ὁμοίων ᾄδοντες, οὓς μὲν ὑμνοῦσιν, οὓς δὲ βλασφημοῦσι *Hi cum organis lyræ*

lib. 15. *similibus canentes, alios quidem laudant, alios vero vituperant.* Ammianus lyras vocat: *Bardi*, inquit, *fortia virorum illustrium facta heroicis composita versibus cum dulcibus lyræ modulis cantitarunt.* Nota cantitandi verbo plane exprimi Hebræum פרט *parat*, quod proprie significat cantiones suas vocibus minutim concisis & sono vibrante & frequentato canere. Ita Buxtorfius & alii. Quia פרט de iis dicitur quæ dividuntur in minutas partes. Quo referendum illud Horatii carm. lib. 1. od. 15.

—— grataque fœminis
Imbelli cithara carmina divides.

Ut à magno Heinsio pridem est observatum.

lib. 16. c. 44. De nomine Druidum Plinio assentior qui deducit ἀπὸ τῆς δρυὸς à quercu. *Nihil*, inquit, *habent Druidæ visco & arbore in qua gignatur, si modo sit robur, sacratius. Jam per se roborum eligunt lucos: nec ulla sacra sine ea fronde conficiunt, ut inde*

vid. Camd. p. 10. *appellati quoque interpretatione Græca possint Druidæ videri.* Nec est quod quis miretur cur Druides Græco nomine appellentur, cum etiam apud Celtas quer-

A quercus *deru* dicta sit. Britanni in Angliâ *dervv* scribunt, & nostrates *deru*.

Saronides in Diodoro iidem qui Druides. *Philosopi*, inquit, *& Theologi quidam sunt in magnâ apud illos veneratione*, οὒς κὶ Σαρωνίδας ὀνομάζουσι *quos & Saronidas appellant*. Nempe eadem ratio nominis, utroque à quercu ducto, qui Græce olim σαρὼν vel σαρώνις. Plinius: *Sinus Saronicus olim querno nemore redimitus, unde nomen, ita Græciâ antiquâ appellante quercum.* Callimachus hymno in Jovem:

lib. 5. p. 213.

lib. 4. c. 5.

> Ἣ πολλὰς ἐφύπερθε σαρωνίδας ὑγρὸς Ἰάων
> Ἧειρεν.
>
> B *Innumeras quercus liquidus producit Jaon*
> *Desuper.*

Et ibi scholiastes Σαρωνίδας, δρῦς *Saronidas id est quercus*, Reliqua ibi vide. *Eubages* vel *Euvages*, quorum pensum erat scrutari summa & sublimia naturæ, consulto prætereo, quia vox illa est doctis jure merito suspecta, cum nusquam alibi quam in Marcellino occurrat, qui forte οὐαγεῖς legerat in Timagene, voce corrupta ex οὐατεῖς *vates*. Nam Γ & Τ scriptores sæpe permutant. Tale est οὐιγὸν pro οὐιτὸν in Theophrasto, & in Hesychio ἰσγέον pro ἰστέον. Vide Cl. Salmasii Plinianas exercitationes pag. 708.

C III. Militaria vocabula fuere apud Gallos *ger* vel *guerra* pro bello. Item *alauda* & *caterva* pro Gallicis legionibus, & in militum generibus *Gæsatæ, Vargi, Crupellarii, Bagaudæ, Galearii*; Et in armis *spatha, gessum, lancea, cateia, matara, thyreos, cetra, carnon*; Et in machinis *mangæ, mangana, mangonalia*, quorum pleraque sunt Phœnicia. His adde curruum nomina *bennum, petoritum, carrum, covinum, essedum, rhedam.*

Ger pro bello usurparunt Galli veteres, ut *vvar* Saxones & Angli, & nos *guerram*. Unde Germanos, id est homines belli (gens d'armes) eos dixere qui primi Rhenum transgressi priscos incolas è sedibus suis vi armorum pepulerunt. Tacitus: *Germaniæ vocabulum recens est & nuper additum: quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerunt, nunc Tungri, tunc Germani vocati sunt. Ita* D *nationis nomen non gentis evaluisse paulatim; ut omnes primum victores à victis ob metum, mox à seipsis invento nomine vocarentur.* *Ger* est ab Hebræo גרה *gera*, quod Græci interpretes reddunt συνάπτειν πόλεμον, Hieronymus *inire prælium, committere prælium, provocare ad bellum.*

Deut. 2. 5. 19, 24. Dan. 11. 25.

Alaudæ nomen à Gallis pro legione sumptum his verbis docet Plinius: *Gallico vocabulo etiam legioni nomen dederunt alaudæ.* Inde Gallos legionarios Cicero passim alaudas vocat: Sic Philippica primâ; *Judices manipulares ex legione alaudarum*: Et quintâ: *Antesignanos, & manipulares, & alaudas judices se constituisse dicebat.* Et decimâ tertiâ: *hunc accedunt alaudæ, cæterique veterani.* Et Suetonius in Julio Cæsare cap. 24. *Unam etiam* (legionem) *ex transalpinis conscriptam, vo-* E *cabulo quoque Gallico. Alauda enim appellabatur.* Ut pateat origo vocis, sciendum *alasdam* veteres dixisse pro alaudâ. Sic *cauneas* idem fere sonasse quod *casneas* vel *cave ne eas* docet hæc Ciceronis: *Quum M. Crassus exercitum Brundusii imponeret, quidam in portu caricas Cauno advectas cauneas clamitabat: Dicamus, si pla-*

Plin. l. 11. c. 37.

De divinat. l. 2.

cet, monitum ab eo Crassum caveret ne iret. Porrò *alafda* pro Syro אלפתא *alafata* millenarium sonat; A quo numero Gallicæ legiones primò dictæ, plurimum auctæ deinceps, tamen priscum nomen retinuerunt. Sic אלוף *aluph* Hebræis proprie est chiliarchus; Tamen pro quôvis duce sumitur, ut אלף *eleph* chilias pro quovis numero, etiam multo majore. Vide Mich. 5, 1. & Jud. 6, 15.

Caterva etiam juxta Vegetium lib. 2. cap. 1. est legio Gallorum. *Galli* (inquit) *atque Celtiberi pluresque barbaricæ nationes catervis utebantur in prælio, in quibus erant sena millia armatorum. Romani legiones habent, in quibus singulis sena millia, interdum amplius militare consueverunt.* Syris propriè כת ערבא *cat-erva* est turma mixtionis sive miscellanea. Nempe legio constabat ex militibus omne genus. Vegetius: *Legio autem propriis cohortibus plena cum gravem armaturam, hoc est principes, hastatos, triarios, antesignanos, item levem armaturam, hoc est ferentarios, funditores, balistarios, cum proprios & sibi impositos equites legionarios iisdem matriculis teneat &c.* Caterva Britannis hodie est *caturfa*.

Camb. p. 13.

Gessatæ vel *Gæsatæ*, ut plerique volunt, sunt Gallorum milites mercenarii. Plutarchus in Marcello: μετεπέμποντο Γαλατῶν τοὺς μισθοῦ στρατευομένους οἱ Γεσάται καλοῦνται *miserunt Gallorum milites mercenarios qui Gessatæ vocantur.* Orosius: *Cum etiam ex ulteriore Galliâ ingens adventare exercitus nuntiaretur, maxime Gesatorum, quod nomen non gentis, sed mercenariorum Gallorum est.* Polybius, in quo Γαισάτοι, eos ait sic esse appellatos διὰ τὸ μισθοῦ στρατεύειν, ἡ γὰρ λέξις, inquit, αὕτη τοῦτο σημαίνει κυρίως. Alii scribi volunt Γαζάται vel Γαιζῆται, quasi γᾶν ζητοῦντες propter frequentes migrationes, aut verò παρὰ τὴν γάζαν, quia plerique Gallorum erant χρυσοφοροῦντες, quæ est Euphorionis sententia apud Stephanum in Γάζα. Vide etiam Etymolog. in Γαιζῆται & Phavorinum in Γαζῆται. Alii à gesis deducunt teli genere. Servius in 8. Æneid. *Gesa hastas viriles, nam etiam viros fortes Galli Gesos (lege Gesatos) vocant.* Strabo putavit esse gentem; dicit enim lib. 5. circa Padum habitare Gallos plurimos, *quorum maximæ gentes Boji & Insubres, & qui Romam aliquando subitâ incursione cœperunt* Senones, μετὰ Γαισάτων *cum Gæsatis.* Nempe latuit viros doctos verbum esse Phœnicium. Hebræorum magistris גיס *gaias*, Syris גיסא *gaisa*, Arabibus גיש *gais* est exercitus. Plurale Hebræum est גיסות *gaiasot*, Arabicum גיוש *guious*, Syrum גיסין *gaisin*, vel fœm. termin. גיסתא *gaisata.* Inde Gallorum copiæ Γαισάται dictæ. Hæc est vera origo vocis ignotæ hactenus.

lib. 4. c. 13.

lib. 2.

Suidæ etiam Γεσάται ἐθνικόν.

Vargi apud Arvernos non tam erant milites quam latrones. Sidonius Epist. 4. lib. 6. *Arverni Vargorum nomine indigenas latrunculos nuncupant.* Vargi id est Punico sermone פרקין *farkin*; Nam Hebræum פרק *perek* vel *pherek* quandoque pro rapinâ sumitur. Sic Nahum. 3, 1. פרק מלאה *rapina plena.* Abdiæ 14. ולא תעמוד על הפרק *& non stabis ad rapinam.*

Crupellarii sunt Gallorum gladiatores καταφράκτοι. Tacitus lib. 3. Annal. *Adduntur è servitiis gladiaturæ destinati quibus more gentico continuum ferri tegimen; Crupellarios vocant.* Nempe ab Hebræo כרבל *cirbel*, amicire, tegere; unde מכרבל *mecurbal, opertus*, pallio *tectus* 1. Par. 15, 27. Græci περιεζωσμένος. Hinc כרבלא *carbela*, Dan. 3, 21. volunt esse paludamentum.

Ba-

Ad A. MMCCCIII.

A Bagaudæ dicti sunt ii Gallorum qui sub Diocletiano rebellarunt Amando & Æliano ducibus. Eusebius in Chronico *Bagaudas* appellat, & Orosius *Vacaudas* (sic legendum, non Vacuadas) Eutropius *Bacaudas*. Sed Salvianus, cui plus fidendum in suæ gentis vocabulo, constanter scribit *Bagaudas*, & palam docet hoc nomine rebelles significari, qui Hebraicè בוגדים *boguedim*. Is enim ita de Bagaudis: *Imputamus nomen quod ipsi fecimus. Et vocamus rebelles, vocamus perditos, quos esse compulimus criminosos. Quibus enim aliis rebus Bagaudæ* (rebelles) *facti sunt, nisi iniquitatibus nostris, nisi improbitatibus judicum? &c.* Item: *Quid aliud etiam nunc agitur quam tunc actum est, id est ut qui adhuc Bagaudæ non sunt, esse co-*

Oros. lib. 7. v. 25. Eutrop. l. 9. Salvian. lib. 5.

B *gantur?* Hoc vult Romanorum injuriis Gallos in obsequio adhuc perseverantes ad rebellionem compelli. Hinc Prosper: *Omnia pæne Galliarum servitia in Bagaudam conspiravere*, id est uno consensu rebellarunt. Nam *Bagauda* est rebellio. Eumenius Rhetor de Scholis: *Latrocinio Bagaudicæ rebellionis obsessa.*

Eusebius in Chronico lib. 1. pag. 35. undecunque id habeat, Galiarios à Romanis appellari dicit Gallicos servos: Ῥωμαῖοι, inquit, Γαλλῶν μυριάδας δ' πρὸς τοῖς τριακοσίοις ἀνεῖλον. Τοὺς δὲ αἰχμαλώτους αὐτῶν καλεδουλώσαντο, Γαλιαρίους καλοῦντες αὐτοὺς *Romani Gallorum quadraginta millia interfecerunt, & trecentos insuper; captivos autem illorum servituti subjecerunt, Galiarios illos vocantes.* In quem locum Scaliger: *Hoc nuspiam legere memini; &c. Et sane falsum est ullos homines in bello*

C *captos & in servitutem redactos à Romanis Galiarios dictos.* At ex Vegetio saltem id constat, quod viro magno non succurrit, *Galearios* dictos lixas sive calones, id est militares servos: *Lixas*, inquit, *(quos Galearios vocant) ad natandum exercere percommodum est.* Item: *Ex ipsis calonibus (quos Salearios vocant) idoneos ac peritos usu legebant.* Quam vocem ut Romanos putem à Gallis mutuatos facit Eusebii locus nuper citatus. Hebræis porrò גליער *galiar* vel גוליער *guliar* id ipsum est. Exempla profert partim ex Talmude, partim ex Targum secundo lib. Esther. cap. 6. v. 12. doctissimus Buxtorfius Talmudici Lexici pag. 431.

Veget. de re milit. l. 1. c. 10. Idem lib. 3. c. 9.

Gallorum arma fuere, ut diximus, spatha, gessum, lancea, sparum, cateia, matara, thyreos & cetrum. *Spatha*, Isidoro *spata*, Italis *spada*, Hispanis *espada*, Hebræis recentioribus אספטי *ispati*, est Gallorum gladius. Diodorus de Gallis

D lib. 5. ἀντὶ δὲ τοῦ ξίφους σπάθας ἔχουσι μακρὰς σιδηρᾶς *pro gladiis autem magnas habent spathas ferreas.* His Romani usi deinceps. Vegetius: *Habebant gladios majores quos spathas vocant.* Spatam definit Isidorus *gladium ex utraque parte acutum*, id est δίστομον ancipitem. Hoc cæsim feriebant non punctim διὰ τὸ μηδαμῶς κέντημα τὸ ξίφος ἔχειν *quia mucrone carebat*, Polybius lib. 2. Ita etiam Livius lib. 32. *Gallis prælongi gladii, ac sine mucronibus.* Itaq; minus propriè Apulejus lib. 1. asini dixit spatham præacutam mucrone infesto. Et falluntur qui spatham dici volunt à similitudine τοῦ שפוד *sphud.* (Chaldæi sic vocant verutum, ut Itali *spedo*, Belgæ *spet*, Angli *spitte*, Germani, *Spissz.*) Nam ex descriptione apparuit Gal-

E licum gladium nihil habuisse simile cum veruto. Sed spatæ nomen factum ex Hebræo שבט cujus plurale שבטים *sbatim*. Chaldæi etiam per P שפטין *spatin*, i. e. spatas, scribunt. שבט est baculus quivis. Sed Ps. 2, 9. שבט ברזל baculus ferreus est

חרב *ensis*, ut recte monent Rabbi Selomo & Aben-Ezra. Ita spatha vel spata Gallis qui nomen generis pro specie usurparunt. A

Gessum vel Gesum & Gæsum quidam pro hastâ sumunt. Servius: *Pilum proprie est hasta Romana, ut gessa Gallorum, sarissæ Macedonum.* Augustinus locutionem de Josue l. 6. *Septuaginta interpretes qui posuerunt geson* (Josue 8, 18.) *miror si & in Græcâ linguâ hastam vel lanceam Gallicanam intelligi voluerunt: Ea quippe dicuntur gesa.* Suidas: Γαῖσα καὶ γαισὸς, κοντὸς, εἶδος ἀμυντηρίου οἷον δόρατος *Gæsa & gæsus, contus, teli genus ut hastæ.* Ita etiam in Γέσοι Ἔστι δὲ ὅπλον ἢ κοντὸς μακρόθεν κεντῶν *est autem telum aut contus eminus pungens.* Gæsum tamen est hastile aut jaculum potius quam hasta, Festus: *Gesum grave jaculum.* Hesychius: Γαισὸς, ἐμβόλιον ὁλοσίδηρον *jaculum totum ex ferro.* Proinde singuli bina gerebant. Varro apud Nonnum: *cum binis gessis essent.* Claudianus: *binaque gessa tenens.* Virgilius: *duo quisque Alpina coruscant Gesa manu.* Plane ut hastilia; Idem: B

Bina manu lato crispans hastilia ferro.

Ovidius:

— lævâque hastilia bina gerebat.

Chaldæis idem גיסא *gisa* & גיססא *gisesa.* Sic 2. Sam. 18, 14. *Et accepit* תלתא גססין *tria gesa in manu sua:* Græci τρία βέλη *tria jacula*, melius quam Hieronymus *tres lanceas.* Alludit & Hebræum חץ *chets* pro sagitta & jaculo. Mutatur enim *cheth* in g, ut in galbano ex חלבנה. Quod pæne omiseram, Athenæus Hispanis etiam gæsa tribuit, γαίσων gesorum usum dicens ab iis venisse ad Romanos. C

Est & *sparum* Gallici teli genus. Paulus: *Rumex genus teli simile spari Gallici.* Festus à spargendo dici vult. Ego *sparum* suspicor à ferreo acumine dici, quod Arab. dicitur שפר iisdem literis, sono tamen diverso *sophron.*

lib. 5.

Etiam *lancea* Gallicum vocabulum, si Diodoro credimus, qui sic habet: προβάλλονται λόγχας, ἃς ἐκεῖνοι λαγκίας καλοῦσι. Tamen Varro apud Gellium lanceam dicit *Hispanicum verbum esse.* Et apud Nonium Sisenna videtur ad Germanos referre: *Gallia*, inquit, *materibus, Suevi lanceis configunt.* Sed authore Festo, *Lancea à Græco dicta, quam illi λόγχην vocant.* Unde & Talmudicis לונכא *loncha* dicitur, & Syris לוכויתא *luchoito.* Nos hanc litem nostram non facimus. Tantùm lanceam monemus Hebraicè dici רומח & Chald. רומחא *romcha.* Huic valde affine λόγχη E liquidis enim R & L sunt maxime permutabiles. Sic λείριον *lilium*; κρίβανος *clibanus*; *peregrinus*, Gallice *pelerin*, &c. D

lib. 15. c. 30.

Cateia Isidoro *genus est Gallici teli ex materia quam maxime lenta, quæ jactu quidem non longe propter gravitatem evolat, sed quô pervenit vi nimia perfringit.* Proinde ad cateias pertinent hæc Ammiani lib. 31. *Barbari ingentes clavas in nostros conjicientes ambustas, mucronesq; acrius resistentium pectoribus illidentes, sinistrum cornu perrumpunt.* Cateiæ igitur nomen ab Hebræo verbo כתת *catat*, id est hostiles copias perrumpere & perfringere. Ita sumitur Num. 14, 45. & Deuter. 1. v. 44. & 2. Chron. 15, 6. & Psal. 89, 24. & Es. 24, 12. & Jerem. 46, 5. & Zach. 11, 6. Ex כתת dicendum esset *Catteia* duplici T. Sed huic verbo id proprium est ut E

alterum

A alterum ה excidat, ut in ואכת Deut. 9, 21. & in ויכתום Num. 14, 45. & in ויכתו Deut. 1, 44. Ideo nonnulli referunt ad defectiva יכה vel נכת.

Pro *matara* Cæsaris in libris ad Herennium scribitur *mataris*, in Nonno *materis*, in Hesychio μάδαρις, in Strabone μέεις, μαῖεις, μάεις, μάδαεις; Sed legendum docti monent μάταεις vel μάτεεις. Hodie Gallis *matras* unde *matrasser*. Teli Gallici genus erat. Sisenna: *Galli materibus, Suevi lanceis configunt*. Author librorum ad Herennium: *Nec tam facile ex Italia mataris transalpina depulsa est*. Strabo definit πάλτου τὶ εἶδος *palti speciem*; Et paltum Pollux Μηδικὸν ἀκόντιον *Medicum jaculum*. Vocis origo est aperta. Nam Arabicè מתר *matara* est jaculari.

B Giggeius: מתר באלסלח *telum jecit*; אלמתר *jactus*, imo jaculatio.

Θυρεὸς idem quod scutum, hoc est clypeus oblongus, ita dictus, ut multi volunt à similitudine januæ. Sed vox videtur esse barbara, 1. quia ante Polybium, qui inter Pœnos diu vixit, nemo Græcorum ea usus est. 2. Addo clypeum Chaldaicè dici תריס *theres*, & Arabice תרס *thurs*. Atque inde verbum התריס Hebræis idem esse quod scuto se munire. 3. Præterea θυρεὸν Græci Barbarorum armis accensent. Athenæus sub finem libri sexti scribit Romanos à Samnitibus didicisse. θυρέου χρῆσιν. Pausanias in Arcadicis θυρεοὺς *thyreos* Gallis tribuit tanquam proprios, ut *gerra* Persis: *Ferentes*, inquit, *parva hastilia & scuta oblonga* κατὰ τοὺς Κελτικοὺς θυρεοὺς ἢ τὰ Γέῤῥα τὰ Περσῶν *ut sunt Celtarum thyrei & Persarum gerrha*,

C Idem in Phocicis de Gallis Sperchium amnem trajicientibus Brenno duce; τὰ ὅπλα τοὺς ἐπιχωρείους θυρεοὺς ἐποιεῖτο ἕκαστος ἀντὶ σχεδίας *scuta nempe thyreos patrios unusquisque pro rate adhibuit*. 4. Phœnices igitur verisimile est hujus clypei nomen & usum ex Oriente attulisse. 5. Quamvis utut concederemus θυρεὸν dici ἀπὸ τῆς θύρας, tamen Phœnicia vox esset. Græcum enim θύρα, Germanicum *thur*, Anglicum *doore*, Persicum *dare*, deflexa sunt ex Syro תרע *thera*, quod vicissim per metathesin factum ab Hebræo שער.

Cetram, brevioris clypei genus, Virgilius Oscis tribuit, Hispanis Plutarchus & Silius, Isidorus Afris, Tacitus Britannis. Id ipsum *Cætreæ* vel *Cyrtiæ* quas Iberis & Celtis adscribit Hesychius: Καίτρεαι, inquit, ὅπλα Ἰβηρικά, οἱ δὲ κυρτίας. Item,

D Κυρτίας Κελτοὶ τὰς ἀσπίδας, Puto Phœnices dixisse כתירא *cetera* pro כשירא *cesera*, literis ש & ת de more permutatis, ut in תור & שור & תוב & שוב & תום & שום & תבר & שבר &c. כשירה pro מגן id est clypeo, reperitur in Chaldæa paraphrasi Prov. 6, 11. Idem erat *citura* Mauris. Vetus scholiastes ad hæc Juvenalis Sat. 11. *Et Gætulus Oryx*. *Oryx animal minus quam bubalus, quem Mauri uncem vocant: cujus pellis ad cituras proficit, scuta Maurorum minora*.

Mangas, Mangana, mangonalia (vernacule *mangoneaux*) ut petrarias Gallorum machinas memorat in poliorceticis doctissimus Lipsius. Abbo:

Mangana quæ proprio vulgi libitu vocitantur;
Saxa quibus jaciunt ingentia.

E Græcum esse probant ex veteri glossario, in quo ballistra redditur μάγγανον πολεμικόν. Tamen Græcè μάγγανον non machina, sed machinatio potius, saltem apud vetustiores. At מנגנון pro machina occurrit in secundo Thargum Esther & passim in Arabum scriptis. Manga forte & Mangana, & synonymæ voces μηχανή &

vn & *machina* fiunt ab Hebræo מחי *mechi*, unde compoſitum מחי קבלו pro machina Helepoli Ezech. 26, 9.

Carnon pro tuba Galli uſurparunt. Heſychius: Κάρνον τὴν σάλπιγγα, Γαλάται, Arabes etiam קרן *carnon* dicunt, & Syri קרנא *carno* vel *carna*, unde & Romani *cornu*.

Curruum ut genera ſic & nomina plura fuere apud Gallos: *benna*, *petoritum*, *carrus vel carrum*, *covinus*, *eſſedum*, *rheda*. *Benna*, inquit Feſtus, *lingua Gallica genus vehiculi appellatur, unde vocantur combennones in eadem benna ſedentes*. Benna Germanis hodie *benne*, & noſtratibus *banneau*. Nomen fecere אופנים *ophannim* rotæ, א excidit, quia non eſt radicale. Sic aliud rotæ nomen Hebræum גלגל etiam pro curru ſumitur Ezech. 23, 24. Et paluſtrum עגלה dicitur à rotarum rotunditate. Et aliud genus Gallici currus *petoritum* Feſtus dici exiſtimat *à numero quatuor rotarum*. Nempe Maſſilienſium, à quibus Galli numeros didicerant, dialectus erat Æolica. Nam ex Phocea venerant, quæ eſt urbs Æolidis. Æolibus autem πίσυρες & πίτυρες & πέτρες idem ſunt quod Jonibus τέσσαρες. Cambri hodie dicunt *pedvvar*, & Britanni Galliæ *pevar*.

Vid. Gell. l. 5. c. 20.

Carri vel carra ſunt currus quibus vehuntur impedimenta exercitus. Cæſar è Gallia creditur hanc vocē in Latium intuliſſe, quamvis ante Cæſarem etiam Varro & Siſenna uſurpaverint. *Carrus* vernacula lingua *char* dicitur, & Talmudica קרון *caron*. Sic קרוני מלחמה *carri bellici*, היושב בקרון *qui ſedet in carro* נכבעלת בקרון *adducta eſt in carro*. Radix eſt קרר unde nomen קרר *karar*, id eſt auriga. R. in קרון non geminatur, quia non fert linguæ Hebrææ genius. Sed Arabes ſcribunt קר *karron*.

Fuit & covinus currus bellici ſpecies apud Gallos & Britannos, quibus hodieque *Covvain* eſt vehere. Lucanus lib. 1.

Et docilis rector monſtrati Belga covini.

Vel ut corrigendum me monuit vir doctiſſimus Iſaacus Voſſius,

— conſtrati Belga covini.

Mela de Britannis lib. 3. cap. 6. *Dimicant bigis & curribus, Gallice armati. Covinos vocant*. Inde *covinarius* pro auriga apud Tacitum in Agricola. Covinus Chaldæis eſt גוספן *goſphan*. Sic Eſ. 10, 32. legitur Sennacheribus habuiſſe in exercitu ארבעין אלפין גוספנין *quater mille covinos*.

Eſſedum etiam eſſe Gallicum vehiculum diſcere eſt ex his Poëtæ:

Belgica vel molli melius feret eſſeda collo.

In quæ Servius: *Belgica eſſeda Gallicana vehicula, nam Belgæ civitas eſt Galliæ in qua hujuſcemodi vehiculi uſus repertus eſt*. Et Philargyrius: *Eſſeda autem vehiculi vel currus genus quo ſoliti ſunt pugnare Galli. Cæſar teſtis eſt libro ad Ciceronem tertio. Multa millia equitum atque Eſſedariorum habet*. Eſſedum Hebræis eſt הסדן *haſſedan*, ut in Hebræorum adagio de rebus præpoſteris ונמשכו חסוסין אחר הסדנים *& trahuntur equi poſt haſſedanim*, id eſt poſt eſſeda. Sic סדנין vel סדניא pro curribus occurrit in Chaldæa paraphraſi Jonathanis Gen. 45, 19. 27. & 46, 5. Græce Σατῖναι ſunt plauſtra. Heſychius: Σατῖναι, αἱ ἁμάξαι.

Supereſt rheda de qua Quintilianus lib. 1. cap. 9. *Plurima Gallica valuerunt, ut*

rheda,

A *rheda, petoritum quoque, quorum altero Cicero tamen, altero Horatius utitur.* Sic & Chaldæis רדא *rheda* est currus, cujus plurale רדוות *rhiduvath* legitur in Jonathanis & Jerosolymitanis paraphrasi Exod.14,25. Agitur de bellicis Ægyptiorum curribus, à singul. רדא factum plur. רדוות ut ספוות à ספא labium.

IV. In Gallicis vestibus censentur *rheno, sagum, linna, gaunacum* aut *gausapa, bardiacus, bardocucullus, bracca, maniaci.* In his *Rheno* est Græcum ῥινός. Scaliger paulò aliter: *Id videntur accepisse à Græcis qui* ῥῆνας τὰ μῆλα *vocant.* Absurdè à quodam huc refertur סטרנן *sasrhenon* ex Beresith Rabba & Baal Aruch pro כתונת עור *pellicea veste.* Neque enim legendum *sasrhenon*, sed σίσυρνον. Li- B bycum est vocabulum teste Hesychio, qui Libyes dicit σίσυρνον vel σισύρνην appellare τὸ ἐκ τῶν κωδίων ῥαπτόμενον ἀμπεχόνιον *pallium ex villosis pellibus consutum.* Hinc & סיסרנה *sisyrna* legitur in Talmude Hieros. tractatu *Nedarim* cap. 7. ut observatum à Buxtorfio. Videntur idem esse σισύρα & σίσυς, quamvis distinguant Hesychius & Aristophanis Scholiastes in Avibus. A Sisyrna Baleares vocantur à Lycophrone σισυρνοδῦται.

Sagum Gallicum esse vestimentum testatur Varro. *In his,* inquit, *multa peregrina, ut sagum, rheno, Gallica.* (De ling. Lat. l. 4.) Sagum aliud majus pro stragulo, quod propriè gaunacum, aliud minus pro veste; quæ rursus duplex, hyemalis & æstiva. Diodorus: ἐπιπορποῦνται δὲ σάγους ῥαβδωτοὺς, ἐν μὲν τοῖς χειμῶσι δασεῖς, κατὰ δὲ τὸ θέρος ψιλούς. C Hyemale propriè sagum, æstivum *linna* dicebatur. Illud definio pannum quadratum ex lana crassa & villosa, quod fibula nectebatur. Figura ex Afranio nota, qui habet *sagos quadratos*, & ex his Isidori: *Sagum Gallicum nomen est, dictum autem sagum quadrum, eo quod apud eos primum quadratum vel quadruplex erat. Quadruplex* id est quadrilaterum. De fibula sic Diodorus ἐπιπορποῦνται δὲ σάγους; Plutarchus itidem: αὐτὸς σάγον ἐκ πεπορπημένος μέλανα. Et Varro apud Nonium: *Cum neque aptam mollis humeris fibulam sagus ferret.* Materiam describit Strabo lib.4. ἡ δὲ ἐρέα τραχεῖα μὲν, ἀκρόμαλλος δὲ, ἀφ' ἧς τοὺς δασεῖς σάγους ἐξυφαίνουσιν *lana autem est aspera & oblongis villis ex qua densa saga contexunt.* Et lib.3. ubi de Celtiberis: φοροῦσι δὲ σάγους μέλανας τραχεῖς, καὶ παραπλήσιον ἔχοντας τὸ ἔριον ταῖς D αἰγείαις θριξὶ *ferunt saga nigra & aspera, quorum lana proxime accedit ad caprinas pelles.* Nec multo aliter Hebræi Scholiastæ in Talmudicum tract. Kelim cap. 29. sagum definiunt בגד צמר עב *veste ex lana crassa.* Baal Aruch in סגוס *sagus*: ושל צמר היא וכולה ציצית כמו עור בהמה *est ex lana plane villosa ut exuviæ pecudis.* Sed & in Hieronymo *saga cilicina* legas Exod 26,7. pro Hebr. יריעות עזים.

Unum addo sagum olim habitum pro veste mœroris, Orosius lib.5. *Cumque ab exercitu imperator appellatus esset, Romamque nuntios de victoria misisset, Senatus sagum, hoc est vestem mœroris, quam exorto sociali bello sumpserat, hac spe arridente deposuit.* Ex his locis colligas Gallorum *sagum* pæne idem fuisse quod שק *sac*, id est saccum Hebræorum. Pro quo Arabs interpres מסח μέσχος & vulgatus E *cilicium* habent. Erat enim villosa vestis vel cilicina. Hinc Esaias sacco vestitur c. 20,2. id est veste villosa de more Prophetarum 2.Reg.1,8. Et Zach.13,4. Et ad hæc Esaiæ verba c.50,3. *Induo cœlos atrore, velut saccum pono operimentum eorum,* Joh. ita alludit Apoc.6,12. *Sol factus est niger ut saccus cilicinus.* Saccus denique in luctu sume-

ſumebatur, quod nemo neſcit. Iſidorus ſaccum & ſagum vidit eſſe valde affinia, proinde ſtatuit *ſaccum à ſago dici*, cum contra ſagum à ſacco fiat, ſaccus enim eſt antiquior. A

Denſa Gallorum ſaga Strabo *λαίνας lænas* vocari dicit. Nempe *læna* idem quod χλαῖνα ἀπὸ τοῦ χλιαίνειν ut volunt. Sed *linna* eſt ſagum mollius. Iſidorus: *Linnæ ſaga quadra & mollia ſunt de quibus Plautus. Linnæ cooperta eſt in textrino Gallia.* Linna Diodoro eſt σάγος ψιλός, & Varroni *mollis ſagus*. Nomen habet à mollitie. Arabicè ſaltem לין *lein* mollem ſignificat, & לין *lin* vel לינה *lina* mollitiem, nulla eſt vox frequentior.

Gaunacum Varroni eſt *majus ſagum & amphimallon*. Sed Græci pro amphimallo definiunt heteromallon, id eſt una parte villoſum. Heſychius: Καυνάκαι, στρώματα ἢ ἐπιβόλαια ἑτερομαλλῆ. Vocem eſſe Perſicam docent hæc Ariſtophanis in Veſpis: οἱ μὲν λαλῶσι Περσίδ᾽, οἱ δὲ Καυνάκην. Eodem recidit quod Pollux Babylonicam eſſe dicit: Βαβυλωνίων δ᾽ ἐστὶν ὁ Καυνάκης. Sic Ælianus mures deſcribit circa Teredonem Babyloniæ, quarum pelles in veſtium uſum conſutas ad Perſas ferri dicit, & incolarum ſermone vocari Καύνακας, ut quidem legit Geſnerus. *Caunace* igitur vel *gaunacum* eſt Chaldæorum גונכא *gunca*. Hinc Judic. 4, 18. Jahel Siſaram decumbentem operuit בגנכא *gaunaco*. Ubi Kimchius: *eſt ſtragulum craſſius ex utraque parte villoſum*, quæ eſt definitio Varronis. Rurſus 2. Reg. 8, 15. ונסיב גונכא *Et accepit gaunacum, & immerſit aquæ, & expandit ſuper faciem ejus, & mortuus eſt.* Hebr. eſt מכבר quod exponunt pannum denſum aut cilicium. Et priore loco eſt שמיכה *ſtragulum*, cui nomen à denſitate. Nam Chald. סומכא & Arab. סמכה eſt craſſities, denſitas. B C

lib. 7. c. 13. De animal. l. 17. c. 17.

Gaunacum in Iſidori gloſſario exponitur *gauſapa*. Gauſapa Talmudicis eſt גושפק *guſpak*. גושפקין definit Baal Aruch גלופקרין ראוין ביתורת הגשמים *craſſa & villoſa pallia, quorum uſus eſt pluviæ tempore.* Id ipſum gauſape & gauſapine. Ideo à Martiali pro parodoxo habetur:

Menſe vel Auguſto ſumere gauſapinas.

Et in apophoretis inde commendatur Gauſapina, quod præ ſolito tam ſit tenuis, ut vel æſtivis menſibus poſſit eſſe uſui: D

Is mihi candor ineſt villorum & gratia tanta
Ut me vel mediâ ſumere meſſe velis.

Bardiacus eſt Gallicæ lacernæ genus, de qua Martialis lib. 4. epigr. 4.

Laſſi bardiacus quod evocati,
Malles quam quod oles olere Baſſa.

Fallor aut pro Bardiaco dicebatur etiam *Bardus*. Inde compoſitum *Bardocucullus*; de quo mox. Alludit Talmudicum ברדס *bardas* in plur. ברדסין. Aruch bifariam explicat. 1. גלופקרין שמכסין את המטות *ſtragula ex lana craſſiore quibus teguntur lecti.* 2. בגדי צמר שאינן תפורין *veſtimenta ex lana inconſutilia*, qualis erat Chriſti tunica. Sed error eſt manifeſtus; quia Talmudici multis diſputant in tractat. כלאים an veſtis licita ſit *bardes*, & licitam eſſe concludunt, ſi conſuta ſit filis cannabinis, at ſecus ſi laneis; Ergo non fuit ἄρραφος inconſutilis. Eodem alludit Arabum ברד *bord* vel ברדה *bordæ*, quæ definitur à Giggeio *veſtis variis lineis* E

con-

A *contexta & variegata*: *Nigra vestis flavo colore intexta, quam induunt Arabes.* Nomine ut videtur deducto ab hac ipsa colorum varietate. Sic Gen. 31,12. ברדים dicuntur agni & hœdi qui variis coloribus erant interstincti & interpuncti. Inde lux Augustini verbis ep. 68. ubi de Circumcellionum immanitate: *Presbyterum &c. burdâ vestitum, cum quibusdam dolendum, quibusdam ridendum in pompâ facinoris sui ostentassent.* Et rursus epist. 166. de eodem ut videtur. *Restitutus Victorianensis &c. quare raptus est de domô suâ, cæsus, in aquâ volutatus, burdâ vestitus*: Id est veste varia in derisionem presbyteratus.

Cucullus putatur aliud fuisse Gallis quam vulgo, nempe pallii genus. Ut Britannis hodie *cucul*, & Hebræis ככלא *cucla*. Sic in *Jelammedenu* עשו מלובש ככלא ויעקב מלובש ציצית *Esau vestitus erat cucullo, & Jacob veste fimbriata.* Ibidem ככלא exponitur כלמיס *chlamys*. Inde compositum bardocucullus pro pallio breviore. Martialis:

Gallia Santonico vestit te bardocucullo,
Cercopithecorum penula nuper erat.

l. 14. epigr. 128.

In Capitolini Pertinace leguntur *cuculli Bardaici*, tanquam à Bardeis vel Bardæis Illyrici populis, qui Ptolemæo Οὐαρδαῖοι vel Οὐάρδεοι. Sed aliis potior lectio, *cuculli Bardiaci*.

C Gallos dicit Diodorus uti ἀναξυρίσιν ἃς ἐκεῖνοι Βράκας προσαγορεύουσι *femoralibus quas illi bracas vocant*. Inde Hesychius: Βράκες, ἀναξυρίδες. Et alibi: Ἀναξυρίδες, Φημινάλια. βρακία βαρβαρικά. Origo vocis ברך *berec* genu; Nempe ut à femore dicuntur femoralia, & à cruribus σκέλεαι, & talaria à talis, & à pedibus πόδεια: Sic à genibus *braca* vel *bracca*, quia infra genu & ad crura usq; descendunt. Agathias de Francis l. 2. ἀναξυρίδας οἱ μὲν λινᾶς, οἱ δὲ καὶ σκυτίνας διαζωννυμένοι τοῖς σκέλεσι περιαμπίσχονται. Ex eadem est origine ברכייר *braciar*, id est corium seu ventrale opificum quod genua contegit. ר in fine additum ut in סנדלר *sandalar* & similibus.

Maniacum definit Polybius lib. 2. Χρυσοῦν ψέλλιον ὃ φοροῦσι περὶ τὰς χεῖρας ἢ τὸν τράχηλον οἱ Γαλάται *torquis* aut *monile aureum quod ferunt Galli circa collum & manus*. Falluntur qui à manu deducunt. Est enim Chaldæum מניכא *menica*, quô pro

D torque utitur Daniel cap. 5. v. 7. ut & paraphrastæ passim.

Accedit etiam ad Hebræum, Syrum, & Arabicum purpuræ nomen ארגון *arguan* Gallicum *virgæ*, de quo Servius in illud Virgilii de Gallis lib. 8. Æn. *Virgatis lucent sagulis. Bene allusit ad Gallicam linguam, per quam virgæ purpura dicitur; virgatis ergo ac si diceret purpuratis.* Interim absit à me ut putem Virgilium hoc voluisse quod illi imponit Servius. Quid sint virgata sagula multi exponunt: sed nemo melius Scaligero conjectaneis in Varronem lib. 4.

V. Animalium nomina sermonis Gallici veteris pauca supersunt. Tamen in iis paucis palam est id quod diximus, pleraque esse Phœnicia. Hebraicè רמך *ramac* est equa. Est. 8, 10. Inde *marc* equus Gallis per literarum trajectionem, ut, in *forma*

E ex Græcô μόρφη. *Marc* equum fuisse scimus ex Pausaniâ, cujus hæc verba in Phocicis: ἵππων τὸ ὄνομα ἴστω τις μάρκαν ὄντα ὑπὸ τῶν Κελτῶν *unusquisque sciat à Gallis equum vocari marcam*. Μάῤῥαν reponendum suspicantur Camerarius, Sylburgius,

Amerbachius, alii, ut propius accedat ad Germanicum *mare*, id est equam. Sed vanam esse hanc suspicionem multa docent. 1. Quod ex *marca* Pausanias deducit alteram vocem Gallicam τριμαρκίσιαν, id est equitum agmen. 2. Quod in legibus Boaricis eodem modo scribitur: *Si quis aliquem de equo suo deposuerit, quem marc Galli vocant.* Item: *si equus est quod march dicimus.* 3. Quod *marc* vel *march* pro equô hodieque est in usu apud utrosque Britannos, Galliæ inquam & Angliæ. 4. Adde voces Germanicas inde conflatas, ut *mark schalck* pro equorum vel equitum ministro, & *mark staller* pro equorum stabulario, id est magistro stabuli.

Vid. Lydii Glossem. Latinobarb.

lib. 8. c. 19.

Rhaphius est animal quadrupes, de quo Plinius: *Pompeii Magni primum ludi ostenderunt Chaum quem Galli Rhaphium vocabant, effigie lupi, pardorum maculis.* Lupum cervarium intelligi docent hæc ejusdem Plinii: *Sunt in luporum genere qui cervarii vocantur, qualem è Gallia in Pompeii Magni arena spectatum diximus.* Nomen Gallicum, ut puto, erat רעבי *rhaavi*, quasi famelicum dixeris; quia creditur esse animal insatiabile. Idem Plinius: *insatiabilia animalium quibus à ventre protinus recto intestino transeunt cibi, ut lupis cervariis.*

Ibid. c. 22.

lib. 11. c. 37.

Abranas Galli simias vocabant. Hesychius: Ἀβράνας, Κελτοὶ τοὺς κερκοπιθήκους. Quomodo Arabes אַבְרָמָה *abrama* à singulari בראם *boram*; ita legitur in Giggeio.

Baracacæ iisdem erant hircorum aut caprarum pelles. Hesychius: Βαρακάκαι αἴγιοι (lege αἴγειοι) διφθέραι παρὰ Κελτοῖς. Nempe Chaldæis & Syris ברח *berach* vel ברחא est hircus. A Talmudicis dicitur conjunctis vocibus ברחא־קרחא *barchakarcha*, ad verbum *hircus calvus*. Sic in tractatu Sanhedrim: Quid est *Asima* 2. Reg. 17, 30. est ברחא קרחא *hircus calvus*. Ita etiam exponit Kimchius in notis in hunc locum. Hircus calvus dicitur לפי שאין לו צמר quia non habet lanam Ex *barcha karcha* Galli fecerunt *baracacas*.

Taxea pro larido fit ex Hebræo דשן *daxen*, id est saginare. Isidorus: *Taxea lardum est Gallicè dictum, unde dicit Afranius in rosa, Gallum saginatam pingui pastum taxea.* ש per x effero more Hispanorum.

Lug, unde Lugduno nomen, corvum exponit Clitophon Rhodius historicus, qui τῶν κτίσεων sive originum libros scripsit; ex quorum decimo tertio hæc citantur apud Plutarchum libro de fluviis in Arari: *Cum Momorus & Atepomarus à Seseroneo regno dejecti, in eo colle ex oraculi precepto urbem ædificare vellent, jactis jam fundamentis, corvi subito apparentes, expansis alis arbores quæ circa erant replevere. Momorus autem augurii callentissimus civitatem Lugdunum vocavit,* λοῦγον γὰρ τῇ σφῶν διαλέκτῳ τὸν κόρακα καλοῦσιν, δοῦνον δὲ τὸ ἐξέχοντα *lugum enim lingua sua corvum vocant. Dunum vero locum eminentem.* Lug pro corvo videtur factum ex Arabico לֻקְחָה *lukcha* ejusdem significationis. Vide Giggeium & alios Lexicographos.

Bardæa vel *bardala* Gallice est alauda, si Turnebo credimus, cujus verba sunt Adversar. lib. 23. cap. 15. *Bardi apud Gallos sunt Cantores, & bardæa vel bardala alauda.* Quod idem in antiquo lexico se legisse profitetur lib. 20. cap. 37. Rationem nominis non capio, nisi quod videtur esse vox composita ex Syro בר *bar*, id est

A est filio, unde ברגזא *bargeza* est halyætus, ברהדיא *barhaddaja* species accipitris בר יוכנה *bar iucne* avis *magna* Judæis apponenda in epulo Messiæ.

In Arari fluvio piscem gigni scribit Callisthenes τῶν Γαλλικῶν lib. 13. qui αὐξομένης τῆς σελήνης λευκός ἐστι, μειουμένης δὲ μέλας γίνεται παντελῶς *Crescente lunâ albus est, decrescente autem totus nigrescit.* Piscis ille ab incolis, eodem autore, Κλυπεία *Clupea* dicitur, nempe ab hâc mutatione; Phœnicibus enim חלף *chalaph* est immutare & חלוף *chaluph* mutatus. Porro Gallos jam sæpe notavimus mutasse *chet* in *kappa*. De hôc eôdem pisce Ennius in Phagiticis apud Apulejum:

Stob. serm. 48. de morbis.

Omnibus ut clupea præstet mustela marina.

B Et Plinius ubi de Padi attilo: *Hunc minimus appellatus culpea venam quandam in faucibus ejus mira cupiditate appetens morsu exanimat.* Minimum appellat præ attilo, qui inertiâ pinguescens ad mille aliquando libras, catenato capitur hamo, nec nisi boum jugis extrahitur. Alioqui clupea vocatur à Callisthene μέγας ἰχθύς, & putatur esse alausa quæ nonnunquam superat cubiti magnitudinem. Huc facit quod alausam Veneti *chiepam* vocant, voce à clupeâ deflexâ. Addo piscem esse valde spinosum, quod de clupeâ scribit Callisthenes: ὑπεραυξήσας δὲ ὑπὸ τῶν ἰδίων ἀκανθῶν ἀναιρεῖται *cum in extremam magnitudinem crevit à propriis spinis interimitur.* Proinde alausam Græci recentiores pro θρίσσα φρίσσαν vocant, quasi ἀπὸ τοῦ φρίσσειν, quod est spinis inhorrescere. Et recentiorum quidam ficto nomine

C aristosum piscem appellant. Sed hæc sunt alterius loci.

Man Teutonicâ linguâ esse hominem nemo nescit: Germanis & Gallis commune fuisse vocabulum multis asserit Cluverius, & inde dici Germanos, Alemanos, Cenomanos, Marcomanos, Normanos, &c. Origo vocis est in Tacito, qui de Germanis scribit: *Celebrant carminibus antiquis Tuitonem Deum terrâ editum, & filium MANUM originem gentis conditoresque.* Utrumque acceptum ab Ægyptiis, à quibus in Diis maxime colitur *Theuth* seu Mercurius tanquam artium & scientiarum repertor, & in hominibus *Menas* vel *Menes*, quem omnium hominum primum in Ægypto regnasse asserunt. Herodotus lib. 2. Βασιλεῦσαι δὲ Αἰγύπτου πρῶτον ἀνθρώπων ἔλεγον Μῆνα. Diodor. l. 1. Μετὰ τοὺς θεοὺς τοίνυν πρῶτόν φασι

D βασιλεῦσαι τῆς Αἰγύπτου Μηνᾶν. Africanus ex Manethone: Μετὰ νέκυας τοὺς ἡμιθέους &c. Α Μήνης Θεινίτης ἐβασίλευσεν *post mortuos semideos, &c. primus regnavit Menes Thinites.* Tale est, quod teste Tacito, *pars Suevorum & Isidi sacrificat.* Et ad Astartes Deæ Phœnicum nomen alludit *Aestar* vel *Easter.* Ea fuit Dea Saxonum cui mense Aprili sacrificarunt. Unde Aprilem mensem vocarunt *Easter monath*, ut scribit Beda in libro de temporibus. Quin hodieque Angli Paschales ferias appellant *Eastertime.* Quid quod Germanos Hebræi volunt Chananæorum esse progeniem, ut alibi probavimus ex Aben-Ezra.

Addo ex Suetonio Galbam imperatorem primum Sulpiciorum cognomen Galbæ tulisse, *quod præpinguis fuerit visus quem galbam Galli vocant.* Nempe Gal-

in Galba. c. 3.

E ba factum ex חלב *cheleb*, id est pinguedo, ut galbanum ex חלבנא *chelbena*.

Pro corollario sit, quod Britanni nostrates galli cristam *cribell* appellant, ut Hebræi כרבל *carbel* & *cirbel*.

VI. In herbis vix quicquam video, quia Gallica herbarum nomina in Apulejo & auctario Dioscoridis pleraque sunt corruptissima. Tamen pauca hæc videntur esse Phœnicia. Hedera Gall. ϲουβίτης, Hebr. חצוב *hasub*. Pulegium Gall. ἄλβολον. Mauris *alvegen* in Pandectario. Male legitur ἄλβολον in auctario, inverso γ. Melissophyllon seu apiastrum Gall. μεριμόειον, Arabice מרמאחור *marmahor* Avic. lib. 2. Pro μεριμόειον in Dioscoride perperam scriptum μεισειμόειον. *Gnaphalion* Gallis γελασάνεμ ab Arab. גלס *galasa* quod sedere est, quia ex ejus foliis fit tomentum quô sedilia & culcitræ inferciuntur, unde & Græcum nomen est. Galenus de simplic l. 6. c. 3. §. 11. de gnaphalio, ὠνόμασαι μὲν οὕτως ἀπὸ τῶν φύλλοις αὐτοῦ μαλακοῖς οὖσιν, ἀντὶ γναφάλων χρῆσθαι *inde nominata est quod foliis ejus mollibus pro tomento utantur*. Male editio nupera *fomento* pro *tomento*. Dioscorides: Τούτου τοῖς φύλλοις τινὲς ἀντὶ γναφάλου χρῶνται λευκοῖς οὖσι καὶ μαλακοῖς. Quæ Plinius ita reddidit l. 27. c. 10. *Gnaphalion alii chamæzelon vocant, cujus foliis albis mollibusque pro tomento utuntur*. In *pempedulâ* pro pentaphyllo apud Dioscoridem & Apulejum, prior pars vocis palam est Æolica, sed posterior Phœnicia; Nam דליות *dalioth* frondes reddunt Ezech. 17, 23. Inde igitur Gallis *dula* folium & *pempedula* quinquefolium. Sic Cambris hodieq; *deilen* est folium, & *pymp* quinq;. Armoricani Britones *pemp* dicunt, & *delis* vel *delion* pro *folio*. Iisdem *eith* est frumentum, & *bara* panis, ex Hebræis חטה *hitta* & בר *bar*. Et ut vinum Syri חמרא *chamra*; Ita *zythum*, quod pro vino erat, Galli vocabant *corma*. In Athenæo legebatur καλεῖται δέρκομα. Sed ex epitomâ & membranis corrigit doctissimus Casaubonus; καλεῖται δὲ κόρμα. Dioscorides habet κοῦρμι, Marcellus itidem *curmi*.

Diosc. l. 2. Idem l. 3.

Ibid Dioscor.

Athen. l. 4. p. 152.

Gallorum Druidas dicit Plinius *Samolum* herbam nominasse, nascentem in humidis, quam sinistrâ manu legi à jejunis oportebat, contra morbos suum boumque, nec respicere legentes. Quam herbam describat nullus scio. Sed *Samolus* dicta videtur à superstitioso ritu illam legendi sinistrâ manu. Hebr. שמאל *semol* vel *samol* est sinistra.

Plin. l. 24. cap. 11.

Servius in 2. Georg. ubi de volemis pyris: *Volema*, inquit, *Gallica lingua bona & grandia dicuntur*. Sic Arab. פילם *pheilem* & פילמאני *pheilemani* est magnus.

VII. Jam pro mantissâ libet Geographica quædam & chorographica Gallorum vocabula ex Phœniciâ linguâ interpretari. *Leuca* vel *Leuga* fuit olim & est hodieque viarum mensura apud Gallos. Hesychius: λεύγη, μέτρον τι γαλακτικόν *leuca mensura quædam Gallis*. Nam pro γαλακτικόν legendum est Γαλάταις Meursius rectè monuit. Isidorus: *Mensuras viarum nos milliaria dicimus, Græci stadia, Galli leucas*. Et paulo post: *leuca finitur passibus quingentis*. Legendum *mille quingentis*, quomodo apud Jordanem vel Jornandem: *Leuga autem Gallica mille & quingentorum passuum quantitate metitur*. Quamvis ne sic quidem constet numerus. Utut enim leucæ Gallicæ sint valde inæquales, tamen ubi sunt brevissimæ continent minimum bis mille passus. *Lescam* pro leucâ dicebant veteres, ut *alafdam* & *casneas* pro *alauda* & *casneis*, ut jam ante probavimus. Porro *lesca* factum ex Phœniciis vocibus אלף קנים *eleph canim* utrinque decurtatis. *Eleph-canim* sunt mille cannæ. Canna Phœnicum erat שש אמות וטפח *sex cubito-*

Orig. l. 15. cap. 16. De reb. Get. c. 61.

bitorum & palmi. Ita habet Ezechiel cap. 40. v. 5. Itaque mille cannæ, ſi cubitus Phœnicius noſtro eſſet æqualis, darent paſſus MDCCCLXVI. Sed cum ſit aliquanto major, mille cannæ dant circiter bis mille paſſus.

Apud utrosque Britannos *bro* regionem vel agrum ſonat, ut Syris ברא *baro*; & *hel* vel *uhel excelſum*, ut Hebræis על *hal* vel *al*, & Syris עליא *ellojio*. Inde à Gallis dicti Allobroges qui montanam Sabaudiæ regionem obtinebant. Hoc multo veriſimilius quam quod ſcribit vetus Juvenalis Scholiaſtes: *Dicti ſunt Allobrogæ, quoniam brogæ Galli agrum dicunt, allo autem aliud; dicti igitur quia ex alio loco translati.* Allo aliud ſignificat, ſed Græcè, non Gallicè. Interim hoc accipimus quod *brogæ* vult Gallis agrum ſonare; quod ſermo Britannicus adeoque Syrus confirmant.

Utrisque Britannis *pen* vel *penn* eſt caput; & montis cacumen ſummum. Inde Pœnninis Alpibus nomen, non à Pœnis, ut volunt. Neque enim per Penninum jugum Annibal in Italiam ingreſſus eſt, ſed per Taurinos, ubi triginta ſex millia hominum, ingentemque numerum equorum & aliorum jumentorum amiſit. *Id cum inter omnes conſtet* (inquit Livius lib. 21.) *eo magis miror ambigi quanam Alpes transierit: & vulgo credere* (leg. *vulgo credi*, vel *vulgus credere*) *Pœnnino, atq; inde nomen & jugo Alpium inditum, transgreſſum*. Et paulo poſt: *Neque Hercule montibus his (ſi quem forte id movit) ab tranſitu Pœnorum ullo Veragri incolæ juri* (leg. *jugi*) *ejus norunt nomen inditum; ſed ab eo quem in ſummo Sacratum vertice Pœnninum montem appellant.* Jovem fuiſſe putant qui Pœnninus ideo dictus ſit, quod aram vel ſacellum habuerit in ſummo *penn*, id eſt vertice Alpium. Petitum id ex ſermone Hebræo quo פנה *pinna* proprie angulum ſonat, ſed & faſtigium montis, quod in angulum deſinit. Sic Sophon. 1, 16. הפנות הגבהות Chaldæus reddit רמתא מנטלתא *colles excelſos*. Aben Ezra etiam פנות dicit idem eſſe quod גבעות *colles*. Unde ducta metaphora Jud. 20, 2. & 1. Sam. 14, 38. duces populi vocantur פנות *pinnoth*, Chaldæus habet רישי *capita*. Vide & Soph. 3, 6. & Zach. 10, 4. & Eſ. 19, 13.

Alpes Gallorum lingua vocari montes altos ſcribunt Iſidorus & Philargyrius. Et Euſtathius in Dionyſium Ἄλπιν dicit idem eſſe quod τὴν κλεισούραν cluſuram. Græci recentiores ita nominant τὰ ὀχυρώματα τῶν διαβάσεων. Tamen pleriſque viſum Alpes dici ab albedine nivium. Feſtus: *Album quod nos dicimus à Græco, quod eſt ἄλφον, eſt appellatum. Sabini tamen Alpum dixerant. Unde credi poteſt nomen Alpium a candore nivium vocitatum.* Etymologus: διὰ τὸ πλῆθος τῆς λευκῆς χιόνος, Ἄλπις ἐκλήθη τὰ ὄρη. Nempe in ſummis Alpibus; Ut recte Silius lib. 3.

Orig. l. 14. c. 8.
in Georg. l. 3.

—una pruinæ
Canentis quacunque datur promittere viſus
Ingeritur facies.

Itaque ut alpus & albus, ita Ἄλπεια ὄρη καὶ Ἄλβια dicuntur pro varia dialecto: Ut poſt Strabonem notant Stephanus & Euſtathius. Neque vox Gallorum fuit propria, cum illam Sabini etiam Græcique uſurpaverint. Debetur tamen Phœnicibus, quibus לבן *laban* erat albus, & אלבן *alben* forma Syra albeſcere. Unde &

Libano nomen quem Paraphrastæ vocant אולבנין *Olbanim* Cant. 4, 11. Quippe in Libani vertice nives tam perpetuæ sunt quam in Alpium jugis. Hieronymus in Jeremiam lib. 4. *Nix de Libani summitatibus deficere non potest, nec ullo ut omnis liquescat Solis ardore superatur.* In Creta etiam Λευκὰ *Leuca* dicta sunt Idæ montis vel prope Idam juga quædam in quibus nix nunquam deficit. Theophrastus hist. plant. lib. 4. cap. 1. Ἐν Κρήτῃ γοῦν φασιν, ἐν τοῖς Ἰδαίοις ὄρεσι καὶ ἐν τοῖς Λευκοῖς καλουμένοις, ἐπὶ τῶν ἄκρων ὅπερ οὐδέποτε ἐπιλείπει χιών *In Creta igitur ut ajunt in Idæis montibus & iis qui Leuci vocantur, ubi nix nunquam deest.* Non tamen de nihilo Ἄλπιν alii altum montem explicant, cum & *al* celsum sonet, & *pen* collem aut verticem montis, ut jam ante monuimus.

Qui Cemeni montes dicuntur Straboni & Ptolemæo, rectius Cæsari, & Pomponio, & Plinio, & Ausonio, & Lucano Gebennæ vocantur & Gebennici. Sunt & libri bonæ notæ in quibus Cebennæ scriptum, quod propius accedit ad vernaculum nomen *Les Cevennes*, & Britannicum *Keven*, quo vocabulo Cambri montis dorsum appellant teste Camdeno. Montes porro Gebennici à Strabone definiuntur ῥάχις ὀρεινὴ πρὸς ὀρθὰς τῇ Πυρήνῃ *dorsum montanum ad rectos angulos Pyrenæ incumbens.* Sic גבינא *gebina* Syris est supercilium montis Luc. 4, 29. Et Hebræis גב *gab* dorsum, & גבנונים *gabnunim* celsi montes Ps. 68, 17. quod Hebræi deducunt à nomine גבן *gibben.* Id gibbosum significat Levit. 21, 20.

lib. 2.

Dun Gallis erat collis, ut hodieque Germanis & Britannis & Anglis. Clitophon: Δοῦνον καλοῦσι τὸ ἐξέχοντα *locum eminentem Dunum vocant.* Inde Lugdunum *corvi collis*, ut idem docet apud Plutarchum & Stobæum, quia colli est imposita. Senecæ epist. 91. *Civitas uni imposita, & huic non altissimo monti.* Itaque apud Strabonem, ubi dicitur Λούγδουνον ἐκτισμένον ὑπὸ λόφου, legi mavult vir magnus ἐπὶ λόφου; Quamvis utrumque sit verum. Urbis enim pars una in ipso colle est, altera colli adjacet. Sunt & alia Galliæ & Britanniæ oppida triginta minimum in *dunum* desinentia, ut *Augustodunum*, *Axellodunum*, *Juliodunum*, *Laudunum*, *Melodunum*, *Noviodunum*, *Sedunum*, *Vellaunodunum*, &c. quæ omnia sunt in collibus & locis editis. Scribitur & per T, ut Lingonum metropolis Andomatunum in Ptolemeo. Atque id accedit propius ad טן *tun* Arabum, טן *tun* propriè est quod eminet inter res duas æquales. Vide Giggeium.

At contraria significatione *Dan* Britannis est inferius, ut Anglicè *dovvn*, & Arabicè דון *douna*, quæ sedulo sunt distinguenda. Hinc Ptolemæo *Danmonii* sunt qui habitant in valle fodinarum in extremo cornu Vvalliæ.

Aliud vallis nomen *Nant* Britannis est notissimum. Hinc *Nant badon*, vallis Badonica in Belgis apud Camdenum pag. 170. Et *Duff-neint*, id est depressæ valles, locus in Danmoniis ibid. pag. 144. & *Nantuates* Galliæ populi ad Acronium lacum, Straboni, Cæsari, Plinio, &c. hodie *le pais de Vaux*; Nempe Hebr. נטה *nata* est inclinare, unde מטה inferius.

Alibi notat Camdenus *Dole* à Britannis appellari *jacentem & aptam ad mare vel flumen planitiem.* Inde legas in Ninnio vetusto scriptore Britannico; *Cæsar ad Dole bellum pugnavit.* Indidem nomen habet *Dole* Armoricæ urbs maritima.

pag. 241.

A tima. Gregorio Turonensi *Dolensis vicus*. Sic & Arabice apud Gigg. דולע *daulæ* est planities.

Crag vel *Careg* iisdem petram sonat. Camdenus in Danmoniis pag. 136. *Mons Michaelis incolis Caregcovvse, id est rupes cana.* Et pag. 137. *In ipso aditu rupes ardua & prærupta Crag ab incolis vocata surgit.* Et pag. 546. locum describit in Ordevicibus *Cerygi Drudion* dictus, id est lapides Druidarum, in quo cernuntur columnulæ peregrinis characteribus inscriptæ quas Druidum fuisse suspicantur. Hinc prope Rhodani ostia πεδίον λιθῶδες campus lapideus, de quo Strabo, Mela, Plinius, Solinus, alii, hodieque vocatur *La Crau*. Videtur etiam in Oriente *crac* B pro petra usurpari. Brochardus in descriptione terræ sanctæ cap. 5. *Transibis terram Moab usque ad petram deserti quæ nunc Crac dicitur.* In Stephano legitur Χαράκμωβα & Μωβουκαράξ, cum verum nomen sit כרך־מואב *crac-moab*. Sic in Cilicia rupes est Cragus nomine. Strabo lib. 14. εἶτα Κράγος πέτρα περίκρημνος πρὸς θαλάττῃ *Hinc Cragus præceps ad mare petra.* In Lycia item alius Cragus octiceps, in quo fuisse scribunt τὰ τῶν θεῶν ἀγρείων ἄντρα *rusticorum Deorum antra.* Tamen כרך *crac* Syris non tam rupem quam arcem sonat aut munitum oppidum.

Strab. l. 14.
Steph. in Κράγος.
Eustat. in Dion.

Caledonios Camdenus recte deducit à Britannico *kaled*, quod durum sonat; Duri enim & asperi erant incolæ; Et terra etiam tota horridis & confragosis montibus attollitur. Ita Hebræorum magistris גלד *galad* est durescere. Syris C item & Arabibus. Unde גליד *gelid* pro glacie & crystallo sæpe occurrit. Quasi duramen dixeris cum Lucretio lib. 6.

Et vis magna gelu, magnum duramen aquarum.

Sed & pro firmamento sumitur גליד in Arabica paraphrasi Gen. 1, 6. In quem locum Erpenius ὁ μακαρίτης: גלד (*geledon*) *est durities, firmitas, robur*; *unde* גליד *gelid firmamentum quomodo verterunt* στερέωμα *Græcorum interpretum.* Levi & facili mutatione Britanni nostrates dicunt *kalet* pro *kaled*, & nos vernacule coclacam *galet* vocamus, id est littoreum calculum, quod silicis genus est durissimum.

Caledoniis opponuntur Majatæ; Camdenus de Britannia Septentrionali pag. D 111. *Incolæ olim in Majatas & Caledonios distincti erant, id est in campestres & montanos.* Idem pag. 501. *Deheu Meath id est planities ad Austrum.* Itaque *Meath* fere idem est quod Arabiæ מאות *mavvath* terra declivis: vel *expansa* à verbo מאו id est extendere, expandere.

In eadem Britannia *Camulodunum* erat Cynobellini regia. Dio Cassius lib. 60. τὸ Καμουλόδουνον τὸ τοῦ Κυνοβελλίνου βασίλειον εἷλε. Ptolemeus ordine literarum præpostero legit *Camudolanum*. Sed Antoninus cum Dione *Camulodunum*. Plinius item & Tacitus *Camalodunum*. Id est ut conjectamus *Domini* seu *Regis collem.* Nam Arabice קמעל *kamala* dominari, & קמעאל *kimâl*, significat dominum gentis seu provinciæ. Ita explicatur in Giggeio. Proinde regia urbs merito dicta E *Camalodunum*. Inde in fabulosis scriptoribus quos Galli Romanos vocant, *Camalot* est Arturi regia, ut me monuit vir eximius D. D. Sarrasin, à quo & alia didici momenti multo majoris.

Ibidem duplex fuit Sarisberia, quarum vetustior collem occupabat aridissimum.

mum,& prorſus inaquoſum. Id teſtantur diſertis verbis Britannici ſcriptores Guillelmus Malmesburienſis: *Caſtellum erat &c. aquæ penuria laborans, adeo ut mirabilili commercio aqua ibi vendatur.* Et Poëta anonymus ejusdem ævi apud Camdenum pag. 180.

Eſt ibi defectus lymphæ, ſed copia cretæ.

Et è noſtris Petrus Bleſenſis in epiſtolis: *Erat locus ille ventis expoſitus, ſterilis, aridus, deſertus &c.* Proinde vetuſtior illa Sariſberia in itinerario Antonini *Sorbiodunum* dicitur priſco nomine, quod ex Britannica lingua Camdenus *ſiccum collem* interpretatur. Nempe *dunum* eſt collis, ut jam diximus; Et *ſorb* vel *ſorba* tam Syris quam Britannis eſt ſiccitas. Radix שרב *ſerab* eſt ſiccum eſſe: Unde שריב ſiccus, & שרבא *ſarba*, שרובא, *ſeroba*, שורבא *ſorba* vel *ſorbo* ſiccitas. Hebræis etiam nota vox. Ubi enim habet Eſaias cap. 35. verſ. 7. *Erit locus aridus in ſtagnum, & locus ſiticuloſus in fontes aquarum*, pro loco arido in Hebræo textu eſt שרב *ſarab.*

Contra *laith* Britannis eſt humiditas planè ut Hebræis לחות *laüth*. Unde Arelates nomen Camdenus ita deducit: *Arelate celeberrima Galliæ urbs ſolo uliginoſo & humido poſita ab ipſo ſitu nomen ſumpſiſſe videtur. Ar enim Britannis ſuper & laith humidum ſignificat.*

Idem à Britannico *telen*, id eſt citharara, *Tolonem* vocari obſervat Maſſiliæ vicinum oppidum ad Ciithariſtem promontorium, quomodo appellant Mela, Ptolemæus, Plinius, & Antoninus. Malim *Telonem* ſcribere, cum & propius accedat ad Britannicum *telen*, & in Antonino vocetur oppidum illud *Telo Martius*, Cæterum quia תהלים *tehillim*, id eſt pſalmos Hebræi contractius תלים *tillim* & תלין *tillin* ſcribunt, puto Britannicum vocabulum inde deductum *telen* primò pſalmos ſignificaſſe, deinde ψάλτιγγα vel ψαλτήριον, id eſt ὄργανον ψαλτικὸν inſtrumentum quod pulſat pſaltes, nempe citharam; Id enim proprie ψάλτιγξ. Heſychius: ψάλτιγξ, κιθάρα. Idem: ψαλτὶς κιθαριςὴς; legendum ψάλτης. Dicitur & compoſita voce pſallocithariſtes, unde *pſallocithariſtæ* in Domitiano Suetonii cap. 4. ubi tamen ab aliis legitur *pſilocithariſtæ*. Sed & ψαλμὸς propriè Græcis citharæ ſonus: Scholiaſtes Ariſtophanis in avibus: ψαλμὸς γὰρ κυρίως ὁ τῆς κιθάρας ἦχος. Et in theſauro Stephani ψαλτὸς *qui citharæ aptus eſt.* Ibidem multis probatur ψαλτήριον id eſſe quod nobis *harpam.*

Abravanus in Ptolemæo promontorii nomen eſt in Britanniæ Novantibus; voce conflata ex duabus , ut rectè docet Camdenus pag. 693. nempe *Aber* & *Ruan*; Itaque Abravanus eſt oſtium amnis *Ruan* vel *Rian* qui ibi loci exit in mare. *Aber* enim, unde *Havre*, apud nos vernacula vox, eſt oſtium fluminis. Neque hoc ſolum, ſed & amnium confluentes apud Britannos eadem voce appellantur. Id me docuit Cambrenſis ſcriptor qui floruit ante annos prope quingentos, Sylveſter Giraldus; Illius verba ſic habent Itinerarii Cambriæ lib. 2. cap. 1. *Aber lingua Britannica dicitur locus omnis ubi fluvius in fluvium cadit.* Et in deſcriptione Cambriæ cap. 5. *Aber Britannice dicitur locus omnis ubi aqua in aquam cadit.* Itaque ſeu mari fluvii, ſeu duo fluvii junctis aquis conſocientur; locus in quo fit hæc conjunctio Britannice vocatur *Aber*, voce merè Phœnicia.

He-

A Hebræis enim חבב *habar* est consociari, חבר *haber* socius, חבר *heber* consociatio.

Conjunctioni opponitur divortium quod Britannicè è *Guith* dicitur, aut Chaldaice גט *guet*. Inde, si Camdeno credimus, Vectæ insulæ nomen est, quæ quodam quasi terrarum divortio à vicinâ Britanniâ putatur esse avulsa. Diodori saltem ævo, cum mare refluxerat, exsiccato Euripo quô à continente dividitur, Britanni prisci covinis eô stannum devehere solebant, quod in Galliam exportaretur.

pag. 197.

Diod. l. 5. pag. 209.

Ara Britannis lentum sonat, ut Hebræis אחרי *aharai* Prov. 28, 23. à verbo אחר *ahar* tardare, morari. Inde Arari fluvio nomen, qui, Cæsare teste, fertur *incredibili lenitate, ita ut oculis in quam partem fluat judicari non possit*. Hinc Claudianus: *Lentus Arar, Rhodanusque celer*. Et Seneca in apotheosi: *Ararque dubitans quô suos cursus agat*. Est & in Brigantibus fluvius *Arus* quem vix fluere scribit Camdenus pag. 565. & Mæandris ita ludere, quasi dubium fontes an mare petat, ut septies semihoræ spatio recto itinere sibi trajiciendus fuerit.

B

Contra *garvv* vel *garavv* rapidum sonat, etiam Britannis nostratibus; Unde suspicatur Camdenus nomen habuisse Garumnam. De quô Claudianus in Ruffinum lib. 2.

——*pernicior unde Garumnæ.*

Et Sidonius Apollinaris carm. 22.

C

Est locus irriguâ quâ rupe Garumna rotatus.

Utut sit ad *garavv* alludit Arabicum גרף *garaph* prope ejusdem significationis. Giggejus סיל גרף (*sail garaph*) *torrens omnia avehens*, גרפתה אלסיל (*garaphatho-ssail*) *illud torrens avexit*. Sic & Hebraice torrens Kison גרפם (*gerapham*) *avexit eos* Jud. 5, 21. Ita ex Arabismo reddenda vox in cujus explicatione multum sudarunt interpretes, quia una est ἐκ τῶν ἅπαξ λεγομένων.

Ryd Britannis erat vadum. Giraldus Cambrensis: *Ryd pen carn sonat Latine vadum sub capite rupis. Ryd enim Britannice, vadum Latino, pen caput, carn rupes*. Idem alibi: *Ryd-Helic Latine vadum salicis*. Alii *rit* efferunt, unde composita *Augustoritum, Vagoritum, Darioritum, Camboritum*, quorum illa Galliæ sunt oppida, hoc Britanniæ. ריד *rid* vel רד *red* Phœnicibus proprie descensum sonabat, sive locum καταβατὸν quô descendebatur in flumen. Est enim רד verbale nomen formæ רע à verbo ירד *descendere*.

Itin. Cambr. l. 1. cap. 6 In descript. Cambr. l. 1.

D

Multo plura in *magum* desinunt, ut *Rhotomagum, Cæsaromagum, Neomagum, Noviomagum, Drusomagum, Argentomagum*, & alia triginta minimum, fere Gallica, aut Britannica, aut Germaniæ circa Rhenum. Falluntur qui *vadum* explicant, neque enim Rhotomagi Sequana vadosus est, nec Padus Bodincomagi, ubi præcipua Padi altitudo incipit. Unde est quod Ligurum linguâ *Bodincum* ibi vocant, id est *fundo carentem*. Ita Plinius lib. 3. cap. 16. Proinde Rhenanum, & Ortelium, & Camdenum sequor potius, qui domum aut oppidum interpretantur, tanquam authore Plinio, cui, eo loco quem citavimus, Bodincomagum est oppidum ad Bodincum. Hanc interpretationem maxime firmat lingua Phœnicum, quâ מעון *magon* est habitaculum. Sic ממעון קרשך *ex habitaculo sanctitatis tuæ*, id

E

 est

est è cœlis Deut.26,15. מעון ביתך *habitaculum domûs tuæ*, id est templum Ps.26, 8. מעון תנים *habitaculum draconum* Jer.9,10 מעון אריות *habitaculum leonum* Nahum.2,12. Hac voce nil frequentius. Literam ע per g effero, ut in Gazâ, Gomorrhâ, Segor &c. Inde & מעון *Magon* urbs Judæ Jos.15,55. Et alia מעון *Magon* Jud.10,12. cui servierunt Israelitæ, & בעלמעון *Baalmagon* urbs Moab Ezech. 25,9. A

Britannis hodie urbs est *caer*, id est קריה *kirja* vel קרתא *kartha*; Et *dinas*, id est מרינה *medina*; Et *tre*, id est טירה *tira*. Turris & arx *brin*, id est בירן *biran*, unde plurale ברניות *birnajoth* 2.Paral.17,12. Sed hæc sunt alterius loci; Nam è Gallicis & Britannicis vocibus ea solùm hîc explicamus quæ palam est esse antiqua. Non possum tamen non addere ex amplissimi doctissimique Usseri Armachani in Hiberniâ Archiepiscopi libro eximiæ eruditionis de Britannicarum Ecclesiarũ primordiis locum qui maxime ad hanc rem facit. Verba sic habent c.5. pag.65. *Joh. Cajus ex Gervasio Tilberiensi Cair linguâ Trojana civitatem dici addit, & Cambris murum quoque significare. Ut quemadmodum Hebrais* קיר *(kir) murum &* קריה *(kirja) urbem vocant, ita Britannis vox non absimilis cair & mœnia & urbem mœnibus cinctam denotet.* Sed & apud Scythas *car* est urbs, & Carpaluc πόλις ἰχθύων. Ita explicat Tzetz. Chil.8.hist.224. B

Cum appareat hactenus ex iis quæ disputata sunt, sermoni Gallico & Punico multa fuisse communia: Non est tamen quod quisquam putet Pœnis & Gallis aut eandem fuisse linguam aut solâ dialectô diversam. Saltem id certum Gallos Punicam nonnisi longo usu addidicisse. Ita enim asserit Polybius de Autarito Gallo: Πάλαι στρατευόμενος ᾔδει διαλέγεσθαι φοινικιστὶ. *Punice loqui didicerat longo militiæ usu.* Et de aliis ejusdem gentis: Ταύτῃ δέ πως οἱ πλεῖστοι συνεβαίνοντο τῇ διαλέκτῳ, διὰ τὸ μῆκος τῆς προγεγενημένης στρατείας. *Plerique cum se blandius compellabant hâc linguâ utebantur, quia diu sub signis fuerant.* Alioqui Galli cum Pœnis non agebant sine interprete. Sic in exercitu Hannibalis, unus è Gallorum regulis circa Padum, Magilus nomine, δι᾽ ἑρμηνέως τὰ δεδογμένα παρ᾽ αὐτῶν διεσάφει τοῖς ὄχλοις *per interpretem quæ à Gallis decreta fuerant Pœnorum multitudini declaravit.* Constat igitur Gallos & Pœnos, etsi propter commercia, vel communia bella, vel, quod suspicamur potius, propter vetustam aliquam Phœnicum coloniam in Gallias deductam alii ab aliis multa vocabula mutuati sint, fuisse tamen ἑτερογλώσσους. Quod abunde docent virorum nomina, quæ apud Gallos in usu erant. Horum enim pleraque à sacræ linguæ genio prorsus abhorrent: cum Pœnorum nomina ferè omnia merè sint Hebraica. Nihil opus est ut exemplis probemus rem per se manifestam. C D

lib.1.p.80.

pag.81.

Polyb l 3. pag.197.

E

CA-

CAPUT XLIII.

An primi Phœnices è mari Rubro venerint.

ITa tradunt Herodotus, & in Strabone nonnulli, & Dionysius Periegetes, Festus, Priscianus, Plinius, Solinus, Stephanus. Tamen Phœnices αὐτόχθονες. Sed Phœnicum nomine sæpe ju- Judæi intelliguntur, qui venerant è locis mari Rubro vicinis. Vir doctus id refert ad Idumæos, quorum sedes olim ad Rubrum mare. Lacus Asphaltites, ubi olim Amorrhæi, Rubrum mare nonnullis. Herodotus Phœnices è Rubro mari venisse asseruit ex Persarum relatione, qui videntur id scripsisse solum Cuthæorum respectu. In Phœnicum annalibus nihil simile. Dissensum notat Strabo inter authores hujus sententiæ.

MUtatâ velificatione ex occasu in ortum delatis, primò omnium hæc quæstio ventilanda se offert quorsum primi Phœnices venisse dicantur è mari Rubro. Ita enim tradunt veteres. Sic apud Herodotum pæne statim initio eximii operis Phœnices legas ἀπὸ τῆς Ἐρυθρῆς καλεομένης θαλάσσης ἀπικομένους ἐπὶ τήνδε τὴν θάλασσαν, καὶ οἰκήσαντας τοῦτον τὸν χῶρον τὸν καὶ νῦν οἰκέουσιν αὐτίκα ναυτιλίῃσι μακρῇσιν ἐπιθέσθαι *à mari quod Rubrum dicitur in hoc nostrum profectos & positis sedibus in ea regione quam nunc quoque incolunt, longinquis continuo post navigationibus incubuisse.* Ita libro primo Strabonis sunt qui τοὺς Φοίνικας καὶ τοὺς Σιδονίους τοὺς καθ' ἡμᾶς ἀποίκους εἶναι τῶν ἐν τῷ Ὠκεανῷ φασι, προστιθέντες καὶ διὰ τί Φοίνικες ἐκαλοῦντο, ὅτι καὶ ἡ θάλασσα ἐρυθρὰ *Phœnices & Sidonios nostros eorum esse colonos referunt qui sunt in Oceano; Illos addentes à puniceo colore Phœnices appellari, quia mare est Rubrum.* Neque aliter de Phœnicibus Dionysius Periegetes vers. 906.

Τῶν δ' ἀνδρῶν γενεῆς οἱ Ἐρυθραῖοι γεγάασιν.

Et Festus:

— hi rubro à littore quondam
Mutavere domos.

Et Priscianus:

quos misit quondam mare Rubrum.

Hinc Plinius ex emendatione magni Salmasii: *Erythea dicta est, quoniam Tyrii aborigines earum* (id est Gadium & Erytheæ conditores) *orti ab Erythræo mari ferebantur.* Et Solinus: *Tyrii à Rubro mari profecti Erytheam, &c.* Et Stephanus in Azoto: Ταύτην ἔκτισεν εἷς τῶν ἐπανελθόντων ἀπ' Ἐρυθρᾶς θαλάσσης φυγάδων. *Illam condidit exulum unus è Rubro mari venientium.*

Tamen ex Scripturâ constat Phœnices esse αὐτόχθονας, & statim à primâ illâ terrarum divisione patrem illorum Chanaanem in Chananæam se contulisse. Sed Judæos, qui cum in terris mari Rubro vicinis diu errassent Phœnices partem invaserunt, Phœnicum nomine potuit significare Herodotus. Ita cum idem libro secundo Phœnices & Syros ab Ægyptiis didicisse refert circumcisionis ritum palam est Judæos innuere, qui Phœnices & Syriæ incolarum soli circumcidebantur, quod à Josepho pridem observatum libro primo contra Apionem.

Vir quidam impensè doctus maluit referre ad Idumæos qui habitârunt ad

 Ru-

Rubrum littus, & æquè ac Phœnices nomen habent à rubedine. Sed quod eos addit mutasse sedes, & à mari Erythræo profectos in regionem Tyri & vicinam, puto gratis asseri & sine authore idoneo. Idumæos quidem pseudo-Josephus cum Tyriis & Sidoniis collocat circa Libanum, sed non ferendo errore, quique tam ex Scriptura quam ex vero Josepho facile revincitur. A

Edit. Basil. l. 1, c. 15.

Quid si Amorrhæos intelligamus, qui ante Judæorum ex Ægypto migrationem dici possunt aliquô modô ad mare Rubrum habitasse, id est ad lacum Asphaltitem. Ita enim nonnulli vocant. Hesychius: Ἀσφαλτῖτις, Ἐρυθρὰ θάλασσα. Nempe ratione rubri bituminis, quô lacûs illius aquas infici suo loco probavimus.

Jos. 12, 2, 3. Phaleg. l. 1. cap. 11.

Utut se res habeat non temere prætereundum est Herodotum, qui Tyri diu vixerat inter Phœnices, illorum originem esse à mari Rubro non ab ipsis didicisse, sed ex Persarum relatione; Περσέων, inquit, οἱ λόγιοι Φοίνικάς φασι, &c. ἀπὸ τῆς Ἐρυθρῆς καλεομένης θαλάσσης ἀπικομένους, &c. *Persarum historici Phœnices memorant, &c. à mari Rubro profectos, &c.* Porro Persas gentem nuperam, quæque ante Cyri tempora semper in obscuro latuerat, certiora de Phœnicum incunabulis attulisse quis credat, quam ipsosmet Phœnicas, quorum historias heroico ævo scriptas hodieque habemus, ubi de hâc è mari Rubro migratione altum siletur? Quin se credunt Aborigines, & *Chanan*, id est Chanaan, qui Phœnicis primus cognomen habuit, in Phœnice esse natum. Ita asserit Sanchoniathon, qui ante Trojani belli tempora de Phœnicum origine scripsit. Itaque vel merum commentum est quod tradidere Persarum historici, Phœnices è mari Rubro migrasse; vel id illi scripsere respectu Cuthæorum, qui è locis sinui Persico vicinis à Salmanassare translati sunt in Samaritanorum urbes 2. Reg. 17, 24. Sinum enim Persicum partem esse maris Rubri nemo est qui nesciat. B C

Vid. Euseb. de præparat. l. 1.

Re ita explicatâ, si quis instet pertinacius, cum Strabone regeram: τῆς δ᾽ ἀπιστίας αἴτιον οὐκ ἐλάχιστόν ἐστι, τὸ ἐναντιοῦσθαι ἀλλήλοις τοὺς λέγοντας. Οἱ μὲν γὰρ καὶ τοὺς Φοίνικας, καὶ τοὺς Σιδονίους τοὺς καθ᾽ ἡμᾶς ἀποίκους εἶναι τῶν ἐν τῷ Ὠκεανῷ φασι, προστιθέντες καὶ διὰ τί Φοίνικες ἐκαλοῦντο, ὅτι καὶ ἡ θάλαττα ἐρυθρά. οἱ δ᾽ ἐκείνους τούτων. *Causa cur illis credi non debeat non levissima est, quod invicem contraria dicunt; Alii enim Phœnices & Sidonios nostros aliorum esse colonos asserunt qui in Oceano habitant, addentes eos Phœnices* (quasi Puniceos) *ideo vocari, quod mare sit Rubrum: alii illos nostrorum colonos esse volunt.* D

lib. 1. p. 42.

E

CAPUT

A

CAPUT XLIV.

An Phœnices colonias in mare Rubrum deduxerint, & in quæ loca.

SOlomonis & Hirami navalia in **Elath** & **Esiongaber**, in aditu Rubri maris. **Elath, Eloth, Aila, Ela, Elan, Ailan** Hebr. Syr. Arab unde varia flexio in Gr. & Rom. scriptis Hinc sinus **Elanites, Aelaniticus**, &c. Iter ab Aila Meccham Ptolemæus cum Arabe Geogr. collatus. Iter ab Aila Petram & Gazam. **Aila** jam erat tempore Mosis. Sæpe mutavit dominos (Eupolemus emendatus. Durabat adhuc Aila quum Nubiensis scripsit. Fulleri error Ailam eandem esse cum **Leucecome** vel **Albo pago**. Contra diversus situs, Albus pagus. Arab. **Haura**, Syr. Ἄυαρα, in via ab Aila ad **Algar**, id est Argam Medinæ portum. **Avara** quorsum sic dicta. **Avara** loco alieno describitur à Ptol. Fons erroris. Alius error de Albo portu, παρακείμενον pro opposito sumi. Album pagum tria insigniunt, portus, fictilia & cotes ex monte Radhua, in quo vivere creditur Pseudopropheta. **Esiongaber Asia** etiam & **Essia** Chald. **arx galli**; quasi גבר sit gallus. Quin **Esiongaber** est **spina viri**, Græce ῥαχὶς vel ῥαχία, id est littus saxosum ad puod alliduntur fluctus. De eo Proverbium. Talibus ῥαχίαις littus illud infame. Classis Josaphat in ipso portu confracta. **Esiongaber** Berenice non est, nec Bætogabra, nec Χαβρὶς χάραξ; Sed Idumææ portus ad mare Rubrum prope Ailam 1. Reg. 9, 26. & **Kadis** Num. 33, 36. ubi Chald. & Arab. **Rekam** vel **Rakim**; Quæ aliis **Rocom, Recem, Receme, Areceme, Arce, Hagiar, Petra** Petrææ metropolis. Tamen in Chald. paraph. Gen. 20, 1. & 16, 14. **Rekam** & **Petra** diversa loca & opposita. Sed pro **Petra** scribendum **Elusa** probatur ex loco simili. In sinu Arabico **Astarte** insula dicta de nomine Astartes Deæ Phœnicum, malè Astrate Ptol. Ibid. **Cardamene** vel **Cardamine** à **Cardamomo**, quod Arab. **Cardameni**. Ἀρὴ & Καπεχσηςαμένη non sunt diversæ insulæ. Utrumque nomen idem sonat. Tale **Clupea** & **Aspis**. **Enaria** & **Pithecusa**. Simiæ enares cur dicti.

B C

JAm quæ sequitur quæstio priori est contraria. Neque enim jam quærimus, an è mari Rubro ad Phœnicem, sed an è Phœnice ad mare Rubrum Phœnices migraverint. Utrumque Strabo vel negat, vel in incerto ponit. Nos posterius illud tam verum esse asserimus, quam prius falsum. Primo enim in ipso aditu Rubri maris Idumæorum urbes vicinæ fuerunt *Elath* & *Esiongaber*, in quibus navalia habuerunt Solomon Rex Judæorum & Hiramus Tyriorum; unde proficiscerentur classes ituræ in Ophir 1. Reg. 9, 26. 27. & 2. Paral. 8, 17. 18.

Elath אילת etiam *Eloth* אילות Hebræis dicitur plurali terminatione. Utrumq; legere est 2. Reg. 16, 6. Arabice scribitur אילה *Ailah*, Syriace אילא *Ela* vel *Aila* & in plurali אילן *Elan* vel *Ailan*. Inde Græcis & Romanis idem nomen variè effertur: *Aila, Ailat, Elat, Elana, Aelana, Eilane, Aelanon, Leana*, &c. sinus ab oppido dictus *Elanites, Aelaniticus, Elenaticus, Aleniticus, Laniticus &c.* Quam scripturæ inconstantiam notat Plinius, quamvis veræ causæ ignarus.

D

Plin. l. 6. c. 28.

Nomen est à terebinthis, quę arbor est frequens in locis circa Syriam: ut Theophrastus & alii observant. Quamvis Idumeæ adscribant Moses & libri Regum, & posteriores Arabiæ, tamen ad Ægyptum pertinuisse docent hæc Hieronymi: *Ailat in extremis finibus Palæstinæ juncta meridianæ solitudini & mari Rubro, unde ex Ægypto in Indiam & inde ad Ægyptum navigatur*. Erat nempe ambigui juris oppidum in utriusque confiniis situm: Unde Plinius: *Læaniticus sinus Rubri maris in Ægyptum vergentis.*

Agatarch. c. 45. Diod. l. 3. p. 123 Ptol. l. 5. c. 17. Strab. l. 16. p. 759 & 776 Plin. l. 6. c. 28. & 29. Steph. in Ἀιλανον, Nub cl. 3. p. 5. Plin. l. 5. c. 11.

E

Notat Arabs Geographus ab *Aila* ad Madiam urbem שעיב *Soaib*, id est τ͂ Jethro soceri Mosis, haberi quinque stationes; ad *Algar* portum Jathrippæ seu

Medinæ viginti ad *Goddam* portum Mecchæ triginta. *Madian* Ptolemæo est *Modiana, Algar Arga*; *Jathrippa Lathrippa, Gioda Badeo: Meccha Macoraba*, i. e. *Meccha magna*. Quæ cum sint corruptissima, ex Arabe Geographo facile erit restituere.

Idem oppidum ab Arabiæ Petrææ metropoli Petra distare scribit Eusebius millia passuum decem, à Gaza, Plinius millia CL. Strabo & Marcianus stadia MCCLX, id est millia CLVIII. dimidio minus. Hæc curiosè observant Geographi, quia ex Aela Petram aut Gazam deferri solebant Æthiopicæ & Indicæ merces. Jam extitisse Mosis ævo illud emporium scimus ex Deut. 2, 8. Eodem Solomonem classem Indicam constructurum se contulisse legimus 2. Par. 8, 17. Idumæis enim sub jugum missis David imperii fines eo usque produxerat 2. Sam. 8, 14. Quin & ab ipso Davide classis Aelanis ædificata est, si Eupolemo credimus, cujus verba sunt: ἀκούσαντα δὲ τὸν Δαβὶδ πλοῖα ναυπηγήσασθαι, ἐν Αἰλάνοις (ita legendum pro ἐν Ἀχάνοις) πόλει τῆς Ἀραβίας *Quo audito Davidem naves fabricavisse Aelanis Arabiæ urbe*. Ita Judæis & Phœnicibus, quos Judæi sibi socios adsciverant, mare Rubrum fuit apertum per annos centum quinquaginta plus minus, usque ad Jorami regnum; Cujus jugo excusso Idumæi se in libertatem asseruerunt. Ælam tamen illis ademptam recuperavit Azarias & Jothamo reliquit. Sed hæc possessio Judæis non fuit diuturna. Quippe non multo post sub Achazo Jothami filio, illos inde ejecit Retsin, & urbem in multa sæcula Syris suis vindicavit. Donec sub Ptolemæis & Seleucis varias experta mutationes, tandem cecidit sub Romanorum ditione, quos decimam legionem ibi collocasse narrat Hieronymus in locis. Magno nimirum præsidio fuit opus, quia portus fuit ἐπὶ τὰ στόμια τῆς Ῥωμανίας διακείμενος *in ipso aditu Romani limitis constitutus*; ut habet Epiphanius in hæresi Manichæorum. Durabat adhuc quo tempore scripsit Nubiensis, qui parvam urbem esse tradit, Arabibus frequentem. Sive ii sint Idumæi, qui jam olim obtinuerunt, seu Nabatæi de quibus Diodorus: ἐκδέχεται κόλπος Ἀλαινίτης (lege Αἰλανίτης) περιοικούμενος πολλαῖς κώμαις Ἀράβων τῶν προσαγορευομένων Ναβαταίων *excipit sinus Aelanites multis vicis Arabum circumhabitatus, qui Nabatæi dicuntur*.

Apud Euseb. l. 9. præparat.

2. Reg. 8, 20.
2. Reg. 14, 22.
2. Reg. 16, 6.

lib. 3. p. 123.

Omnem lapidem movet Fullerus ut Ailam eandem esse probet cum *Leucecome* seu *Albo pago* Nabatæorum, de quo Strabo & Arrianus. Quod tamen est aperte falsum. Nam Aila vel Aelan fuit in intimo sinu cognomine, quod omnes sciunt: At Albus pagus multo inferius ex opposito Berenices, cujus situs est notissimus ex Ptolemæo & aliis. Id sibi volunt hæc Arriani: Ἐκ δὲ τῶν εὐωνύμων Βερενίκης ἀπὸ Μυὸς ὅρμου, δυσὶν δρόμοις ἢ τρισὶν, εἰς τὴν ἀνατολὴν διαπλεύσαντι τὸν παρακείμενον κόλπον, ὅρμος ἐστὶν ἕτερος, καὶ φρούριον ὃ λέγεται Λευκὴ κώμη *A sinistris Berenices, quæ à Myoshormo* (portu Muris) *distat duobus aut tribus cursibus* (id est stadia MDCCC, ut habetur initio libri) *versus ortum naviganti ad oppositum sinum portus occurrit alius & castrum, quod Albus pagus appellatur*. Proinde apud Strabonem Aelius Gallus ex Ægypti Cleopatride, quæ erat in intimo sinu, ferè quo loco Clysma Ptolemæi, in Arabiam navigans πεντεκαιδεκαταῖος ἧκεν εἰς Λευκὴν κώμην τῆς Ναβαταίων γῆς ἐμπορεῖον μέγα *decima quinta die demum in Album pagum*

Miscellan. l. 4. c. 20.

A *pagum magnum Nabatæorum emporium appulit*. Quod ſuperaret omnem fidem, ſi Albus pagus eſſet Aila, quam Arabici ſinus ſola latitudo à Cleopatride dividit. Sed nihil opus argumentis, cum Arabs Geographus Album pagum deſcribat in via qua itur ab Aila ad Algar, id eſt Argam portum Medinæ: *Ab Aila*, inquit, *itur ad* אל׳עומד (*Aumed*) *portum aquoſum, cui objecta eſt inſula* אלנעמאן (*Noman*) *ſtruthionum, à continente diſſita* XM *paſſ. Hinc ad portum* טנא *Tena, unde ad* אל׳עטוף *Atuph; Tum ad* חורא *Hauram; oppidum populoſum, cujus incolæ ſunt nobiles &c. In quo eſt* ארסא וקצר *portus & acropolis. Haura* eadem quæ Λευκὴ κώμη *Albus pagus*. Syris enim & Chaldæis חור *havar* eſt albeſcere, חור *hivar* vel

B *havar* albus. Et חור *haur* Arabice albedo. Inde igitur Albus pagus *Havra* dictus, vel *Hauara* ſi mavis; Ut in Stephano ſcribitur, qui ſimul docet rationem nominis: Ἄυαρα, inquit, πόλις Ἀραβίας, ἀπὸ χρησμοῦ δοθέντος Ὀβόδᾳ κληθεῖσα ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀρέτᾳ. Ἐξώρμησε γὰρ Ἀρέτας εἰς ἀναζήτησιν τοῦ χρησμοῦ· ὁ δὲ χρησμὸς ἦν, Ἄυαρα τόπον ζητεῖν. Ὅ ἐστι κατὰ Ἄραβας καὶ Σύρους λευκήν. Καὶ φθάσαντι τῷ Ἀρέτᾳ καὶ λοχῶντι ἐφάνη φάσμα αὐτῷ λευκοείμων ἀνὴρ ἐπὶ λευκῆς δρομάδος προϊών. Ἀφανισθέντος δὲ τοῦ φάσματος, σκόπελος ἀνεφάνη αὐτόματος κατὰ γῆς ἐρριζομένος, κἀκεῖ ἔκτισε πόλιν. *Havara urbs Arabiæ ab oraculo Obodæ* (Nabatæorum Regi) *reddito ab ejus filio Areta ſic nominata. Profectus enim eſt Aretas ut quæreret juxta oraculum; Oraculo autem juſſus fuerat* (Obodas) *ut locum Havara quæreret, quod Album ſignificat juxta*

C *Arabes & Syros; Et Aretæ patrem prævertenti, & in inſidiis latenti, vir apparuit albatus albo dromade vectus; Quod ſpectrum cum evanuiſſet, viſus eſt ſcopulus qui per ſe radices terræ fixit; Ad eum igitur Aretas urbem condidit.* Havara vel Avara deſcribitur à Ptolemæo loco plane alieno; in mediterraneis ſcilicet inter Elanam & Petram. Nempe tam ex Avara vel Albo pago quam ex Aelanis in Petram urbem merces deferebantur. Ita habetur in Strabone: Ἐκ μὲν οὖν τῆς Λευκῆς κώμης εἰς Πέτραν &c. τὰ φορτία κομίζεται. Hinc Arrianus: Λευκὴ κώμη, δι' ἧς ἐστιν εἰς Πέτραν πρὸς Μαλίχαν βασιλέα Ναβαταίων *Albus pagus per quem iter eſt Petram ad Malicham Regem Nabatæorum*. Id Ptolemæus ita accepit ac ſi ex Aelana Petram per Album pagum iter eſſe diceretur. Ecce alius error de eadem urbe non minus gravis. Illam

l. 16. p. 781.

D occurrere dicit Arrianus à ſiniſtris Berenices διαπλεύσαντι τὸν προκείμενον κόλπον *naviganti ad ſinum oppoſitum*. Res poſtulat ut ſic reddatur, neque id ſine exemplo. At ex ſimili aliquo loco collegit Ptolemæus Album pagum ſeu portum προκειμένην τῇ Βερενίκῃ *adjacere Berenice*. Inde eſt quod Λευκὸς λιμὴν *Albus portus* ab eo deſcribitur in Africano littore inter Myoſormon & Berenicen.

Hauram ſeu Album vicum tria potiſſimum inſigniunt; Primo portus ſatis commodus, ſed nonniſi parvis navibus, πλοίοις οὐ μεγάλοις, ut habetur in Arriano. Itaque Romani centurionem eo cum cohorte mittebant, tum ut eſſet præſidio, tum ut quartam partem acciperet mercium quæ importabantur. Secundò אלבראם *alboramo* fictilia vaſa in illis locis tam in pretio quam Samia Græcis, aut Aretina

E Romæ, & Saguntina Hiſpanis. Tertio אלמסן *cotes* Naxiis haud quaquam inferiores. Hæ effodiuntur ex monte רצוי *Radhua* urbi vicino verſus Auſtrum, in quo ridiculi homines Mahometem vivere credunt, & inde appariturum ut terram repleat.

pleat, justitia. Cujusdam Hamiræi versus in hanc mentem citantur à Georgio Elmacino historiæ Saracenicæ lib. 1. cap. 12.

Alterum Judæorum & Phœnicum in mari Rubro navale, עציון גבר *Esion geber*, ἀρχαϊκῶς *Asion gaber & Gasion gaber*; Eusebio Ἀσία & Hieronymo *Essia*; ut illo ævo dicebatur, vocis compositæ ultima parte neglecta, & priore Græco vel Romano more inflexa. Jonathani in Chaldæa paraphrasi כרך תרנגולא χάραξ τοῦ ἀλεκτρυόνος, quia Hebræis גבר *geber* est gallus, si Talmudicis credimus. Alioqui enim גבר est vir, & עציון גבר *spina viri*. Nempe עציון idem quod עצה vel עצי forma diminutiva. Itaque *Asion gaber* est ῥαχὶς vel ῥαχία, rupes in spinæ seu dorsi modum in mare excurrens. Hesychio ῥαχία est πᾶς πετρώδης αἰγιαλὸς *omne littus saxosum*. Suidas exponit τὴν ἀκτὴν καὶ τὸν τόπον αὐτῆς, ᾧ προσαράττει τὸ κῦμα *littus & ipsum locum ad quem alliditur fluctus*; Et proverbio dici notat in garrulos & obstreperos ῥαχίας λαλέστερος, quia littus scopulis & rupibus asperum ab assiduis fluctibus non sine fragore tunditur. Hujusmodi ῥαχίαις infamis est locus in quo sita est *Dyrrachium*; ὅθεν καὶ διὰ τὴν ῥαχίαν δύσορμον Δυῤῥάχιον ὠνόμασαν τὸν τόπον *unde etiam propter impetuosam spinam* seu rupem, *locum illum appellarunt Dyrrachium*, Suida teste & scriptore Etymologici Magni. Ita & sinus Arabicus, maxime ἐν τοῖς ἐπάνω *in superiore parte*, hoc est intima, ubi Asion gaber. Arrianus in Periplo: τὰ δὲ ἐπάνω κατὰ κώμας καὶ νομαδίας οἰκεῖται *superiora Arabiæ per vicos & pascua habitantur*. Et paulo post: ὅτος Ἀραβικῆς χώρας ἠπείρου παράπλους, ἐστὶν ἐπισφαλὸς καὶ ἀλίμενος ἡ χώρα καὶ δύσορμος, καὶ ἀκάθαρτος, ῬΑΧΊΑΙΣ καὶ σπίλοις ἀπρόσιτος. *Hac Arabiæ continentis præternavigatio periculosa est & importuosa regio, & inhospitalis, & fœda, rupibus & scopulis inaccessa.* A vicinia talis alicujus ῥαχίας dicta est Asion gaber. Proinde classis Josaphat antequam inde solveret in ipso portu confracta est 1. Reg. 22, 49. & 2. Paral. 20, 36. 37. Et Esiongabere deserta posteriores Aelam magis frequentarunt.

Vid. Erasm. Adag. Chil. 2 Cent. 9. adag.

Antiq. l. 8. c. 2.

Josepho Asiongaber eadem est cum Berenice urbe Africani littoris è regione Syenes. Becano eadem cum duobus oppidis plane diversis; Horum unum est Bætogabra in Judææ mediterraneis apud Ptolemæum, alterum ὁ Χαβρίου χάραξ in Ægypto prope Pelusium. Vide Strabonem l. 16. Hæc quam sint ἀσύστατα nemo non videt.

At ex Scriptura docemur Asiongaberem portum Idumææ fuisse prope Aelam ad mare Rubrum 1. Reg. 9, 26. nec procul à deserto צין *Sin*. Judæi enim ex Asiongabere profecti castra metati sunt in deserto *Sin* vel *Kades*. Ita in Mose legitur Num. 33, 36. ubi Chaldæa paraphrasis pro *Kades* habet רקם *Rekam*, & Arabica רקים *Rakim*.

Nub. clim. 3. part. 5.

Rekam vel *Rakim* est Petra urbs, aliis *Rocom*, *Recem*, *Receme*, & præfixo articulo *Areceme*, & per apocopen *Arce*, Petrææ scilicet metropolis חגר *Hagar* id est Petra à situ dicta, quia בהא ביות מנקורה פי אלצחר *in ea domus excisæ sunt in petra*. Et *Rekem* à conditore Rege Madian de quo Num. 31, 8. Hinc Josephus Antiq. l. 4. c. 4. Arabiæ (Petrææ scilicet) metropolim, quæ hodie Petra vocatur, asserit πρότερον Ἄρκην λεγομένην. Et c. 7. ita habet de Recemo Rege Madian: Ῥεκέμος, οὗ

πόλις

A πόλις ἐπώνυμος τὸ πᾶν ἀξίωμα τῆς Ἀράβων ἔχουσα γῆς *Recemus cui cognominis urbs, in terrâ Arabum primas obtinet*. Et rursus: Ἀρεκέμη καλεῖται Πέτρα παρ' Ἕλλησι λεγομένη *Areceme vocatur quæ Græcis Petra*. Et Eusebius de locis: Ῥεκὲμ αὐτή ἐστι Πέτρα πόλις τῆς Ἀραβίας ἧς ἐβασίλευσε Ῥοκὸμ, quod Hieronymus ita reddidit: *Recem hæc est Petra civitas Arabiæ, in quâ regnavit Rocam*. Quin tota regio indidem *Recem* vel *Rocom* est appellata. Epiphanius in hæresi Melchisedechianorum: Ἐν τῇ Ἀραβίᾳ τῇ Πετραίων Ῥωκώμ τε τῇ Ἐδώμ καλουμένῃ. Tamen חגרא id est Petra & רקם *Rekam* in Chaldæis paraphrastis Jonathane & Onkelo, videntur esse diversa loca. Quippe Genes.20,1. pro Hebræis *inter Kades, & Sur*, uterque habet

B בין רקם ובין חגרא *inter Rekam & Petram*. Sed & Gen.16,14. hæc verba Mosis, *inter Cades & Bered*, eodem modo exponit Onkelos; *inter Rekam & Petram*. Ubique scribendum censeo quod hîc habet Jonathan בין רקם ובין חלוצא *inter Rekam & Elusam*. Elusa est Idumææ oppidum notissimum, de quô egimus in *Phaleg* lib. 4. cap. 37. Nam *inter Rekam & Petram* tam absurdum quam si quis dicat inter *Jebus & Jerusalem*; *inter Spartam & Lacedæmonem*; *inter Lutetiam & Parisios*.

In sinu Arabico Astarten insulam Astartæ Deæ consecrarunt Phœnices è regione Prionoti promontorii, à quo incipit Æthiopia quæ sub Ægypto est. Hu-

C jus insulæ meminerunt Marcianus in Periplo, & Stephanus, & Ptolemæus in quo mendosè scriptum Ἀσράτη.

A cardamomo quod Arab. dicitur קרדאמני *kardameni*, vel ut barbari efferunt *cordumeni* dicta est Arabici sinûs insula *Cardamene* Ptolemæo, *Cardamine* Plinio. An inde Cardamomum Arabicum de quo Dioscorides, Aetius, Avicenna &c.

Prope Cardamenem in Ptolemæo Ἀρη & Κατακεκαυμένη perperam distingui videntur tanquam diversæ insulæ: Cum tam חרא *Are* combustam sonet quam Κατακεκαυμένη. Itaque duo hæc nomina non puto quicquam differre; nisi quod unum Phœnicium est, alterum Græcum. Tale est quod in Africâ *Clupeam* & *A-*

D *spida* idem separatim describit, tanquam diversas urbes, cum Græci vocent Ἀσπίδα quam Latini *Clupeam*. Pari ratione *Enaria* insula eadem quæ *Pithecusa*: Latini enim Πιθήκους id est simias, *enares* vocabant, quia naribus carent, unde & dictæ sunt simæ & simiæ, ut observat vir magnus in Solinum. Tamen in Ptolemæo Enaria & Pithecusa sunt diversæ insulæ.

E

CAPUT XLV.

Phœnices in ſinu Perſico.

In ſinu Perſico Tyrus & Aradus inſulæ in quibus Phœnicia templa. Ptolemæus emendatus. Tylus per L à multis ſcribitur. In ſinu Tyri vel Tyli authorum dividia. Tylus major & minor, quæ eadem cum Arado. Tyli quanta celebritas. Eô navigavit Antiochus. Tylus inſula fertiliſſima. De Tylo multa Theophraſtus, & ex eo Plinius cum auctario, quod ex collatione probatur. Quædam alia ex Jubâ. Arbores *goſſampini*. *Lana vitis* Talmudicis *goſſipium*, quia ex arbore decerpitur cujus folium viti ſimile. Quod ex Theophraſto probatur & ex Hebræorum ſcriptis. מוך *much* idem quod *bambace* vernacule. *βάμβαξ, βάμπατζι, bambagine, bombax, bombaci, bombaſin*, deflexæ voces ex *bombyce* & *bombycino*.

Ut in Phœnice duæ fuerunt inſulæ magni nominis, Tyrus nimirum & Aradus, ita etiam in mari Perſico Tyrum & Aradum inſulas Geographi deſcribunt, atque in iis vetuſta templa in Phœniciorum modum extructa; unde non immerito colligitur illa condidiſſe Phœnices. Strabo lib. 16. in ſinûs Perſici deſcriptione: Πλεύσαντι δ' ἐπὶ πλέον ἄλλαι νῆσοι, Τύρος καὶ Ἄραδός εἰσιν, ἱερὰ ἔχουσαι τοῖς Φοινικικοῖς ὅμοια. *Naviganti autem ulterius aliæ occurrunt inſulæ Tyrus & Aradus quæ templa habent Phœniciis ſimilia.* Euſtathius in Dionyſium pag. 86. Περσικὸς κόλπος μικρόν τι ἐλάττων Εὐξείνου ἐστὶν, ἐν ᾧ Ἴκαρός τε νῆσος, Τύρος, καὶ Ἄραδος ὁμώνυμοι τῶν Φοινικαῖς (lege Φοινικικαῖς) *Perſicus ſinus Euxino paulo minor eſt, in quô & Icarus inſula, & Tyrus, & Aradus Phœniciis cognomines.* Stephanus Byzantinus: Τύρος, νῆσος ἐν Φοινίκῃ &c. καὶ νῆσος πρὸς Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ *Tyrus inſula in Phœnice &c. inſula item in Rubro mari.* Idem: Ἄραδος νῆσος Φοινίκης: Ἔστι καὶ ἑτέρα τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης *Aradus inſula Phœnices. Eſt & alia Rubri maris* (cujus pars eſt ſinus Perſicus.) Sic apud Ptolemæum in cenſu inſularum ſinûs Perſici ſunt Τύρος & Ἄραδος. Ita habent vetuſti codices, ut obſervat Salmaſius ὁ πάνυ. At in noſtris legitur Τύλος, & in tabulis *Arachos* pro Arado. Quorum *Arachos* plane corruptum; At *Tylos* poteſt ferri, cum & alii multi ſic legant. In his Theophraſtus, Artemidorus, Polybius, Arrianus, Stephanus, Suidas. Nempe liquidas R & L omnes ſciunt eſſe maxime permutabiles.

Ptol. l. 6. c. 7. Theoph. hiſt. plant. l. 4. c. 9. & lib 5 c. 6. Artemid apud Steph. in Τύρος. Polyb. apud Suid. in στάλη. Arrian in Alex. lib 7. Steph. ubi ſup. Suid. in Τύλος.

Tyri vel Tyli ſitus variè definitur. Plinius à Gerraico ſinu diſtare tradit LM paſſibus, Arrianus ab Euphratis oſtio noctis & diei curſu. Contra Eratoſthenes à Teredone circa Euphratem decem dierum, & ab oſtio maris Perſici prope Macas unius diei navigatione. Quod fere ſequitur Ptolemæus. In hac authorum dividiâ non facile eſt pedem ullibi tutò figere. Plinius ex Jubâ deſcribit duas Tylos, quarum quæ minor eſt ab alterâ diſtat X vel XIIM paſſ. Forte minor hæc Tylos eſt aliorum Aradus de quâ Plinius ne gry quidem. In Tylo fuit oppidum ejuſdem cum inſulâ nominis. Hæc primi Græcorum exploravere Archias & Androſthenes ab Alexandro miſſi. Exinde tanta fuit Tyli celebritas, ut illius viſendæ cupidus Antiochus è Gerrhæis eô navigaverit. Vide Suidam in στάλη.

Plin. l. 6. c. 28. Arrian ubi ſup. Apud Strab. lib 16. Ptol. l. 6 c. 7. Plin. ubi ſup. & lib. 12. c. 11. Arrian. l. 7.

De

A De Tylo ſobriè Arrianus: μεγάλη δ' ἐστὶ, καὶ οὔτε τραχεῖα ἡ πολλὴ, οὔτε ὑλώδης, ἀλλ' ὅια καρποὺς τε ἡμέρους ἐκφέρειν καὶ πάντα ὡραῖα *magna eſſe* dicitur, *& in plerisq; locis nec aſpera, nec ſylvoſa, ſed mitibus tempeſtivisq; fructibus ferendis idonea.* Alii in ejus laudibus modum non ſervant. Summa eſt, 1. ipſa littora tantâ arborum ſcatere copiâ, ut ubi æſtus receſſerit, locus frequentiſſimo vallo munitus relinquatur; his omnibus eſſe fici magnitudinem, florem odore præſtantem, fructum tamen ingrati ſaporis, & viſu lupino ſimilem. 2. Eandem inſulam lanigeras ferre arbores, foliis vitigineis, fructu nullo; id in quo lana continetur verni mali inſtar compreſſum, cum tempeſtivæ maturitatis eſt aperiri, & lanam excipi quâ ſindones texunt: alias viles, alias maximi pretii. 3. Eſſe alias arbores flore leucoii, ſed

Theophr. hiſt. plant. lib. 4. c 9.

B quadruplo majore & inodoro. 4. Alias item folii floriſque roſei, quem noctu comprimens aperire incipit Solis exortu, meridie expandit, veſperi paulatim colligit, noctu concludit, quo tempore dormire eum inſulani dicunt. 5. Palmas ibidem naſci & vites, & alias arbores frugiferas, & ficos quibus folia nunquam decidunt 6. Imbres arboribus & frugibus non prodeſſe, ſed ſolos fontes eoſque ſalſos quibus omnia rigentur. Ideo ſtatim poſt pluviam incolas inſulam perfundere, quaſi illam abluere atque abſtergere velint. 7. Materiem eſſe ex quâ naves ædificant, quæ plus quam annos ducentos incorrupta mari perduret; cum extra aquam ocyus putreſcat. 8. Baculos varii coloris & tigrium maculis inſignes ex ligno quodam fieri valde ponderoſo, ſed id fictilium modo * καταγνυσθαι frangi, cum

Theophr. de cauſ. plant. l 2. c. 7. Idem hiſt. plant. l. 5. c. 6. ibid.

C in ſolidiora impingitur. 9. Tamaricis materiam ilignεæ inſtar ibi eſſe firmam, non ut apud nos imbecillam. 10. Additur margaritis plurimis inſulam eſſe celeberrimam. Ultimum hoc in ſolo Plinio, cætera in Theophraſto, unde pleraque deſcripſit Plinius, ſed ſuo more cum auctario. Quale illud: *Nulli arborum folia ibi decidunt.* Quod Solinus ita expreſſit: *Terras omnes hoc miraculo ſola vincit, quod quæcumque in eâ arbos naſcitur nunquam caret folio*; cum Theophraſtus id ſcripſerit de ſola ficu. Ita naves quas in mari & aquis ſervari dixerat Theophraſtus ducentis annis, alibi citius corrumpi, Plinius alibi ducentis annis durare refert, & ſi mergantur eſſe incorruptas; Alexandri Magni comites id prodidiſſe. De

* Male legitur καταγίνεσθαι. Vid. Plin. l. 6. c. 28. & l. 12. c. 10. & 11. & l. 16. c. 41.

D lanigeris arboribus hoc idem addit ex Jubâ. *Arbores vocant goſampinas, fertiliores etiam Tylo in minore, quæ diſtat* X M. *paſſ. Juba circa fruticem lanugines eſſe tradit, linteaque fieri Indicis præſtantiora.*

Obiter nota harum arborum meminiſſe Talmudicos in Kilaim cap. 7. Ibi enim Rabbi Meir; אף צמר גפן אסור *etiam lana vitis prohibita*, nempe ad veſtium uſum: Ad quem locum fruſtra referunt quod habet Plinius lib. 14. cap. 2. ubi de Aminæarum vitium generibus: *Quintum genus lanatæ, ne Seres miremur aut Indos, adeo lanugo, eam veſtit.* Neque enim hæc vitium ſive lana ſive lanugo in veſtium uſum adhibetur. Aliud igitur צמר גפן *lana vitis* in Talmudicis, nempe lana quæ colligitur ex arboribus goſſampinis; Ratio enim eſt manifeſta cur ab

E Hebræis vites vocentur. Earum arborum folia, *ni minora eſſent vitium poterant videri*: Ita Plinius ex Theophraſto, cujus verba ſunt: ταῦτα δὲ φύλλον μὲν ἔχειν ὅμοιον τῇ ἀμπέλῳ, πλὴν μικρόν. Itaque Hebræi omnes lanam illam volunt eſſe xyli vel goſſi-

Plin. l. 12. c. 10 Theoph. hiſt. plant. l. 4. c. 9.

goſſipii genus. Ramban exponit Arabice קוטון *cotton*. Neque aliter Bartenora, qui addit arborem ejus eſſe viti ſimilem. Baal Aruch מוך ובלעז בנבצי *Much Hebraice & vernaculo ſermone Bambace*. מוך in materiâ veſtium eſt mollior omnis lanæ linique & goſſipii lanugo. In Achmetis onirocriticis cap. 244. βάμβαξ eſt goſſipium, Græcâ linguâ vulgari βάμπαλζι, & Italicâ *bambagine*, in Arabe Pandectario *cotum vel bombax*. Unde *bombaci* vel *bombaſin* pañi genus ex goſſipio; vocibus ex bombyce & bombycino deflexis, ut à magno Salmaſio obſervatum: Nam & de goſſipio Plinius lib. 19. c. 1. *ex interiore bombyce lanugo netur*. Proinde goſſampinæ illæ Tyli arbores lanigeræ nihil aliud erant quam goſſipium. Quod præter nomen & uſum, etiam ipſa facies arboris palam docet, & goſſipii deſcriptio quam exhibent recentiores. Dalechampius: *Frutex eſt humilis, foliis latis, altius inciſis, viti aut alceæ quadamtenus ſimilibus, ſed minoribus &c. fructu nucibus Ponticis compreſſis & latis fere ſimili, aut malis exiguis, pullo colore, candidiſſimo vellere pleno, &c.* Hæc cum Theophraſti arbore ἐριοφόρῳ ſi conferas, videbis idem deſcribi.

Hiſt. plant. lib. 2. c. 53.

CAPUT XLVI.

Phœnices in inſulâ Ophir: Eam eſſe veterum Taprobanam & Seilan recentiorum.

SOlomonis & Hirami claſſis in Ophir miſſa. Ophir duplex. Una in Arabiâ jam deſcripta. Altera in Indiâ, nempe Taprobana. Ibi aurum, ebur, gemmæ, pavones; Et in proximo continente cercopitheci. Paſi ſinus & Phaſis fl. unde aurum *Paz* & *Vphaz*. Taprobane, id eſt טף-פרון *taph-Parvan*, littus *Parvan*, vel *Parvain*, unde aurum Parvaim 2. Par. 3, 6. *Taprobane* à Stephano redditur *hordei inſula*. Sed ibi pro *Taprobane* ſcribendum eſſe *Iabadiu*, id eſt inſulam *Iaba* vel *Iava*, probatur ex Ptolemæo. Jabadiu pro *Iabaddiu*, *Iabad* vel איבד *aibad* Arab. herba hordeo ſimilis. Taprobanes portus *Hippuri* vel *Hippuros*, id eſt *Ophir*. Taprobane cultus Hercules. Rex Bacchi, cæteri Arabum cultu. Taprobane aliis *Sumatra*, aliis *Seilan*, rectius, quod probatur ex veterum cum recentioribus accuratâ collatione. 1. Taprobane olim *Salica* & incolæ *Sala*; Inde Perſ. & Arab. *Salandib* vel *Sarandib*. Hinc Ammiano *Serindivi*. 2. In vicino continenti promontorium *Cory*, hodie *Comorin* & *Colchi* populi hodie *Cochin*. 3. Par à continente diſtantia. 4. Figura eadem. 5 Et amplitudo. 6. Urbes fere cognomines. 7. Temperies eadem. 8. Utrobique pars Borealis culta, Auſtralis deſerta. 9. Intus ſtagnum ingens ſeu lacus. 10. Inſignis fertilitas. 11. Oryzæ imprimis, mellis, zingiberis, malorum & dactylorum; ſed vinum nullum. 12. Auro item ſcatet, & margaritis, & beryllis, & hyacinthis. 13. Elephantes ibidem majores & bellicoſiores quam in Indiâ. Tigres olim, hodie nulli. 14. Incolæ longævi admodum. 15. Decori & proceri. 16. Molles, imbelles, delicati. Inde ab Arabibus dicti *Chingari*, id eſt timidi & ignavi. Benjaminus emendatus. Teixera notatus. 17. Iidem ad omnes corporis motus ſunt expeditiſſimi, & hiſtrionicas artes apprimè callent. 18. Sed & diſciplinas excolunt. 17. De religione quædam. אלהותא in Benjamine non eſt divinitas, ut volunt, ſed vorago. 26. Veſtes goſſampinæ aut ſericeæ. 21. Reges & Senatores. Cl. Salmaſii ſuffragium.

INita ſocietate cum Hiramo Tyri Rege, & nautas ab eo mutuatus Solomon, ſingulis trienniis claſſem Ælanis & Aſiongabere inſtruebat, quæ inde profecta in Ophiram, & tertio demum anno rediens, aurum & argentum advehebat, & ebur, & ſimias, & pavones, & lapides precioſos, & ligna *almugim* vel *algumin*, quæ thyina interpretantur. Hæc legere eſt 1. Reg. 9, 26. 27. 28. & 10, 11. 12. 22. & 2. Paral. 8, 19. 20. & 9, 21.

Ophir

A Ophir ubi ſit jam disquiſivimus in Phaleg libri ſecundi cap. 27. & docuimus, duo fuiſſe loca hujus nominis; Unum in Arabia Fœlici jam olim notum; Alterum ævo Solomonis Phœnicum indicio apertum; Nempe Taprobanam inſulam, quę auro, ebore, gemmis & pavonibus ſcatet; Et habet è continente proximo magni pretii cercopithecos. Ibidem apud Ptolemæum *Paſi* ſinus & *Phaſis* amnis, unde aurum *Paz* vel *Uphaz* Cant. 5, 11. Dan. 10, 5. Jerem. 10, 9. Quod cum alio nomine vocetur *aurum Parvajim* 2. Paral. 3, 6. veriſimile eſt Phœnices Syra terminatione hanc inſulam vocaſſe פרון *Parvan*, & oram ad quam appellabant טף פרון *taph-Parvan*, vel *taph-Provan*, id eſt ἀκτὴν τοῦ Παρβὰν vel τοῦ Προβὰν, unde

B facta ſit vox *Taprobane*.

Objiciet aliquis Taprobanæ nomen hordeum vel hordei inſulam à veteribus exponi, quod ferunt hæc verba Stephani; Ἄργυρα, μητρόπολις ἐν Ἰνδικῇ Ταπροβάνῃ νήσῳ ὅ ἐστι κριθῆς νήσου. Καὶ γὰρ εὐφορωτάτη ἐστὶ, καὶ πλεῖστον ποιεῖ χρυσὸν *Argyra metropolis in Indica inſula Taprobana, id eſt hordei inſula. Eſt enim fertiliſſima, & multum producit auri.* Sed ajo hæc eſſe corrupta & Ἰαβαδίου ſcribendum pro Ταπροβάνῃ. Neque enim ad Taprobanes ſed ad Jabadiæ inſulæ deſcriptionem hæc pertinent, qualis in Ptolemæo habetur capite ſecundo lib. 7. Ἰαβαδίου; ὃ σημαίνει κριθῆς νῆσος. Εὐφορωτάτη δὲ λέγεται ἡ νῆσος εἶναι καὶ ἔτι πλεῖστον χρυσὸν ποιεῖν, ἔχειν τε μητρόπολιν ὄνομα Ἀργυρῆν ἐπὶ τοῖς δυσμικοῖς πέρασι, *Jabadiu*, id eſt *Jaba diu* ſive inſula

C *Java*. Perſis enim & Indis *diu* inſulam ſonare nemo eſt qui neſciat; Et inde dici inſulas *Maldiuas*, *Anchediuas*, *Serindiuam*, &c. Sed quia hordei inſulam explicari video, putaverim verum nomen olim fuiſſe *Jabaddiu*, & alterum D excidiſſe ad vitandam κακοφωνίαν. Hæc conjectura nititur Arabica voce יבר *jabad* vel איבר *aibad*, qua ſignificatur herba aut ſeges hordeo ſimilis jumentis ſaginandis deſtinata. Vide Giggeium.

Porro ut vox *Parvain* vel *Parvan* latet in Taprobane, ita priſci nominis *Ophir* veſtigia ſuperſunt in Taprobanes portu *Hippuris* vel *Hippuro*, ad quem appulit Annii Plocami libertus. Plinius: *Carmaniam XV. die Hippuros portum ejus invectus.* Solinus: *Appulſus eſt ad hoc littus portumque invectus qui Hippuros nominatur.* In libris Cl. Salmaſio teſte legitur *Hipporus* vel *Ipporrus*. Græci Phœnicium *Ophir* in Græcam ſpeciem ſic transformarunt. Rationem nominis ſupra explicavimus. Nec leve argumentum eſt Phœnices & Arabes hanc inſulam frequentaſſe, quod ibi Deus Phœnicum colebatur Hercules, & Rege excepto qui Bacchum habitu æmulabatur, cæteris erat Arabica veſtis, ut in Plinio & Solino habetur.

Plin. l. 6. c. 22.
Solin. c. 4.

D

Hic docendum ſupereſt ubi gentium ſit Taprobane; Quia de hoc ipſo certatur, & adhuc ſub judice lis eſt. Aliis enim Taprobane eſt recentiorum *Sumatra*, aliis inſula *Zeilan* vel *Seilan*; Cui ſententiæ nos temere non adhærere (quamvis priorem amplectantur Geographi inſignes Mercator, Julius Scaliger, Rhamu-

E ſius, Oroſius, & Stukius) fatebitur quisquis conferet quæ de *Seilan* recentiores, cum iis quæ de Taprobana veteres tradiderunt. Res patebit plenius ex hoc diagrammate.

DE TAPROBANA insula.

Ex Strabone, Diodoro, Dionysio Periegete, Plinio, Solino, Æliano, Arriano, Ptolemæo, Marciano, Stephano, &c.

DE SEILAN insula.

Ex Geographo Arabe, Benjamino Hebræo, Haithone Armeno, Paulo Veneto, Vartomano, Osorio, Cypriano Sanchez, Mercatore, Stukio, Teixeira, Odoardo Barbosa, &c.

A

1. Nomen.

1. Insulæ apud Veteres tria nomina. 1. *Taprobane* vetustissimum. 2. *Palæsimundi* insula in Arriano, ab oppido & amne *Palæsimundo*, quorum meminit Plinius. 3. *Salica*, & incolæ *Salæ* apud Ptolemæum, Marcianum & Stephanum.

1. A Salis facto nomine, dicitur insula *Selan* & *Seilan*, & composita voce *Selandive*, ut scribitur apud Teixeiram pag. 184. id est *insula Selan*. Arabes scribunt סרנדיב *Serandib* per R, quomodo & quidam veterum. Ammianus Marcellinus lib. 22. *Nationibus Indicis certatim cum donis optimates mittentibus ante tempus abusque Divis & Serindivis.* In codice Regio & Florentino sic legi monet doctissimus Valesius. In libello de proprietatibus elementorum, quem Aristoteli falso tribuunt, malè legitur *Serendid*. In Serapione *Sarandin* & *Sarandis*, & *Surinda* capitibus de camphora, & aëtite, & aloë. Sed rectius *Sarandib* cap. de nuce Indica. *Salan* & *Saran* promiscua sunt, quomodo *Tylus* & *Tyrus* cap. præcedenti; & in articulo sequente Κῶρυ & *Colias*; Et hoc eodem capite *Chingali* pro *Chingaris*.

B

C

2. Situs.

2. Juxta Ptolemæum & Marcianum Taprobana objacet Indiæ promontorio Κῶρυ, quod alio nomine Dionysius *Coliadem* & Plinius *Coliacum* vocat. Ibidem populi *Coniaci* apud Strabonem, vel ut Cl. Salmasius rectè emendat *Coliaci*, qui postea *Colchi* dicti sunt, atque inde *Colchicus* sinus & emporium *Colchi* vel *Colchos* apud Arrianum & Ptolemæum. An iidem in Æliano de animal. lib. 16: cap. 18. Κάλιγγαι vel Κώλιγγαι quorum Regi Taprobanenses elephantes suos vendunt

2. Promontorium *Cory* hodie vocatur *Comorin* & *Colchi* urbs *Cochin*. Utrique objecta est *Seilan* insula; Ab utroque *Sumatra* plurimum distat. *Calingas* suspicor esse *Calecutenses*, qui nec ipsi ab insula *Seilan* plurimum distant. Aloysius Cadamustus cap. 59. *Insula quæ mittit aromata Zellum* (Zeilan) *appellatur: Ea est ultra Calecut urbem ad leucas fere* CLX. Et cap. seq. *Quæ omnia* (aromata) *veniunt ex insula quæ ultra Calecut ad leucas* CL. *visitur, parumque abest à continente*; id est ex insula Seilan.

D

3. Quantum à continente distet.

3. Distantiam à continente apud Strabonem Onesicritus viginti. Eratosthenes septem dierum, Annii Plocami libertus apud Plinium quatridui navigatione definit. Sed eos omnes multum

3. Orosius: *Zeilan non ita lato mari à Cory promontorio quod Comorinum appellant, est disjunctum.* Arabs: *inter hanc insulam & terram Indiæ contiguam parvum intercedit fretum.* Item: *ab insula*

E

A

De Taprobana.

excedere apparet ex Ptolemæo, qui Boreum Taprobanes promontorium notat ad gradus latitudinis 12,30. & Cory promontorium Asiæ ad gradus 13,20. Itaque non distant ab invicem toto gradu, sed quinque sextantibus, id est circiter XX leucis. In medio cursu Plinius statuit insulam Solis, Ptolemæus insulam Cory.

De Seilan.

insula Sarandib ad insulam Balabac littori maris finitimam est iter diei. (Hæc est insula Cory vel Solis.) Vartomanus: *Trajecimus sinum latitudine circiter viginti leucarum, & appulimus in insulæ Zeylan.*

B

4. Figura.

4. Media forma fuit inter rotundam & quadrilateram. Proinde στρογγύλην Diodorus, τετράπλευρον describit Alexander Lychnus apud Stephanum. Latitudo ad longitudinem juxta Plinium se habuit ut quinque ad septem.

4. Zeilan ad hanc formam accedere quam Taprobanæ tribuunt veteres, neque multo longiorem esse quam latiorem palam clamant tabulæ Geographicæ, cum Sumatra sit valde angusta, & in longitudinem tota pateat.

5. Amplitudo.

5. De amplitudine nihil certi apud veteres: Britanniæ parem facit Strabo Eratosthenem sequutus, qui mensuram prodidit longitudinis in VIIM stadiorum, latitudinis in VM, ut est apud Plinium. Sed in Onesicrito & Diodoro ex Jambuli relatione ambitus solum est stadiorum VM, id est milliarium DCXXV.

C

5. Zeilæ amplitudo pariter incerta; In Arabe octoginta leucas patet tam in latitudinem quam in longitudinem. In Orosio longa est CCLM pass. lata CXLM. In Lopezio magnitudo est CCC leucarum. In Garzia longitudo leucarum tantum triginta, ambitus octoginta. In Vartomano habet in circuitu mille passuum millia: In Contio bis mille; in Marco Paulo bis mille quadraginta, qui idem affirmat olim fuisse majorem, nempe millium IIIMDC. Sed Boreæ vi magnam partem montium convulsam in mare corruisse, plurimumque terræ in dies absorberi. Ne quis miretur si hodie minor sit quam olim fuit. Quamvis plerisque recentioribus non malè conveniat cum Diodoro & Onesicrito.

D

6. Loca.

6. Taprobanæ urbes in Ptolemæo sunt *Jogana*, *Sindocande*, *Nagadiba*, populi *Nagiri*, *Tarichi &c.* *Ganges* fluvius ad ortum fluens. Legendum suspicor *Gandes*.

6. Urbes Zeilan in Geographo Arabe *Agena*, in Mercatore *Candes*, *Negumbo*, *Negarita*, *Triqui-lemale*; *Candea* fluvius in Orientem fertur. Hæc vestigia servant priscarum appellationum.

E

7. Temperies.

7. Diodorus: *Temperatissimus aer quamvis sub Æquinoctio habitent,*

7. Mercator: *Mira cœli clementia, incredibilisque temperies; Hyeme æstateque*

De Taprobana.

ita ut neque à calore, neque à frigore infestentur. Fructus in vigore sunt per totum annum.

8. Deserta.

8. Arrianus dicit solam partem Borealem esse cultam. Ptolemæus ad meridiem ponit elephantum pascua, qui nempe in desertis vagantur.

9. Stagnum.

9. Plinius: *Stagnum intus Megisba* CCLXXXM *pass. ambitu, insulas pabuli tantum fertiles complexum. Ex eo duos amnes erumpere.*

10. Fertilitas.

10. Diodorus: *Propter soli bonitatem & temperiem aeris alimenti iis plus satis sponte nascitur.*

11. Fructus. 1. Oryza.

11. Ptolemæus: γίνεταί τε παρ' αὐτοῖς ὄρυζα, μέλι, ζιγγίβερι *nascitur apud ipsos 1. Oryza, 2. Mel, 3. Zingiber.* Plinius & Solinus: *Vitem nesciunt, sed pomis abundant.* Ælianus de animal. lib. 16. cap. 18. ἔχει φοινικῶνας μὲν θαυμαστῶς πεφυτευμένους εἰς στοῖχον *palmeta habet in ordinem mire plantata.*

De Seilan.

teque nunquam sævientibus: Ager fertilis perpetuo viret. Arbores perpetuo floribus aut fructibus onustæ sunt.

8. De Zeilan ita Stukius: *Tota insula valde populosa est.* Sed fallitur, nam meridiem versus in tabula Cypriani Sanches apud Mercatorem hæc legere est: *Reino da Jala desierto.* Item: *Desiertos intratables.* Et rursus: *Da qui avante todo è desierto.*

9. Orosius: *Est in media insula mons præcelsus, multis paludibus cinctus. Ex illius summo fastigio collis assurgit, è lacu quodam aquæ dulces atque perennes emanant.*

10. Orosius & Stukius: *Est admodum fertilis, neque solum variis frugibus abundans, verum & herbis, & plantis odore mirifico redolentibus egregie vestita, quæ quidem sine ulla cultura proveniunt.*

11. Paulus Venetus. 1. *Nullum habent bladum præter risum*, id est *oryzam.* Mercator: *Victus eorum ex lacte &c. ac oryza est.* Geographus Arabs: *In ea etiam nascitur* אלארז *oryza & nux Indica.* Doctissimus interpres, & mihi amicissimus אלארז *cupressum* reddidit, quia cum vocales desunt, vox Arabica est ambigua.

2. Mel.

2. Mel, quam ibi sit copiosum inde reputa; Feras quascunque venantur sale non condiunt, sed melle, qui in arborum truncis quantumvis cariosis in eum finem reconditur: *En los troncos de los arboles mas viejos y carcomidos, que para ello tenen mas capaci dad hinchiendoles de la miel, de que por alli se halla abundancia.* Cætera vide apud Teixeiram hist. Persic. lib. 1. cap. 35. pag. 187.

3. Zingiber.

3. de Zingibere Aloysius Cadamustus cap. 59 *Zingiber in mediterraneis oritur selectissimum.*

4. Vinum nullum.

4. At vinum ibi deesse Arabs his verbis docet. *Ad Regem Sarandib asportatur vinum ex* אלעראק *Arac* (id est Parthia) *& regionibus Persidis.*

5. Poma.

5. De pomis ita Mercator: *Arbores perpetuò floribus aut fructibus onustæ sunt; ut sunt mala Assyria*

A

De Taprobana. *De Selan.*

ria incredibili suavitate, mala Medica, citria optima, aurantia, limones, aliique fructus nobilissimi. Et Orosius: *Malorum citreorum nemora sunt densissima, fructus varii tam odore quam sapore gratissimi.* 6. In his palmæ meminit Mercator: *Fert,* inquit, *etiam palmam.* Item: *Potum ex Palmarum succo colligunt.*

6. Palmæ.

12. Plinius: *Megasthenes scribit auri & margaritarum grandium esse fertiliores quam Indos.* Solinus: *Margaritis scatet & gemmis.* Arrianus: *In eâ nascitur pinnicum, lapides pellucidi.* Ptolemæus: *Ibi metalla, beryllus & hyacinthus:*

B

12. Mercator: *Auri & argenti, cæterorumque metallorum fodinas habet.* Orosius: *Multi pretiosissimi lapides, gemmæ incredibili multitudine, singulari colore atque fulgore.* Eadem alii omnes. Sed de beryllis & hyacinthis, quorum meminit Ptolemæus, nota hæc apud Arabem: *Super montem Rahon* (Hisp. *Pico d'Adam*) *& circa ipsum reperiuntur omnes hyacinthi species.* Item: *In fluminibus reperitur optimus beryllus & maximus.* Item: *Inde defertur hyacinthus secundum omnes colores suos, Beryllus, adamas &c.* Vartomanus: *Inveniuntur & innumeri pretiosi lapilli, hyacinthi præsertim.* Haitho Armenus: *Inveniuntur rubini & sapphiri.*

12. Metalla & lapides.

C

13. Ptolemæus: *Elephantes gignit & tigres.* Item: *Sub hoc monte* (Maleâ) ἐλεφάντων νομαὶ *elephantorum pascua.* Plinius: *Onesicritus elephantos ibi majores bellicosioresque quam in Indiâ gigni scripsit.* Solinus: *Elephantis repleta est majoribus multo quam fert India.* Alexander Lychnus apud Stephanum: Θηρονόμων πέπληθεν εὐρρίνων ἐλεφάντων. Ælianus de animal. 16.18. *Permultorum & valde grandium elephantorum pascua in eâ insulâ vigent, qui animi robore, & ingenii indole, & corporis magnitudine eis qui in continenti degunt præstantiores existimantur.*

D

13. Orosius: *Miram elephantorum copiam nutrit.* Vartomanus: *Fert regio imprimis elephantos complures.* Maffeius: *Elefantes gignit egregie bellicosos ac dociles.* Stukius: *Elephantos nutrit optimos, maximos, ingeniosissimos, quibus reliqui Indiæ elephantes feruntur obedire.* Mercator: *Elephantorum nusquam major frequentia & bonitas.* Item: *Sunt vero hi elephanti totius Indiæ orientalis nobilissimi, atque à cæteris (ut verissime probatum esse memorat Hugo Linscotanus) ejusdem generis animantibus ex aliis locis privata veneratione adorantur.* Tigres, quorum præter Ptolemæum etiam Plinius & Solinus meminere, verisimile est ab incolis tandem fuisse planè destructos, ut lupos in Angliâ. Saltem de iis nil quicquam recentiores, ut nec de testudinibus tantæ olim celebritatis.

13. Animalia.

E

14. Plinius: *Artemidorus in Taprobanâ insulâ longissimam vitam sine ullo languore traduci.* Item: *Vita hominum*

14. Vartomanus: *Gens multo perennior est longiorisque ævi quam nostra.* Odoardus Barbosa: *Incolæ longævi &*

14. Incolarum longævitas.

De Taprobana.

centum annos modicum. Idem in Solino & Diodoro qui vitam propagari dicit ad annum CL.

De Selan.

& sani, quia aer temperatissimus.

15. Corporis statura & habitus.

15. Diodorus: *Forma decori sunt, quatuor cubitos excedunt.* Plinius & Solinus: *Excedunt hominum magnitudinem.* Marcianus: *Homines ibi corpore grandiores ultra hominum mensuram.*

15. Mercator: *Color illis albus, statura procera, abdomen prominens.* Odoardus Barbosa: *Incolæ magni staturâ, albi, pingues &c.*

16. Mollities.

16. Diodorus: *Corpore valde delicati sunt, super cutem lanugo nulla.* Ptolemæus: *Crines muliebriter religant.* Solinus: *Crines fuco imbuunt:* Hæc omnia pertinent ad mollitiem.

16. Vartomanus: *Apprime sunt imbelles, nulliusque ferme spiritus.* Paulus Venetus: *Non sunt bello assueti; cum belligerandum est conducunt stipendiarios.* Inde *Chingali* vel *Chingari* potius per contemptum appellantur: Arabice enim חנגר *chingar* significat virum timidum & ignavum. Quin & ipsa insula כנגר *Chingar* appellata est à Benjamino. Sed corruptè legitur כנרג *chinrag* vel *chenerag* pag.108. Teixeira, qui linguæ Arabicæ plane fuit ignarus, *Chingalas* dici somniat à Sinis & portu Gale quem è suâ Lusitaniâ in *Seilan* insulam transtulit.

17. Agilitas.

17. Diodorus: *Ossa aliquantum curvantur, & rursus restituuntur, quomodo nervosa loca. Voces avium imitantur, & nullum non sonum exprimunt. Duos simul alloquuntur, ac si bilingues essent.*

17. Mercator: *In histrionum artibus excellunt iidem maximè, multasque venustates corpore ac ludis exercent, totam Indiam percurrentes, magna spectantium admiratione.* An hinc Indi illi θαυματοποιοὶ de quibus Ælianus in variis lib. 8. cap. 7.

18. Scientiæ.

18. Diodorus: *Etiam omnis disciplinæ studiosi sunt, sed Astrologiæ imprimis.*

18. Arabs: *Conveniunt ad Doctores, & sub ipsis scribunt res gestas Prophetarum & Regum, & ab iis docentur leges suas.* Ibi etiam Magi, quibus alibi nulli pares. De horum præstigiis vide Paulum Venetum lib. 3. cap. 23. Et Benjaminum pag. 108.

19. Religio.

19. Diodorus: *Venerantur ut Deos cœlum quod omnia complectitur, & Solem, & in universum omnia cœlestia.* Item: *In festis & precationibus recitant & canunt hymnos & encomia in Deos: Imprimis verò in Solem quem insularum*

19. Benjamin pag. 108. *Ante altare fani sui vallis magna est, in quâ quotidie multum ignem accendunt. Eam vocant Arabice* אלהותא *Alhauta* (id est voraginem) *& per eam filios suos transmittunt.* Hoc videtur pertinere ad sacra

Mithræ

A *De Taprobana.* *De Seilan.*

& sui ipsorum dominum profitentur. Ptolemæus notat ad ortum portum Solis, & ad Aquilonem insulam Κώρυ, quæ Plinio est insula Solis. An à decurtato כורש *Cores*, id est Cyri nomine, quod Solem interpretantur Plutarchus & alii, Κώρυ dicta sit ea insula videant doctiores.

Mithræ seu Solis, quibus qui initiabantur necesse habebant διὰ πυρὸς παρέλθειν. Vide Eliam Cretensem, & Nonnum, & Nicetam in Nazianzeni orat, 3. & 39. Benjamini mentem non cepit interpres vir doctissimus, quod illius pace dixero. Neque enim אלהותא eô locô est divinitas, sed χάσμα vorago. Vide Arabicum & Syrum interpretes

B

Luc. 16,26. Hoc fefellit virum magnum, quod אל *al* Arabicum articulum putavit ad radicem pertinere.

20. Diodorus: *Vestes sibi adornant ex quibusdam calamis habentibus in medio mollem & splendidam lanuginem.* Apparet gossipium describi, sed perperam, quia tum minus notum. Gossipium non est calamus, sed frutex; nec lanugo est in plantæ medullâ, sed in fructu. Arrianus etiam ibi *sindones*, id est pannos lineos, aut sericos, aut gossipinos haberi notat.

20. Vartomanus: *Pannis gossipinis aut sericis utuntur plurimum.* Arabs: *Sericum inde defertur.* Mercator: *Vestis infra umbilicum è serico aut gossipio.* Item: *Caput panno subtili contegunt.*

20. Vestes.

C

21. Plinius: *Eligi Regem à populo senectâ clementiâque.* Item: *Rectores ei à populo triginta dari, nec nisi plurium sententiâ quenquam capitis damnari.* Solinus idem.

21. Arabs: *Rex studet multum æquitati, providus est, defendit eos. Habet sedecim consiliarios, & his præscribit locum in quem congregati lites judicent:*

21. Reges.

Non possum non addere in eâdem mecum esse sententiâ Salmasium τὸν μέγαν, qui postquam monuit *Salas* & *Seilan* esse vicina nomina, rem paucis ita conficit: *Situs insulæ Seilan, elephanti quos gignit maximos, gemmæ & margaritæ grandiores quas illa fert, & multa alia prorsus evincunt esse veterum Taprobanam.*

Ad Solinum pag. 1110.

D

Ex his tanti viri verbis mihi nata est occasio ulterius inquirendi.

E

LIBER SECUNDUS.

DE LINGUA PHOENICIA ET PUNICA.

CAPUT I.

Phœnicium ſermonem & Punicum Hebræo fuiſſe affinem.

RAtio 1. Locorum nomina in terrâ Chanaan fere ſunt Hebraica. Refellitur Fullerus qui vult Judæos eâ occupatâ mutaviſſe priſca nomina. 2. Ex Scripturâ conſtat cæteros populos qui Judæis vicini ſunt, putà, Syros, Babylonios, Ammonitas, Moabitas, Azotios, &c. fuiſſe ἑτερογλώσσους. Ita etiam in Joſepho Amalekitæ & Madianitæ. Nihil tale de Chananæis. Contra Chananæa mulier Raab & exploratores à Joſuâ miſſi colloquuntur ut ὁμόγλωττοι. 3. Eſ. 19, 18. linguâ Chanaan, id eſt Hebræa. Et in Chœrilo Joſephus γλῶσσαν Φοίνισσαν putavit eſſe Hebræam. Et Herodoto Phœnices qui circumciduntur, iidem qui Hebræi. Et Lucianus promiſcuè ſumit voces Hebræas aut Phœnicias. 4. In Phœnicii ſermonis reliquiis pleraque ſunt mere Hebraica. Quod probatur multis exemplis, Chananæus tamen ſermo non plane idem qui Hebræus. Inter ipſos Judæos variæ dialecti. Sibboleth & Scibboleth Jud. 12. Levita ex ſermone notus Jud. 18, 3. Et Petrus pro Galilæo Mat. 26, 73. Galilæorum ſermo quam inconditus. Ut in Græco & Germanico, ſic in Hebræo ſermone variæ dialecti. Lingua Chananitis juxta Hieronymum inter Ægyptiam & Hebræam media. De Philiſtæorum dialecto potiſſimum hæc intelligi. Objicies 1. Deus confudit linguas conditorum turris Babel, Ergo etiam Chananæorum Reſp. Chananæos Hebraice loquentes aliis fuiſſe barbaros. Objic. 2. Quorſum linguæ ſacræ uſum permiſerit Deus genti profanæ? Reſp in Patriarcharum gratiam, ut tolerabilior eſſet illis peregrinatio in terrâ Chanaan. Objic. 3 Judæis ejuſdem linguæ cum Chananæis communitas fuiſſet periculoſa. Reſp. Tamen ante diluvium communis lingua. Et poſt captivitatem Babylonicam, &c. Objic. 4. Nehemias maledicit Judæis quorum liberi Azoticè loquebantur. Reſp. non propter ſermonem corruptum, ſed quia duxerant uxores alienigenas. Objic. 5. Auguſtinus Punicè doctus neſciebat Hebraice. Reſp. 1. Punicus ſermo non erat prorſus idem cum Phœnicio. 2. Alius ſermo Phœnicius ævo Patriarcharum, alius ævo Auguſtini. 3. Putavit Auguſtinus ſe neſcire quod ſciebat magnâ ex parte, quia vires ſuas non tentaverat. Idem Auguſtinus alibi docet has linguas non multum inter ſe differre, & pæne omnia eſſe conſona. Ita etiam Hieronymus & Priſcianus. Objic. 6. In Punici ſermonis reliquiis multa ſunt vocabula quæ nihil habent commune cum Hebræa aut Hebrææ vicinis linguis. Reſp. Hæc objectio refellitur in ſequentibus.

QUod poſui hactenus in totâ hâc tractatione, Phœnicium ſermonem Hebraico fuiſſe valde affinem videtur poſſe multiplici ratione probari. 1. Prima deducitur ex locorum nominibus in terrâ Chanaan, quæ fere fuerunt Hebraica, etiam antequam Iſraëlitæ eò ex Ægypto migraſſent, ut palam eſt ex libris Moſis & Joſuæ. Fullerus qui Chananæam linguam ab Hebræa vult non parum fuiſſe diverſam, huic argumento ita occurrit. *Utut nomina illa univerſa pure Hebræa ſint, tamen ullum ex iis vel Chananæorum eſſe, vel à Chananæis impoſitum pernegamus. Quin potius vetuſta ab indigenis Chananæis indita nomina ab Hebræis in eaſdem ſedes ſuccedentibus Hebraico more poſtmodum prolata & expoſita, &c. fuiſſe aſſerimus.* Sed non debuit id aſſeri gratis, maximè cum res ſit ſine exemplo, ut populus ſuccedens in alterius locum priſca nomina ſic aboleat, ut illorum ne tenuis quidem umbra ſuperſit. Præterea ſi verum illud eſt Judæos mutaviſſe omnes omnino locorum veteres appellationes; Quorſum Rubenitas obſervat Moſes oppidis à ſe reſtauratis nova nomina impoſuiſſe Num. 32, 38. Nonne hoc ipſo teſtatur in reliquis nihil eſſe mutatum? Hoc potiſſimum quod Hebræis nominibus

Miſcellan l. 4. c. 4.

appel-

A appellabantur etiam illæ urbes terræ Chanaan, in quas Judæi nihil habuere juris, puta צור צרפתה צידון, &c. Itaque non dubito quin Moses & Josue illa ipsa locorum nomina exhibeant, quæ apud Chananæos erant in usu, sola flexione mutata, ut fit in diversa dialecto.

2. Addo ex Scriptura constare cæteras gentes, quibus Judæa circumfusa est, fuisse ἑτερογλώσσους. Sic Ægyptii vocantur *populus* לעז *barbarus* Ps. 114, 1. Et Israëlitæ leguntur in Ægypto sermonem ignotum audivisse, Psal. 81, 6. Proinde Josephus Ægyptium se esse simulans, cum fratribus agit per interpretem; Qua arte illi delusi Hebræa lingua liberius illo præsente inter se colloquuntur, quia B non putabant se intelligi Gen. 42, 23. Syrorum etiam linguam valdè diversam fuisse ab Hebræa docet quod Es. 36, 11. Ezechiæ servi Rabsacen rogant ut Syro sermone loquatur, ne Judæi illum intelligant. Atque id jam obtinuisse ævo Patriarcharum patet ex eo quod acervus testimonii à Jacobo Hebraicè גלעד *Galaad*, à Labane Syre dicitur יגר שהדותא *Jegar Sahadutha* Gen. 31, 47. Babylonii etiam leguntur peregrino sermone loqui Es. 28, 11. & linguam Judæis ignotam Jerem. 5, 15. & Nehemias refert Judæos ex Ammonitis, aut Moabitis, aut Azotiis matribus natos sermonem Hebræum interpolasse admixto maternæ linguæ idiomate Nehem. 13, 23. Rursus Amalekitas, Madianitas, & reliquos Arabes scribit Josephus τῇ γλώσσῃ διαφωνεῖν *lingua differre*, atque hanc inter illos dissi- C dii fuisse causam; cum Gedeone illos insequente mutuis vulneribus ceciderunt. Sed Chananæorum sermonem fuisse ab Hebræo insigniter diversum, aut Judæos cum Chananæis egisse per interpretem nusquam legimus. Contra Jerichuntina mulier Raab, & exploratores à Josua missi, mutuo colloquio fruuntur tanquam ejusdem aut parum dissimilis linguæ consortes.

Antiquit. l. 5. c 8.

3. Nec leve est quod lingua Hebræa vocatur lingua Chanaan Es. 19, 18. Nam si ab Hebraico valde fuisset remotum idioma Chananæorum, qui degebant inter Judæos Jud. 3, 1. &c. Nemo nomine linguæ Chanaan Hebræam intellexisset. Sic Gallicum sermonem in Britannica Aremorica nemo appellat Britannicum; Aut si quis sic appellaret, nemo intelligeret ita loquentem. Tale est quod cum D Solymos describit Poëta Chœrilus,

> Γλῶσσαν μὲν φοίνισσαν ἀπὸ στομάτων ἀφιέντες.
> *Ore peregrino Phœnicia verba loquentes.*

Josephus qui Solymorum nomine Judæos intelligit, pari ratione γλῶσσαν φοίνισσαν *linguam Phœniciam* voluit esse Hebræam. Et in Herodoto Phœnices illi qui Ægyptio more circumciduntur, iidem sunt qui Hebræi. Nam in Phœnice & Palæstina non fuit in usu circumcisio, præterquam apud Hebræos. Atque eodem sensu Comicus in Avibus tam Phœnices quam Ægyptios ψωλοὺς appellat, id est verpas & recutitos. Sic diversissimas gentes commune nomen includebat propter ὁμοφωνίαν: Sed & Lucianus, qui genere Syrus erat, è Samosatis, voces He- E bræas & Phœnicias pro eodem sumens sic habet de Alexandro in Pseudomanti: ὁ δὲ φωνάς τινας ἀσήμους φθεγγόμενος, οἷαι γένοιντ' ἂν Ἑβραίων ἢ Φοινίκων, ἐξέπληττε τοὺς ἀνθρώπους, οὐκ εἰδότας ὅ τι λέγοι: *At ille voces quasdam ignotas proferens, quales sunt Hebrææ aut Phœniciæ, percellebat homines, qui quod dicebat non intelligebant.*

Jos. l. 1 cont. Apion.

4. Quarta ratio sumitur ex Phœnicii sermonis reliquiis quæ apud veteres passim occurrunt. Puta cum Sanchoniathon ζωφασήμιν explicat *cœli contemplatorem*, Βελσάμην *cœli dominum*, σαμηρουμὸν ὑψουράνιον, συδὺκ *justum* ἐλιοῦν ὕψιστον, *Dagon* Σίτωνα vel Δία ἀρότριον, Μοὺθ mortem aut Plutonem. Cum in Hesychio Ἄδωνις redditur *dominus*, Βάκχος *luctus*, Γάδειρα *sepes*. In Plutarcho *Thor* & *Alpha* bos. In Stephano *Ber* puteus. In Damascio *Esmunus* octavus. In Etymologo *Susa* lilia. In Porphyrio Μάλχος *Rex*; cum in Athenæo νάβλα, & in Suida κινύρα, Musicis Phœnicum organis accensentur; cum ex Punico sermone Hieronymus *alma* virginem, Augustinus *messe* unge, & *salus* tres exponit; cum Livius & Festus docent summos Carthaginis Judices *Suffetes* nominari; nemo est Hebraicis literis vel mediocriter tinctus, qui non statim animadvertat hæc vel esse Hebræa verba, vel Hebraicis proxima.

Non tamen contenderim Chananæorum dialectum in omnibus cum Hebraica convenisse, cum inter ipsos Hebræos variæ fuerint dialecti. Ita Ephratæis hoc fuit peculiare quod non poterant pronunciare literam ש *schin*, sed pro ea sonabant ש *sin*, & ex eo dignoscebantur quod pro *schibboleth* blæso sono dicebant *sibboleth* Jud. 12, 6. Sic in domo Michæ Danitæ Levitam ex sermone cognoverunt Jud. 18, 3. Et ætate Jesu Christi, quamvis Judæi omnes in terra Chanaan Syriacè loquerentur, tamen alia fuit Jerosolymitana dialectus, alia Galilæorum. Ideo dictum Petro Matth. 26, 73. *Verè & tu ex illis es, nam & loquela tua manifestum te facit*; Aut ut habetur Marc. 14, 70. *Galilæus es, & loqutio tua similis est.* Supple eorum *locutioni*; quod Arabs interpres addidit ἐξηγητικῶς. Nempe Galilæorum dialectus rudis fuit & incondita. Hinc illud Talmudicum in tractatu עירובים *homines Judææ* שהפקידו על לשונם *quia accurati fuerunt in lingua sua, confirmata est lex in manibus eorum. At homines Galileæ* שלא הפקידו על לשונם *quia accurati non fuerunt in lingua sua, lex confirmata non est in manibus eorum.* Argumento sit quod iidem eodem loco asserunt Galilæos אמר *immar* agnum, עמר *amar* lanam, חמור *hamor* asinum, חמר *hamar* vinum inter loquendum non distinxisse. Plura de hoc argumento doctissimè observata vide in Lexico Buxtorfii in voce גליל. Notum etiam in Græco sermone aliam esse Atticam dialectum, aliam Æolicam & Doricam & Jonicam, & in Germanico Belgicam dialectum ab Helvetica multum differre. Sic Phœniciam dialectum ab Hebræâ discrepasse facile concessero; modo ne quis asserat plane aliam fuisse linguam, aut ab Hebræa tam diversam, ut Hebræus & Phœnix sua quisque lingua loquentes se mutuo non intelligerent. Nam etsi sermo Phœnicius suos habuit idiotismos, & Syra quædam admixta, aut Arabica vocabula, tamen hoc certum multo plura habuisse merè Hebræa, aut Hebræis tam similia, ut non fugerent vel è plebe Judæos.

Sunt qui Phœnicium sermonem colligunt multa habuisse ex Ægyptio ex his Hieronymi in Esaiam lib. 7. cap. 19. de lingua Chananitide: *Inter Ægyptiam & Hebræam media est, & Hebrææ magna ex parte confinis.* Sed hæc puto intelligenda potissimum de Philistæis, qui ab Ægyptiis oriundi erant, & partem terræ Chanaan Ægypto proximam occupabant. Nam quantum ex utriusque sermonis

monis reliquiis possum colligere, Phœnicius sermo ab Ægyptio tam distabat quam Hebraicus. Utut sit hoc ipso loco id ultro agnoscit Hieronymus, quod probare conati sumus, nempe linguam Chananitidem Hebrææ magna ex parte esse confinem.

Huic nostræ sententiæ quicquid hactenus objectum est non difficulter solvitur. 1. Ajunt à confusionis Babylonicæ pœna eximi non potuisse quenquam eorum qui participes fuerunt impiæ conspirationis in campo Sennaar conflatæ. Itaque Chananæos etiam, quos ex eo numero nemo fuisse negaverit, veteris linguæ id est Hebrææ, usu excidisse, & aliam à Deo accepisse. Respondeo in confusione Babylonica hoc fuisse Dei consilium, ut singulis familiis aut tribubus propria esset lingua, quam nemo alius intelligeret, qui non esset ex eadem familia aut tribu. Cui consilio nihil obstitit, quod in omni numero una aliqua familia aut tribus servavit usum linguæ veteris. Quia Chananæus Hebraicè loquens, aliis è diversa tribu conditoribus tam erat barbarus, quam si novum idioma Deus illi infudisset.

2. At probabile non est, inquiunt, Deum tanti pretii thesaurum, hoc est primigeniam & sacram linguam, Chanaani posterorumque ejus fidei commisisse, genti non profanæ modo, sed & execrandæ prorsus & internecioni devotæ. Sed neque ego id assero. Neque enim in illorum sententia sum, qui Abraamum Hebræam linguam volunt à Chananæis addidicisse, cum antea Chaldaicè loqueretur inter Chaldæos. Quin Hebræam dici contendo, quia post linguarum confusionem nullibi pura servata est, præterquam inter posteros Heber, ex quo numero fuit Abraham. Nam ab Hebraicæ puritate Phœniciam dialectum non minus descivisse puto, quam ab Attica Doricam aut Æolicam. Hæc porro non sunt ἀσύςατα, ut quæ gens maledicta erat & internecioni devota, Hebrææ linguæ dialectum usurpavit, Deo ita volente; non in Chananæorum, sed in Abrahami gratiam, & aliorum ex ejus stirpe, ut tolerabilior esset Patriarcharum peregrinatio in terra Chanaan.

3. Tertia illorum objectio hæc est: *Quis non videt naturalis ejusdem linguæ communitas cum Chananæis, quantum offendiculum, quam exitiosum in idololatriam præcipitium fuisse Israelitis? Quanta, non dico, fenestra sed janua, imo quam immanis porta hac ratione patuisset contagioni gentis maledictæ, populum electum jugiter pervasuræ.* Ita in hoc argumento paratragœdiat vir doctus, cui si credimus, quotquot fideles habitant inter idololatras ὁμογλώττους, debent novam linguam statim cudere, ne communis linguæ consortium eos agat præcipites in Idololatriæ barathrum. At non est quod quenquam territet tam inane μορμολύκειον. Nam si ejusdem sermonis cum idololatris communitas Ecclesiæ tantum crearet periculum, Deus cujus providentia suos in iis non destituit quæ ad salutem necessaria sunt, providisset fidelibus de speciali aliqua lingua, quæ reliquis hominibus ignota esset & inaccessa. Contra, notum est ante diluvium, cum terra esset corruptissima, & mores hominum perditissimi, fideles non cum una solum infidelium gente aut tribu, sed cum omnibus omnino hominibus communem ha-

habuisse linguam. Et post captivitatem Babylonicam quamvis Hebraica lingua desierit esse vulgaris, & Judæorum alii Syriacam, alii Græcam addidicerint, quo ævo Syri & Græci idolis erant maximè addicti; Judæi tamen ab idololatria nunquam fuerunt remotiores. Jam nihil necesse est dicere de temporibus quæ Christum subsecuta sunt, quibus tantum abest ut Ecclesiam Deus uni alicui linguæ tanquam glebæ addixerit, ut contra omnibus omnium gentium linguis laudari velit & celebrari. *Mihi*, inquit, *curvabitur omne genu, & jurabit omnis lingua.* Item: *Venio ut congregem omnes gentes & linguas.* Et rursus: *Ex omnibus linguis gentium apprehendent fimbriam viri Judæi, dicentes; Ibimus vobiscum, quia audivimus Deum esse vobiscum.* Et *omnis lingua confitebitur Deo.* Et *redemisti nos ex omni tribu & lingua.* Et *vidi turbam magnam ex omnibus gentibus & linguis stantem ante thronum & in conspectu Agni.*

Es.45,23. & 66,18. Zach.8,23. Rom.14,11. Phil.2,11. Apoc.5,9. & 7,9.

4. Instat vir doctus non pro leviculo esse habitum sanctum Dei populum sermoni peregrino, ne Moabitarum quidem aut Ammonitarum, quanquam à Lotho Abrahami consanguineo oriundorum, quia idololatræ essent, consuescere. Et Nehemiam tanto zelo tamque mirificè accensum, cum Judæos quosdam Azoticè loquentes deprehenderet, judaicè autem nescientes, ut eis malediceret, percuteret, glabraret. At legenti locum Nehemiam constabit non ideo in Judæos efferbuisse quod illorum liberi Azotice loquerentur, sed quia duxerant uxores alienigenas. Quod crimen non poterat cælari, quia liberi ex talibus conjugiis nati matres ex sermone prodebant, aliis Azoticè, aliis Ammoniticè aut Moabiticè loquentibus.

Neh.13,23. 24.25.

5. His viri docti objectionibus duas addimus, quæ sunt majoris momenti. Prima hæc esto, constare Pœnos, quorum sermo erat Phœnicius, Hebraicè nescivisse, cum id palam profiteatur & disertissimis verbis illorum unus, qui non fuit è plebe aliquis, sed inter doctissimos merito primas obtinet, Augustinus scilicet, cujus verba sunt confessionum lib.11.cap.3. *Si Hebræa voce loqueretur* (Moses) *frustra pulsaret sensum meum, nec inde mentem meam quicquam tangeret.* Et epist.131. Memorio: *Quibus numeris consistant versus Davidici non scripsi, quia nescio. Neque enim ex Hebræa lingua, quam ignoro, potuit etiam numeros interpres exprimere &c. Certis tamen eos constare numeris, credo illis qui eam linguam probè callent.* Et Epist.119. Januario: *Vocabulum Pascha non Græcum sed Hebræum esse dicunt, qui linguam utramque noverunt.*

Propositæ objectioni, quæ in speciem est invicta, quatuor habeo quæ respondeam. 1. Non rectè confundi Pœnos cum Chananæis, id est Africanos Phœnices cum Phœnicibus terræ Chanaan, qui ut Judæis erant propiores, ita propius accedebant ad Hebraismi puritatem, quem Afri sermonis mixtura Pœni non parum infecerant. Testem appello Hieronymum, qui in præfatione lib. 2. in epistolam ad Galatas, cum Galatas dixisset *propriam linguam eandem pæne habere quam Treviros*, addit *nihil referre si aliqua exinde corruperint, cum & Afri Phœnicum linguam nonnulla ex parte mutaverint.*

2. Addo

A 2. Addo distinguenda esse tempora; Potuit enim Phœnicius sermo alius esse Patriarcharum ævo, alius ævo Augustini, qui plus bis mille annis post mortem Jacobi natus est. Si in ipsâ Judæâ inter Hebræos degeneraverat lingua Hebræa, multo magis inter barbaros, qui nunquam puram habuerant post tot mutationes & vicissitudines temporum.

3. Quid si Augustinus difficultate lectionis absterritus (quia illius ætate Hebræa scriptura differebat à Punicâ immensum quantum) nunquam tentaverit vires, & putaverit se nescire quod reverâ sciebat magnâ ex parte? Sic quisquis Hebrææ linguæ cognitionem adeptus est, inde ad Syram accedens aut Chaldaicam, B miratur se jam esse doctum antequam didicerit, & *notâ fertur regione viarum.*

4. Denique à Philippo ad Philippum provocamus, id est ab Augustino ad Augustinum, qui alibi testatur non semel Punico sermoni cum Hebræo in multis convenisse. Ita in quæstionibus super Judices lib. 7. c. 16. *Istæ linguæ non multum inter se differunt*, Hebræa nempe & Punica de quibus proxime egerat. Et contra literas Petiliani lib. 2. c. 104. *Hebræi dicunt Messiam, quod verbum Punicæ linguæ consonum est, sicut alia Hebræa permulta, & PÆNE OMNIA*; Et in Joan. tract. 15. *Cognatæ quippe sunt linguæ istæ & vicinæ, Hebræa, Punica, & Syra.* Et de verbis Domini serm. 35. ubi explicat quid sit Mammona: *Hebræum verbum est* C *cognatum linguæ Punicæ: Istæ enim linguæ sibi significationis quadam vicinitate sociantur.* Et lib. 1. locutionum: *Locutio est quam propterea Hebræam puto, quia & Punicæ linguæ familiarissima est, in quâ multa invenimus Hebræis verbis consonantia.*

Neque aliter Hieronymus in Jeremiam lib. 5. cap. 25. *Tyrus & Sidon in Phœnices littore principes civitates &c. Quarum Carthago colonia. Unde & Pœni sermone corrupto quasi Phœni appellantur. Quorum lingua linguæ Hebrææ magna ex parte confinis est.* Et in Esaiam lib. 3. c. 7. *Lingua quoque Punica, quæ de Hebræorum fontibus manare dicitur &c.* Et quæstionibus in Genesim ubi de voce ימים Genes. 36. 24. *Nonnulli putant aquas calidas, juxta Punicæ linguæ viciniam, quæ Hebrææ contermina est, hoc vocabulo signari.* Concinit Priscianus lib. 5. his ver- D bis: *Maxime cum lingua Pœnorum, quæ Chaldææ vel Hebrææ similis est & Syræ, non habeat neutrum genus.* Quod si Punica in Africa Hebrææ fuit similis, multo magis Phœnicia in terra Chanaan, ubi Chananæi Hebræis erant permisti. Neque enim ulla causa fuit cur Pœnorum sermo ad Hebræum accederet quam origo Phœnicia. Porrò barbare quidem dicitur, sed tamen vere, id per quod quid est tale, ipsum esse magis tale.

Ultima objectio sic habet. In Phœnicii & Punici sermonis reliquiis plurima sunt vocabula quæ nec ex Hebræa, nec ex affinibus linguis, Syrâ, Chaldæâ & Arabicâ, posse explicari viri undecunque docti ingenuè fatentur, putâ in Sanchoniathone *Mot* pro limo, *Baau* pro nocte, *Bætylia* pro lapidibus animatis qui E Prisciano *Abdir* vel *Abaddir*. In Hesychio *Ada* salix, *Asur* crater, *Gaulos* navis species, *Gonata* terminus, *Semiramis* columba montana: In Stephano *Rhabbotin* pro Phœnice, & *Kellararsath* pro malo navis, *Samatho* pro *magna*. In Apulejo

& Auctario Dioſcoridis herbarum Phœnicia & Africana nomina quamplurima. In Servio *ſar* piſcis genus prope Tyrum, *cæſar* elephas, *byrſa* corium, *Dido* virago, *bel* ſol qui idem Emiſſenis *elagabalus*. In Joſepho *chabul* id quod diſplicet. In Polybio *Baleares* funditores. In Euſtathio *caccabe* caput equi, & *Aſdrubal* Clitomachus. In Herodoto *zegeries* colles. In Porphyrio *Sanchoniathon* φιλαλήθης; In Quintiliano *mappa* Romana vox quam Pœni ſibi vindicant. In Feſto *Abila* mons altus, *mapalia* caſæ, *mamphula* panis genus, ut in Athenæo *chebrodlapſus*; in Etymologico *galones* ſepes, & *ellotias* virgo. Hæc χύδην & nullo ordine, prout memoriæ ſe obtulerunt, quæ ſingula deinceps ſuis locis examinabo accuratius. Nam ut res plenius intelligatur, libet percurrere obiter quicquid uſpiam Phœnicii ſermonis meminime legere.

CAPUT II.

Phœnicia quædam ex Sanchoniathone ſcriptore vetuſtiſſimo.

SAnchoniathon bello Trojano vetuſtior, Græce à Philone verſus. Hujus fragmentum in Euſebio. Initio rerum χάος ἐρεϐώδες, id eſt כהות ערב *cabuth ereb* caligo veſpertina ex Gen. 1, 2. 5. Μὼτ limus ex quò omnia. Phœn. מוד *mod* Arab. מאדה materia. D finale Græci in T. mutant. Ζωφασημὶν צופי שמים ὀρανῦ κατόπται. Homines facti ex vento Κολπία, id eſt קול־פי־יה *Kolpijah* voce oris Dei. Βάαυ nox, imo Βάαυτ. Hebr. בות *but* vel בית pernoctare. Cur T exciderit è fine vocis Βεελσάμην, κύριος ὀρανῦ בעלשמים Plauto *Balſamen*. Hinc herba Balſamene. Σαμημρῦμος שמים רום ὑψυράνιος. Philo emendatus. Χρυσωρ Vulcanus חרש־אור πυροτεχνίτης. Vocant Δία μίχιον, id eſt Jovem machinatorem. Hebr. מכי *mechi* machina. Hujus filius γήινος, id eſt אדם Adam. Deus Ἀγρότης id eſt שדי. Μισὼρ εὔλυτος משרא. Συδὺκ δίκαιος צדיק ibid. *Sydyk*. Juppiter Hebr. צדק *ſedek*. Καϐειροὶ כבירים *cabirim* Dii magni. Deus ἐλιῦν עליון i. e. ὕψιστος. Uxor Βηρῦθ, i. e. ברית *Berith* Jud. 8, 33. Deus *Eliun* genuit cœlum & terram. Sic Gen. 14, 19. 22. קנה etiam generare eſt, quomodo commodè reddi queat Prov. 8, 22. *Dominus genuit me* Ἶλος vel Ἦλ אל *Saturnus*. Δαγὼν דגון Ζεὺς ἀρότριος Hebr. דגן *dagan* frumentum. Ἐλωεὶμ אלהים Hebr. Dii vel Angeli, Saturni commilitones. Βαιτύλια lapides animati, Hebr. נשפים *uncti*, ſed lectum נפשים *animati*. Hos moviſſe dæmonem. Lapis à Jacobo unctus in Bethel. Inde origo idololatrici Bætyliorum cultus; Etymologus & Phavorinus emendati. Ex Damaſcio locus perperam redditus. *Bætylus* vel *Bætelus* lapis Saturno pro Jove datus. Idem vocatur *Abdir* & *Abadir* forte pro *Aban* vel *Ebendir* lapis rotundus. Talis Bætyli forma. Saturni filius Juppiter Belus בעל Βῆλος Baal, Βεέλ. Fœmin. Βααλτὶς. Sidon ex Ponto nata canora voce virgo hymnum reperit שדה *Sidda* Muſicæ genus Eccleſ. 2, 8. Hercules Melcarthus, Malica, Melicerta Urbs ab Hercule ad columnas condita Carteia dicta pro Melcarteia. Aſtartes inſignia caput Tauri, עשתרות *Aſtaroth* commune nomen ad armenta & greges, ut Chald. עדר Arab קטאיע Græc. μῆλα. Aſtarte eadem quæ Io mutata in bovem; Et mater Phœnicum. Tamen Aſtarte vulgo pro Venere ſumitur. Ridiculum eſt quod ſequitur eam reperiſſe ἀεροπετῆ ἀστέρα ſtellam volantem, quam interfectam in Tyro conſecravit: Sed legendum ἀστερίαν. Aſterias Aquilæ genus, aliis Chryſaetos. Aquilæ ſanguine conſecrata eſt inſula in quâ Tyrus. Etiam firmandi vim aquilæ ſanguini tribuerunt Phœniciæ fabulæ, quia ad נשרא *niſra*, id eſt aquilæ nomen, alludit verbum נשרר *niſarar* firmare. Μῦθ mors & Pluto Μωθὼ idem. Saturni inſigne quatuor oculi, duo aperti & duo clauſi. Æſculapius octavus Cabirorum: Inde dictus Χνᾶ primus Phœnicum, id eſt כנען *Chanaan* Etiam Phœnice *Chna* dicta. Saturni aliud nomen *Iſrael*. Hujus filius Ἰεοὺδ (Hebr יחיד *Iehid*) dictus quia unicus, à patre immolatus. Idem Saturnus cum ſuis circumciditur. Hæc ad Abrahamum pertinent. Uxor *Anobret* חן עוברת id eſt Sara quæ concepit ex gratiâ Hebr. 11, 11.

IN fine hujus tractationis dicemus explicatius quis fuerit Sanchoniathon, quis item ille Jerombalus, ſacerdos Dei Ἰάω ſeu *Jehova*, quem ſe profitetur conſuluiſſe. Hîc ſolùm lectorem monemus illum ante Trojani belli tempora,

Phœ-

A Phœnicum hiſtoriam inde à primâ origine Phœnicià linguâ ſcripſiſſe. Eam hiſtoriam Græcè reddidit Philo Byblius, qui ſub Adriano vixit. Verſionis inſigne fragmentum nobis ſervavit Euſebius, in quô Phœnicia quædam occurrunt noſtra commentatione non indigna.

In ipſo operis exordio legas ſtatim initio rerum fuiſſe πνοὴν ἀέρος ζοφώδους *tenebroſi aëris ſpiritum*, quem appellat χάος ἐρεβῶδες, id eſt כהות ערב *chaüth ereb* caliginem veſpertinam. Res ſumpta ex verbis Moſis Gen. 1, 2. *Et fuit caligo ſuper faciem abyſſi*, vox erebi ex verſu 5. ויהי ערב *& fuit ereb*, id eſt veſpera Unde & Heſiodus:

B Ἐκ χάεος δ' ἔρεβός τε, μέλαινά τε νὺξ ἐγένοντο

Quod Varro ita imitatur, *Erebo creata fuſcis crinibus nox te invoco*, ut obſervatum à viro in quô doctrina cum humanitate certat D. D. Sarraſin. Quidquod Græcum ἔρεβος nonnunquam plane id ipſum eſt quod Hebræum ערב *ereb*, nempe occaſus aut veſpera: In his Homeri puta Odyſſ. μ. verſ. 81. πρὸς ζόφον εἰς ἔρεβος τετραμμένον. *Ad occaſum in Erebum converſum.* Ubi Vetus Scholiaſtes: (εἰς ἔρεβος τετραμμένον) εἰς τὰ πρὸς δύσιν μέρη νεῦον. *In Erebum converſum, id eſt in partes quæ ſunt ad occaſum inclinans.* Et Euſtathius p. 477. τὸ γὰρ πρὸς ζόφον καὶ τὸ εἰς ἔρεβος ἐκ παραλλήλου τῆς θέσεως δυσμικὸν μέρος δηλοῦσιν *cum* πρὸς ζόφον *&* εἰς ἔρεβος *ponuntur ut ſynonyma, occidentalem partem ſignificant.*

C Sequitur ex converſione ſpiritus cum Chao emerſiſſe Μὼτ *Mot*, id eſt limum aut aquoſæ mixtionis putredinem: καὶ ἐκ τῆς αὐτοῦ συμπλοκῆς τοῦ πνεύματος ἐγένετο μώτ. τοῦτό τινές φασιν ἰλὺν, οἱ δὲ ὑδατώδους μίξεως σῆψιν. *Mot* id eſt מוד *mod*, Phœnices ita ſcribebant. Sed D finale Phœnicum per T paſſim effertur. Sic ἰῶτα factum ex יוד *jod*, & Ἄζωτος ex אשדוד *Aſdod*, & Ζαρὲτ in Euſebio ex זרד *Zared*; Et occurrit paſſim *Ephot* pro *Ephod*; Et barbitus, Gallice *lut*, Hiſpanice *laud*, & Arabice dicitur אל־עוד *alaud* articulo præfixo. Porro מוד *mod* ſermone Phœnicum materiam ſignificabat ex quâ omnia ſunt facta; ut Arabice מאדה *mada* ex radice מוד. Ideò Sanchoniathon poſtquam dixit *mot* eſſe *limum & aquoſæ mixtionis corruptionem*, addit continuo poſt: καὶ ἐκ ταύτης ἐγένετο πᾶσα σπορὰ κτί-

D σεως καὶ γένεσις ὅλων. *Et hinc factum eſt omne creaturarum ſeminium, & omnium generatio*, quod idem eſt ac ſi dixiſſet *mot* eſſe materiam primam. Vox in Scriptura etſi non extet, non ſequitur non eſſe Hebræam. Nam Judæorum Philoſophi propria habuere vocabula quibus ſacri ſcriptores conſulto abſtinuerunt, quia ſcribebant in plebis gratiam.

Subjungit facta fuiſſe ζῶα νοερὰ *animalia intelligibilia*, quæ dicta ſunt ζωφασημὶν, τοῦτ' ἔστιν οὐρανοῦ κατόπται *Zophaſemin id eſt cœlorum ſpeculator.* Hebraice dixeris צופה שמים *tſophe ſamajim.* Sed *tſade* in Z mutatum eſt, ut in *Zor, Zoara, Zoan, &c.* Puto intelligi Angelos, quia eadem animalia deſcribit tanquam οὐκ ἔχοντα αἴσθησιν *ſenſus expertia.*

E Ibidem primi homines facti leguntur ἐκ τοῦ Κολπίᾳ ἀνέμου. Ventus ille *Colpia* idem eſt quod קול־פי־יה *col-pi-jah* vox oris Dei, cujus inſpiratione & verbo factus eſt homo.

Sequitur, καὶ γυναικὸς αὐτοῦ Βάαυ, τοῦτο δὲ νύκτα ἑρμηνεύειν *& uxoris ejus Baau, hoc*

autem

autem noctem significare. Puto legendum βάαυτ,& τ finale excidisse propter alterum τ sequens in voce τοῦ. Βάαυτ בות Phœnicibus noctem fuisse puto, quia בות *but* est pernoctare,& בותא *bauta noctua.* Scribitur & בת ut Dan. 6,19. Verbum est familiare Chaldæis,Syris & Arabibus. בהו *bohu* quod hûc afferunt aliud est, nempe vacuum, inane. A

Paulo post ita de Sole: τοῦτον θεὸν ἐνόμιζον μόνον οὐρανοῦ κύριον βεελσάμην καλοῦντες, ὅ ἐστι παρὰ Φοίνιξι κύριος οὐρανοῦ. *Beelsamen* id est בעל שמין *Dominus cœlorum.* Plautus Punicè scribit *Balsamen.* Ita enim Augustinus quæst. in Judices cap. 16. Et Africanâ voce Buphthalmus inde dicitur Balsamene in adjectis ad Dioscoridē.

In Pœnulo. Act. 5. Scen. 2.

Aliquanto inferius: Ἐκ τούτων, φησὶν, ἐγεννήθησαν μημρουμος ὁ καὶ ὑψουράνιος. Sine dubio legendum ἐγεννήθη Σαμημρουμος voce compositâ ex שמים *samaim* cœli & רום *rum*, id est altitudo. B

Et post aliquot periodos: ἐξ ὧν γενέσθαι δύο ἀδελφοὺς εὑρετὰς σιδήρου καὶ τῆς τούτου ἐργασίας, ὧν θάτερον τὸν Χρυσὼρ &c. εἶναι δὲ τοῦτον τὸν Ἥφαιστον. Vulcani nomen *Chrysor* Phœnicibus erat חרש אור *chores-ur* id est πυριτεχνίτης qui ignis opera metalla fabricat in quasvis formas. Πυρίτην appellat Lucianus in *de sacrificiis.* Addit καλεῖσθαι δὲ αὐτὸν καὶ διαμίχιον *Jovem machinatorem*, quia מחי *mechi* Hebræis est machina. Vide Ezech. 26,9.

Hujus filium facit γήϊνον αὐτόχθονα, id est אדם Adamum, qui solus verè γήϊνος & αὐτόχθων, id est ex ipsâ terrâ natus, quod & Hebræo nomine significatur. Nec mirum Adami formationem alieno loco referri à scriptore fabuloso, qui omnia involvit. C

Multo absurdius est quod ex Geino, id est Adamo, nasci facit Deum Ἀγρότην. Nam Ἀγρότης ille est Deus שדי *Saddai.* Ἀγρότην reddidit Philo quasi fiat à שדה *sade*; id est ab agro, ut observavit Scaliger. Cum Hebraice שדי *saddai* omnipotentem sonet, ut Arabice שדיד *sadid* robustum. Proinde à Bybliis ἐξαιρέτως vocabatur θεῶν ὁ μέγιστος *Deorum maximus*, & ejus simulachrum totâ Phœniciâ erat μάλα σεβάσμιον *in summâ veneratione*, ut eôdem loco additur.

Non multo post: μισὼρ καὶ συδὺκ explicat εὔλυτον καὶ δίκαιον *solubilem & justum.* *Misor* Syris est משרא *Mesoro* solutus. Sydyk Hebr. צדיק *saddik.* D

Et statim: ἐκ δὲ τοῦ Συδὺκ Διόσκουροι. Ergo *Sydyk* erat Juppiter quem Hebræi צדק *sedek* appellant. Nec ea appellatio heri & hodie nata; Extat enim in monumentis Hebræorum vetustissimis, putâ in *Sepher jetsira*, in libro *Zohar*, in *Beresit Rabba, &c.*

Ibid. Διόσκουροι ἢ Κάβειροι id est כבירים *Cabbirim* Dii magni, vel Dii potes, ut jam antea pluribus explicavimus.

Paulo post: Κατὰ τούτους γίνεταί τις Ἐλιοῦν καλούμενος ὕψιστος. *Eliun* id est עליון *elion* unum è Dei nominibus, quod & excelsum sonat. Dei *Eliun* uxor est Βηρούθ, id est ברית *Berith Dea* de quâ Jud. 8,33. Hinc Pœni *Alonim valonuth* Deos & Deas. Vide Plauti Pœnulum. Et quod ibidem narratur ille Deus *Eliun* genuisse cœlum & terram, sumptum ex verbis Mosis Genes. 14,19.22. אל עליון קונה שמים וארץ *Deus Elion genitor cœli & terræ.* Nam קנה etiam generare est apud LXX. interpretes. Sic Zach. 13,5. הקנני ἐγέννησέ με. Et sic omnino verti debuit Gen. 4,1. קניתי *genui* E

nui virum à Domino, & Prov. 8,22. *Dominus* קנני *genuit me in initio viæ suæ*, id est ab æterno. Agitur enim eo loco de æterna generatione Filii.

Addit cœli filiorum primum fuisse Ἶλον τὸν καὶ Κρόνον. Nempe Ἶλος, id est אל *el* Deus fortis, erat Saturnus. Phœnices אל *el* scripsisse docent hæc Damascii apud Phot. authore CCXLII. Φοίνικες καὶ Σύροι τὸν Κρόνον Ἢλ καὶ Βῆλ καὶ Βολάθην ἐπονομάζουσιν *Phœnices & Syri Saturnum El & Bel & Bolathen nominant.*

Sequitur: καὶ Δαγὼν, ὅς ἐστι Σίτων, & infrà ὁ δὲ Δαγὼν ἐπειδὴ εὗρε σῖτον καὶ ἄροτρον, ἐκλήθη Ζεὺς ἀρότριος. Nempe nomine *Dagon* putavit alludi ad דגן *dagan*, id est frumentum. Deus ille Dagon ex sacris scriptoribus est notissimus.

Ibid. οἱ δὲ σύμμαχοι Ἴλου τοῦ Κρόνου Ἐλωεὶμ ἐπεκλήθησαν, ὡς ἂν Κρόνιοι *commilitones* אל *el*, vel אלוה *eloah*, id est *Saturni* אלהים *elohim dicebantur, quasi Saturnios dixeris.* Imo Elohim Deum sonat vel Deos etiam & Angelos & Judices. Nam terminatio est pluralis, adeoque & significatio, nisi cum uni vero Deo tribuitur.

Sequitur: ἐπενόησε θεὸς οὐρανὸς Βαιτύλια, λίθους ἐμψύχους μηχανησάμενος *Excogitavit Deus Uranus* (id est cœlum) *Bætylia, cum fabricasset lapides animatos.* Itane vero? *lapides animatos?*

O rem ridiculam Cato & jocosam!

Scripserat, credo, Sanchoniathon אבנים נשפים *lapides unctos*, à radice שוף in ungendi notione apud Syros usitata. Sed פ & ש transpositis pro נשפים scriptum נפשים. Unde factum ut lapides uncti mutarentur in animatos. Quod tamen deinceps creditum, diabolo forte illos movente, & plebis credulitati suis præstigiis illudente. Damascius scriptor Ethnicus valde superstitiosus Justiniani ævo: εἶδον τὸν βαίτυλον διὰ τοῦ ἀέρος κινούμενον *vidi Bætylum* lapidem *in aëre motum.* Ibidem dicit Isidorus Philosopus εἶναί τινα δαίμονα τὸν κινοῦντα αὐτὸν *aliquem esse dæmonem a quo movetur.* [Apud Phot. p. 1062. p. 1063.]

Tamen verum est quod dixi à Sanchoniathone *Bætylia* vocari lapides unctos. Quod factum exemplo Jacobi, qui Gen. 28,18. lapidem quem habuerat pro cervicali legitur in titulum erexisse, & effudisse oleum in summitatem ejus, & locum vocasse *Bethel.* Atque id se ratum habere Deus docuit his verbis: *Ego sum Deus Bethel, ubi unxisti lapidem* Gen. 31, 13. Phœnices igitur hoc imitati prava quadam κακοζηλίᾳ, primò illum ipsum lapidem coluerunt quem unxerat Patriarcha. [Vid. Scal in Euseb. p. 198.] Judæi saltem ita referunt: אף על פי שהיתה מצבה אהובה לפני המקום בימי האבות אחרי כן שנאה מפני שעשוה כנענין לחוק לעבודה זרה *Quanquam ille cippus amatus fuit à Deo temporibus Patriarcharum, postea tamen odit eum, propterea quod Chananæi deduxerunt illum in ritum idololatriæ.* Quin & alios lapides eodem ritu unxerunt, & consecrarunt, quos Bætylia & Bætylos nominarunt in memoriam lapidis Bethelee recti. Etymologus nullo sensu βαίτυλος: Λίβανον τὸ ὄρος τῆς Ἰλίου πόλεως. Sed supplendum ex Phavorino: βαίτυλος, λίθος γενόμενος κατὰ τὸν Λίβανον &c. Et utrobique pro Ἰλίου πόλεως scribendum Ἡλίου πόλεως. Photius ex Damascio: [pag. 1047.] κατὰ τὴν Ἡλιούπολιν Συρίας, εἰς ὄρος τὸ τοῦ Λιβάνου τὸν Ἀσκληπιάδην ἀνελθεῖν φησὶ καὶ ἰδεῖν πολλὰ τῶν λεγομένων βαιτυλίων ἢ βαιτύλων περὶ ὧν μυρία τερατολογεῖ *juxta Heliopolim Syriæ Asclepiadem in Libani montem ascendisse, & vidisse multa Bætylia vel Baty-*

pag. 1063. *Bætylos quos vocant, de quibus multa miracula narrat.* Idem refert τῶν δὲ βαιτύλων ἄλλον ἄλλῳ ἀνακεῖσθαι θεῷ Κρόνῳ, Διΐ, Ἡλίῳ καὶ τοῖς ἄλλοις, ubi abſurdè interpres, licet cætera vir doctus, *Bætulorum alium alii incumbere.* Reddendum *alium alii Deo conſecratum eſſe, Saturno putà, Jovi, Soli & aliis.* Quin idem nomen inditum illi lapidi quem Saturnus voraſſe fingitur. Heſychius: Βαίτυλος, οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ δοθεὶς λίθος τῷ Κρόνῳ, ἀντὶ Διός *Bætylus, ita vocabatur lapis Saturno pro Jove datus.* Etymologus: Βαίτυλος δὲ ἐκλήθη ὁ λίθος ὁ ἀντὶ Διὸς ὁ Κρόνος κατέπιεν, εἴρηται δὲ ὅτι ἡ Ῥέα βαίτῃ αἰγὸς σπαργανώσασα τῷ Κρόνῳ δέδωκε. Βαίτη δὲ σημαίνει τὴν διφθέραν, παρὰ τὸ βαίτηλος. Summa eſt: Bætylum vel Bætelum dici lapidem quem deglutiit Saturnus, quia Rhea illum pelle obvolverat quæ Græce dicitur B βαίτη. Ad has ineptias coguntur deſcendere Græcorum Grammatici, cum meliora non ſuccurrant. Idem lapis vocatur *Abdir*, *Abadir*, *Abaddir.* Priſcianus lib. 1. *Abdir genus lapidis.* Et lib. 5. *Abadir Deus eſt. Dicitur & hoc nomine lapis ille quem Saturnus dicitur devoraſſe pro Jove, quem Græci* Βαίτυλον *vocant.* Et lib. 6. *Abdir quoque & Abaddir* ὁ βαίτυλος *hujus Abaddiris.* Abaddir אב אדיר Hebraicè eſt pater magnificus, cujus nominis Punicos Deos memorat Auguſtinus epiſtolâ 44. Sed fallor aut *Abdir* vel *Abaddir*, cum pro lapide ſumitur, corruptum ex Phœnicio אבן דיר *eben dir* vel *aban dir* lapis ſphæricus. Talis enim Bætyli forma. Damaſcius ubi ſupra: σφαῖραν δὲ πυρὸς ὑψόθεν καταθοροῦσαν ἐξαίφνης ἰδεῖν *vidiſſe globum ignis cœlitus cum impetu deorſum ruentem.* Et paulo poſt: C αὐτὸν δὲ ἐπὶ τὴν σφαῖραν δραμεῖν ἤδη τοῦ πυρὸς ἀποσβεννυμένου καὶ καταλαβεῖν αὐτὴν οὖσαν τὸν βαίτυλον *ipſum autem igne extincto ad globum cucurriſſe, qui Bætylus erat, quem accepit.* Sequitur non multo poſt accurata Bætyli deſcriptio: σφαῖρα μὲν ἀκριβὴς ἐτύγχανεν ὤν, ὑπόλευκος δὲ τὸ χρῶμα, σπιθαμιαία δὲ τὴν διάμετρον κατὰ μέγεθος, ἀλλ' ἐνίοτε μείζων ἐγίνετο καὶ ἐλάττων, καὶ πορφυροειδὴς ἄλλοτε *globus quidem erat exactus & rotundus, colore ſubcandido, diametro longus palmo, ſed interdum major, interdum minor apparebat, nonnunquam etiam purpureus.* Proinde etiam in cerauniis gemmis bætuli vocantur quæ rotundæ ſunt. Plinius ex Sotaco lib. 37. c. 9. *Per illas quæ nigræ ſunt & rotundæ urbes expugnari & claſſes, easque bætulos vocari. Dir* rotundum exponimus, non ſolum ex Arabiſmo, ſed & ex Hebræâ linguâ quâ דור *dur* pilam ſignificat, & דר *dor* margaritam, ut alibi probavi multis. D

pag. 1062.

In ſequentibus Saturni filius Ζεὺς Βῆλος *Jupiter Belus* ſeu בעל *Baal*, cujus nominis Dii plures in Phœnicibus. Alibi ſcribitur Βεέλ, ut Βεελσάμην Deus cœli. Fœmininum eſt Βααλτὶς Hebr. בעלת: Ἐπὶ τούτοις, inquit idem, ὁ Κρόνος Βύβλον μὲν τὴν πόλιν θεᾷ Βααλτίδι τῇ καὶ Διώνῃ δίδωσι. *Interea Saturnus Byblum urbem Deæ Baaltidi quæ & Dione donat.* Beltin ſcribunt Megaſthenes & Abydenus in Euſebio. Philo Dionem eſſe vult, quam Poëtæ faciunt matrem Veneris. Tamen juxta Sanchoniathonem Aſtartes ſeu Veneris ſoror non mater fuit Baaltis.

Paulo poſt: ἀπὸ δὲ τοῦ πόντου γίνεται Σιδὼν ἣ καθ' ὑπερβολὴν εὐφωνίας πρώτη ὕμνων ᾠδῆς εὗρε. *Ex ponto autem naſcitur Sidon, quæ propter canoræ vocis præſtantiam hymnum odes prima reperit.* An illa Sidonem condidit? Nihil tale memorat Sanchoniathon. Et Sidonis originem aliô refert Moſes Gen. 10, 15. Itaque conjicio E

Sido-

A Sidonem hoc loco aliter ſcribi, nempe per ש non per צ, & illud muſicæ genus cujus Sidon inventrix Hebraicè dici שדה *ſidda* & שדות *ſiddoth* Eccl. 2, 8.

Μέλκαρθος ὁ καὶ Ἡρακλῆς *Melcarthus qui & Hercules*, quod ſtatim ſequitur, docet Herculis Phœnicium nomen eſſe *Melcarthum* ſeu מלך קרתא *Melec cartha* Regem urbis ſupp. Tyri. Ita etiam Amathuſii, quorum origo erat Phœnicia, Herculem Μάλικα vocabant, id eſt Regem, ut author eſt Heſychius. Et eidem Παλαίμων ὁ Ἡρακλῆς *Palæmon eſt Hercules*. Palæmon, inquam, cujus aliud nomen eſt Μελικέρτης *Melicerta*. Et Carteiæ urbis ad columnas, quam Græci Heracleam appellabant, ut ex Strabone conſtat, nomen contractum ex Melicarteia B ut ſupra docuimus. Plura vide de hoc argumento in Fulleri miſcellaneis lib. 3. cap. 17.

Ibidem cœli filia Aſtarte ἐπέθηκε τῇ ἰδίᾳ κεφαλῇ βασιλείας παράσημον κεφαλὴν ταύρου *capiti impoſuit regni inſignia caput tauri*. Aſtarte Syris עשתרתא *Aſtarta*, Hebræis עשתורת *Aſtoret*. 1. Reg. 11, 5. 33. Hinc plurale עשתרות *aſtaroth* greges. Sic Deut. 7, 13. עשתרות צאנך *Greges ovium tuarum*. Ita explicant Hebræi omnes, & volunt idolum Aſtartes habuiſſe figuram ovis. Ego vocem עשתרות *aſtarot* credo patuiſſe latius, & tam armenta boum quam greges ovium ſignificaſſe. Certè Deut. 7, 13. Chaldæus עשתרות reddit עדרי & Arabs קטאיע, quæ ad armenta & greges communia ſunt vocabula. Sic Joel. 1, 18. armenta boum ſunt עדרי C בקר & greges ovium עדרי הצאן. Et Gen. 32, 16. Arabicum קטעה tam dicitur de camelorum, & aſinorum, & boum armentis quam de ovium & caprarum gregibus. Et μῆλα Græcis non ſolum oves ſonat ſed & quodvis quadrupes, ut ex Homero & Pindaro probat Pindari Scholiaſtes in Pyth. 4. Itaque in nomine *Aſtartes* cum tam lateat bovis quam ovis ſignificatio, intelligis quorſum pro regni inſignibus capiti dicatur impoſuiſſe tauri caput, id eſt genus ſtemmatis in taurinum caput effictum. Quo habitu à Sanchoniathone deſcribitur περινοστοῦσα τὴν οἰκουμένην *terram univerſam peragrans*. Ut videatur eſſe Græcorum Jo, quæ in bovem mutata fingitur varias luſtraſſe terras. Huc facit quod in Euripidis Phœniſſis Thebani & Phœnices Jonem pro communi matre agnoſcunt.

D Κοινὸν αἷμα, κοινὰ τέκνα
Τῆς κερασφόρου πέφυκεν Ἰοῦς.

Tamen hic Venerem explicat: τὴν δὲ Ἀστάρτην Φοίνικες τὴν Ἀφροδίτην εἶναι λέγουσι. Quomodo etiam Cicero de natura Deorum lib. 3. *Quarta Venus Syria Tyroque concepta, quæ Aſtarte vocatur, quam Adonidi nupſiſſe traditum eſt*. Et Suidas: Ἀστάρτη ἡ παρ᾽ Ἕλλησιν Ἀφροδίτη λεγομένη.

Ibid. de Aſtarte habetur res plane ridicula: εὗρεν ἀεροπετῆ ἀστέρα ὃ καὶ ἀνελομένη, ἐν Τύρῳ τῇ ἁγίᾳ νήσῳ ἀφιέρωσε *reperit ſtellam ex aere delapſam* (alii ἀεροπέτη in aëre volantem legunt) *quam interfectam in Tyro ſacra inſula conſecravit*. Quid fingi poteſt abſurdius quam ut ſtella volans mactetur, & conſecretur? Abſit à me E ut putem vel febricitantem hunc hiſtoricum tale quicquam ſomniaſſe. Itaque aliter legendum, nimirum: Εὗρεν ἀεροπέτη vel ἀεροπετῆ ἀστερίαν, ὃν καὶ ἀνελομένη ἐν Τύρῳ τῇ ἁγίᾳ νήσῳ, ταύτην ἀφιέρωσε *Invenit aſteriam* ex aëre delapſam aut *in aere volantem, qua mactata in Tyro ſacra inſula eam conſecravit*. Aſteriam inter Aquila-

quilarum genera recenſet Ælianus tanquam ex Ariſtotele: Ἀκούω δὲ, inquit, τι καὶ γένος ἀετῶν, καὶ ὄνομα αὐτῶν χρυσαέτου ἔθεντο, ἄλλοι δὲ ἀστερίαν τὸν αὐτὸν καλοῦσιν; ὁρᾶται δὲ οὐ πολλάκις: λέγει δὲ Ἀριστοτέλης αὐτὸν θηρᾶν καὶ νεβροὺς, καὶ λαγὼς, καὶ γεράνους, καὶ χῆνας ἐξ αὐλῆς, μέγιστος δὲ ἀετῶν εἶναι πεπίστευται. *Aquilarum item genus aliquod eſſe audio, quod alii Chryſaeton, alii ASTERIAN appellant, quod raro apparet: Dicit autem Ariſtoteles aquilam illam venari hinnulos, leporesque & grues, atque anſeres ex corte. Aquilarum autem creditur eſſe maxima.* Aquilæ porro ſanguine conſecratam fuiſſe inſulam in qua Tyrus urbs condita, etiam in Nonno lego, Dionyſiacorum libro quadrageſimo, ubi vaticinatur Hercules urbem in medio mari condendam quo loco reperietur inter rupes fluctivagas aquila oleæ ramis inſidens, quam Neptuno mactare jubet, ut rupes hactenus vagæ (ita enim fabulatur) aquilæ ſanguine conſecratæ ſiſtantur, & in mari radices figant: Oraculi verba ſic habent:

Δουρατέω κενεῶνι χαράξατε νῶτα θαλάσσης,
Εἰσόκε χῶρον ἵκοισθε μεμορμένον, ὁππόθι δισσαὶ
Ἀσταθέες πλώουσιν ἀλήμονες εἰν ἁλὶ πέτραι,
Ἃς φύσις ἀμβροσίας ἐπεφήμισεν, αἷς ἔνι θάλλει
Ἥλικος αὐτόρριζον ὁμόζυγον ἔρνος ἐλαίης
Πέτρης ὑγροπόροιο μεσόμφαλον, ἀκροτάτοις δὲ
Αἰετὸν ἀθρήσητε παρεδρήσσοντα κορύμβοις.

Æquoris inde vias curva ſulcate carina,
Dum locus occurrat quem vobis fata reſervant,
Inſtabili geminæ rupes ubi calle vagantur
Ambroſiæ, naturæ ingens opus; in quibus altis
Arbor Palladiæ radicibus hæret olivæ,
Fluctivagæ umbroſo petræ juga vertice opacans,
Et ſummis aquila in ramis immota ſedebit.

Et paulo poſt:

Αἰετὸν ὑψιπέτην ἱερεύσατε Κυανοχαίτῃ
Λύτρον ἐπισπένδοντες ἁλιπλανέεσσι κολώναις,
Καὶ Διῒ, καὶ μακάρεσσι, καὶ ἄστατος οὐκέτι πέτρη
Πλάζεται ὑγροφόρητος.

Cæruleo altivolam Regi mactate volucrem,
Mobilibusque ſolo effuſum libate cruorem
Rupibus, atque Jovi & Diis omnibus, ut vaga ceſſent
Saxa mari fluitare.

Hactenus oraculum cujus complementum refert his verbis poſt aliquot verſus:

Αἰετὸν αὐτοκέλευθον ἐδαιτρεύσαντο μαχαίρῃ
Ζηνὶ δ' Ὑγρομέδοντι; δαϊζομένου δὲ σιδήρῳ
Ἔμφρονος οἰωνοῖο νεοσφαγέων ἀπὸ λαιμῶν
Θέσκελον ἔρρεεν αἷμα, θαλασσοπόρους δὲ κολώνας,
Δαιμονίαις λιβάδεσσιν ἐπερρίζωσε θαλάσσῃ
Ἄγχι Τύρου.

Sponte

A

Sponte volantem aquilam mucrone in guttur adacto,
Neptuno Regique Jovi mactare Gigantes
Aggressi, sectæque gulæ de vulnere sanguis
Purpuream fœdavit humum, steteruntque vetustæ
Juncta Tyro, quæ saxa sacri liquor imbuit ater
Sanguinis.

Porrò fabulam hanc niti puto allusione nominis נשר *nesar* vel נשרא *nisra*, id est aquila ad Syrum נשרר *nisarar*, id est firmabit, stabiliet. Sic 1. Cor. 1, 8. נשררכון *nisararcon* βεβαιώσει ὑμᾶς *firmabit vos*. Ideo inquam aquilæ sanguini tribuitur virtus firmandi & sistendi rupes antea in mari vagas. Scio magnum Scaligerum ἀεροπέτη ἀστέρα, de quô hic Sanchoniathon, referre ad astrum Veneris. Sed eam interpretationem authoris verba haudquaquam ferunt, ut patebit legenti locum.

B

Sequitur Saturnum unum è filiis Μὼθ *Muth* nomine mortuum consecrasse, quem θάνατον καὶ Πλούτωνα Φοίνικες ὀνομάζουσι *mortem & Plutonem Phœnices nominant*. Vult מות *Muth*, id est mortis nomine, Plutonem intelligi. מות *muth* mortem significat etiam apud Hebræos Psa. 149, 15. Deducet nos על מות *al muth* ad mortem. Alibi legitur *maveth*, & in regimine *moth*. Idem in Stephano Motho, sed Arabice ex Uranio *. Μωθὼ, κώμη Ἀραβίας, ἐν ᾗ ἔθανεν Ἀντίγονος ὁ Μακεδὼν ὑπὸ Ῥαβίλου τοῦ βασιλέως τῶν Ἀραβίων, ὡς Οὐράνιος ἐν πέμπτῳ, ὅ ἐστι τῇ Ἀράβων φωνῇ, τόπος θανάτου *Motho pagus Arabiæ in quô obiit Antigonus Macedo* cæsus à *Rabilo Rege Arabum, ut Uranius libro quinto, id est Arabicâ linguâ locus mortis*. Imo mors. Hodie scribitur מותה *mautha*. Hinc igitur *Muth* Plutonis nomen, qui in Cabirorum mysteriis dicebatur Axiokerses ab imperio mortis, ut supra docuimus.

* Vide de hoc loco in Phaleg. lib. 2. c. 17. p. 115. D.

C

Addit pro regni insignibus Saturno dedisse Taautum quatuor oculos, quorum duo aperti & duo clausi, quia Saturnus κοιμώμενος ἔβλεπε, καὶ ἐγρηγορὼς ἐκοιμᾶτο *dormiens videbat, & vigilans dormiebat*. Ita de se ipso Baalam Num. 24, 4. *Qui cadit* (ut somno victus) *& aperto est oculo*. Et sponsa Cant. 5, 2. *Ego dormio & cor meum vigilat.*

Paulo infra: *Hæc primi omnium scriptis mandarunt Cabiri septem filii Sydec*, id est Jovis, καὶ ὄγδοος αὐτῶν ἀδελφὸς Ἀσκληπιὸς *& octavus illorum frater Æsculapius*. Qui hoc nomine à Phœnicibus *Esmunus*, id est octavus, appellabatur. Damascius apud Photium: Ὁ ἐν Βηρυτῷ Ἀσκληπιὸς οὐκ ἔστιν Ἕλλην, οὐδὲ Αἰγύπτιος, ἀλλά τις ἐπιχώριος Φοίνιξ. Σαδύκῳ γὰρ ἐγένοντο παῖδες οὓς Διοσκούρους ἑρμηνεύουσι καὶ Καβείρους. ὄγδοος δὲ ἐγένετο ἐπὶ τούτοις ὁ Ἔσμουνος, ὃν Ἀσκληπιὸν ἑρμηνεύουσιν. Et rursus: Ἔσμουνον ὑπὸ Φοινίκων ὠνομασμένον ἐπὶ τῇ θέρμῃ τῆς ζωῆς. οἱ δὲ τὸν Ἔσμουνον ὄγδοον ἀξιοῦσιν ἑρμηνεύειν. Quæ vera est interpretatio: Nam Ἔσμουνος Phœnicibus id ipsum est quod Hebræis השמיני *Hassemini*. Altera quæ Esmunum dici vult à calore vitæ est prorsus commentitia. In capite de Punicis herbarum nominibus docebimus cur ab Esmuno seu Æsculapio solanum dicatur ἀστρισμουνί, id est חציר השמוני.

D

Quod sequitur de Χνᾶ τοῦ πρώτου μετονομασθέντος Φοίνικος, docet nomen כנען *Chanaanis* Phœnicum patris non fuisse Ethnicis ignotum. Tale est quod in Stephano

E

phano *Chna* nomen est vetus Phœnices: Χνᾶ, inquit, οὕτως ἡ Φοινίκη ἐκαλεῖτο. Item: τὸ ἐθνικὸν ταύτης Χνάοι. Hinc Africani rustici circa Carthaginem interrogati quinam essent, respondebant *Chanani*, teste Augustino כנעני est Chananæus.

His ex Sanchoniathonis Theologicis subjungit Eusebius Porphyrii locum ex libro περὶ Ἰουδαίων, in quo idem ille Saturnus qui post obitum in planetam consecratus est, à Phœnicibus vocari dicitur *Israel*. Verba sunt: Κρόνος τοίνυν, ὃν οἱ Φοίνικες Ἰσραὴλ προσαγορεύουσι, βασιλεύων τῆς χώρας, καὶ ὕστερον μετὰ τὴν τοῦ βίου τελευτὴν εἰς τὸν τοῦ Κρόνου ἀστέρα καθιερωθείς.

Saturnus idem ibi narratur ex nymphâ indigenâ Ἀνωβρὲτ nomine filium habuisse unigenitum, ὃν διὰ τοῦτο Ἰεοὺδ ἐκάλουν, τοῦ μονογενοῦς οὕτως ἔτι καὶ νῦν καλουμένου παρὰ τοῖς Φοίνιξι *quem propterea Jeud vocabant, cum hodieque unigenitus à Phœnicibus ita appelletur. Jeud* Hebræis est יחיד *Jehid*, Isaaci epithetum Genes. 22, 2. de quô etiam agi apparet. Addit enim Porphyrius unigenitum à patre fuisse immolatum. Et apud Sanchoniathonem idem ille Saturnus qui τὸν ἑαυτοῦ μονογενῆ υἱὸν ὁλοκαρποῖ *filium suum unigenitum in holocaustum offert* καὶ τὰ αἰδοῖα περιτέμνεται, ταὐτὸ ποιῆσαι καὶ τοὺς ἅμ' αὐτῷ συμμάχους καταναγκάσας *etiam pudenda circumciditur, & commilitones suos eô adigit ut idem præstent.* Proinde Saturnus ille idem qui Abrahamus, quem ex נשיא אלהים *principe Dei* Gen. 23, 6. Chananæi fecerunt principem Deum: Et Israëlem appellarunt illius populi nomine, qui ortus est ab Abrahamo, & consecrarunt ei feriam septimam, id est diem Sabbathi quæ apud Judæos erat sacra, & filios ipsi immolarunt pravâ quadam κακοζηλίᾳ, qua Abrahamum imitarentur. Proinde cum Deus Abrahami fidem & obsequium abundè expertus, illum à filii mactatione prohibuerit; Saturnum tamen Sanchoniathon & Porphyrius referunt filium suum verè mactasse. Nempe ita credi voluit Diabolus, ut res cederet in exemplum. *Anobret* vel חן־עוברת *Ann-oberet*, id est *ex gratiâ concipiens*, rectè appellatur Sara, quæ *cum esset sterilis, virtutem in conceptionem seminis accepit, etiam præter tempus ætatis, quoniam fidelem credidit esse eum, qui promiserat.*

Hebr. 11, 11.

CA-

CAPUT III.

Phœnicia ex Herodoto.

PAtæci Dii Phœnicum Herodoto in prorâ, Hesychio in puppi navium, ubi tutelæ locus Ἐπίσημον quidem vel *παράσημον* in prorâ. Sed aliud est tutela. Patæcos dici vult Scaliger à פתח *pittheach*, quod sculpere est: quidni potius à בטח *batach* fidere, securum esse, B & P ut passim permutatis, quia navi credebantur præstare securitatem Κιννάμωμον vel *κίνναμον* potius Phœnicia vox קנמון. Quod de Phœnicibus Herodotus scripserat, Plinius transfert ad Phœnicem avem. Avium nidis decuti fabulantur, quia cinnamum alludit ad קנים *kinnim*, id est nidos. *Cassia* etiam, & *canna* & *myrrha*, & λίβανος, & χαλβάνη, & *alee*, & *bdellium*, & *nardus*, & *cyprus*, & *νέτωπον* Phœnicia habent nomina quæ in Scripturâ leguntur. Tria murium genera in Africâ, ex Herodoto, Aristotele, Theophrasto & Æliano. Ælianus ex Aristotele correctus, & Aristoteles ex Herodoto. Mures *πλατυπρόσωποι zegeries* Libybus, id est *βουνοὶ* colles, inquit Herodotus. Imo *βουΐνοι* ex *βουνιόν*. Id herbæ genus quod Punicè dicitur *zigar*, unde *zegeri* & *zegeries*. Mus buninus ut mus napelli. Buninum aliter *ἀρκτικὸν* tanquam ab *ἄρκτῳ*. Ἄρκτος vel *ἀρκτομῦς* idem qui mus *zegeris*, Gall. *criquet*, inter mustelas & mures dubium genus in Palæstinâ frequens.

HErodotus lib. 3. Vulcani statuam describens quæ erat Memphi: Ἔστι, inquit, τοῦ Ἡφαίστου τ' ἄγαλμα τοῖσι Φοινικηΐοισι Παταΐκοισι ἐμφερέστατον, τοὺς οἱ Φοίνικες ἐν τῇσι πρῴρῃσι τῶν τριηρέων περιάγουσι. Ὃς δὲ τούτους μὴ ὄπωπε, ἐγὼ δὲ οὕτως σημανέω· πυγμαίου ἀνδρὸς μίμησίς ἐστι. *Est Vulcani statua Phœniciis Patæcis simillima, quos in triremium proris Phœnices circumferunt. Hos autem si quis non vidit, ego sic ei indicabo: Est imago viri Pygmæi.* Hesychius: Πάταικοι, θεοὶ Φοίνικες οὓς ἱστᾶσι κατὰ τὰς πρύμνας τῶν νεῶν *Pataci, Dii Phœnices quos statuunt ad puppes navium.* Suidas: Πάταικοι θεοὶ οἱ Πάταικοι Φοινικικοὶ ἐν ταῖς πρύμναις ἱδρυμένοι *Pattaci Dii, Phœnicii Pattaci in puppibus collocati.* In prorâ scripserat Herodotus; Hesychius & Suidas in puppi malunt, quia tutelæ locus apud Græcos & Romanos erat in puppe navis. Persius Sat. 6.

Ingentes de puppe Dii.

Ubi Glossa vetus: *Navium tutelam dicit, quam in puppibus habent vel pingunt.* Ideo puppes coronabant, quia ibi erat navigii lararium & sacrarium. Virg. I. Georg.

Puppibus & læti nautæ imposuere coronas.

Vid. Turneb. lib. 19. c. 2.

Strab. l. 2.

In Strabone quidem legitur Phœnicias naves circa Gades *ἵππους equos* vocari, ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς πρῴραις ἐπισήμων à proræ insignibus. Sed aliud tutela, aliud ἐπίσημον vel *παράσημον*, id est insigne navis, de quo Lucas Act. 28, 11. Illius locus perpetuus in puppe, hujus in prorâ fuit. Quod pridem observavit magnus Scaliger: Ut & Patæcos dici à verbo פתח *patach*, quod in *Piel* est insculpere; unde פתוחים sculpturæ. Exod. 28. & passim. Quid si Patæcos Phœnices per B scripserint, voce factâ à בטח *batach* confidere, securum esse. Unde בטח nomen est *ἀσφάλεια* securitas; Et ab Hebræis ut vulgo תיור, ita & sæpe בטחון appellantur literæ securitatis publicæ quæ præstatur iter facientibus. Barbari vocant *salvum conductum*. Itaque tutela navis non aliunde potuit commodius sortiri nomen. Nec ullum momentum est in permutatione literarum B & P, cum eâ nil sit frequentius. Ita ferrum

dicitur & ברזל & פרזל, Pistacium בסתק & פסתק mensis *Epiphi* Hebr. אביב *abib*, sirupum Arab. est שראב *serab*. Talia ὡσεὶ κόνις.

Idem Herodotus eodem libro de cinnamomo sic habet: Ὄρνιθας δὲ λέγουσι μεγάλας φορέειν ταῦτα τὰ κάρφεα τὰ ἡμεῖς ἀπὸ Φοινίκων μαθόντες κιννάμωμον καλέομεν *magnas aves ajunt has afferre fistucas, quas nos à Phœnicibus edocti cinnamomum appellamus*. Melius per duplex N quam per simplex in Suidâ & Etymologo, qui huncipsum locum citant. At in Plinio, Solino, Statio, aliis maximè probo cinnamum, id est κίνναμον. Quæ est Phœnicum vox ipsissima קנמון *cinnamon* quâ utuntur Moses & Solomon. Ridiculè Plinius ad Phœnicem avem id refert quod de populis Phœnicibus scripserat Herodotus: *Cinnamomum*, inquit, *& casias fabulosa narravit antiquitas, princepsq; Herodotus, avium nidis, & privatim Phœnicis, in quo situ Liber pater educatus est, ex inviis rupibus arboribusque decuti*. Interim hoc notandum fabulam de nidis avium, unde ciñamum decutiatur, quam post Herodotum referunt Aristoteles, Antigonus Carystius, Plinius, Solinus, alii, totam niti allusione vocum. Phœnicibus, ut jam diximus, קנמון *kinnamon* est cinnamomum & קנים *kinnim* nidi, קנן *kinnen* nidificare. Inde occasio fabulæ.

Exod. 30, 23. Cant 4, 14. Prov. 7, 17. Plin. l. 12. c. 19.

Arist. hist. anim. l. 9. c. 13. Antigon. c. 49.

De cætero non cinnamum solùm, sed & reliqua aromata Phœniciis nominibus appellari notissimum est. Exemplo sint

קציעה *ketsia* κασσία cassia, Ps. 45, 9.
קנה *kane* canna seu calamus aromaticus Ezech. 27, 19.
מור *mor* myrrha Cant. 3, 6. σμύρνα Græcè vulgo, sed μύῤῥα Æolice. Unde est quod in myrrham arborem mutata fuisse fingitur Myrrha Cinyræ filia Regis Phœnicum.
לבונה *lebona* λίβανος, λιβανωτός thus Cant. 4, 14.
חלבנה *chelbena* χαλβάνη galbanum Exod. 30, 34.
אהלות *ahaloth* Cant. 4, 14. ἀλόη *aloe* ἀγάλλοχον.
ברלח *bdeloach* βδέλλιον *bdellium* Genes. 2, 12.
נרד *nerd* νάρδος, nardus, Cant. 1, 12.
כופר *copher* κύπρος cyprus Cant. 1, 14.
נטף *nataph* Exod. 30, 34. νέτωπον, aliis μέτωπον & μετώπιον. Hæc ex Scriptura solùm; Ex Hebræorum & Arabum libris addi possent multo plura.

Rursus Herodotus lib. 4. refert in Libyâ reperiri tria murium genera, δίποδας, ζεγέριας & ἐχῖνας. Δίποδας ex Theophrasto Ælianus ita graphicè depingit: Ἐν Αἰγύπτῳ δὲ ἀκούω δίποδας εἶναι μῦς, καὶ μεγίστους μεγέθει φύεσθαι, τοῖς γε μὲν ἐμπροσθίοις ποσὶν ὡς χερσὶ χρῆσθαι εἶναι γὰρ αὐτοὺς τοὺς ὄπισθε βραχυτέρους. εἶδον τούτους. Λιβυκοί εἰσι. Βαδίζουσι δὲ ὀρθοὶ ἐπὶ τοῖν ποδοῖν, ὅταν δὲ διώκονται πηδῶσι. *In Ægypto audio bipedes esse mures multo maximos, qui pedibus anterioribus tanquam manibus utuntur. Eos esse posterioribus breviores. Tales vidi. Libyci sunt. Recti duobus pedibus nitentes gradiuntur, & aliquo insequente saliunt.* Ibidem *Zegeries* & *Echines* sic describuntur: Φασὶ δὲ καὶ ἐν Κυρήνῃ μυῶν διάφορα γίνεσθαι γένη οὐ μόνον τὰς χρόας, ἀλλὰ καὶ τὰς μορφάς, ἐνίους γὰρ αὐτῶν πλατυπροσώπους εἶναι καθάπερ τὰς γαλᾶς; καὶ αὖ πάλιν ἄλλους ἐχεώ-

Ælian. de animal. l. 15. c. 26. vide verba Theophr. apud Photium auth. 278.

A ἐχεώδεις ὀξείας ἀκάνθας ἔχοντας, ὥσπερ μυῶν & οἱ ἐπιχώειοι καλοῦσιν ἐχενάθας. Hæc ille ex Aristotelis mirabilibus, ubi pro ἐχεώδεις legitur recte omnino ἐχινώδεις; Et pro ἐχενάτας ἐχίδνας, sed rescribendum ἐχῖνας ex Herodoto. Ut tam Aristotelis quam Æliani mens hæc sit, inter mures Cyrenaicos, qui tam figura quam colore differunt, quosdam esse mustelarum instar lata facie; hi sunt *zegeries*. Alios in modum echinorum acutas habere spinas quos ideo *echines* appellant. Hæc nulli non sunt obvia; non item cur *zegeries* dicantur mures illi πλατυπρόσωποι. De quo verbo sic Herodotus: Τὸ δὲ ὄνομα τοῦτο ἐστὶ μὲν Λιβυκὸν, δύναται δὲ καθ' Ἑλλάδα γλῶσσαν βουνοί. *Libycum autem est hoc nomen, & Græca lingua significat colles.* In B qua interpretatione hoc perabsurdum, quod muris genus vult à collibus nominari. Ecquid enim mures & colles habent inter se commune, nisi credatur fabulæ de mure ex partu montium? Proinde pro βουνοὶ lege βουνῖνοι *bunini* quod formatum ex βουνιὸν. βουνιὸν *bunium* herbæ genus, quæ Punice dicitur *zigar*, ut suo loco docebo ex adjectis ad Dioscoridem. Porrò ex *zigar* factum *zegeri*, cujus plurale Græcum in Herodoto ζεγέρεις. Itaque mus *zegeri* idem est quod mus *buninus*, si verbo datur venia, vel mus bunii; sive illius plantæ esu aut umbra delectetur. Ut Avicennæ est חיואן יסכן פי אצל אלביש מתל אלפארה
בישמוש *mus napelli* Avicennæ est *animal muris instar ad napelli radicem degens*. Conjecturam hanc multum confirmat quod in Galeno bunium alio nomine ἀρκτικὸν dicitur, nempe ab ἄρκτῳ, id C est ab illo muris genere qui Græce vocatur ἀρκτόμυς, quia figura & colore ursum refert. Omnino enim ἀρκτόμυς idem qui mus zegeris, quem describi docuimus mustelæ instar πλατυπρόσωπον. Nonnulli hodie *cricetum* appellant. Gesnerus accenset muribus, Agricola mustelis, quia inter mustelam & murem dubium est genus. Hieronymus in libro ad Suniam & Fretellam scribit illorum copiam magnam esse in Palæstina, qua Libya quibusdam in locis non multo calidior est. Plura vide apud Agricolam & Gesnerum & alios ζωογράφους.

Avic. l. 2. c. de napello.

D

E

A

CAPUT IV.

Phœnicia ex Iosepho.

TErra *Chabul* 1. Reg 9, 13. Josepho οὐκ ἀρέσκον Ridicula Ebræorum etyma כבול idem quod גבול *terminus*, ὅρος ut LXX. reddunt. כ & ג passim permutari. Χαβυλῶν, χαβωλὼ, χαβαλὼ Ptolemaides & Galilææ terminus. Malè legitur Ζαβυλῶν in lib. nom. *Chabul* exponitur *quasi germen* vel *quasi gramen*. Hieronymus notatus. Josephi error multiplex. Nominis Jerusalem tres etymologiæ ridiculæ. 1. Josephi. 2. Eupolemi. 3. Lysimachi. Κορβὰν in Theophrasto unum è peregrinis sacramentis quæ Tyriorum leges prohibent. Josephus emendatus. *Corban* donum. Pro magno habitum hoc sacramentum Matth. 23, 18. Inde exponi locum Matth 15 5. Sacramenta similia in Maimonide, & in Decreto.

B

1. Reg. 9, 13.

QUorsum Tyri Rex Hiramus illum Galilææ tractum, quo Solomon eum remuneratus est, appellaverit ארץ כבול *terram Chabul*, est adhuc in incerto. Græci ὅριον terminum reddunt, ac si כבול sit idem quod גבול. Josephus multo aliter, nempe οὐκ ἀρέσκον *quod non placet*. Verba sunt: δυσαρεστήσας τῇ δωρεᾷ, πέμψας πρὸς Σολομῶνα μὴ δεῖσθαι τῶν πόλεων ἔλεγεν, καὶ ἔκτοτε προσηγορεύθησαν χαβαλῶν* (lege χαβελῶν) γῆ. Μεθερμηνευόμενον γὰρ τὸ χαβαλῶν κατὰ Φοινίκων γλῶτταν οὐκ ἀρέσκον σημαίνει. *cum donum Hiramo displiceret, renuntiari jussit Solomoni sibi non opus esse iis oppidis. Unde terra Chabulon est appellata. Nam juxta Phœnicum linguam, Chabulon si interpreteris, id significat quod minus placet.* כבול *Chabul* Hebræis constrictum sonat, & כבלה *chibbela* talum. Inde Talmudicorum alii tractatu de Sabbatho כבול *Chabul* dici volunt hanc terram, quod in ea essent homines מכובלין בכסף ובזהב *auro & argento constricti*. Alii quia pes in eam עד כבלה usque ad talum immergebatur. Unde Selomo lutosam, Kimchius & R. Levi arenosam fuisse terram colligunt, quia tam in arenis quam in luto pes subsidit & demergitur quasi: quæ videntur longe petita. Hoc puto decepisse plerosque interpretes, quod cum legatur 1. Reg. 9, 12. illius tractus oppida Hiramo non placuisse, volunt inde petendam rationem nominis כבול *Chabul*: Quod tamen addunt de suo, cum nihil tale habeat sacer textus.

Antiq. l. 8. c. 2.

* lege χαβυλῶν.

C

Itaque omnibus expensis, mihi maximè arridet Græcorum interpretatio, quibus כבול *Chabul* idem quod גבול *gebul, chaph & gimel* permutatis, quod in illis linguis frequens. Hinc sulphur Hebræis גופרית Syris & Arab. כוברית. Meta frumenti Hebr. גריש Arab. כראס: Tiaræ Hebr. מגבעות Chald. כובעין: Littus Chaldæis גיף & כיף: Fossa גומצא & כומצא: arca גושפא & כושפא. Eadem plane ratio vocum כבול & גבול. Et recte vocatur terminus ille tractus quo versus Ptolemaidem Galilæa finiebatur. Josephus de bello Jud. lib. 3. cap. 2. Τῆς μὲν κάτω καλουμένης Γαλιλαίας ἀπὸ Τιβεριάδος μέχρι Χαβυλώνης, ἐν τοῖς παραλίοις Πτολεμαῒς γείτων τὸ μῆκος ἐκτείνεται. *Inferioris quidem Galilææ longitudo à Tiberiade usque ad Chabulonem, cui vicina est in locis maritimis Ptolemais, protenditur.* Latinus interpres perperam habet usq; ad Zabulon. Sed & in Græcum textum irrepsit idem mendum in his è lib. 1. contra Apionem. Ἀντιδωρήσασθαι αὐτῷ ὁ Σολομὼν, ἄλλοις τε πολλοῖς, καὶ γῇ κατὰ χώραν τῆς Γαλιλαίας ἐν τῇ Ζαβυλῶν λεγομένῃ. Legendum ἐν τῇ Χαβυλῶν.

D

E

Fuit

A & in illis ipsis locis vicus ejusdem nominis. Idem Josephus in vita sua: τὴν πορείαν εἰς Χαβωλὼ κώμην Πτολεμαΐδος μεθόριον οὖσαν ἐποιησάμην. *Iter feci in vicum Chabolo situm in confiniis Ptolemaïdis. Chabolo* idem quod *Chabulon*. At pag. seq. male scribitur *Chabalo*, cum dicit: παραφυλάσσω γὰρ ἐν Χαβαλὼ Πλακίδον εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἀναβῆναι διανοίας ἔχοντα *In Chabalo enim observabo Placidum in animo id habentem, ut in Galilæam ascendat.*

In locis Hebraicis *Chabol* dicitur esse *terminus Aser*. Et quod me pænè fugerat, in libro nominum כבול *Chabul* exponitur *quasi germen* tanquam voce composita; Quia בול *bul* Hebræis est germen seu terræ proventus. Alii *gramen* malunt. Unde est quod Hieronymus in Amos cap. 1. tradit viginti urbes in Basan
B Tyriis à Davide & Solomone dono datas, Hiramum, *quia graminis plenæ erant*, suscipere noluisse. Ubi mirum Davidi & Solomoni junctim tribui quod diu post patris obitum præstitit solus Solomon; Et in Basan trans Jordanem poni oppida vicina Ptolemaidi à viro locorum perito, quique in Judæa diu hæserat. Taceo quod valde incommodè כבול redditur *quasi germen*, aut *quasi gramen*.

Tamen longè gravius Josephi ἁμάρτημα de nomine Hierosolymorum: ἱεράσατό τε τῷ Θεῷ πρῶτος, καὶ τὸ ἱερὸν δειμάμενος, Ἱεροσόλυμα τὴν πόλιν προσηγόρευσε Σόλυμα καλουμένην πρότερον *Sacerdotium Deo primus exhibuit* (Melchisedech) & *cum templum ædificasset, Hierosolyma vocavit, urbem quæ prius Solyma dicebatur.*

De bello Jud. l. 7. c. 18.

C Tot σφάλματα quot verba: Melchisedechum asserit hominum omnium primum sacerdotem egisse, cum eum præcesserit Abel annis circiter bis mille: Et regnasse Hierosolymis, cum ex Scriptura constet urbem Salem; in qua regnavit Melchisedech, fuisse in via qua itur è valle Damascena Sodomam: Et templum extruxisse Deo, qui ante Solomonem nunquam habitaverat in domo. Sed ista sunt alterius loci. Id solum hoc loco urgemus, quod Solymorum nomen vult à Rege Chananæo in Hierosolyma mutatum propter τὸ ἱερὸν, id est templum ibi extructum: Ac si Græca nomina indiderint Chananæi urbibus à se conditis. Errore non absimili Eupolemus in Eusebio lib. 9. præpar. scribit templum Hierosolymis à Solomone conditum, cum ἱερὸν Σολομῶνος antea vocaretur, ὕστερον παρεφθαρμένως τὴν
D πόλιν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, Ἱερουσαλὴμ ὀνομασθῆναι *tandem etiam ipsam urbem à templo corruptè Jerusalem esse appellatam.* Et vanissimus scriptor Lysimachus Alexandrinus ἱερόσυλα dictam nugatur, eo quod τὰ ἱερὰ συλῶντες καὶ ἐμπρήσαντες *fanis compilatis atque incensis* illam Judæi condidissent. Quod commentum Josephus, cum ex Hebræa lingua refellat libro primo contra Apionem, verbum ἱεροσυλεῖν observans οὐ κατὰ τὴν αὐτὴν φωνὴν Ἰουδαίους τοῖς Ἕλλησιν ὀνομάζειν *à Judæis quomodo à Græcis non usurpari*, non debuit idem sui immemor ad Græcos fontes revocare nomen Hierosolymorum. Merito igitur Hieronymus in epistola 126. ad Evagrium: *Salem autem, non ut Josephus & nostri omnes arbitrantur, esse Hierusalem nomen ex Græco Hebraicoque compositum; quod absurdum esse, peregrinæ linguæ mixtura*
E *demonstrat.*

Idem Josephus ex Theophrasto de legibus: λέγει γὰρ ὅτι κωλύουσιν οἱ Τυρίων νόμοι ξενικοὺς ὅρκους ὀμνύειν, ἐν οἷς μετά τινων ἄλλων καὶ τὸν καλούμενον ὅρκον Κορβὰν καταριθμεῖ

lib. 1. cont. Appion.

dicit

dicit enim Tyriorum legibus prohiberi, ne quis juret peregrina ſacramenta, in quibus cum quibusdam aliis etiam id juramentum, quod Corban vocatur, recenſet. Addit hoc juramentum in uſu eſſe apud Judæos; & Κορβὰν קרבן idem eſſe quod δῶρον θεοῦ; Mallem θεῷ, id eſt donum Deo oblatum; Quomodo idem alibi: οἱ κορβὰν αὐτοὺς ὀνομάσαντες τῷ θεῷ. Nota τῷ θεῷ, non τοῦ θεοῦ. Ibidem *Korban* ſimpliciter donum exponit: δῶρον δὲ τοῦτο σημαίνει κατὰ Ἑλλήνων γλῶτταν. Ita etiam Evangeliſtæ Matthæus cap.15.v.5. & Marcus cap.7.v.11. Κορβᾶν, ὅ ἐστι δῶρον. Pro magno habitum hoc ſacramentum conſtat ex Chriſti verbis Matth.23,18. quibus hanc Phariſæorum δευτέρωσιν arguit: *Quisquis juraverit per altare nihil eſt; qui autem juraverit* ἐν τῷ δώρῳ τῷ ἐπάνω αὐτοῦ *per donum quod eſt ſuper ipſum, debet. Per donum* id eſt *per corban.* Sunt qui inde exponunt locum Matthæi πολυθρύλλητον: *Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri aut matri,* δῶρον ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς, *non honorabit patrem ſuum aut matrem ſuam.* Ac ſi Chriſti verborum hæc ſit mens ex doctrina Phæriſæorum, parentibus benefacere non poſſe vel non teneri, quisquis per korban juraverat ſe illis non profuturum. Rectè ne an ſecus jam non quæro. Tantum moneo Judæis uſitata fuiſſe hæc ſacramenta. Moſes filius Maimonis tract. de juramento cap. 6. in Miſna: ונשבע ראובן ונדר שלא יהנה בשמעון או שלא יהנה בו שמעון: *Juravit Ruben, aut vovit ſe à Simeone aut à ſe Simeonem nullum percepturum emolumentum, ſi pœnitentia ductus conſulat ſapientem, non ſolvitur ſacramenti nexu, niſi præſente Simeone, de quo conceptum eſt hoc votum.* Sic Decreti ſecunda parte cauſa 27. quæſt. 5. *Inter cætera*; mentio fit cujusdam Hubaldi, qui juraverat ſe propriam matrem cum fratribus de domo expulſurum, nihilque eis alimoniæ unquam impenſurum. Sed excurro extra oleas.

Antiq. l.4.c.4.

Matth. 15,5.

CAPUT V.

Phœnicia quædam ex aliis hiſtoricis Polybio, Livio, Trogo, Strabone, Plutarcho, Solino, Herodiano, Julio Capitolino & Eunapio.

B*Aleares*, Suffetes, Sidon ἄλφα & θῶρ *Carthada*. Sol Emeſæ Heliogabalus vel Ἐλαγάβαλος אלה גבל *elagabal*, Deus conditor, Solem eſſe viſibilium omnium conditorem perſuaſum erat Phœnicibus. Ita Jamblichus & Julianus Apoſtata. Sol Ægyptiis δημιουργὸς & κτίστης. *Heliogabalus* non eſt Sol Gabalitarum ut volunt. Vox Phœnicia, non Græca. Arab Deus אלגאבל *algiabil*, id eſt plaſmator. Ἀστροάρχη in Herodiano pro Ἀστάρτη. In Polybio quid ſit κόσμος ſpecies mundi muliebris inter ſpolia Novæ Carthaginis. An Hebr. כומז *cumaz* vel *comaz* M & N permutatis ut ſæpe. *Cumaz* Exod. 35,22 & Num. 31,50. Chaldæis interpretibus pectoralis faſcia qua mammæ comprimebantur. Sic Arab. כמז *comz* rei compreſſio ut rotunda fiat. Ibid. *Rhamba* teli genus ex רבה *rhabba*. Ea mutatio frequens. רביו miſſilia ejus Job. 16,13. רבב jaculari Gen. 49,23. M & B permutantur. Cur in vulgata רבה קשת *juvenis ſagittarius*. Cur qui *Malchus* Phœnicib. Græcè dicatur Porphyrius. *Malchus* aut *Malcha* Rex. Tzetzes notatus: *Naarmalcha* fluvius Regis. *Melich* Arab. Rex. *Malicha* Reges Nabatæorum. Plutarchus emendatus. Malchus & Jamblichus idem quod Malichas. Ejusdem vocis multæ flexiones.

IN his vix quicquam habetur quod non fuerit jam explicatum. Ex Polybio, Strabone & Stephano *Baleares* probavimus idem eſſe quod σφενδονήτας, facta

voce

A voce ex בעל & ירה quasi dixeris *magistros projectionis*. Quâ eâdem phrasi jaculatores dicuntur בערי חצים *baale chitsim* magistri sagittarum Gen. 49, 23.

Ex Livio, Festo & Paulo didicimus *suffetes* Carthagine fuisse summos magistratus, ut Hebræis שופטים *sophetim* Judices, à Mose usque ad Saulem.

Ex Trogo piscem à Phœnicibus צידון *Sidon* vocari, ut piscationem ציד *Said* à Syris, unde *Bethsaida* domus piscationis, no...n oppidi ad lacum Tiberiadis.

Ex Plutarcho bovem iisdem dici ἄλφα & θώρ, ut Hebraicè אלוף *alluph* & שור *shor*, & Syriacè תור *thor*.

Ex Solino & aliis *Carthadam*, vetus nomen Carthaginis, idem esse quod *no-*
B *vam urbem*. Syris קרתא חדתא *kartha-hadtha*.

At nondum actum de Sole Emesæ in Phœniciâ culto sub Heliogabali nomine. Ita pleriq; scribunt; Sed Herodianus Ἐλαιαγάβαλον; Xiphilinus Ἐλιογάβαλον; Inscriptiones *Alagabalum*; Regia excerpta ex Dione, & ex eodem Zonaras apud Photium Ἐλαγάβαλον: Nummi etiam *Elagabalum*; Quæ scriptura maxime placet: Neque enim aliud *Elagabalus* quam אלה גבל *elagabal* ὁ θεὸς ὁ πλάστης vel ὁ κτίστης, Hebraice אל היוצר Deus ille qui omnia finxit & condidit, ut à viro docto observatum. Nempe Phœnicum Philosophis id fuisse persuasum Solem esse visibilium omnium conditorem & architectum, discere est ex Jamblichi libro de mysteriis Ægyptiorum cap. 17. Cujus vestigiis insistens Julianus Apostata in ora-
C tione de Sole, inter cætera hæc habet: Τὰ μὲν γὰρ τελειοῖ τῶν εἰδῶν, τὰ δὲ ἐργάζεται, τὰ δὲ κοσμεῖ, τὰ δὲ ἀνεγείρει, καὶ οὐδέν ἐστιν ὃ δίχα τῆς ἀφ᾽ ἡλίου δημιουργικῆς δυνάμεως εἰς φῶς προσείσι καὶ γίνεσιν. *Formarum enim alias perficit Sol, alias efficit, alias ornat, alias excitat; nec quicquam est quod citra Solis vim effectricem in lucem prodeat & generetur*. Item: ἄνθρωπον γὰρ ὑπ᾽ ἀνθρώπου γεννᾶσθαι φησὶν ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ἡλίου; ταὐτὸ δὴ οὖν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, ὅσα τῶν μερικῶν ἐστι φυσέων ἔργα περὶ τοῦ βασιλέως ἡλίου προσήκει διανοεῖσθαι. *hominem enim ab homine & Sole generari dicit Aristoteles. Idem ergo quod ad alia omnia attinet particularia naturarum effecta, de Rege Sole debet esse judicium*. Proinde Solem Ægyptii τὸν δημιουργὸν universi opificem & conditorem apud Porphyrium appellant, & ἥλιον τῆς οἰκουμένης in veteri inscriptione,
D cujus mentio Ammiani lib. 27. Qui Heliogabalum ex Græca linguâ explicant Solem Gabalitarum, sciant Emissenos, apud quos viguit ille cultus, nihil habuisse commune cum Gabalitis, & à veteribus expresse tradi Heliogabali nomen Phœnicium esse, non Græcum. Herodianus lib. 5. τοῦτον γὰρ οἱ ἐπιχώριοι σέβουσι τῇ Φοινίκων φωνῇ Ἐλαιαγάβαλον καλοῦντες. *Hunc enim colunt Phœnicum linguâ Elæagabalum vocantes*. Julius Capitolinus in Macrino: *Heliogabalum Phœnices vocant Solem* Aurelius Victor junior: *Fuerat Solis sacerdos, quem Phœnices unde erat Heliogabalum nominant*. Addo אל גאבל *algabil* plasmatorem unum esse è Dei epithetis inter Arabes.

Herodiani *Astroarchen* consulto prætereo, quia quô locô habetur de Ura-
E nia; Φοίνικες δὲ Ἀστροάρχην ὀνομάζουσι, patet Phœnicium Ἀστάρτην deflexum fuisse in Græcum Ἀστροάρχην; sive id librarii aut scriptoris ipsius imperitiæ tribuatur.

Sed Polybii hiſtoriarum lib. 10. voces duæ ſunt prorſus inexplicabiles, niſi ſperetur aliquod è Punicâ linguâ ſubſidium. Ibi narratur Scipio, nova Carthagine captâ, ut obſidum animos munuſculis deliniret, dediſſe ταῖς μὲν παισὶ κόνυς καὶ ψέλλια, τοῖς δὲ νεανίσκοις ῥάμβας καὶ μαχαίρας *puellis quidem conos & armillas, adoleſcentibus autem rhambas & gladios.* Κόνυς icunculas explicant, id eſt εἰκόνας. Et ῥάμβας genus pugionis aut enſis propter ſequens μαχαίρας. Alioqui enim hoc vocabulum non occurrit uſpiam. Tantum in Heſychio ῥαμφὴ eſt κοπὶς, μάχαιρα, ut Thracicum verbum ῥομφαία. Sed veriſimile eſt Polybium de Punicis ſpoliis agentem ipſamet Pœnorum verba uſurpaſſe. Tamen apud Phœnices inter ornamenta muliebria nusquam occurrit κόνυς, niſi forte ſit כומז *comaz* vel *cumaz* M & N permutatis. Solemnis quippe ac uſitata hæc mutatio, inquit vir magnus in Solinum. Ut *Ocinum* veteres Latini pro *Ocimo* appellaverunt. Sic Παροπάμισος & Παροπάνισος mons idem. Μετώπιον & νετώπιον unguentum quoque idem. Recentioribus etiam frequens hæc permutatio *nappam* pro *mappa* dicentibus, *nattam*, pro *matta*, *neſpilum* pro *meſpilo*, & ſimilia. Hinc νονὶς apud Palladium pro μονὶς, virgo nempe monialis. Adde in Scriptura *Memphim* ſcribi מוף & נוף, Ægyptiacè ſerpentem μεισὶ dici pro νεισὶ ex Hebr. נחש *naas*, adverſarium שטם *ſatam* & שטן *ſatan*. Quô forte exemplo כומז Phœnicibus fuit כונז & Polybio κόνυς. Porrò quid ſit כומז valde incertum. Inter ea quæ pertinent ad mundum muliebrem recenſetur à Moſe Exod. 35, 22. & Num. 31, 50. Alibi non reperitur. LXX reddunt ἐμπλόκιον & περιδέξιον. Vulg. *dextralia* & *murænulas*, Aben-Ezra *armillas*, Arabs in genere זינה *ornamentum*. Mihi arrident maxime Chaldææ paraphraſes, quæ reddunt מחוך & מחוכיא vel מעוכא מבית תריהון. Unde Elias recte concludit ex mente Chaldæorum fuiſſe pectoralem faſciam quâ mulieres mammas ſuas comprimebant ut viderentur formoſiores. Quod verum eſſe colligo ex Arabibus, quibus כמז *comz* (unde כומז *cumaz*) eſt rei laxioris collectio & compreſſio ut rotunda fiat. Ita habent Arabum Lexica. Is eſt faſciæ pectoralis uſus, quâ comprimuntur mammæ, ut in orbem colligantur. Martialis l. 14. epigr. 134. de faſciâ pectorali:

> *Faſcia creſcentes dominæ compeſce papillas,*
> *Ut ſit quod capiat noſtra tegatque manus.*

Græci ταινίαν vocant & στηθόδεσμον vel στηθοδεσμίδα. Vide Pollucem lib. 7. c. 14. & LXX interpretes Jer. 2, 32. & Symmachum Eſ. 3, 23. & Heſychium in Τηνία. Harum faſciarum uſus à Pœnis, ut docent hæc Auſonii epigr. 92.

> *Punica turgentes redimibat zona papillas.*

Rhamba factum ex רבא *rhabba*, ut *ambubaia* ex אבובא *abuba*, & *Jerombalus* ex ירבבעל *Jerubbaal*, & *lampas lampadis* ex לפיד *lappid*, & *tympanum* ex תפא *tuppa*. רבא *Rhabba* Phœnicibus erat miſſilis genus ut Hebræis רב *rhab*; unde Job. 16, 13. *Circumdederunt me* רביו (*rhabbau*) *miſſilia ejus*; Septuaginta: ἐκύκλωσάν με λόγχαις. Vulgata: *circumdedit me lanceis ſuis*. At Chaldæus: *converſa ſunt contra me* גרריו *ſagittæ ejus*: Quod ideo magis probo 1. quia ſic cohæret melius cum verbis quæ proxime præcedunt, *ſtatuit me ſibi in ſcopum*, quod proprium ſagittarii. 2. quia רבב verbum eſt jaculari. Sic Gen. 49, 23. ורבו. *Et jaculati ſunt, &*

ad-

A *adversati sunt ipsi sagittarii.* Ps. 18, 15. *Et misit sagittas suas, & dissipavit eos, & fulgura* רב *jaculatus est.* Jer. 50, 29. *Convocate contra Babylonem* רבים *jaculatores omnes tendentes arcum.* Nempe רבב idem quod רבה: ut שרר idem quod שרה. Porro רבה idem quod רמה M & B permutatis ut in *Merodach* & *Berodach*, *Meccha* & *Beccha*, βάσανος coticula ex Arabico מסן *masan*, &c. Hinc Gen. 21, 20. de Ismaële ויהי רבה קשת *& fuit sagittarius*, ut rectè LXX. ἐγένετο δὲ τοξότης. Ut רבה sit idem quod רמה. Itaque Arabs per M habet ראמיא באלקום: At Onkelos per B רבי בקשתא, & Jonathan רבי קשויתא Vulgata *factus est juvenis sagittarius*, quia רבי Chaldæis est puer vel adolescens.

B Unum addo ex Eunapio in vitâ Porphyrii: Μάλχος ἐκαλεῖτο τὰ πρῶτα, τοῦτο δὲ δύναται βασιλέα λέγειν *Malchus primum appellabatur, quod Regem sonat.* Tyriorum scilicet linguâ; Tyrius enim erat Porphyrius. Hinc de eodem Suidas: Πορφύριος, ὁ κατὰ Χριστιανῶν γράψας, κυρίως ἐκαλεῖτο βασιλεύς; Τύριος φιλόσοφος Βασιλεὺς id est *Malchus*: Id Porphyrii nomine Græci utcunque expresserunt, quia purpura Regum olim erat propria. Ex Tzetzis definitione vox eadem Syra & Hebræa est. Verba sunt Chil. 9. hist. 285.

Τῇ Σύρων καὶ Ἑβραίων δὲ κτίζον διαλέκτῳ
Μαλχὰ δηλοῖ βασίλισσαν, ὁ μάλχος βασιλέα.

Fallitur: *Malcha* Syris tam Regem quam Reginam sonat; Regem scilicet in statu emphatico, Reginam in absoluto. Hinc in Ammiano *Naarmalcha* fluvius

C Regis, Ptolemæo βασίλειος, & Plinio *Regium flumen*, unus ex Euphratis alveis. Arabibus Rex est *melich* vel *malich*, unde Malichas vocabant Reges Nabatæorum. Arrianus in Periplo: λευκὴ κώμη, δι' ἧς ἐστὶν εἰς Πέτραν πρὸς Μαλίχαν βασιλέα Ναβαταίων. In Hirtio scribitur Malcus, statim initio libri de bello Alexandrino: *Cæsar*, inquit, *equites ab Rege Nabatæorum Malco evocat*. In Josepho Μάλιχος de bello Jud. lib. 1. cap. 11. & passim. In Plutarchi Antonio pro Μάλχος inverso λ scribitur Μάγχος. Verba sunt: Μάγχος ἐξ Ἀραβίας καὶ Ἡρώδης ὁ Ἰουδαῖος. Inde Interpretes *Manchus* pro *Malchus*. Reperitur & pro eodem Jamblichus, id est ימליך, v. 1. Paral. 4, 34.
ut Dionis lib. 54. de Augusto: Ἰαμβλίχῳ τε τῷ Ἰαμβλίχου τὴν τῶν Ἀραβίων τὴν πατρῴαν δυναστείαν ἔδωκεν *Jamblicho etiam Jamblichi filio idem in Arabes quod pa-*

D *ter habuerat, imperium attribuit.* Ex hujus vocabuli diversâ flexione orta *Moloch*, *Melchom*, *Melcarthus*, *Melicerta*, *Adramelech*; *Anamelech*, *Malachbelus*, *Milichus*, *Himilcho*, *Bomilcar*, *Hamilcar*, &c. in quibus explicandis immorari non est nostri otii.

E

CAPUT VI.

Punica ex Plauto.

IN Plauto decem versus Punici & sex Libyci explicantur per Latinos undecim sequentes. Punicum & Libycum idioma in Africa in usu; Inde Pœni bilingues, migdilibes, bisulcilinguæ. Diagramma in quo Punici versus corriguntur & explicantur. *Alon* Punice Deus. Constructum pro absoluto. *Nun* pro *Iod* Syris. *Filius* pro *fratris filio*. *Præda* pro *prædone*. *Ad* pro *in* כיור tabula picta vel sculpta. In sex versibus Libycis idem haberi quod in Punicis. Carthago *Chadre Anac*. *Avo* salve *Audonis* salve domine. Locus Anthologiæ emendatus.

A

NUllibi plura reperies Punica quam apud Plautum in Pœnulo, quæ si quis ad amussim intelligeret, haberet is linguæ Punicæ specimen non contemnendum. Sed in iis explicandis multi hactenus frustra sudarunt. Amicus noster ὁ μακαρίτης magno molimine rem aggressus doctis non satisfecit, qui eum Hannoni Pœno affingere multa dictitant, de quibus nunquam cogitavit. Vir amplissimus D. D. Sarrau monuit me per literas virum maximi nominis de Punicis versibus qui habentur initio Actûs quinti sic statuere. Bis in iis id ipsum Punicè poni ex duplici scripturâ quod statim Latine subjicitur. Ego re perpensâ accuratius, sentio è sedecim versibus decem priores esse Punicos, sex posteriores Libycos, in utrisque eadem haberi quæ in Latinis undecim, quibus Scenam Poëta claudit. Punice nimirum & Lybice loquens Hanno Pœnus inducitur, quia utrumque idioma Pœnis erat in usu. Unde est quod vocantur *bilingues* & *migdilibes* & *bisulcilinguæ*. Virgilius lib. 1. Æneid.

B

> *Quippe domum timet ambiguam, Tyriosque bilingues.*

C

Et Silius lib. 2.

> *Discinctos inter Libycos, populosque bilingues.*

Et lib. 16.

> -- *dimitte bilingues.*
> *Ex animo socios.*

Et Claudianus de bello Gildonico:

> *Tollite Massylas fraudes, removete bilingues*
> *Insidias.*

Quin apud Plautum Milphio Hannonem alloquens,

> *Qui huc advenisti nos captatum migdilibs,*
> *Bisulcilingua, quasi proserpens bestia.*

D

Ut res tota constet clarius, operæ pretium erit versus decem quos diximus, crassioribus mendis repurgatos, explicare ex Hebraismo, & conferre cum undecim Latinis ejusdem scenæ. Rem totam uno intuitu exhibet hoc diagramma, in quô trium columnarum prima bis eosdem versus exhibet, semel prout corrupte leguntur apud Plautum, & rursus distinctius scriptos & à crassioribus mendis repurgatos. In secundâ eosdem legas Hebraicis & Latinis literis quantum fieri potuit ad Hebrææ linguæ typum expressos, ut conferenti appareat hæ duæ dialecti quam sint similes aut dissimiles. In tertiâ horum versuum duplex est interpretatio, una Plauti liberior, qui de verbis parum sollicitus, satis habuit sensum explanare: Altera pressior quæ nostra est, ubi verbum verbo reddidimus. Jam quicquid obscurum est explicabunt notæ sequentes in singulos versus.

E

I. No-

P V N

pr

NY thaloni
Chym lac
Lipho canet hy
Birnarob ſyllo
Bythlym moth
Yſſidele brim ty
Vth binim yſdil
Ythe manet ihy
Bynni id chil lu
Body alyt heray

Iidem

N'yth alonim v
Chy-mlachai jy
Liphorcaneth y
Birua rob ſyllo
Bytlym moth y
Ys ſideli; Brim
Vth bin imys di
Ythem aneti hy
Binni id chi luh
Body aly thera y

HORVM VERSVVM INTERPRE-tatio Latina liberior qualis in Plauto extat.

deasque veneror qui hanc urbem colunt,
uod de mea re huc ritè venerim:
que ut gnatas, & mei fratris filium
rire me ſiritis, Dii voſtram fidem,
mihi ſurreptæ ſunt, & fratris filium.
ic mihi ante hac hoſpes Antidamas fuit.
feciſſe ajunt, ſibi quod faciendum fuit.
filium hic prædicant eſſe Agoraſtoclem.
n hoſpitalem ac teſſeram mecum fero.
ce habitare monſtratu' ſt regionibus.
percontabor qui huc egrediuntur foras.

Eorundem verſio fere ad verbum.

deos & deas qui hanc regionem tuentur,
onſilia mea compleantur; Proſperum ſit ex ductu eorum negotium meum.
berationem filii mei è manu prædonis, & filiarum mearum.
(inquam id præſtent) *per ſpiritum multum qui eſt in ipſis & per providentiam ſuam.*
e obvium diverſari apud me ſolebat Antidamarchus
mihi familiaris: ſed is eorum cœtibus junctus eſt, quorum habitatio eſt in caligine.
um ejus conſtans fama eſt ibi fixiſſe ſedem, Agoraſtoclem (nomine)
llum hoſpitii mei eſt tabula ſculpta, cujus ſculptura eſt Deus meus: Id fero.
cavit mihi teſtis eum habitare in his finibus.
t aliquis per portam hanc: Ecce eum; rogabo nunquid noverit nomen (Agoraſtoclis.)

PUNICI VERSUS DECEM

prout corruptè scribuntur in Plauti editionibus in Pœnulo Act. 5. Scenæ 1.

NY thalonim valon uth si corathisima consith
Chym lach chunyth mumis tyalmyčtibari imischi
Lipho canet hyth bymithii ad ædin bynuthii.
Birnarob syllo homalonin ubi misyrtoho
Bythlym mothyn noctothii nelechanti dasmachon
Yssidele brim tyfel yth chylys chon tem liphul
Vth binim ysdibur thinno cuth nu Agorastocles
Ythe manet ihy chyrsae lycoch sith naso
Bynni id chil luhili gubylim lasibit thym
Body alyt herayn nyn nuys lym moncot lusim

Iidem versus scripti distinctius, & mendis aliquot crassioribus repurgati.

N'yth alonim valonuth sicorath jismacôn sith
Chy-mlachai jythmu mitslia mittebariim isc hi
Liphorcaneth y*th* beni ith jad adi ubinuthai
Birua rob syllohom alonim ubymisyrtohom,
Bytlym moth ynoth othi helech Antidamarchon
Ys sideli; Brim tyfel yth chili schontem liphul.
Vth bin imys dibur thim nocuth nu° Agorastocles
Ythem aneti hy chyr saely choc, sith naso.
Binni id chi luhilli gubylim lasibit thym
Body aly thera ynn' ynnu ys' im moncor lu sim.

IIDEM QUANTUM LICUIT

ad Hebræam aut Syram formam expressi.

נא את עליונים ועליונות שכורת יסמכון זות :
כי מלכי יתמו : מצליח מדבריהרת עסקי :
לפורקנת את בני את יד עדי ובנותי :
ברוח רוב שלהם עליונים ובמשורתהם :
בטרם מות חנות אותי הלך אנטידמרכון :
איש שידע לי : ברם טפל את חילי שכינתם לאפל :
את בן אמיץ דבור תם נקוט נוה אגודסטוקלים :
חותם חנותי הוא כיור שאלי חוק זאת נושא :
ביני עד כי לו האלה גבולים לשבת תם :
בוא די עלי תרע אנא הנו : אשאל אם מנכר לו שם :

Quæ Latinis literis scripta sic sonant.

Na et eth eljonim veeljonoth sechorath jismecun zoth
Chi melachai jitthemu; matslia middabarehem iski.
Lephurcanath eth beni eth jad adi ubenothai.
Berva rob sellahem eljonim ubimesuratchem.
Beterem moth anoth othi helech Antidamarchon,
Is sejad li: Beram tippel eth chele sechinatham leophel.
Et ben amis dibbur tham necot nave Agorastocles.
Othem anuthi hu chior seeli choc; zoth nose.
Binni ed chi lo haelle gebulim lasebeth tham.
Bo di ale thera inna; Hinno, esal im mencar lo sem.

Ad pag. 800.

HORUM VERSUUM INTERPRETATIO

Latina liberior qualis in Plauto extat.

Deos deasque veneror qui hanc urbem colunt,
Ut quod de mea re huc ritè venerim:
Measque ut gnatas, & mei fratris filium
Reperire me siritis, Dii vostram fidem,
Quæ mihi surreptæ sunt, & fratris filium.
Sed hic mihi ante hac hospes Antidamas fuit.
Eum fecisse ajunt, sibi quod faciendum fuit.
Ejus filium hic prædicant esse Agorastoclem.
Deum hospitalem ac tesseram mecum fero.
In hisce habitare monstratu' st regionibus.
Hos percontabor qui huc egrediuntur foras.

Eorundem versio fere ad verbum.

Rogo deos & deas qui hanc regionem tuentur,
Ut consilia mea compleantur; Prosperum sit ex ductu eorum negotium meum.
At liberationem filii mei è manu prædonis, & filiarum mearum.
Dii (inquam id præstent) *per spiritum multum qui est in ipsis & per providentiam suam.*
Ante obvium diversari apud me solebat Antidamarchus
Vir mihi familiaris: sed is eorum cœtibus junctus est, quorum habitatio est in caligine.
Filium ejus constans fama est ibi fixisse sedem, Agorastoclem (nomine)
Sigillum hospitii mei est tabula sculpta, cujus sculptura est Deus meus: Id fero.
Indicavit mihi testis eum habitare in his finibus.
Venit aliquis per portam hanc: Ecce eum; rogabo nunquid noverit nomen (Agorastoclis.)

A I. Notum est fabulæ argumentum. Jachon Carthaginensis, septenni filio qui illi erat unicus à prædone surrepto, in gravem morbum conjectus ex animi ægritudine, diem supremum obiit. Hanno Jachonis frater & bonorum ex asse hæres, cum ipse etiam simili casu duas filias amisisset in ætate infantili, & multas peragrasset terras, tam filias quam fratris filium ubique gentium quæsiturus, tandem appulsus Calydonem Deos locorum præsides ita compellat:

Nyth alonim valonuth sicorath jismachon sith

Rogo Deos Deasque qui hanc regionem tuentur.

Quæ Plautus ita reddidit,

Deos Deasque veneror qui hanc urbem colunt.

B *Nyth*] compositum ex נא את *na eth.* *Na* particula rogantis, *eth* nota sequentis accusativi. Cur *alonim valonuth* explicemus *Deos & Deas* doceant hæc Scaligeri in append. ad emend. Ἐλιοῦν *Phœnicibus Deus vocabatur, ut docet Philo Bybliensis. Omnino quemvis suorum cœlitum ita vocabant, ut in Pœnulo Yth alonim valonuth, hoc est* את עליונים ועליונות *superos superasque. Et Sisenna ad illum locum notaverat Alon lingua Punica esse Deum. Sic Rex Tyri quem expugnavit Alexander vocabatur Abdalonim servus Deorum.* Ibidem כורת *corath* vel *chorath* pro כורא χώρα regio. Constructum pro absoluto. Quæ enallage Pœnis quam sit familiaris, disce ex Punicis herbarum nominibus quæ habentur in Auctario Dioscoridis. Ibidem *jismachon* יסמכון ad verbum *fulciunt*, id est tuentur. Sic Psal. 3, 6.

C יהוה סמכני *Dominus fulcit me*, id est tuetur me. Nihil frequentius in Psalmis.

II. Versus secundus ita habet.

Chi melachai nitthemu, matslia middebareem iski,

Ut consilia mea adimpleantur, prosperum sit ex ductu eorum negotium meum.

Vel Plauto interprete,

Ut quod de mea re huc veni rite venerim.

Consilia mea] מלכי Syrorum verbum. *Nitthemu*] נתמו est futurum *niphal*, *nun* pro *jod* ex Syrismo. Etiam דבר *dabar* pro ductu Syrum est.

D III. & IV. Duo versus sequentes.

Lephurcanath eth beni eth jad adi ubenuthai

Berua rob sellahem, alonim, ubime surathehem

Ut liberem filium meum à manu prædonis & filias meas.

Dii (inquam id præstent) per spiritum multum qui est in ipsis, & per providentiam suam.

Respondent Latinis tribus:

Measque ut gnatas & mei fratris filium

Reperire me siritis, Dii vostram fidem,

Quæ mihi surreptæ sunt, & fratris filium.

E In quibus notum Deorum opem & auxilia implorari hac exclamatione, *Dii vostram fidem.* Ita observat Donatus in Andriam Act. 4. Scen. 3. Nec mirum Hannonem Punicè loquentem eum appellasse filium suum, qui fratris erat filius, ut habet Latina versio: Cum apud Syros filii nomen sumatur multo latius. Ne di-

cam filium vocari à patruo qui illi vero patre mortuo parentis erat loco. Unde est quod repertum ita compellat ejusdem Actus Scena quarta: A

Quid est fratris mei gnate, mi gnate, quid vis expedi.

Nec solum paterna bona se restituturum pollicetur, sed & de suis additurum:

——*restituentur*, inquit, *omnia*
Suam rem sibi salvam sistam, si illo advenerit.
Quin mea quoque iste habebit, si quid de me fuat.

Ut liberem filium meum] Hebr. לפורקנת את בני *ad liberationem filii mei*. *A manu prædonis*, ad verbum *à manu prædæ*. Tale *de manu flammæ* Es. 47,16. *de manibus laquei* Ps. 141,9. *de manu inferi* Ps. 49,16. & 89,49. Os. 13,14. *de manibus gladii* Job. 5,20. *Mors & vita in manu linguæ* Prov. 18,21. *Per spiritũ*] ברוח id est per virtutem, ut Ps. 104,30. *Per spiritum multum*] Hebr. ברוח רוב *per spiritum copiæ*, id est copiosum. *Et per providentiam suam*] ובמשרתהם à verbo שור *providere*. B

V. & VI. Versum quintum & sextum,

Beterem moth, anothothi helech Antidamarchon,
Is sejada li; Beram tippel eth chele schinatam leophel.
Ante obitum diversari apud me mos fuerat Antidamarchi, viri mihi familiaris: Sed is junctus est eorum cœtibus quorum habitatio est in caligine.

Sic interpretatur Plautus: C

Sed hic mihi ante hac hospes Antidamas fuit.
Eum fecisse ajunt sibi quod faciundum fuit.

Antidamarchus idem qui Antidamas, ut palam faciunt verba hæc Agorastoclis scena statim sequenti,

AG. *Siquidem Antidamarchi quæris adoptatitium;*
Ego sum ipsus quem tu quæris P. Hem quid ego audio?
AG. *Antidamæ gnatum me esse.*

Hujus sive Antidamæ sive Antidamarchi hospitem fuisse Hannonem etiam in prologo habetur:

Ille qui adoptavit hunc pro filio sibi D
Is illi Pœno hujusce patri hospes fuit.

Et rursus Act. 5. Scena 2.

P. O mi hospes salve multum, nam mihi tuus pater
Pater tuus ergo hospes Antidamas fuit.

Et ibidem Agorastocles:

AG. *Surreptus sum illinc* (Carthagine) *hic me Antidamas hospes tuus*
Emit me, & is me sibi adoptavit filium.

Vir mihi familiaris] Hebr. איש שירע לי *viri qui noverat me*, ידעלי poëticè pro ידע אותי. Sic Ps. 69,6. ידעת לאולתי *novisti stultitiã meam*. Et Es. 47,15. מודיעים לחדשים *qui faciunt cognoscere*, id est qui indicant *menses*. *Junctus est eorum cœtibus quorum habitatio est in caligine.*] Mortis poëtica descriptio, ut Job. 10,21. 22. Latinus interpres multo aliter: *Eum fecisse ajunt sibi quod faciundum fuit*. Tamen res eodem recidit. *Tippel* טפל junctus est in *Piel*: ut in *cal* טפל *tephal* E

junxit

A junxit Syrorum dialecto. *Habitatio est in caligine.*] Hebr. לאפל *ad caliginem.* Sic Psal. 7, 6. לעפר ישכן *ad pulverem habitare faciet*, id est in pulvere. Gen. 49, 13. לחוף ימים ישכן *ad portum maris habitabit*, id est in portu.

VII. In septimo versu sic habetur,

Eth ben amis dibbur tham necot nau' Agorastocles.

Filium constans fama est ibi fixisse sedem Agorastoclem nomine.

Quibus gemina hæc interpretis,

Ejus filium hic prædicant esse Agorastoclem.

Constans fama] אמיץ דבור. Propriè אמיץ robustum, sed & constantem sonat. Sic B Ruth. 1, 18. מתאמצת היא ללכת *constans fuit illa*, vel quod idem est, perseveravit *in proposito eundi*. Ibid. *Fixisse sedem*, Hebr. נקוט נוה *tenere domum*. Unde נקוטאי Talmudicis coloni novæ urbis qui ad eam convenerunt ad sedes ibi figendas.

VIII. Versum octavum,

Othem anuthi hu chior seeli choc; zoth nose.

Sigillum hospitii mei est tabella sculpta, cui Deus meus est insculptus, hoc fero.

Explicant hæc ejusdem Hannonis sequente Scena,

—— tesseram

Conferre si vis hospitalem, eccam attuli.

C Et paulo post de Antidama:

Hæc mihi hospitalis tessera cum illo fuit.

Sed nihil expressius interpretatione Plauti hoc loco:

Deum hospitalem & tesseram mecum fero.

Id est Deum hospitali tesseræ insculptum per figuram ἓν διὰ δυοῖν. Quod ipsum dixerat Hanno *chior seeli choc* כיור שאלי חוק *tabella sculpta, cui Deus meus insculptus est.* כיור *chior* est tabula non quævis, sed picta vel sculpta, à radice כייר *chijer* pingere vel sculpere. Unde in Chaldæo paraphraste כיורין *chiorin* passim vocantur cedrini asseres quibus laqueati fuere parietes templi & domûs Solomonis propter sculpturam multiplicem. *Cui Deus meus insculptus est*] שאלי חוק ad D verbum *cujus sculptura Deus meus.* Larem intelligi puto θεὸν κατοικίδιον. Hoc jam ex parte viderat vir eximius, qui videtur in reliquis toto cœlo aberrasse.

IX. Nonus versus sic habet:

Binni ed chi lo haelle gebulim lasebeth tham,

Indicavit mihi testis eum habitare in his finibus.

Et Plauti interpretatio,

In hisce habitare monstratu' st regionibus

Indicavit mihi] בינני *binni*. Hebraice esset הבינני *hebineni*: Sed Arabice בין est indicare. *Indicavit mihi testis*] id est, ex idoneis testibus mihi compertum est. *Eum habitare in his finibus*] ad verbum כי לו האלה גבולים לשבת תם *quod* E *ipsi sunt hi fines ad habitandum ibi*, quam phrasim esse Hebraicam sciunt qui vel primoribus labris hanc linguam attigerunt.

X. Jam qui superest versus decimus:

Bo di ale thera inna; enno; esal im mancar lo sem.

Venit

Venit aliquis per portam hanc: Eccum rogabo nunquid noverit nomen (Agorastoclis.) A

A Plauto sic explicatur:

Hos percontabor qui huc egrediuntur foras.

Et ipse Hanno paulo post rogat his verbis quod se rogaturum dixerat:

—— Antidamæ filium

Quæro, commonstra si novisti Agorastoclem;

Ecquem adolescentem tu hic novisti Agorastoclem?

די *di.* Syris *qui*, Pœnis *quis, aliquis*, ut ex hoc loco apparet. Sic in Trinummo Act.4.Scen.2. *Nisi qui illud tractat*, id est *nisi quis*. *Portam hanc*] תרע אנא *thera inna*, utrumque Syrum. *Nunquid noverit nomen*] אם מנכר לו שם *an notum sit ipsi nomen*. *Mancar* Hebr. מכר *maccar*, N latente in *Daghes*; Radix enim est נכר *nacar*. B

Jam in iis qui sequuntur sex versibus longioribus eadem quæ supra repeti multa suadent. 1. Initium simile. Nam à Punicis *Nyth alonim valonuth sicorath &c.* hæc proximè recedunt *Exanolim volanus siccuratim &c.* 2. Quod Antidamaschi & Agorastoclis seu Aristoclis nomina utrobique leguntur in paribus prope intervallis. 3. Quod decem versuum quos explicavimus ultimus palam claudit orationem: *Venit aliquis per has fores; Ecce illum rogabo nunquid* (Agorastoclis) *nomen noverit.* Si quid addidisset Hanno, illi periisset occasio hominem conveniendi. Itaque sequentes versus nihil novum exhibent. Tantum diversa lingua idem repetitur. 4. Eodem facit quod Plautus in Latina versione solum hos decem versus exponit, ut ex collatione probavimus, etiam reliquos expositurus, si quid aliud in iis haberetur. Tamen cum hi sex versus à præcedentibus distent immensum quantum, illos non scriptura tantum sed & tota dialecto differre puto, atque id ipsum Libycè efferre quod Punicè decem priores. Ut oleum & operam perdant quotquot hos versus ex Hebræa lingua conantur interpretari. Hebraismi certè vestigium in iis nullum agnosco, nisi quod prima verba *anolim volanus* videntur esse corrupta ex Punicis *alonim valonuth*. Sed hæc sunt Deorum nomina, quæ Pœni facile potuerunt in Libycam linguam transfundere. *Sicorath* item & *succuratim* sunt voces valde similes sed è Græco χώρα factæ. C D

Ejusdem Actus Scena secunda cur Carthago vocetur *chadre anac* חצרי ענק ἐπαύλεις τ̃ Ἀνὰκ jam antea observavimus. Ibidem *Avo doni* salutantis decurtatum ex חוה ארוני *vive domine mi.*

P. *Avo.* Mi. *salutat.* P. *doni &c.*

AG. *Saluta hunc rursus Punicè verbis meis.*

MI. *Avo doni, hic mihi tibi inquit verbis suis.*

חוה *Avo* fit ex Hebræo חיה, *jod* & *vau* permutatis, ut in חוה *Eva* nomine, & tetragrammato & יהוה & Syr. חיא pro animali. Hinc pro vulgato ναι δ' ὅς voce nihili, Scaliger legit Αὔδονις in epigrammate ad Meleagrum Anthol. l. 3. c. 25. epigr. 70. E

Ἀλλ' εἰ μὲν Σύρος ἐσσὶ Σαλάμ, εἰ δ' οὖν σύγε Φοῖνιξ

Αὔδονις, εἰ δ' Ἕλλην χαῖρε, τὸ δ' αὐτὸ φράσον,

Si Syrus es, tibi dico Salam; ſi ſanguine Phœnix
Audoni, ſi Græcus chære, ſonabis idem.

Punica multo plura ſunt in eadem & ſequent Secena, ſed ex quibus non video certi quicquam poſſe erui. Itaque vereor ne vir doctus, de quo ſupra egimus, in eorum interpretatione laboraverit in caſſum.

CAPUT VII.

Athenæi Phœnicia.

COttana & *lepidia* in precio apud Tyrios. Lepidion à ſquamis quas à facie abſtergit Cottana qua ſi קטונות *ketonoth* ficus ſpecies à pravitate. Λαχμὰν libi ſpecies לחמניות *lachmanijoth* placentæ genus; R. Selomoni *desoublies*, id eſt *oblata*, vel ἄρτος ὀβελίας. Quid ſit χεβροδλαψὸν. Tyrii edulii ſpecies. Caſaubonus corrigit χεβροδαλονόψον. Malim χεβροθλαψὸν, id eſt חברות לחבץ חברות compoſitiones, ל nota Genitivi, חבץ *abs* vel חביץ *abis* Hebr. & Arab. panis vel pulmenti genus, in quo farina cum oleo, butyro, & melle aut dactylis ſubacta. Fortè melius χεδροθλαψὸν; ut in Aruch tranſpoſitis vocibus חביץ קדרא quia in olla ſubigitur. *Mamphula* id eſt מפולא *mapphula* panis Syriaci genus cur dictum a decidendo. *Gingri* vel *Gingraina* tibiæ lugubri ſono, in luctu Adonidis qui Phœnicibus *Gingras*, id eſt עירה *gigra*, ut Arab. ערערה *girgara* Dominus. Cur prius R eliſum. Nabla Sidoniorum inventum; Hebr. *nebel*, Syr. *nibla* duodecim ſonis, digitis pulſatur & interpulſandum vertitur: Eſt inſtar utris. David primus nablii meminit. Nablium diſſonum; aliis contra. Sambuca Lyrophœnix סבכא *ſabbeca* Dan. 3, 5. Citharæ ſpecies. Cinyræ etymon ridiculum: Hebr. כנור *cinnor*, etiam Græcè geminato N κιννύρα, ſed ſæpius κινύρα, unde κίνυρος & κινύρεσθαι, quia lugubris erat ſoni. Tamen Hebræis cinyram pulſare lætitiæ eſt argumentum. Proinde cinyræ in luctu amotæ. Nempe idem inſtrumentum aliter atque aliter afficit prout variè pulſatur. Inde dictus Cinyras vel Cinnyras Cypri Rex Muſicæ peritiſſimus, adeo ut certaſſe feratur cum Apolline: Non tamen inventor cinyræ ut volunt; cum cinyræ meminerit Laban Gen. 31, 27. Verus author eſt Jubal. Gen. 4, 21.

ATHenæi lib. 3. c. 32. Plutarchus Ulpianum Tyrium ſic alloquitur: πολλῷ ἡδίω ἐστὶ τὰ παρά σοι σπουδαζόμενα κοτλάνων καὶ λεπιδίων *multo jucundiora ſunt cottanis & lepidiis quæ apud te in magno pretio habentur.* Unde magnus Caſaubonus rectè colligit Tyriis familiares fuiſſe cibos. Atque id agnoſcit ipſe Ulpianus lib. 9. cap. 8. κότλανα, inquit, καὶ λέπιδιν τὰ πάτριά μου νόμιμα βρώματα *cottana & lepidion patrii nobis & ordinarii cibi.* Et lepidii quidem nomen ἀπὸ τῶν λεπίδων, id eſt à ſquamis factum, quas à facie abſtergit. Columella:

Dejectura quidem fronti data ſigna fucorum,
Vimque ſuam idcirco profitetur nomine Grajo.

Græcum igitur eſt lepidii nomen; Cottanorum non item. Quin à parvitate Phœniciâ voce ſic dicebantur ficus in Phœnice & Syriâ notæ. Hebræis enim קטון *katon* eſt parvus. Plinius lib. 13. c. 5. *Syria peculiares habet arbores &c. in ficorum genere caricas, & minores ejus generis quæ cottana vocant.* Heſychius: Κότλανα, εἶδος συκῶν μικρῶν *cottana ſpecies parvorum ficuum.* Martialis 4. epigr. 89.

-- nec quæ cottana parva gerit.

Et epigr. 52. lib. 7.

Parvaque cum canis venerunt cottana prunis.*

Et epigr. 28. lib. 13.

Si majora forent cottana, ficus erat.

*Sic Juvenal. Stat. 3. *Advectus Romam quo pruna & cottana vento.* Stat. lib. 4. Syl. *Prunorum globus atque cottanorũ.*

Ejusdem libri cap. 28. Athenæus describit panis præstantissimi genus lacte, oleo & sale conditi, quem Græci ἄρτον ἁπαλὸν *panem mollem*, & Καππαδόκιον *Cappadocium* appellant, & Syri λαχμάν. τὸν δὲ τοιοῦτον ἄρτον, inquit, οἱ Σύροι λαχμὰν προσαγορεύουσι· καὶ ἔστιν οὗτος ἐν Συρίᾳ χρηστότατος γινόμενος *talem autem panem Syri lachman appellant, & in Syria fit optimus.* Syrorum & Syriæ nomine Phœnices intelligit & Phœniciam. Nam paulò ante dixerat ex Archestrati sententia pistores præstantissimos haberi è Phœnicia. Itaque Phœnicibus לחמא *lachma* erat panis, ut hodieque Syris; Aut לחמן *lachman*, vox inde deducta, significavit panis aut placentæ genus, ut Hebræum לחמניות *lachmanijoth*, quod in tractatu Talmudico Berachoth R. Selomo Rabbinus Gallus exponit voce Gallicâ *oublies*, id est ἄρτον ὀβελίαν, ut Casaubono visum; alii *oblatas* malunt.

Et cap. 36. idem edulii genus memorat apud Tyrios recepti *Chebrodlapsi* nomine. Locum integrum adscribam, ut res per se obscura clarior fiat: Ἑξῆς ἐπεισηνέχθη πλακοῦς ἐκ γάλακτος, ἰτρίων τε καὶ μέλιτος, ὃν Ῥωμαῖοι λίβον καλοῦσι; Καὶ ὁ Κύνουλκος ἔφη: ἐμπίπλασο Οὐλπιανὲ χεβροδλάψου πατρίου, ὃς παρ' οὐδενὶ τῶν παλαιῶν μὰ τὴν Δήμητρα γέγραπται, πλὴν εἰ μὴ ἄρα τοῖς τὰ Φοινικικὰ συγγεγραφόσι Σουνιαίθωνι (lege Σαγχωνιάθωνι) καὶ Μώχῳ τοῖς πολίταις. *Deinde allata est placenta, ex lacte, dulciariis, & melle, quam Romani libum nominant; Et Cynulcus* Ulpiano patriâ Tyrio *dixit: Satia nunc te* Ulpiane *chebrodlapsô patriô, de quo per Cererem nemo veterum egit, nisi qui Phœnicia scripserunt, Sanchoniathon & Mochus cives tui.* In Chebrodlapsi voce multum laborat doctissimus Casaubonus, nec immeritò: χεβρόδλαψος, inquit, *quodnam edulium in idiomate Syrorum appellaretur, vellem Athenæus explicuisset. Vox est ex pluribus composita. Olim scribebam* χεβροδάλου ὄψου πατρίου, *ut minutalis aut farciminis genus eâ voce significetur. Tale quid Syri intelligunt vocabulo* תכברא *(thachbera) cujus origo est à* כבר *(chebar.) Hebræorū magistri volunt esse* ὑπότριμμα *quoddam ex carnibus & ovis.* דל *(dal) autem* λεπτὸν *significat. Sed hoc divinare est, quô non aspiramus, neque unquam pudebit fateri nescire nos quæ nescimus.* Hæc ille pro modestia sua, ut mentem suam aperiret in re obscura, non ut cuiquam legem figeret. Itaque non puto quenquam esse qui mihi det crimini quod multo aliter sentiam, nempe in hac voce nihil mutandum. Nisi quod pro χεβροδλάψου velim scribi χεβροθλάψου, quia Græcæ aures vix ferunt ut δ ante λ quicquam sonet. Jam χεβρόθλαψον Phœnices puto scripsisse חברות לחבץ *chebroth leabs*: Voce plurali quidem; sed id hominē Grecum facile potuit latere. חברות *chebroth* sunt compositiones: Hujus singulare חברה *chebra* pro conjunctione occurrit Job. 34, 8. חבץ *abs* cum *lamed* præfixo, notâ Genitivi casus, est panis seu farina subacta, secundum Hebræos, cum oleo aut butyro & melle; Secundum Arabes cum dactylis & pinguedine. Talmudici variè scribunt חביצא, חביץ, חיבצא, חיבץ: Arabes חביץ & חביצה, & magnifaciunt hoc libi vel pulmenti genus. Vide præter Talmudicos Giggeium & Nasrium Arabem ὀνειροκριτικὸν, qui MSS. habetur in Oxoniensi bibliothecâ. Is habet multa de חביץ lib. 5 cap. 47. Sect. 23. Radix חבץ est premere vel subigere. Proprie de lacte dicitur, quod subigunt ut butyrum & caseum exprimant. Sed & ad alia transfertur. Sic

myr-

A myrti foliorum ἔκθλιψις ad exprimendum ſuccum Avicennæ eſt תחביץ lib.2.c. de myrto. Sic *chebroth laps* ad verbum erunt compoſitiones ex pulmento quale diximus. Si quis malit legere χέδροθ per δ, id eſt קדרות ollas, non repugnabo. Nam in olla tundi ſcimus ex Baal Aruch; unde eſt quod ibi dicitur חביץ קדרה *pulmentum ollæ.*

En tibi Syriaci panis aliud genus ex Feſto: *Mamphula appellatur panis Syriaci genus, quod, ut ait Verrius, in clibano antequam percoquatur decidit in carbones cineremque.* Merito igitur Mamphula dictus eſt, id eſt מפולא *mapphula* deciduum, quomodo gluma & quiſquiliæ dicuntur Hebraice מפל בר *mappal bar* B deciduum frumenti Amos 8,6. De hoc pane citantur hi Lucilii verſus:

Piſtricem validam ſi nummi ſuppeditabunt,
Addas empleuron, mamphulas quæ ſciat omnes.

Jam finitis epulis ſequentur acroamata & muſica organa, in quibus nonnulla ſunt Phœnicia, puta *gingris, nabla, ſambuca, cinyra.* De gingris ita habetur cap.23. γιγγραΐνοις γὰρ οἱ Φοίνικες, ὥς φησιν ὁ Ξενοφῶν, ἐχρῶντο αὐλοῖς σπιθαμιαίοις τὸ μέγεθος, ὀξὺ καὶ γοερὸν φθεγγομένοις *Gingraïnis enim, ut dicit Xenophon, tibiis utebantur Phœnices palmam longis, ſtridulum ſonum & lugubrem edentibus.* Et paulo poſt: ὀνομάζονται δὲ οἱ αὐλοὶ γίγγροι ὑπὸ τῶν Φοινίκων ἀπὸ τῶν περὶ Ἄδωνιν θρήνων· τὸν γὰρ Ἄδωνιν Γίγγρην C καλεῖτε ὑμεῖς οἱ Φοίνικες, ὡς ἱστορεῖ Δημοκλείδης. *Gingri autem nominantur à Phœnicibus ob lamenta quibus Adonim deflent. Vos enim Phœnices Adonim Gingrem appellatis, ut refert Democlides.* Euſtathius itidẽ: ἡ δὲ χρῆσις τοῖς γίγγροις ἐν τῶν περὶ Ἄδωνιν θρήνων, ὃν Γίγγριν ἐκάλουν οἱ Φοίνικες. Gingras Polluci id ipſum eſt: Γίγγρας, inquit, τὶς αὐλίσκος γοώδη καὶ θρηνητικὴν φωνὴν ἀφίησι· Φοῖνιξ μὲν ὢν τὴν εὕρεσιν, πρόσφορος δὲ Μούσῃ τῇ Καρικῇ. ἡ δὲ Φοινίκων γλῶττα Γίγγραν τὸν Ἄδωνιν καλεῖ, καὶ τούτῳ ὁ αὐλὸς ἐπωνόμασται. Non igitur à gingriendo, quod anſerum eſt, ut vult Feſtus, hę tibiæ dictę ſunt; ſed ab Adonis nomine Gingra, Gingre vel Gingri. Ita varie ſcribunt ii quos citavimus ex Phœnicio עיערא *gigara*, niſi fallor; Plenum fuiſſet ערערא *gigara:* Sed prius R eliſum ut prius L in Syro גיגלא *giglo* rota pro גרגלא *gilglo*; & D גוגלתא *gogoltha* pro גולגלתא *golgoltha*, & in קיקלתא *kikaltha* pro קלקלתא *kilkaltha:* & prius R in שישורא *ſiſura* pro שרשורא *ſirſura* catena. In illis linguis nil frequentius. Porro עיערא vel ערערא eſt idem quod *Adonis*, nempe Dominus. Arabes ſcribunt ערערה *gurgura.* Giggeius אלעַרערה *illuſtris, nobilis, dominus.* Terminatio eſt fœminina, ſed ſignificatio maſculina, ut in multis aliis.

in Iliad. 6.

Jul. Poll. lib. 4 c. 10.

Sequitur apud Athenæum νάβλα Φοινίκων ἐστὶ εὕρημα *nabla Phœnicum eſſe inventum.* Quod ex his Sopatri probat:

--- οὔτε τῆς Σιδωνίου νάβλα
λαρυγγόφωνος ἐκκεχόρδωται τύπος.
--nec ſonoræ nablii
Sidoniorum ſunt labefactatæ fides.

E Νάβλα ibi videtur indeclinabile, ut Phœnicium נבלא *nabla*, Hebr. נבל *nebel.* Syris נבלא *nibla.* Strabo agnoſcit barbarum eſſe nomen: τῶν ὀργάνων, ait, ἔνια βαρβάρως ὠνόμασται, νάβλα καὶ σαμβύκη, ἢ καὶ βάρβιτος, καὶ μαγάδες, καὶ ἄλλα πλείω *inſtrumenta*

Strab. lib. 10.

Antiq. l. 7 c. 10.

ta quædam barbara habent nomina, nabla, & sambuca, quæ & barbitus, & magadis, & alia plura. Josephus ita describit: ἡ δὲ νάβλα δώδεκα φθόγγους ἔχουσα τοῖς δακτύλοις κρούεται *nabla autem duodecim sonos habens digitis pulsatur.* Inter pulsandum vertebatur utraque manu. Ovidius lib. 3. de arte: A

> *Disce etiam duplici genialia nablia palmâ*
> *Vertere, conveniunt dulcibus illa modis.*

Ab utris similitudine factum nomen ut utriculari tibiæ; Nam & נבל *nebel* utrem sonat. Cœpit esse in usu circa tempora Davidis. Id ex eo colligere est quod nablii passim meminere David in Psalmis, & illum sequuti sacri scriptores. At qui præcessere ne semel quidem. Hesychius δύσηχον dissonum fuisse tradit. Tamen alii valde commendant. Quin in Adultero Philemonis profitenti se nescire quid esset nabla, respondet alius: B

> Οὐκ οἶδα νάβλαν; οὐδὲν οὖν οἶδα ἀγαθόν.
> *Nescisne quid sit nabla? nil nosti boni.*

Ibidem ex Juba refertur Σύρων εὕρημα εἶναι τὴν καλουμένην λυροφοίνικα σαμβύκην *Syrorum inventum esse Sambucam lyrophœnicem dictam.* Σαμβύκην id est סבכא *sabbeca*, quæ vox extat in Daniele c. 3. v. 5. Syrorum nomine Phœnices intelligi docet alterum sambucæ nomen lyrophœnix, quasi lyra Phœnicia. Citharæ speciem esse tradit Hesychius. Scribitur & simplex φοῖνιξ. Phyllis Delius in secundo de Musica apud Athen. lib. 14. φοίνικες, πηκτίδες, μαγάδιδες, σαμβῦκαι &c. Sed eo loco Phœnices à sambucis distinguuntur tanquam organa diversa.

Est & κινύρα musicum Phœnicum & Syrorum instrumentum. Suidas & alii ridicule deducunt ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὰ νεῦρα *à movendis nervis*, cum sit Hebræum כנור *cinnor*, Chaldæum כנרא *cinnara*, Arabicum כנארה *cinnâra*; Proinde geminato N κιννύρα legitur apud Josephum, qui describit his verbis: ἡ μὲν κιννύρα δέκα χορδαῖς ἐξημμένη, τύπτεται πλήκτρῳ *cinnyra quidem decem intensa chordis plectro pulsatur.* Ita enim scribitur Sirach. 39, 19. & 1. Macch. 3, 46. & 13, 51. in plerisque editionibus. Tamen simplici N scripsisse Græcos, ut habent LXX seniores, docent voces inde deductæ κίνυρος *querulus* & κινύρεσθαι *lamentari*. Unde cinyram colligunt fuisse soni lamentabilis. Proinde ab Hesychio definitur κιθάρα οἰκτρά. Græcos nimirum cinyram credibile est nonnisi in luctu adhibuisse. Cum Hebræis contra cinyram pulsare lætitiæ sit argumentum. Sic Gen. 31, 27. *Ut dimitterem te cum gaudio & canticis, cum tympano* ובכנור *& cum cinyra.* 2. Paral. 20, 27. 28. *Ad redeundum Hierosolymam cum lætitiâ &c. cum nabliis* ובכנורות *& cum cinyris.* Job. 21, 12, *Vociferantur ad tympanum & cinyram, & exultant ad sonum organi.* Psal. 33, 1. 2. *Exultate justi in Domino &c. celebrate Dominum cinyra.* Et 43, 4. *Introibo &c. ad Deum authorem lætissimæ exultationis meæ. Celebrabo te cinyrâ Deus Deus mi.* Et 71, 22. 23. *Psallam tibi cinyrâ, ô sancte Israëlis, exultabunt labia mea cum cantavero tibi.* Et Psal 92, 2. 3. 4. 5. *Bonum est celebrare Dominum &c. Et annunciare mane benignitatem tuam &c.* בכנור *cum cinyra*; *quia lætitiâ me afficis ô Domine.* Et 149, 2. 3. *Lætetur Israël in suo factore &c. tympano & cinyrâ psallant ei.* Et Es. 5, 12. *In eorum conviviis est cinyra & nablium.* Hinc Es. 24, 8. משוש כנור *gaudium cinyræ*: Et Psal. 81, 3. כנור נעים *cinyra jucunda.* Indidem

Antiq. l. 7. c. 10.

C D E

Jobi

A Jobi querela cap. 30. v. 31. *Versa est in luctum* כנורי *cinyra mea*. Et Ezechielis minę in Tyrum cap. 26. v. 13. קול כנוריך *vox cinyrarum tuarum non audietur amplius*. Cui simile quod de Judæis habetur 1. Macchab. 3. 4. 5. *Ablata est* τέρψις *delectatio ex Jacob, & defecit tibia* καὶ κινύρα *& cinyra*. Proinde cinyras amovent in captivitate Babylonica, quia tum erant in luctu Psal. 137. 2. *Flevimus*, inquiunt, *cum recordaremur Sionis, & super salices suspendimus* כנורותינו *cinyras nostras*. Ex his constat plus satis cinyram alium habuisse usum apud Hebræos, alium apud Græcos. Unde tamen non sequitur diversa fuisse organa: cum possit idem instrumentum animos aliter atque aliter afficere, prout varie pulsatur.

Ab hoc instrumento Cinyræ nomen Phœnicum & Cypri Regi. Suidas: Κινύρας ἐκλήθη παρωνύμως τῇ κινύρᾳ. B Ideoque geminato N, ut in κιννύρᾳ ὀργάνῳ refert Josephus, multum fictitii cruoris fusum fuisse περὶ τ̀ Κιννύραν *circa Cinnyram*, quo loco agit de fabula Cinyrę coram Caligula principe ipso die necis acta. Quomodo & Hesychius: Κιννύρας Ἀπόλλωνος καὶ Φαρνακῆς παῖς βασιλεὺς Κυπρείων. Nempe Regem illum putant Musicæ fuisse peritissimum, & cum Apolline de peritia Musicæ certantem interiisse. Vide Suidam voce Κινύρας; Et Eustathium in Iliad. λ. Non tamen id concesserim, quod video doctos asserere, Cypri Regem Cinyram qui Trojani belli tempore vixit, cinyræ fuisse inventorem. Cum Gen. 31, 27. cinyrę meminerit Laban Cinyrâ Rege antiquior annis fere sexcentis. Quin & aliis C sexcentis annis Labane antiquior Jubal pater fuisse legitur omnium tractantium כנור ועגב *cinyram & organum* Gen. 4, 21. Itaque jam ante diluvium cinyra erat in usu inter Caini posteros, nec illius natales aliunde sunt arcessendi.

Antiq. l. 19. c. 1.

CAPUT VIII.

Phœnicia quædam ex Quintiliano, Macrobio, Iamblicho, & veteri inscriptione.

D MAppa in Quintiliano Punicum vocabulum, מפה *mappa* in Hebræorum scriptis, sed à Romanis usurpatum. אפר 1. Reg. 20 38. 41. alii fasciam, al. sudarium, al. velum explicant. Chald. מעפרא. Arab. עִפארה suppari genus quo se involvunt mulieres quæ unguntur. Radix עפר proprie tegere, translate peccatum remittere. Talmudicis מעפורת ספרים mappa tonsorum. E Syro מעפר *maapar* primò מפר *mappar* qua analogia factum. Deinde R finale ablatum, ut in *zuta* & *guda*, & *tina* & *zona*, & *musa*, & *vacca*, & *zama* pro *zutar*, *gudar* &c. *Adad* in Macrobio *unus*. Non à geminato חדחד sed ab הדד *hadad*. Sic Talmudicis הדדי *hadade*, una; Arab. הדאד *hadâd* idem, similis. *Adad* & *Atergatis* in Macrobio junguntur, ut in Philone *Adodus* & *Astarte*. Sol *Aglibelus*, id est rotundus Dominus, & *Malachbelus*, Rex Dominus. Edessæ *Monimus* & *Azizus* Soli assident, id est Mercurius & Mars, quorsum? עזיז *aziz*, fortis, robustus Mercurius forte מנעים *Minom* (Gr. Μόνιμος) à suavitate sermonis Ps. 141, 6. ἡδυνήθησαν *potuerunt* lectum pro ἡδύνθησαν *dulcuerunt*. Arabice מנעם *Munaimon* sermone blan- E dus ad Μόνιμον proxime accedit.

DOctissimis hæret calculus in loco Quintiliani lib. 1. *Et mappam quoque, usitatum circo nomen, Pœni sibi vendicant*. In Hebræorum quidem libris מפה *mappa* vox frequens, ut cum dicunt מקנח ידו במפה *tergit manum suam mappa*. Item: פורס עליו מפה *expandit super eum mappam*. Unde est quod מפית *mappeth*, id est mappas, appellant, teste Elia in Thisbi, lintea quibus involvunt libros

libros legis. Res tamen nondum confecta. Quippe tam Hebræos quam Græcos A recentiores vocem hanc è Romana lingua usurpasse inde apparet, quia quomodo illi scribunt, non potest ad ullam Hebrææ linguæ radicem revocari. Itaque aliud quærendum, & in re obscura & ancipiti afferendum quod vero videtur proximum.

Pro אפר 1. Reg. 20, 38 & 41. Chaldæus habet מעפרא *maaphara* ex eadem radice א & ע permutatis: Seniores τελαμῶνα *fasciam* explicant. R. Selomo סודר *sudarium*. Kimchius צעיף *velum*, tanquam voce factâ per inversionem ex פאר id est velum vel fascia byssina, qua mitræ sacerdotum involvebantur Exod. 39, 28. Aliud suggerunt Arabes, apud quos etiam עפארה est suppari genus quo delicatæ mulieres dum unguntur, sese involvunt, ne vestes unguento inficiantur: Radix עפר vulgo remittere & condonare significat, sed proprie tegere, inde ad remissionem translata significatione. Sic Hebraice Ps. 31, 1. כסוי חטאה *cujus peccatum tegitur*, id est remittitur. Et Ps. 85, 3. *Operuisti* כסית *omnia peccata eorum*, id est remisisti. Et Nehem. 4, 5. *Et ne operias* ואל תכס *iniquitatem eorum*, id est ne remittas. Ita inquam עפר remittere non significat, nisi quo sensu peccatum tegere est remittere. Giggeius עפרה *illud abdidit, texit, operuit:* אלעפר *cum aliquid tegitur:* עפר אלמתאע *supellectilem texit,* עפר אללה דנבה *Deus peccatum illius texit, id est ignovit.* Itaque hinc recte deducitur עפארה supparum illud quo vestes C integuntur. Sic apud Talmudicos מעופרת ספרים vocatur linteum illud quod מגלח מניחו על ברכיו שיפול שם שעריו *qui tondetur ponit super genua sua, ut in illud pili cadant.* Ita legitur in Baal Aruch. Mappam tonsorum recte verteris. Alii sudarium vocant ex Martiali lib. 11. epig. 40. in Charidemum:

Jam mihi nigrescunt tonsa sudaria barba.

Ex his simul collatis apparet Syrum מעפרא *maapara* vel מעפר *maapar* idem esse quod *mappa*. Nec mutatio caret analogia. Nam ex מעפר vel מאפר primò factum est מפר *mappar*, elisa guttulari, & ejus absentia compensata per punctum *Daghes*, seu literæ sequentis geminationem. Tale מסורת *massoreth* vinculum pro מאסורת *maasoreth* Ezech. 20, 37. Et מכולת *maccoleth* cibus pro מאכולת *maacoleth* 1. Reg. 5, 11. מברא *mabbera* Talmudicis ponto pro מעברה *maabara*: Et D מבורא *mabbura* naulum pro מעבורא *maabura*. Deinde ex מפר *mappar* ortum מפא *mappa*, rejecto R ex fine per apocopen illis linguis familiarem. Hinc in Talmude זוטא *zuta* parvus pro זוטר *zutar*, גודא *guda* sepes pro גודר *gudar*, טינא *tina* petra Job 29, 6. pro טונר *tinar*. Pari ratione ex pœno גדיר *Gadir* factum *Gades*; Ex Amilcare & Bomilcare Ἀμίλκας & Βομίλκας; Ex *Bocchor Bocchus*; Ex Ægyptio אסקנקור *iskankur* scincus; Ex Chaldæo זונר *zonar* ζώνη zona: Ex Hebræo מוסר *musar* eruditio μοῦσα *musa*: Ex בקר *bacar* vacca; Ex Arabico סדר *sidar*, id est malum punicum, σίδη. Ex זמר *zamar* quod est canere, *Zama* fons in Africa quo fiunt canoræ voces, ut tradunt Plinius & Vitruvius. Hæc ideo pluribus, non E tam ut lectorem doceam unde dicatur *mappa*, quod nostra parum interest, quam quia multum conferunt ad interpretationem Hebrææ vocis אפר 1. Reg. 20, 38. 41. in qua cespitant interpretes. Vide Hieronymum & Junium, qui pro linteo vel velo cinerem reddunt: quam commodè alii judicent.

Jam

A Jam ſequatur Macrobius, cui ſi credimus, *Adad* Aſſyriis circa Heliopolim, id eſt Phœnicibus eſt unus: *Aſſyri*, inquit, *Solem ſub Jovis nomine, quem Dia Heliopolitem cognominant, maximis ceremoniis colebant in civitate quæ Heliopolis nuncupatur*. Et paulo poſt: *Accipe quid Aſſyrii de Solis potentia opinentur. Deo enim, quem ſummum maximumque venerantur, Adad nomen dederunt. Ejus nominis interpretatio ſignificat* UNUS. Chaldæis & Syris חד *had* eſt unus, & geminatum חדחד *hadhad* unusquisque, quilibet. An hinc ſumptum eſt Adad? Non puto, quia חד *had* unus per *cheth*, at per *he* ſcribitur הדד *Hadad*, vel etiam per aleph אדד *Adad*: Nomen olim familiare primò Idumæorum, deinde Syrorum Regibus: A quo *Adad* Solis cognomen apud Heliopolitanos non videtur quicquam B differre. Macrobii tamen interpretationem ut falſam non rejecerim; quia הדד *hadad* apud Phœnices *unum* ſignificaſſe vero non eſt abſimile; cum Talmudicis הדדי (*hadade*) adverbium ſit *una, ſimul, pariter*; Et Arabibus nomen הדאד (*hadâd*) *idem, ſimilis, tam ſimilis ut pro uno haberi poſſit*. De cætero cum Deo Adad Macrobius ſubjungi dicat *Deam nomine Atergatim* (id eſt Aſtartem) *omnemque poteſtatem cunctarum rerum his duobus attribui*: Macrobii Adad videtur eſſe idem qui Sanchoniathonis Ἄδωδος βασιλεὺς θεῶν *Adodus Rex Deorum*, quem in Phœnice regnaſſe ſcribit una cum Aſtarte Dea.

Saturnal. l. 1. c. 21.

Vid. Gen. 36, 35. 1. Par. 1, 46. 50. 1 Reg. 11, 14. Joseph. Antiquit. l. 7. c. 6.

Diximus antea Solem Emeſæ fuiſſe cultum ſub Elagabali nomine. Sed & in C alia Phœniciæ urbe Palmyra, Hebraicè תדמור *Thadmor* à Solomone condita, marmorea extabat inſcriptio Adriani cujusdam Palmyreni:

1 Reg. 9, 18. 2. Paral. 8, 4.

ΑΓΛΙΒΩΛΩ ΚΑΙ. ΜΑΛΑΧ-
ΒΗΛΩ. ΠΑΤΡΩΟΙΣ ΘΕΟΙΣ.

Aglibelo & Malachbelo patriis Diis, id eſt Soli æſtivo & hyberno, ut ex utriusque effigie in eodem marmore ſculpta docti colligunt. Lego cum Scaligero Aglibelum pro Aglibolo, quomodo per errorem ſculpſerat quadratarius. Aglibelus ſeu עגלי בעל eſt rotundus Dominus quæ Solis eſt figura. Et *Malachbelus* conflata vox ex notiſſimis duabus מלך & בעל. Vide plura in Scaligero lib. 5. de emend. temp. & in eruditiſſimo Seldeni tractatu de Diis Syris cap. 1. Syntagm. 2.

D Dum verſor circa Solem, ἔτι μετριάσαι βούλομαι περὶ τῆς Φοινίκων θεολογίας. οἱ τὴν Ἔδεσσαν οἰκοῦντες ἱερὸν ἐξ αἰῶνος ἡλίου χωρίον, Μόνιμον αὐτῷ καὶ Ἄζιζον συγκαθιδρύουσιν. Αἰνίττεσθαι φησὶν Ἰάμβλιχος, ὡς ὁ Μόνιμος μὲν Ἑρμῆς εἴη: Ἄζιζος δὲ Ἄρης *Libet adhuc è Phœnicum Theologia depromere nonnihil. Qui Edeſſam habitant, locum ab æterno Soli ſacrum, Monimum & Azizum ei aſſeſſores faciunt. Quod ſic interpretatur Jamblichus, ut Monimus quidem ſit Mercurius, Azizus autem Mars.* Verba ſunt Juliani Apoſtatæ in Oratione de Sole, ubi de Azizo rurſus: Ἄρης Ἄζιζος λεγόμενος ὑπὸ τῶν οἰκούντων τὴν Ἔδεσσαν Σύρων ἡλίου προπομπεύει *Mars à Syris qui Edeſſam habitant Azizus dictus, Solis eſt anteambulo.* Ut Mars bellorum Deus, ita E Mercurius orationis. Phœnices utrumque Soli, quem habebant pro ſummo Deo, dederunt aſſeſſorem; ut Deum docerent alios obſequentes blande pellicere, alios reluctantes ad officium vi impellere. Marti nomen erat à robore: Syris enim & Arabibus עזיז *aziz*, unde Ἄζιζος, fortem & robuſtum ſonat: Mercurio à ſuavitate ſermonis, quam Phœnices מנעם *minom* dixiſſe puto, nomine formę מזמור.

מזמור. Hebraicum enim נעם ad orationis delicias & elegantiam sæpe pertinet. A
Sic Prov. 16, 24. *Ut favus mellis sunt* אמרי נעם *verba suavitatis*; Hieronymus *composita verba*. Et Ps. 141, 6. *Audient sermones meos* כי נעמו *quia suaves sunt*, LXX. ὅτι ἡδύνθησαν *quoniam dulcuerunt*; Vulgatus, *quoniam potuerunt*, quia legit ἠδυνήθησαν. Et 2. Sam. 23, 1. Vocatur David נעים זמורות ישראל *suavis* (supple psaltes) *canticorum Israëlis*. Et Arabicè in Giggeio כלאם מנעם *chelamon munaimon* est *sermo blandus & mollis*, id est suavis & elegans. Arabicum porro *munaimon* proxime accedit ad Μόνιμον Edessenum Mercurii nomen.

CAPUT IX. B

Punica quædam ex Festo & Varrone.

Mons Africæ ad Gades Pœnis *Abyla* vel *Abila*, id est mons altus: Syr. עב עילאה *ab ilaa*, עבים *abim*, proprie nubes, dein loca celsa instar urbium Jerem. 4, 29. Talis Abylæ descriptio. Potius עב *ab* sylva. Sic passim in Syra paraphrasi. Tremellius notatus. Abyla multis & magnis arboribus opacus. Abyla idem. עב *ab* etiam pro columna sumitur. Unde columnæ Herculis in eo ipso loco. Mapalia Pœnorum rusticæ casæ, פלח *palea* ἀρχαϊκῶς *pale* agricola, (Unde *Pales* rustica Dea) מפלה *mapale* agricolæ tugurium. *Attegiæ* ab attegendo, ut καλύβαι ἀπὸ τοῦ καλύπτειν. *Gadir* גדיר septum. *Gadara* Tzetzes inepte reddit τοὺς λιθοστρώτους, al. γῆς δειρὴν terræ collum. γάδον parvum, Imò גדום *gadum* mutilum. An γάλωνες sepes Phœnicibus, חרמס *chermes* falcilla, Varroni, & Deut. 16, 9. C

Ad fretum Gaditanum è regione montis Europæi Calpes in Africa est mons *Abila* vel *Abyla*. Nomen ex Punica lingua montem altum Festus exponit in oris maritimis:

> -- *Abilam vocant*
> *Gens Punicorum, mons quod altus Barbaro.*

Abila Pœnis erat עב עילאה *ab illaa*. Quod montem altum exponi nequaquam miror; cum עבים *abim* Jer. 4, 29. Hieronymus interpretetur *ardua*. Et in eum locum scribat Kimchius עבים *abim*, id est nubes, ὑπερβολικῶς posse dici מקומות הגבוהות כעבים *loca celsa instar nubium*. Id huic monti apprimè convenit, qui à Dionysio describitur: D

> Ἠλίβατος πυκινοῖσι καλυπτόμενος νεφέλεσσι
> *Celsus & umbrosum caput inter nubila condens.*

Quod quidem Abilæ tribuitur propter vicinum Atlantem, cujus κορυφὴν οὐκ ἔστιν ἰδεῖν διὰ τὰ καλύπτοντα νέφη *vertex videri non potest propter obtegentes nubes*, ut in eum locum scribit Eustathius. Tamen eodem teste etiam Abilæ τὸ ὕψος οὐ μεῖον ἑκατὸν ὥς φασιν ὀργυιῶν *altitudo centum minimum orgyiarum esse dicitur*, i. e. pedum sexcentorum. Itaq; hęc Festi versio posset ferri, nisi alia occurreret aptior, qua עב *ab* exponitur sylva. Patet id ex illo ipso Jeremiæ loco quem indicavimus. Ubi pro עבים Gręci τὰ ἄλση *nemora*, Chaldęus habet חורשיא, & Selomo יערות *sylvas*; Kimchius item כיערים העבים והמסובכים באילנות *loca sylvarum instar, arboribus conferta & perplexa*. Nempe עב *ab* tam sylvam quam nubem sonat. Utrique nomen à densitate. Nam עבה *aba* densum esse significat. Ne quis nos niti putet meris conjecturis, en ex Syro Psalterio certissimas probationes. Ps. 29, 9. מעקר E

עבי *eradicans sylvas*. Psal.80,14. חזירא דעבא *porcus sylvæ*. Ps. 83,15. *Sicut ignem relictum* בעבא *in sylva*. Psal.96,12. אילני דעבי *arbores sylvæ*. Psal.104,20. חיותא דעבא *feræ sylvæ*. Sic & Jac.3,5. pro Græco ἡλίκην ὕλην, Syrus habet עבא סביאא *sylvam multam* non *ramos multos* ut hîc habet Tremellius. Et in peculio Masii עבא est δρυμὸς Jos.17,15. & ἄλσος 1. Reg.12,10. Et apud Talmudicos ע & א permutatis אבא *aba* pro יער seu sylva occurrit aliquoties. Proinde עב עילאא *ab ilaa* inde petitum est *sylva alta*. Abilam enim, vel ut Græci Ἀβύλην montem fuisse sylvosum constat ex his Strabonis lib.17. τὸ ὑποκείμενον ὄρος ὄνομα Ἀβύλη πολύθηρον καὶ μεγαλόδενδρον *mons subjectus Abyla nomine multis feris & magnis arboribus est refertus*. Sunt qui pro *Abylâ* transpositis literis Alybam scribunt, ut Eustathius & Græcorum alii, id est על־עבא *al-aba* eodem sensu.

Vid. Tzetz. Chil. 2. ver. 239.

Notandum enim עב *ab* Hebraice pro columna sumi. Sic Exod.19, 9. *Venio ad te* בעב הענן Græcè ἐν στύλῳ νεφέλης *in columna nubis*. Recte: Alibi enim habetur בעמוד ענן. Vide Exod.13,21. & 14,19. & 33,9,10. & passim. Itaque עב idem quod עמוד *columna*. A qua interpretatione non longe abeunt Hebræi, cum עב *ab* trabem exponunt Ezech.41,25. & 1. Reg. 7,6. ubi Hieronymus *epistylia*. Inde origo fabulæ de columnis Herculis: Cum עב עילאא *Abilam* pro *monte celso* vel *sylva celsa*, nõnulli *columnam celsam* interpretarentur. Ex quo factum ut primò *Abila*, deinde etiam opposita *Calpe* pro columnis haberentur. Eustathius: Ἕτεροι δὲ στήλας ὑπέλαβον τὴν Εὐρωπαίαν Κάλπην καὶ τὸ ἀντικείμενον αὐτῇ ὄρος καὶ Λιβύης τὴν Ἀβύλην ἢ Ἀβύλικα *nonnulli columnas esse putarunt Europæam Calpen & Libycum montem illi oppositum Abylam aut Abylicem*. Quod habet ex lib.3. Strabonis.*

Mapalia item à Pœnis Romani acceperunt. Festus, & ex eo Paulus: *Mapalia casæ Pœnicæ appellantur*. Philargyrius in lib. 3. Georg. *Mapalia casæ Maurorum, qui in eremo habitare dicuntur*. Plinius lib.5. c.3. *Numidæ vero Nomades à permutandis pabulis, mapalia sua hoc est domus plaustris circumferentes*. Mela lib.1. c.8. de Cyrenaica interiore: *Proximis nullæ quidem urbes stant, tamen domicilia sunt quæ mapalia appellantur*. מפל *mappal* Hebræis & Syris est ruina. An inde *mapalia* dicta primo rudera & ruinosæ domus, deinde rusticæ casæ? Obstat quod *mapalia* scribitur per P simplex, & habet primam brevem. Virgilius lib.3. Georg.

--raris habitata mapalia tectis.

* Mela l.1. c.5. *Hunc Abylam, illum Calpen vocant calumnas Herculis utrũque*. Et l.2. c.6. *Columnæ Herculis Abyla & Calpe*.

Proinde aliud succurrit; Notum in illis linguis locorum nominibus plerumque præfigi servile M. Sic חבא *chaba* est latere מחבא *machabe* latibulum, חנה *chana* castra metari, מחנה *machane* castra; ארב *arab* insidiari, מארב *maarab* locus insidiarium; חזה *chaza* videre; מחזה *mecheza* locus prospectus, id est fenestra. An pari ratione à Syro פלח *paleah*, vel ἀρχαϊκῶς *pale* (unde & Pales rustica Dea) servili M præfixo Punicum *mapale* factum, cujus plur. *mapalia* pro rusticorum tuguriis. מפלח Hebraicè legeretur *miphleah* & Arabicè *maphlah*. Sed hîc Punice loquimur; non Hebraicè, nec Arabicè. Et in his linguis nemo nescit solas consonas alicujus esse momenti. פלח *palea* vel *pale* Syris est agricola. Itaque hinc מפלח *mapale* deductum proprie erit agricolæ tugurium, ut in illo Claudiani Stilich. paneg. 3.

Agricolæ reserant jam tuta mapalia Mauri.

Sunt qui *attegias* putant Punicum vel Mauritanum esse vocabulum præcedenti synonymum in illo Juvenalis Satyr. 14. A

Dirue Maurorum attegias, castella Brigantum.

Sed attegias ab attegendo dici ut καλύβας ἀπὸ τοῦ καλύπτειν docet vir undecunque doctus in exercitationibus Plinianis.

Gadir Punicum verbum pro septo bis occurrit apud Festum. Semel in interpretatione Dionysii Periegetis:

Pœnus namque locum gadir vocat undique septum.

Et rursus in oris maritimis:

Nam Punicorum lingua conseptum locum
Gadir vocabat.

B

Sed & ejusdem vocis alii meminere. Plinius: *Pœni Gadir in Punica lingua septum significante.* Solinus: *Pœni linguâ suâ Gadir, id est sepem, nominarunt.* Hesychius: Γάδειρα, τὰ περιφράγματα, Φοίνικες. Sic גדר *gader* Hebræum seniores plerumque φραγμὸν explicant. Aquila περιφράκτισμα; Chaldæus interpres habet גדירא Num. 22,24. Arabice etiam גדיר *gadir* id ipsum est, & גדאר *gidar* pro pariete passim occurrit. Hæc cum certa sint, ineptè Tzetzes:

Chil. 8. c. 216.

Φοῖνιξ ἡ γλῶσσα γάδαρα λέγει τοὺς λιθοστρώτους.

Nec verius Stephanus, Eustathius, Suidas, & alii Γάδειρα deducunt παρὰ τὴν γῆν καὶ τὴν δειρὴν, quasi sint terræ collum. Fallitur & Claudius Julius cum in Phœniciis scribit ὅτι Ἀρχαλεὺς υἱὸς Φοίνικος κτίσας πόλιν, ὠνόμασε τῇ Φοινίκων φωνῇ: Γάδον γὰρ παρ' αὐτοῖς τὸ ἐκ μικρῶν ᾠκοδομημένον. גדום *gadum* quidem truncum & mutilum, adeoque & parvum sonat. Hinc אמה גדומה *cubitus minor*. Sed aliud est גדר *gader*, id nimirum quod diximus, φραγμὸς vel περίφραγμα. Huic synonymum *galon*, si Etymologo fides: Γάλωνες, inquit, τὰ περιφράγματα, Φοίνικες. Sed illi non satis credo, cum sine authore loquitur. In eodem Festo *Billis apud Afros appellatur semen humanum humi profusum.* Sic Arabicè בלל *bulal* est semen. Radix בל *balla* est βρέχειν *rigare* Luc. 7,38. βάψαι intingere Joh. 13,26. Sed & Hebraice בלל *balal* est *perfundere* Psal. 92,11. C

Etymol. in Γάδειρα.

D

Addo ex Varrone verbulum unum. Falx ut Hebraicè dicitur חרמש *chermes* Deut. 16,9. & 23,6. ita etiam Punicè, si Scaligero credimus, qui ad hæc verba Varronis de linguâ Latinâ lib. 4. *Has phancillas Chermonesicè dicunt*, ita habet: *Fortasse legendum, has falcillas chermes Pœnice dicunt. Scio enim chermes falces vocatas olim à Syris & Phœnicibus, quorum coloniæ sunt Pœni in Africa. Et fieri potest ut hoc dixerit Varro ex Magonis libris, qui Punicè scripti erant de re rusticâ.*

E

CAPUT

CAPUT X.

Punica ex Servio.

IN Servio pleraque pessimæ notæ; ut quod *Sarræ*, id est Tyri Latinum nomen, deducit à pisce *sar*. A *Sarra Sarranum ostrum*, *Sarrana aulæa*, *Sarrana viola*. *Σώρα* urbs Phœnices, unde *Σωρανὸς* alludit ad צור *Sor* Hebræum Tyri nomen, unde tam *Sarra* quam Tyrus. At *sar* piscis ignotus. Sidon à pisce, non Tyrus. Simile *παρόραμα* in Origene. Ibid. avus Julii Cæsar dictus ab elephante occiso. *Cæsar* elephas Pœnorum linguâ. Imò Cæsarum nomen multo antiquius. *Cæsar* Latina vox, unde *Cæsaries Cæsar* pro elephante, Maurorum verbum. Ibid. Carthago à *Cartha* urbe quæ non extat uspiam. Quin Cartha urbs est in genere, ut apud Armenos *Certa*. Carthaginis nomen idem ex Livio longe aliter exponit. Ibid. *Byrsa* Punice corium. Imo munitio. Byrsa enim factum ex בצרה *Bosra*. Ibid. *Hal* & *Hel* Sol, unde ἥλιος, & addito digamma *Belus*. Meræ nugæ. אל *el* Saturnus, & באל *Belus* voces plane diversæ. Ibid. Dido, id est virago. Imo virago est אשה *issa*, unde *Elissa* nonnullis divina virago. *Magalia ἀντίστοιχον*. *Magar* villa Pœnis, ut Hebr. מגור *magur*.

VIrgilii vetus Scholiastes scholiis suis Punica quædam interspergit, sed pleraque pessimæ notæ. Tale illud in lib. 4. Georg. *Quæ nunc Tyrus dicitur, olim Sarra vocabatur, à pisce quodam qui illic abundat, quem linguâ suâ sar appellant.* Verum quidem est Romanos veteres pro Tyro dixisse Sarram. Ita in Gellio legitur, & in Festo, & in Paulo: Et in fragmentis Ennii *Pœnos Sarrâ oriundos.* Unde est quod pro Tyrio Poëta dixit *Sarranum ostrum*; Et Juvenalis *Sarrana aulæa*; Et Silius lib. 6. *Sarranam Junonem, & Sarranam cædem.* Et lib. 7. *Sarranum navitam*; Et lib. 8. *Sarrana numina.* Et lib. 9. *Sarranum nomen*, & *Sarranam manum.* Et lib. 11. *Sarrana castra.* Et lib. 15. *Sarranum muricem.* Et lib. 5. *Sarranam Leptim.* Et Columella *Sarranam violam*, id est purpuream, quia purpura è Tyro. Et fortasse apud Stephanum Φοινίκης πόλις Σώρα, unde gentile Σωρανὸς id ipsum erat Græcis quod Romanis *Sarra* & *Sarranus*. Σώρα saltem plurimum accedit ad Hebræum צור *Sor*, quô nomine Tyrum appellant sacri scriptores: Sed piscis *sar* unde Sarra, si quidem Servio fides, non extat ullibi gentium. Et *Sarræ* nomen deduci notũ est ex Hebræo Tyri nomine צור *Tsor*; in quo literam *tsade*, quæ medii est soni inter T & S Græci in T mutarunt, & Romani in S. Ita factum ut ex eodem צור *Tsor* & Τύρος nasceretur & *Sarra*. Sed Servium verisimile est, cum alicubi legisset quod in Trogo habetur, Sidonem à pisce dici, titubante memoriâ id de Tyro scripsisse quod de Sidone legerat. Non dispari errore Origenes: *Tyrus*, inquit, *apud Hebræos sonat idem quod nobis venantes.* Imo Tyrus rupem sonat; sed Sidon vel à venatione vel à piscatione dicitur.

In Matth. cap. 15.

Nihilo verius quod asserit idem Servius in primum Æneidos, Julium Cæsarem ideo dictum, *quod avus ejus in Africa manu propriâ occidit elephantem, qui Cæsar dicitur Pœnorum linguâ.* Neque enim ab avo Julii Cæsaris nomen incœpit. Jam ante Samniticum bellum floruisse Claudium Cæsarem docti observant. Quô ævô inter Romanos & Pœnos nullum intercessit commercium. Itaque *Cæsar* Latinum nomen est, quô quid significetur abundè docet Romana vox *Cæsaries* inde deducta. Cæsar denique pro elephanto Punicum verbum non est, sed ex Maurorum linguâ, ut in Ælio vero Spartianus disertè asserit. Tamen Servio assentitur

Constantinus Manasses cujus verba sunt pag. 71. Καίσαρες γὰρ ἐλέφαντες τοῖς Φοίνιξι καλοῦνται.

Sed neque his multum fidei in primum Æn. *Carthago à Cartha*, ut lectum est in historia Pœnorum. Et in quartum: *Carthago ante Byrsa, post Tyros dicta est, post Carthago, à Cartha oppido unde fuit Dido inter Tyrum & Sidonem.* Carthago Tyrus nusquam dicitur & Byrsa proprie non est Carthago, sed Carthaginis Acropolis, ut Romæ Capitolium, Trojæ Pergama, Cadmea Thebis. Neque ulla fuit *Cartha* inter Tyrum & Sidonem. קרתא *kartha* in genere urbem sonat. Parum inflexâ voce Armeni, Medi & Parthi dicebant *Certa*; Unde *Dadocerta, Carcathiocerta, Arcesicerta, Tigranocerta.* Ad quam vocem Stephanus ex Quadrato: τὸ δ' ἐστι τῇ Παρθυαίων φωνῇ Τιγρανούπολις. Itaque multo verius idem Servius alibi ex Livio: *Carthago est linguâ Pœnorum nova civitas*, quod abunde explicavimus.

Ibidem: *Byrsa & linguâ Græcâ unde fuit Dido, & Punicâ, id est ipsius regionis in qua res est gesta, corium significat.* In locis unde fuit Dido, id est in Phœniciâ, Græca lingua non fuit in usu ante Alexandrum Didone posteriorem multis sæculis. De cætero byrsa pro corio Græcum quidem est vocabulum, Punicum non item. Nisi forte Pœni à Græcis mutuati sint, ut Hebræi & Syri recentiores quibus בורסי *bursi* est *coriarius.* Utut sit Byrsæ nomen ex בצרה *Bosra* factum quod munitionem sonat, non à corio ut fabulantur.

Ibidem de Belo: *Hoc Regis nomen ratione non caret. Nam omnes in illis partibus Solem colunt, qui ipsorum lingua Hel dicitur, unde & ἥλιος; Ergo addita digammos & in fine facta derivatio à Sole Regi nomen imposuit.* Et rursus: *Lingua Punica Hal dicitur. Apud Assyrios autem Hel dicitur quadam sacrorum ratione Saturnus & Sol.* Utrobique fallitur. *Hal & Hel* nec Syra sunt vocabula, nec Punica: Et absurdum quod ibi fingit digamma Æolicum Phœniciis vocibus præponi. Sed אל *el* Hebræis Deum, Phœnicibus Saturnum sonat, qui Bel vocatur ab Hebræo בעל *baal*, vel Chald. בל *bel*. Damascius: Φοίνικες καὶ Σύροι τὸν Κρόνον Ἦλ καὶ Βὴλ καὶ Βολάθην ἐπονομάζουσιν. Philo Byblius illud *el* in Ἶλον mutat Trojanum nomen Græcis & Romanis notissimum:

Ilus erat, dum res stetit Ilia regno.

Idem in quartum Æneidos: *Dido, id est Virago, appellata est.* Item: *Didonem vocat, ut supra diximus, Pœnorum lingua Viraginem: Nam Elissa dicta est; sed Virago est appellata, cum se in ignem præcipitavit.* Nugæ: nomen Didûs vel ab amando, vel à divagando factum; Sed quia אשה *issa* est virago (ita reddidit Hieronymus Gen. 2, 23.) Dido credita est *Elissa* dici voce compositâ, quasi divina virago, quod præposterè accepit Servius.

Uno verbo in Servii Punicis hoc solùm probo, quod *Magalia* in Virgilio ἀντίστοιχον esse scribit, quia *magar* non *magal*, *Pœnorum lingua villam significat.* Nempe *magar* & Μέγαρα Pœnis jam docuimus id ipsum esse quod Hebræis מגור *magur.*

CAPUT

CAPUT XI.

Phœnicia quædam ex Heſychio.

A'δὰ Tyriis ſalix. *Adan* vel אידן *Idan* id ipſum Talmudicis. N finale periit, ut in *Chna, Suſa,* &c. *Adan* alludit ad אדון *adon*, id eſt *Dominum* unde *Adonis*. Sic ἰτέα ſalix ad Ἰταῖον, id eſt Adonim. Ἰταῖαι clypei, quia olim ſaligni. Adonis Κῦρις & Κίρις. Ἄδωνις Phœnic. δεσπότης. Gingras idem. Ἀδωνιμάοιδος & Borymus Maryandinorum ruſticum carmen. Adonimæ œdus initium Phœniciæ cantionis. Hebræi libros nominant à prima voce; Ita etiam cantiones, ut conſtat ex Pſalmorum titulis, quorum quidam explicantur. Heſychius bis emendatus. Ἄλφα bos, & caput, & navis; unde fabula de Europa à tauro rapta. Ἀσῦρ crater Phœnic. ab orbiculari forma. Βάκχοι luctum à בכה *bacha* flere. Γάδειρα ſepes. Γαυλοὶ naves Phœniciæ rotundæ. Claſſes Phœnicum partim ex gaulis, partim ex triremibus גל *gol* vas concavum & rotundum Zach. 4, 2. גולא *gola* cyclas. Γαυλὸς vaſis genus formæ ſimilis. Multæ voces navigiis cum vaſis communes. Gaulis oppoſitæ naves ארכא *arco* longitudinis ſeu longæ. Hinc *Argo* dicta, quæ prima fuit longa navis apud Græcos. Argo quam fuerit longa. Vocis fabuloſæ origines. Phœniciæ claſſes partim ex longis partim ex rotundis navibus. Ancæus Cadmi nepos nauclerus in Argo nave. Cur in eadem nave vocale fuiſſe fingitur lignum in puppe, id eſt clavus. Tutelæ navium in puppibus. Γόνατα, terminus. Exod. 21, 10. גונתא *gonata* referri ad legitimum conjugii uſum certo tempore & modo. Chald. גונתה *goneta* tempus cuique rei præſcriptum. Vocis vera origo. Πάταικοι Dii Phœnicum in puppe. Σεμίραμις id eſt *columba montana*: Idem probatur ex Cteſia. Hoc noſtri ſæculi doctiſſimis ſuſpectum. Quia non cogitarunt veteres pro *Semirami* ſcripſiſſe *Serimamim*. Arab סראה *Seraa* (Hiſp. *Sierra*) mons & quicquid eminet, unde שר *ſar* Hebr. princeps. חמאם *hemam* columba, ut ימאם *jemam* turtur. Nomen à calore factum. Amomum inde dictum, ut Gr. περιστερεὼν à columbini pedis ſimilitudine. שרחמאם *Serimamis* compoſitio qualis in *Carmiuno* pro columba œnade, & חריונים pro *fimo columbino* vel verius *colocaſiâ*. Idem nomen potuiſſe etiam aliter ſcribi & explicari. Loci in quo Semiramis expoſita eſt deſcriptio ex Cteſia: Similis fabula de *Tilgamo* Aſſyriæ Rege in horto reperto. *Tilgamus* cur ſit dictus. Cur columbas fingat Homerus ambroſiam Jovi ferre. De hac quæſtione Ariſtoteles ab Alexandro conſultus. Phœnicie columbæ *hemam* & ſacerdotes *imam* dicuntur. Itaque per columbas ſacerdotes intelligendi qui Diis cibos ſubminiſtrant. In Scriptura oblationes Dei cibum appellari. *Parma* Punicum ſcutum minus, rotundum, equitum proprium, à verbo פרם. id eſt ab incidendo dictum ut Romanorum ancile.

A'δὰ παρὰ Τυρίοις, ἡ ἰτέα *Ada apud Tyrios ſalix.* Imo אדן *adan.* Sed Græci pro more abjecerunt N finale. Tale Χνᾶ ex Chanaan, Σοῦσα ex Suſan, Κόης Cabirorum ſacerdos ex כהן *cohen.* Talmudici ſcribunt אידן *idan*, quomodo ביר *bir* & ריב *rib* pro בר *bar &* רב *rab.* Hinc tractatu de Sabbatho c. 2. אין מדליקין בפתילא האידן *non accendunt* (lucernas) *in die Sabbathi ellychnio ſalicis,* id eſt ex lanugine quæ ſalici adnaſcitur. Alii philyram interpretantur, id eſt librum ſeu membranam tenuiſſimam inter ſalicis corticem & lignum.

Notandum אדן *adan* ſalicem & אדון *adon* dominum, unde dictus Adonis, easdem habere radicales. Inde factum ut אדוני *Adonis* Grece diceretur Ἰταῖος, tanquam ab ἰτέα id eſt ſalice facto nomine. Heſychius: Ἰταῖος, ὁ Ἄδωνις. Ἰταῖος id eſt ſalignus. Sic ſaligni clypei Ἰταῖαι dicebantur. Idem: Ἰταῖαι, αἱ ἀσπίδες, διὰ τὸ πρώτας ἐκ ταύτης τῆς ὕλης κατασκευασθῆναι *Itææ, clypei, quia primi clypei ex hac materia.* id eſt ex ſalice, *fiebant.* Quod verum, Theophraſtus hiſt. plant. lib. 5. c. 4. γλίσχρα δὲ τά τε ἰτέϊνα καὶ ἀμπέλινα, διὸ καὶ τὰς ἀσπίδας ἐκ τούτων ποιοῦσιν *Lenta ſalix vitisque, qua de cauſa ſcuta ex his faciunt.* Et ejuſdem libri cap. 8. ubi de uſu arborum: ἰτέα δὲ πρὸς τὰς ἀσπίδας; Unde Plinius l. 16. c. 40. *Salix ſcutis utiliſſima.* Et Theocritus de Syracuſanis Idyll. 16.

Ἀχθόμβροι σακέεσσι βραχίονας ἰτείνοισι.

Brachia queis fuerant clypeis adoperta salignis.

Adde Poëtæ locum, quem mihi indicavit jam aliquoties vocatus ad partes vir amplissimus D.D. Serrasin:

--flectuntque salignas Umbonum crates.

Adonis igitur Ἰταῖος redditum propter allusionem. Sed & κύρις pro κύριος ex vera significatione. Hesychius: Κύρις ὁ Ἄδωνις. Κύρις vel κύριος idem quod אדון *adon*, id est Dominus. Quod Hesychium non latuit: Ἄδωνις, inquit, δεσπότης ὑπὸ Φοινίκων. Sed & id ipsum Κιεὶς, Lacedæmone Hesychius: Κιεὶς, Ἄδωνις, Λάκωνες. Et Phœnicium aliud Adonidis nomen Gingram idem significasse supra docuimus.

Dum in Adoni sumus conabor aperire quid sit Ἀδωνιμαοιδὸς in Julio Polluce: Ἀδωνιμαοιδὲς, inquit, καὶ βώριμος Μαρυανδυνῶν (malim Μαριανδυνῶν) γεωργῶν ᾆσμα, ὡς Ἀιγυπτίων μανέρως, καὶ λιτυέρσας Φρυγῶν *Adonimaoedus & Borymus Mariandynorum rusticorum carmen, ut Ægyptiorum Maneros, & Lityersas Phrygum.* Phœnicem in Bithyniæ Mariandynam Phœnicum colonias deduxisse supra docuimus, & Argonautarum ævo ibi regnasse Phinea Regem à Phœnice septimum. Itaque Phœnicii sermonis reliquias ibi hæsisse verisimile est. Quo pertinere videtur *Adonimaoedus* nomen rusticæ cantilenæ, quam suspicor sic incœpisse, aut à similibus verbis: ארוני מודים אנחנו לך *Adoni modim anachnu leca, Adoni laudamus te*; Quæ sunt ipsissima verba hymni Davidici ad Deum 1. Paral. 29, 13. אלהינו מודים אנחנו לך A tali initio factum ut ipsa cantio diceretur *Adonimode* vel *Adoni-modim*, & Græcâ terminatione Ἀδωνιμαοιδὸς. Nempe ut, Hebræi libros nominant à prima voce; Genesim puta *Beresith*, Exodum *veelle semoth*, Leviticum *vajikra*, quæ sunt voces initiales; ita etiam cantiones: Quod in Psalmorum titulis passim videre est. Sic in titulo Psal. 22. למנצח על אילת השחר *magistro symphoniæ*, suppl. traditum ut cantetur, *super ajeleth hassachar*, id est ad modos & numeros cantici, cujus initium *ajeleth hassachar* seu *cerva matutina.* Alii cantantur *super* שושנים *sosanim*, id est lilia, vel super שושן ערות *sosan eduth* lilium testimonii. Alii super אלמות *alamoth* virgines. Alii super מחלת *mahalath*, id est morbum, vel super מחלת לענות *mahalath leannoth*, id est morbum ad affligendum, seu *morbum cruciabilem*, ut cum Apuleio loquar. Alii super תשחת *thasheth*, id est disperdes. Tot canticorum initia, ad quorum modos hi psalmi erant decantandi. Quod cur viri undecunque docti tam superciliosè rejiciant nullus capio. *Cum gravitate & honestate Ecclesiæ*, inquiunt, *non convenit ut adhibeantur ludicri & populares cantus.* Sed neque necesse est ut hi fuerint cantus ludicri. Quin potuere Judæi habere aliquot sacra cantica, ad quorum numeros & modos David partem Psalmorum composuerit. Jam redeo ad Hesychium, cujus verba sunt.

Ἀλύω, ἀδημονῶ, ἀθυμῶ, Φοίνικες: scilicet: Ἀλύω Græca vox est notissima, quæ ad Phœniciarum formam nullo modo accedit. Sed haud dubiè illud Φοίνικες loco suo motum est, & ad vocabulum sequens pertinet: Ἄλφα, βοὸς κεφαλή; ubi rursus aliud mendum. Legendum enim ἄλφα, βοὺς, κεφαλή. Neque enim Hebræum אלוף *al-*

luph

A *luph*, unde illud *alpha*, bovis caput, ſed & *bovem* & *caput* ſeu ducem ſignificat. Et Phœnicium ἄλφα bovem ſignificaſſe conſtat vel ex hoc Plutarchi de Cadmo: ὃν φασι τὸ ἄλφα πάντων προτάξαι, διὰ τὸ Φοίνικας οὕτω καλεῖν τὸν βοῦν *quē ideo ajunt alpha primum omnium literarum poſuiſſe, quia Phœnices bovem ita nominant*. Quin tota de Europa fabula, quam Jovem rapuiſſe ferunt falſi ſub imagine tauri nititur, homonymia Phœniciæ vocis אלפא *alpha*, quæ & bovem & navem ſonat, ut jam alii obſervarunt. Et Heſychio authore ἔλφος Cypriis erat βούτυρον *butyrum*, utraque voce à bove facta.

Ἀσοῦρ, κρατὴρ ὑπὸ Φοινίκων; *Aſur* id eſt חזור *hazur*. Phœnices craterem ita vocarunt ab orbiculari forma, plane ut Syri globum חזור *hezur* vel *hizzur*.

B Βάκχον, κλαυθμὸν, Φοίνικες. Nam בכה *bacha* Hebræis eſt flere. Unde deducta בכי & בכית & בכות. Septuaginta raro aliter quam κλαυθμὸν vel κλαυθμῶν reddunt. Quomodo hoc pertineat ad ſacra Bacchi, quæ cum ululatu & fletu celebrari erant ſolita, vide in doctiſſimi Heinſii Ariſtarcho.

Γάδειρα, τὰ περιφράγματα, Φοίνικες. Hoc jam ſupra explicavimus.

Γαῦλοι, τὰ ποιμενικὰ τοῦ γάλακτος ἀγγεῖα, καὶ τὰ Φοινικὰ (lege Φοινικικὰ) πλοῖα. Hinc Ariſtophanes in Avibus: Γαῦλον κέκτημαι καὶ ναυκληρῶ *navem poſſideo & guberno*. In quem locum Scholiaſtes: Γαῦλος, Φοινικικὸν σκάφος. Et Callimachus:

> Κυπρόθε Σιδόνιός με κατήγαγεν ἐνθάδε γαῦλος
>
> *Et Cypro me gaulus eò Sidonius egit.*

C Et Epicharmus in Hebes nuptiis apud Athenæum lib. 7. ubi de ſparo: γαύλοις ἐν Φοινικικοῖς *in gaulis Phœniciis*. Gaulos etiam recenſet Gellius inter genera navium. Deſcriptio eſt in Feſto. *Gaulus genus navigii pæne rotundum*. Nempe radix ex גלל in orbem volvere. Ex qua גל *gol* Zach. 4, 2. eſt vas concavum & rotundum: Et גולא *gola* Chald. cyclas ſeu veſtis genus à rotunditate dictæ. A formæ ſimilitudine Græce γαυλὸς eſt vaſis genus. Sic κάνθαροι, κύμβαι, κοβαῖαι, κελέβαι, σκάφαι totidem nomina ſunt navigiis communia cum vaſis rotundæ formæ, ut obſervat vir magnus ad jus Atticum pag. 658.

lib. 10. c. 25.

Gaulis puto Phœnices oppoſuiſſe ספינן ארכא *naves arca* vel *arco*, ut Syri efferunt, id eſt naves longitudinis, ſeu quod idem eſt naves longas. Atque inde factum, D literis G & C permutatis ut paſſim *, ut navis *Argo* appellaretur quæ prima fuit longa navis apud Græcos. Græci enim uſque ad Jaſonem & Argonautas ſolum rotundis navibus utebantur. Hinc Plinius lib. 7. cap. 56. *Longa nave Jaſonem primum navigaſſe Philoſtephanus author eſt*. Et Apollonii Scholiaſtes lib. 1. de Argo nave: Ταύτην δέ φασι πρώτην ναῦν γένεσθαι μακρὰν *Hanc longam navem primam fuiſſe referunt*. Et Herodotus circa initia libri primi de Argonautis: Καταπλώσαντας γὰρ μακρῇ νηῒ ἐς Αἶαν τε τὴν Κολχίδα, καὶ ἐπὶ Φᾶσιν ποταμὸν *Cum appuliſſent longa nave in Aeam Colchicam & ad Phaſim fluvium*. Πεντηκοντοζόν ναῦν appellat Apollodorus, E quaſi habuerit quinquaginta remiges, id eſt viginti quinque ab unaquaque parte. Unde ſequatur longam fuiſſe cubitorum minimum quinquaginta, ſi ſingula interſcalmina fuerūt δίπηχυαῖα, prout definit Vitruvius lib. 1. cap. 20. Quin longior fuerit decem cubitis, ſi Theocrito credimus, à quo in Hyla prædicatur τριακοντάζυγος Ἀργὼ *Argo triginta jugorum* ſive

*Cajus Γαΐος, Cneus Γναῖος. אכבר *Acbar* Ἄγβαρος.

Apollod. l. 1.

sive scalmorum. Itaque nec à celeritate dicta est *Argo* navis, nec ab *Argo* conditore ut fabulantur, nec ab *Argo* Phryxi filio, nec quia facta est *Argis*, nec ab *Argivis* in ea vectis, sed à longitudine, ut *gaulus* à rotunditate. Utrasque naves in usu fuisse apud Phœnices & Pœnos vel ex Polyæno constat, qui de Carthaginensibus hæc habet lib. 6. Τὰς μὲν στρογγύλας τῶν νεῶν κύκλῳ περιστήσαντες ἑτέρας ἱκανὸν διάστημα, τὰς δὲ τριήρεις ἐς τὸ μέσον αὐτῶν ἀθροίσαντες *Rotundis quidem navibus in circuitu altera ab altera satis magno intervallo constitutis, & in harum medio collectis triremibus.* Et aliquanto post: Ἐν τῷ λιμένι πολλαὶ τριήρεις καὶ στρογγύλαι νῆες ὥρμουν *Adportum appulerunt multæ triremes & rotundæ naves.* Triremes sunt naves ארכא *arco* vel *argo*, & rotundæ naves sunt גולין *golin* vel *gauli.* Græci vetustiores navigandi rationem à Phœnicibus edocti, Phœnicia etiam nomina multa usurparunt. Et in ipsa Argo Tiphys facto functus successorem habuit Ancæum Phœnicis Cadmi fratris ex Astypalæa nepotem, qui naucleri munere diu functus est, ut quidem volunt. Proinde ad Phœnices id quoque refero quod à Poëtis Argo fingitur navis fuisse loquax, ligno à Pallade in carinam impacto ex Dodonæa sylva, quod humanas voces funderet. Nempe דבר verbum Ebræis & *loqui* significat, & *regere* seu *moderari:* Quia animos sermone regimus & moderamur:

> *Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.*

Inde דוברה *(dobera)* loquentem si participium, si nomen est *ratem* sonat quæ regitur & gubernatur. Hujus plurale דוברות *doberoth* pro ratibus occurrit 1. Reg. 5, 9. Et Ebrææ voces עץ מדבר tam reddi possunt *lignum loquax*, quam *lignum quod navem regit.* Ex hac homonymia nata fabula qua vel ipsa navis loqui dicta est, vel lignum aliquod in nave. Quo ligno nil quicquam aliud quam clavum intelligo, qui non loquitur sed regit navem. In puppi quidem est clavus, & vocale lignum in prora ponit Apollodorus lib. 1. Κατὰ δὲ τὴν πρῷραν, inquit, ἐνήρμοσεν Ἀθηνᾶ φωνῆν (lege φωνῆεν) φηγοῦ τῆς Δωδωνίδος ξύλον *Ad proram autem Minerva vocale Dodonææ fagi lignum accommodavit.* Sed, ut fabulas taceam non sibi constare in omnibus, Apollodoro Valerium oppono, qui lib. 1. Argonauti confingit hanc navem è tutela voces fundere, ut quæ Dodonæam quercum ibi habuerit. Verba sunt:

> *Visa coronatæ fulgens tutela carinæ*
> *Vocibus his instare duci: Dodonida quercum*
> *Chaoniique vides famulam Jovis.*

Navium autem tutelæ, quæ Deos habebant adpictos, non erant nisi in puppe. Ovidius in epist. Paridis:

> *Accipit & pictos puppis adunca Deos.*

Virgilius Æn. lib. 10.

> *-- aurato fulgebat Apolline puppis.*

Persius Sat. 6.

> *Ingentes de puppe Dii.*

Ad quæ verba Scholiastes: *Navium tutelam dicit quam in puppibus habent.* Sed alios testes frustra advoco, cum ipse Valerius lib. 8. in puppe navis Argûs pro tutela auratum Minervæ simulachrum ita describat:

Puppē

A

Puppe procul summâ, vigilis post terga magistri,
Hæserat auratæ genibus Medea Minervæ.

Γόνατα, τὸ ὅριον, Φοίνικες: sumpta vox ex Exod. 21, 10. quo loco vir uxori tria jubetur præstare, cibum, vestitum, & עונתה *gonata.* (Ajin per G effero ἀρχαϊκῶς, ut in *Segor, Gaza, Gomorrhâ &c.*) Ibi *Gonata* Hebræi referunt ad legitimum conjugii usum certo tempore & modo. Et putatur Apostolus eô allusisse 1. Cor. 7, 3. cum virum uxori reddere jubet τὴν ὀφειλομένην εὔνοιαν. De cetero עונתה plerique ad עון referunt, unde מעון *habitaculum*, quasi habitationem significet, viri nimirum cum conjuge. Sed Aben-Ezra melius refert ad ענת unde עת tempus in plur. עתות & עתים litera *nun* latente in *daghes*. Nam Chaldæi dicunt ענתא Ezræ 4, 10. & passim. Inde igitur עונת est tempus statutum & determinatum quô fit quæque res. Ita apud Talmudicos עונת המעשרות *tempus decimis dandis lege præscriptum.* Chaldæis id ipsum עונתא *goneta.* Proinde & Phœnicibus *gonata* erat τὸ ὅριον, id est terminus unicuique rei præscriptus, ut in tempore & modo fieret, quomodo τὸ ὅριον & τὸ ὅρος passim sumuntur.

B

Πάταικοι, Θεοὶ Φοίνικες οὓς ἱστᾶσι κατὰ τὰς πρύμνας τῶν νεῶν. Hoc jam expositum supra.

Cum in Phœnice nata sit Semiramis, credibile est nomen fuisse Phœnicium.

C Cujuscunque linguæ fuerit, Hesychius *columbam montanam* exponit. Σεμίραμις, περιστερὰ ὀρεία Ἑλληνιστί. Nec multo aliter Diodorus ex Ctesia, ubi de pastore Simmâ, qui in solitudine repertam adoptavit pro filia: καὶ τοῦτον μὲν ἄτεκνον ὄντα τὸ παιδίον τρέφειν ὡς θυγάτριον μετὰ πάσης ἐπιμελείας ὄνομα θέμενον Σεμίραμιν, ὅπερ ἐστὶ κατὰ τὴν τῶν Σύρων διάλεκτον παρωνομασμένον ἀπὸ τῶν περιστερῶν *& hunc cum esset illiberis, infantem ut filiam summâ curâ enutritam nominasse Semiramin, quod Syrorum dialecto ad columbarum nomen alludit.* Id Scaligero suspectum, qui ingenuè fatetur sibi non satis liquere quid hoc nomen significet, & Jacobo Capello, cui Semiramis non est columba, sed *nomine inclita*, vel *nomen meum est altum.* Id enim Hebraicè שמירם *Semiram.*

Diod. l. 2. p. 66.

D Sed ne cogamur veteribus falsi dicam scribere, ajo Phœnices *Semiramin* non scripsisse, sed *Serimamin*, conflatâ voce ex duabus Arabicis שרי *sera* scilicet & חמאם *hemam*, quarum illa *montem*, hæc *columbam* sonat. Prior etiam סראה scribitur, nec montem solum significat, sed & quicquid eminet; principem puta, ut Hebræum שר *sar.* Itaque hæc sunt synonyma. Ex שרי *sera* geminato R Hispani fecerunt *sierra.*

Altera pars vocabuli חמאם *hemam* vel חמאמה *hemama* pro columba est frequens, ut & affinis ימאם *iemam* vel ימאמה *iemama* pro turture. Utraque in Scripturæ paraphrastis & in Avicenna passim occurrit. חמם Hebræis & Arabibus est calescere: Inde origo certa nominis cum vix ulla sit avis columbâ calidior. A co-

E lumbini pedis similitudine amomum Arabice חמאמא *hamama* vel *chamama* dicitur, quasi περιστερεῶν. Et verò χάμαμα redditur περιστερεῶν in Lexico Greco Arabico quod citat magnus Salmasius in Solinum pag. 1524. Eodem refer hæc Serapionis c. 76. *Hameme, id est pes columbinus, & est amomum.* Ita etiam reddit Teixeira in historia Regum Persiæ lib. 1. c. 35. Et Judæus pharmacopola Hierosolymis

fol. 187.

de quo Garzias, qui verum amomum in India se vidisse addit pedem columbinum egregiè referens. Vide plura Dalechampii lib. 18. cap. 40. Itaque ex שרי & חמאם formari potuit שרחמאם *ferhemam* pro columba montana. Quali compositione כרמיונא *carmiuno* usurpatum pro columba œnade. Et in Scriptura דביונים vel חריונים pro fimo columbino, ut volunt, aut pro colocasia verius, quod alibi pluribus probo. Quin citra compositionem potuit Semiramis à loco in quo est reperta nuncupari virgo שרי חמאם *sera hemam* montis columbarum, vel צאר חמאם *sar hemam* verticis columbarũ, vel שער חמאם *saar hemam* sylvæ columbarum, vel צחרא חמאם *sahara heman* deserti columbarum. Utut sit, trajectis literis pro *Sarimami* vel *Serimami* Græci dixerunt *Semiramim*, barbarum vocabulum more suo emollientes. Locum in quo exposita est & à pastoribus reperta Semiramis Ctesias ita describit: τὸ δὲ παιδίον εἰς τινας ἐρήμους καὶ πετρώδεις τόπους ἐκθεῖναι, ἐν οἷς πολλοῦ πλήθους περιστερῶν ἐννοσσεύειν εἰωθότος, παραδόξως τροφῆς καὶ σωτηρίας τυχεῖν τὸ βρέφος *Infantem autem exposuisse in locis desertis & petrosis, in quibus cum columbarum magna copia nidificare soleret, illam mirabili modo enutritam esse & servatam.* Sic Æliani de anim. lib. 12. c. 21. Bacchori Babyloniorum Regis nepos in horto repertus τίλγαμος est appellatus, id est טלי־גן *leli-gan* infans horti. Κομίζει, inquit, ἐς κῆπόν τινα καὶ τίθησι ἐφεισμένως εὖ μάλα, ὁ τοίνυν τοῦ χώρου μελεδωνὸς καλὸν παιδίον θεασάμενος, ἐρᾷ αὐτοῦ καὶ τρέφει, καὶ καλεῖται τίλγαμος *tulit* (aquila) *in hortum quendam & mollissimè deposuit; Loci porro dominus formâ infantis delectatus, eum amavit & aluit, & dictus est Tilgamus*; imò Tilganus vel Teliganus.

Tzetz. Chil. 6. hist. 44.
2. Reg. 6, 25.

Obiter libet solvere quæstionem à veteribus ultro citroque agitatam, & de qua Regum maximus Aristotelem consuluit & Chironem Amphipolitanum, cur nimirum apud Poëtam columbæ ἀμβροσίην Διὶ πατρὶ φέρουσιν *ambrosiam Jovi patri ferunt*, vel quod idem est διὰ τί ὁ ποιητὴς τὰς πελειάδας ἐποίησε τῆς τροφῆς τῶν θεῶν διακόνους *cur Poëta columbas fecerit ministras cibi Deorum*, quomodo concipitur quæstio à Ptolemæo Hephæstione apud Photium. Uno verbo respondeo fabulam esse Phœniciam vel Arabicam natam ex allusione vocum חמאם *hemam*, & אמאם *emam* vel *imam*, quarum illa *columbas* hæc sacerdotem significat. Nempe sacerdotum erat proprium Diis cibos subministrare. Quos proinde Lucianus in sacrificiis describit epulantes & ἐπικεχηνότας τῷ καπνῷ, καὶ τὸ αἷμα πίνοντας τοῖς βωμοῖς προσχεόμενον, ὥσπερ αἱ μυῖαι *fumo inhiantes, & sanguinem aris affusum muscarum instar ebibentes.* Sed & Lev. 21, 6. 8. 17. familiari ἀνθρωποπαθείᾳ Moses dixit sacerdotes cibum offerre Dei sui: & Ezech. 44, 7. Deus illos ita compellat: *Offertis cibum meum, adipem & sanguinem.* Quale illud Num. 28, 2. *Oblationem meam, cibum* scilicet *meum &c. custodietis.*

Ptol. Hephæst. lib. 1. Eustath. in Odyss. μ. Athen. l. 11. p. 490.
Luc. de sacrif.

Unum addo ex Suida: Πάρμαι, inquit, δερμάτινοι θυρεοὶ παρὰ Καρχηδονίοις *Parmæ, clypei ex pellibus confecti apud Carthaginenses.* Parma scutum rotundum, vulgari clypeo brevius, equitum fere proprium. Parmam dici putat Varro, eô quod à medio sit in omnes partes par, Isidorus à parvitate. Sed ex Suida colligere est vocem fuisse Punicam. Radix פרם *param* est חתך incidere, unde פרימא *perima* incisio חתיכה in Baal Aruch ex Talmudicis. Et פירמא *pirma*, minutal aut isiciũ

Var. de ling. Lat. l. 4. Isid. Orig. l. 1. 8, c. 12.

ex

A ex carne minutatim concisa, & פרומאי *peromae* fabri lignarii, qui lignum dedolando incidunt. An indidem פרמא *parma* dicta, quia in orbem incisa, ut ancile Romanorum, parmę vel clypei genus, etiam ab ancisu vel incisu appellatum? Varro de lingua Latina lib. 6. *Ancilia dicta ab ancisu, quod ea arma ab utraque parte ut pelta Thracum incisa.* Ovidius lib. 3. Fastorum:

Idque ancile vocant, quod ab omni parte recisum,
Quemque notes oculis angulus omnis abest.

Isidorus Orig. lib. 18. cap. 12. *Ancile dictum ab ancisione, quod sit ab omni parte veluti ancisum & rotundum.*

B

CAPUT XII.

Phœnicia & Punica ex Stephano Byzantio.

Ἄζωτος ab aza, id est capra. Capra עז *ez* Hebr. unde Phœn. *aza* & Syr. עזא *izza*, & Satyricorum Ἰζάνη. Sed *Azotus*, Hebr. *Asdod*, est à robore, ut Dei nomen שדי *Saddai* παντοκράτωρ Βὴρ באר puteus. Βηρὺτ robur, id est אבירות unde Berytus. *Gaza* vel *Aza* à muntione, non ab Azone Herculis filio, nec à gaza Jovis ibi servata. De Jove *Marna* nugæ. Μάρτις virgo Cretensibus. *Britomartis* Diana, id est virgo dulcis. *Marnas* מרנש dominus hominum. Μάριν Syris dominum. De Marna Hieronymus. *Istos* insula Punice Κεχλάραρσαθ; Imo Χεβλάραφσαθ חבל הרפסד malus navis. Κακκάβη caput equi. Clitomachus Diogneti filius Carthaginensis Philosophus olim *Asdrubal*. Itaque Asdrubal in veter. inscript. *Azrubal*, id est אזורבעל vel

C אזורבעל *Dominus* ad pugnam *accinctus*. Id Siculi Doricè mutarunt in Ἀσδρούβαν. Hebr. אזר *cingere* transferri ad robur & virtutem bellicam Diognetus, id est *Maharbal*, à Jove genitus. הרה Hebr. generare. Laodicea, olim Rhamatha, quia pastor fulmine ictus dixit רם אתה *rham attha* tu celsus es ô Deus. Originatio falsa Philonis, & à Stephano secus accepta. Locus corruptus emendatur. *Rhamatha* vox simplex quæ *excelsa* sonat. Multa Judææ loca hujus nominis, omnia in montibus, ut & Laodicæa. Deus à Cabalistis את vocatur, quia α & ω. *Magna*, insula Libyca, quæ *Samatho* Libybus, id est magna. Annon Lyciæ potius, ubi Μεγάλη νῆσος, quæ Μεγίστη *Maxima* dicta. At *Samatho* vox Punica quæ fit ex עצם *asam*. Gutturalis à Phœnicibus initio vocis sæpe neglecta. *Nisibin* esse columbas vel lapides in acervum collectos Utrumque significat Hebræum נציב *nesib*. Vide Gen 19, 26 *Onca* vel Ὄγκα *Onga* aut *Ogga* Minerva Phœnicibus (Male Σίγα in Pausania) ab אגה *aggah*, id est pugnare. Phœnice olim *Rhabbotin* & *Colpitis*. Utrumque nomen à sinu. *Rhabbotin* רבחוצן magnus sinus. Sæpe צ in ט mutari. Id nominis Phœniciæ occidentali circa Carthaginem & Syrtes apprime convenire Hanc etiam

D oram Phœnicem dici. Grandis sinus etiam in Phœnice orientali circa Libanum.

IN Stephano περὶ πόλεων Phœnicia hæc leguntur Ἄζωτος, πόλις Παλαιστίνης, ταύτην ἔκτισεν εἷς τῶν ἐπανελθόντων ἀπ' ἐρυθρᾶς θαλάσσης φυγάδων, καὶ ἀπὸ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Ἄζας (Ἄζαν) ὠνόμασεν, ὅ ἐστι χίμαιραν ἣν Ἄζωτον μετέφρασαν *Azotus urbs Palæstinæ, quam condidit exulum unus è mari Rubro venientium* (id est Phœnicum unus quos è mari Rubro venisse volunt) *& de nomine Azæ uxoris Azam, id est capram nominavit, quod mutarunt in Azotum.* Hæc merè sunt fabulosa. Neque enim Phœnicum fuit, sed Philistæorum urbs Azotus: Et capra quidem Phœnicibus *aza* dici potuit ut עז *ez* Hebræis, & ענז *anz* Arabib. & עזא *izzo* vel *izza* Syris & Chaldæis, plur. עזין *izzin* & עזן *izzan*; unde Ἰζάνη vestis ex caprarum pel-

E libus, qua utebantur actores satyrici. Sed in Hebraica Scriptura עז *ez* capra, & אשדוד *Asdod*, id est Azotus, nihil quicquam habent simile. *Asdod* proprie robur sonat. Vox est apud Arabes frequens. Inde Dei nomen שדי *Saddai*

Græci reddunt παντοκράτορα. Ibidem voce Βηρυτός: ἐκλήθη δὲ διὰ τὸ ἔνυδρον: Βὴρ γὰρ τὸ φρέαρ παρ' αὐτοῖς. Ἱστορεῖται δ' ἐν πρώτῃ τὴν ἰσχὺν Βηρὺτ (sic lege non Βηρυτὶ) Φοίνικας ὀνομάζειν ἀφ' οὗ καὶ τὴν πόλιν ὡς Ἑλλάδιός φησιν. En Beryti nominis duas origines; unam ex באר *beer* vel *ber*, id est puteo, quod vocabulum Phœnices commune habuere cum Hebræis; alteram ex בירות *beruth*, id est robore; nam בירות *beruth* est pro אבירות *abiruth* ex אביר *abir* quod validum sonat. Sic ex eodem אביר excidente *aleph* arx Hebræis dicitur בירה *bira* & Chaldæis בירתא *birtha*.

Γάζα πόλις Φοινίκης, νῦν δὲ Παλαιστίνης πρὸ τῆς Αἰγύπτου. *Gaza urbs Phœnices, nunc autem Palæstinæ, quæ ante Ægyptum est.* Imo & jam olim Palæstinæ urbs fuit, nec ad Phœnicem pertinet, nisi quatenus Phœnice Palæstinam includit, ut in Strabone & aliis. Sequitur: Ἐκλήθη καὶ Ἄζα, καὶ μέχρι νῦν Σύροι Ἄζαν αὐτὴν καλοῦσιν, ἀπὸ Ἄζονος τοῦ παιδὸς Ἡρακλέους *vocatur etiam Aza, & usque nunc illam Syri Azam vocant, ab Azone Herculis filio.* Nempe Aza & Gaza idem sunt. Utrumque Hebræis est עזה, ubi initiale Ajin alii efferunt ut g alii prorsus negligunt. Inde *Asiongaber* & *Gasiongaber*: *Senaar* & *Singara*, *Phegor* & *Phaora*; *Segor* & *Zoara*; *Amorrha* & *Gomorrha*. Gaza porro vel Aza à munitione dici notum est. Nam Hebraice עזה munitam sonat. Qualis reverà Gaza; Mela: *In Palæstina est ingens & munita admodum Gaza.* Quâ fiduciâ Batis vel Betis Eunuchus urbi præfectus Alexandro obsistere ausus est, τῷ χωρίῳ πιστεύων, μήποτε ἂν βίᾳ ἁλῶναι Arrian. lib. 2. Et reverâ in ejus obsidione Alexander laboravit plurimum. Itaque hæc vera origo nominis, & tam commentitium est ab Azone filio Herculis Azam dici, quam quod sequitur de gaza Jovis ibi servatâ. Cætera non capio: Jovem Cretensem ibi cultum ἐκάλουν Μαρνᾶν, ἑρμηνευόμενον Κρηταγενῆ, τὰς παρθένους γὰρ οὕτω Κρῆτες προσαγορεύουσι μαρνάν. Hæc falsa & ἀνακόλουθα: Virgo enim apud Cretenses non dicebatur *marna*, sed μάρτις, ut jam viri docti notarunt, fere ut apud Arabes מראה *marath* mulier; unde Diana dicta *Britomartis* dulcis virgo. Solinus: *Cretes Dianam religiosissimè venerantur, Britomartin generaliter nominantes, quod sermone nostro sonat virginem dulcem.* Dato tamen, non concesso, Cretenses virgines vocari *marnas*, an hinc sequitur *marnan* Jovis nomen apud Gazæos significare Κρηταγενῆ. Quid potuit dici futilius? Quin Syris מרנש *Marnas* est dominus hominum, ut ברנש *barnas* filius hominis: Philo in Flaccum Μάριν scribit τὸν κύριον ὀνομάζεσθαι παρὰ Σύροις. Illud μάριν deflexum ex מר *mar*. De Gazæorum Marnâ Hieronymus aliquoties in epist. ad Lætam: *Marnas Gazæ luget inclusus, & eversionem templi jugiter pertimescit.* Et in vita Hilarionis: *Ingrediatur servus ejus Gazam & Marnas corruat.* Et in Esa. lib. 7. *Serapium Alexandriæ, & Marnæ templum Gazæ in Ecclesias Domini surrexerunt.*

Vid. Curt l. 4.

Ἱστός: νῆσος Λιβύης, Ὀνδεκὸν λεγομένη ὑπὸ Λιβύων; ὑπὸ δὲ Φοινίκων κελλάξαρσαθ (imo χεβλαρχφσάδ חבל הרפסר *malus navis*) ὃ ἑρμηνεύεται Ἱστωνίς, νῆσος γάρ ἐστι παραπλήσιος. Hoc alibi jam expositum. Ut & quod voce Καρχηδών, unum è Carthaginis nominibus Κακκάβη explicatur ἵππου κεφαλή. Diximus pro *Caccabe* Pœnos scripsisse *Carcabe*, voce compositâ ex כר *car* & רכבה *recabe*. Vide supra.

At nondum observavimus quod habet ibidem de Clitomacho: Καρχηδόνιος

σοφὸς

A σοφὸς μέγας, καὶ Κλειτόμαχος ὁ Διογνήτου, ὃς ἐκαλεῖτο Ἀσδρούβας. Quod ipſum legere eſt in Euſtathio, ubi de Carthagine: ἐξ αὐτῆς φασι Κλειτόμαχον εἶναι τὸν Ἀκαδημαϊκὸν φιλόσοφον τὸν καὶ Ἀσδρούβαν καλούμενον. Et in Diogene Laërtio in fine libri quarti: Κλειτόμαχος Καρχηδόνιος, οὗτος ἐκαλεῖτο μὲν Ἀσδρούβας; Et in Plutarcho lib. I. de fortuna. Alexandri: Κλειτόμαχον, Ἀσδρούβαν καλούμενον πρότερον, καὶ Καρχηδόνιον τὸ γένος. Unde colligere eſt Aſdrubalem à viris doctis perperam exponi חסד רוב בעל *multæ benignitatis dominum*. Sed neque jam placet quod ſupra ſcripſi Aſdrubalem ſcribi Punice עזרובעל *auxilium ejus belus*. Apparet enim Aſdrubalis nomen aliquid bellicum ſonare ex eo quod mutatum fuit in Græcum *Clitomachum*,
B id eſt inclitum pugna. Quomodo Malchi nomen in Porphyrium, quia purpura Regum eſt propria; Et Hebraicum Oniæ in Menelaum, quia utrumque robur ſonat. Nempe Aſdrubal Phœnicibus erat אזור בעל *Azur baal*, vel אזרובעל *Azrubaal* Dominus ad pugnam accinctus. Itaque in veteri inſcriptione, quam deſcripſit vir inſignis D. Iſaacus Voſſius legitur

AZRUBAL SUFFES ANNIBALIS F.

Id in Ἀσδρούβαν mutatum à Siculis, qui Doricè διαλύουσι τὸ ζ εἰς τὰ ἐξ ὧν ἦν συγκείμενον στοιχεῖα *zeta reſolvunt in literas ex quibus erat compoſitum*, id eſt S & D. Vide in Athenæo Epicharmi fragmenta, Theocritum & alios. Eo exemplo ſeniores
C pro עזרא *Ezra* Eſdram ſcribunt. אזר propriè eſt zona vel balteo cingere. Sed quia is eſt habitus militaris, inde eleganti metaphora etiam ad robur transfertur & virtutem bellicam. Servius in illud Æn. lib. 8. *diſcinctos Mulciber Afros. Diſcinctos dixit inhabiles militiæ. Omnes enim qui militant cincti ſunt, aut certe inefficaces: ut contra præcinctos ſtrenuos dicimus. Horatius, altius ac nos præcinctis unum; Unde & Græce* εὔζωνος *appellatur non qui bonam zonam habet, ſed qui eſt ſtrenuus*. Ita etiam Hebraicè. Sic I. Sam. 2, 4. נכשלים אזרו חיל *infirmi accincti ſunt robore*. Pſ. 18, 40. ותאזרני חיל למלחמה *& accinxiſti me robore ad bellum*. Pſ. 65, 7. de Deo נאזר בגבורה *accinctus eſt virtute*. Proinde veteres interpretes paſſim reddunt ἰσχύειν, ἐνισχύειν, κατισχύειν. Sic 2. Sam. 22, 40. ותאזרני Græce καὶ
D ἐνισχύσεις με. Eſ. 8, 9. התאזרו ἰσχύσετε. Eſ. 45, 5. de Cypro אאזרך ἐνίσχυσά σε. Quæ verſio ex eo firmatur, quod pro his verbis Pſ. 18, 33. האל המאזרני *Deus me accingit*, habetur in ejuſdem Pſalmi repetitione 2. Sam. 22, 33. האל מעוזי *Deus eſt robur meum*.

De cætero Clitomachus Diogneti, id eſt Maharbalis, filius fuit, quod nomen Punice ſonat *à Jove genitum*, vel *ex Jovis proſapia*. Nam הרה proprie concipere ſed & generare eſt. Unde הורה genitor Gen. 49, 26. & הרו גבר *natus eſt vir* Job. 3, 2. Porro Jovem à Pœnis Baal vocatum ex Auguſtino ſcimus.

E Λαοδίκεια, πόλις τῆς Συρίας, ἡ πρότερον Λευκὴ ἀκτὴ λεγομένη, καὶ πρὸ τούτου Ῥάμιθα (lege Ῥαμαθα) κεραυνωθεὶς γάρ τις ποιμὴν ἔλεγε Ῥαμάνθας, ὅ ἐστιν, ἀφ᾽ ὕψους ὁ θεός. ῥάμαν (lege ῥάμ) γὰρ τὸ ὕψος; ἄθας (lege ἄνθας) δὲ ὁ θεός, οὕτω Φίλων *Laodicea urbs Syriæ quæ prius dicta eſt Leuce Acte, & antea rurſus Ramatha: Paſtor enim aliquis fulmine ictus dixit Ramanthas, id eſt ex alto Deus; Ram enim eſt altitudo, & anthas Deus; ita Philo*. Imo רמתא *Ramatha* nil quicquam quam loca excelſa ſignificat, vox eſt ſimplex non compoſita. Nomen factum ex argumento. Monti enim vel

promontorio incumbit Laodicea. Plinius l. 5. c. 20. *Promontorium in quo Laodicea libera.* Sic Judæa quotquot habuit oppida hujus nominis, in montibus sita fuere. Mirabere Philonem id latuisse, Philonem inquam Byblium (neque enim alium hic intelligo) quem Phœniciæ linguæ fuisse apprimè gnarum probat quod Sanchoniathonem ex Phœnicio sermone in Græcum transtulerat. Sed & doctissimi Græcorum in vocum originationibus sæpe solemnia delirant, & ad fabulas confugiunt, etiam in re per se obvia. Præterea nullus dubito quin Stephanus perverterit Philonis mentem. Neque enim voluit Philo Deum Ἄθας vel Ἄνθας dici, sed pastorem fulmine ictum Deum compellasse his verbis, רם אתה *rham attha* vel רם אנת *rham ant*, id est *celsus es tu*, nempe ô Deus. Quod sic accepit Stephanus ac si à Philone ἄθας vel ἄνθας Deus exponeretur. Cabalistis quidem את *ath* Dei nomen est conflatum ex Hebræi Alphabethi prima & ultima litera, quo significatur Deus omni principio esse prior, & omni fine posterior, id est ęternus. Atque eo sensu dicit Christus Apoc. 22, 12. ἐγώ τὸ Α καὶ Ω, ἀρχὴ καὶ τέλος, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος *Ego sum Alpha & Omega, principium & finis, primus & novissimus.* Sed Phœnices nemo dixerit de his mysteriis cogitasse. Et haud dubie indidem hausta sunt hæc Hesychii: Ῥαμάς, ὁ ὕψιστος θεὸς *Ramas altissimus Deus*; in quibus non ἄνθας sed ῥαμὰς pro Dei nomine recte habetur.

Μάγνα, νῆσος Λιβυκὴ, Ἀλέξανδρος ἐν τρίτῳ Λιβυκῶν. ἣ κατὰ τὴν Λιβύων φωνὴν Σαμαθὼ, ὅ ἐστι μεγάλη *Magna, insula Libyca. Alexander* (Polyhistor) *lib. 3. Libycorum, quæ Libyum* (Pœnorum) *sermone Samatho dicitur, id est Magna.* Est cur putetur hæc fuisse insula Lyciæ non Libyæ. Libyæ insula *Magna* nomine alibi nulla memoratur. At prope Lyciam fuit μεγάλη νῆσος *Magna insula*, de qua alibi idem Stephanus: ἔστι καὶ μεγάλη νῆσος, ἡ νῦν Λυκίας. Quæ & μεγίστη *Maxima* dicta. Ptolemæus lib. 5. cap. 2. Νῆσοι δὲ παράκειται τῇ Λυκίᾳ μεγίστη &c. *Insulæ verò Lyciæ adjacent Maxima* &c. Et rursus Stephanus: Μεγίστη, πόλις καὶ νῆσος τῆς Λυκίας, ὡς Πολυΐστωρ *Maxima urbs & insula Lyciæ, ut tradit Alexander Polyhistor,* nempe in Lyciacis vel Lyciæ Periplo quem non semel citat Stephanus. Sed & Libyca idem scripserat. Et vox *Samatho* plane videtur esse Libyca, seu quod idem est Punica. *Samatho* enim fit ex עצמת *asamath* initiali rejecta. Tale in Plauto *haudoni* salve mi domine, pro *have adoni*; Et in Hannone *Cerne* pro אחרנאה *achernae* ultima habitatio: Et in Philone βηρὺτ robur pro אבירות ἀβηρὺτ; Et in auctario Dioscoridis ἀστὴρ χιλλὸς pro חציר אחילס ἀτσὴρ Ἀχίλλος *herba Achillis*, id est sideritis; Et insula רוד *Rhod* pro ירוד *Jarhod*, id est draconis. עצמת *asamath* Hebr. esset עצומה & Aarab. עַטִימַה. Id Hebræis *multam* sonat, sed Arabice *magnam*, translata significatione è discreta quantitate ad continuam. Ita etiam apud Phœnices.

Νίσιβις πόλις ἐν τῇ Πηραίᾳ τῇ πρὸς τῷ Τίγρητι ποταμῷ. Φίλων ἐν Φοινικικοῖς, Νάσιβις διὰ τοῦ α. Οὐράνιος δὲ διὰ τοῦ ε Νέσιβις. σημαίνει δὲ, ὥς φησι Φίλων, νάσιβις τὰς στήλας, ὡς δὲ Οὐράνιος, νέσιβίς φησι μαίνει τῇ Φοινίκων φωνῇ λίθοι συγκείμενοι συμφορητοὶ *Nisibis urbs in Transeuphratensi regione quæ est ad Tigrim amnem. Philo in Phœniciis Nasibin per A scribit, Uranius E Nesibin. Significat autem Nasibis juxta Philonem columnas, at juxta Uranium Nesibis lingua Phœnicum sunt lapides collecti & concervati.*

cervati. Syri נציבין *Nesibin* efferunt quod utrumque significat & columbas & acervum seu tumulum. Hinc Gen. 19,26. Hebræum נציב *nesib* à Kimchio תל tumulus aut acervus ab aliis *columna* redditur. Id enim est Græcis στήλη. Chaldæis קמא & עמוד & Arabico interpreti רכאנה.

Idem Stephanus in voce Ὄγκαιαι: Ὄγκα δὲ ἡ Ἀθηνᾶ κατὰ Φοίνικας *Onca enim Minerva juxta Phœnices.* Ita etiam Æschyli scholiastes in ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας; Et Pindari scholiastes recentior in Olymp. β. ἔστιν ἐν Θήβαις ἱερὸν Ἀθηνᾶς, Ὄγκας καλουμένης Φοινίκων γλώττῃ *Thebis Minervæ templum est quæ lingua Phœnicum Onca dicitur.* In Hesychio scribitur Ὄγγα, in Pausania σίγα, sed rescribendum ὄγγα vel ὄγκα. Quod alibi monuimus fieri à Syro אגה *aggah*, id est pugnare, præliari, quia Minerva bellorum præses.

Idem verbo Φοινίκη: Ἐκαλεῖτο δὲ πρότερον Ῥαββώθιν καὶ Κολπῖτις. Lege Ῥαββώτιν καὶ Κολπῖτις *Phœnice prius vocabatur Rabbotin & Colpitis*, supp. γῆ. *Rabbotin & Colpitis* plane idem sunt. Utrumque nomen à sinu factum. Rabbotin enim Hebraice esset רבחוצן *rabbotsen*, κόπος μέγας *magnus sinus.* *Tsade mutatum in* τ, ut in טביתא ταβιθά ex צבי *tsabi*, & Tyro ex צור *Tsor*, & Tani ex צען *Tsoan.* Hac permutatione nihil frequentius apud Syros. Sed falli puto Stephanum, qui Phœnicæ proprie dictæ has tribuit appellationes. Neque enim Orientalis Phœnice sed Libyca sic dicebatur. Notum enim est Punicas urbes præcipuas in magnis sinibus fuisse sitas. Mela ubi de Africa minore l. 1. 7. *Tria promontoria, Candidum, Apollinis, Mercurii, vaste projecta in altum duos grandes sinus efficiunt; Hipponensem vocant proximum ab Hippone Diarrhyto, quod littori ejus est appositum. In altero sunt* &c. *Utica & Carthago ambæ inclytæ, ambæ à Phœnicibus conditæ.* Et paulo post: *Hadrumentum, Leptis, Clupea, Abrotonum, Taphræ, Neapolis, hinc ad Syrtim adjacent, ut inter ignobilia celeberrimæ: Syrtis sinus est centum fere millia passuum qua mare accipit patens, treeenta qua cingitur.* Et rursus: *Tum Leptis altera, & Syrtis nomine atque ingenio par priori, cæterum altero fere spatio qua dehiscit, quaque fluxum agit amplior.* Merito igitur κολπῖτις & רבחוצן vel רבחוטן *Rabbotin* dicta terra quæ tam vastis sinubus patet. Tamen hoc nomine videtur ora Carthaginensis præcipuè designari, de qua Scylax in Periplo: ἡ δὲ Καρχηδονίων χώρα ἐστὶν ἐν κόλπῳ *Carthaginensium autem regio est in sinu*; Et Appianus in Libycis: ἦν δὲ ἡ πόλις ἐν μυχῷ κόλπου μεγίστου *sita autem erat urbs in recessu sinus maximi.* Sinus maximus id est רבחוצן *Rabbotin.*

Hæc ora Phœnice vocatur cum ab aliis, tum à Polyæno apertissimè, cum lib. 5. de Agathocle scribit; στρατιώτας συντεταγμένους ᾔτησε παρὰ Συρακουσίων, ὡς διαβησόμενος εἰς τὴν Φοινίκην *milites in aciem instructos petiit à Syracusanis, ut in Phœnicem trajecturus*, id est in Africam prope Carthaginem.

Interim si quis ex mente Stephani *Rabbotin* & *Kolpitin* velit epithetum esse Phœnices propriè dictæ, non vehementer pugnabo; modo pars Phœnices intelligatur circa Libanum de qua Mela lib. 1. cap. 12. *Inde jam non obliqua pelago sed adversa adjacens, à terra grandem sinum inflexo tractu littoris accipit.*

CAPUT XIII.

Punica ex Eustathio, & Pindari & Apollonii scholiastis & Tzetze.

IN Eustathio Dido ἀνδροφόνος, imo *Elissa*. Carthago primo Cænepolis. In Pindari Schol. *Scyphius* primus equus, quia è petra editus. In Apollonii Schol. quatuor Cabirorum nomina. Horum sacerdos κόης, id est כוהן. Tyetzis error geminus in expositione vocum *Gadara* & *Gabbatha*. Vera explicatio. *Carmiuno* כרמיונא columba cœnas. Vox è duabus conflata quas Tzetzes male divisit. Arabicè τάωρα, id est טאיר non est columba, sed avis in genere, ut Syr. *tajora*. *Tejar* augurium.

A

IN Eustathio Dido falso explicatur ἀνδροφόνος; Quod ad *Elissæ nomen* puto pertinere potius, tanquam ab חלל & איש; Nempe איש virum sonat, חלל confodere. Sed neque id satis probo.

B

Ibidem Carthago legitur primò vocata fuisse Καινὴ πόλις, deinde Καρχηδὼν absurde. Nam Καρχηδὼν id ipsum est quod καινὴ πόλις. Itaque etiam Hispaniæ Carthago vocatur καινὴ πόλις. Stephanus: Ἔστι δὲ καὶ ἄλλη Καρχηδὼν πόλις Ἰβηρίας: ἐκαλεῖτο δὲ καὶ αὐτὴ καινὴ πόλις. Cætera de Caccabe, & Clitomacho, & Byrsa jam explicata.

In Pindari Scholiaste Σκύφιος *Scyphius* vocari legitur in mythographis primus ille equus qui vel è petra erupit, vel è Neptuni semine natus est in petra dormientis; *Scyphius* id est שקיפי *sciphi* Πετραῖος. Syris enim שקיף *sciph* est petra, quod jam ante monuimus. De eodem illo equo sic Isacius in Lycophronem pag. 123. Περὶ τὰς πέτρας τοῦ ἐν Ἀθήναις Κολωνοῦ (Ποσειδῶν) καθευδήσας ἀπεσπέρμηνε, καὶ ἵππος Σκύφιος ἐξῆλθεν, ὁ καὶ Ἀκειρωνίτης λεγόμενος *Circa petras Coloni Athenis Neptunus dormiens semen emisit, & exiit equus Scyphius, qui & Acironites dicitur.* Legendum Σκυρωνίτης *Scyronites*, ut recte habetur paulo post. Nempe Arabibus צחור *Suchur* sunt petræ. Itaque tam *Scyronitæ* quam *Scyphii* nomen à petris ductum. unde volunt equum erupisse.

C

In Apollonii Scholiaste sunt Cabirorum nomina quæ ex lingua Phœnicia suo loco sic explicavimus:

D

Cabiri כבירים *Dii potes.*
Axieros אחזי ארץ *possessio mea terra*, id est Ceres.
Axiokersa אחזי קרץ *possessio mea mors*, id est Proserpina.
Axiokersos Pluto indidem dictus.
Kasmilus, al. *Kadmilus* חרמאל *minister Dei* id est Mercurius.
Horum sacerdos in Hesychio vocatur Κόης, id est כהן *cohen*.

Joannes Tzetzes Chiliad. 8. hist. 216. ita habet:

Φοίνιξ δὲ γλῶσσα γάδαρα λέγει τοὺς λιθοστρώτους,
Ὡς οἱ Ἑβραῖοι Γαβαθὰ τόπους τοὺς λιθοστρώτους.

E

Utrobique fallitur. Verum quidem est eundem locum Job. 19, 13. Græcè dici λιθόστρωτον, & Hebraicè, id est Syriace Γαββαθᾶ, sed diversa ratione. Neque enim à pavimento nomen *Gabbatha*, sed ab eminentia, vel si Syro interpreti credimus, à sepimento. Is quippe literis B & P permutatis pro *Gabbatha* habet גפיפתא *gephiphatho* peribolum. Quâ voce sic accepta *Gabatha* & *Gadara* ferè idem erunt

A erunt. Unde est quod Bartenora Talmudici tractatûs Peah cap. 6. נפא *gappa* per *gader* explicat. Sed his nihil commune cum lithostroto, quod nobile est pavimenti genus incrustatione ex exiguis lapillis factâ.

Inter columbæ species una est οἰνὰς vel οἰνίας, cujus post Philosophum meminere Ælianus, Athenæus, Hesychius, Julius Pollux. Alii à vini colore dictã volunt, alii à vindemiæ tempore quo maximè conspici solet. Illam si Tzetzæ credimus Chiliad. 6. 44. *Carmiuno* Syri vocabant, id est כרמיונא voce compositâ ex כרם *vite* יונא *columbâ*: Quod his verbis utcunque expressit:

Κατὰ Ἑβραίων γλῶσσαν τε καὶ τὴν τῶν Σύρων ἅμα
Χαρμὶ δηλοῖ τὴν ἄμπελον, ὑνὼ περιστερὰν δὲ,
B Τὴν ἣν φασὶ οἱ Ἕλληνες περιστερὰν οἰνάδα.

Rectè, nisi quod Syras voces male dividit; Neque enim χαρμὶ, sed כרמא *charma* vel *charmo* vitem sonat; Et columba non est *uno* sed יונא *iuno* vel *iono*; ut Hebr. *Jona*. Unde Jonæ Prophetæ nomen, quod & ipse Tzetzes agnoscit Chil. 7. hist. 126. Sed multo peccat gravius cum ex Ismaëliticâ, id est Arabicâ linguâ τάειραν idem columbam exponit; cum Arabicè טאיר *tair* sit avis quælibet, ut Syriacè טירא *taioro* Ps. 148, 10. 10. Unde טיר *teiar* augurium, מטיר *mitaier* augur, טיר *taier* augurari passim in paraphrastis. Vide Jonathanem Gen. 30, 27. & 44, 5, 15. Neque id fugit Hebræos. Baal Aruch בלשון ישמעאל קורין לעוף טיר *linguâ* C *Ismaëlis avem appellant tair*. Idem ex Kimchio & Justo Jehielide observat Drusius in fragmentis in Genes. 44, 5.

CAPUT XIV.

Punica & Phœnicia ex Etymologico magno.

JUpiter Ἄλδος aut Ἀλδήμιος Gazæ. Forte ab *àlda* vel *aldim*, id est sæculis. Aliter Græci *Aphaca* Libani locus prope fl. Adonim Veneris templo à Constantino subverso valde celebris. Inter Heliopolim & Byblum, semotus ab urbibus, ut habetur in Eusebio. Tamen ibi Naclim oppidum memorat Christodorus, sed id potuit esse recentius. *Naclis* ut *Nicolaus* Hebr. palmulæ species. Prope Aphaca *Boeth* stagnum in quod decidens filia Veneris in piscem est mutata. Nicephorus & Germanicus emendati. Venus ibi lugubri habitu. Ignis è Libani vertice certa die in subjectum amnem cadens. Deæ cultores inibi se polluebant omni genere libidinum. *Aphaca* D amplexum explicat Etymologus rectè. Syris enim עפק *aphak* amplecti, ut Hebr. חבק *abak*. Ibi scilicet credita Venus in Adonis amplexus ruisse. Cur eadem Venus Architis in Macrobio. Doctissimi viri lectionem receptam sollicitant. Sed nil mutandum. Architis ab *Arca* vel *Archa* vicina urbe in Libano. Betagon Saturnus; Imo בי־דגון *be-Dagon* templum Dagonis. *Beth Dagon* 1. Macch 10, 83. *Galones* non sunt Phœnicibus περιφράγματα. Hæc pertinent ad præcedens Γάδειρα. Dido à divagando dicta. *Hellotia* Europa, Cretica vox potius quam Phœnicia. Al. *Hellotis* Europa. *Hellotis* Europæ festum. *Hellotes* Europæ corona. *Hellotis* Gortyna urbs. *Theba* bos Syris, ridiculè. *Sindon* à Sidone ubi repertus Sindonum usus. Etiam alii Tyriis hoc inventum tribuunt. Tamen צידון *Sidon* & סדין *Sindon* Scripturâ multum differunt. Materia è lino aut bysso. *Sindon* & *Sadin* Cur N ante D Græcè insertum. An olim scriptum *Saddin*. *Daghes* in D E mutari in N, in B & P mutari in M. *Susium* vel *susinum unguentum*, id est lilinum. *Susa* lilium שושן *susan*. Susa urbs à copia liliorum, al. ab equis, סוסא *Susa* equus. Sed Susan scribitur per ש.

JUpiter Ἄλδος aut Ἀλδήμιος Gazæ cultus est, quia credebatur ἀλδαίνειν, id est augere fructus, ut in Euboea ἐπικάρπιος ζεὺς apud Hesychium. Ita Etymologus

ex Methodio. Ego Jovem illum Phœnices linguâ suâ vocasse puto בעל חלדא *baal-halda* dominum sæculi, vel בעל חלדים *baal aldim* dominum sæculorum; quo sensu verus Deus appellatur מלך העלם *Rex sæculi*, id est mundi. Ejusdem Jovis aliud nomen מרנש *Marnas* supra expositum.

Ἀσὺρ *crater* ex Hesychio jam explicatum.

Aphaca in Libano locus est non procul à fluvio Adoni, templo Veneris Aphacitidis inibi structo jam olim, & à Constantio subverso celeberrimus. Eusebius de vita Constantini lib. 3. Ἄλσος δὲ τοῦτο ἦν καὶ τέμενος αἰσχρῷ δαίμονι Ἀφροδίτης ἐν ἀκρωρείας μέρει τοῦ Λιβάνου ἐν Ἀφάκοις ἱδρυμένον. Socrates lib. 1. cap. 18. τὸ ἐν Ἀφάκοις τοῦ Λιβάνου ἱερὸν Ἀφροδίτης &c. Sozomenus lib. 2. c. 5. Ὁ ἐν Ἀφάκοις (ναὸς) τῆς Ἀφροδίτης περὶ τὸ Λιβάνιον τὸ ὄρος καὶ Ἄδωνιν τὸν ποταμόν. Historia tripartita lib. 2. c. 20. *In Aphacis juxta montem Libanum & Adonim fluvium Veneris domus.* Idem legere est in Nicephoro, nisi quod habet perperam ἐν Φαιάκοις pro ἐν Ἀφάκοις. Locus fuit medius inter Heliopolim & Byblum. Zosimus lib. 1. Ἄφακα χωρίον ἐστὶ μέσον Ἡλιουπόλεώς τε καὶ Βύβλου, καθ᾽ ὃ ναὸς Ἀφροδίτης Ἀφακίτιδος ἵδρυται. Locum describit Eusebius ἔξω πάτου, τριόδων τε καὶ λεωφόρων ἐκτὸς, οὐκ ἐν μέσαις πόλεσιν, οὐδ᾽ ἐν ἀγοραῖς καὶ πλατείαις. Tamen, si Suidæ fides, Aphaca erant in urbe Nacli: Νάκλις, inquit, πόλις περὶ Ἡλιούπολιν, ἐν ᾗ τὰ καλούμενα Ἄφακα. Sed condi potuit urbs Naclis post Constantinum & Eusebium: Suidas enim hæc habet ex Christodoro qui diu vixit post Eusebium, nempe Anastasii tempore. Ex ipso nomine apparet locum fuisse palmulis illis majoribus fertilem quas à Nicolao Damasceno Nicolaos appellant Græci & Romani scriptores. Id enim Hebræis est נקליס *naclis*. Prope Aphaca lacus aut stagnum fuit, de quo Zosimus: τούτου πλησίον λίμνη τίς ἐστιν ἐοικυῖα χειροποιήτῳ δεξαμένῃ. *Prope fanum istud lacus quidam est cisterna manufactæ similis.* Et Germanicus in Arati phænomena: *Piscis magnus &c. dicitur in astra collocatus, eò quod decidens in Boeth stagno, Aphacitidis filia Veneris in piscem sit transfigurata, quam Syri Deam nominaverunt. Quidam autem dicunt quod de stagno filiam Veneris salvaverit. Unde usque hodie Syri pisces argenteos in templo consecraverunt.* Lego *Aphacitidis* cum doctissimo Seldeno pro vulgato *Phacitis*. Ipsa dea dubium an ob filiæ casum, aut propter Adonim ab apro interemptum, lugenti habitu pingebatur. Macrobius Saturnaliorum lib. 1. c. 27. *Simulachrum hujus Deæ in monte Libano fingitur capite obnupto, specie tristi, faciem manu lævâ intra amictum sustinens, lachrymæ visione conspicientium manare creduntur.* Fama refert dæmonum illusione inibi apparuisse quotannis certâ die igniculum in modum stellæ, qui è Libani vertice cum impetu ruebat in subjectum amnem, & credebatur esse Venus. Zosimus: Κατὰ μὲν οὖν τὸ ἱερὸν καὶ τοὺς πλησιάζοντας τόπους, πῦρ ἐπὶ τοῦ ἀέρος λαμπάδος ἢ σφαίρας φαίνεται δίκην, συνόδων ἐν τῷ τόπῳ χρόνοις τακτοῖς γινομένων, ὅπερ καὶ μέχρι τῶν καθ᾽ ἡμᾶς ἐφαίνετο χρόνων. *juxta fanum & vicina loca ignis instar lampadis aut globi conspicitur, quoties statutis temporibus ibi conventus habentur, qui quidem ad nostram ætatem usque conspectus fuit.* Sozomenus ubi supra: Ἐν Ἀφάκοις δὲ καθ᾽ ἐπίκλησίν τινα καὶ ῥητὴν ἡμέραν τῆς ἀκρωρείας τοῦ Λιβάνου πῦρ διαΐσσον καθάπερ ἀστὴρ εἰς τὸν παρακείμενον ποταμὸν ἔδυνεν; ἔλεγον δὲ τοῦτο τὴν οὐρανίαν εἶναι, οἱ δὲ τὴν Ἀφροδίτην καλοῦντες. In lacum in honorem Deæ multa conjiciebantur,

aurea

Hist. l. 8 c 30.

Vid. Plin l. 13 cap. 4. Plutarch. Sympos. l. 8. c. 4. Athen. lib. 14. Buxtorf. Lex. Talmud. p. 1389.

A aurea scilicet & argentea donaria, telæ lineæ & byssinæ aut alterius materiæ preciosioris. Quæ si accepta essent, gravia supernatabant, & levia demergebantur. Ita habetur in Zosimo. De cætero ejus cultores non aliâ de causâ in locum illum confluebant, quam ut in honorem Deæ scilicet, omni libidinis genere se pollue- rent. Quod Eusebius ita describit: σχολή τις ἦν αὐτὴ κακοεργίας πᾶσιν ἀκολάστοις πολλῇ τε ῥᾳστώνῃ διεφθορόσι τὸ σῶμα, γύννιδες γοῦν τινὲς ἄνδρες οὐκ ἄνδρες, τὸ σέμνον τῆς φύσεως ἀπαρνησάμενοι, θηλείᾳ νόσῳ τὴν δαίμονα ἱλεοῦντο. γυναικῶν τε αὖ παράνομοι ὁμιλίαι, κλεψίγαμοι θ' ὁμιλίαι, ἄρρητοί τε καὶ ἐπίρρητοι πράξεις ὡς ἐν ἀνόμῳ καὶ ἀποστάτῃ χώρῳ κατὰ τόνδε τὸν νεὼν ἐπεχειροῦντο. *Erat schola quædam nequitiæ omnibus libidinosis, &*
B *iis qui multâ licentiâ corrumpunt corpus suum. Effœminati enim viri quidam non viri, naturæ suæ dignitate abnegatâ, muliebri mollitie Deam placabant. Mulierumque congressus illiciti, & furtivi coitus, infandaque & turpia facinora in delubro illo, ut in loco impio & profano admittebantur.* Tam detestandæ libidini puto dedisse occasionem ipsam loci appellationem. Quippe עפקא *aphaca* Syris, adeoque & Phœnicibus amplexum sonat: Et צפק *aphak* verbum in amplectendi significatione occurrit in versione Syrâ Act. 20, 10. 37. & 4. Reg. 4, 16. ut citat Masius in peculio. Pro quo חבק est in Hebræo, unde factum Syrorum עפק mutatis homogeneis. Aphacis porro ab amplexibus voluerunt ideo nomen obtigisse, quia in eo ipso loco accensâ libidine in Adonidis amplexus ruit Venus. Ne
C quis putet nos divinare, audi quæ affert Etymologus ex aliquo veterum, quamvis authorem non citet: Ἄφακα Σύρων μὲν ἐστὶν ἡ λέξις. δύναται δὲ καθ' Ἑλλάδα γλῶσσαν, εἰ δεῖ τὸ δημῶδες εἰπεῖν ῥῆμα, περίλημμα περιλαβούσης τῆς Ἀφροδίτης ἐκεῖ τὸν Ἄδωνιν ἢ τὴν πρώτην, ἢ τὴν ἐσχάτην περιβολήν. *Aphaca Syrorum est dictio, quæ Græce significat, si verbo utendum est parum honesto* περιλήμμα *amplexum; quia ibi Venus Adonin aut primo aut ultimo complexu est amplexata.* Disputant eruditi cur hanc eandem Venerem Architidem appellet Macrobius ubi supra: *Adonin*, inquit, *Solem esse non dubitatur, inspecta religione Assyriorum, apud quos Veneris Architidis & Adonis maxima olim veneratio viguit: quam nunc Phœnices tenent.* Plerique suspicantur locum esse corruptum. Itaque pro *Architidis* Scaliger in Varronem
D rescribit *Dercetidis*. Robertus Cottonus *Adargidis*, Seldenus *Aphacitidis*, quomodo scripsisse Macrobium *ausus sim*, inquit, *fere deierare*. At mihi recepta lectio frustra videtur sollicitari, cum in loco Aphacis proximo, nempe super Libanum, spatio ferè medio inter Byblum & Heliopolim sitam fuisse Arcam urbem ex Ptolemæo constet, quod docemus alibi pluribus in Gen. 10, 17. Ubi Arca id est Arcæus numeratur inter Chanaanis filios; Itaque ab hac Arca Venus dici potuit Arcitis vel Architis additâ aspiratione, ut fit passim in nominibus peregrinis. Ideo maxime culta hæc Venus quod crederetur mulieribus formæ decus conciliare, atque inde esse quod Libanotides formâ cæteras anteirent. Geographus
E anonymus sub Constantio: *Heliopolis quæ propinquat Libano monti, mulieres speciosas pascit, quæ apud omnes nominantur Libanotides; Ubi Venerem magnifice colunt: dicunt eam ibi habitare, & mulieribus gratiam formositatis dare.* Hæc natus ut videtur Geographus circa illa loca.

Βαίτυλος, Λίβανον τὸ ὄρος τῆς Ἰλίου πόλεως. Locum hunc corruptissimum partim ex Phavorino, partim ex Damascio supra emendavimus. A

Βητάγων, ὁ Κρόνος ὑπὸ Φοινίκων *Betagon, Saturnus à Phœnicibus.* Verba sunt Etymologi, in quibus illum puto egregiè falli. Neque enim uspiam ulla mentio Dei cujusquam sic nominati, præterquam in Phavorino, qui sæpe hunc sequitur κατὰ πόδα. Et Saturnum אל *el* seu *Ilum* appellasse jam probavimus ex Sanchoniathone & aliis. Itaque Βητάγων videtur corruptum ex בית־דגון *beth-Dagon*, quomodo templum Dagonis appellabatur non solum ab Hebreis & Phœnicibus 1.Sam.5.2. 5.& 1.Paral.10,10. Sed & à Judeis Hellenistis. Sic 1.Macch.10,83. εἰσῆλθον εἰς Βηθδαγὼν τὸ εἰδωλεῖον αὐτῶν. *Beth-Dagon* id est τὸ ἱερὸν Δαγών, ut ibidem habetur cap.11. v.4. Hæc conjectura si vera est, bis peccant qui *Betagon* volunt esse Saturnum; primò in eo quod templi nomen usurpant pro ipso Deo; Secundò in eo quod Saturnum & Dagonem promiscuè sumunt, cum distinguat Sanchoniathon, Saturnum & Dagonem fratres fuisse dicens cœli & terræ filios ex Phœnicum theologia. B

Ibidem Γάλωνες, χρώματα ἵππων τὸ ὀνοειδές, τὰ περίφραγματα, Φοίνικες. Prius ex Hesychio confirmatur, in quo mendosè scribitur Γαλονὶς pro Γάλωνις, quod literarum ordo postulat. Sed posterius pertinet ad Γάδειρα aliquanto ante præcedens; Itaque eo reponendum.

Idem Etymologus in Διδώ Didonem dicit cum antea Elissa vocaretur κληθῆναι ὕστερον τῇ Συρίων φωνῇ Διδὼ διὰ τὸ πολλὰ πλανηθῆναι ἀπὸ Φοινίκης ἀπάραιαν ἐπὶ Καρχηδόνα, τῇ γὰρ Φοινίκων φωνῇ τὴν Πλανῆτιν Διδὼ προσαγορεύουσι *appellatam esse postmodum Tyriorum linguâ Didonem, quia multum est divagata, cum è Phœnicia Carthaginem proficisceretur. Phœnicum enim sermone vagam vel erraticam Didonem appellari.* Hæc vero esse consentanea probavi suo loco. C

Ibidem: Ἑλλωτία, ἡ Εὐρώπη τὸ παλαιὸν ἐκαλεῖτο ἢ ὅτι οἱ Φοίνικες τὴν παρθένον ἑλλωτίαν καλοῦσιν, ἢ παρὰ τὸ ἑλεῖν, ὅτι ὑπὸ ταύρου ἑάλω κατὰ τὸν μῦθον *Hellotia; Europa sic olim appellabatur, aut quia Phœnices virginem Hellotiam vocabant, aut ab* ἑλεῖν, *id est capere, quia à tauro capta est juxta fabulam.* Mihi utrumque suspectum. *Hellotia* potius videtur esse vox Cretica. In Hesychio ἑλλωτὶς est Europa: Et ἑλλωτία Europæ festum in Creta insulâ. Et ἑλλώτης Europæ corona textilis 20. cubitorum. Et in Stephano auctiore, quem in Solinum citat magnus Salmasius, Gortyna Cretæ urbs πρότερον ἐκαλεῖτο Ἑλλωτὶς, οὕτω γὰρ παρὰ Κρησὶν Εὐρώπη *prius vocabatur Hellotis, ita enim Europa apud Cretenses.* Sed & hæc jam explicata. D

Ibid. Θήβα Συρεῖς λέγεται ἡ βοῦς, ὅθεν ἐκλήθησαν αἱ Θῆβαι ὑπὸ τοῦ Κάδμου κτισθεῖσαι. ὅτι ζητῶν τὴν ἀδελφὴν χρησμὸν ἔλαβε κατοικῆσαι ὅπου ἡ βοῦς ἑαυτὴν καταθήσει *Theba Syriace bos dicitur, unde vocatæ sunt Thebæ à Cadmo conditæ, quia cum sororem quæreret oraculo monitus est ut urbem ibi conderet ubi bos consisteret.* Hæc tam vera sunt quam quod in Eustathio legitur, dici Thebas ἀπὸ τῆς θεύσεως ἤτοι δρόμου τοῦ βοὸς à cursu bovis. Thebas jam docuimus Hebraicè scribi תבץ *Thebes*, deducta voce à בצה id est uligine. Nomen est formæ תבל.

In Iliad. α.

De Phœnicia voce κινάμωμον quicquid affert prætereo, quia sumptum est ex Herodoto. E

ibid.

A Ibid. Σινδὼν, ἀπὸ Σιδῶνος τῆς πόλεως. οἱ γὰρ Σιδόνες ἐφεῦρον πρῶτοι κάμνειν σινδόνας
Sindon ab urbe Sidone, primi enim Sidones artem invenerunt elaborandi sindones.
Fortaſſe id verum ſindones Sidoniorum aut Tyriorum eſſe inventum. Quo
videntur facere hæc Martialis:

Non ſic in Tyria ſindone tutus erus.

Et illud Catulli ad Thallum prout legit magnus Scaliger:

Sudariumque Setabum, Tyrographoſque thynos.

Tamen obſtat quod Ægyptiam ſindonem eſſe ſcribit Julius Pollux. Rurſus hi- (lib. 7. c. 16.)
ſtoria Samſonis de 30. ſindonibus Jud. 14, 12. docet in Phœnice tam vetus eſſe quā
in Ægypto ſindonum uſum. Utut ſit, in Hebræa ſcriptura צידון *Sidon* & סדין *ſin-*
B *don* multum differunt. Illud enim per *tſade* ſcribitur hoc per *ſamech*. Et *nun* fina-
le ſervile in uno, in altero radicale eſt. Ut palam ſit ad eandem radicem non per-
tinere. Materiam è lino fuiſſe tradunt è Græcis Pollux qui ſupra, & ex Hebræis
Kimchius in Lexico. Nempe ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ. Nam & σινδόνος βυσσίνης mentio fit
in Herodoto. Unde eſt quod סדינים Græci τὴν βύσσον exponunt Eſ. 2, 23. Sin-
don Hebræis, Chaldæis, Arabibus eſt סדין *ſadin* vel *ſedin*, Syris *ſedun*; Quod
Græci & Romani N inſerunt in voce *ſindon* ſuadet veteres Hebræos ſcripſiſſe
סדין *ſaddin* cum *daghes*. Tale eſt מדו *maddo* μανδύη, הדו *Hoddu* Indus & India,
C עזגדין *azgaddin* ἀσγανδαὶ vel ἀσκανδαὶ, כד *cad* plur. כדים *caddim* κόνδυ, כלמד
Chelmad Χαρμάνδη. Nam creſcente voce daghes videtur additum: Sic daghes in
B & P mutatur in M. Ut in *ſambuca* ex סבכא *ſabbeca*, *ambubaja* ex אבוב *abbub*,
lampade ex לפיד *lappid*, *rhamba* ex רבא *rhabba*, *tympano* ex תפא *tuppa*. Tamen
ex ספל *ſephel* fit ſimplum. Quidni etiam ex סדין *ſedin* ſindon.

Ibid. Σούσιον μύρον κρίνινον Ἕλληνες προσαγορεύουσι. τὰ γὰρ λείρια ὑπὸ τῶν Φοινίκων σοῦσα
λέγεται *Suſium unguentum Græci κρίνινον, id eſt lininum, vocant. Lilia enim à Phœ-* (Apud Athen. l. 15. c. 12.)
nicibus ſuſa dicuntur. Pro Σούσιον lege σούσινον. Theophraſtus in libello de odori-
bus: Καὶ τὸ σούσινον, καὶ γὰρ τοῦτο ἐκ τῶν κρίνων. Dioſcorides lib. 3. cap. de lilio: ἀφ' οὗ καὶ
τὸ χρῖσμα κατασκευάζεται ὅ τινες λείρινον, οἱ δὲ σούσινον καλοῦσι. Idem lib. 1. cap. περὶ
D σουσίνου σκευασίας: τὸ δὲ σούσινον ὃ ἔνιοι κρίνινον καλοῦσιν &c. Plinius de unguentis lib.
1. cap. 1. *Suſinum tenuiſſimum omnium eſt. Conſtat ex liliis &c. Hoc optimum Si-*
done mox Ægypto. Ita etiam Dioſcorides ubi ſupra: δοκεῖ δὲ διαφέρειν τὸ ἐν Φοινί-
κῃ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ γινόμενον. Inde illi Phœnicium nomen. Suſinum enim Phœnici-
bus erat שושני *ſuſani*, ut lilium שושן *ſuſan*. Etymologus habet σοῦσα abjecto N,
ut Græci ſolent. Tale eſt *Suſa* pro *Suſan* urbe Perſica etiam à liliis dicta, quod
Græcos non latuit. Athenæus lib. 12. Κληθῆναι δὲ τὰ Σοῦσά φησιν Ἀριστόβουλος καὶ
Χάρης διὰ τὴν ὡραιότητα τοῦ τόπου. Σοῦσον γὰρ εἶναι τῇ Ἑλλήνων φωνῇ τὸ κρίνον *Suſa autem*
Ariſtobulus & Chares appellata eſſe tradunt ab amœnitate loci; Suſon enim eſſe Græ-
corum lingua τὸ κρίνον *lilium.* Stephanus: Σοῦσα &c. κέκληται ἀπὸ τῶν κρίνων, ἃ πολ-
E λὰ ἐν τῇ χώρᾳ πεφύκει ἐκείνῃ, σοῦσα γὰρ τοῦτο καλοῦσιν οἱ βάρβαροι *Suſa dicuntur à liliis*
quorum regio illa eſt admodum ferax. Suſan enim barbari lilium appellant. Ety-
mologus itidem paulo ante: Σοῦσα ἡ πόλις ἀπὸ τῶν περιπεφυκότων κρίνων. Σοῦσα γὰρ τὰ
λείρια λέγεται *Suſa urbs à circumſitis liliis; Suſa enim lilia dicuntur.* Quod multò
verius quam quod ibidem alii volunt, Suſa dici ἀπὸ τοῦ ἱππάσιμον αὐτὴν εἶναι, σουσίαν

γδ' ὑπὸ Σύρων τ̓ ἵππον λέγεσθαι *ab eo quod regio est equis commoda, Susiam enim equum à Syris appellari.* Chaldæis quidem & Syris equus dicitur סוסא *susa* & סוסיא *susja.* Sed scriptura differt à שושן. Ut taceam Susa nusquam ab equitatu commendari. A

CAPUT XV.

Africana seu Punica herbarum nomina ex Auctario Dioscoridis Apuleio.

EA esse corruptissima. Rhamni cur vocentur *atadim*: Linum *zeraphoes:* Plantago *ateircen:* Κορωνόπους *atirsitte:* Ἔυζωμον *asuric:* Struthium *syris:* Cappares *erbiaathun:* Anagallis *asirrisoe:* Μύος ὦτα *labatholabat:* Eryngium *cherdan*, cui male tribuitur quod de arunco scripserat Philosophus: Ruta *churma:* Ruta sylvestris *churma semmaced:* Pastinaca sylvestris *sicham:* Coriandrum *goed:* Hieracium majus *siteleas:* Ἐλαφόβοσκον *ascaucau* (in Africa nulli cervi) Lilium *abiblabon:* Anthemis *astertiphe;* Parthenium *thamacath;* Buphthalmum *balsamene;* Polygonum *chulum;* Periclymenon *lanath;* Anchusa *buinesath;* Gramen *jebal;* Sideritis *udedonin;* Achillea *asterchillos.* Tragii species *achocosim;* Ὀξύσχοινος *chudna;* Chrysocome *dubath & burchumath:* Papaver corniculare *sisimaca:* Psyllium *vargugum* (Giggeius notatus: γ & τ permutari scribarum imperitia: Conyza, cur Hispan. *zargatona*) Solanum *astrismunim* (ejus in vaticiniis usus) Bunium *zigar* & *thepso:* Buglossum *ansanaph:* Sylvestris cucumer *cusimezar:* Thapsia *boeden:* Ἄπιος *thorphath sadoe:* Mercurialis *asumes:* Cynocrambe *harmas & asumes labon.* Hæc ex Dioscoride. In Apuleio cur arnoglosson sit Afris *artiereon:* Hyoscyamum *ginga:* Leontopodion *gudabbal* (Luctationes Dei: Devoti, defixi, obligati, qui ad mulierem non possunt affectari) Barrachium *atzicurur:* Callitrichon *nesso esse sade:* Asterion *derdun:* Peristereon *zimicum* & *azirgozol*, M & B permutari: Brassica sylvatica *butzutzim.* B C

DE liliorum Phœnicio nomine mentio facta nos monet ut Apuleium consulamus, & authorem, quisquis est, auctarii ad Dioscoridem; ex iis Africana & Punica plantarum nomina pro viribus exsculpturi, & Hebræis literis exhibituri. Quod viri docti hactenus cur intentatum reliquerint, facile est divinare. Illos haud dubie absterruit laboris difficultas. Neque enim his nominibus quicquam legi corruptius. Pænè tot monstra quot verba. Ut vere dici possit monstrorum Africa nusquam fuisse tam ferax. Quibus debellandis vires Herculis vix suffecerint. Itaque hoc aggredior potius ut doctiores provocem ad meliora tentanda, quam quod sperare audeam hunc conatum mihi successurum. D

Dioscoridis lib. 1. hoc solum occurrit: *Rhamnus est Afris ἀταδὶμ atadim.* Id plurale est ab אטד *atad*, quod pro rhamno occurrit Gen. 50, 10. Jud. 9, 14. Psalm. 58, 10.

Lib. 2. Linum Afris est ζεραφοῖς, legendum ζεραφοιςᾶ, id est זרע פשתה *zeraphista* semen lini.

Ibid. Ἀρνόγλωσσον seu plantago Afris est ἀτιειρκὸν, legendum est חציר ערקין *Atir-erkin* herba nervorum, id est nervosa, Hebræa phrasi. Græci enim aliter appellant ἑπλάνευρον & πολύνευρον, quoniam septem crassioribus fibris quasi nervis in dorso per longitudinem folia ejus distincta sunt. Vide Oribasium & Marcellum Virgilium in Dioscoridem, *Atir* est Hebræum חציר *hatsir*, herbæ generale nomen, quod Afri *Atir* scribunt & *asir*, & *aster*, & *astr-*, & *azir* ut patebit ex sequentibus. E

Ibid.

Ibid. κορωνόπους, herba cornicis pede, Apuleio *Galli crus*, Afris ἀτιρσίτλη. Pro Ἀτὶρ legendum Ἀτὺρ vel ἀτὺρ vestigium. Hebræis אשור *asur* & Arabibus אתר *atur*. Et σίτλη alicujus avis est nomen; Idem forte quod Græcis. Hesychius: Σίτλη, ἔρις ποιός, οἱ δὲ δρυοκολάπτης

Ibid. εὔζωμον, *eruca*, *Afris* ἀσυρούκ, lego ἀσιρὺκ nomine composito ex חציר *asir* & *ruc* pro Latino *eruca*. Ergo *asiruc* est herba *ruc*, id est erucæ.

Ibid. στρούθιον radicula Afris σουρὲς, id est שורש *sores* radix. Plinius lib. 24. cap. 11. *Tingentibus & radicula ramos præparat, quam struthion vocari diximus a Græcis.* In quæ verba Marcellus: *Radicibus in tingendo, ut diximus, utebantur, ostenditque Latinum nomen radicum tantum fuisse usum. Neque enim aliam ob causam radicula quam ex potiore usu dicta a Romanis est. Quin etiam nihil fere excepta radice struthion est.*

Ibidem capparis Afris ἐρβιαιαθουώ. Vox mire depravata: legendum ἀβιαιανὼθ, i.e. אביונות *abionoth*. Hebræi cappares ita appellant, & reliquas minutas baccas.

Ibid. anagallis (Gall. *du mouron*) Afris ἀσίρρισοι חציר רישי *asir-rese* herba veneni, id est qua succurritur ἐχιοδήκτοις. Dioscorides: ὠφελεῖ καὶ ἐχιοδήκτους μεθ' οἴνου πινόμενος *contra viperarum morsus, si ex vino bibatur, prodest.* Plinius lib. 25. cap. 15. *Bibitur & contra angues succi drachma in vino.* Ita etiam Avicenna lib. 2. cap. אנאגלס (ita scribendum, non אבאגלס) *quando bibitur cum vino prodest* מן נהש אלאפעי *a morsu viperæ.* Merito igitur *Asir rise*, quo nomine proprie significatur herba quæ serpentum veneno medetur. Id enim ראש Hebræis, & Syris רישא & רישי, quia venenum serpentis est *in capite*; aut si mavis *in felle*. Nam & ראש Hebræis est *fel*. Et serpentis venenum ajunt, quoties iratus mordet, è cista fellis per angustos meatus ferri ad dentium radices, in sacculos in eum usum ibi à natura positos. Quod se in serpente dissecto ex αὐτοψία deprehendisse mihi pluribus confirmavit testis ἀξιοπιστότατος nobiliss. D. de Grentemesnil.

Ibid. μυὸς ὦτα *auricula muris*, Afris λαβαθολαβάτ. Malim *labatalapath*, i.e. auricula vespertilionis, quod est animal muri quam simillimum. *Lob* factum ex Græco λοβὸς, i.e. pars auris infima. Etymologus: λοβοὶ λέγονται τὰ κάτω μέρη τῶν ὤτων, unde ἐλλόβιον inauris. Et *atalapath* pro vespertilione sumptum ex Hebr. עטלף *atalleph*, vel ex Syro עטלפא *atallepha*, in regimine עטלפת *atallephath*.

Libro tertio eryngium Afris est χερδάν. Alludit ad carduum in quo genere est eryngium. Tamen alio videtur hoc nomen pertinere. Aristoteles historiæ animalium lib. 9. cap. 3. rem refert mirabilem, si modo veram: τῶν δ' αἰγῶν ὅταν τις μιᾶς λάβηται τὸ ἄκρον τοῦ ἠρύγγου (ἔστι δὲ οἷον θρὶξ) αἱ ἄλλαι ἑστᾶσιν ὥσπερ μεμωραμμέναι καὶ βλέπουσιν εἰς ἐκείνην. Quæ Plinius ita reddidit, quo loco agit de capris lib. 8. c. 50. *Dependet omnium mento villus, quem aruncum vocant: hoc si quis apprehensum ex grege unam trahat, cæteræ stupentes spectant.* In his ἤρυγγον sive *aruncum* apparet esse villum in capra tam ex Plinii quam ex Philosophi verbis. Veterum tamen nonnulli minus attentè legentes, ita acceperunt, ac si eryngio herbæ id tribueretur quod eryngo seu villo capræ. Theophrastus in fragmento de animalibus quæ invidere dicuntur: ἡ αἴξ, ὅταν λάβῃ τὸ ἠρύγγιον εἰς στόμα, μένει, καὶ τὰς ἄλλας ἵστασθαι ποιεῖ *capra cum eryngium ore sumpsit, manet* (immota) *& facit ut & aliæ subsistant.*

stant. Plutarchus Sympos. lib. 7. probl. 2. τὸ ἠρύγγιον μιᾶς αἰγὸς εἰς τὸ στόμα λαβούσης, ἅπαν ἐφίσταται τὸ αἰπόλιον *si una capra eryngium ore sumat, totus grex subsistit*. Et in libro de sera numinis vindicta: αἰγὸς τῆς ἠρυγγίτην λαβούσης εἰς τὸ στόμα, ὅλον ἐφίσταται τὸ αἰπόλιον, ἄχρις ἂν ἐξέλῃ προσελθὼν ὁ αἰπόλος *si capra eryngium ore sumat totus grex subsistit, donec caprarius accedens exemerit*. In eodem errore fuit Nicandri scholiastes, qui ad ea quę habet Nicander de herba eryngio citat Aristotelem de caprarum arunco, ac si de eodem ageretur. Quin Plinius iis quæ nuper citavimus subjungit *id etiam evenire cum quandam herbam aliqua ex iis momorderit*; Eos sequutus qui verba Philosophi in alium sensum detorserant. Sed & è recentioribus Marcellus Virgilius multa præfatus de abditis rerum causis, de eryngio hoc idem miraculum tanquam ex Aristotele refert, & miratur Plinium de eryngio scribentem rem tantam subticuisse. Verisimile est Africanos eadem sententia imbutos eryngium appellasse חרדן *cherdan* ab Hebræo verbo חרד *charad*, quod stupere est & consternari, unde חרד *chared* trepidus, & חרדה *charada* consternatio. Arabes inversis literis dicunt הַדָּרָה *chadara*, unde in Avicenna מחדר stupefaciens.

In Theriac. v. 645. ὁ δὲ Ἀριστοτέλης διαλεγόμενος περὶ τοῦ ἠρύγγου φησί, νέας ἀγέλης αἰγῶν, διαπορευομένων. καὶ αὐτὸς ἵστατο καὶ οἱ ἐπακολουθοῦντες.

Ibidem πήγανον *ruta, Afris* χούρμα, & πήγανον ἄγριον *ruta sylvestris; Afris* χούρμα σεμμακέδ. Legendum χούρμας & χούρμας ἐμμακέδ. Pœni & Arabes apud Avicennam & Giggeium scribebant חרמל *charmel* vel *charmal*. Inde χούρμας ut Ἀννίβας & Ἀσδρούβας pro Annibale & Asdrubale. Et χούρμας ἐμμακέδ est חרמל המקדי *churmal hammakedi* ruta Macedonia. Ibi enim nascebatur. Serapio apud Arabem Pandectarium: *Est aliud genus rutæ sylvestris nascens in Macedonia & Gallia Asiæ* (id est Galatia) *quam moly cives appellant, alii armolam* &c. id est חרמל rejectâ aspiratione.

Ibid. σταφυλῖνος ἄγειος *pastinaca sylvestris* Afris σιχάμ שחם à nigredine. Syris enim שחם *secham* est nigrescere & שחום *sechum* vel שחים *sechim* niger. Porro daucum (quod volunt aut idem esse cum agresti pastinaca, aut saltem ejus speciem) in certis locis radicem habet nigram. Theophrastus hist. plant. lib. 9. δαῦκον δὲ περὶ τὴν Σπαρτιατικὴν τῆς Ἀχαΐας διαφέρει, θερμαντικὸν φύσει, ῥίζαν δὲ ἔχει μέλαιναν *Daucum autem in Spartensi agro Achaiæ præstantissimum & natura calefacit, & nigram habet radicem*. Daucum cum agresti pastinaca confundi docet quod Avicenna lib. 2. דרקו (legendum דוקו *daucu*) dicit esse semen גזר *gezar*, id est pastinacæ sylvestris. Et quod Galenus de utroque staphylino agens hæc scribit: ὁ μὲν ἥμερος ἀσθενέστερος, ὁ δὲ ἄγριος, ὃν καὶ δαῦκον καλοῦσι &c. *Sativa quidem pastinaca debilior est, sylvestris autem, quam & daucum appellant* &c. Ita etiam Paulus Æginetalib. 6. de simplicibus; δαῦκος ὁ καὶ σταφυλῖνος. Et Aetius in tetrabiblo libri primi sermone primo: *Pastinaca* &c. *sylvestris, quam & daucum appellant*. Et Plinius lib. 19. cap. 5. *Est & quartum genus in eadem similitudine pastinacæ, quam nostri Gallicam vocant, Græci vero daucon*. Ita etiam Serapio & alii Arabum. Verene an secus, non jam quæro;

Ibid. κόριον *coriandrum, Afris* γοίδ, Hebræis גד *gad* Exod. 16, 31. & Num. 11, 7. זרע גד σπέρμα κορίου, Vulg. *semen coriandri*. E Chaldæis Onkelos habet גידא *gida*, alii duo כסבר *cusbar*, & Arabes אלכסבר *alcusbar*, id est coriandrum.

Ἱεράκιον τὸ μέγα *hieracion majus*, Afris σιθελέας. Rationem Græci nominis

A Plinius his verbis docet lib.20.c.7. ubi de lactuca ſylvatica, cujus genus eſt hieracium: *Ex his rotunda folia & brevia habentem ſunt qui hieraciam vocant; quoniam accipitres ſcalpendo eam, ſuccoque oculos tingendo, obſcuritatem cum ſenſere diſcutiant.* Plane eadem eſt ratio Africani nominis; nam Arabibus סתל *ſethel* eſt *aquila* aut *avis aquilæ ſimilis.* Ita eſt in Giggeio: Ergo ut ἱέραξ ſeu accipiter *hieracio*, ita סתל *ſethel* ſeu aquila *ſitheleæ* nomen fecit. Neque enim ſolus accipiter, ſed & aquila ſcribitur oculos hoc ſucco tingere. Apuleius cap.30. *Dicunt aquilam, cum in altum volare voluerit, proſpicere rerum naturas, lactucæ ſylvaticæ folium evellere, & ſucco ejus ſibi oculos tingere, & maximam inde claritudinem accipere.*

B Ἐλαφόβοσκον quaſi cervorum pabulum, Afris ἀσκαυκαῦ. Malim ἀσκακκαῦ *Aſcaccau*, Hebr. חשק אקו *ask-acco* capreæ vel ibicis amor, id eſt cibus illi pergratus. *Fama eſt*, inquit Plinius l.22.cap.22. *hoc pabulo cervos reſiſtere ſerpentibus.* Dioſcorides itidem: ταύτην φασὶ τὴν πόαν τὰς ἐλάφους νεμηθείσας ἀντέχειν τοῖς τῶν ἑρπετῶν δήγμασι. Sed Africani cum in cervis id obſervare non poſſent qui in Africa nulli ſunt, in capreis obſervarunt, quas in Africa multas deſcribunt Herodotus lib.4. & Ælian. de animalibus lib.14. c.16. Unde eſt quod pro elaphoboſco hanc herba nomen appellarunt חשק אקו *ask-accu*, quaſi dixeris capreæ cupediam.

Herod. l. 4. Ariſtot. hiſt. anim. l. 8 c. 28 Plin. l. 8. c. 33. Serv. in l. 1. Æneid. Euſtath. in Dionyſ. p. 28. Lucan. l. 9. v. 924.

Κρίνον *lilium* Afris eſt ἀβίβλαβον. Id eſſet Hebræis אבוב לבן *abub laban* calamus albus. Albus dicitur à floris inſigni albedine; Et calamus propter caulis rectitudinem. Sic אבוב רועה *abub roe* calamus paſtoris Talmudicis vel eſt dipſacus, velut alii volunt damaſonium, recto utrumque & alto caule.

C

Ἄνθεμις *anthemis*, Afris ἀσηρτιφὰ. Id eſſet Hebr. חציר תפוח *atſir-tiphua* herba mali; Nam & alio nomine Græce dicitur χαμαίμηλον *terreſtre malum*, διὰ τὴν πρὸς τὰ μῆλα ὁμοιότητα τῇ ὀσμῇ *quia malis odore eſt ſimilis*: Unde officinis corruptè *camomila*; Galli veteres, teſte Apuleio cap. 23. appellabant *Ovalidiam*, alii *avaliticam* (ſic legendum, non aulitică) Nempe hodieque Britannis *aval* eſt malum. Alludit Anglum *aple*, Belg. *appel*, Germ. *apfel*. Fallor an idem vocabulum in

D uſu fuit apud Oſcos in Campania, atque inde dicta eſt *Abella* urbs malifera? Virgilius Æn. lib. 7.

Et quos maliferæ deſpectant mœnia Abellæ.

Quô ipſô epithetô videtur eô alluſiſſe. Neque enim Oſci ſermonis Poëta fuit ignarus, quem adoleſcentem aluerat

Parthenope ſtudiis florentem ignobilis oci,

ut quidem ipſe teſtatur in fine Georgicon. *Bella* pro *Abella* legi perperam ex Trogo, Silio, Plinio & aliis pridem probavit Cluverius.

Παρθένιον *Parthenium*, *Afris* θαμανάθ herba eſt amari ſaporis. Dioſcorides:

E ὀσμῇ ὑπόβρωμον, τῇ δὲ γεύσει πικρίζον. Plinius lib.21. c.30. *Parthenium &c. naſcitur in hortorum ſepibus, flore albo, odore mali* (al. malo) *ſapore amaro.* Avicenna: חארה תמכה אלראיה ואלטעם *acris eſt odoris & guſtus.* An idem quod Hebræorum תמכה *thamca* vel תמכתא *thamcetha*, cujus mentio inter herbas amaras, quarum uſus Judæis fuit in eſu agni paſchalis in Chald. paraphraſi Exod.12,8.& Cant. 2,9.& in tract. Talmud. פסח cap.2. Conveniunt nomen & ſapor. Nec Hebræos moror,

lib. 2. capite אקחואן *vohuen.*

quorum alii תמכה marrubium, alii carduum, alii armoraceam, alii raphanum majorem, alii gingidium explicant, alii denique muscum qui crescit circa palmam. Nam hæc ipsa interpretationum diversitas abunde docet illos hîc cæcutire. Quid quod ut Afris *thamacath* & Hebræis תמכה *thamaca*, & Chaldæis תמכתא *thamcatha*, ita Romanis *tamnacum* dictum fuisse parthenium constat ex his Plinii lib. 21. c. 30. *Parthenium alii leucanthemon, alii tamnacum vocant*; pro quo perperam *amaracum* rescribi volunt. Et una parthenii species hodieque in officinis appellatur *tanacetum*, unde Gallicum *tanaisie*, non ex Græco ἀθανασία, cujus nullus profertur author. Tanaceto hodieque condiuntur artolagani, quorum sapor utut amarus non tamen est injucundus; ut nihil obstet quominus adhiberi potuerit in esu agni paschalis. A B

Ibid. Βούφθαλμον οἱ δὲ κάχλαν, οἱ δὲ βαλσαμένην &c. Ἄφροι ναρὰτ καλοῦσι. Duo hæc buphthalmi nomina sunt expendenda *balsamene* & *narrat*, quia utrumque est Africanum seu Phœnicium. *Balsamene* est à בעל שמין *balsamen*. Sic illi Solem vocabant quasi cœli dominum, ut jam ante probavimus. Buphthalmum dici notat Plinius quia est *similis boum oculis*. Dioscorides, quia habet ἄνθη ὀφθαλμοειδῆ. Galenus ἀπὸ τοῦ τὰ ἄνθη ἐοικέναι δοκούντων κατὰ τὸ σχῆμα βοὸς ὀφθαλμῷ; unde Persicè dicitur גאו גשם *gao gesem*, id est עין אלבקר *oculus vaccæ*, ut interpretatur Avicenna lib. 2. c. בהאר *bihar*. Indidem *Balsamene* dicta est, quia ut bovis oculum ita & Solis orbem florum species imitatur. Quæ similitudo cô est aptior, quod Solem non formâ tantum, sed & calore referunt. Sunt enim ἄνθη μήλινα *flores lutei*; Ita Dioscorides. Galenus: ἐπὶ τὴν γε χρόαν τοῖς τῆς ἀνθεμίδος ἐστὶν ὁμοιότατα, μείζω δ' ἐστὶν αὐτῆς συχνῷ καὶ δριμύτερα *colore autem* flores *Anthemidis floribus sunt simillimi, sed multo tum majores, tum acriores*. Anthemidis autem flores Dioscorides ita describit: ἔνδοθεν μὲν χρυσίζοντα ἄνθη, ἔξωθεν δὲ περίκειται κυκλοτερῶς λευκὰ ἢ μήλινα ἢ πορφυρᾶ. Avicenna de בהאר *bihar*, id est buphthalmo paulo aliter: *rosa ejus* אצפר *flava folio*, אחמר *rubra in medio*, אסמן *pinguior*, id est densior *folio albabunegi*, id est anthemidis. Utut sit rubrum & flavum in intenso gradu, qui colores buphthalmi floribus tribuuntur, sunt iidem pæne qui Solis; Neque aliunde deductum nomen alterum נארת *narat*. Nam Arabicè נאר *nar* est ignis, ut Syris נור *nur*, unde Hebr. נר *ner* lucerna. Ergo buphthalmus *narat* dicebatur ab igneo colore florum. C D

lib. 25. c. 8.
lib. 3.
Simpl. l. 6. c. 84.

Libro 4. Polygonum Afris χουλὶμ, forte חולים *chulim*, quæ vox Pœnis idem fuerit quod Hebræis חוליות *chulioth*: articuli, internodia. Nam חוליות & חולים genere solum differunt & terminatione. Notum autem polygonum aliis polygonata & centinodiam dici, quia *multos habet ramusculos* γόνασι διειλημμένους *geniculis cinctos & intersectos*. Ita tradit Dioscorides. Potest & alio referri Punicum nomen חול *chul* Hebræis est parere. Parientibus porro utilissimum est polygonon, quia, eodem teste qui supra, succus ejus ἵστησι ῥοῦν γυναικεῖον προστεθεὶς *mulie-bres fluxiones impositus sistit*. Unde est quod alio nomine vocatur sanguinaria. Plinius lib. 27. c. 11. *Polygona Græci vocant quam nos sanguinariam. Succus ejus cujuslibet partis profluvium excreationesque cruentas prohibet*. E

Ibidem: Περικλύμενον Afris λανὰθ, Arabibus לאן *lana* est mollem esse, & in secunda

cunda

A cunda conjug. לין *laiana* mollire. An hinc לאנת *lanat* Africanis dictum periclymenon, cujus præcipua virtus, quamque adeo primam memorat Dioscorides, quod σπλῆνα τήκει *lienem mollit?* Plinius item lib. 27. c. 12. *semen ejus &c. in pastillos digeritur. Hi resoluti dantur &c. ad lienem.* Potuit & respici folii mollities. Ibid. Plinius: *Periclymenos fruticat & ipsa, ex intervallo duo folia habens subcandida, mollia.* Tamen aliud suspicor. Clymenus & periclymenus ut habent multa communia, ita & nomina sæpe permutant, & communicant sibi invicem. Hinc est quod clymenon nonnulli vocant periclymenon, ut auctarii author observat. Σμίλακα item & ἄγονον, quæ sunt periclymeni propria; Periclymenus enim folia B habet smilacis vel κισσοειδῆ *hederæ figurâ*, quæ pota ἀγόνους ἱστορεῖται ποιεῖν *sterilitatem in viris facere referuntur.* Ita Dioscorides. Vicissim periclymenus appellatur καλυκάνθεμον. cum clymeni sit proprium calices seu θυλάκια folliculos habere in summo caule. Quô errore abreptus Plinius scribit clymenô potâ sterilitatem etiam in viris fieri, id clymeno tribuens quod alii periclymeno. Sic Africanum nomen *lanath* est cur clymeno potius putem quam periclymeno convenire. Theophrastus veterum in radicum sectione superstitiones referens, ait secari quasdam πρὶν ἥλιον ἐπιβάλλειν δεῖν καὶ τὸ κλύμενον *priusquam sol iis incumbat ut quæ vocatur clymenum.* Proinde auctarii scriptor notat clymenum à nonnullis C appellari ἠλιοφυὲς (leg. ἡλιοφαὲς) ἀνατολικὸν item & δυτικὸν, quod scilicet post occasum legeretur, vel summo mane cum sol esset circa exortum & mox appariturus. Quod tempus cum noctis communi nomine comprehendatur, merito לנה *lana* vel לנת *lanath* (in regimine) dicta est herba quæ noctu legebatur. Hebræis quippe לן *lan* est pernoctare.

lib. 25. c. 7.

De hist. plant. lib. 9.

Anchusa Afris βυΐνισαθ. Legendum Βυιενσὰθ *Buiensath.* Ita maximè accedit ad Anchusæ nomen Arabicum אבויגלסא *abujelesa*, quale extat in Avicenna libro secundo canonis. Notum enim est literam g apud Arabes idem sonare quod j consonum: Et n & l esse literas homogeneas & facile permutabiles. De cætero in longo nomine & πολυγραμμάτῳ nulla reperitur mutatio quæ sit alicujus mo-D menti. Alio nomine Arabes vocant שנגאר *singiar.*

Ἄγρωστις *gramen*, Afris ἰεβὰλ, Hebræis יבול *jebul* & Syris יבל *jebal* in genere significat quemvis terræ proventum; sed & speciatim עשבים herbas gramina. Ita explicantur יברי in glossa Talmudica tractatu Joma fol. 782.

Sideritis, Afris ὑδήδουιν. Nihil necesse est monere à ferro Græce dici σιδηρῖτιν, quoniam glutinandis vulneribus ferro illatis est aptissima, & præcipuum in bello habet usum. Id ipsum significatur Africano nomine ὑδήδουιν, quod plurale est, quia multæ sunt species sideritis: Singulare ὑδήδων Arabicè esset חדידאן *hadidan* ab חדיד *hadid*, id est à ferro voce deducta. Radix חדד etiam Hebræis est acui. Sib ab acie Gallice ferri genus dicitur *aciarium.*

E Sideritis species ἀχίλλειος *Achillea Afris est* ἀστὴρ χιλλὸς חציר חילס *herba chillis*, id est Achillis. Nominis ratio nota. Avicenna scribit אחילס.

Tragii duas species describunt post Dioscoridem, Plinius, Galenus, Paulus, Oribasius, alii, quarum unam asserunt in sola Creta nasci, alteram multis in locis. Hanc auctarii scriptor ignotus dicit ab Afris Ἀχοιοσίμ appellari, aut ut legendum

Ἀχαιοσὶμ. Cum nemo nō videat Ἀχαιοσὶμ plurale esse Phœnicium à singul. Ἀχαιός. Itaque herba Ἀχαιοσὶμ est herba Achivorum, vel quod idem est Græcorum. Ex quo fit ut credam hoc nomine non secundam tragi speciem, quæ ubiq; provenit, sed priorem intelligi, quæ alibi non reperitur quam in parte Græciæ, hoc est in Creta insula. Nam late sumptum Græciæ vocabulum etiam Cretam complectitur. Ne dicam inter varios Cretæ incolas etiam Achivos censeri ab Homero Odyss. τ.

> Ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσα μεμιγμένη, ἐν μὲν Ἀχαιοὶ,
> Ἐν δ' Ἐτεόκρητες μεγαλήτορες.

Achivos nimirum Mycenis post Trojanum bellum profectos ajunt Talthybio duce in Cretam se contulisse. Ita vetus Scholiastes & Eustathius ad hunc locum. Junci species ὀξύσχοινος *oxuschœnos, Afris* χοῦδουα. Oxyschœni Dioscorides dicit duas esse species, quarum una est ἄκαρπος sterilis, altera καρπὸν μέλανα ἔχει περιφερῆ *fructum nigrum habet rotundum*. Theophrastus dicit primum vocari ἄῤῥενα *marem*, alterum μελαγκρανὶν, id est *nigricipitem* διὰ τὸ μέλανα τὸν καρπὸν ἔχειν *quia fructum habet nigrum*. Plinius item junci meminit *fœminini ferentis semen nigrum, quem melancranin vocant*. Hesychio quoque μελάγκρανις est ὀξύσχοινος ἢ τὰ ἄκρα μελανίζουσα. Errore manifesto legitur μελάγκρασις non in Hesychio solùm, sed & in Phavorino qui Hesychium pridem exscripsit. Melancranis oxyschœnos Afris *chudua*. Ex duabus oxyschœni speciebus ἄκαρπον neglexerunt, οὐ χρῆσις οὐδεμία πρὸς τὰς ἰάσεις *cujus in medicina nullus usus est*, ut Galenus diserte scribit lib. 8. Simplic. Alteram ex argumento vocarunt χοῦδουα, id est juncum atrum seu nigrum. In *chudua* prior syllaba sumpta ex Hebræo אחו *achu*, aleph rejecto ut in *Cerne* pro אחרנאה, & *Berut* robore pro אבירות, & in salutationihus *haudoni* pro *have adoni* salve domine mi. Et nuper *bu* pro באו *abu* in *buienesat*; Et in asterchillos *Chillos* pro *Achillos* אחילס quomodo Arabes scribunt. אחו *achu* juncum interpretamur cum Chaldæis interpretibus, qui pro אחו habent גומיא *juncos* Gen. 41,2. & 18. imo & cum ipso Jobo qui cap. 8. v. 11. גומא *juncum &* אחו *achu* pro synonymis ita usurpat, *An crescet* גומא *juncum sine luto, &* אחו *achu sine aqua?* Græci interpretes ex *achu* fecerunt ἄχι vel ἄχει. Sic Gen. 41, 1. de vaccis Pharaonis: ἐβόσκοντο ἐν τῷ ἄχει *pascebantur in achi*, id est באחו. Ita etiam v. 18. Et Es. 19, 7. τὸ ἄχι τὸ χλωρὸν πᾶν τὸ κύκλῳ τοῦ ποταμοῦ *achi viride omne quod in circuitu fluminis*. Ubi tamen Hebraicè non est אחו, sed ערות quod gramineta explicant. In quem locum Hieronymus lib. 7. in Esaiam: *Pro junco papyrum* LXX. *transtulerunt de quo charta fit, addentes de suo* ἄχυρον (lege ἄχει) τὸ χλωρὸν, *quod in Hebraico non habetur. Cumque ab eruditis quærerem quid hic sermo significaret: audivi ab Ægyptiis hoc nomine linguâ eorum omne quod in palude virens nascitur appellari.* Sirachides etiam c. 40. v. 10. Ἄχει ἐπὶ παντὸς ὕδατος καὶ χείλους ποταμοῦ *achi* (i.e. אחו *achu*) *ad omnem aquam & labium fluvii*. Quidam hûc afferunt ex Ose. 13, 15. *cum ille fructificaverit* בין אחים *inter achim*, ac si τὸ אחים *achim* esset plurale τοῦ אחו. Sed ibi אחים sunt fratres. Nam אחו in plurali haberet אחוים ut bene monet Kimchius. Sed de his alibi plura. Superest dicēdum cur *dua* in *chudua* nigrum

red-

lib. 4. hist. cap. 13. l. 21. c. 18.

Salm. ad Solin. pag. 263.

A reddamus. Atramentum τὸ μέλαν Hebraicè dicitur דיו *dejo*, & Chaldaice דיותא *dejoutha* quomodo etiam Syris Arabicè id ipsum est דויה *duvia* in Giggeii lexico. Et apud utrosque Britannos *du* hodieque nigrum sonat. Quam vocem esse priscam ex eo docet Camdenus quod apud Trinobantes in Ptolemæo *Idumanus* dicitur amnis, qui Anglis hodie *blackvvater* id est nigræ aquæ. Tale est quod Scotiæ fluvium *Duglas* ex Britannica lingua nigro cæruleum explicant, quia *du* nigrum & *glas* glaucum significat. Ex his conjectura est etiam Pœnorum lingua *du* vel *dua* nigrum significasse, & *chudua* juncum nigrum.

[Jer. 36, 18. 2. Cor. 3, 3. & 2. Joh. 12. & 3, 13. pag. 324.]

De Chrysocome sic habet author appendicis ad Dioscoridem: Χρυσοκόμη· οἱ δὲ B χρυσῖτις, οἱ δὲ χρυσάνθεμον, οἱ δὲ ἀμάραντος, οἱ δὲ Διὸς πώγων, Ῥωμαῖοι γόβις βάρβα, Ἄφροι δυβάθ, οἱ δὲ βυρχυμάθ. Et Galenus; Χρυσοκόμη, καλεῖται δὲ καὶ χρυσίτης. Et Plinius: *Chrysocome sive chrysitis non habet Latinam appellationem. Palmi altitudine est, comantibus fulgore auri corymbis.* Hæc ut Græcis *Chrysocome*, *chrysitis* & *chrysanthemos*, sic Afris דהובת *dehubath* vel *dubath* dicebatur ab Aureis corymbis. Aurum enim Hebræis זהב & Syris דהב & Arabibus דהב unde אלהבה *deaurata* Ps. 44. (Heb. 45.) v. 11. id ipsũ esse דהובה *dehuba* vel in regimine דהובת *dehubath* nemo non videt, cum sit præt. Paûl verbi דהב *deaurare*. Aliud nomẽ *burchumath* videtur id ipsum esse quod Arabicè ברעומה *Burghumath*, permutatis radicalib. ע & ח, ut in Arab. עשק amare pro חשק. Nempe Arabes ברעומה *burghumath* & C ברעום *burghum* & ברעמה *burghamath* appellant herbam quamvis *vertice rotundo & multis foliis*. Quin & ברעם *barghama* verbum ea notione usurpatur. Sic ברעם אלנבת *herbæ vertex rotundus fuit, & multis foliis refertus*. Id chrysocome bene convenit, quam habere dicit Dioscorides κόμην κορυμβοειδῆ ὁμοίαν ὑσσώπῳ *comam corymbi specie, hyssopo similem.* Ita & Plinius: *comantibus fulgore auri corymbis.* Κόρυμβος in monte est vertex: At in plantis quid sit *corymbus* docent hæc Theophrasti de quadam hederæ specie: ἁδρὸν καὶ πυκνὸν καὶ συνεστηκότα τὸν καρπὸν ἔχει κατάπερ εἰς σφαῖραν, ὃν δὴ καλοῦσί τινες κορυμβίαν. Quæ Plinius ita reddidit: *Densus acinus & grandior, racemis in orbem circumactis, qui vocantur corymbi.* Præter similes corymbos, comas insuper seu densa foliola & flosculos instar hyssopi spica- D tim confertos in vertice habet chrysocome, unde & illi nomen.

[Simplic. l. 8. lib. 21. c. 8. hist. plant. l. 3. lib. 16. c. 34.]

Μήκων κερατῖτις *papaver corniculare Afris* σισιμάκα, potius שמשם אכם *simsim macam* sesamum nigrum. Quantum à papavere differat sesamum non ignoro. Tamen hoc commune quod sesami semen *papaveris modo* vasculis includitur; ut ex Theophrasto probant Matthiolus, & Dalechampius. Addo in panificiis apud veteres promiscuum utriusque fuisse usum. Quod his verbis Dioscorides diserte docet, quo loco agit de speciebus papaveris: ἡ μέν τις ἐστὶν ἥμερος κηπευτὴ, ἧς τὸ σπέρμα ἀρτοποιεῖται εἰς τὴν ἐν ὑγιείᾳ χρῆσιν, καὶ σὺν μέλιτι δὲ ἀντὶ σησάμης αὐτῇ E χρῶνται *papaveris una species est sativa & hortensis, cujus semen pani compinsitur, qui sit in sanorum usum: Eo cum melle utuntur pro sesamo.* Inde Afris papaver *sisim* vel *simsim*, id est sesamum dictum. Et in papaveris speciebus ceratites *sisimacam*, id est sesamum nigrum à colore seminis. Quippe cum tam sesamum quam papaver hortense candido sint semine, isti semen esse nigrum tradunt medicorum filii. Dioscorides: σπέρμα δὲ μικρὸν μέλαν, ὅμοιον τῷ τοῦ μήκωνος *semen habet par-*

 vum,

lib. 20. c. 19.

vum, nigrum, cætera hortenſis *papaveris ſemini ſimile.* Plinius: *Sylveſtrium unum* A *genus ceratitim vocant, nigrum* &c. Nec ſemen ſolùm ſed & habet ῥίζαν ἐξ ἐπιπολῆς φυομένην μέλαιναν *radicem nigram in ſuperficie terræ naſcentem.*

lib. 25. c. 11.

Pſyllium Afris ὐαργυγοὺμ. Ut pulex Græce ψύλλα, ita ψύλλιον pulicaris herba dicitur, cujus σπέρμα ψύλλοις ὅμοιον: Ita Dioſcorides. Et Plinius: *Pſyllium alii cynoides* &c. *foliis canino capiti non diſſimilibus, ſemine autem pulici, unde & nomen.* Itaq; etiam Africanum nomen *vargugum* corruptum videtur ex Arabico ברעות *bargut*, quo non *culex*, ut vult Giggeius, ſed *pulex* ſignificatur, ut Hebraico פרעוש. Vide Avicennam IV. 6. 3. 11. & lib. 2. paſſim. Proinde pro ὐαργυγοὺμ reſcribendum ὐαργουτοὺμ. Neque vero id novum eſt ut ſcribarum imperitia γ & τ permutentur. Magnum Salmaſium audi in Solinum pag. 708. Ὀυιγὸν *pro* Ὀυιτὸν *perperam ſcriptum apud Theophraſtum γ & τ paſſim confundunt antiqui librarii* B *Græci, ut* ἰσγέον *apud Heſychium pro* ἰστέον &c. En errorem his plane geminum in in Plutarchi Lyſandro: φασὶν αὐτὸν πολιορκοῦντι τὴν τῶν Ἀφυγαίων πόλιν ἐν Θράκῃ κατὰ τοὺς ὕπνους παραστῆναι τὸν Ἄμμωνα; διὸ καὶ τὴν πολιορκίαν ἀφεὶς, ὡς τοῦ θεοῦ προστάξαντος, ἐκέλευσε τοὺς Ἀφυγαίους Ἄμμωνι θύειν *Ipſum Ammonem ajunt illi Aphutæorum urbem in Thracia obſidenti in ſomnis adſtitiſſe. Quocirca cum ab obſidione deſtitiſſet, tanquam Deo ſic imperante, juſſit Aphutæos Ammoni ſacra facere.* Pro Ἀφυγαίων & Ἀφυγαίους lege Ἀφυταίων & Ἀφυταίους de quibus Pauſanias in Laconicis: Ἀφυταῖοι δὲ τιμῶσιν Ἄμμωνα οὐδὲν ἧσσον ἢ οἱ Ἀμμώνιοι Λιβύων *Aphytæi Ammonem non minus colunt quam in Libya Ammonii.* Eodem exemplo ὐαργουτοὺμ mutatum in ὐαργυγοὺμ. Et *Vargutum* eſt ipſiſſima vox Phœnicia *bargut* cum Romana ter- C minatione; Et B mollius expreſſo per V conſonum. Itaque à forma ſeminis dicta eſt hæc verba *Bargut* vel חציר ברעות *herba pulicis*; Tum ab inſita virtute, φασὶ

lib. 4. fen. 6. tract. 3. c. 11.

γὰρ ὅτι κομισθεῖσα ἐν οἴκῳ χλωρὰ οὐκ ἐᾷ ψύλλας γένεσθαι *ajunt enim, ſi viridis in domum inferatur prohibere quo minus in ea generentur pulices.* Dioſcoridis verba ſunt, ex quibus videtur poſſe colligi eandem eſſe quæ ab Avicenna capite de expulſione pulicum appellatur חשישה אלברעות *chaſiſach-olbarguti*, id eſt herba pulicis, & בכיכואנה *bacicuana*, quæ in lecto poſita pulices ita inebriat & ſtupefacit ut moriantur. Tamen puto potius conyzam intelligi quæ vera eſt pulicaris. Saltem id certum pſyllium Avicennæ libro ſecundo plane diverſo nomine appellari בזר קטונא *bazar katuna*, unde Hiſpanis *zargatona.* D

Στρύχνος *ſolamen Afris* ἀστρισμουνίμ. Legendum ἀσὶρ ἐσμουνὶ Ebraicè dixeris חציר השמיני *atſir haſſemini* herba octavi, id eſt Æſculapii quem Sanchoniathon & Damaſcius nos ſupra docuerunt ἐσμουνὶ hoc eſt octavum appellari à Phœnicibus, quia Cabirorum octavus fuit. Solanum porro quorſum vocetur herba Æſculapii palam faciunt hæc Apuleji: *Apollo hanc herbam fertur inveniſſe & Aſcle-*

Apul. de virtut. herb. c. 22

pio dediſſe. Itaque ut ab inventore Itali, teſte Apuleio, Apollinarem appellarunt; ita Phœnices herbam Æſculapii, in illius gratiam cui ab Apolline data fingitur. E Nec immerito Apollini tribuitur herbę inventio, cujus uſu conciliatur ὀλιγοχρόνιος μανία vatum & Poëtarum enthuſiaſmo ſimilis. Nempe inter ſolani ſpecies eſt halicacabus, Arabice כאכנג *kakengi*, quo hauſto vates in mentis extaſin inci-

diſſe

A disse Plinius his verbis docet: *Halicacabi radicem bibunt qui sunt vaticinandi* Plin. l. 21. c. 21.
callentes, quod furere ad confirmandas superstitiones aspici volunt. Hinc Poëta lib. 3.
Æneidos: *Insanam vatem aspicies.*
In quæ verba Servius: *Alii magnam dicunt, sed melius est Deo plenam & vaticinatricem intelligamus, è Græcorum tractum etymologia, qui* μάντεις ἀπὸ τῆς μανίας *appellaverunt.* Ita Satan ab omni ævo præstitit se Dei simiam. Quippe etiam veri Prophetæ divino spiritu pleni ita extra se rapiebantur, ut pro insanis haberentur. Vide 2. Reg. 9, 11. & in eum locum Kimchium.

Bunium cur Afris dicatur ζιγάρ & θεψώ divinare non possum; nisi putemus utrumque nomen à locis sumptum. Nempe Africæ propriæ urbes sunt *Zugar* & B *Thapsus* non procul à Syrti minore. Illius meminit Ptolemæus. Hujus præter Ptolemæum, Strabo, Cæsar, Livius, Plutarchus, Appianus, Dion, Stephanus & alii. Utrique est nomen Punicum. *Zugar* צוער *zohara* vel *zogara* à synonyma quæ prope Sodomam fuit. *Thapsus* תפסח *Thapsa* quæ ad Euphratem. Ad harum urbium nomina tam proximè alludunt duo bunii nomina *zigar* & *thepso*, ut valde verisimile fit illa esse translata. 4 Reg. 15, 16. & Joseph.

Buglossum Afris Ἀνσαράφ. Voces mirè depravatæ, pro quibus legendum Λυσαναλὺφ ad verbum lingua bovis, cujus folium tam asperitate quam latitudine est ὅμοιον βοὸς γλώσσῃ. Itaque etiam Arabes appellant לסאן אלתור *Lisano-tthaur* C linguam tauri seu bovis, & Persæ apud Teixeiram pag. 4. כאו זבון *Gao-zabon* vaccæ linguam, & è Romanis M. Cato *linguam bubulam.* De re rust. c. 40.

Σίκυς ἄγριος *sylvestris cucumer*, Afris κυσιμεζάρ. Hebraice dicatur קשא מוזר *kisu muzar* ad verbum *cucumer peregrinus.* Arabice vocatur ספידים *sephidus* & קתא אלחמאר *kitha elhimari* cucumer asini; ita etiã in officinis *cucumis asininus.*

Thapsia Afris βοίδλω. Origo Græci nominis ex Dioscoride nota: ὠνόμασται δὲ θαψία ἀπὸ τοῦ δοκεῖν πρῶτον εὑρῆσθαι ἐν Θάψῳ τῇ νήσῳ τῇ ὁμωνύμῳ. Quamvis alii repertam velint non in Siciliæ insula vel peninsula Thapso, sed in Thapso Africæ. Unde est quod thapsiam in Africa Plinius vehementissimam esse ait. Alii rursus thapsiam præferunt ex urbe Siciliæ Thapso. Nicander in Theriacis: lib. 13. c. 22.

D Θεσσαλικήν τε ῥίζαν ἔλευ γ᾽ ἀλθέα θάψυ.
Μίξας.

Utri verius nostra nil refert. Solum id quærimus cur Afri βοίδλω appellent. Thapsiæ succum è radicibus viminco qualo injectis veteres torculari exprimebant. Dioscorides: χυλίζεται δὲ κοπεῖσα ἡ ῥίζα, καὶ διὰ κυρτίδος ἐν ὀργάνῳ ἐκθλιβεῖσα. Ideo dicta est herba βοίδιν vel βοίδδιν id est torcularium. Syri בדין *baddin* dicerent. Sed בד *bad* in βοίδ in *boed* mutatum, ut antea גד *gad* in γοίδ *goea* id est coriandrum.

Ἄπιος, quæ & ἰσχάς, radix est, cujus extrema pars in pyri vel ficus formam turbinatur. A Romanis in auctario dicitur ῥάδιξ σιλβέστρις *radix* seu raphanus E *silvestris.* Et ab Afris θορφὰθ σαδοὶ eodem plane sensu. Nam θορφὰθ est raphanus, ut habetur in libro secundo. Proinde *torphath sadoe* est raphanus agrestis, ad verbum raphanus agri. Id enim est Hebræis שדה *sade* vel שדי *sadai.* De cætero cur raphanus, Ebræis פגל, Punice dicatur *thorphat*, nullus capio, nisi scribatur
ותחרופת

תחרופת *thaharuphath*, ab acrimonia ducto nomine, quæ Syris est חריפתא.

Lib. 25. c. 5.

Λινόζωστις *Mercurialis Afris* ἀσυμὲς. De illa sic Plinius: *Linozostis sive Parthenium Mercurii inventum est; ideo apud Græcos Hermupoan multi vocant eam, apud nos omnes Mercurialem.* Et Dioscorides: Λινόζωστιν, οἱ δὲ παρθένιον, οἱ δὲ Ἑρμοῦ βοτάνιον καλοῦσι. Idem significatur Punico nomine חשומש *asumes* vel *hassumes*, quod proprie ministrum sonat. Itaque herba *asumes* est πόα τοῦ διακόνου herba ministri, nempe Deorum, id est Mercurii; quem & ministerii ratione Camillum aut Cadmilum appellabant. Plutarchus in Numa: τὸν Ἑρμῆν ἔνιοι τῶν Ἑλλήνων Κάμιλλον ἀπὸ τῆς διακονίας προσηγόρευον. Servius in Æneid. lib. 11. *Mercurium Hetrusca lingua Camillus dicitur, quasi minister Deorum.* Idem in Georg. lib. 1. rationem affert Physicam cur dicatur Mercurius Deorum esse Minister. *Sciendum autem de planetis quinque duos esse noxios, Martem & Saturnum, duos bonos Jovem & Venerem. Mercurius vero talis est qualis ille cui jungitur. Unde etiam fingitur mister esse Deorum, quod eorum obtemperat potestati.* Sed hæc alibi pluribus.

Κυνία ἢ κυνοκράμβη, id est canina brassica, Afris ἁρμὰς; Item ἀσυμέσλαβορ. Apparet ex descriptione mercurialis esse speciem; habet enim φύλλα ἐμφερῆ λινοζώστιδι *folia mercuriali similia*: Et juxta folia semen exiguum rotundum: Et pota solvit alvum, & olerum modo cocta purgat bilem & aquas; quæ communia illi sunt cum mercuriali de qua ante. Inde est quod canina brassica vocatur à nonnullis λινόζωστις ἀγρία *mercurialis sylvestris*, ut habetur in Auctario: Atque eodem pertinent Africana duo nomina: Prius ἁρμὰς est Mercurii nomen à Græcis mutuatum. Quippe ἁρμὰς idem quod Ἑρμῆς. Posterius השומש לבן *asumes labon* facile est intelligere ex iis quæ jam dicta sunt; Nempe, ut Linozostis dicebatur herba *harmas* & *asumes*, id est Mercurii. Sed *labon*, id est alba, addebatur διακριτικῶς, quia canina brassica hoc habet peculiare, quod tam folia quam caulis ad albedinem inclinant. Dioscorides: καυλίον ἀνίησι διασπιθαμιαῖον, τρυφερὸν, ὑπόλευκον *cauliculum binum dodrantum altitudine emittit, tenerum, subalbidum.* Item: φύλλα ἐμφερῆ λινοζώστιδι ἢ κισσῷ, ὑπόλευκα *folia mercuriali aut hederæ similia habet, subalbida* &c.

Hæc sunt Africana herbarum nomina quæ leguntur in Auctario, paucissimis exceptis, quæ vel ita corrupta sunt, ut nulla sit spes posse sanari, vel palam Græca aut Latina ut πολεϊὸυμ pro pulegio, βέρζια pro prasio χυρζῆτα pro chrysiti vel chrysanthemo, ῥοδοδάφνη pro nerio, & si quæ similia sunt quæ per se statim intelligent vel mediocriter eruditi.

Sunt & in Apuleji libello de virtutibus herbarum Punica quędam vocabula, sed multo corruptiora quam in Auctario Dioscoridis cap. 1. *arnoglosson Punici artiereon vocant.* In auctario melius ἀτιειρκὸν quod supra explicavimus. Interim cum Pœnis tribuitur idem verbum quod Afris in auctario, discimus Afrorum nomine Pœnos significari.

Cap. 4. Hyoscyamum Punici *gingam* vocant. Legendum *bingam*, id est בנג *bengi*. Ita appellat Avicenna lib. 2. Unde & בנג *bannaga* verbum in Giggeio est hyoscyamum alteri offerre degustandum.

Cap.

A Cap. 7. Leontopodion, Punice *gudubbal*. Arabice גרב *giadaba* eſt trahere. In Johanne & Actis ſæpiusculè occurrit pro Græcis ἕλκειν & ἑλκύειν. Inde in Avicenna paſſim אלקוי אלגארב eſt δύναμις ἑλκτική. Itaque *gudubbal* גרבבעל ad verbum eſt *attractio Beli*, Hebraicè dixeris משוכת אלהים *attractionem Dei*, id eſt potentiſſimam. Tale נפתולי אלהים *luctationes Dei* Gen. 30, 8. pro luctationibus validiſſimis. Item *princeps Dei, montes Dei, cedri Dei &c.* Et compoſitæ voces אפליה *caligo Dei*, id eſt maxima Jerem. 2, 31. שלהבתיה *flamma Dei*, i. e. vehementiſſima Cant. 8, 6. quæ Hebraicâ phraſi pertinent ad αὔξησιν. Ita Punice *gudubbal* ἕλξις vel ἑλκτικὸν τοῦ Βήλου, qui Pœnorum Deus erat. Nempe ea vis leontopodii, ut omnia infixa corpori extrahat. Plinius: *Omnia infixa corpori extrahunt folia tuſſilaginis, daucum, ſemen leontopodii.* Et rurſus: *Leontopodii ſemen tritum in aqua & cum polenta illitum, ſpicula ſagittarum extrahit.* Leontopodii uſum iis præſcribit Apulejus, qui devotati defixique fuerint in ſuis nuptiis, ut ſatyrii ſi quis ad mulierem non poterit affectari obligatus. Cujus veneficii rara eſt alioqui mentio apud veteres.

In Joh 6, 44 & 12, 32 & 21, 11 Act. 16, 19 & 21, 30.

B lib. 26. c. 12. ibid. c. 4.

Cap. 9. Batrachium Punici *Atzicurur appellant.* Legendum חציר קרה *Atzir curra*, herba ranæ. Arabibus ſaltem קרה *kurra* eſt rana, à qua nomen inditum batrachio ſeu ranunculo, quoniam illi & ranis in eodem elemento natales & diæta ſunt, aut quod inter ejus frutices frequentes inveniantur ranæ. Sed & Arabice קרה ארעין *curratho-laini*, id eſt *rana fontis*, aquaticæ herbæ genus. Arabes כרפס apium explicant. Ranunculum intelligo, quem alio nomine σέλινον ἄγριον *apium agreſte* vocari dicit Dioſcorides, aut ranunculi ſpeciem ſceleratam ſeu Sardoniam. Quippe hanc etiam in Apulejo nonnulli σέλινον ἄγριον appellant & σέλινον ὑδατικόν. Proinde Servius in illud Poëtæ: *Et fallax herba veneni; non cicutam dicit, quæ omnibus nota eſt, ſed illam Sardoniam quæ apiaſtri ſimilis homines decipit.*

C

Cap. 47. Callitrichon ſive adianton &c. Latini capillum Veneris &c. Punici *neſſo eſſe ſade.* Hebræis נצה *niſa* eſt pluma: Sed Arabibus נאציה *naſia*, & geminatâ ſecunda נצה *neſſa* eſt coma vel cæſaries ἀναλογικῶς. In homine quippe capilli id ipſum ſunt quod in avibus plumæ. Inde ſumptum illud *neſſo*. Et pro *neſſo eſſe ſade*, puto ſcribendum נצת השרה *neſſath haſſade*, capillitium agri. Sic in auctario adiantum Romani vocant τέρρας καπίλλους *terræ capillos.*

D

Cap. 60. *Aſterion, Punice derdun.* Omnino legēdum *cherdun* vel *cherdan*, quomodo eryngium ab Afris appellari ſcribitur in Auctario. Quippe utut eryngium & aſterion aut aſter Atticus plantæ ſint diverſiſſimæ, tamen quia utriſque id commune eſt, quod foliola habent in modum ſtellæ, Arabes promiſcuè ſumunt; ut in Serapione videre eſt cap. 96. & in Pandectario Matthæi Sylvatici verbo *aſtaraticon*, quod ab utroque redditur *centum capita*. Aſterion alio nomine dicitur βουβώνιον vel inguinalis herba, quia bubonum ſive inguinum precipuum eſt remedium. Quod non videntur Arabes ſatis intellexiſſe, cum חאלבי *halibi* nominarunt, quia ſanat ulcera אלחאלבי id eſt uberis, ex quo חלב lac mulgetur.

E

Vid. Avic. l. 2. p. 137. & 178.

Cap. 65. Peristereon Punici *zimicum*, alii *azirgozol.* Peristereon eſt verbenaca, quæ Græce περιστερεών, id eſt columbarium, dicitur ἐκ τοῦ τὰς περιστερὰς ἡδέως

Dioſc. l. 4. Galen. Simpl. l. 8.

διατρίβειν ἐν αὐτῇ *quia columbæ libenter in ea versantur*. Id ipsum à Pœnis expressum Punico utroque nomine. Sed prius est corruptum, & pro *zimicum* rescribendum *zibicum*. Hoc errore nil frequentius. Audi virum quo nemo hodie plures veterum evolvit libros: *Norunt omnes*, inquit, *quam frequens sit Latinis librariis M & B invicem permutare in scribendo. Sic Mascauda Bascauda. Apud Arnobium Formas pro Phorbas*. Eodem exemplo in Apulejo haberi assero *zimicum* pro *zibicum*. Porro *zibicum* vel *zibic* Pœnis id fuit quod Syris שובך *zubac* vel שובכא *zubca* columbarium. Vide Chaldæum paraphrastem Es. 60,8. & Jer. 48, 28. & Os. 11, 11. Itaque ut περιστερεὼν Græcis vox est æquivoca, quâ tam herba quam turris columbaria significatur, ita plane Punicum שבך *zibic* ad utrumque fuit ambiguum. ש hoc loco per z effero, ut Græci passim. Sic 1. Reg. 4,2. σιζὰ Hebr. שישא & Græc. recent. ζατρίκιον scacchorum ludus, Persis & Arabibus שטרנג.

Salmas. in Solin. pag. 400.

A

Aliud verbenacæ nomen Punicum *azirgozol* nemo non intelligit esse Hebræum חציר גוזל *atsirgozel*, quasi diceres herbam περιστερεὺς, id est pulli columbarum. Id enim proprie גוזל *gozel*, ut apparet ex Gen. 15,9. collato cum Lev. 1,14.

B

Cap. 113. cucumer sylvaticum, *Punice cussi mezara*. Auctarium habet κυσιμεζάρ, quod supra explicatum.

Cap. 127. *Brassicam sylvaticam Græci cramben, alii cynocharon* (lege *cynomoron*) *alii cynanchen, alii cynocramben nuncupant &c. Punici butzutzim*. Cave intelligas cynocramben de qua prius, speciem mercurialis. Nam adjuncta nomina docent agi de apocyno. Nempe apocynon lib. 4. Dioscoridis οἱ μὲν κυνάγχον, οἱ δὲ κυνόμορον, οἱ δὲ κυνοκράμβην &c. καλοῦσι. Et Paulus Ægineta lib. 6. apocynon ait ideo cynocramben, id est caninam brassicam, & cynomoron, id est canum mortem, vocari, quod eos celerrime enecet. Sed & veneni vim serpere multo latius Plinius his verbis docet, ubi de apocyno l. 24. c. 11. *canes & omnes quadrupedes necat in cibo datum*. Et Dioscorides: ταύτης τὰ φύλλα σὺν στέατι ἀρτοποιηθέντα καὶ παραβληθέντα, κτείνει κύνας, λύκους, ἀλώπεκας, παρδάλεις· παραχρῆμα δὲ παραλύει αὐτῶν τὰ ἰσχία *ejus folia cum adipe in panes cocta canes, lupos, vulpes, pardales enecant in cibo data; statim enim eorum coxendices resolvunt*. Itaque videtur Punicum nomen *butzutzim* scribendum esse בוץ־זיזים *buts-zizim*, id est ferarum mors repentina. זיזים esse feras notum ex Psal. 80, 14. & בוץ *buts* vel *bauts* in Arabum Lexicis exponitur *mors repentina*. Quod mali vim prorsus exprimit; cum eorum quos citavimus alii hoc venenum celerrime enecare dicant; alii membra illico resolvere παραχρῆμα παραλύειν. Hæc sunt Apuleji Punicæ voces nullâ omissâ, quod quidem sciam.

C

D

E

CAPUT

A

CAPUT XVI.

Punica ex Hieronymo & Augustino: Tertulliani locus explicatus.

GEn.36,24 ימים Hieronymus tanquam ex lingua Punica reddit *aquas calidas*, i.e. חמים. Aquæ vox hic supplenda. חמי דטבריא *calidæ Tiberiadis*, supp. aquæ. *Emmaus* vel *Ammaus*, id est חמאי, quia ibi thermæ. Emmaus una prope Tiberiadem, altera stad. 60. distat ab Jerosolymis. *Triginta* legitur in Josepho Latino: Sed in Græco ἑξήκοντα, ut Luc. 24, 13 Etiam illic thermæ. *Alma* Punicè virgo ut עלמה Es. 7, 14. Punicæ voces quæ misericordiam, pietatem & fidem significant quomodo similes & dissimiles. *In sacerdotibus, Eucaddires, & in numinibus Abaddires. Abaddir* lapis Bætylus de quo supra. Vel אב אדיר pater magnificus. אדיר *addir* veri Dei epithetum etiam falsis tribui. *Eucaddires* potius *Encaddires* vel *Enucaddires*, חנוכי אדיר i.e. B initiatos sacris *Addiri* Dei. *Namphanio*, imo נעם פעמו *namphamo*, boni pedis homo. *Ossum* pro osse fortè ex Punico עצם. Punica Psalmorum versio. *Extendit manum suam* Phrasis Hebræa & Punica. Hebraismus similis in Africanis scriptoribus obsetratus à V. Cl. Desid Heraldo. *Baal* Juppiter & *Astarte* Juno. Nomina Punica ex *Baal* composita. *Mammon* lucrum Punicè, Syr. divitiæ, & lucrum אמונה Græc. πλοῦτον, Ps 36. al. 37, 3. ממון à quâ radice. *Salus* Punicè tres, ut Hebr. שלוש *salos*. *Chanani* כנעני Pœnus. *Abeliani* vel *Abeloitæ* hæretici, Pœnis *Abelonii*, qui ab uxoribus abstinebant, unde dicti. Fabula vetus Adamum post necem Abelis per annos 130. ab Eva abstinuisse. Inde Arab. תאבל *theabbala* continuit se ab uxore. *Messias* unctus, *Messe* unge Baptismus Pœnis *salus* Eucharistia *vita*. Fœmininum Pœnis pro neutro: *Iar* lignum Pœnis ut יער *jaar* sylva Hebr. Item *jar* dubitantis & hæsitantis: Sic יער & תוער Arab. *in sermone attonitum hærere. Edom* sanguis Pun. ut Hebr דם *dam*. Cœlestis seu Urania Dea Carthaginensium. Ratio nominis. Pro. Punicum. *Nummum quærit pestilentia &c.* λοιμὸς pestis pro homine nequam C & qui turbas concitat. Tertulliani locus emendatus & explicatus. Euhodus Antonini Caracallæ pædagogus, *Torpeion* Afris dictus, id est תרבין *turbejan* pædagogus.

DOlendum est quod vel Hieronymo defuit Punicæ linguæ peritia, vel Augustino Hebraicæ. Nam si alteruter, aut Patrum quis alius cætera doctus, linguam utramque calluisset, ex Punica in Hebraicam potuisset multa transfundere, unde affulsisset magna lux non paucis Veteris Testamenti locis quæ nobis sunt obscurissima: Et grandi aliquo eâ de re conscripto volumine sitim nostram explevisset, quam irritant duntaxat pauculis notis hinc inde sparsis.

In Gen. 36, 24. ubi Ana legitur in deserto invenisse את הימים *eth hajemim*, quod D Græci reliquerunt ἀνέκδοτον; Onkelos *Gigantes* exponit, id est אימים *emim*; Quidam apud Hieronymum *maria*; id est ימים *jammim*; Vulgatus *aquas calidas*: Chaldæi, Hebræi & Arabes *mulos*; In eum inquam locum hæc inter cætera habet Hieronymus: *Nonnulli putant aquas calidas, juxta Punicæ linguæ viciniam, quæ Hebrææ contermina est, hoc vocabulo signari.* Punctis scilicet vocabulis nondum adscriptis pro Hebræo הימים *hajemim* potuit legi חימים *hemim*. Arabice porro חמים *hemim* eodē sono, nisi quod initio vocis densior est aspiratio, *aquas calidas sonat*. Giggeius אלחמים *(alhemim) aqua calida*. Unde verbum אסתחם *calidâ se* E *lavit*. Verum quidem est vim vocis solum *calidam* significare. Sed & Romani cum calidam dicunt vocem aquæ facile supplent. Sic apud Talmudicos חמי דטבריא *(hamme de Tiberia) calidæ Tiberiadis* supple aquæ. Josephus de bello Judaico lib. 2. c. 26 ἱκέτευε δι' ἐπιστολῆς τὸν Ἰώσηπον ἐπιτρέψαι πρὸς θεραπείαν αὐτῷ χρήσασθαι τοῖς ἐν Τιβεριάδι θερμοῖς ὕδασιν *per epistolam à Josepho postulavit, ut sibi medicinæ gratia Tiberiensibus aquis calidis uti permitteret.* Loco prope Tiberiadem, in quo sunt

A

thermæ, nomen *Emmaus* vel *Ammaus*. Josephus Antiquit. lib.18. c.3. ubi de Tiberiade prope lacum Genesareth ab Herode conditâ: Θέρμα δ' οὐκ ἄπωθεν ἔνεστιν ἐν κώμῃ Ἀμμαοὺς ὄνομα αὐτῇ *Thermæ autem non procul sunt in vico cui nomen Ammaus*. Ammaus id est חמאי nomen ex חמי deflexum, quod aquas calidas sonat. Idem de bello Jud. lib. 4. c.1. Μεθερμηνευομένη δ' Ἀμμαοῦς, θερμὰ λέγοιτ' ἂν· ἔστι γὰρ ἐν αὐτῇ πηγὴ θερμῶν ὑδάτων πρὸς ἄσκησιν (lege ἄκεσιν) ἐπιτήδειος. *Ammaus autem, si quis interpretur, idem erit quod thermæ; ibi enim est fons calidarum aquarum & ad morborum curam idoneus*. Alius vicus Ammaus vel *Emmaus* quem ab Hierosolymis distare scribit Lucas stadia sexaginta. Quomodo & Josephus de bello Judaico lib.7. c.26. χωρίον ἔδωκεν εἰς κατοίκησιν, ὃ καλεῖται μὲν Ἀμμαοῦς, ἀπέχει δὲ τῶν Ἱεροσολύμων σταδίους ἑξήκοντα. *Locum habitandum dedit qui vocatur Ammaus; distat autem ab Hierosolymis sexaginta stadiis*. Sed Latinus interpres perperam habet *triginta stadiis*. Fefellit id doctissimum interpretem, cujus verba sunt in Luc.24,13. *Aut hic peccatum est in numero, aut apud Josephum non rectè scribuntur stadia triginta*. De cætero eadem ratio nominis quæ supra. Nam & hîc aquæ sunt θεραπευτικαὶ, ut in altera Emmaunte prope Tiberiadem. Nicephorus lib.10. c.31. *In Palæstina civitas est Nicopolis nomine, quæ vicus antiquitus fuit, sacro Evangeliorum libro cognitus, in quo Emmaus nuncupatur &c. ante civitatem istam in trivio &c. fons quidam est morborum hominibus omnium, atque etiam variorum animantibus ipsis laborum auxilium*.

Luc.24,13.

B

Vide & Wilhelm. Tyr. bel.fac. lib. 7. c.24.

Idem Hieronymus in locum Esaiæ πολυθρύλλητον, cap. 7. v.14. *Ecce virgo concipiet &c. Linguâ*, inquit, *Punicâ quæ de Hebræorum fontibus dicitur manare propriè virgo ALMA appellatur*. Judæos nemo nescit litem movere de voce עלמה *alma*, quâ puellam, non virginem, significari contendunt. Sed ut reliqua taceam, seniorum interpretationem, quam sequitur Matthæus non parum firmat, quod à Pœnis hoc vocabulo virgo designabatur: Atque utinam id nobis ex aliquo teste constaret, cui Judæi plus tribuerent. Hæc solum ex Hieronymo. At in Augustino qui Pœnum se esse agnoscit lib. 3. contra Julian. cap. 17. aliquanto plura occurrunt, quæ ordine referam prout singulis tomis se offerunt.

C

In libro de magistro cap.13. *Omitto quod multa nō bene audimus, & quasi de auditis diu multumque contendimus: Velut ut nuper verbo quodam Punico, cum ego misericordiam dixissem, & pietatem significari te audisse dicebas ab eis quibus hæc lingua magis nota esset. Ego autem resistens, quod acceperis tibi omnino excidisse asserebam. Visus enim mihi eras non pietatem dixisse sed fidem, cum & conjunctissimus mihi assideres, & nullo modo hæc duo nomina similitudine soni aurem decipiant. Diu te tamen arbitratus sum nescire quid tibi dictum sit, cum ego nescirem quid dixeris. Nam si te bene audissem, nequaquam mihi videretur absurdum pietatem & misericordiam uno vocabulo Punice vocari*. Dialogus est inter Augustinum & Adeodatum filiū tum annos natum sedecim, quibus cum linguæ Punica & Latina essent ex æquo familiares, utrâque promiscuè utebantur. Augustinus ergo Punicè רחמנות *rahmanuth* dixerat, id est misericordiam. Vox est in usu hodieque apud Syros. Simili vocabulo ex eadem radice dicebatur pietas, fortasse

D

Retract. l.1 c. 12 & Confess. l. 9. c. 6.

E

A tasse *rahamanuth*. Sic quæ Latinis erat *pietas*, Italis, Gallis & Anglis est misericordia. Et Joh. 5, 2. pro Syro בית חסדא *(beth-hesdo)* id est *domo pietatis*. Arabs habet בית אלרחמה *(baitho-rrahmathi) domum misericordiæ*. Adeodatus porro cum רחמנות *rahamanuth*, id est pietatem, diceret, patri visus est הימנות *hemanuth* dixisse, id est fidem.

Epistol. 44. Maximo Madaurensi Pœnos habere dicit *in sacerdotibus Eucaddires, & in numinibus Abaddires*. Lapis Bætylus, ut docuimus, à Phœnicibus impensè cultus alio nomine vocabatur *abaddir*, ut est apud Priscianum, voce corrupta ex אבן דיר *eben dir*, quasi lapidem globosum dicas, quali forma hos lapides describunt Photius, & Damascius. B An hi sint Dii Abaddires de quibus Augustinus, lectorum esto judicium. Potest etiam *Abaddir* reddi *pater magnificus*, voce conflata ex אב *ab* & אדיר *addir*. Hebræis אדיר *addir* magnificus, veri Dei est epithetum Ps. 8, 1. 10. & 76, 5. & 93, 4. Esa. 33, 21. Proinde etiam à Philistæis אדירים *addirim* magnifici Dii vocantur, qui percusserunt Ægyptios 1. Sam. 4, 8. numero plurali quidem, sed sensu singulari, ut in illum locum probat Drusius. Neque enim latebat Philistæos unum Deum à Judæis coli. Itaque paulo ante dixerant, *venit Deus in castra*. Inde nomen *addir* translatum ad falsos Deos. Et *Atergatis* vel *Adargatis* Dea Syra multis videtur esse אדיר דג *addir-dag* piscis C magnificus, qui habuit inferiora piscis, ut ex Luciano constat. Ita Pœnis *ab-addir* pater magnificus potuit esse nomen Dei alicujus, cujus sacerdos *encaddir* dictus pro חנוך אדיר *enuc addir*, id est initiatus sacris Addiri Dei. Itaque in Augustino pro *eucaddires* legi malim *encaddires*, aut etiam *enucaddires*.

Ibidem: *Namphanio quid aliud significat quam boni pedis hominem, id est cujus adventus afferat aliquid fœlicitatis*. Legendum נעם פעמו *Namphamo*, id est pulcher vel bonus est pes ejus, ut pulchre observavit ὁ μακαρίτης Samuel Petit Miscellaneorum lib. 2. cap. 3.

Idem de doctrina Christiana lib. 3. cap. 3. *Mallem cum barbarismo dici, non est* D *absconditum à te ossum meum, quam ut ideo esset minus apertum, quia magis Latinum est*. Et lib. 4. cap. 10. *cur pietatis doctorem pigeat imperitis loquentem ossum potius quam os dicere?* Et in Psalmo 138. *Quod vulgo dicitur ossum, Latine os dicitur*. Et rursus: *Habeo in abscondito quoddam ossum. Sic enim potius loquamur. Melius est ut reprehendant nos Grammatici, quam non intelligant populi*. Ossum videtur corruptum ex Punico עצם *etsem* vel *etsum* ejusdem significationis. In illo ipso Psalmi loco, quem citat Augustinus, *ossum meum* Hebraice est עצומי *atsmi*. Forte Punica versio habuit עצומי *etsumi*, quod sequuti sunt qui in Africa Latinam procurarunt. Punicæ Psalmorum versionis meminit Augusti- E nus in Ps. 118. in fine. *Latine*, inquit, *vel Punice quos abecedarios vocant Psalmos*.

Idem locutionum lib. 1. in illud Gen. 8, 9. *Et extendit manum suam. Locutio est*, inquit, *quam propterea Hebræam puto, quia & Punicæ linguæ familiarissima est, in qua multa invenimus Hebræis verbis consonantia: Nam utique sufficeret, & extendit manum, etsi non adderet suam*. Recte conjectat vir summus phrasin esse Hebrææ linguæ, qua pronomen tam eleganter additur quam eleganter omittitur Romana lingua. Huic non absimilem Hebraismum in Afris scriptoribus

observat vir doctus inter paucos Desiderius Heraldus, mihi tam affinitate quam amicitia conjunctissimus: Scripserat, inquit Tertullianus Apologetici cap. 25. *Jupiter Cretam suam Romanis fascibus illam concuti sineret*, phrasi Hebraica Afris scriptoribus non incognita. Apuleius Apologia: *Videlicet quod animi partem rationalem, quæ longe sanctissima est eam violet.* Plautus in Asinaria:

Rivalis amens ob ereptam mulierem,
Is rem uxori per parasitum nunciat.

Hæc ille commentariis in Tertulliani apologeticum pag. 112.

Idem lib. 7. locutionum, cap. 1. *Solet dici Baal nomen esse apud gentes illarum partium Jovis; Astarte autem Junonis; quod lingua Punica putatur ostendere. Nam Baal Punici videntur dicere Dominum: Unde Baalsamen quasi Dominum cœli intelliguntur dicere; Samen quippe apud eos appellantur. Juno autem sine dubitatione ab illis Astarte vocatur.* Aliis Astarte est Venus, aliis Urania & Luna. Sed ut hæc numina nihil erant quam humani cerebri figmenta: Ita nihil tam vagum quam mystarum deliria de Diis suis. Junonem exponit Augustinus ex Romanorum sententia. Sic de Carthaginensi Astarte Horatius Od. 1. lib. 2.

Juno & Deorum quisquis amicior
Afris.

Et Virgilius lib. 1. Æneid.

Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
Posthabitâ coluisse Samo.

Unde Tertullianus Apologet. cap. 25. *Vellet Juno Punicam urbem posthabita Samo dilectam ab Æneadarum utique genere deleri?* Et Cyprianus in libro de Idolorum vanitate: *Juno vel Argiva, vel Samia, vel Pœna.* Hinc Carthago Junonia dicta. Solinus cap. 30. al. 27. *A Cajo Gracchi colonis Italicis data, & Junonia ab eo dicta.* Jam dictum de *Baalsamen*, pro quo in Philone scribitur Βεελσάμην. Sed Baal accedit magis ad Scripturam Hebraicam; Et Pœnos ita loquutos constat ex nominibus *Hannibalis, Asdrubalis, Adherbalis, Maharbalis, Mastanabalis &c.* quæ ex *Baal* composita sunt, non ex *Beel* aut *Bel*. Sed & in Plauti Pœnulo legitur *Balsamen*. Atque inde balsamenam dici buphthalmum suo loco docuimus.

Matth. 6, 24. Idem de sermone Domini in monte lib. 2. exponens hæc Christi verba, *non potestis Deo servire & Mammonæ. Mammona*, inquit, *apud Hebræos divitiæ appellari dicuntur. Congruit & Punicum nomen. Nam lucrum Punice Mammon dicitur.* Et de verbis Domini serm. 35. *Hebræum verbum est* (Mammona) *cognatum linguæ Punicæ. Istæ enim linguæ sibi significationis quadam vicinitate sociantur. Quod Punici dicunt Mammon, Latine lucrum vocatur. Quod Hebræi dicunt Mammona, Latine divitiæ vocantur.* Hebræi id est Chaldæi vel Syri, quorum dialecto ממון *mamon* vel ממונא *mamona* divitias plerumque sonat. Inde est quod Psal. 36. (Hebr. 37.) 3. græci אמונה πλοῦτον reddunt. Nempe legerant ממונה Radix non est אמן ut volunt: Multo minus טמן aut במן; sed מון inusitatum, pro quo מול dicunt Arabes N & L quod sæpe fit permutatis. מול Arabice est ditescere; inde מאל plur. אמואל sunt divitiæ. Sed & Pœnorum instar Chaldæi ממון

mamon

A *mamon* pro lucro passim usurpant, ut cum in paraphrastis occurrit pro Hebræo בצע. Exempla vide Genes. 37, 26. Exod. 18, 21. Jud. 5, 19. 1. Sam. 8, 3. Job. 22, 3. &c.

Idem in expositione inchoata epistolæ ad Romanos: *Non arbitror prætereundum quod pater Valerius animadvertit admirans. In quorundam rusticanorum collocutione cum alter alteri dixisset salus, quæsivit ab eo qui & Latine nosset & Punice, quid esset salus, responsum est tria: Tum ille agnoscens cum gaudio salutem nostram esse Trinitatem, convenientiam linguarum non fortuitò sic sonuisse arbitratus est.* Summa est Punicè *salus* idem esse quod *tria*. Quod ab Hebræo שלוש *salos* abest multo propius quam vel Chaldęum תלתא *thelatha*, vel Arabicum תלאתה *thselathsatho*.

B Ibidem: *Interrogati rustici nostri quid sint, respondentes Chanani, corrupta scilicet, sicut in talibus solet, una litera, quid aliud respondent quam Chananæi?* Imo Punicum *Chanani* magis accedit ad Hebræum כנעני quam Romanum *Chananæus*. Interim id notandum Chananæorum nomen in Africa tandiu servatum, nec rusticos ipsos latuisse gentis originem.

Idem de Hæresibus ad Quod vult Deum cap. 87. *Et quædam hæresis rusticana in campo nostro, id est Hipponensi, vel potius fuit* &c. *Abelonii vocabantur Punica declinatione nominis. Hos nonnulli dicunt ex filio Adæ nominatos, qui est vocatus Abel:* Unde *Abelianos vel Abeloitas eos nos possumus dicere. Non miscebantur uxo-*

C *ribus, & eis tamen sine uxoribus vivere sectæ ipsius dogmate non licebat. Mares ergo & fœminæ sub continentiæ professione simul habitantes puerum & puellam sibi adoptabant in ejusdem conjunctionis pacto successores suos futuros.* Quisquis author est Prædestinati, quem anno præterito primus edidit doctissimus Sirmondus, hos hæreticos pæne omnium antiquissimos esse tradit: *In octogesima* inquit, *& septima hæresi Abeloitas nominamus, qui cum sint priores omnibus hæreticis, nunc nostris temporibus finiti.* Nitebantur loco Pauli 1. Cor. 7, 29. οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὦσι. Quod docet idem author: *Nostros*, inquit, *arguebant ita non in lege nostra exerceri conjugia, ut & qui nubunt tanquam non nubentes sint.* At

D cur *Abeloitæ*, vel Punica flexione *Abelonii* dicti? Ab Abele, inquiunt. Ita Augustinus cunctanter & ex relatu aliorum. Sic ille alter quem citavimus, affirmatius: *Isti ex filio Adæ sibi nominis derivationem adsumpserant, id est ab Abel Abeloitas se nominari voluerunt.* Quod quis intellexerit, cum his hæreticis non videatur quicquam fuisse commune cum Abele? Fallor, aut eo penetraverat fabula, quæ totum Orientem jam pridem pervagata est, Adamum post Abelis necem ab uxore abstinuisse per annos centum & triginta. Ita habetur in vetustissimo libro Beresith Rabba, quem citant Rabbi Moses filius Maimon in more Nebochim lib. 1. cap. 7. & Tanchuma in commentario quod vocant *Jelammedenu*, editionis Venetæ pag. 4. & R. Selomo in Genes. 4, 25. & Elias in Thisbi

E voce לילית. Inde Arabicum verbum ex Abele factum תאבל *theabbala* est ab uxore continere se. Giggeius תאבל אדם *Adam ab Eva abstinuit ob necem Abelis*. Itē: תאבל ען אמרתה *vir se continuit ne cum uxore congrederetur*. Eodem exemplo Abelonii אבלונים dici potuere מתאבלין id est qui ab uxoribus se continebant,

quo-

quomodo ab Eva putatur Adam abstinuisse post Abelem interemptum. A

Idem contra literas Petiliani lib.2.cap.104. *Hunc Hebræi dicunt Messiam, quod verbum Punicæ linguæ consonum est.* Et in Joannem tractatu 15. *Unctus Græce Christus est, Hebraice Messias, unde & Punice messe dicitur unge.* *Messe* id est משח, unde 1.Sam.16, 12. משחהו *unge illum.*

Idem de peccatorum meritis & remissione lib.1. cap. 24. *Optimè Punici Christiani baptismum ipsum nihil aliud quam salutem, & sacramentum corporis Christi nihil aliud quam vitam vocant.* Baptismus vocabatur salus, quia dicitur Marc.16. 16. ὁ πιστεύσας καὶ ὁ βαπτισθεὶς σωθήσεται. Et 1.Pet.3,21. ὑμᾶς σώζει βάπτισμα. Quo alludens quisquis scripsit tractatum de utilitate pœnitentiæ, quem Augustino B tribuunt, Baptismum definit *salutis aquam.* Verba sunt: *Baptismus id est salutis aqua non est salutis, nisi Christi nomine consecrata.* Rursus Eucharistiæ vitæ nomen inditum, propter vim vivificam. Recte enim Epiphanius in anacephalæosi pag. 154. βρῶσις μὲν ὁ ἄρτος, ἡ δὲ δύναμις ἐν αὐτῷ εἰς ζωογόνησιν *Cibus quidem est panis, sed in eo virtus est vivifica.* Ea se exerit erga fideles. His enim Christus est panis vitæ, ex quo si quis manducaverit, vivet in æternum. Verba Punica quibus *salus* & *vita* dicebantur non satis scio. Nisi quod Punicum vitæ nomen puto ad Hebræum allusisse, quia ex eo deductum est *Avo*, id est *vive*, fausta comprecatio sese mutuo salutantium apud Plautum in Pœnulo. C

Ps.26.(al.27) 4. in Vulgat. Prisc. lib.5.

Idem in Psal. 26. *Quomodo solemus loquentes dicere, verbi gratia duas habes, non dicimus duo: hoc more loquendi usa est Scriptura. Unam,* inquit, *petii à domino, hanc requiram.* Verbis Latinis exprimit Augustinus Pœnorum phrasim, qui cum ut Priscianus author est, neutro genere carerent ut Hebræi & Syri, pro eo fœmininum usurpabant. Itaque ut Hebræi dicunt אחת שאלתי *unam petii*, ita Pœni *duas habes*, cum Latine dicatur *unum* & *duo.*

Idem in Psal. 123. *Quod Punici dicunt jar non lignum, sed quando dubitant, hoc Græci ἆρα, Latini possunt vel solent dicere; putas, cum ita loquuntur; Putas, evasi hoc?* Ergo Punice *jar* & est lignum, & particula dubitantis, ut ἆρα. Utriusque D ratio patet. יער *jaar* Hebræis sylva, Pœnis lignum erat nonnihil translata significatione. Sic Græce ὕλη *sylva* etiam pro ligno sumitur: Et *bosci* vox vernacula ad utrumque est ambigua. Rursus *jar* apud Pœnos particula erat hæsitantis & dubitantis. Inde Arabica verba וער & תוער *jod* & *vau* permutatis, quod illis est tralatitium. Giggeius וערתה פי אלכלאם *in sermone illum attonitum reddidi* תוער פי אלכלאם *in sermone attonitus hæsit.*

Idem in Psal.136. *Interpretatur autem, quantum dicunt qui illam linguam* (id est Hebræam) *noverunt, Edom sanguis: Nam & Punice Edom sanguis dicitur.* אדום *Edom* Hebraicè Rubrum significat, ut testatur ipse Moses Genes. 25, 30. E Nec vero est absimile quod hodie docti contendunt, mare Rubrum inde esse dictum. Nam à mari Rubro allui terram Edom vel ex Scriptura compertum. Vide 1.Reg.9,26. Sed & à rubedine sanguinem Syri אדם *adam* & אִידם *idam*, Pœni *Edom*, Hebræi & Arabes דם *dam* appellant per aphæresim.

Idem

A Idem de verbis Domini serm. 29. *Carthago in nomine Christi manet, & eversa est Cœlestis, quia non fuit Cœlestis sed terrestris.* Cœlestis vel Urania eadem quæ Astarte. Herodianus: τῆς Οὐρανίας τὸ ἄγαλμα μετεπέμψατο σεβόντων αὐτὸ ὑπερφυῶς Καρχηδονίων τε καὶ τῶν κατὰ τὴν Λιβύην ἀνθρώπων. Et paulo post: Λίβυες μὲν οὖν αὐτὴν Οὐρανίαν καλοῦσι, Φοίνικες δὲ Ἀστροάρχην ὀνομάζουσι. Hæc est illa Urania quam Herodotus primò Ascalone cultam tradit, deinde in Cypro & Cytheris: Quibus consona legere est in Pausaniæ Atticis. Cœlestem pro Urania nominant Romani scriptores. Ammianus Marcellinus lib. 22. de Asclepiade Philosopho. *Deæ Cœlestis argenteum breve figmentum quocunque ibat secum solitus afferre.* Trebellius Pollio in

Vid. Pithoei Adversl. l. 1. cap. 4.

B triginta Tyrannis: *Afri Celsum imperatorem appellarunt peplo Deæ Cœlestis ornatum.* Julius Capitolinus in Pertinace: *Multas seditiones perpessus dicitur vaticinationibus earum quæ de templo Cœlestis emergunt.* Et in Macrino: *Vates Cœlestis apud Carthaginem quæ Deo repleta solebat vera canere.* Tertullianus Apolog. cap. 24. *Unicuique etiam provinciæ & civitati suus Deus est, ut Syriæ Astartes, ut Arabicæ Dusares, ut Africæ Cœlestis.* Ibid. cap. 23. *Illa ipsa virgo Cœlestis pluviæ pollicitatrix.* Philastrius de hæres. cap. 15. *Alia est hæresis in Judæis, quæ Reginam quam & fortunam cœli nuncupant: quam & Cœlestem vocant in Africa.* Salvianus lib. 8. *Cælestem illam scilicet Afrorum dæmonem dico.* Cœlestis iterum meminit Augu-

C stinus de civitate Dei lib. 2. c. 4. *Cœlesti*, inquit, *virgini &c. talia per publicum cantitabantur à nequissimis scenicis &c.* Nec vero est absimilis Petri Fabri conjectura in Augustini enarratione in Ps. 9, 8. legendum *Carthagini ubi nunc est regnum Cœlestis?* non cœleste, ut vulgo. Origo nominis à figura. Pingebatur enim vecta leone cœlum commeans. Apulejus lib. 6. Metamorph. *Magni Jovis germana & conjuga, sive tu Sami, quæ querulo partu vagituque & alimonià tuà gloriatur, tenes vetusta delubra; sive celsæ Carthaginis, quæ te virginem vecturâ leonis cœlum commeantem percolit, beatas sedes frequentas.*

Pet. Fab. Semest. l. 3. c. 2.

En ex eodem Augustino Punicum proverbium, sed Latinis verbis expressum in sermone 24. de verbis Apostoli: *Proverbium notum est Punicum, quod quidem*

D *Latine vobis dicam, quia Punice non omnes nostis. Punicum enim Proverbium antiquum: Nummum quærit pestilentia, duos illi da ut ducat se*, id est ut à te abscedat. Idem proverbium his verbis repetitur in libro Homiliarum quinquaginta Homil. 10. *Pestilentia ante ostium venit, & nummum quærit, duos illi da, & ducat se.* Pestilentiæ nomine contentiosum hominem intelligebant, qui lites ex litibus serit. Itaque hæc est mens adagii ab homine litigioso pacem quovis pretio esse redimendam. Recte igitur Augustinus hoc adagium confert cum Christi dicto Matth. 5, 40. *Si quis vult in judicio tecum contendere & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.* Phrasi non absimili λοιμὸς, id est pestis, à Luca nominatur qui seditiones excitat Act. 24, 5. & in versione LXX seniorum λοιμὸς dicitur qui He-

E bræis בליעל *nequam*, לץ *derisor*, עריץ *violentus*, פריץ *effractor, latro*, רע & רשע *impius.*

Sequitur locus ex Tertulliano ad Scapulam cap. 4. qui multos torsit hactenus: *Ipse etiam Severus pater Antonini, Christianorum memor fuit. Nam & Proculum*

Christianum, qui Torpacion cognominabatur, Euhodeæ procuratorem, qui eum per A *oleum aliquando curaverat, requisivit, & in palatio suo habuit usque ad mortem ejus, quem & Antoninus optimè noverat.* Hic docti multa quærunt, 1. quid sit *Torpacion*, 2. quid *Euhodea*. 3. Et quî fieri possit ut Severo Imperatore per oleum sanato, tam illustris miraculi fama sic in obscuro latuerit, ut nemo alius meminerit. 4. Aut à Severo tanquam ignotus requirendus fuerit is, cui tanto beneficio erat devinctus. Hæc qualiacunque sunt non difficulter solventur, si pro *Torpacion* scribas *Tarpaejon* & *Euhodi* pro *Euhodeæ*. *Torpaion* lego cum editione Basiliensi An. 1528. quam magnâ curâ Beatus Rhenanus procuravit. Idem in Gorziensi codice author est *Euhode* haberi, unde *Euhodi* parum recedit. Euhodus sub Severo B vir fuit magni nominis, qui postquam Severi filium Antoninum Caracallam sibi à parente commissum summo studio educasset, ab ipso interemptus est. De eo sic Dionis epitomastes Xiphilinus in Severo pag. 315 & 315. (ὁ Ἀντωνῖνος) διὰ Εὐόδου τοῦ τροφέως αὐτοῦ *Antoninus per Euhodum nutritium*, vel *præceptorem suum &c.* Et pag. 317. Σατορνῖνος μέν τοι καὶ Εὔοδος τότε μὲν ἐτιμήθησαν, ὕστερον δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίνου ἐθανατώθησαν *Saturninus quidem & Euhodus tunc maxime in errore erant, sed deinceps ab Antonino interfecti sunt.* Item: Ψηφιζομένων δὲ ἡμῶν ἐπαίνους τινὰς τῷ Εὐόδῳ *cum suffragiis* senatûs *laudes aliquas Euhodo decrevissemus.* Et in Antonino pag. 326. τοὺς δὲ δὴ οἰκείους, τοὺς μὲν ἀπήλλαξεν, ὧν καὶ Παπινιανὸς ὁ ἔπαρχος ἦν, τοὺς δὲ καὶ ἀπέκτεινεν, ὧν ἦν ὁ C Εὔοδος ὁ τροφεὺς αὐτοῦ *Domesticorum autem alios amovit, in his Papinianum præfectum Prætorio, alios autem interfecit, in quo numero fuit ipsius præceptor Euhodus.* Hic Euhodus de Afris Punico nomine *Torpeion* appellabatur, id est תורבין *turbejan* τροφεὺς *pædagogus, nutricius*, quia Imperatoris Severi popularis sui filium educaverat, atque inde Procurator ipsius Proculus διακειτικῶς *Proculus Torpeion* id est ὁ Πρόκλος τοῦ τροφέως: *Proculus* Cæsarei *pædagogi.* Vox תורבין *turbejan*, à qua *Torpaion* Chaldæis & Syris est in multo usu. Sic Num, 11, 12. in Onkelo: *Ut portat* תורבינא *turbeiana infantem suum.* *Turbeiana* id est ὁ τροφεὺς (Hebraice habetur האמן & in Jonathane פדגוגא *padgoga* pędagogus.) Et 2. Reg. 10, 1. ולתור בניא D דאחאב *Et ad nutritios Achabi.* Et Es. 49, 23. *Et erunt Reges* תורבניך *nutritii tui.* His ita explicatis cætera facilia sunt: *Severus &c. Proculum Christianum, qui Torpæion* (תורבין) *cognominabatur, Euhodi procuratorem, qui eum* (Euhodum) *per oleum aliquando curaverat, requisivit* (cum hoc miraculum à Proculo fuisse editum ex Euhodo comperisset) *& in palatio suo habuit usque ad mortem ejus:*

Quem & Antoninus optimè noverat, utpote præceptoris sui procuratorem.

E

CAPUT

CAPUT XVII.

De Sanchoniathone.

A

SAnchoniathon id est φιλαλήθης juxta Theodoretum. Hujus loci diversa lectio סן *san* vel סנה *sanna* Arab. *sunna* lex, doctrina &c. *Kirjath-sepher*, al. *Kirjath-sanna* & *Kirjath arche urbs* Archivorum שנן docere Deut 6,7. Sanchoniathon סן־קנאתו *Sankineatho* lex zelus ejus. *Suniathon* corrupte in Athenæo. Berytius fuit non Tyrius. Abibalo Berytio inscripsit opus suum; Qui fuit antiquior Abibalo Tyri Rege Iromi patre. *Abibalus* Theodoreto perperam *Abelbalus*. Sanchoniathon vir doctus, & apprime versatus in Ægyptii Taauti libris. Horũ catalogus. Phœnicum historiam novem libris complexus est Phœnicio sermone scriptis Cur Porphyrius solum octo numeret. Hujus fragmentum in Eusebio & versione Philonis Byblii in quo multa insignia. Historiam eruit ex urbium & templorum monumentis scriptis Ἀμμουνέων γράμμασιν. חמנים *ammanim* fana, delubra, quia pleraque Soli sacra qui Phœnicibus חמה *amma* Hinc *Ammuneæ* sacræ literę quæ templis peculiares Sic Ægyptiis, Æthiopibus, Babyloniis sacrę literæ, de quibus scripsit Democritus. Hebræis etiam ut multi volunt; & Græcis in Theodoreto, qui potuit Græcorum nomine significare Ethnicos quosvis. Aliud historiæ scribendæ subsidium *commentaria ab Ierombalo sacerdote Dei Iao*. Iao id est יהוה. Jerombalus, Jerubbaal, id est Gedeon Jud. 7.2. Gedeon cur *Ierubbaal* dictus & *Ierubbeseth* 2. Sam. 11,21. בעל & בשת synonyma. Georgius Syncellus notatus Gedeon pro sacerdote habitus, quia erexit Ephod; aut quo sensu כהנים sacerdotes dicuntur magnates Judæorum. *Baalberith* statim à morte Gedeonis cultus, i. e. Beryti idolum, unde Sanchoniathon. ברית *Berith* eadem Dea quæ *Beroe* de qua Nonnus lib. 41. 42. 43 *Baal* sæpe fœm. *Berith* semper. Deus vocatur *Berith* Jud. 8, 33. ut *Astarte* 1. Reg. 11, 5. quia Hebræi Deorum sexus nesciunt. De Sanchoniathonis ætate Porphyrius scribit ἀσύςατα. Eum Trojana tempora pręcessisse. Frustra objicit Scaliger mentionem de Tyro. In Phœnice quadruplex Tyrus. Palætyrus jam extabat ævo Josue. De ista Tyro egisse Sanchoniathonem, non de Tyro insulari. Tyri nomen unde sumptum. Sanchoniathonis historiam Phœnicio sermone cõtinuarunt Theodotus, Hypsicrates & Mochus, quorum interpres *Lætus* non *Chætus* ut in Tatiano, nec *Asytus*, ut in Eusebio legitur. Horum Phœnicia nomina. In Luciani locum conjectura. Lætus & Menander Pergamenus de Europæ raptu, & Menelai adventu in Phænicem, & Hiramo, & Solomone. Dii & Meandri fragmenta quatuor de Pkœnices Regibus & judicibus. Hieronymus Phœnix Tyri Rex Tertulliano Aliis Aegyptius, nec Tyri aut Phœnices Rex, sed pręfectus sub Antiocho. Is Phœnicum antiquitates scripsit. Hestiæus, Philostratus, Asclepiades Cyprius de eodem argumento Et Claudius Jolaus, al. Julus & Julius, valde fabulosus scriptor. Ex eo tres fabulæ. Ptolemais olim *Ace* dicta, nomine facto ex *Accho* עכו Jud. 1, 31. Syr. *Acchu*, Arab. *Accha*, Josepho Ἄρχη, hodie *Acre*. Alii Phœnicum historici.

B

C

D

OPeræ pretium est docere quis fuerit Sanchoniaton, scriptor miræ antiquitatis, ex quo non pauca excerpsimus, quæ ad hanc rem multum faciunt. Nomen Theodoretus ex Porphyrio ita explicat: Σαγχωνιάθων γὰρ, ὁ κατὰ Φοινίκων διάλεκτον φιλαλήθης *Sanchoniathon autem, cujus nomen linguâ Phœnicum id ipsum significat quod Græcô* φιλαλήθης *amicum veritatis*. Quod ipsum Eusebius lib. 1. & 10. Evang. præpar. multo aliter legit, nimirum: Σαγχουνιάθων γὰρ κατὰ τὴν Φοινίκων διάλεκτον φιλωλήθως &c. συγγράψας *Sanchuniathon autem qui Phœniciâ linguâ verè &c. scripsit*. Sed res ipsa confirmat lectionem Theodoreti. Omnino enim Sanchoniatho, vel ut Hebręi scripserunt *Sankineatoh*, legis seu doctrinę verioris amicum significat. סנקנאתו *Sankineatho* ad verbum *lex zelus ejus*. סן *san* decurtatum ex סנה *sanna*. Id Phœnicibus idem fuit quod Arabibus סנה *sunna*, lex, doctrina, jus canonicum. Hinc Phœnicia urbs eadem, modo appellatur קרית־ספר *Kirjath-sepher* urbs literarum, modo קרית־סנה *Kirjath-sanna* urbs doctrinæ seu legis. Chald, reddidit קרית־ארכי *kiriath-arche* urbem Archivorũ, & Gręci πόλιν γραμμάτων. Radix סנן Arabibus primo est auere, deinde exquisitè docere, ita ut acu-

Jud. 1, 11. 12.
Jos. 15. 49.

E

tior fiat & perſpicacior is qui docetur. Atque id ipſum eſt Hebræis שנן, unde eſt quod de legis mandatis dicitur Deut. 6, 7. שננתם לבניך explanatè *docebis ea filios tuos*: Jonathan ותגמרנון & LXX προβιβάσεις αὐτὰ, Vulgatus *narrabis ea*. Itaq; Sanchoniathon, nomen aut cognomen potius inde ſortitus, ex quo animum ad ſcribendum appulit, hoc ipſo ſignificabat ſe veritatis eſſe aſſeclam, & exquiſitioris doctrinæ curioſum indagatorem; quod utinam tam re præſtitiſſet, quam nomine profitebatur. Corrupte Suniæthonem pro Sanchoniathone ſcribi in his Athenæi libro tertio παρὰ τοῖς τὰ Φοινικικὰ συγγεγραφόσι Συνιαίθωνι καὶ Μωχῷ pridem monuit doctiſſimus Caſaubonus. A

Ibidem Ulpiani Tyrii πολίτης civis ſeu concivis legitur eſſe Suniæthon, aut verius Sanchoniathon, nempe reſpectu gentis, quia utrique Phœnices erant. Potuit id Suidæ imponere, qui Tyrium eſſe ſcribit, cum Berytium appellent Porphyrius, Euſebius, Theodoretus. Et verò rem ita ſe habere vel ex eo colligere eſt quod opus ſuum Abibalo inſcripſit Regi Berytio, non Tyrio. Porphyrius: Ἀβιβάλῳ τῷ βασιλεῖ Βηρυτίων τὴν ἱστορίαν ἀναθείς. Eſt quidem Abibalus etiam in Tyri Regum ſerie, de quo hæc Dius in hiſtoria Phœnicum: Ἀβιβάλου τελευτήσαντος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Εἴρωμος ἐβασίλευσεν *mortuo Abibalo filius ejus Iromus regnavit*. Is nempe Iromus ſeu חירם *Hiramus*, qui cum Davide & Solomone amicitiam coluit, ut patet ex ſequentibus. Itaque Tyrius Abibalus Sauli aut Davidi fuit σύγχρονος; At Berytium Abibalum, ſub quo vixit Sanchoniathon, multo fuiſſe vetuſtiorem deinceps probabimus. Abibalus אביבעל ad verbum ſonat *pater meus eſt Belus*, quod pertinet ad generis nobilitatem. At *Abelbalus*, quomodo legit Theodoretus, eſſet חבל בצל *vanitas Beli*, vel אבל בעל *luctus Beli*, ominoſa vox & Regi nomen parum congruum, quodque proinde minus placet. B C

Contra Chriſt l. 4. vid Joſeph. contra Apion. l. 1.

In Philone legitur Sanchoniathon vir fuiſſe πολυμαθὴς καὶ πολυπράγμων, καὶ τὰ ἐξ ἀρχῆς, ἀφ᾽ οὗ τὰ πάντα συνέστη παρὰ πάντων εἰδέναι ποθῶν *doctus & curioſus, & ſupra omnia diſcendi cupidus ex quibus initiis omnia conſtarent*. Neque hiſtoriæ ſolum ſed & Philoſophiæ cognitionem profeſſus, teſte Suidâ, ſcripſit περὶ τοῦ Ἑρμοῦ φυσιολογίας, & Αἰγυπτιακὴν θεολογίαν ſumptam haud dubie ex Taauti libris quos ſtudioſè evolverat. Philo: πολὺ φροντιστικῶς ἐξεμάστευσε τὰ Τααύτου, εἰδὼς ὅτι τῶν ὑφ᾽ ἥλιον γεγονότων, πρῶτός ἐστι Τάαυτος ὁ τῶν γραμμάτων τὴν εὕρησιν ἐπινοήσας *magnâ curâ ſcrutatus eſt Taauti libros, cum ſciret eorum qui ſub Sole fuerunt primum Taautum literarum uſum reperiſſe*. Proinde hunc paſſim citat, & ſtatim initio operis quæcunque habet de rerum creatione ſe reperiſſe dicit ἐν τῇ κοσμογονίᾳ Τααύτου. Taautus porrò, qui Græcis Hermes, libros ſcripſerat quadraginta duos de Aſtrologia, de Geographia, de medicina, de politia, de Theologia, de religione, de politico regimine &c. quorum catalogum accuratè inſtituit Clemens Alexandrinus Stromatum libro ſexto. D E

Phœnicum hiſtoriam Sanchoniathon patrio ſermone ſcripſit, ſed Græce reddidit Philo Byblius Adriano σύγχρονος. Porphyrius περὶ ἀποχῆς lib. 2. eam tradit octo libris fuiſſe comprehenſam: ἡ Φοινικικὴ ἱστορία &c. ἣν Σαγχουνιάθων μὲν τῇ Φοινίκων γλώττῃ συνέγραψεν. Φίλων δὲ ὁ Βύβλιος εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν διὰ ὀκτὼ βιβλίων ἡρμήνευσεν. Tamen Euſebius novem numerat: ὁ δὲ Φίλων, inquit, εἰς ἐννέα

βύβλους

βύβλους τὴν πᾶσαν τοῦ Σαγχουνιάθωνος πραγματείαν διέλων. Sed Porphyrium veriſimile eſt ex hiſtoricorum numero primum librum exemiſſe, qui pertinet potius ad Phœnicum Theologiam.

Hujus *ἀποσπασμάτιον* in Euſebio legere eſt, in quo inter multas fabulas reperitur aliquid veri de mundi creatione, de idololatriæ origine, de abuſu Dei nominum שדי *ſaddai*, כביר *cabir*, עליון *elion*, אל *el*, אלהים *elohim*, de Belo, Dagone, Aſtarte, Berith & aliis pro vero Deo in Phœnice cultis, de fundatione urbium, de inventione artium, de *Chna* ſeu Chanaan Phœnicum parte, de circumciſione & ſacrificio Abrahæ, quem Κρόνον *Saturnum* vocat; & Porphyrius *Iſraëlem* & uxorem ejus *Anobret* חנעוברת id eſt quæ concepit ex gratia, ut ſupra explicatum.

Hanc hiſtoriam eruit Sanchoniathon, ut habetur in Porphyrio, *ἐκ τῶν κατὰ πόλιν ὑπομνημάτων, καὶ τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀναγραφῶν ex ſingularum urbium commentariis, & templorum monumentis*; Quale eſt quod ſcribit Philo illum hiſtoriam ſuam contuliſſe *τοῖς ἀπὸ τῶν ἀδύτων εὑρεθεῖσιν ἀποκρύφοις Ἀμμουνέων γράμμασι συγκειμένοις, ἃ δὴ οὐκ ἦν πᾶσι γνώριμα cum iis quæ reperta ſunt in adytis repoſita, arcanis Ammoneorum literis, quæ non ſunt omnibus nota*. Ammoneorum id eſt חמנים *ammanim*, quod alii ſimulachra exponunt, ſed LXX *τεμένη* Ezech. 6, 4. 6. Hieronymus *fana* 2. Paralip. 14, 4. & *delubra* ibid. 34, 7. & Eſ. 17, 8. & 27, 9. Aben-Ezra in Levit. 26, 30. *templa facta ad cultum Solis*. Quod veriſſimum; Sol enim Hebræis eſt חמה *amma*, unde חמן *amman* templum Solis, quem ſolum cœli dominum crediderunt priſci Phœnices. Sanchoniathon: *τοῦτον γὰρ (τὸν ἥλιον) θεὸν ἐνόμιζον μόνον οὐρανοῦ κύριον*. Itaque hic præcipue cultus. Tamen creſcente ſuperſtitione, crediderim nomen חמנים etiam ad alia delubra pertinuiſſe. Itaque literæ Ammuneorum ſeu חמנים ſunt Literæ templorum, literæ in ſacris receptæ. Sic apud Ægyptios ſcribit Diod. l. 3. *τὰ μὲν δημώδη προσαγορευόμενα πάντας μανθάνειν, τὰ δὲ ἱερὰ καλούμενα μόνους γινώσκειν τοὺς ἱερεῖς παρὰ τῶν πατέρων ἐν ἀπορρήτοις μανθάνοντας vulgares quidem* (literas) *omnes addiſcere, eas verò quæ ſacræ dicuntur ſolos ſcire ſacerdotes, à patribus ſecreto edoctos*. Et apud Æthiopes aliæ regiæ literæ ſacris Ægyptiis ſimiles, aliæ vulgares erant. Heliodorus lib. 4. *ἐπιλεγομένην τὴν ταινίαν γράμμασιν Αἰθιοπικοῖς, οὐ δημοτικοῖς ἀλλὰ βασιλικοῖς ἐστιγμένην, ἃ δὴ τοῖς Αἰγυπτίων ἱερατικοῖς καλουμένοις ὡμοίωντο) faſciam perlegi literis Æthiopicis, non vulgaribus, ſed regiis notatam, quæ Ægyptiis ſacris cognominatis ſunt ſimiles*. In catalogo librorum quos ſcripſit Democritus apud Laërtium lib. 9. ex Thraſyllo unus eſt *περὶ τῶν ἐν Μερόῃ ἱερῶν γραμμάτων de ſacris Meroe literis*; Alius item argumenti ſimilis: *περὶ τῶν ἐν Βαβυλῶνι ἱερῶν γραμμάτων*, unde tam Babylonios quam Ægyptios & Æthiopes colligimus ſacras habuiſſe literas. Hebræis etiam multi putant duplicem fuiſſe literarum characterem, profanum unum quo Samaritani utuntur, ſacrum alterum apud nos hodieq; receptum, quo libros ſacros exarare, poſteſque & frontalia inſcribere moris erat. Vide doctiſſimum Morinum in Pentateuchum Samaritanum exercitationis ſecundæ c. 4. Græcorum quoque hierophantas peculiarem aliquem habuiſſe characterem videtur poſſe colligi ex his Theodoreti in Geneſ. q. 61. *ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς ναοῖς ἴδιοί τινες ἦσαν χαρακτῆρες γραμμάτων, οὓς ἱερατικοὺς προσηγόρευον in Græcanicis templis quidam ſunt peculiares literarum characteres quos*

sacros appellant. Tamen nihil est necesse ut id de Græcis accipiatur, quia Græcorum nomine quosvis Ethnicos designant Græci patres.

Porphyr. ubi supra.

Habuit & aliud historiæ scribendæ subsidium Sanchoniathon, τὰ ὑπομνήματα τοῦ Ἱερομβάλου τοῦ ἱερέως τοῦ θεοῦ Ἰαὼ *commentaria ab Jerombalo sacerdote Dei Jao*. Eusebius habet Ἰευὼ, sed Theodoretus Ἰαὼ, quod ideo præfero, quia Dei nomen ἀνεκφώνητον Græci vix aliter efferunt. Oraculum Clarii Apollonis apud Macrobium libro primo Saturnalium:

> Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν' Ἰάω.
>
> *Maximus ille Deûm tibi sit nomen Iao.*

pag. 59.

Diodorus lib. 1. Mosem dicit apud Judæos τὸν Ἰάω ἐπικαλούμενον θεὸν *Deum qui vocatur Iao* legibus suis authorem inscripsisse. Gnostici apud Irenæum lib. 1. cap. 34. septem recensent Dei nomina, partim ex Scriptura petita, partim à se prave conficta, quorum secundum est *Iao*. Horum soboles Phibionitæ in Epiphanio hæresi 26. leguntur habuisse CCCLXV principes, quasi totidem Deos, quorum primum in primo cœlo principem *Iao* esse dicebant, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ οὐρανῷ εἶναι τὸν Ἰάω ἄρχοντα. Proximè accedit Ἰαοὺ Iaû Clementis Alexandrini Stromaton lib. 5. λέγεται δὲ inquit, Ἰαοὺ ὁ μεθερμηνεύεται ὁ ὢν καὶ ὁ ἐσόμενος: Et *Jaho* in commentariis in Psalmos apud S. Hieronymum Psal. 8. *Prius nomen Domini apud Hebræos quatuor literarum est* י *jod*, ה *he*, ו *vau*, ה, *quod proprie Dei vocabulum sonat & legi potest Jaho*. Ita veteres editiones, sed novæ perperam *Jehova*. Sic in postrema editione Theodoreti, in his verbis quæst. 15. in Exodum, καλοῦσι δὲ αὐτὸ Σαμαεῖται μὲν Ἰαβὲ, Ἰουδαῖοι δὲ Ἰαώ, ex Ἰαὼ factum est Ἀιὰ *Aja* vocabulum nihili. Hesychius: Ἰωαθάμ, Ἰαὼ συντέλεια. Item Ὀζειάς, ἰσχὺς Ἰαώ. Tzetzes Chiliade 7. hist. 127. Ἑβραϊκῶς τῷ Ἰαὼ ἀόρατον σημαίνει.

Dei porro *Jao* sacerdos Jerombalus, ex cujus commentariis profecisse legitur Sanchoniathon, mihi videtur esse Gedeon. Jerombalus scilicet idem qui ירובעל *Jerubbaal*, ut docti pridem observarunt. E duobus B alterum mutatur in M, ut in Sambuca & ambubaja è Syr. סבכא *sabbeca* & אבובא *abbuba*. Gedeonis autem cognomen notissimum est Jerubbaal Jud. 7,1. *Et mane surrexit Jerubbaal (is est Gedeon)* Et 8,35. *Neque benigne se gesserunt erga domum Jerubbaalis Gedeonis*, per pleonasmum, ut cum dicitur Simon Petrus. Suidas: Ἱεροβάαλ, οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ Γεδεὼν διὰ τὸ ἱερὸν τοῦ Βαάλ: Tam verè quam quod volunt dici Jerosolymam ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ à templo. Nihil hic divinandum, cum diserte legatur Jud. 6,32. Gedeonis pater Joas illum vocasse Jerubbaal, dicendo ירב בו הבעל *) Jareb bo habbaal) litiget in eum Baal, quia diruit ejus aram.*

Joseph. Antiq. 7. 3.

Notandum pro Jerubbaal haberi ירבשת *Jerubbeseth* 2. Sam. 11, 21. Quia ex Scripturæ phrasi בשת pudor, confusio, idem quod בעל *Baal*. Sic Jer. 11, 13. *Posuistis aras* לבשת *confusioni, aras ad suffitum faciendum* לבעל *Baali*, Os. 9,10. *Ipsi venerunt ad Baal peor, & separarunt se* לבשת *confusioni*. Causa est in promptu: Baal & quodvis idolum confundit & pudore suffundit cultores suos. Jerem. 48, 13. ובש מואב מכמוש *& confundetur Moab à Chamos* idolo suo. Itaq; Jerombalus, Jerubbaal, Jerubbeseth & Gedeon viri unius diversa nomina. Gedeonis quidem

esse

A esse fratrem Jerubbaalem scribit Georgius Syncellus, & in libro Judicum haberi τὸ Ἱερουβάαλ συνοικῆσαι τῷ ἀδελφῷ Γεδεὼν περὶ τὰ τέλη αὐτοῦ. Sed ut recte Scaliger, hæc est insignis hallucinatio, vel potius deliratio, cum hujus rei ne minima quidem suspicio extet in textu Græco; aut si extaret, adversus veritatem Hebraicam esset.

At, inquies, Jerombalus sacerdos erat Dei *Jao*, Gedeon ne Levita quidem, sed è tribu Manassis. Fateor; sed nihil mirum ab Ethnico homine & rerum Judaicarum non admodum perito eum haberi pro sacerdote qui ex hostium spoliis constituit Ephod in urbe sua, quo ad idololatriam abusi sunt Israelitæ Jud. 8, 27. Ne dicam Hebræa phrasi כהנים *sacerdotes* dici magnates Judæorum. Sic 2. Sam. 8,

B 18. *Et filii David erant* כהנים *sacerdotes*, id est הראשנים ליד המלך *primi ad manum Regis*, ut exponitur 1. Chron. 18, 17. Chaldæus habet רברבין *principes*, Græci αὐλάρχαι. Rursus 2. Sam. 20, 26. *Etiam Ira Jairites erat sacerdos David*, Chald. רב לדוד *princeps Davidis*. Sic *sacerdos On* Gen. 41, 50. *Sacerdos Madian* Exod. 2, 16. id est princeps, præfectus, gubernator. Et Job. 12, 19. *Deus ducit sacerdotes spoliatos*, Chald. רברבניא *principes*. Eo exemplo potuit vocari sacerdos *Jao*, princeps seu præfectus eorum à quibus colitur *Jao* seu verus Deus.

Suspicionem auget quod statim à morte Gedeonis Israelitæ coluerunt Baal Berith Jud. 8, 33. *Et cum mortuus esset Gedeon, evenit ut filii Israel fornicarentur*

C *post Baalim, & sibi constituerent Baalberith in Deum*. Et cap. 9. 2. 4. *Dederunt ei septuaginta nummos argenteos è fano Baalberith*. Baal Berith id est idoli *Berith* seu *Beryti* urbis è qua oriundus Sanchoniathon, ut supra probavimus. Ex quo fit verisimile fœdus aliquod initum aut Gedeonis commercium frequens cum Berytio homine magni nominis, occasionem dedisse idololatriæ Judæis alioquin prorsus ignotæ; Neque enim alibi Baalberith nominatur uspiam. Non sum nescius Beryti nomen Hebraicè scribendum בארות *beeroth*, id est puteos ex Stephani sententia, qui Phœnices ita nominasse tradidit διὰ τὸ ἔνυδρον, βὴρ γὰρ τὸ φρέαρ παρ' αὐτοῖς, aut בירות *biruth* pro אבירות *abbiruth*, si Hestięum sequimur & Hella-

D dium qui asserunt τὴν ἰσχὺν βηροὺτ Φοίνικας ὀνομάζειν ἀφ' οὗ καὶ τὴν πόλιν. Sed Poëta Nonnus, qui barbaram vocem emolliens Beroen pro Beryto vocat, docet oppido factum nomen à Beroe Veneris & Adonidis, aut ut alii volunt Thetidis & Oceani filia in illis locis pro Dea culta. Hæc Nonni Beroë, quam à Baccho frustra petitam tandem Neptuno concessam prolixè narrat Dionysiacorum libris XLI, XLII, & XLIII; est ut quidem sentio, illa ipsa Baalberith, de qua Jud. lib. 8. Nemini sit novum quod *Baal* facio fœmininum. Sic enim Septuaginta passim, ut 1. Sam. 17, 4. περιεῖλον τὰς Βααλὶμ Jerem. 2, 28. ἔθυον τῇ Βαὰλ; Et 11, 13. θυμιᾷν τῇ Βαὰλ; Et 19, 5. ὑψηλὰ τῇ Βαὰλ; Et 32, 35. τοὺς βωμοὺς τῇ Βαὰλ; Et Os. 2, 8. ἀργυρᾶ καὶ

E χρυσᾶ ἐποίησε τῇ Βαὰλ; Sophon. 2, 4. τὰ ὀνόματα τῆς Βαὰλ. Sed & Paulus Rom. 11, 4. οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ Βαὰλ. Ita hic τὴν Βααλβερὶθ dicamus res ipsa postulat, quia Hebraice ברית *berith* semper est fœmininum. Proinde Deæ non Dei nomen fuit apud Phœnices, ut Astarte & Atergates. Quid quod Sanchoniathon ita asserit: κατὰ τούτους γίνεταί τις Ἐλιοῦν καλούμενος ὕψιστος καὶ θήλεια λεγομένη Βηρούτ; οἳ καὶ κατῴκουν περὶ Βύβλον *iis æqualis fuit quidam* עליון *elion*, id est *altissimus dictus, & fœmina*

Dionysiac. lib. 41.

dictas

dicta Beruth (id est Berith) *qui habitarunt circa Byblum*, nempe Beryti, quæ media est inter Byblum & Sidonem. Frustra objeceris ex Judic. 8, 33. Israëlitas sibi constituisse *Baalberith* לאלהים *in Deum*. Hebræi enim coguntur ita loqui, quia Deorum sexus nesciunt: Nec est ulla vox Hebraica quæ Deam sonet. Proinde etiam Astarte Deus vocatur 1. Reg. 11, 5. ubi sic habetur ad verbum, *Ivit Salomon post Astartem* אלהי צידונים *Deum Sidoniorum*. Et rursus versu 33. *Adoraverunt Astartem Deum Sidoniorum.*

Unum superest disquirendum an Gedeon & Sanchoniathon potuerint esse σύγχρονοι. Hunc Eusebius asserit Trojana tempora præcessisse: ἱστορεῖ δὲ ταῦτα, inquit, Σαγχουνιάθων ἀνὴρ παλαιότατος, καὶ τῶν Τρωικῶν χρόνων, ὥς φασι, πρεσβύτερος. Porphyrius item his verbis: οἱ δὲ τούτων χρόνοι καὶ πρὸ τῶν Τρωικῶν πίπτουσι χρόνων, καὶ σχεδὸν τοῖς Μωσέως πλησιάζουσιν, ὡς αἱ τῶν Φοινίκης βασιλέων μηνύουσι διαδοχαί *Horum tempora* (Abibali scilicet Beryti Regis & Sanchoniathonis historici) *Trojanis temporibus priora sunt, & ad Mosis ætatem prope accedunt, ut docent Phœniciæ Regum successiones.* Sequitur res perabsurda, quæque Porphyrium arguit rei chronologicæ fuisse plane imperitum: ἐπὶ Σεμιράμεως γέγονε τῆς Ἀσσυρίων βασιλίδος, ἣ πρὸ τῶν Ἰλιακῶν, ἢ κατ' αὐτούς γε τοὺς χρόνους γενέσθαι ἀναγέγραπται *Fuit ævo Semiramidis Assyriorũ Reginæ, quæ ante Iliaca tempora aut circa illa vixisse scribitur.* Quin Iliaca tempora antecessit Semiramis annis circiter octingentis. Sed quid de suo dixerit Porphyrius nihil moror. Hoc tantum firmum esto & inconcussum quod Abibalum & Sancho niathonem asserit Trojana tempora præcessisse, quia sic ferebat series Regum Phœnices, in illorum annalibus, quos docti sciunt in supputatione temporum esse incorruptæ fidei. Itaque commode rejicitur in Gedeonis tempora qui subduxit Israëlitas è jugo Madianitarum annis ante Ilii excidium LXXXIII, & desiit esse in vivis eo fere tempore quo regnum suscepit Priamus. Moses ante Gedeonis initia obierat annis CLXXXII.

Lectorem non celabo aliud sensisse Scaligerum virum illustrem, qui ut Sanchoniathonem probet esse recentiorem quam Phœnicum annales ferunt, eum meminisse observat temporis quo Tyrus condita est, & quidem meminisse ut rei jam antiquæ. Cum à Tyro condita usque ad cladem Trojanam breve sit intervallum, nempe annorum LXV, ut supputat vir summus, cuique plurimum debeo Jacobus Capellus affinis meus ὁ μακαρίτης. Quæ objectio in speciem gravis multos traxit in assensum, eosque doctissimos. Nempe non meminerant in Phœnice Tyri nomen commune fuisse multis urbibus, ut constat ex Periplo Scylacis qui hæc habet in descriptione Phœnices: ἀπὸ δὲ Θαψάκου ποταμοῦ ἐστι Τρίπολις Φοινίκων, Ἄραδος νῆσος καὶ λιμὴν, βασίλεια Τύρου, ὅσον η στάδια, καὶ λιμὴν ἀπὸ τῆς γῆς *Post fluvium Tapsacum est Tripolis Phœnicum, Aradus insula & portus, regia Tyrii octo circiter à terra stadiis* Et paulo post: ὄρος θεοῦ πρόσωπον. (Ita legit Cl. Vossius pro vulg. Τῆρος) Τύρος καὶ λιμὴν, Βήρυτος *mons Dei facies* (id est פנואל *Penuel*) *Tyrus cum portu, Berytus.* Et aliquanto infra: εἶτα ἄλλη πόλις Τύρος λιμένα ἔχουσα ἐντὸς τείχους. Αὕτη δὲ ἡ νῆσος βασίλεια Τυρίων *deinde alia urbs Tyrus, quæ portum habet intra muros. Hæc autem est insula Tyriorum & regia.* Quod sequitur

A quitur propter vitium interpunctionis vir quidam doctissimus usque adeo non intellexit, ut è mari fecerit continentem: Καὶ ἀπέχει σάδια ἀπὸ θαλάττης γ' Παλαίτυρος πόλις, καὶ ποταμὸς διὰ μέσης ῥεῖ *& stadiis tribus à mari distat urbs Palætyrus, quam fluvius mediam perlabitur.* En tibi lector in una Phœnice quatuor urbes Tyri nomine, nempe duas in continente & insulares duas: Quarum illa celeberrima quæ fuit in insula vicina Palætyro; non tamen antiquissima. Eâ quippe vetustiorem esse Palætyrum vel ex ipso nomine constat. Neque enim aliud Palætyrus quam vetus Tyrus. Itaque Palætyri mentio fit in libro Josuæ 19,29. Ibi enim מבצר צור *civitas munita Tyrus.* Aseritarum limes ad mare non procul à Sidone, non potest alia esse quam Palætyrus. Tum igitur extabat Palætyrus, nempe
B tempore κληρουχίας seu divisionis terrę Chanaan, annis fere ducentis antequam in vicina insula conderetur famosa illa Tyrus. Porro de Palætyro non de Tyro insulari actum in his Sanchoniathonis, quibus tota nititur Scaligeri argumentatio: εἶτά φησι τὸν Ὑψουράνιον οἰκῆσαι Τύρον, καλύβας τε ἐπινοῆσαι ἀπὸ καλάμων καὶ θρύων καὶ παπύρων *deinde dicit Hypsuranium* (Phœnicie סמים רום *samemrum*) *habitasse Tyri, & fabricasse casas ex calamis, juncis & papyris*: Quod probare mihi est obvium, quamvis eô me non adigant leges disputationum. Sequitur statim ingruente vento, παρατριβέντα τὰ ἐν Τύρῳ δένδρα mutuo allisu attritas Tyri arbores
C ignem concepisse, à quo sylva consumpta sit; Et Hypsuranii fratrem Οὔσωον *Usoum*, dissidio inter illos orto, primum ausum ἐς θάλασσαν ἐμβῆναι *mare aggredi* extructâ cymbâ ex trunco residuæ arboris. Inde vel cæco appareat de Tyro insulari non agi, quæ ante navium usum non condi modo sed ne adiri quidem potuit. Alibi quidem Astarte dicitur astrum, imo asteriam, id est aquilam, mactavisse ἐν Τύρῳ τῇ ἁγίᾳ νήσῳ *in Tyro sacra insula.* Sed ex hoc ipso colligere est Tyrum nondum fuisse conditam, quia insulam, non urbem vocat. Nempe antequam ulla in ea esset urbs, insulæ priscum nomen erat Tyrus. Neque id immerito; Quippe צור *tsor*, id est Tyrus, Phœnicum sermone est rupes. Rupibus porro illa insula circumquaque cingitur. De ea Nonnum audi Dionysiacor. lib. 40.

D
--- ἀκινήτοις δὲ θεμέθλοις
Αὐτομάτη ῥιζωθεῖσα συνάπτεται ἄζυγι πέτρῃ.
---*fundamine cincta*
Firmo immota manet saxis radicitus hærens.

Et de Tyro ibidem construenda:

Πήξατε δ' ἀμφοτέραις ἐπικείμενον ἄστυ κολώναις
Extruite in mediis fundatam rupibus urbem.

De Sanchoniathone hactenus, cujus historiam alii Phœnicio, alii Græco sermone continuarunt. Phœnicio Theodotus, Hypsicrates & Mochus, quorum libros Chætus Græce transtulit. Tatianus Assyrius in orat. contra Græcos: τὰ
E Φοινίκων οὕτως ἔχει. γεγόνασιν παρ' αὐτοῖς τρεῖς ἄνδρες, Θεόδοτος. Ὑψικράτης, Μῶχος. τούτων τὰς βίβλους εἰς Ἑλληνίδα κατέταξεν φωνὴν Χαῖτος. *Res Phœnicum ita se habent; Fuerunt apud ipsos tres viri, Theodotus, Hypsicrates & Mochus. Horum libros in linguam Græcã transtulit Chætus.* Pro Χαῖτος in Eusebio est Ἄσιτος Evang.

præpar.lib.10.ubi Tatiani locus citatur. Theodoti Phœnicium nomen, nisi fallor, erat *Elnathan* vel *Nathanaël*: ut Hypsicratis חסן רוס *Asenrum*, Josepho Ἀσέρυμος. *Mochus* id est מעכה *Maacha*, nomen est à compressione sumptum. Hic etiam Athenæo notus, cujus hæc verba jam citavimus: Παρὰ τοῖς τὰ Φοινικικὰ συγγεγραφόσι Συναιθῶνι καὶ Μώχῳ. Et Josepho qui historiam de hominum ante diluvium vitâ productiore claudit hoc epiphonemate: Μῶχος τε καὶ Ἑστιαῖος, καὶ πρὸς αὐτοῖς ὁ Αἰγύπτιος Ἱερώνυμος, οἱ τὰ Φοινικικὰ συνταξάμενοι, συμφωνοῦσι τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεγομένοις *Mochusque, & Hestiæus, & Hieronymus Ægyptius qui res Phœnicum prosequuti sunt, iis quæ dixi concinunt.* Idem lib. 1. contra Apionem Theodotum citat his verbis: Θεόφιλος καὶ Θεόδοτος &c. οὐ παρέργως ἡμῶν ἐμνημονεύκασιν *Theophilus & Theodotus non obiter nostri meminerunt.* At Phœnicii Hypsicratis alibi, quod sciam, nulla mentio, nisi quis pro Ἀμισηνὸς legere malit Ἐμισηνὸς in Luciani loco de Macrobiis: Ὑψικράτης ὁ Ἀμισηνὸς συγγραφεύς, διὰ πολλῶν μαθημάτων γενόμενος (βεβίωκε) ἔτη δύο καὶ ἐννενήκοντα *Hypsicrates Amisenus* (forte Emisenus) *historicus vir in multis disciplinis versatus annos duos & nonaginta vixit.* Ἔμισα vel Ἔμεσα Arabibus חמץ *Hems* Phœnices est urbs notissima, cujus τὸ ἐθνικὸν Ἐμεσαῖος, Ἐμεσηνὸς & Ἐμισηνός.

Interpretis nomen in Eusebio Ἄσιτος, in Tatiano Χαῖτος utrobique corruptum: Legendum enim Λαῖτος *Lætus*, ut habet Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum: Εἴραμος τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα Σολομῶνι δίδωσι καθ' οὓς χρόνους κατὰ τὴν Τροίας ἅλωσιν Μενελάῳ εἰς Φοινίκην ἄφιξις, ὥς φησι Μένανδρος ὁ Περγαμηνὸς καὶ Λαῖτος ἐν τοῖς Φοινικοῖς (leg. Φοινικικοῖς) *Iromus filiam suam dat Solomoni quô tempore post Trojam captam, venit Menelaus in Phœnicem ut dicit Menander Pergamenus & Lætus in Phœniciis.* Idem enim citari & ex iisdem authoribus apparebit hæc conferenti cum Tatiani loco: Τούτων τὰς βίβλους εἰς Ἑλλάδα κατέταξεν φωνὴν Χαῖτος, καὶ ὁ τοὺς βίους τῶν φιλοσόφων ἐπ' ἀκριβὲς πραγματευσάμενος. ἐν δὲ ταῖς τῶν προειρημένων δηλοῦνται ἱστορίαις, κατά τινα τῶν βασιλέων Εὐρώπης ἁρπαγὴν γεγονέναι, Μενελάου τε εἰς τὴν Φοινίκην ἄφιξιν, καὶ τὰ περὶ Χείραμον, ὅστις Σολομῶνι τῷ Ἰουδαίων βασιλεῖ πρὸς γάμον δοὺς τὴν θυγατέρα, καὶ ξύλων παντοδαπῶν ὕλην εἰς τὴν τοῦ ναοῦ κατασκευὴν ἐδωρήσατο καὶ Μένανδρος δὲ ὁ Περγαμηνὸς περὶ τῶν αὐτῶν τὴν ἀναγραφὴν ἐποιήσατο. *Horum libros in Græcam linguam transtulit Chætus, qui idem Philosophorum vitas accuratè conscripsit. In eorum autem, qui dicti sunt, historiis memoratur sub Rege quodam raptum Europæ contigisse, & Menelai adventum in Phœnicem; Quædam etiam de Hiramo referuntur, qui Solomoni Judæorum Regi filiâ in uxorem concessâ lignorum omne genus materiam ad templi extructionem illi donavit. Menander etiam Pergamenus de iisdem scripsit.* Hæc eô protuli libentius, quia non puto ex iis authoribus extare quicquam aliud.

Insignes item fuere in Phœnicum historiis Dius & Menander Ephesius, ex quibus illustre fragmentum de Solomone & Hiramo citat Josephus Antiquit. l. 8. c. 2. & lib. 1. contra Apionem. Ubi & aliud fragmentum ex eodem Menandro extat de Phœnices Regum serie ab Hiramo usque ad Pygmalionem Didûs fratrem per annos CLVI. Quod ipsum in Theophilo legere est lib. 3. ad Autolycum, sed in multis interpolatum. Huic tertium addatur Antiquit. lib. 9. c. 14. de Elulæo

Tyri

Tyri Rege, qui Tyrum à Salmanassare per quinque annos oppugnatam fortiter propugnavit. Quartum denique ex l. 1. contra Apionem de iis qui Tyrum rexerunt à Rege Ithobalo, sub quo Nabuchodonosor Tyrum obsedit annis 13. usque ad Iromum Cyri σύγχρονον. Quæ singula notis illustrat Scaliger in appendice ad libros de emendatione temporum. Hujus historiæ Menandrum non tam scriptorem fuisse quam interpretem arguunt hæc Josephi: Μένανδρος ὁ μεταφράσας ἀπὸ τῆς Φοινίκων διαλέκτου τὰ Τυρίων ἀρχεῖα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φωνήν *Menander qui è Phœnicum lingua Tyriorum annales in Græcam linguam interpretatus est.*

Eundem Tertullianus Apologet. cap. 19. alterius Phœnicum historici vetustioris, Hieronymi nempe Phœnicis, Tyri Regis sectatorem esse vult: *Manethon*, inquit, *Ægyptius & Berosus Chaldæus, sed & Hieronymus Phœnix Tyri Rex, sectatores eorum Mendesius Ptolemæus, & Menander Ephesius &c.* Quæ commodè sunt intelligenda; Hieronymus enim rerum Phœniciarum scriptor domo Phœnix non fuit sed Ægyptius, neque Tyri aut Phœnices Rex, sed præfectus sub Antiocho. Josephus lib. 1. contra Apionem: Ἱερώνυμος γὰρ ὁ τὴν περὶ διαδόχων ἱστορίαν συγγεγραφὼς, κατὰ τὸν αὐτὸν μὲν ἦν Ἑκαταίῳ χρόνον. Φίλος δὲ ὢν Ἀντιόχου τοῦ βασιλέως τῆς Συρίαν ἐπετρόπευεν *Hieronymus enim qui de successionibus historiam scripsit, Hecatæo quidem fuit æqualis; cum autem Antiochi Regis esset amicus Syriæ præsidebat.* Idem Antiquit. lib. 1. c. 4. de diluvio & arca locutus, quam in Armenia substitisse refert Berosus in monte Cordyæorum, addit: Μέμνηται δὲ τούτων καὶ Ἱερώνυμος ὁ Αἰγύπτιος ὁ τὴν ἀρχαιολογίαν τὴν Φοινικὴν (leg. Φοινικικὴν) συγγραψάμενος. *Horum etiam meminit Hieronymus Ægyptius qui Phœnicum antiquitates scripsit.*

Sub finem ejusdem capitis cum hoc Hieronymo & Mocho tertius citatur ejusdem argumenti scriptor Hestiæus. Verba descripsi nuper ubi de Mocho. Et capite sequenti alius profertur locus ex eodem Hestiæo de Senaar Babyloniæ: περὶ δὲ τοῦ λεγομένου Σενναὰρ, ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ χώρᾳ μνημονεύει Ἑστιαῖος λέγων οὕτως. Τῶν δὲ ἱερέων τοὺς διασωθέντας, τὰ τοῦ Ἐνυαλίου Διὸς ἱερώματα λαβόντας εἰς Σενναὰρ τῆς Βαβυλωνίας ἐλθεῖν. *De loco autem qui Senaar in Babylonia nominatur, meminit Hestiæus in hæc verba: Ajunt sacerdotes servatos, Enyelii Jovis sacra ferentes in Senaar Babyloniæ pervenisse.*

His addendus Philostratus, de quo Josephus Antiquit. lib. 10. c. 11. Μνημονεύει τούτου τοῦ βασιλέως, καὶ Φιλόστρατος ἐν ταῖς Ἰνδικαῖς αὐτοῦ καὶ Φοινικικαῖς ἱστορίαις, ὅτι οὗτος ὁ βασιλεὺς ἐπολιόρκησε Τύρον ἔτη ιγʹ, βασιλεύοντος κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν Ἰθωβάλου τῆς Τύρου. *Ejusdem etiam Regis* (Nabuchodonosori) *meminit Philostratus tam in Indicis quam in Phœniciis historiis, illum nimirum per tredecim annos Tyrum obsedisse, quô tempore Tyri regnabat Ithobalus.*

Est & in hoc catalogo Asclepiades Cyprius qui περὶ Κύπρου καὶ Φοινίκης de Cypro & Phœnice scripsit, ut Porphyrius author est lib. 4. περὶ ἀποχῆς, ubi ex eodem narrat vivente Pygmalione cœpisse mortales carne vesci, quamvis summo studio ipse novo huic cibo restiterit, ut sceleri alicui ac nefario facto, usus atrocibus suppliciis in eos qui primi hoc tentarunt: Tamen gustatâ jam suavitate carnis homines nullis pœnis inde absterreri potuisse.

Nec omittendus Claudius Jolaus, aliis Julus & Julius, quanquam ex eo nil ſit reliquum præter pura puta mendacia. Tale eſt quod ſcribit Etymologus dici Gades, ὥς φησι Κλαύδιος Ἰούλιος ἐν ταῖς Φοινίκης ἱστορίαις, ὅτι Ἀρχαλεὺς ὑιὸς Φοίνικος, κτίσας πόλιν, ὠνόμασε τῇ Φοινίκων διαλέκτῳ. γάδον γὰρ παρ᾽ αὐτοῖς τὸ ἐκ μικρῶν ᾠκοδομημένον. *ut ait Claudius Julius in Phœnices hiſtoriis, quia Archaleus Phœnicis filius Phœnicum linguâ ſic nominavit; gadon enim ipſis dici quod ex parvis ædificatur.* Nec verius quod in Stephano legitur voce Ἰουδαία nominari Judæam, ὡς Κλαύδιος Ἰόλαος, ἀπὸ Ἰουδαίου Σπάρτωνος, ἐκ Θήβης μετὰ Διονύσου ἐστρατευκότος *authore Claudio Jolao, à Judæo Spartone, qui Thebis cum Baccho ad militiam profectus eſt.* Et rurſus voce Ἄκη *Acen* dici Ptolemaidem juxta Claudium Julum ἐν πρώτῃ Φοινίκων, quia cum ibi lacteo colocaſiæ ſucco Hercules mortifera ulcera ex venenatis Hydræ morſibus enata ſanaviſſet, eam in ſanitatis reſtitutæ monimentum Ἄκην quaſi medelam nominaverit. Nugæ. Ace deflexum ex עכו *Accho* Hebræo nomine Ptolemaidis Jud. 1, 31. Joſephus Ben Gorjon Baſil. edit. lib. 4. cap. 15, עכי היא תלמידה *Acco eſt Ptolemais.* Et lib. 5. cap, 10. תלמידה היא עכו *Ptolemais eſt Accho.* Hinc Act. 21, 7. Syrus habet לעכו מדינתא *ad Acchu urbem*, & Arabs אלי מדינה עכא *ad urbem Accha*, pro Græco εἰς Πτολεμαΐδα. Ἄρκη à Joſepho ſcribitur, inſerto r capite primo libri quinti ἀρχαιολογίας, quomodo Ἀρχὰδ pro אכד *Acchad* Gen. 10, 10. Et דרמשק *Darmeſec* 1. Paral. 18, 5. pro *Dammeſek.* Neque Ἄρκη vox explodenda, ut contendit Fullerus 2. Miſcell. lib. 8. cap. 2. cum eodem modo ſcribatur lib. 8. c. 2. τὴν γὰρ περὶ Ἄρκην παραλίαν εἶχε Βανακάτης id eſt regionem Aſer ubi Ptolemais. Vide 1. Reg. 4, 16. *Acre* vocant recentiores, quod notiſſimum. Itaque in Benjamino legendum: *E Tyro diei iter* לאקרי היא עכו *ad Acrem quæ eſt* Accho, non לאקדי ut vulgo.

Poſſent his addi non pauca de Thalli Syriacis, & Nicolai Damaſceni hiſtoriâ Aſſyriacâ, & Teucri Cyziceni libris quinque de Tyro; Sed de his plura qui volet conſulat Gerardum Voſſium de hiſtoricis Græcis, opus miræ eruditionis, ex cujus lectione nos profeciſſe non parum ingenue profitemur.

FINIS.

V. C. SA-

V. C.

SAMUELIS BOCHARTI,

De Quæstione

Num Æneas unquam fuerit in Italia?

Epistola

Ad

DN. DE SEGRAIS,

Ex Gallico in sermonem Latinum versa

à

JOHANNE SCHEFFERO,

Argentoratensi.

PRÆFATIO.

LECTORI BENEVOLO

S. D.

CUm hæc dissertatio non ita pridem per amicum una cum Virgilio Gallice verso communicata incidisset in manus meas, factu-rum me speravi operæ pretium, si horis pauculis eam verterem in Latinum, quo & illi possent legere, quibus Lingua Gallica non satis nota est. Habet enim, sicut omnia Bocharti, non profecto pauca eruditionis prorsus raræ ac reconditæ, & quæ non Gallicè solummodo legi merentur. Illud præcipue, quod hic uno contuitu occurrant, collecta undiquaque, quæcunque de lingua rebusque Phrygum apud veteres reperiuntur. Quæ gens cum sit celebris vel propter Trojam suam Romanosque, qui se oriundos ex ea gloriabantur, non profecto contemni potest accuratior notitia eorum omnium, quæ de ipsa nobis sunt relicta. Ut de locis quibusdam veterum Scriptorum taceam, qui in hoc opusculo ingeniose ac feliciter sunt emendati. Poterat hoc idem meliore successu facere alius. Sed quia per annos novem nemo est inventus, veniam saltem apud æquos bonosque impetrabo laboris innoxii, & in quo spectavi nihil, præter gloriam amicissimi, dum viveret, Auctoris, & commodum alienum. Vale. Scr. Upsaliæ. a. d. 7. Mart. M.DC.LXXII.

Domine,

QUandoquidem in præfatione verſionis tuæ prorſus admirandæ, qua Æneidem interpretatus es, videris ſuſcepiſſe hoc negocium, ut defenderes Virgilium adverſus omnia, quæ ipſi poſſunt objici, ſive propoſitum ejus in univerſum, ſive formam, qua id executus eſt, concernant: exiſtimavi, reſpondendum tibi etiam ad id, quod nonnulli, nec id ſine multa veri ſimilitudine dicunt, quod, cum Homerus ſit origo vera omnis veteris Mythologiæ:

- - ex quo ceu fonte perenni
Vatum Pieriis ora rigantur aquis;

Virgilius Heroem ſuum ex Troja ducere in Italiam minime debuerit, contra ſententiam Homeri. Noviſti ſatis, quod Neptunus, qui ſalutem ejus habebat cordi, eum conſervaverit, cum Achilles vellet interficere; prædixeritque ipſi, fore, ut extincta Priami poſteritate, (quam Jupiter proſequebatur odio) ipſe regnaturus ſit ſuper Trojanos, & poſt ipſum omnes ejus poſteri. Prædictionis ejus verba ſunt hujusmodi lib. XX. Iliad. *Nunc Jupiter odio proſequitur genus Priami, & deinde fortis Æneas imperabit Trojanis, & liberorum ejus liberi, qui poſt eum venient.* Eſtque hæc una rationum, quibus pertrahere Anchiſem in amorem ſui quærit Venus in Hymno, quem Homero tribuunt. Ecce verba: *Filium habebis charum, qui tenebit imperium inter Trojanos, ipſe filiique ejus, qui unquam ex eo naſcentur, nomenque ejus erit Æneas.* Inde eſt quod Aceſilaus Græcus Hiſtoricus, antiquiorque, quam eorum quisquam, qui ſuperſunt hodie, ſcribat, quod vulgatum fuerit oraculum, quo denunciabatur fore, ut poſt deſtructum Priami imperium familiamque, qui orti eſſent ex Anchiſe, imperium ſint habituri in Trojanos. Venerem igitur, quod haberet filium ex Anchiſa, qui jam erat ætatis inclinatæ, quodque Æneæ eſſet mater, quæſiviſſe occaſiones maturandi exitum filiorum Priami. Eoque fine Paridi injeciſſe amorem Helenæ, poſtque raptum ejus ſimulaſſe ſe, quaſi pugnaret pro Trojanis, ita caſum eorum differens, metu, ne per deſperationem reddere Helenam compellerentur. Atque hæc eſt illa objectio, quam propoſui tibi, ſperavique ejus abs te aliquam ſolutionem, quæ non mihi modo, ſed & publico eſſet ſatisfactura. Sed illius loco, Domine, poſtquam aliquoties teſtatus es, te reſponſurum difficultati huic, video te petere dilucidationem ejus, quod exigam, cum reprehenſione quadam tacita, quaſi ſolis inſtar ſim in menſe Martio, qui facit vapores, quos non poteſt deinde viſu diſpellere. Atqui error hic à me commiſſus ideo, quod intelligam vires tuas, & quod ſit tuarum

rum partium, ut hæ difficultates solvantur: tuarum, inquam, qui tam exacte cognitum habes Virgilium, & Poëtas cœteros, eosque tam feliciter imitaris; cum ex adverso quicquid eorum mihi innotuerat, id exciderit, vereque possim dicere, sicut Mœris Poëtæ tui:

> *Nunc oblita mihi tot carmina; vox quoque Moerin*
> *Deficit ipsa.*

Nihilominus quia exigis à me, ut sententiam meam proferam de proposita Tibi difficultate, obtemperabo, ea tamen lege, ut id faciam verbis paucissimis, quoniam sum occupatus rebus magis seriis, ut nosti, quæ nõ nisi exiguum permittunt mihi tempus studiis impendere, quæ tu ad voluptatem per otium soles tractare.

Jubes me observare rem, quæ non destituta est colore suo, scilicet, quod, tametsi Æneas tenuerit imperium Trojæ secundum Virgilium, nihilominus imperare non destiterit Trojanis, hoc est, illis, qui supererant ex multitudine Trojana, quam abduxit secum in Italiam, fierique posse, ut nil aliud Homerus dicere voluerit. Et hoc ipsum est, quod ad verba præcedentia respondet Dionysius Halicarnassensis ante annos plus quam mille & sexcentos. Postquam enim ea attulisset, vide quid respondeat illis, qui existimant Æneam ex Italia reversum Trojam, ut Virgilium Homero concilient. *Nonne poterat Æneas imperare Trojanis, quos ducebat secum, licet alibi novã institueret rempublicam?* Idem sequitur Eustathius commentator celebris Homeri, cujus ecce verba: *Hæc verba Homeri respiciunt imperium Romanum, cujus verisimile est, quod Poëta quandam habuerit notitiam per oraculum Sibyllinum, vel ipse pro se prævideret. Una enim est de virtutibus Poëtæ, res futuras posse divinare, & velut è longinquo monstrare aliis.* Sed observa, quod ad hanc sententiam stabiliendam duas res supponat, quarum neutra potest esse vera. Prima, quod Homerus viderit oracula Sibyllina, quæ origines Romanas deducunt ex posteris Æneæ, verbis hisce, quæ leguntur lib. V. Oraculorum, quæ Sibyllæ tribuuntur: *Erit ex progenie sanguineque Assaraci, qui generabit eum, quem non lædet incendium Trojanum.* Hoc est Æneam, qui sic ait lib. II. Æn.

> *— ducente Deo flammam inter & hostes*
> *Expedior: dant tela locum, flammæque recedunt.*

Smyrnæus pariter sic loquitur lib. XIII. *Cum festinaret Troja egredi, ignis sese penitus subjecit pedibus ejus, flammæque violentis Vulcani circa ipsum sese diviserunt.* In illis ipsis versibus Sibyllinis per eos, qui nascentur ex Assaraco, Romulus & Remus debent intelligi, illo ipso enim loco nominantur, *duo qui nutrientur à bestia, quæ consumere solet oves*, quoniam in fabulis nutriti fuisse à lupa dicuntur. Cœterum non est possibile, quod Homerus viderit ista Oracula Sibyllina, ut habere volunt, quoniam post ejus tempora mille, vel mille & ducentis annis, commento nimis crasso, & sic secundo demum post Christum sæculo, sunt conficta, quod Auctores plusculi monstrarunt tam validis rationibus, ut de eo nemo hodie dubitationem moveat. Eustathius igitur, qui satis intellexit,

xit, nihil ſolidi ſe habere in hac ſuppoſita re, affert rationem aliam, quæ tamen nihilo plus valet, quod nimirum Poëtæ ſunt divinatores, quodque quatenus ſunt tales, futura proſpiciant, & quod ex hac virtute præviderit Homerus, Æneæ poſteros prima jacturos fundamenta imperii Romani, aut illos ipſos aliquando imperaturos, quod exiſtimatur in Julio Cæſare eveniſſe. Sed tu, Domine, propria noviſti experientia, non eſſe hac virtute præditos Poëtas, ſic enim & ipſe magnus fores Propheta, ſi virtutes Poëtæ excellentis & Prophetæ à ſe mutuo non poſſent ſeparari. Ex quo concludo, quod quando Neptunum Homerus facit prædicentem futura, quod nimirum Æneas, illiusque poſteri regnaturi ſint Trojanis, non Romanos cogitaverit, quorum nunquam ulla ratione habuit cognitionem, quando ipſe mortuus eſt, priusquam Roma conderetur: verum facit, ſicuti Poëtæ omnes ſolent, introducit veterem aliquem, quem facit prædicentem ea, quæ vidit, vel ſcivit eveniſſe. Itaque prædictio, quam tribuit Deo maris, fundata fuit in notitia, quam habuit de Ænea ipſiusque poſteris, quod imperium tenuerint, aut adhuc ætate ipſius tenerent in multitudinem reliquam ejus regionis incolarum, deleta urbe, quæ illius fuit caput. Si enim ſimpliciter voluiſſet dicere, Æneam imperaturum coloniæ alicui Trojanorum, in longinquis regionibus, dixiſſet id, quod ipſi commune fuit cum Antenore, Aceſte, Capy, Heleno, & nonnullis aliis. Nunc cum opponat promiſſionem iſtam imminenti excidio eorum, qui erant de genere Priami, qui regnabat Trojæ, videtur innuere, quod qui naſcentur ab Ænea, eo ipſo in loco ſedem ac imperium ſuum ſint capturi. Eſtque difficile ut accipiantur aliter verba Veneris, quæ non modo dicit Æneam imperaturum τρώεσσιν *Trojanis*, verum ἐν τρώεσσιν ἀνάξει, *in Trojanis regnabit*, hoc eſt, ea in regione, ubi ſunt Trojani. Hinc eſt, quod Strabo, unus, ut videtur mihi, ex Scriptoribus antiquis, qui judicio maxime pollet, ubi eum Homeri locum examinat lib. XIII. ad eundem modum exponat, ſicut ego. Atque ut ſententiam Homeri explicet, expreſſe hoc adducit, *quod Æneas manſerit in terra Trojanorum, quod ſucceſſerit in imperium, ſucceſſionemque ejus reliquerit ſuis poſteris, extirpata Priami progenie.* Verum quidem, quod obſervat ipſe, nonnullos, quo verba Homeri referant ad Homerum, ea immutare, proque Αἰνείαο βίη Τρώεσσιν ἀνάξει, *virtus Æneæ*, id eſt Æneas præditus virtute *imperabit Trojanis*, legeret mutatis duobus vocabulis, Αἰνείαο γένος πάντεσσιν ἀνάξει, *progenies Æneæ omnibus imperabit hominibus.* Et haud dubie hinc accepit Virgilius, quod prædicere Regi Annium ſacerdotem Apollinis facit lib. XIII. Æneid. Domus Æneæ regnabit omni terræ, & natorum ex eis nati, quiq; ex ipſis naſcentur.

> *Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris,*
> *Et nati natorum, & qui naſcentur ab illis.*

Nec enim melius potuiſſet exprimere verſus Homeri poſteriorem ſequendo lectionem. Longeque rectius hoc obſervaſſet Servius, quam quod dicit, Homerum accepiſſe ab Orpheo (qui tamen nunquam extitit) poſtremos duos verſus, Orpheum vero ab Oraculo quodam Apollinis Hyperborei, quod alterum

eſt

est mendacium. Quicquid vero sit, mutatio, quam fecerunt in primo duorum illorum versuum, meo proposito conducit, nec enim fuisset facta, si relicta lectione veteri locus accommodari potuisset ad iter Æneæ & Ascanii in Italiam. Postremo ne quis posteriori lectioni fidem tribuat, tanquam sit vera, tria observanda veniunt: Primum quod nullus ex illis libris omnibus Homeri, qui supersunt, sive typis editis, sive Manuscriptis extet, qui lectionem illam sequatur. Deinde, quod licet concessero, Romulum & Julium Cæsarem esse de progenie Æneæ, verosimile tamen non sit, Homerum credere potuisse, progeniem ejus mundo universo aliquando imperaturam, ex eo, quod duobus tribusve oppidulis imperaverit, sive in Troade, sive in Italia. Hæc enim conjectura major est, ac longior à verisimilitudine, quam ut venire posset in Poëtæ animum, nisi ejus quandam habuerit revelationem de cœlis. Tertium, quod, tametsi Homerus prævidisset, per mutationem, qualem nemo potest animo concipere, futurum, ut progenies Æneæ aliquando acceptura sit imperium totius orbis, aut partium saltem optimarum Europæ, Africæ atque Asiæ, non ausus tamen hoc fuisset prodere in Iliade sua. Nec enim Poëma hoc composuit, nisi ut per id demereret gratiam Principum suæ gentis, dum in lucem edit tam multa egregia facta suorum majorum in celeberrima obsidione Trojana, quos offendisset omnes, si mundi imperium pollicitus fuisset generi Græcis inimico, & cui tota Græcia per annos decem bellum atrox intulit. Verum ecce novas rationes quibus comprobetur, quod Æneas filiusque ejus Ascanius, & filii filiorum ejus nunquam Asia sint egressi. Agathocles Cyzienfis, Festo in voce *Roma* laudatus, mentionem facit plurimorum auctorum, qui dicunt *Æneam esse sepultum in urbe Berecyntia, proxime flumen Nolon* (lego *Gallum*) non longe à Troja. Sed & observari possunt loca plurima illius regionis, quæ habent nomina à nomine filii ejus, velut lacus Ascanius, & fluvius ejusdem nominis, & regio quædam parva, item insula, quæ utraque dicta est Ascania. Item urbs de qua Stephanus Geographus post Nicolaum Damascenum, hoc modo: *Ascania urbs Troadis, condita per Ascanium, filium Æneæ.* Mela dicit, Antandrem vicinam, ita nominatam fuisse, quod Ascanius, qui regnavit ibi, captus à Pelagiis eam dederit in solutionem suæ captivitatis. In Troicis Hellanici Æneas confugit in Thraciam & Pallenen, Ascanius vero permanet in Troade, ibique imperat. Quod ex Dionysio Halicarnassense accepi. Quod si credimus Straboni, urbs Scepsis, quæ vicina quondam fuit Trojæ in summo montis Idæ, inde fuit translata ad sexaginta stadia *per Scamandrum filium Hectoris, & Ascanium filium Æneæ, dicunturque duæ illæ familiæ longo tempore tenuisse imperium illius urbis.* Addit & hoc, quod cum subsequentibus temporibus mutata ibi esset forma reipublicæ, & ex Monarchica facta Oligarchica, & post Democratica, *nihilominus illarum familiarum progenies se nominarit Reges, honoremque servaverit singularem (qui ei speciatim tribuebatur.)* Atque hic est verus eventus prædictionis à Neptuno factæ, cujus mentionem facit Homerus. In promptu sunt & conjecturæ aliæ, quæ multum efficiunt, ut habeam pro fabula illud omne, quod est proditum de itinere Æneæ in Italiam, &

pro-

progenie ipsius ad Romulum, qui est conditor urbis Romæ. Ut nimirum, si venisset pius Æneas ille in Italiam, sine dubio commendasset plurimum cultum Veneris, quam dicebat matrem suam. Sed illius nullum est vestigium in Roma veteri. Scaliger ad Festum in voce *aperta* dicit, esse Deam Romanis peregrinam, idque nomen ejus indicare. *Venus enim*, inquit, *à veniendo*, *quasi dicas* προσήλυτον θεὸν, id est Dea exterius advecta. Cujus quidem rei non dat rationem, liquet tamen evidenter ex loco quodam Macrobii, qui est lib. I. Satur. cap. 12. *Secundum mensem (Romulus) nominavit Aprilem, ut quidam putant cum aspiratione, quasi Aphrilem à spuma, quam Græci vocant* ἀφρὸν, *unde orta Venus creditur, & hanc Romuli asserunt fuisse rationem, ut primum quidem mensem à patre suo Marte, secundum ab Æneæ matre nominaret. Et hi potissimum anni principia servarent, à quibus esset Romani nominis origo; cum hodie quoque in sacris Martem patrem, Venerem genetricem nominemus.* Huc usque dices eum favere sententiæ, qua Æneas dicitur venisse in Italiam; sed quæ sequuntur, ea ipsam penitus subvertunt. *Sed Cincius in eo libro, quem de Festis reliquit, ait imperitè quosdam opinari, Aprilem mensem quosdam à Venere dixisse, cum nullus dies festus, nullumque sacrificium insigne Veneri per hunc mensem à majoribus institutum sit. Sed ne in carminibus quidem Saliorum Veneris ulla, ut cæterorum cœlestium laus celebratur. Cincio etiam Varro consentit, affirmans nomen Veneris ne sub Regibus quidem apud Romanos, vel Latinum vel Græcum fuisse, & ideo non potuisse mensem à Venere nominari.* Locus Varronis sumptus est ex libro quodam perdito ipsius. Verum ecce alium non multum recedentem, sumptum ex ejusdem Varronis lib. V. de LL. *Mensium nomina sunt aperta fere, si à Martio, ut antiqui instituerant, numeres. Nam primus à Marte, secundus (ut Fulvius Flaccus scribit & Junius Gracchus) à Venere, quod ea sit* Ἀφροδίτη, *cujus nomen ego antiquis litteris quod nusquam inveni, magis puto dictum, quod ver omnia aperit, Aprilem.* Ad quem locum Scaliger accusat Ennium, quod erraverit, quando dixit ab initio Annalium.

Te nunc, sancta Venus, precor, & genetrix patris nostri,

Nam in primo illo libro, ait, in quo agitur de initiis urbis Romæ, neminem debuit introducere, quisquis foret, invocantem Venerem, quippe quæ tum Romæ fuerit ignota. Verum quando nobis nihil superest illius libri, præter versus aliquos, quorum sensus non cohæret, non bene scimus, utrum invocationem hanc tribuerit personis temporum illorum, quorum ibi tradit historiam, an utrum ipse illa utatur ex consuetudine Poëtarum, qua in sui operis initio ponunt preces aliquas. Quomodo Lucretius libros suos sex de Natura orditur hujus ipsius Veneris invocatione:

Æneadum genetrix, hominum divûmque voluptas
Alma Venus - - -

Qui & eam orat, ut se adjuvet in conficiendis suis versibus:

Te sociam studeo scribendis versibus esse,
Quos ego de rerum natura pangere conor,

Id quod Ennius majori ratione potuit facere, dum Annales ſcribit Romanorum, quia vulgo fuit perſuaſum, Romulum eorum conditorem ortum ex Venere traxiſſe. Itaque & invocationi Veneris adjuncta invocatio Tiberini, qui fluvio Tiberi nomen ſuum dedit, cum prius Albula diceretur, itemque Romuli uxorisque ejus:

Te nunc ſancta Venus precor & genetrix patris noſtri,
Ut nos de cœlo viſas cognata parumper.
Teque pater Tiberine tuo cum flumine ſancto,
Teque Quirine pater veneror, Horamque Quirini.

Poſt Venerem inter præcipuos Trojanorum Deos puto fuiſſe Apollinem, de quo Ovidius libro I. Triſtium:

Mulciber in Trojam, pro Troja ſtabat Apollo.

Pergami habebat templum, hoc eſt in arce civitatis, ubi Homerus fingit quod Apollo abſconderit Æneam, curarique fecerit per Latonam matrem ſuam, & Dianam ſororem vulnera, quæ accepit in certamine cum Diomede. *Apollo,* ait, *captum Æneam ex conflictu portavit in Pergamum ſanctum, ubi ei templum condiderat, inque adytum ſpacioſi ejus ædificii Latona & Diana, quæ gaudent intendere arcum, ibique eum honorarunt*, id eſt honore curationis eum affecerunt. Cum ergo hoc ſingulari nomine devinctus Apollini fuerit Æneas, quî fit, quod illius nullum extare voluerit indicium in Italia, ſi in eam venit? Quodque primi Romani non majorem ipſius, quam Veneris notitiam habuerint? Id quod nos docent verba iſta Arnobii libro ſecundo. *Non doctorum litteris continetur Apollinis nomen Pompiliana indigitamenta neſcire?* Hoc eſt: *Nonne docent monumenta ſapientum, quod Apollo non reperiatur in indice Deorum factorum à Numa?* Scaliger rejicit opinionem Feſti, qui ait quod olim Romæ dictus fuerit *Aperta, quod patente cortina reſponſa ab eo dabantur*, adfertque ad id *Aperta* vocabulum conjecturas plurimum diverſas, ſcilicet, quod *Aperta* derivetur ab Æolico ἀπειρῶτα pro ἠπειρώτης, quodque Tarentini eum ſic vocarint, quod eſſet Deus peregrinus & transmarinus. Inter numina Trojana numerari quoque poteſt Rhea vel Cybele Mater Deorum lib. III. Æn. bonus Anchiſes Teucrum ait Cretæ dominum, unde orti ſunt Trojani, ex inſula Creta deportaſſe ipſam in Phrygiam.

Creta Jovis magni medio jacet inſula Ponto:
Mons Idæus ubi, & gentis cunabula noſtræ.
Centum urbes habitant magnas, uberrima regna.
Maximus unde pater, (ſi rite audita recordor)
Teucrus Rhœteas primum eſt advectus ad oras,
Optavitque locum regno. Nondum Ilium, & arces
Pergameæ ſteterant: habitabant vallibus imis.
Hinc mater cultrix Cybele, Corybantiaque æra;
Idæumque nemus; hinc fida ſilentia ſacris,
Et juncti currum dominæ ſubiere Leones.

Poſtquam vero Dea hæc transvecta eſt in Phrygiam, omni tempore ibi fuit culta

 ſuper-

ſuperſtitione majori, quam unquam antea in Creta inſula. Cumprimis vero in quibusdam montibus in Troade aut vicinia, ut Ida, Dindymeo, Berecyntho & Cybele, unde quoque nomen Cybeles accepit. Stephanus Geographus ait, urbem priſcam Scepſin olim conditam in monte Ida, ſic vocatam fuiſſe, *quoniam ibi Rhea, ut deciperet Saturnum, ſimulaverit peperiſſe lapidem pro infante.* Id quod locum dedit fabulæ, quaſi Σκῆψις apud Græcos ſimulationem aut fictionem ſignificet, quoniam ſacerdotes ejus duæ eſſent eunuchi & effeminati. Libro IX. Æn. Numanus Remulus, affinis Turni, argumentum illud habet inſultandi Trojanis.

O veræ Phrygiæ, neque enim Phryges, ite per alta
Dindyma, ubi aſſuetis biforem dat tibia cantum.
Tympana vos buxusque vocant Berecynthia matris
Idææ; ſinite arma viris, & cedite ferro.

Ex libro X. hæc ipſa Dea naves Trojanorum mutat in Nymphas.

- - - - quas alma Cybele
Numen habere maris, Nymphasque è navibus eſſe
Juſſerat - - - - -

Eadem eſt, quam invocat Æneas eodem loco his verbis:

Alma parens Idæa Deum, cui Dindyma cordi
Turrigeræque urbes, bijugique ad fræna leones.
Tu mihi nunc pugnæ princeps, tu rite propinques
Augurium, Phrygibusque adſis pede, diva, ſecundo.

Umbra Creuſæ offert ſe Æneæ libro ſecundo, eique dicit, quod ab illa Dea fuerit retenta in Troade.

Sed me magna Deum genetrix his detinet oris.

Libro undecimo Chloreus, olim dedicatus Cybelæ, & ſacerdos ejus, invaditur à Camilla,

Forte Sacer Cybele Chloreus, olimque ſacerdos.

Quod ſi ergo Æneas venerit in Italiam, qui fit, quod ibi non conſtituerit miniſterium hujus Deæ in familia ſua? quod Roma nil de ea audiverit usque ad annum 550, à quo fuit condita? quo ex imperio certi alicujus oraculi avecta fuit ex Peſſinunte oppido Phrygiæ, permittente Rege Attalo, & adducta Romam magna pompa. Inque honorem ejus celebrata Megalenſia, quoniam Dea ipſa vocabatur Μεγάλη θεὸς, Dea Magna, quemadmodum T. Livius commemorat lib. XXIX, & poſt ipſum plures alii ſcriptores, ut Ovidius lib. IV. Faſt. Valerius Maxim. lib. 8. c. 15. Cornel. Nep. in Scipione Naſ. & Solin. c. 7. Præterea & Minerva Veſtaque inter Deos Trojanorum nominantur, inque urbis incendio ſecundum Poëtam Caſſandra vi extracta eſt ex prioris templo.

Ecce trahebatur paſſis Priamëia virgo
Crinibus à templo Caſſandra, adytisque Minervæ.

Helena vero ſeſe occultaverat in templo alterius.

Jam-

Jamque adeo super unus eram, cum limina Vestæ
Servantem, & tacitam secreta in sede latentem
Tyndarida aspicio - -

Addo, quod existant, qui scribant Æneam abstulisse duas istas Deas secum in Italiam cum Penatibus aut diis domesticis suis. Quibus Solinus jungit Venerem, alii Cabiros, quos olim Danaus transtulit Trojam ex insula Samothracum. De quo ecce loca diversorum. Dionysius Halicarnassensis lib. X. Numam ait ædificasse templum Vestæ inter Capitolium & montem Palatinum, verum locum ignorari. Quod observat, & idcirco varias suas affert conjecturas. Ecce ipsa ejus verba: *Quidam dicunt, quod sit pars quædam rerum sacrarum ex Samothracia, quam servaverit Æneas, quod res ea translatæ fuerint per Dardanum ex certa quadam insula, quam condiderit, cumque rebus aliis delata sit in Italiam, cum eo fugeret ex Troja patria sua. Alii asseverant esse Palladium (aut imaginem Palladis) quod delapsum de cœlo, fuerit apud Trojanos, ablatumque sit ab Ænea, qui id bene habuit cognitum, cum id quod abstulerunt Græci, fuerit ad similitudinem hujus factum.* Et Solinus c. 2. ait, quod Æneas, cum appulisset in Italia cum 600. hominibus, altero anno post captam Trojam secundum Heminam, consederit in agro Laurentum: *Ubi dum simulacrum quod secum ex Sicilia deduxerat, dedicat Veneri matri, quæ Frutis dicitur, à Diomede Palladium accipit.* Ubi recipit à Diomede Palladium, postquam dedicaverat Veneri matri suæ, quæ habebat cognomentum Frutis, imaginem, quam secum ex Sicilia attulerat. Et apud Virgilium umbra Hectoris exhortatur Æneam, ut se servet ex flammis Trojanis cum Diis suis Penatibus, & Vesta, æternoque ejus igne. Verba extant libro II.

Sacra, suosque tibi commendat Troja Penates,
Hos cape fatorum comites, his mœnia quære,
Magna pererrato statues quæ denique Ponto.
Sic ait, & manibus vittas, Vestamque potentem,
Æternumque adytis effert penetralibus ignem.

Æneas de se ipso ait primo libro:

Sum pius Æneas, raptos qui ex hoste Penates
Classe veho mecum - -

Et libro tertio.

Effigies sacræ divum, Phrygiique penates,
Quos mecum à Troja, mediusque ex ignibus urbis
Extuleram.

Ad postremum Poëtæ propositum unicum ab initio libri primi fuit, ut monstret, quid pertulerit:

- - dum conderet urbem,
Inferretque Deos Latio - -

Quod fundamentum est Macrobii, cum ait libro II. Sat. c. 4. manifestum esse, quod Vesta sit una ex diis Penatibus domesticisque, vel saltem in consortio eo-

rum. Ex quo evenit, ut Consules, Prætores, Dictatores cum ingrederentur magistratum, sacrificia facerent Penatibus una cum Vesta in Lavinia urbe. Et apud Lucanum lib. IX. Julius Cæsar iter faciens per Troadem sacrificium facit diis patriæ illius, hacque invocatione utitur.

Dii cinerum, Phrygias colitis quicunque ruinas,
Æneæque mei, quos nunc Lavinia sedes
Servet, & alba Lares, & quorum lucet in aris
Ignis adhuc Phrygius, nullique aspecta virorum
Pallas in abstruso pignus memorabile templo.

Cui servire potest instar commentarii alia precatio similis, quam fundit libro primo Pharsaliæ.

- - O magnæ qui mœnia prospicis urbis,
Tarpeja de rupe Tonans, Phrygiique Penates
Gentis Juleæ, & rapti secreta Quirini:
Et residens celsa Latialis Jupiter Alba,
Vestalesque foci - - -

Et hi versus Statii Silv. lib. IV.

Donec Troicus ignis, & renatæ
Tarpejus pater intonabit aulæ.

Item hi Sidonii, Car. 9.

Non divos specialibus faventes
Agris, urbibus insulisque canto
Thebis Ericon, Ilioque Vestam.

Et Ovidii lib. XV. Metamorph.

- Quæque ignes Troïca servat
Vesta tuos - - -

Et illi lib. VI. Fastor.

Vidimus Iliacæ transferri pignora Vestæ
Sede, putant aliquos scilicet esse Deos.

Et ipse de Palladio eodem libro Fastorum:

Creditur armiferæ signum cœleste Minervæ
Urbis in Iliacæ dissiluisse jugo.
Cura videre fuit. Vidi templumque locumque.
Hoc superest illic Pallada, Roma tenet.

Apparet ex his locis omnibus, quod communis opinio Romanorum, & præsertim Poëtarum fuerit, Æneam secum adportasse Deos illos in Italiam. Sed id omne facile potest destrui. Primum enim si per Deos illos intelligunt eorum imagines, hoc non convenire potest Vestæ, quæ nullam imaginem habebat. Quod expresse dicit Ovidius lib. VI. Fastorum.

Esse diu stultus Vestæ simulacra putavi,
Mox didici curvo nulla subesse tholo.
Ignis inextinctus templo celatur in illo,
Effigiem nullam Vesta, nec ignis habet.

Qua-

Quapropter Vestæ vocabulo nil Ovidius intelligit, nisi ignem æternum.

Nec tu aliud Vestam, quam vivam intellige flammam.

Et revera Chaldaica *Esta* significat ignem, vixque potest dubitari, quin hinc nomen Græcum Romanumque Εστία & *Vesta* descenderit. Interea Virgilius discrimen facere videtur inter Deam, & æternum ejus ignem, quando ait:

- - Manibus vittas, Vestamque potentem:
Æternumque adytis effert penetralibus ignem.

Quod si ponatur, non intelligo quid innuat per illam Vestam, quæ fertur manibus, cum Vesta non habuerit imaginem. Sed & alia est difficultas hoc in loco, quod nimirum Vesta adoretur per universam Græciam, ubi nulla erat urbs, quæ non haberet templum ejus & Prytanæum cum lucerna perpetuo ardente, in honorem Vestæ. Id quod multis probat Casaubonus ad c. 19. lib. XV. Athenæi. Apparetque ex Hesiodo, Pindaro, & aliis, quod Græci eam fecerint filiam Rheæ, sororem Jovis ac Junonis. Et in Hymnis, qui Homeri esse dicuntur, atque licet sint suppositi, tamen admodum sunt antiqui, Dea isthæc plurimum attollitur, tanquam festis omnibus admodum necessaria, ipsique eam adorant Poëtæ, & in Scholiaste Pindari in undecimo Nemæorum οἱ Πρυτάνεις, qui sunt Magistri & Scabini urbium, exhibentur *sacrificantes huic Deæ, priusquam aliis Diis sacrificia faciant.* Non autem invenio Trojæ aliquem ei cultum exhibitum.

Quapropter dubitat Prudentius, ubi scribit contra Symmachum sect. 8. lib. 2. utrum originem ignis Vestalis petere ab Atheniensibus, an Trojanis debeat, aitq;

- - In his Vestalis origo favillæ
Urbibus, ut memorant, primo de fomite sumpta est,
Sacravitque focos aut Phryx, aut Grajus alumnus,

Quasi diceret, esse unam ex his urbibus, de quibus sit locutus, unde originem duxerit ignis Vestalis, uti scribitur, & vel Trojanos, vel Græcos ignem eum consecrasse. Quanquam posterius mihi vero videatur propius, ob rationes, quæ à me allatæ sunt. Ut nunc taceam, certissimum esse, quod Græci vetustissimi miserint in Italiam & Latium colonias, cum non appareat, Trojanos unquam illuc intulisse pedem, nisi testimoniis admodum ambiguis. Venio ad Palladium Trojanum. Græci ac Romani omnes scribunt, quod facultatem habuerit, ne urbs, in qua esset, cadere posset in manus hostium. Id quod tam constanter credidit Metellus, ut cum videret flagrare templum Vestæ ignibus, cui Palladium Romani habuere inclusum, ipse cum periculo vitæ intraverit, idque ex mediis ignibus eduxerit, ob quam rem à Senatu Populoque gloriam est consecutus, quasi eo rempublicam conservaverit. Quæro igitur, utrum cum Græci urbem Trojam caperent, Palladium in ea fuerit, an non fuerit? Si dicerent fuisse, ridiculum esset credere, quod sit servaturum Romam, cum Trojam servare non potuerit, quo minus caperetur, ab hostibus suis. Quod si vero non fuit Trojæ, qui potuit Æneas inde secum abstulisse? Præterea in hoc Romani cum Græcis non conveniunt, qui ajunt Ulyssem cum Diomede intrasse urbem clanculum, idque abstulisse furto, absque quo non potuisset Troja capi. Et hoc est, ob quod

Ulysses sese præfert tantopere Ajaci in admirando judicio, quod nobis exhibet Ovidius lib. XIII. Metam.

Eripui Phrygiæ signum penetrale Minervæ
Hostibus è mediis, & se mihi comparat Ajax?
Nempe capi Trojam prohibebant fata sine illo.
Fortis ubi est Ajax? ubi sunt ingentia magni
Verba vivi? cur hic metuit? cur audet Ulysses
Ire per excubias, & se committere nocti?
Perque feros enses? non tantum mœnia Troum,
Verum etiam summas arces intrare, suaque
Eripere æde Deam, raptamq́, efferre per hostes?
Quæ nisi fecissem; frustra Telamone creatus
Gestasset læva taurorum tergora septem.
Illa nocte mihi Trojæ victoria parta est,
Pergama tum vici, cum vinci posse coëgi.

Quod Ovidius cum constanter asseruisset, ubi Ulyssem facit loquentem, nihilominus lib. VI. Fastorum abreptus torrente eorum, qui pro Ænea loquuntur, rem facit incertam, aitque ignorari, utrum Diomedes, an Ulysses, an vero Æneas ceperit Palladium.

Seu genus Adrasti, seu furtis aptus Ulysses,
Seu pius Æneas, eripuisse ferunt:
Auctor in incerto est.

Et Solinus ait, quod Diomedes captum à se tradiderit Æneæ. Nempe prorsus vero consentaneum, rem tam preciosam tradere voluisse suo inimico! Dionysius Halicarnassensis alio utitur modo minus adhuc accommodato, quando Græcos ait Palladium cepisse fictitium. Nam si hoc est, verum, quod in urbe mansit, non habuit meliorem virtutem, quam falsum, quippe quum non conservaverit ipsam. Quod Venerem attinet cognomento Frutin, cujus imaginem Æneas ex Sicilia portasse dicitur in Italiam, fabula est, quæ præter Solinum neminem habet auctorem, cujus nimis futile testimonium est, quam ut tot vetustioribus auctoribus, & sine comparatione doctioribus opponi possit, qui testantur, Venerem primis Romanis penitus incognitam fuisse. Quos inter sunt Cincius, & Varro, quorum prior est vetustissimus, & citatus Tito Livio libro XXI. ut auctor gravissimus. Posterior ab orbe universo habitus est pro doctissimo Romanorum. Salmasius ad eum locum Solini observat, ejus verum nomen in Sicilia fuisse *Erucis* vel *Erycinæ*, non *Frucis*; quodque hanc ob causam apud Festum pro *Frutinal*, aut *Frucinal templum Veneris Frutis*, scribendum sit, *Erucinal*, & *Erucis*. Verum quia hoc non spectat ad præsentem quæstionem, ei non diutius immorabor. Supererat, ut agerem de Deis Samothracibus qui Cabiri sunt dicti. Sed de iis prolixe disserui in Phaleg meo, p. 426. Nec est opus hic de ipsis agere, quoniam de quibus loquitur Dionysius Halicarnassensis, quod ferant Dardanum portasse ex Samothracia, & Æneam è Troja in Italiam, homines sunt ignoti, & quos nominare omisit,

omisit,unde nec meretur audiri. Certum enim est, quod Dei illi,qui ex Phœnicia venerunt in Samothraciam, ibi inde ab Argonautarum temporibus permanserint,quodque Philippus:pater Alexandri Magni, pluresque alii viri clari & ante & post illa tempora, nosse eos voluerint, sacrisque ipsorum initiari. Nusquam vero reperitur,quod habuerint eos Trojæ aut Romæ. Et præter rationes omnes speciales, quos adfero contra eorum ex Troja in Italiam transportationem, Æneæ tributam ecce unam generalem. Nimirum quod,si Æneas imagines quasdam Deorum secum in Italiam tulisset, Romulus, qui fuit ex progenie ipsius, sicut dicitur,eas observasset, curassetque Romam deferri sive Lavinio sive Alba, vel ad earum similitudinem aliquas fieri. Hoc vero adeo non factum, ut nos Varro doceat,Romanos per annos 170.deos adorasse absque ulla imagine. S.Augustinus lib.IV.de Civ.Dei c.31.librum Varronis adducit. Idem refert Plutarchus de Numa in vita ipsius. *Prohibuit*, ait, *Romanis facere imagines Deorum forma humana vel bestiarum, priscisque temporibus apud eos nulla fuit imago Dei neque ficta neque picta. Sed primis* 170.*annis templa ædificabant & sacraria sine ulla imagine in eis,ut qui putarent,res meliores non esse repræsentandas per res deteriores, neque posse Deum aliter,quam mente concipi.* Idem memorat & Clemens Alexandrinus pæne de verbo ad verbum libro primo Strom.p.304.

Post has diversas suspiciones,quæ videntur satis validæ ad convincendum,non possum omittere, quod lingua Latina ceperit vocabula plurima ab omnibus populis,quibuscum Latini habuere commercium,ut Græcis, Siculis, Tuscis, Sabinis,&c.quin & ipsis Phœnicibus Galiisque. At quod acceperit aliqua à Phrygibus antiquis,id vero non potest monstrari. Res fiet clarior recensione eorum, quæ supersunt de linguu Phrygia.

Jupiter in Phrygia Βαγαῖος & Μαζεὺς vocatur. Primum horum duorum vocabulorum significat magnum,abundantem,fastinum μέγας, πολὺς, ταχύς. Alterum compositum est ex Μᾶ & ζεὺς, quod est Jovis nomen Græcum. Item Μᾶ in lingua Carica,Lydiaque,quæ proxime accedit ad Phrygiam, significat Rheam, Matrem Deum. Μᾶ quoque dicebatur ancilla Rheæ, quæ nutrivit Bacchum, Μάσαρις à Caribus vocata.

Mater Deorum plura alia habuit vocabula apud Phrygas: communissimum erat Cybele,à Cybelo, qui est mons Phrygiæ, ubi extructum habuit templum: & Berecynthia,& Dindymene, à Berecyntho, & Dindymeno, aliis ejusdem regionis montibus,& Idæa,à monte Ida, Trojæ vicino. Erat & oppidum in parte quadam Phrygiæ, Berecynthia dictum, quæ omnia veniunt à Βρέκες. Prisci enim Phryges,Briges nominabantur aut Brekes. Hinc dæmon quidam Βρεκύντης, Βρεκῆνας, Βερεκήντας. Ajunt & præcipuum Deæ Cybeles sacerdotem nominari Berecynthum. Philostephanus dicit, montem Dindyme sic esse vocatum, quod haberet διδύμους μασὺς, duplicem summitatem. Strabo vero ait, quod non habeat nisi unam, quodque sit ὄρος μονοφυὲς mons cum uno vertice. At ego censeo cymbala esse nominata *dindum* in Phrygia, ut in Syria *Zinzum*, indeque factum nomen Δίνδυμον, quia inventio cymbalorum Phrygibus tribuitur,

tur, privatimque Deæ huic, ſecundum Diodorum lib. III. Hinc fit, ut feſtum ejus in eo monte celebretur magno ſtrepitu cymbalorum & tympanorum. Unde Poëta:

– – *Matri quate cymbala circum.*

Ἴδη ſignificat ſylvam aut montem arboribus conſitum, ὕδη δρομῶν ὄρος. Oblitus ſum annotare, quod mons Dindyme admodum vicinus extiterit urbi Peſſinunti, ubi præcipuum fuit templum Cybeles, & unde deportata Romam An. 550. poſtquam eſſet condita. Strabo ait libro 12. quod ſit appellata Ἀγγιδύσις, & lib. 10. Ἀκέστες. Sed recte obſervarunt viri docti, corrupta eſſe duo iſta vocabula, quodque Ἀγδίστυς legi oporteat, ut apud Heſychium. Phryges enim Ἄγδος Agdus nominarunt rupem ingentem Phrygiæ, unde capti lapides, quibus uſi Deucalion & Pyrrha, ad reparationem generis humani poſt diluvium. Et ex eadem rupe *etiam magna mater informata*, ut ait Arnobius lib. 5.

Etiam Κυβήβη Dea hæc appellabatur, quod κυβήβειν ſignificet præcipitare ſe in caput, quod Græce dicitur θεοφορῆσαι & κορυβαντιᾷν, quoniam ſacerdotes ejus Deæ acti furore ſe hoc modo ſolebant præcipitare. Hinc factum ut Κύβηβοι appellarentur: ſæpius tamen *Curetes, Corybantes* & *Galli*, ex nomine fluvii, qui per urbem Peſſinuntem currebat. Mater horum Curetum ſeu Corybantum eſt Κόμβη. Præcipui eorum *Idæi Dactyli* nominabantur, ratio & cauſa ignoratur. Quicquid enim affertur, abſurdum eſt. Plurimi ajunt id ex eo eſſe, quod ſint decem ſecundum numerum digitorum, indeque dactylos dici. Sed *in Phronidis auctore non invenio nominari, niſi tres*; Kelmis, Damnameneus magnus, & ſuperbus Acmon. & Apollonius in ſuis Argonauticis non novit niſi duos, Fitiam & Cyllenum. Marſyas qui fuit excoriatus ab Apolline, Phrygius fuit heros, educatus una cum Cybele. Atys vel Attis delicium, ejus fuit, qui deinde Papè dictus eſt, neſcio quam ob cauſam. Invenio tamen apud Herodotum & Origenem, quod Παπαῖος in lingua Scythica ſignificat Jovem. Quod nomen Atys attinet, de eo dicit Arnobius, ſignificare caprum, atque ſic *Atud* Hebræis & Arabibus, de quo non abludit multum *Atis*, *Atidis* in genitivo. Εὐοῖ, Σαβοῖ, ὕης ἄττης καὶ ἄττης ὕης. *Evœ, Sabœ*, *Hyes Attes & Attes Hyes* clamor eſt bacchantium ſecundum quosdam, qui ſecundum alios edebatur in honorem Matris Deûm. Magna erat affinitas inter has Deas duas, quod reperiri puto apud Demoſthenem & Strabonem.

Bacchus in Phrygia dicebatur Σαβάζιος, & Σαβάζειν ſecundum eos ipſos, eſt ἀνάζειν, hoc eſt celebrare ſacra Bacchi, ejusque miniſteria σαβασμὸς: ſacerdotes quoque ejus locaque ſacra σάβοι. Unde Plutarchus ridicule derivavit vocabulum Hebræum Sabath, ut à Lyſius & Evius, Levita. Sicut hodieque ſunt, qui Jobacchus alluſionem cenſent eſſe ad nomen Jehova. Apollodorus ait de hoc Baccho lib. III. quod cum iter faceret per Cybele oppidum Phrygiæ, expiatus fuerit per Deam, & eruditus in cerimoniis ſuis, quodque primam ei dederit ſtolam. Et Stephanus ſcribit, quod Jupiter Bacchum nutriendum dederit uni de ancillis Cybeles, quæ vocata fuerit Μᾶ, quodque Cares Bacchum vocent *Maſa-*

Masaris vel *Masares*, hoc est Mars illius Μᾶ, quoniam cum Juno interrogasset eam, cujus esset puer, quem nutriret, ea respondebat filium esse Martis.

Ἀδαγύυς Deus Phrygiorum est Hermaphroditus, qui fortassis est ille ipse, qui secundum fabulas natus fuit ex Mercurio & Venere; potestque fieri, ut Phryges Ἀδαγύυς corrupte dixerint Græcum vocabulum Ἀνδρόγυνος.

Ἀργῆτας lamia est Phrygiæ secundum Hesychium. Phavorinus scribit Ἀργῦτας.

Etiam Cabires Samothracum pro Phrygibus habentur Diis, sic à monte Cabiro in Phrygia vocati; suntque, qui existiment fuisse tantum duos; Jupiter videlicet ac Bacchus. Stesimbrotus ait, quod mons Cabire, unde nomen isthoc accepere, fuerit ἐν τῇ Βερεκυνθίᾳ, in Berecynthia. Mnaseas ait, fuisse quatuor, quibus barbara tribuit vocabula, *Axioros, Axiokersa, Axiokersos & Kasmilos*, quorum prima Ceres, secunda Proserpina, tertius Pluto, quartus Mercurius. Sacerdos eorum secundum Hesychium dicebatur *Coies*, vel *Coas*. Verum probo in Phaleg meo, pag. 427. 428. 429. omnia hæc vocabula esse Phœnicia.

Oblitus eram, quod incolæ Amaxitus urbis in Troade templum habuerint structum in honorem Apollinis, dicti Σμίνθεος aut Σμὶν θεὺς, quod liberaverit regionem ipsorum à muribus, qui absumebant omnem annonam. Lingua enim eorum Σμίνθος est mus.

A Deis venio ad saltationes & cantilenas, quæ habebantur sæpe in honorem Deorum, Ἀδωνυμασιδὸς & Βώειμος vocatas. Cantiones erant operariorum Mariandinorum in Bithynia, quales habuerunt & Phryges, quas vocabant Λιτυέρσας, ex nomine Lityersas, qui filius fuit Midæ, unius ex ipsorum Regibus. Ἁρμάτειον μέλος cantio est quædam apud Euripidem in Oreste, quæ diversimode exponitur, pars maxima credit esse Phrygiam. In Etymologico Magno Palamedes ait, cantilenam esse militarem, ita dictam de vocabulo Ἅρμαν, quod in Phrygia bellum denotet. Et Methodius vocat cantum, qui cantatur à Phrygibus ad hortandos stabularios, ut tegant equos.

Βεκίσματα saltationes sunt Phrygiæ apud Hesychium. Quod oritur à βέκυς, quod significat idem ac Βέγυς aut Βρέγες, id est Phryges. Νινήατος νόμος παιδαειώδης καὶ φρύγιον Hesychius, & Pollux τὸ δὲ νηνίατόν ἐστι μὲν φρύγιον. Quod significat, in Phrygia Nineatos aut Neniaton esse cantilenam infantum, ut & in Latina lingua Nenia. Horatius Epist. 1. lib. 2.

> *Roscia dic sodes melior lex, an puerorum est*
> *Nenia, quæ regnum rectè facientibus offert?*

Est & cantilena funebris, qua utebantur in funeribus, & de qua Cicero, Quintilianus, Festus, Nonius, Porphyrio ad Horatium, Diomedes Grammaticus, & Glossarium vetus. Nec tamẽ sequitur, Romanos accepisse à Trojanis: potuerunt enim habuisse à Græcis, qui & ipsi ea utebantur, ut est auctor Hipponax Polluci laudatus, quod ne Cicero quidem tradidit oblivioni, qui ait lib. II. de Leg. quod fiant orationes in laudem gentis honoratæ, quodque cantentur ad sonum tibiæ cantu, qui vocatur *Nenia, quo vocabulo etiam Græci cantus lugubres nominant.*

De origine vocabuli Σίκιννις plurimæ ſunt ſententiæ, quod ſpeciem ſaltationis denotat. Quidam ajunt ab Athenienſibus profectum à quodam Sicinno, præceptore Themiſtoclis; alii à Cretenſibus; alii à Perſis. Inveniuntur tamen etiam, qui dicant nomen ſuum accepiſſe ex quadam nymphe Cybele, Phrygesque cœpiſſe uti eo genere ſaltationis in feſto Sabatii.

Venio ad res naturales. Κίκλη apud Phrygios ſignificat Urſam ſydus cœleſte. Plato loquens de voce πῦρ, quæ ignem ſignificat, ita de hac re: *Certum eſt, Phryges ut ſignificent ignem aquam, canes, & res multas alias, uti vocabulis nil abeuntibus a Græcis, quum ignem vocent Pyr, aquam hydor, canes vero Kynus.* Tale eſt, quod Clemens Alexandrinus poſt Didymum ait, Phryges aquam vocare Βεδὺ, quodque Orpheus & Dion uſurparint eandem vocem hac ſignificatione. Sed Neanthes Cyzicenus & Philydeus (vel potius Philiſcus) Poëta comicus acceperunt pro aëre. Nominavit omnes quatuor Clemens lib. V. Stromat. Ζευμανθὴ fons eſt in eadem lingua, & Βερεκυντίας venti ſpecies. Γληρὸς ſecundum Heſychium, vel Γουρὸς ſecundum Phavorinum ſignificat aurum. Sed apud utrumque Γλουρὸς legendum, inde enim deducunt Γλούρεα quæ interpretantur χρύσεα, *aurea.* Μάχαιρα lapis eſt ferro ſimilis in monte Berecynte, cujus ea conditio, ut qui ipſum invenerit, quam primum miniſteria magnæ Deæ celebrantur, vertatur in furorem, ut narrat Plutarchus de fluminibus in Marſia. Neminem ſcio lapidem ferro ſimilem, niſi Biſaltum, qui ſecundum Plinium naſcitur in Æthiopia. Credo dictum eſſe Barſaltem, quoniam ferrum in lingua Hebræa vocatur Barzel, & in Chaldaica Parzel. Romani vero, ut ſonum facerent ſuaviorem, R abſtulerunt.

Herbæ juſculis ſervientes ſeu olera Phrygia lingua vocantur ζέλκια ſecundum Heſychium, & lilia Σοῦσον ſecundum Etymologicum voce Σούσιον μύρον, quod & ipſum eſt vocabulum Hebraicæ originis.

Quod attinet ad animalia, Plato ſuperius nos docuit, quod in Phrygia canes nominentur voce vicina Græcæ κύνες. Et Ælianus, Clemens, & ſcholiaſtes Homeri murem ajunt vocari Σμίνθος. Μᾶ apud Heſychium ſunt oves. *Atagi* apud Arnobium hirci lib. III. Euſtathius lib. I. Iliad. ſcribit ἄττηγοι, aitque vocem eſſe Jonicam. Erinacium vocant ἔξιν, & vulpem οὐανοῦν, indeque compoſita eſt vox ἐξουανοῦν, quod id ſignificat animal, quod Græcis ἐχιναλώπηξ. Ab hoc vocabulo ἐξουανοῦν oppidum Phrygiæ dictum eſt, quod Græce vocabatur Ἀζανοὶ *Azani*, quod ad placandum Deos, qui famem regioni immiſerant, factum ibi ſacrificium ex vulpe & erinacio. Id quod poſt Hermogenem Stephanus commemorat. Δάνος ſignificat lupum. Quo referendum oraculum Sibyllinum videtur, quo dicitur, *quod Lupi aliquando habitaturi ſint Bithyniam.* Nam lupi illi Turcæ ſunt, quos jure optimo licet vocare Δάο, quod & lupi ſint rapaces, & quoniam orti ex populo Scythiæ ab altera parte fluminis Jaxartes, quem veteres vocavere Daos, qui perperam confunduntur cum Dacis, qui nimis longe diſtant.

Rex lingua Phrygia dicitur Βαλλὴν, ut apud Epheſios Ἐσσὴν, apud Lydios Πάλμυς & Κοάλδειν: apud Cares Γέλα ζέμελον mancipium barbarum erat. Ἄκει-

σις

σις fur femina. Mons est Phrygiæ, qui à βαλλὴν vocatur βαλληναῖον ὄρος, id est mons regius. Plutarchus in libello de fluminibus, locum ejus facit vicinum fluvio Sagari. Videtur autem βαλλὴν derivari ex Hebræo Baal, quod dominum significat. Γελαρὸς fratris uxor, sicut apud Græcos γάλως, & Latinos *glos* soror mariti. Ἄδαμνα *amicus*, & Ἀδαμνεῖν *amare*.

Strabo ait servos Phrygas apud Athenienses plerumque appellatos Midas aut Manes, sicut qui ex Paphlagonia erant oriundi Tibios. Interim Midas & Manes imperia in Phrygia tenuere, priorque fuit clarus propter suas divitias ingentes, alter vero propter suas expeditiones. Inde fit ut hodieque appellentur Manicæ expeditiones magnæ. Nunquam vero servis impositum est nomen Hectoris, quia nimirum visum id ita profanari. Hesychius ait, quod significet prudentem, sicut apud Persas nomen Darii Casaubonus observat, quod apud Athenæum *Sambas*, *Aolan*, *Telus*, *Celon*, *Cadalus*, *Babys* nomina sint servorum apud Phrygas, sicut Hesychius ait Γάλλαρος esse nomen Phrygium, quo utantur Lacedæmonii.

Invenio & ædificiorum quædam nomina apud Phrygas, ut *Xenones*, de quo dixi, & πέργαμος, nomen arcis Trojanæ in loco editissimo constructæ. Unde fit ut Jones in universum cuncta loca edita appellent Pergama. Videturque Germanorum vocabulum Berg eo etiam alludere. Invenio & vestimentorum vocabula, ut βάμβαλον vel βάμβατον pallium aut vestis contra frigora. Κυβήκη, genus quoddam femoralium, Σύνχοι calcei Phrygii. Invenio & res alias, ut νώειxον, uter, Ῥίσκος capsa è corio, τασκὸς paxillus. Ex quo factum, ut Montanistæ dicerentur τασκοδρουγῖται, quasi quis diceret *Paxillonasones*; quoniam quando orabant, sub naso ponebant digitum, ut eo viderentur sanctiores, sicut Epiphanius observat.

Vocabulum celebre Βὲκ, βεκὸς, vel βέκκος mihi nescio quomodo se subduxit, quod panem denotat in lingua Phrygia. Narrant Herodotus & alii, quod infantes duo, quos Rex Psammetychus educari fecit per pastorem mutum, de se ipsis protulerint ea vocabula, indeque Rex collegerit, linguam Phrygiam esse antiquissimam omnium linguarum, & ibi homines loqui secundum ductum naturæ. Ab hoc vocabulo, & Græco σελήνη, quod Lunam significat, compositum est vocabulum Βεκκεσέληνος, quo irridentur Phrygii & Arabes, quorum alteri antiquitatem suam probabant per hoc vocabulum, alteri, quod se dicerent esse προσελήνους, id est, luna vetustiores.

In his omnibus quibus quicquid superest linguæ Phrygiæ, studui conducere ex libris antiquis, (excepto Nenia vocabulo, de quo jam actum est) nihil possum videre, quod Latinæ linguæ sit vicinum, nisi forte *socci* & *riscus*. Primum vulgare est; Terentius usurpat alterum in Eunucho. At hæc nihil huc conducunt, non magis, quam vocabulum Nenia. Nam vox *socci* oritur ex Hebræo *soc*, quod significat crura, item calceationem, sicut thorax significat pectus, & illius ferreum munimentum. Unde fit, ut duellum *Sokajin* in versione Junii & Tremellii redditum sit per *coturnum*, Proverb. 26, 7.

Quod

Quod vero ῥίσκ☉ attinet, eſt id Græcum quoque. Ariſtophanes id uſurpavit ſæculis nonnullis ante Terentium; & Grammatici Græci, qui vocabulum hoc proferunt, ut Pollux & Heſychius, non notant eſſe Phrygium. Unicus eſt Donatus, qui hoc dicit, qui erraſſe potuit. Et ego ſat multis probavi, vocem eſſe Phœniciam in libro meo de Animalibus pag. 369. ex quo fit, ut ſit incertum, unde Latini acceperint, utrum à Phœnicibus, an Phrygiis, num vero Græcis.

Ex quo concludo, linguam Latinam & Phrygiam nihil inter ſe habere commune, ac idcirco nec veriſimile eſſe, quod Latini orti ſint à Phrygiis, quoniam nulla unquam reperta eſt colonia, quæ non reliquerit, ſi non integram linguam, partes ſaltem quaſdam & vocabula quædam ejus, eo in loco, quem incoluit.

Atque ita de prædictis omnibus repeto, iter Æneæ nullum habere fundamentum in rei veritate. Interim video duo poſſe adferri ad defenſionem Virgilii. Primum, quod ſit Poëta, non Hiſtoricus. Poëtas vero non eſſe alligatos ad veritatem eventuum, ſicut illi, qui hiſtoriam ſcribunt: ſed ad proferenda ea, quæ poſſint delectare. Atque ut Horatius dicit in Arte Poëtica.

Ficta voluptatis cauſſa ſint proxima veris;

Id quod de eis tradit omnis pæne veterum Philoſophorum numerus. Ita Plato dixit, *quod Poëtica conſiſtat in confingendis fabulis*, quod non conveniat Poëtæ *commemorare res geſtas, ſed quæ geri* potuerint, & ſimiles ſint veris. Quo nititur & Plutarchus in libro ſuo, ubi docet, quomodo legi debeant Poëtæ, oſtenditque, ſeſe non adſtringere ad narrationem veritatis. *Satis ſcimus*, ait, *ſacrificia, in quibus nec ſaltationes ſunt, nec tibiæ; poëſin vero ſcimus nullam ſine fabulis & commentis.* Idem ait, *Neque verſus, neque vocabulum eſt, neque ſtylus grandior, nec metaphora conveniens, neque compoſitio tam ſuavis ulla & grata, ſicut commemoratio fabulæ bene excogitatæ.* Unde eſt in ea ſententia, neque Homerum, neque Pindarum, neque Sophoclem certas habuiſſe res, quas comemorarent: Corinnaque, quam ob præſtantiam artis in ſumma habuerunt admiratione, Pindarum reprehendit, quod ſuis verſibus fabulas admiſceat nullas, id quod proprium eſſe dicit Poëſeos. Socrates parvo tempore ante mortem ſomnio admonitus, ut verſus ſcriberet, cum ſe ſentiret ineptum excogitandis fabulis, quippe qui vita tota certavit de veritate, argumentum cepit verſuum ſuorum fabulas Æſopi, *quod poëma nullum ſit ſine aliquo commento*, id quod ex Phædone Platonis ſumptum eſt. Cicero ab initio libri primi de legibus, de certo quodam loquitur poëmate à ſe facto, aitque imperitè illos facere, *qui in iſto opuſculo, non ut à Poëta, ſed ut à teſte veritatem exigant.* Ad hæc omnia nihil afferri poteſt elegantius, quam is locus Petronii, quem ſuggeſſit mihi excellens amicus noſter M. de Bieux. *Non enim res geſtæ verſibus comprehendendæ ſunt, quod longe melius Hiſtorici faciunt; ſed per ambages, Deorumque miniſteria, & fabuloſum ſententiarum tormentum præcipitandus eſt liber ſpiritus, ut potius furentis animi vaticinatio appareat, quam religioſæ orationis ſub teſtibus fides.* Unde fit, quod nonnulli Lucanum, & Silium Italicum ejiciant è Poëtarum numero quia nimis ſeſe alligarunt ad veritatem. Quod & Plutarchi judicium eſt de Empedocle, Parme-

nide,

nide, Nicandro, & Theognide. Licet enim versibus scripserint, tamen pro Poëtis non habentur, quoniam in eorum scriptis nullum est figmentum. Quin & ipsum Poëtæ vocabulum, fictorem denotat. Sed & priscis temporibus in provincia nostra Poëtæ nominabantur *Trubadoves*, id est *Inventores*, ut quorum professio sit invenire ea, quæ non sunt. Quare si Virgilius etiam hoc fecit, nemo eum poterit reprehendere, utpote qui secutus sit viam libere tritam ab ipsis, qui eum antecesserunt.

Ad hoc generale responsum addo aliud speciale; quod, si Æneæ iter in Italiam fabulosum est, id in Virgilio reprehendi non debeat, quippe qui primus non excogitarit eam fabulam; ita namque creditum fuit à Romanis ab immemoriali tempore. Id quod indicat Dionys. Halicarn. libro I. verbis expressis. *Romani omnes adventum Æneæ in Italiam, & Trojanorum comprobant*. Omnes, dicit, Romani, hoc est, omnes qui historiam Romanam scripserunt, qui in hoc secuti sunt eos, qui præcesserunt. Neque numerus horum fuit exiguus Virgilii temporibus. Nam cum scriberet Æneidem suam, anni circiter ducenti erant elapsi, ex quo historia Romanorum scripto cœpit comprehendi. Fabius Pictor, quem Livius laudat aliquoties cœterorum antiquissimus Annibalis floruit temporibus, & belli Punici secundi. Paulo post secutus est L. Cincius Alimentus, quem ille ipse Livius maximum Auctorem nominat. Post Ennius Poëta celebris, qui versibus & libris octodecim complexus est id, quod oratione prosa priores consignaverant. Quem in hoc imitati sunt Actius vel Attius, & Furius à Macrobio citati. Sed hoc longius post factum; cum Cato Censorius scriberet, sicut Ennius, inter primum & secundum bellum Punicum libros septem historiarum, quorum primus comprehendebat solam originem gentis Romanæ, idque quod gestum fuit sub Regibus; duo sequentes origines totius Italiæ, quatuor ultimi bella Punica primum & secundum, aliaque ejus temporis.

Postquam magni hi scriptores sexto sæculo muniverunt viam, ingens agmen ortum sæculo septimo, qui Annales vel Historias scripsere, ut Scribonius Libo, Posthumius Albinus, Calpurnius Piso Frugi, Cassius Hemina, Q. Fabius Maximus Servilianus, C. Fannius, ob veritatem suam à Salustio commendatus, C. Sempronius Tuditanus, Sextus vel Cnæus Gellius, Q. Quadrigarius, Valerius Antias, qui volumen ingens condidit; laudantur enim libri ejus usque ad LXXIV & LXXV, Licinius Macer, Lucius vel Cajus Cæsar, qui scripsit libros Pontificum, Domitius, Marcus Octavius & plures alii, quorum etiam nomina non plane nihil valent.

Semibarbara hæc sæcula excepit sæculum optimum Julii Cæsaris & Augusti, sub quo vixit Virgilius. Sed & alii viri magni sumebant sibi pro scriptionis suæ argumento Historiam Romanam. Ut Pomponius Atticus, magnus Ciceronis amicus, libro uno complexus breviter est Historiam Romanam annorum 700, quibus Roma stetit, in quo duas res præcipue monstrandas sibi sumsit, temporis seriem, & origines præcipuarum familiarum, de quibus & peculiare opus composuit. Eodem tempore Q. Lutatius de eodem argumento scripsit libros

plurimos, in quibus agit de Antenore & Ænea, vultque ostendere, Romam fuisse conditam anno secundo Olympiadis septimæ. Scripsit & Varro Annales, librosq; Antiquitatum, Vitamque populi Romani, & Familiarum ex Troja oriundarum. Ælius Tubero Q. Ciceronis in Asia vicarius plurimum laudatur à Dionysio Halicarnassensi, quod in eodem argumento meritam adhibuerit diligentiam. His addidisse suffecerit tres sat notos Historicos, quorum primus est Cornelius Nepos, de quo Catullus ita loquitur,

Jam tum, cum ausus es unus Italorum
Omne ævum tribus explicare chartis.

Ad tres libros ejus Chronicorum respiciens, quos laudant Gellius, atque alii. Secundus est Sallustius, qui secundum Tacitum est *rerum Romanarum florentissimus Auctor*, & secundum Martialem *Romana primus in Historia*. Tertius est Titus Livius, quem nominasse sufficit. Atque hi sunt auctores, quos innuit Dionysius Halicarnassensis, quando ait, Romanos omnes testari, adventum Æneæ Trojanorumque in Italiam.

Fuerunt & Græci quidam, qui scripserunt ante Romanos, ut Diocles Peparæthius, ex quo Fabius Pictor sumsit fere omnia, quæ scripsit de origine Romæ, si Plutarcho credimus in vita Romuli. Item Cephalon Gergittius, scriptor admodum antiquus, secundum Dionysium Halicarnassensem. Quibus possunt adjungi plures alii, ut Demagoras, Agathyllus, Damastes Sigeensis, & Dionysius Chalcidensis, omnes Dionysio Halicarnasseo laudati. Ipseque Halicarnasseus, Alexander Ephesius, ab Aurelio Victore citatus, vel auctore libelli de Origine gentis Romanæ, quisquis fuerit, Apollodorus in Euxenide, Hyperochus, vel incognitus auctor Historiæ Cumanæ; & Agatocles, qui de Cyzico scripsit, quos laudavit Festus in vocabulo *Roma*. Et Appianus à Photio laudatus cod. 57. & Ælianus in Historia varia lib. VII. cap. 16. & Smyrnæus & Tryphiodorus ambo Poëtæ satis noti.

Licet autem nobis pauci horum Scriptorum sint reliqui, tamen sufficiunt ad confirmandam meam sententiam. Nævius Poëta, qui vixit ante omnes eos, qui Annales condidere Romanos, quique miles fuit bello primo Punico, primumq; opus suum in theatro exhibuit annis ducentis fere, priusquam Virgilius Æneidem suam scribere susciperet, de itinere Æneæ in Italiam locutus est. Testatur id Servius ad lib. 1. Æneid. *Nævius & Ennius Æneæ ex filia nepotem Romulum conditorem urbis tradunt.* Et ad III. *Nævius induxit uxores Æneæ & Anchisæ cum lacrymis illos relinquentes his verbis; Amborum uxores noctu de Troja exibant capitibus opertis, flentes ambæ abeuntes lacrymis cum multis.* Et ad librum IX. *Nævius in primo belli Punici Prochytam (insulam Puteolani sinus) de cognata Æneæ nomen accepisse dicit.* Quæ adfero solius antiquitatis causa. Nam loci subsequentes clariores erunt. Virgilius Æneam facit somniare cuncta, quæ ipsi perferenda. Sic per somnium eum Hector monet, ut secum auferat Deos penates & Lares, quæratque locum condendæ urbi idoneum trans mare. Similiter lib. XIII. Dii penates ei indicant, ut fugam capiat in Italiam, ubi ei pollicen-

licentur, se progeniem ejus ad cœlos usque evecturos, & in urbem missuros, cujus imperium futurum sit amplissimum. Libro IV. Mercurius ei monstrat periculum, in quo versetur, omniaque mala, quæ metuenda haberet, si Carthagine non discederet, & tandem lib. VIII. Deus Tiberinus ei prædicit, fore, ut urbs Alba conderetur eo in loco, ubi porcus alba porcellis triginta ubera præbebit, eumque monet, ut fœdus faciat cum Evandro adversus Latinos. In quo Virgilius sequutus est & Fabium Pictorem, qui eum facit per quietem videre omnia, quæ in vita ipsi sint eventura. Id quod testatur Cicero his verbis lib. I. de Divin. *Hisq; adjungatur etiam Æneæ somnium, quod in Fabii Pictoris annalibus ejusmodi est, & omnia, quæ ab Ænea gesta sunt, quæque illi acciderunt, ea fuerunt, quæ ei secundum quietem visa sunt.* Plutarchus in vita Romuli narrat ex Diocle, ac hoc ipso Fabio Pictore historiam prolixam de nativitate Remi & Romuli, quæ incipit his verbis: *Successio Regum Albanorum ab Ænea descendens venit ad fratres duos, Numitorem & Amulium.*

Servius Catonem facit dicentem, primos Italiæ habitatores, *Aborigines* fuisse dictos, post adventum vero Æneæ junctos cum Phrygiis vocatos esse Latinos, Æneamque una cum patre suo venisse in Italiam, & quoniam certam partem regionis occuparint, bellum ei natum cum Latino & Turno, quorum cum prior cæsus esset in acie, Turnum refugium habuisse ad Mezentium, cujus potentia confisum renovasse bellum, & utrumque Æneam & Turnum ibi occubuisse, bellumque durasse inter Mezentium & Ascanium, alias Ilum vocatum, à nomine Ili, qui Rex vetus fuerit Trojanorum, unde urbs ipsa Ilium sit dicta. Ascaniumque sive Ilum admodum juvenem, & cui barba primum crescere inciperet occidisse in duello Mezentium, posteaque nomen Ili mutasse in Juli, quod ἴουλος Græcè significet *Lanuginem*. Auctor, qui sub nomine Aurelii Victoris scripsit originem gentis Romanæ, adducit historiam triginta porcellorum & Lavinii exstructionem, bellumque, quod ex eo natum.

Et quoniam hic auctor videtur cum judicio sequutus veteres auctores Romanos, qui iter Æneæ tradiderunt in Italiam, sicut Dionysius Halicarnassensis Græcos, meretur, ut consideremus eum propius. Verum quidem est, primum, quem laudat auctorem hujus itineris, esse Græcum, nempe Alexandrum Ephesinum, qui libro primo belli Marsici aut Socialis ait: Æneam cum patre, noctu Troja urbe egressum, quem gestaverit in humeris, & filio, quem tenuerit manu, tanta miseratione sui commovisse Græcos, ut ei veniam discedendi darent, quoquo vellet; ita classem fabricasse in Ida monte, & sexus utriusque collegisse multitudinem, oraculoque monitum venisse in Italiam. Hoc est quod commemorat is Græcus, qui videtur tempore Augusti, vel paulo ante floruisse. Nam mentionem ejus facit libro XIV. tanquam scriptoris recentis. Cœteri vero sunt Latini, omnesque longe vetustiores.

Primus est Lutatius, Consul Romanus An. 650. qui & ipsum iter commemorat libro suo primo, pæne eodem modo, sicut prædictus, nisi quod eum incusat criminis fœdi, quod patriam prodiderit cum Antenore. Quod plane non convenit

venit illi pietati, quam in eo ille ipse prædicat. Libro secundo memorat historiam triginta porcellorum & Lavinii urbis exstructionem. Libro tertio Regem Latinum ait pepigisse fœdus cum Ænea, & interfectum fuisse in prælio contra Turnum, factumque Æneam esse Regem Latinorum consensu communi, quem secutus est Virgilius.

Secundus est Cæsar, cujus prænomen diversimode scribitur; Nam modo vocat eum Cajum, modo Julium, modo Lucium Cæsarem. Quidquid horum fuerit, citatur ab ipso, tanquam auctor librorum vel annalium Pontificiorum. Is dicit libro primo, quod Æneas occuparit terras juxta Bajas & lacum Avernum, Misenum ibi tubicinem suum amiserit, qui ibi fuerit sepultus, locusque ex nomine ejus ita vocatus. Extat ibi hoc quoque, quod Cajetta non fuerit nutrix Æneæ, sed quod hoc ei datum sit cognomentum à Græco *καίειν*, quod *urere* significet, quia tædio longæ navigationis concitarit mulieres Trojanas, ut cremarent naves Æneæ. De Lavinio id ipsum prodit, quod Lutatius. Et libro secundo quod Ascanius bellum gesserit contra Mezentium, eumque superarit, & filium ejus Lensum occiderit, Mezentiumque compulerit ad petendam pacem. Id quod Ascanio tantam pepererit admirationem, ut originis divinæ crederetur esse. Et lib. IV, urbem Albam triginta annis post Lavinium condiderit, duabusque vicibus eo transtulerit penates suos, sed quod utraque vice reversi fuerint Lavinium. Et quia bis hoc acciderit, nemo ausum inde eos movere. Eo ipso & sequenti libro occurrit historia Regum Latinorum usque ad Romulum. Ego quis ille Cæsar sit ignoro, sed quia uno loco ante Lutatium ponitur, in alio etiam ante Tuberonem, & in aliis ante Sempronium, eum pro antiquo satis habeo.

Tertius & quartus Vulcatius & Aulius Piso loquuntur de Sibylla quadam in urbe Cimbarion, quam Æneas consuluerit, quæ prohibuerit ipsum sepelire cognatam suam Prochytam in Italia, quam reliquerat sanam, reversus vero offenderat mortuam, & in vicina sepelivit insula, quæ adhuc nomine ejus vocatur, ego puto pro *Cimbarion*, *Cimmerion* legendum, convenit enim situs, neque vocabulum longe discrepat, nec est quisquam alius, qui Cimbarionis faciat mentionem. Forte & pro *Vulcatius*, *Lutatius* legendum, & *Calpurnius Piso*, pro *Aulius Piso*, nam hunc posteriorem nusquam invenio. Sed *Calpurnius Piso* satis notus est, nominatque ipsum cum Fabio Pictore, Cincio, & Catone, Dionysius Halicarnassensis, tanquam omnes quatuor scripserint de nativitate Remi & Romuli. Ille ipse adducit Pisonem, quo confirmet Amatam, uxorem Regis Latini, seipsam interfecisse ob dolorem, quem acceperit ex morte Regis Latini mariti sui, & Turni, qui fuerit filius patrui ipsius Hic Piso cum esset Tribunus plebis An. 605. primus auctor extitit legis Calpurniæ de pecuniis repetundis, de qua Cicero in Officiis ait, nondum esse annos 100. quod fuerit lata.

Quintus auctor est Sempronius, Consul. An. 624. cum Marco Aquilio, qui de Cajeta dixit, quod jam supra attuli.

Sextus est Domitius, qui cum dixisset Æneam cum occupasset Laurentum, locum Romæ vicinum, consitum lauris, cognovisse ait, eum esse locum, ubi commorari debeat secundum fatum Oraculo proditum, quoniam ibi consumsissent

fiſſent menſas ſuas. Verum id non narrat, ſicut cœteri auctores, quod menſa fuerit panis latus, cui impoſuerint cibos ſuos, ſed quod lectus fuerit ex petroſelino, quod ibi copioſe proveniebat, ipſisque menſæ mappæve loco fuerat. Credo fuiſſe ἐλειοσέλινον, petroſelinum paluſtre. Addit namque, quod locus is fuerit inter ſtagnorum duorum aquæ ſalſæ, indicatorum etiam per Oraculum, quod juſſerat Æneam urbem condere, *ubi duo maria inveniſſet, prandiumque cum menſa comeſſet.* Ibique inveniſſe maria, & comediſſe, ubi recumbebant, etiam menſas. Idem Domitius paulo inferius eſt adductus, ubi agitur de morte Aremuli Sylvii cum Annalibus Pontificiis, & Piſo, & Anfidius, quorum poſtremus vixit ſub Auguſto. Alias nihil habeo cognitum de hoc Domitio.

Septimus eſt M. Octavius, qui ait Æneam, cum ſacrificaret in littore prope Laurentum, conſpexiſſe claſſem Ulyſſis in mari, metuentemque, ne cognoſceretur, caput obvelaſſe linteo, ſicque ſacrificium perduxiſſe ad finem: Id quod deinde venerit in conſuetudinem. Unde Feſtus aſſerit, aram Saturni, quæ eſt in monte Capitolino, ei fuiſſe conſecratam ante bellum Trojanum, ex eo, quod ibi ſacrificia fiant capite nudo. Dicit enim: *Italici auctore Ænea velant capita, quod is, cum rem divinam faceret in littore Laurentis agri Veneri matri, ne ab Ulyſſe cognitus interrumperet ſacrificium, caput adoperuit, atque ita conſpectum hoſtis evitavit.* Simile quid dicit Gabius Baſſus de ara Herculis apud Macrobium III. Satur. cap. 6. Marcum hunc Octavium colligo eſſe vetuſtum ex eo, quod in eodem opuſculo alibi, poſitus eſt ante Licinium Marcum, qui Quæſtor fuit Romæ An. 665.

Octavus Cato eſt, vel origines ipſius, è quibus adducitur locus prolixus, qui agit de Lavinii oppidi exſtructione, & jam adductus eſt, item alius, quod Aſcanius poſt victorias egregias cognomentum Juli acceperit, *à quo Julia familia manavit.*

Nonus eſt Aulus Poſthumius, qui Romæ fuit Conſul cum Licinio Lucullo An. 603. Hic librum compoſuit *de Adventu Æneæ* in Italiam, quo Auctor noſter utitur ad probandum, quod Aſcanius cum petitus bello eſſet ab exercitu Mezentii, qui numero longe prævalebat, ex neceſſitate virtutem fecerit, omnibusque ejus copiis occiſis, & filio ejus interfecto, pacem eum petere compulerit. Idem dicit Servius lib. IX. Æn. Sed locus ille admodum eſt corruptus, & pro *Poſtuinus de adventu Æneæ, & Lutatius communium hiſtoriarum, Bojani Euxini &c.* legendum non multum diſſimiliter, hoc modo: *Poſthumius de adventu Æneæ, & Luttatius communium Hiſtoriarum Lib. I. ibi ſepultam fuiſſe tradit Bajani Euximi comitis Æneæ nutricem.*

Decimus eſt, Sextus Gellius, vel potius Cn. Gellius, cujus annales ſubinde laudati ſunt à Dionyſio Halicarnaſſenſi libris ſeptem primis, & ab aliis pluribus. Noſter eo utitur, ut oſtendat, poſt Æneæ mortem uxorem ejus relictam gravidam occuluiſſe ſe in ſylva, & in occulto peperiſſe Sylvium. De qua multus rumor fuerit inter alios, quod interfecta crederetur cum fœtu ſuo ab Aſcanio, qui eam cum cura juſſit inveſtigari, ac ab inventa liberatus fuit à crimine, quod ipſi

falso imputabatur. Et hic ille Sylvius, filius Æneæ ac Laviniæ, qui successit ipsi in imperio, non vero Julus vel Ascanius.

Undecimus & Duodecimus sunt Cincius & Tubero, qui, ut Cæsar scriptor Annalium, memorant, Ascanium, fundato Alba oppido, duabus vicibus eo deferri curasse Deos Lavinio, ubi tum erant, non vero ausum tertia vice id facere, quia duabus prioribus ultro reversi fuerant Lavinium. Dictum jam est, Cincium vixisse tempore belli Punici secundi, & Tuberonem fuisse legatum Quinti Ciceronis in Asia. Multos auctores alios prætereo, qui & ipsi laudantur illo in opusculo, quia nihil habent neque de Ænea, neque de Ascanio, verum aliis recentioribus aut vetustioribus.

Ad hanc classem referri potest Ennius, qui eadem memorat cum Nævio, Romulum videlicet conditorem urbis Romæ, filium esse filiæ Æneæ, id quod & Servius nos docet ad lib. I. Æneid. & lib. VI. scribit: *Romulus secundum Ennium refertur inter Deos cum Ænea, dicit namque, Iliam fuisse filiam Æneæ.*

Jungi & his Cassius Hemina poterit, qui apud Plinium lib. XIII. cap. 13. vetustissimus auctor Annalium nominatur, quique scripserit res prorsus antiquas. Plures certe Patres testantur, loquutum de Saturno, monstrasse, quod revera fuerit homo, & Gellius lib. XVII. c. 21. ejus utitur testimonio, ut monstret, Homerum & Hesiodum vixisse *Sylviis Albæ regnantibus, annis post bellum Trojanum plus centum atque sexaginta.* Aurelius Victor locum ejus adducit, qui agit de Recarano, Hercule & Caco. Ille ipse Hemina facit mentionem adventus Æneæ in Italiam, dicitque eum appulsum cum hominibus 600. quod testantur verba hæc Solini, c. 2. *Non omissum sit, Æneam, æstate ab Ilio capto secunda, Italicis littoribus appulsum, ut Hemina tradit, sociis non amplius sexcentis in agro Laurenti posuisse castra.*

Idem Solinus mentionem facit alicujus Cosconii, qui fuerit in eadem sententia, quod liquet per ea, quæ ex ipso refert: *Par sententia est inter auctores, a gubernatore Æneæ appellatum Palinurum; à tubicine, Misenum; à consobrina, Leucosiam insulam; à nutrice, Cajetam; ab uxore, Lavinium, quod post Trojæ excidium, sicut Cosconius perhibet, quarto anno exstructum est.* Varro citat hunc Cosconium in libris suis de lingua Latina.

Etiam Varro non est omittendus. Ipse namque est, qui ait, *Deos Penates, quædam sigilla lignea, vel marmorea, ab Ænea in Italiam esse adducta. Et hos Deos Dardanum ex Samothracia in Phrygiam, ex Phrygia Æneam in Italiam portavisse.* Et libro II. rerum divinarum. *Ex quo de Troja est egressus Æneas Veneris, eum per diem quotidie stellam vidisse, donec ad agrum Laurentum veniret, in quo eam non viderit ulterius, qua re cognovit terras esse fatales.* Id quod Servius commemorat ad illa verba Poëtæ: *Matre Dea monstrante viam.* Quasi Venus stellam suam ante ipsum fecerit ambulare, ut ei jam monstraret.

Non addam, nisi Titum Livium, qui lib. I ait, *post captam Trojam Æneam primũ in Macedoniam venisse, inde in Siciliam quærentem sedes delatum: ab Sicilia classe Laurentem agrum tenuisse, Trojæ & huic loco nomen est. Ibi egressi Trojani, ut quibus ab*

ab immenso prope errore nihil, præter arma & naves superesset, cum prædam ex agris agerent, Latinus Rex Aboriginesque, qui tum ea tenebant loca, ad arcendam vim advenarum, armati ex urbe atque agris concurrunt. Reliquum nimis longum esset exscribere, neque adeo conducit, quam ut monstretur, historiæ seriem duobus narrari modis, unumque ex illis esse, qui cum iis, quæ Virgilius dicit, conveniat.

Superest, ut ad Græcos veniam, inter quos Diocles, & Cephalon Gergitthius sunt antiquissimi. Et prioris quidem jam monstravi antiquitatem per Plutarchum, qui ait *Dioclem Peparethium primum apud Græcos consignasse, quod præcipuum fuerit in historia de origine Romæ atque Romuli, & Fabium Pictorem esse antiquissimum inter Historicos Romanos, qui eum sequutus sit in plerisque.* Hinc ex professo ex utroque prolixam instituit narrationem de nativitate Remi & Romuli, de qua dictum est in præcedentibus.

Jungi potest Cephalon Gergitthius, de quo Festus in voce *Roma*, quod *de adventu Æneæ in Italiam videatur conscripsisse.* At Dionysius hoc solum ait scripsisse, quod post generationem decimam post captam Trojam, urbs Roma fuerit condita per eos, qui fuga ex Troja se salvarint cum Ænea, fundatoremque ejus fuisse Romum, ducem Coloniæ, unum filiorum Æneæ, quos dicit habuisse quatuor, Ascanium, Eurileum, Romum, & Remum. Gergitthius vocatur, quod esset oriundus ex Gergitho urbe Misiæ vel Troadis, facitque eum παλαιὸν πάνυ h.e. admodum vetustum Dionysius. Equidem non dicit, Æneam ipsum venisse à Troja, à quo tantum abest, ut alibi scribat, mortuum in Pallena peninsula, quæ est inter Thraciam & Macedoniam. Vult tamen Romam accepisse nomen suum ab uno filiorum ejus. Addit, quod Demagoras, & Agathyllus, & plures alii sint in eadem sententia, quod ducem & caput coloniæ concernit. Quorum posterior Poëta est ex Arcadia, qui de Ænea: *Festinabat ire in Italiam, filiumque procreaverat nomine Romulum.* Quis vero sit Demagoras, ignoro, putoque legendum Xenagoras, de quo alibi sic scribit: Xenagoras Historicus scripsit, *ex Ulysse ac Circe natos filios tres, Romum, Antiam, Ardeam, qui tres condidere urbes ipsis nomine similes.* Nisi forte Romus hic nihil habeat commune cum altero Cephalons, nisi solum nomen, cum unus descenderit ab Ænea, alter ab Ulysse. Sed vide in eodem Scriptore magis huc faciens aliud: *Is qui collegit nomina Sacerdotum Argos, quique unicuique tempus assignavit suum* (id est Heraclides Lembus, si qua Scaligero fides) *ait, Æneam cum venisset cum Ulysse ex Molossorum terris in Italiam, condidisse urbem, eamque nominasse Romam, de nomine mulieris Trojanæ.* Addit, Romam istam longa navigatione fessam, adhortationibus suis compulisse fœminas reliquas, ut incenderent classem, inque eadem sententia esse Damastem Sigæum. Suidas ait, Damastem hunc scripsisse de iis, qui ad Trojam depugnarint, & Herodoti esse æqualem, discipulumque Hellanici; unde colligitur de antiquitate ipsius. Potest addi his Dionysius Chalcidensis, qui amplius apud nostrum Dionysium dicit, Romum, qui condidit Romam, secundum quosdam filium esse Ascanii, secundum alios Hemathionis.

Apud Festum voce *Roma* cumulus est diversarum sententiarum apud Græcos de origine Romæ, quorum ecce quosdam, qui eam referunt ad Æneam, licet aliis atque aliis viis. *Apollodorus in Euxenide* (hoc vocabulum suspectum est) *ait, Ænea & Lavinia natos Majillem, Mulum*, (lego Romulum) *Romumque, atque ab Romo urbi tractum nomen. Alcimus ait, Tyrrhenia Æneæ natum filium Romulum fuisse, atque ab eo ortam Albam, Æneæ neptem, cujus filius nomine Romus, condiderit urbem Romam. Historiæ Cumanæ conscriptor, &c. Aborigines, &c. montem Palatium, in quo frequentissimi consederint, appellavisse à viribus regentis Valentiam. Quod nomen adventu Evandri Æneæque in Italiam cum magna Græce loquentium copia interpretatum, dici cœptum Romam. Agathocles Cyzicenorum rerum conscriptor ait, vaticinio Haleni impulsum, Æneam Italiam petivisse, portantem secum suam neptem, Ascanii filiam, nomine Romam, eamq; ut Italia Phryges sint potiti, & iis regionibus maxime, quæ sunt vicinæ urbi, primam omnium consecrasse in palatio Fidei templum, &c. Ait quidem Agathocles complures esse auctores, qui dicunt Æneam sepultum in urbe Berecynthia, proxime flumen Nolon* (lege Γάλλον) *atque ex ejus progenie quendam nomine Romum venisse in Italiam, & urbem Romam nominatam condidisse.* Non scio, quid intelligat per Euxenidem Apollodori. Alcimus est Siculus, qui scripsit de Sicilia & Italia. Duo hæc ejus opera nominat Athenæus lib. X. & XII. Auctor Historiæ Cumanæ est Hyperochus secundum Pausaniam in Phocicis. Verum Athenæus lib. XII. rem facit dubiam. *Hyperochus* ait, aut qui scripsit Cumana, quæ ipsi tribuuntur: Agathocles Babylonius quæ de Cyzico scripsit, laudantur à Cicerone, Athenæo, Solino, & aliis.

Nihil vero est, quod superet id, quod habet Dionysius Halicarnassensis, qui Romæ vixit sub Augusto, eodem, quo Virgilius, tempore, quique facit, quantum possibile fuit, ut iter hoc fabulosum Trojanorum in Italiam probaret, eaq; de re instituit sermonem longum, cujus initium tale: *Æneam & Trojanos venisse in Italiam confirmant omnes Romani, & solemnia, quæ observant in festis suis & sacrificiis hoc ostendunt, & oracula Sibyllina, itemque Apollinis, multaque alia, quæ nemo potest rejicere, utpote quæ bene sunt fundata. Nam & apud Græcos supersunt ad hunc diem documenta plurima, & portuum notitiæ, in quibus appulere, longoque substiterunt tempore, quod tempus ipsum non esset navigationi.* Et hoc conatur probare per ea omnia, quæ sequuntur.

Præterea Alexandrum Ephesium, ab Aurelio Victore laudatum, quia de eo loquutus sum in præcedentibus. Ælianus Variæ Histor. lib. 7. c. 16. ait, Romam conditam à Romo & Remulo, filiis Martis & Serviæ, quæ fuit de progenie Æneæ. Appianus scripsit lib. XXIV. Historiæ Romanæ, quorum primus qui amissus est, hoc habuit initium: *Æneas filius Anchisis, & nepos Capiis, qui florebat tempore belli Trojani, postquam longo tempore huc illucque erravisset, appulit in loco quodam Italiæ, Laurentum dicto, ubi adhuc campus ejus monstratur, & fluvius dicitur Troja de ipso*, quod auctoritate Photii firmatur. Non addo, nisi duos Poëtas, Tryphiodorum, qui libro de excidio Trojano ait: *Venus occultabat Æneam & Anchisem commiseratione patris & filii, ut ipsis assignaret sedem in Italia*

longe

longe à patria sua, & impleret consilia Deorũ. Jupiter id approbavit, quo filius & nepos Veneris Martisque haberent imperium æternum. Et Smyrnæus, qui libro III. Paralipomenon Calchantem facit proferre versus viginti, futura continentes, quibus Æneas impedivit Græcos ad nocendum sibi, monstrando eis, quod Dii decreverint condere superbam urbem prope Tyberim, ubi gentis suæ homines imperium habituri sint in longinquo, in præmium pietatis, quam testatus sit erga patrem suum & filium. Verum hi scriptores eo minus æstimandi, quia post Virgilium scripsere.

Satis multos, & fortassis plus satis adduxi, per quos probari possit, non esse Virgilium primum, qui fabulam hanc invenerit, quandoquidem vulgata est tanto numero scriptorum Græcorum pariter & Romanorum, qui ante ipsum scripsere. Nec Poëtas solum, sed & Historicos ipsos fidem ei fecisse, eoque magis reddidisse credibilem, multisque circumstantiis locupletasse. Imo fuisse Historicos, qui Æneæ essent locometatorum, omnesque stationes totius itineris descripsisse. Ita enim volunt in transitu per Thraciam condidisse Ænos urbem, per Pallenem Æneam, utramque de se nominatam, quarum posterior steterit ad tempora Cassandri, Regis Macedoniæ, qui ejus incolas in Thessaloniam transtulerit. Quodque inde venerit in Delos insulam, posteaque in Cytheram, in quarum prima monstratur regia, in qua Anius Rex ejus insulæ ac sacerdos Apollinis eos exceperit, in altera templum Veneris extructum, ut ajunt, à Trojanis. Et à regione in terra continenti Cimæthion promontorium, ubi sepultus fuerit Cimethus, unus ex amicis Æneæ. Et ulterius in Arcadia urbs Capya, condita per Capyn Trojanum, ut & Capua in Italia. Sic, ut porro monstrent quod venerit per Zachyntum, Leucas, Actium, Ambraciam, portum Buthroti, ubiq; ostendunt templa Veneri, ædificata ab Ænea, si quis locorum illorum sacerdotibus volet credere. Imo in Ambracia sacellum cernitur cum imagine Æneæ, antiquo modo facta, cui sacrificia offerunt certæ sacerdotes, Amphipoles dictæ alias servientes. Et sacerdotes Dodonæi confirmant, quod venerit ad consulendum Oraculum, per certa quædam vascula ærea, quibus nomen ejus est inscriptum, ipsis ab eo donata. Neque multo inde à Buthroto portus est Anchisis, ita nominatus ab Æneæ patre, qui ibi appulit cum classe, dum filius proficiscitur oraculum Dodonæum consultum, & invisit Helenum. Ita nominatur portus Veneris, portus Povillæ, ubi Trojani quidam egressi sunt in terram. In Sicilia, quo eos conjecit tempestas, templum habuit admodum celebre super montem Erycem, quod hodieque tribuitur Æneæ. In Italia Palinurum & Misene promontoria fuere, aut portus ita dicti, de quibusdam Trojanis, ibi mortuis aut sepultis, sicut Epityche, Cajetta, Leucasia, & Protyche de nominibus feminarum Trojanarum, nutricum aut consanguinearum Æneæ. Inter Lavinium & mare prope portum Laurentium monstrabatur locus, Troja dictus, quod in eo Trojani, cum venissent in Italiam, morati fuissent.

Res alia adhuc fabulam hanc reddidit illustriorem plurimumque eam promovit, quod nempe Cæsar credi voluerit se ortum ex progenie tam antiqua, & ab

initiis sui generis Deam habere collocatam. Atque hanc ad rem multum contulit operæ, ut glaucoma objiceret oculis populi, falso hoc rumore. Hinc est, quod omiserit nihil eorum, quæ videbantur posse fidem rei huic conciliare. Cum adhuc esset juvenis, orationem funebrem habebat in mortem amitæ suæ, qua genus ejus paternum deducebat à Regibus, Anco Martio videlicet, paternum vero à Diis, hoc est Venere, matre Æneæ. Ecce verba ejus, desumpta ex Suetonio cap. 6. vitæ ejus; *Amitæ meæ Juliæ maternum genus ab Regibus ortum, paternum cum Diis immortalibus est conjunctum. Nam ab Anco Martio sunt Martii Reges, quo nomine fuit mater, à Venere Julii, cujus gentis est familia nostra. Est ergo in genere sanctitas Regum, qui plurimum inter mortales pollent, & cerimonia Deorum, quorum ipsi in potestate sunt Reges.* Eadem est causa, ob quam vesperi ejus diei, quo prælium Pharsaiclum instabat, *postquam ad mediam noctem sacrificasset, invocavit Martem & Venerem matrem suam. Credebatur enim Julia familia descendisse ab Ænea, & à Julio filio ejus accepisse nomen, concipiebat que votum, si eventum sortitus esset felicem, se templum ædificaturum Veneri Victoriosæ, in agnitionem opis, quam occasione ista ab ea accepisset.* Quæ sunt verba Appiani in lib. II. bell. civ. Sic post omnes ejus victorias idem ait: *Consecravit templum Veneris Matris, quod voverat eo momento, quo ire in pugnam Pharsalicam debebat.* Similiter & Dion. lib. XLIII. p. 143. *Post exstructo templo Veneri, quia esset origo & radix familiæ suæ, statim illud consecravit per diversa gladiatorum certamina, ludosque alios, & spectacula, quæ exhibuit in Amphitheatro.* Et alibi ait, *quod omnia retulerit ad Venerem, cunctisque persuadere voluerit, se ipsi debere, quod adhuc sit in florenti velut ætate, ideoque ferebat secum icunculam Veneris Armatæ, & plerumque in negotiis gravioribus nomen tesseram militibus dabat.* Sic in acie Pharsalica secundum Appianum, *Cæsar & Pompejus tesseram constituerant, alter: Venus Victoriosa, alter Hercules Invictus.* Et in ea ad Corduam iterum *Venerem symbolum dabat.* Et videtur ea fabula, qua dicebatur à Venere ortus, ne quidem ab inimicis ejus negata. Cicero namque in Epistola quadam, qui alias ostendit satis, se non amare ipsum, *florem ætatis à Venere orti, in Bithynia fuisse contaminatum*, puta per Regem Nicomedem, qui abusus est Cæsare in ætate juvenili, sicut plures hoc de eo prodidere. Et Pompejus fuit liberatus à cura sua per aciem Pharsalicam, quam habebat in ornando templum Veneris spoliis multis. *Metuent*, inquit Plutarchus, *gloriam dare ac splendorem familiæ Cæsaris, quæ pertinebat ad Venerem.* Qua in re confirmari poterat per tabulam quandam æream, quæ inventa dicebatur in sepulchro Capiis Trojani, Capuæ conditoris, paulo ante mortem Cæsaris, cui fuit inscriptum, *quandocunque ossa Capiis detecta essent, fore, ut Julio progenitus manu consanguineorum necaretur.* Sueton. c. 31. Ex hac ratione inter honores Cæsari oblatos post mortem, hic primarius fuit, quod ei exstrueretur ædes inaurata in templo Veneris Matris prope simulachrum ejus, & in ea lectus eburneus, tectus auro purpuraque, in quo imago Cæsaris cum trophæo à capite, eodemque vestitu, quo erat, cum occideretur. Verba Suetonii hæc sunt: *Pro rostris aurata ædes ad simulachrum templi Veneris genetricis colloca-*

locata, intraque lectus eburneus, auro ac purpura stratus, & ad caput trophæum, cum veste, cum qua fuerat occisus.

Addam hoc solum, quod præter Poëtas & Historicos, & Cæsaris familiares Senatus ipse totusque populus Romanus origines suas referret ad Trojanos. Hoc enim fundamentum omnium privilegiorum & immunitatum, quas Romani ab uno tempore in alterum indulsere Iliensibus, aut pro eis rogaverunt. Quarum prima lineamenta comparent in literis quibusdam à Senatu Populoque Romano scriptis ad Regem Seleucum, nescio quem. Eis ipsi promittunt fœdus & amicitiam cum ipso futuram, *si consanguineos suos* Ilienses ab omni onere immunes præstitisset. Et post in tractatione pacis cum Antiocho Anno V. C. DLXV, Iliensibus concedunt urbem Rhetum & Gargithum, non tam ob nova quædam merita eorum, quam in recordationem originis. Eodem modo loquitur Livius lib. XXXVIII. & post defectionem Mithridatis, secundum Appianum libro, quem appellat Mithridaticum, *Sylla liberos faciebat Ilienses, edictoque publico pronunciabat amicos Romanorum.* Quo refertur, quod ait Strabo lib. XIII. quando consolatur Ilienses *ob bona plurima quæ acciderint ipsis.* Eadem privilegia Julius Cæsar *eis firmavit & amplificavit, dedit eis regiones & libertatem, omniaque onera ab eis sustulit, quibus omnibus hodieque gaudent*, quæ verba ipse scripsit sub Tiberio & Claudio, ubi cum essent, qui spoliare ipsos mallent illis privilegiis, Nero gener Imperatoris, qui tum erat annorum sedecim, eos defendit in Senatu, Græca lingua magnâ facundia, iisque impetravit immunitatem perpetuam omnium onerum publicorum ex causa, quæ jam dicta est. Cujus rei testem Tacitum habemus, lib. XII. Annal. & Suetonium in vita Claudii, c. 27. & Neronis, c. 7. Quo respexit Plinius lib. 5. c. 30. *Ilium*, ait, *immune, unde omnis rerum claritas.* Et Jurisconsultus Callistratus tit. de excusationibus. l. non tantum. 17. §. 1. *Iliensibus & propter inclytam nobilitatem civitatis, & propter conjunctionem originis Romanæ, jam antiquitus & Senatusconsultis & constitutionibus principum, plenissima immunitas tributa est, ut etiam tutelæ excusationem habeant, scilicet eorum pupillorum, qui Ilienses non sunt.*

His ita ponderatis, existimo valde ridiculum eum fore, qui in re tam parvi momenti Virgilium dicet debuisse se opponere illi, quod tanto tempore creditum est à Romanis, universalique consensu, tam Imperatorum, quàm Senatus Populique, & ab omnibus memoratum Poëtis, & ab Historicis omnibus, Oratoribus, Antiquitatum indagatoribus, Criticisque, Æneam nempe coloniam duxisse in regionem Latinorum, ex qua ortus sit populus Romanus, Cæsaresque esse de progenie Veneris & Æneæ. Probum necessariumque est, opponere se quantum est possibile populi erroribus, quando pertinet ad Dei gloriam, & utilitatem religionis. In universum iis in rebus, quæ magni momenti sunt, & quibus non possumus subscribere, nisi ut salutem nostram in periculum aliquod conjiciamus. Quis vero sit tam stolidus, qui subire ultima velit supplicia, ut hujusmodi destruat errores, quorum fides est indifferens, nec cuiquam damno, quocunque modo sese habeat? Cumprimis quando populus eo gaudet, mendacioque

cioque delectatur, fertque molestè, si eo eximeretur. Et si refutandi essent, Historicorum hoc foret officium, non Poëtarum. Cujus rei exemplum habemus illustre apud nos ipsos, qui diu cum multis aliis populis, eâ delectati sumus stultitiâ, ut deducere origines nostras à Trojanis conaremur. Unde fit, ut omnium annalium nostrorum scriptores, putassent in medio se hæsuros itinere, nisi scrutando antiquitates nostras venissent ad Trojam, & inde petissent Parisum & Francum, filios Herculis, quorum posterior nomen dederit genti, alter urbi præcipuæ totius regni. Verum quidem, quod post renatas literas, à centum inde, aut centum & viginti annis, inventi sint longe subtiliores animi, quam ut consentire possent in fabulam, quæ tam longe abit ab omni etiam specie veritatis, quodque Historici, qui ex eo tempore scripserunt, eam neglexerint. Ronsardus tamen, qui inter præstantissimos Poëtas nostros numeratus est, non intermisit sequi veterem illam fabulam in Franciade sua. Quam ob causam tamen non existimo à quoquam esse culpatum. Longe minor foret ratio reprehendendi Virgilii, qui est absolutissimus Poëtarum omnium, quod argumentum poëmatis sui ceperit fabulam, quam Romani omnes usque ad ipsius ætatem crediderunt. Neminem saltem invenio ex ipsis, qui asserat contrarium, aut in dubium vocet, solo Livio excepto, qui hanc rem magna cautione tractat, dum ait, rem esse, quam nec confirmare velit, nec refellere. Quodque condonandum vetustati sit, si primordia sua quærat facere clariora, divina humanis miscendo. Et si quis populus sit, cui permissum esse debeat, ut initia sua referat ad Deos, cum esse populum Romanum debere, qui res tantas gesserit, populosque, qui se velint recte imperio ipsius subjicere, non debere hanc historiam in dubium trahere. Hoc est credendam esse licet nihil ei subsit.

In quo finiam, postquam me excusavero, quod te tanto tempore detinuerim re, quæ non erat tanti, ut de ea profunderem tantum verborum. Sed si lectio tam diversorum tibi fuerit molesta, te ipsum incusas, qui me compulisti dicere plura, quam proposueram. Et confido, altera vice te non reversurum, metu, ne post primam hanc dissertationem, in qua legenda non profecto parum fatigabere, subjungam aliam, quæ te redigat ad incitas, id quod tamen longissime abest ab animo meo, cum sim toto pectore

Domine

humilimus obsequentissimusque
servus tuus

Cadomi 20 Decembr.
1663.

BOCHART.

SAMUE-

SAMUELIS BOCHARTI
EPISTOLA,
QUA RESPONDETUR AD TRES QUÆSTIONES:

I. *De Presbyteratu & Episcopatu.*
II. *De Provocatione à Judiciis Ecclesiasticis.*
III. *De Jure ac Potestate Regum.*

VIRO AMPLISSIMO

D. MORLEY,
REGIS ANGLIÆ
SACELLANO,

SAMUEL BOCHARTUS
S. D.

LITERAS, quas à te mihi reddidit illustris Heroïna vestras (Vir Amplissime) postquam avidè perlegi, in eas Symplegades incidisse me sensi unde nullus patet exitus. Nam neque silere mihi liberum est consulto à tali viro, de rebus maximi momenti; neque vera dicere sine multorum offensione: quam tamen absit ut vitem cum veritatis dispendio. Rogaveram cur vestrates, hîc in Gallia pro causâ Regis exules, à communione cum nostris Ecclesiis ferè abstinerent. Respondes nos plerisque illis non sine causa esse suspectos, ut qui idem sentiamus cum Angliæ Presbyterianis. Quorum placita tria hæc esse vis. 1. *Episcopatum rejiciendum ut jugum Tyrannicum & planè Antichristianum*; Contra *Presbyterorum ordinem ubique & ab omnibus esse amplectendum, ut jure divino stabilitum.* 2. *Presbyteros in iis omnibus quæ ad Ecclesiam quoquomodo pertinent summam habere potestatem*; *nec ab eorum summo collegio ullam*

dari provocationem. 3. Item. *Reges posse vi & armis à subditis cogi in ordinem; & si se præbeant immorigeros, de solio deturbari, in carcerem conjici, sisti in jus, per carnificem denique capite plecti.* Atque hæc illorum placita, piissimi Regis vestri sanguine nuper esse sancita. Quibus si assentimur, prout vos suspicamini, vestrates secessionem à nobis jure fecisse contendis. Sin minus, id à me petis ut docendo id quod res est, vestras Ecclesias ab errore, & nostras à scandalo liberem. Quod idem est ac si me roges, ut inter regni vestri Regios & Parlamentarios, ego homuncio sedeam tanquam disceptator & arbiter; eas lites diremturus, quæ per tot annos Britanniam vestram pro *Beatorum insulâ* olim habitam, non exercuerunt modo, sed & miserè dilacerarunt. Et hos vel illos vel utrosque in me provocem, prout hinc vel illinc vel utrobique peccatum esse docuero. Tamen, modo ne mihi sit fraudi quod alicubi ferar suspenso gradu, *periculosæ plenum opus aleæ* tractans & *incedens per ignes suppositos cineri doloso*, conabor ad singula respondere: cum ut tibi satisfaciam, tum ne silentio meo nostrarum Ecclesiarum causam prodidisse videar, quibus vestrorum iniquis suspicionibus fœdam labem aspergi video.

Quæstio *de Episcopatu & Presbyteratu*, quam primo loco ut gravissimam proposuisse videri possis, meo judicio est levissima. Et dissidium eâ de re natum videtur nullo negotio posse conciliari, modo absit studium partium, quod in insulâ vestrâ plerosque abripit ita transversos, ut magna animorum contentione de hoc solo disputent tanquam pro aris & focis, ac si in eo sita sit Religionis prora & puppis. At nos putamus parum referre utrum ab Episcopis, an à Presbyteris gubernetur Ecclesia, modo gnaviter & fideliter obeant munus suum quiqui tandem ad clavum sedeant. Si de Antiquitate res est, cum Hieronymo planè sentio; Apostolorum ætate inter Episcopos & Presbyteros nihil fuisse discriminis, & *communi Presbyterorum consilio Ecclesias fuisse administratas.* Itaque Presbyteri Episcopis omnino sunt antiquiores. Interim Episcopale regimen esse antiquissimum, & paulò post Apostolos per universam Ecclesiam magno cum fructu obtinuisse, est mihi compertissimum. Nec Apostolorum praxim puto vim habuisse legis, in rebus suâ naturâ ἀδιαφόροις. Proinde tam qui Presbyteralem quam qui Episcopalem ordinem *juris Divini* esse asserunt, videntur τῆς ἀνθολκῆς ἀμετρίᾳ τοῦ μέσου διαμαρτεῖν, Jam si roges utrum sit consultius, ut Episcopi, an vero ut Presbyteri præsint Ecclesiis, idem erit ac si rogaveris utrum præstet ut penes Regem, an ut penes Magnates, an ut penes Populum sit summum rerum arbitrium. Quæ quæstio non potest uno verbo decidi. Quia aliis Monarchicum, aliis Aristocraticum, aliis rursus Democraticum regimen est aptius. Nec ubiq; vivitur iisdem moribus. Nosti post Tarquinios Regium nomen Romanis diu fuisse exosum. Contra Cappadoces apud Trogam & Strabonem oblatæ libertatis munus abnuentes, negabant se sine Rege vivere posse. Ita planè in Ecclesiâ, quidam Episcopali regimini sic assueverunt ut eo carere nefas putent. Alii Presbyterale regimen Episcopali præferunt: vel quia sub eo nati sunt, vel quia Episcopalem προστασίαν experti sunt nimio turgere fastu, & in δεσποτικὸν & tyrannicum imperiũ degenerasse

Justin. lib. 38.
Strabo lib. 12.

nerasse. Hîc igitur opus est mutuâ tolerantiâ; Et si qua vel nobilium vel plebis pars notabilis ad Episcopale regimen summis votis adspirat, author essem ut tam illis permitterentur Episcopi, quam Presbyteri aliis qui ab Episcopali jugo abhorrent: & communi non pastorum modo, sed & populorum suffragio in singulis Provinciis res hæc transigeretur. Quod si verum est Episcopos lapsu temporum multa usurpasse perperam, quæ nō fuerunt in usu apud veteres, unde factum sit ut hæc potestas merito piis sit exosa & terribilis, quidni Tenediâ bipenni resecare posset Synodus hæc παραβλαστήματα, & ad purioris Ecclesiæ normam sit attemperare, ut non supersit amplius legitimus querelæ locus? Recte observat vir doctissimus, in Episcopatu tria esse quæ non sunt confundenda: πρεσβυτέριον, seu *pastorale munus* quod Episcopis Scriptura tribuit; ὑπεροχὴν sive *eminentiam* in reliquos Pastores, quam illis concessit Ecclesia vetus; & *dominatum in Domini cleros*, quem in hac sæculorum fæce nonnulli proterve sibi arrogarunt. Proinde primum esse *Divini juris*, secundum *Ecclesiastici*, tertium verò *nullius* & meram usurpationem. Adeoque Ecclesiam primo carere non posse, secundum posse ferri, tertium plane esse abolendum. At propter abusum, usum tolli necesse non est, donec emendationis spes plane decollaverit. Et res ipsa distinguenda est ab adnatis vitiis. Querelæ de Episcoporum fastu & tyrannide non hodie primum natæ sunt. Ephesinæ Synodi Patres jam olim metuebant μὴ ἱερουργίας προσχήματι ἐξουσίας κοσμικῆς τῦφος παρεισδύηται, *ne Episcopali dignitati sacræ functionis obtentu, sæcularis authoritatis typhus obreperet.* Et iis æqualis Isidorus Pelusiota Epistolâ ad Theodosium, quæ est 125. lib. 2. Episcopatum alicubi esse ait τυραννικὴν αὐτονομίαν *tyrannicam licentiam*, ἐπειδὴ εἰς ἀρχὴν, μᾶλλον δὲ, εἰ χρὴ μετὰ παρρησίας εἰπεῖν, εἰς τυραννίδα αὐτὸ μετερρύθμισάν τινες, *quia nonnulli in dominatum, vel potius, si libere loquendum est, in tyrannidem commutarunt.* Et multo ante, Gregorius Nazianzenus orat. 21. in laudem Athanasiii, præsules esse conqueritur οἳ ὅταν πάντα διεξέλθωσι βιαζόμενοι, τελευταῖον τυραννοῦσι καὶ τὴν εὐσέβειαν, *qui cum omnia violenter pervaserint, tandem pietatem etiam Tyrannide premunt.* Hujusmodi querelis in veterum doctorum scriptis cum nihil occurrat frequentius, tamen nemo est repertus qui de abolendo Episcopatu cogitaverit. Quin Aërius ab aliis pro Schismatico, ab aliis etiam, qui schismaticos omnes hæreticis accensebant, pro hæretico habitus est, eo quod in ordinem naturâ sacrum violentius insurrexerit, & ab iis secedendum esse pronuntiaverit, qui discrimen inter Episcopum & Presbyterum Ecclesiasticâ consuetudine quomodocunque invectum, admiserint. Cavendum igitur ne Scyllæ fugâ in hanc Charybdim incidamus. Neve rigor nimius, & plusquam Vatinianum in Episcopos odium, eô imprudentes adigat, ut veteri Ecclesiæ dicam scribamus, & ab ejus communione ipsi nos arceamus. A quibus extremis Gallicanas Ecclesias semper abhorruisse libri à Gallis scripti palam indicant, & nostrorum perpetua praxis. Neque enim horum in Britannia quisquam fuit, qui non libenter interesset sacris vestris, postquam aliquem Anglici sermonis sibi comparaverat usum, & ab Episcopalibus Presbyteris, aut etiam ab Episcopis ipsis, si res ferret, sacram

 reci-

reciperet communionem. Quod & mihi aliquoties non sine fructu contigisse profiteor, dum Londini & Oxonii Sanctæ Theologiæ dabam operam. Hanc de Episcopatu non tam nostram, quam Pastorum fere omnium in Galliâ sententiam, quibus argumentis propugnemus, disces si libet, ex viri piissimi & supra fidem in hisce docti, Davidis Blondelli *Apologiâ pro sententia Hieronymi de Episcopis & Presbyteris*, Amstelodami abhinc annis quatuor editâ.

Secundam proponis quæstionem *de potestate Presbyteratus*, quam Presbyteri vestrates, ut quidem ais, *non in iis solum quæ mere sunt Ecclesiastica, sed & in iis quæ ad Ecclesiam solum indirecte pertinent, tantam sibi arrogant, ut à summo in unoquoque regno Presbyterorum collegio, negent ullam esse provocationem: nempe ad magistratum fidelem.* Id enim puto à te intelligi. Sed nemo facile dixerit, quomodo hanc quæstionem, quæ tam Belgas quam Britannos multum exercuit, atq; etiamnum exercet, Ecclesiæ nostræ definiant. Neque enim illa uspiam agitatur apud nos, quibus non licet esse tam beatis, ut magistratum habeamus in religione ὁμόφωνον. Nec quibus locis agitatur, restringitur ad Presbyteros. Sed quæritur in genere *quæ sit potestas Ecclesiastica proprie dicta: & an ab Ecclesiasticorum Judicum sententiâ, quicunque illi tandem sint, modo legitime vocati ad gubernandam Ecclesiam, possit ad Magistratum politicum tanquam ad superiorem Judicem provocari.* Neque de hoc ipso convenit satis inter Presbyteros Belgas. Extant Maccovii libelli in Academiâ Franekerana Theologiæ Professoris celeberrimi, quibus magno molimine hoc asserit *licere læsis ab Ecclesiâ, ad Magistratum provocare.* Alii aliter pronuntiant. Ego huic quæstioni satisfieri posse non puto sine multis distinctionibus, quæ non possunt in pauca contrahi. Nempe, res judiciis Ecclesiasticis obnoxiæ, vel merè sunt Ecclesiasticæ, vel etiam aliquid habent Politici admixtum. Et in rebus mere Ecclesiasticis, quædam ad internum conscientiarum, quædam etiam ad externum Ecclesiæ regimen pertinent: & in judicio lato ea de re quæ ad internum hominem plane pertinet, Judex Ecclesiasticus potest modum excedere, & reum carceri addicere, aut aliis pœnis corporeis, quæ non sunt juris Ecclesiastici. Hinc justæ causæ suboriuntur vel delinandi prorsus Judicium Ecclesiasticum, vel ab eo provocandi ad Judicium Civile. Nam si Judex Ecclesiasticus potestatis suæ limites transgressus est, aut judicavit de re quæ partim est politica, aut quæ pertinet solum ad externum Ecclesiæ regimen, non video cur eo casu licita non sit ad Magistratum provocatio. De cætero cavendum est, ne *claves regni cœlorum*, & *ligandi* ac *solvendi* potestas quam Ecclesiæ commisit Christus, iis tradatur qui ad id muneris aut plane inepti sunt, aut certè non vocati. Non quod omnem omnino potestatem Ecclesiasticam Magistratibus denegem; sed alia est potestas quæ objective solum, alia quæ formaliter etiam est Ecclesiastica. Prior *objectiva* dicitur, quia habet pro objecto res & personas Ecclesiæ. Ea pio Magistratui vel maxime competit, qui civile dominium habet in suæ ditionis Ecclesias: & pro authoritate divinitus sibi concessa illas tuetur pro viribus, & fideles Pastores fovet, & desides excitat, & contumaces civilibus pœnis coërcet.

cet. Quin ea ſedulo procurat, quæ ad externum Eccleſiæ ordinem pertinent: quale eſt Synodos convocare, Scholas erigere quæ ſint Eccleſiæ ſeminaria, honeſta ſtipendia Paſtoribus aſſignare, conſtitutiones condere ad eos continendos qui turbas in Eccleſia movent: denique ut utriusque tabulæ cuſtodem & vindicem à Deo conſtitutum omnes vires eo dirigere, ut apud populos fidei ſuæ commiſſos *Dei nomen ſanctificetur* & Chriſti regnum propagetur, & ſacrum Evangelium undiquaque prædicetur, ut ſinguli pure Deum colant, & ex Verbi Dei præſcripto vivant. Poſterior poteſtas non ſolum eſt Eccleſiaſtica ratione objecti, quia verſatur circa res Eccleſiæ, ſed & ratione modi, quia circa eas verſatur modo Eccleſiaſtico non Politico. Ea poteſtas non convenit niſi perſonis Eccleſiaſticis, quorum eſt fidei dogmata publice pro concione docere, controverſias ex Dei Verbo decidere, Sacramenta adminiſtrare, Paſtores ordinare & deponere, diſciplinam Eccleſiaſticam in greges ſuos exercere, ſacros ritus præſcribere, & ſpirituales leges condere juxta Legis Divinæ normam, ut *omnia* in Eccleſia *fiant* εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν: quæ duæ poteſtates non parum inter ſe differunt. Nam poteſtas Magiſtratus in Eccleſiam regno Dei univerſali in hunc mundum ſubordinatur: at poteſtas formaliter Eccleſiaſtica proprie *non eſt de hoc mundo*: ſed ſubſervit regno Chriſti mediatorio. Illa eſt αὐτοκρατορικὴ, gladio armata, & judicia ſua exequitur externa vi & coactiva. Hæc tota eſt *miniſterialis*, agens ex imperio alieno: & pœnis ſpiritualibus, hoc eſt cenſura, ſuſpenſione & excommunicatione in peccatores utens, ex Verbi Dei præſcripto; quæ pœnæ non tam pœnæ ſunt quam fraternæ correctiones. Magiſtratus proprie reſpicit τὰ ἔξω τῆς ἐκκλησίας; at paſtores τὰ εἴσω, quæque pertinent ad hominem internum. Quo faciunt hæc Conſtantini ad Epiſcopos apud Euſebium lib. 4. de Vita Conſtantini; *Vos quidem* τῶν εἴσω τῆς ἐκκλησίας *eorum quæ intus in Eccleſia ſunt agenda, Ego vero* τῶν ἐκτὸς, *eorum quæ extra ſunt, Epiſcopus ſum à Deo conſtitutus.* Proinde hæ duæ poteſtates, cum vel habeant diverſa objecta, vel circa eadem objecta, ſed aliter atque aliter verſentur, quamdiu manent intra præſcriptos limites, non ſibi mutuo magis officiunt, quam planetæ duo quibus diverſum cœlum eſt aſſignatum. Quin alterius altera poſcit opem res & conjurat amice. At ſi poteſtas Eccleſiaſtica fines ſuos prætergreditur, ut tyrannidem exerceat, vel de iis judicet quæ ſunt alius fori, tum Magiſtratus officium eſt illam evagantem reprimere & intra ſuos limites coërcere. Atque id in Gallia locum dedit *appellationibus tanquam ex abuſu* quas vocant, quibus ad Parlamentum provocatur: quoties Eccleſiaſtici uſurpant quod ſuum non eſt, & in alienam meſſem falcem injiciunt.

Quamvis Diſciplinæ noſtræ Canones & Synodorum Nationalium de his nō agant niſi valde obiter, tamen in iis quædam habentur quæ non pigebit adſcribere; quia non poteſt aliunde melius colligi quid ea de re ſentiant noſtræ Eccleſiæ. Primo igitur has duas poteſtates ita diſtinguunt atque inter ſe conferunt, ut doceant non eſſe ἀσυστάτους. Synodus Montalban. art. 54. fact. general. *Quæſtioni, utrum peccator qui alicujus criminis reus infami ſupplicio à Ma-*

gistratu multatus est, debeat insuper Ecclesiæ publica culpæ confessione satisfacere; Respondetur id omnino requiri: quia Magistratus jurisdictio civilis, & Ecclesiastica Consistorii censura, res distinctæ sunt: cum hæc ad conscientiam & interiora solum, illa potius ad corpus & exteriora referatur. Et Privatensis Synodus fact. general. art. 5. *Quæstioni, quomodo se gerendum sit erga eos qui in crimen aliquod juxta leges civiles ἀσύγγνωστον prolapsi, editis pœnitentiæ suæ signis ad Sacramenta admitti postulant. Respondetur peccatorum postquam Ecclesiæ satisfecerit, ad sacram mensam esse admittendum, licet perpetrati criminis veniam à Principe impetrare non possit: quia Ecclesiastica Jurisdictio civilem non collidit.* Secundo mixtas & communes quasdam esse causas docent, quæ ad utramque curiam pertineant. Synodus Lugdun. art. 28. fact. particular. *De politia civili statuere Magistratus est, cui omnes parere tenentur. Sed de rebus Ecclesiasticis Canones sancire Pastorum est & Synodorum. At si quæ sit causa communis, verbi gratia si quæratur quot numero Pastores in una aliqua Ecclesia retinendi sint, Magistratus & Ecclesiastici in unum conveniunt & res communi utrorumque suffragio deciditur.* Tertio regimen externum Ecclesiæ Magistratui ex parte committunt & permittunt. Disciplina Ecclesiarum Gallicanarum cap. 1. art. 44. *Pastorum officium est, mores proprios & fidelium curæ suæ commissorum, cujuscunque sint conditionis, juxta Verbi Divini & Disciplinæ Ecclesiasticæ normam componere: sed & Magistratus officium est, in omnes omnium hominum ordines, atque etiam in ipsos Pastores invigilare, & videre an in vocatione sua recte incedant; ac proinde si peccent, curabit Magistratus ut juxta disciplinam Ecclesiasticam in Consistoriis, Colloquiis & Synodis officii sui admoneantur; nisi quid admiserint per leges civiles coërcendum.* Quartò summo studio cavent, ut ne Senatus Ecclesiastici extra limites sibi præscriptos evagentur, & in ea incurrant quæ sunt Magistratus Politici. Synodus Alesensis fact. particul. art. 23. *In Synodis non agetur nisi de rebus mere Ecclesiasticis.* Disciplina Gallic. cap. 5. art. 12. *In exercitio disciplinæ Ecclesiasticæ, quantum fieri poterit abstinebitur à formulis & stylo etiam in civilibus Jurisdictionibus vulgo recepto.* Et art. 13. *Fideles hortari licet & Dei nomine obtestari ut verum dicant, quia authoritati Magistratus hoc nullo modo derogat. Sed iis formulis non utendum, nec more solemniter recepto in sacramenti præstatione quæ à Magistratu exigitur.* Et art. 14. *In litibus si quæ contingant, partes inter se litigantes consistoria hortari poterunt ad eas amice componendas: sed non delegabunt arbitros, neque pro arbitris se gerent. Si qui tamen e consistorio arbitri eligantur, illi intervenient tanquam privati, & solum agent privato nomine.* Synodus Lugdun. fact. partic. art. 2. *Qui inter se litigant ad consistorium non citabuntur, nisi litis occasione quid aliud admiserint, quod sit scandalo.* Quinto in multis quæ videntur ex Ecclesiæ Judicio posse pendere, tamen quia causæ mixtæ sunt, ad Magistratum confugere & ejus judicio stare nos jubent. Puta *a* si ad conjugium admitti postulet filius invito patre, qui solo religionis odio ei se opponat. *b* Si qui post sponsalia triremibus addictus est, & ex iis elapsus, desponsatam sibi puellam in conjugem petat. *c* Si sponsus à sponsa de-

a Discipl c. 13. art. 1. Et 1. Synod Carent. in Discipl. art. 1.
b Synod. S. Fidei art. 18 fact. Gen.
c Syn. Vitr. Gen. art. 9.

ſa deſertus, liberari poſtulet à fide data, ut cum alia poſſit contrahere. *a* Si poſt prælongam viri abſentiam uxor ad novum conjugium adſpiret. *b* Si monachi vel presbyteri ad nos converſi, deinde ad prius votum & officium reverſi deſerta conjux ab alio viro ambiatur. Sexto multa ſunt ἀδιάφορα & per Dei verbum nobis conceſſa à quibus abſtinere, & multa oneroſa quæ exequi nos jubent, ut Magiſtratui pareamus. Sic conjugii vinculum per adulterium ſolutum eſt, ita ſanciente Chriſto Matth. 19, 9. tamen *c* Diſciplina vetat ita ſolutos novum inire conjugium, quia non licet per regni leges. Conjugia inter cognatos & affines ultra ſecundum gradum Deus in Scriptura non vetat: tamen quia per regni leges prohibentur etiam in tertio & quarto gradu, ea ſine diſpenſatione regia contrahere vetant noſtri Canones. *d* Et ſponſalia quæ olim inter nos fiebant per verba de præſenti, jubent fieri deinceps per verba de futuro, *e ut regni conſuetudines & leges obſerventur.* Per verbum Dei licet labori ſuo incumbere feſtis illis quæ ex hominum inſtituto introducta ſunt: tamen iis ipſis feſtis, canones noſtri ſanciunt *f* ut à labore ceſſemus, quo vitetur ſcandalum. Quin Romanis ſacerdotibus *g* decimas ſolvere nos jubent, & naſcentium liberorum nomen *h* illorum albo inſcribere, & *i* ad Epiſcoporum & officialium tribunalia nos ſiſtere, ſi magiſtratus ita ſtatuat. Et quod mirere magis, quæ vetant tanquam indecora, puta *k* leviri viduam ducere, aut *l* deſponſatæ puellæ matrem, *m* aut adulteram eo tempore initam quo uxor erat in vivis: & *n* viduam ante menſem ab obitu viri ſeptimum aut octavum ad novum conjugium admittere; Hæc, inquam, quæ vetant tanquam indecora, tamen licita eſſe volunt, ſi Magiſtratus interveniat. Vides igitur quam multa præſtemus in Magiſtratus gratiam, quamvis diverſæ Religionis.

Non tamen ubique nobis eadem eſt facilitas. Quippe cum aliquid probat, aut jubet etiam Magiſtratus, quod Verbo Dei & ordini ab eo inſtituto videtur eſſe adverſum, tum illud ſuccurrit *o* parendum eſſe Deo potius quam hominibus. Hinc Diſciplina noſtra cap. 13. art. 11. de conjugio cum uxoris amita aut matertera: *Etiamſi Magiſtratus permitteret tale conjugium; ei tamen Eccleſia ne benedicat quod Paſtores ſedulo obſervabunt.* *p* Et Synodus Alenæonienſis per delegatum regium juſſa novare articulum, quo *q* Baptiſmus ab eo adminiſtratus, cui nulla eſt vocatio, declaratur eſſe nullus, Regem rogavit ſupplex, ut noſtris Eccleſiis diſciplinæ ſuæ exercitium hac in parte liberum permitteretur. Secunda *r* etiam & tertia *ſ* Synodus Carentonienſis gravi anathemate noſtrorum eos feriunt, qui juſſu Magiſtratus aulæa vicatim expandunt, feſto Sacramenti quod vocant. Tale eſt quod peccatorum confeſſiones in conſiſtorio editas canones noſtri *t* vetant Magiſtratui revelare, *niſi in crimine læſæ Majeſtatis.* Et noſtrum ſi qui paſtores aut presbyteros ea de cauſa coram Magiſtratu citant, eos cenſuris omnibus ſubjacere pronuntiant. Sed nec eorum provocationes admittunt; qui à Senatu Eccleſiaſtico vocati, aut ob aliquod ſcandalum à communione ſuſpenſi ad Judices politicos provocant. Neque enim Magiſtratum, eumque à noſtra Religione alienum, putamus illarum rerum quæ ad diſciplinam

a Diſcipl. c. 13. art. 31.
b Diſcipl. c. 13. art. 33. & Syn. Figeac art. 12.
c Diſcipl. c. 13. art. 23. 1. Syn. Pariſ. art. 38. 2. Syn. Pariſ. art. 22. Syn. Alencon. not. 7. reſp. ad deleg.
d Diſcipl c. 13. art. 6. & 7.
e Diſcipl. c. 13. art. 5.
f Diſcipl. c. 13. art. 21.
g Ibid. cap. 14. art 20.
h Syn. Par. art. 11. fact. part.
i Diſcipl. c. 14. art. 8.
k Diſcipl. c. 13. art. 11. & 3. Syn. Carent. art. 4 in Diſc.
l Diſcipl. c. 13. art. 10. 3 Syn. Carent art. 3.
m Diſc c. 13. art. 13. & 2. Syn. Car. in Diſcip. art. 13.
n Diſcipl. c. 13. art 22. & 2. Syn. Car. in Diſc. obſ. 15.
o Actor. 5, 29.
p In reſponſ. art. 10.
q Diſcipl. c. 11. art. 1.
r Fact. gen. art 1.
ſ Fact. gen. art. 11.
t Diſcipl. c. 5. art. 28. & 29.

plinam nostram pertinent competentem esse judicem. In eam rem Synodorum *a* Rupellensis, *b* Vitreensis & *c* Alesensis in Gebennis canones sunt valde expressi.

a Fact. gen. art 6.
b Fact. gen. art. 19 & 20.
c Fact. gen. art. 22.

Jam ad tertiam quæstionem propero; quamvis me pigeat in eo regno, in quo nostram religionem plerique profitentur, disputari de *Jure Regum*, quod hactenus nostri Doctores, hic & ubique terrarum tam constanter asseruerunt contra Monarchomachos; ut adversarii judicent nos hac in parte modum excedere. In his Bellarminus dubitat, *utri plus laïcis* (principibus) *Anabaptistæ noceant vexando & detrahendo, an cumulando & blandiendo Lutherani.* Et Stapletonus vestras, Lovanii olim Theologiæ Professor celeberrimus, eosdem ideo criminatur, quod *Cæsari, id est Regibus & Magistratibus non solum ea quæ eorum sunt, sed etiam ea quæ Dei sunt, reddi volunt.* Nempe illos urit quod tam *Clericos*, quos vocant, quam Laïcos & externum Ecclesiæ regimen potestati Regum submittimus & Reges docemus esse prorsus ἀνυπευθύνες, & à solo Deo pendere. Nec esse fas, quicquid obtendatur, in eorum vitam attentare. Cujus doctrinæ veritatem, cum omnes nostrarum partium Theologi constanter propugnaverint, nemo asseruit fortius Theologis vestratibus, quorum solidissima de hoc argumento scripta, cum æterna laude authorum in vulgus promanarunt. Itaque hic succurrit illud Apostoli: *Currebatis bene, quis vos impedivit?* imo *quis fascinavit, ut ne obsequeremini veritati?* Præcipue in re manifesta, quamque & expressis legibus, & necessariis rationibus, & frequentibus exemplis ex Scriptura petitis, probare cuivis est obvium. Neque id à me dici gratis, patebit ex hoc specimine; quamvis in eo futurus sim multo brevior quam requirit argumenti amplitudo & dignitas.

Præfat. in lib. de Cleric.

Dominica 22 in Pentec.

Gal. 5, 7. & 3, 1.

Legum prima & antiquissima, atque ante ipsam legem Mosaïcam à Deo lata hæc est: *Nolite tangere Christos meos*: Qua in Regum parricidas ita utuntur Patres Concilii Toletani quarti, can. 74. *Cum Dominus dicat*; Nolite tangere Christos meos, *& David*; Quis extendet manum suam in Christum Domini & innocens erit? *illis nec vitare metus est perjurium, nec Regibus inferre exitium.* Regerunt, his verbis non agi de Regum Jure asserendo contra populum, sed potius de populo, aut Ecclesia saltem asserenda contra vim Regum & Principum. Rem enim esse de Patriarchis Abrahamo, Isaaco & Jacobo, quos lædere Ægypti & Palæstinæ Reges, & Carrarum Princeps Laban hac lege prohibiti sunt. Atque inde esse, quod verba legis hæc immediate præcedunt: *Non promisit cuiquam eos opprimere, & corripuit Reges propter eos.* Quæ ut ut vera fateamur, tamen causæ non officiunt. Nam ex ea lege saltem id sequitur, nefas esse illos attingere, quibus cum Patriarchis hoc commune est, ut appellentur & sint Christi Domini, quales præter Christum Filium Dei & Reges temporales nulli sunt. Quippe si Patriarchas ideo nefas fuit attingere, quia dicti sunt & fuerunt Christi Domini, quidni concludamus idem de Regibus, quos hoc eodem honore dignatur Deus, Scripturæ minimum triginta locis? Quid quod Patriarchæ ob id ipsum videntur dici Christi Domini, quod aliquo modo Reges

1. Par. 16, 22.

Psal. 105, 15.

Reges erant aut Regum instar? Ita pronuntiat Kimchius Doct. Hebr. in hunc locum: היו נכברים אצל המלכים כאילו היו המלכים משיחים : *In honore erant apud Reges, ac si ipsi fuissent Reges uncti.* Nempe ut idem observat in 1. Paral. 16,22. Abraham Gen. 23,6. vocatur נשיא אלהים *nasi Elohim* princeps Dei. Ubi LXX. *βασιλεὺς παρὰ θεοῦ, Rex à Deo.* Quin נשיא passim pro Rege sumitur ut Ezech. 34,24. & 37,25. ubi Propheta Davidem נשיא *nasi* appellat, pro eo quod paulo ante מלך *Regem.* Isaaci etiam potentiam Regiæ fuisse æmulam, & Jacobi opes immensas patet ex Genes. 26, 16. & 36, 7. unde est quod pro *Regibus* habiti sunt etiam apud Ethnicos. Justinus ex Trogo lib. 36. *Abraham, Moses, Israel Reges fuere.* Sed frustra disputamus, cum David ad Regem Saulem idipsum passim referat, ut 1. Sam. 24, 7. *Absit à me ut hoc faciam Domino meo, Christo Domini, & mittam manum in eum, quia est Christus Domini:* & cap. 26, 9. *Ne perdas eum; Quis enim mittet manum in Christum Domini, & erit innocens?* Et vers. 10. *Vivit Dominus, quod nisi Dominus percusserit eum, aut dies ejus veniat ut moriatur, aut in prælium descendens perierit, absit à me ut mittam manum in Christum Domini.* Et 2. Samuel. c. 1. vers. 14. *Quomodo non timuisti manum extendere ad occidendum Christum Domini?* Et vers. 16. *Sanguis tuus sit super caput tuum: os enim tuum locutum est adversum te, dicens, Ego interfeci Christum Domini.* An disertius dici potuit ad Reges hanc legem pertinere: *Nolite tangere Christos meos?* Sed de his plura deinceps.

Secunda lex est Exod. 22, 28. *Diis non maledices, nec populi tui principem execraberis:* Quam ad Regem pertinere peculiari jure docet Abisæus. 2. Sam. 19, 21. *An non ideo morietur* Simei, *quia maledixit Christo Domini?* Et Elihu Job. 34, 18. *An dicetur Regi, ô nequam, & ô improbe principibus?* ubi LXX. Ἀσεβὴς ὁ λέγων βασιλεῖ παρανομεῖς, ἀσεβέστατε τοῖς ἄρχουσιν, *Impius est qui dicit Regi, prævaricaris, & Principibus, ô improbissime.* Et Salomon Eccl. 10, 20. *Etiam in cogitatione Regi ne detrahas, & in conclavibus cubiculi tui ne maledicito diviti, quia vel avis Cœlorum portaret vocem illam, & ales indicaret verbum.* Quo loco per *avem Cœlorum* Rabbi Selomo animam intelligit in Cœlum aliquando evolaturam, & per *alitem* Angelum ipsi adjunctum. Nec minus absurde Chaldæus Paraphrastes Razielem Angelum monti Oreb insidentem, & Eliam aërem instar aquilæ pervolantem, ut occulta retegant & propalent. Quod officium Judæi melius Elisæo assignassent ex 2. Reg. 6, 9. Solomonis vera mens est, ne in arcano quidem Regibus esse detrahendum, nec illis deesse suos προσαγωγέας & κωρυκαίους; per quos addiscant, quæ putantur maximè occulta. Quomodo Midæ ajunt *asini auriculas* à Poëtis affingi, eo quod ὠτακουστὰς haberet, per omnes regni sui partes, qui expiscarentur quicquid fieret aut diceretur à subditis, & ad ipsum omnia referrent. Apparet interim Solomonem non solo periculi metu ab hoc malo nos deterrere, cum non tantum verbis, sed & cogitationibus frænum injiciat, quæ non nisi Deo notæ sunt, cum solus sit καρδιογνώστης. *Etiam,* inquit, *in cogitatione tua Regi ne detrahas.* Jam si ne cogitatione quidem Regi detrahere licet, quanto minus illum liceat aut execrari verbis, aut factis etiam impetere?

Tertia lex est Psalmo secundo, qui tam ad Davidem pertinet, quam ad Christum Dei Filium, ad illum quidem ut typum, ad hunc vero τὸν τυπωθέντα typo designatum, & significatum. Nempe cum primo contra Deum & Davidem Christum ejus, Israëlitarum magna pars, finitimi quoque populi Jebusæorum, Philistæorum, Moabitarum, Syrorum, Ammonitarum, Amalekitarum, cum Regibus ac Principibus suis conjurassent, atque ab eo prostrati & victi subinde conarentur jugum excutere; *Disrumpamus*, inquiebant, *vincula eorum & projiciamus à nobis jugum ipsorum.* Docetur illorum conatus vanos fore, atque inutiles: quia quotquot in Davidem Regem creatum divinitus ausi fuerint insurgere, bellum non cum homine mortali, sed cum Deo ipso suscepturi sunt, qui illum ut Regem à se *electum* potenti manu asseret, & sartum tectum ab omni periculo conservabit. Itaque his rebellibus Dei nomine significat, ut *osculentur filium*, id est ut ei se sponte subjiciant cui Deus erat loco Patris Psalm. 89, 27. *Osculum* enim tum temporis fuisse solemne honoris & subjectionis symbolum colligere est ex Genes. 41, 40. & 1. Sam. 10, 1. Alioqui minatur fore ut *virga ferrea conterantur, & confringantur ut vas figuli, & pereant funditus cum ira Dei exarserit.* In Davidis porro persona Deus obsequi jubet omni Regi legitimo, quia par est ratio. Literalem Psalmi sensum ad Davidem refero cum Musculo & aliis Interpretibus magni nominis.

Quarta lex est Prov. 24, 21. 22. *Mi fili time Dominum & Regem, nec cum rebellibus te commisceto.* Rebelles hic Ebraïce dicuntur שונים, quod proprie *mutantes* sonat, nempe *leges & statum regni*, quomodo nonnulli accipiunt apud Pagninum. Alii, quod eodem redit, refractarios intelligunt, qui Dei & Regis mandata transgrediuntur. Quia phrasi Ebræis familiari *mutare mandatum*, est illud transgredi. Vide Esdr. c. 6. v. 11. 12.

Quinta lex est Prov. 30, 31. מלך אלקום עמו *Rex in quem nemo insurgit*, id est in quem subditorum nemo debet insurgere. Alioqui enim multi insurgunt. Sed id faciunt præter jus & fas, ut Rex hic vocatur אלקום *Alkum* quia in eum nemo insurgit. Ita Palladem alibi observo fuisse vocatam à Phœnicibus אלהה אלקומה *Ela alkuma*, Deam in quam nemo insurgit, & Bœotiæ urbem illi sacram Græca flexione *Alalcomenas*, quæ parva cum esset & in plano extructa semper tamen ἀπόρθητος, intacta & inviolata mansit, quia ob Deæ reverentiam, πάντες ἀπείχοντο πάσης βίας, *ab omni vi omnes abstinebant.*

Paus. Bœot. Strab. lib 9

Sexta lex est Eccles. 8, 2. 3. 4. *Observa os Regis*, id est mandatum ex ore Regis prodiens, *etiam propter juramentum Dei*, quo tu te illi obstrinxisti, *Ne properes à facie ejus abire*, id est ab ejus obsequio te subducere. Aut si feceris, *ne persiste in re mala*, in rebellione in Regem, qua tu in te malum accerseres, *nam quicquid volet, faciet*, id est, penes illum erit de te statuere quomodocunque libuerit. Quippe *ubi verbum Regis est, ibi est potestas*, nempe quicquid Rex facit, pro imperio id facit. Proinde hic habet Symmachus τὸν λόγον τοῦ βασιλέως ἐξουσιαστικὸν εἶναι, *sermonem Regis esse authoritativum*, ut ita loquar. Et ejus potestas summa est secundùm Deum, *& quis dicat ei, quid facis?*

facis? Quis à Rege audeat consiliorum suorum rationem exigere? Qua in parte, evehuntur Reges supra communem hominum sortem, ut Dei locum in terris teneant. Nam & de Deo dicitur Job. 9, 12. *Ecce rapiet, quis avertet eum, & quis dicet ei, quid facis?* Et Esa. 45, 9. *Nunquid dicet lutum figulo suo, quid facis?* Et Dan. 4, 35. *Non est qui cohibeat manum ejus, & dicat ei, quid facis?* Quia *ut Cœlorum altitudo & terræ profunditas*, ita *cor Regis est inscrutabile.* Prov. 25, 3. subjectis scilicet populis; quorum non est arcana Regum penitius introspicere, & de illis quod multi faciunt, temere pronuntiare: multo minus illos in jus trahere, & examini subjicere illorum vitam, & de capite pro arbitrio statuere.

Septima lex est Jer. 27, 12. *Subjicite colla vestra jugo Regis Babylonis: & servite ei, & populo ejus, & vivetis.* Et 29. 7. *Quærite pacem civitatis, ad quam deportavi vos, & orate pro ea Dominum: nam in pace illius vobis erit pax.* En Judæi jubentur Regi Babylonis obsequi, qui merus usurpator erat, & pro eo precibus apud Deum intercedere. Quanto plura debentur iis Regibus, quos legitima successione constat Regnum esse adeptos?

Nec audiendi fanatici, qui ut à cervicibus suis Regum jugum excutiant, eam libertatem prætexunt, quam nobis morte sua Jesus Christus acquisivit. *Neque* enim *venit* Christus, *ut legem solveret, sed ut impleret.* Per eum quidem fideles à peccati tyrannide, ab execratione legis, à reatu mortis æternæ, & Leviticarum ceremoniarum jugo, & servitute asseruntur, ut ab iis malis liberati alacrius Deo serviant. At jugo Regum suos exemisse Christum, non reperitur uspiam. Quin ipse cum matre censitus est, Luc. 2, 5. Et jussit *reddi Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & Deo, quæ sunt Dei.* Matth. 22, 27. Et Pilati potestatem, licet illa abutentis, agnovit esse ἄνωθεν Joh. 19, 11.

Sic Magistri vestigia sequutus Petrus: *Subjecti*, inquit, *estote omni humanæ ordinationi, sive Regi* ὡς ὑπερέχοντι *ut supereminenti, sive præsidibus, ut qui per eum mittantur ad ultionem maleficorum, & laudem eorum qui bene agunt.* Ubi notanda hæc verba, *subjecti estote propter Dominum*, in eos qui hanc exhortationem Petri, adscribunt necessitati temporum. Et quod Regem ὑπερέχειν, id est omnibus supereminere dicit, in eos, qui populo summum attribuunt imperium. Sequitur, *Deum timete, Regem honorate*; quibus verbis Regum honor, cum Dei timore jungitur. Quomodo Prov. 24, 21. *Time Deum, & Regem*; ut quæ Deus conjunxit, homo ne separet.

Idem in secunda sic agit, quasi scelerum hoc sit summum, Principes habere contemptui. *Novit*, inquit, *Dominus pios è tentatione eripere*; *injustos autem in diem judicii puniendos reservare.* Μάλιστα δὲ, *maxime autem illos, qui post carnem in concupiscentia immunditiæ incedentes, dominationem contemnunt, audaces, sibi placentes, qui in dignitates blasphemare non horrent.* Nempe *Dominationum & Dignitatum contemptus*, fertur in ipsum Deum harum authorem. Unde est quod Samueli dixit Deus 1. Sam. 8. 7. *Non te, sed me rejecerunt, ut ne regnem super eos.* Et Moses Israëlitis in se, & Aaronem obmurmurantibus, Exod. 16, 8. *Non sunt adversus nos murmura vestra, sed adversus Dominum.* De-

2. Pet. 2, 9.

us ab hominum cæde ideo vult abstineri, quia *homo factus est ad imaginem Dei.* At in principe multo est illustrior imago Dei: quia in eo Deus imprimit Majestatis suæ characterem. Præterea, per contemptum Principum, ferina quædam barbaries in orbem inducitur, quæ extrema est impietas. Proinde heroicæ virtuti Philosophi eam opponunt. Sequitur apud Apostolum, *Angelos qui sunt robore, ac virtute præstantiores, blasphemum judicium apud Dominum non proferre adversus dignitates.* Quia Dei characterem, quem diximus, reverentur in Principibus. Et ad impiorum etiam Regum custodiam Angelos adhiberi patet ex Dan. 10. & 11.

Genes. 9, 6.

In Epistola Judæ locus est isti geminus, vers. 8. & 9. *Dominationem rejiciunt, & in dignitates blasphemant. At Michaël Archangelus; cum adversus Diabolum certans, disceptaret de corpore Mosis, non ausus est judicium proferre blasphemiæ,* seu maledicum; *sed dixit, Deus te increpet.* Nempe princeps Dæmonum, cum quo disceptabat Michaël, olim fuit princeps Angelorum. Quo jure etsi exciderit, tamen pristinæ dignitatis etiam in Dæmone characterem, & præstantiorem naturam aliquo modo reveritus Archangelus, à maledictis abstinuit; & satis habuit illum judicio Dei committere. Hinc æstima, quale sit crimen *maledicere Regibus*, qui ratione muneris tam sunt sacri quam Dæmon est execrandus.

Itaque pro maledictis, Paulus *vota* & *preces* continuas in Regum gratiam vult concipi, 1. Tim. 2, 2. & *pro omnibus* quidem in genere: sed in specie *pro Regibus & omnibus in eminentia constitutis, deprecationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones*, tanquam juge sacrificium, Deo jubet offerri; *ut tranquillam, ac quietam vitam* sub iis *degamus, cum omni pietate & honestate.* Et verò *pro omnibus* precatur, qui precatur *pro Rege*, cujus salus omnium interest, & quo salvo omnia salva.

Tit. 3, 1.

Rursus Paulus in persona Titi pastores jubet, ut populis sedulo inculcent, *principibus* esse *obsequendum*; ὑπομίμνησκε αὐτοὺς, inquit, *revoca illis in memoriam ut principibus & potestatibus subditi sint atque obediant.* Quasi res sit, quam facile oblivioni tradamus, nisi ejus memoria subinde refricetur. Proinde passim id ipsum urget: ita Rom. 13, 1. *Omnis anima subjecta esto potestatibus supereminentibus* ὑπερεχούσαις. Quod ad illos omnes ita pertinet, qui supra reliquos ordine & potestate eminent, ut tamen magis conveniat supremæ potestati, quæ sola est absolute ὑπερέχουσα: quod jam modo nos docuit Petrus. Unde Pharao, Josepho supra totam Ægyptum evecto, πλὴν τὸν θρόνον ὑπερέξω σοι, *tamen ratione throni tibi supereminebo.* Et Pindar. Olymp. primâ: ἐπ' ἄλλοισι δ' ἄλλοι μεγάλοι, τὸ δ' ἔσχατον κορυφοῦται βασιλεῦσι. *Alii supra alios magni sunt, sed ultimum* dignitatis fastigium *attollitur Regibus.* Ibid. vers. 5. *Necesse est subjici non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Nota necesse, quasi hæc sit *clavo trabali vincta necessitas*: idque *propter conscientiam*, quomodo Petrus *propter Deum.* Et Solomon *propter juramentum Dei.* Et vers. 7. *Reddite omnibus quod debetis, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, cui timorem*

morem timorem,cui honorem honorem. De eo Pauli loco plura qui volet, Ludovicum Heraldum conſulat, virum pium & doctum in paucis, mihique tam amicitia, quam cognatione conjunctiſſimum,qui Sermonibus ſeptem nuper editis, & Regi veſtro inſcriptis illum explicavit accurate.

Jam ne quis hæc dici putet de bonis duntaxat Regibus, cogitandum eſt Petrum & Paulum, vel ſub Claudio vel ſub Nerone ſcripſiſſe; quorum ille vecors fuit, hic monſtrum hominis: quibus tamen Chriſtianos jubent eſſe ſubditos, non ſolum metu pœnæ, ſed & ob conſcientiam, & propter Deum. Nec multo meliorem fuiſſe Tiberium, cui Chriſtus reddi voluit ea, quæ erant Cæſaris. Atque ut ab antiquiſſimis temporibus rem arceſſamus, Deus Iſraëlem noluit egredi ex Ægypto, ſine conſenſu Pharaonis: Et in Babylonia captivos ei Regi ſervire & colla ſubmittere juſſit, qui Judæa pervaſtata, Jeroſolymis captis, Temploque & urbe ſolo æquatis, & Judæorum plerisque cæſis, reliquos in captivitatem abductos metu mortis intentato, cogebat, ſtatuam colere à ſe erectam. Ita ſub Juliano, licet impio Apoſtata, merebant Chriſtiani milites, nec quisquam illi vim fecit; quo nihil fuiſſet facilius, cum fere totum exercitum ex Chriſtianis conſtitiſſe in ejus morte apparuerit. Nempe tam malis quàm bonis Regibus, regnum à Deo indultum eſt; qui alios ad regnum benigne vocat, alios nobis merito infenſus, ut ſint *virga iræ ſuæ*; quod de Aſſyriæ Rege dicitur Eſa. 10, 5. Hinc Oſ. 13, 11. *Dedi illis Regem in furore meo.* Et Eſa. 19, 4. *Tradam Ægyptum in manum Dominorum crudelium.* Et Job. 34. verſ. 10. Juxta vulgatum Interpretem, *Regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.* Itaque noſtrum eſt has virgas pati, cum illas infligit Deus, & liberationem ab eo patienter expectare, *qui corda Regum habet in manu,ut rivulos aquarum.*

Etiam incaſſum hoc regerunt: ſingulos quidem Regibus debere obſequium, at Ordines regni, non item. Quia ut ut Rex emineat ſupra ſingulos, tamen Regni Ordines Rege plus poſſunt, cum ſimul convenerunt. Incaſſum, inquam, id regerunt: quia hæc aſſertio nulla probatione, nulla Scripturæ authoritate, nulla ratione, nullo exemplo ex ea petito nititur: Quin contra ſcripturam eſt, quæ cum jubet *omnem animam* in quovis regno illi poteſtati ſubeſſe quæ ſupra omnes eminet, non minus congregatos id jubet quam ſingulos. Subditi, ſeu ſinguli ſint, ſeu congregati, tamen ſemper ſunt ſubditi, nec eorum conditio coitione mutatur. Itaque quamlibet multi ſint, Rex tamen ſemper ὑπερέχει, ut Pater ſupra filios, & Dominus ſupra ſervos, & Imperator ſupra milites. Unus eſt inſtar omnium & πάντων ἀντάξιος ἄλλων; quomodo Jupiter Homericus, qui catenam auream ſolus attrahit, reliquis Diis omnibus fruſtra renitentibus. Quæ nolim ſic accipi, quaſi Tyrannidi faveam, qua nullum eſt monſtrum tetrius, Deoque & hominibus magis exoſum. Aut quaſi eos probem Reges, qui jure illo αὐτοκρατορικῷ, in ſubditorum perniciem abutuntur. Tantum aſſero, Deum in Scriptura Regibus attribuere ſummum jus, non in ſingulos modo ſubditos, ſed & in omnes ſimul coactos.

 Porro,

Porro, quia superbi sumus, nec alieno imperio facile nos submittimus, eadem Scriptura plurimis rationibus nos inflectit ad obsequium summæ potestati debitum. In his, illa sæpe urgetur, quod Reges *à Deo* sunt, *qui Regna transfert & constituit*, Dan. 2, 21. & *dominatur in regno hominum, & quem vult constituit in eo.* Daniel. 4, 17. & 5, 21. *Per me*, inquit, *Reges regnant & legislatores justa decernunt.* Prov. 8, 15. Unde Paulus Rom. 13, 1. *Non est potestas nisi à Deo*, & *quæ sunt potestates à Deo sunt ordinatæ*. Exemplo sit Judæorum Rex primus Saul, quem quidem constituit populus, 1. Sam. 11, 15. Sed præeunte Deo, qui eundem prius elegerat, & Samuelem jusserat illum ungere, 1. Sam. 9, 16. & detexerat *latentem inter sarcinas*, 1. Sam. 10, 22. Itaque juxta legem Deuter. 17, 15. Regem à Deo electum, populus costituit. Idem in Davide videre est, de quo sic Deus, Psal. 89. vers. 20. *Exaltavi electum è populo, inveni Davidem servum meum.* Et in Solomone, de quo idem, Davidi, 2. Sam. 7, 21. *Suscita' semen tuum post te, quod egredietur è visceribus tuis, & firmabo regnum ejus.* Proinde *Reges* appellat Deus *Reges suos*, ut Davidem Psal. 2. *Meus est Rex, illum elegi.* Et *filios suos*, ut Salomonem, 2. Sam. 7, 14. *Ero illi in Patrem, & is mihi erit in filium.* Et *Christos suos* ut passim. Et *Electos suos*, ut Saulem, 2. Sam. 21, 6. *In colle Saulis electi Domini.* Et *Pastores suos*, ut Cyrum, Es. 44, 28. *Qui dicit de Cyro, Pastor meus est.* Et *servos suos*, ut Nabuchodonosorum, Jerem. 27, 8. *Tradidi omnes terras istas in manum Nabucodonozori Regis Babylonis, servi mei.* Et *clypeos suos*, ut Psal. 47. vers. 10. *Dei sunt clypei terræ.* Ibi enim *clypei terræ* sunt Reges terræ, juxta Kimchium & Abenezram, ut Psal. 89, 19. *Domini est clypeus noster, & Sancti Israëlis Rex noster.* Addo *ejus oleo inungi* Reges Psal. 89. 21. *Oleò sancto meo unxi eum.* Et ejus *solio* insidere, 1. Paral. 29, 23. *Sedit Solomon super solium Domini.* Et ejusdem manu coronari Psal. 21, 4. *Imposuisti capiti ejus coronam auri purissimi.* Et eorum electionem per miracula sanciri, Saulis puta & Darii per tonitrua. Et Deum inspirare subditis, Regii nominis reverentiam. Ita 1. Sam. 11, 7. *Cum pavor Domini in populum incidisset, omnes* ad mandatum Saulis Regis *quasi unus homo egressi sunt.* Et Regum saluti prospicere, ut habetur Psal. 144, 10. *Ipse est qui dat salutem Regibus, qui eruit Davidem servum suum de gladio maligno.* Et per Angelos suos roborare: ita enim Angelus Danielis cap. 11. v. 1. *Ego anno primo Darii Medi ei adstiti; ut illum confirmarem, & roborarem.* Et eosdem manu ducere, & munire virtute sua, ut ea aggrediantur, quæ videantur alioqui superare vires humanas: quod Cyro promittit his verbis. Esa. 45, 1. *Ejus apprehendi dexteram, ut sternam coram eo gentes, & lumbos Regum dissolvam, & aperiam coram eo valvas, & portæ non occludentur. Ego tibi praibo, & inæqualia æquabo, & conteram portas æreas, & vectes ferreos confringam*: id est centum Babylonis portas æreas, quas describit Herodotus in Clio. Proinde cum electus est Saul, *insiliit in eum Spiritus Domini, & mutatus est in virum alium, & ei cor aliud Deus indidit.* 1. Sam. 10, 6. 9. Et cum David illi suffectus est, Spiritus Domini à Saule recedens invasit Davidem. 1. Sam. 16, 13. 14. Et Salomoni Deus dedit *sapientiam & scientiam.* 2. Paral. 1, 12. *& animum intelligentem ad judicandum*

1. Sam. 12, 28.
Herod. lib. 3.

candum populum suum, & discernendum inter bonum & malum. 1. Reg. 3, 9. Unde illud Proverb. 16, 6. *Divinatio est in labiis Regis*, id est prudens sagacitas in rebus conjectandis, dijudicandis & præcavendis. Qua in Davide agnita exclamavit sapiens illa mulier. 2. Sam. 14, 19. 20. *Non licet deflectere ad dextram nec ad sinistram ab omnibus quæ loquitur Dominus meus Rex, &c. Dominus enim meus sapiens est, ut Angelus Dei, ut intelligat quæcunque fiunt in terra.* Uno verbo; *Ut rivi aquarum, sic animus Regis, est in manu Domini, qui quocunque vult inclinat illum.* Proverb. 21, 1. Unde est quod Oratione 9. Themistius picturas Assyrias memorat in quibus ὁ νοῦς τοῦ βασιλέως ἐν τῇ τοῦ θεοῦ παλάμῃ δορυφορεῖται. *Regis animus Dei manu protegitur.* Ut cæciorem Leberide illum esse oporteat, qui non ultro agnoscat Reges à Deo creari, & institui, curaque speciali regi, & protegi.

Quin privilegia, quæ diximus, non sunt tam propria piis Regibus, ut non etiam malis pleraque conveniant. Quippe etiam mali Reges, & infideles, puta Pharao, Saul, Nabucodonozorus, Cyrus, à Deo constituti sunt. De Saule res patuit. De Pharaone dicit Deus, Exod. 9, 16. *Propter hoc te constitui, &c.* Et de Nabucodonozoro, Dan. 2, 32. *Deus cœlorum, Regnum, potentiam, virtutem, & gloriam dedit tibi.* Et Cyrus ipse de se. Esdr. 1, 2. *Omnia Regna trrræ dedit mihi Deus cœli.* Unde August. de Civit. Dei, lib. 5. c. 21. *Qui Mario imperium dedit, ipse Cajo Cæsari; Qui Augusto, ipse & Neroni: Qui Vespasianis vel patri, vel filio, suavissimis Imperatoribus; ipse & Domitiano crudelissimo. Et ne per singulos ire necesse sit, qui Constantino Christiano, ipse Apostatæ Juliano.* Proinde etiam Scriptura vocat Saulem & Cyrum *Christos* & *electos Domini.* Nec minus Saulem invasit, quam Davidem Dei Spiritus. Et tam Dario, quam Ezechiæ adfuit Dei Angelus.

Neque Ethnicos id latuit, Reges à Deo creari. Atque eo pertinent Epitheta, illa quibus Homerus Regum commendat majestatem, cum illos appellat διογενεῖς & διοτρεφεῖς. Et quod illi Agamemnon Σκηπτοῦχος βασιλεὺς ᾧτε Ζεὺς κῦδος ἔδωκε, *Rex est, cui sceptri datus est honor ab Jove summo.* Sic in Theogonia Hesiodus; Ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες. Et hunc imitatus Callimachus hymno in Jovem, cæteris diis, hoc ipso Jovem præfert, quod cum ex Vulcano sint fabri, ex Marte milites, ex Diana venatores, & ex Phœbo Poëtæ:

> Ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες, ἐπεὶ Διὸς οὐδὲν ἀνάκτων
> Θειότερον, τῷ καὶ σφι τεὴν ἐκρίναο τάξιν:
> *Ex Jove sunt Reges, quia nil divinius usquam est*
> *Regibus: & commune datum est his cum Jove regnum.*

Proinde Titus Imperator apud Aurelium Victorem: *Videtisne potestates fato dari? Fato*, id est Dei providentiâ. Et Plinius in Trajani Panegyrico: *Si adhuc dubium fuisset sorte casuque Rectores terris an aliquo numine darentur, principem tamen nostrum liqueret divinitus constitutum.* Et apud Stobæum de Monarchia, Ecphantus Philosophus Pythagoræus, *In terra & apud nos, præstantissima naturæ est homo: Rex autem* inter homines *divinissimus, ut qui multum supra natu-*

ram communem emineat; corpore quidem reliquis ſimilis, ut qui ex eadem materia conſtet, ὑπὸ τεχνίτου δὲ εἰργασμένος λῷστου, ὃς ἐτεχνίτευσεν αὐτὸν ἀρχετύπῳ χρώμενος ἑαυτῷ. *ſed ab optimo artifice factus, qui fabricavit ipſum, archetypo ex ſeſe ſumpto.* Nempe res ipſa per ſe loquitur. Nam ſi Dei providentia extenditur ad aviculas, an credibile eſt hominem ſine Dei nutu, & certa providentia in ſummo rerum humanarum faſtigio collocari? Et absque illo fieri poſſe, ut tanta hominum multitudo, unius homuncionis imperio regi ſe ſinat, & pro eo vitam, fortunas & facultates omnes impendat?

Fruſtra objicitur Magiſtratum à Petro vocari ἀνθρωπίνην κτίσιν, *humanam ordinationem.* Neque enim ideo dicitur *humana*, quod ſit *juris humani*, aut homines habeat authores. Sed quia principatus ab hominibus, & in homines exercetur. Sic *virga hominis* dicitur, qua homines caſtigat Deus. 2. Sam. 7, 14. Et *tentatio humana*, qua eos idem tentat. 1. Corinth. 10, 13. De cætero vel ipſe Petrus aperte docet, *humanam* hanc *ordinationem* à Deo eſſe; cum fideles illi *ſubjectos* eſſe jubet *propter Dominum.* Idem enim eſt, ac ſi dixiſſet, id eſſe à Domino: quod hominum, qui natura æquales ſunt, alii aliis ſubjiciuntur; ac proinde noſtrum eſſe, vel in authoris gratiam, huic ordini nos ſubmittere. Ut certe hæc perſuaſio, ſceptra Principibus à Deo tradi, valde potens eſt ad obſequium incitamentum. Atque hinc iis omnibus, quibus eſt aliquis ſenſus pietatis, debet juſtus timor oboriri, ne ſi inſurgant in legitimum Principem, Deum ipſum in ſe provocent. Unde Paulus Rom. 13, 12. *Non eſt poteſtas niſi à Deo, & quæ ſunt poteſtates, à Deo ſunt ordinatæ. Itaque quisquis ſe opponit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit.* Et Tertullianus Apolog. cap. 33. *Imperatorem neceſſe eſt ſuſcipiamus, ut eum, quem Dominus noſter elegit.* Et Chryſoſt. homil. 1. de Davide & Saule; Καταφρονεῖς τοῦ συνδούλου, αἰδέσθητι τὸν δεσπότην. διαπτύεις τὸν κεχειροτονημένον, φοβήθητι τὸν χειροτονήσαντα. *Contemnis conſervum tuum, reverere Dominum: deſpuis electum, reverere eum qui elegit.* Et Bernard. Epiſt. 170. ad Ludovicum VII. Regem Francorum: *Si totus orbis adverſum me conjuraret, ut quidpiam molirer adverſus Regiam majeſtatem: ego tamen Deum timerem, & ordinatum ab eo Regem offendere temere non auderem. Nec enim ignoro ubi legerim, qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.* Itaque Eſſenorum ſolemne jusjurandum fuit, ſe Magiſtratibus fidem exhibituros: οὐ γὰρ δίχα θεοῦ περιγίνεσθαί τινι τὸ ἄρχειν, *neque enim ſine Deo quemquam imperium conſequi.*

Indidem colligere eſt Reges à populo deponi non poſſe. Non quod ajunt tam poſſe Reges à populo deſtitui, quam inſtitui; ideo verum non eſt, quia nemo eſt, qui regnandi jus totum habeat à populo. Deus enim hic habet ſuas partes, & quidem primas. Itaque hoc dato non conceſſo, populum poſſe adimere Regibus jus quod indulſit, tamen alio jure regnant Reges, quod non eſt penes populum; nempe jure divino: quod cum ſolus Deus conceſſerit, ita ſolus poteſt repetere. Præterea, deponi Reges ob id ipſum non poſſunt, quod cum ſint Reges ſui juris, ſunt & αὐτόνομοι, nec amplius pendent ab alieno arbitrio. Nobile eſt Valentiniani dictum lib. 6. Sozom. cum ab univerſo exercitu in Imperatorem

torem esset electus *quàm primum Imperii symbola accepit, cum milites inclamarent, ut alterum Imperii faceret participem, Me*, inquit, *commilitones in Imperatorem vestrum eligere penes vos erat;* Ἐπεὶ δὲ εἵλεσθε, ὃ νῦν αἰτεῖτε οὐκ ἐν ὑμῖν ἀλλ' ἐν ἐμοὶ, καὶ χρὴ τοὺς μὲν ἀρχομένους ὑμᾶς ἡσυχίαν ἄγειν, ἐμὲ δὲ ὡς βασιλέα τὰ πρακτέα σκοπεῖν. *Postquam vero elegistis, quod nunc petitis, non penes vos, sed penes me est: & vos ut subditos decet pacate degere; mihi vero ut Imperatori, dispiciendum est, quid facto sit opus.* Sed frustra hæc hic disputantur: cum Angliæ Reges non sint αἰσυμνῆται, sed veri Reges; nec precarium à populo Regnum consecuti sint, sed illud à multis inde sæculis jure hæreditario possideant, & *gratia Dei sint id, quod sunt.* Neque enim ullibi gentium antiquius atque evidentius est Regni jus.

Secundum argumentum nobis suppeditant hæc Salom. Eccles. 8, 2. *Serva os* (sive mandatum) *Regis, etiam propter juramentum Dei*, quo scilicet tu te Regi obstrinxisti. Quippe nobis id cogitandum est, quanto scelere violetur Regibus fides data, qua Christiano homini nihil debet esse sanctius; maxime cum jurato & invocato Dei tremendo nomine promissa sanciuntur. Nam, si Deus *perdit omnes qui loquuntur mendacium* Psal. 5, 7. & omnibus *mendacibus* sua *pars* assignata est *in stagno ardenti igne & sulphure.* Apoc. 21, 8. quid de iis fiet, qui mendacio perjurium addunt, & Dei nomini sic illudunt, Angelis ipsis terribili? Et non homines è vulgo, sed ipsos Reges Sacramentis, ut pueros astragilis fallunt; idque in re longe gravissima? Certe quisquis pejerat aut est prorsus atheus, & *in corde suo dicens, nullus est Deus, corrumpitur & abominabilis fit in suis studiis*: aut cum Epicuro, Deum credit res humanas susque deque habere, & perambulare cœli cardines, & nubes habere pro latibulo, nec nostra considerare; aut Deum, qui est ipsa veritas, facit, quantum in se est, fraudis patronum, & architectum, & mendacii receptatorem: quod idem est ac si Deum studeret in Diabolum transformare, absit blasphemia dicto. Unde est, quod tam gravia Deus perjuris interminatur, *se futurum contra illos testem subitum.* Mal. 3, 5. *& maledictionem egressuram super faciem omnis terræ, & invasuram domum jurantis per suum nomen falso, & in medio ejus commoraturam, donec ipsam cum lignis & lapidibus penitus consumpserit.* Zachar. 5, 3. 4. Sic tota domus Saulis periit ob fidem Gabaonitis violatam, quam tamen à Josua per fraudem impetraverat, gens maledicta. Et quod maxime ad rem facit, Sedecias ob spretum juramentum Nabucodonozori præstitum, Babylonem cum omnibus Israëlitis captivus abductus est: & post filios ipso inspectante trucidatos, oculis effossis tantæ cladi aliquandiu superstes, tandem misere periit. *Rebellavit*, inquit Esdr. 2. Paral. 36, 13. *contra Regem Nabucodonozorum, qui eum per Deum adjuraverat, &c. Itaque accensus est æstus furoris Domini in populum suum, ita ut non esset curatio.* Quod ipsum gravissimis verbis intonat Ezechiel cap. 17. vers. 13. *Rex Babyloniæ accipiens de semine regio, pepigerat cum eo fœdus, & illum ad jusjurandum adigens, fortes istius regionis obsides acceperat, &c. Sed rebellavit Sedecias contra eum, missis in Ægyptum legatis, ut det sibi equos, populumque multum. An*

Psal. 14, 1.

Job. 22, 14.

prosperabitur, an effugiet qui fecit ista? Qui irritum fecit fœdus, an effugiet? Vivo ego, dicit Dominus, quod in loco illius Regis qui Regem constituerat ipsum, cujus sprevit jusjurandum, & solvit fœdus, in Babylonia morietur, &c. Sprevit enim juramentum & solvit fœdus, postquam dederat manum suam, & cum omnia ista fecerit, non effugiet. Vivo ego, inquit Dominus, quod juramentum, quod sprevit, & fœdus quod solvit, reponam in caput ejus, & expandam super eum rete meum, ut capiatur sagena mea. Et adducam eum in Babyloniam, & disceptabo cum ipso de prævaricatione ipsius, qua prævaricatus est contra me, & omnes profugi ejus, cum universo ejus agmine, gladio cadent, & qui reliqui erunt, in omnem ventum dispergentur, ut sciatis me Dominum locutum esse. En quæ fuerit causa excidii urbis, & templi tanta pompa extructi; quodque unicum toto orbe Dei nomini fuerat consecratum. Nempe Sacramenti violatio à Rege peregrino & tyranno & usurpatore per vim extorti. Quanto gravius ii peccaverint qui fidem Regi fideli, & suo, toties datam non fefellerunt modo, sed & ipsum morte multarunt, penes bonos & graves esto judicium.

Tertium sit argumentum, quod Rex est *caput populi* & quidem *summum.* Unde Sauli Samuel 1. Sam. 15, 17. *Nonne cum parvus esses in oculis tuis, caput tribuum Israelis factus es?* Et de seipso David, *Posuisti me in caput gentium:* quia in Reipublicæ corpore, Rex capitis vice fungitur. Porro nulla ratio patitur, ut caput amputetur propter salutem corporis. *Manum* quidem & *pedem abscindi,* & *oculum erui* jubet Christus, si sint scandalo. At *caput* amputari nusquam præcipit, quia res esset monstro similis. Concil. Toletan. 4. cap. 74. *Quis adeo furiosus est qui caput suum manu sua propria desecet? Illi ut notum est immemores salutis suæ, propria manu se ipsos interimunt, in semetipsos, suosque Reges proprias convertendo vires.*

IV. Regem esse *patriæ patrem*, omnes agnoscunt. Sic Ulysses apud Poëtam.

> Λαῶν οἷσιν ἄνασσε πατὴρ ὡς ἤπιος ἦεν.
>
> *Subjectos populos placidi patris instar habebat.*

Et Xenoph. lib. 8. Cyrop. Ἄρχων ἀγαθὸς οὐδὲν διαφέρει πατρὸς ἀγαθοῦ, *bonus princeps à bono patre nihil differt.* Et in Charondæ Legibus apud Stobæum, Principes subditis præsunt καθάπερ τέκνων ἰδίων, *tanquam propriis liberis.* Et Musonius Regem describit ζηλωτὴν τοῦ Διὸς ὄντα, καὶ πατέρα τῶν ἀρχομένων. *Jovis æmulum, & patrem eorum quibus imperat.* Proinde Regem Saulem David compellat patris nomine 1. Samuel. 24, 12. Atque hac eadem patrum appellatione Reges significari 1. Sam. 12, 15. docet Kimchius Doctor Hebræus; כי הארון לעם כמו האב לבן *quia Dominus se habet ad populum quomodo pater ad filium.* Neque aliter sumunt Græci interpretes qui pro Hebræo ולאבתיכם habent, καὶ ἐπὶ τὸν βασιλέα ὑμῶν. Inde Palæstinæ Regibus Abimelechi cognomen, non solum Abrahami & Isaaci, sed etiam Davidis temporibus: cujus æqualis Rex Achis nominatur *Abimelech*, id est *pater meus Rex*, in titulo Psal. 34. Porro filiis in patrem insurgere, & ei violentas manus inferre, nulla lege permissum est. Quin

Deut.

Deut. 13, 7. 8. cum Judæi jubentur uxores, fratres, liberos ſine ulla miſericordia neci dare, ſi quem ad idololatriam incitaverint, altum eſt de patre ſilentium. Nempe patrum reverentiam ex filiorum animis excuti Legiſlator nulla ratione paſſus eſt.

V. Aliud Argumentum ſuggerunt hæc Davidis, cum ad Saulis cædem provocaretur 1. Sam. 24, 7. *Abſit ut hoc faciam in Dominum meum.* Quibus verbis ideo ſe à cæde Regis abhorrere teſtatur, quod eum pro Domino agnoſcat. Servis autem non modo Dominum interficere, ſed & periclitantis vitam negligentia ſua prodere, lethale crimen eſt. Itaque Davidis judicio Abner & alii Saulis ſatellites rei mortis erant, eo quod in bello ſui Domini cuſtodiam neglexiſſent 1. Samuel. 26, 16. Nec Dominorum pravitas ſervos ab officio ſuo diſpenſat. Ait enim Petrus Apoſtolus: *Servi ſubditi eſtote in omni timore, Dominis, non tantum bonis & æquis, ſed etiam* σκολιοῖς, *perverſis.* Verbum σκολιὸς quod proprie obliquum ſonat, ad mores translatum, pro pravo & perverſo ſumitur. Heſiodus:

1. Petr. 2, 18.

> Ῥεῖα δέ τ' ἰθύνει σκολιὸν καὶ ἀγήνορα κάρφει
> Ζεὺς ὑψιβρεμέτης.
>
> *Corrigit obliquum facile, extenuatque ſuperbum*
> *Juppiter altitonans.*

Σκολιὸν obliquum, id eſt pravum. Pro σκολιοῖς, Vulgatus Interpres legit δυσκόλοις dyſcolis, id eſt, moroſis. Sed Græca exemplaria quotquot ſuperſunt habent σκολιοῖς, & Syrus ܠܩܫ̈ܝܐ ܘܠܥܩ̈ܡܐ (Syrum ܥܩܡ per metath. factum ex Ebr. עקש) *Duris & perverſis*, & Arabs الفظاظ الغلاظ *iis qui ſunt perverſæ naturæ.* Et Æthiops לאכוינני *pravis.* Quæ lectio melius cohæret cum iis quæ ſequuntur, *hoc enim gratum eſt ſi quis propter conſcientiam Dei ſuſtinet moleſtias:* πάσχων ἀδίκως *injuſte patiens.* Nam ſub δυσκόλοις *moroſis* Dominis, ſæpe indigna pati cogimur; ſub σκολιοῖς *perverſis* etiam ἄδικα *injuſta.* Et Prov. 4, 4. junguntur σκολιὸν στόμα, καὶ ἄδικα χείλη, *perverſum os, & injuſta labia.* Et Prov. 28, 11. ὁ πορευόμενος δικαίως, *qui juſte incedit*, & ὁ σκολιοῖς ὁδοῖς πορευόμενος, *qui obliquis* ſeu perverſis *viis incedit* ſibi mutuo opponuntur. Omnino igitur ii Domini ſub quibus injuſta patimur, non ſolum ſunt δύσκολοι *moroſi*, ſed & σκολιοὶ *perverſi.* Atque ita ſcripſit Apoſtolus: adeoque vult ut σκολιοῖς perverſis Dominis in omni timore ſubditi ſimus. Quod ne quis ſic accipiat quaſi ſolo metu eo adigamur, addit *propter conſcientiam Dei* ſeu erga Deum: quomodo Paulus, *neceſſe eſt ſubjici, non ſolum propter iram, ſed & propter conſcientiam.*

VI. Præterea quod toties in Scriptura repetitur: *Nolite tangere Chriſtos meos*; & *abſit à me ut mittam manum in eum qui eſt Chriſtus Domini*; & *quis mittet manum in Chriſtum Domini, & erit innocens?* & *quomodo non timuiſti manum extendere in Chriſtum Domini*; & *os tuum locutum eſt adverſus te dicens, Ego interfeci Chriſtum Domini?* quod, inquam, in Scriptura toties hoc repetitur, do-

1. Par. 16, 22.
Pſ. 105, 14.
1. Sam. 24, 7. & 26, 9.
2. Sam. 1, 14. 16.

cet non modo illicitum esse tangere Christos Domini; sed & ob id ipsum esse illicitum, & eorum personas ideo sacras & inviolabiles haberi, quia sunt Christi Domini. Nempe sua unctione Deus Reges secrevit à vulgo hominum, ut ne cuiquam lædendi animo, liceat illos vel minimum attingere. Ut hæc unctio sit instar sepis illius qua Jobum obsepserat, aut ut fines monti appositi, ut ne liceret accedere. Quin hæc unctio tanti est momenti, ut per illam à Deo dicantur generari Reges, Psal. 2. 6. 7. Et Saul, cum in Philistæos bellum suscepit, legitur *filius fuisse unius anni* 1. Sam. 13, 1. quia ab unctionis tempore solum annus effluxerat. Quasi tum primum natus esset, cum unctus est in Regem & mutatus in alium virum, 1. Sam. 10, 6. 9. Quin etiam apud Ethnicos dies ἀναῤῥήσεως electionis Imperatorum, *natalis* dicebatur. Balsamon ad Photii Nomoçanonem: Ναλάλια δέ εἰσι τὰ τῶν βασιλέων γενέθλια, καὶ ἡ τούτων ἀνάῤῥησις: *Natalia sunt Imperatorum genitales dies, & ipsorum electio.* Sic apud Spartianum Adrianus tertio Iduum Augusti die, *natalem imperii instituit celebrandum*: & Constantinum Naissi Daciæ natum, Britannias *illic oriendo*, id est Constantino Chloro Patri succedendo, *nobiles fecisse* Panegyristes notavit. Fateor quidem Sacerdotes summos, quamvis eodem quo Reges oleo ungerentur, potuisse deponi & occidi. Sic Sacerdotem Abiatarem non modo deposuit Solomon, sed & reum mortis pronuntiavit. Nec propter unctionem ei pepercit, sed quia Davidi patri semper adfuerat 1, Reg. 2, 26. Sed in eadem materia diversam fuisse formam & ungendi ritum in Rege & Sacerdote Ebræorum scripta nos docent. Diversa etiam fuit unctionis significatio: quia alia Regi χαρίσματα, alia Sacerdoti conferri oportuit. Nec frustra est, quod soli Reges appellantur Christi Domini, cum sacerdotes etiam & Prophetæ uncti fuerint. At, inquiunt, si ratione unctionis olim sacri fuere Reges, hodie hoc frustra profertur, cum vel non ungantur prorsus, vel humano ritu ungantur, nec illo oleo quod sub lege Deus instituerat. Respondeo, signo abolito manere tamen gratiam: nec tam unctionis externæ quam internæ ratione Reges dici unctos Domini. Nam ut de Christo taceam & Patriarchis, quos unctionis internæ & spiritualis ratione *Christos Domini* dici apud omnes in confesso est, etiam Cyrus Rex Ethnicus, quique oleo visibili nusquam unctus est, tamen *Christus Domini* ab Esaia nominatur. Itaq; quisquis est Rex legitimus, hoc ipso est *Christus Domini.*

VII. Addo, haud dubie Regibus primario & præcipue convenire, quod Scriptura magistratibus indulget *Deorum* nomen, ut Exod. 21, 6. *Sistet eum Dominus suus* אל האלהים *ad Deos.* Et Exod. 22, 18. *Diis non maledices*, id est, *principi populi tui*, ut ibid. explicatur. Et 1. Sam. 2, 25. *Si vir in virum peccaverit, judicabunt ipsum Dii.* Et Psal. 82, 6. *Ego dixi, Dii estis & filii Excelsi omnes.* Proinde Psal. 45. Rex Solomon semel atque iterum *Deus* vocatur. Quod quidem ad Christum refert Apostolus Solomonis typo adumbratum. Sed sensus typicus literalem non excludit, imo supponit. Itaque etiam Solomon suo modo fuit Deus. Nempe, ut recte Diotogenes Pythagoræus apud Stobæum, ὁ βασιλεὺς ἀρχὰν ἔχων ἀνυπεύθυνον, καὶ αὐτὸς ὢν νόμος ἔμψυχος, θεὸς ἐν ἀνθρώποις παρα-

χαμά-

χαμάτισαι. *Rex cum imperium habeat nulli obnoxium, & sit ipse viva Lex, Dei instar est inter homines.* Et Ecphantus ejusdem sectæ: ὅπερ ἔνι μὲν τῷ θεῷ, ἔνι δὲ καὶ τῷ βασιλεῖ, αὐτῷ μὲν ἄρχειν (ἀφ' οὗπερ καὶ ὁ αὐτάρκης καλέεται) ἄρχεσθαι δ' ὑπ' οὐδενός. *Quod Deo quidem inest, inest & Regi, ut sibi ipsi imperet, unde vocatur* αὐτάρκης, *nulli autem subjiciatur.* Proinde in suum Regem quisquis insurgit, est Gigas θεόμαχος: & in eum quadrat illud Poëtæ. Iliad. E. vers. 407.

> ὅττι μάλ' οὐ δηναιὸς ὃς ἀθανάτοισι μάχοιτο,
> οὐδέ τι μιν παῖδες ποτὶ γούνασι παππάζουσιν,
> ἐλθόντ' ἐκ πολέμοιο, καὶ αἰνῆς δηϊοτῆτος.
> *Diis ausus pugnare diu non vescitur aura*
> *Vitali, blandaque tatam hunc non nominat infans,*
> *Voce genu innixus reducem ex certamine diro.*

Et cum illum persequetur justa Nemesis, jure merito exclamabit cum Diomede Æneid. l. 11.

> *Hæc adeo ex illo mihi jam speranda fuerunt*
> *Tempore, cum ferro cælestia corpora demens*
> *Appetii.*

VIII. Nec prætereundum quod Samuel jussus Israëlitis *jus Regium* edisserere 1. Sam. 8, 9. *Hoc*, inquit *est juris Regii. Qui regnabit super vos, filios vestros tollet, & imponet curribus suis*, &c. & *accipiet ad arandos agros suos & ad metendam messem suam*, &c. & *filias vestras accipiet in unguentarias, coquas, & pistrices. Agros etiam vestros & vineas & oliveta optima accipiet, & dabit servis suis, Semina quoque & vineas vestras decimabit, & dabit Eunuchis & servis suis, servosque vestros & ancillas, & juvenes præstantissimos & asinos accipiet, adhibebitque ad opus suum. Greges quoque vestros decimabit & eritis ei servi.* Ait hæc esse *juris Regii*, non quod coram Deo justa sint. Nec enim David Uriæ uxorem, nec Achab Naboto vineam eripere potuerunt sine crimine: sed quia hujusmodi scelera Reges tam impunè perpetrant, quàm si essent maxime licita. Ideo additur populum ita *oppressum, Deum imploraturum*, quia contra vim Regis nulla sunt humana remedia. Monarchiæ enim, id est Regibus ἔξεστι ἀνευθύνως ποιέειν τὰ βούλεται: *pro libitu licet omnia impune agere*; ita Otanes apud Herodotum. משפט hoc loco nonnulli *morem* explicant, ut 1. Sam. 2, 13. & 1. Reg. 18, 28. ubi Ebr. כמשפטם LXX. reddunt, κατὰ τὸν ἐθισμὸν αὐτῶν. Tamen iidem hic habent δικαίωμα & vulgata *jus*, & Chald. נמוסא *legem*. Et ex Hebr. Maimonides & Rabbi Jose apud Kimchium volunt hæc vere esse *juris Regii.*

IX. Liceat etiam cum Veteribus argumentari, ex his Davidis Psal. 51. 6. *Tibi soli peccavi*, id est Chrysost. interprete Sermon. 2. in Psal. 50. βασιλεὺς ἤμην, σὲ ἐφοβούμην μόνον: Et Hieronymo Epist. 46. ad Rusticum. *Rex eram & alium non timebam.* Proinde idem Epist. 22. ad Eustochium; *Ad Dominum David pœnitens loquitur, Tibi soli peccavi*, &c. *Rex enim erat, alium non timebat.* Et Ambros. in Psal. 50. *Rex utique erat, nullis ipse legibus tenebatur; quia liberi sunt Reges à vinculis delictorum: neque enim ad pœnam ullis vocantur legibus, tuti im-*

perii potestate; homini ergo non peccavit, cui non tenebatur obnoxius. Et Arnob. ad eundem Psal. *Omnis qui sub judicio vivit, cum deliquerit, peccat Deo, peccat & legibus mundi. Hic autem Rex sub nullo alio, nisi sub solo Deo agens, ipsum solum super potestatem suam metuens soli Deo peccavit.* Et Otto Frising. Episcopus ad Fredericum Ænobarbum. *Soli Reges, utpote constituti supra leges, Divino examini sunt reservati, sæculi legibus non cohibentur; unde est illud tam Regis quam Prophetæ, Tibi soli peccavi.* Et è recentioribus Petrus Martyr apud vos olim Doctor celeberrimus, in hæc ejusdem Davidis 2. Sam. 2, 13. *peccavi Domino: Conjungere hæc verba possumus, cum illis quæ in Ps. 51. ponuntur,* Tibi soli peccavi. *Non quod non peccasset in homines, sed superiores non erant qui possent eum judicare.* Et inter Judæos Rabbi Nachman, Scripturæ interpres non incelebris, idipsum colligit ex eo quod dicit idem David Psal. 17. *A facie Dei judicium suum egredi*, ac si diceret se tanquam Regem à solo Deo judicandum quia אין בריאה דן המלך אלא הבה *nulla creatura judicat Regem, sed solus Deus benedictus.*

X. Præterea, cum in regno *gladii jus* nulli competat, præterquam ipsi Regi, aut iis quibus à Rege id concessum est, peto quo jure quis audeat in summum principem animadvertere, utrum jure concesso, an usurpato? Si concesso dixerit, rursus petam, à quo concesso? Utrum à Principe vel ab alio aliquo præter Principem? Si à Principe respondeat, hoc ipso erit ridiculus: quia non est credibile Principem ulli indulgere jus, gladio in se ipsum utendi. Trajanus quidem gladium Prætorii Præfecto tradens legitur his verbis usus: Λάβε τὸ ξίφος τοῦτο, ἵν' ἂν μὲν καλῶς ἄρχω ὑπὲρ ἐμοῦ, ἂν δὲ κακῶς κατ' ἐμοῦ αὐτῷ χρήσῃ, *accipe hunc gladium quo si bene imperavero pro me, si malus contra me utaris.* Sed hæc non dixit citra hyperbolen; neque aliud voluit per hæc verba intelligi, quam se futurum bonum principem. Nam si vere Præfecto suo gladii jus in se dedisset, hoc ipso se exuisset à principatu, & gladii jus sibi ademptum in ipsum transtulisset. Quod ne fieri quidem posse Ebræi Doctores his verbis asserunt in Tractatu Sanhedrin חרב שמחל על כבודו בכודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול *Si magister remittat honorem suum, remittitur ille; at si Rex remittat honorem suum, illi non remittitur:* quia scilicet publicam personam sustinet: & si quid contumeliæ pateretur, id non illi soli, sed toti regno esset indecorum. Proinde Politici asserunt hoc uno casu posse Regi resisti, si Rex tradere regnum, aut alii subjicere moliatur. Quo referunt illud Senecæ: *Et si parendum in omnibus patri, in eo non parendum quo efficitur ne pater sit.* Itaque quantamcunque in alium transferat Princeps potestatem, semper manet superior. Sic Pharao Josephum toti Ægypto ita præfecit, ut tamen major illo maneret ratione solii, Gen. 41, 40. Ut hic locum habeat illud Apostoli 1. Cor. 15, 27. *cum dicit omnia ei subjici, palam est eum excipi qui subjecit ei omnia.*

XI. Etiam hoc reputandum, quæ bona Regum interventu Deus in nos conferat, & quam merito Reges in Veteri Testamento *a* נדיבים *munifici* & in Novo εὐεργέται *b benefici* dicantur. Nempe Princeps *c Dei minister est tuo bono.*

a Job. 34, 8. Prov. 8, 6. & 19, 6.
b Luc. 22, 25.
c Rom. 13, 4.

bono. a *Vis non timere potestatem, bonum fac & laudem ab eo consequeris.* Nam b Præsides à Rege mittuntur *in laudem bene agentium*; *&* c *in luce vultus Regis est vita*; & *benevolentia ejus, est ut nubes pluviæ serotinæ*; *&* d *illius favor est sicut ros super herbam*; & *Rex* e *sedens super solium judicii sui dissipat oculis omne malum. Rex est* f *spiritus narium nostrarum*; & *sub umbra illius vivimus inter gentes. Idem est* g *clypeus noster* : *&* h *arma nostra bellica*; & i *in illius pace nobis est pax.* k *Illo uno vigilante nos secure dormimus*, l *tranquillamque & quietam vitam agimus, cum omni pietate & honestate.* Aliquoties in libro Judicum, Israëlitæ dicuntur ruere in omne nefas, m quia *cum illis diebus Rex non esset in Israele, unusquisque quod sibi videbatur hoc faciebat.* Proinde locustas miratur Solomon n *cum Regem non habeant agminatim procedere.* Denique Rex in populo fideli est o *lucerna coram Deo in Jerusalem*; atque eo moriente p *extinguitur lampas Israelis.* Ita ut q dimidiam populi partem perire præstet; quia Rex *unus computatur pro decem millibus*, id est pro numero infinito. Unde est quod orare r jubemur pro salute Regum, & pro iis offerre s Deo *preces, obsecrationes, interpellationes, gratiarum actiones*, & quod eos prosequimur faustis acclamationibus t *vivat Rex*, u *vivat Rex Solomon*, x *ô Rex vive in æternum*; & quod apud Davidem vita Saulis, licet hostis & impii, & à Deo rejecti; y tamen יקרה *pretiosa fuit*, & z גדלה *magni fuit habita.*

XII. Sed ut in arca fœderis, cum urna mannæ etiam *aa* virga fuit inclusa; Ita iisdem Regibus per quos tot bona largitur Deus, etiam *virgam* commisit, *bb virgam*, inquam, *ferream* qua rebelles *conterantur*, *& confringantur ut vas figuli.* Unde Paulus de Principe. *cc Si malum feceris time, non enim frustra gladium gestat. Nam Dei minister est ultor ad iram ei qui male fecerit.* Et Petrus: Per eum *mittuntur* præsides *dd ad ultionem maleficorum.* Et Solomon *dissipat impios Rex sapiens, & convertit in eos rotam.* Nempe ut illos comminuat & trituret granorum instar. Aut ut David Ammonitas, & Damasceni Galaaditas. Proinde Prov. 16, 14. *ira Regis est ut Angeli mortis*, id est, præsentem mortem affert, ut illi Angeli per quos Deus perimit impios, qui Davidi *Angeli malorum.* Rursus Prov. 20, 2. *Tanquam leunculi rugitus est ira Regis: qui provocat eum peccat contra animam suam*, id est contra seipsum. Quomodo Paulus Rom. 13, 2. *Qui potestati resistunt, sibi ipsis afferent condemnationem*: eamque non solum à Rege, sed & à Deo Prov. 24, 21. 22. *Time Dominum & Regem, & cum rebellibus ne te admisceas. Quia calamitas eorum derepente ingruet, & contritionem utriusque quis scit?* Id est quis novit cladis tempus, tam à Deo quam à Rege imminentis? Atque ob id ipsum quod illud tempus homines latet, quisquis crimine rebellionis se sentit implicatum, optime sibi consulet, si mature secedat, nec perseveret in re mala, Eccl. 8, 2. & exitium impendens pœnitentia prævertat. Pœnæ quidem rebellium propter causas nobis ignotas aliquando differuntur. Et pravis sæpe machinationibus, blandiri videtur ad tempus alicujus umbra successus. Sed Deus tandem excitatur, & supplicii tarditatem gravitate compensat: adinstar machinæ bellicæ, quæ lente quidem procedit, sed semel admota graviter ferit.

a Rom. 13, 3.
b 1. Petr. 2, 14.
c Prov. 16, 15.
d Prov. 19, 12.
e Prov. 20, 8.
f Lam. 4, 20.
g Psal. 89, 10.
h 2 Sam. 1, 27.
i Jer 29, 7.
k Plutarch. Apoph.
l 1. Tim. 2, 2.
m Jud. 17, 16. & 18, 1. & 19. 1. & 21, 25.
n Prov. 30, 27
o 1. Reg 11. 36
p 2 Sam 21, 17
q 2. Sam. 18, 3.
r Jer. 29. 7.
s 1. Tim 2, 2.
t 1. Sam. 10, 24
u 2 Reg. 1, 12
x Reg. 34, 39.
y Dan 2, 4. & 3. 9. & 5. 10. & 6. 6.
z 1. Sam. 26, 21. 22.
aa Ebr. 9, 4.
bb Psal. 2, 9.
cc Rom. 13, 4.
dd 1. Pet. 2, 4.
Prov. 20, 26.
Esa. 28, 28.
2. Sam. 12, 31.
Amos 1, 3.
Psal. 78, 49.

Exem-

Exempla si quærantur, quibus hic maxime est attendendum: nos hic ea non afferemus quæ magno numero colligi possent ex profanis Scriptoribus: puta quod de Cæsaris percussoribus observat Suetonius: *Percussorum autem fere neque triennio quisquam amplius supervixit, neque sua morte defunctus est. Damnati omnes, alius alio casu periit; pars naufragio, pars prælio; nonnulli semet eodem illo pugione quo Cæsarem violaverant, interemerunt.* Nec iis immorabimur quæ in scripturis sunt peregrina & alterius gentis quam Judaïcæ. Quale quod partim ex historia sacra 2. Reg. 17, 17. & Esa. 37, 38. partim ex Beroso apud Joseph. lib. 10. c. 2. discere est, Sennacheribi percussores parricidio suo jure Regni excidisse, & præcipiti fuga se proripuisse in Armeniam, ubi à patria extorres, & suæ gentis deliciis orbati, vitam ægram & anxiam misere egerunt inter Barbaros. Et quod habetur Esther. 2, 21. de duobus illis Eunuchis ad Gemonias tractis propter molitionem in Assuerum, Mardocheo indice apertam. Nec seditiones memorabimus à Judæis excitatas antequam Reges haberent, & Coren, Dathanem & Abiramum vivos terram absorpsisse, eo quod in Mosem insurrexissent, Num. 16, 32. Et Abimelechum Reipublicæ statum subvertere conatum in medio cursu victoriarum à muliere molæ fragmine cæsum, pudendam mortem obiisse. Jud. 9, 53. Sed neque docebimus quam male Judæis cesserint defectiones in Reges & Magistratus alienigenas. Ut Oseæ qui à Salmanassare captivus abductus est cum Israëlitarum gente universa propter consilia cum Ægypti Rege Soo in ipsum inita. Et Joachimo & Sedeciæ quos perduellionis reos Babylonem deportavit Nebucadnetsar, vinctos duplici catena. Et huic quidem oculos filiorum cæde contemeratos crudeliter effodi jussit. Illis item qui occiso Godolia Legato Regis in Ægyptum fugerunt, atque inibi gladio, fame & peste consumpti sunt. Et Galilæis *quorum sanguinem miscuit Pilatus sacrificiis ipsorum*, Luc. 13, 1. Et horum antesignano Judæ Galilæo, qui cum temporibus defectionis multum seduxisset populum, & ad defectionem sollicitasset, censum nihil aliud quam manifestam servitutis professionem esse dictitans, tandem ipse male periit, & *omnes qui assensum illi præbuerant huc illuc dispersi sunt.* Et Theudæ præstigiatori cui *adhæserat numerus virorum circiter* 400. quibus persuaserat se Jordanem verbo scissurum, & facilem illis evadendi viam præbiturum. Sed eo à Cuspio Fado in ipso rebellionis limine & molimine oppresso, sectarii omnes dissoluti sunt, & ad nihilum redacti. Et Ægyptio latroni qui pro Propheta se gerens, primo solum *quater mille* deinde crescente numero triginta circiter Sicariorum millia suis præstigiis ad se pertraxit, & eorum ope conatus est per montem Olivarum Hierosolymam occupare: sed à Fœlice repulsus fugit cum paucis; & Sicariorum plerique capti temeritatis suæ pœnas luerunt.

Joseph. Ant. 8. 1. c. 2. Act. 5. 37.

Jos. lib. 20. c. 2. Act. 5. 36.

Joseph. de bello Jud. lib. 9. c. 1. 2. Act. 21, 38.

His inquam omissis, solum dicemus, quo fato perierint qui in Judææ Reges seditiones excitarunt, aut ipsorum vitæ insidiati sunt. Et statim se offert Achitophel, qui cum Absalomis conspirationi adhæsisset, res non successuras prævidens, vitam finiit suspendio. Et Absalom ipse qui cum è prælio turpi fuga se subduceret, post viginti millia suorum cæsa hæsit inter arbores in perplexitate sylvæ

2. Sam 17, 23. Ibid. 18, 7.

ſylvæ, atque inibi jaculis confoſſus eſt. Et Seba filius Bicri auſus levare manum & tuba clangere contra Davidem, cujus caput amputatum Abelitæ ex urbis ſuæ mœnibus ad Joabum projecerunt. Et ejus Semei qui Regem atrociſſimis maledictis impetiverat, cani in inferos demiſſi. Et parricidæ Regis Isboſeth qui capite luerunt, illo ipſo judice & vindice, à quo mercedem ſceleris expectaverant. Et Abner qui Rege ſuo prodito, ipſe à Joabo non multo poſt per proditionem eſt interfectus. Joab viciſſim & Adonias eodem fato interempti, cum in Solomonem conſpiraſſent. Et Abiatar criminis particeps à Sacerdotio depoſitus poſt tot merita in Davidem quorum ratione Solomon ipſius vitæ pepercit.

2 Sam. 20, 22
1 Reg. 2. 8. 9.
2. Sam. 4, 12.
2. Sam. 3, 27.
1. Reg. 2, 26.

Hæc ad Solomonem usque cujus idololatriam punivit Deus regni dilaceratione quæ ſub Roboamo contigit. Inde duo Regna Judæis; unum Judæ Hieroſolymis penes Davidis poſteros, ſub quo tribus Judæ & Benjamin: alterum Iſraëlis dictum eſt, ad quod pertinebant decem tribus rebelles. In regno Judæ, quod à Solomonis obitu in captivitatem Babylonicam duravit annos plus minus 400. tres omnino Reges ſuorum inſidiis appetiti & cæſi ſunt. Joas, Amaſias, & Amon. Sed ut illum, qui Deo nominatim maledixerat, hybridam fuiſſe Moſes obſervat, id eſt à Patre Ægyptio & matre Judæa natum; quaſi in hominem mere Judæum non potuerit cadere tantum ſcelus; ita Joaſi parricidas, qui primi in Regno Judæ Regum ſuorum cæde manus polluerunt, & iis qui ſecuti ſunt, exemplo ſuo præiverunt, Eſdras notat ex imparibus parentibus fuiſſe editos; atque eorum unum Ammonitidem, alterum Moabitidem matrem habuiſſe. Et his quidem non fuit impune. Nam Amaſias filius firmatis Regni rebus in eos animadvertit. Sed de illis quid ſit actum, qui Amaſiam in urbe Lakis pari ſcelere confoderunt, ſacra hiſtoria non obſervat. Et eos evaſiſſe veriſimile eſt, quia Amaſiæ filius Ozias tunc erat puer, & prope infans. Quin inter Amaſiam & Oziam fuit interregnum annorum undecim, ut ex ipſa annorum ſerie Chronologi evincunt neceſſariis rationibus. Itaque cum per aliquot annos Judæi ſine Rege fuerint, in illo interſtitio temporis, aliquid remitti potuit de vigore & rigore legum. Nempe ut jam ante eſt obſervatum, *cum nullus eſſet Rex in Iſraele, unusquisque faciebat quod rectum erat in oculis ſuis.* Sed Lakiſæis in quorum oppido ipſis conſciis ſcelus patratum fuerat, audi quid minetur Michæas qui ſub Oziæ filio Jothamo prophetavit: *Junge currum veredo, ô habitatrix Lakis, origo peccati ipſa eſt filia Sion, quia in te inventæ ſunt defectiones Iſraelis.* Id eſt, ut recte Junius, *fuge quam poteris maxime & contentiſſime, non effugies tamen; cum Regem tuum ad te fugientem non ſiveris effugere. Lakiſæi enim cives conſcii, adeoque authores fuerunt Jeroſolymitanis illius perfidæ conſpirationis contra Regem Amaſiam conflatæ. Et rea es earundem defectionum, quibus tenentur Iſraelitæ, cum hoc tuo facto peræque à domo Davidis defeceris.* Atque hoc vaticinium ſera quidem, ſed ſeria & gravi vindicta impletum eſt annis circiter centum poſt Amaſiæ parricidium: cum Lakis ab univerſis Sennacheribi copiis oppugnata eſt & expugnata. Supereſt unus Amon Manaſſis filius, qui ab idololatris corruptus, ab iisdem in re-

Lev. 24, 10. 11
2. Par. 24, 26.
Mich. 1, 13.
2. Reg. 18, 14.
2. Par. 32, 9.
Eſa. 36, 2.
2 Reg. 21, 23.
24. & 22, 1.

2.Par.33, 24. 25 & 34.1.

giis ædibus confoſſus eſt, anno regni ſui ſecundo. Sed populus conjuratorum impietatem execratus, commeritis illos omnes affecit ſuppliciis: & Joſiam filium tum octennem paterno ſolio impoſuit, cui pie ac fœliciter inſedit per annos XXXI. Hæc de Judæ Regibus per annos fere quadringentos, ut jam diximus.

At in Iſraëlis Regno quod fuit longe brevius, nempe ſi Euſebio credimus, annor. CCL. certe non multo plurium; hujusmodi cædium exempla multo fuere frequentiora. Nam primo defectionis authori Jeroboamo, qui ſucceſſit filius Nabad, tantum regnavit biennium; quo exacto cum Gibbethonem Philiſtæorum urbem obſideret, Bahaza illi bellum intulit, & victum interemit cum univerſa familia; atque ita regnum invaſit. Sed pœna talionis mox ſecuta eſt. Nam ut Jeroboamo Nadab filius, ita Bahazæ ſucceſſit filius Ela: atque ut Nadab à Babaza, ita Ela cæſus eſt à Zamrio; uterque anno regni ſecundo, uterque cum omni cognatione, uterque à Propheta præmonitus. Quippe ut Nabadis patri Jeroboamo Achias Propheta totius familiæ cladem prædixerat, ita Bahazam Elæ patrem alius vates Jehu nomine, monuerat fore ut univerſa domus ejus exſcinderetur, quomodo domus Jeroboami. ועל אשר הכה אותו *etiam quia eam percuſſerat*, 1. Reg. 16, 7. id eſt in ultionem ſceleris in Jeroboami domum admiſſi; quæ quidem digna perire fuit: ſed & illius carnifex Bahaza pari excidio fuit digniſſimus. Succeſſit Zamrius æque reus, qui brevem ſceleris ſui fructum percepit. Ab Homrio enim ſtatim obſeſſus & redactus ad incitas, *ſeptimo Regni ſui die* domum regiam atque in ea ſe cum ſuis incendit, & vivicomburio periit Rex ἑπταήμερος. Quo pertinet hoc Jezabelis epiphonema, 2. Reg. 9, 31. *An bene ceſſit Zamrio qui Dominum ſuum interfecit?* Exinde Homrio cum quodam Tibni fuit de Regno certamen quadriennale, in quo victor Homrius occiſo Tibni regnum reliquit filio Achabo. Et Achab in prælio cæſus Ochoziæ filio: qui cum ex cancellis quibusdam delapſus in lethalem morbum incidiſſet, ſtatim habuit ſucceſſorem Joramum fratrem. Atque hic eſt ille Joram quem jugulavit Jehu cum Jezabele matre & fratribus LXX. & Ochozia Judæ Rege cognato, & cognatis aliis XLII. & omnibus neceſſariis. Ut impleretur quod per Eliam Deus impio Achabo fuerat comminatus: *Reddam domum tuam ſicut domum Jeroboami filii Nebat, & ſicut domum Bahaſæ, &c.* 1. Reg. 21, 22. Quod quidem fecit Jehu à Deo juſſus, nec tamen vacavit crimine. Quia Dei judicia ſic executus eſt, ut modum non tenuerit, & humanis, vel potius inhumanis affectibus indulſerit; non tam actus vero Dei zelo, prout credi volebat, quam ambitione, crudelitate & dominandi libidine. Proinde ipſi etiam infenſus merito Deus minatur, *ſe viſitaturum ſanguinem Izrehel ſuper Domum Jehu*, Oſ. 1, 4. Tamen quia Deus promiſerat fore ut ejus poſteri regnarent, usque ad quartam generationem; has pœnas diſtulit Deus usque ad Zachariam Jehu abnepotem, quo occiſo Sallumus regnum invaſit. Sed cum nonniſi menſem regnaſſet, à Menahemo cæſus eſt. Et qui Menahemo ſucceſſit Pekachia filius à Pekache. Et Pekach ab Oſea, qui horum prædonum verius quam Regum ultimus fuit. Quippe cum Aſſyriæ Regi Salmanaſſari ſerviiſſet aliquot annos, propter conſilia cum Soo Ægypti

gypti

gypti Rege inita, regno ſpoliatus eſt, & captivus in Aſſyriam abductus cum Iſraëlitis omnibus, è qua illis in patriam poſtliminio reverti nunquam conceſſum: ita ut hic fuerit Tragœdiæ ſupremus actus.

Vides quomodo regnum à Jeroboami defectione inauſpicato initum, per ſeditiones perpetuas ſit deinceps continuatum, Tyrannis per mutuas cædes ſibi invicem ſuccedentibus *partaque per gladios regna nocente manu* invadentibus. Ut Aricinæ Dianæ Sacerdotium nemo obtinebat quam ὁ γυμνωθεὶς αὐτόχειρ τοῦ ἱερωμένου πρότερον, *qui Sacerdotem priorem ſua manu trucidaverat*. Aut quomodo apud Romanos Pompejum ſuſtulit Julius Cæſar, Cæſarem Brutus & Caſſius, hos Auguſtus. Aut quomodo Galbam Otho, Othonem Vitellius, Vitellium Veſpaſianus, & Veſpaſiani filium Titum Domitianus. Hinc Joſephus Antiq. l. 8. cap. 7. Δι' ἀλλήλων αὐτοὺς ὁ θεὸς * ἐποίησε ἀνελεῖν, καὶ μηδὲν τοῦ γένους ἀπολείπειν, *Deus fecit ut alius alium è medio tolleret, nullo è familia ſuperſtite relicto.* Et hac ipſa de cauſa Ahias Vates Iſraëlitas confert cum arundine quæ agitatur in aquis, & ſe movet ad omnem ventum. Quia inter tot Reges è diverſis familiis, & tribubus, eorum animi ſemper fluctuabant, nec habebant quo ſe ſiſterent. Et 2. Par. 15, 5. ita deſcribitur ſtatus populi Iſraëlitici poſt illam defectionem: *Temporibus iſtis non eſt pax exeunti & redeunti, ſed vexationes magnæ ſuper omnes habitatores regionum illarum; adeo ut contundantur gens gente, & civitas civitate, quia Deus vexat eos omni anguſtia.*

Strab. lib. 5.

* male legitur ἐποίησεν ἔλθειν.

1. Reg. 14, 15.

Atque hic fructus fuit Jeroboami defectionis, quem Iſraëlitarum decem tribus, à Roboamo vero & legitimo Rege per ſummum ſcelus deficientes, Regem ſibi creaverunt. Proinde Deus his verbis illos increpat Oſ. 8, 3. 4. *Dereliquit Iſraël bonum, perſequentur eum inimici. Ipſi Regem conſtituerunt & non ex me: Principem ſtabiliverunt, & ego non agnovi*, id eſt me inconſulto, nec probante. Quomodo Deus ea neſcire dicitur quæ non probat, Lam. 3, 56. Matth. 7, 23. & inter cauſas rejectionis Iſraëlitarum, etiam id memoratur quod abjectis Davidis poſteris, Jeroboamum Regem ſibi conſtituerunt, 2. Reg. 17, 20. 21. *Projecitque Dominus omne ſemen Iſraelis, & afflixit eos, & tradidit eos in manum diripientium, donec projiceret eos à facie ſua, quia ſciſſus eſt Iſrael à domo Davidis, & conſtituerunt ſibi Regem Jeroboam filium Nebat.* Inde igitur Iſraëlitis prima mali labes, & in religione defectio, & clades prope internecinæ, quæ poſtmodum ſubſequutæ ſunt. Ipſi enim Jeroboamo, perpetuum fuit cum Roboamo bellum, 1. Reg. 14. v. 30. & cum Roboami filio Abia, qui Iſraëlitas numero longe ſuperiores memorabili prælio ita profligavit, ut eorum quingenta millia perierint. Et tam defectionis incentor Jeroboam, quam plerique ſucceſſorum propria experientia edocti didicerunt illud Poëtæ verum eſſe:

2. Paral. 13, 17.

De male quæſitis non gaudet tertius hæres.

At factum dices authore Deo, cui dixerat Propheta Ahias pallio ſciſſo in duodecim partes, 1. Reg. 11, 31. *Tolle tibi decem partes. Sic enim dicit Dominus Deus Iſraëlis: Ecce ego ſcindam regnum de manu Solomonis, & dabo tibi decem tribus.* Item v. 37. *Te aſſumam & regnabis ſuper omnia quæ deſiderat anima tua, & eris*

Rex super Israëlem. Et 1.Reg.14,7. Jeroboami uxorem idem Ahias ita compellat. *Hæc dicit Dominus Israëlis. Quia exaltavi te de medio populi, & dedi te ducem super populum meum Israëlem, & scidi regnum domus Davidis, & dedi illud tibi.* Proinde cap. 12. vers. 15. & 24. id à Domino fuisse legitur. Respondeo factum id quidem certo Dei consilio, Solomonis peccatum merito punientis, sed altero peccato. Peccavit enim Jeroboam, qui regnum à Deo promissum non patienter expectavit, quomodo David fecerat; sed per rebellionem occupavit, & occupatum pessime administravit. Peccavit item populus, qui Dei consilium ignorans, contra legem ejus expressam defecit à domo Davidis per summum scelus, & ejus vero & legitimo hæredi alium substituit. Simile est exemplum Jehu de quo jam actum. Proinde tantum abest ut hæc exempla faveant Monarchomachis, ut potius in eos possint retorqueri κατὰ βίαιον. Nam si ne quidem à Deo jussi Jeroboam & Jehu aliena regna invaserunt sine crimine, quanto gravius ii peccant qui sine mandato idem audent, imo contra Dei mandatum.

Jam his rebellionum exemplis, quæ ex Israëlitarum decem tribubus petita sunt, opponatur tribuum Judæ & Benjamin fides, in legitimos Reges suos, id est Davidis posteros, incorrupta; quam Deus remuneravit ampla mercede. Nam Judæ Regnum stetit diutius, nec iis malis fuit obnoxium, quæ Regum & Legum mutationes sæpe sequuntur. Unde illud Salomonis Prov. 28, 2. *Propter peccata terræ multi Principes ejus.* Quasi Principum crebra mutatio sit inter pœnas peccatorum. Et cum Israëlitæ in Mediam & Assyriam à Salmanassare abducti ita perierint, ut eorum neque vola, neque vestigium superfuerit: Judæos reduxit Deus ex captivitate Babylonica, & per multa deinde sæcula in terra sua salvos præstitit & incolumes. Hoc potissimum, quod vera Religio quam illi statim corruperunt, in his mansit sarta & tecta. Quin si post Christum defecerunt, ab Apostolo docemur eorum defectionem non fore perpetuam; & *postquam gentium plenitudo introierit, totum Israëlem servatum iri,* id est Israëliticas illas tribus quæ à Christo defecerunt. Nec sine speciali providentia, post tam longam dispersionem, & tot labores exantlatos, tamen hodieque perstant, civili victu & legibus ab omnibus populis separati, originis suæ historiam inde ab orbe condito servantes.

Nempe erga Davidem & ejus posteros eadem est servata fides, quam ille Sauli præstiterat: quod quia huc maxime facit, accuratius est perpendendum. Nam si quis Regum propter crimina potuit sisti in jus, adeoque morte multari, quidni etiam Saul, bis in Deum rebellis, quique Sacerdotalem urbem immani scelere deleverat, & uxorem Davidi ereptam alteri tradiderat, atque illum prorsus insontem atroci bello persequebatur? Et cui competebat hoc jus potius quam Davidi, à Deo in Regem electo & uncto & inaugurato? Tamen Davidem virum θεόπνευστον & secundum cor Dei, multo aliter statuisse, ex historia sacra constat. Saul illum per avia quærens in speluncam in qua latebat Deo sic providente, ingressus est solus, לאסך את רגליו *ad tegendum pedes suos*, id est, ἐπὶ τὰ κατὰ φύσιν, *ad necessaria naturæ* ut habetur in Josepho: in quo statu Saul Davidi tam

erat

erat obvius, quam Macrino fuit Caracalla. Nec in tanto periculo videbatur hostis infensissimi è medio tollendi occasio prætermittenda: maxime cum urgerent milites, & reluctantem prope cogerent: revocata etiam in memoriam prophetia, qua Davidi promiserat Deus, fore ut hostem illi *traderet in manus*, ejusque arbitrio permitteret: eaque tum impleta omnes una voce clamarent, Οὔτοι ἀπόβλητ' ἐστὶ θεῶν ἐρικυδέα δῶρα, *Ne contemne Dei concessum munere donum.* Sed is ad hæc immotus, suos gravissimis verbis tanquam à nefario scelere dehortatur. *Absit*, inquit, *à me ut hoc faciam Domino meo Christo Domini, & mittam manum in eum, quia est Christus Domini*; ipsa Dei vocatione ad sacrum & prope Divinum munus sepositus. Quo etiam si quis abutatur per proterviam, quomodo Saul & similes, tamen eo ipso quod Rex est, debet à civilibus pœnis censeri immunis, adeoque solius Dei judicio reservandus est. Id enim *unctionis* nomine significari docuimus; non externum illum ungendi ritum. Unde est quod Josephus *unctionis* mentione suppressa, Davidem ideo à cæde Saulis absterritum asserit, quod eum pro *Domino* & *Rege* haberet. Verba sunt οὐ δίκαιον εἶπε φονεύειν τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην, οὐδὲ τὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ βασιλείαν ἀξιωθέντα: *Iniquum esse dixit proprium dominum cædere, eumque adeo quem Deus ad regium fastigium provehere dignatus erat.* Et rursus, τὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ κεχειροτονημένον βασιλέα φήσας εἶναι δεινὸν ἀποκλεῖναι, κἂν ᾖ πονηρός. ἥξειν γὰρ αὐτῷ παρὰ τοῦ δόντος τὴν ἀρχὴν, σὺν χρόνῳ τὴν δίκην, *cum grave esse dixisset Regem à Deo creatum interimere quantumvis pravum. Ei enim ultionem tempore suo venturam ab eo qui dederat imperium.* Nec multo aliter Chrysostomus homilia prima de Saule & Davide: τί λέγεις, φησὶν, ὅτι μιαρὸς καὶ παμμίαρος καὶ μυρίων γέμων κακῶν, καὶ τὰ ἔσχατα ἡμᾶς διαθεὶς, ἀλλὰ βασιλεὺς, *Quid dicis*, inquit, *quod scelestus est, & omni scelere coinquinatus, & in nos extrema cogitans, Sed Rex est.* Cætera ibi vide.

Sunt qui Davidem à re licita consulto abstinuisse volunt, ut Regiæ dignitati sic consuleret, cujus mox futurus erat hæres. Ita ex Ebræis statuit Rabbi Levi ben Gersom. Atque in eandem sententiam videtur propendere Josephus, cum Davidem Sauli dixisse fingit, Ἐγὼ μὲν ἀπεχόμην δικαίας ἀμύνης. *Ego quidem à justa ultione abstinui.* Quasi Regem se persequentem potuisset jure interficere. Sed ipsius Davidis verba plane aliud præ se ferunt. Nempe, Davidem ideo à cæde Saulis abhorruisse, quia putavit rem esse prorsus impiam & illicitam. *Absit*, inquit, *à me à Domino ut hoc faciam*: vel ut verbum verbo reddam, חלילה לי מיהוה *prophana res mihi à Domino*, supple, *imputetur*, id est habear prophanus, & impius, & rei sacræ prophanatæ reus, si hoc fecero. Eodem facit quod Saulem & Dominum suum & unctum Domini esse observat; ut hoc injecto scrupulo suos contineat in officio. Et quod apud Saulem se purgans, *ab impiis* inquit, *prodeat impietas*; quasi dicat impiorum esse attentare in vitam Regum. Quid quod ne fimbriam quidem abscidit vestis Regiæ sine morsu conscientiæ, quia id videbatur speciem habere contumeliæ; quamvis fecisset bono animo: nempe ut sedaret Regis iram in se im[m]eritum concitatam, & innocentiam suam assereret. Itaque Talmudici apud Kimchium negant id impune fuisse Davidi:

 qui

qui senex in propriis vestibus non potuerit incalescere, quasi pœna talionis, quia Regis chlamydem juvenis præciderat. In primis id notandum quod cum Abisæo comite rursus in Regem incidisset, in tentorio suo gravi somno sopitum, & Abisæus instaret ut capitalem hostem, quem semel atque iterum ei tradiderat Deus, confodi pateretur, David in hæc verba respondit. *Ne perdas eum, quis enim mittet manum in Christum Domini, & erit innocens?* Quibus verbis diserte asserit rem nullo modo licere. Et 2. Samuel. 2, 15. Amalekitæ seu Sauli αὐτόχειρι adjutorem fuisse jactanti: *Quomodo*, inquit, *non timuisti manum extendere ad occidendum Christum Domini?* Et rursus, *Sanguis tuus sit super caput tuum*; *Os enim tuum testatum est contra te dicendo, Ego occidi Christum Domini.* Quo dicto, illum frustra se ipsius Saulis rogatu id se patrasse responsantem, statim jussit interfici. Quomodo Domitianus Epaphroditum à libellis capitali pœna condemnavit; quod Nero in adipiscenda morte manu ejus adjutus existimabatur; ut legere est apud Suetonium. Proinde Saule mortuo, quamvis hoste infensissimo, nullum in exercitu Davidis lætitiæ signum editum est. Nemo incessit coronatus, ut fit sublato tyranno. *Lætatur* quidem etiam *justus cum videt ultionem* Ps. 58, 11. Et ipse David de morte Nabalis Deo gratias egit. 1. Sam. 25, 39. At in morte Saulis idem mœret veris lachrymis, & lessum illi facit, in quo summa arte vitia omittit, & solum virtutes memorat. Et cum Sylla, Marius, Antonius, Octavius eos omnes proscripserint qui hostibus suis aliqua in re favissent, David Jabensibus qui non sine periculo Saulis cadaver appensum in muro Scythopoleos ad sepulturam detraxerant, multas agit gratias, atque id habet beneficii loco, & promittit se repensurum. 2. Sam. 2, 5. 6. Et his artibus ipse evectus est ad Regnum stabile, quodque in multa annorum sæcula in posteros est propagatum.

Post Saulem pauci sunt Reges qui non admiserint grande aliquod scelus, & morte piandum. David ipse adulterii & cædis reus, se filium esse mortis agnovit, id est morte dignum. 2. Sam. 12, 5. Et Solomon, ut ut Regum adeoque hominum omnium longe sapientissimus, fœda tamen idololatria in senectute se polluit: quæ tam altas egit radices, ut altaria super Oliveti montem Astarti Kemoso & Milcomo ab ipso consecrata duraverint usque ad tempora Josiæ, quatuor prope sæculis junioris. Unde factum est ut mons Oliveti pro הר המשחה *mons olei*, eleganti Paronomasia dicatur הר המשחית *mons corruptionis.* 2. Reg. 23, 13. quia in eo homines per idolorum cultum corrumpebantur. Idem illius legis immemor quæ Regem vetat *multiplicare sibi uxores, ne à Deo recedat animus ejus*, Deut. 17, 17. *septingentas* habuit *uxores*, & *trecentas concubinas*, per quas misere seductus est. In Cantico quidem cap. 6. vers. 8. *Reginæ* solum *sexaginta* memorantur, & *concubinæ octoginta.* Sed vel hinc colligas Solomonem hoc canticum scripsisse nondum senem, & à scriptionis tempore libidinem ejus crevisse in immensum.

Hæc ut ut gravia, tamen levia sunt præ horrendis sceleribus quæ à successoribus perpetrata sunt. Joram feritate plusquam Scythica, fratres omnes at-

que alios aulæ proceres interemit. 2 Par. 21. 24. Joas Zachariam Sacerdotem Judæos ab idolorum cultu frustra revocare conantem in ipso templi atrio lapidibus jussit obrui: & regii furoris ministri illum videre *per aras sanguine fœdantem quos ipse sacraverat ignes*, 2. Par. 24, 20. 21. Eodem exemplo Joachim, Prophetam Uram ex Ægypto, quo fugerat, retractum gladio percussit, & cadaver ejus in vile sepulchrum projecit, Jerem. 26, 20. Ozias contra Dei Legem expressam ausus est in sacrum locum irrumpere *ut adoleret super altare suffitus*: nec ab incœpto potuit arceri, donec ultoris Dei manu percussus, ipse corpus suum senserit vitiligine infici, 2. Paral. 26, 16. Achaz *Baali fecit fusile, filios exussit vivos in honorem idoli Moloch*, templi *fores occlusit*, vasa sacra diripuit & confregit, ac per omnes Judææ urbes aras extruxit Diis gentium, 2. Paral. 28, 2. &c. Manasse pro auctario, non idola modo Deorum, sed & spurcissimos cinædos in ipsum Templum introduxit, & locum terrarum sanctissimum mutavit in lustrum Sodomiticum, 2. Reg. 23, 7. Idem vicanos aruspices, & de circo Astrologos, & Isiacos conjectores, impudentesque ariolos, magos denique omne genus in comitatu habuit, quos Prophetarum loco in dubiis consuleret. Et piorum fuso *sanguine* totam cruentavit urbem, adeo ut *repleretur* פה לפה *ab angulo ad angulum*, 2. Reg. 21, 16. & 24, 4. Et Esaiam ipsum serra dissecuit, ut quidem Ebræi volunt: quo respexisse putatur Apostolus Ebr. 11, 37. Denique Regum è stirpe David, quinque solum exceptis, nemo non fuit idololatra. At in Israëliticis Regibus decem tribuum nulla plane fuit exceptio. Omnes coluere vitulos illos quos erexerat Jeroboam in urbibus Dan & Bethel; & iis sacerdotibus adhæserunt, quos constituerat לשעירים Dæmonibus 2. Par. 11, 15. Achab insuper edoctus ab uxore Jezabele filia Ithobali Regis Sidoniorum, Belo Tyrio fanum condidit Samariæ, & sacerdotes assignavit CCCCL. & veros Dei Prophetas acriter persequutus est. Taceo qua arte Nabotum insontem blasphemiæ reum peregerit, ut illi vineam simul cum vita eriperet: & Beelzebub Accaronitarum Deum ab ejus filio consultum: & quam barbara immanitate Menahem Thapsaci incolas gladio percusserit: & prægnantium alvum mediam dissecuerit: nullo alio crimine in eos concitatus, quam quod venienti portas occlusissent, 2. Reg. 15, 17. Et plerosque illorum regnum usurpasse malis artibus, nec nisi per parricidia, id est per calcatum patrem, solium conscendisse. Tamen hæc Regum portenta & propudia Judæi toleraverunt: nec Synedrium majus litem illis intentavit. Nec cessantes judices tanquam officii immemores Prophetæ increparunt. Quin in Regum quantumlibet impiorum percussores, graviter esse animadversum, mulsa exempla nos docuerunt.

Post testimonia tam multa è Scripturis prolata, Patrum proferre sententias sit superfluum, neque nostri jam est otii. Non possum tamen quin quædam excerpam ex Can. 74. Concilii quarti Toletani ante annos plus mille habiti, quia ad rem maxime facit, ut legenti patebit: postquam aperuero qua occasione conditus fuerit. Inter Gothos in Hispania, gentem tum temporis valde asperam & indomitam, & fere ad finem sexti post Christum Sæculi Ariana labe infectam, barbarus

A. D. 633.

A. D. 689.

barus

barus mos inoleverat, Reges ſuos plerumque levi de cauſa deponendi & trucidandi. Sic A. 416. Ataulphus Rex Barcinone *inter familiares fabulas* à quodam Vernulfo jugulatus eſt, eidemque ſuffectus Sigericus à ſuis eſt interfectus. Sic A. 452. in Thuriſmodum morbo laborantem, dum chirurgus ſanguinem illi eliciebat, Theodoricus & Fridericus fratres cum aliis irruerunt. Is arrepto Chirurgi ſcalpello (non ſcabello ut perperam habet Jornandes) una manu quam liberam habebat aliquandiu ſe defendit, nec niſi pluribus occiſis ſuccubuit. Euricus etiam ex fratricida Rex factus eſt A. 466. occiſo fratre Theodorico. A. 510. Geſelicum à Gundebado Burgundionum Rege victum Theodoricus Gothorum imperio & Ebbanes Theodorici Dux Anno 512. vita exuit. Et An. 531. pari fato Amalaricus cum apud Narbonem adverſus Francos pugnaſſet infœlici ſucceſſu, dum Barcinonem fugere parat à proprio exercitu per contemptum eſt interemptus. Et An. 542. Theudis Rex lethaliter ictus, à quodam qui ſe dementem ſimulabat, moriens adjuravit adſtantes, ut ne percuſſorem interficerent, pœnam talionis in ſe agnoſcens: cum & ipſe olim Ducem ſuum pari proditione necaſſet. An. 544. hujus ſucceſſorem Theudiſolum regni proceres Hiſpali inter epulas jugularunt, An. 553. cum quidam Athanagildus regno inhians, Agilæ Regis copias fudiſſet circa Hiſpalim, Gothi veriti ne Romani hujus ſeditionis occaſione Hiſpaniam invaderent, Agila Emeritæ cæſo Athanagildum Regem crearunt. Anno 604. Liubam Recaredi filium, Principem magnæ indolis, in ipſo flore adoleſcentiæ, Vittericus inſontem regno dejecit, præciſaque dextra occidit. Sed ipſe viciſſim A. 610. ſuorum conjuratione inter epulas occiſus eſt. A. 624. Siſebuto Regi clariſſimo veneni hauſtu, ut putatur, ſublato & Recaredo filio poſt ſeptimum menſem denato ſucceſſit Suintilla, ſed haudquaquam pari gloria. Cujus cum Gothos puderet pœniteretque, Fiſenandum regni æmulum ope Dagoberti Francorum Regis A. 1031. illi ſubſtitui paſſi ſunt non illibenter. Siſenandi hujus Anno tertio Toleti celebratum eſt Concilium de quo diximus, pro generali ab Hiſpanis, habitum, quia ex tota Hiſpania, & Narbonenſi Gallia ad illud convenerant Epiſcopi LXX. Iſidoro Hiſpalenſi præſide, viro tum magni nominis. Hi qua ratione Gothicos in poſterum furores compeſcerent non immerito ſolliciti, canonem ſanciverunt cujus initium tale eſt: *Poſt inſtituta quædam Eccleſiaſtici ordinis, vel decreta quæ ad quorundam pertinent diſciplinam, poſtrema nobis cunctis Sacerdotibus ſententia eſt, pro robore noſtrorum Regum & ſtabilitate Gentis Gothorum, Pontificale ultimum ſub Deo judice ferre decretum. Multarum quippe gentium (ut fama eſt) tanta extat perfidia animorum, ut fidem Sacramento promiſſam Regibus ſuis obſervare contemnant, & ore ſimulent juramenti profeſſionem, dum retineant mente perfidiæ impietatem. Jurant enim Regibus ſuis, & fidem, quam pollicentur, prævaricantur: nec metuunt volumen illud judicii Dei, per quod inducitur maledictio, multaque pœnarum comminatio ſuper eos qui jurant in nomine Dei mendaciter. Quæ ergo ſpes talibus populis contra hoſtes laborantibus erit? Quæ fides ultra cum aliis gentibus in pace credenda? Quod fœdus non violandum? Quæ in hoſtibus jurata ſponſio ſtabilis permanebit, quando nec ipſis propriis*

Zach. 5, 2.

priis Regibus juratam fidem servant? Quis enim adeo furiosus est, qui caput suum manu sua propria desecet? Illi (ut notum est) immemores salutis suæ, propria manu seipsos interimunt, in semetipsos suosque Reges proprias convertendo vires. Et cum Dominus dicat, Nolite tangere Christos meos, *& David*, Quis, *inquit*, extendet manum suam in Christum Domini & innocens erit? *illis nec vitare metus est perjurium, nec Regibus inferre exitium. Hostibus quippe fides pacti datur nec violatur. Quod si in bello fides valeat, quanto magis in suis servanda est? Sacrilegium quippe est si violetur à gentibus Regum suorum promissa fides, quia non solum in eos fit pacti transgressio, sed & in Deum, in cujus nomine pollicetur ipsa promissio. Inde est quod multa regna terrarum cœlestis iracundia ita permutavit, ut pro impietate fidei & morum, alterum ab altero solveretur.* Et paulo post: *Quod si divinam iracundiam vitare volumus & severitatem ejus ad clementiam provocare cupimus, servemus erga Deum religionis cultum atque timorem, custodiamus erga Principes nostros pollicitam fidem atque sponsionem. Non sit in nobis ut in quibusdam gentibus, infidelitatis subtilitas impia, non subdolæ mentis perfidia, non perjurii nefas, & conjurationum nefanda molimina. Nullus apud nos præsumptione regnum arripiat, nullus excitet mutuas seditiones civium, nemo meditetur interitus Regum &c. Quod si hæc admonitio mentes nostras non corrigit, & ad salutem communem cor nostrum nequaquam perducit, audi sententiam nostram. Quicunque ergo ex nobis vel totius Hispaniæ populis, qualibet conjuratione vel studio Sacramentum fidei suæ, quod pro patriæ gentisque Gothorum statu, vel conservatione Regiæ salutis pollicitus est, temeraverit, aut Regem nece attrectaverit, aut potestate regni exuerit, aut præsumptione tyrannica regni fastigium usurpaverit, Anathema sit in conspectu Dei Patris & Angelorum, atque ab Ecclesia Catholica quam perjurio profanaverit, efficiatur extraneus, & ab omni cœtu Christianorum alienus, nec partem habeat justorum, sed cum Diabolo & Angelis ejus æternis suppliciis condemnetur una cum eis qui eadem conjuratione nituntur.* Hoc anathema coram universo clero & populo cum tribus vicibus clara voce intonassent, *ab universo clero & populo dictum est; Qui contra hanc vestram definitionem præsumpserint, Anathema Maranatha, hoc est perditio in adventu Domini sint, & cum Juda Iscarioth partem habeant ipsi & socii eorum, Amen.* Et Episcopalis hic Canon Gothos eorum Regum, quos diximus, successoribus subditos, deinceps in officio suo sic continuit, ut subsequentium Regum nullum trucidaverint, ac ne deposuerint quidem; præter Vitizam monstrum hominis, omni scelerum ac libidinum genere inquinatissimum.

Cum probaverim hactenus summum Principem esse αὐτόνομον & à solo Deo pendere solum hoc addo pro mantissa, quod si liceret in Regem ideo insurgere, quia malus est, & potestate sua abutitur, non tamen id expedire, & populo esse consultius ut ab iis remediis abstineat, quæ plerumque morbo ipso pejora sunt, quibusque adeo vulnus exasperatur potius quam sanatur. Ea mala toleranda sunt, quæ sine magna pernicie non possunt emendari. Itaque Christus *ex agro suo Zizania* vetat *evelli, ne simul cum eis triticum eradicetur.* Et Joabo prodi-

tionis & homicidii reo pepercit David, quia illum sine periculo non putavit posse puniri, nec sapientis esse id aggredi quod non possit exequi. 2. Sam. 3, 39. Præstat unius hominis scelera esse impunita, quam innumeros insontes certo exitio exponere: quod ab illis fere fit qui in Reges quid moliuntur. Neque enim expectandum est ut citati judicio se sistant, & plebejorum instar unius aut alterius lictoris imperio se submittant. Quin copias conscribi oportet, & multorum sæpe præliorum aleæ subeundæ sunt, antequam possint cogi in ordinem. Unde magna strages sequitur & Provinciarum devastatio: quod Britannia vestra vel me tacente clamat. Itaque multo satius est Dei judicio rem committere, & converti ad preces & lachrymas, quæ vera Christianorum arma sunt, quam ad ea remedia confugere quæ sint æquo violentiora.

Jam si à thesi liberet ad hypothesim descendere, multa haberem dicenda in defensionem vestri Principis: qui & ante bellum sancte & inculpate vixit, & in ipso bello se gessit moderate, & *obiit morte justorum*, Christi & Stephani instar preces ad Deum fundens pro percussoribus suis, & reliquit opus posthumum, quod veram pietatem spirat, & mihi legenti lacrymas non semel elicuit. Sed malo ἐπέχειν, ne videar in aliena Republica velle sapere. Et hæc alii melius præstabunt quibus res vestræ sunt notiores. Quia jam occupavit Salmasius ὁ μέγας, cujus liber Parisiis prostat. Itaque receptui canam postquam labem abstersero, quam Presbyterianis vestratibus immerito aspergis.

Ais *hæc illorum esse placita, sanguine vestri Regis nuper sancita; Reges dicto minus obedientes posse de solio deturbari, in carcerem conjici, judicio sisti, & tandem per carnificem capite plecti.* Quibus verbis parricidii in Regem vestrum admissi cum in eos crimen impingas, ea haud dubie tibi exciderunt incogitanti, vel nimio contentionis æstu abrepto. Neque enim rem ignoras plane aliter se habere. Nolim quidem Presbyterianos in Regis vestri negotio ab omni culpa liberare. Se peccasse in nonnullis ipsi ut puto non diffitentur. Ita enim in omni bello, *Iliacos intra muros peccatur & extra.* At in Regis vitam eos conspirasse dici non potest, cum nihil non egerint ut huic malo irent obviam. Sed quid potuissent contra exercitum hominum diversæ factionis, per quem conquisitis de caussis è Parlamento fere omnes exclusi & pulsi sunt, antequam in Regis caput quicquam decerneretur. Quibus artibus eo deventum sit habes in libello cui titulus est, *Historia Independentiæ*, ab eo homine scripto quem apparet regiis partibus esse addictissimum. Ibi videre est catalogum Parlamenti delegatorum ex ordine Presbyteriano fere CL. quorum alii terrore & minis fugati sunt, alii in exilium acti, alii in carcerem conjecti, alii domi se continere jussi, ne per illos staret quominus res succederent ex voto τῶν ἀνυποτάκτων. Et quoties quid gravius in Regem erat decernendum, captata fuisse tempora quibus aberant Presbyteriani, ut quos in mitiorem partem semper inclinare notum erat. Itaque in eorum serie quos non puduit Regem suum capitali supplicio addicere, ne unum quidem Presbyterianum reperias. Et I. V. A. R. author responsi ad Jo. Cooke declamationem, qui & regiarum partium est, & rei gestæ apprimè gnarus, cap. 57.

hæc

hæc habet. *Ut de Presbyterianis taceam, quorum pauci, si modo ulli in supplicium illius* (Regis) *conspirarunt, an non reliqui fuere Anabaptistæ, Independentes & Sectarii?* Quin, quod unum licebat, illo ipso mense quo Rex capite multatus est, Presbyterianorum plurimi concionibus è suggestu, literis, colloquiis, scriptis aut Parlamento aut Fairfaxio & cæteris Ducibus oblatis aperte significarunt quam ab hoc facto abhorrerent.

Ex hoc numero Prynnius, vir multis nominibus insignis & Parlamenti delegatorum unus, in carcere in quo cum pluribus aliis detinebatur, libellum composuit Parlamento oblatum Calendis Januariis, in quo decem rationibus, iisque validissimis, contendit eos rem illicitam attentare. 1. Quia per Regni Leges crimen est læsæ Majestatis in primo gradu, si quis solum cogitet, aut deliberet de depositione vel cæde Regis aut ejus Filii primogeniti. 2. Quia in juramento fidelitatis præstito antequam inter membra Parlamenti admitterentur, professi fuerant se Carolum habere pro Angliæ Rege legitimo, qui à nullo posset deponi. 3. Quia stante Parlamento centies juraverant se fideles illi futuros, & ejus Majestati tuendæ vitam & bona libenter impensuros. 4. Quia cum Parlamento Regii exprobrarunt exercitum esse coactum ad Regem deponendum & occidendum, protestati fuerant falsissimam & malitiosissimam esse hanc accusationem, & nunquam hoc sibi venisse in mentem, neque vero venturum unquam: quin exercitum ad Regiæ personæ defensionem esse collectum. 5. Quia in solemni pacto fœderis inter Parlamentum & tria regna initi, magna Sacramenti religione se obstrinxerant ad conservandam & tuendam Regiæ Majestatis personam, cum impendio vitæ & fortunarum omnium. 6. Quia licet multi Regum Judæ & Israelis pessimi fuerint, tamen exemplum nullum extat Regis à Synedrio aut Populo damnati, aut depositi, multo minus occisi. Nec bene cessit Israelitis quod à Roboamo defecissent. Et in utroque testamento fides & obsequium erga Reges commendantur. 7. Quia Parlamentum oppressum sub armata vi tumultuantis exercitus, qui delegatorum multos detinet captivos, plures exclusit, & pene omnes minis & terrore sui fugavit, non est verum Parlamentum, sed conciliabulum & Senaculum, nec sibi debet jus arrogare de rebus tantis deliberandi. 8. Quia hoc æternum inuret Religioni nostræ dedecus, quæ non se polluerat hactenus depositione, aut cæde cujusquam Principis, multo minus Protestantis Regis, qualis ille erat, moderatæ & sobriæ vitæ, & à tyrannide alieni. 9. Quia Scotia & Hibernia non minus juris habent in Regem quam Anglia: Et Scoti ea lege illum tradiderunt, ut ne personæ ejus vis fieret secundum fœdus. 10. Quia in Historia regni nullum extat exemplum facti similis. Hæc ille & multo plura, scriptor mire nervosus, cujus *verba sunt stimuli & clavi in altum defixi.*

Die 5. Januarii, similem libellum Fairfaxio obtulit Jo. Gauden Theologiæ Doctor, etiam ipse Presbyterianus, quo & Dei & Regni Leges, & Davidis &

Christi & Apostolorum exempla opponit, tam præcipiti consilio, & Regii carceris tædia, per quæ sit abunde expiatum, si quid à Rege peccatum est.

Sed ne quis privatorum solum putet hæc fuisse judicia, Jan. die 17. eidem Fairfaxio oblata est Petitio, cui subscripserant Presbyteriani Pastores è Londinensi provincia numero XLVII. In ea gravius expostulant quod exercitus vim faciat tam Regi quam Parlamento, contra Dei verbum expressum & sacramenta toties repetita. Et Dei judicia proponunt in perjuros, & fœdifragos: & Protestantium Theologorum consensum in iis confutandis & execrandis, qui quocunque prætextu insurgunt in legitimos Magistratus & Regum personas cædi devovent. Addunt non esse cur turgeant ob præteritos successus, nec ab eventu facta probanda, nec prætexendum esse Spiritus impulsum, in iis quæ Lege sua Deus vetat. Et concludunt hanc se doctrinam ex Dei verbo hausisse, nec ab ea constanter docenda ullis minis posse absterreri. Hæc Londinenses Presbyteriani.

Interim Ordinum Belgii Fœderatorum Oratores nihil reliquerunt intentatum. Scoti etiam per Legatos prolixe intercesserunt, pacta subinde commemorantes; nec se aliter Regem tradidisse quam ea conditione, *ut ne quid noxæ regiæ personæ intentaretur, nec minus Majestati quam saluti Regiæ prospiceretur*; *& ex Regiis palatiis ipsi pateret una aliqua basilica, unde tentari posset argumentis ab utraque natione, ad propositiones utriusque regni ratihabendas.* Et cum nulla daretur cæcum exsuperare potestas consilium, Legati prudenter secesserunt, ne præsentia sua huic facto, aut adhærere aut connivere viderentur. Quin post Regis parricidium Scoti Presbyteriani à percussorum tabernaculis recesserunt, & Regem successorem tam per literas, quam per legatos ad se invitarunt, se debitum illi obsequium exhibituros demississimis verbis polliciti. Mihi ipsi cum Scotiæ legatis in hac urbe familiare fuit colloquium, quo illos deprehendi nihil spirare quam fidem & obsequium erga Regem suum. Vidi & Scotici Parlamenti literas Edimburgi datas Augusti die 7. in quibus hæc habentur. *Majestati tuæ dissimulare non possumus, nos non sine causa mirari, cur cunctatus sis hactenus, neque dum mentem tuam nobis aperueris; dum Adversarii* Patris tui & legitimi Regis nostri parricidæ, ita strenui sunt & industrii & tam domi quam foris nihil relinquunt intentatum, vel ut sibi famam concilient, vel ut tuo nomini apud populum officiant.* Et in Nationalis Synodi literis Edimburgi datis die 6. Augusti, Presbyteriani Pastores ita loquuntur: * *Ut ex animo abominamur & detestamur horribile illud factum Sectariorum contra Regis vitam tui Patris nuper supremi nostri Domini; Ita sincere & serio optamus ut vetus hujus Regni regimen Monarchicum stabiliatur & floreat in persona tuæ Majestatis, omnibus diebus vitæ nostræ, & in regali tua familia propagetur, quæ per Dei providentiam sine ulla cessatione super nos & majores nostros per tot generationes regnavit, ex quo in regnum erecti sumus.* Sed & ante quatriduum Regem vestrum salutavimus hac iter facientem ut Bredam se conferret, cum Scotorum delegatis de inauguratione sua acturus.

* *the murtherers of your Royal father and our native King.*

* *As we doe from our harts abominate and detest that horrid fact of the sectaries against the life of your Royal father our late soveraigne.*

acturus. Et cum bono Deo speramus rem successuram: quia non minus illorum quam Regis interest ut succedat, atque omnes tam divinæ quam humanæ rationes in id conspirant, ut ne colloquium frustra instituatur, nec sine fructu abrumpatur.

Nos quod attinet, ad primum perpetratæ rei nuntium *sævus circumstitit horror*. Mox lachrymis & mœstitiæ nos totos tradidimus, publicoque & acerbo luctu Regi vestro parentavimus. Pigebat Regem maximum & piissimum & erga nostros optime affectum, tam indigno mortis genere periisse in flore ætatis, à propriis subditis post tam largas concessiones illis liberaliter indultas, ea perpessum, quæ nequidem attentassent hostes immanissimi. Verebamur etiam ne facti atrocitas ab iis admissi quos vulgus putat eandem profiteri nobiscum religionem, labem Ecclesiis nostris aspergeret, quam nulla deleret ætas, & ne doctrinæ imputarentur vitia personarum. Quod malum ut præverteremus Pastores toto Galliæ regno celeberrimi tam privatim quam è suggestu, hoc facinus uno ore detestati sunt, ut Verbi Divini regulis è diametro oppositum. Et greges suos sedulò monuerunt ut ab hoc fermento sibi caverent, neque in exemplum traherent crimen ab iis perpetratum, quos Nationalis nostra Synodus expresso canone pridem proscripsit. Nonnulli etiam scriptis editis mentem suam latius explicarunt, ut Rupellensis pastor celeberrimus Vincentius, & nuperrime Heraldus noster Alençoniensis Pastor eximius. Alius item tam in Anglia quam apud nos magni nominis qui in Gallicæ versionis Præfatione ad Petitionem XLVII. Pastorum Londinensium ait, *post Christum crucifixum nullum atrocius crimen uspiam esse admissum, & universam terram eo concuti, & bonos omnes ad luctum provocari usque ad mundi finem duraturum.* Sed nec alii præter Pastores officio suo defuerunt. In hac ipsa urbe Amplissimi viri Dominus de Petiville & Dominus de Brieux, hic olim in Metensi, ille hodieque in Rothomagensi Curia Senatores integerrimi, elegantissimis versibus vestro Regi justa fecerunt, quibus percussorum immanitatem pleno ore execrantur. Et Rothomagensis Medicus Porræus πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων, Regii operis interpres venustissimus, idem uberrime præstitit in Epistola ad Regem vestrum, & Præfatione ad Lectorem versioni suæ præfixis.

Quin diu ante rem gestam, Genevæ pastor ubique notus, Joannes Deodatus ὁ μακαρίτης, Epistola de rebus Anglicanis edita, Parlamenti proceres ad obsequium Regi suo exhibendum incitaverat. Et non minus candore morum quam lectione prope infinita insignis David Blondellus, in Apologiæ pro Hieronymo Præfatione ad Rectores Ecclesiarum data Idibus Martiis Anno 1646. Pastores Scotos nominatim his verbis compellaverat: *Christiana modestia, pacificisq; consiliis, perpetuisq; fidæ vestræ in Regiam Majestatem observantiæ exemplis asperas voces refellite, &c.* Item: *Fateatur continuis experimentis evictus orbis, nec verum nunc, nec necessarium esse, vel fuisse unquam, qui ægre Episcopos ferant; ægrius Reges ferre: qui nullos admittant, nec Regiam potestatem ex animo*

admittere: cum nulli magis Regem ſuum poſt Deum primum, adeoque nulli hominum ſecundum, ſolo Deo minorem, eoque ipſo ſupra omnes regni homines conſtitutum & crediderint & credant, & verbis ac factis doceant, quam qui Epiſcopos nullos diœceſeon Præſules ac fere Reges habent. Heraldus denique noſter quem Londinenſes precibus ſuis ægre à nobis impetraverant, ſeditioſas voces reprimere, & animos à fide & obſequio Regi debito jam abalienatos blande revocare conatus, cum iſta libertate vitæ diſcrimen adiiſſet, mutata velificatione coactus eſt ad ſuos poſtliminio reverti.

Plura poſſem afferre hujus generis. Sed hæc plus ſatis evincunt, noſtros in hoc negotio multo aliter eſſe affectos, quam vos putaſtis hactenus. Itaque ſi in tanta luce cæcutire pergitis, & tam iniquis ſuſpicionibus noſtros premere, & ſimilibus de cauſis à noſtra communione abſtinere, rem facietis Chriſtiana charitate prorſus indignam. Maxime cum nullam dederimus occaſionem id ſuſpicandi. Interim quod ſolum poſſumus, vobis fauſta omnia comprecamur, & Regi veſtro, qui hac iter faciens nos ſemel atque iterum alloquio ſuo dignatus, reſponſionem gravitate & acumine, ingenii ſui ſpecimen edidit non vulgare, & ipſo vultu viſus eſt portendere Imperium, & in eam ſpem nos erexit fore ut graviſſimis quibus conflictatur moleſtiis brevi eluctetur, nec cedat ulli majorum tam fortunæ quam animi bonis. Quidni enim omnia ſperemus de Principe magnæ indolis, *qui ſortem antevenit meritis, virtutibus annos,* cuique adeo pietatis prima cura eſt. *Non ſemper imbres nubibus hiſpidos manant in agros. Juſti tribulationes multæ ſunt, ſed ex omnibus illis eum eripit Dominus:* Et *tandem bona cauſa triumphat.* Scoti jam ultro illum ambiunt. Et in Hibernia Marchionis Ormondii virtus pleroſque in officio continet. Denique in ipſa Anglia multos audio redire ad ſanam mentem. Atque ipſos hujus Tragœdiæ authores ad meliora conſilia inflectet Deus quandocunque libuerit; quod mecum boni quotquot ſunt votis omnibus exoptant. Vale. Dat. Cadomi IV. Non. Mart. A. D. cIɔ Iɔ cL.

FINIS.

INDEX PRIMUS
LOCORUM SCRIPTURÆ
QUÆ CITANTUR VEL EXPLICANTUR IN PHALEG.

Ex Testamento Veteri.

GEn. 1,2 pag. 399.b
Gen. 1,2.5 783.a
Gen. 2,7 55.c
2,8 57.c
2,12 792 c
2,14 260.c
2,23 58.b
2,23 816.d
3,14 57.c
3,24 32.c.d
4,1 57.c
4,1 784.c
4,4.5 73.d
4,7 73 d
4,17 58 a, & 280.c.281.b
4,21. 809.c
4,22 211.d
4,25 58.a
5,2 57.c
5,4 35.c.d
5,29 2.d
5,21 100.b
5,27 38.a
5,29 28.a.&c.168.c
5,32 73.c.168.a
6,2. 41.a
6,14 25.b,45.c.&c. 46.c
7,11 73 c
7,11 477.c
8,2 474.c
8,4 15 &c.352.a.b
8,9 402.a.& 849.d.e
9,12 54.c
9,19 352.d
9,20 3.a
9,21 3.c
9,22.23 167.c
9,24 5.d.& 73.c.& 168.a
Gen. 9,25 pag. 3 d.& 349.b
9,26 10.c.& 73.c.usq.ad 77
9,27. 58.a.& 166.c.168.b usq. ad p.172
9,29 325.d
10,2 172. usq. ad 176. & 204. usq. ad 225. & 227.354.&355
10,3. 194 usq ad 204. 226. 354.c 355.a.b
10,4. 176 usq. ad 194. 227. 228, 356 b.c.d
10.4 672.a
10,5 63.c.786.e
10,6. 237.usq ad 245. 292. 333 356.c.357.a.b.c
10,7 245.160.c.146.b
10,8.9 256
10,8.9 69.c
10,9 66.c
10,10 4.d.43.c.27.c.36.c
10,10 682.c
10,11 52.d
10,11.12 259.d.usq ad 292
10,12 278.d
10,13 96.a.297.c.307.a
10,14 60.c.357.c
10,15 342.358.d. 342.c 343 344.a.c.d
10,16 344.c.345.a.b.c
10,17 345.c.d e.346.a
10,17 831.d
10,18 346.b.347.c
10,19 349.c.350.e
10,20 63.c
10,21 58.d.73.d.768.a.105 c.168.a (b.c.d
10,22 28.c,& 80.a,30.a.359
Gen. 10,23 pag. 90.b.& c
10,24 100.a
10,25 56.b.42.d.&c.104 &c.
10,26 65.c,12.c
10,27 128
10,28 139.146 b
10,29 156
10,30 109.b.110.c.163.b
10,31 63.c
11,1 2.c
11,2 35.a.27.c.56.c.91.c
11,3 44.a.405.d
11,4 52.c.54.d
11,5. 41.c 43.a
11,6 54.b
11,7 59.c.60.b
11,8. 260.a
11,8.9 52.c
11,9 27.c.57.c.36.d
11,10 168.a.100.b
11,13.14.15 103.d
11,18,19.20 105.106.107
11,19 353.d
11,24 72.d
11,28 43.b
11,28.31 88.c.107.b.c
11,31 83.c
12,6 605.c
13,10 596.d
13,11 35.b
13,18 296.b
14,1 27.a.796.d
14,2 349.c
14,3 328.c
14,10 45.a
14,10 616.d
14,13 105.b
14,15 89.c.91.a

Gen.14,16 pag.57.c
14,18 77.c
14,18.19 370
14,19 784.c
14,24 460.c
15,9 846.b
15,19 345 c.348.d
15,19 486.c
15,20 348.b
16,1 358 c
16,7 350.c
16,7 465.c
16,14 765.b
16,14 465.c
17,7 75.a
19,26 827.a
19,38 139.b
19,26 827.a
20,1 340.d.& 765.a
20,14 325.c
20,20.21 75
21,19 169.a
21,20 799.a
21,22 460.c.d
22,2 790.c
22,9 606.c
22,21 91.b.c
22,22 83.b.c
23,2 296 b
23,6 790,c
23,9 507.a
23,16 136.c
24,10 107.d
24,62 465.c
25,3 146,b.248.c.357 a
25,3 528.c
25,6 251.c
25,11 465.c
25,13 252.a 255 c
25,15 35.d
25,16 611 c
25,18. 255.d
25,20 84.a
25,30 852.d.c
26,1 349 d
26,12 525.a.c
26,22 169.b
26,24 75.a
26,28 325.c
27,27 86.b
28,2 86.d
Gen.28,13 pag.75.a
28,18 788.c
28,19 698.b
29,5 90.b
29,19.20 75.c
30,8 845.a
30,11 646.a
30,13 476.c
30,27 829.c
30,35 606.b
30,37 696.c
31,12 74.a
31,13 785.d
31,19 85.a
31,27 808.d,809 c
31,34 65.c
31,42 440.a
31.47 777.b
32,16 787.c
33,9 507.a
33,17 210 d
33,20 479.c
35,16 169 c
35,17 97 b
36,23 144 b
36,24 69 c
36,24 366.c.847.d
36,28 91.c
36.35 811.a.b
36,37 38.c,89 d.289 c
37,25. 241.c
37,26 851,a
38,5 536.b
39,20 67.b
40. 739 d
40,10 625.a
41,1 739 d
41,2 534 d
41,28 840 c.d
41,8 474 b
41,25 67.a
41,50 859.b
42,4 473.c.576.b
42,23 66.d
42,23 777 b
42,38 473.e.576.b
42.38 576.a
43,10 696.c
43,11 419.c.420,421 a.698 a
44,5.& 15 829.c
45,19.& 27 746.c
Gen.46,3 479.c
46,5 746.c
46,10 340.c
46,26 481.b
46,27 60.b.64.c
46,32 3.a
46,54 374.c.375.a
48,16 69.c
49,4 275.b
49,7 5.c
49,8 168.c
49,10.11.12 482.b.c.d.e
49,11 478 c
49,13 342.a
49,16 168.c
49,19 168.c
49,23 703.d.e.797.a.798 e
49,24 480.b
49,26 855.d
50,10 834.d
Exod.1,5 64.c
1,5 481.b
1,11 314 a
1,14 605.b
1,16 97 b
2,1 457 a
2,10 67.c
2,16 288.d.859 b
3,8 348.b
4,10 3 a
4,11 470.c
6,15 340.c
7,11 79.d
7,11. 651.b
8,7.& 18 651.b
10,19 320.a b.c
12,8 837 c
13,18 320.a.b.c,352.d
13.18 487
13.21 813.b
14,2 314.a
14,19 813.b
14,21 319.d.e
14,25 747 a
14,27 353 b
15,8 151.a
15,8 604 b.715 d
15,21.22 320.a.b.c
16,15 67.c
16,31 836.c
16,35 332.d.340.c

Exod.17,6	pag.501.d	Num.11,16	pag 61.c.62.a	Deut.1,7	pag 348
17,15	479.a	11,45	744.c	1,7	623.c
18,21	851.a	12,1	238.d 241.c.243.c	1,24	624 d
20,2	75.b	13,2.3	344.d	1,28	53.c
20,20	440.a	13,19	590 c	1,44	744 c.745 a
21,10	821.a	13,21	89 d	2,5	172.c.742.a
22,22	657.c	13,22	347.c.363 c	2,8	78.762 a
22,28	452 d	13,23	296.b	2,9	72.c
23,13	348 b	13,24	485.b.624.d	2,19	742.a
23,21	320 a.b.c	13,28	364.b	2,20	345 b
24,6	465 a	13,24	348.c	2,25	329.c.330.c
25,33	502.d	13,30	345.b.c	2,24	345.d
27,7	747.d	13,32	250.d	3,4	585.a.604.c.d
27,3	577.a	13,33	363.c.364 b	3,5	712.a
28,4	428.c	14,45	744.c	3,23	329.c.330.c.345.d
28,28	562 b.d	16,22	479.c	5,9	342.a
28,42	722.c	17,8	696.c.698.a	3,11	245.b
30,23	415.a 792.a	18,22	440.d	3,14	89.d
30,33	314 b	18,27	452.d	3,18	72.c
33,2	348.b	20,11	468.d	4,21	484.d
33,9.10	813.b	20,28	502.c	4,24	47.c
34,11	348.b	21,24	338	6,7	856.a
34,29	485.b	21,27	258.345.b	7,13	787.b.767.c
35,22	798.c	21,29	569 a	8,15	501.d
39,21	562.d	22,24	814 b	9,1	53.c
39,28	722.c.810.a	24,4	471.d.601.a	9,2	364.b
Levit.1,14	846.b	24,7	600.b.601.a	9,21	745.a
10,19	473 c.576.b	24,24	105.c.171.a 179.d 356.	10,6	502
11,9 10	217.d	25,1	145.d	10,20	41.b
16,1	542.c	26,6	637.a	10,22	64.c
16,4	722.c	28,2	822.d	11,24	670b
17,7	483.c	31,8	764.c	11,29	144 b.c
18,21	582.b	31,22	721.d	11,30	348.b
18,24.25	71.c	31,23	181 d	12,30	71.c
19,10	484 d	31,38	776.c	14,9.10	217.d
19,27	389.c.401.b	31,48	473.b	14 23	440.c
20,12	463.b	31,50	798 c	16,9	814 d
21,6.8.&17	822 d	32,9	624.d	16,14	33.c
21,18	655.d	32,13	332 d	18,3.4	440.d
21,20	754.c	32,38	145.d	18,10	582.b
24,11	54.c	32,41	320 d	22,29	452.d
25,25	444.c	33,7 8	314 a	23,6	814.d
25,47	85 a	33,13	350 b	23,13	373.b
26,19	207.d	33,35	473 a	23,26	536.a
26,30	857.b.c	33,36	764 d	24,4	562.c
27,30	440.c	33,49	145 c	26,5	84.a
Num.5,17	589.c	34,4.&5	543 c	26,15	758.a
6,3	705.c.722.c	34,6	91.a	27,14.18	144.b
6,10	722.c	34,8	347.c	28,26	631,a.b
11,7	836.c	34,11	328.c	28,36	279 c.d
11,12	854.c	34,12	468.a.b.d	28,58	54 c

Deut.28,65 pag.402.a
29,23 349.c
32,8 62.a.b,64.a.b.72.c
32,12 373.b
32,13 402.a
32,14 478.c
32.15.18 440.a
32,33 303.d
32,33.34 181.c.183.c
33,14 452.d
33,25 343.c
34,3 139.c
Jos.5,1 345.b.340.c
5,4 3.a
5,6 290.a
5,12 340.c
7,1 637.a
7,21 28.d.e
8,18 744.a
8,24 86.b
8,30.&33 144.b.c
11,2 732.d
11,3 345.c.348.b.359 a 487.a
11,3 345.c.348.b.359 a
11,13 586.a.615.c
11,17 376.d
11,19 345.d
11,21 363.e
11,22 364.c
12,4.5 89.d
12,13 673.d
12,22 601.a
12,23 732.d
12,24 732.d
13,3 345.c
13,5 347.e
13,11.13 89.d
13,15.16 855.e
13,17 145.d
14,15 340.a
15,6 290.a
15,13.14 344.d
15,15.16 25.a
15,36.37 673.d
15,42 634
15,44 536
15,49 855.c
15,54 564.a
15,55 138.b
15,58 673.d
15,62 344.c
Jos.16,2 pag.145.d
16,5.&7 145.d
16,7 634.a
17,11 601.a
17,15 348.b
17,15 813.a
18,22 347.c.d.290.a
19,2 145.d
19,4 145.d
19,7 145.d
19,11 601.a
19,15 373.b
19,25 530.d
19,28 89.d
19,29 343
19,29 536.b.585.c
19,42 683.e
22,13 431.d
20,18 472.a
21,31 530.d.616.a
21,33 601.a
21,38 591.a
24,21 85.a.88.c
24,30.&33 502.c
Jud.1,3 638.a
1,11,12 25.a.855.e
1,15 532.e
1,22 344.e
1,26 698.b
1,27 732.d
1,31 89.d.637.d.864.b
1,35 683.c.684.a
2,9 502.c
3,1 777.c
3,3 145.d.345.c.347.e.350.a.457.a
3,17 534.d
3,26 549.d
3,31 396.c.485.d
4,4.5 471.c
4,7 362.c
4,11 465.a
4,18 748.b
5,11 569.b
5,19 851.a
5,21 465.757.c
6,15 742.a
6,32 858.d
6,34 145.c
7,1 458.c.858.d
7,25 339.c
Jud.8,9 pag.42.a
8,10 505.d
8,21 125.b
8,27 859.a
8,33 784.b.860.a
8,35 858.d
9,2.4 859.c
9,14 834.d
9,46.47.49.51.52 422
9,46 704.c
9,48 392.b
9,46 49 151.c
9,50 463.a
9,53 443.b
10,11 12 138.c
10,12 758.a
11,16 320.a.b.c
12,6 778.b
12,9 476.d
14,12 833.a
14,18 402.a
16,21 207.d
18,3 778.b
18,7 344.a
19,1 481.c
19,10 344.c
20,16 702.2
20,34 634.b
Ruth.1,20 609.d
Ruth 4,1 231
Ruth.4,7 591.c
1 Sam.2,3 507.d
2,4 825.c
2,36 402.c
3,14 458.a
3,21 593.d
4,8 849.b
5,2 832.a
6,19 486.a
7,49 702.c
8,3 851.a
8,18 702.c
9,4 683.a
9,9 471.d
10,12 218.b
13,21 562.a
14,5 35.c
14,26 481.d
14,36 753.c
14,47 88.e
14,48 487.b

1.Sam.15,7	pag.285.d
15,32	280.a
16,11	73 c
16,12	852.a
17,4	859.d
17,5	217.c
21,2	231.b
23,14	138 b
25,2	138,b
25,18	705.d
15,25	168.c
28,9	328 b
30,12	705.d
30,14	458.a
30,27	92 d
30,30	145.d
31,3	458 4
31,10	69 a
2.Sam.2,7	602.c.712 a
2,8.12	591.a.b
2,18	459.a
5,8	344.c.345 a
5,8	600.a
5,20	680.b
6,10	260.c
7,9	712 a
8,5	88.c
8,13	55.b
8,14	762 b
8,18	459.a.859 b
10,2	260.c
10.6	89.d 88.e
10,16	88,d.105.e
11,1	260 c
11.21	463.a.458.d
14,13	569.a.b
15,18	459.a
16,1	705.d
16,17	3.a
17,18	704.b.c
19,25	90 b
20,7	459.a
20,16	854 b
21,20	250.d
21,26	364.b
22.17	67 c
22,33	815.d
22,40	825 c,d
23,1	812.a
23,20	451.b
1.Reg.1,38	459.a
1.Reg 4,8	846.b
4,3	233.d
4,16	864.b
5,6	343 c
5,11	810 d
6,6	813.b
6,25	821.a
8,40	549 b.c
9.12.13	794.b.c
9.17.18	89.a
9,26	78.c
9,26 27	761 c
9,27.28	768.c
9,26	764.d
9,18	811 c
9,26	852.c
10,1	151.c
10,2	159.d
10,9	159 d
10,11.12	160 c.d.768.c
10,15	244.c
10,22	160.c.c.318.c.768.c
10,24	56.c
11,5	787.b.860 a
11,14	811.a,b
11,24	88 b
12,10	813.a
14,17	578.d
14,25	324.c
15,12	328.b.c
15,13	484.d
15,20	450.a
15,21	578 d
15,33	578.d
16,6.9.15.17.23.&c.	578.d
15,31	529.a
18,42	536 a
18,40	549.d
19,13	33 a b
20,28	810.a
20,41	810.a
22,34	211.b
22,47	328.c
22,49	764 c
2.Reg 1,8	747 c
2,21	466.a
5,12	89.c.d
5,12	377 d
6,8	231.b
7,6	178.d

2.Reg.7,6	pag.344.d
8,12	315 d
8,15	748.b
8,20	762.b.c
9,30	655.c
10,1	854.c
10,12	606.c
9,11	843.a
14,7	312.c
14,22	262 b.&762.b.c
15,19	450.a
16,6	761.d 762 b.c
17,6	220.b.c.290.c.292.c
	274.a
17,6	377.d
17,24	760.c
17,30	730.c
17,31	345.d
17,31	584.d
18,11	220.b.c.274.a 290.c
	292.c
18,11	377.d
18,32	272.c
18,26	65
18,33	280.b
19,9	239.c.243.b
19,12	615.d.c
19,23	481.c
19,24	293.a
20,7	705.d
20,9.10.11	446 a.b
22,49	160 d.e
23,10	582.b
23,22	347.c
25,21	347.c
1.Par.1,7	183 e
1,17	90.b.93 d
1,18	101.c
1,24	102.b
1,46	811.a b
1,50	305.c
2,4.5	97 b
2,17	84.a
2,48	634.a
2,50.51.54	186.c
2.&4	144.d
4,14	186.c
4,29	145.d
4,34	799.c.d
4,40	230 d
4,41.42	138.c.d 139.b

1.Par.5,3	pag.637.a	2.Par.20,1	pag.138.d	Job.2,11	pag.139.a
5,10 19.20	255.c	20,27.28	808.d	5,10	100.b
5,26	220.c.292.c	20,36 37	194.c	6,12	207.d
6,60	530.d	20,36.37	764.c	6,17	278.390.d
7,29	732.d	21,10	431.d	7,6	404.b
10,10	832.a	21,16	239.d	8,11	463.b.e
11,5.	344.e.345.a	26,6.7	138.c	9,7	72.b
11,22	451.b	26,16	190.d	9,30	459.d
12,40	705.d	26,15	703.d	19,17	418.b
13,13	260.c	28,18	673.d	11,1	139.a
14,15	212.d	32,28	653.d	11,2	3.a
15,27	742.e	32,31	446.a.b	11,10	418.b
16,32	443.a	32,30	466.a	11,19	631.a.b
17,13	88.d	34,7	857.b.c	12,19	859.b
18,5	864.b	35,20	289.e	14,14	418.b
18,17	459.a.859.b	Esdr.1,9	418.b.c	16,13	798.d
19,6	89.d	2,59	625.d.e	17,6	582.b
20,3	402.e	4,10.11	105.c	18,19	514.b
20,4	364.b	4,90	821.b	20,1	139.a
20,6	230.d	6,2	213.a	20,24	530.e
22,4	341.d	8,20	77.a	21,9	182.e
29,4	159.e	Nehem.2,8	69.b	21,12	808.d
29,13	818.c	3,16	341.d	22,3	851.a
35,20	289	4,5	810.b	22,8	3.a
2.Par 1,16	404.c	8,3	655.a	22,14	709.a.b
2,15	555.d	9,11	437.a	22,24	159.e.160.d
3,6	160.e.318.e	9,30	210.a	22,20	145.d
3,6	769.a	13,23	777.b	22,30	546.d
8,3	88.e	13,24	68.d	26,10	180.c.e
8,3.4	80.a	13,23 24.25	780.b	26,10	709.b
8,4	811.c	Esther.1,3	739.c	26,11	292.d
8,17	762.a.b	1,13.14.18.19	219.e	21,20	294.c
8,17 18	761.c	2,5	145.e	28,2	531.a
8,18	160.e	2,7	602.c	28,4	680.b
8,19 20	768.c	2,12	60.c	28,16	139.e
9,10	160.e	3,9	69.c	28,19	239.a
9,14	244.e	6,9	739.c	29,6	501.d.810.d
9,21	160.e.318.c	6,12	291.a	29,17	501.d
9,21	768.c	6,12	743.c	30,13	809.a
9,23	56.e	7,4	536.b	30,23	559.d
11,6	262.d	8,6	69.e	30,28	244.c
12,1	324.e	8,17	243.d	31,1	809.a
12,3	239.d.318.a.b	8,9	63.d	31,27	169.d
14,5	857.b	8,10	749.d.e	34,8	806.d
14,9	239.d.243.b	8,17	166.c	35,5	233.e
14,13	349.d	9.24.26	69.c	37,11	542.c.e
15,6	744.e	10,2	219.e	38,5	404.b
15,16	484.d	Job.1,1	91.b.c	38,6	703.d
16,4	430.a	1,6	64.b	38,8	464.a
16,8	338.b.336.b	1,15	153.a.251.b	38,10.11	72.b
17,12	758.a	1,16.19	549.d	38,40	318.b

Job.39.

Job. 39,21.	pag. 501.d	Psal. 45,11	pag. 841. b
37,27.	459.d	45,14	34.d
40,15.	714.b.c	49,2	690.b
40,12.	481.b	49,4	623.d
40,21.	463.b.504.d	49,12	281.b
40,25.	340.c.d	49,15	559.d.789.b
41,16	463 b.c	50,9	562.a
41,18	531.a	50,14	191.a
41,22	567.a	55,15	514 a.b
42,9	139.a	51,1	362.c
Psal. 2,8	191.a	58,7	501.d
2,8.	693.a	58,9	463.b
2,9	743.a	58,10	834 d
4,2	169.c	59,14	191.a
8,1	849.b	59,14	693.a
10,9	318.b	60,2	88.d
12,4	57.a	60,12	260.c
17,14	448.d.690.b	61,4	564 b
17,15	448.d	61,13	474 b
18,1	257.c	65,7	825.c
18,1	364.b	68,8	191.a
18,5	464.b	68,15	392.b
18,15	798.e	68,17	754.b.c
18,17	67.e	68,32	343.c
18,33	825.c	69,13	137.d
18,40	825.c	69,16	608.d
18,43	311.e	71,20	599.b
19,11	402.a	71,22.23	808.d
22,1	818.c	72,8	191.a.192.b
22,28	191.a	72,10	249.d
26,8	738.a	72,15	159.c
27,4	852 c	73,16	464.e
27,5	278.d	74,14	318.c.319.a.b.c
29,9	812.e	74,14	398.e
31,19	562.d.507.d	74,15	351.b
31,21	562.d	74,15	353.c.d
32,1	810.b	75,6	507.d
33,12	808.d	75,9	46.b
36,11	210.a	76,3	145.c
37,3	850.e	76,12	440.a
37,14	486.c	78,12	296.a.b
37,20	195.d	78,15.20	501.d
39,6	690.b	78,20	464 b
39,7	392.a	78,63	456.e
40,3	278.d	78,81	239.d
40,11	181.d	79,2	450.a
42,2	327.e	79,12	623.d
42,8	599.d	80,12	614 d
43,4	808.d	80,14	812.c 846
44,14	623.d	80,16	66.c.67.a
45,9	792.c	81,6	777.a

Psal. 81,7	pag. 777.a
81,13	808.e
81,17	402.a
83,7	255.c
83,13	487.a
83,14	401.a
83,15	813.a
84,7	532.c
85,3	810.e
85,6	210.a
87,1	615.e
87,4	243.c.294.b
88,16	483.a
89,11	292.b
89,13	345.c.487.a
89,24	744.e
92,2.3.4.5.	808.d
92,11	814 c
93,4	849.b
94,4	507.d
96,11	443.a
98,3	191.a
98,7	443.a
103,13	432.e
104,20	813.a
105,23.27	230.d
105,41	501.d
106,7.9.22	320.a.b.c
107,26.	53.d
107,38	505.d
107,33.35	466.a
109,12	210.a
114,1	66.c.777.a
114,8.	501.d
115,1.	74.b
116,7.	402.a
116,22	8.a.230.d
119,60	484.a
120,5	209.d.&e
123,4	464.b
126,6	211.c
127,1	55.c
132,2	480.b
132,13.14	170.b
133,12	75.e
136,13.15	320.a.b.c
137,1	36.b.d
137,2	809.a
137,8	265.d
137,9	315.d
140,4	57.a

Psal. 140,12 pag. 3.a
140,16 812.a
141,5 415.a
148,8 470.d
148,10 829.b
149,2.3 808.c
Prov. 1,18 448.d
2,7 448.d
2,15 95.d
5,5 632.d
6,11 745.d
7,16 404.c
7,17 792.a
8,22 784.c
8,27 709.a
8,29 180.c
10,24 72.d
12,19 536.b
13,12 209.c
13,22 448.d
14,2 95.d
14,28 739.b
15,6 157.b
15,17 435.c
16,24 812.a
16,29 169.d
18,10 55.d
18,16 169.c
19,5 549.d
21,30 54.c
23,10 401.d
23,29 30 480.b 482.d.e
23,34 555.d
24,13 465.d
27,15 654.c
28,23 757.a
3,4 684.d
30,14 501.d
30,19 278.d
30,26 500.d, 569.e
30,31 472.c
31,22 177.d
31,24 340.d
Eccles 1,7 599.a.707.c
2,8 787.a
2,14 470.d
7,26 549.d
10,17 482 a.b
12,5 603.b.098.a
12,11 502.a.b
Cant. 1,5 244.c
Cant 1,9 pag 277.a
1,12 792.c
1,14 573.d 792.d
2,9 837.c
2,13 440.b
2,7 661.b
3,6 792.c
3,8 59.c
3,11 457.
4,1 561.a
4,8 376.c
4,10 60.c
4,11 754.a
4,13 373.d
4,14 578.a.415.a.792.a
4,15 465.c
5,2 789.c
5,4 292.c
5,5.13 136.c
5,11 160.c
5,11 769.a
6,4 578.d
6,5 561.a
7,3 465.a
8,6 845.a
Esa. 2,8 55.c
2,18 418.b
2,20 447.c.d
2,23 833.b
3,4 739.b
3,16 279.c
3,23 798.d
3,24 441.a
5,10 475.e
5,13 287.c
12, 808.e
7,8 89.c.359.d
7,14 848.c
8,7 287.c
8,9 825.e.d
9,2 727.b
9,17 570.a
10,9 40,d &c, 270,d 272.a
289.c
10,15 74.c
10.15 403.a
10,26 339.c
10,32 746.d
10,33.34 694.b
11,11 27,c. 312.e
13,9 315.
Esa. 13,10 pag. 36.e
13,12 157.d.158.a b
13,19 262.d.265.d
13,21 483.d
13,22 210.a.266.a
14. 265.d
14,4 262.d
14.13 314.a
14,23 26.e
15,6 145.d
15,7 40.b.36.d
16,1 312.e
16,11 711.d
17,2 631.b
17,8 857.b.c
18,1 240.tota.
18,2 211.d 293.d
19,2 211.d.293.d
19,6 293.a
19,7 634.b 840.d
19,9 404.c
19,13 753.c
19,14 116.c
19,18 66.c.d
19,18 777.c
20,2 747.e
20,4.5 239.e
20,6 349.d
21,2 79.a.79.b
21,9 56.e
21,13 248.c
22,2 568.a
22,6 179.b.c.332.d
23.1 102.b.c.d.e.179.b.183.a
23,2 342.a
23,3 506.a
23,7 342.e 568.b
23.12.13. 102.d.185.a.b
23,12 601.d
23,18 157.b
24.8 808.e
24,12 747.e
24,15 80.e
26,5 610.c.d.
27,1 580.d 574.c
27,2 615.c
27,9 887.b.c
27,12 70.d
28,11 777.b
29,6 417.e
30,12 95.d

Esa. 30,31	pag. 53.a	Jerem. 2,22	pag. 455.a	Jer. 46,9	89.d 211.b.301.b.334.d
30,33	582.b	2,28	859.d	46,20	pag. 427.c
33,21	849.b	2,31	845.a	46,25	6
34,12	482.b	2,32	798.d	46,25.26	215.d
34,15	116.c	3,29	29.a	46,27	630.b
35,7	398.504.e.756.b	4,29	812.c	47.4	329.c
35,43	318 c	4,30	655.e	7,5	364 c
36,11	777.b	5,8	310.e	48,13	858.e
37,24	610.d	5,15	95.e	48,23	138.c
38,8	446 a.b	5,15	777.b	48,28	846.a
38,12	404.e	6,20	118.e	48,46	569.a
40,4	562.d	6,27	601.d	49,7	248.d.e
40,22	709.a	7,31.32	582.b	49,7	595.a
41,2	168.e	7,33	631.b	49,19	600.b
41,18	466.a	9,10	758.a	49,21	320.a b.c
41,19	180.a.602.d	9,11	398.e.605.e	49.28	35.d
42,13	260.c	9,23	74.c	49,35	79.c
43,16	437.a	9,26	389.e	50,13	36.e
45,5	825.d	10,9	161 a	50,43	262.d
45,14	149.c.250.c	10,9	769.a	50,29	799.a
45,16	240.d	10,11	65.b	50,44	600.b
45,23	780	10,22	398.e	51,13	611.c
47,15	802.e	11,13	858.d.e.899.d	51,20	262.d
47,16	802.b	13,23	243 c d	51,27	22.d,82.a.196.b.198.d
47,37	262.d	13,24	401.a		273.e.316.a
47,9	265	14,6	398.e	51,44	478.e
48.4	207.d	18,46	417.c	51,58	261.b
49,12	312,a,b.346.b.359.a	19,5	582.b.899.d	52,9.27	347.e
49,23	854 c.d	22,6	212.e	Lam. 1,3	616.c
49,26	480.b	22,14	250.d	2,19	212.e
50,3	747	22,14	532.a.694	2,21	486.e
51,9	292 b	22,18	415.c	3,7	207.d
51,20	112.e	22,16	474 c	4,18	632.d
54,9	54 c	25,23	248.d.e	4,21	91.e
55,53	602.d	28,25	79.a.b	Ezech. 1,3	39.a
56,5	373	30,20	631.b	3,15.23	39.a
58,11	466.a	30,18	615.e	3,15	615.e
59,5.6	404.d	31,33	75.d	6,4.6	857.b
60,6	118.159.e	32,4	549.d	8,14	484.c
60,8	846.a	32,20	55.b	10,15.20 22	39.a
60,13	180.a	32,35	559.d	12,25	209.e
63,2	482.d	38,22	463.e	12,28	209.e
63,11	67.c	34,3	549 d	16,10	34.c
63,12.14	55.b	38,18	549.d	16,12	457.c
66,18	780 a	39,5	347.c	17,15	549.d
66,19	98.d.301.b 211.b.	40,4	315.d	17,22	401.b
	227.c.204.d	43,9	150 a,b.712.b	17,23	732.b
69,16	480.b	44,1	311. 312. d, 313. e.	19,10	461.d
Jerem. 1,10	5.d		314 d	20.37	810.c
2,4	398.e	44,15	313.a	21,24	212.e
2,6	605.c	45,9	33.a e	22,22	374.a
2,22	31.b,181.d	46,5	744.e	22,25	157.b

Ezech.

Ezech.23,14 pag.532.a,694.e
23,15. 34.a
23,24 746 b
23,40 655.e
24,5 567.a
25,9 758.a
25,10 335.c
25,16 457.d
26,9 746.a.784.b
25,13 809.a
27,5 362.a
27,6 636.c.639.c
27,7 179.e.229 b
27.7 404.c
27,8 347.a
27,8 347.a
27,9 346.b.c
27,10 98.c
27,11 347.a
27,12 193.d 356.d
27,12 672.a
27,13 175.b.204.c.206.d.e
207.208.d.229.b
27,14 200.b.229.a.356.b
27,15 248.b.d
27,16 176.c.d.177.a.e
27,18 30.d
27,19 176.a.132.d
27,20 248.d
27,22 247.d.249.d.159.c.d
27,22 415.a
27,23 273.c.274.a.82.a.
249.d.270.d
27.23 480.d
29,3 156.b
29,14 312.c.312.e.313.a.c
30,5 308.d.e.334.d
30,8.9 239
30,14 312.c
30,14.15 311.d
30,15 6.a.359.a
30,15.16.17.18 332.b
30,17 362.c
31,5 694.b
31,15 583.d
32,2 156.b
32,26 79.b
32,2E 204.c.209.a
38,2 212.c.214.a
38,2.3 204.c
38,3.4 213.c.216.3.d.c
Ezech.38,5 pag.335.c
38,6 200.b.c.226.d
38,11 248.c.249.d
38,15 215.c
39,1 204.e
39,3 215.d.c
39,11.15.16 218.c
39,26 631.b
40,5 753.a
40,14.15.16. 315.d
41,25 813.b
42,12 212.e
43,3 5.c.39.a
44,7 822.d
47,11 463.c
Dan.1,2 27.e
1,3 739.e
1,4 65.b
2,27 479.a
2,38 398.a.720.a
3,2 69.b
3,5 808.b
3,14 342.d
3,21 69.b
3,21 742.e
4,12 720.b
4,27 55.c.262.d
4,27.30 49.c.264.d
5,7 536.b.749.c.d
5,28 219.e
6,8.12.15. 219.e
6,18 784.a
6,19 784.a
8,2 79.e.328.a
8,20 219.e
8,21 175.a
9,15 55.b
10,5 16.e.161.a
10,5 769.a
10,13 556.c
11,6 152.b
11,29.30 179.c
11,30 178.356.d
11,43 336.b
Os.2,8 859.
2,25 75.c
5,1 469.d
6,4 210.e
6,5 5.d
6,6 362.e
9,10 888.c
Os.10,1 pag.610.c
11,8 349.e
11,11 846.a
12,23 86.d
13,5 336.d
13,12 182.a
13,15 840.d
14,1 315.d
Joel 1,6 501.d
1,9 316.d.e
1,18 787.c
Amos 1,5 89.e
2,9 345.b
3,7 593.d
4,3 22.c
5,24 353.b
5,26 67.d
6,2 348.a.347.e.270.d
6,5 740.c
7,7 719.a.720.b
8,6 807.8
8,8 398.a.503.d
9,7 329.c.358.b.243.b
9,13 211.c.d
Abd.2. 415.c
14. 742.d
19. 668.e
20. 93.a
Jon.1,2 280,284.b
2,6 94.b
3,3 258.a.284.b
Mich.1,8 399.a
2,4 401.d
3,12 430.a
4,4 631.b
5,1 742.a
5,5 260,280.b
7,12 22.d.293.a
Nahum 1,8 284.a
1,10 453.d
2,7. 276.c
2,7 272.b
2,8 287.e
2,9 280.e
2,12 631.b.758.a
3,1 742.d
3,8 60,311.c.315.c.d
3,9 334.d.336.b
3,10 212.c.13.c
3,12 250.b
3,12 705.c

Nahum.

Nahum. 3,15 pag. 287. e
3,17 284. a
Hab. 1,12 35. a
1,16 55. c
3,2 72. d
3,7 238.c.241.d.e
Sophon. 1,16 753.e
2.4 168. e
2,4 859.d
2,5 457.d. 585.a
2,6 458.a
2,10 339.c.240.a
3,6 753. e
3,13 631.b
Zach. 4,2 819.c
5,11 27. c
8,23 780.a
10,4 753.e
12,6 744. e
12,10 609. d
13,4 33. a.b. 747
13,5 784.e
14, 3 260,e
1. Esdr 6,2 220. a
Tob. Ebr. 5 224.c
8,3 293.d.313.b
14,32 287.e
Judith. 1,1 106. c
1,1.2.3.4 222.a b,224.a
1,6 79. b,166. b.c
Sirach præfat. v. 5.6 18. e
13,1 660.b
24,35 503.d
40,10 840.d
49,18 76.e
Adj. ad Daniel. 14,2 478. e
Baruch. 1,4 39 c.269.d
Susan. 54,55,58,59 168 d
1. Macchab. 1,1 179. a
1,35 712,a
3,45 808.a
3,46 808,c
6,2 80.b
8,9 179.a
10,30 295.a
10,33 832. a
11,4 832.b
11,16 115. d
12,6,7 499.c
12,21 498.c.499.e
14,15 115.c
1. Macchab. 15 pag. 11,13.25.737.d
2. Macchab. 1,13,15 278. a
2. Macchab. 9,2 80,c
EX NOVO TESTAMENTO.
Matth. 3.4,5 230. c
4,18 328.e
5,16 74.b
5,40 853.d
8,28 351
8,32 465. c
15,5 796. a
12,42 152 a,153 b 191.a.238 d
15,5 796 a
15,22 90.a.340.d
15,24 63.e
17,25 78. a
22,32 75.d
23,18 796. a
26,53 62. a. 63. c 64 a
26,73 778. c
27,28 32.!c
27,37 69.d
27,51 432. e
27,73 778.c
28,28 358.e
Marc. 5,1 345.b. 358.e
7,11 796. a
7,26 90.a.340.d. & 361.c
14,70 65.d.492. c.778.c
16,16 882.a
Luc. 1,5 428.e
1,24 181.d
3,36 101.c
3,37 103.e
4,29 754. b
6,1 536. a
6,45 425.c
7,38 814 e
8,8 525.a
8,17 182.d
8,26 348.b. 358.e
10,1.17 62.e.63.d
11,31 152,a 153.b,191.a.
238. d
12,21 425.c
16,19 177.d
24,13 848.a.b
Joh. 1,14 170
1,28 529.a
1,48 166.c
2,1 584. a
Joh. 5,2 pag. 65. e
5,2 680 b. 849. a
6,44 845 a
8,44 345. c
10,1.16 543. b
12,32 845. a
13,26 814. c
19,2 32. c
19,13.17 65.c
21 328. c
21,11 845. a
Act. 1,14 364. b
2,9 78.c. 79 a
2,9.10.11 69.d
2,11 59.e.65.e. 137.d
7,2,3.4 87. d
7,14 64. c
7,20 258.a. 284.b.c
7,22 67. c
7,43 67. d
8,27 152.a,d.238.e.36.e.d.c
9,9 371. b
9,18 217.d
11,26 371. b
13,22 73. e
14,11 69.d.e
16,19 845.a
17,26 72.e
17,28 738.e
18,8 79 d
18,20 371.b
21,1 554.a
21,7 864. b
21,39. & 22.3 375. e
21,40 65.e
22,2 65.e
24,5 853.e
26,14 65.e
27,1 605.e
27,13.14 552. a
27,16 554 e
27,17 552. b
27,27 551.e.553.b
27,37 552.d
27,41 552.b
28,2.4 548.d. 551.e
28,11 552.d.e.791.d
28,7 552.e
28,12.13 553.a
28,30 845.a
Rom. 2,5 425 e

Locus	Pag.	Locus	Pag.	Locus	Pag.
Rom.2,29	pag. 166.c	2.Cor.12,14	pag. 425.e	Hebr.12,15	pag. 425.e
3,1	76.c	Gal.2,14	84.e	Jacob.1,17	74.c
9,4	76.c	2,15	166.c	Jacob.3,5	813.a
9,5	76.e	3,28	84.e	Jacob 3,11.12	610.b
9,13	73 d	4,25	312.e	1.Pet.2,9	75.b
9,21	417 e	Eph 1,3	76 d	1. Pet. 3,20	352.a.b
11,4	859 d	2,8	471.b	2 Pet.1,3	171.e
14,11	780 b	2,12	171.d	2.Pet.2,4	581.b
15,24.28	699.e	2,14	242 a	2 Pet.2,5	1.e
1.Cor.1,8	789 a	Phil.2,11	780.b	1 Joh.3,5	325.e
1,31	74.e	Phil.2,13	74 a	Apoc.1,9	411.c
3.6	74.d	Col 2,9	170.e	2,9	166.e
7,3	821.a	Col.3,13	171.d	3,7	195.d
7,29	851.c	2 Tim.3,6	690.b	3,9	166.c
13,2	59.e	2.Tim.3,8	326.d	5.9	780.b
14,21	57.a	2 Tim.3,8	460.c	6,12	747.e
15,10	74.b	Hebr.1,3	276.c	6,15.16	278.d
16,22	739.e	2,14	427.d	6,15.16	432.e
2.Cor.2,3	182.d	4,13	82.d	7,9	780.b
3,5	74 a	7,6	77 d	10,9	609.d
4,3	181 d	11,7	392 b	10,9.10	402.a
5,1	171 e	10,1	5.e	17,15	287.c
6,15	582.d	11,9	171.c	21,3.4	75.e
11,33	253.b	11,11	790 c d	21,22	432.b
12,14	78 a	11,38	447.d	22,13	326.b

INDEX SECVNDVS.

FABULARUM, QUÆ PASSIM IN HOC OPERE EXPLICANTUR AUT REFELLUNTUR.

A.

ABas Neptuni filius & Arethusæ Abantum pater. 435.c

Ace quæ & Ptolemais urbs Phœnices, in quâ Hercules sanatus est ab Hydræ morsu. 377.e

Acestes Segestæ conditor, quem ex Siciliæ fl. Crimiso in canem mutato genuit Sylvia Egesta Hippotæ Trojani filia. 563.e

Ægeum mare vel ab Ægeo patre Thesei, vel ab Ægeâ dictum reginâ Amazonum ibi demersâ, vel ab Ægeone gigante, qui idem cum Briareo. 436.d.e

Æolus Liparæ rex & vicinarum insularum, qui luctantes ventos tempestatesque sonoras imperio premit &c. 658.a.b

Æoliæ insulæ in quibus auditi dicuntur Cyclopum ictus ferrum Vulcano cudentium, 573.a. &c. Ibidem sonitus tympanorum & cymbalorũ, 572.d.e

Ætates quatuor: Ætas aurea quâ regnavit Saturnus arvis nondum divisis, 256.c. Ætas argentea quâ cœperunt homines terram colere, & de domibus sibi prospicere, *ibid.* c.d. Ætas ænea sævior ingeniis & ad horrida promptior arma, quâ laqueis captare feras, &c. *ibid.* d.e. Ætas denique ferrea. *ibid.*

Afer Abrahami, Herculis aut Saturni filius à quo Africa dicta. 555.d

Agathyrnus Æoli filius à quo conditum in Siciliâ Agathyrnum. 569.c.d

Alpheus fl. Elidis ex Tenedo insulâ orsus. 418.b. Et

per

per occultos terræ meatus in Siciliæ, Arethusam delatus. 597 a
Amanus Ciliciæ mons in quô Orestes ab insaniâ liberatus est. 777. c
Amathusii Cerastæ dicti, quia in boves mutati. 372. a. b
Anaphe insula quorsũ dicatur ut Delus è mari emersisse. 439. c. 461. c. d. e
Andrus Anii frater à quô Andrus insula, 443. d. e
Anius in Delo sacerdos Apollinis, cujus filiæ tres Oenotropæ, Ceno scilicet & Spermo & Elais, quotiescunque volebant vinum semina & oleum pro nominum ratione consequebantur 440 c d
Anna Perenna Didonis soror fertur Æneam in Italiâ convenisse, & Laviniæ uxoris insidiis appeti se sentiens in Numicium amnem se conjecisse 642. d. e
Antæus gigas LXX. cubitorum, terræ filius, in luctâ ab Hercule prostratus, quoties terram attigerat, toties redintegratis viribus resurgebat. 521. d
Aphaca Libani locus dictus ab amplexibus Veneris & Adonidis. 830. a &c.
Apollo cur dicatur Pythius, & Lybicus, & Hammonis filius, & cecidisse draconem. 12. a
Arca Noæ in Sibyllinis versibus, cur in Phrygiâ substitisse fingatur ad Marsiæ fontes. 18. a
Arethusa, v. Alpheus.
Argo navis unde dicatur, & cur fingatur fuisse loquax. 820 b. c
Aristæus Ceæ rex, Cadmi gener, Ceorum agris à Sole exustis, sacrificia instituit ad Etesias impetrandos 441. a. &c. Ejusdem iter in Sardiniam. 632. d
Arsalus & Aryus, v. Chimæra.
Asterii gigantis (cujus pater fuit Anax) cadaver longum decem cubitos in Asteriâ insulâ repertum prope Miletum. 364 c
Avernus lacus in Hispaniæ Bæticâ. 670. b

B.

Babylonica turris à gigantibus è terrâ editis & θεομάχοις in cœlum usque erecta, donec totum opus ventis immissis confractum fuerit & dissipatum 52. d &c.
Bacchi nomen. 13. a. b. Bacchus cur Jovis filius. *ib.* Cur tigres habeat in curru, & amictum ex pelle tigridis aut ex nebride, & cur dicatur Nebrodes & Ζαγρεύς, *ibid.* Et in Arabiæ Nysâ natus, 13, c. & 479 b. & præsidere vitibus, 13 c. Et expeditiones in Indiam suscepisse, *ibid.* Cur à Cadmo oriundus. 477. e Cur pica & hedera Baccho sacræ, 478. d. Cur Assyriæ rex Staphylus illi detur pro successore, *ibid.* Cur describatur ταυρόμορφος, 479 c. Cur natus ex femore Jovis, 481. b. Cur in monte Mero, *ibid.* Quorsum in Bacchi copiis mulieres. 484 b Bacchi fabula collata cum historiâ Mosis. 485. b c. Et Samgari & Jacobi, *ib.* d. e. Et Bethsemitarum & Philistæorum. 486. a. An Bacchus Tyrrhenis imperaverit. 643. a. 644. d. e.
Bætylia cur voluerint lapides esse animatos, 785. b. c
Baleares à Baleo dictæ comite Herculis ibi relicto. 703. b. Fabula de septem Balearibus. 701. d. Baleares cur nudos æstatem exigere finxerint, & Bœotos ad Balearium insulas nudos enatasse, 704. b.
Belus, Phœnix & Cadmus non sunt Ægyptii ut volunt. 374. b
Blemyes Æthiopiæ populi cur fingantur esse sine capite. 317. c. d
Boves æneos in Rhodo, in templo Jovis Atabyrii, mugiisse fabulantur, quoties aliqua calamitas imminebat. 397. c
Boves Solis in Siciliâ circa Mylas mactare nefas erat. 570. e
Briareus idem cum Encelado. 580 c. d.
Brisæ nymphæ quæ primæ docuerunt μελιττουργίαν. 481. c. d
Buthoe urbs Illyrici, ad quam Cadmus vectus dicitur jugo boum. 503. a
Byrsa Carthaginis acropolis, à corio dicta, ut volunt, in tenuissimas partes dissecto. 513. c

C.

Cabarnus Proserpinæ raptum Cereri indicavit. 448. a
Cabiri Samothraciæ 426 c
Cadmus cur ab aliis filius, ab aliis coquus Tyri regis esse dicatur. 486. d Cadmi nomen unde sumptum. *ib.* e. Et Harmoniæ vel Hermiones uxoris, 487. a. Cur in serpentes mutati fuisse fingantur, *ibid.* & 345. b. c. & 502. c. Cur Κύλικες dictus locus in quo conditi 502. c. d. Cur Cadmus dicatur fecisse milites ex serpentis dentibus, 487 b. Cur quinque solum ex iis superstites. *ibid.* c &c.
Castalia metu insequentis Apollinis in fontem Castaliam præcipitem se conjecit. 467 c
Castalius Castulonem in Hispaniâ putatur condidisse. 666. d. e
Chalcenor ibi jussus urbem condere ubi vidisset Solem orientem, cum unus è comitibus exclamasset, εἶδον τὸν ἅλιον, ibi condidit urbem Idalium. 373. b
Chaos fabulosum unde sumptum 783 a
Chii insulæ draco circa montem Pelinæum. 413. b. c

Chimæra, monſtrum, tricorpor, cujus prima leo, poſtrema draco, mediumque capella, 393.b.c.d
Cilix Cadmi frater, à quô Cilicia dicta, 375.c.376.c.d
Cimmerii Campaniæ populi quos in perpetuis tenebris verſari poetæ fingunt. 654.b
Cinnamomum cur fabulentur avium nidis decuti, & privatim phœnicis 792.a.b
Cinyras Cypri rex Adonidis pater cum Apolline de muſicâ certans periiſſe traditur. 369.c
Circe in Latio quorſum fingitur herbarum vi & incantamentis ſuis immutaſſe rerum ſpecies, 651.b. Cur ſepulta dicatur in Pharmacuſis Atticæ inſulis. *ibid.* c.
Circeium Latii promontorium cur Homerus ad Auroram deſcribat & Solis ortus. 654.c
Columbas Jovi ferre ambroſiam cur fabuletur *Homerus.* 822 c
Columnæ in Herculis templo Gadibus, quibus conſtare credita mundi compages, & elementorum inter ſe nexus & concordia. 676.c
Columnæ Herculis, quas in freto Gadium illum erexiſſe narrant. 813.b
Corcyra Phæacum inſula, in quâ ſervabatur falx quâ Jupiter execuit patrem. 9 b
Corſa bubulci ſerva, quæ taurum è Liguriâ in Corſicam narrantem navigio ſecuta, inſulam aperuit prima, & à ſe denominavit 631.c. 640.c
Crimiſus Heſione compreſſa edidit Egeſtum. 614.e v. Aceſtes.
Curieus Cinyræ filius, Curium in Cypro condidit. 372.b
Cyclopum fabula unde nata. 820.c.d
Cyprus Cinyræ filius à quo dicta Cyprus inſula 373 c
Cyrnus Herculis filius Cyrno ſeu Corſicæ inſ. nomen dedit. 631.b 640.a
Cytherus Phœnix à quo Cythera inſula, 500.d

D.

Delos Latonâ pariturâ è mari ſubito emerſit, 439 c
Deucalion ex arcâ dicitur emiſiſſe columbam, 5.b. & Hierapolim condidiſſe. 14.a
Dirce Lyci uxor mutata in fontem Dircem. 464 d e
Drepanum Siciliæ urbs dicta vel à falce Cereris, vel à falce Saturni. 562.a

E.

Elymus & Elymi è Troja in Siciliam delati, 628.d
Elyſii campi in extremô Occidente. 664.a.b
Enceladus Jovis fulmine percuſſus, quia in Deos inſurrexerat, & detruſus in terræ abyſſos ut ſempiternis flammis ardeat. 587.a.b
Erythia inſ. in Oceano ex quâ Geryonis boves abduxiſſe fertur Hercules. 678. a. Et magnis hermatibus viam in mari ſibi ſtraviſſe. 715.e
Europa Cadmi ſoror, virgo formæ inſignis, quam Junonis pigmento faciem perunxiſſe. 456.c. & à Jove raptam fuiſſe fingunt falſi ſub imagine tauri, 597.d. & 819.a. Europæ corona Hellotis & Hellotia feſtum. 456.d

F.

Faunus terrores immittere quorſum fingatur, 483.a.b. & ſub Baccho militaſſe 645.a

G.

Galeæ vel Galeotæ Siciliæ vates, quos à Galeote deducunt filio Apollinis & Themiſtus. 593 d
Gelon Ætnæ, & Hymari filius, à quô dictus Gela fl. 608 a
Golgos Veneris & Adonidis filius in Cypro Golgi conditor. 372.c.d

H.

Haleſinus fons in Siciliâ dicitur ad tibiæ cantum exultare. 568.c
Harmonia, v. Cadmus.
Hecubæ cenotaphium cur in Sicliâ oſtenſum, juxta Pachynum promont. 603 a.b.
Hercules prope Acen ſanatus ab hydræ morſu, 377 a
Hercyna Cereris filia à quâ Hercyna fons in antri Trophonii aditu. 474.c
Heſione, v. Crimiſus.
Hippocrene fons è terrâ editus equi ungulâ percuſſâ. 465.a
Hipponem in Africâ quorſum Græci equites condidiſſe dicantur. 517.d
Holmius Siſyphi filius, à quô Holmius fl. in Helicone. 465 d
Hominem cur procreaſſe dicatur ventus Colpias, 783.a

I.

Iacchus Bacchus ad mammam, in cujus ſacris myſtica vannus. 480 d.e
Japetus quis fuerit 167.c. Et decrepiti ſenes cur vocentur Japeti, *ib.* c d. Cur idem Jovi bellum fingatur intentaſſe, *ibid.* e. Et mari præfectus fuerit, & pro Neptuno habitus. 9. d. e.
Idalium, v. Chalcenor.
Ilienſium in Sardiniam profectio. 634.c
Illyrius Cadmi aut Polyphemi filius à quo dictum Illyrium. 504.a.b

Iolai & Thespiensium in Sardiniam fabulosum iter, & Olbia & Ogrylle urbes ab iis conditæ. 634 c

Ismenus Bœotiæ fl. ortus ex Cadmi pede altius in limum defixo. 464 b

Italus rex à quo Italia, aut *italus* taurus Herculis quem ex Italiâ volunt tranasse in Siciliã. 658.b.&c.

Judæus Sparton Bacchi commilito, à quo Judæis & Spartanis, si credimus, commune genus. 499.c.d

Jupiter cur vocetur Hammon vel Amon. 5 d. & 8. b. Amonis nomen pro Jove in Prophetarum scriptis, 6. a. Cur Ζεὺς à fervore dictus, 8 c. Cur fratrum minimus, *ibid* & cœli dominus, *ibid* d. Cur Saturnum patrem dicatur execuisse, *ibid.* d.c. Cur falx quâ Saturnum execuit in Corcyra quæsita, 9. a.b.&c.

Cur Jupiter Cassius manu extensâ pictus, & malum Punicum ferens. 351.d

L.

LÆstrygones Latii populi circa Cajetam & Formias apud quos fabulantur noctes esse brevissimas. 653.d

Latium, v. Circe.

Lilybæum à puteo dici cur Græci velint. 559.c

Liparis audiri Cyclopum ictus, tympanorumque sonitum & cymbalorum. 572.d

Liparus Ausonis filius regnavit in Liparis ante Æolum, vel ut alii post Æolum. 571.c

Lusus Bacchi comes, á quô Lusitania dicta. 697.b

M.

MAla aurea draco asservabat in Hesperidum hortis circa Zilim in Tingitanâ 521.d

Marieus Cinyræ filius, Marii urbis in Cypro conditor. 372. c

Melite insula à Melite nymphâ Corcyræâ dicta, ex quâ genuit Hercules Hyllum Illyrii regem 548.d

Melos Ægei maris insula, à conditore dicta Melo Phœnice, 452. b. In quâ terram effossam statim repleri fabulantur. 453.d

Menestheus Athenienssium dux in bello Trojano, quem Athenas ex Ilio reversum, & à Thesidis pulsum in Hispaniam ultra Gades se contulisse dictitant, & Menesthei portum in Bæticâ condidisse. 608 d

Mercurii nomen unde 12. a. Cur idem Camillus vel Cadmilus & Sumes appelletur á Phœnicibus, *ibid.* c. Cur dicatur Jovis filius, *ibid* a. Et servilibus ministeriis addictus, *ibid.* b c Cur viis præfectus & funerum Deus, 12.c. Cur eloquentiæ pater, *ibid.* d. Et Astronomiæ repertor, *ibid.* Et Jovis Amorum pararius, *ibid.* c Cur lac & mel illi veteres libaverint 13.a Cur sit Deorum minister, 844.b

Milye Solymi soror & uxor, deinde etiam Cragi à quã dicta Milyas Pisidiæ regio. 391.c

Minos cum fratribus Gazam profectus, unde Gaza Minoa dicta. 458.b.c

N.

NEæ insula prope Lemnon, in quâ Philoctetes ab Hydrâ morsus 432 c. Nebrissa Hispaniæ urbs quam Bacchus condidisse narratur. 680 a.b

Neides feræ in insulâ Samô quarum barritu terra diffindebatur. 408. &c.

Neptunus cur dicatur maris dominus, 9. d. & Ποσειδῶν, 10. a.b.d. & Neptunus, *ibid.* d. & *Mosele* Ægyptiis, 10 e. Equitandi ars à Neptuno, & primus equus Scyphius nomine ab eô è petrâ eductus. 339 a.b.c

Nisyrus Ægei maris insula, olim pars insulæ Co, quam tridente abscissam jecit Neptunus in gigantem Polybotem 402.c.d.e

Nola Campaniæ urbs à Tyriis condita. 642.d

Norax ex Hispaniâ in Sardiniam migrasse fertur, & Noram urbem condidisse. 633.d

O.

OCha in Eubœâ mons dictus à congressu Jovis & Junonis. 435.e

Oenotropæ, v. Anius.

Orestes in monte Amanô à maniâ liberatus. 377.e

P.

PAlici Dii Siculorum, dicti ἀπὸ τοῦ πάλιν ἱκέσθαι, quia in terram prius mersi denuo inde reversi sunt. 589 a.b

Pan à quô Panici terrores. 483.a.b

Pantagias Siciliæ fl. cujus decurrentis sonitus per totam Siciliam audiebatur, donec à Cerere tacere jussus est. 592 c

Parcæ cur dicantur vitæ filum secare vel abrumpere. 404. c

Pelorus, nauclerus Pœnus in freto Siculo ab Annibale interemptus, unde nomen Peloro prom. 575. & 576

Peucetius heros, à quo Calabria Gr. Peucetia. 662.d

Pherecydis heliotropium in Syro insulâ. 445.c

Phocenses cum Elymis è Trojâ primum in Libyam, mox in Siciliam delati. 630 a.b

Phorbantem in cœlum Astronomi ideo transtulerunt, quia Rhodum insulam à serpentibus liberavit. 598.a.&c.

Picus rex Aboriginum, qui in picum avem mutatus oracula fertur edidisse. 471.d.e

Pluto Inferorum Deus, & Ἅδης dictus. 11 a.b

Prometheus Japeti filius, & Caucaso affixus, & ignem

ignem è cœlo detulisse dicitur, & reperisse metalla, & cor illius ab aquilâ erodi. 13.d.e
Pygmæi versus Nili fontes & Australem Oceanum. 142 a
Pyrenæi montes à sylvæ conflagratione dicti, vel à Pyrene Bebrycis regis filiâ ibi ab Hercule vitiatâ, & postmodum à feris descriptâ. 693.d

Q.

QUinque viri orti ex draconis dentibus satis. 487.d

R.

Rhea, vide Saturnus.

S.

SAlamin Asopi filia Cychrei mater à qua dicta Salamin 497.c. Salaminem insulam vastasse fertur draco vel ipse Cychreus. ibid.
Sardus Herculis Maceridis filius, à quo Sardinia dicta. 630.e
Saturnus cur παγγενέτωρ. 1.d & justissimus. 1.e. & 2.a. Cur feros homines dicatur ad compositam vitam traduxisse *ibid.* Cur sub illo ætas aurea. *ibid.* Et homines à labore & dolore immunes. *ib.* c. d. Et habuisse legantur communem cum brutis linguam, *ibid.* e. Cur Tellus Saturni uxor. 3.a. Unde mos in Saturnalibus mero se ingurgitandi & servos convivio excipiendi 3.c.d. Saturni lex qua cavetur ne quis Deos nudos impune contempletur. 3.c Saturnus & Rhea quomodo ex Oceano & Thetide nati. 4.b. Cur navis Saturni symbolum. 4.b.c.d. Cur idem diluvium prædixisse dicatur. 4.d.e. Et vorasse omnes liberos tribus exceptis. 5.c. Quomodo à filiô ex regno ejectus. 257.a
Satyri cur hircorum specie & salaces, & ὀρχηστῆρες. 483.c d
Seriphii Gorgone visa in lapides mutati. 448.e.&c.
Sibyllæ Cumææ sepulchrum prope Lilybæum promontorium. 559.d
Sicanorum in Siciliam ex Hispaniâ migratio. 622.d
Sicinus Thoantis & Oenoes filius, à quô insula Sicinus quæ & Oenoe. 451.d
Siculorum ex Italiâ migratio in Siciliam. 622 d
Silenus quorsum doctus & Bacchi præceptor, 482.c. Et asino vehi fingitur, & calcare uvas, & semper esse ebrius, *ibid.* d. Et caseum & lac habere pro cibo. *ibid.* e. Quô locô fuerit à Midâ captus. 587.c
Sirenes, canora monstra, Acheloi filiæ, circa Capreas. 656.d. vel circa Pelorum. 573.d.e
Solani inventio Apollini cur tribuatur. 842.c
Solus Soluntis urbis in Siciliâ conditor, in hospites vir inhumanus, ab Hercule interemptus. 565.e
Solymi Pisidiæ à multis veterum cum Judæis confunduntur. 389 b
Sparta dicta ἀπὸ τῶν σπαρτῶν ἀνδρῶν *à viris spartis* id est ex draconis dentibus satis. 498 c
Sphinx in monte Phiceo sedens per griphos & ænigmata narratur sui ævi solertissimorum ingenia exercuisse. 470.e
Syrus una Cycladum, in quâ τροπαὶ ἠελίοιο, ut fabulatur Homerus. 445 c.d

T.

TElchines Magi maris filii à Phoroneo Argis pulsi in Rhodum secesserunt. 599.c
Tenedus insula in Hellesponti aditu à Tene dicta, qui arcâ inclusus & in mare dejectus eô delatus esse fingitur. 416 d.&c.
Teucer Spartariæ Carthaginis in Hispania conditor. 688.b
Thebæ à Thebe Asopi filiâ dictæ, vel à bove Cadmi duce. 463.b
Thule & alia versus Septentrionem loca cur fingantur perpetua nocte esse damnata. 727.d
Tingim ex Olbiâ & Mycenis Græcos ab Hercule esse translatos. 520.b
Triton Africæ fl. ex quô Pallas nata fingitur. 533.c
Typhon Ægyptius gigas quem ex Ægypto volunt ad Caucasum usque penetrasse, & fulmine Jovis ibi percussum, fugisse in Palæstinam, & ad lacum Serbonidis expirasse, 330.e. 331.a b c Cur Typhon Ægyptiace Smy dicatur & Seth & Bebon. 11. b.c Typhon idem qui Enceladus. 581 b
Tyri rupes antea vagas cur firmasse dicatur aquilæ sanguis. 789.a
Tyrrheni Bacchi numine in delphines mutati. 647.c

V.

VEllus aureum in Colchide à duobus tauris & dracone asservatum 328.c.d
Ulysses à quo condita scilicet Lusitaniæ urbs Ulyssipo. 695.e
Urania Cypri oppidum cujus incolæ in stellas mutati. 371.c.d
Vulcanus è cœlo lapsus in Lemnon insulam. 431.d e

X.

XIsuthrus Assyriæ rex qui ex diluvii aquis per arcam evasisse fertur, & aves ex eâ emisisse. 4.e. & 5.a.b

Z.

ZAncle à Zanclo rege dicta, vel à Saturni falce ibi abscondità. 576 c
Zorus & Carchedon Carthaginis conditores. 511.e

INDEX

INDEX TERTIUS,

VOCUM PHOENICIARUM, GRÆC. ROMAN. GALLIC. BRITANN, &c.

Quæ in hoc opere

Ex

Hebræa Lingua & vicinis deducuntur vel explicantur.

A.

Abadir, Abaddir. 786.b
Abaddires. 849.a.b
Abacænum. 570.a
Abalites. 140.a
Ἀβαλίτης. 140.a
Ἀβάντις. 435 c
Abantes. ibid.
Abara. 528 d
Ἄβδαρα. 190.b. 684.b
Ἄβδηρα. ibid.
Abdir. 786 b
Ἀβέλιος, ἀβέλιον. 737.a
Abellio. 737.a
Abeliani. 851.c
Abeloitæ. ibid.
Abelonii. 851.b
Ἀβίβαλος. 856.b.
Ἀβίβλαβον. 837 c
Abila. 522.a, 812.c.d
Ἀβιρμεναῖα στάλη. 136.b
Ἄβολος. 593.b
Ἀβράνανας. 750.b
Abrana. 750 b
Abravanus. 756.d
Abruan. ibid.
Abrotonum. 528.d
Ἀκάβη πηγὴ. 535.d
Ἄκη. 864.b
Aceftæ. 563.c, & 564 a b
Achæmenes. 322.d
Ἀχοσίμ. 839.e
Achæosim. 840.a
Ἀχάνη. 475 b
Ἀχάτης & Achates. 606.a.b
Ἄχι, Ἄχθ. 840 d
Acis. 583.b
Ἄκρα, Acra. 611.c.712.a
Ἀράγας. 611.a
Acropolis. 362.c
Ἀδὰ. 817.c
Ada. ibid.
Adad. 811.a
Ἄδης. 11.a.b
Ἀδιαβηνὴ. 273.c
Ἄδωδος. 811.b
Adodus. 811.b
Adoneus. 479 c
Ἀδονιμαοιδὸς. 818.b
Adonis. 396.c. 818 a. 711.b
Adramita. 113.d
Adramitæ. 113.d, 115 c
Ἀδραμύττειον. 407.a
Adramyttium. 406.c
Adragno. 584.d. 614.b
Ἀδρανὸς. 584.b.c.d
Adrano. 614.b
Adranus. 584 b
Ἀδραπάναυτα. 224.c
Ἀδράστη. 738 a
Adrumetum. 523.b.c
Ἀδρύμη, Ἀδρύμης. 523 b.c
Æa, Ææa. 527.b.c.
Ægeum mare. 538.a
Ælana. 835.d
Ælanon. ibid.
Æolus. 658.a
Aestar. 751 d
Ætna. 578.c
Ἀφρικὴ. 535.d
Ἀγαλάλοχον. 792.c
Aganippe. 465.a
Agareni. 255.c
Ἀχάθυρνον. 569.d

Aga-

Agathyrnum, Agathyrna. 569.d
Ἀγαθύριον. 569.d
Ἀγβάτανα. 222.d
Agbatana. 222.d
Ἄγκυλος. 580.e
Aglibelus, Aglibolus (Pun.) 811.c
Agrigentum. 610.c. & 611.a
Ἀγρότης. 784.c
Αἴγεστα. 564.a.b
Αἰγκαῖον. 538.b
Aila, Ailal. 835.d
Ἀκεστίνη. 578.c
Alabis. 593.b
Alabus. 593.b
Ἀλαβὰς, Ἀλαβὼν. 593.b
Alachis. 593.b
Aladra. 684.b
Alæsa, Ἀλαισὸς & Alæsus. 568.b
Alagabalus. 797.b
Alalcomenæ. 472.c
Alauda, Alauda. 743.d
Ἄλβιος. 753.e
Albeida. 578.d
Ἄλβογον. 752.a
Albus. 753.d.e
Alchymia. 234.a.e
Ἄλδος. 829.e
Ἀλδήμιος. 829.e
Ἀλήτης. 690.b
Aletes. 690.b
Alilat. 125.c
Alilæi. 125.e
Allobroges. 753.a
Allophyli. 362.c
Ἀλλουμαιῶται. 112.e
Allumeotæ. 112.e
Alma. 848.c
Almaden. 425.b
Almon. 472.a
Almodæi. 112.e
Ἀλοὴ, Aloe. 792.c
Ἀλόντιον, Alontium. 569.b
Ἀλούντιον, Alontion. ibid.
Ἄλπις. 753.d
Alpes. 753.b
Alpes. 753
Alpus, Alpum. 753.d
Ἄλπειος. 753.e
Ἄλφα. 797.a. 818.e
Alpha (Pun) 797.a
Alphaia. 798.a
Alphæa 798.a
Alquitran. 661 b.d
Ἄλσος. 456.a
Amanus. 377.d
Amanitæ. 112.b
Amathus. 371.d
Ἀμαθούσιοι. 371.d
Ambubaja. 833.c
Amastra. 569.a
Ἀμενανὸς, Amenonus. 583.d
Ἀμήστρατος. 569.a
Amestratini. 569.a
Ἄμμας. 400.d
Ἀμμαοὺς, Ammaus. 848.a
Ammon. 5.e
Ammonia. 7.d.e
Ἀμμοῦν, Ἀμοῦν. 5.e
Ἀμμουνέων γράμματα. 857.b
Amomum. 821.e
Amorgus, Ἄμοργος, Amorginæ vestes 177.c.d. 449.a
Ἀμύκη. 89.c. 91.b. 366.c
Ampsaga. 531.d
Ἀναφὴ, Anaphe. 461.c.d
Ἄναπος, Anapus. 596.a
Anas. 696.a.d.e
Ἄναξ, Ἄνακτες. 364.c
Anactorius ibid.
Ἀνδέρικα, Anderica. 268.d
Ἀνδράστη. 738.a
Andraste, *Andraste.* 737.e
Andrios. 443.a
Ἀνία. 440.c
Anius. ibid.
Ἄνωβρετ. 790.b
Anobret. 790.e
Ἀνωσανὰφ. 843.b
Ἄορνος. 670.b
Ἀπαμεία, Apamia. 94.b
Ἄφακα, Aphaca. 830.b
Ἄππα. 400.d
Aradis. 639.b
Arambys. 712.b
Ar. 756.a
Ara. 757.a
Arar. 757.a
Arus. 757.b
Arbela. 277.a
Arce. 764.d
Ἀρδέρικα, Arderica. 268.d
Ἀρὴ. 765.c

Arecca.

Arecca,	267.c
Areccæi campi.	ibid.
Arecema.	764.d
Arecha.	ibid.
Arelate.	756.b
Ἀρμάς.	844.b
Areopolis.	362.c
Ἄρφα.	362.d
Ἀρέθουσα, Arethuſa.	465.b.598.b
Ἀρχάδ.	269.b
Ἀργάδη. Argade.	269.b
Argantonius.	672.c
Ἄργα, Argo.	819.d
Ἄριμος,	655.c
Arion.	503.c d
Ἀριουσία.	414.c
Ἀρμὰς.	844.b
Armenia.	22.d.e
Ἄρνη, Arne.	472 a
Arſalus.	393.d
Ἀρτάβη Artabus.	475.c
Artabanus.	253.c
Artæi.	253.c
Artas, Ἀρτὰς.	ibid.
Artaxerxes.	253.c.254.c
Artiereon.	844.d
Ἀρουσία.	414.c
Aruſia, Aruſius.	415.a
Arus, Arus.	757 b
Ἀρύβας, Arybas.	445.a
Arius.	393 d
Arzugum.	542.a
Asbamæa aqua.	589.c.& 590.a
Aſgandæ.	480.d
Aſcania, Aſcanius.	196.c d
Ἀσκουκαῦ, Ἀσκακκαῦ.	837.b
Ἀσκρὴ, Aſcra.	472.b
Ἀσδρουβὰλ, Asdrubal.	445.b.825.a
Ἀσία.	764 a
Aſia.	337.c
Ἀσίνης, Aſines.	578 c
Ἀσιροὺκ.	835 a
Ἀσσίναρος, Aſſinarus, Aſſinarus.	599.d
Ἀσκειρωνήτης.	828.c
Aſſorus.	586 a b
Aſſori, Aſſorini.	586 b
Ἀσσυρία, Aſſyria.	273 a b
Ἄσσυρες, Ἀσσύριοι, Aſſyrii.	ibid.
Aſſyrii, i.e. Syri.	341.d
Ἄστα.	680.b.c
Ἀστάρτη, Aſtarte.	787.b.850.b
Ἀστὴρ χιλλός.	839.c
Ἀστέριον, Aſterion, Aſterii.	417.c
Ἀσταρτιφὴ.	837.c
Ἀστρισμουνὶμ, Ἀστὶρ ἐσμουνὶ.	842.d
Ἀστροάρχη.	125.c
Ἀστυπάλεια, Aſtypalæa.	402.a
Ἀσουμὲς.	844.a
Ἀσουμέσλαβον.	844.a.b
Ἀσοῦρ.	819.a b.830.a
Ἀσουρὶκ	835.a
Ἀταβυρία. Atabyrius, Atabyrium.	456.c.397.d
Ἀταδὶμ.	834.d
Ἄταλα, Ἄταλλα, Atilla.	615.d
Atergatis.	811.b
Aurunci.	613 d
Ἀθριβὴ, Athribis.	294.a
Ἀτιειρκὸν.	834.d
Ἀτιρσίτλη.	834.c
Ἀτὶρ.	834.a
Atramitæ, Atramotitæ.	113.d, 115.c
Ἄτλης, Ἄτλυς.	479.c
Attes.	ibid.
Ἀτὺρ, Ἀτοὺρ.	834 c
Aturia Atyria.	273.b
Atymnus.	456.c
Atzicurur	485.b
Ἀυαλίτης, Avalites.	140.a
Ἄυαρα.	763 b
Ἄυασις.	320.d.526.b
Ἄυδηρα, Audera.	684.b
Avere.	451.a
Avernus lacus.	670.b
Ἄυσαρα.	131.b
Auſara, Auſaritis myrrha.	ibid.
Ἄυζαρα, Auzara.	ibid.
Ἄξενος πόντος.	196.
Ἀξίερος, Axieros	427.b.828.d
Ἀξιόκερσα, Ἀξιόκερσος, Axiocerſa, Axiocerſos	427.b c.d. 828.d
Ἄζα, Ἄζαν, Aza.	823.d
Azaro.	586.a
Ἄζωτος, Azotus.	813.d
Ἄζιζος.	736.b.c.811.d.e
Azirgozol.	846.b

B.

BAal.	850.b
Baalberith.	859.c
Baal ſamen.	850 b
Βααλτὶς.	786.d
Βάαυ.	783.e

Βάαντ. 783.c
Bacchæ. 484.c
Bacchus 13.a
Bacacedæ. 743.a
Bacra, 532.c
Bætis. 671.a
Bæturia. 697.a
Bætylia, Bætylius. 785.b.c
Bagadras. 532 b
Bagaudæ. 743.a
Bagauda. 743.a
Bagrada. 532.b.c
Βαιδυμῆν. 476.d
Βαῖτις. 671.b
Βαίτολος. 832.a
Βαιτύλια. 785.b
Βαιτυρία. 697.a
Balænæ. 362.d
Βαλαροὶ, Balari. 635.d
Βαλιαρεῖς, Baleares. 199.c.d, 703.d.c, 796.c
Βαλσαμένη. 838.c
Bambotus. 714.b.c
Βάννα. 476.c
Banneau. 746 a
Bara. 752.c
Bar. 545 b
Βαρακάκοι. 730 c
Baracaca. ibid.
Baree. 545.b
Barca, Bar-barca. ibid.
Barcino. 692.c.d
Bardaa. 750 c
Bardala. 750 c
Bardi. 740.b
Βάρδοι. ibid.
Bardi. ibid.
Bardiacus, *Bardiacus.* 748.c
Βαρὶς. 23.b
Baris mons. ibid.
Barner. 739.b
Barn. ibid.
Bassareus. 480.c
Βασηττανοὶ, Βαστῦλοι, 684.c & 685.a
Basti, Bastitania, Bastitani. 685.b
Bastuli 684.c.& 685.b
Βδέλλιον, Bdellium. 792 c
Βέζων, Bebon. 11.b.c
Βεελσάμιν. 786.a
Beelsamen. 784.a
Βὲλ Bel. 786.c
Βέλα, 737.a

Βέλιν. 736.d
Belin. ibid.
Belenus. 736.d
Belinuntia. ibid.
Belisama. 737.b
Belus. 264.c.786.d.816.c.d
Beltis. 784.d
Benna. 746.a
Benne. 746.a
Ber. 824 a
Βερνία. 726.b
Beroen. 859.c.d
Beryllus. 451.b
Berytus. 824.a
Βῆλος. 786.d
Βήρ. 824.a
Βῆσσα. 596.c
Βητάγων. 832.a
Βίδος, Bidus. 578.d
Billis. 814.c
Βιστάκιον, Bistacium. 362.c
Βιθυνία, Bithynia. 419.d
Βλάστοι, Βλαστοφοίνικες. 685.b.c.
Blasti, Blastophœnices. ibid.
Βοκχυρὶς, Βοκχῶρις. 704.b.c
Bochri, Bocchori, Bochyris. ibid.
Bodinium. 757.d
Βοίδην, Βοίδδιν. 843.c.d
Βωμώ. 434.b.c
Βράκεις, βρακία, *Bracca.* 749.c
Βραχθὰν. 127.d
Bragadæ. 532.b.c
Βραγὸς. 532.c
Bre. 660.a
Brea. ibid.
Brear. ibid.
Bren, Βρὴν. 739.a
Brennus. ibid.
Brennin. ibid.
Βριάρεω, Briareus. 582.d
Βρικὸς. 310.c
Brin. 758.a
Bris Brisæus. 481.c.d
Βρεταννικὴ, Βρεττανικὴ, Britannia, 720.a.b.c.d
Britomartis 824.b.c
Brutii. 660.a
Bruttar. 660.b
Bubastus. 362.c
Bucara, Bucra, Βούκρα. 604.b
Budas, Buddas. 587.a

Bugia,

Bugia. 539.b
Bugia. *ibid.*
Βουΐνεσάθ, Βουινεσάθ. 839.c
Βούμηλος. 275.b
Boumello. ibid.
Βουρχουμάδ. 841.b
Burda. 749.a
Βουθοίν, Βουθόν, Butua, *Budua*, *Budue.* 503.a
Butzutzium. 846.c
Byblii. 362 c
Βύρσα, Byrſa. 125.e.362 c.513 b.816 b
Βύζας, Βυζάντιος, Byzax, Byzacium, Byzaceni. 451.a.b

C.

CAbiri. 427.a.784.d.828.d
Cabode Gates. 684 b
Caccabe. 514.e
Cacra. 602.d
Cayparis. 599 c
Cacyrum, Cacirum, Cacirini. 596.d
Cad s. 673.e
Cadme, Cadmii. 428.d.e
Cadmilus, Cadmelus. 428.d
Cadmus. 486.d.e
Caer. 758.a
Caſcana. 604.c
Cair. 758.a
Calis. 673.c
Calabria. 661.e.& 662.a
Calachene. 290.d.e.291.a
Calaminthe. 536 b
Calaris. 636.e.& 637.a
Calaſiris. 451 b
Colduba. 667.d
Caledonii. 755.b
Calpe. 681.c
Calymna. 401.d
Camalati. 755.e
Camarina. 605.a
Camicus. 612.d.e.397.a
Camillus vide Cadmilus.
Camomila. 837.c
Camulodunum. 755.d
Canna. 792.c
Canthele. 530.c
Caphareus. 436 d
Capſa, Capſenſis. 530.a
Car, Caria, Carum, Cares, Caris. 405.d e.406.a
Caralis vide Calaris.
Carbas. 571.a
Carbaſia. 571.a
Carcoma. 530.c
Carmania. 247.a
Carmiuno. 829 a.b
Carna, Carnon. 137.b
Carnon. 746.a
Carpathus, Carpathon. 400.c
Carpaſia. 370.c
Carpeſſus. 682.d
Carrum. 746.b.c
Carteja. 682.a.b
Cartha. 816.a
Carthada. 290.b.c.512.a.797.b.
Carthago. 512.b.816.b
Carthago. 687.c
Caryſtus. 436.c
Caſmena, Caſmenæ. 604.a
Caſmillus vide Cadnielus.
Caſſanitæ. 161.c
Caſſia. 792.c
Caſſius. 351.d
Caſſiotæ. 333.a
Caſtalia, Caſtalius. 466.c
Caſtulo. 666.d.e
Caſus. 401.a
Catabani. 132.a.b.c.d
Catada. 533.b
Catana. 583.c.d.e
Cathanitæ, Catanitæ. 111.a
Cateja. 744.e
Caterva. 742.a
Caturſa. 742.b
Caucana. 604.c
Caucaſus. 213.b
Cea, Ceos. 441.a
Cedrium. 661.b
Celenderis. 376.a.b
Celtæ. 188.b
Cemainum. 19 c
Cœna. 740.a
Cenæ. ibid.
Centorbe. 585 b
Centuripa, Centuripini. ibid.
Cephalenia. 506.e
Cephalædia. 567.c
Cephiſſus. 464.c
Cerbani. 162 b
Cercina. 544.c
Cerne. 826.d
Cerpathon. 123.c
Certha. 816.a

Cerygi

Cerygi Drudio. 755.a
Cerynia, Cerines, 371.a
Cethis. 375.e
Cetra, Cœtreæ. 745.d
Les Cevennes. 754 b
Χαλβάνη. 792.c
Chalbasis. 255.c
Χάλκη Chalca, Chalce. 530.d.531.a
Χαλκία Chalcia. 401.d
Chalcis. 436.a.b.c.473.c.d
Χαλωνίτις Chalonitis. 271.e
Χημία, Chemia, Chamia, (Ægyptus) 6,a,23.a d
Χάος, Chaos, 783.a
Χαράκμαβα. 755.b
Χαριδήμυ ἀκρωτήριον Charidemi promontorium. 684.b.c
Χαρμανδὴ, Charmande. 480.d.833.c
Χαμιυνὼ, Charmiuno. 637.b
Χαρύβδις, Charybdis. 516.b.c
Chatramis, Chatramitis, Chatrammotæ, Chatramotitæ, &c. 113,d.115.c
Chaulasii, Chaulotæi. 255.b
Χεβρόδλαψον, Chebrodlapson. 806.b
Chemmis. 250.d
Χενόσιρις. 67.a
Χερδὰν. 835.d
Chermes. 814.d
Chia, Chios. 414.c
Chna. 789.e
Chorsaci. 254.d
Chremetis fluvius. 714.a
Chrysaor. 690.a
Χρυσὼρ. 784.b
Χύδυα. 840.b
Χυλὺμ. 838.d
Χύρμα, Χύρμας, Χύρμας ἰμμακὶδ. 836.b.c
Cia, Cios, Cianos, 441.a
Cibyra. 391.d
Cicynethus. 433 d.e
Cidaris. 580.e
Cilicia. 376.c
Cimmerii. 654.b
Cimolia. 455.d
Cinnamomum. 792.a.832.e
Cinyphus. 533.e
Cinyra. 808.c
Cinyras. 809.b
Cirrat, Cirtha. 531.d
Cithæron. 468.c.d
Cithii, Citii. 278.d
Citium. 370.d
Classitæ. 278.d
Clibana, Clibanarii equites. 217.218
Clupea. 751.a
Colchi. 327.e
Colæphryx. 473
Colpias. 783.e
Corinæum. 371.a
Corcyra. 505.c.d
Corduba. 667.a.b
Corma, Curmi. 752.c
Cormoza. 129.b
Cornu. 746.a
Corsi. 635.d
Corsica, Corses. 640.c
Corycus. 378.a
Cos, Coa. 404.b.c.d
Cosyra. 555.b
Cotes. 715.a
Cothon. 512.d
Cottana. 805.d
Covinum. 746.c.d
Cowain. 746.c.d
Crac Crag Cragus. 755.a
Crac. ibid.
La Crau. ibid.
Creta (Palæstina) 457.d
Creta. 460.a.b
Cribele. 751.e. & 752.a
Crimisus. 615.a.c
Crocus. 378.a
Crupellarii. 742.e
Cucullus. 749.a.b
Cucul. 749.a
Curium. 372.c
Curmi. 752.c
Cussi mezara. 846.b
Cyclas. 455.d.e
Cyclopes. 560.e.620.d
Cylices. 502.c.d
Cynthus. 440.b
Cypara. 598 b.c
Cyprus. 792.c. it. 373.c.d
Cyranis. 556.a
Cyrene. 545.a
Cyrnus. 640.a
Cythera. 468.c.500 d
Cythus. 442.a

D.

Δ Αγὼν Dagon. 785.a
Dan. 754.d

Danmonii. 754.d
Daphnæ. 362 c
Δάσκον Dascon, 596 d
Debæ. 160.a
Deilen. 752.c
Δέλλοι, Delli. 589.c.d
Δῆλος, Delus. 440.a.b
Derdun. 840.d
Δέρτιοσα, Dertossa. 691.b
Διδώ, Dido, 515.e 816.d. 828.b. 832.c
Dinas. 758.a
Διόνυσος. 479.a
Dioscoridis insula, 362.c
Δίρκη, Dirce 464.c
Dis, Dispater. 758 d
Διθύραμβος, Dithyrambus. 480.c
Din. 738.d
Divona. 738.d
Doun. 754.d
Δωσαρηνοὶ Do- & Dusareni, 126.a
Δρέκανον Drecanum, 405 b
Δρέπανον Drepanum. 562.a
Δουβὰθ. 841.b
Dula. 752 b
Δούλαππις. 542.b
Du. 841.a
Duglaß. 841.a
Dunum. 754.c
Durius. 695.c
Δουσάρης Dusares 126.b
Dusarithis Myrrha. 126.a

E.

Easter/ 751.d
Easter Monath. 751.d
Eastertime. 751.d
Ἔβαρα, Ebura, Ebora. 681.b
Ἔβοσος, Ἔβουσος, Ebosus. 750.d
Ἐκβάτανα, Ecbatana. 222.d
Ἔχετλα, Echetla, 607.c
Edessa, Edissa, 602.c
Edom. 852.e
Ἐγγύιον. 617.b.c
Egesta. 564.a.b
Egenippe. 465.a
Ἐγκίλαδον, 580.e
Eith. 752 c
El. 785.a. 816.c
Ἐλαιαγάβαλος, Elæagabalus, 797.b
Elona. 835.d
Elanites, 835.d
Elaniticus. 835.d
Elat. 835.d
Elcethium, 616.a
Eleleus. 479.c
Ἐλιεὺς. 476.a
Elion. 370.b. 784 d
Elissa. 515.d.e. 816.d
Eloim. 785.b
Ἐλλωτία. 456.d
Ἐλπήνορ Elpenor. 655.a
Ἐλουλαῖος Elulæus 370.c
Ἔλυμα, Ἔλυμον. 562.c
Ἔλυμας, Elymas. 79.d
Ἔλυμος, Ἔλυμοι Elymus Elymi, 629.b.c
Elysii campi, 664.a
Emmaus 848.a
Ἐμπόρια Emporia. 528.c
Enna. 586.c.d.e
Enceladus 580.e
Enchelios, Enchelees 503.b
Enguium, Enguini, 617.b.c
Enippe. 465.b
Ἔντελλα, Entella. 615.d
Ἐῶα, Eoa, 526 b.c
Epigranea. 464.e
Ἐπιφὶ, 362.d
Ἔπωπος, Epopus, Epopeus, 656.b.c
Ἐραχὸς. 476.d
Ἐρβιεμαθὺν. 635.a
Ἔρεβος, Erebus, 783.a
Ἔρεβος. 706.b
Ἔρκυνα. 474.c
Ἔρμαία. 715.d
Ἑρμοχύμως. 230.d
Ἔρυξ, Erices mons. 588.a
Essia. 764.a
Essedum, 746.d e
Ἔσμουγος. 789.d
Espada. 743.d
Espania. 700.a
Eucaddires. 849.a
Ἐαλ. 144.b
Εὐαληνοὶ, 144.b
Evoe. 480.b
Εὐρώπη Europa. 337.d.e. 456.c
Ἐξαὴλ Exoel. 427.b.c
Ἐξιλανῶν πόλις. 683.c

F.

Fiume freddo. 778.c

G.

GAbleara. 257.d
Γαββαθὰ Gabbatha. 828.e

Γαβιρεία σμύρνα. 136. e
Γάδαρα. 828. d. 829. a
Gades, Gaddir, Gadis, Γάδειρα 673. 814. d. 819. b
Gesatæ, Gassatæ, Gasatæ. 742. b. c
Γαισατοὶ, Γαζύτοι, Γαιζῆται ib.
Galatæ. 188. b
Galba. 751. e
Galbanum. 751. e. 792. c
Γαλεάριοι, Galearii. 743. b. c
Γαλεῶται, Galeotæ. 593. c. d
Γαλεοὶ, Galei. ib.
Garamantes. 322. d
Garaw. 757. b
Gargaphia. 465. b. c
Garumna. 757. b
Gaugamela. 277. a. b. c
Γαῦλος Gaulus. 819. b. c
Gaulos insula. 554. c
Gaunacum. 748. a. b
Gausapa. 748. c. d
Γάζα, Gaza. 814. a. b
Γαζάται Gazatæ. 742. c
Γήινος. 784. b
Γεβὰλ, Gebala. 144. b
Gebanitæ. 132. a. e
Gebennæ, Gebennici montes. 754. b
Γέλα Gela. 608. c. d
Τελασανὲμ. *Gelasanem.* 752. a
Ger. 741. c
Germani. 741. c
Gesatæ, Gessatæ. 742. b. c
Gessa Gesa γαῖσα καὶ γαισὸς. 744. a
Gessum. ib.
Gettæ. 712. a
Ginga. 844. e
Γίγγροι, Gingri. 807. b. c
Girba. 544. b
Γοὶδ, Gœd 836. e
Γωγαρήνη, Gogarene. 213. a. b
Γολγὸς, Golgol. 372. c. d
Γόναῖα. 821. a
Γορύλλη, Gorylle. 637. d. e
Guadalus quis vir. 665. d
Guata. 599. c
Guerre. 741. e
Guith. 757. a
Goudran. 661. c. d
Gudubbal. 845. a
Gurulis. 637. e
Γύατα, Gyata. 599. c.
Γίζαντες. 539. c. 556. a

H.

Hadiaba. 275. c
Hadrumes, Hadrumetum. 522. b. c
Halesus, Halesa. 568. b
Hameme. 821. e
Hammanientes. 322. d
Hammon. 5. e
Harma. 473. d
Harmonia. 487. a
Haudoni. 816. d
Helicon. 469. b
Hellotia, Hellotis. 456. d. 832. d
Helbesus. 364. c
Heliogabalus. 797. b
Ἥφαιστος. 432. c
Heræa vide Hybla.
Heræi montes Ἡραῖα ὄρη. 616. c. d
Herbessus. 596. c. 612. a
Herbita. 616. d. e
Hercyna. 474. c. d
Hermione. 487. a
Heroes. 482. b
Heroum urbs. 362. c
Hesus. 736. a
Hexi, Hexitani, Hexitanorum urbs. 683. c
Hibernia. 726. a. b
Hieraconnesus. 125. d
Himeca. 566. c. 609. d. e
Hipparis, Hiporus. 605. c
Hippo Hippones. 519. c. d
Hippocrene. 465. a
Hippuris, Hippuro, Hippurus. 769. c. d
Hirminium. 604. a. b
Hispania. 700. a
Hispalis. 668. b. c
Holmius. 465. d
Homeritæ. 112. a. 151. b
Hybla. 585. a
Hybla Galeotis vide Γαλεῶται.
Hybla Heræa. 604. c. d
Hyccara. 565. a
Hycsos. 156. a
Hyes. 479. c
Hyela. 162. e
Hyperia. 605. c. d
Hypsa. 614. b
Hyssopus. 542. c. 611. d

I.

Ἰαβαδὶν, Jabadin. 769. b. c
Jacchus Ἴακχος. 480 d
Ἰαλυσία, Jalyssus. 397. a
Jamnia. 362. c
Ἴαμνα, Jamno, Jamnona. 704. c
Ἴαω Jao. 479. b. 858. a. b. c
Japetus, Ἰαπετὸς. 167. c
Jar. 852. c
Ἰάθριππα, Jatrib. 242. d. 112. b
Iato. 616. a
Ἰβερία, Iberia. 191 a. 693. a. b
Ἰκαρία, Icarus, Icaria. 410. c. &c.
Ἴχανα, Ichena. 587. a
Ἰδάλιον, Idalium. 373. a
Idumanus. 841. a
Ἰσβὰλ 839 d
Ἱεράχων νῆσος & Ἱεράκων νῆσος. 125. d
Jerna. 726 a b
Jetas, Jetæ. 616. a
Ἰοὺδ. 790. b
Ilerda. 669. a. b
Ili. 668. c
Iliberis. 699. a. b
Ilienses. 635 b. c
Ilipa. 668. c
Ilipula. 669. a. b
Iluro. 669. b
Ἴλος. 785. a
Imachara, Imacarenses. 586. a
Ἴμβρος, Imbrus. 430 d
Ἱμεραῖα. 566. c. d
India, Indus. 480. d. 833 c
Ἴννησος, Innessum, Innesa. 583 a
Ἴννα, Inna. 587. c
Inopus. 440. b
Ἴππου. 519. c
Ἱππουκρήνη. 465. a
Ἵππωνες. 519. a b. c
Jobacchus. 479. c. 362. c
Ἰωβαβῖται, Jobabitæ. 163 b
Ἰωβαρῖται, Jobaritæ. 163 b
Joalenses. 635. b
Jopus. 542. c
Ἰὼς, Jos. 450. a
Josa. 521. c. 681. a
Isburus. 614 b
Ἰταῦος, [Adonis] 817. d
Ἰταλία, Italia. 661. a
Ἰτανὸς, Itanus, Itamus. 457. c
Ithaca. 507. d, c
Iverna. 726. a
Ἰουερνία. 726 a
Ἰουλία Ἰόζα, Julia Joza.
Ἰζάνη. 483 c

K.

Ἀβάρνοι. 447. c
Καβαλαΐς. 391 a
Κάδμος. 486. d. e
Κάδμη, Κάδμιοι. 474. c. d
Κάδμιλος. 428. d.
Καῖα. 441. a
Καίτεσαι. 745. c. d
Κακκάβη. 514. b
Κάκρα. 602. b
Κακύπαρις. 599. c
Κάκυρον. 596. d
Kaled. 755. b. c
Καλαχηνὴ. 290. c
Καλαμίνθη. 53. b
Κάλπη. 681. b
Κάλαρις. 636. c
Καλάσιρις. 751. d
Καμαρίνη. 605. a. c
Κάμικος. 612. d. c
Καμυπλάδυνονς. 755. d
Κανθήλη. 580. c
Κὰρ, Κάρα. 205. d. c
Καραὸς ζεὺς. 476 b
Καρβὰς. 570. c
Κάρβοι. 162. c
Κάρδα. 253. a
Καρχηδὼν. 512. a. 828. b
Καρὶς. 456. a
Καριοτὸν τεῖχος. 711. d
Κάραλις. 637. a
Καρμανία. 247. a
Καρπάσια. 370.
Καρπηοτὸς. 682. d
Κάρνα. 137. b
Καρτηΐα. 682 b. c
Κάσιος. 331. d
Κασμένη. 603. d. 604. a
Κασαλία. 466. c. d
Κασαλῶν. 666. c. d
Κασσία. 792. c
Καταβανία. 132 a
Κατάνη. 583. c
Καύκανα. 604. c
Καύκασος. 213. d
Κιλαρκαρσάθ. 555. d. 824. d. c
Κίρκινα. 544. c

Κέρπαθον. 123.e
Κέρνος & Κερνᾶτις. 640.a.b
Κερωνία. 371.a
Keven. 754.b
Κιβύρας. 391.c.d
Κίδαρις. 10.b
Κικύνηθος. 433.d.e
Κιλικία. 376.c
Κίμωλος. 455.d
Κιννάμωμον 832.c
Κίνυρα. 369.c. 740 e
Κίνυρας. 809.b
Κίνυφος. 533.e
Κίταρις. 10.b
Κίτιοι. 178.d
Κλῆρος. 451.b
Κλυπεία. 751.a
Κόβαλοι. 484.a.b
Κόης, κοΐης. 429.c.d. 828.d
Κολπία. 362.b
Κολόφροξ, κολοίφρυξ. 473.a
Κῶλον. 702.d
Κόνδυ. 833.c
Κόνοι. 798.a.b.c.d
Κορβὰν. 796.a
Κοράδαμον. 129.b
Κορσὶς. 640.c
Κώρυκος. 738.a
Κῶς. 404.b.c.d
Κότεις. 715.a
Κόττανα. 805.c.d.e
Κυσιμεζὰρ. 846.b
Κρήτη. 460.a.b
Κρίμησος. 615.a.c
Κυαμοσῶρος. 585.c
Κυθήρα. 468.c. 500.d
Κύθνος. 442.a
Κύκλος. 640.c
Κύκλωπες. 560.c
Κύλυκες. 502.c.d
Κύνθας. 440.b
Κυπάρα. 598.b.c
Κύπρος 792.c.d
Κύρανις. 556.a
Κυρήνη. 545.a
Κύριον. 372.c
Κύρνος. 640.a

L.

Λ Αβυθολαβὰτ. 835.c
Λαχμὰν. 806.a
Λακτὴρ Lacter. 405.a
Λαίνη Lana. 748.a
Λαιστρυγόνες Læstrygones. 621.b
Laith. 756.b
Lampas. 833.c
Lampas, Λαμπαδοῦσαι. 554.a 555.b
Lamus, Lamia. 652.b.c.d
Λανὰθ. 838.e
Lancea. 744.d
Λάπηθα, Lapethus. 371.b.c
Latini. 651.b
Latium. 181.c
Laud. 783.c
Λέβινθος, Lebinthus. 405.c
Lebrixa. 680.b
Λέμνα. 476.a
Lemnos. 431.b
Lepethis. 371.b
Λέπτις, Leptis. 526.e. 527.e
Λέσβος, Lesbus. 416.b.c
Λέχαι. 476.c. 572.c
Leuca, Leuga. 752.d
Levezo, Levenza. 561.d
Λίβανος Libanus. 792.c
Λίβυα, Λιβύαι, Libya, Libyes. 316.d.e. 336 b
Libystinus Lacus. 670.a
Λύχναδος, λύχνιδος, &c. Lichnadus Licnidus. 504.d.e
Λιλυβαῖον Lilybæum. 337.c.d
Λίνδος Lindus 396.c
Linna. 748.a
Liparæ. 572.a
Lissus. 621.b.c
Listuria. 680.a
Lixus, Λίξα, λὶγξ Linx, Lix. &c. 711.c
Lopadusa. 554.e
Lug. 750.d
Lugdunum. 750.d
Lut. 783.c
Lychnidus vide Lichnadus.
Λυδία, Λύδιοι, Lydia, Lydus. 95.c
Λυσαναλὺφ. 843.b

M.

MΆκαρα, Macara. 613.a.b.c
Μάκηρις, Maceris. 631.a.b
Machæus. 638.b
Machoraba. 242.d
Mænoba. 667.d
Μαίονες, Μαιονία, Mæones, Mæonia. 97.b.c
Magalia. 816.e
Magalia, vel Magaria. 513.d
Magum. 757.d

Ma-

Maharbal. 825.d
Μαλάκα, Malacha, Malaca. 190.a.b. 683.b
Μαλάχϐηλος, Malachbelus. 811.c
Malea. 501 b.c
Mali. 144.d
Maltha : Malthare, Malthatio. 550.b.c
Mammon, Mammona. 850.d
Mamphula. 807.a
Man. Man. 751.c
Manus. 751.c.d.
Μανδύας. 840.d 833.c
Mangæ, μάγγανον, Mangana, mangonalia. 745 d.e
Μανίακης. 536.b. 749 e
Μανῖται, Manitæ. 145.c
Mannus. 505 c
Mapalia. 813.c.d.e
Mappa. 809.e
Mar. 739.c
Marc. 749.d.e
Μάρκα. 749.d.e
Mare. 749.e
Mariaba. 112.a, 149 a.b
Μάρις, μάρτις. 824.c.d
Maritima nom. inf. 561.b.c
Marin. 372.c. 372.c
Μάριον, Marium. 372.c
Marmarica. 545.b
Marnas, μαρνὰ. 458.c. 824.c.d
Maro. 610.c
Μάρπησσα Marpessus. 447.d
Μασίκυτος Massicytes. 390.c
Mastiche. 413.a
Matara, Mataris, μάταρις μάδαρις. 745 d
Μάτγηνος Matgenus. 370.a
Matastrata. 569.a
Maur. 739.c
Mauri. 544.d
Mazara. 616.b.c
Meath. 755.d
Μέγαρα. 365.c. 513.d.c
Μέλκαρθος, Melchartus. 787.a
Μελικέρτης, Melicertha. 787.a
Μελιγοῦνις, Meligunis, & Melagonis. 572.d
Μελίτη, Melita. 549.9
Melitta. 712.b
Μῆλος, Melo. 452 c
Μεμϐλίαρος, Membliarus. 460 c
Μεμϐρίαρος, Membriarus. 460.c
Memphis. 362.c
Μεμροῦμος. 784.b
Μέναι, Menæ, Menænum. 590.d,c
Μενεσθέως λιμὴν Menesthei portus. 680.c.d
Μῆνιξ Menix, Meninx. 543.c.d
Meones vide Mæones.
Mercurius. 12.a
Μεριμόριον. 752.a
Merus mons. 481.b c
Messapius. 469.d
Messe, Messias. 852.a
Mestrem. 456 a
Μέτωπον, Μετώπων. 792.d
Μίλητος Anactoria. 367.e
Μιλύαι, Milyas. 391.d.e
Mimallonides. 484.c
Minæi. 137.e
Minius. 694 d.e, 695 a.b
Μινώα, Minoa. 613.d
Minyas. 22.c.d
Μιτὼρ. 784.c
Μωϐουκαρὰξ. 755.a.b
Μῶχος, Mochus. 634.a
Μόνιμος, Monimus. 812.a
Μόσχοι, Moschi. 205.a
Μωσηλὲ, Mosele. 10 e
Μόσυχλος Mosychlus. 432.b
Μὼτ Mot. 783.c
Motucha, Motyche, Motie, Motye. 603.b.c
Μοτύη. 560.c
Μούϐηλος. 275.b
Musa. 810.d
Musa vel Muza. 163.d.e
Muth. 789.c
Μουτίσραλον. 569.a
Μυκόνιος, Myconius. 444.c
Μύλαι, Mylæ. 570 d
Μύῤῥα, Myrrha. 792.c. 369.c
Μυτίσραλον, Μυτίσρατα. 569.a

N.

Nabatæi. 255.c
Νάϐλα. 807.d
Nablium. 446.d 740.c
Νάκλις Naclis. 830 b
Namphanio. 849.c
Nantuates. 754.d
Ναρὰτ. 838 b
Νάρδος, Nardus. 892.c
Νάρων Naron. 503.b
Nasomones. 322.c.d
Νάξος, Naxus. 446.c.d.e
Neæ 432.c
Nebrissa. 680 b
Nebrodes. 13.b

Νέητον, Neetum. 600.a.b
Νεαιτῖνοι, Netini. 600.a.b
Neides. 409.e
Νηϊθ, Neith. 154.d e
Νέφθυς. 10 d
Neptunus. 10 d
Neſſo eſſe ſade. 845.c.d
Νέτωπον. 792.d
Nicolai. 830.c
Νίσιβις, Niſibis. 826.c. 827.a
Νίσυρος, Niſirus. 402.c
Νίτωκρις, Nitocris. 154 d
Νίτρον. Nitrum. 455.a
Νῶβαι, Nobæ. 142.a
Νόμος, Nomus. 295.d
Νῶρα, Nora. 634 c
Noto. 600.a b
Nyſa. 479.b

O.

Ὤανος, Oanus. 605.e
Oaſis. 321.a. 526.c
Ὄχη, Ocha. 435.d.e
Ὀδωνὶς, Odonis. 425 b
Oea, Eoa. 526.b.c
Ὠγὴν, Ὠγῆνος. 708.e
Ὄγμιος, Ogmius. 737.c
Ὀγρύλλη, Ogrylle. 637 e
Ὄιη 526 b
Ὀλβία, Olbia, Olba. 391.a. 637.d
Oliarus. 451.a b
Oliſippo. 695.e
Onca, Ὄγκα. 463.d.e, 827.a
Onoba. 667.d
Onobalas. 578.b
Onua, Onuana. 737.a
Opha. 526.b.c
Ophir. 565 d
Orethus. 565.d
Ὄρινος, Orinus. 599.c
Oriandes. 503.c.d
Ὀρόσπεδα, Ὀρτόσπεδα. 665.d
Ὄσσον. 123.c
Oſſonoba. 667.d
Oſſum. 849.d
Οὐφανία. 726.a b
Ouydea. 738.e

P.

Πάχυνος, Pachynus. 601.d.e
Pale, Pales. 813 d
Παλικοὶ; Palici. 589.b
Paliurus. 334.d
Pan. 483.a.b
Πάνταχας, Pantagias. 592.d
Παφλαγονία, Paphlagonia. 423.c
Paphus. 570.b
Παπφὶ. 362.d
Πάρμα, Parma. 821.e
Parnaſſus. 470.a
Parnes. 470.a
Parus 447.b
Πασαργάδαι, Paſargadæ. 253.d
Paſis. 769.a 161.a
Πατταίκοι: Patæci, Pattæci. 791.c.d. 821.b
Pateræ. 739.d.e
Patmus. 411.c
Pedwar. 746.b
Πελίνας, Πελιναῖος, Pelinæus. 414.a.b
Πέλωρος, Pelorus. 575.c
Pempedula. 752.b
Ben. 753.
Pen. 753.b
Penninæ alpes. 753.b
Πένταχος. 475.d
Peparethus, Πεπάρηθος. 433.a.b
Πέρκης, Perca. 671.b
Percus, Pergus, Perguſa. 587.c.d
Periconius. 482.a
Permeſſus. 465 d.e
Πέρσαι, Perſæ. 253 d.e
Pevan. 746.b
Φαλαίναι. 362.d
Palga. 105.e. 106.a.b
Phanace. 480.c
Φανεμωθ. 362 d
Parao. 156.a.b
Phares, Pharid. 543.e. & 544.a
Φαρμουθι. 362.d
Φαρνακὴ. Pharnace. 372.a
Phaſis Colch. 327.c
Phaſis Taprob. fl. 769.a
Φίκα, Φίκειον. Phiceum, Phicion. 470.a
Φιλίας, Philæ. 305 a.b
Φιλόγανδρος, Philocandrus. 451 b.c
Φιστάκια, Phiſtacium. 362.c
Phocenſes. 630 b.c
Φοίνικες, Phœnices. 362.d
Φολέγανδρος, Pholegandrus. 451.b.c
Φρέαρ 362.d
Φρυγία, Phrygia. 195.c.d
Φύσκος. Phyſcus. 275.b
Pin. 753.b
Pinn. 753.b

Picus

Picus. 471.d.e
Πιϛάκια, Piſtacium. 362.e
Pœcilus. 460. c.d
Pœnninæ. 753. b
Πόντος, Pontus. 419.d.e
Ποσειδῶν. 10.a.b
Prepeſinthus. 450.d
Pſittachemmis. 230.d
Pſochemmis. 230.d
Φύρα. 415.b.c
Pygmalion. 370. b
Pymp. 752.b
Πυρήνη: Pyrenæi. 694.b.c
Pythius. 12. a

R.

RAmatha, Ῥαμαθα. 825.d.e
Rephan, Ῥεμφὰν. 67.d
Rabbothin, Ῥαββοθὶν. 87.b
Rhamba. 833.c
Rhambæ, ῥάμβαι. 798.a.d.e
Rhaphius. 750.a.b
Ῥηβαῖος, Rhebas. 199.a
Rheda. 746.c
Ῥῆγμα, Rhegma. 247.d
Rhene. 442.c
Ryd. 757.c
Ritum. 757 c
Rich. 739.c
Rich. 739.c
Rix. 739.c
Rhodanus, Rhodanuſia. 186.c
Ῥόδος, Rhodus. 398.a
Rhos, Rhuſſi. 214.d
Ruſpina. 705.c

S.

ΣΑβαῖοι, Sabæi. 149.c.d
Sabis Deus. 114.c
Saboë, Sabazius, Sabazia. 480.b.c
Sabrata. 526.c
Sach. 129.b.c
Σακέα feſtum. 129.b.c
Σαχαλῖται. Sachalitæ. 122.d
Sagartii. 253 a.b
Sagum. 747.b.c.d
Σαλά. 104 b
Σαλαπήνοι, Salapeni. 113.a.b
Salduba. 667. & 691.b
Salmon. 472.a
Salus (Pun.) 851.e
Σαμάρδακος. 429.b.c
Σαμαθώ. 826.c
Sambuca. 808.b.833.c
Σαμημρῦμος. 784.b
Samen. 850.b
Samolus. 752.c
Sanchoniathon. 855.d.e
Saniſera. 704.d.e
Saphar, Sapharitæ. 164.d
Saraballum. 451.a
Σάρακα, Σαρακήνοι, Saraceni. 241.d
Σαρδὼ, Sardinia. 632.d
Σάργανη. 253 b
Σαρμάδοκος, Sarmadacus. 429.b.c
Sarra, Sarranus. 815.b.c
Saſo, Saſſo. 506.d.e
Σατῖνοι. 746.e
Satyri. 483.d.e
Sayne. 740.a
Σκανδαρία, Scandaria. 404.e
Σχερίη, Scheria. 506.a
Σκίαθος, Sciathus. 432.e
Scincus. 810.d
Σκῶλος, Scolus. 473.d.e
Σκύλλη, Scylla. 576.a.b
Σκύφιος, Scyphius equus. 828.c.339.b.c
Σκυρωνίτης, Scyronites. 828.
Σκύρος, Scyrus. 432.e
Σέλη, Sela. 104 b
Σηλάμβινα, Selambina. 683.e
Σέλγη, Selga. 392.a
Σεμίραμις, Semiramis. 821.c.d
Seriphus. 449.a
Σήσαμος, Seſamus, Seſamum. 424.a
Σέσραχος, Σέτραχος. 370.c
Seth i.e. Typhon. 11.b.c
Sethron, Sethroites. 333 a
Sevilia. 668.a
Sexi vide Hexi.
Sicani. 623.d
Σιχὰμ. 636.c
Sicilia, Siculi. 628.b.c.624 c
Σίδα. 476.b.c
Sicinus. 451.e
Σίδη. 850.d
Σίδη, Side, Sideni. 330.a.b.c
Sidon urbs. 797.a
Sidon puella. 786.e
Sierra. 821.d
Silenus. 482.e
Silices. 278.d
Silures, Silura. 722.c.d
Simpulum. 833.c

Sindon. 833.a.b
Siphnus. 488.a.b
Σίππαρα, Sippara, Siphara. 25.a
Σίρβη, Sirba. 390.d e
Sirenes. 482.c.574.b.656 d
Sisara. 532.a
Σισιμάκια. 841.d
Σίσυρνον. 747.a.b
Σιβελέας. 836.e. & 837.a
Σίτων. 785.a
Smaragdus. 114.d
Σμὺ, Smy. 11.b.c
Σολοέις, Solus. 566.a.711.c
Σόλυμοι, Solymi. 392.a.b
Sonoba. 667.d
Sorb. 756.a
Sorbiodunum. 756.a
Spada. 743.d
Σπανία, Spania. 190.d e.700.a
Sparum. 744.c
Spatha. 743 d
Spedo. 743.e
Spect. 743.e
Spitte. 743.e
Spiß. 743.e
Sphinx. 470 c
Sporas. 455.e
Stabæi. 252 e
Σταδία, Stadia. 399.b
Σϐίτης. 752.a
Suc. 278.d
Σȣ̃ελ, Suel. 682 e
Suffetes. 516.e.797 a
Sulchi. 737.b
Symæthus. 585.c,d
Syracusæ, Συρακȣ̃σαι. 595.a
Syraco, Συρακὼ. 595.a.b
Syri A. 341.d
Συρὶς. 455.b.835 a
Syrus, Syra, Syrie. 444 c,d

T.

TAbraca. 519 c.d
Tacape. 542.c.d.e
Τάειρα. 829 b
Ταίναρ, Tænarus. 501 d
Τάγος, Tagus. 695 c,d
Tamassus. 375.e
Tamnacum. 838.a
Tanacetum. 838.a
Tanaisie. 838.a
Tanagra, Tanagræus. 473.a
Τάφιοι, Taphii. 507.b c
Taprobane. 161.a.769.a
Taramis. 735.c
Ταρακὼν, Tarracon. 691.c
Tarsus. 375 e
Tartessis. 663 a
Taurus mons. 577.b
Taxea. 750.c
Τελχῖνες, Telchines. 400 a
Telmessus. 391.b
Telo Martius. 756.a
Telen. 756.b.c
Τȣ̃λος, Telus. 401.b.c
Τέμεσος, Temesa. 374.a
Temmicus. 469.c
Tenedos. 417.b.c
Τῆνος, Τᾶνος, Tenus. 443.
Τηριας, Terias. 591.b.c
Teutates. 690.b.735 d
θαμακὰθ. 837.d
Thamanorum pagus. 21.a
Θάψος, Thapsus. 594.b
Θάσος, Thasus. 425.a.b
Θήβαι, Thebæ. 462.e 832.d.e
Θεψὼ. 843 a.b
Θὼρ. 797.e
Θορφὰθ. 843.e
Thriambus. 480 c
Thule. 727.a
Thurius. 469.e.470.
Thyades. 484.c
Θύμβρις. 599 b
Θυμιατήριον. 711.a
Θυρεὸς. 745.b
Thyrsus. 484 c.d
Tibareni. 205.a
Tibiareus. Tibius mons. 198.d.e
Τίλγαμος. Tilgamus, Tilganus. 822.b.c
Tilphusius. 469 d
Tingis. 521.e
Tissa. 578.c
Tobata. 198.d
Tolo. 756.c
Torpacion, Torpæion. 854.a.b.c
Tortosa. 691.d
Τόρος, Torus. 611.e
Tre. 758.a
Τριμαρκίσια. 750.a
Triton. 533.c.d
Trocmi, Trogmi, Trocmades. 203.a.b.c
Trophonii antrum. 474.b

Trosibis. 393.d
Tuito. 505.c
Turduli. 665 a
Tympanum. 833 c
Τύφειν, Typhon. 582.a.b
Τύρος, Tyrus. 815.d.861.c.d

V.

VAcca. 810.d
Vagedrusa. 607.d
Val de Noto. 600.a.b
Vargi. 742 d
ὀαργγογὸμ. 842.a
Vasili Potamo. 372 c
ὀδήδονιν. 839.d
Vecta. 757.a
Veleno. 736 d
Vergobretus. 739 b.c
ὀίσση, Vessa. 612.a b
Vezires. 253.c
Virgæ i.e. purpura. 749 d
Ulisippo. 695.e
Volema. 752.c
Vonan. 738.d
Urania. 371 e
Urotal. 126.d
Urphe. 156.c 161 c
Ustica. 567.b.c
Utica. 517.d
Vulcanus. 208.a
Uzita. 529.c
War. 741.c

Z.

ZAba 276 b
ZAbatos. 274 c
Zacynthus. 447.b.508.b
Ζαχρεὺς. 13 b
Zama. 810.d
Ζάγκλη Zancle. 576 d.e
Zangabar. 810.d
Ζὰφ. 400 d
Zargatona. 842.d
Ζατρίκιον. 129.d
Ζεγέριες, Zegeries. 793.a.b
Zephyria. 453 e
Ζεραφαὶς, Ζεραφαισὰ. 834.d
Zerbis. 278 e
Zerynthus. 430 b.c
Ζεὺς. 8 c
Ζιγὰρ. 843 a.b
Zimicum. 846.a
Ζώνη, Zona. 810 d
Ζωφχασημὶν. 783.d
Zoroaster. 233 c d.e
Zorus. 512.a
Ζυχάβαρι. Zuchabari. 534 c

INDEX QUARTUS,
VOCUM EBRÆARUM, SYR. CHALDE. & Arabicarum, quæ in Geographia Sacra explicantur, vel cum aliis conferuntur.

א.

אב אדיר Pater magnificus, inde *Abaddires* Numina Pœn. 849.a b
אב אשתא Ἄφαιστος, Vulcanus 432.c
אבוב לבן Afr. Ἀβιβλαβον, lilium 857 c
אבוב רועה *Talm.* dipsacus, damasonium 837 c
אבובא Ambubaja 798 d
אביב spica recens. 536.a. inde *Epaphus* 370.c
אבה & אוה avere 451.a
אבוי *Evoe*, in Bacchi sacris 480.b
אבוגלסה *Arab* Anchusa Afr. Βουϊνσάθ 839.c
אביונות Cappares unde ἐρβιανθὺν 835.b
אבך extollere 570 a
אבל . תאבל *Arab.* ab uxore continere se inde *Abelonii* 851.c.d.e
אבס saginator pecudum, inde *Abantes* dicti Euboenses 435 b.c
אביר Potens, robustus, it. taurus 480.a.b 824 a
אבירות inde *Pun. beruth* 824 a
אבירה fortis inde בירה arx ibid.
אברקסין & אורקסין braccæ 451.a
אגן, vas, crater, אגן אבא crater viroris inde Gr. *Aganippe* 465.a
אגור lateres 44.d
אדם Phœnicibus γηΐος, αὐτόχθων 784. b. Syr sanguis 832.d
אדם. sardius lapis: כר אדם promontorium sardii, Gr. *Charidemi promont.* Hisp. Cabo de Gates 684.b.c

ארך *Talm.*Salix Tyr. *Ada* 817.c. alludit אדוני *Adonis* quæ inde ταῶος 817.c
אדון Dominus,inde *Adonis* 369.c.818.a. qui & inde Κύρις 818.a
אדני מורדה Gr. Ἀδωνιμασιδὸς Phœnicæ cantionis initium 818.b.c
אדיר Magnificus. Perſ.ארד unde ἀρτὰς Perſ.magnus & ἀρταῖον Heroes 253 b.c
אדרגזריא Drungarii 69.b
אדרים Arab.Enach. Pœnis *Dyris* 101.c
אוהל Smegmatis genus? גום אוהל foſſa ſmegmatis, inde *Cimolus* 455.d
אהלות aloe,agollochon 792
אוב Pythos, Apollo; עין אוב fons Apollinis, inde *Inopus* 440 b
אול Arab. Primus. אאל præficere, provinciam regere 552.d
אין Heliopolis 332.b
אור lux,aurora; הלבין אור albeſcit aurora,inde *Elpenor* 654 c
אור vallis 81 c
אורות, caulæ gregum, it. armentorum præſepia 653.d
אזוב Hyſſopus 542.c
אזר cingere: it. de robore & virtute bellica 825.c
אזורבעל,vel אזרובעל, dominus accinctus eſt ad pugnam,inde *Aſrubal* quæ & κλειτόμαχος 825.a
אוזר *Arab.* propugnacula inde *Auzara* urbs ad Euphr.& Phœn. אודרא Hiſp.urbs Audera 190.b 684.b
אחו juncus paluſtris. Gr. ἄχι, ἄχί Afr. χȣδȣα 840.b vide דיו
אחו אמון paſcuum Ammon,ubi *Achamenes* 322.d
אבן carectum,inde אחוונא *Oanus* fluvius 605.c
אחזי ארץ poſſeſſio mea terra, inde *Axieros*: Ceres 427 b
אחזי קרץ poſſeſſio mea mors inde *Axiokerſos*. Plut. *Axiokerſa* Proſerp. 427.c
אחימן *Achemenes* 363.c.364.a
אחמתא ſcrinium 223 a
אחר tardare, morari אחרי lentus inde Britan. Ara & *Arar* fl. 757.a.b
אחרון extremus,occidentalis,inde ἄορνος lac,670.b.c
אחור poſtremum, it. accidens, inde מוחרין *Mauri* 544.d
אחרנאה vel per aphær. חרנאה *Pun.* ultima habitatio: inde *Cerne* inſ. 713.b
אחשדרפניא Satrapæ 69.b
אחשתרגים olim *Perſis* muli 69.c
אטדים rhamni. *Eb*…: & *Afris* 834.d
איבר ſeges hordeo ſimilis 769,b
איוב *Iopas* Virgilio 542.c
אילות Urbs ad mare Rubr. Syris אילא plur. אילן inde *Græc. & Lat. Aila Elat Elena* 761.c.d
איש האדמה Vir terræ, agricola 3.8
איתן robur,unde fluvii ethan 353.e
איתן aſper, horridus: נוה איתן habitatio aſpera inde Νέητον urbs Sicil. 600.b
Inde & Gr. *Itanus Phœnic.* à quo condita *Itanus* in Creta 457.c
אכל edere. מאכולת & מכולת cibus 810 c
אל Deus inde *El* & *Ilus* Pun. Saturnus
אלה גבל inde גבל 785.a
אל אלוה Deus Deus,an hinc Eleleus 479.c
לאלהים Deo αὐξητικὸν 284.b.c
אלהותא χάσμα in Benjamino 775 a.b
אלמוני, κρυφιὸν, ὁ δεῖνα, item Ægy. Ἀμȣν 231.a.b
אלף, ἄλφα 491.a b
אלפא taurus: it. navis 597.e
אלפיא, אלפי naves inde *Alphæum* 597.c.d
אלף chilias pro quovis numero: אלוף chiliarcha pro quovis Duce 742 a
אלוף, bos,& dux. ut Pœn. ἄλφα 818.e
אלפתא, millenarium. hinc Gall. *Alaudal. alaſda*, Legio 741.d
אלוף מנחש Doctor augur,it.bos ex ære hinc fabula 597.c
אלקום invictus: אלה אלקומה Dea invicta i.e. Pallas. inde *Alalcomenæ* urbs 472.c
אם אכרים mater agricolarum: inde *Imachara* urbs Sicil. 586.a
אם אורגין vide אר.
אמא mater, ἀμμὰ & ἀμμὰς 400.d
אמאם Sacerdos 821.c
אמיינטון amiantum 32.b
אמנה, fidelis, inde *Amanus* mons Cicil. & pars Libani: inde *Amana* fl. Damaſi 377.d.e
אמון *Ammon*-Jupiter נא אמון *Dioſpolis* 6.a 313.c
אמיץ robuſtus,it conſtans 803.a
אמר, אמרא & אמרן agnus 661 c
אנך ſtannum,vel plumbum, ברת אנך ager ſtanni, inde *Britanni* 720.b
it. Adamas *Anachites* 721.b.c.d
אנוך Initiatus, inde *Enucaddires* Pœnorum ſacerdotes qui Auguſt. *Eucaddires* 849.c
אנשי מדה viri menſuræ-proceri 230.c.d
אנתוסאי Amathuſii 346.a
אסקנקור Scincus 810.d
אסר vincire,inde מאסרות & מסרות vincula 810 d
אשתרחא *Perſ.* muli 69.c
אפף circumdare de aquis inde *Apamia* 94.b
אפלידה Caligo Dei i.e. maxima 855.a

אפנים

אפנים rosæ : an inde *benna* Gall. hodie *banneau* 746.a
אספד φάλων frænum 309.d
אפ׳קירוס *Maacha* 89.c
אפר Chald. מעפרא vide עפר
אפיר Ophir Gr. *Hippuros* 769.c
אקו ibex, caprea, rupicapra. חשק אקו amor Ibicis inde Afr. Ἀσχαυχάυ-Ἐλαφόβοσκον 837.b
ארג texere, אם אורגין mater textorum inde *Amorgus* 449 d e
ארגון purpura, Gall. *virga* 749 d
ארגמן purpura inde quibusdam *Amorgon, Amorgina* 77 e
ארוד Aradus 346.b
ארז cedrus. it. arbor quævis resinifera inde *Eresus* urbs 706 a b c
ארז Oryza, non cupressa in Nubiensi 771 d
ארזיל hinnulus capræ, inde *Arsalus* Dux Solym. unum è capitibus Chimæræ 393.d
ארי Leo, hinc *Aryus* Dux Solym. unum à capitibus Chimæræ 393.d
אריאל Epitheton viri fortis apud Moabitas: an inde *Olbarus* 45ı a b
אריון qs. fluvius Javan, inde *Arion* l. *Oriundes* fl. Illyrici 503.d
ארך *Erech* inde *Arecca* urbs Susianæ 267.c.d
ארך ענתא longus tempore, inde *Arcantho* l. *Argantorcus* Rex 672.c.d
ארכא longitudo inde *Argo* 919 d
ארם Syria, hinc Gr. *Arimi, Arami, Aramni* 84.c. it. gentilis 84 c 85 a
ארנב & ארנבת lepus inde *Imbros* ins. 430 d
ארית, rivus, stagnum inde *Arethusa* 465.b. 598 b
אש ignis: הואש is & ignis, de Deo 479
אתה אש Tu es ignis, de Deo: inde *Hyes*, *Attes* in Bacchi sacris 479
א׳שבורא *Talm.* locus profundus in quo congreganturaquæ inde *Isbarus* fl. Sic. 614.a
אשדה Ἔκχυσις inde Asta urbs Hisp. 680 c
אשכנז Phrygia minor & Bithynia ubi fl. *Ascanius*, regio *Ascania* & in vicinia Pontus Euxinus olim *Axenus* 196.b
אשבריע buxus 243.c
אשלג radicula, Pers. *Aslengi* 455
אשור vestigium 834 c
אשרה lucus inde *Ascra* 472.c
את *Ath* Nomen Dei Cabalisticum ex א & ת ut α & ω 826.b
אתה אש vide אש:
אתל *Athel* fl. - Rha s. volga 355 b
אתונא fornax, אתונא caligo inde *Ætna* 578.c
אתר Ar. Vestigium: inde ἀτιρσί τη i.e. χρωνόπυς 834.c

ב.

באב אלמנדב Arab. Ostium funestum nom. freti in Arab. vulgo *Beb-almandel* 143.c
באבום Arab. Infans *Syr.* βάβια infantes recens nati, inde Angl Babe Ital. *Bambino* infans 646.d
באטין ar interior inde *Bithynia* 419.d
באר φρέαρ 824.a
באר fons 465.e
באר מוצא fons processus sub. מים aquæ: fons uberrimus, inde *Permessus* fons Heliconis 465.d e
בבל pro בלבל confusio 69.e
בגד vestis 632.c
בגד rebellare, hinc Gall. *bagauda* rebelles, *bagauda* rebellio 743 a.b
בד torcular, ברין torcularia hinc Thapsia Afris βοίδην 843.c.d
בדולח bdellium 792.c
בהמות Hippopotamus, inde Africæ fl. *Bamotus* vulgo *Bambous* 714.b.c
בהאד bupthalmus 838 b.c
בול germen, gramen, terræ proventus 795.a.b
בוץ sincero colore fuit inde *byssus* 177 d.e
בוץ *Arab* mors repentina, Cynocrambe, quæ lupos, vulpes &c. statim enecat 846.c d
בוץ זיזים mors repentina ferarum, inde Pan. in Apul *butzutzim* 846.c d.
בוש erubescere, בשת pudor confusio, idem quod בעל 858.d.e
בות vel בית pernoctare inde Pun. Βάαυτ nox 784.c
ביזר . בזרא . בזרן semen 661.a
בזר קטונא semen parvum vide *Hisp.* Zargatona-psyllium 841.d
בחון turris speculatoria, inde *Pachynum* Sicil. promont. 601 d.e
בטח confidere, בטחון literæ securitatis publicæ (salvus conductus) an inde Dii *Pataci* tutelares Phœnicum 791 d.e
בטח securitas: הר־בטח mons securitatis: inde *Herbita* opp. Sicil 616
בטוחה secura: inde *Buthoe* urbs Illyrici 503.a
בטמא Terebynthus inde *Pathmus* Ins. 411.c
בוטם Terebinthus inde *Budan* servus Manethis qui alias Terebinthus 587.a b
בטן venter 419 c.d
בטנים pistacia, inde *Pontus* olim *Protno* 419.e. 422 a
ביזא uber, Βύζας & *Byzacium* inde 541 b
בושמוש mus napelli 793 b
בירת Βῆτα 491.a
בירה vide in אביר.

ביתאל

ביתאל *Bethel* inde *Batylia* & *Batyli* Phœn. lapides uncti & *Batylus* lapis Saturno pro Jove datus 785.c
בית דגון Templum Dagonis inde Βηταγων, quod absurde de Saturno 832.a
בית־מדורת domus mensurarum-magna 250.c
בית־עדן Damascena vallis 89.c
בית־עקב ultima domus-sepulchrum, inde *Hecuba* 603.b
ביתן palatium: it. interius 222. c. an hinc *Bithynia* 419.d
בכה Meccha unde 242.d
בכה lugere inde Phœn. βάκχος luctus 819.b
מבכות *Baccha* 484.c
בכיכואנדה Conyza 842.c
בל vide בעל.
בליטל, Βελίαρ, alludit *Briareus* 582.d
בלע absorbere בלע vertex quæ absorbet, inde *Bela* Phœn. *Gela* Sicil. fl. 608.d
בלקים *Belkis* Regina Sabæorũ, uxor Salomonis 151.c
בלור beryllus 451.b
בנג Arab. hyoscyamus Phœn. *Bingam* non gingam בנג *bannaga* hyoscyamum præbere gustandum 844.c
בנות filiæ: it. mulieres: inde Bœol. Βάννα mulier 476.c.d
בסט vide פשט
בסירא despecta, vilis, hinc *Psyra* insula 415.b
בעל vel בל sol. ut Βέλα Laconibus, Ἀβέλιος Cretens. & Gallis Apollo *Belenus* 736.c.737.a
בעל inde composita Corduba, Calduba, Salduba, Sonoba, Onoba, Mænoba, Ossonoba nomina Hisp. Urb. 667.d
בעל quandoque gen. fœm. 859.d
בעל ברית Dea *Berith* unde *Berith* vel *Berytus* Græc. *Beroe* 859.c.d
בעל שמין Dominus Cœli Sol Phœn. inde *Balsamene* bupthalmus 838.b.850.b
בעלת Domina inde Pun. *Baaltis* i.e. Dione 786.b
בץ & בצה cœnum, lutum 463.b.c
inde תבץ Græc. *Theba* 463.b.c
ביצי paludosus, inde *Bætis* 671.a
לביצין ad paludes hinc Libistyna urbs Hisp. 670.a
בצע scindere: בצע fractura terræ, fovea, lacuna; הר בצע mons foveæ, unde *Herbessus* urbs Sicil. 596.c
בצר σρογαν inde *Bassareus* Προτρύγης 480.c
בצרה *Byrsa* Carthaginis acropolis 513.b.c.816.b
בצורת siccitas, inde *Bæturia* 697.a
בקעת און Damascena vallis 89.c
בקר vacca 810.d
בוקרא agger inde *Bucra* Sicil. promont. 604.b
בר frumentum, inde Britan. *Bara* panis 752.c
ברא Syr. ager inde Britann. *Bro* regio Gall. *broga* in *allobroges* 753.a
בראם fict. lia 763.d. Arab. simia, plur. אברמה simiæ, Callis ἄβραναs 750.b
בראר Arab. solitudo, ברי ferus, inde *Balari* pro *Bararis* in Sardinia 635.d
ברגד vestis 632.c
ברגזא halyætus 750.c
ברהדיה species accipitris ibid.
בר יוכנה Avis magna Judæis apponenda in epulo Messiæ 751.a
ברדה Arab. vestis variis lineis intertexta 748. c. inde *burda* in August. 749. a. & Gen. 31. agni ברדים ibid.
ברדס stragulum, vestis inconsutilis in *Aruch*, Talmudici aliter: an inde *Bardiacus*, *Bardocucullus* 748.d
ברחא hircus קרחא ברחא hircus calvus, inde Gall. *Baracaca* caprinæ pelles 750.c
ברחת fuga Βρέττιοι Sabinis δραπέται fugitivi 660.a
בריז ἀποβατήριον, ברז exire foras 23.c
בריז דובשא locus mellis inde *Brisæus Bacchus* & *Brisa* nymphæ 481.c
בריא terminus, finis; inde *Barja* urbs Bæticæ 684
ברית *Berith* Dea Phœnicia: Sanchoniathoni Βηρούθ 859.c.d.e
ברית στρούθιον, herba fullonum Saponaria 31.b.455.a
ברך genu inde *Bracca* 749.c
ברכא vel ברכתא stagnum inde *Bragadas* fl. Africæ 532.d
ברכה stagnum unde *Perca*, id est, Bætis fl. & *Perusa* lacus Sicil. 671.b.& 587.c.d
בירן, בירנה, arx, turris inde Britan. *brin* 758.a
בירנתא castrum, palatium inde *Pranetum* urbs Bithyn. 423.b
בורני liburnis 680.d
בורסיף Borsippa urbs Babyl. 41.b.c
ברעומה Arabic. herba quævis vertice rotundo & multis foliis, hinc Afric. *burebumath*, id est, chrysocome. 841.c
ברקא Barce; בר־ברקא ager Barcæ Gr. *Marmarica* 545.b.c
ברקה *Brachthan*, lapis quem Saraceni colunt 127.d

ג.

גב Dorsum, גבן gibbosus, גבינא supercilium montis, גבנונים celsi montes, inde *Gehenna* vulgo *les Cevennes* 754.b
גב־גמלא Cameli tributa, unde *Gaugamela* 277.a.b
גבא tributum exigere, inde *Gebanita* 132.b
גבתא eminentia non λιθόστρωτος ut nugatur Tzetzes 828.d

גבל

גבל Arab. Syr. fingere, formare.
אלה גבל ὁ θεὸς ὁ πλάςης inde *Elagalus*, *Heliogabalus* 797.b
אלגבאל Media pars montana 220.a
גבול terminus inde Phœn. כבול 794.b.d
גבלידה *Cabalais* regio Solymor. 391.a
גבן, גבינה, גבנונים vide גב.
גבינות בית אונייקי Casei domus Uniacorum 204.c
גובנא Caseus inde *Cyptnus* inſ. 442.a.b c.d
גבעים Κύκλικες, Colles Illyrici 502 c
מגבעות tiaræ 794 d
גבר gallus 764 a
גיגלא rota 807.d
גד Coriandrum, Afr. *Goed* 836 c
it. fortuna 646.a
גדאר collis 583 a
גדד excidere (de carne) 8.c. it. viæ montium 563.a
גרב Arab. trahere 845.a
גדוב בעל attractio Beli. e. Leontopodium 845.a
גדבריא quæstores 69 b
גדול magnus, מגדלות turres 42.b
גדום truncus, mutilus, parvus 814.c
inde Pun. *Gadon* parvus ibid.
גדר & גדיר ſeptum inde Γάδειρα Gades 190.a. 675.c.d. 814.a.b
גדיש meta frumenti 794 d
גוג, Scythæ circa Caucaſum. 213.a
גוג חסן Gogi munimentum inde *Caucaſus* 213.b
גוגלתא Calvaria 807.d
גודא ſepes 810.d
גוז trajicere inde Julia Joza Hiſp. urbs alias Traducta 521.b c.681.a
גול Pun. rotundum inde *Gaulos* inſ. gaulus navigii genus 554 c. vide גלל.
גומא foſſa גומא צרא foſſa anguſta inde *Cyamoſorus* fl. Sic. 585.c
גום אהל foſſa ſaponis, inde *Cimolus* 455.d
גור habitare, diverſari, מגור habitatio it.
מגאר unde *Megara*, *Magaria*, *Magalia* pars Carthag. 513.d c.514.a.b
גזא vellus, it. theſaurus: hinc aureum vellus 328.c
גזין apes, unde *Gyzantes* 539 c 556 a
גוזל pullus columbarum, חציר גוזל herba pulli columbarum, inde Pun. *Azirgozol* i.e. verbenaca: περιςερεὼν 846.b
גזן Gauzania, 220.c. Gaza 224.c
גזם locuſta.
גזר Arab. Paſtinaca ſylveſtris 836.d
גט divortium inde Britan. **Guith** / & *Vecta* inſ. 757.a
גיסא, גיססא, Geſum 744 b.c
גים Syr. גיש Arab. exercitus, plur. גיסתא inde *Gaſatæ* Gallor. milites 742.d
גיף littus 794.d
גלבא ſquama 217.d
גלבנא lorica ex ſquamis ibid.
גלבנר Cataphractus eques apud Perſ. inde *Clibanarius* 217.d
גלאב *Iuleppum* **Julep** 542.c
גלד dureſcere, גלד Arab. durities, גליד firmamentum, cryſtallum, 376 b. Syr. Glacies, unde Brit. **Caled**/ durus, inde *Caledonii* 755.c
גלד ארץ terra dura in *Celenderis* urbs Cicil. 376.b
גלה revelare: inde *Galei*, *Galeotæ* Vates Siculi 593. c.d.e
גלוי עינים apertus oculis i.e. Prophet. 471.d
גלייר, גולייר lixa, calo, Gallis *Galearius* hodie *goajar* 743.b
גלל in orbem volvere, גל vas concavum & rotundum: גולא cyclas, gaulus: genus navigii 819.c
גיגלא Cyclus 455.e
גלגל rota, currus 746. a. inde *Golgos* urbs Cypri 372.d
גלמיתא collis. *Calaminthe* urbs Libyæ 530.b
גלם ſedere, inde *Gelaſanem* i.e. Gnaphalium 752.a
גולפא urceus, גלף Arab. vas fictile: inde Calpe mons Hiſp. 981.c
גמד cubitus 632.b
גמאעה Univerſitas Arab. 559.b
גומצא foſſa 744 d
גמר conſumere: גמרא carbo 195.c.d
inde גומר Phrygia 195 b.c.d
גונדרי lapidoſus, פלך גונדרי tractus lapidoſus inde *Pholegandrus* inſ. 451.b
גנזי Gazæ 69.c
גונכא καυκάνη, Gaunacum 748 b
גסטרון orichalcum, potius, κασσίτερον 721.c
גוספן covinus 746
געתה regio compaſcua à mugitu boum ſic dicta Jer 31 39. An inde Τύατα 599.b.c
גפא ſepes 828 a
גפיפתא peribolus 828 e
גופר cupreſſus 25.b
גופרית ſulphur 794.d
גרבית *Carbas* ventus, unde *Carbaſia*, *Carpaſia* urbs Cypri 371.a
גרגיר ירוק granum viride. Arab. תבחצרא fructus terebinthi 421 a

גרגש argilla: an inde *Gergesæi*, & Circesium 345.c
גרדם locusta 632.c
גרדה miscere bellum inde **War** & Guerra it. *Germani* 741.c
גריאמון Garamantes 322.d
גורל κλῆρος, 451.b
גובל sors, portio inde *Gurulis*, al. *Ogrylle* l. Gorylle urbs Sard. 637.e
גרמיד cubitus 632.b
גרמק *Gior mok* regio circa Sinas 93 b
גירס. גירסא, גרסן studium 661.c
גרף de torrente rapido, inde Brit. **Garaw** & *Garumna* 757.b. it *Gargaphie* fons Bœot. 465 b.c
גושפא arca 794.d
גושפק Gausapa, Gausapina 748.c
גת pecus, plut. גתין inde *Gytta* urbs Afr. 711.e

ד

דביונים 2 Reg. 6, 25. non fimus columbinus sed colocasia 841 a
דבל Arab. arescere, דבלה massa caricarum, דבלים ἰσχάδες: 705.d
דבר loqui, regere, עץ מדבר lignum loquax, regens navem 820.c
דבר Syr. ductus 801.d
דג piscis: דגי piscosus inde *Tagus* fl. 695.c.d
דגון Dagon, Σίτων, ζεὺς ἀρότριος 785.a
דה Pers decem 129 b
דהב aurum, דהובת auratum, inde Afr. δυδαθ i. e. Chrysocome 841 b
דונעם *Dunaam*, Charisius 150 d
דו אלשרי Idolum Arabum, i. e. *Dusares*, Bacchus 126.c
דוד amicus, amor: hinc Hercules in Phœn. דיודא *Diodas* 516.a
דון judicare: מדינה urbs inde Brit. **Dinas** 758 a
דון Arab. inferius, inde Bri **Dan**, Angl. **Down**/ inde Danmonii 754.d
דור pila דור margarita דור Arab. rotundum esse דור אבן rotundus lapis inde *Abdir Abaddir* 786. b c d
דחל ἀρχαικῶς, Dell, Timor, Deus inde *Delus* 440.c
דחירה thesaurus inde Δάτροι Thasii 425.b
דיו Atramentum דיותא Chald & Arab דויה idem: inde **Du** Brit. & Pœn χύδωα 841. vide אחו.
דיוטרון spelunca Machpela 705 a
דיר אגם habitatio ad lacum. Gr. *Drecanon* 405 b
דל Arab indicare, דליל indicium, inde *Delli* Palicorum crateres indices perjuriorum 589 c.d
דולאב δυλάπτις rotula neotium, it. rota putei 559 c 542.c
דליות frondes, *pempedula* Gall, 752.b
דילע Ar. planicies, inde Pont. **Dole** 754.c
דלת δέλτα 491.a
דם sanguis 832 d
דם ענבים sanguis uvarum i e. vinum 478.c
דמל agglutinare, consolidare, de vulnere 431.b
דמשק Damascus 632.b
דמתר, דמאתיר terra plana, inde *Thymiaterium* urbs Afr. 711.a
דסק stagnum, piscina, inde *Dascon* pars portus Syracusarum 596.d
דעדק puer 632.b
דק tenue, דקדוק acuta dissertatio 396.c
דקלה palma 134.c
דרב acutum esse דרבן aculeus, inde *Drepanum* 562.a
דרדק parvus l. puer 632.a
דרום meridies, inde *Drymus* urbs Bœ. 473.b
דרמוך vestis genus, inde Adyrmachida 321.c
דרמשק Damascus 632.b
דרוש Pers. ἔρξις inde דריש *Dara* ἐρξείης 69 c
דשן saginare, Gall. *taxea* laridum 750.c
דתבריא Consiliarii 69.b

ה.

ההוב assatio, exustio, inde Epopeus mons 656.b c
הגרים Agareni 275.c
הרב properare, fluere 275.c
הדדי Talm. una, simul, הדאד Arab unus, it. similis: An hinc *Adad* ap. Macrob. nomen solis 811. a. it. *Adadus* Rex Deorum ibid.
הדי India 480.d
הדייב Ad abene 82.a 273 d.174 b.275.c
הדסה Edessa Syriæ 93 & Edissa Sicil 602. c. inde Gr. Ὀδύσσεα 602.d. it. Ester 602.c
אלהותא Vorago 775.a.b. vide in א.
הואש vide אש.
היה fuit. יהוה Deus. Gr. Ἰάω 858.a
הליכה Ambulatio, inde *Helicon* Casaubono 469.b vide הלך.
הלאל nova luna, plur. אהליל olim *Alilat* unde *Alilai* 124 c
הלל laudare: תהלים, psalmi, contracte תלין & תלים inde Brit. **Telen** cithara, inde Gall. urbs *Telo* l *Tolo* 756.c
הלות laudare, epitaphium canere: הלול epithalamium: inde *Hellotia* Europæ epithalamia: ἑλλωτης στέφανος corona nuptialis 456 c.457 a
המון Jupiter, נא המון Diospolis 6.a
הצם ὄσσον aromatis genus 123 c
הר mons: inde *Hybla Heræa* 604.d. Heræi montes 616 c d
הריא Media: Græc. *Aria*, *Ariana* 220.c. *Thamnerii* i e. *Arii* 220.c
הר בטח unde *Herbita* vide בשה,

הר

הר בבע vide בצע.
הר״ב vide הדיב.
הרמני Armenia 22.c
הרמונה forte idem ib.
הרנאה mons amœnus: inde *Arne* 472.a
הרענבין mons uvarum: inde *Arambys* 712.b

ו.

ועד, תועד Arab. hærere in ſermone, attonitum reddi; inde Pœn. *jar* particula dubitantis 852.c.d
ופר abundare, אופר locuples, inde Opher 156.d
ופרי opulenta ſc. terra Græc. Urphe i. e. Ophir 157.a 161.c
ורק folium, תורקא *Tabraca* Afr. Urbs 519.d

ז.

זבול גמאעה habitatio univerſitatis i. e. ſepulchrum 559. d. inde Sibylla *Cumea* id.
זברגד ſmaragdus 114 b
זהרה Venus, Arab. 430 c
זיהרתא Luna: unde *Zerymthon* antrum Hecatæ 430.b.c
זוהא בריא tumulus opimus, Zuchubari 534 c,d.e
זחח. זוח attolli; inde זחות ſublimitas, inde *Zacynthus* 447.b.508.b
זוטר, זוטא Parvus 810.d
זור, unde מזור alienus inde Pun. *mezar*, *mezara* 483.c.846.b
זחאלף muſcæ 116.a
זיזים feræ, Punice *Zutzim* 846.c.d
זית oliva, inde *Vziba* urbs Afr. 520.b.c
זלג, unde מזלג uncinus curvatus quo caro ex olla trahitur 577 a.b
זלאב Arab. uncinus idem: inde per metatheſ. *Ζαίκλη* urbs Sicil. 577.a b
זלג Syr. ſplendere, מזלנא ſplendens an inde *Moſychlus* 432.a.b
זמר canere: inde *Zama* fons in Afr. 531.d.810 d
זמרגד ſmaragdus 114 b
זנגבל Zingiber 549.b
זנוק & זרנוק fluxus, rivus 632.c
זונר *ζώνη* zona 810.d
זערור meſpilum aronium ſ *τρίκοκκον* 158 b
זרב fluere, זרב decurſus aquæ, inde *Zerbis* fl. Aſſ. & *Sirbes*, *Sirbos* Lyciæ 390 d
זרקא cœrula *διαφανής*, iude *Dirce* fons 464.a.d

ח.

חג vide גרגיר.
חבאב ſerpens diabolus 11.c. ut *Bebon* Ægyptiis 11.c
חבל funis, portio hæreditaria, tractus, regio 584.c
חבלא Pœnis idem, inde urbes ejus nominis 585. a 595.a 604 c
חבל, funis, techna, dolus. חבאל magus חבל diabolus, inde *Κόβαλοι* Baeli comites 484.a
חבלהרפסר Pun. malum navis: Inſula quæ Gr. Ἰσὸς vel Ἰσωνὶς 555.d.824.c
חובל הרוש nauclerus ducis, alludit *Pelorus* Promont. 575.c
חבץ, חביץ Arab. חַבִיץ, panis, farina ſubacta cum oleo a. butyro & melle a. dactylis. חַבץ premere An inde לחבץ חברות Afr. *χεδροδλαψον* 806.b
חבק amplecti, Syr. עפק 121.b
חבר conſociari, inde Brit. Aber / vulgo *Havre*, inde & *Abravanus* id eſt Aber Ruan 756.d
חבור Chaboras 220.c
חברות vide חבץ.
חאגז חגאב velum dividens i.e. Diaphragma 242.a
חגאז *Hegiaz* i.e. Arabia Saracenica 242.a
חגל Arab. compedes, periſcelides, pedica albedo in in pede, חגלא ovis albo talo, תחגיל alba ſigna in equi pedibus 606.c.d. חגלי perdices, חגאל aulæa 607.b
הרי״ב legendum חרייב 273.d.274.b
חדיד Arab. ferrum, inde Afr. *Vdedon* i.e ſideritis 839.d
חרם *διακονεῖν*, miniſtrare, inde חרמאל miniſter Dei i. e. Mercurius, Gr. Cadmilus, Camilus, Camillus, Caſmilus 12.b.844.a.b
חדרך Damaſcena vallis 89.c
חוא habitatio 320. d. חות צי habitatio deſerti, inde Ægypt. *Ἄυασις* Oaſis 320.d.335.e
חוי Ar. colligere, circumdare, חוא oppidum l. plura tentoria quæ in pagum coeunt: inde Ebr. חוות Num. 32.41. it. *Oea* unde *Oaſis* & *Auaſis* 526. b.c
חובה Damaſcena vallis 89.c
חוג verbum Coſmographicum de circuitu cœli terræ & maris, inde Pœn. חגון & Gr. *Ωγὴν Oceanus* 708.c.709 a
חויא ſerpens, inde *Chias* inſ. 414.c
חויא Hevæus & ſerpens 502 c
ראש חויא caput ſerpentis hinc *Roſibis* l. *Troſibis* Dux Solymorum, unus è capitibus Chimæræ 393 d
חוה אדוני Pun. Salve Domine *Ἄυδονις* idem in Epig. Gr. 804 d.e
חוילה hodie חולן *Chaulan* 161.c. Ptol *γαύλα* 162.c
חול dulcis, חלי id. חול מיא dulcis aquis inde *Holmius* fluv. Heliconis 465.d
חיליות articuli, inde Afr *Chulum* i.e. polygonū 831.d
חום niger, unde *χημία* Ægyptus 8.231 c
חוף קנה portus arundinoſus, inde *Caucana* in Sicil. 604 c
חור liber & Princeps inde Bacchus *Liber* 412.a. inde & חורתא libera, liberum, unde *Orethus* & *Eleutherus* fluv. 565.d

חור אובדן foramen perditionis: ita *Charybdis* 576.c
חוראא Arab. Albus pagus, i. e. *Leucocome*: Λ'ευκώμα 763.a b
חור אפא Albus facie, inde *Europa* Cadmi soror, & Europa tertia pars orbis 377.c.456.c
חוש festinare, אחיש id. inde *Acis* fl. Sicil. 583.b
חוזה videns i.e vates 583.d
חזור Syr. Orbis, inde Pun. Α'σῦρ Crater 819.b
חטה frumentum, Britan eith/ 752.c
חטיתא Arab. mollities incessus: חטי molli incessu progredi 752.c
חיק עינות sinus fontium, i.e. Pagasæus unde Cicynethus insf. 434.a
חילים vide חציר.
חית ἦτα 491.a
חלב pinguedo inde Gall *Galba* 751.c
חלב *Aleppum* 542.c
חלבא *Olba* urbs Solym. 391.a
חלבנה χαλβάνη, *galbanum* 792.c
חלד, חלדא, בעל חלדא dominus sæculi vel חלדים sæculorum, inde Jupiter *Aldus*, *Aldemius* 819.c
חלד ἐνδύειν, חולד mustela: חלד aquilæ καταδύσις Pœn. *Haled* & Gr. *Aletes* qui prope Carthaginem argenti metalla reperit 690.b.c
חלה Calachena 220.c
חלי dulcis, חלי מנה dulcis sedes, inde *Calymna* 401.e
חלי dulcescere, חלאוה Arab. dulcedo, inde *Alabus* fl Sicil. 592.c
חלל lavare, חל פשור lavacrum tepidum, inde *Helbesus* fons fervidus apud Segestanos 564.c.d
חלמיש rupes, תחלמיש Urbs *Telmissus* 391.c
חילון vallis, unde *Aloni* pop. Assyr. 278.c
חלף mutari: inde Gall. Piscis *Clupea* 751.a
חלף amputare, חלף securis, Alpheus è Tenedo fluere creditus: חלפי securis 417.d.418.b.c
חלפי, חלפיא salices, an inde Arethusa *Alphaias* 597.b.c
חלוצה Elusa 350.b.c
חלק טהיר pars meridion. insulæ Coæ *Lacter* 401.d
חלקא Arvum, inde *Chalcia* insf. 401.c.d
חלקים χάλικες, coclacæ, inde *Cicilia* 376.c.d
חלקין, divisiones inde Eubœæ urbs *Chalcis* 436.a 473.b
חלקת *Elcethium* urbs Sicil. 616.a
חאלק Arab. mons sublimis, inde *Helicon* 469.c
חלת Crocus, inde *Galata*, *Celta* 188.b
חמם fervere, חם fervidus, *Cham* ut Gr. ζεῖν 8.b.c
חמים aquæ calidæ 847.d
חמאי id unde *Emmaus* 848.a
חמאם columbæ, אמאם sacerdos 821.c
שרי חמאם mons columbarum, inde *Semiramis* 821.c
חמאמא Amomum, Gr. περιστερεὼν unde vid. 821.c
חמן *Omanus* Deus i. e. Sol 277.e
חמנים fama, delubra: inde ἀμμωνέων γράμματα literæ templorum seu sacris usitatæ 857.b
חמן templum Solis quæ חמה ibid.
חמס iniquitas 632.c
חמצאי Emisseni 359.a
חמר lutosum esse, חומר lutum, inde *Camarina* 605.a b
חמר rubere 26.b. חמר bitumen 44.e
חומר argilla 45.d. inde *Camirus* urbs Rhodi 397.a
חמר incalescere, inde *Himera* 566.d.e
חמרא Vinum, Gall. *corma* Zythum 752.c
חמש quinque, it. accinctus ad bellum 487.d
חמת Epiphania 348.a
חמת Amathus 371.d
חנגר Arab. Vir timidus & ignavus, inde Zeilenses dicti *Chingari*, *Chingali* 774.b.c
חנט in lucem edere, inde חנטא *Cynthus* mons Deli 440.b
חנס occultare se ut denuo appareamus, inde Diabolus חנאס & siderum occasus חנוס & fluv. *Anas* 696.d.e
חנוץ porcellus 632.b
חסן recondere, unde *gaza*, *Gazanda*, *Cassanita* & *megazin* 157.b
חסן רום inde Α'ψίκρατες i.e. Hypsicrates 862.a
חוסרה deficiens inde *Cosyra* insf. 555.c
חפין profundus inde fl. *Cephissus* 464.b
חפץ deliciæ inde *Aypha* fl. 611.c.d. & alius 614.b
חצוב hedera, Gall συβίτης 752.a
חצירה media inde *Asia* 337.c 338.a
חוצן sinus, רב ומוצן magnus sinus inde Phœn. *Rabbotin* 827.b
חצרומאדה Ager ejus centum sub. reddit,
חצרומאתן id. inde *Adrume*, *Adrumetum* 425.b.c
חצרא מורי regio lutosa: unde *Atramyttium* 407.a
חצריענק, ἐπαύλεις τῶ Α'νὰκ 804.d
חציר herba חציר רוק *herba Ruc* Pœn. eruca
חציר גוזל vide in גוזל.
חציר ערקין vide in ערק.
חציר קרח vide in קרח.
חציר ראש vide in ראש.
חציר שמן vide in שמן.
חציר תפוח vide תפוח.

חציר חילים *Herba Chillis* Afr. eſt Achillea. 839.c
אחצר Arab fuſcus color. 244.b
חצרם in ſermone erravit, extremas vocales male appoſuit 114.b
חצרמות artium, regio mortis; inde *Atramotitis* 116.b.c.d.e
חק Lex, מחקק Legislator, Rex, inde Ægypt. *Hyc.* 15 a.b
חקליין ruſtici, inde *Enchelii* populi Illyr. 503.b
חקרא ἄκρα 712.a
חקרא arx, inde *Chacra, Cacra* Sicil. 602.d.e
חר שתי ardens tela, inde *Caryſtus* 436.c
חרא *Are* inſ. Catacecaumene 765.c
חרבא Chameleon: an inde *Girba* Inſula 544.b
חרג egreſſus eſt, ſc. ad bellum 260. c. vid. יצא.
חרד ſtupere, conſternari: inde Pun. *Cherdani* i.e. eryngium 835.d. it. tremere, in Hiph. terrere, מחריד terribilis, inde Hercules *Macerides* 631.a
חריונים colocaſia non fimus columbinus 821.a
חרך cataracta, inde *Hercyna* 474.c
חרמל ruta, inde Afr. χέρμας ruta ſylveſtris, χέρμας ἐμμακαδ ruta Macedonica. 836.b.c
חריף acutus diſputator 396. c. vide למד
חריפטא acrimonia, inde Pœn. תחרפת θορφαθ raphanus; & ἀθεσ· תחר פת שדי θορφαθ σαδεη raphanus agri 843.e
חרמה anathema, execratio: hinc *Harma* locus Bœot: ubi Amphiaraus abſorptus 473.d
חרום. חרים ſimus 647.b 655.b
חרם Arab. ſimitas: inde Ἄριμοι ſimiæ Tuſcis, & Ἄριμα Pithecuſæ. 655.d
חרמוני vide חרמוני.
חרמים impius 632.c
חרמס Ebr. & Pœn. falx 814.d
חרנץ porcellus 632 b
חרס ſol, חרש arator, inde lex de non occidendo bove aratore transfertur ad boves ſoles 570.e
חורש ſylva, חרשי ſylvoſus: inde Κορσὶς l. Corſica inſ. 640 c
חורש אור πυροχεχίτης, inde Vulcanus *Chryſor.* 784 b
חשב & חשבן procerus. 632.c
חשמנים Nobiles, Magnates. An hinc *Caſmena* urbs Sicil. 604.a
חשק אקו vide אקו.
חתים *Hetthæi* 178.c.d. 344.d
חתף rapuit, inde *Taphii* latrones. 507.b.c

ט.

טאס זלאיה πετρώδης ἐπαρχία id eſt Cilicia. 376 d
טבח coquere it. occidere: 486.e
שר טבחים ἀρχιμάγειρος, eo ſenſu Cadmus μάγειρος Regis Tyrii. 486.d
טבלא, & דרבלא τάβαλα Tympani Parthici genus. 632.c
טולי umbræ, tenebræ, inde inſ. *Thule.* 727.a
טור mons, inde mons *Torus* 611. e. item hinc mons *Taurus.* 577.b
טוטלא racemus, uva: θύθαλα folia a. ramis vitis cum appenſo fructu in Bacchi ſacris 484.d
טחב locus humidus, irriguus, inde *Tacape.* 542.c
טוטפות frontalia. 67.c
טין אדום lutum rubrum ad figulina vaſa: inde *Tenedos* inſ. 417.b.c
טירה arx, hinc ſcrib. *Tre/* 758.a
טאיר, non columba, ſed avis quælibet, unde טיר augurari, מטיר augur. 829.b.c
טירא Syr. ſeptum: unde *Thejar* urbs, 543.b
טית θῆτα. 491.a
טלטול migratio, deportatio populi in oras longe diſſitas, inde *Turtuli* vel *Turduli.* 665.a
טלם Arab. tenebræ: בחר מטלם mare tenebroſum, id eſt ſeptentrionale. 727.d
טלית pallium. 31 b
טאמה Arab. celſus: inde mons *Temmicus.* 469.d.e
טן Arab quod eminet: hinc Gall. *dun*, i. e. collis, unde *Lugdun* 754.c
טינא & טינר petra 810.d
unde *Tanarus* promont. Laconi 501.d
טס bractea, inde *Thaſus* 425.a
טף & טפטף littus: טף פכין littus Parvan inde *Taprobana* 161.a
טפף molliter incedere, unde 279.c
טפל Syr. jungere 803 a
טרי dare, it. negotiari: טרון dator, it. mercator, טר״א datio, commercium: inde *Terias* fl. Sicil. 591.c.d
טרבון regia, palatium, hinc Tarraco 691.c
טרטישא petra, unde Δέρτισσα urbs Hiſp. 691.b
טרטישית *Prepeſinthus*, 450 d
טרף turbari, conſternari, טורפא conſternatio, An hinc *Trophonii* antrum, 474 a.b
טרמסא & טרפסא tenebræ 615.a

י.

יבאב deſertum, unde *Iobabita.* 163.b
יבול Ebr. Syr. יבל gramen, Afr. *Iebal* 839.d
יבשה Arida inſ. ex Ægusis, Arab. אל׳אבסה *Aljabiſa*, Ital *Levenzo* 561.c d
יבושה exſiccata ſc. ficus, inde *Ebuſos* Inſ. 705.c.d
יגר שהדותא acervus teſtimonii, id. Hebr. גלעד Gilead 777.b
יד manus, poteſtas 802.b
ידאלה *Idala, Idalium* urbs Cypri. 373.b
ידעני novit me: poëtice pro ידע אותי 802.e
יהוה Jehova, inde *Iobacchus.* 479. c. vide היה.

ירד Ἰῶπα 491.a
ין *Iavan* urbs intimæ Arabiæ 132.a
ינא columba, כרם ינא columba œnas 821. b 829. a. b
יחיד Unicus, unigenitus. Phœn. Ἰεοὺδ 790. b
ים כוזר mare Coſar i. e. Caſpium 355. b
ימא Occaſus, inde *Iammona* urbs 704 c
ימאם Arab. turtur. 821. d
הימים varie exponitur 847. d
ימן, ימין Auſter: it regio Sabæorum: inde Regina Auſtri Chriſto eſt Regina Sabæorum 152 b 357. b
ינקא vel יקא puer lactans, hinc Jacchus Suidæ Διόνυσος ἐπὶ τῶ μαςῶ 480. d. e
יניקות propagines: inde *Ingius* urbs Sicil. 614. d
יסר erudire: מוסר eruditio inde μῦσα 810.
יער ſylva: inde *Iar*. Pun. lignum 652. c. d
יצק fundere, inde מציק dici potuit arbor quæ fundit maſtichem 413. a
יצא egredi ſcil. ad bellum 260. c
יקנעם tractus amœnus, inde Ichana urbs Sicil. 599. c
ירד deſcendere inde Phœn, ריד deſcendens, Brit. Rid / vadum ut rit Gall, unde *Auguſtoritum*, &c. 757. c. d
ירוד Draco, *Rhodus* inde dicta 398.
ירה projicere ſc. lapides, inde ראה projectio, בעלי ראה magiſtri projectionis unde *Baleares* 190. c. d 703 d
ירחים *Alilai* 124 b
ירך femur pro verendis 481. b
ירכתי femora montis 481. c
ישראל *Iſrael* Phœnicibus Saturnus 790. a
יתר in Hoph. abundare, ותרא abundans, inde *Vagedruſa* fluv. Sicil. 607. d
יתרב terrea, inde Medina Græcis Ἰάθριππα. 242. b. c

כ.

כבלה talus 794. c
כבול conſtrictus, terminus 794. b. c. d. aliæ hujus vocis interpretationes ib. & 795. a. b
כבן oves circumligare, vel integere pellibus ne lana inquinetur 30. d
כובעין ticarus 794 d
כבר unde תכברא ὑπότριμμα ex carnibus & ovis 806. c
כביר magnus unde *Cabiri* 125. a. 427. a. 784. d.
כבירה magna inde *Cybira* urbs Piſidiæ 391. c. d. & Arethuſa *Cypara* dicta. 598 b. c. d
כבאר *Cubar* Dea 125. a
כדאם Arab. meta frumenti quæ Hebr. גדוש. 794 d
כהות ערב Caligo veſpertina Gr. redditur χαὸς ἑσπέρῶδες. 783. a
כהן Sacerdos, unde κόης Sacerdos Cabirorũ. 429 c. d in fœm. כוהנה hinc *Cœna* vel *Cena* antiſtites Nominis cujusdam Gallici 740. c
כוהנים ſacerdotes, magnates 859. b
כוב *Chub* i. e. Paliurus urbs Marmor 334. d
כוה exuere, כי & כויה exuſtio, inde *Ceos*, *Cea* vel *Cia* Att. inſ. 441 a
כור piſcis, אי כורי Inſula piſcium inde *Icarus* Græc. Ἰχθυόεσσα 411. a. b
חיק כורי ſinus piſcoſus, inde *Hyccara* ſin. Sicil. ib. & 565. a. b
כורי piſcoſus, inde *Curium* urbs Cypri 372. c. & *Cuario* fl. 464. c
כורא χώρα regio 801. b
כוש & כות idem 257. b. c, Chuzeſtan & Ciſſia id. 257. b
כוש, כושן Scenitarum ſ. Sarracenorum regio 241. a
כושי Chuſæus, ſeu Ciſſius fuit Bacchus, inde κίσσα & κισσὸς illi ſacra 478. d
כשכשה converſio ad Saraceniſmum, Arabiſmum 243. c
כייר pingere, ſculpere, כיור tabula picta ſculpta 803. c
כיון Saturnus 67. d. inde Bacchus *Pericionius* 482. a
כיף littus 794. d
ככלא cucullus 749. a
ככר planities, inde *Cacirum* urbs Sicil. 596. c. d
כלל complere, מכלל perfectio, לבושי מכלל equi cataphracti 216. d. e
כלנה *Chalne* unde *Chalonitis* 270. d. 271. b. c
כומז faſcia pectoralis qua mulieres mammas comprimebant 798.
כמז Arab. rei laxioris collectio & compreſſio ut rotunda fiat, ib.
Uſus ejus faſciæ à Pœnis quibus fortaſſe כונז ut Polybio κόνος ib. b. d.
כמי Ar. occultare, unde אלכימיה Ars occulta, *Alchemia* 234. c. 235. a
כמס recondere, inde Latium olim *Cameſene* 185. b
כומצא foſſa 794 d
כמר nigreſcere: כמריר tenebrarum atror, inde *Cimmerii* 654. b
כנא menſura quædam, Bœotis ἀχάνη 475. b
כנדר Ar. Thus 118. a. inde Gr. χόνδρος ib.
כנה planta: Pſ. 80. v. 16. vox Ægyptia unde χενόσιρις planta Oſiridis 67. a
כניז gaza 69. c
כנען mercator, Mercurius 12 a. b inde Græc. χνᾶ 340. c. 789. c
כנעני Chananæus Pun. *Chanani*, כנענים Chananæi iidem qui Phœnices 340. c
כנור κιννύρα, κίνυρα 740. c. d

inde

inde Cingras 809. b. & 369. c
632. b
כסא thronus 836 e
כסבר coriandrum 523. c
כסלוחים Colchi 127. c
אלכעבה *Alchaaba* templum Mecchæ 491 a
כף Κάππα
כיפא לוד rupes flexa, inde *Cephalœdium* hodie *Cephalud* opp. Sicil. 567. c
כיפא רוץ Scopulus Contritor inde *Caphareus* 436. d 443. a. c
כפל duplicare inde *Cephalenia* inſ. 506. e. 507 a.
מכפלה duplex antrum ib.
כופר Cyprus Arab. אלחנא *Albenna* inde *Cyprus* inſ. 373 d. 792 d
כפרית Ar. Syr. Sulphur. 794. d
כפתור malum Punicum ut Græc σίδη 330. a. hinc *ſide* vel *ſidene* pars Cappadociæ ib.
כר Dux, caput, ut Gr. κάρ, כר רכבה caput equi inde *Caccabe* pro Carcabe 515. a. b
כר אדם vide אדמא.
כר paſcuum, איכר inſula paſcui, *Icarus* 410. c
כר agnus, arces, inde *Caria*, *Cares* & Jonum κάρα oves 405. d e
כראי arietinus, inde Καρεὺς Jovis Epith. 446 b
כרבל amicire, כרבלא paludamentum hinc *crupellarii* Gall. gladiatores cataphracti 742. e
כרבל criſta, galli, Brit. Crtbell/ 751. e
כרה excidere inde מכרת exciſa dicta ð Heraclea Sicil. 613. a. d
כרך arx, munitio, & Petra ut videtur, כרך מאב petra Moab. Strab. κράγος πέτρα: idem Brit. Crag vel Careg & Gall. *la crau* 755. a. inde & *acragas* qſ. הכרך 611. b. c
כרכין ὀχυρώματα, an inde *Cercina* inſ. nomen. 544
אלכרך *Alcore* Arabum prope Bagdad an ſit Eutropii *Corche.* 38. a. b
כרכום crocus inde *Corycus* mons Sicil. 379 a
כרכומא æs, unde *Chalce* urbs Afr. forte *Carcoma* Ptole. 530 d e
כמאת Arab. vineæ, inde *Chremetes* fluv. 714. a
536 a
כרמל ſpica 642. b
כורסי thygnus
כרפס apium, forte Phœn.
כרמס & inde *Crimiſus* fluvius Sicil. 615. a b
כורש Cyrus olim Perſis Sol, ut hodie כרשר 69 c. 711. d. e
כרית pars Palæſtinæ, cujus incolæ כרתים Gr κρῆτες Chald. קשתיא ſagittarii: inde *Creta* inſ & *Cretes* 457. d
794 d
כושפא arca 745. d
כשירא *citura, cetra*
כת ערבא turba miſcellanea, inde Legio Gallis *Caterva.* 742. a
כתבן Scriba, inde *Catabani* 132. d
כותיים Cuthæi ſ. Suſæi. 182. d
כתם Arab. abſcondere, it. Ebr. Jer. 2, 22. alludit ad vocem
כתים ut latendi verbum ad Latium 181. b
כתים Latini & Itali 197. c. it. *Citium* Cypri urbs 370. d
10 b
כתרא κίταρις & κίδαρις
כתת hoſtiles copias perrumpere, inde *Cateia* telum quod quo pervenit vi nimia perrumpit 244. d. e

ל.

לאב unde תלאבות ſiticuloſa loca 336. vide לוב.
לאלהים vide אלהים.
לאם Arab. agglutinare, inde *Lama* herba in Arabia dicta ἰξίνη 413. a
it. de vulnere notat conſolidare: an inde dicta *Lemnos* qſ. לאם נחם propter terram Lemniam 431. b. c
לבן candefacere, ut in igne metalla 432. a. *Lemnos* inde qſ. לבנה *ib.* לבן albus אלבן Syr. albeſcere inde *Alpes.* 733. d. e
לבונה λίβανος thus 117. d 792. c
לבנה Gr. *Lemna* eſt *Lemnos* Phœn. Libna unde 431. c. d
לבנא Phœn λέμνα herba Bœot. 476. a
לבנתא Later, inde πλίνθος & *Lebinthus* inſ. 405. c. d
680 d
לבורני Liburnis
לבת ſtare, morari, hinc *Lapethus* Cypri & *Leptis* Africæ urbs 371. b. 527. c
להב tam ignis acies qui gladii 32. c
להבה æſtus,
להבאן id. unde להבים Libyægyptii 316. d. e
להט tam ignis acies qui gladii 32. c
להם Ar. vorare, unde *Lamus*, Lamia 653. d
לוב ſitis unde לוב *Lub* proprie Xerolibye 336. d. inde לאב.
חיק לוב vel חיק ללוב ſinus Lilybitanus in qui Cyclopes quæ inde dicti 560 c 620. d
לובדקים aſinus l. onager Æthiopicus 309. d
לובי faba Ægyptia recens unde 336. c
לוד *Lud* Mæander fl. it. Nili pars ſupra Ægyptum. unde *Ludim* Æthiopes 95 97. 300. a
לודיות ſpecies cadorum à Lydis, it. Lydia fercula 98. a
לוז amygdalus, non corylus 697 b. c. d. e. *Luſitania* ib. d. e
698. b. c Luſus cur Bacchi comes. לוט,

לוט , לטין incantationes, inde *Latium* scatere veneficiis & Circe saga credita. 651.b
לין , לן permutare: An inde *Lanath* Afr. clymenum. 839.b
לאזורד cærulum pigmentum, Gr. hodie λαζούριον, Gall. *azur* 99.d
ללובאי Lilybæum promont. Sicil. 337.d. 558.c
לולאב rota putei pro רולאב 559.c
לח humidus, לחית humiditas Brit. *Laith* unde *Arelate* 756.b
לחמא panis, לחמנות, Gall. *des oublies*: לחמן Syr. panis genus 806.a
לחש incantare, תלחש *Telchis*, *Telchin*, incantator. 400.a
לילית *Lilith* Regina Zmargad 153.a
לין Arab. mollis 748.a
לין mollire, ut לאן mollem esse, an inde periclymenon Afr. *lanath* 839.a
ליש leo inde *Lixa* fl. 711.b.c
ליש טרקן leo mordax, inde *Læstrygones*, 621.b
למד λάμβδα 491.a
למד docere, it, acuere: מלמד stimulus, למדא *Lindus* urbs Rhodi. 396.c
למין & מין λιμήν. 680.c.d
לעז barbarus. 777.a
לונכא λόγχη lancea 744.c.d
לעמוט helluo, unde *Lamus*, *Lamia*, 653.d.e
לפיד lampas 798.d inde *Lampas*, *Lampidosa* insf. 555.a
לקחה corvus, inde Gall. *Lug*. unde *Lugdunum*. 750.d
לקנות ad arundines s. paludes arundinosas Gr. *Lychnitus* urbs Illyrici 504.d.e
לשכה conclave, cubiculum inde λέσχα Bœot. 476.c
לשון אליף lingua bovis, Afr. לסאן אלף in Diosc. Ἀυσανελαφ 843.b
לשע Callirroe 349.d. *Lysa*. 350.b
לתע unde מלתעה & מתלעה maxilla, inde *Malla* prom. alias *maxilla asini* 501.b.c

מ.

מאהאת Media 219.c
מאל *Arab.* plur. אמואל armenta, an inde *Mylæ* 570.d
מאל (*malon*) *Ar.* opes, Inde Aurea mala (i.e. opes) in Africa Draco asservabat 521.e
מאו *Ar.* extendere, expandere: מאות terra declivis, planities, Brit. *Meath* inde *Majata* 755.d
מבכות Bacchæ vide בכה.
מגוג *Magog*, Scythæ 212.c. vide גוג Hierapolis, Syr. *Magog*. 219.b
מגדול Magdolus 314.a
מגאר in Benjamine pro מנאר i.e. Pharus. 296.d.e
מדי terminus, an inde dicta *Media* 220.a
מהרבעל Diognetus 825.d
מוג vel מגג dissolvi contabescere de corde 13.a
מור Ar. unde מאדה plur. מואד materia, idem Phœnicie, quod Gr. μῶν scribitur. 783.c
מוך ad paupertatem redigi, inde מוכון Myione insf. 444.b.c
מוך mollior lanæ, lini & gossipii lanugo 768.a
מול'א tumulus: מולאי loca montosa, hinc *Mylias*. 391.d.e
מון inusit. ex quo ממון Chald. divitiæ, lucrum Pœnis *Mammon*, Arab. מול ditescere 850.d.e
מוף Memphis 314.a
מור myrrha, tilia Cinyræ 369.c. Myrrha, Æol. μόῤῥα 792.e
מות mors Phœn. Plato 789.b.c. inde *Motho* pagus Arabiæ ibid. & 115.d
מחזין Arab. Gall. *magazin* 157.b
מחי machina 746.a. Μίχιος Phœn. Vulcani nomen 784.b מחי קבלו helepolis 746.a
מחנין castra: inde *Mena* vel Meneum urbs 590.d
מטלן vide in נסע.
מין Ar. מינה portus: מן אשדה Portus Asdæ vel Asfæ Gr. Menesthei portus 680.c.d
מכולת cibus pro מאכולת vide אכל.
מכבר pannus densus, cilicium 748.c
מלא, מלאה plenitudo, plena maturitas, inde *Melos* insf. 452.d. Eadem *Mimallis* qf. ממלא & *Memblis* qf. ממליא. 453.c
מלח Sal, inde מלחא unde *Malacha*, *Malaca* urbs Hisp. 190.b. 683.b
מלט liberare 615.a
מליטא καταφυγή insula *Melita* 549.b
מלט Ebr. מלאט Arab. cæmentum ex arena & calce 550.a
מלאט incrustatio ibid. *Maltha* & malthare inde & quid: inde *Melitha* insf. ib.b.c.d
מלך Syr. Consilium 801.d
בעל מלך *Malach belus*, Sol cultus Palmyræ 811.c
מלך, מלכא Rex, Phœn. Μάλχος. ימליך *Iamlech* 1.Par 4,34. i.e. *Iamblichus* 799.b.c
מלך קרתא Rex urbis, inde Hercules *Melcartus* item *Melicertes* 787.a. ממלכה Ægypti nomus 294.d
מלל fricare, מלילות spicæ recentes cur 536.a
ממללן loquaces inde *Mimallonides* vel à ממל torculari ut Ληνεῖ 484.c
מילתא Lana Milesia vel quævis purior mollior, non *melote* ut vulgo 29.b
מם μῦ 491.a
ממרא הראש Dux Mamre, inde Gr. *Membriareus* vel *Membliarus*. 460.c

מן

מן quid 67.d
מנא portio, inde *Nomus* 295 d
מנאר Pharus 596.d.e
מנגנון μάγγανον machina 745.e
מני Mingas 22.d
מניכה torques, Gall. *maniacum*, 749.c
מנין vel voce composita סממנין pigmentum minii: inde *Minio* fl. 694 e
מנע cohibere de aquis: inde fl. *Amenas* vel *Amenanus*. 583.d
מסח μέσχος cilicium 747.d.e
מסס liquefacere metalla: תמס liquefactio unde *Tamassus* vel *Temesa* urbs Cypri 373.e. & Ital. 657.d
מסתק mendose pro פסתק vide
מעונים Minæi 138.c. pro quo 2. Chr. 20, 1. עמונים, inde *Minæi* 139.b
מעכה Græca vers. Μωχὰ, inde Punicum *Machus* 634.a
מכדה Mappa 809.e
מציצה Mopsuestia 176.c
מצר limes, inde *Mazarus*, l. *Mazara* fl. 616.b.c
מצור Ægyptus 293.a. unde 293.b.c
מצרים cur in duali ib.
מר Syr. Dominus: Hinc Gallorum nom. compos. *Condomarus Teutomarus* 739.c
מרי Marium urbs Cypri 372.c
מראה Arab. mulier: An inde Μάρτις & Βριτομάρτις 824.c
מרב *Mareb* veteribus Mariaba 112.a
Plinio cur *Domini* amnium *ib.* & 148.d.c.149.a
מרד rebellare, inde Nimrod 257.d
מרחל vide מסע in נסע
מריטאי *Mareotæ* mendosè in Par. Chald. pro מרויטאי Meroitæ 308.a
מרמאהור Arab. melissophyllon f. apiastrum Gall. μεριμόριον 752.a
מרוניטי Maronitæ in Elia mendose pro מרויטי Meraitæ 308.c.d
מרנש *Marnas* i. e. Dominus hominum, idolum Gazitarum 63.e.458.c.824 d
מרר amarum, & המר amarum reddere, inde dictus *Himera* fluv. Sicil. 809.d.e
משה educere ex aquis, inde Moses 67.c
משיח Syr. & Phœn. Unctus 652.a
משך trahere, protrahere, differre 209.e.210.a
משך diu 209.d. it. tractus 211.c
גוי ממשך gens protracta i. e. in longum extensa 211.d. inde explicatur Ps. 120, 5. p. 209.d. inde dicti *Moschi* 211.d. *Moscovitæ* 214.d
משך μέσχος pellis 210.c
משכי קשת trahentes arcum, epithetum Ludæorum 301.b. Indi *Nisicastæ* dicti 303.a
מתא urbs, מת-עשתרתא urbs Astartes inde *Mutistratum* 569.a
מתוחה protensa, inde dicta *Motye* urbs Sicil. 560.c
מתר *Arab.* jaculari, inde *matara, mataris*, hodie *matras* 745.a

נ.

נאקה dromas 309.d
נבל Syr. נבלא nablium 740.c.d. νάβλα Pœn. 807.e
נברשא Syr. at Arab. נבראס, lucerna: inde *Liparis* & Græc. *Liparas* 572 a
נגד nunciavit unde Gen. 9, 22. ויגד & annunciavit, non ויגוד & exsecuit 8.d.e
נגח cornu petere, in *Aph.* אגח movere bellum, inde Ὄγγα vel Ὄγκα Pallas, Phœn. 464 a.827.b
נגן, unde מנגנין quæ pulsant instrumenta Musica, inde *Liparis* nomen 572.d.e. quod mutatum in *Melagonin* & *Meligunin* ib.
נדד vagari: ניד vagatio, inde *Dido* Πλανῆτις 516.b.c 832 c
נהר און fluvius On, inde *Naron*, fl. Illyrici 503.b
נהר מלכא *Haarmalcha* fl. 799.b.c
נוד de terra moveri, נידה, ניד motio, inde *Neides* feræ in Samo 409.e.
נון Νῦ 491.a
נון Piscis: בעלי נון Domini piscium inde *Balenæ* 362.d
נור Syr. Arab. נאר ignis, inde Afr. *nanAt* bupthalmus 838.d
נוף Memphis 314.a
נחש æs, it. serpens, 328.d. inde *Neas* ins. 432.e
נחושת æs & chalybs 207.d. נחוש chalybeus ib.
נטה inclinare, unde מטה inferius, hinc Brit. Naret vallis, inde & *Nantuantes* hodie *pais de Vaux* 754.d.e
נטף νέτωπον, al. μέτωπον & μετώπιον 792 d
נכס immolare: נכסא census opes it. sacrificium, inde *Naxus* 446.c
נכץ recedere: מי-נכץ aquæ recessus inde *Meninx* ins. 543.d
נס vexillum, יהוה נסי Deus vexillum meum, inde *Nisa* & Διόνυσος 749.a.b
נסע proficisci: מסע mansio σταθμὸς, Chald. מטלן Arab. מרחל 285 c
נעם suavis de sermone: Inde מנעם Μόνιμος i. e. Mercurius 811.d
נערה *Nora* urbs Sard. 634 b
נפל decidere: מפל בר decidium frumentum, inde *mamphula* panis Syriaci genus 807.a
נפתוח Νέφθος, ora maritima montibus intercisa 317.d. Inde *Neptunus* 321.d
נפתוחים Napthuchæi 317.d.321.b. inde Deus *Apthuchus* ib.

נציב tumulus, acervus, columnus: plur. נציבין inde *Nisibis* urbs 826. c. 93. d.

נצה Ebr. Arab. נאציה & נצה Coma pluma, cæsaries ἀναλογικῶς, inde Callitrichon s. adianton al. Capillum Veneris Pœnis *nesso esse sade* quasi נצת השדה Capillitium agri 845. c

נוה נקוט tenere domum: נקוטאי coloni novæ urbis 803. b

נקלים ita Nic. Damasc. vocat dactylos s. palmulos majores 803. c. inde *Naclis* urbs ib. b. c

נקץ defluere: מי־נקץ aquæ defectus, inde *Menix* ins. 543. d

נרד Nardus 792. c

נשא tollere:

הנשאה elata, inde *Innesa* urbs 583. a

נשי אמון Nasamones 322. c. d

נשל extrahere, unde משלייתא uncini quibus caro ex olla trahitur, Arab. מנאשל 577. b

נשר & נסר πρίειν, inde Ins. *Nisyrus* 403. a

נתר nitrum 455. a

ס.

סבורקאן chalybs naturalis ut פולאד artificialis 211. d. e

סבא inebriari, inde *Saboe, Sabazia, Sabazius* 480. b

סבכא σαμβύκη sambuca 808. b

סגול botrus 624. d

inde *Sicilia* dicta qs. סגוליא botrorum 625. a. b. 628. b

סגום sagum 747. d

סדין Ebr. Arab. סדון Syr. *Sindon* 833. b

סדין σατίνη. הסדן Essedum 746. d. e

סדרא Ar. malum Punicum, σίδη Bœot. 476. c. 484. e

סהר carcer 67. b

סוס, סוסיא equus, σουσία Etymologo 833. e

סוף alga: inde mare rubrum Ebr. ים סוף & cur 320. c

סוק & צוק platea 166. a

סחרא negotiatio, inde Conyra dicta *Scheria* 506. a

סטר latus 166. a

סין lutum, πηλὸς it. Pelusium 311. d. e. 332. b

inde סינים *Simeti* id est Pelusiotæ

סכה tabernaculum, it. spelunca unde Troglodytæ dicti *Suchai* 239. d. 318. a. b

סוכות Σκηνιαὶ 210 d

סכן indigere: inde *Sicinus* ins. 451. e

סלם Ar. mordere de serpente: סלאם ὀφιόδηκτος, inde סלאמין *Solomon* ins. 497. e

סלע *Petra* urbs Arab חגר *Hagiar* 312. c

סלעים rupes, inde urbs Sicil. 566. a. & Africæ promont. 711. c

סלעם deglutire 653 e

סלך ascendere, inde *Silices* pop. in Assyr. 278. d

סמו *Ar.* altum esse, eminere, סמא cœlum ut Ebr. שמים, hinc σάμοι Gr. τὰ ὕψη & *Samos* 407. b

סמ דרקוס σαμάρδακος morio unde 429. b. c

סממין pigmentum minei 694. e

סנה Ar. lex, doctrina, jus canonicum: סנה Phœn. idem, unde קרית סנה *Kiriath sanna* urbs doctrinæ, quæ & קרית ספר *Kiriath Sepher* urbs litterarum: קרית ארכי *Kiriath Arche* urbs archivorum.

סנן *Ar.* docere ut Heb. שנן inde Sanchoniathon qs. סן כנאתו doctrina zelus ejus Græcis, φιλαλήθης 855. d. *it.* acuere ut שנן Ebr. inde מסן cas Græc. βάσανος 799. a

ססרנון σίσαρνον 747. a. b

סעוט pharmacum quo provocatur sternutatio 165. e

סעל negotium 165. e

סעקה ramus 632

סעתר origanum 165. e

ספידוס cucumer Sylvestris 843. e

ספסרא Chal. Persis שמשר σαμφήρα Spathæ barbaricæ genus 615. a

סקול infortunium lethale ut אסון inde *Scolus* locus Bœotiæ infaustus 473. d. e. item *Scylla* 576. b

סקרא minium, vel potius Syricum 445. a

סקאב villa sanguinea quam capite gerunt Arabum mulieres cum in grave infortunium inciderunt 166. a

סרבל amicire,

סרבל Saraballum, femorale: it. pallium:

סרבלא דרציפא saraballum aluminatum, vel ex lapide amianto 31. a. d

סרג implicare, inde σαργάνη rete & *Sagartii* 253. a. b

סרול Saraballum 451. a. it. bracca inde *silures* & cur 722 c. 451. b

סרח fœtere, inde *Syraco* palus, à qua *Syracusa* 595 a. b

סרטן cancer, Asterion Tenedi lacus in quo cancri 417 e

סרן *Saran* Princeps Philistæorum 69. a

סרנדיב Arab. Serandib, Persis *Salandib* insula Seilan, à *Salis* qui Ptolem incolæ Taprobanæ 770. b

סרעפה ramus 632 b

סרק latrocinari, unde סרקיין *Saraceni* 241. d

סירקין Syricum 445. a

סתל Arab. aquila, Afr. σιθελίας hieracium majus unde sic dictum 837. a

ע.

עבד colere [terram] Bœot. βουδυμῆν 476. d

עבה densum & עב nubes, lacus altus instar nubium, it. Sylva, Talmudicis אבא inde *Abyla* Pœnis mons altus qs. עב עילאה 812. c. עב columna

columna, inde Columnæ Herculis ad Abilam & Calpen 813 a
עובל Conditor *Abalitarum* 139 e
עבר trajicere, inde מעבורא, מבוכא naulum pro מבוכא, & מברא ponto 810. a. d. עבר transitus, עברין termini, fines, inde *Iberis* 191. a. 693. it. *Hibernia*. 726. a. b
עבר concipere, עוברת חן gratuito f. ex gratia concipiens, inde Sara Phœnicibus *Anobret* 790. c
עברא Syr. vadum, trajectus, inde *Bethabara*, it. Afr. *Abara*, *Abaradira Abrotonum* 528. d. e. 529 a
עיבור *Hiporus* fl. 605. c
עיבורא Annona, inde *Ebora* Cerealis urbs Hisp. 681. a. b
עובר Hebr. Arab. עאבר de myrrha, it. de pecunia 136. b. c. d. e
עבר flere, עברי lacrymosus, עבר anatomicis angulus oculi lachrymalis 137. a. inde myrrha *Abirminea* it. gabirea ib.
אעברת vario colore distinctus fuit, inde *Ecbatana* & *Agbatana* 222. d
עגל & ערגל volvere 632. b
עגלי בעל, Dominus rotundus i. e. Sol Palmyrenis 811. c
עגמי barbarus peregrinus, an hinc *Ogmius* Hercules 737. c
עדן unde מעדן fodina & *Odonis* pro Thaso 425 b
עד־רוץ ad contributionem, inde *Adruja* inf. 443. b
עדריא greges ovium l. caprarum, unde Ægusæ
עדריא quod *Catria* scribit Stephanus 561. a. b
עובא vel עבא sinus, stagnum: inde *Hippo* urbs Afric. 519 b
אלעוטה Damascena vallis 89. c. vide עוץ.
עון unde מעון habitaculum ut Gall. *magum Rhotomagum* 757. d
אלעור Cœlesyria 363. d. pro Syrophœnice Mar. 7. ib.
עור Arab. concavum esse, מערה f. מעארה Heb. spelunca, מערבבע caverna excisionis inde *Marpessus* l. *Marpessa* 447. d. מעארת cavernæ, μέγαρα 363 d e
עוץ Uz vel Chutz Conditor Damasci, inde Damascena vallis Arab. עוטה Gauta 91. a
עוק coarctare: עוקא angusta inde, *Icos* 455. b. c. it. *Ocha* dicta Eubœa 435. d
עז validus, durus, asper, inde עז capra & mare Ægeum עז 437. 438. עז capra, Phœn. *aza*, Syr. עזא 823. e. inde ἰζάνα pellis hinnuli caprini, Satyrica vestis in ludis 583. e
עזוז, עזיז fortis, potens, inde Gallis Mars *Hesus* & Syr. Ἄζιζος 736. b, 811. d. e

עזה *Gaza*, id est munita 824 a. b. c
עטלף vespertilio, inde Pœnis auricula vespertilionis *lobotalaph* herba: Μυὸς ὦτα, auriculæ muris 835. c
עיטם *Itamus* urbs Cretæ 457. c
עיטר, עיטרא, עיטרן pix: inde עיטריא *Itaria* i. e. Italia, qs. picea regio 658. c. 661. e
עי plur. עיים acervus lapidum, inde insula *Ios* qs. עיין Saxosa 450. a
עין גואי fons medius: inde *Enguium* 617. b
עין נעים fons amœnitatis, inde Sicilia *Ennus* 586. b. c. d. e & *Enna* Macedoniæ 587. a
עכבר mus: Phœn. עכור unde Τύχρος inf. 450. c
עכו *Accho*, *Are*, *Arce* i. e. Ptolemais 864. a. b
עכס flexus, inde *Hexi* urbs Boet. 683. c
עלאי alti id est montani, inde *Ilienses* 635. b. c
עלות loca celsa, unde *Alontium* urbs Sicil. 569. b
עליון Phœn. ἐλιοῦν id est ὕψιστος, unde Pun. *Alonim valonuth* Dii & Deæ 801. b. 784. b. inde *Elieus* Jupiter 476. a
עלים *alim* ἀρχαϊκῶς *Elim* inde *Elyma* & *Elymi* 629. b. c
עלית פאה celsa plaga: inde *Ilipa* urbs Hisp. 668. d item *Ilipula*, *Iliberis*, *Iliturgis*, *Iluro*, *Ilerda* 669. a. b
עלז exultare unde *Elysius*, *Elysii* campi 664. a. עליזה exultabunda, an hinc *Alaesa* fons Sicil. 568. d
אלכום Arab. Ebr. אלקום validus 472. c
עלם *Elam*. inde *Elamita*, *Elymæi* 78. e
עלמא virgo, unde Pœn. *alma* 456. d. 848. e
עלס exultare עליס exultavit, inde *Ialysus* urbs Rhodi 397. a
עול, על עול, עעול tempestas, inde *Æolus* 658. a
עלץ exultare, עלוץ עבא amœnus sinus, inde *Olisippo* 695. e
עם כמוש populus Chamos i. e. Moabitæ 569. a
עמיקא *Amica* id est vallis Damascena 89. c. *Amyce* Polybio 91. b. 366. b. c
ענב uva, hinc *Anapus* fl. 596. a. b
ענבלה Arab. νύμφη vel κλειτορὶς & μύρτον, inde *Onobala* fl. 578. b
עני mœror, inde ἀνία & *Anius* Rex Deli 440. c
ענפה ramosa, inde *Anaphe* insul. 461. d
ענק *Anac*, pater Anacæorum à quo Phœn. בני־ענק 362. d. & *Carthago* qs. הדרי־ענק habitaculum Anac. ענק torquatus 363. e
ענת tempus: עונתא tempus cujusque rei statutum & determinatum, inde Pun. γόνατα termini 821. a it. legitimus conjugii usus ib.
עסיס mustum 616. c
עפק amplecti ex Hebr. חבק, inde עפקא Ἄφακα locus Libani, Etymologo recte περίλημμα 831. b. c

עפר *Arab.* 1. tegere: 2. peccata remittere ut Ebr. כפרה 810. b. inde עפארה ſuppari genus cui delicatæ mulieres dum unguntur ſe involvunt, *ibid.* Idem & Hebr. אפר & Chald. מעפרה: unde *Mappa* Pun. & quomodo ib.

עצ׳ון גבר *Eſcon gaber*, Chald. כרך תרנגולא qſ. *Arx galli*, ut גבר ſit gallus: potius notat *Spina viri* 764. a. cur ib.

עצם Ebr. numeroſum & Arab. עטם inde *Samatho* inſ. & *Symathus* fl. 585.c.d.826.c d.

עצים & ערצום robuſtus, fortis 632 c

עצם Os Afr. *Oſſum* 849.c d

עקב & ערקב talus 632. c. it. extremum, inde *Acabe* fons 535.a

עקוד varius, maculoſus: עקודים in gregibus quæ oves 606. b. c. An inde עקד *Achates* it, fl, Siciliæ *Achates* ib.

עקל & ערקל pervertere 632. c

עקלתון tortuoſus, ſerpentis, diaboli epitheton: inde Græc, Ἐγκέλαδον 580.d.e

עקיק ſapphirus fl. 242.d

עקום & עקמקם tortuoſus, obliquus, unde Phœn. *Camicum* in Sicil. 612,c.d.e

ערב vide קדם

ערב עארבה genuini Arabes 166,c

ערב מתערבה vel מסתערבה Arabes facti 166.c

ערבלא populorum colluvies 277.8

ערה & מערה graminetum 634. b

ערגל volvere 269.b

ערטל obeſus, ערטיל nudus, ערטוים juvenis decorus, inde Bacchus *Vrotal* 126.e

ערם coacervare, inde ערם agger, inde *Arem* urbis Sabæ 151. a. An inde ἑρματα. 715.d

ערמן aggeres cohibendis aquis, an inde *Herminius* fl. 604.b

ערערה Illuſtris, Nobilis, Dominus. An inde Phœn. ע׳ערא *Gigra* l. *Gingras* id eſt Adonis, item *Gingri* tibiæ quibus defletur Adonis 807.b.c

ערקא *Arca* urbs Libani, populi ejus Arcæi Gen. 10,17. unde Venus *Architis* 831 c.d

עראק עגמי *Irak Agemi* id eſt barbara pro Perſide 220.a

ערקין nervi, ἀρτειρκὸν plantago, vel חציר ערקין herba nervorum, id eſt nervoſa, Græc. ἑπτάνευρον, πολύνευρον 834. d Apulejo *Artiereon* 844 d

עשה חיל fecit copias id eſt conſcripſit 487.b

עשתרות, greges & armenta 787.b עשתרתא *Aſtarte* Dea Phœnicum, an eadem *Andraſte* Britan. 738. a. b. Pœnis eſt Juno 850.b. Cœleſtis 853. a inde & *Erythia* inſ. 679 c. Græci ex *Aſtaroth* divulſim fecerunt ἄςυ Ἐρύθης ib.

עתק durus, aſper, inde עיתקא *Ithaca* inſ. qſ. dura 507.d,e

עתיק antiquus, inde *Vtica* urb, Afr, Gr. Ἰτύκη 517.b,c

פ.

פא eſt זה 491.a

פאה Syr. פאתא lacus, ora, plaga, regio, hinc כר פאתא *Carpathus* 400.e

פארא ramus, פאר נ׳ ramoſus, opacus inde *Pyrene* & *Pyrenæi* ſaltus 69.a,b

פאת פלג *Paphlagonia* 423.c

פגר Arab. 1. 2. 3. Conjug. fontem aperire 5. & 7. Conj. fontem erumpere, hinc פגרן Gr. *Epigranea* & *Hippocrene* fon 464. e.465.a

פדן ager ſativus, compaſcuus, *Paddan Aram* Meſopotamia 86.b,c

פאדאר Agricola 86.c

פדשה פרסטגאני *Padeſca Preſtigiani* id eſt Rex Aſtolicus 308.d

פוג & מוג diſſolvi 615.a

פוגה quies 370. b. עליון Πανσίθεος i, e. *Pymalion* 370 b

פוט Apollo Pythius 12.a. it, ſparſus ut פוץ 335. cur ita Lybia dicta ib.

פול *Phila* urbs 304.b

פון ſtupere, פן attonitus, inde *Pan* terrores immittere creditur 483.a

פוק Arab. ſurſum, פוקני celſus, inde *Phocicani* pop. Græcis *Phocenſes* 630.b.c

פאיק opibus, dignitate eminens inde *Phaaces* 506. c, d

פור ſors 69.c

אם פורידה mater fertilis, alludit ad *Emporia* loci Africæ 528.c

פז & אופז auri ſpecies, an à *Paſi* ſinu vel *Phaſi* fl. 161. a

פזר ſpargere: פזורה Sporas 455.c

פחד Arab, femur, Ebr. פחד verenda 481. b. vide ירך.

פחז præcipitem eſſe, [de aquis] 275.b

פטדת כוש Arabica Topazius 239. a

פסיטה & פרסיטה roſtrum 632.b

פי בשת *Bubaſtus* 332,b

פיל Elephas inde *Phila* 305.b

פיכל Membriarei Pater Gr. Pœcilus 460.c

פולד Chalybs artificialis 211.d,e

פלה agricola, inde *Pales* Dea ruſtica, & מפלח ruſticum tugurium 813 d

פליחין venerabiles, inde *Palici* Dii 589.b

פלי removere, amovere, in exilium agere. Inde *Pola* urbs 328.b

פלט

פלט liberare 615.a
גונדרי vide פלך גונדרי.
פליא נחש terribilis serpens, inde *Pelinas* mons 414 c
פילם Ar. magnus. Gall. *Volema*, Pyragrandia 752.d
פלפל piper, מפלפל acutus disputator inde למך.
פלצות terror, inde מפלצת & *phallus* 484.c
פנג al. casia, al. balsamum, Chaldæo interp. קוליא dulciaria ex melle: hinc Zohar לחם פנג 362.b.c
לפני coram, contra 52 d
פנה angulus, fastigium montis, unde Gall. *Pen* & Britan **Pin**, hinc *Pennina* Alpes 753 b c
פנחס *Phinæus*, Rex Bithyniæ 422.d
פנטסכינאי *Pena schœnita* 298.c.317.d.333 d
פנך βρέμειν, *Phanace* Bromius 480 e
פנק & פרנק oblectare se 632.b
פעם, incessus, gressus, pedes: נעם פעמו Nom. Pun. notans, boni pedis hominem 849.c
פסח latum esse, אפהח latus, amplus, inde *Amphaga* fl. 531.c.d
פצה, פץ Arab. argentum: Hinc *Orospeda* mons argenteus in Hisp. 665.d.e
פציד rivus 632.b. inde Phasidi nomen 327 e
פקה Arab. scire, פקה φρόνησις, פקיה jurisperitus, ut Heb. פקח Judex 471.b
פקח videns, it sapiens, sagax 470. c. d. inde sphingem Bœoti φῖκα dixerunt, ib. e. Et aborigines Vatem insignem, *Picum* 471.d. vide סקח.
פרבד & פרוד loci pars exterior 451.a
פרגנא vide פרתים.
פריד Zizyphus, lotus, inde Lotophagiti insula Pharid 544 a
פרדס Paradisus 69 b
פרה fructuosum esse, inde gemin. rad. פרפרת vel פיפרת *Peparethus* insf. 433 a
פרות foveæ, inde *Parus* 447 c
אפרוחים pulli, כלואא claustrum pullorum, inde *Colaphryx* 473.8. muliebre capitis tegumentum 473 a
פרון *Parvain* Phœn. פרון *Parvan* vel *Provan* hinc תף פרון littus *Parvan*. Gr. *Tarrobâne* 161.b
פרזות pagi: inde פרזים *Pherezæi* id est pagani 348.b.c
פרט cantitare, vocibus minutim concisis canere: hinc *Bardi* 740.b.c.d id Horatio est *dividere* ib.
פרך fricare, פרוך vel פריך spica recens, inde אפריכה *Africa* 536 c
אלפרך vide אלכרך 38.a
פרבה manipulus Bœot. ἔραχος 476.d
פרם incidere, פרימה incisio, inde *Parma* ut *acile* ab *ancisu* 853.a
פרמקוס φαρμακεύς veneficus 232.c

פרומביא φορβεία capistrum 309.d
פרנס pascere, פרנום pascuum, inde *Parnassus* & *Parnes* montes 470 a. inde & פרנס Princeps, Gubernator, an inde *Brennus* & **Brennin** Rex apud Cambr & **barn** judicare Britan. 739 a.b
פרנק oblectare 269.b
פרס גד Persicus exercitus, unde *Pasargada* 253.d
פרסך *Parasanga*. 69. c
פרעא caverna, cuniculus: *Parus* inde 447.d. vide פרות.
פרעה *Pharao*, id est crocodilus 67.b.156.b
פרעש Pulex, Arab. ברעות hinc Afr. ὑάργατεμ psyllium 841.a
פרץ erumpere (de aquis) נאה פריצה habitatio eruptionis, sc. aquarum hinc *Nebrissa* 660.a.b
פרציד rivus 269 b
פרק rapina: inde *Vargi* 742.d
פרתום, פרתן summus præfectus, moderator:
פרגנא mutatio, An inde *Vergobretum* Æduorum? 739.c.d.
פשור tepidum 564. c.d. vide חלל.
פשח abscindere, תפשיחא abscissio. An inde *Tapsus* urbs Sicil. 594 a.b
פשט & פרשט extendere 632.c. dilatare, expandere, ut Ar. בסט 10.b. inde פשיטן Ποσειδῶν 10. a.
פשיטנא herba quædam latissima ibid.
פשתה linum Afr. ζερσφοιρα id est פשתה זרע semen lini 834
פתה in *Cal* pellici, in *Piel* pellicere in *Hiphal* dilatare unde יפת Gen. 9,27 dilatet 169.a.b.c.d. inde etiam פתיות ימא latitudo maris 10.b
פתוחים sculpturæ: An inde *Pataci* Dii Phœn. in Prora 791.d. vide בטח.
פיתום Patumos 314
פתק jaculari, projicere, inde *Pantachas*, *Pantacias*, *Pantagias* fluv. Sicil. 592.c.d פתקא vasis genus πίνταχος Bœot. 475.d
פתר Arab. tepescere pro פשר 564.d
פתר Ebr. interpretari, inde Gall. *Patera* Sacerdotes Apollinis 739.d
פתרוס *Pathros* vel *Phatures*, Thebais, ubi *Pathyris* urbs & *Phatarites* nomus 311.c

צ.

צאר vertex 821.c
צבר colligere, congregare: צבור Synagoga, hinc *Sabrata* urbs 516.c
ציא desolata, hinc *Stadia* id est Rhodus 399.b
צדוק *Sandocus* Cinyræ pater 376.a
צדק Jupiter, Pœn. *Sydik* 784.c d
צוק platea 166.a
צוק antari, מצקות angustiæ, unde *Massicytes* mons 390.c

צור rupes unde *Tyrus*, inde *Syri*, & *Assyrii* 341.c.d. 778.b.861.c.d. hinc Tyrus *Sora* & *Sarra* dicitur 432.d

צחור Arab. petra, an inde *Scyrus* 821.d

צחרא desertum 166.a

צטר latus

ציים Ichthyophagi 318.e. Et qui in desertis degunt 320.c.d

צידון Sidon ab ubertate piscium 341.d

ציצית Sisoe 380.d

צירים imagines 240.d

צולגח & צולגאן harpago ligneus 577.b

צלם umbra, hinc *Salmon* & *Solymi* 392.a

צלצל כנפים cymbalum orarum, id est sistrum 240.a

צולקא exustio, inde *Sulchi* 637.b

צמק arescere: צמוקים uvæ passæ 705.d

צמר גפן lana vitis Talmud est gossipium 767.d.e

צן frigus, inde *Asines* fluv Sicil. 578.e

צינור tubus emissarius per quem aqua in declive fertur, inde הצינור *Assinarus* fl. Sicil. 599.d

צעד ἴχνος gressus, vestigium, *Sarad* unde Σαρδὼ vel Sardinia & Græc. Ἰχνοῦσα 631.d.632.a

צעוט pharmacum, quo procuratur sternutatio 165.e

צעל negotium 165.e

צען Tanis 332.b

צעתר origanum 165.e

צפרע Arab. rana ex Heb. צפרדע 632.b

צפה speculari, מצפה specula inde *Messapius* m. 469.d. צופה שמים Pun. ζωφασημὶν, οὐρανοῦ κατόπτης 783.d

צפן recondere: צפונים thesauri inde *Siphnus* ins. 148.b.c.d

צפנת פענח occultorum interpres 67.b

צלצלא Syr. Cymbalum צלצלא 658.a.b

צקאב vita sanguinea quam capite gerunt Arabum mulieres cum in grave malum inciderunt 166.a

צרוח, צרוח, צריח, צרח arx, palatium 151.c

שני צרח secundum castellum unde *Sanisera* 704.d

צריפיא Aluminosa, inde Melos Phœn. *Tseriphia*, Græc. *Zephiria* 453.e

צותרא fœdus, deformis, hinc *Satyrus* 483.e

צעתרי Ebr. Origanum ut צעתר an inde *Asterium* in Tenedo 418.a

ק

קדם in Assyria quicquid trans Tygrim, ut ערב quicquid cis Tygrim 35.e. מקדם ab ortu ab initio, it. versus ortum 37

קדר nigrorem à sole contrahere, inde *Kedar*, Kedareni 244.c

קדרה virtus, Persis *Carda*, unde Cardaces militum genus 253.a

קהר vincere, קהר victoria, inde *Cairo* urbs, Arabib. אלקאהרה *Albanira* 154.d.e. & *Nitocris* est Minerva victrix 253.a

קו filum tenue, תקוה funiculus, מקוה netum vel opus subtilissimum: קוין fila Caraneorum) inde *Coa* ins. 404.b.c.d.

קולפייה Vox oris Dei, inde Ventus *Colpias* quo factus homo 783.e

קוליה Gr. κολία 362.c

קולייס האספנין *Kolias* Hispanorum id est Saxetanus 683.c.d

קוניא χωνεία fornax in qua metalla conflantur 721.e. 722.a

קוף ἐπίσημον κόππα 491.a

קור in *Hisp.* manare, scaturire, *Cyre* fons Afr. à quo *Cyrene* 544.e

קוריא ornamentum capitis quoddam 473.b

קהתאן *Kahtan* idem qui *Iectan*, 110.d

קוטבא trapetum s. mola olearia: an inserto ר *Corduba* leg. *Corteba* 667.a.b.c

קטם incidere, קטום incisus, inde *Cothon* Carthaginis & Adrumeti portus 512.d.e. pro טום in Talm. mend. קטון. 455.b

קטנא *Catna* vel *Cotne* est Cana Galileæ & *Catana* Sicil. 583.e

קטון parvus, inde *Cottana* Syr. parvæ ficus 805.d.e

קטף vindemiare: קוטף vindemians *Cotes* Afr. Promont. Pœnis fortasse *Cotef* 715.a.b

קטיפה, & קרטיפה Stragulum Catiphense 632.b

קטרוב boum arantium jugum: An inde Centuripini aratores? 588.b

קטרן Cedrium Plinii, Gall. *Goudran*, Hisp. Alquitran 661.c.d

קיר & קרני forte *Cyrus* & *Cyrnus* fl. 332.b

קיר murus Brit. *Caer* 758.b

קיר הרס murus solis, urbs in Afr. Græcis χαρικὸν τεῖχος 711.d

קלב pix, inde *Calabria* quæ & *Peucetia* ἀπὸ τῶν πευκῶν 662.a

קלום Græc. Κλύσμα & Κλίσμα urbs 122.a

קלט refugium unde *Calduba* 667.d

קלע funda jacere

קלע funda,

קולע funditor: Græc. κῶλον habena fundæ 702.d

קמט & קרמט contrahere 631.e

קמוליא Cimolia 455.a

קמעל dominari, קמעאל Dominus gentis inde *Camulodunum* in Britan. 755.d

קמץ & קרמץ colligere 632.c

קומץ & קורמץ fovea ib.

קנה possidere, it. generare, קונה Genitor cœli & terræ 784.e
קנתאל possessio Dei, inde *Canthele* Saturni vicus 530.e
קנה canna, mensura sex cubitorum & palmi 753.a
אלף קנים mille cannæ, inde *Leuca* vel *Lesca* Gall. 752.e
קנן nidificare,
קנים nidi, alludit קנמון κίνναμον cinnamomum 792.b
קסטלה Arab. fluminis vel fontis murmur, inde *Cassalia* fons 466.c. & *Castulo* urbs Hisp. 666 c.d
קסטירא & קיסטרא Chald. Arab. קודיר κασσίτερον stannum 721.e
קיסום Arab. Abrotonum 528.d
קפוד & קנפוד hericius & histrix, inde *Cinyphius* fl 533.e
קפוז, Arab. קפאזה acontias serpens 116.c
קפע & קרפע contrahere 632.e
קפץ comprimere, constringere,
קפצה arctata inde *Capsa* urbs Afr. 530.a
קצב & קרצע ampurare 632.c
קצו *Cassius* mons unde 331.d
קציעה brevis: an hinc *Cosyra* ins. 555.b. vide חסר.
אלקצר Hisp. Alcazar, Acropolis 42.a
קצוצי פאה circumtonsi angulis qui dicantur. 389 e
קיקלתא stercus 807.d
קרב offerre, קרבן oblatio, *Cabarni* Sacerdotes Cereris 447.e
קרבן peregrinum Sacramentum Tyriis lege prohibitum 596.a
Judæis usitatum ibid.
קרדו, קרדון, & קרוד Gordyæorum montes 20.c
קרדאמני Cardamomum, unde *Cardamene* ins. 765 c
קרי *Cora* fl. Arab. Herodoto *Corys* 312.b
קריה urbs, Britan. Caer Scythis *Car* 758 a.b
קרית ארבע Kiriath Arbe unde dicta 339.e. 363 d
קרן cornu Gall. *Carnon* 746 a
it. angulus, bivium 137.d. Cur inde *Carna* urbs ib. b c d it. promontorium inde *Cyrnus* ins. 640.a 746.e
קרון carrus
קרנים *Cerynia*, al. *Corynæum* urbs 371.a
קוסל talus, inde *Calasiris* talaris toga Ægypt. 451.b
קרפה κάρπαθον, aromatis genus 123.c
קרפסה concha, inde *Carpessus* 682.d
קרהפה caput, קרקפן capitosus, an hinc *Caccabe* vetus nomen Carthaginis? 514.d 515.a.b
קרה *Ar.* rana, חציר קרה herba ranæ inde Batrachium Punice in Apuleio *Atzicurur* 845.b
קר Ar. quiescere, in tuto esse: קרקרה terra in qua tuto vivitur, cur inde *Corcyra* 505 d.e
קררין frigida: inde *Caralis* vel *Calaris* urbs Sard. 637 c
קרקור navis prælonga 20.b
קרר auriga 746.e
קרתא urbs, Parthis *Certa* ut & Medis atque Armenis 816 a.b
קרתא חדתא Urbs nova, inde *Carthada* vel *Carthago* 190 c.d. 512.a.b
קריתא Arab. Palæstinæ regio 457. d. vide כרית
קש stipula, inde *Casus* ins. quæ & Ἄχνη 401.a
קשא מור cucumer peregrinus, Afr. κυσιμεζάρ 843. c. in Apul *cussimezara* 846.b
קשייתא *Sciathus* ins. 432.e
קושתא turris, munitio, inde *Acesta* urbs Sicil. 564.b
קשים קש Squamæ, שריון קשקשים θώραξ ἁλυσιδωτὸς 217.d
קתא אלחמאר cucumer asini i. e. sylvestris 843.c
קתרי petræ, inde *Citharon* 468.c. & *Cythera* ins. 500. d. it. *Agathurium* urbs Sicil. 569.d

ר.

רואה videns id est vates 471.d
ראש caput, Dux, Princeps, & ראשון primus 552.d. initium 212. d. e. inde *Rhos* fl. it. *Araxene* ubi *Rhossi* 213.e. ex ראש *Russi* 214.d. Gr. *Rhos* Taurica Chersonesus ib.
ראש מר caput myrrhæ, id est præstantissima, sic ראש בשמים caput aromatum: ראש יין caput vini, הר ראש יין, Gr. Ἀρυίσιον Lat. *Arvisium* m. 414 d. 415. a
ראש fel, venenum: Syr. רישי unde 835 b. Pun. חציר רישי ἀσιρσοι herba veneni id est anagallis 838 d
ראש תינא caput ficus: *Ruspina* inde 705.e
רבא Syr. in *Pael* educare: תורבין educator, nutritius, pædagogus Afr. *Torpason* 854 a.c
רב חוצן vide חוצן.
רבב jaculari, רב missilis genus 799 a
רבא Phœn ῥάμβα Polybio 798 d
רבה jaculari ut רמה 799 a
רביל latro 116.a.b
רבלה Daphne 468 c
רגג agitari in cunis 30 a
רגל pes, רגוליא oves pedibus maculosis 606.b
רגלא pes, it. amnis, inde fabula 464 b
רדא

רדא rheda' 747.a
רידנים proprie: accolæ *Rhodani* 184.d
ראדין crocus, 'ראדנ flavus, croceus, inde Galli Rhodanum 186.d.e
רהב Ægypti Delta & cur 68.d.294.a b
רוץ conterere ut רצץ inde *Caphareus* & *Andrus* 443.b.c
ריק Eruca 835.a
רזא, & ארזא plur. ארזיא orgia, mysteria 485.a
רום celsum esse, מתרימא elata, sublimis, inde insula *Maritima* Punice nom. 561.c. מרום locus sublimis, *Maro* m. Sicil. 610.c. רמתא loca excelsa: cur Laodicea dicta *Ramatha* 825.e
רחמנות misericordia item pietas 848.e
מרחוק è longinquo id est ex Oriente 312.b
ריק Arab. vis, robnr, ראיק prior, inde Britan, Rich id est potens, hinc *Sinorix*, *Dumnorix*, : & Germ. *Chilperichus* 739.c.d.e
רכם & הרכם vel הרוכם sublimis locus: unde *Erix* Sicil. m. 562.d
רמס & רפס conculcare 615.e
רמחא λόγχη 744.d
רמך equa, Gall. *mare* 749.d.e
רמצא stylus 455.c
רעב fames
רעבי famelicus, Gall. *Rhaphius* lupus cervarius 750.b
רעה pascere, תרעית νομὴ pascuum, inde fl. *Triton* 533.d
רעם tonare, תרעם *Taram* seu *Taramis* Gallis Ζεὺς βρονταῖος 735.d. perstrepere (de mari) κολαδεῖν inde *Rheme* vel *Rhene* inf. 443.a
רעמה Rhegma 247 c.d
רפסדות σχεδίαι, rates 555.d
רצף lapidibus sternere,
רציפה stratum inde per metathes. *Seriphus* 449.a
רציף alumen 31.b
vel amiantum 31 d.32.b.454.a. vide & סרבל.
רקם *Petra* urbs 764.d

ש.

שאה Ar. bubalus, taura sylvestris 129.e
שאה Persis *Schac* id est Rex, unde Σακέα festum Ctesiæ 129 b.c
& in Schaccorum ludo שאה מאת *Schac mat* 129 b.c.d
שבא it. שבו eminere, an inde *Sabeti* 149.c. an vero à שבה captivum ducere ib.
שבט Chaldæis שבטא virga, baculus inde *Spata* 743 e. it. sceptrum 632.b
שובך columbarium, Verbenaca quæ Græc. περιστερεῶν, Pun. *Zibicum*, corrupte in Apul. Zimicum 846.a
שבע Juramentum, מי השבע aquæ juramenti, inversum Ἀσϐαμαῖον ὕδωρ, Aqua *Asbamæa* 590.a.b
שבע septem: שביעי septimus, cur inde *Lesbus* 413 c
שגל coire: σαλάγειν: Hinc *Selga* urbs Pis. unde ἀσελγεῖς 392.a
שדי Ἀχρότης 784.c. it Παντοκράτωρ שדיר Ar. validus,
שד corroboratio 823.e
שדה *Sidda* musicæ genus. Σιδὼν inde puella inventrix hymni 786.c. שדה pro *Padan* 86.d
שדיר vide שדי.
שהדונים μήνισκοι 125 b
שימא angulus, inde *Syme* inf. 401.b
שועא rupes inde *Sue* urbs Assyr. 278 d
שוף ungere, אבנים נשופים Lapides uncti, lectum est נפשים animati 783.c
שור contemplari,
שורואסתר *Zoroaster*, id est ἀστροθεάτης, pro quo perperam in Laert. ἀστροθύτης 235.d.e
שור murus & taurus, hinc fabula 328.d
שורה pro אשורה beata 444.d
שירה pro עשירה duces, inde *Syrus* inf. ib.
שחה deprimere, ex *Ethpael* אשתחה *Vstica* inf. 567.b.c
שחב nigrescere, Afr. σιχάμ pastinaca sylvestris, id est daucum 836.c
שט, שאטי Arab. littus plur. שטוט & שטאן hinc *Basti* & *Bastitani* 685.b
שטום Spinæ Arabicæ 26.e
שטרנג Gr. ζατρίκιον Hisp. *Axadrez* Schacchorum ludus 129.d
שילה *Silo* inde *Silenus* 482.c
שין σᾶν 491.a
שיר canticum inde *Sirenes* 574.b
שיש marmor Parium 375.a
שכלול perfectio an hinc *Sicilia*? 624 c.d
שכם mane surgere, unde משכים matutinus vel mane surgens 210 c
שכן דארעא *Scandaria* prom. Coæ inf. 404.e
שכנים vicini, inde *Sicani* 623 d
שלהבתידה flamma Dei id est maxima 845.d
שולקא vide צוקלא.
שלוש tres, Pun. Salus 851.a
שמיכה stragulum à densitate, Chald. סומכא Arab. סמכה 748.c
שמאל sinistra Gall *Samolus*, herba quam sinistra manu legi oportebat 752.c
שמם unde *Semi* nomen, ἀφανίζειν 11.a.b. Inde *Sem* pro Plutone & *Smy* Typhon Ægypt. ibid.
שמים רום Σαμημ ῥῦμος ὁ καὶ ὑψουράνιος 784.a.b

שמן

שמן unde השמין impinguare, inde *Ismenus* fl. Bœot. 464.b. *Cadmi* pes cur ita dictus 784.a b
שמן octo, השמיני octavus, Afr. *Esmuni* unde ἀσριτμσὶν Solanum, ad verb. חציר השמוני Herba octavi i.e. Æsculapii 840 d.289.d
שמש ministrare, שומש *Sumes* Pœn. Mercurius:
השומש *Asumes* herba Mercurialis 844.a
השומש לבן *Asumes labon* Cynocrambe ib.
שמשם Sesamum, unde Sesamum urbs *Paphl.* 424 a
שמשם אכם Sesamum nigrum Afr. σισιμάκα id est Papaver 841.d
שם שר vide ספ סר.
שנן acuere, accurate docere 855.d 799.a
שני נחש dentes Serpentis it. æreæ cuspides, inde fabula nata 487
שנער Babylonia 27.c. אדרת שנער pallium Babylonicum 28.c.d. vide אדרת.
שנק & שרנק strangulare 632 b
שעיב *Soaib* i.e. Jethro 761 c
שועל vulpes, inde *Suel* urbs 682.c
שעלבין Selambina Hisp. oppid. 683.c
שער sylva vide חמאם.
שעירים hirci & dæmones 483 c
שפוד veru, Belg. Spätt: Angl. Spitt: It. *Spedo* 743.c
שופטים *Suffetes* Judices Carthag. 526.e
שפל humilem esse, אשתפל se demittere, inde *Astypalæa* Phœnicis filia 402.c
שפלה planities, inde Spalis vel Hispalis 668.c
שפם Apamia 468.c
שפן cuniculus, inde שפניה Spania 190.d 700.a
שפר acumen ferreum; an inde *Sparum* 744.c
שצי perdere: שצאה excidium, inde *Saso* ins. 506 d e
שק sagum 747.d
שקד maturavit, שקד amygdalus 697 b
שקיל וטרי accepit & dedit i.e. negotiatus est 591.c
שקיף petra, unde *Scyphius* equus 339.b.828.e
שר Princeps,
שרי vel סראה Ar. mons & quicquid eminet, Hisp. *Sierra* 821.d. vide חמאם
שרא solvere:
משרא solutus, *Misor*. Phœn. ἔυλυτ☉ 784.c.d
שרב arescere, שורבא siccitas, *Sorbiodunum* siccus collis 756.a.b
שרוב syrupus 542.c
שרביט sceptrum 632.b
שרה firmare 789.a
שרח in *Etpael*: אשתרח ardere libidine inde *Sestrachus* fl. 370.c
שרי חמאם vide חמאם.
שרול *Talm.* ut *Arab.* סרול non est chirotheca, sed bracca 722.c
שרנק strangulare 269.b
שרר firmare, נשרר firmabit, alludit נשרא aquila, inde fab. 789.a.b
שורש radix, Pœn. συρὶς radicula 455.b
שושן lilium Pœn. σῦσα unde σῦσιον & σύσινον id est λείρινον & *Susa* urbs Athenæo σῦσα 833.c.d.e
ששר rubrica, inde *Sisara* polus Afr. 532.a
שישורא catena pro שרשורא 807.d
שתי בוץ tela byssi unde Setabis urbs Hisp. 690 e
תאשור buxus 180.a
תובל *Tubal*, regio Tibaris, ubi Tibareni populi 105.a
תובל squama ferri vel æris 211.d
אלתבע *Atthobo* cur ita dicatur Rex Chatramitidis & Homeritidis 114 e
תבץ vide בץ
תבור *Thabor* m. Phœnices & Rhodi, Gr. *Atabyris* & *Tabyrius* 397.b.398.a
תגר negotiari: an hinc *Tingi* hodie *Tangar* celebre emporium 521.e
תוגרא Pœn. commercium, unde Carthago *Spartaria* Græc ad *Teucrum* referunt 688.c
תוגרמה *Thogarma* urbs Cappad. ubi *Trogmi* vel *Trogmades* 203.a
תהום בחרין Pœn. abyssus marium, Gr. θύμβρις 598 d e
תו ταῦ 491 a
תור bos, *Thurium* inde juxta Plut. 470.a
תירי literæ securitatis publicæ, vulgo *Salvus conductus* 791.c
תחפנס *Taphnes, Daphnæ, Pelusia* 314.a 332.b
תכיים pro pavonibus cur Æthiopes exponat Josephus 318.c
תל tumulus unde *Atalla* vel *Entella* urbs Sicil 615 d
תל פוש tumulus ferax inde m. *Tilphusius* 469.d
תמוד *Thamudeni* seu *Thamydita* in Arab. 312.d
תמכה *Talm.* herba amara cujus usus in esu agni paschalis, id est parthenium, *Afr. Thamacath* Rom *Tamnacum* vulgo *Tanacetum*: Gall. *tanaisie* 837.d
תימן Atymnus 456 c
תמנין Thamanorum pagus ab octo illis conditus qui ex arca exiverunt 20.d
תנות dracones, serpentes inde *Tenos* ins. quæ *Ophiusa* 443.d
תסבר & תסור thesaurus 451.a
תעה vagari, oberrare, unde *Thyades* 484.c
תרעל & תעל vulpes 632.c

ספוח malum, Arab. תפאחה, inde Afr. ἀσηρτιφὴ
חציר תפאח herba mali est χαμαίμηλον 837.c
תפא tympanum 798.d
תופת *Topheth*, ignis gehennæ: תופיני coctiones 582.a.b. alludit *Typhon* ibid.
תפתיא exactores tributorum 69.b
תרזה pinus unde θύρσος 484.d
תרי אבהן Διπάτωρ inde *Thriambus* Bacchi Epith. ut Dithryambus ex דתרי אבהן & Lythriambus ex לתרי אבהן 480.c
אלתרך *Turca* in Avicenna pro אלברך *Barcæis* 337.c
תרנגל gallus inde *Tanagra* urbs Bœot. 473. a. b.
כרך תרנגלא arx Galli i. e. *Esiongaber* ib.
תירס Thracia cum vicinis regionibus, ubi *Thrasus*, *Trausi*, *Tyras*, *Athyras* 172.b
תרים *Theres* Chald. Arab. תרס *Thurs*, hinc θυρεὸς scutum 745.b
תרע Syr. (pro Ebr. שער) θύρα Pers. *Dare* Angl. Doore/Germ. Thür/ 745.c
תרצה *Tersa* urbs Canaan: an hinc *Tissa* Sicil. 578.c

ת.

תרשיש *Tartessus* & Hispani 189.a. & *Tarseium* & *Thersita*: 194.b.c 671.c

INDEX QVINTVS

AUTORUM, QUI IN GEOGRAPHIA Sacra citantur, laudantur, emendantur, illustrantur, notantur vel castigantur.

A.

ABdillatif cit. 110.e
Aben Esra cit. 45 d. 57.c. 67.b.d. 20. a. 95.d. 152 b.c.e. 169.c. 179 d. 182 a 250.c. 279.c. 314 b. 336 d. 335.c 421.d 483.b.c. 559.d 862.e. 570.a 599. d 697 d 751.d 753.c. 857 b. Laud 86 b. 284 c. 312. b 514.b. 744 a. 821 b. emend. 273.c. not. 210.e. 505.b
Abi Ubeid cit. 182.d 828.d. 484.a
Abbo cit. 745.e
Abydenus 4 e. 19 a. 25 a. 27.e. 38.e. 39 e 41.e. 52 c. 53.e. 57.a. 263 c. 264.d. 265.b. 352.c. 665.c. 786 d. Emend. 40.a
Achmes cit. 129.d 217.a 768.a
Acron cit. 177 b 404 a 567 b
Ado cit 62.d
Paul. Ægineta 836.d
Ælianus in variis cit. 33 c. 216.c 277.d. 327.c. 338. e. 463.d. 464.d. 480.c. 490.a. 571.a 593.d. 707.c. 710 d 774 c d emend. 556.d de animalibus cit. 175. c 190.c. 200.c. 270.a. 303.c 337.a. 377.a. 408.a. 413. b.d. 434 e. & 435 a. 441.a. 442.b. 482 c 534.b.c. 551.b. 558 d. 584 b. 616.d 700 c. 748 b. 770.d. 772. d. 773 d. 792 d. 822.b. 829 a. 837 b not 223.d. emend. 442.b.c. 700.c
Ælius Dionysius cit. 543 b
Ælius Gallus cit. 135.b. 150.b. 159.d. 162.c. 762.e emend. 162.c
Æmilius Portus not. 273.b
Æmilius Probus cit 614.e. 694.d. 712.e. 730.e. vide & Corn Nep.
Æschylus cit. 13 d 84 c 98 a 185.b. 197.a. 209.c 280 a b. 588.c. 589.b. 650.e. 730.a. Laud. 13 d
Æschyli scholiastes ar. 827.a
Aetius cit. 117. d. 431 b 118 a. 140.d.e. 401 e. 717.a 836.d
Æthicus cit. 142.c. 321.a. 439 a. 522.c. 526.e. 527. a. 532 b. 540.d. 542.a. 694.d 726 e. emend. 228.c
Æthiopica versio cit. 238 e
Julius Africanus cit. 103. 154.c. 374 c. 728 d. 751. emend. 374.d. not. 71 b. 105 b e
Leo Africanus cit. 294.b 303.d notat. 535.e
Afranius cit. 747.e
Agatharchides cit. 116 b. 118.a. 123. a. 124. b.c. 133 b. 134 d. 135.d. 147 b. 148.a. 149.d. 150.a. 153. d. 157 b c.d 158 b c. 160.a. 162 b. 239.a. 250.c. 251. a.b. 300 a. 301 c. 302. 303.b. 302 d. 317 e. 318.d. 319 a b. 320 b. 427 b. 484.e. 761.d Emendatur. 116.c. 148.a 159.b.c. Illustratur 116.c. 158.c
Agathias cit. 21.a. 293 a. 254.d. 277.c. 324 b. 327. d. 328.c 329 d. 409 c. 467.e. 749.c
Agathocles cit. 827 d. emend 116.c
Agricola cit. 793.c
Alcamus cit. 150.b
Alcæus Messenius cit. 450.b
Alcman cit. 705.a.
Alcoranus cit. 23.c. 371.b. 464.c

Alexar

Alexander Ephesius cit. 369.d

Alexander Polyhistor. cit. 4.d 7.d, 9.a. 20 a. 64.c. 340. c. 352.c. emend. 8.a

Alexis cit. 30. c

Alexius Comicus cit. 418.d. 435.d

Sixt. Amama cit. 67.b. 340.a

Ambrosius cit. 212.c. 271.a. 279.e

Ambrosius Moralis cit. 668.c. 669 a. 670.e. not. 688.e. 689.a. 699.e

Amerbachius cit. 749.c. 750.a

Ammianus Marcellinus 82 a. 83 c. 205 d. 209. a. 276. b.c. 281.a.c. 282.c 283.d. 289.d. 290.b. 291.c. 296 a.d. 315 e. 324.b. 326.c. 376.a. 398.b. 409 b. 439. a.b. 467.d. 590.b. 695.c. 729.d. 731.a 732.a.b. 740.d. 741.b. 744 d. 770 b. 797.c 799.c. 853.a

Ammonius emend. 496.c. 497 a

Lucius Ampelius cit. 13. a 158.b. 190.d 163.b. 413.c

Anastasius cit. 111.c 166.c. 245.d. 306.d. 699.e. not. 306.e

Anastasius Bibliothecarius 242. b

Anaximenes cit. 253.b

Anthologia cit 288.c. 411.d. 433.b. 443.b. 344 a. 450.a 467.e. 504.c. 702.e 736.a. emend. 804 c

Anonymus Geographus vid. Geogr. An.

Antigonus Carystius in mirandis cit 566.b. 609.b 792. b

Antiochus Syracusanus cit. 622. d. 623. a. 628.c. 658.b d

Antoninus cit. 135.a 180.e 298 a 314.a. 334. d. 442.e. 522.a. 529.b. 542.b. 585.a 634 a 669 b. 687. c. 695.b. 699.d. 755 d. 756.a.c. emend. 122.a. 442.c. 526.b. 604.c 642.e

Antonius Diogenes cit. 728.e

Antimachus cit. 432 b

Antipater Sidonius cit. 13.a 433 c. 450 b. 702.d

Appianus cit. 80 b. 189 c. 207. b. 221 b. 292. a. 28.d 424 d.e. 433 b. 512.b c. 513 c.d.e. 514.e. 517. [illegible]. 541.a. 570.b c. 576.d 666.c. 671.d. 682.c. 685.c. 687 c 688 e. 691.a 731 b. 733 b. 827 d 843.b. emend. 675.d. not. 504.b. 511.c. 518.c. 689.a

Apollodorus cit. 196.d 220.d 374 b 425.a. 470. a.e. 376.a. 402.d. 417. a. 435.a 497.d. 504.a. 507.c. 554.b 568.d. 581.a 590.c. 647.a 656.d 730 a 819 e. 820.c.d

Apollonius cit. 9. c. 32. a. 50 c. d. 185 d 186 a. 196.d. 199.a.b 205.d 209.a. 282.a. 323.d. 327.a. 332 a. 422.d. 434 c. 436.c. 441 d. 451.e. 461.c. 462. a. 507.c. 519.d. 548. 553.d. 556.a.b. 633.b.c. 648.d. 652.b. 656 d. 676.c

Apollonii interpres cit. 590.a

Apollonii Scholiastes cit. 196.d. 209.b. 321.c. 323. d. 324.b. 402.b. 406.d. 410.e. 423.d. 426.d. 451.c.d. 487.d. 507.c. 570.b 573.b.c. 648.d. 651.a. 721.c. 819.d. 828.d. laud. 423 a. emend. 424 a.b. 451.d

Apulejus cit. 43 c. 203.a. 223.c. 232.b. 236.a. 240. b. 526 b. 578.b. 687.c. 699.d. 707 d. 736.d. 751.a. 752. a.b. 782 d. 818.d. 834.c e. 837.a.c 842.d 845. a.b.c. d.e. 846.b c. 850 a 853.c. emend 46 a. 752 c. 806.b. 837.c. 844 d e. 845.d.e. 846.a. 856.a. illustr. 845.b

Aquila cit. 28.d. 31.a. 136 c. 164.d. 204 d. 212.d. 231.b. 313 e. 389.c. 347.d. 405.a. 464.a. 470.d. 690. b. 721.a. 814 b. Laud. 133.c

R. Aquinas cit. 44 c 421.d 697.c. not. 722 c

Arabica versio in gen. cit. 44 d. 45 c. 179 d. 181.d. 188 e. 146.c. 148.c. 209 e. 212 c. 238 c.e. 270.d. 289. b. 353.c. 365.d. 389.d. 470 d. 486 d. 554.e. 697.c. 721.c. 722.d 739 a.b. 755.c 787.c 798.c. 799 a. 827. a. 847.d. emend. 422.d. not. 255 c. 331.e. 604.b. 606 b

Arabica versio Parisiensis edit. cit 80 a 83.a. 90.d. 93 b. 102.a. 111.a. 166.a. 173.d. 176 c. 245.c. 289.c. 346 a 347 d. 296.a. not. 37.a. 216.e. laud. 348.b.

Arabica versio Saadiæ. Gaon edit. Erpenii cit. 70. d 289 c emend. 421.d

Arabica versio Roman. cit. 158.a

Arabs Pandectarius cit. 697.c. 752.a. 768.a. 836.c

Arator emend. 553.a

Aratus cit. 19.c. 457.b. 469.c. emend. 451.c

Archippus cit. 593.c

Arias Montanus cit. 422.a. 466.a. 695.a. laud. 668.e

Aristagoras cit 304.b. 305 a

Aristarchus cit 605 a. 727.d

Aristænetus not. 608.a

Aristides cit. 222 c. 246.c.d. 304.d. 305 c. 644.d

Aristophanes Grammaticus cit. 628 b. 648 b

Aristophanes cit. 44 c. 53.c 167.d. 175.a 434.d. 444.a 447.a. 449 c 454 d. 468.d. 469 d 474 a. 475. c 534.d. 6?9 d. 748 b. 819.b

Aristophanis Scholiastes cit. 244 a. 397.a 417.c. 430 b 443 d 448.d 454 c. 474.b. 475.c. 483.e. 484. a. 486 a. 490 d. 552 c. 670 b. 672 d. 676.d. 747.b. 756 c. 819.c. emend. 556. c

Aristophon cit. 660 a

Aristoteles cit. 6.a. 142.b. 174 d. 180.d. 207.c. 223. b. 235. b. 236.e. 270.a. 294.c. 295. e. 305.d. 318. a. 328 c 371 b. 403.c 408.e. 409 a. 410.c 414.d 416. a.c. 418.d. 443 c. 446.c. 552 c. 500.c. 517.c. 539.c. 551.b. 556.b. 572.a.d. 575.d. 586. b. 588 b. 589.d. 612 d. 631.d. 633.a. 647.a. 651.a. 657.a. 658.c. 660.d. 671.c. 672.c. 673 a. 674 b. 709.d. 713 d. 716.c. 720.a 721.a 739.a. 770.c. 788 a. 792.b. 793. 835 d. not. 49. c. 192.a. 506 c. emend. 49.d. 236.c. 539.c. 556.d. 793.a

Arnobius Rhetor cit. 61. d. 127. a. 232. e. 506. e

Arrianus cit. 26. d. 36 b. 48 c. 106. a. 107. a. 110. a. 111. d 114. b. 115. b. 118. a 120. a b. c. 122. d. 123. b. 129. a. 133 b. 141. a. 142. c. 143. b. 162. b. 164. e. 189. c. 199. b. c. 204 a. 207. e. 247. a. 249. b. 274. c. 275. a. 276. e 281. c. 283. a. 288. b 292 a. 306. b. 324. e. 316 a. 391. c. 424. c. 435. c. 437 b. 481. a. 671. c. d. 675. e. 678. e. 731. b. 762. d. 763. c. d 764. c. 766. d 767. a 770. a. b. d 772. a. 773 a. 775. c. 799. c. 824. b emend. 107. a 140. b. c 164. b. c. 275. b. laud. 120. d. illuftr. 136. b. d. not. 671 c. 763. d

Artabanus not. 105. a

Artemidorus cit. 113. d. 135. d. 147. b. e. 153. d. 157. d. 185. b. 191. e. 376. b. 433. d. 452. a. 559. e. 665. a. 682. b. 687. d. 711 c. 714. d. 766. d

Artemon cit. 582 a

Aruch vide Baal Aruch.

Afclepiades Cyprius cit. 370. a. 663. d. Myrleanus cit. 599. a

Afius cit. 406 d

Athanafius cit. 374. c 489 b

Athenagoras cit. 322 c 442. a. 638 b. emend. 442 a

Athenæus cit 2 d. 3 d 13. c. 30 c. 62. d. 98. a. 99 c. 183. c. 204. a. 223. c. 224 a. 246 a 258. e. 286. c. 306. a. 362 e. 368 a 394. d. 395 c 396 d 305. e. 411. a. 414. d. 418. a 420 a. b. 442. d. 444. b. 446. d. e. 462. b. 476. 478. a. 485 a 486. d 488. d. 502. c. 504 a 531. c. 571. a. 585. e. 587. c. 593. c 610. a. 627 d 673. a 678. d. 683. c. 695 d. 699 b. c. d. 808. c. 819 c. 822 c. 825 b 829. a. 833. d 862. a. emend 420. d. 483. a. 534. e. 585. e 752. c. 806 b. 856 a

Auguftinus cit 57. d. 61. b 86 a 105. a. 108. b. 169 d 170. d 171 b. 232. c 238. d 242. a. 287. b. 341 a 429 c 646 a. 744. a 778 a. 781 b c. 784 a 786. b 848. c. d. e. 849. a b. c d. e. 850. a d. 851 a. b. c d. 852. a. b. c. d. laud. 849 e. emend 149 c d. 849. c illuftr 749 a.

Avicenna cit. 22 c 23. c. 45 c. 46. a. 116. c. 117. d. 118 a. c. 121. a. b 123. c. 156 d e. 207 d 211. e. 242. a. 336. e. 337 a. 412 e. 418. a. 422 c. 431. b 455. b. 533. a 606 c. 720. b. 752. a 793. b 807. a. 821. d. 836. b. 837. e. 838. b c. 839. c e. 842. a c. d. 844. e. 845. a. d. e. emend. 337. a b 698. e. 835. b. 836. d. not. 661. d.

Avicennæ interpres. not. 337. a. b

Feftus Avienus, cit. 133. c. 147. d. 190. a. 221. b. 255. b. 323 e 413. e. 457 b. 664. c 665 d. 666. a. b. 669. c 670. a. 671 a. 672. b. 673. c. 674. c. 677. d 681. c. 683. a. b. 693. c 709. b. 715 c e. 723. d e. 724. a b. 730. a. 759. e. 812. c. Emend. 128. d. 723. e. Not. 221. b. 673 b. c

Aurelius Victor. vide Victor.

Aufonius 179. b. 246. a 478. e. 661. a. c. 692 d. 736. c. 738 c. d. 739. e. 754. b. 798. d

Autor. mirab. fcr. cit 61 c

actorum S. Patricii cit. 726. b

quæft cit 61. c

de propriet. Element. -- emend. 770. c

ferm. de temp not. 71 b

libr. ad Herenn. cit. 745. a

B.

BAal Aruch cit. 31. b. 89. a. 278. c. 309. a. 336. a. 404. d 473. e. 475. b 483 e. 563. a. 576. b. 614. a. 667. a 747. a d. 748. c. d. 768. a 810 c. 822 e. 829. e. laud. 82. a. emend. 274 a. not. 217. d. 418. a. 722 c. 748. d. e

Baal Hatturim, cit. 57. c

Hermolaus, Barbarus, vide Hermolaus,

Odoardus Barbofa, cit. 141. b. 248. b. 770 a. 773. e. 774. a

Baronius, cit. 26. c. 111. e. 143. d. 150. e. 244. d. e. 409. c 704. c

R. Bartenora, cit 309. d. 863. c

Bafilius, cit. 157. d. 179. a. 376. a. 713. d. not. 40. e. 272 a. b

Becanus, cit. 764. d

Beda cit. 61. d. 751. d

Bellarminus Laud. 71. d

Belleforeftus cit. 163. c

Petr Bembus cit 579. e

Benjamin cit. 21 e. 37. e. 38 c. 41 d. 79. e. 89. a. d. 152 c 220. b 223. e. 282 e. 283 e. 288 d. 296 e 298. c. 332 a. 336. d. 364. d. 691. d. 770 d 774. d. 775. a. emend. 37. e. & 38. a. 39 e 44 d 296. e. 774 b. c. 864. c. illuftr 44. d. 774. b. e. not. 42. b. 51. e. 53 a. 292. c

Philipp. Bergomas cit 353. a

Berefchit Rabba cit. 85. a 339 e. 349. b. 705. a. 747. a. 851. e

Beroaldus not. 209. d

Berofus cit. 18. d. 19. a. 20. a 25. a 46. c. 102. b. 231. d. 263 c. 264. d. 863. c. emend. 48 d. & feq. laud. 18. e. 264 b

Beza cit. 103 b

Bias cit 638. d

Bibliotheca Patrum cit. 111. b

Bodinus cit. 483. e. not 36. d

Guil Blancus cit 738. b

Pet. Blefenfis 756 a

Boderianus laud. 188. b. 342. c. not. 29 b. 342. c d

Bonfilius cit. 570. a

Adam Bremenfis cit. 735. c

Brochardus cit. 213. a. 755. b

Brodæus cit. 296. d. 403. b. 688. a laud. 32. d. not. 688. a

Budæus cit, 33.d.469 a
Buxtorfius cit 34.c 210 a. 309 b.d. 326.d. 336 c. 429.b 475 b.483 d 536.a.611.a.66. c 721.c 740.d 747.b.778.d Laud.30.c. 65.d. 188 b. 493.c. 544 a. 550.b.Not.27.b.697.c
Bzovius cit.409.d

C.

CAdamustus cit.714 c.770.d. 772.c
Cajetanus cit.170.c
Jul. Cæsar cit 737.c.e.738.d.739 b.754.b.d.757 a 543 b
Calid.filius Jaziach cit. 235.a
Callias cit a. 587.d. 589.c
Callimachus cit.3 c.8.c.207.c 261 d.318.b. 400 b 448.a.544 c. 554.b 571 b 573.c.502.c.717 c. 741. a 819 c.not.526.c.d emend 208.a
Callimachi Scholiastes, cit 195. d. 545.a. 571.d. 573.d 582 d.not.526 c.639.c.744.b
Callisthenes, cit 732 b 751 a
Callixenus Rhodius, cit.447.c
Camdenus, cit. 722.e 724 c.725.a c.730.a 735.c. 737.c.739.b d.740.c 742.b.754.c.d c 755.a.d 756. a.b.d 757.a.b.c.841.a.laud.724 a.726.a.733 c.not. 724.b.725.b.c
Camerarius not. 749 c 750 a
Jac. Cappellus cit 821.c.laud.35.d 860.d
Lud Cappellus laud. 90 b
Jul Capitolinus cit.736 d 853.b
Casaubonus cit.99.c. 106 d.107 a 270.b 278.c. 295.b.320.c.330.a.391 b.410 a.469.c.660.c 699.d 725.c.806.b.826.a.laud 16 c.& c.271.d 173 c.485. a 667.a.681.c.752.c. 805 c. 806.d. not.158 c. 173.c. 522.c 565.b.633.d
Dio Cassius vide Cassius.
Cassianus cit.231.d 298.c.313.a
Cassiodorus cit.26 b 48.b.263.b. 493.
Castor. cit. 98.c
M. Cato cit.183.b.626.d.843.c
Porc. Cato cit 737 d
Catullus cit.81.d.208 a.372.c. 700.a. 833.a
Cebetis tabulæ cit.371 b 465.d
Cedrenus cit.181 a.214.d.226.d.276 a 423.b
Cephalæon.cit. 263.d.
Charisius cit. 737 d
Chaldæa versio, in genere, cit.218 d 273 a.278 c. 280.a.301.b.353.c.377.a.389 d 393 d 409.c &410. a 440.a.465.a d 406.d.500.d. 501.d. 530 c. 532 b. 560 c.599.d. 601.d. 602.d.c. 604.c. 611.c. 623 c. 658.a.681.b.694 c 707.c.712 a.727.b 739.a 744 b 745 d 764.c 787.c.798.d.803 c. 810.a. 812.c. 814. b 827.a.887.c. 840 c.846.a.847.d.851.a.855.c.859.b
emend 21.a 217.d 273.c Illustr.273.c.not 179. d.c 258 c 292 c.laud.798.c.d
Chalcondylas cit.207.d. not. 36.c.
Chami Script. cit 231.c
R. Chanina cit 32 d
Charas not. 105 a.
Chætus cit 861 c
Chœrilus cit. 197 b.378.d. 777.d
Christodorus cit. 830.c
Chrysostomus cit. 19. a. 105.b. d 170.d. 171.b. 222 c 429.b.699 a emend. 429. c.
Chronicon Alexandrinum cit. 110.c 113.c. 198.c 200.c 212 c.emend.182.a not.196 b.204 d.
Chronicon Reg. Armuziæ cit. 249
Cicero cit. 92.a. 125 b 203 b.207 a 236.a.258.c. 279 d.377.c.391 c. 410.a 416 c 417.a 438.a. 441. c.500.b.508.a 548.a d.549 a.550.c 559 a c. 564.d 567.c d 568 a b 571 b 593 d 594 c. 597.c 598.c. 600 a 602 b 616 d 617.a b. 651 c. & 652.a. 660.d 707.d 736.a.738 c 741 d.c 757.d
Claudianus cit.18 d 79 c.94.a.152 e 175.d 187. b 188 a. 292 b 201.c.d. 202 a. 218 c 302 c.303.b. 457 b.538.b c.541 d.545 c.573.d 579 c.580 c.586. c 587 c 592.d.601 c.631.c.632 a 635 c.636.c.637. a.b.c.d 639.c.641 b.693.a.757 b 800 c 803 c. not. 641 b
Clemens Alexandrinus cit.60 c 62.c d.64 c. 67 b 68.a.127.a 235 c.236.d 327 a 400 b.466.d 480. c 484. c. 489 a 490 b 709 a. 725. not. 187.c. 400. emend.236.c 277 d.400 d.471 a. 586.a 862.c.
Clemens Spurius cit 232.c. 233.c. not 232. c. emend 232 c
Cleodemus not.535.d.
Clitarchus cit.150.b.
Clitus cit 30. c
Clitophon Rhodius cit.750 d.754.d
Cluverius cit. 560 d c.561 c.569 d 570.a 577.d 578.d. 582.c 583.c. 585.c.591.d 593 a. 595 c. 596 c 599 b c. 600 c.604 d.606.a 607.c.609. b 611. b c 614 c 615.d 616.a 619.c.620.c. 751.c. 837. d laud. 549.a.558.b 590 c.592 b.634 b.637 d emend. 564 d 610 d.not.549 a.565 d.622 a.b
Codinus cit. 217 b
Joh Razianus Cœlestinus cit. 353 a
Collatio Christiani cum Mahumedano, Arab. cit. 310 d
Columella cit.30 c.455.b 472.d 537 538.b. 586.c 659 d.805.d.825 c
Concilium Chalcedonense emend 121.d
Conon cit 402 b. 649 a
Constantinus Manasses cit 41.a. 272.a. 816.a

Conſtantinus Porphyrogenneta cit. 19. c. 125. a. 202. d. 407. d. 415. d. 123. d 437. b. 466. e. 551 d. 618. c
Conſtitut. Pontif Imp. Orient. cit. 423. b
Cornutus not. 481. d
Andr. Corſalius. cit. 143. c
Rob. Cottonus cit. 831. d
Cratinus cit. 400. c. 449. d
Crates cit 727. e
Critias apud Athen. cit 488 d
Cteſias cit 50 c. d 129 c. 215 e 221. b 232 d. 262. b. 263. b. 264. b c. 281. c. 287. c. 288. b 812. b. not. 264 b
Curopalates cit. 214. d. 411. d. not. 36. e
Curtius cit. 16. b. 36. b. 48. a. 50 a c 80 c. 266. 274. c. 275. a. 367. c 484 b. 489. a. 699 d 824 c. emend. 100. a. 275. b
Cynulcus cit 610. a
Cyprianus cit. 34. b. 850. c
Cyrillus cit 8 c 28 e. 51 c. 53. c. 57. a. 240. e. 276. e 280. b 284. c 285. a 282. d. 288 c. 294 d 295. c 303. b 329 d 587. b. 668 e laud. 59. c. d emend. 294. d 302. d. illuſtr. 277. a not. 40. e. 272. a
Diog. Cyzicenus cit 423 d
Neantes Cyzicenus cit. 370 a
Tucer Cyzicenus cit. 864.
Cyzicus cit. 649. a

D.

Daimachus cit. 208 b
Dalechampius cit. 410. c. e. 455. b. 475. d. 768. b 822. a. 841. d
Nicol. Damaſcenus cit. 127. c. 197. d. 216 c. 223. b 416. a. 707 d. 830 c. 864. c. illuſtr. 21. d
Damaſcius cit. 416. b. 426 e. 616 d. 690. a. 778. a 785. a. e 786. c. 789. d 832. a 842. d. 849. b
Damaſcii interpres not. 786. a
Damis laud. 182. e
Petr. Danus cit. 539. b
Delrio cit 483. c. 670 a
Democritus cit. 857. d
Democriti Χημευτικὰ cit. 234. a
Demoſthenes cit. 172. d. 473. b. 479. d
Demophilus cit. 270. a
Dempſterus cit. 240 b
Dicæarchus cit 463. c d
Dictys Cretenſis cit. 395. d. 431. a. 440. d. 650. a
Didymus cit 494 d. 605. d. 621. a
Lud. de Dieu cit 584. a
Dinon cit 233. c. emend. 233. c d e
Dio Caſſius cit. 50 c 570 b. 651. 555. d
Dion. cit. 21. e. 47. a. 152 d. 264. e. 271. b. 273. b. 276. e. 306. e. 346. e. 409 c 438. e. emend. 738 a. b. not. 107. d
Diodorus Siculus cit. 2. a 13. c. 26 c. 36 a. 40. a 41. d. 45. b 46. c. 47. c. 48 c. 80. c 93. b. 94 d 106 d. 110. a 116. e. 119. a. 123 a. 124. b. c 133. b. 134. c. 147. b c. 148. b. 149. d 153. d 155 d. 157. b. c. 158. b. d. 159 a. 160 a 162. b. 173. b. 180. b. 183 d. 184 d. 187. b. 188. a. 189 c 192. c. d. 193. 195. b. 199 b. d. 205. b d. 209 a. 214 b 221. b. c. 222 a. 225. a. 239 a 251. b. 255. b. 257. b. 258. c. 263. b. 264 b. 268 d. 282 c. 285. a 286. d. 287 a. c. 288. b. 290. a 293. b. c. 294. c 295. c. e. 300. c. 301. e 302 d 305. a e 306. a. b. 307. a. b. c 308. b c. 309. c. 312 a. d. 315 a. b 318. d. 319 a. d 320. a b. 322. b 324 a 325. d 328. a 330. e. 337. d 341 b. 343 a. 347 b. 370. d. 371. c. 394 e. 395 b. 396 b 398 c 399. b. c. d. 400 d. 416. a. c. 426. c. d. 430. c. 435. b. 437 b. 440. c. 441. a. e 447 b. 459. d. 470. d. 482. 489 b 497. d. 505. a. 509. b d. 511. b. 512 c. 514. c. 528. a. b d 532. b. 540. b. 544. c. 547. c. 549. b. c. 550. d. e 554. a 558. a. d. e. 559. b. 560. a. b. c. 561. b. d. 562. b. d. 563. b c. 564. a. c. d. 565. d. 566. c. d. 567. c. d. e 568. c. 569 b. d. e. 570. b. 571. c. 575. d. 576. d. 577. c. 582 c. e. 584 a 586. b. c 588. a. b. 590. c. d 591. c. 592. a. 593 b. 595. e 596 d. 598. c. 599 d. 600 a 603. d. 607 c 610. e. 611 c d 612. a. c. d. 613 b c. 614. b. 615. a. c. 616 b d. 617. a. b. 618. e 621 d 622 d. 624. a. c 625. a 626. b. 627. b. e. 629 e. 635. a b c. 636 a. d. 638 d 639. a d. 640. e. 652. d. 655. b 660. e. 663 d. 672. d. 675. e. & 676 a. 693. e. 694. c 701 d. 702. b. 703. c. 704. a e 705. b. 706. a. b. d. 707. a. 709 d. 716 b. 720. a 728. d. 729. c. 731. b. 740. b. c. 741 a. 743. d. 744. d 747. e 745. a 751. d. 757. a 762. e. 770 a b c. d e. 775. b. 821. c. 857. c. 858. b. emend. 150. b. 371. c 395. a. 397. c. 459. d. 590. c. 610. e. 715. a 760 b. 762. d laud 621. e. & 622 a illuſtr. 859 a. b. 701. d. not. 46. c. 50. b 118. d. 281. d. 282. a. 625. c
Diodorus Tarſenſis cit. 45. a. notat. 105. b. 371. c 395 a. 397. c. 459. d. 610 e.
Diogenes Laërtius. Vide Laërtius.
Dionyſius Chalcidenſis cit 39. c
Dionyſius Halicarnaſſ. cit. 94. e. 95. c 89 a 180. c. d. 222. c. 428 a 471 c. 483 b 497 b. 504. a. 542. e. 562. c 569 b. e. 582 d. 618. c. 619 c. e 622 d. 624. a. 627. b 628 d. 629 a b. d. 630 b 639 c. 645. b 647 a. d. 648 c 649. b. 658. d. 695 b 705. b. 729 c 730. d. e. 770. e laud 645. d. emend 705. a. b. not. 623. a. b. c
Dionyſius Jambus cit. 400 c
Dionyſius Periegetes cit. 69. b. 209. d. e. 113. d 128. c. 132. a. 133. b. 145. b. 147. c. 160. b. 176. a. 199 b 201. c 205. d. 249. c 252. d. 263. b. 271. d. 323. d. 336. a 338. c 341. b. c 365. e. 434. c. 439. b. 502 c. 511. b 543. b. 640. c. 649. e 657. c. 703. a c. 720 a. e. 723. b. 759. e. 770. a. 812. d. 814. a. emend. 109. e. 128. d. 675. d

Dioſcorides cit. 22.c.32.d.46 a 114 c.117.d 118. a.c 120 c.136.a. 137.a 140.d. 141.b c.d 211.c.273. a. 366.d 401 c. 411.c. 413 a. 420.b.d 422.b. 453. d. 454.a.b. 455. a.b 531.c. 594. 840 b 841 c. d. c. 842. a. 846 c. emend. 695. a. 843. d. illuſtr. 136.c

Dioſcoridis Auctarium cit 736 d 752.a.b c.782. a 784.a 793 b 834.c.d. 835.a. b. c. d. 836. b. c.c. 837. b. c. d. e. 838. b. c. d e. 839. a. b. c. 841 a 842. d. 843. b. c. d. e 844 a b. e. 845.c.e. Emend. 752. a. 834. d 835 a. b. 836 b. 839. c. 840. a. 842. a.c.d. not 752 a

Dius cit. 816 b. 862.d

Dioſimus cit. 253. d.

Donatus cit 801. c

R. Dones cit. 392. a

Dorotheus cit. 173.a. 263.d

Draco Corcyræus cit. p 183. e

Drusius cit. 35. b. 115.c. 130.c.360 c.376 d. 329. c. & 49. c. not. 6. b. & 7. a. 273. c. 521. laud. 7. a. 287 d

Duris cit. 269. e. 611. a. not. 613. a.

E.

ELias Cretenſis cit. 775. a

R. Elias Lev. cit. 31.b. 421. d. 473. c. 809. c. 857. c. emend. 308. d. 310. c. laud. 82. a. not. 217. d 308. c. d. 388. c

Georgius Elmacinus cit. 20. d. 28. a. 122. b. 229. d. 143. a. 154. c. 244 b 360 d. 764 a. illuſtr. 129 d. c. & 154 c

Emirchondus cit 37 d

Empedocles cit 286. d.

L'Empereur cit 286 b

Ennius cit. 404. b 536 c. 751. a 825. c

Enoch liber cit. 234. c. 427. b

Ephorus cit. 197. c 208. c. 295. c. 338. c. 434 b 436. b. 654. a. b. not 654 b

Epicharmus cit. 829. c. 825 b

Epiphanius cit. 20. d. 62. a. 71 b. 85 a 87 c. 103. a. 172 c. 178 d 186. a. 204. d 286. d 294. c. 295 d. 348. b 354 d. 587 b. 606. c. 607. b 699. c. 712. a 762. c. 765. a. 852. b 858. b not. 70 c 71. a. 107. c. & 108. a. Emend. 114 a. 121 a 348. b

Eraſmus cit. 100. d 191. d 415 b 437. c. 717. c 764. b not. 29. d. 483 a

Erathoſtenes cit. 113. d. 119. c. 131 c 134 c 137. b 145. a 147. c 148 d. 241. b. 247 b. 248. b 273 a. 300. c. 432. b 542. c. 692. a. 770. 771 c. emend. 132. a. not. 711. c. 714. d

Erennius cit. 70. a

Erotianus cit. 545. d. 701. e

Erpenius not 129. d. e. 154 e. 755. e

Etymologus cit. 6 e. 27. d. 29. c. 66. c. 70. a. 244. b. 278. d. 294. a. 310 e. 364. a 392. a. 400 d. 406. e. 407. b. 430. c. 440 d 443. c 446. d. 449 b. 451. d. 456. d 473. a 478. c. 482. d. 498. a. 507. a. 576 c. 578. a. 627. d 656. d 619 e 697. c. 717. d. 742. c. 753 d. 764. b. 778. a 782. a. 786 a. 814. c 829 e. 830 a. 831. c. 832. a. b. c. d. e. 833. a. c. e. 835 d. 863. c. laud. 516 b. emend. 264. a 452. d. 674 b. 695. e. 784 d. e. 785. e 832. b. 833. c. not. 233. c. 463 b 824 c. 832. a e. 864 a

Eudoxus cit. 208. b

Euhemerus cit. 9. c. not. 118. d 487 d

Eulogius cit. 670. e. 699. e

Eumenius cit. 743. b

Eunapius cit. 366 e 367. a 558. c. 646 c 799. a

Euphorion cit. 400 c. 446 494 d. 742. c.

Eupolemus cit. 42 a. 52. a. 57 d. 105. a. 237. c. d. 340. d 672. b. emend. 157. a 257. a. 762 b. not. 42. b. 795. d.

Eupolis cit. 190 b. 698 d

Euripides cit. 185 b. 279 443. b. 468. d 469. a 478. a. 479 c. 482. c. 483. a. 485 b. 629. a. 647 d. 652. c. 787 d.

Euripidis Scholiaſtes cit. 471. c 490. d.

Euſebius cit. 9. a 19 a. 23 c 38. c. 40. a 48 d. 52 d. e 57. a b. c. 87 d 94. d 95. b 98 e. 101 a 102 b c. 103. a. 104. a 105. a. b. 109 b. 110. b. 113 e. 144 b. 154. c. 156. a. 172 c. 181 a 182. c. 196 a. 198. c. 201 a. 204. d 205 b. 209 c. 212. c. 218 e. 224 a. 235. c. 238. c. 263 c 295. d 297. e. 326. c. 334. c 340 c. 346 c. 347. d. e. 365. 370. d 374. b 392 c. d 393 a 399. c. 319. c. 425. a. 426 d 489. c. 490 b. e. 193 d 499 a 510 a. 511 c. 525. d. 665. c. 692. c 699 c. 728 c 743 a b 760 b 762 b 764 a 765 a 783. a. 786. e. 790. a. 795 d 830. a b 831. a. 855. d. 856 c. 857. a. 858. a. 860. a. 861 c emend. 9. a. 105. a. 109. b. c. 113 c. 156. a 218 c. 233. c. 3. d 668 d. 862. a. b. laud. 189 a illuſtr. 515. c. not. 7. b.

Euſtathius Antiochenus cit 19 a. 23. c. 94. d. 110. b 113. e 172. c. 178 d. 238 e. 273. a d. not 110. b. emend. 348. d.

Euſtathius Theſſalonicenſis cit 17 b. 47. d 49. a. 81 b. 144 a. 176. b 184. b. 169. d. 198. d. 199 c. 203. c. 204. a 216. a. 223. c 282. e. 283 b 285 c 621 a. 646. c 654 a. 657. c. 675. b. 701. d. 703. c. d 753. d e 755. b 766 b. c 782. a. 783. b. 807. c. 809 b 812. d 813 b. c 822 c. 825 a 837. c. 840 b not 236 a. 263 c. 272 a b. 405. d 445. d 515 d. 527. a. 631. c. 671 c 814. b. 828. b. 832. e emend. 236. a. b 483. a

Euthymius cit. 111. c. 125. a. 127. d. 166. c. 242. e 306. d. emend. 242. c. not. 306. c

Eutropius cit. 38. a. 181. b. 514. c. 532. b. 596. e. 639 e.743.a

F.

PEt.Faber cit. 853.c
Fabius Pictor vide Pictor.
Favorinus Philosophus cit.651.c
Fannius cit. 475 c.649 c
Fasciculus temporum cit 353.a
Thomas Fazellus cit.565.a.e. 567.d.569.e 579 e 587.e.596.c.598.c.600 b.c.601.d 613.d.615.b.d 619.b.029.c
Festus cit.38.a.96.e. 307.c 376.d.428.a 434.c 436.d 452.b.470 c.512.d.516.e.522.b.339.a.646. c.e. 647.a. 651.d 670 a. 681.c.705.b.712.b.740.b 744.a.d.746.a.b.753.d 778 a. 782.a 797 a. 807. a. 813.c 814.a 815.b c.819 c.not 807.c
Jul Firmicus cit.234.c.263.d. 280.b
Val.Flaccus vide Valerius
Florianus cit. 683. c.684 d
Florus not 192 a.203.e 429.c.530 a. 560.e.572. a.636.e.639 b d.647.d.670.d.702 b
Fullerus cit 33.e.125.c.170 c. 221.a. 281.d 341.b 362.a.643 c 690.b. 716. e. 787 b. laud 25.b.274.c 643 b.not 26.b 221.a. 247.c d.e. 274.d. 283. a. b c 594 d 643.b.647.d.716.b.718.d 719.a.c.762.d 776. d.e.779.d 780.b.864.b
Fungerus not.223 a

G.

GAlenus cit.40.b.136 a.141.b. 190.e. 420.b.c. 422.b.431.a.b.455.d.475.e.599.b. 626.a 637. b.683.c. 699.e. 740.b.717.a. 752.a. 793.b. 836 d. 838.b.c. 839 c 840.c. 841.b. 845.e. laud. 396. c. emend. 752 b
Gallica versio Bibl. laud 600.b
Garcias cit.822.a
Gaza not.453.b.640 d
Sigism. Gelenius cit. 710.e.711.a
Gellius cit 24.d.179 b.579 c.651.c.672.d. 744.c 746.b.815.b.e.814 c
Geographus Anonymus cit 32 c. 153. b.176.a. 190 d 191.d 420 b 430 d 489 b.527.c.699 d.831.e
Germanicus cit 322 c.410 d 441.e.457 b. 830.c. emend 830 c.d
R. Mos.Gerundensis cit.345.d
R. Levi ben Gersom cit.207.d.794.c. laud. 260.c
Gesnerus cit 733.c.748 b.793.c.not.442.b
Giggejus cit 20 b 38 a.70.a 95.e.114 b 125.a.126. c.127.d.131.a.132.e 136 d 151 a.156.d 162 a 222. d.241.d. 242.e. 243.d. 244.b. 245.d. 250.b. 275.c 279.d.300.a.316.e. 336.d 390. 457.d. 464.d 466.c 469.c.484.a.505.c.519.b.563 a. 596 d.606.d 706.c 720.b. 739.d. 745.b.750 b.d. 754.d 755.a.e. 757.c. 769 b.806 e.807.d.810 b 812 a.836.b.837.a.841.a 842 a.847.d 851.e 852 d.not 425.d
Lil Giraldus cit.481. d e
Silv.Giraldus cit.756. d.757.c
Michael Glycas cit.409.d
Ant. Gosselinus cit.736.a
Gordonius not. 345 a
Jos. ben Gorion.vide Joseph
Gothofredus laud.32.e.153.a 202.b
Joh. Bapt. Grammaye cit. 539.b
Grentemesnil cit.310 b 835.c.laud.19 d.27.a.49. a.51.d.59.b 302 d 554.e.556.c.603 d. 712.a
Græca versio in Genere cit 632.a. 702.c. 744.b. 794.825.d. 855. e. 859 b. emend. 294 d. e. illustr. 294 d.e 458.a.683.e. 812 a 850.a
Gregorius Turonensis vide Turonensis.
Gregorius Nazianzenus vide Nazianzen. Gruterus cit.736.d

H.

HAitho Armenus cit. 19 b.285.b.773.c
Hanno cit.710.c.711.a.b.d.712.d.713 d.714.b 826 d.emend.713.d
Harpocrates cit.174 d
Harpocration cit.449.494.e 543.b
Hascuni cit. 67.e
Hecalæus cit. 189 d. 231. a. 313.e. 530. e. 570.b 576.d.678.c.not.602.b
Heduus cit.547.d.551.a
Hegesippus cit. 18.d
Heinsius laud.389.d. 477.d 484.c.740.d.819.b
Heliodorus cit.7 c.68.c.175 b.216 e.218 a. 301 a b.c d 303.a.c.304 d 308.b.326.c.335.b 857.d
Helladius Bisantinous cit.717.a 859 c
Hellanicus cit.254.c.474 d.not 472 a. 608.a
Hellanicus Lesbius cit 608. a 648.c. not. 622.d. 623 b. 629.a
Heraclides cit. 174.d.184.a.b. 417.a 431.d. 441. a 481. 613.d
Heraclides in Politi.cit.327.c 408 a.410. e 411.a 416.d.e 433.a 441 e. 448 a 481 c.d. 613.a. emend. 613.a.b. not 709.c
Heraclides Sinopensis cit.437 d
Desid. Heraldus laud. 850. a
Herennius idem qui Philo Biblius 263. d. vide Philo
Hermes Trismegistus cit. 68. a. 234. a. 856.d
Hermias cit. 236. b
Hermolaus Barbarus cit.277.b.456 d. not. 118.b
Herodianus citat. 120.b. 181.b. 636.d. 797.b.d. 853 a

Hero-

Herodotus cit. 5.e. 10.a.13.a.16 c.40.a.42.c.44.b 47.b 49.e.50.b.c.d. 51 b 68.b.d. 69.a.106. d. 116.d 123.d.154 c.155.e.156.a.172.d.173.a.174.d. 175.a.d 195.d.200.c.205.a.211.b. 214.c. 215.d.216.a. 220.d 222.b.d.224.a.240.d.243.a. 253.a.b.c.e. 263.c. 267. e.268.a.269.c.d.276.c.281.d. 283.a.285.d. 288.b. 290.b.295.a. e. 296.a.297.a.300 a.301.a.c.d.e. 305. c.307.a.e.312 d.313.e.314.a.321.a.b.d. 322. b.c.d. 324.a.315.b c.d.326 a 327 a.331.c.d.333.a e. 335.c. 337.d. 338.b. 339.a. 341 b.c. 342 a.c. 375.b. 389.c. 391 d.401.b. 406.b. 407.d. 423 d. 425.a.d. 429.b. 446.c 447 a. 450 a. 451.b.557.c 460. b. d. 465.b. 475.c. 488.c. 490.a. 494.a. 496. b. 502.c. 504.a 511.b. 532.a. 533.d e. 534.a.b.c.d. 537.c. 539.a 541.d.e.555.e.556.b. 578.d 603.e.612.c.d.613. a c.638.c.639 a.b. 647.d. 672.d. 678.e.707.e & 708.a. 709.c. 719 c. 723.b. 728.d.730.d.752.d 759.b. 760.b. 777.d.782.a.796 b.792.a.b.d. 793. a.b.819.e. 832 c.833.b. 837.b.853.a. notat.375.c illustr. 81 d. 126.c. emend. 124. d. 288.b. 302.a. 448.b.556.a

Hesiodus cit. 2.c. 84.b. 216.e. 393.b. 435 b. 466.b.469.c. 470 b. 472.b.500.b.575.d.619.a 620.c 647 d 650.d.678.a.763.a

Hesiodi Scholiastes cit. 470.b

Hesiodus Zancles, ap. Steph. cit. 576.d.

Hesychius cit. 5.a. 29 c. 45.c. 81.e. 69.d. 97.e 114.d. 118.b. 126.c. 142.a. 149.c.172.d. 174.d 177.d.179.a. 190.a. 195.b.d. 210.d.240 a 243.a 253 a.c.275.c.279.a 280.a.294.c.310.c.320.c.365. e.372.a. 391.b.c. 393.c. 395.d.396.c. 398.a. 399 e 400.b. 401 a.405.d.e. 407.c.413.c.416.c.d. 417. e.425.b.429.c.d. 432.a.d. 434.b. 440.c. 442.d 443.c.d.e. 446.c.d. 447.c. 449.c.d. 451.452.b 456.c.464.a.472.c.e. 474.a.d 479.b.c.d.476.a b.c.d 481.a.489.a.494.c.496.d.e. 509.c.511.b 532.c. 550.d. 553.b. 557.a 570.a. 571.a. 578.a 579.d. 584.c. 589.b. 593 b.c.e. 598.b.e.610.a 624.c.627.c 631.e.632.c.646.c.d.e.647.a.648.a 653 c.671 c 672.c.d 681.c.d.682.a.687.d. 698.a 703.e.708.e. 711.c.712.d.713.e. 715.d. 717.a.d 718.a.737.a.738.c.740.b.741.b.744.b.745.a 746.a 747.a.748.a.749.c.750.b. 752.760.a.764 b.778.a 781.e. 786.a. 791 b.c. 798 a.d. 805.d. 808.a b 809.b.814.b.817.c.d.818.a.e.819 a.820 c.826.b 827.a. 829.a.e.830.a.832 d.835.a.858.c emend. 106.b.167.c. 334.b.362.c. 390.a. 397.d. 398.b. 402.c. 442.c.481.c. 506.c. 515.b.614.d.627.a. 659.c.d.e.740.750.c.752.d. 756.e. 818.c.827.b 832.b.840 c. Illustr. 126.d. not. 400.a. 673.d. 828. d. laud. 506.d.

Hesychius Milesius citat 444 c.445.b

Hestiæus cit. 863.c.d

Hierocles cit. 32.c

Hieronymus cit. 23.a.c. 31.a. 32.d. 35.c. 45.b 57.d.59.a. 62.a.64.a.65.a.66.a. 67.a.68.d.e. 78.b 80.c.83.b. 91.c. 93.a. 94.d. 98.d. 103 b. 133.d.133. e. 158.b. 169.a. 170.d. 171.b. 172.c. 175.d. 179.d 182.b. 185.a. 188.e. 204.d. 212 c.e. 223.a. 227.c 238.e.d. 242.e. 245 b.c. 247.d. 266.c.e. 284.b.c 292.e. 297.d. 311.d. 312.b.c. 314.b. 316.a. 317.c 324.e. 325.a 329.d. 334.c. 338.b. 339.e. 345.c 347.c. 348.a. 349.d. 350.b. 353.b. 353.c. 359.c. 362.b. 365.c. 370.d. 372.d. 373.b. 419.b. 420.a. 450.a 456.e.458.c.466.a. 468.a.b.c. 470.d 475.c.476.d.479.a.484.d.486.e.505.d.507.d.511.e 512.a. 522.c. 546.a. 549.d. 553.e. 566.c. 600.a 611.a. 668.c. 688.a. 697.d.781.c. 793.c. 795.c 810 e. 812.a.c. 813.c. 816.d. 824 d. 847.c.d. 848. c.857.b. 858 b laud. 41.a.70.d.260.c.279.c emend. 109.b 347.c. 370.a. 516.a.840.d. illustr. 115.a. 152.b not. 6.b. 27.c. 51.c.93.d. 211.a.213.c. 546.a.b. 576. d. 795.a b 824.c

Hieronymus Rhodius cit. 442.d

Hieronymus Phœnix cit. 863.a

Hierosolymitanum Targum cit. 27.c.53.a. 57.b 91.a. 172.d. 200.d. 311.c. 329 d. 346.a. 347.e. 356.c. 371.d. 468.c. 484.d. 576.b. 602 c. 646.a 697.c.721.c.722.c.747.a. laud. 241.e.279.d. emend. 179.d.298.b.308.a.310.d. not. 77.c.331.c.

Hilarius not. 406.c

Hippocrates cit. 215.c. 216.b

Hirtius cit. 512.c.529.c.540.d.544.c.d. 561.a. 637.a 799.c

Histicus cit. 28.a.638.d. 859.c. laud. 28.a. emend. 72.b

Historia Miscell. cit. 276.a

Historia Scholastica cit. 353.a

Historia Tripartita cit. 830.a

Homerus cit. 12.c. 13.e.53 c. 84.b.99.c. 142.a. 158.e.173 a 174.d.185.a. 191.b 196.a 202.d 296.a 403.c.313.d.321 b.334.e. 335.b. 344 a.364.b.369. d. 371.b 378 e. 389 a. 393.a.c. 396.a. 406.a 407.b 424.a. 435.a. 444 c 445.a c 446.c 472.a.c. 481.c. 485.d.e. 487.d 505.d.506 a.b. 507.a.c.533.c.541.c. 560.c.576.a.596 b.597.c.598.a. 605.d 609 c 619. a.c.d. 625.c.d. 644.e. 647 d.699.b.653.b.e. 653 a 654 c.655.b.d 656.a. 657.c 658.a. 663.e.708.a.b.c. d 711.b.712.d. 724.c 727.d.783.b 781.c. 840.a laud. 343.d 397.b. not. 296.c.653 e. illustr. 653.b

Homeri Scholiastes vetus cit. 233.c.275.a.445.e 541.a.727.d.783.b.840.b. emend. 446.c

Horatius cit.32.c.65.b.74.c. 127.a. 176.d. 177.b 207.a.256.d.304.a.403.c.437.d.536.d.552.b.567.b.652.b.740.d.850.b
Horus Apollo cit.62.b.68.b.294.a.414.c.emend. 294.b
Hottomannus cit. 733.c
Hyginus cit.48.b.185.b.263.b.322.c.398.d. 399.b.c.420.d.427.a.441.b.443.b.450.c.457.b 465.b.487.c.488.a.581.e.614.c.628.a.644.e.656.d 657.a.c.658.b.730.a. 731.d. not. 50. b. emend. 398.d.441.b.
Hyppocrates cit. 861.d

I.

Jalkub cit. 34.c.614.a. not.51.c
R. Sal. Jarchi cit.40.b.57.c.95.d.136.c 179.d.180.a.205.d.250.c.294.c.340.a.342.d.347.e 362.b.421.d.440.e.452.d.453.d.532.a.562.d.655.a.e.661.c.691.c.721.e.722.a.744.a.794.c.806.a 810.a.812.e.851.e.laud.86.b.182.d.211.a.260.c. 281.b.not.28.e.77.d.182.d.358.c
Jamblichus Malchus, vel Malichus cit.63.b.236.a 483.c.736.b.799.d
Petrus du Jarric cit. 310.c
Jasonis aureum vellus cit.134.a
Iust. Jehiclides cit.829.c
Jelammedenu cit. 851.d
Jocatius not. 590.a
Joh. Antiochenus cit. 82.d
Joh.44. Episc.Hierof. cit. 29.c
Claudius Jolaus cit. 375.b.499.d.674.b.864.a. not.499.d.824.c.863.e 864.a
R. Jonas cit 336.d
Jonathanis Chald. Paraph. cit 44.c.57.c.60.b.64. c.171.b.c.172.d.188.e.300.c.212.c.d.298.a.311.c 312.c.317.d.319.d.329.d.346.a.347.e.349.d.353.c 371.d.440.a.457.a.468.c.473.e.474.b.484.d.507. a.528.c.543.c.602.c.604.b.c.646.a.658.d.697.c. 705.e.712.a.721.c.742.c.746.e.747.a.764.765.a 856.a.laud.180.c.279.d.emend.79.a.d.182.d.211.a 298.b.310.c.346.b.765.a.illustr.204.d.not.6.b 20.c.77.c.113.a.245.c.311.c.d.331.c
Jornandes cit. 170.a.187.d.215.b.639.b.e
Flavius Josephus cit 18.c.19.a.23.e.36.e.42.c.45. a.e.46.b.47.d.52.a.54.a.b.102.a.b.d.108.b.115.e 153.e.172.c.176.c.188.e.195.a.196.b.200.d.204.d 206.a.212.c.218.d.223.e.224.c.226.a.228.c.238. b.d.239.b.245.b.254.c.263.c.264.d.e.273.a.287. a.b.295.a.297.d.314.d.318.c.324.c.333.a.334. c.341.c.344.d.345.e.347.c.348.a.349.c.350.b.352. c.359.d.362.d.363.b.364.d.370.c.d.374.c.376.b 378.d.397.d.448.a.454.b.486.d.489.d.499.c.511. d.516.d.519.d.529.a.535.d.704.c.712.a.732.d.e. 733.a.740.c.760.a.764.c.e.765.a.777.c.d.782.a 791.d.755.a.d.e.799.c.808.a.c.809.b.847.e.848.a. b.856.a.e.863.a.b.c.d.864.b.laud.16.b.125.e.198.c emend.91.d.93.a.109.b.c.463.a.591.a.794.d.e 795.e.796.a.848.a.863.c.illustr.22.b.not.28.e.82. b.93.e.109.b.154.a.b.e.155.a.156.a.b.178.d.196.b. 223.d.297.e.344.d.389.b.c.794.b.795.c.858.d.
Josephi interpres emend. 848.b
Joseph. Ben Gorion cit.18.c.89.a.172.b.179.b 349.d.362.b.725.d.864.b.emend.45.d.172.b.213.e 225.226.227.228.illustr.18.c.226.seq.not.89.b. 227.229.b.504.a.725.e.760.a
Joseph. Jachiades cit 179.d
R. Jos. Cæci versio Chald. cit. 153.a.158.a.not. 220.b
Irenæus cit.102.e.186.a.493.d
Irenæi interpres not 493.d
Isacius cit.208.c.305.a.324.b.339.b.393.c.410.e 412.416.d.e.430.c.437.a.440.d.443.c.448.459.c 469.e.472.b.480.a.501.a.562.a.582.a.602.c.621. b.629.a.d.638.a.680.c.647.a.d.651.d.emend.828 not.377.c.463.b.602.d.605.b.703.a
Isidorus Characenus cit.59.a.106.a.107.b.221. 225.a.224.c.235.c.emend.106.b.525.d
Isidorus Hispalensis cit.19.b.31.e.32.a.46.b.94.e 98.a.172.d.184.a.190.a.220.a.239.a.334.e.340.b 347.c.404.a.411.c.488.c.489.b.494.d.513.d.522.c 525.b.526.d.535.d.537.c.540.b.d.559.d.575.b 588.c.606.a.b.607.b.609.e.622.b.623.a.630.e 640.a.668.a.673.d.687.d.694.e.695.c.703.c.705. b.718.e.728.b.743.d.744.d.745.d.747.c.748.a.750. c.753.d.822.e.823.a.emend.347.c.525.d.not.118. d.400.e.404.a.412.d.413.b.558.c.628.a.631.b.d. 608.c.677.c.728.c
Isidorus Pelusiota cit.353.d.not.353.d.
Isidorus Philosophus cit.785.c
Isocrates cit.7.c.327.c
Itinerarium Insulare cit.861.b
Itinerarium Anonymi cit 634.b
Juba cit. 808.b
Juchasin vide Zachut.
Julianus cit.269.e.460.a.736.b.797.c.811.d
Junius cit.298.c.452.d.466.a.562.c.694.c.695. a.810.e.laud.601.e.709.b.not.322.a.
Justinianus, institut. cit.559.c
Justinus Historicus cit. 2.b.17.b.41.d.44.b.81.e 218.b.216.a.259.c.305.d.341.b.509.b.517.b.545.a 699.d.721.b
Justinus Martyr, cit. 365.d.482.c.702.a.emend. 482.c.

Juve-

Juvenalis cit. 177.b.316.b.366 d.519.d.538.a.553.b.573.a.646.b.660.b,667.c.674.c.696.b,805.d,814.a. emend 660.b

Juvenalis Scholiastes cit. 519. d. 550.c.553.b. 646,b. 674.c.681.c,699.d.728.b.745.d.not.753.a

K.

R. David Kimchi cit.34.a.44.c.45.d. 67. c. 86.b.207.d.216.d 217.d,227.c.250.c.280.a.284 b 336.d.342.d.353.c.392.a.421.d c.452 d.453.d.465.b.483 b c.493 b 532 a. 539.c. 550.b.599 d. 606.c 655.c.697 d 748.b 744.c.810.a,812 c.c, 827.a; 829. c.833.b.840.d.843 a,laud,86.b,210.c. 211.a. 404.c 562.c.not.182.c

Kircherus cit,8,b,67.b.d.not.68.b.

L.

LActantius cit.9.d.236.a,736.a

Lætus cit,28.b.862.b.c

Laertius cit 7.b.25.c 30.d 232 b.233.c.236.b 286.d,370.d 444 c.445 c.451 c.488.d.595.b.610.d.825 a.857.d.emend.233.c,d.c.236.b.286.c,287 a 410.b.610.d

Lampridius cit.217.c.378,a. 538.c

C. à Lapide laud,102.d

Leo cit. 217.b

Leo Africanus vide Africanus.

R.Levi Ben Gersom vide Gersom.

Linacer cit. 481.c

Lipsius cit.69.d,laud 745.c

Livelejus cit 284 b

Livius cit. 16.a. 17.d. 172 d. 176 a. 179 c. 180 d 185.c,186.d.368.b.394 a.407.a.414.b.433.b 503 c. d,504 d.505.a.509 b.d,516.c. a. 528.a. 540.c. 594.c 595 d 608.c.634.c. 635.c. 646.b.c. 606.d.667.a. 669.a 970 d 671.b.673.c. 676.b. 686.c 689.a.b. 702.b,703 b d.704 a d.706.b.d 730.c.735.d.743 d 778.a.797.a. 843.b.emend. 203.c, 670.d, 671.b, 735.b.c

Locmannus cit.86.c

Lopez cit,771.c

Lucanus cit.7.c,8.d 44.d.186.c.187.c.194.d.300.d.303.d.305.a 308.c.336.376 b.408.d.459.a.b.488.c.506 b.527.c 532.b.d 655.b.656.a 669.b.735.c d 740.b.746.c.754 b 837.c. emend.308.b.c.746.c

Lucianus cit.3.c,12.b.14.a.18.a.121.a.167.d.197.a.c.202.a.215.d.216.c.219.b, 240.c.267.b. 281.c. 284.a.288.b.302.b.366.c.410.d.437.c.466.d. 482, d,643.a, 644.c, 645.a.d.715.b.717.a, 730.c.737.c 777.d.c.784,b,812.c 849.c,862.b,emend. 173,b, illustr.121.d

Lucilius cit,807.b

Lucretius cit.33.c.408.d.480.c.487.c.550.d. 578.c.579.b,647.a,717.d.755.c

Raim, Lullus cit. 235.b

Lycophron,cit,9.b. 370.c.372.c.c, 412.c.416.c 428,c.431 c,440.d 443,b.469.c,480.a. 497.d. 597.d,501.b.603.a.604 c.619.a.c. 624.a. 629.d, 640.b 647.d, 648,b. 654. a. 655.c. 657.c,701.d. 702.a,c. 704.a.c. 708. c, & 709.a.747.b. not, 29, d. emend. 429.d

Lycophronis Scholiastes cit.655.c. emend. 428,c. 497.c.498.d,c. not.372,c,429.c,497 d.501,b.

Lycus Rheginus vide Rheginus.

Alexander Lychnus cit 771.b, 773.c

Lydius cit,750.a

Johann Lydus cit.407.a

Lyranus cit.64.c

Lysimachus Alex,cit, 795.d

M.

R. Macchir cit, 60,b, 422.a

R. Macrobius cit, 3, c. 4. c. 125.a. 185.b. 341.d 345.c 422.c.428.a. 479.b,587 d.588.d,589.a,c.619.c.644.d.646.c.647.b.651.c, 676.d, 811.a,b, 830.b, 831.c.858.a. illustr. 831.d

Maffejus cit. 773. c

R. Mos.Maimon. cit. 309.d, 422.a, 483.c,683.d. 796 c 851 d emend 219 b

Guilielmus Malmesburiensis cit. 756.a

Manetho cit,154.c 374.c,728,d. 751.d

Manilius cit, 12, d

Marcellinus, vide Ammianus.

Marcellus cit,46.a.118.b. 752.c

Marcianus cit.16.d,17.c,80.a.111.c.112.c.121.a 124.b.140.a.189.b,252.c.309.b.521.a. 539.d. 540.a. 652,a 654.a.685.a.b.c.706.c, 728,b, 762.a.765.b. 770.a b.c 774 a

Marcianus Heracleota cit. 112, c,185. d. 241.b. 246.d.425.a.502.c.a.557.c.558.a.578.d 583.c,594.c.638.d,649.d.672.c.678.b,c

Mardochæus cit 169.c

Mariæ Soror Mosis Liber cit. 234.a

Marmolius cit. 531.d

Martialis cit. 2. d. 25.b. c. 33.b 44.c.175.d,187.a,c, 207.b 244 a. 445.c, 536.c. 537.a 572.c.593.a. 607.b.626.c.667.c.675.a 683.d,691.c 692.a 696.a, b,c d 722.c. 748.c.d.749.b.798.c.805.c.810 c,833.a

Martianus Cappella cit.50.c,d.454.b,d,622.630.c 646.b 699.d

Pet.Martyr,ab Angleria not.26.a

Maſius cit. 376. d. 831. b
Matthiolus cit. 420. c. 841. d. notat. 594. b
Maurolycus cit 610 c
Maximus Tyrius cit. 16. b 96 a. 127 b. 266. c. 335. a 338. c. 419. c. 459. b Laud. 16. b
Megaſthenes cit. 786. d. not. 182. e.
Mela cit. 89. c. 142. b. 148. a. 172. d 85. b. 192. d 197. a. 205. c. d. 208. e. 216. d. 215. 216. e. 249. b 263. b. 297. a. 316. d. 322. b. 335. d. 337. c. 343. b 376. b. 405. e. 419 d. 424. c. 433 d. 435. d. 439 b. 451. b. c. 481. b. 489. a. 527. b. 542 e. 544. c. 554 b. c. 563. b. 566. 575. b. 609. a. 619 b. 634. c 639. a. 644 b. 657. a b. 669. c. 670. c. 671. d. 673. e. 674. a 676 b. d 681. c. e 691. d. 695. e. 705. b. 706. a. 707. d. 709 b. 715 a. 720. b. c. 730. a. 740. a 746. c. 755. a. 756. b. 823. c. 827. c. e illuſtr. 528. d. emend. 313. c. d. 444. d. 520. d. e. 740. a. not. 597. a. 148 a
Meleager cit. 804 a
Melo laud. 19. a
Menander 370. a 329. a. 862. d
Ægid. Menagius laud. 696. e
Mercator cit. 696. a. 698. b. 770. a 771. d. e. 772. a. c. e. 773. a. d. 774. a. d. 775. b. not. 527. a
Mercerus cit. 622. a not. 92. d e. 273 c.
Methodii Chronicon cit. 383. b. 354 d. not. 354. a. b
Metrodorus cit. 503. d
Meurſius cit. 819. d. laud. 495. a. 497. a. 718. e. 752. d
Matthias à Michou cit. 215. b
Midr. Agada not. 77. d
Minutius cit. 182 c
Mochus ſidonius cit. 66. c. 861. d
Morinus laud. 857. e
Moſis χημευδικὴ σύνταξις cit 234. a
R. Moſes bar Cepha cit. 340 a
Münſterus 422 a. not 29. b. 126. b. c

N.

R. M. bar Nachman cit. 268 a
R. Naſrius cit 422 c. 806. e
R. Nathan cit 421 d.
Gregorius Nazianzenus cit. 38. a. 396. d. 466. d. 775 a. not 41. a. 272 a. b. 306. c
Nazianzen. Scholiaſtes emend. 467. b
Nearchus cit 79 b
Nemeſianus cit. 202. a.
Corn. Nepos cit. 233. 560. e. 614. e. vid. & Æmilius Portus
Nicander cit. 420. c. 432. a. 481. c. 502. c. 503. c 304. a. 516. d. 843. d. not. 420. d. e
Nicandri Scholiaſtes cit. 397. a. 429. e. 432. a. not. 836. a
Nicephorus cit. 467. a. 423. a. 467. d. 468. a. 848. b emend. 830. b
Nicephorus Calliſtus citat. 122. c. 467. a
Niceta cit. 120. b. 127. c. 409. d. 411. d. 467. c. 775. a
Nicocrates cit. 436. e
Ninnius cit. 754 e
Nonnoſus cit. 112. c. 134. e. 142. c
Nonnus cit. 34. a. 81. d. 84. b. 99. c. 180. a. 370. b 371. c. 376. d. 423. d. 420 a. 429. a. 430. a 447. b 463. e. 466. c. 468 c. 469. e. 472 a. 478. d. 479 d. 480. c. 483. d 485. e. 489 b. 502. c. d. 516. a. 534. c. 574. a 577. e. 582. d 619. a. 627. d. 628. a. 633. c. 640. a. 643. b. 644. e. 645 a. d. 713. e. 714. a. 715. d. 731. b. 744. b 745. a. 788 b. c. d e. 859. d. 861. d. emend. 372. b. 510. b. 511. b. 643. b
Nonnius cit. 699. c. 744. d. 747. c. not. 577. c. 578. a
Notitia Africæ cit. 518. d. 528. e. 542. e
Nubienſis Geographus cit. 20. e. 21. d. 28. b. 37. d 38 a. c. 39 c. 80. a. 91. a. 92. d. 106. a. 107. c. e. 111. a 112. a. 114. b d. 116. a. 117. a. 120 e. 122. a. d. 123. b 124. c. 125. c. 130. d. 131. a. 135. b. 137. c. d. 141. a. 143. a. c. d. 148. e. 149. a. d. 151. a. b. d 152. c. 153. b. 161. e. 162. c. d. 163. a. 165. d. 188. a. 213 d. 220. b. 226. d. e. 242. b. d. 245. d. 248. b. 256. b. 269 d. 276 a. 282. c 289. d. 291. a. 296. d. 298. c. 304. a. 312. c. d. 322. c 348. a. 355. b 356. d 360. b. 366. b. 368 e. 375. c. 412. e 425. c. 455. c. 465. d. 512. c. 513. a. 526. c. 529. d. 532. b 533 a. 542. b e. 554. b. e. 555. a. c. 561 b. d 562 c. 590. c. d. 604 b. 614. b 640 a. 670. a. 671. a. 691. d 705 b. 722. e. 727. d. 761 e. 762. a. 763. b. 774. d. 775. b. c. emend. 122. d. 213. d. 532. c. illuſtr. 213. d. 274. a. 706. e. 772. d

O.

Julius Obſequens cit. 572. a
Oleaſter cit. 44. e
Olimpiodorus cit. 135. a. 547. e. emend. 726. a
Onomacritus cit. 725. b. 726 b
Oneſicritus cit. 770. e. 771. c. d.
Onkelos cit. 20. c. 27. c. 28 d. 64 e. 85. a. 169. a. 179. d. 188. e. 195. d. 212. c. 289. c 329. d. 346. a. 353. e. 399 b. 405 d 440 a. 470 d. 474. b. 476. d 507. a. 582. a. 604. c. 606. b. 611. c. 646 a. 655. d. 705. e. 765. a 799. a. 836. e. 847. d. 854 c. illuſtr. 198. c. 204. d. emend. 179 a. 765 a. not. 257. e
Oppianus cit. 81. d. 201. c. e. 202. a. 377. a. 501. a. 582. b. 644. e 645. a. illuſtr. 688. a
Ori. χημευδικὴ cit. 234. c. 839. e

Oriba-

Oribasius cit. 834.e. 839.e
Origenes cit. 62.b.160.d.341.a. not. 58.c. 815.d
Ægyptius Orion cit. 294.a
Orosius cit. 38. a. 50 c.d. 223.c. 232.c. 264.b. 271. a. 321.a. 399 c. 439 a. 522.c. 527.a. 529.c. 532.b. 540. d. 542.e. 548.c. 694 d. 742.c. 743.a. 747. d. 770. c, 771 a. 772.b.c. 773.a. laud 692.c
Orosus cit. 638.c. 640.a
Orpheus cit. 299.a. 205.d. 208.d. 243.b. 410.b 427. a. 480.d. 607.a. 684.c. 707.c. 721. d. 725. b. 726. b. emend. 199.b
Ortelius cit. 203.b. 248.a. 252.c. 271. a. 407.a. 757.c. not. 173.b. 462.b. 612.b
Osorius cit. 305.e. 770.a
Ostanis χημευδικη cit. 234.a
Ovidius cit. 2.c. 4.b. 24.d. 34.a. 44.c. 53.b. 96.c. 127. a. 181.b. 196.e. 240.b. 256.a. 263.b. 275.d. 297.b. 240.b. 256.d. 263.b. 275.d. 297.b. 372.b 399.c. 401. d. 403.e. 405.c. 411.b. 430.a. 433.a. 441.d. 549.c. 550. a. 552.b. 553.c. 555.c.d 570.b. 573.e. 576.e. 579.b. 581. c. 586.b. 587.c. 591.a. 608.c. 619. a. c. 625.d. 618. a. 642.d. 644.b.c. 645.a.b. 655.b.c. 656.d. 657.a. 660.d. 693.b. 695.b. 774.b. 808.a. 820.d. 823.a. not. 399.a. 644.c. emend. 583.e

P.

PAcianus not. 62.d
Pacuvius cit. 428.a
Pæanius cit. 699.c
Pagnini versio cit. 44.e
Palladius cit. 42 b. 550.e. 798.b. emend. 421.b
Palaphatus cit. 417.a. not. 620.d.e
Pamelius not. 126.b. laud. 126.e
Panyasis emend. 390.c
Parthenius cit. 729.e
Paulus cit. 797.a. 813.c. 815.b. 826.d
Paulus Ægineta vide Ægin.
Paulus Diaconus cit. 276.a. 283.d
Paulus Jurisconf. cit. 454.c. 744.c
Paulus Venetus vide Venetus.
Pausanias cit. 6.d. 153.d.e. 173 b. 176.d. 177. a. e. 178.a. 220.d 266.c. 277.c. 316.b. 319.c. 338.e. 339 a. 364.e. 372.d 402 a. 406.d. 416.c. 418.d. 449.c. 460. d. 463.d. 464.c. 467.c. 471 b. 472.c.d 474 c. 483.a.d. 486.a. 495.a. 496.a. 489.a. 499.a. 500.b.c. 543.b. 553. d. 557.c. 560.a. 584 e. 602.b. 605.c. 618 c. 620. d. 628.c. 630.e. 631.e. 632.d 633.a.d.c. 635.c. 636.a.b. d. 637.b.c.d.e. 665.d. 669.d. 682.c. 706 a. 738.c. 741. c. emend. 560.b. 636.e. 749 c. 827 a.b. explic. 750.a. not. 29.d 463 b. 602.b 631.b
Persica versio Tacousii cit. 69.c. 615.a
Persius cit. 207.a. 465.a. 791.a. 820.e
Persii Scholiastes cit. 791.c. 820.e
Pesickta cit. 655.d
Sam. Petitus cit. 67.e. 800.b. laud. 803.d. 849.c. not. 800.b.
Petronius cit. 537.a. 731.a. emend. 31.a
Peutingerus cit. 18.a.
Phalarides cit. 569.b
Phanodemus cit. 433 b
Phavorinus cit. 16. e. 17. a. 204. a. 365. e. 407. a. 413.c. 415.e. 427 b. 428.b. 440.d. 446.c. 449.c. 462.a. 507.a. 511 b. 578 a. 655.c. 659.e. 717.a. 742.c. 832.a. emend. 410 a. 448 c 785.e. 540.c. not. 840.c
Phærecydes cit. 136.b. 235.e. 236.a. 436.e. 709.a
Philargyrius cit. 22.b 746.d. 753.d. 813.c
Philastrius cit. 61. d. 833. b
Philastrius Brixiensis not. 7.d
Philemon cit. 808.b
Philista cit. 568.d. 578.c. not. 621.e. 622.d. 623.b
Philo Byblius cit. 68.e. 125.b. 263.d. 340.c. 407.b. 426.d. 478.a. 503.a. 682. a. 690. a. b. 737. d. 736. e. 783.a. 784.c. 786.d. 816.d. 836.c.d.e. 857.b. not. 23.d. 826. a
Philo judæus cit. 57.b. 67.b. 78.a. 102 a.d. 184.c. 238.b 258.b. 297.a 603.d. 605.b. not. 462.d
Philochorus cit. 125.a
Philostorgius cit. 111.d.e. 122.c. 144. a.b. 148. b. 150.d. 151.d. 165.e. 202.a. 310.a. emend. 112.a. 121. c. d
Philostratus cit. 118.c. 189.d. 191.c.e. 206.e. 214. b. 282.a. 309.a.e. 478.d. 483.d. 488.c. 553.d. 581.e. 589 e. 652.b. 663.e. 668.a.c. 674.b. 675.b. 676 a.c.d. 677.a. 680.d. 711.c. 863.d. emend. 718.e. not. 677.c. 711.e
Timon Phliasius cit. 488.e
Phornutus cit. 10.b. 461.c
Photius cit. 111.c. 134.c. 142.d. 306.b. 309.e. 354.d. 371.e 395.b. 416 b. 426.e. 442.d. 483.c. 514 c. 646.d. 676.d. 717.a. 728.e. 785.a.c. 789.d. 797.b. 822.c. 849. a.b. emend. 395.b
Pindarus cit. 84.c. 184.c. 191.c. 196.c. 324.d 338.c. 396.a. 397.c. 414.a. 432.c. 459.c. 566.d. 579.d. 581.b. c. 596 e. 665.a.e. 647.d. 787.e
Pindari Scholiastes cit. 184.a. 191.d. 324.d. 325.e. 338.d. 339.b. 397.c.e. 413 c. 414.a. 432.d. 460.c 566. d. 582 d. 605.a.e. 611.a. 612.d. 656.a. 781.c. 827.a. 828.c. emend. 286.e
Pisidas cit. 717. a
Plato cit. 2. e. 4 b. 68. c. 157.d. 167 e. 216.a. 459.e. 460.a 610 a.b. 614.d. 618.d.e. 735.e. 736.a
Plato Comicus cit. 717. a
Plautus cit. 33.d. 67.d. 454.c. 559.e. 569.b. 645.e. 718. b. 784 a.c 800 d.e 801.a.c. 803.c.d. 804.a.c. emend. 573.d. illustr. 800. seq.

Fabius Pictor cit. 539.a

Plinius cit. 7.d 14.a. 16.b. 17.d. 18.a.b. 20.b.c. 22. c.30.c. 31.b. c. 32.a. 33.b. 34.d. 36.a. 38.b.d. 39. a.c. 451.b.d. 46.b. 48.a.c. 50.c.d. 63.a. 80.a 81.e. 84.d. 87.c. 88.a 89.c. 91.d. 93 d 94. 95 a. 96.a.d. 109.d. 111. d. 112.a.b. 113 d. 114.b.c. 115.b. 116.d. 117.d. 119 a.c. 120.a.b. 121.a. 123.a b. 128 b.c. 129 a. 131.c.d.e. 132. a.b.c.d. 133.d. 135.b.d.e. 136.a. 137.b. 138. a. 140. a. 141.d. 142.b. 143.a.b. 144.a. 146.b. 147.c. 148. d. 149.a.b.c. 150.a.b. 152.d. 160.a. 162.b.d 164.a 168. d. 172.d.e. 176.d. 177.e. 180.a.d.e. 184.d. 185.a. 187. b. 189. a. c. 192.d. 193 a. 194. 196.c. 199.b. 202.d. 205.d. 206.a. 209.a. 215.a. 219.a. 224.a.b.d. 241.a. 242.d. 244.c. 246.a. 247.a. 250.e. 253.d. 255.b. 257. d. 259.a. 264.b. 267.e. 270.a.c. 271.b. 273 a. 274.c. 275.a. 278.b. 282.c. 283.a. 286.c. 288.b 290. d 292. a. 294.d. 296.a. 301.a. 303.c. 309.a. 312.c.d. 313.a. 316.d. 317.a. 318.a. 321.a. 332.a. 334 c. d. 337.a. c. 338.a. 343.c. 346.a.d. 347.b. 349 e. 365.b. 366 e. 371. a. 376.a.b. 378.c. 390.c. 392.b.c. 397.d. 398.b. 401.a.d. 403.a. 405.c. 407 c. 408.e. 410.a.c. 411.a.d. 413 a. b. 414.d. 419.d. 420.b 421.d. 422.c. 423.d. 424.a c. d. 430.e. 433.d. 434 b. 435.a.d 436 a b. 441.a. 442.e. 443.d. 446.a. 447.c. 450.c d 451.c. 452 a b. 453.d.e. 454. a.c. 458.b. 459.d. 461.c. 464.c. 465.b. 472.d. 476.c. 481.c. 487.c. 488.e. 490.c 493.c. 500.e. 501.a. 503.a.d. 508.b. 518.d. 519.c. 520.a. 522.a.c. 525.b. 526.b.e. 527.b. 528.c.e. 530.c. 531.d.e. 532 b. 533. e. 535.b. 537.c.d. 539.d. 540.a c.d. 542.a.b d.e. 543. a.b. 544.d 550.b. 554.b.c.d.e. 555.a. 558.d. 561.a.b. c. 564.c. 567.c. 569.b. 570.b. 571.c. 577.e. 578 a.c. 586.a.b. 592.a. 596.c. 600.a. 603.b. 604. a. 606. a. 610. 614. b. 616. a. d. 619. b. 621. a 626. c. d. 627. b. 628.c. 631.d. 634.b.c 635 c. 637.a. 639.a. 640.d. 648.a. 652.a. 654.a. 655.b. 656.b. 657.a.b.e. 659.c. 660.c. 661.d.e 662.a. 663.a.e. 664 d. 668 a.d 669.d. 670.c. 671.c.d. 673 e. 674 a.d. 677.b. 678.a. 680.e. 681.a.e. 682.b.c. 683.c.d. 684 c.d. 685.a. 687.c.d. 691 b.e. 692 a. 693.d. 695.b. 696.a e. 697.a. 698.d 699. b. 700.e. 704 b.c.d.e. 705.a.b.c.d. 706.a.e. 709. d. 710.e. 711.c. 712.a.c. 713.a. 715.a. 717.a. 719.e. 720. b.c. 721.c. 727.c. 728.a. 730.a.c 738.c. 740.d. 741.a. d. 750 a. 751.a. 752.b.c. 754 b. 755.a.d. 756.b. 757.e. 759.d. 761.e. 762.a. 766.d.e. 767.c.d e. 768.a. 769 c. d. 770.a.b.c.e. 771.a.c. 772.b.c. 773.a.c. 774.a 775. a.c. 776.c. 799.c. 805.d. 810.e. 813.c. 814.b. 817.e. 819.d. 833.c. 835.a.b.d. 836.d. 837.a.b.d. 838.a.b.c. 839.a.b. 840.b. 841.b.c. 842.a. 843.a c. 844.a. 845.a. b. 846.c. laud. 255.b. emend. 33.d. 89.b. 140 e. 141.a. 162 e. 164.b. 250.c. 255.b. 266.b. 303.a. 314 b. 329.a. 403 a. 413.d. 433.a. 444.d.e. 445.a 489.c. 677.c. 679. d. 711.d. 714.d. 723.b. illustr. 114.c. 301.e. 303.a. 411.c. 528.d. 714.d. not. 211.c. 218.d. 403.e. 410.b. 414.c. 521.a. 570.c. 578.a. 597.a. 655.b. 673.c. 697.b. 706.c. 709.b. 757.e. 761.d. 792.a.b. 836.a.

Plutarchus cit. 3.b 4.e. 5.b.e. 10.d. 12.c. 16.e. 26.b. 32 a. 33.a. 34 b. 37.a. 67.a.d. 68.b. 96. c. 98. a. e. 118. d. 172.c. 173.d. 175.b. 177.a. 180.c. 190.d. 202.d. 207. e. 214.b. 215 d. 221.a. 222.c. 223.c. 230.d. 231.a.c. 262.d. 276.e. 277 b.c.e. 296 a b. e. 305. e. 317. c. e. 330.c. 331.c. 370.d. 390.d. 392.d. 307.b. 474.d. 416. e 417.a.c.d 418.c. 426.a. 427.e. 436.c. 448.d. 470.a. c. 471.d. 480.a e. 482.c. 489.a.b. 491.b. 493.d. 495. a. 508.a. 520 a. 542.e. 544 c. 564 e 584.a. 594.d. 599. b.d. 614.e. 615.b. 617.a.b. 632.d. 637.b. 645.d. 648.d. 655.d 698.e. 706.a. 707.d. 711.e. 729.a. 732.b. 737. b. 738.c. 742.b. 745.d. 747.c. 775.a. 778.a. 797.a. 819. a. 825.a. 843.b. 844 a. not. 277.a. 405.a. 464.b. 495. b. 520.a.b. 835.e 836.a. emend. 377.c. 392.d. 393.b. 407.c 471.a. 593.a.b. 799.c. 842.b

Podocottarus cit. 32.a

Polemo cit. 391.c 588.b

Trebellius Pollio cit. 853. b

Pollux cit. 49.b. 259 a. 275.e. 418.b. 442.a. 446.d. 449.c.d. 455.d. 459.d. 575.d. 483.e. 603.d. 648. b. 672 d. 745.a. 748.b. 807.c. 829.a. 833.a.b. emend. 586.a. explic. 818.b

Alexander Polyhistor, vide in Alexander.

Polyænus cit. 23.d. 54 a. 79.d. 92.b. 107.d. 123.d. 173.d. 216.d 305 e. 312.a. 339.a. 483.a. 612 a. 645 d. 648.d. 688.d. 737.b. 820 a. emend. 16.e. 448. c. not. 99.a

Polybius cit. 38 e. 79.a. 83.b 89.c 91.b 98.d. 179 c. 180.d. 185.b. 193.b. 194 a.b. 203.b. 206.e. 221.c.d.e. 222.b. 251.a. 271.d. 337.c 366.c. 397.d. 431.e. 456.c. 504.d. 505.a. 509 c. 513.a. 518.b. 528.b. 531 a 532.b e. 537.c. 542.d 543.c. 555.b. 560.d. 561.b.e. 562.b. 563. a. 567.a. 568.d. 585.c. 591.c. 607.c. 608.e. 611.b.c. e. 612.a. 613.e. 621.c. 639.c. 641.a.b.c. 643.e. 647.d. 668.c.e. 673.e. 674.a. 677.b. 686.d. 687.b. 690.b.c. 691.a. 692.d. 693.e. 695.d. 703.b.d. 712.a. 713.a. 714.b. 725.c. 728.c. 729.a. 742.c. 743.d. 749.c. 858. c.d. 688.d. 689.c. illustr. 724.c. 798. emend. 223.b. 726.a.

Polyzelus cit. 395.c

D. de Pomis vel Pomarius cit. 421. d. 484. e. 697.e

Pomponius Mela, vide Mela.

Pomponius Sabinus cit. 562. a. 563. c. 571. d. emend. 571.a

Pomponius Lætus, vide Lætus.

Ponticus cit. 530.e

Porphyrius cit. 370.648.c.778.a.790.a 856.b.c. 857.a b.858 a.860.b.863.b.not. 860.b.c
Æmilius Portus, vide Æmilius.
Posidonius cit. 84.c.191.a c.193.c. 211.b. 420.a. 421.d.504.b 663.c.672.c.676.c.693.c.707.d. 740. b. emend 420.d
Primasius cit. 29.c
Priscianus cit. 85 e.128.d.132.b.133.c.147.d.255. b.271.d. 323.d. 407.c. 434 c. 567 c.568. d. 586.c. 649.c.713.c.723.c.759.c.781.d.786.b.852.c. not.128. c.588.c
Priscus cit. 649.e
Proclus cit. 212.d
Procopius Historicus cit. 21.c.64.c.111.c. 134 d e. 172.d.189.b.271.a.227.b 253.c.289.d.305.a 473. c.510.a.520.b.525.d 532.b 54.c.553.c.554 c. 650.b. 604.c 726 d. not. 641.c.d
Procopius Gazensis cit 111.d.152.a 240.c.329.d
Propertius cit 44 c.79.c.96.c.299 b 403.d. 410. c.469.b.628.b
Prosper Aquitanus cit. 61.c. 743.b
Proxenus cit. 608.a.not.608.a
Prudentius cit. 538.c.591.d.691.d
Ptolemæus cit. 7.d.17.c.d.38.d.39.b.c. 80.a. 85.b. 88.a.89.b.d 94.a.104.b 106.a.107.b.c.111.a.d.112. c.113.a.114.b.115.b.119.d.120.a.c.d.122.d..123.b. 124.b.d.125.d.126.c. 128.b. 129.a. 131.a. b. 137.b. 159.b.161.a. 164.a.165.b.172. d.c. 179.a. 185.c. 190.b. 198.c.203.b. 215.a.b. 220.c.224.d.c. 238.d. 241.c.245.d. 249 b. 252.c. 255. b. 267. b. 268. a. c. 274.a.275.a.278.c.281.a.c.283.a.289.c.290.d. 294. a.298.a. 300.c. 305.a. 309 b. 312.c.d. 313.b. 316.d. 217.d 321.a.322.d.324.c. 325.a. 330.b 332.a. 334.c. d.337 b.c.349.c.412.c.d.419.d. 423.c. 433 d. 441.a. 451.b.452.c.457.c.501.c.503.d.505.a.519.b c.521. a.526 b.c.529.b.530.a.c.c.531.c.532.b.534.c. 535 a. 539 d. 542.b. 543.b. 541 d. 553.a.c. 554.b.d c. 555. a.562 b.c.567.c 569 b.570.b 578 c. 586 a b. 592.c. 593 b.596 c 599.b.c.600.a 603.b. 604.a b 605.c. 614.a. 616.a.d. 617.a. 621.c.634 c 637.a.c. 639. a. 663.c. 665.b. 668 b. 669.d. 670.c. 679.c. 680 c. c. 681.a.c.682.d.683.c.c.684 b.d. 685.a. 690 c. 691. b. 695.b. 704.c. 705.a. 711.c.714.d. 715.a. 717.a. 749 b.754 b d.755.d.756 b.d.762.a d 764 c. 769. a.b.770 a b.c d.771.a.772.a.c. 773.a.c.d. 774 b.775. a.799.c.826.c. 843.b. emend. 41.c. 80.a. 91.c. 106. b. 113.d. 134.d. 149. b. 162 c. 163.b.242.d 246.c. 247.d.252.a.274 c.278.d.214 b.330.b.444.d. 503. a.535.a.539 d.not 117.a. 132.a. 148 b. 283.c. 396.b. 602.d 667 a 763 c d. 765.c. illustr. 718.c.d
Publius Syrus cit. 335
Punica versio Psalmorum cit. 849.d
Pytheas cit. 724.c.729.b. not. 729.a

Q.

Quadratus cit. 91 d. 92. a. 170.c. 210.d. emend. 107.c
Quintilianus cit. 692.b.746.c.782.a.809.c

R.

Rhamusius cit. 143.c.769.c
Rlycus Rheginus cit. 678.c
Beat Rhenanus cit. 733 c.757.c
Rhinuccinus cit. 282.b
Ergias Rhodius cit. 396.d
Rittershusius cit. 201.c.laud. 688.a.not. 688.a
Lud. Roberti cit. 698.b
Rondeletius cit. 683.d
Rosinus cit. 240.c
Guilielmus de Rubruquis cit. 19.d. 213.d
Sextus Rufus cit. 28.b.220.a
Ruffinus cit. 153.a
Rulandus cit. 235. not. & laud. 16
Rutilius cit. 537.a.595.c

S.

R. Saadias cit. 179.d. laud. 312.b
R. Saadiæ vers. Arabica vide, Arabica versio.
Pomp. Sabinus, vide Pompon.
Sabellicus not 36.d
Salmasius cit. 82.d.115.a.118.d.158.a.173.a. 211.c. 263 d.267.d.305.b.313.a 314.c.403.b. 449.d. 456. c.639.c. 660.b.c.704.b. 718.c. 741 b.769.c. 775.d. 821.c. 832.d. 842.a. laud. 16.b. 47.c. 104.c. 110.a. 117.a. 118.b.123.a.134 d.148.c.153.a. 163.b. 188.b. 254 d.267 c.278.c.308.b 413 a.441.b. 444.d. 445. a 454.c 481.c.520.d.539.d 541 b.544.a. 564.c. 588. c 655.c.670 b.677.c.676.b 699.d.701 c.705.d.711. b 721.759.d.765. d.766 c.768.a.770.d. 775.d. 798. b.814 a 846.a.not.279.a.
Henr. Salmuth cit. 235.c
Sallustius cit. 367.c.441.a. 517 c. 522.b. 527 b c. 529. c.d.c. 530. a. 540. c.576. b. 632. c. 660. c. not. 672. a
Salvianus cit. 721.c
Samaritana versio cit. 183.c
Sammonius cit. 721.c
Cyp. Sanchez cit. 770.a.772.a
Sanchoniathon cit. 12.b.66.c.68.a.c.374 c.426.d. 555.c.646 b.682.a.735.b.736.c 770.a. 781.c. 783. c 786 c.787.c.790.a.b.811.b.826.a 832.a.b. 842.d. 855.c.d.856.a.c.851.b.c 858.a.c.859.c 360.a. 361.d. emend. 735.a.783 c.784.b.787.c

Sar-

Sarraſin laud.755.e.783.b 818.a
Claudius Sarravius laud.121.c.800.b
Joſ.Scaliger cit. 69.c. 105.b. 124.e. 222.e. 235.c. 270.b.277.e.294.b.308.d.389.d.362.a.373.c.376. d.494.a. 499 d 737 a. 743 c. 784. c. 785. d. 801. b. 804.e. 811.c.821.c.833.a.861.b.863 a. laud. 233. c. 425.c.490.d.491.a.493.e.749.d.791.d.839 a.860. e.not.105.b.c.267.d.316.b.392.e.419.c.514.c.522. d. 743.c.789.b.860.d
JuliusScaliger cit. 494.b.539 b.769.e.814 d.831.d
Schalſchelet Haccabala cit. 39.d
Scepſius cit.433.e
Schindlerus cit.340.b
Scribonius Largus cit. 240. b
Scylax cit.96.a. 185.a.b.303 347.b.370.c. 415.c. 433.b.d. 435.d. 451.e. 502.c. 503.a.554.b. 555.a. 570.b.575.d.618.c.619.a.638.e 654 d, 660.d. 664. c.710 d.711.a.b.712.c.d.713.a.714 b 715.a.b.827. d.860.d.861.a. emend. 444.d. 543.a. 591.b. 711.b. 860.e
Sedulius cit.29.c. 319.c
Seldenus cit.737.e.830.d 831.d.laud.125.c. 464. a.not.831.d
Seneca Tragic. cit. 96 d.432.a.443.b. 469.a.536. e.644.e.645.a.699.e.670.a
Seneca Philoſ.cit.305.a.409.a.433.a.448.d.516. 555.c. 576. 597. a. b. 635. e. 640. b. 754. c.757. b. emend. 719. a
Sixtus Senenſis cit.67.e.231.e
Septuag.Interpret.cit.6.b.44.b.88 c. 95.d. 133.d. 136 c.139.a.144.b.156 b.157.d.210.a.216.d. 231.a. 247.d.268.d.622.c.646.a.655.a.668.c. 670.e. 684. a 697.e 703.e.721.c.784.e.798.c.d.e.810 c. 853 e. 856.a.857.b.859.d.laud.116.739.a.emend.33.a 64. b 102.a.d.294.a.illuſtr. 458.a.684.a 697 e.not.33.a. 40.d.64.b.70.d.194.c.211.a.b. 257.c. 338.b. 458.b. d.578.d.591.a.b
Serapio cit. 31.c.117.e.118.e.140.e 420.b. 421.d. 431 b.697.c.770 c.821.e.836.c.d.845.d.emend.46. c.140 d
Servius cit.3.c.30.b.48.b.89.b. 97.a. 181.c. 183.c. 218 b. 245.e. 336. e 415.a. 416.e. 422.c.428.b 441. a 447.471.e.511.d.512.d.535.c.546.c.562.a. 563.e. 567.b.573.e. 575.a.b. 589 a. 592. c. 594. b. 595.b. 608.c. 614 e. 618.c. 622.a. 623. a. 627. d. 629. a. c. 632.e.633 b.644.b.645.c.646 b.c. 647.a.b. 650.c. d.651.c.655.c.656.e. 657.b. 660.c.e. 712 c.736.d. 742.c.d.744.a.746.d.749.d.752.c. 782.a.815.b.c.d 816. b.c.d. 825. e. 837.c. 843. a. 844.b. 845.c. laud. 575.d. emend.546.a.629.c.655.c. not. 118.d. 181.c. 305.b.369.e.515.d.631.b.749.d.815.d.816.a.d.
Simeon Sethi cit. 141.d
Cornelius Severus cit. 579 b. 580.b
Sibyllina oracul.cit. 15 e.52.a.57.a. 168.e.emend.16. d.not. 17.a. 18.a.42.b.
Sidonius Apollinaris 37. b. 185.e. 501.e. 532.b. 537.b.e.538.a.592.a.742.d.757 e
Paulus Silentiarius 450 b. 572.e 579.a
Silus Ital.cit.22 e. 95.e. 186.e. 187.a.e. 189.e 192. e 193.a 337.e 376.414.d.506.e.514.d.517.e. 525.a. 527.b.532.b.d.542 e 545 e 551 a 554.e. 555.e. 558. d.560.e.562 e 568 d.570.b.572.b.578 e.579.e.581. d.582 e.588 b.592.b. 593.a.b. 600 a. 607. e. 608. 609 a 612.d.615.e.617.a 618 e.619.a.621.a. 622.a. e 623 a.626.a 627.b.628.e.629.a.d.630.e. 632.a.d. 634 d.636.a.637 e.642 d 643.a.644 b 645.b.652. a.654.a. 655 b. 656 a. 657 b. 666 d. 667. e. 668.a. 670.d. 676.b e. 680 a. 682 e. 687 d 688.a 689.d. 690.e 691.a 692.a 694 e 701.e.702.d.705.b. 730. b.745.d. 753 d. 800.e. 815.e. 837.d. emend 519. d. 525.e. not.693 d
Simmias Rhodius, illuſtr.400.e
Gabr.Sionita cit. 110 e. laud. 114 a.366.b
Sirmondus laud. 851 e
Siſenna cit.744.e.746 e
Mahom.ben. Jacob Sirazita cit. 110.e
Smetus cit. 522 d
Smyrnæus cit. 390.e 443 b. 580.a
Socrates cit.423.b.830.a
Solinus cit. 16.d. 17.d. 45.a. 46. b. 142. b. 185. a. 190.a.e.201.b.239.b.258.d 263.b.302 e.308.b 322. d 337 a.349 d.452. a.456.e.459.e. 512.a 519 e. 522. b.525.b.d. 537.e. 542.e. 544.e. 545 e. 554.b.558. d. 559.e.566.b.568.e.577 e 602.a.606.a 610.b.619. b 622.b.623.a 624.e.630 e 631.e.632.e.633 d.634. b.642.d.643 d.652.a 673.d.e.687.e 688.d.e.705 b. 706.e.718 e.722.d.727.e.728 a.730.a.755.a.759.d. 767.e.769.e.d.770 a.772.d.773.a.e.d 774. a.b.792. a.b. 797.b. 814 b. 850.e. emend. 714 b. not. 350.a. 403. b. 517.d. 578. a 588. e. 597. a. 609. e. 704. b. 714 b
Sopater cit. 807.d
Sophocles cit. 339.a. 431. a. 433 b. 503.a. 546.e. 649.a.718.e.738 e
Sophoclis Scholiaſtes cit. 545 d
Sophronius cit. 324.e.325.a. emend.324 a
Soſthenes cit. 699. e
Sozomenus cit.466.e.468.a. 538.d. 830.a.e. not. 467.a
Frid Spanhemius laud. 104.a
Spartianus cit. 527.e.d.538.e.692 b.e. 825.e.816.a
Statius cit.22.e.117.e.176.d. 414.e.422.b. 444.b. 464.d.

454.d. 465.b. 456.b. 501.c. 527.c. 532. b. 533. a. b. 537.a. 573. a. 580.c. 645.a. 655.b 656.a.c.657.a. 667.b 674.c.702 d 721.b.727.c.728.a.792.a.505.e emend. 705.c.d

Stephanus Albicarius cit.431.e

Stephanus Byzantius cit.7.d 8.a. 17.c.37.b. 41. c. 68.c 70.a 92.a.b.93 d.e 94.a.95.c.97.c.99 a. 100.c. 107.a.e.110.a.111.c.112.a.114 d 115.c. 120.d. 121. a.124.c.d 126.a.138.a.140.a.141.b. 143 a. 144.a.b. 145.e.147.c.148.c.157 b 159 b. 165.d. 172.d. 173 c. 177.c.180 c.184.b.185.c d.190.b.c.e. 192 c. 194.b. 195.d.198.d.199.c.203 b.d.208.e.209.c.210 d.213. b.220.d. 222.d 230.d 239 b. 242.c. 245. d. 246.d. 247.b.c.d.253 d 262.a 263.d 269 d.e.270 e. 290.b. 291.c 292.b.298.a.304.b.305 a. 306.b.312.d. 314. d 317.d.332 a.338.d.341.a.369.e 370.e.371 b. 372. b.373.a.c.d e.376 a.c.378 c.389 b.390 e.391.d 397. b.e.398 b 402.a 404 d.411.a.414 b.e. 415.b. 416. c.c.418.d.423.a c.d 424 a 425 c 430 d.431.e.433 b. 434 c.d.435 b.c.d.e.436.a.c.d 438.b 439.a d.442.a. 443 c.d.446.c 447 b d.e.449 a.b. 450.a.c.d. 451.c. 452.a.b 456.d.457 c.462 a.b. 463.e 469.e. 626.d. 627.a. 628 b. 629.a.631.a. 634.b. 636.d. 637.a. b. 646.d.648 e 657 b 660.e. 665.d. 666.a.b.c. 671.b. 672.a.677 d 679 c.682.b.683 684.b.687.b. 688.a. 695.b.703 c.d.705.a.711.a.c.e.712.a.727.d. 729 e. 732.d 742 c.753.e.755 b 759.d 761.e.763.a. 765.c. 766 c.d.769.b.770.a.b 771.b. 773.c.778.a. 781.e. 789.b.790.a.826.e.d.e.827.a.b.e.828.b.832 d.833. c.843.b.839 c.laud. 106.a.illuſtr.97.c.120.d. 394.e. emend. 107.c.203.d.208.b.346.b 365.a.390 e.402. d.406.a 413.c 414.e 443.461.a.505 e. 555.d. 560 e. 590.c.598 d.604.c.e. 608.a. 659.a.d. 660.a 665 a. 670 b 732.d.e.769.b.824.a.d e.825.d.e.not.115.d. 241.d.277 a.372.a.377.e.458.c.560 c.568.c.600.e. 607.e.622.b.631.c 660 a.814 b.813.d.824.c.d.826. a.b. 827 b.c. 864.e

Henricus Stephanus cit. 756. d. laud. 295.e. not. 334.b

Steſichorus cit.645.b. 665.d. 666.a

Stobæus cit. 751.a. 754 c

Strabo cit.6.d.7.a.d.12 c. 16.a. 17.a.c.d.18.b. 21. c.22.b.23.b.d 32.a.37.b.41 c 47.a 50.c.d. 51.d. 78. e.79.b.c 80 c.82 b.c.84.c.85 b.86.d.89.c 91.a. 94.d. 96 d. 106.d. 110.a. 112 a 113.d. 116.c. 119.a. 122. b. 123.a.b.124.c. 133.b. 134.d.e. 135.d. 143 b. 145. a. 147 b.e 149.d 150.b.152.d 157 d. 159.c. 160.a 172. c.174.d.175.b.e.190.a.191.a. 192.e. 193.b. 195.b.c. 197.c. 198.d. 200.c. 202.e. 203.a.c. 204.a. 205. b. c. 206.a.c.d. 207.c. 208.e. 209.b. 210.d. 211.c. 214.b. 221.a.222.c.223 c.224.d.e.236.b.239 a.244.b.245. d.247.a.250.d.e.252.b.c.253.a 255.b.263 b 265.b. 267.e.270.a.b.271 b.d.273 b.274 b.275.a. 276 c.e. 278.a.b. 282 c. 283.c. 284.c. 286.d. 289.e. 290.a.d. 293.c.294.c.300.b.d.301.c.d.304 c.305.a.b.306.d. 307.c.308.a.311.d.312.a.313.b.314.a.e.315 c. 316.a. 318.b 320.d.e.321.b.325.e.326.a.328.c.329 e. 330. a.c 332.a.335.d. 337.c.d. 341.b.343. a. c. 347. a.d. 349 d 360.c.366.a.371.b.373.e.376.b c.389.a.390. a b.c.391.a.b.c.d.401.b.e 404 d.e.405.a.b c.e.406. a c. 407.c d.410.d.e. 413.b. 414.a.d. 416. a. 418 b. 424.e. 433.d.e.434.d. 435.a.b.c.d 436. a.c. 437. b. 439 b.446.a.450.c.451 c.d.452.a.453 e.459.c 446. a.450.c.451.c.d 452.a.453.e. 459.c 465.d 469.c.e. 472.a.c. 473.c.d. 474 d 479.e. 481 c. 484. 496.d. 498.d.501.c.d 503.d 504 d.e.507.a. 512 b 513.b.c 514.e. 519.a.d. 520.d. 522.b. 528.c. 530.a.c. 532.b. 542.c.543.a c.544.c.545.b.551.c. 558.c.d. 564.a.b. 570.b.571.a e.572.c.575.c.576.c.577.a 578.d.579.d. 583.a. 596.a. 597 b.c. 601.e. 602.a. 608.c. 612.b.d. 618.c.619 b.624.c.626 a.d.629.a.630.b.636.d.638. d.641.a 644.a.646.a.647.a.c.650.c 651 a. 654.a.b. 655.d.656 e.657.b. 658.d.e. 659.b. 660.c.e. 663.a. 664.b.665.b c.666.a.e.667 c.668 b.d.669.c.d.670. a.c.672.d 673.e.674.a.c.676.c. 677.d. 678.a. 679. a.e.680.a.c.681.a.b.d.682.b.d.683.a b.687.a.688.b. c.d.690.c.e.691.b c.e.692.a.693.e.694.a.b c.695.b. d.697.a.700.d.e.701 c.702.c.703.a.b.d.704.e. 715. a.b.719.d.720.a e.722.a.723.a.724.e.727.d. 728.a. 729 a 730.a. 731.b. 740 b. 745. a. b. 759.c. 760 c. 762.a.e.763.c.764.d.766 b.770.a.d.e.771.c.789.a. 791.d.796.e.707 e.703.a.c.724.b.843.b. illuſtr. 27. a.99 c.158.b.251.d.279.a.laud. 315.c.emend.106.d. e.122.b.158.c.d.270.e.271.d 300.b. 302.a. 320.e. 346.c 391.b.401 e.414.e.498.a.521.b.c. 660.c. 665. e.666.c.681.e.703.a.745.a.771.e.not.118.e.203.c. 283 e.711.c. 742.c.

Stuckius cit.205.b.e.769.e.770.a.772.a.c.773.c. not. 205.e.211.c.722.a

Suetonius cit. 264.e. 570.b. 645.c. 646.a. 656.c. 741.d. 751.e. 756.c.

Suidas cit.11.b 12.d.e.16.e.45.46.a.48.c.81.b.82. c.85.b. 89.c. 101.a.106 d. 127.b.143 a.167.d.177.d. 181.a.198.e. 204 a. 226.d. 234.b. 251.b. 273.b d. 279.a.e 282.c.294.c 301 b.c. 305 e. 312 a. 353.b. 365.c.369.c.370 d 389.d 391.c.392 a.399 e.406.b. 409.a.415.b 416.c 417.d 418.c d 420.a.223.c.426. d.430.a.c.436.e. 437.a. 441.a. 442.d. 444.c. 445.c. 446.c.447.a.e.448.d.449.b.467.a.468.a. 472.b.e. 473.b.474.a.475.c.479 c.489.b.490.b.494.c.532.b. 535.d.545 d.554.d.559.b.570.a.576.c.578.a. 587.b.

590.a.594.a. 596 a. 599.a. 608.a.c.d. 610.b. 613.b. 615.a.621.a.628.b.649 c.655.d 678.d. 715.b.c. 717. a.c.818.d.725.a.729.a.744 a.764 b.c.766.d.e.778. a.787.d.791.c.799 b. 809.b. 822.d. 830.c. 858.d. emend. 106.b. 393 b. 408.b. 417.d. 447. e. 448. c. 449 c. 532.c 703 a. not. 126.a.377.e. 607.e.660.a. 728.c. 814.b.856.b.858.d

Sulpitius cit. 80.c.722.d

Sylburgius not. 497.b.749.e.750.a

Matth. Sylvaticus cit. 116.a.845.d

Symmachus cit. 28.d.133.d. 136.c 212.d. 290.a. 297.d.448.d.478.c.549.d.606.b.666.d.798.d.not. 27.c 133 e.209 e

Geor. Syncellus not. 859.a

Synesius cit. 728.b

Syriaca versio cit. 137.d.156.d.191.a.209 e.353.e. 483 b.864.b. emend. 554.e.not.255.c

T.

TAautus cit. 856.d

Tacitus cit 45.a 46.a.286.c.314.c. 316.a. 349. d.370 b. 376 b 448.c. 489.a. 505 b.c. 526.b. 529.b. 538.a606 c.692.b.722.b.737.e. 738.b.741.c. 742.e. 745.d. 746. d. 751

Talmud cit. 10 b 33.e.60.d.82.a.84 e.102.c. 188. b.200.c 243.e.309.b d.326.e.d.336.c. 345.b.364.a. 319.e.432 412 d 421 a 45'.c 455.a 4°4.e.543.544. a.569 a 604.b. 605.e. 606.a. 614.a. 661 c.e. 683 d. 706.c 721.e.750.c.767.d 778 c.794.c 806.a. 810. e.d. 817 d. 821.b. 829.a 837.e. 839.d. illustr. 29.b. 274.a.767.d.e.not.41.c.200.c.204.d. 290.c. 455.a. c. emend. 274.a 455 b

Talmud Hierosol. cit 747.b

Tanchuma cit. 326 d. 528 e.851 d

Targum. vide Chald. versio.

Targum Esther cit. 475.d. 691.e.745.e

Tatianus cit. 490.a. 725.b. 861.e. 862.c. emend. 862.a.b.

Achilles Tatius cit. 331. d. 343. c. 375. e. 478. b. 717 c

Taurusius vid. Pers. Vers.

Telecles 2.d

Tertullianus cit. 30.b 97.e 126.a. 365 c. 427.a. 457.b 646.b.850.e.853 b 863.a. laud. 1. c. emend. 853.e. illustr. 843.e.854.a.863.a

Teixeira cit. 37.a.c.89.a.129.e.130.a 249.d.266. a.508.b.599 b. 770.a.b. 772.d. 774.c.821.e. 822.a. 843 c. not.774 b

Themistagoras cit. 402 b

Theocritus cit. 47. c. 129.d. 263 b. 372.d.469.a 495.c.562.e.572.a. 573.e.619.a.625.d.817.e. 818.a. 820.a.825.b. illustr. 598.e

Theocriti Scholiastes cit. 372.d.405.b. 456.c.583. b.598.e.621.d.e 628.a.not.596.a

Theodoretus cit. 18.d.23 d. 46.d. 105. b.151. d. 157.e.170.c.189 a.212.c 238 d.267.a.271 a 284.d. 329.d.349 364 d.392.e 393.a. not. 24.a.38 b. 163. c.152.a.238 d.laud. 157.e

Theodotus cit. 861. d. 855. d. 856.b.c. 857. e. 858. a c

Theodotion cit. 31.a. 133.d. 169.d. 212.d. 231.b. 389 d 391.a.721.a laud 435.c

Theophanes cit. 111.b.143.e. laud. 111. b. 166. e. emend. 242 b.c

Theophilus Antiochenus cit. 19.c. 102. d. 699. c. 862 e. emend. 19 c

Theophilus Indus cit. 310.a

Theophrastus cit. 114 c.117.d. 118.e. 119.a.123.a. b.127.a 144.d.148.b.240 e.297.a 303.b.d. 306.a. 401 e 414.d 420.a.d.421.c.422.c.441.c.448.a.453. a.454 b 459.d.464 e 469.d.475.d. 537.d.e. 542.e. 543.a. 570.b. 606.a. 640.d 650.c.e 654. d. 697. c. 699 a.717.a.718 a.741.b.754.a 766.d. 767.a b.d. e.792 d. 817.a. 833.e. 835.e. 836.e. 839.b. 840.b. 841.c.d. laud 25.d.emend.115.a.119.c 180.a.b.453. a.454.b.570 d.640 d 767.a.842.b

Thuanus cit. 230.b.543.e. 544 b

Thucydides cit. 25.c.173 c.222.c.401 d 435.439. d 557.d. 560.a. 565.c. 570.b. 576.d. 583 c. 584.c. 592 c.594.a 596 d.599 c.e 603.c.607.d.608.b.611. a.612 b.616.c.617.e.619.b. 621.d. 624 a b. 628.c.d. 629 b 649.a b.d.658.b. emend. 581.e.not.622.a.b. c.623 b.c

Gregorius Thaumaturgus cit. 200. d

Tibullus cit. 215. b. 256. c. 367. d. 403. e. 619. c. 727. e

Timæus cit 9.d. 185.b 397.e.416 a. 621.e. 656.b. 701.d.not.41.c

Timagenes Alexandr. cit. 732.a

- - - Milesius cit 732.a

- - - Syrus cit. 732. a

Rod. Toletanus cit. 227.c. 242. b

Torunxa cit. 249.c

Trallianus cit. 183. b

Tremellius cit. 452.d.not. 813 a. laud. 601 e

Trogus cit. 2.b.45.a 47 e 99.a.216.b 214. b.220. b.225.b.232 e.263.b.264 b.342.d.514.c.619.b.633. b.638 c. 664 d. 688.b 694 d. 695.d. 710.c. 730. a. 731 b 797 a. 815 d. 837.d

Turnebius cit. 200.e. 206.a. 240.b. 318.b. 578.b. 718.b 750.e.791.d

Gregorius Turonensis cit. 521.d.755.c
Guilielm. Tyrius cit. 245.d.468.a.848.c
Tzetzes cit 60 c.47.d.214.d.216.d. 238.a. 374.a. 378.a.393.c.397.c.432.c.435.a.470.a.490.b. 495.d. 502.c.615.d.637.b.651.d.707.c.723 c. 758.c 813.b. 822.a.828.d.829.a.858.c. not. 236.a. 389.c.490.c. 799.b.840 b
In Hesiodum cit 470.a 487.d. emend.556.d.not. 799.b.828.d

V.

LAur. Valla not.334.b
Valerius Flaccus cit.119.d. 126.c. 205.b. 209 a. 324.a. 326.a. 377.b. 437.d. 501.c. 581.d. 820.d.c. 821 a
Valerius Maximus cit. 63.a 548.a. 558.d.575.b. 638.a.643.c.647.a. 649.a
Valesius cit.770.b
Varro cit.10.d.30.d.99.c.187.c.190.c.317.c.404. c.427.a.c 428.a. 450.c. 472 d. 700.b. 744 b. 746.c. 747.b.c. 783.a. 814.c. 822.c. 823.a. emend. 525.a. 814.d. not.403.b.697.b
Ludov. Vartomannus cit. 130. d.c.131.d. 141 b. 143.c.160.c.242 d.244.a.770.a.771.a.773.c.c.774. a.775.b
Vatablus cit.44.c
Vegetius cit.26 b 742.a.b.743.c.d
Vellejus Paterculus cit.517.d 570.b.644.a 674 b
Paul. Venetus cit. 93. b.129. b.770. a.d. 772.c. 774.b.d
Vibius sequester cit. 16.c. 447.d. 566. b. 578.c. 592.c 608.c.614.c.616 d.660.c emend.408.b.415. a 465.c.593.b.595.a.906.b.609 b.625.d. not.455. b.595.a.613 a
Joh. Viccars cit.67.b
Aurelius Victor cit.2.a.3.b.4.c.542.c.559 b.561. d.629.c.645 c
Aurelius Victor Junior cit. 797 d
Victor Presbyter cit.178.d
Victor Uticensis cit.518 c.d 519.c.531.c.641.a
Victorinus cit.c.d.ortog cit.489.b 495 d
Vilalpandus cit.176.c. not. 247.c.248.d
Virgilius cit. 2.c.22.c.29 d.30.a.34 b d.53.c.81.b. d 96.a.119 b.181.c.186 d.218.b.245.c.256.c.d.307. c.341.d. 369 d. 370.b. 408.d. 424. d. 428 b.140.c. 441.a 443.b.459.b.466 c. 481 a. 482.d. 483.d 514. d.541.b 545 c. 546 a 562 b.563.b.d. 564.a. 573.a. 578.c 579.a b.580.b.595.b.608.b.609.c.614.c.619. a.c.624.b.625.c.627.d.630.b.655.b. 656.a.c. 657.a. 660.c.d. 661. 664.a.b. 693.a. 702. b.712.c.718.c. 744.b.745.c.746.d.795.d 800.c.813.d.818.a.820.c. 837.d.843.a.845.c. laud.2.a 629.a.not.511.d
Marcellus Virgilius cit.834.c. not. 836.a.b
Vitruvius cit.25.d.c.48.a.177.c.371.a 405.c.454 c.531 d.566 b.609.c.694.c.705.a.706.c. 810.c
Lud. Vives cit.32.a
Isac Vossius laud 188.c.517.d.710 d.716.c.825.b
Gerh. Vossius cit.190.d.236.b.710.c.laud. 477.d. 485.a.495.a 699 d.709.a.710 c.864.c.not.485.d.
Ulpianus cit.113.d.118.c.120.d.123.c.128.b. 143. c.244.c.729.c.not.115.d
Usserius cit.726.b.laud 758.b
Vulgata versio cit. 18 d. 88 c.98.d. 102.a.136.c. 179.d 180.a.188.c.209.c.217.d.220.a. 238.b. 247. d.268.d 295.a.298.a.329.d.364 d 435 c.457.d 466 a.408.b.476.d.552.a.554.c.562.d 564.c.591.a.599 d.609.d.632.a.646.a.655.a.662.b.670 c.694.c.722 c.798.c.d 799.a.812.a 836.c.847.d.856 a.laud.44. b.180.a.216.d.233.c.250 c. not. 284.b. 292 c. 404. c.578.d.586.b.591.a. emend. 169.d.

X.

XAnthus not. 99.a.
Xenagoras cit.588.d
Xenophon cit.15.c.19.c.47.b.50.a.86.d.93.d.198 a.205.d.206.a. 208.d. 209 b.c. 211.b. 230.d. 221.b. 223.c.253.c.254.a.258.d 259.a.270.a.275.a. 276.a. b.278.c 285.c. 286.a. 291 c.292.a. 301.c d. 330.a. 334.c.335.a.338.b 400 a.501.a.laud.2.b illustr.275. b emend.274.c not. 292.b
Xiphilinus cit. 82.c.720.c.797.b.854.b.

Z.

ABraham Zachut cit.131.a.152 a.c.166.b. 172.c. 332.b. 351.c. laud. 130.c. not. 352.d.c. 343.a. 354.c. 355.a.b.d. 306.b.d. 357.a. 358.b.c.c. 359.c. 360.c. emend. 354.d. 355 b.d. 356.a. 357.b
Zeno cit. 184.d
Zenobius cit. 637.b. 638.a
Zenodotus cit.424.c. 442.d. 488.c
Zohar laud. 562.b
Zonaras cit.411.d.568 d.639.b.c.712.a.797.b
Zosimus cit.234.c. 271.a 830.b c.d
Zosimi Chymita cit. 334 c

f 2 INDEX

INDEX SEXTUS
RERUM ET VERBORUM,
quæ habentur in Geographia Sacra.

A.

א aleph, ἄλφα 490. c. א elisum per Dageſch compenſatur, 810. c. א aleph initiale rejicitur, 826. d. 840. c. א aleph Ebr. Ægyptii in f mutant 294. b
A in E ἀρχαικῶς 432. c
Abacænum à celſo ſitu dictum oppidum Siciliæ 570. a
Abacoaucini Siciliæ pars 570. a
Abaddir vel Abdir, idem Bætylus 786. b. c
Abaddires Punica Numina in Auguſtino 849. a. b
Abalites ſinus & emporium v. Obal.
Abana fl. Damaſci 89. c. d
Abana, vide Amana 377. c
Abantes cur dicantur Euboenſes 435. b. c
Abara Phœn. vadum 528. d. e
Abaræ quædam in Africa ad aquas ſitæ ibid. Beth-Abara ibid.
Abaris Scytha laudatus 197. c
Abaſeni vel Abyſſini ex Arabia migrarunt in Africam 143 d. e. Iidem Nubæi 143. a. & Homeritæ 143. c
Abaſenorum vel Abyſſinorum regio aromatifera, 120. d. 123. Abaſen in Arabia prope Sabæos & Chatromotas, unde Abyſſini 120. d. Abyſſinorum Rex falſo creditus Preſtigiani 308. d
Abdara, Abdera, & Audera Bæticæ urbs quomodo Phœn. 684 b
Abeliani vel Abeloitæ hæretici, pœnis Abelonii qui ab uxoribus abſtinebant unde dicti 851. b
Ἀβέλιος Sol Cretenſibus, & unde 737. a
Abellio Deus in Conveniis 737. a
Aber & Abravanus unde 756. d. &c.
Aber Brit. quid & unde 756. d. e
Abibalus Beryti Rex cui Sanchoniathon inſcripſit opus ſuum, antiquior Abibalo Tyri Rege Hirami Patre, 856. b. Abibalus aliis Abelbalus perperam, ibid. c
Abii juſtiſſimi 197. a
Abila mons Phœnicii nominis, una è columnis Herculis 522. a
Abimael Arab. Abimail vel Abumal, id eſt pater Mali ſeu Malitarum: Abi ſic ſæpe præfigi 144. c. d
Abirminæa vid. myrrha.
Aboras vel Chaboras, ut Alybe vel Chalybe, 117. a. & 289. d
Abraham Hebrone ſepultus, & qui præterea 333. c. Abrahæ filii cum Hercule profecti adverſus Antæum 535.
Abraham Zacuth author libri Juchaſim quando ſcripſerit 130. c. & 351. c
Abranas unde Galli ſimias appellaverint 750. b
Abrotonum herba, Arab. caſſum 528. d
Abrotonum Africæ oppidum, ubi ſitum, 528. c. Abrotonum pro Aboritano ex Abara ſeu vado ad vicinum lacum, ibid. d
Abſitris fl. idem qui Adiavas 275. c
Abyla vel Abila, Africæ mons ad Gades. 816 c. Abila, id eſt, mons altus, vel ſylva alta עב ab Ebr. denſa nubes, deinde locus celſus inſtar nubium, Syr. ſylva 812. c. d. 813. a. Abila mons & celſus, & arboribus opacus ibid. עב ab etiam pro columna, unde ibidem columnæ Herculis 813 b. c
Abyſſini, vid. Abaſeni.
Acabe fons dictus à ſitu in extrema Africa 535. a
Acchad vel Archad, multa hujusmodi 269. b. Hinc Argades fl. ibid c. Babyloniæ pars Artacena forte Arcatena vel Arcadena 270. b
Ace, vide Ptolemais.
Aceſta ubi ſita & unde dicta 564. b
Acco, id eſt Ptolemais, unde dicatur Fabella ridicula, 377. c
Ἀχάνη, menſura quædam Boeotis, Perſis & Ægyptiis, כנה Talmudicis 475. b
Achates lapis in Achate Siciliæ fl. 606. a. Achates lapis quomodo Phœn. ibid. b. akod quid propriè Ebr. Ibid. b. c. &c. Achates περίλευκ⊙, ib. c
Achates quam varius lapis 607. a
Achæmenes ubi ſiti & unde dicti 322. d
Ἄχι vel ἄχει quid Helleniſtis 840. d
Achillea Pœnis aſterchillos herba Chillis, id eſt, Achillis 839. c
Achiman, vid. Anakæi.
Acontias, quomodo Ebr. & Arab. 116. c
Acra, Africæ urbs ab Hannone condita ubi ſita & unde dicta 712. a

Acra anus, Euphratis alveus v. Euphrates.
Acragas fl. ubi & cur ita dictus 611. b. c
Acis Siciliæ fl. à rapiditate dictus 583. b
Acuendi verba Phœnices ad disciplinas transferunt 396. c. d.
Ad pro in 803. a.
'Αδὰ Tyriis salix adan vel idan Talmudicis 817. c. d.
Adaa, in Macrobio unus, Solis nomen circa Heliopolim, unde deducatur 811. a. b. Adad & Atergatis in Macrobio junguntur, ut in Philone Adodus & Astarte ibid. b
Adam unde dictus 57. c. Adam Hebrone sepultus ut creditur & quinam alii 333. c. Adamum post Abelis necem ab uxore se continuisse per annos CXXX. 851. d.
Adamas cur anachites & anactites 721. c. d.
Addermuch vestis genus, vid. Darmuch.
Addir DEI epithetum, 849 a. & Pœnis DEUS aliquis, ibid.
Aden 114 c.
Ἄδης vel αἵδης 11. b.
Adia-bene, vide Assyria & Diava.
Adjabeni cur Saccopodes in Strabone, 278. c. &c. forte legendum σακχρόποδες id est ἁβρόβαλοι, 279. a
Adiavas cur dictus 275. c. Adiavas fl. πολυώνυμος, 275. a. hujus nomina omnia sumi à præcipiti cursu 775. b. c. d. e
Adodus v. Adad.
Adoneus Bacchi nomen 479. c
Adonis unde, 818. a. dicitur esse Κύρις vel κιρὶς & unde 818. a. Phœnicie dominus, 818. a. cur idem Γιγγρας 817. d. & Gingras 807. b. c ubi cultus 371 e
'Αδωνιμάσιος Matyandinorum rusticum carmen, unde dictum 818. b c
Adonis Africæ fl. 7. 1. b
Adramitæ, id est, Hadhramauth 113. d. 117. a
Adramyta regio aromatifera 119. c.
Adramyttium, vide Atramyttium.
Adrano. Siciliæ pagus 614. b
Adranus, Sicil. fl. ubi Adrani DEI fanum, cui sacri mille canes, fures discerpunt. Hujus Palici filii 584. a Falluntur qui Adranum cum Adriano confundunt, ib. d. Adrani nomen Syrum ib.
Adrapanauta Ecbatanarum regia à Tigrane excisa 224 c. quid notet. ibid.
Adrianopolis Thraciæ cur olim Orestias. 378. a
Adriaticum mare in Africam usque porrigi 553. b. &c.
Adrumeti, Cothon 512. c. d Adrume vel Adrumetum Phœnicum colonia, 522. b. Byzacii metropol. ibid. c. Non habet à morte nomen ut volunt, sed à centesimæ frugis incremento. ibid. c
Adyrmachidæ ab Ægyptiis solâ veste diversi, à quo dici potuère, quia *Addermuch* vel *Darmuch* est genus vestis 321. b. c.
Aea, vid. Oea.
Aeæa Circes insula ubi sita, 654. c. Ibi auroræ domus & chori quorsum ibid.
Aeætes Colchidis Rex filius solis, ut Ramestes Ægyptii 326. c. Ita etiam Æthiop. reges ibid.
Æduorum Vergobretus 539. b. c.
Æga, æolidis promontorium 436.
Ægæ insula prope Eubœam Neptuno sacra, 436 d. & Eubœæ oppidum ib. d.
Ægea Amazonum regina in Ægeo mari periit 436. d.
Ægeon, idem cum Briareo. 436. e.
Ægeum mare unde dictum, variæ sententiæ, 436. d. vera origo nominis 438. a. b. Ægeum mare navigatu cur difficile. 437. b. c. d. de eo proverbia ibid. e. &c. Idem mare insulosum 439 a
Ægeus Thesei pater in mare Ægeum se dedit præcipitem, 436. d. ægeus Neptuni cognomen ibid.
in Ægina insula quot incolæ 286. d. e.
Ægis bellua ignivoma in Phrygia à Pallade occisa. 195. b.
Ægusa insula Sicula qualis, 560 d. unde dicatur Catria, ibid. c. &c. Eadem Aponiana ibid. vid. & 620 a
Ægyptus terra cymbali orarum, id est sistri, 240 a. b. c trans flumina chus, 240. Imagines in vasis papyraceis mittit 240 b. c. pro Nilo 693. a. superior & inferior, vid Misrajim. Naturali situ munitissima, 293. b. c. Non est ποταμόχωστος ut volunt. 295. c. Ægypti loca antiquissima, quę extabant ævo Abrahæ & Isidis & Ori 296. b
Ægyptus semper fuit in eodē situ? ibid. Ægypti fontes amaros esse falsum est 296. e. Conchylia in Ægypti montes non invexit Nilus, sed generale diluvium, 297. a. Multa de Ægypti nomis 294. c. &c. Ægyptus olim terra Cham & Chamia vel Chemia, non à nigredine, sed à Chamo, 8. a. Chemi hodie Cophtitis, 5. b. Indidem Hermochymios, Chemmis, Psochemmis, &c. 8. b
Ægyptus cur dicatur Raab 66 d. e.
Ægypti solum nigrum. 8. a.
Ægypti Regum in Misraimo ad Pharaonem Mosis fabulosa series 537. c. &c.
in Ægypto quot hominum myriades 324 d.
Ægyptii cur dicantur gens tracta 211 c. mutant ע Hebr. in ג. 294. b. ægyptiis uti moribus plerosque Africanos ab Ægypto ad Tritonem fl. 333. c. &c. eodem modo armati 335. c. Ægyptii Israelitis barbari 777. a in ægypto Phœnicum pastorum dynastiæ 374. d.

Ægyptii Hyesos vocabant, id est, reges pastores. 374. c. Hi fuere immanissimi. Inde pastores.
Ægyptiis execrandi ibid. & 375. a. Regum nomina explicata ibid. litteras sacras habebant. 837. b. c.
Ægyptiorum clypei ad pedes usque porrecti 334. c. 335. a. b.
Ægyptini dicti Æthiopes. 307. c.
Ægyptia lingua, Ebræis barbara 66. c. d. habet cum Hebr. communia ibid. non est Græcæ matrix ut volunt sed ab ea dissimillima 68 b. *Ægyptia* voces in V. T. 66. d. e. &c. *Ægyptiorum* sapientia. 66. c. *Ægyptia* nomina in Græca transtulit Solon. 68. c.
Ægyptia faba cur Ebr. Lubi dicta. 336. c.
Ænaria insula, vel Enaria potius non dicitur ab Æneâ, sed ab enaribus, id est, simiis. 655. a. b. c. vid. Bithecusa.
Æneæ & Ulyssis peregrinationes collatæ. 619. c. d.
Ænos Urbs ab Æneâ condita in ciconibus. 619. d.
Æoliæ septem insulæ 571. a.
Æolus cur Rex ventorum. 658. a
Æris usus olim pro ferro 457. d. c.
Æs quod urinando è mari effoditur. 556. c. *Æs* Mossynœcum 207. c. Paphlagonicum. 207. d. æs ex Javan 175. e.
Æsar Deus Tuscis, *æsi* Dii 645. e.
Æsculapius Cabirorum octavus, cur Esmunus Phœnicibus. 789. d.
Aestar in Germania culta quæ Dea. 751. d. Hinc Pascha Anglis Eustertime. ibid.
Ætates quatuor. 256. c. d. 257. a
Ætatis Hominum insigne decrementum 108. b.
Æthalia. vide. Lemnos.
Æthiopes pro Colchi & Æthiopia pro Colchide 324. c. Æthiopes habebant literas sacras 837. b.
Æthiopiæ thus 118. c. Æthiopiam in Arabia frustra quæri 288. d. e.
Æthiopiæ sub Ægypto nomen: Hebræum hactenus ignotum. Probatur id esse Lud decem rationibus p. 299. &c. vide Lud Æthiopum arma sagittæ & arcus. 301. b. c. Persarum arcus prægrandes, tamen Æthiopum majores. ibid. c. d. e. Sagittæ tamen brevissimæ, quibus pro mucrone smyris. 301. e. 302. a. Et radiorum instar capiti circumligatæ, 302. a. b. Has in nubis speciem creberrimas jaculabantur 302. c. d. Nisicastas vocat Plinius, potius misicastas 302. c. 303. a. Etiam aversi jaculabantur, 303. a. Ex ictu mors præsentissima, quia sagittæ venenatæ. 303. a. &c. Æthiopibus ad occasum eadem arma ibid. e. Et Mauris 304. a. Æthiopum ad fidem vocatio prædicta & impleta. 306. 1. Æthiopes Ægyptiorum coloni. Multa utrisque communia 307. a. b. c. De antiquitate certamen inter illos sed ægyptiorum causa potior. 307. c. d. e. Ægyptini Æthiopes ibid. Æthiopiæ caput Meroe. 308. b. Æthiopes antropophagi 309. a. b. Edendi legem non habent 309. b. c. Asini Æthiopici 309. d. &c.
Ætna Phœn. attuna, fornax vel ætuna caligo cur 578. c. &c.
Æx scopulus inter Tenedum & Chium 436. d.
Africa varia nomina. 7. d. Africæ nominis falsæ originationes 435. d. e. vera. 536. a. in Africa pauca metalla. 194. c. d. Africa fit ex *feric*, id est spicâ, mutatione analog. ibid. a. b. Africa cur à spicis dicta. De ejus incredibili fertilitate veterum testimonia 536. c. &c. Africæ spicis crassior culmus. 537. d. Africa Symbolum mulier spicigera 537. c. Africa Romam sustentabat 538. a. b. c. Africæ loca fertilissima 539. a. &c. Africam à Necone missi Phœnices circumnavigarunt 709. c.
Afri dispersi & Nomides, inde Africa pantheræ pelli similis 335. d. e. 336. e. Africani utuntur moribus & armis Ægyptiis 313. e. 335. c.
Agalletor Tuscis puer. 646. d.
Aganippe vel Egenippe unde dicatur 465. a. b. Musis sacer 466. c.
Agar Pharaonis sc. filia 358. a. c.
Agar Gal. 4. montes prope Petram Arab. 312. d.
Agareni ab Agar, Gr. Agrei, quam divites pecore 255. c. ibid. p. 275. c.
Agathurium vel Agathyrnum Siciliæ oppidum unde dictum 569. d. e.
Agathursi vide Trausi.
Agbatana vide Ecbatana, origo vocis 222. d. e.
Aglibelus Sol dictus Palmistenis, id est, rotundus dominus. 811. c.
Agrigentum Siciliæ urbs, olim Acragas, habuit CCM. incolarum 610. d. e. Agrigenti quot incolarum millia 286. d. Nomen ab amne Acragante, 611. a. Et amni ab urbe vetustissimâ ibid. b. c.
Ἀγρότης DEUS, id est, שדי, 754 c.
Aibad vel Jabad seges hordeo similis, unde Jabadiu dicta 769. b. c.
Ain ע & כ Coph Arabes permutant. 661. c.
Ain ע quandoque negligi, quandoque exprimi per G. 131. d. 136. d. 361. a. 247. d. e. 90. d. A in ע elisum per Dagesch compensatur 810. c. A in ע vel א aleph initiale omissum. 826. d.
Aila, Ailana, Ela, Elan, Elath, Eloth, portus in aditu maris Rubri, 761. c. unde sinus Elanites, &c ibid. c. Cur nomen varie flectatur, ib. d. Iter inde Mecchâ 761. e. & Petram & Gazam, 762. a. Aila jam erat tempore Mosis 762. a. Sæpe mutavit dominos 762. b. c.

b.c. durabat adhuc cum Nubiensis scripsit ibid. c.
Aila non eadem cum Leucecome 762. d.
Alabus Siciliæ fl. ubi Hybla & mel Hyblæum à dulcedine dictus. 593. a. b.
Alafda vide alauda.
Alalcomenæ id est invictæ; Nomen urbis Bœoticæ ob Minervæ reverentiam semper intactæ. 473. c.
Alalia vel Aleria & Valeria Phocensium urbs in Corsicâ à Pœnis dicta Calaris vel Calara, 639. a. Forte etiam Aradis, ib. b. c.
Alani circa Tanaim. 18. b. c.
Alauda legio Gallica unde dicta 741. d. e. &c.
Alausa Gallis olim *clupea*. 751. b.
Albionis & Bergionis contra Herculem pugna. 730. a
Albogon, pulegium Gallis ut Mauris *alcoegen*. 752.
Alborac Mahumetis jumentum, mediæ naturæ inter mulum & asinum 310. c. d.
Alchaaba templum Mecchæ; rat. nom. 127. c.
Alcahira Ægypti urbs unde dicatur 154. c
Alcacar Hisp. acropolis unde 42 a.
Aldus a. Aldemius Juppiter Gazæ cultus, forte ab *Alda* i. e. seculo, 829. c. &c. aliter Græci sumunt ibid.
Alchymia, vide Chemia.
Ἀλείφωσις seu stagnatura 721. b.
Alep seu Beroea. 89. a.
Alesia Galliæ urbs ab Hercule condita. 729. d.
Aletes in Hisp. Carthagine cultus propter inventa argenti metalla, unde dictus. 690. b.
Alexander Rex Javan 175. a.
Alexander Balla ubi cæsus 115. d. cur à latronibus cæsus dicatur. 116. a.
Alexandria non est No Amon. 6. b. olim Rhacotis, Cophtitis Rhacot hodieque, ibid. d.
Algaur, Arab. Cœlesyria. 365. d. e.
Algauta pro valle Damascenâ. 89. c. vide Gauta.
Algerameka, vide Giormok.
Algiar v. Egra.
Algiormok. vide Giormok.
Aljeman & Sabæorum regnum idem 360.
Aljeman Arabiæ pars Australis 130. c.
Aljeman v. Jeman.
Alilæi Arab. Fel. populi dicti à Dea Alilat, prope Casandres vel Cassanitas quorum regio aurifera.
Alilat Arabum Dea Urania seu Luna hodie *Hilal* pl. Ahalil, in magno cultu 124. d. e. Inde
Ahlæi qui Ebr. Jerachæi 125 c. & Arab. filii Hilal. ibid.
Alisa, Siciliæ fons exultabundus, quod nomen sonat, 568. c. d. Ibidem Alisa urbs, & Alæsus fl. 567. d. &c.
Alisium pars Elidis 176 c
Alkasib, palatium Belkis uxoris Salomonis in urbe Marab 151. c.
Allabroges unde dicti. 753.
Allophyli ex Philistæis. 362. c.
Allumæotæ v. Almodat.
Alluph vide eleph.
Alma, virgo Pœnis 456. d. e. 848. c.
Almandab vide Bab-Almandad.
Almesisa, id est, Mopsuestia 176. e.
Almodad ex quo Almodæi Græcis Allumæotæ, 112. c. Inventor Geometriæ. 113. a.
Almon Bœot urbs, unde dicta. 472. a.
Almosalcus pro Assur, 83. a.
Aloe Hadhramitica & Socotrina 114. d. e. & Canæ. 123. b
Alon Deus Pœnis. Alonim. Dii 645 e. 801. b.
Aloni Assyriæ populi, unde dicti 278. c.
Alontium Siciliæ oppidum vetus à situ dictum, 569. b. c.
Alpes à quo Hercule superatæ 730. b. c. &c. Aræ ibi Herculi sacræ, 731. a. unde dictæ. 753. b.
Ἄλφα bos, & caput, & navis, unde fabula de Europa à tauro rapta 818. e. 819. a. vid. & 797. a
Alpha & Aleph Hebr. 491. a. b.
Alphabeti Samaritani seu Phœnicii & Ebræi cum Græco collatio 491. c. &c.
Alpheus è Tenedo fluere cur fingatur 418. b. unde dicatur. 597. c. d.
Alquitran Hisp. pix ut Arab. *Kitran* nobis goudran. 661. c. d.
Alumen ubi optimum 31. b. c. in melo nobilissimum 453. e. 454. a Pallium aluminatum 31 a. b c. Uniones exaluminati. 31. d. Alumen plumeum 31. d.
Alusin deserto 310. c.
Amages Sauromatidis gesta 216. d.
Amana & Abana. 114. d.
in Amano multæ feræ ut in Amana 376 e. 377. a. b. c. Tamen Amana mons alius pars Libani, unde Amana vel Abana fl. 377. c. d. Amana & Amanus à firmitate dicti, non ab Oreste à *μανίας* liberato, 377 d. e.
Amanitæ ex tribu Jectan iidem qui Homeritæ, 111. b. Amanitæ dicuntur pro Jemanitis, ibid.
Amantes populi, ubi siti & unde dicti. 322. d.
Amarum pro salso sæpe sumi 609. d. quia vicini sunt sapores. 610. b
Amathus Phœnicia in Cypro urbs ab Amath. 371. d. Adonis ibi cultus 371. e. Amathusa Cinyræ mater, imò Pharnace, 372. a. Amathusii cur Cerastæ, 372. a. b. Horum meminit Chald. paraphrasis 371. d.
Amazones unde dictæ 216. a. Amazonum à Baccho interemptarum ossa in Samo ostensa 408. b. c.

Am-

Ambubaja unde dicantur 748. b
Amenanus vel Amena, Sicil. fl. cujus cursus per intervalla cohibetur unde dictus 583. c. d.
Amiantus officinis cur Alumen plumeum 31. d. Ex eo telæ in igne purgantur. 31. e. &c. Ubi reperiatur 32. b. Ex eo Brachmanum & Serum vestes. 32. c.
Ἀμμίνιον v. minium.
Amestratus, vide Mutistrata.
Amica est vallis Damascena 84. c
Amida 21. d.
Aminnæa v. myrrha.
Ἄμμας mater unde. 400. d.
Ammon κριοπρόσωπος, quia locus ubi templum Ammonis, patuit arietis indicio. 322. c. Ammonii Ægyptiæ orig. olim Anamæi dicti, ibid.
Ammon Dei nomen, unde 331. b
Ammonis nomen ubi notum. 7. c. Ammon fl. Ammonium promontorium, Ammonii populi, Ammonis delubrum, Ammonica regio, Ammonis oraculum, Ammonia vel Ammonis, id est Africa. 7. d. e. Ammon Æthiopum, Arabum & Indorum DEUS. ibid.
Amomum ubi, 22. a. b. c. Gr. περιστερεών, utrumque nomen à columbini pedis similitudine 821. a.
Amon Jupiter 6. a. 313. c. De Amone tria Scripturæ loca. 6. a.
Amon de No, Amon-No, & No Amon est Diospolis, non Alexandria ut volunt. ibid.
Amorgus, aliis Sporadum, aliis Cycladum una. Ab Ebr. *argaman* ut volunt, id est, purpura, quia ἀμόργη multis purpura; At aliis byssi species, quod verius, 449. a. &c. Amorgon à texturæ artificio dici ibid. d. e. Amorge cur pro purpura sumatur. ibid.
Ἀμοῦν Ægyptiis κρύφιος, & προσκλητικὴ φωνή ab Ebr. *Almoni* 231. a.
Amorrhæi ubi siti. Horum robur & proceritas Repha iam illis permixti, Og Rex Basan Amorrhæus. 345. a b
Ampelos Sami mons. 407. c
Ampelusia, vide Cotis.
Amphisbæna, & amphismæna. 114. d.
Ἀμφιτρίτη Oceanus & quorsum 708. a
Amphaga Numidiæ fl. unde dictus 5. 1. c. d.
Amyca pro valle Damascena, unde 89. c. 91. b, 366. b. c
Amygdalum cur Ebr. *Saked* 697. b. Probatur idipsum esse *luz*, ibid. c. d. κάρυον pro Amygdalo, ibid. e. &c. Loca Phœnices ab amygdalis dicta 698. b. Ita etiam Lusitania, & quorsum ibid. b. c. Vino cum amygdalis belle convenire, 698. d &c. Cur in vitibus conserantur amygdali, 699. a. b. Amygdala Thasia 697. b. c.
Amygdalo pistacium inseri. 421. b
Amygdalus cur symbolum festinationis 168. d.
Anach אנך Ebr. stannum vel plumbum, 720. b. c
Anacharsis Scytha unus è sapientibus 197. c.
Anachites & anactites adamas 721. c. d.
Anææ vel Anaitidis templum 222. a. 223. b. 277. c. Anæa ubi culta, 277. d. Ejus sacerdos Aspasia, ibid. Cur Anaitis al. Venus. al. Diana. 277. e.
Anagallis qua succutitur ἐχιοδήκτοις, cur Pœnis *Asirrisoe*. 835. b.
Anaki, vide Anakæi.
Anakæi Phœnicum nobilissimi. Horum robur & moles. 363. Urbes præcipuæ Hebron & Debir. ib. Gentis proceres, 363. c. &c. Anakæi Judæis quam terribiles, ibid. Tamen à Josua victi migrarunt ad Philistæos, 364. b. Anakæi gigantes. 364. c. cur dicantur filii Rapha, ibid. Anakæorum urbes Gath, Gaza & Azotus ibid. c. Ascalon non itē, quamvis id ferat Græca versio, ibid. d. Eorum ossa Hebrone & Damasci. ibid. In Asserria Insula gigas cujus pater Anax, i e. Anakæus, ibid. e. Carthago *Chadre Anak*. 363. b. Anakæorum pater Arba unde dictus, conjecturæ duæ, 363. d. Ejus posteri quatuor valde insignes. 363. d. e. Anak Arbæ filius unde dictus, 363. e. Anakis filii tres, Achiman, Sesai & Thalmai unde dicti, 363. e. 364. a.
Anamæi circa Ammonitidem, forte à pastu, victu & veste ovium, quia ענם est ovis, & quia locus ubi templum Ammonis arietis indicio patuisse dicitur Et Ammon ipse eâ figurâ cultus 322. b. c. Ammonis f. pro Anamis dicti, tanquam ab Ammone. ibid.
Anaphe unde dicta, 461. b. &c. Anaphæ & Delo quæ communia, ibid. c. Anaphæi sacra Apollinis cum convitiis celebrant 462 b. Iisdem periculum à perdicibus ibid.
Anapus, Siciliæ fl. ab uvis, 596. a. Ibi Cyclopes juxta Theocritum. ibid. b.
Anas Hisp. fl. ab ovibus dictus, 696. a. potius Arab. *Hanas*, quia se conditio terram & ex ea rursus emergit. 696. d. e.
Anax Pater Asterii gigantis in Asteria insula. Inde Miletus Anactoria. 364. e. Anax nomen sacrum & augustum. 365. a. Dioscuri Anaces. ibid.
Ancæus Archonauta Phœnicis ex Astypalæâ nepos Sami regnavit 406. d. & Lelegibus imperavit. 406. e
Ancæus Astrologiæ peritus. 410. b. De eo dictum: Multa cadunt &c. 410. d. e. Idem nauclerus in Argonave. 820. b.
Anchiale condita ab Japeti filia Anchiale. 201. d. e.
AnchusaPœnis *buinesath* aut *bujenesath*, ut Arab. *abugelesa*, 839. c.

Anci-

Ancile ab ancisu dictum. 823.a
Andas, Boreas Tuscis. 646. c
Anderica vide Erec.
Andraste vel Adraste, Dea, victoria Britannis forte Astartt. 737.e. &c.
Andrus insl. unde dicta 443.b.
Angeli chymici scilicet, 234, c d & magiæ inventores. 231. c. 232. *Angeli* perfecti gentibus ex opinione Jud 60. c. d. e.
Anius Deli Rex & Apollinis sacerdos Trojani belli tempore unde dictus, 440 c. è Cadmi stirpe. ibid.
Anna Perena Romæ culta & ad fontem Numici amnis, credita esse soror Didus, 642.d e. Hæc fabula refellitur. 644. b. c. Variæ de hac Anna sententiæ, ibid c. d. *Annacus* vide Enoch.
Annibal qua parte Alpium sit ingressus in Italiam. 753 b. Galliæ partem diu tenuit. 713.b. an Britanniam adierit 725 e. quomodo Tyri exceptus 509.d
Anniceris Cyrenæus quam aurigandi peritus. 338. e.
Anobret est Sara Phœnicibus. 740. c.
Antæus Tingim condidit, 519.e. 620.a. Ejus corpus LX cubitorum, ibid. Origo fabulæ, ibid.
Anthemis ut Gr χαμαίμηλον ab odore mali dictus ita Punice *astertiphe* i herba mali, 837. Et Gallis veteribus *ovalidia* vel *avalitica* eodem sensu. ibid.
Antiphani & Eubulo tributus idem locus, 418. b
Antiquissimum quodque verissimum, p. 1. d.
Antropophagi in Æthiopia, 309. a. b.
Anubis Græce Κύων, cur idem cum Saturno, 67.d.
Ἄορνος, vide Libystinus lacus unde 670. b. c
Apertus oculis, i.e. Propheta, 471. d.
Apamia ubi 39 b *Alcatsar* hodie, ibid. *Apamia* Libotos prope Celænas, 17 d. e. cur dicta Cibotos, 18.b. Non ab arca Noæ, 18.a. *Apamiæ* plures quæ aquis circumfunduntur unde nomen, 94.a.b.
Ἀπαλῶν pro Eb פתה *pata*, 169.b.
Ἄφαιστος est Vulcanus & unde, 432 c
Aphaca unde dicta, 370 a.
Aphaca, Libani locus propefl. Adonim inter Heliopolim & Byblum veneris templo à Constantino subverso celeberrimus, 830. a. Ibi Niclis oppidum, 830. b. Boeth stagnum ubi filia Veneris in piscem mutata 830 c Et venus lugubri habitu, 830 d. ignis ibi certa die è Libani vertice in Adonim cadens, ib. Deæ cultores ibidem omni libidinum genere se polluebant, 831. a. b *Aphaca* ab amplexu dicta, quia credita Venus in Adonidis amplexu ibi ruisse, ibid. b. c. Cur eadem Venus Architis, ibid c. b Mulieribus formam conciliare credita, ibid. d. e.
Ἄπιος radix forma piri *thorphath sadeë*, i. e. Raphanus sylvestris Pœnis unde dicatur, 843. e. Apium bustis superinjici mos vetus 615 b. Apio coronabantur victores in Isthmiis, ibid. Hinc omen Timoleontis. ibid Crimisus & Selinus Siciliæ fl. ab apio dicti. 615. a. 616.a.
Apollo Gallis Belenus & unde 737. Apollinis Hylatæ templum ubi 372. d. ejus sacra convitiis celebrabantur, à quo & ubi, 464 b.
Apologus Babyloniæ urbs unde purpura. 32.d.
Apollo, Puth, vel Pythius, Hammonis filius, in Africa vixit. 12. a.
Ἄππα pater, unde 400 d
Aprorum impetus. Horum proprium συῤῥήγνυσθαι 275. d e.
Ἄπυρον, vide aurum.
Aptuchus vel Autuchus quis 321 c. vid. Naphthuæi.
Aqua dulcis trahitur ex fundo maris per rubum 346. d. Aqua perjuris gravis 589 e. *Aqua* pro muro 7. a. c pro populis 287. c.
Ara Brit. lentus unde 757.a
Ara vel Hara 1. Paralip. 5 i. e. Aria al. Ariania Mediæ pars montana, unde Medi Arii, 220. c. d. e.
Arabes v. Armeni à Cadmo deducti in Eubæam. 435. a. Arabes à Syene usque Meroem. 144 a. Syri dicti. ibid. Arabes Bacchi instar tonderi in orbem, quod observant Jeremias & Herodotus 389 e. Arabes nigri. 244 b. unde dicti ib. Arabes genuini & Arabes facti 166 c.
Arabiæ pars Mesopotamia. 19. c. & cur. 36. a.
Arabiæ felicis πίζαι 112. c. & ἄυχην 113. a.
Arabicæ linguæ antiquitas, amplitudo & usus 65. e. 66. a b. Arabica in Jobo. ibid arabicæ linguæ auctor 110. d. e. 114 a. Dialectus Hadraamatica vilissima 114. b. in masculinis habet denominationem fœmininam. 243. a.
ex Arabismo quædam explicata in Scripturâ & in Thargum 279 c. d.
Araboth, vide Asarmoth.
Aracos Tuscis accipiter. 647 a
Aradii & Aradus, vide Arvadæi.
Aradis urbs Corsicæ munitissima 639.b c. vide Alalia.
Aradus Persici sinus insula in qua Phœnicia templa, in Ptol. tab. Arachos 766. c
Arç Herculis in alpibus 731.a.
Aram: loca sex quibus præponitur vel postponitur nomen Aram 85 c
Aram-Beth Rehob ubi, 89 d. non est Saul Rehoboth, 89. c.
Aram Dammesec, i. e. Syria Damascena: vallis inter Libanum & Antilibanum πολυώνυμος 89 c.
Aram Maacha est Ptol. Epicæus 89 d, non Comagena. 89. c

Aram Naharajim. 88. c. vid. Mesopotamia.
Aram Soba vel Suba inter Euphratem & Syriam Damascenam 88. d. Ibidem Palmyrena 88. e. Soba non est Sophene. 89. a. Nec circa Berveam aut Alepum, ibid. Soba Ptol. Sabe 89. b Sobæi Servio Sabæi & Plinio Nubei 89 b. c.
Aramæus id est gentilis. 84. e. 85. a
Arambys Africæ urbs ab Hannone condita, ubi sita & unde dicta 751. b. c.
Arar fl. unde dictus 757. a. b.
Ararat Armenia 351. b.
Ararat montes celsissimi 17. b. & 24. a. in quibus arca substitit. 15. b. non sunt in Phrygia circa Marsyam, ibid. &c. Nec circa Tanaim 18 b c. sed in Armenia 18. d. &c. non tamen circa Araxem 19. d. sed in Gordyæis 20. a. &c. ad aquilonem Babyloniæ. 35. a.
Araxes Ptolemæo Rhogomanes 80. c.
Arba, vide Anakæi.
Arbela ubi sita 276. d. unde dicta 276. e. 277 a.
Arbores multis locis nomen dedisse 26 e.
Arca Noæ ubi fabricata. 22. c. &c. ex cedris circa Sodomam 340 a. b. Ubi substiterit 15. &c. Arcæ reliquiæ in Gordyæis 21. d Fanum ex iis extructum. 22. a. Arcæ reliquiæ pro theriacâ 352. b c.
Arca Bacchi aperta quid Eurypilo acciderit 486. a. b.
Arce, vide Petra.
Archaleus Phœnicis filius Gades condidit 375. b. 674 c.
Architis Venus ab Arcâ vel Archâ in Libano. 831. c. d
Ἀρχίλ@ vel ἀρχίλομὸς Pœnis *Zegeris*, muris species, vulgo criquet, in Palæstina frequens, 793. c.
Archuæi qui 168. d. e.
Arcus prægrandes Persis, majores tamen Æthiopibus 301. c. d.
Arcus Creticus 459 d. Cydonius, Gnossius, Gortyniacus. ibid. e.
Arderica, vide Erec.
Are & Catacecaumene ead. insula. 765. c.
Arelate ubi sita & unde dicta. 756 c.
Arem, agger in urbe Marab, altitudinis immensæ quô rupto urbs subversa 151. a. b.
Areopolis ex Ar Moabitarum 362. c
Arethusa Sicil. fons, 596 e. de eâ & Alpheo prodigiosa commenta, ibid. & 596. a. b. origo fabulæ ibid. b. &c. Arethusa in Ortygiæ littore ibid. c. Arethusa etiam Cypara dicta 598. b utrumque nomen Syrum ibid. c. Arethusa incredibili magnitudine. ibid. c.
Arga vide Egra.
Arganthonius Tartessi Rex quam longævus & unde dictus 672. c.
Argæus mons Cappadociæ. 201. d. e.
Argenteus vel Argentarius mons unde fluit Bætis unde dictus, & cur aliis Orospeda 665 d. e. &c.
Argentifodinæ Carthagine Spart. quam fœcundæ. 690. b.
Argillæ, cryptæ Cimmeriorum 654. b.
Argo navis, unde dicta. 819. d. e. Prima navis longa apud Græcos ibid. Quam fuerit longa. ibid. e. vocis fabulosæ origines 820. a. Ancæus nauclerus 82. b. cui in puppi vocale lignum. 810. b. c.
Argyra metropolis insula Jabadiu. 769.
Aria ubi? 109. c. 110. b.
Aria & Ariana media unde 220. c.
Ariarathea, lacus salis in Armenia. 19 c.
Ariel virorum fortium nomen in Moabitis. 451. a. b.
Aries index templi Ammonis 332, b. c. non immolatur ubi? 326. b.
Arima Homero (non Inarime) quæ insula Pithecusa & Enariæ aliis, à simiis qui enares sunt seu simi, 655. b. c. *Harim* Syris, simus & *harum* Ebr. ibid. d. ἄριμ@ Tuscis simia ibid. Ibi Typhœus vel Japetus, ibid. a. & ignes è monte Epopeo erumpentes, ibid. b.
Arimaspi unde dicti. 213.
Arimi Tuscis simiæ unde dicti 647. a. b.
Arion fl. Illyrici unde dicatur 508 d.
Aristæi in Sardiniam fabulosa migratio quorsum conficta 632. d. &c.
Arka à Tripoli quantum distet 358. d.
Arkæi in Libano Arkam tenuere inde Venus Architis 345. d. e.
Arma Æthiopum arcus & sagittæ 301. b.
Armacales & Armalchar, Euphratis alveus, vide Euphrates.
Armeni, Syri & Arabes sermone vita & habitu similes. 23. d.
Armeni partim Syri partim Phryges 92. b. c.
Armenia unde dicta. 22. d. e. 23. a.
Armenochalybes, vide Chalybes.
Armoth, author linguæ Arab. 114 1. v. Asarmoth.
Armuzia quando & à quo condita 249 c.
Armuzia Chronicon, regis Torunxa. 249.
Arne Bœot. urbs, unde dicta 472. a.
Arnoglossum, vide plantago.
Aromata pleraque ut cinnamomum, cassia, canna, myrrha, λίβανος χαλβάνη, aloe, bdellium, nardus, cyprus, νίτωπον Phœnicia habent nomina quæ in Scriptura leguntur. 742. a. b. c. d.
Ἀρῥα arrhabo unde? 362. d.
Arphaxad, unde Arphaxitis, quæ Ptol Arrapachitis, 83. b.

83.b. non eſt pater Chaldæorum, ibid.
Arſalus, Aryus & Troſibius duces & Dii Solymorum. 392. d. Varia lectio 393. a. b. unde dicatur ibid.
Arſeverſe averte ignem Tuſcis 646. c.
Arſinoe vide Clyſma.
Artaba menſura Perſica & Ægyptia 475. c.
Artæorum & Cephenum fabuloſa nomina. 254 c.
Ἀρτὰς ἀρταῖα, ἀρταῖοι, Artabanus, Artaxerxes, quid Perſicè 253. c. 254 c.
Artiereon nom. herbæ in Apulejo 844. d.
Arundæi vel Aradii in Arado & circa Aradum 346. b. de Arado multa Strabo. 346. c. Ibi aqua dulcis per tubos trahitur ex fundo maris. 346. d. Ibidem Romanæ cohortes vivæ combuſtæ 346. e. Aradiorum remiges 347 a. Tripolis partim ex Aradiis 347. b. Alii Aradi ibid b. c.
Aruiſium vel Ariuſium vinum à Chii promontorio 414 d. e. Vox explicatur. 415. d. e. Vox explicatur 415 a.
Arybas in Homero Azrubal. 445. a. b.
Aryus v. Arſalus.
Aſabo v. Sabo.
Aſarmoth à quo Arabes in veterum ſcriptis, idem Sarmoth, Armoth, Atermoth, Araboth, pro Arabico Hadhramauth 113. d. e.
Asbamææ aquæ juxta Tyana Cappadociæ perjuris graves unde dictæ. 389. e. &c. Ibi Jupiter Asbamæus 590. b.
Asbeſtiuum. 32 a.
Asbolus centaurus. 238. a. ſcripſit ante Homerum. Ibid. b.
Aſcalon an Anacæorum urbs? 364. c. d. an à Lydis ſit condita. 99. a. b.
Aſcenaz Ebr Germania 356 a. Aſcenaz variæ interpretationes 196. b c. Aſcenaz Bithyniæ. Troas & Phrygia minor, ubi Aſcanius ſinus, lacus & fl. Aſcania regio & urbs; Aſcaniæ inſulæ, &c. ibid. inde Pontus Aſcenaz Gr. Ἄξενος 196 c. d. e. Cum Ponti accolæ fuerint omnium juſtiſſimi 194 a. &c Aſcenaſæi contra Babylonem in Jeremia, id eſt, Phrygiæ minoris incolæ 198. a.
Aſcitæ an Arab. *Haſec* 121. a.
Aſcra Bœot. urbs unde dicta 472. b.
Aſdrubal vel Aznubal, quomodo idem ſonet quod Gr. *Clitamachus* 825 a. b. c. d. *Aſdrubal* conditor, part Carthaginis 688. d.
Aſolubi? 133. d.
Ἀσελγεῖς impudici, unde dicti 392. a
Aſia unde dicatur, 337. c. 338.
Aſima, 750. c
Aſini Cappadocii, 202. c. 203. a. Æthiopii, 304.
Aſinarius v. Aſſinarus.
Aſines i. e. frigidus, nomen amnis in Sicilia frigidiſſimi, 578. c.
Aſiongaber vid. Eſiongaber.
Ἀσίριοι Anagallis Pœnis & unde. 835. b.
Asleg vel aslengi quid ſit, 955. a. de ea voce nugæ Rabbinicæ. 455. c.
Aſpaſia ſacerdos Anaitidis, Cyri olim concubina, 277. d.
Aſphaltites lacus unde dictus. 45 a. b.
cur Heſychio Rubrum mare, 46. a. b.
Aſſeremoth, atria mortis, 111. c.
Aſſinarus vel Aſinarus, Ebr. הציגור, Siciliæ fl. alti præcipitis alvei, 599 d.
Aſſorus Siciliæ urbs in colle, ut Aſſor Judææ, 586. a. b.
Aſſur Græcis Thuras. 88. c. ab eo Aſſyres vel Aſſyrii. Quam late pateat hoc nomen. 81. b. Syri Aſſyrii promiſcuè ſumpti. 81. b. c. Aſſyria arbor & Aſſyrium amomum, ibid Aſſyria proprie dicta etiam Adiabene, 87. e. Hadiabus Ebræis, 82. a. & Aræa, ibid. b.
Aſſyria terra Nimrod, 260. b. &c. 281. b.
Aſſyria mala i. e. citrei, 27. a. e.
Aſſyrium gramen, i. e. amomum, 272. e.
Aſſyrii odores, i e. unguenta aromatica, 273 a. *Aſſyrii* omnium hominum beatiſſimi, 273. a. *Aſſyrii* ὠρεβάτας, 280. a. Aſſyrii pro Syris unde dicti, 341. d. His nihil commune cum Aſſyriis, filiis Aſſur, ibid.
Aſſyres i. e. Aſſyrii, 273. a.
Aſſyria quibus fertilis, 272. e. 273. a. Regio beatiſſima, ibid Eden ibi quæſitus, ibid. Atyria & Aturia dicta. 273. b Et Adiabene, non quod ſit ἀδιάβατος ſed à Chald. *Hadiab.* 273. d. e. Aſſyria & Atyria vel Aſtaboras Niliramus, 142. b c.
Aſta & Meneſthei portus unde dicti, 680. b. c. d.
Aſtaroth commune nomen ad armenta & greges, 787. b.
Aſtarte inſula in ſinu Arab. 765. b.
Aſtarte Juno Pœnis, 646 a. 850. a. vel Venus ibid. Aſtarte Venus armata & belli præſes 738. b. *Aſtartes* inſignia caput Tauri, 787 b Aſtarte mater Phœnicum in bovem mutata, eadem quæ Græce Io. 787 c. d. Tamen ſumitur pro venere *ibidem.* Quomodo conſecrarit Tyrum. ibid. e.
Aſterias, aquilæ genus cujus ſanguine Tyrus conſecrata. 707. e &c. Firmandi vim ejus ſanguini Phœnices cur tribuerint, 789 a. b.

Asterii pro Tenediis & Asterium Tenedi promontorium ubi cancri securigeri, 417.c.d. Inde nomen, ibid. e. vel ab origano, 418.a
Asterium in Apulejo *derdum*; imò *cherdum* vel *cherda*, 645.d. Eryngium & asterion Arabes cur promiscue sumant, ibid.
Asterius Europa raptâ quo appulerit. 456.c
Astroarche in Herodiano perperam pro *Astarte*, 797. e.
Astrologiam primus in Codocuit Berosus, 405. c
Astures Hisp. populi unde dicti, 688.c.
Asturco Macedonicus 31. a.
Astypalæa urbs Coæ insulæ unde dicta, 404 d.
Astypalæa Sami portio. Item Insula circa Cariam ab Astypalæa dicta Phœnicis filia & Ancæi matre, 402.a b c.
Astypalæa Cycladibus adscripta, 449 a.
Asumes Mercurius Pœnis, quia minister Deorum 824. vide Cadmilus.
Ἀσὰρ crater Phœnicibus unde. 819. b.
Atabyrius Rhodi mons. Appiano Ταϐύριον i. e. Thabor. 397. d. vox ex Hesychio explicatur. 398. a. Inde Rhodus Atabyria, 397. d. Ibi templum Jovis Atabyrii, cur mugire dicantur boves, cum calamitas imminet, 377. c d.
Atæson Tuscis vitis arbustiva, 647. a.
Atalla vel Entella urbs ubi & unde dicta. 615.d.
Atergatis i. e. Astarte, vid. Adad.
Atermoth vid. Asarmoth.
Ath את cur vocetur Deus à Cabalistis. 826. b.
Athel fl est Rha seu Volga, 355.
Athenienses nauticæ peritissimi, 338.c.
Athenis quot cives & servi 286. e.
Athenarum ambitus, 222 c.
Athribis Ægyptiis, cor pyri, 66.c.
Athyras portus, sinus & fl. circa Byzantium 172. d.
Atlas v. Enoch.
Atramentum quomodo Ebr. Chal. & Arab it. 871.a.
Atramira quam humani, 132. e. Atramitæ vide Hadhramauth. 113. d.
Atramitæ vel chatramitæ, 117. a.
Atramyttium vel Adramyttium urbs, cui vicinæ Thebæ Hypoplaciæ; Multi eandem faciunt; utrumq; nomen à luto, 206.e. 407.a.
Attegiæ ab attegendo, ut καλύϐαι ἀπὸ τοῦ καλύπτειν. 814 a.
Attes Bacchi nomen unde. 479 c.
Atthobo nomen regum Hadramauth & Homeritarum quò pertineat. 114.e. 115.a.
Attica quo sensu λιπαρά, 534 d.
Atturia vel Atria pro Assyria, 82, b
Atymnus Europæ frater cultus à Gortyniis 456. Atymnus i. e. Theman. ibid.
Aucelos aurora Tuscis, 646.e.
Aualitarum pars Nubæ seu Nobæ qui & Pygmæi, 141.e. 142 a.
Avalites sinus & emporium v. Obal.
Audera i. e. propugnaculum, 190 b unde sic vocetur, 190.
Avernus lacus vide Libystinus.
Aven vallis pro Damascena, 89.c. און *On* est Heliopolis, 332.b.
Augusti jocus de palma Tarracone nata ad ipsius Aaram, 692 b.
Avo Phœnicie salve. *Addoni* salve domine, 804 d. e.
Aurea mala in Africa asservata à Dracone, fuerunt opes ibi congestæ, 521.e.
Aureum seculum quando, 42. d.
Aurum unde Colchis, 528.d c.
Auri fodinæ in Tarbellis, 694.a.b.
Aurum vestibus intexere mos vetus, 34 d.
Aurum in Arabiæ Gasandis quale & quantâ Copiâ, 157.c. &c. Aurum ἄπυρον, 157. d.c. Aurum obryzum, a Aeri triplum ferro duplum argento decuplum auri repensum 158 c &c. Aurum in multis Arabiæ locis. 160 a. Sabæis unde. 139. c d.
Auricula muris cur Phœnicibus *labatbolabat*. 835.c.
Aurunci ubi siti. 651.c. Italiæ populi vetustissimi, iidem qui Ausones. ib. c. d ibi Læstrygones. ibid. e.
Auroræ domus in Aeæâ Circe Insula quorsum. 654. c. &c.
Ausitis ubi Job & Ausitæ, 91. b. c.
Ausones vide Aurunci.
Auster unde dictus, 22.
Austri Regina vide Saba.
Auxumitæ Æthiopes. 111. e.
Αὐάσεις, Oasis, Oasite unde dicantur, 320.d.e.
Auza vel Auzate Africæ urbs ab Ithobalo condita. 529 a
Auzara Arabicæ urbis nomen quid sonet. 684.
Axadres Hisp. Schaccorum ludus unde sic dictus. 129. d.
Ἄξενος cur mutatum in Εὔξεινον. 397.a.
Axieros cur dicatur Ceres. 427.b. 828.d.
Axiokersos cur Pluto dicatur & Proserpina axiokersa 427.c d 646.b & 828 d
Axones & Cyrbes i. e. Leges Solonis quomodo scriptæ 494 e.
Aza capra Phœnicibus. 646. d. Inde deduci perperam azoti nomen. ibid.
Azirgozol Pun. Verbenaca, ratio nominis. 846.b.
Azicurur in Apulejo quid 845.b.

Azizus

Azizus & Monimus ſoli aſſident 811.d. *Azizus*, i.e. Maes, ibid origo vocis, ibid e. Azotus unde dicta, 623. d.e

B.

ב *Beth. βῆτα* Græc. 491 a. ב Beth & ו Vau permutabiles, 451 519. d. ב

Beth & פ Pe permutantur 791.e

ב *Beth* Ebr. duplex ſeu dageſſatum exprimitur per mB 798 d. 838.c. ב *Beth* Ebr. expreſſum per φ. 362. ב *Beth* & מ Mem promiſcua 114 d. 246 c.d. 858.c.d. ב *Beth* aut ז *Sain* Græc. mutant in μ. 431. d. ב *Beth* finale mutari in P. 542.c. ב *Beth* ſerinteſu ſumptum pro radicali 93. a. ב *Beth* φ Græcum ſæpe confundi 163 b. B. & G. permutare Æoles 608. d

בעל baal vel בל ſol 736

בעל Baal quandoque fœminini generis 859. d

Baal Jupiter Pœnis 850 a.b. ex Baal nomina Punica compoſita ibid c. d.

Baal berith idolum ſtatim à morte Gedeonis cultum i. e. Beryti Dea unde Sanchoniathon 859. c. Berith eadem Dea quæ Beroe ibid c d. Berith ſemper fœmininum ibid. e. Berith vocatur Deus ut & Aſtarte quia Ebræi Deorum ſexus neſciunt 860. a

Baalſamen Punice cœli dominus 850. b

Baaltis Saturni uxor 786.d

Baaltis i.e. Dione 426. d.e

Baarſares, Euphratis alveus vide Euphrates.

Bab-almandab, vulgo Bebalmandeb nomen freti in ſinu arabico, unde 143.c

Baau nox 783.e

Babel pro Balbel, primo L. extrito Exempla hujusmodi 69 c. Babel unde dicatur 70.a. & 57.c

Babel turris non fuit circa Chalanem, ut Græci, nec circa Botſippam ut Ebræi volunt, ſed in ipſa Babylone 40. d.e &c. Errorum fontes ibid. Turris pro propugnaculo 42. a. Turris Babel Belo conſecrata, non ſubverſa ſtatim ut volunt 42 b.c. Turris Babel quando extructa, 42 d e. Conditores qui fuerint, qui non fuerint, 42 e 43 b c. vide Beli turris.

Babia Syris Damaſcenis infantes à Deâ Babiâ dictis, *Babus* Arab. infans Angl. Babe & babie, Item *bambino & bambolo* 646.d

Babylone cum Suſis & Ninive, & Bagdad perperam confunditur 36.d e

Babylon & Ninus initio eoſdem habuere dominos 260 Babylonis figura & ſitus 261.b Muri, turres, foſſa, ambitus, ibid. Domus, vici, crepidines, muri & portæ ad Euphratem 161 c. Lacus vicinus ibid. Pons 261 d Regiæ duæ ibid c. Horti penſiles 262. a, Beli templum & turris, obeliſcus, porticus in qua jus dicebatur, Calliſtus ſuburbium ibid. b c d. Babylonis elogia ibid. Babylonem non condidit Semiramis ſed Belus, i. e. Nimrod 263. b.c. à quo diverſus & recentior Belus Tyrius, ib. d.e. Nabuchodonozor Babylonis reparator 264. d e Quid ab illo præſtitum 265. a. b. Babylon non videbatur poſſe deſtrui 265.d. ſed prophetarum minas impleri oportuit. ibid. d.e Ejus præter rudera nihil ſupereſt, ib. & 266.a. Quomodo diruta fuerit & exhauſta 266 b. qualis fuerit ævo Strabonis, Curtii & Pauſaniæ 266 c d. Et Hieronymi & Theodoreti ibid & 267.a. de ejus excidio Luciani vaticinium ibid b. Babylonis amplitudo 49.c. Ambitus 50 b. c. Murorum altitudo, latitudo, & craſſities 50. c.d.e. Ejus muri lateritii 44 b. ex bitumine ferruminati 46 d. Babylone quæ materies fabricandis navibus 26.c d. ad Babylonis occaſum ſtagnum ingens 40. a. Babylonis flumina ubi ſalices 40 b. Babylonia vallis ſalicum ibid Babylone feſtum quo ſervi dominorum loco 3. d. vinum ibid. quod nectar vocant 13.c

Babylon Ebrææ linguæ fatalis 59.b.c. Babylonia ſeu Chaldæa Pontus & Pontica terra ſeu Botrica dicitur 27 c.d. Babylone alumen optimum 31.c. Babylonica purpura ex Apologo, 32 d Babylonii veteres purpuram unde petierint 33 a. Babylonica textura a.b.c. quam immenſi precii ibid. d. in quem uſum 33 e. &c Babylonica purpura variis coloribus intexta 34. b. c. Babylonica lingua Judæis ignota 777. b. habebat literas ſacras 837 b

Baccha, idolum Mecchæ, an Bacchus 242. e. 243 a. Bacchæ Thyades 488.e. Bacchæ, à luctu dictæ 484 c. earum mentio in Epitaphio Nini 478.a

Baccharis Lydorum unguentum 97. a

Bacchus utriusque ſexus 243. a

Bacchi nomen unde 13. b. Bacchus Jovis filios, unde illi tigres & nebris: Cur Nebrodes dictus & Zagreus. Et in Arabiæ Nyſa natus. Et vitium præſes. Et in Indos geſſiſſe bella 13.b.c. Arabibus lapis quadratus informis 127. a b

Bacchi camites Silenus 482 b. Pan ſ. Faunus 483. a. Satyri 413. b Cobali 484.a. Mulieres 484. b. Bacchæ ibid. c Thyades ibid Mimallonides ibid.

Bæcula I. Obuleum Bæticæ urbs 667.a

Bætis fl. olim Tarteſſus 665. d. ejus fontes ubi, ibid. cur cum fragore fluat circa Caſtulonem 666. c. duo ei oſtia 669. b.c.d. circa oſtia lacus ibid. æſtuaria ibid.

Betis pelagus prope Cordabam 670. d.e. in Boetis fontibus lacus 671. a. alias *Perea* dictus & *Perees*

671. corrupte Certis ibid. utrumque nomen à stagno, ib. est vado languenti 670. a
Bacra vide Bagradas.
Bactriani cur deducantur è Gethore 93. a
Bætica ubi, 662. c. olim Tartessus & Turditania 663. a. qua beata regio, ib. a. b. c. ejus amnes & æstuaria, ibid. d. e. Campi Elysii 664. a. quot urbes, ibid. quando in eam primum Phœnices & Pœni appulerint 664. c. d. e
Bætagabra vide Esiongaber.
Bæturia Hisp. regio metallifera circa Anam unde appellata 697. a
Bætylia lapides animati quorsum dicti 785. b. Hos movisse dæmonem, ibid. Lapis à Jacobo erectus & unctus in Bethel. Inde origo cultus, ibid. Bætylus lapis Saturno pro Jove datus 786. Cur idem *Abdir* vel *Abadiri* dicatur 786. b. c. Bætyli rotundi ibid Bætulis, i. e. cerauniis rotundis quæ vis tribuatur 786. c
Bagaudæi Gallorum quæ sub Diocletiano rebellarunt, *bagauda* rebellio ex Ebr. *bagad* rebellare 743. a. b
Bagdad proxima Seleuciæ 37. c. d
olim cis Tigrim, ibid.
Bagradas, al. Bacra, & Bragadas fl. dictus unde 532. b. c
Bahaira clima circa Bætim 670. a
βανδυμῆν arare Bæotis & unde 476. a
Baisat-Jectam urbs Arab. unde dicta 111. a
Balari in Sardinia unde dicti 635. c. d
Balænæ & φαλαίναι ex Syro *baale-nun* 362. d
Baleares unde dictæ 786. c
insulæ duæ 701. c
cur septem creditæ, ibid.
nec Rhodiæ nec Bœoticæ sunt originis, ibid.
Balearium mores inconditi, ibid. e
quam periti funditores 702. a. b
edocti à Phœnicibus, ibid. c
nec quasi Valeriæ nec à Baleo dictæ nec ἀπὸ τῦ βάλλειν sed à Punico בעלי־ירה 703. a. b. c
iidem Gymnetes & σισυρνοδῦται 703. c. 704. b
Eorum oppida b. c. d
Portus χοφαδῶδεις 704. c
Animalia & solum, ibid.
cur Limnesiæ 705 a
Balsamen vel *Belsamen* sol. 784. a
Balsamene herba 784 a
Balsamum planta Arabica non Æthiopica 131 c. d
in Ægyptum recens allata, ibid. e &c.
Βάμβαξ vulg. *bambaigne*. Item Gossipium unde dicatur 768. a
Bambotus fl. Afr. in quo hippopotami ubi & unde: id. Bamotus 714. b
Βάννα cur Bœotis mulier 476. c
Baptismum Pœni vocant *salutem* 852. a
Bara Britan. panis unde 752. c
Barcenon, Ptolemais: utriusque situs 545. c. d
Barcæorum nomen quam late pateat 545. c
Barcæi currus 546. b. c
Barcino à quo condita & unde dicta 692. c. d
Bardæi Illyrici populi unde circuli Bardiaci 749 b
Bardi Gallorum Poëtæ & cantores unde dicti 740. b c. organum eorum Lyræ simile, ibid. c
Bardiacus, Bardocucullus, Talm. *bardes* Arab. *borda* August. burda, unde 748. d
Barca Bæticæ urbs ad Tarracon. fines unde dicta 684 d. *Barjucne* avis magna Judæis apponenda in epulo Messiæ 751. a
Barygaza Indiæ portus 164. c
Basan & Batan seu Batanæa id. 473 b
Basilidianorum nugæ 236. c. d. e
Barnan vide Marnan
Bassareus Bacchi nomen unde 480. c
Bastitani seu Bastuli Bæticæ populi littorei 684. d. unde dicti 685. b
cur iidem Blasti, Blasturi, Blastophœnices, ibid b. c
Batrachium Punice *acxicurus*, imo hatsir curra herba ranæ 845. b
Βάαυτ Nox Pœn. unde 784. a
Beb-almandib vide *Bab-almandab*.
Belon cur Typhon Ægyptiis 11. b
Becha vide Meccha.
Behemoth & hippopotamus 714. b. c
Bel & Belsamen, sol. 736. d. c
Βέλα sol Laconibus 737. a
Bela fl. Sicil. unde 608. d
alias Gela, ibid.
Belenus vel Beliæ Apollo Gallis 736. c. d
Belinuntia herba Apollinaris vulgo hyoscyamus 736. d
Belisama quæ Dea 737. b
Belkis uxor Salomonis 151. c
aliis Nicolaa 152. b
vel Nicaula 154 a b. v. Regina Saba.
Bellerophon Cadmo posterior 490 d. literæ illi datæ.
Bellua ignivoma in Phryg. à Pallade occisa 195. b
Bellum à belluis 259 b
Bellicosi Galactophagæ 216 c
Massagetæ 210 d
Mesech & Thubal 209 a. b
Belo Hisp. Urbs à Tingi quid distet 522. a
Belum non ad Ægyptium 374. b
Belus Jupiter Saturni filius 786. d
Belus Babylonius, id est Nimrod 263. b. c
Ab hoc diversi. & recentior Belus Tyrius ibid. d. e

Nim-

Nimrod cur dictus Belus 264 b. c
condidit Babylonem 363. b. c
pro lurcone Deo habitus 478. c
Beli templum ex latere & bitumine 48. c
Beli turris seu Babylonica quam longa, lata & alta 51. a. &c.
De ead. fabulæ veterum cum historia sacrâ collatæ 52. & 53
quo consilio erecta 53. c. &c.
Belus Phœnices & Cypri Rex condidit Citium & Lapethum 369. d
Pygmalionis hic & Didus Pater, Methres & Margenes dictus 370. a
Benna Gallici vehiculi genus unde dictum 740. a
Ber Pan. à באר puteus fons 824.
Berbat v. Merbat.
Bered Elusa potius quam Petra 765. b
Berenice vide Esiongaber.
Bergion vide Albion.
Berith vide Baalberith.
Beroea seu Alep. 89. a
Berosus primus docuit Astrologiam in Co. 405. c
Berothai, Ptol. Barathena 89. b
Beruth Dea quæ 784. d. e
Beryllus unde dictus 451. b
Berythus à quo condita & unde dicta 824. a. 859. c
Βῆσσα ab Ebr. בצע 596. c
Βήσαλον pro latere unde dicatur
Besor fl. Chus 240. c. d
Betagon Saturnus quomodo 832. a. b
Bethabora vide Ubara
Beth Eden vallis Damascena 89. c
Beth Rehob. v. Aram Beth-Rebob.
Bethsaida unde dicta 342. d
Bethsan. v. Scythopolis.
Betius fl. Sapphiri 242. d. e
Biblinum vinum vide Naxus.
Βίκες Sphinges 470. c
Bikathon vallis Damascena 89. c
Bittha urbs ad Tigrim unde dicta 290. b. v. Rehoboth.
Bithynia prius Mariandyna, unde Bithynia 419. c. d
Bitumen Ebr. חמר 44. c
pici simile 45. b
sulphureum 48. b
alibi lutum alibi terra 45. d
rubrum aut nigrum 45. c
glutinosum & tenax 46. b
Bitumen arcæ ad amuleta 46. c
ejus in ædificiis usus 46. d. &c.
cur dicatur ἄσφαλτος 47. b
Mœnia Babylonis bitumine ferruminata 47. b. &c.
Bitumen ex Gordyæis pro amuleto 20. a. b
Blasti, Blasturi, Blastophœnices vide Bastitani.
Blemyes cur dicantur sine capite 317. c. d
Βλίτωι quid propriè 481. e
Bochri, vel Bacchorum, Majoricæ oppidum unde dictum 704. d
Bæth stagnum prope Aphæca, in quod decidens filia veneris mutata est in piscem 830. c
Bombycina ubi inventa 403. b
Bomo Hesychio Macris, id est, Eubœa 434. b
Bohmo Arab. pecudes sonat ibid.
Boodicia vel Bundovica, Britannica, Amazon. 738. a
Boradi vel Borades gens Scythica forte Boreades 200. c. d
Borrico v. Βρικὸς.
Borith herba fullonum pro asleg sumitur 455. a
Borsippa urbs Babyloniæ & unde dicta 41. b. c
Borymus Maryandinorum rusticum carmen 818. b
Bosphorus v. Sepharad.
Botticæ terra pro Chaldæâ 27. c. d
Boves solis quos occidere nefas fuisse boves aratores 570. c
Boves calamitatum indices ubi 377. c. d
Βυστροφηδὸν scripsisse Græcos 444. c. d
Brachtan, lapis niger quem colunt Arabes in Alcababâ Mecchæ 127. c. d
Braccæ unde dictæ 749. b. c. 451. a
Brachmanum vestes ex amianto 32. c
Bragadas v. Bagradas.
Brassica sylvatica v. cynandæ, Brassica canina, v. cynocrambe.
Bre pix Franco-Gallis, & Hispan. brear picare 660. a. b
Brenni duo Galli celebres 739. a
Brenn Rex Cambris, Barn judicare Britan. unde (ib. a. b
Βρέττιοι Sabinis fugitivi & unde 660. a
Briareus Enceladus unde dictus 582. c. d. alludit ad Belial Ebr. Hesychio Βελίαρ ibid.
Βρικὸς Afr. Asinus: Hisp. borrico Ar. *Alborac* jumenti species 310. c
Brin Britan. turris unde 758. a
Britannicæ insulæ vid. Cassiterides. E Britannia stannum quâ allatum 719. c
Βρεττανικὴ unde dicta 720. a. b. &c. Britannia jam olim nota contra Camdenum 724. a. b. &c. A Pythea Dicæarcho. Eratosthene & Polybio descripta 724. c
De ea Orpheus vel Onomacritus verius 725. a. b.
An Britanniam adierit Annibal, ibid. c. Britannica insula in qua Samothracum ritus 722. a. b.
Britanni braccati 722. c

In Britannico sermone Gallici veteris reliquiæ 733.c
Britomartis Diana, id est virgo dulcis, unde 824.c
Britones ad Ligerim filii Riphat 226.b
Brega Gall. ager ut Bro Britan. 753 a b
In Brutiis Italia olim fera tota 658. c. &c. Brutia pix nobilissima 659 b c.&c.
Brutiorum origo & nomen 660. a. Brutiæ picis sylva ferax ib. e
Brutia quomodo cuti nitorem præstiterit 660. b
Bruttare cur inquinare Italis ib, b
Bryttinum linum 449. d
Bubastus Ebr Pibeseth 332. b. Bubastus ex Pibeseth 362 c
Bucinna seu Phorbantia, insula Sicula cur Jabesa dicta 561. d
Bucra id est agger, Syr. Siciliæ promontorium 604. b
Budas vel Buddas Maneris præceptor vide Terebinthus.
Bugia cur Gallis cereus, & Mauris simia 539. b
Buglossum Pœnis A'νσανὰφ imo Ανσανὰλφ lingua bovis 843. b.c
Bumadus, Bumelus, & Bumella fl. id. qui Adiavas 275.b
Bunium Punice zigar 793. b. cur vocetur ἀρχἰικὸν ibid. c
Bunium *Zigar* & *Thepso* Pœnis, an ab Africæ urbibus Zugar & Thapso 843 b
Buphthalmum Pœnis balsamene à solis similitudine & *narat* à colore igneo 836. b
Burda in august. quid 749 a
Burghumath quid Arab vid. Chrysocome.
Busiridem à ξενοκτονία Isocrates & Medeam à τεκνοτονία absolvit Ælianus 327 e
Busitis Æg. urbs antiquissima 296. b
Busus & Ebusus.
Bustis olim injiciebatur apium 615. b
Buteo in Balearibus in honore mensarum 704. e
Butna pistacium & *butma* Syris terebinthus, vicinæ voces, ut arborum tota facies 421. a
Butzutzim in apul. Cynocrambe & cur ita dicatur 846. c.d
Buthoe vel Butua Illyrici urbs à Cadmo condita, unde dicta 503. a
Buxus Corsicæ 180. a. b
Biblii ex Gebal 362. c
Byrrhus, cantharus, poculi genus Tuscis Gall. *bure* 647. a
Byrsa pro Bosra 362. c. De eo nugæ Grammaticorum 816. b
Byrsa pars Carthaginis 513. b. Ejus descriptio ib. Fabula de corio &c. explosa ib. c. Byrsa Bosra ib.
Byssus unde dicatur, & cur cum purpura promiscue sumpta 177 d 449. d. in Elide, alibi in Græcia nusquam 177 c. &c.
Byzacium Africæ regio ubi Libus phœnices 539. d. Bizacitis regio duplex, una interior, altera maritima 539 c. Hujus ambitus 540. a. in Byzacio Adrumetum, Leptis &c. ib. c d. Mira ibi fertilitas ib. Annibalem & Cæsarem cô ivisse frumentatum ibid. e. &c. Byzacii nomen unde 541 a.b. Mamma urbs in Byzacio ib.
Byzantes & Zygantes & Gyzantes diversi populi in Africâ 539. a b

C.

כ *Caph* κάππα 491. a. כ *Caph* & ב *Beth* literæ promiscuæ 269. c. כ *Caph* & ג *Gimel* permutantur 794. d
C pro G 451. a. C vel Ch in G mutatur 157. b
Cabalais Solymorum regio unde dicta 391. a
Cabarni cur dicti Cereris in Parô sacerdotes 447 c. &c.
Cabiri Dii Samothracum. Cur eorum mysteriis imbuti plerique Heroum, & Alexandri pater Philippus 426. c. d. iidem Dii Phœnicum, Beryti culti: *Cabir* magnus: Cabiri Divi potes 427. a 784. d. 789 d 828. d. unde sic dicti & quinam sint ibid. & 125. a. 427. a. Cabirorum simulachra ridicula 429. b. Cabirorum sacerdos κόης 429 c. d. Cabirorum numerus & nomina 427. a. &c. Cabiris sacra Zerynthus 429. d & Imbros 430, d
Caccabe id est caput equi 514. d e. Vocis origo 515. a. b. vid. Carthago & 646 c. & 824 e
Cacirum in Siciliâ, id est planities 596. c d
Cacra vel Odysseum Siciliæ promontorium 602. d, e
Cacyparis Siciliæ fl. in magnum sinum se effundens, unde dictus 599. c
Cadme v. Priene.
Cadmei Bœotia pulsi se conferunt ad Enchelias in Illyrico 502, e
Cadmelus & *Cadmilus* v. Camillus.
Cadmi heroum Spartæ 498. d. à quibus & cur erectum 499. b
Cadmia cur dicatur ærosus lapis 487. c
Cadmus unde dictus 345. c
Cadmus in Africa condidit centum urbes 510. d. 511. c
Cur Bacchi pater fingatur 477. c. est Baccho recentior 478. a
Cadmus regis Tyri filius vel ut alii coquus id est ἀρχιμάγειρος & magister satellitum 486. d. *Kadmoni fuit*, id est è Cadmonæis circa Hermonem unde uxor Hermione vel Harmonia 486.

486. e. & 487.a. Iidem in ſerpentes mutati quia Hevæi ibid. Explicatur fabula de ſerpentis dentibus à Cadmo diſſeminatis 487. b. c. Cadmus repertor æris ibid. c. & 657. e. Idem literas Græcis dedit 488. c &c. vid. literæ. Cadmo redditum oraculum 450. c. à Cadmo ad Herculem decem generationes 425. c. ejus poſterorum longa ſeries 444 b
Caduſii non ſunt è judæis oriundi 221. a. b. c. Eorum geſta ibid.
Cænepolis 606. d. v. Carthago.
Caer vel Cair quid Britannis 758. a. b
Cæton regio Gordyæorum amomifera ubi arcæ reliquiæ 22.a
Cæſar elephas Pœnorum lingua, imo Maurorum 815. d. nec inde Cæſarum nomen ut volunt ſed à cæſarie ſumptum ibid.
Cathan, à quo Ptol. Catanitæ idem qui Jectan 110. d. e. 111. a
Cajeta in Auruncis 651. e
Cain unde dictus 57. e
Cainan in Luca inſertus inter Arphaxad & Sala 101. c. Lucas non ſequitur LXX interpretes 101. c. d. e. nec Cainan ab Ebræis omiſſus eſt 102. a. b. c. ſed vox Cainan irrepſit errore librariorum 102. d. non tamen ideo actum de fide 102. d. e
Cairo urbs ubi & unde 154. d
Calab Ebr. pix unde *Calabria* quæ & *Peucetia* ἀπὸ τῶν πεύκων à piceis non à peucetio heroe 661. e. &c.
Calach caput Calachenes incolæ Claſſitæ Plinio forte idem quod Chalach per *Cheth*, quô deportati Iſraelitæ 290. d. e. 291. a
Calami Cretici 459. d. e
Calamintha Phœnicum urbs in colle 530. b
Calamus aromaticus in Arab. 133. a. b c
Calaris Sardiniæ urbs, vid. Caralis. Calaris Corſicæ urbs vid. Alalia.
Calaſiris quid ſit & unde dicatur 451. b
Calduba Bœticæ urbs unde dicta 667 d
Caled Britan. durum, unde derivetur 755
Caladonii unde dicti 755. e
Calingæ Indiæ populi hodie *Calicut* 770. c. d
Calliniſum in Ammiano pro Gallinico à Seleuco Callinico 271. a. b
Callipolis Sicil. urbs cur Bidus dicta 578. d
Callitrichos Punicè *neſſo eſſe ſade* imo *neſſath haſſa de*, capillitium agri 845. c. d
Calpe mons concavus in urcei modum 681. b. c. unde nomen Phœn. *Galpha*, ib. c. d. Calpe urbs ibid. Carteja potius ibid.
Calta Bellota in Sicilia, id eſt arx quercuum 614. a. b
Calydnus vel Calicadnus Ciciliæ fl. in Cetide ortus 376. a
Calymna vel Calydna inſula prope Cariam melle fœcunda, unde nominata 401. d. e
Calzem v. Clyſma.
Camarina Siciliæ palus, unde eruitur חמר *chomer* id eſt, lutum ex quo lateres 605. a
Cameſene, id eſt Latium & quorſum 183. b. c
Camets expreſſum per O. Syro more 566. a. 575. b. c
Camicum caſtrum in Agrigentinorum agro, Minotis fato nobile 612. b. &c.
A Dædalo in rupe conſtructum ib d
flexuoſo aditu, unde nomen ibid. d. e
per quinquennium fruſtra obſeſſum 613 a
Camilla Sacrorum præminiſtra 428. a. b
Camillus, Caſmillus, Cadmilus, Cadmelus, Phœnicie miniſter Deorum, Mercurii nomen 427. d. &c.
Camillus Tuſcis Mercurius unde dictus 647. b
Camirus Rhodi oppidum unde dictum 397. a
Campi Elyſii v. Elyſii.
Camulodonum Cynobelini regia unde dicta 755. d
Cana Galilææ, quomodo Ebr. 583. e
Cancri ſecurigeri 417. c. d
Canes ſacri fures diſcerpunt 584. a. immo labantur Hecatæ 429. d
Canes ex Epiro 30. b
Cannacus v. Enoch.
Canobus quo Menelaus appulit, à Pharo quantum diſtet 296. b
Canthele iſt eſt Saturni vicus. Ubi ſita 530. c
Caphareus unde dictus 443.
Græcorum è Trojano bello redeuntium claſſis ibi diſſipata ibid. vid & 436. d
Caphthor an Damiata 357. c. 358. b
Caphthoræi vicini Casluchis, Philiſtæi ab utriſque orti 329. c
Caphthor veteribus omnibus Cappadocia ibid. d.
Nempe Cappadociæ pars Colchis proxima, id eſt *Side* ibid. d. e
Side Gr. Malum Punicum ut Caphthor Ebr. 330. a
Caphthoræorum iter in Colchidem & inde reditus in Palæſtinam 334. c. d. e
De eo quid Poëtæ ib. & 335. a
Capita aut navis, *croix ou pile* 4 c
Capitis muliebre integumentum *clauſtrum pullorum* Ebr. dictum 473. b
Aliud *urbes* vocatum ab urbis ſimilitudine, ibid.
Cappadocia equis nobiliſſimis fœcunda 201. b. &c.
Ad imperatorum uſus 202. b. e
Mulis item 202. d
& aſinis ib. e. vid. Thogarma.

Cappadocum ingenia quam servilia 207. c
Inde mancipia 207. a. b
Cappadocum sermo impurissimus 590. b
Cappares pœnis in Dioscoride ἰρβιακαθὲν, imo אביונות 835 b
Capra vox Tuscorum 646. d
Capræ ex Scyro 30 b
Caprus fl. id est Adiavas 275. d
Capsa Numidiæ urbs cujus conditor Hercules Phœnix, non eadem cum Capsa Ptol. & Nub. Geogr. 529 c. d. e
Origo vocis 530. a
Captivus ♂ Rex Sabæorum qua ratione 150. b
Capua à Tuscis condita 644. a. b
Capys falco Tuscis unde Capua 644. b. 647. a unde dictus ibid. b
Caralis vel Calaris Sardiniæ urbs 636. d
Carnalis Pausan. ibid.
Urbs urbium 636. e
A Pœnis condita 637. a
Stephano Charmis 637 b
unde dicta ibid. c
Carbas, Chald. *garbith*, quis ventus 371. a
Boreas Phœnicibus 646. c
Carbasia urbs Cypri unde dicta 371. a
alias Carpasia vid. ibid.
Carbi Arab. Fœl. populi 124 c
Carcemis v. Cercusium.
Carchedon, Carthago, 512. a. v. Zorus & Carthago.
Carcoma v. Chalce.
Carda quid Persis 253. a
Cardaces Persis militum genus ib.
Cardamene insula in mari Rubro 765. c
Carduchi & Cardyæi v. Gordyæi.
Cardynus mons, id est Gordyæus 21 c
Cares ejusdem cum Lydis originis 97. d
Cares in Ægypto 68 c
Cares Græca vocabula multa usurpasse 405. e
Cares βαρβαροφώνοι 405. a
Caria & Carum portus inter Bosphorum & Danubium 424 c
Caria Phœnice dicta 394 d
Caria & Cares unde dicti 405. d. e
Caricæ non semper è Cariâ 31. a
Carmaniæ pars una fæcundissima vitibus maxime & uvis portentosæ magnitudinis, unde illi nomen 246 c. 247 c
Carmiuno, columba cœnas 822. a
Carna Minæorum metropolis, hodie *Carno. lmanazili*, id est, cornu habitationum vel habitatio in cornu seu bivio 137. b, c
Carnon tuba Gallis unde 746. a
Carpasia alias carbasia Cypri urbs ad ventum Carbam 370. c
Carpathus insula unde dicta 400. c
Carpathus dicta Porphyris à purpuris 177. c
Carpessus à conchis dicta 682 d. buccinæ & purpuræ maximæ, ib.
Carrhæ vid. Charan.
Carrus unde dictus 746. b. e
Carteia urbs ad Columnas Herculis unde dicta 787. a
Carteia olim Heraclea & Melcarteia à Melcarthò vel Melicortâ, id est Hercule 681 d. &c.
Carteia cum Tartesso perperam confunditur 682. b. c. d. cur dicatur Carpessus 682. d. e
Carthada unde dicta 797. b. Vetus nomen Carthaginis 512. a
Carthagine quot civium millia 286. d. Carthaginensium ditio à Philænorum acis ad Gades mille leucarum 541. a. b
Carthaginis nomen à quâdam urbe Cartha inepte deducit Servius 816. a
Carthago Chadre-Anac 804. d
Carthago idem quod Cænepolis 828. b. Pœnis Carthada seu nova civitas 198. b. c
Carthago Didone antiquior 511. d. Carthaginem non condidere Zorus & Carchedon 512. a. Carthada nomen Phœnicium ib. Καρχηδὼν & Carthago, quomodo inde deflexa 512. a. b. Carthaginis tres partes, prima Cothon 512 b. Secunda Byrsa 513. b. Tertia Magalia 513. d. Carthaginis ambitus, latitudo, muri, numerus incolarum & subditarũ urbium 514 c. Caccaben id est caput equi conditores offendisse 514 d. &c. Carthago sub suffetibus 516. e
Carthago quæ & Cœnepolis, Punica urbs in Hisp. 686. d. Ejus laudes ib. d. e. &c. Cur dicta Cœnepolis 687. b. c. Carthada Punice nova urbs ib. Eadem Spartaria à Sparto ib. e. Cur Teucer Salaminius putetur hanc condidisse 688 b. c. Verus conditor ib. d. Descriptio Carthaginis 389. b. &c. Dii Punici ibi culti 690. a. b. Ibidem argenti fodinæ à quo repertæ ib b. quam fœcundæ ib c. & 193. b. Spolia ex Carthagine quam multa ibid. d
Carystus, Eubœæ urbs ubi tela quæ in igne purgabatur, unde nomen 436. c. Ægea Carystia, ib.
Caseus Cythnius 442. a b
Casia in Arab. 133. a b. c. ex Mosyllo 141. d
Casluchim sunt Colchi 523 c. 323. Vide Colchi.
Casmenas Siciliæ urbem tenuere Gamori pulsi è Syracusis 603. Casmenæ unde dictæ 404. a
Casmillus vide Camillus.
Caspium mare Arab. mare Chozar 226, d. & 355 b

Cassa-

Cassanitæ vid. Gazandæ.
Cassiterides insulæ olim solis Phœnicibus notæ 719. d.723 a. Gentis opes stannum, plumbum, coria, ib & seq. Eadem cum Britannicis 720.a. Hesperides, etiam dictæ & æstrymnides 722.c. &c. Herodoto ignotæ 723 b. Nauta Phœnix quid fecerit, ne eas Romanis aperiret ib a plumbum inde quis primus apportaverit 719 c 723.b
Cassius mons prope lacum Serbonidem unde dictus 33.c.d. ibi Cassii jovis templum malum Punicum manu ferentis ib.
Castalia, fons in Phocide dictus à murmure aquarum in quo aliquid fatidicum 466.c.d. Castalia, fons alius prope Antiochiæ Daphnem easdem habet vires 466.c.&c. Vera origo nominis; Aliæ rejectæ 467.c. Hunc ab Hadriano obstructum recludere conatus est Julianus 467.c.d. Castalia aliis Daphne vel Daphnis 468.a An de eo fonte Moses egerit ib. b
Castulo Oretanorum maxima urbs ad Bætin in Bæticæ finibus unde dicta 666.c.d. ibidem argenti fodinæ 666.c
Casus insula prope Rhodum unde dicta 401 a
Catabanes seu Cattabenos Eratosthenes ad sinum Arabicum Ptolemæus ad Persicum ponit 119.d
Catabani & Gebanitæ iidem populi 131.d.e. Cur eorum regio dicatur thurifera 132 a Horum situm perperam descripsit Ptolem.133.a,b. Catabani & Gebanitæ cur dicti 132.b.c.d. Horum avaritia in aromatum descriptione & vectigalium exactione 132.b c.d. Catabania ubi thus 119. regio thurifera sub Cattabanis, ibid.
Catacecaumene vid. Gomer & Phrygia.
Catada vel Carthuda fl. dictus de nomine urbis Carthadæ seu Carthaginis 533.b.c
Catana Siciliæ urbs à parvitate dicta 583.c
Catanitæ Arabiæ populi 111.c
Catarichias vel potius Cata Tarichias insulæ nomen in Afr.543. a. vide Meninx.
Catarractes vide Marsyas.
Cateia, quod teli genus & unde dictum 744.d.e
Catelli Melitenses 551. b
Caterva, legio Gallorum unde dicta 742. a.b. *Caturʃa* idem Britan. ib.
Catria v. Ægusa.
Caucana, Siciliæ portus, unde appellatus 604.c
Caucasus unde dicatur 213.a
Caunace v. Gaunacum.
Cea vel Ceos, Cycladum una prope Atticam 439. e. in qua imperavit Aristæus Cadmi gener ib. Eadem Cos, Cia, Cios, Cianos 441.a. Ab adustione dicta ib. cur Ceos à sole adusta ibid. Cur ibi sacrificia quotannis ad Etesias impetrandos 441. a. &c. Cythnius dictus caseus è Ceo 442.c
Cebennæ vid Gebennæ.
Cecrops cur διφυής 68 b
Cedrium quid proprie, & unde nomen 661.d. Aliud cedria ib.
Celænæ ad Mæandri & Marsyæ fontes 15.d.e.16 a.b. c. Celæna & Celænæ ib.d. Celenæ aliæ in Bœotiæ & Atticæ confiniis 16 c
Celenderis Ciliciæ asperæ portus, Phœnicib. *geledерets*, i.e. dura regio 376.b
Celtæ v. Galli.
Cemainum oppidum ab illis octo conditum qui ex arcâ exiverunt 19.c. vide Themaninus & Thamanorum pagus
Cenæ seu Cœnæ antistites in insula Osismica 740 e
Cenizæi 348.c d
Centauri docti 238 d
Centrites fl. forte Gethri ex Gether 93. a.b
Centuripæ aratorum urbs 585.b
Ceos, Cea l. Cia ins, unde dicta 441.a
Cepa, Samothracia 418.a
Cephalenia, id est, Διδύμη, quia bifariam divisa 506.e. Hanc tenuere Taphii seu Teleboæ 507. a
Cephaloedis vel Cephalud id est rupes flexa, Siciliæ urbs à situ dicta 567.c.d
Cephissus Boeot fl. unde dictus 464.c
Cercina Africana insula ubi & unde dicta, quanta, quam dives &c. 544. c
Cercopes mutari in simias & in Pithecusam translati 655.e
Cercurus navis genus 506.e
Cercusium ubi sita 389.d Ebr. *carcemis*, ibid.
Ceres una è Cabiris cur dicatur Axieros 427. b
Cerigi Drudion, lapides Druidarum ubi 755.a
Cerne & adverso Carthaginis 712.a. Cernes situs & ambitus 713.a
Cerne non est ad ortum Africæ, nec eadem cum Menuthiade ib.
Cerne unde dicta 713.b nihil esse navigabile ultra Cernen falso creditum ib. b.c.d
Cerphaton in Abasenis quale aroma 123.e
Certis vide Bætis.
Cervi in Africa nulli sed capreæ frequentes. Cervi è monte Amano 377. a
Cerymia vel Cerinæum, Cypri urbs forte *Carnaim* 371.a
Cetis Ciliciæ pars 179.a. quibusdam Cethim 375.e
Cetra, καίτρεια, Κύρτιον Gall. clypei unde dicti 745.d

Les Cevennes vid. Gebennæ.
Cetus al. Silarus fl. circa Cumas 180.d
χ & θ permutata 512. a
Chablasii vide Chavila.
Chabor fl. è monte Chaborâ oritur 377. d
Chabor id est Chaboras Ptol. 220. c
Chabor pertinere ab Hadiab seu Adiabenem 274.a
Χαβρὶα χάραξ v. Esiongaber.
Chabul Hieronymo quasi germen 795. a. b. Josepho οὐκ ἀρέσκον, Ebræis *constrictum*, Græcis melius ὅριον id est גבול *caph* & *gimel* ut passim permutatis 794. b. c. d. Chabulon Ptolemaidis & Galilææ terminus, ib. d. e. Male Zabulon. ibid.
Chadmel- inde Camellus.
Chadreanak, Carthago 363. b. vide s. l.
Chalach id est Chalacena Ptol. 2 c
Chalane vel Chalne, an ibi turris Babel 40. d. &c.
Chalce Phœnicium oppidum inter Iol & Gades, ubi æris fodina, *carcoma* Ptol. 530. d. e
Chalcedon vide Phœnices.
Chalcia vel Chalce insula prope Cariam dicta ab agri fœcunditate 401. c. d.
Chalcis Euboeæ urbs à divisione ibi factâ appellata 473. c
Chalcis, metropolis Euboeæ, quæ ibi hæsisse dicitur Aulidi Bœotiæ, & maris impetu abscissa unde nomen 436. a. b
Chaldæi v. Chalybes.
Χάλιξ & χάχληξ v. Cilicia.
Chalne, Chalno, Chamne 270. d. non est Callinisum nec Callinicium 271. a. b. sed Calonitidis caput Ctesiphon, unde Chalonitæ populi 271. b. &c. Græcum nomen Pacorus indidit 272. a. an ibi turris Babel ibid.
Chalonitis & Chalonitæ v. Chalne.
Chalybes & Alybes 117. a Chalybes prope Tibarenos 205. d. Chalybes alii qui & Armenochalybes prope Phasim 206. a
Chalybes unde Chalybs 207. d. e. primi ferrum cuderunt, ibid. & 208. a. Chalybs nullibi præstantior ib. Chalybis quatuor genera, quorum princeps Chalybdicum 208. b. c Chalybes habitabant cum Mossynæcis & Tibarenis 208. d. e. Chaldæi dicti 209. a fortissimi 209. b. efferi ib. c. Chalybum arma 211. c
Chaldaica lingua omnium antiquissima falsò 58. a. b. c. antiquitas ejus, usus. & nobilitas, 65. b. simillima est Syriacæ 65. c
Chalybs non semper è Chalybibus 30. e
Cham, Amon vel Hammon est Juppiter 5. e. 6. a. 8. b. A fervore dictus ut Ζεὺς 8. b. c. Fratrum minimus 5. d. &c. à patre maledictus & servus servorum 3. d. Patris verenda vidit 3. d. & 8. d. sub Jovis Hammonis nomine in Africa diu cultus 5. d. Quæ illi in sortem obtigit 8. d. cur dicatur patrem execuisse 8. d. e. vid. Ægyptus.
Cham condidit Hebronem 340. b
Chami portio 230. c. E Chami stirpe Arabes 230. e. Terra Cham, Ægyptus ib. Chami nominis vestigia in Africa & Ægypto ibid. Cur Cham ita dictus 230. e. Ammon & Chemia inde 231. b. Noe ab eo devoratus 231. d. e. Cham non est Zoroastres 251. c. &c. nec magiæ inventor ib. nec Chymiæ vel Alchymiæ 234 a. &c. nec propheta 235. e. &c.
Chami posteri quando servi servorum 3. d
Chamæleontes ubi 544. b
Chanaan Gr. *Chna* à quo Phœnices 340 d. e. 341. a
Chanaan cur pro Chamo maledictus & è Chananæorum familiis undecim cur sex evaserint 349. b
Chanaan idem qui Mercurius uterque filius Cham seu Jovis & à mercibus dictus &c. 13 a. b
Chananæa habitata & in eâ conditæ urbes à trib. Noæ filiis 340. b
Chananæorum & Phœnicum nomen promiscue usurpatum 340. c. d
Chananæi cur ejecti è Palæstinâ 71. a. b
Chananæi à Judæis pulsi quo secesserint & quas urbes condiderint 350. c. d
Chananæi specialius sic dicti ubi siti 343. c
Chananæorum fines 349. 350
Chananæum Poëtam citavit Moses 345. b
Chananæi in Tripoli 510 a
Chananæos se esse agnoscunt rustici Carthaginenses 509. e
Chananæi in Tingitanâ 510. a. 520 c
Chanani Pœnum significat 851. b
Chanelei vide Chavila.
Channa, planta 67. a
Chaos ἐρεβῶδες initio rerum 789. a
Charan seu Carthæ cum fl. ejusd. nominis sedes Thare & Nachor 107. c. d. Chartæi non sunt coloni Macedonum ib.
Charidemi promontorium in Bæticâ hodie *capo de Gates*, ratio utriusque nominis 684 b. c
Charmis, Sardiniæ urbs 636. d. forte eadem quæ Caralis.
Charybdis unde dicatur 576. b. Charybdes plures ib. c
Chatramis & Chatramititis, regio quæ Arab. *Hadhramauth* vel *Chadhramauth*: incolæ Chatramotæ, Chatramotitæ, Chatrimmitæ, Chatrimmititæ, Chatramonitæ 133 d
Chatramotitis ubi myrrha 199. d
Chavila à quo Chavilæi, Gr. *Chavilotai* & *Chablasii*, Psi-

Plinio Cheudei pro Chavelci ubi siti, 255. b. c. d.
Chavilæ duo 161. e. Chavilæ Jectanis filii sedes hodie *Chaulan* Ptol. Hyela vel Hyæla 162. c.
Chavlan Chavilæ sedes. 161. e. Hujus situs. 162. a. Chavlanitæ veteribus Cerbi & Cerbani quia bellicosissimi hodieque. 162. b. c. Chond horum castrum ib. d.
Chaulotæi v. Chavila.
Chebrodlapson Tyrii edullii species in Athenæo. 806. b. de eo Casauboni conjectura ibid. c. nostra ib. d. e.
Cheklub ubi Cyclopes 560. c.
Chemi. Chemia, Chemmis, &c. vid Ægyptus.
Chemia Ægyptus unde 31. b.
Chemiæ nomen vel Achymiæ à Chamo peti perperam 234. a. b. &c. de chemia vel chymia nugæ similes; Mosis, Mariæ, Hermetis, Osthanis, Democriti, Ori, Chymica, Jasonis vellus aureum, liber chymicus 234. a. b. Chymici libri in Ægypto à Diocletiano conquisiti & exusti 234. a. b. Tubalcainus chymiam ab Angelo edoctus 234. c. chema, liber chymicus ab Angelis traditus. 234. c. d. Alchymiæ nomen quã recens 234. d. e. & unde sumptum 234. e. 235. a. Chymia ars occulta ib. Chymia Scripturæ prælata 235. a. De ea locus Eusebii suspectus. 235. c. d.
Chenosiris id est, planta Osiridis 6. 7. a.
Cheth ח est ἦτα 491. a.
Cheth omissum 5. d. e. expressum per χ. 8. a. permutatum cum כ *caph* & ק *cuph*, 291 a. mutatum in ע *ain*. 831. b. 841. b. in c. vel k. 397. a. 434. b. 440. b. c. 542. c. 711. d. 583. b.
Chetim loca maritima pleraque. 178. d.
Chi mutari in γ. 269. c. initio vocis omitti 117. a.
Chilias i. e. Quivis numerus; Chiliarcha quivis dux 742. a.
Chimæra quid significaverit; conjecturæ veterum, authoris sententia 739. d. e.
Χημία Ægyptus & cur ita dicatur. 8. a. 231. c.
Chingari incolæ insulæ Zeilan unde dicti 774. b.
Chios non est mastice Syris ut putat Isidorus. 412. d. e. Chios vel Chia à serpente dicta qui *Chivia* Syris, non à nive, nec à Chione 414. e. vide Pelinas & Aroiscum.
Chitis, Topatiorum insula 239. a.
Chittim nonnullis Citii 178. c. d. aut Ciliciæ cetis 179 a. aut Macedonia quæ & Macetia 179. a. b. potius Latini & Romani 179. c. d. &c. Corsica in insulis Chittim 180. a. b. Alludunt Italiæ locorum nomina Ceria, Echetia, Cetus, Cocinthus 180. c. d. e. *Chetim* Arab. latens ut Latium à latendo 181. b. &c. Camesene id est Chittim vel Cuthijim in Babylonia, i. e. Cuthæi vel Cissii. 182. b
Chna Phœnicum primus id est Chanaan 789. e.
Chna Phœnice. 790. a.
Chna, Chanaan, & Phœnice regio unde Chnai Chananæi 340. e. 341. a.
Chobar Euphratis alveus de quo Ezechiel à Chobare præfecto dictus. 39. a. vid. Euphrates.
Χόκλαξ vide Cilicia.
Cholobetene, Cholilmna Choluata, Cholus, v. Hul.
Χόνδρος granum sæpe de thure unde *Chonder*, thus, Arab. 118. a.
Chonuphis Prophetarum Ægyptiorum doctissimus consultus de tabula reperta in Alcumenæ sepulchro 495. b.
Chosar mare i. e Caspium 355. b.
Chossæi Scythis Persæ 254 d.
Chosroene & Osroene. 117. a.
Chosar v. Caspium.
Chremetes, Hannoni Chretes perperam Africæ fl. circa Atlantem à vitibus dictus. 713. d. &c.
Chretes v. Chremetes.
Chrysocolla ubi 556. b. c.
Chrysocome Pœnis *dubath* ab aureis corymbis, & *burchumath* ut Arab. *burghumath* herba quævis vertice rotundo & multis foliis 841. a. b. c.
Chrysar vulcanus quorsum 784. b.
Chub quis populus an qui circa Paliurum. 334. d.
Chudua Pun. quid 841. a.
Chaudua Af. quid 840. b.
Chulum Afris Polygonum & quare 831. d.
Churestan pro Elam 79. e. Churestan pro Chuzestan. 116. a.
Chus alii æthiopiam, Jonathan solus veterum, Arabiam recte exponit 238. c. Chusan & Madian *ἰσοδύναμα* 238. Chusiris i. e. Madianitis 238. d. Topazius Chus 239. a. Ægyptus à Syene ad Chus 239. a. b. Naves ex Ægypto in Chus 239. c. Bella Regum Chus in Judæos 239. c. Philistæi & Arabes vicini Chusæis 239. d. Ægyptus trans flumina Chus 239. e. 246. c. Chusæi iidem qui scenitæ, & saraceni 241. a. Gens valde potens, tamen despectissima 243. b. c. Churæi iidem qui Chusæi 243. c. Chusæorum vocatio, conversio & defectio ibid. à nomine chus כשכשה conversio ad Arabismum 243. c. d. Chusæi quam fusci 243. a. b. Mauri vocantur 244. d. e. An iidem cum Kedarenis 244. e. De Chusi filiis veterum hallucinationes 245. b. &c. Plerosq; habitasse circa mare Persicum. 146. b.
Chutæi iidem qui Cissii 182. e.
Chuzestan v. Susiana.

Chymia v. Chemia.
Chymica Scripta veterum ut volunt 234.a.b.235.c.d
Cibotos v. Apamia.
Cilyrea, Pisidica urbs ambitus centum stadiorum, Phœnicib. *Cebira* id est magna 391 c.d.
Cicynethus, insula *Chek-ainoth* i. e. sinus fontium, à fontib. sic appellatæ 67.d. 434.a.
Cijun vel Cion Saturnus 482 a.
Ciliciæ nomen primo inditū parti asperæ 376.c. Ebr. *Challekim* lapides, unde χάλιξ χάκληξ, χόκλαξ *coclaca* & mons *Chelka* i. e glaber & petrosus ib.
Cilix, à quo Cilices Cadmi frater 375 e.
Cimmerii Homeri circa Cumas & Belas 654.a. cur degere fingantur in perpetuis tenebris ib b. Cimmerii alii circa Bosphorum ib. a
Cimolus Cycladib adscripta 451.a. unde dicta 455. de Cimolo Cimolia cretæ species 454. c. Cimolia creta quem usum habuerit ib d. c cur nitrum & Cimoliam promiscue sumant Talmudici 455.a.
Cimolia ex Siraph 455.c. De Cimoliâ nugæ Rabbinorum ibid.
Cinæi 348 c.d.
Cinctus pro strenuo, ut discinctus pro eo qui ad militiam est inhabilis 825. c.
Cinnamomum unde 832.c. Cinnamomum ex Mosyllo 141.d. vide Mosulum.
Cinnamomum vel cinnamum Phœnicia vox 292. a. cur ex avium nidis decuti credatur & privatim Phœnicis 792. a. b.
Cinyphus Africæ fl. dictus ab hystricibus 533 c. &c.
Cinypis, agri fœnus tercentesimum 541.c. cur Subventana & Arzugum dicatur hæc regio 542.a.
Cinyras, Cypri Rex quando Adomin ex Mirrhâ genuerit 369.c. Cinyras Musicus: ib. Agamemnoni æqualis ib. c. d.
Cinyræ etymon ridiculum 808.c. verum ib. Cinyra lugubris Phœnicib. ib c d. læta Ebræis ib. d c. Cinyras Cypri rex Musicæ peritissimus non tamen inventor Cinyræ, sed Jubal Gen. 4. ibid c.
Circes insula navigationum Ulyssis terminus ad occasum 654. cur dicatur ad ortum ib. c. ibi Elpenoris tumulus ib. d.
Circe ubi regnaverit. 650.b. Latinum ex Ulysse generavit ib. d. cur dicatur esse venefica ibid. &c. ubi sepulta 51. c.
Circejum terminus navigationum Ulyssis 650.b. Circeium Latii promontorium cur dicatur esse insula: ib. b. c. ambitus ibi d.
Circesium unde dicatur 345.c. an à Gergesæis. 345.c.
Circumcisio apud Colchos quando cæperit esse in usu 325. c. (vide Susiana) apud Sabæos 450. c.
Cissia vid. Susiana.
Cithæron Bœotiæ mons penthei & Actæonis clade nobilis à petris dictus 468.c d. &c.
Citibæna regio aromatifera 119.c.
Citiei pro Macedonibus 179 a b.
Citii vel Citiæi & Citium in Cypro patria Zenonis 178.c. Cittæi pro Cypriis 16. d. c. Citii unde Romani & Latini 180.c. 181.a.
Cittim Romani 228 a.
Citium an Cethim 370 d. Citium ortu Zenonis celebre & Cimonis obitu ibid. Incolæ Phœnices ib.
Cithæi & Hebræi promiscue sumuntur à Josepho 178.c.d 344. d.
Classitæ, aliis Calacheni 278.d.
Cleopatris vid. Elysma.
Clibanarii Persarum equites à clibanis dicti 217. a.
Κλίβανον thorax ib. b. Vox Persica & Chaldaica proprie lorica ex squamis conserta. ibid c. &c.
Climax mons Arab. Fœl, Mosi Saphar, quam extensus, & quot gentium terminus, 165 a.b.
Clypei Ægyptiorum ad pedes porrecti 334. c. 335. a. b. Persarum *Gera* dicuntur 335.a. Clypeo insignes Phutæi 334 c Argolici: 459 d.
Clysma Ægypti urbs ad mare Rubrum à qua sinus denominatus 121.d.c. De eâ loca veterum non satis intellecta ibid.
Clysma Arab. *Calzem* unde Arab. mare Rubrum mare *Calzem* 122.c. Hanc urbem quæ insigniant 122 c. Ibi alveus è Nilo ductus ib. Forte ead. cum Arsinoe; seu Cleopatride 122. b. Clisma potius quam Clysma & quorsum ibid.
Clupea Gall. piscis qui cum Lunâ mutatur unde dictus 751. a.
Clupea & Aspis, idem 765. c.
Co insula Carica, in Co non in Ceo Atticæ vestes subtiliores à mulieribus texi solitæ. 403 b. &c. Ibi nascuntur bombyces ex quibus bombycina 403.a.b. 404. c. Co unde dicta ib. b. c. d. Ead Caris & unde 406 a. Hippocrates in eâ natus 404.a. & Berosus scholam aperuit 405.c d. Coa purpura 177.b.
Cobali, Bacchi dæmones impostores 484.a. Κοβάλεια, astus, impostura, unde ibid. a.b.
Coccus & purpura differunt, tamen promiscue sumuntur 32. d.
Coche vide Corche.
Coclacæ vide Cilicia.
Concinthus seu *Choc Citthim* i. e. terminus Cittæorum, extremum Italiæ promontorium 180. d. *In Cœlum usque*, pervalde celso, hyperbole 53. c
Cæleftis seu Urania, Dea Carthaginensium. 853.b. ratio nominis, ibid. c.

Cœlesyria proprie dicta, ubi 366.a.b. cur dicatur Amyca ibid. & Algaur. 365. d.
Cœnæ vide Cenæ.
Coes sacerdos Cabirorum 828.d.
Colæus Samius primus Græcorum navigavit Tartessum. 672.c.678.c.& 708.a.& 730.d.
Colchi Indiæ populi hodie Cochin 770.c.d.
Colchica lingua quædam habet communia cum Ebræa 327 d.c.
Colias Saxitanus, piscis de quo Talmudici 683. c. d. quid à scombro differat ib.
Colocasiam Ebræi quomodo vocent 822.a.
Coloephryx mons prope Tanagras i. e. ὀρνιθοβοσκεῖον & Coloephryges galli 472.c. &c.
Colpias ventus ex quo facti homines 783.c.
Colpitis vide Phænice.
Colubrariæ situs 706. d.
Columbas cur fingat Homerus Jovi ferre ambrosiam 822 c. d. De hac quæstione Aristoteles & Chiron Amphipol. ab Alexandro consulti ibid. Columbarum nomine sacerdotes intelligi, qui Diis cibos subministrant, id est sacrificia, ibid. d. Scripturam ipsam sic loqui ib.
Columbæ Arab. nomen à calore 821. d.
Columnæ in Tingitana de Chananæis à Josuâ fugatis. 320. c. 189. b.
Columnæ Herculis Indis proximæ ut vult Aristoteles 192.a.
Conchylia in montibus signa diluvii 297. a. b.
Conditores gentium Moses non semper appellat vero nomine sed regionis aut gentis quam condiderunt. 14. c.
Constantinopolis quomodo Ebr. & Arab. 356.d.
Constructum pro absoluto 801. b. c.
Contractio Ebræis familiaris, cum ex nomine composito prior pars omittitur. 145.d.
Convitiis celebrabantur sacra Apollinis ubi 461. b
Conyza quomodo Arab. 842.c.
Cophtitæ vetusta nomina pertinacissime retinent 8. b. quomodo Ægyptum & Alexandriam appellent ibid. Mars ab eis colitur nomine Moloch 67.b.c.d.
Coram Domino i. e. valde, quam maxime 258. a.
Corbilo ad Ligerim à Polybio descripta. 724. d.
Corche Eutropii ad Tigrim, an sit Alcorch Arabum prope Bagdad. Corche etiam Colche & Coche. 38. a. b.
Corcyra cur Harpe & Drepane vel Drepanum 9 b.
Corcyræ falx quâ vel Saturnus vel Saturni pater excisi 9. b. c d.
Corcyra & Melita prope Illyricum 505. c.
Corcyra Epirotica unde dicta ibid. c. &c. Eadem Schetia & unde ib. 506. a. b. c.
Corcyræi montes, vide Gordyæi.
Corduba unde dicta 667.a.b.c. Trapeta & Olivæ circa Cordubam ibid. b. Corduba cum Venafro confertur, ib. d. Arabum regia ib. c.
Cordueni & Cordyæi vide Gordyæi.
Coriandrum Afris *Gœd* ut Ebr. *Gad.* 836.c.
Corma & curnu Zythum Gall. unde 792. c.
Corodamum promontorium pro Cadoramo 129. b.
Coronæ Victoris ex apio, ubi 516.b.
Corsi in Sardiniâ unde dicti. 635 c. d.
Corsica Gr. Cyrnus à Cyrno Herculis filio 631. b. Corsica vel Corsis à Corsâ bubulci servâ de quâ fabula ib. c. Corsicæ buxus unde transtra navium in Ezechiele 635. vide & 180. a. b. Cyrnus Phœnissa, ib E Corsicâ Phocenses Pœni ejecerant, Pœnos Scipio 639. d. Corsica Κύρνος, Κίρνος, & Κερατίς Punice quasi Κερατὶς dicta à frequentib promontoriis. 640 a. b. Corsis quia Sylvosa ib. c d. De Corsicæ animalibus 641. b. c d.
Cory promont. Indiæ, hodie *Comorin* 770. c. d.
Corys fl. Chus 240. b.
Corycus mons Ciliciæ ubi crocus unde dictus 378.a.
Corymbus in plantis quid proprie. 841. c.
Cosingas simulat se per scalas in cœlum ascensurum 54. a.
Cosroes Persis & Arabib. Nusirravan 130. a.
Cosyra insula prope Melitem vel à parvitate vel à sterilitate dicta 555.b c.
Cotes promont. Gr. Ampelusia ubi situm & unde dictum 714.e. &c. Cotes etiam urbs & sinus. 715.a.
Cothon Carthaginis una pars. 512. b. c. Cothon Adrumeti 512. c d. Cothon vel Cothonnum portus manu factus ibid. d. origo vocis ib d. e. Cothon Carthaginis Tunetem usque productus. 513.a.
Cotinusa vide Gades.
Cottana in pretio apud Tyrios, unde dicta 805 c. d. e.
Covinus Belgici currus genus unde 746.c.
Crag petra unde 755.a. in Moabitis Petra deserti nunc *Crac* ib. b. In Cilicia Κράγος πέτρα ib.
Cragg *La Crau* ad ostia Rhodani ibid. petra Britan. *La Crau* campus Lapideus 730.a.
Creth vel Ceritha, vel Cretha, Palæstinæ regio cujus incolæ Cerethii & Cretes 457.b. 458. a b. Hi sagittis maxime valuere 458.d.c. 459 a quæ eadem arma Cretensium ib. &c.
Cretensium arma sagittæ & arcus 459 a. b. c. quod apud illos antiquissimum ib c. Creticus arcus ib. d. Cretici calami ib. d. c. Sagittandi studium ad situm regionis referri 460.a, inde Cretes dicti ut Crethim Sagittarii Palæstinæ ib. a. b.
Cribell Britannis crista Galli ut Ebr. *cirbel* 751. e.
Crimisus fl. ab apio dictus ut Selinus proximus 615.a.b

Timo-

Timoleontis omen ex apio ad Crimisum ibid. b. Vites ibidem uberrimæ quo fortasse pertinet Crimisi nomen ibid. c.
De Crotone & Syracusis oraculum 595. d. e.
Crupellarii Gallorum gladiatores Cataphracti, unde dicti 742. e.
Ctesiphon Parthorum regia olim Chalne caput Chalonitidis. 271. b. c. d.
Cuarius Bœot. fl. unde dictus. 464. c.
Cubar quæ Dea 125. a.
Cucullus, *cucul*, *cuela* quæ vestis 749. a. b.
Cunæ in mysteriis Jacchi. 480. d.
Cuniculi in Hisp. quantâ copiâ & quam noxii 190. d. e. & 700 a. b. &c. Hispaniam inde dici ibid. Baleares adversus cuniculos auxilium militare ab Augusto petiisse ibid. c. Cuniculus nomen Hispanicum 701. b. c. λεβηρὶς Massiliensium unde laurix 701. c.
Cupressetum Assyriæ locus, *Cepher* Ebræis, ubi situs; ibi arcam Noæ videri fabricatam. 26. c. 37. a. & 278 a. b.
Cupressus materies firmissima 25. b. c. qui pro patria occubuerunt cur in arcis cupressinis conditi ibid. Jovis sceptrum è cupressu ibid. Cupresseæ Ephesini templi valvæ quamdiu incorruptæ ibid. naves è cupressu 26. a. b. c. nulla alia materies in Babyloniâ. 26. c. d.
Cuprum non semper è Cypro 30. c.
Curium Cypri oppidum an à Curieo Cinyræ filio, 372. b. c.
Curmi v. *Corma*.
Curmezara in Apuleio quid. 546. b.
Curtius Thalassius in Arado cum quatuor cohortib. vivus combustus 346. d. e.
Cus vide Susiana.
Cuth, & Cus idem. 273. b.
Cuzestan pro Elam 79. e.
Cyamosorus Sicil. fl. unde dicti. 585. c.
Cyanum ubi. 556. b. c. d.
Cybira urbs Pisidiæ unde dicta. 391. c. d.
Cychreus Rex Salaminis draconem ibi occidit 497. c. Ipse à nonnullis pro dracone habitus. 498. a.
Cyclades omnes insulæ Ægei maris numero LIII. sed proprie quæ circa Delum 439. a. b. c.
Cyclas quomodo Phœnicibus 455. c.
Cyclopes in Siciliâ indigenæ 619. b. Horum sedes circa Hyperiam 605. d. & Lilybæum & Drepanum 619. c. d. &c. Ægusaiis proxima ibid. Cyclopum sedes in *chek lub* i. e. in sinu Libyco unde nomen. 620. c. d. e. Cyclopum ossa in Sicilia eruta 619. b.
Cycnus unde dictus 203. e.
Cylices Illyrici locus, ubi Cadmus & Harmonia versi in angues. 502. c. causa nominis ib. Fictitium ibi miraculum ib. d. e.
Cymbali forma qualis 240. b. Cymbalum orarum, i. e. sinistrum 240. a. Cymbala audiuntur noctu ubi 572. d. e. Cymbala ærea in sacris Magnæ Matris & cur. 488. a.
Cynanche quæ canes, lupos, vulpes, pardales statim enecat; Pœnis *butzutzim*, imo *butszizim* i. e. mors repentina ferarum, 845. c. d.
Cynobellini regia 755. d.
Cynocrambe, Mercurialis species caule & foliis subalbidis, Punice herba, *asumes labon* i. e. herba Mercurii alba 844 b. c. cur eadem dicatur *harmas* ibid.
Cynosura Phœnice cur dicta 410. d.
Cynthus Deli mons in quo Latona edidit Apollinem, unde dictus 440. b.
Cypara vetus Arethusæ nomen, quid sonet 598. b.
Cyparissinæ tabulæ de Thule Tyri effossæ. 728. c.
Cyphnus insula & unde dicta. 442. a. b. c. alias & Cythnus ib. v.
Cypra Juno Tuscis, 676. a.
Cyprus insula à cypro frutice, non à Cypro Cinyræ filio vel filia 372. c. d. Cerastis cur appellata 372. b
Cyprus frutex Ebr *copher*, Arab. *alhenna*, non est ligustrum 372. d.
Cyprus muliebre nomen non virile. 372. c.
Cyranis Africana insula quibus fertilis 555. c. De nomine conjectura 556. a.
Cyrbes v. Axones.
Cyre fons à quo Cyrene dicta è monte oritur Cyre 377. d. & 544. c.
Cyrenæi ad curulem artem se applicant 338. c.
Cyrnus vide Corsica.
Cyrus Persis olim sol. 711. d. e. it. 69. c.
Cythera in Laconico sinu, insulam Phœnices occupant 500. a. b. Uraniæ seu Veneris fanum ibi vetustissimum 500. b. c. Cythera à petris dicta 500. d. Ead. Cranac & Porphyrusa ibid. d. e. & p. 177. c. Ibi Phœnicus portus 501. a. Solum & incolæ quales ibid. b. c.
Cythnus una Cycladum 439. c. inde Cythnius caseus valde celebris, 422. a. b. Insulæ nomen inde ib. c. Cythnii ab Amphitryone multati, unde prov. 442. d.

D.

ד D *Aleth* Hebræorum δ Δέλτα 491. c. d. geminatum sæpe resolvitur in א 833. c. cum ל Lamed permutatur 559. c. finale expressum per T 783. c. Hispani mutant in G, 512. b. & 687. c.
D & Z permutari 95. d.

Dædali Colymbetara. 593. b.
Dæri Thaſii cur dicti 425.
Daces hodie Patzinacitæ. 226. d.
Daghes in D. mutari in N. in B & P. in M. 833. b. c.
Dagon Gr. Σίτων vel ζεὸς ἀρότριος. 785. a. Dagon templum Dagonis qui Saturni frater fuit. 832. a. b.
Δαῖροι cur ita Thaſii dicti 425. b.
Damaſcus v. Uts, & Aram-Dammeſec.
Damiata Ταμίαθις non Peluſium, 332. b.
Damnus equus Tuſcis 646. c.
Dan Britan. inferius, unde 754. d.
Daniel Suſis ſepultus 223. c. Ecbatanorum Regiæ conditor creditus. 223. d. c.
Danmonii unde dicti 754. d.
Daphnæ & Taphnes 362. c. & 314. a.
Daphne vel Daphnis lacus & fons v. Caſtalia.
Daphnis ubi natus v. Heræi montes.
Dare Perſis porta unde 745. c.
Darius cur dicatur ἐρξείης 69. c.
Damuch veſtis genus 321. c.
Daſcon in Sy acuſarum magno portu quid ſit 596. d. unde dicatur ibid.
Datus aurifera, Datus bonorum 424. d. c.
Dea Rhea Thuſcis 646. c.
Dea Germunor. Aeſtar 751. d.
Debæ unde dicta 160. Ibi omnis aurifer ibid.
Debebæ Arab. Fœl. populi 224 c.
Debir, Anakæorum urbs literarum ſedes unde *Kirjath ſepher*, *Kirjath-ſanna* & *Kiriath arche* dicta. 363 c.
דה *Dec* Perſis ſonat decem 129. b.
Dedan prope Rhegma, hodie Daden. 148. a. b. Alia Dedan in Idumæâ ibid. b. c. utriusque conditores & merces 248. b. c. pro Dedan Græci *Rhodon* legunt. 248. d.
Dei genus ſumus omnes 738. c.
Dei luctationes, Dei caligo, Dei montes &c. pertinet ad αὔξησιν ut *gudubbal* Pœnis attractio Beli pro leontopodio cujus mira vis ἑλκτική, Deorum ſexus neſciunt. Hebræi 860. a.
Delli palicorum lacus perjuris graves eorumque indices unde dicti 588. a. &c.
Delus unde 440. c.
Dele & Anaphæ inſulis quis communia 461. c.
Delphin cur Tyrrhenus Poëtis 644. c. v. Tyrrheni, & Ulyſſes & Turſio.
De Delphino hiſtoria 518. d.
Delta Ebr. *Raab* Ag. *Rib*. i. e. pyrum v. Miſraim.
Delus in centro Cycladum 439. c. nominis origo fabuloſa. 439. c. vera 440. a. vide inopus, Cynthus & Anius.
Demoneſus inſula non καρχηδονίων; ibi χαλκηδονίων; ibi Cyanum Chryſocolla & æs. 556. b. c. d.
Derroſa Hiſp. urbs hodie *Tortoſa* unde dicta 691. b.
Denotati, defixi, obligati, qui ad mulierem non poſſunt affectari 845. b.
Dertiſſa urbs Hiſp. unde dicta 691. b.
Deucalionis diluvium, arca & columba. 5. b. c.
Deus author omnis boni 74. a. &c. quomodo Deus Eccleſiæ. 75. b. ſub hac promiſſione quæ bona contineantur. ibi c. d. Opera bona non ex nobis ſed ex Deo. 74 a. b.
Deus Syris *Dahal* i. e. timor. 440 a.
Dia Michion pro Vulcano, quorſum. 784 b.
Diabolus Dei ſimia 440 d.
Dianæ oraculum, unde Myrrha Dianitis 129. a. Dianam Græci plurimum colunt. 7. 7 d.
Diarrhytus, id eſt, irrigans. 518. d. vide Hippo.
Diava & Adiava Aſſyriæ amnes unde Hadiava vel Adjabene ipſa Aſſyria dicta 274 b. *Diava* Chald. lupus. Gr. λύκος, male Ptol. λευκὸς, ibid. c. Xenophonti Zabates & corrupte Zates, quod à Fullero perperam acceptum ib. c. d. e. Zaba idem 279 a. & Anzaba 276. b. c. Zaba & Diava ſola dialecto differunt 376.
Dicæarchus Ariſtotelis diſcipulus Britanniam deſcripſit. 724. e. &c.
Dido à divagando dicta: 832. d. an virago ſonet: 816. d. an ἀνδρόφονος. 818. b. nomen explicatur: 515. d. priſcum ejus nomen Eliſſa 515. c. an Origo dicta: ibid. condidit Byrſam. 509. b.
Didus amor Æneæ pro loto 619. d.
Didus pater vide Belus.
Dii Gallorum *vide Galli*. Dii Phœnicum hiſtorici fragmenta de Phœnices regibus & judicibus 862. d. c. &c.
Dii ſabeorum Sol & Luna p. 150. c.
Dikla, id eſt palma vel palmetum 134. c. Minæorum regio ubi palmæ plurimæ 135. b. c. vide Minæi.
Diluvii ſigna conchylia in montib. 297. a. b.
Dinas quid Britan. 758. a.
Diodas vide Hercules.
Diognetus punice Maharbal 825. d.
Dione eſt Baaltis 426. d. e. vide ſ. l.
Διόνυσος Bacchi nomen unde factum 479 a. b.
Dioſcoridis inſula pro *Div-Socotora* i. e. inſula Socotora 362. c hodie Socotra 121 a. unde aloe 114. d. e.
Dioſcurias ſeu Sebaſtopolis Colchidis urbs, ubi CCC nationes diſſimilibus linguis. 325. a.
Dioſcuri Anaces 365. a.
Dioſpolis id eſt Thebæ Ægyptiæ 7. a. Dioſpolis minor in mediis aquis ubi ſepultus Demetrius Phalereus 7. a. b. Dioſpolis magna cur dicatur habitare in fluminibus 7 d. quando exciſa 6. c.
Diphat, Paphlagonia ubi Tobata & mons Tibius &c. 198. d. c.

Dirce fons prope Thebas nomen ab aquis nitidis & cæruleis 464 c. d.
Dis quomodo Pater Gallorum 738. d.
Dispersio gentium v. Gentium dispersio.
Dithyrambus v. Thriambus.
Divena Gallice fons divinus 738 d.
Diurnum iter. σταθμὸς, mansio, fere XX mill. 285. d. e. 286. a.
Dodanim Chald. Dardani: At Rhodanim lectum ab Esdrâ & Samaritanis & Græcis 18. d. e.
Dole Britann. planities unde 754. e.
Domus mensurarum i. e. magna 250. c. Domus suprema i. e. sepulchrum 603 b.
Dora urbs Phœnices qualis 732. c. d.
Dore Angl unde 745.
Dorienses habitarunt locos Oceani confines 731. e. iidem Herculis comites, Phœnices forte ex urbe Dorâ 732. c. d. Alludunt Dorius, Duranus, Dordona &c. 733 a.
Dosareni, unde myrrha Dusaritis ab Arabum Deô Dusare, 126. a.
Dracones alibi innoxii, in Libya pestiferi. Horum veneno Æthiopes tela imbuunt. 303 c. d.
Drecanum, locus in Insula Cô unde dictus 405 b. c.
Drepanum urbem in Siciliâ nobilissimam condidit Amilcar 561. nec à falce Cereris aut Saturni nec à curvo situ dici, sed ab acumine Promontorii. 562 a
Drilon Illyrici flu. unde dicatur Arion & Oriundes 503. c. d e.
Druides unde dicti 740. d. e.
Druna principatus Tuscis 646. c.
Drymus Bœot urbs unde dicta 473. b. c.
Du Britan. niger 841. a.
Duglaß quid *ibid.*
Dun collis Gall unde Laudunum, Juliodunum, &c. 754 c.
Dunæam Judæus Rex Sabæorum 150. d.
Dunaam i. e. Charisius. 161.
Duris & Dyris v. Enoch.
Durius Hisp. fl. à Doriensibus non Græcis sed Phœnicibus 695. c.
Dusares Arab. Bacchus 482. 126. a. b. à quo Dosareni, & Dusaritis myrrha, & Dusare scopulus. Dusares quomodo Arabicè: origo vocis 126. c. d.

E.

EAster v. Aestar.
Ebenus Meroitica 308. a. b. c.
Ebræi ab Ebere 359. c. 105 c. non ab Abrahamo 105. a. b. nec à trajectu Euphratis 105. b. c. attamen illi soli dicuntur Ebræi qui Ebræam linguam servarunt incorruptam, nec in remota loca dispersi sunt 105. c. d. libros nominant à voce prima ita & cantiones 818. c. d. familiarem eis esse contractionem vide Contractio: buces Ebrææ habitu Græco velatæ vide: 362. c. habent litteras sacras & prophanas 837. b c. nesciunt sexus Deorum 860 a. in nominibus propriis sæpe quippiam elidunt 363 b.
Ebræa lingua omnium antiquissima 57. c. Etyma nominum omnium usque ad dispersionem inde petita, ibid. dicta ab Ebero 508 d. e. ejus beneres aliæ linguæ non assequuntur 58. d. e. floruit usque ad Captivit. Babylonicam 59. a. in Babylonia cur potius corrupta quam in Ægypto ibid. vocatur Lingua Canaan 66. d. fatalis ei fuit Babylon 59 c.
Ebur & Abalite sinu 140. c.
Ebura vel Ebora Cerealis 681. a. b. Eburæ plures in Hispania ibid.
Ebusus vel Busus Arab. *Iabesa* 705. a. Insula vitibus & oleis fœcunda & ficubus præstantissimis, quæ exsiccatæ inde exportabantur 705. b. c. d. inde Ebusos 705. d Colonia Carthaginensium in eam quando deducta 706. a. b. cur eadem Erusa & Pytyusa dicatur ibid. Ebusi situs ibid. fugat serpentes ibid. Ebusi montes è continente videri ibid. e.
Ecbatana vel Agbatana, Mediæ metrop. 221. e. omnium urbium opulentissima ibid. ambitus ibid. thesauri 222 a. sepulchra regum, ibid. muri in libro Judith ibid. aliis urbs ἀτάχιστος 222. b. arcem ambibant mœnia septem diversicoloria 222 c. inde nomen 222. d. regiæ magnificentia 223. a. b conditor Daniel creditus 223. d e. ejus custodes Judæi 223. e cur recens ævo Josephi 224 b. c. Ecbatanis dies æstivos agebat rex Persarum 223. e. de situ multa 224. d. &c. vide Adrapanauta.
Echetia Volscorum urbs 180 d.
Echetla, Siciliæ urbs munitissima unde dicta 607. b. c.
Eden hortus unde dictus 57 e
Edessa soli sacra 736. b. c. ubi sita 347. d. Syrico unde dicatur 93. d. est nomen Estheræ 602. d.
Edissa Siciliæ portus, id est myrtetum 602. c. d. Gr. Ὀδύσσεια ἄκρα tanquam ab Ulysse ibid cur Hecubam ibi sepultam esse fabulentur 603. a. b.
Edom sanguis Punice ut Ebr. דם *dam.*
Egesta vel Segesta Elymorum urbs in monte 629. b. c
Egesta, Segesta vel Acesta unde dicta 563. d. & c. ibi confluunt Xanthus & Simois 564. a. b.
Ἐγκέλαδος vide Enceladus.
Egra vel Arga hodie Algiar urbs maritima propè Medinam 242. c.
Egressus Assur pro in Assur, phrasis Ebræa frequens 260. b. Egressus supp. ad bellum phrasis Ebræa & Arab. ibid.
Eith frumentum Britan. unde 752. c.

Elagali vide Heliogabalus.
Elamitæ alii ab Elanitis 78. c. Elamitæ sunt.
Elymæi ibidem Elymaidis situs 79. a. Elymæi truces & bellicosi ibid. b Elymæorum Reges & arma ib. b. c. an magiæ dediti ib. d. Susii an ab his diversi ib. d. c.
Elaphoboscon Afris *Asfaucau* vel *ascacco* id est amor capreæ 837. b.
Elath, Eloth, Ela, Elan, vide Aila.
Elcetium Siciliæ urbs unde dicta 616. a.
Elelcus Bacchi nomen unde 470 c.
Eleph Ebr. chilias pro quovis numero & *alluph* chiliarchus pro quovis duce 742. a.
Eleutherus Siciliæ fl. cur Orethus dictus 565, d.
Ἐλιεὺς, Jupiter Thebis unde dictus 476. a.
Elion Phœnicum Deus: Verum Deum hoc nomine coluit Melchisedech 370. b.
Elion id est ὕψιστος, genitor cœli & terræ 784. d. e.
Elisa aliis Hellas & Aeolis & Elysii campi &c. potius Elis aut Peloponesus cum vicinis insulis 176. c. ex Elisâ purpura ibid. c. d &c.
Elisa, insulæ Archipelagi 356. b.
Elissa Didus priscum nomen quid sonet 515. c. &c.
Ellipsis Ebræis frequens 705. d.
Elohim Saturni commilitones unde sic dicti 785. b. *Lelohim* διωξητικὸν. 484 b. c.
Elpenoris tumulus in Circe insula extrema 654. d. hominis figuram exprimit ibid. e ibi myrtus primum visa ibid. d. Elpenoris nomen alio translatum à Phœnicibus, unde dictus Elpenos 654 655. a.
Elulæi expeditio in Citiæos. 370. c.
Elulæi nomen Phœnicum ibid. d.
Elusa, ubi Venus & Lucifer à Saracenis culti 350. b. pro Lesa in Arab. paraph. ibid. c. Elusa quomodo Hebræis 765. b.
Elyma v. Eryx.
Elymais regio quam late extendatur 80. a. Elymais urbs metropolis in qua Dianæ templum, à Persepoli quam diversa 80. b. c.
Elymas id est Magus 79. d.
Elymi Phœnicum Socii 628. c. Hos è Troja multi deducunt ibid d. & c. Trojani tamen non sunt sed pars Sicanorum quæ cum Phœnicibus iniit fœdus 629. b Elymi in montibus degebant unde nomen ibid. horum tres urbes in montibus ibid. b. c. d. iidem à situ dicti Phaucanim, quod Phocenses interpretati sunt 630 a b c.
Elymæi vide Elamitæ.
Elysii campi ubi siti 664. unde dicti ibid. in Hispaniâ & circa Tartessum & Turdetaniam 189. c.
Emmaus duplex, una prope Tiberiadem, altera solum LX. stad. ab Hierosolymis 848. a b. Emauntis nomen quid sonet ibid. a.
Emesa ubi sita 347. d. ejus Reges ibid.
Emporia regio fertilissima circa Leptim & Cinypem 528. a. b. & 541. c. allusio Punica ad Emporia 528. c.
Emporicus Africæ sinus in quo Phœnices Augusti ævo 714. d. idem Saguti dictus vel Saguri ibid.
Enaris, id est simia, quia sine naribus unde Enaria insula 655. c. vide Ænaria & Pithecusa & Arima vide & 765. c. d.
Enceladus Ætnæ suppositus, qui draconum spiris Jovem implicare conatus est; Diabolus serpens *acalathon* seu tortuosus 380. a. b. & c. idem Typhon 581. b. & c. & Briareus 582. c. &c.
Encheleés Illyrici populi, quomodo Phœnicie 503. b.
Engonasis v. Ingeniculum.
Enguium Siciliæ, ubi Deæ matres cultæ, à fonte dicta in media urbe 617. a b.
Enippe v. Aganippe.
Enna urbs in Siciliæ umbilico Cereri sacra 586 b. Ennaam Punice dicta propter fontes amœnissimos ib. c. &c. inde rapta Proserpina ib. b. c.
Enoch vel חנוך Chanoc, Ethnicis Annacus & Cannacus, qui patris & filii historias permiscerit 100 c. d. e. idem corruptè Nannacus 101. a. unde dictus Enoch 58. a. Enoch astrologiæ inventor, Eupolemo Atlas, Arabibus Idris ut Atlas mons Pœnis, Duris & Dyris ib. b. c.
Entella vel Atalla Elymorum urbs à situ in monte 615. d. urbes in Judæa &c. vicini nominis 615. d. e. vide & 629. c.
Enucaddires sunt Sacerdotes Pœnorum, unde, vide 849. c.
Eoa v. Oea.
Epaminondæ tumulo draco insculptus quid significaverit 498. d. 499. a. b.
Epigranea Bœotiæ fons unde dictus 464. e.
Epigri Gr. ἐπίγροι, clavi lignei subscudes 718. e.
Epiceros est Maacha 89. c.
Ἐπίσημον vel παράσημον in prora navis 791. d. aliud tutela in puppi ib.
Ἐπίγροι subscudes 718. d. Epigri ib. e. secundus sophista cur dictus ἐπίγρος ib. d.
Epopeus mons in Arimis sub quo Typhœus, unde dictus 656. a b. ignes inde erumpentes ib. Teleboæ in Capreis à Phœnicibus oriundi 656. c d Capreæ insula Tiberii secessu nobilis 656. c. Incolæ Teleboæ ib. in ea Pharus ib.
Equus primus è petra natus in fabulis cur Scyphius dictus 339 b.
Equi Cappadocum nobilissimi 201. b. &c. Imperatorum usibus servati 202. b. divina animalia ib. pal-

mati ibid. equi Mazeces 201. c. 202. a. equi Tusci 210. c.
Equi Phœniciæ naves Gadibus 791. d.
Equitandi ars à Neptuno 339. a.
Equites Cataphracti apud Scythas 216. d. retiarii ap. Medos 253. b.
Ερaχὸς manipulus Bœotis unde 476. d. e.
Erec non est Edessa, sed Arecca vel Arecha Susianæ unde Areccæi campi ubi naphtæ fontes 267. c. d. e. eadem Herodoti Arderica vel Anderica 268. a b. c. d. vox explicatur ibid. Erec quam longa ibid.
Erembi qui & unde dicti 321. b. & 244. b. c.
Eresus v. Ebusus.
Erez Ebr. pro pinu & generale nomen ad omnes arbores resiniferas 706. c.
Ergimul v. Giormok.
Erineus Siciliæ fl. al. Orinus 599. c.
Errif Ægypti pars vide Misrajim.
Eruca cur ἀσαρία Pœnis 835. a.
Eryces fl. in Sicilia oritur ex monte Eryce 377. d. & 587. d. e.
Eryngium cur Afris *Cherdan* 835 d. an à Carduo quia cardui species vel à חרד stupere & cur ibid. male Eryngio tribui quod de Eryngo vel arunco scripserat Philosophus 835. d. e. 836. a b.
Erythiæ Tyrii conditores 677. c. Erythiæ situs ibid. d. e. ibid. urbs 678. à fabula de bobus ab Hercule inde abactis ibid. a b. c. an Geryon ibi regnarit ib. e. oves in Erythia 779. a. Erythia contra Lusitaniam ibid. b. de Erythiæ variis nominibus ibid. c. Erythiā absorpsit mare. ib. d. Erythia unde dicta. 759 d.
Eryx mons altissimus, aliis Elyma, utrumque nomen ab altitudine 562. b. &c. Erycina Venus à Phœnicibus culta 563. a. b. c. Eryx oppidum ibid. c. d. Eryx fabulosus ibid.
Eryx vel Elyma Elymorum urbs in monte 629. b. c.
Esiongaber, Asiongaber, Gasiongaber, Asia & Essia Chald. *arx* galli quasi גבר sit gallus 764 a. quin Esiongaber est spina viri Gr. ῥαχὶς ibid. cur sic dicta ib. b. c. Esiongaber non est Berenice nec Batagabra nec χαβρὶς χάραξ sed Idumææ portus ad mare rubrum prope Ailam ibid. c. d.
Esmunus, id est Æsculapius 427 a.
Essedum Gallici currus genus unde dictum 746. d. e.
Estancher Gall. vide stagnare.
Esther cur Hassada dicta 602 d.
Esubopes & Salauces Colchorum Reges ditissimi 328. e.
Etesiæ quomodo & cur impetrati 441. b. c d. e.
Ethan regio fictitia 353. c. Ethan Salomonis prædium 353. d. Ethan quid Ebr. ib. c.
Etruria & Etrusci v. Tyrrheni.
Eva unde dicta 37. e.
Evoe in Bacchi sacris unde 480. b.
Eval Arabiæ locus, à quo Evaleni 144. b.
Eubages vel *Euvages* Philosophi Gallorum: de voce conjectura 741. b.
Eubœa cur Macris dicta 434. b. c. d. & Bomo ibid. e. & Eubœa & Ἀργιβόειος ibid. & orcha 435. c. d. e. & Chalcis 436. a. & Abantis vel Abantias & incolæ Abantes 435. b. c. Eubœa longa 434. d. angusta 435. d. hærens olim continenti 436. a. b. pascuis & bubus fertilis, albis maximè 434. e. &c. Arabes habuit incolas à Cadmo deductos *ibid.*
Eubulus v. Antiphanes.
Eucaddires in Pœnorum sacerdotibus recenset Augustinus, forte legendum *Enucaddires* 849. a. b c.
Eudipne Africana insula, forte Udenoe 555. d.
Eudoxi navigatio è mari rubro in Indiam 709. c.
Euhodus Antonini Caracallæ pædagogus *Torpejon* Afris dictus id est תורבין *turbejan* pædagogus.
Evoe, Evius & Evan in Bacchi sacris unde sumpta 480 b.
Euphratis quinque alvei 38. c. primus Seleuciam prætermeabat & in Tigrim influit è regione Bagdad 38. c d. Secundus Tsartsar ad urbem cognominem veteribus ignotus ibid. tertius Regius fl. non prætermeat Ctesiphontem sed in Tigrim influit infra Apamiam vel Alcatsar 38. d. e. 39. a. b. quartus per Suram & Babylonem unde amnis Sur non Sud 39. c. d. Idem propriè Euphrates ibid. quintus per Cupham, Acracanus al. Narragas Baarsates, Marsares, Marsias, quæ singula explicantur 39. e. 40. a.
Euphratis regius alveus, aliis regia fossa Naarmalcha, Armacalas, Armalchar, Narmalchas & Chobar, Arab. Almelic. 38. d. e.
Euripus inter Eubœam & Bœotiam 436. a. b.
Europa magnarum terræ partium minima sed cultissima 167. c. E Japheti posteris quinam in Europam se contulerint 170. e.
Europa regio & Europa Cadmi soror unde dicta 337. e 456. c.
Europa Cadmi soror id est λευκοπρόσωπος 456. c. Junonis pigmento peruncta faciem ibid. cur *Hellotia* dicta & ejus corona *Hellotis*, festum *Hellotia ibid.* d. à tauro rapta 597. e. an ab Ebr. *halloth* id est Epithalamium canere ibid. e. & 457. a.
Euxinus Pontus vide Pontus.
Exael angelus qui docuit scilicet metallorum conflaturam unde dicatur 427 b. c. it. 234. c.
Extremum pro occidentali 670. b. c.
Exuanum Phrygiæ locus à vulpibus dictus, 683. a.

F.

FAba Ægyptia dicitur Hebræis *Lebi* & cur 336. *c*
Facere milites Ebr. id est conscribere 487. b
Falæ unde dictæ 646. *c*
Falando cœlum Etruscis 646. *c*
Faunus v. Pan.
Faunus in Bacchi copiis 643. b. Faunus idem qui Pan Arcadum Deus perpetuus Bacchi comes 645 a. Bicornis uterque & capripes ibid. Pinus utrique sacra ibid b. ab utroque φάσματα ib. Pan, Sylvanus, Inuus, & Faunus ib. *c*. Fauni, id est Panis cultum in Latinum intulit Evander Arcas ib.
Femur pro pudendo 481. b. femur montis pro latere ibid.
Ferrum ex Javan 176. a. ferrum primum cuderunt qui, 265. c. & 208 a
Fertilitas Africæ incredibilis 563. *c*. Byzacii, 546. a. b
Filius phrasi Ebræa dicitur, qui verè est nepos 90 b. filius pro fratris filio 802. c
Filiæ apud Ebr. pro mulieribus in genere 476. *c*, d
Finis terræ promontorium in Artabris 354. c
Flavus color vide Galli.
Fluvius in terra se condens & rursus emergens 696. d, e. index perjuriorum 589. e. frigidissimus 578 *c*. oblivionis 607. d
Fluvii & urbes cognomine, circa Babylonem id frequens & in Sicilia 269. *c*. d. e. fluvii & montes sæpè cognomine 377. d
Fons cæruleus 464. *c*. d. mirabilis 677. b. amarus 609. d. tepidus 609. d 349 d. cum sole accrescens & decrescens 668 b, amatos esse in Ægypto negatur 246. fons vini 628. a. b
Fœmininum pro neutro Pœni & Ebræi usurpant 852. *c*. quia utrique neutro carent 781. *c*. d
Formiæ olim Hormiæ Lami regia & Læstrigonum 651. c. &c.
Francia ad Sequanam filii Gomer 126. a
Francos tonderi περίτροχον 389 d
Fundæ habena cur Gr. κῶλον 702. d. quomodo Ebr. ibid. Funda δίκωλος & μακρόκωλος ibid. e & *c*. funditores vide Baleares, hæc ars in Phœnice pridem in usu 702. *c*

G.

G & X permutabiles 737. a. G & V permutantur 485. a G & Z permutantur 485. a G & T scribarum imperitia sæpe permutari 742 b. G Arabum sonat ut I. consonum 521. *c*. Gimel ex Cappa permutari 269 *c*. 794. d. 442 *c*
Gimel mutatur in K. 213. b
Gim. ex *Cha* Arabum quid differant 122, d
Gabbatha explicatur 828. d, c
Gabbara, vir procerus ex Arabia 257. d
Gabirea vide myrrha.
Gad fortuna Phœnicibus 946. a
Gadareni pro Agarenis 255. *c*
Gaddir seu Gades, insula unde dicta 673. *c*
Græcè cur Cotinusa ib. d. Gades extra orbem ib. e. Gadium situs ib. urbs quam vetusta 674 a. b. Archaleus ejus conditor ib *c*. d. Gaditanæ puellæ 674 d. &c. Gaditani Dii 675. b. & *c*. mors ibi culta, id est Pluto ibid *c*. ibidem Herculis templum ibid. *c*. d & fons mirus 677. b. & Geryonis arbores ib. *c*
Gadir septum 814 a. b. ejusdem vocis Etyma ridicula ibid. b. *c*. vide & 819 b
Gadira id est septum 190. a
Gadira seu Gades condidere Phœnices 190. a
Gaditani navigii fragmenta in orientali Oceano 709. *c*
Gæsatæ & Gæzatæ v. Gesatæ.
Gæsum vide Gessum.
Galatæ & Celtæ unde dicti 188 b
Galactophagæ bellicosæ 216 *c*
Galactophagi justissimi 197. d
Galatæ vide Galli.
Galba pinguis unde Gallis 751. *c*
Gallea Bœotica 459. d
Galei seu Galeotæ vates Siculi, quomodo Pœnis 593 *c*. &c. rat. nominis ibid.
Galiarii & puliarii *goujars*, id est lixæ & calones Gallis 743. b. *c*
Galilæorum sermo quam inconditus 778. *c*
Galilæorum dialectus Syra impurissima 65. vide & ling. Syr.
Gallia & Galli: Herculis iter in Galliam 729. *c*. qua parte Gallias invaserit 731. *c*. e. inter Gallos & Pœnos plurimum commercium 733 a. E Gallia Pœnorum mercenarii milites quod prohibuit Scipio ib. Galliæ partem Annibal diu tenuit ib. b. Gallicum sermonem cum Phœnicio in multis convenisse ib *c*. & 735. b Gallorum Dii 735. *c*. & 737 *c*. Dianam Galli maxime colunt & Mercurium 737. b. *c* à Dite patre quomodo nati 738. d. Galli tam eloquentia quàm fortitudine clari 737 e. Galli flavi 186, 187. dignitatum nomina Gallis 739. a. militaria vocabula 741 b. *c*. arma 743 d. nomina curruum 746. a. vestium 747. a. animalium 749. d. herbarum 752 a. geographicæ voces 742. d &c. lingua in quibusdam similis tamen à Punica diversa 758. *c*
Γάλωνες an sepes Phœnicibus 814. *c*. 832 b
Gamori qui propriè 603. c. d, e
Gapus Tuscis vehiculum 647. a

Garaw Brit. rapidus unde ortum 756. b. c
Gargaphie fons ad radices Cithæronis, ubi Dianam vidit Actæon à præcipiti cursu dictus 465. b. c
Garsiæ Toletani obitus 543. d
Garumna fl. unde dictus 757 b
Gath Anacæorum urbs 364. c
Gaudos, circa Cretam insula, quæ & Caudo & Claudos & Claude 544. d c (b. c
Gaulus navis Phœniciæ genus penè rotundum 819.
Gaulus Phœnicum insula 547. c. eadem Gaudus & Glauconis & Calypsus insula 554. situs, forma, nomen ibid. c. de ea res mira vel de vicina Galata ib. ab hac diversa Gaudos prope Cretam ib. d
Gaunacum vel Caunace, sagum majus villosum, gauca Chald. 748. a. b
Gausopa, Talmuld. gusþak 748. c. d
Gaza vox unde 157. b Gaza Palæstinæ munitissima urbs, à munitione dicta non ab Azone, nec à gaza Jovis ibi servata 824. a. b. c. Gaza Minoa dicta, tanquam à Minoe rege 458 b. vera ratio nominis 613 e. Gaza Anacæorum urbs 364. c
Gazandi unde dicti 157. b
Gaza v. Gesatæ.
Gebanitæ unde dicti 132 b
Gebennæ vel Cebennæ montes & unde dicti 754.
Gela Siciliæ urbs celebris à quo & quando condita 607. Gela nec à gelu nec à Gelone nec à risu sed a Gela fl. dicta, qui Pœnis Bela propter vortices 607 e & c. Æoles b & g permutasse ibid. d
Gelæ in Media unde dicti 221. a. b
Γήινος quis 784. b. c
Gelasanem Gal. gnaphalium unde dictum 752. a
Gematria 57. 60 c
Gentes LXX al. mille p. 60. & 62. gentium termini juxta numerum Angelorum aut filiorum Israelis 64. a. b. c. d
Gentium dispersio ex linguarum confusione 70. c. dispersionis termini 71. c. dispersio fortuita respe-spectu hominum non Dei 72. a. b. c
Geographiæ studium jam olim in Æpypto & in Colchide 316. c & c
Georgestan & Georgi populi & Guirgasæis 385. d
Gephyræi Aristogion & Harmodius 496. b
Gephyræi è Phœnice oriundi Tanagris pulsi Athenas diverterunt ibid. horum templa ib. Gephyræa Ceres ibid. Gephyrei unde dicti ibid. c. d. c. Γεφυρ ἱς Γεφυρίζειν Γεφυριςαὶ Γεφυρισμοὶ ibid.
Gerasa urbs cur nobilis 349. d. c
Gergesæi citra Gerasa vel Gadara non in Africa, solo nomen ab argilla 345. b. c (b. c
Germanica lingua habet cum Persica communia 64.
Germani qui propriè & unde dicti 741. c. sint ne Chananæi 505. b. in Germaniam penetrasse Coloniam ex Ægypto ib. b. c. coluerunt Deum Aestar 751. d
Gerra urbs in insula Meninge quæ & Thojar, explicatur utrumque nomen 543. b
Gerrha Persarum clypei 335. a
Gerrhæ, id est pudenda pro fascino, ut in infantium collo & curru triumphantium 577. d. c
Gerrhæi Arabes ex Babylonia advenæ, opulenti 250. c. 251. a. unde dicti 251. b
Gerri in Media unde dicti 211. a. b
Geryon ubi regnavit 678. c. d. in Epiro 750 d. à græco Hercule victus non fuit in Hispania sed in Epiro 189 d
Gesatæ, Gæsatæ, Gæzatæ, Gazatæ Gallorum milites mercenarii unde dicti 742. b. c
Gessum, gesum & gæsum Gallorum hastile unde dicatur 744 a. b
Getara pro Gagara 92. d
Gether creditus Carum, Acarnanum & Bactrianorum pater 92. d. c. 93. a. forte inde Getri seu Centrites fl. 93. a. b. vide Centrites & Giormok.
Gether pro Jathir 92. d
Gettæ vide Gitta.
Gethuria Laconiæ 92 d
Gigantes θεόμαχοι de iis fabula unde orta 52. d. 53. a. b. c. d
Gilbanar Persis est eques cataphractus 217. d
Gingri vel Gingrainæ tibiæ lugubres in luctu Adonidis. qui Phœniciæ Girigras id est Dominus 807. b. c. d.
Giormok, Algiormok, Algerameka, Ergimul locus musco fœcundus, pro Gether in Arab. paraphrasi 93. b
Girba cur dicatur Meninx 544 b
Gitta vel Gettæ Palæstinæ urbs unde dicta 712 a
Gloria pro multitudine 287. c
Gnu Tuscis grus 647. a
Gabolitæ & Gomolitæ 114. d
Goed Afris Coriandrum 836. c
Gous & Magous, equi & equites Gous & Magous id est Scytharum 213 c. eorum arcus 213. equites cataphracti 216. d. excidium 218. c d
Gogarene Armeniæ pars unde dicta 213. b
Golgos vel Golgi Cypri urbs Veneri sacra à Golgo Adonidis filio vel à Phœn. Golgol 372 d. Golgis templum Veneris Paphio antiquius ibid. Venus Golgia 373. a
Gomer Phrygia utrumque nomen ab adustione 195. b. c. d. quia Phrygiæ pars κατακεκαυμένη ibid. Ve-

terum

terum interpretationes eo posse referri 195. c. & *e*
Gomer & Magous non sunt idem populus 355. a. Gomoliæ, vide Cobolitæ.
Γόμυγα terminus unde 821. a
Gopher esse cupressum 25. b vel Cupressetum 26. c
Gordyæi montes ubi substitit arca etiam Corcyræi dicti 9. a. 20 b. Gordyæorum nomen variè scribitur 20 a. Arcam ibi substitisse ib. &c. De eorum situ 21. a. b. *c*. ibi arcæ reliquiæ.
Gorgus fl. idem qui Adiavas 275. *c*
Gorylle v. Gurulis.
Gossampinæ arbores in Tylo insula 767. d
Gossipium cur Talmudicis *lana vitis* 767. c
Gaudran vide Alquitran.
Goujars guliarii 743 b. *c*
Gozan Ptol. Gauzania 220. *c*
Græci circa Trojam fame tempore ab Oenotropis diu sustentati 440. d. peregrina nomina quomodo emolliant 125. c. habent literas sacras 837. b. *c*. scripserunt βυστροφηδὸν 494. *c*. d. Eorum naves rotundæ prima longa Argo 819 d. c
Gramen Afris *Iebal* & Syris, ut *Iebul* Ebr. 839. d. c
Gramen Assyrium est Amomum 272. c
Gratiarum collis Punice *Zucbabari* 534. *c*
Gravii vel Gruii Hisp. populi unde dicti 688 *c*. d
Graviscæ in Etruria à gravitate aeris dictæ 595. b. *c*
Guith Britan. divortium unde 757. a
Gudubal Pun. Leontopodium & cur ita 845. a
Guerra bellum unde derivetur 741. *c*
Ex Guirgasæis Georgi 358. d
Gurulis urbs Sard. unde sic dicta 637. c. aliâs Ogrylle vel Gorille ibid. qui conditores ib. vid. & 634. *c*
Gutturalis defectum Ebræi compensant per *Dagesch* id est per geminationem literæ sequentis 810. *c*. d. initio vocis à Phœnicibus sæpe neglecta 826. *c*. 840. d
Gyarus ab עכבר acvar id est, à muribus, qui fugatis incolis etiam ferrum rodebant 450. d. c. In Gyaro purpura 177. *c*
Gyata vel Guata prope Syracusas regio mediterranea 599. b. *c*
Gymnesiæ & Gymnetes v. Baleares.
Gytta, Africæ urbs ab Hannone condita ubi sita & unde dicta 711. c. & *c*
Gyzantes 539. a. 556. a. v. Zygantes.

H.

H Persæ & Carmani ut χ vel κ efferunt 129. b. & *c*
Habitatio universitatis id est, Arabicè sepulchrum 559. d
Hadiab est adiabene vide hoc f. l.
Hadoram unde Drimati versus fretum sinus Persici 128 *c*. cum his confundi perperam Chatramitas 128. *c*. d. regio non est thurifera ut volunt sed myrrhifera 128. c. 129. *c*
Hadrac pro valle Damascena 89. *c*
Hadramauth, Arabum regio myrrhifera & thurifera, ubi sita 114. b. metropolis Sabora ib. Hadramauth urbs unde Aloe Hadrimitica, ubi sita 114. d. c. Regum nomen *Atthobo*. Hadramauth, id est regio mortis 115. a. loca ubi thus mortifera 115. b *c* ibid. myrrha, aloe, Casia, cinnamomum &c. & frequentissimi serpentes 116. b. *c* d. Ebr. *Hatsarmaveth*. Patribus Asarmoth, Sarmoth & c. Græcis, Chatramis Chatramotæ & c. Atramitæ, Adramitæ 113 d
Hadramautica Dialectus linguæ Arab maxime contempta & barbara 114. b
Hadramoth locus ubi ventus multos interficit 116. c. vide Hadhramauth.
Hagiar v. Petra.
Hal & *Hol* Punice Sol servio, unde ἥλιος & addito digamma *Belus* inepte 816. *c*
Halys fl. portæ 276. *c*. d
Halycus fl. salsus in Sicilia 613. a
Halyntium mulsum in Sicilia 627. b
Hamadan & Hammedena vide Media.
Hamathæi ab Hamath quæ aliis Antiochia al. Epiphania quod verius 347. a. *Hama* hodie 348. a. ibi terræ sanctæ terminus 347. *c*
Hammanientes populi ubi siti & unde dicti 322. d
Hamon est Jupiter ut Amon 16. a. b
Hamon-No vide Amon-No.
Hanas Diabolus Arabice, quorsum 696. d
Hanno è Gadibus profectus ut Australes Africæ partes exploraret 709 b. quando vixerit 710 *c*. d pro Deo haberi voluit ibid Hannonis periplus Punicè scriptus ib. e. Hannonis navigatio percurritur 711. a. & *c*. ejusdem fabulosa 714. *c*
Hara vide Ara.
Harma Bœot. locus ab execratione dictus propter Ampiaraum ibi absorptum 473. d
Harmonia unde dicta 345. Harmonia vel Harmione Cadmi uxor è Samothracia 426. *c*. Harmoniæ Cadmi uxoris amore incensi Libyes & Maursii 510 c
Hatsarmaveth servavit nomen 360. a. vide Hadramauth.
Havila unde dicatur 14. b. vide & Chavila.
Haure quid & unde 956 d. & *c*
Hauvæi è Palæstina pulsi Euphrate trajecto, ab Assiriis Samariam post multa secula translati 345. d

He-

Hebræi vide Ebræi.
Hebron Anakæorum urbs, belli arx 363. c. Eadem *Kirjath Arba* ibid. dicta scilicet à viris quatuor ibi sepultis 333. e. Hebron à Chamo condita 340. b. quam vetus 363. e
Hecatæ in antro Samothraciæ Zeryntho canes immolabantur 429. d. &c. Ejus Cenotaphium in Sicilia fabulosum unde 603. a. b
Hedera cur Baccho sacra 478. d
Hegiaz cur dicta regio Saracenorum 242 a. Hujus metropoles Medina & Meccha 242. a
Hel vide Hal.
Helbesus in Sicilia prope Egestam, fons calidarum aquarum, heroum ævo jam notus, unde dictus 564. c d
Heliadæ Rhodi primi incolæ 184. d. ex Rhodo pulsi à Phœnicibus 395. b
Helicon ab ambulatione vel à celsitudine dictus 469. b. Helicon Parnasso æqualis ibid.
Heliogabalus al. Elæagabalus & Alagabalus sol Emesæ cultus sub hoc nomine, quasi Deus conditor 797. b. c. d. male redditur sol Gabalitarum 797. d
Heliopolis in sipparis ubi 25. a. est On. 332. b
Heliotropium in Syro non erectum à Pherecyde ut volunt, sed multo antiquius 445. c. d. In Heliotropio Regis Achaz non recessit ipse sol sed umbra solis 446. a. b
Hellotia Europa, *Hellotis* ejus corona, *Hellotia* festum, Hellotis Gortynaian ab Ebr. *halloth* 456. d. &c. & 832. c. d
Hellespontus quasi Elisæ Pontus 356. c. d
Hendiadys figura 605. b
ἥφαιστος quid significet 432 c
Heraclea sic dicta quoque Macara & cur 613. a. d
Heræa vide Hibla.
Heræi montes in Sicilia 616. c. horum ubertas & amœnitas ibid.
d. Nympharum ibi lucus, ubi Daphnis natus ibid.
Herbarum nomina Punica & Africana ex Auctario Dioscoridis & Apulejo 834. c. d
Herbessus, id est mons excisus, Siciliæ oppidum in monte cavernoso 596. d
Herbessus Sicanorum urbs, Polyæno Vessa 512. a. ratio utriusque nominis ibid. a. b
Herbita Siciliæ oppidum munitissimum unde dictum 616 d. &c.
Hercules qui Gadibus colebatur Phoenix vel Ægyptius non Græcus 189. b c d
De ejus templo multa 189. b. c. d. quando navigaverit in Hispaniam 189. a. ubi sanatus ab hydræ morsu 377. e
Hercules Βυζύγης 585. b. c. Hercules Phœnicius Melcarthus & Melicerta seu Palæmon 682. a. Ejus templum Gadibus 675. c. d. ligna in eo ἄσηπτα 676. q. fatales columnæ ib. c. sculpturæ ibid. d. donaria ib. ossa Herculis ibid. ritus in cultu ib. e. Simulachra nulla 677. a. fœminæ ex fano exclusæ ib. b. iter in Galliam 729 c. Tauriscus ab eo occisus ib. d. & Alesia condita ibid. & Nemausus ab uno è Iberis ibid. e. ejusdem pugna contra Albionem & Bergionem 730. a. Alpes ab eo superatæ ib b. hæc ad Phœnicium Herculem pertinere ibid. &c. Hercules Ogmius 730. e. Aræ in Alpibus Herculi sacræ 731. a. Herculis Monœci portus ibid. Hercules Phœnix Tartessi cultus ibid. b. qua Gallias invaserit ibid. c. e. hujus monimentum in cœlis, ingeniculum ibid. d. Dorienses idem deduxit ad Oceanum 731. e. solvebant decimas Carthaginenses 309 c
Hercules diadas cur à procis invocatus 516. a. b
Hercules Maceris in Libya Sardi Pater profectus Delphos 631
Hercyna fons à cataracta dictus, quâ apertâ subito erupit 474 c
Hermata id est saxa ab Hercule in mare conjecta vel ad arcenda cete vel ad sistendum maris impetum 715. b. c. vox Phœnicia ibid. d.
Hermione ubi purpura 177. a. vide Harmonia.
Hermon in oriente terræ Chanaan 487. a
Heroes unde dicti 482. b plerumque in locis excelsis conditi 502. c. d.
Heroum urbs ex Horæis 362. c
Heroopoliticus sinus à Clysmate denominatus 122. b
Hesperidum incolæ Iberi in Dionysio 723. c. ibidem tres urbes ibid. vide Cassiterides
Hesus, Mars Gallis, ut Syris *Azizus* 736. b. c
Hettæi vel cittæ promiscue sumuntur à Josepho 178. c. d. 244. d
Hetthæi v. Hitthæi.
Hevæi cur Cadmonim 487. a. & 345. e. ubi siti ib. & 345. e. quid significet nomen ibid & 345. e. eorum coloniæ 345. d. Hevæi & Hauvæi quid differant ibid.
Hexi Bœticæ oppidum à flexu terræ dictum al. Sex & Sexi 683. c. vide Sex.
Hiberniæ nomen quid sonet 726. a. b. de ea locus Orphei ib. b. c
Hiera insula montosa circa Siciliam, cur maritima dicta 561. b. c
Hieracium majus quo accipitres & aquilæ ab oculis obscuritatem discutiunt *Sitheleas* Afris, quia *Sethel* est aquila 836. c. & e

Hieracon insula Arab. Fœl. prope Cassanitas non ab accipitribus sed à Jerachæis dicta 125.d
Hierapolis etiam Magous dicta 14 a.b.conditor Deucalion ib.ibi templumDeæ Syriæ ibid.
Hieronymus Phœnix Tyri Rex Tertulliano, aliis Ægyptius,nec Tyri aut Phœnices Rex, sed præfectus sub Antiocho 863.a.b
Hierosolymis Paschæ tempore quot hominum millia 287.a.b
Himeræ fluvii duo in Sicilia 566.b. non oriuntur ex uno fonte ut creditũ 609.a. alius à tepore dicitur, alius ab amaritudine 609.d. hic unus è maximis Siciliam dividit fere mediam 608.c
Himerà diruta Pœni Therma condidere 566.b.c. Himera unde dicatur ibid.c
Himilco, Pœnus è Gadibus profectus ut Aquilonarem Oceanum exploraret 709.b.ejus navigatio ad OEstrymnides insulas 723.c.724.a. iter ab ipso descriptum male à Camdeno haberi pro fabuloso ib. & seq
Hiporus fl. ubi & unde 605.c
Hippace 204.c
Hiparis Sicil fl. ita dictus, quia Camarina paludem permeat 605.c
Hippocrene fons Bœotiæ,nomen & fabula explicant 464.c 465.a
Hippones duo 517.d. Hipponem Diarrhytum qui condiderint 517.d c. Hippuacram aliqui vocant & Hippagretam 518.a,b.c
Hipponense stagnum 518.d.Hippo regius ib.c. regiæ in utroque Hippone 519.a
Hippo Phœnicie *Vbbo*, id est sinus & stagnum 519.b. Hippuacra in intima Syrti ibid. Hippo regius Augustini sedes 519.c
HippotoxotæinScythis 215.d
Hirminius Siciliæ fl. unde dictus 604.a b
Hispal, Hispalis & Spalis urbs Bœticæ 668.a quando & à quo condita ibid situs ibid b.puteus mirus ibid. diesibi maxima ibid. quam in assueta spectaculis ibid b.c. ratio nominis ibid.c
Hispania, Spania dicta, id est cuniculosa 190.d.c. omnis generis metallis fœcundissima 192.b.&c. Fabulæ de sole in Hispania centuplo majore & cum stridore occumbente & de nocte statim ab occasu 191.c.192.a. ultra Hispaniam loca scilicet ἄοϛα,chaos,tenebræ deserta,mundi finis 191.c.d. in ea Phœnices ἐκ πόλεως 602,d. ejus tres partes ib. c.&c. Hispaniam an subjecerit Nabuchodonosor 665.c,d. Græcæ fabulæ de populorum & urbium in Hispania origine 688.c. Ejus una pars ad Oceanũ ubi Majores quinque amnes, altera ad mare internum Iberia propie dicta,ubi unus Iberus 693.a
Hispaniæ amnes piscosi 695.d
Hister vel *histrio* Tuscis ludio 646.c
Hitthæi ubi siti & quam terribiles 344.c.d. Arba & Anakæi ex illa gente ibid.
Hoba id est Damascena vallis 89.c
Holmius & Permessus rivi Heliconis, ille à dulcibus hic ab uberibus aquis dicti 465.d.c. Musis sacri 466.b
Homerus Italicas fabulas didicit à Phœnicibus 649 c Præcesserunt eum multi Scriptores 238 a 640.a.b
Homeritæ ex tribu jectan,iid,qui Amanitæ 111.b.ubi siti 111.c.d. 112.c. iidem cum Sabæis 111.d.c. 112.a. eorum urbs Mareb 112 a Arabum numerosissimi 112.b. Homeritæ dicuntur quoque Abysseni 143.c
Homines primi circa Babylonem & Assyriam 24.c. longævi, & quorsum 352.b
Horti pensiles ubi & quales 262.a. Hospitales,Phasiani 327.c
Hul Josepho Otrus in Armenia forte Otus unde Otene al Motene & Totene 91.d.ad Hul vel חול *Chul* alludunt Cholobetene, Cholus, Choluata, Cholimma,Colsa,Colana,loca Armeniæ 92.a
Hungari pro Agarenis 255.c
Hyblæ tres 584.c. 593.c. Hybla id est regio seu plaga,ita Ebræi & Antoninus ibid. & 585.a
Hybla Heræa id est plaga montana 604.c.d. Hybla Megaris unde mel Hyblæum Siciliæ urbs ad fl. Arabum 592.c. eadem Galeatis à vatibus Galeis Galeotis 593.c
Hyt Ægyptiis sonat Rex & unde 156.a.b
Hyccara Siciliæ unde dicta 411.b
Hyccara id est sinus piscosus 565.a.b. non deducitur ab Hycca ibid.
Hyde pro Lyde Lydiæ Metrop 99.c
Hyes Bacchi nomen unde 479.c
Hyllus Illyrici Rex Herculis & Melites filius 548
Hymetthius,thymus 418.a
Hyoscyamus Punice *Ginga* in Apulejo imo בנגא *binga* ut Arab. 844.c
Hyperia,Siciliæ regio in qua olim Cyclopes 605.d
Hyphasis fl. ubi thus 118.c
Hypsæ Siciliæ fl. circa Agrigentum nomen à deliciis 611.d.Illa regio quam sit beata ibid.ibi Lotophagi nonnullis ibid. alius Hypsa cur pueri imagine cultus 614.b
Hypsicrates Sanchoniathonis historiam Phœnice continuavit 861.d. hujus interpres Lætus 862.b. c. Hypsicrates quomodo Phœnice ibid. a
Hystrices in Africa 534.a.b.inde Cinypho nomen ib.

I.

י Jod *ἰῶτα* 441 a
J I. Syrum in A mutant Phœnices 446.d. & 597 d
י *jod.* & ו Vau ſæpè permutantur 305.*c*. י *jod.* initiale Arabes mutant in ו Vau 852.d. י jod. initiale abjicitur 826. *c*
Jabadiu, hodie Java Inſula unde dicta 769.b
Iabeſa vide Bucinna.
Jabiſa vide Ebuſus.
Jacob & quinam præterea Hebrone ſepulti 383. e
Jacchus id eſt puer lactens ut recte Suidas, unde *λίκνοι* id eſt cunæ in ejus myſteriis 480.d. &c.
Jalyſus olim Achæa: Vetus nomen à mœrore, recens à lætitia 396 d.e
Jalyſi Phœnices, & Neptuni templum à Cadmo conditum 395. a
Jamnia ex Jabne vel Jabneel 362 e
Jammo vel Jammona Minoricæ oppidum ubi ſitum & unde dictum 704 *c*
Janes & Jambres Magi Ægyptii qui Moſi obſtiterunt 326 *c* d
Japetus in Arimis 656. a
Japetus ſeu Japhet Græcorum conditor 10 *c*. d Neptunus Veterum p 9. & 167.e. ejus portio in inſulis & peninſulis 9.d e. pars Aſiæ & Europa obtigit 167.*c*. Græcis Japetus ibid. decrepiti ſenes cur Japeti ibid.*c*. d. *Iapeto vetuſtior* prov. ibid. Japeti bella in Jovem ibid. *c*
Japhet fratrum natu maximus, tamen illius benedictio ſecundaria &c 168 a. b. portio ejus cur amplisſima 169. *c*. quomodo habitet in tabernaculis Semi 171. a b. ejus poſteri conſtituerant magnam partem Eccleſiæ 171.d. quinam filiorum ejus in Europam ſe contulerint 171. e. condidit Joppem 340. b. ejus filii & populi ex eo oriundi juxta Joſephum Ben Gorjon 225. d.& e. Ejus poſteri in Cilicia 203. *c*.d
Ι'άω Bacchi nomen unde 479. b. quomodo ex יהוה 414 *c*. 858. a. b
Iar יער lignum Pœnis ut ſylva Ebr 852. *c*. d. item particula dubitantis quod explicatur ex Arabiſmo ibid.
Jarach in Arab. Fœl. terra Jerachim ſeu Jerachæorum, qui iidem Alilæi & fili Hilal 124 d. & 125. d. & ubi habitent ibid.
Jathreb Jathrippa, Jathrippum mendoſe Aithribem & Lathrippa id eſt Medina 242. b. *c*. ratio nominis 242 d
Javan Græcis Jovan à quo Jaones & Jones 74. c. Alexander rex Javan 175. a. Javan oppidum Arab. fœl. Javanæi ex Uzal. in Ezechiele 132. e. Javan in Arab. Fœl. 176. b. Ex Javan mancipia id eſt Jonica & Græca 175 b *c*. Ex Javan æs id eſt Euboicum 175. c. Ex Javan ferrum id eſt Macedonicum & Boeoticum 176. a
Iberia id eſt extrema terra 191. a. ibi maris & terræ terminus ibid. b *c*. d
Iberi unde dicti 693. a. Iberia Hipp. pars ad mare internum 692. d. e. Iberi alii ad Oceanum 693. *c*. Phoenices circa iberum 691. b
Iberus majorum Hiſpaniæ omnium unus ad mare internum 693. a
Iberus unde dictus ib. ſol in Ibero mergi dicitur ibid. b. Iberus alius ad oceanum ib. *c*. Ibyllæ in Hiſpania auri & argenti fodinæ 192. *c*
Icarius in Atticam à Baccho miſſus ut vitium culturam doceret, cur cæſus & unde dictus 441. a. b
Icarus inſula non ab Icaro ſed Phoenicio nomine vel à paſcuis dicta ut Gr. Ichthyuſa 440. e &c.
Ichana Sicil. urbs Poenis *Ioeneam* à ſtructuræ amœnitate appellata 600. e. & *c*
Ichthyophagi Ebr. *Sjim* quibus Leviathan id eſt cete in cibum 318.e. 319. a. b. hi coram Salomone & Chriſto ſe incurvarunt 319 *c*. in horum littore receſſit mare rubrum, ita ut fundum appareret 319. *c*. d. e. Arabes ſunt non Ægyptii 321. a
Jeos inſula ubi ſita & unde dicta 433. b
Idalium Cypri oppidum Veneri ſacrum 372 a. Origo fabuloſa nominis ibid. a. b. alia verior ib. b. Idalia Venus ibid.
Idathyrſus rex Scytharum 172. e
Idris vide Enoch.
Jebab Arab deſertum 163. b
Iebal Afr. & Syris eſt gramen 834. d
Jebuſii Hieroſolymis: David illorum Sarcaſmis irritatus quid regeſſerit 344. e. nominis Jebuſiorum an reliquiæ in Ebuſo 345. a
Jectan ſeu Cahtan Arabum pater & repertor linguæ Arabicæ 110. d. e inde Baiſat-Jectan 111. a. Jectan vel Joctan non habitavit circa Cophenem fl. in orâ Indiæ 109. a. & *c*. De filiis Jectan ſententia veterum 110. b
Jeman vel Alieman. Arabia aromatifera 152. b. *c*
Jemama regina Arabum, unde Jemama regio 153. b. Jemama & Jemamitæ ubi ſiti 250 b. à conditore Saba ibid. metropolis *Hagiar*, id eſt petra ubi habitavit regina Jemama ibid. *c*
Jerachæi vide Jarach.
Jeria vide Syria.
Jerichunte palatia Regis Babyloniæ 29. a
Jerombalus ſacerdos Dei *Iao* à Sanchoniathone conſultus

ſultus 782. c. Jerombalus ſeu Jerubbaal in Sanchoniathone id eſt Gideon 858. c.d. qui & Jerubbeſeth. dicitur 858 d.e. (Nempe & בשת & בצל ſunt Synonyma ibid.) Gedeon cur pro Sacerdote habitus 859.a. b
Jeruſalem, vocis etymologiæ tres ineptæ 795. c. d. confer Hieroſolyma.
Jeras Siciliæ fl.& urbs 564 d. 616.c.
Ignes noctu lucentes, ubi 572.a.b. quotidie è Libano in Adonim cadunt 830.d. Igne purgantur telæ quæ 31. c
Ignetes Rhodi indigenæ, forte iidem qui Telchines 400.b
Il vel *Ili* quid ſignificet in Ilipa, Ilipula, Iliberi, Iliturgi, Ilerda, Ilurone &c. 669.b
Ilerda Hiſp. Tarracon. urbs, ubi ſita & unde dicta 669.b
Ilienſes, Sardiniæ populi vide Jolaenſes.
Ilipa Bæticæ urbs ubi ſita & nomen quid ſonet 468. d. an eadem cum Italica ibid.
Ilipula nomen montis & urbis in Bætica 669. a
Iliturgis ubi ſita & unde dicta ibid.
Illyricus Cadmi filius fabuloſus 501. a
Illyriorum quæ pars ſit Gallicæ originis 504. b
Iluro Hiſpaniæ urbs in Pyrenæis unde dicta 669.a.b
Ilus id eſt Saturnus & unde 785. a
Imachara vel Emichara Siciliæ urbs unde ſic dicta 586.a
Imbraſus Sami fl. unde Imbraſia Juno 406. d
Imbros Cabiris ſacra inſula leporibus ſcatet 430. d. inde nomen ibid c
Imilce uxor Annibalis 582. c
Inamenes vel Jomanes fl regni Semiramidis terminus ad orientem 123. d
Inarime perperam pro Arimis 655 b
Inceſſus mollis vitæ molitiem arguit 279.a & c. id ad aſtra refert Firmicus 280. c. Indi vi tempeſtatum in Germaniam abrepti 707 d
Ineſſa vel Anneſia urbs in aſcenſu Ætnæ unde dicta 582. d &c.
Ingeniculum vel Engonaſis quis aſteriſmus 731 d e
Inna fons ad quem Silenus à Mida captus unde dictus 587.c
Inopus Deli fl Ebr. *ain ob* i.e. fons Pythonis è Nilo derivari creditus 440 b
Inſula Carthaginenſium maxima ad occaſum Libyæ vel fabuloſa vel pars novi orbis 716. b.& c
Inſulæ majores ſeptem 415 c &c.
Inuus v. Faunus.
Inycus Cocali regia 614. c. vitifera urbs ibid. c. unde dicta ibid. d
Job Virgilio Jopas 542 c. ubi vixerit 91. b c
Jobabitæ prope Sachalitas (Ptol. perperam Jobaritæ) unde dicti 163. b.c
Jobacchus ex torrente Jabok 362. c
Jobacchus Bacchi nomen unde 479. c
Joctan vide Jectan.
Jolaenſes & Ilienſes in Sardinia fruſtra diſtingui cum ſint idem populus 634 b. origo ex Africa non è Troja 634 c.d.635.b. ratio nominis 635.b
Jomanes vide Inamanes.
Jon Xuthi filius unde dictus 174.b c
Jones Aſiatici habuerunt quatuor dialectos 175. a. Jones in Ægypto 68. c. Jones non dici ab Jone Xuthi filio, ſed ab alio antiquiore id eſt Javan 174. b c. Jonum nomen quam late pateat 174 d. Jones è Thracia usque ad Iſthmum 175. a. Jonum colonia in Aſia non ex ſolis Athenienſibus 174 c. Jonia Peloponneſo oppoſita in columna à Theſeo erecta 175 b. Jonium mare 174 d. Jonicus quartus Noæ filius ut quidam volunt 352.c Hæc fabula multis refellitur, ibid. & ſeq.
Jopas apud Virgil. eſt איוב Job 542. c
Joppe à Japheto condita 340. b
Jordanes permeat lacum Tiberiadis 605 c
Jos al. Sporadum, al. Cycladum una 449.a
Jos Ebr. צכן à lapidibus 450.a. Homerus ibi in Saxo ſepultus ibid. a. b
Joza Hiſp. urbs unde dicta 521.b.684.a. aliis Traducta ibid.
Iphiclus quo ſtratagemate Phœnices ex Rhodo ejecerit 395.c
Iram Agemi pro Perſide 220.a
Iſaac & quinam alii Hebrone ſepulti 333 c
Isburus Siciliæ fl. unde dictus 614. a
Iſis in Germania culta 751. d
Islandia vide Thule.
Iſmaelitæ Saraceni & Chuſæi 241. c. 242. a
Iſmeno fl. Bœotiæ unde nomen 464. b. cur idem dicatur Cadmipes ibid.
Iſrael Phœnicibus Saturnus 790.a
Iſtos Inſula Punice *Kellararſath* imo *Cheblaraphſad* id eſt malus navis 824 d.c
Ιταῖοι clypei, quia olim ſaligni 817. d. c
Ιταῖοι Adonis quorſum dictus 817 d
Italia unde dicatur, veterum ſententiæ 658. b. Italia olim ferè tota in Brutiis 16.c. &c. Italia Phœnicibus, id eſt picearia regio 661.a b.c. Italia Phœnicii generis populos nullos habuit 643. d. in Italiam quinam mari appulerint p.4. confer Cichim.
Italus Tuſcis taurus 647. a
Itamus עיטם Cretæ urbs Phœnicia 456.c

Itanus Cretæ urbs à Phœnice Itano ſ. Ethan 457. c. d
Itar, *Itra* & *Itran* pix Ebr. inde *Itaria* & poſtmodum Italia id eſt picearia dicta Brutiorũ regio 661. a. b. c
Itis, Idus 646. c
Ithaca à ſolis aſperitate dicta 507. d. c
Ithobalus v. Auza.
Ἰτύκη vide Utica.
Juchaſin librum à quo & quando conſcriptus 351. c
Judæi buxei 243. c. facti 166. c
Judæi in Media 220. b. c. in Saba 150. c. Judæi & Spartiatæ cur fratres 499. c. fabula de Judæo Spartone in Bacchi copiis 499. d
Juleppum eſt ex Arab. גלאב 542
Julia traducta cur Joza dicta 681. a
Junonis promontorium Bæticæ caput & Gaditani freti finis 680. c. & c
Jupiter cur Δεὺς 8. c. filiorum Saturni minimus ib. Cœli dominus ibid. patrem exſecuit ibid. d. e. & 4. b. c. falx ejus Corcyræ 9. b. c. d. Jupiter icmeus 441. d. Aldemius 829. c. Asbameus 590. b. Atabgrius 377. c. Labradenſis 98. c
Juſti Galtactopagi 197. d. Ubii 197. a. Ponti accolæ item ſacr. 147. b
Ἰδάνη ſatyrica veſtis 483. c. unde dicta 823. c

K.

KAdmilus aut *Kaſmilus* Mercurius 828. d
Καίχεια vide Cetra.
Κάνδυλος vel Κάνδαυλος cibus Lydorum proprius 97. a
Κάρ ovis vox Jonum & Ebræorum 405. d. item caput 515. a. b
Καραιὸς Jupiter Bœotiis & unde 446. b 476. b
Karicontichus Africæ urbs ab Hannone condita ubi ſita & unde dicta 711. d
Κάρυα pro amygdalis 420. d
Καρύκη cibus Lydorum proprius 97. a
Kedareni unde dicti 244. c
Kedron torrens Gr. γαῦ Κέδρων cedrorum 362. c. d
Κεφαλαιώγαι LXXII. in libro Juchaſim cum alii Ebræorum ſolum LXX. numerent 352 c
Kir de qua Eſaias & Amos Chaldæo קרני an Kir è Gedroſia aut Curena Mediæ ad Amardum fl. aut Cyrus vel Cyrnus Iberiæ fl. 322. c. d
Kirjath arba vide Hebron. *Kirjath-arche* Kirjath-ſanna & Kirjath ſepher idem eſſe 855. e
Kiſon torrens gr. γαῦν κισσῶν picarum 362. c
Κίταρις & Κίδαρις unde 10. a
Kitran vide *Alquitran.*
Κλῆρος unde 451. b
Κληροῦχοι & γάμοροι 603. c. d
Κόβαλοι Bacchi comites unde ſic dicti 484. a
Kobtim à quo Cophtitæ 357. d
Κόης & κοίης Ebr. *Cohen* Cabirorum ſacerdos κοιᾶσθαι ἱερᾶσθαι 424. c. d
χολία Heſychio bellaria ex melle; forte idem קוליא *Kolja* Chald. 362. b
Κολοβὸς & Κολοβόρριν ſinus 655. d
Κόνος in Polybio muliebris mundi ſp. inter novæ Carthaginis ſpolia forte Ebr. גיסן id eſt faſcia pectoralis quod probatur ex Arabiſmo 798. a. b. c. d
Koph Ebr. expreſſum per γκ 580. c
Korban in Theophraſto unum è peregrinis ſacramentis quæ Tyriorum leges prohibent 796. a pro magno habitum hoc Sacramentum Matth. 23. & 15. p. 796. a. b. c
Κορωνόπους cur ἀγιρσίτγη Pœnis 834. c
Κῶς non eſt ovis ſed vellus 405. c
Κριαδέμεν generare Bœotis 476. d
Κύργιαι vide cetra.
Kupha ubi 39. c

L.

ל L *Amed* λάμβδα 441 a
ל *Lamed* notat in 803. a. præpoſitivum ſumitur pro radicali 292. c. quandoque ſuppletur 260. c. qui geminatis excedit 658. a. 433. b. initiale rejectum 99. d finale rejectum 473 a. Extritum 69. c. 70. a. 807. d permutatur cum ד *Daleth* 559. c. cum ר *Reſch* vel R. P. 265. b
ל *Lomadim* duorum ſyri prius omittunt 455. c
λ & N permutantur 661. a. b
L finale omiſſum 667. d
L & λ permutantur cum P. & R 661. a. b
Labium pro ſermone 56. c
Labrys geſtamen Regum Lydiæ unde Jupiter Labradenſis 98. c
Lac libatum Mercurio 13. a
Laccius Syracuſarum portus minor 596. d
Lachman Syriaci libi ſpecies 806. a. *Lachmanijoth* placentæ genus Gall. *oublies* id eſt *oblata* vel ἐσσλίας ἄρτος ib.
Lacter promontorium Inſulæ Coæ, unde dicitur 405. a
Ladanum in Pſittacene 270. a
Ladon Pactolus Lydiæ fl. aurifer 99. c
Læna & Linna quid differant 748. a
Laſtrygones populi anthropophagi in Auruncis circa Cajetam & Formias 651. c. cur regio dicatur eſſe compaſcua 653. d. Cur ibi breviſſimæ noctes ibid. Cur eos ponat Crates ſub cauda Draconis 653 b c. Laſtrigones iidem qui Leontini à ferinis moribus dicti 621. a. Læſtrigon Punicè *lais tircan*, id eſt leo mordax ibid. b
Læſtrigonum cum Cyclopibus & Sicanis cognatio ibid. c. d

Laith

Laith Brit. humidum unde derivetur 758 b.
Lama Mastices vel spinæ genus in Arabia unde Mastice 413. a. *Lama* quid arabicè ibid.
Lamia Monstrum humanæ carnis avidum 652 b mulier Affricana Beli & Libyæ Filia ibid. c. nata in Automolis ibid. d. unde dicta ibid.
Lampos, Lopadusa, &c. Affricana insula, phœn. *Lappid* Magnitudo & situs 555. a ibi turris & portus commodus ibid.
Lamus Rex Ἀνδρωποφάγος & Lamia unde dictus 652. b. d. 653. d.
Lana vitis quid Talmudicis 767. c.
Lanæ Milesiæ, Selgicæ, Altinæ, Calabræ, Apulæ, Tarentinæ 30. a. b. Lanæ circumligatæ vel intectæ ne inquinentur 30 d. de iis jocus Diogenis ibid.
Lanath Afr. Clymenum & cur ita 839. b.
Lanaria herba 455. b.
Lancea unde dicta 744. c. d.
Laodicea cur olim Ramatha 825. c. multa oppida hujus nominis 826. a.
Lapathus vel Lopethus Cypri urbs unde dicta 371. b. c.
Lapideus campus inter Arelatem & Massiliam 730. a.
Lar fl. Arab. fœl. 112. c.
Latini boves 678. d.
Larissa Assyr. urbs magna forte Resen Mosis 241. d. nomen Græcum est: Urbs Græca in Arabia & in Syria quæ sisara syris 292. a.
Lasa l. Lesa ubi aquæ calidæ 349. d. verus situs 349. c. vel Lysa Ptol. Lussa Josepho 350 b.
Later coctus ex quo Babylon, 44 b. later crudus ex quo mœnia 48. d.
Lathrippa vide Medina.
Latium à latendo 181. b. c. herbis veneficis cur scatere dicatur 650. d. c. 651. a. Ebr. *latin.* incantationes 651. b.
Laurix cuniculi fœtus unde dicatur 701.
Lazurd cœruleum pigmentum 99. d.
Λεβηρὶς v. cuniculi & Spania.
Lebinthus insula circa Cariam unde dicta 405. c. d.
Lehabæ i. e. Libyægyptii unde sic dicti 316. d.
Lelegum plerosque ponit Homerus in adramytteno sinu 406. c.
Lelohim vide Elohim.
Λείμνα planta Orchomenii lacus à candore floris sic dicta non à squamis ut volunt 431. d & 475. d. c.
Lemnon adiit Philoctetes à serpente morsus, propter Lemniam terram, cujus vi labra vulnerum coalescunt in venenato morsu: An hinc Arab. *Lem naas* 431 a. b. c. aut Lemnos potius pro *Lebno* à candore terræ Lemniæ vel saxorum vel ignium unde & Æthalia 431. c. d. e.
Lentes Pelusiacæ 245. c. 246. a.
Leonorius Galatarum dux 203. c.
Leontini Siciliæ ager fertilissimus 598. c.
Leontopodion Pœnis *gudubbal* attractio Beli, id est validissima propter δύναμιν ἑλκτικὴν 845. a. Tale: *luctationes Dei, montes Dei* &c. *ibid.*
Leonum pelles in insula Cerne vendi solitæ 712. d. c.
Lepethus v. Lapathus.
Lepidin in precio apud Tyrios unde dicatur 805 b. c.
Leptes duæ, parva prope Adrumetum, magna in Tripoli 526. c. 527. a Leptem magnam alii ad Tyrios, alii ad Sidonios, omnes ad Phœnices referunt 527. b. Lepti sermo Punicus & Numidicus 527. d. Leptis id est statio ibid. e Leptis vectigal diurnum 528. a. ibi regio fertilis Emporia ibid. a. b. c.
Leptis vid. Tripolis & Neapolis.
Lesbus è septem majoribus insulis ultima, inde nomen 415. c d. 416. a. b. Issa olim, ibid. c. d. Cadmus & Cadmilus ibi habitavit. ibid.
Λέσχαι Cœnacula Bœotis unde 476. c.
Lethes seu oblivionis fl. qui & Limæa vel Limius in qua parte Hispaniæ 607. c.
Leuca Gallica vox unde nata. 752. d.
Λεύκαια & λευκέα vide Spartum.
Leucotheæ in Colchis aries non immolatur 326. b.
Libanus unde dictus 754. a. è Libani vertice ignis certa die in Adonim fl. cadens 830. d.
Λίβανος thus unde dicatur 118. a.
Liber, pro Baccho unde 482. a. b.
Λίβος Græce niger 336. c.
Libya palus ubi & unde dicta 533. c. Lybies Ebr. *Phutel Ludim* 316. d.
Lybiægyptii cur Lehabim 316. d vide & Lub.
Libyphœnices qui 509. b. Libyphœnices in multis Africæ locis 539 d. 540. b. c.
Libystinus lacus ad Bætim al. Ligustinus & Libysticus 669. c. unde dictus 670 a ibi urbs cognominis ibid. Ligustinam Græci vocant tanquam à Liguribus ib. a. b. idem lacus cur ἄορνος seu Avernus appelletur ibid. b.
Licnophorus Bacchus cur in sphæra Lunæ 481. d. c.
Lignum Pœnis *jar* unde 652. d.
Liguria Gallicana 729. c. in Liguria pugna Herculis, & lapideus campus, ibid. &c.
Λίκνοι i. e. cunæ in Bacchi mysteriis 481. a.
Lilith Regina Zmargad & Bartinaum 153. a.
Lilium punice *abiblubon*, id est caulis albus 837. c.
Lilybæus puteus cur dictus 559. c.
Lilypæum Siciliæ promontorium id est ad Libyam 558. c. d. 337. b. c d.
Lilybæum Phœnicum urbs in Sicilia munitissima, quando condita & aucta 558. c. &c. 337. b. c. d.

Limæa vel Limius fl. v. Lethus.
Limnesiæ insulæ v. Baleares.
Lindi Lebes Minervæ à Cadmo consecratus, cum Phœnicia inscriptione 395.a.
Lindus in australi mucrone Rhodi unde *Limda* Phœnicie Eo appulisse Danaum 396. b. c.
Lingua olim unica 57. a. brutis scil. & hominibus communis 57. c. quænam omnium antiquissima 57.c. 58.a. b. c. Linguarum confusio à solo Deo invecta 59. c. d. eadem virtus Dei alias emicuit 59 d.e. de numero linguarum multa a p 60 usque 65. quot sint ex opinione Hebræorum 60 c d. Patrum 60 d. Ægyptiorum 62. b.c. Linguæ XXII. in regno Mithridatis & CCC in una urbe 63.a. refellitur sententia veterum de numero linguarum 63.b
Lingua Arabica vid. Arab.
Lingua Azotiorum v. Azot.
Lingua Ægyptiaca v. Ægypt.
Lingua Colchica v. Colch.
Lingua Persica v. Pers.
Lingua Syra v. Syra.
Lingua Ebræa v. Ebræa.
Linnæ saga mollia unde 748. a.
Linum asbestinum quàm preciosum 32. a. Linum ex calamis in Colchide ut in Ægypto 325. e. Linum Byttinum 449. d.
Linum Afris ζεραφοῖς lege ζεραφοιςά, id est semen lini 834. d.
Liparia & Liparæ, olim Meligunis vel Melogonis 571 a.b. ratio utriusque nominis 571. b. & c. ignes ibi noctu lucentes 572. a.b.c. & tympanorum cymbalorumque sonus auditur 572. d. e. & cyclopum ictus cum ferrum cudunt 573. b.c.d.
Lissus Leontinorum fl. quomodo Phœnicie dictus 621. c.
Literæ Samaritanæ cum Græcis conferuntur 491 c. litteræ sacræ fuerunt multis gentibus 837. b.
Lityersas Phrygum Carmen 818. b.
Lixus Africæ fl. & urbs al. Lizus, Lixa Linx 711. b.c. Lixus alius 712. d.
Lobatalaphath Pœnis, auricula muris 835. c.
Λοβοὶ auris partes infimæ, unde ἐλλόβιον inauris 835. c. d.
Loca à proventu fructuum nominata 698. a. b. Loca vocari de possessorum nominibus 281. b.
Loci communes id est sepulchra 559 c.
Longævus 672. c. Longævi homines primi & quorsum 251 b.
Loti species rutilę zizypho similima: Ebr. *Pharid*, unde Pharidis ins. quæ Lotophagitis 544. c.
Lotophagitis ins. vide *Meninx*.
Lub Libya & Lubæi Libes 336. b. Lub esse Ægyptum Ebræi quàm ineptè probent 336. c. *Lub* Arab. sitis & siticulosum esse, ut Ebr. *laab*. Talis Xerolibye Arab. *Lubia* 336 c. d.e. de horum equis & equitibus multa 338 b. &c.
Lubar mons Cardyæorum in quo substitit arca 20. d. Imbarus & Nibarus mons alibi situs 23. c.
Lubdekis Talmudicis Asinus è Terra.
Lubifaba Ægyptia 336. c.
Lucania late sumpta etiam Brutios complectitur 660 a d.
Lucta Bacchi cum Pallene collata cum lucta Angeli cum Jacobo 485. c.
Lucumo Rex Tuscis 646. c.
Lud, qualis 303 d. e. conjectura de hoc nomine 310. c d. vide Βριχὸς.
Lud à quo Lydi 94. d. loci nomen non viri 97. a. b. vide Mæander & Lydi.
Lud ut Lydiæ ita etiam Æthiopiæ nomen Ebræum, quia ut ibi Mæander ita hic Nilus valdè sinuosus 299. 300 301. a. Ludæi arcubus insignes quæ Æthiopum arma sunt, 301. b &c. In Esaia Phul & Lud vicina loca, id est Philæ & Æthiopia 304. a. &c. Ludæos ad fidem statim vocandos prædictum in Esaia, quod Act. 8 impletum 306. c. Misrajim genuit Ludim, nempe Æthiopes sunt Ægyptii generis 307. a. pro Ludæis Targum habet Mareotas; sed legendum esse Meroitas probatur ex Elia 308. a. &c.
Lud Æthiopes reddidit Græcus interpres aliquis 308. d. &c. Ludæi in Talmude sunt Antropophagi, ita etiam Æthiopes 309 a. b. Ludæi statam edendi horam non habent, ut nec Æthiopes 309 b. c. Æthiopicos asinos Græci celebrant, & Ludæos Talmudici 309. d. &c.
Ludioth Talmudicis placentæ genus 97. a. & Cadorum species ibid. b. Lydi caupones ibid. Luda, Ludio, Ludus à Ludis 97. d.
Lug Corvus Gallis unde 750. d.
Lugdunum unde dictum 750 d. & qua occasione conditum ibid.
Luna culta ab Arabibus Oratio Arabum ad Lunam. Luna ead. quæ Venus. *Chubar* Luna Anathematismus in Lunæ Cultores. Lunulæ Ismaelitarum Jud. 8. Lunæ corniculatæ effigies in templorum fastigiis 125. a. b.
Lusitania ubi 662. e &c. an à Lusodicta 688 c non dicitur à Lusu Bacchi comite, sed à Phœn. *Luz* quod amygdalum sonat, 698. b. c. cur sic dicatur ib. Elogium Lusitaniæ 695. d.
Lusus Bacchi comes 697. b. & quorsum 698. d. &c.
Lutarius v. Leonorius.
Lychnadus vel Lychnidus vel Licnidus Illyrici urbs à Cad-

à Cadmo prope paludem condita unde dicatur 504. c. &c.
Lychnites vel Lychneus lapis ubi sumatur & unde appelletur 447. c.
Lycurgus armatus ut Samgar stimulo boum 485.
Lydi vide Mæander.
Lydi olim Mæones vel Meones 94. d. e. à Rege Meone Patre Cybeles 95. a. b. vel Lydi à Lydo Atyis filio 95. b. c. ab utroque Attalyda urbs 95. c. Meon & Lydus Reges commentitii, 16. d. Lud id est Lydia à Mæandri flexibus dicta, ut Æthiopia quæ *Lud* Ebr. à Nili flexibus 95. d. &c. Lydia ad Mæandrum 96. a. b. Lydi pro Ludis unde ludus, ludo, ludio 97. d. Lydi Ludorum inventores 97. e. Lydorum amplitudo, fortitudo 98. b. c. arma ibid. d. e. & 99. a. luxus 99. c.
Lydia dicitur Lud propter Mæandri flexus 301. a.
Λυδιάζειν, λυδοπαθεῖς, λυδοφοίτης. 49. c.
Lysa ubi & unde dicta 350 b.
Lysius Bacchus, cur in sphæra Veneris 482. a.
Lythirambus v. Thriambus.

M.

מ *Mem* μῦ. 441. a.
ם finale ablatum 587. a.
מ *Mem* & נ Nun permutantur etiam apud Ægyptios 314 b. 798. b. 443. a. 794. a.
מ *Mem* & פ *pe* permutari 615. a.
מ *Mim* & ב *be* Arab. ut *Mem* & *beth* Hebræorum atq; *M* & *B* promiscue 114. d. 246. c. d. 453.
מ c. d. 615. a. 646. a.
מ Mem & נ *Nun* servilia quandoque ut radicalia & primi 630. a.
Maarsares Euphratis alveus v. Euphrates.
Maacha v. Aram Maacha.
Macata est Heraclea 613. a. d.
Macæ ubi & à Carmanis quid distent 128. c.
Macedones Ebr. Chetim 179. b.
Macer & Barbariâ seu Troglodyticâ 141. b. c.
Macetæ Macedones, Macettia Macedonia 179. b.
Macoraba Ptol. id est *Meccha rabba* seu magna 242. d
Macuaci gens fictitia 204 d.
Macpela spelunca etiam Caphelta & Dejotaron 507. a
Μάδαρις v. Metara.
Macatæ populi Britanniæ unde dicti 755. d
Maceris (Herculis Libyci cognomen) unde dictus 631. a. b.
Macris Eubœa dicta, non à Macri Bacchi nutrice, sed à longitudine 434. c.
Madai Medorum pater, non Medea ut volunt 220. a.
Madianitæ Saraceni 241. e. 242. a.
Mæander fl. ad quem Lydia, quam sinuosus 96. a. &c.
Mæander equestris ludi & picturæ genus ibid. c.
Mæandri vafra consilia. ibid. Mæander Ebr. *Lud* 97. a b. *Lud* fl. cur Mæander & Lydi cur dicti Mæones 97. b c. Mæandri fontes circa celanas 15. d.
Mæonia & Mæones v. Lydi.
Mænoba Bætica urbs unde dicta 667. d.
Magazin unde dicatur 157. b.
Magalia unde dicantur 86. e.
Magalia, Magaria vel Megara: Pœnis *Magar* Ebr. *Magur* quæ pars Carthaginis 513. d
Magdalos Ebr. *Migdol* in aditu Æg. 313. e.
Magiæ inventor an Cham aut Zoroastes 531. c. d. e. aut Angeli ante diluvium 231. c. 252. c.
Mago Minoricæ oppidum ubi situm & unde dictum 704. d.
Magog optime Sciphas reddi, nempe qui sunt circa Caucasum 212. e. &c.
Magog Hierapolis dicta 219 a. b. *Alep hodie ibid.* b. c. vid. Gog.
Magog, id est Prometheus 15. d. & 219.
Magnes ἡράκλεια λίθος 717. a. non tamen ab Hercule ibid. a. b. sed ab Heracleâ Magnesiæ quæ Lydiæ pars ibid. c. &c. Indidem Magnes & Lydius Lapis & Heracleoticus ibid. d. e. &c. De Heracleo lapide 718. c. d.
Magum in nominibus *Rhotomagi, Neomagi*, &c. quid sonet 757. d.
Magyni à Magog 213. b.
Mabaza vid. Sura.
Maharbal Gr. Diognetus 825. d.
Mahumet Dramki Sabæus Armuzæ conditor 249. c. ejus jumentum *alborac* medium inter mulum & asinum 310 c.
Majaca quinam & unde dicti 755. d
Majorica seu Balearis Major insula maxima post septem magnas 701. c. ejus oppida 704. b.
Μαῖρις v. Matara.
Malacha id est ταριχεία 190. a. b. 683. b.
Malach belus, id est Sol 811. b.
Malaciæ vox cur mutata in bonacium 397. a.
Malchus Rex Phœnicibus 646. b. c.
Malea Laconicæ promontorium Phœniciæ Malea, cur γαμφυλαίους Lycophroni 501. b. c.
Malea & Maleæ 16. d. multa hujusmodi ibid.
Maleventum cur mutatum in Beneventum 397. a. b.
Mali Arab. aromatiferæ pars in Minæis 144. d. e. a. b. c. inde Malitæ, qui & Manitæ regio Myrrhifera 145. c. Horum pater *Abimal* vel *Abimael, ibid.*
Mali Regio aromatifera. 119. c.
Malic. v. Melcarthus.
Malica, Hercules Amathusis. 372. b.

Malichæ, Reges Nabathæorum. 799. b.
Maltha & Malthare, quid propriè. 550. b.
Malum punicum cur Caphthoræorum symbolum 331. d.
Mala Assyria i.e. citrina. 272. c.
Mammon lucrum Pœnis & Syris 850. d. e. & 851. a. Origo vocis. ibid.
Mamphula panis Syriaci g. unde dictum 807. a.
Mano Ægyptiis quid significet. 67. c.
Mancipia Cappadocica. 207. a, b. & c. ponto 206. e. ex Javan. 175. b. c.
Maneros Ægyptiorum Carmen. 818. b.
Mangæ, Mangana, mangonalia unde dicta 745. d. e.
Maniacum monile, aut torquis unde dictum 749. c. d.
Mannus Tulitonis filius 751. c.
Mantissa Tuscis additamentum. 647. a.
Mantus Pluto Tuscis unde Mantua. 646. b.
Manus id est potestas. 802. b.
Maon i.e. habitatio fl. *Meonim* & *Meunim*: Multa loca hujus nominis; Græci *Minæos* reddunt, Arab. *Almanazilo*, inde Carnola *manazali* & Carna Minæorum, idem oppidum 138. b.
Mapalia Pœnorum casæ unde dictæ 813. c. d. e.
Mappa, Punicum vocabulum, quomodo deductum à Syro מעפר, & hoc rursus ab Ebr. אפר 809. c. & 810. a &c.
Mar Syr. dominus: Maur Brit. magnus unde Condomarus, Viridomarus 739. c.
Marc Gall. & Brit. equus unde μαρκατριμαρκίσια.
Marckschabet 749. d.
Marab Urbs olim Saba 148. e. incolæ Homeritæ 151. c. Quomodo subversa ibid. ibi palatium Belkis uxoris Solomonis 151. c.
Mare pro lacu Colchis & Ebræis 328. c.
Mare rubrum vide Rubrum.
Mare tenebrosum Arabibus, i.e. Septentrionale 727. d
Mare Chosar i. e. Cassium. 355. b.
Mareotæ pro Meroitis in Jerosol. paraphrasi quod ex Elia probatur 308. a. b. c. d.
Mariæ Chymica 234. a. 235. c. d.
Maronitæ pro Meroitis 308. c.
Mars Copthitis est Moloch 67. c. d.
Marsias Euphratis alveus v. Euphrates.
Marsiæ fontes circa Celænas 15. d Marsyas Herodoto Catarractes ibid. c. olim Midæ fons 17. a. b. in colle oritur 17. b. c.
Marsyas Philosophus è Colchide 326. c
Mariandyna v. Bithynia.
Μάριν Syris dominum, 824. d.
Maritimi v. Hiera.
Marium Cypri Urbs, an à Marico Cinyræ filio 372. b. c.
Marmahor Arabibus apiastrum. 752. a.
Marmarica pro Bar Barca, i. e. deserto Barces. 545.
Marnas. Gazæ cultus pro Jove Cretensi. 458. c.
Marnas Jupiter cur dictus. 824. c.
Maro Siciliæ Mons, quomodo Phœnicie 610. c.
Marpessus Pari mons unde dictus 447. d.
Martis Virgo Cretensibus unde 824. c.
Mas, al. Mesech ad montem Masium & Mascam fl. 93. d non est Mæonum pater nec Mesanæorum.
Masca fl. al. saocoras. 93. d. v. Mas.
Maschane Scenitatum Urbs. 210. d.
In Masculis Arab. Fæminina terminatio. 243. a.
Mascus mons & Mariani populi v. Mas.
Massagetides bellicosa. 216. d.
Massicytus vel Massicytes cur dicatur mons prope Phaselidem. 390. c
Massiliensium Dialectus Æolica. 746. b. eorum Urbes in Hispania. 691. a. b.
Masticem fundens lentiscus forte *Messik* Phœnicie 413. a. v. Jonia.
Matara mutaris, muteris, μάδαρις, μέρις, &c. matras mutrasse unde 745. a.
In Magnæ Matris Sacris cur ærea cymbala 488. a.
Matgenus v. Belus
Mauri in ingressu Cochlidis. 325. b.
Mauri pro Chusæis seu Saracenis 244. d. c.
Mauri unde dicti 544. d.
Mazaca Cappadocium Metropolis 201. e.
Mazara Sicil. Urbs & fl. terminus Punicæ ditionis unde nomen. 616. a. b. c.
Mazekes equi 301. e. *Masic* cur equigena ibid.
Μάζονες epulæ Bacchi, *mazon* Ebr. obsonium 458. a.
Meath Brit. planities & unde. 755. d.
Meccha Metropolis terræ Hegiaz ubi Chusæi. 242. a. b. unde dicta. 26. Meccoraba Ptol. ibid. Meccha & Beccha. ibid. d. e.
Meccha pro Mesa. 166. a.
Medamma, id est Mesopotamia. 86. a.
Medea, vide Busciis.
Medi, Parthi & Sarmatæ affines. 225. b.
Medi unde dicti. 220. a.
Media Regio quam eximia. 221. c. d. Quomodo hodie dicatur. 220. a. Mediæ caput Ecbatana 221. c. Mediæ pars Montana, unde Medi Arii 220. c. d. e. v. Ara.
Media Urbs, quæ Medena, Hammedena & Hamadan 220. a. b.
ibi Judæorum L. M. eorum reliquiæ quos in Mediam deportavit Salmanassar.
Mediæ hodie *Servan*. 355. c.
Mediis humanis non fidendum 55. c.

Medina Arab. *Iathreb.* veteribus *Iathrippa* & Jathribum, mendosè Aithribum 241. b. c. & Ptol. Lathrippa. 242. d.
Medina pro Saphar 166. a.
Megalopolis cur collata cum Babylone 266. c.
Μεγάρα unde dicta 365. a.
Megara v. Magalia.
Mellibarum Mercurio 13. a.
Melata Ebræis non esse μηλώτην, sed lanam Milesiam aut quamvis aliam molli ssimam ac purissimam 29. b. &c.
Melcarthus seu Melicerta Hercules Phœnicius Amathusiis Malica 682. a. 787. a.
Melchisedech non est Sem 77. c. &c.
Meleagrides in Troglodytis Ebr. forte חכיים quod Æthiopes reddit Josephus & quorsum 318. c. d.
Melicerta seu Palæmon Tenedi cultus puerorum victimis 412. c.
Meligunis vel Melogonis Liparæ Insulæ vetus nomen unde factum 572. d. e.
Melica unde nobilis 547. c. Phœnicum ibi colonia & sermo semipunicus aut Arabicus potius ibid. c. &c.
Et Junonis fanum & Herculis & inscriptiones Punicæ 548. a. b.
inter Phœnices & Græços Melitæ imperium diu alternasse 548 b.
Melita unde dicatur 548. d. &c.
Melitensia lintea, id est, gossipina 550. d. &c.
Melitenses catelli 551. b. c.
Melite duplex Illyrica & Africana 551. d.
Ad utram appulerit Paulus. Pro Illyrica objectiones 551. d. e.
Pro Africana rationes 552 &c.
Objectiones solvuntur 553. b. &c.
Meliten à melle dici, aut melle fuisse fertilem veterum nemo scripsit. 549. a.
Melita in medio spatio inter Tyrum & Gades & ultrocitroq; navigantibus refugium, 549. c.
Melitæ Domus splendidæ & albario opere exornatæ, unde nomen 550. c.
Melites primus, id est præfectus, 552. c.
Melite nympha ex qua Hyllum genuit Hercules, 548. d.
Melitta Africæ urbs ab Hannone condita, ubi sita & unde dicta, 712. b.
Melos Sporadum una Cycladib. adscripta, 452. a
insula πολυώνυμος, ibid. a b.
Nec à mali rotunditate dicitur nec à Melo Phœnice, 452. b.
sed ab Ebr. *melo* pro repletione, *ibid.*
Quia terra effossa statim repleri credita, ibid. c. & 453. d. vel pro ubertate & maturitate, quia ibi fruges uberrimæ quæ statim maturescunt, 452. d. e. &c.
Melos cur Mimallis & memblis & byblis dicta, ibid. c.
Et Zephyria, ibid. e. ibi sulphur & alumen nobilissimum, ibid. &c. Judæi multi. 454. a b. Melia terra, 454. b. Melinum, album, & Melinus color luteus, ibid.
Melote quid sit proprie, 29. b. c.
Membliarus insula prope Theram quæ & Anaphe, 461. a. b. Membliarus vel Membriareus, Phœn. *Mambreharos* Cadmi cognatus in Thera insulâ. 460. b. c.
Memblis est Melos v. Melos.
Memnonis statua à sole contacta crepabat, 315. c.
Memphis ex Moph. 362. c.
Menais, Menæ, Menænum, v. Palici.
Menas primus Ægypti Rex, 751. c. d.
Menesthei portus, vide Asta, Fabula de Menestheo in Hispania, 680. d.
Menois, urbs Palæstinæ prope Gazam, 458. c.
Menuthias insula, non Cerne sed Madagascar, 713. a. b.
Meonia & Meones v. Lyd.
Merbat ubi thus, 120. e. 121. a.
Forte Ptol. Mæphar in Adramitis, 121.
Merbat & Berbat, 114. d.
Mercurius seu Chanaan unde dictus, 12. a. servus. 12. b.
viis præfectus, & furum Deus, ibid. c.
Eloquentiæ Pater & astronomiæ repertor, ibid. d.
Jovi Lasciviæ minister, ib. e.
Lac & mel illi libata, 13. a.
Mercurialis Pœnis herba *asumes*, Ministri suppl. Deorum i. e. Mercurii qui ob id ipsum appellatur *Cadmilus*, 844. a. b.
Merimorion Gall. *melissophyllon*, ut Arab. *marmahor*, 752. a.
Merodac & Berodac, 114. d.
Meroe Æthiopiæ urbs & insula quam dives, 308. a. v. Mareotæ.
Meroen Cambyses condidit & de matris nomine appellavit, 155. b. c.
Mesa, Mosi, aliis Musa vel Muza Arabiæ Aromatiferæ portus ad mare rubrum unde iter ad Sapharitas, 163. c. 164. a. b. c. Mesa non est Meccha sed Musa. 360. a b.
Mesech non est in Arabiâ Kedarenâ, 209. d. id ex David probari perperam ubi mesech plane aliud, *ib. & seq.* Vide Rhos. Mesech & Thubal semper in scriptura juncti, 204. c. id est Moschi & Tibareni, qui eodem modo junguntur in Herodoto, 205. a.

tamen Mesech & Tubal latius patent quam Moschi & Tibaneni, 206 b. c. d.
Inde mancipia, 206. e. &c.
Et vasa ærea, ibid. c. vel Chalybea, ibid. d. Hi populi terribiles & fortissimi, 209. a. b.
Mesene & Mesanæi, 93. e.
Meser, Hodie *Alcairo*, Æg. metropolis, 293. a.
Mesopotamia in œnotris, 86. a.
Mesopotamia Syriæ 86. a.
Prisciano Medamna, ibid. Ebr. *Aram-Naharajim*, 85. e.
Paddan-Aram seu *Sade Aram*, id est Mesopotamiæ culta pars incultæ opposita, 86. d.
Utriusque limites & descriptio, 86. d. e. 87. a.
Xenophonti prior *Syira* posterior *Arabia*, 87. c.
Et *Susoba* Epiphanio, 87. c. vide Paddan & Ut. Mesopotamia terra Chaldæorum, 87. d.
Hujus pars Babylonia 88 a.
Mespilum aronium Gr. Τρίκοκκον Arab. *Zarur*. 158. b.
Mespilum, σιτάνιον. ibid.
Mesraem, Mestrem, Mesraim vide Misrajim.
Messabatæ, ubi siti & unde dicti, 252, d.
Messana vide Zande.
Messapius mons Bœot. à speculâ dictus, 469. d.
Messe unge Pœnis & *Messias*, unctus. 852. a.
Messiæ imperii fines, 192. a.
Metalla plerumque in locis infrugiferis, 663. e.
Metathesis, 437. e. 449. a. 455. e. 456. a.
Μεταςοιχείωσις Persis in usu, 252 a. b. c. d.
Methres vide Belus.
Methusela unde dictus, 58. a.
Methusela & Sela unde dicti, 100. b.
Mezar & Mezara peregrinus unde, p. 846. b.
Μιχυ@ i. e. Vulcanus unde hoc nomen, 784. b.
Midacritus, aut Melcarthus potius, plumbum & Cassiteridum insulis primus attulit, 719. e. 723. b.
Migdol. Æg. urbs Magdolos, 313. e.
Milesiæ lanæ quam pretiosæ, 30. a. b. c. d.
De iis Græci & Chald. Ezech 27. ibid.
Milesia lana dicitur etiam quæ non est è Mileto. 30. c.
Milesium nasturcium, 418. a.
Militaria Gallotum vocabula vide Galli.
Miltine vel Miniacea urbs in Africa, 532. b.
Milyæ cur Solymi dicti; *Mulia* tumulus Talmudicis & *Mula* loca montosa, 391. d. e
Mimallis est insf. Melos rat. nom. 453. c.
Mimallonides à loquacitate dictæ vel à *mamal*, i. e. torculari ut ληνεῷ, 484 c.
Minæis fertiles agri palmetis, 135. b. c.
per Minæos thus evehitur, 135. c. d. ibid.
Myrrhæ proventus, 133. c.
Minæorum metropolis Carna, 137. b. c.
Minæi non dicuntur à Minoe sed à *Neunim*, 137. e. vide Maon.
Minerva dicitur Ægyptiis *Neith*. 154. d.
Minerva Belisama, 737. b.
Minium Punice *Manin & Sammanin* Græc. ἀμμίνιον, 694. e. &c.
Minius Hisp fl. an à minio pigmento vel contra. 694. d
Minoa seu Heraclea olim *Macara*, i. e. excisa dicta, 613. b. c. d.
Minoa vide Gaza.
Minorica seu Balearis minor, 701. c.
Ejus oppida & unde dicta 704 e.
Minyas Ebr, מני *Minni*, Armenia vel Armeniæ pars, 22. c. d. e.
inde Armenia dicta, ibid.
Misraim & Phut Africam inter se diviserunt 333. d. e.
Misraim filii septem qui fuerint juxta veteres 297. b
Misraim duale pro Mesorajim à singulari Masor id est, Ægyptus 293 a.
Masori id est munitus locus. Nulla regio naturali situ tutior 293 b. c.
vel ab angustiis facta vox, ibid.
Misrajim duale quia duplex Ægyptus 293 d.
Superior Pathros seu Thebais & Heptanomus, inferior delta, ibid. d. e.
Hæc Ebr. *Raab*, Ægyptiis *Rib* vel *Rif* id est pyrum. Unde Athribis id est cor pyri, nomus in Delta medius 294. a. b.
Mocrotum ex Mosyllo 141. d.
Moloch, Mars Cophritis. 67. c. d.
Moloch idolum in cujus honorem pueri in ignem conjecti 582. b.
Monœcus v. Hercules.
Monobazus Rex Adiabenes 22. a.
Montes & urbes cognomines 165. a.
Monymus & Azizus, Edessæ Solis assessores. 811. c.
Monimus est Mercurius, ib.
Origo vocis 812. a. b.
Mons ignivomus 656. a.
Moph & Noph Ebr. *Memphis* 314. a.
Mors culta Gadibus, id est Pluto, 675 b.
Mosal ubi 21. d.
Moscha in Adramitis portus thuriferæ regionis 120. c. d.
Moscheni 93. d.
Moschi non sunt Mossyni vel Mossynœci 205. c.
ubi siti, ibid. Non dicuntur ab arcus tensione nec à Moscho Sidonio, sed à tractu montium, 211. b. c. d.
Horum arma 211. b.

Mosco-

Moscovitæ unde orti, v. Rhos.
Mosele Neptunus Ægyptiis 10.c.
Mosis nomen quid sonet 67, c.
Mosis Chymica 234 a.
Mosis historia cum Bacchi fabula collata, 485 b. c.
Mosychlus mons in Lemno in quo Vulcani fornax, unde dictus 432. a. b. c.
Mossyni vel Mossynœci unde dicti, 205. c.
Non sunt Moschi, ibid.
ubi siti, ibid. d.
Æs ibi splendidissimum 207.c.
fortissimi 209.b.
maxime fieri, ibid.c.
Μὼτ i. e. materia ex quo omnia. 783.c.
Motene vide Hut.
Motho pagus unde dictus, 115 c.
Ibi non cæsus Antigonus sed Alexander Balla, 115 d
Motho vide Muth.
Motuca vel Motye Siciliæ urbs non procul à Pachyno, 602. b. 603. b. c.
Motychanus Siciliæ fl. 693. b. c.
Motye Phœnicum oppidum opulentum in Siciliâ, cujus situs qualis. 560 a b.
Rat. nom. ibid. c.
Much מוך vernacule *bambace*, 768. a.
Mugil Symæthius non Hymethius, 585. c.
Muli insignes in Balearibus. 704 a.
Muli Henetici, Galatici, Cappadocici, 202. d.
Mulæ in Cappadocia pariunt, ibid.
Mulieres in bello, ita moris in Oriente, 484. b. c.
Mulier spicigera Symbolum Africæ, 537. c.
Mulieres Sacarum bellicosæ. 216. c.
Murænæ Tartessiæ, 672 d.
Mures in Gyaro rosisse ferrum, 450. e.
Murium in Africa genera tria, 792. d.
Musa Μῶσα unde deriventur, 810. d.
Muschus unde vide Giormok.
Mustela unde Hebræis חולד. 690. b. c.
Mustelæ Tartessiæ 672 d.
Musulum cinnamomum ex Musulo seu Mosylo, 141. d.
Muth Pluto Phœnicib. 646. b.
Muth mors & Pluto. 789. b.
Motho idem, ibid.
Muristrata vel Amestratus Siciliæ urbs unde dicta, 568. d. &c. 569. a.
Myconus, Mucon Phœn. ab inopiâ dicta. De Myconiorum paupertate adagia, 444 b. c.
Myle, ubi boves Solis, ab armentis ita vocatæ, 570. b. &c.
Mylias regio Solomorum montosa cur ita dicta, 391. d, e.
Myrra Dusaritis, 126. d.
Dianitas, 129. a.
in Abasenis, 120. d.
Atramitica, 123. b.
in Monitis, ibid.
Myrrha Troglodytica ex avalite sinu, &c. omnium præstantissima, 135. c. 140. c. d. e.
cur Plinio barbara, 141. a.
Myrrha ex Mosyllo, 141. a.
ab hac diversa Aminæa, 136. a
Atramitica & Ausaritis ad Minæam pertinent, ibid.
Abirminæa circa Musam & Gabirea unde dictæ, 136 b. Ebræis quid sit myrrha עובר *Ober*, 136. c.
Minææ locus medius inter Minæos & Manitas, 137. a. b.
Myrtilus Cadmili filius Myrtoo mari nomen dedit, 428. c.
Mysi Lydorum fratres. 97. d.
Mysor, 784. d.

N.

נ N*Vn* Nῦ, 491.
נ Nun per syncopen vel apocopen ablatum, 205. a. 817. c. sæpe latet in puncto *Dagesch*, 481. d. 534 a. permutatur cum ל *Lamed* 145. c. 572. c. 850. e.
Pro י *Iod* generis, 801. d. finale in nominibus Ebræis format accusativos Græcos, 459. d.
Num & *Mem* Ægyptii permutant, 314. b.
Naardea ubi, 39 d.
Naarmalcha, fl. regis, 799 b.
Naarmalcha & Narmalchas Euphratis alveus v. Euphrat.
Nabatæa Petra ubi sita. 255 d.
Nabatæi filii *Nabajot* primogeniti Ismael, 755. c.
Nabla vel nablium, Sidonium inventum, 807. d.
Sonis duodecim, 808. a.
pulsatur digitis & inter pulsandum vertitur, ibid.
instar utris, ibid.
David primus meminit, ibid.
Nablium Hesychio, disonum, aliis contra, ibid. a. b.
Nablium Phœnicium organum lyræ vel citharæ simile, 740.
Nabuchodonosor an Hispaniam subjecerit, 665. c. d.
De Nabuchodonosoro Philostrati locus insignis, 863. d.
Nabuchodonozor Babylonis non tam conditor quam reparator, 164. d. e. quid ab illo præstitum, 265. a. b. Nabuchodonozori gesta quædam fabulosa, 182. c. d.

Naclis oppidum ubi situm, 830.b. quando conditum, ibid. & unde dictum. 830. c. *Naclis* ut Nicolaus Ebr. Palmulæ species, 830.b.c.

Namphanio Punice in Augustino boni pedis homo *Namphamo*, 849.c.

Nannacus vide Enoch.

Nanæa pro Anæa, 278.a.

Nant Brit. vallis unde, 754.

Nantuates unde dicti hodie *Pais de Vaux*, 754. d.e.

Nanus eiro, Ulyssis nomen apud Tuscos. 647.a.b.

Narat Afris est buphthalmus & unde 838. d.

Naphtuæis nomen à Nephthis, Montium abrupta ad mare, sic Ægyptii appellant, 37.c. Hos fuisse in Marmaricâ, 317.d.e. Aptuchi fanum huc alludit, 321.c.

Naphtæ fons ubi, 277.c.

Nardus Sampharitica, 166.a.

Naron Illyrici fl. unde dictus, 503. b.

Narragas, Euphratis alveus, vide Euphrates.

Narycia pix non Neritica vel Naresia 660. d. Narycii Locri, ibid. Neryx vel Narycus patria Ajacis O.lei, *ibid.*

Nasamones unde dicantur, 322. c.d.

Nasturtium Milesium, 418. a.

Navis Saturni Symbolum, 46.

Naves Phœnicum partim rotundæ partim oblongæ, 820. a. Navigiis cum vasis multæ voces communes, 819.c. Naves Græcæ rotundæ, primaque longæ argo, 819.d.e.

Naves δελφινόφοροι, 648.b. Naves papyraceæ in Ægypto, 240.e. 241. a.

Nautæ peritissimi Athenienses, 338. e.

Νάξαι, νάκλα & νασὸν quid Gr. 446.c.d.

Naxuana urbs Armeniæ ad Araxem. 19.e.

Naxus urbs Siciliæ, 577.e. una Cycladum, 439 e. nomen esse Phœnicium probatur ex Grammaticis, 446.c.d. quam opulenta, ibid.e. &c.

Figura qualis, 447. a.

Baccho sacra, 627.c. d.

Biblinum vinum à Bibline Naxi fl. ibid.

Naxium vinum nectar, ibid. Bacchi & Ariadnes amores Naxi, 628. a.

Naxus à Pholo Centauro Baccho data, ibid. partus octimestris, ibid. Fons vini Naxi, ibid. b. Thebanos vitem à Naxiis redemisse, ibid.

Naxus Sicilia minor dicta, ibid. c.

Neæ insula prope Lemnum ubi morsus Philoctetes unde dicta 432.e.

Neapolis & Tripolis urbs Africæ eadem. Leptis diversa 527 b. Neapolis cur olim Parthenope 657.b.

Nebrissam dictam fabulantur à Bacchi nebride 680. b.

vera vocis origo, ibid. b.

Neco v. Africam & Phœnices.

Nectar Babylone 13. c.

Naxi 627.c. d.

Neetum, Νέητον Siciliæ urbs in aspero solo, unde dicta 600.a.b.c.

Neides vel Naades feræ in insulâ Samo, quarum barritu solum diffindebatur 408.a.b.

ossa earum ostensa, eadem forte quæ Amazonum ibi à Baccho interemptarum 408. b.c.

de Neadibus Prov. 408.b.

Terræ motus intelligi 408. d. &c.

unde dicantur 410. a.

Nid. Ebr. commotio & *nud* verbum de motu terræ 409.d.e.

Neith Minerva Ægyptiis 154. d.

Nemaususa quo condita 729.e.

Nepotes filii dicuntur 90.b.

Neptunus maris Deus idem qui Japhet. 9. d.

Regnavit in insulis & locis maritimis 9. e. & 10. a. unde dicatur 9.d. & 321. d. vid. ποσειδῶν. Equos currui jungere primus docuit 339.a. Ægyptiis dicitur *Mosele* 10.e.

Νέφθυς Ægyptiis terræ extrema ad mare 10.d.

Nerium in Artabis finis terræ 192. b.

Nessa esse Sade in Apulejo non capillum veneris, rat. nom. vid. 845. c d.

Nibras v. Lipara.

Nicaule vel Nicolaa regina Saba 152.b.154.a.b.

Nilus supra Ægyptum ut Mæander, an fractuosus 300.a. Nili Ancones, ibid.a.b.c. Nili flexus describuntur, ibid.6. c. d.e. Nilus cur oriri creditus circa Mosylon, & Avalitem sinum, & Pygmæos habitasse circa fontes, 140.b.c. Nili alveus è Nilo ductus ad Mare Rubrum quando inchoatus & perfectus 122.a.

Nimrod v. Belus. Nimrod quid habeat commune cum Baccho 13. a. b. c.

gigas scilicet, δεκάπηχυς & è Semi stirpe. 354.a.

Chusi filius 256 b.

Ab eo incipit ætas ænæa. 256 c.

Saturnum id est Noam è regno ejicit 257.a.

Nomen à rebellione, ibid. Hujus gesta ad Ninum referunt qui habuit Arabum exercitum, id est Chusæorum 257 b.

His indulta Susiana quæ inde Cus & Cuth dicta ibid. Nimrodi ὑπεροχὴ supra fratres, 257.c. quorsum vocetur *gibbor* id est potens, non gigas, & *venator coram Domino* 257.c &c. Venatio illi fuit gradus ad Monarchiam 258.c. Hoc prætextu comites ad belli labores induravit, ibid. c. &c.

Regni initium in terra Sinhar 259.d. Inde in Assur egressus ædificavit Ninivem &c. verba Mosis sic explicanda ibid. & 260. a, b, c. cur Belus dictus 264. b.c
Ninus & Babylon initio eosdem habuere Dominos 260. b
Nisæus campus, ubi equorum myriades XV. vel XVI. 106. vide Ragau.
Nisibis nomen quid sonet 826. e
Nisyrus dicta Porphyris á purpuris 177. b
Nisyrus fragmentum insulæ Coæ. De eâ fabula 402. c.d. Origo vocis ibid.e. Mons Prion, id est serra in parte Coæ unde Nisyrus abrupta 403. a
Nitocris una Babyloniæ, duæ Ægypti Reginæ, vox explicatur 154. c. d
Nitrum v. Cimolia.
No-Amon v. Amon-No.
Noæ Saturnus veterum 1.d. justus, justitiæ præco, ib. e. in omnes homines naturale habuit imperium 2.b. iste consolabitur nos &c. 2. d. vir terræ 3 a. Plantavit vineam 3.b. Vino succubuit semel 3. c. cur Chamo maledixerit 3. d. e. Ex diluvii aquis emersit 4 b. Prædixit diluvium 5. b. Damnavit mundum ibid.c. Tres liberi superstites ibid.d. inter eos de primatu contentio 73.
Noba & Nobæi ubi 89. e
Nod terra unde dicta 57. e
Nola Campaniæ urbs à Tyriis condita juxta Solinum 642.d. potius à Thuriis, vel à Tuscis ut vicina Capua 643.e.&c.
Nomen pro Deo 54. e. Nomen κλητικὸν primitivum 720.d
Nomi XXXVI. in Ægypto Regna vocat Esaias, Græci nomos, quod aliter acceptum 294.c. &c. Nomi in Judæa & Perside 295.a. Nomus quid proprie ibid. Nomi vox nec Græca nec Libyca sed Ægyptia & semi Syra 295.b.c.d
Noph & Moph Ebr. Memphis 314. a
Nora Sardiniæ urbs quam condidisse fertur Norax Hispanus 633. d.e. contra Noræ nomen punicum 634. a,b
Nubæ seu Nobæ in Avalitis id est Pygmæi 142 a. Nubæ alii prope Nilum, id est Abyssini: in quorum copiis CM equitum 143.a
Nummi in quibus Saturni caput & navis 4 b.c
Nyrtia Fortuna Tuscis 646. a. Dea Volsinensium & Sutrinorum ibid.
Nysa mons Arabiæ unde dictus 479. b. Nysa ubi 13.e

O.

OAnus Siciliæ fl. à carectis dictus 605.e
Oasis vel Auasis unde dicta 526.e. vide Auasis.
Obal Arab. *Aubal* vel *Abal* nomen fecit emporio & sinui Abaliti vel Avaliti, unde Ebur, testudo & myrrha Troglodyt. omnium optima 139. c. 140. a &c.
Obareni in Armeniâ 91. a
Oblivionis fl vid. Lethes.
Obrussa quid proprie 158 a
Obryzum aurum unde dicatur 158. a
Oceanum terram cingere probatur ex Sileno Orphæo &c. & ex Thargum 707 c. d.e. inde Arab. *mare ambiens*, & Gr. Ἀμφιτρίτη 708.a. item Ὠγὴν & quare 708. e. 709. a. Oceanus à Græcis sero navigatus 708 a. tamen Homero notus ibid. & seq. Edocto nimirum à Phœnicibus qui circa Salomonis tempora cæperunt Oceani remotiora frequentare 708. a.&c. Oceani quas partes exploraverint 709.b.&c.
Ocelis v. Ocila.
Ocha Eubæa cur dicta. Nugæ Grammaticorum 435. d.e. Ocha Eubææ mons altissimus & vetusta urbs ibid.
Ocila vel Ocelis portus Gebanitarum 131. c.d
Odores Assyrii, unguenta aromatica 273. a
Odrysarum regnum quantum patuerit 173. e. vide Teres.
Oea, Eoa, Æa, &c. Africæ urbs in Tripoli Ph. אויה, 526.b c. Magna urbs ibid d. De situ error, ibid.e
Oebalum Laconum Regem perperam confundi cum Obale de quo Moses 499. e
Oenas columbæ species quæ *Carmiuno* Syris 829.a
Oenotropæ tres Anii filiæ, Oeno, Spermo & Elais, qua vi pollere creditæ, & origo fabulæ 440.c.d.e
Oestrymnides insulæ, id est Cassiterides 723. d. Pœnorum & Himileonis in eas navigationes ibid.d.e. v. Cassiterides.
Ogeni domus 236.e
Ὄγγα vel Ὄγκα est Pallas rat. nom. 464.827.a.b
Ὠγὴν & Ὠγὴνος Oceanus cur dictus 708 c.&c.
Ogmius, Gallis cur Hercules 737. c. Ejus habitus peregrinus ibid. idem eloquentiæ magister ibid. d. e
Ogrylle vide Gurulis.
Olba Solymorum urbs, non Olbia 390.e
Olbia Sardiniæ urbs, à quibus condita & unde dicta 634 b. 637. b
quomodo à Romanis capta 638. a
Oleum Venafranum 667. c

Oliarus forte Ariel 451. a
Olisippo Lusitaniæ metropolis ubi sita & unde dicta 695. c
Om fl. Lar Ptol. *Phalus* Nub. Geographo 250 b
Omanus id est Sol 277. c
Omanitæ circa Om. fl. 250. b
On און & Heliopolis 332 b
Onca Minerva Phœnicie, & Oncææ Thebarum portæ unde dictæ 463 d &c. 827 a
Onæa Minerva Phœnicibus 737. a
Onoba Bœticæ urbs, unde dicta 667. d. ubi sita 679. d. c. cur Listuria cognominata 680 a
Onobala Siciliæ fl. qui & Tauromenius 577. d. Ad ejus ostium fanum Veneris, & gerrhæ id est pudenda pro fascinio ibid. *Onbola* quid Arab. 578 b
Onuana Minerva Gallis, ut onga Phœnicibus 737. a
Ophir, eo missæ classes Solomonis & Hirami 768. d. c. Ophir duplex una in Arabia altera in India nempe Taprobana 157. b. 769. a. horum nomen unde ibid. cujus portus Hippuros est Ophir ibid. c. d. vide Taprobana. Ophir Arab. *Auphar*, id est, locus ditissimus 156. aurum ibi quam facile quam purum, quanta copia effodiatur, quam vili precio comparetur 157. c. &c. De Ophir Arabiæ loca Scripturæ 159 d e. Ophir Salomonis 160. b. c. De ejus situ variæ sententiæ, verior quæ in Arabia ponit ibid. b c. d. e. Ophir à Cophene plurimum distat 110 b
Ophiuchus v. Rhodus.
Ophiusa quæ & Colubratia una è Pityusis 706. d. e
Novus orbis an Pœnis cognitus 716. b. &c.
Orestes ubi à maniâ liberatus 377. e. &c.
Orethus Siciliæ fl. v. Eleutherus.
Orgia Chald. *arazaja* 485. a
Oribasii legatio ad Apollinem 467. d
Ex Oriente profecti primi homines cur dicantur Gen. 11. variæ sententiæ 35. a & c
Origanum Tenedium 418. a. Origanum quomodo Syris & Arabib. ibid.
Origo in Eusebio pro virago 515. c
Orinus in Siciliâ id est albus fons 599. c
Orion Zanclo Regi Zancles portum extruxit 576. d. e
Oriundes fl. Illyrici unde 503. d
Oroba Assyriæ urbs unde dicta 290. a
Orospeda, male Ptol. Ortospeda, id est mons Argenteus, quorsum 665. d. e
Ortygia insula prope Syracusas 594. c. 596. e
Osiridis caput, dæmonis vi Byblum ex Ægypto delatum nave papyraceâ 240. d. e
Ossa Amazonum à Baccho occisarum in Samo 408. b. c. Anak eorum Hebron. & Damasci 364. c
Osson in Abasenis aroma quale 120. d. 123. c
Ossonoba Lusitaniæ urbs unde dicta 667. d
Ossum pro Osse in Augustino forte ex Punico עצם 849. c. d
Otrus, Otus, Otene. vide Hul.
Oves in Bœtica prope Bætim rutili velleris 696. a. b. c. Oves in Erythia 679. a
Oxyares Persis *Achasurros*, vulga *Assuerus* 427. b
Oxyartes Nino æqualis, Bactrian. Rex 252. d
ὀξύσχοινος μελάγκρανις Pœnis *chudua* pro *achudua* id est juncus niger vide 840 b. &c.

P.

פ Pe πῖ 491. a. פ *Pe* geminatum pro Dagesch, sæpe exprimitur per MP. 798. d. sæpe prius mutatur in M. 858. c. permutatur cum מם 615 a.
Π & T it. P. & T. permutari 450. d 706. a
Pachinus Siciliæ promontorium Punice *Bacchun* à turri speculatoria 601. d. &c. Pachyni portus 602. b. c
Pactolus v. Ladon.
Paddan Aram non est Mesopotamia Syriæ nec gemina Syria ut volunt sed Mesopotamiæ culta pars 86. d. &c. *Paddan* vel *Phaddan* est ager sativus 86. b. c. *Paddan-Aram* etiam *Sede Aram.* 86 c. v. Mesopotamia.
Pagasæus sinus idem qui Pelasgicus 433. c. à pagasis ubi largi fontes, unde nomen, non ab Argo nave ibi compacta 433. d e. in eo sinu insula an Cicynæthus appelletur 434. a
Palæmon v. Melicerta.
Palætyrus de qua Josue 343 a
Pales rustica Dea unde 813. d
Pallas occidit belluam ignivomam in Phrygia 195. b
Pallium *Sinhar* Jos. 7, 21. quale 28. e. &c.
Pallium aluminatum quale 31. a. b
Palicorum in Sicilia ædes, & lacus Delli perjuris graves 588 a. b. c. Ibi Oraculum & asylus, ibid. d. Palici Pœnis *Palichin*, id est, σεμνοὶ 589 b. Origo vocis fabulosa 588. d. &c. Adrani filii 584. c. Palicorum fons Menais 590. c. ibidem urbs Palice quæ & Menæ & Menænum ibid.
Palmifera loca plurima 134 & 135.
Palmyra à Solomone condita in Hamath Soba 88. c. 89. a
Pammenis chymia. 235, c. d

Pam-

Pamphila Latoi filia vestes redordiri rursusque texere invenit 403.b
Panchajæ thus 118.d
Pan cur terrores Panicos dicatur immittere 483.a
Faunus itidem ibid. b. confer Faunus.
Paugæus Thraciæ mons ubi metalla reperit Cadmus 424.d
Panormus Phœnicum in Sicilia metropolis quomodo punice 565 e
Pantagius vel Pantacias, Sicil. fl. qui Cereri filiam quærenti obstrepuit unde dictus 592.b *c*.d
Pantheræ ex Cilicia 377 e
Papaver corniculare pœnis *sisimaca* id est sesamum nigrum quorsum vocetur sesamum, quorsum nigrum? 841.d.e. Papaveris & sesami promiscuus olim usus in panificiis ibid.
Paphlagonia unde dicta 423.e
Paphus Pygmalionis successor Paphum condidit 370.b. De Paphiæ veneris templo multa ibid. Paphus, Epaphus, & Abib ibid. *c*
Papyraceæ naves in Ægypto 240.e. 241.a
Παρακείμενον pro opposito sumi 763.d
Παράσημον v. ἐπίσημον.
Parcarum fabula unde 404.*c*
Parchor Propheta 235.e
Parma Punicum scutum quale & unde dictum 822. d.e
Παρνάσος pro magno 469 d. Parnassus & Parnes montes unde appellati 470.a
Paronomasiæ in Scripturâ 168.*c*.d.e
Parthenium seu Tarsus à quo condita 203.e
Parthenium Punice *thamacath ut* Ebr. תמכה *thamca* Syr. תמכתא *thamcatha* Rom. tamnacum vulgo *tanacetum*, vernac. *tanaisie*, 837.d.e.
Hujus usus in esu agni Paschalis ibid.
Parthenope Sirenum una Neapoli condita 657.b
Parthi, Medi & Sarmatæ affines 225.b
Parus Zacynthus dicta quia montosa 447.b. ibi marmor Lychnites ex terræ cavernis ad lucernas erutum 447.*c*. Paro inde nomen ibid. *c*.d. cur eadem Cabarnis 448.a
Pasabo v. Sabo.
Pasargadæ unde dicti 253.d
Pascha Anglis est Estertime unde 751.d
Pasi sinus & Phasis fl. in Taprobana unde aurum 33. *paz* 160.e. 161.a
Pastinaca Sylvestris quam volunt esse daucum, Punice *sicham* à nigredine radicis 836.e
Pastores cur Ægyptiis execrandi 374.e
Patæci Dii phœnicum, Herodoto in prosyâ, Heschio in puppi navium ubi tutelæ locus 791.b.*c*. qua forma ibid. unde dicantur Scaligeri sententia ibid. d. nostra ibid. d e. vid. & 821.b.*c*
Pater, id est, conditor 14.d
Πατέσθαι quid significet 334.b
Pateræ sacerdotes Apollinis unde dicti 739.d
Paterius ibid. e
Pathros non est Pelusium 311 d. &c. nec Pharusii 312.a.b nec Arabib. Petra 312.*c*. nec Ægypti villa Phatures ad unum è Nili ostiis 312.d. sed provincia Thebais, quæ modo censetur Ægypti pars, modo ab ea distinguitur 312.e. 313 a.b. Ægyptii Ezech. 20 reducendi in terram *Pathros*, id est, in Thebaidem, quæ maximè fuerat afflicta 313.*c*. Pathros aliis Phatures, unde Phanturites nomus Plinio, 314 b. Et Patures Ptol. perperam ταθυρὶς ibid.
Pathures vide in Pathros.
Patmo insulæ nomen à terebintho qui *bathmo* Syris 411.*c*
Patzinacitæ, Daces 226.d
Pelagus pars Pætis fl. circa Cordubam 670.d e
Pelinas, Pelinæus & Pelinnæus, mons altissimus in Chio 413.b.*c*
Mons *Pelinaas*, id est mirandi serpentis à dracone ibi latente 413.d.e. 414.a
Pelinna, urbs Thessaliæ ibid.
Pelorum Siciliæ promontorium 575.a
Pelori Græcum nomen cur dici putetur à Peloro gubernatore Annibalis ibi sepulto, ibid. b. &c.
Pelusiacæ lentes 245 e. &c.
Pelusium Ebr. *Sin* 311.d. utrumque nomen à luto 311.d.e. Robur & clavis & ostium Ægypti, ibid. & 312.a. Sinæi Esaiæ sunt Pelusiotæ ibid. Pelusium, Æg. urbs antiquissima 296.b
Pempedula Gall. quinque folium unde 752.b
Pen Gall. unde 753.b
Penninum jugum in summis Alpibus unde dictum 753.b.*c*
Πίνταχες Bœot. vasis genus quomodo Ebr. 475.d.e
Peparethus etiam Evœnus 433.a unde dicatur, ib.
Perca v. Bætis.
Percus Pergus Pergusa, locus prope Ennam ubi Proserpina rapta unde dictus 587 *c* d
Perdices infestant periculose quos 462 b
Pericionius Bacchus cur in Saturni sphæra 482.a.b
Periclymenon Pœnis *lanath* ab emolliendo aut quia לן *lan* est pernoctare nam legebatur noctu 838. e. &c.
Peristereon seu verbenaca Pœnis *azirgozol* herba pulli columbarum & *zimisum* imo *zibicum* id est herba columbarii 846.a

Per-

Permessus v. Holmius.
Persarum arcus prægrandes 301. c.d
Persarum clibanarii v. clibanarii.
Persæ & Assyrii ἀβρόβατα 280.e. H ut χ vel κ efferunt 129. b. nomen eis ab equitatu & equis 253. d. hic Cyro autore primum assueverunt 254. a. itaque tum demum Persæ dicti ibid. antea Persis Cuth & Elam ib. b. c
Persica lingua an ad Germanicam accedat 69 b. c. d. ejus voces in libris Danielis Esræ & Esteræ: hujus reliquiæ in Persica hodierna, ibid. usitata in ea μεταστοιχείωσις 252. a. b c
Pesitana herbæ genus Talmudicis 10. b
Πέτορες, πέτυρες, πίσυρες Æol quatuor, unde Pedivar & Pevar Britan. 746. b
Petorium Gallici vehiculi genus und dict. 746. a
Petra v. Recam & 312. c. d.
Peucetia v. Calab.
φ & β permutabilia 362. d. α & ε permutari 442. c. d
Phacas Phœnix quomodo vocetur Ebr. 395. d
Phacusa vel Phacusæ pagus Ægypti ubi situs & unde dictus 245. d. c
Phæaces id est eminentes quorsum Corcyræi dicti 506. c. d
Phala Sidonius dux classis Memnoniæ Rhodi substitit cum suis & ibi cæsus est 395. d. c
Phalacrocorax in Balearibus 705. a
φαλαίναι v. balænæ.
Phalantus Phoenicum dux quomodo Ebr. 395. d
Phaleus unde dictus 58. a. quando natus 2. b. 42. d. an ab eo Phalga urbs 105. e. Phaleg se cum Ragum contulisse in Europam figmentum est 107. e. tria ejus ortum insigniunt 108 b. facta illo nascente non moriente gentium dispersio ibid.
Phalga urbs ad Euphr. media inter duas Seleucias, quid nomen sonat 105. e. 106. a
Phallus unde dictus 484. d. Phalli in Bacchi honorem quorsum erecti 486. a
Phanace Bacchi nomen à fremendo ut Bromius 480. c
Phanturites vide Pathros.
Pharao quid significet 67. b. 156. a. b. Pharaones qui Abrahæ Josepho & Mosi σύγχρονοι 358. a
Pharidis insulæ v. Meninx.
Pharmarus Angelus Magiæ inventor 232 e
Phatus quantum distet ab Ægypto 296. c. Fabulæ Homeri de eo ibid.
Parphar fl Damasci 89. c. d
Phaseoli cur Arab. Cuba, Cubia 336. c
Phasianæ Deæ habitus 316. a
Phasiani quam hospitales 327. c. nulla gens cultior ib.
Phasianus non semper è Phasi 31. a
Phasis unde dictus 327. c
Pharnace Cinyræ mater 372. a
Phattaga Crocodili species 551. b
Phatares vide Patros.
Pherezæi in montanis 348. b
Phicius mons Bœot. à Sphinge quam φίκα Bœoti vocant 470 a
Philæ unde 305. b
Philistæorum dialectus qualis 778. e
Philocandrus v. Pholegandrus.
Philoctetes à serpente morsus cur Lemnon iverit 431. a
Phineus à Phœnice septimus Bithyniæ Rex Argonautis æqualis 422. d. Ab eo Phineum & Phinopolis 423. c. Phineum in Thraciâ regnasse quidam volunt ibid.
φώκαινα delphini species 648. a
Phocenses in Siciliâ v. Elymi.
Phœnice & Phœnicum sedes prope Phaselidem 390. c. d. non esse Ægyptium 374. b. Phœnice occidentalis circa Carthaginem & Syrtes 827. c. d. Orientalis circa Libanum ibid. Magni sinus in utraque ibid. quandoque eam includit Syria quandoque ab ea distinguitur 365. d. e. licet terrarum angustissima, tamen colonias emisit fere per totum orbem 367. b. c. &c. Variæ causæ migrationum ib. Phœnicum coloniæ quam multæ ib. Phœnice pro Cariâ 394. Phœnice prope Rhodum ibid. Phœnix vicus ibid. Phœnice insula in sinu Margandinorum 423. d. e. Phœnice cur Rabbotin & Colpitis 827. b. c. d
Phœnices à Cananæis orti 340. nec à palmis nec à Puniceo colore maris rubri dici 341. a. b. cur abjecerint nomen Cananæorum 341. c. alias Phœnicium & Cananæum nomen promiscue 340. c. in Oceano 708. d. à Necone missi totam Africam circumnavigarunt 709. c. in occasum conversi solem habuere ad dextram ibid. Phœnicum Indicæ navigationes & in magnam insulam ultra Gades 709. d. ex Rhodo pulsi à Caribus 395. b. cum suis colonis Ebraismum ubique disseminarunt 361. d. e è mari Rubro venisse multi tradunt 341. b. c. 759. b quomodo in Judæos id quadret 759. d. e & Idumæos & Amorrhæos 760. a
Id à Persis jactari respectu Cuthæorum 760. b
Nihil tale in Phœnicum annalibus nec sibi constant qui id referunt ib. d
An tenuerint Byzantium & Chalcedonem 425. b. c. d
metallorum conflatores primi 657. a

ex syderibus navigationem dirigebant 410 c d
Astronomiæ periti 446. a
quando navigarint in Hispaniam 189. a
quas urbes condiderint 190. a
auro Hispanio in immensum locupletari 193. c. d
loca nuper detecta vetustis nominibus cohonestarunt 161. c
quando extra columnas egressi 511. d. e
classes eorum ex gaulis 820. a
genus eorum Athenis 497. b
Phœnicum nominis variæ origines 362. a. Ebraice quam varie scribatur: ibid. a. b. forte ex *bene* vel *phene anak* 362. d. vide Anakædi & Syrophœnices.
φοινικὸν ψεῦδος Prov. 498. e
Phœnicia & Punica ex Apollonii Scholiaste 818. d. Apuleio 834 d Athenæo 801. c. Augustino 848. d. Aurelio Victore 797. d. Dioscoridis auctario 834. d. Etymologico Magno 829. d. Eustathio 828. b. Eunapio 799 b. Festo 797. a. 812. c. 814. a. Herodiano 797. d. e. Herodoto 791. b. Hesychio 817 c. Hieronymo 847 d. Jamblicho 811 d. inscriptione veteri 811. c. Josepho 794. a. Julio Capitolino 797 d. Livio 797. a. Macrobio 811. a. Paulo 797. c. Pindari Scholiaste 828. c. Plauto 800. a Plinio 814 b. Plutarcho 797. a. Polybio 796 c 798. a. Acuatiliano 809 e. Sanchoniathone 782. c. Servio 815 b. Solino 797. a. 814. b Stephano 796. c. 823. d. Strabone 796. c. Tertulliano 853. c. Trogo 797. a. Tzeze 799. b. 828. c. Varrone 814. d
Phœniciæ historiæ reliquiæ habent quidquid est antiquissimum 361. d
Phœnicium & Punicum sermonem Ebræo fuisse affines multis probatur 770 c d. Locorum nomina in terra Canaan fere Ebræa ibid. Lingua Phœnicia & Canæa pro Ebræa 777. c. d. in Phœnicii sermonis reliquiis pleraque Ebraica 778. a. b. Phœnicius sermo non tamen idem qui Ebræus ibid. nonnihil etiam à Punico diversus 780 d. Refelluntur objectiones Fulleri 779. a. Augustini, Hieronymi & Prisciani de eo testimonia 781 b
Phœnicius portus Cytheris 501. a
Phœnix duxit coloniam in Bithyniam 419. d
Pholegandrus, ferrea insula, item lapidosa insula unde dicta 451. b c
Phorbas v. Rhodus. Phorbantia v Bucinna.
Phul in Esaia, id est Philæ, urbs in insula Nili ambigui juris inter Ægyptios & Æthiopes 304. a. b. c. d. e
origo vocis fabulosa 305. a
vera, *Phil*, id est, elephas, ut proximæ Elephantines, huic tam similis ut promiscue sumantur ibid. b c
Esaias cur pro *Phil*, *Phul* scripserit & Chald. *Phula* 305. c
Refellitur vir doctus cui *Phul* est Cyrene quia ibi regnavit Aphulas, imo Ophellas de quo plura 305. d. &c.
Phut & Misrajim Africam inter se diviserunt 333. d. e.
ad Phut vel Put alludunt, Putea, Phthia, Pythis & Phthemphut locorum Africæ nomina, 334. b. c. d.
Phutæorum pars Ægypto vicina 334. d. Phutæi clypeo insignes ut Ægyptii 334. c. Phut, idem quod *Phuts*, sparsus 335. c. d
Phrasis Ebræa & Punica ab Augustino observata 849. e
Phrasis alia Ebræa non absimilis in Africanis scriptoribus 850. a
φρέας ex Ebr. Beer 362. d
Phrygia barbaria dicta 200. e
cur nigra 17. a
Physcus fl. idem qui Adiavas 275. b
Pibeseth, vide Bubastus.
Picati quorum pedes formati sunt in speciem Sphingum 470. c
Pica cur Baccho sacra 478. d
Pici oraculum unde dictum 471 d. e
Pictores vetustissimi hominem quomodo pingebant 392. a. b
Pietas non est hæreditaria 74 d
Pigres id est Tigris 21. b. c
Pileus Laconicus 459. d
Pineus frutex id est Chamæpyris 706. c
Pinus & pineæ resinæ præstantissimæ in Pityusis 706. b c
Pisces in Lusitania 695. d
Pisidæ quondam Solymi 376. c. d. fortissimi 394. a. b
Pissasphaltus rubrica Scythica 46. a
Pistacia vid. Psittacia.
Pistacium Ebr. *boten* 419 e
in nucibus primas obtinet ibid.
inde bistacium Persis qui regem vocant *bistaca* 420. c
Pistacium Syriæ pœne peculiare ibid. b
loca inde dicta ibid. b. c
à ventre prominulo *boten* Ebr. dicitur ibid.
Amygdalis simile, ibid. d. e
Arbor terebintho similis 420 e
Inde terebinthus pro pistacio in Talmude & Græcis 421. a. &c.
Pistacium Amygdalo inseritur 421. b

Boten quam varie exponitur 421. d. e
Etiam pro avellana sumi 422. a
Pontus unde terra Botno ibid. b
Pistacium, bistacium, & Phistacium 362. e
Pistrix ex πρίσις 701. *c*
Pithecusa prope Campaniam insula non dicitur à doliis, sed à simiis ut in Africa Pithecusæ 655. b. *c*. Eadem Enaria ab enaribus ibid. *c*. ibid, & Arima quia Syris *narim* est enaris seu simus.
Pithom, Gr. Patumos Æg. urbs 314. a
Pityusæ vel Pityodes duæ 705, a
Pix ubi, vid. Brutia, Calab, & Narycia, & Syla.
Plantago seu arnoglossum Afris Ἀτιειρχὸν in Dioscor. *Artiereon* in Apul lege *Atirerkin* herbam nervorum, quia est πολύνευρ☉ 834 d. & 844 d
Πλίνθ☉ later unde dicatur 405. d
Plumbum è Cassiteridibus quis primus apportaverit 719. *c*. 723. b. stannum veteribus plumbi species 720. *c*. utroque fœcunda Britannia, ibid. plumbum maxime fusile 721. a
Pluto dicitur Axiokersos propter imperium mortis quod diabolo tribuit Paulus 427. d. idem *Muth* Phœnicibus ibid
Pœcilus id est Picol Membliari pater 460
Pœni bilingues, migdilibes, bisulci linguæ dicti quia Punicum & Libycum idioma in Africa fuere in usu 800. *c*. d. inter Pœnos & Gallos commercium 733. a. Pœnorum mercenarii milites è Gallia ibid.
Pola urbs in Istriæ & Italiæ confiniis, à quibus condita & unde dicta 328. b
Πόλις ἀπὸ τῶ πολεῖν 320. a
Polymnia, mare quod multam algam habeat 320. *c*
Polygonum *Chulum* Punice; imò *Chulim* articuli, internodia, ut Ebr. חוליות, 838. d
Pombeditha 39. d
Pontus pro Babylonia 27 *c*. Pontus pro Bithynia & mari vicino 419. d. Pontus Phœniciæ terra *botno*, ab ubertate avellanarum quæ inde Ponticæ & Heracleoticæ Arab. *bondok*, Ebr. *Pondekin* 422. b. c
Poplonium Tuscis ferrum aut æs ex Æthalia vel Ilua Etrusca insulâ 647. a
Porphyrio in Balearib. 705. a
Ποσειδῶν id est Neptunus nomen Africanum à latitudine factum 10. a idem quod Japhet 10. b
Præda pro prædone 802. b
Prænetum & prænetum v. pronectus.
Prepesinthus Sporas, tamen Cycladib. adscripta 450. *c*. unde dicatur ibid. d
Prestigiani vel Pretegiani ubi regnaverit 308. d
Priene Joniæ urbs cur Cadme & Prienenses Cadmii dicti 474. d
Primæ literæ geminatio in Ebr. & Gr. nominibus 465
Primus Melitensium, id est præfectus 552. e
Proceri Sabæi 149. *c*. d
Prolepsis, figura in Scriptura frequens 83. *e*
Prometheum esse Magog 13. d. e. 14. a b. Prometheus Caucaso affixus ignem è cœlo detulit, metalla reperit 13. d. cor ab aquila illi roditur 13. e
Promuscis & proboscis 114. d
Pronectus vel Prænetum, Bithyniæ urbs à Phœnicibus condita & unde dicta 423. a. b
Prophetæ pro insanis habiti 843. a. Prophetæ dicuntur id facere quod futurum prænunciant 5. *c*. Prophetia Chami 235. e
Proteus Phœniciæ originis 495. d
Proserpina v. Axiokersos.
Psalmorum tituli unde sumpti 818. *c*. d
Psittace v. Sittace Psittacia seu pistacia in Psittacene 270. a
Psontonphaneth, Josephi nomen Ægyptium quid significet 67. a
Psyllium seu pulicaris herba *vargugum* Pœnis imo *vargutum*, quia Arab. *barghuth* est pulex 842. a. Cur Hispan. *Zargotona* ibid.
Psyra insula, Syriacè *bsira* despecta, in vilitatis proverbium abiit 415. b. *c*. in Psyram Bacchum aut Spartam agere, prov ibid.
Pterophoros Scythiæ regio 727. e
Ptolemais olim *Aseut* Ebr. *Accho*, Syr. *Acchu*, Arab. *Accha*, Josepho Ἄρκη. hodie *Acre* 864. b
Pugio Laconicus 459. d
Punicum proverb. *Nummum quærit pestilentia &c.* 853. d. confer Phœnicia lingua.
Purpuræ petris gaudent 501. a Purpura Gallis bergæ & unde 749. d
Purpura Babylonica ex Apologo 32. d. Tyria & Hermionica 33. a. Purpura ex Elisa 176. *c*. &c. Laconica & circa Anticyram 176. d. e. Hermionica, Coa, è Nisyro, Carpatho, Cytheris, Rhodo, Gyaro, Amorgo &c. 177. a. b *c*. purpura & byssus cur promiscue sumpta 177. d confer Crocus.
Put, vide Phut; item est Apollo Pythius 12. a
Puteus pro fonte 465. e
Pygmalionis pater v. Belus Pygmalion unde dictus 370. b
Pygmæi qui & Nobæ in Avalite sinu 142. a. ad Oceanum & Nili scaturiginem, id est Astaboræ, qui creditur esse Nili ramus 142. a. b. *c*. d.
Iidem Troglodítæ ibid.

Homines ibi staturæ brevissimæ ibid. d. e
Pyrenæi à Pyrene Bebrycis filiâ ab Hercule vitiata 693. d
vel à Pyrenæi saltus incendio ibid. d. e
potius à Punico *purani* quasi ramosum dixeris, quia cacumen sylvis opacum 694. b. *c*
Pyxis nautica an olim à Phœnicibus reperta 716. d. e

R.

ר R *Esch* elisum 807. d. finale quandoque pertinet ad formam nominis 217. d. post secundam radicalem pro Dagesch 196. b. finale in vocibus sæpe ablatum 810. d. 531. d. vide & 818. d. alterum in geminatis perit 433. b. *c*. ר *Resch* & ל *Lamed* transposita 431. b. ר *Re* & ז *Ze* Arab. sæpe confundi & unde 116. a. ר *Resch* & ל *Lamed* item R & P pro L & Λ 205. b 661 a 744 d. 766 d. e
Raab vel Rahab quæ pars Ægypti vide Misrajim.
Raab quæ pars Ægypti 66. d. e
Rabilus pro Zabelo 115 d e. 116. a
Radicula vel radix quæ herba 455. vide Struthium.
Radua mons in quo vivere creditur Mahomet 763. *c*
Ragau filius Phaleg unde campus Ragau, qui & Nisæus, ubi Ragæ, Ragiæ Raga, vel Ragau, urbs 106 b. usque ad 107. b. vid. Phaleg.
Ramba genus missilis unde 798. d
Ramatha vide Laadicea.
Ranunculus quomodo Arab. 845. b. *c*
Raphus pro quovis gigante 364. e
Raphanus cur Pœnis *thorphat* 844. a
Rahaba seu Rehoboth ad Euphratem ubi sita 38. *c*
Recabe equus Phoenicibus 646. *c*
Recam, Recem, Arecem, Arce, Hagiar Petra idem 764. d
Petrææ Arabiæ metropolis à quo condita ibid.
Regius fluvius & Regia fossa v. Euphrates. Regina Sabæ vide Saba.
Rehob v. Aram Beth-Rehob.
Rehoboth una urbium quas circa Ninum condidit Nimrod 289 b. *c*
Refelluntur qui aliter sumunt ibid. Alia urbs Rehoboth ad Euphratem infra Circusium ibid. *c*. d. At hæc non procul à Nino; An Oroba? 290. a. potius Birtha, quia Birtha & Rehoboth sunt synonyma 290. b. expositio Talmudica ibid. *c*
Rephan Cophtitis Saturnus ut *Cyun* Ebræis 67 d
Rex Sabæorum semper captivus qua ratione 150. *c*.
Reges ditissimi qui 321. e. Regum Ægyptiorum nomina explicata 375. a. Rex Ægyptiis *Hyc* 374. e. Rex ventorum cur Æolus 651. a
Rha seu Volga, Arab. Ethel 226. d. & 355. b
Rhacot & Rhacotis vide Alexandria.
Rhadinace quid Persis 268. d
Rhæsena, Rhesena, Resaina, Mesopot. urbs Gordiani imperat. monumento nobilis 291. *c*
Rhagæ in monte 224. e
Parthorum regia 225. a
Mediæ urbium maxima ibid.
Rhammæi Arabes non dicuntur à Rhadamantho 37. e
Rhea Saturni uxor mater Deorum & hominum 1. e
Rhabbotin v. Phœnice.
Rhamba רמבא teli genus Phœnicibus 798. d. &c.
Rhamnus Afris *atadim* 834 d
Rhaphius quale animal & unde dictum 750. a. b
Rhasenæ v. Thyrreni.
Rheda Gall. currus genus 746. e
Rheno Gr. ῥινὸς 747. a. Aliter in Scaligero, ibid.
Rhebas vel Rhebæus, Bithyniæ fl. Rhebæi & Rhebantii populi, Rhebantia regio, Mosi Riphat 199. b. c. d
Rhegma urbs & sinus Arabiæ in mari Persico, 247. c. d
à quo condita ibid.
Rhene cur Celadusa dicta 442. e
Rhene pro Rheema 443. a
Rhesen; Duæ urbes in Mesopot. vicini nominis. Sed hæc inter Ninivem & Calach 291. b. e
Rhesen esse Λάρισσαν Xenophontis, magnam urbem in eod situ, ibid. c. d
quomodo ex Rhesen Larissam fecerit 292. b
Rhinocoluræ jactæ sortes de terrarum divisione ex Epiphanii sententia quæ refellitur 70. c. &c.
Rhinoconuræ torrens fl. Chus 240. d
Rhisina ubi sita 291. b
Rhodanim non sunt Rhodii sed Rhodanenses qui Rhodano & Rhodanusiæ fecere nomen 184. d
Alludunt Rodumna, Rhedones, Ruteni &c. 186. a
Rhodanim à flavo colore dici 186. *c*. d
qualis Gallorum fuit ibid. d. &c.
Rhodanim gentis nomen, non viri singularis ibid. b. c
Rhodanus non dicitur à Rhoda Massiliensium oppido trans Pyrenæos 184. e. &c. sed à Rhodanim accolis 186. a. ejus fontes à Polybio descripti 724
Rhodia purpura 177 c
Rhodanusia urbs ad Rhodanum, forte Lugdunum 185. d. e

Rhodus unde dicta 183.c.184.a
sero nota 184. b.c
Rhodi primi incolæ 184. d
Rhodus olim Ophiusa 184 a.b. 398.b
Phorbas his deletis & magno Dracone occiso in cœlum translatus sub Ophiuchi nomine 398. c.d
inde Rhodus dicta, quia Jarod vel rod est Draco 398.c. Rhodus Τρίπολις 396.a
Rhomæi populi in Africa nusquam 245.c
Rhos ראש Ezech 38. 2. aut appellativum pro initio 312 d.e.aut proprium pro loco, ut quæ sequuntur Mesech & Tubal 213. b. nulla ratione id negat Hieronymus 213.c.Rhos, id est Araxes fl. ubi populi Rhossi 213.c.d.e. ibi olim Scythæ & Sacæ 214.a.b.c. AR hos & Mesech Russi & Moscovitæ 214.d. Rhos pro Taurica Chersoneso 214. d.e.
Rhoxatani 213. a. b
Rib vel Rif, vel Errif, Ægypti pars v. Misrajim.
Ric, Arab. vis, & *raic* primus, *ric* Britan. & German. fortis, potens, unde *Sinorix*, *Dunnorix &c.* 739.c
Riphat in Esdrâ Diphat 198. d. forte Rhebas Bithyniæ fl. 199.a
Riphæi montes nuspiam 198. c
Rit Gall. vadum, Brit. Ryd unde 757.c.d
Ritum in nominibus Augustoriti. Camboriti, &c. quid sonet 757.c
Romæ quot civium capita censa 286. c
Romani è Citiis, 180.c.181. Romanorum cohortes vivæ combustæ ubi 34.b.c
Rubrica fabrilis in Africa celebris 531. c
Rubricatus Africæ fl. 531.c
Rubrum mare in Ichthyophagis recessisse ita ut fundum appareret Ethnicos non latuit 319 c.d.e. ibidem algæ copia, unde Ebr. mare *Suph*, id est algosum 312. a. b.c
unde dicatur rubrum 341.b
ejus aquæ asperæ 437. a.b
Rubrum mare vel Indicum circa Merbat mire tranquillum, ut author Avicenna 121. b
Rupes pro Deo 738.c
Ruspina urbs Africæ fœcunda ficubus unde dicta 705.c
Russi & Moscovitæ unde orti, v. Rhos.
Ruta Phœnic. *Churma*, & ruta Sylvestris *Churmas emmaked*, quorsum? 836. b.c
Rutilus tam flavum quam rufum sonat, ut Græc. ξανθὸς 187. d. c

S.

SAin v. in Z.
S initiale sæpe excidit 695.b
Saba, Sabo, Sabas, Sabæ, Sabæorum metropolis 148. a b c. ibi regio non est thurifera 148.c est aromatifera 119 c.120.a
alias Mariaba 148.d.e. à dominatione 149.b. Aliæ metropoles hujus nominis 149. b. Saba unde dicatur 149.c.d. Saba non est Meroe 155. b.c.
Regina Sabæ ex urbe Marab quæ & Saba 151.c.
Regina Austri i.e. Aljeman 122. ea intulit balsamum in Judæam 153 c
Sabacenium Africâ nusquam 245.c
Sabæ Dionysii in Indiâ, aliis Sibæ & Sobæi 109. c. 110.a
Sabæ populi vicini Pasargadis 249. c
Sabæorum gentes quatuor ex totidem conditoribus 146. b.c
eorum nomen totam Arabiam aromatiferam quandoque complectitur 147.b. 149. c
sunt filii Jectan ad mare Rubrum inter Minæos & Catabanes 147.b c.d
iidem Sabatæ dicti 147. d
Horum oppida ad mare Rubrum 147. c
metropolis Saba quæ & Maariaba 148.a. &c.
Sabæi proceri, superbi, Arabum principes, beatissimi 149.c.d.& 250.c.d
Sabæorum opes partim aromata 149. c
partim aurum & gemmæ 150. a.b
Nulla gens opulentior, ibid.
Sabæorum Rex cur semper captivus 150.c
Sabæorum dii Sol & Luna ibid. d
circumcisi, & Judæi admixti, & Rex Judæus, ibid.
Sabæis imperare mulieres 152. c. 153. a. Sabæi in terræ finibus 153. b. c. Sabæis autem unde 139.c.d
Sabæi Abrahæ posteri in aditu Arab. Fœl. non procul à Nabatæis 251. c.d
inde in Jobi greges irruunt 252
Sabæi, Servio pro Sobæis 89. b
Sabæi Melæ prope fretum Persicum 249. b
posteri Seba filii Rhegma, ibid.
De ea loca scripturæ ibid. d
in Sabæis agger viginti Orgyiarum 604 b
Sabatio & Sabol in Bacchi sadiis unde 480.a.b
Sabis Arabum Deus, id est Sol. Sabis pro Samis 114.
Sabis urbs, & Sabis fl. in Garmania 249. c
Sabo montes prope fretum Persicum, al. Asabo & Pasabo, vide s. l.
Sabota, al. Sabbatha, Saubatha, & Sebam, metropolis terræ mauth, quam munita & vasta 114. b. c
Ad eam thus convehitur, ibidem vide & 115. b

Sabrata Africæ in Tripoli, 526. c. nomen Phœn. ib. urbs magna, ibid. d.
Sabtheca vel Sabythace, Græc. Samydace, 246. b.
Sabtha Chusi filius, veteribus Sabatha, 252. c.
Ab eo conditæ Saphtha Arab. urbs & Sophtha Perſ. inſula, ibid. & Meſſabatene, & Sabtæi populi, Ptol. Stabæi, 252. c. d. e.
earum mulieres bellicoſæ, 216. c.
Sacæ juſtiſſimi, 197. b.
Sacea vel Saccarum feſtum unde dictum, 199. b. c. d.
Regis in eo imago ludicra. ibid.
Sacerdotes dici magnates Judæorum, 859. a. b.
Sachalites ſinus 115. b.
Sachalites ſinus profundiſſimus, ad quem regio thurifera, 120. b.
Sacra Apollinis cum convitiis celebrabant, qui 462. b.
Sacrificia ad Eteſias impetrandos ubi, 441. a.
Sacramentum corporis Chriſti Pœni vitam vocant, 852. a.
Sadrace Darii Hyſtaſpis regia, 277.
Sagartii Medorum equites retiarii unde dicti 253. b.
Sagittæ Æthiopum perbreves pro mucrone eſt ſmyris. 301. c. 302. a.
venenatæ, 303. a.
Sagittæ Cretææ & Cydonææ, 459. c.
Sagum quid proprie Gallis, 747. b. c.
De eo quid Baal. Aruch. ibid. d.
Sagum ut Ebr, שק mœroris *Sac. ibid.*
Saguntum, Græc. *Ζάκανθα* ſitus & conditores, 691. a.
De Sagunto & Carthagine Oppiani næniæ, 688. e.
Sagut, vel Saguri potius ſinus in Africa qui aliis Emporicus, ubi Phœnices, 714. d.
Salapeni, 113. a. vide Saleph.
Salæ incolæ Salicæ id eſt inſ. Zeilan, 770. b.
Salamis inſula Attica, in qua Bœoti, vel Phœnices, 497. c.
Salam Arab. ὀφιώδης. ibid. c.
Salamis unde dicta, ibid.
Draco ibi cæſus à Rege Cychreo, ibid. e. &c.
Salauces & Eſubopes Colchorum Reges ditiſſimi, 328. e.
Salduba Bœticæ unde dicta, 667. d.
Cæſarauguſta etiam Salduba dicta, 691. b.
Salem à Semo condita, 340. b.
Salem ubi fuerit, 359. c.
Saleph, à quo Salapeni. 113. a.
Salganeus cur à Perſis interfectus ad Euripum, Chalcidicum, 775. e.
Salices, & vallis ſalicum, in Babylonicâ, 40. b.
Salmanaſſar Judæos in Mediam deportavit, 220. b.
Salmon mons umbroſus, 392. b.
Salmyca urbs Hiſpaniæ prope Columnas, 688. a.
Salſum ſæpe dicitur amarum, 609. d.
Saltiatarum texta 663. b.
Salus punice tres, ut Ebr. *Salos*, in ea voce myſterium, 851. a.
Samadracos, Ebr. morio, *σαμάρδακος* *Samardacus* forte deflexum ex Samothrace, 429. b. c.
Samarho, id eſt magna inſula Lyciæ vicina potius quam Lybiæ, 585. d. & 826. c.
Samaræi à Samaritanis re & ſcriptura diverſi, 347. c.
Samaræi Orthoſitæ, 347. c.
Sambuca Lyrophœnis citharæ ſpecies, 808. b.
ס *Samech* & צ *Tſade* literæ promiſcuæ, 165. c. 166. a.
Samemrumos, ſeu ὑψουράνιος, 784. a.
Samen cœlum Phœnicibus, & *Balſamen* Sol. 646. b. c.
Samolum, herba quam Druides ſiniſtra manu legebant unde dicta, 752. c.
Samos Elidis ſuper montem, 407. d.
Samos prope Ithacam *παιπαλόεσσα*, 407. c.
Samothracia inſula unde Cadmi uxor Hermonia. 426. c.
ibi myſteria Cabirorum, *ibid. & ſeq.*
Samothracum lingua in ſacris peculiaris fortè Phœnicia, 430. c. d.
eſt inſula montoſa, 470. b.
cepa, 418. a.
Samothracum ritus in inſulam Britannicam unde invecti, 722. a. b.
Sampharitica vel Saphatirica nardus 166. a.
Samus Jonica inſula Junoni ſacra, 406. d.
Sama eminere Pœnis, & *Samen* cœli, inde celſa loca, *σάμοι*, 407. b. d. e.
Sami quatuor in Græcia, omnes in celſo ſitu, 407. b. c.
Samos tota montoſa, 407. c.
diu deſerta propter Neides, 408. a.
Amazones à Baccho in Samo interemptæ, 408. b.
Sami terræ motum præſenſit Pherecydes, 410. a.
Samydace, urbs Carmaniæ ubi ſita, 246. d.
Samydacus, fl. ibid. e.
Sanaa metropolis regni Jeman, *Vzal* Ebræi, 360. a.
Sanaa. Arab. Fœl. urbs inſignis, Ebr. *Vzal.* ejus deſcriptio & ſitus, 190. c. d. e. 191. a. b.
Regio aromatifera & Damaſcenæ ſimilis, ibid.
San vel *Sanna* Phœnicie, & *ſunna* Arab. doctrinam ſonat, 855. d.
origo vocis Ebræa, ibid. e.
Sanchoniathon, i. e. *φιλαληθής* juxta Theodoretum, 855. d.
vox explicatur, ibid. e.

quis fuerit & quando ſcripſerit vide, ibid.
Sandocus Cinyræ pater, 376. a.
Sandyx, v. ſory & ſyricum.
Sanguis uvæ pro vino, phiaſis Tyria & Ebræa, 478. c.
Saniſera Minoricæ urbs ubi ſita & unde dicta, 704. c. d.
Saoces mons Samothraciæ, 407. c.
Saphar Moſi mons Orientis, unde Saphar urbs, Homeritarum metropolis & Sapharitæ populi, 164. a.
Saphar Ptolemæo climax, ibid. c.
Saphar urbs quomodo vocetur à recentioribus, 165. c. d.
inde nardus Sampharitica, 166 a.
Saphtha Arab. Fœl. urbs, v. Sabtha.
Saponaria erra, id eſt cimolia, 455. d.
Sara cur vocetur *Anobret*. 790. e.
Saraballum quid proprie, 32. a. b.
Saraballum aluminatum, ibid. b. c.
Saraca vicus, 241. d.
Saraceni v. Scenitæ, Saraceni id eſt latrones, 241. d. e.
Saracenos tonderi in orbem, 390 a.
Sardinia Gr. Σαρδὼ dici putatur à Sardo Herculis Filio, 630. e.
Vetus nomen an humani veſtigii figura *Ichnuſa* & *Sandaliotis*, 631. d.
Sic Ebr. Saad veſtigium unde Σαρδὼ inſerto R. de more linguæ quod probatur multis exemplis, 632. a. b. c.
Ariſtæus in Sardinia, 632. d. e. &c.
& Norax dux Hiſpanorum, 633. d. &c.
Et Tolaenſes vel Ilienſes, 634. b. &c.
Iidem Balari & Corſi, id eſt feri & ſylveſtres dicti, 635. c. d.
Sardiniæ pars ad Aquilonem montoſa quam hi tenebant, altera cultior ubi Pœni, 635. e.
Horum colonia vetuſtiſſima, 636. c.
Et urbes, 636 d. &c.
Sardi plerique Carthaginis coloni, 638. a.
Sardorum lingua Punica, ibid. b.
Pœnorum ibi clades, 638 b. c.
fructus extirpati, ibid.
inſulæ magnitudo, ibid c. d.
Sardoi & Etruſci maris inſulæ omnes penes Phœnices, 639. d.
Sardonia quomodo Arab 845. b. c.
Sardus Herculis Maceridis filius coloniam ex Lybia in Sardiniam dicitur deduxiſſe, 630. e. &c.
Sarmadacus v. Samadracos.
Σαργάνη unde, 253. b.
Sarmatæ Medorum ſoboles 225. b.
Sarmatæ Parthi & Medi affines, ibid.
Sarmatæ unde dicti, ibid.
Sarmoth v. Aſarmoth.
Σαρὰν & Σαρώνις quercus unde Saronicus ſinus & Saronides iidem qui Druides, 744. a.
Sarra Tyrus dicta à piſce *Sar* ita Servius, inepte, 815. b. Sidon potius à piſcatione, ibid. c.
Saruus abavus Abræ, à quo urbs Saruus prope Carrhas, 107. d.
Saſo inſula, id eſt excidii quia vadoſa, 506. d. e.
Satrachus v. Seſtrachus.
Saturnus idem qui Noa. 1. uterque omnium parens & juſtitiæ Præco, ibid. d. e.
ſub utroque ætas aurea, 2 b.
& pax, ibid.
Et terra unius Sermonis, ibid. e.
uterque vir terræ, 3. a.
Et agricola & vinitor, 3. b.
Cur Saturnus ebrietatis præſes, 3. c.
Cur in Saturnalibus comeſſationes, & ſervi Dominorum loco, ibid. c. d.
Saturni lex quæ prohibet Deos videre nudos, ibid. e.
Saturnus & Rhea ex Oceano & Thetide nati 4. b.
Navis Saturni Symbolum, ibid.
nummi Saturni, ibid. c. d.
Saturnus prædixit diluvium, 4 e. & 5. a.
voravit omnes liberos tribus exceptis, 5. c.
Cœlum patrem exſecuit, 9. b. c. d.
falx illa abſcondita 576. d.
vocatur Cijar. 67. d.
Saturnus à Jove ejectus, origo fabulæ, 257 a.
ejus vicus vide Canthele: dicitur *El Ilus*, 785. a. uxor ejus Baalitis, 786. d filius Belus, ib. inſigne quatuor oculi, duo aperti duo clauſi 789. c alias Iſrael, 790. a. filium Jehud immolavit & circumciſus eſt cum ſuis, itaque idem qui Abraham, 790. b.
Satyri hircorum ſpecies, 483. b. Dæmon Ebr. hircus, ib. c. Hirci forma diabolus ſibi placare creditus, ibid. c. Zabios ita credere, ibid Τράγου Φάσμα, ibid Satyri cur ſalaces, ibid. d. & ὀρχησῆρες, ibid. *ſutra* vel Suitura, Ebr. Satyrus, ib. Satyrica veſtis τραγὴ & ἰζάνη, ibid. e. Σαυκρὸς & σαυκρόποδες quid proprie, 297. a. 280. e.
Saul Rehoboth ad Euphratem. 89. e.
Sauromatides bellicoſæ, 216. a &c.
Sauvarakia, 241. d.
Saxatina 683. c.
Scandaria promontorium Coæ inſulæ continenti proximum unde dictum, 404. e.
Scandia v. Thule.

Sca-

Scaprensula v. Thasus.
Schac Persis est Rex inde *Schacmat* quid, 129 b.
Schaccorum ludus unde dictus, 129.d.
Scheria est Corcyra & unde sic vocetur, 506 a.
Scenæ pro Succoth, 210. d. Multa oppida hujus nominis, ibid.
Scenitæ iidem qui Chusæi & Saraceni, 241. a. b. horum situs, 241. a b. ratio nominis, 241. d.
Sceva per O expressum. 10. a. b. passim transit in sequentis vocalis sonum, 503. b. expressum per A. 613. d.
Schetlandia una Orcadum v. Thule.
ש *Schin* expressum per Z. 233 d 846. b.
Chaldæi mutant in ת *Thaut* 273. b. & 564. d.
Sciathus insula Macedonica, unde dict. 432.
Sclavia filiis Chanaan 304. a.
Scolus, ubi Pentheus discerptus, unde dicatur, 473. d. e. σκῶλος quid Græcis, 474 a.
Scripturæ veritas quomodo testimoniis humanis firmari possit, 258 b.
Ex scriptura petitum aut detortum quicquid in gentibus antiquissimum. 1. d.
Scripsisse Græcos sinistrorsum & βυρροφηδὸν, 494 c versus inde dicti 494. d.
Solonis leges sic scriptæ & Olympiæ vetus inscriptio ibid d. e.
Scylla unde dicta 576. b.
Scyphius primus equus quia è petra editus. 828. c.
Scyronites, cur idem dictus ibid. ortus è Neptuni semine in saxo dormientis. 330. b. c.
Scyrus petrosa insula unde dicta 432. d, e. σκύρος est λατύπη ibid.
Scythæ quam justi. 197 b c. semper equis vecti, 215. c. arma eorum sagittæ & arcus, ibid. d. schütten. Germanis ejaculari. ibid e. Mulieres quam bellicosæ. 216. a &c. Equites αὐτοτελεῖς 216. e.
Scythia nec mulos habet, nec asinos. 200. c.
Scythopolis unde dicatur. 218. d. vetus nomen Bethsan, ibid.
Seba v. Saba.
Sebastopolis v Dioscurias.
Securis Tenedia v. Tenedia.
Segesta v. Egesta.
Seger vel Sager ubi thus. 120. e. 121. a. potius Sachar unde Sachalites sinus. 122. d.
Sela unde dictus. 100. b. Sela Susianorum conditor, ubi Sela urbs. 104. a. b.
Selambina Bæticæ oppidum quomodo phæn. 683. e.
Selandib persis dicitur inf. Seilan. p. 770. b.
Selem עלם umbra Ebr. & imago, quorsum 392 a. b.
Selga urbs ubi & unde dicta it. ἀσελγεῖς unde 692. a.
Seleucia Babylonia & Babylon cur dicta, 37. b. quam procul à Babylone. ibid, Seleuciæ quot incolæ. 286 b. c.
Sem quando natus, 73. c. Ex gratia prælatus Japheto primogenito, 73. d. Cur Noe Deo Semi benedixerit. 73. e. condidit oppidum Salem, 340. b. Quomodo Deus fuerit Deus semi. 75. e. &c. semi prærogativæ, ibid. a. b. c. d. e. semi, servus Chanaan, 76. e. &c. sem non est Melchisedech, 359. b. c. 77. c. &c. semi filii 78. c. Semi nomen Idololatris cur invisum. 11. a. Dominus ejus Deus. 10. e. Ecclesia in ejus familia 11. a. Sem cur Pluto & Ἅδης ibid. semi nomen quid sonet. 11. b. semi tabernacula. id est Ecclesia, quorsum 171.
Semiramis i. e. columba montana 821. c. id frustra doctis suspectum ibid ubi exposita 822 c. Ejus regni terminus ad Orientem Ioamanes fl ad meridiem regio thurifera & myrrhifera 123. d. non condidit Babylonem. 263 b. c.
Senaar & Sennaar v. Sinhar.
Senes decrepiti japeti dicuntur & unde 167 c. senes decrepitos præcipitabant Tibareni 209 c.
Sepharad cur Hieronymus Bosphorum reddat. 93. a. Sepharad, Ebr. Hispania. 357. d.
Sephera, campestris regio. 268. c.
Septentrionis penetralia cur tenebrosa. 727 c. in septentrione major hominum fæcunditas 170. a.
Seranaib Arabibus est Seilan, 770. b.
Seres nentarbores. 30 b.
Seria v. Syria. Sericum non semper è serum solo 31. a
Serendivi Ammiani, est Seilon, Persis & Arabibus hodieque *Serandib* dicta 770. b.
Seriphus una Cycladum, 439. c. Insula vilissima & asperrima. 448. d. De ea Stratonici jocus. ib. Tota sarum; ib. e. Homines ibi in saxa mutati ib. Origo nominis 449. a.
Sermo vide Lingua.
Serpentis venenum in capite aut in felle, inde ראש Ebræis. 835. b. c.
Seruach arx Solomonis in Homeritarum urbe Marab 31. c.
Sesai v. Anakæi.
Sesami & papaveris promiscuus usus in panificiis, 841. d. e.
Sesamus à Phineo condita & Caribus & Phœnicib. 424. a b. Eadem Amastris ab Amastri Darii nepte, ibid.
Sesostrim Colchos ex Ægypto non deduxisse ut volunt, 324 c. sesostris. sesac Roboamo æqualis Colchis & Jasoni vetustiores, ib. sesostris in Colchide victus ibid.

Sestra-

Sestrachus, satrachus, setrechus, Cypri fl. unde dictus, 370.b.c. ibid. lavabatur Venus cum Adonide. ibid.
Setabis ubi sita 690.c. unde dicta, ibid. Telæ & sudaria setaba, 691.a. Chartæ ibidem eximiæ ibid.
Seth unde dictus, 58.a. Seth cur Typhon Ægyptiis, 11. b. sethi columnæ ante diluvium scriptæ. 54.a.
Sethoitis & sethroni urbi unde nomen 333.a.
Settechus v. sestrachus.
Sex & sexi unde saxatina & Colias sexitanus vel saxitanus, 683. c.v. Hexi.
Sexus Deorum nesciunt Ebræi, 860.a.
Sibæ vide sabæ.
Sibylla Cumæa cur credatur Lilybæi sepulta 559.c.d. Sibylla Noæ nurus. 15.c.d. Sibyllarum oracula suspecta, 17.a.
Sicani Cyclopum cognati. 621. d. in Sicilia indigenæ ib. d. e. Sicanus fl. in Hispania nullus, 622.a. sicanorum origo fabulosa, ibid b.c. sicani שכנים id est vicini dicti, qui Phœnicib. propiores, 623. d. Sicanos Lilybæum versus, cum Pœnis habitasse, 625.c. &c. Sicanorum pleraque oppida in montibus, 629.e.
Σιχάμ Afris pastinaca sylvestris, unde 836.c.
De Siciliæ priscis incolis fabulæ 617.d. Cyclopes, Læstrygenes, Sicani, Siculi Phocenses, Elymi gens eadem, 618 d. in Sicilia tres linguæ & tres gentes ibid. d. e. Siculorum quos volunt ex Italia transvectos origo commentitia 622. d. &c. Sicilia forte Phœn. insula *Siclul* id est perfectionis dicta, quia insularum optima, 624.c.d. Vel *Segulaja* id est Botrorum ibid. d. e. E Sicilia Carthaginenses vina & uvas comparabant 625.a b. Sicilia ab Homero & aliis vitibus fœcunda describitur ibid. c. d, e. vina in plurimis Siciliæ locis 626 &c. Siciliæ littora diu tenuere vel è Carthagine pœni vel è Tyro phœnices 557.d. &c.
Sicinus Cycladibus adscripta, 439.c. 451.b. insula pauperrima Ebr. *siccen* indigere. ib. d. e. Olim Oenoe, ib. Utrumque nomen peti è fabulis. ib.
Siculæ urbes ab omnibus dictæ. 604 c.
Σίδα Bœot. malum Punicum, ut Arab. *sidra* 476. b. & 484 c.
Sidda, Musicæ genus. 787. a.
Side, sidene, sidenes populi, sidenum fl. 330. a. b. v. Caphthoræi.
Sideritis pœnis *udedonin*, quia *hadid* est ferrum 839 d.
Sidon virgo Canora ex Ponto nata, quæ oden reperit unde dicta 786.e. &c.
Sidon urbs ab ubertate piscium dicta ut Bethsaida 342 d 797 a. cur sidon vocetur ejus conditor ibid. Tyro multo antiquior & poetis longe notior, ibid. d. &c. magna 343.c. quomodo πολύχαλκος 343. d incolarum industria, scientiæ & artes ibid. d. e: quam pacate diu vixerint 344 a.
Sidonii pro Phœnicibus. 342. a.
Serra Hisp. mons unde 821. d.
Sijim Ebræis qui in desertis degunt & siticulosis locis, 326. c. d. vid. Ichthyophagi.
Sil pigmenti species 444. c.
Sila v. Syla.
Sileni colloquium cum Mida 707.c. fabula unde orta. 482.b. de eo quid Justinus Martyr. 482 c. nomen unde & prophetiæ de silo horrenda depravatio ibid. Silenus Bacchus cur in sphæra Mercurii. 481. e.
Silices Assyriæ populi unde dicti. 278.d.
Silures Britanniæ populi unde dicti 451. b. & 722 c. ex Iberia in Britanniam. 722 b.c silura insula ibid. Silurum vel sillena insulæ, hodie Silly vel, Sorlings/pars Cassiteridum 722.d.
Similitudines ex rebus notis 6. c.
Simius quia simus. 655. c.
Simois v. Xantus.
Simyra prope Orthosiam. 347. d.
Sinapi Cyprium. 418. a.
Sin & sinæi v. pelusium.
Sinæi Esaiæ ætate ignoti. Sinæorum situs quam incertus, 345.c. videntur esse pelusiotæ, 346. a.b.
Sindon à Sidone dici putatur tanquam ibi inventus. 833.a. Tamen צידון sidon & סדין sindon scriptura multũ differunt, ib. a. b. Materia è lino aut bysso ib.
Singara &c. vid. Sinhar.
Sinhar, senaar: Sennaar, singara, idem 27. c. 28. a. b. Interpretib. Pontus, Babylon, Bagdad, 27.c. Babylon urbs in terra sinhar. ib. e. & 28.a. singara urbs, singarena regio, singaras mons, 28.b. unde dicatur, 28.a. De pallio sinhar, 28.d. &c.
Siphons una Cycladum 439. c. ibi auri & argenti metalla & opes immensæ, unde nomen 448. a. b.c.
Sippara vel. sipphara ubi sita & unde dicta 25 a
Siraph urbs Persidis ubi sita. 455 c.
Sirbes vel sirbos fluv. Lyciæ unde dicitur 278.c. 390.d
Sirenes multi statuunt prope Pelorum. 573.d.e. illis à cantu nomen 482.c. & 574.b. sirenes ejusdem originis cujus Teleboæ 556. d. e. ad Acheloum & circa Capreas 656.d e. Ab iis surrentum & sirenusæ dictæ. ib e. &c.
Sisara palus à rubrica dicta. 532 a.
Σισιμάκα Afris papaver unde 841. d.
Sisoe, ציצית, κρώβολος cirrus, πλεξείδιον, &c. 389. d. De sisoe Hesychii locus à Casaubono restitutus, 390. a. unde hæc vox Phaselitis. ib. a. b.

Σισυρνοδῦται, v. Baleares.
Σίσυρνον, quomodo Ebraice, 747. a.
Σίτων est Dagon. 785. a.
Sistrum à vulgari cymbalo quid differat. 240. b. c.
Isiacorum proprium, 240. c.
Σιτάνιον, mespili species. 158. b.
Sittace vel psittace, ubi sita, & unde dicta, ejusdem descriptio, 270. a.
Σμὺ cur Typhon Ægyptiis 11. b.
Soaib est jethro, 761. c.
Soanum torrentes in Colchis multum auri deferunt. 328. d.
Soba v. Aram soba.
Sobei v. Sabæ.
Socotra insula olim Dioscoridis, 121. c. unde alce. 114. d. c.
Socrates unde oriundus 682 c. &c.
Sodomorum incendii qui meminerint. 349 d.
Sol, Deus sabæorum. 150. c.
Solon transtulit Ægyptia nomina in Græca 68. c.
Solanum punice *Astrismuni* herba Octavi id est æsculapii qui *Esmuni* seu Octavus punice vocabatur quia octavus Cabirorum, 842. d. Apollinem hanc herbam æsculapio dedisse ibid. Cur dicatur Apollinaris ib. Ejus in vaticiniis usus ibid.
Sol an recesserit ævo Ezechiæ 446. a. b.
Solem ad dextram qui habuerint in occasum conversi 709. d.
Solœcismus unde dictus 405. a.
Solois urbes ubi & unde 566. a. vide solois.
Solois Africæ promontorium unde dictum 711. c.
Solus Siciliæ urbs in rupe, cui inde nomen 565 e 566. a
Solymi iidem qui Pisidæ, 376 c. His sermo Phœnicius ibid. d. Solymi montes prope lacum ib. d. e. Solymi prope Lycios 389. a. b.
Ad Jerosolymitanos frustra referri quæ in Homero de Solymis, 389. b. c. Solymi προχονκύρκδες quod judæis vetitum ib. c. d. e. eorum regio Cabalais 391. a. unde nomen. 392. a. b. Hodie dicuntur *Tzelymi, ibid* c. Dii Solymorum qui fuerint 392. c. &c. Cur iidem Lyciis exosi 392. d. &c.
Sonoba Bæticæ urbs unde dicta 667. d.
Sophene ubi sita, 89. a. diversa à Soba ib.
Sophir pro Ophir in Græca versione. 160. d.
Sophtha, insula Persica, v. Sabtha.
Sora v. Sura. Sora phœnices urbs, forte Tyrus 815. c.
Sorbiodunum, hodie *Sarisberus*, unde dictum, 756. a.
Sory, syricum & sandyx pro eodem 444 c. 445. c.
Spania pro Hispania 699. c. nomen à Pœne 688. c. non à ane sed à cuniculis dici multis probatur, 699. c. d. e. &c. Cuniculi in Hispania quanta copia & quam noxii, 700. a &c. Cuniculus nomen Hispanicum, 701. b. c. Leberis Massiliensium, unde laurix. 701. c.
Spania id est cuniculosa. 190. d. e.
Sparta an dicatur ἀπὸ τῶν σπαρτῶν à viris à Cadmo seminatis, 498. c. d. e. spartæ heroum Cadmi 498. d. 499. b. spartiatæ, & Judæi cur dicantur esse fratres 499. c. d sparta potius à sparto Phoronei filio, vel à sparta uxore Lacedæmonis. 499. a. b.
Spartonem Judæum perperam confundi cum spartone vel sparto spartæ conditore. 499. d.
Spartum unde Carthago Spartaria & Spartarius campus in Hispania, 687. c. d. cur Gr. λεύκαια & λευκία ib. d. quis usus ib. d. e. ubi creverit, ib. e. cur salaminium dicatur in Oppiano 688. a.
Sparum Gallici teli genus unde dictum, 744. c.
Sparha vel spata, gladius gallicus anceps unde dictus, 743. d. e.
Sphinx Bœot. dicitur φὶξ & cur, 480. c. d.
Sphud vero Chald. *Spedo* Ital. Spitt Belgic. 743. c.
Sponsas coronandi mos antiquissimus. 457. b.
Ejus in scriptura vestigia ib.
Sporas quomodo Phœnicibus, 455. c.
Stadia pro Tsadia id est desolata, Rhodus cur dicta. 399. b.
Stagnare, στεγανῶσαι, *stancare*, Gall. *estancher* 721. b. c.
Stagnum cur dicitur mare in sinu Carthagin, 596. d. e.
Stancare v. stagnare.
Stannum è Britannia qua allatum, 719. e.
stannum veteribus plumbi species, 720. c.
Utroque fœcunda Britannia & inde dicta ib. &c. stannum quomodo Ebr. Arab. & Talmud. 720. b. 721. d. Celticum valde fusile 721. a. stannum unde dicatur 721. b.
Staphylus in Assyria Bacchi successor. 478 d.
Statua Memnonis à sole tacta crepabat. 315. c.
Stemmata nobilium cur ursi, tigres, leones, &c. 259. b.
Stomalimne quid, 405. b.
Strabo ubi natus, 206. a. Strabonis cujusdam mira perspicacitas 558 e. struthium quæ herba 455. b. struthium seu radicula cur στυρὶς Pœnis, 835 a.
Stygis fons in Arab. Fœl. 165. b.
Subites hedera Gall. ut *hajub* Ebr. 752. a.
Subventana regio v. Cinypis.
Subulo tibicen Tuscis, 647. a.
Su opp. ubi & unde 278. d.
Succha Ebr. spelunca, & Sucha, urbs Succhæorum seu Troglodytarum, hodie *Suachen*, 318. a. b. vide Troglodytæ.
Succoth oppidum Gr. Scenæ, 210 d.
Suelo Bœticæ oppidum à vulpibus, 684. c.

Suevi Isidi sacrificant, 505.b.
Sunetes Carthagine qui judices, & unde dicti. 516. d. e. minora etiam oppida habuisse suos suffetes. 517.a
Suffetum potentiam quomodo retuderit Annibal. 516.d. vide & 646.c. & 797. a.
Sulchi Sardiniæ urbs, 636.d. ubi sita & unde dicta. 637.b.c. Sulphur in melo nobilissimum, 453.d. Sulphur pro bitumine, 48. b.
Sumes Mercurius & unde 844.e.
Sunitatum optimus ducit virginem quamcunq; vult, 197. d.
Supercilia stibio illita, 655. e.
Sur & Chavila deserti termini oppositi. 255.d.
Sur vel sud Euphratis alveus, vid Euphrates.
Sura vel sora urbs ubi, 39.c.d Mahazia eadem, ib.
Susa Ptolemæus à Tigri nimis removit 268. c. unde nomen 833.c.d e. susanæi pro susiis. 79.e. susis dies hybernos agebat Rex Persarum. 223.c. ibi quam immensus calor. ibid. susarum regia. 223. b. c.
Susa lilium unde susa urbs & susinum unguentum. 833.c.d.
Susiana cur Cuth & Cus dicatur & Cissia & Chuzestan. 257.6. susia equi Etymologo, unde 833. 834.a
Susii an & quatenus diversi ab Elymæis. 79. d. e.
Susium vel susinum unguentum id est lilinum 833. c.
Susoba Epiphanio Mesopotamiæ, aliis Scythiæ pars. 87.r.
Syagrum promontorium ubi portus, & apotheca thuris, 120. 6. unde thus syagrum ibid.
Sybaris Colchorum regia, 328.a. Sybaris quot armatorum millia instruxerit. 286.c.d.
Sydyk jupiter. 784.d. & 789.d. i.
Syene ubi. 239 b.
Syla vel sila, sylva in Brutiis picis ferax. 660. c.
Symæthus Sicil. fl. maximus ut insula Samatho, dictus à magnitudine, 585. c d.
Symæthius mugit. ibid e.
Syme insula in angulo Cariæ unde dicta 401. b.
Syraco palus prope Syracusas à fœtore dicta, male Tyraca Vibio. 595. a. &c.
Syracusarum ambitus. 222. c. Syracusæ Græcarum urbium maxima & pulcherrima. 594 c. Syracusarum conditor. ib partes quatuor, portus duo, fontes, flumen, ambitus, ib. it. p. 222.c. Opulentia, ib. d. &c. De syracusis & Crotone oraculum. 595.d.e.
Syri v. Armeni. Syri unde dicti 341. d Syri & Assyrii promiscuè sumpti, 81. c. d. Syros Euphrates vel Tigris dividit ab Assyriis. ibid. e. Syri in Assyria ad Oceanum. 144. a.
Syria, seria, Jeira, Jeira, Indiæ, id est Aria, 109. b. c.
Syriaca lingua quando nata. 65. c. d. simillima Chaldææ ibid. Christum & Apostolos eam usurpasse. variæ ejus dialecti, syriasmi usus 65. c. dialectus ejus Galilæa impurissima. ibid.
Syricum, è syro fit ex sinopide & sandyce mixtis, Ebr. *sircon*. 444. e. 445. a.
Syris quæ herba & unde dicta. 455. b.
Syrophœnices populi mixti vel medii inter Syros & phœnices. 365. b. Damascus pars Syrophœnices, 365. d. Syrophœnissam Marc. 7. Arabs deducit ex Algaur, ib. non fuit vere syra. 90. a. Syrophœnices id est phœnices è Syria, Africanis oppositi, 366. c. Syrophœnix pro Tyrio ibid. Syrophœnices pro Cœlesyris. 366. e. conf. Chananæi.
Syros Ebræi non intelligebant. 777. b.
Syrus, Syra, Syrie, una Cycladum, dives & beata insula, unde nomen, 444. c. d. Scyros pro Syro Pheperam & Scyricum pro Syrico, Ebr. *Sircon*, ib. d. e. & 445. a. phœnices in Syro. 445. a. b. pherecydes Syrius. 445. b. Heliotropium in Syro à pherecyde erectum ut volunt, imo multo antiquius. 445 c d. Syri situs, ib.
Syrus pagus & Syrorum oppidum in Ægypto ubi, 375. c.

T.

ט Teth est θῆτα 491. a. permutatur cum צ *Tsade* 827 b. exprimitur per Θ. 440. b. permutatur cum כ *Caph*. 450. ט Arabum ponitur pro צ. Heb. 165. e.
ת *Thau*, Ταῦ. 491. a.
ת *The* esse ב *Be* Arabum solis punctis differunt. 537. c.
T Ταῦ cum πῖ permutatur: 250. d. cum Δ esse Θ, 10. b.
T & Td passim confundi. 314.
Τάαυτος Mercurius Phœnicibus. 735. d.
Τάβαλα tympani Parthici genus. 632. c.
Tabraca per Taυraro, id est φυλλῶς. 519. c. d. saltus in vicinia ibid. *Tauraka* & Tabraca idem ut tako uris & tabris, Auranitis & Abranitis, &c. 519. b.
Tabyrium. v. Atabyrius.
Tacape quibus fertilis. 542. a. b. quomodo Punice dicta. ib. b. c.
Tænarus vel Tænar rupes Laconicæ phœn. nominis. 501. d. ibi lapidicinæ, purpuræ piscatio, & via ad inferos ib. d. e.
Tagus fl. à *dag* seu pisce dictus quia piscosissimus. 695. c. d.
Taira non est columba Arabiæ ut vult Tzetzes sed avis

avis quælibet unde *tejar* Syris augurium. 829. b.c.
Tamaſſus Cypri urbs ubi æris fodinæ unde dicta. 372.c.
Tamna, Thomna, vel Thumna caput Gebanitarum, urbs templorum LXV. 131. c. d. e.
Tanagræ Bœot. urbs, cui nomen à gallis 472. d. &c.
Tanis ævo Moſis extabat & multo ante 296. a. b.
Taphæron. Tarphon, Tarpharon, olim Saphar. 165. c. d.
Taphii ſeu Teleboæ populi Phœniciæ originis à rapinis dicti. 507. a b. c.
Taphnes Æg. urbs Gr. Daphnæ Peluſiæ. 314. a.
Taphoſiris Æg. urbs antiquiſſima. 296. b.
Taprobana eſt ſolomonis Ophir. 160. d. unde dicta. 161. a. b. Phœn טף פרוו *Taph Parvan* littus Parvan ſeu Parvain, ibi aurum ebur, gemmæ, pavones, & in proximo continente cercopitheci, & paſi ſinus, & phaſis fl. unde aurum *paz & Vphaz* Ebr. 769. a. & portus Hippuros, id eſt Ophir. ib. c. d. Jabadiu eſt hordei inſula, non Taprobanæ ut legitur in Stephano. ibid. b. in Taprobanâ cultus Hercules, Rex Bacchi, cæteri Arabum cultu, ibid. d. Taprobana aliis *Sumatra*, aliis *Ceylan*, quod verius eſſe probatur XXI. rationibus ibid. c. &c. olim Salica & incolæ Salæ. 770. b. hodie *Salandib.* & *Jarandib* & Ammiani *Serindivi*. ib.
Taprobanenſes Romæ quid mirati potiſſimum. 709. d.
Tapſus urbs ubi ſita & unde dicta 594. a. b.
Taramis, ζεὺς Βροντῶν 735. c.
In Tarbellis auri puriſſimi fodinæ. 694 a. b.
Tarentinæ nuces. 662. a.
Tarichiæ unde Meninx dicta *cata Tarichias* 543. a. b.
Tarpharon v. Taphron.
Tarraco Ebr. regia vel arx. 691. c. Arx Tarracone ib. c. d. Tarraconis laudes ib. conditor. ib. vina eximia. 692. a. ara & templum Auguſto ſacra ib. c. d. Tarraco à Francis expugnata ib. c. Oroſius è Tarracone ib.
Tarraconenſis Hiſpaniæ pars ubi. 663. a. in ea pauca phœnicum monimenta 686. d.
Tarſejum pro Tarteſſo, 194. b.
Tarſis in India. 194 c. Tarſis vide Tharſis Tarſis id eſt Tarteſſus. 193. c. 194. a.
Tarſus quibusdam Tarſis. 375. c.
Tartari nomen quò alludat. 670. c.
Tartarus, id eſt aer tenebroſus ſub polis 727. c.
Tarteſſis aliis Carteia al. Gades al. verius inſula & urbs inter duo Bœtis oſtia 193. d. e. Tarteſſus fl. ſeu Bætis. 665. d.
Tarteſſus inſula & urbs inter duo Bœtis oſtia 669. b. c. d. Ebr. *Tarſis*. 671. c.
Tarteſſus urbs magna ib. Tarteſſus triplex ib. d. e. Tarteſſum proprie dictam phœnices non condidere, ib. c. ſed Tarſis filius Javan. 672. a. Tarteſſus omnibus metallis dives. ib. a. b. c. qui Græcorum in Tarteſſum navigaverint ib. c. Tarteſſiæ murænæ & muſtelæ ib. d. e. & Tarteſſus non eſt Gaddir, 673. a. b. c. Tarteſſi nomen pro Gadibus, 671. c.
Tathyris v. Pathros.
Ταῦρος pro Baccho unde. 480. a. b.
Tauriſcus Galliæ tyrannus ab Hercule occiſus. 729. d.
Tauromenium Siciliæ oppidum in Tauro monte qui *Tur* pœnis. 577. b c.
Taurominius fl. v. Onobala.
Taurus & ταυρόμορφος Bacchus unde, 479. c. &c. It. Taurus mons unde dictus 577. b.
Taxea laridum Gallis unde. 750. c.
Tdaphar olim ſaphar. 165. d.
Tearus Thraciæ fl. 172. a.
Tehama Arabiæ pars ubi. 162. a. b.
Tebo in igne purgantur quæ 31. c.
Telchines, quando in Rhodum ſeceſſerint. 399. c. d.
Telchines magi à Phœnicio Talchis, 399. c. d. 400. a. telchin & telchis. ib.
Teleboe v. taphii.
Thelen Brit. Cythara unde dicta. 756. c.
Telephaſſa Europæ mater thaſi obiit 425. c.
Tellus ſeu Rhea ſaturni uxor. 3. a. b.
Telmiſſus non termiſſus, Lyciæ urbs in ſaxo unde dicta 391. b. c.
Telo vel tolo Gall. urbs ad Cithariſtem promont. unde dicta 756. b. c.
Telus inſula Carica, id eſt תל *tel* tumulus. 401. b. telinum unguentum inde dici plinius falſo aſſerit, ib. telus etiam Agathuſa ibid. c.
Temeſa Brutiorum urbs ære dives unde dicta 374. a.
Temeſen in Brutiis, de qua Homerus, phocenſes invaſerunt circa Trojana tempora, 657. c. tam Italica quam Cyprica temeſe metallifera ib. d. utrique nomen phœnicium, ibid.
Temmicus Bœot. mons ab altitudine, ibi temmices populi 469. d. e.
Tenedia ſecuris. 418. c. tenedius Apollo bipennifer: ſecuris in nummis Tenediis. ib. d. tenedia vaſa in precio 417. b. c. tenedium. origanum. 418.
Tenedos non eſt τένε ἕδος ut volunt, ſed inſula *tinedom* id eſt Puti rubri ad figulinas 416. d &c. vid. Aſterii & origanum & Alpheus.
Tenes tenedi pro Deo cultus 416. d. e. tibicines cur ex ejus fano excluſi, & nomen Achillis in eo profer-

ferre nefas 417.a. De tene nihil poetæ vetustiores. nec plerique mythologi ib.
Tenos insula Phœn. *thannoth*, id est draconum aut anguium, indidem Ophiusa & Hydrusa. 443.d.e. unde & vipera ib. Tenus alia Thessaliæ ubi serpens magicis cantibus exanimatus ib. teniaalsia ib. Aquæ teni mirabiles 444.a. Tenus insula non magnæ rei ibid.
Terebinthi in Cycladibus, inde nomen multis insulis. 411 c.d. Terebinthus pro pistacio usurpatur ab Ebræis & Græcis 421.a. Terebinthi fructus non nux sed granum ib.
Terebinthus Manetis præceptor cur Persis Budas, 587 a.b.
Teres Sitalcis pater Rex Odrysarum 173. b. primus regnum Odrysarum amplificavit ibid. teres alius sitalcis filius. ib. d.
Terias Siciliæ fl. ad Leontinos, à negotiando cur dictus. 591. b. c. d.
Termissus v. Telmissus.
Terra ut *omicron* juxta veteres. 107. e. &c. Terra unius sermonis 2. e. Terra pro incolis. 56. e. Terræ motus terram diffindunt & omnimodos emittunt sonos. 408 d. e. terræ motus μυκηματίας χασματίας ῥῆκτας. 1409. a.b. Exempla terræ motuum cum fragore & mugitu ib. c. d. tale aliquid sami ib. e. terræ motum sami futurum præsensit pherecydes. 410 a.
Tereus Rex thracum vetustissimus 173.b.
Testudo ex Abalite sinu. 140 c.
Teucer Salaminus cur Carthaginem condidisse putetur. 688 b c.
Teutates, Mercurius & Taautos, *Thouth*, *Theuth*, *Thoth* 737. d. e. vid. & 690 a. b.
Thabor vide Atabyrius. Thabor in occasu terræ chanaan. 487.a.
Thalli Syriaca. 864 c.
Thalmæi v. Anakæi.
Thamacath afris tanacetum vulgo *tanaisie*. 837. d.
Thamanorum pagus ab illis octo conditus qui ex arca exierunt, 21. a. vide cemainum & tsemaninus.
Thamnerii sunt arii, rat. nom 220 c.
Thapsia pœnis herba *bædin* i. e בדין torcularium quia succus ejus torculari exprimebatur 843 c *boed pro had* torcular, ut *goed*, pro *gad* coriandrum. ibid.
Thabius Siciliæ peninsula pro insula habita & Sporadum una. 594 a. Rat. num ib. b. e.
Tharsis non est tharsus nec Carthago, nec Africa sed Hispania. 188 e. 189. a. &c. 194. c. d. vid Tharsis.
Thasus olim Chryse propter auri metalla 425. b. thasus bonorum 424. e. thasi & scaptensulæ proventus annuus 425. a.
Thas Syria bractea, ab auri bracteis thaso nomen. non à fabuloso thaso 425. e. thasus cur Odonis olim & thasii Dæri 425. b. c. vide tele phassa.
Theba bos syris sulcet. 832. d
Thebæ Ægyptiæ v. Diospolis thebæ phœnicie *Thebes* à luto dictæ, quia urbs tota καθαρὸς, 462. e &c.
Ejusd. vocis vanæ originationes. ibid a. b. thebæ Hypoplaciæ. 406. e. thebis Ægyptiis quot incolæ ætate militari, 286. c.
Thebais v. Pathros.
Thebaidis caput thebæ urbs. Ebr. *Amon. No* & *No-Amon*, Gr. Diospolis, 314 e. portas habuit centum, & currus bellicos XXM. 313. c. d. quot incolæ, longitudo, ambitus, situs, mœnia, domus aulæ, templa, donaria, colossi, obelisci, sepulchra Regum Osimandyæ, sepulchrum, hortus pensilis, Memnonium. 314. d. &c. Ejus quatuor vastationes prima à Nabuchdonos. postrema à Corn. Gallo, 315. c. d. e. deinceps semper jacuit. 316. a. b.
Theras à Cadmo octavus theræ nomen dedit 460. d. thera insula Cretica 460 b. ibi phœnicum colonia duce Membliaro Cadmi cognato ibid. b. c. e. aut ut alii plebejo. ibid. Theras è Cadmi stirpe primus migravit Spartam, 499. c.
Therita Mars cur vocetur. 173. b.
Therma condidere Pœni ad calidas aquas Heroum ævo jam notas 586. c. d.
Thero nutrix Martis. 173. b. theronis naves gadibus exustæ 676. d.
Therops Rex thracum Lycurgi loco à Baccho constitutus. 173. b.
Thersitæ pro tartessiis. 194 c.
Thesei columna de Jonia & Peloponneso. 175. b.
Thessali equestres 338. e.
Thout Mercurius Ægyptiis vide *Thouth*
Thiras id est thrax, 172 b. Hinc thressa mulier & Tharasia Ebr. pro thracia. 172. b. c. ad idem nomen variæ allusiones in thracia & vicinis locis 172 d. &c.
Thogarma decem familiæ ad Volgam & Danubium. 22 c. d. thogarmæ situs. 200. b. inde equi & muli tyrum advecti, ibid. thogarma non est Germania, nec turcomannia, nec ulla pars Scythiæ ib. b. c. sed Cappadocia, 201. b. thogarma Gr. torgama unde trogmi, trocmeni trogmades &c. 203. a. b. c.
Thojar v. Meninx & Cerra.
Thomna & thumna v. tamna.
Thor phœni cibos 797. a. *Thor* Succorum Deus. 735. e. idem qui jupiter ib.
Thorax Atticus, 659. d.

The-

Thouth, *Theuth*. *Thoth*, Mercurius Ægyptiis 735.d.&c.
Thracia v. thiras.
Thrasum tractus Thraciæ.
Thriambus , Lythirambus & Dithyrambus Bacchi nomina idem sonant 480. c. d
Thsemaninus pagus quem extruxit Noe 20.d.c. vide Cemainum & Thaman 9
Thule vel est Scandia , vel Islandia vel Schetlandia una Orcadum 726.d e. vel quod extremum in Aquilone 727.a. thule indicata à phœnicibus 727.a. *thule*, id est umbra vel tenebræ ib rat.nom ib. b c. &c. Vada caligantia thules 727. a. Thulenigra & nigrans ib. Soles in ea impuri , noctes obscuræ & perennes, confusio pulmoni marino similis ib. a.b. De ea mendacia ib.b.c. Nominis falsæ originationes ib.c d. incredibilium libri de thule ib. e. thulis Ægy. rex à quo Thule dicta, ib. d Cyparissinæ tabulæ de thule Tyri effossæ ib e. &c.
Thumiaterium, phœnicie, Dumathiria, urbs ab Hannone in Africa condita , à vicino campo dicta 711. a. b
Thûr unde 745 c
Thuras, Mars 173.a. Thuras Rex Assyriorum vetustissimus, forte idem qui Assur vel Athur 88.c.d.e
Thurifera regio ubi 115.b
Thurius à bove dictus , qui *thor* Phœnicibus 469.e. 470. a
Thus à candore *lebona* Ebr. unde Gr. λίβανον 117.d.e. 118.a. Arab *chonder* ex Gr. χόνδρος 118.a. Lat. *thus* quasi θύος seu θυμίαμα 118.b c. Thus nec ex India nec ex Æthiopia affertur, nec ex Panchaia , nec ex Libano , sed ex Sabæis 118.c.d.e. 119.a.b. De loco Thuris quid Theophrastus , Eratosthenes & Ptolemæus 119.c.d. Thus ut Myrrha in Chatramotiti 119.e. 120.a. Circa Canam emporium 120. a.b & Syagrum prope sinum Sachalitem 120. c. ubi Moscua thuris portus 120. c. d. & in Abasenis 120.d. Thus atomum aut Syagrum 120.e
Thyades à divagando dictæ 484 e v. Bacchæ.
Thymiaterium vid. Thumiaterium.
Thyæ Babylone 478. e
Thymbris mare in Theocrito 593. d. &c.
Thynni cur plurimi circa Tartessum 673.a. quam tempore gaudeant ib.
Θύσθλα vitis folia aut rami cum fructu appenso , qui *tola* Syris 484 d
Thyrsus è pinu quæ Ebræis thirza 484.e
Tibareni ubi siti, 205.d. populi inter Moschos & Tibarenos medii 205. e
Tibarenis quod summum bonum 208. e. quam sint generosi 209. b. Senes præcipitabant 209. e
Tiberiadis aquæ calidæ ad Emmauntem 848.e
Tibia, Phrygia 198. e. Tibius paphlagonicum nomen , & Tibius mons Phrygiæ vel Paphlagoniæ 198.d.e
Tigres è monte Amano 377.b
Tigris dividebat Assyriorum imperii partes in Orientales & Occidentales 35.e. Tigrim quomodo trajecerint primi post diluvium 36.b. quando maxime tumeat 37 e.
Tilgamus Assyriæ Rex in horto repertus unde dictus 822. b. c
Tilphusius mons Bœotiæ à feracitate dictus 469 d.e.
Timoleontis omen ex apio 615.b
Tingi ab Antæo conditum 519 e. Græcos eo esse translatos fabulosum 520. b. Chananæorum seu Phœnicum soboles Tingitani ib c.d Hi è Tingi in Hispaniam translati, ib. Tingis quomodo Phœnicie, ib.e. A Belone quid distet 522. a. Tingis uxor Antæi 520 b. Titis Thrac. nomen 273. d
Tiristasis vide Tyristasis.
Tissa urbs ubi sita & unde dicta 578. e
Tobata Paphlagoniæ urbs 198 d
Tolistobogi Galatiæ populi unde orti 263. e
Tolo v. Telo
Tophet Ebr. ignis gehennæ 580. b
Totene v. Hul.
Torpajon Afr. Pædagogus unde 854 e
Torus collis prope Agrigentum unde dictus 611. e
Trajanus fl. Chus 240.d
Traducta. Transducta, Julia Traducta ubi sita, quando condita, cur julia *loza* dicta 520.d.&c.
Tragii species quæ in sola Creta nascitur pœnis *Achæosim* id est Græcorum : Achivi in Creta apud Poetam 839.e.&c.
Trajanus fl. Chus 240.d
Trama unde dicta 404 e
Trausi Thraciæ populus ad Hœmum montem iidem qui Agathyrsi 172. d
Tre quid Britan. 758.a
Tremithus Cypri urbs à terebinthis dicta 372. e
Τριμαρχίσια v. marc.
Tripolis urbs Phœnices ab Aradiis , Tyriis & Sidoniis condita 347 b
Tripolis Phœnicum in Africa colonia ubi tres urbes, Oea Sabrata, Leptis 325.d. In Synodis è Tripoli unus Episcopus 525. e. Tripolis urbs, eadem quæ Neapolis , Leptis diversa 526.a
Triton Africæ fl. à pascuis dictus 533 c.d
Trocmus dux fabulosus, Trocmi. Trocmeni, Trocmades unde dicti 203. a b.c. inde Thogarma.

 Tro-

Troglodytica eadem quæ Barbaria 141. a.b.c. inde mœrotum, casia, thus peraticum, cinnamomum 141.c

Troglodytæ etiam Trogodytæ 318.b.c.cur Ebr. *Succhijim* 318.a b. Arabes sunt non Ægyptii 341.a b

Trogodytæ v. Troglodytæ.

Trophonii antrum & oraculum à consulentium consternatione 474.a.b

Trosibius v. Arsalus.

Tsartsar, urbs & alveus Euphratis 38.e. de quo veteres silent ib.d

Tselem Ebræis umbra & imago & quorsum 392.a.b

Tubal Ponti regio, ubi ferrum & Chalybes 207. d.e. *Tubal*, Arab. squama ferri & æris 207.d. Gens Tubal unde dicta 211. d e

Tubalcainus multis Vulcanus 208.a

Tubal & Mesech, vide Mesech & Tubal. Tubal & Mesech pro Tuscia 227.b.c. Tubal Cain Chymicus 234.c

Tubo trahitur aqua dulcis ex fundo maris 346 d

Tude vel Tyde Hisp. oppidum unde dictum 688. d.e

Tuitio & Mannus Germanorum conditores qui 505.c

Tunis à Charthagine quantum distet 513. a.b

Turditani seu Turduli in Bætica quam divites 663. c. Horum φάτνεῃ ἀργυραῖ sunt præsepia non laquearia, ib.c.d. Idem in Tartesside 665.a. unde dicti, ib. Docti jam olim sed vanissimi 665. b

Turditania v. Bætica.

Turgatæus Mæotidis gesta 216.d

Tursio delphini species, Gr. φώκαινα 647.e. vid. Tyrrheni.

Tusci v. Tyrrheni. Tuscum sermonem à Phœnicio multum differre. Utriusque linguæ multæ voces inter se collatæ 645.e

Tutelæ navium in puppe 820. d.e

Tylus vel Tyrus 766.b.e. Persici sinus insula in qua Phœnicia templa ibid. situs incertus, ibid. d.e. Tylus major & minor quæ est Aradus, ib. e. quando explorata & quam celebris, ibid. De Tylo multa Theophrastus, & ex eo Plinius cum auctario 767. a.b.c.d. quædam alia ex Juba, ib.d

Tympana audiuntur noctu ubi 572. d.e

Thymus Hymettius 418 a

Typhœus in Arimis 656. a

Typhon vel Typhœus Enceladus unde dictus 581. b. &c. Typhon quem ex Ægypto ad Caucasum penetrasse, & ibi à Jove fulmine ictum fugisse in Palæstinam fingunt, quis fuerit 331.a.b.c. Typhon Ægyptiis *Smy, Seth*, & *Bebon* 11 b.c. Typhon quicquid in natura noxium 11. d

θύρα Syr. *thera* ex Ebr. 745.c

Θυρεὸς, clypeus oblongus vox ignota Græcis ante Polybium: Chald. *theres* Arab. *thurs* 745. b.c

Tyrias Bithyniæ fl. Gallus unde Galli Cybeles 173.a

Tyristasis urbs in Thraciæ Chersoneso 172.d

Tyrrheni in Lemno & Imbro &c. iidem cum Pelasgis 648.d.&c. Hi cum Tyrrheniam occupassent etiam Etrusci his admixti Tyrrheni dicti 649. b. c. d. Tyrrhenis imperasse legitur Bacchus 643.a. cum solum in Tyrrhenos piratas inciderit 644. e. Eos non esse Tyriæ originis ut vult Fullerus 645. d. Tusci gens indigena ib. sermo Tuscus à Phœnicio valde diversus 645.e. Multæ voces inter se collatæ, ib. &c Sacra diversa 647.c. illis dextra cœli pars quæ his sinistra, ib. Artes in Etruriam unde invectæ, ib. Tyrrhenos à Tyro non dici, ib.d. Tyrrheni olim τυρρῖνοι, ib. vocis origo, ib.d e. Eo alludit Tursio, delphini species, ib.e. & 648.a. Hinc fabula de Tyrrhenis seu Tyrsenis in delphinos, ibid. Tyrrheni Tyro antiquiores 648.e. Hos Romani Tuscos & Etruscos, ipsi se Rhasenas vocabant ib.e

Tyrses τύρσεις Tuscis ædificia muris clausa 647. a

Thyrus in Phœnice quadruplex 860 d, e. quarum Palætyrus jam extabat ævo Josuæ 861.a. De ista Tyro non de insulari egisse Sanchoniathonem, in loco quem objicit Scaliger 861.c

Tyri nomen unde, ib. c. d

Tyrus quando Sidoni par fuerit aut etiam præferenda 343.b. Tyri descriptio, ib b.c. Tyrus Sidonis æmula & valde antiqua 342.e. quando & à quibus condita 342. e. &c. Tyriorum castra circa Memphim 375.b. ubi Venus peregrina forte Astarte, ib. c. Tyrorum trecentæ urbes ad Oceanum 714. c

Tzelmi 392.c. v. Solymi.

V.

ו VAu & ἰσοδύναμον Βαῦ 441.a

ו Vau permutatur cum ב *Beth* 519.d. cum י *Iod*, 395.c. mutatur à pœnis in Ll. 525. c. alias in G. 607.d. 718. e

Vacca unde dicatur 810.d

Vagedrusa Siciliæ fl. unde dictus 607.d

Vargi cur latrunculi Arvernis 242. d

Varies Persis 253.c

Uber & οὖθαρ regionis pars fœcundissima 541. b.c

Vdedon Afris est sideritis & unde 839. d

Udenoe Africana insula quæ & istos & *Kellarar sath* Stephano, vox emendatur & explicatur 555. d

Vecta insula unde dicta 757. a

Vellus aureum, fabula Colchica unde sumpta, 328, c.d

Venafranu moleum 667.c
Venationes ferarum, belli rudimentum & prælu-dium 258.d.&c. plerique duces & heroes sie in-stituti 259.a.b.c. venatio cur olim maxime ne-cessaria 259.c. Venatio Nimrodo gradus ad mo-narchiam 259.d
Veneris filia in piscem ubi mutata 830. c
Venus Architis 345.d.e.831 a.b. Venus Zerynthia in antro Samothracum Zerynthо culta 430 c. Venus armata Cytheræis & spartanis & ἐγχίως hastata Cypriis 738.b. Venus victrix Romæ, ib
Veneti ex Paphlagonia 326.a
Ventus ex quo facti homines 783.c
Verbenaca v. peristereon.
Vergobretus, magistratus annuus apud Æduos unde dictus.
Veritas prior mendacio i. e. veritatis nota antiqui-tas, ib.
Versoria quid Plauto 718.b. vertere vela ib. c.d
Vestium nomina Gallica, v. Gall.
Vezires Persis 253.c
Victoria Dea Britannis Andraste 737.c
Victores coronabantur apio 615.b
Videns i.e. Propheta 471.d. 583 d
Vina Agrigentina 626.e. Catanensia 626.d. Entella-na 627.b Ingina 627.a Mamertina 626.a.b. Mur-gentina 626.d. Potalina vel Potulana 626. b. c. Syracusana 626.c. Tauromenitana 626.c. Tricati-na 626.c
Vinum, frumentum, & oleum, in decimas & primi-tias Deo offerri jussa 440.d. inde nata fabula de tribus Oenotropis. ib. vino cum amygdalis bene convenit, inde amygdali inter vites 698. d. 699. a. b
Vipio i. e. grus minor seu Balearcia, cirros in capite habens 705 a
Vir mensuræ, id est procerus 350.c.d. vir terræ: agri-cola 3.a.ib. similes locutiones ibid.
Virgæ Gallis purpura inde dicta 744. d
Vitis in Africa portentosæ magnitudinis 712 c
Ulysses δελφινόσημος 648.b. Ulyssem naufragum re-pertum circa Marybdin Phœnices in Cretam de-duxerunt 649.e. Ex horum fide fabulas de Ita-lia narrat Ulysses, 650.b. terminus navigationum Ulyssis ib. Ulyssis & Æneæ peregrinationes colla-tæ 619. c. d
Ulyssea vel Ulyssipo oppida Hisp. an ab Ulysse dicta 688.c
Uniacorum casei cur prohibiti 204
Uniones aluminati 31. d
Vocatio ad fidem Æthiopum prædicta, & impleta 306.a. Chusæorum defectio 243. c
Volema Gall. pyra grandia 752. c. d
Volga v. Rha.
Ur Chaldæorum ubi 43.b.c
Ur in valle, ut nomen indicat 83 c. Mesopotamiæ pars quæ Assyriæ propior est 87. d
Ur Ammiano in via è Tigri Nisibim 43.b.c. 83. c. 87.d
Ura al Uria his Camarina in Babylonia, ex Eu-polemi sententia 87.c
Ura Plinii ubi, ib. Et Auranitis Ptol. 88.a
Ur Ammiani Abrahami natale solum 88 b.c
Uraniæ urbis Cypri cives in stellas mutari: Inde Ura-nia dicta, imo ab Uraniæ cultu 371.c
Urbes & fluvii cognomines 169 c.d e
Urbes vicinis montibus cognomines 165. a
Urbes ab orbe 320.d
Urotal est Arabum Bacchus 482.a cur Bacchus 126.e
Urphe & Uphre vide Ophir
Usticæ ins. nomen à depressione 567. a
Utica Phœnicia urbs in Africa maxima & vetustissi-ma, ubi sita, quando condita, unde dicta 517. b c.d
Uts Damasci conditor 90 d
Uts cur Arab. Gaut, Gauta, vel Algauta ibid. &c.
Uts à quo Ausitis ubi 106. 191.b.c
Uts in Idumæâ, ib.
Uvæ portentosæ magnitudinis in Carmania 246. c. 247 a
Vulcanus dicitur Ἄφαιστος & cur 432 c. unde dictus Vulcanus 432.c
Vulcani statua qualis Memphis 431.791 c. cur simu-lacra ridicula 429 b. cur fingatur à cœlo lapsus in Lemnon 431.d à Vulpibus nominata loca 681. a
Wuat Brit. bellum unde 741. c
Uzal id est Sanaa 130. c
Uzal Arab. Auzal Gr. *Ausara* unde Myrrha Au-saritis 131.c. De Uzal quid Ezechiel 132.d. e
Uzita urbs Africæ, dicta ab oleis 529. c.

X.

Ξ Pro *Samech* in alphabetho Phœnicio 172.b
Ξανθὸς quis color 187.c
Xanthus & Simais confluunt prope Egestam Siciliæ 564. a b
Xantus Lydiæ fl. cur Sirbes & Sirbos 390. d.e
Xisuthrus Assyriæ Rex quomodo ex diluvio eva-serit 4. c. Ejus arca, & aves ab eo emissæ, ibid. & 5. a, b

Xu-

Xuthus Hellenis filius, Deucalionis nepos, Jonis pater 174 b

Z.

ZAde & ט literæ promiscuæ 165. a. mutatur in ט Teth 90. d. 335. c. exprimitur pro Z 454. a. b. per S T 396. b
Z resolvitur à Siculis in SD. 815. b
Zabin vid. Satyri.
Zacynthus à sublimi situ dicta 508 a. b
Zacynthus vide Parus.
ז *Zain* mutatur in ד *Daleth* 95. d. e. ז *Ze* & ר *Re* apud Arabes sæpe confunduntur 116. a
Zamæ fons à cantu dictus 531. d. 810. d
Zancle seu Messana Siciliæ urbs vetustissima, Phoc. *Zalga* quia littus habet incurvum 576. c
Zamargad & Zabargad 114. d
Zanclus in fabulis Rex Zancles, cui Orion portum extruxit 576. d
Zargatona Hisp. Psyllium unde 841. d
Ζὰψ mare unde dicatur 400. e
Zaritus pro diarrhyto 518. c. d
Zebra Africanum animal 310. a. b
Zegeries Libybus mures πλαζοπεώσοποι unde dicantur 792. d. 793. a
Ζεραφοιϛὰ Afric. quid sonet 834 d
Zephiria Græcis dicta est Melos & quare 45. 3. e
Zerbis Assyr. fl. ubi situs & unde dictus 278. c
Zerynthus sacrum Cabiris antrum in Samothracia, ubi canes Hecatæ immolabantur 429. d. ibidem Venus Zerynthia culta 430 c. origo vocabuli ib.
Ζεὺς ἀρότριος est Dagon 785. a ζεὺς unde 8. b. c
Zi[illegible]icum Pœnis quid & unde 846. a
Zigar vid. βυνιόν.
Zingiber unde dicatur 599. b. Zingiber est Barbaria seu Troglodytica 141. b c
Zizim Cynocrambre Pœn. 846. b c
Zizyphus rutila lato similis 544. a
Ζώνη, Zona. Hebr. quomodo 810. d
Zophasemin animalia νοερὰ in Sanchoniathone, forte Angeli 783 d
Zoroastres magus non est Cham 232. a &c. sed chamo multo recentior ib. nec Bactrianorum Rex Nino æqualis, qui Ctesiæ Oxyartes 232. c. d. De Zoroastris ætate Agathias 233. a. b. Zoroaster id id est astrum vivum al. ἀστροθύτης imo ἀστροθεάτης 273 c. d e
Ζόφος caligo in Homero pro Aquilone 727. c. d
Zorus & Carchedon non sunt Virorum nomina sed Urbium 511. c. Zorus i. e. Tyrus 512. a
Zuchabari i. e. collis Gratiarum 534. c
Zuzim vid. Zizim.
Zygantes vel Gizantes sunt celebres propter simias & mel quod ipsi conficiunt 539. a b. rubrica inficiuntur 531. a

INDEX I.

Locorum Script. Sacræ quæ in duabus his Epistolis citantur vel explicantur.

EX VET. TESTAM.		19,1	p.55	16,13.14	p.46
GEn 9,6	pag.44	21,25	55	24,7	41,51
23,6.	41	1 Sam.2,13	53	24,12	50
41,40	42.54	2,25	52	25,39	62
Exod. 9,16	47	8,7	43	26,9.10	41.51
16,8	43	8,9	53	26,16	51
21,6	52	9,16	46	26,21	55
22,18	52	10,1	42	2.Sam.1,14 16	41.51
22,28	41	10,6	46	1.27	55
Lev.24,10.11	57	10,22	46,52	2,5.6	62
Num.16,32	56	10,24	55	2,15	62
Deut.13,7.8	51	11,7	46	3,27	57
17,15	46	11,15	46	3,39	66
17,17	62	12,15	50	4,12	57
Judic.9,53	56	12,26	46	7,14	46.48
17,16	55	13,1	52	7,21	46
18,1	55	15,17	50	12,15	62

12,31

Locus	Pag.
12,31	pag.55
14,19 20	47
17,23	56
18,3	55
18,7	56
19,21	41
20,22	57
21,6.	45
21,17	55
1.Reg.2,8.9	57
2,26	52.57
3,9	47
11,31	59
14,15	59
14,7	60
14.30	59
16,7	58
18,28	51
21,22	58
2.Reg.6,9	44
9,31	58
15,17	6
17,20.21	59
17,37	56
18,14	57
21,16	60
21,23	57
22,1	57
23,7	63
23,13	62
24,4	63
1.Chron.16,22	40.41.51
29,23	46
2.Chron.1,12	46
11,15	63
13,17	59
15,15	59
21,24	63
24.20 21	63
24,26	57
26,16	63
32,9	57
33,24	58
34,1	58
36,13	49
Esr. 1,2	47
6,11.12	42
Ester. 2,21	56
Job. 9,12	43
22,14	49
34,8	54

Locus	Pag.
34,10	45
34,18	41
Psalm.2,6.7	42.46.52
2,9	55
5,7	49
14,1	49
17,1	54
21,4	46
34.titul.	50
45	52
47,10	46
51,6	53
58,11	62
78,49	55
82,6	52
89,10	55
89,27	42
89,20	46
89,19.21	46
105,15	40.51
Proverb. 4,4	51
8,6	54
8,15	46
16,14.15	55
19,8	54
19,12	55
20,28	55
20,26	55
21,1	47
24,21.22	42 43.55
25,3	43
28,2	60
28,11	51
30,27	55
30,31	42
Ecclesiastes 8,2.3.4	42.49.&55
10,20	41
Cant.Cant.6,8	62
Esa. 10,5	45
28,28	55
36,2	57
37,38	56
44,28	46
45,1	46
45.9	43
Jerem. 26,20	63
27,8	46
27,12	43
Lam.Jer.3,56	59
4,20	55
Ezech.17,13	49

Locus	Pag.
34,24	41
37,25	41
Daniel.2,4	55
2,21	46
2,32	47
3,9	55
4,17	46
4,35	43
5,10	55
5,21	46
6,6	55
10,11	44
11,1	46
Hos. 1,4	58
8,3.4	59
13,11	45
Amos.1,3	55
Micha. 1,13	57
Zachar. 5,3.4	49
Malach. 3,5	49

EX NOVO TESTAM.

Locus	Pag.
Matth.7,23	59
22,27	43
Luc. 2,5	43
13,1	56
22,25	54
Joh. 19,11	43
Act. 5,37	56
21,38	56
Rom. 13,1	44
13,15.7	46
13,2	55
13,3.4	55
13,12	48
13,14	54
1.Cor.10,13	48
15,27	54
Gal. 3,1	40
5,7	40
1.Tim. 2,2	44.55
Tit.3,1	44
1.Petr. 2,3.4	43,55
2,14	55
2,18	55
2.Petr.2,9	43
Hebr. 9,4	55
11,37	63
Judæ v.8 9	44
Apocal. 21,8	49

INDEX II.

Autorum qui in his duabus Epistolis citantur, laudantur, explicantur, emendantur, notantur.

A.

Actius cit. pag. 21
Acusilaus cit. 4
Ælianus in Var. cit. 22.28
Æthiopica Versio cit. 51
Agathacles cit. 7. 22. 28
Agathyllus cit. 22.27
Posth. Albinus cit. 21
Alcimus cit. 28
L. Cinc. Alementus cit. 21
Ambrosius cit. 53
Val. Antias cit. 21
Apollonius cit. 16
Apollodorus cit. 16.22.28
Appianus cit. 22. 28. 30
Arabica Versio cit. 51
Aristophanes cit. 20
Arnobius cit. 9.16.54
Athenæus cit. 19.28
Pomponius Atticus cit. 21
Attius cit. 21
Augustinus cit. 15 47
Autor Historiæ Cumanæ cit. 22. 28
de Origine gentis Romanæ cit. 23
Phionidis cit. 16.

B.

Bellarminus cit. 40
Bernhardus cit. 48
Monf. de Bieux, laud. 20
Dav. Blondellus laud. 36. 69
Monf. de Brieux. laud. 69

C.

Jul. Cæsar cit. 26
Luc. vel Caj. Cæsar cit. 21.24
Callimachus cit. 47
Callistratus cit. 31
Casaubonus cit. 13. 19
Cato Censor cit. 21. 25
Chaldæa Versio cit. 53. not. 41
Chrysostomus cit. 48.53.61
Cicero cit. 17 20 23.30
Cincius cit. p. 8. laud. 14
Clemens Alexandr. cit. 15.18
Concilium Toletan. cit. 50.63
Corinna cit. 20
Cosconius cit. 26
Neant. Cyzicenus cit. 18

D.

Nicol. Damascenus cit. 7
Demagoras cit. 22. 27. forte Xenagoras 27
Demosthenes cit. 16
Joh. Deodatus cit. 69
Didymus cit. 18
Diodorus cit. 16
Diomedes Gramm. cit. 17
Dion. cit. 18. 30
Dionysius Chalcidon. cit 22.27
Dionysius Halicarnass. cit. 5. 7. 11. 14.21.22 27.28. not. 14 & 15
Disciplina Ecclesiarum Gallican. cit. 38. 39. 40
Domitius cit. 21, 24
Donatus cit. 20.

E.

Ennius cit 9.26. notatur à Scal. 8. defenditur, 8. & 9. laud. 21
Epiphanius cit. 19
Alexand Ephesius cit. 22. 23. 28
Etymologicum magnum cit. 17. 18
Euripides cit. 17
Eusebius cit 37. 58
Eustathius in Homer. cit. 5. laud. 5.

F.

C. Fannius cit. 21
C. Festus cit. 7.17 25.27. emendat. 7.14. notat. 9.28
Flaccus cit. 8
Furius cit. 21

G.

Joh. Gauden cit. 67. 68
J. Sext. vel Cn. Gellius cit. 21.25
A. Gellius cit. 26
Cephaleon Gergittius cit. 22. 27
R. L. Ben. Gersom. cit. 61
Glossarium vetus cit. 17
Jun. Gracchus, cit. 8

H.

Hellanicus cit. 7
Cassius Hemina cit. 21. 26
Lud Heraldus cit. 69. 70. laud. 45
Hermogenes cit. 18
Herodotus cit. 16.19.46.53
Hesiodus cit. 13.47.51
Hesychius cit. 17, 18. 19 20. emend. 18
Hieronymus cit. 34.53
Historia Independentiæ cit. 66
Homerus cit. 4 9.47.50.53. laud. 4. exponitur 5. not. 5
Horatius cit. 17. 20
Hyperochus cit. 22.28

I.

R. Sal. Jarchi not. 41
R. Jornandes not. 64
Josephus cit. 56. 60.61. emendat. 59
Isidorus Pelusiota cit 35
Junius cit. 19. laud. 57
Justinus Hist. cit. 41

K.

R. David Kimchi, cit. 41.50.53. 61

L.

Livius cit. 10.14.21.22.26.31
L. Lucanus cit. 12
Lucretius cit. 8
Q. Lutatius cit. 21.23.24. not. 23. 24

M. Li-

INDEX SECUNDUS AUTORUM.

M.

LIcin. Macer. cit. 21
Maccovius cit. 36
Macrobius cit. 8. 11. 21. 25
Maimonides cit. 53
Martialis cit. 22
Petr. Martyr. laud. 54
Mela cit. 7
Methodius cit. 17
Mnaseas cit. 17
Musculus cit. 42
Musonius cit. 50

N.

R. Nachman laud. 54
Nævius cit. 22
Greg. Nazianzenus cit. 35
Corn. Nepos cit. 10. 22
Nonius cit. 17

O.

M. Octavius cit. 21. 25
Origenes cit. 16
Orpheus cit. 18
Otto Frising. Episc. cit. 54
Ovidius cit. 9 10. 12. 14

P.

PAgninus cit. 42
Panegyristes cit. 52
Pausanias cit. 42
Diocles Peparæthius cit. 22. 27
Monf. de Petiville cit. 69
Petronius cit. 20
Phavorinus cit. 17. emendat. 18
Philostephanus cit. 15
Philydeus vel Philisius cit. 18
Photius cit. 22. 52
Fab. Pictor cit. 21. 22. 23
Pindarus cit. 13. 44
Pindari Scholiastes cit. 13
Calpur. Piso cit. 21. 24
Plato cit. 18. 20
Plinius cit. 18. 26 31. 47
Plutarchus cit. 15. 18. 19. 20. 22. 23. 55. not. 16
Pollux cit. 17. 20
Porphyrio cit. 17
Porræus laud. 69
A. Posthumius cit. 25
Prudentius cit. 13
Prynnius laud. 67

Q.

Q. Quadrigarius cit. 21
Quintilianus cit. 17

R.

ROnsardus cit. 32. notat. 32. excusatur, ibid.

S.

SAlmasius cit. 14. laud. 66
Sallustius cit. 21. laud. 22
Scaliger cit. 8. 9. 29
Scribonius Libo cit. 21
Segrais laud. 4. 5
Sempronius cit. 24
Septuag. Interpr. Versio cit. 41. 53
Q. Dab Max Servilianus cit. 21
Servius cit 22. 25. 26. emend. 25. not. 6
Sidonius cit. 12
Damasthes Sigeensis cit 22 27
Smyrnæus cit. 5. 22. 29
Solinus cit. 10. 11 14. 26. emend. 14. not. 14
Sozomenus cit. 48 49
Spartianus cit. 52
Stapletonus cit. 40
Statius cit. 12
Stephanus Geogr. cit. 7. 10. 16. 18
Stesimbrotus cit. 17.
Stobæus cit 47. 50. 52. 53
Strabo cit. 7. 15. 16 19. 31. 42. 59 laud. 6. emend. 16
Suetonius cit. 30. 31. 56. 62
Suidas cit. 27
Symmachi versio cit. 42
Synodus Alesensis cit. 38
Alenconens. cit. 39
Carentonens. cit. 38
Edimburgens. cit. 68
Ephesina cit. 35
S. Fidei cit. 38
Figeacen. cit. 39
Lugdunensis cit. 38
Montalbanens. cit. 35
Parisiensis cit. 39
Privatensis cit. 38
Rupellensis cit. 40
Vitreensis cit. 40.
Syriaca Versio cit. 51

T.

TAcitus cit. 22. 31
Talmud cit. 54
Terentius cit 19
Tertullianus cit. 19
Themistius cit. 47
Tremellius cit. 19
Tryphiadorus cit 22. 28. 29
Ælius Tubejo cit. 22. 26
C. Sempr. Tuditanus cit. 21

V.

VAlerius Maximus cit. 10
Varro cit. 8. 15. 22. 26. laud. 14
Aurel. Victor, cit. 22. 47. emend. 24
Unicentius pastor Rupellens. laud. 99
Virgilius cit. 5. 6. 10. 11. 13. 16. 22. 53. explicatur 13. laud. 32. defenditur 20. 24. 29. 31. 32.

X.

XEnophon cit. 50

INDEX III.

Rerum atque Verborum in duabus illis Epistolis memorabilium.

A.

ABimelech cur Reges Palæstinæ p. 50
Aborigines qui ex mente Catoris 23
Abraham est נשיא Rex p. 41
Acmon sacerdos quidam Cybeles 16
Ἀδαγύους, quis, quid, & unde 17
Ἄδαμνα Phrygiis amicus, ἀδαμνεῖν amare 19

Ἀδωνομασιδὸς cantio quæ & qualis. pag. 17.
Æneas genuit ex Lavinia 4. filios p. 28. Romulum & Remum. p. 28. vulneratus ab Apolline abſconditur à Latone & Diana curatur. p. 9 ſacrificavit operto capite & cur; unde ritus. p. 25. fugit in Thraciam. p. 7. abſtulit Minervam, Veſtam, Venerem, Cabiros. p. 11 fugit in Italiam, & ubinam conſederit. p. 10. 24. 28. creditum hoc rigide. p. 21. teſtimonia veterum de hoc vide p. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. abſtulit ſecum Palladium, p 13. dubitant alii p. 14. Condidit urbem Ænos in Thracia p. 29. Æneam urbem in Pallene. p. 29. hinc inde templa Veneris p. 29. ubi ſepultus. p. 7. 28. *Contra:* nunquam egreſſus ex Aſia. p. 7. non ivit in Italiam, p. 7. 10. 12. 20. 32. neque ex ejus progenie Romulus, p. 8.
Aerius damnatus & cur. p. 35.
Ἀγδιςος & Αγδὺς quid, p. 16.
Ἀγγιδύσις quid p. 16.
Ἄκεςες quid p. 16.
Ἄκρισις fur fœmina apud Cares. p 18. 19.
Alalcomena urbs Bœot. unde dicta p. 42.
C. Alimentus quando ſcripſerit, p. 21.
אלקום quid 42.
Amphipoles quid & unde. 29.
Angliæ Reges ſunt hæreditarii. 49 Rex decollatus laudatur. 66. decollare cum vellent Regem Angli diſſuaſerunt vehementer Presbyteriani. p. 67. tentarunt prohibere Belgii Ordines. 60. Scoti interceſſerant 68. cædem ejus deteſtati ſunt Gallicani paſtores. 69.
Antandre urbs, ubi, unde dicta. 7.
Aolan nom. ſervi apud Phryges. 19.
Aperta an olim dictus Apollo. 9.
Apollo primarius inter Deos Trojanorum. 9. abſcondidit Æneam vulneratum in Pergamo. 9 Romanis antiquis ignotus. ibid. olim Aperta dictus & unde. 9. Σμινθεὸς unde. 17 Ejus templum in urbe Amaxitus. 9.
Apoſtolorum praxis non habet vim Legis ἐν διαφόροις. 34.
Aprilis unde dicatur. 8.
Αργῆτας & Αργῦτας quid 17.
Aricina Diana inde Diana.
Αρμάτειον μέλος quid. 17.
Aſcanius manſit in Troade. 7. conf. Æneam: tranſtulit ſcepſin. p. 7 Occidit Mezentium. 13. Lenſum. 24. captivus dedit Antandram λύτρον Pelasgis. 7. dictus Ilus poſt Julius & unde. 23. Aſcanius lacus, Aſcania inſula, Aſcania urbs, ubi ſita & unde dicta. 7.
Atagi Phrygiis hirci. 18.
Attis vel Atys delicium Cybeles, poſt Pape dictus. 16. quid ſignificet & unde ſic dictus. ibid.
Aulæa pandere vicatim in feſto Sacramenti vetat Syn. Carenton. 39.
Axieros unus ex Cabiris, Ceres. 17.
Axiokerſa una ex Cabiris, Proſerpina. 17.
Axiokerſos unus ex Cabiris, Pluto. 17.
Ἄζανοι Azani oppidum quod & unde dictum. 18.

B.

BAbys nom. ſervi Phryg. apud Lacedæm. 19.
Bacchus Phrygibus dicitur Σαβάζιος. 16. ejus miniſterium σαβασμὸς, ſacerdotes σάβοι ibid. informatus in ceremoniis Cybeles: enutriendum datus ancillæ Cybele Μᾶ. 16. 17. unus ex Cabiris, 17
Βαγαῖος apud Phryges dicitur Jupiter 15.
Βάλλην Rex Phrygibus. 18. unde 19. βαλληναῖος ὄρος mons Phrygiæ ubi 19.
Βάμβαλον vel Βάμβαλον quid 19.
Baptiſmus à non-vocato, nullus habetur apud Eccleſ. Gall. 39.
Βεδὺ aqua Phrygibus. 18.
Βὲκ, βεκὸς, βέκκος panis apud Phryges. 19.
Βυκκεσέληνος quid & unde. 19.
Belgii ordines tentarunt Regem Angliæ liberare à cæde. 68.
Βερεκυντίας venti ſpecies. 18.
Berecentia, Berecynthus, Berecynthia ubi p. 7. ſepultus Æneas. 7. 28.
Berecinthia Dea vide Rhea.
Berecynthus ſacerdos quidam primarius Cybeles. 15.
Berg Germ. unde p. 19.
Biſaltus lapis qualis. 18. forte ex ברזל Hebr. ibid.
Βώριμος cantio quæ & qualis 17.
Βρέκες ſunt priſci Phryges. 15.
Βρεκήντας, Βρεκῆνας & Βερεκήντας, dæmon quidam ap. Phryges. 15.
Briges vel Brege dicti ſunt Phryges, 15.
Βρικίσματα ſunt ſaltationes Phrygum. 17.
Britannia olim dicta Inſula Beatorum. 34.

C.

CAbiri quot. 17. Cabiros tranſtulit Danaus Trojam. 11. abſtulit eos ſecum Æneas. ibid. negatur. 15. colebantur in Phrygia. 17. nunquam fuerant Romæ vel Trojæ. 15. unde ſic dicti. 17. Sacerdos eorum Coces, Coas ibid.
Cabire mons. 17.
Cadalus nomen ſervi Phryg. 19.
Jul. Cæſar progenies Æneæ & Veneris. p. 30. hinc Venerem ſæpe Symbolum dedit. 30. ejus cædes tabula ſepulchralis prædicta. 30. ejus tumulus quam ſumptuoſus ibid.

Cajetta an nutrix Æneæ & unde sic dicta. 24. 29.
Cant. Canticorum scripsit Salomo quando. 62
Capua à quo dicta. 29.
Capya à quo condita 29.
Cassandra vi extracta ex templo Minervæ. 10.
Cato Censorinus quando scripserit. 21.
Celon nom. servi apud Laced. 19.
Ceres alias Axieros una ex Cabiris. 17.
Chloreus sacerdos; invadit eum Camilla 10.
Christus se non subduxit juri Regum. 43.
Christiana libertas non opposita est Regum potestati. 43.
Cimethus amicus Æneæ 29.
Cimethion prom. ubi situm & unde dictum. 29.
Coas, Coes sacerdos Cabirorum. 17.
Concilium Toletanum, qua occasione, quando & ubi habitum. 63. 64.
Conjugia in tertio & quarto gradu non permittunt Ecclesiæ Gallic. & cur. 39.
Corybantes sunt Sacerdotes Cybeles: unde sic dicti. 16.
Curetes sunt Sacerdotes Cybeles; & unde sic dicti. 16.
Cybele vide Rhea: unde hoc nomen. 10.
Cybelus mons Phrygiæ. 15. ibi Templum Cybele. ib.
Cyllenius sacerdos quidam Cybeles. 16.
Cymbalorum inventio tribuitur Phrygibus. 15. Cymbala quomodo dicantur Phrygiis & unde ibid.

D.

David Rex servavit fidem Saulo Regi datam, inde felix 60. cur noluerit occidere Saulem 61. an impune absciderit fimbriam Regis. 62. cur noluerit Joabum punire. 66.
Damnameneus Sacerdos quidam Cybeles. 16.
Δάος lupus Phrygibus. 18.
Darius quid significet. 19.
Dea Magna quæ 10.
Deus Hermaphroditus apud Phryges. 17. Deos adorarunt Romani absq; imagine longo tempore. 15.
Diana curavit Æneam vulneratum. 9 Dianæ Aricinæ Sacerdotium nemo obtinebat, nisi qui priorem sacerdotem manu sua trucidarat. 59.
Dindum Cymbala apud Phryges. 15.
Dindymene vide Rhea Dindymenus. 15. Dindyme mons ubi & unde. 16.
Diomedes abstulit Palladiũ. 13. dubitatur ea de re. 14.
Dionysius Halicarnass. scripsit, quando 5, 28.
Domitianus capite plectit Epophorum, qui Neronem in cæde propria juvabat p. 62.

E.

Ecclesia ab Episcopis regatur an à Presbyteris idem est, 34. an consultius ut regatur ab Episcopis an à Presbyteris. 34. 35.
Ecclesia Gallicana vide Gallic.
Ecclesiastica potestas an tanta ut inde ad Judicem superiorem non liceat provocare. 36. Maccovii sententia. 36. Opinio Autoris. ib. formalis est Ecclesiæ: objectiva Magistratui. 37. est ministerialis. 37. respicit τὰ ἔσω: ibid in causis mixtis quomodo se habeat. 38.
Electionis dies est natalis Regum. 42.
Elias arcana Regibus revelat ex mente Judæorum. 41.
Episcopi regant Ecclesiam an Presbyteri id est p. 34. inter illos & Presbyteros olim nulla differentia ib.
Episcopatus rejiciendus juxta Presbyterianos. 34. est antiquissimus neque infructuosus; an juris divini. 34. an consultum ut eo regatur Ecclesia. 34. 35. in Episcopatu tria consideranda, quorum *primum* à Script. *secundum* ab Ecclesia, *tertium* à semetipsis. 35. Quid divini, quid Ecclesiastici, quid nullius juris in Episcopatu. ib. Querelæ olim de Episcopatu. 35. an abolendus ergo Episcopatus ibid. medium tenent Ecclesiæ Gallicanæ. p. 35.
Epityche unde. 29.
Erucis, Erucinal, quid. 14.
Errores qui ferendi, qui non. 31.
'Εσσὴν Rex Ephesiis. 18.
'Εςία Vesta unde. 13.
"Εξις erinacium: 'Εξκανεν Phrygiis Græcorum ἐχιναλώπηξ. 18.

F.

Festum Sacramenti servare sub anathemate prohibent Ecclesiæ Gallicanæ. 39 Festis institutis humanis cessant eædem à labore & cur. 39.
Filias sacerdos quidam Cybeles. 16.
Filios licebit occidere quos. 51.
Frutis quid 11. Venus 14. verum ejus nomen Erucis. p. 14.
Frutinal quid & quodnam verum ejus nomen. 14.

G.

Galli sunt Sacerdotes Cybeles, & unde sic dicti. 16. confer Rhea.
Galli an orti ex Trojanis. 32.
Gallicana Ecclesia non repugnat Anglicanæ. 35. 36. provocat ad Parlamentum quando 37. 38. 39. multa ἀδιάφορα observat in gratiam Magistratus, vide Exempla. 39. Ejus pastores publice cædem Regis Angliæ detestati sunt. 69.
Γάλλαρος nom. Phryg. apud Lacedæ. 19.
Γελαζέμελεν mancipium barbarum apud Cares. 18.
Γελαρὸς fratris uxor Phr. ut Græcis γάλως. 19.
Γλουρὸς vel γλοῦρος aurum Phryg. p. 18.

Glos unde. 19.
Gothi olim Reges levi de causa deponebant & trucidabant: Exempla vide. 63.64.
Græci miserunt colonias in Italiam. 13. eorum Scriptores quidam ante Romanos vide 22.

H.

HEctor nunquam dictus servus & quare. 19. quid notet. ibid.
Helena se occultavit in templo Vestæ. 10.
Hermaphroditus Deus apud Phryges. 17.
Homerus est origo mythologiæ Veterum 4. nil accepit ab Orpheo 6. an viderit Oracula Sibyllina 3. negatur. 5. in quem finem composuerit Poëma suum. 7. scribuntur ei falso Hymni. 13.

I.

IDa est Rhea 15. inde Rhea.
Ida mons unde dicatur. 15. Ἴδη quid sonet. 16.
Idæ Dactyli sunt præcipui sacerdotum Cybeles 16. unde sic dicti, ignotum est, ib. quot sunt. ibid.
Jeroboam peccavit in assumptione Regni sui. 60.
Ignis Vestalis autores qui. 13.
Ilium & Ilienses unde habeant suas immunitates. 31.
Imaginem nullam habuit Vesta. 12. 13. Imaginem Deorum nullam habuerunt Romani per annos CLXX. & cur. 15.
Insula Beatorum olim dicta Britannica. 34.
Isaac fuit Rex 41.
Jupiter Phrygiis dicitur Βαγαῖος, item Μαζεῦς. 15. Scythis Παπαῖος 16. est unus ex Cabiris. 17.

K.

KΆσμιλος est Mercurius, unus ex Cabiris. 17.
Kelmis sacerdos quidam Cybeles. 16.
Κίκλη Ursa, Sydus, Phrygiis. 18.
Κόμλσειν Rex Lydiis. 18.
Κόμβη quid. 16.
Κύβηβης est Rhea. 16. unde sic dicta 16. κυβήβειν quid Græcis ibid. Κύβηβοι sacerdotes Cybeles, unde sic dicti. ibid Mater eorum Κόμβη. ibid.
Κυβήκη quid 19.
Κύνες Phryg. Canes. 18.

L.

LApis pro infante natus, fabula unde. 10.
Latina Lingua vide Romana.
Latona curavit Æneam vulneratum. 9.
Leucasia unde 29.
Libertati Christianæ non repugnat subjici Regibus. p. 43.
Λιτυέρσαι Cantio quæ & qualis. 16.
Luna vetustiores qui se venditent. 19.
Lupi habitabunt Bithynium, oraculi effatum exponitur de Turcis. 18.
Lutherani nimium tribuunt Regibus ex opinione Pontificior. 40.

M.

MΑ̃ quid, & quæ. 15. 16. 17. Oves. 18.
Magistratus habet civile dominium in Ecclesias suæ ditionis. 36. Ejus officium in Ecclesiasticis. 37. 38. ejus potestas est αὐτοκρατορικὴ. 37. respicit in Ecclesia τὰ ἔξω. ib. debet reprimere Ecclesiasticos extra ordinem vagantes ib. in causis mixtis quomodo agendum. 30. Exempla. 39. circa ἀδιάφορα dispensat in Gallia. 39. in gratiam Magistratus multa fiunt non tamen omnia. 39.
Magnates olim initiabantur sacris Deor. 15.
Μάκαιρα lapis qualis. 18.
Manes est nom. servi Phrygii apud Atheniens. 19. unde. ib. *manicæ* expeditiones ibid.
Marsyas excoriatus ab Apolline. 16.
Martius mensis unde dicatur. 8.
Μάσαρις à Caribus dicta ancilla Rheæ. 15. ita & Bacchus dicitur. 16. 17.
Μαζεὺς est Jupiter apud Phryges. 15. unde dicatur ita. ibid.
Megalensia quid & unde. 10.
Mendaces æternum puniuntur. 49.
Mercurius unus ex Cabiris: alias Casmilus. 17.
Metellus palladium eripuit ex ignibus, inde gloriam consecutus. 13.
Mida est nom. servi Phryg. apud Athen. 19.
Midæ cur affingantur auriculæ Asini 41.
Minerva Dea Trojanorum. 10. in ejus templo se occultarat Helena. ibid. eam abstulit secum Æneas. 11.
Misene promontor. ubi & unde dictum. 29.
Montanistæ dicuntur τασκοδρυγγῖται & cur. 19.
Mutare mandatum Hebræis est transgredi: mutantes id est rebelles. 42.

N.

NÆnia quid & unde. 17. Romani à Græcis ibid.
Navius quando scripserit. 22.
Neptunus servavit Æneam 4. prædixit imperium Orbis. ibid. quomodo hoc intelligendum. 7.
Νηνίατος Cantio Phrygum & qualis. 17.
Nolon fluv. ubi. 7.
Νάρικον quid. 19.
נשיא passim pro Rege sumitur. 41.
Numa ædificavit templum Vestæ. 11.
Nymphæ de navibus Trojanorum factæ. 10.

O.

ORacula Sibyllina ignota Homero: 5. sunt conficta post Christum. ibid.
Ordines Regni Regibus subjiciuntur. 45.

Orphe-

Orpheus nunquam exstitit. 6.
Ὀυανῦν Vulpes Phrygice. 18.
Osculum fuit signum honoris & subjectionis d. 42.

P.

Palinurus promont. ubi & unde. 29.
Pallas Dea invicta, *Ela Alkuma.* 42.
Palladium verum abstulit Æneas secum, Græci fictitium. 11. facultatem habuit quam 13. flammis id eripuit Metellus 13. an fuerit in urbe cum caperetur Troja ibid. & 14. Ulysses furto abstulit. 13. dubium est 14.
Πάλμυς Rex Lydiis. 18.
Παπαῖος Scythis Jupiter. 16.
Pape est Atys delicium Cybeles. 16.
Patriarchæ fuerunt aliquomodo Reges atque ab Ethnicis pro Regibus habiti. 41.
Patribus non licet occidere filios. 51.
Diocl Peparætheus quando scripserit. 27.
Penatibus sacrificabant adeuntes Magistratum 12.
Πέργαμα Phryg. quid & Pergamus Jonum 16.
Perjurium in Regem quantum crimen. 49.
Phryges olim Briges & Βρίγες. 15. cymbala vocant *dindum* ibid. Bachum Σαβάζιον. 16. Deum habent Hermophroditum 17. Lingua eorum nil vicini cum Latina. 19. 20. Phrygica quædam vocabula 15. 16.
Fab. Pictor quando scripserit. 21. unde sua hauserit 22.
Piso autor fuit Legis Calpurnicæ. 24.
Pluto alias Axiokersos unus ex Cabiris. 17.
Poetæ non sunt Prophetæ 16. non alligati ad veritatem eventuum 20. licet eis fingere. ibid. debent, ib. qui non fingunt, non habiti Poetæ 21. quid denotet Poeta. 21. Gallis antiquis dicti *Trubadoves*, ibid. non tenentur refutare errores historicos 32.
Potestas Ecclesiastica quanta 36. duplex 36. 37 quomodo differat, & quæ Ecclesiæ quæ Magistratui competat. ibid.
Portus Anchisis ubi & unde. 29. Veneris. 29. Povillæ. ibid.
Presbyteriani in Anglia rejiciunt Episcopatum. 33. à Presbyteris nō posse provocari 34. Reges à subditis cogi, in jus vocari, capite plecti volunt. ib. & 66. negat eos ita sentire Bochartus, 66. non conspirarunt in Regis vitam. 66. negarunt, dissuaserunt Regem capite plectendum. 67. quibus rationibus. ib. & 68.
Presbyteri regant Ecclesiam an Episcopi nil interest 34. olim iidem qui Episcopi ibid. sunt antiquiores Episcopis 34. an ab eis liceat provocare. 34. 36. ordo eorum an divini juris. 34. an consultum ut ab eis regatur Ecclesia. 34. 35.
Proserpina una ex Cabiris, alias Axiokersa. 17.
Provocatio à Presbyteris in Anglia non datur. 36. an à quolibet Collegio Ecclesiastico 36. interdum. 37. in Gallia. 37. à communione suspensis ob scandalum non datur provocatio. 39.
Προτάνεις qui. 13.
Psammetychus per infantes tentat probare Phrygiam linguam esse omnium primam & naturalem. p. 19.

Q.

Querelæ de Episcopis. 35. super Regem Angliæ occisum. 69.

R.

Raziel Angelus occulta Regibus revelat ex mente Judæor. 41.
Res distinguenda à suis cognatis vitiis. 35. propter abusum non abolenda, nisi. 35.
Rex adulter, idololatra non punitus 62. item ferox. 63. Rex Angliæ occisus laudatur. 66. capite non fuisse plectendum voluerunt Presbyteriani & quibus de rationibus. 67.
Reges sunt Christi Dei. 40. 41. tenent locum Dei. 43. à Deo creati, instituti, 46 47. quod & Ethnici agnoscunt. 47. sunt Patres populi 50. Caput populi. 50. alio modo quam sacerdotes ungebantur. 52. hodie non unguntur 52. vocantur Dii. ibid. soli Deo peccant. 54 quoad homines impune peccant. 54. & 62. non habent judicem nisi Deum ibid. & 46. non est eis maledicendum. 41. submisit se Regibus Christus 43. Subjacent regibus & ordines Regni 45. Regibus solis jus gladii. 54. Regum crebra mutatio inter pœnas 60. Reges non possunt à subditis cogi in jus, plecti & c 34. 40 41. 42 43 44. 45 46 47 48 49. 50 51. 52. 53. 54 55. 56. 57. Exempla 60. 61 62. 63. 64 65. 66 notabile dictum ea de re Valentiniani. 49 Objectiones 45. 48. 52. Respondetur eisdem ibid. Ne vestes Regum lædendi juxta Judæos 62. Qui Regem ἐν αὐτοχειρίᾳ juvat punitur. 62. Regum dies electionis Ethnicis natalis eorum dicitur. 52.
Rhea Dea Trojanorum. 9. ex Creta deportata. in Phrygiam. 9. ibi culta 10. peperit lapidem pro infante. falso. ibid. Sacerdotes ejus eunuchi. 10 præcipitabant sese 16. inde κύβηβοι 16. item Idæi Dactyli dicti unde ib. & quot. ib. mutat naves Trojanorum in Nymphas. 10. ignota Romæ usque ad Ann. 550. ib. ex Pessinunte oppido deducta Romam. ibi. vocabatur μεγάλη θεὸς 10 Dea Magna. ibid. inde celebrabantur Megalensia. ibid. alias dicta Berecynthia & unde 15. Dindymene & unde ib. Idæa, & unde, ibid. Cybele. 15. an dicta Ἀγγίδυσις 16. item Ἄκρεις potius quam Ἀγδίστος ibid. Κυβήβη & unde ibid. formata fuit ex rupe. 16. Templum habuit in monte Cybelo, 15. Pessinunte. 16.

Ῥίγκος

Ῥίσκος quid. 19. an Græcum. 20. esse Phœnicium. ibid.
Roma quomodo olim dicta & unde. 28. ab Ascanii filia Roma. 28. Conditam esse à Romo. 28.
Romani ignorarunt Venerem. 8. Apollinem 9. Cabiros. 15. Rheam 10. Deos adorarunt absque ulla imagine per multos annos. 15. vocabula plurima ab aliis populis, nil à Phrygibus. 15. Lingua eorum nil commune cum Phrygia. 19. 20. nec orti sunt à Phrygiis. 20. sacrificabant, capite operto & unde hoc 25 referebant ortum suum ad Trojanos. 31. Ilienses vocabant cognatos suos ibid.
Romulus non est ex progenie Æneæ. 8. & 28.
Romus condidit Romam. 28.

S.

Σαβάζιος Bacchus est Phrygibus. 16. σαβάζειν quid. ibid. σαβασμὸς ejus ministerium σάβοι ejus Sacerdotes ibid hinc Sabath Hebr. Plutarcho. 16.
Sabath Hebr. unde 16.
Sacerdotes Cybeles dicuntur κύβηβοι & quare. 16. alias Caretes, Corybantes & Galli. 16. præcipui eorum Dactyli unde ignotum. 16.
Sacerdos Cabirorum dicebatur Cojes, Coas, 17.
Sacerdotes summi potuerunt deponi & occidi. 52. non dicuntur uncti Christi. 52.
Sacerdotium Aricinæ Dianæ cæde antecessoris acquirebatur. 59.
Salomo scripsit Cant. Cant. nondum Senex unde probet. 62.
Sambas nomen Servi apud Phryges. 19.
Scamander filius Hectoris transtulit scepsin. 7.
Scepsis urbs ubi 7. 10.
Scoti ea lege tradiderunt Regem Angliæ ne vis personæ fieret. 67 prolixe pro eo intercesserunt. 68. Legati eorum abierunt cum nil impetrassent. 68. Rege occiso Regem successorem literis & legatis invitarunt. ibid.
Sibylla Cimbaria 24. forte Ci[illegible] ibid. eam consuluit Æneas. ibid.
Σίκιννις quid & unde 1[illegible].
Σμινθὸς mus. 17. hinc Apollo.
Σμίνθεος vel Σμινθεὺς ib. it. 18.
Sacci quid & unde. 19.
Sokain Heb. 19.
Solutos ob adulterium novum inire conjugium non vult Ecclesia Gallicana & cur. 39.
Σῦσον Phrygibus lilium unde. 18.
Σύκχι quid. 19.

T.

Τασκὸς quid 19. Τασκοδρουγγῖται qui [illegible] sic dicti 19.
Telus nom. servi Phrygis ap. Laced. 19.
Tiberis olim Albula. 9. dicta Tiberis à Tiberino. 9.
Tiberinus Deus. 9.
Troja locus Italiæ unde sic dictus 29. Trojani nunquam in Italia. 13.
Trubadoves quid. 21.

V.

Venus unde dicatur. 8 olim ignota Romæ. 8. dicta & Frutis. 11. abstulit eam secum Æneas. 11. negatur. 14.
Vesta Dea Trojanorum. 10. unde dicatur. 13. est soror Jovis ac Junonis, filia Rheæ. 13. nullam habuit imaginem. 12. est flamma viva. 12. 13. adorabat eam universa Græcia. 13. quis ignem ei consecrarit. 13. Ejus templum ubi & à quo condi[tum]. 11. sacrificabant ei ineuntes Magistratum. 12. 13 ex eo extracta vi Cassandra. 10. abstulit eam secum Æneas. 11.
Aur. Victor dubitatur an sit autor libri: De origine Gentis Romanæ. 12. 13.
Virgilius quando scripserit. 21. versus Gall. à Dno, de Segrais. 4.
Ulysses abstulit Palladium. 13. dubitatur. 14.
Uxores licet occidere quas 51.

X.

Xenones Phrygum quid. 19.

Z.

Ζέλκια Phrygibus quid. 18.
Ζευμανθὴ Phrygiis fons. 18.

FINIS.